

PARIS. - IMPRIMERIE PIERRE LAROCHE

*f, ILK KOTM'frMU. VLXIUMF1. D

COMMENTARIA
IN
SCRIPTURAM SACRAM

It P. CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESÜ,
SANCTE SCRIPTURAE OLIN LOVANIÆ, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,
ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

THECESIS AMBIA*, IME“DYTKIL.

-----6-----

EDITIO NOVA

AC< UBATE EXPL’HC.ATA MENDIS QUÆ IN PKIOIUIM IRHEPSBIUKT

TOMUS SECUNDUS

COMPLECTENS EXPOSITIONEM LITTERALEM ET MOKALEM

IN PENTATEUCHUM MOSIS

LEVITICUS, NUMERI IT DEUTERONOMIIM

LIBRARY-----

of the Missionaries of the S. Heart,

NATICK, R. 1.

PARISHS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO DICTA DKLAMIIHfc, 13

M ucci; lx xiv

DISSERTATIUNCULÆ TRES.

ROSENMULLERI PROLEGOMENA IN DEUTERONOMIUM'.

Quintum Pentateuchi librum Hebræi a vocibus quibus incipit, *anatri nSs*, et *mina rtWO* *repetitionem legis* e cap. XVII, 18, vel simpliciter *naro* nuncupant. Similiter Alexandrini inscripserunt *AtuTcj^ixtc/* non quod «*uw*, *secundam* et *novam legem*, contineat; sed quod *júufn*, *denuo*, lex jam antea data hoc libro repetitur et explicatur.

Prima libri parte (i — iv, 40) Moses in solemni populi concione, quæ inde ab egressu ex Ægypto usque ad stativa in agro Moabitico facta et gesta essent, post relatas de rege Dasanis, Amorrhæis et Madianitis victorias, percurrit, et hortatur Israelitas ad leges divinas observandas. Parte *secunda* (iv, 45 — XXX, 20) quæ universo populo scitu necessaria essent præcepta, perires superiores libros sparsa, exceptis iis, quæ ad solos sacerdotes pertinerent, comprehenduntur, nonnullis quoque plane de novo additis, gravibus intermixtis adhortationibus, quibus pondus additum et promissionibus præmiorum, quæ leges divinas observantibus proponuntur, et comminationibus poenarum, quæ illas negligentes manent. Subjicitur cap. xxxi Epilogus, quo exponit Moses se 120 annorum ætate grandævum, ferendo reipublicæ et exercitus oneri imparem esse, quare illud reputasse, ut a principatu sese abdicans Josuam sibi a Deo datum successorem statueret; legumque codicem a se consignatum et in manu Levitarmi! Seniorumque populi depositum jussit singulis septenniis in festo Tabernaculorum in solemni populi concione legi. Sequitur duplex carmen, unum (cap. xxxii), quo, alte iu mente Israelitarum insidente, constans beneficiorum Dei, atque vicissim debili in illum Hebræorum officii monumentum restaret; alterum (cap. xxxui), quo pro singulis tribubus vota fecit. Postrema libri pericopa (cap. xxxiv) Mosis mors et sepultura describitur.

A Mose hunc librum saltem usque ad xxxii, 47, consignatam esse, diserte dicitur xxxi, 9, 19, 24, ubi ipse de se Moses testatur scriptis mandasse carmen, quod libri partem constituit (xxxii), addilque insuper, scripto itidem redegisse onuias a se propositas leges, quarum legum contextus adeo cum reliquis totius libri partibus conjungitur, ut ægre divelli possit. Testimonio de Mose scriptore libri fidem faciunt loca illius quam plurima, quæ *nondum expugnatam*, sed *brevi occupandam* ab Hebræis terram Cananæam arguant, ut cap. vi, 1 : a Hæc sunt præcepta, instituta et jura, quæ mihi in mandatis dedit Jova, ut vos ea docerem observanda in terra, in quam possidendam transibitis, » Vers. 10 : a Cum intromiserit te Jova Deus tuus in terram, quam juravit majoribus tuis, se tibi daturum, cum urbibus magnis et opulentis, quas non condideris, ædibus plenis omnibus copiis, quas non impleveris, cisternis excisis, quas non cavaveris, vinetisque et olivetis, quæ non plantaveris, » etc. Vers. 18, 19 : u Facies quod rectum est et Jovæ placet, ut tibi bene sit, adeasque possessionem bonæ terno, quam se tibi daturum majoribus tuis Jova juravit, et expellas e conspectu tuo omnes tuos hostes. » Cap. vii, 1 — 5, 16 — 26, et xx, 16, 17, Moses jubet Cananæos, quorum agros occupaturi erant Hebræi, ad internecionem delere. Cap. xr, 10, 11 : a Terra quam possidendam a te ingrederis, non est ut Ægyptia terra, ex qua egressuses, et in quam semen tuum conjiciebas, irrigabasquo tuo pede, ut hortum olerum; terra in quam

• Vix esi quod moneamus, hæc Rosenmulleri Prolegomena, licci perplacent partem maximam, in paucis tamen consensu nostro non comprobari, v. g. dum caput xxxiu Mosi abjudicant. ConC. tum quæ dicentur infra, tum qu. u tomo 1 prannisimus do Peulaleucio iu genere.

A. c.

II.

a

II

possidendam transis, est terra montium et vallium, uhi aquam bibes pluvias cœleslis. » Alia plano similia loca vid. cap. vin, 1, 7, 12; ix, 1 — 6; xi, 23 — 25, 29 — 31 ; xii, 8 — 10, 14; xvi, G; XVII, 14; XVIII, 14; xix, 1 ; xxiu, 20; xxvi, 1 ; xxvn, 2, 4; xxx, 18; xxxi, 2, 3, G. Dical aliquis, talia a seriore libri scriptore callide ita esse conficta, ut legentibus persuaderet, esse hunc librum a Mose litteris mandatum. Verum si hæc ratio valeat, quis demum liber fuerit, de cujus auctore et ætate ex argumentis internis iudicium certum fieri possit? Præterea quas cap. ir, 20 — 23, in, 8 — 10, legimus de priscis Cananææ populis et ditionum eorum finibus, vix ulla alia, quam Mosis ætate, tam accurate tradi potuerunt. Quotisi et hæc conficta esse regeras, rogamus, quem in finem talia quis ementitus fuerit?

Attamen ut a Mose scriptum esse Deuteronomion credamus, haud admittere diversum a prioribus libris et peculiare hujus libri ingenium, styli, narrationum et legum diversitatem, et plura in illo serioris Mose ætatis indicia, perhibent Vater (in *Commentât, dc scriptore Pentateuchi* ad calcem *Commentarii* vol. III), de Wette (1), Gesenius (*Geschichte der hebr. Sprache*, p. 32) et Bleek (2). Et dicendi quidem genus quod attinet, quinti hujus libri eloquentiam ornatam, copiosam, garrulam, magnopere abhorrire dicunt a priorum librorum sermone brevi et conciso (3). Sed quum quintus hic liber, tanquam epitome quædam trium priorum librorum totius populi usibus, ut supra monuimus, destinata, septimo quoque anno publice prælegendus esset (cap. xxxi, 10 — 13); prudentis scriptoris orat, tali in opere copiosa et oratoria eloquutione uti, et per totum librum iterum iterumque gravi et pathetica oratione legentes et audientes admonere, ut propositas ipsis leges sanctissime observarent. Ex eo, quem indicavimus, libri usu et ratio repetenda videtur quarundam loquendi formularum et singularum vocum, quæ huic tantum libro sunt propriæ (4), quod eæ, ut credibile est, ad sensum et usum vulgarem popularcmque accommodatæ essent. Magnam cælcroquin Deuteronomio cum prioribus styli totiusque dicendi generis similitudinem esse, multaque loca ita cum illorum locis congruere, ut ab eodem auctore, memoriter ea retractante, quæ prius jam scripserit, conscripta videantur, nec de Welle (*Dissertat*, p. 10) negare potest ; sed tanti consensus causam inde censet repetendam, quod Deuteronomii scriplor priores illos libros non solum novisse et legisse, sed in sinu quasi gestasse, memoriaque comprehendisse, et in hoc suo libro conscribendo tanquam exemplar sibi proposuisse videatur. Quod tamen non omnibus æque verisimile videbitur. Ad ea loca quod allinet, quæ vel in rerum gestarum narratione a libris prioribus aut vero discrepant, aut discrepare videntur (5), vel in quibus Viri Docti, quos laudavimus, serioris Mose ætatis vestigia deprehendere sibi visi sunt, de iis ridebimus in illorum interpretatione. Cæterum uti duo postrema libri capita, ita et alia quædam

(t) In Disseri. *Qua Deuteronomium a prioribus Pentateuchi libris diversum, alius cujusdam recentioris auctoris opus esso monstratur*, lenæ 1805. Cf. ejusdem *Kritik der Israelit. Ceschichte*, p. 385 seqq., cl *Lehrbuch der hislor, krit. Eint. in das I. P.*

(i) In *dem Dibl. exeget Repertor*, a nobis edito, P. I, p. 18 cl 53, ubi cum Wctlio Deuteronomium sui) Josia demum haud diu ante expugnatam a Chaldæis Hierosolymam scriptum arbitratur. Sed scriptorem ejus ætatis (cap. xxviii, GS) Hebreos divina praeopta negligentes in Babyloniam potius quam *navibus in Ægyptum* abducendos comminatum esse credibile est.

(3) Quod potissimam urget de Welle in *Dissert.* Ha quæ *Exod.* xx, 19, in uno versu expressa sunt, ea *Deti.* v, 19-24, in quinque versus dilatala, et exornata habentur. Simpliciter vetsum *Exod.* xxi, 1, legis *Deut.* v, 28 extantum, sensu minime amplificato. Quæ *Ex.* xxxiv, 11-17 simpliciter expressa sunt, ea paulum immutata *Deut.* vn, 1-12 nimis exaggerata reperies. CL et *Exod.* cap. xxiii, 20-32, cum *Deutcr.* vu, 12-26; *Levit.* xxvi cum *Deutcr.* cap. xxvm.

(4) Sic de criminum punitione semper usurpata est formula, *tolles improbum illum c medio tui*, cap. xni, G et aha> Kupissimc, quam in prioribus libris nusquam invenies, sed ejus loco solemnem illam (in quinto libro plane exulancin), ejux *anima exstirpanda est c gente sua*. Occuini etiam, ubi de criminibus puniendis sermo est, frequenter hæc formula, *quo audito pupulus timebit neque amplius peccabit*, xni, 11 ; xvii, 13 ; xix, 20 ; xxi, 21, quarum. xuhil similo habent priores libri. In enotandis singulis vocibus huic libro peculiaribus, nt **pm** in phrasi *Jome ad-Karere*, 1, 20; xi, 22; xiii, 25, etc., OH* nSüO *negotium*, xn, 7; xv, 10, etc., *magnitudo* do Deo pro

iu prioribus libris obvio, et aliis quibusdam diligentiam adhibuit de Wette in *Dissert.* Do usu nominis *!torch*, in hoc libro coiiStajller observato pro *Sinai*, Herbst in *Observat, dc Pentateuchi quatuor librorum posterior, auctore ct edimre*. Tübing. 1817, pag. 16, notavit hæc: «Fieri potu;il, ut celebris ille mons duobus insigniretur nominibus, et qui lem nomine *Sinai* a populis qui in .Egyplo cl regionibus degebant ad sinum Arabicum adjacentibus, *tiorch* autem ab ilhsqui cacumen ejus in terra Canaan terrisque vicinis conspiciebant. »

(5) Velati cap. i, 15 coll, cum *Ex.* xviii et ffum. xi ; cap i, 20-23 coll, cum Num. xm, 1, 2 ; cap. i, 44 coll, cum Nujii.x.v, 45; cap. u, 28,29 coll, cum Attui. xxi, 22; cap. x, 6 seqq. coll, cum Num. xxxm, 30-33.

ant addita (1), aut paulum immutata a serioribus manibus facile concedimus. Neque tamen eorum locorum tantus est numerus, qui totum librum Mosi adjudicare nos cogat.

Chronologia libri, ex cap. i, 3, 4, et Jos. iv, 19, v, 10, petenda, ultimorum duorum mensium anni post exitum quadragiesimi complectitur.

N. B. Pauca hic visum esi adjicere, a nobis gallico translata, ex egregio opere cui titulos *nitloritch-Mt. Elnld** (*ung (n dic hciilgen Schrifien d. A. T. von Herbu u. 1Celte*, 18te. P. II, fase. 1, pag. 31 seqq.

Les incrédules n'ont pas seulement nié que Moïse fût l'auteur du Deutéronome, ils ont été plus loin : séparant ce livre des quatre premiers qui forment avec lui le Pentateuque, ils en ont fait une œuvre à part, d'une origine beaucoup plus récente. Voici les preuves sur lesquelles ils s'appuient. 1° Le quatrième livre de Moïse embrasse (voy. *Num.* xxxvi, 13) tout l'ensemble des dernières lois mosaïques; en outre il conduit l'histoire de Moïse jusqu'à sa dernière période (LcirfL xxvn, 12 — 23), cl le Deutéronome la laisse précisément au même point (compar. *Deut.* i, 1 — 5, iv, 4G avec *Num.* xxxvi, 13; *Deut.* xxxi avec *Num.* xxvn, 12 — 23). 2° On trouve dans le Deutéronome des différences et des contradictions avec les livres précédents : a) dans les faits (x, 1 seqq. comparé à *Exod.* xxxiv, 1 seqq. ; x, G, 7 comp. à *Num.* xxxnr, 30 — 38; i, 15 comp. à *Exod.* xviii et *Num.* xi; i, 20 — 23 comp. à *Num.* xm, 1,2; i, 41 à *Num.* xiv, 45; n, 28,29 à *Num.* xxi, 22. b) Dans les lois (v, 15 comp. à *Exod.* xx, 10,11 ; xiv, 3,21 à Lev. xi ; xv, 1—11 à Lev. XXV; xv, 12 — 18 à *Exod.* xxi, 2—11. c) Dans les expressions. 3° L'esprit et le caractère du livre différent.

La première raison ne prouve rien, car on pourrait faire un raisonnement tout-à-fait semblable contre l'authenticité du livre des Nombres comparé au Lévitique. En effet, la conclusion qui termine les Nombres (xxxvi, 13) se lit dans les mêmes termes vers la fin du Lévitique (xxvi, 4G), ce qui n'empêche pas Moïse de mentionner dans ce qui suit les lois données sur le Sinai (Lev. xxvn; *Num.* v, 5 — 31; vi, ix, 1 — 14; x, 1 — 10). De même le Lévitique et le commencement des Nombres ne conduisent pas l'histoire de Moïse au-delà de la période où l'Exode l'avait laissée. Or si cette circonstance ne prouve pas que ces trois livres aient des auteurs divers, pourquoi le prouverait-elle pour le Deutéronome seul?

Quant aux différences et contradictions dans le récit des faits, si l'on veut donner ce nom aux légères variantes que l'on remarque dans les endroits allégués, elles ne doivent exciter ni surprise, ni soupçon sur l'authenticité du livre. On les rencontre dans des discours où Moïse résume à grands traits et rappelle à son peuple les principaux événements du passé, pour lui inculquer l'obligation de la reconnaissance envers Dieu et de la fidélité à ses lois. Or, qui pourrait s'étonner, dans cette rapide esquisse d'événements disséminés dans une longue période de temps, tracée par un vieillard déjà près de sa fin et tout pénétré de ce qu'il voit autour de lui, de surprendre, ici l'omission de telle ou telle circonstance d'un fait arrivé quarante ans auparavant, là un nom de lieu ou de personne mis pour un autre? Car les prétendues différences et contradictions du Deutéronome ne sont pas autre chose. Pour prouver que l'orateur se contente d'une exposition lres rapide et rapproche des événements séparés par le temps, qu'il nous suffise d'indiquer les premiers versets du chap, x, où il raconte la descente du mont Sinaï en même temps que la mort d'Aaron, deux faits arrivés à trente huit années d'intervalle. Comment donc peut-il être question de différence et de contradiction, quand l'Ecrivain sacré, dans le court espace de quelques versets (x, 1 — 11), rassemble d'une part l'ordre de construire l'arche d'alliance et celui de tailler les tables de la loi, et de l'autre mentionne seulement en passant le lieu où mourut Aaron? — Le vers. 15 du chapitre t du Deut. n'est pas en contradiction avec les vers. IG seqq. du chap, xi des Nombres, puisque ces deux passages relatent des faits différents. Il ne contredit pas d'avantage le chap. XVIII de l'Exode. L'Exode raconte que, d'après le conseil de Jélhro, Moïse invita les Israélites à élire des hommes intelligents pour porter une décision dans les affaires moins importantes; le Deutéronome rappelle l'institution de ces auxiliaires de Moyso sans faire mention du conseil de Jélhro : où est la contradiction? Celte mesure, parce qu'elle a été *conseillée* par un

(1) *Voluti cap. in, 11; x, C, ».*

IV

étranger, cessc-t-elle d'être l'œuvre du suprême législateur, œuvre qui ne pouvait être réalisée que du consentement et avec le concours du peuple? En vain nous objecterait-on que la détermination du temps ne semble pas la même dans les deux passages. L'Exode, en effet, raconte la création des juges secondaires avant l'arrivée des Israélites au Sinaï, tandis que le Deutéronome la place *in illo tempore*, c'est-à-dire, du moins en apparence, avant le départ du mont Horeb. Cette difficulté n'est pas sérieuse, car les plus savants interprètes avouent que cette expression désigne ici d'une manière générale les premiers temps de la marche dans le désert. — L'apparente contradiction entre *Deut.* i, 20 — 23 et *Num.* xin, 1, 2 a été levée depuis longtemps par cette simple remarque, que les Israélites ayant demandé qu'on envoyât des éclaireurs en Chanaan, Moïse présenta leur requête au Seigneur et en reçut l'ordre de remplir le désir du peuple. — Une autre prétendue contradiction entre *Deut.* n, 29 et *Num.* xx, 14 — 21 disparaîtra également, si, comme le fait Rosenmüller, on distingue les *enfants d'Esau*, dont il est question dans le premier de ces passages, d'avec les Edomites mentionnés au livre des Nombres; ou mieux en supposant avec Welle (*Nachmosaisches im Pentateuch.*, p. 130 seqq.) que les Edomites, après avoir refusé d'abord aux Israélites le passage sur leurs terres, le leur accordèrent dans la suite. — Enfin l'assertion du *Deut.* i, 44, se concilie très-bien avec le passage des Nombres xiv, 45. Dans le discours où sont rappelés les principaux événements passés, Moïse se borne à mentionner une seule des tribus bellicieuses du pays de Canaan, les Amorrhéens, nom qui leur est donné encore ailleurs, par ex. *Gen.* XV, 16; *Juges* v, 1. (Voy. Hengstenberg, *Bcitrage*, etc., p. 421 seqq. *Nachmosaisches*, etc. p. 152).

Abordons les contradictions que l'on a cru remarquer dans les lois. On trouve étonnant et inexplicable que, *Deut.* v, 15, la sortie d'Égypte soit présentée comme raison de l'observation du sabbat, tandis qu'ailleurs, *Exod.* xx, II, Moïse exhorte les Israélites à observer le sabbat et à s'abstenir ce jour-là d'œuvres serviles, parce que Dieu s'est reposé le septième jour. Mais, dans le premier de ces passages, le bienfait de la délivrance de la captivité est invoqué, non comme le fondement de l'institution du sabbat, mais comme un motif propre à inspirer aux Hébreux des sentiments d'humanité et de bienveillance pour les étrangers, les esclaves et les servantes le jour du sabbat. C'est un de ces nombreux endroits où Moïse exhorte son peuple à la douceur en lui rappelant que lui-même a été pèlerin et esclave sur une terre étrangère. Les mots, *idcirco præcepil tibi ut observara diem sabbati*, ne se lient pas à la première partie du vers. 15, mais sont une répétition du vers. 12, et comme la conclusion générale des vers. 12 — 15 (1).

Nous ne nions pas d'ailleurs que certaines lois du Deutéronome offrent des différences avec celles des autres livres du Pentateuque : mais qui ne comprend *a priori* que ces différences, modifications, additions ou restrictions peuvent très-bien s'expliquer par le changement de circonstances? (Voy. *Nachmosaisches*, etc. p. 137 seqq.)

Supposons maintenant le cas où le Deutéronome serait l'œuvre d'un écrivain de beaucoup postérieur à l'auteur des trois autres livres, les difficultés que nous venons d'examiner auraient-elles disparu? A mon avis, clics deviendraient, dans cette hypothèse, tout-à-fait inexplicables. l'eut-on admettre qu'un écrivain qui aurait voulu faire passer le Deutéronome pour l'œuvre de Moïse, eût été assez maladroit pour mettre des contradictions dans la bouche du grand législateur? Peut-on admettre qu'ayant entre les mains les autres livres, et n'ayant qu'à les ouvrir pour y trouver les dates principales des événements passés, il ait prêté à Moïse ce récit décousu et plein de lacunes que l'on remarque par fois dans le Deutéronome, par ex. chap. x, 6 — 9? Assurément c'est une marque éclatante de l'antiquité d'un livre, que les difficultés qui s'y rencontrent deviennent d'autant plus inexplicables, qu'on assigne à sa composition une date plus récente.

Quant aux différences dans les mots et locutions isolées, elles sont en si petit nombre qu'elles ne méritent pas qu'on s'y arrête. Evidemment la langue du Deutéronome est la même que celle

(1? Xíntnl inscelteexplication pourrait sembler faire violence au texte, A cause de l'expression **p Sp**, *idcirco*, qui »up|x*c dans ce qui précède une *ration* de la loi du sabbat. Mais, en admettant même que la délivrance de la captivité s'il donnée comme la raison de la loi du sabbat, notre passage ne contredit nullement l'Exode xx,II ;xxx, 17. 1. - ; **vajo** d« l'Exode, en effet, expliquent pourquoi le jour du sabbat est le septième de la semaine, et le Deuticjn me indique d'une manière générale pourquoi le salbat a été institué et doit être observé.

des autres livres du Pentateuque; l'emploi constant et exclusif de HVi au lieu de H"i (î, 9, IG, 18; n, 31; in, 4, 8, 12, 18, 21, 23; iv, i1; v, 5; ix, 9, 19, 20; x, 1, 8, 10; xm, IG; xiv, 23; xvn, 5; xx!, 3, 4, G; xxn, 18, 21; xxix, 21, 2G), propre au Pentateuque seul, en estime preuve décisive. On peut y joindre le mot 1JJ3 que le Deutéronome, comme les autres écrits mosaïques, emploie sans distinction de genre; car l'unique exception qui se trouve xxh, 19, où on lit m>3, est indubitablement une faute de copiste.

Mais, dit-on, la législation du Deutéronome est empreinte d'un autre esprit, d'un autre caractère; on y reconnaît la trace d'un ordre de choses bien postérieur aux temps mosaïques. Elle se rapporte *a)* au temple de Jérusalem (xn, xvi, 1 — 7); *b)* à une tribu sacerdotale sans territoire et sans moyens d'existence, mais puissante (xn, 12, 18, t9; xiv, 22 — 29; xvi, 11, 14; xvin, 1 — 8; XXVI, 12 [comparez *Num.* xxxv, xvm, 21 — 2-1]; xvn, 8 — 13; xix, 17; xxi, 5; xxxi, 9); *c)* au temps des rois et des prophètes (xvn, II — 20; xm, 1 — xvm, 9 — 22); *d)* à une organisation judiciaire et militaire (xvi, 18 — 20; xvn, 8 — 13; xix, 17; xxi, 2 — 6, 19; xxn, 18; xxv, 8; xx).

Les incrédules insistent surtout sur les lois mentionnées *Deut.* xn, xvi, 1 — 7; ils y trouvent une preuve irréfutable que l'auteur du Deutéronome n'a pu vivre avant le temps du roi Josias. Ces lois, en effet, défendent d'offrir des sacrifices dans un autre lieu que celui que Jéhova sesera choisi *ut inhabitet nomen ejus ibi* — marque évidente d'une origine postmosaïque. Mais cette loi sur l'unité du culte divin n'est en contradiction ni avec les premières prescriptions de Moïse qui permettent de sacrifier en tout lieu, ni avec l'histoire postérieure des Israélites où, jusqu'à Josias, il n'est jamais question de l'unité du culte.

Quand même il serait exact que les premières prescriptions mosaïques permettent d'offrir des sacrifices en tout lieu, il ne s'ensuivrait pas que le passage du Deutéronome (xn, xvi, 1 — 7) serait postérieur à Moïse; car Moïse pouvait, si longtemps que sa présence rendait tout abus impossible, permettre certaines choses qu'il devait interdire plus tard. Mais nous sommes loin d'admettre cette hypothèse. Le passage de l'Exode (xx, 24) sur lequel on veut l'établir, exprime tout autre chose : loin de laisser à chaque individu le choix du lieu où il pourra sacrifier, il réserve expressément ce droit à Dieu seul, en disant... *où je voudrai que mon nom soit honoré*, eu fbot fjmíou ri ixcu ixû; par conséquent *in omni loco* signifie que ce lieu n'est pas fixé, et que Dieu pourra le fixer à sa volonté, et non pas qu'il sera permis de sacrifier *en tout lieu* à la fois et *dans le même temps*. Les Israélites n'ayant pas l'intention de rester toujours à la même place, il était naturel de leur permettre d'accomplir les cérémonies du culte en quelque lieu qu'ils arrivassent, savoir devant le tabernacle, comme il est prescrit *Levit.* xvn.

Les exégètes modernes qui s'imagineraient avoir découvert les premiers que la loi de Moïse relative à l'unité du culte divin n'a pas toujours été strictement observée, et n'a pas empêché de pieux Israélites, attachés à la théocratie, d'élever en divers endroits des autels pour y sacrifier à Jéhova, seraient dans une erreur grossière (1); déjà les anciens PP. de l'Eglise en ont fait la remarque, mais ils n'en ont pas conclu que le Deutéronome fût une œuvre supposée, à Dieu, dit Théodoret (in *I Reg. Quast.* XII), qui connaissait le penchant du peuple pour l'idolâtrie, a limité l'exercice du culte à un lieu unique; mais pour les Juifs pieux et instruits, qui savaient le but de la loi, tout lieu était propre pour le sacrifice, d

L'observation des prescriptions mosaïques relatives au culte divin n'était possible que dans un temps où, *a)* comme le législateur le présuppose, les Israélites seraient les paisibles possesseurs de la terre promise; *b)* un lieu fraternel unirait ensemble toutes les tribus; *c)* enfin Jéhova serait généralement reconnu et honoré comme le seul vrai Dieu.

Or, durant les premiers siècles qui suivirent la mort de Moïse, ces conditions, et notamment la première, se présentèrent rarement. Ce ne fut qu'après une guerre longue et sanglante que les Israélites arrivèrent à anéantir ou à soumettre les anciens habitants du pays. Aussi longtemps que l'on combattit pour la possession de Canaan, l'unité et la simplicité du culte divin purent bien se

(1) Ce qui appartient à nos exégètes, c'est d'avoir trouvé que, dans la période qui précède le règne de Josias, régnait la plus entière liberté pour le culte divin, et que personne n'avait l'idée d'un sanctuaire unique. Malheureusement le contraire est prouvé d'une manière péremptoire par de nombreux passages, par ex. *I Sam. it* 3, i1; U, 13; 111, 3 seqq.

VI

maintenir, niais il ne pouvait être question d'organiser le sacerdoce d'après les prescriptions de Moïse : il fallait pour cela être maître du pays. Du reste, nous ne lisons nulle part qu'on se soit écarté de ces règles; car *avancer devant Jéhova d'un lieu dans un autre* n'était nullement contraire à l'unité prescrite par Moïse, comme on l'a soutenu sans aucune raison. Quand l'arche était à Maspba, elle ne pouvait être à Silo. L'unité du culte consistait en ce qu'un seul lieu dans le même temps fût assigné pour l'offrande des sacrifices, et non pas en ce que les sacrifices fussent offerts dans un seul et même lieu; le lieu pouvait changer tous les jours sans qu'il y en eût jamais deux ou plusieurs à la fois. Ensuite, le lien qui devait unir toutes les tribus flotta souvent, fut quelquefois tout-à-fait rompu; des jalousies, des rivalités, des guerres civiles au lieu de l'union et de la concorde fraternelle; enfin le culte du vrai Dieu dégénérant en idolâtrie : voilà ce que l'histoire nous montre pendant cette période. Dans de telles conjonctures, les descendants de Lévi pouvaient-ils occuper la position, remplir le rôle que Moïse leur avait marqué? Ils devaient pourvoir à leur subsistance comme le reste de leurs frères; un sacerdoce nombreux ne relevait pas la majesté du culte, et le culte ne fournissait aux prêtres aucun revenu. Ces temps déplorables amenèrent encore d'autres anomalies. Pendant que les Israélites, comme l'atteste le livre des Juges, servaient des dieux et obéissaient à des maîtres étrangers, l'ancien culte cessait naturellement, et ceux qui restèrent fidèles au Dieu de leurs pères ne pouvaient satisfaire leur piété dans le sanctuaire national. Pour offrir des sacrifices à Jéhova et accomplir leurs vœux, ils dressèrent des autels dans leur maison, dans la campagne, sur des lieux élevés. Aucun scrupule ne les troublait dans ces pratiques : Abraham, Isaac et Jacob ne leur avaient-ils pas donné l'exemple? Comme c'étaient les plus pieux et les plus respectés qui agissaient ainsi, ou les imita, et ainsi s'introduisirent des usages qui subsistèrent longtemps encore après que la cause qui leur avait donné naissance eut disparu. Il serait difficile sans doute d'appuyer tout cela sur des textes positifs, mais ce qui est si clairement fondé sur la nature des choses n'a guère besoin d'autre témoignage.

Les premiers rois exercèrent de temps en temps les fonctions sacerdotales sans y être autorisés par les lois de Moïse; mais combien facilement ne devaient-ils pas se persuader qu'il ne pouvait leur être interdit, à eux les *oints* et les *représentants* de Jéhova, d'offrir des sacrifices à leur roi invisible et de bénir le peuple (1)?

(1) En outre, il ne faut pas perdre de vue que l'action d'offrir un sacrifice et de bénir le peuple, telle qu'elle est faite par les rois, ne semble pas devoir être considérée comme une fonction proprement sacerdotale. Tout Israélite non-seulement pouvait, mais devait offrir des sacrifices, et nous ne voyons nulle part que le roi ait été exempt de cette obligation; d'un autre côté, quand il est question du sacrifice des rois, pas un mot de la Bible n'indique qu'ils agissent comme prêtre. Le passage qui, au premier coup d'œil, prêterait le plus à cette interprétation, ne dit rien de semblable. On se trouve H *Sam.* vi, 12-20, où est racontée la translation de l'arche de la maison d'Obed Edom à Jérusalem. Dans cette circonstance David, revêtu d'un ephod de lin, offre un sacrifice et bénit le peuple. Ajoutez deux autres endroits, I *reg.* iii, 4; II *reg.* vi, 5, 62. Tels sont les passages d'où Walke conclut que *les rois offraient en personne des sacrifices (I)ie Religion des* 4. T. P. I, p. 311). Mais précisément dans le dernier endroit sur lequel Vatke s'appuie principalement (I *llcg.* viii, 5, 62), la Bible se borne à dire d'une manière générale que la multitude du peuple et le roi Salomon immolaient des victimes devant le Seigneur, *igitur rex et omnis Israel immolabant victimas*, etc. Or, s'il n'est jamais venu à l'idée de personne d'accuser le peuple tout entier d'avoir usurpé dans cette occasion les droits et les fonctions des prêtres, est-on plus fondé à élever ce reproche contre David et Salomon? D'ailleurs on sait qu'à l'origine tout Israélite qui voulait *offrir* près du sanctuaire, devait lui-même immoler la victime et ne pouvait se décharger sur un autre de cette fonction que dans le cas d'impossibilité de sa part. Que l'on accuse d'infraction à la loi mosaïque un roi qui aurait offert un des sacrifices prescrits par la liturgie, celui du matin, du soir, du sabbat, d'une fête; qui aurait arrosé l'autel ou en aurait aspergé les cornes du sang de la victime, qui serait entré dans le Saint ou le Saint des saints, à la bonne heure; mais où a-t-on vu que quelqu'un des premiers rois ait usurpé une de ces cérémonies?—Quant à ce qui regarde la bénédiction du peuple, personne n'ignore que non-seulement tout Israélite pouvait bénir d'autres personnes, surtout ses parents, mais que cet acte était réputé pieux et méritoire. Voy. *Deut.* xxiv, 13. Ailleurs (*peut.* xxv, 12), outre la tribu de Lévi, cinq autres tribus sont chargées de répéter sur le mont Garizim les paroles de bénédiction prononcées sur le peuple, ce qui était réellement bénir le peuple, et est présenté comme tel. Qui s'étonnera après cela d'entendre Joas bénir David II *Sam.* XIV, 22; le moissonneur de Booz répondre au salut de leur maître : *Benedicat tibi Dominus, IUith* ii, 4; le peuple d'Israël bénir son roi Salomon après avoir été béni par lui, I *reg.* viii, 55; xx, 60? (compar. *Prov.* xxvii, 14). Si donc le Pentateuque regarde la bénédiction du peuple au nom de Jéhova comme une fonction sacerdotale, il ne peut être question que de la bénédiction liturgique dont la formule est présente *Num.* vi, 24-26, et réservée aux Prêtres seuls. Mais David et Salomon n'ont pas employé cette formule pour bénir le peuple; la preuve en est que David bénit le peuple in *nomine Domini exercituum*, locution étrangère au Pentateuque, et que les paroles de Salomon diffèrent tout-à-fait de la formule du livre des Nombres. Si un patriarche Israélite pouvait bénir sa famille, pourquoi un roi, sous la théocratie, n'aurait-il pas eu le même droit pour ses sujets? — Enfin on reproche à David d'avoir eu-

Si nous examinons maintenant les passages indiqués plus haut, qui semblent faire allusion à un sacerdoce puissant, mais sans territoire et sans moyens d'existence, nous trouverons qu'ils diffèrent du langage tenu ailleurs (A'izm. xxv, etc.) en ce que Moïse, dans le Deutéronome, recommande les Lévites comme dépourvus de biens à la sollicitude des Israélites, et conjure ceux-ci de ne point les délaisser, tandis qu'auparavant il avait ordonné de payer la dîme à la tribu de Lévi. Mais ces recommandations réitérées, cette inquiète sollicitude du législateur s'explique facilement. La tribu de Lévi, sauf 48 villes, ne devait avoir aucune part dans le pays de Canaan. Sans doute les dîmes, les prémices et une portion dans les sacrifices lui assuraient un revenu considérable; mais ce revenu dépendait de la bonne volonté des possesseurs du pays. Est-il étonnant que Moïse, à la fin de sa carrière, jetant encore un regard sur cette tribu nombreuse, qu'il abandonne en quelque sorte à la discrétion des autres, et ému par cette pensée que peut-être le peuple manquera de générosité envers elle, conjure et supplie les Israélites de ne jamais délaisser les Lévites!

Nous n'avons besoin de rien ajouter à ce que nous avons dit ailleurs (*Observationes de Pentateuchi 4 librorum poster, auctore et editore*, Gamundia, 1817, p. 20 seqq.) sur les allusions du Deutéronome aux rois et aux prophètes.

Enfin, l'assertion que les lois du **Peut** xvii, 8 — 13; xix, 17; xxi, 5, appartiennent à une époque plus récente, ne repose que sur une erreur, savoir que les Prêtres avant Josias n'avaient pas pour fonction d'expliquer la loi au peuple : ce qui est faux comme le prouve *Mich.* vi, 11 (1).

piété sur les privilèges sacerdotaux en revêtant un éphod. Nous reconnaissons d'abord que l'éphod était le vêtement exclusif du Grand-Prêtre ; ainsi nous regardons comme inexacte l'assertion de Flügge (*Beiträge zur Einleitung in's A. T.* tom. HT, p. 90), que l'éphod dont il est question dans le Pentateuque, était porté par *la terribilité du sanctuaire*. Donc quiconque, à l'exception du Grand-Prêtre, faisait usage de ce vêtement, transgressait les prescriptions mosaïques. Mais, avant de pouvoir élever contre David une pareille accusation, il faudrait montrer qu'en dehors de l'éphod du Grand-Prêtre, aucun autre vêtement en usage chez les Hébreux ne portait le même nom. Or le contraire est facile à prouver. Les quatre-vingt-cinq prêtres massacrés par Doeg étaient revêtus d'un éph 4 de hn (I Sam. XXI, 18); et Samuel servait devant le Seigneur par le même ornement (I Sam. ix, 18). Ainsi, même dans l'hypothèse où l'éphod de David aurait fait partie des vêtements des prêtres ou des lévites, ce roi n'aurait pas transgressé la loi de Moïse, car la défense de Moïse ne porte que sur l'éphod du Grand-Prêtre. Mais l'éphod de lui peut très-bien n'avoir été ni un ornement des prêtres ni un ornement des lévites; car, indépendamment du silence de la Bible, Samuel en était revêtu dans un Age qui le rendait incapable de remplir les fonctions sacerdotales ou lévites. Ajoutons encore cette remarque, que l'éphod du Grand-Prêtre n'est jamais appelé *ephod lineum* : la matière et le tissu de cet ornement empêchaient même de lui donner ce nom.

(1) Donnons encore un exemple de la précipitation de la témérité avec lesquelles les exégètes rationalistes affirment que certaines lois du Deutéronome sont de date récente. « C'est dans le Deutéronome, dit de Wette (*Leitfaden*, tom. I, p. 280), qu'on lit pour la première fois la défense d'adorer le soleil, la lune et les étoiles (Deut. iv, 19; xv, 3). Dans les livres antérieurs où il est question d'idolâtrie, ce genre de superstition n'est pas mentionné. Or nous savons par l'histoire que le culte des astres est devenu fréquent dans les derniers temps de Jérusalem. Manassés s'y adonne, et élève au Seigneur du ciel des autels dans les deux parvis du temple (II Reg. xvi, 5) ; parmi les abominations que Josias fait disparaître, nous trouvons précisément le culte du Seigneur du ciel (II Reg. XXIII, 5). Enfin Jérémie (viii, 2) s'élève avec force contre cette impiété. » Donc, conclut le fameux exégète, les lois du Deut. iv, 19; xv, 3, appartiennent au temps du roi Josias, puisque seulement alors se produisit la superstition qu'elles condamnent, superstition inconnue aux temps mosaïques. Eh bien, ouvrez le prophète Amos (vi, 26), et vous lirez, entre autres reproches qu'il adresse aux Israélites, celui d'avoir, durant les quarante années de leur pèlerinage dans les déserts de l'Arabie, porté avec eux *l'image de Saturne, l'astre de leur dieu*.

II.

DE VATICINIO MOYSIS

(DEB'TER. XVIII, <S-18) (1).

1. In vaticinio Moysis ab exemplari hebraico vix quidquam differunt verba vulgato) translationis, sinit et verba translationum cælerarum. Diversas tamen totius oraculi explanationes reperire est, quas quum expenderimus, sententiam nostram aperiemus, eamque probabimus argumentis directis et indirectis, ea, quæ objiciuntur, deinceps soluturi.

§ 1.

Diversa interpretationes.

2. Prima interpretatio est oraculum simpliciter de Josué dictum esse, quæ sano vetusta est, nam patres eam refutant; atque ex quibusdam Augustini verbis colligi posse videtur hanc sectatos fuisse Judæos ejus ætate, *Contra Faust*, lib. XVI, cap. xix. Hanc autem co refellit Gregorius Nys-
-enus, quod a filias Nave (Josué) multo ante per manus Mosis fuerat declaratus, ut in Levitico legimus, » ap. Euthym. Zigab. Panopl. dogm. P. I, tit. 8, init.; dicere voluit *in libro Numerorum* (xxvin, 18-23). Isidorus Pelusiotas autem, lib. III, *epist.* 94, præter hanc alias affert rationes, . aque sunt, quod Josué non fuerit *sicut Moyses*, sed eo longe inferior, quod secundum rationem allatam a Gregorio Nysseno dicendum fuisset *suscitavit*, non *suscitabit*, quod nihil legi addiderit (23) Josué, sed tantummodo eam sectatus sit. Præterea obstant verba Deuteronomii : « Non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, n cap. xxxtv, 10, quæ inferius magis explanabimus (12). Ex quibus verbis tachais, *La Sainte Bible*, in h. l. post Sherlockium, *L'usage et les fins de la Prophétie*, Disc. G, recte arguit, siquidem luce, ut a multis creduntur, adjecta Deuteronomio fuerunt a Josué, jam, ipso Josué fatente, prophetam, qui hoc oraculo prænunliatur, Josuem esse non posse.

3. Secunda est oraculum perlinere ad Josuem, ut «ss; erat et figura Christi, simulque ad Christum, ut qui per Josuem wm*î fuit præsignificatus, sive quod idem valet, ad Josuem secundum sensum litteralem, ad Christum secundum spiritalem. Hæc interpretatio est Clementis Alexandrini, qui de hoc oraculo hæc scripsit : « Per Jesum Nave filium Jesum Dei filium significans, » *Pædag.* lib. I, cap. vi, sub fin. At, quæ contra primam explanationem attulimus, evincunt sensum litteralem oraculi ad Josuem perlinere non posse; hinc etiam altera hæc respuenda est.

4. Tertia est prædici prophetas in universum seu seriem prophetarum. Ha post Salomonem larchium, in h. l., et Moysem Maiemonidem, *Jad chazaba*, P. I, lib. I, tract. 5, cap. x, § S, rccentiores Judæi. Sed quod majus est, huic sententi® favere videtur unica quidem sed maximi ponderis auctoritas, Hieronymi (*in Isai.* vm, 19) inquam. At, quum ex Hieronymi verbis nullo modo sequatur Christum ab hujus oraculi significatione esse excludendum, nemo obsistere potest, quominus Hieronymi patrocinium, huic sententi® ademptum, illi, quam secundum hanc exponemus, a nobis addicatur, larchii autem et Maiemonid® auctoritati adversari vetustiores Judæos inferius demonstrabimus. Tum huic quoque interpretationi obstant verba Deuteronomii jam allai i (2), sive ea a Josué sive historice ab Esdra, libro huic fuerint adjecta. Imo, si al) Esdra addita sunt, patet jam, quod modo diximus, vetustiores Judæos adversari huic interpretationi. Si enim oraculum secundum vetustiorum Judæorum sententiam ad prophetas in universum pertineret, prophet®, item secundum illorum eorundem sententiam, dicendi forent fuisse *sicut Moyses*. Quomodo ergo huic oraculo contradixisset Esdras ea verba in Deuteronomium intrudens?

5. Quarta est et prophetas et Christum simul prædici. Hæc plurium et magni nominis interpretum sententia est, etsi non omnes uno modo eam proponant. Vel enim quædam ex hoc oraculo

(1) Eiwrplum e PalriUi libro 11 *De Interpretatione Scripturarum Sacrarum*. Romae, 1844,

Christo congruero, affirmant, quaedam vero solis prophetis, Christo, inquam, versiculum decimum octavum, prophetis vero decimum quintum; ita nonnulli apud Tostatum (in h. 1. *Quast.* VI). Vel omnia de prophetis dicta esse accipiunt, praecipue tamen de Christo, ut Oleaster, Lyranus, Tostatus, Cornelius, Bonfrerius, Tirinas, Frassen, et ex *Criticis sacris* Fagius. Hujus sententiae patronis adnumerandi sunt, qui oraculum modo de Christo, modo tanquam de prophetis, dictum accipiunt, sicut fecit Orígenes (hom. 12 in *Exod.*, 1 in *Jcrem.*, in *Matth.*, tom. XVII, § 11. Coni. *Contr. Cels.* lib. I). Sed, si dixeris etiam de prophetis oraculo hoc agi, nescio, quam solide poteris probare ad Christum praecipue illud pertinere, praesertim si cum Judæis tibi res fuerit. Sin vero illud dicamus, quod nonnulli apud Tostatimi, vix non Moysi obsistimus, qui nos docet, quæ leguntur in versiculo decimo quinto, et ab ipso prolata sunt, ea ipsissima esse, quæ jam Deus protulerat, quæque legimus in versiculo decimo octavo. Denique qui factum est, ut hoc Dei promissum evanuerit ea ætate qua secundum templum stetit?

6. Proterva his omnibus interpretationibus ea argumenta adversantur, quibus nostram comprobamus, quæ sic est.

§ 11.

Propositio.

T. Oraculum hoc ad unum Messiam pertinet, hoc est, de Messia solummodo agit Moyses hoc oraculo. Legendi sunt Cajetanus (in h. 1.), Sherlock, et Lacháis (loc. di.). Hanc propositionem argumentis primo directis tum indirectis comprobabimus.

§ II.

Probatio directa.

8. Ac primo probatur argumento petito ex rerum congruentia. Praecipui inter prophetas Christum omnes expressis verbis pronuntiarunt. Credibile ne igitur cuiquam fial Moysen solummodo, prophetarum omnium maximum, nihil expresse aperleque prodixisse de re maxima omnium, quæ ad Israelitas spectabant? At, nisi hic, nusquam abbi ipsum Moysem id prostitisse deprehendas, tametsi aliorum prædictiones retulerit.

9. Secundo probatur auctoritatibus. A Tirino aliisque patronis quartae sententiae (5), imo et a nonnullis, qui nobiscum sentiunt, videas ex tota antiquitate unum Eusebium proferri, ac si solus esset inter Patres, qui propositioni nostro patrocinaretur; quum tamen Patres, qui hoc oraculum simpliciter de uno Messia dictum putant, adeo multi sint, ut intra quinque priora sæcula rei Christianae ad viginti saltem numerantur. Sunt autem Tertullianus, *Adv. Marc.* lib. IV, cap. xxn; auctor *Recognitionum*, lib. I, cap. xxxvi; Cyprianus, *Testini. adv. Jud.* lib. I, cap. xvnr, Novatianus, *De Trinit.* cap. ix; Archelaus, *Disput. cum Man.* § § 41, 43; Methodius, *De Symeone et Anna*, § 11; Eusebius, *Dem. Evang.* lib. III et IX; Lactantius, *Instit. div.* lib. IV, cap. xvn; Athanasius, *Orai. 1 contr. Arian.* § 54; Cyrillus Hierosolymitanus, *Calceli.* 12, § 17; Titus Bostrensis, *Contr. Munich*, lib. III, cap. vi; Gregorius Nyssenus, *Testini, adv. Jud.* II; Epiphanius, *Hares.* 42, *schol. 21* ex *Evang. Luc.* et *schol. 8* ex *Epist. ad Gal.*; Philastrius, *Ærcs. de Deutcr.* 116, al. 68; Gaudentius Brixienis, *Semi.* 9; Augustinus, *Contr. Faust.* lib. XVI, cap. xv; Chrysostomus, *Contr. Anomaos*, hom. 12 in II *Cor.* hom. 7 in *Gal.* u; Cyrillus Alexandrinus, *Be Ador, in spir. et verit.* lib. II, in / sat. lib. I, orat. 1; in *Joann.* i, 21; v, 46; vit, 40, 49; vni, 24; ix, 30; xir, 49; scriptor *Consultationis Zacchai et Apollonii*, lib. II, cap. xiv; auctor *Quastionum ad Orthodoxos*, int. opp. Justinii, *Quast.* CL

10. Affirmamus autem hos omnes oraculum ita intellexisse, ut quod simpliciter de uno Messia dictum sit. Licet enim non omnes expresse atque aperte prophetas alios excludant, quum tamen ex oraculo argumentum petant ad ea probanda, quæ ad Messiam unum pertinent, dicendi sunt cæteros quoscumque ab oraculi significatione excludere. Nam secus argumentum nihil conficeret; responderet enim quis, oraculum vel secundum ipsorum Patrum sententiam ad prophetas omnes pertinere.

11. Tertio probatur argumento deprompto ex ipsis oraculi verbis, etiam sine respectu anteen-

dentium et consequentium. Habes enim primo nomen *prophetam*, numero singulari; deque hoc propheta singulari numero est in toto oraculo. Nec infitior in lingua hebraica, sicut et in cæteris, singularem numerum subinde pro plurali usurpari, cujus rei exempla passim sunt, puta illud : a Diliges proximum tuum, » *Matlh.* v, 43. Imo scio nomen singulari numero adhibitum esse pro plurali in celebri illo Danielis oraculo (*Dan.* ix, 24), ubi, quanquam recentiores quidam Protestantes nomine hoc designari putent Jeremiam, quia totum oraculum dictum esse aiunt de captivitate Israelitarum brevi solvenda (vid. *Rosenmul.* Schol. in h. 1.), nobis tamen, qui vaticinium de Christo scriptum esse contendimus, in eo nomen necessario collectivum habendum est. Nihilominus, quod attinet ad oraculum Moysis, hæc, quæ subdimus, quisque accipere debet, quum manifesta ea sint. Primum est, proferri nomen illud eo numero, quo necessario proferendum fuisset, si sermo reipsa esset de uno Messia. Secundum est, singulari numero nomen illud esse accipiendum atque exponendum, si nihil obstat; nihil autem obstare mox videbimus. Tertium est, cum qui simpliciter caput illud legit, ne suspicari quidem plures potius, quam unicum et singularem prophetam, a Moyse promitti. Quartum est, Messiam nomine *prophetae* prodictum fuisse, ut ex evangelio (*Joan.* vi, 14, etc.) apparet; quem tamen nusquam lanquam prophetam pronuntiatum reperies, nisi hoc oraculum de uno Messia dictum esse teneas (16, 17). Quintum denique est, ubi habent Scripturæ nomen collectivum vel singulare pro plurali positum, sanissime pronomina et verba, quæ ab eo pendent, pluralia esse (vid. *Gcsenii* Lehrs. § 183, 181, 186), at hoc in oraculo constanter esse singularia.

12. Habes deinde vocem ²², *sicut mc*. Ex hac vero, quæ prophetæ illi futura prædicitur, cum Moyse similitudine cum non alium esse aut esse posse nisi Messiam, arguunt Archelaus, op. cit. § 44; Eusebius, loc. cit.; Gregorius Nyssenus, loc. cit.; Augustinus, loc. cit.; Cyrillus Alexandrinus, *Contr. Julian*, lib. Vili. Balio vero desumitur ex his verbis Deuteronomii : « Non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, » cap. xxxiv, 40; nec unquam surrexisse Judici omnes semper ermissime asseverarunt, idque ipsum confirmant ea, quæ leguntur in libro Numerorum, xn, 2, 6-8. Sensisse porro veteres Judæos vocem ³⁰³ dictam esse, non de quacumque, sed de tali similitudine, quæ prophetam illum Moyse haud inferiorem efficeret, ac proinde de illa ipsa similitudine, quam cæteris prophetis abnegant verba modo allata ex Deuteronomio, testem habemus Pseudojonathanem, qui vocem illam sic exponit, *sicut me in Spiritu Sancto*. Ne vero quis tuto reponat, verba *in Spiritu Sancto* non esse jungenda prioribus illis *sicut mc*, sed subsequentibus *suscitabit vobis*, presto est collatio instituta cum versiculo decimo octavo, in quo hoc ipsum oraculum a Deo jam pridem prolatum ipsius Dei verbis refertur, quæ verba ita idem ipse Pseudojonathan “ Prophetam suscitabo eis,.... in quo Spiritus Sanctus sicut (in) te. » Qua vero ratione inter Moyseum et Christum similitudo intercedere dicatur, videre est potissimum apud Archelaum, Eusebium, Augustinum, et Cyrillum Alexandrinum, locis citatis. Consultantur etiam Sherlock et hachais, loc. cit. Cæterum precipua nomina, quibus Moyses et Christus similes dici possunt, sunt *mediator*, *redemptor*, et *legislator*.

13. Denique etiam voces ^{pyaon} l'hx nos juvant. Ex quibus quid confici possit in rem nostram, brevi patebit (14), quum promemus argumenta ex aliis Scripturarum locis. Interea animadvertet, verbum ^{yo} sæpe idem esse ac *obedire*, semper vero, quoties, sicut hoc loco fit, construitur cum propositione Sit. Quare, non modo *audire* prophetam illum, sed ei etiam *obedire* Israelita juebantur hoc oraculo. Pulchre Cyrillus Alexandrinus, in *Joan.* ix, 29, ex his vocibus ratiocinatur adversus Phariseos hæc effutientes : « Nos autem Moysi discipuli sumus; nos scimus, quia Moysi locutus est Deus, n *Joan.* ix, 28, 29. Chrysostomus vero, in epist. *ad Gal.* ii, ex his iisdem verbis desumit rationem exponendi illud Pauli : « Ego enim per legem legi mortuus sum, » Gal. h, 19, in quantum videlicet lex Moysis præcipit obedire Christo, qui iam erat abrogaturus.

11. Quarto probatur aliis Scripturarum testimoniis. Christus sic carpebat Judæos : « Si enim creder' lis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de mc enim ille scripsit, o *Joan.* v, 46. Ex quibus Christi verbis hoc oraculum adeumdem ipsum pertinere arguunt (9) Cyprianus, loc. cit.; Archelaus, o p. cit. § 41; Epiphanius, *Heercs.* GG; Chrysostomus, loc. cit.; Cyrillus Alexandrinus, in h. I.; scriptor *Consultationis Zuccheri et Apollonii*, loc. cit. Et recte arguunt. Ut enim animadvertit Tostatus, unicus hic locus est, quo dici possit Moyses sermonem de Messia habuisse *ita*,

(*pioti sint verba Moysis*. Alias enim in Pentateucho utique sermo de Christo est, attamen, vel sub involucris typorum, vel aliorum verbis quam Moysis. Verum quod caput est, quodque vim omnimodis adjungit argumento huic ex Christi verbis deducto, occasionem attende, qua Christus ea protulit, quum videlicet Judæis exprobraret, quod sibi credere nollent; tunc quippe Moysen veluti appellavit his, quæ continuo subdidit : a Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem; est, qui accusat vos, Moyses, » *Joan*, v, 45. At, nisi Moyses aliquid legibus sanxisset circa fidem Messiæ adhibendam, locus non esset appellationi. Jam vero ubinam aut quando Moyses verba de hoc fecit? Nisi agnoscas id haberi in illo *ipsum audies, ipsi obedies*, frustra quæras in toto Moyse.

15. Neque negligenda est collatio, quæ institui potest inter hæc Moysis verba *ipsum audies* et inter verba ab ælerno Patre prolata, quum Christus in monte transfiguratus est, *ipsum audite, Matlh.* xv», 5; *Luc.* ix, 35. Nam Moyses illud oraculum proferens nihil egit, nisi ut illud ipsum repeteret, quod Deus quadraginta ante annis ediderat in monte Horebo (conf. *Dcut.* xviii, 15 cum seqq.) ; quare verba illa *ipsum audies (ibid.* i5) eadem ipsa sunt, quæ Deus jam olim protulerat (*ibid.* 19). Sicut autem ea protulerat Deus in monte Horebo, quum Filium suum venturum promitteret, ita denuo protulit in illo alio monte, quum Filium suum jam advenisse manifestavit, utrobique vero presente Moyse.

JG. Judæi visis Christi prodigiis obstupescerent exclamabant : «Hic est vere propheta, » *Joan*, vi, 40; alias vero : « Ille est vere propheta, » Kfyr.rr; qui venturus est in mundum, » *ibid.* vi, 14. Attendere autem in his potissimum oportet vim articuli greci, ex qua Isidoros Pelusiotes, lib. Iii, *epist.* 94, arguit prophetam aliquem singularem ab illis Judæis commemorari; neque enim huic syntaxis locus est in novo Testamento neque forsitan in vetero, nisi quum unus aliquis propheta memoratur. Quare patet Judæos illos exspectasse eo tempore prophetam aliquem singularem; proinde noverant cum a Deo fuisse pronuntiatum. Jam vero, illos nomen *prophetam* usurpasse veluti unum ex nominibus, quibus Messias pronuntiatus fuerat, facile quisque sibi persuadebit ut credat : neque enim alium exspectabant, quum nullus alius pronuntiatus esset. Quod si sic est, aliud inde argumentum promimus. Si enim Messiam hac *prophetic* appellatione predictum exspectabant Judæi, quærendum est, quinam ex prophetis veteribus nomine isto Messiam vocaverit? Nullus profecto præter Moysem, dum hoc ederet oraculum.

17. Elegans porro et ingeniosa est probatio, quam excogitavit Isidoros Pelusiotes argumento desumpto ex alio Scripturarum capite. Narratur in Evangelio, eos, qui Hierosolymis missi fuerant ad Joannem Baptistam, eum interrogasse, an esset ó , *Joan*, i, 21, Joannem vero respondisse, se non esse. At nonne Zacharias Joannis pater de eo hæc vaticinans cecinerat : «Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis, » *Luc.* i, 70. Nodum hunc dextere solvit Isidoros : «jopíros h' ? "F? i, » 17f«YT.Tr.; wx r.<, *era profeta-, ma non era il profeta*. Quæ vero Isidoro opponi possent, alias (29) diluemus. Similia jam scripserant Origenes, in *Joan.* tom. VI, p. 101, ed. Huelii, et Eusebius, *Demonst. Evang.* lib. IX, cap. ix.

18. Denique scriptores novi Testamenti aperte nos docent, hoc oraculum de Messia dictum esse Judæos illa ætate putasse. Etenim Petrus, *Act.* ii, 22; et Stephanus, *ibid.* vi, 37, quum probare vellent Jesum esse Messiam, argumentum ex oraculo illo sumpserunt.

§ IV.

Probatio indirecta.

19. Hoc quoque argumento res confici posse videtur. Propheta, quem Moyses pronuntiat, non alius est nisi quem pronuntiavit Deus in monte Horebo. At propheta a Deo pronuntiatus est Messias. Propheta igitur, quem Moyses pronuntiavit, non alius est nisi Messias.

20. Prima propositio omnino patet. Moyses promissionis suæ rationem statim affert, *Dcut.* xvm, 16, caque est, hoc idem a Deo promissum fuisse in Horebo, *ibid.* 18, 19, quod iisdem fere verbis ipse mox pronuntiaverat (conf. *ibid.* 13 cum 18, 19). Etenim, ut animadvertit Cajetanus in h. l., qui preclare quæstionem hanc habet, non alio sane nisi huc spectare potest, quod Moyses in audientium mentem revocet ea, quæ populus in Horebo a Deo petierat, *Dcut.* xviii, 16, quæ-

quo Dens populo promiserat illa ipsa die, qua conventum est ad legem audiendam (*Exod. xx, 1, 18,19 coll, ficut. V, 2, 23-28*), videlicet **ut**, qui Moysi ea vaticinanti tunc aderant audiebantqno prophetam illum pronuntiari, probe nossent a Moyse non alium prophetam nisi illum promitti, quem Deus jam olim promiserat in Horebo.

21. Alteram vero propositionem argumenta non pauca confirmant de illis, quibus directo probavimus sententiam nostram; sed alia etiam præterea. Nam propheta, quem promisit Deus in florebo, esse nequit ullus aliorum prophetarum, nec tota simul prophetarum series. Quum enim tunc prophetam illum Moysi *similem* futurum dixisset, ferme post annum dixit cæteros prophetas longe *dissimiles* Moysis esse ob diversam rationem, qua cum Moyse atque cum his ipse agere solebat (*Num. xtt, 2, G-8*). Id jam animadverterat Lachais post Sherlockium, loc. cit. At, si propheta isto nemo est cæterorum prophetarum, quinam esse potest nisi Messias?

22. E Patribus superius numeratis quidam, quos nunc fortasse enumerare præstitisset, non afferunt verba versiculi decimi quinti, quæ Moysis sunt, sed versiculorum duodevicesimi et undevicesimi : ea, inquam, quæ Deus ipse protulit in florebo. Sensere proinde, prophetam, quem promisit Deus in Horebo, esse Messiam.

23. Sed, quæ apprime id evincunt, sunt adjuncta rerum ac temporis, quibus ea promissio facta est. Quod argumentum mirifice præ *exieris* urget Cajetanus in h. 1., belle etiam tractaut Sherlock et Lachais, loc. cit. Ipsa Cajelani verba referre præstat : a Libra, prudens lector, hanc circumstantiam prophetæ hujus, de quo est sermo, videlicet quod est ille propheta, qui promissus est a Deo, quando dedit legem ore proprio in monte Sinai, universo audiente populo (huc enim tendit universa hæc commemoratio dictorum a populo in die, quo adunatus est populus ad audiendam ex ore Dei legem), ut hinc haurias, quod, non de propheta in genere, sed de propheta vice Dei latore legis est sermo. Deum siquidem timebant audire ad ulteriora legis procedentem, atque ideo aptissime... ex tunc promittitur ipsemet Deus in natura humana allocuturus populum humanissime, non majestate... Extra propositum erat *tunc* Deum revelare Mose, futurum prophetam similem ipsi Mose, nisi de propheta *legislatore* loqueretur. Hæc enim causa, scilicet ferendæ legis, quadrat universis commemoratis hic a Mose. Nam quadrat petitioni populi horrentis ulteriorem legislationem ex ore Dei in majestate. Quadrat materiæ, quæ tractabatur tunc. Quadrat similitudini Mosis. Quadrat pcenæ subjunctæ illis, qui non audierint vocem illius prophetæ. Quadrat imperfectioni legis veteris peificiendæ per Messiam. Quadrat et singularitati atque excellentia} illius prophetæ, cum tanto apparatu, tali tempore revelati Mose, et in hac littera descripti. » Huic interpretationi favent laetantius, loc.; cit., Gregorius Nyssenus hæc scribens : a Illud enim *similem tibi* similitudinem in legibus sancendis potissimum indicat » (ap. Euthym. Zigab. loc. cit. Vide et Testini, *adv. Jud.* 1. c.); Chrysostomus, loc cit. in II *Cor.* et *Galat.*; Isidorus Pelusiotes, loc. cit., qui omnes Christum hoc Deuteronomii capite tanquam novum legislatorem pronuntiari ponunt, aut etiam expresse docent. Præterea Cyrillus Alexandrinus hæc pronuntiat : « Quum igitur spectaculum eorum, quæ ad Dei gloriam figurata erant, ferre non possent, qui tum temporis instituebantur, homines, tandem necessario incarnationis unigeniti modus prodictus est, » *Conlr. Julian*, lib. Vili. Imo Chrysostomus, in II *Cor.* 1. c., hoc oraculo producto probat legem veterem a Christo fuisse abrogandam. Nimis profecto manifestum est prophetam illum non ita pronuntiari, ut qui futura prodicat, aut occulta retegat, sed ut qui leges a Deo latas referat.

24. Concludendum igitur est prophetam a Moyse prodictum alium non esse nisi Messiam. Interea hoc callide consideremus, Moysem, quum id prædixit, novum oraculum haudquaquam edidisse, sed illud in mentem Israelitis revocasse, quod ipse Deus jam ediderat. Non ergo hoc oraculum inspicere atque explanare oportet, tanquam si foret connexum cum iis rerum adjunctis quæ fuerunt, quum Moyses illud relegebat, sed tanquam prolatum a Deo in Horebo, ac si reapse legeretur in eo Exodi capite, in quo Deus legem primo promulgasse narratur (*Exod. xx coli. Deut. V, 23,31*). Quo fiet insuper, ut multa corruant aut procipua saltem eorum, quæ in contrarium congeruntur.

§ V. ‘

Contraria diluuntur.

25. Diodorus Tarsensis hæc opponebat (inter opp. Marii Mercatoris in Gallandi *Mbliothe. veter.*, *Fair.* tom. VIH) : « Ex *fratribus* non est Deus Verbum; n quum vero prophetæ sit ministrare spiritui, « Deus... Verbum cui ministerium præbuil? » Verum ista, quum nihil conficiant, nisi ut prodant errores Diodori *Christum dividētis*, qualem cum dicit Marius Mercator, securi negligimus.

26. Faustus contendebat non potuisse Messiam dici *similem* Moysis, aut sicwi Moysem futurum, siquidem Jesum, quem Messiam osse credimus, longe excellentior fuerit quam Moyses. Hinc oraculum non perlinere ad Messiam. Quod Fausti argumentum bona fide redintegravit Bonfrerius (in h. 1.). Sed, quid Fausto respondeas, jam Augustinus suggessit, instituta inter Christum et Moysem comparatione, amborum similitudinem eruens ex illis ipsis rebus, propter quas eos dissimiles omnino Faustus dicebat (*Contr. Faust*, lib. XVI, cap. xv seq.). Bonfrerio autem respondemus, excellentiæ unius præ alio adversari utique æqualitatem, non vero similitudinem inter utrumque. Tum nonne hominem *ad similitudinem I)ci* factum dixit ipse Deus? *Gen. i, 26*.

27. Voces 'ODD, *sicut me*, et *pOD, *sicut te* (*Deut. xvin, 15, 18*), ita intelligere oportet, ac si dictum esset, prophetas, qui pronuntiabantur, fuisse orituros ex ipsa gente israelitica, *sicut* ex hac ortus erat Moyses, quæ interpretatio est Salomonis Jarchi; vel futuros fuisse veros prophetas, *sicut* verus propheta Moyses fuit, quæ Tostati sententia est. Quare ex illis vocibus nullum desumere possumus argumentum (12). Equidem non inficior posse has voces sic intelligi, si seorsum a toto sermone atque ab hujus vaticinii adjunctis illas spectemus. Atqui hoc ipsum fieri minime debet, ut seorsum ab illis considerentur, sed prorsus e contrario. Jam vero ea disseruimus (20 seqq.), ex quibus consequitur, significationem eorum, quæ Moyses loquutus est ad vada Jordanis, pendere ex significatiōe eorum, quæ Deus loquutus fuerat in Horebo. Quare significatio prioris vocis '3DD pendet ex significatiōe posterioris *pDD. Hanc ergo alteram expendamus, de qua hæc dicenda occurrunt. Primum est, sensum, quem nos in ea voce deprehendimus, magis obvium esse, nipote qui ad plura seso porrigat, quæ Moysi tantæ excellentiæ causa fuerunt, non vero ad unum aliquod, quod conjectando divinare adnitamur, ut Salomon Jarchi et Tostatus suis interpretationibus faciunt. Profecto, qui primo legeret versiculum illum duodevicesimum, 5oce illa ■pDD intelligere potius plenam similitudinem, quam unam aliquam, significari. Secundum, quod aio, est, omnino superfluum vocem istam videri, si accipienda foret in sententiam Salomonis Jarchi sive Tostati. Jam enim Deus dixerat prophetam illum oriturnm ex eadem gente, ex qua erat Moyses; quod autem verus propheta futurus esset, equis in dubium revocare vel cogitasse!? Tertium est, utrique illi interpretationi obstare veterum Judæorum sententiam (12, 14, 16, 17, 18). Quartum denique est, utrique obstare etiam adjuncta rerum ac temporis, quibus Deus oraculum protulit, quæ e contrario sententiæ nostro apprime favent.

28. Quum in Pentateucho pluries Christus pronuntietur, aiunt necessse non esse Christi verba *de me enim ille scripsit* accipere ita, ut quæ ad hoc oraculum solummodo spectent. Verum hoc superius jam occupavimus, ubi ex bis Christi verbis argumenta petebamus (14).

29. Argumentum, quod Isidorus Pelusiotes (17) depromit ex iis, quæ narrantur de legatione sacerdotum et levitarmi! ad Joannem, nullius ponderis esse videtur, quum in ea narratione Christus a propheta plane distinctus sit, ita ut duo sint, non unus (*Joan, i, 20, 21, 25*). Verum illud attende, quod in eam narrationem congesta sint interrogationes diversæ, quas diversi fecerunt; plures enim a Judæis legali fuerant apud Joannem (i, 19, 21, 22, 24, 23). Quid ergo mirandum est, si diversi diverso nomine Messiam vocarunt (Vid. et *Joan, vu, 40, 41*)? Præterea fieri potuit, ut aliqui de vulgo minus periti Scripturarum sacrarum, sicut eo errabant, quod Eliam ipsum expectarent, sic etiam errarent putando prophetam cl Messiam, qui tunc ab omnibus exspectabatur, esse duos homines, non autem duo unius ejusdemque hominis nomina. Quem tamen errorem male quis inde concluderet Judæis omnibus communem fuisse aut maximæ eorum parti, ideoque minus valere, quidquid in rem nostram promebamus ex sententia Judæorum illius ætalis

XIV

(1214, ÍG, 18}. Dices cos, qui Joannem interrogabant, fuisse sacerdotes et levitas, quos oraculorum interpretationem probe calluisse, ideoque erroro immunes fuisse in ea habenda, deceat putare. Verum scientia Scripturarum penes scribas erat (vid. nostr. *Question. de Evangel.* Tit. XIII, Q. VII, num. 5, Gedit, lithogr.), non autem penes sacerdotes et levitas, tametsi ex sacerdotibus cl levilis scribae esse possent; imo sacerdotes levitasque ignorantia legis laborasse satis apparet vd ex loco hoc, sicut etiam ex iis, qn® Nicodemo pro Christo verba facienti responderunt (*Joan.* vu, 52 coll, cum 45, 50), et arguere est ex quibusdam historiis Flavii Josephi, atque ex eo quod a scriptoribus novi Testamenti scribis tribuantur, nunquam vero sacerdotibus, quaecumquoad illam scientiam possunt pertinere. Fortasse etiam, qui Joannem interrogarunt, loqui maluerunt secundum quorundam de vulgo imperitorum opinionem, ex quo Elite quoque mentio repetenda foret. Denique argumentum, quod urget Isidoros Pelusiotes petitem ex articulo græco, insolubile est, quum ex eo appareat manifesto singularem aliquem prophetam tunc fuisse commemoratum; hunc vero alium esse non potuisse nisi Messiam, ®que apparet ex aliis argumentis a nobis productis (IG).

30. Tostatus etiam ad propbetas, nuper vero Rosenmullerus ad prophetas dumtaxat, oraculum pertinere arguebant ex ejus et praecedentium ac consequentium connexu, id est ex oppositione ariolorum et divinorum, de quibus antea, et falsi ficlique prophet®, de quo postea sermo est. Sed contra haec interpretamenta facit id, quod jam suadebamus ante oculos habendum (24), Moysem, non aliquid novum promittere, sed ea repetere, qu® Deus promiserat in Illorebo. At in Illorebo neque de ariolis aut divinis, neque de falso fictoque propbeta, sermo fuit. Nos vero hoc oraculum interpretamur, atque urgemus, non tanquam a Moyse ad vada Jordanis, sed tanquam a Deo in Illorebo editum. At enim, inquires, ex hoc ipso, quod Moyses hujus promissionis Dei meminerit, eamque repetat respectu ariolorum et falsi prophet®, concludamus oportet, Moysem ipsum sensisse a Deo haudquaquam Messiam, aut saltem non unum, esse promissum, sed seriem prophetarum non defuturam, quos loco ariolorum et ficti prophet® populus consuleret. Verum, rogo, certum ne exploratumque est prophetam illum ideo promitti, quia ariolorum loco Israelitis futurus esset? Nam id, quod horum vicem eo in populo esset, indicatum est superioribus verbis, qu® ut sunt in exemplari hebraico, ita sonant : *a Et tu, non sic dedit tibi Dominus Deus tuus, » Tient. xviii, 14*, ex quibus si quid concludere licet, illud Deus, haudquaquam *daturus* jn», sed jam *dedisse* jro dicendus est, quum Moyses h®c loquebatur. Quod autem usque ad illud tempus dederat, fuit munus pontificis maximi, cujus erat Deum consulere et hujus responsa referre, quacumque demum ratione illud fieret (vid. Calmeli *Dietionar.* ad v. *Urim et Tummim*); cujus rei non modo expressa mentio habetur in legibus mosaïcis (*Num.* xxvn, 21), sed insuper a Deo sic constitutum fuisse nos docet ipsa sacra historia (*Deut.* ix, 11 coll, cum *Num.* xxvn, 21 ; *Jud.* xx, 28 ; l / *leg.* XIV, 18, 3G, 37; xxni, 9— 12; xxx, 7, 8, etc.). Etsi vero, posteaquam prophet® esse coeperunt, etiam per hos Deus daret responsa (l *Dcg.* xxvm, 6), tamen, quum id agerent prophet® legatione extraordinaria, necesse non erat, ut de hac ratione consulendi Deum leges essent, secus autem se res habet quantum ad pontificem maximum, qui ordinaria potestate Dei loco erat. At si Messias hoc vaticinio prænuntiatus fuisset a Moyse, interrogat Rosenmullerus, «quomodo hæc cohærent : Nolite ariolos adire, *nam* Deus vobis prophetam Messiam excitabit. » Sed primo illud *nam* ab ipso intrusimi a nobis deleri Rosenmullerus bonus facilisque patiat; quo jam cohærenti® illius necessitas disparet. Sed et ego vicissim ipsum rogabo, quomodo cohæreant ea, qu® habentur in prima hujus capituli parte circa victum sacerdotum et levitatum (*Deut.* xviii, 1 — 8), cum iis, qu® de ariolis dicuntur in secunda parte (*ibid.* 9 — 14)? Si inter h®c nullam cohaerentiam esse videmus, cur hæc putetur necessario esse oportere inter illam secundam capituli partem et tertiani, in qua de Messia (*ibid.* 15 — 19), atque inter tertiam et quartam, in qua de ficto propheta (*ibid.* 20 — 22) sermo est? Sed dare etiam possumus Rosenmullero, quod postulat, ut sit illa cohærentia inter ea, qu® prius dicta sunt, intorque ea, qu® habentur in oraculo, imo cl illud *nam* retinere, quum, quid præterea ipsi respondeamus, jam suggesserit tachais ita oraculum cum prioribus connectens (loe. cit.) : «Turpe esset vos ad ariolos recurrere, vos, inquam, quibus Deus adeo præsto est respondendo, ut maximum quoque prophetam promiserit,» etc. Animadvertite præterea Rosenmullerum illud dare, quod aliis scriptorum sacrorum testimoniis (*Act.* m, 22; vn, 37 ; *Joan.* vi, 14) constat, hoc oraculum astate Christi ita fuisse intellectum, ut quod ad Messiam perlineret.

Quamobrem concludimus, quum ex una parte nihil sit, quod reipsanos cogat, ut Tostati aut Rosenmulleri interpretationibus assentiamur, ex altera vero parte plurima esse viderimus, quæ nos compellant, ut in illo oraculo Messiam unum prædictum agnoscamus, hoc alterum omnino a nobis præferendum esse.

31. Aiunt nihil valere argumentum ductum ex eo, quod (23) populus in Illorebo Deum rogasset, ne ipse ad eos loqueretur; quin imo hoc c\ incero potius Deum promisisse se in posterum per prophetas, non autem ipsum per se, Israelitas alloquutuvum. Verum primo animadvertite populum haudquaquam simpliciter petiisse, ne eos Deus alloqueretur, sed tantum ne ea ratione ac modo, id est, de medio ignis, inter fulgura atque tonitrua, tantoque cum audientium terrore (vid. *Deut.* cap. V, 23 — 27). Tum populi petitionem pertinuisse tantummodo ad illud tempus illamque legis promulgationem, non autem ad futuram aetatem; rogabant quippe, ut Moyses ipsos alloqueretur (*ibid.* 27; *Erod.* xx, 19). Denique Deum hoc populi votum probasse (*Deut.* v, 28; xvm, 17), quia ex metu procederet (*ibid.* v, 29), profecto haud probaturum, si quaecumque Dei ipsius alloquium Israelita) refugissent. Ilis diligenter consideratis levi negotio contraria refelluntur.

§ VI.

Quidnam in hoc oraculo portenderet Jesum futurum Messiam.

32. Demonstravimus hoc oraculo Messiam, neque alium præterhunc, fuisse prædictum. Ut vero ex hoc eodem oraculo argumentum sumi possit ad probandum Messiam hunc esse Jesum, necesse est illud aliquam notam nobis suppeditare, qua) in Jesum conveniat. Hanchahes in eo, quod propheta ille, ut alter a Moyse, et huic similis *legislator*, prænuntietur (23). Hunc vero Jesum fuisse, qui nova lege condita mosaicato maxima ex parte abrogavit, cæcus sit, oportet, qui non perspiciat.

G. Meignan, egregio opere cui titulus, *Les Prophéties messianiques de VAnc.-Test.*, tom. I, p. 611 seq., et prophetas et Christum simul hic predici consuit. Cujus argumentationis hæc est summa :

a Le prophète par excellence, le Christ, résume en lui l'ordre des prophètes.....Nous estimons que l'auteur du Pentateuquo avait en vue l'ordre entier résumé en Jésus-Christ. Nous appuyons notre opinion sur cinq raisons.

1° La première est une raison de convenance et d'analogie. L'un des caractères distinctifs du Deutéronome et qui en constitue la mélancolique originalité, c'est l'empreinte des préoccupations que faisait naître la perspective douloureuse de la mort de Moïse. Ce dernier semble avoir écrit ce livre pour rassurer les esprits et préparer l'avenir, ménager des consolations, prévenir des châtements. Moïse y rappelle les lois, les motifs de l'obéissance aux supérieurs. En énumérant ces motifs, il semble chercher l'occasion de donner de salutaires avis. Dans le chap. xvii et au commencement du chap. xvm jusqu'à notre prophétie, Moïse parle d'abord des supérieurs civils (xvii, 8 — 10), ensuite des supérieurs religieux (xvm, 1 — 8), des magistrats, des divers états et corporations, des prêtres, etc. Est-il vraisemblable qu'il ait omis de mentionner les prophètes? on sait l'importance immense du rôle des prophètes... Le prophète était l'intermédiaire du prêtre et de Dieu, l'organe des communications directes de la Divinité et l'interprète de la loi. Il était placé à côté du prêtre pour l'avertir, l'exciter, le reprendre, en un mot pour diriger et aider son ministère. Cela posé, n'est-il pas probable que Moïse a dû quelque part annoncer les prophètes, les consolations et les secours réservés à Israël par leur entremise? Il nous semble que Moïse faisait allusion à la mission consolatrice du prophète en général, lorsqu'il rappelait ces paroles de Dieu : « Je susciterai parmi vous un prophète. » Sans doute, et nous l'avons prouvé, cette prophétie désignait premièrement et directement le Christ; mais l'auteur du Pentateuquo ne pouvait-il pas voir dans le Christ le représentant de l'ordre entier des prophètes? Il nous semble qu'aux yeux de Moïse les simples prophètes se confondaient dans la personnalité et l'action du prophète par excellence, de celui auquel se rapportait le ministère de tous les prophètes comme les préliminaires se rapportent à ce qu'ils préparent et annoncent, comme l'accessoire se rapporte au principal.

2° L'examen des circonstances occasionnelles de la prophétie nous fournit la seconde raison de croire qu'en parlant de Jésus-Christ, Moïse avait en vue l'ordre entier des prophètes. Qu'on lise le chap. xviii depuis le vers. 9 jusqu'à la fin. Il peut se résumer ainsi: a) Dieu défend à son peuple d'écouter les augures des nations infidèles; b) il lui promet un prophète qu'il lui ordonne d'écouter; c) il le prémunit contre les faux prophètes.

Moïse répète deux fois la prophétie. C'est d'abord en son nom propre qu'il la formule. Elle fait suite aux recommandations par lesquelles il interdit à son peuple la pratique de tous les moyens superstitieux,

XVI

et de chercher, comme les nations idolâtres, à franchir, par des moyens criminels, la sphère des connaissances humaines, a Vous n'agirez point de la sorte, leur dit-il ; les secrets que ces nations cherchent à découvrir par des moyens condamnables, Dieu vous les communiquera : *il suscitera du milieu de vous un prophète*. » Il me semble que ce prophète doit résumer et comprendre en lui tous les prophètes. Car le rôle particulier du Christ sera d'apporter au monde des révélations qui, à la vérité, rendront superflues, en ce qui touche le salut et la doctrine, toutes les autres révélations, mais qui supposent néanmoins toutes les prophéties antérieures et les complètent. Une prophétie qui ne se rapporterait absolument qu'au Messie, ne serait pas à sa place en cet endroit.

Moïse, au chap. xm, vers. 2, a déjà donné le moyen de distinguer les vrais prophètes de ceux qui ne le sont pas. N'est-il pas probable qu'après avoir interdit la consultation des faux prophètes, et les pratiques des devins par ces mots : a Vous ne devez point agir de la sorte, » Moïse se met à parler des prophètes qui seront opposés directement à ces devins? Moïse fait une défense : « Vous ne consulterez point les devins. » Cette défense, il la justifie, en disant : Dieu vous donnera mieux que ces devins; il suscitera parmi vous un prophète. Les devins étaient une institution présente : le prophète qui leur est opposé ne doit-il exercer son action que dans le plus lointain avenir? La Vulgate a parfaitement reproduit le sens du texte hébreu, au vers. 14, lorsqu'elle traduit : a Gentes dixinos audiunt.... tu autem aliter *institutus es*. » Les nations ont des devins, mais vous, vous avez été autrement institué. C'est qu'en effet l'institution des prophètes était alors en exercice et donnait déjà des fruits. Moïse nous semble opposer ici aux devins les prophètes ordinaires, prophètes qui se confondent et se perdent dans la personnalité compréhensive du Christ.

Ne nous étonnons point non plus de voir apparaître en cette circonstance la personne du Jésus-Christ. Moïse parlait de médiation entre Dieu et son peuple, de communications entre le ciel et la terre, de révélations divines : pouvait-il oublier le grand médiateur, le grand révélateur, Jésus-Christ, qu'il connaissait, à la fois, et par ce que Dieu lui en avait appris dans des révélations particulières, et par les prophéties qu'il avait recueillies? Moïse mentionne des révélations moins importantes, taira-t-il la principale?

Pour ajouter à l'autorité de la prophétie, Moïse raconte dans quelle circonstance elle se fit entendre à lui, et, à cette occasion, il la répète tout entière. Dieu lui a fait la communication d'un prophète *comme Moïse* sur le mont Sinaï, à l'occasion de la promulgation de la loi, quand il se manifestait directement à lui. La foudre et les éclairs avaient jeté l'effroi dans l'âme des Hébreux : ceux-ci avaient supplié Dieu de ne communiquer avec eux que par l'intermédiaire de Moïse : a Ce que le peuple demande est raisonnable, avait répondu le Seigneur; ils ont bien parlé; je susciterai du milieu de leurs frères un prophète semblable à vous. P Ces mots : a Ils ont bien parlé, p se trouvent aussi *Deut.* v, 28, où sont racontés les discours de Dieu à Moïse sur le Sinaï; celle circonstance indique que notre prophétie n'est qu'un morceau détaché du discours de Dieu sur le Sinaï. Ainsi la circonstance des devins n'a été que l'occasion de rappeler une prophétie faite à Moïse au jour solennel de la promulgation de la loi sur le Sinaï. La prophétie nous apparaît avec la majesté qui nous convient. C'est précisément pour lui donner ce caractère de majesté, que Moïse la répète une seconde fois, et avec toutes les circonstances. La première fois il a pour but de justifier la défense des devins; la seconde, il se propose, par les circonstances solennelles qu'il rappelle, de graver, pour les siècles, dans l'esprit des Hébreux, la promesse du Messie-prophète, personnification de tous les prophètes futurs.

5° La troisième raison pour laquelle on ne peut pas appliquer la prophétie exclusivement à Jésus-Christ, c'est que les vers. 20, 21 et 22, qui suivent immédiatement, ramènent à la pensée des autres prophètes. Ces versets contiennent des signes distinctifs des faux prophètes. C'était donc et de Jésus-Christ et des prophètes en général que Moïse voulait parler.

4* S'il n'était question dans notre prophétie que du Christ seul, ne s'ensuivrait-il pas que l'institution des prophètes n'est point consacrée dans la loi? Or, il est impossible que cette institution fondamentale soit oubliée dans la législation de Moïse. L'importance historique de l'élément prophétique doit avoir pour fondement l'institution divine. Or, cette institution n'a point été postérieure à Moïse, car le chap. xm du Deutéronome la suppose existante.

li* Enfin le Nouveau Testament lui-même nous fournit un argument contre l'application trop exclusive de la prophétie au Messie. On lit *Luc.* xi que Dieu *demandera compte* du sang de tous les prophètes, versé depuis Abel jusqu'à Zacharie, requiratur *ab hac generatione*. Cette expression, *le sang sera recherché*, rappelle bien cette parole de notre prophétie : « Que si quelqu'un ne veut pas entendre les paroles que ce prophète prononcera en mon nom, *frn demanderai compte*. » Il est remarquable de voir combien les mots des grandes prophéties s'impriment dans le langage et sont cités à propos dans toute l'Ecriture. C'est ainsi que lorsque Zacharie est injustement mis à mort (Il *Par.* xxiv, 2!), il prononce cette parole : a Que Dieu en demande compte! » *Dominus requirat, ù W*, allusion évidente à notre prophétie. Un jour il sera demandé compte aussi du sang du Christ versé sur la croix ; et la justice divine vengera ainsi celui de tous les prophètes.

III.

POIDS ET MESURES CHEZ LES HÉBREUX ''.

La Bible nous fournit bien quelques données pour fixer la valeur relative des différents poids et mesures; mais leur évaluation absolue est sujette à de grandes difficultés. Josèphe est le seul auteur ancien qui puisse nous servir de guide; car il indique souvent le rapport des mesures des Hébreux à celles des Grecs, qui nous sont mieux connues. Le Nouveau Testament et le Thalmud nous fournissent également quelques renseignements utiles. Il pourrait sembler, à la vérité, que tous ces ouvrages sont trop modernes pour que leurs données puissent s'appliquer sans réserve aux temps anciens; mais si l'on réfléchit que les mesures et les poids, chez les Hébreux, étaient considérés en quelque sorte comme une chose sacrée, à cause de leur application aux dimensions du sanctuaire et de ses ustensiles ainsi qu'aux offrandes, aux libations et aux impôts sacrés, on ne trouvera pas invraisemblable que les Juifs, après l'exil, aient cherché à connaître exactement les mesures anciennes pour se conformer strictement aux prescriptions de la loi mosaïque. Le caractère sacré qu'on attribuait aux poids et aux mesures résulte aussi de ce verset des Proverbes (xvi, 41): « Le peson et les balances justes appartiennent à Jéhova : toutes les pierres du satchet (les poids) sont son œuvre. » Pour l'évaluation des poids en particulier, nous avons une base à peu près sûre dans quelques monnaies machabéennes qui nous restent encore, et dont on connaît assez exactement la valeur intrinsèque, comme on le verra plus loin. Nous ne pouvons nous livrer ici à une discussion détaillée sur cette matière, et nous nous contenterons de résumer les données puisées dans la Bible, dans les œuvres de Josèphe et dans les renseignements combinés de quelques autres documents antiques (2). Nous parlerons successivement des mesures de longueur, de distance et de capacité, des poids et des monnaies.

I. Les mesures de longueur, appelées *middôth*, sont généralement empruntées à la main et au bras; on mentionne les suivantes : 1° *eçba* (*Jcr.* i h, 21), le *doigt*, c'est-à-dire la largeur du doigt ou du pouce; 2° *téphach* (*I Rcg.* vu, 26), ou *tophach* (*Exod.* xxv, 25), le *palme*, c'est-à-dire la largeur de quatre doigts ou de la paume; 3° *zéreth* (*ibid.* xxvii, 16), la distance de l'extrémité du pouce à celle du petit doigt, ou *l'empan*; 4° *ammah*, toute la longueur de l'avant-bras, ou la *coudée*. La valeur relative de ces mesures n'est indiquée nulle part dans la Bible; pour la fixer, il faut consulter Josèphe et la tradition rabbinique. Dans l'Exode (xxv, 10), on donne à l'arche sainte deux coudées et demie de long, une et demie de large, et une et demie de hauteur; Josèphe, dans ses *Antiquités* (iii, 6, 5), traduit les deux coudées et demie par *cinq empan*s, et pour une coudée et demie il met *trois empan*s, d'où il résulte que l'empan était la moitié de la coudée. Les rabbins sont d'accord avec Josèphe : selon eux aussi, le *zéreth* est une demi-coudée; la coudée moyenne, disent-ils, étaient de *six palmes* (3), et chaque palme de *quatre doigts*. Nous avons tout lieu de croire ces données exactes, puisque nous retrouvons les mêmes proportions dans d'autres systèmes anciens; ainsi par exemple, les Grecs avaient des coudées d'un pied et demi, ce qui fait six palmes (ἰμύωυοτῖνύ), ou vingt-quatre doigts; Hérodote (ii, 149) parle aussi d'une coudée de six

(1) Ex opere cui titulus *Palatine*, auctoro Munk.

(2) Parmi les auteurs modernes qui ont traité ce sujet, nous signalerons : Bernard Lami, *De tabernaculo foederis, de sancta civitate Jerusalem et de templo*, etc. Paris, 1720; Eisenschmid, *De Ponderibus et Mensuris Romanorum, Græc. et Ilcbr.* edit. 2, Argentor. 1787, inséré aussi dans le *Thesaurus* d'Ugolini, tom. XXVIII; Ernst. Bertheau, *Zur Geschichte der Israeliten, zwei Abhandlungen*, Gœlting. 1842. — La Dissertation de M. Bertheau est entièrement basée sur le savant ouvrage que le célèbre Bœkh a publié récemment sous le titre de *Metrologische Untersuchungen*, etc. Berlin, 1838.—Glaire, *Introduci, aux Livres de l'Anc. et du N.ouv. Test.* Paris, 1843, loin. II; Winer, *Biblisches Bchcocrterbuch*, édit. 3. Lips. 1847.

(3) Voy. le Dictionnaire de David Kimchi aux mots *Zereth* et *Tephach*; Maimonide, *Commentaire sur la Mischila*, 6° partie, traité *Middolh*, chap. vi, § 1; 6° partie, traité *Kelim*, chap. xvii, § 9.

palmes, en usage chez les Egyptiens. Nous aurions donc pour la valeur relative des mesures hébraïques le tableau suivant ;

Ammali	1.			
Zereth	2.	1.		
Téphach	6.	3.	1.	
Eçba	21.	12.	4.	1.

Il suffirait de savoir la valeur absolue d’une de ces mesures pour connaître les autres; mais comme nous ne trouvons, à cet égard, aucune donnée positive, ni dans les écrits de Josèphe, ni dans ceux des rabbins, nous devons nous contenter d’une estimation approximative, en nous aidant des mesures égyptiennes, que les découvertes modernes ont permis de déterminer avec assez de précision. Il est très-probable que le système des Hébreux fut emprunté aux Egyptiens. — Les rabbins déterminent les mesures de longueur d’après la largeur de grains d’orge placés les uns à côté des autres, comme le font aussi les Arabes et d’autres peuples de l’Orient; on comprend ce qu’il y a de vague dans cette manière de mesurer, vu l’inégalité des grains d’orge. Maimonide, qui s’est livré à ce sujet à des calculs minutieux, a trouvé que *Veçba* de la Bible était égal à la largeur de sept grains d’orge moyens (1), ce qui donne pour *Vammah* 168. Or, on a trouvé, par des calculs assez exacts, que la coudée Arabe, qu’on estime à 144 grains d’orge (c’est-à-dire à 24 doigts de G grains chacun), réduite en lignes et décimales de ligne, en faisait 213, 58 (2) ce qui donnerait pour *Vammah* hébraïque de 168 grains d’orge 248,567, ou environ 560 millimètres. Nous ne prétendons pas donner ce résultat pour strictement exact, mais on verra qu’il ne s’écarte pas trop de la valeur très-probable des mesures égyptiennes; il peut du moins servir à constater les rapports qui existaient entre les mesures des Hébreux et celles des Egyptiens. Mais il se présente une autre question : les savants ont attribué aux anciens Hébreux plusieurs espèces de coudées (3), et tout en rejetant des conjectures qui n’ont aucune base solide, nous devons toujours admettre chez les Hébreux deux espèces de coudées, l’une ancienne ou mosaïque, usitée pour les choses sacrées, l’autre moderne pour l’usage vulgaire. Dans le 2e livre des *Chroniques* (ni, 3), on parle d’une *coudée première* ou *ancienne*, dont on se servait pour les mesures du temple de Salomon, ce qui fait supposer l’existence d’une *coudée moderne* ou *vulgaire*. Le prophète Ezéchiel (xli, 5 ; xlii, 13), dans une vision où il voit les dimensions du temple futur, parle évidemment d’une coudée ayant un palme de plus que la coudée vulgaire, d’où il résulte qu’il y avait entre les deux coudées une différence d’un palme, ce que le Thalmud entend dans ce sens que la petite n’avait que cinq palmes de la grande (4); mais il serait peut-être plus convenable de leur donner le même rapport qu’avaient les deux diverses coudées égyptiennes, qui étaient environ comme 7 à 6. Il est probable, du reste, que l’une et l’autre étaient divisées respectivement en six palmes; le Thalmud parle positivement de palmes plus ou moins longs (5). L’ancienne coudée mosaïque était sans doute la coudée royale égyptienne, et les diverses échelles qui nous restent de celles-ci, combinées avec les mesures de plusieurs monuments égyptiens, donne pour terme moyen, à peu près 525 millimètres (6). Ce résultat nous paraît d’autant moins douteux, qu’il ne diffère que de 35 millimètres de celui que nous avons trouvé par le calcul si vague de la largeur des grains d’orge. Ceci admis, nous trouverons pour la coudée vulgaire 450 millimètres, ou bien 433, 5, selon qu’on admettra le rapport égyptien, qui est de 7 : 6, ou le rapport thalmudique, qui est de 6 : 5. Chacune des deux coudées était divisée proportionnellement en deux emfans, six palmes et vingt-quatre doigts. Nous ne croyons guère possible d’aller plus loin dans l’évaluation des mesures de longueur des Hébreux sans se perdre dans de vastes conjectures. Quant à la mesure appelée *gomed*, qui n’est

(1) Voy. Maimonide, *Mischnê Thorah*, ou *Abrégé du Thalmud*, livre II, sect. 3 (*Srphcr Thorah*), ch. ix, § 9.

(2) Voyez les *IUehmha métrologiques* de Bœkh, pag. 247 ; Bertheaa, l. c. pag. 60.

(3) Voy. Leusden, *Phylologus HtíraomlxM*» pag. 211, où l’on parle de quatre espèces de coudées, savoir, la coudée vulgaire, la sacrée, la royale et la géométrique.

(4) Voy. Mliniouiide, *Comment. tur la Mischna*, traité *Middoth*, 3, 1 ; *Uhchna*, traité *Xetfm*, 17, 10; les Coin-mentitási de Raschi et de Kimchi à Bxrc/i. ii, 5.

(5) Thalmud d’Ubylone, traité *Surra*, fol. 7«. Comparez Buxtorf, *Uxfcon Thalmudicum*, col. 900 et 2370.

(6) Bakù a trouvé 524, 587 millimètres, ou à peu près 232, 55 lignes. Voy. Berthcau, l. c. pag. 83.

mentionnée qu'une seule fois, dans le livre des Juges (ni, 4G), pour fixer la longueur de l'arme avec laquelle Ehoud tua le roi de Moab, elle est entièrement inconnue; mais comme il est dit qu'Ehoud cacha l'arme sous ses vêtements, et qu'elle entra avec la poignée dans le corps d'Eglon, on ne pourra guère admettre, avec quelques savants, que le (*joined* était une coudée plus longue (1), et on préférera, avec la version grecque, y voir un *empan*, de sorte que l'arme, qui avait *deux tranchants*, serait une espèce de poignard. Le *Kanî* (roseau, verge) était un long bâton de six coudées, servant à mesurer les bâtiments (*Ezcch.* xi, 5 ; xli, 8), ce qu'on faisait aussi avec une corde (*ibid.* xi, 3; *Amos* vii, 17).

Aux mesures de longueur se rattachent celles des distances, ou les *mesures itinéraires*; mais les anciens Hébreux mesuraient les chemins d'une manière très-vague. Nous trouvons dans l'Ancien Testament deux mesures itinéraires, dont l'une est appelée *Kibrath areç* (espace de pays) (2), l'autre *dfrçch yôm* (chemin d'un jour, journée) (3). Il paraîtrait que la première était une mesure l'éterminée; du moins les Septante durent la considérer ainsi, car ils conservent, dans leur traduction, le mot hébreu, qu'ils prononcent *chabratha*. La version syriaque le rend toujours par *parasange*, ce qui ferait environ une lieue de France. Le *d'rcch yton*, c'est-à-dire le chemin qu'on peut parcourir à pied en une journée, est une mesure également vague; mais on la trouve chez plusieurs peuples de l'antiquité (4), et elle est souvent employée par les géographes arabes du moyen âge. En comparant les différentes données des auteurs anciens et des Arabes, on trouve pour la journée moyenne environ sept lieues (5). Plus tard, à l'époque gréco-romaine, les Juifs comptaient par *stades* et par *milles*; ces mesures se trouvent dans le Nouveau-Testament et dans le Thalmud, ainsi que le *chemin sabbatique* (*Act.* cap. i, vers, 12), qui était de deux mille coudées. Pour l'arpentage, la mesure ordinaire était le *cerned*, dont on ne saurait indiquer la valeur précise.

II. Les mesures de capacité, appelées *Mesourôth*, étaient de deux espèces.

a) Pour les liquides on mentionne trois mesures différentes : 1° le *bath* contenait, selon Josèphe, 72 *restes* (sextarii), qui font un *métrète* attique, ou 38 litres et 813 millilitres; 2° le *hin*, que Josèphe compare à deux *chous* ou *conges* attiques; or, comme le conge est un douzième du *métrète*, le *hin* sera un sixième du *bath*, ou 6 litres 474 millilitres; 3° le *log*, qui n'est déterminé nulle part par Josèphe, forme, selon les rabbins, la valeur de six œufs, ou un douzième du *hin*, ce qui fait juste un *xeste*, ou environ 539 millilitres.

b) Pour les choses sèches nous trouvons les mesures suivantes : 1° le *chômer* (*Levit.* xxvi, 16), selon le prophète Ezéchiel (xi.v, 11, 14) égal à 10 *bath*. La même mesure est aussi appelée *cor* (*Ezcch.* *ibid.*) (G), et sa moitié le *hçch* (*Osee*, iii, 2); c'est ainsi du moins que ce dernier mot est interprété par les rabbins et par saint Jérôme. 2° Le *cpha*, un deuxième du *chômer*, et par conséquent, égal au *bath* (*Ezcch.* xiv, 11). 3° La *stali*, selon les rabbins, un tiers d'*éphé*; de même selon Josèphe, qui dit que le *salon* (*seah*) est égal à un *modius et demi* d'Italie (7), ce qui fait 24 *xestes* ou un tiers du *bath* et de *Vèpha*. 4° Le *orner* (*gomor*) est la dixième partie de *Vèpha* (*Exod.* XVI, 3G); c'est pourquoi on l'appelle aussi *issarôn*, *dixième*. 5° Le *kab*, selon les rabbins, un sixième de la *seah*, ou un dix-huitième de l'*epha*, c'est-à-dire quatre *xestes* attiques. Pour montrer d'un coup d'œil la valeur relative de toutes les mesures de capacité, tant pour les liquides

(1) Telle est l'opinion de Lahn, *Archæologie*, t. 2, pag. 37, et de Gésenius dans son *Dictionnaire*,

(2) Cette expression se trouve dans trois passages: *Gen.* xixv, 16; xlii, 7; II *Reg.* 5, 19.

(3) Voy. *Hombres* xi, 81 ; on trouve de même : chemin de 3 jours, de 7 jours, etc. *Gen.* xxx, 36; xxxi, 23; *Deut.* i, 3 et *passim*.

(4) Herodote la fixe tantôt à 200 stades (IV, 101) tantôt à 150 (V, 53).

(5) Voy. Edrisii *Africa*, cur. Joan. Melchior Hartmann; edit. alt. Gotting. 1793» præfat. pag. civili.

(6) Josèphe (*Antiq.* xv, 9, 2) fait une grave erreur en fixant le *cor* à dix *médimnes* attiques; au lieu de médimnes il faut lire *mitrile**. Bœkh cite un passage de Didyme selon lequel le *cor* phénicien était égal à 45 *modii*, qui font 720 *xestes* ou 10 *métrètes*. Voy. Berthelau, pag. 71.

(7) Voy. *Antiq.* ix, 4 à la fin du § 5. La même chose résulte de la version des LXX, qui rend *seah* par *jUrpr*» (II *Reg.* vi, 1), *cl epha* par *rpix kuvp*, comme la version chaldæenne par 3 *seah* (*Ex.* xvi, 36; *Is.* v, 10). — Il est très-probable que par *schalisch* *lisaic* cap. xi, vers. 12) qui veut dire *tiers*, on entend aussi le *tiers* d'un *epha*

que pour les choses sèches, nous les représentons dans le tableau suivant, en prenant la plus petite qui est le *log*, pour unité de mesure commune :

Chômer	1.					
Bath						
Epha	10.	1.				
Séah	30.	3.	1.			
IJin	60.	6.	2.	1.		
Orner	100.	10.	3 1/2.	171.	1.	
Kab	180.	18.	6.	3.	17 1/2.	1.
Log	720.	72.	24.	12.	7 1/2.	1

Comme on sait que la valeur du *bath* est exactement celle d'un métrète attique (lilr. 38,843), on pourra facilement calculer celle de toutes les autres mesures. L'identité du *bath* et du *métrète* attique n'est pas fortuite; l'un et l'autre ne sont autre chose que l'ancienne *artabe* des Egyptiens, qui contenait également 72 *xestcs* (I).

Ce tableau montre dans les mesures hébraïques le mélange de deux systèmes différents; *Vépha* se trouve avec le *chômer* et le *orner* dans un rapport décimal, tandis qu'il forme avec les autres mesures un système duodécimal. Ce dernier paraît être le système primitif, car nous le trouvons aussi dans les mesures de longueur (2).

III. *Le poids*, appelé *mischkal*, se déterminait comme chez nous, au moyen des balances (*moz-naim*), ou d'un peson (*pélès*). Les poids étaient faits en pierre, et les marchands en portaient avec eux dans un sachet, attaché à la ceinture, ce qui se fait encore maintenant en Orient (3). Voici les différents poids des Hébreux : 1° le *kiccar*, *talent*; 2° le *mané*, *mine*; 3° le *sékel*, *sicle*; 4° le *béka*, et 5° la *guéra*. La valeur relative de tous ces poids, à l'exception du *mané*, est clairement indiquée dans le l'ent.Hcuque. Il résulte d'un passage de l'Exode (xxxv, 25, 2G) que 100 *kiccars* et 1775 *sékels* faisaient 603550 *békas*, et que le *béka* était un demi-sÆcZ, d'où il résulte que le *kiccar* avait 3000 sr'Aefe. Le *sékel* se divisait en vingt *guéras* (ibid, xxx, 13). Sur le *mané* les opinions sont divisées : les uns donnent au *mané* cent *sékels*, s'appuyant d'un verset du deuxième livre des *Chroniques* (ix, IG), où il est dit que les boucliers de Salomon pesaient trois cents (pièces) d'or chacun, tandis que leur poids, selon le premier livre des Rois (x, 17) était de trois *manés*. D'autres réduisent le *mané* à 60 *sékels*, invoquant l'autorité d'un verset obscur d'Ezéchiel (xlv, 12), qui semble diviser les sides du *mané* en 20 4- 25 + 15 = 60; c'est du moins dans ce sens que saint Jérôme et les rabbins interprètent les paroles d'Ezéchiel. D'autres enfin, justement choqués des difficultés grammaticales et de la division bizarre qu'offre le texte hébreu d'Ezéchiel, ont recours à la version alexandrine, selon laquelle la valeur de la mine serait réduite à 50 sides (4). Mais la version grecque de ce verset étant elle-même très-corrompue et très-incertaine dans les manuscrits et dans les éditions, nous ne pensons pas que son autorité puisse prévaloir sur celle du texte, pour lequel nous croyons devoir adopter l'interprétation de la Vulgate. Le passage des *Chroniques*, qui d'ailleurs n'est pas assez précis, parle peut-être du side du *poids royal* (H *Sam.* xiv, 2G), qui n'aurait contenu (pie 1/2) du sicle mosaïque. Josèphe, qui fixe la mine à deux livres et demie (de Rome), s'accorde bien avec ceux qui lui attribuent le poids de 60 sides; mais nous

(1) Voy. les *Recherche* rndrotogique** de Bœkh, pag. ; Bcrtheau, pag. 88 cl 80.
(1) Voy. Berlh'au, p. GC-70. Pour expliquer le mélange des deux systèmes, il suppose que le *chômer*, la pins grande mesure cubique, napjtarlcmil pas primitivement au système hébraïque, et qu'il était égal a G *métrète** ; its (de 120 xrfjrj chacun), de même que le *kané*. la plus grande mesure de longueur, était égal à G coudées. — Mus comme le *chômer* cl le *orner* sont déjà mentionnés dans la lui de Muyse, il est dillicilc d'admettre cette hypothèse.
(3) Voy. *Lev.* six, 39; *Dcut.* xxv, 13 et 15; *Proc.* xi, 1 ; xvi, 11; xx, 10; j/ic/t. v:» il. Comparez le *Voyage de* Langtès. Tom. n i. p. iïO.
(4) Cette opinion est celle de Bœkh, adoptée aussi par Bcrtheau, pag. 9 et suiv.; elle est basée surtout sur l'analogie des poil* grecs : car U mine des systèmes grecs se divise en 50 didrachmcs. Le verset des *Chronique**, selon Bœkh, park du suie commun, ou demi-sicle.

ne pourrons fixer la valeur absolue des poids qu’après avoir parlé des monnaies. La valeur relative des différents poids, selon ce que nous venons d’exposer, se résumé ainsi qu’il suit :

Kiccar	1.				
Mané	BO.	1.			
Sékel	3000.	GO.	1.		
Béka	6000.	120.	2.	i.	
Guéra	G0000.	1200.	20.	10.	1.

IV. Les *monnaies* ne sont autre chose dans l’origine que des pièces de métal d’un poids déterminé, marquées d’un signe généralement reconnu dans le commerce. La question de savoir si les Hébreux, avant l’exil de Babylone, avaient des pièces de *monnaie*, dans le sens que nous attachons à ce mot, ne saurait être complètement résolue. Le silence que gardent les livres des anciens Hébreux sur l’argent monnayé ne suffit pas pour en nier l’existence. On a aussi attaché trop d’importance au *molpeser*, dont on se sert souvent dans la Bible, en parlant du paiement d’une somme (1), et on a conclu de là que le métal qu’on donnait en échange des denrées, etc., n’était marqué d’aucun signe et se livrait au poids comme la marchandise. Mais nous trouvons le mot peser employé dans le sens de *payer*, à l’époque des Perses, où, sans aucun doute, on avait de l’argent monnayé (2) ; encore maintenant il est généralement d’usage en Orient de peser les monnaies, afin de constater leur valeur. Il est vrai qu’on n’a trouvé aucunes traces de monnaies égyptiennes appartenant aux temps des Pharaons, ni de monnaies phéniciennes remontant au-delà de l’invasion des Perses; mais, d’un autre côté, on rapporte que Phidon, tyran d’Argos, vers l’an 750 avant l’ère chrétienne, frappa le premier de la monnaie en Grèce, d’après un système de poids et mesures emprunté aux Phéniciens (3). N’est-il pas dès lors très-probable que les Phéniciens, à cette époque, connaissaient la monnaie et en faisaient usage dans leur commerce* Il y a en effet des auteurs grecs qui font remonter aux Phéniciens l’invention de la monnaie (i), quoique Hérodote (I, 9») l’attribue aux Lydiens. Les Hébreux pouvaient donc, par leurs fréquentes relations avec les Phéniciens, avoir de la monnaie vers l’époque d’Ezéchias (5). Quoi qu’il en soit, il est certain que les Hébreux avaient, dès les temps les plus anciens, sinon des monnaies proprement dites, du moins des pièces d’argent marquées d’un signe et qui avaient cours chez les marchands (*Gen.* xxni, 1G). On mentionne non-seulement des pièces d’un sicle, mais aussi des demi-sicles (*Exod.* xxx, 13), despuaris de sicle (I *Sam.* IX, 8) et de petites pièces d’argent appelées *agora* (ibid, n, 30) et qui étaient probablement du poids d’une *guéra* (6).

Niais quelle est la valeur absolue de ces pièces? Plusieurs savants ont fait cette supposition toute gratuite, que la *guéra* était la même chose que le *Iteration* des Grecs et la *siliqua* des Romains, c’est-à-dire un *grain de caroube*, que les Hébreux auraient employé comme une unité dans les poids. Dix-huit de ces grains pesaient, selon Eisenschmid, environ 87 à 88 grains du poids de France, d’où l’on a conclu que le sicle, qui avait 20 *guéras*, pesait environ 96 grains. Ce résultat, pont on va reconnaître toute la fausseté, a été généralement admis, et c’est d’après cette fausse donnée qu’on a déterminé les poids des Hébreux. Nous avons cependant une base bien plus sûre dans les sides qui nous restent de l’époque des Macbabées, notamment du prince Siméon, qui, dès la première année de son règne, fit frapper de la monnaie nationale (7). Il n’y a pas de doute

(1) Voy. *Gen.* xxiii, 10; *Exod.* xxti, 10 ; II *Sam.* xviii, 12; I *Reg.* XX, 39; *fi.* tv, 2; *Jtrém.* xxxn, 9 et 10.
(2) Voy. *Zach.* xi, 12; *Esd.* viii, 25 seqq.
(3) Voy. Herodote VI, 127. Bækh, dans scs *Recherches initrologiqucs*, pag. 76, admet ce fait comme historique.
(4) Voy. Bækh I. c. pag. 42 ; Berth au , p. 22.
(5) L'existence de la monnaie chei les anciens Hébreux, généralement niée par les archéologues, est déclarée fort probable par plusieurs auteurs de nos jours. Voy. Hussey, *Essay on the ancient weights and money*, Oxford, 1836, p. 107 seqq.; Bcrtheau, p. 21 seqq. Do Welle, dans la 3* édit. de son *Archeologie* (1842) p. 234, a embrassé la indimi opinion , après avoir soutenu lo contraire dans les éditions précédentes.
(6) Quant au mot *hesita*, qu'on ne trouve que dans trois passages (*Gen.* xxxut, 19; *Jos.* xxiv, 32; *Job* iu i, 11), et qui parali appartenir à l'époque la plus ancienne, on no saurait en déterminer le sens. Il est probable qu'il désigne aussi une pièce d'argent ; les anciennes versions lo rendent généralement par *agneau*.
(7) Voy. sur les monnaies machabéennes, dont l'authenticité ne saurait être mise en doute, l'ouvrage de Fr. Peres Bayer, *De Summis hebrao-samaritani**, Valentia) 1781: EkhuL *Doctrina Summorum*, tom. III, pag. 45\$ seq.

xxn

que ce prince et grand prêtre, dans son enthousiasme pour la liberté et l'indépendance de son peuple, et animé d'un zèle ardent pour le rétablissement des anciennes institutions nationales, n'ait adopté pour ses monnaies le système des poids mosaïques; ses siclos, sur lesquels on lit d'un côté les mots *sekel d'Israël*, et de l'autre *la Sainte Jerusalem*, et qui devaient servir à payer les taies sacrées prescrites par la loi mosaïque, durent répondre exactement au siclo sacré. Or le poids des sides de Siméon qui existent encore varie de 256 grains à 271,75; la plupart ont 266 à 268 grains (1). On ne s'étonnera pas de cette variation, si l'on songe aux rognures et à l'affaiblissement de poids que ces monnaies ont pu éprouver dans la circulation. Mais, grâce aux vastes recherches de M. Bœkh, il est maintenant possible de déterminer exactement la valeur normale du siclo-poids, qui ne diffère que fort peu du poids réel des monnaies encore existantes. Il résulte avec évidence de ces savantes recherches que le système suivi par les Hébreux avant l'exil de Babylone était encore bien connu du temps de Siméon, et que ce prince a frappé ses sides sur le pied ancien. Il est maintenant démontré que le système d'Egine, c'est-à-dire celui que Phidon, tyran d'Argos, avait emprunté aux Phéniciens, était aussi celui des Babyloniens, des Syriens et des Hébreux. Le talent attique, qui pèse 493200 grains de France, est au talent d'Egine, comme 3 à 5, et ce dernier, par conséquent, pèse 822000 grains. Ce talent se divisait en 3000 didrachmes, de même que le talent Hébreu en 3000 sides; le poids normal du didrachme d'Egine était donc, de même que celui du siclo, de 274 grains, ce qui s'accorde parfaitement avec le poids réel des sides de Siméon. Les quelques grains qui manquent à ces derniers ont été déduits probablement comme prix de fabrication. Il nous reste à voir comment ce résultat s'accorde avec les données de Josèphe et du Nouveau-Testament. Josèphe dit que le siclo vaut quatre drachmes attiques, et dans deux autres endroits il désigne par *didrachme* ou *deux drachmes* l'impôt d'un *demi-siclo* que tout Israélite payait chaque année au temple. Dans l'Evangile de saint Matthieu (xviii, 24) cet impôt est également évalué à deux drachmes, et le *stater*, qui valait quatre drachmes, suffisait à Jésus et à saint Pierre pour payer leur impôt; or, quatre drachmes attiques pèsent 328,8 grains, tandis que le poids normal du siclo, comme on l'a vu, n'est que de 274 grains. Mais la difficulté disparaîtra si l'on réfléchit qu'à une époque où les monnaies juives étaient devenues très-rares, la valeur du siclo a dû hausser considérablement, et que d'ailleurs on payait toujours l'impôt du demi-siclo selon la monnaie qui avait cours, pourvu que sa valeur réelle ne fût pas au-dessous de celle de l'ancien side. Or, comme le tétradrachme, ou le *stater*, était alors la monnaie la plus répandue, on en payait la moitié, ou le didrachme, pour le demi-siclo, de même qu'à l'époque persane on avait payé une *iemi-darique* (2). Josèphe pouvait donc dire avec raison que le siclo équivaut à quatre drachmes, quoique ce ne fût pas là sa valeur intrinsèque. Ce que nous venons de dire est entièrement confirmé par les données que nous fournissent les rabbins. Maïmonide dit positivement que le siclo du second Temple (c'est-à-dire à l'époque romaine) pesait 384 grains d'orge, tandis que l'ancien siclo mosaïque n'en pesait que 320 (3). S'il faut en croire Eisenschmid, 320 grains d'orge équivaldraient à 267 grains du poids de France, ce qui s'accorderait assez bien avec le poids des sides de Siméon; mais, sans entrer dans l'évaluation peu sûre du poids des grains d'orge, ce qui résulte positivement de la donnée de Maïmonide, c'est que l'ancien siclo était au nouveau comme 5 à 6, et ce rapport est exactement le même que nous trouvons entre le didrachme d'Egine, ou le siclo hébreu (274 gr.), et le tétradrachme attique (328,8 gr.) Nous observerons encore (pie saint Jérôme fait aussi le siclo égal au *stater* ou *tétradrachme*, qui, selon lui, équivaut à une demi-once romaine (4); or, comme la livre romaine a douze onces, les deux livres et demie que Josèphe,

(1) Voy. Bœkh, p. 56, Berlheau, p. 33. Parmi les différents sides du cabinet des médailles de la Bibliothèque royale, le plus léger a 3 gros 39, 5 grains, ou 255,5 grains, et le plus lourd 268 grains. Voy. les tables de M. Mionnet.

(2) Voy. *klichna*, P. II, traité *Sthekaliin* (des sides), ch. u, § 4, et les commentaires. Bœkh (p. 63) suppose, avec moins de vraisemblance, que la valeur de la drachme avait baissé, et qu'on était habitué alors à considérer le denier romain (*ttenariuj*) comme une drachme, de sorte que les 4 drachmes qui ne faisaient que 4 deniers, étaient à peu près égales à l'ancien side, car le denier pesait 69, 8 grains.

(3) Voy. Maimonide, *Comment, sur la Ulechna*. P. V, traité *Becchoroth* (des premiers-nés) ch. viii, § 7; *Abrogi* du *Thalmutt*, liv. III, 7e sect. (des sides), chap. i, § 2. Le traité *De Siclis* de Maimonide a été publié il y a, avec une version latine et des notes, par Esders, Leyde, 1718.

(4) Comment, in Exod. iv, 10 : «Siclus autem, id est stater, habet drachmas quatuor. Drachmae autem octo laUaam unciam faciunt, » Hieronymi Opera, éd. Marlianay, tom. III, col. 722.

coniiine on l'a vu, donne à la *mine* hébraïque, font trente onces; d'où il s'ensuit que Josèphe, de même que les rabbins, donne à la mine soixante sides (1). D'après tout ce que nous venons d'exposer, la valeur absolue des poids hébraïques pourra se fixer ainsi qu'il suit :

1 guéra pesait	43,7 grains.
1 béka	137.
1 sékel	27fc.
■i mané	IGt'iO.
1 kiccar	822000.

Le sékel en monnaie pouvait valoir environ 3 francs 10 cent.

Tel est, en résumé, le système des mesures, des poids et des monnaiesdes Hébreux, qui,comme il est démontré par les savantes recherches de Bækh, n'est qu'une branche du système général qui de la Babylonie a passé dans le sud-ouest de l'Asie, en Egypte et en Grèce, et repose tout entier sur le pied cubique des Babyloniens.

(1) Nous ne saurions dire de quelle livre romaine Josèphe a voulu parler, car il y en a une grande variété (voy. Bækh, pag. 170 scq.); mais si l'on admet avec Bækh (pag. 1G5) que le poids normal de la livre est de 61G5 grains, les deux livres et demie de Josèphe font 15412, 5 grains, tandis que 50 tides qui, selon Bækh, forment une mme, ne donneraient que 13700 grains.

COMMENTARIA IN LEVITICUM.

ARGUMENTUM.

Dicitur hic liber hebraico **חֻקֵּי לֵוִי** *vaiicra*, id est, *et vocavit*, a suo exordio : Græcis et Latinis vocatur Leviticus, a materia quam tractat; tractat enim de sacrificiis aliisque muniis Levitatum. Levin pcam Levitra, id est, ii qui erant prognati ex patre et tribu Levi, electi fuerunt a Deo ad munus sacerdotale, et ad ministrandum ei in tabernaculo : sed hac partitione, ut Amramitæ, sive posterii Aniraro, hoc est Aaron, ejusque filii, sacerdotio fungerentur solique sacrificarent; crateri, puta posterii Caath, Merari et Gerson (qui omnes fuerunt filii Levi) hisce subservirent, uti sacerdotibus nostris diaconi. Vide cap. in et iv *Ntmer*. Quod factum est ut priores, sacerdotes, posteriores, Levitra, nomine communi inferioribus appropriato, vocarentur : solet enim species imperfectior sibi nomen generis appropriare; sicut brutum vocamus animal. Ille tamen contrarium accidit : nomen enim generis datur hic dignioribus; nam per Levitas hic sacerdotes intelliguntur, cum Leviticum Izti iuc i voe: i,,,H 'innc Kbram. iinn ^i Leviticus ergo idem est quod sacerdotalis, aut quod «a- sacrificatorios : continet enim prrcepta craremo- cerdou- nialia, quibus proprie Israelíticos populus Deo, Deique familia et cultoi allectos est, circa oblationes et sacrificia, qui excellentissimi sunt cultus quos exterius Deo deferimus.

Deus sa- Qware *prima* causa sancierendorum horum sacriti- crifida cioruin , fuit debitus Deo exterior cultus et vnc- vcura patio. *Secanda*, ut pernicioso otio et idololatria prilna hac ratione Judæos; pie occupatos semper Deus causa, avocaret. Hanc causam dat S. Clemens, lib. I *Jle- Seccuuda.* t sub medium; Chrysoslomus, homil. 6 *in Matth.*; Hieronymus, in i *Isaiæ*, et Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem*, cap. xviii, ubi sic ait : « Per sacrificiorum onera, et operationum ac oblationum negotiosas scrupulositates , religioni sura voluit eos Deus astringere, ne simulacris facien- Tsitia. dei jnqUerCnt. » *Tertia*, ut variis typis dignitatem , variamque rationem sacrificii Christi in cruce peracti, adumbrarent. Omnia enim hrac sacrificia Christum adumbrasse, Christiquo immolationem, docent S. Augustinus, libro I *Contra adversar, legis et Prophet.*, cap. xvm, et lib. XVII *De Civit*, cap. ii; Eusebius, lib. I *Demonstr.* cap. x . il.

Concilium Tridentinum, sess. XXII, capite i in fine, et S. Leo, serm. 8 *De Passione*, ubi sic ait : a Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis Domini implet oblatio; ut, sicut unum est pro omni victima sacrificium, ita unum de omni gente sit regnum. » Unde et in Collecta Ecclesiæ dicitur : a Deus, qui legalium differentiam hostiarum unius sacrificii perfectione sanxisti. » Quarta, Quru. ut significarent ea quæ nos agere convenit, itaque mores nostros instruerent, uti docent S. Augustinus, lib. X *De Civit*, cap. v; Clemens Alexandrinus, lib. V *Strom.*; Theodoretus, lib. *De Sacrificiis*, ante medium, et alii. Hinc patet vetera hæc Surtfd» sacrificia fuisse bona et sancta, Deoque placuisse, utpole ab eo instituta et in honorem illius oblata ; ,47" erant enim actus religionis et latriæ. D«>;

Dices : S. Cyrillus, lib. IX *Contra Julianum*, ante finem; S. Hieronymus, Rupertus, in cap. i *Isaia*; *ML*, Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem*, cap. xviii Utri*, et XXI; Chrysoslomus, orat. I *Contra Judæos*, et totitl0' alii, videntur dicere, hæc sacrificia non fuisse grata Deo, nec ejus destinata voluntate fuisse instituta, sed tantum ad vitandum majus malum, ne scilicet Hebræi in Ægypto sacrificiis assueti, ad ea relaberentur, caque Api aliisque idolis offerrent.

He«pondeo, isti Patres tantum dicere volunt ea Be??. non fuisse grata Deo secundum se, sive quatenus externa erant sine cultu interno : opponunt enim ea sacrificio Christi, et actionibus virtutum, quæ secundum se Deo placent. Atque hoc est quod aiunt Theologi, sacrificia et Sacramenta novæ legis Deo placere, nosque justificare ex opere operato ; vetera vero id fecisse ex opere operantis ; bldl el unde displicebant illa Deo, si impuro corde a seeleratis offerrentur. Et hoc est quod ait Deus, *Isaice* ti> hot * i, II : a Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? plenus sum, holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui : incensum abominatio est mihi; » quia scilicet a vobis impiis impio corde mihi addetur : vos enim in externis illis sacrificiis omnem sanctitatem ponitis, itaque internam sanctitatem, quæ vera est, negligitis. et

rapinis, stupris aliisque sceleribus vos inquit natis.

Leviticum in tres sectiones partiri possumus : *Prima* agit de ipsis sacrificiis, cortimque varietate et distinctione, a cap. i ad vm. *Secunda* agit de personis offerentibus, earumque præparatione et dispositione, a cap. i ad xxin. *Tertia* agit de temporibus oblationi destinatis, puta de festis, a cap. xxin ad finem, cui nonnulla devotis eorumque redemptione junguntur.

Porro hic omnia acta dicta sunt in duodecima, Pócima mansionem Hebraeorum in deserto, puta in monte Sinai, uti dicitur in fine hujus libri. In Sinai enim gesta sunt omnia quæ narrantur a cap. x ad finem Exodi, quæque toto Levitico et Numeris usque ad caput x narrantur. *Numeri* enim x, 11, ex Sina moverunt Hebræi castra : præcepta tamen hæc Levitici, non in ipso monte Sina uti Decalogus, sed in tabernaculo recens fabrefacto, Mosi data sunt a Deo, ut patet cap. i, vers. 1.

Hinc sequitur Leviticum Mosi a Deo dictatum esse anno secundo egressus Hebraeorum ex Ægypto, quod fuit anno mundi 2155, a diluvio ante 798 (quod fuit ante nativitatem Christi 1498 ante 8) primo lotus Leviticus uno mense, puta primo anni hujus secundi, dictatus est a Deo, quod s. clare videbis si Levitici initium et finem conferas cum cap. till. Exodi, vers. 15, et cum cap. i *Num. vers. 1* Ex quo patet Numerorum librum, qui Leviticum sequitur, incipere a die primo mensis

secundi. Certe non potuisse Leviticum dictari post vigesimum diem mensis secundi, certum est; nam ultra illum diem non fuerunt Hebræi in Sinai, ut patet *Num.* cap. x, vers. 11. Nota lime Levitici præcepta non fuisse simul uno die data, sed successive per varios mensis primi dies, ut patet cap. ix, vers. 1; cap. x, vers. 1 et 2; cap. xvi, vers. 1.

Leviticum mystice explicarunt *primo*, Orígenes, Origenis in Leviticum exstant sedecim homilæ. Eiusdeni repenuntur inter opera S. Cyrilli, et non hominibus et milia, sed libri vocantur. Verum eas non esse Basilii Cyrilli, sed Origenis, patet tum ex stylo, tum quia in quibusdam redolent errores Origenis, tum quia ab olim Origene semper adscriptum sunt. *Secundo*, scripsit in Levitico Isychius presbyter Hierosolymitanus, S. Gregorii Nazianzeni discipulus. Claruit hic sub Honorio Imperatore sub annum Domini 401). *Tertio*, scripsit in Leviticum S. Cyrillus, libros XVII *De Adoratione in spiritu et veritate*, quibus pleraque Levitici mysteria interpretatur, et Christianis tropologice adaptat. Edidit cos nuper Hornus Antonius Agellius anno Domini 1588. *Quarto*, egregie in Leviticum scripsit Radulphus monachus Ilavacensis, vel, ut alii volunt, Fuldensis, sub annum Domini 910. Eius vir solide doctus, imitatur phrasin S. Gregorii, apteque singula explicat sensu mystico et tropologico. Hoc sæculo in Leviticum scripsit tam mystice quam literaliter Petrus Serranus Canonicus Complutensis.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

----- LIBRARY-----
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

Præscribit Deus Mosi ritum holocausti triplicis, scilicet primo, boum, vers. 3; secundo, ovium et caprarum, vers. 10; tertio, avium, puta turturum et columbarum, vers. 14.
Pauca hic de sacrificio ejusque speciebus præmittenda sunt.
Unde nota primo : Sacrificium est oblatio rei sensibilis a legitimo ministro facta Deo, per realem immutationem, ad testandum supremum illius dominium et nostram subjectionem. *Dico per realem immutationem :* quia in hoc distinguitur sacrificium ab oblatione, quod in haeres integra offerebatur Deo, uti patet in oblatione decimarum et primitiarum; in sacrificio vero res oblata occidebatur, si esset animata, sin esset inanima, conscindebatur, conterebatur, comburebatur, vel effundebatur, itaque immutabatur et interimebatur.
Hinc sacrificare grace dicitur tini, hebraico fDT zabach, quorum utrumque significat occidere, mactare : To arri, zabach enim nomine et significatione consentit cum O30 tabach, id est mactare : et Latinum sacrificare, licet dicatur a re aliqua sacrificanda, tamen sanissime accipitur pro occidere, quod signum est, sacrificium vel in ipsa rei interemptione fieri, vel cum ea conjunctum esse.
Patio est, quia cum res perimitur, eripitur usibus humanis, et perfectius videtur tota in honorem Dei cedere, et significare supremum ejus in omnia dominatum, omniaque ab ipso pendere, ac preesertim ipsum esse vitee necisque omnium dominum : hac enim omnia significamus et protestamur ipso sacrificio.
Ubi nota secundo: Res inanima: quæ sacrificabantur, vel erant liquidos, ut sanguis, vinum, oleum: /ure effusione offerebantur; vel crani solida, ut panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium, et triticum: hac levabat sacerdos in altum, varicque conficiebat et immutabat : in qua immutatione consistebat ratio sacrificii; nam panis in frusta dissecabatur, simila sartagine, clibano rei craticula coquebatur, sal urebatur, thus adolcatur, manipulus spicarum torrebatur, triticum conterebatur.
Nota tertio : Ex animalibus sola munda jussit sibi Deus offerri, caque octo tantum, scilicet, ovem, capram, Oeto. inihccdum, bovem, vitulum, columbam, passerait el turturem, nec aliud animal licuit Judais Deo sacrificare.
Nota quarto: Sacrificiorum tres erant species: Prima erat holocaustum; secunda, victima pacifica; tertia, Socrinai hostia pro peccato : quibus adde quartam, scilicet mincha, seu sacrificium ex simila aut pane; quæ omnia in se continet sacrificium Christi, quod hisce figurabatur. Ucce eo ordine prosequitur Moses, ut de holocausto agat, cap. i; de mincha, cap. ii; de victima pacifica, cap. ut; de hostia pro peccato, cap. iii, vet vi.

1. Vocavit autem Moyses, et locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii dicens :
2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus et ovibus offerens victimas,
3. si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum ;
4. ponetque manum super caput hostiæ, et acceptabitis erit, atque in expiationem ejus proficiens.
5. Immolabitque vitulum coram Domino, et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi,
6. detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident,
7. et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita;
8. et membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, et cuncta quæ adhærent jecori,
9. intestinis et pedibus lotis aqua : adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum et suavem odorem Domino.
10. Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum

absque macula offeret; 11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino: sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum; 12. dividuntque membra, caput, et omnia quæ adhaerent jecori: et ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis; 13. intestina vero et pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum et odorem suavissimum Domino. 14. Si autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ, 15. offeret eam sacerdos ad altare; et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris; 16. vesiculam vero gutturis, et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent, 17. confringetque ascellas ejus, et non secabit, neque ferro dividet eam, et adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

v«». i. I. Vocavit autem Moysen, et locutus est ei Dominus. — a Locutus est,» non imaginaria, sed sensibili voce, ex tabernaculo prodeunte, et formata in aere ab angelo, Dei vice loquente: qua; locutio non propria, aut vitalis humanæ crati locabo, cum angelus corpore et corporeis organis, puta ore, lingua et dentibus ad loquendum necessariis careat, sed erat ei similis. Unde analogico locutio dicitur, a Dominus, » id est angelus, Domini personam sustinens, uti dixi *Exodi* i», 2 (1).

De tabernaculo TESTIMONIUM, — id est de tabernaculo in quo erat testimonium, id est lex sive tabula legis. Vide dicta *Exodi* xxvii, 20. Potest secundo verti, de tabernaculo conventus, aut constitutionis, quod scilicet erat quasi locus status conventioni populi et Mosis cum Deo. Ita Vatablus; ulrumque enim significat liebræum *tjno inoed*.

ten 2. Loquere filiis Israel, — omnibus, etiam Levitis. Nota: Quando in Scriptura nominantur filii Israel, si ille sermo de re temporali, excluduntur Levitæ; si de spirituali, comprehenduntur, ut patet *Deuter.* xxvii, 12; *Apocal.* viii, 13, ubi tribus Levi numerantur inter signatas a Deo: Levitis enim et personis sacris incumbit, non temporalia curare et sapere, sed spiritualia.

Homo qui obtulerit, — supple sponte; erant enim alie oblationes non spontaneæ, sed præceptæ, ideoquo necessariæ. Talis erat oblatio primogenitorum, de quo *Exodi* xxii, 29; et oblatio pro peccato, de qua hic cap. iv et v; atque benedictio necessaria erant, non poterant a quoquam transferri ad alium modum oblationis, ut patet cap. xxvii, vers. 26: «Primogenita, inquit, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit et vovere.»

(1) Quod vocii nnpn littera ultima in nostris exemplaribus minor reliqui» scribi solet, variasse olim codices in eo vocabulo arguit. In quibusdam cunctis exemplaribus, pro Hiph quod nunc receptum est, npi omisso K extitisse videtur, seu ful. apocal. conjug. niphali verbi mp *occurrere, obviam fieri*, ut vertendum ài, *apparuit* Hori Dominus, quod ipsa loquendi forma occurrit ft'iw. xi .i, S, ExoJ. ui, 13.

Homo qui obtulerit ex vobis hostiam Domino. — Jurageo- Soli enim Deo est sacrificandum, idque omnium gentium usu receptum est, ut scilicet nulli sacrificarenl, nisi qui Deus esset, aut Deus ab iis haberetur, quemque scirent, putarent, vel fingerent esse Deum, ait S. Augustinus, lib. X *De Civitate*, cap. iv, idque ob causam, quam initio capituli dedi.

De pecoribus. — Interpres noster non distinguit inter pecora et pecudes, perinde ut grammatici faciunt, qui pecudes vocant animalia minora, pecora majora. Interpres euim omnia animalia, tam minora quam majora, vocat tam *pecudes* quam *pecora*.

De bobus et ovibus offerentes victimas. — Sub ovibus et capras intellige; his enim communis est liebræa vox ;XX *tsen*. Seligit sibi hic Dominus in sacrificium, ex animalibus terrestribus bovem, ovem et capram, ex volucribus columbam et turturam; nullum vero piscem. Cujus *prima* ratio est libera Dei voluntas, quæ ita sanxit. *Se-eunda*, quia hoc congruum erat: illa enim animalia magis sunt in communi hominum usu, præbenlque homini sua carne et lacte cibum, suo vellere et corio vestitum; boves etiam arant et tritulant. Ruftum hie animalia sunt mansueta, ideoquo mundiora. Ha Theodorclus, *Quæst.* 1, et Philo, lib. *De Victimis*. In piscibus etiam hoc peculiare fuit, quod vix viventes adduci, ideoquo nec immolari potuissent; utrimque enim verum est illud S. Antonii: «Quod piscis est extra aquam, hoc monachus est extra cellam,» Adde pisces, quia humore et semine abundant, symbolum esse ignaviæ et luxurie. Pierius vero, *Hieroglyph.* 31, ait pisces esse hieroglyphicum innocentiae, cum **om** —luminino sint innocui, nec elementum suum ad insidias aliis inferendas transgrediantur: ideoque Pythagorain cavisse, abstinendum esse piscibus, ne insontes persequerentur. Idem docet Lilins Giral- dus in *Symbolis Pythagoræ*. Quocirca Pythagoras, teste Plutarcho, a piscatore retis jactum emissio iertur, ut quicquid piscium eo jactu caperet, statini emitteret; quod et fecit.

Tertia causa est, quod pisces valde imperfecta et ignobilia sunt animalia. Audi Philonem, lib. I

De Constit. mundi : Primi inter cetera animalia pisces creati sunt, quod eorum videlicet sit anima ignobilissima, ut hominis est acutissima. « Animarum, inquit, aliqua quidem est tardissima, et minus expressa, quæ generi piscium obvenit; aliqua vero acutissima, quæ hominis est. Quæ autem ambarum est intermedia, terrestribus et volucribus data est. Magis enim hæc sensilis, quam in piscibus; hebetior vero, quam quæ in hominibus. Quamobrem Deus inter animantes pisces primos condidit, magis corporis substanti®, quam animæ participes, et quodammodo animalia et non animalia, ac mobilia inanima : atque ad ipsam solam corporis conservationem Deus illis indidit spiritum animale, ceu (ut dicitur) sal carnibus inspergitur, ne facile putrescant. » Quocirca /Egyptii, teste Herodoto, piscibus quasi impuris et inquinatis abstinebant. Quin et cum nefas, inquinamentumque idem significare volunt, piscem pingunt, quod pisces mutua carne vescantur, et inter se esca sint, ut florus Ægyptius scribit. Sane pretor Ægyptios, et Syros etiam piscibus abstinuisse legimus. Unde apud eos Atergatis dea cecibratur, quæ interpretatur *sine pisce* : quippe Syrorum lingua, *ater* privativa est dictio, et *gatis* piscem significat.

Alias tamen gentes de thynno et do anguilla rem sacram fecisse tradit Athenæus, libro VII. Quin et M. Varro, libro IH Rei *rusticæ*, de certis piscibus rem sacram apud Lydios fieri scribit.

Quartam causam dat Abulensis : « Voluit, inquit, Deus sibi immolari bovem, ne Rebræi putarent Apim, bovem Ægyptium, esse Deum; arietem, ne Hammonem Ægyptium, habentem cornua arietis, censerent esse Deum; hircum, quia dæmones culti ab Ægyptiis, hirci specio sæpe se videndos exhibebant, » uti etiamnum exhibent.

Hinc sequitur omnia animalia inunda ad sacrificium, fuisse quoque munda ad cibum, potnisque comedi : non tamen c converso. Nam cervus, pygargus, et cætera erant inunda ad cibum et esum, ut patebit cap. xi, non tamen ad sacrificium; nec enim ea licebat immolare. Ita Abulensis (1).

(1) « Ad sacrificiorum nataram autom rite explicandam omnino tenuisse Juvabit, primævos homines ea, quibus tanquam cibo uterentur, et quæ ipsis exceperat essent, Deo ceu suo parenti in gratas mentis testificationem in altari apposuisse. Hinc altare *Dei mensa*, sacrificium *Dei cibus* vocatur AfaL i, 12.... Quemadmodum primi mortales sua dona aut gratas montis signa ferebant o frugibus terne, c lacte et primitiis (G'en. iv, 34): ila et Moses sacra hoc ad priscam religionem revocaturus voluit Deo afierro nonnisi quæ ad cibum optima suoque in genero prestantissima essent, primitias et primitiva, farta ex tritico purissimo et libamina o vino generosissimo, et ex animalibus tantummodo quadam, videlicet ex quadrupedibus (n0113) boves, oves et capras, ex volatilibus tantum turtures et pullos columbarum, cl hæc animalia non vitio quodam laborantia, nec morbo confecta, sed lectissima. Pretcrca animalia non decrcpila, nec nimis tenera, non igitur infra ocliduum offerenda erant; ea

Allegorica causa fuit, quia hæc animalia aptissime significabant Christum, qui est unica victima legis novæ, ad quam significandam precipue erant instituta, *Acbr. x, 1*. Bos enim significabat Christi fortitudinem et labores; ovis, innocentiam; hædus, formam peccatoris; turtur, arctam cura Deo conjunctionem; pipiones sive pulli columbarum, mansuetudinem. Ita S. Cyrillus, lib. XV *De Adoratione in spiritu et veritate*, pag. 301, Procopius in cap. iv IzrtV., et Beda hic.

Idem significant hæc eadem tropologice; nam, Trwpoh ut ait Origenes, 7iom. 2 : a Offert Deo vitulum, qui ^cr' carnis superbiam labore vincit; ovem offeit, qui irrationales ire motus insipientesque corrigit (nara si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, et iracundi® tumore deposito, mitem intra te et simplicem recollegeris animum, immolasse te arietem vel agnum puta); hædum offert, qui lasciviam superat; par turturum, qui mentem suam verbo Dei ut conjugii sociat; pullos, qui oculos columbinos spons® imitatur. » Ita et Isychius, et Radulphus.

Hinc Philo, lib. *De Victimis*, ait animalia hæc immolanda debuisse esse integra, illaesa partibus omnibus, vitiis n® visque carentia, ideoque sacerdotes solere ea diligenter ante immolationem scrutari, a capite ad pedes usque, ncunquam labem haberet victima : idque ut per hoc monerentur offerentes, nitidam et immaculatam in conspectu Dei producere animam, eanique cum victima sua Deo offerre.

3. Si holocaustum fuerit ejus oblatio. — Holocaustum vox Greca est, 7. d. Sic v jw bw t gv 7. id est, 9 Bo,rtCn* totum combustum, quod in eo tota victima Deo qUC4. et combureretur. Unde Hebraice vocatur *calil*, vdt dictum ?

scilicet ælale esse debebant, qua ad cibum gratissima essent. Pisces autem nullos, nec gallinas aut gallos oblatos vidimus. Prisci videlicet mortales non videntur natatilia inter suas cupedias atquo dapes retulisse. Nulla hujus cibi in annalibus Mosis ante Israelitanum exitum ex Ægypto mentio occurrit; nulla etiam inter Grecos amo Humen tempora. Poetarum isto princeps plura heroum suorum convivia variasquo dapes refert, at nunquam pisces; imo quemdam, Menelaum scilicet (*Orfyss. iv, 3G8, 369*), de fame conquerentem sistit, quæ tanta fuerit, ut ad vitam suani sustentuniam alimenta ex piscibus capero coactus esset. Oh eandem causam credibile est, gallinaceum genus ad sacrificia non fuisse adhibitum. Hæc enim volatilia aut nullum, aut saltem uon primum locum occupabant in veterum mensis. Certe in conviciis, de quibus scriptores sacri meminerunt, quæque, ut tum erant tempora, lauta celebravit prisca gens mortalium, appositas gallinas quoquo fuisse, nusquam legimus. Quos Homerus cecinit heroes, quin ijsi luxuriosi Penelopes proci, nullas sibi epulas ex gallinaceo genero paravisse dicuntur. Tantum in summa inopia, laborantes fame comedebant

7/ ^j,; £pvi5á; t i, ç iA j; g, n y.d?x; <<cit o,ÍTtpti ai Xiu k,

pisces acesque. charas quodcutnque in manus venisset,..... vexabat vero ventrem fames, Odys?. xn, 330, 331. » Hæc Rosenmuller in *Excursu I pusi Scholia in Levit*,

[*]

Jf

id est totum, vel consummatum, quia totum in Dei honorem igne consumebatur; vocatur et *nbo* *ola*, id est ascensio, quod in eo tota hostia per ignem et fumum ascenderet ad Deum. Hinc rursum grece vocatur *holocaustum* quod lotum in Dei fructum cederet. Holocaustum ergo erat sacrificium Deo oblatum pure ad laudem Dei, et honorem supremæ majestatis ejus, atque amorem suram[®] bonitatis ejusdem, etsi ab ea nihil expectaremus grati[®], ait Philo.

in Mo- Hac enim do causa in holocausto tota victima, exccPta Pello> cremabatur, ut per hoc significatUtinu rclur summum Dei dominium in res omnes, omniaque referenda ad ipsum, ipsiusque gloriam. Scando, offerentes per hoc protestabantur se totos esse Dei, seque quasi cum holocausto lotos Deo consecrabant, ut quasi corpore pessumdato, animum cum hosti[®] su[®] fumo in cælum sustollerent, atque in Deum transferrent. Dic Gentiles Greci, si cœlestibus diis immolarent, ita caput victim[®] statuebant, ut cælum spectaret : si vero inferis, ut despiceret terram, ait Giraldas, Sy/i-tdQ. 17.

Nota *primo* : Victima holocausti debebat esse mascula et immaculata. Divites offerebant bovem, vel vitulum : alii qui vitulum habere non poterant, offerebant agnum aut hædum; denique pauperes, qui nec agnum nec hædum, offerebant turturem aut pullum columbi?. *Secundo*, debebat adduci ad ostium tabernaculi. *Tertio*, offerentem et rens imponebat capiti victim[®] manus. *Quarto*, sacerdos cum mactabat et jugulabat, sanguinem i lciq> phiala excipiebat, cumque fundebat per altaris circuitum, mox pellem detrahebat, deinde victimam in frusta concidebat, caque altari imponebat, ac supposito igne et lignis comburebat. In hisco autem sacerdos sacrificans aliorum sacerdotum et Levitarum opera juvabatur; nec enim hæc omnia unus sacerdos prestare potuisset, presertim cum simul mult[®] victim[®] essent offerend[®].

u ' vj. Tropologice : Holocaustum, inquit Radulphus, efficitur qui corde et corpore jugiter divinis rancipatur obsequiis; et tunc triplex : *primo*, bovis, id est, corpore robustorum, qui labores suos fratribus substernunt commodis; *secundo*, ovium, id est eorum qui imbecilles corpore operum innocentia, et morum simplicitate alios pascunt; (*rito*, avium, id est eorum qui scienti[®] et contemplationi vacant, ut Deum agnoscant; sic fere kychius, et Rupertus qui primos comparat cum Job, secuudos cum Noe: Noe enim inter peccatores effulsit innocentia; tertios cum Daniele mortalium sapientissimo. *Secundo*, apposite Ribera, lib. IV De *Templo*, cap. ni, per holocaustum vitali accipit Christum, «qui, ut ait Paulus, tradidit Kmetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem suavitatis. » *Secundo*, per holocaustam agni vel h[®]di, accipit oblationem et mortem Martyrum, quæ dignitate fuit proxima

victim[®] Christi. *Tertio*, per holocaustum turturis Cbrbtoi, et columba? accipit cos, qui per jugem carnis macerationem, et voluntatis abnegationem, se quasi *hostias* vivas Deo immolant, *Rom.* xii, 1. tartarei

Jam *primo*. hi omnes sunt masculi per fortitudinem, immaculati per sanctitatem. *Secundo*, Lhn- Tropofostus ad ostium tabernaculi, id est juxta et extra urbem, immolatus est. *Tertio*, Christus qui simul hostia et offerens est et victima (seipsum enim obtulit), Christus, inquam, offerens manus super caput hosti[®] imposuit, quia peccata generis humani imposuit super caput suum, ait Orígenes. *Quarto*, Christus offerendo se Patri, sanguinem fudit in circuitu altaris, id est crucis, ut sciremus omnes orbis terre nationes participes fore crucis et sanguinis Christi; pellis detracta est hosti[®], cum vestibus omnibus spoliatus est Christus ; artus in frusta sunt concisi, cum Christi corpus flagris et clavis concisum, in cruce ita distentum est, ut ossa suis locis emola sint, juxta illud *Psalm*, xxi : «Foderunt manus meas et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea. » Ignis quo immolatus, et mystice crematus est Christus, fuit ignita ejus chapitas; ligna, miseri[®] nostre, quæ ejus amorem excitarunt. De reliquis, puta de ovo et avibus, dicam inferius suis locis.

De armento, — de bobus. Ita habent Hebræa : aut vitulis; nam ii soli e majoribus animalibus immolabantur.

Masculum, — quia holocaustum erat nobilissimum sacrificium, quod directe Deo ad ejus honorem et laudem tantum offerebatur; unde nobilissimam decebat in eo adhiberi victimam; talis autem est mascula. Secus erat in sacrificio pacifico, quod pro salute alicujus offerebatur : in eo enim, utpote minus nobili, offerri poterat femina. Ita Abulensis.

Immaculatum offeret, — bovem, sive vitulum. Victimam immaculatam vocat, quæ nullas habet maculas, non coloris (bos enim maculosus, id est, nigro vel varicolori vellere, censebatur immaculatus, poteratque immolari), sed deformitatis et vitii : maculam enim hanc explicat *Levit.* xxii, 22, dicens : « Immaculatum offeret, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo, si cum fuerit, si fractuin, si cicatricem habens, si nucale, papulas aut scabiem, aut impetiginem; » et talis macula intelligitur *Cande*, i, cum de sponsa dicitur : « Tota pulchra es, et macula non est in te. » Unde pro *immaculatum*, hebraico est *CD'ED tamim*, id est *perfectum*, ut vertit Aquila; et *intcfjrum*, ut Symmachus. Has maculas perscrutari solebant sacerdotes, uti superius dixi ex Philone. Gentiles vero cornua victim[®] inaurabant. Ende Ovidius :

Indulæque cornibus auro
Victima, vola facit,

et Virgilius :

Et statuam ante aras aurata fronte juvencum;

ubi Servius : «Si minor, inquit, hostia esset immolanda, illius de fronde coronabatur, cui sacra fiebant, laneaquo infula et candida vitta circumdata, anto aras nullo vinculo ligata sistebatur. »

Trespir- Offeret ad ostium tabernaculi testimonii. —
tcMiber- Dixi Erodi xxvi, tres fuisse partes tabernaculi et
Dieull templi : *primam* intimam, scilicet Sanctum sanc-
qnui torum; *secundam* ei conjunctam, scilicet Sanctum :
tría tem- hæ duie proprio erant ipsa fabrica tabernaculi;
pla. *tertiã* extimam, videlicet atrium quoddam un-
dique cingens tabernaculum ; crantque hæc quasi
tria tabernacula, primum pontificis, secundum
sacerdotum, tertium laicorum : in hoc enim atrio,
quasi in templo suo conveniebant laici, in coquo
comedebant victimas pacificas.

AtrInm Porro atrium erat bipartitum : anterior enim
taberna- pars erat atrium sacerdotum, in quo erat altar-
culi, holocaustorum; posterior pars septo ab anteriore
dopici. divisa, erat atrium laicorum. Laici ergo offerentes
victimam in holocaustum, cam adducebant ad
ostium tabernaculi, id est ad introitum atrii sa-
cerdotum; ibi enim illi eam excipiebant, duc-
bantquo ad altare holocaustorum, ubi cam im-
molabant : nec enim ad hoc altare, vel atrium
sacerdotum ingredi poterant laici.

Ad placandum sim Dominum. — Proprius holo-
causti finis erat colere et honorare Deum, non
autem cum placare; hoc tamen ex illo sequeba-
tur, etsi offerens nihil de placatione cogitaret.
Hebraice est **Uliib** *lirtsono*, quod recentiores ver-
tunt, *secundum voluntatem suam*, q. d. Offeret id
quod ei libuerit ; sed melius *lirtsono* vertas, *ad fa-
vorem ejus* coram Domino, q. d. Offeret ad favo-
rem Domini sibi conciliandum. Nomina enim et
affixa Hebraeorum sæpe passive capiuntur, juxta
Can. 25 ; sic hic vocatur « favor ejus, » scilicet
non qui faveat, sed cui faveatur, quod Noster
vertit, *ad placandum sibi Dominum*; et Septua-
ginta, *acceptable erit ei ad propitiandum pro eo*.
Hinc sequitur :

Vers. 4. 4. PONETQUE MANUM SUPER CAPUT HOSTIA?..— *Primo*,
Victima ut hoc ritu offerens significet se victimam o sua
offerens manu et potestate in Dei jus transferre. Simili cæ-
manum remonia prisci Romani servis se abdicabant cos-
imponere que manumittebant; nam tenentes caput, dice-
tul,cur? bant : «Hunc hominem liberum esso volo, » et
romæ mittebant cum manu sua. Undo cl ca cærcmonia
CIUM. adhibita est in oblatione et consecratione Levita-
rum, *Numcr.* vm, 19. *Secundo*, ut hac cæremonia
Sounds. significet offerens se peccata sua imprecari, et
quasi imponere victimas immolando, camquo
pro se offerre; per manus enim significantur ac-
tiones et peccata, quæ manibus fiunt, ait Theo-
doretus et Eusebius, lib. I *Demonst. Etang.* cap. x.
« Manuum impositio, ait Eusebius, symbolum
oblationis erat, et testimonium reatus in hostiam
translati. » Licet enim holocaustum primario of-
ferretur ad honorem Dei, secundario tamen offe-
rebatur pro peccatis ad placandum Deum, uti
dixi. Sic Ægyptii Gentiles capiti viclimæ impre-

cabantur, si quid forte esset, quod vel sacrifican-
tibus, vel Ægypto nociturum esset, ut id omne
in caput hoc converteretur : moxque caput vic-
timo! resecabant, et in flumen abiciebant, ut re-
fert Giraldus, *Syntag.* 17. *Tertio*, ut hoc ritu sig- Tertio,
nificet offerens, se totum semelipsum cum vic-
tima in holocaustum offerre Deo , totumque se
impendere velle Dei obsequio. His de causis et
nostri sacerdotes in sacrificio Misses, manus su-
perponunt hostiæ, ut annotavit Durandus in *Ra-
tionali divinorum officiorum*, *Suarn.* et alii.

Hac cadetn de causa sanxit Numa apud Roma-
nos, « adorantem in orbem sese circumagere de-
bere, » ut hoc gestu significet, in humanis nihil
esse stabile, ideoquo conviniens esse ut quocum-
que modo vitam nostram torqueat Deus atque
revolvat, boni consulamus, inquit Plutarchus in
Numa.

Er acceptabilis erit. — Hebraice est
nirtsa lo, id est, *placebit*, vel *accepta erit ei*. scili-
cet Deo. *S-cundo*, verti potest, *arccpfa erit pro eo*, dnm a-
scilicet offerente. Id signo externo ostendisse » «
Deum docet Josephus, lib. III *Antiquit.* cap. in : *
« Nam ex duobus, inquit, onychinis, qui in hu-
meris pontificis positi erant, dexter micabat, quo-
ties litabatur, eo fulgore ut procul etiam videretur.
» Simili modo micasse lapides rationalis idem
asseverat.

In expiationem proficiens (1). — Ex hoo loco, Cirtai
et ex cap. IV Calvinus infert, per hæc sacrificia
vetera, modo sacramentali reconciliatos fuisse Is- Sw
raelitas, solutosque culpa et reatu in Dei judicio,
sicut hodie abluimur et solvimur per baptismum. „»«*
Hæc sententia sequitur ex alio principio Calvinii, *I«« m
quo docet Sacramenta legis novæ non conferre D0,i'
gratiam ex opere operato, sed fidem quam Sa-
cramenta excitant, gratiam conferre, at Sacra-
menta tantum esse sigilla gratie collate per fi-
dem; quia ergo tam vetera quam nova Sacra-
menta et sacrificia non justificant nisi per fidem,
quam pari modo excitant : hinc secundum Cal-
vinum par est modus justificandi utrorumque.

Verum hic est error manifestus, et dare repu- Ri'fel-
gnat S.Scripturæ, *Psal.* I, 18: «Si voluisses sa- litar.
crificium, dedissem utique, holocaustis non de- Pimfo.
lectaberis; » *Psal.* xx\ix, 7: a Sacrificium et obla-
tionem noluisti; » *Gal.* iv, 9: a Quomodo conver-
timini iterum ad infirma et egena elementa?» ut
expresse refutatur a Paulo, *Ilcbr.* x, 4 et seq. Se- Secundo.
eundo, hic error adversatur Concilio Florentino
tract. *De Sacram.*, et damnatur a Tridentino, sess.
VII, can. 2; idque merito, nam hæc hæresis ita
legis novæ gratiam et Sacramenta extenuat, ut
Judæos Christianis, et legem veterem novæ æquet,
utque secundum eam tam optabile fuerit esse
Judæum, quam Christianum, ut merito liunnius

(i) Ilcbr. est, (*fa ut ipsum hominem expiet Jehovah ;*
proprio *tegat cum*, scit peccata ejus abscondat, aboleat
et condonet.

et abi librum scripserint in Calvinum hoc titulo: Prik'. *Calvinus judaizans*. Undo *tertio*, refellunt cuñ S. Clemens, lib. VI *Constit.* xxn; Irenæus, lib. IV, cap. xxxii; Hieronymus, in cap. v *Maith.*, et in *Isaia* cap. i et 1 x; Chrysostomus, horn. 9 in *Maith.*, et alii.

Objctio. Dices: Quomodo ergo hic dicitur vetus hostia proficere in expiationem?

iVfpoa- Respondeo *primo*, quia valebat ad expiationem pren® temporalis, et ad punitionem hujus vit®, quam Deus alias cis irrogasset, avertendam. *Secundo*, quia tollebat ex se immunditiem legalem sive carnis, qua censebantur immundi inter suos, et arcebantur sacris: quæ immuniilia figura erat peccati; sic ergo hæc hostia conferebat justitiam quamdam legalem et externam, qu® figura orat ver® justili® et renovationis intern®. *Tertio*, quia auferebat culpam et pœnam æternam, non vi sacrificii aut ex opere operato (hoc cnim ne sacrificio quidem legis nov®, sed tantum ejus Sacramentis concessum est), verum ex opere operantis, puta ex contritione et charitate offerentis: neque enim alia sacrificiis et Sacramentis veteribus annexa fuit spiritualis promissio.

Vtr». s. s. Immoladitqub vitulum coram Domino. — a Immolabit, v offerens scilicet, per eum cujus est immolare, puta per sacerdotem, sive summum sive inferiorem; omnes cnim et soli hi sacerdotes poterant sacrificare, uti et adolere thymiama, ut patet cap. x, vers. 1.

victim Notat Vilalpando, lib. Ili *De Tempio*, cap. xxxvn, uu'iV Pag-232, tam Judæos, quam Gentiles victimas (ipnn suas jugulasse expansas, videlicet divaricatis cru-

ribus et toto carum corpore expanso; idque quia talis expansio victim® super lapidibus, demisso collo et erecto corpore, commodacrat faciliorem et copiosorem sanguinis effusionem. *Secundo*, ut per hanc victim® compositionem externam, significaretur internus offerentis animus quasi totus coram Deo effundi.

Ttith. *Tertio*, ut significaretur Christus, qui quasi victima expansus, mactatus est in cruce pro redemptione hominum; in qualibel ergo hostia ita distenta quasi in imagine viva repræsentabatur Christus crucifixus, et in cruce pari modo distentus.

Vitulum. — Hebraice, *filium bovis*; bovem quem vers. 3, offerri jussit, hic vocat vitulum. Bovem ergo Deus delegit aliisque prætulit, non annosum, sed juvenem, quia is tenerior et delicatior; optima cnim Deo sunt offerenda. Hac de causa cumdem masculum et immaculatum esse voluit. Licet et alia mystica hujus rei, caque potior fuerit causa, quam dat S. Cyrillus, lib. XV *De Adoratione t'n spiritu et veritate*, pag. 300, videlicet *primo*, quod masculus simul et immaculatus, juvenisque fuerit filius hominis, Emmanuel nosler, hisce victimis præsignalus; in flore enim juvenulis immolatus est Christus. *Secundo*, quod Deus a nobis requirat animum masculum, ro-

bustum, et a vitiis liberum; mollities enim ct mu» Deo muliebris animus, atque interior mentis atque intellectus debilitas prorsus a Deo respuitur, ait roMhrt Cyrillus. Sic et apud Ægyptios feminas immolare non licebat, teste Herodoto, lib. II. Ex adverso ali® gentes feminas præferebant maribus in sacrificio, ait Servius in lib. VIH *Æneid.* Nota: In solo holocausto Deus requirit victimam masculam, quia hoc præciso offerebatur ad laudem et honorem Dei, qui cum perfectus sit, perfectam poscit victimam, idcoque masculam, qua ejus perfectionem protestemur et repræsentemus, inquit Abulensis. Quare in sacrificio pacifico victima poterat esse femina, ut patet cap. ni, 1. Idem videtur do hostia pro peccato. Nam, cap. iv, lex non requirit in eo hostiam masculam. Ita Radulphus et Abulensis.

Coram Domino, — coram altari et tabernaculo ubi singulariter præsens est Deus, auditque vota, et sacrificia offerentium excipit. Ex hoc loco, et clarius ex vers. 11, ubi dicitur: « linmolabitque ad latus altaris, » colligitur animalia non fuisse jugulata super altare, sed juxta illud, sive ad latus ejus; altare cnim igne crat plenum, neque potuisset sacerdos elevare bovem super altare tam altum. Unde et aspergebatur altare sanguine victim®, postquam illa alibi esset immolata; membra vero victim® jugulat® concisa imponebat sacerdos super altare, ut in eo cremarentur. Ita Abulensis.

Et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum. — « Filii Aaron n vocantur hic quilibet sacerdotes, qui sacerdoti sacrificanti ministrant, etsi alioqui illi dignitate pares sint: tunc enim non erant alii sacerdotes, qui Aaroni pontifici sacrificanti ministrarent, quam ejus filii. Sola enim familia Aaron a Deo electa et evecta est ad sacerdotium.

Sanguinem ejus fundentes. — Nam, ut ait Apostolus, *Hebr.* 1x, 22, « sine sanguinis effusione non fit remissio. » Holocaustum autem secundario ad remissionem peccatorum referebatur. Itaque quia peccata faciebant homines dignos morte et sanguinis effusione: anima cnim, id est vita, consistit in sanguine, *Levit.* xvn, 1i: hinc ipsi vice sanguinis sui, fundebant sanguinem victimarum, in quas manuum impositione, sua peccata protestando qua4 transtulerant; fundebantque sanguinem circa altare, quia Deus altari repræsentabatur. Unde hoc signo se ei offerri sanguinem bcsli® pro suo testabantur, petentes ut eum loco proprii reciperet Deus, coque tanquam peccatoris, et hostis sui supplicio just® ejus vindici® satisfieret. Vide cap. xvn, vers. 11, et Abulensem cap. in, *Quast.* 111.

Censet Abulensis per miraculum continuum omnem sanguinem victimarum mox exhalasse, idque ad decentiam et reverentiam sacrificiorum; alioqui cnim intolerabilem fetorem induxisset, præsertim cum mult® victim® simul mactaban-

tur. Huic Incommodo occurrit Salomon in templo suo: fecit enim piscinas, meatus et canales subterraneos, per quos sanguis emitteretur, et aqua superfusa abstergeretur, uti testatur Ariskeas, tractat. *De Septuaginta et duo Interpret.*

Veri. 6. G. DeTRACTAQUB PELLE HOSTILE. — Pellis detraxebatur, tum ob munditiam sacrificii, tum quia sacrificium erat quasi cibus Dei. Pellis autem comedi non solet. Excipe vitulam rufam, et sacrificia pro peccato, in quibus comburebatur pellis, fimus et cornua victimarum extra castra; idque ad indicandam et inducendam peccati detestationem, de quo cap. iv. Porro sacerdotum erat detraxere pellem; unde et pellis sacerdoti cedebat, ut patet cap. vin, 7. Intelligit, nisi necessitas urgeret: tunc enim etiam Leviticus huic excoarationi serviebat, ut patet II *Parat*, xix, 34. Ita Cajctanus, Oleaster et alii.

Artus in frusta concident. — Hebraice, *et incidet* (scilicet sacerdos) *eam juxta incisiones*, vel *partes suas*; et Septuaginta, *per membra* aW jmt x ufa, *concident eam membratim*. Josephus addit frusta hæc sale fuisse conspersa, itaque arce imposita.

Symbolice, hac membrorum concisione significabatur, ait Philo, quod oporteat Deum laudare, eique gratias agere pro cælo, sole, luna, terra, mari, acre, et omnibus universi partibus.

Orbii enim sunt quasi frusta et membra orbis, qui inu-ri est (Iuasi integra Dei victima).

De Tropologice, diligenter inspicitur unumquodque membrum ejus, qui Deo dicatus est a sermone Dei, qui pertingit usque ad divisionem oniro et spiritus, compaguro et medullarum, cui omnia nuda et aperta sunt, inquit Procopius, Radulphus, et S. Gregorius, lib. I *Moral.* cap. ult. « Pellem, inquit Gregorius, hosti detraximus, cum a mentis nostris oculis superficiem virtutis amovemus; cujus artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter ejus intima membratimque cogitamus, n etc.

Ven 7. 7. Subjicient in altari ignem, — facient ut ignis sit subjectus; ergo in primo sacrificio subdent ignem, quem postea jugiter fovebunt sub altari, ut dicetur cap. vi, vers. 13.

Nota in altari, id est sub altari. Altare enim erat cavum interius ad ignem et ligna recipienda, ut dixi *Exod.* xxvn, 8; sed tegebatur craticula cancellata instar retis, cui victimarum comburendo imponebantur, ut patet ibidem vers. 4. Hebraice est, *dabunt super*, vel *ad altare ignem*. Undo infert Abulensis ignem et ligna non fuisse sub, sed super altare. Verum respondeo: « Dabunt ignem ad altare, » id est ad locum sub altari constitutum, vel *super altare*, ut vertunt Septuaginta, id est super partem altaris internam, puta super lapides a terra elevatos, qui pertingebant ad medium altaris interius, quibus focus cum igne et lignis imponebatur.

Alure Hinc altare dictum est quasi alta ara, ait Isidorus lib. XV *Origin*, cap. xiv; ara vero dicta

est ab ardendo, quod in ea arderent victimarum. quæ UL Ara, inquit Varro, dicitur quod are in urbe pur sint, vel ab ardore victimarum. Alii aras frangunt putant a precationibus, quas Greci vocant. ■ MIBU

8. Caput videlicet, et cuncta quæ adhxrent vici-jecori. — Nominat partes de quibus poterat esse dubium; nam de reliqua carne manifestum est, eam omnem in holocausto comburi debuisse, patet ex Septuaginta, Hebreo et Chaldaeo (I).

Mystice, maxime Deo offerre debemus partes vitales, caput et jecur, id est intellectum et affectum; jecur enim est sedes amoris. Hinc Gentiles, putantes singulas in homine partes et membra singulos deos oblinere, Jovi caput, Minervæ oculos, Junoni brachia, Neptuno pectus, Marti lumbos et cingulum, Veneri renes et inguina, Mercurio pedes attribuerunt, uti ex Democrito et Placiade docet Giraldus, *Syntagm.* 1.

9. In holocaustum et suavem odorem Domino. — Anthropopathus; hoc de Deo dicitur. Sensus est, ut Chaldaeus vertit, *holocausti oblatio est, quæ suscipitur cum beneplacito coram Domino*. Unde pro odorem suavem, vel suavitatis, hebraice est odorem quietis, in quo scilicet suaviter quiescit et delectatur Deus, tanquam in sacrificio sibi accepto. Abulensis, uti sanguinis, ita carniū nidorem et fetorem censet divinitus fuisse sublatum, cisque inditum fuisse suavem odorem; alioquin enim in continuis sacrificiis fuisset gravissimus odor, et intolerabilis fetor.

Tropologiam omnium jam dictorum affert Radulphus: Altare, inquit, est cor nostrum; ligna sunt sanæ cogitationes; offertur hostia ad ostium tabernaculi, id est, ad et prope ingressum cæli; manus impositio est devotio offerentis; sanguinis effusio est parvarum cupiditatum expulsio; pellis detractio est interioris voluntatis examen; membrorum concisio est operum charitalis discreta distributio; ignis est chapitas; eripui est operis intentio; intestina, id est anima interiora, et pedes, id est actiones externæ, lavandai purganda sunt, ut victimarum simus digni Deo. Hæc tropologia servit quoquo holocausto ovium, avium, aliisque sacrificiis, ideoquo eam deinceps in aliis non repetam.

10. Quod si de pecoribus oblatio est. — Pecora Vtn- io. vocat pecudes, sive greges ovium et caprarum; has enim significat Hebræum *tsen*. Transit enim hic Moses a prima specie holocausti, puta a bobus, ad secundam, scilicet ad oves et capras.

(I) Hebræinn sic vertas, *et ordinent illi Aaron sacerdotes frusta* (porricias, quo vocabulo Romani appellabant partes victimarum quæ addebantur, ut viscera) *et adipem* (a carne sejunctum, ait Bocharlos; alii, jecori adhærentem: qui a deus capiti, pectori et membris superponebatur, no tabes et sanguis ex illis effluens flammam extingueret, sed eam potius aleret. Cf. *Uiad.* u, 423), *super* etc.

Agnum MASCULUM absque macula offeret. — Pro *mafcuhm* Biblia Plantiniana habent *anniculum*, Verum legendum esse *masculum*, patet ex Ile* bræo, Chaldæo, Septuaginta et Hemanis. El licet Josephus dicat: « Agnum et hædum anniculos, bovem vero licet mactare etiam grandiore; » tamen Scriptura et lex divina nil tale habet : forte Judæi interpretati sunt talem oportere esse agnum in holocausto, qualis erat paschalis, qui debebat esse anniculus, *Exodi* xii, 5.

Ver». II. IMMOLABITQUB AD LATIS ALTARIS QUOD RESPI- CIT ad Aquilonem. — Jussit id Deus ad hoc, ut mactatio et immolatio hæc fieret coram ostio tabernaculi, sive Sancti, quod erat quasi templum et domus Dei. Nam altare holocaustorum erat ostio huic ad Meridiem; ergo ut immolatio fieret coram ostio, debebat eadem fieri ad latus Aquilonare altaris. Ita Isychius. Causam allegoricam dat S. Cyrillus, lib. XVI *De Adoratione*, scilicet ut significaretur Christi passionem Gentibus profuturam; quia enim Judæa erat ad Austrum, hinc Gentes Judæis opposita per Aquilonem significantur.

Sanguinem vero illius fundent super altare. — super latera altaris, seu super parietes altaris circumcirca, ut dixit vers. 5; nam si super craticulam reticulatam fusus fuisset sanguis, exlinxisset ignem illi subjectum.

vtu. is. jo. Er ponent super ligna, — vel immediate, vel mediante craticula, uti dixi *Exodi* xxvn, 4.

Tropologice, Hibera hæc omnia quæ spectant holocaustum ovium, sigillatilo adaptat Martyribus. Vide cum lib. IV *De Templo*, cap. m.

iKr. fa Taijs ovjSi iino arjes gregis et Martyrum Christi riü. qci MI S. Polycarpus, qui cum in stadium martyrii « u*o ingrederetur, vox cœlitus audita est : « Confor-

laro» I'°b'carPe» ne v*p csl°* D Quocirca constan- bdociui. ter pro fide Christi decertans coram Preside, ab co damnatus ductusque ad rogam, a manibusque post tergum ligatis, instar insignis arietis, holocaustum Deo omnipotenti acceptum obtulit, dicens : Pater dilecti ac benedicti filii lui Jesu Christi, per quem cognitionem lui accepimus, Deus angelorum ac virtutum, omnisque creatura et omnis generis justorum, qui vivunt coram te, tibi gratias ago, quod huc mo die et hora dignatus es, ut partem accipiam in numero Martyrum, in poculo Christi, ad resurrectionem vitæ æternæ, anione simul et corporis, in incorruptiono Spiritus Sancti : in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie in sacrificio pingui et accepto, sicut preparasti, jam antea patefecisti, et adimplesti, qui mentiri nescis, Deus verax. Quapropter et de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per æternum Pon' iucem Jesum Christum Filium tuum dilectum, per quem tibi una cum ipso et Spiritu Sancto, sil gloria nunc et in futuris sæculorum sæculis. Amen. » Ha narrant Smyrnenses oculati testes, apud Eusebium, lib. IV *Ifùloriæ*, cap. xv. Vis non unum, sed plures ?

Imperante Diocletiano Christiani Nicomodæ in templum die Christi natali convenerant; tyrannus misit eo qui templum clauderent, et ignem circumcirca accenderent. Mox per praconem proclamari jussit, ut qui vivere vellet, ex templo exiret, et in proxima Jovis ara thura adoleret; alioqui nisi hoc fecisset, cum templo conflagraturus. Tum vero unuso templo pro omnibus libere respondit : « Omnes nos Christiani sumus, unum eumquosolum Deum et regem credimus esse Christum; et ipsi, Patrique ejus, et Spiritui Sancto sacrificare, atque nos omnes una offerre parati sumus. » Vix hæc illo dixerat, cum ignis succenditur, qui quasi in momento templum omne complexus, illos omnes (erant autem viginti hominum milia) quasi holocausta combussit, et in cinerem redegit, uti refert Nicephoros, lib. VII *Hist.* cap. vi. Audi et tres pueros martyres in camino ignis : « Sicut in holocausto arietum et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, » Domine, *Daniel*, ni, 40. Audi et heroinam inter feminas.

Illustris fuit matrona et Martyr sub Dunaan tyranno Homcilarum, quæ cum ei blasphemiam et perjurium exprobrasset, ab eo audivit : Ego te, audacissima mulier, discerpam, et canibus devorandam tradam; videbo an Nazarenus tuus possit tibi auxiliari. Quæ verba non ferens prima filiarum Martyris, annum jam agens duodecimum, tyranni oculos consputavit : mox astantes tyranno eam cum sorore ense confodiunt, sanguinemquo matri offerunt. Illa vero eum gustans, et in coelum suspiciens : a Tibi, inquit, Christe Domino, hoc meum offero sacrificium, et tibi Martyres exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo, cum quibus quoque me connumeratam introduc in tuum thalamum, et, ut dicit divinus David, ostende matrem propter filias ketantem. d Quare rex eam ad mortem damnavit. Ita ex Procopio narrat Baronías anno Christi 322, pag. 91.

Denique S. Ambrosius jussus a Justina et Valentiniano ejus filio Imperatore ecclesiam tradere Arianis, recusavit, dicens : « Quæ Dei sunt, imperatoria) potestati non sunt obnoxia. Si patrimonium affectatis, invadite; si corpus, accurrite; vultis in vincula ducere? vultis ad necem? ludus est: non ego me vallabo stipatione populorum, nec altaria tenebo vitam deprecaos, sed pro altaribus victimam me præbebo. » Vido cum epist. *ad Marcellinam sororem*.

14. Si AUTEM DE AVIDUS HOLOCAUSTI ODLATIO FUE- Vert. II rit Domino, de turturibus aut pullis columba. — Est hæc tertia species holocausti, scilicet avium, puta turturum, vel pullorum columbarum. Turtures enim majores selegit Deus, quia hi sunt meliores : ex columbis vero selegit pullos, quia in columbis pulli sunt meliores et pinguiore. Ita Philo. Adde columbas majores cæteris avibus esso

salaciores ; singulis enim mensibus generant. Ita Theodoretus»

Nola : Ab liebræo *tor* geminato dicitur *turtur*. Sic ab liebræo *rab* Chaldaice *rabrabbim* vocantur principes. Sic a Syro *bar*, id est *extra*, geminato, dicitur *barbar* sive *barbarus*.

Hoc erat holocaustum pauperum, ut patet Levit cap. xii, vers. 8. Unde *Numer.* cap. vii, ubi principino victimæ enumerantur, nullæ memorantur aves.

Mystice Tropologice, Ribera tertium holocaustum avium Holum a, Is; Dnificarc Confessores et Virgines, qui per car- l'd » nnt n'8 macerationem et mundi contemptum, per Confetto scientiam et contemplationem, perqué orationem Visin'? ,n cæ'um evolant. « Quis dabit mihi pennas si- cut columbio, et volabo, et requiescam? » inquit Psaltes, *Psal.* liv: columba enim velocis ac diu- turni volatus est; rursum fecunda est, mansueta et felle carens. Turtur castitatem et solitudinem amat, et gemit. Unde Poela :

Nec gemere aerea cessabit turtur ab ulmo.

Sic justi volant celeriter, nec labore defatigantur, et fo undilatcm bonorum operum habent, man- sueti sunt, felle carent, vicem injuriis referro nesciunt, castitatis studiosi sunt, solitudinem ad orationem et ad vacandum Deo quærunt : pro cantu gemitum edunt, quia dum alii Letantur in suis voluptatibus, ipsi pœnilentiæ gemitibus sua et aliorum peccala detieni ; de quibus dicitur : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. »

Hoc est quod ait S. Hieronymus in *Psalms*, xcv : Virgo est a Virginitas hostia Christi est. » Et S. Ignatius, 6tu(naU«i cP*s1- *Tharsenses*, virgines vocat sacerdotes sacerdos Christi : « Eas, inquit, quæ in virginitate degunt, Christi. jn pretio habete, tanquam Christi sacerdotes. »

Vers. 15. 15. Retorto ad collum capite, ac ripio vul- neris loco. — Hinc apparet *primo*, in holocausto non amputatum, sed retortum fuisse collum tur- turis; *secundo*, illud ipsum non ferro vel cultro, sed ungue apertum fuisse. Ha Abulensis, Ribera et Vatablus.

Allegorico S. Gregorius, homil. 1 in *Ezech.* : a Caput, inquit, turturis incisum olim iuhæsil corpori : quia pro nobis quidem passus est Chris- tus, sed a nobis per passionem separatus non est, quin imo nos sibi conjunxit. »

Tropolo- Tropologice, a voluptate carnis mens sublimis incisa sit oportet, et tamen non sit abscissa; fo- vere enim carnem debemus ut vivat, non ut luxu diffluat. Ha idem Gregorius.

Vers. 16. Decurrere faciet sanguintm super crepidinem altaris, — id est, super summitatem parietum, ut indo ad terram decurrat. Unde hebraico est, *super parietem altaris* (1).

Ven. iæ. 16. Vesiculam vero gutturis, et plumas pro-

(1) Vers. 15. Hebr. est, *offerat eam sacerdos ad altare, ejusque caput ungue elidat ; tum incensum adolc bil in attari, et gultatim exprimet sanguinem super parietem seu latus ara.*

JICIET PROPE ALTARE, AD ORIENTALEM PLAGAM, IX LOCO IX QUO CINTRES EFFUNDI SOLET. — Pro f«ICU- lam hebraico est nxiO *mura*, quod Vatablus ver- tit *ventriculum* (2).

Verum tam Septuaginta quam Chaldaeus et Nos- ter vertunt, *vesiculam gutturis*; ita et Theodolion, qui vertit 7Û5Xl, id est *folliculum*; et Aquila, qui vertit mt&ucxv, id est *alimentaren partem*, quæ recipit cibum, cumque reliquis corporis partibus suppeditat. Hinc Septuaginta vertunt *kfy* dicitur hæc vesicula gutturis, Xc&u, id est a sinu sive folliculo, qui primus cibum a gut- ture comestum excipit.

Theodoretus pro wa ô&v legit «j'Xa?*, inquit, dic tur hæc vesica, quasi *rh* id est, quæ prima cibum assumit. Eadem hebraico dicitur *mura*, quasi *conspicua*, a rad. **nxi** *raa*, id est *vidit* : est enim hæc vesica gut- turis protensa omnibus conspicua.

Qu eres, cur in holocausto avium, vesicula Cur wu gutturis et plumæ non fuerunt crematae in altari cum ip*a ave? duaurt

Respondet R. Salomon : Quia aves, inquit, plu- mis volant ad segetes alienas, casque rapiunt et vastant ; quia ergo plumæ sunt rapiendi instru- mentum, hinc noluit eas Deus sibi adoleri: Deo enim non placent oblationes de rapina. Sed hac ratione nec rostrum, nec pedes, nec stomachus avium debuisset cremari.

Dico ergo : Noluit Deus sibi adoleri vesicam gutturis, quia immunda est; nec plumas, quia hæ non comeduntur, idcoque sacrificio, quod est quasi cibus Dei, inutiles sunt; voluit itaque ea projici in locum juxta altare, in quo cineres ser- vabantur : sacri enim censebantur, quia ex sacris carnibus supererant. In eodem loco vesica hæc, et plumæ turturis comburebantur, eorumque cineres a sacerdote extra castra efferebantur, ut patet *Levit*, xi, II. Ita Abulensis, Ribera et alii.

Tropologice, in avibus, id est in scientia et con- Tropoio- templatione doctorum et sanctorum, abjicienda est vesica, id est tumor et fastus. Item plumæ, jbj'Ln- id est levitas et curiosa superfluum inquisitio; <b est mensque defigenda est in pulverem et emerem ex quo orti et in quem reversuri sumus. Ha Isy- more chius et Radulphus. plaaw.

Aptius S. Cyrillus, lib. XVI *De Adorat*, fol. 324, et Ribera, per vesicam gutturis accipiunt veniris curfoti- ingluviem; cibi enim voluptas non sentitur, nisi u* in oro et in hac vesica gutturis; cum eam transiit * cibis, transiit et voluptas. Undo Philoxenus op- >0- gluviei.

(3) Schræderus vertit, *amoeabit cœntriculum sordibus ejus*. HNID enim deducit a rad. *marah*, *cibum concoxit*, ut designet viscera, quæ cibo conco- quendo et digerendo inserviunt, **nnij** vero oritur a xiS*, quo) vox propriam *emicandi* notionem ad *sordium cxcres- tionem* transfert. Maurer, et *amoccat ingluviem ejus* (avis) in *sordibus ejus* (ingluviei), id est, ingluviem ejus sor- didam sordes fortasse est part. N. Njp* pro quod *excernitur, excrementum*.

rhiose- labat sibi collum et guttur gruis, ut longius et
Ut diùlius voluptatem sentiret. limo ergo quasi
coUn immunda, et peccatorum stercora conservans,
rruù. projicienda est sapienti® studiosis. Plum® molles
significant vestes pretiosas et delicatas, quas ab-
jicere debel qui holocaustum Dei fieri vult. Ita fe-
cit S. Joannes Baptista, *Mdtth.* ni, 4.

Ad orientalem plagam, —id est versus atrium,
non nutem versus tabernaculum sive Sanctum.
Has enim sordes versus Sanctum projici, inde-
cens plane fuisset; id ita esse patet ex eo quod
altare erat ad Orientem tabernaculo sive Sancio :
erat enim ante tabernaculum, sive inter taberna-
culum et inter ingressum in atrium. Atrii autem
introitus erat ad Orientem, uti Moses dixit *Exodi*
cap. XXVII, vers. 13. Ut ergo h® sordes projice-
rentur versus introitum in atrium, non autem
versus Sanctum, debebant projici versus Orien-
tem.

Ven. 17. 17. CONFRINGETQUE ASCELLAS EJUS. — Hebraice,
et scindat, vel findat illam in alis suis, et non se-
parabit, q. d. Alas ejus ita findat sive confringat,
ut tamen eas non rescet, aut abrumpat. Ita Oleas-
ter, Cajetanus et Vatablus.

Cujus rei litteralis ratio est congrua compositio
victim®; sic enim confringuntur et intorquentur
ascellæ nostrorum altilium, dum assantur vel li-
xantur.

AscdUs Tropologica causa est, ut significetur virtutem
a^æ c* su^',nns scienti® et contemplationis, non
optic* omnino resecandam, findendam tamen eam, ita-
<pid? que retorquendam et reprimendam esse, ut al-
tiera non præsumat, su® infirmitatis semper me-
mor. Ita Radulphus : a Ascellas, inquit, frangere
est acumen ingenii, non sibi tribuero, sed sub
divino munere humiliter infirmitatem propriam
cogitare, p

Holocaustum est et oblatio. — Hebraico, *holo-*
caustum est et ignitio, id est ignita oblatio, qua
totum per ignem puro in honorem Dei consumit-
tur, ideoquo suavissimi odoris est, et summo
Deo placens.

Menide Quare tam sacerdotes quam populus, mira re-
tt c* sHcntio hisce sacrificiis aderant, uti tes-
gfaoe h tatur Aristæas, lib. De LXXII *Interpretibus*. Sic
achí, apud Romanos Numa sanxit, ut sacrificia præco-
ingenti voce præcedens clamaret : a Hoc age, »
animos scilicet sacrificio adhiberi jubens. Atque,
ut scribit Cicero, lib. I *De Divin.*, et Seneca, lib.
De Vita ficata, clamando : « Favete linguis, » in-
dicebatur silentium, ut rite perageretur sacrifi-
cium, nulla mala voce obstrepente. Quid nunc
faciant nostri sacerdotes et Christiani? cum et Vir-
gilios poeta indicat *fida silentia sacris*, et myste-
ria a ri çcjix, id est ab occludendo ore, sint
dicta.

Audiant in ecclesia garruli, audiant immodesti
8. Ambrosium, lib. III *De Virgin.* : a Esine quid-
quam, inquit, indignius, quam oracula divina
circumstrepí, ne audiantur, nc credantur, ne re-

velentur? circumsonare Sacramenta confusis vo-
cibus, ut impediatur oratio pro salute deprompta
omnium, cum Gentiles idolis suis reverentiam ta-
cendo referant? undo illud exemplum proditur:
Alexandro Macedonum rege sacrificante, pueru-
lum barbarum, qui ei lumina accenderet, exce-
pisse ignem brachio, atque adusto corpore man-
sisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu,
nec latito poenam indicasse fictu. Tanta in puero
barbaro fuit disciplina reverenti®, ut naturam
vinceret. Atque illo non deos, qui nulli erant,
sed regem timebat. » Deinde aliud fidelium allori
exemplum, a Frequens, inquit, sermo est, cum plu-
rima ranarum murmura religios® plebis auribus
obstreperent, sacerdotem Dei præcepisse, ut conti-
cerent, ac reverentiam sacr® deferrent orationi ;
tunc subilo circumfusus strepitus quievisse. Si-
lent igitur paludes, homines non silebunt? »

Si cœlum est templum, ut S. Chrysoslomusait,
vide quid in cœlo agant angeli. In ipso templo
hæc audis, si sacro auscultas : « Majestatem luam
laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt
Potestates; coeli ccelonimque Virtutes, ac beata
Seraphim, socia exultatione concelebrant. » Id
ipsum et tu in templo age, lauda, ora Deum,
juxta illud *Psal.* xxviii : « In templo ejus omnes
dicent gloriam ; » et *Psal.* lxiy : a Te decet hym-
nus Deus in Sion, » id est *in templo*, hebr. est,
tibi silentium est laus, o Deus, in Sion. Silentium
enim laus est quædam, tum interna animi Deum
venerantis, tum externa, quia alios excitat ad
Dei laudem, dum in sacris vident tantam modes-
tiam et religionem.

S. Cyprianus, lib. *De Orat. Domini* : « Sacerdos,
inquit, parat fratrum mentes, dicendo : Sursum
corda. Et dum respondet plebs : Habemus ad Do-
minum, admoneatur se nihil aliud quam Deum
cogitare debere. »

B. Cassius Narniensis episcopus quotidie cum
lacrymis Missam celebrans, a Deo per visionem
cujusdam presbyteri audivit : a Age quod agis,
operare quod operaris, n Dicat ergo sibi sacer-
dos : « Ad quod venisti, hoc age; » dicat idem
populus assistens.

Ob hanc sacrificiorum religionem et reveren- rrap.ui-
tiam, sacerdotes sacrificaturi ad ea se preparare llvca^ v
debeant: *Primo*, purificando se, et lavando se cî0(ç,
aqua cinerali vilui® rufie, de qua *Numer.* xix, si Primo,
essent immundi. Idem fecerunt Gentiles. Unde Æ-
neas sacrificare noluit : a Donec me flumine vivo Secuula
abluero, n inquit ipse, *Æneid.* H. *Secundo*, absti- Tertio,
nendo avino et omni potu qui inebriare potest,
juxta legem *Levit.* x, 8. Sic apud Gentiles, ini-
tiandi *sacris* Isidis per decem dies carnibus et
vino abstinebant. *Tertio*, abstinendo ab usu con- Tertio,
jugii omnique libidine : « Plus placet Deo latra-
tus canum, mugitus boum, grunnitus porcorum,
quam cantus clericorum luxuriantium, » ait
S. Augustinus. Sic Numa Pompilius, cum pro
frugibus sacrificaret, esu carniū et venere abs-

tinebat. Constat sacerdotes Matris deorum Samia testa sibi virilia amputasse, atque illos qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, cl procul a contagio mulierum vitam agerent, herbis quibusdam se evirasse, ut toti deo rebusque divinis intenderent. Hinc illa sandio : «Ad divos adeunto casto, pietatem adhibento, opes amovento; qui secus faxit, Deus vindex erit.» Hinc Agesilaus rex aiebat, adeos non minus religiosis operibus, quam casiis sacrificiis delectari, d Hicrophantæ Atheniensium posi sacerdotium, ut caslc sancleque sacrum facerent, cicutu) sorbitione se caslrabant. /Egyplii sacerdotes negotiis omissis, mulieribus nunquam indulgebant, carnibus cl vino abstinebant Gymnosophistae ita erant continentes, ut pomis solum, oriza et farina alerentur. Quin etiam ab antiquis observatum invenimus, cum qui rem divinam facturussset, ad suas levandas culpas, se imprimis reum dicere solitum, et noxæ pœniluisse, ct admissa fassum, vultusque submisisse, et ad Qoirtu. omnem modestiam finxisse. *Quarto*, nudis pedibus ad sacrificia accedebant, iisque æque ac manibus lotis, ut dixi *Exodi* xxx, 19. Insuper pura et religiosa veste induebantur. Idem imitati sunt Gentiles. Audi Platonem : « In sacrificiis pulchra veste, aureisque coronis ornatus sacerdos rem divinam facit. » Eratque in pura veste et candida, plerumque in textili tela, nonnunquam in purpura cl auro. Triumphales viri cl qui magistratum gesserant, in triumphi ornalu, aut in prae-texta, lotis manibus, ct fronde coronati, sancti et venerabiles nudis pedibus adorabant ct sacrificabant, teste Plutarcho. Addit Virgilios :

Fonlcmquo ignemque ferebant
Velati lino, et verbena tempora vincli.

Sic et Ægyptii sacerdotes vocabantur crantque linigeri. Apud Græcos sacerdos sacrificaturus prae-fabatur : « Quis hic? » qui sacris intererant respondabant : ncXXcl xi-yxOs', id est *multi ct boni*. Unde Virgilius :

Procul bine, procul este profani.

Porro inter sacrificandum Levito cane-bant ct

ludebant organis, cymbalis, psalteriis, etc. Sic **Mu*** apud Gentiles tibicines cl citharoedi sacrificiis præ-cinebanl, mox sacerdos Romanus lanea infula velatus, cl fronde coronatus, puraque veste indutus, aram manibus tenens, mane, versus ad Orientem, meditato carmine, priscisque verbis, numina precabatur, vota-que effundebat, quam precem ter repetebat. Deinde se ad dexteram volvebat cl circumvertebat, manumque ori admovebat, ac sedebat, velai diis ratas preces habentibus : tum selas inter cornua viclimæ excerpens in ignem mittebat; ac tandem obliquum cultrum ferreum a fronte ad caudam viclimæ ducebat, ct sc ad Orientem vertebat. Inierim alii vasa cadcnli hosti e supponebant, ut cruorem exciperent, quæ evá-yux dicebantur; alii victimam decoriabant: mox aruspex, flamen, aut sacerdos cultro ferreo viscera cl exta rimabatur, ct extispicium faciebat, id est per exta deos consulebat, ct an perlitatum esset attente explorabat; ct tunc exta reddi dicebantur, cum probata aræ supponebantur. *Prima* enim sacrificii pars erat libare, *secunda* immolare, *tertia* reddere, *quarta* litare. Litare enim erat rite sacrificare et impetrare. Exla vero vocabant, qua» in victimis interiora extant, ut cor, pulmo, lien, jecur. Extis porro inspectis, ex omni viscere cl membro primitias parlesque desectas farina farris involvebant, cl in calathis sacrificanti offerebant; ct tunc hostia perfecta dicebatur : has sacerdos aris imponens accensis, igne comburebat, addito thure, costo aliisque odoramentis. Ex reliquis autem hosliæ partibus cœnam apparabant, quibus vescebantur ii qui sacris interfuerant : licebat cl ad domesticos portiunculam afferre, extraneos adhibere erat nefas : vescebantur vero stantes, cum panibus rotundis, in deorum honorem adhibitis. Inter vescendum cane-bant laudes cl hymnos diis, quibus sacrificatum erat, quod apud Virgilium de Hercule diligenter observatum videmus. Re divina peracta, sacerdos proclamabat : *llicet, q. d.* Abire licet. Græcis vero et /Egyptiis, teste Apuleio, concinebatur, XxcT; hoc est, *populis missio*. Sic Christiani, sacrificio peracto, audiunt : *Ite, Missa est*. Hæc omnia fuse tradit Giraldus, *Syntag.* 17.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur secunda species sacrificii, scilicet mincha, id est sacrificium farreum, illudque triplex : scilicet primo similas, vers. 1; secundo panum, illudque rursum triplex : scilicet panum clibani, sartaginis, et craticulas, vers. 4; tertio spicarum, vers. I i.

1. Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundet* que super cam oleum, et ponet thus, 2. ac deferet ad filios Aaron sacerdotes : quorum

unus tollet pugillum plenum simile et olei, ac totum Ilius, et ponet memoriale super aliare in odorem suavissimum Domino; 3. quod autem reliquum fuerit de sacrilicio, erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. 4. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, cl lagana azyma oleo lita. 5. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo cl absque fermento, 0. divides eam minutatili), et fundes super eam oleum. 7. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur : 8. quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis. 9. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrilicio, et adolebit super altare in odorem suavitatis Domino; 10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. 11. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis addebitili in sacrificio Domino. 12. Primitias tantum eorum offeretis ac munera; super altare vero non imponentur in odorem suavitatis. 13. Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferessal foederis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. 14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino despicias adhuc virentibus, torrebis igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias luas Domino, 15. fundens supra oleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est. 16. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, et olei, ac totum thus.

v<i I. 1. Amba CCM OBTULERIT OBLATIONEM SACRIFICII Domino, simila erit tics oblatio. — «Anima,» id est *homo* per synecdochen. Ita capitur anima cap. iv cl v, et saepe alibi. Simili figura *caro*, quæ est altera pars hominis, saepe totum hominem significat, ut *Genes*, cap. vi: «Omnis caro, n id est homo, «corruperat viam suam.» *Joannis i*, 14 : « Verbum caro, » id est homo, «facium est.» *Isaia XL*, 5 et G : «Omnis caro, » id est homo, «fœnum.» Ubi nola Scripturam uli nomine *anima*, cum actuum anitnæ, vel dignitatis humante habetur ratio; *camis*, vero, cum hominis vilitatem spectat.

A/i*cÅa Oblationem SACRIFICII. — Hebraice est, oblatio-
i nCin mincha, quod Aquila, teste Isyebio in cap. x,
I . .11 vertit, *donum de frumento*; Valabius vertit, sa-
toipin- *cricium cibarium*; Andreas Masiis in cap. xxn
Josué, vers. 23, vertit, *fertum*. *Mincha* enim Hebraeis proprie est sacrificium, quod ex farre aut simila fit, sive pura simila sit, sive cocta clibano, sartagine aut craticula. Et quia alia sacrificia peculiare habent nomen : hinc noster Interpres passim per Leviticum sacrificium ex simila, sive *mincha* vocat absolute *sacrificium*; quod diligenter observa.

Cirmin- Quieres, cur hoc sacrificium *mincha*, id est
ttiioai- farreuin> instituit Deus?

i' ?.» Respondeo primo, propter pauperes : non enim
Li'-m omnium erat emere et olTerre animalia. Ita Lycurgus, legislator Spartanorum, rogatus cur ita
6iU““ parca cl tenuia sacrificia instituisset, respondit :
s- Ne unquam deorum apud nos cultus deliciat ; testis est l'utarchus in Lycurgo. *Secundo*, ut sacerdotibus de pane cl annona provideret; magna enim
Text >. pars hujus sacrificii cedebat sacerdotibus. *Tertio*, ut, sicut animalibus Deum colebant llebræi, ci-

que gratias agebant, ita et colerent frugibus terne, discerentque in omni egestate el alimonia ad Deum respicere. *Quarto*, quia sacrificium crai 0”»»'»- quasi convivium, quo Deus epulabatur cum hominibus, viclimæque erant quasi cibus Dei ; pa- eriiqn». nis autem, cujus materia est far aut simila, nec cessarius est hominum cibus. Undo similam vel Dei. Hi» panem in suo sacrificio pariter exegit Deus. Id ita concessisse patet primo, ex eo quod victima vocatur panis, id est cibus Dei, *Levit*, xxi, 21, el cap. xxn, vùo ci vers. 2. i. *Secundo*, ex eo quod altare vocatur ule- mensa Dei, *Malach*. i, 7 et 12. Voluit enim Deus, ^i' ^o cujus deliciæ sunt c se cum filiis hominum, hac secundo, ratione dignationem suam erga homines ostendere, exhibendo se iis tam familiarem, ut eamdem cum ipsis habeat mensam et prandium. Itine apud Gentiles Romanos in epulo Jovis, quod in Capitolio septemviri Epulonum celebrabant, Jupiter in lectulum, Juno et Minerva in sellas ad camam invitabantur : ex quo illud colligit Valerius Maximus, quod viri antiquitus in lectulis duntaxat, mulieres vero in sellis discumberent. *Tertio*, ex eo quod Septuaginta passim sacriti- Tertio, cium vocent xáp-owv», vel z.ip-uua, id est fructus, quo scilicet vescitur et fruitur Deus. Unde íXcxáp- C7UU.1 vocant holocaustum, eo quod totum cedat in fructum, et esum Dei. *Quarto*, quia hac de Q»ario. causa jussit Deus in omni sacrificio animalis offerri similam et vinum, ut patet *Num*. xv, vers. 4, 7 et 10, item sal, ut patet hoc cap. vers. 13, nt scilicet plenum et perfectum esset Dei convivium : nam in omni convivio requiritur caro et panis ad cibum, vinum ad potum, sal ad condimentum.

Idem imitati sunt Gentiles in suis sacrificiis, Moloni- qui farre molito (quod proinde « molam salsam » « iu 'J?

a mou vocabant), (osto et sale consperso victim® caput
r»r aspergebant : a qua mola et rilu deducium est
immoto* verbum *immolo*, id est sacrifico; hujus mol® testis
est Lucanus lib. I :

Jim fundere Dicchum
Cooperat, obüquojuo molas inducere cultro.

Et Virgilios, *Ecloga* 8 : « Sparge molas; » et Hora-
tius, lib. II *Serin.* satyr. 3 :

Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisquo mola caput improbe salsa.

Et Plautus, *Amphit.* : « Aut mola salsa hodie, aut
thure comprecatum oportuit. » Idque ab olim.
Numa enim Pompilius, qui Romulo in regno Ro-
mano successit, sanxit « non litandum esse sine
farina, n causamque symbolicam addidit, ut, in-
quit, hoc symbolo significem, a non minimam
pietatis partem in moribus cicurandis, et ad man-
suetudinem componendis sitam esse. » Earina
enim mollis et tractabilis, symbolum est man-
suetudinis. Ha Plularchus in *Numa*. Plura vide
apud Plinium lib. XII, cap. xviii, et Ciceronem,
lib. II *De Divinat.* Ab hoc ritu deductum est ver-

Maetiro bum *mactare*, id est magis augere; et victima
q''l? *macta*, id est magis aucta. Quoties enim farina,
vinum, aut thus super victimam fundebatur, di-
cebant : Mactus est taurus thure vel vino, hoc
est, cumulata est hostia et magis aucta thure vel
vino. Ha Isidoras, lib. X, et Giraldus, *Syntag.* 17.

Mincha Allegorica causa hujus sacrificii farrei fuit, ut
fuU ly' significaretur Christi carnem et sacrificium, etiam
pus En- panis uti et vini rationem habuisse et habere in
clu ris- Eucharistia. Unde et caro Christi vocatur *panis*,
tia?. *Jercm.* xi, 19; *Joannis* vi, vers. 35, 47, 51, 58.
Hoc est enim sacrificium mincha, quod a Gentibus
Christianis in omni loco, totoque orbo offe-
rendum prædixit Malachias, cap. i, vers. ii. Si-
cut enim victim® animalium jugulatorum signi-
ficabant sacrificium Christi in cruce occisi : ita
sacrificium mincha significabat sacrificium Christi
in Eucharistia, sub speciebus panis et vini.

Mincha Hinc sequitur oblationem hanc mincha, sive
fuit ll. panis aut simii®, fuisse verum et proprio dictum
crifl- sacrificium, quod licet neget Abulensis, convincit
dam. tamen vox *mincha*, quam tam Malachias, quam
Septuaginta et noster Interpretes vertunt *sacrifi-
cium*. Et palet ex ritu mincha, quo panis aul si-
mila cremabatur, aut alio modo immutabatur
ad Dei honorem ; hoc enim plano arguit mincha
fuisse verum sacrificium, non tantum simplicem
oblationem : in hac enim res non destruebatur
aut consumebatur, sed integra offerebatur, verbi
gratia inlegr® fruges, poma, nuces, panes fer-
mentati et pulmenta, ut palet *Numcr.* xv, 19, et
Levit. XIX, 24.

Dices : *Mincha* non erat holocaustum, nec sa-
crificium pacificum, nec sacrificium pro peccato:
ergo non erat sacrificium. Ha Abulensis.

Respondeo negando consequentiam ; nam illa

tria, scilicet holocaustum, pacificum, et pro pec-
calo, sunt Unium divisio et species victim® ani-
malis, sive animal®, non autem inanima?. Itaque SaerMdt
sacrificium in genere dividendum est in anima-
lum et inanime; animatum deinde dividendam TM
est in holocaustum, pacificum, et pro peccato :
inanime vero aliud erat solidum, puta farris et
panum; aliud liquidum, puta libamen olei et
vim.

Addo tamen simlam illam, quæ cum victima
carnea semper offerri debebat, non fuisse dis-
tinctum ab ea sacrificium, sed fuisse quasi liba-
men, sive additamentum et ornamentum sacri-
ficii, de quo *Numer.* xv.

Simila erit uls oblatio, — *g. d.* Simlam pu-
ram sine furfuribus offeret, si, ul processit, sa-
crificium quod dicitur *mincha*, offerre voluerit.

Tropologice, simila est puritas conscientiæ, ait Simili
Radulphus, hæc enim est sacrificium Deo gratis- *** ? 'r>
simum. Kieatii.

Fundetque super eam oleum. — Simii® infundi Car cU
jussit Deus oleum, velut quoddam saporis con-
dimenlum; oleatus enim panis est saporior : sa-
pidissimus autem et lectissimus cibus Deo est of-
ferendus. *

Allegorica causa fuit, ul oleum significaret cha- oien-n
vitalem et misericordiam Christi, quam ipse in
suo sacrificio, lum crucis, tum Eucharistia», no- p ni lui*
bis exhibuit. Ha S. Bernardus in illud *Canlic.* i : w riotr-
a Oleum effusum nomen tuum. • di«
ChriiLL

Tropologice, eadem est nobis imitanda cum
hilaritate (oleum enim faciem exhilarat); non
enim tristes et lugentes, sed lætos et hilares de-
ed nos inhæro Christianæ conversationi, ait
Cyrillus, lib. XI *De Adoratione*, fol. 233, et lib.
XV, fol. 315. Est enim olea et oleum symbolum,
primo, reconciliationis; *secundo*, misericordiae;
tertio, pacis et fœderis; *quarto*, hilaritatis, uti
dixi *Gen.* vin, 11. Id imitali sunt Gentiles, et dii
sive dæmones eorum. Nam, ut ait Plutarchus in
Parallelis, in fine : « Cum ilegesistratus Ephesus
civili nece perpetrata Delphos fugisset, sciscitatus
est Deum, ubinam locorum sedem poneret. Res-
pondit Apollo, ibi, ubi rusticos visurus esset cho-
reas ducere frondibus olivæ coronatos. Quod cum
ille in quadam Asi® regione deprehendisset, ur-
bem ibi condidit, et ab oleis Eleunlem enim
Græcis est *oleum*) appellavit; perinde ac Ulysses
juxta oraculum condens urbem in Italia eo loco,
ubi colonos ramis ilignis coronatos viderat, eam
Prinistum (qu® jam vocatur Præncslc) vocavit;
rpivo; enim Græcis est ilex. » Ita Plutarchus.

Refert Leontius in Vita S. Joannis Eleemosy-
narii, quod ipsi noctu in somnis apparuerit Mi-
ricordia, specie pueli® ornatissima} et sole splen-
didioris, qu® coronam de ramis olivarum in ca-
pite gestabat; dixitque ei : « Ego sum prima filia-
rum regis. Si me possederis amicam, ego te du-
cam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo ha-
bet potestatem apud eum, sicut ego. Ego quippe

feci eum in terris hominem fieri, et salvare homines.» Ad hæc refert vidisse Sabinum monachum, quod eadem puella ita splendens dolca coronata, morientem Joannem exceperit, et ad Deum deduxerit, indeque cognoverit Joannem eadem hora esse defunctum, et propter eleemosynas ad superos translatum.

Et ponet thus. — Similæ offerendæ jubet Deus thus superponi, ut in hoc Dei quasi convivio non tantum gratus sapor, sed et suavis adsit odor. *Secundo*, quia thus ex communi hominum sensu Deo quicquid pene soli adoleri solet, idcoque totum illud hic sibi adoleri præcipit Deus. Hinc Ovidius, lib. XIV *Metamorph.*:

Templi libi statu@, solvam tibi thuris honores,

puta divinos, q. d. Thure te ut Deum colam et honorabo. Hinc etiam nonnulli *thus* a id est, « p » a sacrificando, deducunt, quod thus Deo sacrifici car* cl 1D, cr CJUS sacrificia adhiberi soleat. Ita lres Magi Christum adorantes, *Matth.* n, 11, thure Christo puero oblato, ejus divinitatem significant et professi sunt, uti docent S. Ambrosius, Basilius, Gregorius, Hieronymus, et Juvenius dum canit :

Thus, aurum, myrriam regique hominique Deoque Doni ferunt.

Censent nonnulli olim a priscis hominibus in sacrificio oblatam fuisse Deo odoratarum arbitrari evaporationem, quam Graeci thymiasin vocant : unde derivata sit *Wx*, id est sacrificium, Heo quod prima *Ihaix*, sive primum sacrificium, fuerit thymiasis, id est, thurificatio et odorum incensio. Verum thus a vetustissimis adhibitum fuisse in sacris negat Arnobius ; nam heroibus Hetruscis, Romulo et Numæ thurificationem ignoratam, sed exa observata, deinde assa vel l'fixa fi's cremari solita legimus, idquo ex Apuleio docet Giraldus, *Syntagm.* 17. Neque id mirum, cum tam longe distarent ab Arabia, quæ sola thuris est ferax. Ergo inventum thuris Deo offerendi Mosi, imo Deo hic præcipienti est adscribendum : versabatur enim Moses cum Hebræis in Arabia. Ita Hieronymus Prado in *Ezech.* viif. pag. 119.

h'ola : Thus cum simila et mincha coloro et luce consentit ; est enim thus candidum : unde ab Hebræis vocatur *DJiaS lebona*, et a Græcis id est album et candidum ; liinc Scriptura thus vocat purum et lucidissimum, *Exodi* xxx, 31 ; indeque tum ob evaporationem, tum ob lucem, aptissimum est quod adoleatur Deo, cui lucidissima quæque grata sunt.

Notat *secundo* Plinius, lib. XII, cap. xiv, thus nosci in Arabia Felice, illudquo quasi parturiri et coqui in cesiæ æstivis caloribus, colligique in autumno jam concoctum, candidum et purissimum. Nam quod hieme colligitur, aut vere, ex corticibus arboris thuriferte incisis, rufum est,

nec priori, quod ex æstus calore emanavit, comparandum.

Hinc tropologice, thus et thurificatio significant opera sancta, fervore charitatis quasi liquefacta et fumigantia, quæ in igne ejusdem charitatis adolentur Deo, idcoque odorem emittunt suavissimum Deoque gratissimum.

Secundo, thus significat virtutem religionis et orationis, *Psalm.* cxl, 2 : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. » Unde in sacris adhibetur thurificatio, ut præsentis moneantur devotionis et orationis interna. Ita Isychius, Radulphus, Beda et alii.

Tertio, thus significat odorem bonæ vitæ. Tertio, a Thus, ait S. Cyrillus, lib. XII De *Adoratione*, et L nB fi" simila oleo madens odoratam illam nilidamque vitam innunt. »

2. Tolle pugillum simile et olei, — puta ple- Ver» î. num similæ oleo conspersæ, sive similæ olealæ ; est hendiadys.

Et ponet memoriale super altare. — Hebraico est, *incendet*, sive *adolebit memoriale ejus*, id est, pugillum similæ quem accepit, cum toto thure cremabit, ut sit hoc velut memoriale et signum, simillam hanc quasi miucha, id est, sacrificium farreum, non sacerdoti, sed Deo esse oblatam. *Secundo*, ut hæc mincha similæ Deo renovet memoriam offerentis, impetretque ab eo id quod ipse petit ; ita enim hanc phrasim explicat Interpretes noster cap. v, 12. Pugillum ergo hic ex simila cremabatur Deo ; reliquum vero similæ cedebat sacerdoti. Unde sequitur :

3. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio veri 3. (mincha sive similæ), erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. — Hebraice est ; *sanctitas sanctitatum erit de ignitioribus*, id est, de oblationibus ignitis Domino, q. d. Reliquum similæ Deo oblatae erit et habebitur sanctissimum, quia pars est rei, puta simila per ignem Deo sacrificato. Unde non poterat comedi nisi a personis sacris, puta a familia sacerdotis, ut patet *Levit.* xxn, 10 cl 11.

4. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in cubano, de simila, — supple, offeres illud. Ita Vatablus (1). Huc usque descripsit Moses mincha, sive sacrificium ex simila pura et incocta : hic

(1) Rectius, *simila* sit, id est, conficiuntur oshnila, scii. JTnn, *perforata* placent, quales Arabes hodie solent parare, ut narrat Arvieux, in libello *de Moribus Arabum Nomadicorum*. Solent, ait, urceum, cujus os et venter ejusdem sunt latitudinis, dimidium implero silicibus parvis, lævibus, qui pro foco inserviant ; tum, urceo satis calefacto, massam farinæ super silices illas explicant, et coquunt hoc modo placentas, quæ a silicibus subjacentibus foramina habent. Alterum placentarum, genus a Mose vocatur p'pl, *tenuæ*, quod, eodem Arviesō teste, hoc fere modo ab Arabibus paratur : calefaciunt magnum urceum lapideum, in cujus latere exteriori ponunt massam ex farina tantum et aqua confectam, quæ, quum sit valde tenuis, sponte sese explicat, et brevi percoquitur.

Mincha triplici, clibanis, Mrugi
nlj cl
culicu*
lx.

describit mincha ex simila subacta cl cocta, quæ secunda erat species mincha. Ubi nota : Quot modis coquitur simila cl panis, totidem modis @ihi illum sacrificari voluit Deus : sicut ergo panis tripliciter coquitur, scilicet clibano, sartagine et craticula, ita et mincha panum erat triplex : scilicet clibani, sartaginis et craticule.

Minctu
triplex
Chrhu
fnu io
«nc*

Allegorico, mincha est caro Christi : pruno, in clibano, id est, ulero B. Virginis in incarnatione, cocta; secundo, in sartagine, id est, passione crucis, frixa; tertio, in craticula ejusdem crucis mortua, ui percoctum nobis in venerabili Sacramento Eucharistiæ præbeat panem et alimentum. Ita Isycbius. *Secundo*, mincha sive similago est Ecclesia Christi, inquit Beda, quæ est corpus hlius ex multis membris, velut ex multis granis collectum, per legis et Evangelii molam comminutum, per aquam baptismi linctum, chrismatis oleo perunctum, Spiritu Sancto solidatum. Unde idem Beda et Orígenes, *hom. 15*, per craticulam, sartaginem et clibanum intelligunt tres S. Scripturæ sensus, scilicet litteralem, moralem, mysticum, quibus coquitur hic Ecclesiæ panis.

Tropoio-
glee wr-
mentii n
fHxnra
h teinsv

Tropologice, clibanus est pressura hujus mundi, puta afflictio cl persecutio tyrannorum. Inde Deus mentii n Hobræos liberasse dicitur de fornace ferrea, id fHxnra est, servitute et afflictione / Egypti; qui clibano h teinsv hoc coquuntur, panes Christi fiunt. Talis fuit S. Ignatius, qui audiens leones ad se devorandum iidiani præparalos, rugientes : a Frumentum, inquit, i^useit Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis ptrswu4l mundus efficiar. » *Secundo*, sartago est mentium tío ty- frixura, et zelus Sanctorum ob peccata hominum,

ærumnas proximorum, quæ cos per compassionem frigunt et excruciant. *Tertio*, craticula est quotidiana cujusque crux, cui superpositus vir justus lento, sed assiduo æslu cruciatur; verum oleum, id est, charitas erga Deum et proximum, hæc omnia fortiter excipii, offertque inde Deo sacrificium, dicens cum Paulo *Philip, n, 17* : « Sed etsi immolor super sacrificium, et obsequium fidei veslræ, gaudeo et congratulor omnibus vobis; » et I *Cor. XV, 31* : « Quotidie morior per vestram gloriam, fratres. » Ita Radulphus, Beda et S. Gregorius, *hom. 12 m Ezch. : u* Simila, inquit, in sartagine, csl munda mens justi in zeli spiritualis afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur, et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esso deputatur. »

Porro victimæ sartaginis ad litteram fucrunt septem fratres Machabæi, ab Antiocho pro fide cl lege Dei in sartagine frixi, II *Machab. vn*. Victimæ clibani fuerunt tres pueri, in fornacem Babyloniam propter unius Dei cultum a ÌKabucho-donosore injecti, *Daniel*, in. Item S. Eusladius in bovem æneum candentem immissus, quod fuit tormenlum Phalaridis tyranni. Item Antipas Episcopus Pergami, cujus meminit S. Joannes, *Ayoc. n, 13*, qui sub Domitiano Imperatore in bovem æneum similiter conjectus gloriosum obht mar-

tyrium, cujus memoriam recolit Ecclesia die undecima aprilis. Item Martyres trecenti, qui in fornacem calcariam pro Christi fide insilierunt, Carthagine sub Valeriano, indeque dicti sunt Massa candida, in Marlyrologio *Ū* augusti. Victimæ craticulæ fuit S. Laurentius, qui castus et purus instar similæ, oleo misericordiæ et amoris divini accensus, viva fuit ardensque hostia beo, ut jure in eum inluens Psalles dixerit; « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas, » *l'salm. 116, 3*. Durum sane examen et acre, sed ignito Laurentii animo leve et suave. Nam, ut ait S. Leo, semi. De *Laurentio*: « Superari charitatis Christi flamma non potuit; signior fuit ignis qui ions ussit, quam qui iulus accendit; » imo, quod prodigii est inalar, externus ignis internum in mente Laurentii accendit, internus externum res-tinxit. Magis enim sitiebat hunc ignem Laurentius, quam cervus anhelus sitiatur aquam, imo magis quam Valerianus sitiret ejus cruorem et incendium. O quam potens est flamma Christi ! a Adhæsit anima ruca post te, quia caro mea igne cremata est pro te, Deus meus. »

Consersos oleo, — subactos oleo vice aquæ; hoc enim significat Hebræum *belulot*.

Er lagana azyma lita oleo. — « Lagana » sunt liba non crassa, sed tenuia et extensa, qualia sunt liba nostra ex panico: hoc enim significat Hebr. >p*p"i *rekike*; alibi vocantur mbn *challo*!, quasi pnmiliffi vel initia massæ subactæ, uti matres dum pinsunt, ex pasta solent primo, antequam panes conficiant et coquant, pueris liba conficere, quæ coquant super prunas. Ita Oleaster et Ribera.

Nola : Lila oleo vocat, non mixta oleo, sed desuper inuncta oleo. Ita enim hæc distinguit Scriptura, ut alia vocet conspersa, id est subacta, oleo instar aquæ; alia vocet uncta vel lita oleo, quæ non subacta, sed superne delibuta sunt oleo. Ha Abulensis et Ribera, et patet ex Uebræo, Chaldæo et Septuaginta.

5. SI OBLATIO TUA FUERIT DB SARTAGINE (1), DIVIDES EAM MINUTATIM, ET FINDES SUPER EAM OLEUM. — a Minutatila, » ut scilicet partes ita divisæ, melius oleum eis superfundendum imbibant; *secundo*, ut aliquot ex illis Deo sacrificentur.

9. Qui cum obtulerit eam. — Uebraicc, *accedere vex*. 9. *faciet*, vel *adducet eam ad altare*, scilicet ipse offerens, ut patet ex Uebræo, cl maxime ex Septuaginta.

Tollet memoriale db sacrificio. — Tollet, scilicet is cujus est tollere, puta sacerdos. Tollet autem de omnibus sacrificiis jam dictis, puta clibani, sartaginis cl craticule. Rursum, a memoriale » passim hic vocatur pars illa sacrificii farrei, quæ Deo comburebatur et sacrificabatur, per quam testabantur totum mincha Deo esse oblatum; totum enim per hanc sui pariem cen-sebatur Deo sacrificari. Vide dicta vers. 2*

(i) Vos phnum, quale dicitur Gal), *polle*,

i

Ven. II. 1 !. OXXIS OBLATIO QCJB OFFERTUR DOMINO, ABSQUE fermento fiet. — Licet panis fermento conditus, ob acorem quem habet, sit sapidior et digestu facilior, eo tamen uti Hebreos in sacrificio non Femeo- voluit Deus, sed azymo. *Primo*, ob puritatem sa- **cn^c****’ azymus enim panis est purior. *Secundo*, te* h ut llebræi perpetuam haberent memoriam libc- rationis suæ ex Ægypto, quando ob festinationem cur? azymis sunt usi, *Erod. xn,31*. Quare azyma, *Dcuter. xvi, 3*, vocantur « panis afflictionis. »

óptica Tropologice, fermentum significat vetustatem, lam est ncTl,iliam ’ cl omne vilium ac corruptclam, quæ T.t.om procul debet abesse a sacris Doi, l *Cor. v, 3*. Hinc rl *»r. et apud Plautum, *jacens in fermento* vocatur mu- **&*** jjer inflata et irata.

Swirxfo, *Secundo*, S. Cyrillus, libro XV De *Adoratione*,

Per ferracturn inlelligil astutiam, quæ ÁiaUi. indifferens es! ad bonum et ad malum. Idcoque fermentum offerri poterat, sed non adoleri, aut incendi et sacrificari : quia probæ anima? astutia, ait Cyrillus, licet a Deo non repudietur, si oppor- tune pietatis cau>a adhibeatur, non tamen pro spirituali sacrificio et odore suavitatis censetur.

tf¿r»ll- Nec QUIDQLAM FERMENTI aut mellis adolebitur ,x SACn,F,Cl°* — hæ* æffuo ac fermentum vclatnr jn sacrificio; sed cur? R. Salomon per cur? mei intclligit fructus dulces, uti sunt ficus et dac- tyli; sed hoc alienum est et contortum. Philo, lib. *De Victimis*, mcl putat in sacris esse vetitum a Deo, eo quod apis colleclrix mellis sit animal impurum, natum ex putribus boum cadaveribus; sed hoc absolute verum non est. Constat enim apes ab apibus in alvearibus progigni, idque pure et casto sine concubitu.

Cnei Dico ergo : mellis veliti eadem est causa quæ Fiiou. fermenti ; est enim mei pani instar fermenti : nam mei coctum acorem contrahit, panemque Sotadi, cui miscetur fermentat. *Secundo*, mcl stomacho est inimicum, tum quia flatulenlum, tum quia v»@. et bilem auget; nam, ut ait Horatius : « Dulcia so in bilem vertunt, n E contrario absinthium sto- ios<l' macho prodest; omnem enim intestinorum fecem expurgat.

Tmu *Tertio*, mei vetatur Judæis, quia Gentiles Bac- jixxho cj)0 offerebant mei et dulcia : audi Ovidium, lib. III *Fast. :*

Libi Deo fiunt, saccis quia dulcibus illo
Giudei, et a Baccho mella reperta ferunt.

Adde ex Plutarcbo, lib. V *Sympos.*, Quæst. V, mel- lis admixtione vinum corrumpi, quod mei vino inaxime adversam naturam habeat ; unde et gus- tato meile vinum desipit; vino autem utendum erat iu sacrificiis, coque libandum : erat enim vinum quasi potus Dei ; ergo par erat ut mei ab iis arceretur.

a an»- Allegorica et precipua causa fuit, ut significá- is ib. relur *n s3cri^cio crucis Christi omne mel, id est i,t omnis suavitas et laetitia defutura.

u nt Tropologica causa fuit, ut significaretur a sacris

debere abesse mcl, id est voluptatem vanam et latlui. carnalem, tanquam Deo displicentem, quodque resoluti blandimentis deliciarum, aut dulcedine voluptatum, non possint mysteriorum Dei esso participes. Unde phase comedi debebat cum lac- tucis agrestibus, vel, ut hebræum est, amaris, quia «semper austera est districtio veritatis,» ait Enchorius; nam, ut ait Psaltes, *Psaln, i, 19*, «sa- crificium Deo (est) spiritus contribulatus. » Est MeUym. enim mcl symbolum *primo*, hominis voluptuarii ; Wow, *secundo*, adulatoris, qui mcl in ore habet, sed in l’¿- occulto caudæ gerit spiculum quod ferit et vul- lapin», ncrat. Unde Sapiens labia meretricis comparat r,,l favo mellis, *Proverb, v, 3*. Ita Procopius, Euchc- adulato- rius, Radulphus, Ruperlus, Beda, et Cyrillus, lib. XV *De Adorat.*

12. PRIMITIAS TANTUM EORUM OFFERETIS AC MUNERA. Vers. 11 — Hebraice est *munus*, id est oblationem, *primi- tiarum offeretis*, cx fermento puta et meile, idque in cibum sacerdotum, ut dicetur *Numcr. xv*. Cu- Typns jus mystica causa cM, quia sacerdotum est pcc- se- cata populi per confessionem comedere, coquere, p^ñ7ltn. digerere, ut pro iis deprecantur, iis consulant, uæ. cos per sacramentum pœnitentiæ absolvant : ita Serranus, qui per primitias fermenti et mellis ac- cipit confessionem peccatorum, restitutionem bo- norum male pariorum, poenitentiam, etc. Peccata peca- enim ipsa sunt mcl et fermentum, quia melleam tum <t ingerunt homini voluptatem, quæ in fel et fer- //^i mentum mox convertitur. Huc alludit et Radul- mox in phus. fel con-

13. Quidquid obtuleris sacrificii (mincha, ut vcn.ta. est in Hebreo), sale condies, — omnis enim cibi condimentum est sal. Itaque ut sacrificium, quod est quasi Dei convivium, rite sit instructum, ju- bet Deus ut panes et simila non insulsa, sed sale condita offerantur. Sic et Gentiles nulla sacra fa- in omni ciebant sine mola salsa, ut dixi vers. 1. Siuesalc »«ifldo enim vita humana consistere nequit. Nam sal Jai 7ur? carnem servat, ne putrescat ; vinum, ne stupescat, aut in acetum degeneret ; defuncta ac putrescen- tia corpora ita a corruptione vindicat, ut durent per sæcula; cibum reddit sapidum et gratum. Unde veterum axioma : «Corporibus nihil utilius est sale et sole.

Rursum, « sal est vita artificialis carniurn ex- sanguium ;p nam eas corrodendo et exsiccando preservai a corruptione ; et mystice apte signifi- cat vitam spiritus, quæ respectu vilæ animalis est adventitia. Hinc et Uvidius in *Fastis :*

Ante Deis homines quod conciliare valeret,
Far erat, et puri lucida mica salis.

Sane ebrios et delirantes oleo et sale perungere solebant antiqui, quod in *Nebulis* Aristophanes innuit.

Tropologice, sal symbolum est sapientiæ, pru- sil prl- dentia et discretionis, quæ in omni sacrificio om- «y» nique opere, etiam pœnitentiæ et mortificationis, X. quod ad Dei obsequium fit, est adhibenda. Hinc crettali.

Discretio
e*^t auri*
. I virtu-
tum.

Secundo,
e*^t doc-
trina
Alicæ.^{om}

Tertio,
iinn*
tit iucor*
riipnooii
et itr-
niutis.
Primni
conser-
vator
corpo-
rum est
anima,
sreundus
tst jji

Apostolus, *Hom.* XII, 1, monet ut rationabile sit obsequium nostrum; et Christus, *Mare*, ix, 48 : « Omnis, ait (victimaspiritualis et Deo grata), igne salietur, et omnis victima sale salietur, » nimirum igne tribulationis et sale sapienti®. Ita Theodor-
lus, Procopius, Radulphus, Beda, Rupertos, Eu-
cherius, et Cyrillus, lib. XV *De Adoratione*; nam,
ut ait S. Bernardus, serm. 49 *in Cant.* : « Discretio
est moderatrix et auriga virtutum, affectuum,
morum ; omni virtuti ordinem ponit ; ordo mo-
dum tribuit et decorem, et perpetuitatem : tolle
hanc, virtus vitium erit. »

Dine *secundo*, sal symbolum et typus fuit doc-
bin® evangelic® et prædicationis apostolic® :
hæccniin summa est sapientia, qua omnes nostras
actiones et oblationes condire debemus. Omnis
E'nim actio nostra huic sapienti®, quasi norm®
respondeat, illique per omnia conformetur, oportet.
Hinc Christus Apostolis dixit : a Vos estis sal
terr®. »

Tertio, sale significatur æterna durabilitas : sal
er° cs^ symbolum tum æternitalis Dei, quam
per salem protestabantur offerentes victimas sa-
pientas; tum integritatis et incorruptionis anim® et
corporis, quam Deus in ofTerentc exigit. Nam, ut
ait Philo, lib. *De Victimis*, primus conservator
corporum est anima; secundus est sal: sal enim
corpora diutissime tuetur, redditque quodam
modo immortalia : ideo, ait Philo, altare vocatur
0jatarr.fic-i, ra;â tô Jarr.ptiv -á;0jotx; id CSt a Con-
servandis victimis; atqui carnes victimarum igne
consumuntur: unde colligitur victimam hanc sale
conditam et conservatam, mysticam accipi debere,
scilicet offerentis mentem et alacritatem virtutibus
confirmatam : hæc enim animæ puritatem et in-
corruptionem tuetur et conservat. Ita Philo.

Hinc allegorico et anagogico, coelestis sal est
Christus, qui sua gratia et gloria tam corpora
quam animas condit et servat udcnitali, ut resur-
gant ad vitam immortalem.

Nec auferes sal foederis Dei tci de sacrificio
tuo. — Cur vocetur « sal foederis, » insulsam et
stultam causam dat It. Salomon, scilicet hanc :
Aquæ, inquit, terrestres in principio creationis
rerum omnium, ægre tulerunt se ab aquis coeles-
tibus separari per interpositum firmamentum :
ut ergo Deus illas placaret, promisit se effecturum
ut aquarum sacer usus esset in tabernaculo foe-
deris ; deinde ut sal quod ex aquis fit, sacrificiis
perpetuo adhiberetur. Ita isto ludio, qui hic nec
micam salis habet, et carens cerebro indiget elle-
boro.

Sii fide- Dico ergo : vocatur « sal foederis, » id est sal
m'liiodf legis hujus, qua sal in *mincha* adhiberi præcipio.
Lex enim crai ratio, conditio et conciliatio foede-
ris et pacti inter Deum et Hebræos. Unde tabulæ
legis vocabantur *tabula:foderis*, et sæpo alibi lex
ipsa vocalur *foedus*. Dicitur autem peculiariter do
lege hac salis, quod sil sal foederis, quia salo si-
gnificabatur firmitas legis et foederis ; ideoquo iu

fœderibus sal adhiberi solebat, nam victim» eum s v-
inola salsa immolabantur ad nanciendum fœdus. TrUtîr*
Et verisimile est ila factum esse in fœdcre He- ni
bræorum cum Dco, *Exod.* xxiv, 5; unde II *Para-* irmiu-
lipom. XV, 5, et *Numer.* xvm, 19, vocatur *pactum* Uau
salis, pactum firmum et stabile. Sicut enim sal a Futra
putrefactione carnes conservat, ita pactum salis «alu eu
metaphorice significat pactum alienum a corrup- pactum
tione et violatione, pactum firmum et perpetuum. firiaum.
Sal ergo *faderis* idem est quod sal firmativum
foederis, aut symbolum fœderis firmi et stabilis.

Eadem de causa olim hospitibus, ante alios ci-
bos apponi solebat sal, ut scilicet sale significa-
retur amicitia® fumitas ac perseverantia : quare
nulli Gentiles ominosum habebant, si sal m
mensam profundi contigisset, quasi per hoc ami-
cilire eversio vel rescissio portenderetur. Ita Pie-
rius in *Hieroglyph, salis*.

Nota : In omni carneo sacrificio, quo immola-
batur, v. g. bos, ovis aut capra, adhibebatur et
sacrificium farreum ; sed non e converso : pote-
rat enim mincha, sive far et simila offerri sola
sine carne. In omni ergo sacrificio carneo ad-
hibendum erat oleum, thus, simila et sal; nul-
lum vero fermentum aut mcl adhiberi poterat in
sacrificio, sive illud carneum esset, sive far-
reum.

Ritus ergo sacrificiorum carneorum erat hic :
Sacerdos carnes victimæ cremandæ imponebat
altari; deinde ex simila oleo et sale condita et
commixta, pugillum tollebat, cumque victim®
cremandæ imponebat, simulque super victimam
vinum effundebat; denique thus simii® impone-
bat, mox subiciebat ignem, et victimam cum
lusce suis libaminibus Deo adolebat et concrema-
bat, uti patebit *Num.* xv, 4 et seq.

14. Si autem (cum autem) obtuleris munus pri-
marum frugum tuarum (adhuc in spica exisientium,
ut patebit ex sequent.) Domino de spicis adhuc
VIRENTIBUS, TORREBIS IGNI, ET CONFRINGES IN MO-
RUM farris. — Est hæc tertia species mincha sive
sacrificii farrei : prima enim species erat oblatio
similæ; secunda erat oblatio panum; tertia hæc
erat oblatio spicarum virentium.

Loquitur hic Deus de primitiis frugum, sive
messis hordcaccæ, cujus manipulus offerebatur
in paschato secundo die azymorum : nec enim
Hebræi quidquam hordei, aut segetum demetero
poterant, nisi prius hunc manipulum spicarum
quasi primitias Deo obtulissent.

Nola : Triplices primitias debebant Hebræi of-
ferre Deo. *Pruno*, has spicarum in Paschate; *se-*
cundo, primitias panum ex messe triticea in Pen-
tecoste, ut patet cap. xxiii, vers. 15 et 17. *Tertio*,
primitias omnium frugum in festo Tabernaculo-
rum, ut patet *Exodi* xxm, 16 et 19.

Nota *secundo*, spicas has fuisse virentes, non
omnino, sed simul albicantes et maturescentes;
alioqui non potuissent in far confractum commi-
nui, utpote cum nulla adhuc farris grana essent

Hofpiu*
bos olun
pómo
re-
tu tur
*al.

ct
di.

T-rt'i
uaochi
erat
dilatio
apica*
rom.

Triplices
ellgli
ifew.

formala. Septuaginta pro *virentes*, hic et alibi vertunt wx, id est *nova*.

CONFRINGENS IN MODUM PARRIS, — Hebraico CSt
CU *geres carmel*, quod Vatablus vertit, *quas profudit fertilissimus ager*; hic enim hebraico vocatur *carmel*. Verum melius noster Interpres, Septuaginta et Chaldæa vertunt, *contusionem* vel *confractionem spicæ*, aut frumenti, id est contusum frumentum; vel far, supple offeres, ut sequitur: non enim poterat esse farina, cum spie® adhuc essent virentes.

Nola : Hæc omnia faciebat non sacerdos, sed laicus offerens. Ipse enim primitias spicarum suarum conterebat instar farris, inde super eas fundebat oleum, ac denique thus cis imponebat, itaque offerebat eas sacerdoti, ut is partem earum adoleret Deo, cl reliquum sibi servaret; unde sequitur :

Ven. ie. 16. De qua adoleoedit sacerdos in memoriam muneris, partem. — ut scilicet pars hæc Deo cremata memoriale sit et signum, lotum hoc munus, id est sacrificium, oblatum esse Deo. Vide dicta vers. 2.
Primiti» Allegorico, primiliæ frugum in paschale, est Christus resurgens in paschale, quasi primogenitus mortuorum. Ita Cyrillus, lib. XVII *De Adoratione*, cap. xml.
•urgeaj. Tropologice, oblatio spicarum virentium, signum, neophytos in Dei obsequio, et perfectionis via; hi torrent spicas igne, cum corpus macerant, et spiritui subigunt; confringunt eas in far, cum voluntatem propriam abnegant; imponunt oleum, id est cordis hilaritatem; et thus, id est preces; denique memoriale Dei, id est timorem Dei, semper animo gestant, ideoque ad cum omnia referunt. Ita Radulphus.

Cassianus, lib. IV *De Instit. llcnunt.* cap. vili : Noriiff Novilius a renunciaturus sæculo, in monasterio, inquit, primitus docetur suas vincere voluntates, pHmum. et ea illi 5®pius imperare student, qu® senserint animo ejus esse contraria. Pronuntiant enim nullatenus posse monachum prævalere ir®, vel Institi®, aut spiritui fornicationis, nisi prius didicerit mortificare per obediçnliam suas voluntates; sed non humilitatem quidem cordis veram, nec cum fratribus concordiam firmam posse retinere, nec in monasterio diutius permanere cum, qui voluntates suas non didicerit superare.»

Rursum novilii, ait Ruflhnis, est studere puritati cordis, eique quod ait Psalles, *Psalm*, xlv : duui' « Vacato et videte, quia ego sum Deus; » denique conari ut ad infantiam, et primam innocentiam redeat.

Pachomius, ex regula sibi ab angelo tradita, Tertium, jussit novitios operari manibus, et opera sua facere simpliciter, cosque a studiis sacratoribus arceri.

Pinufius Abbas apud Cassianum, lib. IV *De Instit.* cap. XXXII, novitium docet, cum debere imitari et induere Jesum crucifixum, ut limor Dei sit ei jugis crux, qua crucifigat suos appetitus, pr®sertim excellenti® et superbi®, per veram et assiduam humilitatem et humiliationem.

Cassianus, lib. IV, cap. xli i, novitium docet ut in monasterio, juxla Psalmist® sententiam, « sit hluJ® tanquam surdus non audiens, et sicut mutus non aperiens os suum, nihil discernens, nihil dijudicans ex his quæ ci fuerint imperata. Ergo, inquit, patientiam tuam non debes sperare de aliorum virtute, id est, ut tunc tantum eam possideas, cum a nemine fueris irritatus. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur tertia species sacrificii, scilicet hostia pacifica; caque triplex: primo, bovis, vers. 1; secundo, ovium, vers. 6; tertio, capræ, vers. 12. Denique versu ultimo, omnem adipem et sanguinem sibi deposcit Deus.

i. Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino. 2. Poneque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum. 3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis est intrinsecus : 4. duos renes cum adipe quo teguntur ilia, et reticulum jecoris cum renunculis. 5. Adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino. 6. Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio, et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt. 7. Si agnum obtulerit coram Domino, 8. ponet manum suam super caput viclimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi

testimonii ; fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris. 9. Et efferent de pacificorum hostia sacrificium Domino, adipem et caudam totam, 10. cum renibus et pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis; 11. et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini. 12. Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino, 13. ponet manum suam super caput ejus; immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum. 14. Tollentque ex ea in pastum ignis Dominici, adipem qui operit ventrem, et rpii tegit universa vitalia; 15. duos renunculos cum reticulo, quos est super eos juxta ilia, et arvinam jecoris cum renunculis; 16. adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, et suavissimi odoris Omnis adest, Domini erit 17. jure perpetuo in generationibus, et cunctis habitaculis vestris ; nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.

Vert. I. 1. Otón SI HOSTIA PACIFICORUM FUERIT fjus odlatio. — « Hostia pacificorum, » subaudi animalium, hoc est connu quæ offeruntur pro pace, id est salute, incolumitate et prosperitate (hoc enim est Hebræis pax), sive jam obtenta, sive obvictinu linenda : erat enim duplex hostia pacifica, una qui? 4 ' Ql!® offerebatur in gratiarum actionem pro prosperitate obtenta ; altera quæ offerebatur ad prosperitatem, vel beneficium alicui impetrandum, vel homini, vel familiæ, vel Reipublicæ. Septuaginta vertunt, (baia awrr.fiw, id est *hostia salutaris*, id est *salutis*, hoc est hostia oblata pro salute ; Chaldaeus vertit, *hostia sanctificationum*. Hebraice hæc hostia vocatur **EJ'obs H3Î Zebach scclamim**, quod »rrZa- pn-ino vcrtrj pOtest, *hostia pacificorum*, id est pacifica, ob causam jam dictam, et quia hæc hostia nt>igni- pacem quasi faciebat inter Deum, sacerdotem et fle*uo offerentes, eo quod in ea sua viclimæ pars cuique tribuebatur. *Secundo*, verti potest, *victima tranquillorum*, id est, victima oblata pro quiete et tranquillitate. *Tertio*, verti potest, *victima retributionum*, id est victima gratiarum actionis, ut vertit Josephus. *Quarto*, verti potest, *victima perfectorum*, id est, victima oblata pro integritate et perfectione, vel hominis, vel domus et familiæ. Hebræum enim *scalam* significat *primo*, pacificare; *secundo*, esso quietum et tranquillum ; *tertio*, retribuere; *piarlo*, finire, complere et perficere.

Hosti* Nota : Hec hostia pacifica non ex præcepto, piciflc* gC(j ex V0[0 vci sponte offerebatur; unde ad libitum offerentis poterat esse masculus, vel fcdhideta- mina. Si quis tamen vovisset pecus e grege suo IUF melius, ideoque masculum, id offerre debebat, juxta illud *Malachite i*, 14 : « Maledictus dolosus, qui habet in grego suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino. »

Kola *secundo* : Hostia pacifica dividebatur in tres partes : *prima*, puta adest et sanguis, Deo adolebatur; *secunda* t puta pectus et armus dexter, cedebat sacerdoti sacrificanti; *tertia*, puta reliqua caro, cedebat laicis eam offerentibus, do quo cap. vu. In holocausto vero lota victima cedebat Deo; iu hostia pro peccato pars cedebat

Deo, pars sacerdoti, nihil vero offerenti, ut patet cap. vu, vers. G.

Hinc nota *tertio* : Hostia pacifica, uti et pro peccato, debebat esse bos, ovis aut capra, non autem aves, puta tuiur aut columba, quia hæ minores sunt, quam ut in tres portiones commode dividi possint. Aves tamen offerebantur in holocaustum, quia hoc totum Deo cremabatur.

Tropologice Radulphus et Isychius : In holocausto, inquit, perfectorum vita, in hostiis pacificis mediocrium conversatio designatur, qui licet summa bona non expleant, mala tamen summa devitant. Hi quædam distribuunt altari, nonnulla sacerdotibus, reliqua ad corporis usum concedunt, ait Thcodoretus, *Qucest.* I.

« Bovem *ergo* immolat, ait Radulphus, quisquis in sæculari vita mundi actibus deditus, do ipsis laboribus suis Deo ministrat. Ovem offert, qui laborare non sufficiens, et infirmitate ac restato, seu paupertate a misericordia* actibus revocatus, per solam innocentiam Deo placet. Capram litat, quisquis veterem conversationem melioris propositi castigatione immutat. Avium nulla hic iit mentio, quia contemplationis virtus perfectioribus tribui solet, »

Secundo, Rupertus hic, cap. xxvn, per hostiam pro peccato accipit fidem; per hostiam pacificam, spem; per holocaustum, charitatem, quæ major est omnium; sed hoc non tam tropologicum, quam accommodatitium est.

Hostia ergo pacifica est continentia et misericordia. « Vero continens est, qui perturbatione superior est, et nullum voluptatis irritamentum admittit; sed animo est sobrio, et nusquam cedente voluptati, » ait S. Basilius, et ex eo Maximus, serin. *De Continentia*.

Anadiareis statuis suis inscribi jussit : « Lingua, ventri et pudendis temperandum; » quod ph maximorum malorum causa sil lingua effrenis, ° l' luxu nil turpius, libido ex homino pecudem reddat, inquit Laertius, lib. I, cap. ix.

Socrates rogatus quo pacto quis dives evaderet? « Si, inquit, coulmen et cupiditatum fuerit exsors. »

Archidamus, cum ei quispiam promississet suavis-
simum vinum : « Quorsum, ait, opus est?
nam quo melius est, eo plus absumetur; et ad
ca quæ fortes decent viros, reddet inutiliores. »
Testis est Plutarchus in *Lacon*.

Alcámenes dives, cum parcius viveret, miran-
tibus aliis dixit : a Decet eum qui nulla possidet,
pro ratione, non pro libidine vivere; » signifi-
cans perniciosas esse opes, nisi adsit animus eis
superior. Plutarchus ibidem.

Alexander Magnus invitatus ut Darii filias pul-
cherrimas captas viseret, noluit ire, dicens : « Non
committam ut qui viros vici, a mulieribus vin-
car.»

Idem in Jovis ara mulieris effigiem pulcherri-
mam spectans, cum Ilephæstion diceret æquum
esse ut ipse amatam caperet : « An non, inquit,
hoc indignissimum esset, ut qui in aliorum in-
continentiam animadvertere volumus, ipsi incon-
tinentia* servire ab exteris deprehendamur?» Re-
fert Maximus, *serm.* 3.

Menedemus, adolescente quodam dicente, ma-
gnum esse si quæ quis concupiscat, assequatur:
a Multo, inquit, majus est, nihil eorum quæ non
decent, concupiscere. »

Audi Christianos. S. Ephrein in Vita S. Abra-
h®: «Continentia,ait, est vilæ spiritualis funda-
mentum.»

Abbas Isaac in *Vitis Patrum* ita studuerat con-
tinentia», ut diceret quadraginta annos esse, ex
quo sentiret quidem motum in mente sua, nun-
quam tamen concupiscenti® aut iræ consentiret.
Ibidem, prior jussus a S. Antonio sororem suam
salutare, id præslitil, sed clausis oculis : ita con-
tinens erat oculorum. Et Marcus clausis oculis
matrem salutavit. Simeon Slylites matrem videre
renuit. Eusebius, (esto Theodoreto, nec vicinos
campos, nec cælum videro voluit, sed ferro de-
gravatus, curvus et terram spectans incedebat.
Nola est continentia Arsenii, qua nec fami satis-
facere, nec mulierem ullam videre sustinuit. Do-
rothæus apud Palladium in *Lausiaca*, cap. ii, la-
bore et æslu se macerabat : rogatus cur? « Occi-
dendum (mortificandum), ait, est corpus, ne il-
lud nos occidat. »

Abbas Pambo rogavit abbatem Antonium :
« Quid faciam ut salver? Esto, inquit, continens
ventri et lingua),d Continentes ergo sunt victim®
pacific® sibi et Deo.

Immaculata. — Hebraice *tamim*, id est
integra, perfecta. Vide dicta cap. i, vers. 3.

Offeret corasí Domino, — corain altari, quo
colitur et repræsentatur Deus.

Vm 1 2. PONKTQUE MANUM SUPER CAPUT VICTIM. — Hu-
jus ritus causa dedi cap. i, vers. 4.

QIJE IMMOLABITUR IX INTROITU TABERNACULI TES-
TIMONI!.— Hebraicc, *qwz immolabitur apud ostium
tabernaculi testimonii*, puta apud altare holocausto-
rum (quod erat juxta tabernaculum, in quo
erat testimonium, id est lex sive tabulæ legis in

arca), scilicet ad latus altaris quod respicit Aequi-
lonem, ut patet cap. i, vers. 11.

FUNDENTQUE SANGUINEM PER ALTARIS CIRCUITUM.—
Tropologice, sanguinem circum altare fundunt,
qui vitiosos affectus et cupiditatem, circa crucem
Christi (dum videlicet Christi virtutes mente re-
volvunt) a se ejiciunt : altare enim nostrum est
Christus, cui quidquid Patri gratum futurum est
imponimus,et per eum offerimus.

3. Et offerent de hostia pacificorum in orla- Ycrs 3
TiONF.M Domino, adipem qui operit vitalia.— «Vi-
talia,» hebraico *interiora*, puta cor et præcordia,
quæ maxime faciunt ad vitam tuendam, et qui-
bus tesis vita excidimus.

4. Et reticulum jecoris. — Hoc *reticulum* est Vcrs. 4.
pinguedo, quæ instar retis hepar circumdat.
Unde vers. 15, vocatur *arvina jecoris*.

Allegorico Orígenes cl Beda : Adeps tegens vita-
lia est anima Christi, tegens ejus divinitatem; re-
nes sunt caro Christi : Christus enim est omnis
hostia nostra, tam pacifica, quam holocaustum
et pro peccato.

Tropologice Badulphus : « Adeps, inquit, qui r^io. Í
operit vitalia, significat affectum quem habemus giw.
ad hanc vitam; pinguedo quoque quæ inlrinse-
eus est, eorum innuit amorem quæ in hac vita
possidentur, ut est domus, ager, pecunia, pater,
mater et propinqui, quæ omnia, si in hac vita
abundent, beatos facere videntur : verum Deus
hæc sibi offerri et adoleri præcipit; » quamvis id
fiai ægrè et cum dolore, ut scilicet quis malit illa
perdere, et ab illis averti, quam a Deo et pietate
recedere. « Qui enim amat patrem aut matrem
plus quam me, non est mo dignus,» ait Domi-
nus.

Cum renunculis, — cuín renibus jam nomina-
tis hoc eodem versu. Est pleonasmus, sive he-
braica repetitio ejusdem rei; nam per ranuncu-
los hic semper intelligi renes duos, qui in lum-
bis sunt, adcoque renes lumbares hic Deum sibi
adoleri velle, palet ex Hebræo, Septuaginta, Jo-
seplio et Philone, qui constanter hic et alibi ver-
tunt, vtçpcû, id est renes. Ita legit et S. Basilius,
lib. *De Virginitate*, Orígenes hic, *homil.* 3, Theodo-
retus hic et Quæst. LXI in *Exod.*, Isychius, Itadul-
phus, Beda, Vatablus et alii, imo et Interpres
nosier, qui quos hoc versu vocavit *renes* et *renuti-
culos*, vers. 10 et 15 tantum vocat *rcnunculos*.lidcin
ergo sunt renes cl ranunculi.

Tropologice iidem, puta S. Basilius, Tlieodo- Bnirs
rectus, Isychius, Badulphus, per renes intelligunt iUnt (C
appetitum concupiscibilem, maxime libidinis;
renes enim sunt vasa genitura, ait Philo. Unde
Ecclesia orat : a Ure igne Sancti Spiritus renes concupit-
nostros, et cor nostrum, Domine, ut tibi casto dbUb*
corpore serviamus, et inundo corde placeamus. » Jecur
Iidem per reticulum jecoris intelligunt vim et ap- irucM
petitum irascibilem: hepar enim est fons sangui-
nis, id est crudelitatis : hæc, ait Badulphus, offe-
rentes victimam pacificam, id est, mediocres et

conjugali, non omnino abjicere debent, sed partim Deo offerre, rebusque divinis impendero, partim mortificare et restringere, uti docent S. Basilius et Theodoretus.

Ver». « 8- IN VESTIBULO TABERNACULI, — in introitu tabernaculi, ut dixi vers. 2, puta ante Sanctum, apud altare holocaustorum.

Ver». 9 9 et 10. Et CAUDAM TOTAM CUM RENIBUS. — Recte el^o Interpres noster Hebraea vertit, quidquid reccn-
tiores cum Chaldæo aliter vertant : nam sic ad verbum habent Hebraea, *caudam integram ad oppositum spina dorsi auferent*, id est, ita auferent caudam et eousque, ut simul renes oppositos spino? dorsi auferant; nam spina dorsi illa parte qua cauda? conjungitur, renes sustinet. Ita Cajelanus. Et hoc videntur voluisse Septuaginta hic et cap. vin, vers. 25, qui pro cauda (!) habent lumbum; sic enim vertunt, *nv rh* δ»

txî; Çciai; quod Interpres bibliorum Regionum non bene vertit, *et lumbum immaculatum cum ilibus*; vertendum enim est, *et lumbum immaculatum cum musculis* (hi enim vocantur Çciai) *internis*, vel carne interna, cui nimirum adhærent renes, quod idem est ac si diceret : Lumbum cum renibus auferant et offerant Deo. In hostia ergo pacifica ovis, puta agni et arietis, ut patet *Levit*, ix, 19, peculiare erat quod cauda adolebatur Domino; hoc enim non fiebat, si hostia pacifica esset bos aut capra. Cujus rei causam tropologicam

Ciudi dat Badulphus. Cauda, ait, quia finis est corporis 'fiy' «bolum est consummationis et perseverimi! ranlia? in sanctis et bonis operibus; hanc in ove sola ofierri præcipit Deus, quia revera ovibus, •impii- cium, *jj* osl simplici!, ^ incogitantibus et desidiosus do inconstantia finiendum est; non autem victimis caprarum, id est, peccatoribus pœnitenlibus; nec victimis boum, id est, laboriosis, qui, videntes frudum laborum suorum, voluptate magna saginantur, itaque acuuntur et roborantur ad labores. Hinc S. Gregorius, homilia 23 in *Evangelia* : «Praecepto, inquit, legis cauda hostio? in sacrificio jubetur offerri : in cauda quippe finis est corporis, et illo bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debito? perducit actionis.»

« Perseverantia, ait S. Bernardus, *epist.* 129, nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constanti® filia, amica pacis, amicitiarum uodus, unanimittatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est, cui æternitas redditur, vel potius qua? æternitati hominem reddit, dicente Domino : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. »

vet». is 1G et 17. Omnis adeps Domini erit jure perpetuo IN GENERATIONIBUS, ET CUNCTIS HABITACULIS vestris.—Ita scilicet, ut nulla generatio nullaquo domus ab hac lege seso excipere possit.

(i) Cf. not. ad *Exod.* xxix, 22,

17. NFC SANGUINEM, NEC ADIPEM OMNINO COMEDE- Veri. 17. t is. — Nota : Judteis vetitus fuit omnis sanguis, non tantum immolatitius, puta sanguis victim®, de quo proprie hic agitur, uti mox patebit ex adipe; sed etiam quivis alius, v. g. ovis, capra?, cervi, quem domi ad esum mactabant. Eorum Smminim sanguinem non edere, sed in terram effundere debebant, ut patet *Deuteron*, xii, Ifi, et hic f(ilt cap. XVII, vers. 13, ubi et vers. 11, ratio hujus u» 01> legis insinuat, videlicet, quia anima carnis m sanguine est, id est, quia sanguis? est vehiculum, pnuu. nutrimentum et tutela vit®, vilaliumque spirituum; vita autem solius est Dei : ergo par eat et sanguinem soli Deo cedere, etiamsi non sit sanguis victima?; nam si sit victimae, clarum est justissimum esse ut is omnis in sacrificio Deo auctori vitae libetur. Ita Theodoretus. *S eunda* causa Sceud*, est, quia voluit Deus Judaeos mansuetudinem docere, et longissime avocare a crudelitate in homines exercenda. Itaque vetuit esum sanguinis bestiarum, in quo vita animalis consistit; concessit autem esum carnis exanguis et exanimis. Ita Isychius et Abulensis. Vide dicta *Genes*, ix, 4 et seq. Hinc et Apostoli primis Christianis, *Actor*. XV, 29, vetuerunt esum sanguinis, ut sic facilius Judæi cum Gentibus consuescerent, in unamque Ecclesiam coalescerent. Judæi enim aversabantur Gentes quasi barbaras, eo quod sanguinem comederent (2).

Nec adipem omnino comedetis. — Omnem adipem hic edi velat, cumque sibi deposcit Deus. Adipem intellige, non cum qui carni adhæret, pu' cique immixtus est, sed qui seorsum in intestinis confertus et condensatus est. Rursum, adipem intellige hostico immolata?, aut qu® poterat immolari. Nullum ergo adipem ovis, capr®, bovis, etsi is domi mactatus ad esum esset, poterant comedero Hebraei, quia hæc animalia munda erant ad sacrificium, Deoque immolari poterant; adipem vero aliorum animalium mundorum, qu® Deo non immolabantur, comedere poterant Debrai. Itaque poterant comedero adipem capra?, cervi, bubali, tragelaphi, pygargi, orygis, camelopardi; hæc enim munda erant ad esum, sed non ad sacrificium, ut patebit cap. vii. Ita S. Augustinus hic, *Quast.* II. Judæi tamen ut exactius legem hanc servarent, omni omnino adipe, etiam cervi, bubali, etc., abstinebant, cumque abjiciebant, uti etiamnum facere perhibentur. Verum lex hoc non præcipit.

Ratio hujus legis erat, quia adeps igni est ap- Cwl tissimus, estque optima portio hosti® : hanc ergo

(2) Addo, hoc interdictum procul dubio respexisse ad valetudinem in Orientalibus illis regionibus, in quibus sanguis citius in putredinem abit, ideoque in cibum noxius est quam in nostris septentrionalibus regionibus. Accedebat fortasse, quod sanguinis esus in sacrificiis in fœderum pactione ethnicorum usitatus esset, ita ut is, qui in sacrificiis sanguinem biberet aut ederet, sese deorum ethnicorum cultorem profiteri videretur.

COMMENTARIA IN LEVITICUM; CAP. IV.

Deo cedere par erat, si esset adeps viclimæ immolata; sin autem esset adeps victimæ non immolata, sed quæ immolari poterat, par erat ut ob Dei reverentiam, adipe hoc etiam non immolato abstinerent, quia adeps hic erat ex hostiis quæ Deo immolari poterant. Idque voluit Deus, ut sic semper haberent llebræi religionis et cultus Dei exercitium, utquo eum etiam domi jugiter hac ratione colerent et venerarentur. Ex adipe hoc Deo sacro manavit illa Scriptum phrasis, ut sacrificium Deo gratum et dignum vocet sacrificium pinguium, orelque ut holocaustum nostrum pingue fiat. Victim® enim carnosæ et bene saginata, abundant pinguedine et adipe.

Mhtif». Tropologice, ut Isychius et Radulphus, adeps ammæ est animæ desiderium, affectus, devotio »t intra- Ct intentio,quæ m omni opere quo Deo placere, tu. qnr Deique gratiam demereri cupimus, ad Deum est dirigenda; quisquis ergo in bono opere quod lu-tmesi agit, gloriam non Dei, sed suam, aut lucrum diriga- temporale quærit, hic adipem Domino subtrahit *** et comedit. Mediocres ergo et conjugati (qui per hostiam pacificam significantur) in suis negotiosis operibus hunc saltem adipem, puta hanc sinceram intentionem Dei offerre debent; per eam enim opera indifferentia, ut fabricare, arare, fodere, etc., fiunt sancta et meritoria, actusque religionis, charitatis, etc. Hoc pauci milites, rustici, mechanici sciunt, vel advertunt: hinc pro lucro nulla tolerant, multum laborant, sed frustra, quia apud Deum mercede carebunt, cum ad eum labores suos non retulerint. Hoc ergo doceant cos Pastores et Catechista, ut uno codemque

opere, ob hanc piam intentionem; qua opus Deo offerunt, illudque suscipiunt ob Dei honorem et amorem, lucra tam (eterna quam temporalia acquirant. « Sicut fabrica, ait S. Gregorius, columnis, column® autem basibus innituntur : ita vita nostra in virtutibus, virtutes autem in intentione intima subsistunt, » Et rursum : « Si semel, inquit, cor intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas et terminus ab hoste callido secure possidetur : quoniam totam arborem sibi fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vulneravit. Summa cura vigilandum est, no vel bonis operibus serviens mens, reproba intentione polluitur. » Et S. Bernardus, tract. *DcPræcept. ct dispens.* : « Ut interior, ait, oculus vere simplex sit, duo illi arbitror esse necessaria, charitatom in intentione, et veritatem in electione; quomodo enim simplex erit oculus, qui ex ignorantia veril ilis malum nescius agit? Hujus enim bonus est oculus, quia pius; non tamen simplex, quia cæcus. Et est qui bonum et libenter agit, et prudenter intelligit : illius oculum simplicem dixerim, utpolc cui neutrum bonum desit, nec zelus scilicet bonus, nec scientia; ille vero oculus nequam est, qui perversus, pariter cæcus, bonum agit, et malum credit, »

Tropologias horum trium primorum capitum etiam sequentibus applica.

Denique nota : Sicut in holocausto, ita et in hostia pacifica adhibebatur libamen thuris, salis, olei, vini et farinæ, idque certa mensura, atque eo ritu quem dixi capite pnbcedcuti, vers. 13, de quo plura *Num.* xv, 4.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur quarta species sacrificii, scilicet hostia pro peccato, coque per ignorantiam commisso. Ucee hostia erat quadruplex : prima, pro peccato pontificis, quæ erat vitulus, vers. 3; secunda, pro peccato populi, qua crai vitulus, vers. 13; tertia, pro peccato principis, quæ erat hircus, vers. 22; quarta, pro peccato plebeii, quæ erat capra, vers. 27, vel ovis, vers. 32.

I. Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : 2. Loquere filiis Israel : Anima quæ peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quæ præccpit ut non fierent, quippiam fecerit : 3. si sacerdos qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino ; 4. et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponelque manum super caput ejus, et immolabit eum Domino. 5. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii. 6. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarii. 7. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii. Omnem autem reliquum sanguini n> fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. 8. Et adipem vituli auferet pro [leccalo, tam eum qui vitalia operit, quam omnia quæ intrinsecus sunt : 9. duos re-

mínenlos, et reticulum quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris cum renunculis, 10. sicut aufertur de vitulo hostiæ pacificorum; et adolebit ea super altare holocausti. 11. Pellem vero et omnes carnes, cum capite, et pedibus, et intestinis, et fimo, 12. et reliquo corpore, efferet extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent; incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. 13. Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, 14. et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi. 15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini, 16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii; 17. tincto digito aspergens septies contra velum. 18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii. 19. Omnemque ejus adipem tollet et adolebit super altare: 20. sic faciens et de hoc vitulo quo modo fecit et prius, et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. 21. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut et priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis. 22. Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur; 23. et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. 24. Ponetque manum suam super caput ejus: cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, 25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ; pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus. 26. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei. 27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, 28. et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam. 29. Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti. 30. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo; et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. 31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino; rogabitque pro eo, et dimittetur ei. 32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam, 33. ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ. 34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. 35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare iuxta incensum Domini, rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

v«* • 1. Locutus est Dominus ad Moysen.— Incertum est an eodem tempore, quo locutus est ea quæ proscripta sunt cap. i, ii et iit, an alio; nam quod verbum *locutus est* liic repetatur, arguere potest tantum novitatem materiae, non autem temporis. Ita Abulensis.

Ven * 2. Anima,—homo. Vide dicta cap. ii, vers. 1. Quæ peccaverit per ignorantiam,—sive legis et juris, sive facti, eamque crassam et culpabilem. Pro *ignorantiam* hebr. est HDÜ *segaga*, quod recentiores vertunt errorem et lapsum ex passione, v. g. ex vehementi cholera. Verum *segaga* proprio significat *ignorantiam*, et ita ver-

tunt Chaldæus, Philo, S. Hieronymus et alii.

Et DE UNIVERSIS MANDATIS DOMINI, QUÆ PRÆCEPIT UT NON FIERENT, QUIPPIAM FECERIT (1). — « Do UDIVERSIS, » ergo tam naturalibus, quam cæremonialibus et judicialibus; tam affirmativis, quam negativis mandatis. Ita Hibera contra Abulensem, qui de solis cæremonialibus hic agi putat. Ratio

(1) Errat Rosenmullerus, qui dicit, post *quidpiam fecerit*, subaudiendum esse, *sacrificio delictum expiet*. Sermo ita struendus est, *quando (') aliquis deliquerit per imprudentiam.....* (vers. 3) *si sacerdos peccaverit, juvenicum offerat*, et sic porro vers. 13, Si, l7, id est, quai*to deliquit aliquis, is, si sacerdos fuerit, etc.

est, quia in omnia omnino cadere potest error, saltem facti, qui sacrificio expiandus erat. Si enim quis, non per ignorantiam, sed scienter violasset ea quae in Decalogo mandantur, idque publicum fuisset, hic culpam non sacrificio, sed poena et muleta a iudice inflictam fuisset, ut patet *Deuter.* cap. lix, 12 et ultimo, et alibi : unde sequitur hic agi de peccato occulto, non publico, uti docet Josephus, lib. III, cap. x, et ex eo Ribera; publicum enim per iudicem punitum fuisset; iudex enim non admisisset excusationem ignorantium : nam in iudicio cura agitur de crimine, praesumitur reus scivisse legem, et facti sui speciem, nisi ipse contrarium doceat.

Mandatis, — id est, mandato aliquo prohibitis.

Unde sequitur : « Quae praecipit ut non fierent ; » sicut enim Hebraei saepe actus ponunt pro objecto, ut amorem pro re amata, timorem pro re timenda (quomodo dicitur Deus amor et timor noster, vide *Can.* 21) : ita pariter legem aut mandatum ponunt pro re, quae lego vel mandato vetatur. Ita Cajetanus.

QUE PRÆCEPIT UT NOX FIERENT. — Hebraico Cst, qua: non fient, id est, quae ex Dei lego fieri non debent, q. d. Qui fecerit aliquid lego prohibitum, sive qui contra legem aliquid fecerit, et peccaverit, vel commissione, vel omissione : nam non tantum praeopta negativa, sed et affirmativa, sicuti praecipunt rem quam mandant, ita contrarium ejus ejusque omissionem prohibent, v. g. cum dicitur : *Honora patrem*, praecipitur honor patris, et simul prohibetur contumelia et omisio honoris patri debiti.

3. Si sacerdos, qui unctus est, peccaverit. — a Sacerdos, » id est pontifex : nam Septuaginta habent el Chaldæi, *sacerdos magnus* ; illius enim peccatum ob personae dignitatem erat maximum. Unde primo loco hic ponitur, et hostia maxima, puta vitulo, expiari jubetur.

Qui unctus est, — postquam consecratus est. Ita Septuaginta, qui vertunt ó xi/ ; tT7.í<; nam si designatus pontifex peccasset antequam consecraretur, tunc victima plebei aut principis expiasset. Ita Ribera.

Delinquere faciens populum. — Illebr. Si peccet *ad peccatum populi*, ut scilicet suo peccato scandalizet, et peccare faciat populum. Potest secundo verti, ut peccet *secundum peccatum populi*, vel sicut populus peccare solet ; quo facile significat lex, pontificis non esse peccare, sed populi : pontificis enim est intercedere pro peccatis populi.

4. Et immolabit eum Domino. — Puta ipsemet pontifex qui peccavit, uti praecessit ; neque enim alius hic nominatur sacerdos inferior qui id faciat, sicuti nominatus est cap. i, vers. 5, in sacrificio laici, de quo tamen minus erat dubium quin per Aoronem et filios ejus fieri deberet. Rursum, pontifex qui peccaverat, debebat imponere

manus suae victimae, uti sequitur, et eandem immolare ; omnia enim haec eodem spectant, et eundem pontificem qui peccavit respiciunt. Ita ex Philone Ribera contra Abulensem.

Moraliter Orígenes : Admonetur, inquit, hic pontifex infirmitatis suae, ut humiliter agnoscat et intelligat peccatum suum : nunquam enim soemendat, qui peccasse se non putat. Simul docetur facile indulgere peccantibus ; nam, ut aiebat Dido :

Non ignara mali miseris succurrere disco.

C. Asperget eo (sanguino vituli a se et pro se ven. a. immolati) septies coram Domino contra velum sanctuarii, — puta contra velum Sancti sanctorum, ubi praesentiam suam exhibet Deus in propitiatorio. Aspergendo ergo sanguinem coram velo Sancti sanctorum, dicebatur eum aspergere coram Domino.

Nota : « Asperget septies, » ut scilicet perfecta fiat expiatio. Septenario enim significatur perfectio : sic septem peccata capitalia, omnia peccata comprehendunt.

Nota, multa fuisse peculiaria in sacrificio hoc, uti et in sacrificio pro peccato totius populi, sicut patet textum legenti et conferenti, idque ad hoc, ut per ea significaretur gravitas peccati tum sacerdotis, sive pontificis, tum totius populi.

7. In basim (juxta basim, patet vers. 18) alta- ven. 7. nis (quod est) in introitu (juxta introitum) tabernaculi.

8. Et adipem vituli offeret. — Corrige *auferet*, vers. 8. scilicet a vitulo, ut offerat et adoleat eum Deo. Ita Illebræa, Chaldæa, Græca, Romana.

Tam eum qui vitalia operit, quam omnia quae intrinsecus sunt, — q. d. Auferet et offeret adipem omnem, tam eum qui operit vitalia, puta cor et praecordia, quam cum qui est intra ipsa vitalia et viscera. Ita Illebræa.

40. Sicut offertur. — Corrige *aufertur*, juxta Verbum, 10. ea quae dixi vers. 8.

41 et 42. Pelle vero et omnes carnes, cum ca- Ven. it PITE, ET PEDIBUS, ET INTESTINIS, ET FIMO, ET RELIQUO el, < CORPORE EFFERET EXTRA CASTRA IN LOCUM MUNDUM, UBI CINERES EFFUNDI SOLENT, INCENDETQUE EA. — AIUMM-

Nota : Illic erat ritus hostiae pro pontificis peccato. *Primo*, pontifex ipso adducebat ad altare ; illo suam hostiam, scilicet vitulum, cujus suas manus imponebat, quasi imprecaos et imponens ei peccatum suum. *Secundo*, ibidem eam jugulabat et immolabat. *Tertio*, cratere ejus sanguinem excipiebat, quem inferebat in tabernaculum, septies eo aspergens velum oppositum Sancto sanctorum, eodemque tingens cornua altaris thymiamatis ; reliquum vero sanguinem referebat in atrium, cumque effundebat juxta basin altaris holocaustorum. *Quarto*, in altari holocaustorum cremabat adipem et renes hujus hostiae, puta vituli. *Quinto*, reliquum hostiae, puta totum vitulum, cum pelle, intestinis et limbo ferebat extra

castra, caque omnia cremabat in loco mundo, ubi cineres victimarum effundi solebant.

Vidimi
p hlficii
loti cre-
matar
caira
castra,
cur?

Quæres, cur jussit Deus hunc vitulum oblatum pro peccato pontificis, uti et vitulum oblatum pro peccato totius populi, totum cum pelle comburi, non in altari, sed extra castra?

Prima
Causa.

Respondeo : Litteralis causa hujus cæremonia fuit, *primo*, ut illa excitaret in Judrcis ingens peccati odium et horrorem : tacite enim significabat, quod sicut victima pro peccato extra castra cremabatur, ita multo magis peccatum ipsum, et peccatores extra mundum cremandi essent in in-

Eocundi.

ferno. *Secundo*, nemo, inquit Philo, lib. De *Victimis*, est pontifice aut toto populo præstantior, qui pro eo peccante deprecator apud Deum allegari possit, ut hac ratione ex lege quæ hic, cap. vi, vers. 20, præscribitur, eorum victimas pro peccato comedat : restat ergo ut illæ extra castra cremantur. Addit Theodoretus, *Quæst.* III, totam hostiam cum pelle comburi, ut demonstretur sacerdotem, sive pontificem, non aliquatenus, sed totum se omniaque sua dedicasse Deo universorum, cumque per peccatum aliquid sui Deo subtraxerit, hinc pro se totum vitulum Deo consecrare et immolare. *Tertio* et proprie, hæc cetera in mia tacita erat oratio, qua pontifex rogabat Deum, ut peccata ista pontificis, vel totius populi, id est, pænæ peccatis eorum debite, ipsum populum non tangerent nec læderent, sed cum victima hirci et vituli quasi extra castra populi offerrentur, cremarentur et abolerentur.

Pecca-
tum pon-
tifici*
squatur
peccato
totius
populi.

Ubi nota peccata pontificis, utpote personae communis, et principis totius populi, æqnari peccatis totius populi : nam tam victima pro peccato pontificis, quam victima pro peccato populi cremanda erat extra castra, ut significaretur peccatum pontificis, quasi principis, tota populi castra contaminare ; alia enim peccata privatorum hominum expiabantur victima immolata in ipsis castris, et in ipso atrio tabernaculi, neque censebantur tota castra contaminare, macularo aut polluero.

Aitgori-
cicauij.

Causam allegoricam hujus cæreinonia dat Apostolus (1) *iichr*, sui, 12, scilicet hac caeremonia significatum fuisse, quod « Christus extra castra, » id est extra portam urbis Jerusalem (castra enim habebant suas portas, crantque quasi urbs cum suo tabernaculo et templo ambulans et mobilis per desertum), torquendus orat in cruce, et abolito castrorum Judaicorum tabernaculo et templo, Ecclesiam Gentium per lotum orbem diffundendam morte sua erat instituturus : hoc est enim quod

Crux
iraquí
non lem-
ru, ica
mului.

ait S. Leo, serm. 9 De *Passione* : « Nec intra septa civilalis ob meritum sui sceleris diruendae, sed foris et extra castra crucifixus est Christus, ut verum (erum victimarum cessante mysterio, nova hostia novo imponeretur a Rari, et crux Christi non templi esset ara, sed mundi. » Unde et S. Joannes, cap. xi, vers. 53, ait Christum morti destinatum esse « pro gente » Judaica, « et non tantum pro gente, sed

ut filios Dei qui crant » tofo orbo inter Gentes « dispersi, congregaret in unum. » Denique sanguis victimarum expians Sanctum et Sanctum sanctorum, ut patet cap. xvi. vers. 15, significabat Christum sanguine suo expiaturum Ecclesiam, et cælum ipsum ; non quasi cælum in se immundum sil, sed quod legaliter et symbolice censeretur immundum, et quasi aspergine quadam peccati (peccatum enim morali quadam aestimatione censetur, et in Scriptura dicitur, contaminare ipsam terram, caelum totumque mundum) maculatum, ideoque clausum, perinde ac templum pollutum clauditur ; Christus ergo suo sanguine peccata nostra expians, etiam cælum ipsum peccatis nostris quasi contaminatum, quodam modo expiasse et reconciliasse censetur, dum illud nobis aperuit et reseravit. Ita Radulphus hic in cap. xvi.

Tropologicam causam hujus cæremonia dat Twpolo-
Apostolus, *Hcbr.* sin, 13, scilicet hanc cæremoniam significasse nos omnes, qui ad Christum et altare Eucharisticum accedere cupimus, exire debere a extra castra » pompæ, voluptatum, luxus et legum tabernaculi, id est mundi hujus caduci moadi.

et mobilis, ut portemus improprium crucis Christi, imitando scilicet et voluntarie amplectendo Christi ignominiam, paupertatem, abstinentiam, humilitatem, contemptum, persecutiones, tormenta et martyrium : hisce enim verbis Apostolus excitat Hebræos, ut Judæorum persecutiones, contumelias, et dira quæque pro Christi fide fortiter sustineant, et in iis gloriantur, tanquam qui cum Christo extra castra Judaismi, et mundana felicitatis egrediantur portantes improprium crucis ipsius. Sic a Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. » Exeamus ergo et nos cumulati opprobriis, consputi, milleque probris oppleti, portantes crucem nostram cum Christo : exeamus, inquam, teli, fidentes et animosi, tanto duce Christo nobis præcunte, dicamusque cum Paulo : « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Ita Procopius et Cyrillus, lib. XV De *Adoratione*, atque Theodoretus, S. Thomas, Anselmos et Theophylactus in cap. XIII ad *Uebraos*.

Anagogicam causam dat ibidem Paulus vers. I I, scilicet hac caeremonia adumbratum fuisse, quod in hac vita et mundo non habeamus manentem civitatem, sed quod in eo degamus quasi in castris et tabernaculis, ut sciamus nos hic esse peregrinos et milites, qui futuram civitatem in cælis inquirere, et pro ea generose contra carnem, mundum et dæmonem dimicare, ad eamque omnibus viribus tendere et conniti debeamus. Addit Beda : Christus, ail, in cælo oblatus est pro munere Angelorum et Beatorum, quos visione suæ humanitatis et divinitatis beat ; in terris vero oblatus est pro peccato, id est passus est extra castra Angelorum et Beatorum, de quibus dixit Jacob ; a Castra Dei sunt hæc, » Gen. xxxii, 2,

fl'.

Ven. ii. 12. Efferet extra castra in locum mundum — Licet enim hoc sacrificium esset pro peccato pontificis, ideoque victima cremaretur extra castra, tamen quia sacrificium hoc expiatorium, sanctum et mundum erat; Inno locus mundus debebatur ei, vicdmæque cineres, quasi reliqui® sacrificii, mundo loco erant reponendi, ne a populo calcarenium, vel irreverenter tractarentur.

Ibi cineres effundi solent. — Nota : Cineres victimarum primo in atrio, juxta altare holocaustorum effundebantur, indeque ad locum mundum, de quo hic agitur, extra castra efferebantur, in quo vitulus hic pro pontificis peccato jugulatus jubetur cremari.

Tropob- Tropologice significatur hic non licere peccata sacerdotum in publicum jactare, neque in locum immundum, id est in detractorum conventicula, et in profanas ac maledicas linguas, sed curandum esso ut taceantur, et omnes eorum reliqui® charitatis igne consumantur, ac perpetuo silentio contegantur, utque nihil remaneat quod trahi possit in exemplum. Ita Ribera, lib. IV i)c Templo, cap. vu, qui cætera omnia tropologice applicat, et sigillatila adaptat.

ver». i3. 13. Quod si omnis turba Israel ignoraverit. — Iolus P°PU^US Judæorum, vel certe inapto pre.xima ejus pars peccaverit per ignorantiam. Est oto.Ki- hæc secunda hostia pro peccato, scilicet totius “ST populi.

•ut ri- Nola : Eadem praescripta est hostia in peccato Moi. populi, quæ proscripita est in peccato pontificis, puta vitulus. Idemque erat ritus iinmolaadi ulriusque, quem descripsi vers. 11, nisi quod in peccato populi, non pontifex, sed seniores populi pro toto populo manus hosliæ imponebant (I).

Ven. 15 15 Ct 1G. IMMOLATOQUE VITULO IN CONSPECTU DOMINI, INFERET SACERDOS QUI UNCTUS EST, — puta pontifex; nam peccatum totius populi erat valde grave : hinc illud solus expiabat pontifex ; maxime quia hoc sacrificium pro peccato populi, typus erat expiationis culpæ totius generis humani, quam solus potuit facere Christus Pontifex noster.

v<n is. 18. Altaris quod est coram Domino, —puta altaris thymiamatis, quod in Sancto obversum erat propiliatorio, in quo residebat Deus.

Quod est in ostio (in, id est, juxta ostium) TABERNACULI.

(1) Venus 13 et U vulgo vertuntur, si totus Israelis cerfus aliquid deliquerit... et cu'pam contraxerint (vers. 14), si peccatum ab iis commissum innotuerit, offerat congregatio juccncum, etc. Maurer vero construit, si totus Ifractis culus aliquid deliquerit... culpam contraxerunt. Si peccatum ab iis coiumissum innotuerit, offerat, etc. Ceterum duo notat hic Clericus, primo, mulctam etiam ignorantiia aut imprudenter peccantibus a Mose impositim futa'», ut apud Ilcbræos legum cognoscendarum et observandarum studium aleret; tecundo, peccata hic intelhgU m rebus ritualibus, aliisque, qua» neque capitis wplidoancILr iurint, cl Tacile poterant ignorari, aut non animadverti.

20. Bogante pho eis sacerdote (pontifico) pro- Vers:o³ pinus erit Bis Dominus.— q. d. Dominus placatus hoc sacrificio, non inferet populo pœnam in hac vita, qu&m ahoqui inflixisset ; nam quoad culpam et pœnam alterias vitee, hæc non tollebatur sacrificio aut prece sacerdotis, sed contritione eorum qui peccaverant : cujas contritionis signum et protestatio erat hoc sacr'ficiu, quod pro peccato suo offerebant.

21. Ipsum a ²tem vitulum efferet extra castra, Ve;² Hæ ATQUE COMBURET, QUIA EST PRO PECCATO MULTITUDINIS, — q. d. Si hæc victima fuisset oblata pro peccato principis, aut privat® person®, non cremaretur extra castra, sed de inoro in altari holocaustorum. Rursum, mn inferretur ejus sanguis in tabernaculum, ut eo aspergeretur altare thymiamatis : hæc enim duo tantum fiebant in peccato pontificis et totius populi. Et hoc est quod ait Apostolus Heir, xiii, 11 : « Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora ciemantur extra castra. » Vide dicta vers. 11.

22. Si peccaverit princeps. — Est hæc tertia Vers. 11. Tertii hostil hostia pro peccato, scilicet principis. Princeps hic pro jve- vocatur is, qui erat dux, caput et primus in fac- cat. ²' *1' rnilia, aut tribu, aut exercitu ; hunc enim signi- licci prjn i. flicat hebr. tWM nasi, id est elevatus, qui dignitate inter suos eminet, ut patet Num. i, vers. 4, p«. et cap. vu. vers. 2. Mwoi.

Principis peccati et hosti® legem specialem Deus hic sanxit, ut sciant principes se homines esse, errare et peccare posse, dicantque : Homo sum, humani a me nihil alienum puto ; ac proinde si quid male promiserint, fidem rescindant; si quid mali imperarmi, retractent, nec mordicus in eo quod semel statuerunt, persistent, sive fas sit, sive nefas. Ita Agesilaus rex Lacedæmonum, urgenti verbum regis, dicentique : Assensus es : a Omnino, inquit, assensus sum, si res justa est; sin minus, dixi sane, verum assensus non sum;» infercnlique : At vero « reges par est implere quod capite annuerint, » respondit : a Non magis, quam æquum est ut qui regem accedunt, petant dicantque justa, considerato quid occasio et decorum regis ferat. » Ita Cato Major aiebat : « Malo nullam ob beneficium collatum gratiam adipisci, quam ob delictum non dare pœnam; omnibusque peccantibus, me uno excepto, ignosco. » lia Agesipolis Cleombroti filius objicienti quod, cum rex esset, datus fuisset obses : « Quia, inquit, justum reclumque est nosmetipsos nostra peccata luere. » lia Plutarchus in Apophtheg.

23. Offeret hostiam Domino hircum de capris, Veri,n - — Hebraice, hircum caprarum, id est hircum filium alicujus capra. Ibi duplex est hebraisinus : prior, quod numerus pluralis ponatur pro singulari, puta caprarum pro capra.; posterior, quod hac phrasi Hebræi significant hircum novellum, et adhuc matrem sequentem : quando enim animali u'u' cuipiam addilur genitivus femininus pluralis,

tunc significatur animal illud tonerum esse, ita ut necdum a matre sit avulsum. Inde Alexander Macedo, quia juvenis erat, vocatur *hircus caprarum*, *Daniel*. vin, 21. Similia sunt *Genes*, xxxvii; 17; I *Esdr*. vi, 17; *Psalms*, exui, 4; *Ezcch*. xlv, 23, mllebrreo.

Septuaginta, pro *hirco* et *capra*, vertunt *chimar-rus* et *chimarra*, id est fœtus caprarum chimerini, hoc est hyberni: bis enim in anno pariunt capra?, semel in restate, semel in hyemc. Per hyemem ergo et capram hybernā, videtur significari pœnitentia. Ita Isychius et Radulphus.

Rursum princeps, id est vir sanctus et heroicus, pro peccato offert hircum, id est fortem et duram subito poenitentiam; animavero de populo terre, id est homo infirmus, qui est ex grege vel frece hominum, pro peccato offert capram, id est levem, remissam ei quasi femineam, quam sustinere possit, obit poenitentiam: ita Radulphus.

24 et 25. Cumque immolaverit (non princeps, sed sacerdos ad quem spectat immolare), quia PRO PECCATO EST, TINGET SACERDOS DIGITUM IN SANGUINE HOSTIA! PRO PECCATO, TANGENS CORNUA ALTARIS, — *q. d.* Si non esset hostia pro peccato, nonlingeret sacerdos sanguine cornua altaris; illa enim tinctio tantum fiebat in sacrificiis pro peccato (1): altare enim Deum repræsentabat, itaque lingebat illud sanguine sacerdos, quasi significans se sanguinem peccatoris Deo debitum, in hac victima illi dare, itaque placari Deum.

Nola, hoc versu et vers. 3, 23, 2G, *hostia pro peccato* vocatur hebraico DNOn *chattat*, græce áuapvíx, id est *peccatum*, metonymice; peccatum enim hominis, impositione manus in hostiam, morali restimulatione quasi transferebatur. Sic Paulus, II *Cor*. cap. V, vers. ult.: a Eum, inquit, qui non noverat peccatum (Christum), pro nobis peccatum (id est hostiam pro peccato) fecit, ut nos efficeremur justitia (justi) Dei in ipso (per ipsum). »

27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam DE POPULO TERRÆ. — a Anima de populo terre, pro peccato. «d- quarta hostia pro peccato, scilicet plebei: hujus hostia erat capra.

Tropologico Buda: Anima, ait, queo peccai, est depopulo terre, quia terrenis bonis inhiat; nam ea que non peccat, est ex iis de quibus dicitur: «Nostra conversatio in coelis est.»

32. Si autem de pecoribus, — do pecudibus (vide dicta cap. i, 10), puta de ovibus; nam de capris jam præcessit. Cude Hebræa clare habent: Si ovem adduxerit oblationem pro peccato, femellam, integram adducet eam.

Notat Philo, principem pro peccato offerre hircum; plebeium capram, que minoris pretii est

(I) Hoc tanion discrimine, quod in sacrificio pro peccatis pontificis ei populi, ubi sanguis victimarum inferbatur in Sanctuarium, tingerentur cornua altaris suffitus, in aliis cornua altaris holocausti.

victima, quia mas magistratui, femina plebcio competit: minus enim virilitatis et sapientie habet plebeius quam princeps. Rursum capra et ovis tacite admonebat offerentes, ut in posterum innocentie studerent, darentque operam ut quibus injuria aliqua aut exemplo nocuerant, omni ratione prodessent; sic enim oves et capre suo lacte, lana, carne, corio omnibus prosunt.

33. Immolabit eam (per sacerdotem) in loco, etc., Ven. 33. holocaustorum, — scilicet juxta altare, ubi immolari solent holocausta. Ita Septuaginta.

33. Cremabit super altare incensum Domini, — Vers. 35. id e4, ut hebræa habent, *adolebit sacerdos ea ad incensa* (vd in incensa) *Domini*, ut scilicet sint incensa Domini (2). Itaque sicut in victimis pacificis, sic ei in hostia pro peccato, solus adeps cum renibus et sanguis Deo cedebant. Quid faciendum sil de carnibus hujus hostie pro peccato plebei, uti ei hostie pro peccato principis, dicit Moses cap. vi, vers. 26.

Nota: In sacrificio pro peccato, uti ei in quolibet alio, viclimæ imponebatur sal, uti præscriptum est cap. ii, vers. 13; non vero alia libamina vini, olei et farris: hæc enim tantum addebantur tar ui. holocausto et viclimre pacifico;: cujus differentie causam assignabo *Numcr*, xv, 3. lime sequitur nec libaxi- thus impositum fuisse viclimæ pro peccato. Thus enim non viclimæ, sed ejus libamini, pula farri, imponebatur, ut patet *Levit*, n, i. Sacrificium autem pro peccato non habebat libamen farris, uti jam dixi: ergo nec thus, imo si, deficiente victima, offerenda esset simila, sive far pro peccato, illi non imponebatur thus, uli diserte præcipit Deus, cap. v, vers. 11.

Denique audi hic decem miracula in sacrificiis, d***@ que recensent Judæi: *primum*, inquit, erat, quod cum statis fœlis innumera vis hominum ad templum confineretur, nulli unquam defuerit hospitium; *secundum*, cum in templo stabant, se invicem comprimebant; cum vero in terram procumberent confessionem peccatorum facturi, omnes satis spatii habebant, quod ne alius alium sua delicta confitentem audiret, quatuor cubitorum esse oportebat; *tertium*, ignis sacrificiorum cum esset sub dio, nunquam a pluvia fuit extinctus; *quartum*, fumum victimarum nulli venti dimovere poterant, quin semper recta in cœlum ascenderet; *quintum*, nunquam malus casus aliquis accidit summo sacerdoti in die expiationis; *sextum*, nullum unquam vilium inventum fuit in panibus propositionis vel primitiarum; *septimum*, nulla unquam mulier gravida abortiit, ob odorem carniū sanctificatarum; *octavum*, nunquam fœluit caros sanctificata; *nonum*, nullam usca visa fuit in eo loco, ubi mactabantur viclimre; *decimum*, nullus unquam læsus fuit a serpente vel a

(2) *Ea*, quamvis *adeps* in singulari antecesserit, quia legislator plura intelligit membra, quibus adeps adhferbar, Cf. cap. in passim.

scorpione. Verum hæc crassa miracula illis fabulionibus relinquamus.

Monli- Mystice, sacrificium pro peccato est poenitentia
 <<i -n- et conlr*'0, *Psalm.* L : « Sacrificium Deo spiritus
 citoM. || contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus,
 non despicias. » *Baruch* n, 18 : a Anima quæ tristis est super magnitudine mali, et incedit curva et infirma, et oculi deficientes (lacrymis, jejuniis et vigiliis), et anima esuriens dabit tibi gloriam et justitiam Domino. » *Daniel*, in : a In animo contrito et spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, etc., sic fiat sacrificium nostrum. » « Ad poenitentiam, ait S. Augustinus, *De Panit.*, agendam non sufficit mores immutare in melius, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfaciat per poenitiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, coopcrantibus eleemosynis, » Notent hoc Lutherus et Novantes, qui poenitentiam aliam non agnoscunt, quam resipiscentiam et novam vitam. Adjicit S. Augustinus: aO humilis lacryma, tuum est regnum, tua est potentia, aspectum judicis non vereris, inimicis accusantibus silentium imponis. Sola intras ad regem, sed sola non recedis : vincis invincibilem, et ligas omnipotentem. » S. Gregorius, lib. XXI *Moral.* : a Quo uberius, ait, culpa lietur, eo altior cognitio veritatis attingitur, quia ad videndum internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptízala renovatur. » Et mox : a Vis compunctionis poros cordis aperit, et pennas virtutum fundit; cumque se studiose mens de pigra vetustate redarguit, alacri novitate juvenescit, n Idem, lib. III *Dialogorum*, docet compunctionem hanc primum ex timore gehennie, deinde ex amore Dei et regni ejus promanare : « Qui prius, inquit, flebat, ne duceretur ad supplicium, postea amarissime flere incipit, quia differtur a regno. »

S. Bernardus, serra. 10 tn *Cant.* : a Unguentum, inquit, est contritioni?, est unguentum devotionis, est unguentum pietatis: primum pungitivum, dolorem faciens; secundum temperativum, dolorem leniens; tertium sauativum, morbum expellens. »

S. Chrysostomus, lib. *De Compunctione cordis* : « Sola, Inquit, compunctio est, quæ facit animam horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. Sicut impossibile est ut ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est compunctionem vigere in deliciis. Illa enim mater est fletus, hæc risus; illa cor constringit, isLe dissolvunt. 0

Scimus quam Christo gratum fuerit sacrificium compunctionis S. Magdalænæ, S. Petri, S. Pauli, S. Matthæi, S. Mariæ Ægyptiacæ, S. Pelagii pœnitentis, et S. Thaidis, quæ pœnilens triennio cellæ se inclusit, dixitque : « Testor Deum, quia ex quo huc ingressa sum, omnia peccata mea valut sarcinam statui ante oculos meos, et flebam semper illa conspiciens. » Unde Paulus discipulus S. Antonii vidit lectura pretiosum in cado illi præparalum, quem tres virgines clara facie fulgentes custodiebant. Hoc meruit ejus humilis poenitentia, qua ex institutione B. Paphnuli, non audebat Deum nominare, nec manus in caelum expandere, sed una ejus vox hæc erat ; u Qui plasmasti me, miserere mei. »

Merito dixit Abbas ille sanctus : a Ut umbra corpus, sic compunctio te ubique comitetur. » Et alius : a Filii Israel post quadraginta annos intraverunt in terram promissionis. Laerymæ sunt terra promissionis, ad quas si perveneris, jam non timebis bellum. »

Nota est contrilio Arsenii assidue lacrymantis, et Fabiolæ publice poenitentis, apud S. Hieronymum, et alterius apud Buffinum, lib. II, cap. i, qui sepulcro se inclusit, et tanquam vivens sepultus, de inferno mugitum cordis gemitumque assidue edebat ; unde audivit dæmones clamantes : « Vicisti, vicisti. » Vere ergo ait Damascenus in *Vita Barlaam*, contrilio, et a fons lacrymarum est baptismus. » Narrat Palladius in *Lausiaca*, cap. XLVi, de quodam monacho lapso : qui in se reversus speluncæ se inclusit, sibique saccum et cincrem substravit, nec prius e terra surrexit, nec cessavit flere, quam angelum audivit dicentem : « Accepit Deus poenitentiam tuam, et tui misertus est : vide ne deinceps decipiaris, n

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite et initio sequentis specifileantur aliqui casus circa peccata aliena, ne quis propria putet dantaxat expianda sacrificio. Censet Benedictus in suis Bibliis hoc capite agi de expiatione peccati ex passione commissi; capite vero præcedenti, de expiatione peccati ex ignorantia; et capite sequenti, puta vñ, de expiatione peccati ex certa scientia facti. Verum repugnant verba Scriptura, vers. 3, \, Vi, 17, 18, ex quibus patet, hoc capite agi etiam de expiatione peccati ex oblivione, errore et ignorantia admissi.

I. Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est; nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. 2. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est et deliquit; 3. et si tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subiacebit delicto. 4. Anima, quæ juraverit, et protulerit labiis suis ut vel male quid faceret, vel bene, et id ipsum juramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, 5. agat poenitentiam pro peccato, et G. offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos, et pro peccato ejus; 7. si autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, et alterum in holocaustum; 8. dabitque eos sacerdoti, qui primum offerens pro peccato retorquet caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, et non penitus abrumpatur. 9. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris; quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est. 10. Alleram vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus, et dimittetur ei. 11. Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ pariem ephi decimam, non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. 12. Tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monimenlum ejus qui obtulerit, 13. rogans pro illo et expians; reliquam vero partem ipse habebit in munere. 14. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens: 15. Anima si praevaricans caeremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificatæ peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarii; 16. ipsumque quod intulit damni restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, et dimittetur ei. 17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, et peccati rea intellexerit iniquitatem suam, 18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram aestimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit; et dimittetur ei, 19. quia per errorem deliquit in Dominum.

Ver». I. 1. Si PECCAVERIT ANIMA, — 00 modo QUO ROQUITUR. Casus et leges hujus capitis et sequentis ad omnes, etiam pontifices pertinere videntur; nulla enim hic personarum distinctio, uti facta est capite iv.

Et audierit vocem JURANTIS. — «Jurantis,» hoc est, ut Chaldæus, Vatablus et alii vertunt, *adju-*

rantis, puta judicis. Undo et nonnulla Biblia manuscripta legunt *adjurantis*; quin et Radulphus utramque lectionem, scilicet *jurantis* et *adjurantis*, adfert et exponit. Vilalpando quoque in cap. XVII *Eicch.* pag. 3: a jurantis, » ait, id est judicis prævio juramento interrogantis, *q. d.* Si quis testis a judice adjuratus, ut vere dicat id quod vidit,

aut seif de re in iudicio controversa : si is cam non indicet, sed palliet vel neget, dicatque se nihil de illa se scire, hic portabit iniquitatem suam.

s «en.-a*». *Secundo*, 70 *jurantis* simpliciter et proprie accipi / r P°lcst. Hebraice enim est hSn *ala*, id est *jura-*
fit jnra- w'entG praesertim exeeratorii, *q. d.* Si quis audie-
uenio rit vocem jurantis, id est juramento aliquid con-
firmantis, puta promittentis rem aliquam, aut contractum aliquem ineuntis, aut quid aliud asserentis et stabilientis juramento (Hebræi enim juramento suos contractus et promissa firmabant), hujusque rei testis citatus sit in iudicio, ut dicat id quod de re vidit aut cognovit : si is iuridice requisitus ad testandum veritatem, eam non indicet, hic portabit iniquitatem suam. Ita S. Augustinus, *Quast. I.*, Procopius, Isychius, Orígenes, Radulphus et Abulensis. Aliter exponunt Rabbini aliqui, quasi hic loquatur Scriptura de eo qui audit aliquem dejerantem, execranlem; maledicentem et abutentem nomino Dei, et uon indicat illud magistratui, ut is puniatur : illum enim reum fieri, et debere pro hoc suo silentio, quasi delicto, offerre oblationem hic proscriptam (1).

Nota hic caecitatem et perversitatem Judaeorum, qui nullam sibi juramenti et perjurii conscientiam faciunt, nisi jurent manu imposita super librum legis; quod si alio ritu jurent, audacter jurabunt falsum. Quare imprudenter cum magna Christianorum injuria faciunt magistratus, qui Judæos in rebus forensibus ad jusjurandum contra Christianos admittunt. Quam perfidiam cum Norinbergenses, aliæque Respubbcæ olim intellexissent, Judæos ad nullum admiserunt juramentum, nisi admota manu ad librum legis suæ Synagogæ jurarent. Adde quod ipsi, in die expiationis, a Rabbinis suis ab omnibus votis et juramentis, si quæ malignius fecerunt, absolvuntur. Denique Judæus licitum sibi putat, Christiano homini, quacumque ratione possit, damnum inferre. Unde et quidam eorum magnus Rabbi sic scribit : a Optimus qui inter gentes est, dignus est, ut caput illi conteratur tanquam serpenti. »

Portabit iniquitatem suam. — *Iniquitas* hic ponitur metonymice, pro pœna iniquitatis, quasi dicat : Talis punietur a Deo, etiamsi scelus perpetuo lateat homines; talis sustinebit poenam iniquitatis suæ, quam tamen amoliri poterit poenitentia, et sacrificio quod proscribitur vers. G. Illa enim sanctio quæ habetur vers. 6, ad omnes casus procedentes referenda est : Deo enim per hoc sacrificium satisfiebat; proximo tamen si fin-

ti) Maurer et Ailloli, *cum aliquis peccaverit t eo quod* (particula lanie HÿOÛ hic usurpatur akiOxqixu; , eslique vertenda *quia, eo quod*) *audierit vocem execrationis* (aliquem jurantem), *et ipse testis fuerit* (esso potuerit), *sive viderit, sive aliunde cognoverit t nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.*

sus esset, nihilominus damnum omne sarcientum erat (2).

2. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, etc., ven. l aut quodlibet aliud reptile (omnia enim reptilia ex lege, *Levit*, xi, 42, erant immunda), et oblita fuerit immundiile suæ (ac consequenter neglexerit eam tollere per sacrificium a lege statutum), rea est. — Hebraice, *immunda* vel *polluta est*, quia videlicet rem immundam tetigit, ideoque *rea est*, quia contra legem, *Levit*, xi, 43, quæ vetat tangi immundum, fecit.

Et deliquit, — quia immunditiam hanc per sacrificium, sive lustrationem lego perscriptam, non expiavit. Ita Abulensis.

Thecodotion et Aquila vertunt, *anima quæ se inquinant verbo impuro*, id est re impura vel immunda, *rea est. Verbum* enim sæpe pro re sumitur metonymice.

Tropologice Procopius : Qui alium quam Dei sectatur sermonem (hic enim solus purus est, cæteri sunt impuri), reus est et deliquit.

3. ET SI TETIGERIT QUIDQUAM DE IMMUNDITIA UO- Vers i. MINIS, JUXTA OMNEM IMPURITATEM QUA POLLUI SOLET (id est, de omnibus illis in quibus homines ex lege Mosis pollui solent, sicut vers. 5, legaliter polluebatur is, qui tangebatur morticinum), subiacet delicto. — Hebraice *deliquit*, ideoque pœnæ, uti et culpæ, rea est et subjecta, ac consequenter tenebitur ad sacrificium vers. G proscriptum, ut se expiet

4. Anima quæ juraverit, etc., ut vel male quid ven. t faceret. — *Male facere* ilebrois est *affligere*. Unde ipsi per *male facere* hic intelligunt jejunare. Ita et S. Gregorius, Cajetanus, Vatablus et alii; jejunium enim est carnis afflictio. Verum quia *male facere* hic opponitur *benefacere*, hinc melius hæc non ad ipsum jurantem, sed ad tertium referas, *q. d.* Homo qui juraverit aliquem affligere, intellige juste, ut cum parentes jurant se castigaturos filios; loquitur enim Deus hic de malo pœnæ, non culpæ : nam malum culpæ non est materia juramenti, quod tamen hic requiritur, ut patet ex Hebræo, qui sic habet : *Ad omne quod loquitur homo in juramento, vel effutierit; KO3 bata* enim effutire, vel temere et inconsiderato proloqui significat (3).

(2) Alii, *si non indicaverit, et culpam suam sustinuerit*, ut tum hujus versiculi, tum trium sequent., apodosissit demum vers. 5.

Item vers. 3.... *et ignotum ei fuerit, et reus fuerit*, sensu usque ad vers. 5 pendente.

(3) Allibii, *si quis juraverit, sese afflicturum aliqua pernitentia*, v. g. jejunio, *aut alteri benefacturum*, etc. Clericus, *quisquis jusjurandum temere effuderit sive ad nocendum, sive ad benefaciendum*; sensumquo hoc modo exponit : a Facile fleri potuit, ut in vehementiore affectu quisquam juraret, se alten malefacturum, aut, ut interposito jurejurando promitteret temere, quod dare non posset; deinde jurisjurandi oblitus, mini eorum prostaret. Ad malum quidem quod attinet, revocari jusjurandum debuit, sed propter temere effusum muleta delinquenti

Oblit aquib (i)a ut non impleverit juramentum) POSTEA INTELEXERIT DELICTUM SUUM, — juramenti sui oblili et neglecti. Hebraice est, cum cognoverit quod deliquerit in aliquo horum. Undo patet sacrificium, quod sequitur, ad omnes praecedentes casus referendum esse; idque docet S. Augustinus, *Quæst.* I.

Ven.5. 5. Agat poenitentiam pro peccato, — ut scilicet illud agnoscat, de eo dolcat et conteratur; alioquin enim sacrificium quod offert parum ei proderit, sed ut ei prosit, ex contritione procedat necesse est. Unde idem intellige in omnibus aliis sacrificiis, etiamsi non exprimatur. Hebraea et Chaldæus habent: *Confiteatur peccatum in quo peccavit*. Undo Hebræi tradunt specialem hic requisitam fuisse peccati confessionem, istam videlicet, ut offerens manus suas habens inter vidimus mœ cornua diceret: « Obsecro, Domine, peccavi, confitebor, inique egi, prævaricatus sum, sic et sic feci, ceco pirticu. Pœnitet me, et pudet me operimi meorum, nunhrif Ja- quam revertar ad rem istam. » Traduntquo nidxorom. profuisse sacrificia, nec expiasse peccata, nisi

ATI H3W) *tescuba veiiddui*, id est pœnilentia et confessio hæc accessissent, juxta id quod præcipitur *Numer. cap. v, 7*: « Cpnfitebuntur peccatum suum quod fecerunt. » Hebræi etiamnum hanc specialem peccatorum confessionem faciunt in die expiationis, et loco satisfactionis sibi plagas infligunt, uti ex ipsismet audivi. Vide ergo quam particularis fuerit Judicorum confessio, cum hæretici apud Christianos generalem esse volunt (1).

Vers, 0 G ct 7. Offerat de gregibus agnam sive capram, cl 7- etc.; sin autem non potuerit offerre pecus (pecudem, hebraico est, *si manus ejus non potuerit (angere sufficientiam ovis*, id est, si tam pauper sit ut non suppetat ovis), offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino: unum pro peccato, ALTERUM IN HOLOCAUSTUM.

Nota: Prius debebat offerri turtur unus pro peccato, deinde alter in holocaustum, quia non est pretiosa laus Dei in ore peccatoris. Carnes turturis immolati pro peccato cedebant tot® sacerdoti, nihil Deo, uti fiebat in aliis sacrificiis pro peccato, ut patet *Levit, vi, 26*. Ita Abulensis.

Tropolo- Tropologice S. Gregorius, Isychius et Radulphus per ovem, turturem, columbam varios pœvariis nitenti® modos accipiunt. « Si pecus, aiunt, offerre, id est pœnilere in carnis afflictione nequeas, modi*. da turturem, id est contritionem et gemitum, quod non possis digna satisfactione peccatum

merito imponebatur,» etc. Sed verum vidisse Maurerum existimo, qui locum sic interpretatur, *quò jurantium protulerit, se vel hoc vet illud facturum*. Nam *mate* et *bene* omnia complectuntur, et significant *quodlibet, aliquid*. Cl. *Gen. XXIV, 50; XXXI, 24*.

(1) Vers. 5 et 6 in hobneo ita se habent: 5. *Et erit quando delictum admiserit per unum ex istis, tunc confitebitur quod peccavit in eo* (per illud). 6. *Et adducet victimam pro delicio ipsius* tw Joccv, *propter peccatum quod peccavit, feminam de grege, avem vel pullum caprarum pro peccato, et purificabit illum sacerdos a peccato*.

li.

abluere; da duos pullos columbarum, id est consecra mentem tuam contemplationi, et codesti conversationi, ac plenissime te Deo trade; re-torque caput ut collo hæreat, quia qui vitam in deliciis egit, si morte vicina et state fessa vanitatem studiorum suorum intelligit, si jam scit plangere quod vitam perdidit, caput a corpore secernat, mentis scilicet intentionem a procurandis carnis voluptatibus avertat; nec tamen caput ipsum penitus abrumpendum est, quia cura quæ carnis desideriis negatur, sustentandis necessitatibus et belii, » inquit Radulphus.

Paulo aliter hæc accommodat S. Gregorius, lib. *Alta s-XXXII Morat, cap. ti*: « Juramentum, ait, proferre, Gngorii. est nos voto divin® servitutis alligare; et cum bona opera promittimus, nos bene facere spondemus; cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostre vovemus, male ad præsens nos nobis facere juramus; sed quia nullus quamlibet devotus est, qui inter ipsa pia vota non peccet, pro peccato agnam, id est activæ vitæ innocentiam, offerat, aut capram quæ in rupibus pascitur, id est ad pastum contemplationis se accingat. Si hæc non possit, det duos turtures, vel duos pullos columbarum, id est duplicem penitenti® gemitum, quia scilicet et recta non fecit, et prava operatus est. »

11. Quod si non quiverit manus ejus offerre Vert. ii. TURTURES, CtC., OFFERET PRO PECCATO SUO SIMILE pariem ephi decimam. — Decima ephi est gomor, quæ erat mensura quotidiani victus et manna, ut dixi *Erodi cap. xvi*, vers. ult. Hæc omnia ad omnes præcedentes hoc capite casus pertinent, uti superius dixi.

Allegorico, Christus est decima ephi, seu trium Christo* modiorum, quia Christus habet in se SS. Trinità-edi J**tis plenitudinem, sed ut decima, quia humanitas Lbi* multo minor et inferior est deitate. Rursum ut decima, quia Christus perfectissime Decalogum adimplevit, inquit Isychius.

Tropologice, Radulphus per decimam ephi accipit integram peccatorum confessionem; denarius enim est numerus plenus et perfectus.

Non MITTET IN EAM OLLUM, — quod de more CX Haiti* lege *Levit. n, 1*, in *mincha*, id est sacrificium si- pn> mil®, immitti solet. Vetatur ergo hic oleum in n/ oiw* sacrificio pro peccato, cujus sanctionis, uti et ü «t aliorum oeremonialium causa *prima* fuit, voluntas et electio Dei. *Secunda* causa mystica fuit, ut scilicet significetur peccatorem expertem esso botiti® et lucis; oleum enim beliti® et lucis est symbolum. Ita Thcodoretus, Procopius et Cyrillus, lib. *XV De Adoratione in spiritu*; mun, ut ait Cyprianus, sermone *De Lapsis*: a lloc sunt peccata lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sidus arboribus, quod armeniis pestilens vastitas, quod navigiis sæva tempestas. » Et S. Martialis, epist. *ad Burdegal.*: a Peccata, ait, sunt spinæ, quæ per multas amaritudines, invidias et dolositates, non sinunt gaudium et oleum Spiritu-

tus Sancti in vobis dominari. » Aliter Isychius et Radulphus : « Peccator, ait, non debet se inulcero oleo, o id est non debet presumere de peccati venia et indulgentia, sed anxari et timore ne forte eam non assequatur.

Card. ft. NEC THURIS ALIQUID IMPONET, QUIA PRO PECCATO
nt* j:0 FST' — T*1US vetalur in viciUI^ Pro peccato,
ul per hoc designetur peccatum non bene ut thus, sed pessime olere, et esse abominabile coram Deo. Ita Cyrillus, lib. XV *De Adoratione*, Procopius et Theodoretus. *Secundo*, deest hic thus, id est oratio, quia, ut inquit Radulphus, « peccator libera fronte veniam petere non debet, cum dignam non exhibeat satisfactionem; petat, quasi non petendo; speret, sed quasi desperando, dum et se indignum veniam confitetur, et tamen sola Rei misericordia fieri posse credit, ut salvetur. Unde Ecclesia orare Iteum nos docet, ut dimittat quæ conscientia metuit, et adjiciat quæ oratio non presumit. » Et Isychius : a Thus, ait, hic non apponitur, quia nescit peccator utrum boni odoris sit ejus oratio, quam frequenter prevaricatos est. » Unde Joel cap. ii : a Convertimini, ait, ad Dominum, quia benignus est; quis scit si convertatur et ignoscat, et relinquat post se benedictionem?»

Ven. Iſ. 12. IX MOMMENTŪM EJUS QUI ODTt LERIT. — Ut Scilicet Deus recordetur offerentis. Vide dicta cap. n, **EST'** vers. 2.

VeTf. n. 13. Rogans et expians, — rogans ut remittatur ei, patet ex Hebreo (I).

Reliquam vero partem (ex simila oblata pro peccato) ipse (sacerdos offerens) habebit in munere. — Hebraice, *sicut munus*, quo scilicet eum vult remunerari Deus, pro labore et ministerio tabernaculi; *mincha* enim hebraico subinde quamvis oblationem et quodvis donum significat. Septuaginta vertunt, *reliquum ont sacerdoti, sicut sacrificium similæ*, quod scilicet ex lege ei cedere debet, de quo cap. vi, vers. 16.

ven. is. 15. Anima si pravavicans ceremonias per errorem. — Nam si scienter eas prevaricata esset, non expiatur per sacrificium arietis quod hic prescribitur, sed morie puniebatur, ut patui *Numcr.* xv, 3. Unde vers. 18 hic dicitur : « Orabit pro eo, quia nesciens fecit. » Pari modo Gentilium hæc erat sanctio : « Sacrum, sacrovo commendatum qui clepserit rapscilve, parricida esto, » uli refert Cicero, lib. II *De Legibus*.

Ex his qua Domino sunt sanctificata, — v. g. si laicus comedat de carnibus Deo immolatis, ut dicitur cap. xxn, vers. 14.

Offeret i rō delicto suo arietem, qui emi potest duobus siclis. — Hebraice, *juxta æstimationem*, vel *pretium argenti siclorum*, puta minimum duorum. Ita Valabius. Adde verisimile esse in Hebreo non legendum esse in plurali *scckalim*, id

est siclorum, sed in duali *scchalaim*, id est duorum siclorum (2). Siclus continebat quatuor regales Hispanicos : duo ergo sicli argentei faciebant octo regales Hispanicos, id est duos ilorenos Brabanlicos. Radulphus asserit Septuaginta vertisse arietem pretii 50 siclorum, idque ad mysterium, inquit, ul scilicet significaretur confessionem fidei quam siclus significat, qua aries, id est Christus, acquiritur, per quinquagesimam, id est Spiritum Sanctum in Pentecoste effusum, hominibus dari. Verum Greca, Regia et Romana carent jam omni numero, et certum est rō 50 irrepisse: nil enim (alo habent Hebreæ, Chaldaea et Latina; et constat 50 siclis non arietem, sed bovem tunc emi solitum. Aries enim duobus siclis emi poterat, uli dicitur hoc versu.

Juxta pondus sanctuarii, — id est justiponderis, ul siclo qui in sanctuario asservatur, tanquam justissimi ponderis, æquiponderet, uti dixi *Exod.* XXX, 24, et patet *Levit.* cap. ult. vers. 25, ubi dicitur : a Omnis æstimalio siclo sanctuarii ponderabitur. »

16. Ipsumqub quod intulit damni RESTITUET, ET Vers. to. QUINTAM PARTEM PONET SUPRA. — Ut scilicet hæc quinta pars superaddita, sit in compensationem injuriæ, quam præter damnum irrogavit Domino ejusque sacris. Hinc patet, si quis per errorem Restilousurpasset res sanctificatas et oblatas Deo, puta carnem vel adipem, qui soli Deo in viciima cegímeos, débat, hic debebat *primo*, offerro arietem in sacrificium; *secundo*, restituere rem usurpatam, et insuper quintam, ul v. g. si quinque usurpasset, restitueret sex: Deus enim hic private persona) vicem subit; hæc enim sanctificata Deo specialiter, quasi private personæ erant propria, erantque quasi peculium Dei. Unde restitutio eorumdem eidem erat débita. Hæc ergo præscribitur hic, addila insuper mulete loco quinta parlo.

Nota: Hæc restitutio faciendacrai in pecunia, quæ cedebat sacerdotibus (hi enim Dei vices in (erra gerunt), idque insinuat hic; nam alioqui ii qui holocausti partem per errorem comedissent, debuissent integrum animal restituere, quod Deo offerretur in holocaustum; nec enim pars animalis olferri poterat in holocaustum, sed lotum animal: ergo ne lotum animal restituerocogerentur, partis usurpatæ pretium persolvebant sacerdoti. Ita Abulensis. Grece pro *quintam partem*, est imrqj-irw, « quod nos, ait Orígenes, possumus dicere super quintas, nisi diceretur istud specialis cujusdam numeri apud illos esse vocabulum, quo indicaretur pro quinque alios quinque dandos, et unum super; ut, verbi gralia, intelligatur, qui furatus sit, vel usurparli in necessitate quin-

ti) Rectius : *Argentum et telorum* non differt a *sicli argenici*; esi hypallage. Si enim hic pretium arietis *duo siclos* statuitur, non opus erat aestimatione sacerdotis. Cf. H *Sam.* xxiv, 14; I *Chron.* xxi, 15, et vers. Æthiop. Evangelii! S. Joan, in, 3, ubi legitur *unguentum Hirer* pro

(1) Pent *expians* addunt hebreæ, peccatum quod ulla gijumodt re commisit.

que nummos do sauciis, ipsos quinque restituere, et insuper alios quinque, uno etiam superaddito. » Verum melius rō Izitt iukt cv exponas juxta llebræa, Chaldæa et Latina, quæ habent *quintam partem*; loquitur enim Moses de pœna non furti, do quo *Exod.* cap. xxn, vers. 1, sed abusus sanctificatorum.

Vcr> -7. 17. Anima si peccaverit per ignorantiam, fecerit QLE UNI'M EX RISQUA DOMINI LEGE PROHIBENTUR, —omitiendo in sacris caeremoniam aliquam nulli damnosam; de hoc enim casu hic agi, patet ex eo quod subditur: a Deliquit in Dominum, » et ex eo quod peccans juxta mensuram peccati jubetur arietem majoris vel minoris pretii offerre. Ita Cajetanus. Hæc ergo lex distinguitur a precedenti, vers. 15, quod illa agat de sanctificatis sive oblatiis Deo, hæc agat de ipsis sacris et cærcmoniis. Distinguitur etiam ab illa cap. iv, vers. 27, quia illa generalis est, agit quo de quibuslibet peccatis contra præcepta Dei moralia commissis, hæc vero specialis est (1).

(1) Insper, quum Moses cap. iv sacrificia imposuerit iis, qui ignorantia *jutis* peccissent; quæ sequuntur a vers. 2 hujus cap., ad ignorantiam *facti* videntur pertinere.

18. JUXTA MENSURAM ÆSTIMATIONEMQUÊ PECCATI, *Vert. i9* — *q. d.* Pro majori peccato meliorem et pretiosorem offeret arietem, pro minori vero minorem Civilioris pretii. Aliter Abulensis, *g. d.* Tantus erit valor istius arietis qui offertur, quanta fuit aestimatio vel mensura posita in anete pro peccato, id est duorum siclorum. Sed non advertit Abulensis ubi pretium duorum siclorum constituitur, non addi, a juxta mensuram æslimalionemque peccati, » quia jam per legem certum pretium definiebatur; hic vero, ubi dicit: a Juxta mensuram æslimalionemque peccati, » non constitui nec definiri pretium duorum siclorum, sed illud arbitrio clæslimationi sacerdotis relinqui, ut ipse pro majori peccato majoris pretii aridem, pro minori minoris pretii injungat. Ita Ribera. Unde hebraico est, *juxta mtimalionem tuam*, scilicet, o Moses, et consequenter luam, o Aaron et sacerdos; hæc enim sacra spectant ad Mosca, quatenus ipse erat princeps sacrorum et sacerdos. Unde in iis Aaron et sacerdotes ei successerunt.

Orabit pro eo, quia nesciens fecerit, — *g. d.* Orabit pro eo, dicens: Parce, Domine, huic qui deliquit in adhibendis cærcemoniis a te proscriptis, quia nesciens id fecit.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur hostia pro peccato injuria: in proximum. Deinde quid ex singulis hostiis cremandum sit, quid comedendum; unde vers. 9, describitur in hac re lex et ritus holocausti, et ignis perpetui; rars. H, ritus mincha; vers. 20, ritus hostiæ in consecratione sacerdotum; vers. 25, ritus hostiæ pro peccato.

1. Loculus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Anima quæ peccaverit, et contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, 3. sive rem perditam invenerit, et inficiens insuper pejeraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, 4. convicta delicti, reddet 5. omnia quæ per fraudem voluit oblinere, integra, et quinlam insuper partem domino cui damnum intulerat. 6. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti, juxta æstimalionem mensuramque delicii: 7. qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit. 8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 9. Præcipo Aaron et filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in aliavi tota nocte usque mane; ignis ex eodem altari erit; 10. veslietur tunica sacerdos et feminalibus lineis; tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare, 11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet. 12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto, desuper adolebit adipēs pacificorum. 13. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. 14. Hæc est lex sacrificii et libamentorum, quæ offerenti lili Aaron coram Domino, et coram altari. 15. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est; adolebitque illud in

altari, in monimentum odoris suavissimi Domino ; IG. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento, et comedet in loco sancio atrii tabernaculi; 17. ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. 18. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini ; omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur. 19. Locutusque est Dominus ad Moyseu, dicens : 20. Hæc est oblatio Aaron, et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere : 21. quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino 22. sacerdos, qui jure patri successerit; et tota cremabitur in altari. 23. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo. 24. Locutus est autem Dominus ad Moyseu, dicens: 25. Loquere Aaron et filiis ejus : Ista est lex hostiæ pro peccato : In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. 26. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. 27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto. 28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas æneum fuerit, defricabitur, et lavabitur aqua. 29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est. 30. Hostia enim quæ cædilur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in Sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

vír, i 1. Ajuma qvæ peccavliut, et, coextempto Domino, negaverit proximo seo DEPOSITUM. — Et significat *id est*, ut cl vers. II, et cap. v, vers. 1, et *Matth.* cap. xm, 41, ubi dicitur : *a Colligent de regno ejus omnia scandala, et (id est) cos qui faciunt iniquitatem.* » Et *Colos*, u, 8 : « Videte ne quis vos seducat per philosophiam, et inanem fallaciam, » (*j. d.* Non damno veram philosophiam, quæ nil falsum docet, sed eam quæ sit captiosa et inanis fallacia ; damno erroneam, damno erroris philosophorum adversantium veritati.

Nota rō contempto Domino, (*j. d.* Qui falso negat depositum occultum et secretum, hic peccat in Dominum, qui solus videtur, et deponi, eo quod res ageretur sine testibus. Contemnit enim Domini pnsentiam, omniscentiam, judicium et vindictam. Non ergo agitur hic de eo, qui formaliter contemnit Dominum, dicendo per superbiam : Nolo obedire Deo ; talis enim occidendus erat, juxta legem *Num.* xv, 30. Vide Abulensem ibidem, *Quæst.* XLIII.

Aut calumniam fecerit, — puta per calumniam et fraudem aliquem læscrit, ita Septuaginta, damnum videlicet dando, et bona alterius fraude occupando. Unde Aquila, Symmachus et Theodotion, teste Isychio, vertunt, si *calumniatus est aliquid* (i).

(I) Hebr. est, si qui, peccaverit et delictum commiserit in Jovam, utjando proximo suo rem aliquam concreditam ruf depositum (Ult. positionem manus, quod Hoschninullocro esi stipulatio vel iponiio), aut per raptum, aut omnino injusta Inscrit sodalem suum. Ille locus spectat ad eos casus u quibus ixius uilm potuit contra lidentni probare.

3. Et quodlibet aliud. — Hebr. additur *ex illis*, Ven. s. scilicet quibus solet fieri fraus, aut damnum aliud irrogari proximo, uti fit ia omnibus casibus hic enumeratis (S).

Calvinus vult hoc sacrificium, de quo hic loquitur Scriptura, per synecdochen etiam ad alia peccata sponte et scienter admissa extendi : adeoque nullam peccati cujuspian expiationem fuisse factorii, apud Judæos, nisi per sacrificium, idque ad hoc, ut ea ratione opera satisfactionis elidat et enervet. « Unde, ait ipse, refellitur diabolicum figmentum de satisfactionibus, quibus se a Dei judicio redimi imaginantur Papiste. In hunc finem fabricantur opera supererogationis, quæ meritoria sint ad pœnam redimendam; inde et Purgatorium emersit. »

Verum id falsum esse aperte convincitur (ut alia taceam) ex hac clausula, quæ pro similibus injuriis et damnis proximo illatis tantum, hoc sacrificium præcipi aperta docet. Unde pro idololatria voluntaria, divinatione, schismate, cæde patrenium, etc., nulla particulalim erant indicta sacrificia; similiter pro peccatis internis nuite hic statuuntur victimæ, sed lanium pro externis; certum tamen est omnia hæc actu contritionis potuisse expiari, ad quem omnes prophetæ peccatores adhortantur, eis veniam promittentes. Porro hæc nihil faciunt ad satisfactionem, quæ pro pama tantum temporali redimenda valet; imo hinc ar-

12) Hebr. est, aut falso Juraverit de uno ex omnibus, quæ faciet homo peccando in illis, id est, vel falso de ulla re, circa quam homines peccare solent, juras eriu

gumenhim pro satisfactione retorqueo : Sacramenta illa vetera non valebant ad expiationem culpæ per se, sed tantum pœnæ temporalis, ut ostendi cap. 1, vers. 4: ergo valebant per modum satisfactionis Satisfactionem enim Catholici doctores vocant, redemptionem pœnæ temporalis, quæ manet remissa culpa. Vide Bellarminum et Suarez in illa materia.

Ven. 4. 4. Convicta DELICTI. — Hebr. est, *cum deliquerit*: sic et Septuaginta; sed *delinquere* accipiunt ipsi abusive, pro eo quod est *delictum suum agnoscere*. Ita Vatablus. Ita et Chaldæus exponit cap. v, vers. ultimo. Pari abusione *delinquere* significat delictum expiare, et *delictum* ipsum passim hic vocatur ipsa hostia delicti expiatrix ; sic *mundare* significat mundum declarare, cap. xin. vers. 14, 25, 27. Pari modo intellige quod vertit Noster, *convicta delicti*, scilicet non a testibus, sed a scipsa et sua conscientia, qua pungente sacerdote delictum istud confitetur. Id clarius exprimitur iVmn. v, 7, ubi idem hic casus repetitur ; nam de occulto peccato hic agi, patet ex eo, quod de publico peccato jam egerit, legesque sanxerit Moses toto cap. xxn *Exodi*, ac nominatim vers. 8, ubi fraudator, convictus de fraude, jubetur solvere non simplum, uti hic dicitur, sed duplum. Idem patet ex Josepho, qui, cum esset sacerdos, optime hæc scire potuit. Ipsius hæc sunt verba lib. III *Antiquit.* X : a Qui sciens peccavit, nemine conscio, arietem offert, lege ita jubente; » ergo is < iui sciens peccat, licet occulte, jubetur hic adire sacerdotem, et peccatum illi detegere, ut pro ejus arbitrio aries deligatur, et ipse pro peccatore oret. Sic et Philo : « Si quis, ait, mentitus fuerit de societate, aut deposito, aut rapina, aut inventione rei perdita; deinde ad vitandam suspicionem jurare non recusarit; et tandem arguente se intus conscientia, perjurium suum abnegationemque ipse damnans, confessus fuerit, ac veniam petierit, merebitur delicii oblivionem. »

Typns (i Unde videas hic rursum confessionis sacerdotis legis nov® typum et figuram, uti et satisfactionis, in eo quod subditur : a Juxta mensuram æslimationemque delicti, » ut scilicet si delictum esset grave, daret offerens arietem meliorem; sin esset leve, daret viliozem et minoris pretii, pro sacerdotis, cui confitebatur delictum, judicio et arbitrio, ut ait Josephus; nam verba illa non patiuntur alium sensum, nisi torqueantur. Vide dicta cap. v, vers. 18. Erat ergo sacerdos hic quasi judex, peccator erat reus et sui accusator, aderat ejus satisfactio, aderat et oratio sacerdotis, quæ erat vice absolutionis.

dn con- ((quj abscondit scelera sua, non dirigitur; qui Decri t- autem confessus fuerit, et reliquerit ea, miscn- tjt et cordiam consequetur, » ait Sapiens, *Prov.* xxvni. fruzin. s Augustinus in illud *Psalm.* xxxi, 5, *Delictum meum cognitum tibi feci* : a Non operui, ait, sed aperui, ut operires; non colavi, ut tegeres. Nam quando homo delegit, Deus tegit; cum homo ce-

lat, Deus nudat; cum homo agnoscit, Deu* ignoscit. m Gehennam, ait Tertullianus, lib. De *Pœnitent.*, exomologe-is extinguit. » Et infra : « Peccator restituendo sibi institutam a Domino exomologesin sciens, præteribil illam, quæ Babylo-nium regem in regna restituit? Cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. • Audi quid de S. Ambrosio confesiones suorum privatim audiente scribat Paulinos in ejus Vita : « Quotiescumque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam, lapsus suos confessus esset, ita fiebat, ut el illum fieri compelleret; videbatur etiam sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur. » S. Pacianus in *Parænesi ad pœnitent.* : « Vos, fratres, ait, appello, post impudentiam timidos, post peccata verecundos, qui peccare non erubescitis, et erubescitis confiteri. Bogo vos per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam; prudenter ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. »

S. Chrysostomus, hom. 33 in *Joann.* : « Vos, ait, hortor, dilectissimi, ut, etsi nemo opera nostra videat, singuli suam conscientiam ingrediantur, et judicem sibi rationem constituent, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda universo orbi ea manifeste patere. » Joannes Climachu% gradu 4 : « Ante omnia, ait, culpas nostras præclaro judici nostro soli confiteamur, omnibusque si ille jusserit, confiteri simus parati. ■ Additque sine confessione quæ fit homini, nullum posse consequi remissionem.

Vis fructum confessionis et exempla? Astion Martyr, ut habet ejus Vita, per confessionem curatus fuit a turpi cogitatione, et diabolus ab eo in specie pueri nigri cum ignea facula recessit, dicens : a Confessio tua, o Astion, magnas meas vires contrivit, et inermem me reddidit. »

S. Macarius Thcopcmplum verecundantem confiteri sua peccata, ei confitendo, ad confessionem impulit, atque a blasphemies tenlationo et diabolo liberavit. Idem fecit S. Ignatius. Nam Parisiis confitendo peccata juventutis suæ cuidam sacerdoti impuro, magna contritione, multisque lacrymis, cum pariter ad lacrymas confessionem impulit.

Serapion apud Cassianum, *Collât.* II, xi, solitus furari paximatum ad explendam gulam, publico hoc ipsum confessus, omni tenlationo gui e et furti in perpetuum liberatus est. Dærnon enim specie lampadis de sinu ejus egredi visus, imo fœtore totam cellam replevit. « Nihil ergo, inquit Cassianus, sic noxium est monachis, et hetificat dæmones, quam si pares spirituales celent suas cogitationes. »

Alius lentatus fornicatione per 14 annos, cura assidua abstinencia eam superaro non posset, publice tandem confitendo caro, superavit. « Confessio, ait S. Isidorus, lib. i, cap. xii, sanat, eoo-

fessio justificat, confessio peccatis veniam donat. Nulla tam gravis est culpa, quæ per confessionem non habeat veniam.» Quin et Hugo, lib. *De Claustro animæ*, audet dicere : « Si veniret daemon ad capitulum confessionis (si videlicet serio pernitere, conteri et confiteri posset), impetraret indulgentiam remissionis. Salan expulsus est a capitulo cæli, Adam a capitulo paradisi, Judas a capitulo Christi. In primo fuit culpa superbite, in secundo inobedientiæ, in tertio avaritia*, » quam nemo eorum agnoscere et confiteri voluit.

Ecrtnph (tau* Hum. Audi et Gentiles. Seneca, lib. *De Moribus* : « Ubi, ait, est confessio, ibi est remissio. » Pythagoras dicebat peccata non esso verbis tegenda, sed detegenda, ut reprehensionibus curentur. Aristoteles dicebat non multum ab impeccabili distare eum, qui peccatum, ut decet, confiteretur. Testis est Maximus, serm. *De Confessione*.

Attila rogatus a S. Lupo Tricensi episcopo, quis esset, qui tot regibus devietis cuncta sibi subderet, confessus est, dixitque : « Ego sum Attila Hunnorum rex, Dei flagellum. »

Creusa apud Euripidem in *Jone*, ut flagellantis conscientiæ stimulos confessione leniret, detexit occultum suum stuprum.

Vers. i Cl 5. 4 et 5. Reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere. — ii Oblinere, id est retinere ; si enim tantum voluit et concupivit rem alienam, nec obtinuit, non tenetur ad restitutionem : pro actu enim interno nulla est restitutio facienda, aut unquam fuit ; sed tantum pro re aliena sublata, vel damno alteri re ipsa allato, patet ex Hebr. Imperatur hic alieni restitutio, ne quis putet se posse solo sacrificio placare Deum, eoque facto alienum retinere, seque ex præda locupletare ; qui fuit error Gnechorum aliquorum, teste Guidone Carmelita.

Et quintam insuper partem. — Hanc addere jubetur peccans, tum pro injuria, tum pro damno, quod ex absentia rei suæ inierim passus est dominus (1).

Vers 6. G. Pro peccato autem suo offeret arietem. — Nota : Moses in peccatis per ignorantiam admissis, plebeio jussit offerre capram ; hic vero eidem in peccatis scienter admissis, jubet offerre arietem, qui melior et pretiosior est capra : sicut peccatum ex scientia admissum majus est peccato ex ignorantia facto. Non meminit autem Moses hic pontificis, aut principis, aut populi totius, quia præsupponit hos ex scientia non peccaturos. Sic Solon, rogatus cur non constituisset poenam parricidio, respondit se id neminem facturum putasse, ne non tam prohibere quam admonere videretur. Si tamen pontificem, principem, aut totum populum ex scientia peccare contigisset, voluit Deus eos infimorum quoque hominum poenis affici, et calamitates atque illos offerre sacrificia, ut pares essent poena iis, quibus virtute non erant

superiores. Ita Ribera, lib. IV *De Templo*, cap. vi.

9. Hæc est lex holocausti, — jugis scilicet ; Ver. 9. jussit enim Deus quotidie sibi duos agnos jugiter offerri in holocaustum, unum mane, alterum vespere, ut patet *Num.* xxvii, 3. Unde unum dictum est matutinum, quia mane primo loco ante omnia sacrificia alia offerebatur ; aliud vespertinum, quia vespero et ultimo loco offerebatur : illud pro diurnis, hoc pro nocturnis Dei beneficiis, ait Philo. Vide dicta *Exodi* xxix, 38.

Nota : Sicut cap. i, n, in, iv, descripsit Moses ritum immolandi, *primo*, holocaustum ; *secundo*, mincha ; *tertio*, hostiam pacificam ; *quarto*, hostiam pro peccato : ita hoc cap. describit quid de victima qualibet sit faciendum, scilicet quid cremandum sit, quid comedendum ; hoc ergo versu id describit in holocausto ; vers. 14 vero id describit in *mincha* ; vers. 25, in hostia pro peccato ; cap. seq. vers. II, in hostia pacifica.

Tropologice Isychius : Sacerdos, inquit, et qui Sicenli perfecto sapere vult, juge et continuum debet debet esse perfectionis holocaustum, ut a perfecta sapientia incipiens in mane ætalis et juventutis, in tum. eadem vesperam senectutis et vite suæ finiat.

Cremabitur in altari tota nocte usque mane. — « Cremabitur, » scilicet vespertinum juge holocaustum, idcoque necesse erat holocausti hujus partes successive imponi altari, ut sacrificium duraret a vespera usque mane. Hebraice enim sic est, *hoc holocaustum erit ad adustionem, vel in adustionem super altare tota nocte*. Quare necesse erat præparari sacerdotem in tabernaculo vigilare tota nocte, ad cuius basco holocausti partes vicissim poneret, et diserneret in altari, ut sic sensim tota nocte erentur ; idque ad hoc, ut hac ratione jugiter bisco sacrificiis, tam die quam nocte tota coleretur et honoraretur Deus, indeque vocatum est juge sacrificium. Cæteris ergo dormientibus, invigilare sacris debebat sacerdos, ut jam Religiosi in canendis Matutinis Deique laudibus pervigilant. Secus erat in matutino holocausto ; hoc enim sequebatur legem communem, idcoque sicut alia holocausta, totum simul cremabatur ; post illud enim alia holocausta et sacrificia erant offerenda et cremanda. Ita Abulensis et alii. Quin et nonnulli, quod hic dicitur de jugi sacrificio vespertino, a pari vel simili intelligunt de matutino, ut similiter tota die lento igne cremaretur usque ad tempus sacrificii vespertini, nisi scilicet alia holocausta jugi matutino succederent ; tunc enim illa lento igne cremata, totum diem usque ad tempus sacrificii vespertini occupabant. Idque congruum videtur, nimirum ut tota die et nocte altare fumaret, et sacrificium evaporaret, quo scilicet perenni ejus crematione et suffitu coleretur summa Dei majestas, semper a nobis adoranda, perpetuisque victimis honoranda. Quod si verum est, duplici titulo hoc sacrificium erat juge. *Primo*, quia jugiter, id est per totam diem et noctem in altari ardebat, vel in se, vel in vie-

(i) Hebr. est, *ei eujtu en*, proprio ejus domino, et *Midi tui*, id est, eo die quo confitebitur se peccasse.

timis sibi succedentibus juxta modum jam explicatum. Ita Lyranus, Dionysius, Cajetanus et noster Lorinus, ac insinuant Septuaginta, qui jugo sacrificium, *Exod.* xxix, 38, vocant *bSeu-*

id est oblationem assiduitatis sive continuationis, quæ assiduo et continuo Deo adolercitur. Rursum licet per holocaustum proprio hic intelligatur jure, uti docet Hesychius, Abulensis et Hugo Victorinus, (amen Radulphus, lib. IV, cap. i, quodlibet accipit, vultque sanciri hic, ut cujuslibet holocausti qualibet hora, etiam matutina oblata incensique caro, tota sequenti nocte super altare relinquantur, ut sensim evaporans in fumum et cinerem abeat. Nimirum hoc ritu movebat Deus fideles, ut mysticis charitalis, orationis, nliarumque virtutum victimis, jugiter illi succedentibus Deum colerent, nec ullum tempus, imo* nec ullum momentum hac victima Deique cultu vacuum esse debere. L'ode S. Bernardus : « Omne tempus, inquit, quo de Deo non cogitas (cum amando, laudando, invocando), te perdidisse existima; » ac S. Dominicus, et ex eo S. Thomas Aquinas : « Religiosus, inquit, semper cum Deo aut de Deo loquatur. »

Tropologice : « Vir perfectus tota nocte hujus sæculi et præsentis vilæ, ignis sui, id est charitatis et fervoris sui flammam illustrem servare debet; ut, vero mane (æternæ gloriæ) illucescente, sub Dei præsentia in sternum fulgeat, » inquit Radulphus.

Ver» io. io. Ignis (quo scilicet comburetur jure holocaustum jam dictum) in (ita legendum, non ex, uti legunt Biblia Plantin.) eodbm altari erit, — q. d. Ignis hic erit ipsius altaris, non alienus, non aliunde illatus. Unde hebraico est, *ignis altaris ardebit*, vel *accendetur in eo*, scilicet altari, g. d. Aliunde non inferetur ignis in altare, sed in ipso jugiter erit ardens. Hoc Gentiles imitati sunt impulsu dæmonis, qui est simia Dei et divini cultus; nam in sacrificiis religioso igne ex certa materia utebantur. Unde in iis ignem ex olea, lauro, vel crassioris corticis quercu, aut cujus caudex cavus fungosusque foret, accendere vel adolere nefas erat; hæc enim ligna habebant ut ominosa et detestata. Porro hunc ignem victimarum subdita face accendebant, et cum partim ex fumo quos globos volveret, quantum vel so attolleret, partim ex flamma, si lucidior aut obtusior, et qua specio foret, ii qui Capnomantes dicebantur, observabant, indeque divinabant, teste Giraldo, *syntag.* 17. Hinc rursum apud Persas et Romanos sacer ignis jugiter ardebat, cujus cura demandata fuit virginibus Vestalibus : de hoc igne plura cap. ix, vers. 23 et 24.

Trotto- Tropologice, altare est cor, fidelis Christianus i csl sacerdos ignis lucens et ardens, inquit Origenes, *homil.* 4, est lucerna fidei et charitalis, de qua dicitur *Lue.* xii, 35 : * Lucernæ ardantes (sint) in manibus vestris. » Hic ignis, inquit S. Gregorius, lib. XXV *Moral.* vu, lignis, id est exemplis

Patrum et præceptis Dominicis, quotidie fovendus et excitandus est, idque *mane*, id est matutina oratione et meditatione (quod quam utile sit, utinam intelligant et reipsa in praxi experiantur omnes, præsertim Ecclesiastici), estque in cordibus electorum inexlinguibilis : nam etiam post hanc vitam fervor charitalis eorum mentibus accrescet; quisque huic semper quotidie holocaustum imponit, quia omne vilium quod in se male vivit, exurit; imponit et adipem pacificorum, quia interna novem charitalis impinguano, pacem inter nos et Deum faciens, odorem de nobis suavissimum reddit. Ita et Rupertos.

11. SPOLIABITUR PRIORIBUS VESTIMENTIS. — Quia Vert-tl. licet oblatio cinerum ex altari, esset functio sacra in loco sacro, tamen elatio cornu mdcin extra castra non erat sacra. Unde eos efferens sacerdos, vestes sacras quas sacrificans induerat, exuebat, casque relinquebat in loco sancto sive tabernaculo, et induebat vestes suas vulgares.

Er IN LOCO MONDISSIMO USQUE AD FAVILLAM CONSUMI faciet, — non cineres, sed cineribus mixtas partes lignorum, necdum omnino in cinerem resolutas, et si quæ partes adipis carniū vel ossium, igne non omnino consumpte remanserint, quæ omnia sub cineribus comprehendit hic Moses : hæc enim extra castra iterum comburenda u incinerant, ut nil nisi cineres superesset : in cineres enim meros redigendum erat holocaustum. <nt <k-

Hæc minima etiam a sacris hominibus fieri vult huius lex, ut ostendat ml eorum quæ ad Dei cultum perlinent, exiguum estimari debere, inquit S. Cyrillus, lib. XII *De Adoratione*.

12. Et IMPOSITO HOLOCAUSTO DESUPER ADOLEBIT Vers, tí* adipem pacificorum, — puta adipem cum renibus, quæ ex hostia pacifica jussit Deus sibi offerri et cremari, cap. ii, vers. 3. Sensus ergo est : mane compone struem lignorum in altari, et impone illi omnes carnes holocausti, et si quæ præterea sint hostias pacificæ offerendæ, accipe ex iis adipem earum, eosque pono super jure holocaustum, ut simul cum eo crementur. Nolo enim seorsim solum adipem cremari.

I I. Hæc est lex sacrificii et libamentorum. — Vers. it. «Sacrificii,» scilicet farrei, non carniū; Hebr. enim est *mincha*, de quo cap. ii (1). Unde Noster se explicans subdit : a et libamentorum; » cl hic significat *id est*. Libamenta enim hic vocantur, non a libando, sed a libis et panibus qui ex libamentis, id est ex simila et farre conficiuntur vel confici possunt. Unde quæ hic libamenta, vers, seq. similam vocat.

16. Reliquam autem partem similæ comedet Vers. te. Aaron cum filiis suis. — Intellige, nisi polluti essent et contaminati; hi enim arcebantur sacris tam epulis quam locis, ut patet cap. xxv, vers. 6.

(!) Fertam de quo nunc agitur, illud est, quod sacrificio quotidiano solebat addi : diversum igitur est ab eo, quod ab homine privato offerebatur, et cap. v describitur.

Nota : *ex mincha*, ici est sacrificio farreo, pole-
rant comedere soli masculi, scilicet soli sacerdo-
tes eonimquo filii, ut patebit vers. 18. Ex hostia
vero pacifica pars illa quæ cedebat sacerdoti, po-
terat comedi ab omnibus qui do familia erant sa-
cerdotis, etiam feminis et servis emplitiis, non
tamen mercenariis, ut patet cap. xxii, vers. II.
Unde filia sacerdotis, quæ nupserat viro alterius
tribus, non poterat ea vesci, nisi mortuo marito
redisset ad domum et familiam patris, ut patet
cap. xxii, vers. 13.

Denique hæ sacra; cpulæ comedi debebant, « in
loco sancto, » pula *in atrio tabernaculi*, uti habent
hic Hebrea, Greca, Chaldæa et Latina Romana;
male enim legitur in Plantin. : *in loco sanctuarii
tabernaculi* (1).

ira.17 17. Ideo AUTEM NON FERMINTABITUR, QUIA PARS
fjus in Domini offertur incensum (7. d. l'ars
similao Deo oblata fermentari non potuit, juxta
legem *Levit*, n, 11; ergo neo decet reliquam ejus
partem, quæ sacerdotibus comedenda cedit, fer-
mentari, quia hæc etiam pars est sacrificii Domino
oblata, et censetur illi oblata per sui partem seu
pugillum, qui Domino incensus est : ideoque)
Sanctum sanctorum erit (id est, sanctissimum erit
ac separatum a profanis, cedetque solis sacerdo-
tibus), SICUT PRO PECCATO ATQUE DELICTO, — *Q. d.*
Sanctissimum erit, sicut sanctissimum est sacri-
ficiu pro peccato et pro delicto : hoc enim pec-
cata expiat, et sanctificat offerentes. Gravis hic est
difficultas, quomodo distinguatur delictum a pec-
cato, quam resolvam cap. vu, vers. 1.

vtn. i>. 18. Mare tantum stirpis Aaron comedent illud.
— Putat Abulensis Mosen hic loqui de *mincha*,
sivo sacrificio pro peccato ; illud enim a solis
masculis debuisse comedi. Verum hoc arctius est;
Moses enim loquitur in genere do *mincha*, sicut
locutus est de holocausto, vers. 9 : nam de hostia
pro peccato agit vers. 25. Rursum *mincha*: pro
peccato non poterat imponi thus, quod tamen
hic minchæ imponi jubetur; ergo non agitur hic
de *mincha* pro peccato : quolibet ergo *mincha*,
id est simila Deo oblata, habebatur admodum
sancta, periodo ac sacrificiu pro peccato et de-
licto, ideoque non poterat comedi nisi a sacer-
dotibus corumque filiis masculis. Ita Cnjetanus.
Undo *mincha*, utpote puræ similitie sacrificiu,
purius et sanctius erat hostia pacifica : hæc enim
comedi poterat etiam a feminis et a servis familiæ
sacerdotis, uti dixi vers. 16.

Legitimis sempiternum erit, — quasi dicat:
Huc lex et sanctio erit sempiterna, id est tamdiu
durabit quamdiu durabit lex vestra; durabit
•■emper, sive toto tempore legis veteris, donec ei
lex nova succedat.

Omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur, —

(1) /fiique fermento. Sic Cl apud Romanos Flami-
Diali « farinam fermento imbutam attingerò fas non
erat, » auctore Gellio, *Soci. Alt. lib. X, cap. xv.*

id est sanctificari debet et mundari, ne immun-
dus sacra contingat et foedet. Futurum ergo hoo
accipiendum est imperativo, non indicative; alio-
qui onim falsam redderet sententiam, ut palet
Aggæi ii, 44. Ita Abulensis.

20. II. ICest oblatio Aaron et filiorum ejus, — Ver». w.
id est pontificis et minorum sacerdotum; sic smpo
inferius Aaron appellative sumitur pro pontifice
quolibet. Nam do Aaronis persona hæc accipi
non possunt, utpote qui jam erat consecratus
pontifex, antequam Leviticus a Deo dictaretur,
ut patebit cap. vin; vers. 1. Ita aliqui.

Verum nihil prohibet *Aaroncm* hic simpliciter
capi pro ipso Aaron et ejusque successoribus; nam
valde probabile est in ejus consecratione, non
tantum victimas carniū proscriptas *Exod.* xxix,
sed etiam *mincha* hic proscriptum, fuisse Deo
oblatum ; in omni enim victima adhibebatur *min-
cha*, ut dixi cap. n.

Deinde consecratio Aaronis fuit perfectissima,
et exemplar consecrationis aliorum pontificum
illi succedentium : ergo hoc mincha aliis adhibi-
tum, multo magis Aaroni adhibitum fuit.

Dico ergo hic osse hystorologiam, atque hanc
legem latam esse ante consecrationem Aaronis
et ante Leviticum : hoc tamen loco reponi, quia
Moses hoc loco simul pertractare voluit, quid de
qualibet hostia esset faciendum, an illa cremanda
esset an comedenda, ut dixi cap. vi, vers. 9.

Decimam partem ephi offerent, — puta unum
gomor similro, quod totum igne comburebatur;
nam, ut dicitur vers. 23 : « Omne sacrificiu sa-
cerdotum igne consumetur; » secus erat m *mincha*
laicorum : in illa enim tantum pugillus Deo ado-
lebatur, reliquum vero cedebat sacerdoti, ut dixit
Moses vers. 15 et 16.

Sacrificio sempiterno, — quod semper deinceps
in consecratione sacerdotum offerri debeat (2).

21. Offeret autem eam sacerdos qui patri jure vers : i
successerit, — puta sacerdotis filius primogeni- cl''
tus, nisi is, deformitate aliqua impediēte munus
pontificium, ab eo arceatur, de qua cap. xxi,
vers. 18; tunc enim ejus loco succedebat secundo
genitus, et eo deficiente tertio genitus. Apud He-
breos enim pontificatus ad seniore pontificis
filium, sacerdotium ad reliquos ejus filios jure
hæreditario devolvebatur.

22. Tota cremabitur. — Ih braico erit b,17D *calil*, v. U.
id est holocaustum, ut vertunt Septuaginta, et ut
holocaustum tota cremabitur. Holocaustum ergo
Geri hic idem est quod totum cremari; nec enim
mincha proprie erat holocaustum : holocaustum
enim erat victima, puta animal, mincha vero erat
simila.

23. Omne enim sacrificiu sacerdotum igne con- v(r). t).

(a) *sempiterno*, id est quotidiano, ait Rosenmulterus
ad li. 1.

Vera. 21, Hobr. est, *in tartaglile cum oteo paretur* (fer-
tum); *fríxum o/ferai illuil, coxionei ferti* (n frustra com-
minuti, id est, coctum more ferti in frusta comminuti.

rumetur. — « Sacrificium, » scilicet símil®, vel farreum : hebraico enim est *mincha* ; nam de victimis suis pacificis potuisse sacerdotes comedere, patet *Exod.* xxix, 28.

V0H.SS 2.». Sanctum sanctorum est, — quasi dicat : Hostia pro peccato valde sancta est ; est enim peccati legalis expiatrix, ac propterea eam immolari volo eodem loco quo holocaustum, scilicet ad septentrionalem plagam altaris holocausti, ac comedi in loco sancio, id est in atrio tabernaculi ; denique sancio sanctum esse, quidquid eam tetigerit. Hinc latine *sanctum* a *sancio* venit ; sancire enim proprie est consecrare aliquid sub sanguine hosti® ; undo *sanctum* dicitur quasi sanguine consecratum, et *sanctio* proprie vocatur lex qu® suo decreto terrorem peen® adjungit : sic sanet® erant victim® pro peccato, quia pro sanguine peccatoris suum sanguinem Deo offerebant.

Mystice, voluit significare Deus hostiam pro peccato, id est contritionem et poenitentiam (qua peccator se totum, suamque vitam et sanguinem Deo offert), sacrificium esse sanctissimum, sibique gratissimum instar holocausti. Ita Isy-

ver», s#. 26. Sacerdos qui offert, comedit eam. — Ergo hostia pro peccato perlinebat ad solum offerentem, ilique soli jure cedebat, ab coquo et filiis ejus masculis comedenda erat ; poterat tamen offerens et alios sacerdotes eorumque filios masculos ad ejus esum advocare, ut patet vers. 29. Et hoc est quod dicitur *Osce* iv, de sacerdotibus :
rtcwij « Peccata populi mei comedent ; » peccata, id est
populi hostias pro peccatis oblatas : est metonymia. Ita
duT'û. Cyrillus, Thcophylactus et Theodoretus ibi ; id-
cerdou», que ut significaretur muneris sacerdotum esso,
?dol?0 ut Prcc*bus et oblationibus suis peccatu populi deleant et comedant, id est consumant. Ita Alexander Papa, *epist.* 2, et habetur 1, *Quast.* 1, cap. *Ipsi sacerdotes* ; Anastasius Nic®nus, lib. *Quast.* in *Script.*, sub finem ; Ruflnus in *Osce* iv, Thcodorelushic, *Quast.* X, hæcque causa affertur cap. x, vers. 17.

Averso et contrario sensu hæc accipiunt, et in malos sacerdotes intorquent S. Hieronymus, Gregorius, homi). 17 tn *Etang.*, Bernardus, serm. 77 in *Cantic.* : « Sacerdotes, inquit, pravi peccala populi comedunt, quia peccata delinquentium foveant, ne temporalia stipendia amittant. » Verum hoc est præter mentem Scriptur® ; sic enim Patres subinde ludunt in verbis Scripturae ; dum ca aliis etiam contrariis rebus accommodant.

Vh». 17. 27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctifica-

bitur, — id est, aliquo modo sanctum habebitur, ut non possit nisi certa præmissa cærcmonia ad usum profanum rursus converti, ut si vestis erat, debebat lavari prius ; non tamen transfundebat suo contactu similem sibi sanctitatem in res alias quas tangebatur, ut patet *Aggari* n, 13, quia sic processus fuisset in infinitum.

Tropologice Radulphus : « Carnes, ait, hosti® pro peccato tangentem sanctificant, quia poenitentium gemitus imitantem emundant. »

Si DE SANGUINE ILLIUS VESTIS FUERIT ASPERSA, LAVABITUR in loco sancto, — puta in atrio tabernaculi, ut sic lota ad profanos usus redire, et a profanis hominibus indui possit. Abulensis pulchram hic dat regulam : « Si res, ait, sacra, qu® con- Cimo- u tangebatur, talis erat, ut per contactum aliqua ejus ³³¹^ l pars, humor vel succus adhæreret rei tangenti, ttloraaJ" tunc res tangens aliquo modo sanctificabatur, alias non. » Verbi gratia, si sanguinem hosti®, si carnes Deo oblatas tangeret, sanctificabatur, non autem si tangeret altare, vasa sacra, aut vestes sanctas.

28. Vas autem fictile, in quo cocta est (hostia Vm.il. pro peccato), confringetur, — quia vas fictile cum sit porosum, facile humorem aliquem carniū sanctificatorum imbibit : quare illud confringi jubeo, ne deinceps profanis usibus serviat, itaque caro sancta vel humor sanctus profanis rebus misceatur indecenter et irreverenter. Aliam causam dat Theodorctus, *Quast.* XII : « Vasa, inquit, viliora, utpote fictilia, couteri præcipit Deus ; alia vero qu® pretiosiora sunt lavari jussit, ut illa vi-

« IIII

doccretque quantum malum sit peccatum, quod hac hostia figuratur. » Hostia enim pro peccato licet sancta sit, tamen quia pro peccato est, aliquid habet abominabile et abolendum.

Quod si vas æneum fuerit (vel metallinum, a quo omnis caro sancta defricari possit, et effundi in locum mundum), defricabitur.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vestit de carnibus ejus. — Hostia ergo pro peccato a solis masculis, iisque sacerdotibus, aut eorum filiis comedi poterat. Vm.it.

30. Hostia enim quæ coquitur pro peccato, cujus v«r»io. SANGUIS INFERTUR IN TABERNACULUM (quod fiebat ; H hostia pro peccato pontificis et totius populi, uti dictum est cap. iv, vers. 6 cl 18), non comedetur, sed comburetur igni. — Talis enim tota cremanda erat extra castra, uti jussit Deus cap. iv, vers. 12 et 21, quod etiam notat et citit Apostolus, *Ilebr. mt, II*, uti dixi cap. iv.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS

Describitur lex et ritus hostia pro delicto, et vers. 11, hostia pacificorum, scilicet a quibus, et quando utraque comedi debeant. Deinde, vers. 23, vetat Deus esum adipis victimarum omnisque sanguinis. Denique, vers. 30, ex hostia pacifica pectusculum, et armum dextrum consignat sacerdoti sacrificanti.

I. Ilæc quoque lex hosliæ pro delicio, Sancta sanctorum est: 2. idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur et victima pro delicto; sanguis ejus per gyrum altaris fundetur. 3. Offerent ex ea caudam et adipem qui operit vitalia, 4. duos renunculos, et pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis; 5. et adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto. G. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est. 7. Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto, utriusque hosliæ lex una erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. 8. Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus. 9. Et omne sacrificium similæ quod coquitur in clibano, et quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis a quo offertur: 10. sive oleo conspersa, sive arida fuerint, eundis filiis Aaron mensura æqua per singulos dividetur. 11. Ilæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino. 12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctaque similam, et collyridas olei admixtione conspersas; 13. panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis: 14. ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, et erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem; 15. cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane. 1G. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die; sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est: 17. quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet. 18. Si quis de carnibus victimiæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti: quin potius quæcumque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit. 19. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, vescetur ex ea. 20. Anima polluta quæ ederet de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. 21. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei quæ polluere potest, et comederit de hujusmodi carnibus, interibit de populis suis. 22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 23. Loquere filiis Israel: Adipem ovis, et bovis, et capræ, non comedetis. 24. Adipem cadaveris morticini, et ejus animalis quod a bestia captum est, habebitis in varios usus. 25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. 2G. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus. 27. Omnis anima, quæ ederet sanguinem, peribit de populis suis. 28. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 29. Loquere filiis Israel, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul et sacrificium, id est, libamenta ejus. 30. Tenebit manibus adipem hostiæ, et pectusculum; cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti, 31. qui adolebit adipem super altare; pectusculum autem erit Aaron, et filiorum ejus: 32. armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedit in primitias sacerdotis. 33. Qui obtulerit sanguinem et adipem, filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum in portione sua. 34. Pectusculum enim elevationis, et armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis

eorum pacificis, et dedi Aaron sacerdoti, et filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Israel. 35. Ilæc est unctio Aaron et filiorum ejus in cæremoniis Domini die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur, 30. et quæ præcepit eis dari Dominus a filiis Israel religione perpetua in generationibus suis. 37. Ista est lex holocausti, et sacrificii pro peccato atque delicto, et pro consecratione et pacificorum victimis, 38. quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israel ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

Vers. i. i. ijec quoque lex vostis pro delicto. — Gravis hic est difficultas, quomodo distinguantur sacrificium pro peccato et sacrificium pro delicto. 0 lomodo *peccatum* hebraica vocatur נחל chattat; Septuaginta áuaprix; *delictum* vero hebraico vocatur tu® et ETON *ascom*; Septuaginta vertunt -XxuoíXnx. lie- turn? bræi *peccatum* interpretantur esso illud quod est contra præcepta affirmativa, quæ ipsi in S. Scriptura tot esse asserunt, quot sunt ossa in corpore humano, nempe 218; *delictum* vero esso illud quod est contra præcepta negativa, quæ ipsi lot numerant quot sunt dies in anno, videlicet 365. Utraque sigillatim enumerat Genebrardus in fine *Chronolog.* ult. edit. *Secundo*, e converso S. Augustinus hic, *Quæst. XX*, per *peccatum* intelligit culpam commissionis, *per delictum* culpam omissionis. ita et s. Gregorius, hom. 21 in *Ezech.*: « Hoc, a'b inter peccatum et delictum distat, quod peccatum est mala facere, delictum vero est bona derelinquere, quæ summopere tenenda sunt. » quoi Addit S. Gregorius: a Vel certo peccatum in opere ignoran- est, delictum in cogitatione. » Ita et plerique recentiorcsSjUt Lyranus, Abulensis, Isidorus Clarius, Petrus Serranus. Alii aliter hæc distinguunt. Verum dico *peccatum*, cum a delicto distinguitur (nam sæpe hæc duo pro eodem accipiuntur, ut palet cap. iv, v, vi), esso illud quod prudenter et scienter committitur; *delictum* vero quod ignorantiter fit, puta per imprudentiam, oblivionem, vel etiam inscientiam, maxime *juris*; uti Ct cum quis legem ignorat, vel ejus est oblitus.

Prohit. Probatur *primo*, quia ita ca distinguunt Procorrimo. pjus jdo* et s. Hieronymus in cap. xl *Ezech.* vers. 39, imo et Septuaginta ibidem; nam hi omnes *delictum* vertunt á-puxv, id est *ignorantiam*. *Secundo*, quia ita vertit noster Interpres, cap. v, vers, nil., dicens: a Quia per errorem deliquit (Hebraico ETON *ascom*) in Hominum.» *Tertio*, quia Septuaginta hic *delictum* vertunt ctavqUtaxv, quod idem est ac si dicas rXr.vi&ftttxv, id est *pratercuram*, vel ¿¿¿Aux, id est *negligendo*, uti hic nonnulli vertunt: uti fit cum quis per negligentiam ignorat vel obliviscitur id quod lex præscribit, quodque ipse facere debet (I). *Quarto*, quia hanc sententiam etiam aliterl S. Augustinus, camquo

probat ex *Psalm*, xvm, 13, et *Psalm*, lxxviii, 6, *Jacobi* IV, 17. Quæ sane loca videntur peccatum tribuere scienti®, delictum ignorantiae.

Dices: Quomodo ergo Moses, cap. vi, vers. Oi/ctx». nlt., hostiam pro culpa pontificis vel totius populi vocavit hostiam pro peccato, cum tamen cap. iv, vers. 2, 3 et 13, dixerit hanc culpam esse ignorantiam.

Respondeo: Id fecit, ut ostenderet peccati pontificis et totius populi gravitatem, ignorantiamque d™ illorum qui legem scire debent et facile possunt, pentcui quique alios eam docere tenentur, non habentur dam esse ignorantiam, sed scientiam. Addo tam hic quam alibi sæpe peccatum cum delicto confundi, ac pro eodem sumi.

Aliter respondet Ribera, libro IV *De Templo*, cap. vi, scilicet in peccato pontificis et populi de quo cap. IV, intervenire ignorantiam facti duntaxat, ut cum quis nescit, alienum esse quod capit, aut sacrum esse quod edit, aut pollutum esse quod tangit; in delicto vero intervenire ignorantiam juris, aut potius delictum vocari juris et legis oblivionem: verbi gratia, cum quis facit aliquid quod nescit lege esse prohibitum, aut certe legis non recordatur. Hæc responsio subtilis et probabilis est, sed probatu difficilis (2).

3. Offerent ex ea (hostia pro delicto) caudati, ven-t* — Hac cauda tropologice monetur peccator, «qui lubricos affectuum motus corrigere cupit, ut huic proposito suo perseveranti® finem jungat,» ait Radulphus.

(9) Sunt et multæ aliæ opiniones circa hanc difficillimam questionem quarum novem recenset Roschmullerus ad b. l. Juxta Ailloli, sacrificia pro *peccato* in culpis ex interna potius cujusque fragilitate aut defectu exortis, sacrificia vero pro *delicto* in culpis ob exteriores causas, sive cæ person®, sive res fuerint, admissis, locum habuerunt. Nostram quod attinet sententiam, censemos cum Philone, *de victimis*, tom. H, cdil. Mangey, sacrificia pro delicto oblata fuisse pro legali quadam solito majori iniquatione, v. g. leprosi, Nazaræi; pro rituum sacrorum graviore violatione; pro decimarum aut primitiarum omisa oblatione; pro Lisa Dei majestate, v. g. cura quis, ne proximo rem concreditam, aut casu repertam, aut vi extortam restituere cogeretur, fraudi perjurium addidisset, etc. Addo, quod ait Josephus, *Archæol.* lib. III, cap. ii, § 3, sacrificium pro debito ab illo oblatum fuisse, qui peccavisset, et sui quidem peccati conscius esset, sed non ab alio redargui posset aut criminiis convinci, solo conscientie instinctu cogente hominem, ut reatum suum, quem clam hactenus habuerit, confiteretur, ejusque expiationem expeteret.

(1) HesychiusiO.r.uuOà; exponit Lcpitli; Arpav, ájxaprávbn, vocem illam deducetis a -Xtv et uft.o.; quasi dicat *prater modum et concentum*. ita ut quidquid inconcinnum, inconditum, indecorum admittitur, nXiuu-pikiux dicatur.

- Ven. e. 6. ŪMNTS MASCULUS DR SACERDOTAL! GENERE IN LOCO SANCTO VESCITUR (VCSCÍ poterit) HIS CARNIBUS. — Proprio hostia pro delicto erat sacerdotis offerentis, uti et hostia pro peccato. Eadem enim utriusque est ratio et lex, ut dicitur vers 7. Poterat tamen offerens, partem hostiæ comedendam dare aliis sacerdotibus, eorumque filiis masculis, non autem feminis.
- Tropologice, in agenda poenitentia nihil decet esse femineum, sed forti opus est sensu et virili intentione, inquit Isychius. Viriles et heroicas veterum poenitentias lege apud Climachum, gradu 5, qui est *de Pœnitentia*.
- Ven. h. s. Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus, — quia ex holocausto, quod totum Deo comburitur, nil aliud est reliquum, quod sacrificanti rependatur, nisi pellis.
- Ptllii Tropologice, pellis est symbolum patientiæ, ut 119 ^9 et x,x> 20, quæ sacerdotis pate»- propria est virtus et vestis. Ita Isychius. a Si mens, bt.qu» ait S. Gregorius, lib. V *Moral.*, forti intentione in Deum dirigitur, quidquid in hac vita sibi amarum sit, dulce æstimat : omne quod affligit, requiem putat. » Unde patiens est perfectus, qualis debet esse sacerdos : « Ille enim, ait S. Gregorius, lib. V, cap. XIV, vero perfectus est, qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens, patientiam deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte necdum profecit. Hinc in Evangelio Veritas dicit : In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patiens ergo animam possidet, quia cunctis mentis motibus ex virtute dominatur. Ei quo se laudabiliter vincit et frangit, infractum se fortiter exserit, quia cum in suis voluptatibus superat, sese ad contraria invictum parat. »
- Ven. io. 10. Sive oleo conspersa, sive arida fuerint, CUNCTIS FILIIS AARON MENSURA ÆQUA PER SINGULOS dividetur, — id est, æqualiter per singulos dividetur, ut habent Hebrea, Chaldæa, Septuaginta. Ita videlicet, ut cuique suus dies, suæ vices obtingant, quibus ministrans et fungens sacerdotio omnia quæ offeruntur, sibi vindicet, perinde ut faciunt alii sacerdotes suis vicibus. Ha optimo hæc cohærent cum versu precedenti, quo jussit Deus *mincha* cedere sacerdoti offerenti. Ita Radulphus, Lyranus, Abulensis.
- Alii, ut Isychius, hunc versum accipiunt de simila non cocta, quasi illa fuerit omnibus sacerdotibus æqualiter dividenda; versum vero precedentem accipiunt de simila cocta, sive libis et panibus, qui omnes cedebant offerenti. Verum hanc distinctionem difficulter patitur nostra versio, et ipsa rei natura : nam juxta contrarium est convenientius, scilicet panes, ne arescant, statim in singulos æqualiter distribui : similam vero crudam a singulis offerentibus ad pinsendum asservari.
- v«n. ii il. Coctamque similam et collyridas. — Et hic sumitur pro id est : nam siinlia conspersa et subacta cum est cocta, hoc est; ut habent Hebrea *frixa in sartagine*, est collyrida, sive libum frixum. Ita Chaldæa et Septuaginta. Noster Interpres collyridam, alibi *crustulam* vocat.
13. Panes quoque fermentatos, — non ut ex ven 11 iis aliquid inferatur altari: hoc enim vetitum est cap. ii, vers. 11 ; sed ut ii sacerdotibus offerantur tanquam donaria quibus ipsi vescantur.
- Cu.M HOSTIA GRATIARUM QUÆ IMMOLATUR PRO PACIFICIS. — Hebraice : *Cum hostia gratiarum actionis pacificorum ejus*, id est, cum hostia quæ immolatur in gratiarum actionem pro pace, id est salute et beneficiis a Deo obtentis. Hostia enim pacifica erat duplex : una pro pace, id est salute, impetranda, altera pro ea impetrata, quæ proinde vocatur *miD toda*, id est confessio, laus, gratiarum actio : unde Greci vertunt θριον abfew, id est, sacrificium laudationis, quo Deus Deique majestas et beneficentia laudantur et celebrantur : utraque harum rursum erat spontanea vel votiva.
14. Ex quibus (panibus fermentatis) unus mover», ii. primitiis offeretur Domino, — ut scilicet cedat non Deo in sacrificium, sed sacerdoti vicem Dei gerenti in cibum. Cæteri panes, per hunc unum primum, etiam Domino oblati censebantur.
16. Si VOTO VEL SPONTE QUISPIAM OBTULERIT HOSTIAM, EADEM SIMILITER EDETUR DIE. — Clljus legis causa *prima* fuit, ne quid sacri cibi corrumpere-
tur, ne, si rancidæ aut pulridæ fierent hæc carnes, vilesceret religio victimarum. *Secunda*, quia sacer cibus non est in penum retrudendus, sed omnibus indigentibus proponendus, inquit Philo et Theodoretus, *Quæst.* VII.
- Sed cur victima pro gratiarum actione oblata eodem die comedi debebat, ex voto vero vel sponte oblata comedi poterat die secundo?
- Respondeo, quia prior gratiarum actionis dignior erat, quam secunda ex voto vel sponte oblata, hoc nomine, quod hæc eliciebatur ex voti necessitate, vel ex spe impetrandi aliquod beneficium; illa vero ex animo grato, liberali, pio, et in laudes Dei effuso prorumperebat.
- Allegorica causa fuit, ut per varias figuras et observantias idem significaretur, videlicet eodem die hujus vite consummanda et peragenda esse omnia fidei et bonorum operum sacrificia, nihilque in tertium diem resurrectionis et æternitatis servandum esse. Hoc enim significat id quod hic dicitur : « Quidquid tertius dies invenerit, ignis absumet. » Idipsum est quod monet Sapiens, *Eccles.* IX, 10, dicens : « Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. » Ita Procopius, Beda, Radulphus, Orígenes. Aliquando enim omne tempus, omnisque duratio dividitur in duos dies, unum præsentis vite, alterum future : aliquando in tres, per affusionem ad passionem et resurrectionem Christi, ut duo sint dies præsentis vite, tertius dies sit æternitatis et resurrectionis. Rur-

sum Orígenes et Beda per duos dies accipiunt duo Testamenta, novum et vetus, puta tempus legis Mosaicæ et Evangelico), per tertium diem accipiunt æternitatem.

V«rt 18. 18. SI QUIS DE CARNIBUS VICTIMÆ PACIFICORUM DIE TERTIO COMEDERIT, IRRITA FIET OBLATIO, — 7. d. Per posteriorem hanc prævaricationem legis huius, qua reservat carnes sacras in tertium diem, perdet gratiam quam priori sacrificio, et hostia pacifica promeruit apud me. Unde Hebræa habent : *Non placebit mihi offerem.*

Ven. io. 10- Caro qua aliquid tetigerit immundum, ROM COMEDETUR, SED COMBURETUR IONI.—a Caro, n scilicet oblata Deo, quæ post immolationem aliquo modo polluitur, non comeditur, sed comburetur, idque ob reverentiam sacrificiorum, igne non sacro sed profano, quia jam amplius non est caro victimæ et sacrificii, cum ab eo ob immunditiam rejiciatur. Dico *caro Deo oblata*; nam alia carne non sacra, etiamsi quid immundi tetigisset, licebat vesci, ut patet *Deutcr. xn*, 13, 22. Dico *post immolationem*; nam si ante eam cum deferretur ad altare, polluta fuisset caro victimæ, non licebat quidem eam offerre et immolare; poterat tamen ipsa in quosvis profanos usus converti.

Qui FUERIT MUNDUS, VESCETUR EX EA, — non carne immunda jam dicta: hæc enim iussa est comburi, sed hostia pacifica, videlicet si non sit polluta, sed munda et talis qualis oblata est; de hostia enim pacifica egit a vers. 11 hucusque.

Ven to. 20. Anima polluta (homo pollutus) quæ ederit DE CARNIDUS HOSTIA PACIFICORUM QUÆ ODLATA EST Domino, perdidit de populis suis, — 7. d. Homo pollutus, si ausus fuerit carnes Deo sacras comedere, Deo ultore in mortem incurret, vel in hac vita præsentem, vel in futura æternam, si videlicet sciens id fecerit: sin ignorans comederit, expiabitur sacrificio quod præscriptum est cap. v, vers. 3.

Vcrs.ti. 21. Et qua tetigerit immunditiam hominis, — puta fæces et stercora: hic ergo homo tam pollutus in se, quam si quid pollutum tetigerit, arceatur esu pacificorum.

Vcr*.t3. 23. Adipem ovis, et bovis, et capra non comedetis, — quia hæc tria sunt quæ Domino immolantur, unde eorum adipem mihi depono, etiamsi illa domi mactetis ad esum, patet ex vers. 25.

ven.24. 24. Adipem cadaveris morticini, et ejus animalis quod a bestia captum est, habéditis in varios usus. — Loquitur hic de adipe animalis immundi ad sacrificium, sed mundi ad esum.

Pro quo nota: Animalia munda ad sacrificia erant tria tantum jam dicta, videlicet ovis, capra et bos; animalia vero munda ad esum, præter hæc tria, erant alia septem, scilicet bubalus, cervus, caprea, tragelaphus, oryx, pygargus et camelopardalis, de quibus capite xi. Jam adipe animalium mundorum ad sacrificium, etiamsi illa non sacrificarentur, vesci omnino erat illicitum,

ut dixi versu precedenti. Adipe vero aliorum, quæ munda tantum erant ad eum, si illa morticina erant, id est sponte mortua, vel capta et occisa a bestia, vesci quoque erat illicitum, ut patebit capite xi, versu 31; eo tamen ad alios usus uti licebat, uti hic dicitur: alias eorum adipe vesci licitum fuisse videtur, ut dixi cap. III, vers. 17. ita Abulensis.

25. St QUIS ADIPEM QUI OFFERRI DEBET, — puta Vert.23 adipem capre, ovis et bovis, quæ sola offerri debent; nulla enim alia offerre licet. Pakt ex Debraio et Chaldæo, qui habent: *St quis comederit adipem pecoris, ex quo offertur oblatio coram Domino, exterminabitur de populo suo*; nullum enim adipem animalis immolabitis, etiam si aelu non immolaretur, comedere poterant Hebræi; sed is totus Deo adoleri debebat, si animal occideretur Hierosolyma^a ubi erat templum, de quo DeuLxn, 21.

29. Qui OCCIDERIT VICTIMAM PACIFICORUM DOMINO, Vert. 29. OFFERAT SIMUL ET SACRIFICIUM, ID EST LIBAMENTA ejus, — puta, offerat mincha sive libamen ex simila, ut ita Deo plenum ex carne et simila, vel pane exhibeat convivium, ut dixi cap. ii.

30. Tenebit manibus adipem uostix et pectuscu- Ven. io. LEM: CUMQUE AMBO OBLATA DOMINO CONSECRAVERIT (non sacerdos, sed laicus offerens), tradet sacerdoti. — Laxius enim erat sacrificium pacificorum præ aliis: unde et magna ejus pars partim sacerdotibus, partim offerentibus cedebat.

Oblationis hostiæ pacifiæ hic erat ritus, uti Ritni tradit R. Salomon cl Hebræi. *Primo*, sacerdos jugulabat animal, et in partes conscindebat. *Secundo*, accipiebat pectusculum animalis occisi, et adipem ejus, eaque ponebat super manus laici offerentis. *Tertio*, manibus hisce suas manus supponebat sacerdos, iisque eas elevabat, mox deprimebat; ac rursum transversim ducebat a dextra in sinistram in modum crucis, versus quatuor mundi plagas, ut significaret Deum totius mundi esse dominum. Hic enim est ritus *tenupha*, de quo dixi *Exodi XXIX*, 26. *Quarto*, adipem cum renibus in altari Deo cremabat; mox armum dextrum et pectusculum sibi accipiebat sacerdos offerens. Danique reliquam carnem reddebat laicis eam offerentibus, qui eam comedebant in atrio tabernaculi. Erat enim hæc comestio complementum et consummatio sacrificii pacifici, perinde ac sumptio Eucharistiæ et consummatio sacrificii Eucharistici. Simili modo quælibet alia victima, nupte Deo sanctificate, comedenda erat in atrio templi, ut patet cap. vi, vers. 16, et cap. vu, vers. G. Idem significat hæc lex et phrasis crebro repetita: « Epulaberis coram Domino, » id est in atrio templi, ut patet *Deutcr. xn*, 12 et 18, et cap. XIV, vois. 26, et cap. xvi, vers. II et 14: epulum enim hoc sacrum maxime fiebat ex hostiis pacificis. Audi clarum hac de re textum, *Deutcr. xxvn*, 7: a Immolabis hostias pacificas, coincdesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo.

Veri.3*. 34. Pectusculū! Emm elevationis (quod scilicet per elevationem *tenupha* jam dictam, in altum est Deo oblatum), et arjiuh separationis (Deo scilicet separatum, ut sacerdotibus vice Dei de-
Ar-nn, tur) (i) dedi Aaron sacerdoti et filiis ejus.—Cur d it»r «t ex hostia pacifica pectusculum et armus dexter hMtiá cesserint sacerdoti, symbolic» causa fuit, quod «dont pectusculum significet fidem, sanam doctrinam, et cordatam sapientiam : armus sive brachium dextrum significet constantem secundum fidem et virtutem operationem, quibus utrisque fulgere, et populum erudire debet sacerdos. Ita Isychius, Badulphus, et aptissimo Orígenes, *hom.* 5 in fine, ubi sic ait : a Quod ergo sacerdotis pectus, aut quale? plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni divina intelligentia, imo plenum Deo : quale brachium? multa sollicitudo, labor, vigili®, quibus convertat peccatorem, qui proinde offerat hostiam salutaris, Deo gratias agat : redui in qua hostia pars sacerdotis efficitur pectusculum, bat luin* ut indicium quod pectus et cor, quod «pén, ante mala cogitabat, sacerdotis labore converti. ar-sum, recepit bonas cogitationes, et ita munda- iXdiX, uin csl* ul i)cum possit videre; similiter et bra- it uix> Chium indicium est, quod mala ejus opera et sinistra convertit in dextram, ut essent secundum Deum, n El S. Gregorius, ll part. *Pastoral*, capite in : «Divina, ait, lege annum sacerdos dextrum in sacrificium accipit et separatum, ut non solum sit ejus operatio utilis, sed et singularis; nec inter malos tantum quæ recta sunt faciat, sed bene quoque operantes subditos sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat; cui in esu quoque pectusculum cum armo

(1) Pro *separationis* hebr. est *elevationis*. Alia scilicet motionis erat species, quæ fiebat sursum deorsum, ita ut pars illa sacrificii offerenda elevaretur, priusquam imponeretur ane.

tribuitur, ut quod do sacrificio precipitar sumero, hoc do seipso dicat immolare, et non solum pectore qua recta sunt cogitet, sed et spectatores suos ad sublimia arma operationis invitet : nulla prospera præsens vito appetat, nulla adversa pertimescat. » Quin et Gentilis Persius, *Satyr.* 2, pontifices vult dare superis

Compositum jus, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto.

35. !Lec est unctio Aaron ET FILIORUM EJUS IN Vers. 35, ceremoniis Domini. — Hebraice *est, de* (id est in, et tn, id est cum) *ignitionibus Domini*, id est oblationibus ignitis, sive igne crematis Domino, juxta ritum et caeremoniam praescriptam cap. vi, vers. 20, et fusius *Exodi* xxix. Est hic epilogus omnium præcedentium (2).

36. Religione perpetua. — Hebraice, *sanctione*. Ver>.36. sive *lege perpetua*.

37. Ista est lex holocausti. — Sex hic sacriliorum genera jam descripta enumerantur : videlicet *primo*, holocaustum; *secundo*, mincha sive sacrificium farreum; *tertio*, sacrificium pro peccato; *quarto*, sacrificium pro delicto; *quinto*, sacrificium pro consecratione sacerdotum; *sexto*, sacrificium pacificum. Verum, ut dixi cap. 11, proprie tantum erant quatuor species sacrificii : nam sacrificium pro delicto refertur ad sacrificium pro peccato; sacrificium vero pro consecratione sacerdotum ad omnia refertur : nam in ea omnis generis sacrificia offerebantur.

38. Quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, — id est in deserto montoso, et juxta montem qui proprie Sinai dicitur. Nam non in hoc monte, sed in tabernaculo Deum dedisse has leges Mosi, dixi cap. i, vers. 1.

(2) Pro *unctio* ex hebreo vertendam est *dimensio, portio*, ut ipsa Vulgata habet *Rum*, xvm, 8.

CAPOT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Aaron consecratur a Afose pontifex, et filii Aaronis consecrantur sacerdotes; hinc primo, lavantur et induuntur vestibus sacerdotalibus, vers. C. Secundo, vers. 14, offertur vitulus pro peccato; et vers. 18, aries in holocaustum; et vers. 22, aries alter in hostiam pacificam. Tertio, vers. 24, ungitur eorum auris dextra et politas. Quarto, vers. 33, jubentur per septem dies manere in tabernaculo.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum, et unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, 3. et congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi. 4. Fecit Moyses ut Dominus imperaverat, congregataque omni turba ante fores tabernaculi, 5. ait : Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri. G. Slatimque obtulit Aaron et filios ejus. Cumque lavisset eos, 7. vestivit pontificem subucula linea, accingens eum balteo, et induens eum tunica hyacinthina,

et desuper humerale imposuit, 8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina et Veritas. 9. Cidari quoque textit caput; et supeream, conica frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus. 10. Tulit et unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua. 11. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, et omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo. 12. Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, et consecravit; 13. filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jusserat Dominus. 14. Obtulit et vitulum pro peccato; cumque super caput ejus posuissent Aaron et filii ejus manus suas, 15. immolavit eum; hauriens sanguinem, et tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum, quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus. 16. Adipem vero qui erat super vitalia, et reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, adolevit super altare: 17. vitulum cum pelle et carnibus, et fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus. 18. Obtulit et arietem in holocaustum: super cujus caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus suas, 19. immolavit eum, et fudit sanguinem ejus per circuitum altaris. 20. Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, et artus, et adipem adolevit igni, 21. lotis prius intestinis et pedibus, lotumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei. 22. Obtulit et arietem secundum, in consecratione sacerdotum; posueruntque super caput ejus Aaron et filii ejus manus suas: 23. quem cum immolasse! Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextrae Aaron, et pollicem manus ejus dextra, similiter et pedis. 24. Obtulit et filios Aaron; cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextra, et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum; 25. adipem vero, et caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis et armo dextro separavit. 26. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, et collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipem, et armum dextrum, 27. tradens simul omnia Aaron, et filiis ejus. Qui, postquam levaverunt ea coram Domino, 28. rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis sacrificii Domino. 29. Tulitque pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus. 30. Assumensque unguentum, et sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron et vestimenta ejus, et super filios illius, ac vestes eorum. 31. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas. Panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens: Aaron et filii ejus comedent eos: 32. quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus, ignis absumet. 33. De ostio quoque tabernaculi non exhibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestra. Septem enim diebus finitur consecratio: 34. sicut et impraesentianim factum est ut ritus sacrificii compleretur. 35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi præceptum est. 36. Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

Hoc caput idem est cum cap. xxix *Erodi*. Ritus enim consecrationis Aaronis et sacerdotum, qui ibi proscribitur, hic factus et completus narratur. Repetit ergo Moyses hæc in Levitico, ut omnes sacrificiorum caeremonias, et maxime in sacerdotum consecratione adhiberi solitas, simul

hoc libro complectatur. Itaque paucis notis caput hoc expediam: reliqua vide cap. xxix *Exodi*.

1. Locutusque Iste Dominus ad Moysen. — Venerunt. t. similis est hæc omnia quæ hoc cap. narrantur, per anacaphalæosin sive recapitulationem hic recenseri; nam tabernaculum jam ante erat cre-

tum, ut patet Erod. ult. vers. IG; simul autem cum erectione tabernaculi facta est hæc Aaronis et sacerdotum consecratio, ut patet ibidem vers. 12.

ver», s 5. Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri. — Narrat Josephus Israelitas voluisse Moscn creare pontificem, sed eum se excusasse precepto hoc Domini, jubentis Aaronem consecrari pontificem, eo quod ipse occuparetur colloquio Domini, et regimine populi.

v»n t 6. Statimque obtulit Aaron et filios ejus. — Pro *obtulit* hebr. est anp' *iacercb*, id est *accedere fecit*; Septuaginta, *adduxit*; Chaldæa, *applicavit*; sic et vertit Noster, *Exod.* xxix, 4, dicens: « Applicabis Aaron et filios ejus ad ostium tabernaculi, » sistendo videlicet eos Domino, offerendoque eos ad Dei ministerium: sic enim solemniter Domino oblatis sunt Levitas in sua consecratione, *Num.* vin, vers. li et 21.

Vfn. 7. 7. Vestivit pontificem. — Octo vestibus hoc or- u'V * d*ne vestiebatur Pontifex. Induebat *primo*, femo- txd.,00 ralia linea; *secundo*, super ea tunicam lineam; *tertio*, hanc tunicam cingebat cingulo; *quarto*, huic tunicæ lineos injiciebat tunicam hyacinthinam; *quinto*, huic superinducebat cphod cum rationali; *sexto*, ephod cingebat cingulo polymito; *septimo*, caput operiebat tiara; *octavo*, tiare appendebat laminam auream, cui inscriptum erat, Sanctitas, vel *sanctum Domino*. Minores vero sacer- OutBor -•i? ccrd°tes quatuor tantum induebant vestes, scilicet *primo*, femoralia; *secundo*, tunicam lineam; tBID. *tertio*, zonam; *quarto*, tiaram: carebant ergo ipsi tunica hyacinthina, cphod cum rationali, ejusque cingulo, ac lamina aurea inscripta nomine tetragrammalo. Vide dicta Erod. xxvm.

Nota: Aaron quasi pontifex et vicarius Dei, vestibus pontificalibus indutus representabat tabernaculum, id est Ecclesiam, et consequenter Deum tabernaculi presidentem, et in eo quasi in domo sua residentem. Nam primo, pectorale, sive rationale judicii representabat arcam: sicut enim arca tabulas lapideas continebat, ita rationale continebat 12 gemmas. *Secundo*, sicut arca in tabulis continebat legem scriptam, ita rationale continebat scripturam urim et tummim: nam in eo scripta erant *doctrina et veritas*. *Tertio*, ephod rationalis representabat propitiatorium arco*. *Quarto*, arca habebat duos cherubim: sic tunica pontificis duos habebat onychinos. *Quinto*, lamina pontificis cui inscriptum erat, *Sanctitas Domini*, representabat gloriam Domini quæ habitavit in tabernaculo. *Sexto*, tunica pontificis significabat velum et cortinas, quæ totum interior tabernaculum claudebant. *Septimo*, sicut tabernaculum representabat coelum omniaque elementa: sic in veste poderis totus erat orbis terrarum, inquit Sapiens.

Nota *secundo*: Pontifex ab aliis sacerdotibus differebat quinque prærogativis. Primo, pontifex erat primogenitus, vel senior Aaronis, ejusque successorum, filius: alii ætate erant inferiores.

Secundo, ille per totam vitam unus erat; alii plures erant. *Tertio*, in sanctuarium, puta in Sanctum sanctorum, solus se in anno, puta in die expiationis, ingrediebatur: aliis illud nunquam licebat. *Quarto*, alias vestes et ornatum majorem habebat pontifex, quam alii. *Quinto*, moriente pontifice hoinicidæ fugitivi redibant ad suos; quod non fiebat in morte aliorum sacerdotum.

Subucula linea, — quæ *Exodi* xxvm, vocatur tunica linea et stricta.

9. Laminam auream consecratam in sanctifica- Ven.». TioNE, — q. d. Laminam auream olei unctione consecratam ad usus sanctos. Hebraico est ©nnp nexer *haccodes*, id est *coronam*, vel *diadema sanctitatis*, id est sanctum.

11. Cumque sanctificans, — scilicet taberna- Ven.H. culum et supellectilem ejus, ungendo illa oleo sancto. Sanctificatio ergo hæc non erat aliud, quam unctio tabernaculi et vasorum ejus, qua consecrabantur Deo.

14. Obtulit et vitulum pro peccato. — *Exodi* Ve».n. cap. xxix, vers. 33 et 36, jubetur quotidie per septem dies, offerri vitulus: ergo id ita factum est, licet hic non exprimatur; satis tamen innuitur vers. 34.

15. Quo (altari) expiato et sanctificato fudit Ven.is. reliquum sanguinem ad fundamenta ejus. — Hebraice est: *Ita expiavit altare, et sanguinem fudit ad fundamentum altaris, et expiavit illud ad sanctificandum in eo*, hoc est, ut Septuaginta, *ad propitiandum super eo*, ut videlicet deinceps altare hoc eo ritu consecratum serviret hostiis, quibus propitiatur et placatur Deus. Ergo hac cæremonia consecratum est altare.

30. ASSUMENSQUB UNGUENTUM ET SANGUINEM QUI Vers. 30. ERAT IN ALTARI, ASPERSIT SUPER AARON. — Nota: Unguentum hoc erat compositum ex myrrha, Duetto cinnamomo, calamo, casia et oleo olivarum, ut patet *Exod.* xxx, vers. 23 et 30. Unctio ergo, vel jotnm potius effusio unguenti in capite, erat consecra- qtuiiif tio pontificis, ut patet hic vers. 12, et *Exod.* xxix, 7. Unctio vero communis pontifici et minoribus sacerdotibus, erat aspersio unguenti sanguine mixti super eos, et vestes coruin; adhæc unctio auris dextre et pollicum, ut patet *Exod.* xxix, 20. In pontificis ergo consecratione triplex erat lustratio: scilicet effusio, unctio et aspersio, tam olei, quam sanguinis; in minorum vero sacerdotum consecratione tantum erat duplex, scilicet unctio et aspersio. Effusio enim denotans plenitudinem graliæ, spiritus et potestatis, propria erat pontifici. Voluit Deus hic docere in Ecclesiastica Morall- hierarchia debere esse ordinem, sive subordina- tcr* tionem cum mutuo respectu et concordia. Apte pnm0. S. Hieronymus *ad Nepotianum*: « Esto, ait, sub- jectus Pontifici tuo, et quasi parentem animæ ama. Sed Episcopi sacerdotes sciant se esse, non dominos: honorent clericos quasi clericos, ut ipsis Episcopis quasi Episcopis a clericis honor deferatur. Scitum est illud oratoris Domitii: Cur

ego, inquit, lo habeam ut principem, cum tu mo non habeas ut senatorem? »

Scendo. *Secundo*, hæc unctio monebat pontificem, quam misericordia (cujus symbolum est oleum), charilale aliisque virtutibus pollere, et cæleris antecellere debeat. « Lux gregis, inquit S. Gregorius, est flamma pastoris. Decet enim Dominicum Pastorem, et sacerdotem moribus et vita clarescere, quatenus in eo tanquam in vito suæ speculo plebs sibi commissæ et eligere quod sequatur, et videre possit quod corrigat. » Idem, in Pastora/. : « Ab imperitis, inquit, pastorale magisterium quanta temeritate suscipitur? cum sit ars artium regimen animarum. Hoc est magisterium disciplinæ, ut culpis discrete noverit parcere, et pie resecare. » Et rursum : « Tantum, ait, debet populi actionem actio transcendere Præsulis, quantum distare solet a grege vita pastoris. » Nam ut ait Claudius, I *Silicon*. :

Scilicet in vulgus manant exempla regentum;
Ulque ducum lduos, sic mores castra sequuntur.

Idem Honorium Imperatorem ita monet, *Consul*. 4:

Hoc te prxterea crebro sermone monebo,
IH te totius medio tollaris in orbe
Vivero cognoscas, cunctis tua gentibus essa
Facta palam, nec posse dari regalibus usquam
Secretum vitiis.

Mystice. Mystice de unctione et oleo triplici, primo, compunctionis, *secundo* devotionis, *tertio* pietatis, vide S. Bernardini!, semi. 10 in *Cantio*, Unguentum ait, contritionis bonum est, quo unguntur pedes Domini; unguentum devotionis melius, quo ungitur caput; unguentum pietatis optimum, quo totum ungitur corpus Domini. Unguentum contritionis est in peccatorum recordatione; devotionis, in beneficiorum Dei recordatione; pietatis, in proximorum sublevatione.

Idem, serm. 22 in *Cantic*. : Quatuor, ait, unguenta Christi Pontificis sunt : sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio; sapientia, in prædicatione; justitia, in absolutione peccatorum; sanctificatio, in conversatione; redemptio, in passione. Ibidem, quatuor unguenta Christi ait esso quatuor virtutes cardinales : hisce enim imbui et roborari contra adversa et prospera debet Pontifex et quivis fidelis qui Deo militat, ejusque obsequio se addicit.

Idem toto serm. 2 in *Cant*, tractat, de unctione et oleo misericordiæ, et inter alia ait : a O quæcumquo es anima sic allecta, sic imbuta rore misericordias, sic affluens pietatis visceribus, sic te om-

nibus omnia faciens, sic facta libi ipsi tanquam vas perditum, ut caderis presto ubique semper occurras atque succurras, sic denique mortua tibi, ut vivas omnibus : tu plano tertium oplimumque unguentum felix possides, et manus luæ distillaverunt totius suavitatis liquorem. Memor erit Deus omnis sacrificii lui, et holocaustum tuum pinguescet. »

Adferl deinde exempla, a Talis erat Paulus, curn ait : Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? Et Job dicens cap. xxix et xxxi : Oculus fui cæco, et pes claudus : pater eram pauperum, conterebam molas iniqui. Si comedi buccellam meam solus, etc. El Joseph, qui postquam universam .Egyptum post se fecit currere in odorem unguentorum suorum, etiam suis venditoribus eandem demum fragrantiam propinavit. Et Samuel lugens Saul qui se quærebat occidere. Et Moses dicens : Dimitte populo huic; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti. O vere hominem unctum unctione misericordiæ ! Et David : Memento, ait, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus. Et Jeremías, de quo dicitur II MacA. xv : Hic est frater amator, et populi Israel: hic est qui mullum orat pro populo, et universa sancta civitate. Hoc unguento pietatis Magdalena unxit Christum. »

33. Septem ex di diebus finitur consecratio. — Vm. 33. Hebraice, *septem dictus implebit*, supple oleo, id est consecrabit per unctionem olei manus vestras: ita Septuaginta; idque *primo*, ad hoc, ut per septem hosco dies discant novelli sacerdotes obivisci rerum terrenarum, et cum Deo versari in tabernaculo, id est atrio tabernaculi. Secunde, ad hoc, ut per septem hosco dies admoneantur, se in totam vitam consecratos esse Deo, et in ejus familiam et domum transisse. Septem enim dies sunt omnes dies septimanæ. Ita Cyrillus, libro H *De Adorat*. : a Septem diebus, inquit, id est semper el perpetuo. »

34. Sicut impræsentiarum factus est ut rites v«s. 31. SACRIFICII COMPLERETUR,— q. d. Sicut SangUÛUÛ viclimæ aspersi estis vos, et vestes vestræ hac die, ad complendum rilum sacrificii pro consecratione oblatis : ita oportet facere, haneque aspersionem iterare per septem dies, quibus perficitur sacerdotum consecratio.

36. FæCERUNTQUE CUNCTA QUM LOCUTUS EST DO—Vert. 31. MINUS PER MANUM MOYSI,— id CSt, per MOSCII, quasi per instrumentum et manum suam. Est enim manus organum organorum, ait Aristoteles, lib. II *De Anima*. Hic hebraismus passim occurrit in Scriptura.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Aaron celebrat primitias. Unde primo, vers. 8, offert vitulum pro peccato suo, et arietem in holocaustum. Secundo, vers. 15, offert victimas populi, scilicet hircum pro peccato, vitulum et agnum in holocaustum, bovem et arietem in hostiam pacificam. Tertio, vers. 23, populo benedicit, ac mox ignis de calo descendit, omnesque ejus victimas devorat.

1. Facto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron et filios ejus, ac majores natu Israel, dixitque ad Aaron : 2. Tolle de armento vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum, ulrumque immaculatum, et offer illos coram Domino, 3. et ad filios Israel loqueris : Tollite hircum pro peccato, et vitulum atque agnum anniculos et sine macula, in holocaustum, 4. bovem et arietem pro pacificis; et immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes : hodie enim Dominus apparebit vobis. 5. Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses ad ostium tabernaculi ; ubi cum omnis multitudo adstaret, G. ait Moyses : Iste est sermo, quem præcepit Dominus : facite, et apparebit vobis gloria ejus. 7. Et dixit ad Aaron : Accede ad altare, et immola pro peccato tuo ; offer holocaustum, et deprecare pro te et pro populo, cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus. 8. Slatimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo : 9. cujus sanguinem obtulerunt ei filii sui ; in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basim ejus. 10. Adipemque et renunculos, ac reticulum jecoris, quæ sunt pro peccato, adolevit super altare, sicut praeceperat Dominus Moysi : 11. carnes vero et pellem ejus extra castra combussit igni. 12. Immolavit et holocausti victimam ; obtulcruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum, 13. ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite et membris singulis obtulerunt; quæ omnia super altare cremavit igni, 14. lotis aqua prius intestinis et pedibus. 15. Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum : expiatoque altari, 16. fecit holocaustum, 17. addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, et adolens ea super altare, absque cæremoniis holocausti matutini. 18. Immolavit et bovem atque arietem, hostias pacificas populi ; obtulcruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum ; 19. adipem autem bovis, et caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, et reticulum jecoris, 20. posuerunt super pectora; cumque cremati essent adipes super altare, 21. pectora eorum et arcos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut præceperat Moyses. 22. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostiis pro peccato, et holocaustis, et pacificis, descendit. 23. Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii, et deinceps egressi, benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multitudini : 24. et ecce egressus ignis a Domino, devoravit holocaustum, et adipem qui erant super altare. Quod cum vidissent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.

veil, < i. Facto autem octavo die, — a consecratione Aaronis et tabernaculi, ut patet ex cap. præced., vers. 33, qui dies octavus fuit mensis primi, anni secundi exitus ex Ægypto; qui fuit annus mundi 2155, a diluvio “48. Hoc ergo anno et die Aaron enas quasi primitias celebravit.

Allegorico, dies octava est tempus legis Evangelios, quo octavam resurrectionis Christi colimus, et ad eandem tendimus, et quo apparuit gloria, id est magnifica et gloriosa gratia Christi Salvatoris nostri, qui se obtulit pro peccato suo, id est hominum, in se suscepto; obtulit et victi-

COMMENTARÍA IN LEVITINO!, cap. IX.

mas Ecclesia) suor, puta hircum, id est pœnitentia; agnum, id est innocentiam; bovem et arietem, id est labores et patientiam populi sui Christi ani. Ita ex S. Gregorio Radulphus.

Vocavit Moyses Aaron et filios ejus, — ut hi novelli sacerdotes sua prima sacrificia offerrent; hac de causa convocati sunt et majores natu populi, ad honorandas videlicet sui pontificis primitias, et ut victimas suas per cum Deo sacrificarent.

Ven. 2. 2. Tolle de armento vitulum pro peccato. — Licet enim paulo ante Moses hostiam pro peccato luo, o Aaron, obtulerit, tamen et tunc jam recens creatum pontificem omnis generis victimas, ac consequenter etiam hostiam pro peccato offerre volo, tum ut hoc symbolo doceam, neminem sibi certo persuadere debere peccata sibi esso remissa, vel ita esse remissa, ut nihil pœnæ pro iis luendum supersit; tum ut usquequaque incipias exercere tuum quasi characterem ordinis, id est, potestatem offerendi quamvis victimam.

Ve«. 3. 3. Ad filios Israel loqueris. — « Loquere is, » scilicet tu, o Aaron novelle pontifex. Nam tibi jam incumbit auctoritas pontificia, ut precipias victimas populo.

Tollite hircum pro peccato. — Licet enim pro certo et determinato populi peccato jussit Deus immolari vitulum capite iv, vers. 14, hic tamen, quia indeterminate pro peccato populi in communi fit sacrificium, precipitar immolari non vitulus, sed hircus, ideoque nec sanguis ejus inducitur in Sanctum, ad aspergendum altare thymiamatis, uti in vitulo preceptum est cap. iv, vers. 12 et 20.

Anniculos. — Ita legendum est cum liebræo, Septuaginta et Romanis, ita ut tam vitulus, quam agnus præcipiatur esse anniculus.

Ven. i. 4. Immolate eos (adducite ad me, ut ego eos immolem pro vobis) coram Domino, — coram altari holocaustorum, sive coram ostio tabernaculi.

In sacrificio, — puta farreo. Hebraice enim est, *in mincha*. Ad omnem enim victimam adjungebatur mincha, id est sacrificium furris vel panis, ut patet *Nuincr.* xv, quia sine pone aut farro non prandetur.

Hodie Dominus apparebit, — mittens ignem de cœlo, qui sacrificia vestra comburet (1).

Vcn. 5. 5. Tulerunt ergo cincta, — postquam Aaron jussus a Mose id præcepit, uti dixit vers. 3.

Vers. 10. 10. ADIPEMQUE ET RENUNCULOS AC RETICULUM JECORIS, quæ sunt (parles hostiæ, puta vituli) pro peccato, adolevit, — id est, addenda et cremanda imposuit altari: nam igne cœlesti hæc, et sequentes victimæ postea consumpta sunt, vers. 24.

Vm. ii. 11. Carnes vero et pellem ejus extra castra combussit igni, — juxta legem latam cap. iv, 12.

(1) Alii: Nubes lucidissima et ignea in tabernaculum descendet.

15. Expiatoque altari, — per hoc sacrificium Ven. ts pro peccato, cujus sanguine unctum et aspersum est altare. Unde Hebraice est, *et espiami eo*, scilicet hirco, id est, ut Chaldæus, in *sanguine birci*, uli ante fecerunt sanguine vituli vers. 9.

Nota: Peculiariter sacrificio pro peccato tribuitur expiatio et consecratio altaris, quia per illud altare expiatur, id est aspergebatur per cornua sua sanguine: itaque dedicabatur ad expianda deinceps peccata, per sacrificia in eo offerenda.

Nola *secundo*, hic subiitelligi, in hoc sacrificio facta esse illa quæ solent, quæque præscripta sunt cap. vu, vers. 2, 3, 4, videlicet adipem esse Deo incensos, et reliquum sanguinis fusum fuisse ad basim altaris.

17. Addens in sacrificio (*mincha*) libamenta, — Ven. n. olei et vini, de quibus *Nunur.* xv, 4: quam legem jam fuisse latam, ex hoc loco patet; licet posterius, *Numcr.* xv, referatur.

Absque cjuæ onus holocausti matutini, — id est, absque eo quod omitteretur, vel impediretur iuge sacrificium, matutinum et vespertinum.

19 et 20. Adipem, caldam, et posuerunt super ventera, — non sua, sed pecorum jam immolatorum, quæ postea separavit Aaron, adipem et caudam Deo comburens, pectusculum vero et armos elevans coram Domino, ut dicitur vers. seq. Patet ex Hebreo. Pectusculum enim et armus dexter non cremabantur, sed elevata et oblata Domino cedebant sacrificanti, uti dictum est cap. vir, vers. 31 et 32.

22. Er EXTENDENS MANUS AD POPULUM, BENEDIXIT ei. — Aaron scilicet novellus pontifex. Forma benedictionis fuit illa quæ habetur iVum. vi, 24, scilicet: « Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui; convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. » Hujus benedictionis exemplum et fructus exstat in *Paralip.* xxx, 27, cujus figura veritas in Christi benedictione tum alias, tum in ascensione ad colos paruit.

Nola: Videtur hic duplex fuisse benedictio; Aaron enim videtur bis benedixisse populum: *primo*, cum ipse composuisset hostias super altare; *secundo*, post egressum ex tabernaculo: tum enim cum Mose benedixit populo vers. 23.

Sicque completis Hosnis (id est hostiarum jugulatione, concisione et impositione in altare) descendit — Aaron sacrificans; restabat enim hostiarum crematio, quæ postea facta est per ignem colitasmisum. Quia et quæ vers. 10, 13, 17, 20, de ca dicuntur, per anticipationem accipienda sunt, ut patet vers. 21. Hic ergo videtur fuisse ordo et series rei: *primo*, Aaron jugulavit et immolavit omnes basco victimas; *secundo*, compositis simul holocaustis, et adipibus pacificorum et victimarum pro peccato super altare holocaustorum, Moses et Aaron ingressi sunt tabernaculum, oraturi Deum ut mitteret ignem de cœlo, qui hasce hostias consumeret (id enim futurum scivit et præ-

dixit Moses, ut patet vers. 4), simul ut incensum adolcrenl super altare thymiamatis. *Tertio*, post eorum preces advenit ignis divinus e cœlo, victimasque consumpsit. *Quarto*, hoc videns populus laudavit Deum, cui deinde Moses cl Aaron benedixerunt, cumque domum dimiserunt. *Quinto*, vitulus oblatus pro peccato Aaronis, elatus est extra castra, ibique totus cum pelle combustus est, uti dicitur vers. 11.

Vera,u. 23. Er deinceps egressi. — Ha legendum cum Hebraeis, Chaldæis, Septuaginta, Romanis; male ergo in aliis, etiam Planlinianis, legitur *ingressi*.

APPARUITQÜE gloria Domini, — puta *ignis egressus*, id est productus et emissus, a Domino, qui devoravit holocaustum et adipēs pacificorum, ut sequitur. Hunc ignem in victimas Aaronis misit
imij a
iwomi».)CUS ut ordinem sacerdotalem legis veleris a se
inidrroravit
hostiia Aaron, ©art institutum, cl suas de sacrificiis leges hoc miraculo confirmaret, cl quasi obsignaret; alquo ut populi reverentiam erga sacerdotes cl sacrificia accenderet. Sic ignis c cœlo descendens probavit sacrificium cl religionem Eliæ certantis contra Raal ejusque sacerdotes, III *lieg.* xvm, 21 cl 38. Idem ignis probavit sacrificia Salomonis in dedicatione templi, II *Paralip.* vir, I. Vide dicla *Exodi* ni, 2. Sic Gentiles fabulati sunt do suo igno divino : sicut de Seleuco proditum est, qui cum Jovi in Pella victimam immolaret, ligna aris imposita ultro arsisse feruntur. Et Servius in illud *Ænad.* XII, « qui federa fulmine sancit: » Quia, inquit, apud majores ar® non incendebantur, sed ignem divinum precibus eliciebant, qui incendebat victimas; indeque Jupiter Elicius appellatus est. Sed hæc vel fabulosa sunt, vel dætno- nis arte et ope peracta.

Nota *primo* : Ignis hic octavo die ab erectione tabernaculi, cl consecratione sacerdotum, mis- sus fuit a Deo in altare, ejusque victimas; nam primis septem diebus consecrationis sacerdotum, Moses in sacrificiis suis communi usus est igne; post diem vero octavum et ignem hunc e cœlo Lapsum, deinceps eo usi sunt sacerdotes in sacri- ficiis: quem quia Nadab et Abiu non adhibuerunt, sed externum et profanum intulerunt in altare, idcirco igne Domini afflati cl consumpti sunt, ut dicetur cap. X.

hfhkfe Nota *secundo* : Illic ignis debebat a sacerdoti-
pnVj bus summa cura, apposis lignis, aliisque fo-
J' t 7 mentis jugiter foveri cl conservari, ut patet *Levit.* vi, 12; unde deinceps ab cis semper in taberna-
l cu^o9 templo servatus est, usque ad
)« 7kL tempus captivitatis Babylonie® et conllagralio-
torU. dis templi; ea conn imminente, sacerdotes ignem hunc divinum ex altari et templo extulerunt, at- que in puteo absconderunt; quem soluta capti- vitate requirentes jubente Nehemia, non ignem, sed loco ignis aquam crassam repéreront, quæ in cumdcu ignem rursum, sacrificante sacerdote, est conversa; quo igne postmodum usi sunt sa- cerdotes in secundo templo Zorobabclis, atque

in hujus rei et miraculi memoriam, instituerunt festum dati, vel potius redditi ignis: hæc omnia patent H *Machab.* i, 19 et scq.

Tradunt Ilebnci in igne isto sacrificia absu- mente leonis faciem conspectam fuisse, ut repræ- sentaretur Christus, qui est leo de tribu Juda, quique iinmens® charitatis suæ igne pro nobis in cruce hostia factus, omnia nostra peccata ab- sumpsit, nosque Deo Patri reconciliavit. Addunt et alia mulla, scilicet *primo*, quod ignis hic non polcrat extingui aquis, etiamsi ilumina incide- rent cl obruerent cum; *secundo*, quod non indi- gebat nutrimento; Deus tamen volebat ut sacer- dos illum nutriret; *tertio*, quod servabatur panno purpureo involutus. Sed hæ sunt fabulæ Judaico?: cur enim tanta cura jussit ignem hunc nutriri Deus, nisi quia non tantum aquis, sed et defi- ciente fomite et lignis, cxtinclus fuisset? Errant *secundo* Judæi, dum censent ignem hunc coeles- tem in secundo templo semper defuisse; contra- rium enim patet ex II *Machab.* i, 19. Hallucinat in' *tertio* Abulensis, dum censet ignem hunc post octavum diem defecisse, eo quod deinceps in de- serto per 38 annos non sacrificarmi llebræi; ac proinde cos in Chanaan, cum rursum sacrificare cœperunt, ignem non c cœlo, sed c silice natura- liter elicuisse, coque sacrificia cremasse. Ignem enim hunc nunquam defecisse, patet lum ex loco fcc"t ' *Machab.* jam citato, tum ex eo quod jussit Domi- deferto, nus cum perpetuo nutriri et conservari, cap. vi, vers. 13. Ha Hibera, lib. V *De Templo*, cap. xvii, et alii passim. Pari modo jussit Deus in mensa panes propositionis jugiter, etiam in deserto sibi apponi, ut patet *Numcr.* vu, 7.

Mystice, ignis symbolum est castitatis et puri- tatis divin®, quam homines, maxime sacerdotes imitari debent. Hinc Horn® virgines Vestales pari observantia ignem sacrum et pudicitiam conser- vabant; sed et ignem ipsum, vilæ pariter et cas- litatis symbolum, Vestam vocabant : sic enim dc ca canit Ovidius in *Fastis* :

Nec tu alimi Vestam, quam puram intdlige flammam;
Nataque dc flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quæ semina nulli remittit,
Nec capit; et comites virginitatis amat.

De hoc igne sacro, ejusque custodibus canil et Virgilius, IV *Æncid.* :

Vigilemque sacraverat ignem,
Excubias divum æternas.

Hunc ignem dum servaverint et anxerint Chri- stiani, non metuent ignem illum, de quo scrip* tum est *Deutcr.* cap. xx-xii : « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novis- sima. »

Secundo, ignis est Spiritus Sanctus, qui in dic Pentecostes specie ignis descendit in Apostolos et Ecclesiam, semperque cum ca permanet, uti jam ante descenderat in Christum, *Joan, i*, 33. Ita

Tal» la
llebixo.
rum do
bodigoe.

Mydice
igni* rat
cattiti*
et jrarf*

vjr, jn. s
crar. l
CultfrlM
ignis fi-
eri. Vesti
quid!

Fed»»-»
diti

Isychius et Radulphus. Quomodo hic ignis nutriridebeat, dixi cap. vi, vers. 11.

Secundo, Porro quam ignis Dei, Spiritus Sancti, et charitat*s aPbun sil symbolum, audi. *Primo*, ignis est Spiritili quasi omnipotens, quia ferrum emollit, cl om-Siuc us nia metalla liquefacit. Talis est Deus, et charitas. tasobn *Secundo*, ignis si hortis est, terribilis est ac formionem. midandus, ut patet n incendiis et fulminibus; rrinw. 6jn vcr0 amicus, summe beneficus est : ignis Secunda. enim cibos coquit, et omniā ētiam durissima homini emollit. *Tertio*, ignis in tenebris ducatum QuirU. prestai, et perfugium. *Quarto*, ignis contrectantem adurit, astantem calefacit : ita minus et reverentor cum Deo agendum est. *Quinto*, ignis nunquam est otiosus ac languens, sed vividus et activus. *Sexto*, ignis in abstrusis silicis venis delitescit : ita Deus in rebus creatis iniimus est et Septima, abditus. *Septimo*, ignis est clarus et fulgidus, præ-OcUva. serliin in caligine. *Octavo*, ignis ab omni alia re secretus et purissimus est, nec in eo quidquam est quod non sit ignis; quinimo aurum, argentoni. tum, et alia metalla purificat. *Nono*, ignis aliis se communicat, et integer in se persistit, imo eo Decima, magis augetur. *Decimo*, summæ Dei sapientiae, bonitatis et potentiæ conjunctio in ignis luce, ca- Undeci- lore cl efficacitate mirifice exprimitur. *Undecimo*, Ina' ignis alia confringit cl obdurat, alia laxat et resolvit : sic Deus «cujus vult miseretor, et quem Duodeci- vult indurat, n Rom. cap. ix, vers. 18. *Duodecimo*, lLa' ignis plura inter se divisa liquefaciendo unit et coagmenta*: ita Deus gentes omnes in sua fide et Decima spiritu unit. *Decimo tertio*, ignis aquam etiam sibi UrIn' contrariam calefacit : sic Deus, etiam suis hosli- Dfdmi bus benefacit. *Decimo quarto*, ignis sursum ten- qtnrti. Cœlestis sum; hinc major ei efficacitas Decimi nest sursum, quam deorsum. *Decimo quinto*, ignis qvuiij. njs ajja ijqUCfaci^ aia non calefacit, ut adamantem et carbunculum; alia in fumum, alia in favillam., alia in cineres, alia in calcem convertit : Decimi ita varia est Dei et Spiritus Saucii operatio. *De- SCX,J' cimo sexto*, sicut ab igne manat lux et calor, ita a Patre, et Filius, et Spiritus Sanctus, ait Damasce- Decimi nus, lib. I *De Fide*, ix. Denique, ignis hic altaris i au. (am vjct;lllas> quam offerentes, quasi consecrabat et sanctificabat. Recte ergo dixit Heraclitus Deum esso ignem iitelligibilem. visiones Denique nolent hic sacerdotes quante dignila- lunf h s*nl sacr^ic*a, utpole quibus se insinuat et sacria- ostendit gloria Domini, ac consequenter quam dii. reverenti, sublimi et cedesti mento ca offerre debeant. Audi S. Cbrysostomum, lib. \1 *De Sacerdotio* : « Per id tempus (sacrificii) angeli sacer-

doti assident,cl cœlestium potestatum universus ordo clamores excitat, cl locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Vidit enim senex quidam admirabilis, eo tempore angelorum multitudinem fulgentibus vestibibus indutorum, altare ipsum circumdantium, atque sic capite inclinatum, ut si quis milites presente rege stantes videat. »

Ila S. Euthymius / Abbas, sub annum Christi 503, sacrificanssœpe vidit angelos, secum Deo ministrantes, cl sacra contrectantes. Alias vidit ignem, et lucem immensam desuper descendentem, quæ ipsum cum ministro usque ad finem sacrificii complectebatur : testis est Cyrillus in ejus Vita. Ha Spiritus Sanctus ignis specie S. Anastasium sacrificantem circumdedit, ut habetur in Vita S. Basilii.

Ita S. Basiliius sacrificium non peragebat, nisi divina visio ei ostenderetur; quæ cum quadam vice ob lascivum diaconi aspectum ei negaretur, eum ab altari amovit, ac mox visione redeunte sacrificium consummavit. Alias visus est sacrificans candidissimo lumine et candidatis angelis circumdari : testis est Amphilochius in ejus Vita.

Ra S. Gudwalus ante annos 500 Archiepiscopus existons, assidue prænuſsis jejuniis, vigiliis et precibus, celebrans cœlos vidit aperiri, angelos descendere, laudes Deo cancro cum ingenii reverentia; ipse vero ceu splendida lucis columna stabat, Sancta sanctorum tractans, et agnum Dei immolans.

Ita super caput S. Martini, dum sacrificaret, globus igneus apparuit, teste Severo.

Ita S. Plegilus presbyter sacrificans, vidit Christum instar pueri m hostia consecrata, offerentem se illi ad implexus et oscula: testis est Paschasius Corbciensis, lib. *De Corp, et sang. Domini*, cap. x1.

Mira quoque sunt, quæ refert S. Gregorius, homil. 37 in *Evanq.*, do S. Cassio Narniensi Episcopo celebrante assidue.

Joannes Moschus, in *Prato pirituali*, cap. exeix, commemorat senem, qui sacrificans videbat angelos dextra lævaquo sibi assistere. Idem, cap.tv, refert Abbatem Leonlium vidisse angelum stantem ad dextrum altaris cornu, cique dicentem : « Ex quo sanctificatum est altare istud, ego jugiter illi astare jussus sum. » Idem prorsus vidit et audivit Barnabas Abbas; ibidem cap. x.

Palladius, in *Lausiaca* cap. Lxxn, scribit Ammonali! vidisse angelum signantem cos, qui digno accedebant ad S. Synaxin, et cos qui fuerant ab co deleti, post triduum obiissc.

Et

*

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nadab et Abiu igne alieno thurificantest a Deo igne afflantur et occiduntur. Plangi cos a sacerdotibus telai Deus. Secundo, vers. 8, velai Deus vinum et siceram sacerdotibus tabernaculum ingressuris. Tertio, vers. 12, reliquias sacrificii a sacerdotibus comedi jubet.

1. Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis, posuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis praeceptum non erat. 2. Egressusque ignis a Domino devoravit cos, et mortui sunt coram Domino. 3. Dixitque Moyses ad Aaron : Ille est quod locutus est Dominus : Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron. 4. Vocatis autem Moyses Misael et Elisapban filiis Oziel, patris Aaron, ait ad eos : Ite et tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarii, et asportate extra castra. 5. Confestimque pergentes, tulerunt eos sicut jacebant, vestitos lineis tunicis, et ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum. 6. Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar, et Ithamar, filios ejus: Capita vestra nolite nudare, et vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, et super omnem caelum oriatur indignatio. Fratres vestri, et omnis domus Israel, plangent incendium quod Dominus suscitavit; 7. vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis : oleum quippe sancte unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta praeceptum Moysi. 8. Dixit quoque Dominus ad Aaron : 9. Vinum, et omne quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini ; quia praeceptum sempiternum est in generationes vestras. 10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum, 11. doccalisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locus est Dominus ad eos per manum Moysi. 12. Locusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar, et Ithamar, filios ejus, qui erant residui : Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento juxta altare, quia Sanctum sanctorum est. 13. Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut praeceptum est mihi. 14. Pectusculum quoque quod oblatum est, et armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu et filii tui, et filiae tuæ tecum : tibi cnira ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel : 15. eo quod armum et pectus, et adipēs qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, et pertinent ad te, et ad filios tuos, lege perpetua, sicut praecepit Dominus. 16. Inter hæc, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses, exustum reperiit; iratusque contra Eleazar et Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait : 17. Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ Sancta sanctorum est, et data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, et rogetis pro ea in conspectu Domini, 18. praesertim cum de sanguine illius non sit illatum intra Sancta, et comedere debueritis eam in Sanctuario, sicut praeceptum est mihi? 19. Respondit Aaron : Oblata est hodie victima pro peccato, et holocaustum coram Domino : mihi autem accidit quod vides, quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in caeremoniis mente lugubri? 20. Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

Vuj i. i \n»r.rn«QCB Nadau et Abiu filii Aaron tuu- quæ suspensa erant ad altare holocaustorum, ut
RiBCLis. — Ilcbr. *et acceperunt thunbula*, videlicet ea implentes incenso ingrederentur Sanctuarium,

et adolcrent super altare thymiamatis, uti præ-
A'adab et ceptum eral *Exod.* xxx, vers. 8 et 20. Videntur hi
seniores et digniores Aaronis filii voluisse suas
etiam, post patrem, ministerii sui primitias inire,
et pro gratiarum actione adolcre incensum. Undo
videntur hæc contigisse octavo dic, puta eodem
dio quo Aaron celebravit suas primitias, aut certo
paulo post; nam sicut primum sacerdotis munus
erat immolare, quod jam fecerat Aaron: ita se-
cundum erat adolcro thymiama, quod hi jam fa-
cere cogitabant; tertium eral accendere lucernas.

In atrio OFFERENTES CORAM DOMINO IGNEM ALIENUM, — Erat
ent da-jn atrio tabernaculi, puta in altari holocausto-
runb iBni8 sacer e cado lapsus, quem Deus jus-
cer et serat foveri, ut eo solo uterentur ad sacrificia < t
nu? thymiamata, uti dixi cap. præccd. vers. 24. Erat
in eodem atrio ignis profanus et communis, quo
utebantur ad coquendas carnes hosliæ pacificai,
et hosliæ pro peccato, quibus vescebantur in atrio
parlim sacerdotes, parlim laici offerentes. Eodem
usi fuerant ad domesticos usus Aaron, Nadab et
Abiu, septem diebus consecrationis suæ, quibus
continuo in tabernaculo versati sunt. Hoc ergo
igne profano, qui a sacris debebat esse alienus,
pro sacro in thurificationo sua usi sunt Nadab et
Abiu, « coram Domino, » id est, coram altari
holocaustorum, et coram ostio tabernaculi. Se-
cundo et verius, « coram Domino, » id est, in al-
tari thymiamatis (in hoc enim per thuribula ado-
lendum erat thymiama), quod erat coram Domino
residente in propitiatorio et Sancto sanctorum.

Cnr igno Quærcs, unde contigerit hic Nadab et Abiu lap-
alieno sus, ut igne profano uterentur ad adolendum
usi (uni thymiama?
Nadab
rl Abiu? Hebræi putant id cos fecisse ex temulentia, eo
rumo ffuod ebrii nescirent quid facerent. Ita R. Simeon,
R. Moses, II. Salomon. Huic sententia) favet, quod
Dominus post necem Nadab et Abiu, mox vers. 8,
Aaroni et sacerdotibus, ingressuris tabernaculum,
vinum cl omno quod inebriare potest, prohibeat.
Hæc enim cautio et lex suspicionem movet, cos
fuisse temulentos, non tamen omnino ebrios: hoc
enim non tacuisset Scriptura, et si plane fuissent
ebrii, impotes et inepti fuissent ad concinnandum
et adolendum thymiama.

Secundo. *Secundo*, dici posset id cos fecisse ex inconsi-
derationo et perturbatione: sic enim videmus
novellos sacerdotes inexpertos, timidos et tur-
batos, in suis primitiis multos errores commit-
tere.

Tertio *Tertio* et probabilissimo dici potest cos, cum
ci genm- Yj subiti jgnjs c caq0 labentis, victimas cap. præ-
ccd. vers. 24, devoratas conspicerent, novitate
miraculi partim exultantes, parlim percussos et
perturbatos, non ausos fuisse accedere ad altare,
ut inde ignem sacrum acciperent, sed aliunde
festinanter raptò igne, incensum Domino pro gra-
tiarum actione obtulisse: ad hanc enim incitabat
cos gaudium ex dato cœlitis igne, sed metus ter-
rebat cos, ut cum attingere uon auderent; hoc

enim significat *arrepifsque*, quod hanc historiam
cum historia ignis divini cap. præcedenti con-
necti!. Undo hi Aaronis filii inobedieotiæ quidem
non caruoruDt reatu, crimen vero damnable ma-
gis significarunt, quam admiserunt, inquit Ra-
dulphus. Juventus enim uti fervens est, ita prae-
ceps est et inconsiderata, ut recte rogatus Socra-
tes, quænam sit juvenum virtus, dixerit: a Nihil
nimis, n

Tropologice, ignis alienus significat hærcses et Trop^io-
aliena a fide dogmata Novantium. Ita Isychius,
Reda, et S. Cyprianus, lib. De *Unitate Ecclesia*.
Unde Nrdab hebraico significans spontaneum, et pria».
Abiu significans *patrem* ejus, cos notant, qui non
vocante Deo, sed sponte sc sacris ingerunt; vel
carnalis posteritatis obtentu, aut propinquorum
potentium commendatione, sacerdotale munus
usurpant. Ita Radulphus.

Secundo, ignis alienus est quævis cupiditas, quæ Scucio,
igni sacro, idestchariflali, est contraria; chantas
enim est ignis e cœlo missus, et animæ a Deo in-
ditus; ignis vero alienus est, cum anima ardet ira,
avaritia, luxuria, inquit Radulphus: hæc enim
non Deus, sed caro vel dæmon animæ suggerit et
indit.

Quod eis præceptlm non erat, — id est, *quod eis*
vetitum erat: alioquin enim non peccassent, nec
morte puniti fuissent. Est liptote: vide *Can.* 26.
Hinc constat legem de non utendo igne alieno iu
sacris, a Deo fuisse latam, etiamsi hactenus Scrip-
tura eam nusquam expresserit. Satis tamen eam
insinuat, cap. vi, vers. 9, cum ait: « Ignis in eo-
dem altari erit, » uti ibidem dixi. Licet enim ea
lex discite tantum de victimis loquatur, tamen
a pari, aut potius a majori, ad thus et thymiama
extendenda videtur. Hoc enim a Sanctum sancto-
rum » vocatur *Exod.* xxx, 36. Unde et victim® in
atrio ante Sanctum, thymiama vero in Sancio
ante Sanctum sanctorum adolebatur.

2. Egressisqcb ignis a Domino, — *q. d.* A Do- ven.1.
mino exaltari holocaustorum in eos immissus est
ignis, cum ipsi tenderent ad Sanctuarium et ad
altare thymiamatis: nam antequam eo perveni-
rent cl adolarent, occisi sunt ante tabernaculum,
sive Sanctum, in ejus atrio; hoc enim significat
to *mortui sunt coram Domino*, id est coram ostio
tabernaculi.

Seeu/ulo cl verius, Abulensis et Vilalpando: « a
Domino, » inquiunt, id est altari thymiamatis,
quod crai obversum propitiatorio (quod erat
quasi (lironus Dei), egressus est ignis, qui devo-
ravit Nadab et Abiu; ipsi enim cum thuribulis igni» nl-
jam ingressi erant Sanctum, et in altari thymia-
matis obtulerant et adoleverant ignem alienum, „upil
ut dicitur vers. 1, unde ex eodem altari ultor in cos
ignis erupit; puniti enim sunt ob sacrilegium,
non mente destinatum, sed opere perpetratum.

Ubi nota: Ignis de coelo lapsus, exaltari holo-
caustorum in thuribulis deferebatur ad altare
tbymiamntis, quotidie mane et vespere, ad ado-

Iun ho
locjujU-
mui, vd
jMÜU1
Ihymii-
uaÜs.

lendum thymiama; unde idem ignis cœlestis cen-
sebatur tam esse altaris thymiamatis, quam holo-
caustorum, et forte jam actu delatus erat ad altare
thymiamatis, ut thymiama vespertinum adolere-
tur: hæccnim peractis omnibus Aaronis sacrificiis,
quæ totum diem octavum facile occuparunt, sub
ejus vesperam contigisse videntur, quando tem-
pus erat adolendi thymiama. Ex hoc ergo altari
ignis sacer, non ferens consortium ignis alieni,
prosiliit, cumque cum offerentibus absorbuit.
Adverte : juste puniuntur igne, qui igne pecca-
verant; in quo enim quis peccat, per hoc et pu-
nitur.

Hinc patet figmentum esse, quod aiunt Rabbinii,
scilicet Nadab et Abiu igne esse consumptos, eo
quod manus et pedes non lavissent, juxta præ-
ceptum *Exrnl.* xxx, 19, quod non omnes vestes
sacras induissent, sed tantum tunicas, quod uxo-
res accipere noluissent, quod contra Moscn ipso
praesente de lege docuissent.

Mntiee Mystice, ignis hic est ignis divini examinis et
j' r" vindictæ, I Cor. in, 13. Ita Radulphus. Rursum
viaicu ignis hic est excommunicatio Ecclesiae, ait Isy-
iki tt chins.

Devoravit eos, — non omnino cos concremando
i» Ec-cl consumendo, sed instar fulminis afflando et
occidendo, nam postea eorum integra corpora
sepulta sunt ; idque fecit Deus ad consolationem
Aaron, et ut pœnam eorum mitigaret. Voluit Deus
recentem legem, et sacerdotii religionem tam se-
vera vindicta sancire, in posterorum exemplum.
Simile exemplum statuit S. Petrus Christianis,
xvhbei puniens Ananiam et Sapphiram, *Act.* v. Unde
j probabiliter opinatur Abulensis Deum Nadab et
b i», v j Abiu morte praesenti punivisse, ut æternam evade-
uifiti rent; itaque eos vel venialiter tantum peccasse,
vel, si mortaliter peccarant, antequam efflarent
animam, illud contritione delesse : cujus rei si-
gnum est primo, quod corpora eorum manserint
illæsa; *secundo*, quod Moses jusserit eos in vesti-
bus sacris tumulari; *tertio*, quod Detis jusserit
toti populo ut cos plangeret. Unde Radulphus :
«Mors, ait, eorum æternæ mortis figuram potius
quam veritatem exhibuit, »

r «p. vbt nola : Juste Deus potest peccata venialia,
c» etiam cessante scandalo, punire morte, quod fa-
cero nequit judex inter homines. Est enim Deus
absolutus omnium Dominus, qui summum m
vitam et necem omnium jûs hâbêt cl imperium.
Cujus rei illustre exemplum est, III Ilcg. xm, 21,
ubi vir Dei cl propheta sanctus occisus est a Icone
jussu Dei, quia deceptus ab alio propheta in ejus
domo cibum sumpserat, quod Deus illi vetuerat.
Simili modo Deus occidit Ozam, eo quod arcam
labenlem suffulisset et tetigisset, II *llqj.* cap. vi,
vers. 6.

L 3, Hoc est QUOD LOCUTUS est. — Ubi et quando di-
xerit Deus id quod sequitur, non constat, quia
nusquam expressum aut scriptum est. Simile no-
tavi vers. 1. lime palei multa a Deo dicta cl jussa

esso Mosi et llebrans, quæ non sunt scripta, sed
tradita per manus.

Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. —
Id est in sacerdotibus qui ad mea sacra acce-
dunt, ostendam me esse sanctum, ac proinde et
eos ministrantes mihi sanctos esse, me velle, decla-
rabo puniendo profanos et sacrilegos (1). Punitione
ergo et justitia, æque ut clementia sanctificatur, id
est, sanctum se ostendit Deus. Iline S. Augustinus,
Quast. XXXI : « Sanctificabis est, inquit, Deus in
cis, quia aliis per hanc vindictam commendatus
est timor ejus, » Ilac de causa Ninna Pompilius
apud Romanos instituit, ut sacrificantibus aliquis
inclamaret: a Hoc age, » quo monerentur ipsi et
adslantes, ut summa attentione et reverentia in-
téressent rei divinæ, ne Dei offensam et vindictam
incurrerent.

4. Fratres, — cognatos; erant enim in tertio Vera. i.
gradu consanguinitatis. Simile est *Genes.* xm, 8,
ubi Abraham vocat Lot fratrem, id est nepotem
ex fratre.

6. Capita vestra nolite nudare. — Septuaginta Vers-o.
vertunt, fi; yaszlâ; u w oi* izzxtSzpwsui, *capita
vestra non deciderabitis*, id est *cidara non nudabi-
tis, q. d.* Non plangetis mortem fratrum vestrorum
Nadab et Abiu, nec dabit is signa lucius, nec ad
funus eorum prodibitis. Mirum est Chaklæum
vertere contrario sensu, *non multiplicabitis*, vel
non nutrietis comam capitis vestri; forte ipse He-
braeum *Ijnan tiphrau* accepit in contraria signi-
ficatione, ut significet *comare*, vel *comam alere*, ex
co quod JH9 significet *comam*. Sic et in aliis va-
cillat subinde versio et fides Chaldæi, dum ipse
cum Talmudicis rabbinizat.

Mos erat lugentium vestimenta scindere, et ca- LugeeUi
pilibus nudatis pulverem aspergere, ut palet *Job*
i, 20; I *Rcg.* iv, 12 : ergo cum hic vetatur ne ves- tu, a
tes scindent et capila nudent, vetatur ne mortem cap«t
fratrum plangant. In recenti cniin eorum consc-
cralione, maxime ipsorum et publico honori ac bani. Vo
sanctificationi consulendum et parcendum fuit,
ne aut sacras vestes novas scinderent, aut ponti- n'
fex capiti suo, quod sacro perfuderat unguento
(pulvere forsitan, præ doloris nimietate, illud as-
pergendo), tiaræ ornatum detraheret, itaque fes-
tum hoc funestarent hanc causam dat ipse Deus :
vers. 7.

Mystice, cum ignis alienus, id est hærcsis, ex- Tropo^Λ
surgit, non oportet nudare caput intelligibili ci- 6lcc⁺
dara, id est, non oportet fidem integram de Christi
divinitate (hæccnim Christi est caput) seponere,

(1) *Sanctificabor*, id est, quæcumque ad cultum meum
perlinent, ca sacerdotes mei sacra habeant oportet, cl a
profanis secernant. — Quod vulgo vertitur *sanctificare*,
inconcinno et obscure, id ahlcr latine verti nequit,
quam, *sanctam* aut *sacram* habere rem, de qua c.4 sermo.
Ita Deus *sanctificavit* diem sabbati, hoc est, sacrum seu
festum cum habuit, cl haberi voluit. Similiter ii *sancti-
ficant* Deum, qui eum sancte habent, quod testari opor-
tebat sacerdotes Hebreos, sacra illius reverenter habendo.

ncque vestimenta scindere, id est stolam humanitatis Christi, ejusquo gesta infirmare aut rese- care : huc enim omnes fere tendunt hrereses, scilicet ul vel divinitatem vel humanitatem Christi oppugnent. Ita Isychius.

Ne forte moriamini.— To *forte* non est dubitan- tis; certo enim morituri erant, si facerent quod hic vetatur, scilicet si fratres suos plangerent. Utitur tamen Scriptura subinde in rebus certis phrasi hac dubitationis, ut ostendat homines esse liberi arbitrii, et eventum esse liberum ac dubium; licet enim condilionalis hæc propositio esset certa : «Si plangatis, moriemini,» eventus tamen, puta morseiat dubia, quia dubium erat an essent fac- turi planctum, ob quem morte erant puniendi. Ita S. Gregorius, hom. 9 in *Ezcch.*, Chrysostomus et Hieronymus in cap. xxi *Matth.*

Et SUPER OMNEM COETU)! ODIAT! R INDIGNATIO,— 7. d. Ne populus puniatur a Deo, propter ponti- ficis et sacerdotum peccatum, tanquam prmeipum et capitum suorum.

Vers. 7. 7 Vos AUTEM NON EGREDIEMINI FORES TABERNACULI, — puta fores atrii tabernaculi; in atrio enim ma- nebant sacerdotes, non autem in ipso tabernaculo sive Sancio : sic sæpe in Letifico et alibi, taber- naculum sumitur pro atrio tabernaculi; hoc enim erat quasi tabernaculum et templum, tam sacer- dotum quam laicorum.

Oleum quippe sancta unctionis est super vos, — q. d. Recenter jam inuncti et consecrati estis sacerdotes, et in reverentiam hujus novæ conse- crationis, volo vos abstinere ab omnibus inqui- namentis, etiam funcrum, item a planctu cl pul- vere; quia, ut ait Radulphus : a Indignum est ut terrena dispendia immoderatus defleant, quibus coelestium gratiarum compensatio tanta refusa est.» Unde populo hic permittitur plangere, non autem sacerdotibus necem fratrum suorum. No- tent hoc sacerdotes et religiosi novi Testamenti.

vers. 9. 9e vinum et omne quod inebriare potest (Hebr. *13# bo còl sechar, omnem siceram, id est omne ine- briativum) (I), non didetis tu et iilii t i i, quando intratis in tabernaculum est imomi, ne moriamini.

M t j b h — 5,,i pœua mortis velatur hic sacerdoti sacris turo vc* opcraluro vinum cl sicera, ut scilicet ipse effugiat Utur vi- pigritiam, oblivionem, somnum, amentiam: hæ enim sunt proles cl parius vini cl siceræ, inquit Philo, lib. II *lie Monarchia*; ulquesui compos ha- beat scientiam discernendi inter sanctum et pro- fanum, inter pollutum cl mundum, ul dicitur vers. 10, q. d. Ut inter ministrandum non erret, sed secernat sacrum a profano; idquo doceat filios Israel. Hinc aliqui suspicantur Nadab cl Abiu punitos esse, quod non cavissent sibi a nimio

(1) D. Hieronymus in epist. ad *Xcpolianum* : «Sicera hcbraeo sermone omnis potio quæ inclinare potest : sivo illa, quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquantur in dulcem cl barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctis- que frugibus aqua pinguior coloratur. »

potu, ex coquo pro igne sacro profanum acce- pissent; cur enim alioqui hæc una lex abstinen- tia) a vino, hic mox a morte eorum ingereretur et sanciretur? cur alioqui juberentur secernere sanctum a profano?

Audi Petrum Chrysologuin : « Vini odor odo- rem fugarat incensi, et ebrietatis ignis flammam provocarat altaris. Unde, quia alienati vino, alie- num portaverunt ignem, mox divino igne refe- ia 1 vi* rtintur extiocti. Ebrietas in alio crimen est, in sa- cerdotc sacrilegium. » Hinc el S. Hieronymus ad *Nepotianum* : « Nunquam vinum redoleas. Illoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare. Vetus lex dicit : Qui altari deserviunt, vinum et siceram non bibant. » Et infra : «Facile contem- nitur clericus, qui sæpe vocatus ad prandium, ire non recusat. Nunquam petentes, raro accedamus rogati. Nescio enim quomodo ipse etiam qui de- precatur ut tribuat, cum acceperis, viliozem te judicat, et mirum in modum si cum rogantem contempseris, plus te posterius veneratur.»

Denique clericus vino et gulæ deditus, sacerdos est non Dei, sed Bacchi; tali enim, ut ait Tertul- lianus, lib. *De Jejuniis*, « Deus venter es, cl pulmo templum, et aqualiculus altare, cl sacerdos cocus, cl Spiritus Sanctus nidor, et condimenta charis- mata, cl ructus prophetia, eie.; cui agape in ca- cabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet. »

Audi Gentiles : Apud Træzenios, qui ad Arida- licarum rem divinam faciebant, et deorum res- ponsa expetebant, per integrum diem cibo, a vino autem per triduum abstinerebant, teste Alexandro ab Alexandro, lib. VI, cap. n.

Ampliaialus summus vales jussit sacerdotes, qui responsa clara accipere el sincere reddere vellent, integrum diem a cibo, triduum a vino abstinere, inquit Volaterrius, lib. XIII, cap. iv.

Qui volebant sacris Isidis initiari, illis jejunium decem dierum indicebatur, teste Apuleio, lib. XI.

Quin elidici Christiani ohm ante el post sump- tionem S. Eucharislue jejuniis et abstinentiis sese exercebant, teste S. Chrysostomo, in cap. xi ad *Corinth.* Ludovici Pii Imperatoris ægrotantis cibus per quadraginta dies non erat alius, quam Domi- nicum corpus, testis ett Aimonius, lib. V, cap. XXIX.

Zeno Imperator in electione Episcopi Constau- tinopolilani, toti populo jejunium quadraginta dierum indixit, testo Nicephoro, lib. XVI, cap. XVIII.

Porro de vino exstat Alciati emblemata 24, *pru- dentes vino abstinent* :

Quid mc vexatis rami? sum Palladis arbor,
Auferte lune bolros, virgo fugai Bromium.

El Homerus, lib. I *Epigramm.* :

Vinum et baluca el circa venerem amor,
Per xelociorctn viain mitili m inferuum.

Et Horatius, lib. I, *epist.* 5 :

Quid non ebrieUs designai? operta recludit,
Spes jubet esso ralas, in prælia trudit inermem.

O'.xts Putat S. Augustinus, *Quxst.* LI, Aaronem, et
r pontificem ei succedentem, nunquam
z6 <m potuisse bibere vinum et siceram, eo quod pon-
VI tiffex, inquit, singulis diebus debebat intrare la-
bernaculum, ut adoleret incensum. Sed nititur
VI. falso fundamento : putavit enim S. Augustinus
nnsi.Te- altare thymiamatis fuisse in Sancto sanctorum, in
rtacT quod solus pontifex ingredi poterat, ac conse-
quenter putat ipse solum pontificem potuisse
adolere thymiamata.

Verum *Exodi* cap. ult. demonstravi altare thy-
miamatis non fuisse in Sancto sanctorum, sed in
Sancto, ac consequenter quemlibet sacerdotem
potuisse in eo offerre thymiamata, uti expresso
dicitur I *Paral.* vi, 49; et II *Paral.* xxvi, 18. Ita
Radulphus.

Ver», ii. II. Per manum Moysi, — per Moscn.

v«», u. 12. Tollite sacrificium — farreum. Hebraice
enim est *mincha*, quod Aquila, teste Isychio, ver-
tit, *donum de frumento* : vide dicta cap. vi, vers.
16 et 17.

Vt1. 13. 13. QUOD DATUM EST TIBI ET FILIIS TUIS DE OBLA-
TIONIBUS. — Hebraice *de ignitionibus*, id est de
victimis ignitis, vel igne crematis Domino.

Ver», u. 14. Edetis in loco mundissimo. — Hebraico
mundoj id est *sancto*, ut vertunt Septuaginta, et
sacrificiis dicato, videlicet in atrio tabernaculi
juxta altare holocaustorum (1).

Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt (hebraica
data sunt, scilicet a Deo qui ita sanxit) de hostiis
salutaribus, — id est de hostiis pacificis, quæ pro
paco, id est salute et prosperitate, offeruntur.

Ver», 13. 15. EO QUOD ARMUM ET PECTUS, ET ADIPES QUI CRE-
MANTUR IN ALTARI, ELEVAVÉRUNT CORAM DOMINO, —
q. d. Quia ex hostia pacifica sacerdotes speciali
cæremonia elevarunt mihi armum, et pectus cum
adipibus (hebraico cum *ignitionibus*, id est cum
oblationibus adipum, qui igne Deo cremandi
sunt), ita ut hæc tria mea sint, cum reliquæ car-
nes hosliæ cedant ipsis laicis offerentibus : hac
de causa volo, ut propter hanc elevationem, et
ministerium sacerdotum, hæc tria nobis utrisque
cedant, sed ita ut adipēs mihi adoleantur, armus
vero et pectus cedant sacerdotibus in cibum.

Ver» u. 16. Inter illos, uirum qui oblatus fuerat pro
peccato (populi, cap. IX, vers. 15), cum quæ-
BET Moyses, exustum deperit, — eo quod Aaron
et filii ejus, *recenti* suorum clade percussi et
intesti, hircum hunc pro peccato *comedere* non

(1) a *in loco puro*, domi nempe, non in atrio, in quo
cibum non capiebant uxores et filii sacerdotum. Sed con-
clave nulli immunditiæ *frnpuratum* esse debebat. Mani-
fate indicatur *tec* «listincliō in hebræo : si enim *Atrium*
inidligitur, additur *sanctum*, ut in vers, præced.; si qui-
libet locus mundus, seu non pollutus aliqua immunditiæ,
HVR3, ut hic. i Ita Roscnmullerus ad h. 1.

possent, uti debebant juxta legem latam, cap. vi,
vers. 2B, idcoque censerent hircum comburen-
dum esso, uti et carnes alias Deo oblatas ipsis
residuas Deus comburi jusserat, cap. vir, 17.

Iratusque contra Eleazar et Ithamar. — Aa-
ron parentem omittit, quia magis cum quam fra-
tres tangebatur mors filiorum, videlicetque cum mœ-
rore absorptum.

17. CUR NON COMEDISTIS HOSTIAM PRO PECCATO IN Vers 17.
loco sancto, quæ Sancta sanctorum (valde sancta)
EST, Er data vobis ut portetis iniquitatem mul-
titudinis? — ut scilicet cum hostiis populi pro
peccato simul etiam populi peccata in vos quasi
recipiat, ut illa expictis, et pro eorum venia
Deum deprecemini.

18. PRÆSERTIM CUM DE SANGUINE ILLIUS NON SIT Vers. 18.
illatum intra sancta. — Vox *præsertim* hic non
est exceptiva, sed expositiva et rationalis. Patet
ex Ilcbræo, Chaldaeo, Septuaginta, *q. d.* Omnino
oportuit vos, o sacerdotes, comedere hircum
pro peccato oblatum : nam de sanguine illius
non est illatum intra sanctuarium, nec aspersum
altare thymiamatis. Talis enim hostia comedi de-
bebat a sacerdotibus; illa vero cujus sanguis in-
ferebatur intra Sanctum, non comedebatur, sed
tota comburebatur extra castra, ut dictum est
cap. vi, vers. 30.

19. Quomodo potui comedere eam? — Hebraice, Vers.it>
*si comedissem hodie sacrificium pro peccato, an bo-
num fuisset?* id est an placuisset in oculis Domini?
q. d. Minimo placuisset, si hoc tempore hanc cre-
moniam comestionis servassem : nam in tanta
meorum strage et ira Dei, potius tempus est moe-
roris et jejunii, quam lætitiæ et epuli, vel convi-
vii (2); quam excusationem et satisfactionem ut
justam probavit et acceptavit Moses. Recto cniin
Agesilaus, cum subito nocte movens castra coge-
retur amicum ægrum a tergo relinquere, dixit :
a Tali casu difficile est simul misereri et sapere. »

Moraliter, discamus hic a Moso in ira et inju- Principii
ria facile excusationem admittere, misereri, ani- ^s1, ?Q
mumque lenire, et ad indulgentiam componere. eicott.
Est enim hæc irre victoria, mansuetudo et clem- Uonem
entia animi principis et regii. Ita Seneca, lib. i ad™Ue*
De *Ira*, cap. xxx, hortatur ut, si quid ab aliquo
patimur, excusemus, a Puer, inquit, est? retati
donetur, nescit an peccat. Pater est? aut tantum
profuit, ut illius jam injuria jus sit; aut fortassis
ipsum *hoc* meritum ejus est, quo offendimur.
Mulier est? errat. Jussus est? necessitati quis nisi
insipiens succenset. Lcesus est? non est injuria
pati quod prius feceris. Judex est? plus illius cre-
das sententiæ, quam tuæ. Rex est? si nocentem pu-
nit, cede justitias : si innocentem, cedo forlunre.
Mutum animal est, aut simile muto? imitatis il-
lud, si irasceris. Morbus est, aut calamitas? ergo

(2) Lugentes et lege Levitica immundi censebantur,
neque sacrificiis vesci poterant. Aaron igitur, non quidem
habitu externo, animo tamen lugens, noluit interesse epu-
lis sacrificialibus.

lovius transiliet sustinentem. Deus est? tam perdis operam, si irasceris, quam cum illum alteri precaris iratum. Bonus vir est, qui injuriam fecit? noli credere : malus? noli mirari. »

Symbolice S. Ambrosius *ad Simplicianum*, explicans hoc Aaronis dictum, docet errati excusationem esse pronam, poenitentiam vero difficilem. « Nihil, inquit, peccare, solius Dei est : poenitentiam gerere peccati, sapientis est. Id tamen difficile est; repugnat enim natura, repugnat ve-

recundia. » Et mox : « Praeponderant enim futuris praesentia, et violenta moderatis, et plura paucioribus, et jucunda seriis, et asperis mollia, et tristibus Ireta, illecebrosa rigidioribus, et praepropera tardioribus. Velox enim est iniquitas, quia opere cogitationum antevertit : lenta autem virtus, et diuturna cunctatrix, quia adorienda inspicit, et prius examinat quid decorum et honestum. Pigra igitur et verecunda est pmnitentia : solis enim intendit futuris, quorum spes sera, tardior fructus.»

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sancit Deus legem de animalibus mundis, quibus vesci licet, et immundis quæ comedi vetat. Primo ergo terrestria munda esse decernit ea tantum, quæ: ungulam habent divisam, et simul ruminant. Secundo, vers. 9, ex piscibus mundos vult haberi eos solos, qui pinnulas habent et squamas. Tertio, vers. 23, designat viginti aves immundas; locustas vero, quia saliunt, munda esse statuit. Quarto, vers. 29, reptilia omnia immunda esse, eorumque morticina tangentem contaminare decernit.

1. Locutusque est Dominus ad Moyseu et Aaron, dicens : 2. Dicite filiis Israel : Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. 3. Omne quod habet divisam ungulam, et ruminat in pecoribus, comedetis. 4. Quidquid autem ruminat quidem, et habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus et cætera, non comedetis illud, et inter immunda reputabitis. 5. Choerogryllus qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est. 6. Lepus quoque : nam et ipse ruminat, sed ungulam non dividit. 7. Et sus qui, cum ungulam dividat, non ruminat. 8. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis. 9. Ilæc sunt quæ gignuntur in aquis, et vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas et squamas, tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis. 10. Quidquid autem pinnulas et squamas non habet, eorum quæ in aquis moventur et vivunt, abominabile vobis, id est execerandumque erit : carnes eorum non comedetis, et morticina vitabilis. 12. Cuncta quæ non habent pinnulas et squamas in aquis, polluta erunt. 13. Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis : aquilam, et gryphem, et halixetum, 14. et milvum ac vulturem juxta genus suum, 15. et omne corvini generis in similitudinem suam, id est struthionem, et noctuam, et larum, et accipitrem juxta genus suum; 17. bubonem, et mergulum, et ibidem, 18. et cyguum, et onocrotalum, et porphyrionem, 19. herodionem et eteharadrion juxta genus suum, upupam quoque et vespertilionem. 20. Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. 21. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, 22. comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, et allacus atque ophiomachus, ac locusta, singula juxta genus suum. 23. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis; 24. id est quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, et erit immundus usque ad vespertinum; 25. et si necesse fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad occasum solis. 26. Omne animal quod habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit; et qui tetigerit illud, contaminabitur. 27. Quod ambulat super manus, ex cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, ir-

mundum erit : qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum. 28. Et qui portaverit hujusmodi cadavera, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc immunda sunt vobis. 29. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ moventur in terra, mastella et mus et crocodilus, singula juxta genus suum ; 30. mygale, et chamaeleon, et stellio, et lacerta, et talpa : 31. omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum ; 32. et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur tam vas ligneum et vestimentum, quam pelles et cilicia ; et in quocumque fit opus, tingentur aqua, et polluta erunt usque ad vesperum , et sic postea mundabuntur. 33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, et idcirco frangendum est. 34. Omnis cibus quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit; et omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit. 35. Et quidquid de morticinis hujusmodi ceciderit super illud, immundum erit : sive clibani, sive chytropodes, destruentur, et immundi erunt. 36. Fontes vero et cisternæ, et omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur. 37. Si ceciderit super sementem, non polluet eam. 38. Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, et postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. 39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum ; 40. et qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum. 41. Omne quod reptat super terram , abominabile erit, nec assumetur in cibum. 42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. 43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis. 44. Ego enim sum Dominus Deus vester : sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili quod movetur super terram. 45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. 46. Ista est lex animantium ac volucrum, et omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua, et reptat in terra, 47. ut differentias noveritis mundi et immundi, et sciatis quid comedere et quid respuere debeatis.

Vtn 1. 2. II.F.C SENT AMMALIA QÜÆ. COMEDERE DEBETIS,—
quæ comedere licet, patet ex llebræo, Chaldæo, Septuaginta.

Cur cl- Quæres, cur hanc ciborum observantiam, et
' animalium mundorum ab immundis discrelio-
iamn»- nem sanxit et præcepit hic Deus?

db du- Respondeo : *Prima* causa fuit, ut in iis popu-
lus iste rudis haberet continuum exercitium, tum
Pnnu temperantiæ, tum obedientiæ, tum religionis et
latrariæ, mundis vescendo, immundis abstinendo
ob honorem et reverentiam Dei ita jubentis, ita-
que semper Deum coleret : nam, ut ait Tertullia-
nus, lib. De *Cibis Judaicis*, cap. iv : « Multa a Ju-
dæis ciborum genera sublata sunt, non ut illa
damnarentur, sed ut isti coacercentur servituri
uni Deo; quia ad hoc assumptos frugalitas dece-
bat, et gulæ temperantia, quæ semper religioni
deprehenditur esse vicina, imo (ut ita dixerim)
consanguinea potius atque cognata; sanctitati
Elegii, enim inimica luxuria est. » *Secunda*, ut corporali
munditiei populus iste assuescens, ab immundi-
tiis idololatrarum, et immundis eorum sacrificiis
r.,;u. cpulitque longius avocaretur. *Tertia*, ut per hæc

ad munditiem mentis excitatus assurgeret, et Christo ex se nascituro purissime se compararet. *Quarta*, quia hæc immunda tropologice vitiorum, Qrti. a quibus cavere debemus, erant symbola. Hanc causam Eleazarus pontifex dedit legalis Ptolemæi Philadelphi, petentis sibi mitti septuaginta et duo Interpretes, qui sacram Scripturam ex llebræo in Græcum converterent, ut dixi *Can.* 27. Hanc cau-
sain passim quoque Patres assignant, ut Tertul-
lianus vel potius Novalianus, lib. *De Cibis Judaicis*, quem ipse adhuc Catholicus existens scripsit, in quo fuse et minutim animalia hic vetita, per vitia eis significata explicat : afferam ejus verba vers. 30; Clemens Alexandrinus, libro H *Padag.* cap. x; Cyrillus, lib. IX *Contra Julianum*, ante finem; Orígenes hic, *hom.* 7; Eusebius, lib. VIH De *Præp. Evang.*, cap. ni, et S. Augustinus, lib. *Contra Adimantum*, cap. xv. Cum enim Adimantus, utpote Manichæus, oppugnaret vetus Testamen-
tum, tanquam a deo malo datum, ac nominatim hanc abstinentiæ legem argueret ex illo *Matth.* cap. xv : « Quod intrat in os, non coinquinat hominem, » respondet S. Augustinus hos cibos Ju-

dæis non fuisse vetitos, quod per se mentem co-
inquent; sed hæc de eis præcepta populo car-
nali fuisse posita, ad significationem humano-
rum inorum, et ut futuram disciplinam spiritua-
lis populi Christiani prophetarent. Hinc etiam, ut
notat S. Cyrillus, lib. XIV De *Adoratione*, quæ-
darn hic vetantur quæ comedi non solent, quæ-
que omnes naturaliter respuimus et abhorremus,
ut stellio, mustela, mus, etc.

Animi- Porro hæc omnia apposite ad naturam sancita
Vn' cl discreta sunt : nam animalia hic immunda cen-
tic viti- sentur, cdique vetantur, quæ natura sua vel sunl
ti «ont venenosa, uti sunt omnia reptilia, quæ semper
/-•npk- temi repunt, itaque ex terra liumiditatem visco-
lioms et sain, fœtidam et noxiam imbibunt, eamque m
nuiri- cute demonstrant; vel quæ immundis cibus ves-
cuntur, ut porci et upupa», quæ inter stercora
vivunt, et ciconiæ, quæ serpentes comedunt :
sic et vespertiliones, noctuæ, bubones quæ om-
nia immundis aluntur alimentis; vel quæ dis-
temperate sunl complexionis, ut pisces hic ve-
titi, qui omnes mali sunt nutrimenti; vel quæ
fer® sunt et rapaces, uti gryphes, milvi, vultu-
res. Sic Pythagoras suis interdixit ne faba vesce-
rentur, eo quod is cibus magnam habeat inflatio-
nem, ideoque stomachum ac caput distendat, et
tranquillitatem mentis intciturbel, ait Cicero,
lib. I De Du in. (I).

Hæc ergo immunditia horum animalium du-
plex est : pûla formalis j un dicta, qua ipsa ani-
malia in se aliquid immundi et distemperati con-
tinent; altera causalis, qua immunditiam simi-
lem causant in homine, quia cum in se sint mate
complexionis, malique et noxii alimenti, hinc si
comedantur, in homine intemperiem humorum ge-
nerant, morbos creant, imo aliquando enecant.

Potissima tamen causa fuit symbolica, ut ni-
mirum h ec animalia immunda significarent im-
munditiam peccatorum ei vitiorum, quorum ipsa
apposite sunt symbola, ut dixi.

Tmmun- Nota : Hæc animalium immunditia eral corpo-
dai>bTCyn]]S çj legalis, quæ animam non inquinabat

TI2sPer ir»obedientiam. sciens contra legem
ii-n »pi- ea comedisset), sed tantum arcebat Judæos a mi-
rltualü. nisiraHone et oblationa sacrificiorum, atque ab
introitu Sanctuarii : ab his enim abstinere debe-
bat, qui cibjs hic vetitos et.an; insejus comedis-
set, donec ce expbisset : perin k ac lepra arcebat
leprosos a convictu hominum, totkqua castris.

Ver* 3. Omne quou iudet divisau ixgui.ah (f),e? uu-

(1) Altera causa illarum legum oral, ne Hobnei in con-
sortium aliarum gentium venirent. Nam frequens cum
peregrinis commercium facile occasionem dare potuisset,
ut Israelita) cultum cl inorem peregrinum adsclscerent.
Hoc commercium autem valde impediabatur legibus do
cibis vetitis. Cf. Michaelis in *Jure Mosaico*, P. IV. §202,
203, 204.

(2) Addunt hcbraëa, cl (omne animal) *findens* (integre,
penitus) *fusionem ungularum*, id est, quod habet ungulas
penitus fissas.

minat in pFxonincs, coxrnrns. — Ut ergo animal Animi-
sit mundum', quo vesci licuerit Judæis, debebat ^*£7
habere hæc duo : *Primo*, ungulam, eamque divi- Mnt h
sam et bisulcam ; nam quæ non habent ungulam,
nimis humid® sunt complexionis : quæ habent
ungulam, sed cam non habent fissam, uti sunt mt'
equi, asini, cameli, nimis sicci et duri sunt tem-
peramenti et alimenti, nec corpori humano nu- CTr
friendo conveniunt : quæ vero ungulam habent,
eamque dividunt, uti oves, boves, capræ, ho-
mini alendo conerunt, quia temperate sunt
complexionis : ideoque munda censentur. Ita
Abulensis. *Secundo*, debebat ruminare; nam quæ
ruminant, melioris sunt digestionis, ideoque et
melioris sunt complexionis: quod si alterum ho-
rum desit, puta si animal non habeat ungulam
fissam, aut non ruminet, censetur immundum.
Inde immundorum exempla subjicit, camelum,
leporem, suem, etc.

Tropologice, ruminant sancta animalia, puta Trea-
viri sancti, qui verbum Dei quod aure perci-
piunt, in ventrem memori® recondunt, hocque
sæpius quasi od os cordis revocantes, frequenti
retractatione communiunt. Ili S. Gregorius in
cap. vu *Cant.* S. Cyrillus vero, lib. IX *Contra Julia-*
num, docet ruminare esse piudenti® symbolum.
Pedem dividunt, qui in actione bonum a malo
secernunt. Utrumque ergo requiritur ad mundi-hm prt-
tici et sanctitatem, videlicet et ruminare verba
Dei, et ea opere explorare. Ha Kadulphus, Isychius,
Eusebi a. I b. VIH *De Parpar*, cap. in. Cyrillus,
lib. XIV De *Adoratione*, qui et addit aliam tropo-
logiam : b»fidus, ait, unguis perspicua figura est,
qua significatur posse nos in utramque partem
recte incedere, videlicet quoad nos et quoad
alios.

Illuminare ergo symbolum est prudentiæ : pru-
dens enim est cogitabundus, et singula mente ru-
minans, videt quid in quaque re expediat, quo-
modo Deo et hominibus etiam impiis satisfaciat.

Narrat Plutarchus in *Lacon*, de Acrotato viro
prudente, quod parentibus postulantibus ejus
operain in re injuMa, negarit, cumque ii urge-
rent, dixerit: a Vos me educastis ad justitiam,
patriæque legibus tradidistis; conabor ergo his
potius, quam vobis obsequi; ac quoniam vultis
me optima agere, optimum autem est cum pri-
vato lum, nullo magis principi, id quod est jus-
tum, agam quæ vultis; quæ vero dicitis, detrec-
tabo.» Ha prudenter et suaviter rem illicitam ne-
gavit, simulque intentioni et voluntati parentum
satisfecit. Humiliatio enim mille modos et media
ad quidvis, ac præsertim ad odia declinanda, et
gratiam hominum conciliandam, suggerit. Idem
narrat, quod Aristo audiens Cleomenis dictum,
quo rogatus, quod esset regis boni officium, di-
xerat : Amicis bene, inimicis male facere; illud
ruminans correxerit dicens : a Quanto, mi homo,
rectius erat amicis benefacere, inimicos autem
amirns efficere! «

In pecoribus, — in quadrupedibus animalibus,
ven. 4. 4. Sicut camelus, — camelus immundus est,
quia ungulam habet, sed cam non dividit. Mo-
ses, inquit Cyrillus, lib. XIV *De Adoratione*, ponit
exempla camelum et leporem, id est maximum
et minimum, ut media inter hæc non ruminan-
tia, vel non dividencia ungulam, immunda et ve-
tita intelligamus (1).

Vers. 5. 5. Choerogryllus. — Quod et qualo animal est
Charo- gryllus - choerogryllus? *Primo*, Clemens Alexandrinus, lib.
gnedani- H *Pædag.* cap. X, intelligit hyænam. *Secundo*, Abu-
milt lensis, Lyranus, Cajetanus, Oleaster et alii recen-
tiores intelligunt cuniculum.

Nota : Illebraa vox *saphan* tria significat :
primo, choerogryllum; *secundo*, leporem; *tertio*,
hericium: ila ex Philone S. Hieronymus in *Nomi-
nibus Hebraicis*, in *Jerem.* fDtf *saphan* enim par ū
vel X *tectum*, *absconditum* et *latitans* significat.
Unde *saphan* generale est nomen, et commune
nullis animalibus fugacibus, et in latebris de-
gentibus : sicut et pleraque alia illobræa anima-
lium vocabula nullis competunt, uti demonstrat
Ribera in cap.v *Zachar.*, num.21. Idquo patet ex
eo quod idem nomen a variis, puta a Septua-
ginta, Chaldæo, et Nostro varie, imo et a Nostro
aliter hic, aliter ibi vertatur : sic *saphan* hic et
Dcut. xix, 7, Noster vertit *choerogryllum*, uti et ver-
tuntSeptuaginta; alibi vertit*thporcin*, ut Prov.xxx,
2G; alibi vertit *herinaceum*, ul *Psalms*, cm, 18 (2).

Chæro- gryllus - Choerogryllus ergo, vel herinaceus est animal
e>t atii- magnitudine mediocrium cuniculorum, de caver-
mii ri- nis petrarum gregatim procedens, pascensque in
u h d * Palæstina juxta mare Mortuum, ait Eucherus, lib.
meuhl I)c *Hebraicis*, cap. xii, atque inde forte
grace dictus est choerogryllus a yct^xç, id est *rupe*,
et -fptocc, id est *porcus*, (piasi dicas *porcellus ru-
pium*. Ita fere et S. Hieronymus, vel quisquis est
auctor commentariorum in *Proverb*, cap. xxx,
nam hæc commentaria non esse S. Hieronymi,
ex eo colligitur, quod hoc ipso loco auctor citet
S. Hieronymum. Potius videntur esse Venerabilis
Bedæ, cui ea attribuit Trithemius. Hic ergo auc-
tor sic ait : a Pro lepusculo antiqua translatio
chærogryllum posuit. Est autem hoc animal non
majus hericio, habens similitudinem muris et
ursi, cujus in Palæstinæ regionibus magna est
abundantia, semperque in cavernis petrarum et
terra» foveis habitare consuevit, u

Unde etOrigenes hic pro choerogryllo vertit *heri-
naceum*. Choerogryllus ergo distinctum est animal
a cuniculo et hericio, licet id neget Petrus Serra-
nus : quorsum enim Septuaginta et Noster voca-
ret cum choerogryllum, tam obscura et ignota
voce, si esset cuniculus vel hericius? hæc enim

(!) Pescameli parte tantum anteriore penitus est fissus :
pan posterior pedis, supra quidem est divisa in duas
Uūguūs, s-d infra cohaerent pellicula; igitur pes non
plane bisulcus est Cf. Buffon, *Hist. Natur.* P. VI.

W [9Ü Bochartus vere ostendit esse *muran jaculum*
(gall, raí-íauícur).

nomina et animalia nobis notissima sunt. Undo
et Eucherus ac S. Hieronymus distinguit herina-
ceos sivo choerogryllos ab hericiis sive echinis,
qui spinosos undique habent aculeos ut vix con-
tingi possint, quos ad libitum exserunt, vel re-
mittunt et contrahunt, iisque pomis se in hortis
onerant, quæ ad latibula sua deferunt.

G. Lepis quoque (immundus est), nam et ipse
RUMINAT, SED INGULAM NON DIUDIT. — Nam Icpilis
non habet ungulam, scu basin pedum osseam
et continuam quam dividat, sed loco ejus habet
ungues varios et aculeatos. Sub lepore cunicu-
lum intelligit : nam cuniculus est lepus parvus,
ut ait Plinius, libro Vili, cap. exxxy; Clemens
Alexandrinus leporem velitum putat ob libidi-
nem, cui valde obnoxium est hoc animal. Unde
et tot fœtus simul concipit et parit.

Hac etiam de causa leporibus nullis uterque
inest sexus. Audi Gesnerum varia ex variis more
suo colligentem tomo De *Quadrupedibus*, in lepore:
« Lepus quadrupes hebraico J—UIK *arnebet* vo-
catur, voce feminini generis, eo quod lepores om-
nes (uti doctissimi plerique testantur) utrumque
sexum habeant. Archelaus de leporibus scribit,
utramque vim et utrumque sexum singulis inesse,
ac sine mare æque gignere. Quod idem lepus ali-
quando mas, aliquando femina sit, et naturas
transmutet, et quandoque vclut masculus gene-
ret, quandoque vclut femina pariat, manifestum
esse Democritus tradit in *Goponicorum* xix, 4.
Idcoque a physicis, ait Donatus, lepus dicitur in-
certi sexus, ac esse modo mas, modo femina. De
lepore ait Niphus : Illud verum est, quod sit mas
et femina, et ad alterum incubus, et ad alterum
succubus. Unde tradunt venatores, in genere le-
porum inveniri eum qui est femina tantum, sed
nullum esse marem qui non sit femina, quod
sensibus subjacet; nam inventases! lepus testibus
atque mentula præditus, qui lepusculos ferebat
in utero, nec non et lepus ferens lepusculos, tes-
tibus carens et mentula : quæ contra adversario-
rum objectiones dilutio manifestissima est. Nos
vero testamur vidisse leporem solum marem, et
leporem tantum feminam, et leporem uiriusque
sexus, idquo apud nostros venatores probatissi-
mum habetur. Hæc Niphus. * Et iisdem pene
verbis Ælianus, qui idem se vidisse testatur. Idem
docent Patres, quos citabo vers. 30, in fine. Hæc
jure et more Judæorum. Nam Gentilibus lepus in
deliciis fuit et mense decus(3). Audi Martialem,
lib. XIII *Epigramm.* :

luter aves turdus, si quis me iudice certet
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Tropologice, hisce quatuor animalibus signifi- Tropolo-

(3) a Cur immundis accenseretur (lepus), rationes
etiam physicas habere potuit Moses. Medicorum certe
principes, Galenus, Actius, Basis et Damir, hos secutus,
leporina carne scribunt crassum sanguinem et melan-
cholicum gigni, » Docharti *Illicroz.*, p. 403.

Ven. e.
b-pm
imruun-
«Iti».
cur ?

izpor«'f
malti
habent
utrum-
(pio
saluta.

ea- canlur quatuor villa, quatuor virtutibus cardina-
liljU3 contraria. *Primo*, camelus gibbosus symbo-
bpm ³luin est superbi et superbire, quæ prudentia et
iccdii, sapienti® est contraria. Vt-ra enim sapientia est
*cbæro^’ humilis; c converso camelus gibbosus est et sto-
gryiiiui lidus. Nola est fabula : camelus petebat a Jove ut
itjjinu- cornibus armaretur, cujus ille stolidis precibus
irrisiis, etiam aures mutilavit, ut non solum iner-
mis, sed etiam deformis de cudero esset. *S eundo*,
lepus timidus significat accdiam et pusillanimitatem,
quæ formidini et constanti repugnat. *Tertio*, choerogryllus,
qui vastat et depascitur agros alienos, significat injustitiam
just tō contrariam. *Quarto*, sus sordida significat gulam et
libidinem, quæ temperanti® adversatur: horum ne morticinis
quidem, id est malis actionibus externis, communicare licet.
Ita Isychius.

Vers. 7. 7. Et sus (immundusest), qui cum ungulam di-
vidat, non ruminat. — Per suem porcum accipe,
tam marem quam feminam; hoc enim est He-
bræum TTH *chasir* : omnis enim porcina caro ve-
tita fuit Judæis, unde ctiamnum omni porcina
Sai im- abstinent Judæi. Pari modo sus apud Priscianum
i 1 imj cl Latinos communis est generis, et tam porcum
quam fe- quam porcā significat; hinc illud Virgilii, lib. III
mina. *Geòrgie*. :

Ipse ruit, dcnlcsque Sabellicus exacuit sus.

Ridicule nonnulli apud S. Polycarpum, epist. *ad Philippenses*, suis esum hic vetari putarunt, eo quod sus cum comedit ita vorat, ut non agnoscat dominum suum, quodque cum esurit grunnitum edat ad dominum : hæc enim est natura et naturalis musica suis. Veriorem causam dat Cicero, lib. II *De Natura Deorum* : a Sus, ait, quid habet
bHMI jo Præt°r escam? cui quidem no putresceret, ani-
oh r ° niam pro sale datam esse, dicit Chrysippus.» Hinc
Sanctus illo Abbas, in *Vilis Pair.*, lib. VI, cap. i, num. 8: a Sicut, ait, oculi porci semper intendunt in terram, ita anima delapsa in voluptatem cl luxuries cœnum, vix potest respicere ad coelum, aut sapore aliquid diguin Deo.» Porro errat Piotarchus, lib. V *Sympos.*, Quæst. V, ubi docci Judæos abstinere suilla ex reverentia; cos enim suem revereri, eo quod sus fucrit sationis et arationis magistra, præscrilm in Ægypto : sus enim rostro terram elTodics, vestigium arationis impressit, et vomeris opus submonstravit. Similiter errat, dum ail Judæosabstinere lepore, «eo quod ætnulalionc /Egyptiorum ducti, velocitatem leporis divinam reputant, iteniquo sensus instrumentorum subtilitatem. Nam leporum oculi adeo sunt indefessi, ut etiam apertis iis dormiant. Celeritate autem videndi videntur cæteris anteire; cujus admiratione ducti Ægyptii in suis sacris litteris, picto lepore auditum significant.» Probabilior causa est quam subdit: a Suillam abominantur Judæi, quod abhorrent a vitiligine et lepra, quas pulanl esu harum carniū adscisci.»

Alii porcum immundum putarunt, ex co quod

terram suffodiat, itaque semina et messem subvertat; qua decausa Romani immolabant porcum Cereri mense aprili, cum lampadibus et Uedis accensis in vestibus albis. Audi Ovidium :

Primi palitar
Hostia ms mentisse mori, quia semina pando
Eruent rostro, spemque interceperit anni.

Et alibi :

Prima Ceres privi la garisa est nng-tine porce,
lita suas meriu exde nocentis opes.

Denique Adrianas Imperator, ut Judæos sua urbe abigeret, porcum insculpsit Hierosolyma*, eamque cx suo nomine ÆLam nuncupavit. Audi Eusebium in *Chronolog.* : «Ælia ab .Elio Adriano condita, et in fronte ejus porlæ qua Bethlehem egredimur, sus sculptus in marmore, significans Roman® potestati subjacere Judæo ‘; » ut hoc simulacro quasi titulo significaret, Judæos propria civitate patrioque solo esse interdictos, ac Jerusalem jam non esse Judaicam, sed Gentilitiam et Romanam : Romani enim porcum ob infractum animi robur m vexillis præferebant, teste Festo in verbo *porcus*. Quocirca Judæi Vitellium iturum contra Arabes deprecati sunt, ne castra et sigua effigie porci insignita, per Judæam traduceret, testo Josepho, lib. V *Belli*, cap. i. Denique, hac sculptura porci significabat, Judæos esse hominum scelestissimos. Nam, ut ait Horus, cl cx co Pierius, *Hieroglyph.* 9, porcus symbolum est hominum veritatem spernentium, profanorum, perniciosorum, et eorum qui a Deo penitus sunt aversi. Ita Baronius anno Christi 137.

8. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera Vera. 8.
continget is.— Unde nec adipem eorum eximere, cove uti poterant : secus erat de animalibus mundis; illa enim mactare, et mactata tangere, cx iisquo adipem eximere, coquo uti licebat, nisi essent morticina sponte mortua, vel diu occisa, vel laniata a bestia : tum cuim etiam hæc immunda erani et vetita.

9. Omne quod habet tinnulas et squamas, tam Ven. t.
IN MARI QUAM IN FLUMINIBUS ET STAGNIS, COMEDETIS.
— Pro *pinnulas*. Biblia Regia legunt *pennulas*; Tiani»’ *
unde et Septuaginta vertunt wvtpqtx, id est *alas*; sunt ph-
Tertullianus, lib. *De Cibis Judaicis*, legit *remigia*; Cibus
omnia hæc eodem recidunt: pisces enim qui pin- qnod
nulas habent, eas gestant quasi pennulas et alas, penanl-8
ul iis natent et librent se in aquis, sicut aves in AYlblls.
aero. Ut ergo pisces sint mundi quibus vesci liceat, duo debent habere : *primo* pinnulas, *secundo* squamas, qu e totum peno corpus contegant; quod si bilxnrtrj
alterutrum desit, immundi censentur: pisces enim pinnubs
carentes pinnulis vel squamis, ufi anguillæ, nimis et iqui-
humidi, viscosi et insalubres sunt; squamæenim tnJs iaut
cl pinnulæ siccitatis sunt indices. Undo caro kiocinrcs
tallium densior, albior et sanior est; ideoque tales ilroqna
mundi censentur : pisces enim humidilate abundanti, caque facile nocent stomacho et corpori mundi.

humano; unde sale conditi vel siccati saniores sunt recentibus.

Tropologice, squamæ gravitatem morum et firmitatem bonæ conversationis in medio sæculi significant; pinnulæ significant sensus superna cogitantes. Pisces namque qui pinnulas habent, saltus dare super aquas solent, ait S. Gregorius, phtio. Squamas ergo habent, qui rigoro virtutis muniti, sæcularis occupationis appetitum non admittunt; pinnuias vero habent, qui subinde secretum contemplationis petunt, et undis sæcularium cararum supernatant, quique mentis saltibus ad superna conscendere sciunt, ut cos amoris summi, quasi liberi aeris, aura contingat, ait S. Gregorius, lib. V *Moral*, cap. vi, Badulphus, Beda, Cyrillus, lib. IX *Contra Julian.*, ante finem, et Tertullianus, vel potius Novatianus, lib. *Dc Cibis Judaicis*.

10 et 11. Quidquid autem tinnulas et squamas HABBT, ABOMINABILE VOBIS EXECRANDUMQUE ERI f, — 7. d. Ab iis abhorrebitis et fugietis, quasi a re immunda et fœtida. Quare peccabant Judæi aliter facientes, non quod animal immundum, sed quod inobedientia mentem pollueret, quæ culpa non expiatur lustratione eterna: per cam enim tantum immunditia legalis et corporalis eluebatur, sed contritione et poenitentia. Hinc Machabæi mori dirissima pati, ac martyrrium gravissimum subire maluerunt, quam carnem suillam hic vetitam comedere, II *Machab.* vn. Hinc etiam S. Petrus cetera diceret, *Act.* x, 10: a Nunquam manducavi omne commune et immundum. P

13. HXC SUNT QUÆ DE AVIBUS COMEDERE NON DEBETIS, ET VITANDA SUNT VOBIS: AQUILAM, ET GRYPHEM, et HALUEETUM. — Egit Moses primo, de mundis et immundis quadrupedibus, vers. 3; secundo, de piscibus, vers. 9; tertio, de avibus hic agit. Has avium species ex hebræo aliter et varie vertunt Hebræi; verum nostro Interpreti tum hic, tum *Deut.* xiv, 12, per omnia consentit Baldæus et Septuaginta, excepto eo quod pro *onocrotalo* Septuaginta substituunt *pelicanum*, de quo vers. 18.

Aquila est immunda, quia in alias aves pugnax et rapax est avis. Unde Cicero, audiens in Pharsalica pugna fugisse Pompeium, cum Nonius diceret septem adhuc adesse aquilas, idcoque bene sperandum: « Recte, inquit, moneres, si adversus graculos esset pugnandum; at jam Cæsar est hostis et victor. » Ita Plutarchus in *Cicerone*. Aquila ergo Judæis vetatur, quia, ut ait Isidoras, « qui aquilam, milvum et accipitrem odit, odit raptorem et scelere viventes, » Unde S. Augustinus in *Psul.* cxxm, docet aquilam esse symbolum dæmonis: hic enim est prædo animarum, qui circuit quærens quem devoret. Rursum aquila vocatur Nabuchodonosor, similesquo tyranni, uti dicam *Deuter.* xxvni, 49.

Et gryphem. — Quæres, an et quid sit gryps Gryphes existere docent et Græcis Herodotus, Pausanias, Ctesias, / Elianus; et Latinis

Mela, Solinus, Apulcius et alii, ponuntque cos in Scythia Asiana, vel in montibus Riphæis. Ctesias ait gryphes esse aves quadrupedes lupi magnitudine, cruribus et unguibus leoninis, pennis in pectore rubris, in collo cæruleis, in reliquo corpore nigris, oculis igneis. Addit Leoniceus, equo similem esso avem; Volaterranus, vultu non multum ab humano distare. Abulensis hic et Joannes de Montevilla aiunt gryphem antrorsum aquilo? speciem præ se ferre, leonis retrorsum; magnitudine æquari octo leonibus; tantarum esse virium, ut duos boves, aut equum cum equite in aera asportet. Iteque vulgo multorum est opinio.

E contrario gryphes non existere, sed esse fahulosos contendit Plinius, qui pene pbrenet cos vocat cos qui aves tales esse asserunt. Item Origenes, qui nimis temerarie Moscm reprehendit, quod gryphes manducari Hebræis vetuerit. Item Matthias Michonius et Perollus Decembrius in *Sarmatia Asiana*, qui nec avem inveniri in septentrione, nec in montibus Riphæis, ait experientia constare.

Dico primo: De fide est gryphes esse, esseque non aves, patet ex hoc loco Scriptum; Hebræum enim DID *peres gryphum* significat, uti vertunt Supina, Chaklæus et Noster. *Peres* enim avem significat curvas et ingentes habentem ungulas (a *mono parsa*, id est *ungula*), uti et rostrum. Talis est ergo gryphas, indeque *gryphus* Græcis et Latinis aduncum, curvum, ungulatum significat. Inde Antiochus Gryphus, et alii ab adunco et aquilino naso, dicti sunt *gryphi*.

Dico secundo: Gryphes uti a veteribus jam dictis describuntur, fabulosi sunt; experientia enim constat avem nullam repeniri, quæ parum sit avis, parlim leo vel equus: hinc et veteres gryphes pingendo, cos jungebant sphingi: constat autem sphingem esse fabulam.

Dico tertio: Qui sint gryphes certe definiri nequit. Probabilis tamen est sententia Ulyssis Al-drovandi, lib. X, cap. 1, et Goropii, Mosén per gryphem hic significare aves, et, ut videtur, aquilæ hangeons maximum, quod maxime aduncum habet rostrum et ungues, estque fortissimum et rapacissimum, cujus magnitudo, robur et rapacitas occasionem fabule veteribus dedisse videntur (I). Probatur id primo, quia id significat hebraico prutut. DID *peres*; rursum, quia gryphus hic ponitur l'mno. post aquilam, ante haliaclum; sicut ergo haliaclutus est species aquilæ, ita videtur esse et gryphus. Secundo, quia Aristophanes gryphem speciem aquilæ ponit, vocatquo qpzxww, quasi dicas *gryphem aquilam*; sicut *haliaetos* vocatur, quasi dicas *aquila marina*. Gryps ergo est grypæelos, hoc est aquila rapacissima, quæ grypho, id est maxime adunco est rostro et unguibus. Tertio.

(I) Juxta Bochartum DID est *ostifraga*. Gall, orfrayci Alexandrini fortasse intellexerunt maximum illum et voracissimum inter *cultures*, quem nos vocamus *condor*.

Quarta.
Apili-
nini
niicuHa-
do.

quia Sigismundos Hcberstainius legatu-» Cæsarh ad Ducem Moscovite, scribit apud Moscos aquilis similes aves, sed multo majores esse, quas Mosci *krcutzct* vocant. *Quarto*, quia aquilæ quredam in maximam quantitatem excrescunt. Narrat Georgius Fabricius anno 1550 inter Misniam et Dresdam Germanite oppida, inventum esse aquilæ nidum per lres quercus extensum, in co vitulorum et ovium coria reperta, et hinnulum recens allatum. Pullus unus habebat alas septem ulnis longas, cum per transversum erant expansæ, ungues erant digitis viri magni æquale-, crura léoninis majora. Aldrovandus narrat in /Ethiopia aquilas esse tarn magnas et fortes, ut bovem vel equum integrum pedibus abripiant.

Panini Paulus Venetus scribit se ultra Madagascar de d' Uaviß avc ruc dicta frequenter ab incolis audisse, quæ ma- alas tantas habebat, ut pennæ duodecim passus gniinJi- longæ essent; ipsa autem tam foriis, ut clephan- ^Drut? lem elcvel asportet, atque se putasso quod gryphus esset : sed audisse, quod bipes esset, nec ulli bestiæ similis : quanquam gryps revera, si avis est et aquila, bipes est.

Tropoio- Tropologice, gryphes sunt principes avari, in- 6,cc8ry-justi et rapaces, a Kemota justitia, ait S. Augustinus, lib. IV *be Civit*, cap. iv, quid sunt regna nisi magna latrocinia? quia latrocinia quid sunt, nisi parva regna? hoc malum tantum crescit, ut ct loca teneat, sedes constituat, civitates occupet, populos subjuget, et evidentius regni nomen assumit. Quod etiam in manifesto confert non dempta cupiditas, sed addita impunitas. Ideo eleganter et veraciter Alexandro Magno quidam pirata comprehensus respondit, cum ab eo interrogaretur, quid sibi, ut mare haberet infestum? Ille libera voce : Quid libi, inquit, ut orbem terrarum? Sed ego, quia exiguo navigio facio, vocor latro: quia tu magna classo, imperator. »

Nero nunquam cuipiam officium delegavit, nisi hæc adjiceret : « Scis quibus mihi est opus, et hoc agamus, ne quis quid habeat, » Vox predone, quam principe dignior.

Flavius Vespasianus, quoniam rapacissimum quemque promovere solebat, ut mox dilatos condemnaret, vulgo dictus est officiariorum suos habere pro spongiis : quod (voluti spongias) et siccos maderaceret, et húmenles exprimerai. Ita Suetonius.

Batto Dalmata, a Tiberio rogatus cur tolies cum suis a lromanis defecisset, cisque tantam cladem intulisset, respondit : « Vos in causa <stis, qui ad greges vestros custodiendos, non canes dedisliis aut pastores, sed lupos. » Ita Dion in Augusto.

C. Caligula, cum cum Antonia avia moneret, ut quetdam secus ageret : « Memento, ad, mihi omnia in omnes licere. »

Ludovicus XII, rex Franci®, diccre solebat, ut habent *Annales*, « Plebem et rusticos esse pascua tyrannorum et militum, tyrannos autem et milites esso pascua diabolorum. »

n.

Phalaris diccre solebat : « Ego qui expertas sum utrumque, tyrannidi malim subesse, quam præesse. Sub litus enim aliorum malorum securus, unum tyrannum metuit; tyrannus auUm et cos qui foris insidiantur, et illos per quos servatur. »

Ha l iyiji m, — Grtece ἰΜxί<-rc:, idem est quod Halfe*- *aquila wanna*, a miri et piscatoribus sic appellata;&X; enim est *ware*, et est *pfsrt/r*, <n< rutw. vero est *aquila* : de qua Plinius, lib. X, cap. ill : qnrikt a Haliæctu*, ail, est species aquilæ clarissima oculorum acie, librans ex alto sese, visoque in miri pisce pneccps in cum ruens, et discussis pectore aquis rapiens. »

14. Jext a Gtxcs stc», — juxti species suas, p^r Ven.14» species suas : nvillæ enim sunt vulturum et milvorum species (1).

15. Ix SIJHUTUDIXEJI SIAM, — id Cat SCCUndum Vert.It similitudinem suam, ç. d. Omnes aves similes corvo vel corvinas, quasi immundas habeo et censeo, edique veto. Id patebit versu 19 (2).

16. Lamum. — Larus sive gavia, ut eam vocat Vm-ia-Aristoteles, natat in aquis, et volat in acre, ait Isychius, pisciumquo ett predo. Ita Oppianus, T lib. *be Auatpio*, puta in *Ixeutiris*, id est in viscaria, sive in arte capiendi aves visco. Unde proverbium : « larus hians, » prn rapace et furace. Bine et orta est fabula, laros olim fuisse homines, qui primi venationem cl prædam mannâ Lari fabali. exercuerint; deinde a diis in aves mutilos, juxta urbes et portus volitantes, veteris eliamnum artis et prædationis meminisse. Ha Oppianus. Larus quoque est symbolum gulæ, unde Alciatus in emblemate gulæ, gulosum ita depingit :

Gurgulione gruis, tuui.h vir pmgilur alto,
Qui bruii Aul manóos gestcl oaacroialooi.

Vere Juvenalis, *Satyr*. i :

Sani quibus in solo vivendi ansa palato esi.

Et Sócrates: a Alii, ait, vivunt, ut comedant; ego attori comedo, ut vivam. » Et Seneca, lib. X *llhetor*. : *eaii^al* Quidquid, ait, avium volitat, quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, nostris sepe litur ventribus : quære nunc cur subito moriamur? quia mortibus vivimus. »

(I) Vers. 14. Prim® avis nomen, quod hic nxT scribitur, in loco parallelo *Dent*. xiv, 13, **nsi** triplum repentur; quorum imum a *rotatu*. alterum a rftu sump-tum, litterarum scii. **t** et n permutatione haud inlo-quenti. Bochartus, qui cum Hieronymo *mitoum* reddidit, *duali* vult scribi, quia milvus in volatu hoc habet eximium, quod alis prope immotis in atre omnium avium diutissime libratur; pi ulerea vix ulla est avis, quæ milvo volet altius; volando demquo dou facile delassatur. Alteram hoc versu memoratam avem idem Bocharlas censet esse quamdam *accipitris* speciem, quam Galli duunl *jih trillen*.

(î) Vers. 16. HOpH D3 nulli verrant *filiam clamoris*. quasi ab acri voce nomen struthioni inditum esset. Sed quum *clamoris* notio voci HJÿ'H sine idonea ratione tribui videtur, ltosenmulkrus, collato Arab, *icahana*, *jerra dura 01 sterilis* dictionem hebraic uu vertit *filiam deserti*.

S

Audi S. Hieronymum *Contra Jovinianum* et in *qnst.* : a Semper saturitati juncta est lascivia : vicina sunt venter et genitalia, pro membrorum ordine est et ordo viliorum, n Et rursum : a Cor babel in ventre gulosus, lascivus in libidine, cupidus in lucro. » Et rursum : a Hippocrates in *Aphorismis* docet, crassa et obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleverunt, nisi cito ablacione sanguinis minuantur, in paralyisin et pessima morborum genera erumpere. Non enim in uno statu manere naturam corporum, sed aut crescere aut decrescere; non posse vivere alias, nisi crescendi capax sil. Et Galenus ait, quorum vita et ars sagina est, nec vivere posse diu, nec sanos esse, animasque ita nimio sanguine et adipibus, quasi luto involutas nihil tenue, nihil ecclesie, sed semper de carnalibus eructare, et ventris ingluviem cogitare. »

Hugo Victorious, tract. *Do Claustro anima* : « Superstitiosum nimis, ait, quidam in suis præparandis cibis adhibent studium, infinita decotionum, frixurarum et condimentorum genera excogitantes; modo mollia, modo dura, modo frigida, modo calida, modo cocta, modo assa, modo pipere, modo allio, modo cymino condita, secundum consuetudinem prægnantium mulierum desiderantes; ita ut eis desudent cocorum nrtes, quæsliones et sollicitudo. Isti videntur colore ventrem tanquam Deum, p

Et rursum : a Solent diis templa construi, altaria erigi, ministri ad serviendum ordinari, immolari pecudes, thura concremari: ita Deo veniri templum est coquina, altare mensa, ministri coci, immolatæ pecudes coche carnes, fumus incensorum ordo saporum, p

Audi cl D. Alanum, traci. *De Complânela natura* : « Hæc, ait, pestilentia non vulgari humilitate contenta, profundius se porrigit in Prælatos, qui salmones, lucios cælerosque pisces variis decotionum cruciatos martyriis, baptismi adulterantes officium, sacro piperis fonte baptizant, ut ex tali baptismate multiformem saporis gratiam consequantur. In eadem mensa terrestre animal piperis inundatione submergitur, piscis natat in pipere, avis ejusdem viscositate ligatur; dumque tot animalium genera uno veniris crgaslulantur in carcere, aquatile animal secum pedestre aerumque geuus in eodem sepulcro inlumulari miratur, quibus si detur licentia exeundi, egressis vix ports sufflciet amplitudo, p

Alius :

Est calicom remex, et navita symposiorum.

17. jdin. — Ibis, Ægyptia est avis, serpentibus tl scorpiis infesla, iisque vescens, quæ rostri aduncitate salsuginem adhibens, per eam partem te perluit, qua reddi ciborum onera maxime est salubre, quod advertentes /Egyptii clystere sunt imitati : Ibis ergo homines docuit clysterem. Ita Plinius, lib. VIH, cap. xivn, cl Plularchus dia-

logo, *An bestiis aliquid rationis insit?* merito ergo ibis ex lege immunda erat avis.

Solinus tradit ibin ore generare et concipere. Corvum Idem de corvo nonnulli putarunt et putant. Sed et Lîn hæc est fabella, quam valide refutat Aristoteles, lib. III De *Generat, animal*, vi : unde enim semen >>uu at. ex ore in matricem permearet? deberet enim prius transire stomachum : ibi autem concoqueretur. Fabula inde nata est, quod corvi raro videantur uti venere, sed sæpe rostris jungi.

18. Onocrotalum. — Septuaginta vertunt *peli-* Venus. *canum*. Forte camdcem inlelligunt avem. Nam et Oppianusin *Ixeuticis* onocrotalum vocat euindem quem pelicanum ; et Gesnerus, lib. *De Avibus*, in onocrotalo, speciem onocrotali recenset pelicano congenerem; quia et S. Hieronymus, *Psal. ci*, 7, cum Septuaginta. Hebr. MKp *Ima* pelicanum vertit, et in commentario ejusdem loci, asserit pelicanum vocari onocrotalum. Porro onocrotalus dicitur ab gveçç, id est *asinus*, et id est *crepitaculum*, eo quod absona voce crepitando rudentem asinum referat. Dicitur nonnullis *gutturosa*, ab ingluvie, quæ in gutture ejus, instar strumæ propendit; atque in nonnullis tanta est, ut quinquilibres vivos pisces vorent sorptu uno; imo ex Francisco Sanctio narrat Aldrovandus, *Ornith.* lib. XIX, cap. ii, in onocrotalo quodam, cum prae gravedine cecidisset, et captus esset, parvulum puerum /Elhiopcm inventum esse. Hebraice vocatur nxp *Ima*, a vomitu, tum Hebraice quia aquam quam ingluvie illa continet, rovo- z^ ah,5l mil, ut prædam ex ea seligat et comedat, teste Plinio, lib. X, cap. xlvh; tum quia conchas devoratas, et calore gurgulionis, vel stomachi sui apertas revomit, ut eis carnem ab ostreis seligat et devoret. Merito ergo hæc Judæis immunda fuit avis : quin et Christiani ea abstinent, quia carnem habet duram, excrementiliam, et vix ferendi odoris, maxime cum annosior est, ait Aldrovandus.

Ob alias tamen ejus proprietates, hæc avis in bonum capitur : nam ob rudem et lugubrem ejus vocem, pœnitentes et gementes assimilanlur pelicano, sive onocrotalo, *Psalm*, ci, 7. Sic et aquilæ, herodii, milvi pro diversis carum qualitatibus nunc in bonum, nunc in malum capiuntur. Sic leoni comparatur tam Christus, ob fortitudinem, *Apoc.* v, 5, quam diabolus, ob crudelitatem, l *Petri* cap. v, vers. 8. Ila Radulphus et Isychius.

Porphyriionem. — Porphyrio avis est in capile habens velati cristam, magnitudine par gallinis, sed crura ci longiora; a colore nomen invenit : rostrum enim habet rubicundum, uti et crura. Hinc græcc porphyrio, id est purpureus. Ita Op- Porphy- pianus in *Ixeuticis*, Gesnerus et Aidrovandus. rio Rapinæ piscium inhiat, ail Procopius, et solus morsu bibit, omnem cibum aqua subinde tin-ideo est gens, deinde pede ad rostrum valut manu aile- ianutt> runs. Ha Plinius, lib. X, cap. xlv, et Aristoteles,

Onocro-
talus osi
avis qua
rudis
instar
asini.

Hebraice
z^ ah,5l
mms,
cur?

lib. Vili *Ilistor. animal*, cap. vi. Addit ex Polemono Aldrovandus, porphyrionem indocilem esse, nox unquam mansuescere; et ex Æliano ac Callimacho, cum nullius aspectum pati dum comedit, itaque secedere et in occulto comedere. Illis de causis immundus habitus est. Alia tamen ex parte mire ejus pudicitia laudatur. Refert ex Polemone Athenæus, lib. IX *De Cernis sapientum*, cap. xn, porphyrionem in domibus nutritum, mulierum pudicitiae esse custodem, carumque adulterium sagacissime deprehensum, suo suspendio et nece indicare ac prodero. Sed quomodo per se avis laqueo se suspendat? Quare rectius per abstinentioniam a cibo, et per inediam se necando, eum id facere dixit Polemon, et ex eo Aldrovandus, qui et ex Tzelzo addit, cum tam esse pudicum, ut viso scorto expiit (I).

19. Herodionem. — Hujus av s Aristoteles. Pii-
Onvavh njs> Oppianus et alii non meminerunt : quis
din?? ergo est herodius vel herodion? *Primo*, S. Augustinus in *Psalm.* em, 18, intelligit fulicem. *Secundo*,
fm o' A^Crlus Magnus, traci. *De Avitus*, putat esse
SecuuJi. aquilae speciem nobilissimam, quae chrysactos et
stellaris dicitur, (pasi herodius sil heros, id est
rex et dux, avium, uti vocalur *Psalm.* cui, 18.
Tertia. *Tertio*, Radulphus, Lyranus, Gesnerus et alii
nulli putant herodium esse falconem, adeoque
præstantissimam ejus speciem, quae hierofulco,
vulgo *girfalco* dicitur. Unde et S. Hieronymus in
Psalm. cm, dicit herodium aquilas vincere, cis-
Qnrh. que dominari : illa et Glossa ibidem. *Quarto*,
Theodorus Gaza in lib. IX Aristotelis *De Ilist.*
anim. cap. i et xvm, et alii consoni esse ardeam.
Eadem enim quae ibi Aristoteles de herodio, Pli-
Qninti nius scribit de ardea, lib. X, cap. lx. *Quinto*,
Í» rTCa- probabilius videtur herodium esse ciconiam. Ita
cwiam? Suidas, R. David, et passim Hebraei. Probatur
Prob, *primo*, nam herodius hebraico vocalur í"TVDn *cha-*
rimo. *sija*, a pietate : **ion chesed** enim est *pidas* : cico-
niae autem pietas in párenles ubique celebratur.

Dices : *Chasida* significat etiam milvum. Respon-
deo : Milvus vocatur *chasida* per antiphrasin, quasi
minime pius, sed rapax et vorax.

Secundo. *Secundo*, quia Suidas herodium dici ait, quasi
DóSicv, id est palustrem (ÍU; enim est palus); in
paludibus autem versatur ciconia, ibique ranas
et serpentes depascitur. *Tertio*, quia *Psalm.* clxhi.
herodius vocalur dux avium, scilicet cicurum :
talis autem est ciconia ; nam licet aquilae et fal-
cones superent ciconiam, tamen eorum nidi (de
quibus agitur *Psalm.* chi, 17 (2)), et hominibus, et
avibus aliis incogniti sunt.

(1) Pro *porphyrione* hebraea designant speciem quamdam vulturis, hodiernum ab Arabibus ipso nomine hebreo vocali, cadaveribus vescentis.

(2) Qui tamen locus ob stare videtur, quin de *ciconia* FITOn intelligamus; nam ibi dicitur nTDn habitare in altis abietibus, hoc autem non cadit in *ciconias*, quippe quae non in Europa solum, sed etiam in Asia in tcclis aedium nidulantur.

Charadrios. — Charadrius dicitur a *charadrio*, dnn-
id est præruplis et cavernosis riparum locis, in v?í"u
quibus degli. Ita Aristoteles, lib. LX *Hist. animal.* Blie4b
cap. xi. Avis hæc est stupida quae mures venatur,
noctisque est amica instar noctuae (3). Unde pro-
verbium *Charadrium imitans*, de eo qui latet et
lucem fugit; hinc immunda Hebraeis est habita :
quin et Aristoteles eam vocal pravam avem.

Nola : Viginli avium species hic quasi immundae vototi
nominantur, et comedi vetantur, quia omnes
fere sunt rapaces ; quidam etiam quia lurifugae j
sunt et nocturnae, uti bubo, charadrius, vespertilio;
quædam quia amphibiae sunt, ut larus et mergulus;
quædam quia sordidae, ut upupa, ibis, noctua;
quædam quia bestiae potius sunt quam aves, ut struthio;
quædam plia melancholiam sunt, ut herodius sive ciconia;
multae etiam ingluviosae sunt, unde longiore sunt collo,
cibumque de profundo aquarum limo exquirunt et
expiscantur; quædam denique quia intemperie sunt
nimis calidae, ut corvus et cygnus, cujus plumae
licet albæ sint et molles, caro tamen est dura,
nervosa et nigra : unde et excrementa habet
albiora. Aves enim calidae suum phlegma per album
stercus ejiciunt; bilem vero relinunt. Contrarium
facilini ea quae frigidae sunt. Ex quibus patet
has aves parum esui esse aptas, meritoque ex lege
censeri immundas.

Tropologice Radulphus : Viginli hæ aves, in-Trvpak-
quit, notant viginli vilia potentium, et eorum
qui sublimes habent spiritus : *primo*, aquila no-
wroni tat potentium superbiam. Unde *Ezcch.* cap. xvn, yUteu
vers. 7, Nabuchodonosor comparatur aquila?
grandi magnarum alarum; *secundo*, gryphes si-
gnificant potentium crudelitatem; *tertio*, hiliæ-
tus, qui non est tantis viribus, sed tamen prædo,
significat violentos in pauperes; *quarto*, milvus
significat potentium insidias; *quinto*, vultur ca-
stra et cadavera assectans, significat eos qui quasi
vultures principum et aularum sunt asseclae, ad
hoc ut eorum ope alios exspolient, quos Alfonso-
sos, rex Arogonum, solebat vocare Harpyas aulae
suae. Sic et Seneca, *epíst.* 96; « Qui, inquit, amico
ægro assidet hæredilalis causa, vultur est, cada-
ver exspectat. » Rursum vultures sunt voraces et
gulosi; nam, ut scribit Epiphanius in *Physiolog.* :
« Vultur cunctis avibus voracior est : quadra-
ginta enim diebus cibo abstinet, quem cum inve-
nit, totidem seso ex illo libere ingurgitat; itaque
quadragenariam abstinentioniam quadragenaria in-
gluvie compensat. » Vultures ergo sunt, qui, post
jejunium quadragesimae a Paschale ad Pentecos-
ten, se infarciunt et ingurgitant; *sexto*, corvi sunt,
qui mortibus pascuntur alienis; *septimo*, struthio,
qui herodio similis est pennis, sed non volatu,
Job XXXIX, 16, notat hypocritas, qui sub religio-
nis specio aliis nocent. Qui intus est Nero, foris

crisi»

(3) est nomen avis cujusdam, quae in paludibus vivit et insectis vescitur. Gall, *plurier*, vel *foutyve*»

Cato, inquit S. Hieronymus; monstrum est simile illi poetico :

Prima lco, postrema draco, media ipsa cliimæra.

Tales sunt,

Oui Curios simulant, et bacchanalia vivunt.

Diogenes apud Laertium, lib. VI, cap. ii, cuidam sibi placenti, quod leonis exuvio tectus ingrederetur : a Non tu desines, inquit, virtutis stragula pudcfaccrc? » Indecorum enim esse consuit, quod Lomo mollis Herculis amictum sibi vindicaret. '

Alexander nonnullis Antipatri frugalitatem laudantibus, quod austeram vitam ageret : a Foris, ait, Antipater albus est, intus vero totus est purpureus; » notans fictam illius parcimoniam, cum esset alioqui ambitiosissimus. Ita Plutarchus in *Apophth. lieg.*

Achilles apud Homerum, *Iliad.* I, sic ait :

Is mihi juxta invisus, ut atri limina Ditis,
Qui verbis aliud prodit quam mente volutat.

Trojanus equus a Græcis concinnatus Trojanos fefellit, quia Minervæ formam mentitus est, inquebat Diogenes : ita facit et hypocrita.

Qui muscum redolentem circumferunt, iis anima foetet : sic et hypocrita qui, plurimam pietatis speciem exhibentes, intus fedissime sordent. Recto ergo comparantur struthioni. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. VII *Moral. cap. t* : « Struthio volandi speciem habet, sed usum volandi non habet : sic hypocrisis cunctis iutuenlibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere viam sanctitatis ignorat. »

Octavo, noctua noctu acutum cernens notat sapientes in malo. Unde S. Ambrosius, serm. *in Malachiam prophetam*, in fine tom. II : « Nolo, ait, te imitatore esse nocluæ , quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca est, quæ grandibus oculis tenebrarum caligines diligit, splendorem solis horrescit : illuminatur obscuritate, luce cæcatur. Illud animal hæreticorum figura est atque Gentilium, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucem Salvatoris horrescunt, et grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna. De his ait Dominus, *Psalm.* exiit : Oculos habent, et non videbunt. Et *Psalm.* lxxxi : In tenebris ambulant : sunt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad divina. »

Nono, larus amphibius significat milites, qui in terra quasi aridi et cælibes, nipote uxore carentes, vagfe tamen luxuriæ aquis et fluxu voluntantur; *decimo*, accipiter rapax, qui, ubi mansuefactus est. possessoribus ad predas et rapinas servit, significat famulos ad dominorum nutum pauperes depredantes; *undecimo*, bubo significat eos qui, foedissimis sceleribus oppleti, lucem et homines fugiunt; *duodecimo*, mergulus significat cos, qui voluptatibus carnis absorbentur; *decimo tertio*, ibis significat eos, qui in se, id est, cor-

pora et animas suas, iniqui et crudeles sunt; *decimo quarto*, cygnus significat cos, qui de solis vestibus et terrena affluentia gloriantur; *decimo quinto*, onocrotalus significat avaritiam inexplebilem; *decimo sexto*, porphyrio significat contumaces, qui nihil nisi tinctum aqua propriæ voluntatis et delectationis suscipiunt; *decimo septimo*, ciconia significat stoliditatem ad capienda cœlestia; *decimo octavo*, charadrius, avis garrula, significat loquacitatem; *decimo nono*, upupa gemitum in cantu inter stercora simulans, significat tristitiam sæculi ; in hanc enim, atque in sordes et dolores, sæculi deliciæ et fetida desinunt; *vigesimo*, vespertilio significat sæcularem scientiam, sola naturalia et terrena sapientem. Ita Radulphus et S. Thomas, l II, *Quast.* CII, art. 6, ad 1.

Juxta genus suum, — juxta speciem suam, quasi dicat : Omnes species harum avium velo; sunt enim multa accipitrum species, sicut et aliarum avium. Septuaginta vertunt, *et his similia*. Ilebream enim pò *min* etiam similitudinem significat, et ita vertit Noster vers. 1S; una enim, verbi gratia, accipitrum species alteri speciei accipitrum similis est.

20. O)INE DE VOLUCRIBUS quod graditur supeu Vers. 10 QUATUOR PEDES, ABOMINABILE ERIT VOBIS, — qilia quatuor pedes signum sunt, illud non tam esse volucre, quam in terrestre animal degenerare : idcoque illud immundum haberi volo (1).

21. Habet longiora retro crura per quæ salit. Vers. si. — Quia tale nou omnino terreum est, sed ignei aliquid se habere, per saltum ostendit. Unde mundum censiari volo (2).

Tropologice, hi sunt Sancti, qui in carne et pompa sæculari constituti, non secundum illa militant, sed a sæculi sordibus resiliunt, et in æternitatis cogitationem et desiderium exsiliunt. Ita Isychius et Radulphus.

22. Ut est bruchus in genere suo (hæc munda Verá. it sunt quia saliant), et attacus, atque ophiomachus, ac locusta. — Probabile est hæc quatuor esse locustarum species, uti Rabbini et Catholici plerique consentiunt; Abulensis ita illa distinguit, ut locustam dicat esse et dici bruchum, quando nascitur; atlacum, cum incipit habere alas; locustam, cum jam omnino perfecta est. Hinc etiam ophiomachus non est ciconia, aut pelicanus, vel avis alia, cum hic dicatur esse quadrupes; sed est certa locustarum species, uti sunt precedentes. Hanc enim significare videtur vox Hebrea ViyiH *hargol*. Ita Valablus, Oleaster et alii : alioqui Licerla a Græcis vocatur *ophiomachus*, eo quod cum serpentibus pugnet; verum lacerta nominatur et vetatur vers. 30. Porro ophiomachum esso locusta speciem, æque ac bruchum et attacum (vel altelabum), diserte asserit Suidas et Isy-

(1) Designantur hic *insecta alata et salientia*.

(2) sb ex vetusta scriptione esse pro iS kcr1, ipsa rei natura docet, et V? expresserunt versiones antiqua omnes, *cui ituo sunt crura*.

cillus in *Lcticis*, ac Aldrovandus, lib. *l)c Insectis*, cap. *De locustis*, pag. 408, qui et addit ex Aristotele, Plinio et alio quodam oculato teste, locustas quasdam pugnare cum serpentibus, inde quo vocari *ophiomachos*. Sic et Isychius hic, qui et tropologice addit, ophiomachum significare viros strenuos, qui sepes difficultatum transiliunt, montem attollentes ad cœleslia, pugnant quo cum serpente infernali, cogitantes illud Pauli : « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, et adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus. » Hinc Ægyptii, ait Pierius, *hicrogl.* 28, per ophiomachum denotabant modestiam, temperantiam et continentiam : quippe quæ vii lutes nequitiae oppositæ sunt, illæ siquidem serpentem oppugnant, dum voluptatem prorepentem terne allidunt, per meditationem saliendo ad res divinas, casque degustando per affectum et desiderium.

Locuta Nota: Locustas comederunt Judæi, uti et mul-
comede- tæ aliæ gentes, ut /Ethiopes, Libyi, Parthi aliique
dul3Jti Orientales, qui inde id est *locustituri*,
alit sunt dicti, teste Diodoro Siculo, lib. III, cap. iu,
gentes. et plinio, lib. VI, cap. xxx, et Hieronymo, lib. II
Conha Jovinianum. Ita S. Joannes Baptista locustas comedit. Porro locustas comedebant vel elixas, vel tostas et in pollinolo redactas, imo etiam sale et fumo duratas in totum annum servabant. Quomodo et quale homini alimentum sil locusta, docet Hieronymus Mercurialis, lib. II *Variarum*
Locusta *lectionum*, cap. xx, ubi inter alia docet locustas
qnaiiB cibum esse siccum, qfii vitam abbreviet, pedicu-
Cibus? los gignat, cl morbos creet.

Vers. S3. 23. Quidquid autem ex volucris quatuor tantum HABET PEDES, EXECRADILE VOBIS ERIT. — PedeS inlcilige ecquales : nam si posteriores habet longiores quibus saliat, mundum erit, ut dictum est vers. 21.

Veri, ia 24 et 25. Et quicumque morticina eorum tetige-
el15' RIT, POLLUETUR, CtCJ ET SI NECESSE FUERIT UT PORTET QuippiAM horum mortuum (verbi gratia, ut illud efferre debeai ex urbe aut via, ne aerem inficiat), LAVABIT VESTIMENTA SUA, CtC.

'en.2@. 26. Omne animal quod habet quidem ungulam. — Est anacephalæosis, et repetitio præcedentium. Unde subdit : « Qui tetigerit illud, » cadaver, vel morticinum illius, uti explicuit vers. 24, 23, 27, ucontaminabitur : » nam viva animalia immunda, ut equos, camelos, asinos, (angere, iisque inequitare poterant Ilebræi. Ita Vutablus, Abulensis et alii.

ven.17. 27. Quod ambulat super manus (7. d. Animal, cujus pedes anteriores sunt quasi manus, ut simia et ursus), immundum erit.

Tropologice, nolantur hic ii qui, quæstus causa, cito manus aliis, etiam indiguis, imponunt. Ita Isychius.

Qui TETIGERIT MORTICINA EORUM, POLLUETUR USQUE ad vesperam. — Vespera cium aptissimum est

tempus ad discriminandam etobliterandam quasi immunditiem.

Vespera tropologice prenitentiam significat : « Ad vesperam enim demorabitur fletus, et ad matutinum lætilia. » Ita Isychius.

Allegorica, vespera sive solis occasus significat necem Christi, qua omne peccatum, omni<que immunditia ablata est in mundi vespera, id est in novissima mundi ælate. Ha Abulensis in cap. XIII, *Qwtst.* Vili.

29 et 30. Hac quoque inter polluta repctabun- Ver»
TUR, MISTELA, LT MLS, ET CROCODILUS, MYGALE, ET CHAMELEON, Er STELLIO, ET LACERTA, ET TALPA (I). — Hæc hic vetantur Judæi*. quia gentes nonnullæ et Barbari hisce el similibus vescebantur. Ha Stuckius, lib. II *Convivalium*, cap. ix, docet quod Germani milites olim comederint bombyces frixos, Hali mustelas, Hispani testudines domiportas; quin et hodie mulli fungos, ostrea et conchylia, etiam cruda comedunt, quæ tamen ex putredine procreari scimus. Velatur ergo hic Ju- m uuli
dæis *mustela*, quia furax est, et naturam habet muris, videturque esse longus mus; mus autem immundus est, quia terreus et fœüus (2). cnr?

Tropologice, mus et mustela significant paupe- Tr polo-
rum fraudes, et pauperes fraudulentos. Ha Radulphus; unde et Cyrillus, lib. IX *Contra Julio* /ll4
num : a Mustela, ait, et mus designant tímida el minus virilia, obstreperaue furum genera.» Quare Brasidas murem in caricis a se deprehensum morsus ab eo dimisit, addens : a Nihil ita est exiguum, quod salvum esse non po&il, si se tueri, vel vim inferentes ulcisci audeat;» testis est Plutarchus in *Lacon*.

Crocodilus immundus est, quia amphibius est, durus el rapax (3).

Tropologice, crocodilus latrones publicos significat. Ha Radulphus.

30. Mygale (4) — est mus araneus, qui muris Ven.w.
est magnitudine, mustelina specie, ore oblongo, cauda gracili, ut ait Aelius. Abundat his insula Britannia; dicitur mygale, quasi uC; id est mus; et -púr., id est *mustda* : quia ex utroque animali participat et quasi componitur mygale, ex quibus uiruinque pariter trahit vitium edacitatis et furti. Ha Isychius el Radulphus.

Demochares furem ab undecim viris abduci videns : a Vah miser, ait, cur tantula furatus es, et

(I) Nota, jis? non significare animalia reptilia, ut vcnhrs, serpentes, sed animalia quadrupedia, quo habent podes ila breves, ut incedendo venter prope terram contingat (quæque Doster La Foutaiuo vocat, *ta geni trotte - menu*). Quedam et volucris minuta etiam vocantur. Primaria enim notio verbi illius est universum in *movendo, vrrminando*.

(3) Hebræa vox *talpam* potius videtur designare. Ita Bocharlus.

(3) Nominatur hic crocodilus terrestris, seu *scincus lacerta*, ehaiiinum Arabibus *dabò* dictus.

(4) Videtur csx} lacertai species, np3X dicta, quod sonum raucum et gemebundum ehu

noti potius magna, ut luto etiam abduxisses alios? » indicans a parvis furiis debere nos absterri parvitate et vilitate rei, cui tanta conjuncta est infamia; a magnis enim scelus ipsui et furca satis absterrent.

Quaisitum est a Socrate, «cur rideret?» Respondit : a Video magnos latrones ducentes parvum ad suspendium, qui digniores suut suspendio. Sacrilegia, ait, minima puniuntur, sed magna in triumphis feruntur. » Ita Valerius Maximus, lib. VII.

Zeno servum in furto deprehensum erodi iussit; cumque is se excusaret, ut diceret, «sibi fuisse in falis ut furaretur : Et cædi, ait, in fatis erat. » Ita Laertius, lib. VII, cap. i.

Chima- CiUMXLEox. — Græce *ytiûÀu*) dicitur, quasi *n humilis*, sive *panus leo* ; animal est figura et magnitudinc lacertæ, colorem si pe toto corpore mutans : nam ad colores quos videt conversione facillima variatur, praeterquam ad rubrum et album. Hinc parcemia : « Chamæleonte mutabilior, » significans versipellem, inconstantem, et pro tempore sese vertentem in omnem habitum. Unde

Tropologice, charaëlcon significat parasitos, qui os et verba omni vento accommodant, ait Iladulphus.

JuUir.mi Hinc Gregorius Nazianzenus scribens in tulianu, n Apostatam, eum comparat chamrolconti ; sicut enim chama leon, ait, facile variatur, omnesque assumit colores propter candidum, ita et ille ex Christiano factus est ethnicus; ineratque ei humanitas, sed inhumana, suadelaque ejus nil aliud erat quam violentia, et immanitatis excusatione probitas, ut videretur jure ad violentiam confugere, cum persuadendo nil proficere posset. Recte Seneca in *Provert*). : a Maximum, inquit, indicium malte mentis est fluctuatio, et inter simulationem virtutum et amorem vitiorum assidua jactatio. »

Rursum, chainæleon rostrum habet simile suillo, cauda est praelonga, unguis habet aduncos, motum tardiolem ut testudo, corpus asperum ut crocodilus, ipse celsus, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aciis alimento, inquit Plinius, lib. XXVIII, cap. vin, Aristoteles, lib. II De *Animal*, cap. ii, Solinus et alii.

Cum m- Lbi nota primo : Abulcensis in cap. xiv Deufer., ui°coiXccnsel chamicleontem proprie non mulare colorem, sed speciem; color enim rei objectas non potest producere in eo colorem, sed sui speciem :

T itaque chamæleonis colorem ex se speciem emitte-
tere, sed debilem et tenuem; eundem Ycro in se
suscipere fortiolem speciem coloris ex re objecta,
camque reflectere ac si esset speculum, ita ut ejus
r , proprius videatur esse color. Verius alii censent
t l l c'aimadcontem mutare colorem, per contractio-
bil Ò n<:m sanguinis et spirituum : unde Aristoteles ait
V- :. - quod inflatus mutet colorem, sicut nos in pudore,
vuti,;- vel læutia, mutamus colorem; cum enim

chamælccon colorem objectum videt, illum ita rituum,
phantasiæ suro imprimit, ut per dilatationem vel
contractionem sanguinis et spirituum jam dictam,
curadera in corpore suo exprimat. Vide Simonem
Portiate, lib. De *Coloribus*, qui exstat inter opera
Aristotelis.

Nola *secundo*, quod Plinius et alii tradunt, cha- An cha-
maeleontem sine cibo ex solo aere vivere; abso-
lute non est verum : nullum enim est animal quod t.x
sine cibo ex aere vivat. vivat t

Unde Theophrastus docet chamælccontem ex
rolo vivere, et sæpo deprehensum esse muscas
comedere; atque hinc forte orta est illa vulgi opi- °
nio, eum ex acre vivere, scilicet ex eo quod cha-
mælccon cum sit tardæ digestionis, diu sine cibo
vivat, cumque cum sumit, tenuem et levem su-
mat, uti rorem, muscas, etc. Ha Augustinus Ni-
phus, Gcsncrus et alii. Pari modo quod desala- Sabmiti-
mandra falso jactatum est, eam in igne vivere,
coque non comburi, inde ortum habuit, quod sa- vcm. c,-
lamndra propter frigiditatem et crassiliem pel- fot**»»
lis, non tam cito consumatur igne, quin et cum uudoT
subinde, si parvus sit, extinguat.

Hinc symbolice chamæleonles sunt, qui vento Morali-
honoris et muscis deliciarum se pascunt. Domi- ,er* du'
tianus imperator, teste Suetonio, solebat quotidie 7 ^ !,
per duas horas oblectare se captando muscas; ut qui ic-
in proverbium abierit : « No musca quidem, » b's
quia ipse solus nec muscam reliquam sinebat. CudIut.
Domitiane, totius orbis negotia geris et regis,
quid ergo captas muscas? Quam multi Christiani
stolidiores sunt Domitiano, qui cum salutem suam
et æternitatem procurare debeant, quotidie non
duabus, sed omnibus horis captant muscas! Am-
bis opes, muscam ambis. Ambis sponsam divitem
et speciosam, muscam ambis. Ambis vina et de-
licias, muscas ambis, quæ carnem, quæ palatum
titillant, non saliant, quæ brevi in sordes et ca-
davera versæ, fœlorein et nauseam parient. Ambis
præbendam, ambis officium, muscam ambis, rem
exilem ambis, quæ brevi a te ad successorem
avolabit. Vis honorari, vis præcellere, vis amari,
vis coli, muscam ambis; quasi chamælccon populi
auram capias, ventum hauris, vento vivis, vento
deliciaris. O curas hominum, o quantum est in
rebus inane! Miseri, cæci mortales, currilis quasi
gallinæ sine capite, sine cerebro ad escam, ad
vermes, ad papiliones, ad muscas; currilis ad
præbendas, ad dignitates; currilis ad mensas,
ad convivia, ad pocula; currilis ad merces et
opes, et non semel cogilalis : Et quid tandem?
quo hæc omnia? quid post hæc erit? cur hic
sum? cur a Deo animam rationalem et immorta-
lem accepi? cur solem cælumque suspicio? quis
locus, quis status an mam meam, post hæc omnia
brevis linienda, excipiet? Ilo nunc, adolescens,
salta, lattare, inebriare, ventri et veneri indulge ;
sed scilo quod pro his omnibus adducet le Deus
in judicium, quod ibis in domum ælernilalis læ.
Vive ergo, non ut chamælccon muscis, sed ut leo

escis solidis, vive Deo, vive eternitati; esto aquila: «Aquila non captat muscas; noli ambire primos inter graculos, cum aquila esse possis.»

Stellio — Animal est non dissimile lacertæ, multo tamen minus, tergum habens lucentibus quibusdam guttis depictum ad modum stellarum, vescitur rore et araneis; morsus ejus hominem semtelupidum facit, varicque afficit; nulum animal stellione homini fraudulentius invidet: cutem enim quam quotannis exuit, protinus devorat, ut præripiat homini prtesenlissimum comitialis morbi remedium. Unde stellio significat fraudulentum, et crimen stellionis vocatur crimen doli et imposturo!. Ita Plinius, lib. XXX, cap. X. Stellionis vox erat illa Lysandri, cum cvidparctur quod multa per dolum ageretur, respondit: «Ubi leonina pellis non sufficit, ibi assuenda est vulpina.» Testis est Plutarchus in *Apophthegmatibus*.

Numerantur hic septem reptilia, quia licet omnia reptilia sint immunda, ut patet vers. 41, hæc tamen pros reliquis. Ita Isychius.

Verum, cur lex hoc comedi velat? præter literalvin causam datam vers. 29, symbolica est (Iuam assignat Novatianus, lib. De *Cibis Judaicis*, cap. in, ubi sic ait: a Quis mustelæ corpus cibum faciat? sed furta reprehendit; quis lacertam? sed odit vitæ incertam varietatem; quis stellionem? sed maculas exerratur prædam de aliena morte quærentes; quis corvum? sed versutas exeeratur voluntates; quis passerem (ita enim ipse vertit, quod habent Septuaginta csc&Ocv, sed male: constat enim ex Hebræo, Chaldæo et Nostro vertendum esso struthionem; nam passer non immundum, sed mundum erat animal, aptumque etiam ad expiationem, ut patet hic, cap. xv, 5)? cum eum interdicat, intemperantiam coarguit; quando noctuam, odit lucifugas veritatis; quando cygnum, cervicis altæ superbos; quando charadrium, garrulam nimis linguæ intemperantiam; quando vespertilionem, quærentes tenebras noctis simul et erroris: sic in camelo vitam damnat enervem et criminibus tortuosam; cum suem, vitam reprehendit bonum suum in sola corno ponentem; cum leporem, accusat reformatos in feminam viros. » Tradunt enim Physici, lepori utrumque inesse sexum, uti et byænæ. Ha et Cyrillus, lib. IX *CWra Julianum*, Radulphus et isychins jam sæpius citati.

Potest quoque lepus esse symbolum usurarii; nam lütarchus, lepus simul parit et aliud alit, et rursum superficial: ita fceneralor æs alienum, priusquam conceperit, parit. Nam dans mutuuum, statini petit fœnus, illudque tollens, rursum fœnerat quod pro fœnoro accepit.

Peccata ergo et vitia bestiarum sunt, hominemque quasi in bestiam commutant.

Preclare Boetius, lib. IV, prosa 3: «Quem ait, transformatum vitiis vides, hominem (estimare non potes; sed fuisse hominem, adhuc ipsa hu-

mana corporis relictæ species ostendat. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox atque inquietus, linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultus surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervi similis habeatur. Segnis ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis atque inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate delinetur. Ha homo probitate deserta vertitur in belluam. »

31. Omnia nxc (reptilia) immunda sunt, — non VerMi. tantum quoad esum, sed etiam quoad tactum, ita ut ea tangere non liceat, ut patet vers. 41 et 43, et cap. V, 2, ubi reptile æquatur morticino, quia venenosum est utrumque.

32. Cilicia. — Hebraice est pū sac, id est sac-cus, per quem Illebræi significant vestes c pilis duras, quales sunt rusticorum, mendicorum, pœnilentium.

Ix quocumque fit opus, — 7. d. Vas quodcumque, quo ad opus aliquod utimur.

Et postea MtMiADiXTUR, — id est erunt munda; non enim alia lotionem vel mundationem erat opus, sed adveniente vespera expirabat hæc legalis immunditia, ut rursum censerentur munda. Patet ex Hebræo, Chaldæo, Septuaginta.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, pollutum erit. — Illebraice, omne quod est in co, scilicet vase tali, polluitur, et idcirco frangendum est. quia scilicet fictile est: nam si foret ligneum aut metallinum, non esset frangendum, sed abluendum, ut dixit vers. præced. Simile audivimus de vase fictili, in quo coquitur caro sacrificii pro peccato, cap. vi, 28.

34. Omnis cibus, etc., si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit. — «Aqua, D Hitellige immunda vel fluens ex immundo vase; unde Chaldæus vertit, aqua quæ aliquid horum, puta pollutum jam dictorum, tetigerit.

Tropologice, aqua immunda mollitiem animi significat; est enim hæc aqua cupiditatis, quæ inficit illud cui miscetur. Sicut ergo tentatio immunda tali aqua madidos molles et languidos necat, sic aridos et fortes exercet, roborat et coronat. Ita Radulphus.

Et omne liquens quod diditur de universo vase, immundum erit. — «Vaso, j» intelligo immundo. Nota: tantum de liquidis dicitur, quod ea polluantur; unde videtur quod sicca, v. g. panis in tali vase immundo positus, non fuerit pollutus: cujus ratio congrua est. quod sicca non tam facile sordes recipiunt, ut húmida.

35. Et QUIDQUID DE MORTICINIS HUIJUSCEMODI CECIDERIT SUPER ILLUD (vas), IMMUNDUM ERIT, — Scilicet illud vas, in quo aliquid de morticinis ceciderit.

Sive cibani (quibus panes coquantur), sive cuhrotodis, — id est olite habentes pedes, ut sunt

dipodes, (ripodes, etc., quia fictiles sunt et lutei, juxta dicta vers. 33 (I).

Tropologico, clibanus est patientia Martyrum, chytropodes sunt Doctores, in quibus cibi santo doctrinæ, supposito igno operationis Spiritus Sancti, coquuntur; quia hæc nihil prosunt, nisi omnia iininunda declinent. Ita Isycliiuset Radulphus.

36. Fontes vero, et cisterne, et omnis aquarum CONGREGATIO MENDA ERIT. — IntolligC, Ctiansi qilid immundum in ea ceciderit : ita statuit Deus ob necessitatem aquarum, quibus carere nequit homo (2). Eadem ratio est do semine, ut sequitur vers. 37, nisi illud esset aqua perfusum; tunc enim, quia humidum, facilius sordes contrahebat, ideoque censebatur immundum, dandumquo erat bestiis, quia nulla expiationis hic fit mentio.

Tropologico, fonte et semine significatur doctrina veritatis, quæ etiam do morticinis, kl est vitiis, disputans aut disserens, non polluitur, neque polluit, nisi animam aquearn et mollem, quæ turpia per consensum attrahit et imbibit. Ita Radulphus.

40. -10. QUI COMEDERIT EX EO (morticino) QUIDPIAM, SIVE PORTAVERIT (intolligC nesciens), IMMUNDUS ERIT usque ad vesperam; — nam si sciens comedisset quis, graviter peccasset, et supplicio fuisset dignus.

41. Omne quod reptat super terram, abominabile ERit, — quia terrestre, foedum et venenosum est, ut dixi vers. 31.

Tropologice, reptilia sunt et reptant, qui cadum d cadestia negligimi, qui corpus et mentem per knili. terram trahunt; quorutn omnia desideria sunt terrena, quorum mens non est inæthere, sed in ærc, quorum Deus venter est, aut mammona, aut ambitio. Similis tropologia est sequentium.

42. QUIDQUID SUPER PECTUS QUADRUPE GRADITI II (quia pedes habet breves : unde necessocst ut in motu innitatur veniri cl terræ, uti serpentes. Tropologice significantur gastrimargiæ sivegulæ dediti : ita Isyebius), et mulws habet pedes (ut ver-raes), sive per ulmum trahitur (uti sunt reptilia), NON COMEDETIS, QUIA ABOMINABILE EST.

43. Nolite contaminare animas vestras, — id est vos ipsos, contrahendo immunditiam legalem, per esum animalium hic vetitorum; quampiam poterant contaminare animam etiam peccato, si scilicet scienter contra præceptum hoc ea comedissent.

(1) CAYfroporfrj sunt, vel loci in focus excavati, infra jubjcclurn ignem habentes, et superne orificia, quibus ofix imponuntur, Gall, *bouches de fourneau*; vel ol/æ *sus-tentaculum*, quo hodie arabes Sccnice utuntur, dum ollam imponunt tribus lapidibus fere aqualibus, ut commodius ignis subdi possit, testo Golio, p. 41.

(i) *Qui morticinum eurum*, id est, ted (particula 1 tiic habet vim adversativam) qui cadavera in iis jacentia tetigerit, ele

Nec tangatis quidquam eorum, — quæ maximo præcesscrunt : nam alia saltem tangere licebat, v. g. camelis insidere poterant, uti dixi vers. 20. Hinc patet ex hac lege non licuisse Judicis tangere reptilia, ita ut, si ea scientes tangerent, peccarent.

Judæi ergo per reptilium contactum, non tantum incurrebant immunditiam legalem, ut vult Abulensis, sed et spiritalem, puta peccatum.

Violabant enim hoc præceptum Dei : « Nec tangatis quidquam eorum; » et rursum : « Ne polluatis animas vestras in omni reptili. » Jubet enim hic Deus, ea quasi immundissima nec comedi, nec tangi : « Ne, ait, immundi silis, » scificcl tam legaliter, quam spiritaliter. Ratio est quæ sequitur.

44. Sancti (id est mundi) estote (sic *sanctus* pro mundo capitur, *Deut.* xxi, 14, ubi dicitur : « LT sint castra tua sancta, » id est munda), quia ego sanctis (id est mundus) sum, — qui detestor immunditiam Gentilium in sacrificiis et epulis, de quibus S. Augustinus, lib. VI et VH *De Civitate*, quique volo vos sanctitatem meam spiritalem hac corporali vostra imitari cl repræsentare.

Nola : Temperantia et abstinencia a cibis vetitis vocatur hic sanctitas, id est puritas, quia cibi vetiti censebantur immundi, polluti et exeerabiles, ac comedentem polluero et contaminare, uti sapius hic inculcat Deus. Audi S. Bernarduin, semi. 22 in *Cant.* : « Usitatum, ait, in Scriptura sanctificationem pro continentia, seu munditia poni. Denique quid illæ apud Mosen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quam quædam purificationes hominum temperantium so a cibo, a potu, a concubitu, hisque similibus? Sed audi Apostolum : Hæc est, ait, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, et non in passione desiderii. Item : Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liqueat quod sanctificationem pro temperantia ponit. » Notent id h ciclici, discantque lue, jejunia et abstinenciam le_r< Dei et Ecclesia) sancitam, vocari et esse sanctitatem.

Nr l'OLLUATIS animas vestras in omni reptili. — Audia. il hoc cl inti lliganl tropologico Christiani, ulus qui humi repunt, quæque ima terræ sunt bona, non se polluant, sed animam sanctam Deo et ccelo conservent.

13. Ego in sum Domini s (Hebraice *ego sum Je-* v',5-*c* /iota, scilicet in ine ipso per essentiam, et *clohim*, scilicet vobis per providentiam, imperium cl gubernationem), qui EDUXI VOS DE TERRA /EGYPT!, ur ESSEM VOBIS IN DEUM, — *q. d.* IdCO Cillixi VOS, ut essetis mihi populus separatus ab aliis gentibus, earumque ritibus, et peculiariter cultui meo addictus. Hoc beneficium, quia primum, maximum et fundamentum cæterorum, passim incid-Dens.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Proscribitur purificatio, et oblatio; facienda puerpera: 40 die a partu concepto, si masculinum; 80 die, si feminam pepererit: videlicet ut offerat agnum in holocaustum, et pullum columbae vel turturem pro peccato; si pauper sit, offerat duos pullos columbarum, vel duos turtures.

I. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Mulier, si suscepto semine pepererit masculinum, immunda erit septem diebus, juxta dies reparationis menstruae. 3. Et die octavo circumcidetur infantulus; 4. ipsa vero triginta diebus manebit in sanguine purificationis suae. Omne sanctum non Linget, nec ingreditur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suae. 5. Si autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, et sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suae. 6. Cumque expleti fuerint dies purificationis suae, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, et pullum columbas sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti, 7. qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui: ista est lex pariculis masculinum aut feminam. 8. Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato; orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.

Ver», i. 2. Mulier, si suscepto semine pepererit masculinum, IMMUNDA ERIT SEPTEM DIEBUS. — Pro SUSCEPTO semine, hebraico est J'HD *tazria*, quod Oleaster, Cajelanus hic, et Jansenius in *Concord. Evangel.* cap. X, vertunt, si *fecerit semen*, id est prolem, hoc est, si generarit. Est enim *tazria* in *hiphil* activum; et *semen* passim in Scriptura capitur pro prole.

Verum melius vertisse nostrum Interpretem, si suscepto semine, patet *primo*, ex eo quod scriptum in T'dlur, « et pepererit; » inde enim patet JHTH unum, *tazria* quod pnncedit, vertendum esse, si stiscet, n vi *lwil sc'nc*, s *s*vc conceperit*, formarilque fœtum: r?'wnii- alioqui enim idem diceretur, essetque tautologia U»comi- dicendo: Si generarit, et pepererit.

Secundo, quia cum nostro Interprete consentiunt Septuaginta, qui vertunt ikv **a. — t**, si *susceperit semen*; et Chaldaeus, si *conceperit*; et Hebraei, lyrnnus ac Vatablus, qui vertit, si *suscepto semine marem pepererit*.

Tertio, quia llebræum *tazria* proprio significat, si *scminificavcrit*, si *semen fecerit et emisit*, more scilicet naturali et ordinario, hoc est, si suscepto viri semine, suum quoque emittens, conceperit. Mulier enim in conceptu viri semen suscipiens, suum quoque emittit in matricem, in quod mox a virili semine retinetur, coagulatur, atque fortificatur, itaque crescit, et tandem in membra consurgit; sic quo concipitur embryo, sivo infans, inquit Hebraei Vatablus, qui ad-

Ex virili semine formantur nervi et ossa, ex mulieris vero semine producuntur caro, sanguis et pili infantis. » Sed hoc ultimum negant medici, asseruntque membra omnia mixlim formari ex semine, tam mulieris quam viri (I).

Hinc communis Patrum et Doctorum opinio, uno B>n: b. excepto Abulensi, fuit sententia, Beatam Virginem parientem Christum hac lege non fuisse comprehensam, eo quod ipsa non ex suscepto viri semine suum emittens, sed ex Spiritu Sancto, Christi corpus ex purissimis ejus sanguinibus efformante, Christum conceperit, quasi singulari tue Spiritus Sancti providentia, hanc Virginem excipere volentis, factum sit, ut Moses hoc loco non sit usus verbo rmn+.ara, quod absolute concipere; sed *tazria*, quod suscepto viri semine suum emittere, itaque concipere significat, ita docent Orígenes, Rupertus et Radulphus hic, atque Eusebius, Emissenus, S. Ildefonsus, S. Eligius, Laurentius Justinianus, serm. *De Turificatione B. Virginis*; S. Bernardus, decadem serm. 3; Eulbymins, Thcophylactus, Anselmus, Beda in *Lucte n*, Chrysostomus, homil. *De occursu Domini*; gravissime vero S. Cyrillus Alexander, lib. II *De Fide ad Ilcginas*, sub initium, contra Atianos idipsum confirmat: a Clare patet, ait, in quantam impie-

(1) Simplicius et rectius: formi *hiphit* haud raro intransitiva™ notionem obtinet, ut p'tnn, *fortis futi*. Cf. xi, 3i; II *Chron*, XXII, 8.

tatem prolabantur Ariani, qui Deiparam Mariam iis sacrificiis, quæ pro puerperis ex lege oīTerri mos erat, opus habuisse asserunt. »

Unde cl nostri hæretici Melanchthon, Artopoeius, Sarocius et alii, alias in B. Virginem iniqui, idipsum confitentur, uti ostendit Petrus Canisius, lib. IV *Mariai*, cap. xii. Simili modo *Exodi* xm, 2, ex Patribus ostendi loge illa primogenitorum non fuisse comprehensum Christum, eo quod Christus non aperuit vulvam matris, sed ea clausa ex Virgine natus est.

Dices : Hæc lex purificationis statuitur puerperis propter fluxum sanguinis, qui eis naturaliter contingit in puerperio, ut dicitur vers. 4; ob hunc enim iminundæ censebantur puerperæ, et purificari debebant; atqui iste fluxus fuit etiam in Beata Virgine : ergo et illa hac lege comprehensa fuit, debuitque purificari. Ita Abulensis.

Respondeo minorem esse falsam, esseque contra Ira communem Patrum sententiam, qui asserunt parium B. Virginis fuisse purissimum, ommsquo sordis et fluxus sanguinis expertem. Ita diserto Sophronius in VI Synodo, *alione* ii : a Partus, ait, Virginis fuit incorruptibilis, quia sine fluxu sanguinis, aut simili passione perfectus est. n Ita et Epiphanius, lib. III *Contra hæres.* in fine, S. Cyprianus, serm. *De Notie. Christi*, S. Augustinus, lib. *De Quinque hares.*, hères. t : « Stulte, inquit, undo sordes in Virgine matre, ubi non est concubitus cum homine patre? unde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo passa est dolorem? » Ita et Synodus 'frullana plusquam 200 Patrum, *Can.* 70, partum Virginis absque secundinis (licet alii vertant, *absque dolore*) fuisse definit. Voluit ergo Spiritus Sanctus excellentiam Virginis hic indicare, quo magis eluceat ejus humilitas et obcdienliu, qua licet legi huic non obnoxia, eam tamen adimplevit, uti una cæterarum puerperarum immundarum, a Esto, ait S. Bernardus, sermone 3 *De Purificatione*, o Virgo, inter mulieres tanquam una earum; nam et filius tuus sic est in numero puerorum. »

Nota : Hæc lex purificationis jam est abolita, uti cl reliquæ cæremoniales veteris Testamenti; nostra; ergo puerperæ ea non obligantur, posit». we suntque sino peccato statim a partu gratias actuu-tur® Iemplum ingredi, uti respondit Innocentius III, cap. unie. *De Purificat. post partum* : tamen ob venerationem imitationemque B. Virginis, multæ ab ecclesiæ introitu 40 diebus post partum abstinent, ait Radulphus, lib. VIH, cap. vi, sub initium. Unde et Innocentius addit : « Si tamen ex devotione aliquandiu voluerit abstinere ab ecclesia, devotionem earum non ducimus improbandam. »

Dices : In Missa /Ethiopum dicitur in benedictione puerpera : a Tu, Domine, docuisti Moscn constitutionem mundam, etc. : quæsumus ergo pro ancilla quæ servavit constitutionem luam : » ergo hæc Mosis constitutio etiam Christianas obligat.

Respondeo : a Quæ servavit constitutionem tuam, » intellige, quoad ipsam cæremoniam purificationis, non autem quoad ipsam rationem et obligationem legis, sive constitutionis; nostre enim puerperæ huic constitutioni se conformant, non quia illa obligantur, sed sponte et ex devotione sua jam dicta.

Tropologice, hæc purificatio symbolum erat Morali-pœnitentiæ, qua puritatem animi recuperamus,

Preclare Nazianzenus, *orat.* 6 : Nihil, ait, Deus MI^Tnl-purus tanto in pretio habet ac puritatem, aut team, purgationem. Et Barlaam moriturus discipulo suo Josaphat commendat animi puritatem, quasi ingentis pretii thesaurum, teste Damasceno. Hinc ad purgandas criminum sordes balneum ex sanguino suo nobis Christus preparavi!. Nam, ut ait S. Joannes, *Apocalyp.* i : « Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. » Et Paulus *ad Titum* n : « Dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut nos redimeret ab omni iniquitate et mundaret sibi populum accceptabilem. » Quare Tertullianus, lib. *De Ponit.*, docet statim esse poenitendum, et animam peccato læsain statim curandam et purificandam esse ostendit exemplo brutorum. « Cervus enim transfixus, ut ferrum et irrevocabiles moras ejus de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcaverit pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam a Domino exomologessin sciens, preleribit illam? » Idem habet Pacianus, *Exhort. ad paruit.*; unde subdit Tertullianus : « Pœnitentiam tu peccator ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulas fidem : hæc te peccatorum fluctibus mersum prolevabit, clin portum divinæ clementiæ protelabit. »

S. Ephrem, lib. *De Die judicii* ; « Compunctio, ait, sanitas animæ est, illuminatio mentis est; compunctio remissionem delictorum nobis acquirit. » S. Hieronymus in epitaphio Fabiolæ, agens de ejus contritione : « Quæ peccata, ait, fletus iste non purget? quas inveteratas maculas hæc lamenta non abluant? » Et infra : « O felix poenitentia, quæ ad se Dei trahit oculos ! » S. Ambrosius, lib. H *De Ponit.* : « Evidentissime, ait, Domini prædicatione mandatum est etiam pravissimi criminis reis, si ex toto corde, et manifesta confessione peccati pœnitentiam gerant, Sacramenti coelestis refundendam gratiam. » S. Cbrysostomus, serm. *De Ponit.* : « O poenitentia, ait, quæ peccatum miserante Deo remittis, et paradisum reseras, quæ contritum sanas hominem, et tristem exhilaras, vitam de interitu revocas, statum restauras, honorem renovas, fiduciam das, reformas vires, gratiamque abundantiorum refundis? O poenitentia, quid de te novi referam? Omnia ligata tu solvis, omnia soluto tu reseras, omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O poenitentia rutilanliorauro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec

defectio superat, nec desperatio delet ! Pœnitentia respuit! avaritiam, horret luxuriam, etc. O poenitentia misericordi® mater, et magistra virtutum ! magna opera tua, quibus reos resolvis, ac reficis delinquentes, lapsos relevas, recreas desperatos. Per te subito rapuit latronem Christus ad regnum, per te David post flagitium, felix iterum recepit Spiritum Sanctum, d etc.

Rursum S. Ambrosius, lib. II *De Pœnit.* : «Facilius, ait, inveni qui innocentiam servarint, quam qui congrue egerint pœnitentiam.» Si quieras, Quam ergo, Ambrosi, congruam vocas pœnitentiam? respondet ibidem : « Renuntiandum sæculꝫ est, somno ipsi minus indulgendum quam natura postulat, interpellandus est gēmiūbu*, interrumpendus suspiriis, sequestrandus orationibus : vivendum est ita, ut vitali huic moliamur usui, seipsum sibi homo abneget, et totus muletur, sicut quemdam adolescentem fabul® ferunt post amores meretricios peregre profectum, et abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ : quæ ubi non interpellatam se mirata, putaverat non recognitam, rursus occurrens dixerit : Ego sum; responderit ille : Sed ego non sum ego. Unde bene Dominus ait : Qui vult venire post me, abneget semetipsum sibi, et tollat crucem suam et sequatur me. » Loquitur Ambrosius de exacta et perfecta poenitentia, quam pauci agunt : communem enim, quæ præsertim accedente Sacramento pœnitentiæ, sufficit ad remissionem peccatorum et ad salutem, multi amplectuntur et agunt.

Immunda erit septem diebus, — ita ut nemini, ne marito quidem, cum ea versari liceat per septem dies : reliquis deinde 33 diebus, qui supersunt usque ad 40, arceatur quidem sanctuario, sed tamen cum ea loqui, vesci et versari (non tamen copulam habere, ait Abulensis: erat enim instar menstruata)) liceat : idcirco hisce septem diebus dicebatur separata, eranique hi dies separationis; reliqui vero 33 erant dies purificationis.

Juxta dies separationis mensuræ, — g. d. Hisce septem diebus tam immunda erit, quam mulier menstruata, et eodem modo se separatam et immundam gerere debet, ac menstruata, de qua cap. XV, vers. 19.

Ver» i. 4. Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in SANGUINE PURIFICATIONIS SUM,— id CSt, ill sanguine quo assidue purgatur, inquit Jansenius in cap. x *Concord. Evang. Secundo*, per hypallagen, g. d. Manebit in purificatione sanguinis sui, donec scilicet a fluxu sanguinis purgetur, de quo plura vers. 5. Similis hypallage est *Exodi* xii, 11, *Jerem.* xi, 19, et alibi.

Tropoio- Tropologice, in sanguine purificationis manero, est ærumnam mortalitatis sustinere, in quam peccando lapsi sumus, per quam tamen ab his quæ commisimus emundamur : ut quadragesimo die resurrectionis, Domino in templo

coelesti immortales et gloriosi sistamus. Ita Radulphus.

Rursum symbolice et proprie, sanguis hic et MonH-sordes puerperii, effectus, pœna et indices erant puritatis? libidinis, quam habuit femina in conjugali co-et eupula et conceptu. Quod enim concipitur turpi cum amore, hoc paritur cum dolore, purgatur cum flij iorc. Ita justa et æterna Dei lege sancitum est. Voluit ergo Deus hac purificatione significare castitatem conjugii non accedere ad cælibatum, sed impuram esse; et conjuges in conjugio egere purificatione. Recte Cassianus, *Collat.* XXI, cap. xixfii : « In lege, ait, in qua conjugiorum jura servantur, quamvis cohibita luxuriæ evagatio, uni tantum, feminæ tamen mancipatur. Rine nequaquam possunt carnalis concupiscenti® aculei non vigere, et difficile est ut ignis, cui etiam studiose pabula suggeruntur, ita præfixis terminis includatur, ut non etiam extravagatus amburat, quidquid attigerit. » Plena ergo puritas est in castitate et continentia, cujus candorem, decus et elogia ita depingit S. Cyprianus, lib. *De Bono pudicitia*: « Pudicitia, ait, est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordia® caput. Pudicitia sollicita non est cui placeat, nisi sibi. Pudicitia semper verecunda, dum innocenti® mater est. Pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi tunc conscia de pulchritudine, si improbis displicet. Pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo; beata ipsa, et beatos efficiens apud quoscumque habitare dignatur : quam nunquam accusari possunt, nec qui eam non habent : venerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui eam expugnare non possunt. »

S. Ephrem, serm. *De Castitate* : * O castitas mater dilectionis, et angelicæ vil® ratio! O castitas quæ mundo es corde, ac dulci gutture hilarique aspectu ! O castitas quæ homines angelis similes reddis! O castitas quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, ut et eos qui emerant ipsum redimeret! O castitas donum Dei, benignitatis, disciplina» cognitionisque pœna! O castitas, portus tranquillus, in summa pace ac securitate constitutus, » etc. Et auctor libri *De Singul. Clericorum* apud S. Cyprianum (hunc enim librum non esse Cypriani patet ex stylo) : « Castitas, ait, munimen invictum est sanctimonia», et expugnatio foris infami® : fortitudinis firmitas, et lascivi® petulantis infirmitas : probitatis præsidium, et improbitatis excidium : animæ victoria, et corporis præda : ubertas gloriarum, et sterilitas criminum : pronuba sanctitatis, et repudium turpitudinis : sinceritatis indicium, et abolitio scandalorum : cœcreiliu®n continenti®, et evacuatio tota luxuriæ : pax secura virtutum, et debellatio inquietæ bellorum : puritatis culmen, et libidinis career : honestatis portus, et ignomiæ® naufr-

gabs locus : virginitatis mater, el host's inuntin-
ditia : lorica pudoris, et spoliū probrositatis :
corruptionis exitium, murus rigoris, cl destruc-
tio vulgaritatis : severitatis gladius, triumphator
et dissolutionis occisor : armatura virium, et ex-
armatura fluxorum : integritatis dignitas, et for-
nicationis addictio : claritatis fastigium, et dede-
coris praecipitium : voluntas bonorum operum,
et afflictio vitiorum : refrigerium pudicitiae, et
pœna petulantiae : acquisitio triumphorum, et fa-
cinorum detrimentum : requies salutis, et perdi-
tionis exilium : vita spiritus, et carnis interitus:
status qualitatis angelicae, et funus humanæ sub-
stantia:. Hujus retinaculis omnis obscenitas fræ-
natur, et compedibus ejus calces fureutis libidi-
nis statuuntur, »

S. Ephrem, serm. *De Castitate*: «O castitas
oculorum frenum, quæ a tenebris ad lucem to-
tum corpus transfers! O castitas quæ carnem cas-
tigas, et in servitutem redigis, et ad ceeledia ve-
locissime penetras! O castitas quæ cor possiden-
tis te lætificas, et animæ ad cœlscia alas adjun-
gis! O castitas quæ spiritale gaudium paris, et
maerorem aufers! O castitas, quæ passiones mi-
nuis, cl animum a perturbationibus liberat! O cas-
titas, quæ justos illuminas, et diabolo tenebras
offundis! O castitas, quæ pigritiam depellis, et
patientiam affers! O castitas, currus spiritualis
possessorem suum in sublime evehens! O casti-
tas quæ rosæ instar in medio animæ et corpois
flores, universamquo domum odoris fragrantia
replet! O castitas, praecursor atque cohabitator
Spiritus Sancti!» Ut hanc puritatem assequeren-
tur conjuges nonnulli illustres, continentiam in
conjugio ex mutuo consensu servarunt. Ha fece-
runt S. Ammon cum uxore, Euphraxia ex familia
Theodosii Imperatoris oriunda cum Autigono ma-
rito, Anastasias cum Theognia, Eucharistiis cum
Maria, Magna cum marito, Olympia cum Ncbri-
dio, ut patet ex eorum Vita. l'ures citavi l *Cor*.
cap. vu, vers. G.

Quare hoc tantum castitatis donum nemini sine
peculiari Dei gratia, et umita oratione obtingit.
Testis est S. Augustinus de seipso, lib. X *Confess*.
lix : « Tota spes, ait, mea non nisi in magna
valde misericordia tua. O amor qui semper ardes
cl nunquam extingueris, charilas, Deus meus,
accende me. Continentiam jubes, da quod jubes,
et jube quod vis. » Hinc etiam solet Deus virgines
et castos tueri, ut instar amianti sint ab igne in-
violabiles. Nec enim ignis in eis invenit viscus
aut sordes, quas adurat. Ita S. Cunegundis uxor
Henrici Imperatoris, ut suam virginitatem marito
probaret, nudis cl illæsis pedibus super ferrum
candens ambulavit. Ita Theognia jussu S. Basilii
excipiens in sinum carbones ignitos, ilheso sinu
eos gestavit, eo quod in conjugio cum Anastasio
manto continentiam servaret : testis est Amphi-
lochius in Vita S. Basilii. Ha et Abbas ille qui Por-
phyriam meretricem convertit, cum in suspicio-

nem fornicationis cum ea venisset, ab ea se pur-
gavit igne, quem in veste illæsa portavit, ut ha-
betur in Vita S. Joannis Eleemosynarii.

5. Sin autem feminam pepererit, dijjunda erit Ver».s.
DUABUS UL BDOJIADIS, JUXTA RITUM FLUXUS MINSI IUI
(puta 14 diebus, quod erat duplum dierum sepa-
rationis, si peperisset masculum, vers. 2), et sexa
GINTA SEX DIEBUS MANEBIT IN SANGUINE PL RIFICA-
TioNis si.E. — Ita ut additis prioribus 14 diebus,
quibus omnino fuit separata, flant 80 dies puri-
ficationis, qui sunt duplum purificationis in partu
masculi : in eo enim tantum statuti sunt 40 dies,
vers. 4.

Quæres, cur in partu masculi tantum 40, in Cur h
paitu vero feminæ statuuntur 80 dies purifica- pirla
tionis? nascali,
40 dies

Respondent Isychiis el Cyrillus, lib. XV *De* piri i-
Adoratione, et Maldonalus in *Luc.* ii, 22, tot dies lio"ls-
apposite ad naturalem maris et feminæ forma- na so
lionero, constitutos esso : nam marem formari et struan-
perfecte organizan 40 diebus, ideoque iO die ani- tur?
mari. Mox enim ut fœtus perfecte formatus est, Ilsp00-
animatur, uti docent' medici : feminam vero for- sio prl-
nari et organizan per dies 80, idque ob debili-
tatem caloris et virtutis seminalis. Jam hanc for-
mationem maris et femina» fieri ex sanguine men-
struo : unde nec tunc mulierem gravidam mens-
trua pati/ob quæ ex lege *Numer.* cap. xv, 49, im-
munda fuisset, idcoque post partum tot diebus
censeri immundam quot retinuit menstrua, et ex
sanguine menstruo fœtum ciTormavit, co quod
menstrua hæc per partum effudtrit.

Moralem vero causam esse, quia quot diebus
prolem ciVormavit, totidem quasi in eamdem
peccatum originale transmisit; unde totidem die-
bus purificari debere.

Verum huic senlenliæ repugnant medici : nam Refelli-
Læviüus Lemnius, lib. *De Occultis natura mira- lur'*
culis, cap. xi, docet maris formationem absolvi
aliquando die 30, aliquando 33, aliquando 40,
aliquando 43; feminæ vero nunc 33, nunc 40,
nunc 13, nunc 50. Hippocrates vero, lib. *De Na- Forlnl"*
tura fœtus, num. 10, docet masculum ut longis- |
sime 30 diebus formari; feminam ut longissime die*: fe-
42 diebus : idque probat ex purgatione, quæ J'"]™ 70-
post masculi partum durat 30, post feminæ 42
diebus, ut longissime. cratw.

Hinc *secundo*, alii censent hic spectari tempus R»i«o-
non formationis nec animationis fœtus, sed mo-
tus quo se fœtus in utero prodit : nam, ut docet
Aristoteles, lib. VII *Distor, animal*, cap. in, mas-
culi ut plurimum circa 40 diem in dextero uteri
latere movere se incipiunt, feminæ vero circa
nonagesimum diem, idque in sinistro matricis
latere. Verum nec hoc per omnia huic legi et Refelli-
tempori respondet, neque certum aut usquequa- lur'
que verum est : nam Hippocrates, lib. *De Ali-
mento*, et alii docent, neque formationis, neque
motus, neque partus hominis simplex et com-
mune omnibus statutum esse tempus, ted va-

rium et multiplex. Adde hanc purgationem non tam ex formatione vel motu, quam ex immunditia partus spectandam esse.

Unde *tertio*, probabilius respondet Francisons Valesius, medicus Philippi II regis Rispante, libro *Dc Sacra Plulosophia*, cap. xviii : a Notandum, inquit, csl duplicem ex utero post parium vacuationem fieri : primam sanguinis copiose fluentis, ut smgulis mensibus mulieribus fieri solet: secundam aliorum excrementorum, cum exiguo sanguine fluentium paulatim. Utraque csl ei quæ marem peperit brevior; nam cum feminæ humidiores et excremcnlosiores sint quam viri, necesse est eorum principia in ortu humidiora esse, quam sint virorum. Unde experientia constat, non mares, sed feminas ab iis mulieribus concipi, quæ ani natura sunt, aut quas ex accidente in conceptu contigerit esse excrementosiores; indigebunt ergo tales purgatione diuturniori. Et licet Hippocrates, lib. *De Genitura*, longissimam expurgationem ejus quæ peperit marem, censeat esse 30 dierum; ejus quæ feminam 42, tamen ex hac S. Scripluræ auctoritate et lege, colligitur priorem vqcuationem in maribus posse fieri ad septem dies, in feminis ad quatuordecim; posteriorem in maribus ad 40 dies, in feminis ad 80, posse extendi, n Hucusque Valesius.

Hoc enim innuunt verba Mosis dicentis : « Sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ, » quanquam hic locus non plane convincit; nam dici posset cum Vatablo, eam quæ paril feminam , per 80 dies conseri immundam, eique juberi ut maneat in sanguine purificationis suæ, non quod tandiu fluat sanguis post partum, sed quia legaliter ex hac lego tandiu habetur immunda, propter fluxum sanguinis quem passa est per septem dies a partu, idcoque per 33 dies consequentes adhuc censerì esso in sanguinis sui fluxu, ejusque purificatione legali, quam ex hac lege peragere jubetur.

Dico ergo : Propria et genuina causa hujus sanctionis et disparitatis est volunt is cl beneplacitum Dei, qui in partu miris statuit 40dies purificationis, in feminæ 80; idque oppositè ad naturam, ob majorem scilicet in partu feminæ huiusmodi fluxum, et sanguinis corruptionem, ac parirnfis majorem languorem: nam, ut docci Theodorclus, gravius laborare solent mulieres dum feminam pariunt, quam dum masculum. Huic junge congruentiam Valesii jam dietim, quod scilicet fluxus sanguinis in partu maris durare possit ad quadragesimum diem, in feminæ ad 80. aut potius quod hos terminos nunquam excedat, ita ut hi termini definiant, non tam maximum sive plurimum quod sic, quam plurimum ut maximum quod non, uti loquuntur Physici,

Tropologice, mulier parions masculum ost anima perfecta, perfectas excolens virtutes; hæc una quadragesima, id est pernitentia hujus vital ante mortem purgatur, ut slalim post eam evolet

ad cœlum; sed feminam parions, id est quæ remissior ad virtutum culmina non contendit*, hæc posi hanc quadragesimam poenitentias, aliam ir Purgatorio subibit. Ita Radulphus.

G. CUMQUE EXPLETI FUERINT DIES PURIFICATIONIS Vm. «. SUÆ, PRO FILIO SIVE PRO FILIA, DEFERET AGNUM ANNICULUM IN HOLOCAUSTUM , ET PULLUM COLUMBÆ SIVE turturem pro peccato. — Quæslìo hic est, quonam referendum sil to pro *filio sae pro filia*, an ad sequens *deferet agnum in holocaustum*, an ad præcedens *dies purificationis*. Alii enim et plures erant dies purificationis pro partu filias quam filii. Ex hac quæstione pendet cl resolvenda est alia quæ'tio, an sacrificia hic præscripta óblala sint pro prole, an tantum pro matre p iriente, an pro matre et prole simul? Variæ hic sunt interpretum et Doctorum sententiae.

Multi censent hæc sacrificia fuisse oblata in holocaustum et pro peccato, tum matris, tum prolis. Ita S. Augustinus, *Qu/ist. XL*, Hugo, Rupertusluc, Beda, cl Euthyinius in *Luc. ii*, Birradius, lib. *X*, cap. tv, V, vi, cl S. Eligios, hom. *Dc Purificatione*; licet enim per sacramentum circumcisionis fuerit infans purgatus a peccato originali, tamen adhuc cum matre censebatur esse immundus legaliter : crai enim adhuc quasi unum cum matre. Unde cum matre per sacrificium hoc expiabatur et sanctificabatur magis, Dcoque hac legali cœremonia consecrabatur. Ihiic sententiæ favet id quod canit Ecclesia in Respons. 2 et 3 primi nocturni in festo Purificationis : a Obtulerunt pro eo (puero Jesu) par turturum, aut duos pullos columbarum. »

Verum probabilius Jansenius, cap. x *Concord.*, Toletus et Maldonatus in Luc. **n**, 22, et alii, censent mulierem paricnlcm hæc obtulisse pro purificatione non prolis, sed sui solius; i l enim disertè dicitur vers. 7 : a Offeret (sacerdos) illam coram Domino, et orabit pro ea (non pro eo, scilicet puero), et sic nnindibitur a profluvio sanguinis sui. « Rursum, vers. ult. : a Orabitque pro ea sacerdos, et sic mund ibilur. » Quare quod canitur in festo Purificationis: «Obtulerunt pro eo,» intellige in directe et concomitante^ *g.d.* Obtulerunt pro partu ejus, sive quia eum Beata Maria peperit. Proles ergo non hoc sacrificio, sed circumcisione purgabatur a peccato originali; deinde si erat primogenita, sistebatur Domino, et redimebatur quinque siclis, ut patet *Ntimer. ni*, 47, collito cum *Exod. mu*, 13; quæ lex redemptionis prolis primogenite alia est ab hac lege purificationis : hæc enim solam matrem puerperam spectat. Inde vers. 7 dicitur : « Ista est lex paricnlis masculum aut feminam. »

lime sequitur ri *pro filio sive pro filia* referendum esse, non ad *deferet*, sed ad *dies purificatio* nis*, qui ahi erant in partu filii', puti 80, alii in partu filii, puta 40 explendi, antequam mater ad templum veniret, ibique se per sacrificia hic præscripta expiaret. Id clarius significant ilebrœa et Septuaginta.

Ilo<tii
pinrtca-
linoii
enntafl
mitri»

J@ pf^

ntrinf-
qacT

Alt pi
pataal
faiuo
utrint-
ani!.

Mellos
ilü cea*
faij-

nctpnn-
sio ter-
U dini.

In prin
f „n“r
rupiio ri
pun#.

Trq»!o-

Deferet agnum anniculum in holocaustum, —
Il gratias agat Deo, quod pericula partus evase-
rit, utque prolem cum agno in holocaustum offe-
rat Deo, qui eam benedicat, cique agninam inno-
centiam fribuat et conservet.

Et pullum columbae sive turturum pro peccato,
— puta pro immunditia et irregularitate legali in
partu contracta, tollenda. Hæc enim immunditia
vocatur *peccatum*, scilicet legale; præsertim quia
ipsa ex peccato originali orta vitiatam in Ad imo
propaginem nostram clare significat, inquit isy-
chius cl S. Augu-
tinus. Sic immunditia legulis
contracta ex lepra vel menstruis, vocatur pec-
catum, cap. XIV, 12, et cap. xv, 30. *Secundo*,
simul etiam hæc offerri puerpera pro peccatis
proprie dictis, si quæ in puerperio vel alias ad-
misit.

Apposite conjugatur et puerperæ victima puri-
ficatoria praescribitur turtur aut columba; nam
turtur gemens symbolum est luctus et pœnitent-
iæ. Nam, ut ait Poeta :

Nec gemere aerea cessabit turtur ab ulmo.

Sic gemere non cesset pœnitens donec purifice-
tur. Vox ergo turturis audita in terra nostra, est
vox Magdalenæ gementis.

Rursum: « Physiologi, inquit S. Hieronymus,
lib. I *Contra Jovinian.*, tradunt hanc turturis esse
naturam, ut, si parem perdiderit, alteri non jun-
gatur; et intelligamus bigamiam etiam a multis
avibus reprobari. » Christus tamen non reprobatur
secundas nuptias, sed cis præfert viduitatem et
continentiam.

Terrior Columbae vero symbolum sunt castimoni et
conjugalis. Nam, ut ait Plinius, lib. X, cap.

xxxiv : a Pudicitia columbis prima est, et neutri
nota adulteria; tori fidem non violant, commu-
nemque servant domum, imperiosos mares, sub-
inde etiam iniquos ferunt. » Sic conjugatis pud-
icitia sit prima ut columbis, neutri nota sint adul-
teria, conjugii fidem coinmunetnque doin m
servent, filios diligant, et in Dei lege erudiant;
uxor viri imperium, etiamsi difficile sit, toleret.

Tales turtures et columbae etiam apud Gentiles
fuerunt. Valeria rogata cur, defundo Servio ma-
rito, nollet denuo nubere? « Quia, inquit, Servius
meus licet aliis defunctus sit, apud me vivit, vivet
que semper. » Annia llorens jdate et forma, mo-
nita ab amicis ut, mortuo marito, secundum ac-
ciperet, tum ob spem prolis, tum ob amorem mu-
tuum, respondit: « Nullo pacto hoc factura sum.
Si enim bono viro nupsero, nolo posthac timere
ne amittam; sin vero malo, quæ me caperet de-
mentia, ut post optimum talem admitterem? »
Mirtia Calonis filia, rogata cur post mortem mariti
nollet alteri nubere, respondit: « Quia non facile
iuvencro virum, qui me magis velit quam meus; »
et rursum: « Felix, inquit, ac pudica matrona
non nubit nisi semel. » Eadem cum diutius luge-
ret maritum, rogata, « quem esset habitura diem

luctus ultimum? » respondit: « Quem et vita. »
Rece Propertius, *Epigram.* It>:

Exemplo juncti libi sint in amore columbi,
Masculas et lotum femini conjugium.

Denique S. Ambrosius, lib. V *nexam*, cap. xix :
« Ilanc avem, inquit. Dei lex, valut casta hostiae
munus elegit; quæ cum Dominus præsenlaretur,
oblata est, quia scriptum est in lege Domini, ul
darent par turturum, aut duos pullos columba-
rum. Hoc est enim verum Christi sacrificium, pu-
dicitia corporalis et gratia spiritalis : pudicitia ad
turturum refertur, ad columbam gratia. »

Sed audi miram historiam, ex qua disces quam
columba symbolum sit castitatis et pietatis. Item
narrai Gregorius Turonensis, lib. *De Gloria Confess.*,
cap. xxxiv, cl ex co Baronius, anno Christi 480.

fuit Averni puella quædam religiosa, atque
devota Deo, quæ in rure commanens, quo ab ur-
bica turba semota, liberius dignas Deo laudum
hostias exhiberet, quotidie jejuniis et orationi-
bus insistebat. Factum est igitur, ut migrans ab
hoc mundo, ad basilicam oppidi causa sepeliendi
portaretur. Verum ubi levato feretro corpus per
viam ferri coepisset, adveniens grex magnus co-
lubarum super eam volare cœpit, atque huc
illuc volitando sequi, quo hæc a proximis fere-
batur. Qua in basilicam delata, grex totus super
tectum ædis ipsius visus est consedis-
se; ilktque sepulta ad cœlos evolavere columbae. Unde non
immerito Georgia nuncupata est, quæ sic exercuit
mentem cultura spiritali, ul adepto virginitatis
sexagesimi fructus proventu, egrediens de sæculo
coelestibus honoraretur excquiis, inquit S. Gre-
gorius.

Refert Ado, et ex co Baronius, anno Christi 440,
Juliam sanctam virginem cl martyrem a Felice
principe excarnificatam, et tandem crucifixam,
de cujus ore columba exivit et in coelum evola-

S. Gregorius, lib. IV *Dialog*, cap. De *Spe*, Ab-
bate moriente ita scribit : a Omnes fratres ex ore
ejus exisse columbam viderunt, quæ mox aperio
tecto oratorii egressa, penetravit coelum. Cujus
idcirco animam in columbio specie apparuisse
credendum est, ul omnipotens Deus ex hac ipsa
specie ostenderet, quam simplici corde ei vir ille
servisse!

7. LISIO UUNDADITUR A PROFUVIO SANGUINIS SUI, Ver. 7.
— puta immunditia legali quam contraxit ob
iluxum sanguinis puerperii (est metonymia vel
catachresis), ut deinceps sanctuarium adire, sacra
tangere, offerre victimas alias, iisque vesci possit.

8. Quod si non invenerit manus ejus, nec potue-
nit offerre agnum. — tlebraice, s> non invenerit
manus ejus sufficientiam agni, id est pretium quod
sufficit ad emendum agnum (ita Chaldæus et
Septuaginta), puta si sil pauperior, sumet duos
turtures vel duos pullos columbarum : unum in
holocaustum, ut alterum pro peccato. Divites ergo

puerpera debebant offerre ngmnn in holocaustum, et turturem vel pullum columbæ pro peccato; pauperes vero tantum duos turtures vel duos pullos columbarum: unum in holocaustum, alterum pro peccato, uti fecit Beata Virgo, et spiritu et censu pauper; licet ipsa id fecerit, non quia spiritu erat pauper, puta quia amans erat paupertatis, ul vult Abulensis, sed quia revera censu erat pauper et indiga: de talibus enim lex hæc loquitur.

Moraliter, disce hic quod ait S. Gregorius Nazianzenus, orat. *De S. Baptismo*: a Nihil, inquit, magni aestimatur apud Deum, quod non pauper quoque donare possit. » Deus enim non tam donum quam donantis affectum poscit; et, ul ait S. Gregorius, hora. 5 in *Evang.*, « ante oculos Dei nunquam est vacua manus a munero, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate: nihil enim Deo offertur ditius bona voluntate. » Hinc D. Gerson Cancellarius Parisiensis: a Deus, ait, nonquæril nomina, sed adverbialia, « id est, «non attendit quid facias, sed quomodo,» ulait S. Bernardus. Hinc Christo præ omnibus aliis magna offerentibus placuit vidua duo tantum offerens minuta. Si ergo multum habes, multa da; si parum, da parum, sed magna et liberali voluntate dandi plura, si haberes; ita liberalitas cordis lui provocabit liberalitatem Dei erga te ul plura accipias: non enim patitur Deus se hberalilale vinci. Narrat Leontius de S. Joanne Eleemosynario Patriarcha Alexandria* rem miram: a Multas, inquit, benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam quod non stalim det pauperibus. Multoties in exultatione invenerunt cum quidam dicentem

Deo: Sic, s?c, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu dives, Domine, cl vilæ nostræ miserator es. »

Nota: Cum purificatione puerpera simul offerebatur infans Deo, si erat primogenitus, ut patet *Lue.* ii, 22, et redimebatur quinque siclis, ut patet *Numer.* xv»!, 1G. Porro verisimile est prius purificatam fuisse matrem, deinde obtulisse suum infantem, uti censet Franciscos Lucas in *Luc.* ir. Ubi nota: utriusquo hujus cæremoniæ hic eral ritus et ordo.

Primo, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat, nipote immunda, ante purificationem.

Secundo, offerebat turtures vel pullum columbæ pro peccato: verisimile est cam quoque aspersam fuisse aqua cinerea vitulæ rute; illa enim erat quasi aqua lustralis in omni purificatione.

Ter(io, offerebat infantem Deo, cumque redimebat.

Quarto, peractis omnibus, in gratiarum actionem offerebat Deo agnum vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum. Sed de his plura *Luc.* ii. live duo ultima fiebant puerpera (nipote jam purificata) existente in atrio mundorum. Ibi enim offerebat infantem ad ostium tabernaculi, ibique eminus spectabat holocaustum suum, quod offerebatur in atrio sacerdotum; nam inter atrium sacerdotum et laicorum, tantum intererat murus, sive septum altum lres pedes, ita ut laici ex suo atrio spectare possent victimas cl alia quæ fiebant in atrio sacerdotum.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describuntur signa et septem spectes lepræ: prima est lepra alba et lucens, vers. 3; secunda est lepra recurrens, vers. 7; tertia est lepra inolita, vers. 10; quarta est lepra mundissima, vers. 13; quinta est lepra capitis et barbae, vers. 29; sexta est lepra in calvitio, vers. 42; septima est lepra vestis, vers. 47. Denique, vers. 4\$, quinque mandantur leproso: primo, ut habeat vestes dissutas; secundo, caput nudum; tertio, os tectum; quarto clamet se sordidum; quinto, solus habitet extra castra.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2. Homo, in cujus cute et carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus. 3. Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cule et carne reliqua, plaga lepræ est, et ad arbitrium ejus separabitur. 4. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini, recludet cum sacerdos septem diebus, 5. et considerabit die septimo; et si quidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cule priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis, 6. et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra, et non creverit in

cule, mundabit eum, quia scabies esi; lavabitque homo vestimenta sua, et mundus erit. 7. Quod si postquam a sacerdote visus est, et redditus munditiæ, iterum lepra creverit, adducetur ad eum, 8. et immunditiæ condemnabitur. 9. Plaga lepræ, si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, 10. et videbit eum. Cumque color albus in cule fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit: 11. lepra vetustissima iudicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est. 12. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, et operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit, 13. considerabit cum sacerdos, et teneri lepra mundissima iudicabit: eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. 14. Quando vero caro vivens in eo apparuerit, 15. tunc sacerdotis iudicio polluetur, et inter immundos reputabitur: caro enim viva, si lepra aspergitur, immunda est. 16. Quod si rursum versa fuerit in alborem, et totum hominem operuerit, 17. considerabit eum sacerdos, et mundum esse decernet. 18. Caro autem et cutis in qua ulcus natum est et sanatum, 19. et in loco ulceris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem: 20. qui, cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, et pilos versos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere. 21. Quod si pilus coloris est pristini, et cicatrix subobscura, et vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus; 22. etsi quidem creverit, adjudicabit eum lepræ: 23. sin autem steterit in loco suo, ulcisci est cicatrix, et homo mundus erit. 24. Caro autem et cutis quam ignis exusserit, et sanata albam sive rufam habuerit cicatricem, 25. considerabit eam sacerdos, et ecce versa est in alborem, et locus ejus reliqua cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. 26. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, 27. et die septimo contemplantur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum; 28. sin autem in loco suo candor steterit non salis clarus, plaga combustionis est, et idcirco mundabitur, quia cicatrix est combustane. 29. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos, 30. et si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, et capillus flavus, soliloque subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. 31. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carnis, et capillum nigrum, recludet eum septem diebus, 32. et die septimo intuebitur. Si non creverit macula, et capillus sui coloris est, et locus plagæ carni reliquæ æqualis: 33. radetur homo absque loco maculæ, et includetur septem diebus aliis. 34. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibis suis mundus erit. 35. Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cule, 36. non quæret amplius utrum capillus in flavum colorem sit immutatus, quia aperte immundus est. 37. Porro si steterit macula, et capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, et confidenter eum pronuntiet mundum. 38. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit, 39. intuebitur eos sacerdos, si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, et hominem mundum. 40. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus et mundus est; 41. et si a fronte ceciderint pili, recalvaster et mundus est. 42. Sin autem in calvitio, sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus, 43. et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiæ lepræ, quæ orla est in calvitio. 44. Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, et separatus est ad arbitrium sacerdotis, 45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contactum, contaminatum ac sordidum se clamabit. 46. Omni tempore quo leprosus est et immundus, solus habitabit extra castra. 47. Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit 48. in stamine atque subtegmine, aut certe pellis,

vel quidquid ex pelle confectum est, 49. si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendelurque sacerdoti, 50. qui consideratam recludet septem diebus; 51. el die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, cl omne in quo fuerit inventa; 52. ct idcirco comburetur flammis. 53. Quod si cam viderit non crevisse, 54. praecipiet, et lavabunt id in quo lepra est, recludetquo illud septem diebus aliis. 55. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, et igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra. 50. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet cum, et a solido dividet. 57. Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immacolata erant, lepra volatilis ct vaga, debet igne comburi; 58. si cessaverit, lavabit aqua ea, quæ pura sunt, secundo, cl munda erunt. 59. Ista est lex lepræ vestimenti lanei el linei, staminis atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

Onaiij Quærilur, quænam ct qualis fuerit hæc lepra fuit le- Judæorum (1)?

Sionmî *n*c0 Pr,m0* lepram hanc fuisse morbum, sive Fuit ui- vitium sæpe naturale, sæpe etiam ex speciali Dei turaiis providentia Judæis immissum, maxime ad pu- icj s'ipè n'cn(la graviora eorum peccata; vel simoniæ : ob a Deo hanc enim Giezi ab Eliseo percussus est lepra, IV ^immiiy *nej*, y, 27 ; vel sacrilegii : ob hoc enim Ozias rex poccab, usurpans sacerdotium, cl volens adolere incen- qu@t' sum, lepra tactus est a Deo, II *Paral*, vi, 21 ; vel Hew- homicidii : ob hoc enim David imprecatur Joab Unte» occidenti Abner lepram, II Beg. in, 29 ; vel mur- rnur*s cl rebellionis, præscriim contra sacerdo- rn iun- tes : ita enim Maria soror Mosis, murmurans tur le- contra Moscn, correpta est lepra, *Num.* xii, 10. prl' Qua de re illustris est locus *Dcutcr.* xxiv, 8, ubi Deus diserto comminatur lepram iis, qui sacerdotibus obedire nolunt, u Observa, inquit, diligenter ne incurras plagam lepræ, sed (ut eam evites) facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi iis, ct imple sollicite. Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Marite. » Lepra ergo hæc sæpe non tam fuit naturalis morbus, quam plaga divina, uli fusius ostendam vers. 47.

Atque hrec fuitcaufa, cur Deus lepræ iudicium ct expiationem detulerit sacerdotibus, curquo voluerit leprosos sc sacerdotibus sistere cl ostendere, ut ab eis lepra vel mundati vel adhuc inquinati pronuntiarentur. Nimirum, ut cogerentur sacerdotibus sc humiliare, contra quos superbe se erexerant, itaque superbi® sum culpam et pœnam hac humiliatione expiarent. Ita Maria erigens se contra Moscn percusia est lepra, a qua non nisi Mosis ope ct precibus sanala csl, *Nuiner.* XII, IL Fuit el alia causa, nimirum quod leprosi in lege velcri erant quasi irregulares : erant enim immundi non tantum naturaliter, sed et legaliter, ila ut arcerentur non tantum convictu hominum, sed et templo ac sacris. Hanc autem irre-

gularitatem tollere non poterat medicus, sed sacerdos. Ergo ut ea tolleretur, sacerdoti sc sistere ct supplicare debebant, qui cos expiabat, ac sacris restituebat juxta ritum quem Deuspræscribit cap. XIV.

Dico *secundo* : Lepra hæc Judæorum dissimilis o-p > et aba fuit a lepra nostra, quæ magis est elephantia, quam lepra. Negat hoc Abulensis ccnsetque J't , camdem esse lepram nostram cum lepra Judeo- nm rum, sed nunc esse magis arrosivam, quam fuerit tunc. Verum non fuisse eamdcm palet primo, quia, ut mox dicam, lepra Judæorum erat fere tantum in cute; nostra vero carnes cl ossa depascitur. *Secundo*, lepra Judæorum etiam vestes et miiros ac domos invadebat, ut patet vers. 29; nulla autem jam est lepra, quæ vestes aut domos corripit. *Tatio*, lepra nostra est incurabilis; lepra autem Judæorum erat curabilis, sæpeque curabatur, ut patet hoc cap. eiseq. Neque id mirum videri debet : sic enim videmus sæpe quamque regionem, e. quodque clima proprias habere, uti qualitates et affectiones, ita et morbos, imo unum cumdcunque morbum in alio climate alium esse, aliaque habere symptomata. Atque hæc fuit causa, cur tempore belli sacri tot Belgæ, Franci, Germani ex Judæa domum redeuntes, leprosi inde redierint, ideoque tot ubique erecta fuerint leprosoria, quæ cliamnum extant, sed sino leprosis.

Dices tertio : Lepra Judæorum similis fuit ve- Lepra J» leo- teri lepræ Graecorum, de qua Hippocrates, lib. J» nini si- *De Affectionibus*, ita ait : « Lepra, el pruritus, et rallis scabies, cl impetigines, ct vitiligo, cl alopecia, a f t i - pituita fiunt; sunt autem turpitudine magis quam rirGr- morbi. » Kalio est : nam velus Judæorum lepra, ut ait S. Augustinus, lib. II *Quæst. Etang.* Quæsl. XL, sæpe coloris vitium fuit magis, quam valetudinis, aut integritatis sensuum atque membrorum, eaquo de causa leprosi a Christo non sanati, sed mundati dicuntur. Talis autem fuit lepra Graecorum, sive communis : nam, ut recte Joannes Mu- nardus medicus insignis, lib. VI *Epist.*, ex Galeno probat, lepra est vitium culis leviculum, adeo

(i) Cf. Schilling *De Lepra*. Traj. ad Rhcn. 1178.

scabiei simile, ut vix ah eo discernatur. Pari modo, ait Cajelanus, lepra hæc Judæorum fuit morbus, aut potius vilium in cule magis quam carne residens, idque multiplex et varium, adco- que ipsa scabies hic vocatur lepra, si gravior sil, et communem siinplicemque superet. Quare hanc lepram accurate discussions Franciscas Valesius medicus illustris, lib. *De Sacra Philosoph.* xix, censet per lepram hanc varia vilia cutis, el turpi- tudines exlerni corporis accipienda esse, quorum unum nascitur ex alio, idque cx redundantia pi- tuite vel melancholiæ, per variam alterutrius in- tentionem aut remissionem. Unde putat ipse hoc cap. vers. 6 et 39, describi vitiliginem ; vers. 3 el 7, scabiem cum squamis, quæ lychen, seu impetigo dicitur; vers. 9, elephantiam vel ejus inilium; vers. 29, achorem, vers. 38, alopeciam vel ophyasin, uli singulis versiculis fusius cx ipso dicam : hinc

izpra Dico *quarto*, lepram hic non unum esse mor-
Jndro- varium et multiplicem, non lanium
nnnsnui specie, sed et genere differentem, adeoque ana-
mnrbm , logice extendi ad vilia vestium et domorum. *Ite*
k J va-
rii. enim lepræ quæ hoc capite describuntur, non
tam morbi sunt, quam deformitates seu putres-
centi® quædam culis, eæque vari.® et multipli-
ces. Unde non mirum est, si non tantum anima-
tis, sed et inanimalis convenient, precipue ubi a
causa aliqua communi gignuntur, et populariter
grassantur : aer enim, qui solus communis po-
pularium morborum potest esse causa, tangit un-
dique atque circumstat inanima, æque ut ani-
mata; licet diversimode ailiciat, i on tantum ina-
nimata, sed et ipsa animata. Dilla'entia enim est
inter lepram hominis, bovis, ovii et suis. Est ta-
men omnium lepra eadem ana ogicc : hreque
omnes lepræ sibi invicem affines i unt el propin-
quæ, adeo ut mutuum sit contagii m, et animata
lepram inanimis affricare possinf. Lepra enim
hæc, ut dixi, non tam morbus, qjam corrosio,
corruptio, cl putrescentia quædi.m osi; nam pu-
trescere omnia possunt, prælcr ignem, ægrotaro
autem sola viventia: hucusque Valesius, cap. xix
et XX. Cui tamen addendum pulo, lepram hanc
Izpra Judæorum non per omnia similem fuisse lepræ
Jhdzo
rnm me-
diam Cræcorum, quæ vulgo a medicis lepra vocatur,
<jndiuitC(jn cute residet; sed potius eam medium quid
l J0* bibse inter lepram et elephantiam, atque non
g ico- tantum cutem, sed el halitum, ac consequenter
rum ei interiora vitiasse; ideo enim vers. 43, jubentur
leprosi os tegere, ne halitu suo pravo alios infi-
ciant. Licet enim hæc lex cæremonialis sil, tamen
ipsa, uti et alice, in natura et naturali hac causa
fundata est. Rursum, eam sæpe non tam natura-
lem fuisse, aut ex naturalibus causis ortam, quam
alleo specialiter Judæis instar plag© fuisse inflic-
tam, ac proinde hujus lepræ physicas et medicas
caudas, ac symptomata per omnia a medicis jam
assignari non posse, paulo ante ostendi, cl fusius
ostendam vers. 47,

2. Homo in cues cute et carne ortis fuerit Vtn.1.
DIVERSUS COLOR, SIVE PUSTULA, AUT QUAS! LUCENS
QUIPPIAM, ID EST PLAGA LEPRÆJ—SIC CL ClmldmUS.
Verum in Hebræis alius est ordo; sic enim ha-
bent , *cum fuerit tumor sive pustula, aut macula
carni adhærcns* (quod Noster vertit, *diversus co-
lor*), *aut candicans quippiam , ut sit in carne ejus
in plagam lepræ*, id csl, ul videatur esso lepra, vel
lepræ suspicionem ingerat. Septuaginta vertunt,
cúAr. «rru-xaía; r, *cicatrix significationis, vel
lucens. Significationis*, id est significans esso le-
pram. lia Isychius. Nota tð *lucens*, scilicet, ut vi-
deantur esse quasi fulgentes furfures, aut squa-
ma?; nam hæc possunt esse initia vitii abeuntis in
malignum, et in aliquod lepræ genus, inquit Va-
lesius.

Adducetur ad Aaron sacerdotem. — Quia sa-
cerdotis est judicare an quis aptus, id est mun-
dus sit, ut ei liceat ingredi sanctuarium, an im-
mundus et ineptus, ut ab eo arcendus sit : ac
consequenter ejus est judicare de lepra, an et
qualis sil. *Secundo*, quia sacerdotes veteres judi-
cantes inter lepram el lepram, typus eranisacer-
dotum legis novæ, quibus communicata est a
Christo potestas ligandi et solvendi peccatores.
Ila S. Hieronymus in cap. xvi *Matth.*, cl Chryso-
stomus, lib. HI *De Sacerd.*

3. Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in Vers.3.
ALBUM MUTATOS COLOREM. — AlbOV Cnim piloWm
carnis, cx qua nascuntur, corruptionem et vitium
arguit. « Nam lepra, ait S. Cyrillus, lib. XV *De
Adorat*, fol. 309, fit ex eo, quod caro emoriatur :
excavatur cnim ulcus illico absumpta cute, et in
profundum semper serpens; quo fit ut pilus,
qui in illis partibus exoritur, languescens exal-
bescat, ac vclut stirps una cum subjecta terra
corrumpatur. »

Est hæc pr ma lepræ species illa, quæ a me- Primi
dicis, inquit Valesius supra, vocatur lychen, vel
impetigo, vel lepra volatilis, quia serpit et (piasi hnjeii-
volat per partes ; ab Arabibus vocatur *barrus*, vel
alburias, album, gignilurqnc ex pituita salsa vel ori“çr <
melancholia. Ejus duo hic dantur signa : pri- Ejw »i-
mum, pilos qui ex leprosa cute nascuntur, in al- 6,11 d 40*
bum colorum mulari ; secundum, ipsam lepram
humiliorem esse reliqua cute, quorum causam
hanc dat Valesius : « Cum enim, ait, lichenes illi
maligni a salsa pituita nascantur, vel sola, vel
mixta cum atra bile, ncccsse est, ubi partis tem-
peries admodum labefactata est, et in ipsius ex-
crementi naturam velai mutata, salitam admo-
dum esse culem, ac proinde siccam et contrac-
tam, ac reliqua cute, quæ sana csl, humiliorem, n
Rursum : « Cum oria consentiant iis ex quibus
oriuntur, ubi culis ob pituitam ita erit facla can-
dida, ut ipsum substanliæ modum mutaverit in
candidiorem, pilos quoque cx sese nascentes can-
didos reddet. »

Ipsamqlespeciem lepræ.—Hebraice *aspcclumpla-
gæ*, id est, apparentem speciem lepræ. Vide *Can.* 30.

HUMILIOREM. — Lepra enim cl culem cl carnem exedit.

Et AD ARBITRIUM EJES SEPARABITUR.— Hebraice, *ct inspiciet cum sacerdos, ct pollutum judicabit cum*; ac consequenter separandum cl emittendum extra castra. Describuntur hoc cap. nostre quibus discerni possit, qui lepra gravi, qui levi infecti sint; qui facile curari possint, qui sint incurabiles: ul qui simplici tantum scabie deprehenderentur laborare, mundi judicati dimitterentur; quos spes esset fore ut mundarentur, recluderentur; qui vero viderentur desperata emundationis, omnino separarentur, ct extra castra rejicerentur.

Vers.4. 4. SLN AUTEM LUCENS CANDOR FUERIT IN CUTE. — a Albor, ait S. Cyrillus, lib. XV, infirmi! is est carnis (vel potius cutis) lepræ persimilis, nisi quod malum illud non in profundum agit, sed pullulat in summo corpore, neque mutat pilum in album colorem; neque tam late funditur, ut reprimi nequeat, sed levibus remediis curatur. »

Vers.5. 5. Recludet eum septem diluis alus.—Jubet hic Deus leprosum per hebdomadam secundo recludi; qua exacta, si obscurior fuerit lepra, neque creverit in cute profundius vel latius serpendo, hoc est, si non se dilataverint maculæ, et signa lepræ facta sint obscuriora, ita ut albor qui movebat suspicionem lepræ, jam immutatus sit in nigredinem, vel obscuratus esse desierit: scire jubet lepram veram non esse, sed psoram seu scabiem, ac dimitti hominem lotis vestimentis. Mundus enim est, hoc est, non est leprosus, sed scabiosus solum; quod est leve, cl solo vestium mundissimarum, linearum ct laneorum usu, ct probo victu liberabitur, præmissa, si opus sil, aliqua corporis evacuatione. Ita Valesius.

Nota, hic et inferius passim vocari lepram, illam quæ esse videbatur, vel de qua erat suspicio quod esset lepra, etiamsi postea deprehenderetur non esso lepra.

Ven, o. 6. Mundabit eum, — id est mundum declarabit ct pronuntiabit: simile est vers. 34, et *Gen.* xli, 13, ubi dicit pincerna: a Ego redditus officio, ille (pistor) suspensus; » pro quo hebraico est, *me reddidit officio, illum suspendit*, scilicet Joseph vaticinio suo.

Vers. 7 7 Ct 8. QUOD SI POSTQUAM A SACERDOTE VISUS EST, ET REDDITUS MUNDITIX (1), ITERUM LEpra CREVERIT, ADDUCETUR AD EUM, ET IMMUNDULE CONDEMNABITUR»
 Seconda — Est hæc secunda species lepræ repetita, sive recurrentis. Talis enim lepræ condemnabitur, quia apparuerunt in eo signa permanentis et radicata) curras, lepræ; nam iteratus morbus magnum corporis apparatus, cl m cum propensionem significat, subessequē in vitiosa corporis natura morbi vclut radicem: morbus vero in quem corpus valde

(1) 4 hic notat *postquam*: ita cl llosenmullcrus ad h.l. Cf. *Exod.* xix, 1; *Aum.* i, 1; *I Itcg.* ui, 18. Negat tamen Maurer, qui vertit, in *mundationem suam*, id est, ut inunlus declaretur.

propensum est, facile abit in habitum; itaque ut incrementum macularum, ita et repetitio suspectum el malum signum est, censclurque merito quæ semel repetiit, sæpe repet-tura lepra, neque unquam futurus homo tutus ab immunditia: quare immunditia) condemnabitur. Ita Valesius.

Tropologice, lepra est quodlibet peccatum, ait Tmpnk-Thcodorelus, ctpæscrtm h eresls, inquit Ruper-tus et B* da) quanqtiam hæresis proprio e t lepra capitis, ut dicam vers. 29); culis colorque ejus est i<u>, «u. conversationis biirnanæ visibilis species; caro est conscientia interna; pili sui cogitationes se pro-dentes, cum in his apparuerit lepra, puta de-lectus pristini situs et coloris; aut pustula, id est conscientia corruptio; aut lucens quippiam, id est reatus evidenter elucescens; sacerdos separet cum a ortu fidelium ad septem dies, usque ad plenam lepræ v<l cognitionem, vel emenda-tionem: si obscurior appareat, ct non creverit, scabies est, id est levior culpa; sin iterum cre-verit, lepra est, id est vivens ct perseverans deli-beratio peccandi. Ita Radulphus.

Quaesivit aliquando S. Ludovicus Franci» rex *cx Senechalco Campani*, mallctnc lepra infici an peccato? cumque is respondisset: Peccato; acriter cum perstringens: «Toto, inquit, cælo erras; ccquce lepra peccato foedior, quod etiam post mortem affligit? Tu itaque si rae amas, eam mentem mutato.» Ita refert Jonvillus in ejus Vita, cap. xciv.

Ejusdem sensus cl sententi» fuit alter S. Ludo-vicus, regio stemmate natus, qui ex Franciscano factus csl Episcopus Tolosanus; aiebat cnim: a Prius mihi pereat, non dico regnum hoc cadu-cum, sed orbis lotus, quam in Deum meum se-mel peccem, cujus honorem omnibus antepo-nendum novi.» Ita habet ejus Vita, cap. x (2).

10 et 11. IrSA QUOQUE CARO VIVA (3) APPARUERIT, VrPt. 10 LEpra VETUSTISSIMA JUDICABITUR. — Est h>C tertia J* species lepræ, scilicet lepra molita, quæ m viva t. k. csl carne, cum prior fuerit m cuto et capillis: lepxow minus enim est grave mutari colorem solius cu-lis, quam capillorum etiam; gravius vero quam utrumque est, ipsam jam vivam sub cute carnem lepra respersam esse, ita scilicet ul ipsa sil alba, cl modum substantias carne» amiserit: id cnim lepræ vetustissime, cl culi inolita esse constat, quia oritur ex pituita salsa, quæ excreta a vi ex-pultrice non solum cutem, sed cl subjectam car-nem pervasit, camquo in viliosi succi naturam mutavit. Hoc autem an ita sil, an scilicet subjecta Modie, caro sit leprosa, medici explorant fricatione et acu: si enim caro fricata non rubeat, ct si puncta ranl m. acu non sanguinem, sed lacteam aut aquosam citk»? el^u.

(2) Vers. 9. Notent tirones nsin hic positum esse pro rPfP, ul s@!* Bpud Ilcbræos, quando duo junguntur substantiva, verbum respondero solet sub<lantivo poste-riori, cum deberet priori. Couf. Glassa *PMololog. sacn* Tract, m, cap. li.

(3) Proprie, *signum carnis cruda (u cicatrice).*

humiditatem reddat, signum est eam esse lepra infectam : hæc lepra est elephantia, præscribitur si carnem depascatur et exedat. Ita ex Galeno, Avicenna et Paulo Ægineta Valesius.

Tropologice Radulphus : lepra carnis non vivæ est mala deliberatio, quæ licet vivat, cito tamen mortificatur; sed lepra carnis vivæ est illa, quæ pertinax vehementius radicitur, et sacerdotalis admonitionis clausuram non recipit : quare antequam radicitur et serpat, confessione et penitentia deletur. Nam, ut ait S. Chrysostomus, homil. 36 *ad Populum*, acer instat diabolus, ingressum aliquem capere volens : qui, si vel brevem arripuerit vacationem et dilationem, magnum inducit torporem. Et Theodoricus rex apud Cassiodorum, epist. 14, lib. III *Variarum* : « Malum, inquit, cum perseverat, augetur; et remediabile bonum in peccatum, est accelerata correctio. »

Ven.it. 11. Contaminabit itaque eum SACERDOS.— « Contaminabit, » id est contaminatum judicabit : ita passim accipitur hoc capite *contaminabit*, vers. 11, 20, 23, 27, 30. Vide *Can. II*.

ven. li 12 Et 13. SIX AUTEM EFFLORUERIT DISCURRENS LE-
t1 >3- PRA IN CUTE, ET OPERUERIT OXKEM CARNEM A CAPITE
USQUE AD PEDES, QUIDQUID SUB ASPECTUM OCULORUM
CADIT (1), CONSIDERABIT EUM SACERDOS, ET TENERI
Qnirtl LEPRA MUNDISSIMA JUDICABIT. — Est hæc quæ
i SPCC*CS lepræ quæ dicitur mundissima, id est
minime contagiosa scabies. Unde Hebræa, Chal-
mnode»- dea et Græca habent (quod et paulo post in La-
|ju;s sequitur), judicabit cum mundum a lepra,
q quia videlicet hæc scabies discurrens per lotum corpus, tantum est purgatio naturæ, valide se undequaque purgantis, et vitiosos humores ejicientis : secus est cum in una parte considens, vitium illius partis interius arguit, aut certe debilem vim expultricem. In vitiosis enim corporum dispositionibus, et cacocymiis optimum censent medici, si illa per variolos, scabiem aliaque excrementa abundanter foras erumpant : quod enim non erumpit, interius manet, et cor aliaque vitalia afficit et inficit. Ita ex Hippocrate Valesius.

Tropolo- Tropologice, lepra discurrens in cute, est infamia falsa criminum, qualibus Christus et Sancti, maxime in primitiva Ecclesia aspersi, idcoque afflicti sunt : hæc discurret, quia nusquam locum invenit ubi vere stabiliatur; in candorem vertitur, id est in laudem cognita rei veritate; idcoque lepra mundissima censetur, quippe per eam homo potius in patientia, meritis et gloria accrescit, cum sine criminis perpetratione criminis laborat suspicione. Ita Radulphus. Hinc dicitur de Christo, *Isaiæ lvi, A* : « Et nos putavimus cum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. » Vides quomodo hæc lepra, puta infamia, realiter cutem Christi tetigerit et afflixerit.

Vrrt. u 14 et 15. Quando vero caro vivens (lepra as-
ti is.

(1) Hebr. est, per omnem aspectum oculorum sacerdotis, id est, si «acentos observavit hoc accurately.

persa) in eo apparuerit (consumpta cute), tunc SACERDOTIS JUDICIO POLLUETUR, — pollutus declarabitur. Vide vers. 6 et 11.

16 et 17. Quod si rursum versa fuerit in albo- Vere. io REM, ET TOTUM HOMINEM OPERUERIT, CONSIDERABIT ITAQUE EUM SACERDOS, ET MUNDUM ESSE DECERNET, — quia hoc signum est carnem sanari, et pelle rursum undequaque obduci.

18 et 19. Caro autem et cutis, in qua ulcus nascitur, si non sanatum, et in loco ulceris cicatrix et alba apparuerit, sive subrufa. — Nihil aliud dicitur, quam lepram jam dictam vers. 3 et seq. posse innasci ulceribus (sive ea sponte nata sint, sive inusta), sanatis puta cicatricibus; neque id mirum, quia ulcera sponte nascuntur in partibus debilibus, ob pravos succos in eas missos, et quæ semel ulcerati sunt, licet cicatrice obducantur, manent tamen debiliores; quapropter et ipsa ulcera solent sæpe in ipsis partibus novari, et materia lepræ in eadem partem emergere. Orta vero lepra hic easdem notas habet, quas in reliquis partibus: nimirum prima ejus nota est, macula serpens; secunda, locus profundior reliqua cute; tertia, pili mutati in candidum : hæ enim veræ ac malignæ lepræ notæ sunt : contraria, mundæ scabiei signa sunt.

Nota, « subrufa, » id est subrubra; quia licet macula lepræ in reliqua cute candida sit, in cicatrice tamen relictæ ex ulceribus fit aliquando subrubra, eo quod sanguis quo pars nutritur, male ob ejus debilitatem mutetur, quæ causa macularum est. Ha Valesius.

23. Sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, et homo mundus ERIT, — quia si lepra esset, non sisteret, sed serperet; ergo id quod videtur in tali cicatrice album vel subrufum, est ex ulcere procedente, non autem est lepra.

24. Albam sive rufam, — quia si esset ex combustionione, esset nigra; ergo cum sit alba vel subrufa, suspicio est esse lepram (2).

28. Sin AUTEM IN LOCO SUO CANDOR STETERIT NON SATIS CLARUS (obscurus, uti paulo ante dixit), plaga combustionis est, — combustionem inflicta et relictæ.

Tropologice, ulcus significat flagitiorum saniem, per quam honestatis humanæ species violatur; plaga combustionis significat iram et invidiam: hæc si sanata rursum recruduerint, et maculam albam, id est voluptatum blandimenta, aut rufam, id est cruentam speciem discordiarum, ostenderint, considerabit sacerdos ut supra, etc.: utraque enim macula ab alterutro vitio oriri potest. Ha Radulphus.

29. Vir sive mulier, in cujus capite aut barba germinaverit lepra, — ita ut lepra culis et carnis in barba vel capillis se prodatur : nam in cute esse hanc lepram, patet ex eo quod sequitur, eam humiliores esse carne reliqua.

(2) Hebr. est, «i nota, sive signum adustionis exoriatur, scilicet pustula albosubrufa aut alba.

Ooinu Est hffio quinta species, non formalis, sed ma-
ipccicj terlaiis lepræ : scilicet lepra barbæ et capitis, quæ
Tpr*§ ejusdem formæ et rationis est cum lepra aliarum
birbi et partium. Unde hujua signa sunt eadem, quæ alia-
apiUs. ruii jam çUdarum, nimirum lepra quæ humilior
est cute reliqua, et capillorum mutat colorem, et
seso effundit ac serpit, maligna est; aut etiam
quæ cum videretur esso mundata et curata, rur-
sum emergit, redit et proserpit; quæ vero hisco
contraria habet, non est maligna. Illud tantum
interest, quod in reliquis partibus lepra pilos in
albos commutat, in barba vero et capite mutat
cos in flavos et tenues; cujus rei causa est,
liorau-quod capitis lepræ innasci solent achores (quæ
pitto, vulgo vocatur *tinca*), puta ulcuscula quædam, quæ
, manant et stillant succum quemdam liquidiori
melli similem : quod aperte indicat tali etiam san-
nie imbutam esso illis capitis cutem. Merito ergo
tales indo capilli nascuntur, tenues, inquam, et
flavi, uti et reliquis partibus, quæ salsa pituita
imbulæ sunt, nascuntur albi. Causa illius saniei
est bilis flavæ tenuis cum salsa pituita permixtio.
Undo iis mulieribus, quæ tinca laborant, auro
similes capilli oriuntur. Ita Valesius.

Tropolo- Tropologice, superiores lepræ hucusque mo-
gie» le- mm vitia fuerunt : hæc vero est fidei, estque h e-
ti? Cifsî resis quæ ut lepra et ut cancer serpit, sicut unius
haruis. pecudis scabies lotum commaculat gregem; sta-
tini ergo hæc tollenda et separanda est, ul ait
S. Hieronymus in cap. v *ad Galat.* : a Scintilla sla-
tini ut apparuerit cxlinguenda est, et fermentum
a massæ vicinia semovendum, secundæ putridæ
carnes, et scabiosum animal a caulis ovium re-
pellendum: no lota domus, massa, corpus et pe-
cora ardeant, corrumpantur, putrescant, inter-
eant. Anus in Alexandria una scintilla fuit, sed
quia statim non oppressa est, lotum orbem ejus
flamma populata est. »

Refert Gregorius Turonensis, lib. I *Miraculorum*
S. Martini, cap. xi, et ex co Baronins, anno Chri-
sti 560, quod rex Gallici® cum subditis Ariana
lucrosi infectus a Lico punitus sit; nam regio illa
lepra percussa est, et filius ejus Charraricus gra-
viter ægrolaro cœpit, ut solo spiritu palpitaret.
Quare pater misit volad dona ad S. Marlinum,
ejusquo fidem orthodoxam amplexus est : indo
filius ejus sanatus est, et plaga lepræ cessavit :
« Nec unquam usquo nunc, inquit Gregorius, le-
præ morbus super aliquem apparuit. »

Lepra ergo in capite, est error circa divinita-
tem Christi; lepra in barba, est blasphemia in
humanitatem Christi, ojusque Apostolos aut Pro-
phetas : per barbam enim homines perfecti signi-
ficantur, qui Christo capiti cohærent quasi barba,
ejusque influxum proximo suscipiunt; do quo di-
citur : « Sicut unguentum in capite, quod descen-
dit in barbam, barbam Aaron. » Capillus flavus
et solito subtilior, est superba cogitatio et sui
fiducia : sicut niger, est humilitas et obediencia;
humilior carne locus, est erroneus articulus, qui

veritale Ecclesia) longe est inferior. Si cutis et lo-
cus æqualis sit, radendus est, id est, ei subtra-
henda est facultas disputandi, ne infirmo adhuc
ingenio tanta mysteria discutere præsumat, ag-
nita jam veritate Ecclesiæ, in qua conquiescere,
et cui suum judicium subdere debet. Locus autem
maculæ radi prohibetur, ut erroris sui memoria
homini relinquatur. Ita Radulphus et Isychius.

Rursum : Lepra in capite est arrogantia in
mente; hæc enim est origo hæresis. « Septempli-
citer, inquit S. Bernardus, semi. 3 *De licsurnrf.*
Domini, occupavit nos lepra superbiæ : primo, in
proprietate possessionum ; secundo, in gloria ves-
tium ; tertio, in voluptate corporum : in ore quo-
que dupliciter, similiter et in corde : in ore,
quarto, cum in adversis murmuramus; et quinto,
cum in prosperis arroganter commendamus : in
corde, sexto, propria voluntas; et septimo, pro-
prium concilium » et judicium, quod est pater hm-
resis. Porro hæc lepra maxime viles et abjectos vflm d
invadit, cum ad dignitates et fastigia evehuntur,
uti experientia docet. « Compertum habeo humil-

0" limos quosque, maxime ubi alta accesserunt, su- tonbi-
perbia atque ambitione immodicos esse. Hinc C. æfc

Marius patrum memoria, hinc Diocletianus nos-
tra, communem habitum supergressi sunt, dum
animus potenti® expers, Unquam inedia refecti,
insatiabilis est, o inquit Aurelius Victor, De *Ca-*
sar, Præclare S. Augustinus, De *Catechiz. rudib.* :
« Magna, inquit, miseria est, superbus homo;
sed major misericordia est humilis Deus. » Et
lib. XIV *De Civit.* : « Audeo, ait, dicere, super-
bis utile esse cadere in aliquod apertum et ma-
nifestum peccatum, unde sibi displiceant, qui
jam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim
Petrus sibi displicuit, quando flevit, quam sibi
placuit, quando præsumpsit. Hinc ait Psaltes:
Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen
tuum, Domine. » Et S. Bernardus in *epist.* : « Hu-
militas, ait, homines similes angelis facit, et su-
perbia ex angelis d-vmones facit : et, ut evidenter
ostendam, ipsa omnium peccatorum initium, fi-
nis et causa; quia non solum peccatum est ipsa
superbia, sed etiam nullum peccatum potuit, aut
potest, aut poterit esse sine superbia. »

33. Radetur, — ut clarius appareat post sep- Vers. 3).
lem dies, an serpserit lepra.

39. Vir sive milier, ix cujus cute candor ap- Vcra.3J.
paruerit. — Describitur hic vitiligo, id est macula
simplex coloris candidi lucentis in cute, quæ non
est lepra. Unde hebraico vocatur pnn *bohac*, id
est lentigo, vel vitiligo in culo germinans.

40 et 41. V1R DE CUJUS CAPITE CAVILLI FLULXT, Ver». O
CALVUS ET MUNDUS EST : ET St A FRONTE CECIDERINT eUb
PILI, RECALVASTER ET MUNDUS EST. — a ReCalvaS-
tern hic dicitur is, cui versus frontem capilli
fluunt; « calvus, » cui loto capite, ita ut superne
totus depilis fiat. Ha Isychius et Radulphus, et
palet vers. 33. Ha etiam hæc distinguunt et vo-
cant Chaldæa et Septuaginta.

Ver» « 42 et 43. Si al'tem in calvitio sivk in becalva-
,l 11 TIONE , ALBI'S VEL RUFUS COLOB FUERIT EXORTUS , LT
ROC SACERDOS VIDERIT, CONDEMNABIT EUM HAL'D DU-
DI.F. lepbæ. — ILn cniin inaculæ albæ vel rufæ,
significant malignos succos, qui corrumpunt ra-
dices capillorum, et tales subinde sunt in mali-
gna alopecia, sive ophiasi, id est profluvio capil-
lorum, ex abundantia pituikæ, vel melancholia}.
Unde maligna hæc alopecia inter species leproo
numeratur. Ita Valesius.

Sem Est hæc sexta species lepræ, quæ scilicet est in
iprcLM calvitio.

Tropologice, capilli terrenam substantiam sig-
la cibi- nificant. Calvus ergo est, qui eam omnino dat
llf' pauperibus; recalvaster, qui eam retinet non ad
voluptatem, sed ad necessitatem : in his color al-
bus, id est cupido gloriæ; vel rubeus, id est cru-
delitas rapinarum, oriri possunt : hæc enim lepra
oritur ex ipsis virtutibus, sicuti precedentes ex
vitiis. Ita Radulphns.

Ver*.4L 44. Q̄tICUMQUE ERGO MACULATUS FUERIT LEpra. —
° Quinque res hic præcipiuntur leproso, ut iis quasi
aiifV dignis dignoscatur, aliique cum cavere posant,
proiii. ne ab eo inficiantur : *pròno*, «habebit vestimenta
dissuta; *secundo*, caput nudum; *tertio*, os veste
contectum ; *quarto*, contaminatum ac sordidum
se clamabit; *quinto*, solus habitabit extra castra.»

Nota : Quædam horum præcipiuntur propter
leprosum, quædam propter alios, quædam prop-
ter utrosque. Propter leprosum, ut habeat vestes
dissutas, nudum rasumque caput; ut scilicet hac
ratione exspirent putidi corporis et capitis vapo-
res. Propter alios, ut habeat os tectum, et cla-
met se leprosum : nulla enim re magis inficere po-
test horno immundus, quam anhelitu et exspira-
tione quæ per os agitur. Propter utrosquo, ut
habitet extra castra, solus scilicet, ne aliis no-
ceat; atque in libero aerc, ut eo recreetur, et
sensim curetur.

VtH.45. 43. HaBUBIT VESTIMENTA DISSUTA. — Hinc Abll-
dii ii' l°ns*s censel Judæoruin vestes oliin fuisse undi-
i.,rr.nt que consutas, ili i ut eas induerent injecto desu-
'■•te' per per caput capitio, eo modo quo hiacinthi-
aodium !nam lun^caln induebat pontifex, Erodi xxvin, 32;
' ideo enim leproso assignatur hic vestis dissuta,
quia sani habebant consutas. Sed hæc ratio non
concludit : poterant enim sani habere vestes con-
sutas a lateribus, sed in pectore apertas, et no-
dis, uncinis, vel ligulis adslrictas ; leprosi vero
variis in locis et lateribus eas dissuere debebant.

ludnte- Caput nudum. — Hinc censet Abulensis Judæos
* tecto capite incessisse etiam in templo, itaque
3.1, 2,J orasse (unde et pontifex in templo caput cidari
'i « tegebat), ut capite tecto significarent suum liino-
rem cl subjectionem legis, legique quasi pileo se
caput subjicere et involvere debere. E contrario
in lege nova nudamus capita, in signum liberta-
tis Christians. Unde Paulus, I *Corinth*, xi, 4 : « Orn-
ais vir, ait, orans velato capite, deturpat caput
suum. »

Os veste contectum. — Chadæus vertit, os *ejus
involvetur panno sicut lugens*, non quando est so-
lus, sed quando appropinquat aliis, quos halitu
inficere possit, tuneque, non alias, faciet id quod
sequitur.

Sordidum se clamabit. — Abulensis putat non
juberi, ut clamet voco, sed signis quatuor jam
datis. Verum hoc non est proprio clamare. Unde
Chaldæus diserte vertit, *clamabit : non contamine-
mini, neque immundi sitis*.

46. Solus habitabit extra castra — in deserto, veri.«.
et extra urbes in Judæa ; inlelligo nisi sit persona
valde eminens. Nam Ozias lepra percussus, per-
missus est, utpotc rex, habitare in domo libera
scorsiniJIV Reg. XV, 8: erat enim hæc domus
ejus plano separata a populo, ut dicitur II *Paral*.
XXVI, 21. Unde perinde crat ac si extra urbem ha-
bitasse!. Quanquain S. Chrysoslomus, homil. 4 et Seaten-
5 in vi *Isaia*, docet Judæos peccasse, quod reve-
riti regalem dignitatem, regem Oziam procul ex- lt011,j ,l»
tra urbem non expulerint : idcoquo Deum illis Oda
subtraxisse prophetiam et prophetas usque ad ,el'ra-
mortem Oziæ; tum enim cœpit prophetare Isaïas :
nam in anno quo mortuus est Ozias, vidit Isaïas
illam illustrem visionem quam describit cap. vi,
ut patet ibidem vers. I. Sod de hac ro in Isaia di-
cendum.

Hinc palet falsum esse quod scribit Manelhon,
et alii Gentium historici, teste Josepho, lib. III
Antiq. et lib. VII *Belli*, Hebreos fuisse colluviem
scabiosorumac leprosorum, quosproinde/ Egypto
pulsos Moses duxerit in Chanaan, præcipiens eis
ut peregrinis non communicarent, ne videlicet
eadem de causa Chananæis invisî fierent. Si enim
ipsi fuissent tantum colluvies leprosorum, quo-
modo Deus jussisset cis leprosos a convictu suo
separare?

Voluit Deus leprosos extra castra degere, tum
ne alios inficerent, tum ut in hac solitudine ab
omnibus destituti discerent ad Deum recurrere,
eique dicerent : « Tibi derelictus est pauper, or-
phano tu eris adjutor. » Didicit hoc sanctus ille
Abbas in cremo, qui, ut legimus in *Vitis Patrum*,
cum scxaginla annos fuisset leprosus, atque af-
ferretur ci a quodam pecunia, qua se sustentaret,
eam rejecit dicens : « Tu post scxaginla annos ve-
nis auferre nutritorem meum? Ecco tantum tem-
poris habens in infirmitate mea nihil indigui, Deo
tribuyente et pascente me. » Atque hinc forte fac-
tum est ut leprosi, etiamsi divites sint, pane non
proprio, sed mendicato vivant, lumqtie minus
lepra sua crucientur (si verum est quod ipsimet
asserunt). Est enim panis emendicabis, panis Dei
et angelorum.(ut ait S. Francisais), instigantium
eleemosynaries ad cum dandum, et pauperes ad
petendum.

Tropologice Badulphus : Corpus leprosorum
discooperitur, cum eorum iniquitas revelatur;
caput nudatur, cum perversitatis illorum origo
et radix exponitur; contaminatos se clamant,

clsi non sua confessione, nipote pertinaces, certe operum suorum confessione; ora cis clauduntur, dum omnibus confabulationem eorum execrant (ibus propinandi veneni facultas subtrahitur. Hæc omnibus peccatis, sed maxime hæresi conveniunt. Unus enim Lulhcrus, unus Calvinus, quia non fuit separatus, nonne multa regna sua lepra et hæresi infecit? Sic fornicator, sic ebriosus, suam lepram et vilium iis quibuscuin versatur, affricat. « Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam » inquit Ecclesiasticus, cap. xiii; et: « Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur. » Audi insigne Senecio consilium, *epist.* 101: « Si vis, inquit, vitiis exui, longo a viliorum exemplis recedendum est. » Item: a Ikerebit tibi tumor, quamdiu cum superbo conversaberis; hærebit avaritia, quamdiu avaro convixeris; incendent libidines luas adulterorum sodalitia. Cum Calonibus vive, cum Socrate, cum Zenone versaro, d

Consortium mi-
joinm
malum
cflidl.

Vem. n.
Septima
lacies
lepre est
lepra
vesti vel
domus.
Olii
fuit bcc
lepra?
Senten-
tia
alwih

Duobus
modis fit
domus
vel pes-
tilens,
vel le-
prosa.
Primo.

Secundo

47. Vestis lamia sivi: linea, qüjb lepram nadvehit. — Est hæc septima lepræ species, sed analogica, scilicet lepra vestis vel domus, de qua cap. scq. vers. 3b.

Quæres, quænam hæc fuerit lepra, et unde orta? Respondet Valesius, lepram morbum contagiosum esse, non minus quam pestem; sicut ergo videmus pestis semina solere adhærere vestibus, cubiculis, domibus, poculis, lancibus (per hæc enim omnia accidit Heri infectionem): ita constat et lepram posse adhærere vesti et domui, esse quoque posse domum et vestem uti pestilentem, ita et leprosam. Rursum, sicut domus aut vestis iit pestilens, ita et fit leprosa altero duorum modorum. *Primo*, ex aeris infectione et corruptione; sicut enim vestes contrahunt lineam exaere, ubi situ sunt obsitæ et non ventilantur, ita et pestem et lepram. Pori modo videmus vestes, ligna, parietes, flante Austro putrescere, flante vero Aquilone a putredine liberari; caque do causa mulieres solent ad liantem Aquilonem vestes suspensas distendero, ut incorrupta) serventur. *Secundo*, ex contactu vel coniugio leprosi; omnis autem contagio vel fit anhelitu, vel exhalatione et evaporatione vaporum putridorum, quæ fit per poros totius corporis, maxime per sudorem. Sic videmus speculum a muliere menstruata infici sanguineo colore, eo quod ab oculis ejus exeant spiritus quidam, et cum iis humidilales tenues sanguinæ, quæ in speculo condensantur, ut appareat in co sanguineus color.

Hisce ergo modis leprosi inficere possunt vestes et domos, cisque lepram afflare. Unde expediet cis et vestes et domos mutare, versarique in aere puro et libero; licet enim res animata) diversa? sint naturo el temperici ab inanimis, tamen ob communem naturam, qua utraque putredini sunt obnoxia, possunt sibi invicem communicare et affricare pulrescenlias non omnino similes, sed

analogas, puta qualitates aliquas corrosivas aut putrefactivas, quæ sicut hominem, ita et vestem ac domum exedant et corrumpant.

Quare ad omnia cutis vilia sananda optimum vitii « remedium est, ait Valesius, uti vestibus novis, u* mundissimis aut lotis crebro, usque adeo ut sola noobtu mundities satis esse soleat ad curationem: hinc ▼ «**«* capite sequenti iterata lotio proscribitur in purificatione leprosi, vers. 8 et 9. Sicut e contrario qui sordidis et putrescentibus jam vestibus utuntur, raro sunt liberi a scabio, prurigine. pediculis; nimirum poteri uti vestis a cule, ita culis a veste infectionem recipere, et utrumque seorsim putrescere, et ambo sordida cum sunt, computrefaciunt se mutuo.

Denique in vestibus laneis aut pelliceis peculiaris quædam est causa, ob morbos animalium, ex quibus lana aut pelles detractæ sunt; nam scitum » <nn eri illud, vestes ex lana morticinorum pediculos r e - faceré: pari modo et alias morborum infectiones efficiunt.

Secundo, melius alii cum Theodorcto, *Quast.* Secittb XVII, aliter de hac lepra sentiunt, scilicet Deum 7^4! olim dum peccarent Judæi, lepram hanc infligere reti, molitum vestibus aut domibus eorum, ut pæ eam Tl^o possessores ad sanitatem mentis revocaret; itaque lepram hanc non tam n duralem fuisse quam plagam a Deo immissam. Videtur ergo leprah.ee L'Pri fuisse tinca, vel qualitasqu l lam corrosiva (qualis eri in sale, nitro, vitriolo, quæ et vestes, et stannum, et fenum exedunt et perforant), vel Ui ° r' corruptiva, caque proserpens, voriibus et domi- roll0L1 bus Judæorum a Deo vel per se, vel per causas secundam inflicta, ideoquæ videtur Judææ et Judæis fuisse pene propri i, aliisque gentibus fere incognita. Id ita esse probatur, *primo*, quia jam nui lam novimus lepram in domibus aut vestibus; prun0* nec enim domus et vestes naturaliter lepra infici solent, adcoque lepræ non sunt capaces. *Secund* i, i«ruado, quia experimur jam lepram quæ est in leproso, non diffundere so in ejus vestes et domum; aho- quiu enim omnes leprosorum vestes essent lepra infectæ, airoso et putrefacta, cujus contrarium videmus. *Tertio*, pestis non inhæret, nec inficit Te/ta. vestem aut domum, itant eam interimat, consumat, uti interimit hominem; sed vesti et domui tantum adhæret, camque reddit homini pestilentem, ita ut homo ex ea vapores pestilentes, qui ei adhærent, contrahat, pestequo inficiatur et consumatur; ergo pariter lepra noninhæret, sed adhæret tantum vesti aut domui, nec eam facit leprosam, sed homini lautum lepram afflare potest; olim autem lepra inhærebat domui et vesti, eam- quo vere leprosam faciebat: alia ergo ratione Alfe redomas dicebatur tunc pestilens, alia leprosa; pestilens enim dicebatur causaliter, leprosa vero forinaliler. *Quarto*, quia cap. seq., vers. 34, hæc un.ni. lepra domorum vocatur pluja, scilicet a Deo im-3111 1sh missa: hoc enyu expresse significant ibi Hcbræa, quæ sic habent, 51 dedero (scilicet ego Deus) pia-

0·ru. *yim lepra*. Denique, licci jatn cariem in lignis, calco et lapidibus experiamur, nullam lamen jam in iis lepram agnoscimus talem, quæ etiam novos solidosquo lapides invadat, erodat et absumat, uti faciebat hæc lepra Judæornm, ut palet cap. scq. vers. 41, ubi jubonlur omnes lapides lepra infecti ex domo eximi, et novi substitui, qui si postea lepra infecti inveniantur, jubetur domus dirui.

Undo liæc novorum lapidum infectio? Uliquo non affricatione veterum, qui jam circumcirca sublatis sunt; ergo a Deo et a vindicia divina, ergo lepra hæc non tam naturalis fuit, quam opus et plaga Dei: fateor tamen Deum in hac plaga infligenda uti potuisse (moro suo) causis secundis, puta aëro corrupto, h prosi contactu et similibus, uti explicuit paulo ante Valesius; sed iti ut hanc omnia vim propriam et adæqualam gignendi lepram investibus et domibus non habuerint, nisi singulariter concurrente et inoperante Deo. Loquor de lepra propria et perfecta; nam si lepram tantum intelligas tineam aliquam vestium vel cariem lignorum et lapidum, scimus hæc ex solis naturalibus causis provenire posse; atque hæc ipsa lepra lue quoque intelligitur, eratque secundum nolas et signa hic pnescripla dijudicantia. Magis tamen de lepra perfecta, et a Deo immissa hic loquitur Scriptura, uti dixi (I).

(f) Valesii sententiam refutavit Hebenstreit, in Dissert. altera, quæ *Cura sanitatis publica apud Veteres exempta* proponit, Lips, 1783: «Non video, inquit, quid peculiari lege tunc opus fuisset, cum eo ipso, quod leprosi homines ex societate civium removerentur, omnis (in quoque eorum supellex immunda et communi usui inepta evaderet. Præterea vero, quod maximum est, legislator pannorum et linteorum lepram pariter impuram pronuntiat, sive stamen lanium, sive subtegmen, sive ulrumquo corruperit. Eoque ipso agnoscit, fieri posse, ut in parte tantum panni labes hærcal, pars integra sit. Quod quo pacto in panno lepra contagione corrupto contingere potuerit, difficulter dixeris. In ipsius certe materie, panno conficiendo adhibitæ, vitio admittendo magis minusve idoneo), diversitate, causa quæri non potest. Neque enim licitum erat Judæis, veste ex duplici materio, lana v. g. et lino contexta, uti {*Levit.* xix, 19; *Dcut.* xxn, 11). Vestem autem simplicis textura, sive mere lanea, sive lineam tantum esset, totum certe occupasset lepra virulentia, ul polo per halitum et ulcerum saniem transfuga. Novimus nostris quoque temporibus morbis variis ægrotantium vestes ita contaminari, ut sanis illas induentibus certissimum periculum afferant. In his lamen morbis nullus est, cujus virus telam, quam attigit, non tolerare penetret, sed in summo tantum, vel subtegmine consistat; nullus, qui in veste ab ægroto seposita, perinde ac in ea, qua corpus jam legitur, hilus serpat. Ipsa cancro consumptarum et sideratarum, id est, spaciolo affectarum partium teterrima licet sanies, nunquam tamen ultra linteorum partem eam, quam loco affecto proximam ab initio imbuerat, in illis a corpore demptis diffunditur. Quæ quum ita sint, nescio an morbi contagio recto tribui vitii vitium illud vestium, cui lepra nomen a Mosa datum est. Putaverim potius vocabulum istud a corpore vivo ad corpora exanimia translatum fuisse, eadem sermonis licentia, qua nos quoque interdum utimur, dum v. g. arbora et saxa cancro adesa esse dicimus, quando

Tropologico, leprosa vestis, id est liber et scriptura hærotica, est comburenda et exterminanda, Ita Radulphus. *Secundo* t generalius ac pulchrius fsl on. ait idem Radulphus: Vestis nostra sunt opera tie.lanea justiliæ; de quibus dicitur *Psalm.* cxxxr, 9: «Sa- rr' cerdotes tui induantur justitiam,» quibus anima iUnan* et honestam foris comparat famam, et intus coram f*i pf* Deo fovet conscientiam; ost quo duplex, linea, id est 'X' -' est spiritualis, uti sunt meditatio, oratio, lectio; mensum el lanea, id est corporalis, uti sunt opera miseri- wUi*»- cordiæ. Vestis nostra stamen (do quo vers. ult. et nl'i*rJ vers. 55, juxta Septuaginta), est intentio, quæ stat cum ad Deum et cœlestia dirigitur. Subtegmen est operum instantia, quibus sub hac intentione diversis temporibus insudatur: hæc quippe moro subtegminis diversa subindo petit latera, nunc in dextram contemplationis, nunc vero in actionis sinistram se transferens. Pellis est carnis mortificatio. In his omnibus potest oriri lepra alba, id est inanis gloria; vel rufa, id est malitiosa invidia.

Denique lepra carnis est libido et gula: hujus izpra remedium est meditatio mortis et inferni, ut eo gilet homo illud S. Augustini, trad. *De honestate mulieris*, cap. in: «Cito præterit quod delectat, résinât et permanet sine fine quod cruciat.» Lepra vestis est vestium splendor et luxus; nam in vestibus quærendus est calor, non color; necessitas, non mus est pretium; utilitas, non subtilitas: remedium est vitiosa íKliiíJ. cogitare ornatum hominis esse mores bonos et modestiam vestitus. Unde Clemens Alexandrinus ex Cæo, lib. II, cap. x, hosco virtutis et vitii pin- d'a. git imagines: virtutem facit simpliciter stantem, candida veste indutam et pura, sola verecundia ornatam. Improbiter contra pingit superflua et varia veste indutam, atque alieno colore exaltantem. Laudo, ait Clemens, Spartanos, qui solis meretricibus floridas vestes, et aureum mundum gestare permisero, a probis mulieribus ornatus studium auferentes, quod solis meretricibus concederent se ornare. Lepra domus sunt filiorum et famulorum pravi mores: hi a patribus et uniliis disciplina coercendi sunt, et bona institutione virtus in domum inducenda est; nam, ut ait S. Cyprianus, lib. *De Habitu virginum*: «Disciplina est custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra

in his aliquid huiniditate, putredine, vel aeris intemperie corruptum est. Quod igitur ad illam pannorum laneorum lepram attinet, placet Michaelis (*Uosatsch. necht.* torn. IV, § 211) sententia, existimantis, leprosam lamen dici eam, quæ ab ovibus morbo enectis vel scabiosis sumpta est. Usu enim constitit, hujusmodi lanam asperam osso et inutilem, ut etiam teli) ex tali materia) confecta paulatim hinc inde exedantur, et qui illis vestiuntur, periculum sanitatis addant. Similiter *coriorum* lepram, cujus meminit Moses, illud ipsum vilium fuisse putaverim, quod tum cætrorum animalium senio aut morbo consumpturum exuviis inhaeret, tum bovinis præsertim lællibus ex armentaria luo conciliari solet. Illæ enim fragiles sunt, et sopitis semeso quasi apparent, et sanitati non parum officiant. »

virtutis; hæc facit in Christo manere semper, ac jugiter Deo vivere. » E contrario, « repressa disciplina stevit impunita nequitia, » inquit S. Augustinus, serin. 15 *De Verbis Domini*.

Lepra reputabitur, — si manserit, postquam ostensa fuit sacerdoti (I).

ver». M. 55. Faciem pristinam non reversam. — a Pristinam, non quam scilicet habebat vestis, antequam esset infecta lepra; permanens enim in ea nola, indicat osso lepram, alias onim aliquo modo mutasse! colorem. Undo sequitur :

Eo QUOI) INFUSA sit IN SUPERFICIE VESTIMENTI, VEL per totum lepra. — Lyranus putat hic corruptam esse nostram versionem : nam pro in *superficie*, vel per lotum, hebraico est, in *calvitio vel recalvatione*. Verum dico esse metaphoram Ilebræam. Ilebræi enim domui tribuunt ea quæ sunt hominis, puta manus, pedes, caput, calvitium ; sicut ergo calvitium vocant, cum tota superficies capitis est depilis; recalvationem vero, cum tantum anterior pars circa frontem est calva, ut patet vers. 41 : ita et in vestibus recalvatio significat superficiem ojus extimam, hæc enim nobis est quasi anterior; calvitium vero significat superficiem ejus intimam, quæ nobis est quasi posterior. Unde Septuaginta vertunt, in *slamine vel subtegmine*, uti et habent ilebræa, Latina et Chaldæa, vers. ult. in anacephalæosi lepræ vestium : hinc el Vatablus vertit, in *parte anteriore vel posteriore vestis*; et Chaldæus, in *vetustate vel novitate sua*: anterior onim pars vestis, quia teritur et tractatur, fit vetustior; interior vero, quia non tangitur nec teritur, manet quasi nova.

v<n.M. 56. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ (si lepra in domo videatur obscurari), abruptet eum. — Sic tropologico expedit homini, ut eo munero privetur, ob quod lepra superbi® obscuratur. Undo S. Benedictus in *lit gula* jubet ut, si monachus arte aliqua aut officio extollitur, indo avelatur, et alteri mancipetur, inquit Radulphus.

v.r». 57. Quod si ultra apparuerit, etc., lepra volatilis et vaga (similis illi in homine, do qua vers. 12) debet igne comburi. — Ex hujus loci sensu mystico Tertullianus, libro *De Pudicitia*, caP. XXI» conatur probare mrechos, qui relapsi sunt, non esso recipiendos ad pamentiam; hoc enim mystico esso quod hic dicitur, vestem, si rursum in ea apparuerit lepra, esse comburendam, quia indicium est perseverantis lepræ, id est perseveranti® in peccato niæcln o : hæc enim est lepra.

Verum hinc lanium colligi poted mæchum non

(I) Ven. 48. Vocibus *slamine* et *subtegmine* non indicantur panni l<'xli,s<d illa texenda, ad id parataci destinata. M patet vers. 51, qui comburi jubet sivo stamen, sive subtegmen villos® vestis.

esse recipiendum quamdiu apparet in eo lepra, id est mæchia. Si enim hæc per resipiscentiam tollatur, jam amplius in eo non erit lepra comburenda, sed pœnitenti® puritas ab Ecclesia amplectenda.

59. Quomodo mundari debeat vel contaminari, v«r» ». — id est, quomodo censori et judicari debeat munda, vel contaminata ; sic enim hæc duo verba toto capite accipiuntur.

Symbolice, lepra hoc capite descripta, fuit typus carnis Christi, flagellis et plagis dilaniati! et («™i défigurât®. Christus enim lepram nostram, id amen est peccatum, in se luendum suscepit, unde in «*, «'» cruce factus est quasi leprosus. Sic enim ait Isaias, cap. Lin, vers. 4 : a Nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum, » idque *primo*, quia sicut leprosus toto corpore lepra miculatus, sui horrorem intuentibus incutit : ita Christus toto corpore flagellis et vulneribus lividus, horrorem simul et commiserationem aspicientibus commovebat, ut merito Pilatus cum Judæis proponens, dixerit : a Ecce homo. »

Secundo, leprosus habebat vestes dissutas : iti Secasb milites sciderunt vestes, quin et carnem Christ.

Tertio, leprosus habebat caput nudum : ita Tartfa. Christus nudo fuit capite, sed spinea corona coronato.

Quarto, leprosus habebat os veste contectum; Qwt». de Christo ait Isaias : a Quasi absconditus vultus ejus; » rursum : a Quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. »

Quinio, leprosus se leprosum et sordidum eia- Qaiau. mare debebat ; Christus totus cruentus quid damai? nisi : a O vos omnes, qui transitis perviam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus! »

Sexto, leprosi caro erat vilissima et abjectissima; Christus ait : a Ego sum vermis, et non homo; opprobrium hour num, et abjectio plebis. » Similis fuit Christus S. Job qui, sedens in sterquilinio, non fuit agnitus ab amicis, quia a non erat ei aspectus, » cratque despectus, et novissimus virorum.

Septimo, lepra solebant puniri superbi; et Christusptiu. tus nostr® superbi®. quasi lepr® speci, m gessit, cainque curavit sua hac abjectione : ejus enim livore curata est plaga superbi® nostr®.

Octavo, leprosi urbe pellebantur, nemo cos Ocun ad tu, congressu, sermone dignabatur, omnes illos aspernabantur, et quasi pestem fugiebant : ita Christus, quasi leprosus, extra portam ejectus et crucifixus est, *Hebr. Xiil*, 12, et *Psalms. xxxvii*, 12 : a Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt (hebraico est, *ex adverso plaga mea*; S. Hieronymus vertit, *quasi contra lepram meam steterunt*), et qui juxta me erant, de longe steterunt. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur ritus lustrationis, quo legaliter expiandus est leprosus, el lepra jam curala in homine, vers. 2, et in vestibus ac domibus, vers. 34.

t Bitas erat hic : primo, expiandum aspergebat sacerdos sanguine passeris, per alium passerem alligatum
m., baculo cedrino, cum cocco et hyssopo : mox passerem vivum avolare sinebat, vers. 1>; secundo, expiandus lavabat vestes suas, radebat pilos corporis, ac lavabat seipsum, vers. 8; tertio, dic octavo offerebat agnum pro delicto, ct agnum pro peccato, et ovem anniculam in holocaustum cum tribus decimis simila, ct olei sextario, vers. 10. Si mundandus esset pauper, pro hisce jam dictis offerebat agnum pro delicio, ct duos turtures, vel duos pullos columba, unum pro peccato, alterum in holocaustum cum tribus decimis simila, et olei sextario, vers. 21; quarto, sanguine agni tingeat sacerdos aurcin dextram mundandi, ct pollices dextra:manus ct pedis; quinto, ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo, reliquum olei fundebat super extremum auricula dextra, ct super pollices manus ac pedis dextri, ct super caput expiandi.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Hic est ritus leprosi, quando mundandus est : Adducetur ad sacerdotem ; 3. qui egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam, 4. praecipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeris vivos pro se, quibus vesci licitum est, et lignum cedrinum, vermiculumque ct hyssopum. 5. Et unum ex passeribus immolari jubebit in vase fidili super aquas viventes; G. alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco et hyssopo , tinget in sanguine passeris immolati, 7. quo asperget illum, qui mundandus est, septies, ut jure purgetur, et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet. 8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua, purificalusque ingredietur castra, ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus, 9. et die septimo radet capillos capitis, barhamque et supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus et corpore, 10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, el ovem anniculam absque macula, el tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, et seorsum olei sextarium. 11. Cumque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, et hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, 12. tollet agnum, el offeret eum pro delicto, oleique sextarium, ct oblatis ante Dominum omnibus, 13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, et holocaustum, id est in loco sancio. Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto ad sacerdotem perlinet hostia : Sancta sanctorum est. 14. Assumensque sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextrae ejus qui mundatur, el super pollices manus dextrae ct pedis; 15. el de olei sextario mittet in manum suam sinistram, 16. lingetque digitum dextrum in eo, et asperget coram Domino septies. 17. Quod autem reliquum est olei in læva manu, fundet super extremum auriculæ dextrae ejus qui mundatur, et super pollices manus ac pedis dextri, et super sanguinem qui etliisus est prodelieto, 18. el super caput ejus. 19. Rogabitque pro eo coram Domino, ct faciet sacrificium pro peccato; tunc immolabit holocaustum, 20. et ponet illud in altari cum libamentis suis, et homo rite mundabitur. 21. Quod si pauper est, et non potest manus ejus invenire quæ dicta sunt, pro delicio assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos; decimamque partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, el olei sextarium, 22. duosque turtures sive duos pullos columbæ, quorum unus sit pro peccato, et alter in holocaustum; 23. offeretque ea die octavo purificationis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino ; 24. qui suscipiens agnum pro delicio ct sextarium olei,

levabit simul. 25. Immolaloque agno, de sanguine ejus ponet super extremum auriculae dextrae illius qui mundatur, et super pollices manus ejus ac pedis dextri; 2G. olei vero partem mittet in manum suam sinistram, 27. in quo tingens digitum dextrae manus asperget septies coram Domino; 28. tangetque extremum dextrae auriculae illius qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri, in loco sanguinis qui effusus est pro delicto; 29. reliquam autem partem olei, quae est sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum; 30. et turturem sive pullum columbae offeret, 31. unum pro delicto, et alterum in holocaustum cum libamentis suis. 32. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui. 33. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 34. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga leprae in aedibus, 35. ibit cujus est domus, nuntians sacerdoti, et dicet: Quasi plaga leprae videtur mihi esse in domo mea. 3G. At ille praecipiet ut efferrant universa de domo, priusquam ingrediatur eam, et videat utrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quae in domo sunt. Intrabilque postea ut consideret lepram domus; 37. et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, et humiliores superficie reliqua, 38. egredietur ostium domus, et statini claudet illam septem diebus. 39. Reversusque die septimo, considerabit eam; si invenerit crevisse lepram, 40. jubebit erui lapides in quibus lepra est, et projici eos extra civitatem in locum immundum; 41. domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, et spargi pulverem rasurae extra urbem in locum immundum, 42. lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, et luto alio liniri domum. 43. Sin autem postquam eruli sunt lapides, et pulvis erasus, et alia terra lita, 44. ingressus sacerdos viderit reversam lepram, et parietes respersos maculis, lepra est perseverans, et immunda domus, 45. quam statini destruent, et lapides ejus ac ligna, atque universum pulverem projicient extra oppidum in locum immundum. 4G. Qui intraverit domum, quando clausa est, immundus erit usque ad vesperum; 47. et qui dormierit in ea, et comederit quippiam, lavabit vestimenta sua. 48. Quod si, introiens sacerdos, viderit lepram non crevisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate, 49. et in purificationem ejus sumet duos passeris, lignumque cedrinum, et vermiculum atque hyssopum; 50. et immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas, 51. tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et coccum, et passerem vivum, et tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus, et asperget domum septies, 52. purificabilque eam tam in sanguine passeris quam in aquis viventibus, et iu passere vivo, lignoque cedrino et hyssopo atque vermiculo. 53. Cumque dimiserit passerem avolare in agrum libere, orabit pro domo, et jure mundabitur. 54. Ista est lex omnis leprae et percussura*, 55. leprae vestium et domorum, 56. cicatricis et erumpentium popularum, lucentis maculae et in varias species, coloribus immutatis, 57. ut possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

Veri. 2. 2. ILLC EST RITUS LEPROSI, QUATOO MUXDANDÜS est, — q. d. liane caeremoniam adhiberi jubeo, cum leprosus, id est is qui ante judicatus fuerat a sacerdote leprosus, postea apparuerit mundus a lepra, sive quia male judicavit sacerdos, sive quia naturaliter aut miraculose curatus est a lepra, uti multi a Christo curati sunt. Nota *mundandus est*, id est legaliter expiandus est, et restituendus communioni aliorum hominum. Unde hebraico est, in dic *purificationis suos*: nam a lepra praesupponitur jam esse purgatus, ut patet vers. 3. Sacerdos enim Aoronicus lepram curare

non poterat, sed tantum curatam esso declarabat, ac deinde cum qui leprosus fuerat legaliter purificabat, ac restituebat convictui hominum et tabernaculo. Major est potestas sacerdotum Christi, qui lepram spiritalem, id est peccatum, in Sacramento poenitentiae curaro et abolere possunt. Ita S. Chrysostomus, lib. Hi *De Sacrd.*

4. Ut OFFEBAT DUOS PASSEBES VIVOS PRO SE, QUI- Vet. 4. bis vesci licitum est (i). — Hebraice *mino tehorot*,

(1) Caelerum hebnra vox sumenda est significatione primaria, qua in universum *acet* denotat, itaque Et ut vox *tffhoroith* non sit inutilis redundantia. Pro quibus vw<f

id est mundos; passerēs enim non sunt numerati cap. xi inter immundas aves : erant ergo mundi, « quibus vesci licitum est. »

Symbolice, passer expiatorius est Christus, et justus, idque *primo*, propter prudentiam et quoad partem rationalem. Passer enim nidificat in tectis domorum, et non in imo, ne fœtus rapiantur a serpentibus : sic justi mente habitant in cœlo. *Secundo* Justus dicitur passer ob temperantiam quoad vim concupiscibilem. Passer enim non facile laqueis irretitur, nec per ingluviem ventris escarum ambitione decipitur : sic justi escis non indulgent, sed carnem macerant jejuniis. *Tertio*, propter patientiam quoad vim irascibilem : nam ut ait Philosophus, passer non albescit nisi in infirmitate; sic justi in adversis albescunt : nam « virtus in infirmitate perficitur. » *Quarto*, Christus et justus ait cum Davide : a Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto. « A vita enim mundi se subducit ad secretum conscientie, orationis et compunctionis. *Quinto*, idem cum eodem dicit : « Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, » scilicet dæmonum et persecutorum. Sic anima Martyris per martyrium e laqueis diaboli eripitur, inquit S. Augustinus in illud *Psal.* cxxxi, 7.

5. ET UNUM EX PASSERIBUS IMMOLARI JUBEbit. — Hebraice est *jugulari* : neque enim erat hic proprio sacrificium quod Deo offerretur, cum fieret extra castra, longo ab altari; sed tantum hæc occisio passeris fiebat ad excipiendum ejus sanguinem, ut eo tingeretur leprosus expiandus. Unde non a sacerdote, sed sacerdotis jussu fiebat hæc occisio, ut patet ex verbo *jubebit*.

Super aquas viventes, — id est, fontanas vel fluentes (Iuxta moventur et fluunt : quia enim in viventibus motus est signum vite), hinc per calandata : chresin aquæ quæ moventur et fluunt, vocantur vivæ; e contrario quæ non fluunt, sed stant, vocantur mortuæ, ut paludes et stagna. Jubetur ergo hic passer expiatorius leprosi, immolari super aquas vivas, quia sunt in vase fictili, quia huiusmodi sunt puriores, idcoquo purificationi aptiores.

6. CT 7. ALIUM AUTEM (passerem) VIVUM CUM LIGNO CEDRINO ET COCCO, ET HYSSOPO TINGET IN SANGUINE PASSERIS IMMOLATI, QUO ASPERGET ILLUM, QUI MUNDANDUS EST, SEPTIES. — Aspergillum huiusmodi quod expiatur leprosus, erat tale : virga cedrina alligabatur in summo passer vivus, ita ut cauda emineret in extremo, caput vero esset aversum, versumque versus manubrium : huic virgæ simul cum passere alligabatur coccus et hyssopus ; ita summitas virgæ, id est passeris cauda et alio cum cocco et hyssopo mergebantur in aquam vivam sanguine passeris occisi infectam ; deinde educabatur hæc summitas virgæ, eaque aspergebatur purificandus.

licit™ at, in hebr. est nVH. quod hic significatio videtur bene *talenta*, Aut aves nullo morbo affectas.

Quæres, quid hæc omnia ad litteram et symbolice significant?

Respondeo *primo*, lignum cedrinum hic adhiberi, quia est incorruptibile : unde apte significabat leprosum a corruptione lepro mundatum esse; sic *secundo*, et vermiculus, sive coccus bis tinctus (et, ut Septuaginta addunt, *retortus*) qui vivacissimi est coloris rubei, significabat sanguinem et sanitatem carni ejus esse restitutam; idem *tertio*, significabat passer vivus, qui avolare sinebatur, scilicet vitam carni redditam esse, hominemque liberum factum a lepra, ad viventium et mundorum consortium jam admitti. *Quarto*, adhibebatur hyssopus, quia ipsa aptissima est aspersioni sanguinis, quæ hic facienda erat.

Quæres secundo, quid hoc aspergillum significet allegorice ?

Respondeo : Lepra est peccatum; hæc expiatur Alberi *primo*, per lignum cedrinum, quod est fortissimum et incorruptibile, id est per crucem Christi, quæ vincit omnia vicia et superavit; *secundo*, per coccinum, id est per sanguinem passionis Christi; *tertio*, per hyssopum quæ boni odoris est, id est per gratiam Spiritus Sancti, quæ cooperatrix est emundationis nostræ; *quarto*, per passerem vivum, id est per divinitatem Christi; *quinto*, per passerem mortuum, id est per humanitatem Christi immolatam : hujus enim morte vivificatur peccator; *sexto*, per aquas vivas baptismi. Ita Isychius, Radulphus et Theodoretus, *Quæst.* XIX. Unde Janssenius in *Psal.* 1, 9, hæc omnia complectens, Christus loque crucifixo adaptans : « Christus, inquit, in ligno crucis charitalis vinculo ligatus, vera esset hyssopus, ligno cedrino per filum coccineum coactus; Christus enim sua humilitate inflationem cordis nostri sanat, sicut hyssopus herba humilis prodest purgandis et sanandis precordiis : hinc hyssopus tincta in cruce proprio sanguine, aspergit per fidem credentes in ipsum juxta illud *Isaiæ* 1, 15 : Ipse asperget gentes mullas; bine et David orat : Asperges me hyssopo, et mundabor; cupiens scilicet perfecte mundari : in velis enim lege purificabantur immundi, vel aspersione, vel ablutione, nunc hactenus Janssenius.

Quæres *tertio*, quid hoc aspergillum significet tropologice?

Respondeo : Hyssopus est fides, cedrus est spes, coccinum est charitas, passer vivus est humilitas, passer mortuus est mortificatio, aquæ vivæ sunt lacrymæ poenitentis ; hisce enim a lepro duriti, pra peccati emundamur. Haec S. Augustinus, *Quæst.* XXXIII in *Num.*, Radulphus et Rupertus. Hyssopus namque herba humilis radicibus lueret in petra : unde apte fidem quæ Deo Deique veritate infallibilis nititur, significat; cedrus altissimo se erigit : hinc spei est symbolum; coccinus rubet instar ignis : talis est charitas. Porro hæc omnia tinguntur sanguine, quia per passionis Christi vim, conficiamur, memoriam habemus omnes virtutes excitantur. Ita Radulphus. Vere dixit Abbas Pastor in

Vitin Patrum : a Humilitas est terra, in qua Dominus sacrificium fieri demandavit; » et Abbas Ilyperichius : « Arbor vitæ est in excelsum, et ascendit ad eam humilitas; » et Abbas Sisois : « Non est magnum si meus tua sit cum Deo; sed magnum est, si te videas infra omnem creaturam, »

Quo ASPERGET ILLUM, QUI MUNDANDUS EST (qui legdiler expiandus est, ut dixi vers. 2), septies. — Passim in hisce lustrationibus, septies fiebat aspersio, ut patet cap. iv, vers. 13, et hoc cap. vers. 7, 15, 16, et cap. xvi, vers. 16 et 19, ut per hoc plena significaretur purgatio, expiatio et remissio peccatorum. Unde et septenarius hebdomadam signat et cilicii pentecosten, in qua Spiritus Sanctus plenam in Apostolis effecit peccatorum et viliorum emundationem, lia Isychius.

Ut jure purgetur, — ut rite et legitime, puta juxta legem et ritum hic sancitum, purgetur.

Et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet, — ut hac avis libertate significetur homo liber a lepra, ut dixi vers. G. Sic allegorico deitas in Christi passione libera fuit. E contrario S. Antonius dæmonem comparat passeri capto et irretito : « Dæmon, ait, sicut passer irretitus, tenetur et constringitur a Christo. Christiani ergo Christo nixi dæmonem non timeant, sed rideant. »

Vejf. 8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet OMNES PILOS CORPORIS, ET LAVABITUR AQUA. — CaU- sam physicam et medicam hujus lotionis dedit cap. Kin, vers. 47.

Tropolo- r ee* Tropologice, peccator lavat vestimenta, cum exteriorem conversationem sanctificat; pilos radit, cum carnis concupiscentias resecat; lavat corpus, cum operibus illicitis consensum in conscientia non præbet. Ita Radulphus et Rupeitus; sic et Isychius : a Pilos, ait, radere, est cogitationes omnes veteres secludere; vestimenta lavare, est actiones suas depurare. »

PURIFICATUSQUE INGREDIETUR CASTRA, ITA DUN- TAXAT UT MANEAT EXTRA TABERNACULUM SUUM (doiUUU suam) septem durus. — Idque ad hoc, ne, si forte adhuc quid lotir lateat, illud in alios, et maxime in uxorem per usum matrimonii, aliumvo contactum transmittat.

Veii. 9. 9. Et die septimo radet capillos. — Secunda est hæc ratio, uti Iolius; prima enim facta est vers. 8.

vers. io. 10. Assumet duos agnos immaculatos, et ovem ANNICULAM ABSQUE MACULA, ET TRES DECIMAS SIMILIA, etc., et olei (SEXTARIO)! — Nota : L prosus hic jubetur in purificatione offerre tres oviculas, primam pro delicto, secundam pro peccato, tertiam in holocaustum. Hinc et tres decimas, sive tria gomor simii jubetur offerre; nam cum quoque animali offerenda erat decima una, sive unum gomor simii in mincha, id est, in sacrificium farreum.

Sciu. Nota : Sextarius, hebraico jnb log, erat men- ni» Ju-sura liquidorum, eratque duodecima pars Ain, l'Uian sex ovorum capax, sali pars vicesima quarta.

Sextarius enim Hebraeorum qualis erat sextario •lnaiu Attico, ac proinde continebat sesquilibram, id est, 18 uncias, ut vult Robertas Cenalis, aut potius libram cum quarta parte, ut vult Vilalpando

Apparatu Templi, part. II, lib. III, cap. vu. Unde gomor, continens 7 sextarios cum quinta parte, continebat 8 libras circiter, ut dixi *Brodi* cap. xvi, vers. 16. Quare sextarius frumenti in Judia appendebat uncias 20. *Frumenti* dico; nam sextarius Lirin non appendebat tot uncias, eo quod moles farinæ major sit mole frumenti, ex quo facta est; sextarius vero vini appendebat uncias 20, olei autem 16, inquit Vilalpando, lib. III, cip. XXI. Verum verius est sextarium Hebraicum minorem fuisse Romano et Attico, et tantum continuisse uncias 13 cum dimidia aquæ, aut vini, uti ostendam in fine libri.

12. Offeret eum pro delicto, oleique sexta — Vm. ii. rum. — Nola : Tò offeret hic non est idem quod « sacrificabit; » nec enim olei sextarius Deo sacrificabatur. « Offereid ergo idem est quod elevabit ea ritu *tenupha*, uti mox dicam, coram Domino; ac deinde, ut dicitur vers. scq., agnum eidem jugulabit et immolabit.

Et oblati ante Dominum omnibus. — Hebraice Ritus fr- esi, et agitabit ea, HDW1 *tenupha*, coram Do- rtNpAd- mino. Erat *tenupha* caeremonia, rive ritus certus quid? offerendi victimam, et mincha ante immolationem, qualis jam est in offertorio Missæ ante consecrationem, de quo dixi *Exodi* cap. xxix, vers. 21, 26, 27.

13. In loco sancto, — in atrio tabernaculi juxta Ven. 13. altare holocaustorum, ante Sanctum.

Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto ad SACERDOTE PERTINET HOSTIA, SANCTA SANCTORUM est. — Est bysterologia, sive inversus ordo; nam to *cnim* dat causam præcedentium* cur scilicet jugulari et immolari debeat hostia pro delicto in loco sancto. Causa hæc est, quia hostia pro delicto Sancta sanctorum est. Hæc ergo sic ordinanda et connectenda sunt, q. d. Ideo volo immolari hostiam pro delicto in loco sancto, quia Sancta sanctorum, id est sanctissima, est : unde et eam, uti et hostiam pro peccato, a sacerdote comedi volo, non a laicis, uti fiebat in hostia pacifica. Id ita esse patet ex cap. vi, vers. 25, ubi idem prorsus ordine jam dicto, dicitur de hostia pro peccato : « Ista, ait, est lex hostiæ pro peccato : in loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino, Sanctum sanctorum est : sacerdos qui offert eam, comedit eam in loco sancto. »

II. De SANGUINE HOSTIE PONET SUPER EXTREMUM Veri. 4. AURICULA DEXTRA EJUS QUI MUNDATUR, — ut mystice significet aurem ejus purgandam esse, itaque præparandam ad obedientiam legis Dei. Pari modo unguntur manus et pedes, ad promptam et facilem ejusdem legis Dei executionem.

16 et 17. Asperget coram Domino (coram ostio Ven. 10 tabernaculi) : quod autem reliquum est olei, fun- iU7*

Dir SUPER EXTREMUM AURICULA, ET SUPER SANGUI* nem, — qui scilicet adhæret, seu quo unclæ sunt aures et pollices mundandi. Id palet ex Hebræo, Chaldæo et Septuaginta; unde vers. 28 clarius id exprimit, cum ait : a In loco sanguinis qui effusus est pro delicto, » *q. d.* Non in alio loco, vel latere auris, sed directo super eam partem quæ lincta est sanguine, fundet et oleum (I).

.Myslice, hac unctione olei quasi orabat sacerdos, ut Deus misereretur sanguinis, id est, vilæ et sanguinis leprosi jam mundati et juxta legem purificandi.

Vfr».is. 18. Et super caput ejus, — ut hoc ritu, putac-vunt hac c^{us}onc olei, tacite imprecaretur misericordiam Dei super caput ejus; oleum enim est sym-mpbri- bolum misericordia.

Nota : Sicul victim® pro peccato, et pro delicto cedebant sacerdoti, ut dicitur vers. 13 : ita et eidem cedebat sextarius olei, excepto eo quod aspergebatur coram altari, et quo tingebatur auris et pollices purificandi : sic et sacerdoti cedebat mincha, excepto pugillo ex qualibet decima, qui cremabatur Domino. Secus erat in hostia pacifica; hæc enim maxima ex parte cedebat offerentibus, ut patet ex dictis, cap. n, vers. 3.

Ven.i». 19. Faciet sacrificium pro peccato, — *q. d.* Secundum agnum sacrificabit pro peccato, sicut primum sacrificavit pro delicto, uti dixi vers. 10. Quomodo distinguantur delictum et peccatum, dixi cap. vu, vers. 1.

Tunc immolabit holocaustum, — puta ovem anniculam, de qua dixit vers. 10; prius enim per sacrificium pro peccato et delicto expiari debebat anima, ut deinde putum et gratum Deo offerret holocaustum.

Vfrt.to. 20. Ponet illud in altari cum libamentis suis, — puta cum oblatione similar, olei et vini; hæc enim sont libamenta : similia libamenta inlello in sacrificio pro peccato, et pro delicto. Vide *burner*. XV, 20.

Aile: ri- Allegorico, duo agni et ovis annicula significabant perfectionem sacrificii Christi (animalia enim annicula perfecta sunt, et ad generandum idonea); sed quia mundandus fides totius SS. Trinitatis profiteri debet, hinc cum tribus oviculis tres decimar offeruntur, croque oleo conspersa?, quia sacrificium hoc Filii Dei ob compassionem nostram gestum est. Sextarius, nipote una et lequa mensura, significat integritatem et sinceritatem fidei; sanguine Christi et oleo grafite ejus tingitur auris, ut auditum muniat : et manus, ut actiones : et pedes, ut motus et gressus dirigat et corroboret; denique reliquum super caput effunditur, ut sanctificationem toti corpori prastet, Chn-tumque Domini mundatum efficiat. Ita Isychius.

v-n II. 21. Qcod st pauper est. — Pauperi qui munda-

tur a lepra, præcipit hic Deus, ut pro Iribus oviculis offerat agnum pro delicto, et duos turtures aut duos pullos columbre, unum pro peccato, alterum in holocaustum, eo ritu quem in oviculis præscripsit vers. 13.

30 et 31. Et turturem, sive pullum colimdf.of- v«n. m FERET, UNUM PRO DELICTO. — « Delicluul » 11íc DOS- tl 3 1

ler Interpres confundit et sumit pro peccato; agnus enim proprio pro delicto, turtur vero non pro delicto, sed pro peccato offerebatur, ut patet ex vers. 22, et ex Hebræo, Chaldæo et Septuaginta hic.

34. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, Vers. ji. QUAM EGO DABO VOBIS, SI FUERIT PLAGA LEPRÆ IN ædibus. — Nam in deserto, ubi hoc tempore peregrinabantur Hebræi, non habebant ædes quæ possent infici; sed pelles, vestes et tabernacula, quæ si inficerentur lepra, servando) erant etiam in deserto hæ leges cl cæremonia circa lepram proscripta. Unde JVumer. v, 2, iu deserto jubentur a castris separari leprosi.

Si fuerit plaga. — Hebraice, st *dedero plagam* Izpra *lepra* Unde patet hanc, lepram a Deo fuisse domibus, oh peccata in eis admissa, inflictam; illa quili?. Theodorctus, *Quast.* XVII. Erat hæc lepra domorum non proprie, sed analogico lepra : erat enim qualitas vitiosa in domibus, cas arrodens et depascens, uti lepra in homine; unde eam simili modo (t cæremonia, qua hominem, legaliter expiari jubet hic Deus. Vide dicta cap. xiii, 47 (2).

Tropologico, lepra domus est corruptio fidei, Lepr» vel morum in aliqua congregatione : hinc ex ea sacerdos et Parochus vasa ejicit, quia quoscum- giJ „t que potest ab illius societate disjungit, ideoquo conop- ei claudere dicitur domum ; calera eadem sunt cum iis, quæ de aliis lepris dicta sunt cap. xui. Vide Radulphum.

37. Cum viderit in parietibus illius quasi val- Vcm.37. LICULAS, PALLORI' SIVE RUBORE DEFORMES, ET HUMILIORES SUPERFICIE RELIQUA. — Hæc sigila kpræ ill domibus eadem sunt quæ in homine, cap. xui, vers. 3. *Valliculas* vocat fossas, sive cavitates erosas a lepra.

Nota : Pro *pallore*, Hebræa et Septuaginta habent *subvirides*.

39 et 40. Reversusque die septimo, etc., SI INVE- Vers. J9 NEBIT CREVISSE LEPRAM, JUBEBIT ERUI LAPIDES. — tl 40, Jubetur hic ut domus leprosa lapides infecti lepra eruantur, et novi pro iis substituantur, utquo domus radatur, et nova calco obducatur : hoc facto si postea reversa videatur lepra, jubetur domus lota destrui, et lapides ac ligna projici extra oppidum; sin lepra non revertatur, jubetur vers. 48, purificari domus.

Tropologice, vitiosi ex congregatione sunt ejiciendi, et probi substituendi; siel illi inficiantur, congregatio lota abscindenda et evertenda est.

(I) Alii Sh vertunt lite *prater*, id est, partes illæ non tolmo sanguine, sed etiam oleo tingendæ erant.

(2) Sunl qui fidium ab efflorescente *nitro* erosionem aut cariem lepra nomine a Mose insigniri censent.

Ver» li. 48. Quon SI INTROIENS SACFUDOS , VIDERIT IFFRAN
(latentem interius) non crevisse (exterius se non
extendisse, ne proinde nec apparere, nec c-sc
vere lepram), runiFir.AliiT eam. — Idem ritus puri*
tic itionis præscribitur hic in lepra domus, qui
præscriptus est in l >pra hominis, vers. 4 el seq.
Ver». 51. 52. PuHIFICADIT BAM TAM IN PASSERE VIVO, —
utendo scilicet passere vivo et aspcrgillo ad ex-
piationem, uti dictum est vers. 6.
Ver». »î 53, 51 et 56. El JURE (rite, legitime) MüXDABi-
ti a :6. TI n |STA l sT lrx 0M!qS itpnv. (de omni lepra) i r
rERCUSSLiAi (hebraico pro *nclec*, id est *fractionis* ;

Septuaginta, iri e«t *con-nlsionis*, vel
ruptura, q. d. Quando in percussuram, vel ex
percussura aut convulsione lepra irrepserit), r.r
cicatricis,— quando scilicet in cicatrice, ulceris,
aut vulneris innata fuerit lepra, uti dictum est
cap. xui, ver». 18: inde enim hec repetit et sup-
plet noster Interpres, qu e hic liebrea sublicnt
et subaudiunt (I).

(I) Vers. 57. Liti, *ad doeendum mcerdotetn die Im-
mundi et die mundi*. id est, de ii< qnx abe.) agenda sunt
<be,qu) declarandum est, siine impurum aliquid an
purum.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur immunditia et purificatio: primo, semini/lui; secundo, vers. 16, concumbentis; tertio, vers. 19, menstruata; quarto, vers. 25, hamorrhossa.

1. Locutusque csl Dominus ad Moyseu et Aaron, dicens : 2. Loquimini filiis Israel, et dicite eis : Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. 3. Et tunc judicabitur huic vitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni ejus, atipie concreverit fædus humor. 4. Omne stratum, in quo dormici it, immundum erit, et ubicumque sederit. 5. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. G. Si sederit ubi ille sederat, et ipse lavabit vestimenta sua ; et lotus aqua, immundus erit usque a l vesperum. 7. Qui tetigerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.8. Si salivam hujuscemodi homo jecerit super cum qui mundus est, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. 9. Sagma, super quo sederit, immundum erit; 10. et quidquid subeo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua ; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. l i. Omnis, quem tetigerit, qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. 12. Vas fictile quod tetigerit, confringetur; vas autem ligneum lavabitur aqua. 13. Si sanatus fuerit qui hujuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, et lotis vestibus et loto corpore in aquis viventibus, erit mundus. 14. Die autem octavo sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitquo cos sacerdoti, 13. qui faciei unum pro peccato, et alterum in holocaustum; rogabilque pro eo coram Domino , ut emundetur a fluxu seminis sui. 1G. Xir de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum, et immundus erit usque ad vesperum. 17. Vestem et pellem, quam habuerit, lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum. 18. Mulier cum qua coierit, lavabitur aqua, et immunda erit usque ad vesperum. 19. Mulier, quæ redounto mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. 20. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperum ; 21. et in quo dormierit vel sederit diebus separationis stia), polluetur. 22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. 23. Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua; et ipse lutus aqua, pollutus erit usque ad vesperum. 24. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus

erit septem diebus; et omne stratum, in quo dormierit, polluetur. 25. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subjacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo. 26. Omne stratum in quo dormierit, et vas in quo sederit, pollutum erit : 27. quicumque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. 28. Si steterit sanguis, et fluere cessaverit, numerabit septem dies purificationis suæ; 29. et die octavo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum, ad ostium tabernaculi testimonii : 30. qui unum faciet pro peccato, et alterum in holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, et pro iluxu immunditiae ejus. 31. Docebitis ergo filios Israel ut caveant immunditiam, et non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos. 32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, et qui polluitur coitu, 33. et quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ jugi fluit sanguine, et hominis, qui dormierit cum ea.

Ven. S. 2. Vin qui patitur fluxum seminis, immundus erit. — Vtr, hebraico «ir vir, id est *omnis vir* : geminatio enim apud Hebraeos significat collectionem universalem, et distribuit pro omni.

s t. IdI- Qui patitur fluxum seminis, — scilicet perdu-
 1. l ui ran*cm» Per morbum gonorrhææ (uti vocant mē-
 rt'p-u's- dici), 9U* oritur ex debilitate naturæ et potentiae
 catio. retentivæ, uti docet Galenus, De Locis *affectis*, lib. VI; sicut eadem de causa accidit pollutio in somnis : illa enim obvenit vel propter imaginationem turpem et seminis abundantiam, vel propter debilitatem jam dictam; præsertim si quis tum biberit aquam, maxime calidam, paulo antequam incumberet : quia ista aqua laxat, dissolvit et debilitat potentiam digestivam et retentivam; quare iis consulendum est, ut paulo ante somnum nihil bibant, vel bibant potius vinum, inquit Abulensis. Abbas Moses in Vitis *Patrum*, lib. VII, cap. i, num. G, dicebat : «Per has quatuor res pollutionis passio gignitur : *primo*, per abundantiam escæ et polus; *secundo*, per satietatem somni; *tertio*, per otium et jocum; *quarto*, per ornatum vestium; » hic enim gignit mollitiem tum in corpore ipso, tum in imaginatione, quæ pollutionem provocat. Quando pollutio sit peccatum, quando non, vide inter alios nostrum P. Lessium, lib. IV De *Justitia*, cap. xiv, docte enodantem (I).

v«* i 4. Omne stratum, in quo dormierit, immundum erit. — Quisquis, vel quidquid tangebatur laborantem fluxu seminis polluebatur, fiebalque immundum.

Nota hic canonem : In lege veteri, qui vel quæ in se immunda erant, immunditiam suam transfundebant in tangentes : tales erant leprosi, seminflui, menstruatæ, reptilia; quæ vero non in se, sed tantum per contactum rei iminund® im-

munda fiebant, hæc suam immunditiam non transfundebant in tangentes se : ut qui tetigerat reptile immundus erat, non tamen polluebat alium quem tangebatur.

8. Si salivam hujusmodi homo fecerit super Ven- «-
 EUM QUI MUNDUS EST, LAVABIT VESTIMENTA SUA. — «Lavabit,» non is qui jecit salivam, sed mundus qui eam excepit; hic enim hac saliva seminflui quasi pollutus lavari et purificari debet.

9. Sagma, super quo sederit, immundum erit. — Vers. 6. «Sagma,» id est sellavulstralum. Unde Septuaginta vertunt, iziox-jux *ino*, id est *stragulum asini*; olim enim asinis, vice equorum in Palaestina utebantur : hinc passim in Scriptura legimus de proficiscentibus : a Stravit asinum. » Chaldæus vertit, *omnis equitatura super quam equitaverit, erit immunda*.

13. Si sanatus fuerit. — Curatus a gonorrhoea, Ver», n. sive fluxu seminis, jubetur hic ad legalem sui expiationem lavare se et vestes, et die octavo offerre duos turtures, vel duos pullos columbæ, unum pro peccato, secundum in holocaustum.

1. 7. Qui faciet (immolabit) unum pro peccato, — Ver», il-
 legali scilicet, puta ad legalem immunditiam ex fluxu hoc seminis contractam, expiandam, vide *Can.* 31. Rursum *secundo*, «pro peccato,» etiam vero et proprie dicto, si quod habeat necdum expiatum; hujus enim symbolum erat prius peccatura legale.

Rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui. — Hebraice est, *et expiabit eum sacerdos coram Domino a fluxu ejus*, id est, ab immunditia legali contracta ex fluxu seminis, qui jam transierat cl desierat, uti hic supponitur. Eadem phrasis est vers. 30.

1G. VIR DE QUO EGREDITUR SEMEN COITUS (*q. d.* Vir Ven. 1. «
 qui polluitur coitu, sive legitimo in matrimonio, sive illegitimo et illicito extra matrimonium), lavabit aqua omne corpus suum. — Aliqui lotionem hic præcipi putant, non absolute, sed eondilionate, si videlicet talis ita pollutus vellet ingredi sanctuarium : nara omnes islæ immunditiæ sta-

(1) Vers. 3. Hebr. est, *ture erit Immundities ejus in fluxu suo*, id est, in his, qua: mox nominantur, consistet immundities hominis, qui gonorrhæa laborat : *Si saliva-écrit*, seu *spuat caro ejus fluxum suum*, id est, si sponte serntn fluat; aut si semen fuerit obstructum a fluxu suo, ita ut non sponte fluere poail.

tut^o sunt in ordine, et per respectum accessus ad sanctuarium aliasquo res sacras. Unde Ilebræi ita polluti modo non lavant se, quia modo non habent sanctuarium. Verum hoc recte refutat Abulensis, nam pari modo in aliis omnibus quæ hic præcipiuntur, immundi potuissent expectare et deferre purificationem usque ad diem quo ingressuri erant sanctuarium. Quod falsum esse patet, vel ex eo qui tetigerit mortuum: hic enim certis diebus, puta tertio et septimo, debet bal aspergi aqua lustrationis, *Num.* xix, 19. Illa-
 "uni iluc h^o expiatio post coitum statim postero
 lUaere mane debebat fieri, scilicet debebant illa polluti
 totum totum corpus abluere. Sancit hoc Deus modestia
 CCur? et c^olincenti^o causa, ul assiduitatem congre-
 diendi etiam in conjugibus cohiberet sui purifi-
 candi molestia et pigritia, inquit Theodorclaus.
 Vets.n. 22. Et ipse lotus aqua immundus erit usque ad
 vesperum, — non propter peccatum, quod hic nul-
 lum est, si usus sit legitime uxore sua, sed prop-
 ter immunditiam legalem ortam ex actu conju-
 gali, qui immundus est naturaliter, ideoque et
 legaliter.
 Tmmnn- Ubi nola duplicem fuisse immunditiam Ille-
 ditiA le- bræorum: una erat peccatum, quia precepto
 itu VKc- vetita; talis erat comedere carnes immundas,
 catum sanguinem, adipem: hæc enim vetita sunt, Lc-
 cap^o XI. Rursum talis erat comedere morti-
 ci cinum, vel laniatum a bestiis, *Exodi* xxn, 31: hoc enim peccatum fuisse, patet *Levit.* xxn, 9. Talis etiam erat tangere morticina immundorum, et tangere reptilia, uti dixi cap. xi, vers. 43.
 Altera immunditia erat quæ non erat vetita, sed solum indicata et statuta; talis erat tangere leprosum, mortuum, seminillum. Talis etiam erat pati lepram, fluxum seminis, menstrua; nam de his non dicitur: Ne tangatis ea; sed: Qui tetigerit ea, immundus erit. Unde hæc non erant peccata, sed tantum inducebant irregularitatem quamdam legalem talibus, ut non possent ingredi sanctuarium ante sui expiationem, quæ expiatio precepta eis erat; itaque tales non peccabant in ipso contactu et contaminatione sui, sed in neglectu expiationis præcep-
 Qtuim- delicet stato tempore se non expiarent, lime pa-
 muudi- (et quas immunditias et expiationes etiamnum
 eipiaUo- observent Judæi, quas non: nam priores ad-
 nes w- huc servant, posteriores non: hæc enim tan-
 veoi ad* (uln irregularitates quædam erant, arcenses cos
 4? j^o a sanctuario; jam autem ipsi nullum habent
 d«i? sanctuarium; unde nulla jam eis est irregulari-
 tas, ac consequenter nec purificatio ad eam tol-
 lendam: itaque Judæi jam in suo errore et con-
 scientia erronea (qua putant se adhuc iudaismo et legibus hisce obstringi) permanentes ex hac sua conscientia non obligantur hisce posterioribus, sed tantum prioribus. Atque hæc de semi-
 nifluo.
 Tropoio- Tropologice: Seminifluus est auctor et concio-
 giw. nator impurus, verbosus et importunus, a Se-
 ti.

men *enim* est verbum Dei, d. Luceo vm, 12; omnis ergo hæreticus, et pseudopropheta, et quisquis verbo Dei abutitur, seminis profluvium patitur; quia verbis sacris luxuriat ad suam laudem et ad plausum populi; sic Epicurei dicebant de Paulo: « Quid vult seminiverbius (græce c. Xpc) hic dicere? » *Actor*, xvn, 18. Stratum ejus est favor humanus; sedes est voluptas, quam ex eo percipit; saliva est carnis prudentia: quæ omnia coinquant, tam ipsum, quam ejus discipulos. Semen coitus est sana et legitima doctrina: nam sicut vir et mulier una sunt caro, ita in collatione spiritali, doctor et auditor in uno spiritu copulantur. Vir ergo de quo hoc semen egreditur, lavet corpus suum, id est irreprehensibilem se in omnibus actibus faciat, ut pole cuius oflicii est aliorum viliat conigere et reprehendere: sic et mulier, id est auditor, debet pro viribus viliorum sordes abjicere. Ita Radulphus et S. Gregorius, lib. XXIII *Moral.* cap. xv. *Secundo*, S. Augustinus, lib. *De Bono conjugali*, cap. XX; Cyrillus, lib. XV *De Adoratione*, et Rupertus generalius hæc accipiunt. « Per seminillum, inquit S. Augustinus, lex significare voluit animum, suæ discipline forma indecenter fluidum ac dissolutum, quem formari oportere significat, cum lalem fluxum corporis jubet purificari, b. Et Cyrillus: « Corporis, ait, fluor qui suppeditationem seminis ad nihilum perducit, et partium illarum firmitatem enervat, significat mentem, quæ nullum iustiliæ fructum profert, sed assidue ad id quod oflicii ditabitur, et precipiti lapsu ad res turpes corruunt. Particularius vero Rupertus: « Quid est, ait, fluxum seminis aut sanguinis pati, nisi detractio, aut etiam criminosis fluere verbis? »
 Consequenter seminiflui sunt verbosi et garruli. Vere Plutarchus in *Moralibus*: a Sicut semen, ait, quod statim effunditur, inutile est ad generationem: ita sermo garrulorum ad nihil conducit, b.
 Zeno audiens adolescentem nimis garrulum: a Aures, inquit, in linguam defluxere. » Ostendit autem adolescentis esse audire multa, pauca loqui. Ita Laertius, lib. VII.
 Isocrates, cuidam locutelleio quæreni cur duplicem mercedem ab eo oratori^o artis studioso postularet, respondit: « Alteram peto ut loqui, alteram vero ut tacere discas. »
 « In garrulo verborum flumen est, mentis gutta. Homines enim magnum possident vallum dentium ad coercendos leves sermones, » inquit Stobæus, *senn.* 36.
 Zeno rursum nulla garrientem ita corripuit: « Ob id binas habemus aures, et os unicum, ut plurima audiamus, loquamur autem paucissima. »
 Idem e discipulis suis aliquos dicebat esse 91X0-Xtqw, id est vari^o rerum cognitionis studiosos; alios vero, id est loquendi tantum studiosos.
 Idem de frivolis garrienti dixit: « Nisi lingua

in mentem intincta disserueris, adhuc inulto amplius dicendo delinques, p

Clearchus dicebat : « Quæ nolis audire, ea etiam ne dicito; quæ nolis dicere, ea ne audito quidem, p Aurium enim et linguæ magnum est periculum.

Apollonius dicebat, a loquacitatem mullos habere errores, silentium autem tutum esse. » Idem rogatus : a Qui sunt optimi hominum? Qui, ait, in dicendo sunt brevissimi, p

Demosthenes cuidam in convivio nulla loquenti : « Si tam nulla, ait, sapuisses, nunquam tam multa locutus esses, p

Idem rogatus, «cur unam habeamus linguam, duas aures? Quia, inquit, duplo plus audiendum est, quam loquendum. »

Lycon aiebat, «sicut hirundines perpetuo garritu familiaritatis voluptatem perdunt, sic garrulos perpetuo obtundentes molestos esse auditoribus; p undo proverbium : « Hirundines (id est garrulos) tecto ne excipe, p

Archelaus tonsori garrulo roganti : « Quomodo te radam, o rex! Silendo, n inquit.

Alius Jurisconsulto loquaci dixit : «Non oportet nullis verbis pauca dicero, sed paucis nulla.»

Ausonius: a Sicut, ait, vascula inania maximo tinniunt, ita quibus minimum inest mentis et crisis, hi sunt loquacissimi.»

Æsopus dixit : a Loquacitatis finis est infortunium. »

Græci tradunt cornicem repulsam esse a Pallade, id est garrulitatem a meditatione et sapientia. Ita Pierius, *hieroglyph.* 20.

Apud Romanos Citoria effigies erat quædam arguta et loquax, quæ ridiculi gratia in pompa vehebatur. Unde M. Calo in Cæcilium : « Quid ergo, ait, dicerem amplius? quem ego denique credo in pompa vectitatum iri in ludis pro Citoria, ac spectatoribus sermocinaturum. »

Scripsit Plularchus librum *De Garrulitate*, in quo inter alia hæc habet : « Alii sermones continent, garruli autem pleni sunt rimarum et perfluunt; deinde tanquam vasa, mente cassi, sono pleni obambulant. In eo sunt infelices, quod neque audiunt, neque audiuntur. Sermonis finis est, ut fidem faciat audientibus : nemo autem fidem habet a loquacibus, etiamsi vera loquantur. Quod in corde sobrii est, id est in lingua ebrii; garrulitas periculosa et odiosa et ridicula. Dicendi magistros hibernus homines, tacendi autem deos, silentium in initiationibus mysteriisque, quasi per marius accipientes. Ægyptiorum rex cum Piltaco victimam inhisset, inssissetque optimam ac pessimam carnem eximere, linguam exemptam remidi, quad lingua tam malorum quam bonorum maximum sit instrumentum. Qui ingenuam regit imque adepti sunt eruditionem, primum silere, deinde loqui didicerunt. Discipuli Pythagoræ quiquennium tacebant. Locutum esse sæpe memoravit, ait Simonides, tacuisse nunquam. Si-

lentium non solum sitim non conciliat, ut ait Hippocrates, verum neque tristitiam nec dolorem. » Seminiverbii ergo sunt seminflui.

19. Mulier quæ, redeunte mense, patitur fluxum sanguinis (menstrui), septem diebus separabitur, — non extra castra; nam ejus rei nulla iit hic mentio, uti fit de polluto in somnis : hic enim jubetur egredi castra, *Deuter.* xxm, 10; sed separabitur a communicatione hominum, idque per septem dies, non quod omnibus illis diebus sanguis fluat, sed quod non possit fluere ultra.

Nota : Menstrua sunt mulierum profluvium, et purgatio frigidi et indigesti humoris, quem natura quasi noxium expellit. Dicta sunt inmsirua, quod quolibet mense mulieribus quæ ejus ætatis sunt ut possint concipere, soleant accidere; unde etiam menses appellantur. Menstruorum virus describit Plinius, lib. VII, cap. xv : « Nihil, ait, reperitur mulierum profluvio magis monstrificum; acescunt ejus superventu musta, sterilescent taefæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, fructus arborum quibus insedere decidunt, speculorum fulgor ipso aspectu hebetatur, acies ferri perstringitur cborisque nitor, alvei apum emoriuntur, cas etiam atque ferum rubigo protinus corripit, odorque dirus acra, et in rabiem aguntur eo gustato canes, atque insanabili veneno morsus infigitur. » Merito ergo hic menstrua, et menstruata immunda censentur. Vide hic quid sit mulier etiam speciosissima, scilicet vas sordium, esca vermium, a Mulier speciosa, inquit Diogenes, est templum ædificatum super cloacam. »

Ita casta illa matrona monachi cujusdam tentationem libidinis sapienter elisit, dicens: «Nunc ego sum in menstruis, et nemo mihi appropinquare potest, neque odorari præfœlore. » Testis est Joannes Moschus in *Prato Spirituali*, cap. cxv. Mulier ergo pulchra est sepulcrum dealbatum, splendidum exterius, sed interius sanie et sordibus plenum : has enim tegit et continet pellis ejus rosea et rubicunda.

20. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit, — si sit grandior et compos rationis; nam infans tangens matrem puerperam, sugensquo ejus ubera, non contaminabatur ejus contactu : hic enim excusat necessitas, et naturæ pietas, ætasque infantilis.

23. Omne vas, — omne instrumentum: sicS. Paulus dicitur vas *electionis*, id est instrumentum electum; sic sacramenta dicuntur vasa, id est instrumenta, gratiæ.

24. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis, — si videlicet res lateat : tunc enim occulte expiari poterit; sin autem res prodatur, ipseque accusetur et convincatur, tunc una cum femina occidendus est, uli præcipitur cap. xx, 18.

25. Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, — puta haemorrhoides, qualis fuit

Kimor- Ilæmorrhœissa illa sanata a Christo, *Marc.* cap. v
Hio k̄si! vers go, hæc immunda est et naturaliter cl lega-
(Iputio. liter.

Ven. 27. 27. QLTICUMQUE TETIGERIT EA, — « CH, » SCILICET
stratum et vas. Ita Romana, Ilebræa, Chaldæa;
male ergo Plantiniana leguni cam.

Vtn.10. 30. Qui (sacerdos) unum (turturem vel pullum
Colombie) faciet (immolabit) pro peccato. — Non
quod fluxus ille menstruorum vere peccatum sit,
sed quod sit legalis immunditia et legale pecca-
tum : tale peccatum erat et lepra cl fluxus semi-
nis. Vide *Can.* 31.

Rogaritqle pro ea coram Domino, et pro fluxu
imundhts ejus, — ut scilicet liberetur ab immun-
ditia legali quam ex hoc fluxu contraxit. Unde he-
braico est, *expiabit eam a fluxu*; passim enim hoc
capite et præced. purgatio hæc a peccato, de tali
immunditia legali accipienda est. Quare non recte
Abulensis hæc hoc versu, et similia vers. 15, sic
exponit, *q. d.* Orabit pro fluxu sanguinis cl se-
minis, ut scilicet ille sistatur cl non redeat.

Tropolo- Tropologice, fluxus tam menstruorum quam
6|oe* sanguinis significat parlim idololatriam, tum quia
in ea, anima relicto Deo per innumera deorum
portenta dilabilur; tum quia idolis sanguine ciam
humano litabatur: ita Isychius; parlim eos qui
per terrena et carnalia desideria quibus æsluant,
diffluunt in varias concupiscentias: hic fluxus
enerves nos facit, et ne diabolo præcipitanti re-

sistere possimus, invalidos reddit : hinc de tali
anima dicit Jeremías, cap. n, 24 : « Omnes qui quæ-
runt eam, non deficient, in menstruis ejus inve-
nient eam. » Ita Radulphus.

Abulensis in cap. xxi gerit., Quæst. li, alitee
hæc adaptat : « Leprosi, ait, fluentes semine, el
menstruate significant excommunicatos excom-
municatione majori ; qui vero cos tangunt, signi-
ficant cos qui minorem excommunicationem cum
cis conversando contrahunt. » Undo et lepræ, id
est excommunicationis, judicium tantum ad sa-
cerdotes pertinet.

31. Docebitis ergo filios Israel, ut caveant Ven.3
IMMUNDITIAM, ET NON MORIANTUR IN SORDIBUS SUIS,
CUM POLLUERINT TABERNACULUM MEUM, — *q. d.* Ca-
veant immundi ingredi tabernaculum meum ;
alioqui ego cos morte puniam propter sordes
suas, quod scilicet, laborante sordido fluxu se-
minis vel sanguinis, ausi fuerint ingredi meum
tabernaculum, illudque hoc ingressu suo suaque
immunditia inficere cl polluere.

Septuaginta vertunt, rita&T; nor/ian irà r&t zxx-
OxjaUn xùTwv, id est, religiose caventes facietis filios
Israel ab immunditiis suis; óXxCr.; enim cl reli-
giosum, el *cautum caventemque* significai (t).

(1) D. Hieronymus vertens *docebitis ut cateant*, confu-
disse videtur **omini** cum **omniV** Sed recte Oukelos,
separabitis. sive facietis ut separent se, id esi, curabitis,
vos sacerdotes, ut hoc faciaot.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS capit is;

PfLststnW/ur *ritus servandus in festo DHISD Hippurim, id est Expiationis. Expiationis hujus ritus et Ritos k*
ordo {qui hoc capite satis est intricatus) erat hic : Primo, decima die mensis septimi, Pontifex veniebat
ad sanctuarium adducens suum vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum. Secundo, lotis manibus
et pedibus induebat vestes minorum sacerdotum, ac prasentabat vitulum et arietem Domino ad ostium
tabernaculi. Tertio, aliqui e senioribus populi, nomine totius populi offerebant duos hircos pro peccato,
et unum arietem in holocaustum. Quarto, Pontifex mittebat sortem super hircos uter offerretur, et uter
esset emissarius. Quinto, sorte facta jugulabat Pontifex vitulum suum pro peccato oblatum et hircum
populi in quem ceciderat sors, ut esset victima pro peccato. Sexto, hujus vituli et hirci sanguinem com-
mixtum accipiebat, et ingrediens cum thuribulo thurificando Sanctum sanctorum, aspergebat sanguinem
septies contra propitiatorium, orabatgue pro peccatis tam suis, quam populi; interim carnes, et pelles
ac. fimus tam vituli, quam hirci ab alio quopiam elata extra castra ibidem comburebantur. Septimo, ex
Sancto sanctorum regrediebatur in Sanctum, illudque expiabat tingendo eodem sanguine cornua altaris
thymiamatis, et orando pro se et populo. Octavo, ex Sancto rediens ad atrium, sive ad ostium taber-
naculi, caprum emissarium offerebat Domino, confitendo et capiti capri imprecando omnia peccata Israe-
Utarum; mox caprum per certum hominem in desertum emittebat. Nono, deponebat vestis, lavabat corpus,
induebat vestes pontificales, itaque immolabat arietem suum, et arietem populi in holocaustum Domina :
siegie complebat cccremonias festi Expiationis.

1. Locutusque est Dominus ad Moyseu post mortem duorum filiorum Aaron, quando
offerentes ignem alienum interfecti sunt ; 2. et præcepit ei, dicens : Loquere ad Aaron

fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio quo legitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo super oraculum) 3. nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret et arietem in holocaustum. 4. Tunica linea vestiatur, feminalibus lineis verenda celabit : accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti : hæc enim vestimenta sunt sancta; quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. 5. Suscipietque ab universa multitudine liliorum Israel duos hircos pro peccato, et unum arietem in holocaustum. G. Cumque obtulerit vitulum, et oraverit pro se et pro domo sua, 7. duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii; 8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, et alteram capro emissario, 9. cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato; 10. cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, et emittat cum in solitudinem. 11. His rite celebratis, offeret vitulum, et rogans pro se et pro domo sua, immolabit eum; 12. assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiam in incensum, ultra velum intrabit in Sancta; 13. ut positus super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, et non moriatur. 14. Tollet quoque de sanguine vituli, et asperget digito septies contra propitiatorium ad Orientem. 15. Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut praeceptum est de sanguine vituli, ut aspergat e regione oraculi, 1G. et expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, et a praevaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum. 17. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, ut roget pro se, et pro domo sua, et pro universo coetu Israel, donec egrediatur. 18. Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, et sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gyrum; 19. aspergensque digito septies, expiet, et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel. 20. Postquam emundaverit Sanctuarium, et tabernaculum, et altare, tunc offerat hircum viventem; 21. et posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, et universa delicta atque peccata eorum : quæ imprecaris capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum. 22. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, et dimissus fuerit in deserto, 23. revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, et depositis vestibibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relicisque ibi, 24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo; 25. et adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. 2G. Ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit vestimenta sua et corpus aqua, et sic ingreditur in castra. 27. Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, et quorum sanguis illatus est in Sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, et comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum ; 28. et quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua et carnem aqua, et sic ingreditur in castra. 29. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum : Mense septimo, decima die mensis affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos. 30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris : coram Domino mundabimini; 31. sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras religione perpetua. 32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, et cujus manus initiatus sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo : indueturque stela linea et vestibibus sanctis, 33. et expiabit Sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque et universum populum. 34. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis

pro filiis Israel, et pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut praeceperat Dominus Moysi.

ven. i. 1.1. OCUTUS EST DOMINUS AT) MOYSEX, POST MORTEM DEORUM filiorum Aarox, — 17. d. Mox a morte et strage sacerdotum novellorum, hrec de festo Expiationis sanxit Deus, ut hoc exemplo et vindicta cautiores deinceps redderet sacerdotes in exequendo officio suo, et lege quam hic statuit.

Qujndo Quæres, quando et cur institutum sit hoc festum
et cor Expiationis?

Hebraei, quos sequitur Lyranus et S. Thomas, festum I II, *Quasi*. CII, ari. 4, ad 10, et Ribera, lib. V De EipiiUo- *Templo*, cap. xi, putant hoc festum institutum esse n“p,” in memoriam remissionis idololatriæ, qua Judæi Hebrsor. vitulum aureum confilarant, *Exod.* xxxii, 4, ideoquo celebrari decima die septembris, eo quod illo die Moses descenderit de Sina, ferens secundas legis tabulas, et denuntians populo peccati remissionem, Deumque eis jam esse placatum : putant enim ipsi Mosen Ier fuisse in monte per 40 dies, ita ut universim ibi cum Deo fuerit 120 dies, hæserilquo in monte usque ad decimum diem mensis septimi; nam Moses ascendit in montem septima die inensis tertii, uli dixi *Exod.* xxiv, 12, et *Ecod.* xxxii, 19 : inde numera 120 dies, pervenies ad decimum diem mensis septimi.

Refelli- Verum hæc sententia falso nititur fundamento:
tur. nam *primo*, Mosen non ter, sed bis tantum fuisse in monte per 40 dies, scilicet semel ante primas tabulas, et *secundo* ante secundas, ostendi *Exod.* XXXIV, 28. Idem magis patebit *Deutcr.* ix, 23. *Secundo*, quia diu post descensum Mosis de monte, ac promulgatam peccati veniam (quæ contigerunt anno primo egressus ex Ægypto, die 28 mensis quinti, uti ostendi *Exod.* xxxiv, 28), occisi sunt filii Aaron, videlicet fabricato jam tabernaculo, sub initium anni secundi ; institutio autem hujus festi contigit post occisionem horum filiorum, uti hic dicitur.

Itaque cum erectum sit tabernaculum, et Aaron filiiue ejus consecrati sint sacerdotes die primo mensis primi, anni secundi egressus Hebraeorum ex Ægypto, ul patet *Exod.* xi, 12 et 15, inde die octavo occisi sunt filii Aaron, offerentes ignem alienum, ut patet *Levit.* x, i, collato cum cap. ix, vors. 1 ; Deus autem hoc festum instituerit mox post cædem horum filiorum, uti hic dicitur : hinc sequitur Deum circiler dio nono mensis primi instituisse hoc festum Expiationis, jussisseque illud celebrari die decimo mensis septimi.

Ripon- Respondeo ergo *primo* : Occasio hujus festi in-
evo : stituendi fuit peccatum irreverenti®, in taberna-
Occasio culo admissum a filiis Aaron, oiïerentibus ignem
hnjnt alienum, ut hic insinuat. Ad illud enim prae-
festi fuit cavendum, et ad reverentiam tabernaculi et sa-
locu- crorum sancendam et inculcandam, jubet hic
tum R'i- Deus, ut non nisi semel in anno Pontifex Sancta
<Ub et sanctorum ingrediatur, ad tabernaculum expían*
Abin.

dum, idque non nisi cum summa reverentia et praemissis nullis ritibus et sacrificiis.

Respondeo secundo : Causa festi fuit, ut eo fieret 'Cma generalis expiatio omnium peccatorum, loto anno tam a sacerdotibus quam a populo admissorum; sicuti apud Christianos in festo Pascli® fit communis omnium expiatio, per confessionem omnibus indictam : cujus rei hoc festum Expiationis apertissimum fuit symbolum et figura, de quo plura vers. 20.

Nota : Judæi hoc festum non celebrarunt toto tempore 40 annorum, quo peregrinati sunt in deserto; nam post dedicat?onem tabernaculi, nulla amplius ab eis in deserto oblata fuerunt sacrificia, quæ tamen hoc festo hic jubentur offerri.

2. Ne OMNI TEMPORE INGREDIATUR SANCTUARIUM Ven. 5. quod est intra velum, —puta intra sanctiorem tabernaculi partem, quæ al) interiori dirimitur velo, diciturque Sanctum sanctorum. Ex vers. 2, 19 et 33, et clarius ex epist. *ad Hebr.* ix, 7, colligitur semel tantum in anno, scilicet décima die mensis septimi in festo Expiationis, licuisse Pontifici ingredi Sancta sanctorum, idque non nisi cum incenso et præviis sacrificiis quæ hic proscribuntur; ut hac ratione loci, Deique ibi habitantis, reverentia et religio tam Pontifici quam populo incuteretur.

Opinantur aliqui id quod sancitur hic, ut nemo nisi summus Pontifex intret in Sanctum sanctorum, idque semel in anno in festo Expiationis, limitandum esso ad solemnem ingressum, quo solemniler res divina facienda erat in Sancto sanctorum ; nam transacto illo tempore licuisse iis qui sanctitate erant insignes, ingredi Sanctum sanctorum. Sic enim S. Jacobum illud ingressum esse testatur Epiphanius, Aæres. 78, et Ilegesippus, lib. V, et ex eo Eusebius, lib. II *lIistor.* cap. xxiii. Ita censet noster Christophorus a Castro in *Hist. Deipara*, cap. in, pag. 123, addilque B. Virginem presentatali) in templo habitasse, vel certo orasse in Sancto sanctorum. Hoc enim diserto asserit Evodius successors. Petri in cathedra Antiochia», apud Nicephorum, lib. II, cap. xxni, et Germanus Con ta itinopolitanus Patriarcha, orat. *De Oblatione Marii**. Accedunt Andreas Cretensis, *De Dormitione Deipare**, et Gregorius Archiepiscopus Nicomediae, orat. *De Oblatione Maria*, qui dicunt B. Virginem in adytis seu penetralibus templi habitasse. Verum hæc limitatio videtur esse nimia legis laxatio; lex enim diserte dicit sancilquo, ne summus Pontifex (mullo minus quilibet alius sacerdos vel Judæus) unquam ingrediatur Sanctum sanctorum, nisi cum sacra peracturus est in eo, ad illud expiandum in die expiationis. Undo Abulensis hoc loco expresse docet nulli omnino uisi Pontifici licuisse ingredi Sanctum sanctorum,

excepto unico Mose, qui erat supra pontificem, utpote legislator et dux populi. Hic enim jussu Dei in dubiis ad consulendum Dei oraculum ingrediebatur Sanctum sanctorum, ibique Deum sibi ad singula ex propitiatorio respondentem audiebat, ut patet *Numer. vii, 79. Secundo*, quia virgines Deo devotae, inter quas habitavit B. Virgo Deipara, degebant in atrio ad ostium tabernaculi, ut patet *Eroi. xxxviii, 8*, et *I Reg. ii, 22*. Quis ergo dicat illas omnes habitasse vel orasse in Sancto sanctorum? Idem videtur dicendum de B. Virgine, praesertim cum illo tempore arcana et incognita esset ejus sanctitas et dignitas, quod scilicet futura esset mater Dei; atque ipsa ex humilitate suam sanctitatem celans caderis virginibus seso æquabat, imo submittebat, juxta illud: *a Respexit humilitatem ancillæ suæ. n De S. Jacobo* ingrediente Sanctum sanctorum quid sentiendum sit, dixi in prooemio ejus epistolæ. Patres qui dicunt B. Virginem habitasse in adytis vel in Sancto sanctorum, omnes excepto uno Germano, qui nimis clare loquitur de Sancto sanctorum strictim accepto, per adyta et Sanctum sanctorum videtur accipere sanctuarium sive templum; hoc enim vocatur Sanctum sanctorum, id est Hebraea phrasi sanctissimum, comparatione facta cum domibus loeisque profanis. Igitur B. Virgo habitavit in Sancto sanctorum, id est in templo, quod erat sanctissimum, puta in atrio: hoc enim erat templum laicorum; incoque erat penetrabile, id est habitaculum intimius et semotius, in quo habitabant virgines Deo et templo addictae. Aut certe vocatur Sanctum sanctorum, quia illi forinsecus obversum erat aut currebat, sicut etianum habitacula annexa templo, templi nomine censentur. Orantes enim in templo, praesertim virgines sacre, spectabant Deum in Sancto sanctorum residentem.

Autori- Allegorico, significabatur Christus hic suo sanguine ingressurus in Sanctum sanctorum, et coelum reseraturus. Ita Apostolus, *Hebr. ix, 12*. Semel in anno illuc ingressus est Christus; nam annus in hoc legali sacrificio omnium temporum exprimit cursum et circuitum. Ita Radulphus.

Tropologice, in persona summi Pontificis, omnis, cum capite suo Christo, electorum Ecclesia designatur; ingredimur enim et nos qui vivimus Sanctum sanctorum, puta in coelum, non adhuc recipimus, sed per spem, meritum, desiderium et contemplationem: nubes humanitatem Christi, vel divine visionis profunditatem significat. Ita Radulphus.

Quia is sube apparebo super oraculum, — super y, propitiatorium. Nota: In Sancto sanctorum tam tabernaculi quam templi, nulla erat fenestra, nulla lucerna aut lux, idque ad reverentiam tantorum arcanorum quæ erant in Sancto sanctorum, quaproinde Deus a nemine, ne a pontifice quidem, conspici volebat. Hinc quia pontifice illud ingrediente, et valvas vel cortinas aperiente, ali-

quod lumen ex lucernis quæ ardebant in Sancto, vel ex radiis solaribus per has valvas diffundebatur in Sancta sanctorum, hac de causa jussit Deus ad illud offuscandum, pontificem adolere thymiama, et suffitu nubem fumosam toti loco induci, ne quid videre posset, ut aspectum Sanctorum quem pontificis revelare! ingressus, nubes velaret incensi, inquit Origens; et maximo ne pontifex videret corpus angeli, seenni loquentis vice Dei ex propitiatorio sive oraculo. Licet enim Angelus non sit certum, tamen satis probabile est angelum incordila loquentem, corpus humanum æque ac vocem assumpsisse; idque probatur primo, quia hoc significant hæc verba: « In nube apparebo super oraculum, » q. d. Ex nube crassa formabo mihi corpus, illudque assumam et collocabo inter Cherubini super arcam, ut ex propitiatorio respondeam et fundam oracula: hac de causa vicissim corpus illud incensi fumo quasi nube contegi volo, ut per illud quasi per velum appaream et loquar. Secundo, quia hoc naturalius est, ut scilicet vox humana a corpore humano, quam a puro aere procedat. Tertio, quia Ezechiel, cap. i, vidit Deum specie humana insidentem currui Cherubim; simile autem, imo idem fuit in Cherubim arcæ Mosaicæ, uti ibi dixi. Quarto, quia ideo volebat Deus pontificem ingredi Sancta sanctorum cum incenso, ut ejus fumo hoc suum corpus tegeret, ne a pontifice conspici posset: ad vocem enim Dei loquentis tegendam, non erat opus fumo; vox enim non videtur, sed auditur, et vocem hanc suam audiri volebat Deus. Quinto, quia ob hanc causam dicitur *Daniel, ii*, Deus sedero super Cherubim in propitiatorio, indeque loqui (loqui enim est oris et corporis humani; nemo enim sedens loquitur nisi homo), *Exod. xxv, 22; Numer. vii, 89*, quia scilicet corpus hoc a Deo, id est ab angelo Dei personam sustinente, assumptum, sedebat in propitiatorio, ita ut arca esset scabellum pedum ejus, *Psalms, xcvi*, B. Hæc est sententia Abulensis, *Quæst. XXII in Erod.*, Vil. dpando, lib. IV *De Templo*, cap. xxxiv, et aliorum.

Contrarium tamen sentit Cajetanus, scilicet Deum hic non assumpsisse corpus, sed apparuisse tantum per nubem et fumum incensi: « Conspici, inquit, Deum in nube super propitiatorium, est cum in nube thymiamatis super propitiatorium representantur, »

3. Nisi hæc ante fecerit, vitulum pro peccato offeret, et abietem in holocaustum. — « Alite, etc. offeret, pro partim immolando, ut vitulum pro peccato: hujus enim sanguinem inferre debet in Sanctum sanctorum; partim presentando Deo, ut arietem: hic enim aries non ante, sed post pontificis in Sanctum sanctorum ingressum, et rursum egressum, immolabatur in holocaustum. »

Vitulum pro peccato offeret. — Hunc vitulum offerebat pontifex pro suis et suæ familiæ peccatis, loto anuo scienier vel ignorauer admissi,

ut palei vers. 6; nam pro peccatis populi non vitulum, sed hircum offerebat, ut patet vers. 7 cl IB.

Allegorice, Christus obtulit vitulum, id est scilicet pro peccatis suis, id est nostris, quæ ipse in se luenda transtulit : oravit pro se et domo sua, id est pro Apostolis et omnibus credentibus, *Joan.* XVII, vers. 9. Obtulit et hircum, id est scilicet poenitentiam populi sui. Ha Radulphus.

Ver». 4. 4. Tunica linea vestietur, femoralibus lintis, etc., — puta femoralibus, legentibus utrumque femur, sive femur.

Pontifex Nota : Pontifex hoc festo Expiationis non uteretur huic kalur vestibis pretiosis sibi propriis, et pontificalibus, uti tiara, tunica hyacinthina, cphod, rationali et balteo; sed tantum communibus tunicis. *ti?r11r'n* rum sacrt'°b,m : Q**^ supplicabat pro venia inh/ied peccatorum tam suorum, quam populi, cralquo minorum hoc festum non beliti®, sed mæroris, poenitentiae TL?0 et afflictionis : UI*dc peracta expiatione oblaturus CurT holocausta, tunc demum assumebat vestes pontificales. Simile jam videmus in die Parasceve; cujus hoc festum erat typus; Ecclesia enim denudatur; sacerdos, imo et Episcopus, solum diaconorum albis induitur, cum peragit officium passionis : quo peracto ad perficiendum Missæ sacrificium proprias et pretiosiores, puta sacerdotales vel pontificales, induit.

Ven. 5. 5. SUSCIPIETQUE AB UNIVERSA multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato. — Hæc est hostia pro peccatis lotius populi, toto anno scienter vel ignoranter admissis.

Dices: *Hebr. ix,7*, dicitur pontifex hæc obtulisse tantum pro sua et populi ignorantia; ergo non pro peccatis scienter admissis.

Respondeo : Ignorantia ibi, uti et alibi sæpe significat omne peccatum ; nam, ut ait Sapiens, *Proverb. xiv,22*, et Aristoteles, III *Ethic.* : a Omnis peccans est ignorans, quia imprudens. »

Vcrx.0. 9- Pro domo sua, — pro tota familia sacerdotum omnium et Levitarum : nam hi non continentur nomine populi, sed ad pontificis domum pertinent.

Ven. » 8 et 9. Mittensque super utrumque (super ambos hircos copulalim) sortem, unam Domino, et ALTERAM CAPRO EMISSARIO I CUJUS EXIERIT SORS DOMINO, OFFERET ILLUM PRO PECCATO. — SupCV populi hircos talis jubetur hic jaci sors, ut pontifex duas, V. g. chartulas accipiat, uni inscribat nomen Dei, alteri nomen capri emissarii, moxulamque misceat, vel abscondat in urna aut sinu, et inde educat unam, eamque imponat uni hirco, alteram vero alteri; cui imposita fuerit chartula Dei, hic immoletur Deo pro peccato populi; alter vero, cui obtigit chartula capri emissarii, dimittatur liber (1).

Mil Hinc Judæi fabulantur Deum hoc die expialio-

(I) Hebr. est, *unam Domino et alteram Azazeli*; de hujus vocis significatione vide infra noi. ad vers. 10.

nis sedere, ut distribuat sortes cuique hominum, punctulque quæcumque unicuique eventura sunt loto anno, disponat et constituat. Unde aliqui ex cis enty* fundunt sanguinem avis, vel bestiae super capita dUn* eorum quos diligunt, ut cis propitient Deum, ut l, scilicet Deus, si eo die judicet et decernat eorum sanguinem esse effundendum, pro eo suscipiat sanguinem hujus bestiae. Refert et refutat hoc Abulensis. Sapientii enim superstitionem gentilitiam ; nam Gentiles dies habebant fastos et nefastos, faustos et infaustos : hos cavebant, illos ambiebant. Ita Lucullus cum Tigrae dimicaturus pridie nonas octobris, quæ dies nefasta erat, quod illo die Cimbri copias Opionis deleverant, dicente tum quodam istam diem abominari Romanos et formidare : « Pugnemus ergo, ait, hodie strenue, ut hanc diem quoque ex nefasta et tristi fastam l tamque Romanis reddamus, n Ita factum est; na n quinque tantum Romanorum amissis, ultra centum hostium millia interemit : testis est Plurarchus in *Lucullo*.

Allegorice, hircus pro peccato significat Christum ad rotam patientem et morientem in cruce; hircus emissarius significat Christi divinitatem, quæ in passione pati non potuit, et libera mansit : ita Theodoretus, Isychius, et Cyrillus lib. IX Contra Julianum, ante medium; aut, ut Procopius, emissarius significat Christi animam et spiritum, qui a morte liber evasit, et tertio die in corpore glorioso resurrexit. *Secundo*, hircus pro peccato significat Christum immolatum; emissarius significat genus humanum, quod per Christi mortem a chn>uis, morte liberatum et manumissum est: ita Cyrillus cmtm- ibidem. Terno, distinctius et aptius ad tropologiam, Origenes et Beda hic, atque S. Hieronymus (vel quisquis est auctor : videtur enim ipse græce et hebraice fuisse imperitus, ac consequenter non esse Hieronymus) in cap. xv Jfurci, per hircum pro peccato intelligunt Christum morti adjudicatum; per emissarium Barabbam (unde et Rupertus per duos hos hircos accipit Christum, et Anlicbristum per barabbam prorsignatum), qui dimissus est liber quasi in eremum, peccata secum ferens populi clamantis et dicentis : < Crucifige, crucifige. »

Tropologice, hircus pro peccato sunt electi et Tropologsalvandi; hircus emissarius sunt reprobi et damnandi; solus est divina reprobatio et predestinatio, qua Deus electos certissimis itineribus ad teo vitam æternam perducit, de qua dicitur Psal. xxx : « In te speravi, Domine, dixi : Deus meus es tu; uo: in manibus tuis sortes meæ, » g. d. Cujus sortis hirci ego sim necdum scio, lux tamen potestatis hoc esse scio, ut libi sors mea exeat, et in electorum (Umota- tuorum partem me transferat. Hircus enim Dei, <*, non manet hircus, sed Deo occiditur; ita poenitentes vilia sua trucidant, et vitam commutant, adcoquo omnes Sancti et electi propter Deum mortificantur lota die, imo et occiduntur, uti Martyres, ut puri et gloriosi resurgant : alter vero

emissarius manet hircus, et ut hircus dimittitur in solitudinem, id est in terram tenebrosam, ubi nullus est ordo, sed summa desolatio, puta in infernum, ut ibi lanietur a feris, id est dæmonibus. Ita Radulphus et Beda.

Male ergo Gentiles hanc sortem dixerunt esse fatum, quod omnibus rebus et actionibus hominum necessitatem imponeret. « Fatum, inquit Chrysippus apud Gellium, lib. VI, cap. ii, est sempiterna quædam et indeclinabilis rerum series, el catena volvens semetipsa seso, el implicans per retornos consequentiae ordines, ex quibus aptata connexaque est.» Et Seneca in *OEdip.*:

Fatis agimur,, cedite falis.
Non sollicitae possunt cura
Mulare rati stamina fati;
Quidquid patimur, mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.

Et Solon dicebat, « fatum mortalibus adducere mala simul et bona. » Verum S. Scriptura contrarium docet, scilicet bona quidem ex gratia Dei oriri, sed cooperante libero arbitrio : mala vero, uti sunt peccata, obduratio, etc., ac consequenter ipsa reprobatio et damnatio, oriri ex mala hominis voluntate, quam Deus permittit et ordinal ad justam poenam.

101 CL'JVS AUTEM IN CAPRUM EMISSARIUM, STATUET EUM VIVUM CORAM DOMINO, UT FUNDAT PRECES SUPER EO, ET EMITTAT EUM IN SOLITUDINEM. — Alter CSt 111C hircus sive caper, scilicet emissarius, sive emissus in solitudinem, ut eo quasi secum deferat peccata populi, quæ sacerdos illi imprecatus est, et quasi capiti ejus imposuit.

Nota • Pro *emissarius*, hebraico est SîNTp Axa-
bircoi *tel*, quod primo, rcccnlioies Rabbini, et cos se-
i, J cuti Vatablus et Oleaster, putant esse nomen mon-
Mnuo- lis, in quem hic hircus ducebatur, et ex quo præ-
11J- cipilabatur. Addunt Judæi filum vel funiculum rubrum ad cornu hujus hirci alligatum, fuisse versum in album, si Deus peccata populi condonaret; sin autem, mansisse rubrum. Unde vir ducens hircum in solitudinem, cum hanc coloris mutationem in filo videbat, mox inflabat cornu : inde alii ordine suo dispositi Jerusalem usque, similiter buccina insonabant, ut omnis populus terrai sciret sibi esse dimissa peccata. Fabellam hanc referi Oleaster.

Secundo, R. Abraham putat *Azazel* significare dæmonem, quia foriis est. Unde quod nos habemus in caprum emissarium, hebraico est S'Xti'b *laazazcl*, quod R. Abraham verlit, *pro forti, q. d.* Statuet pontifex hunc secundum hircum, sistet-que Domino, ut ipse populum liberet a forti, id est a diabolo : sic et Valentiniani apud Irenæum, lib. I, cap. xn, ponunt *Azazel* esse nomen dæmonis. Idem sensit Julianus Apostata, quem re-
Ar«x»i futa Cyrillus, lib. IX *t'outra cumdem*. Hinc et Cor-
d1' nclius Agrippa insignis magus, lib. 11 *l)c Occulta*
• u, ì pWlcsqpWa, asserit *Azazel* esse uomen unius d.e-

monis ex iis qui elementis præsumt, quique suas ipa»
operas magis et sagis impendunt : cumdem quo-
que meridiei regem esse, Amaymonque vocari
cx Hebraeorum Cabala tradit, aut potius nugatur.
Sic et Reuchlinus, lib. HI *Oc Arte Cabalisi.*, tradit
Azazel in exercitu Salame latissime imperare.

Credibile est cx hisce Judæorum et heretico-
rum figmentis, dæmonem aliquem poslmodum
hoc nomen *Azazcl* assumpsisse, ut magos et sa-
gas in hoc eorum errore, confirmaret : unde et
eisdem in hirci specie apparet, et in eadem ab iis
adoratur; fierique potest ut hic hircus pariter ab
cis vocetur *Azazcl*. Nam ab olim diemones hirci
speciem induisse, eo quod animal hoc lascivum
sil superbumque, patet cx eo quod ipsi in Scrip-
tura vocantur nn'ITO *seirim*, id est pilosi et hir-
suti instar hirci, uti inter alios annotavit noster
Delrio, De *Magia* lib. II, Quæst. XXVII, sect. 3.

Ita legimus in *Vitis Patrum*, lib. VI, torn. II, Dimoi
numer. 12, Julianum Apostatam Imperatorem
suum habuisse dæmonem *Azazel*, sive emissari-
um, quem ipse cx Perside misit in Occidentem, ton.
ut ei inde responsum aliquod afferret ; cumque
pervenisset dæmon ad locum in quo habitabat
Publius monachus, stetit ibidem per dies decem
immobilis, quia monachus ille continuo orabat,
itaque impediabat ejus transitum. Regressus ergo
dæmon, et rogatus a Juliano : Quare tardasti ?
Respondit : Publius monachus transitum meum
impedivit, itaque re infecta redeo. Julianus in-
dignans minatus est Publio; verum intra paucos
dies Dei nutu interemptus est.

Tertio, alii *Azazcl* vertunt *depulsorium*, scilicet Tertii,
vindictæ divinai, hoc est expiatorium; talis enim
erat hic hircus.

Verum dico caprum *Azazcl*, hebraico idem esso Quarta
quod caprum *abeuntem, vel emissarium* : ita enim
verlit Noster, et Septuaginta qui cum vocant ino-
TTsusii.v 7_|xap:w, Unde et Symmachus et Aquila zet , t
vertunt, *caprum qui emittitur in solitudinem*, teste «““»•
Theodorelo. Componitur enim *azazel* ex 1jj es, id urc" '›
est caper, et 4iX *azal*, id est *abiit, ablatus est*;
dicitur caper es, co quod obfirmatam frontem
cornibus gerat, a radice IVJ *azaz*, id est *firmavit*,
roboravit; porro *lamed* praefigitur *azazel*, ut signi-
ficet discretionem et tenuinum sortis, idemque
est quod piæposilio pro ; sors enim unius hirci
erat *ladonai*, id est pro Domino, ut scilicet illi im-
molaretur ; alterius vero erat *laazazcl*, id est pro
capro emissario, ut scilicet emitteretur quasi pia-
culum populi in desertum.

De hoc ergo capro dicitur : a Statuet (pontifex)
cum coram Domino, ut fundat super eo preces, »
ut scilicet confiteatur peccata sua el populi, Deum-
que roget ut illa transforat in hircum. Unde he-
braico est *ad expiandum in eo*, hoc est per cum.
Itec per prolepsin dicuntur : nam emissio hirci
hujus fiebat peracta expiatione Sancti Sanctorum,
postquam pontifex inde rediissel, ut patet vers. 2t)
et 21.

llifxus
emissi-
rius erat
anathe-
ma el
placo-
Inoi
populi.

Hic ergo hircus emissarius erat quasi anathema, calharma et piaculum populi, cui populus per pontificem omnia sua peccata imponebat, ut ille iis onustus, ea secum extra castra offerret in desertum: perinde ac Romani et Græci tempore communis pestis aut luis homines piacularcs seligebant, cosque necando diis devovebant ad cladem avertendam: quale piaculum fuit Curtius, qui in hiatum urbis seso praecipitem dedit. Qua de re plura dixi 1 Cor. iv, 13.

Hinc etiam apud Gentiles erant dii increjairala, ἡλθ' ἰξάξ At, ἡξcTpc^alu, Xúatct, çû&Gt, id est, emissarii, depulsores malorum, avertentes, solventes, fugantes mala; hinc el *depulsoria sacra* dicta sunt, quæ diis depellentibus et mala averruncantibus fiebant, de quibus Giraldus, *Syntag*, l (1).

(1) De sensu vocabuli *Azazcl* quatuor sunt sententiae. *Prima* est Cornelli nostri, quam vide supra, *secunda* mullorum Judæorum, quam recentius Drach in Dissertatione *De Azazel* suam fecit, el in notis ad Gesenii Lexicon (odii. Migno) ila exponit: « Omnibus serio perpensis, statuimus nomen loci esse ad quem mittebatur hircus peccatis onustus totius domus feraci, quem sors designabat, ut scriptum est: *Et dabit* (scii, jaciet) *Aaron super ambos hircos sortes, sortem unam Mover, et sortem unam Azazeli*, Levit, xvi, 8. *Et portabit hircus* (Ataxelli) *superse omnes iniquitates eorum in terram abscissam* (scii, a terra habitata), seu *praruptam* (scii, in locum præruptis scopulis cinctum), *et dimittet hircum in deserto*, vers. 22. Notai Jarchius post veteris synagogæ doctores, *Azazcl* montem esse (haud procul a Sinai monte, addit Aben-Esra) asperum, fragosum, angustum et excelsum, et idcirco in textu modo laudato dicium esse *terram divulsam et excisam*. Atque Saadias nonnullique Rabbini putant esse vocem compositam ex **Hp**, *fortis, durus, asper fuit*, et **Sn** *Deus*, quod nomen quand>que superlatius inservit, ita ut *Azazel* sit *azaz el, mons asper Dei*, hoc est mons asperimus. Nullam autem, quam obtendunt (v. g. Spencrus), deprehendimus taulologiam: *ad montem Azazetem, qui in deserto*, n Huic sententiae merito opponitur, quod ex contextu *Azazel* tanquain *persona* appareat, personæ Jovæ opposita, lime, quum distantia et oppositio maxima inter Deum et Dæmonem intercedat, nulli censent *tertio*. voco *Azazel* Dæmonem notari: ita Spencerus, Ilosenmullerus ad h. L. Hengstenberg (*Joses u/id A'gypten*, p. 1GG), ele. Audi Roselimuliorum: « In antiquissimo in Levitioum commentario, qui *Chaskuni* inscribitur, *Azazcl* idem esso dicitur, qui et *Sa naci* nuncupatur, quo nomino *am,cius mortis* seu *diabolus* designatur: vid. Ruxlorfii *Ixxic. Chatd. Talmud*, p. H95. Ili fragmento quodam *libri*, qui Henochi nomine circumfertur, el ante Christi tempora editus traditione perantiqua creditur, servato a G. Syncello in *Chronograph.*, unde excerptum legitur in J.-A. Fabricii *Cod. Pseudeplgr. I'* T. P. I, p. 179 seqq., *Azoici*, seu, uti paulo post scribitur, *AzACL*, inter angelorum lapsorum principes numeratur. In libro Henochi .Elhiopico translato cap. x versioni* Anglica) (cap. vii codicis Paris) memoratur Azael angelus lapsus, vinctus et indesertum ablegatus. Quocum convenit, quoa in Commentario cibbalfelleo in cap. n *Gen.*, quem e libro *Sohar* excerptis Lud. Cappellus in *Oper. Posthum.* p. 309, 313, inter angelos e cado dejectos compirvi *AzACL*. Merceros in *Comment, in Genes*, p. 88, relcrt, Cabbalicos tradere, dæmones el malignos spiritus In sepulcris maxime, ubi sunt cadavera, veratri, et hujusmodi dæmonem *Azazetem* appellare. Christianos 'limi antiquos illo numine Diabolum intellexisse, haud

11. Offerret vitulum. — Non erat hæc vitula vm-ti rufa de qua *Num.* xix; illa enim extra castra, pro peccato populi, hic vero in tabernaculo, pro peccatis sacerdotum immolabatur.

obscurum discitur ex Origenis *Contra Celsum* lib. VI. Nam ut probet, Diabolum ipso Mosis ævo innotuisse, jnier alta Inquit: *Ilk In (scitico, i-cz'.uzxu; dictus, quem Scriptura Hebraica Azazel nominat, non alius erat*, nisi Diabolus. Et in antiqui poeta» Christiani in Marium, Valentini discipulum, versibus, quos attulit Epiphanius in *Hires.* 34, ille mendacia sua miracula peregi» dicitur ope Satanæ cl Azazel'is. Ex veteribus Pentateuchi interpretibus Onkelosum, Jonathanem et Samaritanum *Azazel* Diaboli nomen proprium habuisse, inde lit credibile, quoti illud retinuerunt. Nam si appellativum illud scivissent, vix est verisimile, cos illud xiuut Sut c í reliquisse, d fluic sententias objicit Drach locum *ixcit.* xvii, 7: a Et nequam ultra immolabunt hostiis suas daemonibus; » ergo, ait, contra Mottles legis menlem, imo prohibitionem expressam esset, si sacntlcium (ambo enim hirci *sacrificum* nominantur *expiatorium* Lev. xvi. 5) offerretur dæmoni muneris *titulo nnîû** Reponit Ilengstenberg loc. cil., Jehovæ quidem *offerri* hircum, sed dæinoni *symbolice demandari* omnes iniquitates, quibus alter oneratus erat, quasi ad ipsarum auctorem relatas. Addit AUoli, Diabolum hic agere non *numen alterum* sacrificia placandum, sed Dei divinæque vindictæ ministrum (con. *Job* i, 612; n, G; 1 Cor. v, 5); ideoque hircus Azazeli destinatus dimittebatur ricuj (vers, **il**), ue Jovæ placaminis loco oblatus videretur. *Quartam* sententiam attulit Munk in *Palestine*, p. 190. Loca deserta, ait, et ab hominum commercio remota drinonibus geniisque maleficis gratiosa, et illorum habitacula maxime familiaria priscis illis gentibus habebantur (conf. *Deui*, xxxii, 17); quorum geniorum potentissimos appellabatur *Azazel*. id est *potens Dei*: hinc proverbialis locutio *ad Azazelem mittere*, pro *morti* aut *exitio devovere*. Moses autem locutionem hanc hoc loco proverbiali, non etymologico aut originali sensu usurpavit. Ita et Winer, *Diblisches Pcalwdrterbuch*, ad v. *t crsihnungstag.* torn. 11, p. 659 scq., cui vocis .izrtzcf sensus *plena exterminatio* præplacet.

Quod autem vocis *Azazcl* etymon attinet, n) Dochartum sequutus Winer censet *Azazcl* nomen esse plurale, seu collectivum, ejus fonnæ quam Arabes *fractam* vocant, ab *remodt, secessit*, deductum, ut proprius sensus sit *secessiones, separationes*, imo *excidia* et *exitia*. Objicit Rosentnullerus, nullum in V. T. vestigium apparere, ex quo colligi recte possit Hebræis verbum in usu fuisse, b) Vido supra etymon a Drach allatum, c) Spencrus salis probabiliter *Azazcl* cssc^TX TjZ, *fortis* abiens, censet. « Sic enim, inquit, Diabolus non injuria vocatur si ad Deum, angelos bonos, homines, aut ipsos Diaboli mores respectus habeatur. Respectu Dei, a quo defectiorem fecit, unde Hebræis **ITIO** *apostata*, qui a Deo defecit, per eminentiam quamdam appellatur. Deinde, cum angeli boni *fortes stantes* essent, et in statu integro permanerent, dæmones *fortes abntntcs* erant, quippe *dereliquerunt suum domicilium* [Epist. S. Jinlæ, vers. 6). Non minus hominum respectu numen *Azazcl* quadraro censeatur, quod nempe dæmones locos et ædes frequentes plerumque fugiant, et ad locos desertos remotosquo abeant. Postremo murum suorum respectu Diabolus *fortis abiens* appellari meruit. Nam in Scriptum describitur tanquain spiritus <lo loco in locum semper abiens, nec uspiain moram faciens, præsertim si repulsam patiatur. » d) Muuk, loco supra cil., *Azazel* deducit ab **njf foriis, potens fuit**, et *Deus*, id este *fortis*, vel *polem Dei* Recta csset^NIT^; sed **n**, utpoto quiescens sicut in hxjJO® ct sublatum fuit; vò vero **s**

Ven. li. 12. AsSUMPTOQUB TITURĪBULO, ET HAURIENS (I) MANU COMPOSITUM THYMIAMA, — «CODCpOSIIum» CX stacte, onycha, galbano et thure, uti praescriptum est *Exodi xxx*, 34 et 35.

vr-t i» ja d 13. Ixtuabit in Sancta (in Sanctum sanctorum, quod pluraliter vocatur Sancta, ad emphasin : erat enim sanctissimum), ut positis super IGNEM AROMATIBUS, NEBULA EORUM ET VAPOR OPERIAT ORACULUM, QUOD EST SUPRA TESTIMONIUM (id est, supra nrcam, in qua est testimonium, id est, lex sive tabui® legis, ut dixi *Exodi xxv*, 21), et non moriatur. — Quia si non adoleverit thymiamama, quod fumo suo operiat oraculum sive propitiatorlum, et corpus illud a me assumptum in eo residens, morietur, eo quod illud videre praesumpsit.

Trepol!»* Thuribula sunt corda Christi et Sanctorum; igitbu^bi- n's cs* Spiritus Sanctus ; thymiamama sunt virtutes ; h »n0i suffitus sunt orationes Sanctorum, Apoc. \iii, 4. foli Quod ergo Aaron jubetur thuribulum de igne al- ^Uris implere, praesignificat potestatem Christi, ureo qui mentem humanam, quam pro nobis assumptaur0 Juslil'æ radiantem, spiritualis amoris fa- Lbojd^ cibus inflammavit; pari modo qui Christi sunt, et txkribl» ipsi thuribulis suis ignem imponunt, et incensum ,aa^i)a ³udolent : quia ex amore divino viilutes concipiēntes, ad coelestium promissorum Lentitudinem desideria sua extendunt, sed adhuc cum moerore et ænigmatc. Unde nebula hic ex iis ascendere dicitur, quam aliquando secutura est flamma, cum videbunt ea facie ad faciem : atque hi vitam inveniunt, et mortem evadunt, inquit Radulphus.

Pulchre S. Ambrosius explicans illum vers. Ps. cxvni, *Ignitum eloquium tuum nimis, et servus tuus dilexit illud* : « Quem, ait, Dominus ignem novo sparsit testamento, qui secretos mentium divinos ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei et devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Jeremias : Et erat ignis flammigerans in ossibus racis. Hoc sermonum igne coelestium vaporati Cleophas et ille alius, qui simul cum Domino ab Jerusalem usque ad castellum confcceraut iter, dicebant : Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas ? »

Et rursum : « Fortis ut mors dilectio, dura sicut infernus aemulatio. Durus zelus, quem vit® hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, ut vivamus Deo. »

Et S. Chrysostomus, homil. 52 *in Acta* : « Qui igne Christi, ait, captus fuerit, talis fuit, qualis esset homo solus super terram habitans. Adeo nihil cune est ei gloria et ignominia. Tentationes autem sic contemnit, et flagella et carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum

inter duo ; positum, est *aleph prolongations*, Arabibus irequeutisimum, Hebrais haud insolens.

(!) Hebr. est, el *plenitudo pugni ulriusque sui*, id est, quantum ulraque manus capere poterit.

si adamantinum possideret corpus. Qune nutem suavia sunt in hae vita, ita ridet, et non sentit sicut nos ipsi corpora mortua. Et sicut muse® in medium flamm® non incidunt, sed fugiunt, ita et affectiones ad illos accedere non audent. »

14. Tolleat quoque de sanguine vituli, et as—Vanae PERGET DIGITO SEPTIES CONTRA PHOPITIATORIUM, — versus propitiatorium (non enim sanguis hic tangebatur vel attingebatur ipsum propitiatorium, ut recto advertit Abulensis). Causa erat, non quod propitiatorium peccasset, sed quod ipsum peccatis populi, in cujus medio erat, toto anno commissis quasi pollutum et contaminatum videretur; ut ergo hæc pollutio tolleretur, sacerdos et populus qui causam pollutionis dederat, dabant sanguinem hirci et vituli pro sanguine suo, cujus uti et mortis, rei erant. Expiatio autem hæc fie- Eiphtio bat, non in altari holocaustorum, quia illud satis quotidianis sacrificiis expiabatur; sed in al- tn'/mu* tati thymiamatis, et in Sancto sanctorum : qu® nmij. duo quasi sanctissima, maxime Deum, qui of- Curî fensus et placandus erat, repræsentabant.

Ad Orientem, — id est, versus anteriorem partem propiliatorii primo sibi ingredienti occurrentem; nam illa respectu posterioris erat ad Orientem, sicut Sanctum sanctorum per consequens erat ad Occidentem. Unde absolute loquendo, sacerdos expiabat eo situ quo Judæi orabant, scilicet conversus ad Occidentem, puta conversus ad Sanctum sanctorum, quod erat ad Occidentem; dicitur tamen hic expiare « ad » vel potius « contra Orientem, » non mundi, sed propitiatori!, id est, contra vel versus anteriorem partem propiliatorii : hæc enim spectabat Orientem, illique obversa erat. Ita Cajelanus, Abulensis, Vatablus.

Allegorico, aspergitur sanguis hic septies contra propitiatorium, ut significetur quod sanguino et morto Christi, intercedente divina propitiatione, septiformis Christi gratia confertur fidelibus, qua cælum introeant : sic aspergitur versus Orientem, id est Christum, qui lucem justili® contulit nobis, ut jam mutati audiamus illud Apostoli, *Ephes. v* : « Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. » Ha Radulphus.

15. Cumque mactaverit hircum pro peccato po- ve». i>. PULI, INTERET SANGUINEM EJUS INTRA VELUM, — puta intra Sanctum sanctorum ; « inferet, » nimirum simul cum sanguine vituli, do quo vers. 11 et 14 : ulioqui enim bis eodem die debuisset pontifex ingredi Sancta sanctorum, cum tantum semel id ei liceret, ut patet *Hebr. ix*, 7.

Allegorico, Christus per sanguinem vituli, id est sui ipsius, et per sanguinem hirci, id est, per mortificationem et poenitentiam populi, expiat sanctuarium, non quasi illud in se immundum sit, sed ut significetur futur® vit® sanctificatio præsentis contritione acquirenda, inquit Radulphus.

17. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando Ver», n.

pontifex SANCTUARIUM ingreditur. — a In tabernaculo, » kl est, in priore tabernaculi parle, quae dicitur Sanctura : nam in Sanctum sanctorum, nulli nunquam, nisi pontifici intraro fas erat. Precipitar hic ergo, ne ullus aliorum sacerdotum sit in Sancto, eo tempore quo pontifex ingreditur Sanctum sanctorum, idque ad reverentiam majestatis Dei, et ne Deum ex Sancto sanctorum loquentem pontifici, alii sacerdotes in Sancio audire possent.

Allegorico, omnes discipuli Christi in ejus passione (per quam ingressus est in Sanctum sanctorum, puta in coelum) nb eo recesserunt et fugerunt; rursum vix ullus aliorum tunc salutis suo* curam gessit. Ita Isyebius et Radulphus.

Talami- Nota : Tabernaculum significat totum sanctua-
ctiim rjllin) contaos Sancto et Sancio sanctorum; sy-
piiciter necdochico tamen nunc unam, nunc alteram par-
aceli- tern significat; subinde enim singulae partes vo-
,ur' cantur tabernaculum; hinc tabernaculum qua-
drupliciter sumitur : *primo*, pro atrio tabernaculi, ipsoque tabernaculo; *secundo*, pro tofo tabernaculo, excluso atrio; *tertio*, pro Sancio, uti hic sumitur; *quarto*, pro Sancio sanctorum, uti accipitur vers. 16 praeced. Ita Abulensis.

Ver». is. 48. Cum altem ExiERiT ad ALTARE (thymiamatis) quod coram Domino (propitiatorio, in quo residet Dominus) est, oret vilo se, — et pro loto populo, uti processif: erat enim hæc una communis omnium expiatio. Ita Abulensis (i).

Ven. jo. 20. Postquam emundaverit sanctuarium (Sanctum sanctorum) et tabernaculum, — id est Sanctum, quod expiatur per hoc, quod expiatur altare thymiamatis quod in eo situm est, per ritum qui jam proscriptas est vers, procedenti.

Tropoio- Tropologice, Sanctum sanctorum significabat
cceluni; Sanctum, viros perfectos hujus vil@ :
l ató, ll, l' unde altare thymiamatis, quod crai in Sancto,
Sancti. significabat Sanctos deditos contemplationi et
rel)US coelestibus; atrium significabat commu-
nem laicorum vitam, ut dixi *Exodi* xxvi, sub initium. Atrium ergo quotidie expiabatur, quia in altare holocaustorum, quod erat in atrio, quotidie sacrificabatur : imperfecti enim ob frequentes lapsus, frequenti et quasi continua indigent poenitentia. Sanctum vero semel in anno expiabatur, quia viri perfecti, licet inculpate videantur vivere, tamen ex hac vita egredi non debent sine poenitentia, uti docuit et exemplo suo ostendit S. Augustinus, testo Possidonio in ejus Vita, et S. Fulgentius, cujus in morbo hæc erat vox : a Domine, da mihi hic modo patientiam, et postea indulgentiam. » Sanctum sanctorum denique expiabatur, quia coelum poenitentia aperitur. Ita fere Radulphus.

Hoc est quod dicebat Abbas Menas apud Joannem Moschum in *Prato Spirit.*, cap. eux : « Omnis ætas poenitentiam agere debet, juvenes simul ac

senes, ut « eterna vita frui cum gloria et laude mereantur : juvenes quidem, quia in flore ælalis, cum fervet concupiscentia, cervicem suam sub jugum pudicitiae miserunt; senes vero, quia inolitam sibi ex multis temporibus malorum anticipationem transferre ad meliora potuerunt. »

20 et 21. Tlnc offerat hircum viventem, et PO- Vrrt. « 0 SITA UTRAQUE MANU SUPER CAPUT EJUS, CONFITEATUR * » iu OMNES INIQUITATES FILIORUM ISRAEL, ET UNBERST DELICTA ATQUE PECCATA EORUM : QUÆ IMPRECANS CAPITI EJUS, EMITTET ILLUM PER HOMINEM PARATUM, IN DESERTUM. — Hic est caper emissarius, cui sacerdos imprecabatur peccata populi non ut culpa (hoc enim fieri nequit), sed ut poena a populo in hircum transiret; pecna, inquam, qua Deus hic temporaliter eum in communi affligere solebat pro peccatis : nam alioqui pœnæ integre cuilibet peccatori sigillatim) luendæ, vel hic, vel in Purgatorio, aut inferno remanebant et restabant, nihilque hæc cærcmonia ex illis demebat. Ita Abulensis. Judæi tradunt, aut potius fabulantur, pontificem hoc die alias quoque preces effudisse, peliisque *primo*, bona et felicia tempora; *secundo*, ne a tribu Juda sceptrum auferretur; *tertio*, ne quis egeret in populo; *quarto*, ne Deus stultas hominum particularium preces exaudiret, quæ bono communi sunt noxice, ut qui proficiscuntur serenam auram optant et petunt, cum forte terne et bono communi magis pluvia conveniat. Refert hæc Oleaster.

21. Per hominem paratum. — Hebraice est, *di- Vm. il. mittet cum per manum viri itti*, id est *temporis*, puta hoc tempore ad id paratum. Ha Septuaginta, Chaldaeus et Noster. Aliter vertit Oleaster, *Per virum temporis*, ait, *id est per virum senem, aut multo tempore in solitudine versatum.* Clpcr

In desertum, — ubi hic caper emissarius devoretur a feris, itaque quasi piaculum, luat pamas peccatis populi debitas, cl in ipsum translatis. iùà' Xt Sic et Gentiles Pani, deo pastorum qui in desertis agunt, sacrificabant hircum, qui ad specum agebatur, in quo Pan ipse diversari putabatur, tur a latuti docet Lucianus. rii.

Tropologice, confitetur sacerdos peccata populi super caput hirci emissarii, quia confiteri debent electi, quod cl ipsi natura fuerint filii ire, cl digni similia pati, ni gratia subvenisset : et sic in ælernum cantent misericordias Domini, dicantque : « Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti; o et : « Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset. » Rursum imprecabatur pontifex peccata populi capiti hirci, quia orat Christus, ut ira divinae indignationis, cui etiam electi fuerunt obnoxii, illis per gratiam absolutis, in caput reproborum tantum retorqueatur, non ut illi aliquid ultra meritum sustineant, sed ut communem reatum soli portent. Homo ducens hunc hircum in eremum pariter est Christus, qui in die judicii reprobis dicet : a Ile, maledicti, in ignem oiler-

(1) Sed minus recto.

num.» Ita Radulphus. Misera et horrenda erit horum sors; sicut enim cadaverum omnium caro, cibus est vermium, ita animarum damnatarum vita, erit mortis esca, idque in æternum. Rursum, sicut bos herbam in pratis depascitur, non a radice, ubi illius est vita, eam convellendo, sed carptim tondendo et incidendo: ita anima in pœnis illis infinitis posita, absque suæ substantiæ consumptione, a perpetuo quasi vulture morsu dilaniatur, sed non absumitur.

ver». 11, S3, 23 et 2 i. Cumque portaverit hircus omnes
D el 24. INIQUITATES EORUM IN TERRAM SOLITARIAM, REVER-

TETUR Aaron in tabernaculum (qui emittens hircum erat extra illud: erat enim ad ostium tabernaculi), ET DEPOSITIS VESTIBUS LAVABIT CARNEM SUAM (totum corpus, ut hæc lotio symbolum sit munditiæ, per expiationem jam peractam adimplere) in loco sancto (in atrio tabernaculi, puta in labro æneo juxta ostium tabernaculi, unde egredi debebat ex Sancto; nam in Sancto se hoc festo exuebat et induebat pontifex), indueturque vestibus suis — pontificalibus; nam deinceps hæc solemnitas erat læta, jamque cum expiatione transierant signa luctus. Unde immolanda erant festiva holocausta, et pontifex hic ministrare, eaque immolare debebat; non poterat autem pontifex ministrare, nisi in pontificalibus; induere ergo debebat primo vestes communes sacerdotum, quas exuerat ut se lavaret, et insuper eis superinduere vestes suas, puta pontifici proprias.

Tropoio- Tropologice, Christus, postquam emisit dam-
£ke' natos in solitudines æternas gehennæ, revertetur in tabernaculum, id est cælum; deponet vestes, quia non apparebit in corruptione carnis, sed eam lavabit, id est mundam ab omni vulnere et contagione passionis exhibebit; indueturque vestibus suis, id est stola immortalitatis sibi debita se indutum ostendet electis; offeret holocaustum, id est totam redemptionis suæ laudem et gloriam Deo tribuet, omnesque electos Deo offeret, cum in cœlis nil remanebit mortale in carne, nec culpabile in spiritu eorum, sed omnes divinis laudibus occupabuntur; orabit pro se et suis, id est meritum orationis suæ, quantum vel sibi vel amicis profuerit, manifestabit; adipem hostiam pro peccato adolebit, quia tunc voluntaria mors, in qua animam suam pro electis amicis suis posuit, ipse videnti tantum fructum, et tantum populum, tantamque gloriam electorum, gaudium ineffabile pariet. Ita Radulphus.

Vergit. 26. Ille vero qui dimiserit (mendose Biblia Dlantiniiana habent *dimiserit*) caprum emissarium, LAVABIT MEMBRAMENTA SUA ET CORPUS AQUA, ET SIC INGREDIETUR IN CASTRA.— a Lavabit,)) scilicet ad abluendam immunditiam legalem, quam contraxit ex contractu hirci tot peccatis onusti, secundum pontificis imprecationem et plebis excommunicationem.

V n 27 el 28. Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, ET QUORUM SANGUIS ILLATUS EST IN SANCTUARIUM, ASPORTABUNT FORAS CASTRA, ET

COMBURENT IGNI, TAM PELLIS QUAM CARNES EORUM ac fimum (ob causam dictam cap. iv, vers. 12); rursum QUICUMQUE COMBUSSERIT EA, LAVABIT VESTIMENTA SUA ET CARNEM AQUA. — a Qui Cumque,» Scilicet ex populo; nam sacerdotis tantum erat vitulum et hircum immolare, sanguinem effundere et aspergere: hæ enim erant functiones sacerdotales; quibus peractis aliquis ex populo carnes, pellem et fimum vituli et hirci efferebat extra castra, ibique ea cremabat usque ad pulverem.

Allegorico, fimus et pellis vituli est crucis Christi Alidori-ignominia; extra castra hæc comburuntur, quia extra urbem passus est Christus, et extra Judæam in Gentes fructum et gloriam suæ crucis extendit: unde et hircus pro peccato ibidem comburitur, ut significetur Christus extra Synagogam in Gentibus, Gentiumque pœnilentia et conversione glorificabis; quicumque ergo combusserit, id est combustum et tostum in cruce crediderit, lavet se, id est sanctificet seipsum, ut castrorum supernorum mercatur ingressum, inquit Radulphus.

29. CIUTQUE VOBIS HOC LEGITIMUM SEMPITERNUM, Vett. tt. — q. d. Hæc lex erit vobis perpetua et semper observanda.

29 et 30. Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras. IN HAC DIE EXPIATIO ERIT HIRCI vestri. — Hinc et ex vers. 32, patet hoc festum Expiationis, ejusque caeremonias peradas fuisse decima die mensis septimi; quando scilicet Judæi frugibus jam collectis, otium habebant Deo vacandi, se expiandi, Deoque gratias agendi. Unde totus fere mensis septimus erat festus et sacer, ut patet *Levit*, xxm.

Hinc allegorico, mensis septimus est tempus gratiarum, in quo septem spiritus Dei missi sunt in omnem terram, Apoca?, v; in quo Christus sanctuarium æternum ingressus est, trahens post se omnia sæcula, inquit Radulphus.

Nola: Festum Expiationis incipiebat a vespera Affilale diei nome, et durabat usque ad vesperam dici in decimæ mensis septimi, ut patet *Levit*, xxm, 32. Judæi enim sua festa celebrabant a vespera in vesperam; expiatio autem hæc fiebat per pontificem, qui non tantum populum, sed et seipsum aliosque sacerdotes, quin et templum adeoque Sanctum sanctorum expiabat, ut patet vers. 33.

29. Affligetis (Hebræum *tcannu* verti quod affligetis) animas vestras, — tum jejunando, tum aliis modis carnem macerando.

Tradit Josephus, lib. III, cap. x, hoc die expiationis Judæos jejunare solitos usque ad vesperam. *Secundo*, Abulensis in *Levit* xxm, Quæst. XXII, ex eo quod hic dicitur: a Affligetis animas vestras, non colligit Judæis hoc die omnem delectationem fuisse vetitam; unde *tertio*, tradunt Judæi, et adhuc servare dicuntur, eodem die abstinendum fuisse a potu, ab uxoribus, a balneis, calceos præterea abjiciendos esse; quin imo hoc die singuli speciatim confitentur peccata sua, et pro eis sibi plagas et verbera intligunt, uti ego ex iis

ipsis audiui. Erat enim hic dies pœnitentico ad expiationem promerendam, uti apud nos est Quadragesima et Parasceve.

Fatura Hinc, ut summatim omnes sensus mysticos hu-
FipuUo- jus iocj complectar, allegorico hoc festum Expia-
’ tionis significabat expiationem sacrificii crucis
b*t Christi. Tropologice, significabat emundationem
J’btio- an*marura > bnn quotidianam et particularem,
“nem turn annuam omnibus communem in Paschale.

Christiin Audi Origcnem hic, *homil.* 33 : a 0 mira festi-
«cûndo, v*,as» d*cs festus vocatur afflictio anirnæ. Vide
ciuijtii- ergo si vis diem festum agere : si vis ut Letetur
noram Deus super te, afDigc animam tuam et humilia
in pis- eam; non ei permittas explere desideria sua, nec
chite; concedas ei lasciviis evagari; cum enim afflicti
tertio, fuerit anima, et humiliata in conspectu Domini,
Electo- tunc repropitiatur ci Deus, et tunc ad eam venit
rna ia ille quem proposuit Deus propitiatorem, Christus
dic judi- Jêsus, Dominus cl Redemptor ejus, n Compunctio
cui. mom* cnjm expiat et sanctificat animam; hæc autem
Compnn- acquiritur meditatione novissimorum et duplicis
mom* sortis, de qua vers. 8.

Ph. Ita Abbas Ammon in *Vitis Patrum*, lib. V, lit. *De compunti.*, rogatus ut diceret verbum aedifica-
tionis: a Cogita, ait, quasi reus in carcere, tibique
dic : Væ mihi, quomodo habeo astare ante tri-
bunal Christi, et quomodo habeo actuum meo-
rum reddere rationem? si sic semper meditatus
fueris, poteris salvus esse. »

Et Abbas Elias : « Ego, ait, lres res timeo : pri-
mam, quando egressura est anima mea de cor-
porc; secundam, quando occursurus sum Deo ;
tertiam, quando adversum me proferenda csl
sententia. »

Theophilus Archiepiscopus, moriturus dixit :
« Beatus es, Abba Arseni, quia semper hanc ho-
ram ob oculos habuisti. »

Abbas Agathon, moriturus, tres dies mansit
immobilis oculos apcrios tenens; pulsaverunt
autem eum fratres, dicentes : Abba, ubi es? et
ille respondit : « In conspectu divini judicii as-
sisto. » Dicunt ei : Et tu times? El ille dixit : « In-
terim laboravi virtute qua potui, in custodiendis
mandatis Dei; sed homo sum, el nescio utrum
placuerint opera mea coram Domino.» Dicunt ei

fratres : Et non confidis de operibus tuis, quia
secundum Deum sint ? El dixit senex : « Non pre-
sumo, nisi venero anle Deum; aliter enim sunt
judicia Dei, aliter hominum. » *Ibid.* cap. xi *De
Sobrietate.*

Abbas Evagrius dixit : « Memor esto semper
exitus tui, et non obliviscaris æterni judicii, et
non erit delictum in anima tua. d *Ibid.*

Insignis quidam Abbas in eremo rigide vivens,
rogatus : a Quomodo sustines laborem hunc? »
respondit : a Tutus labor temporis mei, quem hic
sustineo, non est idoneus comparari ad unam
diem tormentorum quæ peccatoribus in futuro
Sitienlo praeeparantur. » *Ibid.* cap. mi *De Patientia.*

Alius senex dixit : a In omni re increpet homo
animam suam, dicendo ei : Memor esto, quoniam
oportet te Deo occurrere.» *Ibid.* lib. VII, cap. XXE

Anagogice, hoc festum significabat expiationem
totius mundi, el discretionem electorum a repro-
bis in dic judicii faciendam.

31. Sabbatum enim requietionis est.—Hebraica vm.3i.
est, *sabbatum sabbati*, sive *quies quietis est, q. d.*
Summi quies hoc dic vobis colenda et adhibenda
est; celeberrimacnim festa Judæis eranthæcduo:
primo, sabbatum ; *secundo*, dies hic expiationis.
Unde nec in eis licebat cibos parare, quod tamen
aliis festis permissum crai, ut patebit cap. xxm,
vers. 27.

32. Sacerdos qui unctus fuerit, — *q. d.* Qui Ven.32
consecratus fuerit pontifex per unctionem capitis
et manuum; hac enim unctione initiatur et con-
secratur ipse.

31. Ur oretis. — Vos, o pontifices, deinceps se- Ven. u,
culuri ; soli enim pontifices poterant expiare et
solcmniler orare hac dic.

Fecit igitur (Moses) sicut prjeceperat Dominus
Moysi. — « Moysi, » id est sibi, est hebraismus.
Porro « fecit, » non celebrando festum Expiatio-
nis, ul vullLyranus : hoc enim celebrandum eral
mense septimo; hæc autem gesta sunt mense
primo, uti ostendi initio capitis : « fecit » ergo,
id est promulgavit Moses populo hanc Dei legem
do festo Expiationis, suo tempore, puta mense
septimo, in Chanaan servando; hoc enim prece-
peral ci Deus, vers. 2.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Pracipit Deus ut Judaijnnon demoni, sed sibi soli sacrificent, idque non in agro, sed tantum in
tabernaculo; secundo, vers. 10, vetat eis esum sanguinis et morticini.*

1. Et locutus est Dominus ad Moyscn, dicens : 2. Loquere Aaron et filiis ejus, el cunctis
filiis Israel, dicens ad eos : Iste est sermo quem mandavit Dominus, dicens : 3. Homo qui-
libet de domo Israel, si occiderit bovem, aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4. et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit; quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui. 5. Ideo sacerdoti offerre debent lili Israel hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent eas hostias pacificas Domino. 6. Fundelque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, et adolebit adipem in odorem suavitatis Domino; 7. et nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmunibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis et posteris eorum. 8. Et ad ipsos dices : Domo de domo Israel, et de advenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam, 9. et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo. 10. Homo quilibet de domo Israel, et de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo, 11. quia anima carnis in sanguine est : et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expictis pro animabus vestris, et sanguis pro animae piaculo sit. 12. Idcirco dixi filiis Israel : Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur apud vos. 13. Homo quicumque de filiis Israel, et de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione, atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, et operiat illum terra. 14. Anima enim omnis carnis in sanguine est; unde dixi filiis Israel : Sanguinem universae carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est; et quicumque comederit illum, interibit. 15. Anima quæ comederit morticinum, vel captum a bestia, tam de indigenis, quam de advenis, lavabit vestimenta sua, et semelipsum aqua, et contaminatus erit usque ad vesperum : et hoc ordine mundus Cet. 16. Quod si non laverit vestimenta sua et corpus, portabit iniquitatem suam.

Vili 3 et 4. Homo quilibet de domo Israel, si occiderit BOVEM, AUT OVEM, SIVE CAPRAM IX CASIRIS VEL EXTRA CASTRA, ET NOX OBTULERIT AD OSTIUM TABERNACULI OBLATIONEM DOMINO, SANGUINIS REUS ERIT. — Aliqui hoc accipiunt de quavis occisione, non tantum ad sacrificium, sed etiam ad cibum, quasi hic jubeat Deus, ut laniones et alii privati qui maciant boves, oves et capras ad esum, ea non alibi mactent, quam in hibernaculo, nec mactent nisi ea prius obtulerint Domino. Id videtur velle Theodorclaus, dicens pontificem Judæorum ex hac lege immolare adhuc eorum esculenta animalia (I). Verum sic pontifex vere fuisset lanio, et tabernaculum fuisset locus lanienarius. Adde impossibile fuisse in tanta Judæorum multitudine, ut omnes oves, boves et capre, quæ per totam Judæam (nam de iis quæ Hierosolymis ubi erat templum, eradebantur, alia erat ratio, ut dicam Deut. xii, 21) mactabantur, adducerentur Hierosolymam, ibique in templo jugularentur, ac postea domum ad alias urbes reveherentur. Quare certum et clarum est hic non agi de occisione ad cibum, sed tantum ad sacrificium; agitur enim hic de immolatione victimarum, ut patet ex versu sequenti. Sensus ergo est, q. d. Quicumque immo-

li) IU Altioli et Roschmullcrus. Moses, aiunt, studebat tu impedire idololatriam occultam. Finito tamen per desertum itinere, Israelita ab hac lege soluti sunt, cisque esus laniis communis concessus est, Deuirr. cap. xii, ver. 15,

laverit et sacrificaverit ovem, bovem aut capram extra tabernaculum, reus est mortis.

Dupliciter ergo sic immolans peccabat: primo, Uno ia occidendo victimam si erat laicus : sic enim sacrificando usurpabat munus sacerdotale; scemalo, idipsum faciendo extra tabernaculum. Uno enim ju«it in loco sibi immolari volebat Deus, idque ad arcendum periculum et suspicionem idololatriæ, et ne Jtidrai deos Gentium in montibus, lucis et cavernis colerent. Quapropter hisce causis cessant Eidp» tibus aliqui viri sancti Deo inspirante extra tabernaculum immolarunt, inquit S. Augustinus, Quast. qill a (U) XVI. Ita fecit Manue pater Samsonis, Judie. xii, 19; » ; sic et Samuel, qui sacrificavit in Mnsphath, I Zteg. vu, 9, et in Galgada, I licy. xi, l.*i, et in Bethle- MJót. hem, I llec. xvi, 2; sic et David immolavit in arca Ornan, II Ilcg. xxiv, 18; et Elias in monte Carmelo, HI fteff. xvi, 23.

Allegorico, tabernaculum est Ecclesia, extra quam nullum sacrificium, aut etiam martyrium Deo placere potest. Ha Radulphus.

4. Sanguinis reus erit (q. d. Mortis reus erit, V«r«.' morte a iudice plectetur, si res constet ; sin res lateat, a Deo punietur. Unde sequitur), quasi si SANGUINEM FUDERIT, SIC PERIBIT DE MEDIO POPULI sui, — q. d. Occidetur perinde ac homicida occiditur. Ob hanc legem Israelita: bellum appararunt contra Rubcnilas, qui aliud altare erexerant, Josué XXII, 12.

K. Ideo (ne rei fiant sanguinis et mortis) sacer - ven. j.

doti orrrnnp. debent filii Israel hostias (vides hic tantum agi de hostiis et sacrificiis, uti dixi vers. 3) suas, quas occident in agro. — Puta quas more aliarum gentium occidere et immolare solent in agro, idque non Deo, sed drinonibus, ut dicitur vers. 7; vel quas alias in agro occiderent et immolarent, nisi lex hæc vetaret. Id palet ex eo quod sequitur : a Ut sanctificentur (offerantur et consecrentur) Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent (non ergo jam occisæ aut immolate, sed immolari solite erant hæ victimæ in agro) eas hostias pacificas Domino. » Sub pacificis et holocausta, et victimas pro peccato intellige. Solas tamen pacificas hic nominat : nam tales fere dæmoniis immolabant, quia pacificæ ad offerendum faciliores erant et crebriores, eo quod magna carum pars offerentibus cederet in epulum. Unde Deus ut Judæos ad se suaque sacrificia invitet, pacificas tantum illis hic proponit et nominat.

Ven.6. 6. Fundet sanguinem super altare, — per circuitum altaris, ut patet cap. III, 2.

7. Er nequaquam immolabunt hostias suas dje- Sririm MONIDUS, CUM QUIBUS FORNICATI SUNT. — a DæiUO- innt Sa- nibus, » puta a Satyris, inquit Vatablus. Hisce D'ri enim congruit vox llebræa QTyC) scirim, quod a qux' Tpü scar, id est pilo, deducitur. Unde proprie significat eos qui pilosi sunt et hirsuti, instar hircorum ; tali enim specie et forma apparebant olim dæmones in sylvis, agris et montibus : et hi sunt Fauni et Satyri, quibus Gentiles ibidem sacrificabant, quod hic Judæis prohibet Deus.

Cum quibus fornicati sunt, — id est, quibus adhaeserunt et sacrificarunt.

Nota : Idololatria in Scriptura vocatur fornicatio, et idololatrae dicuntur fornicari cum idolis, quia ju lti in relicto Deo vero sponso suo, dant se amoris et Xnvto cultui alterius, videlicet dæmonis. Hinc patet Ju- » hji Hū ('æos ante *læc teraPora) cuin a(iiiuc iQ / Eyplo l'"n '* agerent, coluisse idola, et dæmonibus sacrificasse ; idem patet ex Ezecchielis cap. xli, vers. 22 et sequentibus.

Vers 10. 10- HO^IO DE DOMO ISRAEL (homo JldæUS) ET DE advenis (de Gentilibus ad judaismum convehis, sive proselytis; hi enim passim in Pentateucho vocantur advénæ) qui peregrinantur (hebraice iaejur, id est qui morantur) inter eos (lanquam advenco et peregrini), si comederit sanguinem, odhrmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo, — scilicet occidam eam, et celeri morte puniam in hac vita, et repro- babo eum in futura, ut videlicet non censeatur, nec sit in populo patris sui Abrahæ, nec in cœlu sanctorum : sed cum inter præputium habentes et alienigenas, inquit Isychius, eo consequenter inter reprobos et damnatos constituam ; sic enim c contrario dicitur Abraham congregatus ad populum suum, Genes, xxv, 8; et Isaac, Genes, xxxv, 29; et Jacob, Genes, xli, vi, vers, ultimo. Vetatur hio Judæis esus sanguinis sub pœua mortis et

damnationis (ut patet ex vers. 4) ob causam quam Deus subdit dicens :

11. Quia anima carnis in sanguine fat. — Non Ven. <i. quasi sanguis ipse sit animatus, sive informatus anima, itaque in se sit vivus et vivat: hoc enim vrutnr refutant Philosophi; sed sensus est, 7. d. Quia anima, et per consequens vita carnis, id est animalis, maxime consistit et conservatur in san- ob tre* guine, quasi dispositione et vehiculo, eo quod sanguis præ aliis humoribus calorem naturalem, et humidum radicale ministret et foveat, atque spiritus vitales formet et suggerat : sicut enim oleum alit ignem in lampade, ita sanguis alit vitam, ait S. Augustinus, QuzrsL LVII (1).

Rursum, quia sanguis vkibilis significat ani- Strada, mam invisibilem : ita idem S. Augustinus mox citandus. Sensus ergo est, 7. d. Volo vobis sanguinis esum, quia vita animalis est in sanguine : volo aulem ut vitam non comedatis, ne vitam alicui adimere discatis, atque ut longius vos arceam a crudelitate.

Tertio, quin, ut sequitur, sanguine victimarum T«tu. fil expiatio pro animabus vestris : cum ergo sanguis mihi quasi sit sacer, volo vos ob mei reverentiam omni omnino sanguine, etiam non immolatio abstinere. Vide dicta cap. ni, vers. 17. Hac etiam de causa, ait Theodorctus, Quæsf. XXHI. vetuit Deus Judæis esum morticinorum, eo quod sanguis ab eis non fuerit separatus; quod intellige de morticinis sponte mortuis : nam alioqui alia etiam morticina, imo omnia cadavera Judæis fuere vetita, verbi gratia, quæ jugulata et occisa in agris projecta jacebant, in quibus non habet locum hæc ratio Theodori!, cum per jugulationem sanguis eorum effusus sit.

Tropologice, sanguis est cupiditas latens, caro Tre^io- est vitium, quia ex cupiditate omne vitium nascitur et vivit: morticinum est opus externum inde cnjwfi- procedens. « Sanguis, ait Radulphus, significat carnalem appetitum : Deus autem non solum quid HülBt agam, sed etiam quid appetam discernit; ante- morttó- quam ergo quidquam mali exterius operemur,*"® si sanguinem sorbuimus, si iniquitatem corde 6nao. concepimus, mente a Deo alienati inimicitias ejus incurrimus quod est sanguinem comedere, n

Quare prudenter Abbas ille in Fifís Patrum, cap. De Fornicai. : a Cogitatio fornicationis, ait, fragilis est, vclut papyrus. Si ergo jactetur in nobis, et non acquiescentes projiciamus illam a nobis, facile rumpitur; iis ergo qui consentiunt

(1) In aliarum quoque gentium sacriHciis sanguis et anima confunduntur, ut in illis Virgili!,.füicM. I, II Gseq.:

Sanguine fibrastis vente*, et virgine cria.
Quum primam Hur** Danai venisti* ad aril;
Sanguit quircndi rvdilua, axi..mgu< hUndam
Argolica.

Ad quem locum ita Servius : « Videtur sano peritia Juris PoQlilcalis animalis hostiæ mentionem fecisse ; nam et animam dixit, et litare verbo pontificali usus, pro eo quod est : sacrificiis Deos placare, p

ci, non est spes salutis : illis autem qui non consentiunt , reposila est corona, n Optimum ergo remedium concupiscenti@ est, si statini ut advertis, generose eam excutias, et mentem oculosque alio divertas. Hinc vere dixit Abbas Ilyperichius : * Sicut Ico terribilis est onagris, sic monachus probatus cogitationibus concupiscenti@, n

Ver». 13. 13. Si VENATIONE ATQUE AUCUPIO CEPERIT FERAM
*n, la' vel avem. — Non videntur Judæi, inquit Abulen-
dticini-
Em mi sis, canibus venati, quia si canes in venatione
not io occidissent aut lacérassent feram, illa non po-
Tf« ' * tu*sscl comedi, juxta legem *Exodi* xxn, vers. ult. :
venati ergo sunt retibus, fossis, lanceis, sagittis.
Verum hoc de canibus non videtur verum ; nam
lex illa *Exodi* xxn non loquitur de canibus, sed
de bestiis agri (id est feris), uti habet Chaldæus,
Septuaginta et Noster. Captum ergo et laniatum
a fera comedere non poterant Judæi; poterant
tamen comedero captum a cane.

Vrn. 14. 14. anima exim omnis carnis in sanguine est. —
cf?" n- Hebraice, *anima omnis carnis est sanguis ejus*, non
mi, quo quod proprie anima sit ipse sanguis, uti voluc-
•!wu? runt nonnulli Philosophi, teste Aristotele, lib. I
De Anima; sed causaliter et concomitanter hoc
accipi debet, g. d. Vita omnis carnis causatur,
sustentatur et declaratur per sanguinem. Unde
sequitur in Hebræo, *sanguis est (reputatur) pro
anima*, ut si illum tollas, tollas et animam et vi-
tam. Audi S. Augustinum, lib. II *Contra adv. legis
et Proph.* cap. vi : « Sic, ait, dictum est : Anima
omnis carnis est sanguis, quomodo dictum est :
Petra erat Christus, scilicet non quia hoc erat, sed
quia hoc significabatur : non autem frustra lex ani-
mam voluit significare per sanguinem, rem scili-
Sio.nis ect invisibilem, per rem visibilem, quia sanguis
n iX Per venas omnes ab ipso corde diffusus, in nos-
co t* i Iro corpore plus cæteris humoribus principatur :
p "ita ut ubicumque fuerit vulnus inflictum, non
humor alius, sed ipse procedat : ita quoque ani-
ma, quia omnibus quibus constamus invisibiliter
prævalet, illo melius significatur, quod omnibus
quibus constamus visibiliter praevalet. » Adde ex
sanguine fieri spiritus vitales et animales, ut do-
cent medici. Sanguis ergo spiritui servit, spiritus
sensibus, sensus rationi.

»5. 15. Anima quæ comederit morticinum (per se
mortuum), vel captum a bestia — a fera aliqua
discerptum et præguslatum : ita enim vertit Nos-
ter, Septuaginta et Chaldæa, *Exod.* xxn, 31. Sed
quia ordinarie id quod capiunt feræ, hoc discer-
punt et comedunt, hinc idem est captum a bes-
tia, quod a bestia discerptum et prægustatum.

Lavabit vestimenta sua, — si ignorans tale quid
comederit (nam si sciens comedisset, gravius
mulctatus fuisset); insuper offeret sacrificium
præscriptum cap. iv, vers. 27.

Et noe ordine mundus fiet. — Hebraice, et *mun-*
◄/•« *erit*, factis scilicet hisce cærcmoniis quas hic
praescripsi.

T»n u 1G Quod si nqn latebit vestimenta sua, vel

corpus, portabit iniquitatem suam, — id est, pre-
ñas iniquitatis et inobedientiæ suæ feret, et dabit ;
et si quidem omiserit hanc sui expiationem per
oblivionem, offeret sacrificium sancitum cap. v,
vers. 2; atque hinc dicitur Deus peccatum trans-
ferre in victimam, cum poenam peccati condonat
offerenti, camque in victimam transfert : sin sciens
omiserit, graviter peccavit, nec sacrificio expiabi-
tur, sed poenitentia et satisfactione Deo facta.

Tropologice, bestiae sunt dæmones et homines Tropoi».
ferinis moribus, a cultu pietatis extranei. Capti a
bestia sunt ii, qui ab illis sunt decepti et impuls
ad peccatum. Tales non sunt comedendi, id est
imitandi, sed arguendi; si comedere, id est imi-
tari, quem contigerit, hic lavet vestes et carnem,
id est, per pænitentiam conversationem purget
ab opere, et conscientiam a prava voluntate ; at-
que immundus erit usque ad vesperam, quia,
donec æslus lentalionis deferbuerit, plenam sui
emundationem obtinere non potest : si non lave-
rit se et correxerit, poenam, quam promeruit, non
evadet. Ita Radulphus.

Prudenter dixit Abbas ille in *Vitis Patrum*, trac- Tjm
tatù De *Sobrietate*, quod Ires sint præcursores pwnr-
Satanæ, scilicet oblivio, negligentia et concupis-
confia. « Etenim, ait, si oblivio venerit, generat oblM<g
negligentiam; de negligentia vero concupiscentia
nascitur; do concupiscentia vero corrui
homo, emp
ii- si enim ita est sobria mens, ut oblivionem re- centu.
spuat, ad negligentiam non venit; etsi non negle-
xerit, concupiscentiam non recipit; si vero con-
cupiscentiam non recipit, nunquam cadet opitu-
lante gratia Christi. » Et Abbas Achilles rogatus :
« Quomodo adversum nos pugnant dæmones? »
Respondit: a Per voluntates nostras : nam ligna Mahvi-
sunt animæ; securis, diabolus; manubrium, vo- lnn^*
luntas nostra est. Per malas ergo voluntates nos- æt-
tras incidimur. » Abbas vero Pimenius : « Dænio- du-
nes, ait, nobiscum non pugnant, quia voluntates triQaL
eorum facimus; sed nostræ nobis voluntates
dæmones facti sunt, et tribulant nos. » Ibidem
lib. VII, cap. xxv.

Verissimum enim est illud S. Ambrosii, Pe *Vita
beata* : a Non est quod cuiquam nostram ascriba-
mus ærumnatn, nisi voluntati. Voluntarium sibi
militem eligit Christus : voluntarium sibi servum
diabolus auctionatur. Neminem jugo servitutis
astrictum possidet, nisi se ei prius peccatorum
ærc vendiderit. »

Nota : Apte diabolus vocatur bestia et fera ;
nam *primo*, ut S. Petrus ait : « Ipse quasi leo ru-
giens circuit, quærens quem devoret; » *secundo*,
quia, ut ait S. Basilius, sicut pardalis in hominem
ita furit, ut, si velejus imaginem pictam videat,
eam concerpat et dilaceret : ita diabolus, cum
Deo, quem odit, nocere non possit, ejus imagi-
nem, scilicet hominem, insectatur. *Tertio*, auctor
Dc Simplicitate Prælatorum, apud S. Cyprianum :
a Diabolus, ait, dictus est serpens, quia cum la-
tenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens

occulis accessibus serpit (unde et serpentis nomen accepit), ea est ejus astutia, ea est circumveniendi hominis cæca et laboriosa fallacia, ut asserere videatur noctem pro die, venenum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prælclu fidei, Antichrislum sub vocabulo Christi; ut dum verisimilia mentitur, veritatem subtilitate frustretur. Nam transfigurat so in angelum lucis.»

Quarto, S. M ulinus, tnste Snlpitio in ejus Vita, « Cordatensem diæcesnn visitaturus profectus, cum discipulis, vidit mergulos in flumine piscari, piscium prædam sequi, et rapacem ingluviem assiduis urgere capturis. Tum dixit : Forma luce dæmonum est, qui insidiantur incautis, capiunt nescientes, captos devorant, exsaturari non queunt devoratis. »

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Præscribuntur gradus consanguinitatis et affinitatis, in quibus matrimonium contrahere non licet. Primo ergo, in gradibus consanguinitatis, vetat matrimonium et copulam a patre et matre, vers. 1; cum noverca, vers. 8; cum sorore, vers. 9; cum nepte, vers. 10; cum sorore privigna, vers. 11; cum amita et matertera, vers. 12 et 13. Secundo, in gradibus affinitatis vetat matrimonium et copulam cum uxore patris, vers. 14; cum nuru, vers. 15; cum uxore fratris, vers. 16; cum filia et nepte privigna, vers. 17; cum sorore uxoris, vers. 18. Tertio, vers. 20, vetat adulterium, sodomiam, bestialitatem, et ne semen suum offerant Moloch, uti fecerunt Chanaanæi, quos proinde Deus terra sua se expulsurum minatur.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Ego Dominus Deus vester ; 3. juxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis; et juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agelis, nec in legitimis eorum ambulabitis. 4. Facietis judicia mea, et praecepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. 5. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus. 6. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus. 7. Turpitudinem patris tui, et turpitudinem matris tuæ non discooperies : mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus. 8. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies : turpitudinem enim patris tui est. 9. Turpitudinem sororis tuæ ex patre sive ex matre, quæ domi vel foris genita est, non revelabis. 10. Turpitudinem filiae filii tui vel neptis ex filia non revelabis : quia turpitudinis filius tuus est. 11. Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, et est soror tua, non revelabis. 12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies : quia caro est patris tui. 13. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ. 14. Turpitudinem patri tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur. 15. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. 16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudinis fratris tui est. 17. Turpitudinem uxoris tuæ, et filiae ejus non revelabis. Filiam filii ejus et filiam filiae illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus : quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est. 18. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente. 19. Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fornicationem ejus. 20. Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commixtione maculaberis. 21. De semine tuo non dabis, ut consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. 22. Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. 23. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. 24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminata sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, 25. et quibus polluta est terra : cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores

suos. 26. Custodite legitima mea atque judicia, et non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus qui peregrinantur apud vos. 27. Omnes enim exeerationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, et polluerunt cam. 28. Cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos. 29. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. 30. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

ver», i 3. Nec in legitimis eorum ambulabitis. — *Legitima* vocantur leges, maxime caeremoniales; has enim proprie significat hebræum mpn *chukot*, q. d. Gentium ritus et caeremonias quibus ipsi colunt sua idola et dæmones, aversabimini.

Ver». *. 4. Facietis iudicia mea et precepta. — «Judicia,» id est praecepta judicialia, quæ justitiam et honestum convictum inter te et proximum statuunt: unde sequentes leges matrimoniales ad hæc iudicia pertinent; «et precepta,» scilicet caeremonialia, quibus rite colatis me. Hæc enim sunt *chukot*, uti rursus habent Uebræa.

Ver». 5. 5. QUÆ FACIENS HOMO, VIVET IN EIS, — q. d. Scrivans hasce meas leges, a me vita diuturna et prospera donabitur, ut diu «in eis,» id est per ea; vel «in eis,» id est in eorum observatione ad curans complendum, et in eis ambulandum vivat. Ita Abulensis, Oleaster, Vatablus; imo id ipsum innuit Apostolus, *Rom. x*, 4, 13 et 13, ubi hoc discrimen Testamenti novi et veteris insinuat, quod vetus promitteret vivere in eis (suis legibus), id est, promitteret vitam temporalem, ad eas rursus continue perficiendas; novum vero absolute promittat vitam et salutem æternam. Judæi tamen qui pii erant et sancti, hasce leges veteres servabant ex charitate: unde per hoc merebantur quoque vitam æternam. Sed de ea hic ad litteram non agitur: nam et alibi passim bona, quæ Judæis promittuntur, et terrena sunt et temporalia, non coelestia et æterna, ut patet *Exod. xxiii*, 20; *Reuter. vii*, 13; *Isai. t*, 19; *Aggxi n*, 20; *Malach. cap. in*, 10. Idem voluit Chalkæus vertens: *Vive! tita saculi*, id est diuturna, quanquam Interpretes Bibliorum Regionum verterit: *Vivet vita sempiterna*.

Anagogice: Sancti, inquit Badulphus, per Spiritum edocti, hanc vitam ad terram viventium in coelis referebant, uti ille qui canebat: «Credo videre bona Uomini in terra viventium;» et Tobias, cap. ii: «Filii sanctorum sumus, et vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est bis qui fidem suam nunquam mutant ab eo.»

v<f>». ». G. Omnis homo ad proximam sanguinis sui (non quamlibet, sed eam solam, quam sequens sermo OeUiminabit, inquit Badulphus) non accedet, et reuelat turpitudinem ejus. — *Turpitude* vocantur membra inhonesta, quæ hebraico vocantur *nuditas*, per anaphrasin, eo quod minime deceat illa esse nuda. Revelare ergo turpitudinem alieuius, est illam cognoscere, ut cum ea rem habere,

sive in matrimonio, sive extra illud. Est hebraica et verecunda metalepsis.

Ego Dominus, — qui amo honestatem et verecundiam, cui illam hic mandanti obtemperandum est, ne cum vindicem experiri velitis.

7. Turpitudinem patris tui, et turpitudinem Ver». 7. matris tuæ non discooperies. — Vetatur hic matrimonium et copula cum patre (1) et matre; nam tanta fuit corruptela Gentilium, ut de Persis Theodorclus, *Quæst. XXIV*, hoc asserat: «Persæ, inquit, in hunc usque diem non sororibus solum, sed etiam matribus et filiabus nuptiarum lege permiscuntur. Pari modo apud Ægyptios usitata fuisse conjugia fratris cum sorore, auctor est Diodorus, lib. I, cap. n. Hinc Theocritus celebrai nuptias Ptoleraei Philadelphi cum Arsinoe sorore, tanquam nuptias Junonis et Jovis. Denique hic vers. 3, satis significat Moses, tam Ægyptiorum quam Chananæorum in hisce connubiis et libidinibus corruptissimos fuisse mores. De aliis gentibus barbaris audi Euripidem in *Andromede*:

Tale est omne barbarum genus,
Pater cum filia, filius cum matre;
Miscetur soror cum fratre.

Indos, Æthiopes ac Medos cum matribus et filiabus concumbere solitos, testis est S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinian*.

Quin et de Romanis audi S. Gregorium ad interrogat. Augustini, cap. vi: «Quædam, ait, lermana rena lex in Romana republica permittit, ut sive frater, sive soror, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius et filia misceantur; sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non solere succrescere.»

8. TURPITUDINEM UXORIS PATRIS TUI NON DISCOOPERIES, — 7. d. Non habebis rem cum noverca tua. Veri, s* bies,

Turpitude enim patris tui est. — Hebraice, *nuditas enim patris tui est*, q. d. Eam nudavit et cognovit pater tuus: unde omnino indecens et inhonestum est ut tu eam cognoscas.

9. Turpitudinem sororis tuæ ex patre (quæ vers.

(1) Multi *nuditatem patris tui* active capiunt, 7. d. Eam quam nudavit, aut nudaro potestatem patris tui, id est, cum uxore patris tui non concumbas, sive ca sit mater tua, sive noverca; unde expositionis gratia additum volunt et (id est scilicet) *nuditatem matris tuæ*. Neque de tali flagitio velando, quale esse patris pudenda relegere, ad impii Chami exemplum, ullus unquam legislator cogitavit.

aumdem locum habet patrem, Fed aliam matrem), sive ex iatre (quæ eandem tecum habet matrem, sed alium patrem), quæ domi vel foris nata est, non revelabis. — « Domi nata est, » queo nata est ex legitimo matrimonio et conjugio; conjuxenim sola legitimo ad domini viri perlinet: hinc *furis nata* dicitur, quæ nata est ex pellice vel concubina. Ita Badulphus et Abulensis. Verum simplicius verba ut sonant accipies; non quis enim putaret velari tantum conjugium sororis quæ domi nata est, lex addidit, « vel foris nata est: » talis est, verbi gratia, illa quam de priori marito mater suscepit, et cum qua in domum venerat, quando secundo huic marito nupsit, *q. d.* Uterinam sororem, etiam foris et extra domum natam nemo ducet. Ita S. Augustinus, cujus et hæc preclara est vox, lib. XVII *De Civit.*: « Commixtio sororum et fratrum quanto est antiquior compellente necessitate, tanto postea facta est damnablem religione prohibente. » Ita Amnon incestum cum Thamar sorore morte luit, II *Reg.* xiii, 32.

Wu io. 10. Turpitudinem filii filii tui, vel neptis ex FILIA NON REVELABIS, QUIA TURPITUDO TUA EST, — quia scilicet a te recta linea descendit neptis, ideoque tecum quasi una censetur, ut, si ejus turpitudinem reveles, tam luam quam ejus turpitudinem reveles; et si ejus partibus inhonestis abutaris, tam indigno agas, quam si tuis abutereris. Ita Abulensis et Oleaster.

vers. ii. 11. Turpitudinem filie uxoris patris tui, quam PEPERIT PATRI TUO, ET EST SOROR TUA, NON REVELABIS, — *q. d.* Filiam novercæ tuæ, quæ tibi quasi est soror agnata, non duces, nec cognosces.

Ven ii. 12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies (*q. d.* Non duces, nec cognosces amitam luam), quia caro est patris tui, — quia scilicet est consanguinea patris tui. Hebraice est, *quia reliquialum est patris tui*: nam pater et amita ab uno parente, et una carne decisi sunt, cujus unam partem habet parens, alteram soror ejus, quæ est amita nepotis, *q. d.* Quia amita proxime contingit patrem tuum, ita ut una videatur esse caro cum eo: hinc non decet ut ejus turpitudinem reveles, sicut non decet ut reveles turpitudinem patris tui. Abulensis putat hic a pari prohiberi matrimonium patris cum nepte, sicuti prohibetur cum n* amita cum nepote: est enim idem ulrobique potest non gradus consanguinitatis. Verum melius censet Cacerianus 11011 prohiberi, quia non exprimitur, **Mwt** uti cœtera omnia, quæ tam exacto et minutim hic a Mose describuntur. Unde talis matrimonii exemplum est in Olhonicle et Axa, *Judie*, i, 13.

Quæres, cur potius vetuit Deus matrimonium cum amita, quam cum patruo?

Respondeo: Causa est, quod cum vir caput sit uxoris, si nepos duceret amitam, oporteret eam subesse nepoti; hoc autem indecens est: in altero autem, patruo subest neptis, quod decentius est.

14. Turpitudine* patris tui non revelabis *ut vm. u.* scilicet uxorem ejus ducas aut cognoscas, ipso etiam mortuo. Unde explicando subdit Moses): nec accedes ad uxores ejus. — Precedentes gradus hucusque veliti fuerunt consanguinitatis; hic incipiunt gradus affinitatis *ohm velili*, qui a copula carnali promenant, uti priores consanguinitatis derivantur ab eadem communi origine, puta ab eodem patre, avo, vel abavo.

13. Turpitudine* nurus tuæ non revelabis, — *ut n.* non habebis rem, nec jungeris matrimonio cum uxore libi sui, etiam eo mortuo.

Nec discooperies ignominiam ejus, — id est turpitudinem, hebraico *nuditatem*, scilicet nurus, non filii, ut vult Abulensis. Patet ex Hebreo.

16. Turpitudine* uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudine fratris tui est. — Excipe, nisi frater moriatur sine liberis: tum enim non laqueum potest, sed et debet eam frater mortui accipere uxorem, ut suscitet semen et liberos fratri suo, uti precipitur *Deuteron.* xxv, 5. Tantum ergo velatur hic ne frater fratrem, id est fratris uxorem, ducat, si ex ea supersint liberi, vel si illa per repudium a fratre adhuc vivente discesserit. Ita S. Augustinus, *Quæst. LXXXI*. Hinc patet An n - quam perperam Henricus Vili, Anglia rex, ex hac lege voluerit repudiare Calhannam uxorem Angite suam, quasi matrimonium cum ea initum esset « irritum, ex eo quod ipsa prius nupta fuisset Arduo fratri Henrico; nam Arcturus ex Cathariua repndh- prolem non suscepit, itaque juxta legem *Deuter.* xxv, 5, debuisset Henricus ducere Catharinam, ut ex ea suscitaret semen Arcturo fratri fu»? suo. Hanc enim legem esse juris natane, ac proinde etiamnum Christianos obligare prælendebat Henricus: quod autem verum sit disputabo vers. 18. Perperam quoque Tertullianus, lib. *De Mowga/raa*, cap. vii, per fratrem hic quemvis Judæum, sive non allophylum intelligit, quasi lex luce velet, Judæi mortui uxorem ab alio quolibet Judæo duci, præcipialque monogamiam; nam certum est fratrem hic proprie accipi: sic enim proprie capiuntur pater, mater, soror, aliaque cognationum vocabula quæ hic recensentur.

17. Turpitudine* uxoris tuæ, et filii ejus non revelabis; — *et et* copulalim accipe, *q. d.* Non contrahes matrimonium cum matre et filia ejus, id est privigna tua, ut vel simul, vel successive utramque habeas uxorem.

Filiam filii ejus, et filiam filii illius non sumes, ut reveles ignominiam (hebraico *nuditatem*) ejus, quia caro illius sunt (quia scilicet conjunctæ sunt et sanguine proxima uxori tuæ, ac proinde omnino indecens est, ut tu eam turpitudinem reveles), et talis coitus incestus est. — Hebraice, *nefas est*; Septuaginta, *impietas est*; Chaldæus, *consilium peccatorum est*.

Porro incestus est consanguinearum vel affini- inco- nium abusus, ideoque est distincta species luxu- ^ rp(ri® triplici de causa, inquit D. Thomas II

Quasi. CLIV, art. 9 : « *Primo*, quia naturaliter homo debet quamdam honorificentiam parentibus et cognatis, in tantum quod apud antiquos, ut Valerius Maximus referi, non erat fas filium simul cum patre balneari, nec se invicem nudos conspicerere ; *secundo*, quia personas sanguine conjunctas necesse est ad invicem simul conversari, sicque continuo haberent occasionem luxuriæ, nimisque emollescerent ; *tertio*, quia per hoc impediretur multiplicatio amicorum, ut docet S. Augustinus, lib. XV *De Civitate*, cap. xvi. Addit, *quarto*, Aristoteles in II *Politic.*, quia, cum naturaliter homo consanguineam diligat, si adderetur amor qui est ex commixtione venerea, fieret nimius ardor amoris, et maximum libidinis incentivum, quod castitati repugnat. »

Hinc incestus dicitur quasi non castus : licet alii deducant a ceto, id est cingulo, quo uxor, cum maritalis illi fides dabatur, a manto cingebatur, vel potius discingebatur, dicente Phyllide apud Ovidium in epistola *ad Demophoonta* :

Cui mea virginitas avibus libata sinistris,
Castaque fallaci zona recincta manu.

Sic ergo incestus est concubitus illegitimus, cui cingulum legitimarum nuptiarum insigne, ob consanguinitatem, adhiberi nequit.

Denique S. Augustinus, cl habetur XXXII *Quaest.* VII, cap. *Adulterii* : « Adulterii ; ait, malum vincit fornicationem ; vincitur autem ab incestu. Pejus est enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. »

Va», H. SOROREM UXORIS TUAE IX PELLICATUM ILLIUS non accipies. — Hebraice additur, *ad affligendum illam*, si videlicet videat sororem sibi superinduci velut pellicem, itaque oriatur inter eas simultas et æmulatio. Vide Gen. xxx, 1.

Nec revelaris turpitudinem ejus adhuc illa vivente, — quia illa mortua potes accipere uxoris tuæ sororem in conjugem : hoc enim lege veteri licuit, sed in nova jam non licet. Jam enim affinitas usque ad quartum gradum dirimit matrimonium, sicut et consanguinitas.

An it Quaeres, an hi gradus omnes, qui hoc capite rej', 271 » censentur, jure naturæ ita absolute sint prohibiti, u, ut irritent matrimonium, nec Pontifex in iis dispensare possit?

" Affirmavit Henricus Vili, qui hanc legem præ- » u. H. tendit suo divortio cum Catharina ; alllrmarunt '01 ?' idem eodem tempore nonnulli Doctores in variis *a1 ' ' Universitatibus, sed Angelottis Henrici corrupti. ,i Ratio eorum erat, quod Chananæi contra has leges peccantes, puniti sint a Deo, ut patet vers. 2 i ; £ al(Iu' Chananæi non habebant aliam legem quam naturæ : ergo leges hic sunt leges naturæ.

R -, na- Verum contrarium est de fide : probatur *primo*, " " ex definitione Concilii Tridentini, Scsj. XXIV, can. 3 : « Si quis, ait, dixerit eos tantum carnaliter » guinitatis cl affinitatis gradus, qui Levitico exp- primuntur, posse impedire inatnmuiui con-

trahendum, et dirimere contractum, nec posso Ecclesiam in nonnullis illorum dispensaro, aut constituere, ut pluies impediunt ; anathema sit. »

Secundo, Jacob duas sorores Rachel et Liam Secundo, uxores habuit, quod tamen hic velatur vers. 18.

Tertio, si quod hic dicitur, ut nullus fratris sui Tertio, uxorem ducat, absolute sit præceptum naturale, ergo non licuisset pariter ex lege naturæ, eadem ducere eo casu, quo frater sine liberis erat mortuus : quod tamen licuit, ut patet *Deuter.* XXV, 5 ; quod enim absolute jure naturæ est vetitum et malum, nullo casu licci. Rursum si hæc lex esset naturæ, debuisset hic tam prohiberi matrimonium patruum cum nepte, quam amitæ cum nepote. Illa enim causa discriminis et disparitatis ? quam dedi vers. 12, exilis est, neque sufficit ad jus naturæ evertendum, neque tollit consanguinitatis in pari gradu vinculum æquale.

Quarto, id ipsum patet ex communi praxi Ecclesie, quæ siepe in gradibus hic prohibitis dispensavit et dispensat, uli dispensavit Pontifex cum Catharina Arcturi conjugio, ut eo mortuo nuberet Henrico Vili, fratri Arcturi Angine regi.

Denique communis Doctorum sententia osi, so- Quarto, los gradus consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes et descendentes, et ut summum primum gradum in linea transversa, qui est fratris cum sorore (quanquam hoc ipsum neget Cajetanus), jure naturæ irritum facere matrimonium.

Ili ergo gradus veliti sunt Judæis lege divina Respon- positiva, quæ jam abolita est, et Christianos non obligat : Ecclesia tamen hanc legem renovavit, mentum cl eosdem gradus in connubiis Christianis vetuit primum (alque alios insuper addidit) ; idque *primo*, quod 'n* natura et naturalis verecundia ab eis abhorreat, cui hinc justa causa contraire peccatum est : unde et Gentes Chananæorum contra facientes, hic a Deo puniæ et expulsæ dicuntur vers. 24. Ubi tamen nota Gentes illas magis ob idololatriam, sodomiam aliaquo scelera expulsas fuisse, uti dicam vers. 28.

Secundo, quia lex naturæ huc inclinat, ut talia matrimonia irritentur per legem positivam, in quam proinde cadit dispensatio, « piando aliunde majus bonum commune id exposcit, et facile respondit tegilque indecentiam, et quidquid naturali pudori alias videretur iu hac conjunctione contrarium. Atque hinc patet, quid respondendum sil ad rationem in contrarium allatam. Atque hoc concitantum voluit Concilium Toletanum, Sess. 11, III To- cap. v, cum ad hasce Lev lici leges alludens ait : u Sancimus ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, iu matrimonio sibi desideret copulali ; quoniam scriptum est : Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat ; nec sine denuntiatione fit sententiæ ; nam infert : Anima quæ fecerit de abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui. »

19. ffEC BEVELAUIS F0ID1TATRI1 (id CSt, *turpitUr* Ven. W.

dincm) ejus, — hebraico enim est **nnp** *eruat*, id est nuditatem, quam Noster interpres passim hic *turpitudinem* vertit.

Ven. 11. 21. Dk semine tuo non dabis, ut consecretur (I) idoi.o Molocii : nec foleurs nomen Dei tui. — Moloch (Jurares, quodnam fuerit idolutn Moloch? Nola, Shiah ^ofoctl i(^e,n essc cum (nl' îaTn punclant Melecio ct pronuntiant Hebrrai), ct cum *Melech*, id cx rex; Mckhom et cum *Melchom*, id est rex eorum. Undo S. Iliero-

«un? nymus *n bw® LVII Moloch vocat regem, ct Sep- qiiodrcx. tuaginla liic Molocii vertunt *?xcvrx, id est prin- cipem. Vocatus est ergo *Moloch*, id est rex ct princeps, scilicet hominumque Deumque, ob in- signem observantiam cultumquo illius idoli, quasi ipse summus esset omnium Deus. Sic ct Ælhiopes etiamnum Deum vocant qbcN *emlach*, id est regem, ab Hebreo *Melcch*, id est rex.

Moloch Dico *primo* : Moloch fuit Baal, id est deus Am- Ammon? mon^oruin, cu* Judæi non tantum semen suum tinim”l Per mollitiem ct idololatriciam, sed ct filios suos cui fi- per parricidium ct idololatriciam, cos igne combu- hiDoitm rcntes, offerebant.Patet hoc IV Regum cap. xxin, bant 10, ubi Josias edixit, «ut nemo consecraret (ilium suum aut filiam per ignem Moloch, n Et Jerem. xxn, 38 : u Ul initiarent filios suos cl filias suas Moloch ; w cl *Psal.* cv, vers.37 ct 38 : « EI immo- laverunt filios suos ct tilias suas dæmoniis, » puta Moloch.

Dico *secundo* : Hebræi, cl cx iis Lyranus, Abu- offireodi lensis, Adrichomius, A Castro, cl passim recen- fu .v.di liiores tradunt quod idolum Moloch fuerit slalua pnrros concava manus habens latas, in quibus poneba- Moloch. tur puer immolandus, qui igne statura intrinse- cus subjecto comburebatur, vel traducebatur per ignem, id est impellebatur per ignem in brachia Moloch, ut ejus quasi amplexu cremaretur, ita- que gratum fieret deo Moloch sacrificium, et lune dicebant puerum a diis ad ralliera raptum. Talis enim describitur statua Saturni (qui vel similis, vel idem fuit cum Moloch) a Diodoro, lib. XX; licet alii, sed pauci, putent puerum per os Moloch injectum fuisse in ejus venirem, ibiquo combustum. Verum vastum nimis ct horrendum fuisset hoc os. Sin autem tilias cl filios non comburen- dos, sed sacris Moloch initiandos offerrent, tunc cos per medium duarum pyrarum adigebant ad idolum. Vide Plularchum, libro *De Sapersiitione*. Jam no puerorum vel ita adactorum, vel arden- tium cl morienliuin ejulatus audiretur a paran- tibus, sacerdotes aliique idoli ministri pulsabant

Typhct *toph*, id csl tympanum : inde locus dictus est dicitur a *tuphet*, sicut a possessoribus, puta a filiis llennom, nî t ñ? l^c*us cst yt^ennom, id est, vallis llennom. Unde Vano, Û simili crudelitate cl incendio, infernus a Christo cur? vocatur gehenna, *Matlh.* v,23. Porro certum est (ichfnna undedio- **jjj**) pro *conderetur* hebr. CSI a,t traducendum cos, scii, pcr ignem , mollius dictum, ul ridetur, pro ad oos combmeiulum. Sepiu.igmla habent ridelicci legerunt i>3pn7,<luæ lecho est textus Sama- ritani. Item in dubi j reliquit Vulgatus.

Judæos in deserto coluisse Moloch, nt patet *Actor*. cap. vu, vers. 43. Et sane eos illi valde fui-sc ad- dictos conjicitur, ex co quod studiose tum hic, turn cap. XX, præ crateris idolis illius cultus eis veletur. Forte Judæi ad hoc incitati sunt pcr J*A*t exemplum Abrahra parentis sui,qui filium suum Isaac Deo immolavit ; sed perperam. Abraham enim id fecit cx peculiari cl rxpr sso Dei man- dato, atque suum Isaac non idolo, sed D.o vero immolavit. Hac enim ex causa mulli cernent Mo- m ' n. loch Judneomm habuisse caput vituli, co quod Judæi in deserlo Serapün, id est vitulum, co- taboo, luerint.

Dico *tertio*: Æcumcnius m *Actor*, vii, et Arias xfoUeh Montanus in *Amos* i, putant Moloch esse Marni-fail rium : hunc enim dictum esse Moloch, a "jAOO veirrii- rnahirh, id est nuntius, eo quod ipse haberetur pw: vd animarum ductor, cl deorum nuntius. Cajetanus putat Moloch fuisse Priapum. Alit censent Moloch um s*- fuisse Jovem : hic enim csl Melech, id est, rex un*0> deoium. Alii, inter quos est Christophorus a (lastro in Jeremía xxn, 35, opinantur, cl forte ve- risimilius , Moloch fuisse Saturnum : licet enim Gentiles non tantum Saturno, sed ct Jovi, thanra, Baccho, Marti, Palladi, Agraulidi, Diomedi hu- mano sanguine lilarinl, uli testatur Cyrillus, lib. IV *Contra Julianum*, post initium, et fa<e Euse- bius, lib. IV *De Preparations* > cap. vu, cx Dio- doro, Dionysio Halicarnasseo, Manethone el altis idipsum docet : tamen Phœnices sive Chinan vos nwow (quibus vicini erant Judæi) cl ab cis prognatos Cartilagineuses, proprio Saturno immolare so- ai t lère homines amicissimos cl pueros suos, præ- i * scrlim in gravi aliqua calamitate ad eam averi n- dam, docet Eusebius supra, cl Philo, lib. l //çs- tor. *rhæniciun*, Curtius, lib. IV, et Diodorus, lib. XX. Unde Imilce, Anuibalis uxor, cum Aspar it- lius ejus esset mactandus :

Me inc, *ait*, quæ genui, vestris absumite votis.

lu Aliai.

Ha Silius Italicus, lib. IV *Punicorum*.

Hinc ct Plato, Plutarchus cl Dionysius Halicar- nasseus docent apud Phœnices, Carlhagioemes, Rhodios cl Cretenses moris fuisse, ul infantes principali honore insigues, quos sors jacta desig- nasset, in regio ornatu Saturno immolarentur : a quibus sacris cum poslea descivissent Cartila- gineuses, victi ab Agathoclo, ac deos propkrea subiratos arbitrantes, ducentos nobdium filios & >ui mactarunt, dihqtie immolarunt, ait Festus apud Lactantium, lib. l *De luisa Religione*, cap. xxi. ü^ Atque hac de causa finxerunt Poche Saturnum voluisse devorare Rheæ parentis filios, sed soni- tum ct vocem matris, atque Jovis pueri vagitum cum avertisse cl deterruisse. Ila S. Augustinus, lil>. VU *De < u it.* ix.

Similis idololatria hoc nostro sraculo vigud Me&inl apud ludos : Mexicain enim quotannis ad 20 li- o-minum millia immolabant dæmuni; ct m Me- choacam urbe duimon sibi offerri postulabat id

r.iii u quod civibus erat charissimum, uli sponsam, vcl
l J infantem speciosum : ca de causa indigenae tain
ixX u. truculentum Deum perosi, Christi fidem obviis
ulnis sunt amplexi, ut P. Antonio Mendozio Pro-
vinctiali Societatis noslræ, Mechoacani procures
Crodrll- testati sunt. Disce hic crudelitatem dæmonis, qui
pro suis exiguis donis quæ suis largitur, tini
K»*. pretiosas, calamitosas et funestas sibi deposcit
victimas. Idem hodie experiuntur sagæ, imo pec-
catores omnes, qui pro vili voluptate animam
suam diabolo vendunt ad sterna tormenta.

Audi ex adverso pietatem et benignitatem Con-
stantini Imperatoris, qui lepra percussus, cum
consilio quorundam, puerulorum sanguine la-
vandus esset, audiens matres ejulantes, et causa
tanti luctus cognita, iUacrymans dixit : a Domani
imperii dignitas et amplitudo fontem et radicem
habet veram pietatem. Ut igitur ex ea me prove-
nisse ostendam, valetudinem meam innocentium
puerorum vitee posthabeo. » Ita Niccphorus, lib.
Vil *Historiarum*, cap. xxxiv. Hinc Deus illi repen-
dit sanitatem per baptismum, tantumque impe-
rii decus et gloriam.

r— n Tropologice, Moloch semen suum dant, qui
boni aliquid operantur vanre laudis, vcl honoris
, terreni acquirendi gratia, inquit Radulphus.

j-o- Longe verius semen suum dant Moloch, qui
n'ui ll proles suas dæmoni devovent, qui cas in hæ-
— resi, libidinibus, rapinis aliisque peccatis edu-
t» eant.

rl "nt Sed cui? Moloch, id est, regi crudelissimo, ty-
ranno maximo, scilicet diabolo. « Injustum est,
ait S. Gregorius, servire diabolo, qui nullo pla-
catur obsequio. » Et S. Augustinus, *sermone* 4 :
« Quid, ait, pravius? quid malignius? quid vo-
nostro adversario nequius? qui posuit in cælo
bellum, in paradiso fraudem, odium inter pri-
mos fratres, et in omni opere nostro zizania se-
minavit. Nam in comestione posuit gulam, in ge-
neratione luxuriam, in exercitatione ignaviam,
in conversatione invidiam, in gubernatione ava-
ritiam, in correctione iram, in præsulatu sive
dominatione superbiam. In corde posuit cogita-
tiones malas, in ore locutiones falsas, in mem-
bris operationes iniquas : in vigilando movet ad
prava opera, in dormiendo ad somnia turpia.
Latos movet ad dissolutionem, tristes autem ad
desperationem. Sed ut brevius loquar, omnia
mala mundi ejus pravitate sunt commissa. » Hinc
est ignis concupiscentiæ, quo suos hic Moloch
adurit, ut cos scum igne gehennæ comburat.

Nec roLLVEs nomen Dei tui. — Hoc enim mihi
mcoque nomini esset dedecori, si me relicto, vel
in mei injuriam coleres idola, et maxime Moloch
tam infami cultu.

v n «i 23. Cum omni pecore non comis, — *q. d.* Cum
nullo pecore coibis. Nota : omnis non idem est
quod *nullus*, etiam juxta regulas æquipollentia-
rutn apud nostros Dialécticos. Secus est *non om-*
nis : hoc enim apud Dialecticos idem est quod

aliquis non; apud Hebraeos vero strpe idem est
quod *nullus*. Unde sequitur :

21. Nec polluamini in omnibus uis — id est, in ve», n.
nullo eorum polluamini.

25. Quibus polluta est terra. — Hinc disce vi- *Vtts. ss.*
tia, præsertim enormia, esse tam horrenda et pu- *s**'"l*
tida, ut non tantum ipsos peccatores polluant,
sed et terram in qua ipsi habitant, hac infamia
aspergant, ut a sceleratissimis incolis scelerata
ipsa et polluta vocetur.

Cujus (scilicet terræ, id est *quorum*, scilicet in
terra ista habitantium) ego scelera visitabo, — id
est puniam; est metonymia. Terra enim, quæ im-
mediate ante proprio capiebatur, hic metonymice
pro terræ incolis capitur. Ita S. Augustinus, *Quas-*
tione LVH1.

26. Tam indigena quam colonus. — « Colonus » ver«*s.*
vocatur hic incola, qui in Hebræorum coloniam
et legem transiit et inter cos « peregrinatur, » id
est habitat.

28. Cavete ergo ne et vos similiter evomat, *Vers. 1j.*
CUM PARIA FECERITIS, SICUT EVOMUIT GENTEM QU.E
fuit ante vos. — Nota vi *evomuit, q. d.* Cum Deus
Chananreos sua terra per Hebræos expulit, etiam
ipsa terra quasi gaudens et probans, neque re-
linens, sed dimittens cos, quodammodo ejecit
ipsos. Loquitur de futuro quasi de præterito pro-
phético : « evomuit, » id est, certo et brevi evo-
met. Rursum est hic metaphora Hebræa, qua ad
majorem emphasin, vita et actio animalis tribui-
tur rei inanimæ.

Simili tropo dicitur terra gemere, clamare, Terra
irasci et expetere vindictam, ut : « Excandescet *pyomuit*
in illos (reprobos) aqua maris, » *Sapient*, cap. v.
« Omnis creatura ingemiscit et parturit usque ad- *Q. | Orat*
huc, » *Horn. vin.* Hoc enim tropo vult significaro *do-*
Scriptura enormitatem criminum, quod scilicet
ipsæ creaturæ irrationales suo creatori semper
obedientes, elpro illo pugnantes detestentur pec-
catores tales, cosque terra quasi evomat, cum
illi expelluntur ab ea : detestentur, inquam", de-
testatione et appetitu naturali, quo in ordinem
suum, toliusque universi, ac Dei voluntatem im-
plendam feruntur, atque aversantur ea quæ sunt
his contraria : idem facturæ appetitu rationali, si
eum haberent. Scelera ergo Chananæorum causa
fuerunt, cur ipsi ab Hebræis possessione sua de-
pulsusunt.

ULi nota scelera hæc Chananæorum fuisse adul-
teria, idololatrias, sodomias, bestialitates, etc.,
de quibus vers. 20 et seq., potius quam connubia
cum neptibus, affinibus et cognatis, superius re-
censita; quia hæc juro natura? non erant irrita,
sed lanium habebant indecentiam et invcrecun-
diam quamdam, ob quam videntur tantum ve-
nialia fuisse peccata : quod enim jam sint morta-
lia, quodque irritent matrimonium, id habent ex
jure positivo humano. Ita Cajetanus, Beliorminus
et Sanchez, tom. H *De Matrim.* lib. VII, Qures. LH.

Hujus expulsionis Chananæorum aliam quoque

COMMENTARIA IN LEVITICUM, cap. XIX.

Pulli s. causam dant S. Augustinus, serm. 105 *De Temp.*,
Aogu<U« el Epiphanius, lib. II *Contra Hares*, cap. lxvi, et
nm Chi— Andreas Hasius in *Josué* i, scilicet Chananæam in
namoi divisione orbis cessisse Sem ejusque posteris; sed
espulisse Cháñameos, posteros Chain, vi nepotes Sem indo
Semilis expulisse, ac proinde jure a Deo llebræis, nepo-
cx Chi— tibus Sem, eam restitutam esse, hujus rei argu-
min, iJcoque

mentum esse, quod Mdchisedech, qui vel Sem ib
fuit, vel ex Som natus, inChanancæa habitant Ve-
rum Chananæam in sortitione orbis cessisse Cha- pniv». *Cocán-*
nanæis, non Semitis, ostendi cap. ix et x *Genes.*
Rursus, Melchiscdech non fuisse Sem, vel Semi-
tam, sed potius cx Chain et Chanaan prognatum,
ostendi *Genes*, xiv.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sanciuntur promiscue prccccpta quadam moralia et carcmonialia, parlim ante recensita, partim nova:
quale est de non serendo agro diverso semine, de veste ex lana et lino non induenda, vers. 19, de pra-
putiis arborum circumcidendis, vers. 23, de coma in rotundum non attondenda, de non radenda barba,
vers. 27, de non incidenda carne, vers. 28.

i. Locutus est Dominus ad Moyseu, dicens : 2. Loquere ad omnem ccelum filiorum Israel, et dices ad eos : Sancii estote , quia ego sanctus sum, Dominus Deus vesler. 3. Unusquisque patrem suum et matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. 4. Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles facialis vobis. Ego Dominus Deus vester. 5. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis: 6. eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. 7. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit et impietatis reus, 8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo. 9. Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges. 10. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester, ii. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. 12. Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. 13. Non facies calumniam proximo tuo , nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. 14. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum ; sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. 15. Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo. 1G. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. 18. Non quæras ultionem, nec memor cris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. 19. Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animalibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris. 20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, et tamen pretio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, et non morientur, quia non fuit libera; 21. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem; 22. orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus coram Domino, et repropitiabitur ei, diinillelurque peccatum. 23. Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis in ea ligna pomifera , auferetis præputia eorum : poma , quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex cis. 24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. 25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes

poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester. 20. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia. 27. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. 28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus. 29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impleatur piaculo. 30. Sabbata mea custodite, et Sanctuarium meum metuite. Ego Dominus. 31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester. 32. Coram cano capite consurge, et honora personam senis; et time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus. 33. Si habitaverit advena in terra vestra, et moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei; 34. sed sit inter vos quasi indigena, et diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim et vos advenæ in terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester. 35. Nolite lacere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. 36. Statera justa, et aequa sint pondera: justus modius, æqnusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti. 37. Custodite omnia præcepta mea, et universa iudicia, et facite ea. Ego Dominus.

ver».». 2. Sancti estote. — «Sancti,» id est mundi et puri ab omni immunditia carnis et spiritus, ab omni peccato et irregularitate legali.

Vers. 3. 3. MATREM SUAM TIMEAT, — rCVCTCatur.

V-n 4. 4. NOI.IIE CONVERTI AL> IDOLA. — Pfo *idola* hcb. 11 1V0" est **elilim**, id est vanitates, res vanæ et Vbani nihili, qualiasunt idola, quoro vanam et mendacem qnmtn- umbram Divinitatis nrresc ferunt; *secundo, elilim* l' uety- est diminutivum ab *bx cl*, id est *Deus*, qua fortis, U*ci.U' quasi dicas: Deiculi, fortili; quod teandrico dicimus *Godckens*; *tertio, elil* idem est quod *bx bx al cl*, id est *non Deus*: idola enim non sunt vero dii; *quarto, elil* idem est quod *b,17 btt cl tail*, id est *Deus nodis*, hoc est nocturnus, lucifugus, qui in tenebris ambulat: tales sunt dæmones qui in idolis coluntur; *quinto, elil* alludit ad rad. *nbx ala*, id est *exsecratus est*: sunt enim idola res exsecrandos. Ita Oleaster.

Nec deos conflatiles facietis vobis. — Est synecdoche; ex parte enim totum intelligibile: nam per deos conflatiles accipit omnia idola, sive fusilia sint et conflata, sive ductilia, sive sculptilia. Illa S. Augustinus, et ex eo Radulphus.

Aviro* Tropologice, avari pro diis habent massas auri; rnr 'l' hi enim sunt eorum dii conflatiles, hi sunt *elilim*: l' 'i' quam sapiunt qui non *elilim*, id est vanitates et nu» c o- insanias falsas, sed *cl*, id est Deuin fortem et vc- C4Ule- rum, colunt, qui veras opes tribuit non in ista terra morientium, sed in supera illa terra viventium! Felices, quibus solus, tu Domine, es spes et res, et omne opus eorum oratio, ut dicant: «In pace in idipsum dormiam et requiescam.»

v,f. -, 5. Ut sit placabilis. — Hebræum est **ODjmb lutsonchem**, id est secundum voluntatem vel beneplacitum vestrum, quasi dicat: Sponte et voluntarie immolate eam. Ita Chaldæus. Verum Noster, Septuaginta et Vatablus Hebræum *pxn* raison accipiunt passive, *q. d.* Ad favorem, gratiam, beneplacitum et benevolentiam vobis conciliandam apud Deum. Vide *Can.* 25.

7. Si quis post biduum comederit ex eo (hostia v.r.). 7. pacifica), profanus erit et impietatis reus, — quia sacram hanc cæremoniā a Deo sancitam violavit, ideoque abominabilis erit, ut vertit Chaldæus. Septuaginta vertunt *Wviçt*, id est *insacrificabile est, q. d.* Talis caro et hostia, quasi profana et polluta, Deo offerri et sacrificari nequit.

8. Peribit, — sententia iudicis, si res constet; Vers.». sin autem, puniente et vindicante Deo.

9. Non tondebis usque ad solum superficiem ver».#. TERR.E,—*q. d.* Non demetes omnino agrum tuum, sed aliquas, verbi gratia, humiliores et solo pene incubantes spicas, in agro relinques carpendas pauperibus. Ha Abulensis in cap. xxiii, vers. 22; unde hebraico est: *Non consummabis metere angulum, vel extremitatem agri tui, q. d.* Non secabis omnes fruges, sed dimittes aliquid in extremitate vel angulo agri tui, ut pauperes illud colligere possint. Ita Oleaster et alii.

10. Neque in vinea tua racemos (post vinde- Vere. io. miam remanentes) congregabis. — Ha Chaldæus. Hebraice est: *Ne facias iterato racemationem vine- ciir-it m demies tuæ*; Septuaginta: *Non revindemiabis vine- rdln- tum tuum*; racematio ergo, uti elspicilegium, hic pauperilvis relinquenda precipitar, uti et fructus tu», anni septimi, de quo cap. xxv, 6.

11. Non mentiemini. — Hebraice, non *negabitis*, Vera.il* scilicet veritatem, in deposito, credito, aliovo quovis contractu et debito.

12. Non perjurabis in nomine meo, — per nomen Vera, n meum.

Nec pollues nomen Dei tui, — quantum in te est; nam alioqui nomen Dei in se pollui nequit.

13. Non morabitur opus mercenarii tui apud te Vere. 13. usque mane. — «Opus,» id est merces operis; est metonymin: simili modo capitur «opus,» *Isai.* XXXII, 17, et cap. xl, 10, lxii, 11; *Job* xxxiv, 11; *Psalms*, cxxvn, 2, *q. d.* Non differes solutionem mercedis in alteram diem, sed eadem die ante noctem operario sive mercenario persolves, quia

hi operarii fere pauperes sunt, vivuntque in diebus ex diurno pretio (1).

Ven. h. 14. Non maledicere surdo, — quia hoc valde inhumanum est, ut ei qui se defendere nequit, injuriam irroges.

Tropologico S. Gregorius, III part. *Pastor.*, admonit. 38 : a Surdo, ait, maledicere, est absenti, et non audienti derogare. »

Nec coram cæco pones offendiculum. — Hebræi censent etiam hic prohiberi ne quis viro simplici male consulat. Sed hic sensus est mysticus.

Tropoio- Tropologice S. Gregorius supra : a Coram cæco
«icū- ponere offendiculum, est discretam quidem rem agere, sed tamen ei qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbere. »

ven. is. 1*» Non consideres (in judicio, uti præcessit) personam pauperis, — ut iniqua ejus miseratione commotus, judicium pervertas.

ven. to. 10. Non eris criminator, nec susurro. — In Hebræo liis duobus respondet unum nomen S'DT *racial*, id est detractor, susurro. Septuaginta vertunt : *Non ambulabis dolo in gente tua* (2).

Ita Vespasianus Imperator fiscales calumnias magna calumniantium pœna repressit, ferebalurque ejus vox : « Princeps qui delatores non castigat, irritat. » Et Antoninus Pius Imperator delatores, si non probarent crimen, capitali pœna affecit; si probarent, oblato præmio dimisit infames. Aristoteles, cum judiciorum metu Athenis profugisset, roganti cuiquam : a Qualis est civitas Atheniensium? » respondit : a Pulcherrima, sed in ea pyrus super pyrum, et ficus super ficum consenescit. » Quo dicterio notavit Atheniensium sycophantas et calumniatores, perniciosissimos bonis viris. Ha / Elianus, lib. III.

Thearidas cum gladium cote acueret, rogatus a quopiam num esset acutus : a Acutior, ait, calumnia, » indicans calumniam rem esse nocentissimam. Demosthenes, orat. I *Contra Aristogit.* : a Viperam, ait, ubi conspexeritis, mox interficitis : itidem cum delatorem et crudelem hominem videritis viperinam habere naturam, ne exspectate donec vestrum aliquem mordeat, sed cum primum occurrerit, puniatur. »

Pelopidas, cum fortis quidam miles per calumniam apud ipsum deferretur, ut qui ex conviciatus esset : « Equidem, ait, facta ejus respicio, verba autem non audiui. » Ha Xenophon in *Oeconom.*

Denique S. Athanasius, *apolog.* I : « Qui lapide, inquit, ictus est, quærit medicum; ictus autem calumniæ gravius quam lapides feriunt. Est enim calumnia clava, et gladius, et jaculum incurabile, ut ait Salomon. »

Non stabis (Septuaginta, *non conspirabis*) contra SANGINEM PROXIMI TUI, — Ut videlicet CONTRA CUBI falsum testimonium dicas, vel alias injuste eum

(1) Pro non *calumniālas*, ele, hebr. est, *ne opprimas proximum tuum, et ne rapias*, no vi ab eo (ulldqu. un exigas).

(2) Hebr. est, *noli obtrectando circumire*.

occidentes juves. Sanguis hic vitam significat; anima enim et vita est in sanguine, ut dixit Moses, cap. XVII, 14.

17. Non oderis fratrem tuum IN CORDE tuo. — Veri. 17. Hinc patet Judæis in veteri Testamento non tantum actionem externam, verbi gratia, homicidii aut Lesioni*, uti Josephus et Rabbini nonnulli (quos proinde corrigit Christus, legemque explicat *Matth.* v, 23) putarunt, sed etiam internam, puta malum voluntatis actum, quali* est odii, vetitam fuisse. Ha Cassianus, lib. VI *De capital. Vitiis*, cap. XIV.

Sed publice argue eum. — Hebraice, *arguendo argue, g. d.* Ne foveas odium in corde tuo contra proximum; et ne occulte machinerie ei malum; sed ostende publice, id est in manifesto, ei qui te læsil, te offensum esse, et petere satisfactionem pro injuria vel damno tibi illato. Non præcipit ergo cum qui offendit, publice et coram tota multitudine objurgari, sed ne offensus odium servet occultum; ideoque injuriam sibi factam manifestet ei qui illam intulit, pectatque satisfactionem. Unde Tertullianus, lib. IV *Contra Mareion*. Con*-r- cap. XXXV, hunc locum accipit de correptione frat- t terna, quasi ea Judæis hic fuerit præcepta. <uu

Ne badeas super illo peccatum, — moliendo occulte ejus læsionem vel perniciem. u*

18. Non quæras ultionem, — ul privatim te ul- Ven. t5 ciscaria. *Secundo* et potius, nec privatim nec publice in judicio petes ultionem ex rancore procedentem; omnis enim talis est peccatum in foro anime et coram Deo. Hæc ergo lex supplet et tñhoJ + perficit legem talionis, latam *Numer.* xxxv, 19, et li- *Deuter.* xix, 12, quæ permittit ut quis in judiciali foro vindiciam expetat, quando illa in re e^t justa, 12 licet malo animo, et ex vindicta illam accusalor * + petat, v. g. ut propinquus occisi homicidam interficiat; hoc enim licet in se justum sit, tamen si fiat ex vindicta, iniquum et peccatum est. Quare jubet hic Deus ut in talibus non quærant ultionem, sed tantum jus suum, ut justitiæ vel privatæ vel publicæ satisfiat.

Præclare Plutarchus : a Cibo, ait, utitur, juxta naturam is, qui esurit; al vindicia debet uti, qui nec sitit e un, nec esurit. IT pater videns puerum volentem incidere quippiam, arrepto ferro id fácil, ila ratio vindictam eripiens iræ, utiliter castigat. » El Juvenalis, *satyra* 3 :

Infirmi est animi exiguique voluptas
Ultio : continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaukl quam femina.

El Franciscus Petrarcha, *dialog.* 101 : a Nobilissimum, ait, vindiciæ genus est parcere. Ultionis momentanea delectatio est, misericordiæ sempiterna. Mullos vindicasse pœnituit, neminem percipisse. » Sed quid illustrius hac voce Christi, *Matth.* v, 39 : « Ego dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram. » Et Pauli *ad Horn.*

cap. in : «Nulli malura pro malo reddentes. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.»

Nec memor eris injures. — Chaldaeus : *Non servabitis inimicitias.*

Jodii Diliges amicum tuum sicut teipsum. — Hinc Judæi a contrario sensu colligebant : ergo inimici odio habendi sunt, uti refert Christus, *Matth.* v, diliga- 43. Verum illud argumentum omnino est invali-

T' dum ; nec enim consequentia valet, nec antecessor. L. dens est verum, prout ipsi intelligebant : nam tatar, amicus non significat hic eum qui nobis benevolens est, sed omnem proximum. Id patet ex Scriptura Ta- ,ua8'nla> fill* vertunt te-. , id est *proximum*, Bú pro. cl ex Chaldæo, qui vertit *p3n *chabrach*, id est »>aiu*. *socium tuum*, cl ex llebræo pī rea, quod non tan-

tum amicum significat, sed et per metaphoram llebræis usitatam transfertur ad cum qui nobiscum quavis ratione conjunctus est, sive cui nobiscum quippiam intercedit negotii : talis autem est omnis homo ; nam ut minimum omnis homo alteri amicus, et cum alio conjunctus est communi ex primo parente origine, communi creatione et similitudine Dei, communi redemptione, communi Ecclesia et Sacramentis, communi gratia, charitate, ordinatione et cursu ad vitam æternam. Ita S. Augustinus, Hieronymus, Theopbylacius in *Matth.* v ; nam dilectionem inimicorum præceptam fuisse Judæis, palet *Exod.* xxiii, 4.

Qualis et quanta debeat esse hæc dilectio, suo exemplo docuit nos Christus, de quo S. Bernardus, serm. 20 in *Cant.* : u Dilexit, ait, me simul Deus fortiter, sapienter, et dulciter. Dulciter, quia carnem induit ; sapienter, quia culpam vitavit ; fortiter, quia mortem sustinuit, n

Rursum S. Gregorius, libro X *Moral.* cap. vi : « Proximi, ait, dilectio ad duo precepto derivatur, cum et per quemdam justum (Tobiam, cap. a-, vers. 16) dicitur : Quod ab alio libi oderis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per semelipsum Veritas dicit : Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, n scilicet in rebus licitis et salutaribus : hæc enim tantum quisque proximo æque ac sibi, secundum rectam rationem velle et optare debet, uti pluribus et particularibus exemplis declarat ibidem S. Gregorius.

Eun- Ha proximum, Agrippam regem, amavit S. Paulus< Cum vn'm rex diceret : « In modico suades me Christianum fieri, » subjecit : « Opto apud Deum et in modico et in magno, non lanium te, sed et omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego, exceptis his vinculis, » *Actor*, xxvi, 29.

El S. Joannes, qui senex in Collectis non aliud dicebat, quam : « Filioli, diligite alterutrum. » Rogatus cur idem semper ingeminaret, respondit : « Quia præceptum Domini est, et si solum fiat, sufficit ; » testis est S. Hieronymus in epist. ad *Galal.*

Et S. Dominicus, cujus hæc erat vox : a Plus in charit&is codice didici, quam in universa sancta Scriptura. » Ex hoc codice prædicabat,

multosquo convertebat, et suos ex eodem predicare volebat.

Et S. P. N. Ignatius, qui ut obscœnuin euntem ad amasiam corrigeret, aquis se immergens dixit : « Perge, miser, ad foedissimas tuas voluptates ; impendentem capiti tuo ruinam non vides ? ego hic me lui causa tamdiu macerabo, donec justissimum Dei furorem in te paratum avertam. » Testis est Ribadencira in ejus Vita.

Et S. Xavcrius, qui amicis Chinara ob pericula dissuadentibus ait : a Non aliud mihi in votis est, quam ut vel morte mea Sinarum salutem repræsentem. » Testis est Tursellius, lib. Ili Vita ejus, cap. xv.

Sicut teipsum. — Vox *sicut* non æqualitatem, sed similitudinem significat : nam ordinata charitate magis diligit se homo quam proximum : similia tamen dilectionis signa exhibere debet proximo atque sibi ipsi. Sic accipitur tō *sicut Ucut.* XVIII, 15, *Joannis* xvn, 21 et 22, *Isaïæ* i, 2G, *Malach.* in, 4, ubi Malacliias copiam bonorum spiritualium in lego nova confert cum ubertate legis veteris et priorum temporum, cum tamen in lege nova multo sit major.

Eco Dominis, — qui scilicet idipsum licet arduum, jure meo exigo et precipio.

19. Jumentum tllum non facies coire cum altero Vers. i», mus generis animantibus. — Hebraei et Cajetanus hanc legem et duas sequentes putant non literaliter, uti sonant, sed symbolice accipiendas esse, ut scilicet tantum prohibeant studium novitatis, et novæ curiositatis, inquit Cajetanus, atque perturbationem et confusionem, ut inter Hebreos Sensni nulla sit mala lingua et similtas, sed unitas per- 1"“^ li- fecta et charitas, inquiunt Hebraei : rationem afferunt, quod constet Judæos habuisse mulos, qui ex diversis speciebus, puta ex equa et asino, generantur. Mulo enim insedit David, Salomon, Absalom alique filii Davidis, 11 *Ileg.* xm, 29 ; et I *Esdra* n, GG, dicitur Judæos Babylone redeuntes Muli Ju- habuisse mulos ducentos. Verum alii passim ad ^ !s litteram, uti sonant, hæc accipiunt : hoc enim plane et simpliciter verba ipsa significant. Itaque hac lege vetabantur Judæi procurare congressum asini cum equa ad generandum mulos. Muli ergo quos habuerunt Judæi, vel casu geniti sunt, sponte sua commixtis asino et equa ; vel ab aliis gentibus, commixtionem hanc et mulorum procreationem procurantibus, eosdem emerunt.

Causa hujus legis fuit, *prima*, quia Deus volebat honestissimo juxta naturam institui lle-M||*|* breos : congressus autem iste animalium diversorum. Cæ speciei est contra naturam ; *secunda*, quia non Secundi, lebat Deus species animalium ab llebræis permisceri et confundi, sed quamque simplicem et integram in sua essentia permanere ; *tertia*, ne Tertii, ipsi Hebrei curantes ideoque spectantes hunc animalium congressum, similia discerent et imitarentur. Ita Theodoretus, *Quast.* XXVII. Unde in Traditionibus Hebræorum præceptum invenitur

(ut R. Moses dicit), ut homines avertant oculos ab animalibus coeuntibus : facilo enim in hoc conspectu excitatur in homine motus concupiscentia), inquit D. Thomas mox citandus.

Tropologice Radulphus : Cum alterius generis animantibus, dominorum impulsu coeunt iumenta, cum humanos mentes ad vitia pronæ, pastorum suorum exemplo seductæ, mundi amatoribus conformantur.

Allegorico, Isychius sic explicat, <7. d. Non permittes fideles sectari circumcisionem et baptismum.

AGRUM TUUM NON SERES DIVERSO SEMINE. — Huiusmodi scilicet legis causa literalis fuit, prima, ut per eas Deus Hebræis novitatis et confusionis ansam præcideret, cosque admoneret simplicitatis et ordinis.

Secunda, quia voluit Deus hac caeremonia, videlicet simplicitate seminis et vestis, coli potius, quam duplicitate : quia ita placuit ei instituire, ut simplicitatem hominibus commendaret in victu, vestitu, omnique alia re. Deus enim cum in se s' m p c s s i m u s sitque ipsa simplicitas, ideoque unitas, primitas et causalitas rerum omnium, amat simplicia, et adulterinas mixtiones sive carnis, sive spiritus in suo cultu odit et vetat, inquit Theodoretus.

Unde symbolice, S. Cyrillus, lib. Vili De Adoratione, ait hac lege biformes mores velari. « Omnibus nobis in conversionis initio nulla virtus magis necessaria est quam simplicitas verecunda, » ait S. Bernardus. Ita S. Job laudatur quod fuerit vir simplex et rectus : « simplex, quia nullum lædere, imo prodesse desiderabat; rectus, quia se a nullo corrumpi permittebat, ait Beda, lib. I De Templo Salomonis. Hinc Sapiens, Prov. xi, 20 : « Abominabile, ait, est cor pravum, et voluntas ejus in his qui simpliciter ambulant. » Et cap. xx, 7 : « Justus qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet, » Simplex, ait S. Augustinus, homil. 2 in Joan., eris explicando te a mundo; implicando, duplex eris. » « Quid, ait S. Hieronymus, simplicitate divinius? quæ sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, et sua puritate contenta, non quærit alienum : nec abrodit, sed se de cæteris fingit : nec se in varias partes commutat, sicut astutia, quæ ut sit cauta, timet omnia, nec suis consiliis credit : versat ipsa suas sententias; simplicitas autem timere nil novit. » Et rursum : « Prudentia absque simplicitate malitia est, et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. » Hinc Christus ait : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut colubina. »

Audi et Gentiles. Cicero, libro I De Officiis : « Compendiaria, ait, via ad gloriam est, ut qualis quisque haberi vult, talis sit. » El libro De Amicitia : « Aperte odisse vel amare est magis ingenui, quam fronte occultare sententiam. » Seneca, epist. 10 : « Virtutem, ait, bona sequitur fide, qui se non exornat et pingit; sed idem est

sive ex denuntiatio videatur, sive imparatos et subito; veritas in omnem pariem sui semper eadem est. » Idem ad Neronem : « Nemo, ait, potest personam fictam diu ferre, ficta in naturam suam cito recidunt. » Idem in Prov. : « Malus, ait, ubi sa bonum simulat, tunc est pessimus. »

Tertia, vetuit Deus hanc seminum commixtionem in agricultura, « ad detestationem idololatricam, qua Ægyptii in venerationem stellarum diversas commixtiones faciebant, et in seminibus, et in animalibus, et in vestibus representantes diversas conjunctiones stellarum. Rursum, omnes hujusmodi commixtiones prohibentur ad detestationem coitus contra naturam, » inquit D. Thomas, 1 II, Quæst. CII, art. G, ad 9.

Tropologice, agrum non seres diverso semine, Tropoius id est, non docebis contraria divinis doctrinis in Ecclesia, inquit Isychius. Secundo, Radulphus. Diversum, inquit, semen seminat ecclesiastes, qui bona loquitur, et mala operatur; qui verbo trilicum spargit, sed exemplo peccati sementem discipulorum cordibus injicit.

Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. — Non ait, veste quæ ex duobus pannis consuta est : hæc enim non fuit vetita Judæis, inquit Abulensis, sed quæ ex duobus, puta lana et lino, contexta esset. Ita Chaldaeus, et ita explicatur hæc tarî 1) X Deuteronomio, xxvi, 11. Excipe ab hac lege vestes pontificis : hæc enim erant variegatæ, contextæ ex lino sive bysso, cocco, purpura et hyacintho. Imo Josephus asserit ea de causa laicis hic vetari vestem bilicem, puta ex lino lanaque contextam, ne scilicet ipsi vestirentur ut pontifex, sed veste, uti et statu, ab eo discriminarentur.

Tropologice Radulphus : Lana, quia crassior Tropoius, opus visibile; linum, quia subtilius est, occultam malitiam significat; vestem ergo ex lana et lino contextam induunt, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, Psalm. xxviii. Sic et S. Cyrillus, lib. VII De Adoratione, pag. 144: Figurate, ait, lex velat duplicitem, videlicet hominibus placendi cupiditatem, quæ ex duobus componitur studiis et voluntatibus, scilicet ex velle esso malum, et velle hominibus videri bonum. Similia habet Rupertus, lib. I in Deutor, cap. xviii, et Procopius in Deuter. xxviii, 11.

20. Etiam nudius. — Ita legendum cum Romanis, non nobilis, uti habent Plantiniana. Hebraice enim est naino nccheraphet, hoc est desponsata, id est desponsabilis viro : participia enim passiva apud Hebræos sæpe capiuntur pro nominibus verbalibus (1).

Vapulabunt ambo. — Hebraice, copulatio eis erit

(1) Sensus hujus vocis proprius esi empti, vel rendita, scii, viro, hinc desponsata. — solent enim Orientales a reddendo emendoque desponsationem dicere. Cf. Exod. xxi, 15. sequitur, et redimendo (influit, absol. hophal) non esi redempta (quæ non prorsus est redempta), aut cui libertas non est ciala (dato scii, libertatis libello, gratis.)

loris bubulis : hoc enim significat rmpZJ *Liceoret*, a npn *bacar*, id est *bos*, deducium. Ha Vatablus (I).
 Ven, 22. Et repropitiabitur ei, — ne cum puniat in hac vita, uti dixi cap. i, vers. 4. Et rursum «repropitiabitur ei,» per gratiam el infusionem charitatis, si vere contritus hoc sacrificium obtulerit.

Ven 13. 23. AUFERETIS PRËPUTIA EORUM. — J u b e t I I I C D e U S
 prinnar- nt arboruro fructus qui primis tribus annis ex iis
 icrnm nascuntur, quasi immundi abjiciantur, fructus
 per quA- vero quarto anno nati, Deo consecrentur, itaque
 demum fructus quinti anni censeantur mundi,
 d*if rae- quibus vesci liceat. *Præputia* ergo vocat primos
 trium aunorum fructus, uti explicant Hebra»;
 Prrputi* vocanlur h* præpulium, allusione ad circumci-
 ubonim sionem pueri. Sicut enim puer immundus erat,
 n,htl; donec in circumcisione auferretur ab eo præpu-
 tium, et abjiceretur : ita et arbores censebantur
 iromundæ, donec fructus trium primorum anno-
 rum circumcisi et abjecti essent : hinc hebraico
 hi fructus vocantur incircumcisi, id est immundi.
 Et S. Chrysostomus, semi. *De Ascensione Domini*,
 ubi ex hoc loco docet primitias, quæ a Deo expe-
 tuntur, esse fructum non imperfectum el imbe-
 cillem, sed validum el fortem. Ait enim : a Vide
 legislatoris prudentiam : fructum primum nec
 manducari permittit, no ante Deum quisquam
 eum percepisse videatur; nec offerri concessit,
 ne Deo immaturus offeratur; sed, Dimitte, ait,
 quia primus est, nec offeras, quia oblatione nec-
 dum dignus est.»

Car? Voluit Deus hac cærcmonia coli, perinde ac
 circumcisione puerorum, congruo tamen ad ar-
 borum naturam; nam earum fructus primi magis
 aquosi et indigesti, idcoque insalubres sunt pos-
 terioribus. Ita Abulensis (2).

f. Allegorico, lres primi anni fuerunt tria tempora
 prima, quibus adhuc lex impura, ulpote historic
 crassitudine pregravata* et umbram tanquam in-
 utilem corticem circumpositum habens. Hæc tria
 tempora fuerunt, quo Moses, quo Josué, quo Ju-
 dices profuerunt; deinde secutum est quartum,
 quo illustris Prophetarum chorus exortus est :
 tum fructus legis factus est sanctus et laudabilis,
 quia Christi adventus coeptus est prædicari. De-
 mum quinto tempore, puta Christi, facta est lex

(1) Proprie, *castigatio*, scu inquisitio /tat. Statuerunt
 Hebr.ei, ubi nulla certa pœnaest expressa, ibi flagellatio-
 nem innui. Sequitur, *quia non fuit manumissa*, eo quod
 necdum plenam nacia esset libertatem, et nuptiarum so-
 lemnia nondum celebrata essent. Ubi ergo nullum matri-
 monium verum, ibi nec adulterio locus, adeoque nec l'gi
 capitali in adulteros et adulteras latae, *Dcutcr.* cap. xxie,
 vers. 13, 24.

(2) Michaelis (Jus Mosaic. P. V, § 221) observat do
 hac lege, prudentiam œconomicam in ea cerni. Nam
 quum fructus priorum annorum non colligere licuisset,
 neminem floribus pepercisse, sed quemquam cos decer-
 verisimile esse; hoc ipsum autem meliorem ferti-
 litatem arboribus afferre, mehoresquo fructus in se-
 quentes annos spondere. Cf. ven». 25, ubi hebr. est, *ad*
addendum, scu augendum *vobis protentum suum*.

esui apta, utilissima et purissima per Christi Evan-
 gelium. Ita Cyrillus, lib. VIII, pag. 167.

Tropologico, S. Gregorius, l b. VIII Jf<oralium Tnpob.
 cap. XXXV : « Ligna, inquit, pomifera sunt opera
 virtutibus fecunda : præputia earum auferimus,
 cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, prU
 mordía nostrorum operum non approbamus, ne,
 dum accepta laus suaviter carpitur, fructus ope-
 ris intempestivo comedatur, » idque usque ad
 quartum annum quo Deo consecrentur, id est,
 dum mens in quadro posita et solidata, non sibi
 sed Deo bona omnia adseribero discat. Ita Ra-
 dulphus.

Poma quæ germinant, — quæ producant, sci-
 licet ipsæ arbores.

24. Quarto autem anno omnis fructus sanctifi- vers.24.
 cariti n laudabilis Domino.—Hebraicc, *quarto anno*
omnis fructus sanctitas laudum erit Domino, id est,
 quarto anno fructus consecrabitur Domino in lau-
 dem ejus, ut videlicet offeratur sacerdotibus, si-
 cut primilla et decimæ, et in eorum jus cedat;
 quarto ergo anno hosco fructus comedere pole-
 rant sacerdotes, non laici (3).

26. Non augurabimini, — non exercebitis ma- Vers.ee.
 giain, aut magicam divinationem (4).

Nota : Augurium dicitur quasi avium garritus,
 cralque ex avibus divinatio, caque triplex. Nam
 avium aliæ volatu, aliæ cantu futura prodicere
 putabantur : et illæ quidem præpeles, islæ osci-
 nes dicebantur. Erat et tertium genus ex illarum
 pastu, cum pullis gallinaceis c cavea depromptis
 esca porrigebatur; de quibus fuse Alexander
 ab Alexandro. Verum noster Interpres passim
 accipit augurium generalim, pro quavis divina-
 tione. Sic Joseph dicitur augurari solitus in suo
 scypho, *Genes*, cap. xliiv, vers. 5. Sic Latini su-
 binde capiunt augurium. Hebræum enim isnJ
nachas absolute significat divinare : cui affine est
 Cnb *lachas*, id est mussilavit, susurravil. Susur-
 ris enim et mussitationibus utuntur divini. Vani-
 tatem hujus artis agnovit M. Calo, qui aiebat se
 demirari quod non rideret aruspex, quoties aspi-
 ceret aruspice, sentiens totum hoc divinationum
 genus imposturam esse, qua populo fiebat fucus :
 solent enim inter se impostores ridere multitudi-
 nis stultitiam. Testis est Cicero, libro II *De Divi-
 natione*.

(3) *Laudes Dominis* sunt hic dies festi, et convivia sacri-
 ficalia, quia cuin laudibus et gratiarum actione celebra-
 bamur. Cf. *Jud* ix, 27.

(4) *Non comedetis cum sanguine*. Hebr. pro *cum* cstSjL
 quæ vox nullis videtur *accessionem* significare, ut in
 locis similibus *Ex.* xn, 8; *Num.* ix, 11; *Drut.* xvi, 3, hoc
 sensu, ne carnem *cum sanguine* (proprie *ad sanguinem*)
comedatis. Sed quum verba Ha intellecta non omni ca-
 ftant offensione, Maurer mavult interpretari, *ne come-
 datis super, in sanguine*, hoc est, carnem in sanguine,
 seu cruentam. Septuaginta legisse videntur DHH 1,1
montibus, habent enim iict Tûtêpiwv : qui sensus non est
 ineptus. Mos enim sacrificandi ac simul victimas edendi
 m locis excelsis et cœlo propioribus antiquisbimus est.

Oⁿ Nec observabit is somnia. — Hebraice csl pnp
lkbrnce oncrif qUOd Noster alibi, el Septuaginta hic vertunt :
| Oû* id est, *non augurabimini ex ani-*
bus; secundo, Rabbini et Oleaster vertunt, non
critis prasligiatores, ut *onen* alludat ad pp *ain*, id
csl oculus, et ad py *anan*, id est nubes, g. d.
« Oculos non nubilabitis præsligiis; » *tertio*, me-
lius Noster hic et Deul, xvm, 10, vertit : *Non ob-*
servabitis somnia; Hebræum enim pip *onen* varium
est el generale : significat enim oculis aliquid ob-
servare. Unde *meonenim* vocantur observatores,
sive temporum, sive astrorum, sive somniorum,
sive avium. Jam quia augurium, quod proprie
fit ex avibus, hic immediate præccssit, tempo-
rum vero et astrorum observatio sæpc est licita :
hinc noster Interpres prudenter cconsuit taxari
hic somniorum observatores et divinatores (quæ
superstitio tunc erat frequens et familiaris mul-
tis): *onen* enim recte somniis convenit, sive radi-
tamii cem py *ain* fid est oculus, spectes; somniacnim
inni tñ- sunt visa nocturna, quæ oculis animæ videntur,
Qtiæque somnians sibi videtur oculis corporeis
nates, cernere : sivo species radicem pp *anan*, id est
nubes; quod cnim nubes sunt in aere, hoc som-
nia et phantasmata sunt in anima (I).

Porro Gentiles mullum tribuisse somniis docet
Chrysippus, qui somnium sic definit : « Somnium
est vis cernens, el explanans quæ a diis homini-
bus significantur in somnis. » Quin et Cicero in
lib. I *De Divinat.*: « Cum, ait, somno sevocatus est
animus a societate et contagione corporis, tum
meminit præteritorum, præsenlia cernit, futura
prævidet; jacet enim corpus dormientis ut mor-
tui : viget autem et vivit animus; quod inulto
magis faciei post mortem, cum omnino o corpore
excesserit. »

Somnio. Vanitatem vero hujus superstitionis irridebat
chu Diogenes dicens : « Quæ vigilantes agilis, ea non
curatis; quæ vero dormientes somniatis, sollicite
perquiritis. Ad felicitatem enim vel infelicitatem
hominis non tam refert quid patiat in somniis,
quam quid agat vigilans. Ibi quoties aliquid
turpe committit, oportebat metuere deorum iram,
ac tristem eventum; non, si quid dormientibus
sil visum. » Testis est Laertius, lib. VI.

Heraclitus dixit, « vigilantibus unum commu-
nem esso mundum, sopitos in suum quemque
discedere; at superstitiosus ne vigilans quidem
communi cum aliis inundo fruilor, semper som-
niente cogitatione, p inquit Plutarchus in *Moral.*

Comicus dixit • a Cum dii nobis somnum dede-

(I) vHD proprie lignificai *omina ex serpentibus cap-*
tare, quod divinan .i genus apud populos antiquos non
iusoUtuin fuisse, ostendit Uochartus *ilirro*z. P. I, lib. I,
c ip. in. Deinde vero el de « llis divinationibus per omina
et casus <|iio m|uo fortuitos usurpatur. 'DDipn sb Aben-
Esra interpretatur, *ne ex nubium aspectu omina captetis*,
in quam opinionem propendet llusenmullerus. Gesenius,
qui hujus vocis primarium sensum censet esse *textit*, ver-
tit, *tectis*, scu *magicis artibus ne utamini*.

rint curarum et laborum dclinimentum, supersti-
tiosus sibi illum reddit carnificinam. »

Recte ergo Ecclesiasticus, cap. xxxiv, vers. 2 :
« Quasi qui apprehendit umbram, et qui perse-
quitur ventos : sic et qui attendit ad visa men-
dacia. Hoc secundum hoc visio somniorum; » et
vers. 5 : « Somnia malefacientium vanitas est; » et
vers. 7 : « Multos enim errare fecerunt somnia, et
exciderunt sperantes in illis. »

27. NEQCE IX BOTUXDUM ATTOXDEBm S COMAM. — Ve». 7.
Quia hoc, uti et sequentia, faciebant Gentiles, ut
palet *Jeremiæ*, ix, 26, et xxv, 23, ctcap. xux, 32,
præscitum Ægyptii, inter quos hactenus vixerant
Hebræi. Inde Vatablus sic exponit : Non atton-
debitis in rotundum comam vestram, Aegyptio-
rum sacerdotum more Quin el Radulphus asse-dâ nu-
ril Gentiles, cum se damonibus consecrabant,
capita sua in rotundum totundisse : ccn-ebant
enim deos gaudere figura rotondaci orbiculari,
nipote omnium capacissimael perfectissima. Hinc
Empedocles, rogatus quid esset Reus, respondit :
a Deus Cot circulus, cujus centrum est ubique, Deni ra
circumferentia nusquam, » quia scilicet nusquam orcuUl-
tei minantur Dei majestas et immensitas. Hanc sui
rotunditatem Deus in mundo, quasi in sui ima- «t bi-
gine expressit : cælos enim el elementa creavit
sphærica et rotunda.

Hac de causa veteres diis suis templa rotunda
ædificabant : sic rotundam ædem Numa Pompei-
lins Romæ consecrasse fertur Veste, quod eam-
dem esse terram, qua vita hominum sustentare- vit r>
tur, crederet, ut hac ratione dea sui simi i templo
coleretur : terra enim est rotunda. Sic Augustus uæpN-n
Cæsar, Agrippa nomine, omnibus diis templum
rotundo ambitu dedicavit, eaque de causa Pan-
theon appellavit, idque nunc B. Virgini dedica-
tum a rotunda forma quam relinet, nomen habet. carUaa*
Aristoteles testatur veteres gavisos esse diis lem-
pia rotunda dedicare, cujusmodi Romæ adhuc
mulla, vel magna ex parte diruta, vel a Christia-
nis in honorem Sanctorum instaurata visuntur.

Hac eadem de causa cum diis suis se devovebant,
cæsariem in rotundum attondebant : Gentiles enim
capillos suos diis, id est dæmonibus, dedicasse
tradit Lucianus in dea Syria m fine, Theodorelus
hic *Quast.* XXVIII, Cyrillus, lib. XVI *De Adoratione*,
et Athanasius vel potius Anastasias in *Quast.*
S. Script. Quæst. LXIV. Merito ergo idipsum Ju-
diéis hic velat Deus, g. *J.* Nolo vos, o Judæi, se-
qui Gentiles et dæmones, sed naturam potius et
dispositionem vultus, in capitis vestri attonsione,
voloque vos docere omnem, etiam in vestibus et
capillitio, munditiem et decentiam. Hinc et apud
Grecos nonnullos, circumtendero comam, in
proverbio erat, pro eo quod est ludibrio habere.
Nam ita stupidis et fatuis non sentientibus cir-
cumlonderi solet cæsaries, ludibrii causa. Unde
Lucianus in *Misanthropo* : « Sedebas, ait, cum
tibi cæsaries ab illis circumtonderetur. » Hoc
præceptum fuit cæremonialo, idcoque jam aboli-

tum esi : quare inepto illud torquent hæretici contra tonsuram monachorum, uti ostendit Bcl-
Sisct larminus, libro II *Dc Monachis*, cap. x1. Septua-
ginta vertunt : OiSi it git 'cit i wvne ix, / Jur., non
facietis *sisoen* cx coma vestra. Videntur Septua-
ginta vocem *sisoen* accepisse ab liebræo **fin**
tsitsit, id est cincinnus, uti patet *Esech.* vht, 3;
nam Suidas *sisoen* interpretatur xfogdcicv, id est
capillum plicatum; et Cyprianus, lib. III *Testimon.*
Teslimon. 83, *sisoen* vertit *cirrum*. S. Petrus, epísL I,
cap. in, vers. 3, *sisoen* videtur vocare vp/ôv
xfo, id est, capillorum plicationem, quod noster
Interpres vertit *capillaturam*; S. Paulus, I *Timoth.*
ii, 9, vocat nXífuaTa, id est intortos crines; Latini
vocant capillitium calamistratum, sive calamistris
in cincinnos reflexum.

Ciodoni Censent ergo Septuaginta cincinnos hic vetari,
et de iis accipi possunt llebræa, quæ sic ad ver-
çiu' / bum sonant : Non circulabitis, non facietis rotun-
dam, vel « non concinnabitis extremitatem capi-
tis vestri. » Ratio est, quia cincinnati et calamis-
trati capilli signum sunt mollis et effeminati
animi, ideoque viros dedecent.

Sint procul a nobis juvenes ut femina compti.

Sont d- Hinc illa gravis Archesilai sententia apud Plutar-
rhum, qui, cum videret juvenem castum, sed cin-
cinnatum, vocem fractam, el oculos ludibundos,
dixit : a Nihil interest, ait, quibus membris ci-
nedi sitis, posterioribus, an prioribus; » et Plau-
tus in *Asinar.*: a Quisnam istuc tibi credat, cinedo
calamistrate? » et Synesius apud Cælium, lib. XV
Antiquit, mi : « Nullus comatus, qui idem non
sit cinædus; » el S. Ambrosius, lib. III *De Virgin.*
« Cincinni, ait, non ornamenta, sed crimina sunt;
lenocinia formæ, non præcepta virtutis. » Cincin-
nos fuisse quasi titulum meretricium docet Cle-
mens Alexandrinus, lib. III *Pædag.* cap. in. Merito
ergo Tiburlius in Vita S. Sebastiani, Torquatum
cincinnatum, so Christiano nomine censentem
increpat; cumque ambo religionis causa judici
sisterentur, ac quæsilus do fide Torquatus res-
pondisset se esse Christianum : a Credisne, ait
Tiburlius, vir illustrissime, hunc esse Christia-
num, qui insui lenocinio moliendo, capitis fim-
brias admittit, etc.: nunquam tales pestes Christus
dignatus est habere servos suos. » Adeo sibi dæ-
mon in cincinnis placet, ul Cincinnatuli nomen
aliquando usurparit. Cælius, lib. Vili, cap. x,
eum se, el totam fere Italiam audivisse dc mulle-
utero loquentem, memoriæ prodidit, a Cin-
ciwo. cinnalulus dæmoni nomen crat; hac illo appella-
tione gestiens inclamanti repondebal : si de præ-
teritis aut præsenlibus sciscitareris quæ recondi-
tissima forent, responsa dabat mirifica; si dc fu-
turis, semper mendacissimus. » Ite nunc, adoles-
centes, ite, nobiles, capillos religate, inungite,
crispate, ile, nova gloria dæmonum, inferorum-
que deliciæ : vos ille amat, ad vestrum nouicn
exultât ac gestit : prostitute pudorem ac formam.

a Decalvabit aliquando Dominus verticem filia-
rum Sion, et erit pro crispanti crine calvitium. »
Isaïæ in.

Facessant ergo islhæc virorum opprobria, mas-
ante virtutis dedecora, nobilissimi sexus macula?,
libidinis testes, infamia) nota, atque ab equis cl
armis ad colum et pensa trudentur.

Audiant virgines illud S. Hieronymi *ad Deme-
triadem* : a Cincinnatulos pueros et calamistratos,
et peregrini muris olentes pelliculas, quasi quas-
dam pestes et venena pudicilte virgo devitet. »

Nec radetis bardam. — Barbam tondere non
crat vetitum Judæis, sed radere, superducta,
verbi gratia, novacula, ul fit in coronis quam
sacerdotes gestant in vertice; hebraico est : *Non
destrues extremitatem barbæ tuæ*; voluit enim Deus
in populo suo bardam, quasi virilitatis insigne
apparerè; barba enim virum significat. Inde Dio-
genes bardam se ideo gestare respondebat, ut se
virum esse subinde recordaretur; el Artemidorus
fllios tantum ornamenti patribus afierro dixit,
quantum ori barba decoris addit. Cynicus quo-
que apud Lucianum, tam deforme putat esse
ornatum barbæ auferre viris, quam leoni jubas
attondere (1).
Birbi
i^igo*
Jnfafe
r'H i,rJS
l a'
Barba
*ir@«
nU^ f0
leouem,

Laco quidam, interrogatus cur tam prolixam
aleret bardam, respondit : « Ut canos videns ni-
hil iis indignum in me admittam, » Testis est
Plutarchus in *Laconie.*, qui et ibidem addit Lacones
comam alero solitos, Lycurgi memorantes dic-
tum, qui comam formosis pulchritudinem au-
gere, deformes terribiliores reddere pronunlias-
set.

Theseum denique perhibent tondere bardam
nunquam voluisse, ul virtutem ipse suam eo pro-
uteretur indicio. Barba ergo *primo*, est insigne
yiri; *secundo*, virtutis; *tertia*, perfectionis, ait Isy-
chius; *quarto*, fortitudinis, inquit Eucherus;
quinto, sapienti», inquit Radulphus. Barbam ergo
reservare jubentur llebræi, ul etiam in vultus ha-
bitu, virtutis et sapienti» formam ferre videan-
tur. Excipiuntur ab hac lege leprosi jam mun-
dati; hi enim in legali sua purificatione omnes
corporis pilos radere debebant, juxta legem
Levit, xix, 9. Porro apud Christianos clerici non
radunt, sed tondent bardam, cx veteri ritu; mo-
nachi vero, quasi mundo mortui, raduni, licet
in diversis Ecclesiis hujusce rei diversus fuerit
mos. Vide Baronium, anno Christi 58.

Fallitur ergo, fallitque Marlinus Polonus in
Chronico, et Petrus dc Natalibus lib. IV, cap. I vii.
qui Anicelum Pontificem bardam æque ac co-
mam Clericis vetuisse scribunt. Nam in decretis
Aniceti, Î3 distinet, cap. *Clericis*, nulla barb e fit
mentio. Ex traditione enim Apostolorum est, ut
Clerici bardam alant, uti docent Clemens Alesan-

ti) Hebr. est, *ncc delebis*. Id est rades, *anguhtm*, id
est exiremain partem, *barber* (ua. Fortasse eliam hic
crat mos superstitiosus obcujus vicini populi.

drinns, lib. III *Padag.* cap. in, Cyprianus, lib. III *ad Quirinum*, Epiphanius, *hares.* 80, præterquam quod Apostolorum icones omnem dubitationem abstergunt. Clerici ergo uti coniam tondebant, ita barbam alebant. Hinc illa sanctio Concilii Carthaginensis IV, can. 44 : « Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat; » sic enim IcgilCodex Vaticanus M. S. Perperam ergo aliquis misopogon, ut barbam sacerdotibus eraderet, *radat* erasit, uti erasum est in decreto Burchardi, lib. II, cap. c lxxiv, et cap. v *Extrav. Devita et honest. Cleric.* Sane Sidonius Apollinaris, lib. IV, epist. 24 *ad Turnum Maximum*, olirn palatinum, nunc sacerdotem, ita pingit et celebrat : a Habitus viro, gradus, pudor, color, sermo religiosus; tum coma brevis, barba proluxa.

v«n. is. 28. Et sorra mortuo non incidetis carnem vestram. — *Deutr.* cap. xiv, 1, etiam vetatur depilatio capillorum : idque *primo*, ne nimio luctu Judæi prosequantur mortuos, sed potius spe resurrectionis luctui modum ponant. Pulchre et vere S. Hieronymus *ad Paulam* super obitu Dlæsillæ : a Cur, ait, dolemus quemquam mortuum? an ad hoc nati sumus, ut maneamus æterni? Abraham, Moses, Isaias, Petrus, Jacobus, Joannes, Paulus, electionis vas, et super omnia Eilius Dei moritur; et nos indignamur aliquem exire de corpore, qui ad hoc forsán raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus? lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem tartarus devorat, in cujus poenam æternus ignis æstuat. Nos quorum exitum angelorum turba comitatur, quibus obviam Christus occurrit, gravemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus; quia quamdiu hic moramur, peregrinamur a Domino, » etc.

Secundo, quia idololatrae, maxime Syri Judæi vicini, indeque ipsi Judæi, hæc faciebant in luctu, carnem quo incidebant, ut patet Hl *Reg.* xviii, 28(4). Idem de sacrificiis matris deorum testatur S. Augustinus, lib. II *Do Civit.* XXVII, et lib. VII, xxvi, ubi sic ait : « Credita est mater magna vires Romanorum adjuvare, exsecando virilia virorum; unde et sacerdotes ejus festo profundeabant se sanguine, incidentes carnes brachiorum : summus autem sacerdos amputabat sibi virilia, in honorem primi sacerdotis istius dcæ, dicti Alis. »

Audi et de Scythis Herodotum, lib. IV : a Scy-

(1) *iiæque figuras*, etc. Quas egregie descripsit Prudentius, Hymn. 10 vnpl ovtsxvuv :

Qnld cum ucaudns accipit ipliragitiu!
Acni minutu ingerunt f rmcibui,
Ilii membra pergunt urere, utque igniverint.
Quamcumque partem corporii fervent noti
Stigmavit, hanc lie consocralam predicant.

Nimirum hisce characteribus so quasi servos Numinis profitebantur, cujus singularem characterem gerebant. Sic referente scriptore tertii Machabæontm libri, non procul ab initio, Ptolomæus Philopator jussit Judæos, qui ad idola defecerant, *descriptos signari igne in corpore, insigni Bacchi hedera (otio).*

thæ,ait,in funere regum aurem decidunt, eri- id«oii-
nem circumtondent, brachia circumcidunt, si- !'*,
nislratn manum sagittis trajiciunt, » Luctantis eidUunt
quoque de suis Syris (fuit enim ipse Syrus) ila «nie*
ait lib. *Dc Dea Syria : a* Certis notis compungun- “ol*
tur omnes, alii quidem in vola manus, alii in
cervice; cl inde est quod cuncti Assyrii notas
inustas habent. » Idem libro De *Luctu*, meminit
dilaniationis comæ, et cruentationis genarum in
luctu. Sic et Virgilius, IV *Æneid.*, loquens de Anna
Didonis mortem deplorante :

Unguibus ora soror fœdans el pectora pugnis.

Et Ovidius, lib. III *Trist.* eleg. 3 :

Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos;
Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.

Et Servius in III *Æneid.* sic ait : a Varro dicit mulieres in cxcquiis et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisficiant. > Quocirca id vetitum fuit *Leg.* xn *tabui.*, ubi, teste Cicerone, lib. H *De Legibus*, hæc erat sanctio : « Muliebres genas ne radunto. » Insuper capillos in luctu solvisse et laniasse, docet Ovidius, lib. VI *Metamorph.* fabula 7 *De Philomela* :

Mox ubi mens rediit, passos laniata capillos.

Et Tibullus, lib. I, *eleg.* i :

Tu manes ne txde meos, sed parce solutis
Grinibus, cl teneris, Delta, parce genis.

Clare vero Cicero, *Tuscul.* Ili : « Ex hac, ait, opinione sunt illa varia et detestabilia genera lugendi, pædores muliebres, lacerationes genarum, pectoris, capitis percussiones. Hinc ille Agamemnon Homericus, et idem Accianus, scindens dolore identidem intonsam comam. In quo facetum illud Bionis : Perinde stultissimum regem in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio mceror levaretur, « cum potius vulsione dolore augeatur. Audi et Plutarchum in *Consolatoria ad Apollonium* : « Barbarorum, inquit, nonnulli corporis partes abscindunt, nares scilicet et aures, reliquum quoque corpus plectentes. »

30. Sabdata mea custodite. — Sabbatum hic Vf*10 quodlibet festum significat per synecdochen : erat enim sabbatum omnium festorum maximum.

Et Sanctuarium meum metuite, — *q. d.* Tabernaculum et templum meum reveremini, tum ne immundi irreverenter eo accedatis, tum no curiose illud scrutemini, neve ulterius illud ingrediamini quam a me præscriptum est : non enim poterant laici ingredi Sanctum, imo nec atrium sacerdotum. Est hæc alia lex a præcedenti do sabbatis.

31. Non declinetis ad magos. — Hebraice *ad Veri. H pythones*, qui daemonem habent familiarem, maxime ventriloquum. Hi enim vocantur D131X *obot*, ab nix *ob*, id est utre, eo quod ex cormn ventre, quasi ex utro voce confusa loqueretur

dæmon (1); quos Gricci vocant ivripcaávn̄t; id est, *ex intestinis vaticinantes*, inquit Theodoretus, Qu/rst. XXIX; unde et Septuaginta hic et alibi cos vocant id est tenfn/oguos.

Nec ad auiolis aliquid sciscitemixi. — Anoh proprie vocantur, qui ex victimis immolatis divinant. Ars hæc primo inventa est a quodam qui Teges vocatus, quem ferunt inter arandum de terra prosiliisse, teste Lucano, lib. I *De Bello civili*, et Boccacio, lib. I *De Geneal. deorum*. Hujus rei etiam meminit Jus Canonicum 24, *Quæst. V*, cap. *Episcopi*. Pro *ariolis* hebraice est D'JJFP *iido-nim*, id est *divinis*.

Ven.» . 32. Hoxoba pebsomam sexis, et time dominum,—

Mnnit- f, J. s̄i «enes non times, time saltem Deum, et wrt b> propter timorem Domini senes honora : jubet noriDAi. cnim hic Deus cos honorari. Idque primo, quia ob M juvenes gerere se debent cum senioribus, tan- rriHu. quam discipuli cum magistris ; at magistrorum est sedere, discipulorum cis adstare et auscultare. Unde Theodosius Imperator jussit filios suos adstare coram Arsenio, magistro suo.

SecoDdi. *Secundo*, quia, ut ait Aristoteles, lib. IX *Ethic*. cap. n : «Omni seniori honor pro ætate reddendus est, assurgendo, et sessione cedendo, » etc. Idem docet Idato, dialog. IX *De Legibus*, et Cicero, lib. I *De Offic.* : « Est, inquit, adolescentis majores natu vereri. »

Tertia. *Tertio*, quia in senibus præler excellentiam ælalis, est excellentia experienti®, et prudenti® ex ætate longiore. Hinc senes olim regebant rempublicam et a senibus nomen accepit senatus, perinde ac t̄t̄t̄ apud Spartanos qui erat magistratus regi assidens. Unde S. Thomas ait senectutem esse signum virtutis, ideoque honorandam, licet quandoque virtus deficiat. Hinc Chaldæus, pro eo quod nos habemus, *coram cano capite consurge*, vertit, *coram eo qui doctus est in lege consurge*.

Omni. *Quarto*, quia omnes pene nationes instinctu natur® senes honorarunt. Spartani, teste Plutarcho, in theatro venientibus senibus consurgebant omnes, et cos sessum recipiebant. Romani adolescentes in curiam deducebant seniores, extra curiam cos præstolabantur, ut domum reducerent. Audi Juvenalem, *satyr.* 13 :

Credebant hoc grande nefas et morte pium,
Si juvenis vetulo non assurrexerat.

Hispanis hæc vox *senior*, nonnihil detorta in *senior*, et Italis in *signore*, significat *dominum*. De

(t) Aliter Drach • Quod incantator donnone fatidico ob*c mb, quasi *uter*, *tcu* vas et vagina hujus Pythonis cwe vMebittir.

Essenis ait Philo : « Reverentia erga seniores et cura talis est, qualis esse potest germanorum liberorum erga párenles. »

Quinto, quia senes sunt instar parentum, Deum- Qulau. que parentem omnium repræsentant. Unde Teleclus, rogatus quare Spartani juniores senioribus assurgerent, respondit : a Eo id fieri, ut assucti hoc honoris deferre alienis, tanto magis venerentur parentes. » Testis est Plutarchus in *Lacon*.

Sexto, quia, ut ait S. Basilios, lib. *De Abdic. Sexu. rerum*, si honores senes, « ob istam animi tui submissionem, gloria te afficiet Deus; » atque, ul ait Isychius hic, faciet, cum senueris, ut eadem reverentia tibi a junioribus rependatur : si negligas senes, pœna talionis te senem puniet, ut a junioribus quasi delirus contemnaris.

33. Si habitaverit advena, — puta circumcisis Veri. 33. proselytus, de quo cap. sequenti vers. 2.

33. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, vers. 35. in regula, — qua scilicet aliquid mensuratis, qualis est ulna, *q. d.* Justa mensura utimini in mensurando (2).

36. /Equa sint pondera. — Hebraice *cequi sint lapides*; olim enim lapidibus utebantur pro ponderibus : undo *Prov.* xvi, 11, hæc pondera vocantur *lapides sacculi*, non sæculi, uti quidam perperam legunt.

Justus modius.—Hebraice, *justum sit epha*. Epha continebat tres modios : verum noster Interpres pro *epha*, usitatum et commune apud Græcos et Latinos inensur® nomen, puta *modium*, substituit; pari modo pro *a* roquusque sextarius, » scilicet sit, hebraice est, *æquum sit hin*. Hin autem Judæoium erat mensura continens 12 sextarios. Verum quia apud nos non est mensura una, qu® illi Hebræorum respondeat, hinc apposito Interpres pro *hin* supposuit sextarium. Hæc enim mensura nobis est notissima : tantum enim vult dicere et præcipere hic Deus, ut justa mensura utantur Debrai tam in liquidis, quam in aridis; sicut enim hin et sextarius liquidorum, ita et epha et modius aridorum erat mensura.

Scribunt Hebræi cum qui injustis utitur mensuris et ponderibus, quinque scelerum et malorum causam esse. *Primo*, polluit terram. *Secundo*, violat sive profanat nomen Dei. *Tertio*, facit recedere majestatem, gloriam et præsentiam Divinitatis. *Quarto*, in gladium cadere facit Israel. *Quinto*, efficit ut in exilium ejiciatur ex terra ipsorum.

(î) *Uenswra*, cava scilicet, qua sicca, ut legumina, et liquores, ul viuum, oleum, metiri soleat.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Decernitur pana mortis, puta lapidationis, idololatriis, consulentibus magos, maledicis in parentes, incesta et præposterae libidini; hæ ergo leges suat judiciales et capitales.

1. Loculusque est Dominus nd Moysen, dicens : 2. Hæc loqueris filiis Israel : Homo de filiis Israel, et de advenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur ; populus terra) lapidabit eum. 3. El ego ponam faciem meam contra illum ; succidanone eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, et contaminaverit Sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. 4. Quod si negligens populus terræ, et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit d.; semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere : 5. ponam faciem meam super hominem illum, et super cognationem ejus, succidamque et ipsum, et omnes qui consenserunt ei ul fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. 6. Anima, quæ declinaverit ad magos et ariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui. 7. Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. 8. Custodite præcepta mea, et facite ea. Ego Dominus qui sanctifico vos. 9. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur : patri matrique maledixit, sanguis ejussit super eum. 10. Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugo proximi sui, morte moriantur et moechus et adultera. 11. Qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo : sanguis eorum sit super eos. 12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt : sanguis eorum sit super eos. 13. Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur : sit sanguis eorum super eos. 14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est : vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. 15. Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur : pecus quoque occidite. 16. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo : sanguis eorum sit super eos. 17. Qui acceperit sororem suam, tiliam patris sui, vel filiam matris suæ, et viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati : occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam. 18. Qui coierit cum muliere in iluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. 19. Turpitudinem materteræ et amitæ luæ non discooperies : qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam. 20. Qui coierit cum uxore patruï, vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum ; absque liberis morientur. 21. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit; absque liberis erunt. 22. Custodite leges meas, atque judicia, et facite ea, ne et vos evomat terra quam intraturi estis et habitaturi. 23. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, et abominatus sum eas. 24. Vobis autem loquor : Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæredilalem, terram fluentem lacte et mele; ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a cæteris populis. 25. Separate ergo et vos jumentum mundum ab immundo, et avem mundam ab immunda; ne polluali, animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis quæ moventur in terra, et quæ vobis

ostendi esse polluta. 26. Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ; ego Dominus, et separavi vos a cæteris populis, ut essetis mei. 27. Vir, sive mulier in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent cos : sanguis eorum sit super illos.

Verfet. 2. Homo de nuiſ Israel et de advenis, — puti de Gentilibus convertis ad judaismum et circumcisis: hi enim per circumcisionem transierant in legem et Ecclesiam Judæorum, ac consequuntur omnibuspræcoplis cæromonialibus et judicialibus Judæorum obligabantur. Ita Abulensis.

Populos terræ (plebs) (I) lapidant eum.

V rs. 3. 3. SUCCIDAMQUE EUM DE MEDIO POPULI SUI. — Si videlicet iudices eum plectere el lapidare neglexerint (ut sequitur), tunc ego quasi vigil ultor casuali morte cum plectam el succidam. Vide dicta cap. xvn, 40.

Eo QUOD DEDERIT DESUMINE SUO MOLOCII, ET CON* TAMINAVERIT SANCTUARIUM MEUM (tllis Child labCT-naculum el templum meum habuit ul contaminatum, illudquo vilipendila el gravem injuriam et ignominiam illi irrogavit, dum abeo ejusque cultu ad Moloch et Topheth se convertit), ac pol-luerit nomen sanctum meum, — nomen Dei dando ipsi idolo Moloch. Quantum peccatum sil profanare nomen Dei, docent Hebræi hisce duobus axiomatibus : Primum : « Quicumque violat nomen Dei in occulto, de illo pœna sumetur in propatulo. » *Secundum* : « Alia peccata corumque puni-tio suspenduntur per poenitentiam et diem ex-piationis; in quocumque vero inventa fuerit vio-latio nominis divini, poenitentia, dies expiationis el castigationis suspendunt, mors vero expurgat. »

Vtrs 4. 4. Quod si negligens populus terre. — Repetii, explicat el inculcat id quod dixit vers, proceed., <]. d. Quod dixi, a succidam eum, » intellige si populus cum punire neglexerit: tunc enim ego id non negligam, sed succidam eum. Ita Valablus.

Ver*, e. g. Anima (homo) quæ declinaverit ad magos et ariolos, — Hebraice, *ad pythones et divinos*. Vide dicta cap. xix, 31.

Er fornicata fuerit cum eis, — eis adhaeserit, cl per consequens dæinoni, me vero Deo el aniline sponso relido.

Vtn. b. g. ego Dominus qui sanctifico vos, — qui jubeo el volo vos esse sanctos : ponitur enim hic verbum reale pro mentali, juxta *Can. II*.

Ven. s. g. Qui maledixerit patri, sanguis ejus sit super eum. — « Sanguis, p id csl realus cl pœna sanguinis, hoc est mortis quam meruit, 7. d. Sua culpa pereat, cl morte puniatur per judicis sententiam.

v»ri 10 |Q Morte moriantur et moechus et adultera. recal- — Statuitur hic in adulteros pœna mortis, nimirum *. | lipulTtionis, uti exprimitur Deuler. xxii, 23 el 24. tei d Pœna enim lapidationis quæ in dantes semen BUloU Moloch sancitur, vers. 2, nipote primo loco po-

ti) Populares ejui, rive populus ejus regionis, in qua habitaverit.

sita, ad alios sequentes casus, et consequenter ad fait in adulteros hos referenda videtur, co quod alia alalie-deinceps non apponatur nec exprimatur, uti cl i-rius ostendam vers. ull. El hoc est quod Jud ri de adultera dicunt Christo, *Joan*, vin, ̂ : « In lege Moses mandavit nobis hujuscemodi lapidare, » Idem palet *Ezech. xvi*, 38, júnelo cum vers. 40. Idque diserte docci Hieronymus Prado ibidem (2).

II. Qui dohmiit .it cum noverca sua, it remua-ver», n. vehit ignominiam PATnis sut. — Turpitudine enim noverca; esi turpitudine patris; per matrimonium enim facti sunl quasi una caro. Vide dieia cip. xviii, 8.

Sanguis, — pœna sanguinis, id est morii, uti dixi vers. 9.

II. Qui supra uxorem hliam, duxerit matrem ven.ii. EJUS, SCELUS OPERATUS EST, vms (3) ARDER!r CUM eis, — puta cum filia cl matre quas duxit, si videlicet utraque consenserit ut altera superinduceretur, vel si simul illi nupserint : nam si un i prius nupta repugnassol Fecundo matrimonio, cum matre vel lilia ineundo, insons erat, nec purtiri poterai. Incendii pœna slatuîtur huic incestui, inasini cum aliis etiam gravioribus criminibus statuatur uatniur tantum pœna lipidulionis, quia magis ad hunc incestum proclives erant Judei: unde ille cis graviore pœna interdendus erat.

Audi Gentiles virgines, que incestum vindica- incwtns runt per parricidium : tragoediam narrat ex Aris- vindica-tide Plutarchus in *Parallelis* : a Romee, ait, cum lp'rl^r celebrarentur Liberalia, Arunlius, qui ab ortu diam, fuerat abstemius, vim Liberi despiciatui habuit. A quo iu ebrietatem conjectus, fdi.esuæ M dulünæ virginitatem perviin eripuil. Ea ex annido violatore agnoscens, majus letale sua facinus meditata, patrem inebriavit ac coronavit; adducluinquæ ad aram fulminis, illacrymans interfecit eum qui sure virginitati insidias struxerat, » Addit Plutarchus similem, imo duplicem tragoediam : «Cyanippus, ait, Syracusanus ebrius filiam Cyanem compressit, l'oste oborta, cum Apollo Pythius respondisset incestum hominem esse diis aver-runcatoribus m doruin immolandum, Cyane sensum oraculi alios fallentem percipiens, crinibus

(2) Priori hujoi vers, parte Moses hoc vello videtur : Omne adulterium supplicio mortis dignum est, non solum illud, quod cum uxore hominis non'cognali commilliur, sed hoc cium, quod cum ux >re cognati patratur. Non enim sentiendum e t, inter cognatos exceptionem locum habere, quia amicorum omnia sint communia, et injuriam ejusmodi nullam esso, animoque æquo ferendam.

(3) Vox *vicus* neque in hebraao, neque in antiquis ver-fiiionibu? repentur. Itaque Allioli censet istiusmodi facinoris reum prius lapidatum fuisse, deindo ad infamiam flammis traditum* Cf. *Joseph*, vu, 15, 25.

arreptum patrem protraxit, ac cuñ seque insuper jugulavit. n. Addit tertiam do Valerio, qui cum lilia, aliam putans, congressus, re cognita, se præ moerore do precipilio dejecit. Item quartum: «Papirius, ait, Romanus Canuliamsororem amore victus gravidam fecit. Papirius Tolucer pater, re cognita, gladium filiæ misit; ea se confodit, idem-qtie fecit Romanus.» Pari modo: «Macareus, ait, cum sorore corpus miscuit; ea, cum puerulum peperissel, pater misit ei ensem ad nixandum prolem: illa hoc impium rata, interfecit seipsam.»

Vrn. n. 17. Qui acceperit sororem suam (etiam ex altero tantum parente; hoc enim est quod sequitur) FILIAM PATRIS SUI, VEL FILIAM MATRIS SUB, ET VIDERIT TURPITUDINEM EJUS, Ctc., OCCIDENTUR, — quia ista demonstratio membrorum horum inhonestissima est, et prelude ac incitamentum ad copulam. *Secundo*, recte S. Augustinus, *Quæst. LXXII*, -n viderit explicat per tetigerit et concubuerit. Precedit enim: «Qui acceperit;» et sequitur: a Eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint; » quæ phrasis passim hic et cap. xvm, non solum aspectum, sed et congressum significat. Vide dicta *Exod. XX*, 18.

Portabunt iniquitatem suam, — iniquitatis suæ pœnam, scilicet lapidationem et mortem.

vcn. is. 18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, IPSAQUE APERUERIT FONTLM SANGUINIS SUI (id est membrum genitale, per quod sanguis menstruus linit), interficientur ambo, — quia hic congressus est inhonestus et proli noxius. Nota: Congredi enim cum menstruata, non videtur ex solo jure nature trahi grava esse malum et peccatum, ut proli generandæ ita noxium, ut morte plectendum sit. cñ. ci. pñje Theologi graviores (licet aliqui contrarium nuore. l. sentiant) docent jam in lege nova non esse mortale peccatum, si maritus congrediatur cum uxore in menstruis constituta. Ita docet Navarras, cap. xvi *Enchirid.*, num. 32; idem docent D. Antoninus, Paludanus, Abulensis, Soto, Cajelanus et alii quos citat et sequitur Thomas Sanchez, lib. IX *De Matrimonio*, disput. 21. Inde sequitur congressum cum menstruata Judiæis hic velari tam severe, lege non tam naturali quam positiva et cæremoniali, perinde ac eadem vetitus fuit eis esus adipis et sanguinis sub pœna mortis, cap. vu, 21 et 27. Pari ergo modo menstruale et congredienli cum ea intentatur hic pœna mortis, non tam ob prevaricationem legis naturalis, quam cæremonialis ita rigide hanc immunditiam velantis, eo quod Deus vellet Judæos corpore esso purissimos.

Dices: Si hæc lex est cæremonialis, cur ergo ponitur hic inter alia naturalia præcepta?

Despondeo: Quia hæc omnia congressum et libidinem spectant, et quia congressus hic cum menstruata juro natone malus est et vetitus, ac peccatum saltem veniale; accedente vero hoc precepto Dei positivo, eral peccatum mortale; nec mirum naturalo præceptum cum positivo

permisceri: sic enim hæc præcepta permiscentur cap. præcd., *Exod.* vers. 20, et alibi.

19. Qui noce fecerit, ignominiam carnis sub (con-ver), n. sanguineæ suæ, pula matei teræ vel amitæ, ut patet ex Hebreo et Chaldæo) ncdavft.

20. Cognationis sub, — patruī scilicet vel avunculi, uti precessi!

Absque uberis morientur. — Hebraice est, *orbi morientur*, g.d. Ili incestuosi non sinentur in hoc sedere permanere, donec liberos habere possint, sed statini ut scitum fuerit, per judicis sententiam occiduntur. Hoc enim significat «portabunt iniquitatem suam, id est poenam iniquitatis sue, scilicet mortem; quod versu et casu sequenti, ubi pariter dicitur: «Absque liberis erunt,» pari modo repetendum est; tam enim illi incestui quam huic decernitur pœna mortis, idque tati n, ita ut proles quam quaerunt ex eo, non sinatur concipi, jla Abulensis. Cui aride videri hic Deum peculiariter incestuosispœnam orbitalis intentaro, quasi ipso peculiari sui providentia facturus sit, JtJ ne ex tali incestu proles succrescat. Sic enim et ulc-hodie tales illiberos manere sæpe experimur, ideinque se experlum esse assent S. Gregorius, ad interrogationem S. Augustini Anglorum Episcopi, cap. vi.

Aliter S. Augustinus, Radulphus et Cajelanus explicant io *al.sjue liberis erunt, q. d.* Si qui cis nab fuerint filii, spurii reputentur, non filii, et nullo jure parenti succedant.

21. Rem facit illicitam. — Hebraice *mj nidda*, vtn.ii id est fugiendam, aversandam, abominandam.

23. Nolite ambulare in legitimis nationum (jn Ven.ii. ritu vivendi Gentium) quas ego expulsurus sum ante vos, — coram vobis, in terram eorum, puta Chananæam, subintrantibus.

21. Terram fluentem lacte et melle, — terram v. fertilissimam; est hyperbole.

23. Separate ergo et vos jumentum (animal vel pecus, lia Hebraea et Chaldæa) mundum ab immundo. — Vide de hic animalium distinctione dicla cap. xi.

Ne polliat is (parlim per inobedientiam, partim per irregularitatem legalem) animas vestras, — id est vos ipsos.

26. Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Vera. n. Dqminus. — Loquitur hic Deus omnibus Israëlites, non solum sacerdotibus, sed et laicis. Pie hanc sententiam pertractat Adamus Sasbout, *homil.* I et 2, cainquo in prima laicis, in secunda sacerdotibus adaptat.

Nola: Sanctus hebraico vocatur *cnp cados*, id est segregatus ab usibus profanis, et Dei cultui destinatus et quasi consecratus, qui proinde purus a vitiis, castus, incontaminatus et purus a sordibus esse debet. *Secundo*, sanctus greco dicitur <xp:, vel tau;. Orígenes ápo; dici pulal quasi áyñ, id est *sine terra*. Verum a. privativum, id est *sine*, caret aspiratione quæ est in ápo;. Quare melius alii <p-« el í:it; deducuu. ab£(qx«t, id est

colo, veneror, quasi dicas: Ob virtutem et puritatem colendus et venerandus. *Tertio*, Latini *sanc-tus* deducunt a sancio, quod a sanguino dicitur, eo quod mactate hosliæ sanguine fœdera solerent sanciri, id est confirmari. Unde Servius explicans illud *Æncid.* XII :

AqJu l hxc genitor, qui fœdera fulmine sancit :

«Sanctum, ait, dicitur, quasi sanguine sancitum et consecratum. » Unde et *sanctio* vocatur lex, qua violentibus pœna proscribitur. Ilinc sanctum dicitur quod religiosum est, ita ut violari non liceat. Sanctum ergo primo dicitur, quod purum est et impollutum. Unde Virgilios, lib. XII *Æncid.* : «Sancta, ait, ad vos anima, atque istius nescia culpae descendam, » Et : a Tuque, o sanctissima (idest purissima) conjtix. » *Secundo*, quod religiosum est et divinum, ideoque inviolabile. *Tertio*, quod firmum est et perpetuum. Indeenim fœdera sanguine sancita habebantur sancta, quod ea usque ad sanguinem et mortem rata et firma, sancte et inviolabiliter essent conservanda.

fiuco Sic ergo Judæi, cl multo magis Christiani, com-
mm ram Deo sancti in omnibus actibus et moribus
»*** esse debent ; sancti, inquam, juxta omnia etyma
omnesque modos jam dictos. Tam enim Judæis
a Mose dicitur Erud. xix, 6, quam Christianis a
S. Petro, *epist.* I, cap. n, 9 : « Vos genus electum,
regale sacerdotium, gens sancta, populus acqui-
sitionis. » Sic Christus est Sanctus Sanctorum,
Daniel. IX, 14. Sic sanctissima, id est purissima
fuit B. Virgo Deipara. Sic ait David, *Psalms*, uxxxv,
2 : « Custodi animam meam, quoniam sanctus
sum. » Sic *Jcrem.* i, 3, dicitur : « Antequam exires
de vulva, sancificavi te. » Sic S. Joannes Baptista
sanclificatus fuit in utero, qui ut hanc sanctitatem
illibatam lueretur, secessit in eremum, «nc levi
saltem maculare vitam famine posset, » Sic virgo
est sancta, id est pura, corpore et spiritu, I Cor.
vu. 34. Sic sancte, id est caste fuerunt S. Agnes,
Lucia, Agatha aliæquo sanctæ virgines. *Secundo*,
sancti, id est a mundo separati, Deoque devoti et
consecrati fuerunt S. Eremite, Religiosi, Sacerdo-
tes. *Tertio*, sancti, id est obpietatem et virtutem
venerabiles, fuerunt S. Patriarchæ, Prophclæ, Epi-
BCopi tt Dodoics. QMI h. SPÜCîjbl l t j'20 fideles

usque ad mortem, fuerunt Apostoli et Martyres.

27. Lapidibus obruent eos. — Probabiliter censet ^{Vers. 27}
Abulensis pœnam hanc lapidationis ad omnes ^{l'œna h}
casus et crimina hujus capitis (excepto illo incus-
tus vers. 11, ubi pœna alia, scilicet ignis, assig- omne»
natur) perlinere, eo quod lapidatio hic ponatur
et exprimatur, tam initio capitis, quam in fine, m «-
Unde videtur omnes rotaros casus medios (in tc..drod«
quibus proinde certum supplicii genus non ex- ' L
primitur) quasi compendio complecti; idque con-
firmatur ex vers. IO, collato cum *Joannis* vin, 5,
ubi adultero juxta legem Mosis dicuntur esse la-
pidandæ. Nec id mirum; omnes enim hi casus,
et crimina enormia sunt, ita ut duram lapidatio-
nis pœnam mereantur.

Nam in minoribus criminibus commune sup-
plicii genus, ubi aliud non exprimitur, fuisse
suspendium, sive crucem censet Abulensis, id-
que innuitur *Deuter.* xxi, 22. Verum hæc senten-
tia parum est probabilis : crux enim enormium
tantum criminum pœna apud Judæos luisse vi-
detur; nam *Deafer*, xxi, 23, dicitur maledicius a
Deo suspensus. Unde Judæis summe execrabilis ordina-
erat crux, et crucifixi; ideoque eodem die terra
conteggi debebant et sepeliri. Ilinc et Christus e>t 7/7,?'
crucifixus, ob summum erucis tormentum, pari- apni
ter et infamiam; hoc enim est quod Judæi di-
eunt *Sapient.* II : a Morte turpissima condemno- u'7
mus eum. » Vide Janscnium in cap. cxliii *Concor-
dici Evangelices.*

Verius ergo est minorum criminum commune ordina-
supplicium fuisse gladii aut securis, licet id nus- d">>J'
quam in lego vet ri expressum et decretum inve-
niamus; hoc enim mortis genus levissimum est, gbdhi«
et plurimis gentibus usu receptum : et sic Joan- «macu-
nes Baptista ab Herode decollatus est. Denique r'J
notat Carolus Sigonius, l b. VI *De Depublica llebr.*,
cap. ult., lege vetóri hæc supplicia decreta inve-
niri, mulclam, talionem, verberationem, exi- Suppli-
lium, venditionem et mortem; mortis autem tria c^,
tantum genera, scilicet lapidationem hic, com-«jllB L
buslioncin vers. 14, et crucifixionem *Deuter.* xxi. quot?
Sic apud Romanos octo pœnarum genera in le-
gibus contineri Tullius scripsit, scilicet damnum,
vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium,
servitatem et mortem; inquit Isidorus, lib. II *Ebjm.*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sancit Deus ut sacerdotes abstineant funeribus et planctu, imo ut pontifex nec patrem nec matrem plangat; secundo, ut pontifex non ducat uxorem, nisi virginem et nobilem, vers. 13; tertio, ut sacerdotes careant maculis, id est vitiis corporis, vers. 17.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos : Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum, 2. nisi tantum in consanguineis ac propinquis, id est, super patre et matre, et filio et filia, fratre quoque, 3. et sorore virgine quæ non est nupta viro, 4. sed nec in principe populi sui contaminabitur, o. Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. G. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus : incensum enim Domini, et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt. 7. Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata esta marito, quia consecrati sunt Deo suo, 8. et panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos. 9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur. 10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet; 11. et ad omnem mortuum non ingreditur omnino, super patre quoque suo et matre non contaminabitur. 12. Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sancta unctionis Dei sui super cum est. Ego Dominus. 13. Virginem ducet uxorem; 14. viduam autem et repudiatam, et sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo; 15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ, quia ego Dominus qui sanctifico eum. 16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 17. Loquere ad Aaron : Homo de semine tuo propter familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, 18. nec accedet ad ministerium ejus : si cæcus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, 19. si fracto pede, si manu, 20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. 21. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; 22. vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario, 23. ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, et contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico cos. 24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, et ad filios ejus, et ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

Vert. I. I. LOQUEHB AD SACERDOTES FILIOS AARON; — loquere ad iniores sacerdotes : nam pontifex neminem omnino, ne patrem quidem poterat plangere, uti dicitur vers. 10, quod tamen hic permittitur minoribus sacerdotibus.

Ne CONTAMINETUR SACERDOS IN SIORTIUS CIVIUM suorum, — q. d. Caveat sacerdos ne immunditiam legalem contrahat tangendo cadaver, aut curando funus, aut illud sequendo, aut luctum faciendo, aut domum mortui ingrediendo.

In mortibus. — Hebraice, *super anima*, id est su-

per cadavere; Chaldæus, *super mortuum* : anima enim hic per antiphrasin vocatur cadaver inanimato. Aliam hujus nomenclaturæ rationem dat S. Augustinus, *Quast.* LXXVIII : « Nomen, ait, psmn rectricis animæ etiam corpus accepit anima des- 'l 'x'r titulum, quoniam reddendum illi est in resurre- "zuw.* (ione; sicut ædiüeiū quod appellatur ecclesia, etiam cum inde exierit ecclesia, qui homines sunt, nihilominus ecclesia dicitur, » per metonymiam.

Civium suorum. — Cives suos hic plangere vota-

tur sacerdos; ergo nullo magis alienigenas et extraneos plangere ei non licebat. Ratio hujus legis est, *primo*, quia sacerdotum erat tractare divina, et ministeria sanctuarii obire, ac proinde eos longissimo abesse decebat ab omni funerum et mortuorum communicatione, impuritate ac irregularitate: illorum enim vetus sanctitas et puritas corporalis erat; jam inter corpora impuris ma sunt cadavera, ulpote quæ in putredinem abeant, flantque esca vermium, bufonum et serpentoni : ergo ab iis remotissimi debebant esse sacerdotes veteres. *Scundo*, quia sacerdos populo debebat esse exemplar vitæ cœlestis, et lidem spemque resurrectionis, non lugendo mortuos rcipsa ostendere. *Tertio*, quia sacerdos typus erat Christi, qui mortem dissolvit sui immolatione : Christi ergo unius immolationem, per sua sacrificia adumbrare debebat sacerdos. Illa Cyrillus, lib. XII *Dc Adoratione*, pag. 218.

2. Nisi tantum in consanguineis. —Excipiuntur hic a lege jam lata pater, mater, filius, filia, frater et soror, si sit virgo : hos ergo defunctos lugere poterat sacerdos, non autem uxorem, nepotem et neptem, quia illi hic non excipiuntur (I).

Dices : Capite x, versu 6, vetantur Ilhamar et Eleazar sacerdotes, lugere Nadab et Abiti fratres suos jam mortuos.

li-spondeo : Peculiaris fuit illa prohibitio cis facti, eo quod ipsi recenter tum crani consecrati sacerdotes; unde nolebat Deus ut ipsi lugerent fratres suos, a se jure meritoque occisos; alioqui secundum hanc logera lugere potuissent.

I. Sri) ÍÍEC IN PRINCIPE ropULI sui contaminabitur. — Valablus et alii ex Ilcbræo vertunt : *Non contaminetur princeps in populo suo, ut profanet se*. Verum non agitur hic de contaminatione principis, sed sacerdotum. Melius ergo Noster Interpretes vertit, *in.principe* : recte enim in Ilcbræo intelligitur præpositio 3, id est *in*, uti sapo eolet, maxima quia hic aliud proxime sequitur (2).

Tropologico, cadavera sunt peccata; tactus cadaverum est communicatio peccatorum : sacerdos ergo cavere debet ne criminum civium suo-

rum particeps efficiatur, et vitam agat popularem, imo neque principi peccanti consentire potest : sed tantum contaminatur in patre et matre, id est offensa primorum parentum, Adie et Evæ, et filio ac filia, fratre ac sorore, quia post peccatum originis in nullis offendimus omnes : et in his necesse est ut etiam justi excusationem accipiant, sino quibus vivere non possunt, nec ipsi, nec illi qui eis in religione succedunt, ut filii, nec qui cum eis tanquam fratres, viam sanctitatis incedunt. E contrario de summo sacerdote, id est Christo, dicitur, quod in nullo omnino, ne patre quidem et matre contaminabitur, quia nullam Christus vitiat originis contagionem aut labem aliam sensit. Ita Radulphus.

nox RADENT CAPUT, NEC BARDAM, NEQUE IN CAR- nidus suis facient incisuras. — Hæc in luctu faciebant Gentiles,ideoque ea vetita sunt Judiéis, etiam laicis, uti dixi cap. xix, vers. 27; hic tamen peculiariter eadem velantur sacerdotibus, quia magis hæc eos dedecent.

Tropologice, sacerdotes non debent caput radere, sed tondere tantum, quia cogitationes carnalis do-vita subditorum et cognatorum (quæ capillis significantur), nec a se funditus amputare, nec rursum ad crescendo nimis, ut oculos mentis claudant, relaxare debent, sic ut barbam, id est virtutis speciem, in vultu præferant; pari modo non facient incisuras in carne, ne ipsi fidem resurrectionis videantur evacuare, si mortuorum suorum luctum non studeant temperare, inquit Radulphus.

Quid jam facient fideles in suorum funeribus? ironie. Docebunt te viragines et heroinæ. Audi S. Ambrosium, lib. I *Officiorum*, cap. Ii : « Quid de machabæorum loquar? quæ spectabat lætali-um liorum quot funera, tot trophæa, et morientium vocibus, tanquam psallentium cantibus delectabatur, pulcherrimam ventris sui citharam in filiis cernens, et pietatis harmoniam omni lyre numero dulciorem. » Idem dici potest de S. Felicitate spectatrice martyrii septem filiorum, de qua S. Gregorius, homil. 3 *in Evangel*,; et de S. Symphorosa item septem filiorum Martyrum matre, do qua in Vila S. Gctulii Martyris ejus mariti ; item de S. Melania juniore, de qua S. Hieronymus, epistola *ad Paulam* super obitu Blesilke : « Præsentio, ait, exempla sectare. S. Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas, cum qua tibi Dominus mihiq; concedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpusculo, et necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed, teste Christo, non falsam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, sparsis crinibus, veste conscissa lacerum pectus invadere? Lacrymæ gutta non fluxit, stetit immobilis, et ad pedes involuta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditus, inquit, tibi servitura sum, Domine, quia tanto onere me liberasti. Sed forsitan superatur in cce-

toris? Quinîmo, qua illos mente contempserit, in uno postea filio probavit, cui omni quam habebat possessione concessa, ingruente jam hyeme Hierosolymarii navigavit, »

Vis exempla Gentilium? audi S. Hieronymum, epistola 3 *ad Heliodorum* in epitaphio Nepotiani : « Ubi, ait, Anaxagora ac Telamonis semper laudata sententia : Sciebam me genuisse mortalem ; o ita responderunt nuntiata morte filii, a Cicero, Plato, Diogenes, Clitomachus, Carneades, Possidonius, proponunt innumerabiles viros, et maxime Periclem et Xenophontem Socraticum, quorum alter amissis duobus filiis coronatus in concione disseruit; alter, cura sacrificans filium in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur, et eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem reperii concidisse. Pulvillus Capitolium dedicans, moituum, ut nuntiabatur, subito filium se jussit absente s p diri. L. Paulus septem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans urbem ingressus est. Pretermittio Maximos, Calones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, Metellos, Scauros, Mavtios, Crassos, Marcellos atque Aufidos, quorum non minor in luctu, quam in bellis virlus fuit, et quorum orbitates in *Consolationis* libro Tullius explicavit, ne videar potius aliena, quam nostra quæsisse. Quanquam et hæc in flagellationem nostri breviter dicta sint, si non præset fides, quod exhibuit infidelitas, »

Vers. 6.

6. Sancti erunt Deo svo, — puta remoti ab omni contaminatione, immunditia, ritu, et cæremoniis turpibus et profanis, quas Gentiles in funeribus adhibent.

Et non polluent nomen ejus, — g. d. Itaque non polluent nomen, famam et dignitatem sacerdotalem; ac proinde nec famam Dei, cujus ipsi sunt ministri et sacerdotes.

Incensum (hebraico est *igniliones*, quod Septuaginta vertunt *sacrificia*, Noster vero *incensum*, quod igne addetur) et panes (propositionis (I) Dei sui offerunt, et ideo sancti i runt. — Hebraice, *ideo sanctitas erunt, q. d.* Ideo sanctissimi erunt et purissimi, ut videantur esse ipsa sanctitas.

Tropologico, incensum est oratio; panes Dei sunt Sancti, qui fide et bonis operibus Deum pascunt, ac seipsos in Christi corpus trajiciunt : hos sacerdotes Deo offerunt, quia doctrina sua ad credulitatem illos perducunt. Justum ergo est ut ipsi sancti sint, qui alios ad sanctitatem invitant. Ita Radulphus.

Vers. 7.

*Pretti-
liiturn*
vocator
meretrix
<ll < se
prosti-
tuit.

7. Scortum et vile prostibulum non ducent (sacerdotes) uxorem. — « Prostibulum q tam hic, quam *Deutcr.* xxm, 18, et *Joclis* m, 3, est meretrix, quæ corpus et pudicitiam suam prostituit. Septuaginta vertunt *profanatam*, id est

(I) Quia ante orib dccsl particula 1, Ilesanimi Herus vcriil, *quia offerunt sacrificia Jovev, cibum Dei lui*, animadvertitque alias quoque gentes sacrificia appellasse *cibos Deorum*, CL *Iliad*, iV, 48; <vú. cap. in, 11; cap. Ain, <5.

violatam et pollutam : hoc enim significat Hebraice nbSn *chalala*. Sic apud Plautum et alios Latinos scriptores, *prostibulum* nnn Lanium locum turpitudinis, puti lupanar, sed et ipsam meretricem, vilissimam et abjectissimam significat.

Tropologice, uxor est vivendi forma; accipit eam generis sui, qui Deum creatorem, et Patres sanctos respicit, atque ex illorum forma vivit. Scortum vero, vile prostibulum, et repudiatam ducit, qui mundi hujus amatoribus conformatur. Ita Radulphus.

8. Sint ergo sancti, qua et ego sanctus sum, Ven. a. Dominus, qui sanctifico vos, — qui sanctitatem meam vobis communico, designando et consecrando vos mihi sacerdotes. *Secundo*, a sanctifico, » id est, jubeo vos esse sanctos.

9. Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in Ven f. stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur. — Propterea dignitatem patris sacerdotis, punitur fornicatio simplex filii ejus, morte ignis; non vero punitur fornicatio aliarum : nam cæMdfa, filias civium fornicantes non fuisse punitas coirzoUci. ligitur *Exodi* XXII, 16, nisi se vendilassent postea ut virgines, et hac ratione sponsum decepissent; tum enim re comperta lapidabantur, sicut adultera, ut patet *Deut.* xxu, 20. Hoc discrimen verba legis hujus significant, cum causam afferunt, eo quod a violaverit nomen patris sui,* quasi dicant : Quia fornicatione sua gravem inusit notam et ignominiam patri sacerdoti, ideo comburetur. Sic et Gentiles Romani Vestales virgines in fornicatione deprehensas vivas defodiobant : adulteras autem feminas licet aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant, a Usque <cs <cfodeo gravius putabant adyti divina, quam hu-^ ^ * mana cubilia esso vindicanda,* ait S. Augustinus, lib. III *De Civit*, cap. v. u^coa-

10. Pontifex, super cujus caput fusum est unctionis oleum, caput suum non discooperiet. — Septuaginta rr.v r4?z).7.v cùx *caput suum non decidarabit*, id est, cidari sua non nudabit, scilicet ad plangendum mortuum, ut hac ratione allegorico significet imperturbabile, immobile et aeternum Christi sacerdotium, quod nunquam auferetur, inquit Cyrillus, lib. XII *De Adoratione*, p t i

Nota : Solus pontifex ungebatur in capite, et uodfo ideo non lugebat ullos mortuos, ne quidem parentes. Minores sacerdotes ungebantur lanium in pollicibus manuum et pedum, et super aures, (um, d vestesque eorum aspergebantur sanguine arietis & immolati, mixto cum oleo sacra unctionis; et ilar. ideo poterant quidem lugere consanguineos designatos, vers. 2, non tamen alios. Reges vero nec in capite, nec in manibus, nec in vestibus ungebantur oleo sacro, sed tantum oleo simplici et vulgari; et ideo poterant lugere omnes mortuos quos volebant.

11. Ad omnem mortuum non ingreditur. — a Ad Veri. ti. omnem non, » id est *ad nullum, q. d.* Non ingre-

dictur domum in qua est cadaver quodcumque. Ila Vatablus (1).

r-r.tAx Screa patre quoque svo et matre non contaminantur, — q. d. Si moriatur pater aut mater, n "j., non planget eos pontifex exteriori ritu et signo, "jn», nec funus eorum comitabitur. «Postulat enim, ait Philo, libro II *De Monarchia*, lex in eo viro pr®-stanliorem homine indolem, quippe qui Deo sit familiaris pr® exteris, situs in quodam divin® humanæque natur® confinio, ut hoc mediatore Deus propitiatur hominibus. » Id imitati sunt Gentiles. Unde apud Romanos flamine Diali non licebat, « locum in quo bustum erat ingredi vel mortuum attingere, » teste A. Gellio, lib. X, cap. XV; imo « nec tibus funebres audire, n testo Festo. Quid? quod Flaminic® non licebat hab. ro soleas aut calceos mortuinos, id est, factos ex pecudibus sponte mortuis, teste Servio in IV *Æneid.* : « Quoniam, ait, sua morte extincta omnia funesta sunt. » Hinc etiam pontifex si quando funebrem haberet orationem, velum ante mortuum expandebatur, quod oculos ipsius a funere arceret. Andi Senecam, *Consolai, ad Maritam*, cap. XV : « Tiberius Cæsar et quem genuerat, et quem adoptaverat, amisit; ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectu posito corpore, interjecto tantum velamento, quod pontificis oculos a funere arceret. »

Idem fecit Augustus Cæsar in funere Agrippæ, teste Dione, lib. LIV; nam ipsi Cresares erant et pontifices usque ad Constantinum imperatorem, qui se pontificatu hoc gentilitio jam Christianus abdicavit. Idem Dio loquens de Tiberio in funere Augusti : « Tiberio, ait, impunitas data, quod cadaver (prohibitum enim hoc erat) tetigisset, ac comitatus fuisset. »

Ai trort- Allegorico S. bernardos, serm. I *De Circumcisione*, initio : « Christus, ait, est summus sacerdos, quem nec super patre, nec super matre contaminandum, prophetatum est potius, quam mandatum; est enim illi Pater ab æterno, sed Deus, in quem peccatum non cadit : est et mater, sed virgo, nec parere potuit incorruptio corruptelam. »

»•« u. 12- Nec egredietur de Sanctis, — de sanctuario, si, quando ibi constitutus est, contingat mori etiam patrem aut matrem. Nec enim pontifex domi existens debebat ire ad sanctuarium, si quis suorum moreretur; sed si existeret in sanctuario, non licebat ei ob mortem patris aut matris illud, ejusque sacra munia relinquere, et exire ad funus; ratio subditur :

Ne polluat sanctuarium Domini, — </.<!. Ne injuriam et ignominiam inferat sanctuario, illud

(t) Sic apud Romanos Rimen Dhlis lucum, In quo laUnm esset, nunquam ingrediebatur, mortuum nunquvn attingebat, Gellius x, 15. Senius ad *Æneid* Ut : « M na Romani fuerat, ramum cupressi ante domum fuursiam poni, ne quuquain Poutifex per ignorantiam pollueretur ingrrs-us. ■

deserendo, ut super mortuo indecenter plangat. Rursum « ne polluat, » quia si ipso pollutus super mortuo rediret ad sanctuarium, pollueret illud.

Notat hic Abulensis ab nebreisperegrinantibus G»rraio- in deserto per 10 annos non fuisse sacrificatum, "li,li*?n nisi in monte Sinai, ac proinde cos deinceps in deserto non fuisse obligatos ullis præceptis cære- iirbni monialibus, sed tantum moralibus et judicialibus. Ratio est, quia cæremonialia præcepta tantum sancita erant in ordino ad sacrificia; cæssantibus ergo sacrificiis cessabant et alia cæremonialia. Excipo ea qu® Deus specialiter excepit *Num.* 't Miuu. v, 2, videlicet leprosum, seminfluuin et immun- luu> dum super mortuo : hi enim immundi erant, et separandi juxta ritum cl cæremoniam præscriptam cap. xm. Quare ut hi expiarentur, opus erat cincro vilui® rufo, do qua *Num.* xix; hanc ergo in deserto crematam fuisse dicere nccssso est : nam polluti super mortuo hoc cinere expiabantur. Hinc sequitur sacerdotes etiam in deserto debuisse servare legem hic præscriptam, ut scilicet non plangerent mortuos. Pari modo in deserto non servarunt Hcbræi festa, nisi sabbatum; nam sabbatum violans lapidatus est in deserto, *Num.* cap. XV, vers. ÎRJ.

13. Virginem ducet (pontifex) uxorem. — Jussit Ver»n. id Deus, ob honestatem et dignitatem summi sacerdotii : idque *primo*, quia non decuisset summum pontificem ab alio vitiatam et cognitam ducero; *secundo*, « ut sacrum semen intacta puraque virginis alvo caperetur, ncc ullo modo miscerentur hujus natales cum aliis familiis, » inquit Pontifex debet ducero virgilem rr!il Philo, libro II *Do Monarchia*; *tertio*, ut inila cum nondum depravatis animis consuetudine, facilius cas suis moribus pontifices accommodarent. Sequaces enim et flexiles ad virtutem sunt mentes virginum, et ad disciplinam promptissim®.

Tropologico S. Cyriillus, lib. XII *De Adoratione* : Tropolo- « Significabatur, ait, per hoc conjugium pontificis sl*» cum virgine, quod Christus non cum impiis et corruptis animis, sed cum castissimis et purissimis, tanquam virginibus spiritaliter versaretur, casque fecundas redderet ac sibi genere junctas appellaret. »

Allegorico : Christus, inquit Radulphus, despondit sibi, non Synagogam corruptam, et a se repudialam, sed Ecclesiam ex Gentibus; quam, cum esset meretrix, adamavit, et ut digne eam sibi conjungeret, virginem fecit; et nobilem, nunc moribus, postea mansionibus.

14. Sordidam. — Cbald. *profanatam*, id est, vitiatam cl pollutam. Ita Septuaginta; puram enim plane decebat esse uxorem pontificis. Ita Julius Cæsar dimisit Pompeiam uxorem, quam corruptam esse a Clodio rumor ferebat, quo nomine cum Clodio esset dictus dies, citatus ipse testis nihil de ea sinistri dixit; et interroganti actori : Cur ergo eam dimisisti? respondit : « Quia Caesaris uxorem ab omni sinistra suspitione liberam

plancque puram esse oportet.» Idem dicendum erat hic pontifici. Tertullianus, lib. De Monogamia, hic addit : a Sacerdotes mei non plus nubent; » quasi secund® nupti® cis hic interdict® fuerint, debuerintque ipsi esso monogami. Forte editio Theodolionis, aut Symmachi aliquid talc habuerit, ut suspicatur Pamelius. Nam nec Septuaginta nec Hebraea id habent : quanquam hic vacillet fides Tertulliani ; scripsit enim ipse hunc librum in hæresi : contendit enim ipse hoc libro secundas nuptias Christianis esse illicitas; qui est error exploratus.

¶ VnllLx non Une. l'.üur uiorcm decere fi trita HWrJo-uli.

Sed puellam de populo suo. — Addit Philo pontificem non potuisse ducere uxorem nisi sacerdotalis generis; sed hoc non liquet ex lege divina, imo contrarium potius insinuant histori® : ex iis enim constat solere pontifices ducere filias principum et regum, qui non erant ex Levi, sed ex Juda. Sic Joiadas duxit Josabet filiam Joram regis Juda, ut testatur Josephus, lib. IX *Antiquit.* vn.

Ver», 15. 13. Ne commisceat stirpem generis sui vulgo Pontili, gentis suæ, — q. d. Non accipiat uxorem de vulgo, « biJiV s°d n°bilm. Septuaginta vertunt : *Non profanabit semen suum in populo suo*, idque primo, ob dignitatem sacerdotii; *secundo*, ut pontifex reges et principes quibuscum affinitate jungitur, tanto liberius et melius cultum Dei, et veram religionem edoceat.

Snidili- Ego Dominus qui sanctifico eum, — qui jubeo filium suum abstinere a contaminatione vulgaris et plebei® uxoris; ita accipitur « sanctifico, » vers. 8 et 23, et cap. præced. vers. 8.

Vers n 17. Uomo de semine tuo qui iialuerit maculam u 18 (deformitatem talem quales sequuntur), non offeret panes (propositionis, quos minores etiam sacerdotes per singula sabbata offerunt recentes, ablatis prioribus) Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. — Ilæc verba non sunt in Hebræo, sed intelliguntur: habentes enim maculam arcebantur tam ab altari holocaustorum, thymiamatis et candelabro, quam a mensa panum propositionis (i).

Ver», is. 18. Si ascus fuerit (ccc' h® sunt nncul® qu® faciunt irregularem, ut habens aliquam excis, h-Mn'n^ ^cerdos Aaronicus esse nequeat), si claudis, si Inrqn- PARVO, VLI. GRANDI, VEL TORTO NASO. — l'PO St' pOITO rem >j hebraico c4 OTin charum, quod Hebræi snum Hum. vertunt, licet, si originem et radicem spectes, proprie non nasum nec simum, sed excisum significet. Sic *pro grandi vel lorio naso*, hebraico est yiTO sarva, quod proprie significat excrescentem, qualis est grandis vel retortus nasus, cui proinde hoc nomen appropriarunt Hebræi. Hebræi præter has maculas, assignant alias centum et quadraginta, quæ hominem inhabilem faciunt ad sacerdotium : vide libellum Praeceptorum pnceplo negativo 308.

(1) Pro per familias hobr. est ODT??, quam vocem alii vertunt, quibuscumque sæculis vixerint ; Ailloli, ex inter generationes eorum.

19, 20 Et 21. Si FRACTO PEDE, SI MANU, SI GIBBOS Vert. 19. (gibbosus), si lippis (ita cl S pluaginta el Chai- dæa. Hebraice est pi dac, id est qui tenuibus vel tenerioribus est oculis, uti sunt lippi), si albuginem HABENS IN OCULO, SI JUGI M SCABIEM ; Si IMPETIGINEM in corpore (impetigo genus est scabiei siccae, per culem pruritu proserpens), vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam (aliquam ex jam dictis), NON ACCEDET OFFERRE HOSTIAS DOMINO, NEC panes Deo suo. — Hecclit id quod processit ; panes ergo hic idem sunt quod hosliæ et sacrificia, quæ sunt quasi panis, id est cibus Dei. Ha Chaldaeus et Septuaginta. Unde sequitur : a Vescetur vietimi tamen panibus qui offeruntur in sanctuario, p tteiv id est, comedit de carnibus et sacrificiis Deo oblatis. Ha Abulensis et alii. Itaque a pari ex phrasi Dri. Hebraea, recto caro Christi in Eucharistia Deo suo oblata vocalur panis a S. Joanne, cap. vi, et a S. Paulo, I *Corinth.* xi, maxime quia sub speciebus panis delitescit; non autem e contrario, recte ipso panis vocatur corpus et caro, ut de pane dicas : « Hoc est corpus meum, » id est, hic panis est corpus meum. Sic quoque accipitur panis pro victimis, cap. seq. vers. ult. (2).

23. Ita dvntaxat ut intra velim (intra labernaculum vel sanctum) non ingrediatur (ut adoleat thymiamata, accendat lucernas, et ponat in mensa panes propositionis), nec accedat ad altare — holocaustorum, ut offerat victimas.

Ego Dominus qui sanctifico eos, — qui jubeo eos esso sanctos et puros ab omni indecentia et macula. Ilæc omnia, ait Philo, referenda figurate sunt ad perfectionem animæ ; nam si mortale corpus sacerdotis inspicere oportet, ne quo contretum sit vitium, quanto magis immortalem animam formatam ad Dei imaginem? Ita ipse, lib. II *De Monarchia*.

Tropologice, S. Gregorius, I pari. *Pastor.* cap. Tribuit, et ex eo Radulphus : « Cæcus est, qui lenbris presentis vitæ pressus, quo gressum operis porrigat, nescit; claudus, qui videt quidem, sed m. per infirmitatem mentis, quod videt, perfecto implere non valet; naso est parvo, cui parva est discretio, n Undo *Canlic.* vn, dicitur: « Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano; quia S. Ecclesia, quæ ex singulis causis tontamente prodeant, per discretionem conspicit, et ventura vitiorum bella ex alto deprehendit ; nasus grandis cl (ortus est discretionis subtilitas immoderata, quæ dum plusquam decet excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Est fracto pede vel manu, qui bonorum operum exsors vacat; » vel, ut S. Cyrillus, lib. XII *De Adoratione*, qui non integre ad probas actiones graditur, sed opus Dei facit

(2) Vers. 22. Hebr. est, wcelur rx oblationibus sanctissimis et sanctis. Oblationes sanctissima dicebantur partes victimarum, panes sacri, donaria farrea, quæ sacerdotes tantum in loco sacro comedeant ; sanctas vero vocabantur decima et primilla, quibus et alii præter sacerdotes vesci poterant.

imperfecte et negligenter. « Gibbosus est, (pleni terrena sollicitudo deprimit, no unquam superna respiciat; lippus est, cujus sensum et mentem natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit; albuginem habet, qui candorem iustitiæ vel sapientiæ sibi tribuens, a luce superna cognitionis se per arrogantiam excludit; jugem habet scabiem, cui carnis petulantia dominatur; impetiginem, cui avaritia; herniosus est, qui in abditi- tis, id est in mente, pondus turpitudinis gestat, n lia et Theodorctus, *Quæst.* XXX, et Cyrillus supra.

Jam, si tantam munditiam exegit Deus a Judæis bestias immolantibus, quantum exigit a sacerdotibus et Christianis corpus Domini offerentibus et manducantibus? Narrat Joannes Moschus in *Prato Spirituali*, cap. c1, **Episcopum** Rumeliæ celebrantem coram Agapito Papa, cum sisteret, eo quod de more non videret Spiritum Sanctum in hostiam visibiliter descendere, rogatum ab Agapito mone causam, respondisse : Diaconum qui flabellum tenet, removete ab altari. Eo remolo solita signa apparuerunt, ipse quo sacrificium perfecit. Ecce diaconi improbitas retardavit sacrificium tam sancti Episcopi. Idem S. Chrysostomo contigisse, ob diaconum conjicientem oculos in mulierem, narrat Metaphrasles in *Vita S. Chrysostomi*. Hanc ergo herniam fugiant Christiani.

Narrat Palladius in *Lausiaca*, cap. xx, presbyterum quemdam in fornicationis statu celebrantem, a Deo fuisse percussum cancro, qui caput ejus ita exederat, ut ipsum os totum appareret in

vertice; hunc B. Macarius manus impositione curavit, cum ante spondisset se non amplius peccaturum, neque altari ministraturum, sed sortem laicam amplexurum.

E contrario, puris et sanctis Christus et angeli An^ n in sacrificio assistunt et ministrant, quin et sub- <bhl Sjr' inde sacram hostiam deferunt. Sanctu.

Ita S. Calharinro Senensi virgini sanctissimæ, concupiscenti communionem, nec ob quorundam murmuraciones sumere valenti, Christus ipso particulam hostiæ consecrata) detulit ex altari, uti testatur Raymundus Capuanus, o cujus manibus sacra hostia erepta est, lib. II *Vitæ* ejus, cap. xxxn.

Ita S. Barbano, inter duos angelos cubiculum intrantis, ductu, Eucharistiam ex ipsorum manibus lectissimus accepit (quod in periculoso morbo maxime concupierat) S. Stanislaus Kostka, novitius nostri Ordinis, uti refert noster Sacchinus in ejus *Vita*, et P. Ribadeneira, lib. III *Vitæ Francisco Borgiæ*, cap. vi.

B. Macarius narravit Palladio, ut ipse ait in *Lausiaca*, cap. xx, « se observasse tempore communionis, se Marco exercitatori nunquam dedisse oblationem, sed ei angelum dedisse ex ara; solum autem se vidisse digitum manus ejus qui dabat. »

S. Onuphrius in cremo singulis septimanis Eucharistiam ex manibus angelorum percipiebat, indeque tam cœlestis et angelicus evasit, ul patet ex ejus Vita. Plura afferam *Numcr.* iv, infine.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

praescribitur ul immundi et alienigena! ab esu victimarum abstineant. Secundo, vers. 18, describuntur maculas quibus victima carere debet.

1. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consécrala sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificatorum milii, quæ ipsi offerunt ; ego Dominus. 3. Dic ad eos, et ad posteros eorum : Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, et quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino; ego sum Dominus. 4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus, 5. et qui tangit reptile, et quodlibet immundum , cujus tactus est sordidus, 6. immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur bis quæ sanctificata sunt; sed cum laverit carnem suam aqua, 7 et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. 8. Morticinum et captum a bestia non comedent nec polluentur in eis; ego sum Dominus. 9. Custodiant præcepta mea, ut non subjaceant peccato, et moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud ; ego Dominus qui sanctifico eos. 10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilius sacerdotis et

mercenarius non vescetur ex cis. 11. Quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex cis. 12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificatio sunt, et de primitiis non vescetur; 13. si autem vidua, vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueverat, aletur cibus patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. 14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, et dabit sacerdoti in Sanctuarium. 15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino; 16. ne forte suslineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint; ego Dominus qui sanctifico eos. 17. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 18. Loquere ad Aaron et filios ejus, et ad omnes filios Israel, dicesque ad eos: Homo de domo Israel, et de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini, 19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus sit ex bobus, et ovibus, et ex capris; 20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile. 21. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. 22. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini. 23. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre poles; votum autem ex cis solvi non potest. 24. Omne animal, quod vel contritis, vel luis, vel seclis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne facialis. 25. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit; quia corrupta et maculata sunt omnia: non suscipietis ea. 26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 27. Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino. 28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetibus suis. 29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, 30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei; ego Dominus. 31. Custodite mandata mea, et facite ea; ego Dominus. 32. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel; ego Dominus qui sanctifico vos, 33. et eduxi de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum; ego Dominus.

v«», ». 2. Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant (ul abstineant; hebraico, *ut separentur*, quando videlicet ipsi sunt immundi) ab iis quæ consecrata sunt, — quoniam Deo quoinodolibet oblata sunt. Secus erat de iis quæ nude offerebantur, non Deo in sacrificium, sed Levitis et sacerdotibus in alimoniam, uti erant decimæ et primitivæ: hæc enim Deo solemniter ritu non erant oblata, nec eorum pars erat Deo sacrificata; unde iis poterant vesci Levitæ etiam immundi, imo poterant ea vendere laicis, et commutare rebus aliis.

Et non contaminent nomen sanctificationum miii, — *q. d.* Ne contaminent sacra mea, ne mihi sanctificatis et oblatis notam impuritatis aspergant: noster Interpres in Hebræo legit *kadascai*, id est sanctificationum «mihi; jam aliis punctis legunt *kodsei*, id est sanctitatis meæ, *q. d.* Nomen sanctum meum.

Verum melius Noster legit *kadascai*, quia sequitur, *qua: mihi offerunt*; hæc enim sunt sanctificato Deo.

3. Dic ad eos et ad uxores eorum, — manda Ven. 3. ut hæc lex servetur apud posteros, maxime quia illi soli eam reipsa implebunt et exsequentur: nam præsentibus tantum eam audiunt et recipiunt, non vero eam implebunt. Ratio est, quia ceremoniales hæc leges non sunt observatas in deserto, turn quia in eo non erat stabile tabernaculum nec domicilium; tum quia in eo non habebant commercium Genlibus, utemur enim thus, vinum, mei, animalia aliaque quæ Deus sibi offerri et sacrificari jussit: unde et ex solo manna ibidem vixerunt per quadraginta annos. Vide dicta cap. præced. vers. 12.

Omnis homo qui accesserit (comedendi causa) AD EA QUÆ CONSECRATA SUNT, IN QUO EST IMMUNDITIA (quæ explicatur vers. 4, scilicet si sit leprosus, semine pollutus, si tetigerit mortuum vel reptile, si comederit morticinum), peribit coram Domino. — Hebraice, *excindetur anima illa a facie mea*, id est a me, ut vertunt Septuaginta.

Nota: Deus hic tam graviter et severo sancit,

læmnn- ne immundi ad res sacras et sacrificiorum carnes
 J' •/*' comedendas accederent, parlim ob reverentiam
 arribnt sacrorum et sui cultus, parlim allegorico ad præ-
 «X*|*» signandum, quam stricto exacturus esset piirita-
 tnntip an,mæ› jo sumentibus communionem cor-
 pi Ea-poris et sanguinis Domini, quod unicum est
 CtL^P sacrificium legis novro, veteribus hisco omnibus
 adumbratum. Ita Abulensis, de quo vide S. Basi-
 tomi, serm. 2 *De Baptism*, cap. n et iti.

Merito ergo in impuros sacerdotes cl clericos
 vindicta Dei dcsævit. Andi exempla.
 Sicenfo- Gregorius Turonensis, lib. V *Hist. Francorum*,
 im. cap. Y. £um pPr mortom› inquit, Sylvestri sedes
 pXI Ecclesia) Lingonicæ vacarci, Lingonici Episcopum
 Dm. flagitantes, Pappolum, qui quondam Archidiao-
 nus Auguslodunonsis fuerat, accipiunt : qui multa,
 ut asserunt, egit iniqua, quæ a nobis prælermil-
 (unlur, ne detractores fratrum esso videamur :
 Er o- tamen qualem habuerit exitum non omittam.

Anno octavo Episcopatus sui, dum dioeceses ac
 villas Ecclesia circumiret, quadam nocte dor-
 mienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci, cui
 ita : « Quid to, inquit, hic Pappole, ut quid sedem
 meam polluis? ut quid Ecclesiam pervadis? ut
 quid oves mihi creditas sic dispergis? Cede loco,
 relinque sedem, abscede longius a regione, » Et
 luee dicens, virgam quam habebat in manu, pec-
 tori ejus cum ictu valido impulit. In quo ille evi-
 gilans, dum cogitat quid hoc esset, fixe in loco
 illo defigitur ac dolore maximo cruciatur. Abhor-
 ret cibum polumque, et mortem jam sibi proxi-
 mam praestolatur. Quid plura? tertia die curn
 sanguinem oro projiceret, expiravil. Exinde ela-
 tus Lingonas est sepultas.

Audi Petrum Damianum Ostiensem Episcopum,
 in epist. ad *Ihldcbrandum Papam*, tom. Ili *Bibliath.*
 SS. *Patrum* : « Istud nunc, ait, ad memoriam re-
 dit, quod in Beneventana olim urbe constitutum
 me audire contigit. Princeps ejusdem civitatis
 presbyterum sancle conversationis virum, el in
 divinis officiis ac precipuo in solemnitatem Missa-
 rum indesinenter assiduum excolebat; qui cum
 quotidie sacris mysteriis reverenter insisteret,
 angelus Domini ex consuetudine veniebat, et vi-
 dente principio sacramentum Dominici corporis
 ex offerentis manibus assumebat. Sed, o cri-
 minalis vilæ hujus lubrica et incorla conditio !
 Nam qui angelicis fruebatur obsequiis, in fædæ
 luxuria voraginem repente prolapsus est. Quid
 plura? Peragendi mysterii sacri tempus advenit :
 consuetudine foris exigente presbyter compelli-
 tur, sed graviter intus conscientia remordento
 torquetur; ornatur, accedit, trepidat, palpitat,
 'amen offerre presunto. Jam ecce angelus, ut as-
 suetus fuerat, venit, cl inspectanto principe spon-
 giam infectam aqua super caput illius expressit,
 omnesque sordes atque squalores, quos ex cor-
 pore illius ante contraxerat, membris ejus omni-
 bus iterum superfudit. Hoc viso princeps admi-
 ratus obstupuit, prcsbyteruque semotis omnibus

secreto convenit. Inquisitus itaque presbyter si
 noviter aliquid criminis admisisset, primo quidem
 perhorrescens, facinus abnegat; deinde male sibi
 conscius, ac principis auctoritate compulsus, tan-
 dem corruisso so nodo preterita in quamdam
 ejusdem principis cubiculariam confitetur, »

Audi cuindem in epist. *ad Taurincnsem Episco-
 pum*, et ex co Baronium, tom. XI, anuo Christi
 4057 : « Cum Stephaniis Papa, qui zeli Phinecs
 aemulabatur ardorem, omnes clericos Romæ, qui
 post interdictum Papæ Leonis incontinentes ex-
 stiterant, de conventu clericorum cl choro Eccle-
 sia præcepissel exire, ut quanquam relictis fe-
 minis per pœnitentiæ lamenta so corrigerent,
 tamen quia sancto viro inobedientes fuerant, et do
 sacrario ad tempus exirent, et celebran he Missæ
 licentiam de c clero non sperarent. Juxta Cano-
 nicam B. Cecilia) trans Tiberim constitutam pres-
 byter habitabat, qui nec feminam ullo modo ac-
 quiescebat abjicere, nec unquam poterat hæc
 statuta nisi vana prorsus et frivola judicare. Qua-
 dam itaque die dum incolumis, vegetus ac robus-
 tus exislercl, vespertinis horis ad quiescendum se
 in lecto composuit, sed repentina divinæ ultionis
 animadversione percussus. Mano repertum est ca-
 daver exanime. Illico præfaLe Canonie religiosi
 duos ad me clericos direxerunt, quid tali debe-
 rent mortuo consulentes. Nos, si rem recte tene-
 mus, consilium dedimus, ut cum quidem, quia
 presbyter fuerat, penes ecclesiam sepelirent, sed
 nullum ei vel hymnorum vel psalmodia officium
 redderent, quatenus cl incestis terror accresceri,
 et castitatis gloria germinantius pullularet, cl
 cerio dignus videretur ut mortuus (juxta Prophe-
 tam) sepulturam possideat asini, qui dum viveret,
 humana contempsit lege constringi, »

S. Epiphantias (ut ex Metaphraste refert Surius
 in Vita ejus, cap. xviii, dio 12 inaii) « Constantiæ
 Episcopus hoc tempore oblationis servabat : nun-
 quam cam perficiebat, donec vidisset visionem.
 Cdnsueveralqtiio præfari verba quædnm, cl ei
 statini revelabatur. Cum itaque aliquando ter
 dixisset sermonem, nulla ei seso obtulit visio.
 Cum is autem lugeret, et oraret ut sibi causa si-
 gnificaretur, primus observat diaconum, qui a
 sinistris tenebat ventilabrum ministratorium.
 Quem cum observaret, considerat Epiphantias in
 ejus fronte apparere lepram. Nulli autem erat
 manifestum diaconum eo morbo laborare; Epi-
 phantias itaque manum extendit, et instrumentum
 levavit ministratorium, ei benigne dicens : Vade,
 fili, in domum tuam, cl ne modo sumas divina
 mysteria, ipse autem statini egressus est, et ivit
 in domum suam, datquo Epiphanius officium alii
 diacono. Deinde ex priore sciscitatur causam ;
 cumque is diceret quod illa nocte dormierat cum
 uxore, accorsilo loto ordine sacrato, eis benigno
 dixit Epiphanius: Quicumque, o filii, clero digni
 estis habili, solvite calceamenta vestra, ut non in
 iis ingrediamini, et ut colatis virum sanctum, qui

in Ecclesia predicai et dicit : El habentes uxores (unquam non habentes. Ex hinc ergo non amplius ordinabat Epiphanius cos qui habent uxorem, sed viros sanctos, qui vitam exercebant monasticam, et viduos viros probatos ; licebat tunc vero videre Ecclesiam, lanquam pulchram sponsam ornatam sacerdotio, d

Ausculata WiHelmum Malmesbur., *I)c Gestis Anglorum*, lib. H : « Henricus Imperator habebat clericum in curia sua, qui et litterarum peritiam, et vocis elegantiam vitio corporis deformabat, quod meretriculam villæ vehementer ardebat ; cum qua nocte solemni! volutatus mane ad Missam Imperatoris aperta fronte adstabat. Dissimulata scientia, mandat ei Cæsar ut se paret ad Evangelium quod ejus melodia delectaretur ; erat enim diaconus. Ille pro peccati conscientia, nullis præstigiis subterfugere ; Imperator contra nuntiis urgere, ut probaret ejus constantiam ; ad extremum prorsus abnuenti : Ego, inquit Cæsar, quia non vis parere mihi in tam facili obsequio, extorrem te lotius terne moie principio. Clericus amplexus sententiam abscessit continuo ; missi pedissequi qui cum persequerentur, ut, si perseverandum putaret, jam urbem egressum revocarent. Ita cunctanter compilatis omnibus suis, et in sarcinulas compositis, jam profectum magnaue violentia retractum Henrici presentia sustinuit. Qui lætus subridens : Probe, ait, fecisti, et gratulor probitati tuæ, quod pluris penderis Dei timorem quam patriam, respectum cœlestis iræ quam minas meas : quapropter habeto Episcopatum, qui primus in imperio meo vacaverit ; tantum indecenti amoris renunties, p

Denique nota est tragoedia infelix et terribilis Udonis Marpurgensis Episcopi, quam fuse referi S. Antoninus, Nauclerus et Fulgosius : « Cum Udo Episcopus, inquit, no signis quidem ac divinis vocibus commotus, ab impudicitia sibi temperarci, viri religiosi Deum ut Episcopum aut corrigeret, aut tolleret, rogaverunt. Inter eos cum noctu in ecclesia S. Maurilii Eredericus Canonicus ejusmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu omnia quæ in templo erant lumina extingui perspexit ; nec mullo post, duos juvenes venire duo candelabra accensis cereis ferentes, et Christum cum parente ejus atipie Apostolis subsequi. Aquibus cum essent vocati sancti homines, quorum corpora in templo quiescebant, visus est inter eos Mauritius venire, qui longa atque gravi oratione Udonem Episcopum accusavit ; quem haud mullo post Christus nudum ad ferri aduobus jussit atque damnavit. h autem pugno ab ipso lum altero, qui cum portarunt, graviter in mediis renibus idus, Christianam hostiam quam in comunione ejus diei pridie sumpserat, revomuit in calicem, qui altari impositus fuit, atque securi percusso Udone, rerum illarum omnium visio evanuit. Quare vehementer territus Eredericus, cum ad altare accessisset, calicemquo in co esso

cum christiana hostia inspexisset, et simul Episcopum mortuum humi jacentem, alios religiosos viros excitavit, qui ablatum inde Episcopi corpus in agro sepeliverunt. »

4. Qci TETIGERIT IMXUNDUM SUPER MORTUO, — VcW. 4. q. d. Immundus crii, qui tetigerit immundum propter mortuum, vel qui mortuum, puta cadaver aliquod, tetigit, curavit, sepelivit, aut funeri ejus interfuit. Ille enim immundus erat, et qui sic immundum tetigisset, pariter fiebat immundus, ut carnibus Deo immolatis vesci ei non liceret.

Septuaginta vertunt : *tetigerit immunditiam ahun'f*, id est cadaveris, hoc est, qui tetigerit cadaver ; unde aliqui censent solos tangentes cadaver hic arceri ab esu sacrarum carniū, non autem cos qui vicissim hos tangentes tetigissent : nec enim cos suam immunditiam in alios transfudisse. Sed priorem sensum postulat versio nostra, et eodem inclinant Hebrea et Cbaldoea, uti Litetur Valables ; huic etiam favet id quod sequitur :

5. QUI TANGIT REPTILE ET QUODUBET IMMUNDUM Ven * (Hebraice, *qui tangit reptile, et hominem qui contaminare potest*, uti est leprosus, menstruata, semi-nilius), cujus tactus est sordidis, — quia cum quem tangit, polluit et immundum reddit, ita ut non liceat ei de carnibus sacris comedere.

7. Quia cibus illius est, — id est, quia perlinet Ven.T. ad eum comedere de cibus Deo oblatis.

8. Morticinum et captum abestia non comedent. Vcn. j. — Morticinum, ait S. Hieronymus, est corpus in quo moritur sanguis, id est anima, puta quod moritur sine effusione sanguinis ; nam sanguis vocatur anima, quia esi anima vehiculum et sustentaculum : hac ergo de causa, morticina hac lege censentur immunda, uti et lacerata abestia.

9. Custodiant prixevta mea, ut non subjaceant v« » • PECCATO, LT HORIANATUR IN SANCTUARIO (et OCCIDANTUR a mu in sanctuario, uti occisi sunt Nadab et Abiu), cum polluerint illud. — Illoc enim ipso quo contra basco leges comedunt carnes in sanctuario Deo oblatas, cum sunt immundi, et carnes ipsas, et consequenter sanctuarium ipsum in quo illæ oblatæ sunt, polluunt et contaminant.

Ego Dominus qui sanctifico eos, — qui volo et jubeo cos esse sanctos.

10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis. — Pro *alienigena*, hebraico est *extraneus*, id est, qui non est de genere sacerdotali ; nam solis iis qui erant de stirpe Aaron, puta filiis et filiabus atque eorum servis et vernaculis, licebat comedere carnes Deo oblatas, illas scilicet, quæ cedebant in jus sacerdotum : nam ex hostia pacifica quæ magna ex parte cedebat offerenti, laici quilibet cum eo comedere poterant.

Nota : Alienigena tripliciter sumitur. *Primo*, alienigena dicitur is, qui non est de genere Judaeorum. *Secundo*, qui non est de stirpe Levi, A'u- tncr. xviii, 4. *Tcrho*, qui non est de stirpe Aaron lia capitur hio.

INQUILINUS SACERDOTIS ET MERCENARIUS NON VESCEN-
TUR ex eis. — *a* Inquilinus, n hebraico vld *tosi ab*,
vocatur is, qui moratur cum sacerdote, sed non
est de stirpe ejus; moratur, inquam, quasi hos-
pes, mercenarius vel peregrinus : hic ergo non
poterat edere do sanctificatis, quia non pertine-
bat ad stirpem sacerdotis vel familiam, uti per-
tinebant servus et vernaculus, id est servus domi
natui) qui cum toti sint sui domini et heri, pos-
sunt vesci sanctificatis, uti dominus ipso cum suis
filiis.

vrw.1t 12. Si FILIA SACERDOTIS CUILIBET (i) DE POPULO
NUPTA FUERIT, DE IUS QUÆ SANCTIFICATA SUNT, ET DK
primitus non vescetur , — quia per nuptias jam
in aliam familiam popularem commigravit; uxor
vero sacerdotis iis vesci poterat, quia una caro
et una persona censetur cum marito sacerdote.
Nota, *primitia* hic vocantur prima et electa, quæ
Deo offeruntur et sanctificantur, ut patet ex He-
braeo; sic etiam capitur hæc vox *Exodi* xxv, 1.

v «.U. 13. Sin autem vidua, vel repudiata, et absque
LIBERIS REVERSA FUERIT AD DOMUM PATRIS SUI, SICUT
PUELLA CONSUEVERAT, ALETUR CIRIS PATRIS SUI. —
Talis enim repudiata licet liberos habeat, illi ta-
men sequuntur patrem : nam matres in lege ve-
teri non succedebant in bona et hæredilals pa-
rentum : unde nec filii habebant bona materna,
utpote quæ nulla erant; sed tantum paterna:
patri enim soli succedebant; undo et patri in-
cumbebat eorum alimentano: itaque cum mater
repudiata redit ad domum patris, redit sine li-
beris, et alenda est a patro, perinde uti alila fuit
existons puella ante nuptias.

Tropologico S. Cyrillus, lib. XII De *Adorat.*
pag.245. Si anima, ait, ut damnabilis repudiata
fuerit, et destituta viro, id est spirituali sponso,
fructumquo ex virtute nullum habeat, illico ad
priorem statum redeat, ccleriterque ad domum
patris sui revertatur per pœnilenliam, repetatquo
priorem illam cum Deo cognationem, tum deni-
que vescetur panibus illius.

Yer» It. 14. Qui COMEDERIT DE SANCTIFICATIS PER IGNO-
RANTIAM: addet quintam partem (pro injuria irro-
gata tabernaculo vel sacerdoti : debebat etiam
dare arietem Deo in sacrificium, uti dictum est
cap. v, vers. 15) cum eo quod comedit, et dabit
sacerdoti in sanctuarium, — ut scilicet inferatur
in sanctuarium, ad usus vel sacerdotis, vel sanc-
tuarii : si enim sanclificala quæ comederat offe-
rens, erant ex partibus quæ Deo cedebant, ut si
sanguinem, caput, caudam, in hostia pro delicto
comedisset, icslitutio facienda erat ipsi sanctua-
rio, id est sacerdoti ad usus sanctuarii : sin au-
tem comederat ex iis quæ sacerdoti cedebant,
restitutio facienda erat ipsi sacerdoti ad ejus usus.
Ha Abulensis.

Ven. is. 15. Nec contaminabunt sanctificata, — corne-

ti) Clarius ex hebr., *attexo*, ei scii qui rod fucili de
genere sacerdotali.

dendo illa, cum non sint do genero sacerdotali (2).

18. Homo de domo Israel, — do stirpe et poste- Ven. it.
ris Jacob. Vide dieta *Erodi* n, 1.

Di: advenis qui habitant apud vos, — dc pro-
selytis, qui ex Gentibus ad vos commigrarunt,
ut Deum verum vobisciim colant, idcoque cir-
cumcisi sunt et facti Judæi.

18 et 19. Quidquid illud obtulerit in holocaustum v«h. h
tum Domini, masculus erit. — Poterat enim offerre tl *?
aliam victimam non in holocaustum, sed pro
peccato, vel pacificam, etiam feminam; sed qui
offerebat victimam in holocaustum, debebat of- vieti™
ferre masculum. Si quis ergo vovisset feminam l" ln-
in holocaustum, debuisset pro ca dare masen- / Xui
lum, si quidem habuisset intentionem absolute
vovendi holocaustum : tunc enim debebat in voto cuh-
suo sequi determinationem legis, quæ jubet offerri
masculum, non feminam; sin autem t intimi ccr- Quii u
tum hoc animal, puta feminam, ex ignorantia l"“ ??
vovisset in holocaustum, nec voluisset aliud vo-
vere, tunc ut summum luisset obligatus vendere mat
cam, et ex pretio emere masculum in holocaustum.
Dico *ut summum* : nam si vovisset femi-
nam in holocaustum, ex affectu tali, ut feminam
determinate, quia bellam, vel pinguem, offerri
vellet in holocaustum, ita ut absolute nollet aliud,
tunc ad nihil tenebatur : quia hoc ejus votimi
circa materiam omnino illicitam versabatur, et
ipse noluit vovere licitam (3).

21. Homo QUI OBTULERIT VICTIMAM PACIFICORUM. — Vertll.
Describitur hic qualis debeat esse victima pacifica,
sicut vers. 18 descripta fuit victima holocausti ;
omittitur hic victima pro peccato, quia dc ca
actum est fuse cap. v, præscriptumquo quid
quisque offerre debeat.

Omnis macula non erit in eo, — id est, nulla
erit.

Tropologia harum macularum eadein est que
in maculis sacerdotum cap. xxi, vers. 18. Ita Il-
adulphus.

Si fractum, — si fractos habeat pedes, vel lum-
bos, vel oculum.

£2. Si cicatricem habens. — llebr. si *incisum*, id Vm.iL
est, si incisuram cicatrice ostendat. Septuaginta
u -[>.u7<;iTj;raw, si *lingua truncatum sit*. Ilccentiores
vertunt : S» membrum *resectum habeat*; sed hoc
satis vetitum est præcedenti particula : si enim
fractum velitum est, ergo et resectum.

Si papulas, — id est, si verrucas habeat. Ita Va-
tablus.

23. Bovem et ovem aure et cauda amputatis vo- v«n.u |
LUNTARIE offerre potes. — Pro aura *ct cauda am-*
putatis, Chaldæus et recentiores vertunt, super-

(2) Versum 10 cum vers. 15 Maurer ita copulat, *ne prth
fanent res sacras filiorum Israelis, quas Juvet obtulerint,
atque ita,* ecu *Ha ut faciant sustinere illos culpam delicii.*

(3) Pro *ut offeratur per eos*, liebr. est, *ait gratiam ves**
tram, ad favorem vobis conciliandum, id cH, si quis
velit Deo id esse acceptum, quod offerre voluerit, olierai
masculum integrum, etc.

fluum cl diminutum, id est, qui enormibus cl contradis est membris (1). Verum Septuaginta tam hic quam *Levit*, xxi, 18, vertunt ut Noster, T|xr.rc;, r. xgacCcm;*, id est, aure vel cauda truncatus. Generalia enim nominum llebræorum significata, fwepo cx usu ad aliquid particulare determinantur, uti vidimus cap. xxi, vers. 18, ubi HDD *pißcach*, id est saltitans, claudum significat; *pi dac*, id est *tener*, lippum; CDTMI *diarum*, id est *succisum*, significat simum, cui quasi incisus est nasus; sic *excreßcens* (si id radix llebræa, quæ alibi non icperilur, significat) significare potest auribus truncum, cui caput eminet et quasi excreßcens apparet, vel cui nasus excreßcit, quique magno aut retorto est naso, uti Noster vertit cap. xxi, vers. 18; sic *diminutus* est, qui cauda minutus est : sic enim explicant Septuaginta et Noster. Bos ergo et ovis, aure et cauda amputatis, poterant esse victim® voluntan® sive spontané©, non autem votiva-, ac consequenter nec pro peccato, quia sacrificium pro peccato non erat voluntarium, sed obligatorium, æqnc ac votivum : idem dico de aliis ad quæ llebræi stato tempore obligabantur; hæcenim non spontanea erant, sed necessaria et lege proscripta. Ratio est, quia major est obligatio in volivi et præccplis sacrificiis, quam in spontaneis. Unde in his permittitur major libertas, quam in illis; illis etiam major inerat dignitas : unde purior, et magis integra victima in iis merito exigitur.

Anris Tropologice, in aure obediencia, in cauda signinnTert nalur perseverantia : sine his opus liberum et oUdien- supererogalionis, puta opus illius, qui non vovit u®, cau- statum perfectionis, placere potest, non autem vciuiit'* °PUSCJUS <IU* vovit. Unde in volis sicut major est * reatus, nisi opere consummentur; ita major erit corona, si compleantur, ut utrimque qui voverunt ad profectum constringantur: inquit Radulphus. Proclarc S. Bernardus, homil. *De du.lus discipulis euntibus in Emmaus* : « Patiens, inquit, in tribulatione, et gaudens ad laborem obedientiæ, potest dici potens in opere. Videat aliquem frequenter in oratione devotum, cujus oculi sunt sicut piscino» in llesebon, præ multitudine lacrymarum, sed recusat ferre jugum obedientiæ : votum suum offerre se (estimât, offerendo hostiam amputata aure; suam plangit in oratione superbiam, sed hora compunctionis transacta, ita superbus est, sicut ante, ele. Tales potentes videntur in sermone, sed non in opere. In opere elsermone sunt potentes, qui habent in moribus honestatem, in operibus virtutem, in sermone scientiam, devotionem in orationis assiduitate, gravitalem in conversatione, perseverantiam in amore.»

Morali- Recte dicebat Chilon larde quidem esse aggreger, mi diendas res magnas; sed cum semel inceperis,

(i) Uli jnnü est animal, cui e partibus, quæ gemina» sunt, una est altera longior et extensior : ita OiSp contra animal dicitur, cum una pars justo brevior est et contractior,

constantissime, in agendo perseverandum esse, «t qu*t Nihil enim est tam arduum et insolitum, quod Tí£ non evincat perseverantia. « Perseverantia vi est efflcacior, teste Sertorio, nulla que quæ uno im- tu. pela confici non possunt, paulatina absolvuntur. Est enim assiduitatis vis invicta, quæ omnem superat cxscinditque potentiam; et tempus, quod plurimum auxilii fert iis, qui prudenter occasionem capiant, idem infestissimum est iis, qui importuna festinatione uluniur,» inquit Plutarchus in *Sertorio*.

«Turpe, inquit Seneca, est cedere oneri, et lucrari cum officio, quod semel recepisti. Non est vir fortis et strenuus, qui laborem fugit, nec crescit illi animus ipsa rerum difficultate. »

Idem, *epist.* 1 : «Nihil, ait, esi quod non expugnet pertinax opera, et intenta ac diligens cura. » Et *epist.* 16: « Perseverandum est, et assiduo studio robur addendum, donec bona mens sil, quod bona voluntas est. » Et *epist.* 63 : < In excelso est vita beata, sed perseverantia penetrabilis. »

24. Omne animal, quod vel contritis, vel tuis v«n.u. (iti legendum cum Romanis; non *tunsis*, uti legunt Plantiniana), vel sectis ad latisque testiculis FST, NON OFFERETIS.

Tropologice, testiculis significatur facultas generandi et producendi bona opera, quorum pater est ratio, mater voluntas; quæ si effecta sit sterilis aut infecunda, inepta est ad Dominicam oblationem. Ita Badulphus et Cyrillus, lib. XV *Dc Adoratione*.

23. De manu alienígena (Gentilis manentis in Vers.), sua superstitione ; hic enim hebr. vocatur *noj p ben ncchar*, id est, *filius alieni*) non offeretis panes Dlo vestro. — «Panes, » id est, sacrificia quæ sunt quasi panis, id est, cibus Dei. Undo Septuaginta vertunt Swpx, id est *dona* : vide dicta cap. mi, vers. 22; neque enim possunt hic inleligi panes propositionis, quia eos conficiebant sacerdotes, non laici, inulto minus alienigenæ, ut palet cap. xxiv, vers. 5.

Et quidquid aliud dare volierit, — alienigena scilicet, ul offeratur immediate et adolealur Domino, uli thus, oleum, vinum; hæc enim ab eo accipi non poterant, cætora vero accipi poterant. Unde non vetatur hic ne sacerdotes a Gentilibus accipiant pecuniam ad emendas victimas : eas enim tum ab aliis acceperunt, tum a Seleuco rego Asiæ, II *Machab.* n, 3.

Qua corrupta et maculata sunt omnia, — puta munera cl victim® Gentilium, eo quod ipsi offerentes corrupti, id est idololatra», sunt. Rursum, quia ipsi apud Judæos immundi censebantur; unde arcebantur a sacris, et non poterant ingredi Sanctuarium, quia hæc erant propria status Judaici, ad quem ipsi non pertinebant : siculi nunc illi qui non sunt baptizati, non admittuntur ad sanctam communionem, ad templa et sacrificia Christianorum. Ila Abulensis,

- V»n n. 27. Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, SEPTEM DIEBUS ERUNT SUB UBERE MATRIS SUSJ DIB AUTEM OCTAVO ET DEINCEPS OFFERRI POTERUNT DOMINO,—quia septem primis diebus fœtus est nimis tener. Vide dicta *Exedi* xxn, 30, ubi idem dicitur de primogenitis.
- Thl' i>. Tropologice Radulphus: Septem diebus, id est, quamdiu quis non aliud nisi res hujus mundi, et temporalia cogitare potest, tamdiu doctrina simplici nutriatur; dic vero octava, id est, cum fuerit spiritualis effectus et spiritu renovatus, Domino poterit praesentari.
- Allegorico, septem diebus hujus vitaj sub Ecclesia matre sumus; octava vero dic resurrectionis sistemur Domino in gloria. Ita Radulphus.
- Ven i3, 28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetidus suis, — quia hoc crudele videtur. Voluit Deus hac lege Judæos docere humanitatem, ut scilicet in bestias premeditata humanitas, in hominum refrigeria erudiretur, inquit Tertullianus, lib. II *Contra Mardon*. xvn. Eadctn de causa *Deut.* xxn, 7, vetatur is qui nidum invenit, accipere matrem cum pullis.
- Tropob. Tropologice Radulphus: « Mater, ait, est voluntas, quæ foetus suos Deo immolat, cum in exterioribus actibus quidquid legi Dei contrarium est, pro posse suo trucidat; sed tunc circa seipsam gravis ei labor est, quia voluptatum memoriam quibus sponte se subdidit cum ad Deum tendere nititur, etiam invita gemensque molestam sentit: non ergo terreatur, quia fieri nequit, ut una die mater cum foetibus imoletur, id est, ut præsciudalur actus simul et affectus, incitans et lentans ad actum. »
- MortU- Hoc enim sensim fit per exercitium, iliuc ait vr.iaM. Apostolus, i *Timoth.* iv, 7: a Exerce teipsum ad tū' / p' pietatem, o Huic exercitio vacantes monachi dicti rj-.ij> sunt Aseche, id est exercitantes; unde S. Rasilus suas constitutiones monasticas vocavit Ascetica, id est, exercitamenta. « Omnis cnun res, inquit S. Ambrosius, lib. I *De Officiis*, propriis ac domesticis exercitiis augetur. Quomodo sine exercitio doctrina, aut sine usu profectus? Qui disciplinam bellicam vult assequi, quotidie exercitatur armis, et tanquam in procinctu positus proludit prælium. Et qui viribus corporis, iegitimoque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano usu palæstræ durantes membra, nutrientes patientiam, labori assuescunt. » Aristoteles dicebat, « ad sapientiam parandam tria requiri, naturam, doctrinam, exercitationem, » Idem est de virtute, quæ est sapientia practica. Plato monebat, a ut neque corpus sine animo exerceamus, i eque animum sine corpore; ut pariter utriusque curam habeamus. Nam alterum athletarum est, alterum inertium. » ita Laertius, lib. III. Hercules ad laborum patientiam quotidianis exercitationibus se confirmabat, sentes omnes, qui pullularent eo in loco, vellere ac eradere solitus. Ha Pausanias, lib. M.
- Lycurgus, quærenli cur corpora virginum cursu, lucta, jaculatione fatigaret: Ut, inquit, assuescant pali dolores partus aliosquo, et pugnare pro patria, si opus sit.
- Cato aiebat, a hominis ingenium esso simile ferro quod ex usu splendescit, in otio rubigine obducitur; exercendum autem esse eruditione et viriute. »
- Sic et Plutarchus: a Uti æs, ait, usu fulgescit, sic exercendis negotiis enitescit animi vigor, qui otio hebetatur et obscuratur. »
- S. Chrysostomus, homil. 3 in *Matth.*: « Sicut, ait, omne artificium corporea usitatione servatur et augetur: sic et gralia omnis per exercitationem augetur, et per desidiam minoratur. »
- Pius Pontifex in *epist.*: « Cæca, inquit, est sine disciplina natura; utraque parum habet momenti, si subtraxeris exercitium; sed hisce tribus absolutio comparatur. »
32. Nb i-olluat is nomen meum, — ne per inobe- Ver>», dientiam et infamem vitam faciat is, ul Gentes blasphement nomen meum.
- Ego Dominus qui sanctifico vos, — qui jubeo vos esse sanctos.
- Vide hic ut Deus sacerdotibus inculcet sanctitatem, jubcatque eos esse sanctos. Idque *primo*, quia ipsi in terris Dei personam repræsentant. Dei ergo sanctitatem in se exprimere et referre *auj* >. debent: hoc est enim quod ait Deus, *Levit.* xx: « Sancii estote, quia ego sanctus sum. » Hac de lr causa summus sacerdos in tiara inscriptum gestabat: « Sanctum Domino. » Hinc et Deus ipse ait *Psalm*, cxxxi, 1G: « Sacerdotes ejus induam salutari, cl sancti ejus exullatione exultabunt. »
- Secundo*, quia sacerdotes comparantur angelis, secundo, imo officio eos superant; nec enim angelus potest peccata condonare, aut consecrare corpus Christi, uli possunt sacerdotes novæ legis. « Labia sacerdotis, ait Malachias cap. II, custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est. »
- Tertio*, quia ipsi alios omnes sanctificare debent. « Vos estis sal terræ, cl lux mundi, » ait Christus. Unde S. Dionysius docet sacerdotes debere esso instar crystalli pellucidi et radiantis, in quod radii solis incidentes, in cætra quæ vicina sunt refunduntur; cl S. Chrysostomus ait sacerdotem ercteris tanta virtute præstare debere, ut sil quasi homo inter bruta, quasi vir inter pueros, imo quasi angelus inter homines. S. Hilarius et Gregorius asserunt sacerdotes debere esso satores ælernitatis.
- Quarto*, quia ipsi mediatores sunt inter Deum q m-io. et homines, ideoque populi peccata comedunt et consumunt. Hinc olim sácenlos acturus cum Deo, nominaduodecim tribuum inscripta rationali gestabat in pectore, cum urim et lummim, id csl, doctrina et veritate. Merito ergo cis dicitur: « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, »

Qninio. *Quinto*, quia eorum munia sunt sanctissima, scilicet baptizare, a peccatis absolvere, sacrificare, consecrare, inungere, etc. a Quadripartitum, ait S. Bernardus in *Sentent.*, est officium sacerdotale : *primo*, vivam carnem immolare, quod Leviticum est; *secundo*, virtutum chrismata Deo offerre, quod est incendere aromata, et filiorum Aaron est; *tertio*, cum fervore martyrii coelum intrare, quod est introire cum sanguine Sancta sanctorum; *quarto*, graliæ et precum vola cœlo transmittere, quod est panem et vinum Deo offerre. »

Sanctissima est caro et humanitas Christi, quam sacerdotes ore consecrant, manibus tangunt, oculis aspiciunt, licet velatam speciebus panis et vini. Unde S. Chrysostomus, hom. CO *ad Populum*, sic infert : n Quo igitur non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio? quo solari radio non splendidiorem manum, carnem hanc dividentem? os quod igni spiritali repletur? linguam quæ tremendo nimis sanguine rubescit? »

Hinc viri sancti sacerdotium, quasi eo indigni, tantopere refugerunt. S. Frauciscus nunquam sustinuit fieri sacerdos, dicebatque : Si hinc angelus, inde sacerdos mihi occurreret, relicto angelo ad sacerdotem accederem, ejusque manus oscularer : ille enim et panem, et verba vitæ mihi ministrat. Idem scribens ad sacerdotes sui Ordinis (quæ epistola exstat tom. V *BMioth. SS. Patrum*, in fine) : « Videte, ait, dignitatem vestram, sacerdotes, et estote sancti, quia ipse sanctus csl. Magna miseria, et miseranda infirmitas, quando ipsum sic præsentem habetis, et aliquid aliud in toto mundo curatis. Totus homo paveat, totus mundus contremiscat, et cœlum exultet, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus Filius Dei vivi. O admiranda altitudo, o stupenda dignatio, o sublimitas humilis, quod Dominus universitatis, Deus et Dei Filius, sic se humiliat, ut pro nostra salute sub modica paupis formula se abscondat! Videte, fratres,

humilitatem Dei, et effundite coram illa corda vestra, et humiliamini, ut et vos exaltemini ab eo. Nihil ergo de vobis retineatis vobis, ut totos vos recipiat, qui se vobis exhibet totum. » S. Marcus, non Evangelista, sed Anachoreta, pollicem sibi abscidit, ne fieret sacerdos; ita sacerdotium detrectavit S. Antonius, S. Hilarión, et plurima monachorum millia, adeo ut in multis Ægypti cœnobiis nec unus quidem monachus inveniretur qui esset sacerdos, ut patet ex VTfú *Patrum*.

Sexto, quia propria sacerdotis dos est sancti-Sert» las: inde enim dicitur sacerdos, quasi sacer et sanctus; *secundo*, quia sancta consecratione Deo consecratus et sanctificalus est; *tertio*, quia cæteri laici et profani sunt, ipse vero sanctus est, et quasi divinus, quem tangere et violare non licet : hinc rursum sanctus, id est, integer et illibatus ab omni vitio, præsertim libidinis et gulæ, sit oportet. Sanctitas enim, ait S. Dionysius, est ab omni iniquatione libera, incontaminatissima et perfectissima puritas. El Orígenes: á-pc;, ait, id est sanctus, dicitur quasi sqi, id est sine terra, qui scilicet a terrenis faecibus est secretus, purus, caelestis, ac Deo cohærens et addictus : talis sit sacerdos, ut ejus conversatio sit in cœlis, cum Angelis et Sanctis. Hac de causa pene quotidie in Horis canonicis, Martyris alicujus, aut Sancti illo die occurrentis sancta et heroica facta perlegit Ecclesia, ut cadere imitetur, etiam usque ad mortem et martyrium.

Dicat ergo sacerdos cum S. Augustino : Da, Domine, ut illic teneam mentem, ubi vera haberi gaudia certissimum est; tene cor meum apud te, quia sine te ad altiora non rapitur. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo : suscipe propitius meum populumque, imo Christi tui iuge sacrificium. Da ut in presenti vita nullam recipiam consolationem, donec ad tuum regnum perveniam, ubi exultans dicam : Uli sum junctus in cœlis, quem in terra tota virtute dilexi.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Praescribit Deus festa Hebæ : primo. Sabbatum, vers. 3; secundo. Pascha et festum Azymorum, vers. 5; tertio. Pentecosten, vers. 15; quarto, festum Tubarum, vers. 24; quinto. Expiationis, vers. 27; sexto, Tabernaculorum, vers. 34; septimo. Catus sive Collecta, vers. 36.

1. Locutus quo est Dominus ad Moyseu, dicens : 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Illæ sunt ferite Domini, quas vocabitis sancias. 3. Sex diebus facielis opus : dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus; omne opus non facielis in eo. Sabbatum Domini csl, in cunelis habitationibus vestris. 4. Illæ sunt ergo feriæ Domini sancilæ, quas celebrare debetis temporibus suis. 5. Mense primo, quarta decima die mensis ad vespe-

rum, pñase Domini est; 6. el quinta decima die mensis hujus, solemnitaz azy-morum Domini est. Septem diebus azyma comedetis, 7. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctus-que ; omne opus servile non facietis in eo : 8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus: dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque servile opus facietis in eo. 9. Locutusque est Dominus ad Moyseu, dicens: 10. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum , primitias messis vestrae, ad sacerdotem ; 11. qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceplabilis sit pro vobis allero die sabbati, el sanctificabit illum. 12. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, caedetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini. 13. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum : liba quoque vini quarta pars hin. 14. Panem, et polentam, et pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus cunctisque habitaculis vestris. 15. Numerabitis ergo ab allero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, 1G. usque ad alleram diem expletionis hebdomadae seplimæ, iJ est, quinquaginta dies; el sic offeretis sacrificium novum Domino, 17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentât®, quos coquetis in primitias Domini. 18. Offretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos et vitulum de armenio unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino. 19. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. 20. Cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. 21. El vocabilis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum : omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunelis habitaculis, et generationibus vestris. 22. Postquam autem messueritis segetem terræ veslrae, non secabilis eam usque ad solum : nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester. 23. Locutusque est Dominus ad Moyseu, dicens : 24. Loquere filiis Israel : Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, el vocabitur sanctum ; 25. omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino. 2G. Locutusque est Dominus ad Moyseu, dicens : 27. Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus, alligelisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. 28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus, quia dies propitiationis est, ul propitietur vobis Dominus Deus vester. 29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit dic hac, peribit de populis suis; 30. et quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. 31. Nihil ergo operis facietis in eo ; legitimum sempiternum erit vobis in cuuclis generationibus, et habitationibus vestris: 32. sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras dic nono mensis. A vespera usque ad vesperam celebrabilis sabbata vestra. 33. El locutus est Dominus ad Moysen , dicens : 34. Loquere filiis Israel : A quinto decimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. 35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus : omne opus servile non facietis in eo. 30. El septem diebus offeretis holocausta Domino ; dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino : est enim cœlus atque collect® : omne opus servile non facietis in eo. 37. Ilaj sunt feriæ Domini, quas vocabilis celeberrimas atque sanctissimas, offretisque in eis oblationes Domino, holocausta et libamenta juxta ritum uniuscujusque dici, 38. exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, el quæ offeretis ex volo, vel quæ sponte tribuetis Domino. 39. A quinto decimo ergo dic mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ veslrae, celebrabilis ferias

Domini septem diebus : die primo et die octavo erit sabbatum, id est requies. 40. Sumetisque vobis decem pinos fructus arboris pulcherrimae, spatulasque palmarum et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et laetabimini coram Domino Deo vestro; 41. celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis, 42. et habitabitis in umbraculis septem diebus : omnis, qui est de genere etiam Israel, manebit in tabernaculis, 43. ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra / Egypti. Ego Dominus Deus vester. 44. Loculusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israel.

Vert. 1. 2. Hæc sunt feriæ Domini, — hæc sunt festa, quibus vacandum est ab omni opere servili, et insistendum cultui divino. Hebraice est, *Azra stata festa, qua: vocabitis Vip mûrac bodes* (Septuaginta *γ. ἑρδὰ; ἀ*px;*) id est, *convocationes sanctas*; hisce enim festis convocabatur populus ad audiendam legem, et ad sacrificia ac preces (I). Undo de his dixerunt Hebraeorum sapientes : « Qui contemnit solemnitates, seu publicos Ecclesia } conventus, is non habebit partem futuri sæculi. »

Ecclesia Hinc Ecclesia ex institutione S. Sylvestri Pontificis a omnes dies vocat ferias : *primo*, quia Christiano omni die a vitiis feriandum et cessandum ob quod; *secundo*, quia quantum ad officia Ecclesiastica et Ecclesiae ministros, omnes dies feriæ, id est, festa sunt; illis enim non alteri rei, quam divino cultui vacandum est. Ita Abulensis. Sicut ergo Gentiles dies nuncuparunt a planctibus septem, quasi unus ex iis cuilibet dici dominaretur, ut dicant dies Solis, Lunæ, Martis; Judæi vero hosco dies indigitarunt a sabbato, ut dicant primam, secundam, tertiam, quartam sabbati, pro prima, secunda, tertia, quarta die hebdomada; : ita Christiani suos dies vocant ferias, ut dicant feria prima, secunda, tertia, quarta.

Simili modo Diogenes, videns hospitem se tanto studio parantem ad quoddam festum : « Annoti, inquit, vir probus quemvis diem festum censet? et quidem, si sobrie vivimus admodum illustrem. Est enim sanctissimum templum ac divinisimum hic mundus; in hunc inducitur homo cum nascitur, ut jugiter spectet, non muta simulacra, sed vivas et mobiles effigies, puta solem, lunam, sidera, fluvios, plantas, animalia, » etc. Testis est Plutarchus, lib. *De Animi tranquillitate*.

Quam ergo a scopo festorum aberrant Christiani, qui Gentilium more in festis a labore feriantur, et luxui vacanti vidit hoc sapiens Epaminonda?, Gentilis licet, qui, civitate festum agente, omnibusque vino et conviviis deditis, occurrit cuidam, squalidus et cogitabundus; rogatus enim; « Ut vobis, inquit, liceat otio et sympo-

siis vacare, » Testis est Plutarchus in ejus Vita.

Preclara S. Nazianzenus, *orat.* 44 : « Feriari, inquit, nostrum, non est aliud quam anime aliquid eorum aggerere. quod firma et stabilia sunt. » Et S. Hieronymus, *epist. ad Eustochium* : « Nobis, ait, sollicitius providendum est, ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus : quod valde absurdum est, nimia satietate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis. » Vide S. Irenæum, *serm. 3 De Adventu*. Denique audi Isaiam, cap. *mu i*, vers. 13 : « Si averteris, inquit, a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaveris sabbatum delicatum, » etc. « dum non facis vias tuas, et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem, tunc delectaberis super Domino, » etc. Ethnici ergo festa colunt ventre, Christiani mente, colentes Deum in spiritu et veritate. Merito Ethnicus Antisthenes rogatus, « Quid est festum? Est, inquit, quod irritamentum, et luxuriæ occasio; » testis est Maximus *serm.* 27.

Nota : Feriæ sive festa Judæorum fuerunt duplicia : alia enim instituta sunt a Deo, alia ab ipsis Judæis. A Deo instituta sunt septem festa: Deo is- *primo*, sabbatum; *secundo*, pascha; *tertio*, pentecoste; *quarto*, festum tubarum; *quinto*, festum propitiationis, sive expiationis; *sexto*, festum tabernaculorum; *septimo*, festum cæli sive collecte. Omittitur hic octavum festum Neomenia; quod quo *Num.* xxviii, 11. A Judæis instituta sunt quatuor festa : *primo*, festum sortium, 15 Adar, id est, sive februarii, in memoriam liberationis Judæorum per Esther, *Esther* ix, 17, 2G, 2S, 29; *secundo*, festum cæniarum, seu purgationis templi, quæ facta est sub Juda Machabæo, I *Machab.* iv, 49; *tertio*, festum recepti ex cælo ignis sacri, II *Machab.* i, 18; *quarto*, festum ob cæsum Nicanorem, I *Machab.* vii, 49, et II *Machab.* ult. vers. 37 : de quibus vide Ribsam, lib. V *De Templo*, cap. XYii et seq. et Genebrardum in *Calendario Hebraico*.

Nota : Festa a Deo instituta habebant hæc tria : *primo*, vacationem a laboribus; *secundo*, oblationem sacrificiorum festis singulis propriam, etiam huius ab aliis diversam, atque a Deo proscriptam, ut patet *Num.* xxviii et xxix; *tertio*, caeremonias

(I) Aliter Roscnmullerus hebraum vertit, quod *attinet ad festa Jour*, quæ celebrabilis, *convocationes sanctae*, per appositionem dictum.

Cirtao- cuique festo peculiares, ut in festo paschæ sive
 rrr iuf azymorum fiebat oblatio manipuli spicarum : in
 ii' i : pentecoste fiebat oblatio novorum panum : in
 to. festo tubarum, erat clangor tubarum : in die ex-
 piationis, indicebatur afflictio et jejunium : in
 festo tabernaculorum, habitabant in tabernacu-
 lis, ibique exultaban! cum ramis et fructibus.

ven. 3. 3. Dies septimis sabbati requies est. — Hebraice,
septimus est sabbat sabbati, id est, *requies quic-*
 eutsiu *g. d.* Summa quies et cessatio ab opere erit
 totea, die septimo, indeque hic dies vocabitur sabbat-
 tum, id est requies. Ita Plato dicebat Deos, mi-
 seratos labores hominum, instituisse festa, ut iis
 a laboribus quietem et relaxationem aliquam
 obtinerent. Hoc primum et summum fuit festum
 Judæorum, cujus causas et significationes afferam
Deut. v, 12.

Vocabitur sanctus, — id est, erit sanctus hic
 dies sabbati, ita ut jure sanctus, id est meo cul-
 tui dicatus, vocari possit. Sic sæpe *vocari*, pro
esse sumitur, ut *Isaïæ ix, 6* : a Vocabitur (id est
 erit) admirabilis. » *fion. ix, 25 et 26* : « Vocabo
 non plebem, plebem meam, » 7. *d.* Gentiles qui
 antehac non fuerunt plebs mea, erunt deinceps
 plebs mea, quia erunt Christiani : undo eos ha-
 bebo et fovebo ut plebem meam.

Sibtato Omne opus non facietis in eo, — id est, nullum
 ut omnino* ^n(*e se bato non licebat accendero ig-
 nem, nec coquere cibos, nec aliud quidquam
 d<< ic- operis facere, uti nec in die expiationis, uti dici-
 r' l r- tur vers. 31 ; in aliis autem festis omnibus ista li-
 g ' nebant. Undo de iis hic dicitur : « Omne opus ser-
 vile non facietis in eis; d de sabbato autem et de
 festo expiationis absolute et generatim dicitur :
 a Omne opus non facietis in eo. » Poterant tamen
 Judæi in sabbato edere, bibere, adaquare ju-
 menta, uti asserit Christus *Luas xiii, 15*, facere
 medicinas, et in necessitate colligere et parare
 cibum : quia ista necessaria sunt.

Sabbatum Domini est. — a Domini, » id est do-
 mino dicatum; vel *secundo*, « Domini, » id est
 quo Dominus requievit in prima rerum omnium
 creatione; *tertio*, u Domini, » quo scilicet quies-
 cendum est in honorem et ad cultum Domini Dei,
 idque in cunctis habitationibus vestris, quia in
 tabernaculo sive templo die sabbati non erat
 quies; tunc enim sacerdotes ibidem sacrificabant,
 id est victimas mactabant, excoriabant, secabant,
 coquebant, et hoc est quod Christus Judæis ob-
 jicit *Mat(h. xii, 5* : a Non legistis in lege, quia sab-
 bati* sacerdotes in templo sabbatum violant (ma-
 terialiter), et sine crimine sunt ? »

& Mense primo (Nisan, qui partim marlio, par-
 tim* tim aprili nostro respondei), quarta decima die
 J " / MENSIS AD VESPERUM, PHASE DOMINI EST. — Pro *ad*
vesperum, hebraico est *inter duas vespas*, id est
 inter occasum solis et noctem, puta in crepus-
 culo vespertino, antequam oriatur stella, quæ
 Vesper, sive hesperus dicitur; nam ab ortu hu-
 jus steli® incipit nox, et dies 15; agnus autem

paschalis debebat immolari ante 15 diem, in fine
 14 diei : ergo 14 dies non erat festa, sed tantum
 ejus vespera, in qua phase immolabatur. Hoc se-
 cundum est festum, puta Paschæ et Azymorum,
 quod ob sui celebritatem celebrabatur per sep-
 tem dies, idque in memoriam magni illius bene-
 ficii, quo Deus llebræos ex /Egypto liberarat et
 eduxerat.

Phase Domini est. — Paschæ festum est Domino
 dicatum. Phase enim hebraico transitum vel po-
 tius transcensum significat : inde *secundo*, phase
 significat agnum paschalem, qui pro transitu an-
 geli percutientiis immolabatur. Denique *tertio*,
 phase significat ipsum festum quo agnus hic im-
 molabatur. Vide dicta *Exodi xn, 11.*

Hoc ergo Paschæ festum celebre fuit apud Ju-
 dæos ; celebrius est apud Christianos, qui in eo
 non a servitute Pharaonis, sed diaboli et mortis
 per Christum resurgentem liberati sunt. Hinc Deus Mincuh
 illud in agnis illustravit miraculis. Refertur in Vita rucha.
 S. Marcellini Ebredunensis Episcopi, cujus me-
 minit Ado in *Martyrol*, 12 kalend. maii, baptiste-
 rium quod ipse juxta Ebredunum condidit, in
 sanctis paschæ vigiliis, Dei virtute singulis annis
 aquis subitis inundari, idque per septem ejusdem
 solemnitis dies continuari solitum. Atque ex
 hoc miraculo collegerunt pascha non esse cele-
 brandum ipsa 14 luna cum Judæis, uti volebant
 Quarlodccimani, sed in Dominica sequente. Tunc
 enim contingebat hoc miraculum.

Pari modo anno Domini 417, cum erratum fuis-
 set in die Paschatis celebrando, error hic a Deo
 per miraculum declaratus est ; nam nocte vera
 paschali, ipsa baptizandi hora, baptisterium ec-
 clesiæ per miraculum aqua repletum est, uti tes-
 tatur Paschasius Episcopus Lilybæi, apud S. Leo-
 nem post epist. G3, et ex eo Baronius, anno Christi
 417, qui et in alio fonte Lucani® idem miracu-
 lum fieri solitum ex Cassiodoro docet. Et in alio
 fonte Lusitani® idem fieri solere testatur Grego-
 rius Turonensis, lib. I *De Gloria Martyr*, cap. xxiv
 et XXV. Idem in fonte Lyciæ fieri, aquamque in
 eo usque ad pentecosten perseverare tuneque
 evanescere docet Sophronius in *Prato Spirituali*
 cap. cxxiv.

Sic et Brittonum error de die paschatis, per mi-
 raculum, quo S. Augustinus Anglorum Episcopus
 cæcum illuminavit, confutatus est, ut referi Ve-
 nerabilis Beda, lib. II *Historice Anglorum*, cap. ii.

In Vita S. Maurilii Andegavensium Episcopi (qui
 fuit discipulus S. Martini) 5 septembris narratur de
 quodam, cui nomen erat Belgicus : hic die pas-
 chæ mandaverat servis, ut segetes mundarent ;
 replicant illi esse diem paschæ ; ipse urget, et in-
 vitos cogit ; sed cum illi segetes sarrire lentarent,
 mox Belgicus oculorum cæcitate percussus, cla-
 mavit ut cessarent. Cum autem tres annos in ea
 cæcitate permansisset, tandem tangens S. Maurilii
 pertranseunlis vestes, sanatus est.

In Vita S. Maurilii narratur, ipsa nocte resur-

rectionis, tres servos ex ejus monasterio piscationi vacasse, atque cepisse quidem piscium copiam, sed duos ex ipsis manuum et pedum officio privatos, loto corpore contritos fuisse : tertium vero el claudum et surdum effectum esse, qui tandem in nocte resurrectionis visitans monasterium S. Bertini, cumque cum lacrymis invocans, per ejus merita sanitali restitutus est.

Hinc et imperatores diem paschæ magnis privilegiis celebrarunt, et reos libertate donarunt. Anno Christi 367, Valentinianus, Valens et Gratianus Augusti sanxerunt, et ad Lampadium urbis praefectum ita rescripserunt : a Ob diem paschæ, quem intimo corde celebramus, omnibus quos reatus astringit, career inclusit, claustra dissolvimus; ubi primum dies paschalis exstiterit, nulli lencatcarcer inclusum, omnium vincula solvantur.» Exstat hoc rescriptum lib. Vili *De Indulg. crimin. C. Theodosii*. Eadem indulgentiam reis eodem festo dedit in Oriente Theodosius Imperator, uti testatur S. Chrysostomus, oral. *De Flaviano Episcopo*.

6. Et quinta decima die mensis hujus (primi et paschalis, puta Nisan) solemnitates azymorum Domini est. — Nota : Dies azymorum incipiebant cum paschale, videlicet 14 die mensis primi ad vesperam secundam, id est, initio 15 diei : durabant autem per 7 dies, qui proinde paschales dicebantur, quibus pane, non fermentato, sed azymo vescebantur. Unde finiebantur hi dies vigesima prima die mensis primi ad vesperam secundam; quæque enim dies festa duplicem habebat vesperam, scilicet primam et secundam, sive inchoantem et finientem, excepto festo paschæ : hoc enim unam tantum habebat vesperam, scilicet secundam 14 diei. Itaque 14 die ad vesperam immolabatur phase, sive agnus paschalis, quem nocte comedebant cum azymis : postero mane, quod erat mane 15 diei, erat sollemnitas azymorum, quia illo die azymorum esus incipiebat; nam nox præcedens ad hanc 15 diem, non autem ad 14 perimebat. Eadem 15 die immolabant victimas alias paschales, quæ proinde etiam pascha dicebantur, *Joan*, xviii, 28 : ideo solemnis erat hic dies.

Nola : Horum 7 dierum azymorum quatuor vinti observantur. *Primo* enim per omnes hos septem dies comedebant azyma. *Secundo*, cessabant ab omni opere servili, sed primo lanium et scilicet primo die; reliquis enim quinque intermediis operali et laborare poterant. Unde sequitur ex Prima, dictis vers. I, solum primum diem et ultimum proprie fuisse festa, non autem quinque medios. Tertia. *Tertio*, singulis diebus offerebantur sacrificia, holocausta videlicet, ut vertunt Septuaginta, quæ noster Interpres vocat *sacrificia in igne* : Hebraice *qanin* vocantur *qanin* *Hiones*, id est, sacrificia quæ per ignem in honorem Dei consumuntur. Victimæ ergo quotidianæ his diebus erant duo vituli, unus aries, agni anniculi septem, et unus

hircus pro peccato, ut patet *Numer.* yiii, 19; quibus adde agnum alium, qui die secundo cum spicis immolabatur, ut patet vers. 12. *Quarto*, offerebantur spics hordei maturescentes, idque tantum fiebat secundo die, non aliis. Ha Abulensis, Ribera et alii.

7. Dies primus erit vobis celeberrimus. — Ex Ven. 7. his 7 diebus azymorum, celebriores erant prima et septima, erantque hæc duæ æquo celebres. Nam quod noster Interpres diem primum vocat celeberrimum, septimum vero celebriorem, eodem recidit : sicut et quod septimum vocat sanctiorem, primum vero sanctum. Tantum enim vult dicere primum diem et septimum celebres et valde sanctos præ cæteris fuisse. Unde in Hebraeo utrobique est eadem vox, videlicet *Uhp xnp o miera kodes*, id est, convocatio sancta. Sic apud Latinos comparativus subinde non habet vim comparisonis, sed pro positivo, vel superlativo ponitur, ut :

Tristior, et lacrymis oculos suffusa nitentes (I).

10 et 11. Cum ingressi fueritis terram quam Ven. to ego dabo vobis (Chanaan : hinc patet hasce leges a, u cœreinoniales, et hæc festa non obligasse Judæos, nec ab eis servata fuisse in deserto), et messueritis SEGETEM, FERETIS MANIPULOS SPICARUM, PRIMITIAS MESSIS VESTRAE, AD SACERDOTEM : QUI ELEVABIT FASCICULUM CORAM DOMINO. — « Spica TULLI », Scilicet hordei, quod illo tempore, puta in martio vel aprili, sub pascha maturescit in Palaestina.

Nola : Non erant istæ spicarum primitiæ universales, ita ut omnes obligarentur earum manipulum offerre, sed offerebant quotquot volebant offerre sponte sua, et ex devotione. Ex quibus omnibus sacerdos accipiebat unum, quem Deo offerebat, oblatum torrebat et siccabat, siccatum excutiebat, granaque excussa comminuebat, atque ex farina comminuta, imposito simul thure et oleo, pugillum accipiebat, quem cremabat et adolebat Domino; reliqui vero manipuli spicarum, carumquo grana et farina, cedebant in jus et usum sacerdotum.

Tropologice, manipulus spicarum significat Tn polo-Christi resurrectionem : unde et allero sabbati, *Eccl.* c. 2, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

11. Altero die sabbati, — g. d. Altero, sive Vers h. secundo die azymorum, offeretur hic manipulus

(1) Vers. 8. *In igne*. Ita vocatur quodeumque Deo oblatum igne absumebatur; erant enim aliæ oblationes, quæ non comburebantur. Greci similiter victimas vocabant.

spicarum ; sabbatum enim hic non significat sabbaium proprie dictum, uti putavit Isychius et Rupertos: nec rursum significat omnes dies azymorum et festa paschalia, uti aliqui opinati sunt ; sed tintura significat ipsum festum primi dici azymorum, quia in eo indicta erat plena quies (hrec cniin hebraico vocatur *sabbatum*) ob solemnitalem festi; hoc ergo festum, quia tam solemne erat, hinc vocatur sabbatum : sabbatum enim primum et suminum erat festorum. Cernet Abulensis non primo, sed secundo die oblatum fuisse hunc manipulum spicarum, eo quod primo die, utpoto soleinni, non liceret eas mere, ne quidem ad sacrum hunc usum oblationis : potius dixerim primam diem sua solemnilate, et sacrificiis paschalibus ita impeditam fuisse, ut non vacaret, nec deceret eo spicas has torrere.

Et sanctificabit illum, — manipulum spicarum consecrabit Domino, eo ritu, qui praescriptus et explicatus est cap. n, vers, penult.

Tnt n 42 et 13. Atque in eodem die quo manipulus constenit in, exdlitur agnus, ei libamenta (Hebraice *mincha*, id est, sacrificium farreum) orn.nr.xTun.

Vntu. 43. Liba (id est, libamina) quoque vini quarta pars bin, — id est, tres sextarii. Nam hin continebat duos congios, sive duodecim sextarios, ut dixi cap. XIV, vers. 40. Quod hic de vino dicitur, tantundem de oleo intellige, scilicet quartam partem hin ex oleo ad mincha hoc additum fuisse. Nam oleum in omni mincha addi debuisse patet cap. n, vers. 1 ; unde et *Num.* xv semper eadem mensura olei et vini sacrificiis quibusque adiungitur. Porro liba, puta vina ipsa, effundebantur in honorem Domini, uti hic dicitur; oleum vero cum farina mixtum per ignem Deo adolebatur, quod intellige de pugillo, qui ex farina hac oleata Deo cremabatur: reliqua enim farina: vel minchie pars cedebat sacerdoti, uti dictum est cap. xxiir, et cap. vi, vers. 4G. Ha Abulensis.

Vtn.u. 14. Panem et polentam et pultes non comedetis ex segete usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro — manipulum spicarum jam dictum ; eum enim quasi primitias frugum sibi deposcit Deus.

Nota : « Polentam, » id est, tostum far sive hordeum. Ita Septuaginta et Ilebraei. Pro *pultes*, hebraica est spicas; sed certum est spicas non puras et crudas hic intelligi : illae enim comedi non solent; nec etiam spicas tostas, sive far tostum aut lusum et formatum in panem, quia panis hic praecessit. Apte ergo noster Interpres spicas hic accepit tusas, puta farinam in pultos diductam et coctam : agitur enim hic de farina non cruda, sed cocta; hæc enim sola comedi solet, coquitur autem farina vel in panem, vel in polentam, vel in pultes.

r< n 15 et 4G. Numerabitis ergo ad altero die sabbati, IX QUO OBTULISTIS MANIPULUM PRIMITIARUM (spicarum) septem hebdomadas plenas, usque ad ALTERAM DIEM EXPLETUMS ULBDOMAD.B SEPTIMS, 1D

EST QUINQUAGINTA DIES, ET SIC OFFERETIS SACRIFICIUM novum Domino. — Describitur hic tertium festum, scilicet Pentecoste, quod celebrabatur quinquagesimo die a paschale. Itaque ab allero sabbati, non proprie dicti, sed sabbati, id est paschalis, et solemnitatis azymorum, hoc est, a secundo die azymorum (uti paulo ante dixi), quo obtulerant manipulum spicarum, numerabant Ilebraei septem hebdomades, id est 49 dies, ita ut sequens, puta quinquagesimus, dies esset pentecoste. Id ita esso patet *primo*, ex Josepho, qui id clare docet, libro III *Antiq.* cap. x, cum ait :

Jia^mtuvx;, ut x Taurr.i rr.v taoiav,

aurai Sí riw ai rrv iSîqxaJwv Ttaaapax^ra ríTnrvr/zTTP uar* ¿orev; quæ verba Joseplú Interpreter obscure et confuse sic vertit : *Post paschale sacrum, elapsis septem septimanis est pentecoste*; clare enim et distincto sic vertenda sunt : *Post hoc sacrificium (spicarum virentium et agni) septima septimana elapsa (hi enim septem septimanarum dies sunt quadraginta novem) est pentecoste, sive quinquagesima dies, qua offerunt panem. Secundo*,

idem patet ex praxi Judæorum, et ex prima pentecoste, quam celebrarunt Hebraei die sexto terlii mensis, uti ostendi *Erodi* xix, 11. Nam a secundo die azymorum, qui erat dies secundus ab egressu ex Ægypto, cratque decimus sextus mensis primi, usque ad diem sextum mensis terlii, qui fuit dies pentecostes, numerantur 50 dies. Unde et in Judæorum Calendariis adhuc hodie consignatur pentecoste die sexto mensis terlii. Ita Abulensis, Cajctanus, Oleaster, Hibera, libro V *De Templo*, cap. vu, et Gencbrardus in *Calendario Hebræorum*, quod Psalmis præfixit.

Ubi nola Judæos habere statum pascha et pentecosten : nam cum utantur mensibus lunaribus, celebrantque pascha 13 die mensis primi lunaris, puta in plenilunio, hinc numerando 10 dies, necesse est cessano celebrant pentecosten sexto die mensis terbi. Christiani vero, quia non lunares, sed solares habent menses, hinc uti pascha habent inobabile, ita et pentecosten, ut eam jam celebrent decima maii, jam vigesima, jam trigesima, jam decima junii, jam duodecima.

Ex dictis patet hosco dies 80 pentecostes numerandos esso a secundo die azymorum, non exclusive, ut vult Radolphus et Ribera, lib. V *De Templo*, cap. vu : sic enim non 10. sed 49 essent dies, sed inclusive. Si enim a 1. die mensis primi inclusive, numeres reliquos 11 dies ejusdem mensis, mensis vero secundi numeres dies 29 (Hebræorum enim menses, utpoto lunares, alleinalira erant 29) et 30 dierum), his denique addas sex dies mensis tertii (sexto enim die erat pentecoste), præciso repetios dies 80.

Nota : Nos Christiani, uti non celebramus pascha eo die quo Judæi, scilicet 14 die mensis Nissan, sed Dominica eam sequente, idque in memoriam resurrectionis Christi, quæ in Dominica iacula est : ita consequenter non celebramus pen-

lecosten eo die quo Judæi, sed quinquagesimo die a Dominica paschalis, sivo resurrectionis Christi, qui necessario paritor incidit in Dominicam : die enim Dominica, quæ fuit pentecoste, sive quinquagesima dies a paschato, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, et lex nova promulgata est in Sion, *Ador.* n, uti lex vetus olim in Sina, eadem die quinquagesima a paschale promulgata fuit, ¶line S. Augustinus, serm. 151 *De Tempore*; Clemens Romanus, lib. V *Constituti.* cap. ultim.; Isidoras, Albinus et alii qui scribunt de officiis Ecclesiæ, atque S. Leo, serm. I *De Pentecoste*, numerant dies 50 pentecostes, non a paschale Judæorum, nec a die passionis Christi (sic enim non 50, sed 52 essent dies); sed ab ipsa Dominica resurrectionis Christi. Citerius, ne coincideret pentecoste Christianorum cum pentecoste Judæorum, ne scilicet videremur nos Christiani antiquam servare Judæorum pentecosten, hac causa prima pentecoste Christiana, qua descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, non videtur coincidisce cum pentecoste Judæorum. Quod Probalur : nam eo anno quo Christus est passus et resurrexit, pascha Judæorum incidebat in diem Jovis, et prima azymorum in diem Veneris, qua passus est Christus; ac consequenter secunda azymorum incidebat in diem sabbati : jam numerata hac die sabbati 50 dies, et invenies diem 50, sive pentecosten Judæorum tunc pariter in sabbatum incidisse, quod proxime præcedebat Dominicam pentecostes Christianæ, qua Spiritus Sanctus descendit. Tunc ergo pentecosten celebrarunt Judæi in sabbato, Apostoli vero et Christiani in Dominica. Ita Hugo, Lyranus, Abulensis, Cajetanus vel hic, vel *Actor.* n, Josephus, lib. III *Antiq.* cap. xvi, et Franciscus Suarez, III *part.*, *Quæst.* LVI, disp. 4G, sect. 1; idem docent Rabbini.

Dices: *Actor.* n, 1, dicitur : « Dum compleretur dies pentecostes, factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis. » Atqui S. Lucas ibi omnino videtur loqui de pentecoste tunc communi, puta Judæorum; necdum enim cunctæ Christiana pentecoste instituta aut celebrata fuerat : ergo Spiritus Sanctus descendit in pentecoste Judæorum, ac consequenter prima pentecoste Judæorum et Christianorum fuit eadem, puta Dominica. Ob hoc argumentum, revera eandem tunc fuisse utrorumque pentecosten censent nonnulli. Undo putant eo anno quo passus est Christus, primum diem azymorum incidisse quidem in diem Veneris, sed translatum fuisse ex 15 die mensis in 1G, puta in sabbatum, idque ne duo festa, puta primus azymorum et sabbatum, quibus operari non licebat, simul concurrerent, ac consequenter putant secundam azymorum eo anno incidisse in Dominicam paschæ, a qua usque ad Dominicam pentecostes præciso sunt quinquaginta dies.

Verum hæc translatio festorum solide ex Scriptura aut Patribus probari nequit ; imo repugnat Ur- Evangelisti, qui asserunt Christum cum Judæis celebrasse pascha secundum legem, puta quarta decima luna ad vespeream, ita ut quintadecima, quæ fuit prima azymorum, puta die Veneris, passus sit Christus, ac consequenter secunda azymorum, a qua numerandi sunt dies 50 pentecostes, incidit in sabbatum.

Alii censent quod, eo anno quo passus est Christus, oblatio hæc spicarum, a qua numerandi erant dies 50 pentecostes, translata sit a secunda die «azymorum in tertiam, idque eade causa, quod secunda azymorum incidit in sabbatum, quo spicas metere non licebat : messes ergo et oblatas eas fuisse die huius, puta Dominica paschalis, a qua usque ad Dominicam pentecostes præciso sunt 50 dies.

Verum idem huic sententiæ objici potest quod priori. Adde fundamentum ejus, scilicet sabbato non licuisse metere has spicas, non videri verum; nam sabbato licebat maciare, excoriare, secare, cremare agnum mane et vespere, aliasque victimas : ergo multo magis licebat metere aliquot spicas, ad oblationem et sacrificium. *Secundo*, si non licuit eas metere sabbato, poterant et debebant eas metere uno vel altero die ante, potius quam transferrent festum et sacrificium hoc a die ex lege præscripto, puta a sabbato, in alium, puta Dominicum. *Tertio*, obstat quod Judæi celebrarent suam pentecosten, adinstar primæ illius qua legem acceperunt in Sin, *Exod.* xix, 11; illa enim prima fuit norma et exemplar sequentium omnium, quæ ad primæ hujus memoriam et formam institutæ et conformata sunt. Atqui prima illa celebrata est die E0 a secunda azymorum, quæ tunc incidebat in sabbatum; nam prima azymorum, qua egressi sunt ex Ægypto, incidebat in diem Veneris, uti ostendi *Exod.* xn, 41 : ergo secunda azymorum tunc incidebat in sabbatum. Si enim ab hac secunda azymorum, sive a decimosexto die primi mensis, quæ tunc incidebat in sabbatum, numeres 50 dies, incidet in sextam diem tertii mensis, qua celebrarunt pentecosten. Jam si tunc a sabbato numerare potuerunt 50 dies primæ pentecostes, ergo et deinceps aliis annis idipsum facere potuerunt.

Respondeo ergo et dico S. Lucam loqui de pentecoste Christiana, non Judaica. Christiana enim uo a Christianis colebatur, et vigeat, non tantum cum S. Lucas hæc scribebat, sed etiam a sui initio, Luca loquuta mox a prima pentecoste, quæ fuit quinquagesima die a resurrectione Christi. Id ita esso probatur : *Primo*, quia S. Lucas Christianus scribit Christianis, non Judæis (unde scribit grace, non hebraico), originem Christianismi, ejusque sacramentorum et festorum : ergo agit de pentecoste Christiana, non Judaica. *Secundo*, quia cap. j, plane ostendit se tractare de mysteriis et gestis Christi, quæ Christiani in paschale, pentecoste aliisque

Br̄t̄; za-
llo
r̄ cuu li.

P̄feliī-
iur
Tnmo.

Stuudo.

Tertio,

n»s;»a-

W1>

Chn>m-

““

festis recolant et celebrant. Legatur attente cap. i, et ita esso deprehendetur : ergo sicut cap. i a resurrectione Christi usque ad ejus ascensionem numerat -; Odies, ita mox, cap. n, ab eadem resurrectione, non autem a paschate Judæorum, numerat 50 dies pentecostes. *Tertio*, quia Christiani suam pentecosten celebrant ad imitationem primae, quam describit Lucas *Act. n*; ergo ea fuit Christiana. *Quarto*, quod S. Lucas describat hic originem Christian® pentecostes, sentit Ecclesia, quæ hanc ejus de pentecoste narrationem quotannis in festo pentecostes legit et recolit. Sensus ergo ejus est : *Dum complerentur dies pentecostes*, id est, dum compleretur dies quinquagesima, qua a Christo Christianis instituenda et sancienda erat pentecoste Christiana, per missionem Spiritus Sancti, quem ipse promiserat, *Act. i*, et per promulgationem legis novæ. Alludit enim S. Lucas ad figuram, puta ad institutionem pentecostes Mosaica?, *Exod. xix, 10*, ubi do ea dicitur : a Jamque advenerat dies tertius (qui erat quinquagesimus a paschate, puta pentecoste), et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccina vehementius perstrepebat. » Pari enim modo do anlitypo, puta de pentecoste Christiana, ait S. Lucas : « Dum (advenirent, sive) complerentur dies pentecostes, etc., factus est repente de coelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, etc. Et apparuerunt illis dispertite lingu® tanquam ignis, sedilquo supra singulos eorum. » Sicut ergo Moyses, *Exod. lix*, loquitur de pentecoste Judaica, ejusque institutione, ita S. Lucas loquitur hic do Christiana ejusque institutione. *Quinto*, quia mox ab hac ejus institutione ccepit coli a Christianis Christiana pentecoste, uti mox ostendam : ergo do ea agit Lucas, non de Judaica.

Fundamentum horum omnium est, quod Christus per legem novam voluerit legem veterem cum suis sacris et festis abolere, ac pro eis nova et Christiana surrogare. Unde et voluit ut pentecoste prima Christiana postero die succederet Judaica?, ut significaretur quod, ea exclusa et abolita, ex tunc ipse novam institueret et sanciret. In prima enim pentecoste, puta quinquagesima die a Christi resurrectione, misit Spiritum Sanctum in Apostolos, ac per eos eodem die promulgavit legem suam evangelicam, quod nimirum abolita jam lege Mosis, lex evangelica ab omnibus ex tunc acceptanda et servanda foret. Quare tunc pariter abolito paschate, pentecoste aliisque festis Judæorum, tacite suum pascha, pentecosten et festa instituit, ac mox per Apostolos particulatim et expresse, eadem ubique terrarum sanciri et institui voluit.

fot o* Porro Christianos jam inde ab inilio, puta a
l / Ĩ* prima hac pentecoste Christiana, coepisse quolan-
nis eam, non Judaicam, colere et nominare, uti
V'[*] « am hic nominat Lucas, dicens: « Dum comple-
«•fu.l ixnlur dies pentecostes, » probatur primo, quia

in prima hac pentecoste facta est abrogatio legis veteris, omniumque ejus sacrorum et festorum, et facta est publica promulgatio legis novæ ejusque sacrorum, consequenter et festorum : ergo Apostoli et Christiani huic promulgationi obedi-
dientes, deinceps coluerunt pascha et pentecosten Christianam, non Judaicam; alioquin pccas-
sent in legem Evangelicam. Simili modo, eodem anno quo in die quinquagesima a paschale primo data est Hebræis a Deo lex in Sina, ex præcepto Dei hoc loco Levitici edito, sancita et deinceps a Judæis culta fuit pentecoste. Illoc enim hujus capitis præceptum editum est eodem anno quo data est lex, ut patet ex dictis *Exod. xix*, initio capitis et prooemio in Leviticum. *Secundo*, quia Apostoli euntes prædicatum Gentibus, mox iis conversis instituebant et tradebant sacra et festa Christi (nec enim religio Christiana, ut nec quævis alia, potest esse sine festis et sacris); non enim poterant eis tradere pascha et pentecosten Judaicam. Sic enim Gentes coegissent judaizare, et pro christianismo tradidissent eis judaismum; quod fuisset grande peccatum, pugnans ex diametro cura eorum officio, ad quod a Christo missi et legati erant. Rursum, quis dubitet Apostolos et primos Christianos amore Christi fervidos, quotannis diem ejus resurrectionis, ascensionis et missionis Spiritus Sancti, tantaque ejus in Ecclesiam merita et beneficia, anniversaria memoria recoluisse? Colebant ergo pascha et pentecosten Christianam, non Judaicam. *Tertio*, quia Apostoli mox post Christi ascensionem mutarunt sabbatum in diem Dominicum, cumque colere cœperunt in honorera resurrectionis Christi (Christus enim in Dominica resurrexit) : ergo multo magis pascha Moysis statini in pascha Christi, id est in diem Dominicum transtulerunt; paschacnim Christianum proprie est dies resurrectionis Christi, magis quam Dominicus : si pascha transtulerunt, ergo et pentecosten; hæc enim illud sequitur, et ab illo supputandum est. Antecedens probatur *primo*, ex *Apocal. i, 10*, ubi Joannes ait : « Fui in spiritu in Dominica die; » ergo tunc a Christianis colebatur Dominica dies, non sabbatum. *Secundo*, Apostolus, I *Cor. XVI, 2*, jubet fieri collectas eleemosynarum « per unam sabbati, » id est prima die septimana?, puta die Dominica : ergo tunc fiebant conventus Ecclesiastici in Dominica. Torro Apostolus loquitur de hac die, non quasi nova, aut a se recenter instituta, sed quasi de usitata, et apud Christianos celebri : ergo jam diu ante cœperat a Christianis pro sabbato coli Dominica; epistola autem I *ad Corinthios scripta est* anno Christi 57, puta 23 annis post mortem Christi. Ergo mox post Christum Christiani pro sabbato celebrarunt Dominicum. Sic et *Act. XX, 7*, dicitur quod una sabbati, id est Dominico, Paulus magnum egerit Christianorum conventum, in quo protrahens concionem, obdormiscentem et corruentem juvenem ac exanimatum in vilum revocavit. Denique

S. Paulus insectatur neomeniam, sabbatum aliaque festa judaica, *Galat.* iv, 9, dicens : «Converimini demum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis ? dies (judaicos) observatis, et menses, et tempora, et annos, et Et *Coioss.* n, 16 : «Nemo vos judicet in cibo et potu (a quo ex lege abstinere Judæi), aut in parte dici festi, aut neomenia) aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Ergo non judaica, sed Christiana festa a Christianis celebrari voluit jam inde a Christianismi initio.

Denique pascha ab initio per Apostolos translatum esse in Dominicum, ac consequenter et pentecosten, patet ex lueresi Quartodccimanorum, qui volebant pascha cum Judæis servari quarta decima luna, sive die primi mensis, non autem in Dominico. Hos enim damnavit Ecclesia, et Victor Pontifex, definiens ex traditione apostolica pascha Christianis celebrandum esse, non quarta decima lunæ, sed Dominica eam sequente, ut illud primitus celebrarunt Christiani et Apostoli, teste Eusebio, lib. V *Ilistor.* cap. xxii. Sic et pascha die Dominico celebrandum esse S. Petrum Romæ docuisse, et idem ab eo acceptum S. Marcum Ægyptiis tradidisse, testatur Prolherius apud Bedam, lib. *De Ratione temporis*, cap. xui; et S. Ignatius, qui vixit tempore Apostolorum, epist. *ad Magnesianos*, ait, «colendum diem Dominicum, ut dierum principem, et resurrectioni Domini consecratum.» Et epist. *ad Philip.*: a Si quis, ait, cum Judæis celebrat pascha, particeps est eorum qui Dominum occiderunt et Apostolos ejus.» Cum ergo constet ab initio a Christianis cultam fuisse pentecosten Christianam, quis dubitet S. Lucam deca loqui, non de Judaica? Itaque S. Lucas nominans pentecosten, non tantum respicit ad tempus quo ipse hæc scribebat (non enim dubium est quin tunc culta et nominata fuerit pentecoste Christiana, non Judaica), sed etiam proprie respicit tempus ipsum, quo hæc ipsa quæ scribit et enarrat contigerunt, quasi dicat: a Dum compleretur dies pentecostes,» id est dies quinquagesima a resurrectione Christi et primo paschate Christiano, qua pro veteri nova a Christo instituenda et sancienda, æquo ac nominanda erat pentecoste, cujus originem et institutionem hic enarro, quæ cæterarum sequentium foret exordium, exemplar et causa, cisque nomen suum inderet, ut ab ea pariter vocaretur pentecoste, id est dies quinquagesima a resurrectionis die Christi.

Denique, si quis omnino velit S. Lucam respexisse quoquo ad pentecosten Judæorum, quæ tunc vigeat et erat in communi usu; respondeo id ipsum hoc sensu admitti posse, quasi dicat S. Lucas : « Dum compleretur, » id est, dum pridie completa esset et transacta pentecoste Judæorum, illa ut compleretur, id est, compleri inciperet et succedens pentecoste Christianorum. Vox enim *compleretur*, quatenus respicit pentecosten Judæorum, in actu perfecto accipienda est; quatenus

vero respicit, terminatur et desinit in pentecosten Christianorum, in actu inchoato sumenda est. Utrumque enim innuit et obiter perstringit, idcoque uno verbo complectitur et convolvit S. Lucas; atque hic sensus videtur plenior, quasi dicat : « Cum complerentur dies pentecostes, » tam veteris quam novæ, ut veteri pridie completa et transacta, postridie compleri inciperet nova. Fuit enim vetus et nova quasi una eademque pentecoste; illa enim in hanc desiit et transiit, sicut typus in antitypum desinit et transit, ac proinde cum eo unum idemque esse censetur. Hæc mea est de pentecoste sententia salva meliori; non enim video quid probabilius solide dici possit. Nam quod Gabriel Vasquez, Hl part. tom. III, disput. 172, cap. xii, cum Radulpho et Ribera, et ab altero die Sabbati exclusive accipit, non inclusive, plane repugnat computui Mosis et omnium Hebræorum, uti paulo ante ostendi; idque satis insinuat et ab altero die. Cum enim tempus exclusive describere volumus, non solemus dicere : *Ab altero die* (hoc ipsum enim præcedentis dici exclusio est), sed, a tali die, v. g. primo, secundo, tertio, etc. Res ergo ipsa docet non a primo die paschatis exclusive, sed a secundo die inclusive, inchoandos fuisse quinquaginta dies pentecostes.

16 et 17. Et sic offeretis (in pentecoste) sacrificium novum Domino, ex omnibus habitaculis vestris, PANES PRIMITIARUM DUOS. — Pfo *Sacrificium*, Pn nili» hebraico est **nnjO mincha**, id est *oblationem*, a radice **mnj nacha**, id est, *adduxit, obtulit*; neque enim hæc panum oblatio proprie erat sacrificium. Nam hi panes fiebant ex simila fermentata, quæ sacrificari non poterat, ut patet capite **n**, vers. 11, unde nec ulla libamina cum hisce panibus offerebantur. Erant ergo hi panes tantum primitif messis trilicæ, quæ dabantur sacerdotibus, et in eorum esum et usum cedebant.

Nota : Singulæ familiæ hasce panum primitias in pentecoste offerre debebant, uti hic dicitur : secus erat de manipulo spicarum in paschate, et licet Abulonsis id ita intelligat, non quod singuli ex proprio agro, vel domo hosce panes afferrent Hierosolymarii, sed quod singuli Hierosolymæ duos panes tales emerent, cosque in templo offerrent, sicut et columbas et victimas alias (undo horum omnium erant venditores Hierosolyma), quos Christus ejecit o templo), tamen Scriptura Hebræa hic contrarium docet; sic enim habet : *Ex omnibus habitaculis vestris adducetis panes elevationis duos*; quæ verba salis significant quemque proprios panes ex sua domo adducere debuisse ad templum, ut videlicet singuli suarum frugum primitias, in gratiarum actionem Deo dederent. Hæc enim una fuit causa cur festum pentecostes sit institutum, scilicet ut in eo primitias panum Deo offerrent. Ita Josephus, libro *Antiq.* cap. X. Altera causa fuit, ut Hebræi recordarentur legis in pentecoste, pro caque Deo Priu

Sxuadi gratias agerent, legemque illam recolerent, ut exactius eam observarent. Ita S. Hieronymus *ad Fabiolam*, de 42 mansionibus, in 12 : « Dedicatio, inquit, legis est Pentecoste. » Idem docet S. Augustinus, QuæsL XCV in *Quæst. ex Novo Testamento*. ifonll- Ingens enim Dei beneficium est lex, fesloquccc-
lirandum : est enim ipsa radius legis rctern®
midan manans a rationibus ideisque æternis, quæ vi-
W dt vunl in mente Dei, quibus ipse omnia regit et
lel' moderatur, a Duo sunt, inquit Nazianzenus, qui-
bus regimur, natura et lex; » et S. Augustinus, lib. IX *De Civitate* : « Omnium legum, inquit, inanis est censura, nisi divin® legis imaginem gerat, d Plato dicebat, a ncesse esse leges hominibus ponere, ut secundum eas vivant, alioqui nihil a feris discreparent. Causam esso, quod nullius hominis ingenium ita a natura institutum est, ut quæ ad publicum human® vit® commodum conferunt, sufficienter cognoscat; et si cognovit, ut optimum id quod novit, semper agere possit ac velit. » Ita ipse, lib. IV *De Legibus*.

Demosthenes aiebat, a civitatis animam esso leges. » Heraclitus dicebat, « cives non minus oportere pugnare pro legibus, quam pro mœnibus, quod absque legibus nullo pacto possit esse civitas incolumis, absque mœnibus possit. » Ita Laertius, lib. IX, cap. i. Archidamus, roganti « quinam essenl Spartanæ urbis profecti : Leges, inquit, ac legitimi magistratus. » Graviter censuit in república bene instituta auctoritatem supremam legibus esse deferendam; nec ulli magistratui fas esse quidquam contra leges publicas tentare. Ita Plularchus in *Lacon*.

Agesilaus, roganti « quid Spari® contulissent Lycurgi leges : Voluptatum, ait, contemptum. » Plularchus ibidem.

Cyrus, rogatus a quosnam putaret esse injustos : Lege, inquit, non utentes. » Ita Maximus, *serm.* 50.

Barbari Brasili! in sua lingua carent Iribus literis, scilicet F, L, R, idque apposite; nam carent fide, lege, rege. Testis est Osorius et Maffei in *Historia Indica*.

Philo, lib. *De Joscpho* : « Quod medicus, ait, est aegro, hoc lex est civitati. » Corona priscis fuil hieroglyphicum legis, quia certis est vinculis complicata, quibus vita nostra velut religata coercetur. Ita Pierius, *hierogl.* 41.

Denique, « lex esi lux vit®. » « Lucerna, inquit Psalles, pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis, » *Psalm*, cxvin; qui psalmus non est aliud quam legis elogium. Rursum : « Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terr®, purgatum septuplum, » *Piata*, xi, vers. 7.

Porro, « lex non est aliud, nisi recta, et a numine deorum ratio, imperans honesta, prohibensque contraria, » inquit Cicero, *Philip*, i; clpro *Cluent.* : « Fundamentum, ait, libertatis, fons equitatis, mens, et animus, et consilium, sententiaque ci-

vitatis, posita sunt in legibus, n Peculiario vero fuit Dei erga Hebreos beneficium, quod eis ipse mel legem dederit, idque primo, et ante leges aliarum gentium. Primus enim in orbe legislator fuit Moyses, id est, Deus per Moscn. Eum secuti, leges dedere Indis Gymnosophist®, / Egyptiis sacerdotes, Babylonii Chaldæi, Persis Magi, Gal- lis Druid®, Locrensibus Zaleucus, Atheniensibus Solon, Laced®moniis Lycurgus, Cretensibus Minos, Corinthiis Philo, Getis Zamolxis, Rheginis Androdainus, Milesiis Hippodamus, Thuriis Charondas, Thebanis Philolaus, Carthagincnsibus Phaleas. Apud Romanos primus P. Papirius regias leges in unum contulit. Deinde Appius Claudius decemvir duodecim tabularum leges conscripsit. Hunc secuti sunt Appitls Claudius Cæcus, Sempronius Sophus, Scipio Nasica, Q. Fabius, M. Calo et alii.

17. Panes primitiabum duos de duabus decimis. Vers. t7. — Ex dictis cap. xiv, vers. 10, et dicendis cap. scq. vers5, patebit duas decimas simii®, et duos t7 ° fbc-panes inde confectos, fuisse quasi tredecim libra- but r\$M) rum cum dimidia.

18. OFFERETIS cum PANIBUS SEPTEM AGNOS IMMACU- lib7' rnm tre-
latos, — scilicet in holocaustum, quia hoc, quasi medi», præcipuum, semper intelligitur, cum nominatur 'crs-18, sacrificium, nisi alia ejus species exprimatur. Ita Abulensis.

Nota : *Numer.* xxviii, 27, adduntur et ali® vic- victim. » timæ, hoc festo pentecostes oitci ri solii®, ob festi bíc solemnitatein : videlicet vituli duo, aries unus, avarant agni septem, hircus unus pro peccato. Nam di-ib iis versas esse illas ab hisce quas hic proscribit, tum aliunde palet, tum ex eo quod ibi duo vituli, hic tantum unus præcipiatur : quia ill® victim® præscript® erant propter ipsum festum precise, h® vero hic præscribuntur tantum propter oblationem primitiarum cohonestandam, ut simul cum primitiarum oblatione Deo h® victim® in sacrificium darentur. Ipsius ergo festi pentecostes æquo ac cætiTorum festorum, victim®, non hoc capite, sed *Num.* cap. xxviii et xxix (ul palet intuiti), recensentur. Ha Abulensis. Unde Josephus, lib. III, cap. x, omnes pentecostes victimas enumerans sic ait : « Holocausta faciunt c tribus vitulis, arietibus duobus (S. Scriptura lres arietes numerat : videtur ergo in Joscphi numerum irrepsisse error, ut pro duobus reponendi sint lres), agnis qualuordccim, hædisque pro peccato duobus. » Omittit Josephus duos agnos oblato in hostias pacificas. Radulphus tamen censet easdem esse victimas, qu® hic, et qu® *Numer.* xxviii proscribuntur : anlilogiam vero jam allatam ipse per mysterium solve conalur. « Non interest, inquit, an duo vituli cum uno ariete, an unus vitulus cum duobus arietibus in holocaustis esse dicatur, cum tam pastores, quam doctores (qui mystice sunt arietes et vituli) unum sint propter fidei pacisque concordiam, et duo inteUigantur, si duorum populorum, quibus pr®-

lati sunt, respiciamus distantiam. » Verum hæc litteræ non satisfaciunt, neque sensui litterali, quem Radulphus sæpe, quæ iudaicum, tollere et impugnare videtur instar Origenis, et aliorum qui toti sunt in tropologiis. Porro hæc sacrificia et victima non erant privati cujuspiam, uti panes primitiarum : sed erant communes terti populo, et pro eo loto offerebantur ex cerario, et sumptu communi.

Et erunt in holocaustum cum libamentis suis.— Hebraice, *aim fizo mincha et libamine*: libamenta ergo hic vocat Noster quidquid cum victima offerebatur, ul oleum, vinum, farina, thus, sal.

Ven. 19. 49. Facietis et hircum pro peccato. — « Facietis, » id est sacrificabitis. Pro *hircum*, hebraico est *hircum caprarum*, id est hircum novellum, vel hædum. Vide dicta cap. iv, vers. 23.

Vers. 20. 20. CUM ELEVAVERIT EOS SACERDOS CUM PANIBUS, etc., cedent in usum ejus, — *q. d.* Cum hosliæ pacificæ (de his enim solis hic agit, non de holocaustis; hæc enim tota Deo cremabantur) immolata* et consecrata fuerint Homino, cedent sacerdoti; licet enim hæc hosliæ alias magna ex parte cederent offerentibus, quia tamen totus populus eas hic offerebat, nec potuissent cæ in totum populum distribui, hinc dantur hic sacerdotibus.

Nola, quod hic dicitur, panes primitiarum in pentecoste oblatos cedere sacerdoti, non ita intelligendum esse, quasi sacerdos ministrans tabernaculo in pentecoste, solus per se reciperet omnes hosco panes: hi enim cum a singulis offerrentur, erant innumeri; sed tantum quod ipse reciperet eos, quos elevasse! et obtulisset Domino, puta tres aut quatuor: reliqui enim cedebant in jus omnium, et æqualiter per omnes sacerdotes dividebantur, uti et alia primitiæ.

Ven. 21. 21. EL VOCABITIS HUNC DIEM (pCUTCCOSTCS) CFLEBEIuiiMi M atque sanctissimum. — « Celeberrimum, » id est valde celebrem et festum, ul ab omni opere servili in eo cessetis; « sanctissimum, » quia mihi, meis sacrificiis et cultui dicatus est. Hebraice est. *vocabitis os* (id est substantiam) /ilQUS *dici*, id est diem hanc, *convocationem sanctitatis*, id est festam clsolemncm; nam, ut docet Josephus, lib. III, cap. x, nullum festum apud Judæos agebatur sine holocausto, et laborum vacatione: et hoc respectu noster Interpres hoc festum vocat celeberrimum et sanctissimum, uti jam explicui.

Allego- t Allegorico, pentecoste Illebræoruin significabat pentecosten Apostolorum, qua Spiritus Sanctus in eos per linguas igneas descendit, legemque novam promulgavit in Sion, quo recepto statim metere cœperunt regiones albas ad messem, ut inquit S. Chrysostomus, homil. 2 in *Acta*, et offerre Domino duos panes primitiarum, de duobus populis Judæoruin et Gentium, tumque Deo immolati sunt nulli Martyres, partim agni, id est innocentes; partim arietes, id est Doctores et principes Ecclesiæ; partim vituli, qui scilicet olim superbi fuerant in sæculo; partim hædi, qui vi-

delicet prius in sordibus et fœtore peccatorum vixerant.

Tropologico, quinquagenarius numerus pentecostes index est et symbolum perfectæ pœnitentiæ, ac remissionis peccatorum, uti fuse docet S. Hieronymus sub initium libri II in *Isaiam*. Unde et psalmus I maxime est pœnitentialis. Idem patet in anno S0 sive jubilei, qui est annus plenæ remissionis: tunc ergo offerimus duos panes, id est, amorem Dei et proximi. Jam ergo pascha, penitentiæ aliaqua festa celebramus, non judaicæ, sed christianæ, id est non tantum littera, sed et spiritu. Audi Nazianzenum, oral. 4 in *Ju-Hanum*: « Festa, inquit, celebremus non corporis nitore, non vestitus mutatione ac magnificentia, non comessationibus et ebrietatibus quorum fructum cubilia et impudicitias esse didicistis, ele., sed animi puritate, et mentis hilaritate, et lucernis totum Ecclesiæ corpus illustrantibus, hoc est, divinis contemplationibus, quæ super sanctum candelabrum excitentur, atque universum terrarum orbem luco perfundant. » Et S. Gregorius, hom. 33 in *Evang.*: « Quid prodest, ait, interesse festis hominum, si contingat deesse festis angelorum? » Idem in *Registro*: « Dominico, ait, die a labore terreno cessandum est, atque omnimodo orationibus insistendum, ut, si quid negligentia per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominica precibus expietur. » Et Origenes, homil. 69 in *Exod.*: « Si desinas, ait, ab omnibus secularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritualibus operibus vaces, ad Ecclesiā convenias, lectionibus divinis aurem prabeas, de cœlestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturum judicium pro oculis habeas, non respicias ad presentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura: hæc est observatio sabbati Christiani. » B. Thomas Morus tanta religione colebat festa, ut iis etiam, dum in carcere solus degeret, vestibis melioribus sibi allatis indueretur; mirantibus vero cur, solus cum esset, id faceret, respondit: « Non ad conspectum populi, sed ad Dei honorem festa colo, et honeste induor. » Idem accepta mortis sententia, cum diutius quam vellet, ejus excculio differretur, Undem instante festo Translationis S. Thorni Cantuariensis: « Cras, aiebat in vigilia festi, vehementer gestio ad Deum migrare; esset enim ille dies mihi admodum conveniens; » cumque quem optabat diem, Martyri suo congruo concessit Deus, in quo et patroni, cujus nomen gerebat, simili de causa martyrio laureali; et S. Apostoli (incidit enim illud festum in octavam SS. Petri et Pauli), pro cujus primatu sanguinem fundebat, celebris memoria fit in Ecclesia. Ita Stapletonius in ejus Vita.

Anagoge, pentecoste, sive hebdomada et sabbatum (id est festum) hebdomadarum, significabat universalem requiem sanctorum omnium in cœlo, ut sicut secundo die azymorum processit

oblatio manipuli spicarum, id est Christi resur-
rectio, ita septima exinde hebdomada, et die quin-
quagesima, omnes qui per fidem et dilectionem
Christo adhæserunt, ad eum quasi ad caput suum
congregentur, roternam cum illo requiem habi-
turi, tuneque offerent duos panes primitiarum,
gloriam scilicet animæ et corporis, eaque Deo
Deique laudibus æternis consecrabunt. Ita Radul-
phus.

vertit 22, nec secabitis eam (terram) usque ad solum,
— non omnino eam demetetis, ut aliquid paupe-
ribus colligendum relinquatis. Vide dictacap. xix,
vers. 9.

v r k n 24. Mense septimo prima die mensis erit voris
sabbatum (id est festum solemne) memoriale, clan-
gentibus tubis. — Quartum est hoc festum, scili-
tnjî eratcel Tubarum, prima die mensis Tisri, id est sep-
Tuk. tembris.

Noia . Septenarius erat sacer apud Hebrroos.
mo* Nam primo, septimus dieseraí festus, eratque
dies sabbatum; secundo, septima hebdomada dierum
rTicr < erat pentecoste; tertio, septimus mensis magna ex
*nntfeí parte erat sacer, et, ut inquit Orígenes, horn. 23
u m Numcr., erat quasi sabbatum mensium, sicut
Jw w septimus dies erat sabbatum dierum : mense enim
6cplimoquatuor, imoquinque celebrabantur festa,
scilicet Neomeniæ, Tubarum, Expiationis, Taber-
naculorum, idque per septem dies; et Coetus sive
Collect®. Quarto, septimus annus erat annus sacer
libertatis clremissionis, acquietis terre. Quinto,
septima hebdomada annorum, puta annus quin-
quagesimus lotus erat festus, craique jubilroum.

Prima die mensis, — erat ergo illo die duplex
festum, primo, neomeniæ sive noviluni!, a quo
ipsi mensem inchoabant : primus enim dies men-
sis erat novilunium; secundo, tubarum. Unde et
duplicia illo die offerebant sacrificia, scilicet lam-
neomeniæ quam tubarum, ut palet Numer. xxix,
l cl seq.

F uim Memoriale clangentibus tubis. — Hebraico, mc-
^ru T moríale clangoris, vel, ut Septuaginta, tubarum.
fut ne- Tradunt Hebræi et Latini festum tubarum inslilu-
-Ljruh (um fuisse in memoriam Isaac patriarcha?, ab im-
iv inolatione et gladio patris sui Abrahro liberali,
tí o* n- ac proco surrogali arietis, Genes, xxn, 11, ideo-
huti qUe co ¿jc comibus arietinis clangere solitos,
licet insuper et tubis argenteis eodem die clange-
rent ob neomeniam et sacrificia, uti precipitar
Numer. x, 10. Imo tradunt Hebræi Isaac eodem
die, videlicet primo mensis septimi, ab hac im-
molatione fuisse liberatum. Clangor ergo hic me-
moriale erat liberationis Isaac, simulque erat
oratio tacita, ut Deus eorum etiam recordaretur,
atque sicut liberaverat Isaac, ita et posteros ejus
a mortis periculis liberaret.

Mr-ba. Mystice, septimus mensis est tempus gratino,
puta legis novro, in quo septem spiritus Dei missi
sunt in omnem terram, Apocal. v, quoque septi-
formem Spiritus Sancti gratiam et spiritum reci-
pimus : prima ejus festivitas est laetitia clangoris

cl tubarum, id est prædicationis Apostolorum
(hi enim quasi cœlesles quædam tubro toto orbe
insonuerunt) et conversionis Gentium. Ila Grige- Mordi-
nes, Radulphus et Isychius. Hos enim Christus ex
hoc mundo ad Patrem iturus, in totum orbem iribus?
buccinatimi misit, dicens : a Ito in mundum uni-
versum, et prædicatc Evangelium omni creatura?.
Qui crediderit et baptízalas fuerit, salvus erit, n
Matth. cap. ult. Hujus prrocepti memores S. Petrus
et Joannes, dum jubentur silero, respondent : « Si
justum est in conspectu Dei, vos potius audire
quam Deum, judicate. Non enim possumus quæ
vidimus et audivimus non loqui, » Act. iv.

Benj imin diaconus in carcero biennium deten-
tus, dum ea lege solutus esset, no amplius Dei
Evangelium predicarci, memor suro vocationis
dicebat : « Neque possum, neque debeo talentum
fidei mero commissum in terram abscondere; »
testis est Theodoretus, lib. V, cap. xxvm.

S. Franciscas suos rogavit : « Quid vobis con-
sultius videtur, an quod orationi, an vero quod
prrodicalioni vacem? » Enumeratis atrinque com-
modis, conclusit tandem : « Attamen prrodicatlo-
nis officium suis potissimum commendare voluit
Redemptor noster, dum ipse cum peccatoribus
conversatus est; cujus vestigio cum nobis insis-
tendum sit, utilius Deoque gratius erit, si inter-
missa quiete foras egrediamur ad laborem ; »
quod et præslilil. Ila Bonaventura in Vita ejus,
lib. I, cap. xn.

Hinc S. Thomas, IH part., Quæst. LXVH, art. 1 :
« Praedicare, inquit, est principalissimus actus,
et proprius Episcopi, cl dignior quam baptizare. »

Idem in I ad Corinth, cap. ix : Prædicator, ail,
inScriptura habet octo nomina, scilicet Miles,
Vinitor, Pastor, Bos, Arator, Triturator, Semina-
tor et Architectus templi.

Hinc et Isaias, cap. l ii, ait : « Quam speciosi
pedes evangelizantium pacem, evangelizantium
bona ! » S. Augustinus pndicatore[m] vocat An-
gelum. S. Gregorius, hoinil. 3 in Ezech. : « Vili,
inquit, prædicanlium cl sonat et ardet. Anlet de-
siderio, sonat verbo. /Es ergo candens est prro-
dicatio accensa; sed de candenti rore scinlilke
prodeunt, quia de eorum exhortationibus verba
flammantia ad aures audientium procedunt. Recte
ergo verba prrodicalorum appellata sunt scintillo?,
quia eos quos in corde tetigerint, incendunt. »
Idem, lib. XXX Moral., explicans illud Job. xxxix,
l : Numquid nosti tempus partus ibicum in petris?
a Oportet, ait, ut prrodicalores sint fortes in prro-
ceptis, compotientes infirmis, terribiles in minis,
in exhortationibus blandi, in ostendendo magis-
terio humiles, in rerum temporalium contemptu
dominantes, in tolerandis adversitatibus rigidi.*
S. Clemens, lib. Vili Illecognit., prrodicalores com-
parat radiis solaribus, qui orbem illuminant,
omnesque videre faciunt.

Porro qualis debeat esse hæc tuba et concio
docci ipse Ecclesiastes, cap. xn, 11 : « Verba, ait,

sapientoni sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi ; » ubi Olympiodorus : a Sicut stimuli, inquit, boves pungunt, urgentque aratro sulcum proscindere : ita et Theologorum verba excitant nos, qui spe bona aramus, proscindere sulcum spiritualem, ut, cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo virtutis surculos conseramus. Similia quoque sunt clavis ignitis atque candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur : ita enim et sapientum verba in penitissimos sinus intellectus nostri alius figuntur.» Et S. Hieronymus: «Verba, ait, sapientum pungere dicuntur, non palpare, nec molli manu altrahere lacrymam; sed errantibus tardis pœnitentiæ dolores et vulnus infligere. Si cujus ergo sermo non pungit, sed oblectationem facit audientibus, isto sermo non est sapiens. » Idem *ad Nepotianum* : a Docente le, inquit, in Ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur : lacryma auditorum laudes tuæ sint. » Et alibi : a Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas, non risum movet; qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. »

Quisquis ergo prædicator es, quisquis es tuba, imo os Dei, a clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum, » *Isai.* lvi, vers. 1.

Veri. 17. 27. Decimo die mensis hujus septimi dies expiationis. **TI**OXUM EHIT> — Quintum est hoc festum, **QH**> *hippurim*, id est expiationis sive propitiationis, quo fiebat expiatio peccatorum populi toto anno commissorum, per jejunium et sacrificia, ideoque pontifex non tantum populum expiabat, sed et ipsum Sanctum, et Sanctum sanctorum, iis caeremoniis quæ præscriptæ fuerunt cap. xvi. Vide ibi dicta. Erat hic dies sanctissimus : unde nec cibos in eo, sicut nec in sabbato, coquere licebat, ut colligitur ex vers. 30.

Affligetis animas vestras, — per jejunia aliaque dicta cap. xvi, 29.

v<> 31. 32. Sabbatum requietionis est, — *q. d.* Festum est, et requies omnimoda, quo omnino ab omni opere, etiam non servili, uti est coquere cibos, cessandum est.

Affligetis animas vestras die nono mensis. — Scilicet a vespere, sivo ab occasu solis dici noni, usque ad vesperam diei decimi ; nam, ut sequitur :

Vui.JJ. 33. A VESPERA USQUE AD VESPERAM CELEBRABITIS. Ab t-5. sabbata (festa) vestra, — puta ab uno solis occasu 1*^ ad alturum, cum scilicet apparere incipit stella Veneris (uti Hebræi tradunt), quæ vesper, ur io> vesperugo et hesperus dicitur. Undo et vespera (II 1! ab hac stella nomen accepit, ait Isidorus, lib. V incipit et *Etymolog.* cap. m, *q. d.* No afflictio hæc die expiationis, quasi ingrata et molesta differenda pulelur in ipsum diem decimum, hinc edico et jubeo ut illam inchoetis, uti et alia festa, a vespera præcedentis noni diei. Id clarius significant He-

braea, Chaldæa et Septuaginta, in quibus est apertior distinctio, uti et in Romanis et aliis correctionibus Latinis. Unde et Ecclesia Christiana quoad officium ecclesiasticum festa celebrat a vespera in vesperam ; hoc enim est quod sancitur cap. i *De feriis*, in *Decretal.* : a Omnes dies Dominicos a vespera in vesperam, omni veneratione decernimus observari ; » populo tamen festa a media nocte in mediam noctem celebranda, indicta sunt.

34. A QUINTO DECIMO DIE MENSIS HUIUS SEPTIMI Ven U. erunt if-itix Tabernaculorum septem dictis Domino. — Sextum est hoc festum, scilicet Tabernaculorum per septem dies, quod græce dicitur [scenopegia, a figendis tabernaculi*; enim i't est *tabernaculum*, est fixio sive compactio. Urum. Ridiculum enim es>t, quod putant Abulensis et Radulphus, scenopegiam dici a çx-px, id est comes-tio, el Kv.a., id est *communis*, quod hoc festo Judæi comederent in publico sive loco communi. Institutum est hoc festum in memoriam protectionis divinæ, quæ Hebræos in deserto ita protexit, ut sine domibus in tabernaculis per quadraginta annos hieme et cesiate vixerint. Quare in deserto nunquam celebratum est hoc festum, quia ibi agebatur ipsa rei veritas, et continuum quasi festum tabernaculorum ; sed postea in ejus memoriam quotannis celebratum est in Chanaan, ita ut partim in urbe, puta in atriis, foris, plateis, hortis, quin et domatibus, id est tectis domorum, ut patet *Nehem.* vm, 16, partim extra urbem, cum Tib-nululum esset, tabernacula construerent ex lignis Clorara sive palis, quibus alii ramos, alii pelles et lintea circumducebant, uti fit in tentoriis castrensibus, in iisque ad septem dies habitarent. Cum enim ex tota Judæa Hebræi Hierosolymam convenirent hoc festo, etsingulæ familiæ singula tabernacula construerent, ut ait Josephus, lib. III *Antiquit.*, cap. X, nequaquam tot in urbs construi poterant, quot omnibus sufficerent. Estque verisimile ita fuisse disposita tabernacula, ut quasi urbe quondam fieret, et singulæ famiie seorsim, omnesque per vicos et plateas distinctæ et ordinatæ habitarent ; ita enim faciebant, cum per desertum peregrinabantur, cujus rei memoriam tunc recolabant.

Secundo, hoc festum institutum est in fine anni, Aluta puta in scplembri, post collectas omnes fruges, ut de iis gratias agerent Domino, ideoque omnes w u' masculi hoc festo templum adire, suaque dona offerre debebant, ut præscribitur *Exod.* xxm, 14 et seq. De holocaustis et victimis, quæ singulis hisce septem diebus mactabantur, vide *Numer.* xxn, 12. Denique Hebræi septimo die hujus festi circumeunt altare septies, portantes ramos, in memoriam expugnatæ Jericho a Josué septeno urbis circuitu, *Josué* vi, 16.

36. Dies quoque octavus erit celeberrimus: est Vers.36 enim Coetus atque Collectus. — Septimum est hoc festum Cætus atque Collectus, quod erat quasi octava festi Tabernaculorum. Erat hoc festum so- «Hai.

lemne, unde a S. Joanne, cap. vu, 37, vocatur a dies magnus festivitatis. »

RiCo f " Kota hoc festum dici cœtus et collect®, non lam pecuniarum aut eleemosynarum, uli volunt Abulensis, Lyranus, Cajetanus, Oleaster, quam hominum et populi, qui congregabatur octavo dio in tabernaculo, et postea in templo, ut simul atlunatus gratias ageret Deo solcmnibus sacrificiis, quod post longam illam in deserto peregrinationem, omnes tribus salvæ venissent in terram promissam, quasi terminum cl sedem suam, cunque quiete possiderent. Simili ratione dies septimus azymorum vocatur dies cœtus et collect®, eo quod omnes eo die simul convenirent ad agendum gratias Deo, quod cos in Ægyptiaca servitute dispersos adunasse!, et simul inde edu- Ent toc xissct. Quod autem de collecta, non pecuni®, sed f unra pOpUi; hic agatur, indequo festo inditum sil nomen coetus sive collect®, palet primo, quia in He- cuto, bræo hoc festum vocatur m y ŷ atscrct, quod *J significat cœlum sive col igrcjafiowi, non pecuni®, sed populi (1); secundo» quia Chaldæus apertissime hanc vocem atscrct vertit pnn pw'JD kenis- Frino. T^rt o'0 /l tciiQn' id e>t collecti critis; tertio, quia Scplua- ExoJnm ginta semper hanc vocem verluut i&Juv : exodium quid? autem, teste Thcodorclo, Quasi. XXXII, finem festorum indicat; cl exodium apud Livium, lib. \ II, Juvenalem, satyr. G, Pollucem, lib. IV, Suidam et alios, carmen erat, quod in exitu alicujus rei, maxime comœdi® aut seen®, canebatur. «Ju- ventus, inquit Livius, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo, ridicula intexta versibus jactare cœpit, quæ inde exodia appellata, eonsertaque fabulis, potissimum Atellanis sunt.» Unde eo alludentes Septuaginta, festum hoc exodium vocarunt, eo quod clauderet solenuiilitcm festi Tabernaculorum publica et communi gratiarum actione cl plausu, quo per- acto tabernaculis exeuntes, quisque ad suas sedes ct urbes remeabat. Quarto, quia similem collec- Qturto tam fecit rex Salomon, non pecuni®, erat enim ipse ditissimus cl liberalissimus, sed populi in octava dedicationis templi, II Paralip. vu, 9. Non nego tamen potuisse hoc festo fieri collectam pecuni® pro templo cl ministris Dei ante discessum populi; sed illa poterat fieri cl aliis festis, cl maxime septimo die azymorum. Verum non inde vocatur hoc festum Cœlus vel Colled®, neque hic fuit præcipuus festi hujus finis.

Vers >7 37 Ct 38. Of FERETISQUE IN ELS OBLATIONES DOMINO HOLOCAUSTA! EXCEPTIS SACCATIS DOMINI, UOMSQUE vestris, — q. (l. Hæc qu® descripsi sacrificia offeretis singulis festis, præler sacrificia qu® sab-

(1) lÿJJ cnbn est cohibuit, hinc, quæ cognata csl, notio cogendi. congregandi. Paulo aliter Munk ; Aliar, ait, est cohibuit, detinuit. Hinc atscrcet recte ab Alexandrinis vertitur îÇ*Jtcv, seu exodii dies, quo scii, peregrini etiam Hierosolym® detinebantur ad claudendum festum. Apud Prophetas alierei est, non ultimus solecnnilatis dies» »ed frtum seu catus solemnly in genere. Palatine, p. 187.

bato offeruntur, videlicet quatuor agnorum, quorum bini mano, et bini vespere offeruntur in holocaustum dic sabbati, ul patet Num. xxvm, 9; item præter dona et vota vestra, id est, præler victimas quas sponte aut ex volo offertis.

40. SUMETISQUE VORIS DIE PRIMO (festi TdbcmaCU— Vcu.to. lorum, uli præccssit) fructus auroris pui.cheiuv- M.E, SPATULASQUE PALMARIM, ET RAMOS LIGNI DENSARUM FRONDIUM, ET SALICIS DE TORRENTI!, El L LIA- BIMINI curam Domino. — Nota: In festo Tabernaculorum jubentur Judæi manibus gestare quatuor 0^7/7 arborum ramos, vel fructus : primo, « arboris pulcherrim®, » id est citri. Ila Chaldæus. Inde et Jo-, sephus fructus hujus arboris vocal inala Persica; tmm. mala cnim citria, auctore Dioscoride, vocantur pdmu. Persica cl Medica, quia ex Persia et Media in Ita-eV^wR. liam sunt advecta, teste Plinio. Citrum fuisse hanc œj. arborem docet etiam R. Moses Ægyptius, lib. III Moral, cap. XLiv.

Dices : S. Hieronymus in cap. xnr lachar, dicit fuisse cedrum. Despondeo : Per cedrum, citrum intelligil; nam mala citria etiam ccdromela, quasi mala cedri vocantur, teste Dioscoride supra. Secundo, « spatulas, » id est ramos palmarum. Ita Septuaginta. Tertio, « ramos ligni densarum frondium, » id csl myrti. Ita Josephus, Chaldæi et R. Moses supra.

Quarto, aramos salicis, n Harum ergo quatuor Cui? arborum pulchrarum, diuque virentium atque odoratarum (citrus enim et myrtus boni odoris sunt) ramos in festo tabernaculorum gestare debebant Ilebræi, ut recordarentur se a solitudine in terram feracem cl arboribus optimis abundantem translatos esse; gestare, inquam, non tantum piimo die festi, ut ccnsuit Abulensis, sed per septem continuos festi dies; hoc est cnim quod hic dicitur : « Celebrabitis solemnilalein septem diebus, d Et ita intellexit R. Moses, Burgensis, Ribera et alii; idque ul per septem dies significaretur Hebræos multis annis commoratos fuisse in deserto, indeque plenum gaudium in terra promissa cis obvenisse; hoc csl enim quod sequitur :

Et lxtadimint coram Domino, — ç. d. Gestantes ramos hos cl fructus, saltabitis in sanctuario coram Domino. Tripudiis cnim solebant veteres celebrare sua festa, ul palet H Itegum vi, 14, Exodi xxxii, 19, Exodi xix, 20. Ha Abulensis qui et addit : « Dicunt aliqui quod, quando Judæi habebant istos ramos in manu, habebant cum cis colligatos et fructus, cl sic saliebant elevantes el deprimentes illos fructus ad omnem differentiam positionis; quo significabant id esse ad laudem Dei, qui erat Dominus omnium positionum mundi. » Simile fiebat in theruma, sive oblatione sacerdotum, uti dixi Exodi XXIX, 24, Levit, vn, 30.

Mystice, septimus mensis est tempus grati®; Mystica primum ejus festum est Tubarum, id est, prædj- festum

libitum ratio Apostolorum; secundum Expiationis, id est pœnitenti® et contemptus illecebrosarum voluptatum, cui studere debent omnes vere ad Deum Aportolam; conversi; tertium Tabernaculorum, quia tertius Eip: a- Ifonls c* t pœnitien- bcrnaculo per septem dies, id est tota vita, ut Uraicir sc^*ccl 'damur rebus hujus sæculi quantum ne- joram' cessc csi> noD omplius, et lota mente per deser- at pere* lum hujus mundi festinemus ad cœlestes man- cœ°- s, oncs> dicamus cum Psalte : u Incola ego sum et him ; peregrinus, sicut omnes patres mei ; * « in casulis Ginn enim habitavit Abraham, cum Isae et Jacob co- f. i. ctir hæredibus repromissionis ejusdem. » Vide dicta llcbr. xi, 9 cl 10. Celebratur 15 die, cum luna decrescere incipit, quia qui bona sæculi fluxa et caduca (quorum luna est symbolum) esse cog- noscit, hic festinat ad (eterna. Septem ejus die- bus continue offerimus holocausta, quia lotos Cilmi nos nostraque omnia Deo consecramus. Gesta- u v' pa 7 inus citrum, qui colore est aureo, id est iji iuut ardentem charilalcu, qua toli Dei glori®, et fra- c nictnp- trum ulilitati incumbimus; secundo, spatulas pal- / 7 marum, quia quasi victores terrena omnia cal- myrtui camus, dum nostra conversatio in cœlis est; ter- m odor lignum densarum frondium, puta myrtum, u / \ h- csl> odoriferam virtutum omnium densitatem, tutum; cl continuum carum exercitium; quarto, ramos u, xci. salicis virentis, quia stabili firmitate in nostro inriono' virtutum statu et virore perseverare debemus; mm ope- hi de torrente sumuntur, quia nisi crebro in lege n, nK Ilei meditemur, Deique gratiam imploremus, marcescet in nobis ille animi vigor. Vide *Psalm. i, 3*. Hæc qui fecerit lætabilur coram Domino, et hilarem semper in eodem vitam aget.

Rursum S. Hieronymus in cap. xiv *Zachariæ*, per lignum pulcherrimum accipit sapientiam, per palmas victoriam, per myrtum mortificationem, per salices castitatem. Nam « medici, inquit, et physici tradunt quod, si quis salicis florem mixtum aqua biberit, omnis in eo frigescat calor, cl libidinis vena siccet, ul ultra filios generare non possit. » Hisce ornati in tabernaculis hujus vita?, pariter et annali, tendimus ad domum nostram paratam in cœlis. Salices ergo,

æque ut lactucæ, agnus castus, etc., humorem venereum minuunt, et castitatem fovent ac tuentur.

Quartum festum sequens et finiens festum Tabernaculorum, puta ejus octava, est festum Coetus et Colicele; hoc significat octavam resurrectionis, quando ex tabernaculis hisce exeuntes colligemur ad concilium et congregationem Sanctorum in cœlis, de qua canit Psalter : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. » Tunc nullum opus servile faciemus, quia tunc cessabit omne peccatum, omnis etiam labor et dolor; offeremus holocaustum Domino, quia totis viribus, totaque contentione animæ, Deum specularibimur et amabimus: ibi enim implebimus illud : a Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota fortitudine tua; p et illud : « Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto <jus. n Ita Radulphus, et ex parte Isychius atque ex iis Ribera, lib. V *De Templo*, cap. x et seq.

Allegorico etiam Rupertus apposite et eleganter hæc accommodat festis natalitiis Christi Domini. tum Ti* Sicut enim pascha et pentecoste Judæorum, in- ternata- quit, significabat pascha et pentecosten Clirislia- bnmeit norum : ila festum Tabernaculorum, quod in exitu anni celebrabatur, significabat festum Na- luchn- talis Domini, quod in fine anni celebratur. Tum ,ü* wl* enim lælabundi terra? nostre virgine®, puta B. Mariæ, fructum, scilicet Christum in Bethlehem col- s. su- lligi. nus, et fructum arboris pulcherrima?, id est Virginis internerai® Filium, in Eucharistia, ter s. offerimus et sumimus. Christus enim in stabulo J*-»ws. et hospitio natus est, ul hic nobiscum quasi in 5^ l' Yv tabernaculo versaretur, nosque ex eo ad patriam «xeaut. cœleslem deduceret; adsunt et palm® : hoc enim Christi festum coin. Idur et sequitur S. Slephani martyrium cl victoria; adest et lignum densarum frondium, videlicet S. Joannes densa et altissima mysteria crucians; adsunt cl parvuli innocentes, qui quasi salices de lorrcule fructum operum non habentes, subito per solam Dei gratiam ad viriditatem salierunt ælcrnæ patri®, et paradisi cœleslis.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PræscrÆtlur oleum quod areica! in lucernis candelabri : item panes propositionis, qui et quales esse debeant, vers. 5; secundo, vers. 10, blasphemus jussu Dei lapidatur.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, 3. extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus vestris. 4. Super candelabrum mundis-

simum ponentur semper in conspectu Domini. 5. Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas; G. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues; 7 et pones super cos thus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini. 8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel federe sempiterno; 9. eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto: quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo. 10. Ecce autem egressus filius mulieris Israelilidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita. 11. Cumque blasphemasset nomen, et maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumilh, filia Dabri de tribu Dan.) 12. Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus. 13. Qui locutus est ad Moysen, 14. dicens: Educ blasphemum extra castra, et ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, et lapidet eum populus universus, 15. Et ad filios Israel loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; 16. et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet cum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur. 17. Qui percusserit et occiderit hominem, morte moriatur. 18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima. 19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum: sicut fecit, sic fiet ei; 20. fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. 21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur. 22. Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit; quia ego sum Dominus Deus vester. 23. Locutusque est Moyses ad filios Israel: et eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israel sicut praeceperat Dominus Moysi.

Ver» S. 2. PRECIPE FILIIS ISRAEL UT AFFERANT TIDI OLEUM,
(lut: r — Nota: Quatuor erant functiones sacerdotum in
0 tabernaculo: prima, et prestantissima, de qua hactenus actum est, erat immolatio sacrificiorum; secunda, incensio thymiamatis in altari ad id deputato intra Sanctum, de qua functione dictum est *Exodi XXX, 7*; *tertia*, propositio panum propositionis; *quarta*, accensio lucernarum in candelabro: de duabus hisce postremis agitur hoc capite. Porro filii Israel, sive totus populus debebat sumptus prebere ad has quatuor functiones necessarios, quia uomine totius populi eas obibant sacerdotes.

Sumptu Idcoque *primo*, in censu populi quisque solvebat in hunc usum dimidium siclum, *Exodi xxx*,
'qinX *3; secundo, in festis tribus quotannis offerebant
<J>i singuli aliquid ad communem usum, quantum scilicet ex devotione volebant. Nam præceptum erat *Exodi xxix, 13*: «Non apparebis (quod ter fiebat in anno) in conspectu meo vacuus;» terito, erat gazophylacium, in quod injiciebat quisque quod volebat pro sumptibus templi, de quo Luca cap. xxi, i; *quarto*, sicut sumptu publico debebat populus certas victimas pro peccato adducere, uti patuit cap. iY, vers. 14, et cap. xvi, vers. 5: ita similiter debebat afferre oleum ad lucernas, et similam ad panes propositionis coquendos, uti hic precipitar; non quod cuilibet in particulari

id praecipitur, sed quod toti populo: unde principes et magistratus ex communi aerario hæc dependebant. Nam primitiæ, decimæ et aliæ oblationes cedebant in jus et alimentum sacerdotum: nullam enim ipsi aliam partem, aut hæreditatem a Deo inter suos populares acceperant. Accidebat tamen non raro, ut aliqui subinde religiosiores, maximo principes, sive Illebræi, sive Gentiles, vel omnino, vel magna ex parte hos sumptus præstarent, uti fecit Ezechias rex, li *Parat*, xxxi, 3, et Seleucus rex Asiae, li *Machab.* m, 3, et Artaxerxes rex Persarum, li *Esdræ* vn, 23.

Oleum de olivis purissimum ac lucidum. — Hebraice, oleum *purum contusum in lumen* (ut vertunt Septuaginta), id est oleum pili tusione defluens, liquidum et lucidum, amurca remanente et facibus.

Au concinnandas lucernas (id est ad accendendas lucernas: ita Septuaginta, Chaldæa et Hebrea) jugiter (id est singulis noctibus, ut explicatur vers. seq.; nam ardebant lucernæ a vespere usque ad mane; mane autem extinguebantur: vide dicta *Exodi xxv, 20*) extra velum testimonii, —

Ver», î.

quod scilicet oppansum est *testimomio*, id est arcæ quæ continet testimonium, id est legem sive tabulas legis, quæ testantur quid a nobis fieri velit Deus. Est metonymia, *q. d.* Ardeant hæ lucernæ in Sancto ante Sanctum sanctorum.

Tropologice, lucernæ sunt Apostoli et Doctores, quibus ait Christus : a Vos estis sal terree, et lux mundi. n Audi S. Paulinum, *epist.* 31, compellantem S. Augustinum, Ecclesiæ doctorcrn : u 0 lucerna digne super candelabrum Ecclesiæ posita, quæ late Catholicis urbibus'dc septiformi lino, pastum oleo lætitix lumen effundens, densam licet hierelicorum caliginem discutis, et lumen veritatis a confusione tenebrarum splendore clarifie! sermonis enubilas! Os tuum fistulam aquæ vivæ, et venam fontis æterni merito dixerim : quia fons vivæ aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est. Cujus desiderio siti-vit in te anima mea, cl ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupivit. »

Veri. 5. b. Accipies quoque similam, et coques ex ea duo- iu pmi- decim panes. — Nota : Hi sunt panes proposilio- nis, est popositi Domino, ad quos similam nif. dabat populus; ex qua non laici, sed ipsi Levilæ, Uvîu* iHlta Caatfiitæ, panes hos conficiebant et coque- f,Oficie- bant, ut patet l *Paral.* ix, 32, el cap. xxin, vers, hut pi* 29. Pari modo Levilæ præeranl aromatibus, ex Dn |'r0* quibus ipsi sacerdotes, ut palet l *Paral.* ix, 30, i., conficiebant sacra unguenta, præscripta *Exodi* XXX, 23 et seq. Porro hi panes fiebant ex simila purissima, cui subigendæ pro aqua infundeba- tur olei purissimi quarta pars hin, id est olei li- bræ lres, puta uncix 30. Deinde simul cum pa- nibus apponebant quartam partem hin vini (quod, ut mox dicam, postea Deo libabant), id est vini libras lres, cum 4 unciis. Est enim vinum oleo gravius.

s cundo, Nota *secundo* : Panes hi erant duodecim, ut sci- •r 4^ (luaxluc ll'ibus suum quasi panem Deo offer- cim. • bisce enim panibus duodecim tribus protes- tar? tabantur se jugiter a Deo ali; el vicissim Deus hac gratitudine oblationis eorum quasi illectus, ostendebat se eorum meminisse, eorumque me- moriam el memoriale semper ante se habere, ut cos alere et curare pergeret.

Tertio, Hinc *tertio*, hisce panibus imponebant thus, ut impone- significarent se omnia Deo debere, seque omnia lib u.\$ beo accepta referre per panes propositionis, quos cum Unire semper ponebant ante Dominum : thus enim significabat panes oblatos esse Domino, tan- quam qui Domini sint, illiquu debeantur. Porro thus hoc elapsa hebdomade, cum panes aufer- rentur, et novi surrogarcnlur, adolebatur Deo cum sacrificiis, uti jussum est *Levit.* n, vers. ult.

Qmrto, *Quarto*, addunt Septuaginta, Chaldæa el Philo panibus hisce impositum fuisse salem : hæc enim 'Ji r“ erat quasi mensa Dei; sal autem in omni mensa apponi solet, ut cibos condiat, el sapidiore faciat; nam *Levit.* n, 13, ita præcipilur : u In omni oblatione tua offeres sal. »

Olinio, *Quinto*, singulis sabbatis panes novi, recentes- ui j it's fiuc el ponebantur in mensa, ut palet vers. veteres vero tollebantur, cosque comedebant Mii sacerdotes : iis enim solis hisco panibus vesci li- neian* cebal, ut palet *Matth.* xn, 4. lur*

n.

Sexto, erant hi panes azymi, et quisque eorum s^iu. ponderabat duas decimas, id est libras tredecim crinl cum dimidia, ut mox patebit : erant ergo magni hi panes. Undo da n-

Septimo, in mensa ponebantur seni et seni pa- nes *allrinsccus*, id est alten contra alteros, ita ut 7- sex sibi invicem imponderentur, instar duarum mxiu- turrium; vel potius et concinnius, ut bini sin- gull jungerentur, quorum unus allen imponcba- j,lcl tur; ita ut duo essent ordines panum, ut scilicet inrwrn* primo ordine, inferne in mensa ponerentur lres Impone* panes consequenter, qui singuli haberent alium banlar. sibi superpositum : deinde juxta eos poneretur alius similis ordo trium panum, cum tribus abis cis impositis. Probabile est panes cingulos impo- sitos fuisse magnis acetabulis, sive crateribus in- ferne, superne vero lectos fuisse (ne a pulveribus cl a muscis foedarentur) aliis vasis, quæ thuri- bula vocantur, *Exodi* xxv,29, inquit \ ilalp.mdo et Vatablus. Denique utrique panum ordine utrim- que apponebatur, *primo*, una phiala, id est uni* versim duæ phiahe plcnæ thure; Secundo, vas- culum sale plenum; *tertio*, cyathus cum vino utrimque, id est duo cyathi, qui pariter cooperti fuisse videntur, tum ob muscas el pulveres, tum ne vini vis evanesceret et acesceret.

Octavo, hi panes ex publico offerebantur, scili- OcUto, cet populus offerebat similam optimam, eamque baotor pinsebant Levike. Addit S. Hieronymus in *hlalach.* ex pubb- I : a Panes, inquit, propositionis juxta traditio- <•>, «»- nes Hebraicas, ipsi sacerdotes serere, ipsi deme- qu" p4Q- tere, ipsi molere, ipsi coquere debebant. » Ve- Lente. rum hæc traditio non convenit cum Scriptura, nec cum Josepho.

Denique cum panibus etiam vinum in hac Nodo, mensa Deo oblatum fuisse, ut integrum in ea Deo • V jugeque proponeretur convivium, docet ex Jo- ffrba- sepho, cl cx mensa in arcu triumphali Titi Ro- tor V|- mæ sculpta, \ ilalpando, lib. IV *De Templo*, cap. BTinu Lvn. Unde et verisimile est vinum, ne acesceret, singulis sabbatis cum panibus renovatum fuisse, veteri in honorem Dei libato, id est effuso coram oraculo et Sancto sanctorum. Vinum enim Pa- læstinum, cum sit potentissimum, facile ad 8 dies servari poterat : id enim experimur in vino Hispa- nico. \ ilalpando tamen censet vinum, eodem die quo inferebatur, libatum fuisse.

Tropologice, hi panes significant opera miseri- Tropolo- cordiæ, quibus ad Sanctum sanctorum, id est ad cordiæ, quibus ad Sanctum sanctorum, id est ad cœlum, accedimus, qui semper debent esse in sum epe- conspectu Domini, quia semper ad ea parati esse TM debemus. mIIC

Secundo, debent esse duodecim, id est copiosi situato, et liberales, ut non una die aut hebdomade, sed qualibet largam eleemosynam demus : duodena- rius enim est symbolum universitatis.

Tertio, imponitur eis thus lucidissimum, quia Tertio, hæc charitatis opera fieri debent, non ad vanam gloriam aucupandam, sed solius Dei intuitu, ut- que ei soli sacrificium hoc charitatis offeramus.

Quarto, imponitur eis sal, ut significetur cum discretione hæc opera esse peragenda, ut magis indigenti et utili ea impendamus. Rursum, sal mortificationem,quæ jejunio aliisque modis fit, thus orationem significat : nam, ut ait Angelus ad Tobiam, cap. xii : « Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna, n

Qifolo. *Quinto*, per singula sabbata mutantur, quia in die Dominica solent Christiani facere collectas eleemosynarum, ut patet I Cor. xvi, vers. 1. Rursum, cum novum sabbatum venit, id est cum novum beneficium accepimus, aut receptum recordamur, novas eleemosynas facere, Deoque per eas gratias agere debemus.

beilo. *Sexto*, panes erant azymi, quia eleemosyna jungi debet cum puritate vita; erantque panes magni, quia magna debet esso eleemosyna : nam, ut ait S. Chrysostomus : a Eleemosyna non depauperai, sed ditat; promissum est enim : Date, et dabitur vobis. »

Septimo. *Septimo*, seni erant a dextris, et seni a sinistris, quia tam in inimicos, quam in amicos benefici esse debemus, ut vincamus in bono malum.

a-uro. *Octavo*, fiebant c simila optima, quia non vilia, sed meliora Deo et pauperibus sunt danda. Ita Ribera, lib. H *De Tempto*, cap. Xi. Audi illustre misericordia et beneficentia apud Gentiles exemplum, quod refert Valerius Maximus, lib. IV, cap.vin : « Erat, inquit, opibus excellens Gilfias ; sed multo etiam animo, quam divitiis locupletior, semperque in eroganda potius, quam in contrahenda pecunia occupatus : adeo ut domus ejus quadam munificentia officina crederetur. Alimenta inopia laborantibus, doles virginibus paupertate pressis, subsidia detrimentorum incursu quassatis erogabantur. Hospites quoque benignissime excepti, variis muneribus ornati dimittebantur. Quodam tempore quingentos simul Gelensium equites, vi tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit ac vestivit. Quid mulla? non mortalem aliquem, sed propitia fortuna benignum diceres esse sinum, quod Gilbas possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat, d

Chnuh-Dijbinr» Quid jam faciat Christianus, quid Ecclesiaslicus? sane domus ejus eleemosyna officina sil oportet, nisi ab Ethnico Gillia vinci velit. Habeat mensam pauperibus semper paratam, panes egenis semper propositos aut proponendos, ita cum S. Joanne Eleemosynario a Deo benedicetur, et quo ples dabit, eo plus recipiet. Scriptum enim et promissum c*1 ab ipsa Ventate : a Date, cl dabitur vobis. » Audiat S. Chryso>tomum, hom. 53 cl U8 *ad Populum* : « Quo plura, inquit, dederis fico, eo plus te diligit; quibus majora debet, plus tribuit cl gratia»; cum aliquem videt cui nihil debet, eum fugit et aversatur; cum vero intuetur cum cui aliquid debet, continuo ad eum accurrit. Omnia ergo tibi facienda sunt, ut Deum habeas debitorem.» Dices : Quomodo id efficiam? Res-

pondet Chrysostomus : « Nunc hujasco rei tempus est : nunc enim esurit, nunqsitit, nunc nudus est in pauperibus; cum vero hæc vita elapsa fuerit, tui non indigebit ; et nunc indigere vult propter te. Cibari a te vult, ut te cibet; indui, ut te induat. Pecuniam ergo contemne, ne contemnaris; ut dives sis, tua largiter da; ut colligas, dispergo : imitare seminantem. Semina in benedictionibus, ut de benedictionibus et metas, n Quod si dicas : Proles mihi sunt ditanda; occurrit Chrysostomus : « Si filiis, inquit, omnia dimittas, periculosa custodite tua cuncta commendasti. Si vero Deum eis relinquant hærcdem et tutorem, innumeros reliquisti thesauros. Si vis filios divites in tuto relinquere, Deum ipsis relinque debitorem, et hoc eis chirographum trade : Deus centuplum quod promisit, rependet. Deo ergo fœnerare.»

Allegorico, panes hi significant Eucharistiam, in qua sub specie panis corpus Christi proponitur. Ila S. Hieronymus in l *Malach.*, Cyrillus, *catechesi* 4 *mystayog.*, Damascenus, lib. IV, cap. XIV, Isychius et Rupertos. Hic panis est duarum decimarum, id est duarum naturarum : Christus enim cl Deus est et homo; sunlque 12 panes, quia primi coenam hanc Buclmristicam cœnaverunt duodecim Apostoli; imponitur eis thus, id est gratiarum actio et oblatio, quæ principatum tenet in Dominica cœna, inquit Isychius; non licet eos comedere nisi in loco sancio, id est, in pura et sancta anima ac conscientia.

QUI SINGULI HABEBUNT DUAS DECIMAS. — Decima erat decima pars ephi, sive trium modiorum. Ephie enim erat decima pars cori, id est 30 modiorum. Josephus, lib. HI, cap. in,decimam vocat assaronem, dicilque earn continuisse 7 cotylas. Cotyla autem, inquit Ribera, 9 unciarum erat mensura : ergo decima habuit G3 uncias, id est 5 libras et 3 uncias; duæ vero decima et singuli panes inde confecti erant decem librarum cum dimidia. Verum in fine Pentateuchi ostendam gomor, sive assaronem fuisse mensuram continentem 8 libras, sive 90 uncias aquæ, aut vini, aut frumenti Palæstini. Hæc enim omnia reque ponderant, teste Vilalpando. Porro vas continens 8 libvas frumenti Palæstini, tantum continebat 5 libras farinæ ejusdem cum 4 unciis. Frumentum enim Palæstinæ nostro longe est melius, densius et ponderosius. Cum ergo tritici nostri vas aliquod, v. g. gomor, det farina (farina enim molendo lit rarior, itaque levior frumento) gomor et insuper tertiam partem gomor, uti nostri molitores, qui id studiose observarunt, testantur; tritici Palestina gomor unum dabit farinai gomor cum dimidio. Quare cum gomor cum dimidio farinæ æquipondercl suo gomor trilici, ex quo molitum est, hinc sequitur quod gomor tritici ponderans 8 libras, dederit sesquigomor farinæ, ita ut gomor farinæ pondérant 5 libras cum 4 unciis : sic enim sesquigomor farinæ ponderabat 8 li-

Allegorico
Li
unc
si-nifi,
caul Ea.
ebsris-
tillu.

Decitili
Quia?

bras sui tritici, ex quo molitum est. Gomor ergo, sivo assaron tritici Palæstinæ, continebat libras farinæ cum 4 unciis; duo gomor, et panis inde confectus continebat 10 libras cum 8 unciis. His adde pondus aquæ, quæ miscetur farinæ, ut (iat panis; quod pondus facile est quarta pars ponderis farinæ : nam tres uncia farinæ facile, ob aquam immixtam, dant quatuor uncias panis, uti nostri pistores testantur; quare 10 libræ, cura 8 unciis duorum assaronum farinæ, dabant ob aquam immixtam panis libras 13 cum dimidia.

Singuli Singuli ergo hi panes erant 13 librarum cum dimidia. Magni ergo erant hi panes, et lotam pene mensam (nipote parvam) occupabant : nimirum, magno Deo, et magna danti, magna reddenda librarum 6unh præscribit a tota aliqua tribu el populo, cum di. Denique censet Vilalpando singulos hosca pa-uudh. nes habuisse duo gomor farinæ, in memoriam ejus, quod Deus feria sexla, pro ea cl pro sabbato sequente (quo quiescendum erat), depluebat duo gomor manna, *Exod.* xvi, 32. Addit ipse et alii duas decimas similæ continuissse 12 libras, et addila aqua in pane 1G libras. Verum sic nimis magni cl immanes fuissent hi panes; quod ut evitent alii,, ut Robertos Cenatis et Alcazar, qui p'l II° exacte de priscis llebræorum mensuris scripserunt, hic et alibi decimam accipiunt, non ephi, sed gomor, cujus decima pars crant uncia pene 10, quæ duæ decimæ confecissent panem 19 circiter unciarum, id est unius libræ, ac septem unciarum. Verum huic sententiæ obstat, quod sacra Scriptura cl Josephus asserant et exprimant hanc decimam esse assaronem, esseque decimam non gomor, sed ephi, *Exod.* xvi, vers. ult. Adde: sic salis exigui fuissent hi panes. Maneat ergo quoti dictum est, panes hos fuisse 13 librarum cum dimidia.

Ver» e. 6. Super mensam ruiussDUM, — super mensam auream.

Vers. 7. 7. UT SIT PANTS IN MONUMENTUM OBLATIONIS DOMINI, — g. d. Ut panis iste sil juge memoriale oblationis jugis, quam hoc pane llebræi Domino faciunt; unde ex llebræo ita vertas : *Pones super cos thus, et thus sit pani in memoriale ignitienis*, id est *ignita oblationis Domini, q. d.* Impones panibus thus, ut thus significet panem Deo oblatum, cl jugem hanc panum oblationem Domino fleri; thus enim soli Deo per ignem adolelur. Aliter vertunt el explicant Valablus et Cajetanus, sic videlicet, *ut thus sabbato vice panis fiat ignitio*, id est, in igne adoleatur Domino; nam *memoriale* cap. n cl alibi vocatur illa pars minche, quæ Domino adolebatur loco lotius minchæ (1).

Ven. 8. 8. Per singula sabbata mutaduntur, — ne sciii-

(1) Recte Ludovicus do Dieu : a Thus, quod panibus propositionis imponi Jubetur, dicitur *fore panibus in ede-Orationem Dei*, additurque explicationis causi, *ignitam Domino*, quia panes ipsi cedebant sacerdotibus, at thus illud adolebatur Deo in laudem nominis sui. u CL Uahr, *SymMik des Mosaiteh. Cultus*, tom. I, p. 410.

cel nimis desiccentur aut corrumpantur, fiantque inepti ad esum. Ita Abulensis.

Suscepti a filiis Israel, — g. d. Quorum materia, id est farina, datasi! a filiis Israel, sed pista a Levillis.

Foedere sempiterno, — quia hi panes sunt quasi symbolum perpetuum fœderis inili inter me et populum, illiusque memoriam continuo ingerunt. Simile dixi de sale fœderis, cap. n, 13.

Hinc censet Abulensis etiam tempore schismatis sui) Jeroboam, semper panes bobee fuisse Domino oblatos, cosque, numero 12, uti proscriptum est vers. G, tum quin nulli ex duodecim tribubus in hoc schismale adhæserunt duabus tribubus, Dico et templo; tum quia hic dicitur hosce panum ritus servandos esse foedere sempiterno, id est quamdiu duratura erat lex vetus et judahmus. Simili modo duodecim lapides in rationali manserunt tempore schismatis, imo post eversionem decem tribuum; nam Josephus testatur se eos vidisse in ralionah.

9. Er UNTQVE AaUON ET ITLIORUM EJUS, UT COMEDANT eos in loco sancto, — in atrio tabernaculi. Non e-t veijsimile, crescente numero sacerdotum, duodecim hosce panes fuisse dispertitos per omnes omnino sacerdotes : sic enim quisque ex eis non habuisset frustulum; sed cum sacerdotes distributi essent in 2 i classes, ut patet l *Paralip.* XXIV, quarum quæque suam septimanam ministerii per vices obibat in tabernaculo, verisimile est quamque classem panes sute septiman e inter se distribuissse. Ita Abulensis. Ex hoc loco colligitur solis masculis filiis sacerdotum edere licuisse hos panes; atque hoc est quod ait Christus, *Matth. Xu, 5* : « Quos (panes propositionis) non licebat ei edere, nisi solis sacerdotibus. » Hoc etiam indicant hic sequentia : a Quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini,» q. d. Panes Pium hi hi comedentur tantum a sacerdotibus <orumque filiiis, quia sanctissimi habentur, et sunt inter oblationes Demini; ofTeruntur enim in ipso Sancto, cum ipsæ viclimæ offerantur extra Sanctum in atrio; quæ autem valde sancta crati?, h ve a solis masculis stirpis sacerdotalis comedi poterant, ut colligitur *Numcr. xvm, 10*.

Nota : Panum horum oblatio non erat sacrificium proprie dictum; nulla enim in iis fiebat immutatio. Vocantur ergo hic sacrificium, id est oblatio, per catachresin. Noster tamen Gabriel Vasquez, III part., disput. 220, num. 28, censet hosco panes fuisse sacrificia : quia, inquit, coquebantur a sacerdote in clibano, idque in loco sancio, puta in atrio, quasi hæc coctura fuerit eorum immutatio et sacrificatio. Verum hoc et incertum est, uti jam dixi, cl insufficiens; nam in clibano farina immutabatur, non panis. Adde, hæc coctura cl immutatio fiebat in clibano, non in altari; altare autem est proprius locus sacrificii : unde el mincha sive panis coctus in sargine, craticula aut clibano, non erat sacrificium

nisi cum in altari pars ejus adolebatur Deo, ut patet *Levit*, n.

Ven io. 10. Ecce altem egresscs, etc., jvrgatos est , — *q.d.* Ecce autem cœpit jurgari / Egyptius; sicenim *Egr^i ejrcdi* subinde capitur pro aggredi et incipere el/ * * quippiam, ut *Exod. n*, 1 ; *Dealer. xm*, 13. Intexi- uLJr.ic. tur hæc historia hic, quia contigit sub idem tem- pus, quo date sunt procedentes leges. Causa jurgii non exprimitur. Judæi dicunt eum jurga- tum esse, eo quod esset ebrius. Verum hoc refu- Jndti tal Abulensis; nam Debrai in deserto carebant hūliM v'n0 et sicera> alfluc so*° manna et aqua vivebant, • U 'ja neque excedebant in cibo et potu, sed &eque mul- dr./rio, tum quotidie comedebant, videlicet unumgomor. CII ? Alii suspicantur cum voluisse figere tabernaculum cum Danitis, eo quod esset ex matre Danila, licet patrem haberet/Egyptium, indequo ortum esse jurgium; verum et hi divinant.

Vtn.ii. 11. Cum dlaspiemasset nomen Domini, et male- dixisset . — Judæi vertunt, *protulit illud nomen* (Dei scilicet tetragrammaton, quod anlonomas- ticc vocatur **as n hasscem**, id est nomen), *et ma- ledixit*. Unde putant ipsi cum duo peccata admi- sisse: primum, quod pronuntiaverit nomen Dei tetragrammaton, quod Judæis est ineffabile; se- cundum, quod maledixerit (1). Verum errant, unum enim tantum fuit ejus peccatum, scilicet blasphemia seu maledictum in Deum. Unde He- bræa ita vertenda sunt, *perforavit*, id est blasphe- inavit, *illud nomen* (saucium et augustum Dei), *et maledixit*; apo *nukab* enim, sive *kibab* si- gnificat *cavare, perforare*, et inde per metaphoram evacuare honorem, id est maledicere et blasphe- mare.

Fabulantur Rabbini blâsphemum hunc fuisse filium illius Ægyplii quem occidit Moses, *Exod. n*, 12, quodque ipse Deum primo blasphemari!, deinde Mosi maledixerit, volens ulcisci mortem palris sui; Deus vero, curam habens suorum, magis voluit ulcisci injuriam Mosis quam pro- priam, ideo dixit : Educ maledicum, cl non : Educblasphemum; ita isti fabularum figuli.

tiupbe- Allegorico, blasphemus hic significat Auliehris- * * *tutu*, ait badulphus : erat enim de tribu Dan, ex i a q. qua pariter nascetur Antichristus ; unde omnes I AÍ- Danitæ Anlichristo, quasi cognato suo , adhære- ei ì bunt, et vix ullus ex iis Christo crediturus est ; du. ideoque *Apocal. vu*, ubi e singulis tribubus electi ri- signantur el enumerantur, sola Iribus Dan omit- titur, uti exponunt ibidem Arelas, Reda, llaymo, Anselmus, Rupeitus et Irenæus, lib. V, cap. xxx. Mater blasphemii vocatur *Salu nith*, id est *retribu- tio*, filia *Uabri*, id est *toquettee*, quia damnatio cui Antichristus destinatus est, blasphemiiis ejus re- tribuetur: lapidabit cum omnis populus, quia omnes electi in die dejectionis ejus, eum condeni-

(1) Dm h quoque verbum vertit *explicad i. di- trrle exprcitil.* \pj. *De enarmonie entre l'Efjliee et la Sfhrtfj.* Um. I, p 513 *eqq. Cf. ibM , p

nabunt, et sententia sua in abyssum præcipita- bunt.

14. Ponant omnes qui audierunt (blasphemiam Veii.ii. ejus) MANUS SUAS SUPER CAPUT EJUS, ET LAPIDET EUM populus universus. — Moris erat apud Judæos, ut t ^sui testes super caput rei manus imponent, quasi significantes hoc caput esse impium contra quod uus inJ ferant testimonium, ideoque mortis esse reum, rco.cwl Addit Lyranus eos dicere solitos : «Malitia tua te adduxit ad mortem, non nos ; n quasi dicerent : Tuo capiti mortem luam imputa, non nobis. Unde super caput alicujus manus imponere, est contra cum ferre testimonium, ut patet *Dan. xm*, 34. Aliam causam dat Oleaster, videlicet imposuisse veteres manus super caput rei, tanquam super hostiam piacularem ; huic enim manus imponebantur, ut palet ex dictis cap. iv, 4 et 24, cl cap. xvi, 21. Blasphemia enim, idololatria et similia gravia crimina, nisi vindicentur, videntur sui enormitate assistentes et vicinos, adeoque lotam regionem polluere, et reddere obnoxiam divinæ vindicte; quam ut avertant, Deo nocentem et reum dedunt, manusque ei imponunt, quasi hoc ritu reipsa pccenlur, ut Deus in cum omnem peccati pœnam devolvat, nec in regionem aut populum crimen admissum vindicet. Simili modo idololatra ma- nus imponi jussit Deus, *Deuter. xvii*, 7. Vide et Dcuter. xxi, 6, 7, 8, 9. Merito autem, inquit Theo- doretus, *Quest. XXXIII*, blasphemia» aptavit legem et pœnam homicidii, ejusque reum lapidari jus- sit, quia blasphemator Creatorem cum interficere non possit, lingua ferit. Unde S. Augustinus in illud *Mattii. xxv*!, 63, *blasphemavit* : « Non minus, ait, peccant qui blasphemant Christum regnantem in ccelis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris ; » ut non mirum sit leges omnes civiles, canonicas et divinas tam severe in blosphemos animadvertere.

Nola est etiam pœna blasphemii Sennacherib, qui ob blasphemiam cum 185 millibus rasmus est; sic el Paulus blasphemum tradidit Satanæ, l Tizzi, i, vers. ult.

Disce hic quantum crimen sit blasphemia, quamque acriter illud puniat Deus, etiam in hac vita. Nam de futura stat sententia Christi : « Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemia non remittetur. El quicumque dixerit verbum contra Filium homi- nis, remittetur ei ; qui autem dixerit contra Spi- ritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque infuturo. » Ita blasphemus Pharaos, dicens : « Non novi Dominum, » mersus est in mari Rubro. Ita Syri dicentes : « Deus montium est Dominus eorum, et non est Deus vallium ; » nulli a paucis Israelitis in valle prælio cæsi sunt, ID *Req. XX*. Ita blasphemus Antichristus dejicietur in tartara, *Apoca/. xm*, 6, el xix, 20.

Narrat Gregorius Turonensis, libro D *llistor.* cap. vii, et Sidonius, lib. VIH, *cpisl.* penult., quod, cum Aureliam obsiderent Gothi, Aiiianus urbis

Disphe- rm pu- niuntur morte.

Eie m -

Episcopus cum clero Litanias per muros decantabat; audiens id sacerdos apud Gothos captivus exclamavit : a Cassa spo duceris, Auiane, si verbis adversarios abigi posse credis, cædem precesiones aliis urbibus non profuerunt.» Audierunt Sancti, et illico blasphemum vita spoliaverunt.

Julianus Apostata in bello Persico, divinitus lancea inter costas percussus, sanguinem suum manu in cœluin jaculatus : « Exple, inquit, iram luam, Galilwe (ita Christum vocabat), vicisti, vicisti. » Ita Sozomenus, Rufflnus, Eutropius.

Arius in Filium Dei blasphemus, alvum purgaturus, viscera effudit et expiravit.

Neslorii lingua a vermibus erosa est, eo quod dixisset B. Virginem esse Christiparam, non Dei-
param.

Olympius Episcopus Arianus, Carthagine in Elyanensium balneo lavans, cum Trinitatem publice blasphemaret, tribus ictus jaculis, tanquam fulminibus consumptus est, anno Christi 510. Testis est Paulus Diaconus, lib. XV in *Anastasio*.

Fredericus II Imperator dicebat : «Tres fuere insignes impostores, qui humanum genus seduxerunt, Moses, Christus, Mahomet; » unde ab Innocentio IV in Concilio Lugdunensi damnatus, imperioque spoliatus est. Referi hanc ejus blasphemiam in Lipsius, libro I *Monit. politic*, cap. iv. Ista vetera, hæc nostri sunt levi et soli.

Hærclici Ilallas (oppidum id est prope Bruxellas, statua B. Virginis miracolosa celebre) capere cogitabant. Ex illis unus accedens ad urbem : «Ego, ait, meis manibus Il dleni nnilierculæ (ita vocabat statuam B. Virginis) nasum abscindam.» Audit Virgo et procurat ut eidem plumbea grando ex urbe missa nasus auferatur. Vixit ille miser, nomine Joannes Zwickius, fuilquo ipsismet Ilollaudis assiduo ludibrio multos annos, et forte eliamnum vivit: res est notissima.

Decem sunt anni, ex quo Hollandi B. Virginis

Sichenensis sacellum expilarunt : ab illo tempore Ostendam perdiderunt, omniaque illis infeliciter (cum prius feliciter) cesserunt. Fuit inter eos eques habens equum cæcutientem, qui veniens ad sacellum irridens dixit : « Si Maria hic miracula facit, illuminet meum equum. » Audiit Virgo blasphemiam, moxque equo visum restituit, ipsum vero equitem blasphemum excavit. Id ante mortem, et in morte confessus fuit socius ejus, qui ob aliud ciimen Weerteli extremo supplicio affectus est, uti ipsemet WccrUnsis Prætor, qui supplicio et questioni præfuit, scripsit ad me, qui tum ad B. Virginem ScheneU'cm in missione degebam, et mira Virginis ope manus Ilollandorum effugi.

15. Peccatum, — pœnam peccati. Venu.

16. Qui blaspuemaverit, morte moriatur, etc., Ven is. SIVE ILLE CIVIS, sive PEREGRINUS FUERIT, — etiam Gentilis et incircumciscus. Ilie enim ex more et jure gentium, sortietur forum Judaicum ratione delicii ibi commissi, sicut blasphemus hic, licet Ægyptius, Mose tamen et Judæis supplicio affectus est.

18. Reddet vicarium, id est aximam pro anima, — Ven. b. puta animal vivi u vico animalis a «c occisi.

19. Qui irrogaverit maculam, — id est cicalri- Vert-i*. cetn, aut mulilalionem, ut sequitur.

20. Fracturam pro fractura, — ut si fregerit vm. io. alteri pedem vel manum, eidem frangatur pes vel manus.

21. Qui percusserit (occiderit) iioiml nkm, pu—Vers, tu metur. — Hebraico, *moriatur*, puta occidetur; repetit enim hic generatim legem talionis vers. 17 propositam, quam hucusque variis exemplis illustravit. Probabile est, inquit Abulensis, quod Pr >>u- nonnulli Doctores asserunt, scilicet pœnam talionis debuisse irrogari a judice, si læsus illam perahileré!; quod si non peteret eam, sed mallet pecu- tæ «l niam, tunc judex non tenebatur, imo non poterat infligere pœnam talionis.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur annus septimus remissionis, et vers. 8, annus quinquagesimus jubilais, quo omnes redibant aux pristinas suas hareditates, et servi Judæi manumittebantur, fiebantque liberi, vers. 39.

>

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens : 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. 3. Sex annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus ; 4. septimo autem anno sabbatum erit terre, requietionis Domini : agrum non seres, el vineam non putabis. 5. Qua* sponte gignet humus, non metes ; et uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam : annus enim requietionis terræ est; G. sed erunt vobis in cibum, libi el servo tuo, ancillæ, et mercenario tuo, et advena',

qui peregrinantur apud te, 7.jumentis tuis et pecoribus, omnia quæ nascuntur, præhebunt cibum. 8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem ; 9. et clanges buccina mense septimo, decima dic mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra. 10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ luæ : ipse est enim jubileus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam pristinam ; 11. quia jubileus est et quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, et primitias vindemiæ non colligetis, 12. ob sanctificationem jubilei, sed statini oblata comedetis. 13. Anno jubilei redient omnes ad possessiones suas. 1*z*. Quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilei emes ab eo, 15. et juxta supputationem frugum vendet tibi. 1*G*. Quanto plures anni remanserint post jubileum, tanto crescet et pretium : et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emptio constabit; tempus enim frugum vendet tibi. 17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester. 18. Facile præcepta mea, et judicia custodite, et implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore, 19. et gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes. 20. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras? 21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciei fructus trium annorum, 22. seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum : donec nova nascantur, edetis vetera. 23. Terra quoque non vendetur in perpetuum; quia mea est, et vos advenæ et coloni mei estis. 2*i*. Unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. 25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessionem suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat. 2*G*. Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, 27. computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit ; et quod reliquum est reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam : 28. quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubileum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, et ad possessorem pristinum. 29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. 30. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in jubileo. 31. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur : si ante redempta non fuerit, in jubileo revertetur ad dominum. 32. *Ædes Levitarum*, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi : 33. si redemptæ non fuerint, in jubileo revertentur ad dominos, quia domus urbium *Levitarum* pro possessionibus sunt inter filios Israel. 34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est. 35. Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit locum, 3*G*. ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. 37. Pecuniam luam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges. 38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra *Ægypti*, ut darem vobis terram *Chanaan*, et vos estis Deus. 39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non cum opprimes servitute famulorum ; 40. sed quasi mercenarius et colonus erit : usque ad annum jubileum operabitur apud te, 41. et postea egredietur cum liberis suis, et revertetur ad cognationem et ad possessionem patrum suorum. 42. Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra *Ægypti* ; non veneant conditione servorum. 43. Ne affligas eum per polonium, sed metuito Deum luum. 4*i*. Servus et ancilla sint vobis de nationibus quæ in cir-

cuitii vestro sunt. 45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terni vestra, hos habebitis famulos, 46. et hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum ; fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. 47. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, et attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus, 48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum, 49. et patruus, et patruelis, et consanguineus, et allinis. Sin autem et ipse potuerit, redimet se, 50. supputatis duntaxatannis a tempore venditionis suæ usque ad annum jubileum ; et pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum et rationem mercenarii supputata. 51. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad jubileum, secundum hos reddet et pretium : 52. si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, et reddet emptori quod reliquum est annorum, 53. quibus ante servivit mercedibus imputatis : non alliget eum violenter in conspectu tuo. 54. Quod si per hæc redimi non potuerit, anno jubileo egredietur cum liberis suis. 55. Mei enim sunt servi, filii Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

Ven.». 2. Quando ingressi fueritis terram quam ego Annam DABO VOBIS, SABBATIZES SABBATUM DOMINI, — id m»™ cs^ observate sabbatum seu quietem terræ, fadusjn-cite ut terra septimo anno quiescat. Unde HcmMuT ^ræa' Chaldæa, Septuaginta et nonnulla Latina «m. habent, *sabbatizet*, id est quiescat, *terra sabbato Domini*, id est, quiete ordinata ad honorem et cultum Domini. Erat enim hæc lex cærimonialis spectans cultum divinum, jubensque celebrari communiter ab omnibus annum septimum sicut diem septimum : annus ergo septimus quisque erat sabbatum, id est quies terre ; inde hi anni vocati sunt sabbatici. Illoc terræ sabbatum instituit Deus, ut ipsa vacatio terræ, ait S. Augustinus, *Quæst. LXXXIX*, esset velut merces habitationis, et quasi pretium redemptionis ab illo cujus est, id est ab ejus creatore Deo, ut scilicet llebræi pro terra sibi a Deo data, illi hoc sabbatum, quasi cultum et hommagium quoddam rependerent.

hdwr- Nota to *quando ingressi fueritis terram* : nam an,e ingressum, puta in deserto, hæc lex anni ruut io- septimi, uti et jubilei, observata non fuit. Annus «b- enim septimus, et jubileum, sunt inducta ad sol-Jejuui-vcnda debita, labores et servitutes ; jam nulla i«otn, erant debita in deserto, cum nulla ibi esset iuo-torT pia ; nec ibi laborabant, aut terram colebant, cum omnes c cælo requaliter alerentur manna, et vestirentur iisdem semper vestibus manentibus integris et incorruptis, ut patet *Deuteron*, vin, 4. In deserto quoque non erant servitutes, quod propter hæc debita et necessitates corporales, apud Judæos induclæ sunt, ut innuitur vers. 39.

Quando ingressi fueritis terram, — supple et possederitis, ut eam colere possitis ; nam, ut sequitur : « Sex annis seres agrum tuum, septimo autem anno sabbatum, » id est quies, « erit terræ. » Non poterat ergo anni tam sabbatici quam jubilei (nam ex annis sabbaticis dependet, et computandus est annus jubilei, uti mox dicam) numeratio inchoari prius, quam terræ promissæ possessionem acciperent llebræi, nactaque paco

et quiete colere eam possent : quomodo enim colerentur agri nondum occupati ? aut a nondum cultis numeraretur annus sabbaticus ? Unde patet Anni inchoationem annorum sabbaticorum et jubileo- **j»tia rum inchoandam esse ab anno, quo terra a Josue llebræis per sortem est divisa ; tunc enim populi «pe-rius in possessionem illius introductus, colere, unl «* agros cœpit ; id vero accidit anno ab exitu ex, # Ægypto 47, ut colligitur Josué xiv, vers. 10, qui iw, qoi fuit Josué post Mosis obitum septimus, mundi 4n' vero 2300 ; ergo ab ejusdem anni mense 7, die 10, numeratio annorum sabbaticorum et jubileorum est inchoanda. Ita Serarius in *Josué* cap. sut, Quæst. XIV, in fine, ubi refellit Rabbinos in Seder *Ollam*, qui hos annos inchoant a posteriore terræ divisione, quæ facta est anno non 7, sed 14 in Silo. Ab hoc ergo anno mundi 2300 computando deinceps, 105 annus sabbaticus incidit in annum 15 Ezechite regis, ut patet tum ex chronologia, tum ex IV fhg. xix, 29, collato cum IV fleg. xviii. 13. Et consequenter 121 annus sabbatica incidit in annum 9 Joakim filii Josiæ, ita ut annus primus Sedecim fuerit annus quartus hebdomadæ sabbatica : 121, ut patet *Jertm.* xxviii, 1. Ita Valabius ibi, et Scaliger in *Emend, t.nip*.

Male ergo quidam annos sabbaticos inchoant ab anno primo Josué, quo llebræi ingressi sunt Chananæam, pugnantes contra Jericho, cum inchoandi sint ab anno septimo Josué quo subacta tot bellis terra, eam dividere et colere coeperunt : jubj. inde enim sequens annus septimus fuit sabbatum 1*®® terræ, colique debuit ut sabbatum, et ab eo consequenter septimus quisque annus erat sabbaticus ; atque post septem annos sabbaticos, puta »nait post 49 (septies enim septem sunt 49) annos com-c pictos, annus sequens quinquagesimus erat jubileus, ut patet vers. 8. Primum ergo jubileum Jubl-numerari coepit ab anno mundi 2300, qui annus *Juin fuit jubileus mundi quinquagesimus ; quinquanaDen-gies enim 50 faciunt 2300 ; hoc ergo anno mundi ri c«pit 2500, exit jubileus mundi 50 et incipit 51. Exeunte * n*uo1'

ergo jubileo mundi quinquagesimo, succedit nu-
racra° annorum jubileorum Mosis, ita ut quin-
quagesimus primus jubileus mundi sit initium et
exordium primi jubilei Mosaici; ita ut exinde
anno quinquagesimo, puta anno mundi 2500, ce-
Chn4ni lebratum sit primum jubileum Mosaicum. Hinc
"n ai*"?! SCÍIn;bir Christum natum esse in fine vigesimi
labile? noni jubilei Mosaici. Nam primus jubileus Mosis
nd. cœpit anno mundi 2500, a quo, si jubileos per 50
annos numeres, usque ad annum mundi 3950
quo natus est Christus, invenies usque ad Chris-
tum fluxisse precise jubileos 29.

Virw.5. 5. Uvas primitiarum tuarum non colliges.—
a Uvas primitiarum, d quas scilicet anno sep-
timo, quasi primo septennii sequentis, velut pri-
mitias Domino, ut scilicet a pauperibus colligan-
tur, in Dei honorem relinquis. Unde hebraico lue
uvæ vocantur *nczirecha*, id est nazarealus,
hoc est *sanctificationis*, ut vertunt Septuaginta, vel
separationis, ut Chaldæus, quas videlicet anno
hoc septimo intactas relinquebant, Deoque quasi
Qnatfwr separabant (i). Quatuor ergo erant insignia et
privi- privilegia anni septimi, sivo sabbatici. *Primum*,
anm m <IUO(l c0 anno Jtidæi non poterant serere, non
çmi. £ metere, non putare, non vindemiare, sed quies
te ubbi- dabatur agris et vineis, atque fructus ex iis sponte
- | Cl' enati, erant communes omnibus hominibus et
Sectio- animalibus; vide dicta *Exod. xxm, II. Secun-*
dum. *dum*, quod anno hoc septimo fiebat remissio om-
nium debitorum, si is, qui debebat, genere Ju-
daeus crat, non autem si peregrinus et Gentilis;
id patet *Deuter. xv, 2* et sequent. Quæ sane lex
insolita et mira fuit. Undo *Deut. xxv, 9*, dicitur :
« Cave ne dicas in corde tuo : Appropinquat sep-
timus annus remissionis, et avertas oculos tuos
a paupero fratre tuo, nolens ei quod postulat
mutuum commodare, sed dabis ei, nec ages
quippiam callide in ejus necessitatibus suble-
vandis; » et mcrccdem addit, dicens : a Ut bene-
dicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore,
cl iu cunctis ad quæ manum miseris. » Si hanc
legem remissionis debitorum serves, Deus libi
debitum omne sua benedictione abunde compen-
sabit. Nam, ut ait Sapiens, *Prov. xix, 17* : « Fœnc-
ratur Deo, qui miseretur pauperis, et vicissiludi-
ncm suam reddet ei. n *Tertium*, quod hoc anno
erat remissio et solutio servitutis : servi enim ille-
brei manumittebantur, ut palet Erodi *xxi, 2*. Vide
ibi dicta. Sin servus non esset Hebræus, sed alie-
nigena, perpetuo manebat servus, ut hic dicitur
vers. 46. *Quartum*, hoc anno jussum est legi Dcu-
' teronomium coram toto populo, *Deuter. xxxi, 10*.

(1) Hebr. e\$t(jpofilr *nascens messis tua*, quæ sponte
nabuntur c granis messis anni pnvcedentis inter meten-
dum, et *tiras vinea luce non putata*. translatione a *V» J,
Nazirao, ducta, quod, tient ejus casarias non tonde-
batur, ita palmites, qui sunt cornæ vitis, septimo anno
non putati essent. Sic Propertius, lib. H, *Eleij. 15* :

Hbc midoe tinroi spectabis irintes,
Ei Yiv.tn dxUm pooere üke cornu.

Horum annorum sabballicorum, quod a Judæis
servati vel neglecli sint, mentio est *Jerem. cap.*
XXXiv, 14, el IV *Rcg. xix, 29*, et I *Machab. vi,*
53, et apud Josephum, lib. XIII, cap. xv, et lib.
XIV, cap. xxvni.

8, 9 et 10. Numerabis quoque tibi séptem iieb- Ven.<
DOMADAS ANNORUM, etc., ET CLANGES BUCCINA MENSE ° Cl '01
SEPIIMO, DECIMA DIE MENSIS, SANCTIFICABISQUE AN-
NUM quinquagesimum. — Describitur hic annus ju-
bileus : jubetur hic ergo ut anno non 50, sive
jubilei, ut vult Serarius, sed 49 procedente jubi-
leum clangant, et promulgent, sequentem annum
quinquagesimum fore jubileum, ut quisque ad
cum se disponat; nam annus 49 non erat annus
jubilei, sed erat annus sabbaticus.

Errare ergo videntur Radulphus, Ungo Cardi-
nalis, Gerardus Mercator in *Chronolog.*, cl Josephus
Scaliger, lib. V, qui putant annum 49 fuisse ju-
bileum, eum tamen dici, et esse quinquagesi-
mum, si in hoc numero comprehendas annum
quinquagesimum, sive jubileum præcedentem :
hunc enim debere numerari, cl ab eo inchoan-
dam esse numerationem anni 50, sive jubilei se-
quentis. Errant, inquam, quia sic iste annus 50
bis numeraretur, scilicet *primo*, cum est ultimus
cl 50, sive jubileus; *secundo*, prout idem est ini-
tium jubilei sequentis. Unde hanc sententiam re-
futant S. Cyrillus, Ambrosius, Clemens, Beda,
S. Hieronymus, Cassiodorus, Isidorus, Abulen-
sis, Oleaster, et ex iis fuse Serarius in *Josué xiii,*
Quæst. XIV.

Hinc errant fidem *secundo*, dum putant coinci- Non con-
disse annum jubileum cum sabbatico, ne duo, bihiu
inquiunt, anni otii concurrerent; hinc enim se-
qucrelur, vel jubileum celebratum esse anno non c' ^-
50, sed 49, vel annum sabbalicum celebratum ert'a
esse, non septimo, sed octavo anno, quorum
utrumque repugnat huic sanctioni Dei. Annus tnr^s
ergo 49 crat sabbaticus, sequens vero 50 crat ju-
bileus : quod intellige de primo jubileo, nam
sequenti, sive secundo jubileo, inter annum sab-
balicum cl jubileum intercessit unus annus, ter-
tio vero jubileo intercesserunt duo anni, quarto
tres, et ita consequenter, usque dum reditu sep-
timi jubilei coincidereni annus sabbaticus et ju-
bileus. Cujus rei ratio cl origo crat, quod jubi-
leus sequens semper a procedente jubileo, sive
anno 50 numerabatur, annus vero sabbaticus
semper a priore sabbatico, sive septimo compu-
tabatur. Hinc cniin fit ut singuli jubilei uno anno Ordo k
distent a 7 sabbalicis, sive 49 annis, quod vide- dls,,nl,a
bis ad oculum, si hosce annos duplices; bis enim Mbbm-
49 faciunt 98 : ergo annus 98 eral decimus quar- coram rt
tus sabbaticus, cum secundus jubileus esset an-
nus centesimus. Pari modo si 49 triplices, efllicies 147, ila ut annus 117 fuerit vigesimus primus
sabbaticus, cum tertius jubileus esset 150; ubi
clare vides duos annos interjici inter sabbalicum
cl jubileum, quod ordine fuit tertium. Octavo ergo
quolibet jubileo, consequebantur sesc immediate

annus sabbaticus et jubileus : itaquo tunc Judæi duos consequentes annos habebant otii, quibus nec serere, nec metere licebat; sed Dominus promiserat se in cos annos Hebræis daturum duplum, imo triplum messis solitæ, ut patet hic vers. 21. Idem accideret Christianis, si festa servarent, uti debent (i).

Symbolice, Franciscus Valesius, *De Sacra Philo.* cap. XXI : Deus, inquit, jubileum per 7 annorum septennia descripsit, apposite ad annos climactericos, id est scalares. Ii sunt qui singulis septenniis clauduntur, puta annus 7, 14, 21, 28, 35, 42, sed maxime 49 et 63, eo quod 49 ex

(1) Alia necque indocta ratione hanc controversiam diremit J. G. Franko in *Novo systemate chronologic? fundamentalis*, Gœtting. 1778, ubi postquam ostendisset, veterum Hebræorum annos fuisse *lunæ-solares*, qui tam ad lunam, quam ad solem numerantur, ita tamen, ut lunaribus tantum temporis adjiciatur, quantum ad illos solaribus æquandos sufficit, illudque adjectum *epactam* vocari, quæ pro ratione annorum vel *tropica*, vel *civilis* sit, quarum illa ad annos naturales, hæc vero ad annos civiles pertineat; et postquam ostendisset, cyclum Jubilæum esse *cyclum epacticum astronomicum*, sic pergit : a Forma igitur annorum cycli Jubilei constituta, et ejusdem cycli ratione probata, quaeritur nunc, quid de *anno quinquagesimo*, quem Deus, ut annum Jobelcum, sanctum haberi præcepit, censendum sit? Nun desunt hic, qui hunc annum ut peculiarem et ab anno 49 distinctum considerent, illumque annum Jubileum annum 49 sequulum autument. Verum quum annus Jobelcus etiam *Sabbathicus* fuerit, et Deus quietem agrorum non nisi post 6 agricolationis annos observari jusserit, annum 49, qui in cyclo fuit Sabbathicus septimus, etiam annum Jubileum fuisse Decesse est. Si enim Jobeletis a Sabbathico septimo diversus esset, agri per duos annos otiosi et feriati mansissent, et fames inde orta fuisset, cujus rei inusitato nullum in sacris litteris vestigium, nullumque legislatoris monitum apparet. Quomodo *quadragessimus nonus* annus simul quinquagesimus esso possit, id ex interna cycli Joblei constructione et annorum hujus cycli forma optime declarari potest. Constai nempe hic cyclus ex 49 annis solaribus naturalibus, quibus astronomicæ æquales sunt 50 anni lunares et sex menses synodici, seu secundum computum civilem 50 anni, 6 menses et 18 dies. Hinc. annus 50 lunaris cum sex mensibus in ipsis annis 49 inclusus est, ut vero dici possit : *annus 49 « idem simul est 50 » lunaris*. Idem ex epactis annorum 49 probari potest. Epactæ horum annorum naturales sunt 532 dies, et civiles 530 dies: hos si addis diebus, quibus 49 anni lunares vel naturales, vel civiles constant, convenientiam facile invenies. » Id quod clarius patet et designatione, quam Frankius, p. 12 subjecit. Annum 50 « lunarem non esse separatam, sed in anno 49 solari inclusum, cumque ipsum constituere, innuit illud, quod Ilebnci hoc versu sanctum habere jubentur *annum anni hujus quinquagesimi*, quod *répétitif* vers, *il* hisce verbis: annus quinquagesimus hujus anni sit vobis Jubilans. Terminus enim, a quo annus jubileus iniret, erat dies undecimus mensis septimi anni 50, qui jam cum mense Nisan inierat; hinc annus jubileus eral altera pars anni 50 lunaris, et usque ad lineam anni 49 solaris porrigebat. Continebat autem hic annus cum sex mensibus antecedentibus, tuque tot dies epactarum, quot in annis 49 lunaribus intercalando fuerant, ut hi annis 49 solaribus adæquarentur. Intelligi ex his palesi, annum hunc jubilæum *cmbolmæum*, seu *UHrcalarom* esse.

septem septenniis, 63 novem septenniis conflatur. Hi anni vocantur scalares, eo quod in iis vita hominis, quasi per scalam gradus ascendat. Gradus enim sunt ipsa septennia, in quibus singulis insignes in quolibet ætalis et vitæ mutationes accidunt, multosque morbis lentari, quin et emori contingit, praesertim anno 49 et 63, quem proinde merito Augustus Cæsar ita formidabat. Jubileum ergo apposite constitutum est post septimum septennium, quasi post vitam unius hominis et generationis succedat novum sacculum, novaque aetas et generatio, in qua proinde omnia renovanda, atque ad avitas possessiones reducenda sint.

Mysteria septenarii (quæ continet annus sabbaticus et jubileus) afferam *Deuter.* v, 12.

9. Mense septimo decima die mensis. — Nola : Ven. *i*. Alia Judæorum festa incipiebant a Nisan, id est marlio; hic enim primus erat mensis anni sacri, ut patet *Exodi*, xii, 1. Annus vero sabbaticus et Alá fœ-jubileus non incipiebant a Nisan, ut vult Abulensis, sed a Tisri, sive mense septimo, qui erat iœôî initium anni communis et profani. Ita Burgensis, Turi m-Percrus, Scaliger, et ex iis Serarius in *Josué* xii, CîPieLal'

Quæst. XIV. Ratio erat, quia si hi anni cum cæteris festis incœpissent a marlio, tunc Judæi perdidissent messem illius anni, qui sequebatur marlium : hisce enim annis, nipote sabbatici*, erat sabbatum, id est quies terne, ita ut nec metere, nec serere liceret; quare perdidissent tunc Judæi messem instantis, et etiam sequentis anni : cum enim illo anno serere non possent, consequenter sequentis anni æstate metere non poterant. Quare in octavo jubileo, cum concurreret annus sabbaticus et jubileus, ita ut jubileus proxime sequeretur sabbaticum, perdidissent messem trium annorum. Jam vero incipiendo a Tisri, sive mense septimo, perdebant uti sementem, ita et messem illius unius tantum anni, duorum vero si concurrerent annus sabbaticus et jubileus.

Propitiationis tempore, — puta in die et festo Expiationis, quod celebrabatur decima die mensis septimi, uti dictum est cap. xxii, vers. 27 : illo enim die in universa terra Israel, uti hic dicitur, in singulis urbibus buccinatores erant, qui clangore buccinæ jubileum fore proximo anno proclamarent. Apte id fiebat in festo propitiationis, quia in jubileo futura erat plena remissio et propitiatio.

10. Sanctificabisque (id est, sanctum et mihi Verrio, dicatum denuntiabis proximum) annum QLTNQLA-GESIMLM. — Vido *Can.* 11. Aliter Ribera : a sanctificabis, » inquit, id est præparabis populum celeberrimo anni 50. Sic *sajichficare* sumitur pro præ-Sanchfi-parare, *isaïæ* xii, 3. « Ego mandavi sanctificatis meis, » id est, Persis et Medis, quos præparavi ut deleant imperium Chaldæorum. *Zr prtrpa rare.*

Et vocabis remissionem, — id est, proclamabis in illo anno fore remissionem servitutis, debitorum et bonorum alienatorum. Si enim anuo sept-riiç'o'

pn. In- timo fiebat remissio debitorum, ul patet *Deuter.*
 to no. XV, 2, multo magis ea remissio fieri debebat anno
 Secjndn, 50, sive jubileo, qui erat annus plenissimæ re-
 debito» missiois.

Tertio, Ipse est exim JCBILEES. — Hebr. *ipse est enim*
 bnoorum joðeî, vel *jobelus*. Sic enim aliis punctis supposi-
 ibêrütZ ng. lis legunt Josephus, S. Hieronymus in cap. i *ad*
Galat., Chaldæus et Massoretæ.

Ibei ci Quæres, undo dicatur hic annus jobel, jobelus,
 vel jubileus? Andreas Masius in *Josué* cap. vi, *jo-*
cjtor a Jubal, primo inventore cilharæ cl organo-
 Prim» rum, *Genes*, cap. iv, deductum putat. Alii passim
 h/ua'- Chaldæum ct Rabbinos secuti, ut Lyranus, Pa-
 úl. gninus, Vatablus ct Augustinus Eugubius, in
 Scnxod*. cap. ult. *Numer.*, consent *jobel* significare cornu
 arietinum, ct inde jubileum annum dici, quod
 cornibus arietum co anno clangerent. Addunt
 aliqui *jobel* esse nomen Arabicum, ct significaro
 arietem : unde Chaldæus subinde vertit K13T *di-*
chra, id est anes (1). Alii alia opinantur, uti re-
 censet Serarius in *Josué* sin, Quæst. XIV. Verum
 certius multo est hac in re sequi antiquos ct doc-
 tissimos Hebræos.

Tinta ti D1C0 cr8° : Jof>el vc' jubileus deducitur a ra-
 «n. i dice bn' *jabal*, id est atierre, adducere, idquo
 nt6af>j' cum 8aud*° el lætitia, vel ejus qui ducit, vel ejus
 dartre, qui ducitur, uti variis exemplis ostendit Serarius
 rMaare. in *Josué* vi, Quæst. V. Annus ergo *jobel* idem est
 quod annus afferens omnia bona, ct reducens
 quemque in pristinam libertatem et hæreditatem.
 Ita Oleaster, Ribera, Serarius cl alii. Favet ct Ca-
 jetanus qui *jobel* a Su» *jobel*, id est germen, de-
 ducit, ut annus *jobel* idem sit, quod annus ger-
 minans omne bonum. Cajctano consentit Angelus
 Pientinus, lib. III *Dc Jubileo*, cap. iv, ct Bellarmi-
 nusjlib. I *De Indulgent*, cap. i.

rtvb. Hanc cssc originem et etymon *jobel* et jubilei,
 F:palet primo ex Josepho, qui, lib. III *Antiquit*, x:
 Vox, inquit, *jobcli* significat libertatem, id est,
 reductionem in libertatem.

S'cüm!'. *Secundo*, quia Septuaginta passim pro *jobel*, ver-
 tunt id est *remissionem*.

T'rtA *Ta tio*, quia Philo el ejus interpres S. Hierony-
 mus, lib. *De Nominibus llcbr. in Genes.*, *jobel* vertit
 dimittentem. Idem Hieronymus, lib. II *in Isaiam*,
 sub initium : « Jubileus, ait, id est, dimissionis
 annus. »

C uto. Quarto, quia hic locus omnino id convincit,
 sic enim habet : a Vocabis remissionem ; ipse est
 enim jubileus,» *q. d.* Ipse enim est annus remis-
 sionis. Undo ct sequitur : a Revertetur homo ad
 possessionem suam ct familiam.» Hinc et nos
 annum plenissimarum Indulgentiarum vocamus
 jubileum, uti ostendit Serarius in *Josué* cap. vi,
 Quæst. VH.

Xtri *Pbet* ergo remissionem significat : inde *scarnilo*,

(I) Carpiovii sententúB arridet Roscnmullcrus, scilicet
 annui *jubilet* idem esse ac annus *clangore sotemnt pro-*
mulgandul ; b'3in enim proprie est in *longum protraxit*,
 v. g- eonum.

jobel significat annum quo plenaria fiebat remis- ut» >i.
 sio, qui erat annus quinquagesimus. *Tertio, jobel* 8“lúcât
 significat buccinam, vel potius clangorem buc-
 cinai, quæ festive eo anno personabat. Unde et Jubilnm
 jubilum ct jubilarc Latinorum deductum videtur,
 uti docet Eugubinus supra. Hinc ct clangor buc-
 cinro personantis in Sina, cum daretur lex, per
 anticipationem vocatur *jobel* in liebræo, *Exod.*
 xix, 13.

Buccinæ autem hæ jubilei non erant duæ illæ
 tubæ argentea!, uti censuit Abulensis, quibus po-
 pulus convocabatur ad festa, de quibus Nîimcr. x.
 Nam *Josué* vi, 13, dicuntur septem fuisse buc-
 cinæ jubilei, quæ ct aliud nomen habent in He-
 braeo, nec unquam aliis festis et annis eis uteban-
 tur, nisi in jubileo; ideo siquidem dicitur: « Qua-
 rum usus est in jubileo. » Erant ergo hæ buccinæ
 non argente®, sed corneæ. Nam ita interpretatur
 hebraicam vocem 1QTO *scophar*, quæ hoc loco ha-
 betur, S. Hieronymus in cap. v *Osce*, ct Septua-
 ginta, *Psahn.* xevii, 6. Verum non erant hæ buccinæ
 ex cornu arielino, quia co tantum clange-
 bant in festo tubarum, in memoriam arietis sub-
 stituti Isaaco, a patre immolando ; sed erant ex
 cornu bubulo. Nam S. Hieronymus supra : « Buc-
 cina, ait, pastoralis est. » Pastores autem non N°°
 arietum, sed boum cornua inflant; qualia et ve- t^ùtu.
 terum fuisse cornua docet Varro, lib. IV *De Lingua*
latina: « Cornua, inquit, quæ nunc sunt ex ®rc, Buccin»
 tunc fiebant ex bubulo cornu, » additque bucci- l bnbñ*.
 nam dici a bubus, vel a sono boum *bou bou*,
 quod bubus canat, bovesque vocet. Unde ct postea
 tubæ æncæ el castrenses vocatæ sunt cornua, ul :
 « Rauco strepuerunt cornua cantu, n *Æneid.* VIH.
 Hinc patet sonum hujus buccinæ fuisse asperum
 cl raucum (talís enim est cornuum), qui tamen
 in festis, acutos ct excitatos aliorum instrumen-
 torum sonos, quasi gravior moderaretur el tem-
 peraret.

Anagoge, sicut sabbatum ct septimus annus Am?c»
 sive sabbaticus, ita jubileum significat resurree-
 tionem et æternam quietem totius anni, id est
 æternitatis ; tum enim *primo*, omnes servi merce-
 narii, jumenta etiam ct pecora, id es», simplices
 quique laboro vacabunt : quia Dei laus ct visio
 otiosum Beatorum negotium erit. *Seaindo*, clan-
 gent buccina anno procedente, puta 49, quia signa
 horribilia judicium proximum proclamantia, prae-
 ibunt resurrectionem. *Tertio*, clangent etiam ipso
 jubileo, quia ob consummatam victoriam, per
 omnes vicos coeli juge alleluia cantabitur. *Quarto*,
 revertemur ad primam possessionem, id est ad
 paradisum, ex quo cum primo parente ejecti su-
 mus, accepta jam plena peccatorum remissione ;
 quod quia inæstimabile est, hinc toties hic repe-
 titur. *Quinto*, non seretur terra, quia tunc nulla
 erit novorum meritorum satio, sed veterum fructu
 suavissime perfruemm. Ita fere Radulphus, Isy-
 chius el Ribera, lib. V *De Templo*, cap. xxv.

Tropologice Rupertus : « Hoc, ait, vere sanctum

Trepólo- el pulcherrimum jubilei festum esi, Evangelica
 ^riëiun* cʼanocn^c buccina celebrandum, ita ut revcrtalur
 rŕt m-hoino ad possessionem et familiam suam, curn
 doiuio offensam in nos remittimus, ul omni discordia
 /uuir a soluta, cuncti redeant ad pristinam familiam pacis
 disiden- et concordia®, atque habeant cor unum cl animam
 tum re- unam, canonique : Ecco quam bonum el quam
 l jucundum habitare fratres in unum!»

Allegri- Allegorico, jubileum est tempus Christi el gra-
 « jubi- tiæ u[j prædixil Isaías, cl exeo Christus, *Luc. iv.*
 '«cʼcʼp''l 19, cl S. Paulus, II *ad Corinth*, vi, 2.

gnt a. Denique apud Christianos jubileum annum in-
 stituit Bonifacius Papa Vili hoc nomine anno
 Christi 1293, celebrandum anno Christi 1300,
 cumque centesimo quoque anno renovari jussit,
 atque illis qui Romam venirent, viscrenlque se-
 pulcra SS. Petri cl Pauli, peccatorum omnium
 plenariam Indulgentiam concessit; idque ul po-
 pulum Romanum ab inani saecularium ludorum
 celebratione, ad verum solemne sacrum redu-
 ceret.

Quinquagesimo post instante anno, Clemens VI
 sanxit jubileum celebrari quinquagesimo quoque
 anno (eo quod ætas hominis vix jubileum illum
 centesimo anno attingere posset), qui verus fuit
 jubileus. Id sanxit anno Christi 1X45, teste Vola-
 terrio, lib. XXII. Jubileum ergo tale primum fuit
 anno Christi 1350, quo anno tanta hominum co-
 pia fuit Romæ, teste Pclrarcha oculato teste, ut
 nihil mirum fuerit inde ortam esse pestem adeo
 gravem in lota Italia, ul ex mille vix decem su-
 peressent, teste Crantzio, lib. IX *Metrop.* cap. xI iif.
 Rursum sub Nicolao V, in jubileo anno Christi
 1450, tanta hominum turba fuit Romæ, ut in ea
 multi suffocati perierint, leste Platina et Sabellio,
 lib. V Emi. cap. x.

Denique Sixtus IV jubileum ad vigesimum
 quemque annum reduxit, primusque eum cele-
 bravit anno Christi 1475; id fecit, ut quæque
 ætas ejus muneris particeps fieret. Porro in jubi-
 leo Pontifex auream, ut vocant, portam aperit,
 ad quam immensa multitudo concurrit, conse-
 quenda) peccatorum remissionis causa. Preces,
 elcemosynæ, pœnilcnliæ, aliaque pietatis exerci-
 tia, quæ eo anno tum Romæ, tum alibi fiunt,
 inenarrabilia sunt. Atque in iis cælcris præcunl
 Prælali et proceres Romani.

Ven. io. 10. Revertetur homo ad POSSESSIO*!m suam, —
 puta ad agrum, domum cl similia bona imino-
 Ve ditio bilia; de iris enim tantum est scrino. Nam hæc
 ddono" c,s* m,^ es csscnl vendita, tempore jubilei redi-
 rum mt bant ad primum dominum perse, sine ullo prctio.
 untum nine fiebat ut, quo propior esset annus quinqu-
 (h gesimus, co minoris res immobiles venderentur,
 tique ad Horum ergo bonorum apud Judæos venditio non
 annum crai absoluta, sed tantum ad certum tempus, ita
 ul hæc venditio videretur esse elocatiorei ad quin-
 quaginta annos, potius quam absoluta venditio,
 licet revera transferret dominium rei in ementem.
 Intellige hæc de bonis sitis in ipsa Judæa. Nam

si Judæi extra eam agros emerent, etiam a suis
 Judæis, hi cedebant eis in perpetuum, neque in
 jubileo ad primum hæredem redibant. Ita Oleas-
 ter. Hinc sequitur quod in Judæa nemo erat di- u moti-
 ves in bonis immobilibus, nisi qui natus erat di- llb*B
 ves, vel nisi ca jure hæreditario, emortuis aliis
 haeredibus, ad cum devolverentur. In mobilibus pxmnt
 ergo tantum ditescere poterant Judæi.

Hunc regressum bonorum ad primum dominum Cnr u-
 in jubileo sanxit Deus, *primo*, ad hoc, ne Iribus
 Israel confunderentur, sed per hæreditates ethæ-
 redilarias successiones, in ditionibus et possessio- i»
 nibus cuique tribui assignatis, cognosceretur ex
 qua quhque esset tribu; idque propter Messiam,
 ut certo constaret Judæis juxta Jacobi vaticinium,
Genes. xLix, 10, Christum natum esse de tribu
 Judo. Ita Abulensis.

Secundo. ut familiæ honeslæ et nobiles in sua s-cudJu
 honestate perrnanereni, ne quis prodigus avitos
 fundos et bona dilapidare, itaque familiam ever-
 tere posset. Huic enim malo provisum est per
 hunc regressum bonorum in jubileo.

Tertio, ut ponerent modum avaritiæ cl cupidi- Tertio,
 tati, ne quis avarus omnia bona coemens in im-
 mensum ditesceret.

Quarto, ut servaretur quaedam æqualitas inter Qmru.
 Judæos, ne alii fierent ditissimi, alii pauperrimi,
 itaque invidi®, superbia*, murmuri daretur locus;
 sed quique sua sorte, æque a Josué inter omnes
 divisa, contenti, socialem et amicam vitam age-
 rent.

Quinto, ut scirent Judæi se terræ suæ non tam Qomu.
 dominium quam usum habere, Deumque sibi
 ejus dominium reservasse, de quo vers. 23. Deni- Judxi
 que hac de causa Judæi, jam a tempore sui exci-
 dii, non observant jubileum, quia scilicet discri-
 minatio possessionum et tribuum inter cos jam büeum.
 sublata est, nec habent ipsi possessiones, ob quas Cur T
 quarumque regressum maxime institutum erat
 jubileum.

Et unusquisque rediet ad faiuliam pristinam.—
 Per hoc enim quod revertitur ad possessionem
 pristinam, uti præcessit, revertitur etiam ad fami-
 liam, quia singulis familiis possessiones erant
 distributæ et consignât® a Josué in terra promis-
 sionis.

11 et 12. Nox seret is ob sanctificationem (sane- Vcn. II
 tilatem) jubilei (ul scilicet religiosa quiete colatis cl IL
 hunc annum), sed statisi odlata (ita legendum
 cum Romana, non *ablata*, id est fructus agri
 sponte nascentes et obvios, anno jubilei) come-
 det is, — carpendo tantum, non autem cos tibi
 soli demetendo aut vindemiando. Hebræi hujus
 legis hanc dant rationem, ul scilicet divites ocu-
 los suos sustollerent in cælos, et cogitarent neces-
 sitates pauperum, ul, cum ipsi in septimo anno
 querantur: Quid edemus, aut quid bibemus?
 recordentur quod pauperes semper sunt in illa
 anxietate et cura, qui nunquam serunt aut metunt,
 ac proinde discant eis compati et subvenire.

Ven. H. <4. QUANDO VENDES QUIPIUM CIVI TUO, VEL EMES AD EO, NE CONTRISTES FRATREI' TUUM, — Ut CONTRU legem hic a me præscriptam emere, vel emptum abeo retinere velis ultra jubileum, in perpetuum; aut velis pluris rem vendere, aut minoris emero quam valeat res, sive usus el fructus rei usque ad jubileum. Hoc est enim quod sequitur: «Sed juxta numerum annorum jubilci emes ab eo, et juxta supputationem frugum vendet tibi,» ita scilicet ut, si pauci anni supersint usque ad jubileum, minoris res vendatur; si plures, pluris: vendi enim res debet juxta supputationem fructuum et frugum suarum; ergo si paucos paucorum annorum fructus emptor percepturus est, minoris rem emat, si plores, pluris. Hoc est enim quod sequitur: «Tempus frugum vendet tibi (I).»

Vers. to 20 et 2;. Qued si dixeritis: Quid comedemus anno septimo? etc., dado benedictionem meam VO-
ci it. IUS ANNO SEXTO, ET FACIET FRUCTUS TRIUM ANNORUM.
Fertili- — Hinc patet fertilitatem terræ sanctæ ex parle non ^UISSC naturalem, sed divinam, atque ex dono fdt non Dei. Deus cnim hic promittit Judæis, si servant Uin ° legem, præsertim de quiete servanda anno sep- qíúra Vi timo s'Ve sabbatico, se eis daturum anno sexto <i.no fruges pro tribus annis, scilicet pro anno sexto, et septimo sivo sabbatico, et octavo, quo rursum serenant.

Audiant hoc Christiani, discanlque sua lucra non qnærero violando festa per labores, vendi- vUu i, liones, etc. Si cnim Deus Judæis promittit hic, inuri.i servanLbus quietem loto anno sabbatico, anno- nam m tres annos, inulto magis Christianis ser- vantibus quietem paucorum festorum, providebit de viem et lucris.

Hoc tanto Dei beneficio, puta tripla messe anni sexti, privati fuerunt Judæi tempore Machabæo- rum, ut patet l Machab vi, 49 el 53.

vu» u 23 el 24. Terra quoque non vendetur in perpe-
'I XI TUUM, QUIA MEA EST, ET VOS ADVEN.E ET COLONI MEI
ESTIS: UNDP. CUNCTA REGIO POSSESSIONIS VESTR.H SUB REDEMPTIONIS CONDITIONE VENDETUR. — Hebraice CSI: Terra non vendetur in interitum, perditionem, aut succisionem, id est, ila ut perpetuo a venditore succidatur cl alienetur. Chaldæus vertit, terra non vendetur in proprietatem; Septuaginta, in con- firmationem, ut videlicet emptori appvoprietur et confirmetur in perpetuum. Kalio sequitur: «Quia mea est,» 7. d. Ego Deus altum el transcendens in terram vestram habeo dominium: quare licet mihi, quas volo conditiones venditioni ejus ap- ponere, maxime cum in eam ego vos tanquam advenas et colonos induxerim.

m- pulchre Philo, lib. i)c Cherubim, ex hoc loco
«(1? IDUI docet solum Deum rerum omnium esse dominum
a. et possessorem; homines vero earum tantum ha-
' b< re usumfruclu in ad vit un, non vero dominium.

i liquet, ait, nos alieni* uli possessionibus,
tabet nec gloriam, nec divitias, nec honores, nec im-
uiam U
WitUB.

(I) Hebr. lutmenuN mexsiuin Tendet tibi.

peria, nec aliud quippiam vel corporis vel animi proprium, ne ipsa quidem, quasi hæc juris et dominii nostri sint, possidemus, sed usumfruc- tum, dum hic vivimus, habemus solum, d Quare in transitu lanium nobis hoc mundo utendum est, perinde ac canes bibunt e Nilo; in /Egypto enim canes, ne a crocodilis capiantur, in bibendo mo- ras non trahunt, sed lambunt cl fugiunt, teste Plinio, lib. Vili, cap. xi. Unde post fugam Muti- nensem, quærentibu* quid ageret Antonius, qui- dam respondit: «Quod canis in Ægypto, bibit et fugit.» Ita nobis necessaria c mundo raptim sumenda sunt, ne a dæmone capiamur, reliqua periranscunda sunt. «Quidquid circa te jacet re- rum, tanquam hospitalis loci sarcinas specta: transeundum csl, » inquit Seneca, libro XVII, epis/ 103.

21. Cuncta regio possessionis vestrf. (id est Vers tu cuncta possessio regionis veslrre. Est hypallage; similem vidimus, cap. xii, 4) SUD redemptionis conditione vendetur. — Est hæc lex alia a supe- riore; disponit enim et ordinat, ut in omni aliena- lionc terne intelligatur apposita facultas eam re- dimendi; id palet ex Uebræo, qui sic habet: Et in omni terra possessionis vostra redemptionem da- bitis terree, idque ut hac quoque ratione juvare- tur stabilitas possessionum cnjusque Iribus. Ha Cajetanus, et patet ex sequenti.

29. Qui vendiderit domum, — q. d. Qui vendit Vers. n. domum intra urbem silam, potest eam intra an- Domni urbium vendit T, num redimere reddito pretio; quod si non faciat, in jubi- leo non redibant ut hac ratione urbes redderentur populosæ; ad vrn- hoc cnim allicit emptores et incolas ad urbes, si in iis sibi domum stabilem cl firmam compa- rare possint. Secundo, ne aliquis facile et temero eanu. domum suam in urbe venderet, nipote quam sci- s**»*]** ret se nunquam recuperaturum. Tertio, quia per Terti*, possessiones sive domos quæ crani intra urbes, non distinguebantur tribus et familiæ: unde et Levita» illas possidere poterant, qui tamen in terra promissionis nullam dicebantur habere posses- sionem.

Excipiuntur ab hac lege domus Levilarum: Excipe hæ enim, si non redimebantur, in jubileo ad ½.Tu*, suos dominos redibant; quia ul dicitur versu rum< 33: «Domus urbium Levilarum pro possessio- nibus sunt inter filios Israel,» 7. d. Levitæ aliam non habent passessionem quam domos, itaque æquum est ut illæ redeant, sicut redeunt posses- siones aliæ laicorum Domus vero extra uibes si- læ in villis, cum agris suis pari juro censeban- tur, redibantquo tempore jubilci ad primum do- minum, sive illæ Levilarum essent, sive aliorum. Vide Abulensem, Qturst. XX.

Tropologice, qui est in peccato mortali, hic Tropob- tempore anni, id csl hujus vitæ, domum, id csl charilalem, redimere poloni pretio pœnitentiæ; sin omittat, eam in futuro redimere non poterit.

Quod si in villa domum vendiderit, id est perfectionem, ad quam non tenebatur, reliquerit, hic in jubileo recipiet eam, id est, in cado recipiet meriti, quæ in perfectione sua vivens sibi comparavit. Similis tropologia est de Levilis, qui significant perfectos, et insigni charitate praeditos. Ita ex Iladulpho et Ruperto Ribera, libro V *De Tempio*, cap. xxv.

Im ha urbis muros. — Hine patet Judæos urbes suas muris cinxisse, nec hoc repugnare fidaci in Deum, imo contrarium potius esset tentare Deum : sæpe enim contigit hostes et numero et viribus longe superiores invadere cives et civitates, qui nisi muris se tueantur, resistendo non sunt. Unde Aristoteles, lib. VII *Politic.*, damnat quorundam vanam opinionem, qui censebant, non esse urbes inuris muniendas, sed militum robore et fortitudine. Et consilium Nestoris salutis fuit Græcis, præcipiens murum duci circum castra, ad Trojanorum incursus arcendos. Hinc et Judæi, Domino approbante, murum Jerusalem ædificaverunt, II *Esdræ*, cap. iv.

Vers. 32. 32. *Ædes Levitarum.* — Hebraico, *urbes Levitarum, et cedebat urbium.* Ita et Chaldaea et Septuaginta; sed noster Interpres, sub ædibus, urbes etiam intelligendas reliquit. Si enim Levitarum ædes semper redimi possunt, ergo nullo magis urbes.

Vers. 34. 34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio (Levitarum) sempiterna est, — *q. d.* Suburbana Levitarum vendi velo, quia lue eorum sunt possessio perpetua, et necessaria ad alenda eorum pecora, nec aliam habent Levita inter Judæos.

Sessus Mystice et tropologice hac re significabatur Lc- n 'nUH Vltas Pr® omn^ us debere vacare sibi et Deo, ideo- (st fluc subinde secedere extra urbem et strepitum rictium. populi ac vacare sanctæ quieti, solitudini et contemplationi in suburbanis; (piare domus urbanas vendere poterant, non suburbanas. Hinc discant Religiosi et Clerici Mariam pneponere Martii®, orationem scilicet actioni. Qua in re errant multi : ita enim se studiis aliisque negotiis occupant, ut orationem negligant. Discant hinc satius esse vendere domos urbanas quam suburbanas; satius esse minuere studia, conversationes et actiones, quam statas orationes. Quidquid ergo negotiorum occurrat tempore orationis, totum id cedat orationi, meditatio matutina illæsa servetur : lædatur potius actio et studium. Quamquam non lædatur, quia oratio impetrabit lumen a Deo, ut plus una hora proliciat, quam alias fecisset duabus. Sapientia enim est donum Dei; a Deo ergo per orationem effl igitandum, ut ait S. Jacobus, cap. i, vers. 5. Ha S. Thomas Aquinas confessus est se plus oratione didicisse quam studio. Denique audiamus omnes et sequamur illud Christi : « Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium : Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, » *Lucæ* x, 44.

35, 36 et 37. Infirmitas manu (Septuaginta, *st impotens sit manibus frater tuus* (Judæus quibiam, 36 et ut scilicet labore manuum necessaria ad victum lucrari non possit, cogaturque a te mutuum petere) : ne accipias usuras ab eo, etc., et frugum superabundantiam non exiges, — *q. d.* Non exiges pro usura plures fruges ab eo, quam ei dederis, id est mutuaveris (i).

40. Usque ad annum jubileum operabitur apud Vtn.to. te. — Judæus, qui se alteri Judæo in servum vendidisset, poterat anno septimo, qui erat libertatis et sabbaticus, servitute e domo heri sui liber egredi; sed si hoc anno non egrederetur, egrediebatur in jubileo, nec ultra illud in servitute delineri poterat. Pro quo nota ex *Exodi* xxi, 2 et seq. : si servo Judæo dominus dedisset ancillam Gentilem (nam filiam Ilebneam dire non poterat : eam enim emptam vel ipse, vel filius ipsius uxorem ducere debebat), et genuisset ex ea filios, poterat servus, si volebat, liber egredi anno septimo, sed solus, ita scilicet, ut liberi cum matre cederent domino, sive hereditate manerent in servi : si servus, captus amore uxoris et liberorum, nollet solus domo heri liber egredi anno septimo, servire debebat usque ad annum jubileum, tumque secum in libertatem educebatur uxorem et filios. Vide Abulensis hic, *Quas.* XXL

42. Mei servi sunt. — Hebræi videlicet, idque Vers. 42. non lanium creatione, sed et redemptione ex servitute Ægyptiaca. Quare nolo ut eos cuiquam al-

ti) Vers. 36. N> *capito a fratre tuo fœnus* (pecuniarium, quod pro pecunia mutuo accepta solvitur, hebr. TOJ), *aut usuram* (fœnus reale, pro rebus commodatis, ut frumento, oleo, musto pendendum, hebr. JVVXV)). — « Hæc jex da usuris non capiendis ex nostrarum civitatum sutu iniqua videtur et credituri damnosa. Si enim meum credo ahi, cui ex ea pecunia, sive agrum emat, sive mercaturam faciat, non parum lucri contigit, nihil est wquius quam ut etiam ego in partem illius, lucrum veniam. Major sine dubio est æquitas fœoris, si ipse ex ea pecunia, quam alteri credo, lucrum capere putuissem. Accedi il, quod pecuniam incam nun sine omni erodam periculo, quum in ea vivam civitate, in qua caput pecunia credita culpa aut infortunio creditons potest amitti. Sed non iniqua videbitur lex, quæ usuras prohibet, in tali república, quilibet Israelitarum erat. Suus uompe erat cuivis Israeliti® ager, ei lain proprius et perpetuas, ut nemini liceret cum in perpetuum vendere aut emere. Hinc ditio» res, congesta quamvis magna pecunia, agros tamen emere, ex quibus annuos perciperent redditus, non poterant; cumque nec mercaturam fervere Moses vellet, olitela illis plerumque cr.il auri argenlique possessio. Nihil ergo jaclur.e faciebat illa benevolentia, quæ argentum, quod sibi sterile esset, usibus fratrum commodaret; æque omnis usura» tequilas, qui ini supra vidimus, ob lucrum a creditore percipiendum nisi credidisset, concidit. Deinde in ea civitate, quam Moñis instituerat, sirtis haud temere metuenda jactura : quo metu maxime in defendenda usurarum .equitato uh solent. Quum enim suus cuique debitori ager esset, cujus messes addici sibi creditor postularet, nisi æs alienum solveretur, prætereaque corpus fortasse et uxor liberique, in servitutem unrnna vindicanda aut vendenda; raro accidere poterat, ut cruditor damnum pateretur, u Hæc RosenmuHus ad h. L

teri conditione servorum, id est, ita ut servi sint in perpetuum, vendatis; sed potius cos quasi mercenarios habeatis, qui scilicet pro pretio a vobis accepto, suas operas vobis locent usque ad certum tempus, serviantque usque ad jubileum. Hic, inquit Radulphus, commonentur domini, ut servos tyrannice non opprimant; sed tanquam Dei servis reverentiam cis habere meminerint, ideoque benigne et clementer cos tractent.

Apoph- M. Crassus, ait Plularchus in ejus Vita, mag-
itrg. a* nam servorum turbam domi alebat, et præci-
inUD- puam eorum agebat curam, discentibus adstans
interdum, et docens cos, diccbalque, « Hanc
oportere præcipuam esse patrisfamilias sollicitu-
dinem, nosse quot sint rei familiaris animata in-
strumenta. » Demonax videns quemdam servum
suum crudeliter verberantem : « Desine, ait, no-
servo luo similis fias. » Judicavit vir prudentissi-
mus revera servum esse, qui affectibus suis im-
perare non possit. Diogenes dicebat inter servos
et dominos malos, præter vocabula nihil inter-
esse, nisi quod mancipia servirent dominis, do-
mini cupiditatibus, id est nullis dominis, qui
turpes sunt et inclementes. Testis est Laertius,
lib. VL Audi et Senecam, *epist.* 47 : a Cogita, ait,
quem servum tuum vocas, ex eisdem seminibus
ortum, eodem frui cælo, æque spirare, æque vi-
vere, æque mori. Nam tu illum ingenuum videro
potes, ille te servum. Stare ante limen Callisti
dominum suum vidi, et aliis intransibilibus excludi.
Mariana clade multos splendidissime natos for-
tuna depressit : alium ex aliis pastorem, alium
custodem casæ fecit. Nescis qua celate Hecuba
servire cœperit, qua Croesus, qua Darii mater,
qua Plato, qua Diogenes ? » Denique Ecclesiasticus
cap. vu, 23 : « Servus, inquit, sensatus sit tibi
dilectus quasi anima tua : non defraudes illum
in libertate, neque inopem derelinquas illum. »

Vwv 41« 4 L Servis et ancilla (qui scilicet absolute sit
servus et serva) sint vobis de nationibus, — *q. d.*
Accipite servos et servas ex Gentilibus, et ab iis
cos emite; quia nolo ut Judæos, qui servi mei
sunt, in servos perpetuos ematis aut habeatis.
GesUks Gentiles ergo, etiamsi conversi essent ad judais-
*r' 6, 10 muni, in ætemum manebant servi; sic et eorum
t j filii, ul dicitur vers. 45. Nam non volebat Deus
im u- Gentiles proselytos, in privilegiis hisco jubilei,
æquari Judæis ex genere et origine, ne oriretur
inter cos invidia et seditio. Id ita esse patet : nam
alioqui omnes servi Judæorum in jubileo exissent
liberi; quod tamen hic negatur. Nam, ut dixi
Erodi xii, 44, omnis servus Judæorum, etsi Gen-
tilis esset, tenebatur circumcidi, et fieri prosc-
lvus.

Vr» c 45 et 46. Er de advenis (proselytis jam dictis)
* HABEBITIS FAMULOS (servos) AC POSSIDEBITIS IN X-
tebnux, — id est usque ad jubileum, inquit S. Au-
gustinus; et, si vera esset regula, quam aliqui
ex S. Hieronymo tradunt, scilicet obp olam, id
est æculum vel ætemum, significare jubileum

cum sine vau scribilur, Iobbræa id convincerent :
nam *olam* sine vau hic scribilur. Verum, uti jam
dixi, contextus videtur exigere aliam et veram
æternitalem, ul scilicet proselytus semper, cl lota
vita servus sil el maneat, ita ut mortuo hero ad
ejus hæredes transeat, cisque serviat quamdiu
vivit. In hoc enim distinguitur servus proselytus sd ha.
a servo Judæo, quod hic usque ad jubileum, ille
tota vita sit servus. Atque ita etiam regula S. Hieronymi de *olam* hic locum habet : nam *olam* hic djth.
non significat absolutam aeternitatem, sed tan-
tum tempus vitæ servi. S. Hieronymus autem tan-
tum dicit, quod *olam* cum *vau* significet absolu-
tam æternitatem, sed sine *vau* significet tempus
finitum; tale autem est tempus vitæ hominis.

47. Si INVALUERIT APUD VOS MANIS ADVEN.E, — Ven. 17.
q. d. Si advena Gentilis proselytus apud vos fac-
tus fuerit dives et potens, ita ut Judæum, qui
paupertate pressus se in servum vendidit, eme-
ret : hic cum habebit servum, non tantum usque
ad annum septimum sive sabbalicum, sed usque
ad jubileum : nisi servus hic pretio quo emptus
est reddito redimatur. Judæus ergo serviens pro-
selyto, anno tantum jubilei exibat liber, neque
id mirum : nam si vice versa tales proselyti se
venderent Judæis in servos, manebant servi tota
vita.

49 et 50. Sin autem et ipse potuerit, redimet Veri. v>
SE, SUPPUTATIS DUNTAXAT ANNIS a TEMPORE VENDI- '1 '
TIONis suæ usque ad annum jubileum. — Sententia
et casus horum versuum usque ad versum 54 est
hic, *q. d.* Volo ut, sicut mercenario supputatur
et solvitur merces pro ratione temporis, v. g. die-
rum vel annorum quibus operatus est in horto,
agro, vel domo, ita et hic supputetur incrementum
servo Hebræo, cum offert pretium hero, etiam
Gentili proselyto, ut se redimat, cl in libertatem
asscrat; supputetur, inquam, merces pro rata
annorum quibus servivit, caque pretio detraha-
tur, ul, v. g. si quis Judæus se in servum vendi-
derit 40 siclis, cum 40 anni superessent usque ad
jubileum, et deinde servierit 10 annis, ac mox se
redimat, mercede ei computentur 10 sicli pro de-
cem annis quibus servivit, ideoque hero addat
tantum 30 siclos quibus se redimat : sin 20 annis
servierit, 20 sicli ei pro mere de computentur,
cisque tantum addat 20, quibus hero persolutis
se redimat, et liber exeat, cl ita proportionaliter
de aliis. Hunc esse sensum clarius patet in He-
bræo, Chaldæo et Septuaginta. Ha Abulensis. Ex Tm
dictis hoc capite patet hæc fuisse privilegia jubi- h.
lei. *Primo* quod in eo remittebantur omnia de-
bila; ideo enim vocabatur hic annus remissionis,
ut patet vers. 10. *Secundo*, quod in eo servi ma-
numittebantur cl fiebant liberi. *Tertio*, quod avi-
tæ possessiones redibant ad legitimos et primos
hæredes, sine ullo pretio aut compensatione.

Hac jubilei institutione præter causas allatas Jubilet
vers. 10, Deus *primo*, consuluit pauperibus, ne ImM«h
illi bonis et hæreditato paterna perpetuo exclude-

ciūm rentar, sed æris alieni vinculo soluto in jubileo, phon. û(j) gūas possessiones redirent.

secunda. *Secundo*, voluit Deus jubileum el annum septimum servire chronologiæ; nam secundara annos sabbaticos cl jubileos omnia divendebantur, cen-
sebantur et computabantur, sicut apud Græcos secundum Olympiadas, et apud Romanos secundum lustra.

Tertia. *Tertio*, voluit jubileum esse typum plcnissim e libertatis, grati® et læliti®, quam attulit el in quam asseruit nos Christus Redemptor in lege nova, ut palet *Lucæ* cap. iv, vers. 19. Jubileum Moniu cr®° Pcrennē Christianorum situm est *pruno*, in i Uw jubih remissione peccatorum, et in bona sanctaque quadra- conscientia, a Quid ditius, inquit S. Bernardus, rinviī *Consider.*, quid in corde dulcius, quid in uornm. terra quietius est cl securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ cl ipsa murie magis erigitur, quam deprimitur. » Quin et Gentilis Cicero, lib. VI epist. *ad Torquatum* : a Conscientia, ait, recta voluntatis, maxima est consolatio rerum incommodarum. » El Seneca, epist. 24 *ad Lucilium* : a Nolo, ait, tibi unquam deesse lætitiā; volo illam libi domi nasci. Nascitur, si modo inira leipsum sii. Cæleræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt. » El inferius : a Veri boni aviditas tuta est. Quid sil islud interrogas, aut unde subeat? Dicam : ex bona conscientia, ex honestis consiliis, el rectis actionibus, cx contemptu fortuitarum, cx placido et continuo tenore vitæ unam premcnlis viam. » Hoc est ergo jubilum et jubileum mentis Christianæ continuum.

Secundo, idipsum situm est in timore et cultu Dei. « Timor Domini, inquit Ecclesiasticus, cap. i, vers. II, gloria et gloriatio, et lælilia et corona exaltationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiā cl gaudium, et longitudinem dierum. » Et *Malach.* cap. iv, vers. 2: « Elorietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et samias in pen-
nis ejus; el egrediemini, cl salictis sicut vituli do armenio. » Unde S. Chrysostomus, homil. I8 *ad Populum* : a Timor Domini, ait, stabilis est immotusque, et tiniam subministrat lætitiā, ul nullus nos aliorum malorum sensus capiat; Deum enim sicut oportet timens et in ipso confidens, voluptatis radicem lucratus est, et omnem habet iretili® fontem »

Tertio, situm est in firma spe felicitatis æternæ. Hinc Christus, *Matth.* cap. v, 12: « Gaudeto, cl exaltate, quoniam merces vestia copiosa est in cælo. » Et : « Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in coelis. » S. Rasilius, homil. *De Gratiarum actione*: « Spes, inquit, retributionis, quæ tristia

sunt in hac vita, leviora efficit. Affecit te aliquis ignominia? Quin tu ad eam suspicis gloriam, qu® reposita est in coelis, tibi parandam merito patientiæ. Jacturam rcruin tuarum adiiisli? oculos imprime fixius coelestibus divitiis, et thesauro incomparabili, quem libi bonorum operum pretio seposuisti. Patrio solo exclusus es? at patriam habes coelestem illam Jerusalem. » Refert Ruffinus et Palladius in Vila B. Apollonii, de ejus coenobio et coenobitis : « Erat, inquit, in eis supra modum gaudium cl lætitiā, et tanta exaltatio, quanta haberi ab ullo hominum possit in terris. Nullus in eis tristis inveniebatur; sed cl si quis visus fuisset maestior, Apollonius causam perquirebat, diccbalque : Non oportet nos esse tristes, quibus salus in Deo est, et spes in regno cælorum. Tristentur Gentiles, lugeant Judæi, plangant sine cessatione peccatores, nos vero qui tantv glori® spem, et aeternitatis habemus exultationem, cur non omni exaltatione lætcmur? »

Quarto, situm est in amicitia et unione cum Deo. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete, » ait Apostolus. Quærit S. Basilios in Regid. *Lrcv.* Quæst. CXC1H : « Quodnam sit gaudium in Domino ; » ac respondet : a In his quæ secundam mandatum Domini fiunt gaudere, est in Domino gaudere. Quocirca quodcumque mandata Dei exsequimur, aut propter nomeu Domini aliquid palimur, gaudere et gratulari nos debemus. » S. Augustinus, *De Salutar, docum.* cap. x : « Si, inquit, aliquid in hoc saxulo possidere delectamur, Deum qui posridet omnia, qui creavit omnia, expedit ut mente possideamus, et in eo habeamus quæcumque feliciter et sancte desideramus. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur ab eo, simus nos ipsi Dei possessio, et efficietur nobis possessio Deus. Et quid potest esse in inundo felicius quam cui efficitur suus Imperator el Redemptor census, et hæreditas dignatur esse ipsa divinitas? Quid ultra quirit, cui omne gaudium, et omnia suus Redemptor esse debet? » El S. Bernardus, epist. 114 ad Sanctimoniam quamdam : « Magnum, ait, est mihi gaudium, quod te ad verum cl perfectum gaudium vello tendere comperi : quod non est do terra, sed de cælo, id est, non de hac convalle plorationis, sed de illa, quam fluminis impetus lætificat, civitate Dei. El revera illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur, et quod cum possederis, nemo tollet a te : cui comparata omnis aliunde jucunditas mæror est ; omnis suavitas, dolor est ; omne dulce, amarum ; omne decorum, fœdum ; omne, postremo quodeumque aliud delectare possit, molestum. »

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus promittit viginti octo benedictiones Judæis, si leges ejus servant. Secundo, vers. 14, totidem et plures maledictiones eis comminatur, si illas non servant.

1. Ego Dominus Deus vester : Non facietis vobis idolum et sculptile, nec titulos erigitis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum : ego enim sum Dominus Deus vester. 2. Custodite sabbata mea, et pavete ad Sanctuarium meum. Ego Dominus. 3. Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea ; dabo vobis pluvias temporibus suis, 4. et terra gignet germen suum, et pomis arbores replebuntur. 5. Apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem ; et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra. 6. Dabo pacem in finibus vestris : dormietis, et non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, et gladius non transibit terminos vestros. 7. Persequamini inimicos vestros, et corruent coram vobis; 8. persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis, decem millia : cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. 9. Respiciam vos, et crescere faciam, multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum. 10. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis. 11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea. 12. Ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. 13. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra/Egyptiorum, ne serviretis eis, et qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti. 14. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, 15. si spreveritis leges meas, et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum : 1G. ego quoque hæc faciam vobis : Visitabo vos velociter in egestate, et ardore, qui conficiat oculos vestros, et consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. 17. Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram hostibus vestris, et subjiциmini his qui oderunt vos, fugietis, nemine persequente. 18. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, 19. et conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cadum desuper sicut ferrum, et terram æneam. 20. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma praebebunt. 21. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra. 22. Immitlamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant, deserlæque fiant viæ vestræ. 23. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi : 24. ego quoque contra vos adversus incedam et percutiam vos septies propter peccata vestra. 25. Inducamque super vos gladium ultorem foederis mei. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentium in medio vestri, et trademini in manibus hostium , 2G. postquam confregero baculum panis vestri : ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, et reddant eos ad pondus : et comedetis, et non saturabimini. 27. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me ; 28. et ego incedam adversus vos in furore contrario, et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, 29. ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum. 30. Destruam excelsa vestra, et simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, et abominabitur vos anima mea, 31. in tantum ut urbes ves-

tras redigam in solitudinem, et deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum. 32. Disperdamque terram vestram, et stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint. 33. Vos autem dispergam in Gentes, et evaginabo post vos gladium, critque terra vestra deserta, et civitates vestrae dirutae. 34. Tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae : quando fueritis 35. in terra hostili, sabbatizabit, et requiescet in sabbatis solitudinis suae, eo quod non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea. 30. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, et ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, 37. et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes; nemo vestrum inimicis audebit resistere. 38. Peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet. 39. Quod si et de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, et propter peccata patrum suorum et sua affligentur : 40. donec confiteantur iniquitates suas, et majorum suorum, quibus prevaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi. 41. Ambulabo igitur et ego contra eos, et inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum : tunc orabunt pro impietatibus suis. 42. Et recordabor foederis mei quod pepigi cum Jacob, et Isaac, et Abraham. Terrae quoque memor ero, 43. quae cum recta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint iudicia mea, et leges meas despexerint. 44. Et tamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi ut consumerentur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum, 45. et recordabor foederis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu Gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus. Haec sunt iudicia atque praecepta, et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

Ver» 1. 1. Nox FACIETIS VOBIS IDOLUM. — Pro *idolum*, hebraice est *elilim*, id est duculos, de quo dixi cap. six, vers. 4; sic et per *sculptile* intellige sculptile, non imaginis, sed idoli.

Nec titulos, — Hebraice, *nec statuam* (1), intellige idoli alicujus, vel ut statuam illam adoretis. Ita Radulphus.

Nec insignem lapidem. — Hebraice, *nec lapidem pictura: aut caelaturae*, id est lapidem pictum aut caelatum, scilicet insignibus alicujus idoli (2). Septuaginta, et ex iis Tertullianus vertunt, *nec lapidem scopum*, id est nec lapidem eminentem, quem instar scopi assiduo intueamini et observetis, ad colendum in eo idolum. Chaldaeus vertit, *nec lapidan adorationis*; hic enim erit linis et usus lapidis hujus : forte etiam Chaldaeus pro D'3DD *maschit* per *capii*, id est pictura*, legit *maschit* per *chat*, id est adorationis, a radice Fins, id est curvavit sc, et curvando adoravit : unde et sequitur : a Ut adoretis eum; » hebraico est, *ut adoretis ad cum*, vel *ante eum*, sivo ut incurvetis vos

ei. Ita et Septuaginta; Vatablus tamen et Chaldaeus vertunt, *ut adoretis super cum*, q. d. Ut huic lapidi innixi vel incumbentes, adoretis idolum ipsi impositum.

2. Pavete ad sanctuarium meum. — Hebraice, *timete et reveremini sanctuarium meum*, id est, reverenter tabernaculum et templum meum habete et colite.

3. Si in PRECEPTIS meis ambulaveritis, etc., dabo vobis pluvias. — Nota : Ab hoc vers. 3 ad vers. 13, v. uti Deus promittit et assignat 29 (Isychius numerat 30) benedictiones, et bona obventura iis qui servaverint leges Dei; tot enim invenies in versione tiberiana Septuaginta, si unam ab alia per conjunctionem discernas, numeresque omnes copulas, *et*, licei in Hebraeo et in versione latina tantum sint 28. Prima ergo benedictio est : « Dabo vobis pluvias temporibus suis; » secunda : a Terra gignet semen suum; » tertia : a Pomis arbores replebuntur, » et ita deinceps.

Refert Plutarchus in *Convivio septem sapientum*, eos inter se quaesivisse : a Quenam domus esset optima, quenam familia beatissima? Primus, inquit, Solon respondit : In qua res neque injuste est parta, neque inca vel conservanda, diffidentia; vel impendenda, poenitentiae est locus. Secundus Bias dixit : In qua dominus sua sponte talem se gerit, qualem foris propter leges. Tertius

(1) Vel *cippum* (cumque funebrem, ut vult doSaulcy, *Illisl. de l'Art. Jutlalq.* pag. 89), sivo sil lapis rudis erectus, sive sculptoris arte elaboratus.

(2) Juxta Mendelsohn designantur hic lapides characteribus hieroglyphicis inscripti, similes iis statuis nudi imaginibus, quas innumeras in Aegypti hypogeis viri docti recenter reperierunt. Cf. do Saulcy, *ibid.* pag. 40.

- Thales : In qua, ait, plurimum otii domino conceditur. *Quartus* Cleobulus : In qua plures sunt qui diligunt, quam qui metuant dominum. *Sextus* Pittacus: In qua neque requirantur supervacanea, neque desiderantur necessaria. *Septimus* Chilon : Quæ similis est urbi in qua sapicus rex imperat. » Hæc vere, sed verius Moyses hic : « Ea est familia felicissima, quæ Deo auscultat, ideoque ab eo benedicitur undequaque. »
5. 6. APPREHENDET MESSILI! TRITURA VINDEMIAM, ET VINDEMIA OCCUPABIT SEMENTEM, — *q.* (*I.* Tanta cHt vobis abundantia frumenti et vini, ut antequam trituram absolveritis, incipiat vindemia; vindemia vicissim tanta erit, ut eam non sitis absoluturi antequam serendi tempus adveniat; quin imo illa sementis faciendæ tempus quoque occupabit: similis est phrasis Amos ix, 13.
- Owiii Tropologice Radulphus : Omnis bona actio, inquit, tam messis est quam semen, quia jucunditas Quau de transactis laboribus mens nostra concipit, novorum germinat concupiscentiam, ut multiplicato semine actionis, multiplicetur el messis retributionis. Vide eum, uti et Isychius, qui benedictiones hasce temporales spiritaliter explicat, ut quod sequitur : a Dormietis, et non erit qui exterreat,» *q. d.* Dum moriemini (mors enim Sanctorum est tantum somnus, propter spem resurrectionis), nec dæmon, nec conscientia vos terrebit, quia nullius critis vobis conscii, unde terreamini. Sic pluvia est Spiritus Sancti perfusio ejusquo gratia.
- v<rs. «. 6. Gladius (hostilis) non transibit terminos vestros, — nec hostes, nec bella metuetis.
- Ven. « 8. Persequentur quinque de vestris centum. — Ita Gedeon cum trecentis stravit innumeros Madianitas, Judie, vu, 22; idem fecerunt Machabæi.
- ven. io. IO- Comedet is vetustissima veterum.—Hebraice, *comedelis velus inveteratum*, *q. d.* Multiplicabo vos, et multiplicabo simul annonam vestram, adeo ut illatu præ multitudine et copia absumere non possitis, sed illam diutissime servare, adeoque abjicere cogamini, novarum frugum suavitate et copia superveniente (1).
- v*n. it. 12. Ambulabo inter vos.—Tantam vestri curam geram, ac si inter vos ambulare unde quaque el circumquaque, ita ut nullus hostibus vos invadendi vel opprimendi locus detur, cum undique vos protegens, ac pro vobis pugnans, quasi custos et gladiator potentissimus inambulem. Vida dicta 11 *Corinth*, vi, in fine capitis.
- vtn p. 18. Confregi catenas (2) cervicum vestrarum, —servitute / Egyptiaca vos eripui, ut essetis liberi.
- vMi. i«, 14, 15 el 16. Quod si non audieritis me, et ad B rt IS. JgRITLM PERDUCATIS PACTUM MEUM (SÌ 11011 Stelis pactis conventis, si videlicet non servetis leges meas,
- (1) *Tabernaculum meum In medio cestri*. Phrasi utitur M «s desumpta cx SceniUrutn moribus, qui diutissime tendebant in locis, quæ amoenissima videbantur, adcoque omnium maxime placebant.
- (2) tld r. et tetta.

- quas vos servaturos pacti estis et spopondistis), VISITABO VOS VELOCITER IN EGESTATE ET ARDORE. — Septuaginta vertunt : *Obfirmabo super tos festinationem* (trepidationem et fugam), *et egestatem, et scabiem, et icterum* ; Hebrea enim vox rtmp *kad-dachat* significat icterum sive inorbum regium, qui oritur ex accensione, et maxime oculis insidet, inquit Isychius. Chaldæus vertit: *Visitabo vos in conturbatione, egestate et ardore obscurantibus oculos, et exspirare facientibus animam*; Vatablus : *Visitabo vos terrore, tabe vel phthisi, et febris ardente, qua; oculos consumant, et animum contabescere faciant.*
- Nota : sicut vers. 3 Deus servantibus leges suas promisit viginli novem benedictiones, ita hic non servantibus eas, totidem et plures ac graviore maledictiones ac mala intentat.
- Preclaro enim Cicero, lib.V *De Natura Deorum*: a Ul nec domus, inquit, nec respublica ratione quadam et disciplina designata videatur, si in ca nec recte factis premia exstent ulla, nec supplicia peccatis: sic mundi divina in homines moderatio profecto nulla est. si in ca discrimen nullum est bononim ac malorum. »
- Socrates rogatus, o quænam civitas rite gubernari possit, » respondit : a Ea in qua invitantur boni præmiis, injusti dant poenas. »
- Lysander rogatus, uquam rempublicam maxime probaret? » « Eam, inquit, in qua fortibus viris ac meticulosi congrua utrisque redduntur.» Ita Plutarchus in *Lacon*.
- Xenophon in *Æconom*. ait animalia duabus rebus adduci ad obtemperandum, scilicet delinimento, si sit generosius, ul equus; et plagis, si sit contumacius aut hebetius, ul asinus. Ita homines duri et viles poenis, generosi præmiis ad officium incitandi sunt, u Nihil enim non, inquit Livius, *Decad.* 1, lib. IV, aggressuri sunt homines, si magna conanlibus magna premia proponantur. »
- Porro pœnæ bæ graves sunt, æque ut premia, tum quia a Deo proponuntur, tum quia duris Judæis sanciantur, a Pœnæ enim leves, ut ait Dionysius Halicarnassæus, lib. II, non possunt refrenare juventutis insaniam et ingenii ferocitatem, neque rerum honestarum contemptores ad temperantiam reducere. »
- Denique Theophrastus rogatus, a quidnam vitam humanam conservaret?» a Beneficentia, inquit, honor et poena. »
- Et Lycurgus aiebat, a duabus rebus contineri rempublicam, premio et poena. »
- Idem dixit Solon: sicut enim cxvipera, crocodilo cæterisque noccnlissimis bestiis, medici remedia contra venena et morbos efficacia faciunt : ita animadversio in nocentes multos vel arcet vel relinet a facinoribus.
10. Consumat animas vestras, — id est vitas. Vm. ia.
19. Superbiam duritias vestras, — superbam vestram duritiem.

Viginli
n>vnn
mal* dic-
tione
intentai
Ikns
violanti-
bus suai
ICgff.
Ile npo-
14ivam

vani
premia
ct poeuz.

Cslnm OaBO VOBIS COELUM DESUPER SICUT FERRUM, ET
 Rrrtam TERRAM ÆNEAM, — *q.* <l, Claudam VObIS Cœlum, id
 terra csl nubes, ut sil durum instar ferri, suique usum
 «nei lenis vestris neget, nec in cas imbrem depluat,
 quid ? a Dabo ct terram aeneam, n ul non magis quam
 ®s, suscipiat semina cœlique influentias; itaque
 vel nullos vel paucos el tenues dabit vobis fruc-
 tus. Pulchre hanc sententiam explicat S. Ambro-
 sius, cpisl. 5 *ad Romulum*,

Vc:i 21. Si AMBULAVERITIS EX ADVERSO Dilli,—SÍ mihi
 adversi et inobedientes fueritis; est catachresis.
 Septuaginta vertunt : *Si ambulaveritis contra me
 obliqui*; Clialdæus : *Sí ambulaveritis coram me in
 duritia*. Vatablus vertit : *Si ambulaveritis mecum
 cum casu*, id est, si dixeritis mala quæ vobis im-
 mittam, casu accidere. Hebræuincnim nnp *keri*,
 id est occursus, tam adversum quam casum si-
 gnificat; unde et sequentia ita verti possunt:
Ambulabo et ego vobisvum cum casu, q> d. Non cu-
 rabo vos ultra; ita vobiscum agam, ul videantur
 omnes res veslræ casu accidere. Si sentiatis me
 mortalia non curare, ego res vestras non curabo,
 permittam vos robe fortune, ul cum earotemini,
 silisque sortis et ca^us ludibrium.

<\$. 21. 24. Ego quoque contra vus adversus incedam,
 — quasi hostis vos invadens, puniens et truci-
 dans.

Percutiam vos septies, —percutiam vos plena,
 perfecta et multiplici plaga. Septenarius enim
 peifectionis et multitudinis est symbolum.

v 26. Postquam confregero baculum panis >estri,
 ç. d. Postquam immisero in vos famem, quæ vos
 cogat ad deditionem hostibus obsidentibus facien-
 dam, uti accidit in utroque excidio Hierosolymi-
 tano, scilicet per Babylonios et per Romanos per-
 acto.

, Nola : panis vocatur *baculus*, quia est fulcimcn-
 sturba- him vil®, eique ut baculo vita hominis innitur,
 cnlus, Similis phrasis est *Psalm*, civ, vers. 16; *ysai. cap.*
 cur ' m, 1, ubi pro *robur panis*, in Uebræo est *baculus
 panis*.

Et reddent eos ad pondus, — *q. d.* Appendent
 et distribuent vobis panem ad pondus, nec co-
 medetis lanium quantum vultis, el quantum fames
 exigit.

28. Septem plagis,—inultis aliis plagis. Sic enim
 accipitur hæc phrasis vers. 21, Si cl alibi.

Ver#. 30. 30. Destruam excelsa vestra.— JExce/sa vocan-
 tur templa idolorum, quæ in locis excelsis, Gen-
 tilium ritu, ædificaruut Judæi.

Et simulacra confringam. — Hebraice pro *stmu-
 hura* est *hammonim*, quasi dicas solaria
 aut simulacra solis; solenim dicitur nen *chamma*
 sive *hamma*, ab ardore; *hamam* enim signi-
 ficat *calere* : unde Punicum Hammon est Jupiter
 Jupiter Hammonlus, cui in Africa templum fuit celebre,
 ninj, cil solis simulacro nobile, testo Macrobio, libro 1
 uod/î *Saturn. cap. xxi*. Verum hic et alibi *hammonim*
 per synecdochen çapitur pro quolibet simulacro
 et idolo : maxime tamen respicit hic Deus ad Jo-

vem Hammonium (I), quem Judæi coli viderant,
 imo cl coluerant in TEgypto, vetatque ne cum si-
 milesque deos deinceps colant.

31. Deserta faciam sanctuaria ost r a, — sive V< n.
 quæ idolis, sive quod mihi dedicastis, puta meum
 tabernaculum vel templum.

Nec RECIPIAM ULTRA ODOREM SUAVISSIMUM, — DOU
 placebit mihi ultra immolatio sacrificiorum et
 incensio thymiamatis vestri, antea suavissimi Tt
 gratissimi mihi.

3i. Tunc PLACEBUNT terræ sabbata SUA, — g.d. Ven M
 Tunc terra vestra fructur quiete sua, cum vos qui
 eam vexastis et contaminasi», cx ea expellemini,
 el transferemini in terram inimicorum vestrorum:
 tunc enim terra hac quiete partim sibi suæque li-
 berationi, parlim Deo ultori suo metaphorice
 congaudebit, perinde ac indoluit ante, se a tam
 impiis hominibus incoli et pollui, ideoque vos
 quai> evomuit. Vide dicta cap. xvni, vers. 34 et

35. Et requiescet in sabbatis solitudini* buje, w n.
 EO QUOD NON REQUIEVERIT IX SABBATIS VESTRIS, —
 g.d. Eo quod illi quietem septimi anm abstulentis
 ob avaritiam el cupiditatem frugum, itaque legem
 ineam silis prevaricati : hac de causa Deus vos
 letra hac expellet, itaque terræ, soli quasi re-
 lieve, reddet suum sabbatum, id est suam quie-
 tem illi ex lege mea debitam.

36. Dabo pavurem in cordibus eorum, etc., ter - Ven ax.
 REDIT EOS SONITUS FOLII VOLANTIS. — 1lÍC paVOF Ct Manli-
 comes cl poma est mal® conscienti®, sicut c con-
 trano bona con cientia csl ad omnia interrita. \ \ >-u
 Hunc pavorem Deus incussit Judaeis sub Tito, et m>t»
 alias sæpe; item Ægyptiis in triduanis tenebris, cûa^*a^
 uti dixi Exod. x,23; Hem Caino, *Genes*, iv, It.
 a Nulla pœna, inquit Isidoras, lib. II Solilo*/., gra-
 vior est poma conscienti®. Vis autem nunquam
 esse tristis, bene vive. Secura mens tristitiam le-
 viter susliuet. Bona vita gaudium semper habet,
 conscientia autem reis semper m pœna est; nun-
 quam securus est reus ammus : mens enim mala
 conscienti® propriis gyratur stimulis. » Lucanus,
 lib. I :

-----Omnes in Cxsire mines;
 Hune Oint>es gladii, quos aul Plursâla tidil,
 Aut ultrix visura dies stimulante senatu.
 Illi nocte premunî; bunc infera monstra ihgetlanL
 lieu quantum misero pœai) mo's conscia donat!

Statius, lib. ill *Thebaidos* :

-----Invigilant animo, KCleriaque patrati
 Supplicium exercent cura, tunc plurima versat
 Pessimos in dubas augur timor.

(1) *Amon-lia* dictum.

(i) llebr. est, *tune persoteli terra sabban sua, queundiu
 criei desolata*, id est, ogri, quibus septimi anni reqaics,
 legibus divinis præcepia, a populo refractorio concessa
 non fuerat, tot annis inculti feriabantur, quot oliai annis
 sabbaricis contra jus fôsquo aratro paruerant, nynn,
wolvct, idem valet quod mox in hoc ipso vers, flJHH

Euripides in *Oreste* :

O miser Oresta, quid morbi te perdit? *Orest.*
CooKieolia : sum enim mihi conscius de uniis perpetratis.

Menander :

Mortalibus omnibus conscientia Deus.

Pythagoras neminem tam audacem esse dicebat, quem mala conscientia non faciat timidissimum; omni enim vento excitatur et horret.

Plutarchus, lib. *be Tranquillitate animi* : a Facinorosa conscientia, inquit, instar ulceris in corpore, pœnitentiam relinquit in anima lancinantem jugiter ac pervellentem, n

Seneca, *epist.* 97 : a Facinorum mala, inquit, flagellantur a conscientia, cui plurimum tormentorum est; eo quod perpetua illam sollicitudo urget ac verberat, quod sponsoribus suæ securitatis non potest credere, d

Isocrates dicebat, a omnino non sperandum, si quid turpe feceris, te latiturum. Quamvis enim lateas alios, tute tamen tibi male conscius eris. »

Epictetus : a Parentes, inquit, nos pueros pædagogogo, Deus autem jam viros insiti conscientis custodiendos tradit, v

Nero, occisa matre, confessus est se exagitari materna specie, verberibus furiarum, ac tedis ardentibus. Ita Dion in *Nerone*.

S. Basilus apud Antonium in *Melissa*, pag. 1, serm. 10 : a Sicut umbræ, inquit, corpora; sic peccata sequuntur animas, et manifestas facinorum repræsentant imagines. »

S. Cbrysostomus, hom. 22 De *Nequitia repulsa* : «Sicut, inquit, qui carcerem habitant, capitis damnationem opperientes et mortem, etiamsi deliciis abunde fruuntur, vitam agunt maxime molemini et anxiam; sic qui improba conscientia molestantur. » Conscientia enim mille testes.

Hic est «vermis qui non morietur, » assiduo rodens conscicutiam, *Isaia* LXVi, 24.

E contrario, bona conscientia liduciam et exultationem parit.

Plutarchus in *Moral.* : « Ut nepenthes, inquit, herba ab ilomero predicata, addita poculis, omnem discutit tristitiam convivii : ita bona mens insita nobis omnem vilæ sollicitudinem abolet. »

Bias rogatus, « quæuam res metu careret? Bona, inquit, conscientia. »

Periander rogatus, « quid in animo esset maximum, » respondit : « Bona mens in corpore humano. »

Idem rogatus, « quid esset libertas? Recta', ait, conscientia. »

Socrates rogatus, « quinam tranquillo viverent? Illi, ait, qui nullius absurdilatis sibi consci **scii sunt.** * »

Denique Hugo Victorinus, lib. 11 De Anima, cap. in : « Tranquilla conscientia, ait, est quæ oinni-bti' est dulcis, nulli gravis; utens amico ad gratiam, **inimico** ad patientiam, cunctis ad benevo-

lentium, quibus potest ud benefaciendum : cui Deus nec sua peccata imputat, quia non fecit; nec aliena, quia non approbavit; nec negligentiam, quia non tacuit; nec superbiam, quia in unitate permansit. »

Et rursum ; « Conscientia bona est titulus religionis, templum Salomonis, agor benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium angelorum, arca foederis, thesaurus regis, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus et clausus, et in die iudicii aperiendus. »

39. TABESCENT IX INIQUITATIBUS SUIS, — *q. d.* Ven.39. Propter peccata sua tabe sensim conficientur cum eis. Ita Hebreæ. Has poenas reipsa experti sunt Judæi in Babylonica captivitate et excidio eis a Romanis illato, ac nominaliin illam versus 29 : « Comedetis carnes filiorum vestrorum, et filiarum vestrarum, out patet *Jercm.* cap. xxix, vers. 9 : a Cibabo, inquit, eos carnibus filiorum suorum, et carnibus filiarum suarum, et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione. »

41. DONEC ERUBESCAT INCIRCUMCISA MENS EORUM. Veri.U, —Hebraice, *donec humilietur eorum cor incircumcisum*, id est improbum, luxurians, et plenum vanis, superfluis et perversis cogitationibus. Nam per circumcisionem Judæi fiebant sancti et mundi; preputium vero habentes et incircumcisi censebantur profani, Gentiles, et immundi. Unde nomen preputii et incircumcisi per metaphoram ad alia transfertur, et significat immundum, impolitum, ineptum, rude, durum et intractabile. Sic cap. lix, vers. 23, fructus primi arborum vocantur incircumcisi, id est immundi et inepti ad esum. Sic hic vocatur cor incircumcisura, id est immundum, et suis sceleribus non præsectum, non repurgatum; sed iis obduratum et intractabile. Sic *Exodi* vi, 13, Moses ait se esse incircumcisura labiis, id est impolitura et inelegantem in loquendo. Sic rebellium aures vocantur incircumcisæ, id est ad audiendum duræ et ineptæ, quia scilicet ipsi eas obturant, ne audiant, *Jercm.* vi, 10, *Actorum* cap. vu, vers. 51.

Tunc orabunt pro impietatibus suis. — *Orabunt* recte vertit Interpres, si Hebreæ aliter suppungas, legasque 1XT *iartsu* in activa conjugatione *hiphil*, non írtsu in caí, uti jam suppungunt et legunt llebræi : *iartsu* enim significat, placabunt, seu facient ut placeant; tir/sii vero significat, placebunt; unde et Chaldieus legens *iartsu*, vertit, *tunc placabunt pro iniquitatibus suis*; intelligitur enim in Hebreo de more præposilio 1JÜ *bead*, id est pro. Septuaginta legerunt tîrisu : vertunt enim T¿n »Wc*T.«wst -i; «¡xafTÍx; àùrûv, *tunc placita habebunt peccata sua*, id est pœnas quas pro peccatis patientur, placide et humiliter, quasi pœnitentes acceptabunt. Ha Isychius et Vatablus. Posset etiam ri lûcxwwii per antiphrasin et ironice accipi, *q. d.* Tunc displicebunt illis peccata eorum, tunc ea exosa habebunt et abominabuntur.

43. Complacebit (terra) sidi in sabbatis suis, — Ver». <3.

Incircumcisi Hem est quod immundus, durus et ineptus.

q. d. Tunc terra (ruetur quiete sua ; vide dieta vers. 24.

Vera. ai. 44. Et tamen cum essent in terra hostili, non PENITUS ADJECI EOS, NEQUE SIC DESPEXI. — Hæc preterita pro futuris accipienda sunt more prophetico: a cum essent, n id est cum erunt, a non abjeci, neque despexi,» id est non abjiciam, neque despiciam. Est enim toto hoc capite continua prophetia, et comminatio in futurum. Ita Vatablus.

Hoc loco mire exultant Judæi, pollicentes sibi liberationem ex tam longa qua premuntur servitute. Et quia prima dictio hujus periodi est aph, id est attamen, aph vero Germanis significat simiam : hinc ipsi hanc periodum vocant auream simiam, et quoties eam in synagogis legunt, mire exultant et jubillant (1). Hinc Fredericus III Imperator dicebat Judæos in bibliis suis habere simiam, quam merito aureis deberent scribere litteris. Ita miseri isti inani et erronea spe se lactant. Loquitur enim Moses tempore durationis legis el judaismi : jam autem lex et judaismus per Christum abolita sunt, atque per Romanos respublica et Synagoga Judæorum eversa sunt.

Yer». 45. 45. RECORDABOR FOEDERIS MEI PRISTINI, —quia licet illud fœdus cum Hebræis a Deo initum jam sit recens, utpote anno precedenti in Sina sancitum, tamen futuris generationibus peccantibus, de quibus loquor, erit antiquum.

Hæc sunt judicia (jnstæ min o et pœiia, quas Deus leges suas violentibus justo judicio infliget) atque præcepta et leges, — id est pacta, inquit Chaldæus. Pactorum enim cum Deo a Judæis initorum conditio erant leges. Unde sequitur : «Quas dedit Dominus inter se et filios Israel. » Et ita leges hic distinguemus a præceptis.

Secundo, hæc sic explicari possunt, quasi hoc versu sit cpilogus, cl generalis complexio Levitici, omniumque legum tam Levitico, quam

(1) Vide Carpxovii Disseri, de aurea Judtrorum itmta ad Levit. XXVI, A4, repelli, in Theiat.ro Theotog. philolog. toni. i.

Exodo a Deo latarum. ðebræa enim sic habent : Ilaj sunt sanctiones (id est præcepta cæremonialia), cl judicia (id est præcepta judicialia), tl leges sive decreta (puta moralia et naturalia, qualia sunt Decalogi), quæ Dominus dedil inter se et inttr filios Israel, in monte Sinai per manum Mosis.

Quas ledit Domixus ;Mía se et filíos Israel n< môme Sinai, — degentibus scilicet Israeliti* in monte Sinai, ad sanciendum fœdus inter se et inler eos; nain lue leges non sunt dalæ Moai in ipso monte Sinai (uti Decalogus in monte hoc datus est Erodi xn et xx), sed in tabernaculo, ut patet ex inilio hujus libri. Omnis ergo lex, aut pene omnis, Mosi data est in Sina, puta ad radices montis Sina; nam quæ sparsim m >uniens et ! un Deuteronomio enumerantur, vel explicationes, hu vel additiones sunt legum jam auditarum, simul- 3 que cum legibus jam auditis dalæ sunt. Facta autem et dicta sunt hæc omnia sub initium anni secundi egressus llebræorum ex Ægypto, ut dixi in proœmio.

Per marum Moysi, — per Mosen.

Ex hoc capite liquet quam vere dixerit Psaltes, Psalm. cxviii : u Tu mandasti mandata tua custodivi nimis. » Hebraice INO meod, id est valde, puta summa diligentia, studio et sollicitudine : idque primo, quia Deus custodientibus ea promittit hic præmîa magna nimis; secundo, quia violentibus ea intentat supplicia acerba nimis; tertio, quia Deus, qui ea imperat, colendus, metuentus et observandus est nimis; quarto, quia pericula omnia mortemquo ipsam subiti vult, ne unum ejus frangatur mandatum, peccatumque committatur; quinto, quia omnia vult servari, ita ut nec unum, etiam minimum, violes : hic etiam pilus facit umbram, ut vulgo dicitur; sexto, quia tota vita, a pueritia et rationis usu ad mortem usque, jubet ea custodiri. Vere, ait S. Augustinus, magna tua, o Domine, est sapientia el chantas, qui nos cogis ad amorem tui, bonumque nostrum; nisi enim id faciamus, minaris nobis gehennam; si faciamus, promittis immensas et (eternas coronas.

I
11
II
I
II
I
II
I

I

ux M

ni.

*

I

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sanciuntur leja de votis hominum, animalium, domorum, agrorum, anathematis; rursum de decimis, vers. 30. Haste leges hic intricatas paucis et compendio clare ita distinguere et complecti possumus :

I, vers. 2. *Homo qui se devovit Dco, redimat se pretio, quod pro aiate et sexu hic taxatur a Deo.*

II, vers. 9. *Animal immolatale, Dco per votum oblatum, rcipsa detur, non mutetur in aliud, nec redimatur.*

III, vers. 11. *Animal quod immolari non potest, si Dco voveatur, vendatur pretio quod sacerdos statuet; quod si vovens dare voluerit, addat insuper quintam pretii partem.*

IV, *vei s. II*. *Domus Dco vota, pretio a sacerdote taxato vendatur; quod si vovens eam redimere voluerit, addat pretio taxato quintam pretii partem.*

V, vers. 1G. *liares vovens agrum hareditarium, redimere cum potest quinquaginta siclis solvendis pro rata annorum qui supersunt usque ad jubileum : quod si eum non redimat, sed ager alteri vendatur, nunquam ipse, ne quidem in jubileo illum recipere poterit; sed ager absolute et in perpetuum cedit in jus Dei et sacerdotum.*

VI, vers. 22. *Si vovens agrum non sit haeres, sed emptor agri, hic redimet eum pretio, quod taxabit sacerdos s juxta numerum annorum usque ad jubileum; nam in jubileo ager de more ad primum haredem redire debet.*

VII, vers. 25. *Omne pretium ponderandum est pondere, sive siclo, Sanctuarii.*

Vili, vers. 26. *Primogenitum immolabile, cum totum sit Dei, voveri non potest.*

IX, vers. 27. *Primogenitum immundum redimatur.*

X, vers. 28. *Quod per votum cherem, id est anathematis, Deo consecratum est, non redimatur, sed moriatur aut naturaliter aut civiliter.*

XI, vers. 30. *Decima: fructuum et frugum omnium Deo offerantur.*

Xil, vers. 32. *Decima animalium, puta ovis, bovis et capra, Deo offerantur.*

I. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Homo qui votum fecerit, et spoponderit Deo animam suam, sub æslimatione dabit pretium. 3. Si fuerit masculus a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii: 4. si mulier, triginta. 5. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit vigiliti siclos : femina, decem. 6. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli : pro femina, tres. 7. Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos : femina, decem. 8. Si pauper fuerit, et æslimalionem reddere non valebit, stabit coram sacerdote ; et quantum ille æstimaverit et viderit eum posse reddere, tantum dabit. 9. Animal autem quod immolari potest a Domino, si quis voverit, sanctum erit, 10. et mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono; quod si mutaverit, et ipsum quod mutatum est, et illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. 11. Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem. 12. Qui judicans utrum bonum an malum sit, statuet pretium ; 13. quod si dare voluerit is qui offert, addet supra æstimationem quintam partem. 14. Homo si voverit domum suam, et sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, et juxta pretium quod ab eo fuerit consilutnm, venundabitur: 15. si autem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æslimationis supra, et habebit domum. 1G. Quod si agrum possessionis suæ voverit, et consecraverit Domino, juxta mensuram sementis xslimabilur pretium ; si

triginta modis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti. 17. Si statini ab anno incipientis jubilei voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur; 18. sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubileum, et detrahetur ex pretio. 19. Quod si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, et possidebit eum. 20. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit, 21. quia cum jubilei venerii dies, sanctificatus erit Domino, et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum. 22. Si ager emptus est, et non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino, 23. supputabit sacerdos, juxta annorum numerum usque ad jubileum, pretium; et dabit ille qui voverat eum, Domino; 24. in jubileo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, et habuerat in sorte possessionis suæ. 25. Omnis æstimalio siclo Sanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet. 26. Primogenita quæ ad Dominum perlinent, nemo sanctificare poterit et vovere; sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt. 27. Quod si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta aestimationem tuam, et addet quintam partem pretii; si redimere noluerit, vendetur alteri quantocumque a te fuerit aestimatum. 28. Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. 29. Et omnis consecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. 30. Omnes decimas terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi sanctificantur. 31. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. 32. Omnium decimarum bovis, et ovis, et capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. 33. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur, si quis mutaverit; et quod mutatum est, et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, et non redimetur. 34. Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israel, in monte Sinai.

Yers. 2. 2. UOMO QUI FECERIT VOTUM, ET SROPOXDEBIT Deo
t AXIMAM SUAM, SUD ÆSTIMATIOXE DADIT PRETIUM. —
il- Pro *qui fecerit votum*, Hebraice est **lu X'b3'** t«
phli neder, id est, *qui separaverit*, vel *qui mirabile*
fecerit votum : nam , ut ait Isychius, admirabile
est, et valde beatitudini proximum, totum se Deo
offerre, ut animam suam; vel, ut Septuaginta ver-
tunt, TiuT.» ri; aũicũ, id est, honorem vel pre-
tium enim et pretium et honorem significat)
animæ suæ, quam a Deo accepit, Deo dedicet (1).

Narrat Plutarchus in *Lacon*, de Lacone, qui cum voto se obstrinxisset, quod se de Leucate petra praecipitem daret, conscendit montem, et conspecta altitudine sese avertit. Id cum illi probri gratia objiceretur : a Non putabam, inquit, illi voto majore voto opus esse. » Etenim qui facinus arduum concipit animo, prius a diis optare debet animum facinori parem. Hucusque Plutarchus. Tale est hic animam suam Deo devovere. Plus enim est animam Deo devovere, quam of-

(1) Alii, *quum quis separaverit* aliquid per votum, scii, ab usu communi, id Deo consecrando. Sequitur in hebr., *in animatione tua anima*, scii. sunt *Jota*, id est, si rein vet personam Deo devotam redimere volueris, tunc redemptionis pretium, quo quis ccsliinalur Jovæ (sacrario) solveudum erit.

ferre; ad hoc enim accedit votum, quod est novus et præcipuus actus religionis. In voto enim Deo datur, non tantum ipse actus, sed et potentia, puta voluntas et libertas, cui ita renuntiatur, ut qui vovit deinceps aliud velle non possit. Qui ergo actum bonum facit sine voto, Deo dat fructum arboris; qui vero eundem vovet, et ex voto perficit, hic totam arborem cum fructibus Deo consignat, iuxta S. Anselmum in *Similitudinibus*.

Et sropoxDERiT ammam,— *q. d.* Qui voverit
scipsum mancipare cultui divino in tabernaculo,
videlicet ut portet aquas vel ligna ad sanctua-
rium pro sacrificiis, ut verrat atrium, ut sarta
tecla templi curet, ut subserviat Levilis, etc.;
nam nemo poterat obire munia propria sacerdo-
tum aut Levitaruin, ac proinde nec ea vovere,
nisi esset de genere Levi. Ita Abulensis, Cajeta-
nus et alii. Soli ergo Levilæ et sacerdotes vovere
poterant, se semper in suis officiis sacris minis-
tratuos Domino, et tum ex voto id prestare te-
nebantur, ut patet in Samuele qui fuit Levita,
quem mater vovit Domino, I *Reg.* i, 11; ad alia
autem laicorum officia in tabernaculo, paulo ante
dicta, offerre se et devovere poterat quilibet ex
qualibet tribu; sed Deus hic votum illud jubet

Verini redimi, idque *primo*, quia ad illa tabernaculi ministeria deputandi erant Gabaonitæ, *Josué ix*, “a. 21 : undo nolebat Deus, suos Hebreos ad illa mīdurnt, nī-teria servorum deputari; *secundo*, quia hæo c’i’i vota oneri fuissent sanctuario, quod omnes bos voventes debuisset alere. E contrario autem volebat Deus suis Levitis et ministris, quorum ingens erat numerus, de vitæ necessariis prospicere : jussit ergo ut vota hæc commutarentur, eo pretio, quod ipse hic sancit, sicut et pretio jussit redimi primogenitos sibi debitos, illudque pretium, ut et pretium votorum horum, voluit cedere in jus sacerdotum, ut patet vers. 21, et *Summer. xvm*, 14.

Secus est in votis Religionis in lege nova, quibus se homo ad nobilissima ministeria dedicat, quæ omne pretium excedunt, ideoque nullo pretio redimi possunt : quæ vota non erant in lege veteri; si tamen fuissent, obligassent Judæos, sicut obligabant alia vota, quibus aliquid aliud determinato vovebant, ut patet in Nazareis : hi enim tenebantur determinate præstare id quod voverant. Ita Abulensis, *Quast. Vili*.

Allegorico, homo qui vovet et spondet animam, est Christus, qui in primo conceptionis suæ instanti videns placere Patri caelesti, ut so totum pro hominibus offerret ad mortem, etiam crucis, hancque esse ejus voluntatem, imo præceptum, *Philip. n*, 8, id ipsum acceptavit, ad illudque voto se obstrinxit. Ex illo enim instanti Christum se per votum consecrasse Deo ad redimendos homines, et in hunc finem omnes actiones et passionem vitæ suæ, ipsamque mortem et crucem per votum Deo obtulisse, probabiliter docet Francisco Suarez, in *III part.*, tom. 11, *Quast. XXVIII*, sect. 2, idemque insinuat S. Augustinus, Hieronymus, Theodoretus et Rasilus in illud *Psal. XXI*, vers. 26 : « Vota mea Domino reddam; » hæc enim verba, uti et totius psalmi *xxi*, ad litteram de Christo scripta sunt. Christus ergo, vovens animam suam, solvit ejus pretium, scilicet sanguinem quem in cruce fudit. Ille enim sanguis, cum esset Filii Dei, æquiparabatur in pretio ipsimet Filio Dei, puta Christo Domino.

Tropologico, Religiosus vovet animam, id est totum se Deo, puta corpus per votum castitatis, opes per votum paupertatis, animam per votum obedientiæ. Quare tales proxime sequuntur Christum, suntque Martyres, sponsi, templa et holocausta Dei, uti pulchre ostendit noster Piatius, lib. II De Bono status *religiosi*.

Sicut in estimatione (qura hic taxatur et proscribitur vers. seqq.) dabit pretium,—Hebræa hic sunt involuta, ita ea cum Vatablo bene et clare reddas: *Vir cum separaverit votum animarum Domino, juxta astimationem tuam* (o sacerdos: cum enim alloquitur) *astimabitur, et redimetur votum animarum quod factum est, q. d.* Cum quis emisit votum quo se devovet Deo, juxta æstimationem tuam, o sacerdos, dabit pretium, votumque suum

ac seipsum redimet. Votum enim animarum est illud quo quis animam, id est seipsum, Deo devovet.

3. Dabit quinquaginta siclos argenti, ad mensuram Sanctuarii, —qui scilicet sint justissimi ponderis, instar ponderis quod servatur in Sanctuario, uti dixi *Exod. XXX*, 13.

Si mulier, triginta, — *q. d.* Quicumque vir fuerit 20 annorum aut plurium, modo non excedat annum sexagesimum, sequo Deo devoverit, hic pro redemptione voti dabit 50 siclos, id est 50 fiores Brabanlicos; si sit mulier, dabit 30. Nola : Majus pretium imponitur hic viris quam femmis aut pueris, quia pluri valet vir quam femina aut puer, id quo tum in se, tum ad operas et labores. Intelligere hæc de liberis, non de servis : unde queres quid, si quis vovisset servum suum Deo, an, et quo prelio cum redimere debebat? Respondeo cum Abulensi, *Quasi. LV*, *LVI* et *LVII* : Talis servus redimendus erat uti alii homines, vel potius uti agri et possessiones; est enim servus possessio heri. Herus ergo pro servo libere quem voverat, solvebat pretium pro rata temporis quo ille hero servire debebat, ita videlicet ut considerando quanto pretio cum emerat, simul etiam considerando quanto tempore ille adhuc servire debebat, tantum solveret quantum ex pretio quo eum emit, respondebat annis quibus adhuc servire debebat: v. g. emit herus servum sicutini post annum septimum sive sabbaticum, anno primo, 60 siclis, vovet illum anno tertio elapso : igitur cum servus adhuc tres annos servire debeat, et anno septimo, juxta legem *Exod. xxi*, 2, egredi liber, dominus solvet pro ejus redemptione dimidium pretii quo eum emit, puta 30 siclos; hi enim respondent dimidio tempori, puta tribus annis quibus servus adhuc servire debet. Addet insuper herus quintam pretii partem, uti fiebat in aliorum votorum redemptione, puta 12 siclos; 12 enim sunt quinta pars 60. Quod si herus nolit servum redimere, sacerdos æstimationem et statuet servo pretium justum jam dictum, puta 30 siclorum, quo alicui alteri vendatur.

Si vero servus esset non Hebraeus, sed Gentilis, ideoque perpetuo serviturus, tunc tanti vendebatur quanti absolute valebat pro tota vita ; et si herus ejus vellet cum redimere pretio jam dicto, superaddere debebat quintam pretii partem.

5. A quinto anno. — Si videlicet parentes cum devoverint; nam puer quinquennis, cum careat usu rationis, vovere non potest.

8. Coram sacerdote, — etiam minore, qui eo tempore ministrat ; nam non exprimitur hic quod debeat esse pontifex. Ita Abulensis.

9 et 10. Animal autem quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, et mutari non poterit, — *q. d.* Animal immolabile per votum quasi Deo consecratur; unde illud in aliud mutari nolo : itaque si quis tale animal voverit ad immolationem, illud ipsum animal quod vovit,

redimi immolari dect. Sin autem determinato non vo-
nonr] *lc
 r]l
 *r] veril animai ad immolationem, sed tantum in
 genere dixerit : Voveo hoc animai Domino; tunc
 ipsum sacerdoti dabit, tanquam rem Deo conse-
 cratam, neque poterit ipsum in aliud commutare;
 quod si commutet, et ipsum quod mutatum est,
 et illud pro quo mutatum est, consecratum erit
 Domino : sacerdos tamen non tenetur illud quod
 ingenere votum est, Deo immolare; sed sibi ser-
 vare potest, vel donare aut venderè cui volet,
 sicut et decimas ac primitias.

Idem dico de animali immundo quod quis Deo
 vovisset, videlicet potuisse sacerdotem illud ac-
 cipere, et sibi servare, vel donare aut vendere al-
 teri, si vovens et offerens nollet illud redimere;
 omne enim quod ex volo offertur, sacerdoti ce-
 dere voluit et sanxit Deus, *Numcr.* xvm, 14.

Ven. Il, 11 et 12. Animal immundum quod immolari Do-
 12 cl 13. mino NON POTEST, SI QUIS VOVERIT, ADDUCETUR ANTE
 Tertii SACERDOTEM, QUI JUDICANS UTRUM BONUM AN MALUM
 lex. (an magni valens an exigui) sit, statuet pretium;
 Animal QUOD SI DARE VOLUERIT IS QUI OFFERT, ADDET SUPRA
 immun- ÆSTIMATIONEM QUINTAM PARTEM,— Ut perhanc qiliU-
 dum Deo votum, tam partem, utpote pretii auctuarium, compen-
 redmea- setur onus sacerdotis, quo tenetur ei qui vovit et
 dum erat, obtulit animal immundum, illud revendere, si
 ipse illud redimere velit; quod si nolit redimere,
 tunc sacerdos animal retinebit, donabit aut ven-
 det, ut jam dixi.

Nola : Hæc lex a pari habebat locum in quavis
 alia re mobili, quæ Deo vovebatur; verisimile
 enim est res mobiles hac lego animalis censerì,
 juxta ea quæ dicuntur vers. 21. Ita Abulensis.

Nola *secundo* : Omnia animalia omnesque res
 Deo volent redimi poterant, exceptis animalibus
 mundis ad sacrificium.

V?ri. 14 11 et 15. Homo si voverit domum suam, et sano
 et 15. tificaverit (per votum consecraverit Domino),
 Quarto VENUMDADITUR; SIN AUTEM ILLE QUI VOVERAT, VOLUE-
 1rs. RIT REDIMERE EAM, DABIT QUINTAM PARTEM ÆSTIMA-
 TIONIS supra a, — puta supra pretium a sacerdote
 æslimatum et taxatum. Causam hujus quintæ par-
 tis assignavi vers. 11.

Malebant autem pleriquo quintam partem pre-
 tio superaddere, ut redimerent rem suam, quia
 si non redemissent domum aliamque rem immo-
 bilem, illa nunquam ad eos reversa fuisset, ne
 quidem in jubileo, sed absoluto transibat in do-
 minium sacerdotum, qui eam vendebant; sed
 ita ut in jubileo ad eos quasi primos dominos re-
 verteretur, ut patet vers. 21 ; unde et res vendeba-
 tur pluris vel minoris, secundum jubileum magis
 minusque distans, ac proinde minoris quam si
 in perpetuum vendita et alienata fuisset. Hac ergo
 do causa voventes rem immobilem, fere semper
 eam redimebant, ac proinde pane possessiones
 in jubileo ad Levitas et sacerdotes devolveban-
 tur. Ita Abulensis.

Vers. 16. 16. Quod si agrum possessionis suæ (quem ut
 suum et proprium possidet) voverit, juxta men-

SURAM SEMENTIS ÆSTIMUBITUR PRETIUM ; SI TRIGINTA QtfmU
 MODIIS HORDEI SERITUR TERRA, QUINQUAGINTA SICLIS lex'
 VENUMDETUR ARGENTI. — Si plus mÏDUSVe SCminiS
 caperci ager, proportionaliter augebatur vel mi-
 nuebatur pretium, ut si 60 modiis sereretur, ven-
 debatur centum siclis ; si tantum 15, vendebatur
 23, et ita consequenter. Verisimile est quod cen-
 set Abulensis hosce 50 siclos sumi pro pensione
 vel reditu 50 siclorum ; nam si pro tanto agro qui
 seritur 30 modiis, semel tantum fuissent soluti
 50 sicli, ager ille nimis parvo et vili pretio ven-
 ditus fuisset: videtur ergo venditus fuisse 50 si-
 clis, non semel, sed quotannis solvendis, sive
 censu annuo 50 siclorum. Nam ager qui seritur
 30 modiis hordei, facile quotannis dat 50 siclos
 et amplius; ponamus enim modium unum semi-
 nis proferre decem modios in messe, ita ut agor
 30 modiorum seminis proferat 300 modios in
 messe, jam demus modium quemque hordei
 tunc valuisse tantum quatuor sluferis : hinc liet
 ut 300 modii valuerint 60 llórenos sive siclos.

Nota: *Vro modiis*, hebraico est *homer*, quod
 Septuaginta et Chaldæus vertunt *corum*. Ex hoc
 ergo loco patet quod homer sive corus contine-
 bat 30 modios. Quare non videtur verum quod
 dicunt Hebræi, *homer* diei a IIDH *chamor*, id est
 asinus, quod sit mensura quam ferre potest asi-
 nus ; nec eniin asinus ferre potest 30 modios.

17. SISTATIM AD ANNO INCIPIENTIS JUBILEI VOVERIT Veri 17.
 AGRUM, QUANTO VALERE POTEST, TANTO ÆSHMABITUR.
 — Pro *quanto valere potest*, Septuaginta et Chal-
 dæus vertunt, *juxta pretium* vel *astimationem agri*;
 Hebræa habent, *astimationem tuam* (o sacerdos);
 sacerdotis enim erat sstimare agri pretium, sed
 juxta legem jam datam, videlicet ut pro agro qui
 serebatur 30 modiis, penderentur 50 sicli, si vide-
 licet statini a jubileo is venderetur, ita ut pro
 quolibet anno numeraretur siclus : nam ab uno
 jubileo usque ad alterum sunt 50 anni; vende-
 batur enim ager tantum usque ad jubileum, quia
 tunc ad primum hæredem et dominum redire de-
 bebat. Siclum hic non simplicem, sed annum
 intelligi, dixi vers, præced.

Si ergo ager sereretur 15 modiis, sacerdotis
 erat sstimare cum 23 siclis, si integrum superes-
 scl jubileum; si integrum non superesset, sed
 aliquot anni inde jam elapsi essent, ita ut tantum
 superessent 10, 20, 30 anni, tunc pro rata tem-
 poris et annorum, sacerdotis erat minuere pre-
 tium, plus minusve. Permittit hic Deus hero,
 qui hæres est, agrum suum voventi, ut cum pos-
 sit redimere 50 siclis, solvendis pro rata anno-
 rum qui supersunt usque ad jubileum ; quod si
 non redimat, statuit ut ager nunquam, ne in ju-
 bileo quidem, ad cum redeat, sed absolute trans-
 eat in jus Dei et sacerdotum; hoc est enim quod
 sequitur :

20 et 21. Sin autem (herus vovens et offerens vm. 20
 agrum) noluerit redimere, sed alteri cuilibet (t2h
 FUERIT 5ENUMDATUS, ULTRA ELM QUI VOVERAT REDI-

A<er <pl
 <'reba-
 tar 30
 modiis,
 redime-
 Estar 50
 sklii, H
 est redi-
 la inoio
 50 »klo
 rum.

Hemer.
 id esi co-
 ms. 0'0
 turbal
 30 oo*
 dios.

MERE NON FOTFRTT ! QUIA CUM JÜBILEI VEXERIT DIES , sanctificatus ERiT Domino, — *q. d.* Ager hio tempore jubilei nunquam redibit ad herum qui eum vovit, sed semper ad Deum, cui per votum *therein*, sive anathematis, sanctificatus, id est consecratus fuit; ac proinde in jubileo rediens, non ad herum suum laicum, sed ad Deum, de novo quasi ipsi sanctificatur, consecratur et confirmatur : quare herus qui voverat eum, amplius redimere non poterit, sed cedit illo sacerdotibus locum Dei tenentibus, qui eum possidebunt in perpetuum, jure quasi hereditario : ita Vatablus ; hoc est enim quod sequitur :

Ver» II. 21. Et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.— Pro possessio *consertata*, Hebraico est *ager Din chcrem*, id est ager anathematis vel succisionis, *q. d.* Sicut res occisa vel succisa non amplius redit ad vitam, ita ager hic Deo per votum consecratus, nec redemptus, redire nequit amplius ad dominum laicum aut profanum, sed Deo in perpetuum est consecratus, ceditque sacerdotibus, ita tamen ut ipsi agrum illum non possideant, sed singulis jubiléis vendant alicui ex illa tribu, ex qua oriundus erat ille cujus erat ager, quique agrum Deo vovit ei obtulit, idque ideo, ne sacerdotes possideant agros; hoc enim prohibetur. xvm, 20, et ne diminuantur possessiones tribuum, aut transeant de tribu in tribum. Ita Abulensis, *Quæst.* XXXVI. Eadem lex erat, si quis agrum suum devovisset Sanctuario, In aliis autem rebus, si quis cas Sanctuario devovisset, similis erat lex illi quæ lata est de animalibus : nam si res erat talis, quæ usibus Sanctuarii servire posset, ul victimæ, jumenta, æs, ferrum, aurum, commutari aut redimi non poterant, sed cedebant thesauro aut ministerio Sanctuarii; sin res usibus Sanctuarii esset inepta, ut arma, libri, vestes, redimebantur a domino, addita insuper quinta pretii parte; sin ille nollet redimere, res vola aliis communi pretio vendebatur, preliumque cedebat Sanctuario. Ha Abulensis, *Quæst.* LI.

V-I.ÎÎ. 22. Si AGER EMPTIS EST, ET NON DE POSSESSIONE majorem. — Hujus versus et duorum sequentium hic est sensus : Si ager aliquis non sil hæreditaria sors voventis, sed emptus sil ab eo, ita ut ad hæreditatem ei tribum suam redire debeat in jubileo, luno si emptor primus, secundus, tertius, aut etiam vigesimus eum Deo vovebit, supputabit sacerdos quantum temporis ad jubilcum supersit, et quantum pretii quo cum emptor emit, illi tempori respondeat, illudque vovens loco agri persolvat, dabilque sacerdotibus. Unde apparet emptorem agri, cum cum Deo voverat, obligatum fuisse ad pretium illud agri persolvendum (hoc enim solum hic exprimitur), neque potuisse agrum alteri vendi, ideoque non debuisse voventem addere quintam pretii partem, uli *jussum* est in procedenti casu. Cujus rei æqua ei justa ratio erat, quod in præcedenti casu, hero liberum

erat redimere agrum, vel non redimere; sacerdos pro nu vero tenebatur cum redimere volenti reddere : *⁶¹*⁶²*⁶³ bicautem o contrario onus subit, non sacerdos, sed vovens, qui cogitur agrum redimere. Rursum lea», in precedenti casu quinta pars pretii addebatur ab hero vovento, pro absoluta et perpetuarci occupatione : nam alii emptores rei cam tantum emebant usque ad jubilcum communi pretio, ultra quod perexiguum erat hero rem redimenti, addere quintam partem pretii, pro æterna ejus possessione ; in hoc vero hujus versus casu tantum fiebat agri redemptio usque ad jubilcum : emens enim cum et vovens tantum emerat eum usque ad jubilcum, nec ultra eum possidere poterat : in jubileo enim redibat ager ad primum hæredem et dominum. Quare, in hoc casu, recte et æque comparatur emptor rem vovens cum aliis emptoribus præcedentis casus, qui tantum commune pretium persolvebant in rei a se vote redemptione, non vero cum hero, qui, ut dixi, quintam pretii partem superaddere jubetur, pro absoluto rei dominio, proque perpetua rei possessione, quam hac redemptione acquirit et recuperat.

24. Revertetur ad priorem dominum. — Prior Vers. s». dominus hic non est emptor, qui agrum vovit, sed est primus hæres et possessor, qui agrum primo vendidit, ac proinde ad eum ager hic in jubileo reverti debet.

23. Omnis æstimatio siclo Sanctuarii ponderabitur. Ven. 25. Dirun,—id est, Ut Septuaginta, ffswx tiut j (çat çaOad; ua omne pretium erit ponderibus sanctis, hoc est, omne pretium ponderabitur libra sancta, et pondere sancio. Hinc liquet siclum, qui solvebatur voti causa, appendi debuisse ad siclum Sanctuarii, non quasi is diversi esset pretii: tunc enim dicendum fuisset, *computabitur*, non *ponderabitur*; sed quod siclus qui in Sanctuario servabatur, prorsus incorruptus esset, et justissimi ponderis, de quo vide dicta *Exodi* xxx, 13.

26. Primogenita quæ ad Dominum pertinent, vers. 2. NEMO SANCTIFICARE POTERIT, ET (id est CSt) VOVERE, ki^owUU sive bos, sive ovis (sive capra: hanc enim comprehendit Hebræum HE se) fuerit, Domini sunt,— *q. d.* Uree primogenita bovis, ovis et capræ, Domino immolari debent ratione primogenitiæ, ut patet *Num.* win, 17. Nolo ergo ut ea mihi voveatis, cuin tota sint mea, etsi ea non voveatis.

Hinc docere videtur Abulensis non esse proprie Aaur^o votum, si quis voveat rem præcceptam, verbi gratia, non colere deos alienos; licet arctius talis obligetur, quam si non vovisset. Ratio Abulensis est : Quia, inquit, votum est spontanea tantum oblatio.

Verum hæc sententia absolute non est vera ; possumus enim vovere omnem rem bonam ei deo sanctam, sive ea consilii sit, sive præcepti : bonum enim et laudabile est, rem eamdeni præstare ex religione et volo, quam præstare tenebaris ex obediencia. Nova enim bonitas virtutis re-

liglonis ex voto accedit huic actui præcepti et obedientiæ. Sic Jacob, Gen. xxviii, 21, vovit quod Dominus esset illi in Deum, hoc est quod Deum perpetuo haberet et coleret ul suminum suum omniumque Dominum : ad quod tamen ex præcepto tenebatur.

Votum Dices : Votum est spontanea oblatio. Respondetur : Verum est respectu actus voventis; hic obhuo; enim spontaneus esso debet : vovere enim cui-cujn» qUC osi spontaneum et liberum, nulli ptæceptuT tum* fa'sum tenen id est respectu rei vote : hæc enim sæp̄c non est spontanea, sed necessaria et præcepta.

Quod ergo Deus hic noluerit Juctaos vovero primogenita, sibi ex præcepto debita, et immolanda, peculiaris fuit sanctio : cujus ratio erat, quia illa jam per Dei legem Deo erant devota, et consecrata omnino; unde noluit ca Deus voveri, no votum aliquid derogaret priori consecrationi, quasi illa non fuisset plena et perfecta, ita ut voto perfici et firmari posset.

Veri.17. 27. Quod SI immundum est animal, redimet qui Noua ODTÛLITe — Loquitur de animali primogenito, ut patet ex versu præced., quod nec voveri poterat, quia primogenitum, ut præcessit; nec immolari, quia immundum : redimi ergo illud jubet Deus, aut vendi. Abulensis id intelligit de animali immundo tantum per accidens, ut si bos primogenitus esset sine cauda, vel auribus : quia, inquit ipse, inter animalia immunda secundum speciem, solius asini primogenitum jussit sibi Deus offerri, ejusque loco dari ovem, qua de re dixi *Exodi* xxi, 13, et rursum dicam *Num.* xvm, 15.

SI REDIMERE NOLUERIT, VENDETUR ALTERI.— aVcn-detur,» id est, vendi poterit: nam si dominus redimere nollet, poterat sacerdos animal immundum primogenitum sibi servare, æque ut voto oblatum, ut dixi vers. 9.

Ven.as. 28. Omne quod Domino consecratur, sive homo fñccimi FUERIT, SINE ANIMAL, SIVE AGER, NON VENDETUR, NEC redimi poterit. — Loquitur hæc lex de eo quod tantum consecratur, id est vovetur Deo, voto et consecratione omnino absoluta et perfecta; alioqui enim ex versu 11 et sequent, patet animal et agrum simpliciter et nudo votum, potuisse redimi.

Cherem Unde nota : Pro *consecratum*, vel *quod consecra-* tur, Hebraice est *Din chcrem*, id est succisio, anathema et quasi destructio rei; radix enim OIFI *charam* significat occidere, excidere, succidere : inde votum *chcrem* dicebatur votum maximum, quo res vota ita Deo consecrabatur, ut destrui vel occidi deberet, morique aut naturaliter aut civiliter.

Rc*0TMu Si ergo animal mundum (de quo maximo hio *careni* loquitur Moses, ut patet ex sequent.), quod immoti de-molari poterat, Deo voveretur, *erat cherem*, id est ven(h aut redimi non poterat, sed Deo immo-triitieri lari debebat; sic si homo qui poterat esse *che-* aut civi-rcz/lí ij es[, qui poterat Deo voveri per votum

chcrem, sive anathematis, verbi gratia, Levita, HUr. aut hostes Israel, quos Deus occidi jussit, *Num.* xxxm, SĪ, *Deut.* XX, 13, devoverentur Deo, re-udi mi non poterant. Sic ager hæredilarius, si h-eres cum redimere nollet, fiebat *chcrem*, et omnino consecrabatur Domino, ita ut amplius vendi ca^ », aut redimi non posset; intellige absolute et venditione perfecta : nam post quemlibet jubileum vendebatur, sed ita ut proximo jubileo rursus rediret ad sacerdotes; de hoc ergo voto *cherem* tantum loquitur hic Deus, de coque subdit : a Quidquid fuerit semel consecratum (absolute et perfecte per votum *dieiem*, ut habent Hebræa), sanctum sanctorum erit Domino,» id est, omnino sanctum et consecratum erit Domino.

Sanctum enim est quod purum, segregatum et Swr--* consecratum est Deo. Unde S. Thomas II II, *Quast.* LXXXI, art. 8 : a Sanctificatio, ait, est munditia a a* peccato, vel confirmatio in bono, vel depulatio ad cultum Dei. » « Sanctitas vero est scientia colendorum deorum, » ait Cicero, lib. I *De Natura deorum*; aut, ut Andronicus : « Est virtus faciens homines fideles, et servantes ea quæ ad Deum sunt justa. » Et, ut ait S. Dionysius, *De Divinis Nomin.* cap. xii : » Sanctitas est ab omni immunditia libera et perfecta et omnino immaculata munditia. » Quod enim Deo consecratur, purum et mundum sit oportet; unde S. Augustinus : a Sanctus, ait, est, qui ordinatam habet charitatem; et sancto tria servanda sunt : pudicitia corporis, castitas animæ, et veritas doctrinæ. »

Talis fuit S. Joannes Baptista de quo Chrysostomus, *serm.* 8 de eo : a Joannes, ait, virtutum schola, magisterium vite, sanctitatis forma, nonna justitiæ, virginitatis speculum, pudicitias titulus, castitatis exemplum, pœnitentiæ via, peccatorum venia, fidei disciplina, legis summa, Evangelii actio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, officium præconis, præco judicis, Domini testis, totius medius Trinitatis. »

Rursum Saucii ex hac unione cum Deo et consecratione fiunt deiformes, et quasi dii. Audi S. Cyprianum, *De Singular. Clericor.* : a Sicut modica aquæ gutta mullo vino infusa a so tola deficit, vinique saporem et colorem induit : ferrum candens pristina propriaque forma exuilur, et igni simillimum efficitur : solis radio ac perfusus in eandem transformatur luminis claritatem : speculum radiis solaribus dircele irradiatum, solis in se recipit similitudinem, idque putares alterum esso solem ; ita etiam Sancti et Beati, Dei charitate in intimis sui totaliter penetrantur, sicque deiformes effecti, in Dei similitudinem transformantur. » Hi sunt *chcrem* Dei.

29. Omnis consecratio (hebraico *omne chcrem*) Vt«.w QUJ8 OFFERTUR AB HOMINE, NON REDIMETUR, SED morte morietur. — a Morietur » morio propria et naturali, si occidi possit, aut si illud occidero liceat, ut si sil animal mundum, vel si hostes sint morti a Deo addicti : cujus exemplum vide-

mus JVurn. xxi, 2, ubi Chananæi ab llebræis voto *chcrem* Dco devoti, omnino succisi et usque ad interneccionem deleti narrantur, ideoque nomen loci vocatum est *Chcrem* et *Chorma*, sive, ut alii *iiama* pronuntiant, *Hercm* et *Horma*. Sic Jericho statuta Il csl a Dco cAcrcm»|J 051 anathema, ut omnino rWo». succendi et succidi deberet, nec liceret llebræis Jericho a ex ejus opibus quidquam contingere aut rapere, hct. Mt ʻain hac da causa omnia castra Israel turbavit *tf.crcm*. Achan, quod aliquid ex Jerichuntis proda sibi ʻa <* vindlcasset, ut patet Josuc vi, 17, cl cap. vu, 1. "miʻ* Ta*o cAFcm, sive anathema, pro Judæis optabat s fin fieri S. Paulus, ut dixi *Horn*. ix, 3. Si vero res per lû op. *chcrem* Deo vota, mortis proprie diclæ incapax uiifle-esset, a morte morietur, » id est mori debet rL pro morle civili, sicut Religiosi nostri quasi voto *chc*-Judib. *rem* Deo dicati, civiliter mortui dicuntur, quia omni civili negotio, ethæreditate ac dominio rerum temporalium sese abdicarunt, perinde ac si mortui essent. Ita olim in lege veteri tam Lcvilæ, quam agri, qui tanquam *chcrem* Domino erant cAirrii devoti, civiliter moriebantur, quia amplius ad Proʻanos usus redire non poterant, perinde ut *hʻUiʻ?jam domus Ecclesiasticorum et Religiosorum amorizantur.

yapa *chcrem*, talesque devotos habuerunt et IGentiles. Ita Leonidas cum trecentis pro patria se devovit,ct irrupit in castra Xerxis,dicens : u Prandete,commilitones,apud inferos cœnaluri.» Rogatus cur optimi nobilem mortem obscura; vilæ anteponerent, respondit : « Quia hoc proprium nature, illud sibi esse censent, p Quare Xerxi promittenti imperium in oinnes Grecos, si ab ejus partibus stare vellet, rescripsit : « Si bona vitæ cognita haberes, utique alienarum rerum cupiditatem deposuisses; mihi quidem potius est mori pro Grecia, quam in omnes gentiles dominationem obtinere, n Ita Plutarchus in *Leonida*. Plura exempla citavi *Exodi* xxxii, 32.

Vrn. 30 30. Ousts DECIMÆ ierra: sive de frugibus, sive triʻ^ n DE ʻomis (id est frudibus, ita Hebrea, Chaldæa, Otunium Septuaginta: non enim solorum pomorum, sed j omnium fructuum et frugum decimas hic sibi, id ei(a est suis ministris, puta Levilis, deposcit Deus: lku!. vide Abulensem Quæst. LXVIII, ct seq.), Domini sunt , {q. d. Domino cx hac lege debentur), tr illi sanctificantur, — id est sanctificari, dari et offerri debent. Simili phrasi dicunt Hebræi : *Quæ non flent*, id est, quæ fieri non debent; virum non *cognosco*, id est non possum, non licet mihi virum cognoscere.

rm Noluit Deus Levitas in terra Israel possidere ʻ iir^ a6r°s, sed vivere ex decimis, primitiis et oblationibus Domini; et hac ratione dicilur a Deus esse ipsorum pars et hæreditas.» id est portio hereditaria; quia Lcvitæ, quasi filii et hæredes Dei, gaudebant ejus bonis, puta decimis et primitiis, ut patet *Num.* cap. xviii, vers. 21. Rursum Levile solvebant pontifici decimam partem joct.ic. omnium suarum decimarum, ut patet *Numer.*

cap. xviii, 28; pontifex ergo olim ditissimus erat. Hinc cap. *Parochianos*, exlrv. *De decimis*, asserit et sancit Alexander III, dicens : a Cum decimæ chifitʻl' non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint in- , j-çZ sliutæ, quasi debitum exigi possunt. » Ubi videtur asserere decimas, etiam apud Christianos, debitas esso cx jure divino ; quod inlclligo de ùm. jure tum generali : jus enim divinum, imo et naturale dictat alendos esse a populo sacerdotes et Ecclesia) ministros, licet in particulari non dictet cos decimis, aut primitiis, aliove modo particulari alendos esse; tum speciali, quia sci- licet decimæ in lege veteri erant juro divino Judæis precepto?, quam legem et quod jus divinum innovavit Ecclesia, idemque lege Ecclesiastica sanxit: licet tota obligatio juris veteris divini, qua divini (quia jus illud erat cæremonialo), cum lege veteri desierit, silque abrogata, et tantum jam obliget lex positiva Ecclesiæ, quæ illud jus votus, uti et pleraque alia, in suas leges recepit, et donilo constituit ac stabilivit; plura do decimis et primitiis dicam *Num.* cap. xviii, vers. 12,21 et 29.

32. Omnium decimarum bovis, et ovis, et caprai, v«E».3«. QUH SUH PASTORIS VIRGA TRANSEUNT, QUIDQUID DECIMUM VEXERIT, SANCTIFICABITUR DOMINO, — id CSt, offerretur et dabitur Domino pro decimis.

Nola : Tò *et caprai* legunt Romana, et Radulphus. Et Hebreum fxiy *tson* significat pecudes , tam capras, quam oves, cademque caprarum quæ ovium, ut in sacrificiis, ita et in decimis apud Judæos fuit ratio. Septuaginta ergo et Chaldæus qui solius ovis meminerunt, sub ovo et capram intelligunt.

Nola *secundo* : Tò *quæ sub pastoris virga transcunt*, innuit modum decimandi, videlicet ut pastor ad portam ovilis, vel caulæ consistens, virga cohibeat suas oves, capras et boves, no simul egrediantur, sed singula ordine, ita ut quod decimum venerit et exierit, cedat in decimas Domino, illudque cum alio mulare non liceat, sive bonum sit sive malum, sive pingue sive macrum.

Nota *tertio* : Sicut versu precedenti omnium Decimi» frugum et fructuum decimas exegit Deus, ita hic exigit decimas animalium, idque lanium trium, ^pr2ct scilicet bovis, ovis et capre, quia hæc sola munda boum erant, aploque ad sacrificium. Abulensis tamen a pari censet aliorum quoque animalium, etiam immundorum, ut equorum, camelorum, asinorum, præceptas et datas a Judæis fuisse decimas : verum locum aliquem S. Scripture qui idipsum asserat, non affert. Hinc patet Judæos cx lege quotannis debuisse offerre Deo, tam frugum omnium, quam animalium, *primo*, decimas; secundo, primitias, casque quadruplices, uti dixi *Num.* xviii, 2; *tertio*, victimas et sacrificia, tum quotidie, tum singulis sabbatis et festis proscripta, *Num.* xxviii et xxix.

34. ILEC SUNT PRÆCEPTA, QUÆ MANDAVIT DOMINUS Ver». 34. Moysi ad filios Israel, in monte Sina, — juxta montem Sinai, ut dixi cap. procedenti, vers. 4G.

« Eons sapientiæ verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata «eterna.» Sic vive, ut in æternum vivas. O Æternitas, quam longa es, quam raro versaris in mentibus hominum! Quid est ffiternilas? Est circulus in se recurrens, cujus centrum est « semper, » circumferentia « nusquam , » puta a nunquam finiri.» Quid est æternitas? est orbis ubique rotundus, suique similis, in quo non est principium, nec finis, in quo non est incipere, non desinere. Quid est æternitas? est rota quæ semper volvitur, el volvetur in omne volubilis ævum. Quid est æternitas? est annus jugiter revolutus, qui ubi occidit et moritur, ibi el renascitur, rursumque oritur. Quid est æternitas? est fons in quo aquæ per mæandros ad suam scaturiginem semper refluunt, ut iterum fluant; est fons perennis juges dans aquas, casque vel benedictionis suavissimas, vel maledictionis amarissimas. Quid est æternitas? est labyrinthus innumeris gyris se intorquens, qui ingressos perpetuo circumducit, circumagit et perdit. Quid est æternitas? est abyssus spiraram, est spira semper gyrans, et circulans in immensum. Quid est æternitas? Est anguis orbiculariter in se reflexus, caudam ore complectens, qui in sui

fine rursum semper incipit, et incipere nunquam desinet. Est principium sine principio, sine medio, sine fine. Est juge, interminum, semperque inchoans principium, in quo Beati vitam beatam continuo auspicantur, novisque voluptatibus perpetuo affluunt : damnati semper moriuntur, postque omnem mortem mortisque agoniam, rursum jugiter mori et agonizare incipiunt; ut sicut erat in principio, ita sit et nunc, et semper, eritque in sæcula sæculorum. Quamdiu terra erit terra, quamdiu cirium erit ccelum, quamdiu Deus erit Deus, tamdiu Beati erunt beati, tamdiu regnabunt et triumphabunt; tamdiu damnati erunt damnati, tamdiu ardebunt in pice et sulphure, et fumus tormentorum ascendet in sæcula sæculorum.

O æterna veritas, o vera charitas, o chara æternilas! Deus cordis mei, da ut te agnoscamus, tibi mente et corde inhiemus, da ut nuUa nos capiat vanitas, lim brevis, cl in æternum lugenda vanitas : da ut mullos nobiscum trahamus ad beatam aeternitatem : da ut heroica virtutum opera in hoc momento designemus, quæ coram Deo et angelis quasi trophæa fulgeant, et perstent in omnem ætemtatem. Amen.

DOXOLOGIA

DEI SANCTI,

ET SANCTIFICATORIS SANCTE COLENDI,

EX SANCTIFICATIONIBUS LEVITICI.

Afferte Domino, filii Dei : afferte Domino filios arietum.

Afferte Domino gloriam et honorem : adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Offerte holocausta, mincha, pacifica, pro peccatis vestris. Offerte holocausta, mincha, pacifica, pro peccatis vestris. Offerte holocausta, mincha, pacifica, pro peccatis vestris.

Holocausta medullata offerte cum incenso arietum : offerte boves cum hircis.

Verum jam holocausta, et pro peccato noluisti, cum apparuit Christus vera pro peccato victima, et dixit : Ecco venio.

In capite libri scriptura est de me, ut faciam voluntatem tuam, Deus : Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.

Immola Deo sacrificium laudis : et redde Altissimo vota tua.

Sacrificium laudis honorificabit cum : et illic, quo ostendet tibi salutare suum.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

Dirigatur, Domine, oratio nostra, sicut incensum in conspectu tuo : elevatio manuum nostrarum, sic sacrificium vespertinum.

Sicut in holocausto arietum et laurorum : et sicut in millibus agnorum pinguium.

Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo, ut placeat tibi : quoniam non est confusio confidentibus in te.

El nunc sequimur te in toto corde : et limemus te, et quaerimus faciem tuam.

Ignem divinum in altari cordis nostri, Domine Jesu, jugiter inflamma : quem venisti mittere in terras, et voluisti vehementer accendi.

Elegit et excelsum fecit Dominus Aaron : et servavit ei seminem suum, ut doceret Jacob testimonia, et in lege sua lucem daret Israeli.

Dedit illi sacerdotium gentis : sacrificia ejus quotidie igne consumpsit.

Complevit Moses manus illius : et unxit eum oleo sancto.

Induit eum stolam glorie : tiara coronavit eum, in vasis virtutis.

Quasi stella matutina in medio nebulae, et quasi sol refulgens : sic ille effulsit in templo Dei.

Oblatio regis excelsi in manu ejus : libavit ad basia altaris de sanguine vivo.

Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis duc-

tilibus sonuerunt : vocem magnam dederunt psallentes Domino.

Cecidit omnis populus in faciem suam, adorans Dominum : et dedit preces omnipotenti Deo excelso.

Tunc descendens manus suas extulit in omnem congregationem Israel : benedixit ei in nomine Domini.

Iteravit orationem suam, petens dari populo jucunditatem cordis, et fieri pacem in Israel, per dies sempiternos.

Nadab et Abiu obtulerunt ignem alienum : ignis egressus a Domino devoravit eos.

Separavit Dominus animalia inunda ab immundis : vetuit ne immundis contaminarent animas suas.

Sanxit in partu, in lepra, in fluxu seminis et purificationem sanguinis, purificationem, dicens : Sancti estote, te quia ego sanctus sum.

Sanxit in die expiationis dari sortem caprorum, et pontificem expiare Sancta sanctorum.

Sanguinem omnem et adipem sibi depoposcit : quia in manu ejus est mors et vita nostra.

Sanxit legitima matrimonii : ne quis ad proximum sanguinis accedat.

Sanxit tam sacerdotes, quam victimas esse sine macula : quia ipse sanctus est, et sanctificans eos.

Sanxit celebrare phases, pentecosten, sabbata et tabernacula : ferias sanctas Domino.

Buccinare in neomenia tuba : in insigni die solemnitatis Israel.

Sanxit sabbatum terrae, sanxit letum jubileum : et in eo remissionem cunctis habitatoribus terrae.

Sanxit leges votorum, primogenitorum, decimarum : et cetera, sanctum sanctorum Domino,

Vovete, et reddito Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus offertis munera.

Non fecit taliter omni nationi : caeremonias, et judicia sua non manifestavit eis.

Mirabilia testimonia tua, Domino : ideo scrutata est cor anima mea.

Da mihi intellectum, et scrutabor mandata tua : considerabo mirabilia de lege tua.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

COMMENTARIA IN NUMEROS.

ARGUMENTUM.

Numeri unde dicti ! Liber hic hebraico a sui initio dicitur vacu-
iciabber, id est *cf locutus est*. Græci ἀστοῶν, et cos-
secuti Latini *Numeros* cum vocaverunt, eo quod
liber hic a censu et numeratione populi incipiat,
quodque multi capitulationes et numerationes hoc
libro percenseantur, uti bellum in Israel, capite
i; primogenitorum et Levitarum, cap. m; man-
sionum in deserto, cap. xxxin. Denique eo quod
hoc libro hebraei in suos números, id est ordines,
turmas et acies distribuuntur: numerus enim sub-
inde accipitur pro certa ratione atque ordino, ut
apud Virgiliani, *Æncid.* XI :

Etrusque duces equitumque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas.

Sic milites dicebantur referri in numeros, cum
in suos ordines distribuebantur, in eorumque ca-
talogum inscribebantur.

Numeri libri. Materia libri est, partira historia peregrinatio-
nis hebraeorum per desertum tendentium in Cha-
naan: banc enim in Exodo ceptam hic pertexit Mo-
ses; partira variarum numerationes, partira praecepta
Dei positiva hinc rado immixta. «Numeri, inquit
S. Hieronymus in *Ecologo Galeato*, nonne totius

Arithmeticæ, et prophetiis Balaam, et quadra-
pinta duarum per eremum mansionum mysteria
continent?» Ob novam hanc materiam, nova est
hic sectio Pentateuchi, novusque liber Numero-
rum, a Levitico et abis dissectus et distinctus.

Censet Abulensis Mosch *Exodo*, maxime capite
XX, complexum esse praecepta moralia sive na-
turalia, *Levitico* caeremonialia. *Numeris* judica-
lia. Verum hoc per omnia verum non est: nari
et judicialia pertexit *Exodi* xxi et xxn, atque etiam
in *Numeris* tam, imo magis caeremonialia, quam
judicialia, hinc inde immiscet.

Liber hic complectitur historiam et gesta Mosis
ac hebraeorum, a 2 mense anni secundi egressus
eorum ex Aegypto, usque ad finem pene vitae
Mosis, sivo peregrinationis 40 annorum in de-
serto, videlicet usque ad initium mensis unde-
cimi anni quadragesimi. Nam ab illo mense 11
anni quadragesimi incipit sequens liber Deutero-
nomii, ut patet conferenti vers. 1, cap. i *Numer.* cum
cap. i *Deuteron*, vers. 3. Continent ergo Nu-
meri gesta circiter 39 annorum, videlicet ab anno
mundi 2135 usque ad annum 2191, quod fuit ab
anno a diluvio 798 ad annum 837.

CAPUT PRIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Initur numerus filiorum Israel, a vigesimo anno et supra, per singulas tribus, inventique sunt universim 603550.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex zEgyplo, dicens : 2. Tollite summam universa; congregationis filiorum Israel per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid sexus est masculini, 3. a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel, et numerabilis eos per turmas suas, tu et Aaron. 4. Erunlque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis, 5. quorum ista sunt nomina : De Ruben, Elisur filius Sedeur ; 6. de Simeon, Salamiel filius Surisaddai ; 7. de Juda, Nahasson filius Aminadab; 8. de Issacbar, Nathanael filius Suar; 9. de Zabulon, Eliab filius Helon. 10. Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisarna filius Ammiud ; de Manasse, Gamaliel Clius Phadassur; 11. de Benjamin, Abidan filius Gedeonis; 12. de Dau, Ahiezer filius Amisaddai; 13. de Aser, Phegiel filius Ochran; 14. deGad, Eliasaph filius Duel; 15. de Nephthali, Abira filius Enan. 16. Ili nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israel : 17. quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni vulgi multitudine, 18. et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos, ac familias, et capita, et nomina singulorum, a vigesimo anno et supra, 19. sicut praeceperat Dominus Moysi. Numeralique sunt in deserto Sinai. 20. De Ruben primogenito Israelis per generationes et familias ac domos suas, et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, 21. quadraginta sex millia quingenti. 22. De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, 23. quinquaginta novem millia trecenti. 24. De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui ad bella procederent, 25. quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. 26. De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti. 28. De filiis Issachar, per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui ad bella procederent, 29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti. 30. De filiis Zabulon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 31. quinquaginta septem millia quadringenti. 32. De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 33. quadraginta millia quingenti. 34. Porro filiorum Manasse per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 35. triginta duo millia ducenti. 36. De filiis

Benjamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 37. triginta quinque millia quadringenti. 38. De filiis Dan per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 39. sexaginta duo millia septingenti. 40. De filiis Aser per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 41. quadraginta millia et mille quingenti. 42. De filiis deputali per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 13. quinquaginta tria millia quadringenti. 44. Ili sunt, quos numeraverunt Moyses et Aaron, et duodecim principes fera 1, singulos per domos cognationum suarum. 45. Fueranque omnis numerus liliorum Israel per domos et familias suas a vigesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere, 46. sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. 47. Levitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum cis. 48. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 49. Tribum Levi noli numerare, neque ponas summam eorum cum filiis Israel; 50. sed constitue eos super tabernaculum testimonii, et cuncta vasa ejus, et quidquid ad cæremonias perlinet. Ipsi portabunt tabernaculum et omnia utensilia ejus ; et erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. 51. Cum proficiscendum fuerit, de joni ni Levitæ tabernaculum: cum castrametandum, erigent; quisquis externorum accesserit, occidetur. 52. Metabuntur autem castra filii Israel unusquisque per turmas et cuneos atque exercitum suum. 53. Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, et excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii. 54. Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia quæ praeceperat Dominus Moysi.

Yen. t. Locutusque est Dominus, — puta angelus Dei personam gerens : nam omnia hæc per angelum ostendi *Exodi* ni, 2; Lc-
Umini. vi7. i,1. Utitur enim Deus angelis quasi administratoribus, ut per eos illuminet homines; hic enim congruus ei suavis est ordo divinæ Providentiæ. Licet ergo populus ipsum Deum cum Mose collocutum, cique immediate hæc præcepta tradidisse existimaret, Moses tamen ex continuo cum eo colloquio, tandem intellexit non esse Deum, sed angelum Dei. Agebat enim cum eo assidue ei familiarissime. Ita Abulensis. Postquam ergo Moses agnovit eum esse angelum, eum non adoravit latria, sed in adoratione hac mentem ad Deum angeli Dominum direxit. Itaque angelus hic vocatur Dominus, tum quia Dominum repræsentabat; tum quia populus putabat cum non esse angelum, sed Dominum. Vide dicta *Exodi* XX, 1 et 2.

In deserto Sinai. — Omnia enim hæc a capite primo usque ad cap. x, vers. 11, facta sunt in duodecima mansione quæ fuit in Sinai, uti ostendi *Exodi* cap. XIX, vers. 1.

In tabernaculo. — Non ergo in ostio tabernaculi in conspectu plebis (uti alias aliquando) hic cum Mose loquebatur Deus, id est angelus Dei, sed ex ipso Sancto sanctorum, puta ex propitiatorio, ut patet cap. vu, vers. ult.

u.

2. Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel, — g. d. Accipite, sive inite numerum omnium Hebræorum, sive Israelitarum. Hebraice est, *TIN ISw* seu *cl ros*, id est *folle caput*, hoc est capitale, seu numerate capita omnia Hebræorum. Septuaginta vertunt, accipite imperium, ditionem et latitudinem populi, hoc est, numerale populum, ut videatis quousque se extendat ejus imperium et vires; nam in populi numero et multitudine consistit et terminatur populi imperium, jurisdictio et robur.

Nola : Ter in deserto numeratus est populus : Ter *U> Primo*, in Sinai ante fabricam tabernaculi, pro contributione ad eandem faciendam, *Erodi* cap. sllQi (n xxxviii, vers. 25. *Secundo*, paucis post eam mensibus, scilicet post fabricatum et erectum tabernaculum, idque ob causam mox dicendam. De hoc secundo censu agitur hoc capite. Indo et idem populi hic est numerus cum eo, qui fuit in priore censu, *Exodi* xxxvm, 25. Licet enim inter utrumque censum cæsa sint 23 millia, ob adoratum vitulum aureum, tamen alii totidem interim eorum loco subintrarunt, qui videlicet paucis hisce mensibus annum vigesimum expleverant. *Tertio*, post mullos annos numeratus est Israel, non in Sinai, sed in campatribus Moab, idque ad distribuendam eis terram promissam, quam jamjam ingressuri erant, de quo agetur inferius, cap. xxvi.

C r hie Quaeres, cur hic post paucos menses iteratus sit
f X' populi census? Respondeo: Id factum est *primo*,
h nd castra Iiebreorum, quæ brevi ex Sina mo-
venda erant, et aciem bellatorum melius et or-
dinatius instruendam. *Secundo*, ut census et nu-
merus multitudinis cujusque tribus certo et exacte
constaret, ad hoc, ul ordinata et apta fieret tri-
buum omnium, in castris, circa tabernaculum
jam recenter erectum dispositio et distributio.

Nola *secundo* : In hac numeratione singuli nu-
merati persolverunt dimidium siclum. Ha enim
jusserat Dominus, *Exodi* XXX, 12.

Nota *Urlio* : Nulli proselyti, nulli Ægyptii, aut
ex aliis gentibus oriundi, quorum magna inter
Hebreos erat multitudo, ut palet *Exodi* xn, 38,
hio numerantur; sed soli et omnes Israelite mas-
culi (exceptis Lovilis) qui annum vigesimum
P0ri et compleverant. Quare nec pueri, nec fornirne nu-
/min* merati sunt, quia ob imbecilliozem vel ælatem
rlPral>* vel sexum ad bella inepti, divinis calculis apti
tor.car? non sunt habili, ait Orígenes, Aorni/. 1; ubi cl hu-
Tnpolo-jusee rei hanc tropologicam causam assignat:

« Donec, inquit, inest alicui nostrum vel puerilis,
vel lubricus sensus, vel feminea et resoluta seg-
nities, vel Ægyptios et barbaros inores gerimus,
haberi apud Deum in sancto et consecrato nu-
mero non meremur. Innumeri enim apud Salo-
monem dicuntur esse qui pereunt, numerati au-
tem omnes illi qui salvantur,» puta qui cum
hoste bellant, decertant et vincunt; hinc suis ait
Christus : « Vestri capilli capitis omnes numerali
sunt; » et Psaltes : « Qui numerat multitudinem
stellarum, et omnibus cis nomina vocat. »

vm.3. 3. A vigesimo ANXO Er supra, — quia ab hoc
anno ætas bellatorum incipit, indeque porrigi-
tur ad annum sexagesimum, et subinde ulterius;
omnes enim et soli illi hic numerantur, qui po-
terant ad bella procedere, ul patet in enumera-
tione singularum tribuum; quare plane decrepiti,
v. g. octogenarii, non fuerunt hic annumerati,
licet id velit Abulensis.

Orne* OMNIUM VIRORUM FORTIUM. — Hinc patet OmnCS
la-ier 'srac*^os nnra providentia in deserto fuisse
7^⁷. fortes, neminem debilem, neminem ægrum; om-
v» nes enim numerati sunt: omnes autem numerali
gne/l fuerunt fortes, ul hic dicitur; et hoc esi quod
canit Psaltes : u Non erat in tribubus eorum infir-
mus. »

V tt 4. 4. Erunt que vodiscum principes triduum.—Prin-
rriocrp» ccps tribus crai primogenitus, qui ab ipso capite
'ru tribus, sive a patriarcha, v. g. a Juda, directe
v j- per lineam primogenitorum descendebat; simili
| * modo principes familiarum, de quibus cap. xxvi,
erant primogeniti istius familte. Sic et nunc in
nonnullis regnis, maximo in Scotia, Hibernia,
Anglii, principes familiarum sunt primogeniti,
et qui ab his primo descendunt, cisque quasi du-
cibus tota familia in rebus civilibus, in bellis,
imo et in injuriis ulciscendis indivulse adhæreL

In rastris enim toti pene vis belli consistit in

duce et principe. Unde melior et a formidolosior
est exercitus cervorum duce leone, quam leo-
num duco cervo, d Orasidas apud Thucydidem,
a tria requirebat in bouo milite : velle, vereri,
obedire; » ita a in duce tria requiruntur : sapien-
tia, fortitudo, vigilantia. » Unde Carolus V aiebat
se in castris optare ducem Halum; Hali enim vi-
giles sunt, sagaces et animosi. Talcs sæpc sunt,
vel praesumuntur esse primogeniti : quare hic in
duces eliguntur.

Excipe hic principes Levitarum : hi enim non
erant semper primogeniti, sed ad placitum con-
stituebantur; id colligitur ex eo quod Elisaphan
princeps Caathitarum patrem habuit Ozici, mini-
mum natu filiorum Caath, filii Levi, ut patet cap.
ni, vers. 19 et 30.

Allegorico et tropologice, hi 12 principes re-
praesentant duodecim Apostolos, virosque Apo-
stólicos, qui totum Israclem, id est omnes Gentes,
ex Ægypto, id est ex angustiis peccati, eduxe-
runt, a Pharaone, id est diabolo, liberarunt, at-
que in Chanaan, id est cælum deduxerunt. Ha
Thomas duxit Indos, Andreas Achivos, Joannes
Asianos, Thaddæus Mesopotamios, Chananæus Æ-
gyptios, Barholomæus Armenios : hi nobis sint
stimuli. Audiant sacerdotes, audiant Theologi,
audiant Pastores et Prelati, audiant Religiosi
S. Chrysoslomum, homil. 47 in *Matth.* : a Si duo-
decim homines, inquit, puta Apostoli, totam peno
farinam orbis fermentarunt; animo versa quanta
sit nostra malignitas atque ignavia, qui cum jam
innumeri simus, has gentium reliquias conver-
tere non possumus, qui vel mille mundis satis-
facere deberemus, n

Respice nos ex alto, Domine Jesu, emitte in
nos ignem, quem venisti mittere in terram, et
voluisti vehementer accendi. Misisti hunc ignem,
ut alios taceam, in S. Xavcrium, ul duceret In-
dos et Japonios; in Gasparem Barzæum, ut duce-
ret Armuzios; in Andræam Oviedo, ut duceret
Abassinos, in Matthaëum Riccium, ut ducerei Si-
nas; in Josephum Anchieta, ut ducerci Brasilios :
emitte cumdem in nos.

O Societas Jesu (liceat enim filio matrem dul-
cissimam alloqui, cui se omnia sua debet), quæ
regnum Jesu toto orbe propagare satagis, quæ
spiritum Jesu Apostolicum a Deo accepisti, quæ
terras et maria permeas usque ad Sinas et Indos,
quæ cosmopolitan! te reputas, quæ famem, si-
tim, æstus, frigora, naufragia, persecutiones,
mortes, martyria pro Jesu fortiter subis; quæ
aureis charitatis alis gentes barbaras, pauperes,
miseras complecteris; quæ innumera animarum
millia in infernum ruentia liberas, et in cælum
traducis : macte animo, perge quo pergis, age
fortiter quod agis, non parcas sudori, sanguini,
vite luæ : a Intende, prospere procede, et regna. »
Erit fructus labori luo : crii merces operi luo, et
merces magna nimis, cum post te greges ani-
marum talvandarum duces, quæ tibi in omnem

æternifatem, coram Deo et angelis, salutem suam acceptam ferent.

ArJua per præceps gloria vadit iJer.

Ver», s. 5. Dr Ruden. — Nola : Tribus et patriarch®,
 ° I' pula 12 filii Jacob hic recensentur ordine tori,
 tuur m ut scilicet primo numerentur irin pnmæ uxoris
 huc nu- Jacob, pula Lias : scilicet *primo*, Ruben ; *secundo*,
 Simeon; *tertio*, Juda; *quarto*, Issachar; *quinto*,
 Zabulon : deinde Rachelis, scilicet *sexto*, Ephraim;
septimo, Manasse; *octavo*, Benjamin : terlio ancil-
 larum, scilicet *nono*, Dan; *decimo*, Ascr; *unde-*
cimo, Gad; *duodecimo*, Nephtali : ubi nola con-
 fusum esse ordinem in Nephtali; nam Nephtali,
 uti el Dan, filius erat Bale, ac consequenter præ-
 ponendus erat Ascr et Gad, filius Zelphæ; tertia
 enim Jacobi uxor fuit Bala, quam ei pro se sub-
 stituit Rachel, utpote sterilis : quarta vero Jacobi
 uxor fuit Zelpha, quam Jacobo addidit Lia, cum
 parere desineret.

Alius harum tribuum est ordo paulo post, vers.
 20 et seq., ubi initur numerus capilum in singu-
 lis tribubus: ibi enim describitur ordo metationis
 castrorum, quem quæque tribus habebat circa ta-
 bernaculum. Unde ibi primi sunt Ruben, Simeon
 et Gad, qui ad Meridiem tabernaculi castra sua
 metabantur; secundi sunt Judas, Issachar et Za-
 bulon, qui erant ad Orientem tabernaculi; terlii
 sunt filii Rachelis, pula Ephraim, Manasse et Ben-
 jamin, qui crant ad Occidentem tabernaculi;
 quarti sunt Dan, Ascr et Nephtali, qui crant ad
 Septentrionem tabernaculi, de quo plura capite
 sequenti.

Vers. 0. 9. Filiorum autem Joseph : De Ephraim. — Nota:
 Tribus Joseph fuit a Jacobo patre in duas divisa,
 scilicet in Ephraim et Manasse, qui fuerunt duo
 Josephi filii, ab avo Jacobo adoptati, uli dixi Ge-
 nes. XLVIII, 5.

Ephraim Rursum, Ephraim hic præponitur Manasse,
 inccmll quia ei ab avo Jacobo prælatus est *Genes*, xlviii,
 Jorpbo. 19; ideoquo Josephus, lib. III *Antiq.* cap. xi, ait
 Levi. Ephraim successisse patri, esseque et vocari tri-
 bum Joseph : Manasse vero surrogatimi esse Levi
 ad explendum numerum 12 tribuum, juxta 12
 filios Jacobi. Hi enim fuerunt 12 Patriarch®, id
 est, duodecim capita et principes Iribuum ex se
 progenitarum. Nam Levi hic et alibi non nume-
 ratur, ut patet vers. 49.

vrr» io. 10. Hi NODii.issiMi. — Hebraice m>n Ae-
 rie *haeda* (quos Hispani simili voce nuncupant
criados del Iley), id est, vocati congregationis,
 qui scilicet e tribu a Mose evocati et sciceli sunt
 in principes tribuum, quique ab eo evocari sole-
 bant ad concilium, in quo de communi populi et
 tribuum bono Iraclabalur. Ita Vatablus et Oleas-
 ter. Chaldæus vertit, *hi nuncupati congregationis*,
 id est, hi illustres et famosi, ulpote principes
 tribuum.

Tripliciter ergo hi 12 principes dicuntur Aerie,
 id est *vocali* : *primo*, quia vocali fuerunt a Deo et

Mose, ut essent principes et duces populi per de-
 sertum in Chanaan. *Secundo*, quia vocabantur ad
 senatum et concilium. *Tertio, vocati*, id est nomi-
 nali, famosi, insignes, illustres in populo. Huc
 alludit S. Paulus quando, *Horn.* i, 1, et sæpe alibi
 ait : « Paulus vocatus Apostolus. » Ili enim 12 Veau
 principes tribuum fuerunt typus duodecim Apo- J?u3'
 slolorum. Inde *primo*, sicut hi vocati sunt a Mose i&t ly.
 ad principatum, ita Apostoli vocati sunt ad apo-
 stolatum, id est, principatum Ecclesiæ. *Secundo*,
 sicut hi erant cenatus et concitum Synngogæ, ila tiooif li
 Apostoli Ecclesiæ. *Tertio*, sicut hi erant vocali, Apoalo-
 id est nominati et famosi, ita et Apostoli. loram.

17. QUOS TULERUNT MOTSES ET AARON CUM OMNI Ven. 17.
 VULGI MULTITUDINE. — a Tulerunt, » id CSt, COH-
 scripserunt et convocarunt tanquam populi pri-
 mates et principes. Hebraus, Chaldæus et Sep-
 tuaginta to *vulgi multitudine* ad seq. versum re-
 ferunt, sed eodem fere sensu. Sic enim habent,
et accepit Moses et Aaron viros illos, quos vocarunt,
vel declararunt per nomina, punctum; *et omnem*
congregationem congregaverunt primo dic mensis, etc.

20. PER GENERATIONES, ET FAMILLES, AC Doxes Ven.».».
 suas. — Generatio, sive cognatio hic communis
 est ad familiam et domum: vox ergo *et* hic signi-
 ficat *id est*, g. d. « Per generationes, » id est, per
 familias et domos; familia enim amplam genera-
 tionem, sive cognationem significat, et plures
 sub se domos complectitur : domus vero est par-
 ticularis quælibet familia, sive cognatio.

Hoc ergo ordine factus est hic populi census,
 ut primo Moses et Aaron inirent numerum fami-
 liarum cujusque tribus; deinde numerarent om-
 nes domos, sive particulares familias cujusque
 communis fainiliæ, sive cognationis; tertio nu-
 merarent capita cujusque domus (1).

47. Levita autem ex tridu familiarum suarum v<h.v.
 nox sunt numerati cum eis — Non quod Levitis
 ad bellum procedere et pugnare velitum esset :
 contrarium enim patet in Machabæis, qui, cum
 Levito essent, fuerunt tamen pugnacissimi, et in
 Levitis qui cum Mose occiderunt adoratores vi-
 tuli aurei, *Exodi* xxxn, 28. Nec enim Levito ve-
 teris legis lalia sacra tractabant, qualia tractant
 sacerdotes legis novie, qui proinde bello et san-
 guinis eilusione abstinere debent : sed quod in

(1) Quod in omnibus, quos singulæ Iribus dederunt
 numens, nullæ plano comparent unitates supra denarios
 adjecta*, hanc rationem dat RoseiunuHerus : « Census,
 ait, qui hic describitur, ideo crai institutus, ut nex
 Eraditis, qui ad militum apti essent eligerentur, et suo
 quisque loco in exercitu collocaretur. Hos igitur electos
 disposuit Moses, plano ut cliamnuin in nostris exerci-
 tibus Heri solet, in centurias et decurias, relictis singulis,
 qui redundarent, quanquam vigesimum annum jam
 attigissent Ex his relictis sumebantur procul dubio, si
 in centuriis et decuriis in loca eorum, qui mortui aut
 alia ex causa ad militiam inepti facti essent, alii essent
 restituendi. In hoc autem capite ii tantum numerantur,
 qui centurias et decurias explebant : hinc factum est, ut
 uullao unitates supra decadas occurrant. »

castrorum metatione Levita non collocarentur
Chrperpo cum aliis tribubus, eo quod circa ipsum taber-
l rA0 naculum ejus ministeriis deputati versarentur, ut
r. tar* patet vers. 50, ideoque a 12 tribubus secreti es-
sent, tanquain pars et tribus Domini, ejus servi-
tio dicata.

\ m 50- 50 Er quidquid ad ceremonias pertinet, — id
est, omnia vasa, omnisque supellex perlinens ad
cultum, ritus et ministeria tibernaculi; unde he-
braico est, *et quidquid ad illud*, scilicet taberna-
culum, pertinet.

AC PER GYRUM TABERNACULI METABUNTUR. — Per
tabernaculum hic simul ejus atrium inlellige, 7. d.
Levita circa atrium, quasi custodes et ministri
ejus, castra sua metabuntur, ne alii, utpote laici,
ad atrium et tabernaculum propius castra me-
tantur, idque ad atrii et tabernaculi, Deique ip-
sius cultum et reverentiam.

Erant ergo Moses et Aaron ad ostium taberna-
culi, puta ad Orientem; Gersonita vero ad Occi-
dentem tabernaculi; Merarita ad Aquilonem;
Caatbita ad Meridiem, ut dicitur cap. m; hisce
deinde undequaque se circumfundebant 12 tri-
bus.

ven. si. Si. Cum castrametandum, — cum castra lo-
canda et figenda erunt; opponitur enim metatio
castrorum profectioni eorumdem.

Quisquis externorum accesserit, occidetur, —
g. d. Si aliquis qui non est de tribu Levi accesse-
rit, ut figat castra cum Levitis, juxta atrium; aut
tabernaculum deponere et erigere, vel portare
præsumpserit, occidetur, vel a judice, vel a Deo
peculiari vindicia. Statuit hoc Deus, ut dixi, ob
reverentiam loci sacri, puta tabernaculi quod
erat quasi templum mobile llebræorum per de-
sertum; unde subdii: « Ne fiat indignatio super
multitudinem filiorum Israel, » si videlicet ipsi
contra mandatum bocce meum ad atrium taber-
naculi accedere, et castra metari présumant.

Ven. 52. Per turmas et cuneos. — Hebraice, *per ve-*
xilla sua, de quibus cap. sequenti.

Ver». 53. 83. Et EXCUBABUNT IX CUSTODIIS TABERNACULI TES-
TIMONII, — 7. d. Levita vigilanter custodient ta-
bernaculum, ejusque vasa, maxime ne quis ex-
ternorum accedat, aut illud polluat. Dicitur a ta-
bernaculum testimonii, » id est legis, quia con-
tinebat tabulas lapideas diviate legis, sive Deca-
logi, uti dixi *Exodi* XXV, 16.

au Allegorica, Israelita et duodecim eorum iribus
iw- <r> significant fideles omnium gentium, qui nume-
iriLtu rati sunt et inscripti catalogo Ecclesie, ac libro
lanicia- vita, saltem inchoate. Huc alludit Christus, J/ ut-
. Vc xlx 9 APosi°I°s judicatu-
u-. *. bus Israel, id est omnes fideles omnium gentium;
et S. Paulus, /toni, ix, 8, ubi docet fideles quos-
vis Lite Israelitas, el filios Abrahæ, non secun-

dum carnem, sed secundum spiritum. Et S. Joan-
nes, *Apoc.* XXI, 10 et 12, ubi vidit Jerusalem no-
vam descendentem de cælo, habentem portas 12,
et eis inscripta nomina 12 tribuum Israel; nam
12 tribus significant universitatem Sanctorum:
duodenarius enim est numerus perfectus, ideo-
que est symbolum universitatis; de hoc plura di-
cam cap. n, vers. 2, *Quast.* III.

Tropologice Rupertus: Hæc, ait, nomina otn- Tropolo-
nium nostrum professionem significant, qui in
presunti vita currimus, atque non in nube et hic nu.
mari, sed in eo quod per hæc significatum est, ami*
baptizad sumus, ac spiritualem escam manduca- rum'
mus, et spiritualem potum bibimus de petra,
quæ jam non in figura, sed in veritate est Chri-
stus. *Duben* ergo est, qui multos Deo parit fi-
lios: Ruben enim hebraico idem est, quod vi-
dens filios. *Elisur* idem est, quod pater meus
foriis. *Sedcur* idem est, quod uberum lux. Si-
meon est audiens tristitiam, vel obediens. *Sala-*
miel idem est, quod retribuens mihi Deus, vel
pax mea Deus. *Surisaddai* est continens ubera
mea, vel foriis meus Dominus. *Judas* est confes-
sio. *Nahasson* est serpentinus (prudens et serpens),
vel augurium. *Aminadab* est populi mei sponta-
neus. *Issachar* est inercēs. *Nathanael* est donum
Dei. *Suar* est pusillus. *Zabulon* est habitaculum
fortitudinis, vel doloris. *Eliab* est Deus meus pa-
ter. *Helon* est exercitus fortitudo. *Joseph* est aug-
mentum. *Ephraim* est frugifer, vel crescens. JEZi-
sama idem est, quod Deus meus audivit. Am-
miud est populus meus inclytus. *Manasse* est obli-
vio. *Gamaliel* est retributio Dei. *Phadasur* est re-
demptio fortis. *Benjamin* est filius dextra. *Abidan*
est puter meus judex. *Gedeon* est successio iniqui-
tatis; perperam enim Rupertus ex S. Hieronymo
in *Nomin. Hebr.* (qui liber non videtur esse S. Hie-
ronymi, aul certe hæc, et similia parum congrua,
ei a sciolo aliquo inserta sunt) *Gedeon* putat idem
esse, quod lentatio iniquitatis. *Dan* est judicium.
Ahiezer est frater meus adjutor. *Ammisaddai* est
populus meus sufficiens. *Asce* est beatus. P/ic-
(*jiel* idem esi, quod occurre mihi, Deus. *Ochran*
idem est, quod turbavit eos, puta infernales po-
testates. *Gad* est accinctus. *Eliasaph* idem est,
quod Deus meus congregavit. *Duel* idem est, quod
coguoscile Deum. *Ncphtali* est distortuens, vel
luctans. Rupertus ex S. Hieronymo, *Nephtali*,
ait, idem est, quod nnD *pata li*, id est dila-
tavit me; verum hæc non est origo nominis *Ne-*
phtali, sed prior jam dicta, ut patet *Genes*, cap.
XXX, vers. 8. *Ahira* est fratris mei amicus. *Henan*
esl nubes. Tales debent esse veri Israelita, filii
Abrahæ, puta fideles; maxime Principes et Pril-
lali Ecclesia», quibus hæc omnia s'gillatim adap-
tat (tabanus).

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Disponuntur castra *duodecim tribuum Israel cirra tabernaculum, per quatuor mundi plagas, in quatuor acies : quo tropologice significatur reges, principes et quoslibet fideles Ecclesiam protegere et propugnare debere.*

1. Loculusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens : 2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, et domos cognationum suarum, castrametabuntur, filii Israel, per gyrum tabernaculi (cederis. 3. Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus sui; eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab, 4. et omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti. 5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar, G. et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadraginti. 7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helen ; 8. omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti. 9. Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti, et per turmas suas primi egredientur. 10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeor, 11. et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti. 12. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon, quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. 13. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerali sunt, quinquaginta novem millia trecenti. 14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duci, 13. et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. 1G. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia, et mille quadringenti quinquaginta per turmas suas : in secundo loco proficiscentur. 17. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum! et turmas eorum : quomodo erigetur, ita et deponetur : singuli per loca et ordines suos proficiscentur. 18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud. 19. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadringenta millia quingenti. 20. Et cum cis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur, 21. cunctusque exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti. 22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis, 23. et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti. 24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia centum per turmas suas : tertii proficiscentur. 23. Ad Aquilonis pariem castrametati sunt filii Dan, quorum princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. 2G. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti. 27. Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phcgiei filius Ochran. 28. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerali sunt, quadraginta millia et milio quingenti. 29. De Iribú filiorum N> ditali princeps fuit Ahira filius Enan. 30. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti. 31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti; et novissimi proficiscentur. 32. Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. 33. Levitai autem non sunt numerali inter filios Israel ; sic enim praeceperat Dominus Moysi. 34. Feceruntque filii Israel, juxta omnia quæ mandaverat

Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, et profecti per familias ac domos patrum suorum.

2. Singuli rrn turmas, sigma atque vexilla, et DOMOS COGNATIONUM SUARUM CASTRAMETABUNTUR. — Hebraico, *singuli juxta vexillum suum, in signis domus patrum suorum castrametabuntur*. Unde videtur quod præter vexillum unum commune uni aciei, fuerint alia quoque vexilla specialia domorum, id est familiarum, vel potius tribuum singularum; quælibet ergo tribus præter unum commune et archiducale, videtur insuper aliud proprium habuisse vexillum (1).

Quaeres *primo*, quomodo hæc dispositio castrorum et tribuum duodecim circa tabernaculum siltribal facia? Pro responsione nota tabernaculum, clatrium ambiens tabernaculum, quadratum vel p'niJ potius quadrangulum fuisse. Nam atrium in longitudo u-gitudine habebat cubitos centum, in latitudine hmi" Qu*nflu3o>n*a I latos ergo meridionale el seplena“ (rionale (quæ erant latera longitudinis) habebant singula centum cubitos. Unde sequitur castra Hebræoruin circa atrium disposita fuisse in quadratum, fuisseque quadrata, quæ castrorum figura est optima, inquit Vegetius tractans de re militari.

Tradunt Hebræi Israelitas ita castrametatos bri-fuisse circa tabernaculum, ut unum milliare in irò u-terfuerit, hoc est spatium mille passuum, idque brmeu-tum reverentia?, tum spatii et commoditatis causa; cl hoc fuisse iter sabbati, quo in sabbato non licebat ulterius progredi. Quod si verum est, magna fuit et mullorum milliarium hæc castrorum Israelis expansio in deserto. Sic jussit Deus ut arca procederci caslra in transitu Jordanis ad spatium cubitorum bis mille, *Josué* ui, 4: intollige hæc de castris laicorum; nam caslra Levitarum custodientium tabernaculum erant juxta ipsum circumcirca, uti et habitatio Mosis el Aaronis, nunc

Dico: Circa atrium crai primum quadratum, seu castra quadrata Levitarum: nimirum Moses el Aaron crani ad Orientem, ad ingressum atrii; Gersonit® erant ad Occidentem, Meraritæ ad Aquilonem, Caathike ad Meridiem; post hos erat itigli-secundum quadratum, seu castra quadrata alioruin Isradilarum, puta duodecim tribuum, quæ n > u-distribui® crani circa atrium el caslra Levitarum, l m?*-nu°dque latus quadrati, sive ad quamlibet mundi plagam disposile essent Ires Iribus, ac consequenter duodecim Iribus ila collocate faciebant quatuor terniones sive acies, atque in quolibet ternione sive acie, prima erat Iribus aliqua insignior, quæ cæteris præibat, cratque quasi archiducalis, ul scilicet hac ratione quatuor Gibus insigniores, quasi archiducce, munirent

(1) Totus Israelilanim exercitus in quatuor agmina ent divisns, quorum quodque signo habuit. Singa iram tribuum 1 familiarum signa vocantur HDN. Ilee igitur erant *tigna minora*, ut in exercitibus Romanorum signa singularum cohortuii.

quatuor cornua et latera exercitus, a quibus cæleræ tribus et castra omnia denominabantur, ut vexillum Ruben, verbi gratia, indicabat et denominabat omnia caslra ad Meridiem sita. Ruben enim senior erat Simeone et Gad asseclis suis ad Meridiem, el ita decæteris. Itaque ad Orientem expansum crai vexillum prima? aciei, puta archiducis Judæ, sub quo ordine suo ad idem latus consequebatur, primo Issachar, deinde Zabulon. Ad Austrum erat vexillum Ruben, sub quo pone erat Simeon, deinde Gad. Ad Occidentem erat vexillum Ephraim, sub quo pone erat Manasses, deinde Benjamin. Ad Septentrionem denique erat vexillum Dan, sub quo pone erat Aser, deinde Nephtali. Ægyptios autem et Gentiles alios, qui Hebreos ex Ægypto secuti fuerant, verisimile est his fuisse immixtos; unde simul cum cis murmurare et murmur concitare solebant.

Nola: Inter omnes archiducalis et prima Iribus Prima in ad Orientem sila erat Judæ. *Primo*, quia hæc tri-acio bus cial numerosior et forlior, ideoque regnum illi a Jacobo consignatum est, *Genes*, xi.ix, JO, ut cur? scilicet tribus hæc regia et fortissima suum regem facilius tueri posset. *Secundo*, quia ex hac tribu nascitura» erat Christus. lia Thoodorelus hic, *Quasi*. IU. Tribus vero Dan fuit ad Aquilonem, quia ab Aquilone panditur omne malum; ex Dan autem nascetur pessimus Antichristus. Ita Rupertos et Radulphus in cap. xxiv *Lent*.

Nota *secundo*: Hic quadratus tribuum situs el ordo tantum erat tunc, cum castra figebant: nam cum ea movebant, alius erat ordo; non enim agmine quadrato, sed longo et extenso singuke Iribus alio? post alias scorsim incedebant, ut patebit vers. 9.

Tropologice, quomodo quisque secundum signa sua, id est ordinem et gradum vocationis, grati® et status sibi dati vivere, in coque quiete sese continere debeat, docet Origenes hic, *homil. Z*.

Quærcs *secundo*, quæ el qualia insignia habuerint hæc quatuor archiducuin tribuum vexilla? Tradunt Illebræi et Rabbini scribes in hoc caput, vexilla hæc habuisse effigies quatuor animalium, scilicet leonis, hominis, bovis el aquike. Hebreos sequitur Andreas Masius in cap. vi *Josué*, vers. 9, ubi sic ait: a Tradunt Illebræi *primum* vexillum primipilaris tribus Judæ cum suis habuisse effigiem Iconis pro insigni; *secundum* vexillum Rubenitarum habuisse hominis effigiem cum mandragoris, quas ad matrem attulerat Ruben, *Genes*, xxx, 14; *tertium* vexillum Ephraim borii, et habuisse imaginem bovis; *quartum* Danilarnm ailuila* habuisse effigiem aquilæ. Qua; sane apto typo significabant propiliatorium nostrum, scilicet Christum arcamque ejus, scilicet Ecclesiam, quoro inter hæc quatuor vexilla sita erat, per quatuor

O'it sHo RCULxh, qu@ ifbi-gnla habuerint vexilla quatuor aichidti-oum?

'bn*i*so <HL>cm

Evangelistarum signa ad omnes mundi plagas diffundenda esse. » Idem docent Vilalpandus, *Dc Templo*, tom. II, part. II, lib. V, dispul. 2, cap. XXIX, et Hieronymus Prado in cap. i *Ezceh.*, pag. 44, qui ex Hebræis ita hæc describit : « Singuli duces tribuum propria gestabant insignia, parentum scilicet stemmata in vexillis depicta. Ad Orientem ergo, supra papilionem Naasson primogeniti Judæ collucebat vexillum viridis coloris, quem sibi colorem assumpsit, quoniam in viridi lapillo, smaragdo **scilicet**, parentis Judæ nomen erat exaratum in Rationali Pontificis, hoc est in bulla ejus pectorali, in qua **visebatur jus civilitatis** et nobilitatis Israclitarum, puta singularum duodecim tribuum; in quo vexillo depictus erat Ico, stemma et hieroglyphicum parentis Judæ; nam hunc Iconi comparaverat Jacob dicens: Catulus Iconis Juda. Ad Meridiem, **supra** tentorium Elisur filii Ruben eminebat vexillum rubrum, referens colorem sardii, in quo erat nomen patris, puta Rubén, scriptum in Rationali; symbolum autem in hoc vexillo depictum visebatur humanum caput, eo quod Ruben esset primogenitus et familiæ caput. Ad Occidentem, surgebat in altum supra tentorium Elisama filii Ephraim vexillum aureum, in quo exaratum visebatur caput vituli (eo quod avus ejus **Joseph** per visionem vitulorum sive boum, praedixisset et providisset fami Ægypti: unde et Ægyptii eum specie bovis coluerunt, vocaruntque Apin vel Scrapin, uti dixi *Genes*, xti, in fine; unde et Moses postea, *Deuter.* xxxm, 17, benedicens tribum Joseph, puta Ephraim, ait: a Primogeniti tauri pulchritudo ejus »). Aureus vero splendor vexilli Ephraim æmulabatur fulgorem chrysolithi, in quo scriptum erat nomen Ephraim in Rationali. Ad Aquilonis plagam, fluctuabat super tentorium Ahiczcr filii Dan variegatum signum ex albo et rubro coloro ad instar jaspidis (ita Prado, sed verius est Dan in Rationali fuisse inscriptum carbunculo, uti dixi *Exod.* xxvm, 18; adde jaspides fero esse virides, non albos et **rubros**), in quo cælalum erat nomen Dan in Rationali: hujus stemma fuit aquila serpentibus inimica, ab archiduce vice serpentis electa, quoniam avus **Jacob** pro parentem Dan contulerat **colubro**, dicens: Fiat c'lubro @an co'u^cr *n v*a> cerastes in semita; cujus loco •ijnihm, Ahicser posuit aquilam, quæ unguibus arreptum gestaret colubrum vel draconem; quod Laccdæmoniorum quoque fuit stemma, quo etiam ipsi obsignarunt litteras ad Jud<vos consanguineos suos transmissas, » uti testatur Josephus, lib. XII *Antiquit.* cap. v. Sic apud Plutarchum legimus aquilam C. Mario reditum cum summa gloria et triumpho portendisse, cum anguem unguibus arreptum dilacerasse!, et in aquas abjecisset, atque inde occasum versus avolassel:

Sic aquila clarum firmavit Jupiter omen,
Partibus intonuit cocti Pater ipse sinistris.

Gestarunt ergo hæc tribus gentilitia familiæ et parentum suorum stemmata pro insigni et vexillo: unde in Hebræo hæc vexilla vocantur *signa patrum suorum*.

Porro hæc insignia quatuor animalium censet Prado significari a Psalle, *Psnbn.* lxvii, cum loquens de castris Hebræorum ait: « Animalia tua habitabunt (id est habitabant) in ca, 0 g. d. In tua hæredilale, in luis castris, in tuo populo, o Domine, visebantur olim in deserto vexilla insignita figuris quatuor animalium, puta hominis, Iconis, aquila* et vituli. Additque Prado plane videri has quatuor animalium figuras desumptas esse ex Cherubinis arcæ; Deus enim sua attributa, maiestatem, gloriam et triumphos per hæc quatuor animalia, quasi stemmata sua significare voluit, ideoque suos Cherubinos ita fieri et fingi jussit, ut horum quatuor animalium speciem referrent, ut dixi *Exod.* XXV, 18. Hinc et eadem ad castra et populum suum, eorumque vexilla traduxit. Erant enim hæc Dei castra, quorum dux et princeps erat Deus ipse.

Merito ergo castrorum horum pulchritudinem admirans Balaam, cecinit *Numer.* xsiv, 5: « Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel, ut vallis nemorosa, et horti juxta fluvios irrigui, et tabernacula quæ fixit Dominus,® etc.

Quæres tertio, quid mystico lute castra et vexilla Qaztito significant? Respondet *primo* ex Philone Vilalpandus, symbolice in hisco castris Dei lotum mundum repræsentari, atque duodecim tribuum entra a insignia significare duodecim signa Zodiaci. Judas enim Iconis habet speciem, Rubeo aquarii, «m? Ephraim lauri, Dan scorpii ab aquila apprehensi. Sjm livide cœlera in idea et imagine ab eo expressa, ^n, fol. 470, ubi et per quatuor plagas et per qualuor inni acies, iam Levitarum quam castrorum, qualuor ,olQ:u elementa significari docet, scilicet per Mosen et jU!!“ H Aaron, qui erant ad Orientem, ignem; per Gerdaode-sonitas, qui erant ad Occidentem, terram; per Caathitas, qui crant ad Meridiem, acrem; per Meraritas, qui erant ad Septentrionem, aquam.

Allegorico, castra hrec significant Ecclesiam Altari, ('liristi, de qua dicitur *Cantic.* vr, 3: « Pulchra ul lana, ciccia ul sol, terribilis ul castrorum acies ordinata; n hinc et Deus dicitur *Sabaoth*, id est acierum et exercituum; hac etiam de causa castra hæc crant circa tabernaculum, id est templum Dei, ilique commensa crant, adeoque ipsa speciem templi sive Ecclesiro exhibebant, siculi vicissim ipsum templum speciem castrorum referebat. Unde II *Paratip.* xxxi, 2, dicitur Ezechias constituisse Levitas, qui a canerent in portis castrorum Domini, » id est templi. Moses ergo CSt Christus, qui in medio duodecim Pairiarcharum et tribuum, id est duodecim Apostolorum, in Judica visus est, adoralusque ut verus creator cœli novi novæque terne, qualuor stipatus veluti Cherubinis Evangelista, quos ad quatuor mundi plagas evangelizare transmisit. Hinc Cherubim ha-

bebant speciem hominis, leonis, bovis et aquilæ, per quæ quatuor Evangelistas adumbrari et depingi patet *Apocal.* iv, 7, idque passim Paires omnes docent.

Milana Archidamus, teste Plutarclio in *Lacon.*, rogatus Quaniurn regionis Spartani possiderent, respondit : a Quantum hasta pertingimus, n Ita Ecclesia tantum regionum occupat, quantum pugnando u' contradæmoncs, infideles et impios subjugavit, ut possit dicere cum Jacobo : « Do tibi partem unam, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo, n *Genes.* xl viii, 22 ; hæc ergo sunt castra, hæ acies Ecclesiæ. Agis rex cum prohiberetur ad Mantineam pugnare, quod hostes numero vincerent : « Necesse est, ait, contra multos pugnet, qui multis vult imperare. » Ita Apostoli duodecim, contra totum orbem pugnantes, cum sibi et Christo subdiderunt. Lacœna filio in bellum proficiscenti porrigens scutum : a Hoc, ait, pater tuus semper servavit, itaque aut tu idem facito, aut peri. » Idem dicat nunc Ecclesia cuivis fideli. Alia cum solemnî pompa coronata interesse!, audiens filium in prælio victorem occubuisse, non detracta corona, sed jactabunda proximis dixit: «Multo pulcliriuscst, o amicæ, vincentem in acie mortem oppetere, quam superstitem vincere. » Idem dicat Martyr, qui patiendò, idem doctor et condonator, qui laborando pro gloria Dei occumbit.

E contrario Damatria filium ad se reversum, quod in bello timido cl indigne se gessisset, interfecit. Lacœna alia ad filium fuga servatum scripsit : «Mala de te fama spargitur, aut igitur hanc elue, aut vivere cessa. » Alia, cum filii c prælio fugissent, cl ad ipsam venirent : « Quo, ait, perfugere voluistis, mala mancipia?an huc (ventrem ostendens) unde existis, redituri ?» Alia filium e fuga adventantem cernens, rogavit quo loco essent res patriæ ; cumque is responderet cives esse occisos, tegula eum occidit, dicens : « Ergo te infausto) rei nuntium illi miserunt nobis? » Cum quidam narraret matri fratrem honesta moite occubuisse : « Nonne, ait, lurpe est te talis comitatus occasionem amisisse ? » Quid jam dicat fidelis, quid miles in castris Ecclesiæ? dical utique cum Machabæis : Moriamur fortiter in pretio, nec inferamus crimen gloriæ nostræ. Dilatemus regnum Christi, toto orbe evaugelizemus ; m cadamus, si occidamur, Martyres resurgemus.

Pariculatim vero S. Ambrosius, lib. II De *Salomone*, cap. ii, Christum comparat aquilæ cum dracone pugnanti, quod fuit stemma Dan, dum dit : « Uti aquila serpentes devorat, el eorum venena calore concoquit interno, ita cl Christus Dominus noster dracone percusso, id est diabolo lacerato, dum humanum sibi corpus assumit, peccatum illud quod hominum tenebat obnoxium, Unquam perniciosum virus extinxit, siculi Apostolus ait : Et de peccato damnavit peccatum in carne sua. »

Verum aptius singula sigillatine ita adaptat lia- Ratal banus hic. Hæc, ait, castrorum acies est Ecclesia, « tam novi quam veteris Testamenti. Levilæ sunt |,ri, sacerdotes et clerus : hi sacra custodiunt, el pro kgorii. eis depugnant, cosque ambit cl protegit populus, qui a quatuor mundi plagis ad Ecclesiam venit ; a singulis quatuor lateribus est trinitas tribuum, id est fides SS. Trinitatis; duodecim principes sunt duodecim Apostoli, quorum precibus et doctrina munitur Ecclesia.

Ab Oriente est Judas, quia ex Juda ortus est Christus, cujus nomen est Oriens. Ilursus per Orientem, ubi erat introitus tabernaculi, significatur primitiva Ecclesia, et initium conversionis fidelium ad Christum : hic est *Judas*, id est confessio; et *Issachar*, id est merces et *Zabulon*, id est habitaculum fortitudinis : quia Confessores Christi in Ecclesiam, quæ Dei domus est fortissima, per Christum introitum habent, ut in ea pro mercede «eterna laborent.

Plaga Australis antiquam Dei plebem, olim a Deo illustratam significat : hic est *Ruben*, *Simeon* et *Gad*; quia S. Patres, qui intuitum mentis ad voluntatem Dei Patris videndam bene exacuerunt, obedientiæ studium rite illi impendebant, accingentes se armis justitiæ contra leonem rugientem et dæmonium meridianum, sibique quasi dicebant : Esto *Ruben*, id est vide te esso filium Patris æterni; cui debes esse *Simeon*, id est obediens ; ut sis *Gad*, id est accinctus contra dæmoncs. Rursum esto *Ruben*, id est, vide ut filios Deo procrees.

Aquilo significat Gentium multitudinem , quæ usque ad Christum tenebris et frigore infidelitatis torpuerat : hic est *Dan*, id est iudicium; Ascr, id est beatus; cl *Ncphtali*, id est colluctans, vel dilatatus : quia spernentibus Judæis verbum Domini, justo iudicio Dei, per multitudinem Gentilium credentium dilatatus, et luctans Ecclesiæ populus, æternam bealiludinem sperare et quærcere non desistit.

Occidens, sive ultima pars tabernaculi, significat implectionem Ecclesiæ, quæ fiet in fine mundi, cum omnis Israel salvus fiet : hic sunt *Ephraim*, id est, crescens ; *Manasse*, id est obliuio et *Benjamin*, ul est filius dextræ : quia tunc m persecutione Antichrist! probabuntur, et meritis accrescent electi, tumque aderit hora, qua in obliuionem mortis perpetue impiis traditis, iusti ad dexteram Dei in reternum cum Domino regnaturi collocabuntur. Huc usque Rabanus.

Quæritur *quarto*, quid hæc castra significant tro- Q0»ifó pologicc et anagogice? sensus enim litteralis hic facilis est; sed spiritualis, qui hic occultitur, il- “«fin5 lustris est. Respondeo : Anima quælibet fidelis cl rigata- orni tro- pologica et anago- gico? sancta est tabernaculum Dei, ut dixi Exodi xxvi, 1. Aspectus ad Orientem significat mentis illuminationem et purgationem, quæ perficitur *Juda*, id est vera confessione; cl *Zabulon*, id est forti pœnitenlia; et *Issachar*, id est spe mercedis. Mo-

Csitn
jriitna
p® T

ndics significat mentis inflammationem cl ardo-
rem, quam perficit *Ituben*, id est visio cl pro-
creatio filiorum in Spiritu; ac *Simeon*, id est obe-
dientia; et Gad, id est fortitudo in adversis.
Aquila dmmonis el hostium aliorum tentamenta
significat, contra quæ munimur castris *Dan*, id
est metu extremi iudicii; el *Nephtali*, id est con-
tinua lucta; et *Ascr*, id est memoria becatitu-
dinis æternæ. Occidens significat perfectionem
anima, quam præstat Ephraim, id est fruges et
incrementa continua bonorum operum; ac *Ma-
nasse*, id est oblivio rerum temporalium; et
Benjamin, id est dextera et virtus Patris nostri
Dei : hæc omnia pene habet Abulensis hic» *Quæst.*
ullim.

Anagogi- Anagogice, castra hæc cælum Beatorum, et ci-
oè bxc vitatem coelestem significant. Unde *Apoc.* xxi, 16,
tri dicitur ipsa in quadra esse posita, æque ut hæc
torum, castra; atque duodecim habere portas, videlicet
a quolibet latere et plaga tres, inscriptas no-
minibus duodecim tribuum filiorum Israel : duo-
decim enim Iribus omnes veros Israelitas, id
est electos, qui illi civitate dominabuntur, sig-
nificant. Itaque ingredietur in cccluin per portam
i b i t ve' ut sacerdos, qui bene præfuil sa-
cœiumll cordolio; ingredietur per *Juda*, vel ut *Juda*, prin-
bonmsa- ceps, qui bene præfuil populo; ingredientur ut
endos, *siincún t qUj* sujs præpositis fuerunt obedientes;
tvn 7u- ingredientur ut *Issachar*, vel *Manasse*, Monachi et
di boons Religiosi, qui voluptates præsentis calcant, spe
pnoccp». jn æternanl mercedum defixi; ingredientur per
portam *Ephraim*, qui fructibus misericordi® abun-
darint; per *Dan*, justis iudices. Cetera collige et
applica ex tropologia paulo ante assignata. Ita
Orígenes, *homil.* 1, et ex eo Rabanus.

Ven o. 9. Per turmas suas primi egredientur. — Non
quod simul hæc tribus pari gressu proficisceren-
tur : hoc enim sa'pu ob viarum angustias fuisset
impossibile, sed quod prognati ex tribu *Juda*
primi essent, præircntque cæteras omnes tribus.

Ordo Duodecim ergo tribus in 4 acies fuerunt distri-
donde- bute, quoro hoc ordine procedebant. *Prima* acies,
buum ci caque fortissima erat tribus *Juda* : hanc non pari
aderam passu comitabatur, sed a tergo pone sequebatur
CCciX^ Proxime *Isobar*, deinde *Zabulon* : adcoque hæc
Uüiuñ tres tribus unam, videlicet primam aciem confla-
bant, 186 millium bellatorum, ut patet vers. 9.
Secunda acies erat tribus *Ruben*, quæ sequebatur
tribum *Zabulon* : post *Ruben* incedebat *Simeon*,
post hunc *Gad* : eratque hæc acies secunda, æque
ac prima, triplex, videlicet ex Iribus jam dictis
tribubus conflata, conlinebalque <50 millia bel-

latorum, ut patet vers. 16. Post hanc secundam
aciem, in medio omnium castrorum proficisce-
bantur *Levilæ* cum tabernaculo, illud in partes
dissolutum, et per varios distributum portando.
Posi *Levitas* succedebat *tertia* acies *Ephraim*, cui
conjuncta, et succedanea erat acies *Manasse*,
deinde *Benjamin* : hæc acies continebat 108 mil-
lia bellatorum, ut patet vers. 24. Post hanc se-
quebatur guaría acies *Dan*, cui a tergo conjuncta
erat *Ascr*, deinde *Nephtali*. *Nephtali* ergo clau-
debat totum agmen omnesque alias tribus; hæc
acies continebat 157 millia bellatorum, ut patet
vers. 31.

17. Levabitur autem tabernaculum testimonii 'f
rr.u officia *Levitæ* rem, — g. d. Tabernaculum dis-
solutum portabitur a *Levilis*, secundum distincta
eorum ministeria, quæ cap. sequenti singulis Deus
distribuit.

Nota : Incedebant *Levitæ* loco tutissimo, scili- î*vlu
cct medio in castris, cum illa proficiscebantur :
nam ante se habebant duas acies, puta sex tribus mcito
jam dictas; post se habebant duas pariter acies,
puta sex alias tribus, unde hebraice est, pro/i- ruj'
*ciscetur tabernaculum testimonii, et castra Levita-
rum in medio castrorum*. Quod sic intellige, non
quasi omnes *Lévite* simul essent in medio pre-
cise, ut aliqui voluerunt, sed quod *Gersonitæ* el
Murante sequerentur primam aciem, sive primas
lres tribus; *Caalhite* vero sequerentur secundam
aciem, et precise essent in medio castrorum, uti
diserte narratur cap. x, vers. 17 et 21. Ha *Andreas*
Masius in cap. vi *Josué*.

Quomodo erigetur, ita et deponetur. — Hæc
verba non sunt in Hebreo hoc loco, sed cap. iv,
unde ab interprete Latino huc videntur translata,
lucis et claritatis causa (I).

29. *Nephtali*. — Nota : *Concordi®* causa Deus Ven.w
aptum hunc hisce quatuor tribubus dedit ordi-
nem, ut videlicet, cum quatuor essent ancilla-
rum *Jacobi* filii, videlicet *Bate*, *Dan* et *Nephtali*;
Zelphæ vero, *Gad* et *Aser*; ideoque unus alteri
aciei (nipote quæ ternis tantum constabat tribu-
bus) et vxdlo jungendus foret, *Gad* jungeretur
Ruben, *Dan* autem et *Nephtali*, *Balie* filii, me-
dium *Ascr* *Zelphæ* filium, amoris et unionis causa
complecterentur.

(1) Rectius, in hebr. est, *quemadmodum castra metan-
tur, ita proficiscentur*, id est, quem locum et situm ta-
bernaculum conventus in castrorum statione habet, «un-
dent habeat proficiscendo. Vulgati tamen versio probari
potest, si nempe NJH sit *tentoria* figere » yoj vero ea
resettere, amocerc.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Leiiias Joco totidem primogenitorum Israel, suo cultui deponit Deus. Secundo, vere. 15, numerantur Levita; adii millia, cl inter cos custodia rerum tabernaculi distribuitur.

1. Ila sunt generationes Aaron et Moysi, in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. 2. El hæc nomina filiorum Aaron : primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, et Eleazar, et Itbamar. 3. Ila hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui uncti sunt, et quorum replelæ et consccralæ manus ut sacerdotio fungerentur. 4. Mortui sunt enim Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis; functique sunt sacerdotio Eleazar et Ilhamar coram Aaron patre suo. 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : G. Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, et excubent, 7. et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, 8. et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus. 9. Dabisque dono Levitas 10. Aaron et filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. II. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 12. Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei. 13. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti : sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus : mei sunt, ego Dominus. 14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens : 15. Numera filios Levi per domos patrum suorum et familias, omnem masculum ab uno mense et supra. 1G. Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus, 17. et inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson et Caath et Merari. 18. Filii Gerson : Lebni et Semei. 19. Filii Caath : Amram et Jesaar, Hebron et Ozici. 20. Filii Merari : Móholi et Musi. 21. De Gerson fuere familiæ duæ, Lehnitica, et Semeilica : 22. quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra, septem millia quingenti. 23. Ili post tabernaculum metabuntur ad Occidentem, 24. sub principe Elisaph lilio Lael. 25. Et habebunt excubias in tabernaculo foederis, 2G. ipsum tabernaculum et operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti foederis, et cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, et quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia utensilia ejus. 27. Cognatio Caath habebit populos Amramilas et Jesaaritas et Hebronitas et Ozielitas. Ila sunt familiæ Caathitarum recensita per nomina sua : 28. omnes generis masculini ab uno mense et supra, octo millia sexcenti habebunt excubias Sanctuarii, 29. et castrametabuntur ad meridianam plagam. 30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Ozici ; 31. et custodient arcam, mensamque et candelabrum, altaria et vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, et velum, cunctamque hujusmodi suppellectilem. 32. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodia Sanctuarii. 33. At vero de Merari erunt populi Moholitæ et Musila recensiti per nomina sua : 34. omnes generis masculini ab uno mense et supra, sex millia ducenti. 35. Princeps eorum Suricl filius Abihaiel : in plaga septentrionali castrametabuntur. 3G. Erunt sub custodia eorum tabula tabernaculi et vectes, et columnæ ac bases carum, et omnia quæ ad cultum hujusmodi pertinent : 37. columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, et paxilli cum funibus. 38. Castrametabuntur

ante tabernaculum foederis, id est ad orientalem plagam, Moyses et Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israel; quisquis alienus accesserit, morietur. 39. Omnes Levito, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta praeceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra, fuerunt viginti duo millia. 40. Et ait Dominus ad Moysen : Numera promogenitos sexus masculini de filiis Israel ab uno mense et supra, et habebis summam eorum. 41. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel : ego sum Dominus; et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israel. 42. Recensuit Moyses, sicut praeceperat Dominus, primogenitos liliorum Israel, 43. et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno et supra, viginti duo millia ducenti septuaginta lres. 44. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, et pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levito mei : ego sum Dominus. 46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israel, 47. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. 48. Dabisque pecuniam Aaron et filiis ejus, pretium eorum qui supra sunt. 49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, et quos redemerant a Levitis 50. pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarii, 51. et dedit eam Aaron et filiis ejus juxta verbum quod praeceperat sibi Dominus.

Ver». I. 4. ILE SUNT GENERATIONES (id CSI, IŪ SUNT filii) Aaron et Moysi. — Est mclonyinia, qua actus ponitur pro effectu, scilicet generatio pro reproductia et genita. Simili modo capitur generatio Provai». XXX, 12 et 13, *Exodi i*, G, *Psal.* xii, 8. Vide dicta *Exodi* vili, 26.

Aaron et Moysi. — Dices : Hic solius Aaron filii numerantur; ergo male additur τὸ ἡτysί. Respondeo etiam Mosis filios hic numerari, videlicet inter Levitas : nara Levito, dicti Arararaito, qui numerantur vers. 27 et 28, crant Moses et Aaron (hi enim sunt filii Aratam) cum filiis suis : c quibus Aaron cum posteris suis sacerdotium est adeptus ; posterius vero Mosis cum reliquis Levitis Caa-liitis annumerati sunt. Vide I *Puralip.* xxiii, 13 et II, qua de causa et Aaron hic Moysi praeponitur tanquam eo dignior, eo quod esset sacerdos et pontifex, quodque familia ejus a Deo electa et electa esset ad sacerdotium ; familia vero Moysi sjs atj | CVi(as CSSC| annumerata, eo quod ex Gen. cfjjo. till matre, puta Sephora Madianilide, esset prognata, ait Auctor libri *Dc Mirabilibus Sacra* Scriptura*, cap. xxv, qui exstat apud S. Augustinum, tom. III.

Ubi nota, et vide partim miram Dei electionem, partim quam posterius a parentibus saepo degenerent : Moses enim fuit princeps et legislator, posterius vero fuerunt ignobiles Levita, cum vico versa posterius Aaronis patri in sacerdotio et pontificatu successerint.

Ven 3. 3. Quorum repleta et consecratae manus. — Et hic significat, id est. Vido *Can.* 32. *ficplcre* enim manus*, est consecrare manus ad sacerdotium : nam *n consecratione manus sacerdotum novellorum implebantur, tum donis et sacrificiis, tum

unctione olei (1); hinc Hebraeis *implere manum* est consecrare sacerdotem. Quam phrasin imitatur Latinus interpres, III *Rcj.* xin, 33 : < Quicumque, ait, volebat, implebat manum suam (id est, ungebat eam oleo), et fiebat sacerdos. » Similo est II *Paral.* xitl, 9, et alibi.

6. Applica. — Hebr. 3"ipn *hacrcb*, id est accedere fac, approxima, applica. Est hic electio, et separatio Levitarum, jussu Dei facta, ad ministerium tabernaculi, et obsequium sacerdotum. Hinc patet quam delirum sit figmentum Plularchi in Symjxwīs, Levitas fuisse sacerdotes Bacchi, quem coluerint Hebraei, et in ejus honorem porcina abstinuerint, dictosque esso Levitas, non a Levi patriarcha, sed a Lysio, seu magis ab Evio, qua? Bacchi sunt nomina.

Tropologice, Levita signabant statum Ecclesiasticum clericorum legis novae : unde excubant inter tabernaculum et castra; quia Ecclesiastici ex officio medii sunt inter Deum et populum. Horum sacra mysteria pulchro significant ipsa eorum nomina vers. 17. *Levi* enim hebraico idem est quod additus et assumptus, scilicet a Deo ad ministerium tabernaculi. *Gerson* idem est quod advena. Ecclesiastici enim se gerere debent quasi peregrinos et advenas terrae, nipote cum sint civis sanctorum et domestici Dei. *Caath* idem est quod dolens et lugens; a *HXD caa* enim, id est

(1) Fortasse haec phrasis etiam petitur ab aliquo ritu antiquo Orientis, quo insignia muneris in manum eorum, quibus illud conferebatur, tradebantur; quod hodiernum fit in clericorum ordinationibus, dum scilicet, singuli ministri instrumentum aut vas aliquod tangunt, Ostiarii, V. g. Ecclesia; claves, sacrum codicem Lectores, urceolum Acolyti, etc.

doluit, nt *mnp*teta#. id est Caat, per commutationem litterarum affinium, scilicet *aleph* et *he*. et *raph* in *coph* : nam Ecclesiastici lugere debent peccata populi; unde et pulla, id est lugubri, veste induuntur. *Merari* idem est quod amaritudo : nam Ecclesiastici mortem aliaque novissima, quæ amara sunt, assiduo mento versare debent, indequo excitare se ad carnis afflictionem et mortificationem. *Lebni* idem est quod candor, puta castitas et puritas vilæ. *Sanci* idem quod auditio et obedientia. *Amram* idem est quod populus excelsus, qui dicat : Nostra conversatio in cœlis est. *Jesaar* idem est quod meridies vel meridianus, qui scilicet plene solis iustitiæ, puta Christi, ejusque grati® radios excipit; nam, ut dicitur *Proverb*, iv, 18 : a Justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad porrectam diem, n *Hebron* idem est quod societas, puta socialis amor et disciplina. *Ozici* idem est quod fortitudo mea Deus. *Moholi* idem est quod chorus, puta psallentium. *Musi* idem est quod tangens, vel auferens, scilicet peccata in Sacramento pœnilenliæ. *Eleazar* idem est quod Deus meus adjutor. *Ithamar* idem est quod ubi palma? quia Ecclesiastici spectant et exspectant braviuin in cœlis. Ha Rabanus hic, folio 33, et duobus sequentibus, atque ex parte Rupertus.

7. 7. Observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis CORAM TABERNACULO,— *q. d.* Levitæ nīCtentur castra circa tabernaculum, ut illud, ejusque vasa, quibus lota populi multitudo Deum colit, custodiant. Hebraice est, *ut custodiant custodiam ejus*, scilicet *Aaronis*, et *custodiam omnis congregationis*, quam scilicet Aaron, et tota populi congregatio custodire debent. Quasi dicat : Levitæ pro populo, proque Aaronc pontifice servire debent tabernaculo, illudque custodire, uti explicatur in sequentibus. Fecerunt ergo in Dei et tabernaculi cultu Levitæ id, quod lotus populus facere debuisset; sed quia id ipse per se facere non poterai, hinc loco populi delecti sunt Uvitæ qui ordinate, honeste, decenter et reverenter id ipsum præslarent.

Su rd i *Secundo*, aliqui per *custodiam congregationis* in-
H l «tj hdligmit custodiam populi. Sacerdotes enim et
cutM Levitæ sunt custodes et conservatores tam populi,
pepali. quam tabernaculi, ut scilicet curent populum in conspectu tabernaculi et Dei decenter et reverentur se gerere. Eorum ergo erat excubare, ne quid a populo conira Dei honorem et voluntatem fieret, ne falsis opinionibus implicaretur, ne præsligiis incumberet aut superstitionibus; sed e- contrario cum docere quo ritu, cultu, pietate et probitate Deus esset colendus. In sacerdotibus ergo tota populi custodia posita est, eo quod omnia bona et mala populi pendent a religione : quæ si recta et pia fuerit, innumera parit bona; sin corrupta et perversa, innumera mala. Hoc est quod ait Dominus, *haiæ* cap. I u i, vers. G : « Super muros tuos, Jerusalem, constituit custodes, tota die

et tota node in perpetuum non (acebunt; n et *Cantic*. cap. i, 6 : a Posuerunt me custodem in vineis; » et cap. v, vers. 7 : a Invenerunt me custodes. n

0 cl 10. Dadisquf. dono Levitas Aaron et filius Vm.e ejus (*q. d.* Levitas offeres Aaroni et sacerdotibus,rl 10, ut cis serviant, idquo gratis, et sino pretio; neque enim sacerdotes ad ministeria omnia tabernaculi sufficiunt : undo in subsidium cis Levitæ) traditi sunt (hebraico *dati dati*, vel *dedititii dedititii sunt*, id est, absolute Aaroni dati et donati, vel potius donandi sunt (I) : necdum enim rcipsa dati erant, sed jamjam donandi erant in perpetuum) a filiis Israel. — ut hac donatione Aaroni facta, a Deo primogenitos suos redimerent, ut patet vers. 4S. Erant ergo Levitæ id quod jam Utius sunt Diaconi apud sacerdotes : undo Levita Laurentius vocatur, eo quod sancto Sixto quasi Diaconus minislraril.

10. Aaron vutf.m, et filios ejus constitues su- Ven. io. PER CULTUM SACERDOTII,— Ut Scilicet obeant fuilCtiones sacras sacerdotii, quæ in veteri lege erant quatuor : nimirum *primo*, sacrificare; *secundo*, Qwtnor adolere incensum; *tertio*, singulis sabbatis apponere m mensa coram Deo panes propositionis; IUOb *quarto*, quotidie vespere accendere lucernas.

12. Ego tuli, — ego ferre decrevi, et jam reipsa Ven. il feram et tollam mihi Levitas.

Pro omni primogenito qui aperit vulvam,— qui primo ex matre nascitur. Vide *Exodi* xni, 12.

13. Meum est enim omne primogenitum.— «Meum Ven. is. est, » non tantum creatione, sed proprie redemptione et liberatione, qua primogenitos vestros liberavi ab angelo percutiente primogenitos / Egyptiorum, *Exodi* cap. xii, 23. Rursum, «meum est» per justam et æquam præcepti hujus mei, qui absolutus omnium sum Dominus, exactionem.

Sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel.— « Sanctificavi, n hoc est milii sanctificari, id est offerri et consecrari, statui et decrevi.

Nota : Deus hic pro primogenitis Hebræorum Cur trisibi debilis deposcit Levitas, deligitque tribum Levi ad sacerdotium, et cultum sui in tabernaculo, idque *primo*, ob zelum quo tribus hæc ulla «cerdotium?

(1) Sunt qui alterum ab alten) sejungentes verba ita convertant, *trades flaue levitas Aaroni cl filiis ejus ut iis addictos: addicti illi sunt*, etc. Sed reclusis, ut videtur, utramque vocem conjungunt et nd posteritis hemistichium referunt. Verba igitur ita struenda sunt, *trades itaque Ixcitas Aaroni ejusque filiis; addicti enim, addicti, iftquam, illf sunt ei* (Aaroni) *ex filiis Israelis*, Cum Samant, et Septuaginta pauci libri pro legunt quo rensus paululum sublevatur. Ceterum, ut animadvertit Winzerus, vocabulum ab initio quidem de *Lsvillis* ipsis usurpatum legitur, qui Aaroni (jusque tiliis tanquam adjutores in peragendo munere sacerdotali essent permisi. Serius autem eodem illo nomine (forma tantum mutata m Q>3W) ministros sacerdotales *ordinis inferioris, cosque a Ixtilis diversos*, fuisse notâtes, ex l LAr/i. ix, l; *Esdr.* n, 40 seqq., vu, 14; *Sehein.* vu, 43 seqq., apparet.

Primi est injurias Dei, occidendo idololatra* viluii au-
ua ». rcj, cap. XXXII f vers. 26 et 29; atque hoc est
quoti Levi et Levitin dicitur *batter*. xxxiii,9 : « Qui
dixit patri suo et mairi suæ : Nescio vos; et fra-
tribus suis : Ignoro vos ; el nescierunt filios nuos :
hi custodierunt eloquium tuum,cl pactum tuum
servaverunt, etc., ponant thymiamata in furore
Scutuli, luo et holocaustum super altare tuum. » *Secundo*,
quia tribus Levi ceteris erat minor, ideoque fa-
cile ali poterat a populo; quod omnino facien-
dum erat, cum ipsa omnis hæreditatis esset ex-
pers : atque alia ex parte sufficiens erat ipsa, ad
ministeria tabernaculi obeunda. Hisco ergo de
causis jus sacerdotii, quod debebatur ipsi Ruben,
nipote primogenito Jacobi, in pœnam incestus
ab eo commissi, translatum est in Levi; uti jus
regni et primatus inter fratres, al) eodem Ruben
translatum est in Judam; et jus duplicis hæredi-
talis, quod proprie crai jus primogenitura', trans-
latum est in Joseph, puta in Ephraim et Manasse
Joseph! fdios, ut patet I *Parai*, v, vers. 1 et 2.

Vm. 15. 15. Numerata filios Levi, etc., omnem masculum ab
uno mense et supra. — a Ab uno mense, p ut sci-
licet hac ratione numerus major Levitarum ha-
beatur, qui pene respondeat numero primogeni-
torum Israel, quibus Levitæ a Deo surrogantur;
alibi vero Levitæ a 25 vel 30 anno numerantur,
quia ibi agitur de ministerio eorum in taberna-
culo, quod pueri obire non poterant, nec, etiamsi
possent, ut fieret par erat aut decens.

Veri. 17. 17. Et INVENTI SUNT FILII LEVI PER NOMINA SUA,
Gerson, et Caath, et Merari. — a Inveni sunt, »
non in vita, sed in censu hoc et numero; unde
hebraico est, *et fuerunt isti filii Levi*. Nam ipsi
jam pridem obierant : ingressi enim crant cum
avo Jacobo in Ægyptum, ante 217 annos; nam
213 annis vixerunt Hebræi in Ægypto : hic autem
Levitarum census contigit secundo anno egressus
Ilebræorum ex Ægypto ; nemo autem ea ætate
tamdiu vixit, imo Caath lanium vixit 133 annis,
ut dicitur *Exodi* vi, 18.

Ven. 13. 23. HI POST TABERNACULUM METABUNTUR.— Posteti
ergo Gerson, sive Gersonitæ post tabernaculum
et atrium, ad Occidentem castra figebant, Mera-
ritte ad Aquilonem, Caathitæ ad Meridiem, Mo-
Mori et scs vero et Aaron ad Orientem. Nota : Simul hio
mfi'd ' degere jubentur Moyses princeps et Aaron ponti-
gnnt, fex, quia, ut ait Rupeitus, a ducum et consulum
cur? fascibus atque regum gladiis eget sacerdotalis
sanctitas, et nihil tutius cum sibi conveniunt, nil
periculosius cum dissentiant, » Hinc Constanti-
nus Magnus Imperator dicebat « se esse Episco-
pum extra Ecclesiam, p quia curabat quantum
poterat, ut Ecclesia conservaretur et propagare-
tur, nec tamen Ecclesiastica munia usurpabat. El
S. Augustinus, tract. 51 in *Joan.*, docet quemque
patre infamilias in domo sua debere exercere
a Episcopale officium, ut pro Christo, el pro vita
æterna suos omnes admoneat, doceat, horietur,
corripiat, n etc.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo. — Vm. »
Excubiæ hic metonymice sumuntur pro custodia,
quæ excubando fit. Rursum, custodia metony-
mico sumitur pro re custodienda. Sensus ergo
est : « Habebunt excubias, » id est custodient, vel
habebunt custodienda ea quæ sequuntur, scilicet
a ipsum tabernaculum et operimentum, » etc.
Patet hic sensus ex Hebræo. Inde vers. 32, noster
Interpres custodes hos tabernaculi, vocat excu-
bitores custodite sanctuarii.

26. Ipsum tabernaculum et operimentum ejcs, Ven ta.
TEXTORIUM QUOD TRAMITITUR ANTE FORES TECTI FOEDE-
RIS. — *Tabernamhun* hic vocatur infimum taber-
naculi velum, ex decem cortinis compo-
situm, quod proxime ipsas tabernaculi tabulas velabat
et operiebat circumquaque, de quo EroJ. xxvi,
1 et 6 ; *operimentum* vero tabernaculi hic vocatur
velum aliud triplex, velo priori decem cortinarum
superpositum, scilicet primum sagum cilicinum,
secundum sagum ex pellibus arietum rubricatis,
tertium sagum ianthinum, de quibus *Exod.* xxvi.
Omnia ergo vela tabernaculi portabant Gersonitæ
in protectione castrorum.

Tentorium (id est velum) quod traiecitur ante
fores tecti, — id est tabernaculi, quod undique
est tectum et velatum ; loquitur enim hic Moyses
de velo, quod erat in ingressu tabernaculi, erat-
que ejus quasi janua.

Tentorium quoque quod appenditur in introitu
ATRII TABERNACULI. — PHUS tentorium, id est VC-
luin, erat ipsius tabernaculi ; hoc vero est atrii, lum.
quod erat ante tabernaculum : utrumque custodi-
Gersonitarum hic committitur.

Et quidquid ad ritum altaris pertinet. — « Quid-
quid, » scilicet velorum ; agitur enim hic tantum
de velis altare ambientibus, ut patet ex Hebræo,
Chaldæo et Septuaginta. Hæc enim inter alias
causa fuit atrii et velorum ejus, videlicet ut ser-
virent altari holocaustorum ejusque ritui, id est
cultui, utquo illud undequaque tegerent. Non
ergo distortus in nostra versione est sensus, uti
queritur Abulensis : nam noster Interpres, cum
ait (*vidyuid. n cortinarum vel velorum* ex antece-
dentibus intelligendum relinquit. Agitur enim de
Gersonitis qui nulla vasa altaris (hoc enim Caalhi-
tarum erat ministerium), sed tantum vela custo-
diebant et portabant, ut patet tum ex hoc loco,
tum ex cap. seq., vers. 24.

Notandum enim ministeria Levitarum ita a Deo
partita fuisset, ut Caathitæ custodirent, et in pro-
tectione portarent ipsa vasa sacra, ut labrum
æneum, arcam testamenti involutam velo, quod
pendebat aule Sanctum sanctorum, altaria duo,
scilicet thymiamatis unum, holocaustorum alte-
rum, candelabrum et mensam cum suis utensili-
bus, ut patet vers. 31. Merarilæ autem et Gerso-
nitæ custodirent, et in protectione portarent ipsas
partes tabernaculi et atrii ; sed Meraritæ solidas,
videlicet tabulas, columnas, bases, paxillos et
vectes, ut patet vers. 36; Gersonitæ vero operi-

menta ipsa mollia, videlicet vela et cortinas cum suis funibus, ut patet hoc vers. 26. Ubi adverto Caathitas cæteris Levitis fuisse prolatos, et vasa maxime sacra custodisse et portasse, quia ex Caath per Amram descendebat Aaron et Moses : unde et Caathilis præeral Eleazar, senior Aaronis filius, ut patet cap. seq., vers. 16.

Ve», sj. 28. Habebunt excubias, — id est habebunt custodiam sanctuarii, quoad vasa quæ sequuntur. Patet ex Ilcbræo: vide dicta vers. 25.

Ven 3i. 31. Et velum, — quod oppanditur Sancto sanctorum; huic enim involvenda erat arca, portanda a Caathilis, ut dixi vers. 26. Alia enim vela omnia, non a Caathilis, sed a Gersonitis portabantur, uti ibidem dictum est.

V<n. 37. 37. Paxilli cum funibus. — Funes intelligo eos quibus distendebantur et firmabantur columnæ tabernaculi, uti explicat Josephus : hosco enim custodiebant et portabant Merarita; nam alios funes, quibus vela paxillis in terra fixis firmabantur, et cortinæ expendebantur, custodiebant et portabant Gersonita, ut patet vers. 26; ilaque nulla est hic antilogia: funes enim columnarum ad Meraritas, funes vero velorum et cortinarum ad Gersonilas perlinebant.

Veri.)*. 39. Omnes Levitæ viginti duo millia. — Univer-
sim erant 22300 ; nam Gersonitæ erant 7500, Calibita 8600, Merarilæ 6200, quæ conflata faciunt 22300.

Dices : Quomodo ergo numerantur hic tantum 22 millia ?

Respondeo : Id fit ideo, quia hæc 22 millia surrogatasunt pro totidem primogenitis Israelitarum, ut patet vers. 4. Reliqui ergo trecenti inter Levitas primogeniti fuerunt, ac proinde inter primogenitos censentur, non inter Levitas in hac redemptione, utpote qui et ipsi, ut primogeniti, redimi deberent, non autem redimerent alios (I).

Numerantur hic etiam Moses et Aaron ; nam ait, < omnes Levitæ. » Nec enim Aaron erat primogenitus Amram patris sui, quia Maria soror Aaronis eo erat senior, ut colligitur Exo. J. n. 7. Erat enim ipsa puella grandis, cum Moses nasceretur; tunc autem Aaron tantum erat triennis, Iribus enim annis tantum Aaron senior fuit Mose.

(1) Vox **pnkl** punctis super litteris in textu hebreo est insignita, nulla, uti credibile est, alia ex causa, quam ut hoc modo nutaretur vocem illam in aliis codicibus abesse; ei tamen hic omittatur, consentit vers. 30 cum vers. 5, quo jubetur non Aaron, censum habere Unitarum, item cum ven. **tl**, 40 et 44, in quibus Musen Deus alloquitur solum. Prestat tamen eam vocem hic legere, quo videtur Aaron, Iribus suæ princeps, adfuisse Mosi, ut tu cieleris tribubus censendis singularum principes. Nec quicquam obstat, quod antea non additur nomen Aaronis; nam non est unum in Mosaico stylo **xpccix**, ut omina suo loco dicantur, quum ex sequentibus colliguntur circumstantis in procedentibus omissæ.

41. Tollēs pecora eorum, — *q. d.* Separabis ab Veni, aliorum pecoribus pecora Levitarum, non ut illa immolentur, aut ab aliis auferantur, sed ut mihi cum ipsis Levitis quasi dedificentur uniusque mea, sicut ipsi Levitæ mei sunt.

Nota : Deinceps in deserto non solverunt Israelita) primogenita sua Deo, sed tantum in terra Chanaan ; caeremonialia enim ibi non sunt servata nisi in Sina, de quo plura cap. v, 2. Levita autem nunquam solverunt primogenita sua, quia ipsi erant ministri, et quasi peculium Dei; unde aliorum primogenita et decimas loco Dei recipiebant. Vide cap. v, initio (2).

46. **h** pretio, — *q. d.* Ad redemptionem. Jubet Vers. u. enim hic Deus, ut pro primogenitis Israel Deo dentur et consecrentur Levita, cumque numerus primogenitorum excederet Levitarum numerum, personis 273: Levitæ enim erant præcise 22 millia, primogeniti vero Israel erant 22 millia, et insuper 273, hinc jubet Deus ut hi 273 pretio redimantur, scilicet quinque siclis in singula capita persolutis. Porro qui ex primogenitis Israel cum Levitis commutandi essent, qui vero pretio redimendi, sorto data decisum est; unde censet Abulensis ex Rabbi Salomone, Mosca scripsisse tot chartulas, quot erant primogeniti Israel, sed in 273 chartulis scripsisse *ti quinque siclis*; eas deinde commiscuisse, jussisseque ut inde quisque primogenitus unam tolleret, atque illum in quem cadebat chartula, cui inscripti erant quinque sicli, debuisset eosdem Aaroni persolvere, itaque se redimere.

48. Dabisque Aaron pretium eorum qui supra ven. 4*. sunt, — qui superant numerum Levitarum, quique proinde pretio se redimere debent.

50. Pro primogenitis filiorum Israel, — qui ver*, w. scilicet excedebant numerum Levitarum, ideoque cum eis non fuerant commutali, sed pretio redempti, *q. d.* Pecunia primogenitorum 273 se redimentium ascendit ad 1365 siclos.

(2) Vers. 43. Incredibilis quibusdam visa est primogenitorum paucitas in populo, qui habebat 603, 550 Blatte militaris, quibus adhuc addendi sunt qui non censebantur, masculi, inter primum expletum mensem et ultimum annum ; hi vero ad eos retelli, qui vicesimum annum superarunt, sunt ut 10, imo ut 12 ad 10 : illa ut ex 4i circiter Israelite singuli lanium sint primogeniti. Quem nodum ut expediant interpretes, recte observant, a) non esse computandos eos, qui licet ipsi essent primogeniti, tamen jam erant conjugati et familie alicujus caput; b) in omnibus ite familiis, in quibus prima proles feminea fuerit, nullum fuisse primogenitum ; c) apud Israelitas in usu fuisse polygyniam; in numerosissimis autem familiis polygynis tunc unum fuisse primogenitum, si primo ex partu soboles mascula esset : si femina, nullus in tali familia potuit esse primogenitus, licet quamplurimi in ea nati sint filii, Cf. "orn. a Lap. tom. I, pag. 540, col. 3, § *Runuui*.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Numerantur Levita ab anno higesimo 8580, <p>ii portent tasa tabernaculi cum movenda sunt castra: et Caathilis quidem assignatur altare utrumque, arca, mensa et candelabrum ; Gersonitis vero tela et cortina:, vers. 24; Movaritis autem tabula:, columna et bases, vers. 31.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos et familias suas, 3. a trigesimo anno et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent et ministrent in tabernaculo foederis. 4. Hic est cultus filiorum Caath : Tabernaculum foederis, et Sanctum sanctorum 5. ingredientur Aaron et filii ejus, quando movenda sunt castra, et deponent velum quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii, 6. et operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum et inducent vectes. 7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, et ponent cum ea Ilmribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda : panes semper in ea erunt; 8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium, et inducent vectes. 9. Sument et pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis et emunctoriis et cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt ; 10. et super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium, et inducent vectes. 11. Nec non et altare aureum involvent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes. 12. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes. 13. Sed et altare inundabunt cinere, et involvent illud purpureo vestimento, 14. ponentque eum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium, et inducent vectes. 15. Cumque involverint Aaron et filii ejus Sanctuarium et omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath ut portent involuta ; et non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo foederis : 16. super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam perlinet oleum ad concinnandas lucernas, et compositionis incensum, et sacrificium, quod semper offertur, et oleum unctionis, et quidquid ad cultum tabernaculi perlinet, omniumque vasorum, quæ in sanctuario sunt. 17. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : 18. Nulile perdere populum Caath de medio Levitarum; 19. sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron et filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, et dividunt quid portare quis debeat. 20. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur : alioquin morientur. 21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 22. Tolle summam etiam liliorum Gerson per domos ac familias et cognationes suas, 23. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo foederis. 24. Hoc est officium familiae Gersonitarum, 25. ut portent cortinas tabernaculi et tectum foederis operimentum aliud, et super omnia velamen ianthinum, tenloriumque quod pendet in introitu tabernaculi foederis, 26. cortinas atrii, et velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare perlinent, funiculos, et vasa ministerii,

27. jubente Aaron et filiis ejus, portabunt filii Gerson : et scient singuli cui debeant oneri mancipari. 28. Hic est cultus familiæ Gersonitaruin in tabernaculo foederis, eruntque sub manu Itbamar filii Aaron sacerdotis. 29. Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis, 30. a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui, et cultum foederis testimonii. 31. Hæc sunt onera eorum : Portabunt tabulas tabernaculi et vectes ejus, columnas ac bases earum, 32. columnas quoque atrii per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. 33. Hoc est officium familiæ Meraritarum et ministerium in tabernaculo foederis ; eruntque sub manu Itbamar filii Aaron sacerdotis. 34. Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes synagogæ filios Caalh per cognationes et domos patrum suorum, 35. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi foederis: 30. et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta. 37. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum foederis : hos numeravit Moyses et Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi. 38. Numerali sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum suorum, 39. a triginta annis et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo foederis : 40. et inventi sunt duo millia sexcenti triginta. 41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta verbum Domini. 42. Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum, 43. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi foederis : 44. et inventi sunt tria millia ducenti. 45. Hic est numerus filiorum Morari, quos recensuerunt Moyses et Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi. 46. Omnes qui recensiti sunt de Levitis, et quos recenseri fecit ad nomen Moyses et Aaron, et principes Israel, per cognationes et domos patrum suorum, 47. a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredienti ad ministerium tabernaculi, et onera portanda, 48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. 49. Juxta verbum Domini recensuit eos Moyses, unumquemque juxta officium et onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

« J.

Izvtl*
MUX) 30
fodpto-
biitl ter-
v'irt u-
kmai-

2 et 3. Tolle summam filiorum Caath, etc., a trigesimo ANNO ET SUPRA USQUE AD QUINQUAGESIMUM ANNUM, OMNIUM QUI INGREDIUNTUR UT STENT ET MINISTRENT IN TABERNACULO. — Cap. superiori, vers. 15, a mense primo ætatis numerati sunt Levitæ, qui surrogarentur totidem pene primogenitis; hic vero numerantur Levitæ ab anno trigesimo, quia hic numerantur tantum viri fortes, qui gravia onera et partes tabernaculi portare possent, cum movenda erant castra. Pari modo apud Hebræos, nemo ante annum trigesimum docere poterat: unde anno trigesimo empium tam Christus, quam Joannes Baptista prædicare. Est enim hæc ætas maturi judicii, et jussu auctoritatis.

Simili modo in sacerdotibus verisimile est statim fuisse cōtatein, antequam sacerdotio fungi non possent. Ita Abulensis, *Qwest.* XLII; sed quænam ca iverit, nusquam in Scriptura exprimitur. Quod enim Josephus tradit, Hyrcani filium anno retatis decimo octavo pontificatu functum esse, merito dubitare licet an id recte et secundum jura sit actum. Si enim in Levitis major ætas requisita fuit, ergo multo magis in sacerdotibus et pontificibus.

3. Omnium qui ingrediuntur ut stent. — Hebr. Ven. 3. *omnis qui ingreditur ad militiam, vel exercitum.* Hunc enim significat Hebræum tōJf *tsaba*; Noster lamen *tsaba* vertit *stationem*, quia *tsaba* deducit a 3Jl *iatsab*, id est *stetit* : unde et Hebrææ linguæ periti, ut Mercerus, Eorsterus et alii docili exercitum vocari *tsaba*, id est stationem, quia est statio militaris.

Militia porro, vel statio vocatur hic ipsa ministerio Ecclesiastica Levitarum in tabernaculo, ut et cleri vertit noscitur Interpres vers. 30. Hæc enim militia est, non humana, sed divina, qua ordinatissima et teta-scrie instar militum excubabant Levitæ, *primo*, ad custodiam tabernaculi; *secundo*, ad illud portandum et protegendum; *tertio*, ad subserviendum sacerdotibus, ut sacrificia rite peragerentur, atque ad omnem sacrum famulatum Dei. Hunc hebraismum imitatus S. Paulus, Timotheum Episcopum hortatur, ut militet bonam militiam, habens bonam fidem et conscientiam,)) I *Timoth.* i, 8. Clerici ergo sunt milites, quorum duces et antesignani sunt Episcopi. Militia enim Hebræis omnem famulatum significat : hinc Levitæ, an-

goli, cœli, sidera omne^{que} creature vocantur milites Dei, dicilunpic Deus Sabaoth, id est exercituum, puta militum jam dictorum, estque Sabaoth unum ex decem nominibus Dei, quod Scptuaginla nunc id est virtutum, sive potentiarum; nunc T7avTc/.pxTwpX, id est omnipotentem, omniaque vincentem, omnibus dominantem vertunt, teste S. Hieronymo, cpisl. 136 *ad Mariel-lum*. Ubi Nola : Lcvîlœ hic dicuntur ingredi in militiam, scilicet Dei et tabernaculi; alii vero vulgares milites ad bellum cunte-, dicuntur egredi in militiam, quia peregre ad bellum et hostes suos proficiscuntur.

Veri. 4. 4. Hic est cultus. — hoc est ministerium, hæc functio sacra Caallilarum. Patet ex Hebreo (I).

Vers. 4 4 cl fi. Sanctum sanctorum ingredientur Aaron et filii ejus. — Hinc patet, etiam minores sacerdotes ingressos esse Sanctum sanctorum ad illud deponendum, cum movendi erant castra. Unde quod *Levit*, xvi, cl *ad Ilcbr*. ix, 7, dicitur, quod solus pontifex semel in anno ingredentur Sanctum sanctorum, inlellige, quando fixa erant castra, in iisque quietum consistebat tabernaculum, ad ministrandum el sacris operandum in eo : hoc enim solius erat pontificis; non autem quando in motu castrorum dissolvendum erat tabernaculum : hoc enim erat minorum sacerdotum, uti

i. smino. bene probat Abulensis, *Quast*. V; nam quando '1/viii dissolvendum erat Sanctum sanctorum, tunc sub- Eigidic-ducebat Deus, vel potius angelus, corpus illud sive nubem quæ incubabat el quasi insidebat propittatōne), dābātque oracula : unde tunc non erat periculum irreverenti, aut quod minores sacerdotes corpus illud Deum representaos essent visuri. Addit Abulensis, *Quast*. Will, ipsos Levitas, puta Caathilas, ingressos esse Sanctum sanctorum, ul ejus supellectilem, puta arcam, Cherubim cl propilialorium a sacerdotibus involuta et colligata exportarent, uti dicitur vers. 15, quia iis loco suo amotis cl involutis, omnis gloria Sancti sanctorum jam crai ablata, censebaturque jam locus iste non esse sacer, sed communis el quasi profanus.

Vera. 5. fi. Deponent velum, — quod dividit Sanctum a Ordo d. Sancto sanctorum ; itaque sacerdotes involvebant r\ et primo arcam et Cherubim hoc velo : deinde paltrcilo- lio coccineo pari modo involvebant mensam, al- !“ t“ lare et candelabrum, quæ erant in Sancto. Hæc n. cium habebantur sancta cl sacra, adeo ul ne Levitis quidem ca nuda tangere, aut videre liceret sub poma mortis, uti hic dicitur. Omnia ergo vasa hæc involvebant cl velabant sacerdotes, cum movenda erant castra, ideoque dissolvendum erat tabernaculum, deinde ca velata Levitis, puta Caathilis, portanda tradebant. Secundo accedebant Gorsonihc, convolventes el efferentes suas corli-

nas et vela. Ultimo veniebant Meraritr, columnas et tabulas tabernaculi dissolventes et exportantes.

Contrarius erat ordo in erectione tabernaculi, cum figenda erant castra : tunc enim primi accedebant Merarilæ, ul figerent columnas cl compingerent tabulas tabernaculi. Secundo veniebant Gersonitæ, ul illa suis cortinis et velis obducerent. Tertio cl ultimo accedebant Caathitæ, ut tam in Sancto, quam in Sancto sanctorum sua vasa velata di ponerent : quæ deinde sacerdotes evolvebant, suisque locis collocabant.

(i. Et inducent MC.TFS, — non in arcam, quia Verte. jam in cam indurli erant, et nunquam extrahebantur, ut patet frodi xxv, 15; inducent ergo et imponent hos vectes in humeros portantium, puta Caathitarum.

7. Tiuribula. — Hic primo loco ponit noster Vera. 7. Interpres, cum in Hebra o ponantur ultimo loco, idque ad hoc, ut vasa propria libaminum, puta cyathos et crateras, jungat cum eo quod sequitur, *ad liba*, id est *libamina* (ut habent Hebraea) fundenda; thus enim simul cum sacrificiis adolebatur, quod in Ihuribulis his servabatur; in mortariolis vero, id est scutellis, excipiebatur simila pro mincha, sive sacrificio farreo; in cyathis denique el crateribus excipiebatur vinum, vel oleum ad libandum cl effundendum. Hoc enim significat to *ad liba fundenda*. Vbi nota : Licet Ibus el farina subinde vocentur libamina, proprie tamen sola liquida, ut vinum el oleum, libamina sunt.

Paxes (propositionis) semper in ea erunt. — a In ca,» scilicet mensa. Inlellige hæc, in terra promissionis, ubi llebræi in quiete futuri, rite culturi erant Deum, et has cærcmonias servaturi. Ha aliqui. Verum contrarium videtur verius; loquitur enim hic Moses de eo quod faciendum erat in deserto, cum movenda erant castra, et convasanda supellex tabernaculi.

10. Er inducent vectes. — In candelabro nulli Venio. erant vectes; unde cos alligabant sarcinæ candelabri, deinde eos in humeros imponebant, itaque portabant candelabrum : m arca vero, mensa et altari erant vectes; unde quod mox vers. II, de altari dicitur: alnducentque vectes,» inlellige non in altare, sed in humeros portantium, uti dixi vers. G (2).

11. Altare aireum, — altare thymiamatis, quod Ven. il. factum erat ex lignis setim, sed obductum laminis aureis, curn altare holocaustorum obductum esset laminis æneis per latera.

13. Sed et altare (holocaustorum) mundarunt Vera. 13. cinere, — tum victimarum in co combustarum in Sina, tum lignorum, quibus deinceps fovendus est ignis sacer, juxta preccplum Dei latum *Levit*, cap. vi, vors. 12. Nam post egressum ex Sina, deinceps non sacrificarunt llebræi victimas ullas in deserto.

(2) Hebr. est. *hoc est officium. seu ministerium filiorum Caath in tabernaculo feriteris*. sdì. in *Sancto sancturum*; vel, *res sanctissimas*, scii, illi curabunt.

(Î) Hebr. est DIO, id ÉSl *femdwn*, Gali, *brancard*.

- Ven 14. i I. FUSCINULAS, AC TRIDENTES, UNCINOS. — II) Hc-
bnro pro his tribus est una vox RubiO *midegot*,
quæ significat fuscinulam, sive ca tridens sil, sive
unidens, puta uncinus unius dentis. Omittuntur
hic phialæ, quæ habentur in llebræo, de quo dixi
Erodi XXV, 29.
- Ve; 10 45. Non tangent vasa, nuda scilicet, et non
operta. Addit S. Thomas Levitas nec ipsa vasa,
licet involuta, sed tantum vectes cis impositos te-
tigisse.
- Tropologice Orígenes, *homil.* 4 : a Plebs, ait,
Christiana Sancta sanctorum velata super hume-
ros portat, dum Sacramenta suscipit, et præcepta
implet, quorum rationem non ñnielligli.»
- Vera. io. 4G. Super quos (Caathitas) erit Eleazar, — ni-
pote cx Caalh oriundus. Gersonilis vero ct Mera-
rilis præerat Ilham ir, junior Aaronis filius, sed
ita ut super omnes superintenderet, ct generalem
providentiam gereret Eleazar.
- Ad cujos (Elcazari) curam pertinet oleum, in-
censum, ET SACRIFICIUM (juge) QUOD SEMPER OFFER-
TUR. — Non quod solus Eleazar sacrificaret, aut
adolcret incensum, sed quod ejus erat curare et
prospicere ne materia hæc, puta ne oleum, simila
et incensum decsscl. Uæc cura quoad aliqua, pos-
tea in Levitas partita est, videlicet cura simike,
vini, thuris, olei cl aromatum, ut patet I *Para-
bp.* i\ 29.
- Vers. is. 48. Nolite perdere populum Caath, — ne per-
mittatis Caathitas perdi ct occidi a me, quod fiet,
si tangant Sancta sanctorum, id est vasa taber-
naculi sanctissima.
- V«ratl. 28. ꝑtic est cultus, — hoc est ministerium Ger-
sonitarum. Ilubramm enim muy *abada* signi-
ficat opus, servitium, ministerium, et quia hoc
hic sacrum erat, ideo a nostro Interprete vocatur
cultus.
- \ 37. 37. Hos NUMERAVIT MOÏSES ET AaRON, JUXTA SER-
MONEM Domini per manum Moysi. — Tĩ *per manum
Moysi* refer non ad «numeravit,» sed ad a ser-
monem Domini,» *q.d.* Numerali sunt omnes juxta
sermonem cl imperium Domini, qui id fieri jus-
sit «per manum Mosi,» id est per Musen minis-
trum et iustrumentum suum, Hoc enim significat
manus, utpote quæ in homine est organum orga-
norum.
- Vm.4?. 49. Recensuit eos Moyses, unumquemque juxta
OFFICIUM ET ONERA SUA, — dicendo VĩdclĩCt'1, ct
singulis imperando : ili Gersonito portent corti-
nas tabernaculi, isti sagum cilicinum, illi velum
osili, el similiter Merarilis et Caalhitis, parlicula-
tun quibusque sua munia dispertiendo. Atque
bre videtur fuisse lota functio, lolumque officium
LeviLirim ordinarium usque ad Davidem, vide-
licet portare ct custodire vasa tabernaculi, uti in-
dicatur I *Paral*, win, 26. David vero, ut ibidem
dicitur, officiam canendi, sive psallendi, aliaque
o. ti eis attribuit, et inter eos distribuit. Dico ordiia-
r*uin : n uu extraor(iinaræ Levito in victimis ex-
coriandis, concidendis et cremandis juvabant

sacerdotes, quando ipsi ad ca non sufficebant, Bavii
ut palet II *Paral*, xxix, 34 (i). Lentu.

Ex his legis veteris ministris ortum habuerunt Mlobtri
ministri legis novæ, id est ad eorum exemplum
in Ecclesia sunt constituti; puta ex Levitis diaconi, wteri.
cx sacerdotibus filiis Aaron presbyteri, ex ponti- bua orti,
fice Episcopi, ex cantoribus templi cantores Ec-
desia;, ex Aaron et filiis ejus, qui componebant
lucernas, *Exod.* xxvii, 21, acolyti, quos ccrofe-
rarios vocant; ex Nathin.ris, de quibus dicendum
est *Josuc* cap. ix, vers, ultim., subdiaconi; ex Na-
zareéis, de quibus cap. vi, Religiosi. Ita docet In- Morali-
nocentius III, lib. I *De sacro Altaris mysterio*, a
cap. n usque ad vu. Jam si tantum fuit officium Ducono-
Levitarum veterum, qui tantum circa tabernacu- rud-
ium sacerdotibus subserviebant, ut Deus sigilla-
tili) hic singulis sua munia operose assignet, quan-
tum erit officium Diaconorum ct ministrorum
novi Testamenti, qui sacrificio corporis et san-
guinis Christi deserviunt! sane angelicum est, ct
ab angelis sæpe usurpatum.

Cum aliquando dic Paschæ in ecclesia S. Ma-
ri@ Majoris Gregorius I Pontifex celebraret, cl
«pax Domini sil semper vobiscum,» dixisset, an-
gelus Domini alta voce respondit : «Et cum spi-
ritu luo.» Propter quod Papæ ipsa die ibidem ce-
lebranti, et a pax Domini,» etc. dicenti, nihil res-
pondetur, inquit Joannes Diaconus, in Vita S. Gre-
gorii.

Proculus Episcopus ct Martyr e Syria Romam
venit tempore Justinii Imperatoris, tolamque
Romanam provinciam percurrens prædicabal,
miraculis ac vito sanctitate refulgens. Is cum dic
quadam rem sacram faceret presente Valentino
Episcopo Inicramnensi, angelus Domini acceptum
de altari calicem in aera videntibus omnibus sub-
levavit, ac deinde in altari reposuit sanguine con-
secrato, sanctus autem presbyter demandato an-
geli sanguinem consecratum libavit. Ita refert
Petrus Episcopus Aquilinus, lib. I *Catal. Sanet.*
cap. xv.

In Vita S. Oswald! Episcopi Vigornicnsis, qui
vixit anno Domini 1170, narratur quod angelus
ipsi sacrificanti ministrarli officiose, ct ad singula
responderit.

Fraler Joannes de Parma, Generalis Francisca-
norum, hora constituta venit ad sacrificandum,
nec comparcbat fraler ministraturus : mox adest
angelus, ct fit minister, vultu ac veste referens
Religiosum. Sacrificio finito venit fraler, rogat-
que : Placelne, paler mi, Sacrum facere? Tum
vir Dei cognovit angelum, non Religiosum, Sacro
ministrasse. Ha habent eorum Chronica, tomoli,
lib. I, cap. LVii.

S. Nilus Abbas, cpi-lola ad Anastasium Episco-

(I) Postrema hujus vertus verba ex hebr. sic Maurer
vertit, *rcnnuiti rjus*, Mosis, id est, in censum ab eo re-
lati fuerunt ii, ovos Jova Mosen censere jusscral. Alii
"VSN positum putant pro TOKD, *proui*.

Angeli
iniuu**
tract
Mis-æ.

pum, scribit de S. Joanne Chrysostomo cum, quoties fere celebrabat, angelos vidisse : «Cum cœpisset, ait, sanctum sacrificium, pluriinæ statini ex illis Virtutibus c coelo descendentes, stolis indulie splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pretore altari, magno cum silentio et reverentia, quoad venerandum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde huc illuc singular per totam domum difTusæ, presbyteris el diaconibus distributionem corporis el pretiosi sanguinis ministrantibus adhœseruul, satagentes, el sedulo adjuvantes. »

Audi magis mirandum. Christus Dominus dedit sacram communionem S. Dionysio Areopagitre. Nam cum ipse carcere cum Rustico el Eleutherio clauderetur, nec posset celebrare, apparuit ei Christus cum angelorum multitudine, et accipiens panem sanctum dedit illi dicens: «Accipe hoc, mi care, quod mox tibi complebo una cum Patre meo; quoniam mecum est maximi merces tua, et lus, qui audierint te, salus in regno meo. Nunc

age fortiter, et memoria tua erit in laude. » Ita Ililduinus in Vita S. Dionysii.

S. Bonaventura ex humilitate abstinens sacra communionem, quasi indignus, particulam consécrale hostire de manti celebrantis per angelum accepit, qui eam illius ori immisit, significans ut omnem sæpe celebrandi scrupulum amoveret, et cum Creatore suo, a quo amabatur, familiariter conversaretur. Ita habet ejus Vita.

Idem contigit cuidam banche matrons, cui nomen Bertranda, ut habetur in Vita S. Elzearii, cap. xmi.

In \ ila SS. l'auslini et Jovitre Martyrum legimus, quod, cum ipsi Secundum militem Mediolani baptizassenl, el sacram communionem ei dare vel- lent, nec haberent panem ex quo cam conticerent, a columba delatum acceperint, eiquesumendum porrexerint. Columba, quæ est symbolum Spiritus Saucii, significabat in Eucharistia Spiritum Sanctum quoque adesse. Nam ubi est Filius, ibi est et Pater, et Spiritus Sanctus.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus immundos castris ejici. Secundo, vers. 12, fert legem zelotypia, qua mariti uxores de adulterio suspectas per aquas maledictas explorent.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Præcipe filiis Israel, ut ejiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fluit, pollutusque est super mortuo. 3. Tam masculum (piam feminam ejicite de castris, ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum. 4. Feceruntque ita filii Israel, et ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi. 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 6. Loquere ad filios Israel : Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, et per negligenciam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, 7. confitebuntur peccatum suum, el reddent ipsum caput, quintanique partem desuper, ei in quem peccaverint. 8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. 9. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem perlinent ; 10. et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis, el traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. 11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 12. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens, 13. dormierit cum allero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro : 14. si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, 15. adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ : non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelolypiae est, el oblatio investigans adulterium. 16. Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Domino : 17. assumetque aquam sanciam in vase fictili, el pauxillum terra» de pavimento tabernaculi mittet in eam. 18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, el ponet super manus illius sacrificium recor-

dationis, et oblationem zelotypiæ : ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum exeratione maledicta conguessit, 19. adjurabitque eam, cldicet : Si non dormivit vir alienus tecum, et si nen polluta es deserto mariti toro, non te nocebunt aquæ istæ amarissima;, in quas maledicta conguessi. 20. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero viro, 21. bis maledictionibus subjacebis : Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo; putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus disrumpalur. 22. Ingrediantur aquæ maledici® in ventrem tuum, ct utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier : Amen, amen. 23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta conguessit, 24. et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, 25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, cl elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare; ita duntaxat ut prius 26. pugillum sacrificii follai de eo quod offertur, et incendat super altare ; et sic potum det mulieri aquas amarissimas. 27. Quas cum biberit, si polluta est, ct contempto viro adulterii rea, pcrlransibunt eam aquæ maledictionis, ct inflato ventre computrescet femur : erifque mulier in maledictionem , ct in exemplum omni populo. 28. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, et faciei liberos. 29. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit, 30. marilusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt ; 31. maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam.

¶ trt. Î. 2. PRÆCIPB filiis Israel* vt ejiciant de castius
oiisEM LEi-nosoM,— in Hebræo additur causa, guía
luoiur scilicet Deus, qui mundissimus sum, *habita
in medio vestrum*. Volo ergo castra mea esse munda,
ab cinque leprosos aliosque immundos ejici. Eji-
ciuntur ergo hic extra castra *primo*, leprosi; *se-
cundo*, ii qui seminis profluvio laborabant; *tertio*,
polluti super mortuo, id est, qui contactu mortici-
ni, sive cadaveris humani, legalem pollutionem,
id est immunditiem, contraxerant, quorum primi
duo exsulabant castris, donec sanarentur : sanati
enim provia lustratione proscripta *Levit. xiv* et
iv (exceptis tamen sacrificiis, ibidem proscrip-
tis : hæc enim in deserto non fiebant), in castra
recipiebantur; terlii vero certis diebus se lustra-
bant, et post septimum diem sine alia cæremonia
ud castra redibant, ut patet *Numcr. xix*, 11 et 12.

Nota : Per castra hic cœlus populi totius, non
autem Levilarum tantum inclligitur, ut patet.
Quare perperam Lyranus ex Rabbi Salomone :
Leprosi, inquit, extra castra populi, scm̃iniQui
extra castra Levilarum, polluti super mortuo ex-
tra castra deitatis, id est extra tabernaculum,
quod erat quasi domus Dei, ejiciebantur : omnes
enim hi non lautum tabernaculo, sed etiam totis
castris populi arcebantur.

J dkh- Nota : Præcepta moralia ct judicialia servaban-
|Ur ¶3 ju deserto, æque ac in terra Cha-

v., nnan;ort-mom uia vero pleraque non servában-
te- tur m descrío, uti palet de circumcisione, *Josué*

i 'Î v> de sacrificiis, *Ames v*, 23, el *Actor*, vu, 42,
aede festis, saltem quoad sacrificia festo quo-

I libet prescripia : nam quoad cessationem ab
opere, festa quæ cam exigebant, servabantur in
deserto, nui movenda essent castra, uti palet de

sabbato : nam illud violans, colligensque ligna
in sabbato lapidatus est, *Num. cap. xv*, vers. 35.
Pari modo in deserto non servabatur persolnlio
jurium sacerdotalium, puta primitiarum ct deci-
marum; ncc redemptio primogenitorum, post pri-
mam illam in Sina faciam, *Numcr. m*, 4G. Idque
merito. Nam in deserto sacerdotes suo munere
sacerdotali, quod erat sacrificare, non perfunge-
bantur; ac proinde hæc jura, quasi stipendia
sua, non merebantur. Rursum iis non indige-
bant, cum omnes viverent ex manna : ita Abu-
leusis. Excipe hic nonnulla cœremonialia : nam
immundi in deserto post lustrationes proscriptas
expiabantur, uti paulo ante dixi. Rursum, panes
propositionis ibidem in mensa Domino proponi
debebant, uti palet cap. iv, vers. 7. Ignis sacer
insuper jugiter fovendus eral, uti patet *Levit*, cap.
vi, vers. 13.

G. ViR, SIVE MULIER, CUM FECERINT EX OMNIBUS Veri. d.
PECCATIS, QUÆ SOLENT HOMINIBUS ACCIDERE, — Sci-
licet cum fecerint aliquam injuriam proximo, in
quale peccatum labi solent homines.

7. Confitebuntur peccatum suum (nola hic usum, ven. 7.
imo proceplum confessionis particularis in lege
veteri), et reddent ipsum caput .— Hebraico, *red-
dent ipsum delictum in capite suo*, id est, reddent
ipsum caput, ipsam rem quam acceperunt. In Cnnfeulo
hoc enim casu injuriis et injustitiæ ex lege hac, parties-
el ex lege natum proscribitur restitutio. Vide *Le- hH** in
vit. vi, 3, ubi idem hic casus explicatus est. ^urI™®

8. Sin autem non fuerit qui recipiat (Hebraice, Veri. s.
si *non est redemptor*, id est propinquus sive con-
sanguineus qui recipiat : ad propinquum enim
defuncti pertinebat redemptio, et etiam recep-
tio rei), dabunt Domino, et erit sacerdotis .—

Sacerdos enim est vicarius, et quasi hæres Dei.

Excepto ariete (præter arietem) qui offertur pro expiatione, — quasi in satisfactionem pro peccato. Unde Hebræi dicunt: Cum aries ducitur ad mortem, cogitare debet peccator et reputare, ac si ipse ob peccata sua duceretur ad mortem et confiteri: a Domine! ego reus sum mortis, ego commerui lapidali, comburi, aut strangulari propter hoc peccatum. Verum quia non vis mortem peccatoris, accipe pro me hunc arietem, quem tibi immolo. »

Vers. 8. g. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israel, aut sacerdotem pertinent. — « Ad sacerdotem, » id est ad sacerdotes: nam primitiæ iter omnes sacerdotes dividebantur; secus erat de sacrificiis: hæc enim sacrificanti cedebant, uti dictum est *Levit.* vi, SG, et cap. vu, vers. 8.

ve", 10. 10. Quidquid in sanctuarium offertur a singulis, ET TRADITUR MANIBUS SACERDOTIS, IPSIUS ERIT. — Hebraice, *uniuscujusque sancta*, id est oblata, et quidquid homo sacerdoti dederit, ipsius erit. Nam si quis aliquid in gazophylacium injecisset, aut dedisset sacerdoti in manus ad usus templi vel tabernaculi, id templo vel tabernaculo cederet; sin autem sacerdoti dabat in ejus usus, illi cedebat (i).

Tropoio- Tropologice Rabanus: Primitiæ, ait, boote volun-
gicc' luntatis, verborum et operum, et quidquid in sanctuario, id est, in Ecclesia, Domino offerunt veri Israelita, id est, Ecclesiæ filii, sacerdotis est, id est, Christi Domini est; quia ad ejus gratiam pertinet, ejusque meritis, impetrationi et donationi tribuendum est.

Ven. 12. 12. Vir cujus uxor erraverit. — Hebraice, *declinaverit*, scilicet ad alium virum per adulterium.

Vsri. n. 13. Quia non est inventa in stupro, — in adulterio (2).

Vers. U. 14. Si SPIRITUS ZELOTYPICUS (id est CSt, Si Zelotypia) concitaverit virum. — Sic spiritus prudentia, lenitatis, misericordia) vocatur ipsa prudentia, lenitas, misericordia.

Minen- Kola; Uxor quæ laborabat vel culpa, vel sus-
l inin' picione adulterii, jubetur hic a Deo se purgare et
adulterii probare per aquas zelotypiæ. Miraculo ergo quasi
h lege stüt0 et continuo olim apud Judæos explorabatur
c ' scelus adulterii; idque ad hoc, ne scilicet si factum, quod suspicabantur, probare non possent zelotypi conjuges, uxores occiderent. Eadem do

(1) Vers. Oct 10. *Primitive*, scii, pectus et Armus quæ elevando et agitando offerebantur (Conf. *Exod.* xxix, 27 et 28), ad sacerdotem pertinent. Sed præter hanc partem, quæ necessario sacerdotibus cedebat, Israelita dono voluntario possunt aliam victimam partem aut munus quodvis iis tribuere; nam, ut fert textus hebræus, *suum esicujusque sacrificium, et quod dabit sacerdoti. hujus erit.*

(2) Vers 12 et 13. Hebræi habent, *vir cujus uxor erraverit, et prevaricata fuerit contra eum prævaricationem, dormieritque vir cum ea coitu seminis, idque latet maritum ejus, et abscondita est, et est polluta, neque (estis est adversus eam, quia non est deprehensa.*

causa iisdem, nipote duntaxat cervicis hominibus, permissus est libellus repudii. Simili modo apud Christianos olim mulieres suspecta de adulterio se purgai) non tangendo ferrum candens, si ab eo non adurerentur, uti coningit S. Cunegundi: quæ proba cum a Deo non esset instituta, ideoque contra Dei tentatio, jure a Canonibus est damnata.

Disco hic, inter tribulationes carnis quos solummodo Moral-
tiunt conjugati, non minimam esse voluptuositatem. Apud Persas, non tantum qui appellaret et attigeret regis pellicem, sed et qui in itinere procul a palatio plus præterveclus fuisset, inulcitur capite, inquit Plutarchus in *Artaxerxe*.

Excandescit Catulus in Gellium rivalem, ut puelle sue furem. Idem rursus fert Gellium sibi ob pulchritudinem prepositum, ubi ait:

Gellius est pulcher, quidni? quæ Lesbica aulii,
Quæ te cum non tulerit, Citali*, tua.

Circe venefica ægre ferens Scyllam nympham a Glaucio amari, fontem in quo se lavabat infecit veneno, cujus virtute Scylla in monstrum marinum mutata est, uti apposite fingunt Poeta.

C. Sulpitius uxorem suam repudiavit quod aperto capite ædes egressa esset: « Lex, inquit, tibi meos unius oculos præfinit, quibus formam tuam approbes: his esto speciosa, non aliorum oculis placens. »

Antisthenes adolescenti consulenti, cujusmodi uxorem duceret: « Si formosam duxeris, ait, habebis communem; sin deformem, habebis penam. » Græce est allusio inter « τὴν καὶ τὴν. Sua-debat ergo media stalaquo forma ducendam, quæ nec fastidium moveret viro, nec adulterorum oculos in se provocaret.

Democritus, cum esset procerus, rogatus cur tun parvam duxisset uxorem: a Ego, ait, in malo eligeudo, quod minimum erat elegi. * Idem respondit B. Thomas Morus.

Pittacus uxorem ducere noluit: a Quia si pulchram, ait, duxero, habebō zelotypiam, si non meam, certe aliorum ambientium: si turpem, habebō fastidium. »

Socrates dicebat, « se tria mala assecutum: Grammaticam, paupertatem et perniciosam uxorem; quorum duo jam effugisset, tertium effugere non posset. »

Plato, rogatus « quando ducenda esset uxor? juveni, ait, nondum; seni nunquam. » Græce jucundius: et ut, SinóircTt, subindicans prorsus abstinendum a matrimonio.

Protagoras, rogatus cur filiam dedisset uxorem suo inimico: « Quia, inquit, nihil ei dare poteram deterius. »

Philoxenus, rogatus cur Sophocles bonas introduceret feminas, ipso vero malas: « Quia, ait, quales oporteat esse feminas, Sophocles dicit; ego autem quales sint. » Quare Alfonsos Aragonum rex dicere solebat, « matrimonium sine querelis fore et tranquillum, si maritus surdus fiat,

uxor cæca: » innuens feminas obnoxias esse zelotypiae, atque inde oriri rixas et querelas: rursum maritis permolestam esse uxorum garrulitatem, qua cnriturus sit, si fiat surdus: nec illa vexabitur adulterii suspicione, si careat oculis, vel fugiat oculos aliorum.

Vm 15. 15. Offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinae nORDEACEJB. — Satum, hebraico *cpha*, Septuaginta *ephi*, mensura erat aridorum continens tres modios: erat enim decima pars cori: corns autem continebat 30 modios. Unde Chaldæus pro sato uno vertit tria sata, id est tres modios, sive tria vasa minora.

Non fundet super eam (oblationem zelotypia») oleum (quia oleum symbolum est misericordi», non crudelis zelotypi»), NFC imponet tuus,—quia thus est symbolum devotionis et bona» famre, non autem infami» hoc sacrificio adulter® irrogandas. Adde omnia hic vilitatem spectare: unde et terra in aquam bibendam immittitur, ut significetur vilitas in (piam se abjecit adultera. IU) Theodorus, *Quæst. X*, et Cyrillus, lib. XIV *De Adoratione*, pag. 281 (1).

17. Assumitque aquam sanctam,— id est aquam deputatam ad usus sanctos in tabernaculo (2): eadem tamen vers. 18 et 19 vocatur aqua amarissima, lum quia maledictionibus sacerdotis erat quasi onusta et grvida, tum quia epota ab adultera amaritudine magna eam afficiebat.

Et pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam,— ut significetur adulteram esse vilem instar pulveris, qui pedibus calcatur. Unde *Eccli.* ix dicitur: a Mulier fornicaria quasi lutum conculcabitur. » Sumitur autem terra hæc ex atrio tabernaculi, quia, (piando sacerdos pro* barn hanc faciebat, erat in atrio tabernaculi. Ita Abulensis.

Vrt * 18. Discooperiet caput ejus.— Jubetur hic mulier rea, vel suspecta de adulterio, nudo capite sisti Domino, ul significetur omnia Deo esse nuda et aperta; nec adulterium, nec quidquam eorum quæ secreto cl in occulto fiunt, Deum latere. Ha Theodorus, *Quæst. X*, cl Procopius. Idque ad hoc, ul videlicet mulier hoc ritu videns se sisti coram Domino, serio contremiscat, pœnilcat et culpam (si rea est) fateatur; ne negando crimen, perjurio exccratorio, quod mox subitura csl (uti jubetur vers. 22), duplicet, Deique vindiciam cl exccrationem slatini incurrat.

Er ponit super manus illius (mulieris de adulterio suspecta») sacrificium recordationis. — Dicitur « recordationis, d quia pars sacrificii farrei, sive mincha offerebatur Deo in monumentum et recordationem, quod tota farina vel mincha per hanc sui partem Deo esset oblata. Vide dicta *Levit. n*, 2. Secundo, et potius dicitur a rccordatio-

(U Pro oblatio (nccitigani adulterium, hebr. est, ob'atio m r» orid in mtmoriarn rnocam culpam, scii. Deo ultori. (!) Eam sumet c labro aeneo.

nis, » quia, ul vers. 15 in llebræo additur, c-t sacrificium commemorans peccatum, quod Noster vertit, *investigans adulterium*,

Ipse (sacerdos) aUTF.ii tenebit aquas amarissi- q™m MAS, IN QUIBUS CUM EXECRATIONE MALEDICTA CONGES- ,nl ch ' sit.— Quaeres, quænam fuerint h® maledictiones a sacerdote super aquas prolata» cl congos!»? Vc- *i«?» risimile esi ex vers. 21, has, vel his similes, fuisse: P*01?1*, fueriat? Aqua maledicta sis in nomine Domini; et si mulier ista peccavit adulterio, ingrediariis uterum ejus, cumque disrumpas, atque putrescere facias femur ejus, ut sit in exemplum loti populo.

19. Adjurabitque ram: Si non polluta es, non Ven.it. te nocebunt AQUF. istæ. — *Noceo*, antiqua syntaxi regebat accusativum: hinc dicitur *Psal. xxn*, 2: a Judica, Domine, nocentes me:» cl *Lue. iv*, 35: a Exiit ab eo, neque illum nocuit. » Sic et a. l Plautus: u Jura te non nociturum hominem. »

20 et 21. Sin autem polluta es, etc., det te Do- Ven. 20 minus ix maledictionem. — Est liee secunda maledictio; prior enim crai aquæ, huc est ipsius mulieris. Hebraice est, *det (e Dominus in execrationein, et in juramentum in medio populi tui*. « In juramentum, » id est, in imprecationem, q. d. Sis tam misera et infelix, ut publica et communis hominum imprecatio sit hæc: Contingat tibi quod illi adultera contigit.

22. Er RESPONDEBIT MULIER, AMEN. — Nola: Ilie Vers. 5!, erat ordo hujus prob®, ut patet ex llebræo: Ol^ (1 *Primo*, sacerdos maledictiones proferebat super pr6i,r aquas. *Secundo*, proferebat maledictiones super adulterii mulierem, ipsa respondente, Arnen. *Tertio*, has secundas maledictiones scribebat in libro: mox loiypir. scripturam abluebat aquis maledictionis **mulieri**!)*. propinandis. *Quarto*, ac-iciebat ab ea mincha, 5/ puta similam, et ex ea de more pugillum Domino adolebat et cremabat; reliquum vero sibi servabat. Quinta, polum aquæ maledici» dabat mulieri, quæ si criminis esset rea, intumescebat venter ejus, et femur putrescebat. Addunt Judæi: et moriebatur; quod etiam salis significat noskr Interpres, et Septuaginta vers. 21, factum esso disruptione uteri: idque fiebat statini, ut videtur. Nam quod Josephus, lib. III, cap. x, obscure Adulte- innuit, hanc pœnaiu dilatam fuisse ad decem ,lk* menses, non salis cum S. Scriptura hic, neque a'piis cum more divin® providenti® et vindici® con- rumpe- gruit. liee enim solet sua miracula et judicia ci- balar. tissime operari, maxime per signa a se instituía; præscrilm cum hac vindicia detegendum esset liic facinus uxoris, ut marito zelotypo satisfieri l, qui alioqui eam perrexisset vexare, imo occidis- set; ad quod tamen præcavendum hæc proba a Deo fuit instituta.

Nola: Hic tumor uteri, cl putrefactio femoris, non ab aliqua vi aquis insita, sed tantum a Deo ad caeremoniam hanc adhibitam producebantur.

Porro hac lege et pœna testabatur Deus, *primo*, Causi hujus se fidei conjugalis præsidem esse ac vindicem, probi. atque innocenti® testem et custodem, ne videlicet Prinx.

zelotypia dissidiytn gigneret, lites, rixas clcæ d's; Secundi, *secundo*, se occulta scelera videre, notare et prodere; *tertio*, adulterium gravo es«e sculus, publica et horribili pœna dignum, ul uxores continerentur in officio, et ab impudicitia coercerentur metu tam gravis pœnæ. Solent enim hæc adulteria committi in occulto, ut iuridice probari vix possent : unde Deus hic eorum sibi iudicium arrogat. Ha Valablus. Addunt Judæi eandem plagam inflictam fuisse ipsi adultero, etiamsi is occultus esset : fides sit pêneseos.

Ven. 14 24 et 25. QÜAS CUM EXHAUSERIT, TOLLET SACERDOS
M '5' DE MANU EJUS SACRIFICIUM. — a Exhauserit, w id est hauserit, vel hauriet. Nam fere simul et eodem tempore, mulier bibebat arpias, et sacerdos adolebat mincha, ita ut moraliter hæc duo censerentur fieri quasi eodem tempore. Ordo enim erat is quem dixi vers. 22, quem noster quoque Interpretes clare exprimit vers. 26, scilicet quod prius sacerdos adoleverit mincha, deinde aquas mulieri potandas dederit.

Vers. 17. 27. Pertransidunt eam. — Hebraice, *ingredientur in eam*.

Vers. is. 28. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia (id est impunita, non lædelur ab aquis hisce maledictionis : sic insons sumitur pro irpunito, Eæod. XX, 7), et faciet liberos. — Chaldæus vertit. *et concipiet conceptionem*; Septuaginta, *et seminabit semen*, id est filium ex semine concepto producet. Videtur hic Deus promittere uxori innocenti fecunditatem et liberos, ob suspicionem adulterii, et ignominiam probe hujus, quam insons immerito passae l.

Addunt et fibulantur Rabbini eam per miraculum sine semine concepisse instar B. Virginis, uti referunt et refutant Abulensis, Lyranus et Dionysius Carthusianus.

Minie, Vide hic quantum crimen sit, quamque Deo et
rno- hominibus exosum adulterium. Audi S. Job,
adulter* cap. XXXI, 9 : a Si deceptum est cor meum super
di* muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum sil uxor mea. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina. » Et Ech. cap. xxv, 25 : a Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens dicit : Quis me videt? tenebre circumdant me, et parietes cooperiunt me. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus

illius, quoniam oculi Domini multo pius lucidiores sunt super solem, circumspicimus omnes vias hominum, et profundum abyssi. Sic et mulier omnis relinquens virum suum, et statuens hereditatem ex alieno matrimonio. *Primo* enim in lege Altissimi incredibilis (incredula, inobediens) fuit. *Secundo*, in virum suum deliquit. Terito, in adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit sibi. Non tradent filii ejus radices, et rami ejus non dabit fructum. Derelinquet in maledictum memoriam ejus, et dedecus illius non delebitur. »

Gerulas Spartanus, rogatus qua pœna Spartani plecterent adulterum : « Nullus ait, Sparti adulter » st. n Cumque instaret alter quid, si existât? Dabit, inquit, bovem tantum, ut porrecto ultra Taygetum collo, bibat ex Eurota. Risit alter dicens : Fieri non potest, ut tantus bos inveniatur. « Et quo pacto, inquit Geradas, Sparte existât adulter, in qua delicim, divitiis, et corporis ascitilius cultus probro habetur » nlnr? »

Thales adultero sciscitanti an abjuraturus esset perjurium : « Non est, ait. perjurium adulterio pejus, » 7. d. Quid rogas de pejerando, cum facinus perjurio par non dubitans committere?

Adde adulterium sæpe esse causam cœdium et parricidiorum. Ha David ob adulterium cum Bersabee, commisit homicidium Urice. Clytemnestra cum Ægistho adultero in perniciem mariti Agamemnonis conjuravi; quo interempto Orestis furor in matrem concitatus est. Ha Euripides in *Oreste*.

Euridice Macedonum regina, Amyote uxor, atque Philippi mater, ut adultero regnum traderet, Alexandrum et Perdiccam filios veneno sustulit; idemque viro fecisset, nisi filia scelus detexisset. Quin et besliæ adulterium detentantur et vindicant. Audi Guilielmum Parisiensem, primæ partis *De Universo* part. III, cap. vin : a Tempore, a il, moo, ciconia tanquam de adulterio convicta per olfactum masculi sui, nescio qualiter accusante masculo, vel detegente ejus crimen, a lota illa multitudo deplumata atque dilacerata est, tanquam concilio aut iudicio omnium esset adulterii judicata. »

Cuculus probrum est avium et hominum, quia nidos et ova aliarum avium invadit, eis incubat, eaque excludit, teste Plinio, lib. X, cap. ix. Vide dicta *Genes. xxxviii, 24*.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur votum, consecratio et ritus Nazaraorum. Secundo, vers. 23. datur furina benedictionis, qua sacerdotes benedicant populo.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere ad filios Israel, el dices ad eos : Vir, sive mulier, cum fecerint votum ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare; 3. a vino, et omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, el ex qualibel alia potione, el quidquid de uva exprimitur, non bibent ; uvas recentes siccasque non comedent; 4. eundis diebus quibus ex voto Domino consecrantur, quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent. 5. Omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis ejus. 6. Omni tempore consecrationis suæ; «uper mortuum non ingredietur ; 7. nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei super caput ejus est. 8. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. 9. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus : quod radet illico in eadem die purgationis suæ, et rursum septima ; 10. in octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columba', sacerdoti in introitu foederis testimonii, 11. facietque sacerdos unum pro peccato, el alterum in holocaustum, el deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo : sanclificabilque caput ejus in die illo ; 12. el consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato : ita tamen Ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus. 13. Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi foederis; 14. et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et ovem anniculam immaculatam pro peccato, et arietem immaculatum, hostiam pacificam, 15. canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, el lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum : 16. quæ offeret sacerdos coram Domino, el faciei tam pro peccato, quam in holocaustum. 17. Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, et libamenta quæ ex more debentur. 18. Tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi foederis cæsarie consecrationis suæ ; lolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. 19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manus Nazaræi, postquam rasum fuerit caput ejus. 20. Susceptaque rursum ab eo elevabit in conspectu Domini : el sanclificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, el femur. Post hæc potest bibere Nazaræus vinum. 21. Ista est lex Nazaræi, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus, juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ. 22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 23. Loquere Aaron el filiis ejus : Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis : 24. Benedicat tibi Dominus, el custodiat te. 25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. 26. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. 27. Invocabuntque nomen meum super filios Israel; et ego benedicam eis.

iw.1 2. Via, sive MiLiER, cum FECERiXT votum ut *mirificavcrint se al vovendum*, id est cum voverint votum Nazaræi, ut separent se a communi homi-

num consuetudine et vivendi ratione (quod quid novum et mirum est), et consecrent se Domino. Sanctificatio ergo hic significat separationem a communi hominum vita, et abstinentionem a vino et sicera, id est polu omni qui inebriare potest, idque ad honorem et cultum Dei, a qua separatione Nazaræus, id est separatus, dicitur. De quo plura vers. 7.

Naurii Nazaræi apud Judæos erant viri religiosi, qui, liberius vacarent legi et meditationi rerum divinarum, aliorum commercio se abdicabant, vel semper, vel ad tempus, et Domino se lotos dedebant; vel qui, cum profusius vino et reliquis deliciis usi fuissent, postea abstinentiæ et severioris vilæ generi se mancipabant, ut corpus affligerent. Hi erant Nazaræi pœnilentes; priores erant quasi contemplantes. Ita Valabius. Porro Nazarei erant duplices: quidam enim habebant votum perpetuum, ut Samuel, *1 liej.* xxviii, et Samson, *Judie.* ut, p. 10. S. Paulus, *1 cor.* xxi, 23.

Vers. 3. 3. Quidquid de uva exprimitur. — Hebraice, *residuum uvarum*, id est, quod ab uvis jam pressis postea vel aqua madefactis, vel codis, reliqui humoris exprimitur. Nil enim Ule comedere aut bibere polcran Nazaræi.

Vers. 4. 4. Ad uva passa usque ad acinum non comedent, — id est ne acinum quidem uvæ, seu nihil omnino quod uvæ est, comedent. Hoc enim significat hæc phrasis Hebreorum (1). Similis est cap. vii, vers. 4, in Hebreo, et *Genes.* cap. xiv, vers. 23, ubi dicitur: a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, id est, ne filum quidem aut corrigiam accipiam ex omnibus quæ tua sunt. Hinc Nauræi Palel Nazareos non potuisse comedere uvas passas et siccus.

Vers. 5. 5. Novacula non transibit per caput ejus, — scilicet ad radendum vel ad tondendum crines Nazaræi.

USQÜB AD COMPLETUM DIEI, QUO DOMINO CONSECRATUR. — Hebraice, usque dum impleantur dies, quibus separavit se Domino.

Sanctus erit crescente cibarie capitis ejus, — 7. d. Nazaræus erit et cognoscetur, si secundum hoc meum præceptum sinat promissam excrescere comam.

Nauræi Jussit Deus Nazareum alere crines, partim ut hoc signo ostenderetur cum a cultu, æque ac a deliciis corporis separatum esse, partim ut eos in termino voti sui Domino daret.

G. Super mortuum non ingredietur; — non ibit ad funus mortui, ne quidem patris aut matris, Qua in re Nazaræi perfectiores crani communibus sacerdotibus; hi enim poterant interesse funeri patris, matris, fratris et sororis, atque æquantur

(1) Quæ proprio vertenda est, a *granulo*, seu *acino*, ad *corticem* *exteriorem*.

summo Pontifici, qui nec patris nec matris funus adire polerat, *Levit.* xxi, 11.

Nola: Apud Hebreos contaminabatur aliquis super mortuo tripliciter: primo, si Ungerei cadaver aut ossa, etiam reperta in agro; secundo, si iret ad exequias plangentium mortuum, aut si esset in domo in qua jacet mortuus, vel agens animam, ait Abulensis. *Tertio*, si aliqua ejus vasa contingeret, ut patet Numer. xix, 10 et seq.

7. Qua consecratio Dei super caput ejus est, — 7. d. Quia coma intonsa super caput ejus est, quæ ostendat illum Domino esse separatum, coronatum et consecratum; et in Inc cæsarie sive corna videtur precipua, et a qua maxime dignoscebantur et denominabantur, fuisse Nazareorum cæremonia. Unde sequitur:

9. Sin autem mortuus fuerit quispiam coram eo, POLLUETUR CAPUT CONSECRATIONIS EJUS, — id est, polluetur ejus consecratio, quæ maxime apparet in cæsarie capitis; ideoque ne impij hi Nazareorum quasi sacri postea profanarentur, finito voto, Domino cui consecrati erant, comburebantur, ut patet vers. 18 (2).

Nola, "lîb nexer significat primo, separationem; secundo, consecrationem; *tertio*, coronam; guarîo, cæsariam sive comam instar coronæ, quæ Deo consecratur. Hinc a *nezer* deductum TÎJ *nazir*, id est Nazareus, significat primo, separatum Deo; secundo, consecratum; *tertio*, coronatum; *quarto*, cæsarem sive comatum.

Alegorice, Rupertus hæc omnia accommodat Christo, de quo âfaHA. n, vers. ult., per Prophetas predictum dicitur: « Quoniam Nazaræus vocabitur; » quod exponens S. Hieronymus: Nazareus, ait, sanctus interpretatur. Sanctum autem Dominum futurum omnis Scriptura commemorat, ejusque sanctitatem Nazaræi hi omnes, et nominatim Joseph patriarcha, Genes. xlix, 26, et Samson, *Judie.* Xia, 5, præsignarunt: cujus symbolo in Nazareth educatus est Christus, Dei providentia per hoc significante, quod ipse vita et moribus esset Nazaræus; idque fuse probat Leo Caslrius in cap. xi *Isai.* vers. 1, tum ex aliis, tum ex eo quod Evangelistic *Sazaremis* semper scribant per litteram *zeta*, quæ respondet hebreo *zain*, qua littera scribuntur hi nostri Nazaræi. Si enim *2fazarenus* a *netser*, *Isaf.* xi, 1, id est flos vel surculus, deduceretur, ut multi volunt, tunc non scriberent *Sazarenus* per *z*, sed per litteram *s*. A'cuerenim ibi per *tsade* scribitur, quæ littera semper a scriptoribus sacris vertitur per *\$*, nunquam per *z*; sed de hac re exactius agendum est *Matth.* n.

Tropologice Rabanus et Cyrillus, lib. XVI *De Tropologia Adoratione*, in Nazareis putant abstinentium continentiumque vitam signari. Qui ergo vult Deo se

(i) Hebr. est, *radet caput suum in die purificationis* *1, DCütes sum*, nimirum *septem post diebus*, ita ut semel tantum, non bis, ut infra vult Cornelius noster, rado fiat. Gf. *Alvi*, xn, ii, 1J.

magno voto, id est perfecte iustitiæ vita consecrare, hic a vino et sicera, quod est omni re quæ perturbare potest, animum abducatur. Ite autem sunt sensus mundanus, terrenæ cupiditates, sollicitudines carnis, vanæ distractiones. Alacritas comam capitis, id est mentem non habeat nudam, sed divinis cogitationibus et scientia completam. Ad patrem et matrem non ingrediatur, id est abdicet carnalem amorem, et sanguinis conjunctioni præferat Deum.

Muta. Quare Nazarei Religiosorum nostrorum vitam præsignarunt, uti docet S. Gregorius Nazianzenus, orat. in laudem S. Basilii, S. Gregorius, lib. XXXII *Moral.* cap. xvii, Innocentius citatus cap. iv, 40, I. Thomas, II II, *Quæst.* CLXXXVI, art. G. Religiosi ergo sunt veri Nazareii, id est separati a communi hominum vita, itemque coronati in capite quasi Reges et Cæsares, (am relictam quæ in terrene, de quibus dicitur, *Thren.* iv: «Candidiores Nazareii eius nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.» In nive et lacte significatur Religiosorum castitas; in ebore antiquo iugis et fortis obedientia; in sapphiro, qui relictus est coloris, paupertas quæ spem in solum Deum defigit. Hinc vers. 21, Nazareus vocatur status perfectionis et sanctificationis, scilicet legis veteris: sicut Religio in lege nova status est perfectionis, non acquisitus (hic enim est Episcopatus), sed acquirendus per tria vota. Nam, ut ait Eusebius Emisenus: a Religiosus debet esse neglector quietis, fugax voluptatis, appetitor laboris, patiens abjectionis, impatiens honoris, pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia.» Unde plane aberrant quidam ad Religionem conversi, «qui, ut ait B. Prosper *De Vita contemplativa*, ex pristinis moribus nihil abiciunt, quia scilicet non mutantur mente, sed veste; non actu, sed habitu; non opere, sed sermone. In Religione enim sæculariter vivunt, opinionem virtutis pro virtute querunt, predicant magna nec faciunt, accusant vicia nec deponunt, publice sibi displicere simulant quod occulte committunt.»

Secundo. Sicut Nazarei, ita et Religiosi vino, omnique eo quod mentem turbare vel inquinare potest, abstinere debent. Audiant ipsi S. Hieronymus Paulinum monachum instituentem: a Sit vilis et vespertinus cibus, olera et legumina; interdumque pisciculos pro summis ducas deliciis: qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non querit magnopere de quam pretiosis cibis stercus conficiat.» Et infra: «Nihil in te mediocre esso contentus sum, totum summum, totum perfectum desidero.»

Tertio, Nazareii etiam acinis abstinere debebant, ne videlicet ab acinis ad uvas, ab uvis ad vinum transirent: ita Religiosi omnem, etiam minimam et remotam occasionem gulæ et peccati prescindere debent. Nam, ut recte ait Glossa in illud *Job* xix!, *Pepigi fadus cum oculis meis*: «Visum sequitur cogitatio, cogitationem delectatio, delec-

tionem consensus, consensum opus, opus consuetudo, consuetudinem necessitas, necessitatem desperatio, desperationem damnatio.»

Audiant Religiosi, audiant Ecclesiastici, quid efficiat minimorum canonum et ordinationum neglectus, S. Antoninum docentem, II part. *Histor.*, tit. XV, §2, postquam de Religionibus nullis egit: «Præfate, ait, Religiones, quæ cum magno fervore et vite sanctimonia in illo habuerunt, minima negligentes traditionum paternarum, in processu temporis paulatim defluerunt et exinanite sunt, usque ad fundamentum in eis, vola scilicet substantialia; sed miseratione divina a septuaginta annis pullulantes, refluenter in paucis se reformatibus ad vitam regularem.»

Audiant S. Anselmum, epist. G *ad Monachos*: «Certissimum, ait, est, quod in nullis Ecclesiis experimento didicimus, quia in monasterio, ubi minima districte custodiuntur, ubi rigor monachorum inviolabilis permanet, ibi pax inter fratres, et in capitulo proclamationes conquiescunt. Ubi vero minimi excessus negliguntur, ibi totus Ordo paulatim dissipatur et destruitur. Si ergo de virtute in virtutem vultis ascendere, semper timete in singulis minimis Deum offendere.»

Merito ergo Religiosos et Religiosas monet S. Gregorius Nazianzenus, orat. *De fuco*, dicens: a Illud velim ne ignores rugam unam tibi turpiorem esse quam maxima vulnera iis qui in mundo vivunt; neque enim tam notabilem ac conspicuam in sordidis, quam in puris unius coloris vestibus, labe aliqua foeditatem habet.»

Quarto, Nazareus non poterat lugere mortuum, etiam patrem vel matrem: ita Religiosi omnes carnales affectus erga parentes truncare debent, et audire illud Christi, *Matth.* vin, 22: «Sequere me;» et: «Dimitte mortuos sepelire mortuos suos;» et illud *Psalms*, xuv: «Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum.»

Quinto, Nazareus polluebatur etiam ex sola presentia cadaveris: ita Religiosus ab omni peccato remotissimus esse debet, de quo plura vers. 0.

Sexto, Nazarei sanctificatio maximo sita erat in Scito, cæsarie nutrienda. Hæc autem mystice est sanctarum cogitationum germinatio, quibus homo sanctus efficitur; hæc autem fovant et nutriunt Religiosi.

Septimo, si contingeret Nazareum pollui super mortuo, res nec ejus quasi polluta radebatur, ut nova succresceret: ita Religiosi, si cogitationes et affectus eorum aliqua peccati labe inquinantur, mox eas amputant, et alias sanctas de novo accersunt.

Octavo, si pollueretur Nazareus, dies preteriti Octava Nazareus irriti censebantur, cogebaturque de novo tempus voti inchoare; gaudet enim Deus maxime continua societate. Ita Religiosus, si lapsus sit in negligentiam aut aliud peccatum, iterum

novo conatu, ac si nihil antea egisset, viam virtutis arripero debet, ac dicere cum Psalte, *Psal.* lxxvi : « Dixi : Nunc coepi. »

Nodo. Kono, peracto voti tempore radebatur Nazaræus, capillique in altari holocausti cremabantur; quo significabatur, ait Gregorius, lib. U *Morat.* cap. XXXIX, « tunc nos ad perfectionis summam pertingere, cum sic deteriora vitia superamus, ut etiam cogitationes superfluas a mente resciscimus, quas nimirum sacrificii igne concremare, est eas flamma divini amoris incendere, ut cor totum Dei amore ardeat. » Timeque Nazaneus offerebat primo, hostiam pro peccato, quæ significai plenam peccatorum remissionem, quam Religiosi in ingressu Religionis percipiunt. Unde et a S. Hieronymo, epist. *ad Demetriadem*, et a S. Bernardo, lib. *De Precepto et dispensatione*, cap. XXIII, et aliis, Religionis ingressus vocatur secundus baptismus; *secundo*, hostiam pacificam, quæ significabat Deum Religiosorum precibus facile placari et annuere; *tertio*, holocaustum, id est significabat Religionem non esse aliud tim. * quam holocaustum, uti docet D. Thomas, II 11, *Quæst.* CLXXXVI, art. 7, quia sicut in holocausto tota hostia cremabatur, ita Religiosus nihil habet quod Deo non offerat. Nam externas opes offert per votum paupertatis, bonum corporis offert per votum castitatis, bonum animæ offert per votum obedientiæ. Denique, ut religioni nullum genus sacrificii desit, ipsa quoque illustrissimum quoddam est martyrium. Nam, ut ait S. Hieronymus in *Epitaphio Paulæ*, « devote mentis immaculata servitus quotidianum est martyrium; » et S. Bernardus, serm. I *in festo omnium Sanctorum* : « Vere, ait, martyrii genus est paupertas voluntaria. »

MimU Audi qualia sint munia et martyria monachi, B ex g Hieronymo *ad Rusticum* : « In monasterio, ait, hic te silentium, ille doceat mansuetudinem; non facias quod vis; comedas quod juberis, vestiare quod acceperis; operis tui pensum persolvas. Subjiciaris cui non vis; lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, et necdum expleto somno sorgere compellaris. Dicis psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur; servias fratribus, hospitum lavas pedes, passus injuriam taceas, præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut patrem; credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de majorum sententia judices, cujus officii est obedire et implere quæ jussasunt; feminæ nomen tuum noverint, et cultum tuum nesciant; multo tempore disce quod doceas, nec credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus. »

Ilic et plura Viegas in *Apocal.* ix, 2, sect. II. Vide et Hieronymum Piatum, *De Bono status religiosi*, lib. II, cap. xix, et cap. xii et xv.

Vers 9. 9. Sicut enim mortuis fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus. Niurr- — Cur hoc? Respondet Lyranus, ut Nazaræus

ejusmodi mortem suis peccatis attribueret. Tanta enim debet esse humilitas in viro religioso, ut quicquid mali contingit, suis peccatis attribuat. eonm «o

Secundo, Viegas supra : Censetur, ait, Nazaræus « im-pollutus, si quis coram eo moriatur, quia existimari poterat ipse esse ejus interfector; ut significarelur viro religioso vel ipsam mali speciem ac praesumptionem, etiam expertem in omnibus modis fugiendam esse, juxta illud I *Thessai.* v : « Ab omni specie mala abstinete vos. »

Tertio et plane genuine, Abulensis : Polluebatur, ait, Nazaræus, si quis coram eo moreretur, quia ipse debet immunis esse ab omni contaminatione; erat enim largiter sanctissimus, in mortuis autem illa lege maxima erat contaminatio. Unde perinde si in Nazaræum casu cadaver aliquod, vel ossa mortui incidissent, aut si ipse casu in domum mortui delapsus aut delatus fuisset, pollutus fuisset, idque ut per hoc significaretur virum religionum ab omni peccato (hujus enim typus erat cadaver), etiam casuali et subreptilio, etiam alieno, remotissimum esse debere.

Quod (caput pollutum radet illico in eadem die purgationis *six* (7. d. Radet caput eodem die quo pollutum est, ut eodem die hac ratione purgetur a contaminatione mortui), et rursum septima — die radet caput, idque ad majorem munditiam. Verum Hebraei et Vatablus putant non primo, sed septimo die tantum radendum fuisse caput Nazaræi; hoc enim innuunt Hebraea, quæ sic habent : *Radet caput suum in die purgationis suæ, in die septima radet illud.* Sed noster Interpretas sagaciter intellexit, more Hebraeo subaudiri copulam *et, q. d. Et* in die septima radet illud. Nec enim verisimile est Nazaræum in sua pollutione permansisse usque ad septimum diem, sed illico purgari et radi debuisse, illudque salis innuit Hebraicum *tau*, id est *et*, quod Noster recte vertit *illico*; sic enim habent Hebraea, *et polluetur et radet*, id est mox ut pollutus fuerit, radet.

Nota : Hæc ratio lanium facienda erat a Nazaræo temporali : nimirum perpetuus nunquam radebatur, quomodocumque pollueretur, ac consequenter nec offerebat turtures vel pullos columbarum ad sui expiationem, uti docet Abulensis, *Quæst.* XI in cap. xvi *Judicum*. Omnia enim hoc cap. proscripta tantum spectant Nazaræum, qui talis est ad certum tempus, ut patet vers. 4, 5, 6, 13 et 15.

10. In introitu foederis testimonii, — id est in venio. introitu tabernaculi testimonii. Illa Hebraea, Chaldaea, Septuaginta. Tabernaculum ergo hic dicitur foedus metonymice : quia signum erat foederis inter Deum et populum per Moysen initi.

H. Facietque sacerdos unum (turturem) pro peccato. Ven. Cato. — a Faciet, » id est sacrificabit et jugulabit; carnes vero ejus cedent sacerdoti. Nam in sacrificio pro peccato adipem tantum adolendi et cremandi erant juxta legem *Levit.* vi, 1. In turture autem et columba nullus est adeps : ergo solus

eorum sanguis Deo libandus et effundendus erat.

Quia peccavit super morivo, — quia contaminatus est super mortuo, puta quia pollutus est ex funere mortui. Peccatum enim hic significat non culpam, sed immunditiam legalem. Vide dicta *Lait.* XV, 15.

Vwi It 11 et 12. SANCTIFICADITQUE CAPUT EJUS IN DIE ILLO,
<l lie ET CONSECRABIT DOMINO DIES SEPARATIONIS ILLIUS, —
Hebraice, *dies Nazaraatus illius*, id est ex eo tempore incipiet rursus numerare tempus Nazaraatus illius, sive tempus quo voverat alter se fore Nazareum, g. d. Sacerdos restituet Iacobi ratione caput Nazarei pristino sanctitati et consecrationi, ut ab illa die lustrationis rursus incipiant dies voti et consecrationis ejus : nam primi dies per pollutionem seculari facti sunt irriti.

Ven. 13. 13. Cum dies, quos ex voto decreverat, complerentur, adducet (supplet sacerdos : hic enim est minister tabernaculi et omnium rerum sacrarum) eum (Nazareum) ad ostium tabernaculi foederis, — ut pro eo offerat omne, id est triplex, genus sacrificii, scilicet « agnum in holocaustum, arietem in hostiam pacificam, et ovem pro peccato, » non certo aliquo et determinato, sed pro peccato, id est pro peccatis in genere, si quæ ante, præsertim in Nazareu suo, admisit. Ita Abulensis.

Ven. is. 13. Canistrum quoque panum azymorum, qui conspersi (id est subacti) sint oleo (cum farina pinseretur et subigeretur), ac libamina singulorum (I), — quæ proscribuntur cap. xv, 4.

Ven is. 18. Tunc radetur Nazareus ante ostium tabernaculi foederis, etc., tolletque (sacerdos) capillos EJUS, ET PONET SUPER IGNEM. — Combustur capilli Nazarei in honorem Dei, tanquam ei jam ante sacri et consecrati : per capillos enim, qui sunt velamen capitis, significabatur caput ipsum Nazarei Deo esse consecratum; cumque caput ipsum sine interemptione hominis Deo offerri et comburi non posset, hinc loco capitis capilli Deo dati et combusti sunt, ut hoc symbolo a perfectionem devotionis suæ Domino consecrarent, » inquit Isidorus. Pari modo Gentiles capillos suos diis, id est dæmonibus, dedicasse, cum se iis offerebant, testatur Theodorus in cap. XIX *Izvi* L. Quasi. XXVIII, et Cyrillus, lib. XVI *De Adoratione*. Aliter hæc mystice, uli dixi vers. 7, accipit S. Gregorius, lib. II *Moral.* cap. vi, et Uperius, scilicet capillos significare superfluas et presumptuosas cogitationes, idcoque eos juberi comburi et absumi ad honorem Dei.

T «wn Porro a Nazareis capisse usum tonsure Ecclesie. » cX^{taslic} docet Isidorus, *De Divin. Offre.* : a Hujus, y, i & inquit, exempli (Nazareorum) usus ab Apostolis introductus est, ut qui divinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazarei, id est sancti Dei, crine preciso innoventur; ut hoc signo et

(b S/R/pt/orwH, teli, trium victimarum, de quibus antea dicebatur.

religione vitia re[^]ccentur, et criminibus carnis nostro, quasi crinibus exuamur, expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis : quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare; quod vero detonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque Ecclesia in eis existimo figurari, lincei tiara apud veteres constituebatur in capite sacerdotum, quia vos estis genus electum, regale sacerdotium. »

Cujus et alia datur causa, nimirum ob jugem memoriam spineto corona Christi : idque ab Apostolis factitatum, et Ecclesia traditum certa assertionem docet Reda, lib. V *De Gesi. Anglor.* cap. xxii : « Neque, ait, ob id tantum in coronam attondemur, quia attonsus ita est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dominica passionis ita attonsus est : idcirco et nos, qui per eandem passionem salvari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice gestamus. Sicut ergo fideles signum crucis gestant in fronte, contra malignos spiritus, et ut doceantur se carnem cum vitiis crucifigere debere : ita clerici et monachi gerunt formam coronæ, quam Christus in passione sua spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est exportaret, et auferret a nobis : ut ipsi se irrisiones et opprobria pro Christo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant; ut coronam vitam, quam repromisit Deus diligentibus se, semper se exspectare, proque hujus perceptione, et adversa mundi et prospera contemnere designent. » Hæc et plura Beda, atque Albinus Flaccus, *De Divinis Officiis*.

Monachis vero jam a tempore S. Dionysii Areopagita, ut ipse testatur *Etc.* *hierar.* part. II, in, caput radi consuevit : capitis enim abrasio monitio est et symbolum, *primo*, lugentis et morientis hominis; *secundo*, casti et aornatu pudicitia inornati, » ut ait S. Paulinus, *epist.* 7; *tertio*, terrena contemnentis, et coelestia meditantis. Plura vide apud Baronium anno Christi 88.

20. Sanctificata (id est elevata, et oblata Deo) Ven. to. SACERDOTIS ERUNT, SICUT PECTUSCULUM (ita) ET FEMUR, — armus dexter, uli habent Hebræi; hic enim armus, uli cl pectusculum, in hostiis pacificis cedebant sacerdoti, cique ex hostia separabatur, uti patet *Levit.* vn, 31 et 32.

21. Ista est lex Nazarei, cum voverit oblationem suam Domino, tempore consecrationis suæ, — cum scilicet voverit Nazareatum, seu esse Nazareus, et per consequens cum voverit oblationem faciendam in fine voti, quam ego hic Nazareis proscripsi : voverit, inquam, eam in die consecrationis, id est in die qua se Deo consecravit, capillque esse Nazareus.

Exceptis ms quæ invenerit manus ejus (q. d. Offeret hostias jam vers. 14 proscriptas, præter eas, quas sponte offerre voluerit, juxta opes et facultates suas; idque) ad perfectionem sanctifi-

cat i o m s SUB. — Hebraice, *juxta legem Nazara iatus sui*, quæ videlicet spectat perfectionem (jus in sanctitate status illius temporis, puta veleris Testamenti.

Viri. ÎJ el 14. IknrJic-ito est copia ho- nornm 23 cl 24, Loquere Aaron et filiis ejus : Sic BENEDICETIS FILIIS ISRAEL : BENEDICAT TIRI DOMINUS, — id est del libi Dominus copiam omnium bonorum temporalium ct spiritualium; hoc cnim significat benedictio apud (lebræos (1).

Ven. 25. Fornii) Ia tenedic- liooli M-. uMoi*- lis. Hinnii- uitio Poi dix- l'lrX. Fiidix 2S. Ostendat Domines faciem suam tibi. — Hebraice, *illuminet Dominus faciem suam super te*, id est benignum, hilarem, propitium, liberalem se j)ens ostendat tibi. Hoc cnim significat lux ct illuminatio in Scriptura ut *Psaln*, xevi, II : a Lux orla est justo, ct rectis corde lælilia; » ct *Psaln*. XLiii, 4 : a Nec cnim in gladio suo possederunt terram, cl brachium eorum non salvavit cos sed dextra tua ct brachium tuum, ct illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis.»

2 iv u t i i j . *Secundo*, melior magisque genuinus sensus est, *q. d.* Dominus sil tibi instar lucis et luccrnæ, ut dirigat omnes actus tuos. Id ita esse palet ex eo quod *Psaln*. l xvi, 1, ubi hæ benedictiones iterantur, cum dixisset Psaltes : « Illuminet (Deus) vultum suum super nos, » mox illud explicans subjungit : « Ut cognoscamus in terra viam luam. » Unde cl *Psaln*. iv, 7, dicitur : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, » *q. d.* Lucerna rationis el fidei in nobis accensa est a lumine luo divino, o Domine. Simili sensu dic tur *Psaln*. x\ n, 29 : « Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; » et *Psaln*, cxvii, 133 : « Faciem tuam illumina super servum tuum, c' doce me justificationes luas; n et *Luc*. i, 79 : a Illuminare his qui in tenebris ct in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis ; » el *Psal*. l xxxix, vers, ult. : « Sil splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos. »

Vcn.w. 26. Convertat Dominus vultum suum ad te, — *q. d.* Consoletur Dominus, adjuvet cl protegat te.

(1) Errant igitur Buxtorf, Lcusden, etc., qui docent a solo summo sacerdote, semclquo in « anno, sdL secunda dic Expiationum festi, nomen tetragrammaton apud Judæos prohunlialum fuisse. Cf. Drudi, (*te Ptíann. entre PEgt ct la Synag.* tom. I, pag. 370.

Metaphorice Deo tribuitur vultus conversio, uti ct aversio, significans opem ejus praesentem, uli aversio significat ejus derelictionem. In hac sacerdotum benedictione, ait Rabanas, tripliciter formata, tertio inditum el repetitum est nomen Domini, ut SS. Trinitas, cx qua, perquam, et in qua sunt omnia bona, significetur : unde cl jam apud Christianos, ct Ecclesiastica benedictio per Triaiu- nomina personarum SS. Trinitatis confertur, dicendo : Benedicat vos omnipotens Deus, Pater, et Filius, cl Spiritus Sanctus; vel, ut Deus sil in corde tuo, et in ore, ut rite annunties ejus Evangelium, in nomine Patris, ct Filii, el Spiritus Sancii.

27. jNVOCABVNTQIE NOMEN HELM SUPER FILIOS Is- Ven-1 r ai l , — Hebraice, ct *ponent nomen meum super filios Israel*, scilicet illud super eos invocando; unde Vatabluset Htbræi sic exponunt, *q. d.* Cum benedicent sacerdotes filiis braci, adjungent benedictioni suæ nomen meum tetragrammaton.

I.T ego benedicam eis. — Nota hic efficaciam et effectum benedictionis sacerdotalis, etiam in lege veteri. Promittit enim hic Deus se benedictionem hanc exauditurum, ac reipsapræsiiturum, atque benedicturum, id est benefacturum populo ila a sacerdote benedicto. Ita benedictio parentum, maxime moribundorum, data filiis olim erat efficax, idcoque avide a filiis expetebatur, ut palet in benedictione Isaaci, Gen. xxvn, el Jacobi, *Gen*. xiix, cl Mosis, *Deut*. XXXI. El hoc est quod ait Sapiens, *Eccli*. m, 11 : « Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta.» Quid mirum ergo, si benedictio sacerdotum novi Testamenti sil efficax? praesertim si ea fide et devotione petatur ct suscipiatur, qua par est. Unde veri Catholici religiose eam pelcre ct excipere solent. Ita Angli plerique, etiam nobiles, ingrediente domum sacerdote, se cum tota fumili i iu terram prosternunt, ab coque benedictionem supplices efflagitant» Ila a S. Patribus cl Anachoretis olim Christiani, etiam principes, benedictionem postulabant, magnumque ejus fructum expcriebanlur. Ha denique Christus summus sacerdos, ascendens in cœlum suis benedixit, *Luc*. cap. till. vers. '51. Plura de hac Pontificum benedictione dixi Ecc/i. XXXVI, 19.

Kfcdi
Lenfd'C-
tiotxil
crnbu-

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Principes duodecim tribuum efferunt tabernaculo recens erecto sua dona, scilicet primo, simul sexplaustra; secundo, scorsiin singuli vicissim suas victimas, et vasa ad usum tabernaculi, vers. 12.

1. Facium est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, el erexit illud , unxitque el sanctificavil cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa ejus. 2. Obtulerunt principes Israel et capita familiarum, oui erant per singulas tribus, præfeclique

eorum qui numerati fuerant, 3. munera coram Domino, ex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. 4. Ait autem Dominus ad Moysen : 5. Suscipe ab eis, ut serviant in ministerio tabernaculi, et trades ea Levitis juxta ordinem ministerii sui. 6. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos Levitis. 7. Duo plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium; 8. quatuor alia plaustra et octo boves dedit filiis Merari, secundum officia et cultum suum, sub manu Ilhamar filii Aaron sacerdotis; 9. filiis autem Caalh non dedit plaustra et boves, quia in Sanctuario serviunt, et onera propriis portant humeris. 10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum, est oblationem suam ante altare. 11. Dixitque Dominus ad Moysen : Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. 12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda ; 13. fueruntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 14. mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso; 15. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 16. hircumque pro peccato; 17. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc est oblatio Nahasson filii Aminadab. 18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar, 19. acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; 20. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso; 21. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 22. hircumque pro peccato; 23. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar. 24. Tercio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Ileloii, 25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; 26. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 27. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 28. hircumque pro peccato; 29. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc est oblatio Eliab filii Ilelon. 30. Quarto die princeps filiorum Buben, Elisur filius Sedenr, 31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 32. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 33. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 34. hircumque pro peccato; 35. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Elisur filii Seder. 36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai, 37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 38. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 39. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 40. hircumque pro peccato; 41. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai. 42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel, 43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; 44. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum

incenso; 45. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 46. hircumque pro peccato; 47. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Eliasaph filii Duel. 48. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisami filius Ammiud, 49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 50. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 51. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 52. hircumque pro peccato; 53. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Elisami filii Ammiud. 54. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius I'hadassur, 55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 56. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 57. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 58. hircumque pro peccato; 59. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur. 60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis, 61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 62. et mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 63. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 64. hircumque pro peccato; 65. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis. 66. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammisaddai, 67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 68. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 69. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 70. hircumque pro peccato; 71. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Ahiezer filii Ammisaddai. 72. Die undecimo princeps filiorum Ascr, I'hegiel filius Ochran, 73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 74. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 75. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 76. hircumque pro peccato; 77. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio I'hegiel filii Ochran. 78. Die duodecimo princeps filiorum Nephtali, Ahira filius Euan, 79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium; 80. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 81. bovem de armento, et arietem et agnum anniculum in holocaustum, 82. hircumque pro peccato; 83. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque : hæc fuit oblatio Ahira filii Euan. 84. Ilæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel, in die qua consecratum est, acetabula argentea duodecim : phialæ argenteæ duodecim : mortariola aurea duodecim; 85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala, id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere Sanctuarii. 86. Mortariola aurea duodecim plena incenso,

denos siclos appendentia pondere Sanctuarii, id est, simul auri sicli centum viginti : 87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, et libamenta eorum : hirci duodecim pro peccato. 88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginla, hirci sexaginla, agni anniculi sexaginla. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est. 89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ul consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiâtorio, quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim: unde et loquebatur ei.

Vfrt. I. 1. Factum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit ulud, — non per se, sed per Boselecl el socios ejus : unde palei hic esse hysleron prolcron. Oblatio enim principum, quæ hoc capite narratur, facta est ante censum populi, qui descriptus est cap. i. Nam erectio et consecratio tabernaculi expleta fuit die prima mensis primi anni secundi, ut palet *Ecodi xi*, 18. Eadenique die facta est consecratio Aaronis pontificis, et filiorum ejus sacerdotum, uti palet ex eodem cap. *Exodi*. Eodem quoque die (t) cœpit oblatio priffeipum, in tabernaculo jam credo ficta, uti hic dicitur. Ergo juxta historice ordinem, caput hoc proxime subnectendum fuisset Exodo. Quare hic non tam bistorta, quam nnteriæ spectatur ordo : cum enim Moses tabernaculum il altaria descripsisset in Exodo, subtexuit in Levitico descriptionem sacrificiorum, consecrationes sacerdotum, eorumque functiones obeundas in tabernaculoejasque altaribus; deinde in Numeris subjunxit censum populi, et Levitarum, ut eorum ministeria distingueret, mox Nazarrorum ritum el oblationem : crant enim Nazareei Deo consecrati, sicuti sacerdotes el Levita; ac demum occasione oblationum Nazaræis proscriptarum, apposite transit, imo redit ad oblationem principum, licet ea multo ante esset facta. Simile hysleron prolcron videbimus duobus cap. sequentibus.

Lfml
oploio
r*DUi-
lur. Quod ergo R. Salomon, et ex eo Lyranus, ponunt duplicem tabem icuh erectionum : unam quotidianam, quæ quotidie facti sil primis septem diebus consecrationis sacerdotum ; alteram stabilem el permanentem, quæ facta sil t elavo die a prima erectione tabernaculi, quo finiebatur consecratio sacerdotum : itaque ab hac stabili, puta ab octavo die, inchoandam osse hanc duodecim principino oblationem : hoc, inquam, commentitium videtur, et S. Scriplune hoc loco repugnat. Illa enim quotidiana tabernaculi erectio frustranea fuisset et permolesta, imo in tot tabulis, columnis el cortinis pene impossibilis, ul recte ostendit Abulensis.

Objicit Lyranus : Ante octavum diem necdum peracta era! consecratio Aaronis el liliorum sacerdotum; ergo primis septem diebus, victimas

(b OV tue n tat in univenum *tempus*, uti sæpius. Quod lue cumiar. ait Allioii ad h. L, secundo die secundi oieas» anni secundi factum est.

principara immolare debuit Moses, non Aaron, nec filii ('jus, nipote quorum consecratio nondum esset peracta : atqui Moses solus id facere non potuit ; quisque enim princeps quotidie offerebat vigilili el unam victim is immol indas.

Respondeo : Primis septem diebus Moses solus immolabat, id est maciabai ut jugulabat victimas, quod facile ipse solus fatere poterat : Aaron vero et filii, post immolationem viclimæ. eam exco-riabant, concidebant, lavabant, ane imponebant, llæc enim facere quoque poterant Levita tunc, cum ad ea non suñnecrenl sacerdotes, ut patet ¶ *Paral*, xxix, 34.

Nola : Cum duodecim cssert principes 12 tribuum, hæc eorum oblatio duravit per totidem dies; quolibet entra die unus princeps stu dona d'ctu> offerebat. Primis ergo septem diebus, cum Aaronis el filiorum consecratio nondum erat perfida. ul v,cl Moses perse obtulit septem principara sacrificia : prfad- in die autem octavo, cum obtulit princeps filiorum Manasse, teiliccl Gamaliel, lune Aaron, nipote jam consecratus pontifex, lam ejus, quam quatuor sequentium principum reliquorum sacrificia obtulit, lia Abulensis.

2. Obtulerunt principes Israel, etc., prefecti- Vcn t. QUE EOIIIIM QUI NUMI Rati FUERANT (*q. d.* Oblalerunt 12 principes, qui erant pnefeccli duodecim tribuum, puta Israclitarum omnium, qui recensiti et numerati fuerant, non hic cap. i : illa enim numeratio posterior fuit hac. principum oblatione, uti jam dixi; sed antierius, nimirum in priori censu pnpuli, qui factus esi *Exod.* xxxvin, vers. 25. ili ergo 12 principes sive pifecti obtulerunt simul prima diei Domino (ad vasa tabernaculi per desertum subvehenda) sr.x plaustra tecta. — a Tecta, » ne videlicet vasa h re sacra conspici possent a populo, nove lædcrcnlur ab imbre, grandine, etc.

3. Cum diodecim bobus. — Quodque enim plaustum a duobus bobus trahebatur. Bobus enim el asinis, potius quam equis usi sunt Judæi, uti dixi *Exadi XIII*, 13.

L'xum plastrum obtulere duo duces, — duo principes : cum enim oblata fuerint sex plaustra a duodecim prin< ipibus, sequitur duo< príncipes quosque obtulisse unum plastrum. Boxes vero singuli, nipote duodecim, a singulis principibus oblati sunt.

8. Quatuor alia plaustra, et octo boves dedit Vers. • filius Merari, — quia hi graviora habebant onera,

videlicet columnarum omnium, præter alia onera tabularum, basium, etc., adeo ut Abulensis putet omnia eorum onera non potuisse hisce quatuor plaustis imponi, sed quædam ab eis debuisse portari. Vide dicta *Exodi* xxxviii, in fine.

Cultum, — id est ministerium; hoc enim est hebraico *ĠTVOJ* *aboda*.

Sud manu (sub cura, potestate et prefectura) *Ithamar*, — *q. d.* *Ithamar* præerat *Gersonitis* et *Merarilis*, eorumque vasis.

Vcif. 9. 9. P¹L¹H¹S A¹L¹T¹E¹M C¹A¹T¹H¹ N¹O¹N D¹E¹D¹I¹T P¹L¹A¹U¹S¹T¹A E¹T B¹O¹V¹E¹S, Q¹U¹I¹A I¹N S¹A¹N¹C¹T¹U¹A¹R¹I¹O S¹E¹R¹V¹I¹U¹N¹T. — u | Q S¹A¹I¹L¹C¹T¹U¹A¹R¹I¹O, » id est, in Sancio, cl in Sancio sanctorum, *q. d.* Caalhit® serviunt Sancio et Sancio sauciorum, custodiendo nimirum vasa quæ erant in Sancio et in Sancio sanctorum : quare hæc vasa non in plaustis, sed in humeris eorum portari volo, idque ob vasorum sanctitatem et reverentiam.

Ver», ii. II. Singuli duces (principes tribuum) per sin-
cnlio GU, OS D, BS OFFERANT MUNERA IN DEDICATIONUM AL-
'Jurh taris, — holocaustorum scilicet, quod præter
holocauj- unctionem cum aliis tabernaculi vasis cominu-
toriim. ncm, habebat aliam specialem dedicationem per septem dies, videlicet quotidianam unctionem et sacrificia, *Exodi* cap. xxix, vers. 36 et 37, prescripta. Unde et quotidie in tabernaculi quidem lotius, sed maxime altaris hujus dedicationem offerebant principes vicissim et virilim sua munera.

Oblatio Cœpit ergo hæc oblatio prima die erectionis et consecrationis tabernaculi, et duravit per 12 dies.

| * Duodecim enim erant principes offerentes, ex quibus quotidie unus sua dona offerebat. Nam dona communia, puta sex plaustra et duodecim boves, primo die omnes principes simul obtulerunt. Porro hi principes sua dona obtulerunt eo ordine, qui erat in ipso castris et vexillis, A'timer. n : undo primo die obtulit princeps tribus Juda; secundo, princeps Issachar; tertio, princeps Zabulon, et ille deinceps. Denique obtulerunt eadem munera, ne qua ini * eos oriretur æmulatio vel ambitio.

Cur Nola : Jussit Deus principibus, nomine tribuum
hda ? suarum, hæc dona offerre, primo, ut in eis acueret studium religionis et sacrorum; secundo, ut ostenderet laicos et populum jure natura divino obligari ad victimas hisce, et ad sumptus tam tabernaculo, quam sacerdotibus alendis necessarios preslandos. Sacerdotes enim nomine totius populi sacra munia obibant : quare ab eis ali, omnesque sumptus Dei cultui necessarios accipere debebant. Denique ut doceret principes maximo decere liberalitatem. Artaxerxes Longimanus dictus, eo quod alleram manum haberet longiorem, dicebat, « magis regium esse addere quam detrudere. » Longimani ergo in dando simul reges et principes. Hac de causa Hebræi principes vocant * 13 *nedibim*, a radice * 13 *nadab*, id est spontaneus, ultroneus, liberalis fuit. *Xcdibim* ergo

n.

idem est quod *tií^írat*, id est benefici. Et hoc est quod ait Christus, *Luca* xxii, 25 : a Reges gentium dominantur eorum ; et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. » *Benefici*, hebraico *nedibim*, id est principes, quia eos maxime decet beneficentia. Ille Ptolemæus Ægypti rex cognominatus c't Evergetes, id est beneficus, eo quod idola patria a Cambyse ablata, armis in Ægyptum reportasse!

14. Mortariolum. — Hebraice est *qo eaph*, quod Ver». h. noster Interpres alibi *phialam* vertit; sed quia alia vox, quæ *phialam* significat, hic processit, hinc Noster *caph* verbi *mortariolum*, quasi dictis, parvam *phialam* ad capiendum incensum. *Caph* enim significat parvum vas curvum et concavum (f) *cophaph* enim significat *curvare*), in quo thus, vel incensum, aut aliud hujusmodi ponebatur. Ita Vatablus et alii.

Ij. Dover de armento. — Nota : Pretor vasa, Veri. ix quisque princeps obtulit 21 victimas, casque omnis generis, scilicet bovem, arietem et agnum in holocaustum ; hircum pro peccato; pro pacificis vero duos boves, arietes quinque, hircos quinque, et agnos quinque : quas primis septem diebus immolavit Moses ; octavo vero die Aaron coepit fungi sacerdotio, immolavitque victimas octavi principis. Eadem die Aaron immolavit quoque populi victimas, quas scilicet populus offerebat ob novam consecrationem sacerdotum. Eadem quoque die venit ignis de cocio, qui sacrificia Aaronis absumpsit. Eadem denique die occisi sunt Nadab et Abiu, *Levit*, ix et x.

18. Secundo die obtulit Natuaxa 11. — < Obtulit » eadem, sive talia, qualia primo die obtulerat Nahasson : quæ more Hebreo hic fuse per singulos principes recensentur et repetuntur. Unde Hebræi in suo textu hic non substituunt puncta, nipote quæ semel initio in prima Nahasson oblatione substituerunt. Sic videmus in Exodo, omnia quæ in fabrica tabernaculi jussa sunt fieri cap. XXV, xxvi, XXVII, xxviii, fuse repeti et narrari tanquam jam facta cap. xxxiii, xxxiv, xxxv, xxxix. Idem repetendi mos est apud Orientales, Moscovitas et alias gentes.

8L ILEC IN DEDICATIONE ALTARIS OBLATA SUNT A Veru M HUNCIVIDUS, IN DIE QUA CONSECRATIM EST. — a Iu die, » id est, in tempore consecrationis, vel et in die oblata sunt, » id est, offerri coeperunt : nam oblatio hac duravit per duodecim dies ; consecratio vero altaris primo die peracta est.

89. CUMQUL INGREDERETUR MOYSES TABERNACULUM Vervi! FOEDERIS, UT CONSULERET ORACULUM, — scilicet Dei sedentis in Sancio sauciorum, super propitiatorium. Hinc patet Mosi in dubiis semper patuisse accessum ad Sanctum sanctorum, cum alias pontifici tantum semel in anno pateret aditus ad Sanctum sanctorum, nimirum in die expiationis. Erat enim Moses legislator et legatus assiduus Dei ad populum : unde Deus humana et sensibili voce, manante ex propitiatorio, cum Mose loquebatur,

Returet uti hic dicitur. Hac re significabat Deus Principes, Li .t ° ,rælaI°s Pastores, ut bene populum regant, c 0\$ai debere s.rpe recurrere ad Deum perorationem, h * ut ab eo in dubiis edoceantur. Ha enim Moses recurrebat ad oraculum, uti docet S. Gregorius, Il part. *Pastor*, cap. v. Sic Minos legislator et rex Cretensium novem annis Jovis fuit collocutor, ait Plato ; hoc enim de eo finxerunt Gentiles.

Refert Plularchus in Convivio *septem sapientum*, cos inter se quæsisisse : a Quis bonus ac beatus foret princeps. *Primus* Solon, ait, respondit : Qui unius imperium in popularem reipublicæ statum civibus convertit. Subjecit Hias : Qui primus paret legibus patri®. Tertius Thales : Qui natura ordine senex moritur. *Quarius* Anacharsis : Qui solus est prudens. *Quintus* Cleobultis : Qui familiarium nemini fidit. *Sextus* Pittacus : Qui subditos ita condocet, ut non ipsum, sed ipsius causa metuant. Ultimus ('hilo optime : Qui nihil mortale, scilicet omnia immortalia meditatur, n Hoc didicit Moses asdduo versans cum Deo in tabernaculo. Ita B. Thomas Morus, sapientissimus et rectissimus Anglie Cancellarius, quotidie nullum temporis orationi, piæ lectioni et meditationi colloquens cum Deo tribuebat : adeoque cum negotium aliquod arduum tractandum erat, sumebat S. Synaxin, ut ex ea quasi oraculo dirigeretur, et corroboraretur ad rem illam rite et fideliter ex Dei lege et mente perficiendam ; testis est Stapletonius in *Vita Mori*.

Porro, ut quis Sanctuarium et oraculum Dei adeat, tres obices removendi sunt. « Tria sunt, ait S. Bernardus, serm. 5 *De Assumpt. B. Virginis*, quæ oculum intelligenti® confundunt, atque a contemplatione veri luminis excludunt : tenebræ scilicet peccatorum, recordatio eorumdem, et cura terrenorum affectuum. Contra triplicem hunc morbum triplex est remedium. Nam primus per confessionem, secundus per orationem, tertius per quietem curatur. »

Idem serm. 23 in *Canlic.* : « In hoc arcanum, ait, et in hoc sanctuarium Dei, n orationis scilicet et contemplationis, « si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, et sic abscondi contigerit, ut minime avocet aut perturbet vel sensus agens (ut in (egro), vel cura pungens, vel culpa mordens, Vel ea certe quæ difficilius amoventur, irruentium imaginum corporearum phantasmata ; poterit hic quidem cum ad nos redierit gloriari et dicere : Introduxit me rex in cubiculum suum. » Unde Cassianus, *Collât.* X, cap. ix et xm, monet, a ut quales orantes volumus inveniri, tales simus ante tempus orandi : nccesso est enim mentem in tempore supplicationis suæ, de statu presenti formare. » « Cum enim, ut S. Gregorius ait, X *Moral.* cap. xvn, se mens ad studium orationis erexerit, carum rerum imagines reverberata patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur. »

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Proscribit Deus candelabri et lucernarum silum. Secundo, vers. 7, dat ritum consecrationis Levitarum.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere Aaron, et dices ad eum : Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream et regione respiciant ad mensam panum propositionis : contra eam pariem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt. 3. Fecitque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut praeceperat Dominus Moysi. 4. Ilæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quæ ex utroque calamarum latere nascebantur : juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, illa operatus est candelabrum. 5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 6. Tolle Levitas de medio filiorum Israel ; et purificabis eos, 7. juxta hunc ritum : Aspergantur aqua lustrationis, et radant omnes pilos carnis suæ. Cumque laverint vestimenta sua et inundati fuerint, 8. tollent bovem de armeniis, et libamentum ejus similem oleo conspersam : bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato : 9. et applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudine filiorum Israel. 10. Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos. 11. Et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus. 12. Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. 13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filio-

ruin ejus, el consecrabis oblatos Domino, 14. ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei. 15. Et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ul serviant mihi. Sicque purificabis el consecrabis cos in oblationem Domini : quoniam dono donali sunt mihi a liliis Israel. 16. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Israel, accepi eos. 17. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel, tara ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanetiicavi eos mihi : 18. et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel : 19. tradidique cos dono Aaron et filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, et orent pro eis, ne sil in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. 20. Feceruntque Moses et Aaron el omnis multitudo liliorum Israel super Levilis quæ, præceperat Dominus Moysi : 21. purificatique sunt, el lavorimi vestimenta sua. Elevavitque cos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro cis, 22. ul purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron el filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de Levilis, ita factum est. 23. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 24. Hæc est lex Levitarum : A vigiliti quinque annis et supra, ingredientur ul ministrent iu tabernaculo fœderis. 25. Cumque quinquagesimum annum ælalis impleverint, servire cessabunt : 26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ul custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levilis in custodiis suis.

Veri.2. 2. Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur, — g. d. Candelabro seplifido impone septem lucernas, casque accende, ipsumque candelabrum colluca in australi parte tabernaculi.

Nola : Pro *posueris* hebraico csl mSpil *haalot*, quæ vox tam elevaro et imponere, quam accendere significat. Noster tamen Interpres cum Septuaginta sæpius vertit ponere, collocare, concinnare. Unde videtur quod septem hæ lucerna», sive lampades, non fuerint ductiles, aut conlinuæ ipsi candelabro, sed quod ab eo fuerint separate, ita ut ei, id est ejus septeni calamis, imponi possent, el de Licto imponderentur, quoties accedebantur a sacerdotibus. Commodius enim crai, ul possent eximi, ad hoc, ut melius purgati, repleti et concinnari possent.

Huc IGITUR PR.LCIPE, UI LICERNX CONTRA HORIAM B REGIONE RESPICIAM AD MENSAM PANUM PROPOSITIO- NS. — Illice omnia non sunt iu llcbræo, sed paraphrastice a nostro luteiprete el Exodo, explanationis gratia, supplentur el adduntur. In delineo enim tantum est id quod sequitur, scilicet :

Cmdtla- *Contra cam partem quam candelabrum respiciat, lu-*
LfiunU. *Q fabiani, q. d.* Constitue candelabrum cum

Ut suis lucernis m australi parte tabernaculi, ita ul menum, lumen suum ejaculetur in pariem borealem oppositam, m qua est mensa panum propositio- nis, ut eam illuminet. Itec enim csl mensa in qua quasi convivatur Deus; nemo autem convi- vatur m tenebris, sed m lumine : tabernaculum autem undique cortinis tectum, nullamque habens funestiam, tenebrosus erat, ideoquo ad illud illuminandum positum erat in eo candelabrum : cujus proinde septem lucernas Deus hio jubet obverti, non Sancio sanctorum, sed men-

sæ panum, ita ut luceant versus eam partem, quam respicit candelabrum, id est csl, scapus ipse medius sive truncus candelabri, ul scilicet tam truncus hic candelabri, quam aingulæ ejus lucernæ, ex æquo respiciant hanc mensam, quo melius et copiosius eam illuminent.

3. Pecieque Aaron, et imposuit lucernas si- Vera.3.
per candelabrum. — Imposuit et accendit lucernas Aaron octavo die, cum jam perfecta esset ejus consecratio : nam primis septem diebus, Moses tam lucernas has imposuit et accendit, (piam adolevit thymiama, et sacrificavit, uti dixi cap. vu.

Hinc palet hic etiam esse hysteron proteron : nec enim hæc hoc loco ordine historico recensentur, quia secundum illum ponenda fuissent *Le- ntia* lx. Ibi enim primitias suas celebrat Aaron, quarum pars erat hæc lucernarum accensio et compositio. Verum quia ibi fere de sacrificiis agitur, hinc in hunc locum, post oblationem principum, quæ simul fere contigit, rejecta sunt.

4. Ex AURO ductili (erat) TAM MEDIUS STIPES, Vers. 4.
QUAM CUNCTA QUM EX UTROQUE CALAMORUM LATERE nascebantur, — d. Candelabrum non erat per fragmenta et membra compositum et insertum, sed totum erat ex auro ductili, id est lotum ex una auri massa mallcalione erat diductum; totum, inquam, id est tam stipes, quam terni utrimque calami, et quæ utrimque ex calamis nascebantur, puta llores, scyphi et sphærulæ tertio repetiti el in tres ordines distributi, hæc omnia ex eodem auro erant diducta (i) : secus erat de lucernis, uti dixi vers. 2.

(1) llcbræa redde, *ujque ad ejus tcaptim, usque ad ejm floran* (candelabrum) *opus [uit tornanun.*

\ m. e fi. Tolle Levitas et purificabis eos.— Hæc contigerunt simul cum electione et oblatione Levitarum loco primogenitorum Israel, de qua cap. m, vers. 43. Tunc enim Levitæ selecti a Deo, et simul a Mose Deo Deique cultui applicati sunt : sed ibi eorum electio, hic consecratio, quæ tamen eodem tempore facta est, describitur.

v>r< 7 7. Aspergantur aqua lustrationis,—quæ mixta est cineribus vitulæ rute, de quibus cap. xix ; hebraica hæc aqua vocatur *aqua peccati*, id est expiatoria peccati, per metonymiam.

ru n» ei Nola : ilio fu l ritus consecrationis Levitarum, \r -n iul ex t ex, u Patcl : Pnmo> Moses aspergit eos aqua CHI Uri- lustrationis; secundo, raserunt ipsi omnes pilos urum, carnis suæ; *tertio*, laverunt vestes suas; *quarto*, obtulerunt boves duos, unum immolandum pro peccato, alterum in holocaustum; *quinto*, Moses eos stitit Deo in tabernaculo, coram toto populo; *sexto*, filii Israel suas manus eis imposuerunt; *septimo*, Aaron ritu *tenupha*, de quo vers. 15, obtulit Levitas, quasi munus populi, Deo, ad serviendum ei in tabernaculo; *octavo*. Levile suis bobus duobus imposuerunt manus, quos deinde Aaron immolavit orans pro Levitis.

Trepolo- Tropologice S. Gregorius, lib. V *Moralium* cap. g I xxm, et ex co Rupeitus : « Pili carnis, ait, sunt quælibet superflua humanæ corruptionis. Oportet ergo Levitas pilos carnis radere; quia is qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere. Unde et Levitarum pili radi præcepti sunt, non evelli : rasis enim pilis in carne radices remanent, et crescunt iterum, ut recidantur; quia magno quidem studio superfluæ cogitationes amputandæ sunt, sed tamen funditus amputari non possunt : semper enim caro superflua general, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat, n

Vtn. e «. Tollent bovem de armentis,— ut tibi, o Moses, cum offerant immolandum in holocaustum, sicuti alterum offerent, quem tu pariter ab eis accipies, immolandum pro peccato.

Ve»io. 10. Cumque Levita fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos, — ut hac manuum impositione significant et lestentur, se Levitas contribules suos a se abdicare, et Domino quasi munus aut sacrificium offerre, in ejusque dominium et ministerium transferre (1). Erani enim Levitæ munus et oblatio populi, perinde ac bos erat victima. Vide dicta *Levit*, i, Unde sequitur :

vm. n. n. Offeret Aaron Levitas. — Hinc colligitur A>r¹⁰ Aaronem obtulisse et consecrasse Levitas, non Vi Lzt i- vero Mosen. Idem patet vers. 21. Hæc enim consecratio Levitarum proprie ad pontificem pertinebat; pontifex autem erat Aaron. Quod ergo di-

ti) Eos Deo, loco primogenitorum suorum offerentes, et in eos munus, quod primogenitis, quippe Deo sacris, alie juin incalisset, trailietentes. Cf. vers. 19.

cilur Mosi vers. 12, «facies,» id est, immolabis, bovem « pro peccato, » et vers. 14, « consecrabis, » intellige, jubebis immolari et consecrari, scilicet per Aarohem. Obtulit ergo Moses Levitas Aaroni : Aaron autem obtulit et consecravit eos Deo, compræcante tamen simul Mose.

15. Postea ingredientur tabernaculum foederis.— Hebraice, *ingrediantur ad ministerium suum in tabernaculo fvideris*, videlicet ut illud portent, ut dictum est capite IV : nec enim aliud erat officium Levitarum; nam sacrificare, accendere lucernas, adolere thymiama, ponere panes propositionis in mensa, hæc, inquam, solum sacerdotum erant munia.

Consecrabis eos in oblationem,—Hebraice, *ele-nitui levabis*, vel *agitabis eos agitatione*, sive *ritu et ecere-monta tenupha*, scilicet agitando, et modice elevando eos ad quatuor plagas mundi, in modum crucis, ut significetur eos offerri Deo, qui totius mundi es dominus, de quo rilu dixi *Levit*, vn, 30. Hic patet hoc certo rilu elevalos fuisse Levitas, quo et viclimæ elevabantur. Idem clarius indicat noster Interpres vers. 21. Hinc etiam verisimile est non omnes Levitas hoc tempore esse consécralos, sed eos tantum, qui ipso actu tabernaculo erant deserviluri : cæteros vero postea in Chanaan consecratos esse. Nam non potuisset Aaron commode tot millia Levitarum virilim Domino hoc rilu offerre, siquidem uli consecratio sacerdotum novellorum propria et peculiaris erat singulorum capitum, ut patet *Exodi* xxix, 29, et *Paralip.* xxix, 34, ita fuit et peculiaris singulorum Levitarum, ut palei eodem loco *Paralip.* Excipe tempus peregrinationis in deserto : nam uli post egressum ex Sina, nunquam deinceps in deserto sacrificatum est, ita post hanc consecrationem Levitarum, nulla fuit alia in deserto; sed succedebant Levitæ, cum trigesimum annum attingissent, ad onera portanda, etiam non consecrati, quinquagenariis emeritis. Ita Abulensis.

19. Ne sit plaga,— q. d. Levitæ erunt in ministerio sanctuarii, ne populus illud in se suscipere velit, itaque plectatur a me, eo quod, cum sil laicus et profanus, sacro officio se immiscuerit contra præceptum meum.

21. Elevavitque eos Aaron.— Hebraice est, *agitavit eos agitatione*, vel *rilu tenupha*, de quo dixi vers. 15. *

21. A YIGINTI QUINQUE ANNIS ET SUPRA, INGREDIENTUR (Levitæ) UT MINISTRENT IN TABERNACULO foederis. — Nota : Cap. iv, vers. 3, et *Paralip.* xxi, 3, numerali sunt ab anno trigesimo Levitæ ii, qui proprie ministrabant tabernaculo, illudque cum suis vasis portabant; quod ergo hic a25 anno jubentur ingredi, ut ministrent in tabernaculo, intellige eos anno 23 consecratos fuisse ad hoc, ut subservirent Levitis senioribus, seque aptarent, ut anno 30 proprie ministrarent in tabernaculo, illius vasa portando, idque usque ad annum 50. Nam post annum 50 emeriti erant in

hac militia tabernaculi, noque onera ferebant, sed tantum custodiebant, ut dicitur vers. ult.

Porro Davidis tempore, cum quiescerent Hebræi in Chanaan, nec amplius gravia illa tabernaculi onera per desertum Levitis essent ferenda; cumque pluribus opus esset personis ad officia janitorum, cantorum et similium, quæ David instituit, tunc jussit David a vigesimo ætatis anno Levitas numerari, et ministrare in tabernaculo, ut patet in *Parabp.* xxm, 27 (I).

(I) Ille locus Vatro et aliis satis est, ut totam hanc pericopen ab alio auctore consignatam statuam, seque absque, ul jialet, idonea ratione. Tarn præter modi solutionem a Cornelio nostro supra expositam, aliam affert Mcignan, camque simplicissimam : Nonne potuit Moses, ait, legem antea (cap.iv, vers.3) latam mutare postea, Levitasque a vigesimo ætatis quinio anno numerare,

26. Stc dispones Levitis in custodiis suis, — ut vtn u scilicet custodiant vasa tabernaculi, ea ætate et modo quo jam præscripsi. Vocat *custodias* in plurali, quia variis familiis varia custodienda dabantur, unde plures erant custodi. Sic Francescani in variis provinciis varias habent Custodias, uli ipsi appellant (2).

quemadmodum, imo iisdem de causis, eos recentiori tempore a vigesimo anno David numeravit?

(I) Hebr. est, *ministrabit* is, qui quinquagesimum annum superavit, scii, in rebus facilioribus, ima *cum fratribus tuis, ad custodiendum custodiam*. Per *custodiam* indicantur excubiae agendæ et res concredite custodiendæ, coraudie, paran te, etc : quibus rebus sufficiebat ætas infirmior. Per *opera* vero, quæ sequuntur, designatur ministerium operosius, ut erat comportatio victimæ majoris, vasorum tabernaculi et ligorum, etc.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus Hebraeos in Sina celebrare pascha, quod ordine fuit secundum (primum enim celebrarunt Bebem in Aegypto, Exodi su). Secundo, vers. 15, describitur nubes, quæ fuit dux itineris et quietis.

1. Loculus est Dominus ad Moysen, in deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo, dicens: 2. Faciant filii Israel Phase in tempore suo, 3. quarta decima die mensis hujus ad vesperam juxta omnes caeremonias et justificationes ejus. 4. Præcepitque Moyses filiis Israel ut facerent Phase. 3. Qui fecerunt tempore suo quarta decima die mensis ad vesperam, in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israel. 6. Ecco autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moyse et Aaron, 7. dixerunt eis : Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel? 8. Quibus respondit Moyses : State ul consulam quid præcipiat Dominus de vobis. 9. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 10. Loquere filiis Israel : Homo qui fuerit immundus super animi, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino, II. in mense secundo, quarta decima die mensis ad vesperam, cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud : 12. non relinquent ex eo quippiam usque mane, et os ejus non confringent : omnem ritum Phase observabunt. 13. Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo : peccatum suum ipse portabit. 14. Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta caeremonias et justificationes ejus. Præceplum idem erit apud vos tam advenæ quam indigenæ, etc. Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane; 15. sic fiebat jugiter : per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis. 17. Cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israel, et in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur. 18. Ad imperium Domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco : 19. et si evenisset ul mullo lera-

pore manerei super illud, orant filii Israel in excubiis Domini, et non proficiscebantur 20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, et ad imperium illius deponebant. 21. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statini diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur : etsi post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria. 22. Si vero biduo, aut uno mense, vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, et non proficiscebantur : statini autem ut recessisset, movebant castra. 23. Per verbum Domini figebant tentoria et per verbum illius proficiscebantur : erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.

vm».i 1 et 2. Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo, dicens : faciant filii Israel phase. — Hinc patet rursum historias et temporis ordinem hic non spectari : nam secundum illum hoc caput ponendum esset ante caput primum; illa enim quæ narrantur capite i, contigerunt mense secundo, ut ibi dicitur; hæc autem facta sunt mense primo ejusdem anni : nimirum voluit Moyses librum hunc *Numcr.* a numeratione populi et Levitarum, quam precipue hoc libro spectabat, inchoare, et alia, etiamsi prius contigissent, deinde subtexero.

Edixit ergo Deus hæc mense primo, ante decimam quartam mensis diem, jussitque ut decima quarta die celebrent phase, sive pascha : idquo ad hoc, ut sciret populus hoc festum, ejusque ritum legalem esse, neque tantum usurpatum fuisse semel pro ipso egressu ex Ægypto, sed duraturum semper in terra Chanaan.

11 11 Dico in Chanaan : nam in deserto post discessum Sina non videntur amplius celebrasse phase, •na» co quod ibi incerti essent quando movenda essent castra. Unde nec circumcisionem, nec alia caeremonialia in deserto observarunt, exceptis iis quæ nominatim exprimuntur, uti hic exprimitur, 16, anno secundo mense primo celebratum fuisse phase.

Nota : liebre! in Sina celebrarunt solum pascha, non pentecosten, non festum tabernaculorum, non tubarum, etc., quia discesserunt e Sina antequam festorum illorum tempus adveniret; nam post erectionem tabernaculi, quæ facta est die primo mensis primi anni secundi egressus ex Ægypto, manserunt tantum in Sina per 40 dies. Ex Sina enim moverunt castra die 20 mensis secundi, ut patet cap. X, vers. II; ergo ex Sina discesserunt ante pentecostem : hæc enim incidebat in diem sextum mensis tertii.

n»-i. 3. 3. Justificationes, — Hebraice, judicia, id est debitum et prescriptum ritum. Simile est vers. II.

v. s. 5. Qui fecerunt (phase) tempore suo, — puta decima quarta die mensis primi. In hoc phase non servarunt legem de azymis panibus, quia in deserto vescebantur azymo manna quotidie innovato.

Nola ; Hoc phase manducarunt tantum illi, qui

egressi erant ex Ægypto. Nani qui in deserto nati erant, erant incircumcisi; unde non licebat eis comedere phase : quanquam nec poterant per ælalem, erant enim infantes tenelli unius anni. Hæc enim contigerunt anno secundo egressus ex Ægypto.

7. Immundi sumus super anima. — «Anima,» id Ven.?, est, cadavere, per antiphrasin, quia videlicet tetigimus cadaver hominis. Tides enim, Levit. xxii, 4, arcentur ab omni sacrificio : ac consequenter ab agno paschali. Pari modo leprosi, scminifiii, et laborantes fluxu sanguinis, nipote immundi, nunquam celebrabant pascha.

Quare fraudamur, — quare privamur? hebraico, cur *prohibemur et arcemur a phase* (I)?

10 et 11. Homo qui fuerit immundus super anima, Vers, 10 SIVE IN VIA PROCI L IN GENTE VESTRA, FACIAT PHASE*1"

Domino in mense secundo, — g. 1. Qui immundus est in via proficiscens, remotus a Judæa, et a Jerusalem (nam in ea sola licebat facere phase, ut patet *Deutor*, xvi, 2) tempore paschalis, hic suum pascha celebret mense secundo. Judæi ergo qui peregrinabantur mense primo, sive paschali, illi debebant se comparare, si poterant, ut ante 11 diem, quo celebrandum erat pascha, domum redirent facturi pascha. Idem judicium est de quibusvis immundis, nam par omnium est ratio; quod si facere non poterant, debebant se parare in mensem secundum, ut ejus die decima (parla celebrarent pascha. Pari modo qui jam ob absentiam, vel aliam causam non possunt communicare in paschale, tenentur mox ubi redierint, vel potuerint, communicare et celebrare suum pascha.

Hinc patet quod, si quis Judæus vovisset toto anno a carne abstinere, hic tamen non obstante * voto, debuisset in paschale carnes agni comedere, quia hoc a Deo præceptum erat, unde per votum elidi non poterat; imo si quis vovisset non comedere carnes in paschale, pceasset, irphuc. rilumqio fuisset ejus votum, utpote Dei precepto repugnans. Ita Abulensis.

Nota : *T> in gente vestra*, referendum est, non ad -rè in tía, sed ad tò *homo q. d.* Homo e gente

(1) Proprie, *quare diminuemur*, sivo *detrahemur*, scii, a numero eorum, qui celebrant pascha Y

vestra, qui fuerit procul in via, hic faciat pascha menso secundo.

Quieres : Quid, si secundo menso adhuc immundi fuissent, vel procul a Jerusalem abfuissent, peregro agentes in via, licuisselno cis celebrare phase menso tertio, aut quarto? Respondeo id non licuisse, tum quia hic tantum praescribitur secundus mensis ad phase; tum quia alloqui ordo festorum turbatus fuisset, atque phaso fuisset celebratum cum pentecoste, aut festo tabernaculorum, tubarum, etc.; tum quia temporis, quo Hebræi sunt educti ex Ægypto, id est primi mensis, aut certe proximi, in hoc paschalis festo maxima habetur ratio : quia folum paschæ expressum erat memoriale liberationis ex Ægypto, olim factum hoc eodem tempore; itaque practicarunt Judæi, ut patet || *Paratip.* xxx, 15, collato cum vers. 18.

Dices : S. Augustinus hic, *Quast.* XV, immun- dis et peregrinantibus pascha prorogat usque ad tertium mensem.

Respondeo : S. Augustinus disjunctive loquitur; ait enim tales aut celebrasse paschi tertio mense, aut certe si pascha illo anno non egissent, non peccasse, quod posterius verum est.

Ven. n. 13. Peccatum suum (pœnam peccati sui, est metonymia) ipse portabit.

Ver», u. 14. Peregrinus quoque et advena, si fuerint apud vos, facient PHASE. — Pro *percrimis et advena*, hebraico est unica vox *nj qer*, significans eum qui peregre venit, id est advenam; intellige, si is iudæus sit, aut Iudaismo indiatasi hic enim solus poterat et tenebatur celebrare pascha; ideoque omnes, etiam peregrini et proselyti, qui poterant, tenebantur in paschale venire Hierosolymam : multi tamen in locis ab ea remotis habitantes, ob varia impedimenta excusabantur. Inde ait : a Si fuerint apud vos. »

Vero. 15. 15. Igitur die qua erectum est tabernaculum, OPERUIT ILLUD NUBES. — o Nilbcs, n id CSt columna nubis, quæ castra præibat quasi dux indicans viam per desertum in Chanaan, uti dixi *Exodi* cap. xm, vers. 12.

Qi® et Quieres, an columna hæc nubis creata est vera [^]ucr[^] nu[^]cs Calvinus in *Exodi* cap. xm, insec- fomn/ (ahtr execrabile Serveti discipuli sui delirium : nnbli? finxit enim Servetus nubem hanc incretam fuisse, ddirxia* ac 5l cssel iPsa deitas Christi, quam unam ipso «m in- pro tribus personis SS. Trinitatis, quas negabat, creitem substituit; quasi tunc corporea fuerit deitas, (nam iulssc. figurativum ipse appellat, qui postea fac-

tus sil caro, non quod carnem induent, sed quia lanquam homo apparuit, ex Iribus clementis incretis et semino Davidis conflatus. Quot hic errorum sunt monstra! tales discipulos nobis dedit Calvinus; ex ovo corvum agnosco : fuit enim Servetus mali corvi (Calvini) malum ovum, quia a Calvino hæresiarcha non nisi hæreses confingere didicit.

Dico ergo *primo* : Certum est hanc nubem non

increata®, sed creatam fuisse, quæ column® Celaro- specie et figura porrigeretur in altum, cui ceu navi angelus quasi nauclerus assistebat, et per iu-hoi, eam Dei nomine loquebatur, inclinando eam ad nti nit* terram, vel ad tabernaculum, *Num.* xii, S. Hinc ^{derm} IUTi. dicitur *Psal.* xcvm, 7 : « In columna nubis loquebatur ad eo*. »

Dico *secundo*, columnam hanc nubis similem ^{Colanas} fukse nubi quoad materiam, et quoad colorem : ^{fi ibi} erat enim candida et lucida, instar nubis can- ^{ent di-} did®; a nube tamen differebat, quia erat nube, ^{UirAa} *primo*, purior et lucidior; *secundo*, densior et so- ^{bit.} lidior; *tertio*, semper relin< bit figuram column®, Mas, cum nubes sopissimo figuram mutent. *Quarto*, nubes a ventis, hæc columna ab angelo mow- balur. *Quinto*, hæc columna semper erat sui si- ^{Quiste,} milis, cum nubes sapísimo vel colorem, vel lo- cum, vel crassitiem mutent. *Sexto*, nubes resol- ^{Sexu,} vantur in pluviam, hæc columna manebat co- lumna. *Septimo*, nubes motu circulari moventur Optino, cum cado, hæc nubes movebatur motu recto, nunc anlrorsum, nunc retrorsum, nunc ad latus. Nam cum castra moverentur, nubes hæc collo- cabat se super, vel ante vexillum tribus Jude (hæc enim erat prima et dux ceterarum, ut patet cap. X, vers. 13 et 14), et ejus motum et ductum sequebantur omnia castra : cum autem locanda essent castra, columna hæc redibat a vexillo tribus Judæ ad tabernaculum, quod erat in medio castrorum, ut patet cap. n, vers. 2. *Octavo*, Oculo, columna hæc accommodabat se, suumque motum ad vires Hebræoriim. ut non celerius prae- derei, quam illi subsequi possent : moderabatur ergo suum motum secundum vires et gressum tot mulierum, parvulorum, senum, ovium, agnorum, etc., quot erant in castris Hebraeorum, quæ lento passu procedere solent.

A VESPERIS AUTEM SUPER TEXTORUM ERAT QUASI

species ignis usQi e mvxe, — q. d. Columna hæc per diem habebat speciem nubis, per noctem vero habebat speciem ignis, qui castra omnia illuminabat. Hebræi putant duas fuisse columnas, unam nubis per diem, cui altera ignis sub noctem succedebat; sed verius est unam eandemque fuisse columnam, quæ per diem apparebat id quod revera erat, puta nubes erecta instar column® : noctu vero splendebat ut ignis. Nam hoc loco dicitur noctu fuisse quasi species ignis, eo quod nubes hæc columnaris noctu flammea videretur. Quin et Pililo eandem columnam fuisse narrat, sed quæ interdum luceret splendore solari, noctu vero flammeo. Rursum id patet ex eo quod *Exodi* cap. XIV, vers. 20 et 24, eadem vocatur columna nubis et ignis, quæ se interposuit inter castra Hebræorum et Ægyptiorum, atque illebræos illuminavit quasi ignis, /Egyplios vero obscuravit quasi nubes. Ita Abulensis, Cajetanus, Pererius et alii, *Exodi* xm. Hinc liquet verius esse ignem hunc column® nocturnum non fuisse verum ignem, sed quædam ignem, id est,

An don
fuerint
Coi U'O-
at. odi
nubü»
alten
igub ?
IU spon-
deo,
unam
tiro Jt ro-
qno

habuisse speciem ignis, ut dicitur cap. xv et xvi. Dices : Quomodo ergo *Exodi* xm, 12 et 22, columna hæc nocturna vocatur ignis, si revera non erat ignis, sed nubes? Respondeo : Ignis vocatur, quia intuenlibus videbatur ignis esse : splendebat enim ut ignis, et hunc splendorem nocte nubi huic indebat Deus, per diem vero subducebat. Familiare enim est Scripturo» vulgari hominum moje loqui, et rem vocare talem qualis apparet, etiamsi revera in se talis non sit. Sic deos alienos vocat idola, quæ revera neque dii, neque alieni sunt, sed ab alienis, sive alienigenis Gentibus habentur dii. Sic *Erodi* m, vocatur rubus ardens, qui videbatur ardore ; revera tamen non ardebat. Sic enim Plato in *Timeto*, triplicem distinguit ignem : primum, qui est in corpore ignis, puta in carbone, vel ferro candento; secundum, qui dicitur flamina, esque urens et lucens ; tertium, qui lucet, et non urit: talis est lux solis et stellarum. Hinc Poeta :

Vos, eterni ignes, et non violiteles ntrnen
Testor.

Ignis ergo hic non erat aliud quam lux, et splendens mirificus noctu columna» inditus, qui tota castra illuminabat, instar luna» vel solis; unde et soi vocatur Sop. xviii, 3. Ubi nota lucem huius columna fuisse rubeam instar flammae, ut ait Philo. Inde enim vocatur ignis, indeque *Sap.* xviii, 3, columna hæc ardens, id est flammea, non a calore, sed a colore nuncupatur.

Erat ergo hæc una columna, sed duplex habebat officium, ac proinde et duplicem speciem, sive figuram. Nam per diem obumbrabat castra, quasi nubes; noctu vero eadem illuminabat, quasi fax ignis.

Ita, allegorica, Christus et Spiritus Sanctus nos protegit ut nubes, et accendit ut ignis, a Spiritu Jesu, ait S. Bernardus, Spiritus bonus, Spiritus Sanctus, Spiritus rectus, Spiritus dulcis, Spiritus foris, infuma roborans, aspera planans, corda purificans, quidquid in hoc sæculo nequam, difficile et angustum videtur, levo facit : hic illatum opprobrium gaudium judicat, despectionem exaltationem esse persuadet, n

Hoc duce ascendimus ad terram promissam, quia, ut ait Venerabilis Beda : a Sancti per Spiritu Sancti septiformem gratiam aditum vi!» cœk-stis inveniunt : per timorem Dei humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum providi, per sapientiam maturi. » Merito ergo S. Augustinus invocatur Spiritum Sanctum, dicens : « Sanctum semper opus in me spira, ut cogitem : compelle, ul faciam : suade, ut te diligam : confirma me, ut te teneam : custodi me, ne te perdam. »

Tropologice, columna» lucis sunt fortes et illustres sancti. Venit aliquando Abbas Hilarión ad Abbatem Antonium, et dicit ei Abbas Antonius :

« Bene venisti, lucifer, qui mane oriris. » Et respondit Abbas Hilarión : a Pax tibi, columna lucis, quæ sustines orbem terrarum. » Uti habetur in *Vitis Pair.* lib. V, tract. 17, num. 4.

Talis columna lucis fuit quoque Simeon Stylites, qui ut omnes a terra traheret ad cœlum, stetit in columna, per octoginta annos, vix comedens et dormiens, semperque vel orans, vel accedentibus dans monita salutis. Sio Petrus, Jacobus, Joannes in Ecclesia videbantur esse columna», ait Paulus, *Galat.* ii, 9.

Hac de causa Christus, *Apocal.* m, 12, Angelo, id est Episcopo, Philadelphia» promittit : « Qui vicerit, ait, faciam illum columnam in templo Dei mei, » q. d. Faciam ut firmus sit, magnus et gloriosus turn in Ecclesia, tum in cœlo. Alludit ad duas columnas templi Boos et Jachin, III Reg. mi, ut fuse ostendit ibi Vicgas, sect. VI. Unde Richardus de S. Victore primo, sic exponit, 7. d. « Efficiam ut qui vicerit persecutiones et tentationes, sil instar columna» in se firmus per fidem, rectus per æquilalcm, erectus per intentionem, sublimis per contemplationem, sustentans alios verbo consolationis, suffragio orationis, exemplo actionis. » Et Primasius : « Columna, ait, in fabricis munimini congruit et decori; sic el mundi rectores in Ecclesia eminent munere dignitatis, et portant alios officio charitatis. »

Secundo Ambrosius : « Faciam illum columnam, » id est, prædicatorem in Ecclesia; quomodo Paulus, *Galat.* cap. n, Petrum, Jacobum et Joannem vocavit columnas. Verum quia Orígenes, Tertullianus et alii, qui erant quasi columna», ceciderunt, melius, inquit Ambrosius, « faciam illum columnam, » id est excelsum in cado, ex quo non egredietur amplius.

Tertio, Abbas Joachim : a Faciam illum columnam, » id est, Prælatuin. Hic enim *primo*, corpore terram, mente cœlum tangit; *secundo*, per vitam activam inferioribus inhæret, el tamen per contemplativam sursum aspicit ; *tertio*, multis tunsionibus expolitur; *quarto*, inter procellosos ventorum turbines, superpositam su» cur» machinam infatigabiliter portat; *quinto*, tranquillus et immobilis est ut columna.

Notat ibidem Pererius in columna octo respectari et laudari : scilicet rectitudinem, altitudinem, crassiliem, firmitudinem, rotunditatem, lævorem, colorem et materiam, quæ facile est accommodare predicatori, Prelato et cuilibet excellenti Sancto in Ecclesia, el maxime incœlo, ubi Sancti hi quasi columna» nulli mutationi obnoxii, in æternum stabunt excelsi et gloriosi.

Quocirca S. Ephrem orans Deum, ut sibi revelaret, « qualis esset Magnus Basilius, in extasi vidit columnam ignis, cujus caput pertingebat ad cœlum, et vox desursum dicens : Ephrem, Ephrem, quemadmodum vidisti columnam hinc ignis, talis est et Magnus Basilius, » inquit-Amphilochus in ejus Vita.

Recte ergo S. Gregorius, XVII *Moral*, xiv : a Quis- quis, ait, in Dei opere recta intentione firmatur, columna in sliuclura fabric@ spiritalis erigitur; ut in hoc templo, quod est Ecclesia, positus, et utilitati sit et decori, n

Ven. IS. 18. Ad imperium Domini proficiscebantur. — « Domini, » scilicet moventis per angelum columnam nubis quæ dux erat itineris, et per hoc monentis et jubentis castra moveri et proficisci.

Vrrf. 19. 19. Et SI EVENISSET UT MULTO TEMPORE MANERET (nubes) super illud (tabernaculum), erant filii Israel in excubiis Domini, — id est, sistebant quasi excubantes, el advigilantes ad motum nubis, quando videlicet Deus moveret nubem, et per hoc juberet cos movere castra.

Columna Nota : Hæc columna nubis quotidie bis quies- tota hoc- cebat, etiam in motu castrorum, nimirum in lo gales- æbit jci prandio, et in cœna : tum enim cibos coquere, prrdiom seque iis reficere debebant, tam homines quam animalia. Adde vespere et noctu cam semper eau. quievisse : tum enim somnum capere debebant homines et animalia. Unde nusquam legimus cos noctu movisse castra; cum vero diutius quiesceret, figebant ibi tentoria, talisque quies vocatur mansio vel statio, quales quadraginta duas Hebræi habuerunt in deserto, ul patet cap. xxxm.

Und sd- Quæres, unde sciverint Hebrei quietem hanc rrnt He- forc diuturniorem, ibique figenda esso castra?

gndifs- Respondeo, cx eo : Si post meridiem absoluto » us-jam prandio quiescebat columna, signum erat In? ibi figenda esse castra ; similiter si post nocturnam quietem, mane adhuc quiesceret columna, signum erat ibi hærendum esse saltem usque ad prandium (I).

Vers. 20. 20. AD IMPERIUM DOMINI ERIGEBANT TENTORIA. —

ti) Vers. 20. Pro *quot dits* hebr. csl IODO , proprio *dies numeratio*, per tot, quot numerari possunt, dies, id est per *paucos* dies.

Nota : Quoties columna movebatur et preibat castra, sacerdotes elevabant et portabant arcam Domini; Moyses autem Deum invocabat, dicens : « Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te a facie tua, * quasi diceret : Surge, et proficiscere nobiscum, Domine, atque castra prei, hostesque nostros, æque ac tuos, fuga et dissipa, ul nos invadere non audeant. Cum vero columna rursus quiesceret, sacerdotes deponebant arcam, et Moses Dominum arre quasi insidentem invitans ad inibi cum Hebrews manendum, sic cum precabatur : « Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel, » ut patet cap. x, in fine.

Putant Hebrei defecisse columnam ignis et nu- QuiMo bis statim post mortem Aaron, quæ accidit in quinto mense anni ;0, aliquot mensibus ante mor- iamoi • tem Mosis, et ingressum Hebraeorum in Chanaan. Sed errant; nam *ficut*. xxxi, 13, paulo antemortem Mosis, dicitur hæc columna apparuisse Mose el Josué. Columna ergo hæc perduravit usque ad ducatum Josué, cumque ac Hebreos deduxit in ipsam Chananæam, ibique, æque ac manna, defecit et disparuit.

21. Dissipabant (id est deponebant) tentoria, Venai. — suaque omnia convasabant.

23. Per verbum Domini figebant tentoria, — v<i.u. q, d. Per imperium Domini datum Mose, ul videlicet «piando moveretur columna nubis, moverent castra ; quando sisteret, figerent castra, Hebrei movebant vel figebant castra. Ha, tropologice, Rdigiosi sequentes ductum obedientiæ, et viri pii ita' sequentes sanctas inspirationes suas, agunt ex ductu el imperio Domini ; unde decet eos esse in excubiis Domini, ac dicere : Audiam quid loquatur in me Dominus.

Erantque ix excidiis Domini, — excubantes ad motum columna», el consequenter castrorum, uti dixi vers. 19.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus fieri duas tubas, caruni/ue usus. S' undo, vers. 11, a i n.olurn columna nubis Ilebrai, instructa a'ic, movent castra cx Sina in l'haran. Tertio, vers. 29, Afoses detinet llobab soronum suum. Quarto, vers. 35, arca prait castra, comprccanfc Mose,

1. Locutusque est Dominus ad Moyseu, dicens : 2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra. 3. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fæderis. 4. Si semel clangueris, venient ad te principes, el capita multitudinis Israel, 6. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. 6. In secundo autem sonitu el pari ululatu tuba?, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem, et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem. 7. Quando

autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt. 8. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis, eritquo hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. 9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum. 10. Si quando habebitis epulum, et dies festos, et calendas, canetis tubis super holocaustis, et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri, ego Dominus Deus vester. 11. Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis elevata est nubes de tabernaculo foederis, 12. profectique sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pliaran. 13. Moveruniquē castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi. 14. Filii Juda per turmas suas, quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab. 15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. 16. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. 17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari. 18. Profectique sunt et filii Ruben, per turmas et ordinem suum, quorum princeps erat Helisur filius Sedcur. 19. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. 20. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Ducl. 21. Profectique sunt et Caathike portantes Sanctuarium. Tandem tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum. 22. Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Anuniud. 23. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. 24. Et in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis. 25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. 26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran. 27. Et in tribu filiorum Nephtuli princeps fuit Ahira filius Enan. 28. Ilæc sunt castra, et profectiones filiorum Israel per turmas suas, quando egrediebantur. 29. Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianilæ cognato suo : Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis : veni nobiscum, ut beneficiamus tibi ; quia Dominus bona promisit Israeli. 30. Cui ille respondit : Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. 31. Et ille : Noli, inquit, nos relinquere ; tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster. 32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. 33. Profecti sunt ergo de Monte Domini viam trium dierum, arcaque foederis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum. 34. Nubes quoque Domini super coserai per diem, cum incederent. 35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses : Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te, a facie tua. 36. Cum autem deponeretur, aiebat : Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel.

Vw.J. 2. Fac tibi duas tubas abgexteas ductilfs, — ut iis convoces populum : primo, ad movenda castra; secundo, ad festa; tertio, ad sacrificia; quarto, ad bella; præcipit autem Deus duas tantum tubas fieri, ne liebraos gravet sumptu prastando, non autem quod plures fieri velet. Unde plures esse factas, si non tubas, certe buccinas, sive jam, sive postea, palet Josuc vr, 4, ubi septem numerantur buccinæ, quibus clangentibus prostrati sunt muri Jericho (I).

Nota : Jubet Deus eas fieri argenteas, tum ob

(1) Pro *ductiles* ia hebr, est *opere tornato*,

reverentiam cultus divini, tum ut siut magis sonora.

Formam harum tubarum describit Josephus, Form* lib. III *Antiquit.* cap. xi : a Canna, ait, oral tibia lubl' paulo crassior, longitudine paulo minus cubitali, cujus os tantum palebai quantum ad inflandum sufficeret, desinebatquo in extremitatem campanulas similem, sicut tuba. » Porro sacerdotum erat hisce tubis clangere, ut patet vers. 8.

Allegorico, Rupertus per duas tubas accipit Allego- duos Christi adventus, scilicet primum in carnem, r'«. secundum ad judicium. *Primo* enim Christus insonuit : « l'œnitentiam agite, appropinquavit regnum

cœlorum.» Secundo Insonabit: «Ite, maledirti, In ignem æternum.» Unde alii per tubas accipiunt minas, verbi gratia inferni; et promissiones, verbi gratia codi, quas populo jugiter insonare debent concionatores, ut æternitatis et metu et spe corda hominum feriant et compungant. Ita fecit S. Chrysostoinus, S. Antoninus, S. Dominicus, S. Vincentius, et alii maximi præcones, qui non phaleratas, sed efficaces habuerunt conciones quibus homines converterunt. Maximus enim hominum stupor, et inter omnes mundi insanias maxima est, quod picrique omnes res caducas et temporarias toto studio et conatu sectentur, divinas vero et æternas negligent, et vix de iis cogitent, cum tamen ab iis omne et æternum eorum bonum pendeat. Unde S. Hilarius ait, a concionalores debere esse satores æternitatis.»

Condo- Talis prætor fuit S. Joannes Baptista: «Progenies, inquit, viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?» etc. «Ventilabrum in manu ejus, et permundabit aream suam; et congregabit trilicium suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.» Vide ejus concionem, *Matth.* hi, que tota huc spectat. Talis fuit vox clamantis in deserto, quæ petras et saxa contrivit, ex cisque aquas lacrymarum elicit, quibus eos præparavit ad gratiam et justitiam Christi.

Talis prætor fuit Christus: «Pœniteutiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum,» *Matth.* iv; et cap. xxv tota ejus concio est de consummatione sæculi, de signis judicio præviis, de judicio, de vilæ æternæ piis, et gehenna impiis irroganda.

Talis fuit S. Petrus: «Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et manifestus. Salvamini a generatione ista prava,» *Act.* n, 20 et 40.

Tales fuerunt Jacobus et Joannes, qui proinde a Christo vocati sunt a Boanerges, » id est, «filii tonitruum,» *Marc.* m. Hanc vocem, puta hoc tonitruum, describens Psaltes, *Psalms.* xxviii: «Vox Domini, ait, super aquas, Deus majestatis intonuit: vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia: vox Domini confringentis cedros: vox Domini intercidentis Qammaxn ignis: vox Domini conculcientis desertum: vox Domini præparantis cervos,» ut pavore tonitruum dilatata matrice facilius pariant; «et in templo ejus omnes dicent gloriam.» Hæc enim novissimorum prædicatio, quasi tonitruum aquas, id est populos multos, commovit ad pœniteutiam et lacrymas: cedros, id est superbos confregit: divisit ignem, id est diaritate in linguas igneas in pentecoste distribuit: concussit desertas Gentium regiones: cervos, id est timidos et tardos ad partum virtutum, pavore judicii Dei præparavit: induxit diluvium, tum baptismi, tum contritionis, quo peccata inerguntur. Ita ibi explicant S. Basilios, Theodoretus, Augustinus, Didymus et Orígenes.

Talis fuit S. Paulus, qui, ut ait S. Hieronymus,

fuit < tuba Evangelii!, tonitruum Gentium, rugitus leonis. » Audi cum in Areopago: < Deus nunc annuntiat omnibus hominibus, ut omnes ubique pœniteutiam agant, eo quod statuit diem in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis, » *Act.* xviii, 30; et *Act.* xxiv, 25: «Disputante illo (Paulo) de justitia et castitate, et de judicio futuro, tremefactus Felix, » etc. Et cap. xxv!, 24, prædicans resurrectionem mortuorum, audivit a Festo preside: «Insanis, Paule: mulle te hllæræ ad insaniam convertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor.»

Talis fuit S. Franciscus, cujus assidua erat concio: a Labor modicus, voluptas æterna; voluptas modica, pœna perpetua; multorum vocatio, paucorum electio, omnium retributio. •

Tropologice Cyrillus, lib. V *De Adorat.*, pag. 97, per has duas tubas ductiles, duplex genus prædicationis in Ecclesia usitatum accipit: *primum*, quod fidem roborat et dilatat; *secundum*, quod mores corrigit. Argenteæ sunt ob splendorem, summamque sinceritatem. Ductiles sunt, quia necesse est ut hi qui venturam vitam prædicant, tribulationum præsenlium tunsionibus et ductibus crescant, inquit S. Gregorius, lib. XXX *Moral.* cap. vii. Sic et Procopius: Una, inquit, tuba doctrinalis est, secunda moralis.

Symbolice, pro tubis judaicis Ecclesia utitur campanis, quæ majores sunt, fortiores, magisque sonore ac durabiles. ideoquo significant prædicationem Evangelicam toto orbe resonantem, et duraturam usque ad finem mundi, cum Judæmus uno Judææ angulo fuerit conclusus. Ita a malaris Trevirensis Episcopus anno Christi 820, lib. III *De Eccl.* cap. i. Porro campanæ dictæ sunt a Nola civitate Campaniæ, ubi *primum* majores campanæ formatae sunt. Haec Walefridus Strabo, lib. *De Rebus Exlcs.* cap. v. Porro campirne usus multiplices Poeta his versibus complexus est:

Lau<lo ficum veram; plebem voco; convoco curtum;
Defunctos ploro; pestem fugo; festi decoro.

Vido Jodocum Coccium in *Thesaurio Calhol.* part. II, lib. III, art. 6.

Quando molenda sint castra. — Hebraice, *et quando movenda sunt castra*; unde in Hebræo videntur hic duo officia tubarum significari, videlicet *primum*, ad cœtum populi adunandum; *secundum*, ad movenda castra. Verum noster Interpretes va et non accepit copulative, sed expositivo et determinativo, *q. d.* Ad convocandam multitudinem, ut ordinatasene sub suo quisque vexillo, suo clangore excitus moveat castra.

I. Si SEMEL CLANGUEMIS, — id ÓSt, Sí *Una tuba* Ven. 4 < *clanxcris*, uti habent Hebræa, Chaldæa, Septuaginta et Josephus, qui ait et addi: Moses duas buccinas fecit, quarum una plebs ad concionem vocabatur, altera principes ad consultandum do

república excitabantur; utraque vero clangente universus populus convocabatur. Sicut ergo utraque clangente duplex erat clangor, bisque clangere dici poterant, ita una clangente, semel dicuntur clangere. Denirpie si clangerent njlTUI *tcrua*, id est sonitu inciso et confracto (quem nos-
 Ui«U- ter Interpretes *ululatum* vocat), movebant castra; tui <nU-
 nam alias sonus harum tubarum erat planus et quii? æquabilis. An autem in motione castrorum una, an duabus tubis clanxerint, non liquet.

Ven. e. 6. Et juxta uunc modum deliqui facient, — ut videlicet, sicut primo lubœ clangore castra moverunt, et profecti sunt Judas, Issachar et Zabulon, qui erant ad Orientem tabernaculi; secundo vero clangore profecti sunt Ruben, Simeon et Gad, quierant ad Meridiem tabernaculi: ita tertio clangore castra moveant Ephraim, Manasse et Benjamín, qui erant ad Occidentem; quarto denique castra moveant Dan, Aser et Nephlnli, qui erant ad Septentrionem: patet ex dictis cap. ii.

Ululantibus (id est conciso clangentibus) tubis, — uli est ululatus bestiarum concisus.

Ve» ». Ū. Si EXIERITIS AD BELLUM, CIC., CLANGETIS, CÍC., ET ERIT RECORDATIO VESTRI CORAM DOMINO, — *q. d.* Dominus recordabitur vestri in præliis, cum clangetis juxta hoc ejus præceptum, ut eruat vos ab hostibus, vobisquo det victoriam.

Vcn. io. *0. Siquando habebitis epulum, — solemne et sacrum ex hostiis pacificis, sive epulum quod fit previo sacrificio, illudque claudit, quale erat in consecratione regum, tunc clangetis hisce tubis. Similiter et in Calendis, id est in neomenia sive novilunio, puta primo die mensis lunaris; hic enim dies Judæis erat festus.

Ut SINT VOBIS IN RECORDATIONEM DEI VESTRI, — Ut Deus iis, vel potius obcdientia vestra, quam hoc clangore præstatis, excitus recordetur vestri, id est cogitet de vobis, benigne acceptet sacrificia vestra, et adsit vobis ope sua, uli recordantes solent facere. Anropopalhw; enim Deus recordari dicitur, non proprie. In Deo enim, cui omnia sunt stabilia et presentia, nulla est memoria, sed jugis omnium, tam preteritorum et futurorum, intuitos, quam præsentium visio et intuitus.

Ven.it. H. Anno secundo (ab egressu Hebræorum ex /Egyplo), MENSE SECUNDO, VIGESIMA DIE MENSIS ELEVATA est nubes. — « Nubes, » id est columna nubis, cœpit moveri et præire castra, quæ proinde uebral mola sunt. Hinc patet Hebreos mansisse in Sina Uur^m. ^uæ duodecima fuit mansio Hebræorum in deserto) per annum integrum, exceptis tridecim diebus. Nam venerunt in Sina tertia die mensis tertii anni primi, ut patet Exod. xix, t; discesserunt vero ex Sina die vigesima mensis secundi, anni secundi. Omnia ergo quæ a cap. xix Exod. narrantur hucusque, gesta et dicta sunt in Sina. Quare primo omnes leges morales, judiciales et cæremoniales latæ sunt in Sina. *Secundo*, ibidem fabrefactum est tabernaculum quasi templum. *Tertio*, ibidem consecrati sunt sacerdotes et Le-

vitæ. *Quarto*, ibidem ordinata sunt castra, adoque instituta et formata est tam respublica quam Ecclesia vetus Hebræorum, perinde ac in Sion promulgata est lex nova, cœpitque respublica et Ecclesia Christianorum, *Act. n, I*, et *Hebr. xu, 22*.

Notat Tornielhis, hoc anno secundo egressus Hebræorum ex Ægypto, mortuum esso S. Job; idque dicendum est, si ponamus quod ipso et alii plures docent, S. Job vixisse 217 annos: tot enim sunt ab anno 130 Jacobi, quo natus videtur S. Job, usque ad hunc annum secundum, uti dixi *Genes. xxxvr, 33*.

12. Profectique sunt filii Israel, etc., de deserto SINAI, ET RECUBUIT NUBES IN SOLITUDINE PHARAN, — pula in loco qui postea dictus est *Sepulcra concupiscente*. In eo ergo fuit decima tertia Hebræorum mansio, quæ fuit in vasto illo deserto Pharan, quod in se unum est, sed multa partialia complectitur: hujus enim deserti Pharan pars est desertum Sin, in quo trigesima tertia fuit mansio, de qua cap. xxxiir, vers. 36 (licet S. Hieronymus, tract. De42 *mansion.*, Pharan terminet in Sin, et in Pharan ponat tantum octodecim mansiones sequentes, quæ fuerunt usque ad Sin et Cades). Ubi intueri, mirare et celebra mirabilem Dei erga suos providentiam, utpote quæ Hebræos per hoc desertum vagabundos, per triginta octo annos deduxit, quo lem- pore *primo*, nunquam eis manna nec aqua defecil. *Secundo*, columna nubis semper viam præivit. *Tertio*, nunquam vestimenta vel calceamenta eorum detrita sunt, imo cum parvulis crescentibus crescebant et ipsa; non enim vestes mularunt vel innovarunt in deserto. *Quarto*, hic de cælo acceperunt coturnices, et aquam de petra, omniaque portenta quæ deinceps in Numeris enarrantur, hic contigerunt. *Quinto*, in hoc deserto omnes egressi ex Ægypto, videlicet plusquam sexcenta millia, ob murmur perierunt et mortui sunt. Qui desertum hoc accurato lustrarunt, tradunt esse *primo*, solitudinem amplissimam: extenditur enim a monte Sina usque ad Cadesbarne, per iter undecim dierum; *secundo*, esso inviam et inaquosam; *tertio*, sterilem et inarahilem, *quarto*, hominibus juxta ac bestiis inhabitatam; *quinto*, carero herbis et arboribus: hinc inde tamen eas habet, ut patet vers. 33. *Sexto*, esse asperam proruptis rupibus et montibus. *Septimo*, esse siccissimam et ardentissimam ob solis æslum. *Octavo*, in ea assidue luctandum esse cum tenacissimo sabulo, quod prealtuin et vestigiis cedens ingressum vehementer impedit et remoratur. Per hoc tamen desertum Hebræi, etiam parvuli, Deo duce, commodo per triginta octo annos ambularunt: vide Adri- chomium, Borchurdum, Zieglerum et alios in *Pharan*.

13 Et 14. MOVERUNTQUE CASTRA FILII JUDA. — DC Veri, i) ordine singularum tribuum et acie horum cas-
 trorum dixi *Numcr. n*. Ex hoc loco, puta ex vers. i7, patet Gersonilas et Merarilas incessisse post primam aciem Juda; Caathilas vero post secun-

dam Ruben, uti dixi cap. n : licet alii aliter sentiant putentque hic esse hysleron proteron. Verum non recto; nam distincte et ordinate tota acies, tam populi quam Levitarum, hic describitur (1).

Ubi nota : Voluit Deus Hebrocos per quadraginta annos in deserto, in armis et castris vitam agere, ut inter hostes positi, perpetuo excubarent, paratiquo essent ad pugnam, ne otio et inertia diffuerent. Ita Epaminondas cupiens Brolos, otio dissolutos semper in armis continere, cum se Bæotarcham, id est principem suum deligerent, hortari solebat ut denuo consultarent; se enim si crearent ducem, militandum illis fore, regionemque ipsorum supinam atque apertam, belli orchestram appellabat, quod eam tenere non possent, nisi manu clypei ansæ insertu Ita Plutarchus in *Lacon*,

Tropologice, hree castra significabant vitam fidei esse militiam, ut ait S. Job, in qua armati et assidue depugnantes tendimus ad patriam coelestem. a Non enim est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus, d Jj/ At.s, vi, 12.

Juxta imperium Domini in manu Moysi, — quod scilicet dedit vel edixit per Mosen, ministrum et organum suum; hujus enim symbolum est manus.

Vaiti. 21. Caat iit £ portan iis Sanctuarium, — puta vasa sancta Sanctuarii, id est Sancti et Sancii sanctorum.

Tamdiu tabernaculum (vasa tabernaculi, id est Sancti et Sancti sanctorum, jam dicta) portabatur, donec venirent ad erectionis locum. — Hebr. csl, *erexerunt tabernaculum* (Gersonilæ et Meraril n), *donec venirent* (advenirent) *ipsi* (Caathitæ) ad vasa sacra in illud inferenda. Unde rursum patet Gersonilas et Merarilas præcessisse, ac primam aciem secutos esse, ut tabulas et cortinas tabernaculi erigerent, puta Smelum et Sanctum sanctorum, ut Caalhiku sequentes secundam aciem, adventantes invenirent tabernaculum jam erectum, in quod sua vasa inferrent; hoc enim congrua omnium providentia, dispositio et ordo exigebat.

Vm.i9. 29. IhxiTQii: Moyses Rodar filio Ragli l Madia- u!» Umi KITjB» cognato suo.—Qiurritur, an Ilobab hic fuit Jethro? iit ipse Jethro socer Mosis, an vero Jethronis Agnini filius? Septuaginta asserunt Ilobab esse ipsum Septoi- jC(|iro . jia Abulensis. Habuit ergo Jethro quatuor nomina : *primo* enim dictus est Jethro; *secundo*, Raguel; *tertio*, Ilobab; *quarto*, Cinæus, ut patet *Jud.* i, 16. Jethro enim cum filia sua Scphora, uxore Mosis, venit ad Mosen in Sina, *Exod.* xvm, 1.

Si dicas : Ilobab hic vocatur filius Raguelis, ergo non fuit ipse Raguel.

Respondent, Ilobab fuisse filium senioris Raguelis, sed fuisse ipsum Ragulem juniorem, qui

et Jethro est dictus; patris enim nomen filio fuisse inditum, sive tanquam proprium, sive tanquam patronymicum, uti apud illoandos et Anglos til : inde enim vocant suos Robersonios, id est Roberti filios; Petersonios, id est Petri filios; Jansonios, Andrissonios, etc.

Alii, ut Paulus Burgensis, Cajetanus et Oleaster, Verfaï verisimilius censent hunc Ilobab esse filium Je- ?l. .u> thronis sive Raguelis. Nam *primo*, expresse Incita m filio vocatur : Raguel enim hic idem es^e videtur cum Thra- co qui ita nominatus est *Exod.* n, 18 : ille autem Pra^* fuit Jethro, socer Mosis ; neque solet Scriptura rn^o Gentilium (qualis fuit Jethro) patres vel avos recensere.

Secundo, quia Jethro reversus est in Madian, ut Secundo, patet *Exod.* xvm, ult. ; hic autem Ilobab persuasus a Mose, videtur cum eo mansisse, et profectus esse in Chanaan, ut colligitur ex vers. 31; idque magis confirmatur ex eo quod Midianike omnes paulo post, puta anno ab hoc 33, qui fuit quadagesimus et ultimus peregrinationis in deserto, al) llebræls jamjam Chanaan ingressuris prorsus deleti sunt. Si ergo in Madian redisset Ilobab, pariter ibi cum sua familia deletus fuisset ; hoc autem est falsum, uti mox ostendam. Nam quod aliqui respondent, Mosen, cum bellum illaturus esset Madianitis, prius inde evocasse Ilobab cum familia sua, gratis et sine auctore vel teste dicitur. Solus ergo Jethro, nipote senex centenarius (Moses enim gener ejus, jam erat 81 annorum), in Madian rediit, ibique paulo post mortuus est, antequam Madianitæ delerentur.

Tertio, quia Hobræasio optime vertunt: *Et dixit Tcru**. *Moses Ilobab filio Raguelis, soceri sui*, et ita forte verterunt Septuaginta, non autem socero *suo*, uti jam habent Græci codices. Noster tamen Interpres vertit, *cognato*, id est a filio, suo, quia Hebræum fm n *choten* et socerum et cognatum, id est affinem, significat; tam enim Ilobab quam Raguel sive Jethro, oral affinis Mosis, Ilobab enim erat sororius, Raguel vero erat socer Mosis.

Videtur ergo quod Jethro redoune ex Sina in Poderiviem un Madian, Ilobab filius ejus cum sorore sui Scphora manserit cum Mose, cum coque jehw perrexerit in Chanaan : ibi enim fertilem terram »t> h agri Jericho accepit in sortem suam ; et inde Uo postea connivenlibus llebræis migravit in optimam sortem tribus Juda, ut patet *Jud'c.* i, 16, ubi dicitur: a filii Cinæi (id est Jethro) cognati (id est soceri) Moysi ascenderunt de civitate Palmarum (id est Jericho) cum filiis Juda in desertum sortis ejus, et habitaverunt cum eo; » aliquos etiam ex eis migrasso ad sortem Nephtali, patet *Judie*, iv, 10 et 11, ubi Haber Cinæus (cujus uxor Jethel occidit Sisaram principem) habitasse dicitur juxta Cedem, quæ traiecit sorte Nephtali, ut patet *Josuc* xix, 36. Horum quoque Cinæorum mentio fit *Ilcg.* xv, 6, qui tandem in captivitate communi ab Assyriis, puta a Salmanasar, vastati et capti sunt. Id enim futurum prædixit Balaam,

(t) Pro *primi*, alii vertunt *prima eia*, ut significetur, primam castrorum nomenclaturam fictam esse.

Num. x<iv,22: «Assur, inquit, capici te,» oCinæe. a Jethro Denique ab hoc Jethro el Hobab prognatus est Rrt-h?nl Rcc^a^> cujus filius fuit pius Jonadab, qui cuín n h Jehu Baal el Baalilas evertit, ¡V Ikj. x, 23. Ab hoc t-id. Jonadab orli sunt Rechabitæ, quos adeo abstinentia, obedieutiaet sanctitate dilaudat Jeremías, cap. XXV; Rechabitas enim esso Cinæos patet I *Paralip.* n, 25. Rechabitæ ergo non fuerunt Judæi, sed Madianite, puta posteri Jethro. Rursum Rechabilarum posteri fuerunt Essæi, quos a temperantia et continentia commendant Philo, Eusebius et alii, ait Suidas. Vide hic sanciam progeniem, et sanctorum parentum sanctos filios: hoc facit et presta! pia parentum educatio, et cum probis conversatio.

vers. 30. 30. Revbrtar in TERRAI meam, — in Madian. vzu. 31. 31. Noli, INQUIT, NOS RELINQUERE: TU ENIM NOSTI IN QUIBUS LOCIS PER DESERTUM CASTRA PONERE DEDEANUS. — Erat enim Madian monti Sina, et deserto buie vicina; undo Moses cohabitans Jethro Mw in Madian, ejus oves in deserto hoc pascebat. Di- H.Ubl vero k°c Moses ad Ilobab, non quasi opera m * cl ductu ejus indigeret, nipote qui columna miran co»- bis forinsecus, cl intrinsecus Deo, vel angelo di- iYjujÍ- ccnlc erudiebatur, disecbalque quo loco ponenda urnam, essent castra; quique in ca regione, puta in deserto hoc, per 40 annos pascens oves, tam, vel magis versatus erat, quam Ilobab. Voluit ergo Moses Ilobab apud se debueret, ut eum, utpoto sororium suum, Gentilem in veri Dei religione et cultu erudiret, cumque a gentilismo ad Judaisinum traduceret (1).

Moule. Ubi nola charilatcm el prudentiam Mosis in persuadendo Ilobab: nam, ut ait Rabanus el Rupertos: «Vir providus (Moses) elato auditori (Ilobab) colloquons, solatium petiit ut daret, ducem requirebat in via ul dux ei fieret ad vitam; plerumque enim persuadere elatis utilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius quam illis profuturum dicamus, sique id quod petimus, nobis potius quam ipsis impendi postulemus.» Cum enim Ilobab nolisset acquiescere Mosi dicenti: «Veni nobiscum, ul benefaciamus tibi; n instat Moses ut mancai, quasi eo indigeat dicens: «Noli nos deserere.»

Eris ductor noster, — hebraico, *cris nobis in oculos*, id est eris nobis dux, ut ostendas ubi sunt fontes, ubi pascua pro pecoribus nostris, ubi ligna, etc. Tacet Ilobab: unde verisimile est cum acquievisse el mansisse cum Mose, uti dixi vers. 29.

Ven. 33. 33. I'ROFECTI SUNT ERGO DE MONTE DOMINI (do Sina) VIAM TRIUM DIERUM, ARCAQUE FOEDERIS DOMINI procedebat eos,—*q. d.* Profecti sunt per tres tidies, nee ante castra fixerunt: quibus diebus arca Qua crant lakulæ fœderis, puta tabulae

(i) Ailloli: Rotabo, homini Madianilæ, per ea deserta cum gregibus sæpe vagato, notissima erant omnia loca, in quibus erant pascua et fontes, quos Arabes summo studio obtegere solent.

decalogi, antecedeat eos, arcæque incumberebat columna nubis, quæ oral dux itineris, idque ad religionem arem, et ad observationem decalogi, arcæ contenti, populo commendandam (2).

An autem semper deinceps arca castra præcesserit non omnino liquet. Abulensis ex Joscphe affirmat: si enim hic præcessit, cur non et alias deinceps? Portabatur autem arca a quatuor Levilis Caalhilis, ut patet cap. m cl iv, cl l *Paralip.* XV, 15. Licet enim subinde, in gravi causa, arca Arem portata sit a sacerdotibus, ul in transitu Jordanis J*** et in demolitione murorum Jericho, *Josué* vi, G, tamen ordinarie portabatur a Levilis: neque enim cam continuo et semper portare potuissent sacerdotes, utpole qui tunc tantum essent duo, scilicet Eleazar et Ilhamar, cum patre suo Aarone pontifice, qui arce, et omnibus Levilis, vasisque sacris superintendere debebant.

Providens castrorum locum, — hebraico, *ad explorandum*, vel *investigandum illis requiem*, id est, locum iu quo commodè quiescerent et figerent castra, ubi scilicet erant gramina el pabula pro ovibus, bobus et jumentis, ubi erant fontes et aquæ, aer salubris, etc. Faciebat hoc columna nubis, nipote dux itineris, et consequenter arca, cui nubes incumberebat. *Secundo*, arca providebat castrorum locum, quia præeundo tollebat serpentes, feras et cætera viarum incommoda, ait Abulensis. Verum prior sensus genuinus est, cumque exposcit vox hebræa Tin *tur*, quæ proprie explorare significat, non tollere.

35. Cumque elevaretur arca, — ad portandum Veis.35. cam in motu castrorum. Rabbini hoc versu 35, et cap. seq. vers. 1, scripserunt duas litteras *nun* inversas in textu Hebreo, scilicet unam in verbo y 032 *binsoa*, id est cum proficisceretur, alleram in verbo CZMOOJtnOD *kemitonem* id est cum murmurarent. Priori *nun* inverso significant benevolam Dei conversionem ad populum, ob preces Mosis; posteriori, impietatem cl ingratitude nem populi, volentis reverti in Ægyptum. Hoc rabbinicum et cabalislicum est.

Dicebat Moyses: Surge, Domine, et dissipentur induci tui. — Nola: Deus olim se maxime representaba! per arcam: orat ego hic Moyses ut, surgelile arca, surgat etiam Deus, quasi qui hactenus cum llebræis in arca quievisset, cl jam ex-

(i) Visuntur hodie in Sinai montem aliquæ rupes innumeris pergrandibusquo characteribus in-BCulpUe (Vid. Delaborde cl Linant, *voyage dans l'Arabie Péiree*), quas inscriptiones ab ipsis Uraclilis dum ibi duce Mose commorarentur, exaratas fuisse, quidam existimaverunt. Ita censuit pnmus Cosmas, Alexandria monachus (sæc. vi), in *Topographia Christiana*; recentius autem Forster in opere cui titulum fecit, *The voice of Israel from the rocks of Sinai*, 1851. Tunc contra baruni inscriptionum auctores habet Sumeos paganos. Melius, ut opinor, post Montfaucoii, Beer iu *Studiis Asiaticis*, fasciail. 3, et Lenorinanl in *Journal Asiatique*, januar. 1859, statuunt cas ibi insculptas fuisse ab Arabibus Christianis hæc in loca IV vel V sæculo peregrinantibus

Fidaci*
lunir*
u

sorgere rogetur ad viam prœeundam el præmu-
nicndain, dissipandosque hostes sues, id est gen-
tes vicinas, quæ populi sui erant hostes, a facio
sua, ut videlicet coram arca Domini, vel ea visa
metu correpti diffugiant. Hinc ca Israclitis io arca
Uomini fuit confidentia, ut cam producerent ad
castra tempore belli, idque magno hostium pa-
vore, tumquo Deum sibi presentera, seque ad-
juvantem crederent, ut palet ex geslis tum Josué
cap. vi, tum Heli, I *Keg.* iv, 3.

Ex hisce verbis et oratione Mosis, ait Abulen-
sis, inolevit in Ecclesia mos, ut initio Horarum
Canonicarum dicatur : a Deus in adiutorium
meum intende, » scilicet ad nos adjuvandum et
dirigendum in psalmodia.

Rursum Abbas Marcellus in *Prato spirituali*,
cap. cui, ait nihil ita esse utile nihilque ita con-
tristari dæmones, ac psallere. Nam «cum psalli-
mus, ait, partim nobisipsis, Deum laudando,
oramus, partim dæmonem maledictis incessi-
mus, ul cum dicimus : Exsurgat Deus, et dissi-
pentur inimici ejus. » Magis mirabile, magisque
ad praxim redigendum est, quod scribit S. Atha-
nasius ad Anlhiochuin, Qt/crsL XIV : a Non exis-
tit, ait, in toto tam velcri, quam novo Testa-
mento, verbum terribilius, atque magis nostram
disperdens potestatem (id est diabolum), quam
initium *Psalmi* lxxvii (quod ex hisce Mosis verbis
et precibus desumptum est) : quamprimum enim
dicto verbo : Exsurgat Deus, et dissipentur ini-
mici ejus; mox ululans evanescit et disparet dia-

bolus, ostendens hujus orationis virtutem et ope-
rationem.»

Hinc Angelus apparens, psallensque cum ora-
tionum interjectione, monachos docuit modum
psallendi; indeque Psalmi duodecim in Horis noc-
turnis et diuturnis per lotam Ægyptuin cantan-
tur, inquit Cassianus, lib. II *Instit.* cap. v. Sicut
angeli alternis canentes visi a S. Ignatio, docue-
runt chorum alternis canere, quod Greci vocant
ἀνῃξι/ω; ῥῃxAkin; unde Anliphonarum nomen et
origo, ut alibi ex veteribus historicis ostendi. Ita
nocte el die psallebat sine intermissione Isido-
rus Presbyter in Fiffis *Patrum*, libro V, titulo xr,
num. 17.

3G. Cam autem depontretur (arca) aiebat : Re- Ven.w.
vertere, Domine, — ad castra videlicet, quæ ar-
cam et Dominum sequebantur. Nim cum co-
lumna nubis sisteret, arcaque deponeretur, ibi
simul castra figebantur circumcirca : in medio
enim castrorum fixorum erat arca. Orat ergo Mo-
ses ul Dominus redeat ad medium castrorum, ut
omnia castra tueatur (I).

Au multitudine exercitus Israel. — Hebraice, Tm
ad myriades millium Israel. Tradunt enim Ilebræi
lres milliunes hominum cum Mose ex /Egypto ^mn.
exiisse, et peregrinata esse per desertum versus m
Chanaan. <kwrt0'

(i) Ante TC3T alii subaudiunt Ss, cum Vul-
gato. Maurer 3x3 transitive capiendum existimat, ut
sensus sit, *reduc Joca, agriadas familiarum Israelis.*

CAPUT UNDECIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Murmurant *Ilcbrai*, petuntque carnes et capas .*Egypti* : hinc vers. 10, turbatur Moses, et queritur apud
Ileum; Deus autem, vers. 25, onus illius in septuaginta seniores partitur, qui omnes prophetant. Denique,
vers. 31, Deus populo corturniccs afflat, sal eidem ob murmurplagam infligit; inde locus dictus est Sepulcra
concupiscentia.

1. Interea ortum est murmur populi, (piasi dolentium pro labore, contra Dominum.
Quod cum audisset Dominus, iratus est. El accensus in cos ignis Domini devoravit extre-
mam castrorum partem. 2. Cumque clamasse! populus ad Moysen, oravit Moyses ad Domi-
num, et absorptus est ignis. 3. Vocavilque nomen loci illius, Incensio : eo quod incensus
fuisset conira eos ignis Domini. 4. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis,
flagravit desiderio, sedens el flens, junctis sibi pariter liliis Israel, et ait : Quis dabit nobis
ad vescendum carnes? 5. Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis: in
mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique et cæpe, el allia. 6. Anima nostra
arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man. 7. Erat autem Man quasi semen
coriandri coloris bdellii. 8. Circuibatque populus, el colligens illud, frangebat mola, sive
terebat in mortario, coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.
9. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et Man. !0. Audivit
ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est

furor Domini valde; sed et Moysi intoleranda res visa est, 11. et ait ad Dominum : Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? et cur imposuisti pondus universi populi hujus super me? 12. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi : Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum. 13. Unde mihi carnes ut dem tant^o multitudini? flent contra me, dicentes: Da nobis carnes ut comedamus. 14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi. 15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis alliciar malis. 10. 1st dixit Dominus ad Moysen : Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri ; et duces eos ad ostium tabernaculi foederis, faciesque ibi stare tecum, 17. ut descendam et loquar tibi : et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris. 18. Populo quoque dices : Sanctificamini ; cras comedetis carnes, ego enim audivi vos dicere : Quis dabit nobis escas carnum? bene nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis, 19. non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem , nec viginli quidem, 20. sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, et vertatur in nauseam , eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, et fleveritis coram eo, dicentes : Quare egressi sumus ex Ægypto? 21. Et ait Moyses : Sexcenta millia peditum hujus populi sunt, et tu dicis : Dabo eis esum carnum mense integro : 22. numquid ovium et boum multitudo cædelur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient? 23. Cui respondit Dominus: Numquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur. 24. Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. 25. Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse , et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt. 26. Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad, super quos requievit Spiritus; nam et ipsi descripti fuerant, et non exierant ad tabernaculum. 27. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer, et nuntiavit Moysi, dicens : Eldad et Medad prophetant in castris. 28. Statini Josué filius Nun, minister Moysi, et electus e pluribus, ait : Domine mi Moyses, prohibe eos. 29. At ille: Quid, inquit, annularis prome? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et del eis Dominus spiritum suum? 30. Reversusque est Moyses, et majores natu Israel in castra. 31. Ventus autem egrediens a Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, et demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubilis altitudine super terram. 32. Surgens ergo populus toto die illo, et nocte, ac die allero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros: et siccaverunt eas per gyrum castrorum. 33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujusmodi cibus : et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. 34. Vocatusque est ille locus, Sepulcra concupiscenti^o : ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat. Egressi autem de Sepulcris concupiscenti^o, venerunt in Ilaserolh, et manserunt ibi.

v*n. i 1. Interea ortum est mirmur potili (Hebr. est, et erat *populus murmurans mala*. Ita et Septuaginta et Chaldaeus), quasi dolextum pro labore, — prae fatigue itineris, puta quia tres dies continuos cum parvulis, jumentis et sarcinis ambulari. Pro quasi *dolentium*, hebr. est *kemilonenim*, id est, quasi causant' non laborem

et dolorem. Unde patet eos non tam murmurasse ex vera fatigue (lente enim ambulabant, et Deus confortabat eos), quam eam prætenuisse suae gultu, et ollis Ægypti, ut patet vers. K. Quocirca Vatablus vertit : *Contigit autem, cum populus molestiam et dolorem quemdam causaretur, ut ea res displiceret in auribus Domini. Mitonenim enim, cum*

sit Ililpael, significat actionem reflexam, puta *dolentium*, id est, causanlium dolorem; imo aliqui, ut Eorster in *Léxico*, *mitonenim* vertunt *concupiscnttf/m*, scilicet carnes el cæpas, ut patet vers. 5. Radix enim *p x on*, el concupiscentiam significat, et dolorem : illa cniin hujus est causa, uti culpa causa est pœnæ. Alii, ut Il. David, Pagninus, Mercerius *mitonenim* vertunt, *mentientium*, scilicet fatigationem et dolorem, cum revera non tam fatigati essent, quam concupiscerent ollas Ægyptias, more suo. Marinus vertit, *perterse agentium*. Favet *Dcut.* vni, 4, ubi dicitur : « Pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est. » Adde, cum hi murmuratores causam murmuris el doloris sui exprimunt, non nominant fatigationem, sed concupiscentiam carnum et caeparum. u Quis dabit, inquit vers. 4, nobis ad vescendum carnes? » etc. Denique alii passim *mitonenim* vertunt non *dolentium*, nec *fatigato*^r*rum*, sed *murmurantium*, hoc est causanlium fatigationem, cum revera concupiscerent carnes. Et ita vertunt Septuaginta el noster, TAre. m, 39: « Quid murmuravit (hebr. piNJT *iitonen*) homo vivens vir pro peccatis suis? » *q. d.* Quid murmurat homo causando et incusando Dei providentiam, quasi illa praedestinari et decreverit ejus excidium et perditionem, cum incusare debeat peccata sua, quæ vera sunt perditionis cuiusque causa (I)?

Murmur hoc contiglitigli au- ro, pœn 40, 40-1 Abulensis putat hoc murmur contigisse sub annum quadragesimum ab egressu ex Ægypto : sed longe verius est illud contigisse anno secundo al) egressu. Nam contigit mox ab egressu ex Sina, in decima tertia mansione : ex Sina autem egressi sunt Hebræi anno secundo mense secundo. Rursum hoc murmur contigit ob manna; manna autem cœpit dori anno primo : ergo paulo post illud, puta anno secundo, murmur hoc accidit, cum ex continuo ejus esu illud fastidirò cœperunt.

Et accensus in flos ignis Domini, — id est a Domino. Ita Septuaginta el Chaldæi. *Secundo*, « ignis Domini, » id est ignis ingens, vehemens et terribilis; sic enim vocantur *cedri Dei*, *montes Dei*, id est cedri maga®, montes excelsi. Est hic hysteron proclron. Hæc enim plaga inflicta est post murmur carnum, uti ostendam vers. 4; quare hic versus el sequens juxta histori® ordinem, ponendi fuissent post vers. 33 (2).

Marniunnti. pñ'Min- fu, i ne. Ven. a. Nota : Igne puniuntur et cremantur hic murmurantes. Ita Deo displicet murmur el rebellio. 3. VOCAVITQUE NOMEN LOCI ILLIUS, INCENSIO.— Locum hic ab igne vocatus est, Incensio : sed a pœna gulie vocatus est, Sepulcra concupiscenti®,

(1) Hebr. est, *ft fuit populus quasi* (Gesenius hic *caph* veritatis deprehendit) *conquirentes* (*p x maruit*, hithpo. pro *mastum se gessit*, hinc *conquestus est*) *matum in aures Jora?*.

(2) *Extremam castrorum partem*, quam, ut videtur, murmurantes occupabant.

ut patet vers. 34. Est cniin hic unus identique locus, uti et murmur. Nota : Hæc non in itinere, sed in castris, scu castrorum fixatione contigisse, significatur vers. 1 : hoc enim significat Hebraicum *mnon hammachane*, id est, castrorum metatio.

4. VcLGLS QUIPPE PROMISCUUM, CtC., FLAGRAVIT DE- Veii 4. siDERto. — Nota vi *quippe* (licet enim in Hebreo sit *ct*, tamen *et* HebræiB sæpe est causale, significans (*piia*, *quippe*) : hæc enim vox causalis significat causam praecedentium, cur scilicet Hebræi murmuraverint, et cur puniti sint igne, videlicet quod nonnihil ex labore itineris fatigati, coeperint suspirare ad carnes et ollas Ægypti : unde sequitur unum idemque esse murmur, quod vers. 1 breviter, hic vero fuse enarratur. Voluit enim Moses *primo*, tam murmur, quam ejus poenam perstringere; deinde fuso el ordinate hoc versu historiam totam rei geste enarrare. Id ita esse rursum ex eo confirmatur, quod non sit verisimile Hebreos ob solum murmur, vel querelam fatigationis punitos esse igne, aut post hanc pœnam et cladem slatina hic iterum murmurasse, ob desiderium carnum. Timuissent enim rursum anfan. puniri igne. *Tertio*, id ipsum indicat Psaltes, *Psal.* Lxxvii, vers. 20, cum hoc murmur eorum ita describit : a Numquid et panem (id est cibum, hoc enim hebr. est panis; unde Genebrardus ex R. Kimchi, per panem intelligit carnes) poterit dare, aut parare mensam in deserto? » Deinde pœnam subjungit : a Ideo audivit Dominus, el distulit, et ignis accensus est in Jacob, el ira ascendit in Israel. » Vides hic ignis pœnam inflictam esse, ob murmur non tamquerentium de fatigatione, quam desiderantium cibos et carnes (3).

Disce hic ingenium vulgi. Quid et quale est vulgus? Muni, S»™

Primo, Philo, lib. De *Josepho* : a Sicut coci, ait, omnia esculenta ad suavitatem oris comparant, utilia negligunt : sic ignobile vulgus securum de commodis, présentent tantum voluptatem venatur. Et sicut cocus nihil aliud curat, quam inutiles ac supervacaneas ventris voluptates : sic et vulgus, » etc.

« Vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione, » inquit Thucydides. u Vulgus est voluptatum cupiens, et, si eo princeps trahit, lætum, » ait Tacilus, lib. XIV.

Secundo : a Plebs otio lascivii, » ait Livius, *Pecad.* i, lib. II.

Tertio : « Id omni multitudini natura insitum est, ut rerum novitate el immutatione Letetur, » inquit Agatinas, lib. HL

(3) Ilosenintillerus tamen, cum multis, particulam ⁱ hic vertendam vult, *non ita multo post. Promiscuum* hoc *vulgus* erat hominum, qui seso cum Israeliti* Ægyptuin relinquentibus conjunxerant. Pro *sedens et /tens*, hebr. est, *redibant et flebant*, id est, iterum flebant, iterum qlicntabanl : Hebræi enim verbo utuntur, si aliqujus rei iterationem exprimere volunt. Septuaginta et Vulgatus legerunt ! ».

H m
fail
marmar

					COMMENTARIA IN NUMEROS, CAP. XI.
					<i>Quarto</i> : « Omni populo inest malignum quid- dam et querulum in imperantes,» inquit Plutar- chu- in <i>Polit.</i>
					<i>Quinto</i> : « Multitudo vulgi more magis quam iudicio, post alium alius quasi prudentiorem se- quitur, sicut ovis ovem,»inquit Sallustius <i>ad Cae- sarem</i> .
					<i>Sexto</i> : a Vulgus ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum, cupidum rcrum novarum, quieti et otio adversum,» inquit idem in <i>Jugurtha</i> .
					<i>Septimo</i> , Antisthenes apud Laertium, lib. VI : a Vulgus, inquit, hominum tantum probat ea quibus assuevit (ut Illebræi hic ollas Ægyptias), ab exoticis (a manna) abhorret, non quod mala, sed quod peregrina sint. »
					<i>Oetaeo</i> , Ovidius, lib. I <i>Trist.</i> , eleg. 8, sic canit de vulgo :
					Utque comes radios per Solis euntibus umbra est ; Cum latet hic pressus nubibus» ilh fugit : Mobile sic sequitur fortuna? lumina vulgus, Quæ simul inducta nube teguntur, ibit.
					Idcra rursus :
					Vulgus amicitias utilitate probal.
					<i>Nono</i> , Polybius, lib. XI <i>Ilist.</i> : a Ut mare, in- quit, natura sua placabile est ; cum vero irruunt venti, tale est quales sunt venti quibus agitur: ita ignobile vulgus per se placabile est, sed agi- tatur, et tale redditur, quales habet duces et con- siliarios. »
					<i>Pecimo</i> , Plutarchus in Jfora/ . : «Qui capt it aves, inquit, carum voces iinilalur ut alliciat in la- queos : sic ul multitudinem in tuam adducas sen- tentiam, illius ingenio obsecuudes et observias oportet. »
					<i>Undecimo</i> , Themistocles affectus contumelia ab Atheniensibus, quos nullis beneficiis affecerat, aiebat, siroPem se esse platanis, sub quarum umbra ut lateant, accurrunt homines tempestate afflicti, et easdem, mox ut abiit tempestas, vel- lunt. » Sensit vir prudentissimus vulgi mores esse, ut in belli periculis implorent virorum for- tium opem : in p ice vero contemptant eos, imo vexent et vellicent. Ita Plutarchus in <i>Apophlh.</i>
					<i>Duodecimo</i> , cum Atheniensibus proditum esset oraculum, in ca civitate unum esse virum, qui cunctorum sententiis adversaretur, ac populus vociferans juberet cum inquiri ut occiderent, Pho- cion in medium procedi ns : a Ego, inquit, sum ille quem designavit oraculum. Mihi cnim omnia ea displicent, quæ vulgus dicit et agit.» Quo dicto ostendero voluit inconditam multitudini m, quo- niam affectibus regilur, nihil sani agere aut lo- jiii. Ha Plutarchus ibidem. Hinc Antisthenes, quo- dam die theatrum ingressus, adv< rsus populum niions progrediebatur. Rogatus cur id faceret : t Hoc, inquit, in omni vita facere studeo. » Sen- i ns hoc sapientis esse viri, in omnibus a mulli- tudine dissidere. Ila Laertius, lib. VI. Nihil cnim
					præstanlius (piam ne pecorum ritu sequamur gre- gem antecedentium, pergentes non quo eundum est, sed quo itur.
					<i>Decimo tertio</i> , S. Basilius apud Antonium in <i>Me- lissa</i> , part. I, senn. 18 : a Sicut ncbulæ, ait, juxta mutationes statuum , nunc huc, nunc illuc ferun- tur : sic vulgus quovis vento nunc in hanc, nunc in illam partem sese flectit. »
					Scinditur incertum studia in contraria vulgus :
					est cnim bellua mullorum capitum.
					<i>Decimo quarto</i> , JoannesXXIII, Pontifex Romanus, interrogatus aliquando : a Quid foret a veritate remotius? » respondit : « Vulgi sententia. Quid- quid cnim laudat, vituperio dignum est : quid- quid cogitat, vanum : quidquid loquitur, falsum : quod improbat, bonum est : quod approbat, ma- lum : et quidquid extollit, infame. »
					Flagravit desiderio — carniurn et cæparum Ægyptii, patet ex vers. seq. Licet enim oves non Ægyptiini ; comederent Ægyptlii, ut palet <i>Genes.</i> XLVi, 34,Oves H nec cæpas, ulpole quas ul deos colerent; unde <i>īXV</i>
					eos ridens Juvenalis, <i>Satyr</i> , penult, ita canit :
					Porrum cl cape nefas violare, ac frangere morsu. O sam ias gentes, quibus hæc nascuntur in hortis Numina ! lanatis animalibus abstinet omnis Mensa, nefas illic fœtum jugulare capellæ:
					(amen alia animalia comedebant : imo oves et capas alii comedebant, ut patet ex hoc loco, alii ex religione iis abstinebant. Aliquorum cnim tan- tum crat hæc religio, vel potius superstitio.
					Dices : Illebræi habebant sua pecora, quæ po- terant occidere et comedere : cur ergo hic carnes a Mose poscunt, et murmurant?
					Respondeo : Illa pecora erant pauca, nec suf- fecissent ad tot hominum millia, vel paucio tem- pore alenda. Vide vers. 22. Rursum pecora hæc servare volebant ad sobolem, in terra promissa procreandam. Denique, non omnes habebant pec- cora, præscriim ex illa colluvie, a qua coepit murmur. Iti Abulensis. Addit S. Augustinus eos desiderasse coturnices : hisce cnim datis, Deus sedavit eorum murmur. Verum Scriptura hoc non exprimit, sed tantum carnes, porros et cæpas : nec vulgus hoc ia /Egypto assuctum fuerat co- turnicibus.
					Moraliter S. Bernardus, tract. <i>Ecce nos reliqui- mus omnia</i> , docci argumentum inculi® mentis esse concupiscentiam el sollicitudinem tempora- lium : a Ut exercitii spiritualis, inquit, et cura cordis indicium evidens est contemptus exteriorum : sic eorumdem sollicitudo, cerium nihilo- minus signum mentis inculte. Scriptum quippe est : In desideriis est omnis otiosus. »
					Sedens.— Itaci S pluaginta legentes aliis punc- tis <i>vaiescebu</i> , id est, <i>et sederunt</i> . Jam Mas- soretæ et modei ni Illebræi cum Chaldæo legunt <i>vaiascubu</i> , id est, et reversi, vel aversi sunt.
					5. IX MENTEM NORIS VENIUNT CUCCU! RFS, dc. — VCIS. 5.

					COMMENTARIA IN NUMEROS, cap. XI.
					243
					<i>crystallo</i> ; hinc et bdellium hebraico vocatur <i>bcdolach</i> , quod onychem, sive lapidem onychi- num significat. Vide dicta <i>Exodi</i> xvi, 31 (2).
					8. Saporis quasi panis oleati ,— ita el Scptua- Veri. % ginta cl Chaldæa.Scd rceniiiores vertunt, saporis quasi <i>recentis</i> , vel <i>humentis olei</i> .
					9. Cl mQUE DESCENDERET NOCTE SUPER CASTRA ROS, Ven 0. DESCENDEBAT PARITER ET MAN.— Hebræa , Chaldæa et Septuaginta addunt, super <i>cum</i> , scilicet rorem. Ros ergo hic non significat rorulentum vaporem, lus bfe sed condensatum cl congeliatum, id esi prui- ?rnh nam, quæ substernebatur ipsi manna, nc manna terme tactu foedaretur, uti dixi <i>Exodi</i> xvi, 13.
					10. Moysi intoleranda res visa est, — quod v'«- h . videlicet omnis populus ulularet, et a Moyse car- nes posceret. Unde tantum ipse hic populi sensit onus, ul morte gravius ipsi videretur, optaretque mori. Hoc est ingenium pusillanimitatis : quod pulchro describens Victor Abbas apud Sophro- nium cap. clxiv : a Pusillanimitas, ait, passio ani- m® est. Sicut cnim capti oculis, quanto magis patiuntur, plus sibi videntur lumen intueri; qui vero sanos habent oculos, modicum: ita et pu- sillanimes cx modica tcnlalionc cito perturban- tur, qui vero anima sani sunt, magis gaudent in tentationibus.o
					11. Et ait ad Dominum, etc. : Cur imposuisti Ven.ii. PONDUS UNIVERSI POPILI HUIUS SUPER ME? — « POU- dus» vocat onus cl curam regendi populum, ei- que de omnibus providendi.
					Quare vero sapiens ille : « Rex bonus, ait, ser- Morale, vus est publicus. »
					Et Pompeius : a Magnam potentiam ambit in- expertus, odit expertus. » Tilm:
					Sensit hoc Antiochus, Syriæ rex, qui a Roma- nis bello vicius, téstalas est se magna cura libe- ratum, quod modicis regni finibus inclusus esset.
					Themistocles dicebat se m dio ad sepulcrum quam ad tribunal ire, inquit /Elianus, lib. VI.
					(2) Burckhardt, qui vero anui 1816 peninsulam montis Sin ii peragravit, in suorum itinerum commentariis, <i>Trawls in Syria and the Holy Land</i> , pig. 600. relei I, in ea deserti parte, quæ Sinu monti ad Occidentem est, mannam ju- nio mense defluere ab illa tamarisci specie quæ Arabibus <i>larfa</i> dicitur, et frequens illis in locis nascitur. Gultas deciduas in grana coagulatas e subjectis istis arboribus plantis, lamisque Arabes ante solis ortum colligunt, et in utribus in annum proximum servant, et mellis loco pani illniunt. Hanc tamen mannam <i>natitratcm</i> , quæ nec quovis anui tempore, nec magna copia colligitur, ab ilh <i>intrabili et proiliyiosa</i> Musis manna nullis discrepare , nemo non videt, a Si rnanni, inquit Deyling, Israelita- rum vicius, fuisset naturalis et vulgaris, vix dici po- tuisset, eam tum iis ipsis (Israehus), tum eorum patri- bus prorsus incognitam fuisse. Credibile cnim non e?I, in tanta hominum multitudine vix unum alterumque fiis.se, qui mannam Arabicam vulgarem, circa ea loca quotidie depluentem, nunquam viderit. Si extraordi- naria non fuit, cur Moses tam sollicite colorem, saporem lurmamque ejus descripsit ? Quid opus est tam accurata descriptione rei quotidiana?, vulgaris et omnibus notos?» Cf. d' lalx»rde. <i>Comnientairc géographique sur CKxode et (cs Scnnbics</i> Pans, ISII.

Morale.

i

I

jrs. 6.

Veri. 7

Seleucus, Asias rex, teste Plulareho, dicere solebat : a Si sciret vulgus quam laboriosum sit legere ac scribere solum tot epistolas, diadema ne humo quidem tollere dignaretur. »

Alfonso, Aragonum regi, in crena importunius quidam instabat; rex nihilo commotior, « asinos tantum regibus beatiores esse » dixit : « illis enim dum comedunt, clitellas auferunt agasones, milii vero senex iste cornanti imponit. »

Meminerunt Belgæ Caroli V, qui senescens onerum cl curarum reipublicæ pertæsus cum Bruxellæ principatum Belgii in filium Philippum II transferret, illacrymans dixit : « O fili, magnum tibi onus impono. Ego enim toto tempore principatus inei, nunquam quadrantem horæ magnis curis et anxietatibus vacuum habui. » Secedens ergo, quatuor ultimos vilæ annos sibi et Deo vixit.

Adrianos Papa II, teste Pelrarcha, nullum supplicium majus de hoste poscebat, quam ut Papa fieret.

Pius V, Pontifex sanctus, dicere solebat : « Cum essem Religiosus, sperabam bene de salute animæ ineas; Cardinalis factus, extimui; nunc Pontifex creatus, pene despero. » Idem sensit Clemens Vili.

Non mirum ergo si S. Gregorius, Nicolaus I, Clemens III, Cxlestinus V, et alii adeo papatum fugerint.

Lucianos ait Myronis et Praxitelis colossos foris multo nitere chore et auro, ad hæc fulmen aut tridentem dextra tenere, ut Jovem, aut numen aliquod repræsentent; cum intus nihil appareret præter picem, clavos, araneas, mures cl sordes. Atque talem esse principutu vitam affirmat, quorum si strepitum et apparatus hospitine, nihil felicius, nihil deorum vitia similius; sin curas, suspensiones, odia contempli r ■, quibus intus discruciantur, nihil calamitosius. Merito ergo Antigonus rex ad filium indolentem : « An ignoras, inquit, o fili, regnum nostrum nou es e aliud, nisi splendidam servitutem? » Principutu ergo sors non ambienda, non invidenda, sed compassionem digna est.

crz n. 12. Ut dicas mihi. — Hebraice, *quia dicis mihi*; ih et Septuaginta. Unde pal t Deum dixisse Mosi : « Esto populo huic ut nutrix et mater, » id est diligentissimum, et quasi maternam ei curam exhibe; licet id nusquam alibi expresse scribatur, aut narretur.

Porta eos in sinu tuo, — hoc est officium Pastorum, imo Sanctorum omnium. Talis fuit Elias, cui proinde ascendenti in cuslun acclamavit Eliseus : « l'alce mi, currus Israel, et auriga ejus. » Hinc rex dicitur Pxaùûi; quasi *fixât*; et Adotiai quasi HJt eden, id est fulcrum populi; hoc est quod ait Paulus : « Alter alterius onera porit. »

r ii i - Xis exempla et documenta Sanctorum? Accipe c Vitti PutiUu, lib. V, cap. XVI De *Patientia* (se-
-un -a quor ultimam editionem P. nostri Heriberti) : Qui-

dam, inquit, videns quemdam Religiosum mortuum in ledò, dicit ei : « Mortuos portas? Vado, viventes porta; » quia pacifici filii Dei vocabuntur. •Lol'

Ibidem, cap. xv *Dellumilit.* : Abbas Anuph septem fratres suos docuit modum vivendi concorder inter se. Nam per lotam septimanam faciem statute cujusdam mane lapidabat; vespere autem dicebat : Ignosce mihi. Rogatus cur id faceret, ait : Propter vos hoc feci. Quando mc vidistis lapidantem faciem statute, num locuta est, num furui? El dixerunt : Non. Iterum quando apud eam poenitentiam egi, num turbala est? num dixit : Non ignosco? Et responderunt : Non. Tum ille dixit : Ergo et nos qui sumus septem fratres, si vultis ut maneamus simul, efficiamur sicut statua hæc, quæ contumeliis allecta non turbatur. Illi autem prostraverunt se dicentes : Quod jubes faciemus ; manscruntque simul per totam vitam operantes et facientes juxta verbum Anuph. Constituit autem ipse unum ex eis dispensatorem, qui quodeumque eis apposuisset, comedebant, nec quisquam dicebat : Aller aliquid aliud, aut nolo istud manducare; et sic transegerunt vitam suam cum pace cl quiete.

Ibidem Abbas Ncslero, rogatus quomodo in coenobio pacifice vixisset, atque in quavisurbatione didicisset servare silentium et patientiam, respondit : Quando intravi initio in congregatione, dixi animo meo : Tu el asinus unum estote. Sicut enim asinus vapulat, et non loquitur; injuriam patitur, et non respondet : sic et tu; sicut cl in *Psalm.* legitur : « Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. »

Ibidem, lib. VI, cap. iv : Abbas Moyses dixit : Si quis portat peccata sua, non videt peccata proximi sui. Rursum Abbas Agalho dixit : Si habitas cum proximo tuo, esto sicut columna lapidea, quæ, si injuriatur, non irascitur, si glorificatur, non extollitur. Ibidem in *Sententiis Patrum* *Ætiorum*, sent. 107, dicebant de Abbate Macario seniore : quia ricol Deus protegit lotum mundum cl portat peccata hominum, ita el ille quasi quidam Deus terrenus fuit in fratribus, operiens delicta eorum, et ea quæ videbat vel audiebat, quasi non videns, et non audiens.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut inter — Ven. is. vicias he. — Moses hic tantis premebatur angustis, ul hanc sibi gratiam fieri cupiat, videlicet ul mori sibi liceat; amarissime ergo afflictus, et perturbato animo existons, neque salis sibi præsens hæc dixit, mortemque petiit: unde vel nullum, vel leve pusillanimitatis tantum peccatum admittit; quare et a Domino non correptionem, sed consolationem accepit.

16. Er dixit Dominus ad Moysen : Congrega Ver*, te. nini septuaginta viros de senibus Israel, — ut videlicet in cos partiar onus tuum, ul ipsi te sublevent in populi regimine. Licet enim Exodi xvm, ex suggestionem Jethro Moses iu populo constituis-

set decanos et tribunos, qñi lites populi decide-
rent, tamen ultima appellatio semper erat ad Mo-
sen Adbæc, majores causæ ad Mosco rofereban-
tur. Denique ea quæ Deum Deique cultum specta-
s-ptni- solus Moses decernebat; quare grave ipse
L* adjuto- sustinebat onus : ad quod levandum Deus hic ju-
iSjdan* kcl deligi septuaginta viros, qui hæc tria, æque
Un " ut Moses, præstarent : idcoque eos æque ac Mó-
sen spiritu prophetico insignivit, ut familiariter
Deum consulerent in dubiis, et ab eo edoceren-
tur.

Nota : Hi septuaginta non fuerunt idem cum
illis septuaginta, qui non tam delectu, quam
quasi fortuito occurrentes, vel offerentes se co-
mitali sunt Mosen, euntem ad colloquium D i in
Sina, Exodi xxiv, 1 ; sed ex iis et alii' hi septua-
ginta a Mose delecti, et a Deo confirmati fuerunt.
Manserunt hi septuaginta deinceps, et continuos
habuere successores, etiam in Chaman, sed ca-
rentes spiritu prophetico. Nam solo consilio suo
aderant pontifici, qui *Deuter.* xvn, 9, summus
Hebræorum statuitur iudex, erantque ejus consi-
gne or- Harii. Unde concilium horum cum pontifice sum-
' concil- inum cra*» Hebrais vocatum <x4 *Sanhedrim*,
hum grace (TjvíSpicv, de quo videri potest Josephus, et
Galalinus, lib. IV, cap. v. Atque hi senioris fue-
runt, qm in magno illo suo <rjwop?f sive conci-
lio, Christum mortis reum proclamaverunt, et Pi-
lato occidendum tradiderunt, de quo *Matth.* cap.
XXVI et xxvn.

Rursum Mosen communicasse lusco 70 seniori-
bus legis sensum, præsertim secretiorem et mys-
ticum posteris tradendum (quem legem spirita-
lem et archetypum vocat Philo, lib. *De Plantat.*
Noe, et Nazianzenus, orat. 1 *Apol.*), docent De-
brai, uti refert Gencbrardus, lib. II *Chronologie* :
a Moses, inquit, accepit legem de Sinai, et tradi-
dit eam Josué; ipse vero senioribus, seniores
Prophetis; Prophetæ vero eam tradiderunt viris
inagnæ Synagoga», qui fuerunt Esdras cum reli-
quis. » Idem confirmat S. Hilarius in *Psalm*o n :
«Moses, inquit, quamvis veleris Testamenti verba
litteris condidisset, tamen separata quædam et
occulta legis secretiora mysteria, septuaginta se-
nioribus, qui Doctores deinceps manerent, inti-
maverat. Cujus doctrinæ etiam Dominus in Evan-
gelio meminit, dicens : Super cathedram Moysi
Foderunt Scribæ et Phari-sæi; doctrina vero eorum
mansit in posterum. » Hisce ergo senioribus vi-
dentur successe Scribæ; in officio explicandi le-
gem et interpretandi S. Scripturam, qui proinde
in *Joang.* Legisperiti, et Seniores vocantur. Tra-
dunt Debrai ab hisce celebratam esse magnam
synodum 120 hominum, sub Artaxerxe Longi-
mano, in qua constitutus est ordo 22 librorum
Canonicorum: cui Synodo, si credimus Elia', præ-
fation. 3 *Massoreth*, præfuit Daniel, cum Anania,
Misael, et Azaria, Esdra, Nehemia, Mardocheus,
Zorobabele, Aggeus, Zacharia et Malachia.

Nota *secundo*, sub hoc idem tempus, quo hi

septuaginta iudices Hebræorum constituti sunt, Exim-
institutos esse apud Græcos iudices Areopagitas,
qui causas tum criminales, tum civiles judica-
bant : Areopagum enim institutum esse quinto
anno ab egressu Hebræorum ex Ægypto, docet
Eusebius in *Chronico*.

Qcos TU NOSTI, QUOD SENES POPULI SINT, AC MA-
GISTRI. — Hinc palei senes hic intelligi non bñ
alate, quam prudentia et moribus, qui < senes
populi sint, » id est, qui a populo graves et sa-
pientes habeantur. Nam alii senes, ipsa ælate,
non autem Mosis judicio et delectu secernendi
fuissent, cum canities eorum omnibus esset con-
spicua. Ita S. Gregorius, lib. XIX *Moral.* xin. Ad-
parvi interesse nñ vir quis situate, an senex,
modo moribus sit senex. De hac senectute ait Sa-
piens cap. iv, vers. 8 : « Senectus venerabilis est,
non diuturna, neque annorum numero compu-
tata : cani autem sunt sensus hominis, et tetras
senectutis vita immaculata. » E contrario puer
dicitur, qui prudentia et vita boni destituitur, id
est, qui insipiens est et impius, etiamsi centum sit
annorum, de quali dicit Isaias, cap. lxxv, vers. 20 :
a Quoniam puer centum annorum morielit : »
puer, id est peccator; posterior enim versus more
Hebræo priorem explicat : ita S. Gregorius, libro
XIX *Moral.* cap. xin.

Notat Abulensis in hisce septuaginta iudicibus, TrU ia
et abis quibusvis tria requiri : *primo*, pruden-
tiam lum humanam, tum divinam; *secundo*, jus-
titiæ et rectam conversationem; *tertio*, gravita-
tem et reverentiam personæ, illis adde *quarto*,
fortitudinem et zelum boni communis, ut ucc po-
tentes vereantur, aut iis adulentur, nec sua, sed
reipublicæ commoda quærant. Cræsus*, quia di-
ves, pulabat se felicem; cumque rogaret Solo-
nem an non idem sentiret, respondit Solon ne-
minem ante mortem felicem esse dicendum, co-
quod opibus ac felicitate spoliari possit. Egre hoc
accepit Cræsus, sicceque ac indotatum dimisit
Solonem. \ idit hoc / Esopus et indoluit, dixitque :
«O Solon, cum regibus aul quam minime, aut
quam suavissime colloquendum est. Nequaquam
vero, ait Solon, sed vel minime vel rectissime. »
Captus tandem a Cyro Cræsus et rogo adjudica-
tus, exclamavit : O Solon, nunc experior tuam
sententiam esso verissimam.

Themistocles, cum esset prælor, Simonidi Ceo
polenti aliquid iniquum, respondit : a Neque vero
aul lu bonus poela, si præter carmen aliquid ca-
neres, aut ipse bonus prælor essem, si præler-
quam quod leges permittunt, libi gratificarer. »

Pelopidas in bellum domo exiens, uxori ipsum
deducenti, ac oranti cum lacryinis ut saluti suæ
consuleret : « Privati, ait, o mulier, de hoc mo-
nendi sunt; magistratum vero gerens, ut suos
incolumes præstel : » ita refert Plutarchus in So-
lonis, Themistoclis et Pelopida) Vita.

17. Descendam, — inclinando columnam nubis, Ven. ir.
in qua quasi auriga et dux dehlco et resideo.

Auferam db spirito tuo, — non quasi partem
 *U spiritus diminuam et auferam, atque in hosce
 di pia septuaginta transferam ! hoc enim impossibile est,
 maxime in accidentibus et actibus vitalibus; hi
 enim a subjecto uno in aliud, pula ab anima
 da -p- una in aliam, transferri nequeunt; hoc etiam
 ^aU*libi, o Moses, foret incommodum; æque ac si
 solus, majori cl ingenti spiritu plenus populum
 regeres : facilius enim mille magno, quam cen-
 tum parvo et exili spiritu reguntur. Sed a aufe-
 ram, » id est accipiam, et noviter producam ali-
 quid « de spiritu tuo, » id est, de spiritu qui est
 in te, ut habent Hebræa et Septuaginta : aliquid,
 inquam, non idem numero, sed specie, hoc est,
 aliquid spiritui tuo simile producam, cl dabo il-
 lis septuaginta senioribus, ita tamen ut tuus spi-
 ritus tibi integer maneat : quia æque ut prius to-
 tius populi cura tibi deinceps incumbet, etiamsi
 hos tibi dem adjuutores. Sic accipitur et aufertur
 lux a lucerna, cum candela in ea accenditur:
 lux enim candelæ in lucerna accensæ, nil do lu-
 cero® luco diminuit, sed potius eam adauget et
 propagat. Nam spiritus in Mose erat quasi in lu-
 cerna, fonie, capile et exemplari, indeque quasi
 in alios scpluaginla derivatus est. Undo Chaldæus
 vertit : *Augebo de spiritu qui est super te, et ponam
 super eos*. Ua Theodoretus, *Quast.* XVIII, et S. Au-
 gustinus hic, *Quast.* XVIII, et lib. V *De Trinitate*,
 cap. XIV, qui et addit dicens : Sic spiritus Eliæ
 requievit super Elisæum, IV *Peg.* n, 15, id est,
 datus est Elisæo spiritus Dei, qui per eum talia
 operaretur, qualia per Eliam operabatur.

Utitur vero Deus hac phrasi eleganti® causa,
 quasi Deus, sicut partem oneris ab humeris Mo-
 sis ablatam, in alios scpluaginla dispertiit, ita si-
 militer ex spiritu Mosis, ad sustinendum illud
 onus comparato, aliquid acceperit, similemque
 spiritui Mosis spiritum in cos dispertierit.

Porro spiritus hic propheticus iotelligitur, ut
 sa(is colligitur ex vers. 25. Ille enim in industria
 regendi populi primas lend. Prophetia enim hic
 et alibi generalis est, inullaque complectitur, ut
 dixi I *Corinth*, xiv, scilicet : *Primo*, prudentiam
 regendi; *secundo*, doctrinam et consilium, ad du-
 bia tam juris et justitiæ, quam cærcmoniarum et
 religionis, aliaquo quaelibet resolvenda; *tertio*,
 occultorum cognitionem, ad decidendas lites et
 causas occultas; *quarto*, proprie futurorum prae-
 notionem, ad ea vel accersenda, vel præcavenda,
 cl arcenda a populo; *quinto*, Dei laudes et hym-
 nos, uti dicam vers. 25.

ve» ii. 18. Sanctificamini, — id est, ut Chaldæus, præ-
 paramini, mundando videlicet, cl lustrando vos
 ad epulum cœlestic, quasi ad divinas sacrasquo
 coturnicum carnes comedendas, quas cras vobis
 afflabo.

Ut det vobis Dominus carnes, — scilicet ob gu-
 lam, el murmur vestrum, idcoque dabit ille qui-
 dem vobis carnes, sed in vestram perniciem : ila
 Vatablus et Abulensis. E^tque enallage person® :

loquitur enim Deus de so in tertia persona, *q. d.*
 Itaque ego Deus dabo vobis carnes.

18 et 20. Et comedatis, etc., mensem dierum, — ym. ii
 id est mense integro, scu omnibus mensis dic-tli0'
 bus : ita Vatablus.

20. Donec exeat per nares vestras, et verta- Vcn.u
 tur in nauseam, — *q. d.* Donec ex nimia voraci-
 tate stomachus vester carnes cruciet, naresquo
 vostre cas efflent, tandemque carnes sint vobis
 in nauseam et alienationem. Hoc enim proprio
 significat Hebræum HIT *zara*, licet Chaldæus ver-
 tat *offendiculum*, Septuaginta *cholera* : sed hi non
 tam verbi propriam significationem, quam pa-
 raphrastic sensum, et rem ipsam interpretan-
 tur.

Docet Ulysses Aldrovandus, *Ornithol.* lib. XIII,
 cap. XXII, coturnices, praesertim pinguiores, si
 sæpius et largius comedantur, generare sangui-
 nem putredinalem, atque crassos, pituitosos et
 viscosos humores, qui nati sunt epilepsiam, te-
 tanum similesque morbos procreare. Hinc He-
 bræis iis se ingurgitantibus nauseam aliosquo
 morbos pepererunt. Ita S- Hieronymus, Eracasto-
 rius, lib. II *De Morbo Gall.*, cum ait :

Vitclunjue gravi coturnix larda sagina.

Veteres coturnices a mensis removebant, quod
 veneno alantur, putarentque se pariler veneno
 inficiendos, si eas ederent. Sed hoc refellit Al-
 drovandus; ubi et refutat sententiam Galeni et
 Plinii dicentium se multos observasse, qui ex
 coturnicum esu musculorum distensionibus et
 spasmo corriperentur, quoniam veratro, inquit,
 vescuntur aves isto.

Est hoc singulare remedium ad aversandam li- Rea*-
 bidinem, gulam et crapulam, si quis intueatur
 sordes, phlegmata, vomitus, nauseam, et cœtera Wi.
 quæ ex ea sequuntur. Ita in *Vitis Patrum*, lib. V,
 tit. V, num 22, fecit Eremita ille, qui lentatus spi-
 ritu fornicationis circa certam feminam, ubi eam
 mortuam audivit, adiit et aperuit sepulcrum ejus,
 atque pallio suo deterisit saniem putrefacti cada-
 veris; mox rediens in eremum, ingruente fœda
 suggestione, fœtorem illius infecti pallii intuitus
 est dicens : «Ecco bahrs quqd quærcbas, salia te
 ex co.» Et ita hoc fœtido panno cruciabat se,
 donec recederet ista libidinosa cogitatio. Si cairn
 corpus gulosum iis sordibus punitur, quibus
 punietur gulosa anima? Recte ergo dixit Augus-
 tinus apud Possidonium in Vita ejus, cap. xxii :
 a Non ego immunditiem obsonii limeo, sed im-
 munditiem cupiditatis. »

Hinc in *Vitis Patrum*, lib. V, tit. v, num. 23,
 monacho cuidam, qui carnalem lenlalionein la-
 bore et jejunio superaverat, apparuit dæinon car-
 nalis concupiscenti® incenior, specie Æthiopissæ
 turpis et fœtidæ, ita ut fœtorem ejus ferre non
 posset; porro Æthiopissa hæc dicebat ei : uEgo
 sum quæ in cordibus hominum dulcis appareo,
 sed propter obedienciam luam, et laborem quem

sustine», non permisit Dens seducere te, sed innotui tibi fœtorem meum.»

Ita B. Jacopon is, orexi bubulæ carnis lentatus, earn comparavit, ac in cubiculo servavit, donec putresceret, cl horrende toleret per lotum ambulacrum, quam ille deinde olfaciebat, et quasi rem odoratisfcimam basiabatur. Ob hunc fœtorem excitatum, a Superiore in locum falrn-lissimum csl dejectus, ubi Deo assidue gratia agebat. Apparuit ei Christus eum consolans, dicens quo : a Posce quod optas, cl impetrabis. » Tum illo : « Peto, Domine, ut mc in locum isto longe foetidiorum conjicias, ut in co mea expiem peccata; nam hic mihi nimis tolerabilis est. » Mox Christus insolila eum perfudit consolatione, cique gratiam dedit, ut deinceps omnibus malis, ærumnis et tormentis hujus vito esset superior; atque in assidua quasi Dei contemplatione defixus, et quasi raptus esisteret. Idem inilio ut gulam domarei, absynthio, quasi sale, ad cibos utebatur, cosque inficiebat, donec eo perveniret, ut saporem cibi in unum Deum referret, ita ut tandem nihil, nisi Deus, illi saperet.

Eo quod repuleritis Dominum,—eo quod manna, nipote ingens Domini donum, repulistis, el quia liberationis, qua Dominus ex /Egypto vos eduxit, vos pœnitet.

vcis.ii. 21. Sexcenta mhlfa peditum hujus populi sunt. — « Peditum, » scilicet armatorum Hebræorum : nam feminarum, puerorum, servorum et /Egyptiorum numerus facile excrescebat ad trigesies centena millia.

Ver». 23. 23. NuMQIID MANUS (id CSt potestas) DOMINI INVALIDA est? — Deus hic per omnipolcnliæ suæ oppositionem respondet dubitationi Mosis. Ipse enim perturbatus, motus quosdam dubitationis cl diffidentto in Deum ostendit, licet ob perturbationem et inconsiderationem non graviter peccarit. S. Augustinus tamen putat Moscn non de re promissa, sed de ejus exequendi modo tantum dubitasse, uti dubitavit B. Virgo dicens : « Quomodo flet istud, quoniam virum non cognosco? »

Vers. 25. 25. PROPHETAVERUNT. — QuærCS, quid et quomodo? Respondent Rabbini hos septuaginta seniores prophetasse de morte Mosis in deserto, et do successione Josué in principatu populi; id conjiciunt ex eo quod Josué dixit Mosis : a Prohibe eos. » Sed hæc sunt eorum commenta, imo figmenta.

Alii verisimilius respondent cos prophetasse aliquid de eo, quod pertinebat ad gubernationem populi. Tertio et optime, Abulensis : Prophetabant, inquit, id est ex Dei instinctu Deum Deique laudes celebrabant. Sic enim Saul dicitur prophetasse, cum quasi entusiasmo actus Dei laudes cecinit, l lieg. x. Sic cl cantores atque vocantur Propheto, dicunturque prophetare in citharis, psalteriis et cymbalis, l Paral. ivi : hic enim spiritus signum erat et pars prophetiæ generalis, de qua dixi vers. 17.

Nec ultra cessaverunt. — Pro cessaverunt, Hebraice IDD* iasapha, id est addiderunt : ita Septuaginta, Thtsodorclus hic, Quasi. XX. et VaUblus. Unde sequitur hos septuaginta illo de tantum prophetasse, non ultra. Verum noster Interpret et « h dii rus, aliis punctis legerunt twpu, id e4 defecerunt, cessaverunt. a radice niD

v<l asapA, id e4 (Inivit, defecit, cessavit. Idque verius est : nam hoc spiritu (licet non quoad Dei laudes et canium, tamen quoad alias ejus paroles, de quibus dixi ver». 17) continuo indigebant hi septuaginta ad regimen, et ad lites populi decidendas. Semper ergo habuerunt spiritum propheticum, quail in habitu nbi paratum el assistentem; licet actu non semper prophetarent, sed tunc tantum, cum quæstionibus populi respondero debebant. Tunc enim Deus cis interius loquebat cr, et inspirabit quid dicendum vel agendum esset, perinde ut in-p:nbat Prophetis ea quæ dicere vel agere debebant I).

27. Eldad et Msdad prophetant in castris. — Vew 17. Fabulantur Judæi hos duos fuisse fratres Mosis, ex eodem patre scilicet Amram, sed ex alia matre. Amram enim pod datam legem, Levit. capito XVIII, vers. 12, repudiasse Jochadeb uxorem suam, ulpote amitam suam, tuneque aliam duxisse, ex eaque genuisse Eldad et Mcdad. Nam, ut alia taceam, quæ hic congerit Abulensis, si id esset verum, Eldad et Mcdad fuissent hoc tempore infantes unius anni, quomodo ergo prophetassent? nam lex illa, Lcvific. cap. xviii. data est hoc eodem anno qui fuit secundus ab egressu ex -Egypto.

Nola to in castris; alii enim scxnginla octo prophetabant præsentem Mose in tabernaculo, idque videbat Josué : unde cis non invidit, quia videbat Mose volente et agente cos prophetare, nec per eos aliquid Mosis honori decedere, utpole qui Mosi conjuncti et subjecti, ab eo hunc spiritum acciperent; alii vero duo in castris prophetantes, a Mose erant disjuncti, coque absente et inscio, saltem uti putabat Josué, prophetabant : unde timebat Josué ne auctoritati et glorile Mosis officerent : ita Abulensis.

Exstabat olim liber oraculorum Eldad et Medad, ex quo Hermas, Pauli discipulus, in I libro qui dicitur Pastory cap. n, hæc habet : «Prope est Dominus his, qui se ad eum convertunt, sicut scriptum est in Eldad et Medad, qui vaticinati sunt in solitudine populo. »

28. Statim Josué filius Nun, minister Moysi, et Vcn.19 electus e pluribus : — Licet enim Moses plure haberet famulos, nullum tamen fideliozem, familiariozem, magisque strenuum habebat quam

(!) Vers. 26. ipsi descripti fuerant, id est, qui etiam erant inter conscriptos, scii. 70 viros, qui ad Moscm transgressi eum adjuvarent. Aliter Allioh:lp<ierant o principibus populi, inter quos septuaginta Mosis adjutores sorte electi fuerant. Quamvis sors super cos non cecidisset, æque tamen prophetabant.

Josuo, unde et eum sibi successorem designavit (I).

Ait : Domine mi Moyses, prohibe eos. — Æmulatione aliqua vel invidia dixit hoc Josué, timens scilicet ne Mosis gloria et auctoritas minueretur, si alii etiam æque ut Moses prophetarent, maximo in castris, nescio vel invito Mose › uti putabat Josué. Venialis tamen fuit hæcculpa, quia non suam, sed Mosis ducis et domini sui spectabat gloriam, et populi bonum. Patent hæc ex responsione Mosis. Chaldæus vertit, *mille cos in carcerem*, et ita ex Hebreo verti potest.

ven 29. 29. At ille : Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet? — Hunc spiritum charitatis imitentur omnes Prelati, Doctores, concionatores, qui non suam, sed Dei unius gloriam quærunt, petuntque quod Martha petiit a Christo : a Dic sorori ut adjuvet me (2J. »

Hic liberalis et regius est animus, qui suos honores cum amicis communicat : ita Alexander, cum Darii uxor captiva salutasset Hephaestionem pro Alexandro, iliaque cognito errore pudefieret, dixit : a Non errasti, et ipse Alexander est. n Rursum Mazaci, cujus apud Darium summa fuerat gratia, filio, Salrapiæ prefecto, alteram adjecit ampliorem. At ille recusans, ait : «Tunc, o rex, unuscrat Darius; nunc tu mullos effecisti Alejandros. » Ita Plularchus in *Alexandro*.

Ver 30. 30. ReVKRSCSQUE EST MOYSES IN CASTRA, — scíficet ex tabernaculo, quod erat in medio castrorum, ad ipsa circumjacentia populi caslra egressus est.

3i. 31. Ventus autem egrediens a Domino, — g. d. Ventus a Domino recenter, preter natura ordinem, productus afflavit coturnices. Similis phrasis est *Genes*, i, 2; *Exod.* x, 19. Fuit hæc alia missio coturnicum ab ea de qua *Exod.* xvi, 13.

Rh co- Hia enim paulo post egressum ex Ægypto, primo jjt ii 1111110 con^811 iQ octava mansione, quæ fuit in Sin; Ui s. hæc vero contigit secundo anno, in decima tertia mansione, quæ fuit in Sepulcris concupiscentiæ.

Arreptans trans mare (Rubrum, quod jam transierant) coturnices detulit. — Unde *Psalm.* Lxxvn, 26, ventus hic afflans coturnices dicitur fuisse Africus sive Libycus, qui partim Occidentalis, parlim Meridionalis est; nam mare Rubrum tali situ respiciebat desertum. Unde et Josephus has coturnices, non ex Ortygiis insulis, utpole quæ longo aberant (crant enim sita in Græcia), sed ex sinu Arabico, qui iis abundat, afflatas asserit. Hic ergo ventus non tam naturalis fuit quam miraculosus, et opus polenliæ Dei. Nam Plinius, lib. X, cap. XXIII, asserit coturnices naturaliter volare flante, non Austro, utpole húmido et graviore, sed Aquilone.

Nota : Hic ventus, et consequenter hæ coturni-

ci) Pro efeciui *e pluribus*, nulli cum Syro hebr. verluut, inde *abjuventute sua*, quod non displicet.

(i) Pro drnu/orij Mjurer vertit, *propugnabis*, id est, num te juris mei defensorem ac propugnatorem esse jussit

ccs afflat® sunt ab angelo, vel potius angelis pluribus : imo Abulensis putat singulas coturnices a singulis angelis esso adductas. Nam unus angelus, inquit, non poterat virtutem suam impulsivam extendere per multas, eo quod essent discontinu®. Verum hoc est falsum ; sic enim multa millia, imo milliones angelorum occupari debuissent in hac coturnicum adductione : idem ergo angelus poterat multas adducere, videlicet omnes qu® erant intra sphærain su® activitatis, esto essent discontinu®. Si enim homines simul movero possunt plura, qu® sunt discontinua, ergo multo magis angeli.

Coturnices. — Septuaginta vertunt, *orlyyomc-tram*; ita vertit et noster Interpres *Sapient*, xvi, 2 : licet enim Ulysses Aldrovandus ortygomelram a coturnice distinguat, tamen Scriptura pro eodem hic et alibi accipit.

Quæres, curcolumenices vocantur orlygometra? Coioroi-

Primo, Isidorus, lib. XII *Etymologj.* cap. vu, et Abulensis hanc dant causam, quod hæc avis primum sil visa in insulis Ortygiis, hinc dici órrrp; tuetn, sed cur dicitur ortygometra? Rc“pr ’

Secundo, Jansenius in *Sap.* cap. xvi, respondet primo, orlygoinetram dici ducem cortunicum, quasi Secundo. uTf-v eo quod metron, id est mensura el moderatrix, sit coturnicum; verum per epsilon, oirjvsuxTjx vero per r, scribitur.

Tertio ergo et genuine, orlygometra dicitur TeHto, quasi i?TÚq<a-<, id est coturnicum, uxr,?, id est maller, vel id est matrix; unde et Aristoteles, lib. Vili *Hist. animal.*, eam absolute pwrpxv vocat. Est enim orlygometra ipse rex coturnicum, qui aliis coturnicibus major et nigrior cæteris præit, quem ips® sequuntur ut ducem, non aliter quam apes suuin regem. Sub duce ergo totum exercitum coturnicum accipe; ubi enim est dux, ibi est exercitus. Unde Isidorus : «Orlygometra, ait, est coturnix qu® gregem ducit; » et Plinius eam «coturnicum ducem » vocat; nude el vulgo gallico eam vocamus : *roi* ou *mère des cailles*.

Quarto, Hesychius in *Léxico*, et Petrus Nannius Quart*, in *Sap.* cap. xvi : Video, inquit, illud parelcon uT?fx adjungi quibusdam animalibus, quando grandiora in eo genere designantur, ut cchino-metra est echinus grandior et spinosior, de quo Plinius, lib. IX, cap. 21 ; leonimetra est leo grandior, de quo Gesncrus in leone ; sic ortygometra est coturnix major. Satis enim est verisimile coturnices hasce miraculosas, quasi Dei opus, fuisse aliis majores el excellentiores. Verum sic potius vocarentur orlygometr® in plurali, jam autem vocatur ortygometra in singulari : quare tertia explicatio jam data verior est et solidior.

Quæres secundo, cur Deus Ilebræis petentibus Curlku carnes, potius coturnices dedit quam columbas, coturni-oves, anseres, etc.? ilespondeo pròno, quia co-jú’J turnices in copia ad manum erant; abundant <<s’k’J enim in sinu Arabico, qui Ilebræis vicinus erat, teste Josepho. *Secundo*, quia coturnicum caro ex-

Ab-<! i-
?,*
c tui
»
tingulb
anniti
addoc-
tas.

cellens et delicata est, praesertim eo loco; Deum autem decet dare excellentia. Ha Abulensis.

Addit Galenus et Aldrovandus coturnices epilepsia) mederi, ideoque Herculem coturnices secum vexisse, quocumque iter faceret, ut pereas epilepsia) sute mederetur; unde Poeta :

Servavit Herculem coturnix strenuum.

Mystice S. Cyrillus, lib. III in *Joan.* cap. xxxiv, docet colu nices denotasse legem veterem, a Nunquam enim, inquit, qyis hæc volatu effertur, sed prope terram semper volat. Nam cl disciplina legis terrestris quodammodo csl, animalium oblationes et purificationes continens judaicas, quibus illi non multum a terra levabantur, n

Rursum Beda, in cap. xxni *Exodi*, per coturnices inlcclligit prædicaliones divinitus missas, quæ transcurrunt per verba sonantia, quasi per aera volatilia pennata, quibus per fidem pascantur hi qui ad patriam regni coelestis pervenire contendunt. Atque subjungit : « Polest, ait, et volucrum esca significare legis eloquia, quæ plebem carnalem lanquam carne alebat, per verba divinitus missa quasi volatilia. »

Tropologico, coturnicum ex una regione in aliam migratio significat eos qui se hic æslimanl peregrinos, et toto corde ad cælum suspirant, Illæ enim gregatim volant et ducem eligunt itineris; hi simul degere gaudent, cl ducem unum sequuntur, Illæ Austrum vitant, cl Aquilonem quærunl : hi carnales hujus mundi prosperitates fugiunt, abstinentiam et pœnitentiam sectantur, Illæ duce gregis ab accipitre occiso, alieni generis alium sibi in ducem adoptant : hi, Adamo parento et duce a diabolo seducto cl occiso, ducem alterius generis et naluræ, scilicet Christum, eligunt et sequuntur. Ha Aldrovandus, *Ornitholog.* lib. XIII, cap. xxn.

Demisit in castra, — decidero fecit in castra circumcirca, per spatium unius diætæ (i).

Abulensis, non lanium impios murmuratores, scii etiam viros justos ex hisco coturnicibus comedissee. Eral enim hoc Dei beneficium generale omnibus, cl vel maxime justis datum ad fruendum. Totus enim populus ex hisce coturnicibus comedit ; neque eas comedendo ulli (etiamsi ante murmurassent) peccarunt, nisi forte gulosius eas comedendo, sed lanium petoarunt murmurando, el murmuratori© eas flagitando. Idem fuit in manna, quod pariter ob murmur datum csl : illud tamen postea omnes licite comederunt per quadraginta annos, *Exod.* cap. xvi. Nam, ut ait Abulensis, populus quidem peccavit,

(1) To volabanlque in acre non est in hcbraeo lexlu. Vulgatus putavit, coturnices ita se demisisse, ut a terra non abfuerint plus quam duobus cubilis, quasi captantium manibus uliro se offerrent. Consoni ahi verbis hebr. indicari, bicubitales acervos hinc illinc fuisse dispersos, ut vacua subindo spatia remanserint, per quæ populus, coturnices collecturus, ire potuerit.

per murmur petendo manna et carnes; causa tamen ca a Deo impetrandi, non fuit peccatum (peccatum enim murmuris hujus rei non cansa fuit, sed tantum occasio), sed bonitas Dei, et bonitas quorundam justorum non murmurantium, nec petentium escas, quibus Deus voluit compati, et liberaliter benefacere. Undo Rabanus ait : a Carnalis populus Judæorum spreto cœlesti cibo carnes desideravit, sed Deus ita judicium contemperavit, ut puniret malos, nec fragilibus alimoniam denegaret, n

32. Congregavit coturnicum multitudinem ; qui Ver» parum, decem conos. — Corus continebat triginta modios, sive mensuras olim communes; decem ergo cori faciebant 300 modios Romanos : quisque enim collegit tantum quantum ad mensem victui sufficeret; jam si quisque tantum collegerit, cogita quam immensa fuerit coturnicum multitudo : nam colligentes eas crani facile duo miliones hominum. Demus enim in quolibet modio fuisse lanium viginti coturnices, perinde ac modius continet viginti libras frumenti : hinc sequetur quod quisque colligens 300 modios, collegerit 6000 millia coturnicum, ac consequenter, quod unus hominum millio collegerii sex millia millionum, duo vero miliones hominum collegerint duodecim millia millionum coturnicum (2). Ecco q lam dives in misericordia el liberalis in beneficiis suis esi Deus : tales simus el nos in eleemosynis. Deus enim hic Judæorum non lanium fami o- cl gulæ, sed et oculis avariliæque abunde salis- qnlHn< facere volens, tantam copiam coturnicum eis mi- per sit, quæ non tantum ad mensem, uti promiserat Moses vers. 20, sed cl ad multos menses sufficere posset. Divide enim sex millia coturnicum per dies,tribuendo cuique dici viginti et quinque coturnices (quisenim plures voret uno die?), invenies sex millia coturnicum suffecisse cuique ad vicium per 210 dies, qui faciunt menses octo. Si enim uno mense absumpsissent sex millia, quolibet dic vorare debuisset quisque ducentas coturnices, quod ne Polyphemus quidem voraro potuisset. Mensem ergo statuit esui corn, vers. 20, quia mense exacto statuerat hinc carum gulam et murmur castigare, et morte punire.

Et siccaverunt eas. — Hebraice, *expandendo expanderunt eas per gyrum*, srflifel siccandi causa, ut eas asservarent in futurum, ne putrescerent ; nam per mensem integrum eas comederunt.

33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec Vcrs*JX DEFECERAT (3) HUIJUSCEMODI Q1BUS, ET ECCE FUROR Domini concitatus in populum, percussit bum plaga

(2) Corus continebat 2S4 Utres; decem igitur Cori = 2S40. At nulli inlcprcles catholici per DHOH h- !• non intellguut hujusmodi Coros, mensore genus decem ephas continens, tum ob enormem coturnicum numerum, tum quia corhirnices nemo modio molitur. Haque cum Onkcloso, Arabo utroque, etc., vocem bebraam vertunt accrci. Cf. *Exod.* viii, 10.

(3) Hebr. csl, *necdum consciax*.

magnanimis, — *q. d.* Continuo vescebantur llebræi carnibus, nec deficiebant, videlicet ad rncnscni integrum, ut promiserat Dominus vers. 20; voluit enim Deus prius prestare promissum suum, quam punire murmuratores : quos demum in fine mensis, carnibus etiam tunc dentibus suis inhaerentes, punivit plaga lethifera. Hinc videtur plerosque murmurantes guloso comedisse his coturnices, Deumque tam gulam quam murmur eorum punivisse morte.

Plaga magna nimis. — Fuit hæc plaga ignis, qui deinde precibus Mosis repressus et absorptus est, uli dictum est vers. 3. Illa enim ad hunc vers, referenda esse, ibidem ostendi : plaga hæc non tetigit justos, sed solos murmurantes.

Tri. 31. 34. VoCATCSQI E EST ILLE LOCUS, SEPULCRA CON-
PISCENTIIS : IDI EMM SEPELIERUNT POPULUM, QUI DE-
S'pni- sideraverat — carnes. Visant sæpe hæc Sepulcra
concupiscenti® gulosi, et maxime ebriosi, qui uti
tía jcu- rationem, ita et animam et corpus vino sepeliunt :
lujnm. quorum proinde animam cum divile epulone
mox sepelietur in inferno; caro vero ila saginata
sepelietur in ventre vermium et bufonum.

Audiant illud Plutarchi : « In victu luxuria mortis supplicio castigatur, n Legant crebro epitaphium Sardanapali, jam sepulli et putidi :

fixe babeo qnæ edi, quæque exsatiata libido
Hiusit; opes, et quæ quondam me cuncta beabant.
Non sunt, sum cinis.

Hic est ergo concupiscenti® fructus, ut scilicet, sicut ait Apostolus, I *Tim.* vi, 9, mergat homines in interitum et perditionem. Quare recte monet S. Petrus, eptsl. II, cap. i, 4, fugero concupiscenti®, quæ in mundo est, corruptionem; et *Eccli.*

Avin, 30: a Si prestes, inquit, animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.»

Carolus Magnus Imperator ebriosum jussit submergi : quia, inquit, hic vini perditor meretur, non vino, sed aqua sepeliri ; ut qui vino se mer- sit, : q n mergatur, et aqua sitim suam expleat.

Alexander Magnus vino se sepelivit, et occidit : cim enim poculum ingens (duos congios capiebat) a Protea homine bibacissimo propinatum, bis exhausisset, concidit, decubuit, interiit; testis est Alhenreus, lib. Xfcap. xi.

Ita gula Israelitas in cultu Beelphegor repentina morte inulctavit, *Num.* xxv; gula ab Esau jus primogeniture in Jacob transtulit, *Genes.* xxv; gula Eia gladio Zimbri interficiendum objecit, III *Rcg.* xli, 9; gtila per Judith caput Holofernis abscidit; gula Simonem Machabeum cum filiis in convivio occidit, I *Machab.* xvi. Denique Baltasar vino sepultus vidit manum conscribentem mortis et excidii sententiam : *Mane, tekel, phares*; eademquo nocte regno et vita spoliatus est, *Daniel*, capite v, vers. 2JJ.

No'a : Josephus hæc sublicet, aliaque aliter narrat, uli et alias sæpe, quia scribit Gentilibus, quibus suam gentem et religionem commendare cupit. Unde ea quæ gentem, vel religionem Judæorum Gentibus vilem et contemptibilem, efficere poterant, vel preterit, vel palliat et colorat, uli recte advertit Abulensis hic *Quæst.* ult.

Venerunt in Haserot ii. — Illice est decima quarta mansio llebræorum in deserto (1).

(1) Puteum *nhadrah* dictum in isto tractu offendit Burckhardt, (*ratcis in Syria*, etc , pag. 495, quem conjicit cumdem locum esse, qui hic memoratur.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Haría ol> murmur contra Moscn lepra corripitur, et castris ejicitur; sed, orante pro ea Mose, post septem dies sanatur et revocatur.

1. Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopissam, 2. et dixerunt : Num per solum Moysen locus est Dominus? nonne et nobis similiter est locus? Quod cum audisset Dominus 3. (eral enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabuntur in terra), 4. slatina locus est ad cuín, et ad Aaron et Mariam : Egredimini vos lanium lres ad tabernaculum foederis. Cumque fuissent egressi, 5. descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron et Mariam. Qui cum iissent, 6. dixit ad eos : Audite sermones meos : Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. 7. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est : 8. ore enim ad os loquor ei et palam, et non per aenigmata et figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? 9. Irasque contra eos, abiit : 10. nubes quoque recessit quæ erat

super tabernaculum : et ecco Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset cam Aaron, et vidisset perfusam lepra, 11. ait ad Moysen : Obsecro, domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stulte commisimus, 12. ne fiat hæc quasi mortua, et ulabor-tivum quod projicitur de vulva matris suæ : ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra. 13. Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens : Deus, obsecro, sana eam. 14. Cui respondit Dominus : Si paler ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur. 15. Exclusa csl itaque Maria extra castra septem diebus : et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

Vers. I. 1. LOCUTAQUB EST MARÍA ET AARON CONTRA MOY-
Uior Mo- SEN, P'OPTER UXOREM EUS Æt IIIOPISSAM. — Qtlæ-
reft> quænam hæc Æthiopissa? Josephus, lib. II
qn*? Anh'g. x, el ex co Eusebius, Isidoras et alii nar-
rant Mosen, cum adhuc in paterna Pharaonis
domo ageret, gessisse bellum pro Ægyptiis contra
Æthiopes, cosque subjugasse proditione Tharbis.
fili® regis / Ethiopian, quam proinde Moses uxo-
rem duxerit, et hanc esse Æthiopissam.

Est Se- Verum hujus belli et victori®, æque ac uxoris
Mad?au- Mosis, non meminit Scriptura, sed solius Se-
lli. phoræ. Dico ergo Saphoram hic vocari Æthiopis-
sam, quia erat Madianilis. Madianitæ enim in
Scriptura vocantur Æthiopes, ut palet *Haharuc*
Cn^' 1, l' VCrs' 7, cl H Pura/, xiv, 10, 12. Duplex
' | enim in Scriptura est / Ethiopia, scilicet una Occi-
dentalis ultra Ægyptum, pula Abyssia, ubi modo
regnat Preto-Joannes, quæ sola jam vocatur Æ-
thiopia; altera Orientalis, quæ est Arabia, in qua
habitant Ismaelita», Amalecilæ, Madianitæ,
eie.: hi ergo vocantur Æthiopes. Ila S. Augusti-
nus hic, *Quast. XX*, Theodoretis, *Quasi. XXII*,
Rabanas, Rupertos, Lyranus, Abulensis, Eugu-
binus, Vatabhis et Oleaster.

Algori- In |10n conjugio Mosis cum .Ethiopissa, figura-
batur allegorico conjugium Christi cum Ecclesia
Tropoio* Gentium ; tropologice, conjugium Verbi cum
' anima peccatrice, inquit S. Bernqrdus, serm. 19
in *Cantica*.

Cintt Quærcs *secundo*, cur contra Mosen ob Scpho-
r' ri' || rain insurrexerit Maria, et Aaron? Verisimile est
Maria, quod ait Abulensis, Saphoram more muliebri
(hic enim sexus, cum sit imbecilis ingenii et ju-
dicii, ambitiosus est, et sui honoris studiosus)
voluisse se præferre Mari®, co quod uxor esset
Mosis, Mosonque suum, quasi populi ducem,
verbis extulisse, ac proposuisse Mari® et Aaroni :
qua re primum concitata Maria, deinde Aaron, se
erigere coeperunt, volentes se non tantum Se-
phoræ, sed et Mosi æquare, jactitando se tam no-
biles esse prophetas quam erat Moses. Id ita
esse colligitur tum ex versu seq., tum ex vers. 6,
ubi Deus hanc murmuris causam indicai cl præ-
scindit, docctque eos in ambitione sua falli, eo
quod Moses prestantissima*, fidelissimus, Deo-
que familiarissimus sit Propheta, cui nec quis
alius comparari possit.

Nota : In hoc murmure maxime peccavit Maria, Mim
nipote mulier Sephore æmula, videturque ipsa
concitasse Aaronem contra Saphoram et Mosen, 0 i
unde et ipsa sola punita est kpra, non Aaron.
Addit Abulensis, Aaronem non esse percussum 01117
lepra, eo quod es«et pontifex, in quo summa
requirebatur munditia, auctoritas et reverentia.
Gravis enim infamia fuisset in cultu Dei, si ejus
pontifex Aaron fuisset aliquando leprosus. Dis-
cant hic Principes et Prelati, a suis præfectis et
Parochis arcere omnem infamiam, nec eos qui
aliquando infamia laborarunt, etiamsi jam se
emendarmi, promovere, et proficere populo :
hic enim ob protentam infamiam tales contem-
net, imo ridebit.

Allegorico S. Ambrosius, lib. X, *epist.* 82 : < Ad
typum, ait, Syn.igogæ hæc Mari® admurmuratio
pertinet, quæ Æthiopissæ, id csl Ecclesia ex
Gentibus congregando® sacramentum ignorans,
quotidiano immurmurat convicio, et invidet ei
plebi, cujus fide et ipsa exuatur a perfidi» su®
lepra, in fine sæculi. » Ita et S. Prosper, part. II
De Pradirt. cap. ix, Rupertus et S. Hieronymus
ad Pabiolam, in Mansionem 14. Ubi nola ex S. Hie-
ronymo hoc murmur contigisse, et hanc lepram
inflictam esse Mari® in decima quarta mansionem,
puta in Ilascroth, ut patet ex capite procedenti,
vers. ult.

3. Erat emm Moyses vir mitissimis super omnes Ven.3.
nouixes, QUI MORABANTUR IN TERRA, — *Q. d.* Quia
Moses erat mitissimus hominum istius ætatis, hinc
Mari® et Aaron sibi obtrectantibus et jurgantibus
non respondit, ideoque Deus eum tuendum sus-
cepit, et pro eo respondit

Nota : Moses pro sororo detractrice, rogatu Aa-
ronis, orans et deprecaus, in veteri Testamento
fuit mitissimus; sed in novo mitior eo fuit S. Ste-
phaniis, ait Abulensis, qui pro suis etiam lapida-
toribus, et Saulo, nemine rogante, oravit; unde
et Paulum Ecclesi® impetravit, et ex Saulo Pau-
lum effecit. Quin et hac mansuetudine Moses
meruit colloquium et familiaritatem quasi conti-
nuam cum Deo. Audi S. Dionysium, *epist.* 8 *ad*
Dmophilum: a Hebræorum tradit historia, Mosen
eximi® mansuetudinis merito divina amicitia et
familiaritale dignatum; ac si quando ipsum di-
vino aspectu excidisse commemorat, non id ei

priusquam a mansuetudine defecerit contigisse describit. Erat enim, inquit, mansuetus valde, atque ideo Dei famulus dicitur, digniorque Prophetis omnibus, cui Deus visionis suæ gratiam largiretur. »

Monte Vide quid apud Deum impetret mansuetudo, h bid" v'lc <I''anla Slt virtus, vide quam sil magnanima. w'! ' Recte Seneca in sapiente : « Allectum, ait, doloris movet humilitas animi contrahentis se ob factum dictumve inhonorificum ; sapiens autem a nullo Kdmag. contemnitur, magnitudinem suam novit. Fructus t' 'j ni'i contumeliae est in indignatione, et in sensu palien- o4mn. lis; » et lib. De *Ira* : « Invalidum omne natura querulum est; nec quidquam magnum, nisi quod simul et placidum, n ncmpiñ Nimirum hæc æqtianimifas et mansuetudo in 'lah-if tolcranfiis injuriis, Christiani et vere sapientis ac magni animi est indicium. Audi rursus Scnc- uitrúii. cam, in lib. *De Ira*: a Al. Calonem in balneo qui- dam percussit imprudens ; postea satisfacienti Cato : Non memini, inquit, percussum me; me- lius putavit non agnoscere, quam ignoscere. Magni animi est, injurias despiciere : pusilli hominis el miseri est, repetere mordentem, ut mures et for- mica», ad quas si manum admoveris, ora conver- tunt : imbecilla se lædi putant, si tanguntur. » Et Artiti- in Consolat, ad *Helviam* : a Ducebatur Athenis ad d " supplicium Aristides ; cui quisquis occurrebat, ingemiscebat, non tanquam in hominem justum, sed tanquam in ipsam justitiam animadverteretur; inventus est tamen, qui in ejus faciem spueret; at ille abstersit faciem, et subridens ait comitanti se magistratui : Admone istum, ne postea tam Ciurli, improbe oscitet, n De Julio Caesare dixit Cicero, « quod nihil oblivisci soleret, nisi injurias, n uti rcfertS. Augustinus, epist. S ad *Harcellinum*. Audi S. Rasilium, hoin. *De Legendis libris Gentilium* : r ridir. « Homo quidam in foro Periclem probris omni- bus incessebat; is autem minime curaro visus, toto die sustinuit : deinde vesperi jam disccden- V-udi*, tem cum lumine comitatus est. Pmsus quidam Euclidi mortem se illaturum juravit : ille vero contra juravit se patienter eam laturum, el ei > nt * quamvis infesto se conciliatum iri. Quidam vehe- menti impetu Socratis faciem cecidit; Socrates, nihil commotus, aliud non fecit, quam quod propriæ fronti inscripserit: Talis fecit; uti statum Ai •.<-nomen auctoris inscribitur. » Aristoteles, teste *€, Æliano, Alexandro Magno, natura iracundo, con- silium dedit, ul omnibus se superiorem æstimans maledicta contemneret. Hæc fecerunt Gentiles, quid facient Christiani? Verum hisce omnibus longe sublimior, purior, fortior et conslantior fuit mansuetudo Mosis, per -10 annos populum tun rebellem tolerantis. Fidelium exempla aliqua mox subtexam.

Scripsit hanc de se laudem .Moses tanquam ca- lamus Spiritus Sancti ad hoc scribendum impel- lentis : sicut S. Joannes de se scripsit, quod erat discipulus quem diligebat Jésus. *Secundo* et ve-

rius, videntur hæc post Mosen, illi ab aliquo alio scriptore hiigiographo, qui hire ejus diaria diges- sit, esse addita, et intexta, uti dixi in prooemio Céneseos.

Moraliler Orígenes : Est, ail, quædam familia milium, cui præest Moses; quædam patientium, cui præest Job; quædam continentium, cui præ- est Daniel ; et unusquisque in morto congregabi- tur ad familiam suam, mitis cum milibus, virgo cum virginibus, iracundus cum iracundis, luxu- riosus cum luxuriosis, juxta id quod dicitur *Le- vit.* xxv, 10 : « Unusquisque rediet ad familiam pristinam, quia jubilons est. » Rursus propria Sanctorum virtus est mansuetudo : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, v Audi Sapien- tem *Eccli.* m, 19 : « Fili, in mansuetudine opera injurii tua perface, et super gloriam hominum dilige- ris. » Audi Christum : « Discile a me quia mitis (jt nue- sum, et humilis corde, et invenietis requiem. » Utu.

Sanctus ille senior apud Cassianum, exagitatus EumpU ab infidelibus Alexandrinis, rogatusque ecquæ gt0" mira Christus supra naturam fecisset : « Hæc, in- quit, quod ego conviciis et injuriis vestris laces- situs, ad indignationem non movear, n

Alter in *Vitis Patrum* hanc discipulo suo dis- ciplinam, et viam ad perfectionem præscripsit: *primo*, ut toto triennio aliorum onera ferret; *se- cundo*, ut allero triennio daret mercedem iis, a quibus contumeliis et conviciis appeteretur : fecit ille imperata; tum senior : Adesdum ergo, ut ex- periar quid profeceris. Ductus Athenas, cum ad portam contumeliis incessestetur, cœpil ridere ju- venis. Miratus alter : Quid hoc rei, inquit, quod a me irrisus, et sannis explosus rideas? Non ri- deam? inquit discipulus; tres annos mercedem solvi iis, qui me maledictis onerarunt; hodie gratis id abs te patior. Attonitus Atheniensis : In- gredere, inquit, urbem, dignus es cœtu sapien- tium.

Tertius : Doce me, Pater, inquit, unum aliquid quod custodiam, ut potiar cœlo. « Polesno, in- quit senior, convicia pati? n perinde quasi caput salutis in miti tolerantia contemptus el despicien- ti@ consisteret, idque merito, cum Christus di- cat : « In patientia vestra possidebitis animas vestras. »

Quarta, S. Amina in monasterio virginum quasi slulla, risibus et ludibriis omnium exposita, cum id mansuete et hilariter ferret, a S. Pitirione Dei instinctu declarata est esse totius monasterii sa- pientissima, æque ac sanctissima, uti refert Pal- ladius in *Lausiaca*, cap. xm.

Quintus, Abbas Pimenius in *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. XXXVII : « Injuriam, ait, ferre, ncc pa- ria respondere, est animam ponere pro pro- ximo. »

Sextus, Abbas Macarius ibidem : « Culpa, ait, est monachi, si læsus a fratribus, primus in «ba- rilaie purgato corde non occurrit. Sicut enim Su- namitis suscepit Elisaeum, quia cum nullo cau-

sam habebat : ita anima quieta recipit Spiritum Sanctum, si cum nullo litem aut oïïensain servet. »

Septimus, Abbas Joannes ibidem, lib. VI, cap. iv, num. 12 : uPorta ca-li, nit, est injuriarum perpassio, et patres nostri per multas injurias in ea gratulantes ingressi sunt.»

Octavus, senex alius rogatus a discipulo : « Da mihi, Pater, unam rem, quam custodiam, et salver per eam? » Respondeo : a Si potueris injuriari et affici conviciis, et portare ac tacere : magna est res luce, et super alia mandata. » Ibidem lib. III, num. 85.

Nonus, Abbas Antonius fratrem aliis laudatum tentavit, et reperii quod non sufferret injuriam, dixitque ei : a Tu similis es ædificio, quod quamvis habeat ingressum ornatum, per posticia tamen a latronibus expugnatur. » Ibidem num. 88.

Decimus, Monachus post convicia alapa cæ-tts a philosopho, mox aliam maxillam ei prae-buit; tum ille adoravit cum, dicens : « Vere monachus es. » Ibidem lib. V, cap. xvi, num. 1G.

Undecimus, Ammonius audivit sibi predici a S. Antonio : « Tu ad hanc mensuram pervenies, ut nullam tibi fieri arbitreris injuriam, sed ad omnem insensibilis flas ut lapis. » Ibidem lib. VII, cap. ix.

Ver». «. e. Si Qvis fuerit iNT! n vos rnorni TA Domini, w
VISIONE AITARUDO Et, VEL PER SOMNU M. — « In vi-
sione, » id est in imaginaria, vel intellectuali re-
præsentatione et raplu. Tacile hic innuit Deus
Mariam et Aaronem fuisse Prophetas, cosque
nonnullas a Deo visiones et revelationes acce-
pisse, sed non tot, nec laies, quales in dies ac-
cipiebat Moses.

Notat Eugubinus quinq̃ hic distingui pro-
pheti e species : *prima* est, quæ lil HNIDZJ *Lemure*,
id est in visione; *secunda*, per somnium; *tertia*, in
æniginate, cum aliud videtur, aliud innuitur, uti
cra| CUIQ̃ jereinjas cap. i vidit ollam accensam,
cum librum comederet, Ezdchiol cap. ii, 8, et
S. Joannes, Apec. x, 10; *quarta*, per figuras, cum
rerum imagines intuemur, cum acies, cum cho-
ros, cum pompas, cum preclarissima quædam
conspicimus : h'u quatuor fiunt per abstractio-
nem a sensibus, qua fit ut neque audiamus, ne-
que tangamus, sed tota mens in visiones Ius
abripiatur; *quinta* est, cum sensu et statu corpo-
ris immutato, allocutio divina fit homini : quo
modo Deus angelos alloquitur, et allocutus est
Mosco et paucos alios.

In hoc ergo sui temporis Prophetas dicitur hic
SUPCinsSo Moses, quod palam et ore ad os, pre-
sens cum praesento passim et familiariter cum
Deo colloqueretur, et, ut ex hoc loco videtur,
corporea specie etiam Deum (id est angelum,
Deum representante!!) videret, maximo post-
quam vidit ejus gloriam in Sina, *Erodi* xxxiv,
0; reteris vero Prophetis Deus rarius loquere-
tur, et non familiariter, neque per se, sed per

alias species et figuras, quas Prophetis objiciebat.

Judæi in suæ fidei Symbolo, quod edidit Ge-
nebrardus in fine Chronologiæ, ullim. edit.,
asserunt Mesen præccluisse aliis Prophetis in
hisce quatuor : primo, quod Deus Mosi per se,
aliis vero per angelum loqueretur; secundo, quod
aliis noctu, Mosi interdum loqueretur; *tertio*, quod
omnes alii audientes angelum horrore et tre-
more concutiebantur, ita ut pene exanimaren-
tur, uti contigit Danieli, cap. x, vers. 8 : Moses
nil tale patiebatur; *quarto*, quod Moses prophe-
tabat quancumque volebat, reteri non nisi eo
tempore quo afflabantur Spiritu Dài : unde sæpe
multos menses et annos cessabant, quia a Spiritu
non docebantur. Verum hæc partum iaLa, par-
tira futilia et Judaica sunt : quædam tamen vera
iis de more permixta sunt.

Ex dictis patet nullum ex hoc loco argumen-
tum posso colligi pro eorum sententia, qui vo-
lant Mosen hic vidisse divinara essentiam. Nam
nihil novi hic de Mose dicitur, nec ulla nova ejus
visio hic profertur, sed usitatum ejus cum Deo
colloquium (quod *Exodi* xxxiv, G, et alibi sæpe
descriptum est) iterato hic commemoratur; vide
dicta *Exodi* XXXIII et xxxiv.

7. Qui IN OMNI DOMO MEA FIDELISSIMUS 1ST,— V.rs 7-
ç. d. In tota Ecclesia mea, id est in toto cœtuls-
rael, nullus est Mose fidelior; hebraico est, *fide-
lis ipse*, ubi vi *ipse* emphasim habet, quasi di-
cat : Fidelis ipse est antonomastico et per excel-
lentiam.

8. Er (per) figuras Dominis videt.—Hæc in Ile-
bræo secernunt recentiores accentu distinguente
a procedentibus, vertuntque, *et similitudinem
Domini videt*, q. d. Moses videt speciem Dei cor-
poream, in qua Deus se illi videndum exhibet.
Ita et Chaldæus et Septuaginta, qui vertunt, *et
gloriam Domini vidit*, videlicet *Exodi* xxxiv, 6.
Verum Ilebræa non habent protentum, sed futu-
lura, quod hic, uti alias sæpe, pro presenti ca-
pitur. Omnium versionum, licet verbis discre-
pantium, sensus eodem redit.

10. Nudes quoque recessit, — non procedendo
et preeundo : sic enim signum fuisset movenda
esse castra; sed ascendendo supra tabernaculum:
sic enim signum erat Dei irati, et abeuntis a Ma-
ria et Aaron.

Et ecce Muua apparuit candens lepra quasi nix.
—ule Ide lepram esse pœnam rebellium et mur-
murentium contra Prælutos, uti dixi *Leviti* x
initio. Porro congrua hæc est murmuris pœna;
num murmur instar lepræ proserpit, et inficit
tofum corpus, puta lotam congregationem cteæ-
tium. Unde sicut leprosi, *Levit*, x, jubentur e
castris ejici, et seor-im extra castra habitare : ita
ejicitur hic e castris murmuratrix Maria, no illa
suo murmuro suaquo lepra inficiat.

Audi S. Ephrem agentem de morbo linguæ :
« Ex teterrima, inquit, Mariæ prophetissae lepra
docemur, quam gravo ac detestabile vilium sit Uanu.

obtrectatio. Corpus, quod lepra infectum cernebatur, velut speculum quoddam fuit aniniæ, quæ non perspiciebatur, cujus indicabat maculam. Ex illa carnis corruptione patefactum est quomodo hominis detractoris corrumpatur animus; nam sicut illa defecerat a fratre suo, ila et ab ipsa proprium corpus defecit, ut ex semetipsa charitatem addisceret, n Vide Origenem hic, *homilia* 7, item S. Chrysostomus, horn, in *Psalms*. c., ubi inter cætera ait : a Grave malum est detractio, turbulentus dæinon, nec unquam pacatum hominem reddens. Ex ea odia pullulant, jurgia conflantur, dissidia ortum trahunt, suspiciones mala- procreantur : sine ulla causa hostem reddit, qui paulo ante amicus erat : universas domos subvertit, et pacatas urbes ad bellum excitat : pulchr® pacis vincula dissolvit, magnæ charitatis nodum infringit. Qui detractioni studet, diabolo servii : utpote qui calumniæ opera exequatur. Quare detractor tanquam mendax et fur est propellendus, n

S. Hieronymus *ad Rusticum* : « Nulli, ait, unquam omnino detrahas, nec aliorum vituperatione laudabilem te videri velis; magisque vitam luam ordinare disce, quam alienam carpere. »

S. Augustinus, teste Possidonio in ejus Vita, cap. XXII, contra pestilentiam humante consuetudinis, hoc distichon suæ mensæ adseripsit :

Quisque amat dictis absetdum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

« Unde et coepiscopos quosdam sibi familiarissimos, illius scripture oblitos, el contra eam loquentes,tam aspero aliquando reprehendit, ut diceret aut delendos illos versus de mensa, aut se de media refectione ad suum cubiculum surrecturum : quod ego el alii qui mensæ illi interfuerunt, experti sumus, n lia Possidonius. Vide adversus detractores eumdem S. Augustinum, *epist.* 137, et in *Psalms*, nv et xcu.

S. Joannes Ele-mosynaius Patriarcha Alexandrinus, etiam publice peccantes taxari vetabat : «Nam fieri, ait, potest ut peccatum poenitendo deleverint. Iniquum est autem id ab homine petulanter exprobrari, quod a Deo clementer est condonatum, n

Vere Sapiens linguam maledicam comparat serpenti : «Si mordeat, inquit, serpens in silentio, nihil minus habet, qui occulte detrahit,» *Eccli.* X.

«Detractor, el libens auditor, uterque diabolum portat in lingua,» inquit S. Bernardus in *sermon*. Hoc est officium dæmonis, qui inde vocatur diabolus, id est calumniator.

Idem : « Lingua detractoris, inquit, est vipera ferocissima; est lancea, quæ tres penetrat ictu uno:» occidit enim animam *primo* , dicentis ; *secundo*, audientis ; *tertio*, famam ejus cui detrahat. Audi eum, serin. *De triplici custodia, manus, lingua et cordis* : a Numquid, inquit, non vipera

est lingua ista? Ferocissima plane, nimirum quæ tam lethaliter lres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? Profecto et acutissima, quæ lres penetrat ictu uno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius quidem anceps, imo triceps est lingua detractoris : imo deterior, ail, mucrone, quo Dominicum latus confossum est. **Levis, quidem** res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat; leviter transit, sed graviter urit; leviter penetrat animum, sed non leviter exit.»

Audi et Gentiles. Cicero in *Offic.* : « Detrahere, inquit, alteri, et hominis incommodo suum commodum augere, magis est contra naturam, quam mors, quam dolor, quam cætera quæ possunt corpori accidere, aut robus externis. Nam tollunt convictum hominum el societatem.»

Horatius in *Serm.* :

Absentem qui rodit amicum,
Fingere qui non visa potest, commissa lacero
Qui nequit: hic niger est; hunc tu, domane, caveto.

11. Ne IMPOSAS NODIS HOC PECCATUM,— ne jlll- Ver» II. putes nobis peccatum quod commisimus, ne nobis offendaris, neve punias, vel puniri nos a D.o permittas aut consentias; sed parce, et miserere el ignosce, atque ora ut Maria a lepra curetur, utque lepra ejus me, nipote murmuris ejus participem, non invadat el corripiat.

12. Ne fiat iiec quasi mortua. — Tum quia le- Vets i», pra serpens, et exedens Mariam, eam sensim moilux vel abortivo mutilo el deformi similem efficiebat; tum quia lepra erat quasi mors quædam civilis : separabat enim hominem al) habitatione el convictu hominum (I).

14. Si pater ejus spuisset in faciem ejus, etc.,— Ver», it. q. *d.* Si pater Mari e sororis luce iratus spuisset in faciem ejus, illa præ rubore et reverentia patris, non auderet accedere ad patrem ante scplein dies; quanto magis decet illam ipsam jam, cum ob peccatum a me lepra notata sit, confundi, et castris arceri, neque ad me in tabernaculum accedere ante septem dies?

Separetur septem diebus extra castra , et postea revocAbitur.— Itaque reipsa per septem dies Maria quasi leprosa, castris exclusa est: iis elapsis a Deo curala est ac revocala. Ubi nota in ejus revocatione non fuisse observatas cærcinonias, et expiationes leprosis proscriptas, *Levitic.* cap. XIV. Nam ipsa Dei miraeulosa sanatio el revocatio Maria*, erat sufficiens ejusdem lustratio et expiatio, ut alia legali non indigeret. Ita Abulensis.

Vide hicjustam arrogantiam pœnam. Erexerat se superbe Maria supra fratrem suum Moscn, ducem castrorum, cumque despexerat : ergo juste hic

(t) Hehr. est, *ne fiat, qti*aao, soror *instar mortui* foetus, ayuj, *cum egreditur utero matris sua: dimidia pars carnis*

humiliatur, ut quasi infamis el indigna non tantum conspectu fratris, sed et populi, a castris separetur.

Simile exemplum, et multo tnagis admirabile refert Raderus noster ex Pratico Grocorum, tract. *DcSimplic.*, cap. v, deSlylita Edesseno, qui quod fratrem suum germanum aurum spernentem simplicem judicasse!, et contempsisset, eo quod ipso idem aurum prudenter, ut sibi videbatur, in vi-

ros Religiosos et pauperes erogasse!, ab angelo redargutus, ac a fratre suo germano in omnem vitam separatus,jussusque 49 annos stare in columna ; post tam longam et duram poenitentiam, tandem veniam meruit anno quinquagesimo, sive jubileo : tunc enim apparens ei angelus, peccatum ei remissum, cumque Dei grafite restitutum nuntiavit, atque insuper mira consolatione et uova Dei benedictione cumulavit.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Afoses mittit duodecim exploratores in Chananaatn : referunt illi in vecte botrum; sed narrantes urbium et incolarum robur, llcbraos ab ea absterrent, frustra renitente Caleb.

1. Profectusqiie est populus de Ilaseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan, 2. ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 3. Mille viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus. 4. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pitaran mittens principes viros, quorum ista sunt nomina. 5. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur. G. De tribu Simeon, Sapbal filium Iluri. 7. De tribu Juda, Caleb filium Jephone. 8. De tribu Issachar, Igal filium Joseph. 9. De tribu Ephraim, Osee filium Nun. 10. De tribu Benjamin, Ph liti filium Rapita. 11. De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi. 12. De tribu Joseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi. 13. De tribu Dan, Animici filium Gemalli. 14. De tribu Aser, Sthur filium Michael. 15. De tribu Nephhlali, Nahabi filium Vapsi. 1G. De tribu Gad, Guel filium Machi. 17. Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram : vocavilque Osee filium Nun, Josué. 18. Misit ergo eos Moyses a l considerandam terram Chanaan, el dixit ad eos : Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes, 19. considerate terram, qualis sit; el populum qui habitator est ejus, utrum foriis sil an infirmus : si pauci numero an plures : 20. ipsa terra, bona an mala ; urbes quales, murala) an absque muris : 21. humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, el afferte nobis de fructibus terne. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt. 22. Cumque ascendissent, exploraverunt terram a deserto Sin, usque Rohob intransitibus Emalh. 23. Ascenderunique ad meridiem, et venerunt in Hebron, ubi erant Achiman el Sisai el Tholmai filii Enac ; nam Hebron septem annis anleTanim urbem Ægypti condita est. 24. Pergenlesque usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis, el de ficis loci illius tulerunt, 25. qui appellatus est Nehelescol, id est, Torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israel. 2G. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita, 27. venerunt ad Moysen et Aaron, el ad omnem cœluin filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terra); 28. et narraverunt, dicentes : Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte el meile, ut ex his fructibus cognosci potest; 29. sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi. 30. Amalech habitat in meridie, Ilæthæus et Jebusæus et Amorrhæus in montanis : Chananajus vero inoratur juxta mare, el circa fluenta Jordanis. 31. Inter hæc Caleb compescens mur-

mur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait : Ascendamus, et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. 32. Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant : Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. 33. Delraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes : Terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos; populus, quem aspeximus, procerae statura? est. 34. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparali, quasi locusta? videbamur.

- Ven i 1. Profectusque est populus de Haseroth (ubi fuit decima quarta mansio Ilcbræorum), fixis tentoriis in deserto Pharan, — *q. d.* Pergendo figere castra in vasto illo deserto Pharan (i) : nam in eo deinceps sequentes fuere mansiones asquead trigesimam tertiam; hæc porro decima quinta, in quam proxime ex Haseroth venerunt, fuit Relhma, ut patet *Num.* xxxm, 18.
- Ven. i 2 et 3. InIQUE locutus est Dominus ad Moysen, “ h dicens : Mitte viros qui considerent terram Chanaan. — Dixit hoc Deus, postquam populus isto diffidens promissis Dei, petiisset mitti exploratores in Chanaan, qui referrent qualis esset terra, quam fertilis, et quam munita, ut patet *Deut.* i, 22. Cum enim populus id peteret, Moses consulit Dominum, qui Mosi annuit, jussilque ut faceret idipsum quod populus petebat, ut ex hoc loco palet, a Optimus» enim a est Imperator, qui maxime cognitas habet res hostium,» ait Chabrias; in bellis enim plurimum valet secretum. Unde Metellus rogatus a centurione, quid esset factururus, respondit : a Si scirem tunicam meam consilii mei esse consciam, eam slatini exurem,» ait Plutarchus.
- Veti.3. 3. Singulos de singulis tribubus, ex principibus, — non primis et summis, puta ex 12 illis, quorum quisque toti tribui suæ præcral; nam illi aliter vocabantur, ut palet cap. x, vers. 14 ; sed ex aliis inferioribus, qui primis illis subordinati erant; el forte exiliis, qui consilio Jethro constituti erant, *Exodi* xyiii, 25.
- Ven it. 12. De tribu Joseph sceptri Manasse, — Hebraico *de tribu Joseph tribus Manasse*, seu quoad tribum Manasse. Tribus enim Joseph duplex erat, scilicet Ephraim et Manasse : ut ergo certam tribum designet, tribum Joseph determinat per tribum M u s e.
- Ven. 17. 17. VocAviTQUE Osee filium Nun, Josué. — Nota : Pro Nun, Septuaginta et passim veteres, qui eos *Nn* de- sequuntur, legunt Nave, sed corrupte ; nam Ile-jrīTA-bræa, Ch-ddæa cl Latina habent *Nan*, cl facile [rl l ln Græcum v in r, depravari potuit, ut pro Ndw (quomodo videntur vertisse Septuaginta) irrepperit Nzz1. Rursum pro Osee, vel ut Hebraice est, *Hosec*, Septuaginta vertunt *Ausem*, cl ita veteres Septuaginta secuti, sæpe Josué vocant *Ausem*. Videntur
- (I) Desertum *Sin* haud diversum esse a deserto *Pharan*, aut ejus panem fuisse, apparet inde, quod *Caltes* infra vers IS, in deserto Pharan, el xx, 1, m deserto Sin situm dicitur.
- ergo Septuaginta legisse nomen Hebræum aliis Josuedi* punctis, quasi descendens ab imperativo passivo niphali, verbi pZH *tasca*, id est salvum fecit; videlicci JLOTil *hivvasce*, id est salvare, salvus sis : unde crasi factum est nomen *house*, quod Moses mutavit in activum *lehoscua*, id est salvator, vel qui salvum faciet : nisi quis vetus mendum suspicetur cum S. Hieronymo, initio Comment, in *Oseo*, ut pro legatur aúr1, « depravato in «ù, quod caractere ci est alline. Noster enim et Chaldæus cl alii passim *Osce* vertunt, non *Ause*. Mo- Cur M> ses vero *liosce* nomen mutavit in *lehoscua*, addita l•* n>* et præfixa ad nomen *Osee* littera *iod*, *primo*, ut vt certiore ipsi Josué, el populo per ipsum, salutem et victoriam de Chananæis promitteret, quam sne ? Trima causa. hac exploratione inchoabat : *Iloscc* enim verbum significat *salva* (unde *hosanna* idem est quod *salva* quæso), *ichoscia* vero, quo alludit *ichoscua*, significat *qui salvabit* ; *secundo*, ut innueret nulla ei Secnodi. boni largiturum Deum, cui primam litteram nominis sui telragrammati, scilicet *iod*, addidisset. Quo respexisse videtur S. Hieronymus in *Aijfjæi* cap. i, cl Eusebius, IV *Demonslr.* cap. ult., dicens : *lehoscua* idem est quod *iaho iescua*, id est Dei salus, ani salvator, hoc est, datus a Deo ad salutem populi : nam nomen l Tragrammatum ipse legit hisce punctis, ut sonet *iaho* : *tertio* denique, Terili. quia spiritu prophetico prævidebat Moses, Josué expressum lypum gesturum Jesu Christi, uti nomme, ita re ipsa, et felicissima traductione populi electi in terram promissam. Hinc Eusebius, lib. IV *Dcmonstr.* xxxvn, docet Aaron pontificem a Mose vocatum esse Christum, quia typus erat sacerdotii Christi : Ausen vero (vitiose enim in Eusebio legitur *Nausea*) vocatum a Mose Josué, Josaa quia typus futurus erat principatus Christi ; sic f'H b' ct Theodoretus, Qt/ asLXXV, et Tertullianus *Contra* p'h'1s1gu *Judæos*, et Clemens Alexandrinus in lib. l *Poedag.* vu, Justinus *Contra Tryphonem*, pag. 84, Lactantius, lib. IV *De Vera sopientia*, cap. xvii, Prosper, par. 11, *Piad.* cap. iv, Orígenes, homilía l in *Josué*, Ambrosius in *Psalmo* XLVii, Hieronymus *ad Paulinum*, Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum*, cap. xyiii. Ila Abram futurus paler mullo- rum populorum, a Deo vocatus Abraham. Præcufsor Christi futurus primus graliæ el Evangelii Christi proco, dictus est Joannes, id est gratiosus.
- Hmc rursum nolani Lactantius, lib. IV, cap. xvii, Orígenes, horn. 11 in *Exod.*, cl alii Patres Græci ct Latini, quos citat Serarius, præfat. in *Josué*, quod

Moses ei mutarit nomen, eumque pro Ifosce vocarit Josué, co tempore, quo dux militi® contra Amalecitas est constitutus, cosque debellavit. Josué enim significat Salvatorem, qui tanquam dux populi salvavit populum suum : sicut Jesus salvavit homines, pugnando et debellando (tomones, *Coloss. n, 15*. Hujus rei indicium est, quod Josué nomen primum legatur *Erodi xv h, 9*, ubi Josué dux belli contra Amalee a Mose constituitur. Alii tamen censent Osee nomen mutatum fuisse in Josué hoc tempore, quo designatus est explorator terræ sancite. Tunc enim anceps, et periculosum terram hostilem explorandi officium suscipiens, evidenti mortis ignominiosæ et acerb® discrimini (nc scilicet quasi explorator, et proditor a Chananæis torqueretur et excarnificaretur) ultro pro populo se obtulit. Tunc ergo acer, magnanimus et interritus apparuit, ideoque dignus, qui novo hoc et augusto nomine donaretur. Ita censent Justinus *Contra Triphonem*, S. Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum*, cap. xix, Anastasios Nicænus, *Quæst.* LV, Abulensis cl Oleaster. Addit S. Augustinus, Josué tunc gessisse typum Jcsu Christi, qui abiturus in cælum suis discipulis ait : « Et si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio, et assumam vos ad meipsum, » *Joan*, xiv, 3.

Sic Antiochus primus hujus nominis Syri® rex, ob victoriam de Galatis reportatam, wnip, id est salvator, est appellatus : atque in pugna tulit in vexillo figuram pentalpha, cum verbo (quia, id est salus, ut in numismatibus cernitur; atque usus est pro militari tessera verbo (qudv«v, quod *salvum esse* significat; camque ab Alexandro Magno se in somnis jussum usurpare dixit : testis est Lucianus, *Apol. de Lapsu tn salut.*, et Pierius, *Uierogl.* 47.

Jotuc Ex quibus omnibus patet, *Jchoscu*a, vel per q!/?! J*. cras*n Josuc, idem prorsus nomen esso quod Jcsuif. *cu*a, id est Jesus, non vero diversum, ut volunt Galatinus, Pagninus, cl Jansenius, cap. vn *Concord.* Idque convincitur ex eo quod passim Septuaginta, Josephus, et Philo, lib. *De Chántate*, Hebræum *Jescua*, sive *Josué*, vertunt Traci; id est Jesus : nam 'Iww; Grocis trisyllabum est, eo quod iota apud cos sit vocalis, quæ Hebræis et Latinis est consonans; deinde punctum tscre sub iod in *Jescua* vertunt in r.: olim enim u sonabat ut i; ac tertio gutturalem y vertunt in c, lenioris pronunciationis causa, uli pro *Maschiach* vertunt *Mcassias*. Deinde idipsum patet ex Aggæo, cap. i, vers. I, 12, 14, et cap. n, vers. 3, 5, et ex çadiaríá, cap. ni, vers. 1, 3, 8; nam hi duo Jesum pontificem, filium Josodcc (qui etiam fuit typus Christi, qua Pontifex est summus novi Testamenti, ut patet *lachar. m*, versibus citatis) Jesum nominant, qui tamen ab Esdra, lib. I, cap. in, 2, 8, 9, et cap. iv, vers. 3, in Hebræo et nostra versione, /oiurvel vocatur *Josué*. Denique, utriusque hujus nominis JiiL' in Hebræo cædem sunt litter®, et eadem radix

videlicet JTCP *iasca*, id est salvum fecit; unde *Josué* vel *Jesus* idem est, quod Salvator.

s e -

Ille patet *primo*, falli cos qui nomen Jesus a r<x. /<- Greco verbo íó*, id est sano : vel a Syro MOX *asa*, Id est sano, deducunt; quasi Txocôc idem sit quod id est medicus; ita Epiphanius, *hzz-resi* 29 : Jesus, ait, Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus cl salvator. » Sic et a Greco r Cíe* nomen Twû; deducit Basilios in *Ascetids*, et Cyrillus, *Catechesi* 10, sub finem. Ubi tamen nota quod, licet hæc non sit vera etymi ratio, recta tamen nominis sit adaptatio et accommodatio.

Patet *secundo*. hebraico scribendum esse JHTP *Jescua*, ut ultima sit a»n, non vero TO* *lesu*, uti Judæi scribunt, vel ob contemptum, vel ob Syram decuriationem; non etiam scribendum esse nyiZP *Jescuah t* per *he* in fine : quia hoc salutem, Jésus autem Salvatorem significat.

Patet *tertio*, nomen Jesus non esse idem cum Am nomine tetragrammato, ncc ab eo sola littera *schin* inserta differre, uti quidam e Novatorum /e- grege, puta Lucas Osiander in *Matth.* i, sensit; ac proinde neque scribendum esse nicrP *Jehescuh* per *he* in fine precedente tau, ut ipse vult, quasi Christi Domini nomen *Jesus*, a *Josué*, vel *Jescua* sit omnino diversum. Nam id jam refutatum est; et idipsum aperte convellit S. Malthæus, i, 21, qui de Christo ait : *Vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet*, clc. Unde patet nomen Jésus idem esse quod *Jescua*, vel *Josué*, id est salvator; neque scribendum esse *Jhescuh* Hebraice, sed *Jescua*, quia *Jhescuh* non significat salvatorem, sed *Jescua*; imo *Jhescuh* confictum est nomen, nec proprie ullam radicem Hebræam habet. Denique in titulo crucis Dominic®, qui Rom® servatur in templo Sanet® Crucis, PTO' *Jescua*, non *Jhescuh* scribitur nomen hoc, ut testatur Pagninus oculatus testis, in interpretatione nominum Hebræorum.

Dices : Etiam *Jesaia* non significat salvatorem, Objicito sed salvatum, quia habet formam participii passivi *paul*. Respondeo, *Jescua* non esse *paúl cal*, sed esso nomen, significans salvatorem, æque ut Josué; nomina vero inultum a participiis et punctis et significatione differunt; alludit enim *jescua* ad yvvV *ioschia*, id est qui salvabit, vel certe ad nyKD *icscuah*, id est salus, quasi dicas, ipsa salus, id est salvator per essentiam.

Dices *secundo*: *Isaue* vn, 14, et *Matth.* i, 23, di- ometti» cilur quod Christus vocandus sit *Emmanuel*, id «eundi, est nobiscum Deus : hoc autem significat *Jhescuh*, non *Jescua*, vel *Josué* : nam *JeAescuA* continet omnes litteras nominis Dei tetragrammali, inserta tantum littera *schin*. Respondeo : Etiam *Jehuda* Solvitur, continet omnes litteras nominis tetragrammali, uti et multa alia nomina, non tamen idcirco significat idem quod letragrammaton. *Secundo*, ut fingas significare idem quod nomen (diagrammatoti, neuliquam tamen significaro potest, *nobiscum Deus* : quia nomen tetragrammalon hoc

Chimin sunt uvæ), anno secundo exitus ex Ægypto. Transierat enim jam annus unus, et tres menses ab hoc exitu, tuncque post paucos dies Hebræi ingressuri fuissent Chanaan, nisi murmurassent. Hæc enim murmuratio ingressum eorum distulit ad 38 annos: ita Abulensis.

Ven. 21. 22. EXPLORAVERTUNT TERRAM a DESERTO SÎN, US-
Eniaih qub Roqod, intrantius Emath, — 9. d. Qua itur
rhioh. cl nlratur in Emath regionem, in qua potens fuit
urbs, quæ postea ab Antiocho Epiphane dicta
est Epiphania, ait S. Hieronymus in *Amos* \ i; erat-
que in Syriæ finibus, terminans ab Aquilone ter-
ram sanciam; unde sæpe in Scriptura Emath in-
ter terminos lerræ promissæ commemoratur. Erat
et altera Emath magna, quæ postea dicta est An-
tiochia, urbs Syriæ celeberrima.

Veri. 23. 23. Uni erant filii Enac. — « Filii, n id est, ne-
potes et posterii Enac gigantis: vide vers. 30; unde
ab hoc Enac gigante gigantes in Scriptura vocan-
tur [*dii Enakim*].

Nam Hebron septem annis ante Tanim urbem
Tant» Ægypti condita est. — Omnes consentiunt, ait
urbs Adrichomius, Cajetanus et Oleaster, Tanim esse
mX'ûic- nobilem Ægypti urbem, non longe a Memphi si-
ta? tam, quæ antea dicebatur Titannis, a 10, vel, ut
Adrichomius ait, 17 Titanibus, filiis Noe, con-
structa, sed precisa prima syllaba Tanis, vel urbs
Tancos dicta est, estque celebris in Scriptura,
nipote in qua Moses coram Pharaone fecit sua
signa, et plagas decem / Egypte immisit, ul patet
PsaL lxxvii, 12, ubi dicitur: « Fecit mirabilia in
terra Ægyptii in campo Tancos; v et vers. 33 :
u Sicut posuit in Ægypto signa sua, et prodigia
sua in campo Tancos. » Unde videtur quod Tanis
tunc fuerit regia regum Ægypti; idem colligitur
Isaia XIX, 11. Sila erat juxta Nili ostium, quod
ab ea Taniticum dictum est, estque proximum
ostio Pelusiaco. Ad Tanim hanc cæso Godolia
profugerunt Judæi cum Jeremias propheta, ibi-
quo Jeremias a Judæis, quorum idololatriam
corripiebat, lapidatus est: unde cl crebra Tanis,
sivo Tapirais, apud Jeremiam est mentio, ut
cap. n, xmi, XLiv cl xlv.

In Tani ergo Hebreos etiam stirpem gigantum
vidisse indicat conjunctio *nam*, quam noster In-
terpres hoc versu habet, g. d. Non mirum in
Hebron esse gigantes, quales vidistis in Tani,
cum Hebron antiquior sit urbe Tani, ita ut a pri-
mis gigantibus potuerint incoli, ul ait Lyranus
et Abulensis.

Vers. 24. 21. ABSCIDERUNT PALMITEM CUM IVA SUA. — Philo
etiam diserte asserit, non plures, sed unam lan-
ium uvam fuisse. Hebraea cl Chaldæa habent *pal-
mitem et botrum uvarum unum*, id est unum pal-
mitem cum botro uno; dicit autem *uvarum*, quia
sunt et botri cypri, aliorumque fructuum. Quare
necesse est dicere uvas in Chanaan fuisse prae-
grandes: nipote quarum unam in vede a duo-
bus viris portari opus fuerit, quod indicium erat,
terram illam esse fertilissimam. Sio Plinius, lib.

XIV, cap. i, ait in interiore Asia nasci uvas mag-
nitudine uberis vaccini, ollæ, imo pueri infantis.
Amplius narrant Euphorus et Metrophanes apud
Slephanum, lib. *De Urbibus*, scilicet in Eucarpia p 0
minoris Asiæ oppido tam immanes nasci race- im jig-
mos, ut singuli justa sint singulis curribus pon- dm>.
dera, ita ut unius lanium racemi vectura quan-
doque currus confractus conciderit, atque inde
urbem Eucarpiam, id est fertilem esse dictam,
idcoque veteres dicitasse urbem hanc a Jove da-
tam fuisse Cereri et Baccho ad inhabitandum;
sed puto currum istum crassiore mendacio » quam
uva onustum jam pridem concidisse, et evanuisse.
Ecquid mirum? Nota est Graecorum fides, Gre-
cosque græcari et fabulari solitos scimus. Credi-
bilius Strabo, lib. II, botros uvarum commemo-
rat, qui singuli bipedali sunt longitudine. Idem,
lib. XI et lib. XV, tradit in Mauritania et Carma-
nia botros nasci, qui ad duos cubitos in longum
extendantur.

Allegorica, sicut sponsa Christo dicit: a Botrus AHe/on-
cypri dilectus meus mihi in vincis Engaddi, c' '
idque ob dulcedinem et gloriam resurrectionis
Christi: ita pariter hic uva pendens in vede, est
Christus pendens in cruce: hæc nata est ex terra
promissa, id est B. Virgine, quam promisit Isaias
cap. vu, vers. ii: « Duo bajuli sunt duo testa-
menta: praeceunt Judæi, sequuntur Christiani;
salutem hic (Christianus) ante conspectum suum
gerit, ille (Judæus) post dorsum: hic obsequium
preferi, ille contemptum. Laboremus ergo, ne a
cervicibus nostris tam sanciam sarcinam depona-
mus. » Ita S. Augustinus, serra. 100 *De Tempore*;
S. Ambrosius, serra. 72 *De S. Cypriano*; S. Hiero-
nymus *ad Fabiolam*, in mansione 13; Prosper,
par. II *Vrad.* cap. ix; Rupelushic, et S. Bernar-
dus, serra. 44 t/i Canite.

Quem portaierunt duo viri. — S. Ambrosius, Do* !»•
loco jam citato, ait hosce duos botri bajulos fuisse
Josué et Caleb: cui favet, quod hi duo soli ter-
ruat Ju-
rara Chanaan Hebraeis commendarmi, ul palet™ H
vers. 31, et cap. seq. vers. 0.

26. ILEVERSLQLE] \PLORATORES TERRE POST QUA- v<<
DRAGINTA dies. — Por 40 ergo dies exploratores
lustrarunt terram Chanaan, quibus non comede-
runt manna; illud enim tantum inveniebatur in
castris Hebraeorum: sed frugibus lerræ Chanaan
vescebantur, quos vel in agris carpebant, uti hic
botrum carpserunt, vel a Chananæis in villis eme-
bant. Ita Abulensis.

27. Venerunt ad Moyse#, eie., in desertum Piia- Vcn. 27.
ran, quod est in Cades, — g. d. Venerunt explo-
ratores redeuntes ad suos in Cades, sive Cides-
barne, quod est in deserto Pharan; est hypallage.

Dubium est an Cades hoc, ex quo missi sunt An Cj-
exploralores, idem sit cum Cades trigesima ter-
tia mansione, de qua *Num.* xx, 1, cl cap. xxxni, cum o-
u r>. 36. £

Abulensis pulut esse curadera locum, cl eam-q 7nit
dem mansionem, ac consequenter exploratores au^to?

Affinai mi&^os esse non ex decima quinta, sed ex trigecima tertia mansione, in caque, vel juxta eam Hebræos hæsisse 38 annos, scilicet usque ad mortem Marios, quæ in Cades mortua est, sub initium anni quadragesimi exitus ex / Egypto, *Num.* xx, 1. Probat idipsum ex *Deut.* i, 46, ubi dicitur : « Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore. » Censet ergo Abulensis, Hebræos anno secundo citissime percurrisse omnes mansiones a Sina, quæ fuit duodecima, usque ad Cades, quæ fuit trigesima tertia, atque in Cades hæsisse ab anno secundo usque ad quadragesimum.

Negant Verum non est verisimile Hebræos tamdiu in una mansione mansisse, præsertim cum dicat Scriptura cos per 40 annos vagatos esse in deserto, secundo. vers. 33. *Secundo*, quia *Num.* xx, 1, demum in Cades, trigesimam tertiam mansionem, venisse narrantur; ergo hoc cap. est alia mansio. *Tertio*, quia *Deut.* n, 14, Hebræi 38 annos ambulasse dicuntur in deserto : ergo iis non hæserunt in Cades.

Dico ergo aliam esso hanc mansionem ab illa de qua cap. xx et xxxiii, ac consequenter Cades hoc diversum esse ab illo Cades, uti docent Zieglerus, Wolfgangus, et Adrichomius in *Descriptione terre sanctæ*. Si tamen idem Cades utrobique Quæ censeat Telis, uti volunt Cajetanus, Oleaster et Andreas Masius in *Josué* cap. xv, dicendum est Hebræos bis venisse in Cades, scilicet *primo* hic; *secundo*, *Num.* xx, 1. Vagabantur enim Hebræi, et a Deo circumducebantur, maxime post murmur hoc exploratorum, per inviam solitudinem perplexis gyris et mæandris. Unde cos, eo unde discesserant, puta in Cades, rursum rediisse non est mirum. Hinc et Chaldæi pro utroque Cades vertit Itcern, quo nomine solet appellare Petram, nobilem Arabi® urbem, vel certe locum urbi illi vicinum. Verum prius est verius, uti dicam cap. xx, 1.

Missi ergo sunt hi exploratores ex decima quinta mansione, quæ fuit in Rethmat, *Num.* xxxiii, 18; porro Rethmat erat juxta urbem Cades : unde exploratores hic in Cades, vel, ut dicitur *Josué* XIV, 7, *Deut.* i, 20 et 22, in Cadesbarne reversi dicuntur.

28. QVX REVERA FLUIT LACTE ET MELLE, — q. (1). Terra Chi aan est fertilissima; est hyperbole.

29. Urdes grandes atque muratas — nimis, uti addunt Hebreæ, Chaldæa, Greca et Rabanus. *Deut.* cap. i, 28, dicitur cas munitas, id est muratas, fuisse in cælum, hoc est allissimos habuisse muros; est hyperbole. Hi muri terrucrunt Hebræos pusillanimes : magnanimi enim non curant muros, sed bellatores et propugnatores validos (1). Unde Agesilaus rex, roganti cur Sparta muris c-

ti) Urbes *grandes* videbantur exploratoribus, qui non in urbibus, sed tuguriis habitare consueverant. Revera enim perquam exigui* erant, et singulae vix mille aulis incolae habebant. Videntur lamen dolose etiam egisse 'xpl »ratores, et urbes istas permagnas eo quoque consilio dix«e, ut populare» suo» ab iis capiendis deterrerent.

reret : a Hi, ait, sunt Spari® muri, » cives armatos commonstrans. Alteri hac ipsa de re perennanti respondit : « Urbes non lapidibus et lignis, sed virtute inhabitantium debere esse munitas, v Monstrabat ei quidam urbis alicujus muros admodum validos, et quærebat pulchrosne eos judicaret, respondit : «Ita sane, sed non ut viri, verum ut mulieres intus habitent. » Iia Agis rex eorundem Lacedæmonum, muros Corinthiorum perambulans, cum spedasse! cos sublimeset validos : nQuænam, ait, in hoc gynæceo habitant mulieres? » Ita Antalcidas muros Spari® aiebat esse juvenes, terminos autem hastarum cuspides. Sic et Scipio Africanus militi vallum tollenti, et admodum se premi dicenti : «Non injuria, inquit: ligno enim huic magis fidis, quam gladio.» Idem adolescenti pulchrum clypeum ostendenti : « Clypeus quidem, inquit, o adolescens, pulcher est, cælerum Romanum virum magis decet fiduciam suam in dextra sua, quam in sinistra collocare. » Testis est Plutarchus in eorum Vita.

30. Amaleo habitat in meridie. — Dicunt hoc Venæo. exploratores, non quasi terra Amaicitarum pertinuerit ad terram Hebræis promissam; sed quia ei vicina erat, ita ut Amalecite ingressum Illebreorum in eam facile impedire, atque Hebræos bellis impetere et divexare potuissent, uti conati fuerant *Exodi* xvn. Hanc enim difficultatem hostium fortissimorum in terra promissa, et in ejus vicinia commorantium, proponunt hic exploratores populo, ut cum ab ingressu in Chanaan absterreant.

31. Inter ille Caleb compescens murmur populi. Venæsi. — Tacente Josué, unus Caleb omnibus se opposuit, murmurque sedare conatur : quia Caleb erat Cileb animosior zeloque plenus; unde cum solum Deus le®Oiu* ab hoc heroico actu mire laudat cap. seq. vers. h'QS. 21, dicens: «Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus ostine, inducam in lerram hanc.» Ob eandem causam eidem Deus, per Mo- Et presen peculiarem quamdam terne Chanaan partem, m,unb puta montana Hebron, ubi erant gigantes hi, promisit sub juramento, quam et ipse Caleb a Josué petiit, et obtinuit, ut patet *Josué* xiv, 6, 9 et 12, et *Josué* xv, 13.

Murmur qui, — murmur quod : est antiptosis.

32. Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere. — Hinc patet hos exploratores in sua ad populum relatione peccasse, *primo*, dissuadendo et divertendo populum ab ingressu in Chanaan, itaque resistendo promissis et voluntati Dei, qui He- Esplora-bræos in eam inducere volebat. Fecerunt idipsum ex pusillanimitate et timore bellorum cum Chananæis, cum ipsi vitam quietam, inertem et de- d, cij' liciosam agere mallent in/ Egypto, etiam sub jugo 'i'un fá'- Pharaonis; *secundo*, mentiendo, idque in multis:

Primo, quia asseruerunt Chánaeos tam esso Primum, potentes, ut eis prevalere non possent liebrei; aiunt enim : « Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. »

Secan- *Secundo*, imponendo falsa crimina terra Cha-
d“““““ naan ,dicendo : «Terra quam lustravimus, devo-
rat habitatores suos. »

Ter- *Tertio*, amplificando ea quæ viderant, supra
tium. veritatem, ut cum dicunt : « Ibi vidimus monstra
quædam filiorum Enac, quibus comparati quasi
locustze videbamus, »

Omr- *Quarto*, asserendo omnes passim Chananæos
l, l n* proceræ esse statura præ Hebrais : « Populus, in-
quiunt, quem aspeximus, procera statura est, »
cum tamen Chananæi ordinarie non essent pro-
ceriores quam Ægyptii, Hebræi et alii populi cis
vicini.

Qiiin- *Quinto*, quia sublicent veritatem, ut quod tres
tnm. tantum vidissent in Chanaan gigantes, aliaquo
multa, quæ potuissent populum in spem potiu-
dæ Chananææ erigere, metumque Chananæorum
illi adimere, vel minuere. Ita Abulensis.

Ven. 33. 33. Terra quasi lustravimus , devorat iadita-
Terram devorare incolas quid ?
ÎVsp. vicissim ejiciant et occidant. Alii sic explicant,
Primo. quasi dicant : Terra Chanaan tam bona est, ut
Secundo, nullus ex ea exire cupiat; unde quicumque in ea
nascuntur, in eadem vivere et mori volunt; ita-
que quasi a terra sua devorantur. Verum hæc non
fuisset detractio, sed potius laus terra.

Tertioei Dico ergo : « Terra devorat habitatores suos, »
we’ hoc est, terra Chanaan ex acris intemperie insa-
lubris est, noxia et pestilens, ita ut morbos ge-
neret, et mortem citam incolis afferat. Id dixe-
runt, forte eo quod lustrantes terram, invenerint
tum pestem in ea grassari, eamque ipsi atribuc-

rint conditioni, et mal® qualitati terne, cum po-
tius tribuenda esset Deo, qui levit. cap. xvm, *U*,
promiserat Hebrais se facturum, ul terra ipsa
evomeret Chananæos ob sceleraeorurn. Unde tra-
dunt Hebrai nonnulli. penes quos sit fides, tunc
tantam fuisse luem in Chananæa, tolquemorientes,
ut Chananæi occupati circa suorum funera, licet
viderent hosco exploratores, cos tamen non ca-
perent, non examinarent, imo non curarent.

Ini vidimus moxstra. — Hebraice, ibi vidimus Giunta
nephilim, id est gigantes, qui dicuntur
nephilim, id est cadentes, quia ita erant proceri, i, ..., h
ut qui cos videbant ex terrore caderent : aul po- PrQ'
tius *radentes*, id est cadere facientes (ut *cal* ponat-
ur pro *hiphil*), prosternentes et occidentes pas-
sim alios homines; erant enim hi gigantes ho-
mines feri et truculenti tyranni. Ridiculum ergo
est quod ait R. Salomon, hos gigantes vocari *ne-
philim*, id est cadentes, quia, inquit, gigantes
erant ex genere duorum angelorum cadentium
de coelo, scilicet Aza et Azael.

Quasi locusta videbamus, — Est hyperbole ni-
mia et mendax, ad deterrendum populum ab in-
gressu in Chanaan. Addit Josephus, ex suo, ul
videtur, genio et spiritu paraphrastic®, quo res
sue genis ornare et colorare solet, exploratores
dixisse, quod Hebrai non possent Chananæos opi-
bus et armis instructos superare, ob suam pau-
pertatem, et armorum rerumque inopiam, quod-
que prius deberent flumina impervia, et montes
insuperabiles transire. Addit insuper Hebræos ad
lanium murmur his verbis concitatos fuisse, ut
Moscm et Aaroncm voluerint occidere, itaque in
/Egyplum reverti.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ad relationem exploratorum murmurant *Hebrai*, frustra renitente Caleb et Josué : hinc Deus vult cos per-
dere; verum orante Mose parcat, sed cum hac pana, ut nemo murmurantium terram promissam ingredia-
tur. Denique, vers. 40. Hebrai contra jussum Domini conscendentes in montem, caduntur a Chañarais.

1. igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa, 2. et murmurati sunt contra Moysen
et Aaron cuncti filii Israel dicentes : 3. Utinam mortui essemus in .Egypto, et in hac vasta
solitudine utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus
gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi ! Nonne melius est reverti in Ægyptum?
4. Dixeruntque alter ad alterum : Constituamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum,
5. Quo audito Moyses et Aaron ceciderunt proni in terram coram oinni multitudine liliorum
Israel. 6. At vero .Iosue filius Nun, et Caleb filius Jephone, qui et ipsi lustraverant ter-
ram, sciderunt vestimenta sua, 7. et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt :
Terra quam circuivimus, valde bona est; 8. si propitius fuerit Dominus, inducet nos in
eam, et tradet humum lacte et meile manantem. 9. Nolite rebelles esse contra Dominum :
neque timeatis populum terne hujus, quia sicut panem, ita cos possumus devorare; reces-

sit ab eis omne præsidium : Dominus nobiscum est, nolite metuere. 10. Cumque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israel. **II.** Et dixit Dominus ad Moysen : Usquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi, in omnibus signis quæ feci coram eis? 12. Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam : te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiozem quam hæc est. 13. Et ait Moyses ad Dominum : Ut audiant Ægyptii de quorum medio eduxisti populum istum, 14. et habitatores terræ hujus, qui audierunt quod tu, Domine, in populo isto sis, et facie videaris ad faciem, et nubes tua protegat illos, et in columna nubis præcedas eos per diem, et in columna ignis per noctem ; 15. quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, et dicant : 1G. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat ; idcirco occidit eos in solitudine. 17. Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti, dicens : 18. Dominus patiens et nullæ misericordia, auferens iniquitatem et scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem. 19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundum magnitudinem misericordiae tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto usque ad locum istum. 20. Dixitque Dominus : Dimisi juxta verbum tuum. 21. Vivo ego, et implebitur gloria Domini universa terra. 22. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, et signa quæ feci in Ægypto et in solitudine, et tentaverunt meam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, 23. non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. 24. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuiivi! : et semen ejus possidebit eam. 25. Quoniam Amalecites et Chananæus habitant in vallibus. Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris Rubri. 26. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : 27. Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israel audivi. 28. Dic ergo eis : Vivo ego, ait Dominus, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. 29. In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis a viginti annis et supra, et murmurastis contra me, 30. non intrabitis terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Jephonc, et Josué filium Nun. 31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis quod prædæ hostibus forent, introducam : ut videant terram, quæ vobis displicuit. 32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine. 33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, et portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto, 34. juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram : annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, et scietis ultionem meam : 35. quoniam sicut oculus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversum me : in solitudine hac deficiet, et morietur. 3G. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quod esset mala, 37. mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. 38. Josué autem et Caleb filius Jephonc, vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. 39. Locutusque est Moyses universa verba hæc ad omnes filios Israel, et luxit populus nimis. 40. Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt : Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus oculus est ; quia peccavimus. 41. Quibus Moyses : Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedit in prosperum? 42. Nolite ascendere : non enim est Dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. 43. Amalecites et Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. 44. At illi conleuebrati ascenderunt in verticem montis. Arca au-

tem testamenti Domini et Moyses non recesserunt de castris. 4o. Descenditque Amalecites et Chananæus, qui habitabat in monte, et percutions eos atque concidens, persecutus est eos usque Ilorína.

Yau. 2. Murmurati sunt, — murmuraverunt. Deu/, cap. i, vers. 27, additur eos dixisse : a Odit nos Dominus, et idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Ammonirei, atquo dederet. n

Vert. 3. 3. Ix hac vasta solitudine utinam pereamus! — Ita hæc legunt et conjungunt Hebræa, Chaldæa, Septuaginta et Latina Romana. Tollenda ergo est negatio non, et distinctio quam habent Biblia Plan- Car om. tiniana. Optarunt enim llebræi hic mori in deserto: ?e>t lle7 unde et Dominus votum eorum exaudiens, p m- in æ — nam eandem quam postularunt, eis irrogavit gypto vers. 28, omnesque reipsa confecit et sepelivit fmr't in deserto. Idque ita disposuit, quia omnes hi mortui llebræi enutriti fuerunt in Ægypto, ubi servicial in rant quasi mancipia, ideoque timidi crani et pu- «no! sijnanjincSÍ non Rabentes animos ad bella cum Chananæis gerenda : unde hæc filiis eorum, quos in deserto instruxit, et generoso educavit, reservavit. Ha Abulensis.

Yers. 4. 4. Revertamur in Ægyptum. — Nota Hebræorum murmurantium stoliditatem. Redire enim in Ægyptum erat eis impossibile, tum ob defectum annonce in descito : Deus enim rebellibus suum manna subtraxisset; tum quia rursum eis trans-eundum fuisset mare Rubrum, aut certe illud circumeundum per gentes hostiles, quæ Hebreos per suos fines transire non permisissent. Ita Abulensis.

Quare senior illo, apud Sopbronium in *Prato spirit*, cap. ccvii, fratri qui impugnabatur a tristitia, dicens : Quid faciam? quia cogitationes meae insurgunt contra me, dicunt quo : Inutiliter et importuno renuntiasti sæculo, salvari non jio-tes; prudenter respondit: «Scis, frater, quia, etsi non possumus terram promissionis ingredi, expedit nobis, ul cadamus potius in deserto, quam ul revertamur in Ægyptum. » Nam, ul ait Cassianus, lib. X, cap. XXV, « experimento probatum est accidiæ impugnationem non declinando fugiendam (si enim fugeris, sequetur, teque gravius impugnabit), sed resistendo superandam osso. »

Veri.s. 5. Quo (murmure populi volentis redire in Ægyptum) audito Moyses et Aaron ceciderunt pro ni IN TERRAM, CORAM OMNI MULTITUDINE, — videlicet ad deprecandum Dominum, ne immillerei vindiciam in murmuratores, uli fecerat in Sepulcris concupiscenti®, cap. xi, 33.

Ven. 8. 8. Si PROPITIOS FUERIT DOMINUS, INDUCET NOS IN eam. — Vocula si non csl dubitantis, sed astruentis rationem et modum victori®, scilicet quod Deus eam daturus esset Hebræis, si ipsi Deum sequerentur, coque niterentur : Deus enim certo promiserat ois hanc victoriam, imo possessionem Chananææ. Rursum, Deum esse Hebræis propi-

tium facile ipsi videre poterant per manna, quod jugiter dabat, et per columnam quæ eos ducebat; si enim hæc eis gratis præstabat Deus, præstitisset utique et ingressum in Chanaan, quem promiserat.

9. Recessit ar eis omne presidium. — Hebraice, Ven.9. *recessit ab eis umbra eorum; umbra*, id est præsidium, et, ut Chaldæus vertit, *fortitudo* : quia sicut umbra nos a sole protegit in reslu, ita et præsidium protegit a periculis et hostibus. Deus ergo, qui hactenus Chanann os conservaverat, jam ad adventum Hebræorum subducebat eis suam protectionem, ul caderent coram llebræis. Septuaginta vertunt, *recessit ab illis tempus*, quod scilicet datum erat impiis Chananæis ad regnandum cl florendum, ait S. Augustinus. Sic numeratum et sublatum fuit tempus Baltasar!, el monarchie Chaldæorum, *Dan. v, 26*. Notat hic S. Augustinus, Josué non dicere : a Tempus recessit ab eis, » et nostrum successit; sed a Dominus nobiscum est : » Dominus scilicet, qui temporum omnium creator, ordinator et dispensator est (1).

Tradunt llebræi sub hoc tempus in Chanaan s. mortuum esse S. Job, cujus precibus, dum viveret, placatus Deus parcebat Chananæis^ nunc au- inuemi- lem illo mortuo, recesserat umbra eos protegens, puta menta et preces S* Job, omneque præsidium : unde S. Hieronymus in *Locis llebr.* ait tradi in Carnea trans Jordanem fuisse domum S. Job; et Abulensis : « Sepulcrum, ait, S. Job alte structum in planitie Jordanis, in magno honore a Græcis et Gentibus usque hodie permanet. » Ha et Bredenba- 1)001,15 chius, Saligniacus, Borchardus, Adrichomius, et* ex iis Pineda in *Job* cap. i, vers. 1, num. 27, tra- S. job ia dunt quod terra Hus, sive Ausilis, in qua habita-^£^*1- vil Job, fuerit in finibus Arabi® et Idumææ in l Traconilide regione, juxta Jordanem, in sorte qu® postea tribui Manasse attributa est, ibique pyramidem ad sepulcrum S. Job, more veterum erectam, etiamnum ostendi juxta Suctam urbem.

Rursum S. Job paulo ante egressum Hebræorum ex Ægypto esse defunctum, ostendi Gai. cap. XXXVI, 33; imo alii volunt eum hoc ipso anno esso mortuum, uli dixi cap. x, 11.

10. Et lapidibus eos (Caleb scilicet, et Josué, Ven. w. qui murmurantibus resistebant) vellet opprimere.

Apparuit gloria Domini, — puta nubes lucida cl gloriosa, significans Dei præsentiam et majestatem: ita Septuaginta et Josephus.

Super tectum foederis, — super tabernaculum fœderis : est synecdoche.

(1) *Sicut panem*. Adagiala formula. Sic et Græci *crudos comedere hostes* dicunt, pro *eos rodere*. *Iliad. IV, 55* : *Crudum comedisses Priamum prlamtyut liberos*.

- Vera.il. H. USQUEQUO DETRAHET MIHI POPOLES ISTE (*detrahet*, id est irritabit me; hoc enim est Hebraeum *pU* mets)? QUOUSQUE NON CREDENT MIHI IN omnieus signis? — *In*, id est *per*, vel propter omnia signa et portenta quæ cis exhibui: hebraico enim 3 *beth*, id est *in*, sæpe significai *per*.
- Ven-iî. 12. Te autem faciam principem super gentem magnam. — Hebraice Ianium est: *Faciam te in gentem magnam*, ut scilicet gens magna ex te nascatur; sic enim Abraham dicitur factus in gentem magnam. *Secundo*, et genuino: a Faciam te in gentem magnam,» id est constituam te ducem super magnam multitudinem Gentilium, qui Hebræis hisce luis meliores et fortiores sint; ita enim vertit noster Interpres.
- vera.il. 13. Ut audiant /Egyptii, — *q. d.* Si, ut minaris, Domine, deleas Hebræos, consequetur ut /Egyptii id audientes blasphemant nomen tuum; undo Septuaginta et Chaldæus pro *ut*, vertunt *et*: est aposiopesis ad pathos, tam Dei irati, quam Mosis, iram Dei brevi et leni hac suggestionem mollientis, significandum. Qui enim ira fervent, torrentes verborum et minarum effundunt, quibus vir prudens se non directe opponet; sed hinc inde leniter verbulum aliquod interjiciet, quod eam mitigare possit (1).
- vers. H. 14. Quod tu, Domine, in populo isto sis, et facie ad faciem (hebraico est, *oculo ad oculum*) videaris, — quod scilicet Hebræi clare te, et tua presentia fruantur, dum jugiter intuentur columnam nubis, quæ te representa!, qua et iter cis ostendis, et obumbras castra eorum, cum proficiscuntur, caque ab æslu protegis, uti ostendi *Exod. XIII, 21*.
- v rs. 17. 17. Magnificetur ergo fortitudo Domini. — *Magnificetur* duo significat: *primo*, magnum fieri; o^bi» *secundo*, magnum apparere. Dei fortitudo major oi.uc- fieri nequit: habet enim in se omnem fortitudinem crVjr 7 nem possibilem et imaginabilem, imo ultra quam quis imaginari potest, quia in se est immensa et infinita: ergo tantum magnificatur Dei fortitudo, cum magna, vel major nobis apparet; quasi dicat: Ostende, Domine, nobis totique mundo magnam tuam fortitudinem, inducendo tuum populum in terram Chanaan, expulsis Chananæis; *secundo*, fortitudo hic sumi potest pro clementia, inquit Abulensis. Qui enim iram vincit, quique do, offensam hosti, quem punire potest, quemque in manu sua habet, ignoscit, hic magni, fortis et leonini est animi; hunc enim sensum videntur exposcere ea quæ sequuntur: a Sicut jurasti dicens, Dominus patiens, et multæ misericordiæ, » etc. Verum melius hæc ipsa, juxta priorem et proprium sensum, per aposiopesin sic expones, ut intelligantur hæc verba: « Ideoque ostende to

(t) Vers. 13–14. *Tum tero audient .Egyptii, te virtute tua hunc populum ex ipsorum finibus eduxisse, 14, et dicent habitatoribus hujus terra:; se audicisse, te Jovam in hoc populo tersari...* 15. *Quod si igitur hunc populum ad unum omnes interfeceris, dicent*, etc. Ita ex hebr. Maurer.

nobis clementem et propitium;» quasi dicat: Ostende, Domino, tuam fortitudinem, inducendo nos in Chanaan, idcoquo no irascaris, et perdas nos; sed ostendo te talem, qualem to aliquando esse dixisti, imo jurasti, dicens *Exodi xxxiv, 0*: « Dominus patiens, et nullæ misericordiæ), » etc. In orationibus enim patheticis, ex affectu nulla concise dicuntur, multaque tacentur, et in cordo retinentur, dum affectus alio rapit, quæ auditori supplenda sunt.

Discant hic a Mose Principes et Prelati, quam Prthii sæpo ingrata, mobilis et temeraria sil plebs cis subdita, quamque ejus vitia to'erare el excusaro mun, fo. debeant. Scipio Africanus, qui Annibalem devigretito- cit, ob calumnias tandem a suis Romanis in exid'z^_ Hum actus, rogatus a quomodo quis so gerere pu, debeat erga patriam ingratam, » respondit: « Sicut filius so gerit erga matrem ægram. »

Themistocles, a suis Atheniensibus expulsus, fugit ad Artaxerxem quem antea oppugnaverat, dixitquo ei: d Abutere fortuna mea potius ad probandam virtutem tuam, quam ad explendam iram: conservabis enim supplicem tuum, el perdes Grecorum hostem; » verum cum Artaxerxes cum contra Grecos mitteret, ipse ne patriam oppugnaret, hausto taurino sanguino mortem optetere maluit, natus annos G5.

Epaminondas, qui Thebas ad imperium evexit, cum ultra tempus sibi decretum, republica ita exigente, exercitum et imperium servasset, accusatus, et ad mortem postulatus a suis: « Occidite, ait, me, sed sepulcro in eo inscribite, quid patriæ præsliterim tum alias, tum hac ipsa in causa; » testis est Plutarchus in eorum Vita.

Præclariores fuerunt fideles. Theodosius Imperator neminem eorum a quibus læsus fuerat, ultus est unquam; miranti id cuidam, dixit: a Ulinam cos in vitam revocare possem, qui jam dudum mortui sunt! » Ad alium quemdam eadem prope referentem dixit: dNihil esse novi, si quis homo cum sit, o vita excedat; unius autem Dei esse, eum qui semel mortuus sit, per poenitentiam ad vitam æternam revocare. » Ita Nicephorus, lib. XIV, cap. m.

S. Bernardus a quodam suo pugno percussus, cum alii in eum involare vellent, inhibuit, dicens: « Oportet eum aliis ignoscere, cui toties a Deo ignoscitur. » Testis est auctor Vitæ, lib. III, cap. vi.

Sicut jurasti,—sicut testificatus es, sicut certo et firmiter affirmasti: nec enim hoc proprio jurasse legitur Deus, sed tantum dixisse, *Exodi Dei<U<-* cap. xxxiv, 6. Dei enim dicere, est virtute et im- .*ure“l pliçile jurare: quia jurare non est aliud, **quam** Deum, qui infallibilis et prima est veritas, in testem vocare. Hæc autem prima veritas loquitur, cum Deus loquitur: cum ergo loquitur Deus, tunc ipso reipsa dictis suis testimonium perhibet, itaque so quasi in testem vocat, et consequenter implicito jurat, quia verborum suorum testis

osi, imo auctor et confirmator. Sic jurare sumitur pro constanter asseverare et promittere, *Psalm.* Lxxxviii, 4 : « Juravi David servo meo, usque in æternum præparabo semen tuum : » neque enim in libris Rejum aut *Paral.* id jurasse legitur Deus, sed tantum promisisse Davidi; et *Psalm.* civili, IOG : a Juravi, et (id est) statui, custodire judicia justitia: tuce, »

Janr « Lxxxviii, 4 : « Juravi David servo meo, usque in æternum præparabo semen tuum : » neque enim in libris Rejum aut *Paral.* id jurasse legitur Deus, sed tantum promisisse Davidi; et *Psalm.* civili, IOG : a Juravi, et (id est) statui, custodire judicia justitia: tuce, »

vm», it. 18> Nullumque innoxium derelinquens, — *q. d.* Omnes homines noxii et peccatores et sunt, et censentur apud te : omnes ergo indigent tua misericordia. Posset *secundo*, innoxius hic, uti et *Exodi* XX, 7, significare impunitum, ut Hebrea littera hic, uti et alibi, duplicem habeat sensum litteralem, et priorem expresserit Interpres *Exodi* cap. xxxiv, vers. G, posteriorem hic. Vide dicta *Exodi* xxxiv, 6.

Qui visitas peccata patrum in filios. — Non quod Moses hoc optet, cum contrarium postulet; sed quia Deus *Exodi* xxxiv, G, hæc sibi epitheta dedit, iisque cum invocatur nominari voluit, idque ad premendum, humiliandum, et metu Dei percellendum durum Judæorum populum.

v«i. ii. «I. Vivo ego (id est juro ego per vitam meam) : ET (quod) IMPLEBITUR GLORIA DOMINI UNIVERSA terra, — quod scilicet gloria Dei, quæ apparuit in mira et potenti educatione vestri ex Ægypto, et continua ejusdem gubernatione et protectione in deserto, dando scilicet manna perenne, atque perpetuam columnam itineris ducem; gloria, inquam, hæc Dei deinceps non minuetur, sed perseverabit vobiscum, usque ad ingressum terre proinissæ : itaque omnis terra hoc audiens glorificabit nomen meum, puta meam in promissis præstandis bonitatem, fidelitatem, fortitudinem, etc., quando nimirum hæc gloria, puta gloriosus hic meus ducatus, spargetur per universam terram.

Ven.ii. 22. At tamen; — Hebraico est »3 Ai, id est quod, quia, quoniam. Unde Vatablus hæc jungit præcedentibus, hoc sensu, *q. d.* Implebitur gloria Domini universa terra, quæ est, vel potius erit, quod omnes hi, qui viderunt signa mea, et tamen murmurarunt contra me, morientur in deserto. Verum hæc non est gloria, id est, gloriosa Dei clementia et benevolentia in Hebreos, ut patet vers. 20, sed potius terror, et terribilis vindicta Dei. Melius ergo Noster vertit, *attamen*. Hebreum enim Ai subinde adversative sumitur, et est nota exceptionis, uti probat Eorslerus in *Léxico Hebraeo* (1).

Qui viderunt majestatem meam, — non in se, sed per signa et portenta, quæ majestatis meæ indices et specula sunt.

Ikím Et tentaverunt me jam per decem vices. — 't-uiH Abbini has decem Hebræorum tentationes Dei

(1) Maurer cum nullis, *ita ego vivam, et majestas Jovae impleat per universam terram, Ii, uti nullus hominum..... S3, terram videbit, ole.*

sic enumerant, ut prima fuerit ad mare Rubrum, mai instante eis Pharaone, *Exodi* xiv, 11 ; *secunda* fuerit in Mara, ob inopiam aquæ, *Exodi* xv, 24; *tertia*, in Sin, deficiente cibo, *Exodi* xvi, 3; *quarta*, cum contra præceptum Dei asservarunt manna in crastinum, ibid. vers. 20; *quinta*, cum manna quaesierunt in sabbato, contra jussum Domini, ibidem versu 27; *sexta*, cum in siti petierunt aquam in Raphidim, *Exodi* xvii, 2; *septima*, in Horeb, cum vitulum aureum confiarunt, *Exodi* XXXII, 4; *octava*, cum murmurarunt ob laborem itineris, *Numer.* xi, 1; nona, cum flagitarunt carnes et delicias Ægypti in Sepulcris concupiscentiae, ibidem vers. 4; *decima* hic, cum murmurarunt ob relationem exploratorum. Verum facilius et planius dici potest hunc esse modum loquendi Scripturæ familiarem, ut ponat numerum certum pro incerto, *q. d.* *Decem vicibus*, id est sæpius, jam murmuravit hic populus.

24. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu, — bono scilicet obedientie, magnanimitatis, fidei et spei, ad sperandum terram promissam, et ad confidendum bonitati et potentiae Dei, eam promittentis; cum alii pleni essent spiritu malo inobedientiae, pusillanimitatis, infidelitatis et desperationis.

Secutus est me. — Hebraice, *implevit post me*, id est plene me est secutus, dum meis promissis per omnia credidit et confisus est, atque magnitudinem potentiae meæ ad delendum Chanaan, et ad Hebreos in Chanaan inducendum, contra alios omnes asseruit et propugnavit. Hisce enim actibus fidei, spei et charitatis colimus et sequimur Deum, teste S. Augustino.

25. Quoniam Amalecites et Chananeus habitant in vallibus, cras movete castra, et revertimini. — Jam ante, *Exodi* xvii, incurrerant Hebrei in Amalecitas : sed quia terra Amalee secundum longitudinem extenditur a terra Chanaan, versus mare Rubrum, hinc ex Ægypto proficiscentes in Chanaan Hebræi, sæpius in Amalecitas, vel potius Amalecitæ in Hebreos incurrerunt; Chananeus autem populus, qui hic vocatur, non erat ex gentibus habitantibus in Chanaan, sed alius ab iis erat, habitans majori parte in vallibus, juxta desertum, in quo castrametabantur Hebræi, cujus rex fuit Arad, cum quo pugnarunt in deserto Hebræi, ut patebit cap. xxi, 1. Jubet autem hic Deus ut Hebræi propter Amalecitas et Chananeos recedant, eo quod ipsi invasuri essent Hebreos, ac superaturi eos, utpote ope Dei indignos, ac proinde ruituros coram hostibus suis : id ita evenisse patet vers. 45.

Er revertimini in solitudinem terrae viam maris Rubri. — Pervenerant jam Hebræi in Rethma et Cades, atque vicini erant terre promissæ, tantumque inter eam et ipsos intererant montes Idumææ. Verum quia Dominus ipsos pro murmure puniens, per quadraginta annos vagari, et mori volebat in deserto, hinc jubet eos redire ad soli-

tiidincm, per viam quæ alio itinere duceret ipsos rursum ad mare Rubrum : undo trigesima secunda mansione venerunt tandem in Asiongaber, ad mare Rubrum. Graphice hæc in suis tabulis describit, et ob oculos ponit Adrichomius.

Solitudo hæc, uti superius dixi, vastissima erat, invia, inaquosa, sterilis, inorabilis, aspera, pnrrupta, torrida, obsitæque sabulo profundo, tenaci et lubrico : in hac pro sua poenitentia, ob murmur a Deo inflictæ, vagati sunt Hebraei per 38 annos.

Mansu* Vide hic quid mereatur murmur et rebellio, ni i:ru quamque Deo displiceat; ac time ne, sicuti tot centena Hebræorum millia, ob murmur unicum, exclusæ sunt terra promissa, perierunt quo ac sepulta sunt in hoc deserto : ita pariter et tu, si murmures, et inobediens sis Deo ejusquo vicariis, cælo excludaris, ac sepeliaris in gehenna (I).

veri, *ii* 29 et 30. Omnes qui numerati estis (cap. i, vers. 2)

eUa* A VIGINTI ANNIS ET SUPRA, ET MURMURASTIS CONTRA

ME, NON INTRABITIS TERRAM. — Hinc palet QUIBUS numeratos, scilicet eos qui erant 20 annorum et supra, murmurasse, idcoque omnes hic morte in descrío plectuntur. Ita Abulensis. Hac sententia non comprehenduntur Levitæ, et mulieres, item pueri, qui necdum erant viginli annorum. Hi enim non fuerunt numerati, ut patet cap. i, vers. 2, et cap. n, vers. 33; hi ergo hac sententia et poena non plectuntur, ac potuerunt ingredi

Oram terram promissam. Levitas etiam non murmurasse CUin re',flu's c°lligunt aliqui, ex eo quod etiam nullus ex illa tribu missus sit explorator : ita An-
miũorei drcas Masius, *Josué* cap. ult., vers. 4. Ubi tamen

nota : Pr;ũler ,I0SCC numeratos, omnes alii, sive mot in feminæ, sive masculi minores viginli annis, qui murmuraverunt, mortui sunt in deserto, æque ac numerati hi : hoc est enim quod dicitur vers. 23 : «Nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. » Ita Abulensis. Lex tamen hæc tantum fertur in masculos, qui erant 20 annorum et supra : quia hos solos sententia hæc generalis designare et determinare poterat.

Porro hæc sententia inelligitur de illis, qui erant viginli annorum, non cum lata est hæc sententia, sed cum facta est numeratio cap. i, vers. 2: hoc enim significat tñ *numerati*; ita Abulensis. Denique hi omnes ad mortem temporalem damnati fuere, non ad æternam; imo præsentem redemerunt æternam, quicumque pœnilentes in gratia obierunt in deserlo, uli palet de Mose et Aaron, qui exclusi sunt a Chanaan, sed aliam ob causam, de qua cap. xx.

Veri. M. 30. SUPER QUAM LEVAVI MANUM,—id CSt pro qua, quasi elata in altum manu, juravi quod cum vobis darem, Genes, xv, 18.

(!) Vers. 27. Maurer commodissime ex hebr. vertit, *luquequo calui itti* (quæ vis latet in articulo) erit *matifia tita* (Ristantivum, ut *Osee* x, 15), *qua itti contra me /remaní?* Quam interpretationem ea quæ sequuntur quasi spente suppeditant.

Præter Caleb filium Jephioxe, et Josué filium Nun. — Hi duo ergo, soli ex tot centenis armatorum millibus, ingressi sunt Chanaan, quia Deum secuti sunt.

Tropologice S. Gregorius in *Psalmo* vu pœni- Trop>b. tcnliæ, in expositione quinti versiculi, in fine: Nul- *ic*- lus, inquit, ad cœlum veniet, «nisi prius per amorem spiritus, in novitale vita didicerit ambulare. Duo viri, Caleb videlicet et Josuo, caput et corpus designant, Christum scilicet et Ecclesiam, qui soli ingrediuntur illam terram viventium. » *Caleb* enim hebraico significat *omne cor*, ait Procopius. *Jephio* significat *conversionem*, *Jesus Salvatorem*; qui enim integrum erga Deum cor habent, filii conversionis sunt, per cohabitantem illis Jesum.

Allegorico, sicut ex tot centenis millibus soli Paotíui Josué et Caleb ingressi sunt terram promissam, ita ex tot centenis hominum millibus pauci salvantur, cuncti quo ad cœlum.

Cum D. Bernardus Abbas Clarcvallensis ex hac vita migrasse!, quod contigit anno Domini 1153, indictione 1, xii Calend. septembris, anno ælatis suæ G4, horrenda visio Lingonensi Episcopo facta est. Apparuit ei namque Eremita quidam mortuus, quem viventem olim noverat, qui divino limore compunctus, ante aliquot annos, cum esset Decanus dives et nominatus, omnia contemnens, circmilorium pro Christi amore intravit. Quem cum de statu suo et divini judicii districtione interrogasse!, ille respondit : « Ea hora, in qua ego de corpore migravi, triginta hominum millia ab hac luce transierunt. E quibus Bernardus Clarcvallensis Abbas, qui eadem hora obiit, una mecum ad cœlos evolavit, tres alii ad Purgatorium missi sunt, cæteri omnes per sententiam justi judicis condemna'i, ad infernum perpetuo cruciandi descenderunt. » S. Simeou, et ex eo S. Nilus Abbas apud Baronium, tom. X, anno Christi 976, asserunt ex decem millibus vix unam animam salvari.

Ex annalibus Franciscanorum refert noster Piatius, lib. I De *Bono status Bcligiosi*, cap. v, Franciscanum quemdam nomine Bertoldum, concionalorem insignem, vi et spiritu dicendi mulierem peccatricem eo contritionis adegisse, ul in concione mortua conciderit; huc postea precibus ejus resuscitata, dixit : « Cum apparui ad Dei tribunal, adducta sunt eo sexaginta animarum millia, quæ loto orbe c vita excesserant, atque ex his tres tantum addicta fuerunt Purgatorio, reliquæ omnes ad ignem æternum damnata; * unum autem ex Franciscanis Fratribus eodem quoque temporis articulo defunctum, per Purgatorii quidem locum transisse asseruit, sed tamen ibi non modo diutius non commoratum, verum etiam par animarum, quæ praicipua cum eo amicitia conjuncte fuerant, seenni in cœlum abduxisse. Quam densi ergo flocci nivis in hieme cadunt ex acre, tam densa hominum turba quo-

lidio descendit ad tartara. O res miranda! o hominum stupori Quia hæc legens non expavescat? quia toto corporo non contremiscat? quis non decernat sancte et pie vivere, suæque saluti consulere, et assecuraro sibi, quoad potest, cæli aditum? præserlim cum audit illud Christi : a Intrate per angustam portam, quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam! d. *Matth.* vii, 13; et iterum : «Multi sunt vocati, pauci vero electi;» hoc cogita, hoc recogita, hoc assidue meditare.

Ven.33. 33. Firn VESTRI ERUNT VAGI (!) IN DISERTO ANNIS quadraginta. — Noxiorum parentum innoxii filii, pro peccato et noxa parentum, hic puniuntur quasi exilio quadraginta annorum. Verum hæc parvulorum non tam pœna fuit, quam commodum : serviebat enim *primo*, ad hoc, ut interim ipsi crescerent ad justam ælatein et robur, quo cum Chananæis configere possent; *secundo*, ut interim crescerent numero, quo parentibus morituris succedere, et Chananæam replere possent. Ita Abulensis.

Annis quadraginta. — Nota *primo* : Ab egressu Hebræorum ex Ægypto usque ad ingressum in Chanaan, fluxerunt non 42 anni, uti habent Septuaginta, *Josuc* v, 6, et ex iis S. Augustinus, sed 40 tantum, ut patet *Josuc* m, G, in Hebræo, Chaldeo et Latino textu. Idque rursum omnino convincitur ex *Exodi* vii, 7, collato cum *Jfom.* xxxm, 38, et *Deui.* cap. xlii, 7; imo hi 40 anni non omnino integri fuerunt. Nam Hebræi egressi sunt ex Ægypto 15 die mensis primi, ut patet *Numer.* xxxiii, 3. Transierunt autem Jordanem, et ingressi sunt Chanaan, decima die mensis primi anni quadragesimi primi ab egressu, ut patet *Josué* iv, 19 : ergo desunt 5 dies ad explendum 40 annos.

Hebræi Unde nota *secundo* : Ab hoc murmure errarunt Mumper Hebræi Per desertum, tantum triginta octo annos 40, non cum medio, aut circiter. Nam hæc exploratio, ob u annos, quam murmurarunt, contigit anno secundo ab egressu, in junio, uti dixi cap. xii, vers. 21.

Dices : Quomodo ergo hic non 38, nec 39, sed 40 anni numerantur? Respondent aliqui hos annos computandos esse ab egressu ex Ægypto. Verum dico eos computandos esse a missis exploratoribus, et murmure hoc, uti salis liquet hoc loco, et *Psal.* xciv, 10: inde certim fuerunt 38 anni completi, et 39 inchoati, qui moro Scripturos vocantur 40, quia Scriptura solet numerum perfectum exprimere, etiamsi a parte rei paulo major vel minor sit numerus. Sic vocantur 70 discipuli Christi, cum fuerint 72. Vide Hiberam in *Amos* v, num. 64.

Adde fuisse præcise 40 annos saltem inchoatos, si annum non sacrum, sed profanum accipias,

(1) Pro *vagi* hebr. est *pascentes* et Nomadum more in desertis.

qui incipiebat a Tisri, id est, a Septembri. Nam fuerunt 38 anni completi, cum septem vel octo mensibus. Jam hi menses fracti sunt : primi enim duo procedebant Tisri primi anni ; murmur enim hoc factum est in julio, puta quadragesimo die a missis exploratoribus : hi autem missi sunt in junio ; unde duo primi menses usque ad Tisri pertinent ad primum annum, eumque in hac numeratione constituunt : inde ab uno Tisri ad alium, continuo fluxerunt 38 anni integri. Rursum post hos 38 annos, fluxerunt a Tisri ultimo usque marliurn, quo ingressi sunt Chanaan, sex menses, qui ad novum annum, puta quadragesimum pertinent : ita ergo 40 anni fuerunt, sed fracti tam in principio, quam in fine, juxta computum anni communis sive profani.

R. Salomon hos 40 annos præfixos esse putat, R. Silo- ad ælitem eorum, qui morituri erant in deserto, et a complendam. Censet enim ipse neminem ex eis vivere mortuum esse ante annum ætatis sexagesimum, ita ut qui citius compleverat annum sexagesimum, citius moreretur : idcoque hic præfigi annos 40, ut illi qui exierant de Ægypto anno »ta- u tis vigesimo, morerentur anno quadragesimo ali exitu ex Ægypto (et iste erat eis sexagesimus annus), scilicet paulo antequam alii juniores ingrederentur in Chanaan. Sed hæc ipsius de more sunt figmenta, quæ nullo fundamento nituntur : unde hæc multis refellit Abulensis.

Er portabunt fornicationem vestram, — *q. d.* Portabunt filii poenam fornicationis vestro, id est, prævaricationis, ac declinationis a Deo et lege Dei. Sicut enim mulier, a marito devians ad adulterum, fornicari dicitur : ita fornicatur et anima, si a Deo et lege Dei, cui jure plusquam maritali obstringitur, deviet, præserlim si id fiat per idololatriam. Idolum enim est quasi alius maritus, ideoque quasi adulter animæ. Similis phrasis est cap. seq. vers. 39.

34. Iniquitates, — poenam iniquitatum.

Veri. 34-

Annus quo die imitabitur, — computabitur, 7. d. Sicut 40 diebus morali sunt exploratores in Chanaan, eam lustrando, ita proportionaliter manebitis, vos Hebræi, 40 annis in deserto, quia ipsi vos murmurare fecerunt : esto non omnibus istis 40 diebus ipsi murmuraverint, aut peccavint. Est enim hæc proportio in numero 40, non dierum culpæ ad annos pœnæ, sed est congruitas quædam numeri dantis occasionem culpæ ad numerum infligentem pœnam ; ita Abulensis.

Moraliter Glossa ex Origene : « Timeo, ait, hoc mysterium discutere ; video enim quod in hoc comprehenditur ratio peccatorum et pœnarum : si enim cuique peccatori adseribitur annus ad pœnam, pro unius diei peccato, vereor ne forte nobis, qui quotidie peccamus, nec ipsa forte sæculorum sufficere possint ad pœnas lue- das. »

36 et 37. Igitur omnes yiri, etc., qui reversi sunt in Vew. 34 MURMURARE FECERANT MULTITUDINEM, etc., MORI UT

SUNT ATQCE PERCUSS! IN CONSPECTU DOMIMI. — Omnes exploratores, præler Josué et Caleb, subita morte puniti fuerunt, *coram Domino*, id est, sententia a Deo in cos lata et plaga ab eo in ipsos immissa, ut omnes viderent iudicium et vindic-
Eipion. (am Dei super illos. Aliqui asserunt pestem in eos i, u'ç r' immissam esse. R. Salomon ait quod lingua) co-
te p mi- rum, quibus detraxerant terre promissa?, inflatio
u tau fuerint, et venenum stillarmi, ipsique subito mor-
tui sint. An id ita contigerit, an vero alia plaga percussi sint, novit Deus. Historia hæc respondet
comminationi, caque de causa per anticipationem hic inseritur, antequam Moses minas Dei retulis-
set populo.

Vff». J9. 39. LOCUTUSQUE ÈST MOVSES UNIVERSA VERBA IIJ.C
ad omnes filios ISRAEL. — « Verba, » scilicet sen-
tentiam mortis a Deo latam in omnes murmura-
tores ab anno 20 et supra, vers. 29.

Et l exit POPULUS nimis, — valde, mirum in mo-
dum, tum ob sententiam hanc mortis in sc latam,
tum ob mortem miserabilem exploratorum, quam
oculis conspexerant.

Veti. I). JO. Et ECCE MAME PRIMO SIRCENLES, ASCENDERUNT
verticem montis — Idumææ, ut sic statini pene-
trarent in Chanaan. Eccc stulti, dum fugiunt vilia,
in contraria currunt : Hebræi ante aversi a Cha-
naan, jam in eam precipites ruunt sine consilio,
nutu et ope Dei, ideoque utrobique inobedientes,
utrobique mulctantur et cæduntur.

Appositum apologum narrat Clcobulus apud
Pintarchum in *Convivio septem sapientoni* : Luna,
all, a matre petiit ut sibi tunicam congruentem
texeret. Cui mater : Quomodo id possim, cum
jam te plenam, jam semiplenam, jam cornicula-
tam videam? Sic homiui fatuo et vitioso nulla est
mensura : stultus enim ut luna mutatur : nunc
animosissimus est, nunc timidissimus; nunc pa-
ret, nunc rebellat.

Vere dixit Valerius Maximus, lib. 1 : « Ducis
in consilio posita est virtus militum, n Et Archi-
damus videns filium suum nimis temere contra
Athenienses pugnantem : a Aut vires, ait, tibi
sunt augendæ, aut minuenda audacia. » El Pho-
cion pugnaturus conira Macedones, cum mulli
juvenes accurrentes suaderent ei ut in colle cas-
tra collocaret : a O Hercules, ait, quam multos
duces, milites vero perpaucos! » notans juveni-
lem temeritatem, quæ duci preire conaretur,
cum militis sit uon dare consilium, sed exequi;
testis Plutarchus in *Apophtheg*.

Apud Macedones injussu ducis arma capere ;
in ordines ire, aut hostes invadere, lege militari
severe cavebatur, ait Alexander ab Alexandro,
lib. III, cap. XX. Philippus rex Archidamum morto
mulclavit, quod cum cum perseverare cum armis
jussisset, ille deposuisset ; teslis est / Elianus, lib.
XIV. Sub Lysandro classis Lacedaemoniorum pre-
fecto, Dercyllides accusatus quod ordines non
servassct, ignominia) causa stare jussus est scu-
tum pre se ferens. Hæc enim non servati ordinis
pœna est, inquit Xenophon.

Parati sumus ascendere ad locum, de quo Do-
mines locutus est, quia peccavimus. — Quasi di-
cant : Fuimus inobedientes Domino, jam facti
nos pœnitet, cupimus obedite Deo, nec cogitaro
de reditu in Ægyptum, sed stalim per montes
pervadere in terram promissam. Verum rursum
peccant inobedientia : jusscrat enim Dominus ut
revellerentur per viam maris Rubri (1).

4 i. At illi contenedrati (cxcæcati (2) inobedien- Ver».ti.
lia et cupiditate penetrandi in Chanaan, nolen-
tes acquiescere iudicio Mosis) ascenderunt in ver-
ticem montis, — in quo habitabant Chananæi cl
Amalccitæ, qui invadentes Hebreos ceciderunt.
Facile enim erat eis alto loco positis, Hebreos
ægre ascendentes dejicere et deturbare. Hinc pru-
dentes belli duces captant et præoccupant loca
edita, item secundum ventum, solem et pulve-
rem. Hoc faciebat C. Marius insignis dux Roma-
norum, qui Cimbros devicit: undo cum Popidius
Silo hostium dux Mario significaret : « Si es, o
Mari, magnus Imperator, veni, et prælio decerne ; »
respondit Marius : a Imo si tu es magnus Impe-
rator, coge me invitum decertare. » Ita Plutarchus
in *Alario*.

43. Persecutus est eos usque Horma. — Est pro- Vtn.c.
lepis : *Horma* enim, id est *anathema*, vocatur
hic terra, quæ postea a strage ibi edita ab Ilc-
bræis, vocata est Ilorína, *Num.* cap. xxi, 3; *Horma*
ergo significat hic terminum, et limites terre,
postea percussæ ab Ilcbræis. Ha Abulensis. Alii
putant hoc Horma alium esse locum, qui æque
ut ille cap. xxi, vers. 3, dictus sit Horma, a clade
hac et anathemate Hcbræorum.

(1) Vers. 43. Pro *to quod*, Maurer vertit, *nam idcirco*,
scit, ut li' « itum gladio interfecti caderetis, a *Jora*, etc.,
effectu posilo pro causa, ut *fien*, xviit, 5; six. 8.

(i) Melius, et *temere attenderunt*. *tumuit*, bine in
hiph. *arroganter, confidenter, temere egit*. Adverbialiter
sumitur. Vulgatus pro fp-JN* cepisse videtur.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Statuitur certa mensura libaminum singulis hostiis. Secundo, fertur lex de dandis primitiis panum, messis et uvarum, vers. 18. Tertio, colligens ligna in sabbato jubetur lapidari, vers. 32. Quarto, jubet Deus ut Uebrcei gestent fimbrias, quie cos semper admoneant legis Dei, vers. 37.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram habitationis veslræ, quam ego dabo vobis, 3. et feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vola solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovibus : 4. offeret quicumque immolaverit victimam, sacrificium similæ, decimam partem ephi, conspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam pariem hin : 5. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos G. et arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin : 7. et vinum ad libamentum tertiæ partis ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino. 8. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas, 9. dabis per singulos boves similæ lres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin : 10. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino. 11. Sic facies 12. per singulos boves et arietes et agnos et hoedos. 13. Tam indigenæ quam peregrini 14. eodem ritu offerent sacrificia. 15. Unum præceptum erit atque judicium tam vobis quam advenis terne. 16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 17. Loquere filiis Israel, et dices ad eos: 18. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis, 19. et comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino 20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis, 21. ita et de pulmentis dabitis primitiva Domino. 22. Quod, si per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen, 23. et mandavit per eum ad vos, a die qua ccepit jubere et ultra, 24. oblitaque fuerit facere multitudo : offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sacrificium ejus ac liba, ut cæremoniæ postulant, hircumque pro peccato : 25. et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se et pro peccato atque errore suo; 26. et dimittetur universæ plebi filiorum Israel, et advenis qui peregrinantur inter eos : quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam. 27. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo : 28. et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino, impetrabilque ei veniam, et dimittetur illi. 29. Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes. 30. Anima vero, quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus (quoniam adversus Dominum rebellis fuit), peribit de populo suo : 31. verbum enim Domini contempsit, et præceptum illius fecit irritum : idcirco delebitur, et portabit iniquitatem suam. 32. Facium est autem, cum essent filii Israel in solitudine, et invenissent hominem colligentem ligna in die sabbati, 33. obtulerunt eum Moysi et Aaron et universæ multitudini. 34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. 35. Dixitque Dominus ad Moysen : Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. 36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, et mortuus est sicut præceperat Dominus. 37. Dixit quo-

que Dominus ad Moysen : 38. Loquere filiis Israel, et dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas : 39. quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias fornicantes, 40. sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo. 41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem Deus vester.

rm. 1, 2, 3 et 4. Cum feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam (pacificam, etc.), OFFERET QUICUMQUE IMMOLAVERIT VICTIMAM, SACRIFICIUM similæ. — Hinc et ex aliis locis patet libamina tantum addi solere in holocausto et vidima pacifica, non vero in vidima pro peccato, eo quod in ea nullæ carnes Deo adolerentur. Libamina enim lanium addebantur carnibus, tanquam condimenta carum, utpole quæ erant instar cibi et convivii Dei, quod per talia condiri solet. Excipe lamen libamina hosti pro peccato in mundatione leprosum, de quibus *Levit.* xiv, II, ubi nota : Libamina erant tanquam appendices, vel u. condimenta sacrificii, erantque quinque, scilicet primo, simila; secundo, oleum; tertio, vinum; quarto, sal; quinto, thus; sed quia sal et thus modica erant, hinc certa eorum mensura hic non praescribitur, caderorum autem trium praescribitur.

Qaiado Uli de lituanobas iit bu ? Nola secundo : Olei et vini in libando, semper eadem mensura statuitur.

Quæres, quoto anno post egressum ex Ægypto, et in quota mansione lata sit hæc lex, et aliæ quæ intexuntur hoc cap. et seq. usque ad cap. xx?

Respondeo : Id incertum est. Nam Moses præterit hic seplemdccim mansiones : ultima enim, cujus meminit cap. præced., fuit decima quinta in Reclhma; cap. vero 20, vers. I, narrat eos venisse in Cades, ubi fuit trigesima tertia mansio : reliquas ergo medias, puta seplemdccim, silet et preterii. Verisimile tamen est omnia hæc secundo anno egressus ex Ægypto esse dicta et facta. Nam cinere vilulæ rufæ, de quo cap. xix, non diu caruisse videntur, ob crebras purificationes hoc cinere necessario faciendas, post institutas in Sinai caeremonias, sacrificia, et sacerdotes.

Ven. 1. 3. Adolentes odorem suavitatis, — cremantes, scilicet victimam ; quæ crematio erat in odorem suavitatis, id est Deo erat accepta et grata, uli nobis gratus est odor aliquis suavissimus, v. g. thuris, rosæ, musci, etc.

De Bomis sive de onujus, — aut hircis, sive hædis, ut patet vers. 11.

4. Quicumque immolaverit victimam, — quicumque obtulerit victimam in offerendam. Laici enim offerebant tantum victimas, non autem immolabant ; hoc enim erat sacerdotum.

Vm3 3. Et tibi ad liba (id est libamina) fundenda. — Unde Ikbraice est, et vinum ad libationem. Ita et Chaldæus et Septuaginta.

Nota : Modus et ritus libationis erat hic, uli Ritali-recte annotavit Abulensis : laicus offerens victimam et libamina, domi suæ in farinam, victimæ suæ præscriptam, superfundebat oleum, idque ea mensura, quæ hic præcipitur, scilicet pro una decima, sive pro uno gomor similæ, fundebat quartam partem mensuræ hinc : pro duabus decimis fundebat tertiam partem hinc : pro Iribus, medietatem hinc. Hinc erat mensura continens duodecim sextarios Ilcbræos, sive scyphos, tredecim unciarum aquæ, aut vini, ut ostendam in fine operis. Farina ergo hæc, libanda beo, non poterai misceri aqua : sic enim habila fuisset immunda, et inepta sacrificio, uti docet Abulensis in cap. XXVIII Num. Quæsl. XXII!, sed oleo miscenda erat. Deinde farinam ita commixtam afferebat offerens ad Sanctuarium, una cum vini mensura hic præscripta, tradebatque ea sacerdoti, qui accipiens, effundebat vini partem in victimam cremandam, uti colligitur vers. 5, et cap. xxvnr, vers. 14; atque ex simila tollebat pugillum, quem cremabat super altare : reliquam vero similam et vinum in suos usus servabat. Libamenta enim semper maxima ex parte cedebant sacerdoti, etiam in holocaustis.

Ritus ergo sacrificandi et libandi erat hic : sacerdos victimæ carnes, vel adipem, si is solus cremandus erat, imponebat altari; deinde ex simila, quæ sale et certa mensura olei commixta et condita erat, tollebat pugillum, cumque vidimo) cremanda imponebat; simulque non super similam tantum, sed et super ipsam victimam, vini portionem hic præscriptam effundebat ; denique thus victimæ imponebat, ac mox subjectis lignis ignem excitabat, coque victimam cum libaminibus Deo adolebat et concremabat.

Per agnos singulos. — Hæc verba ad præcedentia, cum Bibliis regiis, (Uebræo, Chaldæo et Septuaginta, referenda sunt, non ad sequentia. Cum agno enim una decima similæ, cum arieto vero dure decimæ similæ erant offerendæ, uli sequitur.

Ubi nola : Quo majus erat pecus aut victima, eo majus dandum erat libamen. Nam cum agno (sub quo et hædum intellige) qui necdum excessisset annum, danda erat decima similæ, et quarta pars hinc tam olei, quam vini; pro ariete vero, vel hirco dandæ erant duas decimæ similæ, cum tertia parte hinc olei et vini; denique pro vitulo, vel bove dandæ erant tres decimæ similæ, cum medietate hinc olei et vini.

- Hæc ita esso claro patet ex Uebræo, Chaldæo, Septuaginta. Ita Vatablus et llebræi (1).
- Amgogh Anagogico Cyrillus, lib. XVI *De Adoratione in spir. ct writ.* pag. 327 : Vinum, inquit, lælitiam, oleum hilaritatem designat, quæ in futura gloria inæqualiter admetietur Sanctis pro diversa mensura bonorum operum Deo oblatorum.
- Trôpolo- Pari modo tropologice, majori operi pio plus olei et vini, id est plus hilaritatis et devotionis, est dandum, quam minori.
- Vers. 13. 13. Peregrini, — id est advenæ, puta proselyti conversi ad judaismum. Ille enim Hebraico vocatur "l3 ger, quod Noster nunc peregrinum vertit, nunc advenam, ut patet vers. 13, 14, 26, et alibi.
- Vert. 14. It. ÜNÜM PRÆCEPTUM ERIT, ATQUE JUDICIUM (id est statutum, sive lex; hoc enim est Hebraico D9ZPD *mispāt*) tam voris quam advenis (proselytis) TERRE (2).
- Vert. 19. 19. Separabit is primitias Domino de cibis, (id est de panibus) vestris, — uti praecessit. Id clarius patebit vers. 20.
- Vert. 20. 20 Ct 21. SICUT DE AREIS PRIMITIAS SEPARATIS: el-h ITA ET DE PULMENTIS DABITIS PRIMITIVA DOMINO. — Prüniiii- Sub *arcis* intellige et torcularia. Sicut enim ex ram lex. arca primitias messis, ila ex vinca vel torculari primitias vindemiæ et uvarum in exitu anni, pula in festo Tabernaculorum, Deo offerre debebant.
- Palmen- Rursum primitiæ dandæ erant a de pulmentis, » u. inni ij es(2c panibus. Ita Hebræa, Chaldæa et Septua- pioei. gmta. Panes ergo hic vocantur *pulmenta*, quia prisci tam Romani, quam llebræi pultibus pro pane utebantur; unde et Pultiphagi sunt dicti. Nam de aliis cibis omnibus, primitias quotidie dare Deo fuisset pene impossibile. Tantum ergo cum panem pinserent llebræi, panem aliquem primitiarum dabant sacerdotibus, aut lævilis iis, qui in illorum urbe erant, vel qui ad primitias recipiendas a pontifice et sacerdotibus erant constituti.
- Adhuc hodie Judæorurn mulieres quoties pin-sunt, *challa*, id est placentam aut tortellai», a reliqua pasta separant, el quasi Domino consecrant. Verum quia non habent amplius templum, nec sacerdotes, quibus illa dabatur, hinc eam in cli-banum conjiciunt, atque comburunt : dicunt enim quod non liceat ea vesci; melius sano eam da-rent pauperibus. Porro formula benedictionis, qua utitur mulier in consecratione hujus placentæ, hæc est : «Benedictus sis tu, Domino Deus noster, rex mundi, qui sanclificasli nos præcep-tis, et præcepisli nobis separare placentam de

pasta, p etc. De primitiis hisce plura dicam cap. xxYin, vers. 12.

Pie ergo, et juxta consilium, imo legem hanc Dei, faciunt matres familias Cbristianæ, quæ quo-tics panem pinsunt, loties panem unum in pri-uoatt milias Deo et pauperibus seponunt. prf-

22 cl 21. Qcod si per ignorantiam prætf.bier i-rnci, TIS QUIDQUAM HORUM, etc. OBLITAQUE FUERIT PACERE Ven. 22 MULTITUDO, OFFERET VITULUM DE ARMENTO HOLO-@121+ caestum, etc., iircumque pro peccato. — Dices : *Levit.* IV, 13, præcipitur ut, si tota multitudo fi-Obi«t*o. liorum Israel peccet, offerat vitulum pro peccato, comburendum extra castra : quomodo ergo lex hic præcipit vitulum non pro peccato, sed in ho-locaustum, hircum vero pro peccato offerri?

Respondet Cajetanus, Leviticum loqui de pee- Bra-catis contra jus divinum naturale commissis, hanc vero legem loqui de peccatis contra jus Dei po-sitivum commissis, idcoque aliam hic, aliam ibi victimam ad expiationem præscribi. Verum hoc non videtur verum : nam illa lex Levitici eodem cap. n*, loquens de victimis et peccatis, tam prin-cipis quam particularis cujusque, loquitur de qui-buslibet eorum peccatis : ergo pariter cum lo-quitur de victimis et peccatis totius populi, do quibuslibet ejus peccatis loquitur.

Dico ergo aliam esse hanc legem ab illa Levi- impoe-tici : ac proinde prater vitulum pro peccato *Le-vit.* n' præceptum, hic juberi populo peccanti, ut insuper offerat alium vitulum in holocaustum, et hircum pro peccato. Ha Abulensis.

Nola : Hircus hic pro peccato non cremabatur extra castra (mi enim tale hic dicitur), uti vitulus ille *Levit.* iv, quia sanguis hujus hirci non infe-rebatur in Sanctum sanctorum, uli inferebatur sanguis illius vituli. Solus ergo adeps hujus hirci cedebat Deo, cique adolebatur, carnes vero ce-debant sacerdoti : ita enim fiebat in aliis hostiis pro peccato, juxta legem *Levit.* vi, 26.

21. Et sacrificium ejus, ac liba (*sacrificium*, far- V n.21. reum intellige : Hebraice enim est *mincha*; *liba vero* sunt libamina olei et vini, quæ cum vitulo et hirco offerri), ut cæremoniæ (hic a me præscriplæ) POSTULANT.

23. Quoniam non sponte peccaverunt. — Quia Vtrs.25. si sponte, et per superbiam contemnens præcep-tum Dei peccaret quis, hic culpam hanc non ex-piabat sacrificio, sed a judice, si res constaret; sin autem, a Deo puniebatur et occidebatur, ut patet vers. 31.

Nihilominus offerentes incensum Domino, — q- d. Dimittetur eis peccatum, quia per ignorantiam commissum est; ita tamen ut nihilominus offe-rant «incensum,» id est, sacrificium sive victi-mam jam præscriptam, quæ Deo incendatur et adoleatur. Palet ex llebræo, Chaldæo et Septua- Tnctf ginla. Sic enim « incensum, » vel ut hebraico est, rj. *igniho*, 3æpo in Levilico capitur, non pro thy-ciimâto-miamato, sed pro sacrificio et victima anima-Hum.

(1) Alii vertent, *qualem numerum in his feceris, talem quoque numerum facis in illis, q> d.* Tot ferta cl libamina aderatis, quot pecora sacrificabis, ila ut nullum sacrilicium fi«t sino ferta el lilMininc.

(2) Priora versiculi 15 verba ex hebr. sunt ita vertenda, *quod ad catum lutum allinet, unum idemque sit inslitu-lum omnibus*, Alii v nec male, /Hpn Pro vocativo habent, 0 CdM,

Ver». IO. 30. QCOXIAM ADVERSES DOMINUM REBELLIS FUIT.— Septuaginta et Chald., *quoniam Dominum irritavit*, y'tn-u. 31. Præceptum fecit irritum», — non quoad obligationem præcepti, sed quoad ejus finem et usum, qui est obedire precepto. Sic Hebræi sæpe dicunt: Irritam fecit legem, id est, legem transgressus est, violavit, ilhque inobediens fuit; talis enim quantum in se est, infringit, destruit et irritam facit ipsam legem.

Vtrt.n. 32. Factum est altem, cum, etc., invexissent Silbl- HOMINEM COLLIGENTEM LIGNA IN DIE SABBATI.—HíilCwm «T-pantin deserto servatum fuisse sabbatum, etsi iirbr-T, alia cæremonialia ibidem servata non sint: quia 10 J wr- sabbatum, Dei voce in Sina, toti populo promulgatum erat, *Exodi* xx, 8. Servarunt ergo llebræi in deserto sabbatum, quoad vacationem ab operibus, non autem quoad sacrificia, ut scilicet in sabbato offerrent duos agnos, unum mane, alterum vespere; nec enim post discessum c Sina sacrificarunt, nisi in Chanaan.

v«».m. 34. Nescientes quid super eo facere deberent.—Hebraice, sb' *ki lo paras*, id est, *quia non declaratum*, vel, ut Septuaginta, *decretum erat, quid fieret ei*. Licet enim *Exodi* xxxi, 14, pœna mortis lata esset in violentem sabbatum, tamen ignorabant Hebræi an pro tantillo opere, quale erat colligere ligna, morte aliquem plecti vellet Deus; et si id vellet, ignorabant quo genere mortis eum affici cupcret. Jubet (ergo hic Deus cum lapidari. Vide hic quam rigide et severe præcepta et festa sua servari mandet Deus.

Poniti Gregorius Turonensis, lib. I *De Gloria Martyr*. 4|r tw0" «P' xv* narrat mulieris cujusdam Dominica pintis panem, manum protinus divino igne fuisse succensam.

Rodericus Toletanus, part. IV *Ilistor. nispan.*, narrat Joannem Castellæ regem victoriosum, cum Dominica die ante prandium equitationi vacaret, ab equo cespitante dejectum et obtritum occubuisse, ut discamus diem festum dare Deo, non venationibus, aut vanis ludis. In Vita S. Austregisili Archiepiscopi Biluricensis, quæ exstat apud Surium 20 maii, cap. ix, narratur quod, cum molitor quidam nomine Monulphus, die Dominica molam reficeret, manubrium instrumenti ejus manui ita adliæserit, ut nullus id inde posset amovere. Prorupit etiam sanguis inter digitos, qui computrescens fœtore suo omnibus movebat nauseam. Sed hic a S. Austregisilo manum ejus tangente sanatus est. Euchrius in Vita S. Maurilii et sociorum Martyrum scribit aurifabrum quemdam Gentilem, quod Dominica die domi laboraret, a Thebæis Martyribus verberatum fuisse, coque terrore Christianum affectum esse.

Vrrt.M. 38. Dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per ll br»£ A5GVL0S palliorum.—Hebraice, *ut faciant sibi fimbrias*—^r,as 0,l aJas' id est, extremitatem vestium, in ' puta extimarum, quæ pallia vocantur: in i s ergo jubentur llebræi fimbrias filatim assuere, vel attexere, ul extent co modo, quo videmus fim-

brias, vel fila reliqua exstare in extremitatibus telarum (1).

Hinc Pharisee!, teste Christo, *Matth.* xxm, 5, ut viderentur religiosiores aliis, magnificabant hasce fimbrias: imo Christus ipse, more gentis suæ, gestavit has fimbrias, ut patet *Luc.* viii, 44, ubi mulier hæinorrhœissa tetigisse dicitur fimbriam vestimenti Christi, et continuo sanata esse. Super has fimbrias inducebant Judæi, et extendebant circumcirca filum, vel tæniam, sive vittam hyacinthinam, idque tum distinctionis causa, ut hoc signo a Gentilibus dignoscerentur; tum pietatis ergo, ul scilicet hoc esset quasi mnemotipon mandatorum Dei.

Porro erant hæ fimbriæ ianthini, id est, violacei et celestis coloris, ut per hoc significaretur Judæorum conversationem et spem debere esse in coelo, ut cogitationem habentes apud Deum, Dei timorem et præsentiam semper ob oculos haberent; hoc enim est quod sequitur: «Quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini.»

Judæi, adhuc hoc tempore, in synagogis suis hac cæremonia utuntur. Habent enim inter cæteras vestes unam similem thoraci, nisi quod manicis carcat, qua utuniur quotidie in precibus suis, camque induunt super omnes alias vestes, illamque vocant miDJD PZJIX *arba canphot*, id est, quadrangulum; habet enim quatuor alas vel angulos, in quibus pendent *ziziuth*, id est, fila* illa retorta, sive fimbriæ, quæ ipsi vulgo *zotten* nuncupant, dicuntque cas peculiarem habere vim contra malam concupiscentiam, idque ex eo quod hic subditur: a Nec sequantur cogitationes suas et oculos, per res varias fornicantes.» Quare qui inter cos religiosiores vel potius superstitiosiores sunt, hac veste fimbriata semper induuntur sub aliis vestibus, inquit Oleaster et alii. Addit S. Hieronymus in cap. xxm *Matthæi*, Judæos fimbriis hisce inseruisse acutissimas spinas, ut ambulantes, per earum puncturam legis divinæ semper admonerentur. Quid jam faciant Christiani? quomodo satagent, ut lex Dei eorum oculisjugiter observetur (2)?

39. Nec sequantur cogitationes suas et oculos, Ver». 3». per res varias fornicantes.—Hebraice, *ne exploretis*, vel *aspiciatis*, aut *investigatis post cor vestrum, et post oculos vestros, post quos vos famincamini, q. d.* Gerite has fimbrias, ut iis admoniti legis Dei, non sequamini cogitationes, et, ut Chaldæus vertit, nint'H *hirhur*, id est, curiositatem impiam cordis vestri, et concupiscentiam oculorum vestrorum, quos sequentes aberratis a præceptis Dei, et lanquam fornicarii alieno rerum concupitarum amore et peccatis vos polluitis, ait Vatablus.

(1) *Fimbrias*, gall, *houppes*.

(2) Vers. 39. Hebr. est, *el crij vobis ad adspectum, sen adspiciendum, et videndum eas*. Verbum *el prosoidendi* significatum obtinuisse pate' c Cmu, ». 9,

Enat

Jui <-

Etipin*.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Core, Dathan, Abiron et Ilon rebellant Mosi, ambiuntque sacerdotium cum aliis 230. Unde ipsi a terra absorbentur; socii vero eorum 230 thurificantcs igne divino afflantur. Hinc, vers. 41, murmurat populus : unde Deus ex eo 1-4700 igne consumit; ignem grassantem oratione sua cohibet Aaron.

1. Ecce autem Core filius Isaac, filii Caath, filii Levi, et Dathan atque Abiron filii Eliab, Ilon quoque filius Pheleth de filiis Ruberi, 2. surrexerunt contra Moysen, alique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, et qui tempore concilii per nomina vocabantur. 3. Cumque stetissent adversum Moysen et Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini? 4. Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem; 5. locutusque ad Core et ad omnem multitudinem : Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit, appropinquabunt ei. 6. Hoc igitur facile: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, et omne concilium tuum: 7. et hausto cras igne, ponite desuper thymiam coram Domino ; et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus : multum erigimini, filii Levi. 8. Dixitque rursum ad Core : Audite, filii Levi : 9. Num parum vobis est, quod separavit vos Deus Israel ab omni populo, et junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei? 10. Idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vindicetis, 11. et omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron ut murmuretis contra eum ? 12. Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus; 13. numquid parum est tibi quod eduxisti nos de terra, quæ lacte et mele manabat, ut occideres in deserto, nisi et dominatus fueris nostri? 14. Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum, an et oculos nostros vis eruere? non venimus. 15. Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum : Ne respicias sacrificia eorum ; tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixi quempiam eorum. 16. Dixitque ad Core : Tu, et omnis congregatio tua, state seorsum coram Domino, et Aaron die crastino separationis. 17. Tollite, singuli, thuribula vestra; et ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula : Aaron quoque teneat thuribulum suum. 18. Quod cum fecissent, stantibus Moyse et Aaron, 19. et coacervassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini. 20. Locutusque Dominus ad Moysen et Aaron ait: 21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam. 22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt : Fortissime Deus spirituum universa; carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desæviet? 23. Et ait Dominus ad Moysen : 24. Praecipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core, et Dathan, et Abiron. 25. Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan et Abiron ; et sequentibus eum senioribus Israel, 26. dixit ad turbam : Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos perlinent, ne involvamini in peccatis eorum. 27. Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum, Dathan et Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum uxoribus et liberis, omni que frequentia. 28. Et ait Moyses : In hoc sciatis quod Dominus miserit me, ut facerem universa quæ cernitis, et non ex proprio ca corde protulerim. 29. Si consueta hominum morte interierint, et visitaverit eos plaga, qua et

cæleri visitari solent, non misit me Dominus : 30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos, et omnia quæ ad illos perlinent, descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphemaverint Dominum. 31. Confeslim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum ; 32. et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis et universa substantia eorum ; 33. descenderântque vivi in infernum operti humo, et perierunt de medio multitudinis. 34. At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens : Ne forte et nos terra deglutiatur 35. Sed et ignis egressus a Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. 36. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens: 37. I'ræcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti ul tollat thuribula quæ jacent in incendio, el ignem huc illueque dispergat ; quoniam sanctificata sunt 38. in mortibus peccatorum : producatque ea in laminas, et a Higa lallari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monumento filii Israel. 39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari : 40. ut haberent postea filii Israel quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen. 41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens : Vos interfecistis populum Domini. 42. Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret, 43. Moyses el Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini. 44. Dixitque Dominus ad Moysen : 45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra, 46. dixit Moyses ad Aaron : Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mille incensum desuper, pergens cito ad populum ut roges pro cis : jam enim egressa est ira a Domino, et plaga desævit. 47. Quod cum fecisset Aaron, et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama; 48. et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, el plaga cessavit. 49. Fuerunt autem qui percussi sunt qualuordecim millia hominum et septingenti, absque his qui perierant in seditione Core. 50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis, postquam quievit interitus.

Vert.1. 1. ECCE AUTEM COHE FILIUS ISAALL, FILII CaATU, Core fait filii Levi. — Hinc patet Core fuisse consobrinum "os8 el Aaronis, adeoque Mosen el Core fuisse «i»id»o- duorum fratrum, scilicet Amram et Isaar filios, quo id- Caath enim genuit Amram el Isaar, Amram ge- l "r'<H nu'l ^oscn Aaron : l-aar vero genuit Core, ut iiam. patet partim hic, partitu *Exodi* vi, 18 (1). Ver*, t. 2. Sur hexsrukt COSTRA Moysex,— non tam ejus principatum ambientes, quam Aaronis sacerdotio invidentes, quasi illud iniquo a se, utpoto primogenitis (primogenitis enim in lege naturai compete- bat sacerdotium) ablatum esset, et in solum Aaronem a Mose fratre translatus ; maxime vero Core, qui erat primogenitus Isaar, ut

(1) Hebr. est, *el sumpsit Core*. Sed quid sumpsit? Id ad hunc lucum supplere, mire sese exercuerunt interpretes. Ituwnniulerus : *El suserpii*, scii, hoc consilium..... *et insurrexerunt*. etc. Nec huic constructioni obstat, ul norunt omnes, quod verbum *suscepit* in singulari ponitur. Maurer, et *sumpsit serum Core, filius Isaar... Dalhanem atque Atrnonem, filios Eliab* (jmi mendoso pro JHI PX), etc , *el surrexerunt*, etc.

palet *Exodi* vi, 21, et consobrinus Aaronis, invidit cum sibi præferri, cumque electum esse in sacerdotem, se vero tantum esse Levitam. Id patet ex vers. 10, ubi Moses cum ambitus sacerdotii arguit; bitte et jussit litem hanc dirimi tburibttlis, adolendo thymiama, quod utique sacerdotii erat.

Permisit Deus hoc Core murmur et seditio- nem, ut p r cam Aaronis sacerdotium confirmaretur et illustraretur. Non enim potest fidelium et sacerdotum Dei gloria resplendere, nisi eam infidelium reprobatio et poena commendet. Quare Core hic expressus fuit hærticorum et pseudo- sacerdotum typus. Ita Orígenes, *Rom.* ix.

Hinc verisimile est hanc seditionem excitatam Mallio esse a Core, paulo post Aaronis consecrationem, 11TC Mn- scilicet eodem anno secundo egressus Hebræorum ex Ægypto; id magis patebit cap. xx, vers. 1 (2). exitu,

(2) Alii : Mullum est vobis, nimium vobis arrogatis, quod vos soli adscribid* vobis et usurpastis honorem sacerdotii, quum tamen nos omnes sancti simus, etc.

Mignot MoraUler, hic discant ii qui in republica vel
tnrHii ^cc^esia acl honores evehantur, se multorum in-
vidi® el (emulation! objici, canique modeste et
generoso ferant ac superent. Ita Scipio Africanus,
Graccho cum suis contra eum clamante interfici-
endum esse tyrannum : « Merito, inquit, patri®
bellum facientes, me prius sublatum volunt.
Roma enim Scipione incolumi cadere non potent,
neque vivere Scipio Roma eversa. » Idem a duo-
bus Petilliis de gravibus criminibus accusatus
apud populum : « Hac ipsa, inquit, die Cartila-
gineuses et Annibalem devici, itaque nunc co-
ronatus ascendo ad Capitolium, rem ibi sacram
facturus : qui volunt, de me ferant suffragia; »
atque hæc locutus ascendit, sequente populo,
destitutisque qui cum accusabant. Ha Plutarchus
in ejus Vita. Nimirum alta petunt venti, fei ioni-
que summos fulmina montes. Hinc suadebat Cato
ut potentes parce sua potestate uterentur : sic
enim eam diuturnam habituros, et invidiam vel
evasuros, vel restincturos.

Vere dixit Clemens Alexandrinus, lib. VII *Stromatum* : « Quidquid est pulchrum sequitur ino-
mus,® id est, reprehensor, præseitim æmulus et
invidus. Pulchrum Aaronis sacerdotium secutus
est momus Core : pulchram Magdalenæ unctio-
nem secutus est momus Judas, sed laudavit Chri-
stus. Viri zelosi et religiosi quot hodie habent
momos? quot malignos censores? Quisquis ali-
quid pulchri el magni moliris, scito te secutu-
rum momum : sed eum non cura, cum opus
tuum laudat Christus. Cessabunt rodere momi;
virtus tua el laus tua in theatro mundi totius ce-
lebrabitur, idquo in æternum.

Per nomina. — Hebraice, *virī nominis*, id est,
celebres, puta primores et senatores, qui ad con-
siliū evocari solebant.

Vers. 3. 3. Sufficiat vobis, — ul privati vivatis, et ves-
tra sorte singuli contenti silis.

Quia omnis multitudo sanctorum est, — quasi
dicant : Omnis hic llebræoium populus sanctus
est, Deoque per veram iidem, religionem, cul-
tum el pactum in Sina initum devinctus, et quasi
consecratus, æque ac vos, o Moses et Aaron.

Et in ipsis est Dominus. — *Primo*, pluens eis o
cælo manna; *secundo*, praeiens iter in columna
nubis; *tertio*, habitans cum eis in tabernaculo,
quasi dicant : Totus hic populus esi Dei, el Deus
est in eo; non ergo vos, o Moses et Aaron, ge-
rere debetis quasi reliquis sanctiores, Deoque
conjunctiores silis, ideoque velle eis præesse.

Ambitio Moralitor, disco hic quam tumultuosa sibi et
Íhiluío" a'as l>ræclar® S. Paulinas, epist. *ad*
homanianum : « Blandum, inquit, nomen honos,
sed mala servitus. » Et Philo, libro *De Joseph* :
a Cogitet, ait, qui honorem affectat, tempesta-
tem se affectare. » El S. Gregorius, I part. *Pasto-
ral*, cap. ix : « Quid, inquit, est potestis culmi-
nis, nisi tempestas mentis? » et lib. XXXII *Moral*,
cao. XVII vel xix : « Omne, ait, quod hic emmet,

plus mæroribujB afficitur, quam honoribus gau-
det. » El S. Bernardus, lib. III *De Consid.* : « Am-
bitio, inquit, ambientium crux, nihil acerbius
cruciat, nihil molestius inquietat. » Et *epist.* 42 :
« Medilantibus, ait, honores blandiuntur, sed
onera pensantibus terrori sunt ac formidini. » El
serm. 6 in Psalm. *Qui habitat* : « Veritas, inquit,
est, quæ sedula suggestionē reducit in mentem
quim sil in ambitu frivola consolatio, grave ju-
diciū, usus brevis, finis ignotus. » Recte enim
ait Seneca : Ambitio scenam et theatrum quærit.

Merito ergo S. Augustinus asserit se inter ho-
nores et laudes tremere. Sic enim ait serm. 5 *De*
Verbis Domini : « Laudes vestrae gravant nos po-
tius, et in periculum mittunt. Toleramus illas,
et tremimus inter illas. » Et *homil.* 50 : « Honor te
quærere debet, non illum tu. » S. Hieronymus
in Fi/a S. *Paute* : « Fugiendo, inquit, gloriam,
gloriam Paula merebatur » quæ virtutem quasi
umbra sequitur, et appetitores sui fugiens, se-
quitur contemptores. » S. Chrysostomus, hom. 5
ta Genes. : « Gloria, ait, humana, tunc multo ube-
rius iruimur, quando cam despiciamus. »

4. Quod cum addissit Moyses, cecidit pronus in Vm. i.
faciem, — humiliter deprecans Dominum ut se-
ditionem hanc Core discuterei, atque in oratione
responsum accepit, id quod sequitur :

5. Mane (I) notum faciet Dominus, qui ad se
pertineant. — Ad hæc verba alludit Apostolus,
I *Timoth.* n, 19, dicens : « Cognovit Dominus qui
sunt ejus, » ut ibi dixi.

Er sanctos applicant sidi. — « Sanctos, » id
esi, a se sibi segregatos el electos ad sacerdo-
tium; sic et iufra vers. 7 et alibi, *sanctus* voca-
tur segregatus ad sacerdotium

7. Ponite thymiam coram Domino, — coram Vers. 7.
Sancto sanctorum, in altari thymiamatis.

Ipse erit sanctus. — « Sanctus, » id est, segre-
gatus el electus a Deo ad sacerdotium, ut dixi
vers. 5.

Miltum erigimini, Fon Levi. — Hebraice, *mul-
tum vobis*, scilicet sumitis el arrogatis, q. d. Tu,
o Core Levila, cum luis valde superbis, quia non
tantum in me et in Aaron, sed in Deum, qui
hæc ordinavit el constituit, insurgis.

9. Num parum vobis est, quod separavit vos Vetx®
Deus, etc., ut serviretis ei? — Hebraice est eis;
Chaldaice, *pro eis*; sed eodem hæc omnia re-
deunt: Core enim et cælcri Levitæ serviebant *ei*,
id est Deo, pro *eis*, scilicet Israelitis.

Nota hic quanta sit dignitas esse Clericum, esse
Levitam, dedicari Dei cultui, servire tabernaculo.
B. Thomas Morus hac re gaudebat et gloriaba-
tur : nam in publica supplicatione ipse crucem
sacerdoti præferebat, et vulgaris Clerici aut ædi-
lui munus obibat, serviebat sacerdoti sacrifi-
canti, eique canenti ipse indutus superpellicium
succinebat instar Custodis; cumque Dux Norfol-

(1) Scii, crastina diei.

cite casu superveniens diceret hoc eum dedecere, essequo præter ejus dignitatem (erat enim tunc Morus Angliæ Cancellarius) regique llenrico displiciturum, respondit Morus : a Domino meo regi displicere non potest, quod ipsius regis Domino, Domino, inquam, dominantium, obsequium impendo.»

Ven ti. 11. Et omnis globus Tims (congregatio tua, gregales tui) stet comba Dominum.

Quid est enim Aaron?—7. *d.* Quid fecit Aaron? nec enim ipse se ingressit sacerdotio, sed ad id a Deo vocatus est.

v«i is. 12. Misit ergo Moyses, — scilicet legatum, ad absentes Dathan et Abiron, et etiam ad Hon; nam Core solus erat præsens Mosi.

Non venimus, — nolumus venire.

Ven.u. u. Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis. — Est sarcastnus, quasi dicant : llæccine in deserto est terra fluens lacte et meile, in quam tu, o Moses, nos ex Ægypto inducturum promisisti? Unde Biblia Romana legunt hæc sine interrogatione. Nam llebræa et Chaldæa habent assertive : *Utique non induxisti nos in terram tactis et mellis.*

An et oculos nostros vis eruere? — Hebraice, *an oculos hominum horum*, qui videlicet nobiscum sunt, vis *eruere?* ut scilicet non videant tuas fraudes et imposturas, quasi dicant : Ideone vocas nos ad te, ut nobis perstringas, vel excæccs oculos, ne videamus tuas technas, quibus per favorem Aaroni, utpole frati! tuo, sacerdotium, nobis ab eo exclusis, inique consignasti? sicut hactenus nobis per dulcia tua verba et promissa oculos perstrinxisti, nosque dementasti, ut te ex opulenta regione Ægypti, sequeremur in sterile et aridum hoc desertum. Aliqui sic interpretantur, quod effossio oculorum fuerit pœna inobediente cl rebellionis, < *d.* Etiam si uobis pro ista inobediente et rebellione, quod ad te non venimus, oculos eruere velis, nou tamen veniemus ad te.

Ven.». 15. Iratusqub Moyses valde, ait ai> Dominum : Nerespicias sacrificia eorum.—«Sacrificia» vocat thurificationes : nec cmm victimas obtulerunt hi rebelles, sed tantum thymiama, ul patet ex sequenti.

Tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, — *q. d.* Vide ergo, Domine, quam inique me ambitus, tyrannidis et dominatus ac cusent.

Vet e. 1". Tollite singuli thuribula vestra; et ponite SUPER EA INCENSUM, OFFERENTES DOMINO DUCENTA quinquaginta TUURIBLLA. — Sediliosi proceres, socii Core, crant 250, ut palet vers. 2 ; totiiy;. dein hic numerantur thuribula, quia singuli cum i Anoue de sacerdotio contendebant, illudque sibi r* arrogabant. Hinc potius thurilicatione, quam t:- j - mactatione victimarum voluit Deus explorari et u' declarari suam in hac lite sententiam, quia pre-ti sa, longa el operosa fuisset 230 victimarum

immolatio : thymiama vero et thuribula ad manum crant. Adde thure omnium geutium ritu coli Deum, et thurifleationem esso facillimum, æque ac dignissimum Deo sacrificium.

Nota : llæc 250 thuribula non fuerunt accepta ex tabernaculo, et altari holocaustorum : hæc enim thuribula erant Dei, Mosis et Aaronis; non autem horum rebellium, contra Deum et Moscn certantium; sed quemque sibi suum ex ære, ut palet vers. 39, levi opere fecisse thuribulum, vel antea, cum ad sacerdotium aspirare, et inter se conspirare coeperunt, vel certe mox, ut Moses hanc eis facultatem dedit, cdixitquo ut quisque suum afferret thuribulum cum incenso. Ita Abulensis.

18. Quod cum fecissent — 250 proceres seditiosi, Ver*.i>. non vero Core, Dathan, Abiron et Ron. Ili enim quatuor noluerunt venire ad Moscn, et ad tabernaculum, sed domi in suis tabernaculis manserunt ex superbia et contumacia : forte etiam, quia timebant ultionem Dei, quam viderant in Nadab et Abiu, quæque 230 eorum sociis thurificantibus postea obvenit, vers. 35.

19. Et coacervassent (hi 250 proceres) adversum ven.i>. eos (cum Moscn) omnem multitudinem. — Ili enim 250 seditiosi convocarunt multitudinem populi contra Moscn, ut singuli viderent hoc experimentum sui sacerdotii, ilique applauderent: non dubitabant enim quin facile et egregie thurificaturi essent. Atque hac de causa Dominus omnem multitudinem, quasi iis consentientem et applaudentem disperdere voluit, sed deprecante Mose illi pepercit, solique 230 proceres seditiosi perierunt.

vide hic quam insipientes sint, qui vocatione sua non contenti, alienam invadunt, quamque sapienter dictum sit, et a sapientibus domorum epistyliis inscriptum :

Tu (*clerice*) supplex ora : tu (*miles*) protege : tuque (*agricola*) labora.

Si enim suo gradu et officio contentus fuisset Core cum suis, mortem corporis et animæ non incurrisset. Prudenter Theopompus Pylis, majores honores ipsi deferentibus, scripsit, u Mediocres honores tempore augeri, uimios aboleri.» Ita Plularchus in *Lacon*.

Apparuit cunctis gloria Domini, — scilicet mirifica lux, et fulgor radiantissimus in columna nubis, repræsentans Deum, Dcique gloriam et majestatem.

20 et 21. Locutusque Dominus ad Moysen et vm>. *) Aaron ait : Separamini de medio congregationis clîU HUIUS, UT EOS REPENTE DISPERDAM. — Jubet hic Deus Moscn et Aaronem separari a toto populo, ut eum disperdat ; unde patet populum applausisse rebellioni Core. Hinc Moses pro eo orat, dicens :

22. Fortissime Deus spirituum universa carnis, Vciaîf- NUM . UNO PECCANTE, CONTRA OMNES IRA TUA DESA-

viet? — *q.* (*I.* Tu, Domine, es Deus creator, conservator et gubernator omnium spirituum, qui in omnibus corporibus sunt, cosque contines, et medullitus pénétras (*i*), ut scios eorum intima (simili enim phrasi et sensu ait Moses cap. xxvn, vers. 16 : « Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc »). Cum ergo videas populum non peccasse rebellionem, sed tantum Core cum suis; populum vero al) eo seductum, indirecte tantum peccasse; quia scilicet novitatis avidus, ad novum hoc thurificationis et concertationis spectaculum ex curiositate accurrit, et arrisit : hinc obsecro lo ne, propter unum rebellem Core, universum populum non rebellem disperdas.

Vers. *3. 23 Et 21. Et AIT DOMINES AD MOYSEN : PBÆCĪPE
el 14. UNIVERSO POPULO, UT SEparetur a TABERNACULIS
Core, f.t. Dathan, et Abiron, — intellige *et Ilon*,
quia hi qualuor crant capita seditionis, ut patet
vers. 1, et alios 250 ad seditionem excitaran!, hi-
quo noluerant venire ad Moscn et tabernaculum,
ul ibi thymiaa cum 250 sociis suis adolerent;
manserunt ergo hi quatuor, singuli in suis ten-
toriis. Unde Moses ad cos ivit, cosque cum suis
tabernaculis a terra absorberi fecit. Id magis pa-
tebit vers. 31.

Morali- Docet hic Moses Prælatos, ut suam dignitatem
l nPud ūliqs, etiam parentes et cognatos, tueantur,
nimito Narrat Plularchus de Fabricio Romano, qui Pyr-
fræHto- rhum devicit, quod, cum senex equo ad filium
'suan? consulem contenderet, jussit cum filius
dignità- equo descenderé et se consulem venerari; quem
t m me- pater amplexus : « Recto, inquit, sapis, fili, sen-
u ' tiens quibus præsis, et quantam imperii majesta-
tem adeptus sis. » S. Paulus monet Timotheum
Episcopum Ephesinum, ne se patiatur contemni :
sic enim ait *epist.* I, cap. iv, 12 : a-Nemo adoles-
cendam tuam contemnat; » et Titum Episcopum
Cretensem, cap. ii, vers. t^o : « Nemo te contem-
nat. » Iia S. Paulus suam dignitatem contra ob-
trectatores defendit tota *epist.* II *ad Corinthios*.

Iia S. Carolus Borromæus, vir humillimus, ma-
ledicta in suam personam congesta ferebat et dis-
simulabat; sed cum tangeretur ejus dignitas et
jurisdictio Ecclesiastica, cam intrepide contra re-
ges et principes luebatur, cosque excommuni-
cabat, atque pro hac causa libens se mortem et
martyrium cum S. Thoma Archiepiscopo Canlua-
riensi subiturum asscrebat.

Ita Episcopalem potestatem contra Valentinia-
num Imperatorem ejusque matrem Juslinam con-
stanter defendit S. Ambrosius, pro caque morti
non semel seso obtulit, atque eunucho minanti
mortem, ni Imperatori in tradendo ecclesiam
Arinnis pareret, respondit : « Tu facies quod spa-
dones; ego patiar quod Episcopi. » Ha S. Chry-
sostomus suam dignitatem propugnavit contra

(t) Allioli et Maurer : Qui animantibus omnibus vim
præbuiisti *vitaalem*, Cf. *Gen.* xl, 5; *Job.* xii, 10.

Eudoxiarn, S. Basilius contra Valentem, S. Athana-
sius contra Constantinum, Constantium et Julia-
num Apostatam, Gregorius I contra Mauritium
Imperatorem, Gregorius VII contra Henricum IV.

Anno Domini 552, cum Theodora Augusta in-
staret, ul Vigilius Pontifex Anthemium Patriar-
cham, pulso Menna Catholico, restitueret, uti
ante pontificatum promiserat, respondit : Malo
quodvis supplicium pati, et millies mori potius
quam hominem bærclicum, et a prodecessori-
bus suis damnatum revocare, et sententiam mu-
tare. Et cum mulier cum suis, qui aderant, mi-
nis instaret, ad Diocletianum se, non ad Justi-
nianum, quemadmodum arbitrabatur, venisse
dixit. Quare ita crsus est, ut paululum abfuerit,
quin tunc occideretur. Fugiens itaque in templum
S. Euphemie, quod haud procul aberat, inde a
grassatoribus trahitur, et injecto in collum fune,
tanquam latro per totam urbem, usque ad ves-
peram, raptalur. Deinde carceri inclusus, pane et
aqua aliquandiu ita patienter vixit, ut semper
diceret se etiam majora meritum, si digna pro
peccatis pœna irrogaretur. Alfonsos Ciacconus
in Vita Vigili.

Anno 25 sui imperii, impurus Anastasias Epi-
scopum CEniandum audiens disertum admodum
esse, et qui ora omnibus sententiæ de passo Deo
assertoribus obturaret, cum hortatus est ut ad
suam factionem descisceret, pollicens eum quid-
quid petisset illico accepturum, Cui Episcopus :
a Tu, inquit, potius ad Orthodoxos transi, ne,
dum opiniones impiorum hominum Severi, En-
lychis et Dioscori amplecteris, ælerno igni addica-
ris, » simulquo apprehendens Imperatoris chla-
mydem : « Hæc, ait, vestis nequaquam te post
mortem sequetur, o Imperator; sed sola te comi-
tabitur pietas, ac vitutum habitus. Missam fac
Ecclesiam, quam Christus suo redemit sanguine.
Indoctus es, et ratiocinandi ignarus, neque ul-
lum Ecclesia? decretum perfecto intelligis, tantum
imposturis et scurrilibus calumniis fatuos terres.
Sitis sit tibi dignitatis, quod imperatores : An-
tistites Ecclesia) vexare noli. » Ad hæc Imperator
pudore suffusus obmutuit Pauperrimas autem
cum esset ille Episcopus, ne obolum quidem ab
Imperatore voluit accipere, adeo liber erat, et
soli in Deum fidei ac pietatis rationem habens;
ita referi Zonaras, lib. III *Annat*.

Leontius Tripolis lydiæ Episcopus, natione My-
sus, animo fuit ingenuo adversus omnes, et ore
libero. Quodam tempore Concilio indicio, cum
Eusebia Constantii uxor, superbia elata, ab Epi-
scopis adoraretur, solus eam adulationem asper-
natus domi mansit. At illa irritata, et animo in-
flammato, mittit ad eum expostulatum, pollici-
tationibus etiam hominem alliciens; se ecclesiam
illi maximam exstructuram esse, et affatim pe-
cunia) præbituram, si se conveniret. Cui ille hoc
modo respondit : « Istorum quidem si quid, im-
peratrix, exsequi volueris, non tam mihi te scito,

quam animae tuæ gratum facturam ; si me vero ad te venire volueris, debita Episcopis reverentia conservata, ut ego quidem ingrediar; tu autem statim de sublimi isto solio descendens, reverenter mihi obviam procedas, et caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura; ac deinde ego sedeam, tu verecundo adstes, cum jussero signo dato, sessura. Si hæc, inquam, tibi conditiones placuerint, veniam ad te; sin alio modo, non tam multa dabis, tam magna non poteris, ut nos honore Episcopis conveniente neglecto, divinum sacerdotii institutum violemus, n Qu® cum renunciata essent, exarsit iracundia mulier, non ferendum rata Lcontii responsum, et vehementer commota, et mullum conquesta, mullumque muliebri bile et levi ingenio minitata, rem marito exponit, cumdemque ad supplicium de illo sumendum instigat. Is vero ingenuum Leonlii animum magis laudat : placataque ira uxorem in gynæceum ablegat. Ita referi Suidas *Hist*, in *Lcontio*, pag. 526.

Ven. 16. 26. Recedite a tabernaculis hominum impiorum, ET NOLITE TANGERE QILB AD EOS PERTINENT, NE INVOLVAMINI in peccatis (id est in poenis peccatorum) eorum, — unde hebraico est : *iVe consumamini in peccatis eorum*. Vide quam Deus vitari velit peccatorum consortia, quamque peccatum sit noxium et contagiosum.

v-n. 57. 27. Datii an et Abiron egressi stabant in introitu PAPILIONUM SUORUM, CUJI UXORIBUS ET LIBERIS, OMNIQUE frequentia, — famulorum scilicet, et ancillarum, corumque parvulis. Hos enim parvulos proprie significat Hebr. *taph*, quod tamen Septuaginta de more vertunt *supellectilem* (I).

Ven. is. 28. In hoc scietis, quod Dominus miserit me, ut facerem universa, — qu® scilicet, in vestii ex Ægypto educlione, toloque meo ducatu, acpriscrim circa Aaronis et filiorum ejus in sacerdotes electionem, feci.

Ven. w. 29. Plaga QUA ET C.ETERI VISITARI SOLENT, — quam Deus Judæis infligere solet, puta peslein, gladium, famem, etc.

Ven. jo. 30. Sin autem novam rem fecerit Dominus (Hebraice, *si creaturam*, id est novam plagam, *creaverit Dominus*), ut aperiens terra os suum, — hiatum suum : hic enim metaphorice vocatur os. Ridicule ergo et insulse llebræi ex hoc loco fabulantur terram proprie habere os absconditum, illudque a Deo creatura esse septimo die mundi, puta sabbato ad solis occasum : sabbato enim Deus quievit ab omni opere, uti docet Scriptura, *Gen. n.*

Con DeGLUTIAM EOS, et OMNIA QUÆ AD ILLOS PERTINENT, etc., SCIETIS QUOD BLASTIEMAVEIUNT DOMINUM. — Opus enim Dei, puta Aaronis sacerdotium ut calumniati sunt, illudque non Deo, sed Mosi,

ejusque favori iniquo et injusto attribuerunt; hoc autem est blasphemare : hoc enim erat ingens Dei injuria et contumelia. Blasphemia enim est, cum opus Dei tribuitur diabolo, vel homini, ut palet *Hfatth. xn*, 31. Ha Abulensis.

31 et 32. CoNFESrIM igitur ut cessavit loqui, Ven. tu DIRUPTA EST TERRA SUB PEDIBUS EORUM, ET AL'ERIBNS il 321

OS SUUM DEVORAVIT ILLOS, CUM TABERNACULIS SUIS, et universa substantia eorum. — Nota : Eo tempore, quo 230 proceres, qui in seditione hac erant socii Core, obtulerunt thymia in tabernaculo, ibique a Deo igne afflati sunt, eodem Dalhan, Abiron, Hon et Core rebellionis duces, nolentes ire ad Mosen et tabernaculum, domi su® cum tentoriis totaque familia a terra absorpti sunt.

Nam Core non periisse igne cum 230 in tabernaculo, sed eum domi suæ mansisse, ibique a terra absorptum esso patet ex hoc vers, cl vers. e*.

27, in Hebræo, ubi expresso dicitur quod Core cum sua substantia a terra absorptus sil : idem colligitur ex vers. 24, ubi Moses jubet populo, ut recedat a tabernaculo Core, quia scilicet ipse jam jam a terra absorbendus erat; idem expresse dicitur cap. xxvi, vers. 10.

Nota hic pœnam ambitionis, rebellionis, inobedientiae et murmuris. Nam non tantum hi quatuor duces, sed et ipsorum uxores, liberi, famuli, ancili® lolæque domus, cum rebus omnibus a terra absorpti® sunt, idque ad detestationem lauti criminis, et ad terrorem populo incutiendum : perinde ac in crimine læs® majestatis, domus reorum funditus destruuntur. Erant enim hi rebelles et blasphemici, rei læsæ majestatis divin®. Ilinc videtur quod hæc uxores, liberi et famuli dominis suis rebellibus consenserint, ambientes honorem hunc sacerdotii suis dominis, et consequenter sibi, suæquo familiae : si qui non consenserunt, hi perierunt, eo quod non receserint a tabernaculis eorum, uti jusserrat Dominus vers. 21. Parvuli etiam eorum, licet innoxii, absorpti sunt, quia parvuli sunt possessio parentum, ait Aristoteles, lib. V *Eihicor.* : morte ergo parvulorum puniti sunt parentes. Est enim Deus cunctis omnium vil® necisque dominus, qui parvulis ipsis hac morte potius benefecit. Verisimile est enim quod cos per remedium legis natur® expiatos fuisse a peccalo originali, itaque salvatos esse, qui si diutius vixissent, palrissassent forte, aut etiam parentibus deteriores evasissent.

Excipe hic filios Core, de quibus dicitur cap. xxvi, vers. 10 : « El factum est grande miraculum, ut pereunte Core, filii non perirent, » quia scilicet filii bi Core patris rebellionis non consentiebant : unde per miraculum Deus elicit, ut Core cum tabernaculo suo absorpto, filii ejus non absorberentur, sed penduli in aere hærerent, quoad terra absorbens tabernaculum Core, sub pedibus eorum rursum se conjungeret, et hiatum concluderet. Unde cap. xxvi, vers. 58, familia Core, quasi superstes, inter Levitas numeratur : atque

(i) Riseninullcrus rp vertit *imputerei texui feminei*: Coni. miri iixi, 18. Nili per intelligentes liberes ulna, pic sexus, qu vertunt *imputerei* in genere.

hi filii Core postea sancti habiti sunt inter Levitas, psalmos quo plures vel composuerunt, vel decantarunt, qui etiamnum eorum nomine, puta filii Coro, inscribuntur, ut palet *Psalm.* xu, xliii, lxxxiv, Lxxxvi, et I Para/. cap. xxvi, vers. 1.

Scostantia. — Ibraice rectius, quod opes quaslibet significat: unde ab Hebræo *rechus*, Gallicum *richesses* deducit Vatablus.

Ven. 33. 33. DESCENDERUNTQUE VIVI IN INFERNUM — proprio dictum; perperam enim Abulensis per infernum sepulcrum accipit. Cogita qualis hic fuerit descendendum, cum absorberentur, clamor et comploratio, qua percussus omnis populus fugit ab eis, ut dicitur vers. 34.

Com Hinc satis patet cos in æternum damnatos esse *csTihin* ('cbusos *n infernum; illud enim hic dare dici Ditas n- videtur. Accedit quod hi, in flagranti delicio, a cct de eo furore Dei subito absorpti sunt: unde non vi- Aboicii- dentur habuisse spiritum aut tempus poenitendi. * Hie tamen rationes non omnino concludunt: posset enim per infernum accipi Purgatorium, et limbus Patrum. Potuerunt enim ipsi in ipso descensu per tantam cladem compungi, pœnilere et resipiscere, inquit Abulensis: hoc possibile fuit; sed parum probabile est ita evenisse. Unde eos in infernum damnatorum descendisse censet Epiphanius, Hieronymus, Beda, et ex iis Bellarminus, lib. IV *De Christi anima*, cap. x. Vide hic quam puniantur rebelles murmuratores: nam, ut ait S. Ambrosius, *epist.* 82: a Immugiens terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus, abripiuntur noxii, et ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis, ut nec acrem haustu, nec cœlum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulcro.»

An vivi Quæres, an hi descendentes vivi pervenerint in perrone* infernum? Asserunt aliqui, esque probabile: hoc nljlftr-n en*IB vcr^a Scripturæ hic præ se ferunt. Verum num? probabilius est contrarium, scilicet cos vivos in infernum non pervenisse, sed vivos eo descendere empisse, ut tō *descenderunt* vivi significet actum

Respon- inchoatum, non perfectum. Nam devorante cos deo ne- terra, et continuo se concludente in via mortui sunt, ibique corpora remanserunt, animabus in

itutio infernum descendentibus. Hæc est, quia universalis lex mortis lata est in omnes homines: nam, ut dicitur *Hebr.* ix, 27, «statutum est hominibus semel mori,» a qua lege nemo eximendus est,

Stcundi. nisi quid aliud cogat. Rursum, lex resurrectionis omnibus mortalibus statuta est: ergo et hi aliquando resurgent; ergo mortui sunt, non vivi: alioqui enim nunc eorum corpora immortalia es-

To-tu. sent in inferno, nec resurgerent in die iudicii. *Tertio*, id ipsum significat Moses, cum ait vers. 29: «Si consueta hominum morte interierint,» *q. d.* Hi morte non consueta, sed nova et insolita interibunt; et mox: «Sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos, et omnia quæ ad illos perlinent, descend-

phemaverint Dominum.» Nec enim populus scire poterat cos vivos descendere, id est pervenire in infernum: sed ad hoc satis erat videre terram dehiscentem, et illos deglutientem, ut scilicet vivi descendere inciperent versus infernum: sicut enim omnibus apparebat, omnesque videntes censebant et dicebant cos vivos descendisse in infernum. Loquitur enim Scriptura more vulgari hominum. Ita Abulensis, Lyranus, Hugo, Dionysius.

Simili morte plectetur Antichristus, cujus hi rebelles præcursores et typus fuerunt. De eo enim ejusque pseudopropheta dicitur *Apoc.* xix, 20: a Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis.» De quo vide ibidem Franciscum Hiberam.

Operti humo. — Humus enim sive terra, iis absorptio, mox se et suum os sive hiatum rursum conclusit.

35. Sed et ignis egressus a Domino interfecit Ven. 33. DUCENTOS QLIHQ AGINTA VIROS, QU OFFEREBANT INCENSUM. — Hi 250 viri venerunt cum suis thuribulis ad Sanctuarium, quo nolebant venire Core, Dathan, Abiron et Ron, cumque ex altari holocaustorum prunas acciperent, quibus imponent thymiamam, quod ingressi in Sanctum ponerent et adolerent in altari thymiamatis, statim antequam ipsi Sanctum ingrederentur, ex altari holocaustorum ignis a Deo immissus, in eos insiliit, et combussit. Unde quod hic dicitur: «Qui offerebant incensum,» intellige, qui offerre volebant et attentabant (similis phrasis fuit vers. 33): necdum enim obtulerant, imo necdum ingressi erant Sanctum, Deo id nolente, ne illud contaminarent culpa et pœna sua tam infami. Jam eodem tempore, quo hi 250 igne afflati sunt in Libernaculo Domini, Core, Dathan, Abiron et lion domi suæ cum tabernaculis a terra absorpti sunt, ut dixi vers. 31. Vide ut hic puniantur, qui sacra contrectant, et sacerdotium sibi arrogant, cum a Deo ad id non sint vocati, nec electi, uti dicitur vers. 40.

37. Tollat tir ridila quæ jacent in incendio, — Ven. n. in loco incendii, ubi combusti sunt 250 proceres.

37 et 38. Quoniam sanctificata sunt in mortibus Vers. 37 peccatorum, — *q. d.* Thuribula hæc asserventur cl38' in monumentum sceleris et ultionis, quia ipsa Deo oblata sunt per ignem sacrum, et thymiamam, quod eis hi 250 proceres imposuerunt, ut Deo illud adolerent in altari thymiamatis, licet necdum illud adoleverint, morte prævenli: oblata, inquam, sunt ipsa Deo «in mortibus peccatorum,» id est eo tempore, quo Deus hosce 250 viros peccantes et rebelles morte punivit, afflans cos igne.

Hæc ergo thuribula quasi sanctificate fuerunt. Tbnribt» *Primo*, per contactum ignis sacri, et thymiamatis, bline^l' quod eis imposuerunt 250 proceres: hoc enim est wnetifl- quod hic subditur: a Eo quod oblatum sit in eis c^, Itudrl' incensum Domino.» *Secundo*, sanctificata sunt, triplici- per sanctam justitiam et vindiciam, quam in pro- ceres eis abutentes exercuit Deus, et hoc signifl- sfurio.

Tetto.	cat to in mortibus peccatorum. Tertio, sanctificata sunt, id est iussa sunt offerri tabernaculo, ibique asservari ad sanctam et perpetuam hujus ultionis memoriam : unde ex llebræo vertit Vatablus, accrræ, sive thuribula ista suit peccatorum pro animabus eorum, ut scilicet servantur in monumentum peccatorum, qui per ea animam, id est vitam, perdiderunt (1).	ludinis. » Ita Thcodoretus in Philothco, cap. xxi.
Ven. 4i	4 L Mormuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die, contra Moysen et Aaron, DICENS : Vos INTERFECISTIS POPULUM DOMINI, — populi scilicet partem, puta 250 viros atque Core, Dathan, Abiron et Ilon, cum suis familiis.	45. ReCEDITR DK MEDIO HUIUS MULTITUDINIS, — Ven. 45 q. d. Vos, o Moses et Aaron, fugite extra castra, ut circumquaque omnia murmurantium castra deileam.
Ver». 4s	42 et 43. Cumque oriretur seditio (2), etc., Moy-	Cumque jacerent in terra — Moses et Aaron supplicantes pro populo; unde sequitur : «Dixit Moses ad Aaron : Tolle thuribulum, etc., mitte incensum, etc., ut roges pro eis. » Dixit hoc Moses ut Propheta, inspiratus a Deo, ex voluntate Dei : nam alias tantum licebat adoloro thymiana in altari thymiamatis, non autem extra illud, inter populum et cæsorum cadavera, uti fecit hic Aaron, dispensante Deo (3).
eU3-	ses et Aaron fugerunt ad tabernaculum. — Hoc enim tutum est in omni persecutione asylum : atque hio ingens est persecutionis fructus, quod nos ad Deum ire compellat. Unde Jacobus eremita, cum ci dæmon minaretur, diceretque : «Tantam tibi inuram infamiam, ut nemo te aspicere velit, » respondit : a Agam tibi gratias, nam invitus inimicum tuum beneficio afficies, ut qui efficies, ut magis verter in Dei recordatione. Nam quo mihi plus est otii, eo magis occupor in perpetua contemplatione divin© pulchri-	46. Jam enim egressa est ira a Domino, et plaga Vw m*. desevit. — Et significat, id est : ira enim egressa a Domino, non erat aliud, quam plaga desæviens; fuit hæc plaga ignis, qure e populo 14 millia et 700 combussit et incendit, ut patet ex vers. 49. An corpora horum fuerint per ignem plane consumpta et in cinerem redacta, ut vult Abulensis, an vero tantum ambusta, non liquet : neutrum enim hic exprimitur. Vide ut murmur hic rursum puniatur igne.
	(1) Alii per hic intelligunt cadaver, ut vertendum sil, inter cadavera eorum.	50. Interitus, — plaga ignis et incendii jam Ven.w. dicta.
•	(-) Hebr. est, cum congregaret se populus ad seditio-	(3) Pro pergens cito, hebr. est scii, batillum seu thuribulum. Nam cl irc defer, videtur imper. hiphil, non particip. cal.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Afoses duodecim virgas a 12 principibus tribuum accipit : inter eas floret sola virga Aaronis, coque miraculo et indicio, Aaroni a Deo consignatur et confirmatur sacerdotium.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere ad filios Israel, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunelis principibus tribuum virgas duodecim, et uniuscujusque nomen superscribes virgæ suae, 3. nomen autem Aaron in tribu Levi, et una virga cunctas seorsum familias continebit : 4. ponesque eas in tabernaculo foederis coram testimonio, ubi loquar ad te: 5. quem ex bis elegero, germinabit virga ejus : et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant. 6. Loculusque est Moyses ad filios Israel : et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus ; fueruntque virga*duodecim absque virga Aaron. 7. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii, 8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi : et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. 9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel ; videruntque et receperunt singuli virgas suas. 10. Dixitque Dominus ad Moysen : Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, et quiescant querelae eorum a me, ne moriantur. 11. Fecitque Moyses sicut

- Ven.3. S. Quem ex ms elegero, germinabit virga ejus (causas symbolicas hujus germinationis afferam vers. 8), et cohibebo a me (id est quiescere faciam, ct, ut Septuaginta, auferam a me) querimonias filiorum Israel.
- Ven.e. 6. Fueruntque virgæ duodecim, absque virga Aaron. — Eugubinus et Ilebræi hunc locum putant male esse verum. Putant enim ipsi, non tredecim hic, sed tantum duodecim fuisse virgas, æque ac tribus. In Ilebræo enim sic est ad verbum : *Fuerunt virga: duodecim, ct virga Aaronis in medio virgarum eorum.* Verum duodecim fuisse tribus, ct consequenter virgas, prælc r tribum ct virgam Levi et Aaronis, patet *Numer. i, 5* et seq., et vers. 49. Tribus enim Joseph divisa crai in duas, Ephraim scilicet ct Manasse : unde Levi non numerabatur inter duodecim Iribus; et hoc noster Interpres hic significari intellexit, cum dicitur: « El virga Aaron in medio virgarum eorum, » scilicet duodecim virgarum aliarum tribuum ct principum erat posita, tanquain decima tertia. Tribus enim Levi, licet in sorte et hæreditate terne Chanaan dividenda, non numeraretur, numerabatur tamen ubi de sacris ct sacerdotio (uti hic) agebatur.
- Veri.7 7 ct 8. Quas cum posuisset Moyses coram Domino, CIO., SEQUENTI DIB REGRESSUS, INVENIT GERMINASSB virgam Aaron (qui erat primogenitus) in domo (id est tribu) Levi. — Clarum erat hoc miraculum ct indicium electionis divin®, quod scilicet Aaron a Deo designatus esset pontifex; nom h® virg® erant prorsus arid® et siccæ, crant enim scipiones, quales habent viatores vel pastores* ovium: unde naturaliter reviviscere et revirescere non poterant.
- Ven. 8. 8. Et TURGENTIBUS GEMMIS (baccis) ERUPERANT FLORES, QUI FOLIIS DILATATIS (folia Ciliin ilorUIH dilatantur ct decidunt, cum llores in amygdala aliosve fructus convertuntur), in amygdalas deformati sunt, —q. d. Forma florum mutataci desinente, gemm® eorum transformat® sunt in fructus amygdalarum. Hebraice est: *Et ecce virga protulit germen, ct floruit florem, ct reddidit amygdalas.* Primo ergo virga hæc protulit germen, mox florem, ct slatim fructus, eodem pene tempore. Per germen intellige, non frondes ct folia, sed baccas sive gemmas, uti verlit Noster. 11® enim baccæ sive calyculi, mox se aperiendo, et sua folia dilatando, in flores ac deinde in fructus maturuerunt ct conversi sunt. Amygdalus enim prius floret quam frondeat; solet enim baccas ct flores ante frondes emittere. Hæc ergo virga amygdalina ante frondes, primo baccas, secundo flores, tertio fructus emisit, cosque maturos, idque subito. Unde hebraico est, *ct ablactavit amygdala*, id est, habuit amygdala jam matura, et perducla ad justam suam grossitudinem, æque ac maturitatem, uti sunt pueri grandiores ct perfecti, cum ablactantur.
- Hinc satis liquet virgam hanc Aaronis amygdalinam fuisse; alloqui enim sl pomus fuisset, aut pirus, non amygdala, sed poma, vel pira produxisset.
- Nota, hic triplex fuisse miraculum : *primum*, quod virga arida germinant baccas; *secundum*, quod eodem tempore baccæ h® subito conversio sint in flores; *tertium*, quod iidem flores subito conversi sint in fructus, puta in amygdala. Censet probabiliter Abulensis, hanc virgam deinceps nunquam fuisse desiccata, sed semper mansisse cum floribus, vel potius fructibus, tum quia pericela sunt Dei opera ct miracula; tum quia virga hæc perenne fuit memoriale et testimonium apud posteros rei gest®, scilicet quod per hanc virgam florentem, Aaronis fumili® esset sacerdotium consignatum : hoc enim posteris probari non poterat per virgam siccam, sed virentem. Pari enim modo manna idem semper, silique simile cl incorruptum, servatum fuit in tabernaculo, ul posteris certam faceret iidem illius manna, quod Deus patribus eorum dederat in deserto.
- Apposito vero amygdalo hic, in declaratione Aaronis pontificis, usus est Deus : quia amygdalus prima inter arbores floret, priinaque suas baccas et flores producit : unde hebraico vocatur *ipp scaked*, id est evigilans, quod prima inter arbores post hiemem evigilet el floreat. Hinc illud *Jerem. i, 10* : a Virgam vigilantem ego video; » alii vertunt, *virgam amygdalinam ego video*. Hæc ergo virga amygdalina apposite significabat jus primogenitor® (hæc enim inter filios est instar amygdali, primo florentis inter arbores), id est sacerdotium, ad Aaronem, cujus erat hæc virga, perlinere. Fertur quoque amygdalus postrema inter arbores sua folia amittere, ait Philo, lib. III *De Vita Mosis* : itaque hic significabat longum, ct quasi perennem virorem sacerdotii Aaronici.
- Audi S. Ambrosium, lib. X, *epist. 82* : a Virga, inquit, illa Aaronis florens « quid aliud ostendit, nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, cl in summa humilitate habeat in suo munere, commissaj sibi potestatis florem. » Addit Ambrosius hoc amygdali florentis signum continuisse Aaronc jam sene, et vergente ad mortem (crat enim ipse hoc tempore ut minimum 8G an- cumvtr- norum), ut significaretur, quod a populus senior et sacerdotalis, n puta Judaicus ct Aaronicus, « longævæ infidelitatis vetustate cariosus, ultimis mundi temporibus, imitatione Ecclesi® reformatus, iu nova studia fidei ct devotionis emortuum juin lot sæcuhs florem, per redivivam gratiam emissurus sit. »
- Symbolice ct tropologice, hæc virga significat qualis debeat esse Pontifex, el Pastor, scilicet »*»«• *pruno*, cum debere esse vigilantem : amygdalus enim, ut dixi, vigilantia® est exemplum ct symbolum. *Seiundo*, activum, agilem, expeditum in omni opere et in profectu virtutum. Sic enim hæc amygdalus subito, et pene simul, baccas, flores ct fructus produxit. *Tertio*, laboriosum, palien-
- THplet
rolncu-
Juni Ia
rirgi
Corrnte.
Virgini
luna
proper
Ado-
uomi.
- U3n? Cil
Uwî
Ainrn
er>l 86
run||
ggorZ^'
- qualis
<WxU
Primo,
Secuüdo*

Tertio, tem, fortem et strenuum. Amygdalus enim, cum prima inter arbores floreat, necesse est ut prima frigora, pluvias, grandines et ventos excipiat ad superet. *Quarto*, auster® vilæ et mortificationi addictum. Amygdala enim amara sunt. «Aspera, ait Nyssenus, lib. *De Vita Mosis*, agens de hac virga, et continens dunque debet esse exterius sacerdotis vita; intus autem in occulto, suave quodpam edulium continero, quod tunc manifestatur, cum maturum fuerit, cumque corruptus fuerit stipticus et circumfusus cortex, et lignea nudi testa defracta, d Amygdalus, inquit Philo, significat opus esso aspero conatu et labore, ut quis dulcem virtutis fructum assequatur : ut quis enim fructu amygdali fruatur, debet prius durum perfringere corlicem quo fructus contegitur.

Fiempli Talis virga fuit S. Nicolaus Episcopus Myrensis : licet enim pristini ejus mores accurata castigatione essent compositi, haud tamen ignorans aliam esse privati hominis rationem, aliam magistratum gerentis, vitam omnem moresque pro dignitate transformandos putavit. Igitur unica in die refectione, caque vespertina contentus, totum diem publicis negotiis studiose impendebat. Inter cœnandum nunquam sacrorum librorum aberat lectio, vel certe aderant sacerdotes eruditione et vita probati, a quibus suaviori aliquo animi cibo alebatur. A mensa in cubiculum se recipiens, totus in cœlestium contemplationum campum diffundebatur, et animum diurnis alienisque curis distractum nocturna meditatione collectum refovebat. Inter quas delicias meliore noctis parte absumpta, tandem demissa humi membra brevi admodum somno reficiebat. Tunc etiam coepit uti veste viliori et neglectiori, quam antea solebat, in qua nullus omnino esset nitor aut fastus, sed castigata potius humilitatis et modesti® significatio : nec enim alio quovis pacto poterat sapientius aut facilius sacerdotum in vestitu luxuriam amputare. Et tamen tantum abfuit, ut careres aliquid detraxerit de opinione, ut etiam multum auxerit. Ita habet ejus Vita.

S. Andreas Carmelitanos, cujus cum quinquaginta octo esset annorum, unanimem in Episcopum Fesulanum Canonicorum electionem Spiritus Sanctus per os infantis prodigioso confirmavit suffragio; ipso enim ad devota semel, sed semper bene tuend® castitatis custodiam, per magnam sobrietatem corpus suum assiduo macerabat, illiusquo nuditatem sub vestimentis ferrea cingebat catena, nec alii lecto, quam vilium sarmentis, indormiebat : feminarum præterea colloquia, in illa tam gravi jam ætaio non aliter, quam fecunda quædam vitabat semina vitiorum, uti habet ejus Vita.

Laudabile est quod do Pio II Pontifice legimus, cujus tum ali® muli® virtutes feruntur, lum hæc ipsa, quod mediocri cibo uti solitus esset, non lauto, non delicato, coque semper fuerit contentus quod apponeretur, quodeumquo esset : vino

vero parcissime sit usus, coque bene diluto. Mensam artificiosam ita contempsit, ut apparatu non Pontificio, sed humili ac prope rusticano silusus. Inter edendum de studiis bonarum artium loquebatur, memoriam veterum repetens. Ejus voluptas omnis, quandocumque a munere publico vacabat, in lectione et scriptione frequenti reposita erat. Libros plus quam sapphiros et smaragdos charos habuit, quibus chrysolithorum magnam copiam inesse dicebat. Rara veste utebatur, et argento frugali magis quam regio. Ita Platina et alii.

De Juliano Cæsarino Cardinale illud memori® proditum est, fere illum in suis vestibibus cubitasse, interulam intimam, non ex lino, sed ex panno gestasse, longa exercuisse jejunia, omnibus sextis feriis pane et aqua jejunasse, quotidie Missam celebrasse, denique ut hoc etiam addamus, ita in eleemosynis profusum fuisse, ut a suis aller Martinas appellaretur. Ita noster Piatius, lib. De O^airio Cardin, cap. xin.

Allegorico, virga frondens est Christus puer, ADe?ori-florensest adolescens, fructificans est vir nos redimens. Rursum virga est Christus, fructus amygdalinus est Christi doctrina, quæ exterius prima ltu ** fronte amara videtur, sed interius plena est suavissimo scienti® et sapient® sensu. *Secundo*, gws. Christus in paschale, instar amygdali primo floruit, id est primo resurrexit; ipse enim est primitive resurgentium. Ita S. Gregorius, lib. XIV *Moral.* cap. XXIX. Christus ergo a mortuis resurgens est virga per potentiam, flos per fragrantiam, fructus per saporis dulcedinem, frondes per sedulam protectionem, qua suos ab æstu tentationum protegit et tuetur. Ha Rabanus et S. Bernardus, hoinil. 2 *super Missus*. *Tertio*, idem Bernardus et Rupertus D- per virgam hanc quoque accipiunt B. Virginem, per florem Christum, juxta illud *Isai. xi, 1* : «Egre-dietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. »

Sic et S. Augustinus, serm. 3 *De Tempore*, tom. X: a Virga, ait, Aaron, virgo Maria fuit, qua nobis Christum verum sacerdotem concepit et peperit. Quod ergo hæc virga nuces produxit, imago Domini corporis fuil. Nux enim trinam habet in suo corpore substanti® unionem, corium, testam et nucleum. In corio caro, in testa ossa, in nucleo interior anima comparatur. In corio nucis carnem significat Salvatoris, qu® habuit in se asperitatem vel amaritudinem passionis. In nucleo interiorem declarat dulcedinem deitatis, quæ tribuit pastum, el luminis subministrat officium. In testa lignum interserens crucis, quod non discrevit id quod foris el intus fuit, sed quæ terrena et cœlestia fuerunt, mediatoris ligni interpositione sociavit, ul ait Apostolus, *Coloss. i, 20*. »

Anagogice, virga hæc florens significat resurrectionem, in qua baccæ, flores, fructus et frondes sunt quatuor dotes corporis gloriosi, scilicet agilitas, claritas, subtilitas et impossibilitas. Ita «orponi S. Augustinus, scim. V9 *De Tempore*. gionoth

Vert, 0. 9. PROTULIT HIGO MOTSI OMNES VIRGAS DE CON-
SPECTU Domini, ad cunctos filios Israel.—Requi-
ritur, inquit Orígenes, *homil. G*, et refertur can.
Licet, vin, *Quast. I*, in ordinando sacerdote po-
puli presentía, ut sciant omnes quod qui præ-
slanliorest ex omni populo, qui doctior, qui
sanctior, qui in omni virtute cminentior, illo eli-
gatur ad sacerdotium.

Vers. 11 42. Dixerunt autem filii Israel ad Moysen:
Ecce consumpti sumus, omnes perivimus, — quasi
dicant: Magna pars populi consumpta est hisce
plagis Dei, puta plus quam quindecim millia, ut
patet cap. præcd.; itaque omnino timendum est
ne omnes pari modo consumamur et pereamus,
si vel leviter aliquando Deum offendamus aut
murmuremus; maximo cum quicumque ad ta-

bernaculum accedit, nt Deo adoloal aut sacrifi-
cet, protinus ab eo occidatur, quasi dicant: Quid
ergo consilii, ne moriamur? quibus respondet Do-
minus, cap. scq., vers. 1, scilicet ul Aaronem,
quasi pontificem designatum, deprecatozem apud
Deum, in quavis populi offensa adhibeant, ideo-
quo eum cum suis posteris, ulpoto sacerdotibus,
alant dando cis decimas el primitias. Nola: Pro
peribimus, cum Hebraeis, Septuaginta cl Romanis
corrigendum est *perivimus*, quasi dicant: Ita certo
peribimus, ac si jam periissemus, ita certum est
nes perituros esse, ac si jam id facium esset, ao
si jam essemus in fossa sepulli (I).

(!) Hebr. est, *en exspiramus, interiimus, omnes per
iimus!*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*I'ro sorte hereditaria, alimonia et stipendio Deus sacerdotibus consignat victimas, primitias et oblationes :
Levilis vero, vers. 21, decimas. Secundo, vers. 26, Lcvitis jubet ut ex decimis suis decimas dent sacerdo-
tibus, casque meliores et selections.*

1. Dixitque Dominus ad Aaron: Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii, et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri; 2. sed cl fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, præsloque sint, et ministrent tibi: tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. 3. Excubabuntque Levilæ ad præcepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat, ut ad vasa Sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos pereatis simul. 4. Sint autem tecum, et excubenl in custodiis tabernaculi, et in omnibus cæremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis. 5. Excubate in custodia Sanctuarii, et in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. 6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus. 7. Tu autem, et filii tui, custodite sacerdotium vestrum; el omnia quæ ad cultum altaris perlinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur. 8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, tradidi tibi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. 9. Ilæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur et oblata sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, el cedit in Sanctasancctorum, tuum erit, et filiorum tuorum. 10. In Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. 11. Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israel, tibi dedi, et filiis tuis ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur cis. 12. Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid ôfferunt primitiarum Domino, tibi dedi. 13. Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. 14. Omne quod ex voto reddiderint lili Israel, tuum erit. 15. Quidquid primum erumpit e vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias,

cl omne animal quod immundum est, redimi facias : 16. cujus redemptio erit post unum mensem , siclis argenti quinque, pondere Sanctuarii. Siclus viginli obolos habet. 17. Primogenitum autem bovis et ovis et caprae non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino, sanguinem tantum eorum fundes super altare, cl adipēs adolebis in suavissimum odorem Domino. 18. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum , et armus dexter, lua erunt. 19. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, el filiis ac filiabus luis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis luis. 20. Dixitque Dominus ad Aaron : In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis pariem inter cos; ego pars Ineruditas tua in medio filiorum Israel. 21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem , pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo foederis: 22. ut non accedant ultra lili Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, 23. solis filii Levi mihi in tabernaculo servientibus et portantibus peccata populi : legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Sihil aliud possidebunt, 24. decimarum oblatione contenti, quas in usus coruin ct necessaria separavi. 25. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens : 26. Præcipe Levilis, atipie denuntia : Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam pariem decirnæ, 27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus: 28. el universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, el dale Aaron sacerdoti. 29. Omnia quæ offeretis ex decimis, el in donaria Domini separabitis, optima el electa erunt. 30. Dicesque ad eos : Si preclara cl meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area el torculari dederitis primitias : 31. et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos «pīam familiæ vestra, quia pretium est pro ministerio, quo servilis in tabernaculo testimonii. 32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis et pingua reservantes, ne polluatīs oblationes filiorum Israel, et moriamini.

Vers. I. 1. TU ET FILII TUI PORTABITIS INIQUITATEM SANCTUARIUM, — (*j. d.* Tu et tui posteri, nipote sacerdotis, dabis pœnas, si quid peccatum fuerit a quoquam e populo, in caeremoniis Sanctuarii, aut si externus quis cis se immisceat, vestra negligentia, aut timore et dissimulatione. Jam enim vos confirmavi in sacerdotio, auctoritatemque per duo miracula enarrata cap. xvi et xvn, apud populum vobis conciliaui : vestrum ergo est sacra hei et sacerdotii jura animose tueri.

Vers. t. 2. ER SCEPTRUM PATRIS TUI SUME TECUM. — «Scoptrum,» id est tribum, Ilcbiamm enim *swbet* et *sceptrum* et *tribum* significat. Quilibet enim tribus suam habebat virgam sive sceptrum, uti dixi cap. xvn, 3. Un le Septuaginta vertunt, populum *patris tui*, sc licet Levitas oriundos ex Levi paire luo.

Vert. 3. 3. EXCUBABUNTQUE LEVITA AD PBLCEPTA TUA, — ut ea impleant, ceu famuli vigiles, qui stant et quasi excubant, exspectantes herorum mandata et imperia ; unde hebraico est : *Custodiant custodiam tuam*, id est exactissime et diligentissime custodient præcepta tua. Hoc enim studium et diligentiam significat hæc repetitio custodito.

Et ad cuncta opera tabernaculi, — ul scilicet ea custodiant et portent, cum movenda sunt castra; deponant el erigant, cum figenda sunt castra.

Ne et illi moriantur et vos. — Illi, propter transgressionem, puta contactum sacrorum eis vetitum; vos, propter omissionem et negligentiam. qua cos sacris non prohibuistis.

4. Et in omnibus caeremoniis ejus. — Cærcmoniæ hic vocantur minislraciones religiosa Levitarum circa tabernaculum ejusque vasa, quas commemoravi vers.3. Ubi nota: Idem, aut pene idem sunt hoc quinque, scilicet excubiæ, opera, inislraciones, custodia?, cæremoniæ tabernaculi; hæc enim omnia non aliud significant quam ollīcia cl ministeria, quæ obeunda erant Levitis et sacerdotibus circa tabernaculum. In iis enim excubare debent sacerdotes, æque ac milites i i castris, atque in iis militare bonam malitiam, ut ait S. Paulus,

Excubate in custodia Sanctuarii et ministerio ALTARIS, NE ORIATUR INDIGNATIO SUPER FILIOS ISRAEL. — Nola : !)*«\$ hic minatur se negligentiam sacrorum et sacerdotum ullurum in populum, quia populus cum sacerdotibus unum facit corpus et reipublicam, cl populi e>t alere sacerdotes, itaque curare, ut sacra rite ab eis obeantur. Sacerdotum ergo est rite sacra tractare, ilaque mediaiores so inter Deum et populum interponere, atque ab eo iram Dei avertere.

Audiant hæc Christiani el sacerdotes novi Tes-

Umenti, illudque quod sequitur : « Tu cl filii lui, custodite sacerdotium vestrum, cl omnia quæ ad cultum altaris perlinent ; » unde recte ait S. Paulus : « Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, » II *Timoth.* n, 4, multo minus otio, ambitioni, desidiæ et deliciis. Audiant vani, desides el delicati clerici probrum, quod eis intentat S. Bernardus scribens ad Eugeniutn Pontificem : « Vides, inquit, nonnullorum in Ecclesia zelum omnem fervere pro dignitate tuenda; dignitati datur totum, sanctitati parum vel nihil : inler hæc tu, Pastor, incedis circumdatus varietate, et quid interim faciunt oves? Hoc quippe fateor, pascua sunt dæmonum, non hominum. »

Audiant Hugonem Cardinalem in *Genes*, xtvn, ex S. Bernardo hæc in clericos molles, qui omnium statuum delicias, nullius vero onera et labores sibi accersunt, detonantem: a Habent, inquit, singula hominum officia laboris aliquid, et aliquid quod delectet. Adverte quorumdam prudentiam, qui novo inler hæc artificio discurrentes, totum quod delectat, eligunt et amplectuntur; quod molestum est, fugiunt et declinant. Cum militibus superbi® fastus, amplam familiam, phaleras, accipitres, aleas et hujusmodi frequentant. A mulierculis dependentes a collo murium pelles, ornatos thalamos, balnea el omnem mollitiem mutantur. Caule omnino fugiunt loriciæ pondus, cl insomnes in castris noctes, et incerta bellorum discrimina; atque muliebrem verecundiam et disciplinam, cl, si quid sexus ille habet laboris, declinant. Cum resurgere cœperinl homines in ordine suo, ubi putas generatio ista collocabitur? Si divertere voluerint ad milites, cos repellent pro eo quod scum minime labores et pericula tolerarunt : sic agricolæ, sic vinitores et cæleri. Quid ergo restat, nisi quia omnis ordo cos expellit et accusat, ut illum sortiantur locum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, n Dixit S. Paulus ex Mose : « Non alligabis os bovi; n cuinam bovi? numquid ludenti? numquid lascivienti? numquid otio vacanti? minime, sed a trituranti, » sed in area laboranti; nam, ut idem ail H *Thcssal.* tu : « Si quis non vult operari, nec manducet, p Legant clerici qui fructus Ecclesia carpunt, et laborem Ecclesia » non impendunt, S. Bernardum in illud : « Ecce nos reliquimus omnia; » et S. Gregorium, homil. 17 tn Evang.

G. Et TRADIDI DONUM DOMINO. — a Domino, n id est mihi ; sunt enim hæc verba Domini, qui hic more Hebreo de se loquitur in tertia persona.

7. OMNIA QUÆ INTRA VELUM SUNT, PER SACERDOTES administrabuntur. — a Intra velum, » id est intra Sanctum, cl intra Sanctum sanctorum. Duplex enim erat velum : unum, dirimens Sanctum ab atrio ; alterum, dirimens Sanctum a Sancio sanctorum. Levili » ergo hic arcentur ingressu tam Sancti quam Sancti sanctorum (I).

(1) Pro prr sacerdotes administrabuntur, hebr. est, mi-

8. Ecce dedi tidi(o Aaron) custodiam primitia- Ven.i, rum mearum. — a Primitiarum, » id est oblationum; pro iis enim sæpe capitur vox *primitiae* tam a Septuaginta quam a nostro Interprete. Unde sequitur explicationis causa : « Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, n id est omnia quæ mihi segregantur et offeruntur. Nam hebraico est, *dedi (ibi custodiam oblationum mearum, puta omnium sanctitatum, id est sanctificatorum filiorum Israel, ut videlicet et custodias, id est custodiri jubeas, et cures omnia quæ filii Israel Deo offerunt et consecrant; sed ca limitatione cl determinatione quæ sequitur, ut scilicet ca inter filios tuos, id est inter minores sacerdotes, dividas et distribuas.*

Legitima sempiterna, — ut scilicet libi luisque sacerdotibus cedant, quasi legitima cl jura libi cl sacerdotibus lege perpetua debita : unde hebraico est *lege*, sive *statuto (eterno.*

9. Omnis oblatio et sacrificium, et quidquid Ven.*. PRO PECCATO ATQUE DELICTO REDDITUR MIHI, ET CEDIT (cedere solet et debet) in Sancta sanctorum, tuum ERIT ET FILIORUM TUORUM, — q. d. Quidquid infili offertur el sacrificatur, ideoque est sanclum sanctorum, id est, est sanctissimum, hoc cedit solis sacerdotibus, non Levilis.

Prima hæc est lex, et primum donum, quasi Prinwn stipendium a Deo consignatum sacerdotibus, scilicet victim® quaelibet, el sacrificia cx legis pree- lamfnet scripto oblata. vidima

10. In Sanctuario (in atrio Sanctuarii sive tabernaculi, juxta altare holocaustorum) comedes illud. — Omnia enim sacrificia sive viclimæ comedi debebant in atrio tabernaculi ; alia vero dona sive oblationes, ut primitiae el decimos, poterant domi comedi.

Mares tantum edent ex eo, — scilicet sacrificio pro peccato et delicio, quod proxime præcessit, quodque, ut dictum est, est sanclum sanctorum, id est, est sanctissimum. Nam cx hostia pacifica, etiam feminæ comedebant, ut patet *Levit*, x, 14, *Deuter.* xii, 18, et xvi, 11.

Quia consecratum est tidi. — Hebraice, *sanctitas erit tibi*, id est tibi segregata erit, et ad te pertinebit hæc oblatio, nipote saucia adsanclum, id est consecratum Deo.

11. Primitias autem quas voverint et obtule- Ven.ii. hint filii Israel, tibi dedi, et filiis tuis. — « Pri- Secón- initias, » id est oblationes; ita enim habent He- d'n. bræa: *Oblationem doni eorum, omnes oblationes quas U(aB obtulerint filii Israel, dedi tibi (2), q.d.* Dedi etiam « ponti- tibi, o Aaron, cl filiis tuis sacerdotibus, quidquid Deæ' ad immolandum dono dederint cl obtulerint lilii Israel. Nam de sacrificiis hic agi patet ex eo quod

nisterium. seu *opus doni* singularis *dedi sacerdotium vestrum*, id est, ex singula gratia vos munere sacerdotii donavi.

(2) Seu magis ad litteram, *hire porro erit libi sublatio doni eorum quoad omnes agitationes* (oblationes eas, quæ offerebantur Deo agitando eas in omnes partes) *Israelitarum.*

sequitur : « Omnis mundus vescetur ex eo ; » ex primitiis enim, decimis et aliis sponte oblati, nec tamen immolatis, poterant vesci ctiarn im-mundi. Hæc est secunda lex, et secundum donum a Deo consignatum sacerdotibus, scilicet omnes viclimæ sponte oblate.

Vers. 12. 12. Omnem medullam olei et vini ac frumenti, QUIDQUID OFFERUNT PRIMITIARUM DOMINO, TIPI DEDI.

Tertium, — a Medullam,» hebraico *pinguedinem*, *q.d.* Quod [^]luiha* pinguissimum et optimum est inter frumenta, vina frugum, et oleum, dedi tibi. Nam Hebræi pro primitiis debebant offerre, non pessima, sed optima, uti præcipitur vers. 29 et 32. Est hæc tertia lex et tertium donum sacerdotum, scilicet primiti® frugum.

Trimi- Nota primitias distinguere a decimis; primiti® tin i enim sunt primi fructus, decimæ sunt decima decimis distia- pars fructuum : ille immediate offeruntur Deo gaunlur in gratiarum actionem, pro frugibus torræ; hæ «bipllil- ter. proximo sacerdotibus dantur in stipendium sustentationis, pro ministerio quo serviunt Ecclesi® et templo.

j hlii ad Nola *secundo* : Jure naturali nec Judæi nec Chris- tjan; tenentur ad primitias dandas. uti nec ad ^{bc}mas decimas, nisi quantum c® necessari® sunt ad divino, sustentationem ministrorum Ecclesiæ. Judæi ergo n.r n'ê icnc^an^ir a(l primilias et décimas jure divino, canonico, quod iam hic quam *Levitici* cap. ult. sancitur; Christiani vero ad decimas tenentur jure canonico.

Decima Nota *tertio* : Est tamen solutio primitiarum, uti COD* t et decimarum, juri et rationi naturali valde con-jnr? ni- scnlauca. Halio enim naturalis dictat decens esso tun. ut Deo prima quæque offeramus. Hinc etiam apud veteres Romanos, non gustabant novas fruges aut vina, anlequam sacerdotes primitias libassent, ut ait Plinius, lib. XVIII, cap. n. Pari modo Ethnici decimas solvebant. Vide Plinium, lib. XIX, cap. XIV, et Plutarchum in *Lucullo*, et in *Vroblemat.* cap. xvi. Pluribus idipsum ostendam in fine capituli. Hinc cl ante legem, Abraham, ex Dei el natur® instinctu, decimas dedit Melchisede-cho, *Genes*, xiv; et Jacob vovit decimas cunctorum qu® ab eo acciperet, *Genes*, xxvni. Recta enim ratio dictat ut justa el decens portio bono-spnbo-rum offeratur Deo; talis autem est decima. Cui lum <ie- addere causam symbolicam : denarius enim signi- narit io ficat perfectionem, est enim terminus numerorum decimis. simplicium, omnes illos continens; cætori enim ex ipso semel vel sæpius repetito, et ex alio simplici componuntur. Itaque qui decimam Deo in ministris solvit, sibi novem relinens, significat se esse imperfectum, cl exspectaro perfectionem a Deo per ipsius ministros.

Qm-lrn- Nola *quarto* : Quadruplices primilias pendebant plrcei Judæi : *primo*, primitias spicarum dio secunda il, Ju^b azymorum, *Levit*, xxm, 10; *secundo*, primitias Ilii KOT panum in Pentecoste, *Levit*, xxiii, 17; *tertio*, pri- v«haut mitias panum, (pios hebdomadutim pinsebant, JniLri. uti dixi *Numcr.* xv, 21 ; *quarto*, in mense septimo, pula in festo Tabernaculorum, collectis omnibus

frugibus, tam ex messe quam ex uvis, earum omnium primitias dabant : et h® quarte passim inlelligunlur, cum in Scriptura fit mentio primi-tiarum.

Ubi adverte : Licet harum quartarum primitia- Primi- rum quantitas non fuerit definita a Deo, ex con- tUram- quiti- suetudine tamen vel majorum decreto definita Iu erat fuit, scilicet ut darent inter quadragesimam clp^inx- sexagesimam partem ; ita ut maximæ casent pars quadragesima fructuum, minim® essent pars jttUr io sexagesima, uti tradidit S. Hieronymus in *Ezech.* «t 60. ma, et Abulensis in cap. xviii Xumer. Quest. XIV, et Ribera, lib. Ili De *Templo*, cap. n, el salis col-ligitur ex cap. *Decimam*, tit. De *decimis*. Quisque ergo, inter quadragesimam et sexagesimam, dabat eam partem quam volebat.

Ita tropologico, Christianos non tantum vite et studiorum, sed et operum et actionum singu-larum primordia, Deo offerre decet. Hinc et ab olim Imperatores mox a creatione sua, officium et obsequium suum Romano Pontifici, quasi pri-mitias imperii deferebant. Fecit id inter alios Jus-tinus Imperator, ad quem rescribens Hormisda Pontifex : « Debitas, inquit, B. Petro Apostolo im-perii vestri primitias reddidistis. »

13. Universa frugim initia initia, » id est Vm.II. primiti®), qui mundus est in domo tua, vescetur eis, — si videlicet aliquid ex hisce primitiis fuerit Deo immolatum et sacrificatum; nam alias, si soli sacerdoti ille offerrentur, poterant a quibusvis, etiam immundis, comedi (I).

14. Omne quod ex voto reddiderint filii Israëli, Vers. h. tuum erit, — si scilicet voverint illud Deo, non ad immolationem, sed tantum ad oblationem. s3f>rdG, Est hoc quartum donum sacerdotum, scilicet vola, tam ruat id est ex voto oblata.

15. Quidquid primum erumpit b vulva, etc., tui ven*ts. TOLO. juris erit. — Esi hoc quintum donum et slipen- Qoin- dium sacerdotum, scilicet primogenita anima- lium. montai-

OJBNE ANIMAL QUOD IMMUNDUM EST, REDIMI FACIAS. — a Immundum » intellige, non secundum spe- IML dem, uti est equus, mulus, camelus, sed per ac-cidens, uti est avis clauda, manca, cæca, etc., quæ proinde Deo immolari non potest; nam He-bræi tantum animalium mundorum, puta ovis, bovis, capræ et hominis, non autem immundo-rum, nisi solius asini, primogenita Deo offere-bant, uti ostendi *Exod.* xm, 12 et 13.

16. Cujus redemptio erit post unum menses, Vert, ia. SICLIS ARGENTI QUINQUE. — a CUJUS,» Scilicet ho-minis. Nam aliorum animalium primogenita of-ferri poterant posi septimum diem a nativitate, uti patet *Exod.* xxii, 30, *Levit.* xxir, 27, atque ex iis quodque redimendum erat alio et alio pretio, pro sui valore ; pluris enim valet primogenitus

(I) Priiniliæ, do quibus vers. 12, sunt *annuir*, quæ ante omnia ex proventu annuo separabantur ; frugum autem *initia*, venu 13, videntur esse id quod in arbore, agro, horto primo anno luscilur.

horis quam ovis. Hominis ergo solius primogenitos post mensem offerri debebat Deo, et redimi pretio statuto, scilicet quinque siclis argenti, id est quinque ilorenis Brabanticis. Hinc palet infantem primogenitum potuisse offerri Deo et redimi ante purificationem matris (hæc enim fiebat quadragesima die a partu), imo debuisse offerri et redimi, si mater in partu, vel paulo post moriebatur. Communiter tamen expectabant matres suam purificationem, ut cum ea simul suos infantes primogenitos offerrent et redimerent, uti fecit B. Virgo cum puero Jesu, *Luc.* xxii, 2 (1).

Ve » 17. 17. PRIMOGENITUM AUTEM BOVIS ET OVIS ET CAPRJB NON FACIES REDIMI, QUIA SANCTIFICATA SUNT, — quia scilicet Deo consecrata sunt, ut ei immolentur juxta legem; ideo redimi non possunt, uti redimuntur alia quæ Deo non sunt immolanda. Primogenita ergo bovis, ovis et capræ Deo immolari debebant, ita scilicet ut sanguis eorum funderetur super altare, atque adeps eorum Deo in altari cremaretur, carnes vero eorum cederent in usum el esum sacerdotum.

ver», ia. 18. Sicut pectusculum consecratum, — q. d. Sicut pectusculum et armus dexter ex hostia pacifica, ita tuus est, ut quivis mundus ex tua familia ex iis comedere possit; ita erunt et turo, et ad te pertinebunt hro carnes primogenitorum mihi immolatorum, uta quovis mundo turo familiro comedi possint * patet ex sequenti.

i». 19. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis, — q. d. Hoc dona et oblationes tibi do et consigno, quasi ex promissione et pacto sempiterno.

Nota *primo* : Hæc donatio Dei vocalur *pactum*, quia erat conditionata, et cum onere donatari!; vicissim enim sacerdotes hoc dona recipientes, obligabantur servire Deo et tabernaculo.

r»rt»m Nota *secundo* : *Pactum salts* vocatur pactum sempiternum, quia sal est symbolum ætemitalis, uti dixi *Levit*, n, 13.

? 20. Dixitque Dominus ad Aaron : In terra eorum (ijej)raBoruQj; fratrum vestrorum) nihil possidebit is, NEC HABEDITIS PARTEM (hroreditatis) INTER EOS, — scilicet agros, vineas, prata, etc.; possidebant tamen Levitæ; urbes 48, sed tantum ad habitandum; et suburbana carum, ad alendum et pasendum sua pecora, ut patebit cap. xxxv, et Josué xiv. Inapte ergo Wiclef hinc probare nisus est quod non liceat jam clericis ullas habere possessiones; nam hoc lex cæremouialis est, et jam abolita. Rursum Levitæ, præter urbes et suburbana, habebant decimam partem frugum terra; cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi.

i- Ego pars, et ilereditas tua in medio filiorum Israel, — id est, ego sum pars tua, o Aaron, o a, pontifex, o sacerdos, et sors hroreditatis turo, •rJ*- quam habiturus es inter filios Israel, hoc est, ut

(t, Puti *tnriutm* addunt hebraa, *pro aitimatioix tua*. dumm.do quinque netos non excedas : ita Ailloli.

explicatur *Josuc* xm, 14, sacrificia, victimro et t™ oblationes, quro mihi offeruntur, sunt tua hroreditas, nec aliam te habere volo, tum quia hoc abunde tibi sufficit; tum ne culturo; agrorum et vinearum impliccris, sed totum te mihi meisque ministeriis impendas. Nam, ut ait S. Ambrosius, libro *De Fuga sxculi*, cap. n : « Cui Deus portio est, nihil debet curare nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere : quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultu, atque huic nostro officio decerpitur, » q. d. Ego Deus vobis, o sacerdotes, ero arva, vineta, oliveta, segetes, uvæ, olivo». Ego absque vomere et aratro, absque fossione et pastinatione, absque labore et cura ulla vestra vobis proferam ac reddam, quro pinguissima gleba ulla, vitis fertilissima, olea fructuosissima, ingenti labore et cultura reddere posset. Ego ero vobis ager simul et fructus; ego vobis semper, et certo, et abunde procurabo ac largiar necessaria omnia; bono estofo animo, in me spes omnes vestras figite, a me bona manant omnia; vobis ne quidquam desit, cura erit mea : imo efficiam ut multo plus vobis, quam fratribus vestris, scilicet croteris tribubus, quro terram dividant, supersit et redundet; uni ergo mihi vacato.

Secunda hujus sanctionis causa fuit, ut magna Second»-veneratione et charitate croterro tribus prosequerentur sacerdotes; et vicissim sacerdotes in eorum salutem acrius incumberent : hinc effecit ut, in spiritalibus et sacris, omnes penderent a sacerdotibus; hi vero in corporalibus vitro subsidiis, penderent ab aliis tribubus, q. d. Vultis, o Israelita;, me Deum vestrum venerari, sacerdotibus meis date quro ad vicium et vestitum requiruntur, date ca quro mihi a vobis debentur; vultis vicissim, o sacerdotes, ab Israelitis pingues hostias, primitias et oblationes, sacris operamini gnaviler, populum meum sedulo leges meas docete, ipsum vobis vestra religione, doctrina, sedulitate et exemplo devincite, ipsorum liberalitatem ac munificentiam, impietate, inertia, otio, lascivia ne retundite : eorum mens vobis, vestrum iis corpus a me commendatum est.

Tertia causa fuit, quod Deus vellet suos minis-Tk-Ultros populo dare speciem vitro coelestis, ut non nimis terra; terrenisque bonis more suo inhiaret, sed ea tantum haberet in usu, coelestia vero haberet in votoci desiderio. Nam, ut ait S. Augustinus, homil. 23 *De Verbis Apostoli* : a Temporalia bona non cessant nos inflammare ventura, corrumpere venientia, torquere transeuntia; concupita inardescunt, adepta vilescent, amissa vaneunt; » et S. Bernardus : u Nolito, ait, diligere ea quro amata inquinant, possessa onerant, amissa cruciant. »

Huc alludil David, *Psalms*. xv, 5, dicens : a Dominus pars hroreditatis mero, et calicis mei; tu es qui restitues hroreditatem meam mihi, » q. d. Deus mihi est omne bonum, et omnia ; propter

Deum nihil requiro, ait S. Augustinus: hanc hæreditatem, quæ tu ipso es, Domine, nerno mihi auferet. Tu enim illam mihi confirmas hic per gratiam, in cælo vero reipsa confirmabis per gloriam. Hoc imitantur nosti Clerici, qui ideo dicitur Quatm» sive clerus, id est sors et portio Domini, el vicissim quorum sors et Ineruditas est Dominus. Ila S. Paulinos Noi© Episcopus, Nola a Barbaris expugnata, captus precabatur : a Domine, non excrucier propter aurum el argentum; ubi enim mea sint omnia, tu nosti, » nimirum tu es sors mea, et portio mea in terra viventium, l'a S. Augustinus, lib. I *De Civit*, cap. x.

21. Filiis aciem Levi dedi omnes decimas Israelis. — Hucusque sacerdotibus Deus pro eorum ministerio dedit victimas, primitias, alia que oblationes votivas et spontaneas : hic vero Levitis dat decimas. Hinc patet decimas non fuisse (la[as invitis et sacerdotibus, ut vult Ribera, lib. I, cap. n, sed solis Levitis : nam Levitis ex iis rursum dabant decimas sacerdotibus, uti ki° dicitur, docetque Josephus et Nehemias, capite x, vers. 37 et 38; quod enim ibi dicit : a Erit autem sacerdos filius Aaron cum Levitis, in decimis Levitarum; v mox explicat subdens : u El Levita offerent decimam pariem decimæ suæ, in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domo thesauri, m ut scilicet in eo custodiatur, indeque distribuatur sacerdotibus (1).

Narrat R. Eliezer quod Levi fuerit decimæ filiorum Jacob, incipiendo a Benjamin, ideoque oblatum sil per S. Michaellem Deo, ut huic Levitæ servirent in terra, sicut in cælo angeli : tumque dixisse S. Michaellem Deo, æquum esse ut suos famulos alat rex, sicque Deum decimas Levitis dedisse. An historice ita factum sil, novit Deus : alioqui pia et acuta est hæc contemplatio.

22. NEC COMMITTANT PECCATUM MORTIFERUM, — quod sil illis causa mortis, tam præsentis quam æternæ.

23. SOLIS FILIIS LEVI, MIHI IN TABERNACULO SERVIENTIBUS, et portantibus peccata populi. — « Peccata, » id est pœnas peccatorum populi, si videlicet populus insinuet se ministerio tabernaculi, scilicet si id fiat per negligentiam Levitarum. Levitis enim commissæ est custodia tabernaculi :

(1) Sunt qui magnos Levitarum redditus carpunt, quasi Sacerdotes sibi regias opes irrogant, quum ipsa lamen reipublicæ vel jurum vel mini profuissent, lis respondemus, quod ex ipso Mose et ex reliquis veteris Testamenti libris demonstrari potest, sacerdotes Hebræorum non modo sacrificia obtulisse, eed etiam, more .1 gyp-tiaco, ordinem eruditorum constituisse, ita ut ipsi simul etiam fuerint medici, iudices, mathematici publici et scribæ, qui tabulas genealogicas Israelitarum curabant: quid igitur mirum, si lanus redditus habuerunt, ut satis commode vivere possent? Hinc etiam intelligitur, quare sacerdotibus nulli agri iique tractu uno continui dati fuerint. Nam si sacerdotes agros habuissent ut ahi, iis colendis occupati, suorum munerum curam neglexissent. CL Michaelis in *Jure Moj.* part. I, § 52.

unde si ipsi permittant populum ad illud, puta ad Sanctum accedere, ipsos puniam pro peccato hoc populi, quia tabernaculi curam a populo in eos transtuli, cisque commisi, et pro hac cura decimas populi eis assignavi : unde quod in hac re peccatum erit, non a populo, sed a Levitis exigam. Et hoc est quod dixit Deus ad Aaron, vers. 1 : a Tu et filii tui portabilis iniquitatem Sanctuarii, et sustinebitis peccata sacerdotii vestri, > id est patiemini, et puniemini, si permiseritis aliquem e populo, qui non est ex genere vestro, puta ex genere sacerdotum, ministrare præter vos, 7. d. Nemo e Levitarum de filiis Israel accedat ad tabernaculum, quia soli filii Levi in eo debent ministrare, et portare peccata populi; ideoque si quid populus in hoc genere peccet, Levitæ peccatum hoc populi ferent et sustinebunt, quia illud non impediverunt, sed dissimularunt.

Legitimum, — lex et sanctio hæc erit sempiterna.

26. Præcipe Levitis : Cum acceperitis a filio Israel decimas, quas dedi vobis, primitias (id est decimas) earum offerite Domino (unde sequitur), id est decimam partem decimæ. — Jubet hic Deus ut Levita decimarum suarum decimas offerant decimæ Deo, id est Dei sacerdotibus, idque ad hoc, ut dibini in hisce decimis Levitæ pares essent aliis tribubus, quæ ex labore suo offerebant decimas Domino, uti mox planius dicam.

27. Ut reputetur vobis in oblationem primitiarum, TAM DE AREIS, QUAM DE TORCULARIBUS, — 7. d. Vos, 0 Levitæ, ex decimis Israel quas assignavi versu 21, dabitis decimam earum partem pontifici et sacerdotibus, eamque primo illis separabitis, antequam vos inde quidquam vobis sumatis. Ideoque hæc crunt veræ decimæ et primitiæ vestra tam frugum, quam uvarum et vini, quas offeretis mihi, dando eas sacerdotibus; easque ego ita accipiam a vobis, ac si vos essetis Israelita laici, et penderetis mihi primitias et decimas agrorum et vinearum vestrarum.

Putant aliqui, ut Lyranus et Abulensis, hanc decimam decimæ, id est, centesimam omnium fructuum totius Israelis, a Levitis datam fuisse summo pontifici. Hoc enim videtur dici vers. 28 : » u pon- « Data ea Aaron pontifici. » Quod si ita est, fuit sane pontifex ditissimus, utpote quotannis recipiens centesimam partem frugum totius Judææ. Atque hinc D. Thomas, H. H., *Quæst.* LXXXVII, art. 4, ad 3, et alii docent par esse ut Clerici omnes, etiam Episcopi, decimas bonorum suorum dent Romano Pontifici. Pontifex vero eas non exigit, sed loco earum, in majoribus beneficiis annatas, id est fructus primi anni, cum illud alicui confert, exposcit.

Verum melius censent alii hanc decimam decimæ a Levitis datam fuisse, non soli pontifici, sed omnibus sacerdotibus. Alioqui enim pontifex valde divisa et sacerdotes, utpote plurimi, valde

pauperes fuissent. Ita docet Josephus, oculatus testis, lib. IV *Antiquit.* cap. iv, et S. Hieronymus in cap. XLV *Ezcch.*, cl Philo, lib *Do Honoribus sacerdotum*, in fine, atque cx iis Ribera, lib. III *De Templo*, cap. n. Verisimile tamen est, cx hac decima dccimæ, bonam partem, pro dignitate tanta personae, cecisisse pontifici.

Ven. u. 28. Quorum accipitis primitias, — id est decimas: ita Chaldaea; h® cnim cedebant Levitis: primiti® vero proprie diet® cedebant sacerdotibus, ut patet vers, i l et sequentibus.

Date ea Aaron sacerdoti, — ut ille ea inter sacerdotes distribuat: est cnim ipse sacerdotum caput et princeps.

Vers. î». 29. 0LINIA QU.B OFFERETIS EX DECIMIS, ET IN DONA-

RIA Domini separabit is, optima et electa erunt. —

J"!*! Notent hoc Christiani ii, qui in decimis, priinif,,s aHisque oblationibus vilissima dant Deo, ac ri m d»- proinde et vilissima ab eo recipiunt, nicriloque unar. frUgum sterilitate et paupertate puniuntur, sicut puniti sunt Judæi, uti testatur Malachias, cap. i, vers. U, et cap. n, vers. 2; atque in simili casu eosdem punitos esse docet Aggæns, cap. i, vers. G Disks et sequent. E contrario Deus solventibus decid^iioM nias toiles, quales oportet, rependere solet ferti-lku« di- liletem. AudiS. Augustinum, *homil.* 48 inter ,i0 :

UL « Majores, inquit, nostri ideo omnibus copiis abundabant, quia Uco decimas dabant, et Cæsai censum reddebant: modo autem, quia discessit devotio Rei, occessit indictio fisci; noluimus cum Deo partiri decimas, modo autem totum tollitur: hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus. » Et serm. 219 *De Tempore*: « Ilæc est Domini justissima consuetudo, ut si tu illi decimas non dederis, tu ad decimam revoceris. » Vide eum loto illo sermone (1).

Veri 31. 31. Qvu rRETIUU f&T PRO MINISTERIO QVO SERVITIS in tabernaculo. — a Prelium est, » hebraica, *merces est*, scilicet laboris quo quasi famuli cl bajuli, vos, o Levitæ, laboratis in portando, disponendo et dirigendo Lib.rnaculo, etc. Hoc enim ministerium in se corporale erat, mercebaturque prolium cl mercedem corporalem; esto referretur ad finem spiritualem, scilicet ad cultum Dei:

Qll® relatio spiritualis erat, nec vendi poterat j, *isino simonia. Secundo, a pretium, n id csl slipendUtar dium sustentationis: hoc cniin etiam in lego J; nova, cx justitia debitum csl parochis aliisque iniiiu. Ecclcsi® ministris.

' ' Ji- 32. Ne polluat is oblationes filiorum Israel b (quod faceretis, si, cum illi optimas decimas vofft tub bis dani, vos inde decimam partem pessimam iT> seligatis, ut cara detis sacerdotibus), et moriamini,

(1) Vers. 80. *Quod si mihi separaveritis optimum ex quoque frumenti genere, codinn loco vobis sint reliqua, quo proventus ex arca aut torculari.* Hoc repetitur ob ca quæ lequuntur, ul intclligerent Levila», so posse frui suis decimis, ei optima cx iis Deo obtulissent, haud aliter oc alii Inelitæ suo proventu, solutis decimis et primitis, utebantur.

— q. d. Si id feceritis, occidemini a me. Unde paret quam severo exegerit Deus, non tantum decimas, sed etiam ex iis meliora sibi offerri.

Circa boo caput de decimis nota *primo*, Gentiles Nonii, quoque suis diis perennes dedisse decimas. Id docet Cicero, libro Ili *De Natura Deorum*: a liorculi, inquit, quisquam decimam vovit unquam, si sapiens factus esset? » et Plautus: a Ul decimas Herculi solveret; » et Herodotus in *Clio*: a Siste, inquit, ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui velent exportari opes, ut eorum dccimæ Jovi necessario reddantur. » Hæc Croesus ad Cyrum regem Persarum; el Xenophon: « Agis, inquit, Delphos profectus est, ac decimam Deo obtulit. »

Notat *secundo* Philo, lib. *De Sacerdotum honore*, sacerdotibus perinde ac regibus, Dei judicio, tributa esse pendenda: undo judicio legis, sacerdotes æquiparari honore ac majestate regibus, imo præferri; nam regibus coacte el invite tributa dant subditi: « At hæc gens (Judaica), inquit, debitam pecuniam lubens gaudensquo depromit, quasi non daret, sed acciperet, addens faustas ominalioncs cl gratiarum actiones. »

Notai *tertio* S. Hieronymus in *Malach. in*, primitias et decimas datas Levitis el sacerdotibus legis veteris, adumbrasse et prælusisse, quod eadem dandæ essent sacerdotibus legis novæ; nam, ul ait Orígenes hic, *hom.* 11: « Impium esi ul qui Deum colit, cl scit ejus ministros assisterò altari, cl verbo Dei, aul ministerio Ecclèsia; deservire, de fructibus terræ quos dat Deus, solem suum producendo, et pluvias suas ministrando, primitias sacerdotibus non olierai; non cnim videtur talis anima Dei habere memoriam, nec cogitare, ncc credere, quia Deus dedil fructus quos cepit. » Hinc jam olmi Romanum Concilium sub Damaso sanxit, ut decime ac primiliæ a fidelibus darentur, et qui detrectarent, anathemate ferirentur. Quin cl S. Chrysostomus, *homil.* 43 in l *ad Cor.*, jubet ul sutores alique artifices, cuín calceos aliaque suæ artis vendunt, aut emunt, decimam saltem pretii partem Deo dependant. Vis exempla î

Mcliapore in India a Lusitanis inventum est Exetv templum, et sepulcrum S. Thomæ Apostoli, cui priscis litteris inscriptum erat, templum hoc a sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum esse; in templo luendo colendoque mercium, quæ in urbem importarentur decimam, ab Sngamo rego attributum: accesserat obtestatio ad posteros, ne quid cx eo vectigali donatione imminutum vellent. Ita refert noster Maffei, libro Vili *Histor. Indic.*

Cum Carolus Martelhis decimas Ecclcsiæ in militum stipendia conira Saracenos convertere vellet, restitit ei S. Eucherius Aureliancensis Episcopus, ideoque ab eo in exilium relegatus est, ut habet Joannes Nolanus Doctor Lovaniensis in *Annal Sanctorum Belgii*, 20 februarii.

Cum S. Stephanus Hungavi[©] rex Húngaros debellasse! et convertisset ad fidem, mox ab-co **rnili** S. Martino, qui fuit Húngaros, cujus invocatione victoriam obtinuerat, et dccimæ Ecclesiæ addict[©] sunt, ul palet ex ejus Vita, quæ exstat apud Surium, 20 augusti, cap. iv cl v.

Audi quid de Dania referat Joannes Archicpiscopus Upsalensis in *Historia Gothorum*, lib. XVIII, cap. XU!, Saxo Grammaticus, lib. XI *Histor. Danor.*, Martyrol. Usuardi G Idus juin, Joannes Molanus, orat. 2 et 3 *I)c Decimis*, Jacobus Mcycrus, lib. III *Histor. Flandror.*, anno Christi 1088. Canutus rex, cum summo ac pio studio contenderet, ut Christi ministris liberalius et commodius de decimis et primitiis provideretur, insigni cujusdam Blacconis perfidia traditus, ab insana plebe trucidatur. Quo facto, tanta frumentorum penuria universam Daniam invasit, ut maxima populi pars alimentorum inops, inedia consumeretur. Enimvero abunde seges finitimis crai, ut privata gentis, non publica terrarum ultio videretur. Nec prius Daniels agris fecunditas restituta est, quam populus ad cor conversus, pœnitentiam ageret, se tam sanctum regem occidis, qui tam justa et honesta pro GJurisli ministris postulasse!. Jamque experimento didicerant se juste novem frumentorum paries amisisse, qui decimam ex eis Deo et Dei ministris reddere noluissent.

De Polonis refert Longinus Cracovicnsis Canonicus, et ex co Baronins, tom. XI, anno Christi 1622, quod, cum nonnulli eorum nobiles ob onerosam decimarum solutionem a Christianismo resilire, et ad gentilismum redire, ideoque decimas non solve, nec ecclesias frequentare, sed sacerdotes de ecclesiis pellere cogitarent; Boleslaus pius rex auctores sceleris comprehenderit, cosque partim morte, parlim verberibus multavit.

De Italis refert ex Crantzio, Usuardo cl aliis Joannes Molanus, 26 novembri*, S. Bellinum Episcopum Paduanum, cum divitem quemdam nomine Thomam Capivacium cogeret ad solvendas

decimas, ab eo in itinere interfectum, atque, cum post mortem miraculis multis claresceret, ab Eugenio IV catalogo Martyrum ascriptum esse; homicidam autem a Deo punitum, ad summam egestatem redactum, et ab omnibus derelictum, in carcere misere vitam finiisse: posteros vero ejus templum in honorem S. Bellini Deo dicatum nunquam ingredi potuisse, quin et paulo post omnino defecisse.

De Scotis scribit Hector Boetius, libro XIII, et Joannes Magicus, lib. IV De Gesh3 *Scotorum*, cap. x, Catancnses Episcopum suum Adamum, decimas de more exigentem, et ad eas anathemate cogentem, in culina ejus combussisse; id audiens rex Scoli[©] Alexander, collectis copiis, auctores sceleris comprehendit, et supra quadringentos extremo supplicio affecit; Comitum vero Catancnsium, quod Adamo opem ejus invocanti non succurrisset, Comitatu privavit. Sed Deus gravius cum punivit; nam famuli ejus, quod eos asperius [©]quo tractasse!, post paucos annos noctu trucidatum, ac in grabatum impositum (quo facinus occultum maneret) accensis ædibus concremarunt. Periit ergo ille eodem supplicii genere, quo sui Adamum Episcopum affecerant.

De Saxonibus audi Lambertum Scafnaaburgensem anno Christi 1059. Halberstadiensis Episcopus Burcardu*, decimationes Saxoni[®], quæ ad monislerium Hersveldense pertinebant, sibi vindicabat ratione Episcopalis regiminis. Abbas ejus coenobii Mcginhcus jubet Episcopo per Fredericu Palatinum indicari, cum ad furta restituenda nullo juro adduci posset, brevi instare tempus, quo coram Deo esset hæc causa dijudicanda. Moritur paulo post Abbas. Et cum Episcopus ejus rei gratia Synodum indixisset, in itinere lapsus de equo domum relatus est: ubi tum suos domesticos, tum Episcopos se visitantes rogavit, ut decimas istas absque mora cœnobio restituerent, se Chim injustiliæ pœnas jam luere.

De Noricis fame punitis, ob non solutas decimas, dicam *Deuter.* xiv, in fine.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur aqua lustrationis, ex cineribus vitula rufa combusta, confecta,

1. Loculusque csl Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: 2. Ista est religio victima», quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integras, in qua nulla sil macula, nec portaverit jugum: 3. tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium; 4. et tingens digitum in sanguine ejus, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, 5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine el fimo flammæ tradi-

lis. 6. Lignum quoque cedrinum, el hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos millet in Hammam, quæ vaccam vorat. 7. Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum. 8. Sed el ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, el immundus erit usque ad vesperum. 9. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ul sint multitudini liliorum Israel in custodiam , el in aquam aspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. 10. Cumque laverit, qui vaccæ portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israel, etadvenæ qui habitant intercos, sanctum jure perpetuo. 11. Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus, 12. aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. 13. Omnis qui tetigerit humane animæ morticinum, et aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israel ; quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. 14. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo : Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, et universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus, io. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. 1G. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut perse mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immundus erit septem diebus. 17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, et mittent aquas vivas super eos in vas. 18. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, el cunctam suppellectilem, et homines hujuscemodi contagione pollutos : 19. atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio el septimo die, expialusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum. 20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesite ; quia Sanctuarium Domini polluit, el non est aqua lustrationis aspersus. 21. Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum. 22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet; et anima, quæ horum quippiam leligerit, immunda erit usque ad vesperum.

Virt. I. 2. Ista est uegio (id est c.cremonia, sive lex cæremonialis : hanc cairn significat llebr. npn cAucAa) victima, — scilicet xpialricis, ex cujus nimirum cineribus fiat aqua lustrationis. ADDUCANT AD TE VACCAM nUPAM. — Rufus, sive sanguineus color symbolum est peccati, idque ex co, quod effusio sanguinis, sive homicidium maximum sit peccatum; hinc peccata in Scriptura vocantur *sanguines*, et viri *sanguinum* vocantur peccatores. Vacca ergo rufa significabat peccatorem reum esse sanguinis et mortis, r leiu0 ac combustionis in igne gehennæ; hæc m cuira vacca comburebatur, ut ejus cineribus lustrardur el expiaretur immundus, qui tetigerat mortuum:Ine autem crai typus peccatoris; conl >ctus enim morticini significabat contactum peccali. Etatis integrjb (hebraico *perfectam*, quod nos- ter Interpres cornmode de perfectione ælatis, ac consequenter gtalune et molis accepit : nam integritas corporis sequenti conditione exprimitur, qua dicitur) in qua nulla sit macula,— videlicet nullum vitium corporis ; hic enim phrasi non si-

gnificatur macula coloris, sed deformitatis, ut patet *Levit*, xxu, 22. Nec portaverit jugum.— Neque enim decet servisse homini victimam hanc, quæ serviet Deo ad hominum expiationem. Hanc vaccam valde verisimile est, non tantum in Chanaan, sed etiam in deserto immolatam esse, idque ad purgationem leprosorum, seminilliorum et menstruatorum, sed maxime ad purgationem Levitarum et sacerdotum, qui tabernaculum adire, tangere et portare debebant. Illoc enim facere non poterant, si erant immundi : non est autem dubium quin in deserto sæpe Levit i* immunditiem, tum ex funeribus, tum aliunde contraxerint : illa ergo hac victima, id est, aquis ludrationis, ex cineribus hujus victim® confectis expiari debebat. 3. Tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, qui Ven.3. eductam exira castra immolabit,— quia hæc victima non erat solemnis et festiva, ut Aaron pontifex illam immolaret, sed lugubris et lustralis; unde cam immolare jubetur Eleazar sacerdos, Aaronis filius. Porro, hic eam immolare jubetur

Vacca nifi cremabatur MtlI Ostri, cur T « extra castra, » quia immolanda eral pro peccatis totius populi, ul scilicet tota cremaretur usque ad cineres, qui essent expiatorii, sive ex quibus cum aqua commixtis, fieret aqua expiationis. Unde hæc vacca, quasi susceptura in se omnes immunditias Hebræorum, censebatur valde «immunda : nam sacerdos, qui eam immolabat, censebatur immundus usque ad vesperam, ut et ille qui cremai) it eam, et colligebat cineres ojuK Hinc extra castra jubetur immolari et comburi; simul ut per hoc allegorico significaretur Christum extra Jerusalem passurum, ut ait Apostolus, JIebr. xin, 12. Septuaginta vertunt, *cl jugulabunt cam coram co*, Eleazaro scilicet, quasi non ipse Eleazar, sed alii coram co hanc vaccam immolaro deberent. Verum Hebreæ, Chaldæa cl Nosier significant, non alium quam ipsum Eleazarum, hanc vaccam immolasse (1). Veri. 4. 4. Et tingens digitum in sanguine ejus asperget CONTRA FORES TABERNACULI, — puta VCPSUS ingr Ssum tabernaculi, idque eminus; immolans enim hanc vaccam non crat in atrio, vel tabernaculo, ut illud posset contingere; sed crai extra castra, jbi que vitulæ immolat® sanguinem aspergens, obvertebat se versus Orientalem partem tabernaculi, idque ut per hoc significaretur, Deo qui tabernaeulo , quasi templo, repræsentabatur, lustrationem a peccatis fieri, illique nos immunditiis et peccatis nostris ad pœnam obstringi, atquo per hanc victimam illi quasi satisfieri, hominesque reatu hoc. apud illum exsolvi. Hinc patet im- j'c' molationein el combustionem hujus vacce rufæ, immolari in terra Chanaan debuisse fieri eo loco, ubi crai templum, puta Hierosolymæ, sed extra urbem: tunc i Hll'§l hæc immolatio crat functio sacerdotalis, quæ non poterat fieri alibi, quam ubi crat templum; tum quia ex sanguine hujus vaccæ debebant aspergere septies versus Orientalem partem tabernaculi, vel templi ; undo non poterant longo ab eo abesse in hac immolatione: ita Abulensis. Alidori- Allegorico, vacca rufa, inquitTheodoretus, hic n/h fuT XXXVI, et S. Augustinus, *Quvst.* XXXIII, cl corpu? Rubanus, significat corpus terrenum secundi Ad i- Cbriiii mi, scilicet Chiisti Domini, quia nomen Ad.n in crac** dictum est Adama, id est a terra rubra exqua corpus ipsius formatum est; sexus femineus significat infirmitatom carnis; ælas integraci libera significat perfectam n talem et staturam, æque ac libertatem Christi: hæc ab Eleazaro, id osi a Judæis, immolata est; lignum cedrinum est figura crucis, coccinum sanguinis, hyssopus grati® vivificantis. Trnpoio- Tropologice, vaccam rufam mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis exstinguimus, quam cum hyssopo lignoque cedrino ac coco (1) Hebreæ cuin Septuaginta videntur consentire; habent enim, *et mactabit* eam, scil, macians quivis minister, id est *mactabitur*» impersoixdis loquendi formula, *coram eo*, scii. Elcazar.

offerimus, «quia cum mactatione camis sacrificium fidei,spei et charitatis adolemus. Hyssopus quippe interna nostra mundare consuevit ;cl per Petrum dicitur (Actor, xv) : Eide mundans corda eorum. Lignum cedrinum nulla putredine deficit : quia spem cœlestium terminus non consumit. Unde et per Petrum dicitur (I *Petri* i) : Regeneravit nos ih spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in ha Feditali m incorruptibilem. cl incontaminatam, cl immarcescibilem. Coccus voro rubro colore flammescit: quia quem implet charitas, incendii. Unde et in Etang. Veritas dicit : Ignem veni mittere in terram. Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur, ut videlicet ante interni judicis oculos, charitas nostra, Dei et proximi dilectione coleretur: quatenus conversa mens nec sic pro amore Dei quietem diligat, ut curam proximi utilitatemque postponat, nec sic pro amore proximi occupationi inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris exstinguat; » hucusque S. Gregorius, VI *Moral*, xxv. 5. CoMBiRETQUE eam, — non per se, sed P«T V«n.S. suos. « Comburet o ergo, id est comburi faciet (patet vers. 8) « cam,» totam cum pello, carni- bus, sanguino cl fimo, ut sequitur. 6. Lignum quoque cedrinum, et hyssopim, coc- Ven.6. CUMQUE BIS TINCTUM SACERDOS MITTET IN FLAMMAM,— quia hæc erant expiatoria : causas ob quas cedrus, hyssopus el coccus adhibita sint ad expiationem et ad victimam expiatricem, dedi *Levit.* cap. XIV, vers. 4 et 3. 7. Commaculatusque erit , — immundus critic- Vch 7. paliter. Nota : Sacerdos immolans, et alius com- V.c.j burons vaccam rufam, erant immundi usque nd vesperam, quia vacca luee, dum comburebatur oa. r l cum fimo, pelle et sanguine, erat aliquid immundum, uti crai cadaver hominis, vel morticina ^51. aliorum animalium: ideo mundos eam tangentes faciebat immundos; postquam vero combusta esset, cineres ejus habebant vim expiandi iu: mundos Iegaliler, Deo ita ordinanto. Ridiculum enim est, quod ail Rabbi Gaon apud Abulenscm *Qmrst.* XIV, sedici t, cineres hujus vaccæ fuisse in-ta mollis, quod nocet clrolricis, et prodest phlegmaticis; sic enim et cinerem hunc alios inquinasse, alios emundasse. 9. Colliget autem vir mundus cineres tacce Ven a. (combustlæ), ET EFFUNDET EOS EXTRA CASTRA IN LOCO I URISIMO, UT SINT MULTITUDINI FILIORUM ISRAEL IN custodiam (scilicet, diligenter custodiatur cinis hujus vaccæ a filiis Israel, ut sit) in aquam aspi usionis (hebraico est, *in aquam immuiditicc*, qua scilicet se ab immunditia legali expient ; unde sequitur) : quia rito peccato vacca combusta est.— Hebraice, *quia vacca luce est peccatum*, id esl, estvici-liina expiatrix peccati. Hinc verisimile est cineres hos vilulæ rufæ in cfe s terra Chanaan ex Hierosolymis, ubi immolala ct na* cremata crai, delatos fuisse ad singula oppida, ut singuli contracta immunditia, purificationem tnr aJ

ratti ad manum haberent. Sic legimus *Joan*, it, in Cana
 •rt*1 Galilææ positas fuisse sex hydrias, ad purifica-
 tionem. Hydri® enim hæ continebant aquam lus-
 trationis : perinde ac apud nos chrisma, ab Epi-
 scopo in Cathedrali ecclesia consecratum, ad sin-
 gulas Episcopatus paroecias transmittitur et de-
 Ctnijbic fertur. Erat enim per cinerem hunc, communis
 omnium immunditiarum expiatio (licet in multis
 tatuo- casibus, aliis insuper egerent purificationibus, et
 diim te-lotione vestium, vel etiam corporis totius); nam
 alioqui multæ immunditiæ fuissent sublatae sine
 purificatione, ut v. g. contactus animalium im-
 mundorum : huic enim nulla alia lustratio prae-
 scribitur *Levit*, cap. xi, 43 et 41, et quia Apostolus,
Hebr. ix, 13, generalem carnis emundationem
 huic cineri attribuit.

Contrarium tamen non est improbable, sci-
 l,cc' cinerein vitulæ rufæ tantum expiasse im-
 dotnm. munditiam contractam ex contactu mortui; nam
 hoc tantum hic exprimitur. Ita Abulensis, *Qua-*
stionc XV.

Nola : Ille erat ritus purificandi et expiandi,
 ut colligitur vers. 19. Cinerem hunc vitulæ rufæ
 injiciebant in hydriam, vel vas aliud plenum
 aqua viva, v. g. fontana. Deinde alius quispiam
 mundus hac aqua aspergebat immundum, sed
 ita ut ipse adhuc usque ad solis occasum cense-
 retur immundus.

Allego- Allegorico, hæc aqua cineralis et lustralis fuit
 i Pus saDBu'nis Christi. Nam, « si cinis vitulæ as-
 n<rib> persus inquinatos sanctificat ad emundationem
 'b> carnis, quanto magis sanguis Christi, qui perSpi-
 Oiriit * r*tuni Sanctum semetipsum obtulit immaculatum
 Deo, emundabit conscientiam nostram ab operi-
 bus mortuis, ad serviendum Deo viventi?» ait
 Apostolus, *Hebr.* ix, 13.

Cinedo, Rursum, aqua hæc cineralis et lustralis signi-
 iuitniu. fiebat aquam nostram lustralem, sive benedic-
 tam, qua utimur ad expiationem peccatorum
 venialium. Nam, ut recte argumentatur Alexan-
 der I Pontifex, qui fuit sextus a S. Petro, *epist.* 1,
 ad omnes orthodoxos : « Si cinis vitulæ asper-
 sus populum sanctificabat atque mundabat, quan-
 to magis aqua, quæ sale aspersa divinisque pre-
 cibus sacrata est, populum sanctificat atque emun-
 dat?»

Mlnc«U Scribit Clemens Romanus, lib. Vili *Constit. Apo-*
 » 'a S,°J- caP' xxxv> S- Matlhæum usum aquare bene-
 uLde, dictæ instituisse, ritumque benedictionis ab eo
 üo. præscriptum recenset. Vim vero et fructum bene-
 dictionis hujus Deus multis declaravit miraculis.
 Nam S. Chrysoslomos, aquam benedicens, caque
 aspergens filium ægrum, cum sanum matri red-
 didit, ul habetur in ejus Vita.

S. Quintianus, anno Christi 190G, Episcopus Ar-
 vernis civitatis, familiam Hortensii senatoris va-
 lida febris correptam sanavit, mittendo ad eam
 aquam benedictam; testis est Gregorius Turonen-
 sis in ejus Vita.

S. Fortunatus cuidam Gotho per aquam bene-

dictam coxam fractam integritati restituit, ut re-
 fert S. Gregorius, I *Diai.* cap. x.

S. Malachite, Ilibernensis Episcopus, filium re-
 gis Scotiæ, et mulierem cancro laborantem aqua
 benedicta sanavit, uti refert S. Bernardus in ejus
 Vita,

S. Odilo, Abbas Cluniacensis, anno Domini
 1018, lunaticum aqua lustrali curavit, ut refert
 Petrus Damianus in ejus Vita.

S. Anselmus, anno Domini 1106, caco per as-
 persionem aquæ benedicti® visutn restituit, uti
 refert Edincrus in ejus Vita, lib. II.

S. Willebrordus, Episcopus Ultrajcclensis, anno
 Domini 700, per eandem domum a vexatione dre-
 monum liberavit, uti refert Albinus Flaccus in
 ejus Vita.

Magicas praestigias Judæorum per aquam bene-
 dictam dissipavit Josephus ex Judæo Christianus,
 anno Domini 327, uti ex Epiphanio referi Baro-
 nins.

S. Marcellus, Apameæ Episcopus, dæmonem
 impediens demolitionem templi Jovis Apameni
 aqua benedicta fugavit, templumque dejecit, ul
 refert Theodoretus, lib. V, cap. xxi, et Baronins,
 anno Christi 389.

Audi quid de hac aqua senserit S. Hubertus
 Lcodicensis Episcopus, anno Christi 700 : a Vade,
 inquit, aqua, quæ sacerdotali consecratione salo
 admixto benedicta, et ad effugandam inimici ne-
 quitiam orationis virtute impregnata est, liquor-
 que olim itidem Apostolica auctoritate benedictus
 huc inferatur, quorum aspergine atque litura mox
 ita effugabuntur hinc inimici virulenta phaulas-
 mata, ut amplius non audeat sua inferre machi-
 namenta. » Ita habet ejus Vita, quæ exstat apud
 Surium, 2 novembris.

Leo VI Imperator scripsit librum *De Apparatu*
belli, ubi cap. xtu ita scribit : « Pridie ejus diei
 quo prælium est ineundum, curare debet dux
 exercitus, per sacerdotem universum exercitum
 id est aqua lustrali expiari; » refert hoc
 Baronius anno Domini 911. Hoc sæculo in Indiis
 per aquam hanc mira facia sunt et fiunt. In Ja-
 pone curantur passim ægroti ubi aquam hanc
 hauserint, ut patet ex epist. *Japon*.

10. Habebunt noe filii Israel, etc., sanctum Ver», io.
 jube perpetuo. — « Sanctum, » id est firmum et
 inviolabile, quasi legem jure perpetuo sancitam;
 patet ex Ilcbræo.

II el 12. Qui tetigerit cadaver hominis, et Vir i. *
 PROPTER HOC SEPTEM DIEBUS FUERIT IMMUNDUS, AS- ol II.
 PERGETUR EX HAC AQUA DIE TERTIO ET SEPTIMO, ET
 sic mundabitur. — Cur septem diebus erat im-
 mundus? cur die tertio et septimo erat lustran- Cur d“
 dus? Respondet Aben Ezra, quia luna in scplem
 diebus facit quadraturam cum sole a tempore luyinh-
 conjunctionis. Nam luna 28 diebus peragit suum Ilir |B>-
 cursum et ad solem a quo recesserat, redit : pars “UD,lnj?
 autem quarta 28 sunt septem; rursum tria sunt
 quasi dimidium bujus quadratur®, puta septem :

quia enim luna est mater humidorum, cl ista aspersio fiebat in aqua, qu® est húmida, hinc volebat heus quod tunc luna in camdem influeret, ad hoc, ut ha c aspersio proficeret. Sed hæc sunt frivola et lunatic® mentis commenta. Vera causa fuit voluntas Dei, ita ordinans; congruentia fuit quod septenarius sit symbolum perfectionis, in cujus medio, puta dic tertio, et fine, puta die septimo, volebat Deus immundum lustrari, ut plena et perfecta censeretur esse lustratio.

Hanc lustrationem imitati sunt Gentiles : quotquot enim in funere, comburendoque cadavere ad rogam tantisper cxspectassent, dum collectis conditisque reliquiis funeri finis fieret, non ante a lugubri hoc officio discedebant, quam aqua ter essent lustrati propter contractam a funere pollutionem. Id docet Virgilius rituum scienlissimas in funere Miseni, *Æncid.* V :

Ossaue lecta cado texit Chorineus ahenò.
Idem ter socios pura circumtulit umh,
Spargens rore levi et ramo felicitis olivæ.

Ubi et aspergini meminit, quod c rore marino et oliva felici constabat.

vers 13. 43. OMNIS QUI TETIGERIT HUMANA ANIMA MORTICINUM (cadaver), et aspersus hac commixtione (id est hac aqua lustrationis, cum cineribus vilui® rufe commixta) non fuerit, polluet tabernaculum Domini (quantum in se est, illud si videlicet ingrediatur pollutus et immundus existens, antequam hac aqua lustrationis se expiet; hincob violatum sanctuarium) peribit ex Israel, — id est, occidetur a iudicibus, si res constet; sin sit occulta, mo vindice in mortem improvisam incurret. Ita Abulensis.

Yen.n. 1 L Ista est lex hominis (do homine, circa hominem) QUI moritur in tabernaculo : OMNES qui INGREDIUNTUR TENTORIUM ILLIUS, ET UNIVERSA VASA MORIENTE qu.R ibj SUNT, POLLUTA ERUNT SEPTEM DIEBUS. — Ex l|OC 1°co istam consuetudinem sibi induxerunt, ut quando aliquis moritur in domo, omnem aquam qu® erat domi in vasis, effundant cx*ra domum, quia iudicant eam esso immunclam. Alii simpliciores id etiam agunt, ex eo quod putent animam de corpore recenter egressam, lavari in aqua domus, et illam suo contactu inficere. Addunt alii angelum mottis, id est Satanam, gladium suum, quo illum hominem interfecit, in ea aqua rursum lavare. Sed posterius hoc utrumque est ridiculum : prius probum est, et ex hac lego faciendum, si vas non esset coopertum; tunc enim coinquinabatur, ut dicitur vers. 15; sin esset coopertum, non coinquinabatur moriente homine, ideoque non erat neccsso aquam eo contentam effundi : ita Abulensis.

Ven. is. 15. Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam DESUPER, IMMUNDUM ERIT. — Nam, Uti IDORaliter explicatS. Gregorius, XXIil *Moral.* cap. ix : a Tegmen operculi vel ligatura est censura disci-

plin® : qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur (1).»

1G. Si quis in agro tetigerit cadaver, ele., sive Vera. h. OS ILLIUS, VEL SEPULCRUM, IMMUNDUS ERIT SEPTEM diebus. — Summa apud Judæos immunditia erat cadaverum, adeo ut tangentes sepulcra, essent immundi septem diebus. Hinc ipsi sepulcra ha-In-bebant non juxta templum, nec in urbibus, ne in ea incurrendo polluerentur, sed extra eas (ut biUot palet Lue. vii, 12, et Joan. xix, 41, de sepulcro cx^ur* Christi) in agris et locis separatis. Hinc etiam Josias rex volens idolorum templa profanare, et omnem religionem locis adimere; mortuorum ossa in illa intuit, IV Boj. xxi, 14.

Sic et Gentiles uon in urbe, sed extra suos se-Et Cea-poliebant, tum ne aer in urbe ex fœtore cadaverum putrefieret, tum « no funestarentur sacra civitatis, p ut ait Paulus, lib. H *fiecept. sentent.*, tit. 21 ; el « ne sanctum municipiorum jus pollueretur, d ul inquiunt Diocletianus et Maximianus in suo hac de re rescripto : putabant enim Romani aliique Gentiles, quidquid diis superis sacrum esset, id vel solo aspectu aut contactu rei funesl® contaminari. Sed nec funere pollutis sacrificare fas erat : quare si utrumque ex causa gravi cuipiam faciendum esset, « elaborabat ut ante sacra efficeret, quam funus agnosceret. Unde etiam Horatius Pulvillus, in Capitolii dedicatione, cum ab inimicis ejus filius nuntiaretur exstinctus, ait : Cadaver sit, nec voluit funus agnoscere, donec templa dedicaret, » inquit Servius in lib. X *Æncidos*. Similis fuit ritus Græcorum, ut patet ex Luciano *de Dea Syria*.

Denique inauspicatum omen erat, si quis forte in sepulcra incideret. Audi Livium, libro XXX : « Jussus o naulis unus ascendere in malum, ut specularetur quam tenerent regionem, cum dixisset sepulcrum dirutum proram spectare, obominatus, » scilicet Annibal. Ex eodem ritu manavit, quod « deus Viduus » ab eis extra urbem colebatur, teste S. Cypriano, lib. *De Vanitate idolorum* : « In tantum, inquit, deorum vocabula apud Romanos finguntur, ut sit apud illos et Viduus deus, qui anima corpus viduet, qui quasi feralis et funebris intra muros non habetur, sed foris collocatur. » Perstringit hanc veterum superstitionem Theodoretus, lib. Vili *De Curandis Græc. affect.*

Secus se res habet apud Christianos, qui sepulcra juxta ecclesias habent, ut orent pro defunctis, utque mortis et resurrectionis imaginem et spem perpetuo ob oculos habeant.

Tropologico, cadavera sunt peccata. Hinc S. Paulus, *Hebr.* ix, 14, peccata vocat « opera mortua. » ^ d''TCerst Unde Chrysoslomos, homil. 15 in *Joan.* : « Si quis, et* inquit, tangebatur olim mortuum, contaminabatur; vomito* et hic si quis tetigerit opus mortuum, id est pec-

ti) Pro *ligatura*, hebr. est *operculum*, v. g. corium, *junctum*, id est, quasi YBsIs ori arctissimo intortum.

Vi-

catum, inquinatur per conscientiam. » Item : « Si eum qui corpus mortuum tangebatur, non oportebat intrare in templum, quanto magis qui mortua opera habet ? contaminatio enim est pessima ; » stalim ergo per confessionem se eluat, nec iterum tangat mortuum, id est ad peccatum non redeat. El rursum : « Dicitur, inquit, quia pestis, cum generatur, corrumpit corpora, tale est peccatum : a peste nihil differt, non quia aerem corrumpit primum, deinde corpora, sed quia continuo in animam transilit, o etc. Quid vomitu turpius excogitari potest, aut foedius et horribilius ad edendum ? Talis est qui redit ad peccatum. Unde *Prov.* XXVI : a Sicut, inquit, canis qui revertitur ad vomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. »

Veri. 17. 17. TOLLEXTQUE DE CIXERIDUS COMBISTIOMS, AT-
QUE peccati (id est vitulæ combusta! pro peccatis legalibus expiandis : hinc enim vitula hic vocatur *peccatum*, metonymice), et mittent aquas vivas super eos (cineres). — Aquæ vivæ sunt quæ moventur cl fluunt, uti fontano) et fluviales ; mortuæ sunt quæ stant et stagnant.

rm. w. 20. Si quis iioc ritu non fuerit expiatis, peribit anima illius. — Nota : Immunditia hæc tangentis cadaver durabat tantum septem dies, quibus elapsis per se expirabat cl cessabat, inquit Abulensis. Hoc cnim est quod dicitur vers 16 : « Immundus erit septem diebus, d Verum contrarium est verius, scilicet non cessasse hanc immunditiam, nisi per expiationem aquæ cineralis. Nam vers. 13 dicitur : « Qui aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. » Debebat ergo immundus hac aqua cinerali se expiare : quod si contemneret, puniebatur morte, ob violatam Dei legem, vel u iudicibus, si res constaret, vel a Deo ipso, si res esset occulta. Sin per oblivionem omisisset hanc sui expiationem, illiusque postmodum recordatus fuisset, tenebatur offerre sacrificium pro delicto suo proscriptum *Levit*, v, 3 et 5 ; si non recordaretur, non imputabatur ei ad poenam. Ita Abulensis.

Notat Abulensis, *Quæst.* XXI, Judæos nullas amplius expiationes servare, nec iis obligari, etiamsi perstent in iudaismo et conscientia sua r 3 i < erronea, qua putant se legibus veteribus adhuc ca,T teneri. Nam istæ expiationes præscriptæ erant in ordine ad Sanctuarium, ut scilicet illud non adirent nisi mundi aut expiati ; jam autem nullum habent Sanctuarium. *Secundo*, quia hæc vitula rufa, ex qua fiebat aqua lustrationis, debebat immolari a sacerdote, eo loco ubi erat templum, sanguisqtie ejus versus templum aspergi ; jam autem nec habent sacerdotes, nec templum : unde non possunt hanc vitulam rufam immolare. Eadem do causa lustrationes hasce non servarunt Judæi in captivitate Babylonica ; in ea cnim eversum fuit templum.

'in. :i. 21. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundis erit vsque ad vesperum. — « Omnis ; » ergo

et aspergens immundum, imo et ipse aspersus hac aqua, mundabatur quidem ab immunditia priori, v. g. cadaveris, sed aliam ex contactu hujus aquæ contrahebat, qua censebatur immundus esse usque ad vesperam, uli palet vers. 17. Acjm Ita Abulensis. Erat ergo hæc aqua expiatrix, et in- simul immunda ; perinde ut lixivium, licet sil immundum, pannos tamen emundat. munii,

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet. — « Immundus, » non legaliter : sic enim d,B_ immunditia hæc pervasissets latinomnes Judæos ; Ven.si. sed naturaliter, uli erant soli leprosi, seminflui et menstruata). Quidquid enim hi tangebant, hoc faciebant immundum ; sed si quis hæc immunda ulterius tetigisset, non ideo fiebat immundus, uti dixi in *Levitico*. Ha Abulensis. Verum, quia de leprosis, svminifluis et menstrualis hic non agitur, nec de eis ulla hoc capite facta est mentio, hinc verius Lyranus hæc refert ad immundum, qui immundus est ex contactu aquarum cineralium, sive expiationis. Hæc enim verba referenda sunt ad immediate procedentia, ubi dicitur : « Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperam. » Mox enim subditur : « Quidquid tetigerit immundus (scilicet jam dictus, videlicet ex contactu aquæ expiationis), immundum faciet, n adeo ut immunditiam suam alteri se tangenti afflet el communicet ; hoc enim est quod subditur.

Et anima quæ horum quipfiam tetigerit, immunda ERIT USQUE AD VESPERUM. — « *HOHim*, » scilicet quæ hoc capite dicta sunt, videlicet vitulam rufam, sanguinem ejus, cineres, aquam lustrationis. Quicumque enim hæc tangebant, immundi erant usque ad vesperam, uti dictum est vers. 7, 10 et 21. lia Abulensis. Verum quia hic versus pendet a procedenti, eique ex æquo quasi respondet, hinc *secundo*, genuine Lyranus : Qui tetigerit, inquit, aliquid *horum*, scilicet quæ tetigit immundus (qui immundus est ex contactu aquarum lustrationis), hic ex eorum contactu immundus erit usque ad vesperam. Aquæ enim hæ, ni pote cinerales, atque ex fimi el pellis vitulæ combustionem confectæ, licet expiatrices essent, censebantur tamen immundæ, adeo ut qui eas tetigisset, non tantum esset immundus, sed et immunditiam suam aspergeret rebus omnibus quas tangebatur, ita ut qui illa ab eo lacla, idcoque polluta vicissim tangeret, pollueretur, ficretque immundus usque ad vesperam. Hunc esse sensum palet, tum ex connexionem sententiarum, tum ex textu Uebræo cl Chaldæo, qui alium sensum non admittunt.

Nola : Hæc immunditia vespero perse, sino alia expiatione desinebat ; alioquin enim in expiationibus progressus fuisset in infinitum. Ita Lyranus.

Denique tradunt llebræi, et ex iis Burgensis, An w quod sex tantum vaccæ rufe fuerint immolat®, u, ll"n per totam duralionem ulriusque templi : scilicet cr7miu prima, tempore Mosis per Elcazarum, de qua '»>c Unir

dicitur, ejusque cineres durasse per totum templum primum; secundam, tempore Escine, in principio templi secundi; alias autem duas immolasse Simeonem justum, diversis temporibus (fuit enim ipse pontifex per annos 80); alias denique duas immolatas esso per Joannem pontificem, qui fuit pater Mathathiæ, a quo descendunt Machabæi. Verum difficile est creditu, quod

panci unius vaccæ cineres, per tam multos spargendi, suffecerint lantæ, scilicet innumerabili pene multitudini Judæorum; unius enim vaccæ cineres distribuebantur per totam Judæam. Sin- guli enim Judæi crebro iis utebantur ad suæ expiationem. Quare verisimilius est, quod ait Lyranus, quotannis vaccam unam rufam immolatam fuisse.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moritur Maria. Secundo, vers. 3, ob sitim murmurat populus : hinc irritati Mores et Aaron ad aquas Contradictionis offendunt Deum, ideoque ingressu terra promissa arcentur. Tertio, ven. 14, Moses a rege Edom petit transitum, negat ille. Quarto, vers. 22, in monte lior moritur Aaron.

1. Veneruntque filii Israel, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo; et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco. 2. Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversura Moysen et Aaron; 3. et versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino! 4. Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra jumenta moriamur? 5. Quare non fecistis ascendere de Ægypto, et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum? 6. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum feceris, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem hujus populi, et aperi cis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos. 7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 8. Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loqui mini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et jumenta ejus. 9. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut praeceperat ei, 10. congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite, rebelles et increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere? 11. Cumque elevasset Moyses manum, percussit eam bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta. 12. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. 13. Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificabis est in eis. 14. Misit interea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborem qui apprehendit nos, 15. quo modo descenderint patres nostri in Ægyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, 16. et exiimus de Ægypto, et patres nostros: 17. et quo modo clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos, miserique angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, 18. obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. 19. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. 20. Dixcruntque filii Israel: Per tritam gradiemur viam; et si biberimus aquas tuas nos et pecora nostra, dabimus quod justum est: nulla erit in pretio dilli-

cultas, tantum velociter transeamus. 20. At ille respondit: Non transibis. Slatimque egressus est obuius, cum infinita multitudine, et manu forti, 21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos : quam ob rem divertit ab eo Israel. 22. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem lior, qui est in finibus terræ Edom; 23. ubi locutus est Dominus ad Moysen : 24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos ; non enim intrabit terram , quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo, ad aquas Contradictionis. 25. Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et duces eos in montem lior. 26. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Elcazarum filium ejus : Aaron colligetur et morietur ibi. 27. Fecit Moyses ut praeceperat Dominus : et ascenderunt in montem lior coram omni multitudine. 28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. 29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. 30. Omnis autem multitudo, videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

Ven.1. I. VeNERINTQUE FILII ISRAEL, ET OMNIS MULTITUDO IN DESERTUM SÎX, MESSE PRIMO, ET MANSIT POPULUS in Cades,—Hoc desertum Sin aliud est a Sin, in quo pluiere coepit manna, *Exodi* xvi, 1 et fa. Nam in illo octava fuit llebræorum mansio, sive statio : in hoc vero fuit trigesima tertia; unde in Hebraeo hoc *Sin* per *tsade*, illud vero in Exodo per *someth* scribitur.

Mense primo. — Intellige anni quadragesimi ab egressu llebræorum ex Ægypto, uti communiter exponunt omnes Interpretes : nam, ut solerter advertit Abulensis, Moses tantum describit gesta, r*unl annorum ðn deserto, videlicet duorum primorum, idque ab *Exodi* cap. xii, hucusque ; et mni pò- quadragesimi sive ultimi, ab hoc capite et deinceps, Reliquos ergo triginta septem annos intermedios silentio obvolvitur, forte quod nihil memorabile in iis contigerit. Itaque cum mensis hic primus non possit esse anni primi, vel secundi egressus ex Ægypto : de illis enim jam pridem egit in Exodo, Levilico et Numeris hucusque; consequens est hunc mensem primum accipiendum esse de anno quadragesimo : idque secundo plane colligitur ex *Numeris* xxxm, 37 et 38, ubi llebrai ex Cades (de quo hic agitur) dicuntur venisse in montem Hor, ubi trigesima quarta fuit mansio llebræorum, ibique mortuus dicitur Aaron, anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Ægypto, mense quino. Unde plane verisimiliter colligitur llebræos eodein anno quadragesimo venisse in præcedentem mansionem Cades, sed mense primo, uti hic dicitur.

Ab hoc ergo capite usque ad finem Pentateuchi, describuntur gesta anni quadragesimi, qui fuit ultimus peregrinationis llebræorum in deserto.

Et mansit POPULUS in Cades. — Putant Abulensis et Andreas Masius in Josué xv, 3, hanc Cades cum Cadcsbarnc esse. Verum dico : alia Cades a Cadcsbarnc; juxta quam decima quinta fuit llebræorum mansio, uti dixi cap. xiii, in hac enim Cades fuit trigesima tertia

mansio, ut patet cap. xxxm, 3G. *Secundo*, idipsum docent Chorographi terræ sanctæ, ut Wolfgangus, Zieglcrus, Adrichomius et alii. *Tertio*, idipsum demonstrat Torniellus in suis *Annalibus*, pag. 346, ex eo quod Cadcsbarnc exstiterit in confinio Australi terræ Chanaan, ut patet *Num.* xxxiv, 4, et *Josuc* xv, 3, ubi ponitur in sorte tribus Judæ. Al Cades hæc longo aberat Chanaan : erat enim posita in extremis finibus Idumææ, ad Austrum vergentibus, uti patet *Numer.* xx, 16, non valde procul a mari Rubro. Nam ab Asiongaber, quæ erat ad mare Rubrum, venerunt llebræi in Cades, inde in montem Hor, qui est in finibus Idumææ; unde hic ex Cades Hebræi, vers. 20, miserunt nuntios ad regem Edoni, ut concederet eis transitum per terram suam; quem cum ille dare nollet, coacti sunt Hebræi longiori via circuire et transire per terminos ejus Orientales, inde per Moabitas et Ammonitas, ut tandem transito Jordane ingrederentur Chanaan, a latere ejus Orientali. Hinc S. Hieronymus in *Locis Hebraicis*, et *ad Fabiolam*, de 42 Mansionibus, in 33 : « Cades, inquit, est urbs in deserto, juxta civitatem Arabiæ, quæ dicta est Petra. In Cades cæsus est rex Sodomorum cum suis a Codorlahomor, *Gen.* xiv, 7. Ibi et occubuit Maria, soror Mosis; ibi et Moses ac Aaron, propter aquas Contradictionis offendunt Dominum, et prohibentur transire Jordanem. » Unde et Cades hebraico dicitur per antitiphrasin, quasi minime Cades, id est sancta, vel a sanctitate Mosis translata in offensam. Cades quoque vocata fuit locus judicii, Genes, cap. xiv, vers. 7, quia ibi judicatus est rex Sodomorum cum suis ; vel per anticipationem, quia ibi judicati sunt Moses et Aaron, ut patet hoc capite, vers. 12.

Mortuaque est Maria, — puta in Cades, Moritoremense primo anni 40. Mortua est ergo Maria quatuor mensibus ante fratrem suum Aaronem : hic enim mortuus est die primo mensis quinti anni 40, ut patet *Numer.* xxxm, 38; et undecim mensibus ante Moscm : Moses enim mortuus est sub

unkcin finem ejusdem anni 40 (ut patebit *Deuter.* ult.),
 J0'8?*" qui fuit annus mundi 2493.

Nota : Mortua est Maria anno ætalis circiter
 130; erat enim ipsa facile decennio senior Mose,
 in- ul* disi *Exodi* ii, 4 et 7. Moses aulcm, qui hoc
 u no. eodem anno mortuus est, defunctus est anno in-
 tutis 120, ut palet *Deuter.* cap. ult., vers. 7.

Allego- Allegorico, videtur in Maria prophetia esse
 ,lC42< mortua, in Aarone et Mose sacerdotio et legi Ju-
 dæorum finis esse impositus : eo quod nec ipsi
 ad terram promissionis transcendere valeant, nec
 credentem populum ad camdca de solitudine
 hujus sæculi educere, nisi solus Jesus, id est,
 Salvator, verus Dei filius, inquit S. Hieronymus
 supra, et ex eo Rabanas,

vers. i. Cumque indigeret aqua populus. — Erant putei
 cl fontes in Cades : hi, morantibus ibi Hebræis,
 desiccati fuisse videntur, ideoque Judæi siti ibi-
 dem laborantes, contra Moscn murmurarunt.

Pibabn- Tradunt Hebræi, et nominatili) Babbi Salo-
 tur lie- mon, propter Mariam datum fuisse a Deo Judæis
 brai iQ aqua puteum, qui cos procederē ubicumque
 morte iQ Mosis consisterent : propter Moscn datum esse cis
 ininfH manna • propter Aaroncm, columnam nubis;
 in mor- hinc iis mortuis ea defecisse : hinc cl Hebræos
 te Mari» impugnatos fuisse ab Arad rege, capite sequenti,
 l : orto co quod Arad videns post mortem Mariæ sub-
 Aaron tractum esso Hebræis puteum, cogitaret cos a
 colum. pco C5SC desertos, ideoque facile vinci et delere
 nam nu- posse.
 Lis.

Sed hro sunt fabulæ : certum est enim, nec co-
 lumnæ, nec manna defecisse in morte Aaronis
 vel Mosis; sed diu post, cum scilicet Hebræi jam
 ingressi essent Chanonæam guslassentque de fru-
 gibus terræ, ul patet *Josuc* cap. v, vers. 12.

Vers. 3. 3. Ut INAM PERISSEMUS INTER FRATRES NOSTROS,
 coram Domino ! — Hebraice, utinam exirassemus
 cum fratribus nostris in deserto, idque a coram
 domino,» residente cl presidente in columna
 nubis el in tabernaculo! Dominus enim nos, ob
 murmur exploratorum, morte damnavit capito
 XIV, vers. 19.

Vide hic rursus ingratitudinem populi, et ma-
 gnam Mosis charilatem cum ea luctantem, cani-
 que superantem. Narrat Laertius, lib. IV, cap. i,
 Antisthenem, cum audiret Ilatonein do se malo
 loqui, dixisse : « Regium est, cum benefeceris,
 audire male. » Excelsi enim animi csl ingratitu-
 dine hominum non deterreri a studio benefa-
 ciendi omnibus.

Diogenes rogatus, « quid apud homines citius
 senesceret : Beneficium, » inquit.

Plato Aristotelem vocabat mulum: quia mulus,
 cum saturatus est lacte materno, calcibus petit
 matrem. Significabat ergo Plato ingratitudinem
 Aristotelis, qui edoctus a se scholam in Pcripalo
 aperuisset, ejusquo ideas et dogmata vellicaret.
 Ita / Eliaus, lib. IV.

Aristoteles roganti, a cur reliquisset Athenas, »
 respondit • a Ne Athenienses bis peccent in Phi-

losophiam,» subobscurè laxans Socratis moriera,
 et suum quoque periculum. Ita Ælianus, lib. VI.

Demosthenes inter fugiendum subinde respi-
 ciens ad arcam Palladi*,sublatis manibus dixit:
 o O Pallas rerum domina, cur tribas infaustissi-
 mis bestiis delectaris, noctua, dracone et po-
 pulo?» Noctua enim Palladi sacra est; eadem
 draconem habet pro gestamine; populus aulcm
 bellua est mullorum capitum, pessimam gratiam
 referre soliti optime de se meritis, velat Socrati,
 Phocioni, Scipioni, etc. Ita Plularchus.

Epaminondas, accuratus quod imperium qua-
 tuor menses ultra tempus sibi prostitutum ges-
 sisset, cogente necesítale, catello sibi blandiente
 dixit : « Hic mihi pro beneficio gratiam reponit,
 at Thebani de quibus rope mullumque sum pre-
 clare meritis, mortis pennam mihi judicio con-
 stituerunt. » Ita Æbanus, lib. XIII.

Pompeius Marcellino, quem evexerat, hosti
 facto et convicianti : «Non te pudet, ail, Marcel-
 line, mihi convicium facere, qui te e muto lo-
 quentem, c famelico vomentem feci? » Ha Plu-
 tarchus in *Apophth.*

Alfonso rex Aragoniæ, cum objurgaretur quod
 in Alvarum Lunam hominem sibi plane ingratum
 tanta contulisset beneficia, quorum ne memor
 quidem jam esset : » An ignoratis, ait, ingenti
 beneficio, non nisi ingenii ingratitude satis sem-
 per fieri? » Idem : « Malo, ait, mullos mea cle-
 mentia cl mansuetudine servare, quam paucos
 mea severitate perdere. » Testis est Panormitanus
 in ejus Vita.

G. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa mul- v<xæe.
 TITUBINE, TABERNACULUM FOEDERIS, — Ut Dominum
 consuleret.

Moraliler S. Gregorius, XXIII Moral, xxt : a Re-
 lidis turbis ad tabernaculum redire, el postposi-
 tis exteriorum tumultibus, secretum mentis in-
 trare: ibi enim Dominus consulitur, et quod foris
 agendum csl publice, intus silenter auditur; hoc
 quotidie boni Rectores faciunt : cum se res du-
 bias discernere non posse cognoscunt, ad secre-
 tum mentis, velul ad quoddam tabernaculum
 revertuntur, divinaque lege perspecta, quasi co-
 ram posita arca Dominum consulunt, et quod
 prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmo-
 dum agentes innotescunt. »

Domine Deus, audi clamorem. — Hæc oratio Mo-
 sis non habetur jam in Hebræo, Chaldæo el Sep-
 tuaginta; vel ergo ex iis excidit, vel certe Inter-
 pres noster paraphraslico eam supplevit. Certum
 est enim Moscn orantem, non alia, sed hæc ipsa
 orasse, scilicet ut Deus populo murmuranti ob-
 sitim, daret aquam. Ita Abulensis. Pari modo ii
egrediamur foras, *Gen*, iv, 8, jam non habetur in
 Hebræo, Chaldæo et Græco.

Aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ.
 — *Agua viva* dicitur saliens, vel quæ fluit, siculi
 more Mortuum est stagnans. Vocat autem talem (M ,J
 fonteu thesaurum, quia quæ latent, et necdum

in tic- reperla sunt, dicuntur essa in thesauris Dei : hinc
Mitrō
Pd. J illud *Psalm*, xxxii 7 : a Ponens in thesauris abys-
sos; » cl *Psalm*, cxxxiv, 7 : «Producens ventos
do thesauris suis;» et *Deutcr.* xxviii, 12 : « Ape-
riet Dominus thesaurum suum optimum cœhim,
ut tribuat pluviam;» et cap. xxxiii, vers. 19:
• Qui inundationem maris quasi lac sugent, et
thesauros absconditos arenarum. »

Ut satiati , — scilicet, cum fuerint.

Et apparuit gloria Domini, — puta fulgor co-
lumnas nubis novos et insolitos vibrans radios,
columnæ,inquam, incumbentis tabernaculo.

Veru S. 8. Loquimini ad petram, — quidnam? verisi-
mile est hoc: « Petra, in nomine Domini Dei, da
aquas. »

Ver*. 9. 9. Tulit igitur Moyses virgam , que erat in
conspectu Domini, — quæ reposita crat in taber-
naculo. Virga hæc erat Mosis, tot portentorum
operatrix, non autem Aaronis quæ fronduerat :
hæc cnim tantum crai signum sacerdotii Aaroni
consignati, atque ad ejus rei testimonium repo-
sita fuit juxta arcam fœderis: ita aliqui. Verum,
cum constet virgam Aaronis repositam esso in ta-
bernaculo, de Mosis virga nesciatur, quonam
devenerit, hinc certius hic inelligemus virgam
Aaronis, non Moris.

vcxs .ii. 11. Cumque elevasset Moyses manum, percu-
t ons VIRGA DIS SILICEM, EGRESSA SUNT AQUÆ LAR-
GISSIMA. — Alia est hæc petra, et percussio, ab
illa *Exodi* xvii, G. Illa cnim in Raphidim, juxta
Sinai, anno secundo; hæc cnim Cades anno qua-
dragesimo contigit. Rursum, Deus hic se solo su-
pernaturaliter aquas produxit ex petra, acrem
vicinum in aquas convertendo; in Raphidim
vero, venam subterraneam aquarum in lapidem
a Mose percussum elicuit, quæ lapidem findens,
*x eo prosiliret, idque assidue cl continuo. Tra-
dunt enim Cosmographi in Raphidim fontem
hunc petræ, a Mose percussæ, perdurare, aquas-
que continue scaturire, inquit Abulensis. Ita
Theodosius Abbas prece præmissa, virga petram
percutiens, ex ea fontem perennis aquæ elicuit,
qui per aquæ ductus vicinum monasterium. ab
eo ædificatum in loco arido irrigabat. Ille fons
postea, lavacro in monasterio exstructo, exaruit ;
sed co destructo, rursum fluere cœpil. Deus enim
uti suis non deest in necessariis, ita non redun-
dat in superfluis ; testis est Theodorus in *Philo-
tælo*, cap. x.

Allegorica, petra csl Christus, I *Cor.* x, 5; aqua
est gratia spiritualis a Christo profluens; virga est
crux Christi; bis percutitur, quia duo ligna trans-
versa sunt crux. Moses Judæorum typum gerit :
sicut ergo Moses petram virga percutiens de Dei
virtute dubitavit : ita ille populus, qui sub lege
per Mosca data tenebatur, Christum ligno crucis
affigens, cum virtutem esse Dei non credidit: sed
sicut percussa petra manavit aqua sitientibus, et
sanctificabis est per eam Deus : sic plaga Domi-
nicas passionis effecta est vita credentibus; crux

ergo aquam elicit, incredulis contradictionis, cre-
dentibus sanctificationis, inquit S. Augustinus hic
Quast. XXXV, et lib. XVI *Contra Faustum*, cap. xv,
et Rupertos.

12. Quia non credidistis mihi ut sanctificaretis Ven.it.
ME CORAM FILIIS ISRAEL, NON INTRODUCETIS HOS PO-
PULOS IM TERRAM QUAM DADO EIS.

Quæres, qii.mam fuit hic incredulitas, vel pcc- Oc-
catum Mosis? Respondent *primo* aliqui, illud IJf
fuisse, quod bis percusserit petram, cum semel tum Mo-
tantum debuisset. ,Is •

Secundo alii, quod, populo id petomé, petram p7!20.
aliam ab ea quam Dominus designara!, perçus-Secundo,
serit; et hoc esso quod ait Moses : a Numquid do
petra hac (quam scilicet vos, o llebræi, designatis,
non Dominus) vobis poterimus aquam elicere?»
Ita Rabbin.

Tertio alii, quod locutus sil, non peiræ, uti jus- Terito,
serat Dominus, sed populo, cum objurgando et
exacerbando, vocans cum incredulum et rebel-
lem : unde populus irritatus, videns licet mira-
culum aquarum, non sanctificavit tamen Domi-
num, cum laudando, cique gratias agendo. Ita
Abulensis, Theodorus, Oleaster, Lyranus, csl-
quo hæc sententia salis probabilis. Durum cnim
csl et difficile creditu, quod Moses de Dei virtute
dubitarit, cum toties eam in tot portentis esset
expertus.

Quarto alii, quod concitator, cl indignans po- Quitto,
pulo murmuranti, ambigue protulerit interro-
gando : « Numquid, » etc., quæ absolute et affir-
mative proferre debuisset, dicendo : «Petra, da
aquas;» et hoc csl, quod de Mose dicitur *Psal.* cv,
vers. 3i : «Distinxit in labiis suis,» id est aliter
protulit verba Dei, quam proferenda erant.

Quinto et genuine, peccatum Mosis fuit, quod Quinto
ipse jam plane senescens (senes cnim facile con- c\ loTz*
citantur ad bilem, impatientiam, diffidentiam et dnbiu-
pusillanimitalem), irritatus æque ac dejectus, cl an
perturbatus novo et insolito murmure populi (hac-
tenus cnim ab anno secundo, usque ad annum rebelli
quadragesimum, quo hæc gesta sunt, nullum durt
populi murmur legimus), dubitanter petram per- lqnls'
eussent : non quod dubitaret de Dei potentia, aut
fidelitate in fō: ipse cnim ex fidei zelo, incredu-
litate populi hic arguit, atipie in mullo majori-
bus portentis a se editis, adeoque in simili per-
cussione petræ in Raphidim, Deo crediderat, *Exodi*
xvii, G; sed quod populum tam rebellem, Deum-
que ita irritantem, indignum judicaret hoc mira-
culo, ac proinde dubitaret an Deus illud esset fac-
turus, et an id vero prom sissct, an tantum per iro-
niam et sarcasmum, vel condilionate, si videlicet
llebræi cessent murmurare, et credant Deum ex
petra daturum aquas. Jam vero videns cos incre-
dulos, dubitanter petram percutit, quasi impos-
sibile aut improbabile esset ex petra aquam pro-
dire pro tam incredulis. Hanc enim dubitationem
plane significant verba Mosis : a Audite, rebelles
et increduli : num de petra hac vobis aquam po-

terimus elicerò? » quid clarius? heus autem non ironico, nec conditionate, sed vere et absolute promiserat se ex petra elicaturum aquam, qua sitim explerent tam llebræi, quam eorum pecora. Rursum idipsum clare significant verba Dei ad Mosen et Aaronem vers. 12 et 24 : a Quia non credidistis mihi.» Peccarunt ergo aliqua incredulitate, dubitatione et diffidentia circa aquam a Deo promissam. Ita S. Augustinus, Quæst. XIX, Kabanus, Riipeitus, Cajelanus et alii.

CurDem Permisit Deus hunc Mosis lapsum, ut in tanto j)0n0rjs ci virtutum fastigio recordaretur se esse hominem, id est labilem et infirmum, non angelum, non Deum. Nam a omnium memoriam habere e* *n nullo penitus errare, divinitatis potius quam mortalitatis est, » ait Justinianus Imperator. Utque hoc ejus exemplo Sancti, qui diligentissime servierunt Deo, maxime Prelati, se humilient, timentes, dicentesque sibi : Qui stat, videat ne cadat; ut cum metu et tremore pergant salutem suam operari, tanquam qui de perseverantia sint incerti, etiam ipso ultimo die vitæ suæ*. In senio cecidit Salomon sapientissimus mortalium» Orígenes, Tertullianus, Lucifer Calarilanus; qui et quales viri! Oremus ergo assidue : a Cum defecerit virius mea, usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me. » Hoc nos docet lamentabilis hic Mosis lapsus in fine vitæ; qui, esto non fuerit culpa lethalis, cum tamen a terra sancta ita desiderata exclusit. Mors enim illi fuit irrogata non tam a sententia Dei, quam a necessitate naturæ fatiscentis et deficientis : jam enim agebat annum ætatis 120. Idem dico de Aarone ejus fratre : hic enim Mose tribus annis erat senior. Debebat ergo ulerque cito mori; sed Deus fecit ut uterque moreretur ante ingressum terræ sancte jam instantem, quia ille utruinque per sententiam excluserat.

SKundi. *Secundo*, permisit hunc Mosis lapsum Deus, ob causam et significationem allegoricam, quæ fuit, quod Deus animo destinara! Josué successorem Mosis, ut scilicet ipse, quasi typus Jesu Christi, induceret populum in terram promissam.

Allogo. Allegorico, ergo Moses legis, Josüu Christi figuram gerit; itaque sicut Moses populum eduxit ex Ægypto, Josué vero eumdein in Chanaan introduxit : illa lex ab impietate liberal credentes, Evangelica autem gratia introducit eosin regnum cælorum. Ita Theodorus, Quæst. XLIII in *Deuter.*, et S. Augustinus hic, QuasL Liti, qui uil : a Cum ambobus fratribus Musi et Aaron dicitur, ut apponantur ad populum suum, patet non esse illos in ira Dei, quæ separat a pace societatis æternæ. Iude manifestatur, non solum officia, sed etiam mortes eorum, signa fuisse futurorum, non supplicii indignationis Dei. » Ubiplane significat S. Au-

MonMo- Uiu »! ° gustinus hoc Mosis peccatum leve et veniale fuisse, pbciuiu idcoque mortem ei non tam supplicium, quam fuuii castigationem fuisse, quæ magis esset signum et

significatio rei futuræ, jam dicte : Idque omnino raw- est verisimillimum.

Ut sanctificaretis me comam filius Israel, — ut iis ostenderetis me esse sanctum, omnipotentem, veracem et clementissimum, qui etiam impiis et ingratis prostem ea (uli hactenus me sapias fecisse, meminisse potestis et debetis) quæ promisi, videlicet aquam de petra.

Nota : Fideles qui in rebus perplexis et arduis sperant in Deum, atque cum Abrahamo contra spem in spem credunt, hi sanctificant Deum; vult enim Deus magna a se sperari : hinc ait *Sapient.* cap. i : « Sentite de Domino in bonitate. »

NOX INTRODUCE FIS nos populos in terram, quam mado eis, — puta in ipsam Chanaeam, trans Jordanem : nam alioqui Moses intravit in terram promissam, cis Jordanem sitam, videlicet in regna Og et Sion, caque dedit tribui Ruben, Gad, et dimidiæ tribui Manasse; sed non transivit Jordanein in Chanaan, ad terram promissam cæteris omnibus tribubus, cujus termini circumscribuntur *Nurncr.* 31. ita Abulensis, *Quæst.* XLVII!, et S. Augustinus. Fuit hæc insignis pœna et mortificatio Mosis, quod terram promissam lacte et mele manantem, adeo concupitam videre non potuerit, quodque ducatus sui longissimi et molestissimi fine et fructu frustratus fuerit. Ita Deus S. Xaverium aliosque Sanctos in ipsa morte mortificavit, ut plene mundo et sibi mori, Deoque vivere discerent, utque hoc suarum levium culparum haberent purgatorium, quo expiati mox in cadum evolarent.

13. Hæc est aqua Contradictionis, — litigii et contentionis (hæc enim omnia significat Hebraicum *meribd*), ubi contradixerunt et murmurrunt.

Ubi iurgati sunt filii Israel contra Dominum, ET SANCTIFICATUS EST IN EIS, — id Côt sanctus, Verax, fidelis, clemens et liberalis declaratus est, dando eis, licet incredulis et rebellibus, potum aquæ, itaque superando et confundendo incredulitatem eorum. Ita Dei sanctitatem imitantur, qui inimicos diligunt, et vincunt in bono malum.

11. Misit interea nuntios Moïses de Cades ad regem Edom (Cades enim vicinum erat Idumææ, per quam Lanseundum erat Hebræis, recta iturus in Chanaan) qui dicerent : Hac mandat (hæc nobis in mandatis dedit, ut tibi diceremus. Unde Hebnea, Chaldaea et Septuaginta habent : *Ille dicit*) frater tuus Israel, — frater tuus Jacob, puta Jacobus, sive posterus Jacobi, qui sunt fratres vestri : parens enim eorum Jacob fuit frater Esau, qui fuit parens vester, omniumque Idumæorum.

16. Misit angelum, — ducem nostrum, nos præeuntem in columna nubis.

Ecce in urbe Cades positi. — a In, » id est juxta : non enim verisimile est Hebreos in deserto urbes esse ingressos; id enim non permisissent incolæ, timentes sibi ab Hebræis : urbes etiam non ce-

pissent tantam hominum multitudinem. Ita Abulensis.

Vert. 17. 17. Nox BIBEMUS AQUAS DE PUTEIS TUIS, — gratis scilicet, et sine pretio, sed pretio eas ememus, ut dicitur vers. 19. Est enim in desertis illis magna siccitas, cl aquarum penuria : unde ne Idumæi suis aquis citra urbes existentibus, quibus ad sitim suam ct pecorum indigebant, timeant, spondent Hebræi se aquas eorum non bibituros, nisi iis volentibus, cl dato pretio.

vcb-U. 18. Cui bespondit hex Edom : Nox tbansidis per me, — per meam ditionem (i).

Vert..5 20. Statimque egressus est obuius cum infinita multitudine (hebraico, *cum populo gravi*, id est denso, numeroso ct plurimo, quem vulgo vocamus *infinitum*) et Manu forti, — magno robore militum.

Ve*ti. 21. Quamobrem divertit ad eo Israel, — ita scilicet, ul reflexo cursu circuiverit Idumæam ad latus Orientale, ac consequenter partem aliquam Idumaea) necessario transire debuerit, ut veniret in Moab ct Ammon, cl inde in Chanaan. Hoc enim est quod dicitur *Dcut. n.*, 4 ct 8 : «Cumque transissemus fratres nostros, filios Esau. *

Vmt »♦. 22,23 et 24. Cumque casira movissent de Cades, jjci n. vExr.nu.NT in montem Hor, ibi locutus est Dominus ad Moysen : Pergat Aaron ad populos suos, — g. d. Moriatur Aaron, ct ad patres suos justos, in limbum transeat, iisque aggregetur : hoc enim innuit illa phrasis, pergere, vel congregari ad populum suum, ideoque fere tantum de justis dicilur.

v<r> t". 20. Cumque nudaveris patrem veste sua. — Hinc patet Aaronem induisse vestes pontificales in castris, atque inde ita indutum exivisse in montem lior, ul cum decore et gloria occumberet, utque in monte basco vestes exueret, iisque Eleazarum, primogenitum Aaronis filium, indueret Moses, uti ct fecit; itaque Eleazarum hoc solo vestilionis ritu, sine alia unctione vel consecratione, in inonte hoc consecravit pontificem, et patris successorem. Ha Abulensis.

Id factum est præter legem ct morem. *Primo* enim, vivente patre, filius in lege veteri non poterat fieri pontifex. Erat enim hæreditarius ct perpetuus pontificatus apud Judæos, ita ut ne ipsi quidem parentes eum in filios resignare possent, quamdiu officio fungi poterant. *Secundo*, quod extra tabernaculum ct castra, idque sola vestitione vestium pontificalium, Eleazarus consecratus sit pontifex. Eleazarus vero, nipote primogenitus, debebat suscipere pontificatum, nec poterat cum in fratrem Ithamar rejicere, quia jussent Deus ul primogeniti patri succederent in pontificatu, cumque susciperent, sibique in eo de-

(1) Vers. 19. Pro *tritām*, hebr. est *agyetiam*, ul Galli dicunt, m* *thauttie*. — Pro *nulla irit in prillo*, ele., alii ex h l.rao Nettuni, *dunlajat. quod pro nihilo w l*, quod Uli nullo medo nocere possit, *ptdilnu* (recia) *mcit iram-a*».

servirent, nisi haberent maculam, de qua *Levit. XX!*, 17.

29. Illo mortuo in montis supercilio. — Mori- Vm.», tur Aaron anno quadragesimo ab egressu ex Ægypto, ætatis 123, in mense quinto, ut dicitur *Humer. xxxiii*, 38, idque extra castra, uti ct Moses, ne Hebræi in idola proni, eos, corumque corpora, quasi numina colerent; atque in monte Uor, id est in monte montis, ut dignus locus meritis ejus monstraretur, inquit S. Hieronymus ad *Fabiolum*, de 42 Mansion, in 34 : Aaron enim hebraico idem est quod montanus, qui in monte recte moritur, quia ut mons, cæleros superavit, tam officio, quam virtute.

Hinc patet Aaronem in morte habuisse hæc tria Ajron ia privilegia : *primum*, quod mortuus sit nullo præ- "æ"! veniente vulnere, morbo, aut hedió vito, sed in lril plena sanilate (sanus enim ct validus conscendit vd*gtā. montem lior), quasi dormiens de vita hac assuinp- P"111010- tus sil. *Secundum*, quod viderit filium suum Elea- Siena- zarumsibi succedere, veslibusque pontificalibus d"n- indui, itaque pontificem consecrari. *Tertium*, quod T«r- in præsentia et quasi in gremio diarissimi fratris llu"“ sui Mosis, ct filii Eleazari expirarit, illique ipsi oculos clauserint; nec vero Moses ct Eleazarus assistentes Aaroni morienti, inde legalem immunditiam contraxerunt, quia Deus, hoc ipso quo jubebat cos assistere morienti, in hac lege ct legali immunditia dispensabat. Ita Abulensis.

Addit *quartum* R. Salomon, cui credat qui vo- Qnsr- let, quod isti tres, scilicet Moses, Aaron et Eleazarus, ascendentes in montem Hor, invenerint speluncam, ct lectum paratum, et lampadem ardentem, uti solet mortuis aptari, indeque cognoverit Moses illum locum a Deo esse paratum pro dormitione Aaronis. Exutus ergo vestibus, et induto Eleazaro, incubuit Aaron lecto, et clausis oculis susceptus est a Domino in pace : Moses autem videns mortem ita placidam, desideravit similem, quæ ct ei promissa est cap. xxyii, 13, et *Deut. xxin*, 50 (2).

30. Omnis autem multitudo videns occubuisse Ven.30. Aaron, flevit super eo triginta diebus. — Ha et Mosen defunctum flevit triginta diebus, *Deut. ult.*, ct Joseph cum suis planxit Jacobi patris mortem 30 diebus.

Dices : Genes, 1, 3, dicilur Joseph cum planxisse 70 diebus.

Respondeo : Ex hisce 70 diebus, primi 40 per- tinuerunt ad condiendum corpus aromatibus,

(2) Duo montes, qui nomen *lior* ferunt, sunl distinguendi. Alter borealis ac limitaneus Palæslinæ cisjordanensis, de quo infra cap. xxxiv, 7, 8; alter ab Austro Palæstinæ, proxima a Cades statione, ad ipsos Idumææ fines, de quo h. 1. Aaronis sepulcrum haud procul a ruinis Petra, celeberrima olim Arabiæ Pelrææ urbis primaria; hodiernum ostenditur, in monte quodam, ad cuius pedes Arabes in honorem Aaronis victimas mactare solent, uti refert Burckhardt *Tratti» in Syria*, etc. p. 130. Cf. de babordo cl Linant, l *oyage dant ('Arabit l'iirée*.

juxta inorem Ægyptiorum, ul patet ibidem vers, rem pro defunctis faciendi tricenaria, id est tri-
3; triginta vero ultimi proprie erant planctus. Ab ginta dierum memoriam, preces el eleemosynas,
hoc ergo tricenario dierum accepit Ecclesia mo- Ita Abulensis.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ilcbræi cadunt Arad regem. Secundo, vers. 4, murmurat populus, ideoque Deus in eum serpentes ignitos immittit, a quibus morsi sanantur per aspectum serpentis ænei. Tertio, Deus, vers. 1G, puteum Uebrois sitientibus ostendit. Quarto, vers. 21, Ilcbræi debellant Sehon ct Og reges.

1. Quod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad Meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existons, duxit ex eo prae-
dam. 2. At Israel voto se Domino obligans ait : Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. 3. Exaudivitque Dominus preces Israel, et tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus : et vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.
4. Profecti sunt autem et de monte Hor, perviam quæ ducit ad mare Rubram, ut circum-
irent terram Edom. Et tædere empium populum itineris ac laboris; 5. locutusque contra Deum el Moysen, ait : Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ : anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. 6. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas el mortes plurimorum,
7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt : Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum ct te : ora ut tollat a nobis serpentes. Oravilque Moyses pro populo, 8. et locutus est Domi-
nus ad eum : Fac serpentem æneum, et pone eum pro signo ; qui percussus aspexerit eum, vivet. 9. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo : quem cum percussi aspicerent, sanabantur. 10. Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.
11. Unde egressi fixere tentoria in Jeabarim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orien-
talem plagam. 12. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared. 13. Quem relinquen-
tes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi ; siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos. 14. Unde dicilur in libro bellorum Domini : Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. 15. Sco-
puli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabi-
tarum. 1G. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen : Congrega populum, ct dabo ei aquam. 17. Tunc cecinit Israel carmen istud : Ascendat puteus. Concinebant. 18. Puteus quem foderunt principes, ct paraverunt duces multitu-
dinis in datore legis, el in baculis suis. De solitudine, Malthana. 19. De Matthana in Naha-
liel ; de Nabaliel in Ramolli. 20. De Ramolli, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum. 21. Misit autem Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæo-
rum, dicens : 22. Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam : non declinabimus in agros et vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. 23. Qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos: quin potius exer-
citu congregato, egressus est obviam in desertum, ct venit in Jasa, pugnavitquo contra eum. 24. A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc, et filios Ammon : quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. 25. Tulit ergo Israel omnes civitates ejus, el habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, et vicu-
lis ejus. 2G. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Muab,

et tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat usque Arnon. 27. Idcirco dicitur in proverbio : Venite in Ilesebon, ædificetur, et construatur civitas Sehon. 28. Ignis egressus est de Ilscbon, flamma de oppido Sehon, et devoravit Ar Moabilarum, et habitatores excelsorum Arnon. 29. Væ tibi, Moab ! peristi, popule Chumos. Dedit filios ejus in fugam, et filias in captivitatem, regi Amorrhæorum Sehon. 30. Jugum ipsorum disponit ab Ilesebon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, et usque Medaba. 31. Habitavit itaque Israel in terra Amorrhæi. 32. Misilque Moyses qui explorarent Jazer, cujus ceperunt viculos, et possederunt habitatores. 33. Verteruntque se, et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis *Og rex* Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. 34. Dixitque Dominus ad Moysen : Ne timeas cum, quia in manu tua tradidi illum, et omnem populum, ac terram ejus : faciesque illi sicut fecisti Sehon, regi Amorrhæorum, habitatori Ilesebon. 35. Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, et possederunt terram illius.

Viri. I. 1. CIUNANMUS BEX ARAD HABITABAT AD MERIDIEM — (erne Chanaan. Chanan *ere* enim respectu solet Scriptura situs et plagas mundi consignare.

Venisse scilicet Israel per exploratorum viam; — ita et Chaldæus, Vatablus et alii pas.-im,?. *d.* Cum intellexit Arad venisse Ilebæos per viam illam, per quam olim anno secundo egressus ex Ægypto, transierant 12 exploratores eorum in terram Chanaan, *Numcr. xm*, tunc ex eo collegit, cœloque sibi persuasit eos per suam ditionem in Chanaan tendere : videbat enim illos eandem nunc inire viam. Septuaginta vertunt, per *viam Ataran*: retinent enim nomen Hebræum tanquam proprium loci esset (1).

1. 2. Ai Israel voto se Domixio obligaxs, ait : Si TRADIDERIS POPULUM ISTUM IN MANU MEA, DELEBO URBES ejus. — Hebraice est, *succidam et anathematizabo eos*. Erat enim hoc votum *chrem* (de quo dixi *Levit.* cap. ult. vers. 20), quo devovebant Deo urbes hostiles et Deo inimicas. Hinc nomen loci appellatum est *Chrem* et *Choma*; sive, ut Noster et alii pronuntiant, *Urem* et *Horma*, id est anathema.

Tripla Notat Abulensis, *Quæst. IV*, Ilebæis triplex fuisse *PrX*á'* *h°nna'* *£*vc* anathema : *primum*, quo tam homines et pecora, quam omnia quæ in urbe hostili erant, consumeantur, nihilque cedebat in usus vel populi, vel templi. Et tale anathema jussit Deus fieri urbes Hebræorum apostatantium a Deo ad idola, ut scilicet occisis omnibus hominibus et pecoribus, congregaretur omnis supellex urbis in platea, ibique tota cremaretur, *Deut. xxi*, 15, s° et tale hic videtur fuisse. Secundum, quo homines et pecora cum supellectile peribant, reservato tamen auro, argento, ferro et ære, ad usus Sanctuarii : tale horma fuit Jericho, Josué vi, vers. 21; ibi enim Hebræis sibi aliquid surripere nefas erat. T»r' vm. Tertium, quo soli homines occidebantur, pecora vero et supellex cedebant victoribus Ilebæis :

(t) Ita et Saadias, quibus nos calculum addimus. Hebr. enim est *O'tn xn*, *exploratore*» vero dicerentur

tale horma fuit urbs Hai, *Josué* cap. vii, 27 (2).

-L Et T.EDEIIE COEPIT POPULUM ITINERIS. — He-Ver». 4. braice, et *populus abbreviatus est anima*, id est, fatigatus coepit animis cadere, languere et Ledere. Est hic novum populi murmur, ob tam longam tot annorum, puta quadraginta, peregrinationem, anhelantis ad quietem et stabilem sedem et domum. Nam alioqui, ut superius dixi, Deus laborem itineris minuebat, ut vix fatigationem sentirent.

5. ANIMA NOSTRA JAM NAUSEAT SUPER CIBO ISTO Ver». 5. levissimo, — super manna. Tradit R. Salomon nF, Sa" ^ manna fuisse cibum levissimum, qui non gra- moabd» vabat stomachum, nec aliquid emittebat in secessum : unde timuerunt Ilebæi ne intra viscera eorum putresceret, itaque morerentur, caque de causa murmurarunt. Sed hæ sunt solilæ ejus ne- niæ. Nullus enim cibus est, qui non habeat aliquid impuri, quod natura non convertit in suam substantiam, sed rejicit, et in secessum emittit : ergo de manna idem dicendum est. Ita Abulensis. Alia ergo fuit causa murmuris de manna, quam dedi Num. xi, G.

0. Quamobrem MISIT DOMINUS IN POPULUM IGNI- Vert. #. tos serpentes. — Dominus hic fuit turn Deus Pater, tum Deus Filius, puta Christus, uti docet Apostolus, 1 *Cor. x*, 9. Unde patet contra Arianos et Scrvetianos, Christum esse verum Deum ac Dominum omnium. Serpentes hi igniti dicuntur, non quod naturæ essent ignem, sed ab effectu, quod morsu suo tantum calorem inducerent, ut morsi ab eis sibi uri viderentur ; quos proinde Plinius presteres vocat : hi enim græce idem sunt quod hebraico *seraphim* ; unde Vatablus *urentes* vertit : hebr. enim est a'DTÜ *seraphim*, quo nomine vocatur piimus ordo angelorum, ab ardore charilalis. Hos serpentes suscitavit Deus ex ipso Arabiæ deserto : ibi enim, uti et in Libya, abun-

(2) Vers. 3. Pro *interfecit*, hebr. est *devoverunt eoi urbeique eorum*, id est, everterunt Israelita) eorum urbes, quas nempe eo tempore capere poterant, non omnes. CL *Joi. m*, 14; *Iuti. i*, 16, 17.

dant. Unde *Deut.* vin, 15, dicitur: « Ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua crai serpens flatu adurens, et scorpio, et dipsas. » Ilinc et Cato apud Lucanum, lib. IX, de serpentibus deserti Lybiæ ait :

Serpens, silis, ardor, aren@
Dulcia virtuti; gaudet patientia duris.

Porro serpentes, sive dracones, aliquando vi-
sos esso ignitos, id est, qui ignem vomerent,
narrant Historici. Leslæus, in sua *Scotia*, anno
Domini 1558, refert apud Marchiani et Lando-
viam, draconem quemdam tantos ignes vomuisse,
ut iis segetes et fruges incenderet ; quocirca co-
lonos pervigilare debuisse, ut eos assidue extin-
guerent.

Nota : Apte serpentibus puniuntur, qui serpen-
toni virulentiam imitantur. Murmuratores enim
et detractores a acuerunt linguam suam sicut
serpentis, » inquit Psaltes, ac mordent in occulto
ut serpens. Justo ergo eis quasi carnifex domina-
tur serpens. E contrario humilem, mitem et obe-
dientem Antonium metuebant et fugiebant ser-
pentes, teste S. Athanasio in ejus Vita. Et Boas
serpens obedivit pio et S. Hilarioni : cum enim
homines et boves deglutirei (unde Boas est dic-
tus), jussit ei S. Hilarión a pyram præparari, et
oratione ad Christum missa, evocato præcepit
struem lignorum scandere; mox ignem ipse sup-
posuit, immanemque bestiam concremavit, n in-
quit S. Hieronymus in ejus Vita.

Sic Abbas Paulus manibus illæsis tenebat aspi-
des, serpentes et scorpiones, cosque secabat per
medium. Rogatus quomodo hanc gratiam acce-
pisset, respondit : « Si quis possederit puritatem,
omnia subjiciuntur ei, sicut Adæ quando erat
in paradiso ante prævaricationem divini man-
dati, n ut habetur in *Vitis Patrum*, lib. VI, tit. 2,
num. 11.

Vert. 8. 8. Fac sbrpbntbm. — Hebraico fac cpy *saraph*
Serpeas (unde *seraphim* jam dicti vers. 6), id est serpen-
cur tem ignitum, hoc est, qui habeat similitudinem
mein ? serpentis igniti et urentis, qualis est serpens ex
ære fabricatus : æs enim candet, vel potius rubet
instar ignis. Ita Vatablus. *Secundo*, factus est ex
æro : si enim ex auro vel argento factus esset,
fuisset ingeniis et immanis pretii : erat eum ingens,
ut mox dicam.

Er PUNK bum pao signo. — Hebraico, *pone cum*
super vexillum (hoc enim significat hebræum DJ
nes), quasi dicat : Pone eum super hasta, vel per-
tica vexillari, ut sit instar signi et vexilli, quod
Fuit in- ab omnibus videri possit. Inde sequitur serpen-
iūs | lein *lino æncnin debuisse esso ingentem, atque
alte admodum erectum, et, ut Christus ait, exal-
tatum fuisse, ut scilicet per lota castra, quæ vas-
tissima erant, facileque per sex militaria exten-
debantur, a vulneratis circumquaque videri pos-
set.

Nam, qui percussus (a serpentibus ignitis) as-

PBXBirr eum, vivet, — id est in vita servabitur,
et sanabitur. Non quod serpens hic mneus vim
aliquam naturalem eos curandi haberet : hoc
enim est impossibile, uti fuse hic demonstrat Abu-
lensis; sed quod Deus, hoc signo viso, eos mi-
raculose curaret. Fuit ergo hic serpens signum,
simul et instrumentum morale hujus curationis.

Congruum autem signum erat serpens æneus,
potius quam bos aut ovis : quia Hebræi morsi
erant, non a bobus, vel ovibus, sed a serpenti-
bus, iteqne ignitis; æneus autem colorem habet
igneum, estque igne conflatus.

Allegorica et potissima causa fuit, ut serpens AiUfo-
hic in ligno erectus significaret Christum in cruce ***
erectum, tanquam noxium et sceleratum, cujus
inlitu per fidem et contritionem, sanamur a le- « tmera-
thalibus peccatorum morsibus. Sicut enim ser-0*|0**
pens hic habebat formam serpentis, sed doq ve-
nenum : ita Christus assumpsit formam peccato-
ris, sed non peccatum; hoc es enim quod Chris-
tus de se ait, *Joan.* cap. m, 14 : « Sicut Moses exal-
tavit serpentem in deserto, ita exaltan (in cruce)
oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in
ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. »
Ita Theodoretus, *Quiest.* XXXIX, et Nyssenus *De*
Vita Mosis, aute finem, et S. Augustinus, serm. 101
De Tempore, et Tertullianus, lib. *De Idololatria*,
cap. v : a Effigies, ait, ænei serpentis suspensi
figuram designavit Dominion crucis, quæ a ser-
pentibus, id est ab angelis diaboli, nos erat li-
beratura, dum per semetipsam diabolum, id est
serpentem, interfectum suspendii. » Unde et ve-
teres Hebræi docuerunt quod morsus, per ser-
pentem antiquum Adæ nobisque illatus, sanan-
dus esset in diebus Messie. a Non te pigeat, in-
quit S. Bernardus, videre serpentem in patibulo
pendentem, si vis videre regem in solio residen-
tem. »

S. Antonius magnus contra dæmonum insultus
athleta, rogatus a discipulis quænam arma valide
et certo diabolicas impugnationes repellerent,
respondit : « Signum crucis, et ardens in Chris-
tum fides, inexpugnabilis sunt viris Deo dicatis
et ahencus murus, adversus dæmonum machi-
nationes. » Testis est S. Athanasius in ejus Vita.
B. Magdalena in antro suo pœnitens, tentata a
spectris dæmonum, Jesum invocavit. Affuit S. Mi-
chael qui eos fugavit, et crucem in ore speluncæ
erexit, dicens : a Ne extimescas, custos tui est
Allissimus. » Crucem ergo complexa, et ad cru-
cem orans, in caque Christum salutem suam
contemplans, læle et pie ibi triginta annos pœ-
nituit.

« Crux, inquit S. Augustinus, sermone in *Pa-
rasceve*, nobis totius causa beatitudini* est : hæc
nos a cœcitato liberavit errons; hæc a tenebris
reddidit luci; hæc debellatos reddidit quieti;
hæc alienos Deo conjunxit; hæc peregrinantes
cives ostendit. Hæc discordiæ amputatio est, hæc
parte Grmnni^tum, donorum omnium abun-

da largitio. Hodie crux fixa est, et sæculum sanotificatum est. Rodio crux fixa est, et dæmones dispersi sunt. Hodie crux fixa est, et mors subversa est. Sodio crux vieil, et mors victa est. Hodie diabolus vinctus est, homo solutus est, et Deus glorificati» est. n Idem, lib. *De Virg.* : a Inspicite, ait, vulnera pendentis, sanguinem morientis, pretium redimentis, cicatrices resurgentis. Caput habet inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia extensa ad amplexandum, lotum corpus expositum ad redimendum. Hæc quanta sint cogitate, hæc in statera vestri cordis appendite, ul totus vobis figatur in corde, qui totus pro nobis fixus fuit in cruce. »

Pic S. Bernardus, serra. 15 in *Cantica* : a Quam dulciter, ait, Domine Jesu, cum hominibus versatus es ! quam abundanter multa magna bona hominibus largitus es ! quam fortiter tam indigna, tam aspera et dura pro hominibus passuses ! dura verba, duriora verbera, durissima supplicia. O duri et indurati et obdurati filii Adam, quos non emollit tanta flamma, tanta benignitas, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tam preliosas merces expendit ? > Idem, semi. *De Passione Dom.* : a In passione Domini, ait, Iria specialiter convenit intueri : opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charilas commendatur : patientia singularis, humilitas admirabilis, sed chantas inaestimabilis, p

*i- Addit S. Augustinus serpentem hunc fuisse n loll æncunb ut significaret primo, divinitatem et æternitatem Cliristi : res enim durissimum est, incorruptibile, et quasi æternum ; *secundo*, crucis Christi \unu- c'ari^ e, n gloriam, quæ omnes gentes pervasit : v-m. Ænea enim vasa, inter omnia metalla, maximum Tritio, solent edere sonum et tinnitum ; *tertio*, igneam * c'iar^atem I|, m lum Christi in cruce, tam Cruti. dolore, quam amore nostri assi et tosti ; hic enim æneus serpens erat *saraph*, id est ignitus, ul dixi. Et hoc est quod S. Joannes, cap. ni, vers. 46, mox subdit, dicens : « Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam ælemam. » Quæ verba singula novum amoris argumentum et stimulum ingerunt, uti patet ca expendenti. Expendi ca *ad Titum* m, 4. Christus ergo crucifixus est *saraph*, id est ignitus, urens, accendens, et comburens nos sua ch iniate. < Apte ergo æneus serpens in ligno suspensus^ est, ut Dominus et in serpente mortuus, et in ære significaretur æternus ; videlicet, ul et indicaretur mortuus per humilitatem, et quasi esse æneus per divinitatem, » ait S. Ambrosius, An .berlus, lib. V tn *Apoc.*, post milium.

Hac de causa Seraphinus ille specie crucifixi apparens S. Francisco, ei in manibus, pedibus, et lderc quinque Cliristi vulnera, quasi sacra stigmata, impressit, cumque tutum iu Christi crucifixi amorem transformavit, et scraphinum, imo

Christo confixum cruci effecit, ut deinceps novo mentis ardore, novo corporis martyrio aliud penon sentiret, aliud non cogitaret, aliud non amerci, aliud non diceret quam, Da Domino, ul amore amoris tui moriar, qui pro amore amoris mei dignatus es mori. Vide S. Uonavonluram in ejus Vila.

Hunc serpentem æneum, in memoriam tanti Æj nm beneficii, Ilebræi secum devexerunt per desertum in Chanaan, ibique mansit usque ad tempora Ezechia regis Jada, qui cum, eo quod numinis loco Exe- a plebe haberi et coli (ritum et modum cum colendi narrat Pillasti ius, heres. *De anco serpente*, tomo V, pag. 10) inciperet, confringi jussit, cumque pro F^TOrW *nechoset*, id est ænco, per diminutionem et contemptum vocavit jn^ ro *ncchustan*, vel *noestan*, id est ænulurn, quasi dicat : Quid putatis, o miseri Judæi, parum æris habere divinitatem ? ænulurn hunc serpentem esse Deum ? IV hcg. XYIH, 4.

11. UNDB EGRESSI FIXERE TEXTORIA IX^ Je ADARIM, Vers. II. — Hebraice est tZ)H3pn »p3 *beie haabarim*, quod Chaldæus accipit, non ul proprium, sed ul appellativum, verifique, *juxta vadum transeuntium*, scilicet in desertum.

I L ÜNDE DICTOR IN LIBRO BELLORUM DOMINI. — Vers. II. Fuit hic vetus liber ante Pentateuchum conscriptus, sed intercidit, sicut et libri Henoch, Gad, Nathan ; addo, et mullorum aliorum, quorum meminit Scriptura. Ita S. Augustinus, *Quæst.* XLH, et Rabanne. Undo patet librum hunc fuisse propheticum ; prophetat enim fuluram victoriam sub Mose contra Amurhreo, ul patebit vers. 24. Posset tamen quis et forsitan verius dicere librum him j posterius esse conscriptum, ut tj^ *sic faciet*, vers. 14, idem sit, quod sic *fecit* : videntur enim hæc ab alio quopiam, qui Mosis diaria hæc digessit, illi esse intexta, uli dixi in proæmio Gáneseos. Sic enim Proverbia Salomonis ab eo sparsim scripta, ab alio collecta, et in unum librum Proverbiorum digesta esse satis palet ex cap. xxv *Proverb.*, vers. i. Perperam ergo Eugubinus verlit, *ideo dicetur in commemoratione bellorum Domini*.

Allegorico, Ruperlus hunc librum coelestem accipit, puta notitiam Dei, in qua conscripta esi fides Evangelica ; et per oppositos illi torrentes Arnon, accipit eloquentiam hæreticorum. Arnon enim significat maledictionem eorum.

Sicut fecit in mari Ritiro, sic faciet in torRExrins Arnon. — Valablus verilil, *urbem Vahcb* (scilicet delevit, vel expugnavit Deus) *in turbine, et torrentes qui adjacent Arnon*. Favent ei Septuaginta ; vertunt enim, *propter hoc dicitur in libro : Bellum Domini combussit Zoob, et torrentes Arnon*. Ubi nola : Pro *Vahcb*, Septuaginta legerunt *Zoob*, scilicet pro *vau* legetur alline *zain*, idque cum aliis punctis. Verum melius verilit Noster, eique consentii Chaldæus : nam nni *vahcb* positum est oro nn* *iaheb* id est *dedit*. Sic ergo ad verbum

habent llebræa, *quæ dedit*, vel *fecit minari hubro*, *sic* (vau enim copulativum, cum similia conneol, significat *sic, sicut*) *eadem in torrentibus Arnon*, supple faciet.

Primos Jam omissa sententiarum varietate, sensus est, (it S'cul dominus pugnavit pro Israele contra a*md- Ægyptios in mari Rubro : ita et faciet, id est fo U4I. cit, in Arnon, pro llebræis pugnando et devincendo Schon regem Amorrhæorum, (i. d. Ideo recte dixi vers. 13, Arnon prominere in finibus Amorrhæi, quia ibicæsus est Schon Amorrhæus, vosque, o ilebræi, occupastis ejus ditionem, usque ad confinia Moab, ul patet vers. 21. Nam Vers. is. scopili torrentium Arnon inclinati sunt (inclinantur) UT REQUIESCERENT (d ICquiCSCUUI) IN Ati (ita enim legendum est cum liebræo, Chaldæo, Septuaginta, non *Arnon*, uti legunt Biblia Regia et Planliniana : quæ civitas est Moabitarum, ut patet *Deuter.* ii, 29; ideoque recumbunt) in unibus Moabitarum, — *q. d.* Scopuli Arnon contermini sunt, cl prominent in Ar, urbe Moab : unde patet Arnon cl Amorrhæos conterminos esse Moabilis; ac consequenter, quod vos, o llebræi, occupando Arnon cl ditionem Sebón Amorrhæi, pertingatis usque ad confinia Moab : omnia enim hæc pendent ab illa sententia vers. 13 : a Siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos, » eamque explicant.

Scotio- *Secundo*, llebræi, quos sequuntur Lyranus, nini. Abulensis, Hugo, Adrichomius et alii, tradunt, Amorrhæos in hisce scopulis Arnon fuisse llebræis insidiosos, dum illac transirent; sed a Deo miraculose inclinatos fuisse hosco scopulos, cl corruisse super ipsos Amorrhæos, itaque iis oppressis, liberos evasisse Hebræos, idque hisce verbis significari, *scopuli torrentium inclinati sunt*, etc. Sed cuperem hujus traditionis antiquiorem habere auctorem : mirum enim videtur Mosclanium miraculum hic silentio præleriisse, pnu-sorlim cum ipso pugnam et victoriam de Amorriñéis enarret vers. 23.

T iihu, *Tertio*, Vatablus llebræum TPN csced vertit ViUtu. *effusiones*, *q. d.* Deus expugnavit effusiones torrentium, id est regionem Amorrhæorum, per quam effunduntur cl defluunt omnes, ab Arnon usque ad Ar, defiuunlque in regionem Woabilidcm. Vormn potius credendum est S. Hieronymo et llebræis, quiesced vertunt *scopuli*. Primus ergo sensus planus cl genuinus videtur (!).

(l) a *Pro/derea in libro bsitorum Jocet* (qui qualis fuerit non constat) *memoratur : tndrbum in Sitpha, el torrent-lrs Arnolds, el defluxum torrentium, qui deflectit ad habitationrm*, sedes *Aris*, *cl nititur finibus Moabitici**, id est, tangit (hies Moabitarum. Quum hæc duo commata o medio contextu libri supra citati deprompta sint, non est quod mireris, sensum perquam obscurum cl imperfectum esse. Illud unum facile intolligitur, hæc eam ob causam a scriptore esse allata, ul Arnoncm Moabitarum fines prætûrlabi apparent. Pro H1DX aliquot liba uno vocabulo leguut mflsjd quod jam Kimchius in libris votoribus se reperisse testatus est. Hoc autem esset

IG. Ex eo loco, — intellige *digressis*; unde he- Ven ie, braice est, et *exinde ad puteum*, scilicet venerunt.

Apparuit puteus, super quo locutus est Dominis ad Moysen : Congrega populus, et dabo ei aquam. — Hmc videtur populum laborasse siti et aquarum penuria; unde Mosen pro ea levanda rogasse Dominum, qui exoratus ostendit ei puteum, dicens : Congrega populum ad puteum hunc, cl ex co dabo ci aquam. Similes aposiopeses llebrææ crebra* sunt in Scriptura.

17. Tunc cecinit Israel carmen istud : Ascen- Vm. n. dat puteus. — u Puteus, » id est aqua pulci, *q. d.* Continuo ebulliat et ascendat aqua e fundo putei, ul omnes nos ex co bibere possimus, æque ac jumenta nostra. Est hoc carmen gratulatorium exaltantium de tanto beneficio el miraculo, qualia inulta sunl ia Scriptura.

Concinebant. — Hoc per parcnlhcsin intercipe cl accipe : nam interrupt ipsum carmen; quæ enim proxima sequuntur, sunt verba carminis jam inchoali, illudque complent. Chaldæus tamen, Septuaginta ctrccenliores, pro rnUJZanti ta, i l t si *concinebant de eo*, aliis punches legunt in im-jwralivo m b enu ta, id tsl *concinite illi*, *q. d.* Huic puteo gratulamini, et applaudite, ilique hymnum concinite; cl sic hæc verba ad carmen perlinent.

18. Puteus, quem foderunt principes, et paha- Vets. is. VERUNT DUCES MULTITUDINIS, IN (id CSt OWI) DATORE LEGIS (id CSI Mose) ET LN (id CSt CUm) BACULI? st is. — Hinc videtur quod Deus ostenderit Mosi fontem, sive venam aquarum, quam Moses cl principes populi, suis baculis, id est ligonibus, terram circumfodientes, dilatarunt cl profundiorcm effecerunt, ut esset instar putes

l) t solitudine, Mat thana, — ç. < i. De solitudine in Mallhana profecti sunl llebræi, uti addunt Biblia Regia el Planliniana, cl palei ex seq.

19 cl 20. De Mattuana in .Xauallil : de Nada- Ven. < I IEL IN HaMOTII. De ÜAMOni, VALLIS EST IN REGIONE 20' Moab, in Xertici Puasga (id est de Bamoth incipit vallis Moab, quæ est in, id est juxta, verticem montis Phasga), quod (Phasga) respicit contra desertum, — *q. d.* llebræi jam venerant ad lines deserti, scilicet ad vallem regionis Moab, quæ csl juxta Phasga.

Tropologice, imjmt Ruperlus, significantur hic Troilo. ii qui meritis cl gratia proliciunt. Mallhana enim hebraica idem est quod donum descendens, scilicei a Paire luminum : ex quo primo ascendunt in Nahaliel, id est in hærcdilalem, vel possessionem Dei, per aclivæ vilæ virtutem; deinde in Bamoth, id est in excelsa, scilicet conlcmplativæ vilæ. De Bamoth hac vallis est, scilicet humilitatis : hæc enim nascitur ex consideratione et cou-

hhpaal verbi = *dedit*. Sed vix dubium est, nx esse accusaliu notam, ani 'ero nomen loci aultorrentis. » Hæc Maurer ad h. 1.

contemplatione (am Doi, quam sui; caque est juxta verticem Phasga, hoc est juxta altam sapientiam el facundiam : hanc enim docet humilitas (nam Phasga hebraico idem est quod *os multum*), idque contra desertum, id est contra inania desertoris diaboli mendacia.

cui- time etiam proverbium est apud Hebraeos, *cx*
ûûre *Bamoth*, hoc est, ex virtute et pietate ori-
- ; 3t«o hir celsitudo et gloria. Virtus enim est quasi hæ-
n»brw réditos el possessio Dei, quam significat AfaMie/.
cvRiUQ- porro, Chaldæus hæc accipit, non ut nomina
propria, sed ul appellativa, refertque ad puteum,
de quo vers. 16. *Matthana* enim hebraico idem
est, quod datum, vel donum. *Nahaiid* est tor-
rens. *Bamoth* sunt colles; sic ergo ipse vertit :
< Ex eo tempore quo datus est eis (puteus), des-
cendit cum eis ad torrentes, et de torrentibus as-
conditum cis ad collem, et de colle ad vallem,
quæ est in agris Moab, » quasi hic puteus mira-
culose quaquaversum secutus sil Hebreos. Chal-
daeum sequuntur, coque se tuentur nulli alii, qui
dicunt petram dantem aquas instar fontis, vel
putei, revera comitatam esse Hebræos, idque
significaro Apostolum, I *Cor.* x, eum ait : a Bibe-
bant autem de spiritali consequente cos petra, »
qua do re ibidem dixi. Certe doctissimo Bellar-
mino el aliis videtur hæc esse fabella Judaica.

Versai, 21, 22 el 23. Misit altem Israel nuntios ad Se-
tirl2LnoX regem Amorrhæorum, dicens : Obsecro It
TRANSIRE MIHI LICEAT PER TERRAM TUAM, CtC.J QUI
concedere noluit. — *Deuter.* cap. n, vers. 21 et
seq.fubi hæc fusius narrantur, dicitur Deus indu-
rasse Schon, ne transitum daret. Volebat enim
Deus regionem Schon, æquo ac Og regis Basan,
dare Israelitis : utramque enim se Hebræis datu-
rum promiserat, *Genes.* xv, 20. Ibi enim per ter-
ram Raphaim, intelhgit terram Og gigantis. No-
tandum est, ail S. Augustinus, *Quast.* XL, «quo-
modo hic ab Ilcbræis justa bella gerebantur : in-
noxius enim transitus eis negabatur, qui jure
humante societatis (equissimo patere debebat; »
quanquarn hic tantum belli prælexus fuit, et
occasio. Nam vera causa fuit promissio el dona-
tio Dei, do qua jam dixi.

Ven. u 23 et 21. Pugnavitque (Sehon) contra eum (Is-
eiu' raelem), a quo percussus est in ore gladii, — id
est in acie gladii. Acies enim gladio est id, quod
homini os. *Secundo*, a in ore, » id est in occisione,
hoc est, per occisionem gladii; ita Septuaginta.
Sicut enim os devorat panem, ita gladius devo-
rat, occidit et consumit homines.

Vcrt.u. 24. Et possessa est (ab Israele) terra ejus (Se-
hon) ab Arnon usque Jlboc, et filios Ammon : quia
FORTI PRESIDIO TENEBANTUR TERMINI AMMONIARI M.
— Nola tí *quia, q. d.* Ideo Israelita*, occupantes
ditionem Sehon, non invaserunt Ammonitas vi-
cinos. sed ibi stiterunt : quia Ammonita} valido
presidio se contra Israelitas communiverant. Fuit
et alia potior causa, quia scilicet Deus vetuerat
eos invadi, ul patet DeuL n, 9.

25. Tulit ergo (a Schon abstulit, et in suum Vers-ti.
dominium transtulit) Israel omnes civitates ejus,
et habitavit in urbibus Amorrilei (ea partitione
inter duodecim tribus, quæ recensebitur cap.
XXXII), IN HESEBON SCILICET, ET VICULIS EJUS. — He-
braice, *et filiabus ejus*. Ilcbræi enim urbes el vicos
metropoli subjectas vocant *filiæ*, per inetapho- qnB ?
ram, eo quod a metropoli sua dependeant, uti
filiæ a maire (t).

26. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrilei, Vers.te.
QUI PUGNAVIT CONTRA REGEM MOAB, — et pugnando
extorsit ipsi Hesebon, cælerasquo urbes ejus, us-
que ad Arnon, patet ex liebræo. Occurrit hic
Moses lacitæ objectioni; dicet enim quis : Quo-
modo Ilcbræi occuparunt Hesebon, urbem Moa-
bitarum, cum Deus eis vetuerit pugnare contra
Moabitas? Respondet, quod Hesebon amplius non net Mo-
erat Moabitarum, sed Amorrhæorum : nam illum aJrphua
eis ademerat Sehon, jure belli, per quod ex jure repetit
gentium transfertur dominium, sicut per vendi- «<!*>•
tionem, ut patet ÍT. *Dejustit. ctjur.* in leg. *Ex hoc*
jure. Hinc tamen rex Moab, post trecentos annos,
captavit titulum repetendi Hesebon cæteqasque
basce urbes a Jephthe; sed recte respondit ei Jephthe,
primo, se eas non a Moabilis, sed ab Amorrhæis
accepisse; *secundo*, se eas pacifice possedissee per
trecentos annos, itaque titulo praescriptionis eas
sibi vindicare ; cumque rex Moab et Ammon non
acquiesceret, armisque eas repeteret, a Jephthe
fusus et contritus est, ut patet *Judie*, xi. Ha Abu-
lensis.

27. Idcirco dicitur in proverbio : Venite in He- Ven.it.
sbbON.— Proverbium hoc est carmen proverbiale,
sive epinicion, quale de urbibus, vel hostibus
devictis miles aliive rhythnici solent pangere,
præscriim in tragædia, quale est illud de Davide
vincente Goliath : « Percussit Saul mille, et David
decem millia, » I *Jieg.* xvm.

Ædipicetur et construatur civitas Sehon, —
q. d. /Edificclliir civitas Hesebon, quæ Moabilis
adempta, capta et vastata est a Sehon rege Amor-
rhæoruin, ut scilicet Sehon in ea sibi el Amor-
rhæis regiam constituat. Nam ex vers. 30 liquet,
Moabitas dominatos esse urbi Hesebon, el in ea
habuisse suos milites presidarios; sed Sehon il-
los cecidit et expulit, seque absolutum Hesebo-
nisregem constituit, indeque quasi ignis proserp-
sit, et totam Moaliitidcin combussit, vastavit, si-
bique subjecit. Vide *Jerem.* cap. xlviii, 43; unde
et sequitur :

28. Ignis egressus est de Hesebon, flamma de Vcr>.is.
oppido Sehon, et devoravit Ar Moabitarum, et
habitatores excelsorum (qui habitabant in locis
excelsis) Arnon, —q. d. Sehonis victoria, oppres-
sio el subversio vastans lotam Hesebon, perva-
gata est circumquaque, usque ad urbem Ar, quæ

(i) Abulfedæ temporibus uri» Hesebon fuit metropolis
provinciae *liai/a*; a. Vocal eam *Ctiosban*. Hiiinas illius urbis
vuil Burckhardt. *Trawl* in Syria*, etc. pag. 865.

est in Moab, cl usque ad Arnon, quod est ci confine. Hic ergo Hesebon vocatur oppidum Schon, quasi victoris; more cnim rhythmī llebræiet poetici, hic versus idem dicit et repetit, sed aliis verbis; idem cnim est a ignis egressus est de lie-sebón,» quod «flamma de oppido Schon (I).»

Ven.19. 29. Væ tibi, Moab! peristi, popule Chamos. — q. d. Peristis, o Moabita*, qui colitis idolum (çhamos, IH *Reg.* xi, 5; ncc Chamos vester potuit vos ab hac clade liberare.

Nola : Schon non perdidit, ncc subegit omnes Moabitas : nam Balac eodem tempore adhuc regnabat in Moab, ul dicitur cap. scq., vers. 4; sed tantum perdidit Hesebon, cl loca ei vicina, eorumque incolas, Moabilis antea subjectos.

abamos Censent periti linguarum Chamos fuisse Bac-
[“ c'ium> deum temulenti®, indequo dici Græcum x>|ao; , et Latinum *comessari* et comoditi. Vide dicta *ad Rom.* xili, 13.

Dedit, — scilicet Chamos, id est dari, capi et occidi permisit filios Moab, sibi devotos, a Schon rego Amorrhæorum.

Vers.30. 30. Jugum ipsorum (Moabitarum, quod ipsi imposuerant incolis Hesebon) dispeuit ad Hesebon usque Dibon. — Chaldæus vertit, *regnum cessavit ab Hesebon, ablata est potestas a Dibon.* Hebraea habent, *lucerna*, id est gloria regni, *eorum*, Moabitarum, periit *ab Ueschon*.

Lassi pervenerunt in Nophe, — lassi scilicet ex fuga. Nam Hebraice est, *fugientes* (scilicet ex clade Hesebon per Schon illata) *venerunt in Nophe*. Hebræum cnim tZDRW *nasini*, si scribatur per *sin*, quod idem est cum *samedi*, significat fugientes; sin scribatur per *schin*, significat uxores; et sic legerunt Septuaginta. *Ta tio*, Chaldæi et recentiores *nascim* deducunt a ODÛ *scamam*, id est desolavit, vastavit, vertuntque *vastavimus*, scilicet Moab usque ad Nophe. Hic finitur rhythmus, sive carmen victoriale de capta Hesebon et Moab a Schon (2).

(1) To *et habitatores excelsorum Arnon* appositio esse videtur, continens descriptionem Moabitarum,

(2) *Jaculis confecimus eos* (I pero. plur. ful. cal verbi jTV *jaculatus est*. prefixo vaV conversivo). *Periit Hesebon usque ad Diboncm. Desolavimus* (I j>crs. plur. ful. hiphil verbi Qoc. forma est Chaldæians, dagesch inserto primo radicali) *usque ad Nophe; quod* (scii, extenditur) *usque ad Medaba*, vastavimus. Sed a Masorthis ul suspectum est notatum puncto extraordinario liltcnn n imposito, quo vitientur indicaro voluisse, cam in aliis codicibus dcosso. Ac sano in codice Samaritano legitur ot Alexandrini habent to?. Qua adseita lectione ver-

32. Misitque Moyses qui explorarent Jaser, Ver* il CUJUS CEPERUNT VICULOS, ET POSSEDERUNT HABITATO- RES.— a Possederunt,» id esi subegerunt occi- dendo, vel fugando habitatores sive incolas Ja- ser; nam non poterant eo> llebræi in deditionem accipere, lusserai cnim Deus omnes Chánaameos occidi et exterminari, DeuL xx, 16; unde Chal- dæus et Septuaginta vertunt, *ejecerunt* : Hebreum enim wT *taras* est ex verbis contrari® signifi- cationis; unde significat tam possidere cl hereditare, quam ejicere et hæreditate depellere,

33 cl 35. Occurrit eis Og rex Basan, etc.: per- CESSERENT IGITUR ET HUNC CUM FILIIS SUIS, UNITER- C

33

SURQUE POPULUM EJUS USQUE AD INTERNECIONEM, — ila scilicet, ul non relinquerent aliquem vivum superstitem, uti habent Hebraea cl Septuaginta. Notat Masius in *Josué* xii, Chaldaicum passim pro *Basan* vertere *Matan* vel *Mafanan*, quia posuit litteram *mem* pro *beth* (utraque enim est littera labialis, ideoque affinis et commutabilis), quod etiam apud Grecos non est incolens. *Secundo*, pro *schin* posuit *tau*, quod Chaldæis est solemne (3).

Audi hic, et ride lepidam, imo stolidam fabel- lam Thalmudicorum, de immensa magnitudine rn^ hujus Og, ejusque strage. Og, inquiunt, maximus nuruan- fuit gigas, qui adventantibus Hebræis, montem <bnc duarum leucarum eradicavit, et in caput suum imposuit, ul Hebreos omnes uno montis hujus jactu obrueret : Deus autem misit formicas, qu® montem perforantes, cum descendere fecerunt usque ad humeros Og; mox crescentibus ejus dentibus ad decem cubitos, non potuit montem a so projicere. Id videns Moses, qui altus erat decem cubitos, accepit securim decem cubitorum, atque in Og insilili ad decem cubitos, pertigitque ad juncturam tibi® ejus cum pede, ibique eum percussit cl occidit, monte simul in eum cadente. Tanlæ cnim molis fuit Og, ut in ejus mortui tibia *cervus* ingrediens, in ea oberraret per medium diem, quo illum in tibia hac insecutus est venator. Referunt hæc Lyranus et Abulensis, *Quæst. XX* 11. Vide hic quam de Judæis verum sit illud Davidis, *Psalm.* Lxviii, 23 : « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum : obscurentur oculi eorum, nc videant.»

tendam erit, *ignis belli usque ad Medaba sæviit*. Urbii *Madba* rudera describit Burckhardt, op. cil. p. 366.

Vers. 3L *Habitavit*, id est consedi, castra posuit.

(3) Qeterum Basan, Graxis Dxravtix vel Bitxvix, regio eral irans Jurdaueiu inter Jabbocum cl Arnonem pasculi felicissima*

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Balat total Balaam, ut maledicat Hebræis; cum, primo, prohibet Deus; secundo, abiro permittit: abit ille, sed cum animo maledicendi Hebræis : unde, vers. 22, ab angelo, per os asina; logucntc, corripitur.

1. Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sila est. 2. Videns autem Balac filius Scphor omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, 3. et quod pertinuissent eum Moabite, et impetum ejus ferre non possent, 4. dixit ad majores natu Madian : Ita delebit hic populus omnes, qui iu nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab. 5. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beorariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, ut vocarent eum, et dicerent : Ecco egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ sedens contra me. 6. Veni igitur, et maledic populo huic, quia fortior me est, si quo modo possim percutere et ejicere cum de terra mea : novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, et maledictus in quem maledicta congesseris. 7. Perrexeruntque seniores Moab, et majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, et narrassent ei omnia verba Balac, 8. ille respondit : Manete hic nocte, et respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam, venit Deus, et ait ad eum : 9. Quid sibi volunt homines isti apud te? 10. Respondit : Balac filius Scphor rex Moabilarmn misit ad me, 11. dicens : Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ; veni et maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum. 12. Dixitque Deus ad Balaam : Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. 13. Qui mane consurgens dixit ad principes : Ile in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. 14. Reversi principes dixerunt ad Balac : Noluit Balaam venire nobiscum. 15. Rursum ille multo plures et nobiliores quam ante miserat, misit. 16. Qui cum venissent ad Balaam dixerunt : Sic dicit Balac filius Sephor : Ne cuncteris venire ad me. 17. Paralus sum honorare te, et quidquid volueris dabo tibi; veni, et maledic populo isti. 18. Respondit Balaam : Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. 19. Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte, et scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. 20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait ei : Si vocare te venerunt homines isti, surge, et vade cum eis; ita dunlaxat, ut quod tibi præcepero, facias. 21. Surrexit Balaam mane, et strata asina sua profectus est cum eis. 22. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, et duos pueros habebat secum. 23. Cernens asina Angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere, 24. stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. 25. Quem videns asina, junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam : 26. et nihilo minus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. 27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat fuste latera ejus. 28. Aperuitque Dominus os asinæ, et locuta est : Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertio. 29. Respondit Balaam : Quia commeruisti, et illusisti mihi; utinam haberem gladium ut te percuterem ! 30. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque iu præseu-

tern diem? dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait : Nunquam. 31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum stantem in via evaginato gladio, adoravilque cum pronus in terram. 32. Cui angelus : Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversastis via tua, mihiq; contraria, 33. et nisi asina declinasse! de via, dans locum resistenti, te occidissem, et illa viveret. 34. Dixit Balaam : Peccavi, nesciens quod Iu staret contra me; et nunc si displicet tibi ut vadam, revertar. 35. Ait angelus : Vade cum istis, et cave ne aliud quam praecepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus. 36. Quod cum audisset Balac, egre-sus est in occursum ejus in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon. 37. Dixitque ad Balaam : Misi nuntios ut vocarem te, cur non venis? an quia mercedum adventui tuo reddere nequeo? 38. Cui ille respondit : Ecce adsum ; numquid loqui potero aliter, nisi quod Deus posuerit in ore meo? 39. Perrexerunt ergo simul, et venerunt in urbem, quae in extremis regni ejus finibus erat. 40. Cumque occidisset Balac boves et oves, mirata est Balaam, et principes qui cum eo erant, munera. 41. Mane autem facto, duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi.

Veri. I. 1. Profectique castrametati sunt in CAMPESTRIBUS Moab, — quae olim fuerant Moab, jam autem erant Sehon, et eo occiso erant filiorum braci. *Secundo*, Moab, id est, quae conjuncta erant Moab; unde Septuaginta vertunt, *ad Occidentem Moab*, scilicet ex adverso Jericho, ubi sequitur. Jam enim Jordani et Jericho, ipsique Chanaanæ vicinissimi erant Iebraei (1).

Ven. i. 2 et 3. Videns autem Balac (rex Moab, ut patet vers. 4) quod perturbassent eum (Israelem) Moabita (sibi subditi), ET IMPETUM EJUS FERRE NOX POSSENT. — Hebraice, *quod angustiarentur a facie Israel*.

Ven. i. 4. Dixit ad majores natu Madian. — Madianitae enim sunt vicini Moabilis : hosce ergo concitavit Balac rex Moab, ut secum resisterent Israehtis adventantibus; tam ergo Madianitae, quam Moabitae, pugnarunt contra Judaeos; sed soli Madianitae puniti et caesi sunt, cap. xxv, 17, et cap. xxi, vers. 2, quia Deus volebat tangi Moabitas et Ammonites, propter justum Loth, cujus ipsi erant posterii, *Deut.* n, 9.

Ita delebit (hebraice, *ita lambendo absumet*) hic POPULUS OMNES, Cuius, QUO MODO SOLET BOS HERBAS USQUE AD RADICES CARPERE, — Cuius. Iebraei vero subjugant sibi populos, ubi solent facere aliae gentes, sed omnes occidunt et absumunt, ubi bos herbas: ergo agile, o Madianitae, non tantum regioni vestrae, sed et vitum omnium vestrum consulite; agitur enim hic de pello omnium. Inile ergo consilia, et cum vires conjungite, ut Iebraeorum vires a nostris cervicibus avertamus. Origenes, hom. 11 in *Exod.*, legit : a Quia sicut vitulus ablingit in campis herbam virentem, ita ablinget populus hic populum qui super terram est; per

(i) De tota hac pericopa et Balaam! vaticinio vido Patrillium, *De interpretatione S. Scripturarum*, lib. H, Quaest. VII; Meiguan, *Zi prophéties Messianiques*, p. 458 seqq.; Hengstenberg, *Geschichte Bileams und sein. ITcisag*. Berol. 1842»

quod (ait) ut a majoribus accepimus, indicatur (mystice) populum Dei non tam manu et armis, quam voce et lingua pugnare, id est orationem ad Deum fundendo. »

B. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor AUOLIM. — Pro *ariolum*, Chaldaeus et Septuaginta relinunt nomen Iebraeum quasi proprium loci, vertuntque, *ad Pethoram Syrtis*. Haec enim omnes Iebraei illud accipiunt, *Deuter.* cap. xxi, 4, in Ikbno; utroque enim modo hoc nomen accipi potest, ait Eugubinus (2).

Quaerens, qualis propheta fuit Balaam, an Dei, an diaboli? Respondet Eugubinus fuisse prophetam Dei, et quo ac Sibyllas, et Mercurium Trismegistum apud Aegyptios; qui tametsi pleraque vera cecinerint, idololatra tamen fuerunt, qualis fuit et Zoroastres apud Persas, et Orpheus apud Graecos, apud Hyperboreos Aborts, et Zamolxis apud Getas : quanquam de his non ita constat, sicut de Mercurio et Sibyllis. Ite enim non Judaei, sed Gentiles fuerunt, et quo ut Balaam, atque ob meritum virginitatis obtinuerunt a Deo donum prophetiae, uti docet S. Augustinus. *Secundo*, quia Balaam prophetaturus hic quae sivit Deum, Deus illi occurrit, et per eum oracula dedit, ut patet

(2) Docte Simonis nomen deducila degtu^a Ure, et op jwputust ubi Bileam idem sil quod hominum vorator. Aliorum p excluditur, codoni mudo quo p in formatione- vucis Jirusncm, a possessio, et pax, possessio pacis seu peata, ubi posi Retandum censet Ewaldus. Balaam! paler vocabatur mp3, a 1p3, vorare, deglutire. Talla nomina his data fuisse ob terrorem divinatoria) ariis, nulli probabiliter censent; nam magicam artem in Iuic familia fuisse Lcreditariarn, imo omnibus urbis Pethor incolis communem, haud vero assimile est; in a enim est interpretari somnia, anigmatici soleere. Quod de vocis Balaam clymo diximus, confirmat Neandri sententiam, scilicet Nicolaiarum (a eivucxw, populum tineer*) nomine, Apoc. n, 12-17, non designari discipulos alienos heretici cui nomen Nicolaus, sed istud nomen osso symbolicum, mu aivt^axTwJú; adhiberi» ei quidem cum respectu ad Balaaiuuui.

T«tfa. cap. xxm, 3. *Tertfo*, quia Hebræi, testo Ruperto, et Auctore Commentariorum in *Job*. cap. xxxii, qui exstat inter opera S. Hieronymi (sed non est S. Hieronymi), tradunt Balaam fuisse amicum S. Job, qui in lib. *Job* vocatur Eliu, cumque fuisse virum sanctum et prophetam Dei, qui postea propter ꝑnobedientiam et desiderium munerum, dum Israeli maledicere cupit, divini, vel arioli vocabulo sil nuncupatus.

Verum dico Balaam fuisse prophetam non Dei, sed diaboli. Hunc enim significat nomen *ariolus*, ut patet; unde Balaam fuisse magum, docenIS. Cyrillus, Theodoretus, Augustinus, Ambrosius, Nys- scnus' l'rocopius et Rabanus, quorum loca citabo ' cap. xxui, 3. *Secundo*, quia Balaam quæsivil augurium, ui patet cap. xxiv, I, et ad illud captandum septem aras exstruxit ipsi IhaI, cique victimas immolavit, ut patet cap. xxn, vers. ult. et cap. xxui, I. *Tertio*, quia voluit ipse maledicere Israeli, et ad hoc captavit hæc auguria el vaticinia diaboli; sed Deus pro diabolo ei occurrit, cumque invitum benedicere Israeli coegit. Fuit ergo ipse magus, et dæmonis alloquium qmerebat, cumque consulere, et ab eo edoceri solebat. *Quarto*, Balaam non fuisse Eliu patet *Job*. xxxii, 2, ubi Septuaginta dicunt Eliu fuisse ex regione Ausiti* dis, id est, fuisse Idumæum; Balaam vero fuit ex Mesopotamia, ut patet *Deut*. xxm, 4. Denique Balaam fuisse hominem impium et perversum patet, non tantum ex mala ejus voluntate, qua maledicere voluit ilebræis; sed etiam ex scandalo fornicationis et idololatriæ Beclphcgor, quod cis objecit : undo et juste ab cis occisus est, ut patet cap. xxxi, vers. 8 et 16 (1).

(1) Ita et Patritius, op. cit. tom. II, pag. U9 : a Constat quidem, ait, Bal.utnum ariolum fuisse (*Jos*. xm, 22), el auguria captasse (*Sum*. xxiv , 1), atque adeo in hac re, quam Datae rex Moabitarum ipsi demandaverat, gerenda contra Israelitas, cl postquam, ne regis jussa faceret, pluries Deus obstiterat, etiamsi compertum insuper plane haberet fore, ut non alia agere aut loqui posset, nisi quia Deus vellet. Neque obesi quod Petrus *prophetam* illum vocet (II *Petr*. n, 1G), quum sæpe hoc nomme cium, qui veri prophclx nequaquam sunt, appellantur (*Deut*. xm, !, 3,5). Neque quod Deum consuluerit : voluit enim ct Israclitarmn , ad quos diris devovendos vocabatur, numen consulere, quippe cujus terror omnes illas regiones jam pervaserat (*Exod*. xv, 13-1G ; nui, 27 ; *Deut*. ti, 5) ; tum simul cl augurium ille quælivit. Neque demum obsunt, quæ Balaam de se loquitur : hic enim pertinent ad oracula, quæ tunc divino numine edebat. »

Ad lit : « Vera quippe oracula, divino inquam numine edita, ea cæteroqum luisse, quæ Balaam protulisse narratur, historiam illam legentibus apparet manifesto. Nam ꝑnq-osilum erat Balaamo Israelita mala precari, utque id exsequeretur, ex alia regione advenerat, vocatus a rege MoabiUrm, magnis præiniis atque honoribus allectos , nulla vero <pe posita in Praelitis, a quibus demum necatus e<l (infra xxxi, 8 ; *Jos*. xm, 22) : qui igitur Heri potuit, ut, contra ac dbi propositum fuerat, Israeliiis IUruin, tertio et quarto benediceret? Quia nimirum Deus ipse ègtbaU VI sane ca confirmant, qux Balaam

Qui haditadat super (juxta) flumen, — Euphratem scilicet, ut vertit Chaldæus, qui est fluvius Mesopotamia®, quique antonomastice in Scriptura dicitur /*lumen*, tum ob sui magnitudinem, tum quia notissimus erat Ilebræis. Euphrates enim erat Ilebræis a Deo datus terminus lerræ promissæ, ut patet *Josué* i, 4. Nam Balaam fuit Mesopola- mius, uti jam dixi : undo et cap. xxui, 7, ipsc- melaitse de Aram vocatum esse; Mesopotamia autem hebraico dicitur *Aramnaharaim*, id est Aram, sive Syria, quæ inter duos fluvios, scilicet Euphratem et Tigrim, interjacet, iisque cingitur. Fuit ergo Balaam ex Mesopotamia vocatus a Balac in Moub, cumque indo ad suos cogitaret redire, migravit in Madian (invitatus forte a Madianilis, uli hic a Balac), ibique cum aliis Madianilis occisus est, co quod cum iis se rursum opposuisset Hebrads, ut patet cap. xxxi, 8. Ila Abulensis, Valablus et alii; licei Andreas Masius in Josuexm, 23, putei Balaam fuisse Madianitam origine, quæsententia non est improbabilis.

Super flumen t briub filiorum Ammon. — Puta *super*, id est juæta Euphratem ; nam Euphrates Ammonilaspræterlabilur (2). Hebraice pro *Ammon* est lop *ammo*, id est populi sui : ila Septuaginta, Chaldæa el recentiores. Sed hic sensus est inanis et tautológicas ; quis enim nescit Balaam habitasse in populo suo? Melius ergo noster Interpres, ex aliis Hebraicis exemplaribus legit *Ammon*, vel per *Ammo* intellexit Ammon; littera enim *nun* in *Ammon*, non est radicalis, sed hecmantica et ascililia: unde et *Genes*, xix, ult., Ammon non vocatur *Ammon*, sed *ben ammi*, in hebræo.

Sedens (castra metans) contra me, — *q. d.* Israel jam imminet mihi et regno meo : maledic ei, itaque eum a me averte.

6. NOVI ENIM QUOD DENEDICTUS SIT, CUI DENEDÏXE- Vers. 8. RIS, ET MALEDICTUS, IN QUEM MALEDICTA CONGESSERIS.

professas esl, sc auditorem esse *sermonum Dei*, se nosso *doctrinam dltissimi*, se *visionem Omnipotentis* intueri/ quæque non erat profecto cur confingeret, imo, no co ii* lingeret, gravissima) cum rationes deterrebant. Illud idem expressis verbis tum ipse Balaam sæpius adseveravit, idque coram Balneo ipse ; tum Deus Balaamo non semel pr.edixit ; tum Moyses factum rcip-a esse narravit. »

Rationalistic objicientibus, Catholicos, qui talem hominem, imp storem et ariolum, verum Dei prophetam et apparitionibus divinis dignatum esse putant, non satis dignitati patefactionum di'marum consulere , merito respondet Meiguan , op. cit. p. 489, Balaanmm non mere impostorem et hominem pessimum fûtese, sed hierophantem, veterum Gnccorum vatibus, v. g. Calchanti, similem, qui, ab omnibus reverenter habiti, regibus et populis responsa dabant, viri utique singulares atque extraordinarii, in quibus eximia) veritates cum turpi superstitione, sapientia rara cum amentia, lides cum dolo cominxtæ ita deprehenduntur, ut de iis iudicium sanum tam longo pust tempore, tam dissimilibus moribus aliquis nunc ferre vix possit.

(2) Negat Rosenmullenis cum nullis Ammonitas Euphrati et Mesopotamia) contines fuisse, ideoque lectionem IOP anteponendam ccusct.

Ditum
fuit Mc-
iôpoü-
IDfU4.

— *q. d.* Experientia didici imprecationes et divinationes tuas esse veras, et reipsa sacrificari, ut siculi tu divinas, illa reipsa cuique accidat bonum vel malum. Sic enim et magi et sagæ nostræ, sæpe ope dæmonis mala infligunt, caque rursum dum volunt, remonent, hominesque et animali i sanilati restituunt. Fingit enim more suo R. Salomon, dum ait Deum quotidie unam horam habere, qua irascitur malis, et hanc horam scivisse Balaam, ideoque eadem hora imprecari solitum alicui malo Dei maledictionem, quæ mox illi obveniebat (1).

Vers. 7. 7. PIRREXERUNTQUE SENIORES MOAD, ET MAJORES natu Madian, habentes divinationis pretium. — Hebraice est, *habentes divinationes*; sed sicut *peccatum* sæpe sumitur pro hostia expiatrix peccati, illa *divinatio* hic sumitur pro pretio divinationis, metonymice. Ita Chaldæus et alii.

Biiumi foil si, monk-cus. Fuit ergo simoniacus tam Balaam vendendo, quam Balac emendo hanc maledictionem, saltem ex sua mente et conscientia; siquidem eam a Baal, quem Deum verum esso putabant, expectabant.

Moni do inte IU® Balaam perdidit: a Pecuni® enim obediunt omnia. » Hinc Græci finxerunt ab Apolline responsum Philippo regi Macedonum, a illum victoria potiturum, si pugnaret hastis argenteis, » hoc est, si pecunia hostes sollicitaret ad proditorem: unde idem rex pecuni® vim exprobat, dixit « nullam arcem quantumvis munitam non expugnari posse, modo ad eam asinum auro onustum immittere posset, » Hinc illud Glabri: a Aureo pugillo ferreus murus frangitur. » Quare recte dixit Chilo apud Laertium, « aurum colibus explorari, mentes hominum auro; » et S. Ambrosius, lib. *De Bono mortis*, cap. v. Laqueus est in auro, viscus in argento. »

Merito ergo viri sapientes et sancti fugerunt philargyriam. Phocio, cum ad cum Alexander centum talenta misisset, rogavit cur inter Athenienses ad se solum hæc mitteret Alexander. Responderunt legati quod cum probum putaret; tum Phocio: « Sinat igitur mo talem esse et videri; retnisitque totam pecuniam, rogans tantum ut captivos quosdam dimitteret, » inquit Isidoros Pelusiota, libro II, epicteto/a 11G. S. Antonius, ait S. Athanasius, ingenii auri radiantis massa in itinere conspecta, illico quasi incendium fugeret, in montem se proripuit. Abbas Pambo, ait Palladius, *Ltusiæ*. X, trecentas auri libras a Melania datas repudia-

(1)*S HIN, *mataprecator mihi*, in mei gratiam. fliX (efierenduni *or'a*) imper, cum n pang, ab t in. Vatum imprecationibus magnam vim adscribebant pluris antiqui populi. Existimabant enim, eos Numini gratiores esse quam alii homines, illa ut ab eo, quod peterent, talilo impetrare possent. Sic et Hornam credebant, se posse carmino quodam urbes excircilusque hostiles perdere. Cf. Macrobius *Saturnalis*, lib. III, cap. ix, et Plutarchum in *Vita Crani*. Ita Kosenmull. ad h. L

vit. B. Barlaam apud Damascenum, roganti Josaphat ut exiguum pecuni® in vicium et vestitum acciperet, respondit: « Si pecuniarum possessio bona esset, sodalibus meis eas ante impertiissem; quoniam autem eam exilios un esso scio, nec illos nec me talibus laqueis implicabo, Putorem philargyriæ corporaliter odoratus est S. Hilarión, teste S. Hieronymo in ejus Vita. Pecunia quoties offerebatur S. Vincentio per castella predicanti, vetabat a sociis suis accipi. Vidit S. Franciscus ex crumena reperta in via prodire serpentem; tum ille: a Ecce pecunia servus Dei nihil est aliud quam diabolus et coluber venenosus; 0 nam si parum capias, plus et plus cupies: a Crescit enim amor nummi quantum ipsa pecunia crescit, n Sequere ergo monita Cassiani, lib. VII, cap. xxi, XXVin, XXX: a Hæc erit summa victoria, ut ne minuto quidem nummo conscientia monachi polluat, ne scintillæ hujus in nobis materiam, puta philargyriæ igniculum foveamus. »

8. Manete hic nocte, et respondebo quidquid Veni. 8. Mini dixerit Domines. — Nocte ex more suo Balaam consulere volebat dæmonem, sibi familiarem (invocando cum vel voce, vel per magica signa et per incantationes), illique praetexit hic mendaciter nomen Domini, quasi Deum consuleret, no*, dæmonem. Verum Deus pro dæmone ei se obtulit, idque non ejus, sed Hebraeorum, quibus per eum benedicere volebat, gratia. Id magis patebit cap. seq., vers. 4, et cap. xxiv, i.

Venit Deus, — scilicet angelus, Dei personam gerens: venit, inquam, sive in corpore assumpto visibiliter, sive tantum per vocem humanam, sive in phantasia Balaam, per visionem cum eo colloquens.

12. Noli ire cum eis, neque maledicas populo Vers.it* (Hebræis), quia benedictus est. — Volebat Balaam, ut pecuniam a Balac obtineret, maledicere Hebræis; unde Deus ei velat ne ad eum vadat: Quia, inquit, populus hic Israel benedictus est, quia scilicet ego benedixi illi, et deinceps benedicam, id est benefaciam, dans ei omnia prospera, adeo ut vincat omnes suos hostes, et Chananæam obtineat.

Nota: Hæc gesta et dicta Balaam, non ab homine, sed a Deo revelante didicit et scripsit Moses.

18. Non potero immutare verbum Domini. — Balaam, licet impius et avarus, hactenus tamen Deum reveretur, quod non audeat Dei verbis et jussui resistere; timebat enim Dei iram et vindictam (2).

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait vers.cx ei, etc.: Vade cum eis. — Secundo et instantius vocabatur Balaam a Balac: unde Deus, qui primo

(2) Pro *vel plus, rei minui*, hebr. est *parvum aut magnum quid*, quæ phrasia apud Hebreos significat *nihil quidquam*, scit, contra Dei jussa.

Vers. 19. Ante *obsecro* in hebr. est HDjn *rt nunc*. Sed hæc particula h. 1. habet significationem adversativam, *attamen, interea*, uti *Dcut.* v, 21; *Ruth.* ili, li.

veinerai cum ire, ut retunderet ejus avaritiam et cupidinem maledicendi Hebræis, hic cum jam retusum et repressum abire permittit, sed hac lege, ut non alia loquatur quam illa quæ a Deo audiet; idque ad hoc, ut per Balaam celebraret se et populum suum Israel, ulque Balac per Balaam, quasi suo ipsius gladio, jugularetur. Voluerat enim Balac per Balaam maledici et diris devoveri Israelem, dixitque ei : « Novi quod benedictus sit, cui benedixeris, et maledictus, in quem maledicta congesseris, » Jam Deus hoc in caput ejus retorquet, dum facit Balaam vocatum et paratum ad maledicendum, benedicere Israeli, ut sibi persuadeat Balac certissimo cum a Deo esse benedictum.

a», et iratus est Deus (I).—Licet enim concessisset Balaam abitum ad Balac, Lamen vetuerat ei aliud facere aut dicere quam ipse juberet; Balaam autem, auri avidus, ibat ad Balac ea monte, ut malediceret Hebræis, quod sciebat Deum nolle; audierat enim ab eo, vers. 12 : « Neque maledicas populo, quia benedictus est. » Contrarium autem facere voluisse Balaam hic, patet ex objurgatione angeli, vers. 32 : « Ego, ait, veni, ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihi que contraria, » quia scilicet vadis ea mento el spe, ut meo populo, cujus ego sum custos et tutor, maledicas; hoc enim se facturum sperabat Balaam. Undo et II Petr. n, 15, dicitur « mercede in iniquitatis » (id est iniquas maledictionis) adamasse, correctorem vero habuisse subjugale animal.

Stetitque angelus Domini in via contra Balaam. — Hebraice, *in salan Balaam*, ut scilicet ostenderet esso adversarium Balaam. Angelus hic ostendit, non Balaam, sed tantum asinæ cui ipso insidebat. Sic beati in corpore glorioso, apparent cui volunt, et abscondunt se cui volunt.

Virg>.H. 27. CVMQLE VIDISSET ASINA STANTEM ANGELUM, concidit sud pedibus sudentis, — partim consternata, partim quia non videbat transitum, nec aliud effugium. Cernebat enim angelum, gladio exerto minitantem mortem, si pergeret; ei ergo cessit, quoad potuit, ut eo magis Balaam durities et cæcitas per eam argueretur : unde et asina locuta est.

(t) Addunt Hebræi, quod (») iter aaqredtetur. Qtiæri potea, quomodo Deus irasci potuerit, quod Balaam proficisceretur, quem tamen ipsi proliciter permiserit vers. 1. Répondu) primo, cap. xxii, vers, 11, Deus vetat ne Balaam proficiscitur et maledicat populo Israelitico; cap. mu, ver*. ÍO, flicm eunidcm permittit cum lípitis proficisci, si modo mini ab illo petant, quod sit divinis praeceptis contrarium;denique hic vers. contra Balaamum nascitur Deus quod iter sit aggressus animo nocendi ei maledicendi israelitis. Deus ergo non mutat consilium, nec «ecum dissentit : necin vult et permittit f» abtiracla Balaamum proticisci ; non idem vult nec permittit in contrito, ú nempe Israeliti» nocere Balaamus m amtm habeat. Serunifo.sicum Gtsenio et Meignan veritas non quia, quod, vdrn, quando, dum, nodus facillime sciretur.

28. Aperuitque Dominus os asinæ, et locuta est. v«n.u. — Movit angelus linguam asinæ, ut loqueretur, An-'>"» sicut dæmon moverat os serpentis, ut loqueretur Evm, et sicut angelus movit os hippocentauri et «ufa®, satyri, ut loquerentur S. Antonio, eiquo in eremoviam ostenderent ad S. Paulum Eremitam, testo S. Hieronymo in Vita S. Pauli. Fiebat ergo hæc locutio per organa asinae, sed ea impellente apposite ad vocem articulatam efformandam angelo, ac supplente per vicinum aerem, id quod organo asinæ deerat.

Ubi nota primo : Proprio hic asina non fuit locuta. Loqui enim est conceptum suum voco cxprimere; asina autem non poterat concipere, nec intelligere quid voces illæ, oro suo prolatae, significarent. Hæ ergo voces, non ab asinæ anima aut mento, sed a movento extrinseco, puta ab angelo, in oro asinæ formabantur; percipiendo ut ab homine, dum manu sua labia et dentes alterius hominis collidit, voces quædam stridito efformantur. Unde sequitur hanc locutionem non fuisse vitalem asinæ, quia non vi oninto, nec phantasie ipsius, sed ab angelo producebatur : inulto minus fuit vitulis ipsi angelo, sed in acre et oro asinæ recipiebatur. Vitalis enim actio est quæ elicitur ab anima, et in eadem recipitur.

Nola secundo : Ias tamen voces angelus non formabat in aere vicino, nec in oro asinæ, sino asinæ organo: sic enim non imgis diceretur asina locuta quam domus in qua angelus loqueretur. Jam autem S. Scriptura et Patres, uti S. Augustinus, Orígenes, Theodoretus, Ambrosius et alii dicunt asinam esse locutam, eamque corripuisse Balaam.

Nota tertio : Sola tamen organa asinæ, uli et aliorum brutorum (exceptis avibus quibusdam, ut psittaco), non sufficiunt ad formationem vocis humane. Ad aliud enim requiritur os humanum, aut illi simile; illud enim solum habet vim et dispositionem organicam interiorem, qua colligitur aer ad formationem vocis, et qua lit debita percussio et collisio acris ad palatum, labia, dentes, etc., ad emissionem talis vel talis vocis, quod est articulare vocem : hisce autem caret os asinae et aliorum brutorum ; nam, ut alia taceam, os eorum, cum sit longum, et lateraliter apertum, non potest aerem ab intimis progredientem colligere, et in dentibus collidere et frangere, quia aer totus lateraliter per rictum effluit. Angelus ergo per aerem vicinum idipsum, uti et cætera que organo asinæ deerant, supplevit; tenuit enim aerem fortiter, ut resisteret, ne aer et vox ex ore asinæ effluerent : atque alia ex parte, aerem in ore asinæ ita collisit et allisit ad organa oris, ut articulatam vocem exprimeret. Ita Abulensis.

Nota quarto : Idem fuit angelus, qui Balaam domi locus fuerat, ut iret ad Balac, idem qui illi in via obstitit armatus, idem qui locutus est per os asinæ ; amplam enim sphaeram præsentiæ et activitatis habent angeli.

Apparuit Nota *quinto* : Apparuit angelus cum fulgenti foni* piad*O, ul doceret Balaam, si maledicere vellet gladio, Hebræis, a Deo benedictis, eum bellum contra cur? Deum et angelos suscepturum. Ita S. Cyrillus, lib. VI *Do Adoratione*.

Angelus Nota *sexto*, angelum hunc fuisse Michaellem Micbaei? (Ql1* PræSPS erat Synagogæ Judæorurn, uti jam est Ecclesiæ Christianorum), tradunt Procopius et alii apud Theodoretum, *Qwrst*. XLII.

Mirx s. Simile est quod legimus in Vita S. Galgani Senis excusa anno Domini 1572, et ex ca apud Pliilip- cqntim pum Ferrarium in *Catalogo Sanctorum Italiae*, ad Jopen- diem quartum decembris; Galgonas enim in agro 'vu/io? Senensi natus regnante Frederico I Imperatore, sub anno Domini 1133, voluptuosam agens vitam, a Michaelle archangelo bis in somnis monitus, ut mores in melius mutaret, Christique miles fieret, in montem sepium venit, ubi tertio ab codcin angelo monetur, ul mundum deserens Deo vacet. A quo consilio mater et propinqui illum, uxorem cl elegantem et divitem proponentes, omni studio avertere conati sunt : cum vero ab cis persuasus ad sponsam videndam equitaret, sic repente constitit equus, ut calcaribus ad progrediendum stimulatus locutus feralur, dixeritque se ab angelo progredi prohibitum; cujus etiam in saxo vestigia apud cum montem monstrantur. Quare viam mutans in eremum secedens, caelestem in orationibus, jejuniis omnique austeritate vitam egit, ac post annum cœlesti voce ad ælernam requiem liisce verbis evocatus: «Salis csl quod laborasti; meles nunc quod seminasti,» obdormivit in Domini anno aetatis 33, sub annum Domini 1181, ac miraculis vivus et mortuus claruit.

c.nmsus Nola *septimo* : Usus est Deus voce asinæ, tum uinæ?r0 fluja congrue bruta mens per brutum docetur; tum, ul ait Nyssenus, lib. *De Vita Mosis*, sub finem, ut ciudirectur cl casligarclur vanitas auguris (Balaam), qui ruditum asinæ cl garritum avium, quasi omina quro futura significarent, observare solebat. Similia enim omina superstitiose observasse Gentiles docet Cyrillus Alexandrinus, lib. III *Contra Julianum*, ubi et addit : a Commemorabo Dodonæam quercum, quam humana aiunt usam voce, n Sic Isigonius Citiensis in Rhodo insula scribit, Jovis taurum humano sermone locutum. Magis mirum csl quod refert Alexander Magnus in epistola ad suum præceptorem de suo itinere, siluque Indite, de duabus arboribus, una virilis roboris Solis, altera feminæ Lunæ, indico cl grace sibi loquentibus, et oraculum dantibus. Arbor cnim Solis primo jubare Solis orientis tacta, ci indice dixit : « Invicte bellis, Alexander, unus terrarum orbis eris dominus; sed Vivus in patria non reverteris : ita enim fata de luo capito statuerunt, d Arbor vero Lunæ, primis Lunæ noctu orientis radiis percussa, consulta ab ædituo, ubi moriturus cssel Alexander, grace respondit : a Alexander, plenam jam ælatis finem non habes, sed sequenti anno menso maio in Babylouo mo-

rieris ; a quo minime speras, decipieris. * Sciscitatus csl rursum ab arbore Solis Alexander, a quo occidendus esset, quemque finem mater et sorores essent habitura. Arbor grace respondit: «Si mortis tu@ libi insidiatorem prodidero, instantia fata facile mutabis. Mihi quoque lres irascantur somres (Parcæ quæ cuique sua fala quasi pensa distribuunt), quod earum pensa impediverim. Igitur ad annum el menses octo Babylone morieris, non ferro, ul suspicaris, sed veneno. Mater tua turpissimo cl miserando exitu, quandoque insepulta jacebit in via, avium ferarumque prado. Sorores tuæ diu fato felices erunt. Tu modo cave ne nos ulterius scisciteris ; quin excede nostri luci terminos, cl Phasicaem Porumquerevertere.® Hæc si vora sunt, magica sunt, factaque ope dæmonis, qui sicut per idola, ita per arbores loqui potest.

Tropologice S. Gregorius, III part. *Vastor.*, Ad- Trapelo, mon. 13, cl cx co Rabanas : « Asina relardata pccangtlmn videt, quam Balaam necdum videbat; quia plerumque caro tarda, per molestias flagello suo menti indicat Deum, quem ipsa carni praesidens uon videbat. » Asina ergo, id est, caro flagellata, sæpe Balaam, id est, menti cæcæ et depravate, Deum revelat et ostendit.

Rursum, idem Gregorius, XXVII *Moral*, cap. i : « Sicut, ait, irrationale animal ralionis verba edidit, nec tamen ad permutationem natura rationalis accessit: ita sæpc quilibet indignussancla verba per prophetiæ spiritum accipit; sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertingit, ul el supra se loquendo emineat, et infra se vivendo torpescat. »

29. Ut iNAM HABEREM GLADIUM, UT TE PERCUTEREM' Vcrt.1*. — Vide hic Balaami et pravorum hominum arrogantiam cl dementiam, qua suos monitores et sallillis auctores insectantur verbis et verberibus. Ita Herodes suum monitorem Joannem Baptistam occidit. Ita Alexander Magnus Clitum fidissimum anucum cl monitorem temulentus transfixit. Ille verum est illud Comici : « Obsequium amicos, verilasodium parit. p Ila «Cambysem, ut scribit Cunby-Seneca, libro HI *De Ira*, cap. xiv, vino deditum Præxaspc amicissimus monebat, ut parcius biberet, turpem esso dicens ebrietatem in rege, quem teiei. oculi omnium auresque sequerentur. Ad hoc rex : Lì scias, ait, quod nunquam excidam mihi, approbabo jam, et oculos post vinum in officio esse, cl manus. Bibit deinde liberalius quam alias; et jam gravis ac vinolentus, objurgatoris sui filium procedere ultra limen jubet, allevataque super caput sinistra slare. Tunc intendit arcum, et ipsum cor adolescentis figit, rescissoque pectore, hærens in ipso corde spiculum ostendit; ac respiciens patrem, an satis certam haberet manum interrogavit. » Ita barbarus iste. Vere dixit Sapiens, *Vrorcvb*. xv, 12 : «Non amat pestilens cum qui se corripit, nec ad sapientes graditur; » cl cap. xxii, vers. 1 ; « Viro qui corripientem duro

cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus. o Ita Cambyses paulo post vita et regno privatus est; ita et Balaam paulo post ab Hebræis in pugna occisus est, cap. xxxi, vers. 8.

ven.ao. 30. Dic q̄lid simile vxq̄uaji feceium tibi. At ille ait : Koxquah.—Inde convincebatur Balaam, quod sine ratione percussisset asinam, neque illam ipsi illudere voluisse, sed compulsam fuisse ab angelo : unde mox angelus se revelans Balaam, clare ejus caecitatem æque ac impietatem coarguit. Mira enim fuit cæcitas et furor Balaam, quod audiens per miraculum asinam loquentem, non expaverit, non obstupuerit, nec miraculi causam et significationem investigarli; sed ira percitus minatur asinæ mortem, putans, ex eo quod humana voce loquebatur, eam quasi rationis compotem, sibi voluisse illudere.

m Tradunt, imo fabulantur Thalmudici Deum decem res creasse die sexta mundi, ad solis occasum incipiente sabbato, scilicet *primo*, os terra, quod devoravit Core, Dalban et Abiron, de quo dicitur d'x, caP- XVI *Secundo*, os putei, quod semper paliceli. tebat Judæis, vivente Maria sorore Mosis, et præcedebat llebræos, de quo cap. xx, vers. 1. *Tertio*, os asinæ Balaam ad loquendum, de quo hic. *Quartum* fuit iris, sive arcus cœlestis, de quo Gen. IX, 13. *Quintum* fuit aries, quem immolavit Abraham pro Isaac, Gen. xxii, 13. *Sextum* fuit virga Mosis, quæ divisit mare Rubrum, Exodi XIV, 21. *Septimum* fuit manna. *Octavum* fuerunt primæ tabule legis, quas Deus et dedit, et Decalogo inscripsit. *Nonum* sunt ipsi daemones, apparentes hominibus. *Decimum* sunt forcipes; primas enim forcipes aiunt descendisse de cœlo, nec potuisse aliter fieri, itaque resolvunt illam vulgi quæstionem, utrum prius fuerit malleus, an forcipes? Hæc recenset, et fuse refellit Abulensis, *Quæst. X*: mer enim sunt fabulæ.

Ven 31. 31. PIOTINUS APERUIT DOMINUS OCVLOS BALAAAM, et vidit angelum, — *q. d.* Fecit Deus ut Balaam videret angelum, idque, quia sustulit vel aorasiā, qua eum percusserat, vel nebulam aliumve obicem, quem oculis ejus objecerat; aut quia angelus, qui speciem sui soli asinæ prius immiserat, jam etiam eandem oculis Balaam immisit, eamque terribilem et minacem cum fulgenti gladio.

vm. n 32. Perversa est via tua, mimique contraria (1), — scilicet, ob perversam intentionem qua proficisceris ad Balac, videlicet ut maledicas Hebræis. Nota : Hæc visio, et collocutio cum angelo contigit soli Balaam; præcesserant enim principes Balac, qui cum, uti vocarant, ita et deducebant; ac non longe posi eos sequebatur ipse Balaam, qui proinde solus angelum vidit et auctus est.

Ven u. 33. Et nisi asina declinasset de via, dans LO-

Bl Hebr. *prwpi*, id est perniciose est via tua coram *wr*, hoc est, novi in hoc tibi itinere periculum imminere.

cum resistenti (obsistenti mihi angelo), te occidissem, et illa viveret. — Hebraico est, *illam vivificassem* (2). Unde colligunt Hebræi asinam hanc, mox ut locuta est, fuisse mortuam, idque ad honorem, non Balaam, sed humani generis, ne scilicet superstes maneret asina, quæ ratione hominem aliquem convicerat. Verum hoc ex hisce verbis colligi nequit : lanium enim eis significat angelus se occisurum fuisse Balaam, non autem asinam, nisi ea declinasset. *Vivificare* enim Hebraice sæpe idem est quod in vita conservare, vel vitam non adimere, sed indulgere. Significatur enim actus, non inchoatus, sed continuatus, *g. d.* Occidendo te, non occidissem asinam, sed illam in vita servassem; lui enim solius, uti fuit culpa, ita futura oral et pœna (3).

38. Numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus Verrai. posuerit in ore meo? — Quod scilicet Dens mihi revelant et jusserit ut enuntiem. Præoccupat Balaam, ut amoliat a se indignationem Balac, si forte vaticinetur contra ejus votum et desiderium.

39. Venerunt in urbem, quæ in extremis regni terminis. — Hebraice, *venerunt in urbem Chusot, q. d.* In urbem quæ foris, vel extra regnum posita erat in confinibus. *Secundo*, Oleaster vertit, *venerunt in urbem divisionum*, id est, quæ erat limes regni, dividens illud a vicinis. *Tertio*, Vatablus putat *Chusot* esso nomen proprium urbis.

40. Cumque occidisset Balac boves et oves, miser ad Balaam, etc., munera, — *q. d.* Instituit Balac, ob læluin adventum Balaam, festa, sacrificia et convivium, indeque munera et paries ad epulandum misit ipsi Balaam, suisque principibus, qui eum comitati fuerant; Gentiles enim in festis, triumphis rebusque lætis instituebant sacra convivium, in quibus primo victimas suis diis immolabant; deinde ex iis epulum solemne, et quasi sacrum instituebant, ac denique ad absentes amicos mittebant epuli hujus partem.

41. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi, — *q. d.* Mane Balac duxit Balaam ad excelsa, scilicet loca, puta ad montem continentem templum, vel sacellum, in quo colebatur Baal, idque ad hoc, ut scilicet ex hoc monte Balaam videns castra Israel, atque idolo Baal immolans, ab eo vires, spiritum, et quasi conciliabulum acciperet, ad maledicendum Israeli. Hac enim de causa septem ibi aras erexit, in iisque immolavit Balaam,

(3) Versus totus in hebr. ita se habet, *et vidit me asina, et declinavit coram me tribus vicibus; si non (>blX compositum ex hX = DN, et 'b = xb) declinasset a facie mea, profecto, utique te jam interfecissem, illam vivam consercasim*,

(3) Vers. 36... *oppido Moabitum, quod situm est ad terminum Anioni*, qui est in extremo finis*, id est, ad Amonem, qui alluit fines Moabitarum. Hoc observatur, ut lector intelligat, Balaamum summo honore a rege Moab fuisse exceptum.

ut dicetur cap. seq., vers. 4. Ita Abulensis. Fuit hic mons Abarloa, qui dividebat Moabitas a regno Schon el Og, cujus una pars dicebatur Phasga, altera Nebo, in qua mortuus est Moses, ul patet *Deut. xin!*, 49, et cap. xxxiv, vers. 1 et 5. Juxta hunc ergo montem posita erant castra Israel, in locis campestribus, quæ proinde passim vocantur campestria Moab, atque ex hoc monte Balaam speculatus est castra Israel, iisque vaticinando, præter mentem suam benedixit.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Balaam maledicturus Hcbrais, eis præter mentem benedicit; inde, vers. li, mutat locum, ut maledicat, sed rursum eisdem benedicit, cosque laudat a religione, fortitudine et adjutorio Dei, eorumque victorias prædicit; hinc iterum mutat locum, vers. 27.

1. Dixitque Balaam ad Balac : Ædifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. 2. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum et arietem super aram. 3. Dixitque Balaam ad Balac : Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, et quodeumque imperaverit loquar tibi. 4. Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Loculusque ad eum Balaam : Septem, inquit, aras erexi, et imposui vitulum et arietem desuper. 5. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, et ait : Revertere ad Balac, et hæc loqueris. 6. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, et omnes principes Moabitarum : 7. assumptaque parabola sua, dixit : De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis : Veni, inquit, et maledic Jacob : prospera, et detestare Israel. 8. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione delester, quem Dominus non detestatur? 9. De summis silicibus videbo cum, et de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, el inter gentes non reputabitur. 10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, etnosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte justorum, et liant novissima mea horum similia. 11. Dixitque Balac ad Balaam : Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te : el tu e contrario benedicis eis. 12. Cui ille respondit : Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus? 13. Dixit ergo Balac : Veni mecum iu alterum locum unde partem Israel videas, el totum videre non possis, inde maledicito ci. 14. Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem inoutis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, et impositis supra vitulo atque ariete, 15. dixit ad Balac : Sta hic juxta holocaustum tuum donec ego obvius pergam. 16. Cui cum Dominus occurrisset posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, et hæc loqueris ci. 17. Reversus inveniteum stantem juxta holocaustum suum et principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac : Quid, inquit, loculus est Dominus? 18. Al ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac et ausculta, audi fili Sephor. 19. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur : nec ul filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? locutus est, el non implebit? 20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. 21. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est, el clangor vicloriæ regis in illo. 22. Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. 23. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Jacob et Israeli quid operatus sit Deus. 24. Ecco populus ut læna consurget, et quasi leo erigetur : non accubabit donec devoret prædam el occisorum sanguinem bibat. 25. Dixitque Balac ad Balaam : nec maledicas ei, nec benedicas. 26. Et ille ait : Nonne dixi tibi, quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem : 27. El ait Balac ad eum : Veni et ducam te ad alium locum : si

forte placeat Deo ut inde maledicas cis. 28. Cumque duxisset eum super veilicem montis Pliogor, qui respicit solitudinem, 29. dixit ei Balaam : / Edifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. 30. Fecit Balac ut Balaam dixerat, imposuilque vitulos et arietes per singulas aras.

Ven i. 1. DIXITQUE Balaam AD RaLAC: .-EDIFICA MIHI HIC Bilan SEPTem ABAS, IT PARA TOTIDEM VITELOS. — Balaam mo fias aras erigijussit, primo, ad sacrificandum, non p o. ted Rfo vero Hebraeorum, ul vult Eugubinus: id enim Bul. non permisisset Balac; sed Bail, sive dæmoni : erant enim hæc excelsa Baal, uti praecessit cap. procedenti, vers. ult. *Secundo*, ad superstitionem divinationis, et ad scrutandum per eas augurium, uti dicitur cap. seq., vers. l ; unde septam prae-cise fieri jussit aras, et in singulis cremari victi-mas binas, vitulum scilicet et arietem, idque co-operante Balac rege idololatra: unde et vers. 3, vocat hoc ejus holocaustum; licet vers. 4 proter spem occurrente sibi angelo, simulate prae se fe-rat se in Domini honorem has aras erexisse, ut angelum sibi conciliet.

Cor «p- Septem autem aras erexit, vel ob septem pla-«uiir*!2ne,as; videtur enim ipse fuisse astrologus geneth-liacus, qui scilicet ex horoscopo et astrorum in-spectione divinabat, ait Abulensis; vel quia sep-tenarius est symbolum perfectionis, ideoque in sacris usurpatur; unde et septem vitulos et arie-tes immolari jussit, ut divinaret ex eorum extis, puta ex inspectione viscerum: hoc enim est offi-cium arioli, qualis erat hic Balaam, ul patet cap. XXII, vers. 5 (1). Vel denique, id fecit ex super-Nk j«m slilione. Magi enim cl malefici maxime observant p r 'nn-cerlO3 nuuicros» uade et nihil per parem, sed toerom omnia per imparem numerum faciunt. Hinc Yir-imp». gilius, *Ecloga* 8 :

Temi tibi lue pri num triplici divisa colore
Licia circumdo, ttrque lixc altaria circum
Effigiem duco : numero Dens impare gaudet.

Allego Allegorico, Balac, qui hebraico idem est quod *Ungens* et *devorans*, significat diabolum; Balaam, id est, populus vanitatis, significat Scribas cl Pharisæos, qui impulsu drmonis maledicere et perdere voluerunt Christum et Christianos, qui sunl veri Israelita: ; sed Deus maledictionem eo-rum et mortem crucis iu benedictionem et glo-riam convertit. Ita Rabanus (2).

Ven J 3. Si a PAULISPER, SI FOUTE OCCURRAT MIHI DOMI-Kvs. — a Dominus, » scilicet Baal, sive dæmon:

(1) Videtur Dabamus numerum septenarium ideo ele-gisse, quod ille ex veteri creationis intra scptlduum tra-ditione ab omnibus fere gentibus sacer haberetur. Hinc ad auguria captanda ab incantatore perquam apte elige-batur. Ita Sibylla Cumana, Dcipholic, Phoebi Tnvixæque Mcerdos, apud Virgilium *Ænci.t.* 11, 38, 39,

Noc fteje de InUcta reptein iijrÜre jureacoi
rntstitexit, tot dtia lectu de more lldcute».

(2) Ver*. 9. *impotucruni* : hebraa addunt *in altari*, scii, qunouoque.

huic enim hoc holocaustum obtulerat Balac cum Balaam; Balaam enim hic quærebat augurium, ut dicitur cap. seq., vers. l id est divinationem, puta dæmonem ipsum, qtiicum de more secreto loqueretur, et a quo audiret respoma quæ ad Balac deferret. Ita Cyrillus, lib. 11 De *Adoratione*, fol. 113, Theodoretus, *Quastionc* XL, S. Augustinus, serm. 103 De *Tempore*, Ambrosius, lib. VI, *epist.* 37, Nyssenus, De Vita *Mosis*, sub finem, Proco-pius et Rabanus hic.

Dices : Pro *Dominus* hebraico est *Jehova*, quod est nomen Hebraeum.

Respondeo, Balaam non dixisse Jehova (ncc enim unquam hoc nomen audierat), sed fuisse usum alio nomine, quo Moabit® solebant appel-lare Deum (qui cis non erat Deus verus, sed Baal, sive dæmon); Moscn vero, quia non Moabitico, sed Hebraico scripsit, pro co substituisse He-braeum nomen Je/iova (3).

4. CIMQUE ABIISSET VELOCITER. — Valablus et Ver»*I.* Hebræi vertunt, *cumque abiisset in excelsa*; hoc enim etiam significat llebræuin »2@ *scephi*. Alii vertunt, *cumque abiisset solus*.

Occurrit illi Deis. — « Deus, « id est, ange-lus bonus a Deo missus, sive « Deus, » non per se, sed per suum angelum ; etiamsi enim cum non quærcrel Balaam, sed dæmonem suum, ta-men sponto sua ingressit so cl occurrit illi ange-lus bonus, idque ad promovendam gloriam, tum Dei, tum Hebraeorum; siculi Pylhonissæ, quæ pro Saule drinonem consulebat, non malus, sed bonus Samuclis spiritus se ingressit.

Occurrit autem ei angelus visibili forma, et, ut sequitur, «venit ex adverso ejus,» in assumpto scilicet corporo; quod videns Balaam, honoris causa prius cum salutavit, et allocutus est, di-cens : «S.ptem aras orexi;» non dicit cui : forte quia dubitabat an dæmon, an Deus esset ille qui ei occurrebat; tamen tacite innuit se ei qui oc-currebat, aras has erexisse, qua in re mentitus est. Recte ail S. Augustinus in *Psalrn.* 1xiii : «Si-mulata æquilas duplex est iniquitas. »

Rursum Jovianos Imperator vere dixit, « as- Moni» scnlldores (quilis fuit hic Balaam) non Deum, jJ™ sed purpuram'coleré' : Euripoque pèr undes esse, qui modo in hanc, modo in illam pailem præci-pitatur; » testis est Socrates, lib. III, cap. xxi.

Bion rogatus, aquodesscl animal omnium ma-

ts) Posi *Dominus*, in hebr. esi, *et rem quam* (no vini habet pronominis relativi nxJN) *mihi ostenderit, lo-quar tibi t* (vers. 4 in Vulg.) *et discessit in locum pla-num*, seu *nudum*, ul vult liengstcnberg, cx quo scii, prospectum haberet minus impeditum, ijflp est accusat, loci.

lime noxinm : Si de feris, ait, percunctaris, ty-rannus; si de milibus, adulator. » Ita Laertius, lib. 1, cap. v.

Diogenes orationem blandam et adulatoriam vocabat melleum laqueum. Idem aiebat, «sati-us esse incidere »t; w';xxa; quam »i; id est, in corvos quam in adulatores.» Iti I..citius.

Epictetus aiebat : « Corvi mortuorum oculos evellunt; at adulatoresvivenlimn animos corrup-pentes, omnem cis visum adimunt.»

Phavorinus dicebat : « Sicut Aclæon ab alum-nis suis canibus interiit: sic parasiti eos, a qui-bus aluntur, pessumdant. »

«Ut lepori canis, sic amico adulator natura sua infestus est, » ait Antonius in *Melissa*, part. I, serm. B2.

Unde Aristoteles, lib. IN *Elide*. : «Qui fingit, ait, sc amicum, et non est, pejor est eo qui fecit falsam monetam. »

vm s. 5. Domxus autem posuit verbiji ix ode ejus,— *q. d.* Angelus suggessit ei, et docuit eum quæ es-set dicturus ipsi Balac. Nola : Angelus hic non arguit mendacium, hypocrisin et idololatriam Balaam, sed cam dissimulat, quia sciebat cum esse idololatrem, magum, improbum et incorri-gibilem ; unde tantum ci dicit ca quæ ad rem praesentem, puta ad legationem Balac, cl He-braeorum causam, spectabant.

lin.7. 7. ASSUMPTAQC'B PARAMOLA SUA DIXIT. — PropHic-tiam gravem, pulchram et acutam vocat *parabo-lam*. Hebraeum enim hw'3 *moscai*, quod Noster sæpe vertit *parabolam*, significat sententiam quam-libet, quæ ominous est et illustris, ac quasi prin-ceps inter sententias, quales sunt sapientum gno-uiæ, proverbial et parabolas, item Proph tarum oracula. Radix enim hi'ü *moscai* significat do-minari et principari. Hinc vocantur 'b-O miste, id est *Parabola*: Salomonis, sententiæ ejus graves et morales. Addo in hac prophetia Balaam mul-tas similitudines et parabolas proprie dictas im-misceri (i).

(t) Q'SûJú non tam *parabola*, quam omnia in uni-versum *carmina* vocantur, prophetica, cpiuicia, lugu-bria, etc.,ob figuratum dicendi genus, aSIJQ *arsimi a-rit*. Attamen quum vaticinia hoc nomine vocamur, <a semper allegorica sunl (vid. *jsai.* xiv, l ; E.rrA. xvii, 2; XX, 49). Patritius, loe. cil., Aben Esræ adsltpulatur do his Bal i.init verbis sic scribenti : « Sensus duplex et est, » id est, sensus atloguricus s?u tnclaphorcus est, qui duplex dici potest quodammodo.

Patratio vera admodum videtur opinio Isaac! Abar-banehs (Comment, in h. l.), quatuor prioribus Balanini sermonibus seu parabolis describi quatuor ætates populi Israelitici. Quoi sic esso ita demonstrat : «Prima para-bola (xx ii, 7-10) complectitur primam Israelilaruni tctaU'in ab geniis lotius primordiis usque ad ejus egres-sum cx .1 gypto. Commemorat enim Balaam Israel; tirami a calci is gentibus separationem (vers. U), quæ ab ilisa eorum origine repetenda est, quum Abraliam a Deo o Chaldæa eductus, iimnumeraquo el posteritas promissa esi, cujus quoquo Balaam meliunil vers. 9, minimo prae-leiieus cækra bona, quto Deus Abradiamo tunc fuerat

Dz Aram (de Mesopotamia, quæ hebraica dici-tur *Aram Naharaim*, uti dixi cap. xx, vers. t?) adduxit me Balac.

8. Quomodo maledicas cui kox maledixit Dzus? ven i. — Nota, non tantum linguam, sed et mentem N»uo-Balaam, saltem ad tempus quo hæc prophetavit, a Deo fuisse immutatam, ut cum antea voluisset ,t r-n mnlcdicrc llebræis. jam benediceret. Nec enim Balaam hic fuit nneptilius uti erant Sibyllæ, et puella in templo Apollinis Delphici, in quam D« ipse Phabus, id est dæmon, introibat, atque iT'ooU* cam per terram rotans, et despumare cogens, ad omnia de quibus interrogabatur, per os ejus res- eo» fait pondebat; ipsa tamen puella nihil horum inlel- <<d i- ligebat , sed erat quasi extra se, el in furore, at-que postquam furere desinebat, non recordaba-tur dictorum. Vide Virgilium , lib. VI *Æncid*. Ba-laam vero hæc omnia intclligebat, imo jam ante hæc omnia conceperat et meraoriæ mandara!, cum scilicet ca solus audivit ab angelo sibi oc-currente , vers. 5. Nec enim angelus postea in ipsa vaticinatione ei, aut per cum locutus legi-tur. Rursum, cum ex mente et serio hæc diccre palet, ex co quod subdit : «Moriatur anima mea morte justorum. » Deus ergo non movit os Ba-laam , sicut os asina loquenlis; movebatur enim Balaam ut homo, non ul brutum. Deus ergo im- ik™ il-pulit ejus voluntatem, et illustravit ejus intellec-tum, ut pie et l benter, atque ex animo hæc loqueretur. Contrarium tr. men sentit Abulensis. tolvdu. scilicet Balaam persistentem in impia voluntate maledicendi, coacte el invite benedixisse, ex co quod Deus moveret os ejus, licet inviti, in coque Ua-iic»- ctTormarcl vciba hæc, quibus benedixit Israeli, idque probai ex eo quod ait Balaam vers. 12 : «Num aliud possum loqui, nisi quod jussciit Dominus?» Sed illud non cogit : nam non pos-sum ibi idem est, quod non licet, non esi fas. Prius ergo quod dixi verius est, idque confirma-tur cap. xxtv, vers. 1, ubi dicitur : «Cumque vi-disset Balaam quod placeret Domino, ut benedi-ceret bradi, etc., irriiente in se spiritu Dei, ait. » Mox tamen a vaticinatione, Balaam rediit ad in-genium , quæsititque modos satisfaciendi Balac, et llebræis maledicendi : et hoc tantum vult S. Gregorius, ill paît. Pastor., Admon. t3, cum a:t Balaam vocem, non mentem mutasse. Nam eo modo quo dixi, so explicat S. Gregorius, libro AWHI *Moral*, cap. xxvii. Simili modo Saul inter pollicitus (vers. 8); quæ posteritas quæquo bona ileroi-ne tertio Abialiamo promissa, turn Isaaco, ac demum Jacolx), omnia perlinent a l primam illam jtutem. Con-ferenda cti.un sunl illa Balsami, *putrerem Jacob*, cum illis, *eriqitc seunn tuum quasi p dris terree*, Jacobo a Dei dicti*. Denique Israelita' In numerum adeo grandem, ul dixit Balaam, excreverant, dum iu JEgypto morarentur, prima inquam illa æuto : totidem enim ferme numera-bantur, quam Balaam ea loquebatur, ac numerati fue-rant cum ex Ægypto profecti sunt. » Prima igitur hæc parabola meram historiam rerum prima ætato acUrum Juberi xilis liquet. Do secunda cl aliis dicemus infra.

Prophetas prophetavit, et Deo laudes cecinit; sed digressus ab eis, rediit ad ingenium, et Davidem persequi perrexit: tam ergo Saul, quam Balaam permansit in cordis sui duritie et impietate habituali, quam uterque recedente spiritu Dei bono, paulo post æque ac prius, exseruit.

Similes Balaam et Sauli sunt Christiani, qui vivunt in concubinato, odiis, ebrietate, possessione bonorum injuste acquisitorum, et iu pascuale, vel articulo mortis conteruntur et proponunt emendationem; sed mox a festo, aut periculo liberi, ad concubinas, odia, pocula et possessiones iniquas redeunt: bi timeant sibi, et expectent finem et calastrophem talem, qualem habuit Saul et Balaam.

9. De SUMMIS SILICIBUS VIDEBO EUM, — *q. d.* Ex prærupto hoc monte speculabor castra Israel, caque quasi castra Dei speciosa, et pulchre per suas tribus, acies et vexilla distributa et ordinata speculando delectabor, iisque jucunde fruar.

Populus soli's habitabit, — *q. d.* Israel remotus erit, et ditio et consortio ab aliis omnibus populis, ulpote Gentilibus et idololatrīs, atque soli Deo vero serviet propriis suis legibus et ritibus, quia plano diversi sunt ab omnium aliorum populorum legibus et moribus, undo ad inter eos a non reputabitur, » id est, non computabitur, quia inter Gentiles non annumerabitur, nec inter cos censebitur. Chaldæus (qui hic, et alibi subinde judaizat) vertit, *ecce populus solus possidebit suculum*; id enim expectant Judæi sub Messia, ut soli dominantur in orbe terrarum.

10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob (id est, ut Chaldæus vertit: *Quis dinumerare poterit parvulos domus Jacob?* de quibus dictum est Gen. am, 10, quod « multiplicabilis sicut pulvis terræ; » unde explicans subdit) et nosse numerum stirpis Israel? — Hebraice est, *et nosse numerum quartæ partis Israelis*. In hoc enim carmine, uti et in aliis, more Hebræo, idem repetitur et explicatur hemistichio posteriore, quod dicium est in priore (I).

(t) Hebræom sic reddo, *quh dinumeret putrerem datoti*, id est, posteros Jacobi pulverem multitudine æquantēs; *et (quii numeret*, quod mente repetendum est) *semittum numerum* (acc. adverbialis) *multitudinem tiræ* — Ita Maurer. Malumus tamen cum RoschmuUero, Mcigoin et veteribus bene multis vocem p̄m vertere, non *multitudinem*, sed *quartani partem* (Conf, t Reg. vi, 15), sed. castrorum Israeliticorum, quam fortasse Balaamus eminus prospectabat: nemo enim nescit Israelis castra in qualuor partes fuisse divisa.

Morir *Juilontm*, scit. IsraeliLarum, uti ex serie orationis liquet, allusione ad litteras Ttn faciā, a quibus IsraeliUrum nomen incipit.

Qaerunt hodierni interpretes, utrum his Balaamī verbis » gnīketur spes beata immortalitatis, quam divina doctrina Israelitis monentibus ostenderit. Affirmat Michæhs. Dubia movet Hensgtēnbcrg, tum quia sententia hoc bure loco minus apta videtur, tum quia in Pentatewbo base beats immortalitatis spes nusquam tam vivide tantoque anhelatu expressa repentur. Ita quoque contra Msignan, op. cal- p. 647 seq Balaamus, ait, mi aliud

Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia. — « Anima mea, » id est ego: *aniina* enim pro homine, quasi pai? pro toto capitur, per synecdochen. Sic etiam accipitur a Samsone, cum ait: «Moriatur anima mea cum Philistiim; » anima enim in se mori nequit, sed tamen corpori et homini mori quasi videtur, cum ab eo separatur. Sic dicitur I Machab. n, 38: «Percusserunt mille animas,» id est mille homines, et III Regum, cap. i, 11: a Salvaanimam tuam,» id est teipsum, et vitam tuam, ut animam tuam in corpore tuo conserves. Similia sunt nulla in Scriptura.

Nola: Caslra Israel vocantur castra justorum, a poliori et digniori parte, licet in iis plures essent impii, quam justī. Simili modo Ecclesia dicitur sancta, licet in ea plures sint impii. Sensus ergo csl, *q. d.* Balaam: l'tinam mihi contingat mori tam læta et felici morte, quali fideles el justī Israelite morientur, scientes se ad meliorem vitam, scilicet ad beatam immortalitatem, transire! Dicunt idem hodie impii, athei et politici, cum serio et sincero statum hominis præsentem et futurum considerant; tanta est vis veritatis. Omnes iraUin. ergo mali bonam mortē appetunt, sed bonam pie virevitam fugiunt, quia bene mori felicitas est, sed 77, IP1 bene vivere laboriosum est: unum tamen sine capiunt, alio non conceditur. Æternitas a morte pendet, hæc a vita bona vel mala; elige: petisse semel, æternum est.

Nuper vir quidam princeps hærelīcus, aut potius Politicus, bonæ tamen indolis et ingenii, rogatus quid de Catholicis et Calvinistis sentiret, utrorum fides esset verior, respondit argute se malle vivere cum Calvinistis, sed mori cum Catholicis, quod horum mors sit lieliior et securior, illorum vita sit licenliior et voluptuosior. Verum sanius etsuæ saluticongruentius dixisset: Quandoquidem malo mori cum Catholicis, malo et cum iis vivere; bona enim mors a bona vita pendet, et impossibile est cum qui hærelīce aut male vivit, bene et feliciter mori. Prudentius ergo sibique utilius dixisset Balaam: a Vivat anima mea vita justorum, ut moriatur morte juslorum. » Qui enim vivit vita piorum, certo morietur morte piorum: et qui vivit vita impiorum, certo morietur morte impiorum, idque semel et semper.

Lamachus centurio militem erroris admissi increpabat; cumque ille culpam agnosceret, et diceret se deinceps nd tale admissurum, respondit: « In bello non licet bis peccare. » Ita Plularchus in Lacon. At in morte non licet vel semel peccare. Hoc enim peccatum est irrevocabile, semel mortuus es, semper mortuus es; semel male mortuus es, damnatus es; per omnem æternitatem hanc

hic sibi optat, nisi ut post longam faustamque vitam, divinis beneficiis cumulatus, in paco moriatur, qualis occidit Abraham, de quo S. Scriptura: a El deliciens mortuus est in senectute bona, provectxque xtatis, el plenus dierum: congregalusquo est ad populum suum, » Grn, xxv, 8.

mortem corrigere, hanc damnationem excutere non poteris. Iphicrates apud eumdom aiebat turpissimam esse imperatoris vocem : a Non putaram ! » Christiano imprudens el stulta est hæc vox : a Non putaram d tanti interesse, inter bonam el malam vitam et mortem ; non putaram ab ea pendere tantam æternitatem ; non putaram me ita et tam cito moriturum.

Tropologice S. Bernardus, serm. 52 in *Cant.* : « Ulinam, ait, hac morte ego frequenter cadam, ut evadam laqueos mortis, ul non sentiam vite luxuriantis blandimenta, ut non obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum avarili®, ad iracundias el impatientiæ stimulos, ad angores sollicitudinum el molestias curarum ! Moriatur anima mea morte justorum, et nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima sublevatur. Verum hæc hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam (si dici potest) angelorum, ut præscnlium memoriam excedens, rerum se inferiorum corporcarumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus se exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus, aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum enim cupiditatibus vivendo non teneri, humanæ virtutis est : corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelica puritatis est. Utrumque tamen divini muneris est. d

Qualis Morte justorum. — Vis scire qualis sit mors
ait mors justorum? Audi et ambi. S. Nicolaus Tolentinas,
ut habet ejus Vila, cap. xi el xni, sex tolis ante
Etern- obitum mensibus, paulo ante nocturnas preces,
singulis noctibus suavissimum angelorum concentum audivit, qui illi quasi pr.rguslationem
fuluræ vitæ præbcbal. Itaque quo illum ejus vitæ
desiderio arsisse credimus, ad cujus jucunditatem
tam jucunde invitabatur? Declaravit ipse, qui
frequenter illud Apostoli dictum in ore habebat :
a Cupio dissolvi et esse cum Christo. » Quin etiam,
cum resolutionis tempus instaret, in extremo spiritu
voces fundere cœpit lælanlis atque gestientis :
cujus inusitati gaudii cum Fratres, qui aderant,
causam quassissent, attonitus ille, vixquesui compos
præ magnitudine rei : « Dominus meus, Jesus
Christus, ail, sanctissima matri suæ, el Augustino
patri nostro innixus, dicit mihi : Euge, serve bone
el fidelis, intra in gaudium Domini tui ; p in quibus
verbis expiravit.

S. Arnulphus Suessionis Episcopus diem suæ mortis prædixit, et pridie ler magno fragore cella ejus concussa est ; cæteris timentibus dixit se vocari ad cœlum. a Sub prima enim quassatione, ail, B. Petrus Apostolus ad me venit, significans mihi peccata remissa, et vitæ januam patore ; aderat Beatorum frequens catus laudes divinas continenter modulantium. Sub altera quassatione cum nullis augelicis spiritibus S. Michael me invi-

sit, pollicens, se duce, me ad beatam vitam ingressurum. Terlia concussione adfuit Domina nostra vera misericordi® mater, multis stipata sanctarum virginum agminibus, benignissima me voce certioremfilciens de anima mea, inter Assumptionis ejus gaudia in cœlos transferenda. » Ita contigit ; morions enim ipso Assumptionis B. Virginis die in cœlum abiit, ut habet Martyrologium ; ita refert Joannes Lisiardus tertius ejus successor in ejus Vita, et ex eo Baronius, tom. Xi, anno Christi 1087.

S. Gregorius, lib. IV *Dial.* cap. xi, mortem Ursini pmbysteri describens, sic ait : « Cum magna cœpit lætitia clamare, dicens : Bene veniant domini mei, bene veniant domini ; quid ad tantillum servulum vestrum estis dignati convenire ? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cumque hoc iterata voce repeteret, quibus hoc diceret noti sui qui illum circumsteterant, requirebant ; quibus ille admirando respondit, dicens : Numquid hic convenisse sanctos Apostolos non videtis ? beatos Petrum el Paulum, primos Apostolorum non adspicitis ? Ad quos iterum conversus, dicebat : Ecce venio, ecce venio ; atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus esi. Quod plerumque contingit justis, ut in morte sua Sanctorum præcellenlium visiones adspiciant, ne ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant ; sed, dum eorum menti internorum civium societas ostenditur, a carnis suæ copula, sine doloris et formidinis fatigatione solvantur. »

Ibidem cap. x, refert de Spe Abbate, quod, cum 10 annos fuisset cæcus, sub mortem visum receperit, quodque suis dans monita salutis, communicans, psallens, orans animam Deo reddiderit, quam specie columbæ in cœlum ferri Fratres viderunt.

Cap. xii, narrat de Probo Reatis Episcopo, quod ad eum moribundum venerint S. Juvenalis el S. Eleutherius Martyres candidis induti, qui eum ad cœleslo epulum invitarunt.

Cap. xni, narrat de S. Galla, quæ videns S. Petrum rogavit : « Sanine mihi dimissa peccata ? » cui S. Petrus : u Dimissa, veni. » Unde tertio die cum alia sorore, quam S. Petrus nominaverat, defuncta est.

Cap. XIV, miram narrat vitam el obitum sancti Servuli pauperis el paralytici, qui moriens audivit angelos canentes, seque invitantes et educentes ad cœlum, relictæ post se mira odoris fragrantia.

Cap. iv, narrat transitum S. Romulæ et cœlestes exequias ; nam in ejus morte palam auditus est chorus virorum et feminarum psallentium, qui animam ejus in cœlum eduxit ; et quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto psalmodia lenius audiebatur.

Cap. xvi, narrat transitum amitæ suæ Tarsili® virginis, quæ ab abavo S. Felice evocata in cœ-

Ium, et grotare empium, ac moriens clamavit : « Recedite, Jesus venit. »

0 ini E contrario vis nosse qualis sit mors impiorum? Audi et perhorresce. Impia Icsabel jussu in? Jehu ex fenestra precipitata ungulis equorum i xrm- conculcata, non canibus comesta est, IV *licg.* ix,33.

Í X Ballabar se inebrians vidit manum scribentem : *itane, tetri, phares*, et expavit; eademque nocte a Cyro vita et regno spoliatus est, *Daniel*, v.

Antiochus qui mullos torserat, passus dirum dolorem viscerum, foetorem et vermes, miserabili morte in montibus vita defunctus est, II *Macchab.* ix, 9. Similis fuit mors Herodis Ascalonii*.

Ihinericus rex Wandalorum, et persecutor Catholicorum sceleratissimus, ait Victor Uticensis, lib. III *WandaL*, « tenuit dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consummans; nam putrefactum clebuliens vermibus, non corpus, sed partes corporis ejus, videbantur esso sepulte. » Gregorius Tiironensis, lib. II *De Gestis Franc*, cap. in, cum arreptum a daemone propriis morsibus se laniasse, cl solem lelrum apparuisse, ita ul vix tertia ejus pars eluceret : ita infelix Hunericus mortuus est anno Christi 484.

Nola est Chrysaorii mors clamantis : a Inducias usque mano, non teste S. Gregorio, hom. 12 in *Etang*.

Audi alterius similem, quam refert Gregorius Turonensis, lib. V *HisL Franc*, cap. xxxvi, et ex eo Baronías, anno Christi 583 : « Funesta, ait, morte ex hac vita abreptus est Nanlinus Comes Engolismensis, qui cum in sancta loca Deique ministros mala nulla patrasset, a morbo corripitur : qui nimia exustus febre, clamavit, dicens : Heu, heu, ab Heraclio antistite exuror; ab illo crucior; ab illo ad iudicium vocor. Cognosco facinus, reminiscor injuste injurias me intulisse Pontifici; mortem deprecor, ne diutius crucior hoc tormento. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia hoc ci ad ultionem beati viri venisse; nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, ut putares cum prunis superpositum fuisse combustum. Ergo omnes hæc obstupescant, admirantur et metuant, ne inferant injuriis sacerdotibus, quia ultor est Dominus servorum suorum sperantium in se. »

Calvinus variis morbis misere excruciat, teste Beta, insuper a pediculis corrosus est, uti refert Hieronymus BoUecus medicus Lugdunensis, ejus olim discipulus, in ejus Vila cap. xxn. Ubi nota eos qui Ecclesiam persequuntur, justo Dei iudicio a vermibus devorari. Ita enim contigit Ilunerico, IleroJi, Antiocho, Maximiano Imperatori, Arnulpho Imperatori, Caroli Crassi successori, cl Calvinio.

M 4-a Jam vis mori morie non impiorum, sed justorum? « Disce mori, » assiduo te moriturum cogitandum sanus es, prepara te ad mortem.

Ita S. Bernardus suadet Eugenio Pontifici, *epi-*

stola 237 : « In omnibus operibus tuis memento to esse hominem, et limor ejus qui aufert spiritum principum, semper sit ante oculos tuos. Quantum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti? Ipsi te prædecessores tui, tu cerlissim® et citissima decessionis admoneant, et modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus presentis glori® blandimenta memorare novissima tua, quia quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem, p

Cum olim coronaretur Imperator, sepulcrorum constructores qualuor aut quinque ad eum deferbant marmoris frusta, varii coloris, inquirentes ex quo vellet sibi construi sepulcrum : quo su® mortalitatis admonebatur, et ut prudenter imperaret. Ita refert Leontius in Vila S. Joannis Elecmosynarii, ubi pariler narrai S. Joannem curasse sibi fieri sepulcrum, sed imperfectum reliquisse, et in mensa assidenti sibi jussisse a suis suggeri : « Monumentum tuum usque hodie est imperfectum, Domine, jube ergo ul id finem accipiat; incertum enim est qua hora fur ingrediat, » nempe mors.

S. Gregorius Thaumalurgus, teste Nysseno In ejus Vita, ila mori didicit, cum tota vita gestimavi! se hic esse peregrinum, nec alicujus loci possessor esse volui! : quin e! moriens proprium sepulcrum habere nolui!, sed in alieno sepeliri cupivit.

S. Augustinus, teste Possidonio, ad mortem se comparabat legendo assidue psalmos Pœnitentiales, flendo uberlim, orando assidue, ut per decem ultimos vil® dies neminem nisi medicum, vel refectionem afferentem ad se admitteret; dicebalque etiam laudatos Christianos, absque digna cl competente pœnilentia, de corpore exire non debere.

Ita paravit se ad mortem S. Fulgentius mortificando se, flendo, balnea recusando, in morbis orando : a Domine, da mihi modo patientiam, et postea indulgentiam. »

Ferdinandus Castell® et Legionis rex Catholicus cl pudicus, anno Domini 1065, uti refert Lucas TudcDsis cl ex eo Baronius, sentiens se deficere, ab Episcopis el viris religiosis delatus est ad Ecclesiam cultu regio; ibi fixis genibus ad altare, ait : a Tua csl potestas, Domine, tuum est regnum. Regnum quod te dominante accepi, el quamdiu lu® voluntati placuit rexi, ecce reddo libi : tantum animam de voragine ipsius mundi ereptam, ut ipsam ad le suscipias, deprecor. » Et hæc dicens, exuit regalem chlamydem, qua induebatur corpus, deposuit et gemmatam coronam qua caput ambiebatur, atque cum lacrymis solo prostratus pro delictorum venia Dominum attentius exorabat. Tunc ab Episcopis accepta pœnitentia, Exirem® Uctionis sacramento perunctus, induitur cilicio pro ornamento regali, cl as-

pergitur cinere pro aureo diademate, cui vitali in poenitentia permanenti coram prædicto altari, duobus diebus a Dco vivere datum est. Sequenti autem, qui erat S. Joannis Evangelista, inter manus Pontificum, cælo tradidit spiritum, anno Christi 1065.

Ctroll v Carolus V Imperator, memor conditionis su-
raor-⁴ human®, diu ante mortem adinislralione re-
public® se sponte submovit; el cum in filium jam validum ævi et animi, curas contulisset, secessit in Hispaniam, et in S. Justi monasterio, septem a Placentia milliaribus se abdidit, cum duodecim duntaxat familiaribus, Dco el quieti vacaturus; interdixit autem aliter se quam Carolimi appellari, Cæsaris atque Augusti nomina cum rebus animo exuens; et lotum hoc honorari contemnens. Imo hoc amplius ferunt, diu ante imperium a se abdicatum, sarcophagum sibi construi jussisse, cum funebri supellectile deportandum, clanculum tamen, quocumque iret, quem paratum habuit apud se quinque annis, ubicumque locorum esset. Arbitrabantur autem quidam qui circa cum erant, thesaurum aliquem illic detineri et conservari; alii aliquid librorum, quibus bistorta veteres continentur; alii aliud quidpiam magni: Cæsar vero sibi conscius in quem usum secuiri deferret, subticendo, in reicujusdain sibi omnium charissimæ usum id secum deferri dicebat; sic assidue mortem ante oculos sibi proposuit, el sibi semper capulum funebrem adesse voluit, ut perpetua mortis cogitatio eximeret a cordo vanum hujus mundi fastum; sancias autem actiones agendas, dum viveret, admoneret. Ita inter alios refert Lipsius, lib. II JUnil cap. xiv.

Idem fecit Caroli avus Maximilianus I Imperator, qui insuper hoc testamento cavit, ut exanimum corpus suum rudi linteo involutum, sino ulla exenlralione, sarcophago, quem quadriennio ante mortem parari curarat, imponeretur, naribus, ore auribusque viva calco oppletis. Cur hoc? voluit monumentum illud assidue in oculis habere, quod diceret: Maximiliano, cogita mori; quid to dilatas el extendis? quem tot regna non capiunt, locus iste capiet. Sed cur non aromatibus, sed calco condiri vis? ut citus redeam in terram ex qua sumptus sum. «Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.» Ita refert Lipsius ibidem.

Et fiant novissima mea horum similia. — Ex 1100 exemplo Balaam pulchre docet S. Gregorius, lib. XXXIII *Moral*, cap. xxvii, quod a virtutis pondus oratio non habet, quam nequaquam perseverantia continui amoris tenet. Balaam enim cum compunctionis tempus abscessit, contra eorum vitam, quibus so similem fieri etiam moriendo poposcerat, consilium præbuit, et cum occasionem de avaritia reperii, illico oblitus est quidquid sibi de innocentia optavit. »

Nola hic miram efficaciam gratta et inspirationis divin®, quæ, quamdiu adfuit, Balaam ani-

mum immutavit, terraque et cælo superiorem effecit. Nam, ut ait S. Cyprianus, episl. *ad Donatum*, lib. II, epist. 2: « Ut sponte sol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat: ila se spiritus coelestis infundit, postquam auctorem suum, cælum intuens anima, cognovit; sole altior, et hac omni potestate sublimior, id esse incipit, quod se esse credit. » Unde infert: « Sil tibi vel oratio assidua, vel lectio; nunc cum Dco loquere, nunc Deus tecum; ille te præceptis suis instruat, ille disponat: quem ille divitem et satum fecerit, nemo pauperem aut famelicum efficiet; » et superius: a Nihil appetere jam, nihil desiderare de sæculo potest, qui sæculo major est. »

Vide ergo hic quam subito Spiritus Sanctus hominis impii cor et linguam convertat. Vere S. Gregorius: « Considero, ait, patres novi et veteris Testamenti, David, Danielelem, Amos, Petrum, Paulum et Mallhæum, et apertis fide oculis intueor: implet namque Spiritus Sanctus puerum cilharædum, et psalmistam facit: implet abstinentem puerum, el judicem senum facit: implet pastorem armentarium, et Prophetam facit: implet piscatorem, el principem Apostolorum facit: implet persecutorem, et Doctorem Gentium facit: implet publicanum, et Evangelislam facit; quam ergo insani sumus, qui hunc Spiritum non quæriinus! »

Symbolice, mors justorum est mortificatio passionum, quam acquirunt per contemplationem et vitam coelestem. Hanc optabat S. Bernardus, serm. 52 ia CawL, dicens: « Excedente anima, etsi non vita, certe vita seusu, necesse est etiam ut nec vita tenlatio sentiatur. Quis dabit mihi penas sicut columbee, et volabo, et requiescam? Itinam hac morte ego frequenter cadam, et evadam laqueos mortis, ut non sentiam vita luxuriantis mortifera blandimenta, ut non obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum avariti®, ad iracundi® el impatienti® stimulos, ad angores sollicitudinum, et molestias curarum! Moriatur anima mea morte justorum, ut nulla eam illaqueel fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, qu® vitam non aufert, sed transfert in melius.*

« Triplex est mors, ait Hugo Cardinalis: natura, culpæ et grati®; in prima moritur caro; in secunda, anima; in tert a, totus homo. Primaseparal animam u carne; secunda dividit gratiam a mente; tertia sejungit totum hominem a curis acculi. Prima est omnium; secunda est malorum; tertia est bonorum. Mortui prima morte sepeliuntur in mundo; secundi in inferno cum divite epulone; tertii in cælo cum Lazaro. Do prima dicitur, *Eccli.* xn: O mors, quam amara est memoria tua! De secunda: Mors peccatorum pessima. De tertia: Moriatur anima mea morte justorum. »

13. Dixit eruo Balac: Veni mecum in alterum Vert.il
LOCUM, UNDE PARTEM ISRAEL VIDEAS, BT TOTUM VIDERERE non possis: inde maledicito ei. — Balac hic superstitione loco et visioni totius Israelis bene-

dictionem Balaam attribuit, quasi ideo benedixisset Israeli, quia totum ejus populum viderat, aut quod illo locus præ aliis fortunatus esset, sivo ex cœli et astrorum influentia, sive aliunde. Similiter Syri victi ab Israeliti dixerunt : *a* Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos; sed melius est ul pugnemus contra eos in campes-tribus, et obtinebimus cos, n lib. III *Deg.* cap. xx, vers. 33.

Veri. 14. 14. CUEQIE DUXISSET EUM IN LOCUM SUBLIMEM. — Hebraico in *agrum*, id est locum, *speculatorum*, id est speculam (t).

Ædificavit Balaam septem aras, — similes illis de quibus quidem dictum est vers. 1.

Ven B 18 et 19. Sta, Balac, et ausculta, etc.: non est c: u Deus quasi uomo, ut mektiat; nec ut filius dominis, ut mutetur, — *q. d.* Ne pules, o Balac, me priorem Israelis benedictionem, quam a Deo accepi, retractaturum : Deus enim, qui meam mentem et linguam regit, non est is qui mutetur. Hebraice, *non est qui panileal*, id est revocet et mutet sua dicta et promissa. Est enim ipse per essentiam immutabilis, aslabilisque manens dat cuncta moveri, » ut ait Boetius. Unde sequitur :

Dixit ergo (Deus scilicet, ut non maledicerem Israeli), et non faciet? — *q. d.* Omnino faciet quod dixit, scilicet efficiet ut ego non maledicam Israeli.

Nota : Homo solet ex quatuor causis promissum negare: *primo*, quando fallaciter aliquid promittit et mentitur; *secundo*, quando ipsum promissi pœoitft; *Urlio*, quando offenditur ab cui aliquid promisit; *quarto*, quando non csl in ejus potestate, ut promissum solvat. Huc a Deo longissime absunt. Nam *primo*, non mentitur ut homo; *secundo*, non pœnitel ul filius hominis; *tertio*, non hominis meritum aut demeritum, sed suam bonitatem, et promissionem ac fidelitatem aspicit; *quarto*, habet fortitudinem ul rhinoceros, ideo potest præslaru quod promittit; et quia potest, reipsa præslat.

Vtif 10. 20. Ab BENEDICENDUM ADDUCTUS SUM, BENEDICTI- NEM PRODIDERE NON VALEO. — ilCClC dicit, IlOn *VClli*, sed *ad lucius sum*; ipse enim veniebat ea munie, ut malediceret. Deus vero adducebat eum, ul benediceret. Legit uosler Interpres, uti et Septuaginta, passive in *Pual* tfinpb *lukachti*, id est acceptus, adductus sum; jam in Cat legunt *locai h/i*. id c4 accepi. Unde Vatablus vertit ad verbum, cere *benedictionem accepi, et benedixit*, scilicet Deus, *non revocabo illam*, scilicet benedictionem, sed eodem redit tensus.

Benedictionem prohibere non valeo. — Non quasi Balaam coactus, contra voluntatem hæc dixerit, Deusque illo invilo, hæc verba in ore ejus efformavit, ut vult Abulensis; sed quod mens ejus

ita illustraretur a Deo, ac voluntas ejus ita incitaretur ad laudem et benedictionem Israelis, ut ægre et difficulter posset ei maledicere, imo vix posset non benedicere. Vide dicta vers. 7.

21. Non est idolum in Jacob, etc., Dominus Deus Vcn.li EJUS CUM EO EST, ET CLANGOR VICTORI.B REGIS IN illo. — Pulchre et clare hæc reddit Chaldæus, *intueor quoniam non sunt servientes idolis in domo Jacob, neque operantes falsitatem* (falsos deos, puta falsorum deorum simulacra) in *Israel*. *Verbum Domini Dei sui est in adjutorium eorum, et majestas regis sui est inter eos*. Nota : Idola et simulacra hic in Hebræo, uli et sæpo a Prophetis, vocantur JIN et bop *aven clamai*, id est dolor et labor, vel iniquitas et labor, quia maximorum laborum et dolorum suis cultoribus sunt causa. Ex hoc loco patet Hebræos hoc tempore, scilicet anno quadragesimo ab egressu ex Ægypto, non coluisse idola, saltem publice. Nam antea eos in Ægypto et in deserto vitulum aureum et alia idola coluisse patet *Amos* v, 25, et *Actor*, vn, 42 et 43 (2).

Et clangor victori.b regis in illo. — Alludit ad duas tubas argenteas, jussu Domini factas, quibus personantibus Deus jussu Israelis bellum inire, seque tum cis adfore, et victoriam daturum promiserat, cap. x, vers. 9, 7. *d.* Inexpugnabilis et insuperabilis est Israel, ulpote qui secum vehit victoriam; habet enim Deum ducem, in duce regem, in rege fortem, in forti victoriam. Deus ergo est rex eorum, qui clangentibus tubis dat cis victoriam (3).

Vide hic quam Deus dissipet consilia principum impiorum, caque in ipsorum caput retorqueat, idque per ipsos mel quos ad suam impietatem pertrahere sunt conati. Qui enim Deo sunt infitli, etiam hominibus sunt infidi. Quare prudenter Theodoricus rex Gothorum, Arianus licet, cum Diaconum quemdam orthodoxum diligeret, illeque, ut regi magis placeret, Arianus esset factus, mox cum capite truncari jussit, dicens : « Si Deo fidem non servasti, quomodo homini sinceram servabis conscientiam? » Ita refert Theodorus Lector in suis *Collectan.* lib. II. Ita nutu Dei Balaam sollicitatus a Balac ad infidelitatem, eidem infidus et adversarius fuit, atque contra cum pro hostibus ejus Hebræis vaticinatus csl victoriam.

(i) Maurer proprie vertit, non *cernit culpam inter Jacobitas, nec peccatum videt inter Israelitas*; non csl igitur cur insontem cutn perlai, aut ab aliis perdi paliatur. Roseninullcrus, *mm intuetur* Jova, id esi, non sustinet intueri, *iniquitatem in Jucbum*, id csl, injuriam Jacobo illatam; *mc videt*, sidere sustinet *molestiam*, afflictionem, vexationem, *adversus Isradem*. numinibus *Jacob* et *Israel* prae fixum valet *adversus, contra*.

(3) Alii vertunt, non *tubarum clangor*, sed *lodai vociferationes*, quæ scii, circa tentorium sacrum, quod Deus braelitarum rex inhabitabat, a gratias agentibus mittebantur. Ita Cocceius. Patritius hoc pertinere putat ad Pharaonein Israelitas persequentem, ut sensus sil, *fausta vociferationes ob victoriam de Pharaone partam erant in orc Israelitarum*.

(4) In iu enim regionibus, perpetuis pœnc latrocinii infestis, erant m alus jugis homines, qui v«»cc aut signo ad'entumlatronum ȷgmfkarent. Vid. *lia.* xxi, il; ui, «

Vers. 52. 22. DĒUS EDUXIT ILLUM DE ÆGVPTO, CUJUS FORTI-
TUDO SIMILIS EST rhinocerotis. — Chaldæus, R. Sa-
lomon cl Eugubinus vertunt, *cujus excelsa et ele-
vata esi fortitudo*. Legunt enim cn ram, id est ex-
cclusus, non reem ; sed Noster cum Septuaginta hic
et alibi legit **OKI** reem, id est rhinoceros; vel, ut
Septuaginta vertunt, *monoceros*, id est, ut Noster
alibi vertit, *unicornis*. El licet utrumque hoc ani-
mal idem esse doceant Tertullianus, lib. *Contra*
Judaeos, cap. x, S. Gregorius, XXXI *Moral*, xm,
Isidorus, XII *Etymol.* n, et Beda in xxxix *Job*, di-
canlque esse animal habens unum cornu in me-
dia fronte, quatuor pedum, ita acutum et vali-
dum, ut quidquid eo impelicit, aut ventilet aut
perforet, tamen verius est rhinocerotem, sive na-
ricornem, a monocerote sive unicorni distingui.
Distinguit enim eos Plinius, et ex co Physici pas-
eu b a 8*in> rhinoceros enim, ul docet Plinius, lib. VIH,
monoce- cap. xx, colore csl buxæo, et cornu habet ex na-
Tüt. r;çus exstans, non rectum, sed reflexum et adun-
r lidocce- cum, indeque dicitur rhinoceros a pw, id est na-
ctf uni' sus> td cornu, coque fortissimus est,
dictu»? ac pugnat cum elephanto, cui longitudine pene
par est, sed cruribus nullo brevioribus; cornu
ad saxa limato se pugnae preparai, in caque al-
vum maxime petit, quam molliorem esso iotelli-
git, caque perfossa actutum superat elephan-
tem (I). Ha Emmanuel rex Lusitani®, anno 1515,
Ulysippone dedit insigne spectaculum elephantis
cum rhinocerote ccrantis, in quo elephas succu-
buit. Hinc rhinoceros symbolum est fortitudinis,
ac consequenter Dei, qui fortissimus est. Rur-
sum, rhinoceros symbolum est tardos iræ, sed
Rhinoce- terribilis. Ipse cnim magna indiget irritatione, sed
Xk n ' uk» irasci cœperit, est ferocissimus : sic et Deus
est pri- tarditatem supplicii gravitate compensat; undo
hF' proverbium : Dii laneos habent pedes, sed fer-
tíludi- reas manus. Quocirca primus, qui in arenam pro-
nis; se duxit rhinocerotem contra taurum et ursum, Do-
condo, mitianus Imperator in dedicatione amphitheatri,
Dei; nummum cudi jussit, cum effigie rhinocerotis, ut
tertio in. significaret se instar rhinocerotis, primo, magna-
tenibi- nfrnum esse, ac prædillum fortitudine regali ; se-
Is' eundo, se tardum esse ad iram, sed ea concitata
implacabilem, id explicuit duplici epigrammate
Martialis, qui Domitiano fuit in deliciis. Priori
explicat robur incomparabile rhinocerotis, iu
duello taurum instar pilee jactantis, aitque :

Pratili! exhibitos tnta tibi, Cesar, areni,
Qoæ non promisit pralia rhinoceros.
O qti <m terribiles exarsit p.onus io irasi
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat!

Allero docet cum tarde irasci, sed ubi irascilur

(i) Maurer, *celeritas* (Cpp *celeriter ivit*) est *illi ut oryyis*
(gall, *gazelle*; alii *bubali*, vel *uri*). Rosenmullcrus niDPVI,
admissa litterarum melathcsi, deducit ab arab. us-
cendlt. *procerus fuit*, vcrlque, *datio*, alacritas est *illi*
ut oryyis. Capre» enim, cum alacres sunt, capite sursum
elato arreclucq auribus adstare solent, « Sic pulchra

esse furiosissimum, ac ferire hostem non uno,
sed duobus cernibus. Ait enim :

Sollicitant paridi dai) rbinorerob magistri,
Spque dia magna collipl in fera,
Desperabantur promissi pretta Martis :
Sed limen is rediit cognitns ante furor.
Namqoe gravem gemino cornu sic extulit nnum,
Jictal ut impositas taurus in astra pilas.

Monoceros vero, ait Plinius, lib. Vili, cap. xxr, M<woc>-
est fera asperrima, reliquo corpore equo similis, rC4'luls?

capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro,
mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte,
duorum cubitorum eminente; hanc feram vivam
negant capi. Similia habet Ælianns, lib. XVI De
Animal, cap. xx, et lib. XVII, cap. xuv, qui mo-
nocerotem juba ac pilis furvum facit, pedibus
celerem, cornu nigro, mansuetum erga bestias
alias, ferum cum gregalibus. Hunc Pierius inhie-
roglyphico rhinocerotis, halicornum vocat, cum-
que esse putat illum, quem Septuaginta hic mo-
nocerotem, Noster alibi unicornem vertit, Hebrea
cnim vox *reem* tam monocerotem quam rhinoce-
rotem significat, uli el alia pleraque animalium
nomina apud Hebræos pluribus communia sunt.
Monoceros ergo. ait S. Gregorius cl Isidorus su-
pra, lantæ est fortitudinis, ul nulla venantium
arte capiat; sed, ul physici alserunt, virgo ci
puella proponitur, quæ venienti sinum aperit :
ille omni ferocitate deposita caput deponit, sic-
que soporatus, veluli inermis capitur.

Idem tradit Rupertus et Pierius supra, et Al- SteChri.
bertusMagnus, lib. XXII De *Animal*., quæ historia 'y*10
si vera est, apposite monoceros erit Christus; unde m» m
Rupertus : a Fortissimus, ait, spirituum Deus, upto*
velul unicornis, id est polenti® singularis, Deus t*U
incomprehensibilis, et invici® virtutis, virginei
tractus odoro uteri, illique inclusus est, et cx eo
tantum comprehendere potuit cl occidi.» Hinc etiam
Tertullianus, *Contra Judæos*, lib. X, et Justinus,
Contra Tryphonem, pag. 71, illud *Deuter.* xxxin,
17 : a Cornua monocerotis (ita enim habent Sep-
tuaginta pro *rhinocerotis*), cornua ejus,» de cor-
nibus crucis Christi dictum accipiunt, scilicet al-
legorico ; Christi cnim cornua, id est robur et
fortitudo, quibus ventilavit dæmonem, et con-
fixit peccatum ac mortem, fuit crux.

Verum Marcus Paulus Venetus, lib. III, cap. xv, Verini
Gcsnerus in monocerote, et alii viri docti, hanc abi n**
de monocerotis pcr virginem cicuralione narra- gant nn-
tionem, fabulam vocant, cumque ortam asserit 'maro-
Gcsnerus ex co quod monoceros cum sit asper-
rimus, tantum mitescat quando cum femella sua
commiscetur; unde et Plinius, Æliunus, Arisi -
teles et alii in historia animalium nullam hujus
cicurationis faciunt mentionem. Idem asseverat

imagine, ait Rosenmullerus, sistetur populus Israëlitas
antea sub Ægyptioruin servitute oppressus, nunc vero in
libertatem assertus, et iu feliciorem sutum evectus, o

Andreas Bacci medicus, tract. *De Ilalicom*o, pag. 67, ubi ex Æliano docci halicornum ita ferum esse, ut etiam feminam suam oderit, adeoque ab ea secedens solitarius per deserta vagetur, donec amore incalescens, dum tempus est generandi, posita feritate, blande ad eam accedit, cum caque pascitur et commiscetur. At mox, ubi eam concepisse, et uterum intumescere sentit, ad pristinam feritatem, aversionem et solitudinem redit.

r»*1 Denique Theodoretus, *Quast.* XLIV, putat ipsum populum Hebraeorum hic monocerotem vocari, Ifenai eo quod unum Deum coleret, ideoqtie ab eo corrkiaoe*. roboraretur, fieretque foriis ut monoceros. Mc-
***' lius tamen Procopius, Rubanus, Rupertos et alii censent Deum hic vocari rhinocerotem vel monocerotem, juxta sensum quem paulo ante dedi. Nam et alibi Scriptura fortitudinem Dei ex rhinocerotis fortitudine metitur, ut patet *Job.* xxxix, 12. Deus vero hanc suam fortitudinem, ac consequenter et nomen rhinocerotis, llebræis aliisque suis clientibus communicavit et communicat.

Ttr». JJ. 23. NOX EST AUGURIUM IN JACOB, NEC DIVINATIO iv Israel. — Sub his omnem incantationem et maleficium intelligit, velut genus sub specie vulgatissima. Laudat ergo Balaam hic Israelem, quod uti non colit idola, ita nec habeat auguria (1); sed quia Deum verum colit, ideo veras ab eo prophetias et responsa accipiat, tum per Moscn, tum per Pontificem Eleazarum, urim et tummim vestitum, tum per alios Prophetas, quodque Deus Israelem tueatur, Cipro eo pugnet; unde subdit : a Temporibus suis (puta sequentibus sæculis), dicetur Jacob et Israeli (id est posteris Israelitarum), quid (et quanta) pro eo operatus sit Deus. »

Ytr» «- 21. ECCE POPULUS UT LESNA CONSURGET, ET QUASI leo erigetur. — Comparai Israelem leoni et lerenro, quoe cum catulos lactat et famet, præ leone ferocit et sævit. Vide dicla Genes, xlix, 9.

Nox ACCUBABIT DONEC DEVORET PRÆDAM, ET OCCISORUM sanguinem bibat. — Persistit in metaphora leonis, q. d. Non quiescet Israel, donec hostes Chananæos proterat, ex cisque prædam dividat, alque terram eorum sibi promissam capiat et

(t) Rectius Maurer cum nullis, non valet *augurium contra Jaeobum, neque hariolatio contra Israelem*, id est, nihil artes magicas, nihil prestigi® contra Israelitas efficiunt. *Sub hoc tempus*, nunc, mox *prccdieabitur do Jacobo* «< *Israele t quanta fecit Deus t*

partiat, imo donec ut leo occisorum sanguinem bibat : non quasi hoc ad litteram futurum sit, aut quasi tale quid postea reipsa fecerit Israel, sed quod perfectam et lætissimam victoriam de Cháñamete aliisque hostibus relaturus sit, in qua sanguinem eorum fusurus sit lain facile, tam jucunde et sine suorum strage, ac si calicem hauriret et ebiberet; aut potius, quod in illa victoria tam copiosum hostium sanguinem fusurus sit, ut is torrentis in modum defluens polum præbcre possit victoribus, itaque eorum desiderium, et quasi sitim abunde saliare. Hoc enim tantum hæc et similes phrases per catachresin et metalcpsin significant, ut *Psahn.* l vii, 10 : « Lavabit manus suas in sanguine peccatoris; » *Jsai.* cap. l xui, 3 ; « Calcavi eos in furore meo, et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea; » *Psal.* l xvii, 24 : « Ut intingatur pes tuus in sanguine; » *Psal.* cix, ult. : a De torrente in via bibet, n Hæc enim omnia non aliud significant quam insignem, plenam et perfectam de hoslibus victoriam (2).

27. Et ait Dalac ad eum : Veni, et ducam te ad Alium Locum, si forte placeat deo ut inde maledicas eis. — Est hæc secunda loci mutatio, quo Balac superstitiosus sperabat Balaam maledicturum llebræis : unde ler e tribus diversis locis, Balaam vice versa benedixit llebræis, scilicet *primo*, ex monte Abarim et templo Baal, cap. xxn, 41; *secundo*, ex vertice Phasga, cap. xxm, 14; *tertio*, hic ex monte Phcgor, ut patet ex vers. seqq. Porro Phogor vel Phegor erat idolum, a quo nuncupatos est Beelphegor, æque ac mons hic, de quo cap. xxv, 3.

(2) Secunda hæc parabola partial historica, parlim vaticina, Israelitanim res gestas ab egressu ex Ægypto usque ad occupatam Chanano'am narrat. Pergit quippe Balaam, quo coeperat, priamque parabolam cum altera hac valuti copulat transitione illa : « Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, » etc. q. d. Qu® promisit Deus, et ex parte jam prestitit, ut prius narravi, procul dubio præslaro perget, donec ea impleat, sicut mox narrabo. « Non est idolum in Jacob. » Didum esse de secunda hac relate patet, nam post occupatam Chanaanidem idola inter Israelitas non raro visa sunt. Quod si hebrea cum Rosenmullero vertas, *Deus non sustinuit adversa inter Israelitas intueri*, allusio erit tot et tantis miraculis quibus ex Ægypto in terram Chanaan suum populum Dominus deduxit. Reliquis imaginibus describuntur llebræornm potentia et robur, qualem adeo, ut astato liac, populus israeliticus nunquam exhibuit.

Biben.

®ecl,*

gidnem

quid ?

Ven.w.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Halaam tertio benedicit Israeli, et quarto, vers. 15, ubi vaticinatur de regno Christi, instar stella ex Israele nascituri; item de Amalee, de Cīñáis, de regno Romanorum, eorumque excidio.

1. Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino ut benediceret Israeli, nequauquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret : sed dirigens contra desertum vultum suum, 2. et elevans oculos, vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas, et irruente in se spiritu Dei, 3. assumpta parabola, ait : Dixit Balaam filius Beor : dixit homo, cujus obturatus est oculus : 4. dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, et sic aperiuntur oculi ejus. 5. Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel ! G. ut valles nemorosa; ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. 7. Fluet aqua de situla ejus, et semen illius erit in aquas mullas. Tolletur propter Agag rex ejus, et auferetur regnum illius. 8. Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, et perforabunt sagittis. 9. Accubans dormivit ut leo, et quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus : qui maledixerit, in maledictione reputabitur. 10. Irasque Balac contra Balaam, complois manibus, ait : Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus et contrario tertio benedixisti ; 11. revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito. 12. Respondit Balaam ad Balac : Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi : 13. Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero præleriro sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid vel mali proferam ex corde meo; sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar? 14. Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. 15. Sumpta igitur parabola, rursum ait : Dixit Balaam filius Beor : dixit homo, cujus obturatus est oculus : 16. dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, et visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. 17. Videbo eum, sed non modo : intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Jacob, et consurget virga de Israel ; et percussit duces Moab, vastavilquo omnes filios Selli. 18. Et erit Idumæa possessio ejus : hæreditas Seir cedet inimicis suis ; Israel vero fortiter aget. 19. De Jacob erit qui dominetur, et perdat reliquias civitatis. 20. Cumque vidisset Amalee, assumens parabolam, ait : Principium Gentium Amalee, cujus extrema perdentur. 21. Vidit quoque Cinæum, et assumpta parabola, ait : Robustum quidem est habitaculum tuum; sed si in petra posueris nidum tuum, 22. et fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te. 23. Assumptaque parabola iterum locutus est : Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus? 24. Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Ilcbræos, et ad extremum etiam ipsi peribunt. 25. Surrexitque Balaam, et reversus est in locum suum : Balac quoque via, qua venerat, rediit.

7«r'—...

1. Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino, UT BENEDICERET ISRAELI. — Vidit, id est cognovit, id Balaam, ex interna illustratione Dei. Deus enim, antequam Balaam de more pergeret ad quærendum augurium, prævenit eum, impel-

lens ejus voluntatem, et illustrans ejus intellectum, ut clare videret qualis esset populus Israel, quamque leo acceptus, et quam benignus benedictione : unde ipse non abiit ad sua auguria, sed extemplo populo benedixit.

Nequaquam adiit, ut antb perrexerat, ut augurium qujereret. — Septuaginta, d; c m k w rd; Anpi- ciuvû; id est in *occursum avibus*. Augurium enim est divinatio qua) ex avium volatu, cantu aut q(Uit pastu capitur, dicilurque augurium, quasi *avigeriuni*, quia ex gestu avium sumebatur; inde tamen «▼it»- nura' transfertur ad quamlibet divinationem, ut dixi *Genes*, xliiv, 5. An ergo Balaam cx avibus, an cx victimarum extis, an vero a solo dæmone familiari augurium, id est divinationem suam, quadrerò solitus sit, non constat : id constat ipsum vere augurem et maleficum fuisse, uli ostendi cap. xxii, 5(1).

vm.2. 2. Irruente in sk spiritu De1 — « Spiritus Dei » hic est spiritus prophetiæ, sive lumen supernatural!) infusum intellectui Prophche, ad intelligendinn abscondita; quia cnim illud lumen est tantiam aliquod vivens, hinc vocatur *spiritus Dei*, id est a Deo aspiratus. Spiritus cnim a spirando et movendo dicitur : unde omne id quod habet vitam et motum, dicitur esse spiritus, vel habere spiritum; lumen ergo hoc non est aliud quam illustratio et revelatio menti Propheta) indita : hæc autem illustratio est actus vitalis, ut patet.

Ven.3. 3. Assumpta PARABOLA. — a Parabola, d id est, prophetia, q. d. Prophetans. Vido dicta cap. xxi, vers. 7.

Ait : Dixit Balaam : dixit homo, cujus obturatus est oculus, — id est, qui unum, vel utrumque oculum perdidit, inquit R. Salomon. Putat R. Silo- @'n 1,1 cnim ipse Balaam fuisse luscum, vel cæcum. Sed hæc sunt ejus commenta. *Secundo*, alii per oculum i ^ hd. accipiunt intellectum practicum. Licet enim Balaam, in prophetia, apertum haberet oculum intellectus speculativum, ad cernendum futura, clausum tamen habebat oculum practicum, qui cum dirigeret ad bene recleque agendum : erat cnim homo impius. Unde Rabanus : a Balaam, inquit, obturatus est oculus, ad corrigendum errorem suum, et ad venerandum ipsius prophetiæ auctorem; cum apertus ei esset oculus, ad perspicienda prophetiæ sacramenta. » Sed hic sensus potius mysticus videtur, quam literalis.

Dico ergo, «cujus obturatus est oculus, » sensus est, q. d. Qui in somnis, quando clauduntur oculi, accepit a Deo propheticam visionem. Nam in somnis Deum loculum esse Balaam semel et secundo palet cap. xxii, vers. 8 et 20. Itu Rabanus cl Abulensis qui, licet primo hanc expositionem refutare videatur, paulo post tamen cam probat, aliisque praeferat. Posset secundo sic exponi, «cujus obturatus esi oculus, n id cs1, qui raptus in cxsla^in, cl alienus a sensibus, vidit visiones Dei.

Recentiores contrarie vertunt, cujus *aperti sunt* c uh, -cd perperam. Hebraice cnim oro *satam*, per sin, æquo ac QDP *satam* per *samedi* > signifi-

(1) *U1 ante perrexerat*. hebr. *hac vice ut prima vice*, invrr*> or hue vcrKrum, id est, uli ante solclaL

cat obturare, non aperire, uti recto ostendit Oleaster (2).

4. Qui cadit (scilicet in somnum, vel alienatio- Veri. 4. nem a sensibus), et sic aperiuntur oculi ejus, — scilicet mentis, per lumen propheticum. Idem cnim dicit, sed aliis verbis, cum eo quod dixit vers, præced. Ha Septuaginta et Philo. *Secundo*, Hebræi, et Hieronymus Prado in *Ezech.* n, 2 : « Qui cadit, » inquiunt, id est, qui incidit in deliquium animi et corporis, ita ut corpus concidat et corruat, mox ut aperti sunt oculi ejus in visione (3).

Tropologice S. Gregorius, hom. 9 in *Ezech.* : « Cadens, inquit, Balaam apertos oculos habuit, qui rectum quod diceret vidit, sed recte agere contempsit; cadens videlicet in perverso opere, et apertos habens oculos in sancta prædicatione. d Nun, ut ait S. Augustinus in *Sent.*, Sent. 6 : « Vera confessio est benedictis, cum idem sonus est oris et cordis : bene autem loqui et male vivere, nihil aliud est, quam se sua voce damnaro, n

◊ et 6. Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, Ven. s Ctc., UT VALLES NEMOROSÆ, UT HORTI JUXTA FLUVIOS CI

IRRIGUI, UT TABERNACULA QUÆ FIXIT DOMINUS, QUASI cedri prope aquas. — Pro *valles nemorosa*, hebraico est VW a 'bnJD *kinclialim nittaiu*, id est, *sicut valles expandentes*, scilicet arborum suarum ramos. Unde Septuaginta vertunt, *sicut valles obumbrantes*. Potest *secundo*, verti cum Chaldæo et Recentibus, *sicut torrentes se expandentes*, id est spatiose cl ample defluentes.

Nola : Tabernacula Israelis hic *primo*, comparantur valli nemorosæ, quæ scilicet multas habet arbores instar nemoris; sicut enim in illa magna rail|Wr est arborum, *primo*, viriditas et pulchritudo; *se- pnmo. eundo*, convenientia; *tertio*, umbra : ita pariter nr,n,i hæc tria erant in tabernaculis castrorum Israel.

Secundo, comparantur horiis juxta fluvios irri- «rcur.do, guis : hi enim semper virent et fructum dant co- horl'» piosum in tempore ; talia erant tabernacula Israel aliorumque piorum. Unde de viro justo dicitur *Psalm*, i : « Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quæcumquo faciet prosperabuntur. »

Tertio, comparantur tabernaculis quæ fixit Do- urti©, minus, quæ scilicet solida cl firma sunt, nipote a Do creda cl stabilita : talia erant et castra Israel ; ita ut nullus hostium ea concutere posset, quia Deus illa solide conservabat. Nota : Pro *tabernaculis*, verti potest cum Chaldæo el Vatablo, distia, vel *arbores aromatica*, quas *plantavit Dominus* : hisce cnim recte comparaniur Israel el viri pii (4).

(2) Septuaginta, i äir.Oww* Onkclos, qui est *integer ocuto* ; Syrus, vir *cujus relectus est oculus*. OHGJ cnim Chaldæis significai *perforare*, hinc *aperire*.

(3) Conf. I *Rrg.* xix, 23 et 24.

(4) Pro *tabernacula* hebr. est onriN t genus arboris

qmrto, *Quarto*, comparantur cedris juxta aquas; cedri
cedn>* enim, cum magn® et procene sint, magna indi-
gent irrigatione et alimento, ac proinde prope
aquas maxime excrescunt: sic enim et Israel po-
situs prope aquas el mare, id est prope Deum
suum, qui infundebat ei abundanter manna, et
omnia quibus indigebat, mire crescebat: et hoc
est quod ipsemet Moses pro eis gloriatur, dicens
Dcut. iv, 7: a Nec est alia natio tam grandis, qu®
habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus
noster adest cunctis obsecrationibus noslris. n

Quocirca Paraphrastes Hierosolymitanus pres-
sius ita vertit: a Quam bona sunt tabernacula in
quibus oravit Jacob pater eorum, el tabernacu-
lum foederis quod fecistis nomini meo, atque ta-
bernacula per circuitum domus Israel. Sicut tor-
rentes prævalent, sic quoque Israelii® prævale-
bunt hostibus suis. Sicut sunt horti plantati ad
scaturigines aquarum, sic erunt civitates eorum
proferentes, scilicet Scribas et Doctores legis. El
sicut est cælum quod expandit verbum Domini
pro domicilio quietis su®, sic vivent el durabunt
Israelii® in æternum. Decorum et celebres sunt tan-
quam cedri juxta aquas, qu® extolluntur cres-
cendo. »

Anagogico, per hæc tabernacula significata est
pulchritudo Jerusalem coelestis. Ita S. Fulgentius
Romam veniens, vidensquo, Theodorico rege Go-
thorum concionante, Roman® curi® nobilita-
tem, decus, ordinem, ad suos dixit: « Fraires,
gH^h. QuaTM speciosa potest esso Jerusalem coelestis, si
ihrgma. sic fulget Roma terrestris? Et si in hoc sæculo da-
tur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem,
qualis honor, gloria el pax præ>tabitur Sanctis
contemplantibus veritatem? » Ita refert Auctor
Vit® ejus cap. xui.

Ven. 7. 7. Fluet aqua de situla ejus. — Situlam vocat
prosapiam et posteritatem Israel, g. d. Siculi si-
tula plena copiosam dat aquam, ita prosapia Is-
raelis erit fecunda, multosque gignet filios: hunc
genuinum el litteralem esso sensum palei ex he-

odorifera?, Gneis ḫ'p̄xc/cv, sequforibus ḫuXoXc'n quoque
dici®, rccenlioribus *lignum atoes*. Huc arbor, ait Itoseli-
mionis ad h. l., perquam magna et umbrosa est, ligni
nutem ejus perquam odorata. Ingens earum æstimalio
est apud Mohammcdanos omnes, illis imprimis qui Kar-
lum promittunt, Tureas videlicet el \rabcs, qui cum se
mutuo invisunt, nihil antiquius habent, quam ul frustulo
ligni aliquantulum madefacio el in acerram projocio,
odorem excitent fragrant&iuiuin, quo barbas illi suffumi-
gant. Orientales hanc arborem tribuunt Paradiso, undo
etiam Belgi eam vocaro solent *Paradys-Hoot. arborem
Paradisi*; atque hanc opinionem respexisse Balaamum
quum diceret *quam plantavit Dominus*, verisimile csl
Michaeli. Verisimilior tamen videtur sententia eorum
qui verbis *quas plantavit Dominus* existimant indican ar-
bores. vel quæ non sint opera hominum piantata}, sed
quæ proveniant in bona terra, evadantquo pulcherrima)
(Cf. *Ps.* civ, 16); vel quæ tant® sunt pncslanliæ, ul non
humana manu satæ, sed divinitus dalæ dicavi® sint.
Cæterum ul vertatur *tabernacula* non suadere membro-
rum parallelismum, vix est quod moneamus.

mistichio sequente, quod de more prius hoc ex-
plicat, cum ait: « Et semen illius erit in aquas
multas, »

Secundo, symbolice: « Fluet aqua de situla Sfratali-
ejus, » g. d. Sicut aqua e puteo hausta per situlam,
ex ea in alia vasa transfunditur: ita aqua sapien-
ti® et divin® legis hausta per situlas, id est, per
libros et Prophetas Israel, transfundetur et dis-
pergetur in alias nationes. Simili sensu ait Isaías
cap. n: « De Sion exhibit lex, et verbum Domini
de Jerusalem. » Ita Lyranus et Cajetanus.

Hinc tertio, allegorica llebræi hic intelligunt Alfeg*-
Messiam, sive Christum, idque *primo*, quia Chris- Tk*
tus tanquam aqua profluxit de situla Israel, id
est, de semine patriarcharum. Secundo, quia a
Christo quasi e situla, aqua, id est doctrina sa-
lutifera, manavit: Christus enim eam, quasi
aquam effudit, tam per se, quam per discipulos
suos. Unde ait ipse *Joannis* vit, 37: « Si quis
sitit, veniat ad me, et bibat: qui credit in me,
sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent
aqu® vivæ. » Ha Abulensis.

Er semen illius erit in aquis multas. — Ecce
hic situlam explicat, vocatque semen, quod «erit,
ait, in aquas multas, d id est, in populos mul-
tos. Scriptura enim sæpe per *aquas* significat po-
pulos, ut *Isaia* xl viii, 1: « De aquis (id est, de
posteritate) Juda existis; » et *Jerem.* xl vii, 2:
a Ecce aqu® (id est, Nabuchodonosor cum sua
multitudine) ab Aquilone ascendunt; » et *Apoc.*
Avii, 15: « Aqnæ quas vidisti, populi sunt, » g. d.
Semen, id esi póstenlas, Israel propagabitur in
mullos populos, tum proprie el naturaliter per
generationem, ul scilicet eorum posteri crescant
in magnam multitudinem: unde Valablus vertit,
semen *illius erit tn aquis multis, q. d.* Posteritas
Israel fecunda erit, et semina ejus capient mag-
num incrementum, uli solent germina in locis
irriguis. Tum politice per imperium: undo Sep-
tuaginta el Chaldaei vertunt, *exibit homo de semine
ejus, el dominabitur gentibus multis*, ut hic desig-
netur Saul, primus rex Israelis, de quo proxinie
sequitur.

Jam sensus symbolicus et allegoricus hic, idem
est cum eo quem dedi priore hemistichio: ita
Abulensis.

Tolletur propter Agag rex ejus. — Recte ver-
lit Interpres; in llebr.ro enim ad verbum est, ^{Prophiu}
¹¹¹ ^{dk} ^{Afflic} ^{el} ^{siale,}
tolhit propter Agag regnum ejus; nam llebræuin

n *rum* non tantum exultare, sed etiam tollere
el separare significat; unde H0TV1 *theruma* vo-
catur separatio. Jam sensus est, g. d. Saul, pri-
mus rex Israelis, propter Agag regem Amalee a
se servatum (quia scilicet ei capto pepercit, con-
tra jussum Domini), tolletur, ne sit regni hæros,
ideoque auferetur regnum illius, ne ad stirpem
ejus devolvatur, sed transferatur ad Davidem
ejusquo stirpem. Vide Historiam I Jleg. xv. Ha Ra-
banus el Beda hic, et S. Hieronymus in cap. xxx' m
Ezech.

Possimi *scarnilo*, Hebræa cum Chaldæo et Valabio sic verti, *exaltabitur magis quam Agag rex ejus, et elevabitur regnum illius*; et hoc verum est, nam Saul prævaluit Agag, cumque bello cepit. Septuaginta vertunt, *et exaltabitur Gog* (ita enim legendum est, non *Psoch*, uti habent Regia. Gog enim legit Rabanus et Cyprianus, lib. I *Tcslimon*. ad Quirinum, tctstim.10) *regnum ejus. Gog*, id est, super tectum, ait Rabanus. *Gog* enim hebraico *tectum* significat, *q. d.* ut legit Ambrosius in *Psal.* xxxv: «Attolletur regnum ejus in altum.» Verum *Gog* hic proprie sumitur, non appellative: bine Eusebius, lib. IX *Demonstr. Evang.* m, per *Gog* accipit Imperatorem Romanum, *q. d.* Ejus regnum extolletur, tempore Christi. Sed Balaam hic prophetat de regno, non Romanorum, sed Judæorum.

Quare melius vertunt Symmachus et Theodotion apud *Vrocopium*, *exaltabitur supra Gog regnuin ejus*, scilicet Christi regis, ex Israel nascituri; et hoc videntur voluisse Septuaginta. Vertunt enim, *exibit homo ex semine ejus, et dominabitur gentibus multis, et exaltabitur supra* (nam «supra habent Hebræa, et sic videntur vertisse Septuaginta) *Gog regnum ejus*, quasi Balaam hic prophetet victoriam Christi contra Antichristum, ejusque duces *Gog* et *Magog* do quibus *Ezech.* xi.

Verum vera lectio est *Agag*, non *Gog*, ut patet ex Illebræo et Chaldæo et Nostro: quare primus sensus genuinus est (i).

Denique Paraphrastes Hierosolymitanus hæc do Christo ad litteram accipit; itaque vertit: «Consurget rex eorum inter filios eorum, et redemptor eorum ex ipsis. Inter cos quoque erit, et congregabit cos, nempe captivitates eorum ex provinciis inimicorum suorum: atque filii eorum dominabuntur populis. Fortior erit Saule, qui percit Agag regi Amalecitarum; et multiplicabitur regnum regis Messi®.» Verum hæc paraphrasis non est litteralis.

Vch ». 8. Coins FORTITUDO SIMILIS EST RHINOCEROTIS. — Vide dicta cap. xxiii, vers. 22.

Devorabunt (scilicet Israelita) *gentes*, (quæ sunt) *hostes illius*, — scilicet Israelis, eas scilicet interimendo et consumendo. Unde clare vertit Chaldæus, *devorabit domus Israel superbias populorum inimicorum suorum, et panda regum eorum delectabuntur, et terram eorum possidebunt*.

Nota: Scriptura cum loquitur de gente aliqua, vel populo, jam in singulari, mox in plurali do

(i) Vertendum ex hebr. videtur, *et sublimior crit Agago rex ejus*. Fortasse respiciuntur ea, quæ 1 Sam. xv, narrata leguntur, nisi cum Iloscnmullero aliisquo *Agag* nomine nomen Amalecitarum regibus commune fuisse malis, ut *Abimeteck* uomen Philbtaiorum regibus. Cæterum tacile intelligitur ideo cum Amalccilis potius quam cum alia gente comparari Israelitas, quia Arnaiecitæ omnium fluitimorum populorum potentissimi haberentur, idque colligimus ex amplitudine regionis quam incolebant, atque ex eo, quod Balaam inferius illos vocet *principium*, id est caput jenliiwt.

eo loquitur. Unde pro *devorabunt*, hic in Illebræo est *devorabit*, scilicet Israel, *hostes suos*.

OSSAQUB EORUM CONFRINGENT, — Hebraice, *ossa eorum exossabunt*; Valablus, *ossa eorum arroderent*, scilicet Israelita; Septuaginta vertunt, *pinguia eorum cmcdullabunt* (2).

9. Accubans dormivit ut leo. — Est hæc pro-Veri», phelia, ut patet; ergo præteritum accipiendum est pro futuro: *dormivit*, id est dormiet, hoc est, secure quiescet Israel in terra promissionis, gentibusquo vicinis erit terribilis, et fortis tanquam leo, ac ferox et pugnax tanquam læna raptis catulis, ita ut nemo cum invadere audeat. Talis fuit Israel, maxime tempore Davidis et Salomonis.

Qui BENEDIXERIT TIBI, ERIT ET IPSE BENEDICTUS, — *q. d.* Qui tibi fausta imprecabitur, fausta imprecabuntur cidein: rursum, qui tibi benefecerit, benefiet eidem. E contrario, qui tibi malefecerit, vel mala precatus fuerit, eidem malefiet, et mala imprecabuntur homines; Deo ita dirigente et præmiante tuos amicos, et puniente tuos inimicos (3).

13. Non potero pR.ETERIRE (non potero trans- vsn. 13. gredi) sermonem Domini.

14. Verumtamen dabo Tini CONSILIUM, QUID PO- Veri.h. PULUS TUUS POPULO HUIC FACIAT EXTREMO TEMPORE. — Videbat Balaam quod coram Balac rege corripetur spiritu Domini, et non posset maledicere populo Israel; cogitabat ergo si ab eo discederet, pergens ad populum suum, quod a spiritu Dei desereretur, itaque Balac regi consilium malum de perdendis Hebræis daret, ac consequenter auro ab eo promisso potiretur (4); ubi mira ejus impietas, et cæca avaritia claro se prodit.

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? auro venalia jura,
Auro venalia sacra.

Quanto celsior et sanctior fuit Liberius Ponti-

(i) Pro *perforabunt sagittis* hebræa verti possunt, *tela ejus hostis franget*, scii, populus Israeliticus: ita Maurer; vel cum Gesenio, *tela sua populus agitabit*, scii, in sanguine hostium: conf. *Ps.* lxxviii, 2.; vel, *letis suis populus transfiget* hostes, quod durius videtur.

(3) Tertia hæc parabola respondet tclriæ Israelitarum retiti, quæ fuit inter occupatam Chanaanitidem et ortum Christi: tota igitur vaticina est, ideoque Balaam præfatur se auditorem esso *scrmoniim Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est*. Exorditur deinceps a laudo Chanaanitidis, quam Israelita) possessuri erant, horumquo in illa incrementum prædicit. Tum ex ordino de futuro eorum regno primoquo rego, deque hujus crimino pœnaque indo sequula; vel in genero do potentia Israeliticæ reipublicæ sub regibus: conf, notat, ad h. i. Mox pronuntiatur, quam male res cessura sit gentibus, quæ Israelitas in propria regione degentes attentabunt; in sua inquam regione degentes, ideoquo tertia hac ælate. Denique describuntur Israelita) rebus pacatis Chanaanitidem securo possidentes sub imagine leonis jam cubantis et dormieutis, quem nemo audet suscitare.

(4) Pro *dabo consilium*, hebræa vox hic habet notionem *praedicandi*, quasi *monendi de rebus futuris*, estque vertenda *praedicam tibi, quid*, etc. *ijctremo tempore*, id est post inultas stales.

fex, qui a Constantio Imperatore in exilium missus magnam auri summam ab eo pro comenatu submissam recusavit, dicens : « Tu ecclesias orbis terræ expilasti, et jam mihi ut damnato et egenti offers eleemosynam ! abi primum, et Christianus ipso fias. » Ita Theodoretus, lib. I Histor. cop. XYI. Et Eusichius eremita in finibus Biturigum, qui Childeberio regi 50 aureos offerenti dixit: abato cos pauperibus, ego iis oon indigeo,* ut refert Gregorius Turonensis, lib. De *Gloria Confess*, xxvii!. Et Hormisda nobilis Persa, qui ob Christi fidem nobilitate et opibus exutus, audiensque a rogo : Nunc demum filiam fabri negato; vili indusio, quo jussu regis amictus erat, dilacerato, et ad regem projeclo, dixit : « Si me hujus causa pietatem deserturum putas, habeas tibi donum cum impietate, » Ita Theodoretus, lib. V, cap. xxxvm.

Quid populus tuus populo tuo faciat. — Contrarie plane ex Hebræo vertunt Septuaginta, Chaldaeus et recentiores, videlicet, *consulam tibi, quid populus hic faciet populo tuo, in novissimis diebus*. Quod Rabanus explicat sic, *q. d.* Consilium dabo tibi, id est, consilium et decretum divinum, quod in novissimis diebus implendum est, enuntiabo tibi, ut scias, quid populus hic faciet populo tuo, quod consilium exprimitur vers. 17, cum dicitur : « Consurget virga de Israel, et percutiet duces Moab. » Verum, quia hanc divinationem non edidit Balaam pergens ad populum suum, sed commorans adhuc cum Balac; et quia Hebræum *iaats* proprie significat consulere, non autem divinare, vel prædicere : hinc melius noster Interpretes vertit Hebræa, quæ sic ad verbum reddas, *consilium dabo tibi* (nam licet *tibi* non legant Biblia Romana, nec alia Latina passim, tamen illud subintelligunt) *quid faciet populo huic populus tuus* : articulus enim *lamed*, qui voci *amecha* præponitur, non semper dativi, sed subindo etiam nominativi est index, uti patet ex locis Hebræorum. Sensus ergo est, *q. d.* Video mo per auguria et divinationes Israelite nocere non posse; discedens ergo dabo tibi, o Balac, consilium, quo per mulieres Israelite ad cultum Beelphegor pelliciuntur, itaque perdantur. Hoc enim consilium suggessisse Balaam, patet capite XXXI, vers. 16, et *Apocal.* n, 11, idque diserte tradit Josephus, lib. IV *Antiq.* cap. vi; idque prospero ci successisse, patebit cap. seep. Ha Theodoretus, *Quast.* XLV, S. Augustinus, *Quast.* LX, et alii. Nam, ut pulchro docet S. Ambrosius, lib. VI, *epist.* 37, et Nyssenus, lib. *De Vita Mosis*, sub 11. DiUini. nem, et Prosper, parlo II De *Prædict.* capito xn, Philo el Abulensis, volebat Balaam regii favoris, aurique Balac avidus, Israelitas divino presidio, iisque bonis, quæ do cis vaticinatus erat, orbare; ad hoc optima ci ratio visa est, si Israelite pertraherentur ad luxuriam : itaque Deum, qui castitatis est amator, ut rhinoceros (inquit Rupertos), offenderent, indequo a cultu Dei abducreu-

tur ad idololatriam, itaque Deus eis irascereetur, in cosque excandesceret, et vindex insurgeret : ut vero ad idololatriam cos provocaret, suasit ut mulieres pulcherrimæ Moabitides et Madianitides collocarentur, tanquam cibos venditure, aut negotiatura, juxta castra Israel, cum idolis suis et cibis idolo consecratis, quæ Israelitas primo sui specie, amore et complexu irretirent; deinde ad idolum sui Beelphegor, sive Priapi, obscenissimum colendum pellicerent, idque suggessit suasitque fleri Balaam toto itinere, scilicet a Phasga usque ad Galgalam, sive ad introitum Chananæ. Sed semel tantum id facium, deinceps vero impeditum esse, per acrem Dei vindictam, patebit cap. sequenti : idque docet Michaas cap. vi, vers. 5. Disce hic quam gravis et periculosa sit mulierum tentatio; ita Salomon a mulieribus deducius est ad idola; « Vinum » enim act mulieres faciunt apostatare sapientes. » De simili mulierum tentatione, sed quæ disparem habuit exitum, pulchrum exemplum narrat Damascenus, lib. *De Barlaam et Josaphat*, cap. xxx.

Extremo tempore, — id est sequentibus diebus postquam a te discessero; nam Hebræum *mnriK acharit*, id est, extremum vel novissimum, in Scriptura sæpe non dicitur respectu temporis, quod sequi posset, quasi novissimum tempus sit, post quod nullum aliud sequitur; sed dicitur respectu ejus quod præcessit; et tunc id, quod sequitur post aliud, etiamsi post ipsum adhuc alia sequantur; extremum ergo, vel novissimum idem est, quod sequens, aut posterius. Id patet, tum ex ipsa Hebræa radice *nnx ochar*, id est, posterior fuit, remoratus est, tum etiam ex exemplis. Sic enim Gen. xxxvi, 2, in Hebræo, dicitur Jacob, Liam et filios ejus posuisse novissimos : cum tamen post Liam sequeretur Rachel cum filio Joseph. Sic passim Prophète tempus Messii vocant *novissimum*, quia posterius est. Similia sunt Gen. xlix, 1, *Isaia jx*, 1 : unde recte hic cum Oleastro vertas, *posteris diebus*. Vide Riberam, *Michææ* iv, 5.

16. Sumpta igitur parabola (prophetia) RUR-ven-is. sum ait. — Nota to *igitur, q. d.* Cum jam Balaam cogitaret abitum, antequam discederet, hærcus adhuc cum Balac, non potuit non benedicere Israelite; igitur quasi valedicens, rursum et ultimo benedixit eis (1).

17. Dixit homo cujus obturatus est oculus, — Ven. n. per somnum, vel exstasin. Vide dicta vers. 2.

(1) Vers. 16. Quarta incipit parabola, tota item vaticina, quæ postremam rei Israelitica ætatem ab ortu Christi ad gentis exterminium comprehendit. Ubi nota, Balaamum quartæ huic parabola? narrando non ea modo prefari, quæ prioribus præfatus fuerat, sed et illud sublimius, se nosso *doctrinam Altissimi* : quæ sublimior præfatio credere suadet sublimiores quoquo res prædictum iri. Nota *secundo*, primæ parabola) initium duci a servatione populi Israelitici a caeteris gentibus, quæ in ipsa hujus origine facta est; quartam vero hanc ejusdem hujus populi perniciem concludi.

Ven. i? Videbo eum (fraelcm), SED NON modo,—scilicet videbo cum in die iudicii, quando cum eo resurgam in valle Josaphat, inquit Abulensis. *Secundo*, et aptius ad sequentia: a Videbo eum,» non oculis meis, sed oculis posteriorum et successorum meorum. Videbunt enim illi Israelcm, mire decoratum nativitate Messia», ex iis nascituri. De eamro-ním enim subdit: « Orietur stella ex Jacob. » Nam Tgi/jn Dcusct Prophetæ quædam prædicere et produrti mittere, quæ non in eo cui promittuntur, sed in i«plen- posteris ejus implenda sunt: ila S. Chrysosolur' mus, hom. 8 in *Malth.*, et Eulhymius in *Matth.* n. Sic terra Chanaan promittitur Abraham, id est, posteris ejus, Genes, xv, 7. Sic Jacob, Gen. xux, filiis benedicens promittit ea quæ posteris eorum obventura sunt. Sic dicilur *Aggæi* n, 24: « Assumam te, Zorobabel, » scilicet in Christo; hoc est assumam Christum, qui ex te, o Zorobabel, nascetur. Similia sunt *Gen.* xn, 3, *Gen.* xxvn, 29 (I). PropbA- Orietur stella ex Jacob. — Aliqui per stellam hjmDdêcl v,r8arn accipiunt Davidem, et sunt quaedam Chriuo. quæ Davidi convenient. David enim quasi stella effulsit sapientia, pietate, fortitudine bellica et gloria regni, ita ut nemo eum tam sublimem tangere auderet, sicut nemo potest stellas contingere. Adhæc David subegit Moab et Idumæos, II *Rcg.* vin, quod de stella hic dicitur. Verum præcipuus sensus ad litteram est de Christo; unde clarissimo vertit Chaldæus, *consurget rex de domo Jacob, et ungetur Christus de domo Israel, et occidet principes Moab, et dominabitur omnium filiorum Cbrbtm hominum.* Christus ergo hic vocatur, uti virga, ita ni nel- et astella, » *primo*, quia ipso est lux mundi; serrino. *cundo*, ob claritatem et gloriam, tum vitæ cœlestis, tum resurrectionis et beatiitudinis: qua do Secundo. fis, tum resurrectionis et beatiitudinis: qua do causa Christus vocatur stella splendida et matutina, *Apoc.* xxn, 16, *Apoc.* n, 28. Vide ibi dicta (2).

Ubi nota: Dicilur Christus stella matutina, id

(1) *videbo cum*, non *illud*, ut vult Roschnullerus, scilicet multa post sæcula futuram. Pronomina haud raro spectare constat ad nomina nondum quidem expressa, sed tamen ex iis, quæ sequuntur et orationis nexu facile intelligenda. Sed ipse non est modo. Intuebor illum, sed non est propinquus, subintelligendo Pronomina eum... illum significare profecto nequeunt populum israelitarum; non enim Balam dicere poterat se illum tunc aut prope non videre, quem coram se habebat. Verum hujusmodi pronomina, quum nemo in sermone ponitur, ad quem pertineant, aliquem significant adeo illustrem notumque. ut illum nec nominare necesse sit, sicut recte alnotavit Cajelanus in b. l. Sed quemnam adeo illustrem, adeo notum virum, ut hac loquendi ratione describitur, ex Israeliti» ortum Balaam se visurum prodiceret, qui brevi erat interimendus (infra xxxi, 8), nisi Cbnstum? quem utique oim visurus erat, etsi nequaquam dum in vivis (legeret, ideoque addit, non modo, non prope. *Cord. Job.* xix, 26, 27.

(2) Pro *oriatur*, hebraico qn vertendum est proprio ealcaxit. id est incessit. Ex Jacob Gesenius cum multis construendum censet cum verbo qTÎ, favetque accentus vocum hebraicarum. Patritius e contra ex Jacob concitilcum nomine stella (quid enim, ait, sonaret calcare de aliqua locat}, stella scilicet, oriunda ex Jacobo.

est lucifer, *primo*, quia in hac vita dispulit tenebras infidelitatis, et in futura dispellet tenebras mortalitatis. *Secundo*, quia uti lucifer nocti finem, dici initium præbet: ita Christus peccato et ignorantiae finem, fidei et saluti initium attulit. *Tertio*, est matutina, quia «dum in seipso resurrectionis exemplum nobis præbuit, quæ lux sequatur indicavit, » ait S. Gregorius, *XXIX Morat.* xxx, in illa verba *Job.* xxxvm: « Numquid produces luciferum in tempore suo? » Et Deda: « Christus, inquit, est stella matutina, quia transacta nocte sæculi, lucem vitæ sanctis promittit et pandit æternæ. » Et Rupertus: « Pro labore quo Episcopus in hac vita, quasi noele, laboravit pervigil in animarum sibi commissarum custodia, manifestabo ei meipsum, qui sum stella splendida et matutina, » Et Ilaymo: « Christus, inquit, est stella matutina, id est lucifer, quia in resurrectione pulsus mortalitatis tenebris, quasi lucifer apparebit, et perfectum aeternitatis diem demonstrabit. » Iia quoque Percrus, Vicgas et Ribera.

Rursum plenius et clarius, stella matutina est lumen gloriæ et clara visio Dei, quam anima victrix per Christi gratiam adipiscitur post mortem. Hæc dicitur stella propter claritatem contemplationis. « Domine, inquit Psalter, in lumine tuo videbimus lumen. » Dicilur matutina, *primo*, quia post noctem hujus vite et sæculi illucescet; *secundo*, propter inchoationem beatitudinis, quæ complebitur in resurrectione corporum, quando stella hæc matutina mutabitur quasi in solem meridianum, cum scilicet anima gloriam suam diffundet in corpus. Utrumque hunc sensum, scilicet de Christo, et gloria animæ beato, habet Richardus Victorinus, Primasius, Arelas, in locum citatum Apocalypscos.

Tertio, Christus vocatur stella, quia per stellam Christi nativitas significata est. Christus enim quasi stella divina, orta ex semine Jacob, corpoream istam stellam emisit, et quasi a se sparsit, quæ Magos ad se in Bethlehem evocarci. Nam ad stellam Magorum hic respici patet tum ex Hebraeo textu, qui pro *oriatur* habet qm darach, id est incessit, et viam calcavit ac præivil, quod proprie stolto illi Magis prreeunli convenit; tum quia communis Patrum sententia est, tres Magos, vel posteros, vel successores fuisse hujus Balaam, et ex hoc ejus vaticinio edoctos fuisse oriturain aliquando stellam, quæ nativitatem magni cujusdam Regis Judæorum indicaret; atque inde Magos, visa stella, slatini permotos fuisse, ad regem hunc per stellam significatum inquirendum, idque verba Magorum significant: « Vidimus stellam ejus, » quasi dicant: Vidimus non stellam aliquam incognitam, sed «stellam ejus, » notam scilicet, et a Balaam prædiclam, quod scilicet foret stella ejus, scilicet Christi index. Ita docet Origenes, hom. 13, 13, 18 hic; Epiphanius in *Epitome*; Cyprianus, serm. De *Stella el Magis*; Basilius, hom. De *Humana Christi gene-*

ratione; Leo, serm. 4 *De Epiphania*; Ambrosium, lib. II in *Luc. cnp. De Magis*; Nyssenus, orat. *De sancta Christi Nativitate*; Eusebius, libro IX *De monstr. i*; Prosper, part. II (I) *De Prædic. xn*; Procopius et Ruperlus hic, S. Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Eulhymhis, et alii in *Matthæi n. l* X quibus Origenes et aliqui alii censent tres Magos fuisse Chaldæos, eo quod Balaam eorum parens, vel antecessor, fuerit Chaldæus, sive Mesopotamia. Alii plures censent eos fuisse Arabes : hæc enim prophetia de stella, in Arabia edita est a Balaam : unde ejus memoria ibidem, uti et apud vicinos, celebris permansit per nulla sæcula.

Atque ex hoc oraculo Balaam de stella hac, videtur manasse pervulgata illa olim in Oriente fama de nascituro in Judæa rege, qui rebus omnibus potiretur, cujus meminit Suetonius in Vita Vespasiani, Cicero, lib. II *De Divinatione*, Orosius, Hecatesippus et alii. Insuper ex Hebræo *darach*, id est, *incessit stella ex Jacob*, nonnulli probabiliter opinantur stellam hanc primo Magis in Oriente existentibus visam esse super Judæam et Bethlehem, illique quasi incumbere : inde enim videntur Magi cognovisse regem Judææ esse natum, illumque in Bethlehem esse requirendum. Deinde stellam hanc ex Judæa celeri motu evolasse in Orientem, ad evocandos Magos, ibique eatenus quievisse, donec Magi iter ingrederentur. Magi enim dicunt, *Matth. n. 2* : « Vidimus stellam ejus in Oriente. » Ita sentit Sebastianus Barradius, lib. IX *Hann. Evangel.*, cap. ix. Accedit Procopius in *Num. xxn*°, 17, et Ilaimo, serm. 3 *De Epiphania*, qui docent stellam a Magis visam perpendiculariter insistere Judææ.

Sex radii Symbolice : « Stella, inquit Hugo Cardinalis, habet sex radios, quibus illuminat noctem, et Christus habet sex virtutes, quibus illuminat omnem hominem, v. *Prima* est humilitas; *secunda* est mansuetudo, *Matth. cap. xi* : « Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. » *Tertia*, et obedientia, *PAÍÍp. cap. n* : « Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. » *Quarta* est patientia. *Quinta* est misericordia, de qua Job xxxi : « Ab infantia crevit mecum misratio, et de utero matris meæ egressa est mecum. » *Sexta* est castitas, de qua Joan. cap. iu :

(1) Mullorum Patrum opinioni, astrum Christi natale hic *hír tllam* pnenunlian, objici potest ipsum *sitine* nomen, quod non proprie, vel rpsirmù; usurpatum esse dicen luto est. Ut enim cwlara ouullain, quomodo stella proprie dicta ex stirpo Jacobi esse poterat? Ilespondet Patritius, Christum a Balaamo *stellam* vocatum fuisse, tum qui in stella Christi nascentis symbolum futurum erat, tum ut hoc ipsum symbolum ea appellatione *oblique* prænuntiaretur. Nec aliter Patres, v. g. S. Justinus : « Cum igitur exorta esset et in coelo, statini atque natus est, stella, ... ex Arabia Magi, re ex hors g o cognita, adveniunt. » *Dialog. conir. 'iryph*. Et Eusebius : « Cujus (Christi) imaginem symbolice illa apparens tunc Magis importabat, » *Demonstr. Kvang. lib. IX, § I*.

« Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, » etc.

Nota: Pro *orietur* 3313 *cochab*, id est stella, R. Akiba et Judæi ohm legerunt, *orietur* 3H3 *cosab*, vel *casba*, id est mendacium. Hinc enim probare voluerunt impostorem suum, nomine *Barcosba* (quasi dicas, filium mendacii) esse verum Messiam; quare *Lar cosba* congregato maximo exercitu, quasi rex Messias, contra Romanos rebellavit. V. rum Adrianus Imperator cum obsedit in civitate B I U r, caque capta trucidatus est Barcosba, ragnaque Judæorum strages et edita, uti inter alios narrat Galdinun, lib. IV, cap. xxi.

Nola : Sicut Christi præsagium fuit stella, ita Sanctorum illustrium ortum præsagia lumina demonstrarunt. Audi exempla :

Hortulana, S. Claræ mater, parlui vicina orans coram crucifixo, audivit vocem : « Na paveas, 4., s400. mulier, quia lumen paries quod mundum clarius illustrabit; » quo edocta miraculo, natam infantulam in baptismo Claram vocari jussit. Ita habet ejus Vita.

Cum S. Swiberlus Werdensis Episcopus nasceretur e clarissima genitrice et Comilissa Berta, lotam regalem cameram fulgor nimius replevit, mansitque irreverberalis radiis protensus, donec ipse iam lucem editus est, inquit Marcellius in ejus Vita.

Mater S. Willebrordi Episcopi Trajectensis noctu in somnis vidit quasi novam lunam crescentem ad plenitudinem; quam diligentius inluens, repente lapsu ruit in os ejus, qua devorata, ejus intima splendore perfusa sunt. Evigilans vero timore perterrita, cuidam religioso presbytero retulit somnium, qui ei dixit : « Luna, quam ex modica vidimi in magnam crevisse, filius est quem ea nocte concepisti, qui luce veritatis caliginosos tenebrarum errores discutiet, et quocumque perrexerit comitante superni luminis splendore, plenum suæ perfectionis ostendet globum, coruscanteque rumoribus ejus candore et morum pulchritudine, mullorum in se alliciet aspectum. » Factum est post dierum circulum, et mulier peperit filium, quem in baptismo vocavit Willebrordus. Ita refert Albinus Flaccus præceptor Caroli Magni in Vita S. Willebrordi.

Maler S. Columbaui Abbatis gravida, noctu in somnis vidit e sinu suo rutilantem solem, nimioque fulgore micantem procedere, et mundo ingens lumen pnebere. Nimirum Sanctus hic in Ecclesia quasi sol splenduit, juxta illud Debora*, *Judie*, v : « Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ille rutilent. » Testis est Jonas Abbas in ejus Vita.

Mater S. Dominici vidit se utero gestaro catulum, qui ore gestabat faculam ardentem, qua utero egressus totum mundum illuminabat et inflammabat. Hinc Sancti illustres et Doctores fulgebunt in cælo ut stellæ in perpetuas æternitales, *Daniel*, xn. Vide ibi dicta.

Et consurget yirga de Israel, — q. d. Christus

Chriihii nascetur ex Israel, qui virga, vel, ut hebraico est, ^daecil sceptro regni sui, id est polestale regia, percu- M@ab, tiet, hebraico *transfiget*, duces Moab. Christus quomo. cnim per *SCf et pCr* Apostolos convertit, suæque doi fidei statini subegit Moabitas, Syros, Idumæos aliasque gentes Judææ vicinas (1).

Afpi.æ. Ubi nota : Prophetæ dicunt Christum occidisse, percussisse, transfixisse gentes, quia eorum mores et vitia occidit, feci(que quasi novos homines, ut ex impiis pii, ex injustis justis, ex ebriis sobrii, et ex incestis casti efficerentur; itaque quasi unum cumdemque hominem occidit, dum cum vivificavit : occidit enim Petrum, v. g. ebrium, fornicatorem, rapacem, dum eum sua gratia fecit sobrium, castum, justum, etc. Vide *Can.* 42.

Secundo, duces Moab mystice sunt principes gentium idololalrarum, quæ colunt dæmonem. Nam Moab hebraica idem est quod ex patre, scilicet per incestum natus; tales autem sunt idololatra, qui ex patre diabolo, per infidelitatem, quasi per incestum, nati sunt. Ita Abulensis.

Rursum Rabanus, per duces Moab, accipit ipsos dæmones; hi enim sunt duces et patres Moabitarum spiritualium, id est impiorum et idololatrarum. Mosce tranfixit Christus cum exuit dominatu suo principatus et potestates eorum, illosque affixit et confixit cruci sute, triumphans illos in semetipso, ut ait Paulus.

run' Vastabit qle ohnes filios Setii, — id est omnes homines. Ita Chaldæus; omnes enim homines post hi>. diluvium prognati sunt ex Noe, ac consequenter mixKi. ex Seth : nam omnis Caini progenies diluvio interiiit. Christus enim omnes homines vastavit, ne-

tt) Vox *consurget* exprimit quamdam excellentiam, potentiam ac firmitatem, ut in aliis quoquo bibitorum locis (*Jud.* v, 7; *II Parat.* vi, 10; *Dan.* n, 30 ; vn, 24); quem usum habet etiam latinum *surgo*, puta in illo Virgili!, *Æneid.* IV, 47 :

Qoim ta urbem, wror, hinc ceraci, qui turgere regni conjugio till!

Inque illo, *Æneid.* X, 524 :

Ter patrios oanei, per spes surgculli Ioli.

Cur nomen x? apud Alexandrinos interpretes homo verum legatur, probabilem admodum rationem dat Lambertus Bos, *Prolegoin. ad F. T.* cap. hi, scii, illos scripsisse áLfc*, Id vero in mutatum a librariis, quia in manuscriptis vocabulum repentur scriptum forsan etiam llesycbius quidem hæc label : flos»germen ; germen autem æquo ami ramia, quod sonat Ü3S, cl flos : hinc aliqua eral ratio, cur flos pro ramo diceretur, at nulla cur diceretur homo. Pro duces Moab hebr. esi uirumque talus Moab, id <st omnes fines terrai Moabita:, aiunt Maurer el llo-scnmuUerus ; vel, geminum corporis latus Moabitarum, id est Moabitas, ul vult Patritius, tum quia neque est cur cxlrcomi Untum fines Moabitarum percutiendi dicantur, neque cur forma duali exprimantur; tum quia rno solummodo ubi de personis percutiendis sermo est, aJiubelur. Alexandrinos cl Vulgatum, qui duca vertunt, angulis seu finibus per metaphoram significari duces scu rectores populum commentes cl sustinentes, putasse conjicere est.

cando eorum mores et vitia, eosquo sibi subigendo, ut paulo ante dixi. Unde Chaldæus pro *vastabit*, vertit, *dominabitur*. Rursum, in iudicio vastabit Christus totum mundum omnesque improbos.

Nota: Pro *vastabit* hebraico est *ipipkirkar*, quod a Tp kir, id est *paries*, descendit, estque contrari@ significationis. *Primo* enim significat exparitarc, id est parietes diruere, vastare, et, ut Septuaginta vertunt, depasci et deprædari. *Secundo*, significat pariete concludere, captivare, incarceratione, ut llebræum *kerker* sit idem quod Latinum *career* : quæ significatio hic optime quadrat. Sensus enim est, q. d. Christus omnes homines concludet suis legibus, sua Ecclesia, sua fide et gratia, itaque impietatem et impios quasi inoarcabit. Ita Oleaster (2).

(2) Qui recntiorum æque ac veterum varias de hoc loco difficillimo sententias habere voluerit, adeat Patri-liuni, op. cit. tom. II, pag. 135 seqq. Nubis pauca, de more, sufficiant.

d) lloscnmullcrus cum nullis vertit *desinici*, collato loco *Isaïæ*, xxii, 5, ubi veleres illud verbum *scrutans* reddunt, a themate np fodere. Idem rensus eflbrclur, si *lp1p deducas a -pp *paries*, sicut a radix deducium est verbum quod in pihel significai *eradicavit*. Sed 1. alio sensu Isaías intelligi potest, imo debet ut infra dicetur; 2. si, ul Patricio verisimilius videtur, filii Satiri sunt homines qui Christo adhærcnt rcleque vivunt, falsa foret hæc sermonis pars, *et destruct*, etc. 3. Cum verbum *percutet* coniungendum sil cum nomine *virga*, idque aptissimum sensum praeferat, verbum ipnp jungendum omnino est cum nomino *stella*, ul exprimat quid actura sit : at quomodo *stella* dici potest *destructura omnes filios Scilh*, quicumque demum sint? Cur nani *dcsiruclor* sub imagine stella exhibeatur?

b) Miegius in speciali Dissertatione de Balaami vaticinio, huic verbo notionem tribuit *convocare*, quia Chaldæis "ipnp sonat *cucurivit, gracillacit*, hoc sensu, *convocabit gracitando instar gallinæ*, uli Christus de se loquitur, *Matlh.* xxili, 37; cl favet etymon *paries*, unde *convocare ad parietem*. Sed obstat, 1. quod non gallinarum modo, sed el aliarum avium, imo et serpentoni vocem exprimit verbum npnp; 2. quod gracillaro non idem est ac convocaro granfiando; 3. quod gracillatio cum *stellæ* notione non congruit.

c) Alb. Schultens sic habet : « A l»p muro "lp1p potius redderem *murum struere*, quam *murum destruere*... Pulo ilaque npip *struere, codificare, fundare*. » Quæ autem leguntur apud Isaïam, ea sic interpretatur, *est, tpd réparai murum : est, qui clamat : Monies j>cdlc*. Non malo. Duo tamen Schultensio officiunt : unum est, quod, etsi facile iilelligainus, quid sit *struere* vel (*edificare ecclesiam*, id est Christianorum cœtum, obvia quippe ac perspicua metaphora hæc est, non æquo hæc allera claret, *struere*, seu (*edificare omnes filios Seth*, licet hi sint omnes fideles; alterum, quod *constructio*, seu (*edificado* Stellæ iribucrelur.

d) Sum qui animadverterint vocabulum istud esse ipsissimum nomen, quo Arabes vocant *fines* el *plagas regionis patentis*. Quæ significatio, ail Patritius, belle respondet xxT* izèÇrpîw nomini 'HNO prioris hemistichii, et opprime convenit planitiei Muabilidis. Quare, qui opinantur »33 non esse *filios Sethi*, sed vel ipsos Moabitas t vel populum finitimum, opportunissima iis foret hæc explicatio : illud unum ca peccaret, quod hoc pacto

vert. <8. 18. Et huit Idimaia possessio **ins.** — Meminit Balaam hic Idumteæ Christo subjiciendæ, potius quam aliarum gentium, tum quia respicit et alludit ad populum Israeliticum, cui Idumæi miximo fuerunt infesti, uti Esau parens eorum fratri Kuo Israeli, sive Jacobo, quondam infensissimus fuit; tum quia alludit ad Davidem, qui fuit palalcret, quid *stella* hic agat, curva a stella metaphora petatur.

e) Patritius, loc. cil. pag. 140 : a Vocabulum illud aliquid sonai, oportet, quod biella pvestitura crai, idquo *omnibus homimbui*, aut saltem omnibus probis ; ii quippe, ut longe probabilius est, vocantur *fili Selhi*; quodque rationem præterai, cur vocabulo *stella*, potius quam alio, tropus liat. Jam vero iu omnibus linguis Semideis radici T"lp propria primigeniaque notio subeat *frigus*, hinc vero cl translata *refrigerium*, *recreatio*, *qnies*. Quare nil dubito verba Ballami ita explanare, *et recreabit, quietosque preestabit, omnes filios Sethi*..... Metaphora autem hoc pacto seso concinnam quam maxime cuique probat; nam el rgnos principes astrorum nomine vocare mos fuit, neque Orientalibus modo, sed ct aliis gentibus (Odd. *Trist.* II, 167; *Dc Ponto*, lib. III, Epist. v, S), ct astris sive cometis eos portendi fclicemque sub iis rerum vicissitudinem creditum est (*Matlh.* u, 2; Virgil. *ǵcfof.* ix, 47; Sueton. *Cas.* § 38; Horal. *Od.* lib. II, *Od.* xii, 47. etc.). Demum locus Isaiæ recto ct facile explanatur, vel secundum Schultensii sententiam ; vel hoc modo, *est, qui quietum præslat*, id est, qui defendit murum; *est, qui clamat*, etc.

f) Verbum *vastabit*, quod habet Vulgatus, liellicum est; ab eodem autem hoc interprete passim redditur pro verbis hebr. quorum communis notio est *bello capere*, v. g. *Ezech.* XXVI, 12; xxxvi, 5 : ideoque non sonat *cladem* aut *calamitatem inferre*, sed solum *bello capere* ct *potiri*. Quare illud *vastabit* apprime convenit cum verbo *vc- uiúou*, quod usurpant Alexandrini. Quum autem Me^&s subinde a Scriptoribus sacris inducatur bellum hominibus inferens ad cos sibi subjiciendus (*Ps.* u, 8, 9; xliv, 4, G; *isai.* lxvi, 3 seqq.), verbum *vastabit* acceptum in cum sensum, quem diximus, id est, *bello capiet*, ut scii, in libertatem deinde «asserat, peropportuno in hoc oraculo usurpari palet.

i'lios Sethi. Precipuas tantum (duodecim ad minus recensita; roperies «apud Patritium, *ibid.*, pag. 142) hujus locutionis interpretationes referemus. Maurer, *omnes filios tumulti*^ . « jt s, ait, contractum ex *Thrcn.* m, 47, est *strepitus*, *tumultus*, ; conl. *der.* xlviii, 45. Nam qui nostro loco dicuntur DÜ O3, idem illo vocantur O3. » Cf. ct Xmos n, 2. Ita plerique in Germania. Orationis tamen contextus nomen proprium, non appellativum, requirere videtur. Patrilio igitur nomen SWA nihil est nisi Selh, ipse Adimi filius ita nuncupatus. Ha cx antiquis versionibuspler.cqne, cx Judæis clariores, cx Patribus una voce omnes. Illi autem Selhi (per oppositionem tiliis Caini, qui improborum figuram gerunt) sunt homines justi ac probi omnes, quos Christus *expolians* principatus cl potestates, qui per Moabitas significantur in hoc vaticinio, ac palam triumphans.....in semclipso (*Cotoss.* n, 15), recreaturus crai ct quietos pnesliturus.

Concludit Patritius ita : a Inter verba, quæ ex hactenus disputatis ita reddamus, oportet, *incedet stella Jacobea, ct surge! virga israelitica, ct percutiet latera Moabi, et recreabit omnes filios Sethi*, parallélismes deprehenditur xvnOirc; ct inversus. Opponuntur quippe, ac veluti pugnant inter se, *stella* cl *virga*, *Moab* cl *Seth*, *p rcussio* ct *recreatio*. Ex quatuor autem periodi membris quartum primo, tertium secundo respondet» »

rens cl typus Christi : David enim subegit Idumæos. Dicit ergo : Idum ei, id est hostes Christo maxime infesti, subjicientur ci, *q. d.* Ergo nullo magis cæleri omnes subdentur d.

Tropologice, Edom est caro nostra, quæ ex Ada- Trogolo- ma, id est terra, sumpta est : hæc Christo et spi- slas' ritui per gratiam Christi subjugatur.

IIREDITAS SEJE CEDET INIMICIS SCIS. — *Seif*, id est Idumææ. Esau enim dictus est *Seir*, quia pilosus : dictus est cl *Edem*, quia rufus. Lude ejus regio dicta est Seir, etEdom, sive Idumæa. Idem enim in carmine hoc liebræo repetitur posteriori hemistichio, quod dictum est priore (1).

Israel yero fortiter aget (2). — < Israel, » id est David, cæterique Israelite.*Secundo*, et potius, a Israel, » id est Chnstus et Christiani, *q. d.* Christus, qui inulto fortior est, ct magis prævalens Dco, quam Jacob patriarcha, qui inde Israel est dictus; Chrislus, inquam, cum suis filiis Apostolis, corumque asseclis fortiter aget, subigetque suae fidei ct legi totum orbem. Vide dicta vers. 17.

19. De Jacod erit qui dominetur, et perdat re- Vetli.i». i.iQUIAS civitatis. — «Civitatis, » id est Romæ, quæ antonomasticecui/as et urla dicilur,quæque iuca da caput fuit Gentilismi, et Gentilium hostium Christi, *q. d.* Ex Christo nascetur Constantinus Imperator Christianus, alique similes, qui conversi ad Christum, genililismum Romanorum evertent, cl reliquias Gentilium convertent, itaque Romam totam facient Chr islianam, camque Christo subjugabunt, indequo reliquæ provinciæ cl civitates Romam quasi orbis dominam et caput suum sequentur, atque genililismum ct Gentiles eliminabunt, ut totus pene orbis Christum adoret et colat. Ita Abulensis (3J.

(t) Miurer sic vertit, *eritque Edam possessio*, scii, regis illius, *eritque possessio*, ejusdem *Scir*, terra *hostium suorum* Patritius, *ct erit Edoui hcrrditas*, scil Chnsu,et *erit cjus.lem hærcditas Seir* : EJuin, inquam et Seir, qui sunt *inimici* (*jus.* Conf. *Ps.* n, 8; *Horn*, ix, G seqq.

(2) Verba hæc sunt primum membrum periodi, quæ ex his cl ex sequentibus constat, ut prodit analogia inier ulraquo existons.

(3) Quæuam ca civitas sic, cujus mentione vaticiniam absolvitur, querendum modo est. Negotium totum duas inter gentes tunc transigebatur, Israelitas inter ct Moabitas; quamobrem ad alterutram civitas illa pertinere putanda c>t. Fuisse autem principem urbem minime dubitamus, quum absolute commemoretur : id enim, bicut alus gentibus, Ha quoquo Israelitis moris crai (*Ecccl* I, 5; *Ezech.* xxxtit, 21 ; *ban.* IX, 26; *Am.* vi, 8, etc.). At nemo de regibus Israelita *principem urbem* vel Moabitarum vel Israohtarum. proindo nec populum in ca *superstitem*, unquam prrrff<iũ. Ergo ex hoc quoque capite liæc de Christo dicta esse concludendum est. Et, siquidem urbs princeps Muabitaruin illa sit, in nomino *civitatis* tropus orli, qua significabitur fore, ul Chrislus reliquias imperii dæmonum, quæ usque adhuc supersunt, sit tandem plane destructurus. Sin autem, quod m.tgis placet, magisque cohærel cum lota serio harum parabolarum urbs illa sit Hierosolyma, prodictam habebis a ikilaamo urbis genlisquo Israelitica*, quæ m ea superstes crai, interneconem, et Christo aucturi tributam, utpote cujus resutu fleri debebat. Iu fere Patritius.

Notat idem Abulensis hic esse prophetiam de Christo, sed cum allusione ad Davidem, itaque Davidis gesta hic perstringi: quare quædam hic dici, quæ magis parliculalim Davidi conveniunt, uti sunt : a Percutiet duces Moab; » et : « Erit Idu-
m@a possessio ejus; Israel vero fortiter aget. » Alia vero magis proprie competunt Christo, uti sunt : a Orietur stella ex Jacob, perdet reliquias civitatis, » etc. Vide *Can.* 35.

vtrt. fô. 20. Cumquk vidisset Amalec. — Erat Balaam in *finibus* Moab, in altissimo monte Phasga; unde Acate. facile vicinam regionem Amalecilarum videre poterat, saltem in confuso; unde et Moses ex eodem monte vidit et speculatus est totam terram Chanaan, secundum paries suas, scilicet generatila et in confuso, *Deut.* xxxiv, 1.

Assumens parabolam (id est prophetiam, *q. d.* Prophetans), ait : Principium gentium Amalec, — *q. d.* Nobilissima gentium, aut prima gentium illarum, qu@ habitabant illo tempore juxta terram promissam, fuit Amalec. Alii : « Principium, inquiunt, gentium, » scilicet hostilium Israeli, fuit a Amalec; » unde Chaldæus vertit, *principium bellorum Israel fuit Amalec*. Nam primus Amalec Israeli ex Ægypto venienti armatus occurrit, *Exod.* cap. XVII, idcoque a extrema » ejus a perdentur, » ;desi, ut Septuaginta, *semen ejus peribit*. Saul enim Amalecitas delevit, I *Reg.* xv (1).

ven. tu 21. Vidit quoque Cinæum. — Cinæi sunt posterii L > ii- J^hro, ut dixi cap. x, 29. Balaam ergo, sicut ex ve poite- altissimo monte Phasga vidit Amalec, Moab et ri» Je- Edom, ita vidit et Cinæos, quia ipsi erant in castris Israel, simulque vidit sortem, quam in Chanaan habituri erant in tribu Juda. Unde ait :

Robustum quidem est (et erit) habitaculum tuum, — quia inter duodecim Iribus Israel fortissimas jam degis, et in Chanaan in tribu Juda, qu@ fortissima est, habitabis.

Sed si in petra posueris nidum tuum, — *q. d.* Etiamsi habitaculum tuum sit futurum fortissimum, uli præcessil. Alludit ad Hebræum jp *ken*, id est nidus, et ad op *beni*, id est Cinæus, *q. d.* Recte vocaris Cinæus, quia instar avium altissime, quasi in petra, pones *ken*, id csl nidum, puta habitaculum tuum; inde tamen te detrahet A'sur.

Trtpoio. Tropologice Gregorius, XXXI *Moral.* xxxiv : Nidum spei, inquit, sibi m arduis et peiris construunt, qui cum illa aquila (S. Paulo) dicunt : « Nostra conversatio in cœlis est. »

Vert.n. 22. Et fueris electus de stirpe Cin. — Hebræa, prout illis puncta subjecerunt Massoret@ (ipsi enim pro *Cin*, punclarunl *Cain*), mullum hic a nostra versione dissonant. Verum non esse legendum *Cam* (de Cain enim nulla præcessit mentio; nec Cinæi ex Cain, sed ex Selh oriundi erant), sed Cin, patet ex Septuaginta el veteribus omni-

bus. Unde et Vatablus legit, non *Cain*, sed *Cin*, verlitque, *etenim Cinæus comburetur*, vel depascendo vastabitur. Rursum noster Interpres per commutationem duarum litterarum gulturalium affinium, scilicet legendo *chct* pro *ain*, puta pro ipnb *lebahe*r, legendo "w S *lebachur*, recte vertit, *si fuerit in electum Cin*, id csl *si fuerit electus Cin*, *q. d.* Etsi stirps Cin, sive Jethro a Deo erecta sit præ aliis Gentibus, et associata Israeliti*, tam in deserto, quam in terra promissa, tamen capietur ab Assyriis. Hinc palet Cin, unde didi sunt Cinæi, fuisse nomen stirpis vel familiæ, ex qua prognati sunt Cinæi (2).

Assur enim capiet te. — Cum enim Salmanasar transtulit 10 Iribus Israel in terram Medorum, IV *Reg.* xv», tunc cum eis eodem transtulit Cinæos, id est progeniem Aber Cinæi, qui recesserat ab aliis Cinæis, et habitabat in sorte Nephthalim. Tunc enim Kcphthalit@ translati sunt, ac consequenter Cinæi inter eos commorantes. Alii tamen Cinæi, in Juda habitantes, remanserunt : ex illis cnim orti sunt Rcchabitæ, quos laudat Jeremías, cap. XXXV.

23. Heu, quis victurus est ? — *q. d.* Heu, quis veni-
desiderabit vivere, cum tant@ strages Cinæorum et Amalecilarum, vel potius Assyriorum, Ilebræorum et Romanorum, de quibus sequitur, edentur? Hæc enim verba sunt nova prophetia, unde ad sequentia perlinent, non ad præcedentia. Ita Abulensis.

24. Venient in trieribus (triremibus) de Italia, Veni-
SUPERABUNT ASSYRIOS, VASTABUNTQUE ILEDREOS, ET AD EXTREMUM ETIAM IPSI PERIBUNT. — Pro *Italia*, hebraico est OV1D *cittim*, vel *cetim*, quod proprio Cyprum significat. Cilium cnim fuit urbs Cypri, ex qua ortus est Zeno Stoicorum parens : a Cilio ergo lota insula Cyprus dicta videtur *Cctim*. Inde *Cctim* significat alias quaslibet insulas, atquo ulterius omnes gentes, tam insulanas, quam transmarinas. Unde hebraico ad verbum est, *venient ex latere Cctim*, pula venient ex Italia, uli vertunt Septuaginta, Noster, Chaldæus, Vatablus et alii. Cetim enim, sive Cyprus, et ali@ insui@ interjacent inler Judæam et Italiam, ita ut Italia, respectu Judæ@, sit a latere Cypri, sive Cetim. Noster Gaspar Sanchez in *Isaïæ* cap. », num. 21, putat insulas omnes, qu@ a Cypro ad Occidentale mare perlinent ad Gades usque, adscriptas fuisse Cclhim filio Javan, *Gen.* x, 4, ct ab eo nomen accepisse, sive insui@ ill@ ad Libycum, sive ad Italicum, sive ad Græcum littus pertineant: et ab his insulis Italiam, Macedoniam aliasquo regiones illis adjacentes vocari Cethim, qu@ conjectura non caret probabilitate. Chaldæus diserte vertit, *venient naves a Romanis*. Licet cnim Roma, tein-

(2) Hebr. csl, *quamds [Irma sit habitatio tua, positus in rupe nidus tuus, tantum, id csl tamen, erit ad abolendum. Quousque? id est mox, Awur te captivam abducat. De origine Cinæorum a Caino, filio Hobabi, vid. Jud. iv, 11, coll. cum Num. x, 29.*

(t) Hebr. est, *postrema tjus tempora, seu sors ejus extrema, vergei ad perniciem.*

Homi
t?inporr
Billarn
Medam
eral
condita.

COMMENTARIA IN NUMEROS, Cap. XXV.

pore Balaam, necdum esset condita (condita est enim sub Acbaz rege Juda, ul docci Eusebius in *Chronico*, vel, ul alii, sub Joalham patre Acbaz), tamen Romam et Romanos conditum iri, cosque hæc bella gesturos, spiritu prophetico prævidebat Balaam.

Prædicat ergo hie amplissimam Romanorum potentiam, quod scilicet ipsi subjugaturi sint Assyrios, tunc rerum dominos, et consequenter omnes* alias gentes, ipsosque etiam Hebræos. Hos enim subjugavit prius Pompeius, mox Cæsar Au-

XH

gustus, qui Judæam subjecit Herodi Ascalonitæ, el post eum Tetrarchis et Præsidibus, ut patet *Luca ni*, 1, ac tandem Hebræos plane deleverunt Titus el Vespasianus, Romani : ac demum, quod ipsimcl Roinani perituri sini, ruente imperio, sub Alarico et Genserico regibus Gothorum; sed maxime sub decem regibus in fine mundi, qui Romam plane evertent el comburent; quos deinde partim occidet, partim subjugabit Anticbristus, uli prædixit Daniel cap. vu, 8 el 24, el S. Joannes, *Apoc.* cap. XVII, vers. 12 el 16.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fornicantur Hebrecci cum Madianitis, et colunt Beelphegor : hinc ad 24 millia, partim suspenduntur a Mose, partim a Deo occiduntur. Plagam hanc sedat Phinees, occidens Zambri et Cozbi, idcoque Deus ilh sacerdotium in perpetuum consignat.

1. Morabatur autem eo tempore Israel in Settim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab, 2. quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt et adoraverunt deos earum. 3. Initialusque est Israel Beelphegor; et iratus Dominus, 4. ait ad Moysen : Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus ab Israel. 5. Dixitque Moyses ad iudices Israel : Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. 6. Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, et omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. 7. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, et arrepto pugione, 8. ingressus est post virum Israelitem in lupanar, el perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus. Cessavilque plaga a filiis Israel, 9. et occisi sunt viginti quatuor millia hominum. 10. Dixitque Dominus ad Moysen : 11. Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. 12. Idcirco loquere ad eum : Ecce do ei pacem foederis mei, 13. et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii .sempiternum , quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus liliorum Israel. 14. Erat autem nomen viri Israelite, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognationeel tribu Simeonis. 15. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. 16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 17. Hostes vos sentiant Madianite, et percutite eos, 18. quia el ipsi hostiliter egerunt contra vos, el decipere insidiis per idolum Phogor, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est iu die plagæ pro sacrilegio Phogor.

Veri. i.

1. Morabatur autem eo tempore Israel in Settim. — Est hæc 42 et ultima mansio llebræorum in deserto, puta in campestribus Moab; nain ex Settim Josué misit exploratores duos, mortuo Mose, in Chanaan, *Josué* n, t. In Settim ergo gesta et dicta sunt omnia quæ deinceps in Numeris, et quæ toto Deuteronomio describuntur. Hic locus, n.

Numer. xxxut, 49, vocatur *Abelsatim*, addita voce *abel*, id est luctus, forte ob luctum idololatrarum, qui cum essent llebræi, hoc capite in Settim cæsi narrantur. Ha Abulensis.

l el 2. Et fornicatus est populus cum filiabus Vw». i Moab, qum vocaverunt eos ao sacrificia sua. — “*
Ecce hic est exsecutio consilii Balaam, quod ipse Conti-

i nm Bi- in discessa a Balac so ei daturum promiserat cap. JJ,n JJ præced., vers. 1-1. Scilicet Moabite et Madianite, wm.' * u* vite suæ consulerent, ne ab llebræis superarentur et occiderentur, filias pulcherrimas submiserunt ad castra llebræorum, quæ cos ad luxuriam, et indo ad idololatriam pellicerent, ut ila Deus eis irasceretur, cosque desereret, ac a Moabititis et vinci et trucidari permetteret.

Disce hic quanta sit illecebra et vis pulchritudinis in feminis. Adversus llebræos milites, non armatas turmas, sed pulchras feminas instrui præcepit rex Balac, idque ex consilio Balaam, quem Orígenes hic ita loquentem inducit : a Non virtute militum, sed mulierum decore pugnandum est, nec armatorum vigore, sed mollitie feminarum ; procul amove armatorum manum, et electam congregaspeciem puellarum : forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captivat; vincuntur specie, qui non vincuntur prælio. »

Vibi ». Nota hic primo, vilitatem et viles animos Moabitari³ tarum et Madianitarum, qui omnes virgines suas proni, alien[®] et hostili genti prostituebant, pro quibus toixh et quarum pudicitia usque ad mortem omnes pugnaro debuissent. Virilius ergo fecissent, fortiter in nebral*, bello occumbendo, vel cuicumque generi mortis se exponendo, quam suadendo, imo sinendo virgines suas tam infanda pati, imo agere. Fuit hæc Gentilium cæcitas, qui parvi pudicitiam, magni vitam faciebant. Ita Abulensis.

Frin* Nota secundo : Pueli[®] hæ tulcrunt secum deos nun' s"os' P"*1 'ola Beelphegor, et idolothyta, id est cibos illi immolatos et consecratos, ut juvenes llebræorum, primo ad idolothyta comedenda, inde per ea ad idola ipca colenda pellicerent. Lenocinia earum, otarles quibus deceperunt Hebræos, pulchre enarrat Josephus, lib. IV *Antiquit.* cap. v; eodem etiam modo Julianus Apostata Christianos Constantinopolitanos per idolothyta voluit pellicere, imo cogere ad idola colenda, uti narrat Neclarius Archiepiscopus Conslanlinopolitanus in oratione quam habuit initio Quadragesimo», et Theodorus, lib. I *Ilstor.* cap. xiv.

Nota tertio, puellas has primo sua pulchritudine, ornatu et blanditiis pellexisse llebræos in sui concupiscentiam; inde cum viderent cos in sui amorem exardescere, non permittebant cos sibi commisceri, quousque per blauditias illectos inducerent ad comedendum de idolothytis Beelphegor, ac tandem ad thurificandum vel immolandum ipsi Beelphegor; itaque consummabatur iniquitas et idololatria. Aut potius, videntur hæ pueli[®] primo illexisse llebræos ad concubitum; indo jam eos sibi devinctos habentes, pellexerunt cos ad idolothyta, ac tandem ad idola, puta ad suum Beelphegor colendum. Hoc posterius enim ordo verborum hic S. Scripturæ magis significat ; et hic meretricum est mos, ut prius juvenes suis amoribus irretiant, deinde eos impellant quo volunt. Si enim hæ pueli[®] prius idololatriam ilebræis proposuissent, patuisset earum fraus, easque

cum idolis suis aversati fuissent Hebræi. Atque hoc modo Salomon a complexu mulierum ad idola ab eisdem deductus est. Amor enim et libido mentes sapientoni dementat; et, ut ait Plato: «Amantis animus in suo corpore morions, in alieno est vivens. » Undo

Nota quarto : Plerique omnes llebræi hac fraude rtrripo clillecebra puellarum capti sunt, clhæc fuit causa, quare Moses cos non puniverit; quod enim major paenii pars populi ad eas declinavit, ita ut non timerent l' ;]- Moscn, patet ex eo quod, vidento Mose cltoto rut'l- populo, Judæus illo ingressus est ad Madianitidem, vers. 6. Si enim timuisset Moscn aut reliquum populum, vel non ivisset ad scortum, aut non fecisset palam. Moses ergo cos punire non csl ausus, sed flebat, ut dicitur vers. G, et dolebat valde cum paucis habentibus zelum Dei, orabatque Deum de more ad ostium tibernaculi. Unde Deus jussit fornicantes hosco suspendi, ac mox ex Dei jussu Moses vigorem animosque resumpsit ad eos puniendum, cosque reipsa suspendit ; sciebat enim Deum mandantem, daturum vires ad exsequendum, et facturum ut nemo resistere posset. Itaque contigit; multi enim, etiam ex primoribus, suspensi fuerunt, nemine contradicente, vel hiscere audente. Ha Abulensis.

Moraliter, Abbas ille in *Vitis Patrum*, lib. V, lit. *De fornicatione*, cuidam tentato spiritu fornicationis hoc dedit remedium : « Scis, inquit, quid fecerint Madianite: ornaverunt filias suas, et statuerunt eas in conspectu Israclitaruin; non tamen extorserunt aliquibus ul miscerentur cum cis, sed qui voluerunt, incurrerunt in cis. Alii autem indignantes comminati sunt, et cum interitu eorum qui præsumpserant, ulli sunt fornicationem : ita agendum est de fornicatione. El quando initium faciunt loqui in corde tuo, non respondeas eis; sed surgens ora, cl age pœnitentiam, dicens: Fili David, miserere mei.»

Cum filiales Moab, — et cum filiabus Madian, ul palet vers. G et 17 ; ob hanc enim fraudem et noxam omnes Madianite ab llebræis cæsi sunt, ul patebit cap. xxxi.

3. IXITIATUSQUB EST ISRAEL BEELPHEGOR, — *q. d.* Verl, ** Israel initiatus csl sacris Beelphegor, illi se addixit, conjunxit et consecravit. Ita llebræa, Chaldæa et Septuaginta. Valablus vertit, *conjugatus csl Israel ipsi Beelphegor*. Idololatra enim init quasi conjugium et copulam cum idolo, præscribit Priapo; hic enim colebatur copula meretricia.

Beelphegor. — Phcgor et Phogor et Beelphegor idem sunt ; Baal enim sive Deci, Bel et Belus (hæc omnia enim idem sunt), generale erat nomen deorum, quod ad certum aliquem determinabatur, addendo aliud nomen, ul Beelzebub erat deus *zebub*, id csl musearum, quia civitatem Accaron, invocatus a civibus, a muscis liberarat; Beel-sephon deus Aquilonis; Baalbcrith erat Baal, id csl deus foederis; Baalpharasim erat deus Pharasim. Sic Beelphegor erat Baal, sive deus, Phegor

n elpho gor erat (gentes voce nonnihil (Phegor enim hebraico dicitur *Peor*, unde Priapus) detorta Priapum vocarunt; ita docet S. Hieronymus, lib. Vili in *hai*. cap. XXV, sub finem libri: a Beelphegor, inquit, interpretatur Priapus;» el Isidoras, lib. VIII, cap. *De Diis Gentium*: «Beelphegor, inquit, Latini Priapum vocant, coluntque quasi Deum hortorum; fuit enim ipse de Lampsaco, civitate Hellesponti, de qua pulsus est, cumque propter virilis membri magnitudinem, in numerum deorum suorum Græci transtulerunt, atque in nomine hortorum sacraverunt: unde et dicitur ipse proesse horiis, propter eorum *fee* mdilatam. Idem docent Andreas Masius el Arias Montanus in *Josué* xni, 20, et alii passim.

Brdpbn- *Tertio*, Priapus dicitur est *Beelphegor*, id est deus «*לל* iis (lcsjderji, hoc est concupiscentiae, ideoque aperto apertio-5 ore depictus fuit, ait Arias Montanus in *Osee* ix. ni» aut Vel dicitur est *Beelphegor*, a monte Phogor in quo nr.hta. colebatur (1); vel potius Beelphegor hebraica est, * (j. d. Deus apertionis vel nuditatis; radix enim nj/3 *paar* significat aperire et nudare. Priapus enim, nipote præscs obscœnitalis, nuda membra ostentabat, æque ac ejus sacerdotes in ipsius sacris. Imo nonnulli censent ab hoc deo obscœno Phegor sive Phogor dictum esse montem Phogor, quia in ipso colebatur. Hinc S. Hieronymus, lib. II *Comment*, in *Osee* ix: a Beelphegor, inquit, interpretatur habens in ore tentigines, id est in summitate pellem, ut turpitudinem membri virilis ostenderet.» Idem in *Nominibus Hebraicis*: a Beelphegor, inquit, idem est quod habens os pelli-ceum,» quasi Beelphegor sil *Baal*, id est habens, *pe*, id est os, *or*, id est pellis. Unde

Form *Quarto*, erat Beelphegor imago viri nudi, qui Badpbe- habebat pellem mortui in ore, quo significabat pr' non esse remedium mortalitatis, nec naturam fugientem retineri posse, nisi per os cibo et potu materia libidini el generationi subministratur, per quam natura fugiens teneatur el propagetur in prole, inquit Chrislophorus a Castro in *Jcrem*. XLviir, 7. S. Hieronymus tamen paulo ante citatus ait hanc pellem fuisse tentigines membri virilis, et Hibera in cap. ix *Osee*: a Beelphegor, inquit, interpretatur habens in ore, id est in summitate pudendi, resectam glandem.» Vel proprie Beelphegor idem est quod habens os *pellis*, id est habens glandem ex pelle exstantem, idque verius videtur; erat enim Beelphegor præscs et incenior obscoenitalis. Sic el Joannes Fernandas el alii tradunt Beelphegor ad irritandam adeuntium libidinem, delectis pudendis sedisse, quro tanta erant, ut accederent ad magnitudinem pudendi asinini. Unde el Priapo asinus immolabatur.

Ritus co- *Quinto*, cultus Beelphegor consistebat in otio, kr>h comessationibus, vacatione et libertate ab omni eum' disciplina, honestate et pudicitia. Hinc sacerdo-

ti' Ita Sehlenns *de Diis Syris*, Synt I, cap. v, p. 1C3.

tes habebant feminas, scilicet meretrices, *Osee* iv, 14, quarum princeps fuit Maacha, mater A*a regis Juda, quam Asa amovit, et Priapum evertit, III *Reg*. XV, 13. Hilus colendi Priapum turpissimos recenset Herodotus in *Euterpe*, et ahi.

Sexto, putat a Castro, el Adrichomius in *Descriptione ternesanctae*, pag. 129, el alii, Beelphegor esse Chamos: uterque enim fuit deus Moabitarum, dicique hebraica *Chamos* a CDD *hemos*, id est, quasi palpans et contrectans: erat enim obscœiüssimus; vel a C2D *camas*, id est latitare, occultare, ut Chamos fuerit Bacchus mvaXicc, quem noctu per epulas el effrenas libidines colebant, indeque dici comessationes «cuofrw et xóucv;», id est, cantiones et saltationes lascivas. Unde Athenæus, lib. I, cap. xxvii: «Magno, inquit, in honore habetur Priapus in Lampsaco, qui ex epitheto idem est et Dionysius (id est Bacchus) sic dictus, ul triumphus et dithyrambus.»

idem ergo sunt Beelphegor, Priapus, Chamos, y,* Bacchus, hunc ergo deum colunt bacchantes, et qui libidinibus vacant. Hoc ergo exemplum Israelitarum bacchantium, eorumque pu- Pmpos, nilio, quæ recensetur vers. 4 el 9, congrue proponi potCil Christianis in bacchanalibus. Fuerant enim hi primi bacchantes: hæc enim confugerunt anno quadragesimo ab exitu ex Ægypto, qui fuit vitæ Mosis 120, mundi 2453, uti dixi cap. XX, initio.

4. Tolle elinctos principes, et suspendi eos v«n. 4. contra SOLEM. — To *cos* Valablus el alii referunt ad principes, quasi illi omnes, utpote criminis vel rei, vel consentientes, aut non impediens, jubeantur hic suspendi. Hic enim sensus planus et apertus videtur. Alii tamen, et verius, t i eos referunt non ad principes, sed ad fornicatores et idololatra*, de quibus dixit vers. 3, q. d. *Tolle*, vel, ut hebraico est, *accipe*, id est, convoca et congrega principes, ut illi, quasi judices jubeant suspendi contra solem *cos*, qui fornicationis el idolulatriæ Beelphegor sunt rei. Unde Chaldæus clare vertit, *tolle omnes principes populi, et occide illum qui reus fuerit*. Jussit ergo hic Moses congregari principes, non quasi reos ad suspendium, sed quasi judices, qui cognoscerent, quinam affines essent criminis, ut illos suspenderent, qualescumque essent, imo etiamsi principes essent. Id ita esso patet *primo*: nam non est verisimile omnes principes hic apostatasse a Deo, esseque suspensos; imo contrarium constat ex eo quod, post hæc, Zambri princeps tribus Simeon, fornicans cum Madianilido, non suspensus, sed a Phinees pugione est confossus vers. 14. *fecundo*, quia hi principes crant judices populi, quibus dicit Moses vers. 5: a Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.» Ha Abulensis, Eugubinus et Hebræi.

Suspende eos contra solem. — Nola: Hi fornicantes et idololatrantes jubentur suspendi contra solem, ut facies eorum ignominio» exponatur, qui

non erubuerant tantum nefas patrare : et ut Iro-
pologice hæc figura proclamet, inquit Cyrillus,
lib. XIV *De Aderat.*, quod nemo possit effugere,
vel manum, vel oculum illum summi Judicis, qui
instar solis omnia, etiam arcana, quæ in cubili-
bus et lectis geruntur, intuetur, quodque ipso
secreto peccantes el fornicantes in publicum pro-
ducet in die iudicii, ad visionem omni carni, ut
ait Isaías, cap. ult. vers. ult., ab cisque gravissi-
mas poenas exiget (t).

Ut avertatur furor meus, — qui alioqui in to-
tum populum, vel consentientem, vel negligen-
tem has sordes punire, desæviret, uti sæpe alias
desæviit. Discant hic Christiani principes et judi-
ces, Deum adulteria, scortationes aliaque pec-
cata, præsertim publica, in totum populum, qui
ea in suo cœtu, vel republica tolerat, vindicare,
ac proinde si populi tutores esse velint, uti de-
bent, sotes puniant, Deique offensæ et justitiæ
satisfaciant : itaque Dei iram et vindiciam tam a
se, quam a toto populo avertent.

Ve»5. 5. Occidat unusquisque proximos suos, qui ini-
tiati sunt Beelpueoor. — « Occidat, o id est sus-
pendat. Hoc enim jussit Deus vers. 4. Jubet hic
Moses ut principes in criminosos inquirant, et
quos reos repercrint, plectant : unde patet mul-
los fuisse insontes. Secus erat de vitulo aureo :
illum enim omnes adorarunt ; unde omnes pro-
miscuo a Mose et Levilis occisi sunt, *Exodi* cap.
xxxii, vers. 27.

Hic ergo judicialiter res acta est, et peccantes
per testes convicii, damnati sunt ad suspendium.
Vcr*s*m^c esl ffu^d Abulensis, omnes qui per
ccDTicuilestes convincebantur ingressi fuisse tabernacula
harum puellarum Moabiticarum, hoc ipso dam-
natos fuisse. Hæc enim earum tabernacula erant
lupanaria, ut patet vers. 8. Sicut ergo miles, vel
adolescens ex proposito vadens ad lupanar, hoc
ipso de scortatione convinci et damnari potest.
Hic cnim ingressus vchenienlissimam dat præ-
sumptionem criminis, quod in secreto Iit, nec
aliter quam hoc modo probari potest : quis cnim
in lecto decumbentes intueatur? Sic Phineos, vi-
dens Zambri ingredientem tabernaculum Madi-
nitidis, eum nudo pugione insecutus est, ut oc-
cideret, nec aliam criminis probationem requi-
sivi!. Adeundo ergo Moabitas meretrices, cen-
sebantur cum cis meretricari, ac proinde esse rei
mortis, eo quod Deus gravissime prohibuerat
Ilebræis, Erodi cap. xxxiv, 16, et *Deut.* cap. vu, 3,
necum alienigenis inirent connubia : ergo pariter
vetuerat gravissime ne cum cis fornicarentur. Da-
tio enim legis, scilicet ne al) illis pellicerentur ad
idola et vitia Gentilium, tam in his quam in illis,
locum habebat. Unde el apud Christianos eadem

(i) Pro *contra solem* hebr. est *coram sole*, id est, ante
•oUs occasum : non cnim licebat quemquam in patibulo
noctu relinquere, ex lege *Deut.* xxi, 22. Cæterum ho-
mines non vivos, wd prius gladio aut lapidibus occisus,
suspendi, docent pionque cum Alitali.

pœna plectuntur adulteri, sacrilegi, incestuosi,
qua plectuntur ii, qui cum conjugatis, montali»
bus, cognatis matrimonium inire volunt. Ita Abu-
lensis.

Addo : hoc ipso quo meretrices has adibant Ile-
bræi, magna erat præsumptio, quod comederent
earum idolothyta, et Beelphegor colerent ; ad hoc
enim perficiendum, hæ meretrices cum suis ido-
lis totæ erant compositae, atquo reipsa omnes
suos amasios eo perducebant.

6. Et ecce unus de filiis Israel intravit coram Vcn.o.
FRATRIBUS SUIS, AD SCORTUM MaDIANITIDEM (2). —
Erat hic princeps tribus Simeon, nomine Zam-
bri; Madianitis vero erat filia principis Madian,
ut patet vers. l i : co major fuit zelus et fortitudo Zeta
Phineos, qui utrumque occidit. Poterat enim me- rh,nec>-
rito timere, ne tota Iribus Simeon in eum pro
principe suo insurgeret, cumque lapidaret.

Addit Josephus, penes quem sit fides, Zambri
voluisse hanc Madianitidem ducere in uxorem,
idque coram Mose professum esse, ac contra eum
insurrexisse. Orationem ejus protervam enarrat
idem Josephus.

Moraliler ex Phineos disce opus esse zelo ad Ad i«
res arduas aggrediendas. Animi ardor diligentem
facit et strenuum, frigus pigrum facit et inertem, uio.
qualis est ille *Proverb.* xxvi : u Dicit piger: Leo
est in via, et læna in itineribus; » formicas pu-
tat esse leones et lænas in via Dei; at fervidus
homo etiam Icones formicas æstimat, capitque :
« Si consistant adversum me castra, non timebit
cor meum. » Hinc S. Bernardus in vigilia S. An-
dreæ: « Adami, inquit, voluntas non habuit for-
titudinem, quia non habuit fervorem. » Si ergo
cupis nobiles victorias de carne, mundo et dia-
bolo, esto fervidus. Palm® fervidas amant re-
giones : sic victori® fervidos postulant homines.
In cælum navigas flumine adverso, fervoris im-
petus necessarius est, ut fluminis impetum vin-
cas. Pulchre Venerabilis Beda in *Luca* m : « Nisi,
inquit, mentis contentio fervetti, unda mundi
non vincitur, per quam anima semper ad ima
revocatur. » Quinimo docent physici iram nobis
a natura insitam esse, ut sit cos et stimulus vir-
tutis : phlegma cnim lentum est, torpidum et ig-
navum.

Rursum vide hic quam Deus cl homines libidi- Libidini!
nem puniant,ctcastitatis vindices præmicnt. Ro^indicci,
fert Plutarchus in C. Mario, quod Lucius Marii
ex sorore nepos, Trebonii militis pudicitiam len-
tans, ab eo sil interfectus; Trebonius apud Ma-
rium accusatus, facinus confessus, causamque
cædis afferens pudicitiam, a Mario corona sit re-
dimitus.

Tityus Jovis et Elaræ filius, Latonam de stupro
interpellans, ab Apolline sagittis confixus est;

(2) In hebr. est, *unus de jlliis Israel adduxit ad fratres
suos Madianitidem*. Ubi nutandum est Moabitas lum cum
aliquot Madianitidfl tribubus conjunctos fuisse, uti ap-
parel ex cap. xxn, 4, 7.

hunc dejectum ad inferos memorant, atque ita ibi ligatum, ut nullo modo movere se possit; addunt poetæ, a duobus vulturibus jecur ejus diripi.

Phaon moechus cum Sappho deprehensus occisus est, teste Æliano, *De Varia historia*.

Persie temulenti, cum impudice attrectarent Macedonum concubinas, in convivio interfecti sunt ab Alexandro rege.

Livia Germanici soror, uxor Drusi, filii Tiberii Cæsaris, occiso marito, Sejano copulata, a Tiberio atrocissimis tormentis cum Sejano interempta est.

Valentinianus III Imperator attentans uxorem Maximi, Patricii Romani, ab eo occisus est, qui et imperium invasit. Ita Zonaras.

Argivi sibi statuerant præsidium mille hominum : iis præerat dux Bryas. Is vitium virgini intulit; illa eadem nocte Dryantem somno oppressum oculis privavit. Deprehensa, ubi illuxit, supplex ad populum confugit. Deposcentibus eam mille viris, populus reddere noluit; quare ad pugnam re deducta, victor populus in milites presidiarios omni supplicii genere grassatus est. Ita Pausanias in *Corinth*. (1).

Vers 8. 8. Cessavitque plaga a filiis Israel. — Hinc patet plagam pestis, ignis, aliamve similem a Deo immissam fuisse in Hebreos fornicantes et idololatras, idque antequam Zambri ingrederetur ad Madianitidem, ibique a Phinces occideretur : nam Phinces, videns hanc plagam, ad eam avertendam occidit Zambri, coque occiso plaga statim cessavit. Ita Scriptura sæpe post factum, rei, quasi jam factæ, meminit, camque obiter perstringit, licet modum et historiam rei gestæ ante non enarrarit. Ecce hic utrimque verum est illud Jounnis Papie : a Zelus purgat facinus ; o cl illud : « Vindicta Deum iratum lenit et placat, n Merito ergo S. Gregorius, hom. 15 in *Ezcch.*, Phinces zeli et rectitudinis statuit exemplar : « Rectitudinis, inquit, zelo contra vilia accendimur? Phinces ante oculos deducatur, qui coeuntes gladio transfigens, castitati populum reddidit, et iram Dei iratus placavit. »

Exempla. Memorant Annales Francia» de S. Ludovico rego, quod, cum ipse preces ex psalmis Davidis ad Deum conciperet, cl aliquis, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, intervenisset, rexque quasi aliud agens annuisset, mox vero incidisset in illum versic. *Psalm*. cv : a Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam in omni tempore; n protinus revocari jussit cum cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit, memorabili edita sententia : « Principem qui potest punire crimen, nec punit, non minus coram Deo reum esso, quam si ipse perpetrasset!; ac pietatis

(1) Pro *lupanar* hebr. est H3pn» posterior sive interior tentorii pars. in qua cubiculum erat Conf. Arab. *kubbah* vel *kobbah*, cl cum articulo *alkobbah*. Hispanis *alcoba* dicitur et *alcova*, unde Gallorum *alcôve*.

opus esse, non sævitie, justitiam facere.> Ha est sane, a Nec (ut inquit Seneca) pinguior maciari victima Deo potest, quam homo «celeratus.» Recteque dicitur : « Is qui parcit malis, nocet bonis. » Hac de causa ferunt Maximilianutn l imperatorem loca destinata ad supplicia sontium, venerabundum cum hoc solemni dicto : a Salve, justitia, p preterire solitum. Justitia enim est basis et columnen reipublicæ, estque quasi hêsperas, inquit Aristoteles, inio sol mundi. M. Cato dicebat, acos magistratus qui maleficos pœnis non coercent, non tantum non ferendos, sed lapidibus obruendos esse, ne ex pœnæ neglectu salus reipublicæ labefieret, » inquit Plutarchus.

Hæc est septima plaga, quæ in hoc libro Numeror. Ilebæis ob peccata immissa narratur : prima enim fuit in Sepulcris concupiscenti®, ubi cum adhuc carnes essent in dentibus eorum, furor Domini percussit eos plaga magna n mis, Num. xi, 33; secunda fuit in Core, Dathan et Abiron, qui absorpti sunt a terra, vivique descenderunt in infernum, Numer. xvi, 33; tertia fuit Tutu, eodem die, quando scilicet egressus ignis a Domino, occidit 250 viros rebelles, offerentes incensum, ibidem vers. 35; quarta fuit die sequenti Qouti. murmurantium contra Mosca et Aaron, atque dicentium : Vos interfecistis populum Domini, el percussi sunt 14,700, ibidem vers. 49; quinta fuit, Qouju. cum ob murmur propter laborem itineris, Deus in eos immisit ignitos serpentes, Num. xxi, 6; sexta fuit hic, vers. 4, cum scilicet Deus jussit suspendi fornicantes cum Beelphegor; septima fuit Septimi hoc versu, cum Deus immisit plagam ob idem ci imen, quam suo zelo avertit et discussit Phinces. Ita Rupertos.

9. Er occisi sunt (puta, tam per plagam a Deo v<<.>. immissam, quam per sententiam cl suspendium iudicium, de quo versu 5) viginti quatuor millia hominum. — Si enim hoc numero non comprehenderentur suspensi a iudicibus, eos utique seor>im numerasset Scriptura. Ita Abulensis. Ecce hic, ait Rupertus, quam Deus ut rhinoceros, vel potius monoceros, est castitatis amator, atque turpissimum Beelphegor, ejusque assecclas puuit cl profligat (2).

12. Ecce do ei (Phinces) pacem foederis mei, — Vergit, id est secui italem el certitudinem pacti mei, q. d. ob id Hunc ob zelum Phineos firmiter decerno, et quasi °, rrull paciscor, promittoque illi. pouiita-

13. Et Irit (quod erit) tam ipsi, quam semini ejus, PACTUM SACERDOTII SEMPITERNUM, — quod Scilicet ipse cum sua stirpe, post patrem Eleazarum, in pontificatum succedet, ita ut pontificatus inviolabiliter maneat in ejus familia cl posteritate scin-

ti) S. Paulus, I Cor. x, 8, duntaxat viginti tria millia ponit. ITrunico locutu facile conciliabis, si concedas, quod est verisimile, neque 10000 neque 24000 præcise mteriissc, sed 23000 ei aliquot centuos : ita ut rotunde loquens Iuni Moses 24000, tutu Paulus 23000 pari jure scribere potuerint.

per, qnamdiu scilicet Judæorum respublica et judaismos stabit. Ita Abulensis.

Alii censent sacerdotium hic vocari *pacem fcederis*, id est fœdus pacis vel pacificum, per hypalagen, ob duas causas : *prima* est, quod sacerdotes præ aliis hominibus in pace, amicitia et societate Dei esse videantur. Nam quotidie in conspectu Dei versantur, cum illo colloquuntur, responsa accipiunt : illi orationes, oblationes et vota sua et populi offerunt; *secunda*, quod sacerdotium rite administratum causa erat pacis, concordile, omnisque tranquillitatis et felicitatis inter Deum et homines, propitius preces et sacrificia sacerdotum quibus Deus orbi placatur.

Pimía- Audi hic paradoxum B. Petri Damiani, *epi-*
nni pn. *\$Ma* 12, vel, ut alii notant, i l, cap. n, ad Nico-
Jauni U Romanum Pontificem, ubi ait Deum vo-
liw. luisse, ut deinceps ipse Phinees, in premium
preclari hujus facinoris, viveret usque ad finem
mundi, putatque ipsum Phinees fuisse eundem,
qui postea dictus est Elias ; idem senserunt vete-
res nonnulli Hebraei, testo Origene, tomo VII in
Joan. Ibi enim Damianus citans hæc verba hujus
capitis : «Ecco do ei partem fœderis mei, et erit
tam ipsi, quam semini ejus pactum sacerdotii
sempiternum,» sic ait: a Pacem quippe Domi-
nus illi sui fœderis dedit, quia sedata omni car-
nis molestia, vivere illum usque ad finem mundi
in paradisi amoenitate constituit. Ipso siquidem
est, nisi fallor, Elias propheta, qui videlicet igneis
equis est translatus in coelum : cui nimirum
Phinees nomen est a parentibus inditum, Elias
vero nomen est accidens per eventum : Elias si-
quidem interpretatur Deus Dominus, quod ex
hac occasione ei impositum creditur, quia cum
legatus a populo ad Ruben et Gad, qui novum
allato construxerant, mitteretur, hoc ab eis res-
ponsum excusationis accepit : Fortissimus Deus
Dominus ipso novit, si prevaricationis animo
hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vo-
catus est Elias, ut illorum responsum, ejus vi-
deatur esso vocabulum. »

Hæc sententia nova est et improbabilis, quam
rrob. nullis refutat Tornicellus. Probal tamen eam Da-
mianus *primo*, ex S. Hieronymo qui in *Hebraicis*
Qwrst. in lib. I *Paral*, idipsum docet.

F. ry. Respondeo, illum librum vel non esse S. Hiero-
nymi, ut quidam annotarunt, vel S. Hierony-
mum hæc, uti et alia, non ex sua, sed ex Hebræo-
rum sententia dicere. Talia enim sunt, quæ ibi-
dem tradit de matre Mosis, quod fuerit amita ma-
riti sui, quodque Moses post legem latam man-
daverit patri, ut eam dimitteret : et quod ipse
postmodum ex alia uxore genuerit Eldad et Mc-
dad, fratres Mosis, licet non uterinos.

FrtK Secundo, probat eam ex I *Paral*, ix, i9, ubi lo-
qUen5 Scriptura de iis qui redierant ex Babylo-
nica captivitate, sic ait : « Hi sunt Corilæ super
opera ministerii, etc., Phinees autem filius Elea-
tari erat dux eorum ; » ergo Phinees vixit usque,

imo post captivitatem Babylonicam. Respondeo, rvp>P.
illum Phinees esse alium ab hoc nostro : illo
enim erat Levita, hic erat sacerdos : ille erat ex
posteris Core, hic erat nepos Aaronis : quare et
alius fuit Eleazar, pater Phinees, ibi ab hoc nostro.

Tantum ergo promittitur hic Phinees pontifica-
tus continuatio in posteris ejus.

Fuit hoc magnum premium. Pontifex enim r.allfi
Judæorum in summo erat honore, atque in sum- eut u
mis opibus : maximam enim partem oblationum, «««o
primitiarum et decimarum, imo, ut multi vO-^'^
lunt, decimam decimæ, id est centesimam par-
tem omnium fructuum lotius Judææ, ipse solus
percipiebat. Hinc ipse erat summus omnium ju-
dex, *Dealer*, cap. xvii, 9, jungebatque cum regibus
connubia, imo et sceptrum ipsum regni tandem
obtinuit. Machabæi enim simul erant pontifices,
et simul duces, ac paulo post reges Israel. Aris-
tobulus enim, Joannis Hyrcani filius, et Simonis
Machabæi nepos, fuit pontifex, primusque sibi
imposuit diadema regni, ut docet Josephus, lib.
XIII *Antiquit*. cap. xix; atque post eum regnavit
Alexander filius, cui successit Arislobulus junior, P4Clai
qui simul fuerunt pontifices et reges : hique om- at rei
nes prognati sunt ex Phinees, uti ait et gloriatur
eorum parens Malhalhias, I *Machab*. n, 51. Vide
hic quid apud Deum mereatur zelus et zelosi.

Dices : Ex lege et jure gentium dedebat Phi- Objectio,
necs, nipote primogenitus, succedere patri Elea-
zaro in pontificatu : ergo nil novi beneficii hic ei
confertur.

Respondeo nova quædam hic ei conferri : RCip.
primo enim assecratur hic ipsi longior vita,
quod scilicet ipso superviclurus sit patri, itaque
recipsa futurus pontifex. *Secundo*, assecratur ei,
quod pontificatus in ejus familia permanebit.

Dices *secundo* : Pontificatus, paulo post Phi- objectio,
necs, translatus est ex ejus familia ad familiam
ithamar, puta ad Heli : nam, ut docet Josephus,
lib. V *Antiquit*. cap. ult., et lib. VI, cap. i, Elea-
zaro in pontificatu successit filius Phinees, huic
filius Abiezer, huic filius Bocci, huic filius Ozi; a
quo translatus est ad Heli (qui fuit de familia Dira-
mar, ut patet I *Paralip*. xxiv, 3), cui successit ex Socces.
filio Phinees, nepos Achitob, huic filius Ahias, «io ihi-
huic frater Achimelech, huic filius Abiathar (ut
docet Tornicellus anno mundi 2910), a quo rur-
sum Salomon pontificatum transtulit ad Sadoc,
qui erat de familia Elcazari et Phinees : quomodo
ergo hic Phinees promittitur pontificatus æternus?

Respondet *primo* Cajetanus, promissionem hanc B
esse juris, non facti : jure enim debitum fuisse
familiæ Phinees pontificatum in perpetuum ; sed
de facto translatus esse ad Heli, ad breve tem-
pus; *secundo*, Dionysius Carthusanius respondei sfondi,
promitti hic Phinees Pontificatum æternum, non
absolute, sed sub conditione, si posteri patris
pietatem sequantur, nec ob peccata sua pontifi-
catu privari mercantur : jam autem posteros Phi-
nees peccasse, ideoque sua culpa pontificatu ad

■ frth ei tempus excidisse; *tertio*, et facile dici potest pro-
'tri- mitti hic Phinees pontificatum æternum, hoc
sensu, quod eo non sit spoliandus jugiter, sicut
spoliatus est Heli; sed quod pontificatus illius
familie adhærebit usque ad finem Synagogas Ju-
daism!, esto ad breve tempus interrumpatur et
transferatur ad Beli ejusque posteros: paulo
enim post rediit ad familiam Phinees, in caque
jugiter mansit usque ad Christum. Sic dicitur
Genes, xlix, 10, quod non deficiet sceptrum do-
Juda, donec veniat Christus: constat autem scep-
trum hoc defecisse primo anno regni Herodis,
Christus vero natus est anno 35 regni Herodis;
ergo ante Christum sceptrum de Juda defecerat
per 35 annos. Sed parvum hunc numerum in
tanta multitudine non computat, nec æslimal sa-
cra Scriptura. Ita facit et hic.

Quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit sce-
lus filiorum Israel. — « Expiavit, » *primo*, id est
punivit et vindicavit sotes et sceleratos. Sic enim
judices dum puniunt sotes, suam rempublicam
quasi expiant coram Deo, et toto mundo. Justa
enim scelerum vindicia est expiatio reipublicæ.
Secundo, a expiavit, *b* id est mundavit: quia effe-
cit ne quis amplius auderet similia committere;
tertio, « expiavit, » id est abstulit scelus negli-
genti® Israclitarum, quo scilicet ipsi negligebant
hoc scelus corrigere et plectere; *quarto*, « expia-
vit, » quia sanguinem Zambri, quasi victimam
piacularem, Deo pro aliorum incolumitate obtu-
lit. Ita Abulensis.

VtM.is. -u; jiADJAMiTis, etc., vocabatur Cozbi, filia Sur
principis nobilissimi Madianitarum. — Hebraice
est, *Cozbi filia Sur: ipse erat caput populorum, et*
caput familie patris in Madian. Nam in Madian
regnabant quinque reges, ut patet capite xxxi,
vers. 8, sed parvi, qui proinde Josué xm, 11,
Principes vocantur: inter bos quinque nobilis-
simus et summus erat Sur, qui filiam suam hic
prostituit Hebræis, ut eos ex consilio Balaam hoc
modo decipere, atque avertero, vel superare pos-
set. Tantus erat ejus omnium metus, tantus amor
vitæ et regni. Non enim norant hi Gentiles bonum
honestatis, pudicitiae et virtutis.

Vrj <6 4Q et 17 LOCUTUSQUE EST DOMINUS AD MOYSEN DI-
CENS: Hostes vos sentiant Madianitæ, et percu-
tite eos. — Hic Deus auctores sceleris et fraudis
Beclphegor, scilicet Madianilas, bello ulcisci ju-
bet; Moabilas autem, qui magna sceleris et cla-
dis pars et causa fuerant, tacite excipit, quia
Moabilas conservatos volebat: idque parlim ob
merita Lot, ut dicitur *Vcutcr. n*, 19; parlim ob
inn^0 Bulb, ex qua David (fuit enim David pronepos
rlnt He- Ruth) et Christus originem erant ducluri; Rub
brliT enim fuit Moabilis, et in Moab nata: undo ante-
quam nata fuit Ruth, Hebræi non intulerant bella
Moabitis; sed postquam nata fuit, et ex Moab mi-
gravit ad Judæos, David Moabitas mire castigavit
et cecidit, ut patet H Rcg. vin, 2. Ita Abulensis.

Poterant ex juro naturas et gentium, Hebræi

Madianilas, a quibus lassi fuerant, bello appetere,
sed exspectarunt imperium Domini; Dominus
enim in deserto et ad stationes, et ad bella, et
ad quævis alia eos dirigebat, utpoto populi dux.
Unde statim a scelere Beclphegor, jussit Mada-
nitis bellum inferri.

18. Quia et ipsi hostiliter egerunt contra ros, Vw.«.
et decipere insidiis (fraudibus, de quibus dixi
vers. 1) per IDOLUM Phogor (id est Beclphegor, uti
dixi vers. 3), et per Cozbi, filiam ducis Madian,
sororem suam (id est gentilem suam; erat enim
Cozbi Madianilis, ac consequenter Madianitarum
erat soror, id est cognata et afiinis. Hæc enim
decepit Zambri, ducem tribus Simeon, cujus,
utpote ducis, exemplum multi ex eadem, ut pa-
tebit cap. seq., vers. 14, et ex aliis tribubus se-
cuti sunt. Peccata enim principum et dominorum
multos habent imitatores), qui percussa est (a
Phinees) in die plagæ, — nam eodem die gras-
sabatur plaga; immissa a Deo, vers. 8; sed post-
quam Phinees occidit Cozbi cum Zambri, illico
plaga cessavit.

Moraliter, disce hoc capite quam sit periculosa Moni*,
conversatio cura feminis, quamque viri feminas,
et feminis viros fugere debeant. Adamum seduxit rw*.
Eva, Davideui Bethsabæe, Salomonem mulieres.

Præclare senior ille apud Sopbroniura in Prato
Spirit, cap. cxix: « Filioli, inquit, sal ex aqua
est, et, si appropinquaveritaquæ, continuo sol-
vitur et deficit: et monachus similiter ex muliere
est; itaque si appropinquat mulieri, solvitur et
ipse, atque in id desinit, ut jam monachus non
sit. »

Id omnes Sancti et verbo et exemplo docue- tieBl
runt. S. Dominicus ad mortem usque virgo per-
mansit, adeo ut et aliis virginitatem afflaret. Undo
studiosus quidam osculans manum ejus, tantam
inde fragrantiam et gratiam hausit, ut deinceps et
mente et corpore esset castus. Et tamen S. Domi-
nicus suadebat castitatis studiosis, ut omnes mu-
lieres prorsus fugerent, ita quoque ipso faciebat,
et insuper se jejuniis et poenitentiis affligebat.

S. Franciscus asserebat frivolum esso collo- • Fru-
qui cum muliere, excepta sola confessione, eixi'
vel instructione brevissima.

S. Jordanes, qui S. Dominico in generalato s. di-
próximo successit, Fratrem quemdam increpuit,
quod manum mulieris tetigisset; cumque ille re-
gereret: Mulier hæc pia et devota est; respondit
Jordanes: « Pluvia bona est, et terra bona, et
tamen ex horum commixtione fit lutum. »

S. Thomas Aquinas a fratribus tentatus pers- Tb*
mulierem lascivam, eam titione fugavit, coque
signum crucis formans in pariete, et ibi orans
cura lacrymis, postulansque perpetuam virgini-
tatem, indormiit, viditque duos angelos, qui sibi
renes astringerent (ita areto, ut ex dolore excla-
maret) dicentes: Ecco cingimus te cingulo casti-
tatis, quod nunquam dissolvetur. Unde ipse omni
postea libidinis sensu caruit: et tamen ille ipso

deinceps omnes mulieres semper horruit el fugit quasi serpentes.

s. Lml> Regina Sicilite, S. Ludovici, ex Franciscana fa-
i m,ia Episcopi, mater, eum ad se Neapolim ve-
nientem, ut filium suum, more Gallico osculari
volebat; renuit S. Ludovicos; tum illa : « Num-
quid non sum mater tua? » cui ille : «Scio, ait,
sed mulier es, quam servo Dei osculari non li-
cet; p nam, ait S. Bernardus ; a Mulieris corpus
totum est igneum.» Ita fugit Joseph lascivientem
heram, relicto in manibus ejus pallio. Ila S. Au-
gustinus, teste Possidonio, domi suæ no quidem
sororcra habere voluit. Ha fugit non semel S. Ber-
nardus, cum ob eximiam speciem, ab impuris
mulierculis ad scelus sollicitaretur. Alias easdem
noctu abegit, clamans : Latrones ! latrones ! ac
tandem ut omni tentatone se eximeret, ad claus-

tra Cisterciensis monasterii profugit, nimirum, ut
ait Sapiens : a De vestimento procedit tineas, et a
muliere iniquitas viri; » et : a Melior est iniquitas
viri, quam mulier benefaciens, d

Ita denique fugit magnus ille S. Joannes Ana-
choreta, qui Theodosio Imperatori victorias præ-
dixit. Nam, uti narrat Palladius in *Lausiaca* cap.
XLiii, ipse per 40 annos nullam mulierem vidit.
Cumque 90 esset annorum, enixe rogatus a Tri-
buno, ul uxori suæ importuno id petenti, viden-
dum se præberel, respondit : « Hac nocte ab ipsa
videbor in somnis, nec amplius pergat in carne
videre faciem meam. » In somnis ergo ei per
phantasma apparuit, nec aliter ab ea se videri
passus est, qui et cap. xuv, luctuosum Eremita)
cujusdain per mulierem lapsum enarrat. Plura
attuli *Genes*, cap. xxxiv, vers. 1.

s Jo-
innii
Anicho-
refa.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebræi terram sanctam ingressuri numerantur, a viginti annis el supra, per singulas tribus, ut iis terra dividatur.

1. Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron sacerdotem : 2. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. 3. Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant 4. a viginti annis et supra, sicut Dominus imperaverat, (piorum iste est numerus : 5. Ruben primogenitus Israel : hujus filius, Henoch, a quo familia Henochitarum : et Phallu, a quo familia Phalluitarum : 6. el Ilesron, a quo familia Ilesronitarum : et Charmi, a quo familia Charmilarum. 7. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben : quarum numerus inventus est, quadragintx tria millia et septingenti triginta. 8. Filius Phallu, Eliab. 9. Hujus filii, Namuel et Dathan el Abiron. Isii sunl Dalhan et Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt, 10. et aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. El facium est grande miraculum, 11. ut Core pereunte, filii illius non perirent. 12. Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familiaNamuelitarum : Jamin, ab hoc familia Jaminilarum : Jachin, ab hoc familia Jachinilarum : 13. Zare, ab hoc familia Zareilarum : Saul, ab hoc familia Saulitarum. 14. Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon , quarum omnis numerus fuit, vigilili duo millia ducenti. 15. Filii Gad per cognationes suas : Sephon , ab hoc familia Sephonitarum : Aggi, ab hoc familia Aggilarum : Suni, ab hoc familia Sunitarum : 16. Ozni, ab hoc familia Oznilarum : Her, ab hoc familia Heritaruin : 17. Arod, ab hoc familia Aroditarum : Ariel, ab hoc familia Arielitarum. 18. Islæ sunt familiæ Gad , (piarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti. 19. Filii Juda, Her et Onan, (pii ambo mortui sunt in terra Chanaan. 20. Fueruntque filii Juda, per cognationes suas, Sela, a quo familia Selaitarum : Phares, a quo familia Pharesitarum : Zare, a quo familia Zareilarum. 21. Purro filii Phares ; ploaron, a quo familia Hesronilarum: etllamul, a quo familia llamu-

litarum. 22. 1st® sunt familiæ Juda, (piarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti. 23. Filii Issachar, per cognationes suas : Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuailarum : 24. Jasub, a quo familia Jasubilarum : Semran, a quo familia Semranitarum. 25. Ila» sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti. 26. Filii Zabulon per cognationes suas : Sared, a quo familia Saredilarum : Elon, a quo familia Elonilarum : Jalel, a quo familia Jalelitarum. 27. Ilae sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti. 28. Filii Joseph per cognationes suas, Manasse et Ephraim. 29. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machirilarum : Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. 30. Galaad habuit filios : Jeser, a quo familia Jeseritarum : et Helec, a quo familia Helecitarum : 31. et Asriel, a quo familia Asrielilarum : et Sechem, a quo familia Sechemitarum : 32. et Semida, a quo familia Semidaitarum : et Heleph, a quo familia Helephitarum. 33. Fuit autem Heleph pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina : Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. 34. Hae sunt familiæ Manasse, el numerus earum quinquaginta duo millia septingenti. 35. Filii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi Suthala, a quo familia Sulhalaitarum : Becher a quo familia Bechcitarum : Thehen, a quo familia Thehenitarum ; 36. porro filius Suthala fuit Ileran, a quo familia Heranilarum. 37. Hae sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit, triginta duo millia quingenti. 38. Isti sunt filii Joseph, per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis : Bela, a quo familia Belaitarum : Asbel, a quo familia Asbelitarum : Ahiratn, a quo familia Ahiramitarum : 39. Sapham, a quo familia Suphamilarum : Ilupham, a quo familia Iluphamitarum. 40. Filii Bela, Hered, el Noeman. De Hered, familia Heredilarum : de Nueman, familia Not inanitarum. 41. Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit, quadraginta quinque millia sexcenti. 42. Filii Dan per cognationes suas : Suham, a quo familia Suhaniitarum ; hae sunt cognationes Dan per familias suas : 43. omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti. 44. Filii Aser per cognationes suas . Jemna, a quo familia Jemnaitarum : Jessui, a quo familia Jessuitarum : Brie, a quo familia Brielilarum : 45. Filii Brie : Heber, a quo familia Heberilarum : et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. 46. Nomen autem filiae Aser, fuit Sara ; 47. hae cognationes filiorum Aser, et numerus eorum, quinquaginta Iria millia quadriingenii. 48. Filii Nephthali per cognationes suas : Jesici, a quo familia Jesielilarum : Guni, a quo familia Gumiarum : 49. Jeser, a quo familia Jeseritarum : Sellen), a quo familia Sellemitarum. 50. Hae sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti. 51. Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, et mille septingenti triginta. 52. Loculusque est Dominus ad Moysen, dicens: 53. Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas. 54. Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem : singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio; 55. ita duntaxat ul sors terram tribubus dividat et familiis. 56. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores. 57. Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas : Gerson, a quo familia Gersonitarum : Gaalh, a quo familia Caalhitarum : Merari, a quo familia Merarilarum. 58. Hae sunt familiæ Levi : Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram, 59. qui habuit uxorem Jochabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto : hæc genuit Amram viro suo filios Aaron el Moysen, el Mariam sororem eorum. 60. De Aaron orti sunt Nadab el Abiu, el Eleazar el Ilhamar, 61. quorum Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. 62. Fuerunt umnes qui numerali sunt, vigilili tria millia generis

masculini, ab uno mense et supra : quia non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris data possessio est. 63. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse et Eleazaro sacerdote in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho : G. inter quos, nullus fuit corum qui ante numerali sunt a Moyse et Aaron in deserto Sinai. Go. Prædixerat enim Dominus quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jepbone, et Josué filius Nun.

Ver*, i. 1. Postquam noxiorum (fornicantium cum filiabus Moab et Madian, cap. præccd.) sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum. — a Dixit, » scilicet per columnam nubis, incubantem ostio tabernaculi, non autem ex propitiatorio et Sancio sanctorum ; licet cniin Moses illud ingredi posset, quoties de aliquo dubio Deum consulere debebat, tamen Eleazarus pontifex illud non nisi semel in anno, puta in fcslo Expiationis, ingredi poterat, juxta legem *Levit*, xvi, 2 et 19.

Vers.!. 2. NUMERATE OMNEM SIMMAM FILIORUM ISRAEL, A Terti» viginti annis et supra. — Fuit hic tertius census 6cnra, is totius populi : *primus* enim habitus fuit in fabrica tabernaculi, *Exod.* xxx, 12, cxxxxvm, 25. *Secundus*, cura ordinate sunt acies ad pugnam et ad castrametandum, *Numer.* i cl n : uterque actus est anno secundo ab egressu ex Ægypto, in Sina. *Tertius* hoc loco factus est, anno quadragesimo, cum jamjam ingressuri essent terram promissam, ut scilicet illa inler tribus congrue pro numero cnjusque dividi et distribui posset. Ridiculum enim est, quod ait Rabbi Salomon, Deum hic fecisse, uti facit pastor, qui gregem numerat, quem lupo vastavit, ut ex numero superstitum, sciat quot perierint et rapte sint.

Quare omnes qui hic numerantur, alii sunt ab iis qui anno secundo numerati sunt, *Numer.* i et n ; nam omnes illi jam interierant, ob murmur exploratorum in Cadcsbarne, do quo cap. xiv, ut patet ex hoc capite, vers. GL

Præter hos tres, fuit quarius cnsus, sed spec'alis, primogenitorum et Lcvitarum, de quo cap. m, vers. 15 et 40.

A VIGINTI ANNIS ET SUPBA, — quia hi Eoli Opti erant ad arma et bella, jamjam cum Chananæis, in ingressu Chanaan, gerenda. Numerantur ergo hic soli bellatores, el hi soli inler se diviserunt terram Chanaau : minores ergo viginli annis, ut non numerantur, nec apii erant ad bella, ita nec terræ Chanaan hæreditatem per se adiverunt, ut patet vers. 53.

Ven 3. 3. LOCUTI SUNT ITAQUE MOYSES ET ELEAZAR, — scilicet id quod dixerat Dominus, ut videlicet disponerent se omnes numerandi per turmas et familias, ut commodo possent numerari. Census hic ita videtur peraclus, ut primo singularum tribuum familias, deinde singularum familiarum domos, ac denique singularum domorum capita numeraria! (1).

(i) Udrxa halent, et dixit Moyses et Etfacar jacentos

Super Jordanem, — juxta Jordanem : sic dicitur Jesús stans *super*, id est *juxta*, cam, imperasse febri, *Lue.* iv, 39.

5. Ruben primogenitus Israel. — In hoc censu Ven. 5. servatur ordo vexillorum et acierum, qui constitutus fuit cap. 11; ita tamen ut primum vexillum sit Ruben, cum suis, ulpotc primogeniti; secundum sit Judæ, qui senior erat caeleris; tertium sit Ephraim, qui ex matre libera, puta ex Rachele, erat prognatus; quartum sit Dan, cum suis, qui ex ancilla, puta Bala, erat genitus.

10. Er FACTUM EST GRANDE MIRACULUM. — Hebraico Vers. 10. est, *fuerunt in signum*. quod Chaldæus, Vatablus et alii ad præcedentia referunt, 7. d. *Core*, Dathan, Abiron, etc., fuerunt in signum, id est fuerunt exemplo aliis filiis Israel, quo ipsi docerentur non esse murmurandum et rixandum contra Alo- sen et superiores.

Verum, quia sequitur in Ilcbræo : *Et filii Core non sunt mortui*, hinc sagacius noster Interpres, videns hæc verba connecti præcedentibus, intellexit *signum* hoc, tam ad sequentia hæc verba quam ad præcedentia perlinere, sensumque esse, 7. d. *Core*, Dathan et Abiron facti sunt in signum, Mirsculo id est in exemplum, non qualo quale, sed portentosu in et miraculosum, non tantum ex eo quod XVprL terra absorbit eos, sed etiam ex eo quod, Core cunte [u- pereunte, filii ejus non perierunt, sed penduli in ,rc' acre hæserunt, quia scilicet patris rebellionem non consenserunt. Per miraculum enim servatos esso filios Core patet, ex eo quod omnino videantur tunc fuisse cum patre Coro in tabernaculo, æque ut filii Dathan et Abiron, qui cum parentibus perierunt; cum enim Moses adiit eos, omnes filii et famuli eorum, domum ad rem et litem tantam confluerunt, nec parentes passi fuissent, filios in hoc schismate a se avelli, aut domo abire.

Do hoc miraculo, et de hisce Coro filiis, dixi cap. xvi, 31.

12. Filii Simeon — Genes, xlv, 10, et *Exod.* vi, v<r». n. 15, numerantur sex filii Simconis; hic vero el

ad illos, in campestribus Moab, Juxta Jordanem Jericho, dicens (vers. A) : A nato *tiginti annos et supra*, sicut praecepit Jehocah Moysi et filiis Israel qui egressi fuerant deterrà Ægypti (vers. 5) : *ituben*, etc. Dccsl aliquid, ut patet. Plerique post *dicendo* addunt : *tollite summam* filiorum Israel ; post vero *supra* : *Et freerunt sicut*. Maurcr, servata vi primaria verbi 13T, *disponere, digerere, vertit, et recensuit eos Moyses et Eternar sacerdos*, etc.; tum delet *dicens*; denique finem versiculi 4 cum sequentibus copulat ita, et *filiis Israelis egressi e terra Ægypti*, scii, fuerunt *ituben*, etc.

I *Paralip.* iv, 24, tantum quinque numerantur: omittitur enim Ahod sextus, quia mortuus est sine liberis: unde non habuit familiam nec sortem in terra Chanaan. Rursum, filius ejus primus, qui hic vocatur *Namuel*, in Genesi et Exodo vocatur famael; et qui ibi vocatur *Sohar*, hic vocatur *lare*; ex Ilcbræo enim nmf *Sohar*, per mctalhesin, simulque mutando litteram (*sòde* in affinem sain, fit m t *zcrach* sive sare; sic in aliis nominibus similis est variatio: qui enim hic, vers. 30, vocatur lexez, *Josué* xvn, 2, vocatui* *Ahiezzer*, et qui hic, vers. 24, vocalur *lasub*, alibi vocatur fob.

Si neoni» Nota hic valde decrevisse tribum Simeonis; vaíjfdc-nam *n censu priore, qui actus est anno si undo, credi, numerata sunt capita hujus tribus 59 milia et nude? trecenta, ut patet *Humer.* n, 13: hic vero tantum numerantur viginti duo millia et ducenta: diminuta ergo fuit tribus 37 millibus et centum capitibus, quod plerique tribuunt ultimes plagæ, ob fornicationem cum Madianitis immisero, cap. xxv, 9, quæ maxime in hanc tribum saevierit, eo quod ex ea plurimi ducem suum Zambri, quem Phinecs occidit, secuti, cum Madianitis fornicati sint; idque satis insinuat cap. præced., vers. ull., ubi jubet Deus invadi Madianitas ob insidias et scelus Cozbi, cum qua fornicatus est Zambri. Ita Abulensis.

Hinc rursum, tribus Simeon, nipote exigua, juncta fuit cum tribu Juda, atque in ejus sortem suam accepit, ut patet *Josué* xix, 9. Tribus enim Juda fuit maxima et validissima: continebat enim capita 76 500, ut patet vers. 22. Post Juda numerosissima fuit (tribus Dan, Gl 400 capitum, vers. 43; post Dan fuit Issachar, capillum Gt 300, vers. 25, etc.

Ver» 3». 38. Fitti! Benjamin. — Ille tantum numerantur quinque filii Benjamin, cum tamen decem habuerit, ut patet Genes, xlvii, 21. Quinque ergo reliqui ejus filii mortui sunt sine liberis, aut in posteris eorum familia interiit.

Vm. 44. 41. Jessui, a quo familia Jfssuitarum. — Hoc loco nuper quidam apposito obstruxit os ignorantis hæretici, more solito Societatem Jesu et Jesuitas abominantis, eo quod nomen eorum non inveniretur in sacris Bibliis.

Ver». 53. 53. ISTIS DIVIDEFUR TERRA, JUXTA NUMERUM VOCABULORUM, ix possessiones SUAS. — Ut scilicet pro numero familiarum et capitum quæ diversa solet habere vocabula, id est nomina, terra dividatur et possideatur a singulis: est metonymia, vtfcabulum enim sive nomen sumitur pro re, sive persona nominata.

v«n si. 54. Singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio. — « Singulis, » scilicet tum hominibus, tum tribubus, tum familiis, tum potius capitibus familiarum (hoc enim magis consonat

textui Ilcbræo), ut ipsi ulterius in singulos suæ familiæ, qui viginli annorum sunt, sortem acceptam dividant.

57. Hic quoque est numerus filiorum Levi, per Ve«»5T. familias suas. — Hic tantum numerantur quinque familiæ Levi, curo fuerint octo, ut patet *Exod. st.* 17, 18, 19, et I *Paralip.* xxin et seq., quia præcipuas tantum hic recenset; hic enim familiæ Leviticæ ex professo non numerantur, uti cæleræ, eo quod non essent accepturæ sortem cum aliis tribubus in Chanaan, ut dicitur vers. 62.

62. Fueruntque omnes (Levilæ) qui numerati Ver»n. SUNT, VIGINTI TRIA MILLIA, GENERIS MASCULINI, AD uno mense et supra. — Nota: Ex eo quod jusserrat Dominus, cap. m, xli et xlii, commutari primogenitos Hebraeorum in Levitas unius mensis et supra, idque ad paucitatem Levitarum multitudini primogenitorum aduquandam, et simul ad dignitatem Levitarum declarandam: hac de causa jubet hic eos rursum numerari ab uno mense et supra, tanquam suos, utpote qui olim eadem telate servieram redemptioni primogenitorum; nam qui necdum mensem expleverant, non serviebant redemptioni huic, undo non censebantur Levilæ, nec ad Deum perlinebant, ac proinde hic non numerantur. Tribus Levi parum fuit propagata; paucissima enim inter omnes tribus habuit capita, tam in hoc censu quam in priore, *Humer.* cap. in, 43.

63. Nullusque remansit ex eis, nisi Caled filius Vtn.'s. Jepiione, et Josué filius Nux. — Excipe Levitas; nam ex eis supererant Moses, Eleazar, Ilhamar, et forte nulli alii qui numerali fuerant in Sina, et maluras statis erant tempore exploratorum, facileque superabant annum vigesimum. Caleb c»leb ia hoc tempore erat 78 annorum, ut colligitur ex *Josué* xiv, 7. Jouie vero ul minimum erat 83 annorum. Nam hæc omnia gesta sunt anno quadragesimo, et ultimo peregrinationis Hebræorum in J»ad' " deserto, quo mortuus est Moses, cui slatini successit Josué, qui ut summum prafuit populo 27 annis: mortuus est autem Josué anno ætatis i 10, ul patet *Josué* cap. ult., 29. Deme ab his HO annis vilæ, annos 27 principatus ejus, habebis 83, ejus annum jam dictum, quo mortuus est Moses, ipseque Mosi in ducatu successit.

Hinc patet hisco 38 annis, emortuis patribus totidem pleno filios succrevisse, qui vigesimum annum complentes vel superantes, apti erant ad bella. Nam in hoc censu inventa sunt bellatorum sexcenta millia, et mille septingenti triginta, ut dicitur vers. 51; in priore vero censu, ante 38 annos initio, inventa sunt bellatorum sexcenta tria millia, quingenti et quinquaginta, ul dicitur cap. i, 46. Prior ergo census superat hunc lanium milio octingentis et viginli capitibus.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Propter filias Salphaad, Dais fert legem, ut, deficiente prole mascula, filiae parentibus succedant in hereditatem. Secundo, vers. 12, jubetur Moses ex monte Abarim contemplari Chanaan, atque sibi in ducatu populi substituere Josué.

1. Accesserunt autem filiae Salphaad, filii Iepher, filii Galaad, filii Macbir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph : quarum sunt nomina, Maala, et Noa, et Ilegla, et Melcha, et Thersa. 2. Steteruntque coram Moyse, et Eleazaro sacerdote, et cunctis principibus populi, ad ostium tabernaculi foederis, atque dixerunt : 3. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quae concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est : hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium ? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. 4. Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini, 5. qui dixit ad eum : G. Justam rem postulant filiae Salphaad ; da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in hereditalem succedant ; 7. ad filios autem Israel loqueris haec : 8. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas ; 9. si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos ; 10. quod si et fratres non fuerint, dabitur hereditalem fratribus patris ejus ; 11. sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his qui ei proximi sunt : eritque hoc filiis Israel sanctum lege perpetua, sicut praecipit Dominus Moysi. 12. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Ascende in montem istum Abarim, et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. 13. Cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, sicut iovit frater tuus Aaron : 14. quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas ; haec sunt aquae contradictionis in Cades deserti Sin. Io. Cui respondit Moyses : 15. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc : 17. et possit exire et intrare ante eos, et educere eos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. 18. Dixitque Dominus ad eum : Tolle Josué filium Nun, virum in quo est spiritus, et pone manum tuam super eum. 19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine : 20. et dabis ei praecepta cunctis videntibus, et pariem gloriae tuae, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. 21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum ejus egredietur et ingredietur ipse, et omnes filii Israel cum eo, et caetera multitudo. 22. Fecit Moyses ut praeceperat Dominus. Cumque tulisset Josué, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi. 23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quae mandaverat Dominus.

i 1 et 2. Accesserunt autem filiae Salphaad, etc.,
't!! STETERUNTQUE CORAM MOYSE, ET ELEAZARO SACERDOTE, ET CUNCTIS PRINCIPIBUS POPULI, ad ostium tabernaculi. — Quia juxta ostium tabernaculi erat tentorium Mosis, atque ad illud, vel certe ad vicinum atrium tabernaculi, conveniebant seniores populi, convocati a Mose ad concilium.

* 2 et 3. Atque dixerunt : Pater noster, etc., in
13 peccato suo mortuus est, — scilicet ob peccatum murmuris, tempore exploratorum, quod pecca-

tum fuit commune totius populi. Omnes enim a vigesimo anno et supra, ob hoc peccatum mortui sunt in deserto.

3. IHC NON HABUIT MARES FILIOS ; CUR TOLLITUR Ver». í. NOMEN ILLIUS DE FAMILIA SUA, QUIA NON HABUIT FILIUM? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri, — q. d. Date nobis filiabus hereditalem in Chanaan, pro patre nostro mortuo sine mascula prole, ut per hereditalem hanc nostram maneat nomen et familia patris nostri in Israel :

sic enim filii nostri, saltem aliqui, ab hac hæreditate Salphaad, denominabuntur posterii vel familia Salphaad; aliqui enim filii nostri sequuntur nomen et hereditatem suæ matris, sive avi materni, puta nostram, et patris nostri (Increditas enim inter Hebræos erat immobilis et perpetua, ac consequenter et familia cujus ipsa erat, et a qua denominabatur, erat perpetua). Alioqui enim, si nulla detur nobis hæreditas, filii nostri, non patris nostri, sed mariti cui nubemus, uti hæreditalem, ita et nomen sortientur; itaque nomen et familia patris nostri interibit. Ita Abulensis.

Mansio* Ex hoc loco colligitur quod apud Hebræos, sibi XT Pro*es a^(Iua csccl mascula, illa omnium erat par o- hæres, ita ut filii® nullam hereditatis partem adire possent : ratio erat, quia per masculos, non per feminas, nominantur, distinguuntur et conservantur t' vanlur familiæ. Fuit autem per Dei providentiam in veteri Testamento tanta cura conservationis et distinctionis familiarum, tum propter jura primogenitum, et propter certitudines omnium familiarum, secundum successiones hæreditatum : ut scilicet certo constaret, una familia emonente, quænam illi sanguine esset proxima, ut in hereditatem ejus succederet; tum ut liquido constaret Christum ex Judæis, et ex Juda natum esse, uti Deus promiserat Jacobo, *Genes.* xlix, 10. Atque hæc una inter alias causa fuit, cur voluerit Deus beatam Virginem nubere Josepho, ut scilicet Judæis, qui putabant omnino eam ex Josepho concepisse et genuisse Christum, probari posset Christum descendere ex Davide et Juda. Nam ex eis descendere Joseph, sciebant omnes Judæi.

Vers. 4. 4. **R**eTULITQUB MOYSES CAUSAM EARUM AD JUDICIUM Domini, — *q. d.* Moses super hac quæstione consuluit Dominum, ad ostium tabernaculi (ibi enim Deus per columnam nubis loquebatur), vel ad propitiatorium in Sancto sanctorum.

Vers, s 5 et 6. Qui (Dominus) dixit ad eum (Mosen) : JUSTAM REM POSTULANT FILIÆ SALPHAAD; DA EIS (jubō eic' cis dari in Chanaan. Nec enim Moses ingressus est Chanaan, ac consequenter nulli in ea hereditatem achí et reipsa dare potuit) possessionem inter cognatos patris sui. — Adierunt ergo hæ filiæ possessionem, non jure suo, sed paterno : unde dicuntur patri succedere in hereditate, scilicet illa, quam habuisset pater in Chanaan. si vixisset cumque ingressus fuisset; quia feminæ llebrææ nullum habebant jus ad hereditates, nisi unico hoc casu, si videlicet pater eorum defunctus esset sine prole mascula, idcirco nomen ejus perituum : lum enim filii® patri succedebant, unum a*isIwc agnatis omnibus proferebantur (uti debriem. cernit Deus vers, seq.), sed ita ut unam duntaxat icilicri haberent sortem patris sui, quæ inter omnes filias 'ia- æqualiter dividebatur, cum masculi filii singuli, pieUnt. a 20 anno et supra, suo jure singulas in Chanaan possessiones adirent et dividerent.

Dico a vigesimo anno, quia minores anno vigesimo non adiebant hereditatem in Chanaan jure proprio, sed alieno, scilicet paterno, si pater esset mortuus : unde sicut pater, si vixisset, tantum habuisset jus ad unam sortem, ita hi filii, licet nulli essent, tamen ad unam sortem, quæ patris eorum fuisset, jus habebant, idque ad hoc ut haberent unde viverent, ne fratribus essent oneri, et ut nomen eorum non periret de stirpe sua. Ita Abulensis, *Quæst.* X.

Singulæ ergo filii®, in patris sui sortem divisam et sibi attributam succedentes, ex filiis, qui ex se nascebantur, aliquem nomine patris sui ad sortem nuncupabant; isque in ejus hereditatem succedebat; alii vero filii mariti et nomen et hereditatem cernebant, eamque æqualiter dividebant. Excipio primogenitos. Hi enim duplicem adiebant hereditatis portionem, ut patet *Deuteron*, xxi, 17. Hæc intelligit de hereditate proprie dicta, seu de bonis immobilibus; nam de mobilibus llebræi disponere poterant ad libitum, eaque dare filiabus, non masculis, uti passim ex iis dotem consignabant filiabus. Plura de juribus successionum apud Hebræos vide apud Abulensem hic.

H. — Dantur hereditas uis qui ei proximi sunt, *Vers.* ii. — masculi scilicet. Loquitur enim lex de successionem, quæ ex parte patris. **K**am si quis materne matris et avo materno in hereditate successisset et moreretur sine liberis, succedebant ei cognati matris, non patris, quia bona hæc erant familiæ matris, vel avi materni (non autem patris); unde in ea manere debebant, nec poterant transferri ad aliam, puta patris, familiam, uti docet Abulensis, *Quæst.* XXXIII, idque ne familiarum et tribuum fieret permixtio et confusio. Ad hoc enim jussit Deus hereditates ex una familia vel tribu in aliam non transferri, ut ex hereditate certo constaret cujus familiæ vel tribus quisque esset.

12. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Ascende in montem istum AnARiM. — tum ut ex eo videas terram promissam; tum ut in eo moriaris : patet ex seq. Mons hic Abarim, saltem secundum diversas paries et juga, varia habet nomina. Nam vocatur Phasga, Phogor, excelsa Baal, Nebo; in Nebo enim dicitur mortuus esse Moses, *Deuteron*, ult. vers. 1. Voluit Deus Mosen mori in monte, non in castris, ne llebræi proni ad idola, ejus corpus quasi numen colerent.

Contemplare inde terram, quam daturus sum filius Israel, — ut saltem aliqua voluptate fruaris in visione terne, quam tantopere ingredi petisti et optasti, ut palei *Deut.* m, 24 et 25. Nam ex eo loco patet Mosen ardentissime orasse Deum pro ingressu in terram promissam; sed Deo id abnuente, et indicente ei silentium, petiit sibi designari successorem, ut ex hoc cap. vers. 16 patet.

13. **I**nis ET TU AD POPULUM TUUM, — morieris, *0 Vers.* II. Moses, in Moab, et ibi ad limbum patrum, sive ad sinum Abraham.

16 et 17. Provideat Dominus Deus spirituum, *Vers.* i. «

(*q. d.* Tu qui es Dens spirituum, id est qui solus spiritus et animas creas (hinc enim Apostolus, *llebr.* cap. xii, 9, Deum vocat *patrem spirituum*; parentes *vero, patres carnis*), quique nosti omnium hominum spiritus et corda, ac consequenter optime nosti quis sit aptissimus tantum moli, ut videlicet mihi in gubernatione talis et tanti populi succedat, provide et signa) hominem, qui sit superior. 17. per MULTITUDINEM HANC, ET POSSIT EXIRE, ET IN-
TRARE ante eos, — id est possit esse dux et duc-
tor eorum in omni opere, tam bellico, quam ci-
vili. Hoc enim hebraico significat hæc metaphora,
sumpta a pastoribus educantibus gregem; hi
enim ante eum exeunt et intrant, itaque cum pas-
cunt et regunt.

Ve», ii. 18. Tolle Josue filium Num, virum in quo est
spiritus Dei. — «Spiritus Dei,» id est prudentia,
pictas, fortitudo et cæteræ virtutes tali principi
necessariæ.

Et pone manum tuam super eum, — ut hac cæ-
remonia Josue instituaturs tuus successor, et dux
populi, et consequenter a me majori spiritu et
gratia ad id munus opportuna donetur, uti dici-
tur *Deut.* ult. vers. 9. De hac caeremonia dixit Ti-
moth. iv, 14.

Ven. io. 20. Dabis ei praecepta, — de modo regendi po-
pulum, maxime ut cum in vera unius Dei reli-
gione ac lege conservet et promoveat.

Giorim Et partem gloriae tuæ, — *q. d.* Communica, o
Moses, cum Josué cornua, id est splendorem et
cornu- radios vultus tui, uti sol facillime, inquit Rabbi
oiMI Moses. Unde Chaldaeus vertit : *Dabitque de splen-*
qim? ^ore tuo super eum et Hebnei passim Mosen
comparant soli, Josue lunæ, quæ a sole lumen
accipit; sed nusquam Scriptura aut veteres hos
radios dant Josue, nec eos Josue afflare poterat
Moses. Ita Abulensis qui pluribus id ipsum con-
futatur.

Alii per gloriam accipiunt mansuetudinem et
humilitatem Mosis, quæ cum populo mire ama-
bilem et laudabilem reddiderunt; ipse enim ex
eo quod cum Deo loqui soleret quasi amicus cum
amico, nihilo superbior factus, erga omnes pius
et mitis se exhibuit. Verum nec hanc suam man-
suetudinem Moses afflare poterat ipse Josue.

Dico ergo : Da Josué partem gloriæ, id est ho-
noris et auctoritatis tuæ apud populum, ut cum,
quasi futurum populi principem, reverenter com-
pelles, cumque ut talem toti populo proponas et
commendes, ut populus cum pro te acceptet ut
ducem, cumque revereatur, nipote quem a te
honoratum et auctoritate donatum viderit; unde
sequitur : « Ut audiat cum omnis synagoga filio-
rum Israel. » Addit Cajetan juberi hic Mosi, ut
insignia magistratus et principatus sui commu-
nicet cum Josue, v. g. ut tradat ei suam virgam,
quæ erat quasi sceptrum, idcirco insigne prin-
cipatus; ut pariem famulorum ei consignet, ut
det ei anulum signatorium, paludamentum, etc.
Hisce enim insignibus solet decorari, et quasi

inaugurari novus magistratus et princeps. Aliter
vertit Oleaster, scilicet : « Da Josue pariem dejec-
tionis, vel humilitatis tuæ; » radix enim *ÎTV* iodo,
unde *min hoda*, significat projicere, deicere,
q. d. Doce Josué tuam humilitatem et mansue-
tudinem, ut illa cum populo reddat acceptum,
sicut te reddidit.

Hic sensus non est incongruus; prior tamen
est germanior, estque Septuaginta, Chaldaei et
aliorum passim.

Cur lili Mosis ei in ducatu populi non succes-
serint, hanc causam dat Auctor *De Mirabilibus*
S. Scriptura, lib. I, cap. xxv, apud S. Augusti-
num, tom. III, quod « ipsi, ait, Gentili matre
(de Sephora Madianitide) peregrinationis (exilii
Mosis) causa generati sint. » Successit ergo ei Jo-
sué, qui tara ex materno, quam paterno genere
erat Hebræus. Adde : ducatus hic populi ex Æ-
gypto unicus fuit et extraordinarius, non hære-
ditarius; electione ergo Dei is delatus est Mosi,
ejusque ministro Josué. Denique posteri Mosis
fuerunt degeneres, *Judie*, xvm, 30.

21. Pro hoc (pro Josue) si quid agendum erit, Ver* ti.
Eleazar sacerdos consulat Dominum. — Hebraice,
Eleazar interrogabit pro eo, in judicio Urim coram
Domino, q. d. Eleazar pontifex indutus ephod, et
rationali, cui inscriptum est Urim, itaque exis-
tens in pontificalibus, et fungens quasi munere
pontificio, de rebus dubiis Josue occurrentibus,
interrogabit Dominum, itaque ab eo de omnibus
erudietur et instruetur. De hoc oraculo Urim vide
dicta *Exodi* xxvm, 30.

Ad verbum ejus egredietur, et ingredietur ipse,
ET OMNES FILII ISRAEL. — «Ejus,» scilicet JOSUE,
inquit Abulensis. « Hic enim, ait, preponitur Jo-
sué, quia erat princeps sæcularis, summo sacer-
dote dirce, ita ut teneretur Eleazar obedire
Josue in omnibus quæ juberet, sicut cæteri de
populo; et sic fuit in veteri Testamento, quod sacer-
dotes summi essent sub regibus : nunc autem est
e contrario, quia omnis sæcularis potestas obe-
dit summo Pontifici, qui est inter omnes viros
Ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter om-
nes sacerdotes et Levitas Hebræorum; » hucusque
Abulensis.

Verum to *ejus* non respicere Josue, sed Elea- Elemr
zarum, clare patet ex Hebræo. Sensus ergo est : *q. d.*
a ad verbum ejus, » id est juxta oraculum ejus, urim
scilicet Eleazari, qui præcessit, « ingredietur et rige
egredietur, » id est agat quidquid agendum erit, JoiUC
tam «ipse,» scilicet Josue, quam a omnes filii
Israel. » Licet enim Mosen speciali privilegio de-
legisset Deus in Prophetam, legislatorem et con-
secratorem sacerdotum, ita ut in Mose esset utra-
que potestas, scilicet civilis et sacra, sive sacer-
dotalis, eaque per eminentiam et superintenden-
tiam : Moses enim erat summus sacerdos et pon-

tifex, sed extraordinarius; erat enim dignior Aaron, imo Aaronem debebat dirigere : unde dicitur *Psal.* xcvm : a Moses et Aaron in sacerdotibus ejus; » tamen postea Deus has potestates divisit, ita ut Mosi in sacerdotio succederet Elcazar, in principatu Josue, tumque Josue et civiles principes per pontifices direxit, cosque pontificum oraculo et definitioni stare jussit, ut Ecclesiastica potestas legis novia significaretur, quod civili præstat, eamque non raro dirigere debet : atque ex hac causa rex Saul, quia scilicet Sainucli Levit® et Prophet® iubediens fuit, regno æque ac vita excidit.

Officii «i Discant hic principes et Praelati officia et beneficiis. conferre. Ecce Moses principatum resignavit jussu Dei in Josue et in duobus aliis tribus, scilicet Ephraim pontificatum vero, non in filios quos duos habebat, sed in Aaronem resignavit : idque «ut disceremus, ait S. Hieronymus in cap. i *ad Titum*, has dignitates non sanguini deferendas esse, sed vili®. At nunc, ait, cernimus plures hanc rem beneficium facere, vel non querant eos in Ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant Ecclesiæ prodesse ; sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis definiti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit; et, ut deteriora taceam, qui ut Clerici fierent, muneribus impetrarunt. » Idem etiam ponderavit Origenes, hom. 22 in *Numcr.* : « Nulla, inquit, hic populi acclamatio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Et ceric, quid est aliud pontificatum dirigere ad familiam ditandam, quam rem tam sacram, tamque divinam omnino profanare, et ad sæcularem usum adhibere, vel fecit Baltazar ille in convivio? Quod quidem sacrilegium magno luit, statim et regno exutus et vita. »

Cælestinus V, ut narrat Alvarus, cum audisset fratris filium in curiam venisse, ejici statim jussit, et cum multi Cardinales deprecatores se interposuissent, nullo labore ac precibus hoc ad summum impetrarunt, ut ei simplex ac tenue quoddam beneficium concederet : quo illo accepto, statim remissus est domum. Ita Alvarus, lib. II *De Planctu Eccles.* cap. xv, et Hieronymus Piat, *De Dignitate Cardinalium*, cap. xxv.

Nihil illustrius quoad hanc rem Clemente IV summo Pontifice, qui anno mccc lxxv Ecclesiæ Pastor electus, hanc eandem constantiam mirabiliter tenuit. Sic enim memori® proditum est cum duas habuisse filias ex legitimo matrimonio susceptas, et harum alteri, ut in monasterio collocaretur, 30 libras Turonenses; alteri, vel nuberet, trecentas numerari jussisset, ea lege, ut roquahs conditionis viro nuberet. Quin etiam cum nepotem haberet, cui ipse nihil unquam dederat, sed (lalli® antistes in gratiam Pontificis tres contulerat in eum canonicatos; multis deinde rogantibus ut aliqua eum dignitate cohonestaret, non modo nunquam adduci potuit, ut id faceret, sed

cum ultro compulit, ut ex tribus illis beneficiis unum, quod mallet, retineret, reliqua resignaret. Ita Piat ibidem.

Addit Platina in ejus Vita ipsum in hæc verba amicis pro nepote jam dicto intercedentibus respondisse : a Ego Deo, non autem carni et sanguini acquiescam; Deus ita vult, ut sua in pias causas erogentur. Dignus Petri successor non est, qui plus cognationi, quam pietati et Christo tribuit. » Porro ipsius Clementis hac de re epistolam ad unum e cognatis recenset Onuphrius et Ciacconus in *Clemente IV*; quæ, quia rara est, et æterna memoria ac imitatione dignissima, eam hic attexere placuit; ea sic habet : a Nullis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus, qui certius immensitatem oneris experimur, et idcirco quod aliis gaudium, nobis melum subministrat et fictum. Sane ut scias qualiter his auditis te debeas habere, scire te volumus, quod humilior solito debeas esse. Neque enim, quod nos vehementer humiliat, debet nostros extollere, maximeque cum honor hujus sæculi momentaneas sit, et sicut ros transeat matutinus : nec ad nos te vel fratrem tuum, vel ex aliis nostris aliquem venire volumus sine nostro speciali mandato, quia spe sua frustratus, si secus venire presumeret, oporteret redire confusus. Sed nec tua sororis nuptiis gradum quæras propter nos alioquem, nec enim nos haberet propitios, nec in aliquo adjutores. Si tamen cum filio militis simplicis desponsaveris, in trecentis libris Turonensibus tibi proponimus subvenire. Et si aliorum quaesieris, nec a nobis denarium speres; et hoc ipsum secretissimum esse volumus, et tibi et matri solummodo notum esse. Illud etiam scias, quod nullum nullamqued sanguine nostro, sub nostri sublimationis obtentu inflari volumus : sed tam Mobiliano, quam Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, si essemus in simplici clericatu. Sibyllam visita, et dic ei quod loc non mutet, sed remaneat apud Susam, et omnem maturitatem, et habitus honestatem observet, et preces nobis pro aliquo non præsumat assumere. Nam et ei pro quo fierent, essent inutiles, et ipsis qui rogaverint damnosæ. Et si forte per aliquos ex hac causa munera offerrentur, ea respuat, si vult nostram gratiam relinere. Saluta matrem et fratres. Datis Perusii, in festo SS. Perpetuæ et Felicitatis. » Macte animo, Clemens, hoc facinore magis quam ullo marmore (eternasti nomen tuum; vivet semper grata et sancta tua memoria; hanc tuam bullam nulla retas oblitescibilis; hoc tuum decus, hanc gloriam loquentur futura sæcula, laudabunt tuam sapientiam postari, celebrabunt tuam integritatem cœlites coram Deo et toto orbe, in ultimo et decretorio illo magni judicii die, ac deinceps per omnem æternitalem; qui si bona non tua, sed Christi, consignasses obliviosis, brevi interituris, et solumpe ingratissimis hæredibus, jam pridem inglorius et in-

cognitus cum tuis perpetua oblivione (ut taceam offensam Dei et hominum) sepullus jaceres! Nec enim permittit Deus familias bonis Ecclesiasticis erectas et exaltatas diu perdurare, uli frequens docet experientia. Dicas ergo quod vivens speransque dixisti, nunc autem possidens el fruens dicis : *a Dominus* pars hæreditatis meæ et calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. »

Marcellus Pontifex, etsi paucissimis diebus pontificatum tenuit, tamen hoc brevi tempore specimen præbuit ejus virtutis, quam deinceps sine dubio tenere decreverat. Hic enim Pontifex factus neminem suorum Romam venire passus est, ne fratrem quidem Alexandrum; cujus etiam filios duos, quos ipse Romæ educabat, a nemine saluari, raro in publicum, nec nisi ad Sacrum fere audiendum prodire permisit. Narrat etiam Onuphrius, qui fuit ei familiarissimus, ejusque intima consilia norat, fuisse ei deliberatum et fixum, tantum fratri, ejusque liberis elargiri, quantum nobili alicui eo loco nato habere convenerat; non tamen ul ultra privatam conditionem se efferrent, nec ad ullam proveherentur dignitatem. Imo vero de Ecclesiae fructibus ne assem quidem donare constituisse, nisi ex Cardinalium omnium sententia. Ila Plains, *De Dignitate Cardinal*, cap. xxv.

Exstitit etiam nostris fere temporibus memorabile factum Adriani VI, quem in propinquos universos ita moderatum fuisse ferunt, ut etiam quibusdam durior videretur. Nam patruelis filium in Senensi gymnasio litteris studentem, quod

non vocatus Romam venisset, confestim merito-rio equo impositum remisit; et alios salis arcta affinitate conjunctos, qui ex Germania ad eum accurrerant, cum singulis sagum laneum, et mediocre viaticum donassct, pedibus item uli venerant, reverii jussit. Idem ibidem.

S. Richardus Episcopus Cicestronsis consanguineos suos, etiam maturos el habiles ad beneficia Ecclesiastica, admittere noluit ulla ratione, sciens Pastorum Principem Dominum nostrum Jesum Christum, non R. Joanni Evangelistic ipsius cognato, sed B. Petro, sanguine illi minime conjuncto, regni coelorum claves tradidisse. Ita habet Vita ejus apud Surium, 3 aprilis.

O quam nullis hodie beneficia sunt maleficia! quam multi officia quasi offas lethiferas glutunt! Qui enim ea cognatis vel amicis indoctis, impuris, vitiosis et indignis conferunt, non beneficia, sed veneficia eis largiuntur, quibus ipsi suas et suorum animas occidunt, et ad tartara mittunt. Hi ludunt in patrimonio Christi et reipublicæ, quasi illud propria et avita foret hæreditas, neque cogitant ejus se tantum esse dispensatores, non dominos : non cogitant quod dispensationis hujus sibi creditæ strictam ab eis rationem exiget Christus; non cogitant se, utpote pastores, pascere debere totam Ecclesiam Dei, non hunc illumve cognatum cum tanto nullorum el boni communis dispendio. Væ Prælati, væ Principibus!

23. Replicavit, — retulit, enarravit : hebraice Vem.ij est, *præcepit*.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Praescribit Deus statas victimas in festis offerendas : primo, ut quotidie agnus unus mane, et alter vespere immoletur; erat hoc fuge sacrificium. Secundo, vers. 9, ul in sabbato duo agni inane immolentur. Tertio, vers. II, ul tn noemenia, in holocaustum immolentur vituli duo, aries unus, et agni septem; pro peccato vero hircus unus. Easdem victimas jubet offerri in festo Paschalis, vers. 16, et tn festo Pentecostes, vers. 26.

i. Dixit quoque Dominus ad Moysen : 2. Præcipe filiis Israel, et dices ad eos : Oblationem meam et panes, el incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua. 3. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis : Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum ; 4. unum offeretis mane, et alterum ad vesperum : 5. decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sil oleo purissimo, el habeat quartam partem hin. 6. Holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini, 7. et libabitis vini quadam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. 8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam juxta omnem ritum sacrificii matutini, et libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino. 9. Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similæ oleo conspersa? in sacrificio, et liba, 10. quæ rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum. 11. In calendis

COMMENTARIA IN NUMEROS, cap. XXVIII.

autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, 12. et tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos, et duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, 13. et decimam dccimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos : holocaustum suavissimi odoris atipie incensi esj.Domino. 14. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt : media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum ; hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. 15. Ilircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. 16. Mense autem primo, quarta decima die mensis, Phase Domini erit, 17. et quinta decima die solemnitatis : septem diebus vescentur azymis. 18. Quarum dies prima venerabilis et sancta erit : omne opus servile non facietis in ea. 19. Offretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem ; 20. et sacrificia singulorum ex simila quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem, 21. et decimam dccimæ per agnos singulos, id est, per septem agnos; 22. et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, 23. præter holocaustum matutinum quod semper offeretis. 24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum. 25. Dies quoque septimus celeberrimus et sanctus crii vobis : omne opus servile non facietis in eo. 26. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis et sancta erit : omne opus servile non facietis in ea, 27. offretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino : vitulos de armento duos, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem, 28. atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, 20. per agnos decimam dccimæ, qui simul sunt agni septem : hircum quoque, 30. qui macatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternum et liba ejus. 31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

Nota : Hoc capite et sequenti, passim per sacrificium, intelligitur farreum, pula mincha; incensum vero vocatur, non thymiana, sed victima incensa et cremata Deo : holocaustum denique sempiternum vocatur iuge sacrificium agni.

v«r». i. i. Dixit quoque Dominus ad Moysen. — Non constat quando et ubi hæc dixerit Deus : verisimile tamen est hic servari ordinem temporis et narrationis (nihil enim obstat eum servari ac proinde hæc dicta esse Mosi, paulo ante mortem ejus anno 20 exitus ex Ægypto, in ultima mansione. Ita Abulensis.

vm. 1. 2. Oblationem meam, et panes, et incensum odoris suavissimi offerte. — Por *oblationem, panes* et *incensum*, intelligit non panes propositionis, nec thymiana, sed tantum victimas Deo oblatas cl incensas. Hæ enim sunt panis, id est cibus Dei; id palet ex Debraio, qui sic habet, *oblationem meam* (scilicet) *panem meum* (id est, victimas meas) per *ignitiones meas* (quibus scilicet, hæ vicine per ignem Deo igniuntur cl cremantur) *in odorem suavitatis offerte*.

>. 3. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie. — Describitur hic sacrificium quotidie bis, scilicet semel mane, secundo vespere offerendum, n*fr el quod proinde iuge dicebatur. Victima offerenda

n.

erat, non vitulus, nec hædus (qui in paschale offerri poterat), sed agnus. Hunc enim tantum significat Hebraice C3p *lubes*.

‘am’

Nota *primo* : Agnus hic debebat totus Deo, quasi summo omnium Domino, cremari, fierique holocaustum. *Secundo*, unus cremabatur Cttrt mane, alter vespere, ut tam in initio, quam in fine dici, Deum hac latria colerent, cum coque sicut orsi erant, ita et finirent diem. Quis ergo Christianus negligat orationem matutinam et vespertinam, qua Deo vespere pro beneficiis diurnis, mane pro nocturnis gratias agat, cique se suaque omnia commendet? *Tertio*, agnus debebat esse anniculus, id est, annum non excedere : unde putat Abulensis anniculum, sive unius anni dici, etiamsi tantum esset 8 dierum; nam post octo dies Deo sacrificari poterant agni, hædi el vituli, ut patet Erodi xxu, 30. *Quarto*, debebat esse immaculatus, id est integer, et sine vitio corporis; poterat tamen esso albus, niger et habere maculas albas, vel nigras. Quinto, cuilibet CamiLiagno loco libaminis addi debebat decima pars, sive assaron similæ conspersæ oleo, quod habebat mensuram quarte partis hin; etiam quarta pars hin vini, quod pariter libandum, id est effundendum, orat super agnum et similam, cum

iisque cremandum : intellige hæc de parte vini et de pugillo farinas seu mincha. Hic enim solus cremabatur cum agno; reliquum vero similæ et vini cedebat sacerdoti offerenti, uli dixi cap. xv, vers. 5, et docet hic Abulensis. Assaron similæ sunt circiter quatuor libras; quarta pars hin sunt tres scyphi tredecim unciarum aquæ vel vini.

Virg. ». 6. HOLOCAUSTUM JLGR EST, QUOD OBTULISTIS IX movte Sixai. — Hinc satis colligitur Hebræos in deserto non obtulisse hos agnos, nec sacrificasse post discessum e Sina per annos 38; in Sinai autem oblatum esse jube sacrificium patet *Levit*, ix, 17; *Exodi* XXIX, 38. In Sina enim institutum est sacerdotium et sacrificia, ibique Aaron et filii ejus suas primitias sacrificando celebrarunt.

Ixeísi. — Hebraice *ignitionis*, id est, sacrificii igniti, et cremati Deo. Vide dicta vers. 2.

Vit. ». 9. Die alterum sabbati offerebetis duos agnos. — Hæ sunt victimæ pro festo sabbati, scilicet duo agni. Mane ergo sabbati tres agni immolabantur, scilicet unus pro jugi sacrificio, duo pro sabbato; patet ex Hebræo, uti mox ostendam.

Er duas decimas similæ oleo coarspersæ, ix sacrificio, — ad sacrificium, puta ad *mincha*; hoc enim passim in Levitico significat a sacrificium, » scilicet ut sit farreum, non carneum.

Ven. » 9 et 10. Et liba (libamina similæ, olei et vini) 10- QUÆ IUTE FUNDEMUR PER SINGULA SABBATA, IX HOLOCAUSTUM sempiternum. — Hebraico et Chaldaico est: *Holocaustum sabbati in sabbato suo*, id est, quolibet sabbato offerentur agni duo, jam dicti, *præter holocaustum jube, et libamen ejus*. Itaque quod Noster vertit, *et Uba*, etc., eodem modo intelligendum est, q. d. Præter sacrificium sabbati, offeretis et liba, id est libamina, quæ rite funduntur juxta legem per singula sabbata, id est, per singulos dies (hos enim sæpe significat sabbatum), in, vel ad, holocaustum jube et sempiternum. Ita Abulensis. Undo patet, in sabbato, uli et in aliis festis, servatum fuisse jube sacrificium diurnum; sed præter hoc proprium festi sabbati fuisse, ut ob sabbatum immolarentur alii duo agni, qui mane, uti et cæteræ victimæ, post oblationem jugis sacrificii, simul immolabantur. Ita Abulensis.

vidi » Pari modo, si duo festa in unum diem coinciderent, fiebant eo die sacrificia propria singulorum prout rutum festorum, atque insuper sacrificium jugo, i - » u quod primum erat, cæteraque præibat. Sic festum 2° lunæ Tu^o ai^o inciderebat semper in neomeniam, 'xrc!'-* Pl^o la in calendas mensis septimi, tuncque poterat Uaur. ul hic primus dies esset sabbatum, et lune (victima) tam sabbati, quam Tubarum et neomeniae, post jube sacrificium offerri debebant. Sic paschila et pentecoste incidere poterant in sabbatum, non tamen in calendas, quia pascha nunquam in primum, sed semper in 14 diem mensis primi; p. álceosle vero semper in sextum diem mensis tertii inciderebat.

Vl. 11. 11. IX CALENDIS ALILI! OFFERETIS UOLOCAUSTVM.

— Calendæ erant prima dies mensis, quæ et neomenia sive novilunium dicitur, eo quod Hebræi * "fo-menses suos computarent secundum cursum lunæ, videlicet ab uno novilunio ad aliud, ita ut mihi di. » prima dies mensis semper incideret in novilunium. Hæc prima dies mensis proprie non erat festum, quia in illa non cessabatur ab opere servili ex precepto Dei; licet forte ex devotione multi ab opere cessarent, quod innuit S. Augustinus, cum ait : a. Melius facerent Judææ mulieres, si in neomeniis nerent, quam in iis impudice saltarent. » Unde *Levit*, xxm, inter festa non numerantur neomenia. Erat tamen ipsa clangore tubarum et sacrificiis solemnis, ut patet ex hoc loco, et ex *Num.* x, 10, et ex *Psal.* lxxx, vers. 4 : a Buccinate, inquit, in neomenia tuba, in insigni die solemnitate veslra. »

Porro novilunium et prima dies mensis, licet in calendis inciderent, tamen non semper incidebant in calendis horam ; nam cum ab uno novilunio ad alterum interfluant 20 dies et 12 horæ, dies vero quolibet habet 24 horas, hinc factum est ut mensis Hebræorum alternis vicibus haberet, nunc 29, nunc 30 dies, junctis videlicet 12 horis excrescentibus ulriusque mensis, puta præsentis et præteriti, ad conflandum trigesimum diem.

Quare si ponamus, v. g. primo mense, qui 29 est dierum, eadem hora incipere novilunium, et primam diem mensis, necesse est, sequenti mense, qui 30 habet dies, novilunium, non prima primæ diei hora, sed post 12 horas, puta vespere ejusdem dici, incipero. Duodecim enim horæ ex præcedenti novilunio et mense, in sequentem mensem, ejusque primum diem rejectæ sunt, post quas incipit novilunium sequens.

Hinc patet nullos Hebræorum menses intercalares fuisse 22 et 23 dierum, uli Sigonius et alii alii voluerunt; sed omnes aut 29 aut 30 dierum fuisse : nam alioqui calendæ fuissent celebræ alia die, quam novilunio, et prima dies mensis non incidisset in novilunium; quod ex dictis patet esse falsum.

Unde Judæi clamnum, instante novilunio, turriculas in synagogis conscendunt, et diligenter observant lunæ ortum, ac ea exorta, statim tubæ sonitu neomeniam denuntiant. Similiter menses suos per lunationes descripserunt prisci Romani, ante reformationem anni per menses solares, uli docent Macrobius, lib. I *Saturnalium*.

Hinc patet *secundo*, annum Hebræorum aliquando incepisse antæquinoclium vernum, aliquando post illud; nam intercalatio quæ alternis annis, vel tertio quoque anno fiebat, faciebat ut sequentis anni prius mensis incideret post æquinoclium; cujus ratio erat, quod mensis intercalaris erat ultimus anni, idcirco non primus, sed decimus tertius, qui proinde vicinior erat æquinoclio, quam primus mensis anni sequentis; ac proinde primus mensis anni sequentis,

Cimda
p. f.
puti am-
n. n.

Sedclu-
1

Pria*
dies
nwmU
non Mm-
p. 7 ixi.
P. l. ul
cilm
bora.
qui no-
rilti-
nium.

Annu
Incipie-
bat iti-
binde
*Dte- râ-

tinm.
Rll*"

æqiiinocliuin non praecedere, sed sequi debebat, uli docet Abulensis in *Levit*, xxiin

Palet *tertio*, menses Hebraeorum non respondisse ex rcquo Romanis mensibus solaribus. Sic enim et tunc videmus novilunium sæpo non concurrere cum primo die mensis, sed multo post agi, idcoque lunationem unam, unumquo mensem lunarem, partim in unum mensem solarem, partim in alterum sequentem incidere.

Cur Ia- Quærcs, quæ fuerint causæ cur Deus institue-
inciti ru neomeniam?
neome-
nia!

Respondeo : *Prima* fuit, ad recolendum beneficium gubernationis divinæ; sicut enim sabbato celebrabant Hcbræi memoriam creationis, ita neomenia gubernationis divinæ. Hæc enim apposite significatur novilunio; nam luna inferioribus hisco corporibus dominatur, caque maxime in novilunio immutare solet. Ita Lyranus hic, et S. Thomas, 111, *Queest.* CH, art. I, ad 10. Neomeniam ergo celebrando, Judæi agebant gratias Deo de beneficio gubernationis, coque omni, sed maxime de eo, quod Deus præstat nobis per influxum solis, lunæ et aliorum corpomm cælestiuni.

Hac de causa Gentiles Romani a annum Jovi, id est soli, menses Junoni, id est lunæ, consecrarunt. Sol enim efficit annum, luna menses. Porro luna dicta est Juno a juvenescendo, et Lucina quasi lucida; putantque cam in parlubus auxilium ferre mulieribus, unde illud :

Per c.Truleum astrorum polum,
Partus cclcrautemquc lunam.

Facillime enim mulieres sub plenilunium videntur prolem eniti,» inquit Plutarchus in *Quæst. Roman.*

Rursum, Gentiles ut gubernationem divinam profiterentur, docebant duodecim deos duodecim mensibus præsidere. Siquidem januarii tutelam credebatur habere Juno, februarii Neptunus, niartii Minerva, aprilis Venus, niai Apollo, junii Mercurius, julii Jupiter, augusti Ceres, Septembris Vulcanus, octobris Mars, novembris Diana, decembris Vesta, uti docet Giraldus, *Syn-tagmata* 1.

Second». *Secunda*, ut Hcbræi primitias, tam temporis et mensium, quam frugum Deo dependerent: hinc in neomenia offerebant in holocaustum vitulos duos, arietem unum, agnos septem, cum suis libamentis, ul hoc versu dicitur; item hircum unum pro peccato, ut dicitur vers. 15.

Terti». *Tertia*, ut a Deo per sacrificia et preces, decursum lotius mensis faustum et salutarem, ipso ejus initio peterent et impetrarent.

Onitu. *Quarta*, ad legem Dei, et ea quæ illo mense agenda erant, in tabernaculo audiendum. Hac de causa et apud Romanos in calendis populus confluebat in urbem, ut quisque disceret et intelligeret quid, eo mense, in divinis humanisque rebus faciendum incumberet; undo pontifex

calata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot ad Nonas dies superessent, repetita voce *calo* significabat, indeque calendis nomen est inditum, de quo fuse Macrobius, lib. I *Saturnalium*. Atque c>imU- a calendis calendaria sunt dicta, scilicet diaria, ri», in quibus calendæ singulorum mensium cum caeleris diebus erant descriptæ.

Hæc commode applices primæ Dominicæ mensis, qua Christiani religiosiores solent spiritum innovare, confiteri, communicare, Deo pro beneficiis mense elapso acceptis gratias agere, ei- que auspicia mensis ineuntis, totumque mensem offerre, atipie omnia prospera in eo petere, quam ad rem iis in Ecclesiis nostris plenariæ Indulgentie a summis Pontificibus concessæ sunt; nec enim decet Christianos in hac pietate et gratitudine cedere Judæis.

13. Et decimam decime simius ex oleo. — De- Vm.it. cima decimæ erat una decima. Nam sicut pro vitulo tres decimas, pro aride duas, ita pro agno unam decimam similæ in libamen offerebant, ul patet cap. xv, vers. 5. Illa ergo una decima, hic et vers. 21, vocatur decima decimæ, id est, decima pars ephi, quod erat decima pars cori; corus enim continebat 10 ephi; ephi autem continebat 10 decimas sive assarones. Assaron ergo, sive decima, erat decima pars decimæ, id est ephi, sed centesima pars cori (decies enim decem sunt centum). Pro *decima* decime, hebraico est *assarôn assarôn*; quod cum Chaldæo sic quoque verti posset, *et singulas decimas per agnos singulos*: geminatio enim hebræa distribuit, idemque valet quod, per *singulos*.

15. HIRCOS QUOQUE OFFERETUR DOMINO PRO PEC- Ver». IS. CATIS, IX HOLOCAUSTUM SEMPITERNUM CUM LIBAMEN- TIS suis. — Hucusque descripsit holocausta in calendis sive in neomenia immolanda; nunc describit victimam pro peccato in calendis immolandam; ea erat hircus.

Talmudici fabulantur hunc hircum singulis calendis immolatum fuisse pro peccato, non populi, sed Dei, quod ipse, inquiunt, commisit, cum imminuit lucem lunæ, et fecit eam deficere, cum autea luna æqualo lumen cum solo haberet, idque, quia luna dixerat Deo unum regem non debere habere duas coronas: cupiens ut soli Deus lumen detraheret, itaque ipsa solem suo splendore vinceret. Sed hæc tam stolidæ sunt et stultæ, quam blasphemia.

Dico ergo hunc hircum fuisse oblatum pro peccato totius populi, indeterminate et in genere toto anno, sed maxime precedente mense elapso, commissis.

Quærcs, quomodo hic hircus pro peccato vocatur *holocaustum sempiternum*? Rursum, quæ habebat libamenta? 7^

Responderi posset hircum hunc vocari holocaustura sempiternum, per catachresin, quia scilicet semper stato tempore, puta in calendis, qnorn.,ja adeps hirci debebat cremari Deo caro enim reli- »atar«l

in wfl. qin cedebat sacerdoti, juxta legem *Levit*, vi, 25.

Simili modo adeps hosiæ pacificas dicitur cremari in holocaustum, cap. m, 5.

Rursum, per « libamenta » hic intelligi posset sal; nam mincha, id est simila, vinum et oleum, non libabantur in victimis pro peccato, ut dictum est cap. xv, 3; nec thus cum cis adolebatur, ut patet *Levit*, v, 12.

5 «n' Verum *HfEC vi'lenlur arcta et contorta. Undo
* Ter, 'dico sensum hujus loci eruendum esse ex Hebræo,

quem claro et plane, sic vertunt Chaldæa, Septuaginta, Vatablus et alii, *hircum pro peccato offeretis, ultra holocaustum juge, cum libamentis ejus*, g. d. |n calendis offeretis hircum pro peccato, ultra et post jugo sacrificium. Nam holocaustum juge, nec in calendis, nec alius unquam, esto plurima; ali® offerrentur victimæ, intermittere poterat, illudqtie sua habebat libamina similæ, olei
S<tnrJo. cl vjn| iJ j|a csse se(ltn,j0 paid ex eo, quod simili prorsus modo dixit, vers. 10, in sabbato offerendos esse duos agnos ultra sacrificium juge, uti patet ex Hebræo; ibi enim eadem verba sunt quæ hic. Simili etiam modo, vers. 23, dicit in paschale offerendas esse victimas paschales, «præter holocaustum matutinum, » uti vertit noster Interpres, i(tanque repetit in singulis aliis festis, vers. ult., et cap. seq. vers. G, 11, 16, 22, 25, 28, 32, 31, 38; non est ergo dubium quin idem de calendis dicere voluerit. Ouare nostra versio hoc loco, simili modo juxta Hebræum, Chaldæmn et Septuaginta exponenda est, ut tî in holocaustum idem
iuljht. sit quod *ad holocaustum*, cum holocausto, ultra holocaustum; sie vulgo dicimus: Rex dedit vestes aureas filiæ suæ iu dotem, id est ad dolem,

id est ultra dotem, cum doto; nec enim vestes in dotem ipsam dari solent, et praepositio *in* srepo sumitur pro *ad*, *cum*, etc. Forte etiam pro *in holocaustum*, legendum csl *insuper holocaustum*, uti vull Abulensis, qui censet textum Latinum hic esse corruptum, vel mutilum vitio librario- rum.

IG. Phase Domisi erit, — festum paschæ erit. Ven. n.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino. V«r». t«x
— Pro *incensum* hebraico est *ignilionem*, id est victimam quæ igne cremetur, fiatque holocaustum. Ex hoc versu patet, in festo paschæ, oblatos fuisse in holocaustum duos vitulos, arietem unum, agnos septem cum suis libamentis, atque hircum unum pro peccato.

22 et 23. Ut expietur (ut fiat expiatio) pro vobis, v«». «
præter holocaustum matutinum. — Intellige et ves- Hî3-
pertinum, sed illud non exprimitur, quia do eo non erat causa dubitandi, uti de matutino; hoc enim videri poterat omitti posse, quando mane eodem tam multa alia sacrificia immolabantur: undo Deus expresse jubet illud non omitti.

21. In fomitern ignis. — Hebraice, *ad panem*, vel Ven. ii.
cibum ignis, id est ad nutrimentum ignis.

2G. Dies etiam primitivorum (in qua offerebant Ven.
primas fruges maturas, id est panes ex primis frugibus, puta dies pentecostes, quæ celebratur expletis septem hebdomadibus, numeratis a secundo die azymorum) venerabilis et sancta erit.

27. Offeretisque holocaustum. — Eedem vie- Vers. iJ.
timæ jubentur hic offerri in festo Pentecostes, quæ jussæ sunt offerri in paschale, vers. 19.

Nota has victimas esso alias ab iis de quibus *Levit*, xxni, 18, ut ibi dixi.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus ut in festo Tubarum offerant vitulum unum, arietem unum, agnos septem. Secundo, vers. 1, eadem jubet offerri in festo Expiationis. Tertio, vers. 12, praescribit victimas in festo Tabernaculorum, per septem dies offerendas.

1. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis: omne opus servile non Facietis in ea, quia dies clangoris est et tubarum. 2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem: 3. et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ lres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: 5. et hiicum pro peccato qui offertur in expiationem populi, 6. pruder holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis; eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino. 7. Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea. 8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos imiuacu-

latos septom : 9. et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 10. decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septeni ; 11. et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum. 12. Quinta decima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis : omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus. 13. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, 14. et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim ; et duas decimas arietem uno, id est, simul arietibus duobus ; 15. et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim : 16. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus. 17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, 18. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : 19. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. 20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : 21. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis ; 22. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. 23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : 24. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis ; 25. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : 27. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : 28. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus, et libamine. 29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : 30. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis ; 31. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 32. Die septimo offeretis vitulos septem, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : 33. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis ; 34. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque ejus et libamine. 35. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis, 36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem : 37. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis ; 38. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 39. Quæc offeretis Domino in solemnialibus vestris prout vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

Ven. i. 1. Dies clangoris et tubarum est. — Festum Tubarum celebrabatur die primo mensis septimi ; de hoc festo dixi *Levit*, xxi, 21.

Ven. 3. 3. per singulos vitulos, — id est per vitulum. Ita celebræa. Unus enim tantum vitulus quotannis offerebatur in festo Tubarum, scilicet singulis annis singuli vituli ; et hoc voluit noster Interpretes.

0. PHXTEH HOLOCAUSTUM CALENDARUM. — Festum enim Tubarum incidebat in calendas septimi mensis : unde in eo tam victima propria calendis quam victimæ propriæ festo Tubarum, immolari debebant, post jugo sacrificium agni, ut dixi cap.

pr. Tcd., vers. 10 ; unde id ipsum hic repolitur et inculcatur in festo Expiationis, vers. 11, et in singulis diebus festi Tabernaculorum, ut patet vers. 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 38.

7. Decima quoque dies mensis hujus septimi erit fers. 7. vobis sancta. — Illa enim erat festum Expiationis, de quo *Levit*, xxi, 27.

11. Absque vii' quæ offerri pro delicto solent Vms. II in Expiatione. — Nam in die hoc expiationis expiatur sacerdos, populus et tabernaculum per unctionem sanguinis in Sanctum sanctorum ; et hoc autem faciendum accipiebatur et innuo-

labatur vitulus pro peccato, et aries in holocaustum. Rursum arietes duo, quorum alter erat emissarius, alter fiebat holocaustum, de quibus *Levit*, svi. Illa ergo sacrificia præmillcabantur ad expiationem, qua facta, ad honorem festi immolabantur holocausta hic praescripta, scilicet vitulus unus, aries unus, agni septem.

Er holocaustum sempiternum, — id est juge sacrificium.

Cum sacrificio, — id est mincha, quod addi solet jugi sacrificio.

ven. is. 12. Quinta decima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit. — Erat enim tunc festum Tabernaculorum, quod per septem, imo per octo dies celebrabatur, de quo *Levit*, xxi, 34. Unde hic præscribuntur victimæ singulis ejus diebus offerendæ, oæque pene cædem quolibet die, scilicet arietes duo, et agni quatuordecim, nisi quod primo die vituli tredecim, secundo vero duodecim, tertio undecim, et ita consequenter diminuendo semper offerebantur; die vero octavo, qui erat cætus, sivo collectus, tantum offerebant

vitulum unum, arietem unum, agnos septem, ut patet vers. 35.

13. Decimam decimæ. — Unam decimam ephi, Ven. u. quod est decima cori, ut dixi cap. præcedenti, vers. 13(1).

35. Die octavo, qui est celeberrimus. — Erat Ven. i. enim tunc festum Cætus et Collectus, ut dixi vers. 22; de quo plura dixi *Levit*, xxi, 3G.

39. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris, præter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis, — q. d. has victimas jam dictas in festis præcipio, præter ea quæ ex volo vel sponte offeretis in holocaustum, in sacrificium, id est in mincha, in libamen et in hostias pacificas. Ubi nota: Libamen nunquam per se solum offerebatur, sed semper cum sacrificio; utide quando liberum et spontaneum erat sacrificium, liberum et spontaneum censebatur esse libamen.

(I) *Finitos de armento*, id est matribus adhuc adhaerentes. Cf. *Zach.* ix, 9.

CAPUT TRIGESIMUM.

*

SYNOPSIS CAPITIS.

Sancit Deus ut pater filiae, maritus uxoris votum irritare possit, si illi contradicat statim, id est primo die, quo illud rescivit, non autem si secundo die contradicat.

1. Narravitque Moyses filiis Israel omnia quæ ei Dominus imperarat; 2. et locus est ad principes tribuum filiorum Israel: Iste est sermo quem præcepit Dominus. 3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit. 4. Mulier si quippiam voverit, et se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, et in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum quod pollicita est, et juramentum quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit: 5. quidquid pollicita est juravit, opere complebit; 6. sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater; et vota et juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater. 7. Si maritum habuerit, et voverit aliquid, et semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento; 8. quo die audierit vir, et non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodeumque promiserat; 9. sin autem audiens solatini contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus distrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus. 10. Vidua et repudiata quidquid voverint, reddent. 11. Uxor in domo viri cum se volo constrinxerit et juramento, 12. si audierit vir, et tacuerit, neccontradixerit sponsioni, reddet quodeumque promiserat; 13. sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, et Dominus ei propitius erit. 14. Si voverit, et juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abstinentionem, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat; 15. quod si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam, quidquid voverat atque promiserat, reddet, quia, statim ut audivit, tacuit; 16. sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus. 17. Istæ

sunl leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quæ in puellari adhuc ætale est, vel quæ manet in parentis domo.

ven. 1. 2. Ad principes, — et ad totum populum, cujus potior pars erant principes; vel « ad principes, » ut scilicet eadem referrent ad populum quisque suum, seu suæ tribus.

ISTE EST SERMO QUEM PRÆCEPIT DOMINUS, — circa vota, ul sequitur. Est hic aposiopesis hebræa; Moses enim non enarrat hic suum cum Deo de volis colloquium, sed illud involvit cum hac enarratione sua ad populum, qua exsecutus est præceptum divinum. E contrario, cap. xxviii et xxxix enarravit præcepta Domini, sed siluit se eadem retulisse populo; et tales aposiopeses familiares sunt S. Scripturæ et hebræis.

Vers. 3. 3. SI QUIS VIRORUM VOTUM DOMINO VOVERIT, AUT SEB CONSTRINXERIT JURAMENTO, — si videlicet si iam promissionem et votum confirmant juramento.

Non faciet irritum, — non violabit votum aut juramentum.

Ven. 4. 4. Mulier si quippiam voverit in ætate adduc puellari. — Sub puella, intellige et puerum in ætate puerili; utriusque enim par est ratio. Ita Abulensis.

Si cognoverit pater votum, etc., et tacuerit, voti rea erit, — voto erit obligata. Nota tamen si cognovit, quia, antequam pater cognosceret votum, illudque irritaret, tenebatur filia illud implere, si deliberate illud emiserat. Sub patre, etiam tutores intellige; hi enim, patre mortuo, quasi in jus et regimen paternum succedunt.

si pater Nota primo: Si taceret pater, hoc ipso votum confirmatur quia consentire videtur is qui tacet in eo quo præjudicatur, vel subtrahitur aliquid suo juri et potestati, uti faciebat hic puella quæ per votum hoc patria potestate et libertate ex parte se subtrahebat; silentium tamen hoc patris, non tam ex lege naturæ quam ex lege Dei positiva, votum filiæ confirmabat, uti plenius dicam vers. ult.

Nota secundo: Votum in quod semel tacite consenserat pater, absolute fiebat ratum, unde non licebat patri illud postea irritare: si tamen puella quæ voverat, postea nuberet, licebat marito statim post contractum matrimonium, votum ejus irritare, æque ac si votum facium fuisset in matrimonio; alioqui enim marito, etiam invito et ignoranti, per hæc vota precedentia, gravia onera potuissent injici, quæ ipso amplecti et subire non tenebatur. Ita Abulensis, *Quæst.* XXXV.

ven. 6. 6. Sin autem, statim ut audierit, contradixerit. — Hebraico, si, statim ut audierit, irritant, dissolverit, vel fregerit votum; statim intellige, non eodem instanti, sed moraliter, scilicet eodem die; nam sequenti die contradicere non poterat, ul dicitur vers. iti.

Ven. 7. 7. Si maritum habuerit et voverit. — Judæi per « maritum » intelligunt sponsum cui puella de-

sponsata est, ul distinguatur hic casus a casu Se et vers. 11; ibi enim agit de marito cui puella Iradita est, hic vero de eo cui tantum desponsata est et promissa. Verum maritum iam hic, quam vers. 11, accipiendum esse, non sponsum, patet ex illebræo, Chaldæo et Septuaginta, qui habent, si fuerit viro. Hæc enim phrasis apud Hebræos significat nuptam et viro traditam: quare, si quæ sit distinctio inter causam hujus versus et vers. 11, dixerim potius hic agi de nupta, quæ agit cum marito in domo patris sui, ul doceat hujus voti irritationem ad maritum, non ad patrem (esto in ejus domo degat) spectare; vers. vero 11, agi de nupta quæ habitat extra domum patris, in domo miriti, ul ibi exprimitur. Ita S. Augustinus, *Quæst.* LIX.

9. Propitius erit ei Dominus. — Dominus non indignabitur uxori, si non servet votum a marito irritatum.

11. Cum se voto constrinxerit et juramento. — Verum, tu « Et » pro aut Ide capitur; in Hebreo enim est aut.

14. SI VOVERIT ET JURAMENTO SE CONSTRINXERIT, UT PER JEJUNIUM, VEL CETERARUM RERUM ABSTINENTIAM, affligat animam suam. — Descendit hic Deus a thesi ad hypolthesin, seu ad exemplum usitatissimum, ex quo de reliquis omnibus votis peregrinationis, orationis, eleemosynarum, poenitentiarum, etc., simile judicium sumendum relinquit. Nam de quibuslibet votis hic agi, non autem de votis abstinentiæ, tantum patet ex vers. 1, 5, 8, 10, 12. S. Augustinus tamen, *Quæst.* LIX, censet hic lanium agi de volis abstinentiæ a cibis, non conubitu. Verum quod dixi verius videtur; verba enim Scripturæ versibus jam citatis generalia sunt: unde quælibet vota comprehendere videntur.

16. Sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus. — Septuaginta pro Aa postquam rescivit, habent, post diem in qua audivit, ut sensus sit, q. d. Maritus debet primo die quo rescit votum uxoris, contradicere, si velit illud d. conirritare: si tamen primo die taceat et differat, itaque tacito consentiat, sed sequenti die consentium revocet et contradicat, uxor a voto excusatur, quia maritus illud irritat; peccat tamen uxor maritus contra legem hanc, consensum suum revocans: unde hujus voti non impleti culpam et poenam portabit ipso, non uxor. Ita S. Augustinus, *Quæst.* LVI, Abulensis, Habanus, Lyranus, Oleaster, Cajelanus, probanque ex eo quia, si maritus primo die contradixisset, itaque irritasset uxoris votum, nulla iniquitas fuisset ipsi vel uxori porlanda; usus enim fuisset ipse rite jure suo. Ergo cum hic dicatur quod contradicendo portabit iniquitatem ejus, ita ul ipse peccet, non

uxor, quæ votum cui ille contradicit, non servat: sequitur contradictionem ejus quidem esse validam, votumque nxoris irritare; sed tamen eam perperam ab eo fieri, quia scilicet fit contra legem secundo dic, cum primo die fieri debuisset; ideoque dicitur ipse portaturus iniquitatem ejus. Verum, w *post them* non est in llebræo, Chalwriu.*l dæ0 et Nostro, videturque hoc loco imperlinens, imo incidere et enervare æquam et directam antithesin. Nam hoc versu idem plane dicit et sancit Deus, cum eo quod sanxit vers. 5, 8, 12, t.î (tantum enim hoc. vers, dat exemplum dictorum, uti dixi vers, præced.), videlicet uxorem liberam esse a volo abstinentiæ, si ei statim eodem die quo illud rescivit, maritus contradicat; sin taceat, statim votum ipsum confirmari, ita ut sequenti die contradicere, votumquo irritare non possit. Id enim plane convincit antithesis hujus versus cum procedenti, hocque fuisse veteris juris in ista lege, versus citati plane significant. Secus est r*' in lege nova; in ea enim probabile est parentem tJt «- et maritum posse revocare consensum antea datum, itaque irritare votum filiæ vel uxoris, in quod semel consensit, licet irritando peccet, si temere id faciat, uti docte docet noster Lessius, tract. *De voto*, dubii. 13.

Dices : Si maritus irritat votum uxoris, statim eodem die quo illud cognovit, rite facit, utitur enim jure suo : quænain ergo iniquitas est illi portanda, ut hio dicitur?

Respondeo : Licet maritus utatur jure suo, potest tamen peccaro in ipsa irritalio voti, si videlicet sine causa in re pia consensum neget, votumque irritet ; præsertim si ex zelotypia, concupiscentia, avaritia aliovo vitio, nolit uxorem servare votum levis et brevis alicujus, verbi gratia, abstinentiæ, orationis, eleemosynæ, etc. Et tunc ipse hujus irritationis culpam, quanta quanta est, portabit.

Portabit ipse iniquitatem ejus. — n Ejus, » scilicet uxoris, patet ex llebræo, quia videlicet culpam hujus voti uxoris suæ non adimpleti, si quæ sit, quæ alias in uxorem recidisset, ipso in se transcripsit, dum illud sino causa et iniquo irritavit. Hujus enim voti uxoris temere irritati, reatum et pœnam feret, non uxor, sed maritus irritans.

Hæc dicit Deus, ad solatium uxoris, ulque scrupulos ei eximat. Solent euim feminæ in vota pronæ de iis anxæcsc et sollicitæ, ut illa adimpleant; nec sibi satisfaciunt, esto a malis irritentur. Jubet ergo bic eas esso securas, docctquo culpam, si quæ sit in hac re, esso mariti, non uxoris.

17. Vel QUÆ MANET IN PARENTIS DOMO, — qtlæ Veri 17. necdum est emancipata, aut viro tradita, sed puella est innupta, etiamsi grandæva. Omnium enim harum vota quælibet irritaro poterat maritus, idque licito si statim eodem die contradiceret.

Hinc patet has leges do votis, comunque irrita- líales tione, non esso undequaque legis et juris uaturæ, uti nonnullis visum fuit; sed ex parto esso jont.n n positivas, scilicet cœremoniales, vel judiciales Icgis veteris, quæ jam est abolita. Nam lex naturro non dictat patrem posse filiarum puberum et grandævarum vota omnia, præsertim illa, quæ patriæ potestati non præjudicant, irritare : alioqui eniin id etiam in lege nova locum haberet. Hoc autem est falsum. *Secundo*, lex naturæ non dictat, solo silentio parentis, vel mariti, votum Clite vel uxoris plane confirmari. *Tertio*, lex naturæ non jubet ut parens, vel maritus voto statim contradicat, si illud irritare cogitet; potest enim requirere tempus ad deliberandum. Sanxit ergo hæo ita Deus in lego veteri, no populus illo crassus suorum pia vota nimis facile quavis do causa impediret , aut retractaret.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jussu Dei *ceduntur Madianita, scilicet omnes masculi, et omnes feminæ corrupta : sota virgines reservantur*, Svntjido, vers. 19, *jubet Deus tam prædam, quam milites, utpotc a caede et a morticinis redeuntes, purificari. Tertio, vers. 25, jubet dimidium prædæ dividi inter milites, ita tamen ut ipsi cx ca unum animal ex quingentis dent Eleazaro, et sacerdotibus : alterum vero dimidium jubet dividi inter cos, qui vi rastris remanserant, ita tamen ut ipsi ex co quinquagesimum animal dent Levitis. Quarto, vers. 48, nngu/i omne aurum, quod rapuerant, obtulerunt Deo, eo quod nullus Hebraeorum in praelio cecidisset.*

I. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Ulciscere prius filios Israel de Madianilis, et sic colligeris ad populum tuum. 3. Stalimque Moyses : Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianilis; 4. mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. 5. Dederuntque millenos do

singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam ; 6. quos misit Moyseo cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, et tubas ad clangendum tradidit ei. 7. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, 8. et reges eorum, Evi et Recem, et Sur, et Ilur, et Rebe, quinque principes gentis : Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. 9. Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos, omniaque pecora, et cunctam suppellectilem : quidquid habere potuerant, depopulati sunt : 10. tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit. 11. Et tulerunt prædam, et universa quæ ceperant tam ex hominibus, quam ex jumentis, 12. et adduxerunt ad Moysen, et Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israel ; reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho. 13. Egressi sunt autem Moyses et Eleazar sacerdos, et omnes principes synagogae, in occursum eorum extra castra. 14. Irasque Moyses principibus exercitus, tribunis et centurionibus qui venerant de bello, 15. ait : Cur feminas reservastis ? 16. Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, et praevaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde et percussus est populus ? 17. Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis : et mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate ; 18. puellas autem et omnes feminas virgines reservate vobis ; 19. et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo. 20. Et de omni præda sive vestimentum fuerit, sive vas, et aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, et pilis, et ligno, expiabitur. 21. Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnaverant, sic locutus est : Hoc est præceptum legis, quod mandavit Dominus Moysi : 22. Aurum, et argentum, et æs, et ferrum, et plumbum, et stannum, 23. et omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur ; quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur : 24. et lavabitis vestimenta vestra die septimo, et purificati postea castra intrabitis. 25. Dixit quoque Dominus ad Moysen : 26. Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, luet Eleazar sacerdos et princeps vulgi ; 27. dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum, et inter omnem reliquam multitudinem ; 28. et separabis partem Domino ab his qui pugnaverunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus, quam ex bobus et asinis et ovibus ; 29. et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. 30. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorum animantium, et dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini. 31. Feceruntque Moyses et Eleazar, sicut præceperat Dominus. 32. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat ovium sexcenta septuaginta quinque millia, 33. boum septuaginta duo millia, 34. asinorum sexaginta millia et mille : 35. animæ hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia. 36. Dalaque est media pars his qui in prælio fuerant ovium trecenta triginta septem millia quingenta ; 37. et quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque. 38. Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta et duo, 39. de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus. 40. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ. 41. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum, 42. ex media parte filiorum Israel, quam separaverat his qui in prælio fuerant. 43. De media vero parte quæ contingeret reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis, 44. et de bobus triginta sex millibus, 45. et de asinis triginta millibus quingentis, 46. et de hominibus sedecim millibus, 47. tulit Moyses quinquagesimum caput, et dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat

Dominus. 48. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, et tribuni, centurionesque, dixerunt : 49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra; et ne unus quidem defuit. 50. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in preda auri potuimus invenire, periscelides, et armillas, annulos et dextralia, ac murenulas, ul deprecereis pro nobis Dominum. 51. Susceperuntque Moyses et Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus, 52. pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, a tribunis et centurionibus. 53. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat. 54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monumentum filiorum Israel coram Domino.

ven. t 2. Ulciscere filios Israel de Madianitis, — quia ipsi provocarunt Israelitas, prostituendo eis filias suas, ad fornicationem et ad idololatriam Beelphegor, idque ea mente et scopo, ut eos postea, utpote a me desertos, invaderent et crederent, uti dixi cap. XXV initio.

Ver». 1. 3. Qui possent ultionem Domini expetere de Madianitis. — Vitiu hrec dicitur *Domini, primo*, quia fiet a Domino vos adjuvante, et ante vos pugnante, ac prosternente Madianitas : ita Septuaginta. *Secundo, ultio Domini* erit ea, qua ulciscimini injuriam populo Domini, et per consequens ipsi Domino, a Madianitis illatam. Ita Chaldaeus.

ven. s 5 et 6. Duodecim millia, etc., misit cum Phinees (quia Phinees animosissime impedivit hoc scelus et scandalum Beelphegor, occidendo Madianilidem, cap. xxv, vers. 7), vasa quoque sancta, et todas (de quibus cap. x, 2) ad clangendum tradidit ei (1). — a Vasa sancta » crani arca cum tabulis logis, Cherubim et propitiatorio; hrec enim secum deferebant Judæi euntes ad bellum, ut scilicet ita quasi Deum, propitiatorio insidentem, secum deveherent, qui castra hostium sua presentia dissiparet et protereret. Itc ergo cum tubis tradita sunt Phinees sacerdoti, id est curre ejus commissa sunt. Phinees enim profectus et ad hoc bellum, non tam ut dux esset belli, quam ul sacerdos sacris preesset.

Discant hic duces in castris probos habere sacerdotes, qui pietatem promoveant, Dei offensas et peccata cohibeant. Discant et milites sacra sacrosque, ac Deum revereri : Deus enim est qui dat victoriam. Hodie non raro aliter agitur; hinc mihim clades et lacryme. Audi Petrum Blesensem, epist. i. jeu- 94; « ohm, ait, se juramento milites obligabant, quod starent pro reipublicæ statu, quod in acie non fugerent : sed et hodie tirones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios EcclesiaTM. Porro in contrarium res versa est; nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in Christos Domini, et desaeviunt in patrimonium Christi : spoliant et deprædantur subjectos Christi pauperes, et miserabiliter atque immisericorditer affligunt miseros, ut in doloribus

alienis illicitos appetitus, et extraordinarias impleant voluntates. » Addit *secundo* : « Qui contra inimicos crucis vires suas exercere debuerant, in potibus et ebrietatibus pugnant. Vacant otio, marcent crapula, vitamque degenerem in immunditiis transigentes, nomen et officium militum dehonstant. Hi laudant in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias, cum sint in preloriis leones, in praeliis lepores, » Addit *tertio*. « Ordo militum nunc est, ordinem non tenere; nam cujus os malorum verborum spurcitia polluitur, qui detestabilius jurat, qui minus Deum timet, ministros Dei vilificat, qui Ecclesiam non veretur : iste hodie in cœtu militum fortior et nominatior reputatur. » Isti sunt galeati lepores, qui fortessunt ad furandum, potandum, constuprandum, abigendum pecora amicorum; sed in quibus in acie nulla est vis, nec in victoria decus, nec in fuga flagitium : exercitus lingua quam manu promptior, prædator et sociis, et ipse hostium præda.

Allegorico, vasa hrec et Cherubim sunt angeli sancti, qui cum viris piis et probis certant contra ri⁶⁶. dæmones et peccata, cosque animant et adjuvant. Tubæ sunt prædicatorum divinorum sermones et cohortationes. Phinees est Christus, qui hujus belli dux est et director. Ita Cyrillus, lib. IV *De Adoratione*.

Rursum arca continens manna, id est Christus, Ar^{ert} tum, est B. Virgo, quæ victoriam contra horni^{nt} nes et dæmones largitur. Refert Theophanes, Anastasius et Cedrenus, atque ex iis Baronius anno Christi 625, Heraclium Imperatorem superasse fil⁸ Chosroem regem Persarum ope B. Virginis, quæ factum est ut grando miræ magnitudinis Persas contriverit.

Anno Domini 886, Basilius imperator Saracenorum Principem, qui Christum ejusquo matrem subsannaverat, invocans B. Virginem bello superavit, ut refert Curopalalus, clex eo Baronius.

Joannes Zemisca Imperator Graecorum Bulgarios, Rossos, etc., superavit ope B. Virginis, quæ misit S. Theodorum martyrem, qui visus est equo albo insidens in prima acie pro Romanis pugnare, et hostium vires infringere; unde Zemisca in ejus honorem templum redificavit.

Pelagius, princeps Asturum, ope B. Virginis cum

(1) Pro et dederunt vers. 5, in hebr. est, et delecti lureddua. Onkeks, Sjrus et Stadias.

paucis Gothos superavit; tela enim hostium in ipsosmet retorta sunt vi divina, ita ut Alchamam eorum dux cum viginti millibus cassus sit. Indo coeperunt Hispani regnum a Gothis occupatum recuperare. Exstat adhuc spelunca in qua cum suis latuit Pelagius, B. Virgini dicata, dicta quo S. Maria de Covadunga: ita Tudensis, Rodericus, et ex iis Baronius, anno Christi 718.

Narses Magnus, B. Virginis cliens et cultor, sub Justiniano Imperatore ope Virginis miras et crebras contra Totilam et Gothos obtinuit victorias; solebat enim B. Virgo ei apparere, et quando praelium ineundum esset praecipere: quare ipse in aciem non descendebat, nisi ab ea tempus opportunum cognovisset, uti refert Procopius, Evagrius, et ex iis Baronius, anno Christi 508.

Stephanus Ilungarorum rex, iturus contra hostes, supplex opem B. Virginis implorabat, dicens: « Si placet tibi, o Domina mundi, tuar partem haereditatis ab inimicis devastari, et novellam Christianismi plantationem dissipari, ne, quaeso, sinas illud imputari diffidenti me, sed potius dispositioni voluntatis tu. Si quid commisit culpa pastoris, ipse luat: oves, quaeso, insontes ue patiaris affligi. » Uti refert Antonius Bonûnius, lib. 1 *De Rebus Ilungar.* dec. 2.

Nota est celebris victoria Joannis Austriaci, quam ipse a Tureis retulit ope B. Virginis: unde ejus memoriam quotannis recolunt lideles, vocantque festum S. Mariae do Victoria, quod celebrant sub initium octobris. Contigit illa anno Domini 1571, in mari Corinthiaco.

Ver». 7. 7. Cumque pognassent contra Madianitas, atque VICISSENT, OMNES MARES OCCIDERUNT, — qui scilicet crant in Madian: nam aliquos, audito belli instantis rumore, ex Madian in vicina loca fugisse patet, ex eo quod ipsi restituerint gentem Madian, quæ postea Judæis fuit infesta, maximo tempore Gedconis. Ita Abulensis.

Ver», s. 8. Et REGES EORUM, Evi, ET IIECEM, ET SUR, ET IIUR, et Bere, — hi sunt quinque reges, id est, principes Madian, e quibus Sur pater fuit Madianitidis, quam occidit Phinees, cap. xxv. vers. 18.

Ditum Balaam quoque nium Beor interfecerunt gladiu/ DI° — H'nc Balaam a Balac, rege Moab, transisse in Madian, ibique similia contra Hebræos machinatum esso, atque fecerat in Moab: ideoque jure ab Hebræis in Madian cum aliis exesum esse.

Vtn. iJ. 13. Egressi sunt autem Moyses et Eleazar, — ad congratulandum victoribus, ex Madian redeuntibus.

Ven. It. 16. Qu. R PREVARICAR! VOS FECERUNT IN DOMINO, SUPER (in) PECCATO PHOGOR. — a PhogOF » CSt Becl phegor, ut dixi cap. xxv, vers. 3.

v«n i7. 17. Ergo cunctos interficite, quidquid est generis MASCULINI, ETIAM IN parvulis. — Fuit hoc Panult proprium in isto bello, quod parvuli jussu Dei cc' i,™ (du* nocis v>tæ<iue omnium csl dominus) cl Moytur. Curf sis sint occisi. Id factum est, primo, ob criini-

nis a Madianitis contra Hebræos admissi, enormitatem et detestationem; secundo, ne parvuli, cum adolevissent, parentum suorum necem ulciscerentur.

Nota: Per judicem et potestatem humanam, non possunt occidi parvuli innocentes, propter peccatum parentum; possunt tamen occidi per jus et potestatem Dei, tum quia ipse transcendens in omnia, acconsequenter in vitam omnium habet dominium; tum quia parvuli, omnesque homines, ob peccatum originale, rei sunt mortis: illam ergo Deus cis, vel cito, vel serius, sive hoc modo, sive alio pro libilo inferre potest. Ita Abulensis in capite xxiv Deuf., Quæst. V.

17 et 18. Et MULIERES QUI NOVERUNT VTRORUM Cui Vrn. 17 COITU, JI GELATE: PUELLAS AUTEM, ET OMNES FEMINAS « I**

virgines reservate. — Nota: Mulianitides a viris cognit® occidi jubentur, quia per Laies decepti ^ *r- fierant Hebræi fornicando cum illis, rursumque giae». per eas decipi potuissent. Ha Theodorus, Qwxst. «uî XLIX. Virgines vero ab hoc crimine fuerant immunes: unde eas reservarunt Hebræi, vel ad hoc, ut eas venderent, vel ut eis quasi ancillis uterentur.

Potuerunt autem virgines a corruptis dignosci: primo, per inspectionem matronarum, maxime do igoi- tnnrgV obstetricum; qu® inspectio etiam in lege nova 666i csl recepta, ut patet cap. *Fraternitatis*, extrav. De *frigidis*. Secundo, per revelationem Dei, corruptas Mosi indicantis et designantis. Addit Abulensis tres alios modos, scilicet per gagatem gemmam: nain qui eam bibit, si non sit virgo, comode», gatur reddere urinam. Secundo, ex inspectione urin®: hæc enim in virginibus clara est el lucida, in corruptis turbida. Tertio, per inspectionem horoscopi et constellationum cœli. Sed hic tertius modus, licet eum non improbet Abulensis hoc loco, alibi tamen eundem refutat; est enim superstitiosus: duo priores modi obscuri sunt et incerti. Do gagate tamen idem affirmat Anselmus Boetius medicus et gemmarius Rodulphi II Imperatoris, lib. II De *Gemmis*, cap. clxv: a Virginitatem, ait, prodit non solum suffitu, sed potatu. Nam si pulverem bibat virgo, non urinabit: si corrupta sit, urinam retinere non poterit, multorum testimonio. « Idem asserit Camillus Leonardos Pisauensis medicus, tract. *De Lapidibus*, in *Gagate*.

19. Qui occiderit hominem, vel occisu» tetige- Ven- RIT, LI STRADITI R DIE TERTIO, ET SEPTIMO: — juxta legem de eo qui tangit cadaver, latam *Numer.* cap. xii, 14.

20. Er DE OMNI PREDA, SIVE VESTIMENTUM FUE- Ver». 10. dit, sive vas, etc. EXPIABITUR, — scilicet per ignem, si id fieri possit, videlicet si vas aut vestis ignem ferat: sin autem, expiabitur per aquas lustrationis, ex cinere vitul® ruf® confectas, de quibus cap. .vix, 2 et 12, idque die tertio et septimo, uti explicatur vers. seqq.

Nota: Hæc supellex Madianitarum debebat

exp.'ari, quia legalità*erat immunda, cx contactu mortuorum, juxta legem *Num.* xix, 14, cl *Leu.* xi, 32, quia scilicet quædam ex hisce vasis cl rebus erant in tabernaculis morientium; nulla etiam cx ipsis contigerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum : quod si quid esset in tanta magnitudine prædæ, in quod neutrum horum competere, quod proinde non esset immundum, id tamen, propter dubium, purificari debebat; de omnibus enim præsumebatur, quod essent immunda, ob tot occisorum sparsa ubique cada-

ieri **II.** 31. Hoc EST PRÆCEPTUM LEGIS, QUOD MANDAVIT Dominus Moysi. — Hoc præceptum hucusque scriptum non vidimus. Illud ergo hic, vel alias, viva voce Deus Mosi tradidit. Solebat enim Deus Mosi omnia sua Jussa edicere et commendare, ul ipso eadem postea ad sacerdotes, et ad populum referret. Ita Abulensis.

Veri. **II.** 23. ET OMNE QUOD POTEST TRANSIRE PER FLAMMAS, igne purgabitur. — Hebræa, Chaldæa et Septuaginta addunt, *et aqua lustrationis expiabitur*, quasi præter ignem, debuerit hoc vas aspergi cl lustrari aqua cinerali vitulæ rufæ (I).

Vm. **17.** 27, Dividesque ex æquo prædam, inter eos qui PUGNAVERUNT, etc., ET INTER OMNEM RELIQUAM MULTITUDINEM. — Nota : Non Moses, non Phinecs dux belli, potiorcm prædæ partem sibi usurpant, sed ea tola inter milites dividitur : a Decet » enim « duces gloriam, milites pecuniam e victoria efferre, © ail Cato. Unde Scipio, cum, capta Carthagine, aliisque urbibus, milites magis quam ullus imperator locupletasse!, morions ex tot victoriis et opibus, non nisi triginta tria argenti, duo auri pondo reliquit, ait Plularchus.

Nota *secundo*, quod ait, a divides ex æquo, n intelligendum esse, non ita ul lanium cedat iis, qui in castris manserunt, el longius a belli alea et periculo abfuerunt, quantum militibus, qui suo periculo et labore victoriam pepererunt : sed ita ut tantum habeant omnes qui in castris manserunt, simul sumpti, quantum habent pauci illi qui depugnarunt, ut scilicet medietas una prædæ cedat militibus, qui pugnarunt ; altera medietas ccdal reliquis, qui in castris manserunt. Quare cx hac medietate, singuli in castris remanentes, utpote qui in maximo erant numero, longe minus habuerunt, quam cx sua mediate habuerint milites, qui pugnarunt : hi enim numero erant longe pauciores, ac proinde longe amplius ex sua prædæ medietate, singuli participarunt. Porro, ex utraque medietate, quædam oblata sunt Domino, id est sacerdotibus et Levilis, ut sequitur.

(I) Ven. 24. Hujusmodi ablutionem et per aquam fluentem expiationem post reditum cx bello apud barbaras quoque gentes invenimus. Sic *Ænthl.* II, 718 :

Tn, <*nitar, cap* ucn nuun, patnosqcc Pcnilej.
M* . tetto H tanto egrwitim M cxd«' r*ctoli,
Allietar* oefu, deoe me flamine vivo
Ablaero.

Dices : Lex bellica est ut æqua sit sors eunli JEqui ad bellum, et manenti ad sarcinas, ut dicitur I ^{TM»eoD*}lis ad Beg<XXX,S4.

Respondeo : Hæc lex posterius a Davide sancita et m. est, ut ibidem dicitur. *Secundo*, hæc lex hic non nenIU>a habet locum ; intellegitur ennn de iis et co casu, quia4oT quo utrique æque belli aleam cl periculum subeunt, ut cum v. g. una pars fortior et numerosior vadit ad prælium, altera debilior et minoris (ut solet) numeri, luetur sarcinas. Tunc enim tam hæc, quam illa periculum adit, et hostis insultum expectare cl sustinere debet. Hic vero soli pauci qui ibant ad prælium, subibant periculum. Nam reliqui omnes in castris manentes, cum maximo essent numero, non timebant hostem tam exiguum, ac consequenter nullum adibant periculum. Ita Abulensis.

28. Separabis partem Domino. — Jubet hic Deus, Ven. ^{tt} *primo*, ul milites ex sua medietate prædæ, dent ^{rari} sibi, id est, Eleazaro et sacerdotibus, unam ani- ^{praeda} mam, id est, unum animal de quingentis, tam ^{juteInr} cx hominibus, quam ex bobus, asinis et ovibus. Unde ex hac parle, ex præda hac cesserunt sa- ^{dariDro.} cerdolibus oves 673, boves 72, asini Gl, virgines 32, ut palet vers. 37.

Secundo, ul Israelite, qui in castris manserant, ex sua medietate, unum animal de quinquaginta dent Levilis.

29. Dabis eam Eleazaro, — ut scilicet inde par- ven.29. tem distribuat Ilhamar, et aliis minoribus sacerdotibus. Hi enim non minus quam Levilæ prædæ participes esse debent; reliquum vero sibi, tanquam pontifici servet. Simile videmus cap. xvm, vers. 28.

Primitif, — id est oblatio ; hebraico cniin est *theruma*.

49 et 50. Ne unus quidem defuit (cecidit in Ver». 49 pugna) : od hanc causam offerimus in (pro) do- et M, nariis Domini singuli, quod in præda auri potui- Omn* aunn<unt Deo, kl« mus invenire. — Ecce hic singuli totum aurum, aureaque vasa, quæ rapuerant, Deo offerunt. Causa sequitur (2).

50. Ut depiiceris. — Ilæc secundaria et acces- »pnnte. Vers. M. soria erat causa oblationis auri ; primaria enim erat, ut ostenderent se esse gralos Dco, qui illis hanc victoriam dederat plano incruentam. Ita quævis gentes victoriam Dco acceptam tulerunt,

(2) Juxta Roscnmullerum ad h. 1., quinque ornamenta hic enumerata sunt : 1. Armilla : conf. 11 *Sain.* cap. i, 10. 2. Armilla virginis : conf. *Gen.* xxiv, 22. 3. Ornamentum manus, v. g. annulus : conf. *Gen.* xli, 42; *Esther.* m, to. 4. Inauris rotundus. 5. Genus ornamenti muliebris habens continuos globulos, quale ornamentum Romani vocabant *bullas*, cl Virgilius *baccatum monile*. Sed pneplacct de Saulcy, qui horum ornamentorum primum, scilicet rnjfttN. non interpretatur *armilla Eiseaila*. nil, c rad. npy *incessit* est annutus capacior, qualem hodiernum mulircuLc in Syria circa pedum malleolos gestani. Male ergo Cohen gall, verlit *jarreiteres*, nam oriénteles hos populos tibialibus non usos fuisse, omnes noruni.

ideoque hostium manubias, vel arma diis suis dedicarunt.

Aristomenes in ea pugna quam contra Lacones feliciter gessit, partaquu victoria cum Delphos venisset, scutum quod in prælio amiserat ibidem repetit, ac rursus eodem in templo dedicavit. Hoc scutum vidisse se scribit Pausanias in *J/cssc/ícü*.

Lcocrilus Atheniensis, cum Piræum oppidum cum suis primus oppugnasset, et simul expugnaret, clypeum suum solcamis ritu Jovi Liberatori dedicavit, cum inscriptione nominis et præclari facinoris. Ita Pausanias, libro I.

Philistini arma Saulis regis a se interfecti, in æde Astaroth suspenderunt, *l Rcg. xxxt, 10*.

Vexilla quæ a devictis Cremonensibus Brixiani reportarunt, in cathedrali ipsorum ecclesia in perpetuam rei memoriam suspensa leguntur apud Bergomensem, lib. Xil.

Angli calcaria aurata Francorum in Corlracensi prælio caesorum, Cortraci in templo suspendere. Ita /Emilianus, lib. IX.

Phocas Imperator, Tarso et Mopsuestia urbibus Agarenorum captis, Constantinopolim reversus portas earum secum duxit, Deoque quasi suæ expeditionis primitias tiibucns, S. Sophiæ templo dedicavit.

Joannes Columna Cardinalis, ab Honorio Pontifice Christiani exercitus et ingentis classis legatus, in Ægypto lleiopolim validissimam urbem expugnavit, et victor ex ancipiti prælio sacratum Hornam trophæum detulit, columnam scilicet in qua Christus deligatus et flagris cæsus fuit, quam in sanetæ Præxedis templo Deo, in spoliis pretio omni pretiosius, erexit. Ita P. Jovius in Pompa Columnæ.

David gladium Goliath, quo ipsummet capite truncavit, Deo dedicavit, cumque in Dei tabernaculo suspendit, *l Rcq. xxi, 9*.

Denique, Titus Imperator admiratus munitiones Ilierocolyini, vidensque eas a se superatas, dixit : « Plane Deo adjuvante pugnavimus, » ait Josephus, lib. VII *Belli*, cap. xvi; quin et coronari noluit, dicens Deo victori hujus coronam deberi. Audi Pbilostratum, lib. VI *læ Vita Apollonii* : « Finitim gentes ob victoriam coronaro ipsum voluerunt; ille vero se tali honore indignum esse respondit : non enim so talium operum auctorem, sed Deo contra Juda os iracundiam demonstranti manus suas præbent, »

V2rs. II. 51. Odnr AURfipi in diversis specimus, — id est, omne aurum in diversas vasorum species conflatum. Ita Hebræa, Chaldæa, Septuaginta.

Ver*. Si. 52. Pondo sedecim millia. — Tfe *pondo* non est in Ilcbræo; ex quo patet, pondo hic non signi-

ficare libram, sed pondus, scilicet siclorum, *q, d*. Ex preda oblata fuerunt in auro ad pondus sedecim millia siclorum, et 750 sicli, hoc est universim auri libre 697, et 22 sicli. Ita Debraa.

53. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, Veniens suum erat. — Intelligit de auro, et similibus quæ rapi et tegi poterant; nam aha grandiora, ut homines et pecora, in commune cullata sunt, et ex æquo divisa, ut dictum est vers. 25 (1).

54. Intulerunt in tabernaculum (quod erat) Ventsu coram Domino, — puta coram urca, Cherubim et propiciatorio.

Lyranus hoc capite duodecim causas recenset, Csnw ob quas juste motum fuisse bellum in Scriptura legimus. *Pruna* est, si bellum geratur contra Lram in qua Deus blasphematur per idololatriam, ut habetur *Dcut. xn, 2* : « Subvertite omnia loca in quibus coluerunt Gentes, quas possessuri estis deos suos. » *Secunda*, si a Dei cultu recedatur, *Dcut. xm, 12* : « Si audieris in una urbium tuarum dicentes aliquos, » etc. *Tertia*, si fidelitas temporalis Domini deseratur, ut patet IV *Uej. in*, de Joram et Josapbat, qui moverunt bellum contra regem Moab. *Quarta*, si rebellio moveatur; ila David II *Rej. xx* persecutus est Sebam filium Bochri. *Quinta*, si malefactor defundatur, ul patet *Judie. xx*, de bello molo contra Gabaa. *Sexta*, si injuria publica principi irrogetur, ut patet il *Rj. x*, de bello David contra regem Ammon, qui fecit radi barbas nuntiorum David in contimplum ejus. *Septima*, si propria res repetatur, ul patet II *Rey. III*, de bello David contra Lboselh, ad repetendum regnum quod ci datum erat a Deo. *Octava*, ul hostis repellatur, ut patet II *Rcg. vin*, de bello David contra Philislæos. Afona, ut hostis insurgens in suis propriis oppugnetur, ul patet Aiun. xxi, de bello liliorum Israel contra Sehon et contra Og reges Amorrhæorum. *Decima*, contra illum, per quem hostis roboratur, ut patet II *Rcj. vin*, de bello David contra Syriam Damasci, eo quod ferebat auxilium Adarezcr. *üh-d'ciina*, ut amicus ab hostibus eripiat, ul patet *Gcn. xiv*, de bello Abraham conira reges, qui captivaverant Lot nepotem suum. *Duodecima*, si tyrannis a præsidenle exerceatur, ut patet lib. I *MachaLæorum*, de bello Machabæorum contra Antiochum illustrem. Hactenus Lyranus.

(!) Ex hebr. verti potest, *viri ejccrcilus vero*, id est milites, scii, gregarii (opponamur cniin pnvfeclis, de quibus antea), *pruduti junt quisque silfi*, seu prædam non tradiderunt prxfectis, sed sibi eam retinuerunt. Ahi conned uni hoc cum iis, quæ pncceduiit, hoc sensu, quæ, scii, siclos vers. 52. milites quisque sibi predali sunt.

CAPOT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rubemtce et Gaddilce, pecoribus abundantes, petunt in sortem sibi dari terram Galaad, nipote compascuam; objurgat eos Moses, sed sincera eorum mente cognita, acquiescit, cisque tradit Galaaditem; sed ea lege, ut ipsi armati cesteras tribus pressant, easque in Chanaan inducant.

1. Filii autem Ruben et Gad habebant pecora multa, et erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer et Galaad aptas animalibus alendis terras, 2. venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt: 3. Atarolh, et Dibon, et Jazer, et Nemra, llesebon, et Eleale, et Saban, et Nebo, el Beon, 4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium : el nos servi tui habemus jumenta plurima ; 5. precamurque, si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem. G. Quibus respondit Moyses : Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, el vos hic sedebitis? 7. Cur subvertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus? 8. Nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram? 9. Cumque venissent usque ad vallem Botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit. 10. Qui iratus juravit, dicens : 11. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, a viginti annis et supra, terram quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac el Jacob ; et noluerunt sequi me, 12. præler Caleb filium Jephone Cenezæum, et Josué filium Nun : isti impleverunt voluntatem meam. 13. Iratusque Dominus adversum Israel, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus. 14. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa et alumni hominum peccatorum, ut augetis furorem Domini contra Israel. 15. Quod si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, et vos causa eritis necis omnium. 16. Atilii prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas ; 17. nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, et quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias. 18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israel hæreditalem suam : 19. nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga. 20. Quibus Moyses ait : Si facilis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam ; 21. et omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos, 22. et subjiciatur ei omnis terra : tunc eritis inculpabiles apud Dominum et apud Israel, el obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino. 23. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in Deum : et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos. 24. / Edificate ergo urbes parvulis vestris, el caulas et stabula ovibus ac jumentis : et quod polliciti estis implete. 25. Dixeruntque filii Gad et Ruben ad Moysen : Servi tui sumus, faciemus quod jubet Dominus noster. 26. Parvulos nostros, et mulieres, et pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad ; 27. nos autem famuli lui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu, domine, loqueris. 28. Praecepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, et Josué filio Nun, et principibus familiarum per Iribus Israel, et dixit ad eos: 29. Si transierint filii Gad et filii

Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, et vobis fuerit terra subjecta, date eis Galaad in possessionem. 30. Sin autem noluerint transire armali vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. 31. Responderunique filii Gad, et filii Ruben : Sicut locutus est Dominus servis suis, ita faciemus ; 32. ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, et possessionem jam suscepisse nos confitemur trans Jordanem. 33. Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben, et dimidiæ tribui Manasse filii Joseph regnum Sehon regis Amorrhæi, et regnum Og regis Basan, et terram eorum cum urbibus suis per circuitum. 34. Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, et Ataroth, et Aroer, 3a. et Etroth, et Sophan, et Jazer, et Jcgbaa, 30. et Belhnemra, et Belharan, urbes munitas, et caulas pecoribus suis. 37. Filii vero Ruben ædificaverunt Ilesebon, et Eleale, et Cariathaim, 38. et Nabo, et Baalmeon, versis nominibus, Sabama quoque, imponentes vocabula urbibus quas extruxerant. 39. Porro filii Machir, filii Manasse, perrexerunt in Galaad, et vastaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus. 40. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea. 41. Jair autem filius Manasse abiit et occupavit vicos ejus, quos appellavit Havoth Jair, id est, Villas Jair. 42. Nobe quoque perrexit, et apprehendit Chanath cum viculis suis; vocavitque eam ex nomine suo Nobe.

Vtr*. « 1 et 2. Filii autem Ruben et Gad hacedant pe-
 «**• COBA MULTA, CIRC., CUMQUE VIDISSENT JAZER ET GALA-
 LAAD, APTAS ANIMALIBUS ALENDIS TERRAS, VENERINT ad Moysen, — ut eas sibi in sorlem et hæreditatem dari postulerent. Erant hæ terræ Jazer et Galaad, cis Jordanem, in terra, quam Sehon et Og regibus Amorrhæorum ademerant Hebræi, cap. xxi, vers. 21. Horum ergo terram, nipote compascuam, postulant Rubenitæ et Gadditæ, pecoribus abundantes, illisque cum dimidia tribu Manasse, eam possidendam tradidit Moses.

Tropologice S. Gregorius, XXVU *Moral.* cap. x : «Quos nulla, ait, mundi implicamenta occupant, hi Jordanem transire nolunt : quia habitationem coelestis patriæ non requirunt.» Vide apud cum cælcra.

Ven. 4. 4. Habemus jumenta (id est pecora) plurima.
 Ven. o. G, 7, 8 et 9. Quinis respondit Moyses (putans cos ex timore Clinnæorum, et bellorum cum eis ineundorum, nolle pergere trans Jordanem in Chanaan) : Cur subvertitis mentes filiorum Israel, NE TRANSIRE AUDEANT, CIRC.? NONNE ITA EGERUNT PATRES VESTRI? CIRC. SUBVERTERUNT (id est, averterunt, fregerunt, dissolverunt (Hebræum enim significat frangere, avertere,
 Ven. « dissolvero, irritare (!) cor filiorum Israel,—qui
 c' °. parati erant ingredi in terram promissam ; sed auditis exploratoribus, metu perculsi sunt, nec ausi progredi, regredi voluerunt in Ægyptum, q. d. Videte ne vos idem facialis.

Veri. s. 9. Ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit. —Ti ut significat, non intentionem, sed consequentiam et eventum rei : ex exploratorum enim persuasionem ortum est populi murmur, ex

(!) Legendum cum Keri in hiph. pX'JD, *cohibetis abtierreiii.*

murmure per-na, et justa Dei sententia, ut omnes morerentur in deserto, neque aliquis eorum intraret in Chanaan.

H. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt v<n. ii. EX ÆGPTO, A VIGINTI ANNIS ET SUPRA, TERRAM, etc.— Tò a viginti annis refert, non ad v» qui ascenderunt ex Ægypto, sed ad homines isti. Nam qui, tempore egressus ex Ægypto, necdum attigerant annum vigesimum, sed tempore murmuris cum attigerant, hac sententia continentur et multantur, uti dixi cap. xiv, vers. 29.

Noluerunt sequi me. — Hebraice, *non impleverunt post me*, id est, non plene me sunt secuti, ut mihi continuo et constanter obedireni, pergerentque me duco in Chanaan ; sed in via restiterunt, aversique sunt a me, volentes iter reflectere in Ægyptum.

13. Ibat usque Dominus adversum Israel, circim- v<n. u. DUXIT EUM TER DESERTUM QUADRAGINTA ANNIS. — Ilinc circumductionis volubilitatem et instabilitatem significantissime exprimunt Septuaginta, dum vertunt, (ita enim legendum cum Romanis, non xxTtjjiuCoan, uti legunt Regia) aúnú; id est, *circumvolvít cos ut rhombum, pcr desertum quadraginta annis*, ubi gyrationes Hebræo- Cyri ne- rum in deserto apte comparant rhombo, ut notat pr3Porl' “ Lugubinus, sive rhombum piscem accipias : hic lo t., 4. enim miro se circumvolvít ; sive rhombum mu- piantar licruin trilaterum et transversum, ad quem ipsæ ,boaibu' glomos, quos neverunt, extricant et expandunt, ut facile a textoribus fila evolvi et contexi possint, quem Belgæ vocant *den haspcl*. Tales enim gyros reflexos, et circumvolutiones plurimas fecerunt Hebræi, continuo pcr 40 annos, uti patet ex tabulis Adrichomii.

II. Et ECCE, INQUIT, YOS SURREYISTIS PRO PATUI- Ycrt- D. BUS VESTRIS, INCREMENTA ET ALUMNI HOMINUM PEC-

f, 'puli catobuu. — Pro *incrementa et alumni*, hebraico v- 'inr est J-IUTD *tarbut*, quod ad verbum mullitudi- r '𐤔𐤓" nem, vel multiplicationem significat, sed mela- r 'mete- phoricc attribuulur alumnis et discipulis; ita enim ' hic verluntSeptuaginta,Chald eus et Noster: unde r et *rab*, sive *rabbi*, ab eadem radice deductum, significat magistrum, qui multus, id est mag- nus, est, suamque doctrinam per discipulos spar- git et multiplicat. Sensus ergo est, *q. d.* Vos filii et discipuli estis hominum impiorum ad augen- dum peccata, et implendam mensuram patrum vestrorum; vos egregio eorum stirpem impiam, roque ac scelera propagatis, et accrescere facitis.

Vcn. 17. 17. PaBVOLI NOSTRI, CtC. ERUNT IN URBIBUS MURA- TIS, PROPTER HABITATORUM (puta vicinorum) IN- SIDIAS. — Erant enim Rubenil® et Gaddit® vicini Moabilis, ldmn®is, Chanameis aliisque hostibus. Itaque non dubium est quin, cum parvulis etiam, viri bellatores ad eorum tutelam remanserint, uti mox clarius patebit.

Vmi. 10. 20. EIPEDITI PERCITE CORAM DOMINO, — id est, in presentia Domini, puta coram arca et columna nubis, quro Dominum continet et reprresentat.

Nota : To *esse coram Domino* duo significat : *primo*, Dominum habere inspectorem et testem. Ita sumitur Il *Ilcq.* ni, 38, *Psal.* xvm, 25, *Eccle.* n, 2G, et alibi. *Secundo*, a *esse coram Domino*, » est Dominum habere annuentem et faventem : ita enim vertit Noster, *Judie*, xvm, G, et alibi; ita quoque hic sumi potest.

v. . si. 21. Omnis vir bellator (ex vobis) armatus Jor- danem TRANSEAT. — « Oiiiiilis, » qui SCIIÏCtît COUL- mode transire potest. Nam non erat lutum par- vulos et pecora, reliquamque familiam sino pre- sidio relinquere, in tanta tot hostium vicinia. Sic alibi srope *omnis* capitur pro multus ; unde ex Rubenilis, Gaddilis et Manassensibus, tantum 10 millia transierunt Jordanem, ad pugnam cum Chananæis ineundam, ut patet Josué iv, 13, cum tamen universitn paulo ante censa essent ex cis centum et decem millia, cap. xxvr, vers. 18, et scq.: reliqua vero 70 millia ad tutelam parvulo- rum, uxorum et pecorum, in Galaad remanse- ruknl mut. Itaque jubet hic Moses ut hro lres tribus V u t» exlra teli jactum non desideant; sed alias j bninr Pugnam comitentur, imo precant, idquepri- vi.-' >l mo, ul aliis desidiro et timoris suspicionem exi- i-i.am mani, atque audaciro cl fortitudinis exemplum t' . deni. *Secundo*, ne unus ille Hebraeorum populus, i i .lo. antequam victoria bello, et respublica hroredi- tatis divisione, ac denique religio arc® colloca- tione, sacrorumque rituum factis initiis, consti- tuta esset, dividatur, scindaturque novella Ec- clesia; quod plane futurum erat, si illi (quod timebatur) qui cis Jordanem remanebant, trans Jordanem ad bella, atque ad tabernaculum et sa- cra aliarum tribuum venire detrectarent, sibique in Galaad proprium tabernaculum, altare et sacra constituerent : unde et altare postea ab eis ibidem, icet alia de causa, erectum, magnam *>ujus rei

suspicionem cæteris injecit, et peno belli intes- tini occasionem dedit, ul palet *Josué* cap. xxii, vers. tO et 12.

23. Sin autem quod dicitis non feceritiô, nulli v«n.ii dubium est quin peccetis (quin peccabitis : ita Sep- tuaginta. Sed Chaldroa et llebræa habent in pre- terito, *peccastis*, scilicet postquam detrectaveritis pugnam), et scitote quoniam peccatum (id est poena peccati) vestrum apprehendet vos, — noxa enim caput sequitur, et pœna culpam individue, uti lictor reum, comitatur (I).

2G. Parvulos nostros, etc. relinquemus in ur- v«i.m. dibus Galaad, —puta in terra Og et Sehon, nobis attributa. Galaad ergo hic, non pro Galaaditc, sive terra, quro proprie Galaad dicitur, accipitur; sed largius : complectitur cnim totam sortem Gadditarum, Rubenitarum et dimidiæ tribus Ma- nasse.

29 et 30. Si transierint filii Gad vobiscum Jor- v«w. u DANEM, etc. DATE EIS GALAAD, CtC. Sln AUTEM, ClC. cl 30' INTER VOS HABITANDI ACCIPIANT LOCA, — *q. d.* Si fidem datam fefellerint, nolintque vobiscum ad pugnam progredi, compellite cos transire Jorda- nem, pugnare et habitare vobiscum.

31. Sicut locutus est Dominus, — scilicet Deus Vew.ii. per Mosen : patet ex Hebreo.

34. Igitur exstruxerunt filii Gad, Didon, etc. Vew 3i. a Exstruxerunt, » id est restaurarunt; nam ante hte urbes exstiterant, neque potuissent Gaddit® tam cito has urbes a fundamentis (edificare : nam paulo post mortem Mosis, quro statini post hroc secuta est, ipsi cum aliis tribubus, profecti sunt trans Jordanem in Chanaan ; unde et vers. 38, di- cuntur ipsi vetera harum urbium nomina vertisse, aliaque eis imposuisse : unde patet has urbes prius exstitisse, ab cisque non fuisse rodificatas, sed restauratas.

38. Versis nominibus. — llebræi hic, tanquam Venia victores religiosi, suro gentis nomina, Ainor- rhroorum urbibus indiderunt, prioribus gentilitiis abolitis, præscrilim quia qurodam ex cis, ab ido- lis, puta a Daal (2), videntur fuisse desumpta, ut Bamoth-Baal et Baalmeon; quonam ca fuerint Hebreorum nomina, Scriptura hic non expri- mit, nisi duo, scilicet Havoth-Jair et Nobe, vers. 41 et 42. Coïtera cnim nomina pleraque eadem inveniuntur, tam ante hroc tempora, *Num.* xxi, vers. 30 et scq., quam postea, *Josué* xni, 17 et scq.

40. Dedit ergo Moyses terram Galaad Maciir, Vew. 40. filio Manasse. — « Machir, » id est, posteris Ma- chir, seu diinidiro tribui Manasse, prognatæ ex Machir; nam Machir filius Manasse, et nepos Jo- seph, jam pridem erat mortuus. Si cnim hucus-

(1) Vers. 25. Pro *dixerunt* esi in hebr. *dixit*, scit, unus otnniutn nomine, juxta hebraicas huguæ morem. Cf. *Jud.* vin, C.

(2) Et Nebo. Nomina tamen ab Israelitis indita illis urbibus nunquam in consuetudinem videntur venisse ; nam apud seriores veleris Testamenti scriptores semper egimus urbes istas nominibus pristinis appellatas

que vixisset, fuisset nt minimum 210 annorum ; quæ ætas nulli eo reculo contigit.

Vcu. h. 4L Jair autem filius Manasse, — non proximus, sed remotus. Sic reperiuntur nepotes vocantur filii, ul *Luca: i, 5; Matlh. i, L*

rosopla Nota *primo* : Jair ex genere paterno fuit oriundus, non ex tribu Manasse, sed Jada; hæc enim est genealogia : Judas genuit Phares, hic Hesron, hic Segub, hic Jair. Sed quia Hesron duxit filiam Machir, filii Manasse, ex eaque genuit Segub, patrem Jair, ut patet l *Paral, n, 21*, hinc factum est ul Jair Manassenses sit secutus, eo quod ex Manassensis Machir filii celeberrimi filia esset procreatus : cl hoc sensu cum hic Scriptura Manassis filium appellat.

Nota *secundo* : Jair hic fuit vir fortissimus; unde in Galaad cepit Havoth-Jair, id est villas (t), quas ex nomine suo vocavit Jair, atque hac de causa factum est ut, cum supra vers. 1, soli Rubenite cl Gaddilæ petierint sortem cis Jordanem, addita tamen cis fuerit dimidia tribus Manasse, utpote quæ fortissime in urbibus iis expugnandis operam suam navasset; ita Andreas Masius in *Josué XIII, 31*. Porro, alius fuit hic Jair, aliaque oppida Jair, a Jair et oppidis ejus, non captis, sed subditis, de quibus post 300 annos fit mentio, *Judie. cap. x, vers. 4*. Vide hic Abulensem, *Quæst. XII.*

ven. 41. 42. Node quoque perrexit, et apprehendit Chinnato. — Nobc hic videtur fuisse ex tribu Manasse, æque ac Jair de quo præcessit; unde ab eo vocata est urbs Nobc, in qua postea collocatum est tabernaculum. Hinc in Nobc hanc David, fugiens Saulcm, venit ad Abimelech pontificem, l *Peg. XXI, 1*. Ita Abulensis.

(1) *Haroth* proprie sunt *pagi Nomadum ambulatorii ex tentoriis in orbem positis*. Tatarico nomine, in nostras linguas recepto, *horde* «liceres. Sed *liavoth Jair* hic villas stabiles fixasque fuisse, imò patet, quod in eodem tractu posine memorantur postea.

Tropologiam hic rigidam et metuendam affert Tropoh-Abulensis in fine cap. Ite lres tribus, inquit, significant lres status Ecclesias, scilicet Ruben, Episcopos cl prælatos : Ruben enim hebraica idem est, quod filius visionis; unde notat gradum Pro-latorum, qui aliorum vitam speculantur. Gad, utpote fortissimus, significat principes. Manasse significat monachos opimos, scilicet cos qui status cl vocationis obliviscuntur (hanc enim oblivionem significat Hebraice Mâ/iassé), Hi lres citra Jordanem remanent, quia maximus numerus illorum trium statuum, citra terram viventium in coelis promissam, interri hac rnorientiuin remanent : dum stabula jumentorum, id est gloriosa palatia, ul vocent nomina sua in terris suis, atquo delectationes pconim, puta delectationes ex brutis, cl cum brutis communes, quærunl. Ili, si quos interdum trans Jordanem, in terram promissam, id est, in cælum, docendo et monendo ducant, ipsi tamen citra Jordanem ad sua fluxa redeunt, atque ad ccduin, ul ibi morentur, nunquam vadunt: hucusque Abulensis. Quæ commodò accipienda sunt de iis, qui terre et terrenis, cum Gadditis et Rubenilis, inhiant. De tilibus quoque locus est concionator ille Alberti l Imperatoris, qui videns proceres oscitanter sua vciba excipientes, voce intenta : « Queritur, ait, salvatine possint Principes. » Et re utrimque agitata, excussoque audientium somno : « Quidni, ait, possint? si modo baptismo suscepto in cunis vagientes moriantur, » uti refert Æneas Sylvius, lib. III *De Gestis Alphonsi*. Certum est enim Episcopos, Religiosos cl Principes eximios non deesse, qui ad cælestia aspirant, ac virtute cl religione suis præslant et producent. Porro S. Gregorius, XXVII *Moral. x*, hæc adaptat fidelibus, qui fidem defendunt, sed suas concupiscentias amant et sequuntur; hi enim extra promissionis terram animalia bruta nutriant.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur 42 mansiones Hebraorum in deserto. Cogitaveram eas, ut el plura aha, curare in are incidi, hicque exprimii; sed ne pretium libri nimis excresceret, abstinendum duxi. Videat lector Adrichomii tabulas.

1. Hæ sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Moysi et Aaron, 2. quas descripsit Moyses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabant. 3. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quinta decima die mensis primi, altera die Phase, filii Israel, in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis, 4. et sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam et in diis eorum exercuerat ultionem), 5. castrametati sunt in Soccoth. G. Et de Soccolh venerunt in Elbam, quæ est in extremis finibus solitudinis. 7. Inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quæ respicit

Bedsophon, et coslmmotali aunt onle Mngdalum. 8. Profeclico do Philuihirol, Iransle-
runt par modium mani in noliludinnm : «l ambulantes tribun diebus por desurlum Ethan,
cailrnmolati «uni in Alani. 0, Profueliquu do Mam venerunt in filini, uhi orimi duodecim
fonte» aquarum, et palma» sepluaginta : ibiquu castrametati anni. 10. Sed (il indo egri' Ú,
fixorunt lontoria super maro llubrum. Profectiqmi de mari llubro, 11. cuslramolali «uni
in *de* <itu Sin. 12. Ûado egregi, venerimi in Duplica. 13, Profeclkpm de Dophca, cantra-
melati aunt in Almi, 14. Egre^iqtie du AIna, in llapliidim fixero tentoria, ubi populo de-
fuit equa nd bibendum. 15. Proleclique dc Ituphidim, l'ii-lramihili aunt in deserto Sinai.
10. Sed ot de solitudini» Sino! egressi, venerimi ad Sepulcra conctipiscenli©. 17. Profecti-
quo do Sepulcris concupisecnliu!, castiamelali lint in llanerolb. IH. El de Huserolh vene-
runt in lli'llnna. 19. Profecliquede llulhma, <astiamoteli aunt in llcmniomphares. 20. linde
egressi, venerimi in Lebnn, 21. De Ialina, castrametati Mint in Ile. a. 22. Egreanique do
Ileana, venerunt in (à-elnlia. 23. lindi' proli rii, rastiamcluli «nnt in monte Scplmr.
21. Egre a da monto Sepln r, venerimi in Arada. 25. Judo profcllsconlei», caxtrametali mint
in Maceloth. 20. Prob i liqno di- Mui cloth, verni uni in Thalnilli. 27. De Timballi, cnalru-
metali «imi in Tbnro. 28. (Indo egri si, fixere tentoria in Melhca, 29. Et do Melbca, cas-
trametati «uni in llesmomi. IO, Pioli'cliqie de Ile,mona, venerimi in Mosurolb. 31. Elde
Mouoroll», castrametati hunt in Bimejam an. 32 Profccclimio do Bciiojaocan, venerunt in
monli'in (iadgad. 33. (Inde profecti, caslramoldli sunt in Jelebatlia, 34. Et do Jotoballm,
venerunt in llcbronu. 35. Egrexsiqie de (lebrona, re,tramelali Mint in Asiongaher.
3(1. Inde protecti, venerunt iu di sei tum Sin, bii'c < l Cades. 37. Egie iqim de Cades, <jw-
traiiii tuli sirnt in monti! Ilor, in extremi» finibus terra» Edom. 38, A-cenili(que Aaron sn-
cerdos in montem Ilor, jiibonle Domino : et ibi moi tuus est anno quadragesimo egressionis
/iliorum Israel ex Ægypto, munse quinto, prima die mensis, 39. cum i-set annorum cen-
tum vigiliti trium. 40. Audivilquo Chmiami'iis rex Arad, qui habitabat nd Meridiem, in
terram Chunnun veni se filios Israel. 41. Et profecti do monte Ilor, caslriunelnli sunt in
Salinomi. 42. linde egre li, venerimi in Plumón. 43. Profecliquio de Plumón, caslramo-
tali sunt in Oboli». 41. Et de Oboth, venemnl in Jieabaiini, qua» ed in finibus Moabita-
rum, 45 Prolis tique de .licabarim, fixero tentoria in Dibongnd. 4(1. lindi! egre- >i, castra-
melati sutil in lli'lmondi'blalliaim. 47. Egri" ique de Iblmoiidebliilhnim, venerimi ad
montes Abatini contra Nabo. 48. Profectique de montibus Abatini, transierunt nd eanipco-
Iria Moab, supra Jordanem contra Jeiidio, 49, Ibiqim castrametati sunt de Bullisimolh
mquead Abel atim in pianini ibus loci Moabilaiiim , 50. ubi locutu» est Dominiisail .Moy-
sen : 51. Piircipi! filili Israel, cl die ad eos : Quando Iransiei ititi Jordanem, intrantes lcr-
ram Chumiun, 52. disperdile cunctos habitatori . Ierra: illiu»; Confringito titulos, el «ta-
túas comminili!':, atque omnia excel a vastate, 53. mundanti s terram, et habitantes in
ca; ego «•nini dedi vobis illum in pic c. ioni'm, 54. quam dividetis vobii rorlc. Pluribus
dabitis latiore, <l paucis angustiorum. Singuli ul lori rei idt rit, ita tribuetur hærcdilas.
P< r tribun < t familias posesio dividelui ; 55. iin autem nolueritis inhilicore habitatore.»
ti ira», qui ronumnerinl, eiunt vobis quasi clavi in oculis, el lancea! in lateribus, et advm-
b ibuiitur vobis m terra habitationi » vestia : : 50. < t ipiidquid illis cogiliiverrmi facere, vobis
facium.

Tropologie»!, tieni Hobricl pcr 42 nrm lones,
nvr H tilioiis lbant in Chanaan : sle. clui liant
pcr 40 iliis jejunii < n hint nd n iiii< tloiu in ;
him: fichnn c l ul hi jejuniorum dii"» a l'.ilnliir»
Mattone appi ll» litui', tum quii in iin utiinks ora-
bulli d v" t dnnl «.lire turni, quasi por gonio» ad

tërratn In c<slh pronti un; tum quis hi statio-
num die» lepri l iliali fin iunt per 42 Mattonei
ll' hrii'oruni In de ''ito, uh ax S. Ambio' lo, T» r-
tulli ino 11 idilli doent prodi xxiv, ll(flno. S iplon-
tir <11x11 Abli.c Ill<! in VIO» ***l'attim***, hb. VII, cap,
ixviii : ui sqini luna laboral homo, usqutquo

possideat Cbditum, Adivi c, tribulatloin labo-
ri* romnmoranH, (indiqua custodtot mmiotipsum,
Umori» m. tauloH labores umiliai. Nati) < t filio Is-
rael Ideo homi per de*edum quadraginta nmd*
circumduxit, ul rememorantes vini lribulatlonnn
nollent rediro rctorMim. h

\ Ui. 1, In manu Movm ri Aahon, — poi Mosen cl Aa-
ron, vd duclu Molli et Amonto : Hordm *in manu*
nebridi slgniicul camam inilnimontatom, Idem*
quo valut quod *per* (1).

vh>. 3. 3. Ai.h ha dir Piasm, — poltritilo ogni immo-
lali, 14 luna ad vesperam, puU 15 luna, nive
dio, monito primi; nani 13 hoc dio egro* I «uni
ex Ægypto.

In manu rici'iaA, — In magna potestate, ro-
boro ut terrore Ægypllorum, hoc cal pótenla*,
valenter <l (dorloMj ogrwri Mini, nipote pro-
traila Jam Ægyptih, per lot piagai, «I pci cu>
dem pilmopunitorum; undo ipsl llebhtorum
egressum amplían Impedire, qosqua d< tiñere non
Mint nuil. Hie Chaldæus vertit; *tigrati Hint pa-*
lam, hi oculto omnium / Egyptlorum.

Vers.s. 4. Nam i i in diih ronni j mu ti hai ui/honkm,
— quia icllllect oudi iu noeta qua ograsri Mini
Ibbnil, Dena prostravit idola -Egypt!, uli dix!
Erodi XU, 12, q, d, Ideo In manu excutoa egre d
nini llobrml, in oculto omnium Ægypllorum,
<|uln perterrefecerat eoa Dominu* strage, non
tantum primogenitorum, «cd cl Idolorum Ipso-
rum.

Vrra S. B. AMBULANTIS I i n DMBATOM IÜIIAM.— brut ergo
denei turn Etliuin Ingemi lam da, (pmm tran»maro
llubrum, uli dixl *Exodi* xiv, 21 et 29. Minus ergo
ledo AbuIonito ex Idaee vcrbla xuiplcatur He-
br/eos non transisse, nod circuisse maio llu-
brum, ut ile continuo in codem dateria Ellum
vorsarcnlur.

Vrñ.40. 40. Audiviiqib, etc., Ahad, do., in iiiiuiam
Cianaan msm lirio*» tonui., — « Ventoso, * id
ml /idventale (ù culm h /iüio significat actum In-
(boatum, non completum), ml earn invadendum;
nipplo; idoo eon impediie volali, aosquo bello
laccessivit, «od ab du vidua oaisusqtw et, nt dic-
tum ent cap. xxi inilio.

Secunda, planius llubræa, Cbaldfûa, S/plua-
gluta, Volubili* d alii vò iu *Ulumaan* jungunt pnn*
cadentibus, wrlunlquo, audivhfui *ren Aiad,ha**
bitam ad Meridiem in Chanaan, id c l (.hamm er;
non «mini habitabat in ipsa Cliunoan, sed extra,
cralqtio illi mi Moridiom, ogliw ho Amaleo, ul
paid cap. XIV, vorì. 43, Cl l *Ihqum* XXX, 1. Ili
br/rum cnim *bri*, id eat m, t/ipo fungitur vico
ivglmiiito punitivi, d juxta hune suijMim acri-
plondh viddur nostra (çaliña verdo, in caque lu
gradum osso rum Abalomd, *Arad qui habitabat*
ad Mciidicm in terra (non m *terram*) *t'hanaan*, id

(1) V^rsl. llohr/rn tintant, *et ttilpiti Moie» nttu» ev*
rum énuitian yru(f< lloiffâ rorum, i<l <U hi Hioia, *Juila*
of üeinM, tinte irumtiouti *terunt* icnindum *tadlut eu*
lUilh

<>l, qui babltabal ad Meridiem Iptias term Cba-
nm, sil Abulensto.

49. Iniqui caat mamstati s(jNT,nr.B«nimt</rii t<p Ven n.
Qt;R ad AmsAriN,—nou quasi castrallebrmorum
wj extenderint <lo BdhsImoth usque ad Allisa*
lim,por duodecimmilliarhi,ut valili. Solomon:
ria cnim non 42, sed 41 oj <nt mandones. Sen-
sus ergo est, q. d. Hebr.» i print fixerunt castra
In Betlulinoth, d* indo in Abolsalirn, ubi 4t et
ultima (ail mangio. Ila Abulcmd*.

52, OjNihiM.ni' t h ij-os. — Hebraico, *frangift V*"*
artatura», vel picturus eorum (thmarmorum),
(pilbui scilicet ip-i d*oi suos depingunt, cosque
colunt : vdat anirn hio Idololatram; vktadkU
hviliti xxvi, 1.

Exulsa (sellimi altaria d taedia in locis rx-
celhis, idolis consecrata) t a s t a t i »

03, Sin autbm Notuinnis gimricni habita—V** Mb
Tonui n ane-, dc , »uu* i vobis quasi Clavi (S) n
OttLIB, Li IANCF4 IN I AIIHISIS, — ./. d, Gluma- Tratta
n/d, ri c/s parcatto, pungent vos m hr clavorum '•
d lancearum, bvlh <pio vos vixabunt <l drlacc- n,
rabunt, lime una full c ima, cur jm writ Dsus do- ■*(4*tat
lori omnes omnino (.h man ros; fuit d secunda ,
Mcndel impietas Marum gimtiurn; ue lrrtia,na
bribed scandalo en ent lb.bra is, d «uls Idolis ac
vitiis con polluerent. Pfc<<urunt ergo Hebro i, cum
Mjcrev.u temporis, prmvaluuks chauanuih , eo»
non omnino deleverunt, sed vd desidia, vd
commiseratione, v<l spu tribuli, vel alia simili
do cau a, eis pepercerunt, undo postea ab cto
exterminari non potuerunt : Ileus nutem id con-
vertit in bonum, vid<ll'cl ul hn gente-» ement
quasi flagellum Jmbtormn, cum ipti ad idola
duflucbunt, ut patet *Judut ii*, 22; d ut Hebrei
h>iberrnl continuum cum cds annorum exerci-
tium, neo otio dlflucranl, ut putet *Judiem*, 1.
Qui du causa Scipio GarllugIntm, Honnn urnu-
lam, non ei mi delendum <<nxuit, ul esset cos ju-
ventutis ilomant*.

My tico s. Hieronymus : Ha, ait, 42 mansio Mptas
lier-, quibus Hebra i ktundi runl in (Jnnuan, slg
nilkunl 42 vias, qulbu fldetes tendunt in eo*
lum; *prima* est Hame »o. Id csl, tonitruum gSU* ciñi|si-
du, «pio scilicet tonantibus, Id est predicanti*
bus, Apostolis ühlsípio, conveni «uni ud Chris- la < f.
tum mtdile» d impii, i<lco<jue gavli sunt; se- (•»«
(unda csl Socculb, id tsl tabernacula : qulaY in
hau vita quasi peregrini, coh bramun continuum
festum taboi naculorum, tuudbnwiquw ad cadum, s<*>s4<.
qm id ad patriam nostram; krtia est Elham, id est Tsrth,
fmldmlu : quia fortiter m luto vi i ardua omnia
cl adversu superanda sunt; *quarta* csl Pblh/dil- (luit*,
rolh, id csl un nobilium, ul quasi nobilei el ge-
mnobl, oro noi Iro Deum In udversU laudemus;
quinta c<t Mara, id est umariludo, sclicd pumi- QnteU.
tciihiv; *itita* csl Ellin, id est ariate*, pula Apo- fasti.

(t) Pro *flati* iul In tata *iplntt t tamia* pruvtrbislb,
qui HgndlcMur m inulesltaliim'

sloli, et similes: hos enim quasi duces sequi debemus; *septima* est ad mare Rubrum, quia per fluctus et alterationes hujus sæculi, quin et ppr martyria eundum est in cælum; *octava* est Sin, id est odium, quia fideles grando odium, et persecutiones, tam diaboli quam mundi subire debent; *nona* est Daphca, id est pulsatio, puta oratio, de qua ait Christus : a Pulsate, et aperietur vobis; » *decima* est Alus, id est fermentum, scilicet Evangelii, quod tollens mulier, commiscuit farinæ satis tribus, donec fermentaretur totum; *undecima* est Raphidim, id est dissolutio fortium : ibi enim orante Mose, Josué prostravit Amalee; *duodecima* est Sinai, id est rubus, hoc est asperitas vitæ, in qua Deus apparet, suamque legem et voluntatem animæ communicat; *decima tertia* est Sepulcra concupiscentiæ, in quibus *cl gulosi* sepeliuntur; *decima quarta* est Haserotb, id est atrium, scilicet vestibulum virtutum, ut ostendat eos, qui per gulam ceciderunt, posse resurgere, et eos qui stant, posse cadere : in Haserotb enim, murmurans contra Moysen Maria, lepra percussa, et sanata est; *decima quinta* est Gufata, id est sonitus, vel juniperus, qui diu ignem conservat, ita ut, si prunæ ejus cinere fuerint operiæ, usque ad annum perveniant: ut scilicet simus ferventes spiritu, atque claro sonitu, et exaltata voce Evangelium Domini prædicemus; *decima sexta* est Rhemnon Phares, id est mali punici (id est malogranati) divisio : quia multitudinis credentium est cor unum, et anima una : in ea enim est varietas condita sonantiaque virtutum; *decima septima* est Lcbna, id est lateres, quos scilicet faciens populus in Ægypto, ingemuit : quia in hac vita, nunc crescimus, nunc decrescimus, et post Ecclesiasticum Ordinem, subinde ad laterum opera transmigraverimus; *decima octava* est Ressa, id est frenum : si enim post profectum, rursus ad luti opera descendimus, infrenandi sumus, et cursus vagi ac precipites Scripturæ retinaculis dirigendi sunt; *decima nona* est Ceelatha, id est Ecclesia : quia vagi currentium gressus, frenis ad Ecclesiam retrahuntur, ut fores quas ante reliquerant, rursum intrare festinent; *vigesima* est Sepher, id est pulchritudo. Vide quid prosint frena : a vitiis nos retrahunt, introducunt ad virtutum choros, ut in Christo, monte pulcherrimo, habitare faciant, *vigesima prima* venimus in Arada, id est stuporem et miraculum : quia stupemus atque miramur Christi gratiam et virtutes, ut noster in laudibus ejus sermo superetur; *vigesima secunda* est Maceloh, id est cælus, de quibus dicitur : <Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum!> *vigesima tertia* est Thathath, id est pavor, de quo Apostolus : a Noli altum capere, sed time: Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam *vigesima quarta* est Abrahama, quo nomine vocatus est pater Abraham, qui in apocrypho Geneseos volumine, ab-

aclis corvis, qui hominum frumenta vaslabant, abactoris, vel depulsoris sortitus est nomen : itaque et nos imitemur Thare, et volucres coeli, quæ juxta viam satum triticum devorare festinant, solliciti prohibeamus; *vigesima quinta* est Mollica, id est dulcedo, illa videlicet, de qua Psalles: «Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: super mei et favum ori meo ! » *vigesima sexta* est Hesmona, id est festinatio, qua videlicet ad ultenora properantes, obliviscamur præteritorum, et in futura extendamus nos; *vigesima septima* est Moserolh, id est vincula, sive disciplina, de qua dicitur *Isaiæ* cap. liv : « Viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt, post te ambulabunt, vinclis manicis. » In his vinculis commoramur, dum festino gradu pergimus ad magistros, et eorum terimus limina, præceptis virtutum, ac mysteriis occupati Scripturarum ; *vigesima octava* est Benejaacan, id est filii necessitatis, vel stridoris, qui scilicet timore supplicii et gehennæ, diabolum deserentes, in Christo renasci festinant; de quibus dicas cum Sione : a Ego sterilis, et non parions, etc. Et isti ubi erant? » *Isaiæ* xux; *vigesima nona* est mons Gaddad, id est expeditio, aut potius concisio, videlicet, ut non prohibeamus gladium nostrum a sanguine, dicente Propheta, *Jerem.* xlvih : « Maledictus qui facit opera Domini fraudulenter, et qui prohibet gladium suum a sanguine, » scilicet quin carnes devoret, id est carnis vitia trucidet; *trigesima* est Jetebatha, id est bonitas, ut, cum pervenerimus ad perfectum virum, in sacerdotalem gradum, imitemur eum qui dixit : « Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis ; » *trigesima prima* est Ilcbrona, id est transitus, sive transitio, ut scilicet exempla Scripturæ colligamus, quæ doceant nos hic non habere manentem civitatem, sed transire debere in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei; *trigesima secunda* est Asion Gaber, id est ligna viri, qualia sumus nos in manu artificis Dei nostri, vasa facientis diversa, quæ in domo magna necessaria sunt; *trigesima tertia* est Cades, id est sancta, per anliphrasin, quia hic Moses et Aaron offendunt Dominum ad aquas contradictionis, et prohibentur ingredi Chanaan : ubi enim præceptum, ibi et peccatum; ubi peccatum, ibi offensa; ubi offensa, ibi mors : ut meminerimus pariter nos omnes ob peccatum damnatos esse ad mortem; *trigesima quarta* est mons Hor: hic moritur Aaron in monte Ilor, id est montis, puta in celsitudine gradus et virtutis; *trigesima quinta* est Selmona, id est imaguncula, scilicet serpenlis ænei, id est Christi crucifixi, quam jugiter intueri debemus. Rursum Selmona est umbra : « Videmus enim nunc per speculum in ænigmate ; » *trigesima sexta* est Phunon, id est os oris : a Corde enim creditur ad jubilationem, ore autem confessio fit ad salutem ; *trigesima septima* est Oboth, id est Magi et pythones, quales pugnaverunt contra Mosen et Aaron :

ut sciamus nos Inter scorpiones habitare, et la-
 TriRMi- lncn corUtn venena vincere debere; *trigesima* oc-
 na ocia- iara csl Jeabarim, id est acervi lapidum trans-
 ra. euntium, de quibus ail Zacharias, cap. ix : • La-
 pides sancti volvuntur super terram. » Ili sunt
 qui eunt do virtute in virtutem. Sunt cl alii lapi-
 des, quos Jeremias cap. 1, de via lolii jubet, ne
 per istudsæculum ambulantium, et ad alios man-
 siones transire festinantium, pedes offendant; *tri-*
 Tritlii- (*jesiina nona* csl Dibongad, id est fortiter intellecta
 L11013 tantalio, qua videlicet intelligimus, quod non
 debeamus nos elevare in superbiam : ante con-
 tritionem enim elevatur cor, et ante gloriam hu-
 miliatur; *quadragesima* est Heimon Deblalhaim,
 Quadra- id est in contemptum plagarum sive opprobrio-
 gesima. rum : quo discimus omnia dulcia, et illecebras
 voluptatum in hoc sæculo contemnendas, nec
 inebriari nos debere vino, in quo sunt luxuriæ
 opprobria; *quadragesima prima* sunt montes Aba-
 Qilad ra- rim, conira faciem Nebo. Abarim, id est transeun-
 pe*! «na tes : quia sancti, licet sint in montibus virtutum,
 prima. semper tamen ulterius conscendero debent in cœ-
 lum. Nebo idem est, quod conclusio : ibi mori-
 tur Moses, id csl finitur lex, nec invenitur ejus
 memoria, ut succedat gratia Evangelii, quæ sino
 ullo fino tenditur : a In omnem enim terram exi-
 vit sonus eorum, cl in fines orbis terne verba eo-
 rum ; n *quadragesima secunda* et ultima est Abel-
 Quadra- salim, id est lucius spinarum, ul discamus in fine
 pesima vite cum S. Augustino flere cl antiqua et recentia
 »ccu uda peccala, nec ex hac vita exiro sine poenitentia,
 ut dicamus cum Psalle, *Psalm*, xxxi : « Conver-
 sus sum in ærumna mea, dum configitur spina. »
 In Abelsalim enim Hebræi cæsi sunt, ob cultum
 Beclphcgor; item Madianitæ cl Balaam. Rursum,
 hic gesta et dicta sunt omnia, quæ Moses ab hoc
 capite usque ad finem Deuteronomii conscripsit.
 Ita has 42 mansiones explicat S. Hieronymus,
 tract. *De 42 Mansionibus ad Pabiolam*, et ex co Ru-
 pertos. Simili fere modo mystico has 42 mansio-
 nes exponit B. P. Damianus, libro II, epist. 7 *ad*
Ilildebrandum.

Morati- Disce hic fideles lota vita debere proficere in
 XgrfÜ virtute, itaque proficisci in terram promissam in
 •tiiovir- cœlis. Nam, ul ail S. Bernardus : « Proficere est
 tutibui. quoddam proficisci. » El, ut ait Psaltes, *Psalm*.
 Lxxxni : « Ibunt do virtute in virtutem. » El :
 a Beatus vir cujus csl auxilium abs te, ascensio-
 nes in cordo suo disposuit. » In quæ verba Ha
 scribit S. Hieronymus : « Illo disposuit ascensio-
 nes in corde suo, quicumque sanctus quotidie in
 priora extenditur, et pnetertilorum obliviscitur.
 Propterea dicuntur et in psalterio psalmi gradua-
 les quindecim, et primus dicitur : Ad Dominum,
 cum tribularer, clamavi. El iu secundo : Levavi
 oculos meos in montes, undo veniet auxilium
 mihi. Et in tertio : Lætatus sum in his quæ dicta
 sunt mihi ; et semper procedit, cl proficit, cl as-
 cendit in sublimiora. Quod dicit hoc csl : Ascen-
 siones in corde suo disposuit. Felix csl qui quo-

tidie proficit, qui non considerat quid heri fece-
 rit, sed quid hodie faciat ul proficiat. Sanctus
 ascensiones in corde suo ponit, peccator descen-
 siones. Quomodo qui sanctus est, quotidie pro-
 ficit, ita qui peccator est, quotidie decrescit. »

Quare Salomon in *Proverbiis* suis ita justum
 describit : a Justorum autem semita quasi lux
 splendens procedit, et crescit usque ad perfectam
 diem. » Causa hujus rei est *prima*, quod omnes
 teneantur ad Christian® vite perfectionem aspi- ca'sa†
 rare, ac proinde quotidie in ea progredi. Hoc
 enim csl edictum Christi, *Matth.* v, 8 : « Estote
 perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus
 csl. » El cap. xxii, 27 : a D liges Dominum Deum
 tuum ex toto corde luo, etc., et proximum tuum
 sicut teipsum. » Unde S. Augustinus, lib. 1 *De*
Doctr. Christ, cap. xxn : « Tunc, ait, optimus est
 homo, cum tota vita sua pergit ad incommutabi-
 lem vitam, et toto affectu inhæret illi. »

Secunda, quod quamdiu in hac vita degimus, SecnoU
 versamur in schola : ergo, ut discipuli genuini
 Christi, in ea quotidie proficere debemus. Unde
 S. Bernardus, *epist.* 141 : « lia, ait, quæso, ita fa-
 cite, dilectissimi. Discipulus quippe proficiens
 gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non
 proficit, ejus indignus csl magisterio. »

Tertia causa est, quia « vera virtus, » ut loqui- T n)*.
 tur idem Sanctus in epist. *ad Abbatem Guarinum*,
 epist. 213, a finem nescit, tempore non clauditur.
 Unde csl illud : Charitos nunquam excidit, I *Cor.*
 XIII, 8. El idem : Patientia pauperum non peribit
 in finem, *Psalm.* ix, 19. El : Timor Domini sanc-
 tus permanet in sæculum sæculi, *Psalm*, xviii, 10.
 Nunquam justus arbitrator se comprehendisse,
Philip. m, 13; nunquam dicit : Satis est, sed sem-
 per esurit silitque justitiam ; ita ul si semper vi-
 veret, semper, quantum in se est, justior esso
 contenderet, semper de bono in melius proficere
 tolis viribus conaretur. Non enim ad annum vel
 ad tempus, instar mercenarii, sed in æternum
 divino se mancipat famulatui. Audi denique vo-
 cem justii : In æternum non obliviscar justifica-
 tiones tuas, quia in ipsis vivificasti me, *Psalm*.
 cxviii, 93. Et rursum : Inclinavi cor meum ad fa-
 ciendas justificationes tuas in u ternum, *Psalm*.
 cxvni, 112; non igitur ad tempus. Proinde justii-
 tia ejus non manet aliquanto tempore, sed in sæ-
 culum sæculi. S«unpiterna itaque justii esuries
 sempiternam meretur refectionem. Et licet in
 brevi consummetur pro tempore, judicatur ta-
 men explesse tempora multa, *Sequent*, iv, 13, pro
 virtutis perpetuitate. »

Idem deinde probat a contrario, cum ait : « Quo
 denique pacto temporis brevitats bonorum pne-
 judicet perpetuo) devotioni, quæ pertinacem re-
 proborum malitiam excusare non sufficit? Ob
 hoc enim procul dubio inflexibilis cl obstinate
 mentis punitur ælernaliter malum, licet tempo-
 raliter perpetratur, quia quod breve fuit tempore
 vel opere, longum esse constat in pertinaci vo-

Júntate ; ita ut si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret : imo semper vivere vellet, ut semper peccare posset. Proinde potest et de isto per contrarium itidem dici : Consummatus in brevi explevit tempora multa, quod merito mullorum, imo omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore voluerit mutare intentionem. » Hucusque Bernardus.

Oouu. *Quarta* causa est, quia qui non vult proficere, vel existimat sibi opus non esse ulteriore progressu, incipit deficere. a Quantumcumque hic vixerimus, ait S. Augustinus in *Psal.* l xix, quantumcumque hic profecerimus, nemo dicat : Sufficit mihi, justus sum ; qui dixerit, remansit in via, non novit pervenire. Ubi dixerit : Sufficit, ibi hæsit. Attende Apostolum cui non sufficit : Fratres, ait, ego me non arbilrorcomprchendis. Et rursum dicit : Qui se putat scire, nondum scit quemadmodum oporteat eum scire, I Cor. vnr, 2. Unum autem, quæ retro sunt oblitus, in ca quæ ante sunt extentus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu haesisti ; ille dicit nondum se perfectum, et tu jam do perfectione gloriaris ? Confundantur qui dicunt tibi : Euge, euge. » El Doctor Mellifluus (Bernardus, *epist.* 341) : « Non proficere sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat : Satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri et nudiustertius. In via residet, qui ejusmodi est, in scala subsistit, ubi neminem Patriarcha vidit non ascendentem, Genes, xxyiii, 12. Dico ergo : Qui se existimat stare, videat ne cadat, I Cor. x, 12. Ardua et angusta est ; et non hic, sed in domo Patris mansiones sunt multa, *Joan*, iv, 2. »

Quinta causa est, quia nihil est quod in hoc mundo quiescat : « O monache, ait idem Clara-vallensis Abbas, *epist.* 253, non vis proficere ? num vis ergo deficere ? nequaquam ; quid ergo ? Sic mihi, inquit, vivere volo, et manere in quo perveni ; nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc sæculo ? Et certe de homine specialiter dictum est : Fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet, » Jo6 cap. xiv, 2. Et iterum alibi, *epist.* 341 : « Moveat qps ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quem cnim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus, ad alias non anhelare ? Sic cl curiosi cnjusque non saliatnr ne.nlus visu, nec auris im-

pletur audilu. Quid, eorum qui avarili® serviunL aut amatores sunl voluptatum, seu vanas hominum sectantur laudes, nonno et ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos ncgligenlira et tepiditatis ? Pudeat certe spiritualium nos bonorum minus cupidos inveniri. »

Porro profectum hunc procuramus, *primo*, per gratiam Dei, perqué nostram strenuam cum ea r-to-B-cooperationem. Gratia hæc precibus impetranda prhniu. est, ul assidue oremus cum Psalte : « Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram cam semper. »

Secundo, proponendo nobis exempla Christi cl s.ct h-Sanctorum. Unde S. Bernardus, *epist.* 233 : a Ipse, d'u' ait, hominis sæculique auctor, quamdiu in terris visus est, cl cum hominibus conversatus csI, numquid stetit ? et quidem, teste Scriptura, pertransiit benefaciendo et sanando omnes, *Act.* x, 38. Pertransiit ergo, sicut non infructuose, ita non remisso, non pigre, sed bono gressu, sed quemadmodum do eo scriptum est : Exultavit ul gigas ad currendam viam, *Psal.* xvni, 7. Porro curreniem non apprehendit, qni et ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi. Ideo Paulus aiebat : Sic currito ul comprehendatis, *Philip*, n, 8. Ibi tu, Christiane, fige tui cursus profeclusque metam, ubi Christus posuit suam. Factus est, ait, obediens usque ad mortem. Quantumlibet ergo currens, si usque ad mortem non perveneris, bravimi ! non apprehendis. »

Tertio, per examen conscientie® serium et ere- Tertîm. brum. Unde S. Augustinus, serin. 15 *De verbis Apostoli* : « Dicitis, ait, quid est ambulare ? breviter dico, proficere, ne forte non intelligatis, et pigrius ambuletis. Proficite, fratres mei, discutite vos sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intus tecum, cui erubescas et jactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet. Proba et leipsum tu ipse. Semper tibi displiceas quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi libi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris : Sufficit, et peristi : semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet qui non proficit ; retro redit, qui ad ea revolvitur unde jam abscesserat ; deviat qui apostatai. Melius it claudus in via, quam cursor præter viam. »

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describuntur termini terra: promissae, scilicet, quod ab Oriente terminanda sit mari Mortuo; ab Occidente mari Mediterraneo; a Meridie Torrente Ægypti; a Septentrione Libano, et urbe Epiphania. Secundo, vers. 17, nominat Deus 12 principes, qui Hebraeis terram hanc sorte dividant.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Praeceptum filiis Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. 3. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est juxta Edom ; et habebit terminos contra Orientem mare salissimum ; 4. qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Senna, et perveniant a Meridie usque ad Cadesbarne; unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, et tendent usque ad Asemona, 5. ibique per gyrum terminus ab Asemona usque ad Torrentem Ægypti, et maris magni littore finietur. 6. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, et ipso fine claudetur. 7. Porro ad septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum, 8. a quo venient in Emalh usque ad terminos Sedada : 9. ibuntque confinia usque ad Zephrona, et villam Enan; hi erunt termini in parte Aquilonis. 10. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sepbama, 11. et de Sepbama descendunt termini in Rebla contra fontem Daphnim : inde pervenient contra Orientem ad mare Cenereth, 12. et tendent usque ad Jordanem, et ad ultimum salissimo clauduntur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu. 13. Præcepitque Moyses filiis Israel, dicens : Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, et quam jussit Dominus dari novem tribubus, et dimidiæ tribui. 14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suos, et tribus filiorum Gad, juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, 15. id est, duæ semis Iribus acceperunt partem suam trans Jordanem, contra Jéricho ad orientalem plagam. 16. Et ait Dominus ad Moysen : 17. Hæc sunt nomina virorum qui terram vobis dividant, Eleazar sacerdos, et Josué filius Nun, 18. et singuli principes de tribubus singulis, 19. quorum ista sunt vocabula : De tribu Juda, Caleb filius Jepbone. 20. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud. 21. De tribu Benjamin, Elidad filius Chaselon. 22. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli. 23. Filiorum Joseph de tribu Manasse, Haniel filius Epbod. 24. De tribu Ephraim, Carnuel filius Sepbthan. 25. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach. 26. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan. 27. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi. 28. De tribu Nephtali, Phedael filius Ammiud. 29. Ili sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israel terram Chanaan.

Vers. i. 3. Pars meridiana (Chananæa) incipiet a solitudine Sin, quæ est juxta Edom, et vadit terminos contra Orientem, mare salissimum. —
Mireni- « Mare salissimum » est lacus Sodomorum, rivo Asphaltites, ubi prius fuit Pentapolis, sed ea cæ-
mum vo- Jitus igne consumpta, factus est eo loco lacus in-
catur la- gens, qui Uebræo more dicitur mare, idquo sa-
ca» At- iis, id est salissimum. Esi enim in hoc lacu aqua
trs. crassa, retinens proprietatem sulphuris et salis,
Car? quo conflagravit Pentapolis : tunc enim sal urens
admixtum fuisse sulphuri patet *Deutar*, xxix, 23,

licet alii putent dici mare salissimum, a fodinis salis, quas ibi esse docet Sophonias, cap. n, 9, idcoque hic lacus, nec pisces, nec aliud vivens alit : unde et *mare Mortuum* dicitur. Dicitur et *mare solitudinis*, vel *deserti*, quia situm est juxta solitudinem Sin et Cades, ubi coisus est rex Sodomorum a Codorlahomor, *Genes*, xiv, 7. Dicitur et vulgo *mare diaboli*, quia Sodoma, Gomonia, Adama et Seboim ob infanda peccata, igne et sulphure de coelo cadente, a daemone (ut vulgus putat) submersæ sunt, et aquis obrutæ, ait Abu-

- lensis. Porro hic lacus, sivo mare, est ad Orientem terræ sancti!. Nam Jordanis, qui Chananæ® est ad Orientem, in mare hoc influit, et ab eo absorbetur, ut patet ex tabulis Geographicis, et ex *Josué* m, 16.
- Ve*, i. 4. Per ascensum Scorpionis, — est hic locus ita dictus a praeuptis montibus, qui sunt asperi instar scorpionum (1).
- V en. 5. 5. IbITQIB PER GTRUM TERMINUS AH ASEMONA USqcb ad torrentem Ægypti. — Torrens hic est rivulus, qui ex deserto (unde Theodotion vertit, *torrens Arabia*;) veniens juxta Rhinocoruram, in mare Mediterraneum dolabitur, terramque tribus Juda et Simeon a deserto, viaque Ægypti disterminat (2). Undo Septuaginta pro torrente hoc vertunt Rhinocoruram. Ib'nc passim in Scriptura hic torrens ponitur Australis terminus terræ promissæ, puta Cbananææ. Ita S. Hieronymus in cap. vi Amos, et epist. *ad Dardanum*, tomo III; vide Adrichomium in *Tabulis*. Errant ergo, qui torrentem hunc putant esso unum e Nili rivis, ex *Josué* xin, 3, nam alius illius loci est sensus. Torrens enim hic longe a Nilo et a Pelusio, Ægyptoque distat.
- Triple» Et magni (id est Mediterranei) maris littore Ja finietur. — Mare Mediterraneum hic vocatur « magnum, » respectu duorum aliorum : nam in terra sancta triplex est mare : primum est hoc Mediterraneum, quod illam ab Occidente alluit; unde o mare » hic in llebræo et alibi sæpe significat Occidentem ; *secundum* est mare Mortuum, seu salsissimum ; *tertium* est mare Cinnercth, seu Genesareth : hæc duo ultima potius lacus sunt, primum vero est mare verum et vastum.
- ren. 7. 7. Porro ad septentrionalem plagam a mari MAGNO TERMINI INCIPIENT, PERVENIENTES USQUE AD montem ALTissIMUM, — scilicet usque ad montem Hor, ut habent Hebræa et Chaldæa. Perperam ergo aliqui Libanum hic intelligunt (3).
- Ver», t. 8. A quo venient in Emath. — Emath hæc est minor, in qua est urbs quæ postea ab Antiocho Epiphane, Epiphania est dicta. Erat hæc urbs terminus terræ sanctæ ab Aquilone. Erat alia Emath Major, scilicet Antiochia, quæ caput erat totius Syriae. Ita S. Hieronymus et ex co Ribera in *Arnos* cap. vi, vers. 8 (4).
- Vi», n. 11. Contra fontem IUpunim. — Hebr. non habent *viDaphnim*, sed tantum *contra fonlcrn* (5),

(1) Vel polios a copia scorpionum, quos etiamnuin in hac regione esse frequentes, testatur Volney, *loyage en Syrte et en l'Egypte*, P. II. Pro *tiliam* alii hebneam vocem relinquentes vertunt *Chazar*, vel *Chesron*, prope Adar.

(») Rodio vocatur *El arisch*.

(3) Non intelligendus ille mons Hor in australibus l.lutn.r.e finibus, in quo Aaron obiit, sed alius quidam borealis ultra libanum silus. Alexandrini et Vulgatus pro *Hor* videntur legisse *har*.

(I) In hebr. est, *a monte Hor designabitis* (lineam du-cendo) Ones, *usque dum renitur* (*n Emath*, *erunt exitus termini in Sedada*).

(5) R'^nmulterus, *ai oriente din*, ul Ain hic sii nomea proprium oppidi.

scilicet illum, qui juxta Reblata est notus el celebris; hic autem est Daphnis, uti optime scivit et intellexit noster Interpres, puta S. Hieronymus, qui accurate perlustravit terram sanctam. Daphnis Dipbm» fons aquis abundantissimis urbem Reblatn inigat, atcpic instar celebris et delicosi illius Daph- q nes, Antiochim suburbani, frequentissiinis lauris, el amoenitate inclytus est, uti ex ll *Machab.*, Josepho clS. Hieronymo docet Adrichomius. Audi S. Hieronymum, in cap. iv *Ezech.* : « De Sephama, inquit, id est de Apamia, descendent termini in Reblata, quæ nunc Syriae vocatur Anliocho. » Ad-ditque a ut scias Reblam, sive Reblatam hanc significaro urbem, dicit contra fontem ; quem perspicuum csl significare Daphncm, de quo fonte lucus aquis abimdantissimis fruulur. » Et l *Ma-chab.* m : *a* Onias, inquit, sacerdos continebat se in loco tuto secus Daphnem.n Nam cum sintplu-res Antiochi®, una ad Cragum flumen in Cilicia, altera juxta Meandrum flumen in Caria, tertia Pisidire in Cappadocia, ad illarum differentiam hæc cognominata est Antiochia ad Daphncm, quæ etiam aliarum comparatione, Antiochia Magna dicitur, et Antiochia ad Orontem, quia ab Oronte fluvio secatur media. Est prolepsis ; nam postea datum est nomen Daphnes huic fonti, æque ac suburbano Antiochiæ, ei adjacenti. Unde et porta urbis eo tendens, dicta est Daphnilica, juxta quam sepultura fuisse corpus S. Ignatii Martyris testatur S. Hieronymus. Dicta est enim Daphne, id est laurus, vel lauretum, ob lauros et cypres-sos a Pompeio dedicatas eo loco; vel potius ob memoriam virginis Daphnes, quam Ladonis flu-minis sui filiam Antiocheni fabulati sunt : undo et « laurum coluerunt ob memoriam virginis Daphnes, » inquit Philostralus, lib. 1, et Arianus, ac ex iis Antonius Nebrissensis in *Quinquagena*, cap. xiY.

Inde pervenient contra Orientem ad mare Cb-neretu. — «Cenerclh, « vel, ut llebræi legunt, *Cinncreth*, urbs erat, quæ postea corrupte Gcnc-zareth, et a Tiberio Cæsare Tiberias est dicta : juxta hanc urbem erat lacus, qui mare el stag-num Ccnercth, aut Genesareth, aut Tiberiadis dicitur, el a provincia in qua erat, mare Gali-lææ ; juxta hoc mare erat Nazareth, Caphar-naum, Bethsaidaet aliæ urbes, quæ educatione, conversatione el miraculis Christi fuerunt cele-brai®.

Erat hoc mare Cenerclh, uti el alterum salsis-simum, sive mortuum, cum Jordane, ab Oriente limes lerræ sanctæ; Mediterraneum limes crai ab Occidente, torrens Ægypti, cum desertis Ara-bi®; limes crai a Meridie Emath, sive Epipha-nia, uti el Libanus limes erat a Septentrione, lidcm termini terræ promiss® consignantur *Exodi* XXIII, 31, nisi quod ibi a Septentrione terminus ponatur fluvius, scilicet Euphrates. Qui sane am-pli fuerunt termini, ac consequenter terra Judæis promissa perampla fuit : complexa est enim

Phllistiam et Philistinos omnes, ut patet Josué
Tj'n» sui, 2 et 3; rursum complexa est lotam Phœni-
nic i' h c'nm» ne consequenter Tyrum et Sidonem : hæc
D»on»m' eniin tribui Aser a Josuc attributa sunt, Josué xix,
Jud*o- vers. 28 et 29; sed permisit Salomon Hiram rc-
riinuiT B*,n Tyr0 dominari, ejusque opera usus est in
' fabrica templi, alioqui cum de jure regno Tyri
excludere potuisset. Ita Abulensis. Hinc cl mulier
Tyria, quæ a Christo filiæ sanitatem impetravit,
a Malthæo cap. xv, 22, vocatur *Chananæa*, a Marco
vero, cap. vu, vers. 2G, vocatur *Syraphanissa*,
quia videlicet Phoenicia erat pars Chananææ.
Unde patet Judæos suo demerito et culpa tota
terra hic promissa, usque ad hosce terminos, non
esse potitos, nisi paucio Salomonis regni tempore,
quo tamen nonnulla; regiones non fuerunt ab cis
cultæ et habitato, sed tantum subacta et vectiga-
les, quædam etiam amica; tantum et sociales, uti
jam dixi de Tyro.

ve», n. 12. Et tendevi csque ad Jordanem. — Jordanes
limes erat ab Oriente terræ sancte, id est novem
tribuum. Nam tres aliæ tribus, scilicet Ruben,
Gad et dimidia Manasse hic non numerantur, nec
earum termini hic describuntur, quia ipsi jam
sortem acceperant cis Jordanem, in Galaad, ul
dicitur versu 11.

Jordmts Nota : Jordanes famosissimus fuit fluvius, et
tir ex terminus terræ sanctæ. Oritur enim ad radices
Jor ci Libani, atque ex confluxu duorum rivulorum,
Din. scilicet Jor el Dan, conflatur; indeque dicitur
Ihbet Jordanes : juxta quem csl planities viridissima,
ftplem in qua exstat sepulcrum S. Job, alta pyramide
privile- insignitum. Jordanes, inquit Abulensis, Quasi. V,
Ria. habet septem privilegia, super alia (lumina :pn-
Primum, inum, quod dividat terram sanciam a Moabilis,
Swim- Arabibus aliisque Gentibus ; *secundum*, quod
dnm' arca Dei cum Hebræis transeunte, fluenta ejus

steterunt : in cujus rei monumentum, tulerunt
Israelite duodecim lapides de medio alveo Jor-
danis, cosque in titulos erexerunt et collocarunt
in Galgalis, Josué ni, 4 et 5; *tertium*, quod per Ter-
eum Elias el Eliseus, siccis pedibus transierunt, uao*
cum raptus est Elias per turbinem in ccelum,
IV %-*quartum*, quod in eo NaamanSyrus a
lepra mundatus est, cum septies in eo lavaretur, lun'
lib. IV Reg. cap. v; *quintum*, quod in eo ferrum
securis, ad mandatum Elisati supernatavit, IV Jk-toza-
gum vi, 2 et 0; *sextum*, quod in Jordane Chris- Sexto-
tus baptizalus est, et tactu suæ mundissimæ car-
nis, vim regencralivam in baptismo, omnibus
aquis tribuit, *Matth.* tn ; *septimum*, quod ibi Joan- Se»ti-
nes Baptista vidit cotium apertum, et audivit vo-
cem Patris, el vidit Spiritum descendentem jn
specio columba*, super Christum, *Matlh.* m.

47 et 18. HiC SUNT NOMINA VIRORUM, QU! TERRAM V<n 17
VORIS DIVIDENT, CtC., SINGULI PRINCIPES DE TRIBUBUS tl l'!

singulis. — Non quod hi duodecim divisores es-
sent principes supremi singularum tribuum; nam
Caleb non eral su inus princeps tribus Juda
ncc alii erant filii primogenitorum, id est princi-
pura suæ tribus, ut patet, si quis conferat paren-
tum eorum nomina, quæ hic recensentur, cum
principibus tribuum nominalis cap. i. Erant ergo
hi principes aliquarum familiarum in sua tribu,
vel principes, id est præposili cl profecti divisioni
terræ sanctæ. Hebræa cnim vox KHW *nasi* proprie
significat *prapositum*.

Itaque hi duodecim principes terram Chanaan
diviserunt in paroles æquas proporlionaliter; quo
facio sortem jecerunt, quæ pars cuique obtinge-
ret ; atque hinc lerra hæc nunc sorte, nunc per
principes dividenda dicitur, ul patet cap. preced.,
vers. M. Quomodo per soites divisa sil terra, di-
cam Josué XU', 1.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Jubet Deus Levilis dari 18 urbes ad habitandum, cum suburbanis, ad alenda eorum pecora; atque cx iis
sex pro asylo homicidis designari. Secundo, vers. 16, homicida: causa jubetur agitari, ut, si fuerit vo-
luntarius, occidatur : sin involuntarius, in asylo maneat, usque ad mortem pontificis.*

1. Hæc quoque locutus csl Dominus a<l Moysen in campestribus Moab supra Jordanem,
contra Jericho : 2. Praecepit filiis Israel ut dent Levilis de possessionibus suis, 3. urbes ad
habitandum, et suburbana earum per circuitum ; ut ipsi in oppidis maneant, cl suburbana
sint pecoribus acjumentis : 4. quæ a muris civitatum, forinsecus per circuitum, mille pas-
sum spatio tendentur: 5. contra Orientem duo millia erunt cubiti, el contra Meridiem
similiter erunt duo millia : ad mare quoque, quod respici! ad Occidentem, eadem men-
sura erit, ctseptentrionalis plaga æquali termino linietur, erunlque urbes in medio, et
foris suburbana. G. De ipsis autem oppidis, quæ Levilis dabit, sex erunt iu fugitivorum

auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem : et exceptis his, alia quadraginta duo oppida, 7. id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. 8. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel, ab his qui plus habent, plures auferentur : et qui minus, pauciores; singuli juxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Levitis. 9. Ait Dominus ad Moysen : 10. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaan, 11. decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint : 12. in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius judicetur. 13. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, 14. tres erunt trans Jordanem, et tres in terra Chanaan, 15. tam filiis Israel, quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit. 16. Si quis ferro percusserit, et mortuus fuerit qui percussus est, reus erit homicidii, et ipse morietur. 17. Si lapidem jecerit, et ictus occubuerit, similiter punietur. 18. Si ligno percussus interfuerit, percussoris sanguine vindicabitur. 19. Propinquus occisi homicidam interficiet: statini ut apprehenderit eum, interficiet. 20. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidias : 21. aut cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit : percussor homicidii reus erit, cognatus occisi statini ut invenerit eum, jugulabit. 22. Quod si fortuito, et absque odio, 23. et inimicitiiis, quidquam horum fecerit, 24. et hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem et propinquum sanguinis quæstio ventilata : 25. liberabitur innocens de ultoris manu; et reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancio unctus est, moriatur. 26. Si interfector extra fines urbium, quæ exilibus deputati sunt, 27. fuerit inventus, et percussus ab eo qui ultor est sanguinis, absque noxa erit qui eum occiderit ; 28. debuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in urbe residere : postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam. 29. Hæc sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus vestris. 30. Homicida sub testibus punietur : ad unius testimonium nullus condemnabitur. 31. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, statini et ipse morietur. 32. Exules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt : 33. ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur : nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. 34. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

Ve», t. 1. Hæc quoque locutus est Dominus, etc., supra Jordaxem, — apud, juxta Jordanem.

'n- * 2 et 3. Præcipe filius Israel ut dext Levitis de
31 FOSSESSIOXIBUS SUIB, URDES AD HABITANDUM. — « Levitis, n scilicet tara sacerdotibus quam Levitis proprie dictis. Levita enim hic significat omnes de tribu Levi; his enim omnibus nulla hæreditas quidem, sed habitatio tamen danda erat. Unde assignatae sunt eis variæ urbes, in quibus communiter et promiscuo morarentur. Fuerunt enim numero 48, ut patet Josué xxi, et hic vers. 7. Et in una harum fere erat tabernaculum, quo singuli, cum ipsorum ministrandi vices recurrerent, se conferebant, et expletis vicibus, domum ad suas urbes revertebantur. Lyranus censet has urbes fuisse sacerdotum tantum quoad usum; nam dominium earum fuisse penes alios, et probat de Hebron, quæ data est sacerdotibus, Josué xxi, et

tamen dominus ejus erat Caleb de tribu Judo, Josué XIV, 3. Verum fallitur Lyranus. Nara Levit. XXV, 32 et sequent., dicitur quod urbes et suburbana (1) Levitatum sint eorum possessio sempiterna, quodque possint in eis ædes suas vendere et redimere; denique quod illi in jubileo ad eos, quasi ad absolutos dominos, redire debeant, æque ac domus laicorum. Quod ad Hebron allinet, soli agri et vineæ, quæ erant in territorio Hebron, fuerunt Caleb; urbs autem et suburbana fuerunt sacerdotum, uti dicitur Josué cap. xxi, 11. Rursum Levit cap. tilt., 21, statuitur ut, si quis agrum Domino voverit, cum sacerdotes possi-

ti) Suburbana, id est, ut ait Jarchi, spatium vacuum segete, arboribus et ædificiis, in hunc finem Levitis attributum, ut decimas pecudum armentorumque lege ipsis conce » in hoc agro subdiali usque ad diem mac-tationis pascere possent.

dcant. Sic HI H*j. n, dicit Salomon Abiathar sacerdoti : « Vade ad agrum tuum, v Ita Jeremías sacerdos erat, cl tamen, cap. xxxii, scribit ipse met se emissa ac possedissee agrum. Denique *Art.* cap. iv, dicitur quod B irnabas Lcvites, Cyprius genere, vendiderit agrum quem habebat.

Ex quibus patet Levitas non tantum agros et suburbana in Judrea, sed et alibi agros el vineas partim emere, partim ex oblationibus et votis populi habere potuisse. Extra Judrain vero fundos, reque ut alii, hrereditare, emere et possidere poterant. Tantum enim in divisione terræ sancte, facta a Josué, Levita) cum aliis tribubus sortem suam non acceperunt. Unde Barnabas in Cypro, el alii Levila» alibi, suas habebant possessiones.

Ver*, j 3 et 4. Et suburbana sint fecobibus ac jumentis, tl '• QUÆ A MURIS CIVITATUM FORINSECUS, PER CIRCUITUM, mille passuum spatio tendentur. — Suburbana hic Levitis dantur ad mille passus circumcirca Qaoæodo urbes eorum, idque pro pabulo pecorum. Hic <1° çfi vcrsus» *n Hebræo, Septuaginta et aliis, videtur çr l-vi. omnino contrarian sequenti : hic enim dantur n* mille Levilis tantum mille *amnia*, id est cubiti ; sequenti J uenti ver0 versu dantur bis mille *aima*, id est cubiti, b s mil- idque ad quamlibet mundi plagam.

Io' Respondet *primo*, Rabbi Salomon, Lyranus et Vatablms, datos fuisse Levilis mille cubitos; sed Primi, prioribus mille non licuisse arare et serere, Lyraní. posterioribus vero id licuisse. Verum hrec responsio ex cerebro conficta videtur; nihil enim tale innuit Scriptura.

freuoda» *Secundo* Burgensis, quem sequitur Arias Mondorgrn- (inus jn *j0\$uc* XiY> respondet circum urbem quamlibet Levitarmi!, ejusque suburbana, descriptum fuisse quadratum, ita ut ejus quasi semidiameter a muris urbis usque ad finem suburbanorum contineret mille cubitos; ipsum vero latus quadrati quodlibet, contineret bis mille cubitos. Verum constat urbes fere non esse quadratas, sed rotundas, ac proinde circa eas suburbana ad mille cubitos, non in quadrum, sed in rotundum describi debuisse. Adde cx diametro hic eximi longitudinem urbis (nec enim a centro urbis, sed ab urbis muris dimetienda erant forinsecus h:ec suburbana), ac proinde quadratum hoc, quod utrimque semidiametrum mille cubitorum (id est diametrum bis mille cubitorum) extra urbem, et simul diametrum urbis ipsius complectebatur, plusqum duo millia cubitorum continuisse, in quolibet latere quadrati (I).

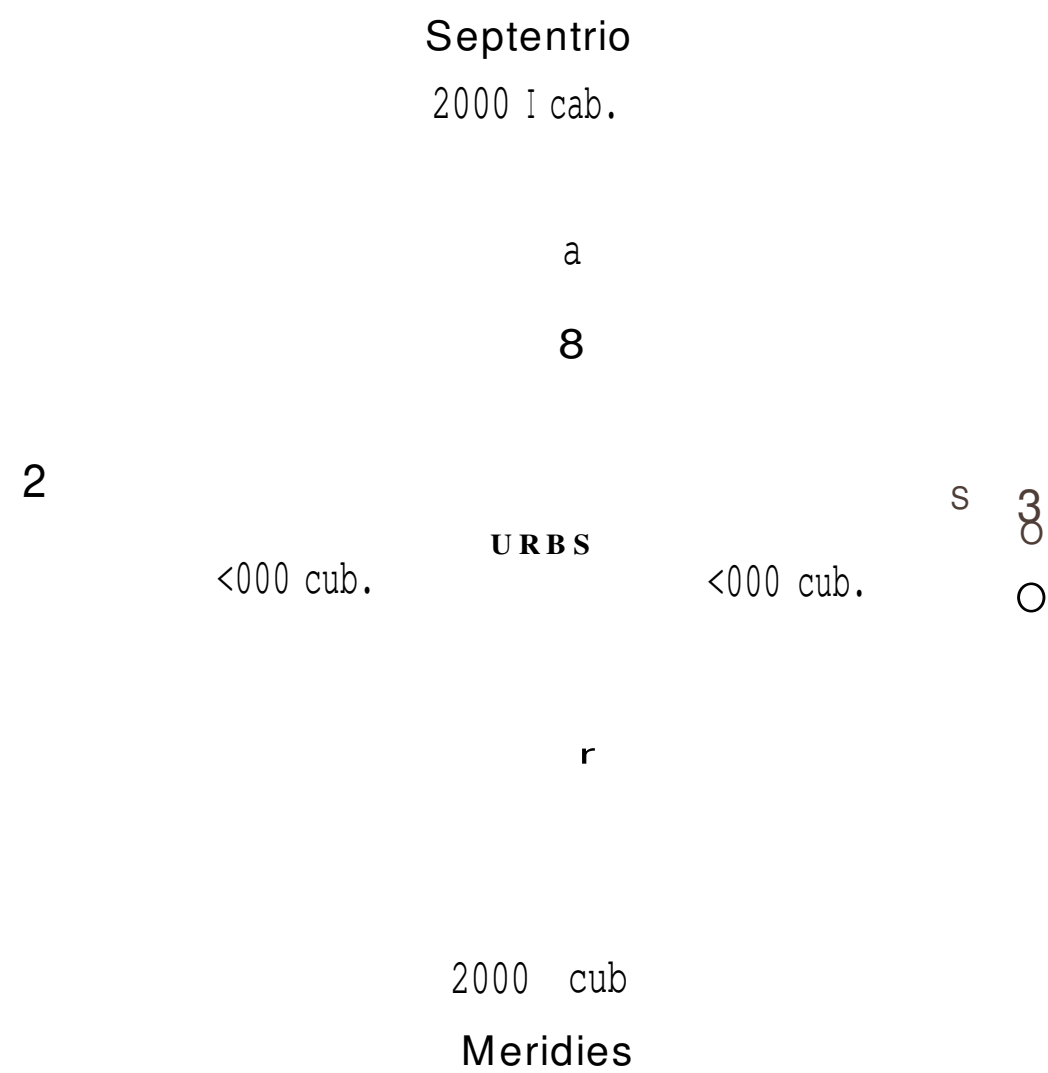
Trrti>, *Tertio*, respondet Masius in *Josué* xiv, et Serarius in *Josué* xxi, scilicet suburbana hæc, ad

(I) A Paulo Burgensi vix discrepai lloscnmullcrus, qui nil : « Simplicissima vers. 4 el 5 (in hebr. *et pomæria urbium, qua* Levilis daturi estis, a muro urbis cujusquo extrorsum mille cubitos undique. in omnes partes scii, pateant.* 5. *Et metiamini extra urbem ad plagam orientalem duo millia cubitorum, ole., et urbs in medio sil)* conciliandi ratio videtur hrec esse, ut statuamus definiri suburbiis a muris urfls longitudinem *mille* cubitorum,

quamlibet plagam habuisse tantum mille cubitos; dici tamen cos bis mille, quia si linea recta mille cubitorum ad Orientem, v. g. protendatur in latus oppositum, quod est ad Occidentem, quod cliatn est mille cubitorum, erunt bis mille cubiti (2). Verum hoc videtur adversari verbis textus, quæ hos bis mille cubitos computant non a latere opposito ad oppositum, sed ab uno eodemque latere et plaga; aiunt enim : « Contra Orientem duo millia erunt cubili, et contra Meridiem similiter erunt duo millia, • et totidem ad Septentrionem, totidem ad Occidentem.

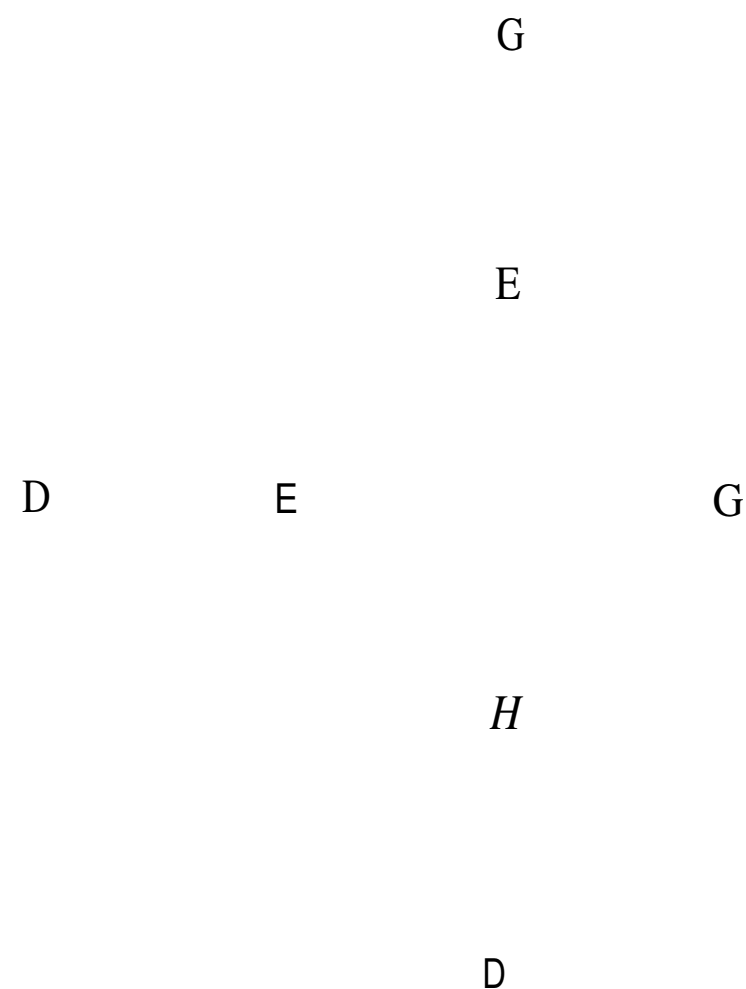
Quarto, Abulensis censet hic sequendum esse,

cl çfc *mitte* ab omni latore, id est, in universum octo mille, ut hæc osteudii figura :

Uhi apparet, unumquodque suburbiorum latus esse duplo longius, quam linea cx urbe extrinsecus producta, quæ est mí/f cubitorum (vers. 4), adeoque singulis lateribus relinquuntur bis mille cubiti, n Cornelii nostri prima objectio gratuita est; sccondæ respondetur, tum panas admodum fuisse Izvitarum urbes, tum Mosem in definiendis numeris mathematica, ut aiunt, accuratione non semper uli, imo sæpo numeros rotundos pro imperfectis usurpare.

(2) Idem vult Serarius, cl hanc sententiam facile perspicies cx hac delineatione :

ürbs est FFIIIG ; PF >> î000 cub.; PF GA — 2000 cub.

Own. non textum llebræum, sed nostrum Interpretem :
Ab-Un- suburbana enim hæc continuisse mille passus,
mille nutem passus faciunt bis mille cubitos. Li-
cet enim passus sit major cubito, contracalque
quinque pedes, cum passum fixum molimur, vi-
delicet utrumque pedem mensoris, et tres pedes,
inter utrumque ejus pedem, in passu interceptos,
tamen si passum mobilem (qualis hic erat) et
continue progredientem metiaris et accipias, in-
venies eum tantum quatuor pedes continere. Nam
primus pes tantum in primo passu numeratur,
ita ut primus hic passus habeat quinque pedes ;
in sequentibus vero passibus tantum numerantur
reliqui quatuor pedes, continuo sibi succedentes,
ut patet experienti ; quatuor autem pedes faciunt
duos cubitos, et paulo amplius. Ergo mille hi
passus idem sunt quod bis mille cubili, de quibus
vers. scq. Addit Vilalpandus, part. I *De urbe et
templo*, lib. II, cap. n, quod cubitus communis
sil pes cum dimidio, sed cubitus sacer sit duo
pedes cum dimidio, ita ut duo cubiti sacri faciant
passum, id est quinque pedes.

oijrcuc. Dices: In llebræo tara hoc versu quam sequenti
est eadem vox nOK *amma*, quæ cubitum signifi-
cat : quomodo ergo noster Interpres eam hic pas-
sum, versu vero sequenti cubitum vertit?

Rapon- Responderi posset *amma* non tantum cubitum,
l 0, sed et passum significare : id enim non lanium
docet noster Interpres, sed et Eugubinus; quod
vero Interpres camdcem vocem *amma* primo pas-
sum, deinde mox cubitum vertat, non est mirum,
quia vidit ipse hoc exigere loci circumstantias;
aliqui enim esset hic manifesta contradictio. Cum
ergo dicitur in llebræo simpliciter *mille amma*,
intellexit *amma* absolutum cl majus, id est pas-
sum significari ; cum vero mox dicitur restricte,
per litteram *beth*, duo millia F10N3 *baamma*, id est
in amma, intellexit *amma* contracium et minus,
puta cubitura significari. Forte etiam priore loco,
scilicet hoc versu, pro *amma* legit 0^3 *paam*, id
est gressus, passus, ut littera pc in codice attrita
vel exesa, remanserit ay *am*, indeque descriptores
fecerint *amma*. Sciebant enim non *am*, sed *amma*,
certam mensuram significare. Verum, quia He-
bræa constanter habent *amma*, peratepA, non per
t rii. *ain*, quod in Scriptura semper cubitum, nunquam
pa-sum significat, itaque hic vertunt Chaldæus,
Septuaginta cl omnes alii interpretes, potius dixe-
rim nostrum Interpretem passum hic, non majo-
rem sive geometricum, qui quinque pedes com-
plectitur, sed minorem sive vulgarem accipere,
ut idem sil quod cubitus. Nam in incessu passus
vulgaris, qualis est lente et modeste ambulantium,
æqnalis est cubito, si ab eo primum pedem, ut-
j-da. : pote in quo consistis, demas, atque tantum nu-
f meres spatium inter duos pedes interjectum (quod
c m^ii-fst dimidii pedis), ipsumque pedem, quem in
i o, passu hoc extendis cl promoves. Sic enim passus
* o* lic m*nor continet pedem circiter cum dimidio ;
tar.tumdem autem continet cubitus.

Dices : Quomodo ergo hoc versu numerantur
suburbana ad mille passus sive cubitos, versu
vero sequenti ad bis mille cubitos ? Suppono tarn
urbes quam suburbana hæc, circulari vel ovali
forma fuisse.

Nunc dico : Antilogia hæc dupliciter solvi et
conciliari potest : *primo*, si cum Cajetario dicamus
suburbana hæc fuisse mille cubitorum, sed cir-
culum sive peripheriam ipsorum fuisse octo cir-
citer millium cubitorum ; ita ut periphæria hæc
a quolibet mundi angulo, id est plaga, habuerit
bis mille cubitos.

Pro quo nota : In circulo circumferentia habet
proportionem triplam ad diametrum, et paulo
amplius, ita ut si diametersit duorum millium cubi-
forum, circumferentia sit sex millium cubitorum.
Hic vero semidiameter suburbanorum crant mille
cubili : his adde diametrum urbis ipsius, qui erat
circiter sexcentorum cubitorum, ita ut diameter
tam urbis quam suburbanorum fuerit 2G00 cubi-
torum ; ex quibus necessario sequitur circumfe-
rentiam (quæ tripla est ad diametrum) tam urbis
quam suburbanorum horum, fuisse circiter octo
millium cubilorura; ter enim 2G00 faciunt octo
millia, exceptis ducentis, quæ hic addenda sunt,
quia circumferentia paulo plus quam tripla est
ad diametrum : jam divide octo millia per qua-
tuor mundi plagas, invenies partem quartam
circumferentia) suburbanorum, quæ cuilibet
plagæ obvertebatur, fuisse bis mille circiter cu-
bitorum. Et hoc est quod dicitur vers, scq., ad
quamlibet plagam fuisse bis mille cubitos.

« Moses, inquit Cajetanus, circumferentiam sub-
urbanorum, octo millium cubitorum instituit,
sive civitas sit magna, sive parva, ut una esset
lex communis de spatio suburbanorum. Arbitra-
tus est enim æquum esse ut cujuslibet civitatis
diameter intrinsecus haberetur sexcentorum cu-
bitorum; quamvis enim una civitas major esset
alia, pensando tamen majorem cum minore, cl
cconverso, instituit suburbana æqualia; existente
enim diametro 2G00 cubitorum, æque secundum
proportiones geometricas, circumferentia decerni-
tur esse octo millium cubitorum, secundum pro-
portionem triplam, et paulo plus.» Verum, quia
angulus (uti est in llebræo) cujusque plagæ, vers.
seq. protrahi jubetur ad bis mille cubitos, et quia
angulus proprie, non peripheriam circuli, sed
angulum sive triangulum significat, et quia præ-
cise hic mille passus, id est cubitos, extra singu-
las urbes numerari jubet Deus; urbes autem aliæ
crant magnæ, aliæ parvæ, ac consequenter aliæ
minus, aliæ amplius quam octo millia cubitorum
habebant in periphæria suburbanorum :

Hinc *secundo*, aptius hæc duo millia cubitorum
accipias, non in periphæria, sed in canthis sive
lineis a centro, puta a muris urbis ductis usque
ad peripheriam suburbanorum ; hæ enim Unem,
cum sint binæ ad quamlibet mundi plagam, ut
eam lotam inter se capiant et comprehendant,

Objectio,
Quomodo
mille cu-
biti TO-
cantor
bis mil-
le?
Rip.
prima
Cajet
probabi-
lis.

aio se-
cundi
vrrrior,
fuisse
mille cu-
bitos, di-
ci Urn*o
bis milia
si
ninira-
que la-
lut tri-
anguli,
ad quam-
libet pla-
gam rar-
ltamur.

faciunt unum angulum in centro in quo coeunt, el duos angulos in peripheria in qua terminantur, itaque faciunt triangulum. Unde Hebræa sic ad verbum vertis, *mensurabitis ad angulum Orientis duo millia cubiturum*; totidem ad angulum Meridiei, Occidentis el Septentrionis.

Videlur enim Deus hic describere circulum urbis cum suburbanis, ita ut centrum sil urbs, peripheria vero terminetur ad mille cubitos circumquaque extra muros urbis. Circulum autem hunc, ad quatuor plagas, dividit in quatuor quasi triangulos, quorum quisque est isosceles, id esi duo latera, quæ a centro ad peripheriam ducuntur, habet æqualia. Jubet ergo hic Deus ut suburbana quaquaversum, ad qualuor mundi plagas, extendatur ad mille cubitos, ulque Orientalis plaga describatur duabus lineis, ductis ab urbe ad peripheriam suburbanorum, quæ du<e lineæ comprehendant latus Orientale, instar trianguli. Pari modo, per duas lineas triangulum secundum jubet describi, ad plagam Occidentalem, el pari modo, tertium triangulum ad Meridiem, et quartum ad Septentrionem; sic ut quælibet plaga describatur per triangulum, ductis duabus lineis ab urbe usque ad peripheriam jam dictam, quarum quæque contineat mille cubitos (suburbana

enim extenduntur ad mille cubitos), ita ut du» lineæ ad peripheriam cujuslibet plagæ duche, quæ sunt trianguli hujus duo latera «qualia, simul contineant bis mille cubitos.

Sic ergo facile conciliamus hanc anlilogiam; dicimus enim suburbana tantum extensa fuisse ad mille cubitos circumquaque, sed quamlibet plagam fuisse descriptam quasi per triangulum, ita ut duo haberet latera, quorum quodque erat mille cubitorum, ac consequenter utrumque latus simul sumptum erat bis mille cubitorum. Verisimile cnirn est octo quasi limites vel palos horum suburbanorum, in ipsis eorum finibus fuisse positos, ita ut ad illos ab urbe totidem line», scilicet octo, duci possent, quæ quatuor quasi triangulos faciunt; idqucadhoc, ut per hosce limites, statini circumquaque sciri posset, quousque Levitarum pradia >e extenderent, itaque crebra lites. quæ de confinibus incidere solent, cum vicinis tribubus vitarentur. Huic sensui favent Hebræa, quæ habent, *numerabis duo millia in cubilo*; quæ phrasis innuit hos bis mille cubitos, non directe in longum, sed lateraliler, nimirum per duo trianguli latera numerandos esse, scilicet ut quodlibet latus habeat mille cubitos, prout in sequenti figura est videre :

•piqm o||!W_____

Millo cubili.

s m n

u k b s.

•ntqns o(!jirç

Mille cubiti.

4: %.

o

Ven.e. 6. De ipsis autem oppidis, qum Levitís dabit is, SEX EMUNT IN FUGITIVORUM AUXILIA SEPARATA, UT FUGIAT AD EA QUI FUDERIT SANGUINEM, — qtli Oli- qucm occiderit, intellige nolens vel nescius, ut dicitur vers. 11, et *Josué* xx, 3; hæc enim urbium asyla constituta sunt ad tutelam innocentium : unde debebat homicida pretendere innocentiam, antequam ad hæc azyla admitteretur. aStabit, inquit Josué, xx, 4, ante portam civitatis, et loque- tur senioribus urbis illius ea quæ se comprovent innocentem, sicque suscipient cum, et dabunt ei locum ad habitandum, d

Nam lege veteri, ob populi illius duritiem, per- missum erat cognatis occidere percussorem pro- pinqui sui, sine alia judicis condemnatione, quo- cumque loco cum reperirent, ut patet vers. 19 el 27. Ergo constitui jussit Deus has urbes refugii, ad quas qui cædem admiserant, se reciperent, ut ibi essent tuli, donec causa eorum examinaretur, idque vel in porta urbis ad quam confugerant, vel eo loco ubi homicidium admiserant, uti dicam vers. 25. Unde eo ducebantur, ibique cognati oc- cisi litem cis intentabant, in qua si innocentes deprehenderentur, puta fecisse cædem, non ex proposito, sed ignoranter, casu, vel ad sui tute- lam, remittebantur ad locum refugii, ut dicitur vers. 25; sin nocentes deprehenderentur, puta scienter cl ex proposito occidisse, occidebantur et ipsi.

Cis Jordanem, Moses designavit lres urbes re- fugii, scilicet Bosor, Ilamoth et Golan. Jubet vero hic vers. 11, ul postquam Hebræi transierint Jor- danem, in terra promissa, lres alias insuper de- signent; quod reipsa factum est, *Josué* cap. xx, vers. 7. Urbes ergo hæ refugii universim fuerunt sex, quibus Deus alias lres addi jussit, *Deut.* xix, 9, tunc scilicet, cum magis dilatati tss.nl termini ilebræorum.

Omnes porro urbes refugii habitabantur a Le- vilis, nimirum, ut sacerdotii dignitate vis injusta (si cognati occisi homicidam ad necem perseque- rentur) facilius prohiberetur, utque a viris hu- mani divinique juris peritis, puta a Lentis cl sa- cerdotibus, illius modi capitalia judicia rectius sancliusque judicarentur.

An t> Quærcs an urbs, in qua erat tabernaculum, i c"tve^ ipsu'n tabernaculum, fuerit asylum. Negat otU Tostalus, *Quast.* XI; affirmat Covarruvias, cap. * * xx, conci. 2, lib. Variar. *resol.* Verum dico al- 11 lare cl tabernaculum fuisse asylum; uon vero ip- r.-sam urbem, in qua illa erant. Patet ex eo quod d -.m-r .oajj ex ur|)C fUgCrit ad tabernaculum et altare , i , quasi ad asvlum : est enim hic locus ex se saccr. . liem colligitur ex Exodi xxi, 1 i. Ita Serarius in — — Josué xx, Quæst. VII, ubi pluribus id confirmat.

Mysticam explicationem sex urbium refugii babel S. Ambrosius, lib. *De Fuga saculi*, cap. n; C et ex co Serarius in Josué xx, Quæst. XII; ac Ma- 11' galianus ibidem, vers. 9, annot. 4, ubi docet pæ- uileulibus mystica asyla esse contritionem, ora-

tionem, Dei gratiam, Sacramenta et ingressum Religionis, a Docet, inquit S. Ambrosius, lex fu- giendum sæculum, Deum sequendum. Sex autem civitatum refugia sunt, ita ut prima civitas sil cognitio verbi, et ad imaginem ejus forma vi- vendi. Secunda, consideratio divina* operationis, qua creatus est mundus. Tertia, contemplatio po- testatis regię et majestatis æternæ. Quarta, propi- tiationis divinæ contuitus. Quinta, legis diviuę contemplatio, quæ præcipit quid faciendum sit. Sexta, portio legis quæ præscribit quid non fa- ciendum sit. » Ita S. Romualdas a caído cui in- terfuerat, fugiens ad monasterium, asylum litte- rale in mysticum commutavit, factusque mona- chus Ordinem Camaldulensium instituit; in quo vixit mira sanctitate ad centum annos, mortuus- que est anno ætatis 120 (1).

15. Tam filiis Israel, quam advenis atque pe- V«* is. REGRiNis, — scilicet ad judaismum conversis, id est, proselytis. Ili enim vocantur advenæ et pe- Quii »<^ regrini : scilicet advena, vel, ut hebraico est, TeM? ger dicitur, qui nunc primo, vel certe non ita pridem advenit et accessit ad judaismum. Pere- Qnh pe* grinus vero, vel, ut hebraico est, toscab di- r<sri; citur, qui pridem accessit, diuque inter Israelitas commoratus est : sicque accipieñdæ sunt Græcæ voces, ꝑ njGGxXvTc; xxi c zxxir.:. Ita Serarius in *Jo- sué* xx, Quæst. VI. Proselyti ergo gaudebant jure An Gm- asyli, non vero Gentiles in gentilismo manentes. Ita Abulensis et Serarius; licet Masius et Magalia- j>s vy- nus jus asyli etiam Gentilibus hisce hic concec- Ut * sum fuisse censeant, quæ sententia non est im- probabilis.

Nota : Judæi ex genere tria habebant privile- Trii fri- gia, quibus carebant proselyti : *primum*, servus si esset Judæus, anno septimo, et quinquagesimo roro. fiebat liber; non autem, si esset proselytus, Lc~ quilmi vit. xxv, 40 cl 43. *Secundum*, Judæi gaudebant “^5* privilegio remissionis debitorum anno septimo, l y. non proselyti, *Deut.* xv, 3. *Tertium*, Judæi non poterant dare ad usuram Judæis, sed proselytis, *Deut.* xxi, 19. In cæteris, leges uirisque erant æquales. Ita Abulensis.

Ct confugiat ad eas, qui molens (involuntarie; hebraico, in *ignorantia* J sanguinee fuderit —

Nota : Proprie pro solis homicidis hæ urbes re- Solfito- fugii stalutæ sunt, non autem pro iis qui tantum w“c læscrant alium. Si tamen hi ad eas confugissent, fraut asyb. gaudebant communi jure asyli. Rursum, horni- asyb. cidæ voluntarii non habebant jus asyli. Sed quid, si voluntarie quem quis occidisset, at seipsmn urjff. defendens, vimque vi repellens? Respondeo : Hic Occidcu habebat jus asyli, imo probata hac sua innocen- lia, ex asylo liber domum remittebatur, quia denjo, non erat homicida cl nocens, sed plane inno- non ege- bit up

(1) Vers. It Pro *cognatus occisi*, in hebr. est *Goti*, l@* *vindex sanguinis*, ul infra vers. vocatur. Hodicnum apud Arabes si quis interemptus fuerit, consanguinitate proximus hoc sibi sanctissimum oilcium impositum esso judicat, codis auctorem propria manu interficiendi.

cens. Ita Abulensis, Quæst. V, in cap. xx *Josué*, Occidnt cl ibidem Serarius el Magalianus. Si quis vero in n" L2-^'s0 æí?10' I'ula *n urbibus refugii, cædem fe- iXt/u cisscl, hic jure asyli non gaudebat, lia Abulensis, ibidem *Quæst.* XIX.

Cinte Nola : Concesso» sunt hæ urbes refugii in asy- lum, primo, ut essent innocenti® ct innocentum Secuudi. auxilium cl præsidium; *secundo*, ul ostenderet Deus quam serio in homicidium, voluntarium præsertim, inquirendum ct animadvertendum Tertia, esset; *tertio*, ul ejus qui occisus erat propinquis subtraheret materiam irra, doloris et vindici® (erant cnitn Judæi præfracto animo et vindici® Quarta, percupido); *quarto*, ul novarum rixarum et cæ- Quiuta. dium auferret occasionem; *quinto*, ut esset in re- fugii latebris poenitenti® typus ct figura.

Aijla Simili modo in lege nova, reis asyla sunt om- torani'rtncs ecclesiæ, coemeteria, cænobia, domus reli- rjud."o- giosæ ct ecclesiastic®. Quare plura sunt asyla rum io Christianis, quam fuerint Judæis. Rursum, Jud ei bxntum habebant asylum pro homicidis invo- dii:- luntariis, quia alia peccata fere voluntarie, ct mut. dedita opera committuntur, ideoque tunc ea im- Secundo PUD'la csse noluit Deus; Christiani vero asylum habent, fere in omni crimine ct periculo. Dico fere; nam cap. *Inter alia*, lit. *Dc Immunit. Eccles.*, asylum negat nocturnis agrorum depopulatori- bus, publicis latronibus, viarumque obsessori- bus. Item jus asyli non habent virginum raptio- Qoi eri- res, proditores, sacrilegi, blasphemii, In retici, apostato, Judæi, cl quotquot in ipsis asyilis de- nnn- linqunt, ut Covairnvias et alii docent. Vide Sua- luiwini rez, tract. *Dc Immunit. Eccles.*, cap. ix et x. Gre- ls>la,uT gorius tamen XIV, Pontifex, nova constitutione hq»c ad unam tantum formam redegit, qua jus asyli negat laicis publicis latronibus, viarum grassatori!) is, depopulatoribus agrorum, iis qui homicidia aut mulilationes committunt in eccle- sia vel cremeterio, iis qui proximum proditorie occidunt, assassinis, hærdicis, reis lre>® majes- tatis. Exstat hæc bulla edita Antuerpia) cum Sy- Tcriio. nodo Anltierpi®. *Tertio*, ex urbe refugii Judæi extrahi poterant ad iudicium, ut in eo causa eo- rum ventilaretur; cl, si deprehenderentur occi- disse voluntarie, ac proinde non habere jus asyli, morte mulclabanlur. Jam autem nec iudex, nec quis alius reum Christianum ab asylo abstrahere Quarto, potest. *Quarto*, Judæi habebant asyla juro divino, nipote a Deo præ-crupta. Hoc autem jus iudiciale erat, et cærcmoniale, ideoque jam abolitum est. Christiani vero habent asyla jure humano, quia videlicet Pontifices, cl Reges, vel Imperatores illa, illorumquo jus constituerunt : undo quibus- dam in locis illud dilatarunt, in aliis restrinxerunt.

Fondi- Causa asylorum fuit, reverentia templorum ct locorum sacrorum, atque ipsius Del. Dum enim rom. do.nus Dei habentur sacrosanct i', ct asyla, celebratur ejus gloria el majestas. *Secundo*, ejus misericordia el benignitas commendatur, dum mi-

seros reos ad se confugientes, in suam tutelam recipit. Sic Gentiles Graeci statuerunt « aram mi- sericordi®,» teste Pausania, lib. I in *Atticis*. Sic Romulus llornæ asylum constituit, teste S. Au- gustino, libro I *De Civitate*, cap. xxxiv, sed om- nibus, etiam scelestissimis hominibus. Sic Ala- ricus et Gothi, capta Roma, pepercerunt Roma- nis fugientibus ad ecclesias; quinimo cum Go- thus quidam sacra vasa apud virginem consecra- tam deprehendisset, iliaque ci diceret: « Hæc vasa mihi de sacrario B. Petri sunl commissa, tange si audes; ego sacra non audeo tibi dare.» Gothus «ad nomen Apostoli perterritus, hoc regi nuntiavit; is statim reportari omnia ad sacrarium S. Petri curavit, dicens, « cum Romanis se bel- lum gerere, non cum Apostolis Jesu Christi.» Ita Rodericus Toletanus, lib. II *Rerum Hispanicarum*, cap. v.

Memorabilis fuil Agesilaus, qui Athenienses prælio victos, ad templum Minerv® confugien- tes, violari vetuit; etsi in eo prælio ipse aliquot vulnera accepisset, cisque valde videretur iratus. Sed plus apud eum valuit religio, quam ira. Idem fecit apud Barbaros, dicens in templa nullum esso jus belli; addebatque se mirari cos non ha- beri sacrilegos, qui lædcrent ibi supplices, ac per Deos obteslantes, nec graviores sumi pcnas de his qui religionem minuerent, quam qui tem- pla spoliarent. Recle judicans diis esse chariorem hominum salutem, quam muta templorum orna- menta. Ita Æmilius Probus.

17. Si lapidem (!) jecerit, et ictis occituerit, Vm. n. similiter PLxiETi»,— si videlicet ictus lapide statim expirarit; si enim ab ictu surrexisset, aut ambulasse!, non occidebatur percursor, aut potius jactor, sed tantum impensas curationis la'so solvebat, ut patet Exodi xxi, 19.

19. Propixqvis occisi HOMICIDAM INTERFICIET, — Ver» 19. id est, interficere poterit. Est enim hic non pr®- cepium, sed permissio tantum duris hominibus facta, idque ad cohibendas aedes, ufpote quas i»- omnes scirent, a tam multis propinquis statini [.?' za acerbo animo vindicandas. Peccabant tamen oc- «. cidentes homicidam, si ex odio ct ira, ut fere fit, id facerent. Indo *Levit*, xix, 17, in foro anim® et Ao r-c- conscienci® jubet Deus llebræis, ut injuriarum obliviscantur. Vindicta ergo, qu® hic permitti- tur, culpam non sustulit, sed tantum facti, vel culpæ impunitatem dedit in foro exteriori. Id rursum palet ex eo quod hi propinqui occisi sape occidebant innocentem el involuntarium omnino homicidam, imo absolutum per judi- cem, si videlicet cum extra urbem asyli alicubi invenissent, ul patet vers. 27 : id autem fieri non poterat sine peccato. *Tertio*, idem patet ex eo quod hæc pr.cepta sint judicialia, qu® consti- tuunt jus, quod servetur, et secundum quod ju-

(1) Addunt licbræa q», id est manws, lapidem scit, manual turn, qua nuuu projicitur.

dicetur in foro externo. Ita Abulensis et Cajetanus.
 Muija- Permittitur hic ergo cognatis occisi, ut homi-
 Sn111/1 interficiant, ubicumque cum invenerint
 « bAJh extra urbes asyli. Nam in asylo homicidam (an-
 ddu. gere non poterant : ibi enim iudices ei securita-
 tem prestare debebant, donec causa ejus venti-
 laretur; in qua si condemnaretur, poterant eum
 cognati occidere, et, ut hic innuitur, tradebatur
 homicida a iudice propinquis et cognatis occisi,
 ut ab eis jugularetur, idque ad satiandam eorum
 iram et offensam : sin innocens declararetur, se-
 cure reducebatur ad asylum, ibique manere de-
 bebat usque ad mortem pontificis. Ita Abulensis.
 Ven. io. 20. Si impulerit, — intellige in ignem, aquam,
 foveam, etc.
 Ven- ti. 22. Quod si fortuito. — Hebraice *bepcta*,
id est subito, improviso, quod est fortuito.
 Ita. 15. 23. Reducetur (homicida, qui fortuito occidit
 alium, et jam a iudice declaratus est innocens)
 PER SENTENTIAM IN URBEM, AD QUAM CONFUGERAT. —
 Ancinu « Reducetur, id est, iudex per sententiam jube-
 l n/iki- m eum reduci, vel ab urbe et loco, in quo ho-
 in in cidiam perpetravit ; ibi enim causa ipsius exa-
 uylo.cn minata fuisse videtur, eo quod ibi testes, et alia
 cririou? vcr*la^s indicia majora suppeterent, ut vult Abu-
 Jensis, idque innuit vox «reducetur; » vel certe
 ab ipsa porta urbis refugii, reduci cum jubebit
 in ipsam urbem. Nam in hac porta, scilicet inter
 Levitas, ubi sanctior erat religio et justitia, ha-
 bitum fuisse hoc iudicium de qualitate homici-
 dii, censent Masius et Serarius in *Josué* xx, et
 alii, lraque sententia et expositio est probabilis,
 rhttfcr Maneditque idi donec sacerdos magnus (ponli-
 ^ORTATun.—Quæres cur? varias causas dant
 a' loup Rabbini, quas recenset Serarius in cap. xx *Josué*,
 q « ad Quæsl. V, quibus omissis dico : Prima causa fuit,
 riorum ; ntrrim longitudine temporis, ira et acerbitas
 cur ! cognatorum mitigetur, ne, ubi cum viderint, oc-
 PriDj cidant; sed mortuo jam pontifice, cogitent iram
 Cà quoque mori et extinguere debere, eo quod mor-
 tuus sit summus sacerdos, et sacrorum expiatio-
 numque princeps, quo vivente delictum est ad-
 missum ; ac proinde in ejus morte et luctu sepe-
 liendas esse privatas omnes noxas et injurias, ita
 s .r.ii. Theodoretus, *Quæst.* Ll. *Secunda*, quia pontifex
 erat quasi patriæ parens, ut eo vivo vigeret res-
 publica, eo mortuo etiam ætali illi, sive sæculo
 finis imponi videbatur. Ita Magalianus in *Josué*
 Tatù. cap. xx. *Tertia*, quia pontifex personam repræ-
 sentabat Dei, in quem peccarat homicida, ac
 proinde homicidium in pontificis injuriam re-
 dundabat, ut merito eo vivente recludi deberet
 homicida, ne in eis homines libere caput attolle-
 nt, dum vivit die, qui in terris Dei interpres
 censetur, et divinam majestatem quasi adumbrat,
 contuens scilicet et summo sacerdotis dignitatis
 fastigio, quæ pie aut impie geruntur. Et hoc innuit
 qui uactus est oleo *sancto*, q. d. Lateat homicida,
 dum vivit pontifex, in quo Dei majestas violata est

per illiusmodi facinus, quod interea dum ille pro
 Deo summoungebatur sacerdotio, patratum Cut :
 ita Magalianus supra, et Masius in *Josué* cap. xx.
Quarta, datum hoc fuit pontificis novi, qui mor- Quarti,
 tuo succedebat, grati®, ut sicut ad Deum homi-
 nibus propitiandum novus accedit, ita etiam no-
 vum beneficium et salutem miseris reis, qui ca-
 digniores videntur, prostet, *Quinta*, « ostendere, Quinti,
 inquit Oleaster, voluit Deus, quantum abhorrere
 debeat sacerdos homicidia, etiam involuntaria.
 Rursum, pontifex erat Dei vicarius, agebalque
 partes justili® divin®, qua Deus vindictam ab
 hominibus expetit; et eo mortuo, videbatur pars
 adversa extincta, quæ ultionem pro Deo pete-
 ret, et ideo tunc reus omnino absolvebatur, d
Sexta et potissima causa fuit, ut significaretur Seiu.
 vera libertas, quæ per pontificis Christi mortem
 homicidis, id est peccatoribus omnibus, parta
 est. Ita Serarius. Unde :

Allegorico Cyrillus, lib. Vili *De Adorat*, p. 163: au
 Homicidæ, inquit, erat genus humanum, et horni- rien
 nes peccatores ante Christi adventum, qui pecca-
 tis occiderant animas suas, non sponte, sed illecti
 et impulsivi a concupiscentia. Hi pœnilentes fuge-
 runt, et abdiderunt se in urbes refugii, id est,
 in limbo patrum, usque ad mortem pontificis, id
 est Christi, qui eorum vincula laxavit, cosque
 e limbo et inferno eduxit. Illa et S. Gregorius, ho-
 milia G in *Ezechielem*.

27. Ultor sanguinis, — id est sanguine propin- Ven. 27.
 quus, cui competit vindicta.

Adsque noxa erit, — non punietur, llebraice
non illi sanguis, scilicet imputabitur, ut pro eo
 suum pendat.

30. Sub testibus (Hebraice, *ad os testium*, scili- Vers 30.
 cet plurium, non unus) punietur (1).

(i) Pro *ad unius*, etc. ia hebr. est, *unus testis non
 respondeat* iudicibus interrogantibus *in anima ad mortem*,
 id est, unus tamen testis in causa capitali admittendus
 non est. Cf. *Deui*, xvii, 6; xix, 15.

Vers. 31. *Son accipiat pretium pro vita homicida*,
qui mortis est reus. Apparet ex h. l. apud Israelitas jam
 ante Mosis tempora consuetudinem viguisse argento vi-
 tam a Goele redimi. Apud Arabes illam consuetudinem
 cunlinnavit et in jus vertit Mahomctis auctoritas (*Sur.* j1,
 173, 174). Moses vero hunc inorem abrogat. Et vero crai
 prudentiæ legislatoris, turpem et abjectam consuetu-
 dinem prohiberi ; interest enim, ail Ailloli ad h. l., non
 familiæ solum, sed et reipublicæ, ut in homicidas ani-
 madvertatur, nec iudex dolori potius cognatorum servit,
 quam exemplum pœnarum proponit, quo terreantur
 improbi, atque boni tuto degere possint. Et hodie apud
 Arabes Thehamanenses ignominiosum est a Guele vitam
 argento redimere, teste Niebuhr, in *Descript. Arab.* p. 32.

Vers. Si. Habent hebræa, *nc accipiat redemptionem*,
 id est moldara aut pecuniam iudici oblatam, *ut fugiat*,
 qui de industria cædem commisit, *ad sui asyli urbem*,
ut revertatur ad habitandum in terra ante mortem sacer-
dotis. Sunt qui ante *ut revertatur* omissam essa putant
 particulam *aut*, hoc sensu : Nulla mercede perducere
 te sines, ut *vel* is, qui ab urbe asyli sub presidio publico
 ad iudicium perductus est, si cognoscatur deliberato
 (casu homicidium, remittatur ad asyli urbem ; *vel* ut

vm.33. 33. Ne polluat is terram, — homicidio. De homicidio, ob ejus enormitatem, dicitur, quod polluat terram, quæ roccpil sanguinem innoxium effusum, quasi is moralem terræ labem et maculam aspergat, maxime si terra sancta sit, aut Deus in ea peculiariter se exhibeat, uti in terra filiorum Isrool faciebat; quodque hæc labes tollatur justa vindicta et nece homicida. Sic de aliis quibusdam peccatis, ut Sodomia, mercede operariorum defraudata, oppressione pauperum et pupillorum, dicit Scriptura quod ipsa clament in coelum, quia sui enormitate, vindictam quasi a Deo exposcunt.

Morale, Moraliter disco hoc capite, quam jus asyli et asyhun ccc^esîæ inviolatum servari debeat : hinc qui illud ecciMia violarunt, graviter a Deo puniti sunt.

dnm^Ti ^nm0» Heliodorus volens aurum depositum in Eicni^ templo sibi vindicare, flagellatus est ab angelo, et vix Oniæ precibus liberatus est, || *Machab.* m.

Secundo, Nicanor, || *Machab.* xiv, Deum spernens, et jurans se templum Domini Libero patri dicaturum, nisi traderetur Judas qui ibi erat, interficitur.

Tertio, S. Augustinus, cpist. G in Appen., Bonifacium Comitem agentem cum Gothis in Africa, ducem exercitus, quod confugientem ad ecclesiam indo abstrahi jussisset, graviter reprehendit. a Miror, inquit, quomodo tam subito fidei murum aries ruperit inimici; novi cnim qua religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus. Quo instante, frater, hominem do ecclesia rapuisti? tuus si de luo amico forte præsumeret fugitivus, posset procul dubio intercessoris causa veniam promereri; ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si do potestate præsumitur, Nabuchodonosor regem intendo, qui causa superbia? in bovem est ex homine commutatus. Non ut confundam te, hrec scribo, sed ut filium meum charissimum monco. Ecclesia) igitur illresum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. » Pœnam deinde ei infligit dicens : a Oblatio vero domus lure a clericis ne suscipiatur, indixi; communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus, vel errore, a mo definita tibimet poenitentia, pro hoc facio corde contrito el humiliato dignum offeras sacrificium Deo. »

Quarto, anno Domini G06, et anno imperii Phocæ 4, Scholasticus vir religiosus, eunuchus palatii, Constantinam dominam, olim Augustam, conjugem Maurici! Imperatoris, cum tribus filiabus ejus accipiens, ad magnam ecclesiam confugit. At vero tyrannus in ecclesiam ad abstrahendum mulieres festinavit. Patriarcha Cyriacus luno restitit tyranno, minime passus e templo tyrannice

ci, qui esi in urbe asyli, permittatur alibi habitare aule mortem Pontificis maximi. Boetius, ut videtur, alii hunc solum hujus legis sensum esse putant, qui in postremo membro propositus est : nempe, ne qui in asylum perfugisset, ulla pecunia ante obilurn summi sacerdotis Jus ad pristinam sedem revertendi sibi posset redimere.

il.

abduci mulieres. Verum juramenti certo eo reddito a Phoca, quod non Lederei eas, educuntur o templo, et clauduntur in monasterio. Ito ex Theophane et Cedrano Baronius anno Christi G06.

Quinto, Aspar et Ardaburius reposcentes Joannem quemdam, qui fugerat ad monasterium S. Marcelli, miserunt milites qui per vim eum extraherent; sed, oranto S. Marcello, fulgura in milites missa eos represserunt, ut crudelis Ardaburius Joanni pepercerit, cl mores mutarit. Ita habet Vita S. Marcelli. Hujus miraculi occasione factum putat Baronius, ut Leo Imperator egregiam sanctionem de immunitate confugientium ad ecclesiam hoc ipso anno promulgaverit, ito rescribens ad Erylhræum prefectura pretorio : « Præsentis lege decernimus per omnia loca valitura, nullos penitus, cujuscumque conditionis sint, de sacrosanctis ecclesiis orthodoxa fidei expelli, aut tradi, vel protrahi consentias. »

Sexto, circa annum Domini 1000, Vercmundus XI, Legionis et Asturiarum rex, a susurrone deceptus præcepit capi Gudesteum Episcopum Ovetensem ; sed ut tantum nefas non procederet impunitum, facta est siccitas magna in terra, ita quod totus populus ciborum penuria arctabatur : cumque quibusdam fuisset a Domino revelatum famem propter injuriam Episcopi accidisse, el regi esset revelatio iutimata, confestim absolvit Episcopum, et per Semenum Asturicensem Episcopum, cui rex Episcopum commendaverat, fecit restitui Gudesteum, et statini Dominus pluviam voluntariam segregavit, et terra attulit fructus suos. Tunc rex Vercmundus corde compunctus ecclesiam B. Jacobi, et cretera loca quæ Almanzor profanara! diripiens, prout potuit, restauravit, et bonis operibus et eleemosynis jam intentus, de commissis cum consilio Prælalorum pœnilentiani agere satagebat, cl in villa quæ est in Berizo, moritur et sepelitur, inquit Rodcricus, et Vasreus ad annum Domini 982, et Grautzius, libro V *Ihstor. Sued.* cap. xxi.

Septimo, de Sancio majore Navarrre atque Castello) rege omnes fere rerum Hispanicarum scriptores ferunt, quod, cum die quadam in venatione aprum insectaretur, ille fatigatus, intra obvios parietes, qui supererant memoria S. Antonini Martyris, se rcccpit, apud relictam ibi sacram aram consistens, quasi apud tutum asylum angelorum custodia vallari consuetum, juxta illud oraculum : « Homines et jumenta salvabis, Domine. » Cum rex venabulo illum appeteret, elevatum brachium ad feriendum mox torpedine redditum sentit inutile; sed reatum agnoscens Martyrem deprecatus, ad pristinum usum sensit divinitus revocatum, didicitque suo damno quanta deberetur locis sacris immunitas, etiamsi corruisse visa fuissent, ut nec bestiam illuc fugientem Ledere licuisset, inquit Rodcricus et Vasreus, et ex iis Baronius, anno Domini 1032.

Odavo, Eutropius Arcadii eunuchus, omnium

colluvie facinorum infamis, cum ab Imperatore legem extorsisset, qua immunitas omnis abrogaretur, licerctque etiam ad aras confugientes extrahere; ipse Imperatoris postea declinans iram, ab ara ad quam confugerat,abstractus in exilium missus, indeque revocatus capite truncatus est, teste Suida in *Eutropio*, et Chrysostomo, oratione in *Eutropium*, alquo procurante Chrysostomo iniqua lex abrogata est.

Nono, de S. Basilio scribit Nazianzenus, orat, de illo, cum viduam altare complexam a Præsidis injuria tutatum esse.

Decimo, de S. Ambrosio "scribit Pauliaus, eum

defendisse Crcsconium, ne ibi comprehenderetur a lictoribus ; quod cum non obtinuisset, abstrae- tores ejus in theatro laniati sunt a feris, quæ in abstractum immissæ fuerant.

Undecimo, Orosius, lib. VII, cap. xxxvi, memo- rat poenam violatoris asyli Mascezilis ducis.

Denique, quod magis mirerò, S. Justus, episco- patu Lugdunensi relicto, secessit in eremum Æ- gypli, diuque ibi latuit, pænitentiam agens, quod hominem, qui confugerat ad ecclesiam, rejecisset, ut populi sedaret furorem, accepta prius fide a magistratu, quod nullum illi homini periculum intentaret ; Ita habet ejus Vita apud Surium, tom. V.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Oaasioa« *filiarum Salphaad, fertur lex, ut ipsæ et alia.; quacumque haredditatem patris adeunt, tiiJuiU contribulibus suis.*

1. Accesserunt autem et principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph, loculique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt : 2. Tibi domino nostro praecepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israel, ct ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri : 3. quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, et translata ad aliam tribuni, de nostra hæredilatc minuetur, 4. atque ita fiet ut, cum jubilæus, id est quinquagesimus annus remissionis, advenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat, o. Respondit Moses filiis Israel, et Domino praecipiente, ait : Recte tribus filiorum Joseph locuta est, G. et hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est : Nubant quibus volunt, tantum ut suæ Iribus hominibus ; 7. ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua : 8. et cunctæ feminae de eadem tribu maritos accipient, ul hæredilas permaneat in familiis, 9. nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, 10. ut a Domino separatæ sunt. Feceruntque filiae Salphaad, ut fuerat imperatum : 11. el nupserunt Maala, et Thersa, et Hegla, et Melcha, et Noa, filiis patru sui 12. de familia Minasse, qui fuit filius Joseph: et possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu et familia patris carum. 13. Ilæcsunt ínaftdála atquejudicia, quæ mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israel, in campestribus Moab supra Jordanem conlra Jericho.

- v» i. 2. Tibi domino nostro prxcepit Dominus ut terram sorte divideres, — id est dividi præcipres per tuos successores : nam Moses moriens terram noa divisit, sed ejus jussu Josué, qui ci successit
- Et ct HLUBus Salpuaad fratris nostri dares POSSESSIONEM DEBITAM PATRI. — Id jussit UomitIUS cap. XXVII, 7.
- v«rt. i. 3. Quas si alterius tribes homines uxores acceperint, SEQUETER POSSESSIO SUA, ET TRANSLATA AD ALIAM TRIBUI DE NOSTRA 11.EREDITATE MINUETUR, —ul s..ilicei uon dicatur t-se ha ruditas tubus Jo-

seph, sed alterius cujus erunt futuri harum filiarum Salphaad mariti. Licet enim filius aliquis surrogandus esset avo materno defuncto, qui in nomen el hereditatem ejus succederet, vocareturque v. p. filiusSalphaad, tamen quia hic filius patrem ct fratres habebat cx alia tribu, hinc facile orta fuisset confusio ct permixtio nominum, ut non vocaretur filius, vel nepos Salphaad, sed patiis sui : unde per longitudinem temporis in jubilaio, cum de hrereditate revocanda, si ea alienata fuisset, agendum erat, facile oria fuisset confusio ct error, ut scilicet hæredilas Salphaad ad

generos, eorumque cognatos et tribum transiret. Rursum, tacilo fieri potuisset ut oblitterata maternas successionis memoria, patris tribu et nomine absolute ea hæredilas censeretur. Hac do causane id fiat, sanxit beus ut hæ fili e extra tribum suum non nubant, sed maritos accipiant suæ tribus (t).

Veri. 7 7 Ct 8. OMNES ENIM VIH! DUCENT UXORES DE TRIBU
cl' ET COGNATIONE SUA : ET CL NCTÆ FEMINÆ DE EADLM
TRIBU MARITOS ACCIPIENT, UT UÆREDITAS PERMANEAT
An hic in familiis. — Quærilur hic an hæc sententia do
itur' olnn,^us omnino viris et feminis iniciligatur, ita
d'^aoi- ut omnes viri Hebræi debuerint ducere uxores
bn> í- tribus suæ, et vice versa omnes feminæ Hebrææ
uiaUí debuerint nubere maritis suæ tribus, non alterius.
Affirmat Affirmant Lyranus et Abulensis, qui ab hæge-
Abnieo- ncral; sententia excipiunt solos Levitas, idque vel
l* ' ob dignitatem tribus Levi, ut vult Lyranus; vel
quia tribus Levi in Chanaan nullam habebat pos-
sessionem, quæ per connubia distrahi posset ad
alias tribus, ut vult Abulensis. Favent huic opi-
nioni verbatextus, quæ plane universalis sunt.

Rfson- Verum dico hanc sententiam non esse intelli-
deo nc- gendam de omnibus omnino, sed tantum de fe-
u;ñitir minis, quæ succedebant in hæredilatcm patris,
(Dim lex ob defectum proles masculæ, et vicissim de viris,
2'nlu“\$ la^cs feminas ducebant. Tales enim feminæ
qnainui cl v;r* debebant esso ejusdem tribus; et hoc tan-
bircdes. turn hic precipitar. Id ita esse probatur, *primo*.

Prim', cx Qnæs^onc proposita, vers. 2 cl 3. Ibi enim
tantum quærebatur quomodo occurrendum esset,
nc hæredilas filiarum Salphaad (quæ deficiente
prole mascula, crant hærcdes patris sui Salphaad)
ad alienam tribum devolveretur : cui quæslioni
respondet Moses, modumquo congruum quo id
fiat, suggerit, dicens : a Kubanl maritis tribus
suæ; » idque deinde generali sanctione, omni-
bus ejusmodi feminis cl viris præcipil.

s« mao. *Secundo*, idem palet ex line legis, quem subdit
hic Moses dicens : « Ul hæredilas permaneat in
familiis; » ad hoc autem sufficit feminas illas, quæ
hærcdes sunt, non nubere in alia tribu : imperti-
nens vero csl idipsum ad alias omnes extendere;
nam aliæ cum non habeant hæreditalem, ncuti-
quam cam in aliam tribum transferrent; viri au-
tem suam hæreditatem ad feminas alterius Iribus,
ac consequenter ad aliam tribum transfundere
nequeunt : proles enim sequuntur nomen patris,
non matris.

Talio. *Tc.'io*, idipsum clarissimum est in Hebræo, sic
enim habet, *cl omnis ftmina, hæreditans hæredita-
tem, niJM uni cx tribu sua*. Sic cl Chaldæus, Sep-
tuaginta el omnes Hebræi. Ergo de sola femina
quæ hærcdilatem adit, hrce lex est intelligenda.

Qoaiu. *Quarto*, id patet exemplis : David enim, qui fuit

(i) Vers. 4. Clarius in hebr. *et cum advenerit jubilem
filiis Israel, quia earum hæredilas addita jam fuerit hiD-
rcdiali hujus tribus in quam connubio ingressæ sunt,
hæreditas tribus patrum nostrorum minuetur de carum
hæreditate*.

de Iribú Juda, duxit Michol filiam Saulis, qui erat
de tribu Benjamin; imo extra tribum suam du-
xit Gentilem, scilicet filiam regis Cessuri, ll Rej.
in, 3. Sic Mahalon et Chelion, filii Elimelech, du-
xerunt uxores Moabitides, ut patet *Ruth*, i, 4. Sic
Booz duxit Ruth Moabilidem, *Ruth*. cap. iv, vers.
10. Hinc et *Dcut*. cap. xxi, vers. 11, permittitur Ju-
dæis ducere virgines alienigenas, præterquam
Chanaanitides, bello captas. Sic *Judie*, cap. ult. 1,
jurant aliæ tribus, quod non dabunt filias suas
in conjugium Benjaminitis; ergo anlea id facere
licitum et consuetum erat.

Dices : Cur ergo noster Interpres id non exprès- Objecta
sit, sed gencratim vertit : « Omnes viri ducent
uxores de tribu sua; • et vice versa : « Cunctæ fe-
minæ de eadem tribu maritos accipient? »

Respondeo : Quia præsupposuit ex quaestione Rexpa-
proposita, et ex responsione versu 6, tantum hic l °-
agi de feminis quæ hæreditalem adeunt, et de vi-
ris qui tales in conjuges accipiunt. Hinc quod
Noster vertit : a Omnes viri ducent uxores de tribu
tua, » sic ex Hebræo cum Chaldæo et Septuaginta
vertas, *sinjuli possessioni tribus patrum suorum ud-
harcbunt*, scilicet filii masculi patribus suis succe-
dent; feminæ vero, si hæredes sint, nubent alicui
suæ Iribus, ul videlicet nulla hæreditalis ex una
tribu in aliam derivandæ sit occasio. Ita Burgen-
sis, Cajctanus, Oleaster, Vatablus hic, et Andreas
Masius in *Josuc* cap. xvn, vers. 4.

.Nota : Ex Hebræo colligitur filias, deficiente
prolemascula, hærcdes, debuissent nubere non tan-
tum in eadem tribu, sed etiam in eadem familia
proxima, ne carum hæredilas transiret ad exterarum
familias, sed maneret in familia patris consanguineis,
qui ad eam jus habebant Sic enim ha-
bent llebræa vers. G : « Familiæ tribus patris sui
erunt in uxores, n El versu 8 : « Omnis filia hære-
dilans hæreditalem, etc. uni de familia tribus pa-
tris sui erit in uxorem, ut accipiant hæreditate filii
Israel unusquisque hæredilalem palruin suorum. »
Quapropter filia Salphaad nupserunt in eadem fa-
milia, scilicet filiis patruorum suorum, id est con-
sobrinis suis, ut dicitur vers. 11. Et sic concilia-
mus genealogiam Christi apud Matthæum et Lu-
cam, dicendo quod uterquo vere describit genea-
logiam Christi, eo quod B. Virgo lueres nupserit
consobrinio suo, scilicet Joseph : Joseph enim fuit
filius Jacob, B. Virgo (uit filia Eli sive Joachim :
Jacob autem el Udi fuerunt fratres germani, sci-
licet filii Nathan. Ergo genealogia Christi apud
Matthæum vera est ab Adam usque ad Nathan per
lineam paternam, scilicet per parentes Joachim,
qui fuit avus Christi : Lucas vero eandem de-
senbit, sed per lineam maternam, scilicet per pa-
rentes S. Annæ matris S. Virginis. Cuín enim jam
esset descripta a Malthæo series omnium genera-
tionum per lineam paternam, noluit eam repe-
tere Lucas, sed ulterius voluit ostendere Christum
et B. Virginem etiam per lineam maternam esso
de domo ac familia David. Unde cum Lucas dicit,

« qui fuit Beli, » nominat Christi avum, ac primum Christi procrniforcHi masculum, ommissa B Anna et B. Virgine, <71101! mulieres non sole-
rent ingredi genealogiarum series. Rursum cum Luras ait de Beli, « qui fuit Malthat, » intellige non filius, sed gener : Malthat cnim fui! pater non Beli sive Joachim, sed S. Anna» uxoris Joachim; cum vero ulterius ait de Matthat, a qui fuit Levi, qui fuit Melehi, » etc. intellige semper tq *filius*. Hi cnim sunt veri progenitores Malthat, cujus filia fuit S. Anna, ita fere Franciscus Lucas ibidem.

Qrox do Lx hoc loco sic explicato rursum patet quo-
B. vkro ni0(|0 h Virgo, exis'ens de tribu Juda, cognatam
r habere potuert Elisabeth, quæ crat de tribu Aa-
t » eh- ron et Levi. Hujus cnim causa cl fundamentum

* non fuit, quod Levilæ soli possent ex alia tribu uxorem ducere, ut multi volunt; sed quod omnes feminæ nubere poterant maritis, qui erant ex alia tribu, si ipsæ haberent fratres, ita ut ipsæ non essent hæredes parentum suorum. Si enim ipsæ essent hæredes, non poterant nubere in alia tribu, multo minus poterant nubere Levitis. Levito) enim nullius hæredilatis crant capaces, quia h-créditas eorum crat Dominus; ac consequent r filii Levitarlim nec patris, nec matris hæreditakm adire poterant.

Ergo dicendum bic est unum e duobus, scilicet, quod mater vel avia B. Virginis fuciit ex tribu Levi (fueritque amita, aut consobrina Elisabeth), quam, eo quod non esset hæres, in uxorem duxerit paler, vel avus B. Virginis, qui crat ex tribu Juda, iti ut B. Virgo secundum paternam stirpem fuerit ex Juda, secundum maternam ex Levi. Aut potius vice versa dicendum est, quod mater vel avia S. Elisabeth fuerit ex Ir bu Juda (fueritque amita, vel cognata B Virginis), quam, eo quod non esset h eres, duxerit paler vel avus S. Elisabeth, qui erat de tribu Levi, ita ut Elisabeth quoad patrem fuerit ex Levi, quoad matrem ex Juda : sic cnim factum est ul B. Virgo et Elisabeth essent duarum sororum, aut consobrinarum üliæ, ac proinde essent cognato, esto pa-

tres haberent diversarum tribuum, ac consequenter cl ipsa», essent diversarum tribuum : non cnim ex matre, sed ex patre quisque sortiebatur familiam, tribum et nomen. Hinc salva tribuum discretionone, reges m uxores ducebant tilias pontificum, el poni fices filias regum, testo Josephp : atque ita Chridus ex regibus Juda descendens, per avias suas descendit quoque ex Levi.

7. Et cognatione. — Cognatio hæc generalis Vei, L est, quæ scilicet est inter contribules. In re ergo hic idem sunt cognatio, tribus et familia. Tantum cnim hic precipitar ut ejusdem tribus uxores, vel maritos accipiant; non autem, ut ejusdem familiæ particularis, et proximæ.

12. QüÆ ILLIS FUERAT ATTRIBUTA. — Hæ C non ha- Ven. IL bentur in Hebreo, sed inlelliguntur : nimirum, possessio patris Salphaad, quæ his ejus filiabus a Mose attributa erat, hac ratione, per connubium videlicet contribulium suorum, mansit in tribu carum, videlicet in Manasse, hoc est, in ea manere debuit, nec ad aliam tribum transferri potuit.

Mystice, possessio nostra constans et perpetua, nec alienanda, est cœlum, et æterna Dei gloria. Dum ergo vivis, dum vales, o homo viator, cogita quod omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cœlo. *lieu, heu fugaces, Posthume, Posthume, labuntur anni*. Cogita quod cunela sub sole vanitas sunt, vanitas vanitatum, cl omnia vanitas. Cogita, quod pro omnibus cogitatis, dictis et factis adducet te Deus in iudicium. « Memento ergo Creatoris lui in diebus juventutis luæ, antequam revertatur pulvis in terram suam unde erat, el spiritus redeat ad Deum qui dedit illum : quoniam ibit homo in domum xternitatis SUJE. » Cogita quod vita hæc sit palæstra ÆTLiNiTATis. O lili Adam, ut quid caduca ambitis? O curvæ in terras animæ, et coelestium inanes, cur momentanea et mox peritura sectamini? Utinain sapèrent homines, ulinam inlelligerent, ulinam sibi providerent beatam xiernitatem!

DOXOLOGIA

DEI DUCTORIS ET DOMINATORIS,

EX GESTIS ET EPITOME NUMERORUM.

Magnus Dominus, el laudabilis nimis : in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, cl tentoria tua, Israel! ut valles nemoros®, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, ul cedri prope aquas.

Cvtri Castra Dei sunt hæc : hæ sunt multitudines bnd. jIKla, h@c millia Israel et Levi.

Deus eduxit illa de Ægypto : cujus fortitudo similis est rhinocerotis.

In ipsis ventilabit gentes, usque ad terminos terne : ossaque eorum confringet.

Accubans dormivit ut leo, et quasi leama : quis suscitabit eum?

Dominus dux ejus fuit : et clangor victori® regis in eo.

Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.

Ubi numerati et signati sunt duodecim millia, cx qualibet tribu Israel : qui amicti sunt stolis albis, el palm® in manibus eorum.

Qui laverunt stolas suas, cl dealbaverunt eas in sanguine agni.

Ideo sunt ante thronum Dei, cl serviunt ci dio ac nocte in templo ejus : el agnus deducet cos ad vitæ fontes aquarum.

Quam pulchri Nazaræi ejus! candidiores nive, rxl nitidiores lacte. rubicundiores cbore antiquo, sapphiro pulchriores.

Deduxisti, Domine, populum tuum : sicut oves, in manu Moysi et Aaron.

Calumai lubif. luisti <i in velamento nubis per diem : cl in luce stellarum per noctem.

Confiteantur Domino misericordi® ejus : et mirabilia ejus tiliis hominum.

Qui traduxit populum suum per desertum quadraginta annis : quoniam in æternum misericordia ejus.

Vestimenta eorum non sunt attrita : non erat in tribubus eorum infirmus.

Arci pmr-den>. Profecti sunt de Sina instructa acie, clangentibus tubis : arca præcessit eos.

Surge, Domine, et dissipentur inimici lui : et fugiant qui oderunt te a facia tua.

Pancin de cœlo prostitisti eis : omne delecti- Minai, mentum in sc habentem, el omnem saporis suavitatem.

Concupierunt concupiscentiam in deserto : as- Ort^ cendit illis de mari ortygometra.

Adhuc esc® crant in orc ipsorum : et ira Dei descendit super cos.

Ignis devoravit partem castrorum : sepulti sunt in sepulcris concupiscenti®.

Septuaginta senes implevit Dominus spiritu 70 Joli suo : ul cum 'lose regerent populum. ***.

Exploratores ad murmur concitarunt plebem : Btji n- juravil Dominus, quod omnes murmurantes pro- 10^K sterneret in deserto.

Josué et Caleb secuti sunt a tergo potentis : prohibere gentem a peccat.s, cl perfringere murmur inaliti®.

Ideo hi soli ingressi sunt lenam fluentem lac cl inel : el dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem; ul viderent omnes filii Israel, quia bonum est obsequi sancio Deo.

Addidit Aaron gloriam, dedit illi suas victimas Ainrab cl primitias : ipse est » nim ejus pars et hæroditas.

O Domine, lu es par> hæredilatis meæ, cl calicis mei : tu es qui restitues hærcdilatem meam mihi.

Quid cnim mihi est in cœlo : cl a (e quid volui super terr m?

Deus cordis mei : et pars mea Deus in rcter- num.

Core, Dathan et Abiron, invidentes irritare- Cc**» Da runt Mosen in castris, ci Aaron sanctum Domini. IL-iii . Abu co.

Apesta est terra, et deglutivil Dathan : el operuit super congregationem Abiron.

El exarsit ignis m synagoga eorum : flamma combussit peccatores.

Virga Aaron floruit, et prodnx'l amygdalas : ut electus a Deo osteudenti r Aaron, in siccrdot m æternum.

Jussit Dominus castra esse sanct i, et immun- Cium vi- ro. dos expiari cinere vilulæ ruf®.

A<pa Irritaverunt Mosen ad aquas contradictionis,
«utra- exacerbaverunt spiritum ejus.
úkUoaU- Iralus lilul)avil Jloses . icjco exclusus CSt a
terra promissionis.
Airanij Aaron pariter mortuus est in Hor : murmura-
runt rursum in tabernaculis suis.
Serpea» .Misit in cos Dominus ignitos serpentes : sed per
serpentem æneum curavit eos.
Confitemini Deo, coeli : quoniam in æternnm
misericordia ejus.
Sebea ei Qui occidit Sehon regem Amorrhæorum : quo-
?i?c>'niam in æternum misericordia ejus.
uUAiAT» Et Og regem Basan : quoniam in æternum mi-
sericordia ejus.
Et dedit terram eorum hærcditatcm populo
suo : quoniam in æternum misericordia ejus.
BtUaa Venit Balaam, ut malediceret Israeli : asina lo-
'^phe* quens corripuit hominis insipientiam.
Pro maledictione benedixit, dicens : Quomodo
maledicam cui non maledixit Deus?
Moriatur anima mea morte justorum : et fiant
novissima mea horum similia.
Qui benedixerit libi, erit et ipse benedictus :
qui maledixerit tibi, in maledictione reputabi-
tur.
Orietur stella ex Jacob : et consurget virga de
Israel.
Et percutiet duces Moab : et vastabit omnes
filios Seth.
F-tipbe- Initiali suut Hebræi Beelphegor : fornicati sunt
cum filiabus Moab.
Irritaverunt Deum per ejus idolum et idolo-
thyta : hinc multiplicata est in eis plaga et ruina.

Stetit Phinces, occidit Zambri principem : et Z eta
placavit, et cessavit quassatio. l'h fottj.
Et reputatum est ci in justitiam : dedit ci Do-
minus sacerdotium æternum.
Confiteantur Domino misericordi® ejus : et mi-
rabilia ejus filiis hominum.
Moses moriturus imposuit manus Josuo : con- tant
stituuit cum ducem populi. «accettar
Moiis.
Sanxit victimas et libamina per singula festa Victima
et sabbata : sanxit leges de votis filiarum et uxo-tl TOU-
rum.
Occidit quinque reges Madian, et Balaam : qui
scandalum Beelphegor proposuerat filiis Israel. ti ce-
dnotur.
Ruben et Gad dedit terram Og et Sehon : obi- Siri Ra-
vit quadraginta duas mansiones in deserto. hm et
Gad.
Limites Chananææ possidendæ descripsit : sta- Termini
tuit principes, qui terram populo dividerent. Cima-
sa»
L'rbes et suburbana jussit dari Levilis: et con- Urta
stitui homicidis urbes refugii. Leviti-
rum.
Filiis hærcdesjussit nubere in tribu sua : ne ad N'iplit
aliam tribum transferretur hæredilas. c unila-
Hæc sunt judicia tua sancta, Domine, quæ de- Ha@*
disli Mosi : examinata, et probata instar argenti,
purgati septuplum.
Revela oculos meos : et considerabo mirabilia
de lege lua.
Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non
ul lex tua.
Omnis consummationis vidi finem : latum man-
datum tuum nimis.
Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : sicut
erat in principio, et nunc, et semper, et in sæ-
cula sæculorum. Amen.

COMMENTARIA IN DEUTERONOMIUM.

ARGUMENTUM.

Penlateuchus integer, olim apud Hebreos, unus tantum fuit liber legis. Unde et hebraico **HTO thora**, et latine *lex* a Christo et Evangelistis vocatur; ut *Luc.* cap. ult. vers. 44: «Neces? est implere omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me;» et *Lucæ* n, 23 et 21: «Sicut scriptum est in lege (*Exodi* xm, 2) Domini: quia omne masculinum, adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur; et uldarent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini (*Levit* xn, 8), par turturum, aut duos pullos columbarum;» et *Lucæ* x, 26: «In lege (*Deut.* vf, 5) quid scriptum est? ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo;» *Ioan.* i, 47: «Quem scripsit Moses in lege;» *Matth.* vn, 12: «Ille est enim lex et prophetæ;» *Matth.* XXII, 36: «Quod est mandatum magnum in lege?» Similia sunt *Actor*, xxiv, 14, *Actor*, xxvni, 23, et alibi.

Postea vero Penlalcuchus, secundum quintuplicem materiam quam tractat, dissectus fuit in quinque partes, seu libros. Unde quinta hæc scellio, vel liber, a sui exordio more Hebræo vocatur **cl DHZnn nhth clic haddebarim**, id est, *ista sunt verba*. A Græcis in scriptis, ac primum a Septuaginta ut videtur, Deuteronomium, id est, secunda lex, et a Rabbinis *misne*, id est, iteratio legis, et appellatus, non quasi novam, et aliam præcedentibus legem veterem contineat, sed quod legis in Sina, a Deo ante 38 annos labetur et tribus superioribus libris, scilicet Exodo, Levitico et Numeris descripta, sit repetitio et explicatio. Ita Theodorus hic, *Quast.* I, S. Augustinus, *Quast.* NUX, et Athanasius in *Synopsi S. Scripturæ*. Unde S. Hieronymus in *Prologo galeato* (qui quasi galea libris omnibus S. Scripture præfigitur): «Deuteronomium, inquit, secunda lex, et Evangelicæ legis prefiguratio, nonno sic habet ea quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus?»

Ubi et Porro repetitio hæc legis a Mose jamjam mori- quidam iuro facta est anno quo exiit ex Ægypto, paulo antequam Hebræi transirent Jordanem, et ingrederentur in Chanaan, in campibus Moab, puta in Abelsalim, quæ fuit quadragesima se-

cunda et ultima mansio Hebræorum in deserto.

Causa repetitionis fuit duplex: *prima*, quod ceteri senes omnes qui ex Ægypto egressi erant, et primam legem in Sina audierant, ob murmur exploratorum, *Num.* xiv, jam mortui crani; et populus presens erat novus, qui priorem legem promulgari non audierat. Unde hac secunda legis promulgatione, iterato Deus novum cum Hebræis fœdus iniit, ut dicitur cap. xxix, vers. I. Secunda, quia Moses jam moriturus, ut videtur suis, sibi- que commissis Hebræis, quos pro vita sua diligebat, valedicturus, hac repetitione legem profundius, atque tenacius imprimere voluit. Ultima enim parentum, principum et doctorum verba tenacius filiis et subditis inherent. Hinc Deuteronomium est velut incensa et perpetua quedam concio, cujus de causa Moses, cap. xvii, vers. 18, precepit ut novi reges eligendi describant sibi Deuteronomium, ut discant, ait, timere Deum. Eadem de causa, cap. xxxi, vers. 10, precepit ut Deuteronomium toti populo quolibet septimo anno remissionis legatur: quinto illud ipsum lapidibus ad æternam memoriam inscribi precepit, *Deut.* xiv, 3, et Josué vii, 32.

Auctor Deuteronomii, uti et totius Pentateuchi, est Moses, qui illud primo populo viva voce promulgavit, deinde illud ipsum iis scripto reliquit, ut patet *Deut.* xxxi, 9: «Scripsit, inquit, Moses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus, v. Excipe tamen ultimum caput, quod non a Mose, sed ab Esdra, vel potius a Josué discipulo et successore Mosis, scriptum esse patet eodem cap. ult. vers. 3 et 6, ubi mors et sepultura Mosis describitur. Licet enim Philo in *Vita Mosis*, et Josephus lib. IVa, cap. ult., putent hæc prophetico ab ipso Mose ante mortem esse conscripta: tamen contrarium est verius, illud quoque significantum alia, tum illa verba: «El non cognovit homo sepulcrum ejus, usque in presente diem;» quæ plane de tempore, quod mortem ejus secutum est, accipienda sunt.

Dixit ergo, et simul scripsit Moses Deuteronomium anno 120 et ultimo vite sue, qui fuit mundi Anno 2893, a diluvio 836, ante nativitatem Christi 1456; ut idque paucis et ultimis pene anni illius septima-

392

ARGUMENTUM IN DEUTERONOMIUM.

ifidecb
QO.

nis, ut patet ex eo quod scriptum sit Deuteronomium post mortem Aaronis, quæ contigit eodem anno, mense quinto, ut patet *Numer.* xx, 28, et *Numer.* xxxin,38; atque post victoriam do *Og et Schon*, post prophetiam Balaam, post cladem Beelphegor, post censum populi, post bellum Madianiticum, ct alia quæ q cap. xx *Num.* usque

ad finem recensentur. Hæc enim omnia secuta sunt mortem Aaronis; atque post ûæc omnia, Moses paulo ante mortem coepit promulgare, ac deinde conscribere Deuteronomium, puta mense undecimo anni quadragesimi, prima die mensis, uti diserte dicitur *Deut.* xm: hic ergo cycneam vocem edit Moses.

♦

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Uisce tribus capitibus relegit et repetit Moses iter, casu et gesta 40 annorum, quibus vagati sunt per desertum. Hoc autem capite repetit gesta in Sina, et vers. 20, in Cadesbame, ubi ob murmur explorationum, omnes ad mortem et ad peregrinationem 40 annorum sunt damnati,

1. Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Jordanem in solitudine campestri, contra mare Rubrum, inter Pharan et Thophel et Laban et Ilaseroth, ubi auri est plurimum : 2. undecim diebus de Iloreb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne. 3. Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israel omnia quæ praeceperat illi Dominus, ut diceret eis: 4. Postquam percussit Schon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Ilesebon ; et Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, et in Edrai, 5. trans Jordanem in terra Moab; cæpitque Moyses explanare legem, et dicere : 6. Dominus Deus noster locutus est ad nos in Iloreb, dicens : Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis. 7. Revertimini, et venite ad montem Amorrhæorum, et ad cætera quæ ei proxima sunt campestria atque montana et humiliora loca contra Meridiem , et juxta littus maris, terram Chananæorum, et Libani usque ad flumen magnum Euphraten. 8. En, inquit, tradidi vobis, ingredimini et possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris, Abraham, Isaac et Jacob, ut daret illam cis, et semini eorum post eos. 9. Dixitque vobis illo in tempore : 10. Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, et estis hodie sicut stellæ coeli, plurimi. II. (Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, et benedicat vobis sicut locutus est). 12. Non valeo solus negotia vestra sustinere, et pondus ac jurgia. 13. Date ex vobis viros sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes. 14. Tunc respondistis mihi : Bona res est, quam vis facere. 15. Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, et constitui eos principes, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula. IG. Præcepique eis, dicens : Audite illos, et quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. 17. Nulla erit distantia personarum , ita parvum audietis ut magnum : nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, et ego audiam. 18. Præcepique omnia quæ facere deberetis. 19. Profecti autem de Iloreb, transivimus per eremum terribilem et maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut praeceperat Dominus Deus noster nobis. Cumque venissemus in Cadesbame, 20. dixi vobis : Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noster daturus est nobis. 21. Vide terram, quum Dominus Deus tuus dat tibi : ascende et posside eam, sicut locus est Dominus Deus noster patribus tuis; noli timere, nec quidquam paveas. 22. Et accessistis ad me omnes, atque dixistis : Mittamus viros qui considerent terram, et renuntient per quod iter debeamus ascendere, et ad quas pergere civitates. 23. Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis. 24. Qui cum perrexissent et ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem botri ; et considerata terra, 25. sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt : Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est

nobis. 2G. Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri 27. murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis : Odit nos Dominus, et idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret. 28. Quo ascendemus? Nuntii terruerunt cor nostrum, dicentes : Maxima multitudo est, et nobis statura procerior : urbes magnæ, et ad coelum usque munitæ, filios Enacim vidimus ibi. 29. Et dixi vobis : Nolite metuere, nec timeatis eos; 30. Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus. 31. El in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum Clivum suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum. 32. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, 33. qui præcessit vos in via, et metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, et die per columnam nubis. 34. Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit, et ait : 35. Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessima) terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris, 3G. præler Caleb filium Jephone : ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram, quam calcavit, et filiis ejus, quia secutus est Dominum. 37. Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc ; 38. sed Josué filius Nun, minister tuus, ipse intrabit pro te : hunc exhortare et robora, et ipse sorte terram dividet Israeli ; 39. parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur, et filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur : et ipsi dabo terram, et possidebunt eam. 40. Vos autem revertimini et abite in solitudinem per viam maris Rubri. 41. Et respondistis mihi : Peccavimus Domino ; ascendemus et pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, 42. ait mihi Dominus : Dic ad eos : Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum ; ne cadatis coram inimicis vestris. 43. Locutus sum, et non audistis : sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia, ascendistis in montem. 44. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi : et cecidit de Seir usque Horma. 45. Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ vuluit acquiescere. 46. Sedistis ergo in Cadesbavne multo tempore.

Ycr*- *• 1. ILE SUXT VERBA QUÆ LOCUTES EST MOVS. S AD
Mracu- 0J15EJl Isr ael. — nine miraculo facium videtur,
J¹⁴ VOX Mojf». ut Mosis vox a loto Israele, id est a duobus vel
»*‘ mi, tribus hominum millionibus audiretur, inquit
Abulensis. Idem colligitur clarius ex cap. xxix, 10:
« Vos, ait, statis hodie cuncti coram Domino Deo
vestro, etc. Omnis populus Israel, liberi et uxores
vestræ, et advenæ qui tecum morantur in castris,
exceptis lignorum cæsonibus, et his qui compor-
tant aquas. » Ila vox S. Anlonii do Padua, S. Vin-
centii Fercrii, et aliorum præconum Aposlolio-
rum ad plures leucas, non tantum audita, sed et
intellecta fuit a gentibus exieris, et illorum linguæ
imperitis.

Trans Jordanem. — Moses non transierat Jor-
danem, sed citra cum consistebat; dicilur tamen
trans Jordanem hæc locutus, quia respectu lerræ
promissa; (juxta quam Scriptura solet consignare
plagas et silus locorum) regio hæc trans Jordanem
erat. Hinc Scriptura eam trans Jordanem vocat,
ut patet Numer. xxxii, 32; Deuter. iv, 40. Forte
Moses scripsit, cis Tordunem: sed Josué, vel quis-

quis hæc Mosis diaria digessit, in Chanaan jam
consistens, pro eo substituit, *trans Jordanem* (1).

Contra mare Rubrum. — Hoc enim mare arcua-
tur : undo Hebræi vagando et gyrando per deser-
tum, sæpius ad illud accesserunt, inquit Abulen-
sis. Hinc Septuaginta vertunt, *prope mare Rubrum*.
Verum ex labulis cosmographicis palet campestria
Moab (in quibus hæc dicta sunt) longissime
disiare a mari Rubro. Melius ergo respondet Pe-
rcius, -rè *contra*, vel *e regione*, dici de loco etiam
longo dissito, modo alteri sit oppositus : sicut hic
mare Rubrum obversum erat Hebræis, consisten-
tibus in campestribus Moab. Meminit Moses maris
Rubri, ut injiciat Hebræis memoriam transitus
iniraculosi maris Rubri, itaque eos impellat, ad
hæc Dei sui iam benefici mandata observanda.

(1) Juxta alios vox nnp, quæ proprio significat *transi-
tum*, *trajectum*, deinde denotat omnem tractum, qui
fluvio alluitur aut interfluente aqua dirimitur, sive trac-
tus ille sit cterior, sive ulterior.

In solitudine campestri, scilicet, in planitie Moabitica. Cf.
infra vers. 5.

Secundo, quia marè Rubrum full initium, campestria vero Moab fuerunt terminus peregrinationis llebræornm : utrumquo ergo hic consignat Mare Moses. Hebraico est *contra marc* CpD *suph*, id est lcnn'nb Pcr QUOD accipi posset mare Mortuum, quod terminat terram sanctam ab Oriente, Silique vicina ct opposita sunt campestria Moab. Verum mare *suph* alibi passim significat mare Rubrum, quod Ægyptum ab Arabia disternat, ct ita h:c vertunt Chaldæus cl Septuaginta (1).

Inter Ruaran, et Tuoniti,, et Laban. — Cnl-
dneus, et ex eo Ruperlus *Thophcl* accipit, non ut
proprium, sed ut appellativum, ut sit idem quod
murmuratio; sic et *Laban*, id est album, signifi-
caro manna. Unde verilit : « Corripui!, eo quod
peccarunt in deserto; et quia irritaverunt Deum
in campestribus, contra mare Rubrum; et in
Pharan, ubi murmurati sunt adversus manna;
cl in Uaserolh, ubi irritaverunt Deum super car-
nes, et in eo quod fecerunt vitulum aureum. »
Simili enim modo Jacob sub mortem corripuit
et increpavit Ruben, Simeon cl Levi, *Genes*, xux,
cl Josué Israelitas, *Josué*ult., cl Samuel populum,
I *Reg.* xn. Verum patcl hie non materiam, sed
locum locutionis Mosis describi, ac proinde Tlio-
phel cl Laban, æque ac Pharan cl Uaserolh, esse
propria locorum nomina, uti docent Septuaginta:
quarc paraphraslico hæc addidit Chaldæus, uti
cl illud de vitulo aureo : illius enim hic in Hebræo
nulla esl mentio ; Hebræus enim tantum dicit in
Uaserolh esse *sufficientiam*, id est abundantiam,
auri, hoc est, ut Noster verilit, *auri plurimum*.
Unde Septuaginta vertunt, *auri fodinas*.

ven.s. 2. Undecim diebus, — scilicet locutus est hæc Moses. Ita aliqui, sed obstant sequentia, aper viam montis Seir; » nec enim in via ambulando et proficiscendo, tantæ multitudini loqui poterat Moses. *Secundo*, Cajelanus et Oleaster explicant, Qui hic *q. d.* Undecim dierum iter est ab Illoreb usque ad Cadesbarne, quod vicinum est Chananæ (2);

r m V Hebrœi ob murmur ab ejus ingressu dilati ct
 Prima, circumducti sunt per quadraginta annos. Verum
 sxunda. jlæc CXp0SRio ncc vera est, nec ad propositum.

Tertia. Quid enim hoc facit ad locum vel tempus, quo hæc locutus est Moses? Insulsius csl quod fingit R. Salomon apud Lyranum, iter ab Illoreb ad Cadesbarne esso undecim dierum, sed Hebræos illud triduo confecisse ; hoc enim tridui figmentum nullis hic confutat Abulensis.

Qnnta. Dico ergo hæc, uti et præcedentia, designare
'trcu* locum in quo sequentia loculus est Moses, *q. d.*
Campestris Moab, ubi Deuteronomium promul-
gavit Moses, distant ab Illoeb sive Sina, undecim

(1) In hebr. non est *contra mare Suph*, sed *contra scw e regione Suph*. Itaque nullis *Suph* videtur esse locus in regione Moabitica silus, illa dici solus fortasse quod in finibus regionis silus esset : nam *suph finire*. cl *terminum* denotat ; neque hac voce sola, aiunt, Erythræmn maro unquam indicatur. Ita Ailloli ad h. 1.

(2) Ha cI Roscmnulleriw.

diebus, eundo perviam montis Selr, qua scilicet
itur versus Idumæam, progrediendo ucque ad
Cadesbarne, et inde circum Idumæam pergendo
ad campestria Moab. Nam a Sina usque ad Ca-
desbarne sunt 17 leucæ unius hora; a Cades-
barne u*qiie ad campestria Moab sunt 34 leucæ,
ul patet cx tabulis Adrichomii; a Sina ergo ad
Moab sunt 51 leucæ : quare si quolibet die con-
ficias quatuor leucas cum dimidia, undecim die-
bus venies a Sina usque ad hæc campestria Moab.
Ha Abulensis.

Tropologice S. Gregorius, lib. H *Morat*, cap. i:
« Israel, ait, verba Dei in monte audire non potuit,
sed praeopta in campestribus accepit : subsc-
quentem nimirum infirmitatem populi indicans,
qui ascendere ad summa non valuit, sed semetip-
sum in infimis neglecte vivendo laxavit. »

3. Undecimo mense, trina die mensis. — Deuteronomium ergo promulgavit Moses primo die mensis Septembris, qui nostro Januario respondet. Prius enim Hebraeorum mensis erat Nisan, pulcherrimus; ac consequenter undecimus erat Januarius, duodecimus Februarius. Sic Christus prima die Januarii, circumcisione sua, nomineque Jesu legem novam condere, canique suo sanguine sancire cepit, ut merito hoc novi anni et vitæ Christianis sil exordium, quod hic portendit et praticuravit Moses, dum eodem mense et die promulgavit Deuteronomium (3).

7. Venite ad montem Amorruium, — ad mon- Vera.7.
tem Galaad et regnum Og; hoc enim co raso oc-
cuparunt Ilebæi, *Numer. xxi, 33.*

8. UT DARET ILLAM EIS ET SEMINI EORUM. — To *et* Vers. B. significai *id est*; nec enim Abraham, Isaac et Jacob unquam per se possederunt terram promissam, sed tantum in filiis et posteris suis. Sic et alibi sumitur tō *et*, uti ostendi *Levit.* xi, 2.

10. Non possum solus sustinere vos. — Scptua- Vew-10-
ginta, *ferre* vos, *q. d.* Regimen vestrum, vestrique
curam, puta totius populi onus, solus sustinere
non valeo. Erat enim Moses non tantum iudex
populi, sed et pater, pædagogus et mater, quæ
filios suos in sinu portat, ut patet *Numer. xi, 11*
et 12.

H. Dominus, etc., benedicat vobis,—dando scilicet cum prolibus copiam bonorum temporalium et spiritualium ; Dei enim benedicere est benefacere, quia cflilcax est Dei verbum.

15. 'i i lique, etc., nobiles, — Hebraice, *tuli ca- Ven. pita tribuum vestrarum*. Hebræi in eo qui gerit magistratum septem virtutes requirunt : *primo*, sapientiam; *secundo*, humilitatem; *tertio*, timorem Dei; *quarto*, odium avaritiæ; *quinto*, amorem veritatis; *sexto*, philanthropiam; *septimo*, bonum nomen.

17. Nulla erit distantia personarum (Hebraice, Ven. i^h.

(3) Vers. 4. Ts *in Edral* non videtur referendum ad *manjit*, sed ad *percupii*. Gf. *Xum.* xxi, S3, cl infra 11!, 1.

Vers. 5. *Tram Jordanem*. ReclittS, ait Allioli, /uxhl
(*litui Jordanis*,

non *agnoscetis facies in iudicio*, id est, personam non considerabitis, an dives sit, an pauper); ita PARVO! AUDIETIS UT MAGNUM, NEC ACCIPIETIS CŪUS- QUAM PERSONAM, QUIA DEI JUDICIUM EST, — 7. d. Quia cum judicatis, Dei vices geritis; Deus autem in iudicio æquissimus est, nec personam respicit. Historia hæc descripta et explicata est *Exod.* xvm, 19. Audi S. Hieronymum in epist. *ad Damas.* : Monide «Alienum te a personis omnium redde in iudicio, ac propter justitiam in iudicio pauperem defendas, nec propter gratiam diviti indecenter assistas, aut si non potes facere, cognitionem respice causarum.» Et Petrum Ravennatem in quadam epistola : «Nihil adeo gloriose lucet in iudice, sicut amare et exhibere justitiam sino omni acceptione persone. Teste enim Cicerone, exuit personam iudicis, quisquis amicum induit. /Equitas cui iudex obsequitur, sinistram odii vel amoris dexteram nescit. Nam talis esso debet juris minister, ul in ejus manu nullius auctoritate personas titubet aut vacillet libra jnslili®. d Rursum S. Hieronymus in *Amos*: a Quicumque, ait, consanguinitate aut amicitia, vel e converso hostili odio vel inimicitia in iudicando ducitur, pervertit iudicium Christi, qui est justitia.» Et Innocentius ꝑII Pontifex, lib. *De Vilitate conditionis humana*:: a Vos, ait, non attenditis merita causarum, sed personarum; non jura, sed munera; non quid ratio dictet, sed quid voluntas affectet; non quid sentiat, sed quid mens cupiat; non quid liceat, sed quid libeat.» Et infra: «Pauperum causam cum mora negligitis, divilum cum instantia promovetis. In illis rigorem ostenditis, in istis ex m insuetudine dispensatis. Illos cum dillicultate respicitis, istos cum facilitate tractatis. Illos negligenter auditis, istos subtiliter auscultatis.» Et infra: «Clamat pauper, cl nullus exaudit; loquitur dives, et quilibet applaudit. Dives loculus est, cl omnes tacuerunt; pauper locutus est, et dicunt : Quis est hic? et si offenderit, subvertent eum. Clamat vim patiens, ct nullus exaudit; vociferatur, et non est qui iudicet. Diviti dicunt : Tu sede hio bene; pauperi vero : Tu sta illic, vel sede sub scabello pedum meorum.» Hinc Solon, teste Laertio, rogatus: « Quid est lex ? » respondit : « Arane® tela ; » quia si quid meam inciderit debile, relinetur; grave autem pertransit tela rescissa; pauperes enim violantes legem plectuntur, divites impune agunt quod libet. El (Ius :

Curia pauperibus dansa csl; dal census honores,
Census amicitias : pauper ubique jacet.

Vis exempla non accipientium personas? Elias libere increpavit Achab rogem, Elis®u> Joram, Nathan Davidem, Isaías Manassen, Daniel Nabuchodonosor et Balthasarem, Jeremías Joakim et Sedeciam, Joannes Baptista Herodem, Christus Scribas et Phariseos. Vis Gentilium? Papinianus Jmision ullus a Caracalla Imperatore jussus ejus

parricidium, quo fratrem Gelam occiderat, in senatu diluere, recusavit dicens, « non tam facile parricidium excusari posse quam patrari. » Epaminondas filium corona donatum, deinde securi feriri jussit, quod præcepti paterni contemptor cum hoste conflisset, cumque vicisset. Brutus consul et M. Torquatus filios capite muletarunt, quod cum Tarquiniis contra patriam conspirassent. Zaleucus Locrensis cum legem tulisset de adultero excæcando, ejusque filius in adulterio deprehensus esset, se uno, filium altero privavit oculo, ne ob acceptionem personæ lex lata violaretur. Ita Valerius Maximus, lib. VI, cap. v.

19,20 cl 21. Cumque venissemus in Cadbsdarne, Ven.p, dixi vobis : Venistis ad montem Amorriiæi, etc.,tOel !L vide terram quam Dominus Deus tuus dat tibi, — quia Cad< sbarne est juxta Chanaan ; tantum enim interest mons Idumææ. Unde ex Cadcsbarne missi sunt exploratores in Chanaan, ad eam statim invadendam.

22. D:\sr1s : Mittamus viros, qui considerent Vcn.sj. terra*!. — Hinc patet ipsos Hebraeos petiisse mitti exploratores, qui, oisannuento Deo el Mose, missi sunt *Num.* xiv.

28. Urbes magnæ, et ad coelum usque munitæ, — Vn>.i?, id est, muris ollissimis vallale et munii®; et, ut Septuaginta verlunt, id est *muratæ*: est hyperbole; similis est cap. ix, vers. 1.

Filios Enacim (id est, filios gigantum, pula gigantes ex posteris Eoae gigantis) vidimus ibi. — Hæc historia explicata csl *Num.* xiii.

31. Portavit te Dominus Deus tuus, ut solet vch.u. HOMO GESTARE PARVULUM FILIUM SUUM. — a Porlavit, » id est deduxit, direxit, fovit, protexit, scilicet *primo*, per columnam nubis el ignis; *secundo*, dando manna; *tertio*, protegendo te ab hostibus, cosque debellando; *quarto*, conservando luas vires el sanitatem, item vestes, ct calceos singulorum. Unde cap. u, vers. 7, dicitur Deus habitasse cum Hebræis 40 annis.

33. Metatus est locum (procedens castra in ven. i. columna nubis) in quo tentoria figere debere- tis.

36. Quia secutus est (Caleb) Dominum. — He-Vcrs.:a. brake, *quia perfecit* (scilicet ul iret) *post Dominum*, id cil, perfecit mandata mea, sequendo me, inihique iu omnibus plene cl perfecte obsequendo.

39. Er filii, qui hodie boni ac mali ignorant ven.:9. distantiam, — puta paivuli vestri, qui nondum habent usum rationis, ul bonum a malo discernant (1).

43. Adversantes imperio Domini. — Hebraice, Ven n. *exacerbastis os Domini*, id c>t, repugnastis ejus verbis el jussis ; ꝑlaque eum, ejusque os et vultum irritastis.

(t) Vers. 41. Proa<mqlii< *bistwfi*, ctr., Jn jicljre *accinxistis sua quisque instrumenta beili, cl temere ascea disiis.*

Vers. 4L 4L AMORRHEUS, etc., PERSECUTUS EST VOS, SICUT
solex apis pi RSEQui, — *q. d.* Sicut apes irritate
magno numero et furore persequuntur laceasentes se : ita et hostes vestri, scilicet Ainorrh ei, vus
persecuti sunt.

Ven. IG. 46. SBDISiS ERGO IX CaDESUARXB MULTO TEM-
PORE. — In Ih bræo additur, *secundum dies quibus
mansistis*. Quod Vatablus sic explicat, *q. d.* Tot
diebus mansistis in Cadesbarne post regressum
explorato! uni, quo! ibidem mans ratis ante eorum
regressum. *Secundo*, llebræi in *Seder Olam* sic ex-
plicant, *q. d.* Mansistis in Cadevamo tot diebus,

quot mansistis deinceps in reliquis omnibus man-
sionibus simul videlicet nnnos 19 : bis cnim no-
vemdecim faciunt 38; quibus adde duos anno^
elapsos, ani'quam venirent in Cadesbirnet ha*
bebi 40 on.ios peregrinationis in deserto. Verum
nil tale ex nostra versione colligi potest, nec etiam
ex Hebreo : z, cnim *sc undam dies quibus mansio
tis*, non aliud est, qu.un repetitio el explicatio
Hebraica ejus quod processit, scilicet *multo let -
porc*. Unde noster Interpres hanc repetitionem li -
breara, quasi otiosam, el Latinis auñbus inusi-
tatam, omisit.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Repetit transitum Hebraorum per fines Idumæ, vers. 4, et Moabitidis, vers. 9, et Amrr.onilidis, vers. 18,
incolis carum intactis. Denique bellum et victoriam de Schon, vers. 24.*

1. Profectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare Rubrum, sicut mihi
dixerat Dominus : cl circuivimus montem Seir longo tempore. 2. Dixitque Dominus ad me :
3. Sulficit vobis circuire montem istum, ite contra Aquilonem; 4. et populo pncipe,
dicens : Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir,
el timebunt vos. 5. Videte ergo diligenter ne moveamini contra cos : neque enim dabo
vobis ile terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem
Esau dedi montem Seir. G. Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis : aquam emptam hau-
rietis, el bibetis. 7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum,
novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos :
habitans tecum Dominus Deus tuus, cl nihil tibi defuit. 8. Cumque transissemus fratres
nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrum de Elath, et de Asionga-
ber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab. 9. Dixitque Dominus ad me : Non
pugnes contra Moabilas, nec ineas adversus eos prælium : non enim dabo tibi quidquam
de terra eorum, quia filiis Lot tradidi Ar in possessionem. 10. Emim primi fuerunt habi-
tatores ejus, populus magnus cl validus, et tam excelsus, ul de Enacim stirpe, 11. quasi
gigantes, crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabita; appellant cos
Emim. 12. In Seir autem prius Irubilaverunt Ilorrhæi : quibus expulsis atque deletis, ha-
bitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus.
j3. Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum. 14. Tempus autem,
quo ambulavimus de Cadesbarne asquead transitum torrentis Zared, triginta et octo anno-
rum fuit : donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut jura-
verat Dominus : 15. cujus manus fuit adversum cos, ut interirent de castrorum medio.
IG. Postquam autem universi ceciderunt pugnatore, 17. locus est Dominus ad me, di-
cens : 18. Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar : 19. et accedens in vicina
filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prælium : non enim dabo
tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Lot dedi eam in possessionem. 20. Terra gigan-
lum reputata est : et in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonita* vocant Zomzom-
mim, 21. populus magnus, et multus, et procera; longitudinis, sicut Enacim, quos dele-
vit Dominus a facie eorum : et fecit illos habitare pro eis, 22. sicut fecerat filiis Esau, qui

habitant in Soir, delens Horrhaeos, et terram eorum illis tradens, quam possident usque in praesens. 23. Ilevaeros quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt : qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, et habitaverunt pro illis. 24. Surgite, et transile torrentem Arnon : ecce tradidi in manu tua Schon regem Ilesebon Amorrhaeum, et terram ejus incipe possidere, et committe adversus eum praelium. 25. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni caelo : ut audito nomine tuo paveant, et in morem parturientium contremiscant, et dolore teneantur. 26. Alisi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Schon regem Ilesebon verbis pacificis, dicens : 27. Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via : non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram. 28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur : aquam pecunia tribue, et sic bibemus. Tantum est nobis concedas transitum, 29. sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir : et Moabitae, qui morantur in Ar : donec veniamus ad Jordanem, et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis. 30. Noluitque Schon rex Ilesebon dare nobis transitum : quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. 31. Dixitque Dominus ad me : Ecce coepi tibi tradere Schon, et terram ejus, incipe possidere eam. 32. Egressusque est Schon obviam nobis cum omni populo suo ad praelium in Jasa. 33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis : percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo. 34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfecimus habitatoribus earum, viris ac mulieribus et parvulis, non reliquimus iu eis quidquam. 35. Absque jumentis, quae in partem venere praedantium : et spoliis urbium, quas cepimus, 36. ab Aroer, quae est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle silum est, usque Galaad. Non fuit vicus et civitas, quae nostras effugeret manus : omnes tradidit Dominus Deus noster nobis. 37. Absque Ierra filiorum Ammon, ad quam non accessimus : et cunelis quae adjacent torrenti Jeboc, et urbibus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

1. CincviiMV s uoxiLji Sem,—puta Idumaeam : Idumaeorum enim parens fuit Esau, qui dictus est Edom, quia rufus ; et Seir, quia pilosus. Vide líos Hebraeorum gyros per desertum, et circa Idumaeam, in tabulis Adrichomii ad vivum descriptos. Porro Idumaea dicitur *inons*, quia alta est et montosa. Lude Abdias vers. 3 et 9, ait Idumtros morari in scissuris petrarum et montibus, additque : « Si caxallalus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. » Ita S. Hieronymus *De Locis Hebr.*

3. Ite costra Aquiloxem, — ite contra terram promissam, quae est ad Aquilonem Idumaeae, quam circumiistis jam longo tempore versus Meridiem et Oriculem ; sed vestri miserius, volo ut quantocius incidatis iter vestrum per extrema Idumaeae, ut recta contendatis in Chanaan, videlicet inter Moabilas et Ammonitas incedendo, per regna Og et Schon.

4. TRANSIBITIS PER TIMIIXOS FRATRUM vestrorum, filiorum Esau. — Licet enim *Num. xx*, 21, Idumaei initio non garint transitum Hebraeis ; hinc tamen, et ex vers. 6 et 29, patet eos Hebraeis tandem transitum, saltem per extrema regionis suae concessisse. Ita Abulensis, licet aliter sentiat Lyranus cum Rabbi Salomone.

5. Ne moveamini contra eos, — Hebraice, *no Ven. misceatis bellum*, scilicet cum eis.

G. Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis. — V«n.e. Hinc patet Ilevraeos carni et ventri addictos, in Webrai deserto non tantum comedisse manna, sed et alios cibos, quos vel emebant ab Idumaeis, aliis- que vicinis gentibus, vel venabantur, vel ex pecoribus suis accipiebant. Idem patet *Josuc i*, 11 ; « (le. ila Andreas Masius ibi, Pcrerius in *Exodi xin*, raut. disp. 7, Lorinus in cap. xvi *Sapientia*, Abulensis in *Exodi xvi*, Quæst. XII (Í).

10. Empi primi fuerunt habitatores ejus, — sci- Ven. io. licet Moabilidis. Nota : Erant olitn diversa genera, * vel progenies giganlum, ut patet *Gen. xiv*, 5. Alii enim dicebantur *Emim*, id est terribiles, vidulicet aspectu, ob immanem proceritatem et vastitalem corporis : non *ema* enim hebraico est *terror*. Ita Chaldaei et S. Hieronymus in *Quast. in Gen. cap. xiv*. Rursum Oleaster *Emim* ab HON *aanma*, id est cubitus, deducit, quasi dicas : Viri cubitorum, scilicet nullorum. Secundi erant

(1) Vers. 7. *Nodi iter tuum*. curam gessit itineris tui per desertum, iter tuum direxit, prosperum fecit, et in eo te variis beneficiis affectit. Cf. *1. j. i*, 6.

Vers. 9. *Ar* Mosis temporibus et diu postea fuit Moabilarum metropoli».

jiipbiitn *Eaphaim*, qui tumalibi, tnm hic versu H,inHc-
 TMJ bræo nominantur, ita dicti, vel a primo gigante,
 corum parente, Rapita, cujus mentio csl l *Paral.*
 Sfcouil). xx, G; vel quod remissos facerent hominum ani-
 mos, cosque immuni sua statura et mole percel-
 lerent cl dissolverent: NDri *rapita* enim significat
 ratio, remittere dissolvere. R. Nehomannus, et ex eo
 Andreas Masius in *Josué* xit,4, putant *Raphaim*
 esse cognomen llevæorum; cum enim CD'IFI CAiv-
 vim, id est, Chevæi, sive llevæi, dicti sint a ser-
 pentibus, quod corum instar, in terræ cavernis
 habitarent, hinc pariter dicti sunt Raphaim, quasi
 dicas, Inferi, eo quod sub terra in specubus de-
 gerent: sic enim Isafas cap. xxvi, vers. 14, infe-
 En*kim ros vocat Raphaim. Tertii erant *Enakim*, scilicet
 O' 7 filii et posterii Enac gigantis, du quo Josué xxi,
 Primo. 44, et cap. xv, vers. 13 et 14. Aliqui tamen pu-
 Eccnodo. tant Enacnon esse nomen, sed cognomen, quasi
 dicas, Torquatus, eo quod hi gigantes torquati
 incederent: pjy *anac* enim torquem significat. Sic
 apud Romanos, T. Manlius a torque, quem in
 pugna apud Anienem Gallo detraxit, dictus est
 Torquatus.

Vere. i». 42. In Sem autem rnius habitaverunt Borrii u
 liorrhxi (de quibus *Gen.* XIV, 5, quos percussit Codor-
 qnl? lahomor, vastans montana Seir. Andreas Masius
 in Josuc XU, 4, censet a TIH *Churim*, id est,
 Chorraos, sive lorrhæos, fuisse Troglodytas, ita-
 que dictos a cavernis, quos incolebant (mrteAur
 enim foramen, antrum, cavernam significat) æque
 ac llevæi, quorum cognati fuerunt lorrhæi, quos
 deinde expulerunt Idumæi, ul hic dicitur, perinde
 ac Amorrhæos expulerunt Debrai: hoc enim est
 quod sequitur :) Sicut fecit Israel in terra pos-
 sessionis su®, — puta in terra duorum regum,
 Og et Sehon: necdum enim cæteram terram pro-
 missam ingressi erant Israelita (I).

Va», is. 45. Cujus (Domini) manus hit adversum eos, —
 q. d. Domini virtus, potestas el vindicta, quæ
 manu apud homines exerceri solet, fuit exserta
 contra murmuratores, ul interirent, vel, ut he-
 braico est, ad perdendum vel conterendum eos
 in deserto.

Ver», is. 49. Quia filiis Lot dedi eam. — Filii Lot fuerunt
 Annio- Ammon et Moab: unde ob merita Lot, voluit
 Vium'il Deus posteris ejus cedere Ammonitidem et Moa-
 ob m ri- bitidein, irque ac posteris Esau, ob merita Isaaci
 ll et Abrahæ, avorum, voluit cedere Idumæam,
 ia'--TM expulsis lorrhæis, noluitque llebræos ea inva-
 dere, vel occupare.

(1) Quæ lits vers, cl infra vers. 20 inserta sunt de ori-
 gine et sedibus gentium quarundam antiquissimis; pro-
 babile est n Mose addita esse, cum hos sermones ad j-o-
 pulmn habitos litteris mandaret. Non csl gil ir, cur illa
 prorsus non esso a Mos?, sed nb alia manu h stonai illus-
 trandæ cause addita, a quibusdam allirmetur.

Sicut fecit Israel, vers. 12, id est, sicut facit, seu in eo
 est ut faciat. Etenim verba quæ actionem indicant, haud
 raro sutil capienda do re, quæ in procinctu est, ul liat.
 Neque csl igitur cur hæc verba posi Moscu inserta arbi-
 tremur,

20. In ipsa (Amrnonitide) olim habitaverunt Ven. w.
 GIGANTES, QUOS AMMONII® VOCANT ZOMZMMIM. —
 III sunt qui *Genes*, xiv, 5, vocantur *Zuztm*, id est
 robusti, ul ibi vertunt Septuaginta; inde enim
 hebraico »lll0 mexuM vocantur postes domorum,
 quia validi sunt et fortes. *Zomzmmim* autem he-
 braice sonat, *primo*, flagitiosos et sceleratos: HOT * '7
zirnma enim est scelus, facinus. *Secunda*, inusitate SetuaJ». et <x^ogilate magnitudinis. *Tertio*, famosos, ce- T'IUo-
 lebres, qui sunt in ore et reputatione hominum:
 unde Chaldæus vertit'33'5n *thusbane*, id est spec-
 tatos, celebres: radix enim QOÎ *zamam* signifi-
 cat cogitare, reputare, machinari et moliri. Hinc
 videtur quod Ammonite et Moabite, æque ac
 Debrai, usi sint lingua Hebræa: *Zuzim* enim, Am«®i-
 Z'jinzommim, *Emim*, vers. II, sunt nomina Am-
 monitica et Moabitica, æque ac Hebræa. Lol enim, un.u.
 corum parens, versatus fuit in familia Abralt®
 Debrai, patris sui, descenditque ab Heber, in
 cujus familia mansit lingua Hebræa, in divisone
 gentium el linguarum in Babel. Omnes enim hæ
 gentes, adeoque omnes Chananæi usi sunt lingua
 Chinan® a, quam affinem esse linguæ Hebra®
 docet S Hieronymus iu *Isaice* cap. xix. Unde et
 exploratores missi a Josue in Jericho locuti sunt
 cum Raab Chanaanitide, utique ejus linguam
 Chananæam intelligentes, et ab ea intellecti. Vide
 Serarium in cap. u *Josué*, Quæst. XXV.

21. Et fecit (Dominus) illos (Ammonita.®) tu- v«s. ti.
 ditare pro eis (pro Zomzommim).

23. UCTXOS QUOQUE, etc., CaTPADOCES EXPULE- Va», u.
 runt, — q. d. Sicut llevæi expulsi sunt a Cappa-
 docibus, lorrhæi ab Idumæis, Raphaim ab Am-
 moniti: ita cl incoi® l'alæstiuæ, et imprimis
 Sehon cum suis, a vobis, o Debrai, expelluntur.
 An hi Cappadoces fuerint Græci, an Palæstini, di-
 cam *Jcrein*. xlvu, 4.

25. Hodie incipiam mittere terrorem atque for- vm-ts.
 HIDIN'.M TUAM IN POPULOS, QU! HABITANT SUD OMNI
 coelo, — ad quos videlicet fama rerum, a me
 pro te gestarum, perveniet, ut sequitur. Com-
 mode ergo ri *omni* accipiendum est. Ita Oleaster.
 R. Salomon docci, vel potius fingit, terrorem
 Mosis fuisse sub omni cado: quia in victoria de
 Sehon et Og stetit sol, sicut stetit, quando pug-
 navit Josué contra mullos reges in Gabaou, *Josué*
 X, 12. Nil enim tale de Mose dicit Scriptura.

28 et 29. Tantum est (tantum requirimus) ut !i
 NOBIS CONCEDAS TRANSITUM, SICUT FECERUNT FILII +
 Esau (per extrema ditionis su®, ut dixi vers. 4)
 ET MOABITA, QUI MORANTUR IN AR. — l'riUS ClgO
 Moabita transitum aliquem in limitibus Ar dede-
 runt Hebræis (2); sed paulo post, videntes cædi
 ab cis Sehon regem, coeperunt sibi timere, ma-
 ximo cum secundo ad eos alio flexu accederent

(2) Omissis hisco conjecturis, simplicius dici potest,
 Húmicos de quibus A'u n. xx, 14-21. quique Hebnsis trans-
 itum negarunt, diversos esse ab iis, qui hic memorantur,
 I thu Esau, qui habitant in Seir,

Hebræi : unde vocarunt Balaam, qui malediceret Hebræis, *Num.* xxn, 5. Ita Abulensis. Censet Andreas Masías in *Josué* cap. xii, 3, Ar esse Areopolim.

Vf». 30. 30. QÜLÂ INDURAVÉRAT DOMINUS DfIUS TUOS SPIRITUM ejus, — subducendo ei gratiam mollientem, cl eI a^a Paric f^rmidinem ac metum Hebraorum ei injiciendo : regi enim Gentili jure timendum erat, ne Hebræi specie transitus dolose occuparent ejus regnum; itaque ei petitionem Hebreorum de transitu proponendo, quem ipsum omnino negaturum praesciebat; unde consecutum est ut Hebræi eum dein vi et bello lentarent, in quo Sehon succumberet, et traderetur in manus eorum. Vide de obduratione dicta *Exodi* cap. vu, vers. 3.

Ver» 33. 33. Pbr CUSSDIUSQUB BUM CUM FILIIS SUIS, ET OMNI populo suo. — Tradit Josephus, ex se, ut videtur, more suo rem exornans, quod in bello hoc multi ex Amorrhæis siti sint mortui; alii ruentes ad fluvium Arnon, jaculis confixi sint: alii ad mœnia

fugientes, a fundibulariis proventi, usque ad internecionem deleti sint.

Ex dictis hucusque patet quod Moses, licet exclusus sit terra sancta, æquo ac Aaron, multa tamen prie eo habuerit privilegia et gaudia. Prt- lif pr> *mum*, quod in partem terræ sanctæ, quæ est ultra Airo». Jordanem, scilicet in Galaaditidem, ingressus sit : Aaron vero jam ante mortuus fuerit in monte Hor. *Secundum*, quod debellant Og et Sehon, eorumque regna occupant, et suis dividerit. *Tertium*, quod exceperit benedictionem Balaam. *Quartum*, quod Madianitas deleverit. *Quintum*, quod e propinquo totam terram promissam speculatus sit. Ha Abulensis.

34. Interfectis uaditatoribus earum, viris ac Ve», 31. mulieribus, et parvulis. — Quia Deus jusserat omnes gentes, quarum urbes possessuri erant Hebræi, totaliter deleri, ut patet cap. xx, versu 16.

37. Quæ adjacent torrenti Jedoc, — ubi Jacob Ven. 37. luctatus est cum angelo, *Genes*, xxxn, 22, pertinet quo ad Ammonitas,

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Depetit Moses victoriam de Og, et quomodo ejus aque ac Sehon, ditionem dividerit inter tribum Gad, Iluten et dimidiam Manasse, ea lege ut ipsi alias tribus praeant, et in Chanaan inducant. Denique, vers. 23, orat Moses ut sibi detur ingredi in Chanaan; sed Deus ei silentium indicit.

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan ; egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. 2. Dixitque Dominus ad me : Ne timeas eum ; quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua, faciesque ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Ilcsebon. 3. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, et universum populum ejus : percussimusque eos usque ad internecionem, 4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore ; non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan. 5. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque et vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros. 6. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Illesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos : 7. Jumenta autem et spolia urbium diripuimus, 8. tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem; a torrente Arnon usque ad montem Ilhermon, 9. quem Sidonii Sarion vocant, et Amorrhæi Sanir; 10. omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, et universam terram Galaad et Basan usque ad Selcba et Edrai civitates regni Og in Basan. 11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbatti filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis ad mensuram cubili virilis manus. 12. Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad, et civitates illius dedi Ruben et Gad. 13. Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cuuclaque Basan vocatur terra gigantum. 14. Jair filius Manasse possédât

omnem regionem Argol) usque ad terminos Gessuri et Maritati. Vocavitque ex nomine suo Basan Havoih Jair, id est, Villas Jair, usque in presentera diem. 15. Machir quoque dedi Galaad. 16. Et tribubus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentera Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon : 17. et planitiem solitudinis, atque Jordanem, et terminos Ccnerelb usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Pbasga conira Orientem. 18. Præcepique vobis in tempore illo, dicens : Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditalem ; expediti præcedile fratres vestros filios Israel, omnes viri robusti, 19. absque uxoribus, et parvulis atque jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt quas tradidi vobis; 20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit, et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est cis trans Jurdanem : tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis. 21. Josué quoque in tempore illo præcepit dicens : Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus; sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es. 22. Ne timeas eos : Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis. 23. Precalut sum Dominum in tempore illo, dicens : 24. Domine Deus, tu empisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam ; neque enim est alius Deus, vel in celo, vel in terra, qui possit facere opera tua, et comparavi fortitudini tue. 25. Transibo igitur, et videbo terram hanc optimam trans Jordanem, et montem istum egregium, et Libanum. 26. Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi : Sufficit tibi : nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. 27. Ascende cacumen Phasgæ, et oculos tuos circumfer ad occidentem, et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice, nec enim transibis Jordanem islum. 28. Precipe Josué, et corrobora eum atque conforta : quia ipse precedei populum islum, et dividet cis terram quam visurus es. 29. Mmsimusque in valle contra fanum Phogor.

Vrr». 8. 8 et 9- TULIMUSQUE TEKRAM, etc., A TORREATE AR-
H». NOX USQUE AI) MORTESI HæRMON, QUEM SLDOMI Sa-
ncraiou JUON VOCAXT, ET AmOHRHXI SaXIR. — Motls CVgO
didiot Iterinoli vocatur Sarion et Santr; vocatur et Sion,
uhd\’ vel \$COIJ ul P!llel 03P’ lv> vcrs* 8al°mon
putat Suntr, vel Senti*, esse nomen Germanicum,
æquo ac Chananaetim, significans nivem, qua
coopertus est semper mons Hermon. Idem censet
II. Neliemannus, et ex eo Masius, Josué xii, 5;
quin et Chaldæus Sami interpretatur nivosum (i).
Hmnon Addit Masius hunc montem esso contiguum Li-
•iciur, bano, ejusque quasi pariem spectantem ad Orien-
q ua niro [cin> (jUæ nlvonl rigida est, vasta et inculta,
indeque dictam esso Hermon, vel Cherinon. *Cherem*
enim, vel *hareem*, significat rem perditam,
corruptam, succisam, vastatam, quæ nulli ost
usui vel fructui.

V(r H 11. Solus quitte Og, rex Basar, restiterat de
Stirte giGAXTUM, — inlellige in regione illa: nam
alibi adhuc exstitisse gigantes palet *Numcr. xm*,

(1) Hermon coll. Arab, proprio significai *prominentem
mantis verticem*. Sanie proprie est *lorica*, a Apprimo au-
tem, inquit Simonis in *Onomiot. v. l. p. 71*, montibus
altis id nominis convenit, quia naturali sua constructione
præstant gentibus inexpugnanda munimina. Sic
numen montis Cit m Magnesia; et pars Alpium vocatur
fîrennus; *tiren* autem, vel *liryn* veteribus Germanis *ya-
lcjrn* notavit, n

II.

34, Josué xv, 14, et l *Parai, xx, 6*; ibi ergo ex gi-
ganlibus remanserat sola stirps Og : nam alii per-
cussi et deleti sunt a Codorlahomor, Gen. xtv, 5.
Fabulantur Judæi Og fuisse reliquum ex diluvio,
et ex gigantibus, qui ante diluvium fuerunt, Ge-
nes. vi, 4, itaque Og octingentos et plures vixisset
annos; qua de re dixi Genes, vu, in fine.

Monstratur lectus ejus terreus IX Rabbath
(hæc postea dicta est Phdadelphia, teste S. Hie-
ronymo in Locis *IMraicis*), xovem cubitos rabens
LONGITUDINIS, ET QUATUOR LATITUDINIS. — TallUU-
dici tradunt hunc lectum fuisse cunas Og, cum iwtum’
esset parvulus : nam cum crevit in virum, aiunt, °-uuw
solum pedem ejus fuisse 120 cubitorum, noncom- n’*.ca
munium, sed giganteorum, qualis erat Og; ac
consequenter tam ipse, quam lectus ejus, facile
leucam integram occupassent, inquit Abulensis;
de qua fabella plura dixi *Num. xxi, 33* (î).

Physice, vasta ista corpora siepe parum habent
mentis. Vulgo dicitur illud Sophoclis, i <•
iqA; *amens lomjus*, dictitant enim prælongis men-
tem deesse, pusillis adesse animum : parvi enim

(î) Pro *monstratur* hebr. est *nonne est*. etc. flhn pro
ponitur. Lectum illum, Unquam spoliū, insuam
metropolim Rabbath secum abstulisse potuerunt, idque
ante prælium Mosis cum Og commissum. Igitur hæc cir-
cumstantia Uraelitis innotescere potuit, antequam David
Inu. tinni nil irum regiam expugnaret, 11 Sa/n. xii, S6.

sunt animosi. Do valde procero dicitur : a Longurio est, et caliga Maximini,» id est, pnelongusestel insulsus. (lineet Vegetius, lib. I, cap. v : «In bello, inquit, non tam statura militis rationem habere convenit, quam virium. » Celebratur illud Athenæi : «Nullus malus magnus piscis; » diciturque de iis qui praegrandi sunt corpore, cæterum ingenio nullo. Virtus animæ unita fortior est in parvo, quam divisa in magno.

Sjmtotip Symbolice, Abulensis bic, *Quæst.* IH : «Og, hebraico idem est quod coacervans, et signi * a nal peccatorem, qui peccata peccatis superaddit, imn- donec veniat in profundum malorum. Peccatum t^quTr*! CD*nb cui Per poenitentiam remedium non adhibetur, mox sibi nequiores socios aggregat, ut fiat habitatio omnis spiritus immundi, maxime luxuriæ; in quo cum quis novem cubitos longitudinis, et quatuor latitudinis habuerit, tanquam in Narem lecto requiescit immobilis. *Primus ergo* cubitus, l Ígt íf VCl P^dus, est in cibis exquisitis. *Secundus*, in * dulcibus cl continuis poculis, quia venter mero æstuans despumat in libidinem, ut ail S. Hieronymus. *Tertius* est in spectaculis. Nam, ut ait Poela :

Speciatum veniunt; veniunt specientur ut ipsæ.
ble locus casti daiuru pudoris habet.

Ei 3crcm. cap. ix : Intravit mors per fenestras nostras; cl : Oculus meus depradatus esl animam meam. *Quartus* est in cantilenis lascivis. *Quintus* est in aromatibus, quæ venerem provocant. *Sextus* est in donis et munusculis. *Septimus*, in mollibus lectis. *Octavus*, in temporali sociorum lælilia. *Nontis*, in turpi usu feminarum. Habet (quoque iste impudicorum lectus quatuor latitudinis cubitos. *Primus* est turpis cogitatio. *Secundus*, perficiendi consensus. *Tectius*, consequens operatio. *Quartus*, diuturna assuefactio, quæ tandem facit hunc lectum ferreum, ut a nulla bona monitione, vel inspiratione superari possit. ① Hucusque Abulensis.

Cibiti virilis manus. — Hebraice, *secundum ambitum viri*.

VerA.fi. l f. Jair, filius Manasse, possedit omnem regionem Augou. — « Filius, » id est nepos. Vide *Num.* XXXI, 41. Hebræi enim omnes posteros vocant filios. Sic Judæi vocantur *filiis Israel*. Sic Elisabeth vocatur *filia Aaronis*, *Luræ.* i, 5. Asa cl Ezechias vocantur *filiis Davidis*, III *Reg.* xv, i1, et IV *Jicg.* xvni, 3 (1).

Usque in præsens diem.—Abulensis vult hæc verba addita esse, non a Mose, sed ab Esdra, qui Hei instinctu libros legis a Chaldæis combustos restauravit, et de novo conscripsit; æque ac illud, vers. l : u Monstratur lectus ejus, » etc., eo quod paulo ante mortem Mosis hæc contigerint.

(1) Et Jairas warn cos tractus ex nomine suo, vocavit tiJiancm, «u tractui Basants, vicos Jalri.

Verum non est necesse hoc dicere : nam lres et plures menses ab hisco gestis usque ad mortem Mosis fluxerunt.

Adde, si hæc addita sunt ab alio quopiam, non ab Esdra, sed ab eo qui diaria hæc Mosis paulo post digessit, esso addita. Denique, non est verisimile Esdram Pentateuchum tolaqiic Biblia ex memoria, vel Dei instinctu, restaurasse : nec enim Chaldæi exemplaria omnia, quæ per totam Judneam aliasque gentes sparsa erant, comburere potuerunt. De quare alibi fusius dicitur.

15. Machie (id est, posteris Machir) quoque Ver*.is. dedi Galaad, — id est, partem Galaad. Nam Rubenitæ etiam et Gaddilæ ejus partem habebant, ut sequitur.

17. Terminos Ceneretil — « Ccnercth n est Gc- Ven. i7. nezanolh, sive marc Galilææ, vel Tiberiadis, uti dixi *Num.* xxxiv, 12.

Usque ad mare deserti, — usque ad mare Mortuum, sive lacum Asphaltitem, *Num.* cap. xxxiv, vers. 3 et 12.

18. Præcedite fratres vestros, — armati in Ven. is. Chanaan.

20. Donec requiem tribuat Dominus fratribus Vcn.tà. vestris, — donec scilicet debelletis Chananæos, trans Jordanem habitantes, quod facium est per septem annos, post mortem Mosis, sub Josué : deinde ab eodem, per alios septem annos, inter tribus divisa est terra, ab cisque pacifice posséda : ergo post qualuordecim annos Rubenilæ et Gadditæ redierunt ad sua, scilicet ex Chanaan in Galaad. Ha Abulensis.

2L Domine Deus, tu coepisti ostendere servo Vers.si. TUO MAGNITUDINEM TUAM.—Notat Abulensis, SI quÍs ab avaro aliquid petat, ut ei persuadeat, dicat hoc cl plura sibi deberi : sin autem a liberali et magnifico (qualis est Deus) petat, ut ei persuadeat, non debita, sed beneficia ejus alleget. Magnanimus enim libenter audit se dedisse, et non accepisse beneficium.

25. Transibo igitur, et videbo terram hanc op- Vers. 15. TIMAM trans Jordanem.—Quasi dicat: Transeam, quæso, et videam terram, pro qua 40 annis laboravi; sunt enim verba orantis. Patet ex Hebra'o. Sic Hebræi sæpo sumunt futurum pro optativo quo carent.

Et montem istum egregium. — « Montem, » scilicet Moria, in quo Abraham obtulit Isaac, et in quo ædificanda est Sion et templum, qui proinde appellatus esl mons divinæ visionis, —idcoque *cyregius*, et hebraico *bonus* per excellentiam vocatur. ItaCajelanus. Chaldæus vertit, *videam montem istum bonum, et domum sanctuarii*.

29. Mansimusque in valle contra fanum Plio- Ver*. GOR. — Hebraice, *contra domum*, id est, templum Phogor (2).

(2) Vox *Cat*, quæ proprie *vallem* denotat, hic ost nomen proprium loci, cujus situs *Num.* xii. 20 describitur.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Illoc capite et sequenti usque ad xn, Moses, repetito Decalogo et legibus quibusdam, ad eorum observationem populum excitat, maxime commemorando beneficia Dei eis collata; unde, hoc capite toto, urget beneficium data; legis in Sina, cum igne et fumo : inde vers. 41, designat tres urbes refugii, pro homicidis casualibus et involuntariis.

1. El nunc, Israel, audi praecepta et judicia quæ ego doceo te; ut faciens ea, vivas, et ingrediens possideas terram quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. 2. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo : custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis. 3. Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. 4. Vos autem qui adhærelis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem. 5. Scitis quod docuerim vos praecepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus : sic facietis ea in terra quam possessuri estis, G. et observabitis et implebitis opere. Ilæc est enim vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc dicant : En populus sapiens et intelligens, gens magna. 7. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantés sibi, sicut Deus nosler adest cunctis obsecrationibus nostris. 8. Quæ est enim alia gens sic incluta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, et universam legem quam ego proponam hodie ante oculos vestros? 9. Custodi igitur temetipsum et animam luam sollicite. Ne obliviscaris verborum quæ viderunt oculi lui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, 10. a die in quo stetisti coram Domino Deo luo in Iloreb, quando Dominus locus est mihi, dicens : Congrega ad me populum, ul audiant sermones meos, el discant limere me omni tempore quo vivunt in terra doceantque filios suos. 11. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad cælum : cranlque in eo lençbræ, et nubes, et caligo. 12. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, el formam penitus non vidistis. 13. Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepil ut faceretis, et decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. 14. Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos cæremonias et judicia, qua* facere deberetis in terra, quam possessuri estis. 15. Custodite igitur sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem, in diequa locutus est vobis Dominus in Iloreb de medio ignis : 16. ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel femina*, 17. similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram, vel avium sub coelo volantium, 18. atque reptilium quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis : 19. ne forte elevatis oculis ad coelum videas solem el lunam, el omnia astra coeli, el errore deceptus adores ea, el colas qua? creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæsub coelo sunt. 20. Vos autem tulit Dominus, el eduxit de fornace ferrea Ægypti, ul haberet populum hæredilarium, sicut esi in præsentí die. 21. Iralusque csl Dominus conira me propter sermones vestros, et juravit ut non transirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam quam daturus est vobis. 22. Ecce morior in hac humo, non transibo Jordanem : vos transibitis, el possidebitis terram egregiam. 23. Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei lui, quod pepigit tecum, et facias tibi sculptam similitudinem eorum quæ fieri Dominus prohibuit : 24. quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulatur. 25. Si ge-

nucritis filios ac nepotes, et morali fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis : 26. testes invoco hodie coelum et terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Jordane possessuri estis, non habitabilis in ea longo tempore; sed delebit vos Dominus. 27. atque disperget in omnes gentes, et remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. 28. Ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt ligno et lapidi, qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur. 29. Cumque quæsis iis ibi Dominum Deum tuum, invenies eum : si tamen toto corde quæsieris, et tota tribulatione animæ tuæ. 30. Postquam te invenerint omnia quæ prædicta sunt, novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et audies vocem ejus. 31. Quia Deus misericors, Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliviscatur pacti, in quo juravit patribus tuis. 32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, a summo coelo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujusmodi res, aut unquam cognitum est, 33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti et vixisti : 34. si fecit Deus ut ingrederetur, et tolleretur sibi Gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, et robustam manum, extentumque brachium, et horribiles visiones, juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis : 35. ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, et non est alius præter eum. 36. De coelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum, et audisti verba illius de medio ignis ; 37. quia dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos. Eduxitque te procedens in virtute sua magna ex Ægypto, 38. ut deleteret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo; et introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in presenti die. 39. Scito ergo hodie, et cogitalo in corde tuo, quod Dominus ipse sit Deus in cado sursum, et in terra deorsum, et non sit alius. 40. Custodi praecepta ejus atque mandata quæ ego præcipio tibi : ut bene sit tibi, et filiis tuis post te, et permanes multo tempore super terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. 41. Tuuc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad Orientalem plagam, 42. ut confugiat ad eas, qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem, et ad harum aliquam urbium, possit evadere : 43. Bosor in solitudine, quæ sila est in terra campestri de tribu Ruben : et Ramolli in Galaad, quæ est in tribu Gad : et Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. 44. Ista est lex quam proposuit Moyses coram filiis Israel. 45. Et hæc testimonia et cæremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Ægypto, 46. trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Ilesebon, quem percussit Moyses. Filii quoque Israel egressi ex Ægypto 47. possederunt terram ejus, et terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum. 48. Ab Aroer, quæ sila est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est inter Hermon, 49. omni planitiem trans Jordanem ad Orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, et usque ad radices montis Phasga.

1. Ut facies ea vivas, — vita præsentis, diuturna et prospera. Vide dicta Levit. xvi, 5.

2. Nox ADDETIS AD VERBUM QLOD VOBIS LOQVOR, Mx ACVERETIS ex eo. — Ueretici hæc verba rigide et plane universaliter accipiunt, indeque inferunt non esse admittendas ullas traditiones, nec canones Pontificum, nec cæremonias Ecclesie.

Verum inepte et insensibiliter hæc dicunt : nam

primo, si ita est, ergo contra hanc legem peccavit Josué, Prophetæ, Christus et Apostoli, qui multa Mosi et Pentateucho addiderunt.

Secundo, Moses non ait, «quæ scribo, » sed Sanado « quæ loquor : » ergo perverse hæretici torquent hæc ad verbum Dei scriptum, ut excludant traditum, et viva loquentis voce, id est traditione, acceptum.

Tertio. *Tertio*, si id vult Moses, quod volunt hæretici; ergo ipse Moses pugnat secum. Nam capite xvii, vers. 10, jubet sub pœna mortis obediri decreto sacerdotis et pontificis.

Quarto. *Quarto*, alioqui omnes Reges, Imperatores, Principes et Magistratus peccarent contra hanc Dei legem; nulla enim ipsi edicta addiderunt hisco Dei legibus et judiciis.

Quinto. *Quinto*, Calvinus fatetur Apostolos addidisse quosdam ritus et cærcmonias, adeoque novos posse addi; quintino ipse cum suis novam Ecclesia) speciem, novos ritus, novos ministros, novam docendi, concionandi, orandi, regendi, et sacramenta administrandi formam instituit: sic et ejus Ministri quotannis novas constitutiones in suis Synodis condunt et instituunt, quas sane addunt huic Dei verbo.

Seito. *Sexto*, hæc verba Moses dixit Judæis, non Christianis; iisque jubet ut circumcisionem, aliaque sacra, et Sacramenta veteris legis servant, nihilque iis addant: ergo lex hæc proprie cæremonialis est, nec Christianos obligat, sed Judæos; alioqui enim hæretici deberent circumcidi, edero phase, gestare fimbrias, etc.: hæc enim verba hic loquitur et præcipit Moses.

Esto ergo daremus hæreticis, hæc intelligenda esse illa, ut ipsi volunt; nihil inde concludent pro sua opinione: nam hæc dicta sunt Judaico populo, qui exiguus erat, et in parva regione conclusus, idemque rudis et crassus: unde ei data fuit lex, tot lamque variis præceptis distincta, ut aliis non videretur esso opus, secus est de lego nova, quæ spargenda erat per totum orbem; unde in ea merito Christus, paucis universalibus præceptis traditis, alia ordinanda commisit Pastoribus et Rectoribus Ecclesiæ, uti recte advertit Gabriel Vasquez, l. 11, *Quasi*. XCV, art. I, disp. 152, cap. iv.

Addit Rico ergo: Sensus hujus loci est, *q. d.* Ad præceptum aliquod, scilicet eis repugnans et contrarium, inducit. præsojQuj quod Beelphegor, ut sequitur, vel alterius novi numinis aut idoli cultum et religionem inducat. Hæc enim nova numina, novatque religionem, et ritum sacrorum excludere toto hoc capite et passim in Deuteronomio intendit Moses. Addit itaque legi Dei, quæ præcipit unum Deum colendum esse, aliquid, qui docet colendum esse Baal, Astartem, solem, lunam, aliosque deos. Tò ergo *ad verbum*, idem est quod *contra verbum*; sic enim sumitur by *al*, id est *ad*, pro *contra*, *Psal.* n, 2, *Numcr.* xiv, 2. Sic Paulus, *Galat.* i, 8, anathema dicit iis qui aliud evangelizant præter id quod ipso evangelizavit: *præter*, id est, *contra*; agit enim de iis qui judaismum addere volebant christianismo, itaque evertabant christianismum. Hisce ergo verbis: « Non addetis, nec auferetis, » tantum præcipit Deus ut sua lex integre servetur, ut nihil ex ea

addendo, vel minuendo vitietur aut mutiletur; sed tote sarta tecte maneat, et observetur, quod alia phrasi, capite v, versu 32, alibi dicit: « Non declinabitis ad dexteram, nec ad sinistram. » Cui tamen non obstat, qui insuper leges parentum, vel humanorum magistratuum addit et observat; nisi parentes, vel magistratus aliquid legi Dei contrarium præciperent.

Itaque hisce verbis, « non addetis, » etc., non vult (licere, non servabitis aliud, quam id quod nunc præcipio; sed in hoc quod præcipio nihil mutabitis, addendo, vel minuendo, sed integre facietis, ut jubeo, et non aliter. Ite Bellarminus et alii passim.

Secundo, a non addetis ad verbum quod vobis sen- i>, loquor, » aliquid scilicet tanquam meum, vel a me dictum, aut jussum; nulli enim hominum licet, nec scripta aut præcepta sua venditare pro præ- im' hici* coptis a Deo dictatis, aut pro Scripturis sacris. Si- nad^ milis phrasis est Apec. cap. ult. vers. 18: « Con- u f. testor, ait, omni audienti verba prophetiæ libri hujus, si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. » Alioqui enim, non lanium Christus et Prophète*, sed et ipsi Judæi multe addiderunt tegi Dei, ut cæla- roalTt. turas, omnemque ornatum templi, ut festum -or- 10 M. Hum sub Esther, festum dati ignis, festum encæ- niorum, etc. Ilæc enim non a Deo, sed a Judæis sancite et instituta sunt. Denique, hæc non sunt addite, sed potius inclusa legi Dei, quia lex Dei jubet obediri parentibus, magistratibus, pontificibus coruinque legibus.

3. Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Domi- Ver*, j. «us contra Beelphegor, — de quibus dixi *Num.* cap. xxv.

C. Hæc EST ENIM VESTRA SAPIENTIA ET INTELLEC- Ver*».. tus. — Quasi dicat: Custodia harum legum ostendet vos esso sapientes et prudentes, otquo a sapientissimo legislatore Peo, sapientissime, sanctissimo et castissime edoctos, ab eodem per omnia regi, exaudiri et defendi.

«Sapiens, inquit S. B. inardus, est cui quæquo res sapiunt prout sunt, » scilicet divinæ ut divina*, humanæ ut humanæ, æternæ ut æternæ, caducæ ut caducæ.

Referi Plutarchus in Convivio *septem Sapientum*, cos inter se disputasse, quis populus, « quænam respublica forci optima et felicis- s i sim i î *Primus*, inquit, Solon respondit: In qua injuriæ alicujus auctorem non minus illæsi, qui im qui læsus est, in jus rapiunt et puniunt. Secundus Bias dixit: In qua legem universi tanquam tyrannum metuunt. *Tertius* Thales: Ubi, inquit, neque divites nimis, neque pauperes sunt cives. *Quartus* Anacharsis: In qua cum reliqua habeantur, virtuti tamen potior, vitio deterior conditio defertur. *Quintus* Cleobulus: In qua cives reprehensionem magis metuunt, quam legem. *Sextus* Pittacus: Ubi magistratum gerere non licet malis, licet bonis. *Septimus* Chilo: In qua maximo

lepes, minime oratores audiuntur. » Hæc vere, sed verius Moses hic: «In qua populus Dcinn timet, Deique legibus ac voluntati obedit. » Uree nimium sapientissima et beatissima est respublica.

Ven.:. 7. Nec EST ALIA NATIO TAM GRANDIS (tain eximia, (antæ dignitatis), ql.b babeat deos appropinquantes sidi, sicut Deus noster adest cunctis observationibus nostris. — Videbatur enim Deus cum Mose et Ilebræis in tabernaculo habitaro, cum eis conversari et colloqui, dubia omnia resolvero, præire in columna nubis, cosque per omnia dirigere et protegere. Multo magis Deus ade«t Christianis, præserlim in Venerabili Sacramento, in quo corporaliter, realiter et essentialiter nobiscum habitat, non angelus, sed Christus ipse, verus Deus, et verus homo.

9. Ne obliviscaris verborum (id est, rerum et portentorum) quæ viderunt oculi tui. — Sic veróni» pro re, metonymice lanquain signum pro re signata, accipitur *Psalm*, xc, 3 : « Uberavit mo de laqueo venantium, et a verbo aspero, » id est, a re a'pera et acerba; et *Luc*. r, 37 : « Non erit impossibile apud Deum omne verbum, » id est omnis res (1).

'rrj. n. n, accessistis ad radices montis (Sina) qui ardebat usque ad coelum. — Hebraice, *usque ad carcali*, id est usque ad medium cæli, hoc est usque ad cælum ipsum. Cælum hic non sidereum, sed aereum, sive ælhcreum, in quo sunt nubes, intelligc. Simili hebraísmo dicitur Jonas, David et alii fuisse in medio mari, in inediis fluctibus, id est in ipso mari magno et vasto, in ipsis vastis fluctibus.

v,;> n. 13. Ostendit vobis pactum suum, — id est legem, quæ est conditio pacti inter vos et Deum inili.

Decem verba, — decem præcepta, quæ fuerunt quasi decem fæderis conditiones. Græci decem hæc verba voce composita vocant Jaóixqw.

is. 15. Custoditi; igitur sollicite animas vestras. — Hebraea cum Valablo ita prægnantius vertas, *cavete ergo accurate quam cara est vobis anima vestra*, ne scilicet legem Dei violetis, sed eam custodiat: qui enim eam custodit, custodii animam suam.

Non vidistis aliquam similitudinem, etc., in Ilorrec, — quasi dicat: in Sina audistis Deum loquentem, sed non vidistis eum per essentiam, neque per effigiem; quare nec illam imitavi, effingere, vel exprimere potestis, Tabicando statuam maris, feminæ, aut alterius rei, cogitando, aut lingendo quod talis sit Deus qualis in statua illa monstratur.

Idem viderunt nonnulli Gentiles, inter quos Statius ita canit:

Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
Formi Dei, mentes habitare et pectora gaudet.

Agesilaus monentibus ut quemdam, qui belle

(i) Ven. 10 pro (n dic m hebr. est diem, quod pendet e docebit vers. 9.

lusciniæ vocem imitabatur, audiret, respondit se ipsam lusciniam audisse. Idem Judæis dicendum erat ad Gentes, invitantes eos ad simulacra Dei, scilicet, se Deum ipsum audisse in Sina.

16. Ne forte decepti faciatis, etc., imaginem Vc». u. masculi vel feminæ, — uti Gentiles deos habuerunt mares altos, alios feminas. Quin et Trismegistus in *Pamandro* cap. t, in, vn, Deum vocat marem feminam; ait enim: ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ὢν ὁ ὢν Cui xal çû; asixór.ffi Aíjw úifw víúv Jrst*í.ù?qw, hoc est, *Deus mas femina, existais vita et lumen, genuit Verbum, quod alteram mentem* (Spiritus Sanctum) *producit*. Verum ipse vocat Deum marem-feminam, non quod revera sexum maris et feminæ habet, sed quod in generando Verbo totum fecerit solus, quod in generatione humana faciunt conjunctim mas et femina. Nam Deus Pater Verbum suum generavit quasi pater, idemquo concepit quasi mater: alioqui hæc locutio insolens osi, et male sonans.

Ver* *9.

19. Ne adores ea quæ creavit Deus in ministerium CUNCTIS GENTIBUS. — 1'10 qU(B creavit DeitS, hebraico estuine *divisit Deus*, utvicissim et quasi partito tempore, singulis gentibus et provinciis inserviant, lumenque præbent. Vide *Gen*. i, 1 t. Ita Rabanus. Hinc Judæi fabulantur gentes singulas a sua stella regi, se vero a Deo.

V.M-:0,
lornu'

20. VOS AUTEM, etc., EDUXIT DE FORNACE FERREA ferrei Ægypti, — puta de servitute durissima, quæ maxime vos afflixit, quæque quasi fornax vos adussit, et quasi ferrea vos conclusit, ne exitus, vel effugium ullum pateret (3). Sic *Isaías* xl vii, 10, dicitur: a Elegi te in camino paupertatis;» pauperes enim paupertate, quasi camino, affliguntur et uruntur. *Secundo*, alludit hic Moses ad coctionem laterum, quos Hebræi in Ægypto formabant, et coquebant in fornacibus lateritiis, ex quibus liberavit eos Deus, educens in Chanaan.

Vers<

24. Quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, — 7. d. Deus injuria sibi illata est vindex, camque acerrime punit, instar ignis omnia vastantis. Vide dicta *Exod*. in, 2, et *Ife&r*. xii, 29. Quocirca ignis vim, terrorem, aliasquo dotes eximias considerantes Persæ, eum coluerunt ut numen. Audi Maximum Tyrium: « Persæ diarium ignem adorant, nimirum divinitatis signum, insatiabilem, voracem. » Huic cum sacrificant, illi alimentum probantes dicunt: « Ede, ignis, Domine. » Erat ergo eis ignis sacer et aeternus, quem quocumque rex exercitum duceret, magni numinis instar, argenteis altaribus impositum proferebant. Ita Pierius, *llieroyl*. 4G, cap. xxxviii.

Symbolice S. Gregorius, hom. 5 in *Ezech*. : « Deus, ait, ignis consumens est, quia mentem quam repleverit, a peccatorum rubigine puram reddit. » S. Syncretica in Vilis Patrum, libro V, tract. *De*

(i) Tornaci, non *ferrea*, sed *ferraria*; id est, in qua ferrum coquitur et liquefit, terra Ægyptiaca comparatur ob servitutem, qua pressi in ea sunt Israelita, durissimum maximeque ipsis terribilem. Ita Winzerua

Compunctione : < Labor, ait, est el magnum certamen impiorum qui convertuntur ad Deum, el postea inenarrabile gaudium Sicut enim qui ignem accendere volunt, prill* t'imant'ir, el ex fumi molestia lacrymanlur, sirque obtinent quod volunt; etenim scriptum est : Quia Deus noster ignis consumens csl : ila oportet et nos divinum ignem, cum lacryinis atque laboribus in nobis ipsis accendere. p

Decs emulator ꝑ — 7. d. Deus esi zelotes, non patitur rivalem, sed solus summe vult coli : do quo cap. v, vers. 9.

Ven. 26. oc. Testes invoco hodie coelum et terram, cito et terra rERiTUROS vos. — Nota : Moses cl Propilei® per wml mu-prosopopœiam, creaturis irrationalibus vitam, pelleile> scnsi, m et testimonium attribuunt, casque ad gravissimam obtestationem, qua populum compungant el commoveant, testes vel iudices invocant; præsertim cœlum et terram, quia Ire min® et pœnœ extenduntur ad omnes secuturas generationes : unde Moses ad hujus prædictionis et comminationis memoriam, noluit testes morituros vocare, sed cœlum cl terram, quia in æternum manent. Immortales ergo et æterni sunt hi testes, qui omnibus futuris temporibus perseverabunt, et mulis vocibus Deo loqueniur hæc esse vera, hominibusque (præsertim hæc verba Mosis legentibus) pariter inclamabunt hæc divina præccepta, æque ac minas.

Omnes enim creatur® lacerant, consentiunt, et attestantur suo Creatori, ejusquo legi cl ordinationi. Unde Daruch, cap. ni, vers. 31, ait : « Stelhe dederunt lumen in custodiis suis, el lætat® sunt ; vocat® sunt, et dixerunt : Adsumus; cl luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. 0 Consequenter, eadem tacite quasi applaudebant, et attestabantur hisce verbis Mosis; ipse enim erat præco Dei creatoris, 7. d. Cœlum cl terram testes invoco, ul cœlum nobis dando lucem, terra nos sustinendo, dum hæc loquor cl edico, rcipsa muli testes sint, me hæc vobis prædixisse. Rursum, ut, cum piagai, quas hic vobis predico, evenerint, iidem et testes sint, quod mea hæc prædictio et minai fuerint ver®, et simul sint vindices ac cooperatores Dei, qui hosco plagas per cœlum et terram vobis indiget. Nam, ul ait Sapiens, cap. v, 21 : « Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. » Quare si hi testes vitam et vocem haberent, aut si per miraculum Deus cis vocem daret, uti aliquando dedit, omnes una voco clamarent, et condemnarent impiôs ; quamdiu autem cam non habent, tacite et muta voce clamabunt, et condemnabunt impiôs.

Sic Isaías, cap. i, vers. i, cum ait : « Audite, ht X- cu'li, auribus percipo, terra, » ulilur prosopopœia ad inanimas creaturas, ut gravior sit oratio, J, cl plena indignatione, idque primo, ut signified duMs. Judæos omnia sua bona, a cœlo el terra per Deum accepisse. Secundo, quia Judæi adorarunt solem, lunam, lapides, ideo ca nunc, quasi ipsorum ju-

dices invocat. Tertio et maxime, quia cum ipsi nolunt audire Deum, invocat inanima, quæ semper obediunt Deo, ut gravissima sit querela et exprobratio; invocat, inquam, quasi testes mutos, ulquandoque sint vindices Creatoris sui, ut cœlum, ait Rupertos, Judæis sc præbeat æneum, lena fc præbeat ferream, sed maxime in die judicii, cœlum in eos fulmina vibret, terra vero iis dehiscat. Simili modo facit Moses hic, et Deut. xxx, 19, el xxn, 28, et xxiti, I.

Secundo, cum cœlum et terram testes invocat, invocat omnia quæ in cœlo et in terra soni, per metonymiam, ac prrp^rtim angelos et homines, qui proprie elicti testes sud. Ita Thcodorelus. Sic n raBl Poeta ait : DS

Vos alerai ignes, et non violabile numen
Testor.

Putabant enim Platonici ignes celestes, id est, stellas esse animatas a suis intellgentiis, sive angelis præsidibus, quos quasi minores deos collocad.

Simili modo cum exorcizamus et adjuramus creaturas irracionales, adjuratio non dirigitur ad illas, quia non intelligunt cam; sed ad oaluram rationalem quæ illis præsidet, casque movere potest, ul ait D. Thomas. Sic exorcizatur aqua, sol, Api. domus : parlim enim invocatur virtus divina, ut in usu harum rerum assistat, cl diaboli vimeoer orexia* cent; parlim per virtutem divinam precipitar tttr du' diabolo, ut abscedat, et in bis non noceat. Sic|^≠||', exorcizantur locust®, mures, ran®, grandines, tempestates, etc., ut Deus damna eorum avertat, cl diabolus per illa non noceat. Vide Dominicum a Soto, lib. Vili De Justitia, Quæst. III, art. 3.

29. CUHQUB QUÆSIERIS IDI DOMINUM DEUM TL'UM, Vifs. Ü. INVENIES EUM, SI TAMEN TOTO COUDB QUJESIERIS, ET TOTA TRIBULATIONE (SCilicet IU VCFU CODtritiQQC cl conversione) anoj.e tuæ. — Hebraice est, tn tota anima tua. Insinuat, quod contrilio vera, qu® peccatorem Deo reconciliat, debeat procedere ex amore Dei super omnia; hoc enim est quærere Deum ex toto corde, et ex tota tribulatione animæ. ita Suarez, III part., Quast. LXXXV, art. I, disp. iv, sect. 2.

30. PosiQUAM te invenerint (comprehenderint: Ven.se. csl hebraísmos) omnia.

Novissimo tempore, — id est in hue temporis, quo complebitur pœna tibi inflicta a Deo, q. d. Post plagas a Deo immissas, tandem sapiens, et reverteris ad eum. Ha Vatablus, Abulensis el alii.

31. Neque obliviscitur pacti, in quo (id est quod; v«n. ai. ita llebræa, Septuaginta et Chaldæa) juravit patribus tuis.

32. Interroga de diebus antiquis, — scilicet de Vetis factis, qu® contigerunt in diebus antiquis.

A SUMMO COELO USQUE AD SUMMUM EJUS. — Hebraice, ab extremo cali usque ad extremum qus, id est ab Oriente usque ad Occidentem, q. d. Interroga ca, quæ toto orbo unquam apud hominem

alicubi contigerunt. Similis phrasis est *Matth.* XXIV, 31. Ita Vatablus.

ven. n. 33. Sicut tu audisti et vixisti — Ha Romana, Hebræa, Chaldæa et Septuaginta. Perperam ergo Plantiniana legunt, *el vidisti*, *rl. d.* Instar miraculi fuit quod tu vocem Dei Um terribilem ex Sina audires *et viveres*, *dc* quo rursum cuji, v, 21.

Vm. 3i. 34. Si fecit Deus ut ingrederetur, — non mutans locum, sed operationem, vocans scilicet, liberans el educens te ex /Egypto.

Et uorridilfs visiones, — quia in triduanis Ægypti tenebris mira spectra /Egypliis objecit Deus, iisquo eos percussit, uti dixi *Exodi* x, 22 et sequentibus (1).

Ven. 3«. 36. Er IN TERRA OSTENDIT IGNEM MAXIMUM, — quia ignis ex Sina prodire videbatur; vox vero super eum ex cælo, id est ex aere, formari et descendere videbatur.

Vcn. 37. 37. Præcedens ix virtute, — per angelum suum, qui castra præibat in columna nubis, quique percussit et prostravit hostes tuos, *Exodi* cap, xxm, vers. 20 (2).

(1) In hebræo est, *ten ores magnos*,

(i) Pro *semai eorum*, habent libnea *semen ejus*, sive

42. Qui occiderit nolens, — scilicet nesciens. vw, n ignoranter et inadvertenter. Ha Hebreæa, Chaldæa, Septuaginta.

48. Usque ad montem Sion, qui est et Ilkrmon. v, nn — Alius ergo est hic Sion, a Sion monte Iljerosolymæ el templi; hic enim Sion erat ab alia Jordanis parte, et Hebraice scribitur per *schin*: Sion vero templi scribitur per *tsade*; vide de hoc Sion dicta cap. m, vers. 8.

49. Mare solitudinis, — mare Mortuum, sive Ver.p. lacus Asphaltites.

minus accurate dictum pro *semen eorum*, sive forsan Moses in monte habuerit proavorum Hebræorum unum præcipuum. Abrahamuin vel Jacobino; undo constructione excidit. Pro *præcedens*, hebr. est *in facie sua*, id est, præsens ipsemet.

QuæC vers. 41-43 afienilitur de urbibus refugii, loco nlleno huc stlata esso, militi existimant, quos inter jam Cálmelos in *Commentario* ad h. 1.

Pericopam indo a vers. 44 ad vers. 49 alii arbitrantur indicis instar pnemissam ci, quod a cap. v usque ad finem Gip. xxvui decurrit, legum syntagmati; alii eam pro adnotatione habent adjecta sermoni primo a Mose in solemn! totius populi (saltem per legatos representad) conventu habito, cap. i, 0, iv, 40. Nova libri sectio incipit cap. v, 1, ut notatur in codd. Hebraicis.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

il oscj populo iterat et refricat decalogum. Secundo, vers. 22, narrat populi pavorem, cum daretur lex in Sina, quo percussus rogavit, ut Deus extera prixepta non sibi, sed Mosi eloqueretur: unde Moses solus in montem ad Deum ascendit.

1. Vocavitque Moyses omnem Israelcm, et dixit ad eum: Audi, Israel, cæremonias atque judicia quæ ego loquor in auribus vestris hodie; discite ea, et opere complete. 2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum foedus in Illoreb. 3. Non cuín patribus nostris iniit pactura, sed nobiscum qui impræsentiarum sumus, et vivimus. 4. Facie ad faciem locus est nobis in monte de medio ignis. 5. Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus; timuistis enim ignem, cl non ascendistis in montem, cluit: G. Ego Dominus Deus tuus, (pii eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. 7. Non habebis deos alienos in conspectu meo. 8. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cælo sunt desuper, et quæ in terra deorsum, et quæ versantur in aquis sub terra. 9. Non adorabis ea, cl non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus aemulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam el quartam generationem his qui oderunt me, 10. el faciens misericordiam in mulla millia diligentibus me et custodientibus præcepta mea. 11. Non usurpabis nomen Domini Dei lui frustra: quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit. 12. Observa diem sabbati, ut sanctilices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. 13. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. 14. Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei lui. Non facies in eo quidquam operis tu, et filius tuus, el filia, servus et ancilla, el bos, el asinus, el oi que jumentum tuum, el peregrinus qui est in ita portas tuas: nt requiescat

Fervus tuns, et ancilla tua, sicut tu. 5. Memento quod elipse servieris in Ægypto, el edu-
xerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, et brachio extento. Idcirco præcepit tibi ul
observares diem sabbati. 10. Honora patrem tuum et matrem, sicut præcepit tibi Dominus
Deus tuus, ul longo vivas tempore, et bene sis tibi in terra quam Dominus Deus tuus da-
turus est tibi. 17. Non occides. 18. Neque moechaberis. 19. Furtumque non facies. 20. Nec
loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. 21. Non concupisces uxorem proximi
tui : non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, el
universa quæ illius sunt. 22. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem
vestram in monte de medio ignis et nubis et caliginis, voce magna, nihil addens amplius:
et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. 23. Vos autem postquam au-
distis vocem de medio tenebrarum, et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes
principes tribuum, et maiores natu, atque dixistis : 24. Ecco ostendit nobis Dominus
Deus noster majestatem el magnitudinem suam, vocem ejus audivimus de medio ignis, et
probavimus hodie quod, loquente Deo cum homine, vixerit homo. 25. Cur ergo morie-
mur, et devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei
nostri, moriemur. 26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio
ignis loquitur, sicut nos audivimus, el possit vivere? 27. Tu magis accede, et audi cuncta
quæ dixerit Dominus Deus noster tibi : loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea.
28. Quod cum audisset Dominus, ait ad me : / Vidi vocem verborum populi hujus quæ
locuti sunt tibi ; bene omnia sunt locuti. 29. Quis del tale meos habere mentem, ul timeant
me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore, ul bene sis eis et (illis eorum in
sempiternum ? 30. Vade et dic eis : Revertimini in tentoria vestra. 31. Tu vero hic sta me-
cum, et loquar tibi omnia mandata mea, et cæremonias atque judicia : quæ docebis eos,
ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem. 32. Custodite igitur el facile quæ
præcepit Dominus Deus vobis : non declinabilis neque ad dexteram, neque ad sinistram ;
33. sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivalis, et bene
sit vobis, el protelentur dies in terra possessionis vestræ.

Vets 3. 3. Nox CCM PATRIBUS NOSTRIS INIT PACTUM, — SUB-
battdi tantum, <7. d. Non tantum cum patribus
init Deus pactum in Sina, sed etiam nobiscum.
Simile est Gen. xxxii, 28, el alibi. Secundo et sim-
plicius, q. d. Deus in Sina pactum non inivit cum
Abraham, Isaac, Jacob aliisque patribus, qui in
Ægypto, vel ante morui sunt; sed cum nobis ip-
sis, qui vivimus. Nam, ut notat S. Augustinus,
nulli presentes supererant et aderant, qui in illo-
reb legem audierant pueri, qui scilicet necdum
attigerant annum vigesimum, ac proinde neque
censi, neque perna murmurantium, de qua Aum.
cap. XIV, 29, ut scilicet perirent in deserto, com-
prehensi fuerant, quos Moses vocat omnes, Intelli-
git enim omnes accommode, scilicet omnes qui
legem in Sina audierant, et clamnum supererant,
Hebræa majorem habent emphasim; sic enim
habent, non cum patribus pepigit Jchova pactum
istud. quia cum nobis, nobis istis hic hodie, omnibus
nobis viventibus.

4. I'ACIB AD FACIEM LOCUTUS EST NOBIS. — Non
quasi formam aut speciem ejus videritis : hoc
enim negavit cap. iv, 12; sed a facio ad faciem,»
id est coram, sine internuntio. Decalogum enim
a vers. G ad 22, angelus vico Dei ex Sina procla-

mavit, coram toto populo; sed reliqua præcepta
judicialia et cæremonialia acceperunt Hebræi in-
ternuntio Mose, ut sequitur, qui in montem con-
scendit solus, cum populus ob melum ignis, et
vocis angelicæ territus, et a monte fugiens, jussu
Dei ad castra et tentoria sua rediit, uti dicitur
vers. 30 el 31 (1).

5. Ego SEQUESTER ET MEDIUS FUI. — Fuit ergo Vus. S
Moses mediator inter Deum et populum, ut ait
Apostolus ad Galat. m, 19 : quidni ergo Sancti
vocentur mediatores?

6. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terca v<>>.í.
Ægypti, de domo servitutis. — Hebraico, de domo

(1) Cum Mosaica institutiones universini triplicis ge-
neris praeopta continent, videlicet moralia, cæremo-
nialia, et p dila seu forensia, sunt qui decalogum ad
pariem moralem solum pertinere existimant : « d per-
peram. Decalogus enim legis totius est symbolum et
compendium. V. g. præceptum sabbati ex magia saltem
parle ad cæremonias pertinet; rursum præcepta judi-
cialia ob thci cratiam neque sunt religiosa et moralia, el
vice versa. Hoc jam viderat Spicucerus: « Decalogus, ait,
summa totius legis et foederis cum populo inili fuisse
videtur; ideoque par erat, ul præcepta moralia, judi-
cialia et cæremonialia. i brevi quasi tabella Moses simul
exhiberet. » Cf. Llalir, jytOglik d. 1/w. Cultus I, 384.

fenorumj puta de ergastulo, id est de Ægypto, ubi durissimam serviebas servitutem. Nota, pro *Dominus*, hebraice est nomen tetragrammaton *Jehova*, quod proprium est divinro essenti®, quæ fons est omnis creaturæ, cui proinde quasi primo, et summo omnium principio, stimma religione servire debet homo omnisquo creatura. Rursum, pro *Deus*, hebraico est *Elohim*, quod Deum qua judicem elgubernatorem omnium significat; *Elohim* ergo Dei legislatoris majestatem, sapientiam, dominium et imperium summum Ilcbræis inculcat (1).

Ven. 7. 7. Nox HABEBIS DEOS ALIENOS IN CONSPECTU MEO. — Nulli veri sunt dii alieni, sed unus est verus Deus, qui cum communis sit omnium, nulli potest esse alienus. Vocantur ergo dii alieni, non qui vere tales sunt, sed quos alienigenae, puta gentes a Deo vero alien®, ut deos habent et colunt; unde hebraice est : *Non erunt tibi clohim*, id est dii, *alii*. Vetat ergo ne quis alius habeatur Deus, etiamsi is unus sit; prrocepit vero ut se solum unumquo Deum agnoscant et colant, tum interno mentis sensu et affectu, tum externa adoratione et sacrificio.

In conspectu meo, — coram me; Septuaginta et Chaldæus vertunt, prater *me*, *q. d.* Noli colero idola me vidente, et abditissima etiam tua contemplante; ne putes te oculos meos latere, neve velis tam gravem majestati mero, omnia intuenti, injuriam irrogare. Posset secundo, w *coram me* accipi pro *e regione mei*, *q. d.* Non opponas mihi alios deos, sicut vers. 23 in Ilcbræo dicitur, *non habebis deos alienos metum*; et huic sat consonat « *prater me*, uti vertunt Septuaginta (2).

Ai Judæi hic primum statuunt et absolvunt Decalogi prroceptum, ita ut secundum sit : « Non facies tibi sculptile; » ultima vero duo, scilicet : « Non concupisces uxorem proximi; » et : « Non concupisces rem proximi, » sint unum, scilicet t m p rroceptum. Ita Josephus, Philo, lib. *De t i r i i ? Decal.*, Commentarii Ambrosio et Hieronymo ad Philo scripti in epist. *ad Ephes*, cap. vi, Athanasius in *Synopsi*; hos avidissime sequitur Calvinus, ut hinc ^{*d}veon- ^fr, ^{*us} telum contra imagines torqueat. E contrario, ^{to} non *facies tibi sculptile* non esso secundum, sed spectare ad primum prroceptum, docent Cle-

ti) Plato *De legibus*, lib. X, initio : « Deos esso, eosque bonos, et iustiliæ multo plus quam homines colentes, fere hæc nobis pro omnibus legibus pulcherrima sil et optima prafatlo. n Cicero, *De Legibus*, lib. II, sect. 10 : « Sit hoc a principio persuasum civibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos, piorumque el impiorum habere rationem, n

(I) Septuaginta sequitur Gesenius vertens *prirter me*, sed contra lingue hebr. usum. Rectius Vulgatus, *coram me*. Hac lege ostendere voluil Deus Israelitis, se variarum religionum mixturam, et prater suum etiam aliorum deorum cultum nullo modo probare. Erat enim hæc vulgatissima illorum temporum superstitio, ut homines prater ejus terra, quam habitabant, Deum, etiam aliorum Deos coli pose ac debere putarent.

mens Alexandrinus, lib. *MStrom.*; S. Augustinus, d'», »l *Quast.* LXXI in *Exodum*, et *epist.* 119, cap. xi; S. Hieronymus in *Psal.* xxxit, et communiter Scholastici in III, dist. 37. Idque longe verius et aptius csl. *Primo*, quia hoc duo, scilicet : « Non habebis Po-deos alienos, » et a non faciei tibi sculptile, » eo- rrix" dein spectant, videlicet, ut unum solum Deum jubuant esso colendum. Id magis patebit § sequenti.

Secundo, quia alloqui non decem, sed undecim Sanad?, erunt praecepta Decalogi; duo enim postrema, quro Judroi conjungunt, disjungenda sunt. Nam tam differunt : « Non concupisces uxorem proximi; » et : « Non concupisces bona proximi, » quam differunt : « Non moechaberis, » et : « Non facies furtum. » Hoc enim actum externum, illa vero actum internum, puta concupiscentiam, mcechiroct furti vetant. Atqui hoc duo distinguuntur, ut patet; ergo et illa. Unum enim et idem utrobique est objectum, a quo species et distinctio actuum et prroceptornm desumenda est. Unde et in Hebraeo utrobique repetitur vò *non concupisces, tam* Erodi xx, 1G, quam hic vers. 21, ubi redo ponuntur ordine, uti et *Exodi* xx, 16, apud Septuaginta : licet ibi in Ilcbræo et nostro commixtus et confusus eorum sit ordo; praeponitur enim concupiscentia domus concupiscente uxoris.

Dices : *Rom.* vu, 8, citantur hæc duo praecepta ut unicum, videlicet : « Non concupisces. »

Respondeo, Apostolum non curasse ea distincte describere, quia tantum intendit probare, non solum opus externum, sed etiam concupiscentiam internam, lego Dei esse vetitam, ut patet ex antecedentibus et sequentibus.

8. Non facies tibi sculptile. — Superiori versu Ven. vetuit deos alios in genere, hic spedalini simulacra deorum velat; iis enim praeipue deos suos colebant gentes, imo et illa ipsa, ut deos habebant : quod licet neget Calvinus, diserte tamen docet Isaias, cap. xliv, 17, Baruch toto cap. yi, Jeremías, cap. x, Sapiens, cap. xm, 10. Vetat ergo hic Deus simulacra deorum, tum fieri, tum coli : utrumque enim nefas est.

Nota *primo* : Hebrroum boD *pesci* significat Sculpti- sculptile, a radice boD *pasal*, id est sculpere, dolare. Simulacra enim pleraque sculpi solebant aut lti0, flü. dolari in statuas : sub sculptili tamen inteUige et he. «*-ductile, fusile, tornatile, etc.

Nola *secundo* : Pro *sculptile* Septuaginta, *Exodi* Sculptil» cap. xx, 4, vertunt *idolum*; nam passim in Scrip- J'l iio- tura per sculptilia inelligunlur idola. Porro licet "ra' Orígenes et Theodoretus strictius hic idolum accipiant, ut sit effigies rei non cxMentis, quomodo Gentiles sphingas, Tritones, Centauros aliasquo chimroras effingebant: similitudo vero, quredeinceps prohibetur, sit rei existentis expressio, v. g. imago solis, lunro, hominum, bestiarum, reptilium; melius tamen secundum communem ejus significationem, accipiemus idolum, ut sil simulacrum falsi dei cl ficti, sive deus ille sit res aliqua vera et existons, sive non. Unde :

Idoīntn Nota *tertio* : Idolum Græcl̄s eral imago quævis
f.o icen.* *nan,s ct mendax,ut, verbi gratin,vana phanlas-
(jjx. mala, spectra, et umbre mortuorum, uti palet
ex Platone in *Theadeto*, Luciano in *Dialogo de
mortuis*, Homero, *Odyss.* XI; unde a Virgilio vo-
cantur

Tenues sine corpore vilē

Et:

Cava sub imagine forms.

enim est diminutivum ab tWc̄, quasi di-
cas : Formula, icuncula, umbratilis species. Hinc
S. Scriptura ct scriptores Ecclesiastici nomen idoli
arctarunt ad imaginem Dei, qui habetur Deus,
revera non csl, sive Deus imagine repnnsenlatus,
sive ipsa etiam imago habeatur Deus. Patet hoc
l *Corinth*, viir, 4 : «Scimus quia nihil est idolum
in mundo,» *q. d.* Deus qui repræsentatur idolo,
non csl Deus, ideoqueidolum nihil est; ct *Esther*
cap. xiv, 11 : a Ne tradas sceptrum tuum iis qui
non sunt,n id csl idolis. Unde Scriptura Hebrea
idola passim vocalMTIH *Mu*, id est inane; CD'S'Sk
clilim, id est vana, vel dciculos; npū *seeker*, id
est mendacium ; iS'PV nS *lo ioilu*, id est qui non
proderunt : vide S. Hieronymum in *Osee* vn.

Error Jlcncici
Stephan!
circ.ihiz
Quarc falluntur ct fallunt Henricus Stephanas
ct Joannes Scapula in suis lexicis, dum asserunt
idolum apud scriplores Ecclesiaslicos vocari omne
simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod
honore ct cultu dignamur. Non enim simulacrum
qnodlibet, vel imago numinis cujuslibet, csl ido-
lum, sed tantum imago numinis falsi, uti docet
cx Tertulliano S. Cyprianus in *Exhort. ad marty-
rium*, cap. u, cl Athanasius, orat. *Contra idola*,
sub finem.

Calvin» Ex dictis patet imperitia hærclicorum nostro-
rurn> dum assernnt omnes omnino imagines hic
i-nLvi jure naturæ vetari. Unde Calvinus, videns quam
hic oui- absone hoc dicatur, licet tacite omnes imagines
Ui -i-l carpat, tamen asseverat non omnes, sed Dei tan-
netn vo- tum imaginem hic velari : qua in rc suffragatur
tari. ci a Critholicis Abulensis qui censet jure naturæ
hic vetari omnem Dei imaginem. Idem asserit
Durandus in 111, disi. 9, *Quast.* II; sed ipse cam
palai hic velari,jure non naturas, sed positivo
divino, dc qua re dicam § sequenti.

Primo. Verum pari modo hoc refellitur : nam *primo*,
imago veri Dei non est idolum.

Secundo. *Secundo*, hic tantum aliorum deorum cultus ve-
tatur, uti patet ex antecedentibus ct sequentibus;
præcessit enim : a Non habebis deos alienos;»
sequitur : « Non adorabis eà, neque coles; » ergo
sculptile quod hic fieri vetatur, est sculptile vel
imago deorum alienorum; alioqui enim non
unum, sed **duo**, imo triadiversa hio ponenda
essent præcepta. Undo sculptile explicans Moses,
vers. 23, ait ; † Non facietis deos argenteos, neque
deos ærcos. » Sic ct Levit. cap. xix, 4, idola vocat
«deos conflatiles,» uti ct alibi sæpe. Imago autem

Dei non est alius Deus ab eo, neque cultus ima-
ginis cultus est alterius Dei. Cultus enim imagi-
nis, juxta tritum axioma S. Basili! ct Damasceni
ad protolypum refertur.

Tertio, certum est Deum non vetuisse omne T^tia.
sculptile, aut artem sculptoriam, utpote qua ip<e
exornavit Ooliab et Beselcel, caque uti ju<sit ad
Cherubim effigianda, cademque uti voluit Mosca
in serpente æneo efformando, *Num.* cap. xxi, 8. Si
ergo determinatum aliquod sculptilis genus tan-
tum vetuit, unde illa determinatio petalur me-
lius, quam cx verbis immediate procedentibus?
videlicet ut sic accipiamus : a Non facies tibi sculp-
tile, » id est sculptiles deos alienos.

Quarto, Daus imaginem sui corpoream et sen-
sibilem objecit oculis Abrahæ, Isaac, Jacob, Isaiæ,
Ezechlclis, Mosis aliorumque multorum, cum cis
apparuit ; ergo eam non vetuit, quasi jnre natu-
ro illicitam. Nec dicas Deum in hac sui imagine,
lege naturæ velila, secum dispensasse : si enim
eadem prorsus lege ct precepto naturo, quo ve-
lantur dii alii, velatur cl imago Dei veri; ergo si-
cut in illo dispensare nequit Deus, ita nec in hoc
potest.

Despondet Calvinus temporale tanlum illud
fuisse Dei symbolum, quod ad legem perpetuam
trahi non debet. Sed inane est hoc effugium : uu*.
lex enim Decalogi «terna ct perennis est,et sculp-
Ide quod hic vetatur, omne accipiendum est,
tam temporale, quam perpetuum : alioqui si ali-
quo tempore detur imago Dei, quæ non sit mala,
nec velila; eerie imago omnis natura sua, vel
jure naturæ vetita dici non debet. Decalogus enim
constantia naturæ præcepta continet: ergo siculi
Deus no unico quidem momento idola colendi
facultatem dare potest, ila nec polcst sui imagi-
nem exhibere, si illa æque naturæ, id est Deo
Deique cultui per se repugnat.

Objicit Calvinus hoc precepto concomitanter
saltem vetari omnem superstitionem, et quidquid
Deo aliquo modo est injurium. Tale autem est
velle Deum, qui purissimus est spiritus, ad cor-
poralia spectra deducere.

Despondeo, indeque formo quintum argumen-
tum : imago Dei non est injuria, neque inhono-
rifica Deo; ergo jure naturæ non est vetita. An-
tecedens probō. *Trimo*, quia angelis, etiam si pu-
rissimi sint spiritus, nulla fit injuria, si pingan-
tur; ergo nec fit Dco, si pingatur, cl ratio csl,
quia homines corporei non possunt Deum et an-
gelos concipere, nisi per signa corporea.

Hinc *secundo*, idem probō cx simili : nani
S. Scriptura Dco injuria non est, cum ᶘᶘᶘMrcxttc
Deo aures, nares, oculos, manus, pedes aliaquo
membra attribuit : quin vero non tantum digna-
tus est Deus ad humana verba, et human® ima-
ginationis imaginem descendere, sed ad ipsam
etiam formam humanam, quando Verbum caro
factum ejus figuram admisit. Cur ergo Dei homi-
nis facti memoriam imagine servare ct venerari

non liceat? cur rursus menti nostra: ad coelestia tardo; ex visibili imagine ad invisibilia ascendere non licet? non enim deitatem ejusque attributa Imagino directe et perfecto expingere, sed tantum aliquatenus adumbrare conamur, ut Deum menti et memori® objicere, ejusque conceptum aliquem formare possimus: alioqui enim nulla ratione Deum concipere possemus. Nam, ut ait Aristoteles, nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu et in phantasia. Intellectus enim nihil concipere potest sine phantasmate; phantasma autem est imago rei vis®, vel alio sensu percepte.

o'rUio Objicit *secundo* Calvinus, *Isaia* x1, 2'5, de simulacris, sive idolis loquens Deus: «Cui, inquit, similem me fecistis? o ergo Deus imaginem sui fieri vetuit.

R*SP' Respondeo: Sensus est, *q. d.* Cur idola, cur simulacra falsa fecistis Deum vestrum? cur ea mihi adæquastis? cur incommunicabile nomen meum eis dedistis? cur meam potentiam et opes eis attribuistis? Vide *Jercm.* x, G, *el Sapient.* xiv, 21. Ex eo enim quod Gentiles et Judæi simulacra faciebant similia, imo aequalia Deo vero, hoc ipso etiam faciebant Deum simulacris similem et requallem. Similo enim, cum sit relativum (equiparanti®), suo simili est simile, et contra. Hoc autem magna erat Dei injuria et vilipensio, scilicet eum square statuis saxeis et rereis, aut etiam dromonibus, qui in iis colebantur.

An Quærilur hic ulterius, esto imago Dei, et imago J(.,? P° aliarum quarumlibet rerum, non veletur juro nB t nature, an saltem illa Judæis non veletur hic lego • > Dei positiva? Affirmat Gabriel V. squez, lib. II *De Adorat*, disp. 4, cap. n et seq.: censet enim ipso, z / hoc præceptum, uti et quartum de colendo sabbato, parlim esse naturale et perpetuum, scilicet Gibnd quatenus præcipit cultum unius Dei, et velat cultum V i t deorum aliorum: partira esse creremoniale et temporaneum, quod solis Judæis sit datum, nunc vero cum Judaismo sit abolitum, scilicet, non facies imaginem Dei, vel rei alterius. Undo hoc præceptum: «Non facies tibi sculptile,» etc., sic explicat, *q. d.* Non facietis, o Judæi, ullam effigiem, talcin scilicet, qu® modo adorationi accommodato si) facta, puta vel per se talem sculpsitis, vel pingatis, quæ commode adorari possit; nam si non per se, sed propter aliud, puta ad aliquid aliud exornandum, eam sculpsitis, id non veto. Unde Cherubini arcæ hic non vetantur: quia non per se, sed propter arcam tegendam et ornandam sunt facti. Sic et Salomon in templo palmas, aliaque crelavil et sculpsit, non per se, sed ad ornatum templi. Si dicas Mosen Dei jussu fecisse effigiem serpentis ænci, camque per se, non ad ornatum alterius; respondet Vasquez Deum ibi in hac lege sua positiva dispensasse. Huic sententi® favet Orígenes, Tertullianus, Alexander Altn-is, Albertus, Bonaventura et alii, quos citat Vasquez, cap. n et Ul.

Verum verius est hic non velari omnes imagines, sed tantum supersticiosas et idololatricas, ac *' proinde hoc præceptum per omnia esse naturale, non positivum, nec creremoniale, uli et reliqua i omnia Decalogi, excepto unico, puta quarto, quod est de sabbato colendo: ita docent Damascenus, Beda, D. Thomas, Burgensis, Cajelanus, quos citat Vasquez, cap. i, et passim recentiores cum Francisco Suarez, III *part.*, *Quæst.* LIV, sect. 2.

Probatur *primo*, iisdem rationibus, quas paulo Piob. ante contra Abulensem et contra Calvinum attuli, prius et atque imprimis ex eo quod Septuaginta sculptile hoc vocent idolum, et Scriptura passim sculptilia vocet deos alienos. Audi *Isaiam*, cap. xlv, G: «Quis formavit Deum, et (id est) sculptile ad nihil utile?» ubi Deum alienum sive idolum vocat sculptile; et vers. 13, cum ait: «Plantavit pinum, etc. ex eo operatus est Deum, et adoravit; fecit sculptile, et curvatus est ante illud;» et vers. 17: «Reliquum autem ejus (pini) Deum fecit, et sculptile sibi, curvatur ante illud.»

Secundo, Salomon rex piissimus, ex se, sine Dei Sen jussu, præler Cherubim arere, fecit Cherubinos maximos, scilicet decem cubitorum, qui extendebant alas per totam longitudinem Sancti sanctorum: h® autem stature per se consistebant, ut idola Gentium, ac proinde erant facte modo accommodato ad adorationem, qua in re Salomon non peccavit, quia non formavit eos ad adorationem, videlicet ut essent quasi idola: ergo hoc præcepto velantur tantum idola, non autem imagines per se erect®, vel adorabiles, id est quæ ab aliquo impio commode adorari possent.

Tertio, id ipsum significat vox *tibi*, cum ait: Tirtb. «Non facies tibi sculptile,» quod scilicet tibi sit instar Dei et idoli. Idem significat id quod sequitur: «Non adorabis ea, et non coles;» quæ *ea*, nisi sculptilia et idola? hæc enim sola adorantur. Ita Cajetanus.

Quarto, alioqui Judæi non potuissent habere Oiuo. sphæras et globos astronómicos: hi enim per se sunt similitudines et representationes coeli orbiumque cælestium, atque possunt adorari, sunlque adorabiles, reque ac sol, luna et coeli. Rursum, non potuissent domi habere imagines avorum et proavorum, quod tamen apud Gentes et apud fideles semper fuit solemne, atque magnum incitamentum virtutis. Fateor tamen Judæos, non Judsl ex obligatione hujus legis, sed ex devotione et vl'iii'4* religione, ut magis abessent ab omni specie idoli jnil l,i. et violationis legis hujus, sponte sua vix usos esse « ». imaginibus, et in templis nunquam; id enim docel Josephus, Philo, Orígenes et alii. Unde Poeta Judæos ita describit:

Qui puras nubes, et cœli numen adorant.

Unde cum Pilatus et Petronius, Præsides Judie®, tentassent imagines Tiberii et Caligai® in templum inducere, Judæi usque ad mortem restiterunt, t. - te Josepho, lib. XIII *Antiq.* iv et x.

Rursum, eo tempore, jure non positivo, sed naturali, vetitum fuit Judæis ne imaginem Dei in templo, aut alibi publice toti populo proponerent, idque ob evidens periculum idololatriæ. Nulli enim ex populo rudes et proclives in idola, illam pro numine coluissent: hoc autem periculum non erat in privatis sapientibus. Vidit enim Moses, Isaias et alii Deum in corpore assumpto, quasi in imagine: cur ergo eam expingere non potuissent?

Objectio. Dices, cap. iv, 15, dicitur: «Non vidistis aliquam similitudinem in dic, qua locutus est vobis in Illoreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fornice,» g.d. Non apparui vobis in aliqua specie, vel imagine, ne vos aliquam similem faciatis: ergo absolute omnem imaginem vetat in se, et simpliciter; esto tamen legis fuerit, ne eam tandem colerent, facerentque idolum.

Responsio. Respondeo: Deus hic proprie non sancit præceptum de non facienda imagine, sed tantum narrat se Illoreb in Sina non apparuisse per ullam speciem visibilem, ne Illoreb illius imaginem et idolum fabricarent, quod scilicet ipsi colerent et adorarent. Facile enim evenisset ut crassi Judæi videntes hoc Dei simulacrum, masculinum, vel femineum, primo cogitassent Deum esse talem, scilicet masculinum, vel feminam, quem colendo, non Deum verum, sed falsum coluissent. Deus enim verus non est mas, vel femina, et vicissim Deus mas vel femina, non est verus reus, sed falsus et fictilius. Deinde sensim mentem et sensum in ipsum simulacrum defixissent, ibique haesissent, cogitantes illud esse suum numen, non cogitando illam tantum esse imaginem sui numinis. Id enim factitasse Gentiles et Judæos, dixi initio bujus paragraphi. Substantia ergo præcepti est: «Non facietis sculptile, id est idolum;» finis vero: «ut non colatis, nec adoretis illud.» Facere enim, vel habere idolum, ulidolum, peccatum est, esto illud non colas, nec adores. Duo ergo hoc præcepto vetantur, primum, non facere, nec habere sculptile sive idolum, quasi idolum; secundum, illud non adorare, nec colere.

Nec SIMILITUDINEM OMNIUM QUÆ IN COELO SINT DESUPER. — Dic explicat sculptile, ut patet ex Hebraeo, scilicet quod sit idolum, sive similitudo numinis, quod est in cælo, terra vel aquis.

Er QV.E versantur in aquis sub terra. — Mare enim terra non est aliud, ut volunt aliqui mathematici, sed inferius et depressius: unde *Psalm.* XXIII, 2, dicitur: «Quia ipse super maria fundavit eam,» scilicet orbem terre; terra ergo mari est aliorum.

Vers. o. 9. Non adorabis ea (geniculando et prosternendo te coram illis, illaque invocando), ut non colas, — per oblationes, festa, et præsertim per sacrificia. Hebraice est, *non servies eis*, scilicet lutria, ut explicant Septuaginta, *tarifai; aùrcî; q. d.* Sacrificio non testaberis te orinare esse servum idoli

alicujus, quasi illud, per creationem, summum in te dominii jus obtineat.

Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus mulierum, — five zelotes, ut vertunt Septuaginta. Zelus hic Dei, ait S. Augustinus *Contra Adimantum*, cap. xi, non cruciatum animi, sed tranquillissimam smecrissimamque justitiam «ignificat, qua animam impune non sinit fornicari. *Secundo*, zelus hic declarat Dei charitatem, inquit Theodoretus, qua animam, quasi sponsam suam et uxorem, sibi adimi non permittit. Lex enim vetus inviar viri erat, populus creatus instar uxoris: si is a lege deficeret, fornicari dicebatur, ut «æpe impropere PropheLe. De hoc amore » t zelo zelotus Dei vide S. Dionysium, *De div. Neman. cap. vr*, pag. I, in fine, ubi ait: «Zelotes dicitur Deus, quia amat creaturas;» nam qui amat, in rem amatam fertur, et quia rape (quidam impediunt adoptionem rei amate, nascitur in voluntate conatus ad ea repellenda, qui dicitur zelus, ait D. Thomas (I).

Reddens iniquitatem (pœnam iniquitatis) parentem SUPER FILIOS, IN TERTIAM ET QUARTAM GENERATIONEM, IIS QUI ODERUNT ME. — Aliqui hanc sola iniquitate parentum, eo quod Deus illam in filiis, etiam innocentibus, subinde ad exemplum cæterorum, temporali et corporali pœna puniat, Ita D. Thomas, l. 11, *Quæst. LXXXVH*, art. 8, Hugo Victorinus, Abulensis, et Vasquez, *III, Quæst. LXXXI*, art. 4, disput. 135, cap. r, imo Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem*, cap. xv, ubi ait Deum banc pœnam statuere ob populi duritiam, ut legi divini obedirent amore, si non sui, saltem liberorum et filiorum suorum. Verum hoc rarum est, tum, ei et quasi extraordinarium: unde communiter Patres accipiunt hunc locum de filiis qui peccata parentum imitantur. Ita S. Hieronymus in *xnn Esec.*, S. Augustinus, *Contra Adimantum*, cap. vu, S. Gregorius, lib. XV *Moral.*, cap. xxii, Chrysostomus, homil. in illud *Psalm.* LXXXIV: *Non timeam irascere nobis; Theodoretus, Aeacius, Severus, Diodorus in Catena Græcorum, in Exod. xx, 5, et Rabanas ibidem; idque clare exprimit Chaldaeus tam hic quam Eiod. xx, dum vertit: Vultus peccata patrum in filios transgressores, etc., quando filii sequuntur peccata patrum; et noster Interpres, dum vertit hic et Exo l. xx, «in tertiam et quartam generationem iis,» vel, acorum qui oderunt me;» unde Moses, *Eiod. xxxiv, 7*, cum dixisset: a Nullus apud te per se innocens est, » hanc caindem subtexuit sententiam. Itaque ratio his qui oderunt me, tam ad filios quam ad parentes referendum est.*

Sensus ergo est, 7. d. Ego Deus tam severe sum justus, ut peccata parentum in filios, qui eos imitantur, vindicem, ut tam filii quam parentes in u-

(1) *sdota*, de marito dicitur, qui rivalem palam nequit: sic Deus socium in cultu, quem ab hominibus postulat, fecit non potest. Hiuc idololatria alibi dicitur *adulterium*.

filiis suis puniantur. Licet enim videar silere aliquandiu, si tamen videam filios aut nepotes iisdem vestigiis insistere, et mensuram patrum implere, gravior in eos incumbet animadversio mea, quam si nulla parentum peccata præcessissent. Sicari Solet enim Deus non statim ad peccata vindicanda i*cow' prosilire, sed exspectare donec mensuram peccatorn;a' tormn a se definitam, multitudine sua et enormitate homines compleverint. Hinc illa sunt: «Nec dum compietre sunt iniquitates Amorrhæorum,» *Genes*, xv, 16. a Et vos implete mensuram patrum vestrorum, ut veniat super vos omnis sanguis justus,» *Matth.* xxi, 32 et 33. Cum vero completa fuerit hæc mensura, tunc uno quasi gurgite effundit iram suam Deus, graviusque punit posteros, non quam mereantur, sed quam punivisset, si soli ipsi peccassent. Exempla sunt in posteris Salomonis, Jeroboam, Manasse, etc.

Otj'tiio Quare, quod S. Augustinus, *Enchirid.* cap. xlv, M*:*a* et ex eo S. Leo, *epist.* 86, hunc locum ita explicant, et dicant parvulos non solum obligari peccatis primorum parentum, Adæ et Evie, sed etiam suorum proximorum parentum, donec reatus ille sacramento regenerationis solvatur, disputando dictum accipi debet. Jam enim constat o Scriptura et Patribus tantum Adæ peccatum transfundi in posteros; in cæteris vero, quemque onus suum laturum.

Alia a Dices: *Ezech.* xvi, 3, Dominus retractat hanc Eiecbie- jUijæorum querulam parabolam: «Patres comederunt uvam acerbam (id est peccaverunt), et dentes filiorum obstupescunt,» aitque se effecturum ul hæc amplius inter eos non usurpetur parabola: ergo non vindicat peccata patrum in filios.

Respondeo: Loquitur ibi Dominus de filiis insontibus. Judæi enim parabolam istam jactantes, se insontes et innoxios, ob sola parentum peccata, puniri querebantur. Ita Patres citati.

LX TERTIAM ET QUARTAM GENERATIONEM, — QUOUSQUE so fere patrum protendit vita et scelerum memoria. Notat S. Athanasius, tract. *De communi essentia Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, ante finem, hic significari quod Dei clementia major sit ejusdem justitia, in eo quod peccata patrum puniat tantum in tertiam et quartam generationem; benefacta vero parentum præmiel in millia, id est in mille generationes.

Narrat Plutarchus in *Apophthegmat. Doman.*, Artaxerxem Xerxis filium dexteram manum habuisse longiorem sinistra, indeque dictum Longimanum; cumque id illi vitio verteretur, ipse in bonum omne et regiam virtutem convertit, dicens sibi tanquam optimo principi Deum communicasse, ut manum haberet ad largiendum amplissimam et longissimam, alteram vero, nempe sinistram, ad accipiendum et detrahendum brevissimam et contractam: quippe rege dignius, est «beatius est magis dare quam accipere,» Act. xx, 35. Multo magis Deus ad benefa-

ciendum est Longimanus, ad castigandum Brevinanus, ad accipiendum Nullimauus. Nihil enim a creaturis accipere potest; sed potius omnia quæ habent, ipso illa eis elargitur. Et in hoc consistit ejus beatitudo, opulentia et bonitas immensa, qua ut mare redundans bona sua communicat, et profundit in angelos et homines.

Posset tamen *secundo*, hic numerus definitus pro indefinito accipi: a In tertiam et quartam generationem,» id est in multas generationes, turnque perfecta et quasi adequata erit antithesis pænæ impiorum parentum, cum proemio bonorum. Tria enim et quatuor, perinde ac mille, apud Hebræos denotant magnam multitudinem. Ternario enim, ob mysterium SS. Trinitatis, li- Tenu, benter utitur Scriptura, et per cum copiam significai. Hinc illud *Isai.* xl, 12: «Qui appendit Iribus j,' digitis molem terræ;» *Genes*, xvi, 6, et *Matth.* xi, 33, farina? sata tria; *Eccle.* iv, 12: «Funiculus triplex difficile rumpitur;» sic vulgo dicimus, ler felix, id est maxime felix; ter maximus, etc. Ita S. Chrysostomus, homil. 47 in *Matth.* Vide Riberam in Arnos i, 3.

Tropologice, inquit S. Hieronymus in cap. xvi Trpιο- *Ezech.*, pater est incentivum vitii, filius est peccatū, nepos est opus perpetratum, pronepos est gloriari de peccato; quæ duo ultima maxime punire solet Deus.

10. ET FACIENS MISERICORDIAM IN MULTA millia, Ven. 10. diligentibus me. — Hebraice et Chaldaice, in mille, id est in plurimas generationes. En quam memor est pietatis et obsequii nostri divina bonitas, quamque nos hic amore, uti prius timore et metu poems, ad legis suæ custodiam incitat et impel- id (1).

Symbolice, nota hic millenarium symbolum esse Dei ejusque infinitatis, et infinite miserieordiae. Est enim millenarius cubus denarii (decies enim decem faciunt centum, decies centum faciunt mille), et finis omnium numerorum. Sic Deus est cubus et finis omnium, atque per misericordiam omnes adsc, quasi ad finem eorum ultimum, puta ad æternam felicitatem, reducere conatur.

11. NōX USURPABIS NOMEN DOMINI 1)11 TUI FRUSTRA, Ver». 11. — scilicet in vanum, q. d. Non adjicies horribile Scemi- nru pricep- tum. Ei- plicitur. Primo. nomen Dei sculptilibus, inquit S. Cyrillus, lib. IV in *Joan.* i, et Clemens, lib. VI *Stromat.*, ante finem, Tertullianus quoque, lib. *De Idololatria*, cap. xx: «Non assumes, inquit, nomen Dei in vano, n id est in idolo. Verum illud jam velutum audivimus primo præcepto, quo velatur idololatria: illud idem tamen vetatur quoque hoc secundo præcepto, quatenus idipsum profanatio est nominis divini; sed hic non est adæquatus

(1) *Prtrcepla mea*. Pro *mea* hebraea habent *ejus*, et Masoretbæ ad marginem *mea* legi jubent *jejus* tamen, quamvis minus correctum, esse genuinum inulti censent; nam et alias subinde Scriplores Hebraei, sui obliti ejus persona, quem loquentem inducunt, excidunt, et ipsi loquuntur.

hujus præcepti sensus, nam cl multa alia eo ventantur.

squalo. *Secundo*, S. Thomas (!), ll H, Quæst. CXXII, art. 3, censet hoc secundo præcepto solum perjurium proprio et directe prohiberi. Unde et Chaldæus verlit, *non jurabis in nomine Domini Dei tui frustra*. Quin et Hebræa ita verlas, *non assumes nomen Dei tui ad mendacium*. Hebræum enim *nv^ senf*, el vanum cl mendacium significat : uti et uanum pro mendace, subinde latine usurpamus.

Ttrio. *Tertio* el optime, Theodorclus in *Ecod.* xx, cl passim Doctores censent hic non solum perjurium, sed omnem irreverentiam et abusum nominis divini velari, ne divinum nomen, ait Theodorclus, nominetur, prælerquam aul doctrinæ causa, aul precationis, aul alicujus necessitatis. Hoc enim clare significai versio nostra, cl Septuaginta, *non accipies nomen Domini Dei tui incanum*.

Nota: Per *nomen Dei*, hic non lanium intelligitur letragrammaton *Jehovah*, ut volimi Hebræi, sed et omnia alia Dei nomina, cujuscuinque sint lingurc; imo de nomine *Jesus*, hoc præceptum maxime accipiendum esse probat Abulensis, *Quast.* VII, in cap. xx *Exod.*, ex co quod nomen *Jesus* venerabilis sil nomine Deus. Deus enim creatorem significat; Jesus vero Deum significat ut redemptor et salvatorem. Unde nomen Jesus Deo, sive Creatori, novum et majorem addit tiluluin, scilicet Salvaloris.

Moralem exaggerationem hujus præcepti, cl quomodo utendum sit nomino Dei, quamque grave pccalum sil co per perjurium abuti, vide apud D. Thomam in *Opuse.* VII. Ubi inler estera ail : Juramento confit mur quod prima veritas non csl nisi in Dco; iu hoc autem fil reverentia Deo. Undo lex jubet no quis juret per idola, sed per Deum. Perjurus ergo fácil injuriam Dco, sibi ipsi cl omnibus hominibus: *primo* Dco, quia cum jurare per Deum nihil aliud sit nisi invocare ejus testimonium, cum juras falsum, aut credis Deum nescire verum, cl sic ponis ignorantiam in Deo, cum tamen omnia nuda cl aperta sint oculis ejus; aul quod diligit mendacium, cum tamen dicat Psaltes : a Perdes omnes qui loquuntur mendacium ; « aul derogas potentiæ, quasi non possit perjurium convincere aut punire. *Secundo*, facit injuriam sibi, quia obligai se judicio Dei ; nihil enim csl aliud dicere: Per Deum ila est, nisi, Deus puniat me si non est ita. *Tertio*, injuriatur aliis hominibus; nulla enim inter aliquos societas durare potest, nisi credant sibi invicem : dubia autem juramenti confirmantur, et « omnis controversi® finis csl juramentum, » *Hebr.* vi, IG.

Quia non erit impunius qui supeii re vana nomen ejus assumpserit. — Pro *impunitus*, *Exod.* XX, 7, habetur *insons*; sed *insons* ibi capitur pro impunito, metonymice, uti et alibi sæpo, ut l *Ilcg.* XXVI, 9; *Eruverb.* xi, 21. Jam sensus csl, *q. d.* Deus

severe puniet, vel in hac vita, vel in futura, eum qui nomen Dei in vanum assumil; estliptote, quæ Upuu. Hebræis est frequens, ut Mfcft. u, i : < Væ qui cogitatis inutile, » id csl peccatum, quod non tantum inutile, sed et maxime noxium est. l Itcg. xn, 21 : « Nolite declinare post vana (idola) quæ non proderunt, d : J est quæ maxime oberunt *Jcrem.* xxxii, 33: a Quod non mandavi, » id est quod severo prohibui. Sic de Pallante, viro virtute prestanti, ait Virgilios, *Æncid.* lib. XI :

Qncm non viriolis egeoa
Abstulit aïra dice.

Nota : Deus huic secundo precepto, arque ac primo, po nam apponit, vel ob rei pracrplæ gravitatem, vel ad coercendam Hebreorum ad ca violanda proclivitatem.

Ita Deus fame triennali punivit fsraclem, ob perjurium Saulis, quo contra fidem datam a Josué, occidit Gabaonitas : unde cis traditi sunt posteli Saulis, qui ab cis crucifixi sunt; itaque lues cessavit, II Rcg. xxi. Ita ob perjurium Sedecia regis, Jerusalem, totaque Judæa eversa est, IV Rcg. xxn' cl xxY, et *Ezech.* xvn. Porro blasphemum Deus lapidari jussit, LeriL xxiv. Nota quoque est pœua blasphemi Sennacherib, IV fiq/. xn. Paulus quoque blasphemus tradidit Satana.*, I *Timoth.* I.

12. OBSERVA DIEM SADDATI, UT SANCTIFICES BUM. — Hic, uti cl *Exodi* xx, perfectum do sabbato colendo datur præceptum, cujus prelude et inchoatio in manna processit, *Exodi* xvi, 23, imo in genesi mundi : exinde enim coli cœpisse sabbatum, ostendi Gen. u, 3.

Nola : Præceptum hoc, quatenus dicm, et leni- pus aliquod Dei cultui publico et externo dandum præcipit, morale est et naturale : hoc enim faciendum esse dictat lex natura; quatenus vero diem septimum, sive sabbatum ad hoc determinat, coque quiescere jubet, cœrcmoniale est, ideoque jam in lege nova abolitum, lia D. Thomas, il li, *Quast.* CXXII, art. 4, ad I.

Nota secundo : Sabbatum, id est quies Dei, quo scilicet Deus ab opere creationis cessavit die septimo mundi, sacramentum fuit, el causa legalis et cœrcmonialis hujus festi sabbati. Hoc festum rursum allegorico typus crai sabbati, id est quietis, qua Christus quievit in sepulcro eodem die. Tropologice vero typus erat sabbati nostri, quo a peccatis cessare debemus, de quo vide Alhanasium, hom. in illud : *Omnia mihi tradita sunt*, et S. Hieronymum in cap. lix *Isaiat*, et S. Gregoriani, lib. XI Registri, epist. 3. Anagogice vero sabbatum typus crai et causa sabbati et quietis æternæ in cœlis, uti docet S. Paulus *Hebr.* iv, 3, nam, ul ait S. Joannes, Apoc. xiv, 13 : a Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos. » Unde Ruperlus hoc præceptum anagogice sic exponit, *q. d.* a Memento ut diem sabbati sanctifies, » id

Vin. H.
Terllnm
pnx*p-

Px wb-
taniu,
ttacire*
BfMiir»

Sabbu
Mcrlm
nxDtj el
U ille-
pariet»,
trojok-

(i) Quem sequitur Roseninullerus ad h. 1.

est, in omnibus operibus luis Dei retributionem et requiem æternam paratam attende.

Ori» Quæres, quæ fuerit origo sabbati? Gentiles, ait Diodorus in Catena Cnecorum *Exodi* xx, censc- f tta. bant Hebræos in honorem Saturni sabbatum co- rrías. lère; diem enim septimum vocant ipsi diem Sa- is -uD-fe tumi, sicut primum vocant diem Solis, secun- dum Ltinæ, tertium Mat lis, etc. Seneca vero, teste S. Augustina, lib. VI *De Civit*, xi, ridet Judæos, quod septimam ætatis et vite pariem otiando per- T»i o derent. Tertio, Plularchus, lib. IV *Sympos*. Quæst. V, censet Judæos in honorem Dicchi, qui Sabbos O«rt\ dictus est, Sabbatum celebrare. *Quarto*, Apion apud Josephum, lib. II contra eumdem, narrat Judíos, Ægypto exeuntes, laborasse ulceribus inguinum, quæ Ægyptii sabbo vocabant, caque septimo die cessasse : idcoque eum diem ub illis sabbatum esse vocatum, ac celebratum. Sed hæc O-tieio Gentilium sunt commenta et calumniæ. *Quinto*, Lactantius, lib. VH *Institut*, cap. xiv, censet sab- batum dici a septem, quasi dicas, septimus dies. Verum patet sabbatum non Latinam, sed He- braeam esse vocem, ac significare quietem, a ra- dice **na**» *scabat*, id est quievit.

r.ios Dico ergo : *Prima* origo et causa instituendi f " l sabbati fuit, ul homines sabbato opus creationis, / l'ai, d beneficium instituto a Deo naluræ, conditi- que universi expenderent, ut patet *Gen.* n, vers. 3, et hic vers. 14.

Scenda. *Secunda* causa fuit, ut llebræi in sabbato labo- riosæ servitutis Ægyptiacæ, et ab ea liberationis memoriam celebrarent : hæc causa datur hic vers. 25; unde et pridie sabbati egressi sunt ex Ægypto, uti ostendi *Exodi* xu, 4!.

Titii. *Tertia* fuit, ut sabbatum dicatum Deo signum esset electionis divin®, qua Deus Israelem, præ aliis gentibus, sibi in populum adoptavit. Itec causa significatur *Exodi* xxxi, 43; unde sabbato Judæi a Gentibus secernebantur. Hinc Ovidius :

Cultaque Judio septima sacra viro.

Qurta. *Quarta*, ut sabbato, a laboribus totius septi- mana), daretur requies servis, ancillis et anima- libus, ne nimio labore opprimerentur. Hæc causa datur hic vers. 14.

Cs u Symbolica causa est : quia septenarius numc- j Wi- rus es[mysticus, quo mullum utitur S. Scriptura; significat enim integrum rei complementum, si- cut hebdomas dierum continua et perpetua eo- rum lem est revolutio ; hinc sabbatum erat septi- mus dies : sic septimus annus erat libertatis, et sabbati terræ ; septem hebdomadæ dierum erant pentecoste, septem hebdomadæ annorum erant s jtau jubilæum. Hinc septenarius in Scriptura significat plenitudinem et universitatem, inquit S. Augus- ' i tinus, ut patet l Bcj. n, 5, in llebræo, *Jercm.* xv, 9, l xi, 2.

a Causam hujusce rei Arithmeticam dat Philo, lv 'J' libro *De mundi opificio* : Septenarius, inquit, so- ttiVir o lus intra denarium, nec gignit, nec gignitur, sine

parre est et matre. Unde Pyth.igoræi eum vocant <n- p». virginem : hinc congruit Deo et rebus divinis : idcoque Græcum ejus nomen lari; a veteribus j-;i;' dictum est *septas*, «ni «5 «Cm;*cu, id est a cultu et reverentia. Sic enim Græca aspiratio sæpc in '¿'jl*. * litteram s vertitur, teste Prisciano, ut cx fac- arta turn est *sal*; cx ûirfp, *super*; cx 6;, *sus*; cx O.r ,.0 *sylva*; ex ipiov, *semis*; ex i;, *sex*; *ex imi*, *septem*; loli 'ur'r' ex fpsw, *serpo*.

Physicam congruentiam dat S. Hieronymus in Flijita. *Amos* v: Galenus, inquit, docet febres ardentis- sima® septimo die solvi; si non primo, secundo, id est decimo quarto die; si non secundo, tertio, id est, vigesimo primo die, ut omnes labores et molesti® septenario numero conquiescant.

Cicero, in *Somnium Scipionis*, ait septenarium Sq>i«u- esse nodum et plenitudinem rerum omnium: quia riç'íl, 551 scilicet Deus est unitas, a quo finit senarius crea- turarum, videlicet angeli, clemenla, mixta ina- oamiua. nima, stirpes, bruta, et homo; deinde septimo iursus ad primam unitatem, scilicet Deum, re- vertimur, in caque desinimus, a quo, per quem, et in quem omnia sunt dirigenda, ut explicat An- dreas Masius in *Josué* vi, 13.

Hinc Philo, lib. I *Allegor.*, ait senario signifi- Semita cari moilalia : quia senarius est divisibilis; sep- tenario vero, quia secali nequit, significari feli- m, ^p. cia cl immortalia. Unde Deus sex diebus comple- teowta vii opus suum, scilicet mortale; septimo vero ab eo quievit, sed alias diviniore formationes ince- pit. Errat vero Philo in eo, quod subdit : « Nam rustican® simplicitatis est jmiare, sex diebus, ccrtoquo tempore, quod mundo posterius est, mundum esse conditum; » ubi sex dies creatio- ni.' mundi non lilteraliter, sed symbolice accipit; quod et fecil aliquando S. Augustinus : qua de re dixi *Genes*, i.

Plura de perfectione septenarii videat qui vo- let apud Philonem, et Macrobiurn, lib. I *in Som- nium Scipionis*, cap. vi, et A. Gellium, lib. III, et Andream Musium supra (1).

Ur sanctifices eum, — *q, d.* Observa et celebra sabbatum, quasi sanctum, cl a reliquis diebus separatum, quietique ctrecolendocreationis operi, aliisque Dei beneficiis, dicatum, cujus finis ulte moneam, addidi vocem *memento*, *Exodi* xx, 8. lleee ergo sanctificatio sabbati, quæ hic directe præcipitur, non erat alia, quam vacatio ab omni opere, ul patet vers. 14, et *Exodi* xx, 40; nam colendo hoc modo sabbatum, ut jus-erat Deus, tacite profitebantur llebræi Deum creatorem esse et largitorem bonorum omnium. Finis vero præ- cepti erat, ut otium haberent vacandi Deo rebus- que divinis, et Dei beneficiis recolendis ; unde *Exodi* xx, It, dicitur quod Deus benedixerit et sancliticaveril sabbatum, videlicet hoc ipso, quo sabbatum ab aliis diebus, ad sui cultum jam dic-

ti) Adde lUhr, *tymbolik d. Uosauth. Cultus*, lib. 1, «p ii, § 7.

tum segrcpavit. Scribit Josephus, lib. VII *Belli*, xxiv, et Plinius, lib. XXXI, cap. n, in Judæa fluvium esse qui per sex dies fluat, septimo fluere desinat, rclinquatquo alveum siccum, idcoque cum *Sabbaticum* vocari.

SjLiuto Nola : Sabbati summa crat soleinnitas præ cæ-
Ui l cX *cr*s ^cslls oninibus : unde ncc cibum in eo pa-
quea, rare licebat, uli de manna vidimus Exodi xvi, 29;
ncc ncc ignem accendere, ul putet Erodi xxxv, 3 : qu®
a c l i? lamcn in aliis festis facere licebit. Hinc factum
re. csl ul nomen *sabbati* omnibus aliis festis commu-
tum>b'ro n'carc^lrJ omniaque vocarentur sabbata, ut pa-
quoliiti xxi», 11, 24, 33, imo cl tota hebdo-
foto, mada, a poliori sui parte et dic, vocaretur sab-
VaJo-0 batum (hinc ait Pharisæus : u Jejunio bis in sab-
madiio- bato, » id est hebdomade), atque a sabbato reli-
ta «pi- qui dies denominarentur, ut prima sabbati, sive
lnr' post sabbatum, erat dies Dominica; secunda sab-
bati, crat dies lunæ, cl ita consequenter. Vide
S. Hieronymum, epist. 130 *ad Hedibiam*, Quæst. IV.
Usurpatur autem subinde pluralis pro singulari,
idemque est *sabbata* et *sabbatum*, ul una sabba-
torum est prima sabbati. Vide Hiberam, lib. V
De Templo, cap. i.

De mutatione sabbati, quo creatus est mun-
dus a Deo, in Dominicam, quo recreatus est mun-
dus a Christo resurgente, deque cultu Dominic®
a Christianis debito, vide S. Thomam in Opuse. VII,
ubi inter cætca docet quod fideles in festis tam
ab otio, quam ab opere servili abstinere debeant ;
nam, ut ait Ecclesiasticus cap. xxxiii : « Mullam
malitiam docuit otiositas. » Fideles ergo in festis
occupari debere, primo, in sacrificiis tum internis,
ut sunt devotio, oratio, gratiarum actio, com-
punctio, actus fidei, spei cl charilatis; lum ex-
ternis : lune Judæi in sabbato duplicabant sacri-
ficiu juge, *Numer.* xxviii, 9. *Secundo*, in lælilia
spirituali. *Tertio*, in carnis et concupiscentiarum
mortificatione, ul exhibeant coqiora sua hostiam
viventem, sanciam, Deo placentem, Rom. xii, I.
Quarto, in actibus misericordi®, *Hebr.* xm, IG :
a Beneficienti® et communionis nolite oblivisci :
talibus enim hostiis promeretur Deus; v *Jacobi* i,
27 : « Heligio munda cl immaculata apud Deum
el Patrem, ha® est, visitare pupillos el viduas in
tribulatione eorum, cl immaculatum se custodire
ab hoc sæculo. w Quinto, in legendo el audiendo
verbum Dei alfaque pia Hoc enim Judæi faciunt
eliam hodie, *Actor.* xm . a Voces Prophetarum
quæ per omne sabbatum leguntur. » Nam, ut ait
Christus, *Juan.* Yin : « Qui cx Deo eat, verba Dei
audit. »

Hinc in Concilio Carlhagincnsi IV, capite
lxxxiv, excommunicantur qui dicsolemni, Ec-
clesia) conventu prætermisso, vadunt ad specta-
cula.

Peccant ergo fideles qui, audita Missa Otio va-
cantes, totum diem in chartis vel alcis, aut in
choreis inhonestis, ebrietatibus, comessalioni-
bus, aliisquo peccatis et vanitatibus transigunt;

quod in Concilio Toletano HI, cap. xxn, graviter
prohibetur. In cos etiam detonai Malachias n ;
« Ecce ego projiciam vobis brachium, el disper-
gam super vultum vestrum stercus solemmtatum
vestrarum, el assument vos sccum. » El Isolasi:
« Solemnit ites vestras odivit anima mea, faci?
sunt mihi molesta, laboravi sustinens. »

Porro fructus cl præmia colentium festa descri-
bit Isaids cap. van, cum ait : a Si averteris a
sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in
die sancio meo; cl vocaveris sabbatum delica-
tum, et sanctum Domini gloriosum, tunc delec-
taberis super Domino : ® *en primus* fructus, qui
est suavis quædam vulupUs spiritus in rebus ad
Deum perlinentibus, a El sustollam te super alti-
tudines terræ:» *en secundus, q. d.* Faciam ut
magno animo contemnas omnia terrena, eaque
cum S. Paulo arbitreris ut stercora, a Et ababo te
hærcditate Jacob patris tui : > *en tertius, q. d.* Ro-
plebo te spiritualibus bonis in hærcditate cedesti.
Denique adjiciet Deus cl temporalia bona, ul pro-
mittit ipse *Levit*, xvi, 2 et 4.

Qui vero festa violant, puniuntur *primo*, iu cor-
pore, puta morbis et casibus, ut crura vel bra-
chia sibi frangant laborando. *Secundo*, in bonis
damna patiuntur, a furibus spoliuntur; eorum
equi, boves, ele., moriuntur; domus conflagrat,
fiuntque pauperes. *Tertio*, bonis spiritualibus pri-
vantur. Peccant enim *primo*, in Deum Patrem, cu-
jus potentia die Dominico mundum creavit; *se-
cundo*, in Filium, qui eodem die nos redemit;
tertio, in Spiritum Sanctum, qm eodem die ad
nos missus est.

Audi Jeremiam, cap. xv : « Si non audieritis
me, ut sanctificetis diem sabbati, et ne portetis
onus, ele., succendam ignem in portis ejus, et de-
vorabit domos Jerusalem, et non exstinguetur.»
Audi Ezechielein, xx : « Sabbata mea violaverunt;
dixi ergo, ul effunderem furorem meum in de-
serto, et consumerem cos. » Vide H *Esdra* xm,
K>. Ha Deus violantem Sabbatum morte punit,
Exodi XXXI, 11, el *Num.* xv, 33; vide el ll *Machab.*
xv, 4 et seq., ubi Nicanor, contemnens Sabba-
tum Judæorum, ab cis cæditur. Vide Gregorium
Turonensem, *Dc Gloria Confess*, cap. txxxi, ubi
narrat contemnentem festum B. Mariani igne fuisse
punitum; cl cap. xcix, narrat de alio, qui in
festo laborans, colli et faciei contorsione punitus
csl.

14. Non facies in eo quidquam operis, — inlel-
lige servilis, ul exprimitur in simili *Levit* xxii,
28, cl non necessarij : poterant cnim Sabbato ju-
menta adquare, ex fossis extrahere, etc., uli do-
cet Christus *Matth.* xu, 3 et seq.; item ægros cu-
rare, uti fecit Christus. Nam, ut ait Tertullianus,
lib. IV *Contra Marcion.* xu : a Opus salutis et in-
columitatis, non csl opus hominis, sed Dei. »
Mullo minus vetatur hic opus spirituale, quale
est omnis actio pia ut religiosa. Hæc enim sabba-
tum ducei et ornai.

Vtrt. l c
OpQí
qnod W-
lilini
i libalo,
quod
ros?

Judæi superstitiose coluerunt, et otiamnum colunt sabbatum, ut ab omni prorsus opere abstineant; hinc Christum persecuti sunt usque ad mortem, eo quod sabbato regros curaret. Tritum est illud de Judæo in Anglia, qui in foveam sabbato cadens, nolensque extrahi, a Christiano judice coactus est et Dominico in eadem remanere: cum enim ille diceret:

Sabbata sancta celo, de stercore surgere nolo,

respondit judex, uti referunt Annales Angliæ:

Sabbata nostra quidem, Salomon, celebrabis ibidem.

Quin et Machabæi sabbato pugnare et se defendere noluerunt; sed suorum strage edocti, consilium et mentem mutarunt, l *Machab. n.*, 38 et sequentibus.

Et PEREGRINUS QUI EST ENTRA PORTAS TUAS. — q. d. Negotiator, sive quis alius alienigena, etiam incircumcisis et Gentilis, cum tecum est, publicum loci festum non violet, sed servet tecum otium sabbati. Ita Cajetanus et alii.

Ven. ta. 16. HONORA PATREM TUUM ET MATREM. — a Hournm nora » *primo*, amando; *secundo*, reverentiam internam et externam exhibendo; *tertio*, obediendo; Unoor *quarto*, juvando et subveniando: hæc enim quatuor complectitur honor, hæcque parentibus sunt Mtn» li- debita: unde Scriptura sub honore etiam munera rcoiibuj. donaque accipit, ut patet l *Timoth. v.*, 3 et 17; atque de iis etiam hoc præceptuin intelligit Christus, *Matfh. xv.*, 6, ut ibi notat S. Hieronymus.

Exemplum memorabile pietatis in parentes refert Plinius, libro VII, cap. xxxvi: a Humilis, ait, in plebe, et ideo ignobilis puerpera, supplicii causa carceri inclusam matrem, cum impetrasse! aditum a janitore, semper excussa, ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens: quo miraculo matri donata salus filice pietate est, ambæque perpetuis alimentis; et locus ille de® pietati consecratus est, tempio Pietali exstructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. » Idem fecit filia Cimonis ducis: a Hrc enim Cimonem consimili fortuna affectum, parique custodi® traditum, jam ullinue senectutis, vehit infantem pectori suo admotum aluit, » inquit Valerius Maximus, lib. V. Illustre quoque est quod refert Fulgosius, lib. V, cap. iv, de Toletano homine, cujus paler faber aurarius a Petro pi mo rege Castulonis ob falsas suspiciones ad mortem damnitus erat: hic enim ejus filius amore in patrem singulari, lacrymis precibusque agere non destitit, ut servato patre ipse pro eo occideretur. Quod assecuius, vitamque amittens, vitam dedit patri a quo vitam acceperat. Ibidem iarratAlexiumIsaaciImperatorisConslanliiiop. filium, patrem a fratre imperio oculisque orbatum in regnum armis restituisse, et quanquam omnes eum Imperatorem salutarent, ipsum tamen hoc nomenclum imperio in patrem resignasse. Insigne quoque cM quod narrat Egnatius lib. V, cap. iv,

de Cardinali Grimano, qui pro patre Antonio carceri se obtulit.

Ut longo vivas tempore. — UndeE/)/ies. vi, primum hoc mandatum dicitur in promissione; æquum enim est ut filii, qui grati sunt parentibus de vita accepta, longam ejus conservationem mereantur, uti dixi *Ephcs. vi.*, 3. Vide et S. Thomam in *Opuse. VII.*, ubi inter alia ait post Deum juberi slatini coli parentes, ob similitudinem quam habent cum Deo; nam *primo*, dant filiis stabilimentum quoad esse, *Eccli. vn.*: « Gemitus matris tuæ non obliviscaris; memento quoniam nisi per illos natus non fuisses. » *Secundo*, dant filiis nutrimentum, *tertio*, documentum, maxime ut timeant Dominum, et abstineant ab omni peccato; illi filios ad sacramenta, ad fidem, ad religionem, ad mores Christianos crudiunt et deducunt. Exemplum illustre est in Tobia.

Addit S. Thomas filios a parentibus accipere vitam, sicut milites a rege accipiunt feudum, ut, si ei sint fideles, ejus conservationem; sin infideles, ejus privationem mereantur. Affert ex Cassiodoro et S. Ambrosio, lib. V *Hexam.*, exemplum ciconiarum, quæ, cum parentes senuerunt, eos plumis suis foveant, cscasque afferunt, et pia vicissitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. Vide novem benedictiones morigeris filiis promissas, quas recensui *Gen. ix.*, 23 et 26.

Notat Abulensis quod qui honorat parentes, li- lxmgrffc ccl cito moriatur, diu tamen vixit, quia tempus mensura est actuum, non otii; unde *Sap. iv.*, dicitur: a Consummatus in brevi explevit tempora b fiiiui multa; » et sic omnes boni sunt longrovi. Sed hic j^s' s' sensus mysticus est, el subtilior quam solidior, «t meo-

Secundo, S. Hieronymus in *Ephes. vi.*, sic explicat, a ut longo vivas tempore, » in terra scilicet, non monentium, sed viventium, id est in cælo. Secondi. Verum sequentia verba, tam hic, quam *Exodi XX.*, 12, significant terram hic intelligi promissam jis? Israelitis, scilicet Chanaan, 7. d. Si honores parentes, in terra Chanaan lacte et melle manante, longævus vives. Fecit et præstitit id Dans rudi illi populo, vel certe id ipsum meliori dono et gratia spirituali compensavit, ut etiamnum facit. Hoc longævitatis præmium, quasi lege et talione quadam naturæ, filiis morigeris competit; unde et a Gentilibus cognitum fuit, ac experimentis sæpius comprobatum. Ita Homerus, *Iliad.*, p. puta 17, de Ilipphothoo: « Nec nutritionis, ait, vicem parentibus reddidit, et ideo brevis illi contigit vita. » El Plato cum in libris De *Legibus* honorem parentibus debitum commendasse!, ita concludit: « Quod si ita exacte servaverimus, digna a Diis præmia referemus, plurimum bona cum spe viventes. »

17. Non occides. — Velat hic occbionem hominis, Ven. n. non bruti aut plant®, uti intelligebant Manichiti. OlllnlQin Vide S. Augustinum, lib. I De *Civit. Dei*, xx et xxr, idque patet ex Hebmeo. Soli enim homini rompe-

fit verbum Fltft *ralsach*, kleetoccidiljunde O'nXTO *meratsechim* vocantur homicidæ.

Sub ho- Vetat ergo hic Deus injustam hominis occisio-
>Twtur ncm (Qua^s C5l ca> fIu® fi* privata auctoritate,
vciUr*. nbi fiat ad necessariam sui suorumvc tutelam),
ri»*, item verbera, rixas cl iram, quæ huc tendunt,
in*, ne. guntquo quasi via cl inchoatio homicidii. Vide
D. Thoinam in *Opuse*. VII, pulchre homicidii et
aliorum vitiorum hic vetitorum deformitatem de-
scribentem.

Ven. is. 18. Neque moeciadeius. — Vetat hic Deus omnem
pri-rp- concubitum cxlramatrimoniurn, omnem quem ein-
tum. brorum illorum, quæ generationi destinata sunt,
abusum, scilicet fornicationem, adulterium, in-
cestum, sodomiam, bestialitatem, pollutionem,
vitiaque hisce cognata, uti sunt oscula, verba, as-
Sob raæ- pectus, tactus el gestus impudici. Ex parte enim
l utii?" nol*orî cl famosiori, puta mœchia, sive adulterio,
quavis toliuu libidinis genus, omnesque ejus species in-
HbUo. telligi voluit. Ha S. Augustinus, *Quast*. LXXI. Ex
hoc ergo loco, cx communi Interpretum senten-
tia, patet fornicationem simplicem, quæ est soluti
cum soluta, uti el quamvis libidinem extra con-
jugium, jure nature et divino esse vetitam. Licet
ergo Moses in Pentateucho fornicationem hanc di-
sertis et expressis verbis non vetuerit, tamen eam
hoc loco universali precepto comprehendit et ve-
tuit. Fornicationem vero cum conjugata, vel de-
sponsata, expresse vetuit *Peut*. xxn, 21 et seqq.
quia hæc est adulterium, quo fit injuria tertio,
scilicet spons», ipsique matrimonio, vel sponsa-
libus. Fornicationem simplicem hic vetari, sicque
inllegendum esse præcceptum : a Non moechabe-
ris, » senserunt et docuerunt veteres Hebræi.
Unde Tobias, cap. i : a Attende, ait, fili mi, ab omni
fornicatione, cl præter uxorem tuam, nunquam
patiaris crimen scire. » El Ecc/t. xix, 3 : « Qui se
jungit fornicariis, erit nequam; putredo et ver-
mes bæreditabunt illum. » Vide dicta l Cor. vi, 9.
Idem colligitur ex *Ezcch*. cap. xvi et cap. xxm, et
alibi passim. Prophete enim sæpe comparant ido-
lolatriam fornicationi, quasi rei turpi, illicit» et
infami.

Notat D. Thomas moechum et mœcham violare,
primo, legem naturæ; *secundo*, ordinationem Dei,
tertio. Sacramentum matrimonii, ideoque com-
mittere sacrilegium; *quarto*, esse proditores, quia
subtrahunt se suis maritis vel uxoribus, sequo
tradunt alienis; *quinto*, esse fures : quia faciunt
ut bona virorum vel uxorū veniant ad alienos,
puta ad filios adulteri. Vido *Prov*. n, 10. Poenas
adulterii apud varias gentes recensui *Gen*. cap.
xxxviii, 29.

Ven io. 19. Furtumqub non facies. — Pari modo veta-
tur hic omnis illicita usurpatio rei alienæ, ait
pn erp- S. Augustinus. Notat Philo, lib. *De Decalogo*, post
tnm re- initium, Deum in concione etcælu tam mullorum
ixid rem millium Hebræorum, singulos compellare, non
iliewm. omnes, nec plures; dicit enim : Non occides, non
mœchaberfa, non furtum facies; non autem : Non

occidetis, non mœchabimini, non furtum facietis. c«r

Idque *primo*, ut doceret unumquemque, dum ^ ?s<î*
Deo Deique legibus paret, honore æquari frequen- iV
tissimo populo, imo et mundo universo; unde Utf
alibi justum laudans ait : Ego sum Dominus Deus
tuus; *secundo*, ut quisque legi redderetur obse- s*cwh
quenlior, dum sibi, non turb e, dictum audit, id
quod præcipitur; *tertio*, ut ostenderet Deus quanti Tertio,
quemque faceret, utpote quem ad oraculorum
suorum epulum invitat, quantique principes et
magi&tralus cives suos etiam abjectissimos «sti-
mare, quamque decenter et æquo cum eis agere,
cosque compellare debeant, utpote quos Rex re-
gum tanto dignatur honore.

20. Nec loqueris contra proximem tuum falsem Vtn.se.
testimonium. — A principaliori crimine falsi testi-
monii, cætera quoque minora ei affinia intellige,
puta detractionem, contumeliam, irrisionem, su- ut cm-
surralionem, omuemque aliam injuriam quæ < <.*
proximo per verba irrogatur, denique omnem 8iam.
linguæ abusum. HaD. Thomas, Il II, Quasi.CXXII,
art. G.

Audi quantum peccatum sit detractio. *Primo*,
cx S. Scriptum, *Eccli*. x, l i : < Si mordeat serpens
in silentio, nihil minus habet qui occulte detrahit. »
Prov. xxiv, 9 : a Abominatio hominum detractor; »
cl vers. 21 : < Cum detractoribus non commis-
cearis, quoniam repente consurget perditio eo-
rum. » *Exii*. XXVIII, 15 : « Susurro et bilinguis ma-
ledictus, mullos enim turbavit pacem habentes. »
Rom. i, 30 : « Detractores Deo odibiles. » Denique
Scriptura passim detractorum linguam comparat
gladio, novaculæ acutæ, armis et sagittis. *Secundo*,
ex Doctoribus et Patribus qui gravius peccatum
docent esse detractionem, quam sil furtum el ra-
pina : tollit enim famam, quæ auro est præstan-
tior. S. Hieronymus in *Psalm*, c, ait eam esse pe-
jorem fornicatione. S. Petrus apud Clementem,
epist. l ad S. *Jacobum*, eam æquiparai homicidio;
multi enim malunt perdere vitam quam famam.
S. Chrysostomus, hom. 3 ad PopuZ. : « Detrahens,
ait, fraternas carnes comedisti, proximi carnem
momordisti; » hæ sunt Thyelæ cœnæ. S. Ber-
nardus, *De Triplici custodia*, inanus, linguæ et cor-
dis, linguam detrahentem aitesse viperam et lan-
ceam trisulcam, quæ iclu uno lres confodit, scili-
cet dicentem, audientem, et eum cui detrahitur.
Ait quidam maximam hominum partem ob hoc
crimen interire. Plura vide apud P. Busæum in
Panario, Canisium et Felis, in *Dceal*.

21. Non concupisces uxorem proximi t e l — Nota: v*r« it.
Concupiscentia vetatur speciali precoplo, quia
plerique putabant sexto precepto : « Non mœcha- tSm v*
beris, » et septimo, « non furtum fi es, » tantum ui con-
velari actum externum, internum vero non esso J,P,x*eo*
velitum, nec cavendum; quin et post datam a rii il»-
Deo legem, Josephus, lib. XII *Antiq*. xm, id putasse
videtur, uti et Judæi alii, quos corrigit Christus,
Matth. y, 23 et 29, quasi hoc precepto : a Non con- wt.
cupisces, » tantum veletur conatus exterior ad

Internis facinus complendum; sed ille jam vetitus est
 uon *** sexto et septimo præceptis; ut ut is hoc precepto
 veletur, non tam quia exterius se prodit, eo vota-
 tur, quam quia a mala voluntate procedit. Illa
 enim in se mala (ideoque vetita) virus inalili-
 suæ actui externo instillat, camquo proprie hæc
 verba significant et prohibent, cum dicitur: a Non
 concupisces. » Unde colligas omnem alium vo-
 luntatis motum, præceptis aliis adversantem, pa-
 riter iisdem velari, quando concupiscentia femi-
 narum et bonorum, ad quam naturaliter maxime
 proclives sumus, hic vetatur.

Enor Haeretici, Lutherus et Calvinus in alio sunt ex-
 L^veu'. Ircmoî censent enim vetari hic concupiscentiam,
 ri o™, quæ e peccato originali est reliqua, puta motus
 d rnoa- appetitus sensitivi et voluntatis inordinatos, qui
 ¶ tun ° rationem et liberum voluntatis assensum præve-
 rtimín. niunt. Verum hoc esse falsum, et lanium volun-
 concupiscentiam, sivo consensum volun-
 latis in illicitas delectationes, hic vetari, multis
 ostendi Rom. vw, 7.

Nox domum, non agrum. — Post concupiscentiam
 j uxoris nono precepto vetitam, decimo hoc vetat
 tum to- concupiscentiam rei alienæ: hæc enim distin-
 ta coq- guendaesse ostendi vers. 7. Hic ergo rectus ordo
 præceptorum servatur, qui Exodi xx, l G, non ser-
 ahtar. vatur, nisi a Septuaginta: ibi enim Mosi non fuit
 propositum, servare ordinem, sed tantum ipsa
 precepta enarrare.

Monti- Moraliter D. Thomas, Opus. VII: a Concupiscentia,
 vetita est, primo, propter concupiscentiæ infl-
 uireuu nitatem; concupiscentia enim quid infinitum est.
 r tnsix Quilibet autem sapiens debet intendere finem ali-
 FHrui? quem, imo nullus debet ire per viam infinitam.
 Ecde. cap. v: Avarus non implebitur pecunia.
 Isaia cap. v: Væ qui conjungitis domum ad do-
 mum, et agrum agro copulatis! El quod concu-
 piscentia nunquam satiatur, ratio est, quia cor
 hominis facium est ad recipiendum Deum. Unde
 Augustinus in l Confess.: Fecisti nos, Domine, ad
 te; et inquietum est cor nostrum, donec requiescat
 in te. Id ergo quod minus est Deo, ipsum im-
 plere non potest, Psalm, en: Qui replet in bonis
 Stcudi. desiderium tuum; secundo, quia aufert quietem,
 qua: nullum est delectabilis. Semper enim cu-
 pidi solliciti sunt acquirere non habita, et habita
 custodire, Eccle. v: Saturitas divitis non sinit eum
 dormire; Matth. yi: Ubi est thesaurus tuus, ibi
 est et cor tuum; et ideo Christus, Luca yiii, divi-
 Ttrtu. tias spinis assimilavit, ut dicit Gregorius; tertio,
 quia causai in divitiis inutilitatem. Facit enim di-
 vitias esse non utiles, nec sibi, nec aliis. Non enim
 utuntur eis nisi conservando, Eccle. xiv: Viro cu-
 ti mi. pido et tenaci sine ratione est substantia; quarto,
 quia tollit iustitiæ tranquillitatem, Exodi xxm: No ac-
 cipias munera, quæ etiam excæcant prudentes, et
 subvertunt verba justorum; Eccle. xxxi: Qui au-
 j ux ruin diligit, non justificatur; quinto, quia necat
 chantatem Dei et proximi; quia secundum Au-
 gustinum quanto magis habet quis deo charitate,

tanto minus deo cupiditate; et o converso, Eccli.
 vii: Neque fratrem charissimum auro spreveris;
 necat etiam charitatem Dei, quia sicut nemo po-
 test duobus dominis servire, ita neque Deo et
 mammon®, ut dicitur Matth. vi; sexto, quia pro- Scita,
 ducit omnem iniquitatem: est enim radix om-
 nium malorum, et ideo si in corde radicata est,
 et homicidium, et furtum, et omnia mala opera-
 tur, et ideo dicit Apostolus, I Timoth. vi: Qui vo-
 lunt divites fieri, incidunt in temptationem, et in
 laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et
 nociva, quæ mergunt homines in interitum et
 perditionem. Radix enim omnium malorum est
 cupiditas. » Porro quomodo concupiscentia su-
 peranda sit, ita prosequitur:

« Vincitur autem quatuor modis: primo, occa- Corco-
 siones exteriores fugiendo, ut puta malam socie- pbceuth
 tatem, et omnia inducentia occasionaliter ad hoc vincitur
 peccatum. Eccli. cap. ix, 5: Virginem ne conspi- quitnor
 cias, ne forte scandalizeris in decore illius. Noli ioodii.
 circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris Primo.
 in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere
 compta, et ne circumspicias speciem alienam.
 Propter speciem mulieris nulli perierunt, et ex
 hoc concupiscentia quasi ignis exardescit; Prov.
 vi: Numquid potest homo abscondere ignem in
 sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? et
 ideo præceptum fuit Lot, ut fugeret ab omni circa
 regione, Gen. xix. Secundo, cogitationibus aditum Seculo.
 non prebendo, quia occasio sunt excitandas con-
 cupiscentiæ; idque faciendum est per carnis af-
 flictionem, I Cor. ix: Castigo corpus meum, etc.
 Tertio, orationibus insistendo, quia nisi Domi- Trillo,
 nus custodierit civitatem, etc.; Sapient, vii: Scivi
 quoniam aliter non possum esse continens, nisi
 Deus det; Matth. xvii: Hoc genus daemoniorum
 non ejicitur, nisi per orationem et jejunium. Si
 enim duo pugnarent, et velles unum juvare, al-
 terum vero non, oporteret primo auxilium dare,
 secundo vero abstrahere. Inter spiritum autem et
 carnem est prælium continuum. Undo oportet,
 quod si vis quod spiritus vincat, quod des ei
 auxilium, et hoc fit per orationem: carni vero
 subtrahas, et hoc fit per jejunium: nam caro
 per jejunium debilitatur. (Quarto, licitis occupa- Quarte,
 tionibus insistendo, Eccli. xxxm: Multam mali-
 tiam docuit otiositas; Ezech. xxi: Hæc fuit iniqui-
 tas Sodomie, superbia, saturitas panis, et abun-
 dantia, et otium. S. Hieronymus: Semper aliquid
 boni facito, ut te diabolus inveniat occupatum;
 inter omnes autem occupationes melior est stu-
 dium Scripturarum. Hieronymus ad Paulinum:
 Ama scientiam Scripturarum, et carnis vilia non
 amabis. »

Hæc ergo sunt decem præcepta, quibus, ait Tropolo
 S. Augustinus, quasi decem chordis, decem bes-
 liæ, id est vilia superantur; tangis primam chor-
 dam, id est primum præceptum, cadit bestia decem vi-
 superstitionis; tangis secundam, et cadit bestia, u
 porjurit, et nefandarum bæresum; tangis ter-

Horn, et cadit bestia amoris sæculi; tangis *quartam*, et cadit bestia impietatis; tangis *quintam*, et cadit bestia crudelitatis; tangis *sextam*, et cadit bestia libidinis; tangis *septimam*, et cadit bestia rapacitatis; tangis *octavam*, et cadit bestia falsitatis; tangis *nonam*, et cadit bestia adullcrinæ cogitationis; tangis *decimam*, et cadit bestia cupiditatis.

Verf. M. 26. Quid EST OMNIS CARO, L' T AUDIAT VOCEM DEI: VIVBNTIS, etc., F. T POSSIT VIVERE? — *q, d.* Nihil CSI omnis homo, nullarumque virium, ut tam terribilem Dei præsenliam et vocem audire et sustinere possit, quin protinus in animi vitequo deliquium incidat, nisi quasi miraculose a Deo roboretur et conservetur. Sic Daniel, cap. x, ait ad angelum: « Domine, in visione tua dissolute sunt compages meæ, et nihil remansit in me vivere j, nia. enim lege veteri, quæ eral timoris et virebit servorum, Deus, vel potius angelus vice Dei, terribu etiam Sanctis sc terribilem, æque ac augustum

exhibebat, cosque percellebat. Nine parentes Hf, iu Samsonis, ex illa communi hominum illius vi 7 "13 concepta opinione, ob visum Dominum, se morituroH putabant, *Judie*, cap. xni, vers. 22. Vide * u ' ' dicla XXXIII. SO. UiW*

31. Te vero me sta MECix. — Moses enim, pro- V<rt 31. clamante Deo Decalogum» aliquantum remotuslabat a populo, in accensu montis Sina: inde jussus est a Deo descendere ad populum, ut ei præciperecl redire ad castra; quo facto rursus ascendit ad cacumen et caliginem Sina, ibique manens quadraginta diebus et noctibus, audivit a Deo alia præccpla, judicialia et gttemonialia, quæ doceret populum» ibique tabulas lapideas Decalogo inscriptas a Deo, id est ab angelo Dei, accepit.

32. Non declinabitis, neque ad dexteram, ne-Verin- QLE ad sinistram: — quia custodia legum csl et dicitur via ad Deum, coelum et beatitudinem; hinc Scriptura dat ei dexteram et sinistram.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses *refricat et inculcat prtrceptum diligendi Deum ex toto corde. Secundo, vers. 10, horiatur ut Dei legisque Dei semper sint memores in Chanaan, promittens, si id faciant, terree fertilitatem et prosperitatem,*

1. Hæc sunt praecepta, et caeremoniae, atque judicia quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos, et facialis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam: 2. ut timeas Dominum Deum tuum, et custodias omnia mandata et praecepta ejus, quæ ego præcipio tibi, et filiis ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitae tuæ, ut prolongentur dies tui. 3. Audi, Israel, et observa, ut facias quæ præcepit tibi Dominus, et bene sit tibi, et multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et mele manantem. 4. Audi, Israel: Dominus Deus noster, Dominus unus est. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. 6. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo: 7. et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. 8. Et ligabis ea (piasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, 9. scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ*. 10. Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob; et dederit tibi civitates magnas et optimas quas non «edificasti, 11. domos plenas cunctarum opum quas non extraxisti, cisternas quas non fodisti, vineia et oliveta quæ non plantasti, 12. et comederis, et saturatus fueris: 13. cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis. Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies, ac per nomen illius jurabis. 14. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt: 15. quoniam Deus jemulator, Dominus Deus tuus in medio tui; nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, et auferat te de superficie terra*. 16. Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. 17. Custodi praecepta Domini Dei tui, ac testimonia et caeremonias quas præcepit tibi: 18. et fac quod placitum est et bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi: et ingressus possideas terram optimam,

de qua juravit Dominus patribus tuis, 19. ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locrlxS est. 20. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens : Quid sibi volunt testimcriia hæc, et cæremonia, atque judicia quæ præcepit Dominus Deus noster nobis? 21. dices ei : Servi eramus Pharaonis in Ægypto, et eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti : 22. fecitque signa atque prodigia el pessima in Ægypto contra Pharaonem, et omnem domum illius, in conspectu nostro, 23. et eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua juravit patribus nostris. 24. Præcepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima hæc, et timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. 23. Eritque nostri misericors, si custodierimus el fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

Ven.4. 4. audi, Israel : Dominus Deus noster, Dominus inis est. — Hinc Dei nomen est nnx *echad*, id est unus, *Isaia* lxxvj, 17, in hebreo, *qui purificantur ad hortos post echad*, id est unum, puta Deum; et *Job* xxxr, 15. Ab *echad* Deus a Syris dictus est *Ahad*, indeque ab Assyriis dictus est *Apad*; nam, ut docet Macrobius, lib. I *Satum.* xxnr, Adad summus oral Assyriorum deus; cui etiam deam Alargalim uxorem assignabant : per Adad solem (quem, quia solus et unus est in mundo, qui omnium viventium est causa, et quasi pater, deum esse putaverunt), per Atargalim terram intelligentes, quod ex bis duobus omnia procreentur.

Ratio cur Deus sit unus, est *primo*, quia Deus est ens simplicissimum, æque ac absolutissimum el perfectissimum : ergo unum. Si enim essent duo dii, unus haberet aliquid perfectionis quod non habet alius, ac consequenter aliquid perfectionis utrique deesset : ergo neuter esset absolute perfectissimus : ergo neuter esset Deus. Deus enim omnium rerum perfectiones in se continet et complectitur. Unde D. Thomas, I *part.*, *Quast.* XI, art. 4, docet solum Deum plane et plene esse unum, quia in solo Deo est plena et summa unitas, puta simplicitas, quæ omnis et omnino compositionis csl expers, cum ex adverso angeli componantur ex actu et potentia, atque ex essentia et existencia; homo vero ex corpore et anima, reterà ex materia cl forma, atque ex subjecto et accidente : quorum nihil est in Deo. Deus ergo summe unus est, quia incompositus et simplicissimus.

Secundo, si essent duo dii, haberent duas cl diversas voluntates; ergo possent velle contraria : ex quo bellum inter ipsos, et magna perturbatio in orbis regimine consequeretur.

Tertio, si essent duo dii, unus limitaret et stringeret alterius virtutem et imperium : sicut in república cum duo sunt consules, unus ab alio pendet, unus limila! alterius potestatem, imo regimen partitur et dividit. Deus autem est infinitus, et illimitate virtutis, qui integrum, non divisum habet imperium; ergo unus est, non duo. Ita S. Cyprianus, libro *De Idolorum vanitate* : «Unus, ait, omnium Dominus est; neque enim

illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnium teneat potestatem, n

Quarto, Deus est monarcha mundi : monarchia enim est optimum regimen; unde Homerus non vult plures regere, sed x'tpxvoç fçw, rex unicus esto. Ita S. Cyprianus loco citato, idque probat exemplis : « Romanos, ait, geminos (Romulum et Remum) unum non capit regnum, quos unum uteri cepit hospitium. Pompeius et Cæsar allines fuerunt, nec tamen necessitudinis fædus in æmula potestate tenuerunt. Nec tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex unus est apibus, et dux unus in gregibus, et in armentis rector unus; multo magis unus mundi est rector, qui universa quæcumque sunt verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest : visu clarior est; nec comprehendi : tactu purior est; nec æslimari : sensu major csl; cl ideo sic cum digne æstimamus, dum inæslimabilem dicimus. »

Quinto, sicut ab unitate oriuntur omnes numeri, et a centro omnes lineæ quæ ducuntur ad circumferentiam : ita a Deo oriuntur omnes res create; debent ergo in uno principio, puta Deo, quasi in sui centro coire, uniri et terminari.

Sexto, unus debet esse mundi rector, qui omnia ila varia, apte inter se congrue ordinet et associet; alioqui enim omnia in unum ordinem non convenient, nisi ab uno ordinentur. Oportet ergo ut primum movens et gubernans, quod omnia reducit in unum ordinem, sit tantum unum; hoc autem csl Deus.

a Unus *ergo* Deus, una fides, unum baplsma : » quod axioma non tantum est fidelium, sed et infidelium Philosophorum, Oratorum, Poetarum, Ilærelcorum et Mahomelanorum, quorum hoc csl symbolum : « Non csl Deus nisi unus, et Mahomet apostolus ejus, n lia D. Thomas et Scholastici, I *part.*, *Quast.* XI, art. 3.

Nota : In Hebræo innuitur mysterium Trinitatis et Incarnationis. Sic enim habet : a Audi, Israel, Deus, Deus noster Deus unus est (1). » idem in-

ti) Ville Drach, *De l'Harmude entre l'Eglise et la Synagogue*, tom. I, pag. 307 wqq., ubi vim hujus loci, veterumque Rabbiorum coinuclalioncb egregio exponit.

nuitur ab Isaia, cnp. vi, vers. 3, ubi Seraphim clamant : a Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum; » quod veteres Rabbini, ut R. Simeon filius Joai, sic exponunt : a Sanctus, ait, hic est Pater, sanctus hic est Filius, sanctus hic est Spiritus Sanctus, » teste Galalino, lib. II, cnp. n Additque cos sanxisse ut minimum bis in die, scilicet oriente et occidente sole, tam ilia Isaia, vel potius Seraphim verba, quam hie Mo- sis a quolibet Judæo quotidie recitentur, quod apud cos ad sua usque tempora perseverasse ait, nimirum ul ita personarum Trinitatem cum di- vin^o essenti^o unitate profiterentur. Nam nomen « Deus » ter repetitum, æque ut a sanctus » apud Isaiam significat tres personas ; secundo vero loco additum t^o noster significat Verbum assumpsi so- carnem nostram, nobisque datum, et nobis na- tum esse Emmanuelcm. Qua ratione etiam David dixit *Psalmo* lxyi : « Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. » Citat et Genebrar- dus in fine lib. I *Chronolog.*, veterem Rabbini, R. Ibba, qui dicit hos tres üTíp cados, id est *Sanctus*, alibi vocari tria specula, tria luminaria, tres supremos patres, principio et fine carentes : alibi vocari coronam, sapientiam et inelligen- tiam : alibi tria designantia tres Jchova, id est tres personas divinas.

Ab Hebræis hoc mysterium acceperunt / Eryp- tii, apud quos hoc Serapidis oraculum ad Thulem regem exstat apud Suidam in voce *Thulis* :

npWTX @IX, JMTÍZITX Xxt TTrJUX CV» XJTCIG.

Txûrx æSu^jTX, txûtx xxt tt; í* Ícvtx tûwitdu.

Primum Deus, deindû Verbum, et Spiritus cum illis.
Illa autem congenita, cl in unum coeuntia.

Ver». 5. b. Diligis Dominum Deum tuum.—Hebræa, Chal- dæa et Septuaginta habent, *et diliges*. Jansenius in cap. lxxi *Concord. Etang.*, et alii, ponunt vim in th *et, q. d.* Quia unus est Deus noster, uli præ- cessit, ideo totam spem clamorem tuum in uno Deo, non in pluribus pones et collocabis. Seul ri cl apud Hebræos sæpe redundat; et sic noster Interpres hic illud, ut redundans, omisit.

Est hoc cminenlissimum eminentissim^o virtu- tis, scilicet charitalis, præceptum; sicut enim in- ter metalla eminet aurum, inter elementa ignis, inter cælos cinpyreum cælum, inter planetas sol, inter angelos Séraphini : ita inter virtutes eminet et præcllit charitas, sive dilectio Dei et proximi. Ea enim csl aurum radiantissimum, quo cæleslia eminus bona : ignis est cæleslis, qui animos om- nium circa se infiammai : empyrcum cælum est, in quo habitat Deus el Beati : sol est, qui omnia illuminat, fecundat et vivificat : seraphica virtus est, quæ S. Franciscum aliosque chántalo fla- grantes Seraphinos ardentes effecit. Vis pluraí accipe : *primo*, charitas est quasi regina, caderas Primi, virtutes regens et moderans. inunda. *Secundo*, est quasi mater alias virtutes alens,

reficiens, roborans, sustinens, ait Laurentius Jus- tinianus lib. *De Ligno vitæ*, cap. ni.

Tertio, charitas facit nos amicos cl filios Dei, Tertii, ejusque hæredes et cohæredes Christi; hinc ait S. Joannes, *epist. I*, cap. iy : a Omnis qui diligit, cx Deo natus est. »

Quarto, sola charitas est quæ dividit oves ab Qairu. hædis : « Qu e dividit inter filios regni æterni, et filios perditionis æternæ, » ait S. Augustinus, li- bro XV *De Trinit.* cap. xviii.

Quinto, charitas est quasi forma cl anima virtu- Qaiau. tum, eisque vim merendi tribuit; unde ait S. Au- gustinus : « Sola charitas perducit ad Deum. »

Sexto, charitas est vinculum perfectionis, Co-s*xu. loss. ni, 14, quod nos arctissime Christo et pro- ximis astringit : unde ait Paulus : « Quis nos se- parabit a charitate Christi? » etc.; et S. Bernar- dus, semi. 83 in *Cant.* : « Conformilas, ait, cum Verbo in charitate, maritat animam Verbo. »

Septimo, charitas est ignis inextinguibilis, qui Sepu^ omnia, etiam dura ul ferrum, vincit el superat. Nam omnia vincit amor; et : « Foriis est ut mon dilectio, dura sicut infernus æmulatio. d < Quid amore violentius? triumphat de Deo amor, » ait S. Bernardus, serin. 64 m *Cant.* Charitasimperat odio, ine, timori, cupiditati, oculis, auribas, ma- nibus, etc., omniaque in Deum dirigit.

Octavo, charitas quasi aquila solem, puta Ocim. Deum, irretortis oculis intuetur; et ad cum igneis alis duabus, puta amore Dei et proximi, evolat, ait S. Augustinus in *Psalm*, cxxi. Hinc idem Au- gustinus in I *Joan*, iv, 7 : « Semel, ait, breve præ- ceptum tibi præcipitur : Dilige, et fac quod vis. »

EX TOTO CORDE ILO, ET EX TOTA ANIMA TUA, ET EX Ihlfce» tota fortitudine TVA. — Nola : Pro *cx tota forti- tudine tua*, hebraico est *bechol meode- cha*, id est, *cx toto valde tuo*, quod Chaldæus tno, Id refert ad bona externa, vertitque, *ex omni sub- stantia tua*, vel *ex omnibus divitiis tuis*; verum cu|Ute melius vertit Noster el Septuaginta i; Íjvxuk»; im- aw, id est, *cx omni virtute*, hoc est fortitudine, *tua*, quod S. Lucas, cap. x, vers. 27, vertit, *ex omni- bus viribus tuis, el ex omni mente tua*. S. Malthæus vero, cap. xxii, vers. 37, vertit, *in tota mente tua*. Diliges ergo Deum ex *omni valde tuo*, id est, dili- ges Deum ex omni facultate et possibilitate tua, cl, ut Vatablus vertit, *pro omni virili tuo*.

Quæres, an et quomodo distinguantur hæc tria, ad cw, scilicet diliges Deum ex loto corde, ex tota anima el cx toto valde, id est lota fortitudine, vel cx ?i-í' tolis viribus? *aor«

Pi imo, Rabanushic : Auimæ rationali, ait, qu® M db* memoria constat, intellectu el amore, SS. Trini- tatis fides commendatur in eo quod dicit : Dili- Primo, ges Dominum Deum tuum ex toto corde luo, cl dbUn' ex tota anima tua, et cx tota virtute tua, quasi diligere cx toto corde, sit diligere ex tota memo- ria, quæ Patri adseribitur; ex tota anima, sit ex toto intellectu, qui Filio datur; ex lota fortitu- dine, sil ex tota voluntate, qu® Spiritui Sancto

accommodatur. Nyssenus vero, lib. De *Creatione hominis*, per animam accipit partem animæ vegetativam, per cor sentientem, pcr mentem intelligentem.

rt & Rursum S. Augustinus, lib. I De *Doctr. Christ.*, **Auiúr**ti.xxu^ pOr cor accipji cogitationes, per ani-

mam vitam, pcr mentem, sive virtutem intellectum, quasi hic præcipiat Deus ut hæc omnia in illum, qui ea nobis contulit, conferamus. Audi S. Augustinum : «Cum ait: Diliges ex toto corde, ex tota anima, ex tota inente, nullam vite nostrae partem reliquit quæ vacare debeat, et quasi locum dare, ul alia re velit fruî, sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus currit. Sic enim proximum diligens sicut seipsura, totam dilectionem sui et illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum a se rivulum extra se duci patitur, cujus derivatione minuatur. »

s. n«- *Secundo*, S. Bernardus, sermone 20 in *Cani.*: oinijw- mîjî, aîť videtur amor cordis ad zelum nerti- poitia. nero allectionis, aminæ vero amor ad industriam seu iudicium rationis, virtutis vero dilectio ad animi posse referri constantiam vel vigorem, quasi dicat : Dilige Dominum Deum tuum toto et pleno cordis affectu ; dilige tota rationis vigilantia, et circumspectione; ĩ ilige et tota virtute, ul nec mori pro ejus amore pertimescas. Fortis enim est ut mors dilectio, dura sicut infernus aemulatio. »

Melin» *Tertio*, simplicius hæc tria secundum phrasim •m h°c Hobræam accipi possunt, ut unum ideinque sig- triiidtin uillcont ; tantum cnim ad maiorem energiam et imula- inculcationem fit hæc trina repetitio. Sensus ergo est, q. d. Diliges Deum ex tota voluntate, totoque ejus affectu et conatu. Hujus rei et sensus genuini signum est, quod Scriptura ex hisce tribus, aliquando tria ponat, aliquando duo tantum, ut capite x, versu 12 : « Diligas eum, etc., in toto cordo tuo, et in tota anima tua. n Simile est lib.

Eiplic*- IV Reg. cap. xxin, vers. 3. Aliquando addit quar- ll tum, videlicet «ex tota mente tua, n ut patet *Luc.*

l i blee cap* vers. Idem ergo hæc omnia signih- tiouú. cant, scilicet, diliges Deum ex toto corde, tota anima, lota virtute, tota mente tua, id est toto animo et affectu, ita scilicet, ut omnia Dei precepta impleas, et nullam amoris tui pariem des idolo, aut rei cuiquam Deo contrari®, quasi piares habeas deos. Deus cnim tuus unus est; ergo amor tuus in plures deos non est partiendus, sed unus Deus tibi amandus, unoque eo tibi [ruendum est, ut ait S. Augustinus, lib. I De *Doctrina Christ*, cap. xxn, in quem proinde omnia tua referas oportet, ita ut genratim velis ipsum esse finem omnium tuarum cogitationum, actionum et amorum, ut eo venire merearis, ubi continuo el intentissimo actu Deum in sternum diligas ; qme dilectio hic prestari non potest, sed prendi loco dabitur in codis; quare neque hic secundum litteram præcipitur (est cnim finis praecepti, qui

ipso præcepto non præcipitur, sed lanium medium ad finem), sed tantum secundum sensum anagogicum insinuat. Secundum quem sensum hæc verba accipit S. Augustinus, lib. *De Spiritu et Liti.*, cap. ult., ubi præceplum hoc dilectionis Dei, a nobis in hac vita impleri posse negat; sicutuli et ibidem asserit præceplum illud : Non concupisces, a nobis hic impleri non posse, sed nos tendere eo, ut in coelo illud impicamus, videlicet secundum sensum anagogicum; nam secundum sensum litteralem precipitar tantum, ut desideria prava omnino evellero concmur, coque conari possumus in hac vita; secundum anagogicum vero sensam innuitur, ut nulla in nobis talia desideria sint:quod non precipitar, ut hic impleatur, sed presentís luce erit merces in ccelo.

Ex dictis patet hoc præceplum litteraliter in hac vita impleri posse. Possumus cnim diligere „, lolow Deum ex tota possibilitate nostra, seu quantum cordo a pro statu et infirmitate hujus vito possibile est; „no^ et quia alioqui frustra præciperetur nobis in hac vita, adcoque Deus precipcret impossibilia, quæ nemo prestare potest. Denique Josiam regem ac similes implesso hoc præceplum patet IV *Regum* xxin, 23. Vide Bellarminum, lib. II *De Monachis*, cap. XIII.

Quare non est necesse cum Jansonio confugere Jansinii «plica. ad hyperbolem, hocque præceplum exponere ĩ0* h>- hyperbolice ; quasi dicat : Diliges Deum ex tolo perboii. corde, id est, ita ut precipua cogitatio cl dilcc- lio tua versetur circa Deum ; sicutuli vulgo dicimus : Hic homo totus est in studiis, cætera facit obiter. Hæc cnim hyperbole improprium facit sensum, atque elevat viin et energiam hujus primi el maximi mandali.

Hoc ergo precepto, exigitur ab homine totus asl^ r^l' et summus Dei amor, non exlensive aut intensive, tac k r sed tantum comparative, finaliter et approvative, prxdpi- *Primo*, comparative, ut scilicet ita lotum cor et affectum des Deo, ul nullam ejus pariem des dæ- pkx.pri- moni aut peccalo. Ila Vasquez, I li, *Quest.* CCIX, ««0. ari. 3; *secundo*, finaliter, ut in genere Deum habeas, quasi finem omnium tuarum actionum, cnixio. cumque ut summum bonum et finem ultimum fiwUUr. rebus omnibus preferas, ut malis omnes res perdere , quin el vitam tuam, quam Deum Deique gratiam; *tertio*, approvative, ut applies cor totum, id esi voluntatem tuam, ad ejus legi pcr u' omnia obediendum, ul sancho ejus voluntad le per omnia conformes; ac proinde diligas eum pleno amore, non lautum concupiscenti®, sed et [n jege amicitia». Unde quod hic dicitur : «Ex tolo corde,» amoris alibi dicitur : a Ex corde integro, » vel : ĩ Cor ejus perfectum erat cum Deo , » et : « Incessit in Dei legs omnibus mandatis Domini, n Nam in hoc dilcc- lionis præcepto, omnia particularia Dei precepto virtute continentur, sicutuli conclusiones continen- tur in suis principiis, tum quia amor Dei includit te obcdienliam Dei; tum quia, sicut Deus est idea et in- speculum perfectissimum, in quo res perfectius nLu.

apparent, et videntur a Rcalis, quam in seipsis:
ita quoque ipse est totum bonum, quod maxime
est **diligibile**, et in eo est ordo **diligibilium**; di-
lecto ergo ipso, omnia diligemus quæ diligibilia
sunt, ait Abulensis.

Atque hæc est causa cur in cbaritate et dilec-
 11° *ono Bei, omnis hujus vita? perfectio, tam Cliri
 perfectio, sliana quam Mosaica consistat, uti docent Patres
 et Doctores. Nam reliqua, ut «jejunia, vigilia»,
 meditatio Scripturarum, nuditas et privatio om-
 nium facultatum, non perfectio, sed perfectionis
 instrumenta sunt, n ait Abbas Moses apud Cas-
 sianum, *Collât.* I, cap. vir.

Cur Quæres *secundo*, cur Deus diligendus sit ex toto in/r i-s cor^e? Respondeo : Causa a priori est *prima*, quia «it ex to- Rcus est creator, donator et conservator ipsius to cordo? cordis, omniumquo bonorum naturalium et su- cln^ lnu Pernaturalium, quæ in corde, toloque homine

Onix sunt; ergo par est ul hęc omnia in cum redeant, Don» est et pcr amorem quasi refluant. Amor cnim Dei est c rdi/ summus Dei cultus et honor. Unde S. Augustinus in Sent, Seni. 244 : «Hoc,ait, ab homine colitur, quod diligit. Unde quia Deus omnibus rebus major et melior invenitur, plus omnibus diligendus est, ut colatur.» Unde S. Bernardus, episL 353, quærcnti cuidam, « quid a nobis requirat Deus » respondit : «Cor nostrum nihil dignius pcrficcre potest, quam ut ei se restituat a quo facium est, et hoc a nobis Dominus expetit, dicens : Fili, da mihi cor luum. Tunc siquidem cor hominum Deo datur,quando omnis cogitatio terminatur in cum, gyrat et circumflectitur super cum, et nihil vult possidere penitus præter cum,sicque colligato sibi animo cum diligit, ut sine ipso amarus sil omnis amor; nec aliud dixerim cor Domino dare, quam ipsum captivare in omne obsequium ejus, et ila voluntati ejus ex loto supponere, ut nihil aliud velit, quam quod noverit cum velle. Itaque cor Domino datum , ipsum in omnibus el de omnibus adorabit, el gratias aget, etiamsi multa sensibus nostris molesta videantur, etc. Qui cor suum dedil Deo, cantabit melodico, cl dicet cum Propheta David : Paralum cor meum, Deus, paritum cor meum; cantabo clpsallam in gioiia mea, etc. Proinde omnes qui cor suum Deo tradiderunt, psallunt in tribulationibus, in pressuris, in angustiis, in fame clsili, in nuditate cl dejectione, in maledictis, in conviciis el derisionibus, in flagellis, ac etiam morte intent da in cordibus plus exultant.» Et inferius : « Conversio totalis ad Deum cordis nostri est alienatio a sæculo, eia seipso, cl in Deo fieri per virtutem el in ipso quiescere pcr invisibilem cl remotam animi pacem,» etc.

Srcuūdi, *Secunda*, quia Deus creavit cor, sive mentem ad imaginem et similitudinem suam : unde tribuit
40 Dei ei capacitatem quamdam infinitam, qua» a nulla
cn ilo- re creata, sed a solo Deo impleri et satiari po-
ru* lest : a Cor parvum est, inquit Hugo, lib. III *De Anima*, et magna cupit; vix ad unius milvi re-

fecilionem sufficere posset, et totus mundus ei non sufficit. » Et hoc est, quod ait S. Augustinus : « Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. • Deus ergo * , csl centrum cordis et amoris nostri; unde dicebat Abbas Antonius: «Ego Deum amo, non limeo.»

Tertia, quia Deus, uli principium, ita finis est Tertii, hominis omniumque creaturarum ; omnes ergo cum, ul talem toto corde el affectu prosequi el diligere debent. Quocirca tradunt graves Auctores, S. Augustinum in suis amoris cum Deo deliciis el colloquiis, ita Deum affari solitum : « Domine, valde exultât in te anima mea, dum cogitat quod tu sis Deus noster. Quare si per impossibile fieri posset ut Augustinus esset Deus, et tu esses Augustinus, omnino vellem ut tu esses Deus, non Augustinus. » Quæ sententia sane accipienda est; explicabo eam (Deo dante) proximo opere in Prophetas, *Ezech. vin.* 3 el 5.

Quarta, quia Deus est summum, immensum et fructu, increatum bonum, quod est fons omnis boni, quodque in se omnia bona, tam creata, quam im-possibilia continet in gradu eminentissimo et perfectissimo; ergo summe est amabilis; ergo ex toto corde amandus : cœtera enim bona præ Deo vana et nihil sunt, fumus et umbra sunt, ac proinde per se non sunt diligenda, sed tantum propter Deum : « Omnis copia, quæ Deus meus non est, egestas est, » ait S. Augustinus. Merito ergo B. Jacoponus amore Dei ebrius jugiter flebat, ac rogatus causam, hanc dedit : « Quia amor (Deus) non amatur. » Merito B. Magdalena, quasi cuncta sagittis amoris Christi saucia, dicebat : « Quæsi vi quem diligit anima mea per vias et plateas, inveni eum, tenui eum, nec dimisi illam. » Merito per triginta annos in horrida spelunca, solo ejus amore dulcissime se pavit, ut jure canat de ea Petrarca :

N.mque famem, frigus, durum quoque, saxa, cubilo
Dulcia Rcil amor.

Dulcedo enim divini amoris, cum cor alicujus occuparit, facit ut omnis mundi et carnis dulcedo am reseat, et amaritudo dulcescat. Id expertus B. Gregorius Nazianzonus ita scribit *ad Nemcsium* :

Nunpio luuth sup ra feriat si Christus ab arce
Peclus, cl in modio figat libi corde sagilbm;
Sejurv lim iospicicas utruwqoc oculatus amorvm,
Quanto sit Domini stimulus mige dulcis, lubebis
Perspectum.

Quis non amore liquescat, si Deum pro se hominem facium, si Jesum parvulum, si laborantem, si sudantem, si algentem, si coronatum, si crucifixum intueatur? Merito S. Augustinus, lib. *De Sancta Virg.* cap. 1v : «Toto, ait, vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce. » Et Sponsa : « Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. »

S. Catharina Senensis, amoris Christi sponsi sui
vulnere sauciata, instanter ab eo petiit ut a se cor

suum c(propriam volunlatem radicitus evelleret, ut tota transiret in ejus amorem. Visa est sibi videre Christum cor sibi e latere eximentem, et post aliquot dies aliud cor illustre afferentem ac dicentem : n Ecce filia mea, habes pro corde tuo cor meum. » Exinde tota mutata mire amore Christi æstuavit.

Josaphat rex, teste Damasceno in ejus Vita, cap. in vii, amore hoc æstuans regnum reliquit, purpuram cum cilicio commutavit, ex aula in eremum secessit, voluptates, opes et gloriam ut sterora calcavit, ad omnia dura et acerba monastica vitae studia alacri animo se tradidit, illud Psalmistae clamans : « Adhæsit anima mea post te, » o Christe, « suscipiat me dextera tua, quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. » Ha exuitans in paupertate currebat per eremum quaerens suum præceptorem Barlaam, cui deinde ad finem usque vitæ, in isto rigore alacris et constans adhæsit.

Tinpolo- Tropologice S. Bernardus : « Diliges, ait, Deum
£IM' ex toto corde, id est dulciter, ne illectus; ex tota anima, id est prudenter, ne deceptus; ex tota fortitudine, id est fortiter, ne oppressus ab amore Domini avertaris. »

Amore Hoc ergo dilectionis præceptum infige animo,
el omnia dura, omnes tentationes, omnes labo-
dura m- res facile superabis, vilamque ages suavissimam
j^rin- æquac sanctissimam; nam, ut ait Petrus Raven-
ur' nas : « Teneræ militiæ est, solo amore de omni-
bus vitiis reportare victoriam. » « Quis enim,
ait Paulus, nos separabit a charitate Dei? tribu-
latio, angustia? etc. certus sum quia neque mors,
neque vita, » etc. Deus se totum dedit tibi, tu, te
totum da, imo redde Deo. O quam felix est, qui
totum cor et affectum Deo dat ! qui non delicias,
non opes, non aliquid creatum amat, sed unum,
P«>' t immensum et æternum bonum ! « Sero te amavi,
*I» pulchritudo tam antiqua et nova, sero lo amavi;
cognoscam te, cognitor meus, cognoscam te, » ait
S. Augustinus, lib. X *Confess*, vn. O Domine, si (c
tuaque bona nossent homines, si perspicerent
quam sis per omnia præslans el amabilis, quo-
modo amarent le, cl præ le antera omnia despi-
cerent; quam suavis es amanti! quam potens
speranti! quam deliciosus fruenti! Tu enim es
abyssus el oceanus bonorum omnium. O charitas
quæ semper ardes, el nunquam exstingueris, cha-
ntas, Deus meus, accende me; jubes ut amem lo,
da quod jubes, et jube quod vis. Da, Domino
Jesu, ut amore amoris tui moriamur amor car-
nis et mundi, qui pro amore amoris nostri dig-
natus es mori. Utinam mille cordibus te amare,
mille linguis te laudare possemus !

Jesu cordis tripudium,
Je\$u dulcedo cordium,
Foos vi'fus, lumen mentium,
Mei, nectar, melos aurium,
Excedens omne gaudium,
rA omue deúdeñum.

Vido S. Bernardum, serm. *De diligendo Deo*, et serm. *De triplici dilectione*, et tract. *De diligendo Deo*.

7. Et narrabis (hebr. *et acues*, id est, ul Va- Ven. 7. lablus et alii, ilerabis, revolves, repetes hæc mea præcepta) filiis tuis. — *Secundo, acues*, id est acute, hoc est præcise, distincte, claro cl aperio præpones et explicabis ea filiis tuis: siculi mate- ria vel quæstio obscura acuitur a doctore, dum ab eo clare per partes pertractatur, exponitur, ventilatur cl discutitur. Est metaphora ducta a gladio, qui dum acuitur, sæpius impellitur ad cotem. Significat ergo crebro et continuo revol- venda, explicanda et inculcanda esso filiis Dei præcepta, ut et ipsi acuantur et incitentur ad ea cognoscenda et exsequenda.

Tradunt Hebræi Hierosolymistantum olim fuisse studium legis divino, ut ultra quadringentas pu- blicas scholas cl synagogas habuerint, in quibus lex Dei docebatur.

Er meditaberis. — Hebraice, *loqueris* cum eis, sicut famulus cum hero suo familiariter loquitur, ut ejus mentem exquirat, quam onero expleat.

Dormiens. — Hebraice *incubando*, dum cubitum ri* concedis, vel dum cubas : neque enim dormiens quis meditari potest. Est hæc Christianorum pio- tompr*- rum sancta cl utilis praxis, ul, cum cubitum con- vi* «*• cedunt, orent et pii aliquid cogitent, in caque co- llonc' gitatione indormiant, ita prælor alia diaboli tenta- tiones et illusiones, atque foeda phantasmata eli- dunt et evadunt. Idem faciunt, cum noctu evigi- lant. Qua de re audi sancientem S. Bernardum, lib. *De Vita solitaria* : alturus ad somnum, semper aliquid locum defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnunquam etiam somniare juvet, quod etiam evigilantem (o excipiens, in statum hcslernæ intentionis resti- tuat. Sic libi nox sicut dies illuminabitur, et nox illuminatio tua erit in deliciis tuis. Placide ob- dormies, in pace quiesces, facile evigilabis, et surgens facilis et agilis eris ad redeundum in id, unde non totus discessisti. Sobrium enim cibum sobriumque sensum sequitur sobrius somnus : carnalis vero somnus et brutus, et sicut dicitur lelhcus, abominandus est servo Dei. n

Hinc R. Moses censuit gallos gallinaceos, suo Galli ri- canta media nocte, homines docere ul tum sur- gant ad laudandum Deum; testis est Pineda in *Job*. cap. xxxviii, 30. Ubi S. Gregorius tradit gal- los profundioribus horis noctis valentiores ac productiores edere canius; mane vero leniores ac minutiores : quasi qui prioribus excitent dor- mientes, posterioribus invitent jam expergefacs- tos, ad matutinam orationem Deo fundendam; quem ipsi suaviori voce laudant, ac suo modulo venerantur, unde et Ecclesia canit : a Gallus ja- centes excitat, et somnolentos increpat. »

Denique, hinc S. Ephrem, tom. III Serm. *Ascct.*, el Beatus Dorolhcus, *semi*, iI, et S. Bernardus, lib. *De Vita solitaria*, impense viris piis tam ves-

poro quam mana exactam sui curam, custodiam cl examen commendant; quin et Pythagoras, ait S. Hieronymus, lib. III *Contra Ruffinum*, cap. x, sanxit, a duorum quam maximo habendam esso curam, mane et vesperi, id est eorum quæ acturi sumus, oleorum quæ gesserimus. » Undo et a nocturna; aves, ait S. Ambrosius, lib. V *Illexam*. cap. XXIV, canoro carmine occasum dici solent prosequi, ne immunes abeant gratiarum actionum, quibus Creatorem suum omnis creatura collaudat. » Idem, serm. in *Malach. proph.* in fine tom. II: « Aves, ait-, propter viles escas gratias agunt, tu pretiosissimis epulis pascaris, el ingratus es! Imitare ergo, frater, minutissimas aves, mane et vespere Creatori gratias referendo. Et si es devotior, imitare lusciniam, cui quoniam ad dicendos laudes sola dies non sufficit, nocturna spatia pervigili cantilena decurrit. El tu igitur laudibus luis diem vincens, operi tuo adde nocturna curricula, et insomnem suscepti laboris industriam psalterii serie consolare. »

Audi Senecam, lib. III *De Ira*: « Animus, ait, quotidie ad rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, ul consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum. Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira vel moderalior erit, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus posirecognitionem sui sequitur? quam altus, quam tranquillus et liber! »

Audi Nugonem Victorinum, lib. III *De Anima*: « Redi ad cor tuum, et subtiliter discute teipsum; considera unde venis, quo lendis, quomodo vivis, quid agis, quid amillis, quantum quotidie proficis vel deficis, quibus cogitationibus magis incusaris, quibus affectibus tangeris, quibus tentationum machinis a maligno spiritali acrius impugnaris: cl cum totum interioris et exterioris hominis statum pleno cognoveris, non aolum qualis sis, verum etiam qualis esse debeas, de cognitione tui poteris sublevare ad contemplationem Dei. »

Audi S. bernardum: a Est primum hominis sapientiam affectantis contemplari quid ipse sit, quid inira se, quid infra, quid supra, quid contra, quid aule, quid postea sit. Hæc consideratio quadripartitum parit fructum, vilitatem sui, charitatem proximi, contemptum mundi, amorem Dei. »

A., a el' Secundo, Lyranus et Abulensis ita exponunt, iVuni. 7« < Interdiu ita jugiter et efficaciter meditare hæc mea præcepta, ut eadem tibi dormienti in somnis recurrant: nam, ul ait Aristoteles, l *Ethic.*, nus" « i "u Inc^ ora sunt phantasmata in somnis studiosi, » 'mu l id est ejus, qui studet virtuti. Ita S. Xaverius ex eiam diurna orandi consuetudine, etiam dormiens orabat, exclamabat quo: O Deus, o Jesu, amor mi, Deus meus, et omnia !

Tales erant olim et monachi illi qui, quod parum dormirent, et fere pervigilarent in Dei laudibus, dicti sunt Accemete, quasi dicas, Non dormientes; qualis fuit hidorus, de quo Palladius in *Lausiaca* ait, quod nunquam data opera dormierit, sed in opere, ait, vel sumptione cibi somno oppressus connivebat aliquando, ita ut frustum quod ori ingesserat, ex eo excideret; causam rogatus respondit: « Si quando persuaseris angelis ut dormiant, tum virtutis studioso quoque persuaseris. » Tales enim ex diutina et assidua meditatione de Deo, rebusque divinis, easdem somniabant.

Hinc Plutarchus, lib. *Quomodo quis suos in virtute profectus sentire possit*, ex Zenone hoc dat signum magni in ea progressus: « Ex somniis, ait, deprehendere licet num quis profecerit in studio virtutis. Si enim in somnis nulla capitur voluptate erga turpitudinem, neque gravi inhiat crimini quo se contaminet, prorsusque nihil videt cum vitio cl foeditate conjunctum, consentaneum csl omnia in tuto esse posita. Siquidem, ul equi jugales recta currere instructi, non deserunt viam, cliam dormiente auriga: ita bruti affectus domiti, nec in somniis facile recalcitrant. »

Hinc S. Hieronymus Eustochium virginem ita instituit: a Esto, ait, cicada noctium, psalle spiritu, psalle et mente; lava per singulas noctes lectam tuam, lacrymis stratum tuum riga. » Et: « Sanctis ipse etiam somnus oratio est. »

Denique monet Jeremias *Thren.* n. 19, dicens: « Consurge, lauda (id est, ora Deum) nocte in principio vigiliarum; » nodem enim Judæi, æque ac Romani, distribuebant in quatuor vigilias, et in singularum principio Jeremias suadet ut laudemus Deum. Ita Ecclesia olim noctu faciebat; indo enim habemus in Officio Ecclesiastico tres nocturnos et Laudes.

Atque coxsurgens. — Unde inolevit in bonis Christianis usus hic, inquit Abulensis, ut, cum primum e lecto surrexerint, mox a Dei laudibus incipiant, vel aliquid pium et sanctum immeditentur; incredibile enim est quantum animæ prosit meditatio matutina. Experientia quotidiana nos claro docet eam esse totius Societatis nostræ fundamentum, omnemque zelum, efficaciam et fructum cunctarum actionum nostrarum per diem, ex ea manare et profluere. Quisquis ergo hæc legis, obtestor te per tuam aliorum quo salutem, ut id ipsum experiaris et practices, præsertim si Theologus sis aut Ecclesiasticus; ac discas et assuescas quotidie aliquid meditari de brevitate vite, de tua morte, iudicio, æternitate, de vita et passione Christi aut Sanctorum, jadequo efficacia proposita concipias, quod illo die iram, superbiam, gulam, etc., mortificabis; quod te in humilitate, charitate, patientia, etc., exercebis; quod has illasve animas convertes; aliquid senties per totum diem magnum robur

Melila-

IUsua.

et animos tibi addi, ad eadem perficienda : præserlim si proposita pia, quæ mane concepisti, præ r dit m subinde recolas et renoves, atque per Dru orationes jaculatorias acuas et accendas. Primilire eT' 'lu ² ergo cogitationum et actionum, æque ac diei, Deo dandæ sunt; idque *primo*, quia illæ Deo, bwsà nipote primæ causa», auctori naturo et gratia», Hier í^Í0nflnp bonorum omnium quasi debentur, uti 2 an- docet S. Basilius in *Fusior rcg.*, resp. 37, et S. Ambrosius in *Psalm*, cxvm, serm. 19, num. 4, et Ðnaxj* S. Dionysius, *De Divin. Nomin.* cap. m; imo Apollonii Tyanæi fuit hoc præceptum : a Adveniente aurora cum diis esse versandum, v teste Pililustrato in ejus Vita, libro I, cap. xii.

Secunda. *Secundo*, quia decet ut omnes actiones diurnæ sumant a Deo principium (hinc illud Arati cl Theocriti : i* A2; quod Virgilius vertit, a *Jove principium*), atque ex eo dirigantur in sanctum finem, ac perfecte per omnia fiant. Hinc S. Bernardus, *De Vita solitaria*, idipsum jubet : a Ut surgentibus, ait, nobis ad laudes Dei, omnis exinde tenor operis nostri in ipsius laudibus formetur cl vivificetur. » Et S. Ephrem, tom. I, serm. *De Orando De/*): a Si orationem operi promiseris, et surgens e lecto, primorum motuum tuorum initia al) oratione duxeris, aditus peccato in animam non patebit, d Et Salomon, *Proverb*, vili, 17 : « Qui mane vigilant ad me, invenient me : merum sunt divitiæ cl gloria. »

Tertio, quia idipsum faciunt angeli, sol, aves, ali* quo creaturo. Audi S. Basilium, epist. 1 *ad Gregarium Nazianzenum* : « Ecquid beatius, quam hominem in terra concentum angelorum imitari? ineunte st dim die in orationes ire? in hymnis cl canticis Creatorem venerari? d Et S. Ambrosius in *Psalm*o civili, serm. 19 : a Grave est, si te otiosum in stratis solis orientis radius inverecundo pudore conveniat, et lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Occurre ergo ad sol s ortus, ne lumina tua primus diei fulgor exagitet. » Et infra : « Si hunc solem (Christum) pj.eveneris, antequam iste surgat, aspicias Christum illuminantem; ipse prius in lui cordis illucescet arcano, iterumque dices ad eum : Exitus matutinos, et vespero delectabis, n

qwu. *Quarto*, quia idipsum fecerunt sapientes cl sancti. Therapcutæ apud Philonem, libro *De Vita contempi.*, a quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam : oriente sole petentes diem vere filicem, utque mentes eorum cadesti repleantur lumine.» Esseni, ait Josephus, lib. II *Belii*, vn, ante solis ortum nihil profani loquuntur ; sed ci (non soli, sed solis auclori Deo) patria quædam voti celebrant, quasi ut oriatur precanles. » Sic olim Christiani antelucanos agebant cœtus, ad canin um Chrído et Deo, teste Plinio ad Trajanum. De hymnis matutinis monachorum ad galli cantum, testis est S. Chrysoslomos in 1 *ad Tiffi th.*, homil. 14. Ita Theodoricus rex Gothorum « anb Incanos suorum sacerdotum cretus. minimo

comitatu expetebat quotidie, et grandi sedulitate venerabatur, n ait Sidonius Apollinaris, libro I, *epist.* 2. Alexander Severus Imperator a Mammæa matre edoctus, mano iu larario suo rem divinam faciebat, ait Lampridius. Denique his omnibus antiquior David, *Psalm*, 1 xii, ! : « Deus, ait, Deus meus, ad te de luce vigilo. » Et vers. 7 : « Si memor fui lui super stratum meum, in matutinis meditabor in te. » Et *Psalm*, v, 4 : « Domine, mane exaudies vocem meam; mano astabo tibi et videbo, d Et *Psalm*. 1 viii, 17 : « Exaltabo mane misericordiam tuam. » Et *Psalm*, 1 xxxvii, 14 : « Mane oratio mea proveniet le. n

Sensus horum omnium esi, q. d. Moses, crebro pro commoditate tua, o Israelita, de præceptis Dei, et maxime de illo primo et maximo, quod immediate processit, scilicet : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, » cogitabis, loqueris cl meditaberis, tam domi, quam foris, tam mane, quam vespere. Hinc Hebraico min *thora*, id est lex, nonnulli, ut P. Pineda in *Job* cap. 1xii, vers. 22, deducunt a lin Mur, id est explorare, aut circumquaque lustrare et obsidere, quia lox univorsa assidue et diligenter exploranda, et circumquaque custodienda ac observanda, ne quis in uno offendat. Cum enim procepta omnia legis connexa sint, et in hoc dilectionis Dei procepto, quasi in centro coeant, « hinc in uno offendens fit omnium reus, » *Jacobi* n, 10. Circumlustranda ergo, et quasi obsidenda est legis custodia, ojusque murus omni ex pario tuendus, ne qua hosti pateat aditus ad legis mentisque expugnationem.

8. Ligabis ea quasi signum in manu tua, erunt - Ver 1 QUE F.T MOVEBUNTUR INTER OCULOS TUOS. — Pro mO- FronU- vebuntur hebraico est niDOW *totaphot*, quod Pag- III i- ninus cl Vatablus vertunt *frontalia* ; alii *specilla*, vel *conspicilla* (per procepta enim Dei conspici- DmUw mus quid bonum , quid velit Deus, *Psal.* cxvm, ,u”h vers. 6); alii *monimenta*, vol *memorialia*. Noster, *Exodi* cap. xm, 16, vclit, *quasi appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos*; Septuaginta, *immobile ante oculos tuos*. Porro *totaphot* nonnulli deducunt a řjũü *taphaph*, id est, plodere, complodere, eo quod *totaphot* sive *frontalia* ad frontem plodendo, per singulos ictus et pulsus, quasi campanula» sonantes, admonerent Ilcbroos de servanda lege cl proceptis Dei. Unde vocabantur *phybu teria*, q. d. Conservatoria legis. Judæi olim hæc omnia ad litteram, uti sonant, acceperunt, ut patet *Matth.* cap. xxm, ř; unde eliamnum sententias Hebraicas legis suæ, parietibus suis domi inscribunt, et cum orant, appendunt ante sc chartulam continentem hæc verba: « Audi, Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est; » usque ad vers. 10, « cum introduxerit, n etc. Verum melius ea metaphorice, vel parabolice accipias, q. d. Ita continuam praeceptorum cl dilectionis Dei habebis recordationem, ac si ipsa frontibus, dextralibus et liminaribus inscripta, luis

oculis perpetuo objicerentur et observarentur. Ita Abulensis ; vide dicta *Eludi* cap. xin, 9. Simili metaphora ait Deus Sioni, *Isaim* cap. xi.ix, IG : « In manibus meis descripsi te ; d quod explicat, dum subdit : a Muri tui coram oculis meis semper. d Pie et vere S. Augustinus in *Soliloq.* cap. xviii : « Omni, ait, momento, o Domine, me libi obligas, dum omni momento mihi tua magna beneficia prestas. Sicut ergo nulla hora est, vel punctum in omni vita mea, quo luo beneficio non utar : sic nullum debet esso momentum, quo te non habeam ante oculos in mea memoria, et te nou diligam cx omni fortitudine mea. »

14. Non ibitis post deos alienos, — non seque- Ven. tu mini cultum deorum alienorum.

IG. Siclt tentasti in loco tentationis, — qui Ven 16- inde hebraico dictus est, massa *umenba*, *Exodi* cap. Avii, vers. 7.

17. Testimonia , — id est leges, quae testantur quid velil Deus a nobis fieri.

20. Cras, — tempore futuro.

Vert.

21>. Eritqub nostri misericors. — Hebraico, et v^ l *justdia crd nobis*. Sed *justitia* hic et alibi capitur pro misericordia, cujus rei causas dedi ll *Cor.* cap. ix, vers. 9.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet llebræis ut Chananæos, eorumque idola deleant : primo, quia ipsi sunt populus a fieo chitus; secundo, vers. 9, quia Deus eorum fortis est, fidelis ct vindex malorum. Tertio, vers. 12, multa eis bona promittit, si legem Dei servant. Quarto, vers. 18, monet ne timeant Chananæos, licet plures et fortiores, eo quod Deus contra eos pro llebræis sit pugnaturus.

1. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, et deleverit gentes nullas coram le, Helhæum, etGergezæum, et Amorr bæum, Chananæum, el Pherezæum, et Ilevæum, el Jebusæum, septem gentes mullo majoris numeri quam tu es, et robustiores te; 2. tradiderilque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties <-is usque ad interneccionem. Non inibis cum eis foedus, nec misereberis earum, 3. neque sociabis cum eis conjugia. Filiam luam non dabis lilio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo ; 4. quia seducet lilium tuum, ne sequatur me, et ul magis serviat diis alienis ; irascelurque furor Domini, el delebit te cito. 5. Quin potius hæc facietis eis : Aras eorum subvertite, et confringite statuas, lucosque succidite, et sculptilia comburite. G. Quia populus sanctus es Domino Deo luo. Te elegit Dominus Deus tuus, ul sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. 7. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, et elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores : 8. sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit juramentum, quod jurat it patribus vestris ; eduxilque vos in manu forti, et redemit de domo servitutis, de manu l'haraonis regis Ægypti. 9. Et scies quia Dominus Dens tuus, ipse est Deus foriis el fidelis, custodiens pactum el misericordiam diligentibus se, el his qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes : 10. et reddens odientibus se statini, ila ul disperdat eos, el ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur. 11. Custodi ergo præcepta el cæremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ul facias. 12. Si postquam audieris ha c judicia, custodieris ea el feceris, custodiet et Dominus Deus tuus pactum libi, et misericordiam quam juravit patribus luis : 13. el diliget te ac multiplicabit, benedicetqne fructui veniris tui, el fructui lerræ tuæ, frumento tuo, atque vindemia*, oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribu» tuis, ul daret eam libi. 14. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis. 15. Auferet Dominus a te omnem languorem, el infirmitates Ægypti pessimas quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus luis. IG. Devorabis omnes populos quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam lui. 17. Si dixeris in

corde tuo : Plureá sunt gentes klæ quam ego, quomodo potero delere eas? 18. noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, et cunctis Ægyptiis, 19. plagas maximas quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam, el extantum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis quos metuis. 20. Insuper el crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, et latere potuerint. 21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus et terribilis : 22. ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatina atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestię terræ. 23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo : et interficiet illos, donec penitus deleantur. 24. Tradetque reges eorum in manus tuas, et disperdes nomina eorum sub cælo : nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. 25. Sculptilia eorum igne combures : non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. 26. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

v » i. 1. Septem gentes. — *Genes*, xv, 19, numerantur decem gentes Chananæorum, quas expulerunt Hebræi : tres ergo reliquæ, vel ente perierant, vel aliis septem permixtæ fuerunt, uti dixi *Genes*. XV.

Tropologice, septem gentes hostiles significant septem vitia capitalia; de quare fuse agit Cassianus, *Collât.* V, cap. xvi, et sequentibus.

Ver». 1. 2. Tkadiderit qle eas mu, — hebraico *ante te*, id est, in potestatem tuam.

Ver». 3 3. NEQUE SOCIABIS CUJUS EIS CONJUGIA. — Nota : Tantum vetatur hic ne misceant connubia cum Chananæis, quamdiu manent idololatræ. Nam si convertantur, et ad populum Dei aggregentur, jam Judæi sunt, non Chananæi ; itaque cum iis conjugium inire fas est. Cessat enim tunc ratio legis quæ datur vers. 4, « quia seducet filium tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alienis. » Sic Salmon duxit Rahab Jerichuntinam, quæ receperat exploratores missos a Josué, *ilatth.* i, B; nam Rahab facta est proselyta, et sacra Judaica suscepit.

6. Quia populus sanctus es Domino. — « Sanctus, id est, separatus ab illis gentibus, verique Dei religioni addictus.

Ut sis ei populus peculiaris. — Hebraice, ut sis ei populus segulla, id est, instar ciinelii sive rei charissimæ et pretiosissimæ. Vide dicta *Exodi* cap. xn, vers. 5.

10. Et reddens odientibus se statim. — Pro *statim*, hebraico est in *facies suas*, id est, dum adhuc vivunt, q. d. Deus poenam peccatis parentum debitam non differt in filios, sed eam ipsis parentibus, dum vivunt, irrogat. Chaldæus hæc non de pœna accipit, sed de bonis, et pramiis virtutum aliquarum, quas habent impii; vertit enim. refriliuens inimicis suis *bona, quæ ipsi faciunt* eorum *f*aci**, in rifa sua, *ut perda' eos* (in futura vita),

et non differt facere bonum inimicis suis, pro bonis, quæ faciunt coram eo, sed in vita eorum retribuit eis. Verum hunc sensum elidunt ea quæ sequuntur : a Ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus restituens eis quod merentur. » Genuinus ergo sensus est de pœna impiorum, q. d. Cavete, o Hebræi, ne Deum offendatis, quia sicut Deus præstat bona diligentibus se in mille, id est, plurimas generationes, ita statim punit odientes se, ut patuit in pœna colentium vitulum aureum, *Exodi* XXXII, et concupiscentium carnes, *Num.* xi, et pœna Core, Dathan et Abiron, *Numer.* xvi, et pœna murmuris Mariæ, *Num.* xn (1).

13. Benedicetque fructui ventris tui, — puta Ven. 13. filiis tuis; copia liberorum erat benedictio veterum illorum, uti Hebeccæ, *Genes*, xxiv, 60, et Abrahæ, *Genes*, xxii, 17, et Isaac, *Genes*. xxx, 13; « idque tum propter se: fecunditas enim magnum est bonum, tam parentum, quam reipublicæ; tum ob spem Messie, ex posteris ipsorum nascituri. Hinc nota erat apud Hebræos esse sterilem et illiberam ; suspicio enim erat talem scelus aliquod admisisse, ob quod hac communi, quæ gentibus succedebat, benedictione privaretur, vel colligitur. » *Osttc*, ix, 14, et *Genes*, xx, 18. Ha Maldonatus in i. 25 (2).

16. Devorabis omnes populos (gladio eos consumendo, et opes eorum diripiendo ita) ut non parcat eis oculus tuus, — ut scilicet nemini hostium Chanantiorum in terra tibi promissa parcas, sed omnes occidas; idque primo, propter enormiam eorum scelerum, maxime libidines, uti dixi *Levit.* xvm, 27; secundo, ne sint Judæis scan-

(t) Rosenmulleras : a in faciem ejusque torum, vel ipsi videant et sentiant se a Deo pediti. »

(î) Pro et armeniis, ele. hebreæ halæni, *fatus botan tuorum et fructus ovium tuarum*, id est, locum et ovium gribes crucit et omnia.

Halo, ut hic dicilur, cosque trahant ad enormem libidinem.

Vere. iO. 20. Et Crabrones. — De his crabronibus dixi *Exodi xxin*, 28, cl *Josuc* ult. vers. 12.

Vers. 21. 2!. Deus tuus m medio tui est, — Iccum est, te adjuvat. Similis phrasis est *Exodi xvn*, 7.

Vcri.M. 22. Non poteris eas delere pariter, — id est, simul, eodem tempore. Vide dicta *Exodi* cap. xxin, vers. 29 (I).

Vers. 21. 24. Disperdes nomina forum, — disperdes cos cum tota prosapia, ne nomina eorum maneant in filiis, sed tota eorum memoria deleatur.

(I) Vers. 23. Pro *interficiet* in hebr. est *magno terrore eos afficiet*.

2. Argentum et aurum de quibus facta sunt. — Ven.n, Ilebiaice csl, quod *est super ea*, id est, quo tecta, vel cooperta sunt. Solebant enim idola lignea, vel ænea inaurari, et auro vel argento obduci, ad ornatum et reverentiam cis conciliandam (2).

Quia (quod) abominatio est Domini Dei tui, — abominabile csl coram Deo tuo.

26. Ne fias anathema, sicut et illud est. — Ile- Vm. îa braicc, *ne fias cherem*, id est, res excidio addicta, quæ succidenda, et ad nihilum redigenda est, *sicut est ipsum idolum*; hoc enim succidi cl annihilarī debet. De *cherem* vide dicta *Levit*, ult. 28.

(2) Pro *ne offendas*, hebr.ra habent *ne illaqueeris eo*, iti est, ne statuas servatas tandem incipias colere.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit Moses exhortari Hebraeos ad custodiam tegis Bei : primo, ob beneficia ab eo accepta, quia scilicet, Deus cos manna aluit in deserto, vestesque eorum illrsus servavit. S undo, vers. 1, ob beneficia ab eo accipienda, in ubertate terree Chanaan, si Deo obediant. Tertio, vers. 19, intentando cis excidium, »i Deum deserant.

i. Omne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias : ut possitis vivere, el multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua iuravit ominus patribus vestris. 2. El recordaberis cuncli itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuos quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque lentaret, el nota fierent quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non. 3. Afflixit te penuria, ct dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu et patres tui : ul ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. 4. Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, el pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est. 5. Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te, 6. ul custodias mandata Domini Dei lui, et ambules in viis ejus, ct timeas cum. 7. Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum, aquarumque cl fontium ; in cujus campis ct montibus erumpunt fluviorum abyssi : 8. terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, cl oliveta nascuntur : terram olei ac mellis. 9. Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, el rerum omnium abundantia perfrueris : cujus lapides ferrum sunt, el de montibus ejus æris metalla fodiuntur; 10. ut cum comederis, el saliatu fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima quam dedit tibi. 11. Observa, ct cavo ueqnando obliviscaris Domini Dei tui, cl négliges mandata ejus atque judicia et cæremonias quas ego præcipio tibi hodie : 12. ne, postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchrasædificaveris, cl habitaveris in cis, 13. habuerisque armenia boum, cl ovium greges, argenti et auri cunclarumque rerum copiam, 14. elevetur cor Inum, el non reminiscaris Domini Dei lui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis : 15. el ductor tuus fuit in solitudine magna atque tenibili, in qua erat serpens flatu adurens, el scorpio, ac dipsas, et nulke omnino aquæ : (pii eduxit rivos de petra durissima, 16. el cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probavit, ad extremum miserius e>t tui, 17. ne

diceres in corde Ino : Fortitudo mea, et robur manus mea; hæc milii omnia præstiterunt. 18. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires (ibi præbuérit, ut impleret pactum suum, super quo iuravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies. 19. Sin autem oblitus Domini Dei lui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos, et adoraveris : ecce nunc prodico tibi quod omnino dispercas. 20. Sicut gentes quas delevit Dominus in introitu tuo, ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

Ver<.: 1. ÛMNB MANDATUM, QUOD EGO PRÆCIPIO TIRÎ 110-DIE, CAVE DILIGENTER UI FACIAS. — « CaVC, » id est caule observa, el, ul hebraico est, *custodi*, idque quia hoc fieri debet propter Deum, et ex mandalo Dei; nam, ut recte ait Abulensis : u Si homines servientes dominis terrenis, propter eorum reverentiam, attentissimi sunl ne quid in eorum ministerio deficiat; quam attenti el cauli esse debemus, cum Deo ministramus, vel aliquod ejus mandatum facimus! quia reverentia Dei, æque ac majestas, distat in infinitum a reverentia et majestate hominum. Idcirco cum magno timore facere debemus mandata Dei, caventes diligentissime ne quid ibi deficiat; hinc dicitur *Psal. n* : Servite Domino in timore, cl cxultate ei cum tremore; cl alibi : Maledictus qui facit opus Domini negligenter. Hanc ergo reverentiam et cautelam significat *cate ut facias*, id est, sis multum attentus ad hæc. » Hucusque Abulensis.

W 3. 3. Afflixit te penuria. — Nam in deserto Ibrai non invenerunt carnes, nec segetes, imo nec olera saepe : unde murmurarunt, ideoque Deus dedit eis manna, ut patet *Exodi xvi*, 3.

Moraliter discite hic Deum eos, quos affligit penuria, pascere manna, id est, cibo spiritali, ut qui jejunt ventres, reficiantur in mente; ut qui carent consolationibus terrenis, abundant coelestibus. Sicut vice versa, qui abundant consolationibus humanis, destituuntur divinis; unde et filii Israel inox ul gustarunt fruges terne Chanaan, perdiderunt manna de cœlo, *Josué* 12. Sic Jacob pauper et miser, fugiens Esau, vidit scalam crecllam in cœlum, Deumque illi innixum, *Gen. xxviii*, 12. Sic S. Joannes in exilio fame ctærumnis afflictus, vidit sublimia illa mysteria Apocalypseos. Sic Stephanas in lapidatione vidit Jesum stantem a dextris virtutis Dei. Hinc Christus Joannis discipulis hoc sui signum ab Isaia productum assignat : « Pauperes evangelizantur, » *Matth. xi*, 5. El S. Jacobus, *epist.* cap. n, vers. 5 : « Nonne, ait, Deus elegit pauperes in hoc inundo, diviles in fide, et hærcdes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? » « Ha Religiosus csl pauper in cella, dives in conscientia, » ait S. Bernardus. El Apostolus, II Cor. iv, cum dixisset vers. 8 : u In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur (penuria affligimur), sed non destituimur, » subdit vers. 1G : « Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Id enim quod in præsentis istis mom* ntaneum et leve tribulationis nos-

tro, supra modum in sublimitate æternum gloria; pondus operatur in nobis. »

Ut ostenderet tiri, quod non in solo pane vivat nono (vos enim sustentavit in deserto per 40 annos, sine pane, per manna), sed in omni VERRO QUOD EGREDITUR DE ORB DEI. — Hebraice, *super omne quod egreditur os Domini, vivet homo, q. d.* Homo vivet re quacumque quam jussit Dominus, aut ordinarii ad vite humanæ sustentationem, uli Judæi vixerunt ex manna; adeo, ait Abulensis, ul, si Deus mandaret nobis ul comedemus colubros, basiliscos, lapides, ics, etc. melius illis, quam delicatissimis cibis nutriremur imo si vellet, aut juberet, sine omni cibo viveremus; uti Simeon Stylites viginti octo quadragimas sine cibo cl potu transegit, et Christus 40 dies vixit sine cibo in deserto, atque tentanti eum diabolo ad gulam, respondit hæc ipsa verba : a Non in solo pane vivit homo, d etc. Sic ut Elias, Moses et alii diu sine cibo vixerunt. Simile etiamnum fit in Sanctis qui, orationi et contemplationi intenti, spiritualibus delectationibus pascuntur, cibo viquæ memoriam et appetitum cibi et rerum sensibilibus extinguunt. Ita Cassianus, *Collât. XIX*, cap. iv, refert de Joanne Abbate, quod deliciis spiritualibus occupatus, uon recordabatur an pridie comedisset, necne.

Nota hebraisinum : *Egressus est sermo ex aliquo*, Bgitoos vel ex ore alienjus, id est, placitum, libitum, vel decretum est illi. Sic dicit Laban cum suis, *Gen. xxviii*, 10 : a A Domino egressus est sermo, non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum, » *q. d.* Domino placet ul Rebecca nubat Isaaco, nos Dei placito reluctari non possumus, nec debemus; et *Jerem. xli*, 17, dicunt impii Judæi : « Faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, » id est, omne quod libuerit.

Mystice, S. Ambrosius in *Lue. iv* : Vivit, ait, Myiice. homo omni verbo Dei, id est, alimento verbi coelestis, quo alitur anima, præ quo fames corporis est negligendo; cl tale verbum, *primo*, est Christus; *secundo*, S. Scriptura; *tertio*, oratio cl inspiratio Dei. Hunc sensum volunt aliqui esse litteralem, sed ex dictis patet esse mysticum.

4. Vestimentum tuum quo o* iuedaris, nequaquam vetustate defecit. — Quia, inquit Aben-Esra, manna fuit talis temperamenti, ut non gigneret sudorem, quo vestes peruste inveterantur. Sed hoc non sufficiebat hic; solo enim usu teruntur vestes, præsertim si qui^ pler faciat. Fuit

Si Deni
ten-1
nos O
niMcm
^rp- -
ut per-
didbm
aira-
inur.
Simeon
Slylilti
«pa-

cibo vi-
iL

Veri. .:

Vaitei
Hebrzo-
rum com
jpcii ere-
ierunt In
deserto.

ergo miracolosa soliditas, per 40 annos a Deo concessa vestibus H(breorum, ut nullatenus rumperentur, vel tererentur. Hinc rursum videntur vestes hæ cum parvulis crevisse; nam alioqui ille crescentium corporibus non quadrassent, itaque Hebræi grandiores facti, nudi incedere debuissent; unde cnim singuli in tanto numero vestes alias sibi comparassent? Ita Abulensis. Ita S. Apollonii (qui fuit pater 800 monachorum, mire sanctitatis vir) vestimenta non veterascebant, ait Palladius in *Lausiaca*, cap. ut, cum tamen in deserto Thebaidis vixerit 40 annis, æque ac Hebræi.

Simile miraculum prostitit Deus S. Abrahamio Eremita, quod enarrat S. Ephrem, qui ei fuit familiaris, in illius Vita : a Erat, ait, aspectus ejus velut flos roste; divina cnim gratia ipse sustentabatur in omnibus, et jucunditate spiritalis lætitiæ fruebatur. Quin et in hora obdormitionis suæ ita specioso vultu cernebatur, quasi angelorum comitatu stipatus fuisset. Sed et alia in eo admiranda Dei gratia visa est, quod totis quinquaginta abstinentiæ suæ annis, vestem cilicinam, qua indutus fuerat, nunquam mutaverit, quæque ita perseveranter ad finem usque vitæ ipsi servivit, ut etiam alii participes ejusdem illius vestis postea fuerint, quæ ei prius jam inveterata usui fuerat. » Causa meritoria hujus integritatis corporis et vestium fuit integritas et constantia mentis. « Per omne *cnim* tempus conversionis suæ nunquam a regula instituti sui deflexit, neque unquam iisdem temporibus dies illum aliqua sine lacrymis preteriit. Non appropinquavit corpori ejus oleum, neque faciem suam, aut pedes unquam aqua abluit. Sic autem se in sui instituti certamine gerebat, quasi quotidie moriturus esset. In admiranda illa sua abstinentia, assiduisque vigiliis, ac lacrymarum fluentis, humicubalionibus et corporis maceratione nunquam remissior aut imbecillior factus est, neque segnitie, vel tædio aliquo fatigatus : sed velut esuriens quispiam, aut sitiens, sic mens ejus nunquam sui instituti dulcedine poterat satiari. »

Ita S. Maria /Egypliaca in cremo vixit 47 annis, ac primis scplemdecim duobus panibus (quos secum eo detulerat) et oleribus victitans, reliquis triginta sinccibo vitam egit, ac vestibus consumptis nuda, frigore cl æstu tosta, ut videretur Ælhiopissa. Hinc ipsa ad Zozimam : « Cibus, ait, potus et vestimentum mihi csl verbum Dei ; quia non in solo pano vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. » Et *Job* xxiv, juxta Septuaginta : « Eo quod ipsi non habeant vestimentum, petram sibi circumdederunt. » El S. Paulus pr - inus Eremita, anno ælatis 113, moriens ad S. Antonium : a En, ait, quem lanto labore quæsisli, putridis senectute membris, operit inculta canities; en vides hominem pulverem mox futurum; bed quia jam dormitionis inæ tempus instat, et, quod semper cupiebam dissolvi, et esse cum

II.

Christo, peracto cursu superest mihi enrona justitiæ : tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, imo terre terram reddas. • Iti S. Hieronymus in Vita S. Pauli.

Apud Judæos traditio est ipsorum majores, in Ægypto, tria quæ a suis acceperant majoribus, non mutasse : scilicet *nomina, linguam et restes*. Ita refert noster Serarius in Josué n, Quffst. XXV.

Pes tuus non est subtritus. — Ilcbr. *non intumuit*, *q. d.* Pes tuus neque intumuit, neque læsus, aut attritus est. Solent enim itinerantes in pedibus contrahere turgentes vesicas, quæ prius inflantur, quam subterantur : rursum solent diu ambulando, pellem pedum deterere.

Dices : *Num.* xi, 1, dicitur quod populus dolebat propter laborem itineris.

Respondeo : Labor iste fuit modicus, scilicet, fatigatio aliqua, non autem pedum læsio. Adde laborem hunc non tam fuisse causam, quam prætextum murmuris, ut ibi dixi. Denique, unicus fuit iste unius illius temporis, vel diei labor; cæteris cnim diebus deinceps cos laborasse non legimus. Ila Abulensis; quinimo omnes valentes et vegetos fuisse ad iter sal significat Psaltes, *Psal.* civ, 37, cum ait : « Non erat in tribubus eorum infirmus. »

Secundo : « Pes tuus non est subtritus; » pes, id est calceus, tum quia pes, id est calceus, opponitur hic vestimento, tum quia ita se explicat Moses, *Jcut.* XXIX, dicens : « Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt, » Sic *Exod.* xxi, 3, Ilcbræum *gaph*, id est corpus, sumitur pro corporis indumento, unde Noster vertit, « cum qua veste (hebraico est *gaph*, id est, *cum quo corpore*) intravit, cum tali exeat. » Sic *Isaia* xu, 3 : « Semita in pedibus ejus non apparebit : in *pedibus*, id est in calceis lutulentis et detritis. Sic saraballa Chaldaico significat tibias, et tibialia, teste S. Hieronymo in *Daniel*, in. Ila Sanchez, *Prolcgom. in Cant.*

En quadragesimus annus est, — ex quo Ægypto egressi hæc vestium et sanitatis benefida a Deo continuo percepimus.

0. Cuis (terræ Chanaan) lapides ferrum sunt, v?r.. 9. — *q. d.* In Chanaan sunt fodinæ ferrea», c quibus eruuntur lapides, et massa' rubrica», ex quibus conflatur ferrum.

10. IT, CUM COMEDERIS ET SATIATUS FUERIS, BENE* Vers. 10 dicas Domino. — Judæi etiamnum in conviviiis utuntur longa benedictione cl gratiarum actione, adeoque in festis seorsim calicem el seorsim panem benedicunt : quin et in mensa quoties novi et lauti quid affertur, iterant benedictionem, ut cum lautius vinum, vel aromata, vel fructus arborum, etc., afferuntur, dicunt : « Benedicius sis, Domine Deus noster creator, qui bonus es, et benefacis omnibus, qui creasti hoc sapidum vinum, hæc aromata, hos fructus, » etc., ul palet ex eorum libro rituali. Hinc et Christus tum alias, Ium

in ullíma cana gratias egit, et benedixit tam calicem quam panem. Et Apostolus, I *Timoth.* iv, 3, dicit cibos, quos creavit Deus, percipiendos esso cum gratiarum actione, a Quia omnis creatura Dei bona est, el nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem, d Vide ibi dicta.

Ven. is. 45 qua tRAT, etc., dipsas. — Chaldæus vertit, *focus sitis*; recentiores vertunt, *siccitas*; sed nostro Interpreti consentiunt Septuaginta et llebræa : pxcv *tsimmaon*, a HNQX *tsimma*, id est a siti, deducitur: unde Isidorus, lib. XII *Etymotoq.* cap. iv : Pipai Dipsas, inquit, latine dicitur situla, scilicet asili; 7r!\r dipsades cnim vocantur serpentes nocenlissimi, qnim' co quod morsi ab cis, continuo inarescant et siti ardeant : quare potum incessanter haurientes, dicnur. (an(jcni cr. pani C) dissiliunt. De his agit Solinus in *Pólyhist.*, cap. *De Africa*, el alii historici, præscrilim qui de exercitu Calonis in Libya scribunt, ub. subarenæ cum ulisid genus serpentis delitescit : iidem narrant militem a dipsade morsum ad mare insano impetu accurrisse, cumque m ignam salsa-rum aquarum vim ebibisset, repente extinctum esse. Magna ergo fuit Dei providentia et benevolentia erga Hebreos, quod ipsi per quadraginta annos ab his serpentibus, qui in deserto abundant, non sint læd.

Ver. <6. 16. Er POSTQUAM AFFLIXIT AC PROBAVIT. — Hebr. *ut affligeret cl probaret te, atque sic tandem benefa-uret tibi*. Sed eodem redit sensus, 7. d. Prius (e Deus afflixit et probavit per sitim el famem; sed mox dando aquas el manna, misertus est tui : patet ex precedenti.

vai il 17. Ne dices in corde tuo : Fortitudo mea , et ROBUR MAXUS MM, liJEC Mini OMNIA l'RXSTITELLUNT. — Errat ergo Seneca dicens : a Deorum immortalium munus est quod vivimus, philosophiæ quod bene vivimus ; » et ille qui dicebat Jovi : a Del vires, det opes, animum wquuin mihi ipse parabo. »

Mordi- Nota : Permittit Deus suos in arcta redigi, ut
' tdfi- cos doceat diffidero sibi suisque viribus, cl fidere
i4 mi. Deo; hinc orat tolus Israel, imminente Holopherne,
j.^0. *Judith* vi : a Ostende, Domine, quoniam non derelinquis presúmanles de te, el de sua virtute gloriantes humilias ; » nam, ut dicitur Proverò. XVIII, 10: a Turris fortissima nomen Domini : ad ipsam currit justus, et exaltabitur ; » el *Psal.* xxx, vci s 5 : • Beatus vir cujus est nomen Domini spes

ejus. » Ita Judas Machabæus, invocalo Domino* Nicanorem aliosque hostes prostravit, ll *Machab.* cap. XY.

Docet S. Basilius, *Institut, de vita perfecta*, scr- Secando, vos Dei a dæmono variis tentationibus agitari, sed cos vinci qui plusæquo sibi confidunt; nam, viüCJJO. ut ait Serapion apud Cassianum, *Collât.* V, cap. iv: Unie- a Impossibile est de qualibel passione triumphum Di>ou* quempiam promereri, priusquam intellexerit, industria vel labore proprio victoriam certaminis semel obtinere non posse; » el *Jercm.* cap. xvii : a Maledictus, ait, homo qui confidit in homine, el ponit carnem brachium suum. » S. Augustinus in *Soliloq.* cap. xv : « Credebam, ait, me fore aliquid cum nihil essem; cogitabam me esse prudentem, et deceptus sum ; dixi quod dives essem, el nullius egerem, et nesciebam quoniam pauper eram, oecus, nudus, miserabilis. Sed nunc video quoniam, si quid boni est, parvi vel magni, donum tuum est. Credebam me sufficere per me, ncc percipiebam quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongasti a me, el cecidi statini in me, et quod surrexi fuit ex te. »

Hinc oratio David, *Psal.* xvii, 2 : a Diligam tc, Tertio. Domino, fortitudo mea, Dominus firmamentum Elcc£pl* meum, et refugium meum, el liberator meus. » uatll{£0 Davidis exemplum secuti sunt sancti Patres innoauU eremo, qui teste Cassiano, *Collât.* X, cap. x, ad quasvis vel tentaliones vel actiones slatini in initio orabant: a Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina. » Eumdem versiculum usurpat Ecclesia initio Horarum canonicarum : causam dat ibidem Cassianus. Et S. Paulus, *Philip*, n : « Deus est qui operatur in vobis velle et perficere; » et cap. iv : a Omnia possum in eo qui me confortat; » et H *Cor.* n : « Deo autem gratias, qui semper nos triumphat (triumphare facit) in Christo Jesu; » eIS. Jacobus, cap. l : « Omne datum optimum, el omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum. » El Poeta: « In ipso vivimus, movemur el sumus. » « Neque enim, ul ait S. Augustinus, lib. IV *De Genes, ad Utt.* cap. xn, mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus suum regimen subtraxerit (1). »

(li Pro *ut impleret pactum suum*, in hebr. esi *ad faciendam potentiam*, id est, ad parandas opes, ex orationis contextu : cunf. vers. 17.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses refricat Hehræis eorum murmura et peccata, maxime adorationem vituli aurei, cujus pœnam, scilicet excidium geniis, ipse deprecatus est, idque eo fine, ut humilient se, eaqus deinceps caxeant.

1. Audi, Israel : Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas et fortiores te, civitates ingentes et ad cœlum usque muratas, 2. populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere. 3. Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos et deleat atipie disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi. 4. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo : Propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas islæ deleta*. sint nationes. 5. Neque enim propter justitias tuas, et æquitatē cordis tui, ingredieris ut possideas terras earum ; sed quia illæ egerunt impie, introeunlc te, deletæ sunt, et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub jramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. 6. Scilo ergo quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissima cervicis sis populus. 7. Memento, et ne obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti. 8. Nam et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit, 9. quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti, quod pepigit vobiscum Dominus : et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, et aquam non bibens. 10. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. 11. Cumque transissent quadraginta dies et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, 12. dixilque mihi : Surge, et descende hinc cito; quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, des ruerunt velociter viam quam demonstrasti eis, feceruntquesibi conflatile. 13. Hursumque ait Dominus ad me : Cerno quod populus isteduræ cervicis sil ; 14. dimille me ut conteram eum, et deleam nomen ejus de sub cœlo, et constituam te super gentem, quæ hac major et fortior sit. 15. Cumque de monte ardente descenderem, et duas tabulas fœderis utraque tenerem manu, 16. vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, et fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat : 17. projecì tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. 18. Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam provocastis. 19. Timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice. 20. Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, et pro illo similiter deprecatus sum. 21. Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi, et in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projecì in torrentem qui de monte descendit. 22. In incendio quoque et in tentatione, et in Sepulcris concupiscentiæ provocastis Dominum ; 23. et quando misit vos de Cadesbarne, dicens : Ascendite, et possidete terram quam dedi vobis, et contempsistis imperium Domini Dei ves-

tri, et non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis ; 24. sed semper fuistis rebelles, a die qua nosse vos cœpi. 25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus, 26. et orans dixi : Domine Deus, ne disperdas populum tuum, et bærcdilalem tuam quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de /Egypto in manu forti. 27. Recordare servorum tuorum, Abraham, Isaac, et Jacob : ne aspicias duritiam populi hujus, et impietatem atque peccatum ; 28. ne forte dicant habitatores terrae de qua eduxisti nos : Non poterat Dominus introducere cos in terram quam pollicitus est eis, et oderat illos ; idcirco eduxit, ut interficeret cos in solitudine, 29. qui sunt populus tuus et hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.

rtn i. 1. Transgredieris hodie Jordanem. — «Hodie,» id est nunc, brevi, puta intra paucas septimanas; nam eodem precise die non transierunt ilebræi Jordanem, sed post duos menses; hæc enim dixit Moses prima die mensis undecimi, ut palet cap. i, vers. 3. Ilebræi autem transierunt Jordanem decima die mensis primi, anni sequentis, ut palet Josué iv, 19.

Et ad coellm usqob miratas, — id est altissimis muris muratas; est hyperbole, qualis est illa Poeta :

Aurea femineus perstringit sidera damor.

Simili hyperbole ait Christus quod, in destructione Jerusalem, non manebit lapis super lapidem : ita enim vulgo loquimur, cum horrendum aliquod plenumque excidium menti subijcere volumus; S. Scriptura autem sermoni vulgari so accommodat.

Vers. 3. 3. DEUS TUUS IPSE TRANSIBIT ANTE TE, — Videlicet devorans et delens, uti sequitur, hostes tuos, tam efficaciter et velociter, quam ignis ligna aut stipulam absumit.

Vm. X 5. /Equitatem (hebraico, *rectitudinem*) cordis tui, — puta mentis et voluntatis lûæ.

Ven. e. G. Cum durissima cervicis sis populus, — q. d. Cum maxime cervicosus, rebellis et inobediens sis.

\ ri. to. 10. Digno Dei, — digito suo. Ilebræi enim sæpe pronomen absolutum ponunt pro reciproco.

Concio, — cœtus populi.

ven it. 18. Procidi ante Dominum, — non statim a confractione tabularum legis; nam prius occidit Moses 23 millia adorantium vitulum, populum graviter increpuit, vitulum contrivit, etc.; quæ posterius hic narrantur, sed antèrius faclasunt, scilicet antequam Moses ascenderet rursum in Sina, ibique coram Domino procideret. Hoc enim post omnia jam dicta, scilicet postridie, factum est, ut patet Erod. xxxii et seqq.

Putant aliqui Mosca ternos quadraginta dies, • v lres quadragesimas in Sina coram Domino jcmnas«e, scilicet *prunam*, antequam acciperet a Deo pnr.as I. l Fr<>l xxiv, 1K; snwi-

dam, ante secundas, *Exod.* xxxiv, 28; *tertiam* mediam inter utramque, qua supplicavit Domino ut parceret populo qui vitulum aureum adorari, uti hic dicitur, vers. 25. Ita censent Hebraei, Hugo Cardinalis et Cajelanus in cap. x *Exod.*, Mnhi Genebrardus, Adrichomius, Marzilla in cap. x Ç?Uul *Deutcr.* Idem probabile esse censent Lyranus in ter io cap. x *Douter.*, Abulensis (etsi contrariam sententiam ipso amplectatur) in cap. xxxiii *Exodi*, XUMC Quæst. IH, Dionysius in cap. xxxiv *Exod.*, Salianus anno mundi 2544. Probant id, quia Moses hoc capite ter nominat quadraginta dies sui jejunii, scilicet vers. 12, 18 et 25; sed quadraginta dies vers. 25, iidem sunt cum illis vers. 18, ut liquet intuenti. Quare communior Doctorum est sententia, Mosen duas tantum quadragesimas jejunasse, ac proinde tertiam jam nominatam eadem esse cum secunda. Nam Moses orando veniam adorati vituli a populo simul disposuit se ad accipiendum secundas legis tabulas, eidem populo pœnilenli communicandas. Kalio est, quia Moses in Exodo, ubi hæc fuse narrat, tantum bis nominat quadraginta dies sui jejunii, scilicet primos ante primas legis tabulas, *Exod.* xxiv, 15; secundus ante secundas, *Exod.* xxxiv, 28. Vide Abulcnsem loco jam citato.

22. In incendio quoque. — Locus hic dictus csl Incendium, in quo murmurarunt Ilebræi, ob laborem itineris, ideoque Deus in cos ignem immisit, ut dicitur *Numer.* xi, 1.

Intentione, — ubi ilebræi lentarunt Deum postulantes aquam, in Kaphidim, ideoque locus dictus est hebraico *Massa*, id est lentatio, *Exod.* xvii, 7; sicut et sequens locus dictus est Sepulcra concupiscentia;, *Numer.* xi, 14.

Nota : Est hic hyslcron proteron, sive inversus ordo; jungit enim Moses has lentationcs cum illa in lloreb, ut *conglobando* plures Hebræorum lentationcs el murmura, eorum duritiem exaggeret, et postea, vers. 25, redit ad secundam mansionem quadraginta dierum in moule lloreb sive Sina, quæ contigit ante incendium, et ante Sepulcra Concupiscentiæ, et ante missos explorator,^.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit Moses Hebrais inculcare Dei legem et metum : primo, ex tabulis legis, quas Deus iis dedit; et in arca recludi, arranque a Levitis circumgestari jussit, ut per eam Debrai foderis et legis Dei semper admonerentur. Secundo, quia Deus noster est Deus deorum, et Dominus dominantium, vers. 17.

1. In tempora illo dixit Dominus ad me : Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem ; faciesque arcam ligneam, 2. et scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca. 3. Feci igitur arcam de lignis setini. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. 4. Scripsitque in tabulis, juxta id quod prius scripserat, verba decem quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, et dedit eas mihi. 5. Reversusque de monte, descendi et posui tabulas in aream quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus. 6. Filii autem Israel moverunt castra ex Beróth filiorum Jacan in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius ejus. 7. Inde venerunt in Gadgad : de quo loco profecti, castrametati sunt in Jelebalha, in Terra aquarum atque torrentium. 8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam foederis Domini, et staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem. 9. Quamobrem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis : quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus. 10. Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus; exaudivitque me Dominus etiam hac vice, et te perdere noluit. 11. Dixitque mihi : Vade, et precede populum, ut ingrediatur et possideat terram quam juravi patribus eorum ut traderem eis. 12. Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, et in tota anima tua ; 13. custodiasque mandata Domini, et caeremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi? 14. En Domini Dei tui coelum est, et caelum coeli, terra, et omnia quæ in ea sunt : 15. et tamen patribus tuis conglutinator est Dominus, et amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur. 16. Circumcidite igitur prepucium cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius : 17. quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec munera. 18. Facit judicium pupillo et viduæ, amat peregrinum, et dat ei victum alque vestitum. 19. Elves ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti. 20. Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies : ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius. 21. Ipse est laus tua, et Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia et terribilia, quæ viderunt oculi tui. 22. In septuaginta annis descendunt patres tui in Ægyptum : et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra coeli.

Vrrj. i. 1. Faciesque arcam ligneam, — illam scilicet cujus fabrica descripta est in Exodo. Nota : Arca fabricata est a Mose, post acceptas a Deo secundas tabulas legis, ut patet *Exod.* xxxiv, 28, conferendo cum *Exod.* xxv, 1 ; sed, ante cas, jussit Deus

arcam fabricari, *Exod.* xxv, 10. Fit hic mentio arcæ, quia arca facta est propter tabulas legis, ut scilicet eam esset cista custos. Est ergo hic hysteron proteron ; narratur enim aræ fabrica ante datus tubulos legis, cum post illas contigerit.

ver» t 6. **Fan** aut Em **Israel** moverunt castra. — Est hio rursum hysteron proteron ; interruptitur enim series cœplæ orationis, usque ad vers. 10 : talia plura sunt in hisce libris. Est ergo hic quasi parenthesis, adjecta propter tribum Leviticam ; quia enim arcæ, in qua erant tabulæ legis, processit mentio, hinc per parenthesin subditur mors Aaronis, qui Deum offenderat, et successio filii ejus Eleazari, ad quem custodia legum a Deo datarum pertinebat ; deinde institutio tribus Levi, et Levitarum consecratio, quorum erat portare arcam coram populo, ul per eam populum de foedere el lege Dei servanda perpetuo admone-
rent.

In Mosera. — Distinguitur hæc mansio a Moseroth, *Numer.* xxxni, 31 ; nam Moseroth non est Hor, cum inter Moseroth et Hor multo interjiciantur mansiones, *Numcr.* xxxni. Mosera autem est lior : iu Moseroth ergo fuit vigesima septima, in Mosera trigesima quarta mansio Hebraeorum. Similiter a Deroth filiorum Jacan, » sen, ut hebraico csl, *Deroth Bene locan*, alia est mansio a *Bene lacan*, de qua *Numcr.* xxxni, 31, uti patet legenti. Neque novum est diversa loca habere eadem vel affinia nomina, et contra eundem locum habere plura nomina.

Mosera ergo *Numcr.* xxxni, 37, vocatur Hor : ibi enim mortuus est Aaron ; et consequenter Beroth filiorum Jacan est Cades, de quo *Numcr.* xxxni, 37. Ha Abulensis. Quæ vero mansiones, *Numer.* xxxni, respondeant Gadgad et Jctebalha, quæ hic sequuntur, non constat ; Vatablus tamen opinatur Gadgad esse Oboth.

vtr». ». 8. Eo tempore SEPARAVIT (Dominus, uti habent Hebræa) tribum Levi. — Verisimile est hanc esso secundam separationem Levitarum, et diversam ab ea quæ contigit in Sina, vivente Aaron, *Numcr.* iu, 6. Hæc enim videtur contigisse post mortem Aaron, in Jcteb.itha, sub Eleazaro : alioqui enim frustra mors Aaronis, et Eleazari successio hic insereretur vers. 7. Fuit ergo hæc quasi confirmatio, et prim® separationis quæ facta csl, *Numer.* m, repetitio, sub novo pontifice : ita Cajctanus. Aliter Abulensis : Ipse enim censet hanc esse eandem separationem Iribus Levi cum illa Numerili ; versus enim Gct7 obiter interjici, ut refricent mortem Aaronis, itaque hunc vers. 8 connectendum esse cum vers. 5 : tunc enim omnia optime cohærent ; quæ sententia satis est probabilis : plura enim talia Pentateucho interjecta sunt, uti dixi inprocemio *Gnescos*.

Ut tortaret arcam foederis (communium Levitarum hoc erat ; sed quod sequitur), et staret coram eo in ministerio, — adsacerdotes tantum qui ejusdem cum Levilis erant tribus, videtur referendum. Hi enim soli stabant coram Domino, ministrantes in tabernaculo et sacrificantes, et horum erat benedicere populum.

vu>. ». 9. Domibus possessio ejus, — *q. d.* Ea quæ Domino dantur, puta oblationes, primitiæ, etc., ce-

dunt in possessionem Levitarum ; nec enim aliam habent in Israel.

10. Ego autem steti in monte, sicut prius, quæ - Vers. io. draginta diebus. — Nonnulli putant Mosen ler per quadraginta dies fuisse in monte Sina, cl hanc tertiam esse vicem. Verum patet hanc non tertiam, sed secundam esse, atque eandem cum illa, do qua cap. praced., vers. 18. Quare rursum est hic hysteron proteron ; hic enim versus recto ordine ponendus esset ante Initium capitis.

12. Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus Ven.it. petit a te ? — *q. d.* Cum toties tibi, o Israel, Deus peccata condonarit, hoc unicum pro omni suo beneficio et clementia petii a te, ut scilicet deinceps timeas eum : æquum ergo est ut hoc facias.

Nota : Timor Dei refrænal animam a concupis- Monti- centiis, cl incilat ad omne bonum. « Beatus homo lcr d' li' qui semper est pavidus, » *Proverb.* xxviii. « Bea- du, tus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus vo- frucia » let nimis. Potens in terra erit semen ejus, generatio rectorum benedicetur. Gloria et diviti® in domo ejus, cl justitia ejus manet in sæculum sm-elili, n *Psalm.* exi. « Timor Domini sicut paradus benedictionis, » *Eccli.* xi. « Deum time, et mandata ejus observa ; hoc est enim omnis horno, n *Eccl.* su. « Servite Domino in timore, et exullato ei cum tremore, » *Psalm.* n. « Si pater ego sum, ubi est honor meus ; et si Dominus ego sum, ubi csl timor meus ? » *Malach.* i, B. « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere ; sed potius timete cum qui potest cl corpus et animam mittere in gehennam, » *Mattii.* x. « Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua, » *Eccli.* xxvn. Hinc ait Jonas : « Ilcbræus ego sum, et Deum cœli timeo. n

Secundo, timor Dei est initium sapienti® et pie- Secun- tatis, imo est consummatio carumdem, inquitdaj- Sapiens : quantum ergo crescis in timore Dei, tantum crescis in sapientia et pietate, tanlumquo places Deo. « Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei, » *Eccli.* u. « A timore tuo concepimus, et peperimus spiritum salutis, » *Isai.* XXVI, juxta Septuaginta. Hinc de S. Monica matre sua ait S. Augustinus in *Confess.* : « Erat in cordo ancillæ tuæ timor castus, » etc.

Tertio, timor Glialis non csl aliud quam amor Tertlu. Dei : ex eo enim quod amamus Deum quasi patrem, timemus cum offendere. « Ad omne opus bonum ducit amor et timor Dei : ad omne peccatum ducit amor et limor mundi, » inquit S. Augustinus in *Sententiis*.

Quarto, limor Dei dat constantiam in tentatio- 0"iii«i. nibus et adversis. « Qui timet Dominum nihil trepidabit, et non pavebit : quoniam ipso est spes ejus, » *Eccli.* xxxiv. Timore Dei martyres superarunt tormenta.

Quinto, timor Dei parit Dei favorem, et bona Quiuiuj. omnia. « Misericordia ejus u progenie in progenies timentibus eum, » cauit B. Virgo. « Multa bona

habebimus, si timuerimus Deum, *nTobiæ* ir. < Non csl inopia timentibus eum, * *Psalm.* xxxni.

Sexto, perii cordis gaudium. «Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiā clgaudium,® *Ecrit*, h Denique paril fiduciam de felici ex hac vita transitu, eslquo custos castitatis, innocenti® et virtutum omnium, inquit S. Hieronymus, *cpül.* 127.

14. Coelum coeli. — Hebraico, *cali calorum*, id est, cœli vastissimi cl altissimi, qui omnes inferiores orbis ambiunt.

15. Patribus tuis conglutinus est Dominus. — Verbum *conglutinus*, significat vehementi. amoris divini, quod per eam ardisime nos sibi Deus uniat, qui summus est amoris effectus, æque ac indicium.

Sic anima Sichem dicitur conglutinata cum Dina, *Gen.* xxxiv, 3, et anima Jacob dicitur dependere ex anima Benjamin, vel, ut hebraico est, illi colligata esse, *Genes.* XLiv, 31.

16. CIRCUMCIDITE Igitur PRÆPUTIUM CORDIS VESTRI. — Septuaginta «xXr.2c%x? \$ x*, id est *duritiā*, et, ut Chaldæus, insipientiam cordis vestri. Præputium enim metaphorice cordi tribuitur, et significat voluntatem pravitate, luxuria, vanitate et cœcitate obtectam et obduratam. Vide dicta *Levit* XXVI, 41.

S. Gregorius vero, lib. XXVIII *Moral.* vu, per cor accipit mentem, sive rationem; ait enim : « Circumcidite præputia cordis vestri, id est, postquam luxuriam a carne exstinguitis, etiam superflua cogitationum resecat, n

18 el 19. Amat (Deus) peregrinum : et vos ergo amate peregrinos. — Deus hic Hebræis commendat misericordiam, ut miseris, quales sunt peregrini, pupilli cl viduæ, opitulentur, sicut Deus eos peculiariter amat et juvat ; nam, ul ait Psalter : a Tibi derelictus est pauper, orphauo tu cris adjutor, n

21. Ipse (Deus) est laus tua, — id est, ipso est objectum laudis tu®, vel materiale, quem scilicci jugiter laudare debes; vel formale, propter quem laudaris, quique te omnibus gentibus laudabilem facit. *Secundo*, Deus est « laus, » id est, fortitudo et virtus tua, qui te omnibus populis laudabilem facit. Metonimico ponitur effectus pro causa. Sic ait Poeta : «Sunt sua præinia laudi, » id est virtuti ; el *Psalm.* vm : « Ex oro infantium et lactentium perfecisti laudem : * hebraico csl, fundasti fortitudinem; et *Psalm.* cv : « Laudamini (id csl, confirmamini, animos capite) in nomino sancto ejus. »

Nota : Deus csl summa majestas, bonitas, sapientia, potentia, providentia, qua nos creat, conservat, pascit, protegit, justificat, glorificat : Pnn*. hinc summe a nobis est laudandae, horque solum ci rependero possumus. « Immoli Deo sacrificium laudis, » *Psalm.* xtix, 9. « Te decet hymnus Deus in Sion,® *Psalm.* i.xiv, 2. Angelorum opus est laudare Deum, inquit S. Barilius in xxviii. Angeli enim assidue cl unant : « Sanctas, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, » hñe vi. Beati in cœlo non aliud habent negotium : eorum enim vox est *Apoc.* iv : « Dignus es, Domine Deus nosler, accipere gloriam, et honorem, et virtutem, et divinitatem; quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt. » Testantur magi cl sagre inter se esse ordinem quemdam hienirchicum, id est diabolicum, scilicet summos inter cos non aliud facere quam blasphemare Deum, medios intoxicare homines et animalia, infimos cooperari mediis. Ita contrario summi in hac vita Sancti sunt, qui cum B. Virgine assidue canunt : « Magnificat anima mea Dominum, et exaltavit spiritus meus in Deo salutari meo; » medii, qui in vita activa proximos juvant ad salutem; infimi, qui mediis per suas opes et opera externa subserviunt.

Sol, luna, omnesque creaturae muta voce laudant Deum; clamant enim : « Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis. Exaltate illum quantum potestis : major est enim omni laude, » *Eccli.* cap. xliiii, 32. Ha fecit David, *Psalm.* xxxni : « Benedicim Dominum in omni (tam adverso, quam prospero) tempore : semper laus ejus in ore meo. Magnificate Dominum mccum, et exaltemus nomen ejus in idipsum. Benedicat omnis caro nomen sanctum ejus. »

Hinc omnes angelos, homines et creaturas cum Davide, et tribus pueris in camino, invitare debemus ad Dei laudem, dicentes : Benedicite Dominum, omnes angeli ejus, cœlum, sidera, pisces, volucres, laudate, et superexaltate eum in specula.

Hinc rursum non tantum ore, sed et corde toto ac opere Deum laudare debemus, ut vita nostra sit continua Dei laus; ac præscribam ut peccatores, qui suis peccatis Deum blasphemant, convertamur, ul sua pœnilentia, et pia vita Deum laudent. Ctinam le, Domine, mille cordibus, mille linguis, imo omnium hominum et angelorum voce laudare possem !

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit in sua condone Moses, primo, terrendo Tlebræos per panas Pharaoni, et Core, Dathan ac Abiron, ob peccata inflictas; secundo, alliciendo cos promissis bonis Chananaa, quam Ægypto præfert; tertio, vers. 26, proponendo ris benedictionem et maledictionem.

1. Ama itaque Dominum Deum tuum, et observa præcepta ejus et cæremonias, judicia atque mandata, omni tempore. 2. Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus et robustam manum, extentumque brachium : 3. signa et opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, et universæ terræ ejus, 4. omnique exercitui Ægyptiorum, et equis ac curribus : quo modo operuerint eos aquæ maris Rubri, cum vos persequerentur, el deleverit eos Dominus usque in præsentem diem ; 5. vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum : G. et Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben : quos aperto ore suo terra absorbit, cum domibus et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israel. 7. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit, 8. ut custodiatis universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, et possitis introire, el possidere terram ad quam ingredimini, 9. mulloque in ea vivatis tempore, quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum, lacte et meile manantem. 10. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ ; i Í. sed montuosa est et campestris, de coelo exspectans pluvias. 12. Quam Dominus Deus tuus semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus. 13. Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviatis ei in toto corde vestro, et in tota anima vestra : 14. dabit pluviam terræ veslræ temporaneam et serotinam, ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum, 15. fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, el ul ipsi comedatis ac saturemini. 1G. Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, el recedatis a Domino, servialisque diis alienis, et adoretis eos; 17. iratusque Dominus claudat coelum, et pluvix non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optima quam Dominus daturus est vobis. 18. Ponite hæc verba mea in cordibus et in animis vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocate. 19. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris. 20. Scribes ea super postes el januas domus liæ : 21. ut multiplicentur dies lui, et filiorum tuorum in terra (pam juravit Dominus patribus luis, ul daret eis quamdiu cœlum imminet terræ. 22. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, el ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei, 23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quæ majores el fortiores vobis sunt. 24. Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, et a Libano, a flumine magno Euphrate ad usque mare occidentale erunt termini vestri. 25. Nullus stabit contra vos : terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locus est vobis. 20. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem el maledictionem : 27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis ; 28. maledictionem, si non obedieritis maudalis Domini Dei vestri, sed recesseritis

do via quam ego nunc ostendo vobis, et ambulaveritis post deos alienos quos ignoratis. 29. Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Iiebal : 30. (pii sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitus, in terra Chananæi : qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem et intrantem procul. 31. Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis et possideatis illam. 32. Videte ergo ut impleatis cæremonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

2. Cognoscite, — id est considerate ; est metalepsis (1).

Disciplinam. — Hebraice nolo *musar*, id est castigationem, qua scilicet variis pœnis et modis Deus vos, quasi pueros, erudit et formavit, tum in Ægypto, tum post egressum ex Ægypto. Ita Vatablus.

Ven. 4. 4. Quomodo, etc., deleverit eos (Ægyptios) usque in præsentem diem, — id est, omnino deleverit eos, ita ut nunc nemo superstes sit, qui vobis noceat.

Vers.c. 6. Eliar, qui fuit filius Ruben, — non immediatus, sed mediatus, puta nepos, vel abnepos.

v<rs. io. io. Cum domibus, — cum filiis et familia. Vide sex domus significationes apud Abulensem hic.

Terra Ægypti, etc., uni aquæ ducuntur irrigua. — Hebraice est, *quam rigabas pede, sicut hortum* : rigare pede, est rigare labore et fessione sua, videlicet ex flumine Nilo deducendo aquas per sulcos cl fossas, *q. d.* Aquam in Ægypto non habebatis nisi in campis, nec nisi per laborem vestrum, deducendo scilicet sulcos ex Nilo in cainP0Si *n horiis fieri solet; in Ægypto enim rane, vel null© sunt pluvi©. At in Chanaan, terra, et in campis, et in montibus, sine labore ex cœlo cl coelesti pluvia abunde irrigatur, *q. d.* Ergo mullo melior est terra Chanaan ad quam tenditis, Ægypto, unde existis (2).

Ven.ii. n. i)E coelo exspectans pluviam. — Hebr. *de pluvia corii bibit aquam, q. d.* Terra Chanaan, non aqua Nili, sed cadesti irrigatur : unde Deus eam visitat, oculique Domini loto anno super eam sunt, quia ejus curam semper gerit Dominus, providens stato tempore pluviam, ventum, calo-

(1) Ex Hebræo veritas, *cognoscite hodie (neque enim cum filiis vestris loquor, qui non noverunt et qui non viderunt Jov<t) dii vestri, disciplinam) ejus magnitudinem*, etc.

(2) Intelligendum hoc de machinis quæ in gyrum circumaguntur pedibus, quibusque Ægypti aquam Niloticam hauriunt, atque ad loca altiora deducunt. Describit illas machinas Philo, qui in Ægypto vixit, in libro *de Confusione Unguar*, tom. 1 edit. Mangey, pag. 410, his verbis : «Sicut se habet helix, instrumentum aquaticum. Nam ejus in medio, gradus quidam, quibus agricola, ubi terras vult irrigare, insistit : circumvolvitur autem necessario : at non decidat, semper linnmm aliquid, quod prope est, manibus amplectitur, quo sustentetur, totum corpus habens pendulum : nam pedibus manuum vico, manibus pedum vice utitur : stat enim nudibus, per quas agere solemus, agit autem pedibus, quibus nos solemus stare, u

rem, frigus, etc., ne quid desit ad fructus et fruges producendas cl maturandas.

14. Temporaneam et serotinam. — Pluvia temperanea est, quæ mature et tempestive mense octobri, jactis in terram seminibus, in Judæa depluit, itaque semini germinare facit. Serotina est, quæ sero mense aprili aut maio, depluit, frugesque et fructus ad maturitatem perducit. Significat ergo hæc phrasis omnem pluviam tempestivam, opportunam frugibus. Hinc Prophetæ, ut Osee vi, 3, et Joci n, 23, comparant Christum pluvi© temperaneæ et serotin© : quia Christi adventus gratissimus, et maxime opportunus fuit mundo et hominibus ad Saiulem. Erant enim hæ pluvi© et gratissimæ omnibus, et multum exspectatæ, maximeque necessari©.

Allegorico, pluvia temporanea fuit doctrina legis data per Mosco, qua semina jacta per patres legis natura germinarunt. Doctrina legis novæ est pluvia serótina, qua fructus maturescunt cl perficiuntur. « Nihil enim ad perfectum adduxit lex, » ut ait Apostolus, quia perfectio et maturitas Evangelio servabatur. Et hoc csl quod ait Zacharias cap. xi, vers. 1 : a Petite a Domino pluviam in tempore serotino, » id est, pelite a Deo doctrinam Evangelii, qua arida totius terræ irrigatur, uti explicat S. Hieronymus.

Hinc palet terram promissam ex se et natura sua ante ingressum Hebraeorum, cum incoleretur a Chananæis, fuisse valde fertilem. Unde vocatur terra lacle el meile manans, et talis ab exploratoribus inventa est, *Numcr. xii, 28*. Præcipuam tamen suam ubertatem habuit ex influenza Dei, et populi religione, ut patet hinc, vers. 13, et Isaïe i, 19. Unde peccante populo, eam subtrahebat Deus, ut minatur hic vers. 17, et ita evenisse patet *Agga i i*, 19 et sequent., *Amos iv, 7* et sequent., *Jercm. xii, 13*, et passim in Prophetis. Sic Pentapolis, quæ olim fuit fertilissima, ut patet *Genes, xii, 10*, ob peccata Sodomitarum, conversa fuit in mare salsissimum. Hinc illud *Psalms, cxi, 31* : «Convertit terram fructiferam in salsuginem, a malitia inhabitantium in ea.»

Anagogice, fecunditas temæ promiss© significabat abundantiam bonorum spiritualium, in terra viventium, electis promissa in cœlis : quare de re vide Procopium hic.

18. Suspendue ea pro signo, — assidue ea vobis proponile; csl catachresis. Vide dicta cap. w,

	vers. 8. Aliter Abulensis: Per manum, inquit significatur operatio, per oculum intellectus consideratio, <i>q. d.</i> Præcepta ista sint colligata in manibus, id est in operatione vestra, quæ signatur per manum; sintquo inter oculos vestros, id est in consideratione mentis vestræ, ut assidue consideretis num in aliquo deficiatis.	29. Pones benedictionem super montem Garizim, Vert.li. 3IALEDICTION! M SUPER MONTEM ILEDAL, — Ç. d. Curabis a Levitis proclamari benedictionem ex monte, vel potius versus montem Garizim super observantes legem Dei, et maledictionem ex monte, vel potius versus montem Hcbal, super prævaricalores legis, populo respondento Arnen. Vide hæc fusius explicata capite xxvm, in fine, <i>Josué</i> vin, sub finem.
'en-11. f	21. QUAMDIU COELUM IMMINET TERRÆ.— Ilcbrakc, jujr/ adics <i>c/tli super terram</i> , id est, quamdiu cœlum terræ imminebit, puta in æternum; est hy-nfcarid Pcr*)0'e sigoificans in finem usque mundi, sive' Im usque ad diem judicii. Itaque nisi peccassent Ju-moodi ii (Lei, derelinquendo Deum, et Messiam respuendo, cmt? POSSC(lissent terram promissam, usquo ad finem mundi. Hoc cnim cis hic promittit Deus.	30. Quæ est juxta vallem tendentem et intran- Veri.W. TEM procul. — Pro <i>vallem</i> hebraico est <i>clon</i> , quæ vox ilicem, vel arborem <i>e</i> quercuum genero significat, uli Septuaginta cl Noster passim vertunt : sed Noster hic quercetum, pcr quercus synccdochico significari intellexit, vallem scilicet qicrcubus refertam : vallem cnim fuisse optimo norat S. Hieronymus, qui loca sancta accurato lustravit.
Vm.u.	22. Vus ejus, — mandatis ejus, quæ sunt quædam viæ directives actuum nostrorum ad finem ultimum, scilicet ad Deum et ad bcaliludinem (1).	Rursum, pro <i>vallem tendentem</i> , hebraico est <i>clon more</i> , id est quercetum , vel vallis monstratoris, uti docet Masius in <i>Josué</i> xxiv. Jam vallis monstratoris est vallis protensa, monstrabilis, magna, pulchra, cl, ul Noster vertit, <i>Gen.</i> xu, G, illustris (2). Esthæc vallis juxla Sichem, ad quam primo venit Abraham, veniens ex Chaldæa in Chanaan. Nam juxla Sichem esso montes hos Garizim et Hebal docet Josephus oculatus testis, cui potius credendum est quam Eusebio : is enim Aufnr auctor est lib. <i>De Locis Hebraicis</i> , qui falso S. Hic- libri <i>De</i> ronyino tribuitur, uli recto probat Masius in <i>Jo-sue</i> Vili, 30. cía ei? Enie- l'ui.
Verj.l6.	20t PROPONO IN CONSPECTU VESTRO HODIE BENEDICTIONEM ET MALI DICTIONEM. — ACCI* 11ÎC CSt Stimulus ad Dei legem cl melum. Vis benedici a Deo, Deum time, Deo obedi : si cnim ei sis inobediens, maledicet, id est malefaciet, tibi, teque acerrimo et in hac vita et in futura puniet. Eodem stimulo urget Hebræos Moses, cap. xxx, 19, cum ait : «Testes invoco hodie cœlmn el terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem c! maledictionem. Elige ergo vitam, ul et tu vivas, et semen tuum. »	(2) noscnmullenis vertit, contra <i>Gatgalam prope Terebinthum M rch.</i> Moreh nomon viri csl, a quo arbor illa aut tractus nomen habuit.
	(1) Vers. 24. <i>A deserto</i> , scilicet Sin, sive Pharan, a parte australi. <i>More occidentale.</i> Mediterraneum scii. In hebr. est <i>mare posticum</i> , quia Hebræis pars <i>antica</i> mundi oriens erat.	

CAPUT DECIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hucusque Moses Hebraos ad legem Dei in genere exhortatus est, nunc ad particularia descendit (hoc cnim boni contionatoris est munus), atque hoc capite jubet, non in montibus et lucis, sed uno in loco, quem Deus elegerit, offerri victimas, decimas, primitias, el vota, ibique epulari coram Domino-, carnes autem non immolatas Deo,permittit, vers. 20, comedi quolibet loco, si is a templo sil dissitus, dummodo sanguine abstineant.

1. Hæc suntpræcepta atque judicia quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est libi, ul possideas eam cunelis diebus quibus super humum gradieris. 2. Subverlile omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, et colles, et subter omne lignum frondosum. 3. Dissipate aras eorum, et confringite statuas, lucos igne comburite, et idola comminuite : disperdite nomina eorum de locis illis. 4. Non facietis ita Domino Deo vestro : 5. sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis ; 6. el offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras, decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria, primogenita boum et ovium. 7. Et

comedetis in conspectu Domini Dei vestri : ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos et domus veslræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. 8. Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. 9. Neque enim usque in præsens tempus vellistis ad requiem, et possessionem quam Dominus Deus vester daturus est vobis. 10. Transibitis Jordanem, et habitabitis in terra quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescat a cunctis hostibus per circuitum, et absque ullo timore habitetis, 11. in loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo : illuc omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuumstrarum, et quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino. 12. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos et filii ac filiæ veslræ, famuli et famulæ, atque Levites qui in urbibus vestris commoratur ; neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos. 13. Cave ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, 14. sed in eo quem elegerit Dominus ; in una tribuum tuarum offeres hostias, et facies quæcumque præcipio tibi. 15. Sin autem comedere volueris, et te esus carniū delectaverit, occide, et comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis : sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile ; sive mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes, 16. absque esu duntaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes. 17. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, et vini, et olei tui, primogenita armeniorum et pecorum, et omnia quæ voveris, et sponte offerre volucris, et primitias manuum tuarum ; 18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus, et filia tua, et servus et famula, atque Levites qui manet in urbibus tuis, et lætaberis et reficieris coram Domino Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. 19. Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra. 20. Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua : 21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armeniis et pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. 22. Sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis : et mundus et immundus in commune vescentur. 23. Hoc solum cave ne sanguinem comedas ; sanguis enim eorum pro anima est : et idcirco non debes animam comedere cum carnibus ; 24. sed super terram fundes quasi aquam, 25. ut bene sit tibi et filiis tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini. 26. Quæ autem sanctificaveris, et voveris Domino, tolles, et venies ad locum quem elegerit Dominus ; 27. et offeres oblationes tuas carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui : sanguinem hostiarum fundes in altari ; carnibus autem ipse vesceris. 28. Observa et audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui. 29. Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas, atque habitaveris in terra earum : 30. Cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introcunle subversæ, et requiras cæremōnias earum, dicens : Sicut coluerunt gentes iste deos suos, ita et ego colam. 31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis offerentes filios, et filias, et comburentes igni. 32. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino : nec addas quidquam, nec minuas.

Vits.s. 2. Gentes quas (id est quarum terram et opes) POSSESSURI ESTIS.

SUBT. 11 OMNE LIGNUM MONDOSUM. — Gentiles CH. 11 arbores consecrabant diis, præsertim Diana?, quam

nemoribus delectari putabant. Illic in historiis Martyrum sæpe legimus cos fuisse ad aliquam arbo-rem ductos, ut ibi deos adorarent; nec raro arbores Lias ad proces Martyrum radicitus fuisse evulsas.

- Ven. a. 3. Disperdite nomina eorum. — Ita legendum cum Romanis et Hebræis, non *canni*, uti legunt Plantiniana, *q. d.* Ita disperdite idola, eorumque templa, aras et lucos, ut ne memoria quidem idolorum relinquatur in eis, imo ut nomina eorum prorsus aboleantur, æterna oblivione sepeliantur.
- Ven. 4. 4. Xol FACIETIS ITA DOMINO DEO VESTRO, — *Q. d.* Non ubilibet in montibus, collibus, lucis, uli faciunt idololatras, sed in uno tantum loco quem elegerit Dominus, sacrificabitis. Ubi nola : Deus ad hoc primo elegit locum Silo; ibi enim positum fuit tabernaculum et altare, *Josué* xviii, 8, ibique mandit loto tempore Judicium, usque ad Holi, ut palet *Judie*, cap. ult. vers. 9. Inde voluit illud Deus transferri in Nobc, I *Jlcg.* xxi, 1; inde in Gaboon; inde demum transtulit illud Salomon in Jerusalem, ad templum a so exstructum, II *Paral.* cap. i, vers. 3 et 13.
- Vrn.s. 5, iT ponat nomeñ suum lui, — ut memoria nominis ejus specialiter eo loco sit, ibique colatur, ipseque habitet ibi, tanquam in templo suo (I).
- V ri. «. Cl. Pnbutias MANUUM VESTRARUM, — primitias frugum, quas manibus et labore vestro messuistis. Vota, — oblationes ex voto.
- Ve» 7. 7, Comedetis in conspectu Dei vestri, — de hostiis pacificis, sive de oblationibus quibus vesci licitum est laicis. Nam hostiis pro peccato, votivis, et holocaustis vesci non poterant laici, ut patet *Num.* xviii, 9 et IS.
- In conspectu Dei, — id est atrio, coram tabernaculo, quod est sedes et domus Dei.
- In cunctis ad quæ miseritis manum (quæ scilicet laboro vestro pepereritis vobis, in his) lætabimini, — epulando ex iis coram Domino.
- Nota : Voluit Deus Judæos celebrare sua festa et victimas cum gaudio, ul ad illa libentius et crebrius redirent, utque eos, et magis Christianos,
- dy Dic*, arclan rail (hum spiritale, quo colit vult Deus, t lqii'n-ul s,c *n lætilia, quasi perenne cum eo festum uh. ineamus, quod in calo consummabimus. Ita Dat
- ti) Quod hic Deus unico tantum loco ritu solemniori colendus præcipitur, in quo ipso loco et decimas ac primitias offerri (infra xiv, 23 scq.; xv, 20; xxvi, 2), ibique festum Paschales (xvi, 5 scq.), festum Pentecostes (ZW. 11) et festum Tabernaculorum (*ibid.* 16) celebrant, ibi denique de causis controversis consuli sacerdotes oportebat (xvii, 8), boc de Welle ad templi Hierosolymitani et LeviUruin auctoritatem sancendam spectare arbitratur, et inter argumenta senioris, qua hic liber scriptus sit, .rlalis babel Exstare enim, ait, *Exod.* xx, 24, legem, qua de wto, quo sacra facienda sint, loco nihil omnino cautum, imo pluribus locis sacrificia offerri permissum, certe non prohibitum esL Respondeo *primo*, cum Rosenmüller, legem *Exod.* xx, 24, perlinere ad illud tempus, quo tabernaculum nondum exstructum osci; *locum* autem (*Ikut.* xii, 5) ubi Jova *ponet suum nomen*, id est, ubi ei sacra fient, nihil aliud esse nisi ipsum tabernaculum, non vero templum a Salomone Hierosolymis aedificatum. Cf. *Exod.* xxii, 44, 45 *Secundo*. Musen hic loqui de templo, qu'xl ab Israeliti* Chanianilidcin ingn*ssl\$ ædificandum divino uihluiclu providebat, credere quid velat
- vid *Psal.* ixxvi, 4 : « Renuit, inquit, consolari anima mea : memor fui Dei, et delectatus sum. » Et *Psal.* Lxxxiii, 3 : « Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini. Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum, » Et S. Paulus, I *TAcssal.* v, 16 : « Semper gaudete. » Et *Philip.* iv, 4 : « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. » Rursum *Psal.* lxxvii, 4 : a Justis epulentur, et exultent in conspectu Dei, et delectentur in lætitia. » Gaude, non in sæculo, sed in Domino. « Illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur, et quod cum possederis, nemo tollet a te; cui comparata omnis aliunde jucunditas, mœror est, omnis suavitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fadum, omne postremo quodeumque aliud delectare possit, molestum, n inquit S. Bernardus, *epist.* 114. Illa Esther regina cap. xiv, 16 : « Tu scis (Domine) quod abominer signum superbi et gloriæ meæ, quod est super caput meum; et nunquam belata sit ancilla tua (o purum cor!) ex quo huc translata sum, usque in præsenlem diem, nisi in te, Domine Deus. »
- Hæc lætitia dilatat cor et spiritus, animamque et corpus vegetat, ac omnia a Deo impetrat. « De-f ul 'i lectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui, » *Psal.* XXXVI, 4. « Animus gaudens celatam floridam facit : spiritus tristis exsiccat ossa, » *Prov.* XXVII, 22. Rursum omnia dura evincit : « Ibant et Apostoli « a conspectu concilii gaudentes, quoniam digni habili sunt pro nomino Jesu contumeliam pati. » Et Paulus : « Libenter gloriabor in infirmitatibus meis. » Et Jacobus : « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. »
- Medium ad hoc gaudium suggerit *Eccl.* cap. m, vers. 12 : « Cognovi, inquit, quod non esset melius nisi lætari, et facere bene in vita sua. » Vis semper esse lælus, bene facito : bona conscientia semper gaudet. « Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiā et gaudium, et longitudinem dierum, » *Eccli.* i, 11. Quis non gaudeat semper in tribulationibus, cogitans illud S. Pauli? « Momentaneum et leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. »
8. Singuli quod sibi rectum videtur. — Non vrs.e. enim servabant Hebræi cæreinonialia hæc præcepta in deserto, uti et superius dixi.
- 10 et 11. Habitatis in loco quem elegerit Dominus, — *q. d.* Commoremur in loco ubi est tabernaculum, quando ter in anno ad illud omnis Israel, juxta præceptum meum, confluet, non metuentes, ne hostes lines vestros invadant (2).
12. Levites qui in URBIBUS TUIS COMMORANTUR. — Ven-IL « Tuis, » quas scilicet tu, o Israel, Levitis dedisti:
- (2) Versiculus io est prothesis, vere. 11 vero apodosis, ul sensus sil, </uum *trajecta Jordane habitaveritis...* vers. 11 tunc *in toco*, etc.

in illis enim 48 sibi datis a populo, seorsum habitabant Levitae.

Veri 15. I#. Si ALTEM COMEDERE VOLUERIS (videlicet COF-
nes, extra tabernaculum, in urbe tua) comede
JUXTA BENEDICTIONEM 1)EI TUI, — id CSt COincide
de illis, quæ benefice et largiter dederit tibi
Deus (i).

Sive immundum fuerit, noe est maculatum. —
«Maculatum,» id est mancum (opponitur enim
integrò), puta si sit cæcum, claudum, mutilum :
hæ enim sunt inaculie victimarum, ul patet *Le-
vit.* xx», 22.

Sicut capream et cervum comedes. — Vox strui,
non ad procédons *offerri*, sed ad sequens *come-
des*, referenda est; sensus enim est : Comedes
quæ Domino immolari possunt, puta oves et bo-
ves, esto sint mancæ, quas immolare non licet,
sicut capream et cervum, quæ pari modo immo-
lare non licet : patet ex Uebræo.

Ven. is. 18. In cunctis ad quæ extenderis manum, — id
est in omnibus bonis et facultatibus tuis (2).

Vers. 20 20 et 21. Quando, etc., volueris vesci carnibus,
elîh ele., LOCUS AUI EM QUEM ELEGERIT DOMINUS DEUS TUUS,
UT SIT NOMEN EJUS IBI, SI PROCUL FUERIT, OCCIDES
DE ARMENTIS ET PECORIBUS, CtC., ET COMEDES. —
Nola : Jussit Deus *Levit.* m, vers. ult. et cap. xvn,

Qui ani- vers. 11, omncin sanguinem animæ diu mactalo-
m>l im- rum sibi et tundi et offerri; adipem vero anima-
nntaba l|Uin eorum, quæ immolari poterant, puta ovis,
adcsnm, bovis et capra?, esto actu non immolarentur, sed
tantum mactarentur ad esum, sibi jussit incendi
apud el adoleri, *Levitic.* vii, 23, si nimirum animal hoc
tem- Hierosolyma?, vel non procul a templo mactaretur.
"¿Jl tur. Unde hic, non quidem expressa lege sancit,
Ku iiii. sed tamen tacite innuit congruum esse, ul qui
iMy- non procul a templo habitant, cum animal ali-
ntr,ciir' quod tale, scilicet immolabile, mactare volunt ad
esum, illud mactent ad ostium tabernaculi, vel
templi, tum ul sanguis coram Deo fundatur, tum
ul adeps Deo adolcalur, quo facio reliqua carne
vesci posse. Licei enim « locus quem elegit Do-
minus, » intelligi possit Hierosolyma, vel uibs, in
qua erat tabernaculum, aut templum; tamen
magis proprie intelligitur ipsum templum vel ta-
bernaculum, quia additur, « ut sit nomen ejus
ibi : » hoc enim proprie competit templo, ut dixi
vers. 5 et 14. Rursum, licet Hierosolyma ligido

(i) Abrogatur hoc loco lex de carne non comedenda
nisi in epulis sacrificialibus. Cf. *Ixy.* xvn, 3.

(2) Quærunl Interpretes quæuatn sint primogenita
do quibus vers. 17. « Videtur, ait Roeeiunullcrus, sicut
decimarum, Ha quoque primogenitorum duplex fuisse
genus..... In animalibus id, quod post primogenitum Deo
sacrum primo natum esset, ad epulas sacras adhiberi
debebat. Hoc proprie quidem fuit secundo genitum, sed
potuit tamen primogenitum vocari respectu doimni ani-
mal possidentis, cui primum illud partu obveniebat. »
Sed melius placet sententia Boufrerii, putantis, primo-
genita genens masculini Offerenda fuisse Deo, sexus vero
feminei in loco tabernaculi sacri comedenda. Da his igitur
hic t sci ino.

jure absolute possent domi mactare ovem et bo-
vem, dummodo sanguinem Deo effunderent, et
adipem mitterent ad templum, adolendum Deo:
tamen magis decens erat dignumque Deo, ut ea
maciarentur juxta templum, ut illa ipsa quasi cen-
serentur Deo mactari, et offerri per suas primi-
tias, partesque nobilissimas, puta per sanguinem,
qui Deo effundebatur coram tabernaculo, et per
adipem, qui Deo adolebatur cum aliis victimis,
in altari holocaustorum : hinc consequenter vi-
detur quod hæc animalia fere mactata fuerint a
sacerdotibus, quorum proinde ingens crai Iurta,
quibus pro honorario pars aliqua animalis mac-
tati dabatur.

Quia vero nimis molesum fuisset iis, qui in s» >um
aliis, prosertim remotis a templo, urbibus habi- r j
labant, singulos boves suos et oves mactandos o*tax vel
adducere Hierosolymam ad templum, indeque
mactatos domum reducere : hinc Deus hic cum
iis dispendat, permittitque ut domi suæ eosdem ua-
macient, dummodo ibidem sanguinem Domino *
effundant, et adipis esu ob Domini honorem abs- ff oj,7
tineant ; ita Abulensis, Oleaster et alii.

Disce hic, Christiane, quam epulas tuas cibum-
que omnem Deo offerre, quamque tam ante, quam
post mensam, Deo benedicere debeas.

Lyranus tamen pulat hanc legem loqui lanium Lfnnl
de primogenitis ovium et boum, quæ Deo offerri
et immolari debebant in tabernaculo, vel tern- du/
pio : sed si longe ab eo abessent, poterant pos-
sessoresea vendere, vel comedere, dummodo pre-
tium eorum afferrent ad templum, ul dicitur cap.
xiv, vers. 21. Verum hic primogenitorum nulla
fit mentio, sed tantum carniū. Rursum, primo-
genita illa cap. xiv, vendi jubentur, et pretium
afferri ad templum, ut ibi ex eo aliud animal
ematur, quod Deo imoletur, ul deinde ex eo
epulentur coram Domino : quæ omnia plane di-
versa sunt ab hoc casu. Denique, ex primogeni-
tis, nipote Deo immolatis, vesci non poterant im-
mundi, qui tamen vesci poterant hisce carnibus,
ul patet vers. seq.

22. Mundus et immundus in communis vescuntur. Van 11
— Hebraico *simui*, vel pariter, id est sine discrimine,
vescentur : quia videlicet hæ carnes non
sunt Deo oblatae.

23. Sanguis enim forum pro anima est. — Hebræa, v rs. 23.
Chaldæa et Scpluaginla, *sanguis enim eorum est anima*,
id est sanguis eorum est vehiculum ani-
mæ, id est vilæ : quia sanguine alitur et conser-
vatur vita, idcoque pro animali, et vita anima-
lis, sanguinem mihi dari et libari volo : ne ergo
comedas vitam ejus, comedendo sanguinem; vita
enim mihi debetur. Vide dicta Lev. cap. v, vers.
ult. et cap. xvn, 11.

27. In altari, — juxta aliare, ad basin altaris. Ven. 2T.
Carnibus vesceris, — si videlicet obtuleris eas
in hostiam pacificam.

32. Quod precipio tibi, hoc tantum facito, — Ven 32.
q. d. Ne facias, aut fingas tibi in cerebro luo ido-

him, uli præcessil; sed in rebus et caeremoniis per vicarios suos, puta sacerdotes, præceperit. Dei, fac lanium illud, quod Deus vel per so, vel Vido dicta cap. iv, vera. 2.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus pseudopropheta, et amicum qui suadet cultum Dei alieni, occidi et lapidari; urbem vero, qua Deum alienum coluit, jubet, vers. 13, funditus deleri usque ad pecora, omnemque ejus supellectilem cum urbe comburi.

1. Si surrexit in medio lui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum, 2. et evenerit quod locus est, et dixerit tibi : Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis; 3. non audies verba prophetie illius aut somniatoris, quia lentat vos Dominus Deus vester, ut palam liat utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra. 4. Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum time, et mandata illius custodite, et audite vocem ejus : ipsi servietis, et ipsi adhærebitis. 5. Propbeta autem ille aut fictor somniorum interficietur ; quia locus est ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, et redemit vos de domo servitutis : ut errare te faceret de via, quam tibi praecepit Dominus Deus tuus ; et auferes malum de medio tui. 6. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens : Eamus, et serviamus diis alienis quos ignoras tu, et patres lui, 7. cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finera terra, 8. non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum, 9. sed statim interficies; sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum. 10. Lapidibus obrutus necabitur : quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis ; 11. ut omnis Israel audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile. 12. Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos : 13. Egressi sunt filii Belial de medio lui, et averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt : Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoratis : 14. quære sollicite et diligenter; rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, et abominationem hanc opere perpetratam, 15. slatini percuties habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora; 16. quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, et cum ipsa civitate succendes, illa ut universa consumas Domino Deo tuo, et sit tumulus sempiternus : non ædificabilur amplius, 17. et non adhaerebit de illo anathemate quidquam in manu tua : ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis, 18. quando audieris vocem Domini Dei tui, custodies omnia praecepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

2. Sequamur Deos alienos quos ignoras, — scilicet esse deos, quia nimis ipsi ea signa divinitatis et providentiæ tibi non ostenderunt, quæ ego in Ægypto et in deserto ostendi.

3. Tentat (id est tentari permittit) vos Dominus. — * .m, ut ait S. Jacobus, cap. T, 13, Deus

proprie neminem lentat; permittit autem Deus te tentari, ut per hoc elucescat et palcat omnibus, an diligas Deum, nec ne.

Moraliter, S. Gregorius, XXVIU *Moral*, cap. vii: «Tribus, aile, modis nos conditor noster interrogare consuevit. *Primo*, cum flagelli distractione

nos percutit, et quanta nobis insit vel desit patientia, ostendit.» Sic interrogavit S. Job. Secundo, cum quædam quæ nolumus præcipil, et nostram nobis obedienciam vel inobedienciam patefacit. Sic interrogavit Abraham, jubens ei immolare filium, *Genes*, XXII. Sic et hic dicitur : *a* Tentât vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis cum. Tentare quippe Dei est magnis nos jussionibus interrogare. Scire quoque ejus, est nostram obedientiam nosso nos facere. *Tertio*, cum aliqua nobis occulta aperit, et aliqua abscondit, et nobis mensuram humilitatis nostræ innotescit.» Ha fecit S. Paulo, cum exclamavit : *a*O altitudo divitiarum sapienciæ et scientiæ Dei ! »

Ut palam itat. — Hebraice et Græc est, *ut sciat*; scilicet Deus per experientiam, et per eventum, quod per præscientiam præscivit ab æterno. Ali- ter S. Augustinus, lib. 1 *De Genesi contra Man- chaos*, cap. xxn : *Ut sciat*, inquit, id est ut scire nos faciat quantum in ejus solida dilectione pro- fecerimus. Idem cogitent fideles, hacque cogita- tione se obarment, cum oriuntur hæreses, uti pulchre docet Vincencius Lirinensis, in lib. *Contra hæreses*, ubi hunc *Deuteron.* locum perurget.

Vers. 5. 5. Ut errare te faleket de via, quam tibi iRæ-
Via est cepit Dominus. — «De via, » id est de ritu vivendi,
m olui cl serviendi Deo. Ilcbræurn enim qn *derech*, id
virendi. est via, significat modum vivendi, conversatio-
nem, institutum, tenorem vitæ.

9. Sed statu iniliutcies (accusabis eum, ut

statim interficiatur; nam sequitur) sit pmmum ma- nes tua super r M, — g. d. Tu primus in cum la- pidem mitte, deinde totus populus; quod non potest intelligi, nisi de eo qui publice per accu- satores et judices condemnatus est.

13. Eguissi sunt filii Belial, et averterunt, — Ven. n. id est coeperunt apostata: avertere. *Surgere* enim *Egredi* et *egredi* sæpe in Scriptura significat incipere, et rem aliquam aggredi, uti superius dixi.

Filii Belial sunt homines rebelles et pessimi, qui jugum legis et Dei excutiunt, puta filii dia- boli : hic enim primus fuit Belial, id est apo- stata. Septuaginta vertunt, *calcad*, id est *exleges*. Vide dicta in *Corinth.* vi.

Serviamus diis alienis, quos ignoratis. — Est enallage personæ; tñ enim serviamus est vox apo- statarum, tñ vero *quos ignoratis* est vox Dei; apo- stato enim dicerent : Quos scitis esse famosos et celebres apud Gentes.

15. Statim percuties. — Ad stragem hanc con- Ten. is. gregabatur universus Israel, uti facium est contra Iluben. tas, *Josué* xxn, 12.

10. Consumas Domino Deo tuo, — scilicet in ho- Ven. i. «. norem Dei tui; erat enim magnus Dei cultus, et quasi quoddam sacrificium, perdere et punire Domines illos, ita Deo injurios, blasphemos et sa- crilegos cum omnibus suis, et statuere anathema, in exemplum cæterorum : unde Tertullianus in *Soüqkuco*, cap. n, anathemata hæc vocat *devoto- menta*.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Refricat Moses legem de animalibus mundis et immundis, de qua Lev. xi. Secundo, vers. i- , prater decimas primas, praceptas Num. xvm, jubet secundus duri, et tertius, vers. 28.

1. Filii estote Domini Dei vestri : non vos incidetis, nec fucietis calvitium super mortuo. 2. Quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo : et te elegit ut sis ei in populum pecu- liarem, de cunctis gentibus quæ sunt super terram. 3. Ne comedatis quæ immunda sunt. 4. Hoc est animal quod comedere debetis, bovem, et ovem, et capram, 5. cervum et ca- pream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. 6. Omne animal quod in duas paries findit ungulam, et ruminat, comedetis. 7. De his autem quæ rumi- nant, et ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, choerogryl- lum : hæc quia ruminant, et non dividunt ungulam, immunda erunt vobis. 8. Susquoque quoniam dividit ungulam, et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini, et cadavera non tangetis. 9. Ilæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis : quæ habent pinnulas et squamas, comedite; 10. quæ absque pinnulis et squamis sunt, ne co- medatis, quia immunda sunt. 11. Omnes aves mundas comedite. 12. Immundas ne come- datis, aquilam scilicet, et gryphem, et haliæetum. 13. Ixion, et vulturem ac milvum juxta genus suum; 14. et omne corvini generis, 15. et struthionem ac noctuam, et larum atque accipitrem juxta genus suum; 16. herodium ac cygnum, et ibin, 17. ac mergulum, por-

phyrionem, et nycticoracem, 18. onocrotalum, et charndrium, singula in genere suo; upupam quoque et vespertilionem. 19. Et omne quod reptat et pennulas habet, immundum erit, et non comedetur. 20. Omne quod mundum est, comedite. 21. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei : quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hædum in lacte matris suæ. 22. Decimam partem separabis de cunctis frudibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos, 23. et comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita de armentis et ovibus tuis : ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore. 24. Cum autem longior fuerit via, et locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibi que benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare, 25. vendes omnia, et in pretium rediges, portabisque manu tua, et proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus : 26. et emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armeniis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram, et omne quod desiderat anima tua : et comedes coram Domino Deo tuo, et epulaberis tu et domus tua, 27. et Levites qui intra portas tuas est : cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua. 28. Anno tertio separabis aliam decimam, ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore ; et repones intra januas tuas. 29. Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

Vert. i. Fan estote Domini Dei vestri, — gerite vos ut filios Dei, Deum ut patrem æternum et summum colito et adorato, eique per omnia obedite.

Nec facietis calvitium. — Hebraice, non ponetis *calvitium inter oculos vestros propter mortuum*, id est, ait Vatablus, cum quis ex amicis vestris vita functus fuerit, non tondebitis partem anteriorem capitis, quæ est inter oculos vestros, sicut Gentes faciunt, quæ non habent spem futuræ vitæ et resurrectionis. Vide dicta *Levit. xix, 28*. Judæi enim etiamnum credunt animæ immortalitatem et futuram vitam : unde orant ipsi pro defunctis, ut patet ex eorum Symbolo, quod recitat Genebrardus in *Chronol.* Porro hunc funeris ritum adhuc hodie servant Judæi. *Primo*, mortuo quopiam mox amici ejus propinquiore lacerant vestes suas, nec comedunt eo die in domo illa, sed foris. *Secundo*, non comedunt carnes, nec bibunt vinum, nisi fuerit sabbatum. *Tertio*, per septem dies luctus nec lavant corpus, nec unguentis perfundunt. *Quarto*, lectum sternunt in pavimento, et a venere abstinere. *Quinto*, nudis pedibus sequuntur funus, et lucernam accendunt in pavimento domus per septem nodes, quod credant animam defuncti redire ad locum ubi a corpore discessit, et deplorare dissolutionem suam. *Sexto*, dicunt orationem, in qua petunt ut anima defuncti requiescat, et ducatur in paradysum.

T-Í'. 'fl b. Teagelavulm, — id est hircocervum, est animal ei mal ex hirco et cerva progenitum et commixtum : Lrto <t non fictilium, uti hoc nomen accipiunt Dialectici, *''* «od verum, et realiter existens ad Phasim fluvium,

barbam et armorum villos hirci habens, reliqua mscitar. cervo simile. Ita Plinius, lib. Vili, cap. xxxii. Hebræi putant esse hircum silvestrem. Tragelaphus ergo, æque ac pygargus, et oryx, munda erant animalia, quibus vesci poterant Judæi (1).

Pygargum. — Pygargus hic non est aquila ita dicta, de qua Aristoteles : aquilæ enim omnes inter immundas aves relatæ sunt, *Lev. xi, 13*; pygargus autem hic censetur animal mundum. Chai- Pygir- d eus putat esse unicornem; verius est pygargum 8'' esse capræ genus, simile damis, de quo Plinius "q1^ lib. VIH, cap. lvi (2).

Oiiygem. — Oryx animal est in Getulia nascens, Oryx iibisulcum et unicornem, alioqui capra non dissimile, pilum habens contra aliorum animalium „u naturam, ad caput versus : sub ortum caniculæ, tanquam ejus sideris adventum præsens, fixis oculis cam cæli plagam intuetur, ubi primum signum hoc exoritur, coque conspecto sternutat, et velut venerabundus adorat. Ita Plinius, lib. II, cap. XL, et lib. Vili, cap. lvi, et Columella, lib. X.

Camelopardalum. — Animal erat mundum, ac CumI». proinde diversum a camelo, qui erat immundus. P'Mni Camelopardalus ergo est animal cameli proceri- mili* rlt late, colore panthera, maculas habens, tenui cecirsio, vice, capile simile camelo, pedibus et cruribus bovi. Ita Plinius, lib. VIH, cap. xviii, et Dion, T'

(1) Pro *bubalum* hebræa nomen habent animalis ex gazellarum genero, ruti, cervo similis, ol serratis cornibus.

(2) Ita vocatur quia maculas in clunibus albas cinereasve habet.

lib. XLII *Jlutor. Tlóm.* Vide Antonium Nebrissense in *Quinquag.* cap. viti (1). —

Tropologico, camclopardalus symbolum est hominis variabilis et hypocrite. Sicut enim ipse collo refert equum, pedibus bovem, capite camelum, maculis tigrini aut pardum: ita quidam inæquales sibi varias hominum formas expriment: si cultum inspicias, sanctum aliquem e so existimes; si orationem audias, satrapam loqui putes; si vitam expendas, nebulonem invenies; si scripta, bubulcum. Sic quidam in templum sunt angeli, in foro et curia dæmoncs, in colloquio homines, in mensa lupi, in cubiculis veneres.

Verum quia camclopardalus mundum erat animal, hinc aptius per illud accipias hominem versatilem cl gratiosum, qui se omnium moribus cl ingeniis, quantum fas est, accommodat, novilque se versare in omnes partes cl formas: qualis fuit Ulysses, quem proinde Homerus vocat á[^]xn&7;-

Sic S. Paulus omnibus omnia factus csl, ut omnes lucrificeret: hinc cum Judæis servabat legalia, cum Gentibus gentiliter vivebat.

Vers. n. 13. Ixion. — Est avis e vulturum genere; unde ixion est XI Cam subticuit, ac sub vulturibus intellexit cl vetuit Moses. Hebraice vocatur HK1 *raa*, a videndo, quod acie oculorum valeat. Ita Vatablus et Abulensis. Cætera animalia munda et immunda explicata sunt *Levit.* xi.

Vers. 21. PEREGRINO, de., DA UT COMEDAT. — Per *pcrcgrinum* intellige Gentilem, in gentilismo manentem: hic cnim non tenebatur legibus Judaicis, ac proinde poterat vesci animalibus immundis. Secus erat de Gentili proselyto, id csl converso ad judaismum: hic cnim lege Judaica, ac consequenter abstinencia a cibis immundis obstringebatur. Ita Abulensis.

v.rs.22. 2*2. Decimam partem separabis dk cunctis fructibus tuis. — Ex hoc loco cl ex Jospho colligit Theodoretus hic *Querst.* Nili, Abulensis, Oleaster cl Cajclanus, duplices decimas Judæis quotannis fuisse proscriptas. Primæ erant omnium frugum terræ, gregum et armentorum, quæ tote dabantur Levitis; neque ferebantur m Jerusalem, sed Levite, ad quos c® perlinebant, colligebant cas per civitates sibi vicinas; ex hisce decimis, Levita» rursum decimam pendebant pontifici cl sacerdotibus, ul patet lYum. xviii, 20 0128. Ibi enim agitur de primis hisce decimis.

SecnnJo. Secund® déchu e erant ili® quas quotannis Hebræi separabant, post primam jam dictam decimationem, ex novem residuis sibi partibus accipiendo decimam, ut ex ea, euntes ad tabernaculum (quod ter ia anno faciendum erat, ut palei *Erodi* xxiii, 17, el cap. .wxtv, 23), parlim m itinere viverent, parlim offerrent hostias pacificas, de quibus comederent coram Domino, una cum

(1) De camelopardale tamen (gall, *girafe*) hoc loco vix est cogitandum, quia illud animai Ælbiopiæ tantum csl indigenum. Quid sit 137 difficilc dictu est. Ikxhirto est *rupicapra*, sed ex etymologicis tantum argumentis.

Levili», quos ad epulandam secum invitabant.

Quod dixi de decimis hisce, idem dico de primiliis: quia post primillas quæ tote cedebant Domino, separabat sibi quisque aliquid, tanquam «tprto», primillas secundas, quibus uteretur ascensurus ad Dominum. Idem dico de primogenitis ovium et boum, videlicet post primogenitum Deo datum, Hebneos separasse aliud animal in hostiam pacificam: idem dico de volis et donariis. De hisce ergo secundis decimis loquitur hic lex, usque ad vers. 28, de hisce etiam egit cap. xiî, 17.

Torli® decimæ erant decimæ quæ singulis trién- Trista» niis separabantur et dabantur pauperibus, viduis, pupillis et Leviti» in modum elecmosynr, ne ipsi ob paupertatem cogerentur servire Gentilibus, a quibus facile indici potuissent ad idololatriam. De tertiis hisce decimis agitur vers. 28, ubi dicitur: a Anno tertio separabis aliam decimam.» Unde palet hanc non eamdem fuisse decimam cum prima, quasi decimæ quæ duobus annis Levilarum erant propri®, tertio anno jubeantur esse communes pauperibus æque ac Levita, ut aliqui volunt; sed fuisse aliam, scilicet tertiam: ila cnim vertit Interpres. Ila de Tobia dicitur cap. 1, vers. 7, quod «in anno tertio proselytis et advenis ministraret omnem decimationem.» Si Judæi triplices, quidni Christiani unas et simplices Deo dent decimas? si Judæi decimis suos alebant pauperes, quidni idem faciant Christiani? Novi viros in república magnos, qui opum suarum, imo omnis lucri sui decimas dant pauperibus, et ad id lege charilatis et religionis putant se quasi obstringi.

Preclare Nyssenus, lib. De *Beatitu l.* a Si, inquit, misericordis appellatio Deum deed, ad quid aliud te sermo Christi hortatur, nisi ut Deus fias, tanquam insignitus propria nota deitatis? p et Nazianzenus in orat. *De pauperum amore*: «Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando.» Et Clirysostomus, hom. 3 ad Pop.: «Melius csl hanc artem dandi eleemosynam scire, quam esse regem. Hæc enim domos ædificat in coelis semper mansuras, hæc docet quomodo Deo possis similis fieri.» Et *homil.* 3G: «Magna res est homo, et pretiosa vir misericors. Hæc major est gratia, quam mortuos resuscitare: nam hic tu de Christo bene mereris; illic autem ipso de te: miracula cnim Deo debes.»

Audi rarum de hisce decimis exemplum, quod narrat Eugypius in Vita S. Severini Noricorum H0,a Apostoli, cap. xvn, contigilquesub annum Domini 475. Lauriacnses cives, monili a S. Severino decimas dare pauperibus, id facere distulerant, ideoque segetes eorum alias pulchras invasit rubigo; illi ad cor redeuntes, culpam confessi, veniam petierunt a S. Severino, qui eis respondit: «Si decimas obtulissetis pauperibus, non solum adorna mercede frueremini, sed etiam commodis possetis abundare præsentibus; sed quia culpam propria confessione castigatis, de Domini pietate polliceor quod rubigo præsens, licet tam valida,

O

COMMENTARIA IN DEUTERONOMIUM; cap. XV.

nou nocebit : tantum fides vestra ulterius non vacillet; u inde hortatus est indici jejunium, quo expleto placidus imber desperatæ messis amputavit incommoda. Hucusque Eugypius S. Severini discipulus, el oculatus rei gestar testis.

Quinimo eliamuum Judæi religiosiores, licet

templum, sacerdotes et Levitas non habeant, decimum tamen nummum bonorum omnium pauperibus erogant, babentque hoc proverbium : u Da decimas, ut ditiescas : » id enim, inquiunt, promisit Deus per Malachiam, cap. vm, vers. 10, cstque verum.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

heu/ur *lex de anno septimo remissionis, ul scilicet eo Judæis remittant debita, Utique lúdaos senos et servas dimittant liberos (de quo vers. 12), cisque dent viaticum. Secundo, vers. 19, iteratur lex de primogenitis Deo offerendis et comedendis in tabernaculo, nisi illa essent manca vel mutila.*

1. Septimo anno facies remissionem, 2. quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. 3. A peregrino et advena exiges : civem et propinquum repetendi non habebis potestatem. 4. Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem. 5. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa quæ jussit, et quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. 6. Fcenerabis gentibus nullis, et ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur. 7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum; 8. sed aperies eam pauperi, el dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. 9. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo : Appropinquat septimus annus remissionis; cl avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare : nec clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. 10. Sed dabis tibi, nec ages quippiam (allide in ejus necessitatibus sublevandis : ul benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis ad quæ manum miseris. 11. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ; idcirco ego præcipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno cl pauperi, qui tecum versatur in tena. 12. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus aut Hebræa, el sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum : 13. et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris; 14. sed dabis viaticum de gregibus, et de area et torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. 15. Memento quod et ipse servieris in tena Ægypti, el liberaverit te Dominus Deus tuus, et idcirco ego nunc præcipio tibi. 16. Sin autem dixerit : Nolo egredi, eo quod diligat te, et domum tuam, el bene sibi apud te esse sentiat ; 17. assumes subulam, et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, et vivici tibi usque in æternum : ancillæ quoque similiter facies. 18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos; quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis. 19. De primogenitis quæ nascuntur in armentis, et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, el non tondebis primogenita ovium. 20. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco tui elegerit Dominus, tu et domus tua. 21. Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut iu aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo; 22. sed intra portas urbis tuæ comedes illud : tam mundus quam immundus

similiter vescentur eis, quasi caprea et cervo. 23. Hoc solum observabis ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

Veri.». 2. Cui dedetur aliquid ab amico, vel proximo, ac iiiiATHi: suo, — id est a Judæo, qui genere fra-
Proidjti ter est, idcoque amicus et proximus. Lex er; o
inuowp- |læc soium loquitur de Judæo debitore, qui alteri
litari- Judæo aliquid debet : hic cnu anno septimo re-
tantor missionis, omni debito, ex legis hujus indulgen-
Jj l'a' s°lvcbalur; non vero loquitur de proselytis,
job ad judaismurn conversis : hi enim, anno s-p-
Jodxi. timo, debitis suis obstricti manebant. Ita Abu-
lensis (1).

Porro debitum inlelligc ex mutuo, aut vendito; non autem ex accommodato, quia hoc proprie non est debitum, sed alienum, sive res ad alterum spectans. Ita Abulensis. Vide dicta Lev. xxv, 2 et seq.

Ven. 3. 3. Civem et propinquum repetendi non iadedis potestatem. — Hebraice, *ab eo quod fuerit tibi apud fratrem tuum, remittes manum tuam* (id est remittes petitionem debiti, quæ Ut extensione mauus) *fratri tuo*, puta Judico.

Ven. I. 4. Et OMNINO INDIGENS, ET MENDICIS NON ERIT inter vos, — *q. d.* Curate pro posse vestro, ut non sint inter vos indigentes et mendici, mutuando videlicet pauperibus, præsertim infirmis aut invalidis, ea quibus indigent, illisque ea remittendo anno septimo, si ante ea solvere et reddere nequeant; cum hoc ergo recte consistit id in hra<l quod dicitur vers. 11 : « Non deerunt pauperes ^mper jn (erra habitationis tuæ : » ibi enim pauperes qnH.aii-^"ore s>8n*ûcal» hic vero cis subvenire jubet. Vo- i<rcs, luit enim Deus semper inter Uebræos esse aliquos car ?

(1) « Plerique Interpretes hunc locum ita explicant, *remittat unusquisque dominus crediti, creditor, manum jw i; quod mutuum dederit proximo suo, non exigat a proximo suo*, etc. Quam interpielationcm nostram tacere nullo modo possumus. Ita enim quominus verba struas impedit primum status constructus vocabuli delûdo accentus distinclivus major, voci appositus; deniquo id, quod verbum vers. 3 síguilcal *urgere* aliquem, non *exigere* aliquid ab aliquo cum gem. acc., quo significatu semel tantum legitur it *neg.* xxin, 25. Verta sic reddenda sunt, *remittat unusquisque dominus, i. c. creditur, ut contextus orationis arguit, mutuum manus sua', quod mutuo dederit proximo suo; ne urgeat proximum suum sice fratrem suum*, i. c. popúlales suos, *quum indicta fuerit remissio Jocæ*, i. e. remissio iu honorem Jovæ, vel quod magis placet, remissio quam Juva diri jussit..... *Mutuum manus sux*, i. e. quod mutuo datum est a manu sua. » ILcc Maurer. El lloscnmullerus : u Facile quisque nitelligit, Musen hic non jubere, ut septimo quoquo anno creditores debitoribus suis nomina contracta prorsus remittant, neque unquam ea ab his exigant. Sed legislator tantum præcipit, no septimo quoquo anno qui crai sab-
batica, debita exigantur a pauperibus, qui co anno, quo nulloscx agris proventus percipiebant, non erant sottendo; moram igitur his esso hoc anno concedendam. Sequenti autem, quo ad agrorum suorum culturam iterum redire poterant, utique licitum luit, debita exigere. » Cf. Michaelis *Jus Mosaic.* P, IU, 157.

pauperes, ut divites haberent occasionem misericordiæ in eos exercendæ : unde etiamsi Hebræi conati fuissent efficere, ne in Israel ulli essent pauperes, nunquam tamen idipsum reipsa perficere potuissent.

Aliter hæc conciliat Valablus : ait enim apud Uebræos fuisse privatos pauperes, nullos autem mendicos publicos, uti jam fit in rebuspublicis bene ordinalis.

Ilursum hunc locum ita vertit, *pretterf/uam a non sil pauper inte, q. d.* Pauperibus fratribus remittes pecuniam creditam ; sed divites fratres excipio, quibus non remittes, cum habeant unde reddere possint (2). Verum hæc versio dissentit ab Htbræo, Chaldæa, Septuaginta et Nostro.

6. Fo£.\LftAB!S GEXTIBUS MULTIS. — Pro *fOMTobiS* Vert. «. hebraico est núJJH *haabatta*, id est mutuabis, vel mutuo dabis. Ita Chaldæus et Septuaginta. Vertunt enim, Jxml; fihwi Si d> tanp. Lude patet Judæos hic nullum suarum usurarum habere patrocinium. Sensus ergo est, *q. d.* Si anno septimo dimittas debita tuis debitoribus, nondepau-
peraberis, sed Deus benedicet tibi, leque ditabit, ita ut mutuum aliis des, sed a nemine accipias; sicut enim per quæ quis peccat, per hæc et punitur : sic vicissim per quæ quis meretur, per hæc et præmiatur, inquit Abulensis.

9. Cavi. — Septuaginta vertunt, *attende tibi ipsi.* Ven. ». Inde S. Ambrosius in *Psalms.* cxvui, sumptum putat illud celebri dictum : a Nosce teipsum, » gdiioao quod Gentiles Apollini Pythio tribuerunt, llecle Bi-
Clemens, lib. IU *PxdagoQi* : a Est disciplinarum omnium pulcherrima ac maxima, scipsum nosse. Si quis enim scipsum norit, Deum cognoscit, v Hinc S. Augustinus, lib. II *Solilo*], *cap.* î, ait brevissimo ac perfectissime sic orari Deum : a Deus semper idem, noverim te, noverim me. y Et S. l'ranciscus : « Quis lu Domine? quis egoî» tu abyssus entis, boni, sapienliæ, virtutis, perfectionis et gloriæ : ego abyssus nihili, mali, ignorantliæ, viliorum, miseriarum et vilitatis omnis.

C contrario Plato in *Phdebo*, ignorantiam sui vocat genus improbitatis universa?; nam, ut idem ait in *Amatoribus*, nosse scipsum est absolute sapere, ab coque omnis vitæ sapientia et justitia pendet. Xenophon, lib. IV *Dc Dictis Socratis*, ait cos qui so ignorant, neque ad regimen sui, neque ad familiæ aut reipublicæ gubernationem idoneos esso.

Quare prudenter monet S. Bernardus in *Meditation.* cap. v : Stude a cognoscere (e, quia multo melior et laudabilior es, si te cognoscis, quam

(2) Ita cl Maurcr, qui vcisiculi 4 membra sic connectit, *pnrttrquam si nullus sit apud te egenus* : qualem vobis tpein Licio futurum non esse, *nam Joca te fortunabit*, etc.

»

si te neglecto cognosceres cursum siderum, vires herbarum, naturas hominum et animalium, et haberes omnium coelestium et terrestrium scientiam. Redde ergo te tibi, etsi non semper, vel sæpo, saltem interdum, p

Ne dicas, etc. Appropinquat septimus annus, — *q. d.* Ne dicas : Instat septimus annus remissionis, si quid fratri mutuavero, aut credidero, non restituet mihi, sed instante anno septimo liber a debito erit; itaque non mutuabo, non credam ei. Ræc erat calliditas mutuo dantium, quæ hic vetatur. Poterat esse et calliditas mutuo accipientium, si videlicet ipsi essent divites, et instante anno septimo peterent mutuum, ul anno septimo ejus restitutione liberarentur. Sed huic calliditati occurrendum erat, negando eis tale mutuum, dicen(ioque : Tu dives es, ergo mutuo non eges. Ita Abulensis.

Nolens ei quod postulat, mutuum commodare, — id est, mutuum dare : nam si quis aliquid alteri accommodasset, sive commodato dedisset, id in specie anno septimo, æque ac aliis annis restituendum erat; erat enim alienum, ut dixi vers. 2. Ita Abulensis.

Et fiat tibi ix peccatum, — id est, et irascatur tibi Dominus, teque acriter puniat : « peccatum » ergo ponitur pro pœna peccati, metouymice. Ita Valablus.

Ven. io. 10. Nec ages quippiam callide, — eo modo quo vers. 9 explicui.

Xenii- Moralifer, nota hic quam fuse et impense Dens
, r r d- llebræis pauperum curam et opem commendet,
jtope- Eamdem commendat Daniel Nabuchodonosori,
, UCL *Daniel*, iv, 27, ut per eam peccala sua redimat. Sic Christus pauperes ad convivium vocari præcipit, *Luca** XIV, 13, et bona illis collata sibi largita esse asserit, *Matth.* xxv, 40, quodque illi recipient dantes sibi eleemosynam in æterna tabernacula, *Luca** XVI, 9. Unde et pauperes spiritu beatos esse pronuntiat, *Matth.* v, 3. Imo ipse pauper esse voluit; quare discipulo cuidam dixit : « Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. » Hinc et S. Petrus, Christum imitans, dicebat claudio : a Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do : in nomine Jesu Christi Nazareni, surge et ambula. » Et S. Paulus de se aliisque Apostolis dicebat : « Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, » 1 *Corinth*, iv, 11; et : a Scio et humiliari, scio et abundare; et saluari, et esurire; et abundare, et penuriam pati, » *Philip.* iv, 12. Nazianzenus, orat. IG *De pauperum amore* : a Nullus, inquit, cultus Deo perinde gratus est ut misericordia erga pauperes. Nam primo, Deus vult quosdam esse pauperes, ul nos infirmitatis nostra submoneant. *Secundo*, pauperes juvandi sunt, quia fratres nostri sunt, tum natura, tum imaginis Dei in Christo renovate, tum fidei, spei, dilectionis et adoptionis divinæ, tum vitas bealæ

respectu. *Tertio*, quia ad Christum communem fratrem aspiramus. *Quarto*, quia cum nihil sit stabile in presenti, de opibus per pauperes in tuto collocandis est cogitandum. *Quinto*, ob infinita hujus rei commoda, quæ ad tria revocari possunt, scilicet, ex malis præservatio, salutis certitudo, præviorum maxima fiducia. *Sexto*, quia Deus, qui innumera nobis contulit beneficia, jubet ut pauca fratribus largiamur. *Septimo*, nihil tam Deo proprium, quam misericordia et beneficentia; ille autem nobis imitandus est. *Octavo*, pauperes sub speciali cura et providentia Dei latent, teste Scriptura. *Nono*, quia in die judicii electi ob eleemosynas factas cælo, reprobi ob eas neglectas inferno adjudicabuntur. »

S. Augustinus, si quando Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc populo annuntiabat, non habere se quod in pauperes erogaret : nam et vasa Dominica ob captivos et alios egentes frangi jussit, et in eos dispensari, inquit Possidonius in ejus Vita, cap. XXIV.

Placilla, Theodosii Imperatoris uxor, sua manu fovebat pauperes et infirmos; cumque nonnulli eam ab iis avocare vellent, respondit : a Aurum distribuere decet Imperatorem; ego autem pro ipso imperio, ei qui id ipsum dedit, operam hanc offerre debeo : n testis est Theodoretus, lib. V *Ilitor.* cap. xxi.

Acacius, Amidæ Episcopus, ut pauperes Persasad septem millia captivos redimeret, vasa sacra vendidit, dicens suis clericis : « Deus noster neque lancibus, neque poculis eget; quare convenit hæc in ejus milites a filios dispertiri : » testis est Socrates, lib. VII, cap. xxi. Theophilus quoque : « Prestai, inquit, ægrotorum corpora, quæ verius Dei templa sunt, restaurare, quam templa lapidea edificare, » Ila Sozomenus, lib. Vili, cap. xu.

12. In SEPTIMO ANNO DIMITTES EUM LIDERUM, Vers. li. computando scilicet annum septimum non a venditione servi, sed ab anno remissionis, qui status erat et communis omnibus.

17. Serviet tiri usque in æternum, — id est, Veri. n. usque ad jubilæum, post quod aliud et novum quasi sæculum sequebatur. Patet ex dictis *Exodi* cap. xxi, vers. 6.

ANCILLÆSIMILITER FACIES, — Scilicet dando ei viaticum, non aulam perforando ei aurem, inquit Abulensis: nec enim habebatur ancilla llebræa, ut serva, sed puber effecta, debebat aut duci in conjugem ab hero, vel ab heri filio, aut libera dimitti : quod si nollet, sed mallet manere in domo heri serva, perforabatur ei auri, ait Cajclanus, æque ul servo. Vide dicta *Exodi* xxi, 7.

Symbolice, servus et ancilla sunt ira et cupiditas : hæc tota annorum hebdomade, id est, lota cetera vita, serviant, et subigantur rationi necesse est, usque ad sabbatum, sive septimum annum bealæ impatibilis; tum enim ira dimittetur quasi libera, quando transmutabitur in fervorem spi-

ritualem; et cupiditas convertetur in divinum amorem et voluptatem: ita Cyrillus in *Collectaneis ex Deuteronomio*.

Ven* 18. 18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimis-
Misrnis eos liberos. — Hebræa, Chalda*ael Septua-
ginta, *non graveris in oculis tuis, cum dimittes ruin*,
id est, non erit tibi molestum dimittere servum,
cumque juvare viatico.

Allego*
nee. AllegoricoCyrillus, lib. VII *De Adorat*, pag. 137 :
Ante Christum, inquit, spiritu servitutis braci
constringebatur, legi punienti subjectus : at post-
quam anno septimo remissionis, scilicet tempore
grati®, illuxit Emmanuel, libertate et adoptione
liliorum donati sumus, dato viatico, videlicet
corpore et sanguine Domini, in Eucharistia.

Quomam juxta mercedem mercenarii, per sex
annos servimi tibi. — Chaldæus, Valablus et dii
recenliores vertunt, *quoniam duplici mercede mer-
cenarii servivit (ibi sex annis*. Quod Hebræi expo-
nunt duplam dici servi mercedem, qui sex annos
servus fuit, quia mercenarii apud Hebræos ad
tres tantum annos operas suas locabant : servus
vero hic sex annos serviebat, ergo in duplum
serviebat, et merebatur.

Verum Septuaginta pro *duplici mercede*, vertunt
id est, *annua mercede*, ut Hebræuin
iWO misne derivetur, non a sceni, id est
secundus, sed a TO schana, id est annus, q. d.
Per sex annos, annua mercede libi servivit : quod
Noster æque pleno sensu vertit, *juxta mercedum
mercenarii, per sex annos servivit tibi*. Sensus ergo
est hic : servus per sex annos ut mercenarius tibi
servivit, cui mercedem annuam quotannis per-
solvere debuisses, ipse vero nullam recepit per
sex annos; æquiu ergo est ut ejus loco, anno
septimo, eum manumittas, cum aliqua annona
ad viaticum (I).

Vers. 19. 19. Non operaberis in primogenito bovis, —
quia hic primogenitus Deo debetur, et iniquum
est ut ex animali Dei, cjusque primitiis, tibi vel
primas operas, vel lanum præcerpas.

Et non tondebis primogenita ovium, — sed cum
lana sua afferes ea ad sacerdotem, ut tam lanam,
quam ovem des Deo, id est sacerdoti vice Dei.

Tropologice S. Gregorius, lib. VII *Mural*. xxxiv :
« Moses, inquit, hic vitam inchoantium humanis
occupationibus exerceri prohibuit : in primoge-
nito quippe bovis operari, est bon® conversatio-
nis primordia in exercitio public® actionis os-
tendere; ovium quippe primogenita tondere, csl
ab occultationis suæ tegmine humanis oculis in-
choantia bona opera nostra denudare. Cum ergo
vita nostra simplex quid atque innocuum in-

ti) Rectius Allioli : Duplicem mercedem mercenarii
servivit tibi, hoc est, eandem operam tibi navavit per
sexennium, quam duo mercenarii navassent, et quod
fecit, acl id præstandum duobus mercenariis opus fuisset.
Nam durior est conditio servi quam mercenarii, et major
ah co labor exigitur.

choat, dignum est ut secreti sui velamina non re-
linquat, no nudum hoc humanis oculis quasi
subducto vellere osleadat. »

20. In conspectu Domini Dei tci comedes ea. — Ttn.v*
« Comedes, » tu scilicet, o sacerdos (2); est enim
hic mutatio person® : convertit enim Moses ter-
monem ab offerentibus ad sacerdotes, quorum
erat comedere primogenita; nam ad hos solos
illa spectabant, ut clare patet *Num.* xviii, 17. Ha
Abulensis. Porro jubet ea hic Deus comedi in
loco sancto, puta in atrio templi, quia jusserat
eadem sibi offerri in templo fuso eorum san-
guine, et adipe concremato, uti fiebat in hostia
pacifica, ut patet *Num.* xviii, 17 : Quia sanctifi-
cata, inquit, sunt Domino, sanguinem tantum
eorum fundes super altare, et adipem adolebis in
suavissimum odorem Domino. » Post immolatio-
nem autem hosti® pacific®, carnes ejusdem ab
offerentibus eodem luco, puta in atrio templi,
comedi debebant; omnis enim victima, quia Deo
sanctificata, in loco sancto comedi debebat, ul
patet *Levit.* vi, IG, et cap. vu, vers. G. Idipsum
significat hæc lex tl phrasis : « Epulaberis coram
Domino, » id est, in atrio templi, scilicet ex hos-
tiis pacificis cælerisque oblationibus. Unde ea
identidem repetitur *Douter.* xn, 12, et 18, et xir,
26, et cap. xvi, vers. II et 11, et cap. xxvii, 7.
Ibi d cilur : « Immolabis hostias pacificas, co-
medesque ibi et epulaberis coram Domino Deo
tuo. » Igitur ob similitudinem primogenitorum
cum hostia pacifica, simili modo jubet hic Deus
ul sacerdotes, quibus jure divino cedebant pri-
mogenita, cadum offerrent Deo in templo, ac
post oblationem eadem ibidem comederent, ut
hæc comestio esset consummatio et complemen-
tum oblationis similis sacrificio pacifico. Sane t
ergo Deus ea, quasi sancti, a sanctis sacerdo-
tibus comedi in loco sancto, præsertim quia sa-
cerdotes habitabant juxta templum, ulpete per-
petui ejus custodes et ministri : *Levit®* vero pur
omnes Judie® urbes ad populum docendum dis-
persi erant. Ex dictis patet non recte Cajctanum
primogenitum occipere improprie pro primitiis,
et carnibus Deo separatis ad epulum sacrum.

Mystice vide Rabanum, qui totus hic, æque ac
per reliquam S. Scripturam, mysticus et moralis
est. Unde ex ipso magna ex parte conflata est
Glossa ordinaria.

21 et 22. Sin autem habuerit maculam, vel v«\$. ii
claudum fuerit, etc., non immolabitur, etc. Simelîl
intra portas urbis tue comedes illud. — Si ani-
mal primogenitum esset claudum, cæcum, man-
cum, immolari non poterat, sed pretio sacerdo-
tibus dato redimendum erat : tum a laicis quo-
libet loco comedi poterat. Ita Abulensis.

(2) Rectius, ut videtur, alii per *primogenita*, de qui-
bus vers. 19, ea iulclligunt de quibus supra xn, 17, ut
mutatio person® inutihssil vers. 20.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Refricat festum phase, et azymorum, et vers. 10, festum pentecostes, et vers. 13, festum tabernaculorum, jubetque, vers. 10, ut iis omnis masculus comparcat coram Domino in tabernaculo. Denique, vers. 18, iudices per singulas urbes constitui jubet.

1. Observa mensem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias phase Domino Deo tuo : quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. 2. Immolabisque phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. 3. Non comedes in eo panem fermentatum : septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto ; ut memineris dici egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. 4. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere in die primo usque mane. 5. Non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi : immolabis phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. 6. Et coques, et comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua. 7. Sex diebus comedes azyma; et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. 8. Septem hebdomadas numerabis libi ab eadem die qua falcem in segetem miseris, et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui ; 9. et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, et Lévitæ qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi; 10. et recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto, custodiesque ac facies quæ præcepta sunt. 11. Solemnitalem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area et torculari fruges tuas : 12. et epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus et filia, servus tuus et ancilla, Lévitæ quoque et advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt. 13. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus; benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia. 14. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum, in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit : in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuum; 15. sed offeret unusquisque secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei. 16. Iudices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas; ut iudicent populum justo iudicio, 17. nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera : quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum. 18. Juste quod justum est persequeris, ut vivas et possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi. 19. Non plantabis locum, et omnem arborem juxta altare Domini Dei tui. 20. Nec facies tibi, neque constitues statuam : quæ odit Dominus Deus tuus.

V(1. Observa mensibus novarum frugum, — pulchrum Nisi cipiunt spicæ hordecæ flavescere; illæ enim offerantur in paschale, scilicet secundo die azy-

morum, ul patet *Levit*, n, 14, et *Levit*, xxm, 10.

Veri.!. 2. Immolabisque phase Domino, etc., de ovibus et de bobus. — « Phase, » id est, victimas paschales, quæ in solemnialc paschali de ovibus et bobus olTerri jubentur, *Num.* xxvn, 19; nam agnus paschalis non poterat commulari in bovem.

Perperam ergo llebræi aliqui phase hic accipiunt pro agno paschali, putantquo potuisse pro agno substitui vitulum, adduntque rationem, quia in amplis familiis agnus non suffecisset singulis. Verum respondeo : Agnus non erat ad satiandum singulos, sed ut ex eo singuli aliquam partem comederent, in memoriam liberationis ex Ægypto; præler agnmn autem alios comedebant cibos, quibus se satiabant. Ita S. Augustinus hic, *Quæst.* XXIV. Vido dicta *Exodi* cap. xn, vers. 5 et 11.

Ut habitet nomen ejus ibi, — ut illic colatur Deus, et invocetur nomine suo.

Ven.3. 3. Non comedes in eo (cum eo, scilicet phase) panem fermentatum. — Tolis cnim sept m diebus paschalibus comedebant panes azymos cum agno, et aliis sacrificiis et cibis, etiam communibus.

Aymi Comedes afflictionis panem. — Hebraice, coment p- (*ics azyma afflictionis panem*, id est indicem et "⁂.⁂ "monumentum afflictionis Ægyptiacro, ilemque curi' festinationis et pavoris tui in egressu ex Ægypto, ut sequitur. *Secundo*, « panem afflictionis, » id est affligentem, quia azymus panis gustui insipidus, et stomacho onerosus est. Cajetanus vertit, panem *paupertatis*, et ita verti potest : pauperum cnim est carere commoditate fermentandi panem, et uti pano subcinericio, qui azymus est, statimque ili et coquitur.

Quoniam in pavore (Chaldæus et Septuaginta, *in festinatione*) egressus es de Ægypto, — *q. d.* Quia cum lania trepidatione cl festinatione egressus es de Ægypto, ul non habueris otium fermentandi panem : ad hujus rei memoriam comedes azyma in paschale.

Vfrt.o. C. Immolabis phase (proprie dictum, puta agnum paschalem) vespere, quando egressi istis, — quando vos comparastis ad egressum ; vb cniin *egressi* significat actum inchoatum. Vide dicta *Exodi* xii, 42. Posset *secundo*, *n quando* referri ad festum Paschæ : nam hebraico est, stato *tempore* (videlicet Paschæ), *quando egressi estis*. Ita Vatablus.

Ven.7. 7. Vades in tabernacula tua, — ad domos tuas, ad habitationem tuam.

Ver». 8. 8. Sex diebus comedes azyma. — Hinc aliqui Julpariinl cx *enc l)c* *antum sex diebus prætem die- cepia fuisse azyma; verum septem diebus ea præbiu pi», cipi patet hic, vers. 4, cl *Exodi* cap. xn, 19. Dico di* to- crgO. sensus est, *q. d.* Sex diebus comedes azyma, laniuy. sct* non vacabis ab opere ; septima vero die, penimi. ler azyma, etiam vacabis ab opere, quia est festum coetus. Ita Lyranus.

Qua collecta est, — quia festum est cœtus, quo scilicet populus in templo, gratias Deo acturus, antequam domum redeat, colligitur et adunatur. Vide dicta *Levit.* xxm, 3G.

18. Judices et magistros constitues in omnibus Ver», w. portis tuis. — « Magistros, » id est pr rícelos, puta viros sapientes, qui quasi magistri et magistratus, præsent juri dicendo, nl sequitur : fidem ergo sunt judices et magistri, quia judices debent esse magistri. Ita fiebraa, Child ea et Vatablus. Hinc Plato censuit felices fore respublicas, si Philosophi eas regerent, aut qui eas regunt, philosopharentur (1).

Nota, « in portis, » id est in civitatibus; est synecdoche, nti et cap. scq., vers. 2. Ili Septuaginta cl Chaldæa. Nominat portas, quia judicia in portis urbium agi solebant, ul Uberius eo, quasi ad locum patentem et publicum, exteri causam suam acturi accederent

19. Non accipies persinat, nec menerà : quia Ve», ij. MUNERA EACECANT OCULOS SAPIENTCM, Er BUTANT verba justorum. — Audiant hoc consilarii et indices. Munerum cnim hæc duo sunt mala, primo, ul mentem excreent; fecundo, ut linguam et sententiam pronuntiandam immutent; nam primo, inclinant affectum; secundo, affectus inclinatur et obnubilatur rationem et judicium; *tertio*, ratio inclinatur sententiam in favorem ejus qui munera dedit. Vide dicta *Exodi* xxm, 8.

20. Non plantabis lucum, et omnem arborfm Ven.» juxta altare, — ne videaris imitari sacros lucos Gentilium et idolorum, præscrilm Priapi : sacra cnim Priapi fiebant in lucis, ut obscœnilates ejus iis tegerentur : unde in hisce lucis omnem turpitudinem exercebant. Nota *omnem*, id est quamlibet ; ita cnim collectivum omnis apud Hebraeos sæpe capitur pro distributivo *quolibet* (2).

Tropologice S. Gregorius, Præfat. in Job, epist. *ad Leandrum*, in fine : « Quæso, ait, ul hujus operis dicta percurrens, in his verborum folia non requiras; quia per sacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuosa loquacitatis levitas studiose compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. » Sic et Philo.

21. Nec facies tibi, neque constitues statuam, Verrii — scilicet, qualem Gentiles suis diis, vel idolis constituunt.

(1) Kectius, pro *magistros*, hebr. vertes *scribas*, quibus commissa erat tum cura tabularum genalogicarum, tum varia minuteria (gall, *fonctions administrantes*).

(2) Recenliores vertunt, *ne erigito tibi simulacrum* (mOK proprio *fortuna*, spec, *dea Fortuna*, id est *Astarte*, seu *stella Fcnris ejusque simulacrum*, deinde etiam *simulacrum* in universum) *ex quocumque ligno*. De Welto tamen, veteres secutos, vertit, *ne p'antato tibi luauncujuscumque ligni*. Quibus interpretibus fraudi fuisse videtur verbum **⁂jj**, ad quod conf. *Van.* n, 45. Ita Maurer.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iute/ Deus occidi idololatres, cl causas legales dubias referri ad sacerdotes, corumquo decretis obediri sub poena mortis. Secundo, vers. 14, jubet regem deligi cx ipsorum gente, utque is non multiplicet, primo equos, secundo uxores, tertio opes; quarto, ut describat legatque assidue Deuteronomium; quinto, ne superbe se efferat supra populum.

I. Non immolabis Domino Deo tuo ovem et bovem, in quo est macula, aut quippiam vilii : quia abominatio est Domino Deo tuo. 2. Cum reperii fuerint apud te, intra unam portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciunt malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius, 3. ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, solem et luuam, et omnem militiam cœli, quæ non præcepi ; 4. et hoc libi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter, et verum esse repereris, et abominatio facta est in Israel : 5. educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, et lapidibus obruentur. G. In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. 7. Manus testium prima interficiet eum, et manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. 8. Si dillicile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicum intra portas tuas videris verba variari : surge, et ascende ad locum,quem elegerit Dominus Deus tuus. 9. Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, et ad iudicem qui fuerit illo tempore : quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. 10. Et facies quodeumque dixerint qui praisunt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te, 11. juxta legem ejus ; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. 12. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo Iuo, et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israel ; 13. cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. 14. Cum ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes; 15. eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. 1G. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini. 17. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciunt animum ejus, neque argenti et auri immensa pondera. 18. Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticæ tribus, 19. cl habebit secum, legelque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cærmonias ejus, quæ in lege præcepta sunt. 20. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ul longo tempore regnet ipse, et filii ejus, super Israel.

v,r« t. 1. Imr a usam PORTAnt'M, — id est, urbium. Similis synecdoche fuit cap. preccd., vers. 18.

T 3. ABOHEXT 0M5EM MILITIAM COLLI, — id CSt, adorencl quælibcl astra, quæ sunt quasi milites Deo

famulantes, et pro eo, cum opus est, depugnantes; vide dicta Nuni. iv,3. Adorationis siderum causa fuit, *prima*, eorum lux et pulchritudo; *se- eunda*, quod intluant in hæc inferiora, caque vi- dît

riiūt viflcnt et vegetent; *tertia*, quod ea animata putarent; (*piarla*, quod physici aliqui tradant hominem esse opus siderum : hominem enim, cum concipitur et generatur, a Solo sortiri spiritum, a Luna corpus, a Marte sanguinem, a Mercurio ingenium, a Jove desiderium, a Venere cupiditatem, u Saturno humorem.

Ve». 6. g. jx one duorum,—id est, ut Chaldœa, per dictum duorum aut trium testium reus convictus occidatur.

Ve». 7. 7. Manus testium prima interficiet eum. — Hebraice, *manus testium prima erit contra eum, ad interficiendum eum*, Id est, primum in eum lapidem conjiciet.

Monu Moraliter, nota hic quantum crimen sit apostolici dicti i' quantumque Deus illud vindicet, et a nobis vindicari velit. Nola est poma Luciferi, Adæ, Salomonis, Juliani. Audi nova.

Sub annum Domini 868, gens Bulgarorum ferrox ac bellicosa, relictis idolis, abrenuntiatisque Gentilium superstitionibus, in Christum pro maxima parte credidit; et, abluta salutari baptismatis unda in religionem Christianam transiit. Ferunt autem de hujus gentis rege, quod tanta perfectione post perceptam baptismi gratiam vivere cœperit, ut diebus, ornamentis regiis indutus coram populo procederet; noctibus vero, sacro vestitu latenter ecclesiam intrans, super pavimentum ipsius basilicæ, substrato tantum sibi cilicio, prostratus in oratione jaceret. Non post multum tempus divina inspiratione commotus, regnum terrenum dimisit, ut in cœlis æternaliter regnaret cum Christo. Et ordinavit in suum locum regem (ilium suum majorem natu, coniam capitis deposuit, habituque sanctæ conversationis suscepto monachus effectus est, eleemosynis, vigiliis et orationibus diu noctuquo intentus. Interca filius ejus, quem regem constituerat, longe a paterna intentione et operatione recedens, prædas cœpit exercere, ebrietatibus, concessationibus et libidinibus vacare, et omni conamine ad gentilitatis ritum populum noviter baptizatum revocare. Quod cum pater audivisset, nimio zelo accensus sacrum habitum deposuit, militiæ cingulum resumpsit, et cultu regio indulus, ad sociatis sibi Deum timentibus filium persecutus est, quem mox absque difficultate cepit, oculosque ejus effodit, et in carcerem misit; deinde convocato omni regno suo, filium juniorem regem constituit, interminatus coram omnibus similia fore passurum, si in aliquo a recta christianitate devia- ret. His ita patrat, deposito cingulo, et resumpto sancte religionis habitu, in monasterium ingressus in sancta conversatione reliquum vite præsentis tempus duxit. Ita Regino, lib. VI, et Martinus Polonus, lib. IV *Chronicorum*.

Anno Domini 870, Carlomannus, cum adhuc esset puerulus, jussu patris attonsus clericus effectus est: deinde procedente tempore ad diaconatus officium, quamvis invitus atque coactus in

præsentia genitoris ordinatus est, legitque publice Evangelium, et Pontifici Missam celebranti juxta morem ministravit. Post hæc in apostasia recedens ab Ecclesiastica religione, abjiciens ac spernens negligenter gratiam, quæ ei data erat per impositionem manus, alter Julianus efficitur. Collecta quippe prædonum non modica turba, ecclesias Dei cœpit devastare, ea quæ pacis sunt impugnare, cuncta deripere, et mala inaudita perpetrare. Pro quibus cum crebro a patre correptus fuisset, nec tamen ullatenus accepta pravitas cessaret, novissime ex precepto patris ei oculi eruuntur, justo Dei judicio lucem exterioram amittens, qui interiorem, quæ Christus est, a suo pectore effugaverat: in tenebras exteriores missus, qui interioribus sua sponte se tradiderat. Orbalusque Ludovicum avunculum suum adiit, miseriarum et calamitatum suarum ærumnas apud eum lugubriter deplorans. Ille miseratione motus, Absternacum monasterium S. Willebrordi ei ad subsidium vite præsentis concessit, ubi non multo post tempore mortuus est et sepultus. Ita Regino, lib. H *Chronie.*, anno 870. Audi et Sanctos nutantes in re levi punitos.

Catharina Suedica, dum cum matre Romæ esset, jussa csl aliquando ob impiorum nequitias domi manere, tantisper dum mater ad stationes et Indulgentias abiret. Inierim adest Satan, et acerbas in ejus animum cœpit cogitationes immiltere, tanquam aliis suarum animarum lucra captantibus, ipsa instar bruti animantis ab omnibus spiritualibus bonis arceretur. Addebat his ejus cognatos, fratres et sorores in patria cum sumina tranqulato servire Deo, ipsam vero miseram ducere vitam: præslare igitur ne in lucem quidem editam fuisse, quam id genus inertem vitam ducere. Erat hæc in animo sanctæ virginis tenlallo vehemens, adeoque eam inceroni et perturbatione oppleverat, ut matre illius revertente et serio præcipiente, ut tanti mœroris causam ediceret, simpliciter responderet se loqui non posse. El certe jam plane instar mortuas facies ejus expalluerat, oculi transversi erant: in tantum molestus erat dæmon id genus importunissimis ingerendis cogitationibus. Porro nocte proxima in somnis visa est sibi videre totum mundum quasi inflammatum, seque in medio ignis positam in parva quadam planitie, planeque desperantem ub illis se posse flammis eripi: tum vero apparentem ipsi beatissimam Mariam Virginem, quam his verbis deprecabatur: Adjuva me, charissima Domina mea; illam vero respondentem: Et qua te possum ratione juvare, quæ tanto patrio teneris desiderio, oblita spon- sionis tuæ, et neque Deo, neque mihi, neque matri tuæ, neque patri spirituali obedieus; se vero offerentem ad omnia exsequenda, quæ juberet Dei mater; atque tum demum Dei genitricem dicentem: Obcdias igitur matri tuæ, et patri spirituali. Expergefata inde Catharina matrem cum omni

humilitate celeriter adiit, veniam suæ inconstan-
ti® petiit, promisitque so deinceps ad mortem
usque libenter in exilio cum ipsa permansuram.
Ita habet Vita S. Catharinæ, cap. vi, quæ exstat
apud Surium, 22 martii.

Vi~ «. 8. Si difficile et amdigccm apld te jcdiciũ
esse rcnspEXEEnis ixtcr saxgcivem'et saxglixem.—
Sar.r.,! n Sanguis » hic mclonymice vocatur homicidium,

7- \$* ambiguum sit homicidium, id est homi-
diod. cidii qualitas, aliis asserentibus illud esse volun-
tarium sive destinatum, ideoque morte punien-
' dum; aliis vero excusantibus, quod casu vel
ignoranter admissum sit, ideoqurf homicidæ esso
jus asyli, in civitatibus refugii. Ita Lyranus, Abu-
lensis et alii. Sic inter *causam et causam*, id est,
si causa et lis sit ambigua, aliis dicentibus esso
justam, aliis esse injustam; sic inter *lepram et le-
pram* (ita enim legendum est cum Romanis, He-
braeis, Chaldaeis et Græcis, non autem inter *lepram
et non lepram*, uti legunt Planliniana), scilicet aliis
asserentibus esse lepram mundam vel mundissimam,
quæ hominem a sacris non arcet; aliis vero
dicentibus esso lepram immundam, et arcentem
a sacris.

Nota : Legales causæ et quæstiones erant du-
plices : scilicet *primo*, erant sacræ et cæremonia-
les, uti qnæstio de tide, religione et caeremoniis :
talis erat controversia de lepra : hæ spectabant
ad sacerdotes, uti per se patet ; *secundo*, erant ju-
diciales, uti de sanguine et homicidio : hæ spec-
tabant ad magistratum laicum, el in singulis ur-
bibus erant iudices, ad eas judicandas constituti,
uti dictum est cap. præccd., vers. 18 ; qui si non
possent litem dirimere, tenebantur eam deferre
lherosolymam ad sacerdotes et ad pontificem,

ei■ «?? 9u' cim definiebat. Omnia enim hæc ex lege vel
inmn'n» judiciali vel cæremoniali definienda erant ; legis

jdrt autem interpret erat pontifex, de quo mox *plura* :
undo sequitur pontificem fuisse tum summum
judicem controversiarum, etiam legalium.

run. Ascende ad locem qleji elegerit Domixus, —
film le- pli»», ascende in Jerusalem, ubi est templum, in quo

— habitat Dominus. Ita Abulensis. Voluit Deus su-
premam auctoritatem iudicii esse in loco taber-
n n-n tri. naculi vel templi, quii hic locus erat Dei. id csl

* divina pnEsidenliæ. Deus ergo præsidens in tem-
plo illuminabat et dirigebat sacerdotes et iudices
inibi commorantes, ne errarent in iudicio, sed
justam, æquam et veram sententiam pronuntia-
rent. Rursum justitia est res sancta et inviolabilis :
hinc Deus iudices voluit residere in loco sacro.
Archilas dicebat iudicem esse aram ; ad utrum-
que enim confugiunt qui injuria afficiuntur, si-
gnificans iudices tales esse debere, qui oppressis
sint presidio, et instar sacri asyli : testis est Aris-
toteles, lib. III *Rhetor*.

v ' 9. Vexiesqcb ad sacerdotes Levitici gemeris,
l , ' et ad iudicem. — Aliqui, ut Lyranus et Sigonius,
j ■■aji- hb. VI *De Repuli, ncbraeorum*, cap. vu, hæc divi-
« sim accipiunt, *q. d.* Si dubium sil de rebus sacris,

consule sacerdotes; sin do civilibus, consulo ju- fuhscu-
dicem sæcularem, ut rt *cl* capiatur pro *aut*. Ve-
rum hoc dici nequit, quia non divisim, sed sim- bui to'
plicifer et absolute vult Deus hic recurri ad sa- C0i
cerdotes, in omnibus causis dubiis, quæ cx lego 11
divina decidi debent. Legis enim interpretatio rriñw.
perlinebat ad sacerdotes, et maxime ad pontifi-
cem, qui erat hierarcha et princeps sacerdotum;
hoc enim est quod subdit : « Et facies quodeum-
quo dixerint qui praesunt loco quem elegerit Do-
minus, et docuerint te juxta legem ejus. »

Secundo, quia sacerdotes fuisse iudices, non Secundo,
tantum in causis sacris, sed etiam civilibus, imo in
causa homicidii, deserto docet Ezcchiel, cap. xlv, iudices
vers. 21. Idem patet hic, cap. xxi, fi, ubi agens l,l ,ClU'
Moses de homicidio occulto, ait : « Accedant ad sa- e*! ^
cerdotes, etc., otad verbum eorum omne nego-crimini-
tium, et quidquid mundum vel immundum est, llbu*
judicetur. » Idem docet Josephus, lib. II *Contra
Apionem*, cum ait : « Sacerdotes inspectores om-
nium, iudices controversiarum, et punitores dam-
natorum constituti sunt a Mose. » El Philo, lib. III
Devita Mosis, docet Mosen exconsilio sacerdotum
qui de more ei assidebant, damnasce ad mortem
hominem colligentem ligna in sabbato ; do quo
Numer. xv, 3fi. Imo Abulensis docet summum
Pontificem vocari hic iudicem, eo quod ipse so-
lus in concilio, audito aliorum iudicio, proferre
soleret sententiam mortis. Ita Caiphas in concilio III Cii-
tulit sententiam mortis in Christum, *Joan*, xi, 50. phai
Ita Ananias pontifex in concilio præcepit porculi contieni-
Paulum, *Act.* xxi, 2. Ita Ananus pontifex Jaco- navit
bum fratrem Domini in concilio mortis reum per- Chris-
egit, teste Josepho, lib. XX, cap. vin. Ha alius tutu,
pontifex S. Matthiam, quasi blasphemuin, in con- Amniis
cilio morti adjudicavit, dicens : « Scriptum est: Pulitini,
Qui blasphemavcrit nomen Domini, morte mo- Amns
riatur, » si credimus actis S. Matlhiæ. Jico-
btim.

Tertio, quia vers. 12 expresse dicitur : « Qui Tertio,
superbicrit, nolens obedire sacerdotis imperio,
etc., morietur, » hoc ergo imperium erat senten-
tia judicialis et definitiva pontificis.

Pari modo apud Gentiles, communi ac naturali GenU-
consensu, cuncta sacerdotum arbitrio regebantur,
etiam quæ ad politicum spectabant imperium, >ac.rj<-
ut de Ælhiopibus testatur Strabo, lib. XVII De tibusr»-
Ægyptiis, Ælianus, lib. XIV *Variarum histor.* cap.
xxxiv; de Persis corumque Magis, Eusebius in plj.
Chronolog., Agathias, lib. II, ctalii ; do Athenien-
sibus el Areopagilis, Josephus, lib. XIV *Antiquit.*
cap. XIX; de Gallis et Druidis, Cæsar, lib. VI *De
Bello Gall.*; de Romanis et eorum auguribus, Ci-
cero, lib. II *De Legibus*, et alii. Si igitur (quod So-
crates apud Xenophontem, lib. IV *De dictis Socra-
tis*, dicit) quod ab omnibus gentibus observatum
est, id non nisi a Deo sancitum esse, dicendum
est, profecto etiamsi nulla de his in divinis Scrip-
turis lex appareret, tamen sacerdotum judiciaria
potestas, divino instinctu et jure concessa, cx dic-
tis jam satis probata haberetur. Hinc et initio

Epicopi Ecclesia), Episcopi erant iudices causarum, etiam civilium, quæ inter Christianos agitabantur, ut dixi I *Corinth*, vi, B.

Dico ergo : Sancit hic Deus ut minores iudices oppidorum in causis tam sacris quam politicis, puta in dubiis, non tam facti quam juris cl legis divinæ, recurrant ad sacerdotes et ad pontificem, qui legis sententiam et mentem explicantes, se eundum eam causam decidant. Leges enim non tantum cærcemoniales, sed et judiciales, quæ iustitiam tam reipublicæ et politiæ gubernationem spectant, a Deo crani præscriptæ, cl hisco sacris libris consignabo, quarum proinde explicatio ad sacerdotes pertinebat.

Secus erat in causis et dubiis facti, aut more naturali resolvi debebant ; in his enim non opus erat consulere sacerdotes (poterant tamen, clæpo de facto cos consulebant), sed vel sapientes, vel iudices et principes sæculares, qualis fuit Olhoniel, Gedeon, lepide, etc.

Hinc sequitur per iudicem hic vel intelligi pontificem, ut vult Valabius, sive ejus vicarium, ut vult Abulensis ; vel potius (ut colligitur ex vers. 12) iudicem sæcularem, inquit Cajelanus, Lyranus, Sigonius et Oleaster, qui debebat sequi sententiam sacerdotum et pontificis, ejusque tantum erat approbator et executor : undo hic junctim dicitur : « Venies ad sacerdotes et ad iudicem, » quasi unum idemque sit iudicium sacerdotum et iudicis ; et quia alioqui potuisset iudex discrepare a sententia sacerdotum, itaque litigantes iudicis sententiam sequi potuissent, relicta sententia sacerdotum et pontificis, quod tamen hic velatur. Rursum, dissidentibus inter se pontifice et iudice, quod facile et proclive erat, lis terminari et decidi non potuisset. Tales iudices laicos, puta principes familiarum, sacerdotibus in iudicando adjunxit Josaphat rex, ut patet H *Paralip*. xix, 8. Excipio Samuelem, et si qui alii fuerunt iudices simul et proplicke. Jñ enim ex dono prophetia regebant et iudicabant populum, unde non egebant concilio sacerdotum.

Unde Hebræi hunc versum referunt ad concilium Sanhedrim, quod erat summum, instar parliamenti, et iudicabat de rege, lege et propheta, ad illudque erat ultima appellatio. Porro Sanhedrim constabat septuaginta viris, qui tam ex sacerdotibus quam ex primariis viris cujusquo Iribus assumebantur, quasi illi hio intelligantur per iudicem, id est iudices, ut vertit Chaldæus, q. d. Venies ad sacerdotes et ad iudices, id est ad concilium Sanhedrim, in quo sunt sacerdotes et iudices sæculares, quibus omnibus præcst summus Pontifex. Vido Sigonium, lib. VI *De Republ. Hebræorum*, cap. vu.

10. Et FACIES QUODCUMQUE DIXERINT QUI PRXSUNT LOCO QUEM ELEGERIT DOMINUS. — Hebraice est, et facies super os verbi, quod annuntiabunt tibi ex co

loco quem eliget Ichova. Quod Cajetanns sic accipit, daq n quasi hic in ambiguis jubeat lex consulere oraculum Dei, residentis in propiciatorio. Verum sequentia significant, non ad oraculum, sed ad scientiam et interpretationem sacerdotum hæc pertinere ; sequitur enim : « Et docuerint te juxta legem ejus, p Fateor tamen, si dubia hæc pontifices ex lege et ex scientia sua resolvere non possent, recurrisset et consuluisse oraculum Dei, ut patet *Numer*. xxvu, 21.

10 et 11. Et DOCUERINT TE JÜXTA LEGEM En s. — Ven. 10 Non quasi hac conditione acquiescendum sit iudicio, si videlicet illud litiganti vel alteri cuipiam videatur esse juxta legem Dei : ita enim frustraque ad eos recurri juberet Deus, Sempor enim pars damnata a sacerdotibus excipere poluissct, eos non judicasse secundum legem, ab cisque appellasse! ad ipsam legem, ac consequenter debuhset ulterior constitui iudex et censor, qui iudicaret an sacerdotes recte secundum legem judicassent, necne. Rursum, de hocensore dubitari potuisset an veram tulisset censuram, ac consequenter illa ab alio iterum, et hæc rursum ab alio, et hæc denuo ab alio et alio examinari debuisset ; itaque fuisset hic appellatio et progressio in infinitum, causæquo mansissent indecisas, ac lites fuissent æternæ et immortales.

Assertive ergo hæc verba accipienda sunt, q. d. Subditi acquiescere debent, et præsupponere sacerdotum et pontificis iudicium datum esse juxta legem Dei ; nam, ut ait Malachias, cap. n, vers. 7 : a Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est ; « intellige, nisi manifeste cernatur contrarium, scilicet quod pontifex expresse contra legem iudicet, legemque pervertat ; tum enim non illi, sed legi Dei obediendum erat. Patet hic sensus ex Hebræo, Chaldæo et Septuaginta, qui sic habent : Furies quod docuerint ad os legis (id est juxta legem, ex lege) quam docuerint (e, et juxta iudicium quod dixerint (ibi, facies.

12. Nolens obedire sacerdotis (pontificis) nomen, FERIO, Qñ EO TEMPORE MINISTRAT DOMINO, — qui scilicet eo tempore fungitur pontificatu.

Ex DECRETO JUDICIS MORIETUR. — Pro CX, COHTgC et, ut corrigunt Romana ; Hebræa vero, Chaldæa et Græca pro cl Inbent auf, q. d. Qui noluerit obedire pontificis imperio, aut decreto iulicis, morietur : unde Lyranus ex hoc loco probat luce disjunctim debere accipi, g. d. Qui non vult, vel pontificis sententiæ in re sacra, vel iudicis laici decreto in re civili, obedire, hic morte plectatur, sino alia causa aut quæslione. Verum hunc sensum superius refutavi.

Dico ergo aut, quod est in Hebræo, capi pro ct, tam hic quam alibi, ut *Proverb*, xxx, 31 ; *Levit*. iv, 23 et 28 ; *Numer*. xxv, 6. Hæc enim verba respondent et referenda sunt ad vers. 9 : quos enim ibi jubet adiri, hic jubet audiri cisque obediri ;

vers, aulem 9 sic ait : a Venicsque ad sacerdotes et ad judicem,» ubi omnes codices llebræi, Græci et Latini habent *ct*, non *aut*: ergo tð *aut*, quod hic est in Hebreo, pariter pro *ct* accipi debet, Meta 7. d. Qui non vult obedire pontificis sive judicis ♦rat ju- decreto, moriatur; idem enim erat iudicium pon- P tifleis et judicis, vel quia idem erat tunc pontifex et jedi- et iudex, ut vult Vatablus et Abulensis; vel quia Of- iudex sæcularis sententiam suam conformare tenebatur sententiae et decreto sacerdotum et pon- tificis, illudque sequi et exsequi debebat, uti dixi vers. 9.

Vm.is. 15. De numero fratrum, — pula de gente tua, de Hebræis (I).

Ve». 1«. 16. Non multiplicabit siri equos, — tum no in bello confidat in multitudine et fortitudine equorum, quia « fallax est equus ad salutem, et in abundantia virtutis suæ non salvabitur, » *Psalm.* xxxn; tum ne erigatur in superbiam, magnoquo fastu et pompa incedat, itaque populo dominari velit, cique gravia onera et tributa, ad suam pompam sustinendam, imponat, uli fecit et peccavit Salomon, qui habuit 10 millia equorum in stabulis, et curruum equilumquo 12 millia. Undo

(1) Legem hanc de electione regis, non a Mose datam videri, sed a sacerdotibus, legam ac traditionum Mosaicarum silioribus, post Salomonis ætatem additam, censet de Welle, sed absque idonea ratione. Digna sunt, quæ in legem hanc regiam monuit Herbst in *observat. de Pentateuchi 1/2 libror, poster, auctore et editore* : « Ex formula, inquit, *eum ingressus fueris, dabit tibi, habitaveris*, illis legibus communi, quæ res Hebraeorum post occupatam Palaestinam respiciunt, palet, legem hanc datam esse, dum adhuc in castris delineretur legislator. Ex verbis autem, *si dixeris* (cogitaveris), *constituam super regem, sicut habent*, etc. palet, illum qui hanc dedit legem, rem supposuisse, *quam nunquam fieri exoptabat*. et præinonuisse, quid fieri oporteret, si id contingeret, quod, *ne contingeret*, metuebat. Non comprobatur a legislatore regia potestas, sed cavetur, no id, quod prohiberi non amplius poterat, damno esset. Quem autem magis hæc lex salubriter præmonens decuit, quam Mosen, qui in omnibus quæ praeceperat, clarissima summe mentis suæ providæ edidit specimina, qui ipse in aula regia in virum adultus noverat despotismum, et quæ in res subditorum inde redundare solent mala. Moses, qui geniis suæ mentem mobilem, et indomitum sane prurium, exterarum gentium mores consuetudinesque æmulandi noverat, suspicari et prevedere poterat, Israelitas rego invisibili, per sacerdotes lanium et Levitas adeundo, non contentos, sed regem petituos fure, quem oculis suis cernere, quem precibus suis adire, quem exercitibus præflicere, quem regio splendore in- «lucre posent. Sane qui minus providens est animus, hoc prævidere potuit. Jam cum lune rem prohibere non potuit, concepit eam, legislatoris prudentis instar, qui cum legem quamdam non observatum iri scit, satius ducit eam tollere, quam ceterarum auctoritatem infringere, certisquæ eam coercuit limitibus, ne, si contigerit, exitio foret genti Hebraica*. Samuel ergo precibus Hebraeorum regem petentium non ideo resiilit, *quod hire lex non nota*, vel Theocratiæ Mosaicæ contraria erat potestas regia, sed quia sciebat, Mosen tantummodo concessile, ut majora inhibeantur mala. Tandem precibus annuit, quod ipse jam Moses abusum præcidisset. »

mulli et merito metuunt saluti Salomonis, putantque cum esse damnatum; videtur enim Deus illi gloriam terrenam concessisse, ut privaret cum gloria cælesli et (eterna. Nolent hoc reges et principes.

Ita Alphonsus Aragonum rex pompam perosus, sine stipatorum manu et comitantium turba incedebat; cumque hoc alii carperent, suaderentque ul more aliorum principum stipatus grade- retur, respondit : « Ego minime solus, ul vos putatis, sed innocentia associatus vado, neque est quod, benevolentia civium fretus, extimescam. » Ita Agesilaus sine pompa incedebat, dicens majestatem et gloriam prudentia et virtute esso parandam; et rogatus quomodo princeps absque stipatoribus possit esse tutus, respondit: « Si subditis ita imperet, ul pater filiis, »

Hinc aliqui putant Judæis vetitum fuisse equorum usum; unde Oriolanus in notis ad librum non-qn, *MaJutb.* opinatur Judæos nunquam usos esse equis, sed asinis. Verum verius est, non equos, pii fail sed tantum equorum copiam, Judæis fuisse veli-vellutam, tum hic, tum *Psalm*, lxxv, 7, et *Isaïæ* n, 8, uli ibi diserte docent S. Hieronymus, Procopius, Basilius. Hinc pii reges et principes Judæorum, in bellis fere peditatu, vix equitatu sunt usi, uli patet in Machabais : impii autem reges magno equitatu sunt usi, uli patet de Joram, II *Paral.* cap. XXI, vers. 9.

Nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, — ut scilicet bellum inferat Ægyptiis, velit iue Ægyptum occupare. Hebræa habent, *non reverti faciet populum in Ægyptum, ut multiplicet equos*, id est, ut mullos equos sibi in Ægypto coemat, inquit Vatablus, Cajetanus et alii. Verum ad hoc non erat necesse reducere populum in Ægyptum, sed sufficiebat duos tresve mercatores eo mittere, ad equos quæmendos; quare solerter noster Interpres vi *ut multiplicet equos*, ita accepit, quasi dicat : Ut multiplicando equos, et equitatus numero sublevatus et superbiens, audeat invadere Ægyptum, coque populum reducat (2).

(2) Hebræa tamcu aptiorem dant sensum. Cf. I *Reg.**, 28, 29. Aliam præterea hujus legis rationem alferit Michaelis, cujus summa huc redit : Veditur videtur Moses, ne equorum alendorum studio, Ichoræquo Gessenilicæ pulchritudine ac vicinitate illectus rex, hinc lanquim avitam Israelitarum iustitiam armis repeteret, suaque regna, coloniam in eam deducitur, adaugeret. Nolebat autem Moses, veteris hospitii memor, hanc Ægyptiis inferri injuriam : prævidere debuisse etiam, damnosam hanc Palæstinæ regibus regionem fore, quippe ex qua perpetua cum præpotentibus Ægypti regibus bella subnasci necesse esset. Quæ cum illa essent, non solum Moses populum in Ægyptum reduci veluit, sed et illecebras redditus abesse voluit, nimiaque equorum copia regibus interdixit, no eorum alendorum studio sibi provinciam populoquo suo patriam optaret Gessenilidem. Fuisse enim equorum in Ægypto mirabilem abundantiam, jam apparet ex II *Paral*, xni, 3; I *Peg.* x, 29. Neque tamen uinnem equorum usum Moses prohibuit, sed et noluit

Legimus de Platone, in ejus apophthegmatibus, quod cum aliquando equum conscendisset, mox descenderit, dicens *vereri se pAfezwçta* .yyx, id est, *ne equestri fastu corriperetur*. Superbum enim animal est equus, et equitaro quiddam habet altum et magnificum. Hac ergo fastus causa noluit Deus regem sui populi multiplicare equos; sed dicere cum Davide, *r&tlm*. xix, 8 : a Hi in curiliis, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. »

Pr MSEHTIM CUM DOMINUS PRJECEPERIT VOBIS, UT NEQUAQUAM per eamdem viam revertamini.— Quando et ubi Dominus hoc præccperit, nusquam est scriptum. Præcepit autem ne per eamdem viam, illam scilicet quæ ducit in Ægyptura, revertentur, partira quia Debrai proni erant ad vitia et mores Ægyptios; partira ne Ægyptum videntes fertilem, ex Nili inundatione, parvi penderent liberationem Dei, qui eos inde et miserrima senectute eduxerat.

Vers. i?. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animem ejus. — Hebraice est, *ut non recedat cor ejus*, scilicet a lege Dei. Hinc intelligimus, ait S. Augustinus, *Quast.* XXVI, et Rabanus, tunc permissum fuisse regibus, ut plures haberent uxores, quam unam, uti habuit David; non autem nullas, uti habuit Salomon, idque ne multiplicando cas, pervenirent tandem ad alienigenas, quæ eos ad idola deducerent, uti contigit Salomoni. *Secundo*, ne populus reges suos imitans in luxum et libidines diffunderet; nam regis vel exemplum totus componitur orbis, et vel Pindarus ait : Rex est ingenium et mores omnium. Et alius : Rex est cor populi.

Sic Convallo pio apud Scotos regnante, mire floruit apud eos religio et probitas : ita ut S. Columbanus ad eam videndam, ex Hibernia in Scotiam trajecerit, ac rediens rogatus quænam ibidem vidisset miracula, responderit : a Vidi unum instar omnium, regem videlicet Convallum, qui in mediis deliciis et peccatorum incitamentis, cum Monachis et Episcopis de sanctimonia contendit; qua de causa suis illa et reverendus, vel ipsi nec aliis injurii, nec de rege ipso hiscere sinistri quippiam audeant. Unde effectum est, vel plus regis virtus ferocem populum a solitis fingilis et seditionibus, (piam ejusdem auctoritas coerceat. » Ha refert Hector Boethius, *list. S utut*, lib. IX.

Alphonsus Aragonum rex, cum sui de regum junioribus, deque eorum et regnorum felicitate dis-

agnos equorum greges a regibus pasci, et ingentem bello ali equitatum, cujus exigua in Pahestiriu defendenda utilitas fuisset. Ad vecturas autem quod attinet, rarior in Palestina montibus vallibusque precipitibus abrupta, equorum usus, frequentior aenorum, quorum et magnos greges herielitarum majores pascere consueverant. Antiquam hanc atque a patribus acceptam vectura rationem a posteris etiam servari votuit legislator» Pajæslinæ aptam, Ægypto ineptam, ut iijso æconomiae vel genere in Palestina populum relineret.

ceptarent, dixit : Optime eam S. Augustinus hisce verbis expressit : « Reges felices erunt et regna, si *primo*, juste imperent; *secundo*, si inter linguas sublimiter honorantium, et obsequia nimis humiliter salutantium non extollantur, sed se homines esse meminerint; *tertio*, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, majestatis ejus famulam faciunt; *quarto*, si Deum liment, diligunt et colunt; *quinto*, si plus amant illud regnum, ubi non finem habere consortes; *sexto*, si tardius vindicant, facile ignoscunt; *septimo*, si eamdem vindictam pro necessitate regenti tunc dæque reipublira, non pro saturando inimicitarum odiis cierunt; *uctaco*, si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent; *nono*, si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiae lenitate, et beneficiorum largitile compensant; *decimo*, si luxuria lano et castigatior, quanto posset esse liberior; *undecimo*, si malunt cupiditatibus quam quibuslibet gentibus imperare; *duodecimo*, si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitalem felicitatis æternæ; *decimo tertio*, si pro suis peccatis, humilitatis, et miserationis, et orationis sacrificium, Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Reges et Imperatores dicemus esse felices, item et eorum regna. » Ita Panormitanus in Vita Alphonsi.

Neque argenti et acri immensa pondera. — Ne scilicet rex ex cupiditate auri et opurn spoliis subditos, et non ex opibus in fastum et luxum diffuset : in quo etiam peccavit Salomon, nimis tribulis premens populum ad suum luxum, III Reg. vi, 4. Audiant cum reges confitentela suam vanitatem : « Coacervavi, inquit, mihi argentum et aurum, et substantiam regum atque provinciarum, » etc. cumque me vertissem ad universa, quæ fecerant manus meæ, et ad labores, quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole. » *Eccl.* n, 8 et 11.

Trajanus Imperator fiscum suum vocabat lienem, eo quod ejus nimium augmentum, subditorum et populi, a quo pecunia fisci exigitur, ^{III}CU[®] sit delinimentum : crescente enim et intumescente liene, et ceteri artus et membra tabescunt.

18. Describet (describi curabit) sidi Deuteronomium, etc. LKGETQUE ILLUD OMNIBUS DIEBUS VITJBSI U. — Non quod continue vel quotidie illud legere teneatur; sed toties legat, vel memor sit eorum quæ in Deuteronomio scripta sunt.

19. Ur discat timere Dominum. — Hunc enim Vers. w. Dei morem magis inculcat Deuteronomium quam Exodus, vel Leviticus; et enim Deuteronomium ardens et perpetua concio Mosis, incitans Hebræos ad cultum Dei. Ha Abulensis.

Notent et hoc principes. Peccarunt in hac re Vera reges Juda, ideoque regnum perdiderunt : unde Helcias, abjectum in angulo inveniens Deuteronomium,

nomium, attulit illud ad Josiam, qui magna religione illud excepit, legit et adimplevit, itaque rempublicam Hebraeorum cum religione restituit, ut patet IV *Reg.* xxn et scq.

E contrario Jeroboam, Daasa, Jehu alique reges Israel imperium quod a Deo acceperant, ob neglectam Dei veri religionem, mox perdiderunt, et ultra tertium vel quartum haeredem non propararunt. Ita Constantinus Imperator dicebat : a Romani Imperii dignitas et amplitudo fontem atque radicem habet veram pietatem. » Ita regnarunt feliciter pii et religiosi principes Christiani, Theodosius, Marcianus, Justinus, Justinianus et alii; infeliciter vero regnarunt infideles et impii, Constantius, Julianus, Valens et alii plurimi.

Audi quid de uno Valente scribat Niccphorus, lib. XI, cap. L. Cum Valens contra Gothos Constantinopoliegrederetur, accurrillsaaciuseremita, et freno equi illius arrepto dixit : « Quonam, o imperator, proficisceris, qui adversus Deum bella geris, neque tecum illius opem trahis? ille contra te Barbaros excitavit, quia tu impiorum hominum linguas exacuisti : reddo igitur Orthodoxis ecclesias, quas cis ademisti, et victor evades : si id nolueris, experieris quam sit durum contra stimulum calcitrare, et impotentem linguam in cœlum tollere ; neque enim ipse redibis, et perdes quas tecum ducis copias. » Valens ira æstuans : Ego vero, inquit, redibo victor, et dignas a te temeritatis tuæ sumam pœnas, luamque prædictionem falsam esse ostendam. Et confeslim comprehendendi hominem, et in custodia asservari, donec rediret, jussit. At ille abductus vociferabatur : « Eneca etiam, si mendacia esso deprehenderis verba mea. » Paulo post Valens cum suo exercitu fœde periit, ipseque fugiens ad paludes, in casa a Gothis concrematus est.

Porro pii et boni principis effigiem describit David, *Psalm.* LXXi et c. Item S. Scriptura in Davide II *Regum* vu, in Salomone, Asa, Josaph. t, Ezechia et Josia in libris *Regum*. Mira vero fuit vox Constantini Imperatoris, qui Episcopis sui sæculi dicebat : a Vos intra Ecclesiam, ego extra Ecclesiam a Deo Episcopus constitutus sum, » uli refert Eusebius, lib. IV *Vita ejus*, cap. xxiv. Pater vero ejus Constantius Imperator Christianos, qui semper libero fidem professi essent, stipatores suos et regni custodes, apostatis omnibus et profanis ejectis, constituit : inquiens tales in præcipuis et fidis amicis habendos, plurisque quam ingentes thesauros æstimandos esse. Ita Eusebius, bb. I *Vita Constant*, cap. xi.

Denique Justinus Imperator creans Tiberium Cisarem, cumque purpura investiens, dixit ei : • Honora Deum et Ecclesiam ejus, olim heram et dominam, nunc vero matrem tuam ; nosce quis antea fueris, et quis hodie factus sis : pauperes imprimis dilige, et eleemosynæ apud te non decciant. » Ita Niccphorus, lib. XVU, cap. xi.

v»n to. ζy. Nec elevetur con ejus in superbiam, super

fratres suos, — scilicet super gentem suam, super Hebræos, q. d. llebræi ex genio et genere, sunt fratres régis : ergo supra cos insolenter non se efferat rex, ut putet illos legibus Deuteronomii teneri, so vero supra illas esso; unde sequitur : « Neque declinet in partem dexteram vel sinistram, » scilicet a precepto, ut habent llebræa, sed recta legis via incedat : itaque a Deo assequatur premium, « ut longo tempore regnet ipse et filii ejus. » Talis rex et regum exemplar fuit Josaphat, de quo Damascenus in Vita Darlaam et Josaphat ita scribit : « Illud exploratum habebat, omnium regionum munerum hoc primum et præstanlissimum esse, ut homines ad Dei melum, ac justifiæ cultum erudiat; quod etiam ipse faciebat, seipsum videlicet ad imperio tenendas animi perturbationes comparans, subdilosque suos admonens, atque optimi naucleri instar justitiæ clavum sedulo tenens. Nam hæc demum veri regni lex ac norma est, nimirum voluptatibus imperare, iisque dominari quemadmodum ipso etiam faciebat. Quippe nec de majorum nobilitate, nec de regia gloria, in qua versabatur, ullo modo so efferens (quandoquidem luteum omnes generis auctorem habemus, ejusdemque argille pauperes æque ac divites sumus), verum in humilitatis abyssum mentem suam assidue conjiciens, fuluramque becatitudinem animo et cogitatione complectens, inquilinum hic seipsum esse ducebat : ea autem propria esse statuebat, quibus post hujus vilæ peregrinationem frueretur. »

Audi et Gentiles. Cato dixit, « pessimum esse principem, qui regero nequii seipsum. » Et Agesilaus hoc gloriabatur, quod a nemine superaretur laborando, et sibi magis quam subditis imperaret. Si quando aliquid vellet celeriter a militibus peragi, id primus ipse in conspectu omnium faciebat. Idem, intelligens Thasios sibi templa divinosque honores decrevisse, ob beneficia cis prestila, quæsivit et legatis an civitas eorum posset homines in deos convertere; cum affirmarent : « Agcdum, inquit, vos ipsos primum deos facite ; eo facto credam vobis, posse me quoque a vobis in deum mutari. » Morions mandavit nullam sui fieri effigiem, aut monumentura : « Si quid enim, aiebat, a me est preclare facium, id monumentum mihi erit; sin vero, ne omnes quidem statuæ, quæ sunt opera hominum illiberalium, mihi nomen conciliabunt. » Ita Plularcbus in Lacon.

Pulchre Seneca, *Tragad.* 2 :

Regem non faciunt opes,
Non vestis Tynæ color :
Rex est qui posuit metus,
Et diri nula pectoris.
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi præcipitis movet;
Qui lulo positus loco,
Infra se videt omnia.

Et Iloralius, Ode 2 **Jib**. II :

Liliua regnes avidum domando
Spiritus, quam &i Libyam remoli*
Gadibus jungas, et uterque Pauui
Serviat uui.

Simulacrum Dei est bonus et sanctas princeps, et a animata Dei in terris imago,» inquit Menander.

« Vespasianus, inquit Tacitus, lib. II, acer solebat militi® anicire agmen, locum cash is capere, noctu diuque consilio, ac, si res posceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habitusque vix a gregario milite discrepans : prorsus, si avaritia abfuisset, antiquis ducibus par. »

q Indorum sapientum præceptum est, Principem, quo natura sublimior est, eo humaniorem se inferioribus si praeberit, charissimum populo futurum,» inquit Niccphoras Gregoras, lib. VI Hist Arbitratur Cyrus nemini convenire imperium,

nisi qui subditis esset melior, inquit Xenophon, lib. Vili *Cyri Patdia*. Idem aiebat bonum principem et magistratum esse legem videntem : quippe qui legis negligentem cernere queat et punire.

Notent principes illud Senecæ, *Tragctd.* 3 : « Qui vult amari, languida regnet manu. » Rursum illud Ammiani Marcellini, lib. XXX : « Regenti imperium omnia nimia, velat praerupti scopuli, sunt devitanda. »

Nerva usque adeo bonus princeps fuit, ut diceret se nihil fecisse, quo minus posset deposito imperio privatus tuto vivere, ait Dio.

Hinc Solon aiebat : « Impera, ubi prius didiceris parere. Regi enim cum didiceris, scies regere. » Agesilaus rex Laccdæmonum se principatum non sibi, sed reipublicæ ejusque sociis et amicis gerere dicebat. Agathon dixit : Princeps meminerit *primo*, quod imperet hominibus; *secundo*, quod secundum leges; *tertio*, quod non semper imperabit.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sancit ut sacerdotes et Levita: nullam pariem habeant in Chanaan, nisi victimas, de imas et oblationes. Secundo, vers. 10, vetat consuli divinos et maleficos; sed Prophetam, quem eis vers. 18 promittit, audiri jubet.

1. Non habebunt sacerdotes et Levitæ, et omnes qui de eadem tribu sunt, partem et hæreditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Uomini, et oblationes ejus comedent, 2. et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum : Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locusculus est illis. 3. Hoc erit iudicium sacerdotum a populo ; et ab his qui offerunt victimas, sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum, 4. primitias frumenti, vini et olei, et lanarum pariem ex ovium tonsione. 5. Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus Ius, ut stet, et ministret nomini Domini ipse, et lilius ejus in sempiternum. 6. Si exierit Lévitæ ex una urbium tuarum ex omni Israel in qua habitat, et voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus, 7. ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitæ, quistabunt eo tempore coram Domino. 8. Partem ciborum eamdetu accipiet, quam et cæteri, excepto eo quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur. 9. Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, 10. nec inveniatur in te qui lustret lilium suum, aut filiam, ducens per ignem ; aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, ! 1. nec incantator, nec qui pñthones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem. 12. Omnia enim hæc abominatur Dominus, et propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. 13. Perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo. 14. Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt : tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es. 15. Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus : ipsum audies. 16. Ut polisti a Domino Deo tuo in Illoreb, quando concio congregata est, atque dixisti : Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non

videbo, ne moriar. 17. Et ait Dominus milii : Rene omnia sunt locuti. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui : et ponam verba mea in ore ejus, loquaturque ad eos omnia quæ præccpero illi; 19. qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. 20. Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præccpi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. 21. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locus? 22. Hoc habebis signum : Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit; hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit ; et idcirco non timebis eum.

ven. J. 3. Hoc erit iudicium sacerdotum a populo. — *q. d.* Hoc erit jus, vel reditus quem jure suo sacerdotes a populo recipient.

Sive bovem, sive ovem immolaverint, — scilicet, in hostiam pacificam.

Dabunt sacerdoti armum, ac ventriculum. — Nam in holocausto sola pellis cedebat sacerdoti; in victima vero pro peccato, tota caro; in hostia autem pacifica, tantum armus et pectusculum dabantur sacerdoti, ut patet ex *Levitico*.

Nota : Pro *armum et ventriculum*, hebraico est, armum, genas et ventriculum. Ita et Chaldaeus et Septuaginta. Sed per genas hic intelliguntur partes carnea?, quæ exciso ex quarta animalis parte armo, utrimque relinqui solent in ventriculo, seu pectusculo. Quare armum, genas et ventriculum, idem est quod armum et ventriculum, seu pectusculum, quæ sunt quarta animalis portio: nec enim jure Jerodii xxii, 28, et *Levit*, cap. vii, 31, ubi exacte hæc describuntur, ex hostia pacifica aliud cedebat sacerdoti, quam armus et pectusculum. Ita Abulensis. Quare figmentum videtur, quod aiunt Hebraei, hæc tria dari sacerdoti propter Phineos : scilicet dari armum, sive brachium, quia Phinees in fortitudine brachii sui percussit Limbri cum Madianitide, *Num.* xxv; dari ventriculum, quia Phinees percussit cos in ventre, scilicet in genitalibus; dari genas, quia has movent sacerdotes, dum orant pro offerente: hæc enim ante factura Phinees consignata sunt sacerdoti, *Exodi* cap. xxv, 28 (I).

5- 5. Ipsum enim elegit, ut stet (Septuaginta, *ut assistat coram Domino*, videlicet ut famulus jugiter ministrans; unde sequitur) et ministret nomini Domini, — id est Domino, illum nomine suo compellendo, honorando et invocando (2).

Nota : *Stare* significat et famulatum, et ejus per-

it) *Victimas*. scit, in sacrificiis pacificis: tunc enim in hoc sancio victimæ comedebantur. De altis sacerdotum redditibus vid. *Lecr.* cap. vi et vu. Ita Alliet. Recte Philo in libro *ite Præsentis sacerdotum*, torn. II, p. 235 edit. Mujicj ■ Ex iis, quæ extra altare, convivii causi, tria jubentur dari sacerdoti, annus, minila et omasum. » CL Jc-ephum, *Antiq.* lib. IV, cap. ir.

(2) Pro *nomini* in hebr. est *in nomine*, id est, Domino jubente et propter cum ministret.

manentiam; unde *Michææ* v, 4, de Christo dicitur : a Et stabit, et pascet in fortitudine, » *q. d.* Christus manebit cum Christianis jugiter, et fortiter pascens eos; non transibit ab eis ad alias gentes, uti transiit a Judæis ad Christianos. Ita S. Hieronymus ibi.

6. Si exierit Levites, etc., et voluerit venire, Vcr».
desiderans locum quem elegerit Dominus, — *q. d.* Si Levita devotione ductus, et cupiens extra vices suas, reliquo vitæ tempore ministrare Deo in tabernaculo, uti fecit Samuel.

8. Partem ciborum (oblatorum) eandem accipiet V«.
sicut et ceteri, — qui per vices suas ministrant Deo.

Excepto eo, quod in urbe sua, ex paterna ei SUCCESSIONE DEBITUR, — Scilicet CXCCplis decimis, quas in sua urbe reciperet; hæc enim sunt quasi hæredilas Levitarum, nec aliam habent. Ita Abulensis (3).

10. Nec INVENIATUR IN TE, QUI LUSTRET FILIUM Vers. 10
suum. — Hebraice, *qui traducat filium per ignem*, id est filium igne cremet, quod faciebant colentes Moloch, uti dixi *Levitici* xviii, 21, aut qui eum per ignem expiet. Curabant enim aliqui filios suos celeriter per hunc ignem transire, quia persuasum eis erat esse non morituros ante diem, qui tali modo per ignem superstitione lustrati essent, inquit R. Moyses Maymonides.

Nota : *Lustrare* est expiare; inde lustratio erat sacrificium expiatorium, quo homines, vel agri expiabantur; qualo describit Virgilius *Encid.* VI, cum ait :

Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi, et ramo felicis olivæ,
Lustravit pie viros dixitque novissima verba.

(3) Vers. 8. Proprie, *pariem trquam comedant, seu recipient, prater bona ejus ex patribus*, successione paterna. Bine Fagius : « Hoc dicit, omnes Levitas qui Iherosolymam veniant et ibi ministrent Domino, ex lequo participare posse omnibus portionibus, quæ ex oblationibus illis obveniebant; non autem teneri ut alius cum alio dividat et partiat ea bona, quæ a majoribus suis tanquam propria habebat. Licet enim Levitas non inherent hæreditalem in terra promissionis, ut aliæ tribus, lamen poterant sibi quædam emere a filiis Israel, quæ illis propria manebant, et quæ illis postea relinquebant, de quo vide Lev, treni, 32, 33. n

Talis lustratio erat illa qua filios Moloch, vel Saturno immolabant, ad publicam vel privatam calamitatem avertendam, uti disi Levi/. xvni(1).

Veis,n. 13. Peiifectus eius, et absque macula cum Domino Deo tuo, — ut scilicet idola, ritus et scelera Gentium aversoris, unumque Deum colas, cique per omnia obedias; «qui enim servat mandata ejus, in hoc chapitas perfecta est,» ait S. Joannes, *epist.* I, cap. ii, vers. 5. Ita perfectus fuit David, *Psal.* lxxxvii/, 21, cl alibi : «Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.» Et «Noe» qui fuit «vir justus, et perfectus in generationibus suis,» *Gen.* cap. vi, 9. Ha Abrahæ præcepit Deus : «Ambula coram me, et esto perfectus,» ut Deum per omnia ames, colas, obedias, sentias, sapiasque, dicasque cum S. Augustino : «Omnis mihi copia, quæ Deus meus non est, egestas est.»

Ordovir- Præclare Cassianus, lib. IV, cap. ultimo: «Audi, a>I> paucis ordinem per quem ascendere valeas ad perfectionem summam sine laboro. Principium nostræ salutis sapientiæque est timor Domini : de timore Domini nascitur compunctio salutaris : de compunctione cordis procedit abrenuntiatio, id est nuditas et contemptus omnium facultatum : de nuditate humilitas procreatur : do humilitate mortificatio voluntatis generatur : mortificatione voluntatum extirpantur atque marcescunt universa vitia : expulsionem vitiorum virtutes fructificant atque succrescunt: pullulatane virtutum puritas cordis acquiritur : puritate cordis Apostolica charitatis perfectio possidetur.»

Vers. 15. 15. PHOPHETAM DE GENTE TUA, Ctc., SUSCITABIT Duplex tibi Dominus. — Duplex quasi est sensus literalis ad litte- j(jc USqUC ac] vers. 20, ut recte docent Abulensis intciigi- cl Cajetanus. Prior, ut intelhgantur hi versus de tur Pro- communibus Prophetis, quos Deus vicissimè! successive post Moysen Hebræis submisit, ad annuntiantum eis et inculcandum Dei legem, ut H *prophetam* sumatur pro *prophetas*. Et hic sensus optime cohæret præcedentibus et sequentibus; præcessit enim ad augures et divinos non esse recurrendum, cl Hebræos aliter a Deo esse edoctos, videlicet promississe Deum, sc. eis missurum veros Prophetas suos, ne ad divinos recurrere opus haberent; et juxta hanc Dei promissionem, Judæi

(1) Post *ignem* in hebr. est, *divinatu divinationes, augur, auspex, incantator*. Per divinationes autem id genus intelligi 11. Bêchai (xnt sxcul.), quod nomino gnrco vocatur Bi)xi. xrxix, quodque ad *Ezcch.* xxi, 56, S. Hieronymus describit ita : «Ritu gentis suæ (Nabuch. donosor) oraculum consulat, ut mittat sagittas suas in pharetram, et commisceat eas inscriptas sive signatas nominibus singulorum, ut videat, cujus sagitta exeat, et quam prius civitatem delieal oppugnare.» Similis sortium consuetudo apud veteres Germanos fuit, do qua vide Tacitum in *Germania*; necnon apud Arabes, ut testatur Pocockius.

Vers. 11. *Nec sapiens* (arioli plus aliis sciro putantur), *nec consulens pythones et fatidicos, aut interrogans mortuos*.

fere semper usque ad Christum, Prophetas a Deo missos habuerunt; unde Psaltes, *Psal.* lxxiii, 9, tanquam de magna calamitate cl derelictione queritur dicens : «Signa nostra non vidimus, jam non est propheta, et nos non cognoscet amplius,» etc. (2).

Posterior sensus, isque potissimus est, ut hæc Seco»b. intelligantur ad litteram de Christo : de eo enim intelligenda esse patet *Actor.* m, 22; *Actor*, vu, 37; *Joan*, i, 45, ideoque hic singulari numero vocat *prophetam*, scilicet per excellentiam; rursum vocat eum similem Mosi, videlicet quoad ducatum populi cl legislationem : ita S. Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum*, cap. xv; *secundo*, quia, sicut Moses populum ex Ægypti, ita Christus homines ex peccati servitute in libertatem asseruit; *tertio*, Moses in Chanaan, Christus in cirium nos deduxit; *quarto*, uti Moses, ita et Christus, multa fecit miracula, plagasque non Pharaoni, sed dæmoni inflixit; *quinto*, cum Mose loquebatur Deus ore ad os familiariter : ita et cum Christo, idque longe excellentius : erat enim Christus Verbo Dei, Deoque intime unitus.

Significat ergo hic Moses Deum missurum veros Prophetas, qui erudiant Hebræos, et verba Dei ad eos referant; cl quia inter eos excellebat Christus, hinc ipsum esse praxipue Prophetam, de quo hæc accipienda sint, *q. d.* Ego Moses Propheta, Christi summi Prophète sum typus et precursor : en morior, ad Christum vos transmittito, ipsi lampada trado; ipsum audite, ipsum sequimini. Plures enim ejusdem loci esse posse sensus litterales, presertim cum unus alterius subordinatus, ex S. Augustino et S. Thoma ostendi *Can.* 30.

Porro licet Abulensis neget in Christo fuisse verum et proprie dictum donum prophetia; quia ad hoc ipse putat requiri obscuritatem cognitionis, quæ in Christo non fuit, ideoque Christum tantum dici Prophetam secundum æstimationem et appellationem vulgi : tamen contrarium est longe verius, scilicet Christum fuisse vere et proprie Prophetam, esto claram habuerit promotionem futurorum : ad prophetiam enim non requiritur obscuritas cognitionis, uti multis ostendit Franciscus Suarez, III *part.*, Quæst. VU, disp. xxi, sect. 1.

15 et 16. Ipsum audies, ut putisti a Domino Deo Verbo tuo in Hebræis, — In Sinacnim, *Exodi* xx, 19, Hebræi illi territi voce Dei petierunt ne Deus per se, sed per Moysen, quasi Prophetam, loqueretur eis. Sicul ergo ipsi tunc petierunt Prophetam, qui referret eis verba Dei : verba autem Dei non tantum tunc, sed et futuris temporibus necessaria sunt; lune tacite non tantum tunc Moysen, sed et post eum, alios Prophetas petierunt : erant enim hi eis necessarij æque ac Moyses, ut per eos consulerent et discerent voluntatem Dei. Ita Abulensis.

(1) Vide quæ do hac poricopa xyin, 15-18, tomo II præmisimus.

Vers 16. QUANDO CONCIO CONGREGATA EST,— id est, ita die, quo lotus Israel congregatus est, ad audiendam vocem Dei; hinc vocantur concionatores, qui loquuntur ad totam concionem, id est ad totum populum : et sic Salomon hebraico vocatur *Cophelet*, grieco *Ecclesiastes*, latine *Condonator*.

Vi. i. 18. Et ponam verba mea in ore uls,— docebo cum verba mea, quæ loquatur, ut sit interpret meus.

Ille verba Dei, quæ per Christum ipse nos docuit, complectitur S. Cyprianus tract. *De Oratione Dominica*, aurea illa sententia, quam utinam Christiani et cordibus, et templis, et domibus suis inscribant! est enim ipsa compendium vitæ et perfectionis Christiani : «Voluntas, inquit, Dei quam Christus docuit et fecit, est *primo*, humilitas in conversatione; *secundo*, stabilitas in fide;

tertio, verecundia in verbis; *quarto*, in factis iustitia; *quinto*, in operibus misericordia; *sexto*, in moribus disciplina; *septimo*, injuriam facere non nosse; *octavo*, factam tolerare posse; *nono*, cum fratribus pacem tenere; *decimo*, Deum toto corde diligere; *undecimo*, amare in illo quod paler est; *duodecimo*, timere quod Deus est; *decimo tertio*, Christo nihil omnino præponere, quia nec vobis ille quidquam præposuit; *decimo quarto*, charitali ejus inseparabiliter adhærere; *decimo quinto*, cruci ejus fortiter ac fidenter assistere; *decimo sexto*, quando de ejus nomino et honore certamen est, exhibere in sermone constantiam qua confitemur; in questione fiduciam, qua congregamur; in morte patientiam, qua coronamur : hoc est coheredem Christi velle esse, hoc est præceptum Dei facere, hoc est voluntatem Patris adimplere.»

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Julius Let Moses designari tres urbes refugii in asylum homicidæ involuntario, quibus tres alias, crescente populo adjici jubet, vers. 9, vide dicta Num. xxxv. Homicidam vero voluntarium ex asylo extrahi, et occidijubet, vers. 11. Denique, vers. 16, falso testipanam talionis decernit.

i. Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, et possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus et in ædibus; 2. tres civitates separabis tibi in medio terræ quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem, 3. sternens diligenter viatn ; et in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam divides : ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus est, quo possit evadere. 4. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est : Qui percusserit proximum suum nesciens, et qui heri et nudiusterlius nullum contra eum odium habuisse comprobatur; 5. sed abiisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, et in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, et occiderit: hic ad unam supradictarum urbium confugiet, et vivet ; 6. ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, et apprehendat eum si longior via fuerit, et percutiat animam ejus, qui non est reus mortis : quia nullum contra eum, qui occisus est, oJui prius habuisse monstratur. 7. Idcirco præcipio tibi ut tres civitates æqualis inter se spatii divides. 8. Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam terram quam eis pollicitus est, 9. (si tamen custodieris mandata ejus, et feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, et supradictarum trium urbium numerum duplicabis : 10. ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus. 11. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensque percusserit illum, et mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus, 12. mittent seniores civitatis illius, et arripient eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, et morietur. 13. Non misereberis ejus, et auferes innoxium sanguinem de Israeli ut bene sil libi. 14. Non assumes et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt

priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperi possidendam. 15. Non stabit testis unus contra aliquern, quidquid illud peccati et facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. 16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum praevaricationis, 17. stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, et iudicum qui fuerint in diebus illis. 18. Cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, 19. reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, et auferes malum de medio tui: 20. ut audientes cæteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere. 21. Non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

5. Sed adiisse cum eo simpliciter in silvam (1). — Tropologice S. Gregorius, lib. X *Moral.* cap. ix: «Ad silvam, ait, cum amico imus, quoties eum quolibet proximo ad intuenda dilecta nostra convertimur: et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio, plusquam necesse est, in asperitatem pertrahit. Ferrum de manubrio prosilit, cum de correptione sermo durior excidit, et amicum percussions occidit, quia auditorem suum prolata contumelia a spiritu dilectionis interficit. Hic ad tres neccise sunt urbes fugiat, quia si ad poenitentiis lamenta conversus sub spe, fide et charitate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur.»

G. Ne forsitan proximus ejus, — cognatus scilicet occisi, qui hebraico vocatur *bxu* <*joch*, id est redimens, quia jus redimendi hæreditatem, si ea vendita esset, ad propinquiorem cognatum spectabat.

Er percutiat animam, — scilicet vitam: est metonymia; sic sumitur «anima» infra cap. xxu, vers. 2G, et cap. xxiv, vers. G, et *Act.* xx, 2f: «Non facio animam (vilam) meam pretiosorem quam me.»

13. Auferes innoxium sanguinem, — id est, innoxii sanguinis effusionem tolles, occidendo vi-

ti) Moses hic jubet, ut tria in terra Chanaan oppida asyli seligantur, lus tamen adjectis verbis, ut tribus illis oppidis, si Dominus dilataverit terminos, alia tria addantur; in libro autem Numerorum, qui tamen libro Deuteronomii prior tempore exaratus habetur, de tribus tantummodo oppidis nulla est mentio, sed sine clausula sex oppida jubentur seligi. Hinc horum preceptorum uni vel alteri Mosaicum nomen plures detrahunt: sed perperam; nam *primo*, nudum solvit Herbst, *Obscnat. de Pentateuchi 4 libror, post. auctore et editore*, dicendo, legem *Deui.* prius a Mose edictam fuisse, quam illam A'um. fscd hallucinatione editorum accidisse, ut lex posterior libro Numerorum, antiquior vero libro Deuteronomii insereretur; deludo a pio quodam Israelita, qui hanc alteri repugnantem videret, adjectam esso clausulam, *cum autem dilataverit*, etc. Secundo, melius Allioli: Tres tantum asyli urces in *Deuter.* hic memorantur, quia aliae tres jam antea *trans Jordanem* fuerant lectv *hum.* xxxv, 13, et supra iv, 41. Tres autem alias de quibus hic vers. 9, nunquam fuisse separatas, probabile est.

delicti effusorem. Unde Chaldaeus vertit, *aufera effundentem sanguinem innocentem de Israel.* Esi ergo hic duplex metonymia: *prima*, qua sanguis ponitur pro effusione sanguinis; *secunda*, qua effusio ponitur pro homicida.

U. Nox assises, et transferes terminos mortuae — «Terminos,» scilicet agrorum, ut aliquid ex possessione alterius tuæ adjicias.

15. In ore duorum aut trium testium stabit (id est confirmabitur) omne verbum, — omnis accusatio, omne dictum, omnis res.

18 et 19. Cumque, etc., invenerint falsum testem, etc., reddunt ei sicut fratri suo facere cogitavit. — Læna talionis hic falso testi decernitur: congruum enim est ut quod quis supplicium falso testimonio alteri injuste irrogare voluit, id justo ipsemet patiatur. Ita duo senes falso Susannam adulterii accusantes, mendacii convicii, lapidibus obruti sunt, *Daniel*, xiti.

Audi quid Patres Vili Synodi (Ecumenica*, anuo Domini 869 Constantinopoli habitæ, contra Leonem Consulem et Theodorum Protospatharium, qui impulsu Photii et Michaelis imperatoris contra B. Ignatium Patriarcham falsum dixerant testimonium, decreverint: «Definimus, inquit, et promulgamus hoc per septem annos episcopium (ita vocatur Ecclesiastica puma et censura) habere: esse illos duobus annis extra ecclesiam, et aliis duobus intra ecclesiam audire divinas Scripturas usque ad catechumenos; non tamen ullo modo communicare, sed abstinere a carnibus et vino quatuor annis, præter Dominicis dies et Dominicas festivitates: et aliis tribus annis stare cum fidelibus, et mereri divinam communionem in solis Dominicis sollemnitatibus cum eleemosynis, orationibus atque jejuniis, ita ut tribus diebus hebdomadae, secunda videlicet, quarta et sexta feria abstineant a carnibus et vino.»

Gregorius Agrigentinus Episcopus a Sabino et Crescentio falso accusatus, coram Synodo Romana constitutus et 50 Patrum, de stupro cum Eudoeia puella, adductis 110 testibus psalmum alto voco ingeminavit: a insurrexerunt in me testes iniqui; quæ ignorabam objecerunt mihi: mala milii pro bonis rependebant. » Statini igitur

puella a dæmonc correpta ail pedes ejus concidit; Gregorius Satanam e puella egredi, et verum fateri jussit, ac manu earn comprehensam erexit. Illa fassa est se a Sabino et Crescentio muneribus corruptam Gregorium falso accusasse. Gregorius vero coram Synodo pro testibus et actoribus intercessit, et pacem illis impetravit. Qua concessa, salim tenebræ magnæ oborta sunt : et actorum alii ulraquo, alii altera gena nigri apparuerunt. Sabino vero et Crescentio labia atro colore infecta sunt, qui nunquam postea clui potuit. Ita habet Vita S. Gregorii Agrigentini, quæ exstat apud Suriura, 23 novembris.

Porro falsos testes ipso jure esse infames docet Gratianus, causa 3, *Quæst.* V, ex Eusebio Papa, epist. 3 *ad Episcopos Tusciæ*, in hæc verba : a Constituimus cum omnibus qui nobiscum sunt Episcopis, ut homicida?, malefici, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incesti, venefici, suspecti, criminosi, perjuri, et qui raptum fecerunt, vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos divinosque concurrerunt, similesque eorum nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium sint admittendi, quia infames sunt, et juste repellendi, quia est funesta vox eorum. »

Constantinus Magnus Imperator Faustam uxorem habuit. Hæc Crispi privigni amore capta, cum ad libidinem cum sæpius provocasse!, renuentem detulit ad maritum, illum sibi vim inferre voluisse. Constantinus fidem adhibuit, ideoquo Crispum filium interfecit. Verum post aliquot annos comperta causa, in uxorem capite animadvertit; ita refert Eutropius, lib. X *Histor. Doman.*

Narrat Eusebius, lib. VI *Hist.* cap. xii, tres testes falso accusasse Narcissum Ilicrosolymæ Episcopum de infami crimine; atque *primus* juravit, ni verum esset hoc ejus crimen, ut Deus cum igne perderet; *secundus*, ut morbo regio corripetur; *tertius*, ut oculis orbaretur. Audiit Deus vindex; nam *primus* in domo, nocte correpta incendio, cum omni familia flammis ultricibus conflagravit. *Secundus* morbo regio a capite ad pedes correptus et absumptus est. *Tertius* hæc videns pernitens et scelus confessus, tantis lacrymis illud deflevit, ut luminibus orbaretur.

Quinimo Deus non raro falsos testes vivos per mortuos redarguit. Audi exempla. Stanislaus Polonus, Episcopus Cracoviensis, Boleslaum Poloni® regem graviter offendit, quod illius nolam libidinem publice arguisset. Quare rex in solemni regni conventu Stauislaum, per calumniam, in judicium coram se vocari curat, tanquam pagum occuparet, quem Ecclesia» nomine coemerat. Quod cum neque tabulis probare posset, et testes veritatem dicere timerent; spondet Episcopus se Petrum pagi venditorem, qui triennio ante obierat, intra dies lres in judicium addicturum. Conditione cum risu accepta, vir Dei loto triduo jejunos et orationi incumbit. Ipso sponsionis die

post oblatum Miss® sacrificium Petrum o sepulcro surgere jubet, qui statim redivivus Episcopum ad regium tribunal euntem sequitur, ibique rege et cæteris stupore attonitis, de agro a so vendito, et pretio rite sibi ab Episcopo persoluto testimonium dicit, atque iterum in Domino obdormivit : ita habet Longinus, et ex eo Surius, maii 8, in Vita S. Stanislai.

B. Aia, Ildulphi Comitum Hannoni® uxor, ut refert *Hannonum Historia*, lib. XI, cap. iv, suas hæreditales seu dominia Montons! contulit Ecclesiæ, quæ postmodum quasi jure propinquitatis repetebantur a parentibus; sed dicta Ecclesia, cum vexaretur lite, S. Aiam, etsi defunctam, nullis precibus in testem evocavit : et ipsa apparens respondit se donationem suam ratam habere; unde pacifice quidquid datum erat, datum remansit.

Cum B. Augustinus Mediolani adhuc moraretur, illud memoratu dignum ad hanc rem, inter alia accidisse tradit, lib. *De Cura pro mortuis*, cap. xi : « Pro certo, ait, cum Mediolani essemus, audivimus, quod, cum debitum repetetur a quodam, defuncti patris cautione prolata, quod filio nesciente a patre jam fuerat persolutum; contristari homo gravissime coepit, atque mirari quod ei pater moriens non dixerit quid deberet, cum fecisset etiam testamentum. Tunc ei nimis anxio apparuit idem pater ejus in somnis, et ubi esset repositum instrumentum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit. Quo invento atque monstrato, non solum falsi debiti calumniam filius propulsavit, sed etiam paternum recepit chirographum quod pater non receperat, quando ab eo persoluta erat pecunia. Ille itaque putatur anima hominis curam gessisse pro filio, et ad cum venisse dormientem, ut docens quod ignorabat, a magna cum molestia liberaret. »

Huic et illud de Spiridione Cyprio Episcopo factum simile subjungamus. Filiam habuit frenem nomine, quæ ei cum bene ministrasse!, virgo defuncta est. Post ejus obitum, venit quidam dicens se ei depositum commendasse. Rem gestam ignoraverat paler. Perquisitum in lota domo, nusquam quod quærebalur inventum est. Persistebat tamen ille qui commendaverat, et fletu ac lacrymis perurgebat : vitæ suæ quoque illaturum esse exilium, nisi commendata recipere, testabatur. Permotus lacrymis ejus senex ad sepulcrum filiæ properat, atque eam ex nomine inclamitat. Tum illa de sepulcro : a Quid vis, ait, paler? Commendatum, inquit, illius ubi posuisti? » At illa locum designans : a Illic, ait, invenies defossum. » Regressus ad domum, rem, sicut filia de sepulcro responderat, repositam tradidit reposcenti. Vides hic quam Deus veritatis et veri testimonii sit patronus.

Macarius, Ægyptius monachus, S. Antonii discipulus, cum ad ejus antrum quidam perfugisset, opis petend® gralia, quia magistratus tanquam reum patrat® tunc cædis insectabatur (is autem

Insontem se affirmabat), nominis sui reverentia magistratuum vim repressit; et quia suspicio tantum, non testes hominem urgebant, ut veritas palam fleret, egit ut qui occisus fuerat, e tumultu, omnibus qui aderant audientibus, loqueretur; qui quoniam affirmavit, nihil cædem suam ad eum perlinere, cui tunc crimini res dabatur, magistratus hominem quem insectabatur, Macario auctore absolvit; cum desideraret magistratus auctorem caedis scire, petiit a D. Macario ut interrogaret: respondit ille sibi sufficere innocentem liberasse. Ita refertur in *Vitis Patrum*, lib. 11, cap. xxxvH.

Idem per infantes effecit Deus. Refert Gregorius Turonensis, lib. 11 *Hist. Franc.* cap. i, S. Brixium Episcopum Turonensem falso accusatum fornicationis, infantem ex ea recens natum coram populo adjurasse, ut diceret an ipse esset pater ejus. Cui infans: Non es tu pater meus; populo autem rogante ut ex eo perquireret quis ergo esset pater, respondit Brixius: «Non est hoc meum;

quod ad me pertinuit sollicitus fui: vobis si aliquid suppetit, per vos quærite.» Cumque populus magiæ hoc tribueret, ignem illesa veste gestavit usque ad sepulcrum S. Martini dicens: «Sicut vestem videlia ab igne ilbvsam, ita et corpus meum a mulieris tactu csl impollutum.»

Simile miraculum contigit EpUcupo Brooni, qui discipulus fuit S. Patricii, anno Christi 521; sed ibi infans insuper patrem prodidit, ut habetur in Vita S. Brigidæ Scoticae, 1 februarii.

In Vita S. Antonii de Padua, qui vixit anno Domini 1232, narratur quod ipse Patavii degens per angelum translatus fuerit Olysipponem: ibi enim pater ejus falso accusabatur, quod puerum occidisset. Quare ipse puerum occisum interrogavit an pater suus eum occidisset; qui erigens se respondit illum cædis hujus conscium non esse: itaque pater absolutus est. Simili prorsus modo infans purgavit Danielcm Abbatem falso adultarii insimulatum, uti refert Sophronius in *Prato Spir.* cap. exiv.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus in bello domum remitti novos adificatores, vinitores, sponsores et pavidos. Secundo, vers. 13, jubet in urbe bello capta masculos omnes occidi, prater infantes: in Chananaa autem jubet omnes, etiam feminas et infantes, occidi. Tertio, vers. 19, vetat ne arbores frugiferae urbis hostilis succidantur, sed infrugíferas cadi permittit.

1. Si exieris ad bellum contra hostes tuos, et videris equitatus et currus, et majorem quam tu habeas adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos; quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra / Egypti. 2. Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem, et sic loquetur ad populum: 3. Audi, Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolito metuere, nolite cedere, nec formidetis eos; 4. quia Dominus Deus vester in medio vestri est, et pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. 5. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: Quis est homo qui aedificavit domum novam, et non dedicavit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam. 6. Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo ejus fungatur officio. 7. Quis est homo qui despondit uxorem, et non accepit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo accipiat eam. 8. Illis dictis addent reliqua, et loquentur ad populum: Quis est homo formidolosus, et corde pavido? vadat, et revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. 9. Cumque siluerint duces exercitus, et finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. 10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. 11. Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo. 12. Sin autem fœdus inire noluerit, et coeperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, 14. absque mulieribus et infantibus, jumentis, et caeteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. 15. Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. 16. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere : 17. sed interficies in ore gladii Hethæum videlicet, et Amorrhæum, et Chananæum, Pherezæum, et Ilevæum, et Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus; 18. ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, et peccetis in Dominum Deum vestrum. 19. Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potes, nec securibus per circuitum debes vastare regionem : quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. 20. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in cæteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem quæ contra te dimicat.

ven.i. 1. Nox timebis (hostium currus, et multitudinem), quia Dominus Deus tuus est, — qui potens est salvare, et dare victoriam tam in paucis, quam in multis. Notent hoc duces castrorum, curentque ut milites christiano et pie vivant, itaque Deum secum habeant : tunc enim erunt insuperabiles; nam si Deus pro nobis, quis contra nos? id Constantinus, Theodosius, Carolus, Bulionius, Machabæi, et hoc saeculo Ferdinandus, Carolus V, Albuquerque, et alii experti sunt. « Non debent, inquit Constantinus, milites in armis aut viribus corporum spem ponere, sed universitatis Deum rerum omnium bonarum, et ipsius victoriæ auctorem agnoscere, » uti refert Eusebius, lib. IV De *Vita Constantini*, cap. xa. Duces ergo et milites, ut victoria potiantur, observent illud cap. xxiii, 9 : « Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, » puta a scortatione, ebrietate, rapinis, rixis, juramentis, blasphemis, duellis, invidiis, etc.

Ei—pu Id præstitit Josué, qui Mosi successit, idcoque potius, ut victoriis potitus est. Id præstitit Narses Italici liberator, qui erga pauperes benignus, in repandis basilicis diligens, vigiliis et orationibus adeo deditus fuit, ut plures victorias supplicationibus divinis, quam terroribus bellicis obtinuerit, uti narrat Evagrius, lib. IV, cap. xxiv. Et Procopius, lib. III De *Beilo Gothico*, scribit eundem omnem rerum successum, omnemque belli felicitatem uni Deo acceptam retulisse; et milites in aciem progressuros ad similem pietatem hortatum esse.

Audi Mauri exemplum memorabile. Caboncs dux Maurorum circa Tripolim, postquam Wandalos bellum adversus se movere audivit, primum subditis suis praecepit ut ab omni iniquitate et cibo, qui ad delicias faceret, abstinerent, omniumque, maxime a mulierum consuetudine. El binis castris positus, in alteris quidem ipse cum

viris in armis fuit, in alteris mulieres inclusit, mortis supplicium minatus, si quis feminarum vallum ingressus esset. Deinde exploratores Carthaginem misit, cum mandatis, si quid impii a Wandalis in Christianorum templis perpetrari viderent, ut illi spectarent, et postea, cum Wandali discessissent, illud restituerent, ac subiecit se quidem Deum, quem Christiani colerent, ignorare : consentaneum vero sibi videri, siquidem (quod diceretur) fortis potensque esset, ut contemptores sui numinis puniret, cultores tueretur. Exploratores, postquam venerunt Carthaginem, viderunt belli apparatus ingentem. Deinde secuti exercitum, in Christianorum templa equos et jumenta introduci, lasciviam et libidinem exerceri, sacerdotes plagis affici, et alia multa impia et horrenda a Wandalis fieri spectarunt. Illi post eorum discessum templa repurgarunt, sacerdotes coluerunt, et eleemosynas in pauperes largo distribuerunt. Tandem facto conflictu, Wandali ad unum omnes sunt trucidati, et Mauri victoriam reportarunt. Ita Evagrius, lib. IV, cap. xv, et Nicéphorus, lib. XVII, cap. xi.

Denique Jovianus, cum post Juliani Apostati interitum imperator eligeretur : ait, Non possum, regere Juliani exercitum, qui tam pestifera doctrina imbutus est; talis enim a Deo destitutus, facile ab hostibus superabitur. » Quibus auditis, milites uno ore conclamarunt : No dubita; Christianis hominibus, et in vera pietate educatis imperabis. Ita Theodoretus, lib. IV, cap. i.

5. Duces quoque, etc., proclamabunt : Quis est UOMO QUI DEDICAVIT DOMUM NOVAM, ET NON DEDICAVIT eam? — « Non dedicavit, » hebraico *non initiavit*, id est, non cepit eam inhabitare. Voluit Dominus hos remitti ex castris ad sua, non desiderio rerum suarum, quibus necdum frui fuerant, remitterent animos in prælio, fugamque capesserent, cum sociorum scandalo et periculo. Miles enim tam animo, quam corporo debet esse

TcDhIU
vfi hie
did ceñ-
id S.
Augasll-
uui.

libero et expedito. Ila Abulensis. Notat S. Augustinus, *Quaest.* XXX, hæc dici, non tam imperative, quam tentative et permissive, ad virorum animos explorandos : qui enim viriliter hunc nimium affectum rerum suarum vincere et depungere volebant, poterant manere in castris; qui vero affectum hunc vincere non poterant, vel non valebant, domum abibant, et recedentes a castris prodebant suam pusillanimitatem, seque affectu nimio rerum suarum teneri.

Vers. C.

G. Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem? — necdum ejus fructu est frui? quod quinio demum anno fiebat; nam juxta legem *Levit.* xix, 23, tribus primis annis fructus censebatur immundi; quatto anno cedebant Deo, erantque quasi sacri; quinto anno fiebant communes sive profani, ul habent llebræa, poteratque quivis cum possessoris consensu cis vesci.

Ven. 7.
Tropolo
gicc.

7. Quis est domo qui despondit (sibi) uxorem, et non accepit eam? — Tropologice significatur, ait Cyrillus in *Collettari.*, quod non oporteat eum qui nuper habitantem secum virtutem accepit, educi ad labores et persecutiones, donec ejus amor plano sit illigatus et astrictus.

Vers. 8.

8. Quis est homo formidolosus? — Ita ex lego hac Gedeon, iturus contra Madianitas, clamavit: Si quis est corde pavidus, recedat de castris; et o triginta duobus millibus bellatorum, recesserunt viginti duo millia, *Judicum* vn, 3.

In bello enim plus facient trecenti resoluti et animosi milites, quam triginta millia pavidorum et hæsilantium. Scipio Africanus, rogatus a quodam qua re fretus auderet exercitum o Sicilia in Africam contra Carthaginenses trajicere, demonstravit ei trecentos viros, addens : « Nullus horum est, qui non sit me jubente, conscensa hac turri, præcipitem se in mare dejecturus. » Ita Plutarchus in *Apophtheg. Roman.* Animus ergo in milite, præsertim capitaneo et duce requiritur. Animosus Alexander quid non perfregit? paucos habebat milites, hostes innumeros : suadebat Parmenio ul noctu clam in cos irrueret; cui illo : « Nolo furari victoriam. »

Similis fuit C. Fabricius consul Romanus, cui Pyrrhi medicus per epistolam promisit se, jubente ipso, Pyrrhum veneno necaturum; eam epistolam Fabricius Pyrrho misit, dicens : Pesime tu et de amicis judicas, et de inimicis; noluit ergo animosus consul regem dolo, sed aperio marte prosternerò : unde et totidem captivos ei remisit, quot ipse miserat. Ha Plutarchus in *Apophtheg. Romanorum.* Militis ergo est in bello non pavore, nec timere mortem, sed potius optare; nam, ut aiebat Epaminondas : « Pulcherrima est mors in bello. » Id verissimum est in milite Christiano, qui christiano vivens pugnat pro Deo, pro Ecclesia, pro justitia. « Pulchrior est miles in prælio cæsus, quam in fuga salvus, » ait Livius, lib. II, dee. 1. Et Philemon; « Miles,

ait, est victima, ut, cum tempus fuerit, pro patria immoletur. » Matres Laconum cis solebant edicere, « ut aut victores cum armis redirent, aut mortui in armis referrentur : » testis est Valerius Maximus, lib. II, cap. vin. Cæsaris fuit illa vox : a Disco ferire, disco mori. » Syllaba una brevis nut longior tua facta variabit : aut occides, aut Gccides. Ad utrumbbet horis locisque omnibus paratum te exhibe. Aratus dicebat « militis esse, vitam nihili facere. » Xerxes, audiens quam fortiter et feliciter Artemisia rem contra suos gessisset in pugna navali, dixit, « sibi feminas fuisse viros, contra viros fuisse feminas, n quod parum dextre rem gessissent; testis est Herodotus, lib. Mil. Cum ob turbatos ordines in Marcelli copiis victor Annibai exstitisset, reversus in castra Marcellus convocato exercitu ait, « se quidem multa Romanorum arma et corpora, Romanum vero videre neminem : » testis est Plutarchus in *Ihircello* (i).

10. Si QUANDO ACCESSERIS AD EXPUGNANDAM CIVITATEM, offeres ei primum pacem. — Loquitur de v?.-» » civitate, quæ sita erat extra terram promissionis, ul patet vers. 13 : hæc enim si pacem reciperet lnt>aU. sub conditione tribuli, incolis omnibus salvus, r*. t i fiebat tributaria llebræis : sin pacem abnueret, expugnabatur, omnesque incolæ jure belli, et ler, jussu Dei occidebantur, præter mulieres et infantes : nam civitatibus in Chanaan sitis pacem offerre Hebræi non poterant; sed omnes omnino incolas, etiam feminas et infantes, occidere debebant, tum quia tota Chananæa a Deo tradita erat llebræis possidenda; tum quia Chananæi erant homines improbissimi, et quasi semen vitiatum et maledictum, quibus si parcilum fuisset, ipsi Uebræos secum commorantes ad idola et vitia sua pertraxissent, ut dicitur vers. 17, et fusius *Sapient*, xti, 3 et seq. Discant hic principes ante bellum offerre pacem, nimirum pacifice petendo ab hostibus justam satisfactionem. Nam, ut ait S. Augustinus, epist. 207 ad *Donifacium* : « Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. »

19. Non succides arbores, de quibus vesci poteris. TEST, ele., QUONIAM LIGNUM EST, ET NON UOMO. — Ita et Chaldæa : quaro llebræa per interrogationem accipe, cum Septuaginta, hoc modo, *num enim arbor campi est homo, ut veniat coram te in obsidionem?* g. d. Lignum pomiferum libi est utile, neque tamen te obsidere, tibi que obesse potest : ergo illud non succidendum, sed aservandum est; alia vero ligna, licet obesse non possint, quia tamen infructifera sunt, servient libi ad machinas bellicas iustruendas. Itu Abulensis.

Alii, ut Vatablus, sic vertunt et explicant Hebræa, *arbores agrorum* (subaudi *vita*) *sunt homines*.

(1) Vers. 9. Pro *suos ad bellandum*, eie. in hebr. est, *proficiant*, constituent *dures exercitus*.

nís (g. d. Vitam hominis sustentant) : *non succides eas*, ut scilicet iis machinas instruas, ad urhem obsidendam. Verum durum est et insolens subaudire rò *vita* (I).

(I) VaUbli sensum dal et Maurer, hac tamen via, *nam hominum* (id est, hominum usui destinata)) sunt *arbores agri*. Item Rosenmullerus, *nam hominis est arbor agri*, subaudito autcQTNH «Igno dativi Vulgati interpretis versio, licet antiquissima, frigida nimis tamen et jejuna videtur, quod juxta eam, cur arbores fructifero

non excidendae sint, hæc detur ratio, quia arbores illæ non sint homines, adeoque Israelita urbem obsessuris resistere non valeant. Nonno idem etiam de arboribus infructuosis dicendum?

Vers. 20. Pro *capias civitatem* hebr. est *descendat*, id est, corruat, muris scii, cadentibus.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Dais expiari homicidium occultum pcr mactationem vitula!, et pcr protestationem magistratus ile sua innocentia. Secundo, vers. 10, captiva ut ducatur uxor, jubetur radere casarian, et circumcidere ungues. Tertio, vers. 15, filio odiosa uxoris, si sit primogenitus, jubentur consignari primogenita. Quarto, vers. 18, filius contumax et perditus jubetur lapidari. Quinto, vers. 22, corpora suspensorum jubentur eadem die sepeliri, quia maledictus est qui pendet in ligno.

1. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignorabitur cædis reus, 2. egredientur majores natu, et judices tui, et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum : 3. et quam viciniorrem cæleris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere, 4. et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit ; et cædent in ea cervices vitulæ ; 5. accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum, omne negotium, et quidquid mundum, vel immundum est, judicetur. G. Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam quæ in valle percussa est, 7. et dicent : .Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. 8. Propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti, Domine, et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi lui Israel. Et auferetur ab eis reatus sanguinis : 9. tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris quod præcepit Dominus. 10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit cos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris, 11. et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voluerisque habere uxorem, 12. introduces eam in domum tuam : quæ radet cæsariem, et circumcidet ungues. 13. El deponet vestem, in qua capta est ; sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense : et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua. 14. Si autem postea non sederit animo luo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere pcr potentiam : quia humiliasti eam. 1o. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus, 1G. volucrilque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilcctæ facere primogenitum, et piartene filio odiosæ ; 17. sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia : iste est enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. 18. Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui nou audiat patris aut matris imperium, et coercitus obedire contempserit : 19. apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam judicii, 20. dicentque ad cos : Filius noster iste protervus et contumax est, monita

nostra audire contemnit, comessionibus vacat, et luxuriæ atque conviviiis : 21. lapidibus eum obruet populus civitatis ; et morietur, ut auferatis malum de medio vestri, et universus Israel audiens pertimescat. 22. Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, 23. non permanebit cadaver ejus in ligno ; sed in eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno : et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

Ver». J. 2. Metientur a loco cadaveris, — computabunt quot tnilliaribus, vel passibus locus cadaveris distet a qualibet vicinarum civitatum.

Nota, cadaver hic tribui vicinissim® civitati, quia ineam pr® aliis cadit præsumptio, quod aliquis ex ea perpelraril cœdem. Unde majores natu illius urbis cum victima jubentur, vers. 7, publica protestatione se purgare a crimine, et a criminis, utpote cujus auctorem ignorent, vindicta, ut hac ratione Dei iram, tam a se, quam a suo populo avertant.

ver». 3. 3. Seniores civitatis illius (qu® proximior est cadaveri) tollent vitulam de aumento, qljb non traxit jugum, — qu® scilicet fortis, et non fracta labore trahendi currum, vel aratrum, innocentia® ejus, qui occisus est, symbolum cl typum gerit.

Ve». 4. 4. Et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam. — R. Joseph Kimchi censet vallem hmc dici asperam, saxosam et incultam per prolepsin : quia scilicet talis futura erat. Reddebatur enim locus ille saecr cl maledictus, per carnes vitul® hujus piacularis, in eo sparsas et ibi putrescentes, ita ut eum serere et coleic non liceret : nam non semper eligebatur locus incultus, sed ipsemet ubi cadaver ceciderat. Sed hæc sententia clare repugnat verbis Scripturo», ait enim : a Et ducent (am ad vallem asperam atque saxosam, qu® nunquam arata est, nec sementem recepit;» qu® verba plane significant qualis sit et fuerit hæc vallis, non qualis futura sit (I).

ViinU Vitula ergo hæc mactanda erat in valle aspera, eipiatrix quia hoc horroris homicidii est symbolum. Om-
clii nnc- n*a cn'in bæc a l)P0 P,rce "Pla sunl, a<l terrendum labatur rudem illum populum, et absterrendum ab holi-
li vaile niicidio, per externam hanc Risiiti® et funeris
"an"" quas' pompam, perqué victimam expiatoriam ho-
Tri i a micidii, cui, cum auctor esset occultus, commu-
ausl- nitas tota videbatur esso obnoxia, quasi quoro tale intra se sustineret membrum, nec satis supra gregem suum invigilasse!

Allegorico, vallis aspera est locus Calvari® ubi crucifixus est Christus.

Sceaoda. Erat cl alia hujus legis et crorcmoni® utilitas; nam hanc publicam expiationem precedere debebat summa in inquirendo sceleris auctore diligentia, ut populo magistratus satisfaceret; simul admonebatur magistratus vigilare, sontes perse-

ti) Pro *vallem asperam* hcbæum a inultis rectius, ul videtur, vertitur rivum seu *torrentem perennem*, qui per totum annum (uat, oppositus illis qui |x>r «estate®, maximo vero post cam, oclobri mense deficiunt.

qui et punire, ne unius culpa provocaret iram Dei adversus totum coetum Israel, ut dicitur dist. XLV, can. xviii.

Denique, tertia hujus sanctionis causa erat, ut T«rtu- auctor sceleris, si inter cos fuisset, proderetur. Est enim naturale quoddam quasi miraculum, Ratonil ait Abulensis, ut, si occisor advenerit ad cadaver occisi, vulnera sanguinem sudent, idque non tan- oæiù es-
tua fit, cum recenter quis occisus est, sed etiam divw»-
ciim a nullis diebus, imo ex ipsis nudis ossibus solet interdum cruor effluere, ut multoties visum n r.-ç
est, Deo videlicet criminis tam enormis auctorem l,l
hoc signo ostendente. Solet enim Deus, etiam M,,
apud Gentiles, homicidium miro judicio et indi- bo-
cio detegere et vindicare. Hinc illa Melitensium ç , lIJ
ad Paulum, cum a vipera invaderetur, vox : oUl- et r,\,t
lio non sinit eum vivere,» sed eum quasi horni- j.
eidam ad necem persequitur.

Audi Gentilium exempla. Macarius Mitylenensis, Bacchi sacerdos, hospitem in templum seducens occidit : paulo post filii ejus volentes patris sacrificia imitari, unus alterum quasi victimam jugulavit; mater id rescians filium qui reliquus erat, quique alium jugulaverat, furibunda torre occidit; pater sacerdos, id cognoscens, ipsam matrem conjugem suam mactavit, ideoque captus cl confessus crimen ante publicum supplicium in tormentis animam exhalavit. Ecce, Deus homicidium sacerdotis, erode prolium, uxoris, et ipsius homicid® punivit : testis est .-Elianus, lib. XIII.

Duo Arcades amici venerunt Megaram; alterad .
amicum, alter ad cauponem divertit : hic noctu apparuit alteri, rogans ut subveniret, eo quod sibi interitus a caupone pararetur; surrexit ille; sed cogitans esse somnium, mox recubuit. Rediit alter, rogans ut, si in vita nolisset opitulari, saltem mortem suam non pateretur inultam : se enim a caupone esse occisum, corpusque in plastrum injectum sub stercore latero : Mane ergo, ait, ad portam adsta, antequam plastrum oppido exeat, et cadaver remque, ut narro, deprehendes. Fecit ille, cadaver et cauponem deprehendit, caupo pœnas dedit. Hic minime dubitandum est quin illud somnium amico a Deo sit immissum, ut homicidii auctor proderetur. Narrat hoc Cicero, lib. I *De Divinazione*.

Ibycus Poeta, cum in latrones incidisset, jam Ter
occidendus, grues forte supervolantes obtestatus Ut,ab
est. Aliquanto post tempore, cum iidem latrones in foro sederent, rursumque grues supervolarent,

per jocum susurrabant inter so in aurem : Adsunt Ibyci ultores. Eum sermonem assidentes in suspicionem rapuerunt: maxime desiderato jam pridem Ibyco. Rogati quidnam sibi vellent ii sermones, hæsitanter cl inconstanter responderunt. Subjecti tormentis facinus confessi sunt. Atque ita velut gruum indicio poenas Ibyco dederunt, ac potius suo ipsorum iudicio perierunt. Ita Plularchus, lib. *De Loquacitate*.

Qnr- Pyrrhus rex in itinere offendit canem, qui do-
taB' mini jugulati corpus servabat : auditoque triduo illum sine pastu durasse illic, neque abscessisse, cadaver humari, canemque seenni abduci, ejusque curam haberi imperavit. Paucis post diebus rex lustrabat copias suas, militesque considente rege transibant. Aderat canis quietus : qui, ut domini percussores conspexit prætercuntes, cum latratu et ira procurrit in illos, subinde circumagens se ad Pyrrhum. Itaque comprehensi extemplo et quæslione habita, cum indicia aliunde accessissent, cædem confessi pœnas dederunt : ita Plularchus *De Animai. Compar.*

Qaia- Hesiodi canis Ganymetoris Naupactii indicavit fi-
tB'0, lios, a quibus fuerat Hesiodus trucidatus. Ha idem Plularchus.

Sciion. Popielus, Poloniae rex, patruos necavit : mox ex interfectorum tumultis mures erumpentes, regem adorti sunt; nec ignibus, circumquaque factis, ab eodem infestando prohiberi potuerunt : ul tandem ipse a suis desertus, cl divina ultione se feriri confiions, a bestiis illis laniatus sit, uti narrant omnes Polonicarum rerum scriptores.

Et CÆDENT IN EA CERVICES VITULÆ, — Ut significetur quod decapitari deberet, tam homicida, si sciretur, quam ille qui celat homicidium, præsertim si sit c senioribus hisce, puta ex magistratu.

5. Omne negotium pendet. — Dele *-b pendet*, cum colo sequente, uti delcut Romana, <7. *d.* Seniores urbis accedent ad sacerdotes, quorum est iudicare et decidere omnes controversias, omnemquo immunditiem.

v.i>1. 7. Et dicent : Manes nostra non effuderunt SANGUINEM HUNC, NEC OCULI VIDERUNT, — *q. d.* Nescimus auctorem homicidii; si sciremus, utiquo cum puniremus (1).

Ubi nota : Per rò *non effuderunt*, non tantum significant iudices se manu sua non effudisse sanguinem : hoc enim parum fuisset, nec suffecisset ad eorum innocentiam; sed insuper de suo consensu, vel conniventia, vel dissimulatione, vel impunitate, vel alia simili negligentia nullam dedisse causam homicidio. Prælor enim, qui ex officio tenetur vias a sicariis tutas præslare, et cædes impedire, nisi id præstet, carum est reus, etiamsi illarum non sit conscius. Soli enim privato dicenti : «Non feci furtum,» respondetur :

(t) Reri legi Jubel 132 V, noli obtemperaro : nam sepe verbum singularis nutneri jungi constai nomini pluralis aut dualis numen, distributive capiendo.

« Non pascas in cruce corvos; » at plus exigitur a persona publica, qualis csl magistratus. Ita It. Salomon, Lyranus et alii.

R. Ni; REPUTES SANGUINEM INNOCENTEM IN MEDIO Ven- * populi tui, — ne imputes cædem hujus innocentis populo Israel, neve in eum vindices.

Quidam Hebræi censent animam occisi in terris circumire ac vagari, et vindictam clamare in cælum, donec magistratus in homicidam animadvertat, cumque de terra tollat : tunc enim animam illam a terra discedere, et ampliorem ultionem non expetere. Sed hæc sententia judaizat.

Er AUFERETUR AR EIS (Senioribus populi) REATUS SANGUINIS, — Hebraico, *et dimittetur* (2) *illis sanguis*, id est reatus, vel pœna sanguinis effusi. Ita videlicet ut Deus non puniat populum, tanquam negligentera punire homicidia; quia fecit quod potuit, cl quod præcepit Dominus, ad deprehendendum homicidam, et ad expiandum homicidium.

9. Tu AUTEM ALIENUS ERIS AD INNOCENTIS CRUORE. — Veri.». Convertit se hic Moses ad ipsum populum, quia totus Israel tenebatur reus sanguinis, quando aliquis occidebatur, nisi per majores natu civitatis vicium, faceret hanc inquisitionem cl lustrationem : per eam enim absolvebatur.

Nola : Occisus vocatur innocens, qui tamen poterat esso nocens cl invasor : quia secundum præsumptionem juris, quilibet praesumitur bonus, nisi contrarium probetur. Ita Abulensis.

Allegorico, vitula hæc carnem Redemptoris AUrgo nostri significat, ail Procopius et Rabanus, quro nunquam traxit jugum peccati, et in valle dura, immolanda indomita et spinetis vitiorum asperrima, scilicet Ue>ta- in Jerusalem, immolata est : sacerdotes lavant manus super eam, id est S. Apostoli, et prædicatores, in passione Christi sua opera esso munda demonstrant; dum ab eis caro Christi, pro peccatorum nostrorum expiatione a Judæis crucifixa, prædicatur; dumquo confitentur se impietatis Judæorum expertes esso, consequuntur remissionem, ait Cyrillus in *Glaphi/ris*. Vide Rubanum. Aliter hæc explicat Rupertus.

H et 12. Si videris in numero captivorum mulie- Ver», u REM PULCHRAM, VOLUERISQUE HABERE UXOREM, Ctc. rtllil RADET CÆSARIF.M, ET CIRCUMCIDET UNGUES. — Hi Fictus præscripli sunt, ait Cajctanus, ut mitigaretur asperitas et inconcinnitas facti, nempe quod Gentilis duceretur uxor in populo Dei; dccuitque ut ipsa his velut lustrationibus sanctificaretur, itaque populo sancto misceretur, oblila gentis et cognationis suæ.

Tropologice, Christianis doctoribus licet Genti- Tropoiolem ducere, id cstca quæ apud Gentiles, vel hæ- GF.^?i, relios docta vel elegantia inveniunt, sibi adseis- e saanl' cerc, dummodo tamen ca quæ noxia et superflua mi i-c-suntresecent. Ita S. Hieronymus, epist. *ad Magnum*, '1ril) Rupertos et Rabanus, qui tamen aptius hæc ac-

(1) Proprie *expiabitur*, nilhp a. 133.

thm «• cipit do anima, a gentilismo ad Christianismum, peccato ad gratiam translata; nam, ut ex co ait Glossa, mulier lime Gentilis est anima peccatiix, qum pulchra est, quia ad imaginem Dei creata csl; sed captiva est ob crimen : liane Christus sponsam ambit, quod ut fiat, radat cæsariem, id est vitia preterita per contritionem deponat; et perecida! unguet, id est occasiones peccati : permittitur tamen ei flero patrem et matrem ad breve tempus, quia recens conversa dolet se a pristinis amicitiiis et voluptatibus avelli; sed hoc dolore absterso, sponso jungitur Christo. Ita Cyrillus in *Glaphyris*, et S. Ambrosius, lib. XXXV, epist. ad *Ircnæum*.

Circumcidet (hebraico *fatiti*, id est adaptabit circumcidendo) unguet. — Male ergo Rabbini exponunt *faciet*, id est crescere sinet unguet, ul scilicet fiat deformis, itaque exstinguatur vel minuatur concupiscentia victoris erga eam, cum sit Gentilis (I).

ven. ti. 14. Si nox sederit anido tco, — si non placuerit tibi.

Humiliasti, — corripuisti.

Ver», 17. 17. DaDITQUE EI DE IUS QU.B HABUERIT CUNCTA duplicia. — Primogenitus cnim duplicem recipiebat portionem hæreditatis. Sic Joseph duplicem tribum, scilicet Ephraim et Manasse, el consequenter duplicem hæredilatcm in Chanaan, loco Ruben primogeniti Jacob, sortitus est. Pro *duplicia*, Hebraice csl *pi sccnaim*, id csl os *duorum*, id est duplex portio; perinde atque si primogenitus duo haberet ora, alii fratres singula, quæ portione parentum hæreditaria pascenda sint et implenda. Sic IV *Rcj.* n, 9, Eliseus petit ab Elia rapiendo, spiritum ejus duplicem. Hebraice est, *fiat, quæso, in me os duorum de spiritu tuo, q. d.* Ego sum quasi primogenitus inter discipulos tuos, scilicet primus sum, quem in scholam et disciplinam tuam recepisti; da mihi ergo quasi primogenito tuo, ul obtineam duplo majorem vim spiritus lui, pere condiscipulis cl commilitonibus meis. Non ergo Eliam magistrum suum, sed condiscipulos suos in spiritu superare cupit. Aut potius, *q. d.* Quia ego sum primogenitus tuus et simul unigenitus (nec cnim alios habes discipulos et ministros, quam me), fac ut succedam in utroque tuo spiritu, prophetiæ scilicet et miraculorum. Unde *Eccli.* xlviii, 13, dicitur in Eliseo completus esso spiritus Eliæ; ita explicant Abulensis et Cajetanus ibidem.

Ver», io. 19. Ducent, etc. ad portam iudicii. — In portis cnim ad quas primo veniebant exteri, tanquam in præloriis et tribunalibus quibusdam publicis, olim fiebant iudicia, ut patet ex cap. xxn, 15; *Job* XXXI, 21; *Prov.* xxxi, 23. «Mos veterum fuit, ait S. Gregorius, lib. XIX *Moral.* xni, ut seniores in porta consisterent, et causas introeuntium iudi-

carent, quatenus tanto esset pacificus urbis populus, quanto ad hanc discordes ingredi non liceret.»

21. Lapidibus eum obruet populus, — videlicet post examinationem el sententiam iudicum (2).

£2 cl 23. Quando, etc. appensus fuerit in pati- Vm. BULO, etc. EADEM DIB SEPELIETUR; QUIA MALEDICTUS*1**

a Deo est qui pendet in ligno, — Hebraice est, *guia maledictio Dei at suspensus*; Symmachus, *quia in Llasphcmiam Dei at suspensus*; alii, *quia intigno, convicium Dei est suspensus*. Quærcs quare? Mrî

Fabulantur Judæi quod, ante sepulturam cada-veris, anima ad suam quietem venire non possit, nec ab angelis duci in thalamum Dei, sed inierim vexari et affligi a turmis dæmonum. Sed hæ sunt eorum næiûæ. Respondet ergo primo, Andreas u>> Masitis in *Josué* vili, 28, corpus suspensum statim Pn<*> sepeliendum esse, quia censetur contaminare terram, eo quod homines, terræ incolse, impiissima et perniciosissima mortalitatis animæ opinione hoc spectaculo informetur, quo bestiarum loco humana corpora esse vident. Sed huc ratio acutior est, quam germanior.

Secundo, Abulensis : Suspendere, ait, malefac- Secanti, tores, quia est actus justitiæ, quo reus punitur, hinc cedit ad gloriam Dei : sin maneat in cruce suspensi cadaver, jam non punitur suspensus, ulpote jam mortuus, sed ejus corpus tantum, quod aliquam gerit Dei imaginem in vultu humano et credo. Sola ergo imago Dei tunc manet, quæ punitur : hoc autem cedit in Injuriam ctignoinmiam Dei; quaro statim suspensi cadaver sepeliendum est. Verum hæc ratio subtilior quoquo est, quam solidior : et non tantum suspensis, sed quibusvis mortuis, et cadaveribus quadrat.

Dico ergo cum Cajetano maledictum hic sumi Teri* pro excrebili. Volebat siquidem Deus maxime cl Pnnl-facinosos (quorum pœna erat suspendium) om- <t nino deleri de terra, adeo ul nec eorum cadavera mUu it superessent in poenam, uti fieri solet in illis qui 'utai' flaminis traduntur. Cæterum illud, «no contaminetur terra,» ut innuit Chaldæus, explicatio est præcodentium. Sicut cnim Scriptura passim ait malis hominibus lucani contaminari, ita cum aliquid eorum superest, ut sunt eorum cadavera, adhuc terra inexpiata et contaminata censetur.

Hinc Christus in cruce suspensus, ab Apostolo, chrûloi *Calat.* ni, 13, vocatur « maledictum,» quia, ut ait p'»nobii Ruperlus, Deus maledictiones humani generis in Christum transposuit, videlicet dum infamem et dictan, exccrabilem mortem crucis pro nobis suscepit cur? Christus, «ul non solum nullam mortem, sed etiam nullum mortis genus, Christiana libertas, sicut Judaica servitus formidaret,» ait S. Augus-

ti) Duram hanc legem necessariam faciebat defectus carccrum illis temporibus apud Israelitas, et contentiosas ebrietatis gravior noxa in calidis illis regionibus. Cf. Michaelis, *Jus. Mosaic.* P. VJ, § S54.

(1) Roscnmullcrus, *nutrici unguet*, in signum luctus.

tinus, lib. *Contra Adimantum*, cap. xxi, et lib. XIV *Contra Faustum*, cap. xi, et Tertullianus, lib. *De Patientia*, cap. vin : «Dominus, ait, ipse maledictus in lege csl, et tamen solus csl benedictus. Igitur Dominum servi consequamur, et maledicamur patienter, ut benedicti esso possimus. »

Ubi tamen nola hanc legem proprie loqui doctis et noxiis, ulpatet, non do innocentibus, qua-

lis erat Christus : ita Euchcrius in *Question.* ble; vide dicta *Galat.* in, 13.

Nota : Ureo lex judicialis fuit, idcoquo jam per te, Christi legem et mortem abrogata est. Dine jam, per cunctos ncc præ aliis sontibus suspensi sunt maledicti, ncc eadem dio sepeliuntur; sed per dies, menses ab octo. cl annos pendent in patibulo, ad terrorem cælestium malefactorum.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Depetit Moses leges quasdam de misericordia, etiam in bestias exercenda, ut de sublevando bove, de non capienda matre cum pullis, denon arando in bove et asino. Secundo, vers. 13, sponsus, falso objiciens sponsa: fornicationem, jubetur verberari, et solvere centum siclos argenti. Tertio, vers. 20, adulter et adultera, etiamsi tantum sit desponsata, jubentur lapidari. Quarto, vers. 25, qui vim infert virgini soluta, jubetur solvere 100 siclos argenti, et virginem ducere, ac semper retinere.

1. Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præscribis; sed reduces fratri tuo, 2. etiamsi non est propinquus frater tuus, ncc nosti cum : duces in domum tuam, et erunt apud te quamdiu quæratca frater tuus, et recipiat. 3. Similiter facies de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quæ perierit : si inveneris eam, ne negligas quasi alienam. 4. Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo. 5. Non induetur mulier veste virili, ncc vir utatur veste feminea : abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc. G. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis; 7. sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore. 8. Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio, et in præceptis ruente. 9. Non seres vineam luam altero semine ; ne etsementis quam sevisti, etquæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. 10. Non arabis in bove simul et asino. 11. Non indueris vestimento quod ex lana linoque contextum est. 12. Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris. 13. Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam, 14. quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, et dixerit : Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem ; 15. tollent eam pater et mater ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt; 16. et dicet pater : Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, 17. imponit ei nomen pessimum, ul dicat : Non inveni filiam luam virginem ; et ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis : 18. apprehendentque senes urbis illius virum, et verberabunt illum , 19. condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ, quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israel : habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam omnibus diebus vilæ suæ. 20. Quod si verum csl quod objicit, et non est in puella inventa virginitas, 21. ejicient eam extra fores domus patris sui, et lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur : quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui ; et auferes malum de medio tui. 22. Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter et adultera : et auferes malum de Israel. 23. Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et

concubuerit cum ea, 24. educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur : puella, quia non clamavit, cum esset in civitate ; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui : et auferes malum de medio tui. 25. Sin autem in agro repercrit vir puellam, quæ desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus : 26. puella nihil patietur, nec est rea mortis ; quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpressa est. 27. Sola erat in agro : clamavit, et nullus affuit qui liberare eam. 28. Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad iudicium venerit : 29. dabit, qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam : non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. 30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

Ven. i. 1. Nox videris bovem fratris tui (puta Judæi, qui tuæ est gentis et generis, æque ac religionis. Sub bove intellige equum, mulum, et alia animalia: par enim omnium est ratio) errantem, et PRÆTERIDIS : SED REDUCES FRATRI TUO.— Sanxit hoc Deus, ad charitatem mutuam inter Judæos fovendam et exercendam. Eadem de causa jubet vers. 4, asinum proximi lapsum sublevare. Quidni ergo idem faciant Christiani, etiamsi coloni sint et rustici? Alfonsus Aragonum, Neapolis et Siciliæ rex, cum per Campaniam iter faceret, in agasonem incidit, cujus jumentum farina onustum cum in luto hæret, et agaso prætereuntium opem imploraret, ipse rex ex equo descendens suam in asino ex luto extrahendo operam agasoni impendit; qui ubi regem agnovit, in genua procidens veniam petiit; quem ille placidis verbis a se dimisit, coque facto Campaniæ populos sibi conciliavit. Testis est Panormitanus, in ejus Vita, lib. I.

Mystice, si Deus jubet asinum sub onere jacentem levare, quanto magis hominem sub peccato gementem jubet attolli et educi? S. Bernardus, *epist.* 203 : a Virgo, ait, Israel corruit, et non est qui sublevet eam. Quousque in luto aurum jacet? tollite margaritam, tollite, levate splendidissimam ac pretiosissimam gemmam do sterquilinio, levate eam, antequam porcorum, id est spurcorum spirituum pedibus conculcetur. »

Veris. 5. Non induetur mulier veste virili, nec vir UTETUR VESTE FEMINEA. *tulli quia hoc pCI' SC* 11- decens est, ut scilicet vir veste mentiatur se feminam, aut femina veste mentiatur se virum; tum ne occultis libidinibus et aliis vitiis locus delur; optima enim pudicitie custodia est vestitus honestas : nam, ut ait Poeta :

Cnsini pudicitix rii
vmlu i
liOucslf. Qucib præstare potest mulier galeata pudorem,
Qui fugit a textu

et Herodotus: «Mulier, ait, cum veste simul etiam pudorem exuit.» Vide Rabanum. Vide et 5. Ambrosium, *epist. ad Ircnæum*, ubi hanc Deuteronomii legem pertractat, ejusque quatuor causas, a *Primo*, cur, ait, homo, non vis videri esse, quod natus es? cur alienam tibi assumis spe-

ciem? cur mentiris feminam, vel tu femina virum? suis unumquemque sexum induit natura indumentis. Denique diversus usus, diversus color, motus, incessus, diversæ vires, diversa vox est in viro et femina. *Secundo*, in avibus etiam propria ad vestitum est inter cos et homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Pavi mares speciosi, femina* non item pennarum vario pinguntur colore. Phasianis quoque diversus color, qui distinguit sexus discretionem. Quid in pullis? a alius certe est habitus galli a gallina. » — Numquid illi mutant speciem suam? cur nos mulare desideramus? *Tertio*, mendacium et in verbo turpe est, nedum in habitu. Denique in templis, ubi mendacium fidei, ibi mendacium naturæ, illic assumere viros muliebrem vestem, gestumque femineum, sacrum (id est exccrandum, sacrilegum) putatur. Unde lex dicit : Quoniam immundus est Domino omnis qui fecerit hæc. *Quarto*, merito illic non servatur castimonia, ubi non tenetur sexus distinctio. » Unde sequitur : « Abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc. » Quare videtur peccasse mortaliter Judæus, utens veste feminea, et Judæa utens veste virili. Unde videtur hoc præceptum partim esse naturale, partim ceremoniale, et jam abolitum, quatenus scilicet obligabat sub peccato mortali. Jam enim non esso peccatum mortale, si vir aut femina vestes sexus commutent ex levitate, si absit scandalum, et intentio, periculumque libidinis, docent morum. D. Thomas, Cajetanus, et ex iis Navarras, *Enchirid.* cap. xxix, num. 22. Simile erat in cognoscendo menstruatam, uti dixi *Levit.* xviii, 19.

Tropologico Cyrillus, lib. V De *Adoratione*, fol. Tmpob- 87 : Abominatur, inquit Deus, ac turpissimum putat spectaculum, tum fortitudinis opinionem in molli vita, tum in forti viro mollis animi languorem.

Rursum Rupertus : Mulier, ait, induitur veste virili, quando is qui nescit vitæ suæ modamina tenere, iudex fieri audent vitæ alienæ, et præesso præsumunt, qui nondum subesse didicerunt. E contrario vir utitur veste feminea, quando vir spiritualis, vel doctor aut Prælati, qui tanquam

vir prarcsI in Ecclesia, fluxa sequitur vitia : unde fit ul praedicatio ejus contemnatur, cujus vita despicitur.

Ven. «. G. Nox tenebis eam cum filiis, — non capies in nido matrem cum pullis. Ratio hujus legis fuit, ut per eam inducerentur Judæi ad pietatem et misericordiam, etiam in bestias exercendam; quo facilius, ait Tertullianus, lib. II *Contra Iarcionem*, cap. xvii, «in pecudibus et bestiis praemeditata humanitas, in hominum refrigeria erudiretur.» Sic et Theodorclaus, Quas/. XXI. Tropologiam vide apud Rabanum el Ruperlum Eadem de causa vetuit Deus ne coquerent hædum in lacte inalris, id est lactentem, *Exodi* xxin, 19; et ne ararent in bove et asino, hoc capite, vers. 10; cl ne obligarent os bovi trituranti, *Douter*, cap. xiiv, vers. 4.

Vim. «. 8. Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum.—In Palæstina tecta domorum erant plana, quibus homines inambulabant, perinde ac nos in tabulatis; ergo ne ex alto, circa extremitates, in terram labi quem contingat, jubet hic Deus eas muro, vel septo cingi. Audi Maldonalum in *Jerem.* cap. xlviii, vers. 38 : a Erant, ait, in Judæa tecta superne aperta el complanata, slrataque lateribus, et lita cæmento, qualia hodie in Boelica nostra, et in Italia sunt inulta, ut etiam S. Hieronymus adnotavit in epistola *adSuniam et Frctellam*, Romteque solaria, vel incniana vocari dicit. Itaque in tectis in hiemo apricabantur, in æstate noctu comabant; et sub dio dormiebant, cl sæpe ad confabulandum conveniebant Judæi. Ex quo illud intelligitur : Quod in aure auditis, praedicate super tecta, *Matth.* x, 17. El Petrus, *Act.* x, 9, ascendit orandi causa IfflTòSwax, in *tectum*. Et quod praecipitur Judæis, Deui, xxu, 8, facere murum tecti per circuitum, ne quis ex eo cadat, cl homicidii rei sint. »

v»n. «. 9. Non seres vineam tuam altero semine (quasi virfiro (l)caI. fIOU scres jnlcr vjics (juas spCCjes seminis, •itero»*- s'vc semina heterogénea : hæc enim hebraico vo- » u». canturo'R^D *kilaim*): verbi gratia, triticum cum siligine, avenam cum hordeo. In Palæstina cnim, Fn»i regione calida, solebat aliquid seri inter ordines rifa»- vitium, ait Vatablus (t). Vetat autem hic Deus ne vauini. diverso semine; datque causam) ne (uvæ

cl segetes) pariter sanctificentur, — id csl polluantur, quia segetes ex salione hac mixtorum a Deo veliloruin, immundæ censentur, et quasi polluere etiam vicinas uvas quas contingunt et ambiunt : ita enim sancit hic Deus ; vide dicta *Levit.* xix, 19. Nola : Hebraeum ulp *hadas*, id est sanctificare, est unum ex iis quæ sunt conlrariæ

(i) Vax 013 proprie est *nobilior, generosior agri pars*, coll. arab. *I.harain*, bine prxsclim *vinea* cl *olioelum*. Scd aliquando *agrum cultum* quoque designat, itaque hic vertit Syrus. Cent, locum parallelum *Lev.* xix, 19. Sequitur, ne «levciu at plenitudo sementis, quod quidam interpretantur, tie *sacro fisco addicatur istiusmodi protentus*.

significationis : unde subinde, ut hic et alibi, significat polluere.

Alii sic explicant, *q. d.* No ex avaritia, et ni- ScmJ». mia lucri el frugum cupiditate, seras inter vites et uvas semen aliquod : quia vinea sibi liberum terram deposcit, totamque ejus pinguedinem sola exigit; ne sementis et uvæ pariter sanctificentur, id est polluantur, et pereant, atque ad sterilitatis cl sabbati otium redigantur. Ita Ruperlus, S. Augustinus et Procopius. Sed prior sensus germanior est : hoc cnim Hebræis est, serere *kilaim*, ut patet *Levit.* xix, 19.

Tertio, Abulensis : Ne seras, ait, vineam di- Tuti», verso semine, scilicet ex fraude et avaritia, putans quod primitias et decimas tantum semel ex eodem fundo quotannis pendere tenearis; itaque dando cas ex segetibus quæ primo colliguntur, putes te ex uvis secuturis nihil pendere debere. Unde ait : « Ne sementis, et quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur, » id est, ne credas quod sementis, id est fruges, et quæ nascuntur ex vinea, id est uvæ, simul sanctificentur; ita, quod solvendo et offerendo decimas vel primitias do uno, sit solutum de alio. Hucusque verba sunt Abulensis. Verum hic sensus alienior est, verbaque invertit : aliud cnim est sanctificari rcipsa, aliud credere, idque falso, unum semen sanctificari, id est offerri, per aliud.

Alienior quoque est explicatio Theodorcti, Quirt». *Quast.* XXIII : « Ne sanctificetur, » inquit, *q. d.* Volo ut talia mixta semina et segetes mihi sanctificentis, id est offeratis : nolite ergp talia seminare, ne cogamini caniihi offerre.

10. Non arabis in (id est *cum*) bove simul et Ver», io. asino. — Ratio est, quia eorum vires sunt inæquales, itaque asinus associatus bovi plus æquo ve el Mi- gravaretur (2). no- c"rî

TropologiccS. Gregorius, lib. I *Moral*, cap. xvr, quasi dicat : « Fatuum sapientibus in praedica-r C' tione non socies, ne per eum, qui rem implere non valet, illi qui praevallet obsistas. » Ha Plato duos suos discipulos, scilicet Xenocratem, qui tardiori erat ingenio, cum Aristotele acri conjungens : «Hui, ail, qui asinum cum equo sociabo? hic freno, ille calcari indiget. » Ita Plutarchus in *Platone*.

12. FUNICULOS in fimbriis facies.—De his funiculis Ver», li. et fimbriis Judæorurn, dixi *Numer.* xv, 38. Porro funiculos hos jubet fieri «per quatuor angulos,» id est oras, sive extremitates, « pallii, » hoc est vestis cxlimie quia, ut ait Abulensis, pallia, hoc est vesles extimæ Judæorurn erant apertæ ante et retro, cl in duobus angulis cujuslibet aperturae erant duo funiculi hyacinthini dependentes, et sic erant quatuor funiculi. Si quis per quatuor angulos accipere velit quatuor differentias posi-

ti) Multi putant praeceptum hoc symbolicum quoquo esse, cl velari co, ne quis Israelita cum cultu Jovæ conjungat cultum idolorum.

tionum, ut hæc fila fuerint in fimbriis vestis extimo» ante et retro, ad dexteram et sinistram; non repugno. Sic enim hodie videmus famulos nonnullorum principum, corum colores et stemmata, ad quatuor haie latera pallio assuere. Judæi jam in Synagogis vestem quadrangulam, cui hæc Ria assuta sunt, humeris injiciunt, uli dixi Num. xv.

v n. u. 14. Objiciens ei nomen pessimum, — puta crimen fornicationis, et quasi adulterii; nil enim pejus ei turpius de femina, præsertim virgine, dici potest. Ita Abulensis.

Non inveni (cam) virginem, — cum sc talem mihi ante desponsationem venditasset, nec enim alias cam ducere voluissem; itaque praesumebatur hæc femina, ex propria assertionem, post desponsationem fornicata esse, idcoque rea esse mortis, ut dicitur vers. 21. Nam asserebat ipsa se virginem, cum desponsaretur; ei postea asserbat sponsus se eam non invenisse virginem; ergo inter desponsationem et nuptias, corruptam eam fuisse necessum erat dicere, idcoque morti adjudicatur, vers. 21. Nam si ante desponsationem peccasse!, non puniebatur morte, ul palet hic, et Exodi XXII, 1G. Debebat autem, si alim post nuptias celebratas, queri sponsus de sponsæ fornicatione, alioqui falsa præsumpta fuisset ejus accusatio, et tantum quæsita occasio ad eam dimittendam.

vm. t7. Sign* virginitatis qii. T1 Opinio l. panl. Opinio co:uniu- 17. Ucce ille sunt signa virginitatis filie mee. — Per signa hæc Abulensis ei Lyranus accipiunt testimonia matronarum, quæ ante nuptias sponsæ virginitatem explorarunt; hæc enim scripto consignata asservaverat sponsæ parens. Aerum communiter alii Interpretes, quin et ipse Abulensis tandem, per signa hæc accipiunt vestem, ul dicitur vers. 17, id est linteum sanguine tinctum, quem ex primo cum virgine congressu, ab illa profluere aiunt Medici, idque non ex ruptura membranea alicujus, quæ virginitatis silcustos, ul vulgus autumat; sed ex dilaceratione partium, vel labiorum uteri, quæ in virginibus naturali symphysi, seu coalescentia invicem stricta sunt, ei in primo congressu violenter quasi

lacerantur ei dividuntur, itaque erumpit sanguis. Ita Galenus, lib. De Disscchone vulvas, et Franciscas Valesius, De Sacra Philosophia, cap. xxv. Hoc ergo linteum pater sponsæ, præsertim sponso et testibus, accipiebat et recondebat; ac, si sponsus stuprum sponsæ objiceret, coram iudice proferebat, itaque sponsi calumniam refutabat. Hoc enim significat primo, ei expandent vestimentum coram senioribus civitatis; secundo, vers. 14, n̄ ingressus ad eam, non inveni virginem. Si enim ante congressum maritalem mitronæ explorassent, dixissentque non esse virginem, sed corruptam, sponsus ad eam non fuisset ingressus, sed statim eam repudiasset! vel accusasset.

24. Vir, — non qui cam sibi despondit, vers, veni; 23; sed qui eam alteri desponsam humiliavit, id est violavit, ut sequitur.

25 et 2G. Sin altem in agro (nota: Puella de- vrv t» sponia, si stuprum esset passa in civitate, nisieli** clamasset, clamorque ejus auditus fuisset, censebatur stupro consensisse, ideoque esse rea mortis: si enim clamasset, accurrissent vicini, camque hberassent; in agro vero clamans, etsi clamor ejus a nemine fuisset auditus, censebatur insons: quia scilicet ibi vix ullus erat, qui eam audire et juvare posset; unde de hac ait): QUONIAM SICUT LATRO CONSURGIT CONTRA FRATREM suum, etc., ita et puella perpeffa est, — Uebraice, quoniam sicut consurgit quis contra proximum suum, et interficit eum anima, id est ictu animæ, sive quo anima separatur a corpore, sic res ista se habet.

28. Et apprehendens, — id est vim faciens. Unde vM». i». Septuaginta vertunt, Pixciuns;: alioqui enim nulla lex statueretur hic circa violenter corruptas. Ita Tertullianus, lib. IV Contra Marcionem, cap. xxxiv; qui ergo per vim stupraverat virginem solutam, jubetur hic cam ducere et retinere, ac insuper patri ejus solve 50 siclos argenti.

30. Nec hevelabit operimentum ejus, — Uebraice, vers. je. non deleges alam vestis patris, id est, non deteges vestem, sive operimentum, quo turpitudine patris tegebatur; turpitudinem patris vocat vexmda uxoris patris, uli dixi Levit, xviii, 6.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eunuchus, Ammonites et Moabites in cetemum arcentur ab Ecclesia Dei; item Idumæus et Ægyptius usque ad tertiam generationem, atque inamzer usque ad decimam. Secundo, vers. 10, jubet Dais castra esse munda a pollutione et stercore. Tertio, vers. 17, vetat scortationem. Quarto, vers. 19, vetat ne fænerentur fratri, sed alieno. Quinto, vers. 21, votum sine mora solvi jubet.

1. Non intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis, ei abscisso veretro, Ecclesiam Domini. 2. Non ingreditur mamzer, hoc est, de scorto natus, in Ecclesiam Domini, usque

od decimam generationem. 3. Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini, in sternum : 4. quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via, quando egressi estis de Ægypto ; et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi : 5. et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te. G. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus viis tuæ in sempiternum. 7. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est ; nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus. 8. Qui nati fuerint ex eis tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini. 9. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. 10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, 11. et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua : et post solis occasum regredietur in castra. 12. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, 13. gerens paxillum in balteo, cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies 14. quo relevatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos) ; et sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te. 15. Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit; 16. habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet : ne contristes eum. 17. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel. 18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis, in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris : quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum. 19. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; 20. sed alieno. Fratri autem tuo absque usura, in quo indiget, commodabis : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam. 21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requireret illud Dominus Deus tuus; etsi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. 22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. 23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es. 24. Ingressus vincam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit : foras autem ne efferas tecum. 25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu conteres : falce autem non meles.

Ver» I. 1. NOX INTRABIT EUNUCUUS, ATTRITIS VEL AMPUTATIS testiculis, et abscisso veretro (virga virili)

Eccidit Ecclesiam Domini. — Per « Ecclesiam » aliqui accipiunt atrium templi vel tabernaculi ; ita enim videtur explicari *Threnor.* cap. i, 10, ubi dicitur :

Primi « Vidit gentes ingressas sanctuarium suum, do » n' **quibus** præcepas, ne intrarent in Ecclesiam tuam. » Ita Theodorus, Olympiodorus et Dionysius Carthusianus in *Thren.* i, 10. *Secundo*, Cajetanus et Oleaster per Ecclesiam intelligunt primores Ecclesiæ et cœtus Judæorum, g. d. Eunuchus, etc., non erit e magistratu Judæorum.

1*1,1 Verum dico, pro *non intrabit in Ecclesiam Domini*, hebraico est, *non intrabit in congregationem Domini*, ut scilicet sit de populo sancto, ut censeatur Israelita, et filius Abrahæ, ut habeat jus ducendi Israelitidem, ut gaudeat juribus Judæorum. Intrare ergo Ecclesiam Domini, est annumerari populo Israelitico, et frui gratiis ac privilegiis quibus in lege Israelite fruebantur, ut quod illis pecunia non daretur ad usuram, quod frue-

rentur privilegiis anni septimi remissionis, et anni jubilai, uti dixi *Levit.* xxv, 41, ac aliis pluribus. Non ergo eunuchi, Ammonite, Moabite, etc., arcentur hic a judaismo, fide, saluto et templo ; hoc enim alienum videtur a Dei bonitate : poterant ergo fieri proselyti, itaque admitti ad phase, aliaque sacra Judæorum, ut patet *Erodi* xu, 48. Arcentur ergo tantum a societate politica Judæorum, vel non habeantur cives, nec habeant jus civicum apud Judæos. Sic sumitur Ecclesia pro cœlu populi, Numer. xx, 4, et *Judie*, xx, 2, ubi dicitur : a Cuncte tribus Israel in Ecclesiam Dei convenerunt. » Unde explicans subdit :

2. Non ingredietur *siamzer* in Ecclesiam Domini. Ver» t. — u Mamzer n est extraneus, spurius, nothus, s, lDMr non ex propria et legitima uxore, sed ex aliena, puta ex scorto natus, a radice mi *zur*, id est alienus, extraneus fuit : aut quod mater adultera cum, cum sit alienus, supponat marito suo, quasi ejus prolem.

Usque ad decimam generationem. — Undecimus

ergo nepos, descendens ex mamzer, quasi abster-
tersa jam macula et nola natalium, poterat in
coetum et conjugium Judæorum recipi.

Tropoio- Tropologice, eunuchus significat sterilitatem
GIM> animæ, inamzer fructum malum : hæc arcenda
sunt ab Ecclesia Dei. Ita Theodorus, *Quast.* XXV
et XXVI.

Ver*, g. 6. Nox facies cum eis (Ammonilis et Moabitis,
qui tibi hostes fuerunt, et contra te Ralaam con-
duxerunt, ut tibi malediceret) pacem, nec que-
ras eis bona, — *q. d.* Non habebis communicatio-
nem cum eis, quoad convicium et commercia
temporalia, ne tibi rursum sint scandalo, teque
quasi ex innato odio seducere, ad idololatriam
Eunnebi pellicere et perdere concntur. Arcet hic Deus en-
ei sica- nudios mamzeres, Moabitas et Ammonitas a po-
ccDiur a Pl|l° 6U0> tum ob decorem et honorem populi
pcpulo sui : qua de causa S. Ambrosius noluit admittere
s ^Aiii7 histriones ad Ecclesiam Christianam; tum ob sce-
brosius lera ac odium innatum Aminonitarum et Moabi-
Mftrio- tarum in Judæos, uli jam dixi. Unde Theodore-
HtSrrP>b ſus : inquit, et Ammon propter infectam
Ewlcsl>. radicem, et propter impietatem arcentur ab Ec-
clesia Dei. Excipiuntur feminæ ; nam Ruth Moa-
bilis nupsit Boos, abavo Davidis.

Tropologice, Moab significat concupiscentiam,
quæ a patre diabolo est, item carnales sensus,
qui nunquam Ecclesiam Dei coelestem ingredien-
tur : ita Orígenes, hoinil. 5 in *Genes.*, Ambrosius,
Gregorius et alii.

Vers. 8. 8. QUI NATI FUERINT EX EIS (.EgVptÜS, Vel Idumæis), TERTIA GENERATIONE INTRABUNT IN ECCLESIAM Domini. — Tertia hæc generatio computanda erat ab eo, qui primus fuerat ad judaismum conversus, atque ab Ægyptiis et Idumæis transierat ad Judæos, habitando in Judæa.

Ven. 9. D. Quando egressus fueris in pugnam, custodies te ab omni re mala, — a furtis, rapinis, scortatione, perjuriis, blasphemis aliisque vitiis, quibus milites infici et castra inficere solent. Ita Julius «Cæsar non minus in milite modestiam et continentiam, quam virtutem atque animi magnitudinem desiderabat,» uti ait ipse, lib. VI *De Bell. Gal.*

Scipio minor, videns in castris muliam licentiam, lasciviam, superstitionem et luxum, divinos cum lenonibus protinus ejecit : quin et vasa omnia jussit amoliri, excepta olla, verum et poculo fictili. Edixit ut milites stantes pranderent obsonium non igni coctum; cœnarent vero discumbentes panem, aut pulcem solam, et carnes assas, sive elixas. Ipse vero sago tectus obambula-
bat castra, dicens a se lugere exercitus dedecora. » Ita Plutarchus in *Apophtheg. Horn.*

Theodoricus rex apud Cassiodorin, lib. VII, ita sancit : « Milites tibi commissi vivant cum provincialibus jure civili, nec insolescat animus qui se sentit armatum, quia clypeus illo exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. »

Sergius Galba in gravissimis bellis severissima disciplina habuit milites suos; adeo ut simul al-

que venisset castra, protinus vulgaretur ille trochaicus : a Disce, miles, militare; Galba est, non Gelulicus. »

Alexander Severus in expeditionibus, si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, funibus aut virgis caedebat; si honoratus esset, acriter objurgabat : «Vellesne hoc in agro tuo fieri, quod facis in alieno?» Clamabat sæpius quod a Christianis audierat, idque per praeconem, quoties aliquem castigabat : « Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. » Ita Lampridius.

Aurelianus Imperator cum a vicario suo litteras accepisset, quibus efflagitabat ut rescriberet quomodo res gerenda esset, ita statim rescripsit : a Si vis tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine, nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat. » Ita Vopiscus in *Aureliano*.

Optime vero et brevissime S. Joannes Baptista militibus rogantibus, quid faciemus ut salvemur? respondit : « Neminem concutiatis, neque calumniam facialis, et contenti estote stipendiis vestris, » *Luc. m.*

Quocirca Valerius Maximus, lib. II, recte concludit : a Aspero et abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget; quia vires armis constant, quæ ubi a recto itinere desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur. »

10. Pollutis somnio egredietur extra castra. Ven. io. — Tropologice S. Gregorius, IX *Moral.*, xl : «Nocturnum, ait, somnium est tentatio occulta. Pollutum ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laborantem, sese ex continentium comparisone despicere. Qui ad vesperam lavatur aqua, cum defectum suum conspiciens, ad pœnitentiam lamenta convertitur; sed post occasum solis ad castra redeat, quia defervescente lentationis ardore, necesse est ut iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. »

12 et 13. Habebis locum extra castra, ad quem V<w. i* EGREDIARIS AD REQUISITA NATUULE, GERENS PAXIL- r' U'

lum in balteo, — cingulo (I), etc., idque ad honestatem et munditiam castrorum; unde dicitur vers. 14 : «Sint castra tua sancta,» id est puract munda : nitoris enim tam interni, quam Mundi-
externi amator est Deus, qui est fons omnis puritatis, spirilusquo purissimus ; *secundo*, ad valetudinem castrorum ; *tertio*, ad vitandam sacerdotimi offensionem, qui per castra cum arca et vasis sanctis transibant. Hisce incommodis in terra promissionis occurrere potuerunt llebræi; unde ibi in urbibus more nostro suos habuerunt secus-
sus. Quare Abulensis censet hoc præceptum non obligasse, nisi in deserto : addo et tempore belli, in castris. Esseni vero nipote tam legis quam puniatis studiosissimi, etiam in Judæa hanc legem stricte observarunt, uli docet Josephus, lib. II *De Pello Judaico*, cap. vu.

anut
fa-

(1) Ikbr. csl, *paxillum prater utensilia tua.*

súpolo- Tropologice S. Gregorius, XXXI *Moral*, xxu, et ex eo Rupertus : '« Portare sub balteo paxillum debemus, ut scilicet ad reprehendendos nos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, qui incessanter terram mentis nostræ pœnitentiæ dolore confodiat, et hoc quod a nobis fœdum crumpit, abscondat, » Hinc et Cyrillus in *Glaphyris*, per paxillum accipit crucem cujstisq.

Veri. 15. 15. NOX TRADES SERVISI DORINO SUO, QUI AD TE confugerit, — cum scilicet dominus eum injuste vult affligere, vel Iredere aut occidere, ut patet ex seq., donec placatus et reconciliatus ei sit ; tum enim servus domino suo restituendus est.

Vitis 17. 17. NOX ERIT MERETRIX DE FILIAIHS ISRAEL, NEC scortator. — Monet lex *primo*, filias et filios, ut caveant a scortatione; *secundo*, parentes, ne eis permittant scortari, neve filias prostituant ; *tertio*, magistratum, ut non toleret in politia sua publicam scortationem et lupanaria. Si enim vetatur Judæis meretrix Israelitis, nullo magis vetatur alienigena et Gentilis, a qua periculum erat idololatriis, uti eventus probavit in Madianilis el .Moabitis, quæ llebræos duxerunt ad colendum Bœlphœgor; undo Deus in cos desæviit, *Numer. cap. XXV.*

Non erit scortator de filus Israel. — Pro *scortator*, verti potest cum Vatablo et Pagnino, scortum masculum, puta cinædus, sive puer pæthicus. Hunc enim apte significat hebraico SHp *hades*. Noster alibi vertit *effeminatus*, sicut ejus femininum riCTp *kedcsca* hic et alibi scortum femineum, sive meretricem significat. Alii tamen cum Nostro recte quoque vertunt *scortator*.

Tthasi- Septuaginta post hunc versum addunt : *Non erit*
U- *dc filiabus Israel*, quod Tertullianus, lib.
11 ' *De Pudicitia*, cap. ix, et S. Hieronymus, *epist. LÍG*,
vertunt : *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel*;
quam sententiam suæ rebellionis contra Romanos
praetexebat Judas Galilæus, do quo *Actor*, cap. v.
Vcrum hæc sententia non habetur in llebræo
aul Latino textu. Quare videtur addita a Septua-
ginta ad explicandam præccdentem sententiam :
« Non erit meretrix de filiabus Israel ; »
enim hic vocatur meretrix, quæ se consecrans
Veneri aut Priapo, ei vectigal ex impudicitia sol-
vit. Ha S. Cyrillus, lib. XV De *Adoratione*. Unde
S. Augustinus, lib. X De *Civitate*, cap. ix, ait hac
voce teletarum significari *consecrationes* quasdam
theurgicas, quæ vere essent fallaces ritus dæmo-
num. Videntur ergo teletæ fuisse sacra impudica,
quibus quæ se Veneris aut Priapo obstringerent
feminæ aut viri, mysteria quædain et dona, ut
partem turpis lucris, portarent, sicut canephoræ
apud Athenienses; planque videtur dic-
tum de *femina* : adjungitur enim, « de filiabus
Israel ; » et subditur: *Et non ait sūmiutr.*; id est
initiat, *de filiis Israel*. Lbi Theodoretus, *Quast.*
XXVIII : a ait, vocat eum, qui mysteriis
initiat, TÚ47XVAW autem, eum qui initiatur. » Ta-

les enim hebraico vocabantur *kedeseim* et *kedescot*; qualis fuit Maacalia mater Asa regis, et effeminati in sacris Priapi, III *Deg.* xv, 12 et 13.

18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pre- Ven. ií.
TIUM CANIS (I) IN DOMO DOMINI. — DCCIC IIIUC infert
Philo : a Si mulieris amatoribus obsequentis pro-
fana dicuntur munera, quanto magis sobriantis
animas, quæ se prostravit constuprandam vino-
lenti®, gulæ, voluptati, ambitioni, avarili® ? »

Rursum S. Hieronymus in *Isaia* txvi, 3, ci-
tans hunc locum *Deuter.* : « Pulchro, inquit, ca-
nis et meretrix copulantur, quia utrumque ani-
mal pronum est ad libidinem. » Utrumque etiam
ob impudentiam, vilitatem, turpitudinem clfae-
torem abominantur homines, præsertim llebræi.
Unde illud Abner, II *Reg.* m, 8, ad Isboselh ob-
jicientem ei libidinem, et copulam cum concu-
binis patris sui Saulis : a Numquid caput canis
ego sum ? » Et David ad Saulem, I *Rcg.* xxiv, 15 :
« Quem persequeris rex Israel ? canem mortuum, »

19. NON FOENERABIS FRATRI TUO AD USURAM. — Vers. n.
a Usura » hebraico vocatur qpj *nesech*, id est mor-
sus, scilicet cānmu«. Cum ergo nemo censi vel-
let canis famelicus, qui alios mordendo, scipsum
pasceret; hinc ad probri effugium, usuram JVmn
tarbit, id est incrementum, vocarunt, uti a Lati-
nis honesto nomine vocata est usura. Deus, ut
talibus fallaciis el prætexlibus occurrat, utrum-
que nomen hic conjungit, et damnat. Audi R. Sa-
lomonem : Incrementum, inquit, usuræ vocatur
nec/i, quia habet instar morsus serpentis, qui
mordet vulnus parvum in pede alicujus, ita ul
non sculiat, mox autem serpit et diffundit se
venenum, donec perveniat ad verticem ejus. Sic
quoque incrementum usuræ se habet : non enim
sentitur, neque cognoscitur, donec ita augeatur,
ut totam substantiam alicujus exhauriat. Hinc
usura a Chaldæis vocatur X. 'bian *chabulia*, id
est perditio, quod omnes opes perdat et devastet.
Unde *nesech* alludit per melathesim ad 'g* nj *na-
chas*, id est serpens, quia instar serpentis arrodit
el enecat hominem. Hinc S. Chrysostomus in
Maith. cap. v : Pecunia, inquit, usurarii similis
est morsui aspidis. Percussus enim ab aspide
quasi delectatus vadit in somnum, et per suavi-
tatem soporis moritur, quia tunc venenum per
omnia membra latenter decurrit; sic qui pecu-
niam sub usura accipit, eo tempore quasi bene-
ficio sentit, sed usura per omnes ejus faculta-
tes decurrit, et totum convertit in debitum, id
est, hominem devorat. Quare S. Ambrosius, lib.
III *Offic.*, usuram vocat homicidium. Sic Calo tes-
tis est olim fures damnatos esse ad duplum, fœ-
nocratores vero ad quadruplum restituendum; ac
rogatus quid esset fuencrari, respondit : Est Ilo-

ti) Quod datum est scorto masculo, sive puero meri-
torio pro nefario concubitu. *Canis* autem vocatur talis
homo impurus, quod canes impudentia ac libidine æinu-
latur. Tales et *Apoc.* xn, 15, vocantur. Constat autem
Phœniçes mercedem usurai corporis sui Deo vovisse.

Fœnrn.
ri est oc-
cidere.

Gentile»
dimoi-
runt
uiuris.

minem occidere. Pauperes enim exaurit usura, cosque fame necat. Hinc et Philosophi usuram, quasi repugnantem rationi naturali, damnarunt; nam manifeste injustum estui rei non fructifera, puta pecuniæ, exigatur fructus, idque cum proximi, prascrlim pauperis, gravi damno. Romani, lege 12 tabularum, caverunt ne quis plus unciario fœnore fœneraret; mox tribunilia rogatione ad semunciam fœnus redactum est, statim ad semissem, postea ad trientem; demum L. Gemulius tribunus plebis tulit ad populum, ne omnino fœnerari liceret; paulalimsuccresecns iterum fœnus Cæsar succidit. Laudati sunt Lucullus quod Asiam, Cato quod Siciliam fœnore libérassent. Cornelius Tacitus narrat Germanis fœnus omne ignoratum et exsecratum fuisse. Indi nunquam admiserunt fœnus. Agis Atheniensium dux adeo fœnus detestatus est, ut facto igne in foro tabulas omnes fœneralorum exurendas curaverit, quo praeclariorem luculenlioremque ignem nunquam se vidisse exclamavit Agesilaus.

Ver*,to. 20. Sed alieno, — alienigenæ, qui non est de gente tua, sive persistat in infidelitate, sive ad judaismuin sit conversus. Permisit ergo Deus Judæis dare ad usuram alienigenis, el his permisit dare Judæis, ob duritiem cordis eorum, ne lucro inhiantes Judæi Judæis darent ad usuram; permisit autem, id est non punivit. Nam usuras quasvis, etiam illa lege veteri absolute, absque discretione fratris, vel extranei, vetitas fuisse colligitur *Psalm.* xn*, 5, *Psalm.* Liv, 12, *Ezech.* xvm, 8. Ita Lyranus, Cajelanus et alii.

Perperam ergo Judæi hoc loco suarum usurarum, quibus Christianis et aliis gentibus fœnerantur, prætexlum quærunt. Prascrlim quia Judæi Romanos vocant et putant osse Idumæos. Idumæi autem erant fratres Judæorum; nam eorum parens Esau frater erat Jacobi sive Israelis. Si ergo Christiani sunt Idumæi, ergo sunt fratres Judæorum; ergo eis fœnerari non lied. Ait enim lex: « Non fœneraberis fratri tuo. »

Ex paulo ante citatis Scriptura locis refellas

quoque Calvinum, asserentem in Scriptura veteri vetari tantum ne quis pauperibus fœneretnr; permitti ergo, ut quis divitibus fœneretur.

S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. xv, per alienos accipit gentes hostiles, ut Amalecitas, Amorhæos, Chananæos, etc., 7. d. Ab his usuram exige, quos non sit crimen occidere. Ubi enim jus est belli, ibi est et usura: quos enim poterant occidere, eorum et bona rapere, vel aperte vel occulte, et dolose per usuras poterant, præsertim cum lit. gentes fœneralura essent Hebræis, imo cos expilatum. Idem ergo jus concedit Deus liic populo suo, quod gentes hæ in cum usurpaturæ erant. Itaque duplici jure, scilicet primo repræsaliorum, secundo belli. poterant Judæi gentibus hisce fœnerari. Illic sensus verus est et commodus, nisi quod nomen alieni restringat ad gentes hostiles; sed dici posset omnes gentes, maxime vicinas, fuisse hostes Judæorum.

« Pari modo, inquit D. Damhouderius insignis *Jurisconsultus* in *Locis commmiuiliis*, admon. 9 ad usurarios, cum Turea et Saracenis Christiani facere possunt usuram, ut sic bona Ecclesiæ recuperent, quæ Turca et Saraceni sine ulla ratione, jure et æquilale, occisis tot millibus Christianorum hactenus invaserunt. Qui ergo a Turea, a latrone et furo infideli usuram acceperit, nec rapinam fecerit, nec fratri nocuerit, et Ecclesiam auxerit. » Denique pie et vere dixit S. Bernardinus Senensis, « usuram sine peccato exerceri posse, si pecunia his crederetur, qui nec capitalem summam reddere possent, » puta si daretur pauperibus.

21. Ingressus vineam. — Quod hic de uvis proximi, et spicis carpendis et comedendis dicitur, dummodo foras non efferantur, idem a pari de pomis aliisquo fructibus accipe. Ita Abulensis.

23. SI INTRAVERIS IN SEGETEM AMICI TUI, — puta Judæi, gentilis lui. Judæi enim vocabantur fratres et amici sive proximi; nam cum Gentilibus vix erat Judæis amicitia.

foX

w-

eu-

w u

cum-

derê.

CbrUlIt-
co l al
Torti*
faaerarL

Ven.u.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pennittitur libellus repudii. Secundo, vers. O, vanæ leges circa pignora et pauperum subventionem sanciuntur.

1. Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fccditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. 2. Cumque egressa alterum maritum duxerit, 3. et ille quoque oderit eam, dederitqueei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit; 4. non poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia polluta est, et abominabilis facta

est coram Domino; ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam. Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno læletur cum uxore sua. G. Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam : quia animam suam opposuit tibi. 7. Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israel, et vendito eo acceperit pretium, interficietur, et auferes malum de medio tui. 8. Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, et imple sollicite. 9. Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via, cum egrederemini de Ægypto. 10. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas : 11. sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit. 12. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus ; 13. sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo. 14. Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est : 15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam : ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. 16. Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. 17. Non pervertes iudicium advenæ et pupilli, nec auferes pignoris loco viduas vestimentum. 18. Memento quod servieris in Ægypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem : 19. Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non revertaris ut tollas illum; sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. 20. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas : sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ. 21. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos ; sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ. 22. Memento quod et tu servieris in Ægypto, et idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

Ven I. 1. St ACCEPERIT HOMO UXOREM, ET NON INVENERIT CRATIAM ANTE OCULOS EJCS PROPTER ALIQUAM FOBD1- Ob 50- TATEM, SCRIBET LIBELLUM REPUDI. — Pro *fzditatem* 'r ob-'hebraico est *mijl eruatur*, id est *nuditatem*, unde n-uid-Tertullianus, lib. IV *Contra Mardon*, cap. xxxiv, lumini*- legit ; *Si tn ca inventum fuerit negotium impudicum*, ' indeque concludit, ob solatu uxoris fornicatio- c -, m nem licitum fuisse Judæis ejus repudium. Idem Tertd. censet Burgensis in cap. xix *Matth*. Melcs Veruin Orígenes, Chrysostomus et passim Inter- ? c>Prt^cs ct *Mcdth*. xix, 7, per *frditatem*, non ; . iu- solam fornicationem, sed etiam alias foeditates, ">» turn animi, tum corporis accipiunt, ob casque licitum fuisse repudium docent, et satis hoc indicat vox *aliquam*; et Hebræa, quæ habent, *foeditatem rei alicujus*. Hebraice enim *eruat*, id est *nuditatas*, sumitur per metalepsim, et per catachresin, pro feditate, sive re qualibet pudenda et feda : nuditas enim est res valde pudenda et feda. Talis ergo turpitudine, sive feditas, ob quam licitum erat uxoris repudium, erat v. g. lepra, sterilitas, veneficium, rixae perpetuai, ebriositas, alique pravi mores incorrigibiles. Nam in fornicatione, vel potius adulterio, vix videtur locum habuisse

repudium; si enim constaret facinus, adultera lapidabatur, ut patet Levit. xx, 10; sin suspecta haberetur de crimine, aquis zelotypiæ, quas bibere cogeatur, prodebatur, ut patet *Num*. v, 27.

Nota tamen : Judæi non poterant ex qualibet causa, aut feditate exigua, dare libellum repudii : hoc est enim quod Malachias, cap. n, vers. 16, carpens cos, qui illecti pulchritudine alienigenarum, repudiabant uxores suas Hebræas, dicit : «Si odio habueris, dimitte; verumtamen iniquitas operiet vestimentum ejus,» id est corpus ejus, quod est quasi vestimentum animæ, ait S. Hieronymus, *q. d.* Si hac de causa, videlicet, eo quod non sit satis pulchra, oderis et repudies uxorem tuam, peccabis, et pœna hujus peccati in corpus luuini derivabitur a Deo. Tunc ergo peccabat repudiens, non autem repudiata, quia ipsa cogeatur discedere.

Scribet libellum repudii (I). — Hinc probabilior videtur eorum sententia, qui docent ita permissum fuisse Judæis repudium uxorum, ut Deo cum

(1) Itcbr. est, *ita ut scribat*, ole Nam tres versus priores prulasin continent, quartus apodosin.

illis hac in parte dispensanto, repudiantes eas non Likiini peccarent. Adhœc, per hoc repudium solum wheblt ^u'ssc @ûtrimonli vinculum, ut repudians aliam riunî- ducere, et repudiata alteri nubere posset (esto lum mi- aliter alii sentiant, ex eo quod vers. 4, talis re- tnmomi. pudita vocetur *polluta* et *abominabilis*, de quo P/ob. vers. 4). Nam *primo*, praescribitur hic modus et Hhuo rj(us rCpudji; et hoc ipso quo semel repudiata vetatur ad maritum repudiantem redire, satis in- nuitur eam posse alleii viro nubere : unde de facto pleraque alteri nubebant. Hoc enim signi- ficat id quod dicitur versu 2 : « Cumque egressa alterum maritum duxerit; n ergo prius matrimo- nium per repudium jam solum erat. Alioqui enim lex illa vetus permisisset publica et continua adulteria; talia enim fuissent copulæ omnes re- pudiatarum cum novis maritis, si prius matrimo- nium, cum repudiante olim initum, non erat solum per repudium; ac consequenter filii ex eis nati fuissent adulterini et spurii, itaque hære- dilates multorum ad spurios devolute fuissent.

Secundo. *Secundo*, quia alias nimis iniqua fuisset femi- narum conditio, quæ sine ulla sua culpa subinde repudiabantur, si deinceps cœlibes vivere debuissent, nec potuissent sine peccato nubere. Confir- matur, quia *Exodi* xxi, 4, statuitur ut anno sep- timo liber exeat, uxore cum liberis manente serva apud herum : ergo vel uxor hæc poterat alteri nubere, et sic solum jam erat vinculum prioris matrimonii; vel non poterat, et sic invita lota vita continere debuisset, quod nimis durum vide- tur in illa lege. Similiter *Deutor.* xxi, 14, si quis Hebraus bello capiam accepisset uxorem, illuquo postea ipsi displiceret, permittit lex eam repu- diare, solvique matrimonium prapipil, ait Theo- dorelus, *Quast.* XIX, ita tamen ut illa consequatur libertatem, pro mercede copulæ.

Tertio. *Tertio*, quia hebraico est, *scribat libellum exci- sionis; ergo* per cum scindebatur vinculum ma- trimonii : permissio ergo hæc non erat dissimu- latio punitionis, et impunitas tantum, sed etiam rem permissam, puta repudium faciebat licitum, lia sentit Abulensis, Burgensis, Cajetanus, Oleaster et plurimi alii quos citat et sequitur Sanchez, tom. III *De Matrimonio*, lib. X, disp. 1. Secus erat do- usuris; hæ enim Judiéis cap. xxi, vers. 19, circa alienigenas nudo tantum permittuntur, ita scilicet ut usurarii tales a judico puniri non possent, neo usura ab eis repeti.

Objectu. Dices : Christus, *Matth.* xix, 8, dicit Moscn, ob duritiem cordis Judæorum, permisisse eis repu- dium; ergo hæc nuda tantum fuit permissio, quæ videlicet tantum non punit repudiantes.

ncipon- Respondeo duritiem hanc fuisse causam, cur Deus concesserit repudium, non scilicet Judæi uxores suas, quas repudiare non possent, occiderent. Hæc tamen concessio efficiebat ut repudium esset licitum ; quia Deus, propter duritiem Judæorum, in lege matrimonii cum eis dispensabat, et eorum infirmitati subveniebat (boni enim principis est,

leges suas genio et indoli populi attemperare), præscrilim cum ad mysterium hoc fieret. Per hoc Alleged- enim Judæorum repudium significabatur, quod Deus, repudiata Synagoga Judæorum, Ecclesiam ex Gentibus sibi desponsaret. Atque hac de causa factum est ut matrimonia Judæorum non habe- rent rationem Sacramenti, sicut habent matrimo- nia Christianorum, neque indivulsam Christi unio- nem cum natura nostra, et cum Ecclesia signifi- carent, uti peracta jam Christi incarnatione, si- gnificant conjugia fidelium, quæ proinde omnino insolubilia sunt.

Nola : Hoc jus repudii tantum habebant mariti, non uxores. Ita Josephus, lib. XV, cap. xi, ubi dicit quod Salome, soror Herodis, præter legem quæ solis maritis permitti i repudium, répudiant maritum suum Coslobarum : « Lex enim, inquit, nostra solis maritis jus repudii permittit; mulie- ribus autem, ne dimissis quidem, fas est nubere, nisi prioris viri permissu. » Prius hoc de maritis lex habet, posterius de feminis dimissis, no nu- bant sine viri permissu, lex non habet; sed si id verum est, introductum est consuetudine, qua jus hoc usurparunt mariti. Poterant tamen uxores ob adulterium mariti, aliasque causas justas, facere thori divortium. Hoc enim Christianis el quibus- vis Gentibus permittit jus naturæ.

Libellum kepi dii.—Hebraice est libellum *ninno keritut*, id est excisionis, vel abscissionis. Nola : Libellus hic vocantur littera dimissoriæ : sic enim eliamnum libellum supplicem vocamus litteras supplices. Hebncum enim !£ *sephar*, id est liber, significat quasvis litteras, catalogum, enarratio- nem, bullam, etc.

Tradunt Hebræi, et ex iis Valablus, Oleaster et Farmi alii, formulam libelli repudii fuisse hanc : a Ego R. Simeon, filius R. Abraham, filii R. David, filii npl R. Salomonis, die prima mensis secundi, anno 5296 a creatione mundi, hic et in hac civitate, ex animi mei consensu, et sine ulla coactione, repu- diavi Rachel, filiam R. Mosis, filii R. Joseph, filii R. Jacob; el dedi illi libellum repudii in manu, schedam abscissionis, et signaculum divisionis, ut sit a me abjecta, et abeat quocumque velit, et nemo possit illi prohibere, juxta constitutiones Mosis el Israel. »

Formula libelli repudii apud Romanos, ut pa- let ex Jure civili, lit. *De divortiis*, erat hæc : a Res luas curato, res luas libi habeto;» debebatque fieri repudium coram iudice forma judiciaria, ut eodem tit. patet. Et verisimile est ita quoque fe- cisse Judæos. Medos etiam et Persas usos fuisse repudio patet *Esther* i, 19, ubi Assucrus repudiat Vaslhi. Idem de Philistinis patet *Judie*, xv, 2.

Causam conscribendi hujus libelli, audi ex Canali» S. Augustino, lib. XIX *Contra Faustum*, cap. xxvi : « Deus, inquit, interposuit hanc moram, ut in dis- l nuu† sidiuin animus præceps, libelli conscriptione re- fractus, absisteret, et quid mali esset uxorem di- mittere, cogitaret, præscrilim quia scribro, quo-

min crai litteras scribere, quasi viri prudentes, Secundi, dissidii dissuasores erant. » Altera causa fuit, ut legitime et juridice res fieret, ne repudians postea repudium negaret, et repudiatam contra legem reciperet. Rursum, ut repudiat® consuleretur, illaque novas nuptias inire posset. Per libellum enim hunc, ipsa omnibus demonstrabat se a priore marito et matrimonio esse liberam et solutam; alioqui enim adulteriis et litibus res hæc fuisset obnoxia, uti in matrimoniis clandestinis accidisse vidimus.

Denique Christus, *Matth.* xix, 8 et seq., absolute revocat dispensationem Dei in lege matrimonii, tollitque omne jus repudii, atque ipsum matrimonium revocat ad primam suam naturam, institutionem et insolubilitatem; ita ut jam post Christum, repudium nec Christianis, nec Judæis, nec Paganis, nec ulli hominum liceat. Errat ergo Paulus Fagius et haeretici, qui etiamnum Christianis licere repudium docent.

Ven. ». 4. Nox poterit *puer* maritus recipere eam in uxorem, quia (hebraice *postquam*) polluta est, et abominabilis facta est *CORAM* Domino. — Repudiatam vocat pollutam, non quod peccatum admisisset, ineundo secundas nuptias : nam alioqui deberet velari ne ulterius alicui tertio nuberet; sed quod ab alio, puta secundo marito, cognita esset, ejusque semine polluta, ideoque ad priorem redire ei non liceret, quia respectu ejus abominabilis erat, vel, ut habent Hebraea, *quia abominosa*. *natio hoc est coram domino*. Quia scilicet reditus ad *maritum* qui eam repudiavit, abominabilis est, et "I*" omnino vetitus a Deo, tum quia speciem prae se fert adulterini concubitus hic orbicularis nuptiantium *ritum* regressus » videturque fucatum et palliatum tantum fuisse divortium; tum quia alioqui facilius datus fuisset aditus ad divortia et *repudia*, si et ? Post secundas nuptias licitum fuisset redire ad primas; jam vero maritus *tegrius* repudiabat uxorem, sciens se eam nunquam recipere posse. Ita Cajetanus et Oleaster.

Ne peccare facias terram tuam, — ne polluas terram tuam. Ita Septuaginta, *q. d.* Ne terra polluetur peccato inobedienti® contra legem hanc, nove Deus illi peccatum hoc imputet, eamque puniat; quia videlicet prior maritus contra legem recipiendo uxorem, semel a se repudiatam, alteriusque semine pollutam, ideoque sibi abominabilem effectam, seipsum reddebat pollutum, abominabilem et infamem, atque talis ab omnibus habebatur; quo facto, terra ipsa quasi polluebatur, quia rem fœdam ac turpem super se fieri sustinebat. Sic Genes, xxxviii, 10, Iher et Onan polluebant terram super quam semen suum effundebant, quamque consequenter reddebant obnoxiam punitioni divin®, puta sterilitati, locustis, bruchis, fami, pesti, etc., propter malitiam inhabitantium in ea. Ita Abulensis et Cajetanus. Vide dicta Levit, xviii, 28.

v-r » C. Non accipies loco pignoris inferiorem et su-

priorem molam (*molam*, id est molarem lapidem, vel utrumque, vel alterutrum, quo fiat ut molere non possit. Hebraico inferior molaris vocatur *tz'm rechaim*, eo quod spiret, et efflet quasi farinam a se molitam; *mi ruach* enim spirare significat; unde *ruach* est spiritus. Superior vero molaris vocatur *am rcchcb*, eo quod quasi inequitet inferiori; causam subdit), quia animam suam apposuit tibi, — id est, ut Hebraea et Septuaginta, *quia animam suam dat in pignore*. Nam, ut Chaldæus vertit, cum hisco molaribus *esca fit omni anima*; *q. d.* Dum molares in pignus accipis, vitam molitoris et aliorum accipis : quia mola hac molitor vivit, et victum sibi parat, raullisque aliis farinam et alimoniam suppeditat.

Tropologice S. Gregorius, XXXIII *Moral*, xvi, et Tropologice ex eo Rupertus et Rabanus. Pignus debitoris est s'ce' confessio peccatoris; superior mola est spes, inferior est limor. Hæc ergo pignoris loco lolii prohibentur : quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe, timorem subtrahat; nec subtracta spe, in solo eum timore derelinquat.

7. Sollicitans fratrem suum, — ut videlicet frater, id est proximus, se ei subiciat, cum quo sequatur ad alienigenas, quibus eum vendat. Unde Hebraeus, Chaldæus et Septuaginta pro *sollicitans*, habent *furans*, id est plagiarius; plagium enim rhigiiri est furtum hominis, quo scilicet homo in servitutem abripitur, aut venditur, quod ingens est novum peccatum et injuria, ideoque hic morte punitur.

8. Observa diligenter ne incurras plagam leprosam. — Ita et Chaldæus verlit, *observa*, inquit, *studiose ne incidas in plagam lepræ, ut custodias valde, et facias juxta omnia quæ docuerint vos sacerdotes*, *q. d.* Observabis et custodies te, ut non incurras lepram, si feceris ea quæ docuerint te sacerdotes; si cis rebellis fueris, lime ne percutiaris lepra, sicut Maria percussa est, eo quod murmurasset contra Moysen. Hinc patet lepram fuisse flagellum, f quod Deus immittebat rebellibus, et contemnens superiores, maxime Ecclesiasticos. Hinc a Deo Ozias rex, volens invitis sacerdotibus adolere incensum, percussus est lepra, IV *IIleg.* xv, 10. Vide bdbm, dicta Levit, xxi, sub initium capituli.

10. Non ingredieris domum ejus (proximi) ut auferas pignus. — Ne videlicet domum ejus ingressus, auferas in pignus rem proximo necessariam, aut maxime commodam; sine ergo ut proximus sponte loco pignoris atferat ad te id quod voluerit, et quo optime carere potuerit.

12. Sin autem pater tuus est, non pernoctabit apud te pignus. — Jubentur hic divites, qui acceperunt a paupere in pignus vestem, aliamve rem ei necessariam, quotidie vespere ei hoc pignus domum remittere, ut noctu veste sua calefiat, reque sua utatur; mane autem quotidie permittuntur illud rursum accipere in pignus, ut hac ratione stimuletur pauper ad cito solvendum id quod eis debet.

13. Ut habeas justitiam coram Domino Deo tuo, Veri-

justitia — a justitiam, » id est misericordiam : ita Septuaginta, hoc est, misericordia meritum est præmium. Sic *Daniel*. IV, 21, pro eo quod nos habemus : « Peccata tua eleemosynis redime, » Chaldæus qui in eo libro est originalis, habet, *percata tua justitia redime*. Unde subinde etiam noster Interpres justitiam pro misericordia accipit, ut *Prov.* xi, 4 : a Justitia (id est eleemosyna) liberat a morte; » præcessit enim : « Non proderunt divitiæ (avare recondita) in die ultionis; » et Psalms. exi, 9, quod citat Apostolus, II *Cor.* ix, 9 : « Dispensit, dedit pauperibus, justitia (id est eleemosyna) ejus mercedem ei dabit in sæculum. » Misericordia ergo vocatur justitia, eo quod propria justorum est sanctorum virtus sit misericordia, idemque sanctus spiritus et misericors. Unde et sanctus hebraico vocatur *chassid*, id est pius; e contrario, a viscera impiorum sunt crudelia, » ut dicitur *Proverb.* xii, 10. Vide dicta II *Cor.* ix, 9.

Ven. i i Li et l'i. Non negabis mercedem indigentis, etc. Ci 15, SED EADEM DIE REDDES EI PRETIUM LABORIS, Cuius, QUIA PALPER EST, ET EX EO SUSTENTAT ANIMAM SUAM. — Merces hic jubetur solvi pauperibus eodem die, quo laborarunt, ante solis occasum; quia ex ea dietim vivero, suamque familiam alere debent.

Veri. 16. 1G. Non occidentur patres pro filiis. — Lyranus censet poenam, non tantum damni, sed et sensus, puta tormenta et mortem, posso infligi filiis pro peccatis parentum, idque non tantum a Deo, sed etiam ab hominibus, prout a iudicibus et principibus. Verum hoc repugnat huic versui,

idque bene confutat Gabriel Vasquez, III, *Quæst.* LXXXIII, art. 4, disp. 135 > cap. m. .

19. Quando messueris segetem in agro tuo, et ve» i*. oblitus manipulum reliqueris, non reverteris, IT TOLLAS ILLUM. — JllbclUF h;C Cl *Ltrit.* XIX, 9, Spicilegium est racematio, post vindemiam, relinqui pauperibus; idem statuit de frugibus, id est fructibus, olivarum, in olea post collectionem remanentibus. Hæc ergo sunt præcepta misericordia, non iustitiae.

Nota hoc cap. quam Deus sit tutor et ultor pauperum, quamque velit eis subveniri, nec tedi : a Ne clamet, inquit vers. 15, contre te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. • Celebre, est omnium ore vulgatum exemplum exstans in Hollandia : uxor enim Comitissae Hollandiæ pauperculam mendicantem repellens, eamque insimulans adulterii, eo quod tam numerosam prolem haberet, ab ea maledicta est, ut tot proles pareret, quot sunt dies in anno. Maledictionem esaudii! Deus, fecitque ut uxor Comitissae uno partu 365 proles pareret, quæ omnes baptizate sunt, et mox positi baptismum in orluæ. Exstat hujus prodigii pictura in monasterio virginum inter Leydam et Hagam Comitissae. Idem prorsus contigisse Margareto uxori Comitissae Holsleinii, narrat Cranizius in *Historia Wandaliæ*, et annales Brunsvicensium anno Domini 1313. An idem sit hoc prodigium cum priore, ut eos fecerint vicina voces Holsleinii et Hollandiæ, non laboro, dummodo rem verissimam esse non dubitemus.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, sancit Deus ut iudices juste judicent; secundo, vers. 4, ut non ligent os bovi trituranti, ut frater fratri defuncto semen suscitet, utque mulier in rixa verenda viri non apprehendat; tertio, vers. 13, ut justa habeant pondera, utque nomen Amalee deleant,

1. Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices, quem justum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt; quem impium, condemnabunt impietatis. 2. Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus : 3. ita duntaxat ut quadragenarium numerum non excedant, ne facies laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. 4. Non ligabis os bovis terentis in area fruges suas. 5. Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui ; 6. et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. 7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque : Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel, nec me in conjugem sumere. 8. Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit : Nolo eam uxorem accipere, 9. accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus,

spuetque in faciem illius et dicet : Sic fiet homini qui non ædificat domum fratris sui. IO. Et vocabitur nomen illius in Israel : Domus discalceati. 11. Si habuerint inter se jurgium viri duo, et unus contra alterum rixari coeperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, et apprehenderit verenda ejus : 12. absces manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia. 13. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus et minus: 14. nec erit in domo tua modius major et minor. 15. Pondus habebis justum et verum, et modius æqualis et verus erit tibi : ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi ; 16. abominatur Dominus Deus tuus eum <Jui facit hæc, et aversatur omnem injustitiam. 17. Memento quæ fecerit tibi Amalee in via, quando egrediebaris ex Ægypto : 18. quomodo occurrerit tibi : et extremos agminis tui, qui Iassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame et labore confectus, et non timuerit Deum. 19. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, et subjecerit cunctas per circuitum nationes, in terra quam tibi pollicitus est : delebis nomen ejus sub coelo. Cavo ne obliviscaris.

ven. i. 3. Ita duntaxat ut quadragenarium numerum NON EXCEDANT (Causa Sdbditlir) : NE FOEDE LACERATUS ANTE OCULOS TUOS, ADEAT FRATER TUUS. — Ita Paulus : «Quinques, inquit, quadragenas una minus accepi, n ll *Corinth*, xi, 24.

Ver*. 4. 4. Non LIGABIS os bovis terentis in area fruges, — quia par est ut animalia laborantia comedant: quare veto claudi capistro ora triturantium, ne inicitj comedant ex sua tritura. Solebant enim in Palæstina, uti etiamnum in Canariis et nonnullis regionibus iit, per boves qui, circumacti, ungulis pedum suorum segetes terebant, grana excutere. Undo Poeta : «Dobusque triturant.» Hunc esso sensum litteralem patet ex ipsis verbis, quæ banc legem duris Judæis inculcant.

Dices : l *Corinth*, ix, vers. 9, Apostolus videtur excludere hunc sensum, ait enim : « Numquid do bobus cura est Deo? »

Abnitn- Respondet Abulensis Apostolum alium afferre hi' du-sensu litteralem hujus loci, cumque præcipuum, pbem cum quo tamen noster hic de bobus, qui minus n c wn- præcipuus est, consistat, q. d. Apostolus : Minus t. rJ-m. præcipua Dei cura est de bobus : præcipua vero RcMü- est de prædicatoribus verbi Dei. Verum, non esse, uf- hos duos sensus litterales, patet; nam bos litteraliter non significat prædicatorem, sed tantum verum bovem, prædicatorem vero tantum significat typice : quia videlicet bos, ad laborem natus, est typus prædicatoris, qui in agro Domini quasi bos laborat. Ergo cum litteraliter hæc sententia intelligatur de veris bobus triturantibus, non potest litteraliter accipi de prædicatoribus, sed tantum typice; alioqui enim omnis allegoria esset sensus litteralis, quod plane est falsum. Nam sensus litteralis est is, qui primo per sententiam aliquam significatur; allegoricus vero, vel typicus est, qui secundo, seu mediante sensu litterali significatur; sicut ergo umbra corporis non est corpus, ita sensus typicus nequit esse litteralis, sed tantum litterali sensu est adumbratus.

Dico ergo : Sensus litteralis est de bobus, ul

dixi ; typicus vero est de prædicatoribus, quem dat Apostolus, scilicet iis dandam esse alimoniam, cosque posse ex Evangelio vivere, sicuti bos alitur sua tritura; quorum quia præcipua cura est Deo, ut scilicet Deus præcipue hac lego intendere significare typice prædicatores alendos esse a populo, hinc Apostolus ait : « Numquid de bobus cura est Deo? » q. d. Præcipua cura Dei in hac lege non fuit boum, sed alius quid spectavit, videlicet, me, et mei similes præcones Evangelii!, ex eo posse vivere. Apostolus ergo hic, uti et alias sæpe, argumentatur, non ex sensu litterali, sed allegorico; aut potius ex sensu litterali, argumentatur a majori ad minus, ad allegoricum, q. d. Si bos vivit ex tritura, ergo multo magis prædicatorex suaprædicatione. Ita Tertullianus, lib. V *Contra Marcion*. cap. vn, et Theodoretus hic, *Qttæsl*. XXXI. Ubi nota, licet sensus litteralis in Scriptura sit primus, allegoricum tamen posse esse primarium et præcipuum, sive magis intentum a Spiritu Sancto, uti hic fit; unde efficax ex eo duci potest argumentum, quando constat eum vere esse sensum allegoricum, sive mysticum.

fj. Quando habitaverint fratres simul, — non Ver*j. in eadem domo, aut loco : hoc enim parum ad rem facit, inquit Abulensis; sed q. d. Quando simul vixerint fratres, ita ul uno mortuo, alius sit superstes. Est catachresis; solent enim fratres simul in eadem domo, vel urbe, aut certe provincia habitare.

Er UNUS EX EIS ABSQUE LIBERIS MORTUUS FUERIT, UXOR DEFUNCTI NON NI BET ALTERI; SED ACCIPIET EAM FRATER EJUS, ET SUSCITABIT SEMEN FRATRIS SUI. — Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion*. xxxiv, vertit, Fni-r si quii frater illiberis decesserit, a fratre ipsius sup- ¶dw paretur (id est, substituatur) semen illi, vel, ut Cajctanus ad verbum vertit, levir accipiet eam liberi. sibi in uxorem, et levirabit eam. Officium enim leviri erat fratrem ducere, cl ex ca fratri defuncto semen suscitare, quod Cajetanus ex Ile-

bræo vocat *Ic virare*. Suscitatio ergo semen fratris, est generatio prolem fratri, seu quod fratris defuncti censeatur esse proles, illique arrogetur.

Fnier Notari *frater* : Licet enim Calvinus per fratrem cognitu' intelligat cognatum; quia, inquit, *Levit.* xviii, ut mit 16, vetatur ne frater ducat uxorem fratris sui : Cl,r1* tamen quia hic cognati nulla fit mentio, semper- n'1sl quo ingeminatur nomen fratris, hinc Abulensis, Cajetanus et alii passim fratrem hic proprie dictum accipiunt, itaque interpretati sunt Hebræi prisci, ut patet *Matth.* xn, 25, *Marci* xn, 20, *Genes.* xxxviii, vers. 5 et 11. Unde patet legem hanc exceptionem esse ab illa *Levit.* xviii, ut ibi dixi.

iei bcc Hinc sequitur legem hanc tantum obligare fratri defuncti, non cognatos. Fratres inquam singulos, quosque ordine suo; ita ut si secundus frater, pariter ac primus, sine liberis decederet, quo' in- fratriam ducere deberet tertius frater; quod si is galos, illiberis decederet, deberet eam ducere quartus frater, usque ad ultimum, ut patet *Matth.* xxii, 25. Reliqui ergo cognati, quicunque ordine suo, post fratres, jus quidem propinquitatis habebant ad uxorem defuncti, et consequenter ad ejus hereditatem; sed si nolent eam ducere, vellenteque cedere hereditate, non notabantur infamia hujus legis, ut patet *Ruth* iv, versu 6; uxor vero defuncti tenebatur nubere, non alteri, quam fratri, aut cognato mariti sui defuncti, si is eam ducere vellet. Ita Abulensis.

'nvhim* Quæres Quid, si frater defunctus reliquisset filium, non filium; numquid frater superstes debet defuncti uxorem ducere? Aliqui censent cūūi? Quod non: fIn'a hæc nupsisset viro, ex quo suscepisset prolem, quod nominata fuisset nomine avi, ejusque familiam et nomen continuassent, ut

Craitb" Patet filiabus Salphaad, *Numcr.* xxvii. Verum 'Te. Abulensis et alii probabilius censent hoc casu fratrem debuisse ducere fratriam, puta uxorem fratris defuncti; ratio est, quia frater fratri debebat suscitatio semen: « suscitatio » autem « semen », est suscitatio prolem masculam, quæ fratris defuncti nomen et stirpem propaget; feminæ enim nunquam gerunt nomen patris, vel avi, sed mariti; si tamen defuncto fratre, filia fuisset superstes, nec superfuisset frater, qui suscitassem semen fratri defuncto, tunc filia id accepisset hereditatem patris sui, et qui eam duxisset, suscitassem semen patri ejus defuncto, ut patet *Num.* cap. xxviii

Veii. 6. G> Et PRIMOGENITUM EX EA FILIUM NOMINE ILLIUS (fratris defuncti) appellavit. — Hebraice est, *primogenitus stabit nomine fratris sui*, id est, primogenitus vocabitur filius, non patris, sed patris sui defuncti, ejusque hereditatem adibit: reliqui vero filii, quos generabit, fratris generantis esse censebuntur, ejusque nomine vocabuntur, ut ita et ipse post se stirpem et familiam suam relinquat.

Quieres, quod fuit causa hujus legis? Respon-

deo: *Prima* fuit ad multiplicandum familias; tra- Car in- ter enim suscitans semen fratri, primo, instaurabat familiam fratris sui, deinde suam; *secunda*, ut vidu subveniretur; *tertio*, quia illa elatent summum erat desiderium liberorum, summaque morietas erat tristitia, sine prole defungi: huic Teuio. ergo Icnient lex hæc serviebat, unde etiam ante hanc legem, in statu legis naturæ idem erat mos, ut patet de Tamar, *Genes.* xxxix, 8, et seq.; *quarto*, ne hereditas tribuum et familiarum confunderetur; nam si vidu alienis nupsissent, bona sua in exteris familias transtulissent. Unde Judæi a captivitate Babylonica, qua vel erepti vel confusi fuerunt eorum possessiones, non servant hanc legem, dicuntque eam jam cessante causa cessasse, et abolitam esse. Verum non hæc una, sed plures aliæ fuerunt hujus legis causæ, quod etiamnum apud eos locum habere possunt, ut hoc solo nomine lex hæc non sit abolita; *quinto*, ut fraterni charitatis et dilectionis officium sanciretur, cum alter alterius posteritatem, velut propriam jubebatur curare; *sexto*, ut superstitibus admonerentur officii in suos defunctos, ne videlicet eorum obliviscerentur, sed honore simul et amore eos prosequerentur; *septimo* septuag. causam dat Procopius, et Julius Africanus apud Eusebium, bb. 1 *Instor.* cap. vii: a Quia, inquit, nondum certa et indubitata resurrectionis spes Judæorum animis penitus insidebat, idcirco futuram resurrectionis promissionem, in hac mortali et caduca resurrectionis spe, imitatione quadam adumbrarunt, quo nomen ejus qui vitam cum morte commutabat, non prorsus ex omni memoria deleberetur. Fratrem enim mortuus quodammodo resurgebat per semen a fratre suscitatum.

Allegoricam causam dat S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faustum*, cap. x, et ex eo Rupertus: Unusquisque, ait, Evangelii prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defundo fratri, id est Christo, suscitatio semen, qui pro nobis mortuus est, et quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat, ut vocetur Christianus, non Pelrianus, nec Paulianus: hic vero qui sibi et Ecclesiæ prodest, redo intelligitur utroque pede calceatus; qui autem curam refugit aliorum lucratorum, discalceati illius in lege, non figuratum significabit, sed in se impletum portabit opprobrium, ut scilicet vocetur Domus discalceati: ita et S. Gregorius, 1 part. *Pastor*, cap. v.

8 et 9. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum, dū., et tollet calceamentum de pede ejus, spietque in faciem illius, — q. d. Notabit cum infamia; hæc enim non sunt conditionis servilis: vix enim mancipii in faciem spuimus. Idem significat discalceatio: servi enim incedebant nudipedes, sine calceis, q. d. Talis indignus est qui gestet calceum, id est, qui versetur inter ingenuos, eo quod fratris uxore, æque w hereditate et familia se ab-

dicavit : hoc enim est animi illiberalis et vilis. Rursum, talis in facie conspuitur, et calceis nudatur, ut summa et ima pars hominis contumelia afficiatur, itaque totus homo infamia notetur, ul significetur quod talis omni honore nudatus sit, a capite usque ad calceos. Ita Abulensis, Oleaster et Fevardentius in *Ruth* cap. iv.

Tertio, calceus est quasi domus pedis : quia ergo hic sibi tantum vult domum, id est familiam, (edificare, non fratri, hinc unum retinet calceum, alterum vero perdit. Plura calcei symbola explicui *ad Ephcs.* vi, 15.

Qui non ædificat domum, — id est familiam, hoc est, qui non suscitatur proles fratri suo. Sic Lia et Rachel dicuntur ædificasse domum, id est familiam, Israel, *Ruth* iv, II. Vide dicta *Exodi* cap. i, vers. 1.

Vere. Il H et 12. Sr, etc., uxorem apprehenderit verendam
cl li. ejus (viri rixantis cum suo marito), abscondes matrem
Molkr num illius, — turn quia hic contactus pudendus
▼ «fiSi est- I** Vatablus et Cajetanus, qui ait : « Horret
viri io lex ut membra viri, quæ directe ad perficiendum
ou muliebrem sexum producta sunt, mulier audeat
du mu c- jæ(joret p uæc enjm apprehensio ad rixam et pug-

nam inhiendam facta, erat violenta et læsiva. Titur, Tum quia in violenta verendorum apprehensione
ctir? tantus est dolor, ut homo fiat immobilis, et ab alio, quicum rixatur et pugnat, facillimo possit occidi, q. d. Uxor hæc, apprehendendo verendam viri, fuit occasio, vel causa cædis ipsius; ergo perdat manum qua ea apprehendit. Mulier enim hæc, volens in rixa adjuvare maritum suum, ideo apprehendebat viri, cum quo ille rixabatur, verendam, ul cum imbellem et enervem redderet, itaque cum marito cædendum et prosternendum objiceret : cooperabatur ergo ipsa rixæ et cædi ; hinc justo hic manu mulctatur. Ita Abulensis (I).

19. Dei. f. bis nomen ejus (Amalee) sub coelo, — Ven. it q. d. Ha percutes Amalecitas, ut nulla eorum memoria in terra supersit inter homines, uti jam nullam superasse videmus. Ita delentur, qui persequuntur fideles et sanctos.

(I) Vers. 18. In hebr. est, *quomodo occurrerunt vobis in itinere» et carpserunt* (proprie *caudam agitare*, hinc metaphorice *extremum agmen agitare*, *carpere*) *extremum agmen in te*, id est tuum, *omnes viribus exhaustos post te*, omnes qui viribus exhausti residebant. Historia, do qua hic sermo est, exstat *Exod.* xxxvii, 8.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM;

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubentur llebræi primitias frugum offerre Deo, cum publica professione, quod fruges suas Deo acceptas referant. Secundo, vers. 12, jubentur tertio anno tertias decimas separare, et dare pauperibus. Tertio» vers. 17, stimulat eos Moses ut Deo, qui eos omnibus gentibus prætulit, serviant et obediant.

1. Cumque intraveris terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, ei obtinueris eam, atque habitaveris in ea ; 2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo, pergesque ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus : 3. accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum : Profectus bodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis. 4. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui; 5. et loqueris in conspectu Domini Dei tui : Syrus persequabatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero : crevilque in gentem magnam ac robustam et infinitas multitudinis, 6. alDixeruntque nos Ægyptii, et persecuti sunt imponentes onera gravissima : 7. et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum, qui exaudivit nos, et respexit humilitatem nostram, et laborem; atque angustiam : 8. et eduxit nos de Ægypto in manu forti, et brachio extenso, in ingenti pavore, in signis atque portentis : 9. et introduxit ad locum istum, et tradidit nobis terram lacte et mele manantem. 10. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, et adorato Domino Deo tuo, 11. epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, et domui tuæ, tuet Lévitæ, et advena qui tecum est. 12. Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ et advenæ, et pupillo et viduæ, ut comedant intra portas tuas, et saturentur; 13. loquerisque in conspectu Domini Dei tui

Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, et dedi illud Levitæ et advenæ, et pupillo ac viduæ, sicut jussisti mihi; non præterivi mandata tua, neesurn oblitus imperii tui. **11.** Non comedi ex cis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, et feci omnia sicut præcepisti mihi. **15.** Bspice de sanctuario tuo, et de excelso coelorum habitaculo, et benedic populo tuo Israel, et terræ quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terræ lacte et mele mananti. **16.** Hodie Dominus Deus tuus praecepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia: et custodias et impleas ex toto corde tuo, et ex tota anima tua. **17.** Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias caeremonias illius, et mandata atque judicia; et obedias ejus imperio, **18.** et Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia præcepta illius: **19.** et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit in laudem, et nomen, et gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

v«« i. **1.** Obtinueris eam. — Ergo hæc lex non obligavit Illebræos nisi septimo anno ab ingressu in Chanaan, quo devictis Clananmis terram obtinuerunt et coluerunt, atque deinceps. Ita Abulensis.

Ven.i. » . Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo, — in canistro. Ille primitias frugum omnium quotannis offerendae erant in festo Tabernaculorum, uti dixi Vum. xvin, 12; tunc ergo facienda erat professio quæ hic sequitur: quotannis ergo iteranda erat hæc professio, uti et primitiarum oblatio, idque ad renovandam Dei creatoris et benefactoris sui memoriam, non illa in mente eorum consenesceret.

Nota: Gentiles variis rebus varios deos præficiabant; unde 300 numerabant deos, inquit Varro. Sic segetibus præficiebant Cererem, vel deam Scgetiam: cumque fames aliqua accidisset, cum sacrificiis et ludis placare et propitiare studebant, teste S. Augustino, lib. IV *De Civit. Dei*, cap. viii. Ne ergo Judæi idem facerent, neve putarent se ab alio, quam in Deo vero, fingere recipere, hinc jussit eos idipsum in harum primitiarum oblatione profiteri. Porro Illebræi hanc primitiarum oblationem hoc ritu peractam tradunt. *Primo*, inquiunt, ponebantur in canistro. *Secundo*, inferebantur in templum. *Tertio*, elevabantur iuxta altum. *Quarto*, fiebat professio hic præscripta. *Quinto*, offerebatur victima pacifica. *Sedo*, canebantur psalmi vel hymni; canius enim sacrificiis jungi solebat. Addunt *septimo*, offerentes in urbe pernoctasse; sed hoc non habet Scriptura.

Nota, *secundo*, de cunctis frugibus; cunctarum ergo frugum primitias quotannis Dei offerre debebant Judæi. Errant ergo, qui certarum frugum tantum primitias, scilicet mundarum, non immundarum, eis præceptas fuisse putant. Nam omnes fruges erant mundæ; sola vero animalia in munda et in immunda separabantur.

Ver», s. Et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus (puta Laban, socer Jacobi, qui habitabat in

Mesopotamia Syria?, *Genes*, xxvnt, 5) persequabatur patrem meum, — scilicet Jacob, fugientem ab eo, et redeuntem ad Isaac in Chanaan; Mesopotamia enim hebraico vocabatur Aram *naharaim*, id est, Syria fluviorum, quia Tigri et Euphrato cingitur. *Secundo*, Vatablus vertit: Syrus ille penuria laborans fuit pater meus, puta Jacob habitans in Syria, 7. *d.* Ias divitias non accepimus a patre nostro Jacob, sed a Deo. Nam Jacob in Syria laboravit penuria, ita ut Labano servierit; postea idem laborans inopia in terra Chanaan, descendit in Ægyptum. Verum prior sensus planior est, cumque sequitur Chaldæus (I).

Et iri peregrinatus est in paucissimo numero, — 70 hominum, puta filiorum et nepotum (2).

10 et 11. Er adorato Domino Deo tuo, epula- BERIS IN OMNIBUS BONIS QU.E DOMINUS DEUS TUUS DE-

debit tibi. — Præcipit hic Deus ut quilibet de populo offerat frugum primillas Domino, ideoque introeat coram Domino, id est, coram altari holocaustorum, ibique faciat professionem, qua protestetur se teneri ad hanc oblationem, ob tota Deo recepta beneficia, maxime liberationis ex Ægypto et ingressus in Chanaan; deinde, ut ibidem adoret Dominum, scilicet humiliando se coram altari, et orando ut Deus cum dirigat in bono: quæ omnia in honorem divinum cedebant, erantquo actus religionis, quibus peractis, epulabatur cum tota domo sua, advocans etiam Levitas, et advenas pauperes, idquo intra atrium sanctuarii, si aliquam victimam pacificam obtulisset; sin autem, epulabatur de his quæ secum apportarat, nec erant consecrata Deo, in hospitio aliquo. Epulabatur autem, ut ex delectatione bu-

fi) Est in hebr., *Aranurus errans*, cum gregibus deserta pererrans, Nom is, erat pater meus, et descendit in Ægyptum.

(i) Vers. 10. Et sic depones ac relinques illud cartallum (supra vers. 4) coram Jota. Hinc intelligitur, eum, qui superiorem testificationem pronuntiabat, canistrum manu tenuisse, dum ita loqueretur, quasi manu sua id Deo offerentem.

	492	COMMENTARIA IN DEUTERONOMIUM, cap. XXVI.			
		jus epuli, incitaretur ad frequentandum hos ac- tus gratitudinis et devotionis. Ita Abulensis.			
Moni»		Nota hic quam studiose Deus a nobis requirat beneficiorum suorum recordationem, et gralia- rum actionem. Hæc enim virtus Deo railles de- betur, estque propria Sanctorum et Beatorum. *zu ».			
		<i>Isaice u</i> , 3 : a Gaudium et lætitia invenietur in ea (Sione), gratiarum actio et vox laudis. » <i>Apocal.</i> vn, 12, omnes angeli adorant Deum, dicentes : « Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratia- rum actio, honor et virtus, et fortitudo Deo nos- tro in sæcula sæculorum. Amen. » <i>Psal.</i> xLix, 13 : « Immola Deo sacrificium laudis. » <i>Ephes.</i> v, 20 : « Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismcl- ipsis in psalmis, et gratias agentes pro omni- bus. » Et <i>ad Philip</i> , iv, G : a In omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestr@ innotescant apud Deum. » S. Augustinus, epist. S <i>ad Marcellinum</i> : « Quid melius, ait, et animo geramus, cl ore promamus, et calamo ex- planemus, quam Deo gratias? hoc nil dici bre- vius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. » Christiani ergo ut mini- mum mano, vespere, et post cibum dicant : Deo gratias.			
Fmiai		Fructus gratiarum actionis <i>primus</i> est, quem			
*naai		^at S. Chrysostomus in <i>Psal.</i> vn, 18 : a Nihil, ait,			
l		æquo facit in virtute crescere, atque cum Deo as- sidue versari et colloqui, eique perpetuo gratias agere el psallere. »			
St-aa-		<i>Secundus</i> , quem dat idem Chrysostomus, ho- mil. 8 in <i>epist. ad Coloss.</i> : In adversis, inquit, in- fideles maledicunt, Christiani gratias agunt. « Vide quanta sil hæc philosophia. <i>Primo</i> , tum Deum lætificus. <i>Secundo</i> , diabolum pudcfacis. <i>Tertio</i> , quod male factum est, nihil esse facis. Nam et tu simul gratias agis, et Deus dolorem amputat, el diabolus abscedit, »			
Tmas.		<i>Teriius</i> , quem dat Chrysostomus ibidem : « Deus » ait, exigit a nobis graliludinem, non quod nostra celebratione opus habeat, sed ut quidquid est lu- cri iterum ad nos redeat, cl dignos nos faciamus majoribus subsidiis, »			
Çudii.		<i>Quartus</i> exstat ibidem apud Chrysostomum. < Nihil*. ait, hac lingua sanctius est, quæ in ad- versis Deo gratias agit. Certe non csl inferior lin- gua Martyrum : utraque pariter coronatur. » Ita S. Job in tot adversis ait : « Dominus dedit, Do- minus abstulit ; sil nomen Domini benedictum, »			
'M a		Lxcitamentum ad hanc gratitudine™est con- sideratio innumerabilium Dei beneficiorum, quæ Deus cuique per se cl per Christum, tam genera- tila, quam particulatim contulit; quæ sane exi- gunt, ul mille mentibus, mille vocibus (si id fieri posset) eum laudaremus.			
Vrn II.		12, QlAMDO COMPLEVERIS DECIMAM CUNCTARUM FRU- GEM TVARIM, AMMO DECIMARIM TERTIO, DADIS LE- VITE, ET ADVENE, ET PUPILLO, ET VIDUE. — Pl'æ- scnbil hic Deus decimas, quæ singulis trienniis ^eparandæ erani, et dand@ pauperibus. Pro quo			
		nota : tortio quolibet anno triplices a Judæis se- parabantur et dabantur decimæ. Nam <i>primo</i> , se- parabantur decimæ quæ dabantur Levilis. Se- eundo, decimæ ad iter, et ad oblationes ter in anno faciendas Hierosolymæ, in templo. <i>Tertio</i> , erant decimæ quæ dandæ erant pauperibus, de quibus hic agitur ; quæ quia ullin@ erant, ideo dicit : « Quando compleveris decimam. » Itaque solutis duabus prioribus decimis, tertio fruges singulorum erant decimanda», lerliæque decimæ separandæ erant in usus pauperum. Hinc tertius hic annus vocatur annus decimarum, quia in eo omnes hæ tres decimæ solvebantur; aliis vero annis tintura duæ priores solvebantur. Ita Abu- lensis (I).	Trrtta» D0 Hniar		
		I r COMEDANT INTRA PORTAS TUAS. — Singuli OTgo suarum urbium pauperes alebant tertiis hisce de- cimis. Imilenlur hoc Christiani.			
		Nota : Sicut Christus Christianis, <i>Luca</i> ; xn, 33, et alibi, ita Moses Judæis tam hic, quam cap. xiv, vers. 24, et loto capite xv, et alibi, sæpe impense commendat eleemosynam ob illustres ejus fruc- tus et prærogativas. Nam <i>primo</i> , eleemosyna, ut ail Tobias, cap. iv, vers. 11 : «Ab omni peccalo et a morte liberal, et non patitur animam ire in tenebras. » a Per charitatis largitatem orane pecca- tura vincitur, aut declinatur, » ait S. Leo, serra. 2 <i>De Ascensione</i> . « Quarc misercanlur pauperum, qui sibi volunt parcere Christum, » ait idem Leo, serra. 4 <i>De Collectis</i> .	Eletti» syna elogii cl		
		Eleemosyna csl quasi secundus baptismus, ait S. Ambrosius, <i>scrm.</i> 32, cl S. Leo, serra. 2 <i>De dos-</i> <i>Collectis</i> , et Hieronymus in <i>Psal.</i> cxxxiii. Hoc est quod ait Christus : « Dale eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis, » <i>Luc.</i> xi, 41.	viginti unni. Frimus.		
		Eleemosyna, inquit S. Chrysostomus, homil. 33 <i>ad Popul.</i> , Christi tribunali adslal non tantum pa- trocinaris, verum etiam peisuadens judici, ut reo patrocinium præstet, et pro eo sententiam ferat. Unde <i>Jacobi</i> n, 13, dicitur : Superexaltat autem misericordia judicium; » græce, <i>ij</i> .w			
		(1) Hæc Seldcnus in Dissert, de <i>Decimis</i> , cap. n : Ex soli frudibus, aut cx pecore, offerebantur a) Sacerdo- tibus <i>primilice</i> , <i>Exod.</i> xxin, 19; <i>Leo.</i> xxin, lOpVum. xv,20, ct ea quidem copia, qua volebat colonus, b) oblatio do tritico, vino, oleo, lana cl similibus, <i>Sum.</i> xv, 19, quæ etiam sacerdotibus solvebantur. Tum vero do co quod supererat, solvebantur c) <i>decimæ prima</i> Levilis, ad taber- naculum vel templum ministrantibus, A'wm. xvm, 21, qui et ipsi de his decimis decimam sacerdotibus exsol- vebant, (<i>bid.</i> ven. 20. De reliquis novem partibus d) <i>decimæ secunda</i> tollebantur, quæ (vel pretium earum) ad sacrarium ferendæ cl m convivia absumenda) erant : vide supra xu, 18; xiv, 23. Has secundas decimas autem tertio quovis anno intra cujusque oppidi mœnia paupe- ribus et Le'itis dividebant. Non Igitur tres eo anno dc- cimæ solvebantur, ul nonnulli colligunt c <i>Tob.</i> i, 7, <i>ter-</i> <i>tiam decimam dabam iis ad quos pertinet</i> . Verum intelligit duntaxat, decimam tertii anni, id csl, eam quam tertio quoque anno, post solutam primam, oportebat colonum intra sua mœnia dare Levilis, peregrinis, orpbanis et viduis. CL Joscphum <i>dntiq.</i> lib, IV, cap. vin, § 22.	Tertlui.		
		id est, <i>adversus judicium gloriatur mi-</i> <i>sericordia</i> , tanquam victrix judicii. In judicio cnira dicit Christus : a Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum, etc. Esurivi enim, et de- distis mihi manducare, » etc. S. Gregorius, ho- inil. 32 in <i>Evang.</i> , narrat duos Martyres habitu peregrino cl monastico matronæ cuidam rcligosæ apparuisse ; cumque illa cis de raore eleemosy- nam offerret, dixerunt : a Tu nos modo visitas ; nos te in dic judicii requiremus, cl quidquid pos- sumus præslabimus tibi, » Similem opem promi- sisse cl præslilisse hoc sæculo Carthusianos Mar- tyres, sub Henrico Vili Angliærcge, matronæ cui- piam agonizanti, quæ eos in carcere eleemosy- nis, omnique obsequio juverat, ab Anglis viris omni fide dignis audivi.			
Quarta».		Eleemosyna est instar sacrificii Deum placan- tis, ut ait S. Augustinus, <i>homil.</i> 29, inter 50; cl Apostolus, <i>Hebr.</i> xni, 1G : a Beneficenti@ et com- munionis nolite oblivisci ; talibus cniin hostiis promeretur Deus. » Vide S. Augustinum, lib. X <i>De Civit.</i> cap. v.			
Quinta».		Eleemosynct est instar columbæ, quæ Gen. vin, 11, reversi est ad Noe in diluvio, ferens ramum olivæ. Eleemosyna enim affert fiduciam, læliliam, pacem cl gloriam sempiternam, a Pennata, in- quit S. Chrysostomus, hom. <i>De Pænit.</i> , est elee- mosyna, aureas habens alas, ipsos supra modum delectans angelos. » Nam ipsa aurum egenis tri- buens, aureis in cælum alis evolat.			
Sestus.		Eleemosyna opes in lulo locat, puta in cælo per manus pauperum, a Ubinam, inquit Chryso- stomus loco citato, opes deponemus? transfug@ sunt (ab uno enim ad alium fugiunt), quomodo tenebuntur? Distribui@ manent, custoditi) fu- giunt. » Affert deinde similitudinem frumenti, quod domi retentum, a vermibus corroditur, et fugit; sparsum vero messem parit uberrimam, et manet. Sic el opes domi asservalæ fugiunt : sparsæ in pauperes fructum afferunt, et manent. « Neque cnira diffugere, inquit, poterunt detent@ tot vi- duarum et pauperum manibus. » El S. Cypria- nus, tract. <i>De Opere et Eleemosyna</i> : a Patrimonium, inquit, Deo creditum nec fiscus invadit, nec ca- lumnia aliqua forensis evertit. In luto h ereditas ponitur, qu@ Deo custode servatur. »			
Septi- DIUi'		Eleemosyna hominem facit similem Deo. Deus enim est ipsum in se bonum; natura nutem boni est ut se aliis communicet. « Ertole misericordes, sicut et Pater vester misericors est, » ait Christus, <i>Lue.</i> vi, 3G. Misericordia ergo imaginem Dei mi- sericordis pingit in homine misericorde, a Ibi Deus curam misericordi@ invenit, ibi imaginem su@ pietatis agnoscit, » inquit S. Leo, <i>scrm.</i> 10 De <i>Quadragesima</i> , et Clemens Alexandrinus, lib. II <i>Strom.</i> cap. ix : « Dei, inquit, imago est homo be- nefaciens. » El Nazianzenus, oratione 1G <i>De Pau-</i> <i>peribus fovendis</i> : a Nihil, ait, adeo divinum habet homo, quam benefacere. » Deus enim maxime hoc titulo gaudet, quod vocetur paler misericor-			
		diarum et Deus totius consolationis. Item, mise- ricors et miserator Dominus, longanimis et mul- lum misericors.			
		Nihil tam homini proprium, quam humanitas: Octms. vere ergo homo est, qui humanus est erga alios. Hinc manus, oculos, aures, linguam, aliaquo membra accepit, non ut sibi soli, sed etiam ut aliis prosit ; utque manum, linguam, pedes, etc., aliis commodet et porrigat.			
		Ait Poeta : Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis.			Nonus.
		Hinc Leo Imperator homines misericordes com- parabat soli, qui cunctis lucem el calorem suum impertit.			
		Eleemosyna auget merita, et gratiam Deique benedictionem conciliat. Nam, ut ait S. Paulus : ww- « Qui parce seminat, parce et metet; et qui semi- nat in benedictionibus, de benedictionibus el me- tet, » Il <i>Corinth</i> , cap. ix, vers. G.	Dci-		
		Auget bona temporalia. Scriptum est cnira : Uedcci- « Date, et dabitur vobis, » Eleemosyna ergo si- tnu,' milis csl terne quam seminavit Isaac, qu@ reddi- dit fructum centesimum. Unde Christus sua relin- quentibus et distribuentibus in pauperes centu- plum promittit. Recte igitur S. Augustinus, <i>scrm.</i> 23 <i>De Verbis Domini</i> , cap. in : a Fecundus est, ait, ager pauperum; cito reddii donantibus fructum. » Pror. cap. xxvni, vers. 27: a Qui dat pauperi, non indigebit; el qui despicit deprecantlera, sustine- bit penuriam. » Indicat hoc hydria illa furio@, et lecythus olei, ex quibus Eli@ eleemosyna est col- tala. Nam a hydria farin@ non defecit, et lecy- thus olei non csl imminutus, » III <i>Ilegum</i> xvn, 1G. Sic cl quinque panes, dati a Christo in eleemosy- nam turbæ, multiplicati sunt. Eleemosyna enim opes et cibos fœnori dat Deo, indeque maximum quæsluni facit, Proverò, xix, 17 : a Fœneralur Do- mino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ci. » a Deus, inquit S. Leo, <i>scrm.</i> G <i>De</i> <i>Jejunio</i> 10 mensis, fide jussor est pauperum, lar- gissimus redditor usurarum. » Si vis igitur fœne- rari, frnerare Deo. Merito Chrysostomus scripsit homiliam 33, hoc titulo, <i>Quod Eleemosyna est ars</i> <i>omnium qu estuosissima</i> .			
		Eleemosyna pnebet magnum solatium morilu- ris. <i>Tubice</i> xu ; a Eleemosyna liberat a morte, et mui' ipsa est qu@ facit invenire misericordiam. » <i>Psal.</i> xi., 2 : « Beatus qui mtelligit super egenum et pau- perem, in die mala liberabit eum Dominus, » « Non sunt hominis boua, inquit S. Ambrosius, quæ secum ferre non potest : sola misericordia comes est defunctorum. » Hinc liberat a gehenna. <i>Tobit</i> iv, 8: « Quomodo potueris, ita esto mise- ricors : præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. » Vide parabolani Barlaam de duobus amicis hominem in morio deserenti- bus; tertio vero, videlicet virtute et eleemosyna, cum defendente : apud Damascenum. Imo elee- mosyna Tabitam a morte revocavit, <i>Actor</i> , cap. xi,	Doodcci-		

vers. 40, inquit S. Cyprianus, *De Opere cl Eleemosyna*.

p.omn» Eleemosyna ædificat æterna (abernacula in coetanei. jjs Patet hoc exemplo Petii Telonarii, quod exstat in Vita S. Joannis Eleemosynarii, el alterius quod recenset S. Gregorius, IV *Dialogorum*, xxxvr. Hinc S. Leo, serm. G *De Jejuni* 10 *mensis* : a Temporale, ait, donum in praemium transit æternum; » ct Chrysoslomus, hom. 9 *Dc Pcenit.* : a Mercatura, ail, negotiatioque tua coelum csl; da panem, cl accipe paradisum; parva da, el magna suscipe; da mortalia, ct recipe immortalia. » Eleemosyna ergo in coelo est quasi oeconomus, quæ cuique pro meritis suum locum ct coronam assignat. Scriptum est enim : a Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. » Hinc Petrus Chrysologus, serm. 8 *Dc Jejuni* el *Eleemosyna* : « Manus, ait, pauperis sinus est Abrahæ, ubi quidquid pauper accepit, mox reponit. The-saurus coeli est manus pauperis : quod suscipit ne pereat in terra, reponit in cœlum. Da igitur, o homo, pauperi terram, ut accipias coelum; da nummum, ul accipias regnum; da micam, ut accipias totum. »

F-c.n.w Beatius est magis dare quam accipere, ait Cbristus. Hinc in dando tota natura nobis præbet exemplum. Coeli dant lumen ct influxum, ignis dat calorem, aer dat auram qua respiramus, terra dat tol fructus, mare tot pisces, animalia dant lanam el carnes. Pater æternus dat Filio suam naturam : Pater cl Filius camdem dant Spiritui Sancto : Filius se dedit nobis in presepio ct in cruce, ac quotidie dat in Ven. Sacramento. Turpissimum igitur erit, si nos, qui ab omnibus creaturis, et a Deo quotidie tam multa recipimus, non etiam discamus largiri non habentibus ea quæ possumus.

Decimai Eleemosyna pauperi datur, sed Christus eam qwainj. (jatam reputat. 0 Esurivi, inquit, et dedistis

mihi manducare, » etc. Esurire voluit Christus in pauperibus, qui dives in cœlo est : et tu dubitas, o homo, dare homini, cum scias te dare Christo!

ncimm Eleemosyna facit opes sanctas : unde sequitur vers. 13 : « Attuli quod sanctificatum est. » Sanctum est aurum quo captivi redimuntur, sanctum est argentum quod pupillis el viduis datur. Hinc vulgo opera misericordiæ vocamus opera pietatis : ct hebraico TODc/iasid, id est pius, vocatur is qui est misericors.

Ik-iiuu Eleemosyna opem affert orationi. « Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur, » ait S. Leo, serm. 10 *De Jejuni*. 10 *mensis*. *Tobia* cap. iv, vers. 7 : « Noli avertere faciem tuam al) ullo paupere : ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini, n S. Augustinus in *Psal.* il ii : 0 Vis, ait, orationem tuam volare ad Deum, fac illi duas alas, jejunium ct eleemosynam. « Hinc ait Angelus ad Tobiam, cap. xn, vers. 8 : « Bona est oratio cum jejuni

p. Omnes sumus mendici Dei. Quid sunt opes,

nisi eleemosynas divitibus a Deo datæ? Dent igitur ociiru. ipsi pariter ex iis partem pauperibus. « Mendici Dei sumus; ul agnoscat Deus mendicos suos, agnoscamus nos nostros. Quam frontem habes petendo ad Dominum Deum tuum, qui non agnoscis parem tuum! » ait S. Augustinus, serra, tl *De Verbis Domini*.

Eleemosyna pugnat apud Deum pro clecmosynario, ul Deus ei ferat auxilium. *Eceli*. cap. xxix, b0»l*ⁿ vers. 15 : « Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo; super scutum potentis, cl super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit. » Et cap. nr, vers. 34 : « Deus prospector csl ejus qui reddit gratiam : meminit ejus in posterum; in tempore casus sui inveniet firmamentum, » *q. d.* Elccmosynarius in adversis a Deo firmabilur ct fulcietur; el cap. xvii, vers. 18 : « Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, ct gratiam hominis quasi pupillam conservabit, » *q. d.* Sicut annulus signatorius in digito fertur, et est ante oculos hominis : sic eleemosyna semper obversatur oculis Dei, ct gratia in hominis, id csl beneficium collatum in pauperem, conservabit Deus quasi pupillam oculi, id est quasi rem charissimam.

Eleemosyna csl propria Sanctorum illustrium Vigui, vir'.us, estque signum prædesinationis Dei. « In-ma' duite, ait Paulus, *Coloss.* m, 12, vos sicut electi Dei, sancti et dilecti viscera misericordiæ. »

S. Franciscos ita liberalis erat in pauperes, ut a patre prodigalitat

is coram Episcopo accusatus sil, bonisque sponte exutus : hocque fuit primum sanctitatis ejus fundamentum.

Serapion etiam vestem donavit seminudus incedens : rogatus, cur? ostendit librum Evangeliorum : a En, inquit, qui me spoliavit, » ipsumque librum tandem etiam erogavit.

S. Catharina Senensis pauperi mendicanti crucem argenteam dedit, cum aliud non haberet. Noctu apparens ei Christus, dixit se crucem illam in dic judicii publice ostensurum, in signum pietatis : sicut et S. Martino apparuit veste indutus, qua pauperem contexerat.

S. Joannes Eleemosynarius fuit mare eleemosynarum : cl quo plus dabat, co plus recipiebat. Solebat ipse pauperes vocare dominos suos, quod ipsi ei opem ferre possent, nc a regno Dei excluderetur. Hinc S. Franciscus Fratribus dicebat ne mendicare erubescerent, quia majora ipsi largiebantur, quam acceperant, et dantes ipsi copiosius ditabanljaddebatque hanc esse nobilem prodigalitat

em, quæ pro pane divinum redderet amojem, ut si quis pro pane daret decem aureos : ideoque Mendicantium Ordines divino consilio institutos esse eo tempore, quo refrixerat charilas, ut hac occasione homines div:na charitate ditescerent.

S. Ludovicus, rex Galliæ, semper pauperes mensæ suæ adhibebat, cisque cibum regium subministrabat, cogitans in iis se convivam habere Christum. Rursum sua manu iis aliisque pecunias ero

gabatur, dictitans eos esse suos milites, qui regnum defenderent, et idcirco se illis stipendia persolvere.

viftsb S. Hieronymus *ad Nrpotionum* : a Nunquam,
in. M?l* a, l' memini me legisse mala morte defunctum,
qui libenter opera chai itatis exhibuit. Habet enim
mullos intercessores, el impossibile csl multorum
preces non exaudiri. » Auctor ad Fratres in cremo
apud S. Augustinum, *serin. ii* : a Sola, inquit,
misericordia ad Deum deducit hominem; sola
Deum deducit ad hominem : nunquam vidi ho-
minem pium mala morte finiri. »

Denique eleemosyna csl quasi torques aurea nobilium Sanctorum ac filiorum Dei, inquit S. Chrysoslomus, imo Salomon, *Proverb*, cap. in, 3, cum ait : cl Eleemosyna ct veritas te non deserant : circumda eas gutturi tuo, ct invenies gratiam et disciplinam bonam coram Deo cl hominibus, n

Vera. 13. 43. attuli quod sanctificatum est. — Pro *attuli*, lege cum Romanis, *abstuli*. Hebraice enim est *biarti*, id est extuli, abstuli. Ita Septuaginta, Chaldaeus, Valablus et alii, 7. d. E domo mea abstuli et extuli, o Domine, tertias hasce decimas, quas sanctificari, id est csl separari, et liberi in pauperibus offerri mandasti. Inde sequitur ; a Et dedi illud Levitæ, et adven®, et pupillo, ac viduæ. »

Vvn H' 14. Non comedi ex eis in luctu meo, (7. d. In calamitate, vel paupertate mea, sive inopia pressus (1), non comedi ex tertiis hisce decimis), nec SEPARAVI EA* IN QUALIBET IMMUNDITIA, — 110C CSt ,

(I) Rectius Alioli /n *luctu*, id est, quando eram *immundus* ob lucium.— *In re funebri*. Apud Hebnvos a cognatis mortui convivia funebria instrui solebant; sed, quia omne negotium funebre immundum censebatur, ad talia convivia nil Deo sacrum adhiberi licebat.

nec iis sum usus ad res immundas, ut videlicet
ea darem meretricibus, canibus, aut jumentis,
q. d. Hasce decimas ulsanctas, integras et intac-
tas, Deo, id est pauperibus ejus nomine, separavi
et dedi.

15. Respice de sanctuario tuo. — Hebraice, re- Vsra.15.
sprede *habitaculo sanctitatis tuer, de calo ipso* (S).

19. *Faciāt te excelsiorem cunctis gentibus quas CREAVIT IN LAUDEM ET NOMEN (id CSt fam am) ET GLORIAM suam. — In tot enim, lamque vanis gentibus, rebusque a se creatis, Deus ostendit infinitam sapientiam suam in ordinando, et immensam potentiam in creando, et immensum amorem in communicando cis suum esse suaque bona, ut merito ex hisce omnes assurgere debeant ad Dei laudem et glorificationem. Ita Abulensis.*

(2) Vers. 17, 18, 19. In his versibus aliquam difficultatem prnit verbum **TDKHj** quam Gesenius in *Thesaura*, p. 121, ita explicuit : a *Tu hodie diccre seu spondere [e-eisti Dominum, se D.uin tibi futurum, tcque in rih ejus ambulaturum*, ele. id est, Jchova hoc **libi** spopndit bodiꝑ te probanto fœderis conditiones. Vers. 18. *Et Jehma te spondere fecit, hodie (e populum peculiarem ei futurum...* Vers. 19, *seque cunctis gentibus te superiorem redditurum esse*, id est, tu conira spopondisti approbante Jova conditiones. Sententia est : Vos vobis sp ipnndis invicem. cl alter alterius condition s accepit raUsque habuit. Ut plane luceat locus a paucis intellectus, id modo tenendum est, in utraque sponsione contineri tunc promissum spondentis, tum conditiones foderis, ita quidem ut in prima sponsione, quaj Del est, praecedat promissum Dei, sequantur conditiones ab hominibus servande; inaltera, qu.v populi est, præccdat sponsio populi, scquaturfvers. 18) lides a Deo dati. In utraque sponsione praterca mutatur subjectum, quando quidem **BVnh** ad Deum refertur, **reT71 a** Israelcm, **Djn fiViT?** ad populum, **qpTiSi** iterum ad Deum, cujus rei alia cxmpl t habes *Dai. xxxvii, 26 ; H Sam, tx, 13. »*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

frasa iLilur caremonia benedictionis in monte Garizim, cl maledictionis in monte Illeal obeunda: scilicet n̄i!n̄»be. primo, ut omnis populus, tam quoad Israelitas, quam proselytos, tam quoad viros, quam feminas et pueros, ad montes hosce vadant. Secundo, altore in Illeal excitent. Tertio, lapides erigant, cosque calce Girili®, incrustent. Quarto, in his inscribant legem. Quinto, in alian sacrificali. Sexto, sex tribus in Garizim, 'cl70''i sex alia in Illeal consistant. Septimo, in horum montium medio, in ipsa scilicet valle, sacerdotes Domini ia Uo- cum arca sicut. Octavo, ab his magna conlenlaque voce, proscripta hic benedictionis et maledictionis III' formula recitetur, cui populus respondeat : Arnen.

1. Præcepit autem Moyses et seniores Israel populo dicentes : Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie. 2. Cumque transieritis Jordanem in terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce levigabis eos, 3. ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmissio: ut introeas terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem, sicut juravit patribus tuis. 4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides quos ego hodie præcipio vobis, in monte Itebal,

et levigabis eos calce : 5. ctædificabis ibi altare Domino Deo tuo, de lapidibus quos ferrum non teligli, G. et de saxis informibus, et impolitis ; et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, 7. et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo. 8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et lucide. 9. Dixerunt* que Moyses et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israelem : Attende et audi, Israel; hodie factus es populus Domini Dei tui : 10. audies vocem ejus, et facies mandata atque justitias quas ego præcipio tibi. 11. Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens : 12. Ili stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso : Simeon, *Levi*, Judas, Issachar, Joseph, et Benjamin. 13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Ilebal : Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan, et Nephtali. 14. Et pronuntiant bunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israel excelsa voce : 15. Maledictus homo qui facit sculptile et conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito! et respondebit omnis populus, et dicet: Amen. 16. Maledicius qui non honorat patrem suum et matrem ! et dicet omnis populus : Amen. 17. Maledictus qui transfert terminos proximi sui ! et dicet omnis populus : Amen. 18. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere! et dicet omnis populus : Amen. 19. Maledictus qui pervertit iudicium advenæ, pupilli et viduæ ! et dicet omnis populus : Amen. 20. Maledicius qui dormit cum uxore patris sui, et revelat operimentum lectuli ejus! et dicet omnis populus : Amen. 21. Maledictus qui dormit cum omni jumento ! et dicet omnis populus : Amen. 22. Maledicius qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matrissuæ ! et dicet omnis populus: Amen. 23. Maledictus qui dormit cum socru sua ! et dicet omnis populus : Amen. 24. Maledicius qui clam percusserit proximum suum ! et dicet omnis populus : Amen. 25. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis! et dicet omnis populus : Amen. 26. Maledicius qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit ! et dicet omnis populus : Amen.

Vers. 1. 2. CVMQOB TRANSIERITIS JORDANEM, etc., ERIGES IKGEXTES lapides, — duodecim numero, scilicet pro numero duodecim tribuum; tot enim etiam statuerat Moyses, cum Israelitis legem recitaturus esset, Erodi xxtv, 4. Unde idipsum imitari jubetur Mosis discipulus, Josué, iuquit Masius et Serarius.

ijp i s Nota : Licet Josephus videatur dicere bosco la-
uJut*1» Pitles COS(lcm fuisse cum lapidibus altaris, quod
i.jiji- hic jubetur erigi, tamen verius est ab iis fuisse
l'»**>*• diversos, uti salis hic significat Scriptura. Ita Cy-
u nilus in *Glaphyris*, Cajclanus, Masius, Serarius,
Abulensis et alii.

! 2. Et calce levigabis eos (id est, ut illebrrei ha-
bent, *linies*, vel *incrustabis eos calce*, idque ad
hoc, ut, sicut dicitur vers. 8, super eos scribes)
OMNIA VERBA LEGIS UNUS PLANE ET LUCIDE,— id
Ai;t ;> est, inquiunt Judæi, cum punctis, quæ illebræis
sunt instar vocalium; hæc enim jam tum fuisse
c. t data Mosis censent ipsi cum Cevallerio. Verum hæc
M u T est fabella. Certum enim est puncta Hebræorum
diu post Christum, imo post tempora S. Hiero-
nymi esse adinventa, uti docent Lalini, illebræi
Unguæ peritissimi, imo ipse Rabbi Elias Levila.
Ts ergo *plane et lucide* idem est, quod *dare et
distincte*; unde hebraice est, *explanando bene*.
Bine patet, lapidibus bisce utrimque minuto

charactere inscriptam fuisse totam hanc legem,
id est totum Deuteronomium, tum ad excitatio-
nem præsentium, tum ad memoriam postero-
rum, ut scilicet ipsi præcepta Dei, lapidibus hisce
clare inscripta, legere possent : unde in hanc
cæremoniā, haneque legis descriptionem, non
unus, sed plures insumpti sunt dies : nam non upldi-
solum Decalogum, ut vult Lyranus et Cajclanus; h'”
nec solas maledictiones et benedictiones, de qui-
bus vers. 15, ut vult Masius; nec sola præcepta tum
legis affirmativa et negativa, ut vult Aben-Ezra, ^*’7
hisce lapidibus fuisse inscripta, sed totum Deute- inlun,t
ronomium, patet ex eo quod jubet in eis inscribi
«omnia verba legis hujus,» id est Deuterono-
mii : et ita fecit reipsa *Josué*, cap. vili, vers. 32.
Unde patet lapides hos fuisse grandes, quan-
quam Deuteronomium non lapidibus proprie,
sed calci lapidibus illito inscriptum fuerit. Ita
Abulensis et Serarius, qui ostendit quomodo id
fieri potuerit, Quæst. XX in cap. vii *Josué* (1).

(1) Vers. 3. Per *omnia verba legis hujus* Josephus
quoque, *Auliq. Juti.* lib. IV, cap. vii, § 44, intelligit
maledictiones et benedictiones quæ in Una capitis legun-
tur. Cæterum benedictiones et maledictiones istæ non
videntur inscriptæ : fuisse calceo tectorio, sed lapidibus
ipsis, qui deinde calce obducebantur. Ita scriptura a
tempestatis injuria posteritati conservabatur integra, et

Mystice, Cyrillus in *Glaphyris*, per 12 lapides accipit 12 Apostolos, quibus inscripta fuit Dei lex, ita ut omnes eam in ipsorum verbis et moribus legero possent.

V«M.1S. 12. Hi STABUNT AD BENEDICENDI» POPULO SUPEB montem Gaiuzim, etc. Silieon, Levi, Judas, Issa- CliaH, Joseph (scilicet Ephraim et Manasse : hi enim fuerunt filii Joseph; h® ergo dure tribus hic vocantur una, scilicet Joseph) et Benjamin.

Mon,Gi— Nota : Mons Garizim imminet urbi Sichem, ut patet Ju(iic- ,x> 7> iu <luo> tempore Alexandri Magni, Sanaballat Samari® præfectus ædifreavit templum templum, cique præfecit Manassen, fratrem Jaddi Unoram PODI*ticis : ad quod confluebant SamariUe et alii a Judæis ejecti, teste Josepho, libro XI *Antiqui*. cap.vn : cujus templi meminit Samaritana, colloquens cum Christo, *Joan*, iv, 20. Male ergo Andreas Masius Garizim collocat, non juxta Sichem, sed juxta liai, cujus rationes multis confutat Nicolaus Serarius in Josué, Quæst. XIV.

Ven.u. 13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum (ut scilicet sacerdotibus maledicentibus populo, non servanti legem Dei, applaudant, et respondeant : Amen) in home Ulbal : Roben, Gad, et ut Azer, et Zabulon, Dan, et Neputali.— Mons llebaï vicinus est monti Garizim : intercos enim tantum interjacet vallis.

Nota : Hac cœremonia et pompa, voluit Dominus rudem populum, ad memorandam legem perficiendamque provocare : unde Levitæ, id est sacerdotes, proclamando benedictiones et maledictiones, quasi feciales, fœdus inter Deum et

Ordo be- populum innovarunt et confirmarunt. Tota ergo i.cdicen- ilæ res hoc ordine et modo peracta videtur. i'dk.Tdi Primo# in valle ipsa, inter duos montes, Garizim in Giri- scilicet et llebal, stabant sacerdotes ii qui arcam *i?fi|tl fœt^cr*s gestabant, ut patet Josué vm, 33. *Secundo*, Trimo.' circum hos stabant alii sacerdotes, ac Levitæ out- s.ciindo. nes; circum hos *tertio*, stabant majores natu, i' irio duces et judices populi *Quarto*, deinceps Iribus omnes, ita scilicet ut sex desigual® starent ascen- dendo, versus montem Garizim, sex ali® versus untalo, montem llebal. *Quinto*, Josué vel per se, tanquam Propheta, vel per sacerdotes, benedixit popu- Smio. Ium, uti palei *Josué* vm, 31. SexZo, sacerdotes aliqui, qui vocalissimi videbantur, legem reci-

si qua legis oblivio postea accidisset, ea casu quodam inventa quasi de novo uola llebal hominibus. Illa is, qui Pliarutn struxit, regis Sostrati nomen calci inscripsisse, suum aulem lapidi calco obducto insculpsisse liaditur, ut inultis post annis, ubi calx obductu decidisset, ipso apud posteritatem nobilitaretur.

Vers. 4. Pro *llebal* codex Samaritanus exhibet *Cari*, *sim*, sed recto animadvertit Geseuius in suo *Thesaura*. genuinam scripturam a Samaritanis adulteratam esso, ut novo cultui domestico colorem quærerent et auctoritatem.

Vers. 5. Non novum videtur hoc mandatum, a superiore diversum ; sed Moses docet, lapides, quos antea dixit statuendos et tectorio oblinendos, debere iu forum altaris inter se componi,

U.

tarant. *Septimo*, iidem conscenderunt cacumen Septimo, montis Garizim, ut vult Abulensis, vel potius in valle, juxta arcam consislenlcr, ut docent Hebrœi, Masius, Serarius et alii, ex editiore loco, vel ex suggestu, vertentes se versus montem Garizim, pronuntiarunt benedictiones; deinde vertentes se ad montem llebal, pronuntiarunt maledictiones : idque apposite ad montium conditionem. Nam Garizim fertilis est et amoenus, ideoque versus eum recte concipiebantur benedictiones, id est omnis felicitatis preces; sterilis vero et inamoenus est llebal : imprecationes ergo et detestationes recte accipiebat.

Putat R. Salomon sacerdotes post singulas An *i-benedictiones, quibus sex tribus respondebant—^ol f0-Amen, se convertisse ad llebal, et contrariam oaz.at maledictionem pronuntiasse, cui sex ali® tri- b--de-bus, alterna quasi voce et choro, respondebant Amen; hoc enim magis congruum et concinnum „iç.d^videtur. Alii vero, ut Andreas Masius et Abu- two». lensis non minus probabiliter censent sacerdotes “ primo omnes 12 benedictiones simul pronuntiasse ad Garizim, sex tribus respondentibus ad singulas Arnen; deinde post eas pronuntiasse ordine 12 maledictiones ad llebal, sex abis tribus respondentibus Arnen.

Porro benedictiones hæ hic non describuntur, sed eas ex maledictionibus vers. 15, colligere licet has fuisse : *Prima*, benedictus qui non facit sculptile, sed unum Deum verum cohi! *Secunda*, benedictus qui honorat patrem et matrem! *Tertia*, benedictus qui non transfert terminos proximi sui, et ita de cæteris usque ad 12, scilicet pro numero 12 tribuum. Denique benedictiones h® fusius explicantur cap. seq., vers. 28 : unde verisimile est Josué, qui præceptum hoc benedicens et maledicens excusus est, eodem tempore pariter caput hoc xxvtti, populo relegi et promulgari curasse. Ita Andreas Masius.

15. Et respondebit omnis populus, et dicet : v<i.i.s Amen.—lime putant aliqui, ut Masius, omnes An °3l' duodecim tribus communi voce, ad singulas tam bo, "j benedictiones, quam maledictiones, conclamasse II0ZU111 benedic- Arnen. Verum verius est sex designatas tantum Unes respon- ad benedictiones conclamasse Amen : abas sex drrinl tantum ad maledictiones conclamasse Amen ; hoc Ataca T enim diserte dicitur vers. 12.

Nota : Sex nobiliores tribus ad benedictiones responderunt : Amen; ad maledictiones vero Arnen responderunt sex iribus ignobiliores; videlicet quatuor proguatue ex quatuor ancillarum filiis, scilicet Gad, Azer, Dan et Neptali, quibus additur Ruben, quia hic suo incestu maculavit thorum patris; et Zabulon, quia hic ultimus fuit Lue filius. Ita Rabanus et Iheodoretus, *Quæst. XXXIV*.

Nola *secundo*: Singuli hic in tanta turba respondebant Amen; licet enim a valle remotiores sacerdotum vocem non salis audirent, ipsa tamen cæreiuouia ratio, et primorum vociferatio filios

admonebat, et insigne ab omnibus exprimebat
h̄jTitn, inquit Serarius.

Axes. — « Amen, » ait S. Hieronymus *ad Marc-
ccllam*, cpist. 137, et in fine *Comment, ad Galat.*,
Aquila, Symmachus et Theodolion, vertunt ««nr-
—it «:id est *fideliter*, vcl *vere*; Septuaginta ver-
terunt *Tíwtre*, id est *fiat*. Significat ergo Amen
vere, vel etiam *firmiter*; radix cnim *j̄ex aman*
significat firmare, stabilire : unde nomen DOX
A *crnclh*, id est firmitas, stabilitas, veritas. Arnen
t ers° non esl Parlicula jurantis, ut vulgus putat,
</¿7nccSed affirmantis el confirmantis; affirmantis est,
< !tn- cum orationi præponitur, ut : *a* Amen, amen dico
/ ! 0-1 vobis; » confirmantis est, cum orationi postpo-
u tu', nilur. Rursum cum postponitur, el significat con-
sensum audientis, nunc asserentis est el coucc-
dentis, nunc optantis. Utrovis modo hic accipi
potest: nam populus respondens Arnen, appro-
babat benedictionem, vel maledictionem Levi-
tarum, id est sacerdotum, el simul optabat ita
fieri, idque ad hoc, ut sua benedictione bene-
dictos , et exsecratione sua exsecratos, semper se
meminissent, si bene vcl male agerent, inquit
Cajetanus.

Tr polo- Tropologice Orígenes, homil. 9 *in Josué*, et Ra-
banus hic : justa montem Garizim incedunt ad
benedicendum, qui non metu pœnæ, sed cœles-
tis promissionis, et benedictionis reternæ spe et
amore succensi, tendunt ad salutem. Alii qui
juxta llebal, in quo maledictiones prohibe sunt,
incedunt, sunt ii qui non amore promissorum,
sed timore suppliciorum implent legem, ut sal-
ventur. Omnes autem hi circa arcam incedunt :
quia ab Ecclesia sinu non recedunt, licet nobi-

liores illi sint, quam hi. Josué autem constituit
eos juxta hos montes, quia Jesus electos suos,
vel spe præmii, vel timore pœnæ, ad salutem
vocat et perducit; hucusque Orígenes et Ra-
banus.

Anagogice Rupertis, lib. II, cap. v : Significa- Anigoji.
tur, inquit, hic judicium universale; nam hi duo
colics contra invicem respicientes, puta Garizim *ignijCii
et llebal, significant duos ordines et duas statio- electo»,
nes judicandorum : Garizim enim, id est divisio,
significat oves, quæ erunt ad dextram Christi,
divisa: ab hædis, puta electos, llebal, id est vo-
rago vetus, significat hædos, qui erunt ad sinis-
tram Christi, puta damnandos ad gehennam. Sex
nomina et tribus filiorum Israel, crant in Gari-
zim ad benedicendum, et sex in llebal ad male-
dicendum : ita in judicio sex proferentur opera
misericordis, ob quæ ii qui erunt a dextris, be-
nedicentur; et sex opera immisericordiae, ob quæ
ii qui erunt a sinistris, maledicentur : unde hi
audient : « Ite, maledicti, in ignem æternum; n
illi vero : « Venite, benedicti Patris mei, possi-
dete paratum vobis regnum a constitutione
mundi. « Et totus populus, id est, omnes tam
reprobi, quam electi, tacite respondebunt :
Amen. Sed el sedes duodecim, de quibus *Matth*,
Xis, 28, hic non omnino tacitie sunt : nam duo-
decim maledictiones hic propositae sunt, et toti-
dem benedictiones, quasi singulæ de singulis se-
dibus prolalæ sunt. Hucusque Rupertus.

1G. Qui xox uoxokat (Hebraice, *qui vilipenditi* Ver», tí.
PAIHEM SLUM.

17. Qui traxspeiit terminos — agrorum, ut ita Ver».<7.
per dolum et injustitiam dilatet prædiu sua.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Promittit Deus multa bona Hcbrais, si legem ejus servant. Deinde, vers. 15, plurima mala cis comminatur, si cam violent.

1. Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ul facias atque custodias omnia mandata
ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis genti-
bus quæ versantur in terra. 2. Venieulque super te universas benedictiones istæ, et appre-
hendent te : si tamen præcepta ejus audieris. 3. Benedicius tu in civitate, et benedictus in
agro.4. Benedictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuo-
rum, greges armentorum tuorum, et caulæ ovium tuarum. 5. Benedicta horrea tua, et
benedici® reliquiæ tuæ. 6. Benedictus eris tu ingrediens et egrediens. 7. Dabit Dominus
inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo : per unam viam
venient con'ra te, et per septem fugient a facie tua. 8. Emitteret Dominus benedictionem
super cellaria tua, el super omniaopera manuum tuarum : benedicelque tibi in terra quam
p.cceperis. 9. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi : si custo-
dieris maníala Domini Dei lui, el ambulaveris in viis ejus. 10. Videbunt omnes terrarum

populi quod nomen Domini invocatum sit super te, et timebunt te. 11. Abundare te faciat Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, et fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi. 12. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo : benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus inultis, et ipse a nullo fœnus accipies. 13. Constituet te Dominus in caput, et non in caudam : et eris semper supra, et non subter ; si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, et custodieris et feceris, 14. ac non declinaveris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos. 15. Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia mandata ejus et cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, et apprehendent te. 16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. 17. Maledictum horreum tuum, et maledictæ reliquæ tuæ. 18. Maledictus fructus veniris tui, et fructus terræ tuæ, armenta bouum tuorum, et greges ovium tuarum. 19. Maledictus eris ingrediens, et maledictus egrediens. 20. Mittet Dominus super te famem et esuriem, et increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies : donec conterat te, et perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. 21. Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingrederis possidendam. 22. Percutiat te Dominus egestate, febri et frigore, ardore et æstu, et aere corrupto ac rubigine, et persequatur donec pereas. 23. Sit cælum, quod supra te est, æneum ; et terra, quam calcas, ferrea. 24. Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, et de cælo descendat super te cinis, donec conteraris. 25. Tradet Dominus corruentem ante hostes tuos : per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias, et dispergaris per omnia regna terræ, 26. sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cæli, et bestiis terræ, et non sit qui abigat. 27. Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, et partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque et prurigine, ita ut curari nequeas. 28. Percutiat te Dominus amentia et cæcitate ac furore mentis, 29. et palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, et non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, et opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te. 30. Uxorem accipias, et alius dormiat cum ea. Domum ædilices, et non habiles in ea. Plantes vineam, et non vindemias eam. 31. Bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo. Asinus tuo rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, et non sit qui te adjuvet. 32. Filii tui et iiliæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, et delicientibus ad conspectum eorum tota die, et non sit fortitudo in manu tua. 33. Fructus terræ tuæ, et omnes labores tuos, comedat populus quem ignoras : et sis semper calumniam sustinens, et oppressus cunctis diebus, 34. et stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui. 35. Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus et in suris, sauarique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum. 36. Ducet te Dominus et regem tuum, quem constitueris super te in gentem, quam ignoras tu et patres tui : et servies ibi diis alienis, ligno et lapidi. 37. Eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. 38. Sementem nullam facies in terram, et modicum congregabis, quia locustæ devorabunt omnia. 39. Vineam plantabis, et fodies : et vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quoniam vastabitur vermibus. 40. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, et non ungeris oleo, quia defluent, et peribunt, 41. Filios generabis et filias, et non frueris eis, quoniam ducentur in captivitatem. 42. Omnes arbores tuas et fruges terræ tuæ rubigo consumet. 43. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior ; tu autem descendes, et eris inferior, 44. Ipse fœnerabit tibi, et tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam. 45. Et venient super te omnes maledictio-

nes istæ, et persequentes apprehendent te, donec intereas ; quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus et cæremonias quas præcepit tibi. 46. Et erunt in te signa atque prodigia, et in semine tuo usque in sempiternum ; 47. eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lælilia, propter rerum omnium abundantiam : 48. servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame, et siti, et nuditate, et omni penuria ; et ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat. 49. Adducet Dominus super te gentem de longinquo, et de extremis terre finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu ; cujus linguam intelligere non possis : 50. gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli, 51. et devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ tuæ ; donec intereas, et non relinquat tibi triticum, vinum et oleum, armenta boum, et greges ovium ; donec te disperdat, 52. et conterat in cunctis urbibus tuis, et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus ; 53. et comedes fructum uteri tui, et carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia et vastitate qua opprimet te hostis tuus. 54. Homo delicatus in te, luxuriosus valde, invidet fratri suo, et uxori quæ cubat in sinu suo, 55. ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedit : eo quod nihil aliud habeat in obsidione et penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas. 56. Tenera mulier et delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter mollietatem et teneritudinem nimiam, invidet viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii et iiliæ carnibus, 57. et illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio seminum ejus, et super liberis qui eadem hora nati sunt ; comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. 58. Nisi custodieris et feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, et timueris nomen ejus gloriosum et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum ; 59. augebit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui, plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas, 60. et convertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, et adhærebunt tibi. 61. Insuper et universos languores, et plagas quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat ; 62. et remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui. 63. Et sicut ante lætalus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans : sic lælabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra ad quam ingredieris possidendam. 64. Disperget te Dominus in omnes populos, a summitate terræ usque ad terminos ejus : et servies ibi diis alienis quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidibus. 65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus tibi cor pavidum, et deficientes oculos, et animam consumptam moerore. 66. Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte et die, et non credes vitæ tuæ. 67. Mane dices : Quis mihi det vesperum ? et vespere : Quis mihi det mane ? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea quæ tuis videbis oculis. 68. Reducet te Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi ut cam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit qui emat.

Vm- i. i. Faciet te Dominus excelsiorem cunctis gentibus, — ut scilicet omnes superes, tum felicitate, tum opibus, tum honore, tum robore, tum imperio.

Vm- 3 3. Benedictus tu in civitate, et benidictes in agro, — *q.d.* Abundabis omnibus rebus necessa-

riis, tam in re urbana, quam rustica; *Lenedim* enim hic est benefacere. Benedictio enim Dei realis est, non verbalis, nec aulica; significatque omnem prosperitatem, tum in corpore, «*P*ro- tum in anima, tum in forlunis. Undo sequitur : *lem'*

4. BRKFDICTVS FRUCTUS VENTRIS TUI, ET FRUCTUS Veri. 4.

tbbræ tuæ, — id est abundabis liberis et fructibus terre tuæ, æquo ac jumentis.

v n. 5. 5. Benedicta horrea tua. — Chaldæus et recensores vertunt, *benedicta canistra tua*; sed nostro Interpreti consentiunt Scpluaginla. Vox ergo Hebraea N3Û *tene* significat repositorium, sive illud sil sporta, sive apotheca, sive horreum. Sensus ergo est : Abundabis frumento et panibus, ita ut reliquiæ superfuluræ sint nullæ, quas in pauperes croges; hoc enim est quod subjungit, dicens: « El benedictæ reliquia) tuæ; » *benedictio* enim copiam et abundantiam significat, uti dixi II Cor. IX, G (1).

Vers. fl. G. Benedictus rnis ingrediens et egrediens. — Ingressus tuus in locum aliquem, æque ac egressus, erit felix et fortunatus, quia te per omnia diriget Deus. Ha videmus viros sanctos a Deo in omnibus dirigi, omnesque eorum actus felices habere exitus, in quibus illud *Psal. i* impletur: « Et omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. »

Veri.®. 9. Suscitabit te Dominus sidi in populum sanctum, — *q. d.* Faciet Deus ut sis et voceris populus sanctus, populus Dei, illique peculiariter addictus, qui vicissim te, ut populum suum defendat, provehat, et gloriosum reddat.

Vers. 10. 10. VIDEBUNTQUB OMNES TERRARUM POPULI, QUOD nomen Domini invocatum sit super te (*q. d.* Videbunt omnes te vocari nomine Dei, vel te vocari, æque ac esse, populum Dei, quodque Deus se lum Deum esse ostendat, te protegendo et augendo res tuas, unde omnes) timebunt te; — hoc enim in Scriptura significat, *invocari noincn alicujus super aliquem*, ul palet *Ecclesiastici* xxxvi, 14; *Jercm.* vii, 11; *Baruch* n, 15; *Daniel.* ix, 18, et alibi.

Ven. i?. 12. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, COELUM, UT TRIBUAT PLUVIAM. — « Cœlum, » id est CSt aerem, dicitur hic thesaurus Dei : quia in eo, quasi repositoio nobis inscrutabili, recondidit Deus pluviam, per quam cuncta bona terre proveniunt. Sic aer dicitur thesaurus ventorum, *Psal.* cxxxiv,

Arr et vers. 8 : « Qui producit ventos de thesauris stlis; » item grandinis et nivis, *Job* xxxvm, 22. Sic abyssus maris et aquarum, quia inscrutabilis est et impenetrabilis, vocatur thesaurus Dei, *Psal.* xxxii, vers. 7 : a Ponens in thesauris abyssos, » id est aquas profundissimas.

FOENERARis (id est mutuabis, mutuum, præ opibus et copia, dare poteris) gentibOS multis, et IPSE A NULLO POENUS (id est mutuum) ACCIPIES — quia nulla premeris necessitate, cum domi omnibus rebus sis abundaturus. Ita Hebraea, Septuaginta et Chaldæus, quivertit, *mutuabis gentibus multis, et ipse a nemine mutuum accipies. Non ergo* hic Deus permittit, aut præcipit usuras, uti Judæi intelligunt. Hebræum enim *mb lava non usuram*,

(I) Pro *reliquia*: tuæ est in hebr. *inactra tua*, quod significat abundantiam panis, et bene respondet *canistris* fructibus plenis.

sed *mutuum* significat. Idem verbum est vers. 44 *j ubi* rursum Noster vertit, *[cenerabis]*.

13. Constituet te Dominus in caput, et non in Ven.ii. CAUDAM, ET ERIS SEMPER SUPRA, ET NOX SUBTER, — *q. d.* Faciet Deus te ubique et semper primum, non ultimum; dominantem aliis, non subjectum. Ita Theodorctus, *Qu/rst.* XXXIV.

15 et 16. Si audire (obedire) nolueris vocem Dei. n Domini Dei tui, etc., maledictus eris in civitate, n16) MALEDICTUS IX AGRO, — *q. d.* Miser COS et mfc-lux, deficientque te res, tam urbanæ, quam rusticæ. Hactenus Moses bona recensuit, danda servantibus legem Dei : hic per anlilhesin recenset mala plurima, obventura violantibus legem Dei. Hæc concionalores peccatoribus inculcent : mala enim hæc typum et præambulum gerunt malorum et pœnarum gehennæ.

20. Mittet Dominus super te famem et esuriem. Vm. lo- — Hebraice, *mittet in te maledictionem et conturbationem*, vel strepitum terribilem, in quo omnia turbatione sunt plena. Sed per hæc tam Noster quam Septuaginta acceperunt famem et esuriem: hæc enim hominibus carnalibus, quales erant Judæi, summa videtur maledictio et conturbatio.

Et increpationem, — id est perditionem, et, ul vertunt Septuaginta, consumptionem, quæ est effectus increpationis Dei, ut scilicet omnia opera tua perdantur, destruantur et consumantur; est metonymia.

22. Percutiat te Dominus, etc., frigore, — ita et Vki. h. Scpluaginla; quare Hebraea vox *p ii dalacest* contrari significationis : nam alias communiter significat ardorem et persecutionem. Unde Chaldæus et recensiores hic pro *frigore* vertunt *ardore*.

Et æstu. — Chaldæus et recensiores vertunt, *el gladio* : legunt enim 3ÏH *chcreb*; sed Noster aliis punctis legit *chorcb*, id est siccitas, æstus. »

Et ribigine. — *Rubigo* est morbus segetum, qui r*»»* oritur vento orientali ingrediente spicas, ita ut maturescere nequeant, sed exedantur, extenuentur et arescant : vocatur et *aurugo*.

23. Sir coelum, quod supra te est, eneam (ut Ven. ij. scilicet non pluat imbrem, qui sala riget, sed durum et siccum sil, instar æris), et terra quam calceas, ferrea, — ita scilicet ul arari non possit, ac consequenter nullum ferat fructum, perinde ac si esset ferrea.

24. Dicit Dominus imbrem terre et pulverem, — Vas. 2i id est loco pluviae cadat pulvis, vel cinis sulphureus, *q. d.* Tantus sit æstus, ut vice imbris, descendat do cado pulvis ardens, vi ventorum excitatus, et in altum elatus.

27. Percutiat te Dominus ulcere Egypti (quale Vers. 1?. scilicet per Moscn Ægyptiis inflixit, *Exodi* ix, 10), EI PARTEM CORPORIS PER QUAM STERCORA EGERUNTUR, etc. — Hebraice, *percutiat te infirmitatibus ani-* pula hæmorrhoidibus mariscis, et similibus morbis.

29. Ut palpes in meridie, — ut cæcutias in ro Vers. u tam clara, quam est lux meridiana; loquitur do

calcitare animi, ut patet ex sequentibus. Nam *cal-*
citas animi penna est peccati, caque ingens, ut
Cedo» docet S. Augustinus in *Psal.* lvi : « Parvanc poena
p-T m csl' a'l' obscuratio cordis, et excaecatio montis?
pan» Si quis furtum faciens statini oculum perdidisset,
F«iU. omnes dicerent Deum praesentem vindicasse :
oculum cordis amisit, et putatur ei pepercisse
Deus?» Palpant autem Judaei et impii, tam olim
quam nunc, in meridie. An non meridiana lux
csl lex Christi, et doctrina Christianum orbem il-
luminans? In hac luce palpant caeci, non vident
aeterna, fluxisque et caducis rebus, quæ in puncto
temporis effluunt, inhaerent. «Usque in hodie-
rum diem cum legitur Moses, velamen positum
csl super cor eorum, n inquit S. Paulus, II *Cor.* ut.

Nox dirigas vias tuas. — Hebraice, *non secun-*
dabit vias luas, q. d. Actiones tuæ infortunata:
erani, omnia tibi infelicitate evenient.

Vtn.li. 31. Bos tuus imoletur (bos (uus occidatur ab
hoste, vel adversario tuo) coram te, et nox co-
medas ex eo.

ver», a*. 32. Et non sit fortitudo in manu tua, — ad li-
berandum filios et filias tuas ex manu hostium.

▼•r». m. 33. Quem ignoras, — quem (u non novisti.

Ve,, i?. 3". Eris perditus. — Hebraea et Chaldæus, eiis
in desolationem, proverbium et fabulam, ut videlicet
a te stupeant, te quasi exemplo utantur, de te
linguam suam acuunt omnes populi.

v«n »». 43. Advena, etc., ascendet super te. — Hebraice,
advena ascendet super te sursum sursum : tu autem
descendens deorsum deorsum, id est advena longo
erit te superior, et tu illo longe eris inferior.

Ven. «». 49. Adducet Dominus super te gentem de lon-
gino, CtC., IN SIMILITUDINEM AQUILÆ, — quæ 6CÍ-
licet, ut aquila, celerrime, citissime et violentis-
sime advolet, ut te deprædetur. Innuitur hic do-
minatus Babyloniorum, et Nabuchodonosor, qui
Czech. xvii, 3, comparatur aquilæ grandi; hic
cuim Judæos evertit.

Aquih Nota : Reges et tyranni, ac præsertim Nabucho-
ll i rit donosor, vocatur *aquila*, tum a Jeremia, cap. xlviii,
i .j«ni vers. 40, tum a Ezechiele cap. xvii, vers. 3, tum
ei ijnn- a Daniele cap. vii, vers. 4, tum ab Osee cap. vii,
vers. I. Sic Ajax cognominatus est aquila, et Pyr-
rhus rex aquila dici voluit, et filius Caroli Magni
dictus est Arnulphus, id est aquille auxilium; nam
aquila symbolum est, *primo*, regni et imperii :
csl enim ipsa rex avium; *secundo*, invasionis et
pugnæ fortis, celeris et impetuosas; *tertio*, rapa-
citatibus et sæviliæ; (*piar*lo, victoriæ : ipsa enim
omnes aves, quin et serpentes et cervos, pulvere
quem alis colligit in oculos eorum conjecto, vin-
cit et prosternit. Hinc Romani et Gentiles omen
victoriæ sæpe acceperunt ab aquilis, casque ad
superstitionem usque observabant.

Anacreon auctor antiquissimus scribit Jovem
adversus Titanas (alii dicunt adversus gigantes)
piofecturum, sacrificium fecisse cælo in Naxo in-
sula, in qua primum infans educatus fuit, aqi-
lasque, dum sacrum faceret, ei apparuisse, et te-

lum prætulisse. Quibus mox visis bonum auspi-
cium suscepit, victoriæ indicium, quæ cum sub-
secuta esset, insigne bellicum indo auream aqi-
lam, ut proprium geslasse dicitur, ut Aglaosthe-
nes alique testantur.

Magnam quoque spem Cyrus Persarum rex ex
sequenti cepit augurio, quod Xenophon, lib. II
Poedice Cyri, his verbis narrat : « Cyro adversus
Armenos proficiscenti continuo in primo agro
consurgit lepus; aquila autem volans dextera le-
porem despiciens fugientem, et irruit, et percus-
sit illum, exlulitque correptum, coquo ablato in
collem proximum, pro libidine utebatur præda.
Augurium igitur Cyrus intuitus, cum liciatus est,
tum Jovem regem adoravit, dixitque ad præsen-
tes : Venatio quidem pulchra csl futura, si deo
libuerit.» Et alibi de eodem Cyro : «Cum talia
disserentes, inquit, ad fines usque Persidis venis-
sent, essetque his aquila dextera apparens itine-
ris dux facta, deos heroasque precati terram co-
lentes Persida, ut se propitii juvarent ac miles,
ita fines superarunt.» Hinc Cyri et Persarum si-
gnum militare erat aquila aurea extensa in longa
hasta, uli ait Xenophon De *Padia Cyri*, lib. VII,
initio : unde Romani idem signum assumpserunt,
scilicet aquilam, sed argenteam, et pedibus te-
nentem fulmen, in hasta erectam.

Aristander, augurio aquilæ, trajicientem in hos-
tes Alexandrum victorem pronuntiavit ante con-
flictum; illa autem a classe in continentem pro-
gressa, ibique firmata, augurio fuit, Persas terra,
non mari debellandos esse, etiam Alexandri ipsius
interpretatione, secus quam sentiret Parmenio.

Et difficillimo eo prælio, quod cum Darianis
apud Arbellam commissum est, quo nullum un-
quam acrius inter eos fuit, aquila paululum supra
caput Alexandri placide volitans, nec armorum
sonitu, nec gemitu, clamoreve ullo moricnlium
terreri potuit, sed diu circa equum regis pen-
denti magis, quam volanti similis constitit, præ-
sagens vel indicans potius, quo res evasura es-
set. Neque dissimile est, quod Tacitus, lib. I, Fa-
bio Valenti scribit oblatum, cui, cum exercitum
in bellum educeret, ipso profectionis die aquila
leni meatu, prout agmen incedebat, voluti dux
viæ prævolavit, et per longum spatium, cum nullo
gaudentium militum clamore, et augurium acci-
pientium alitemque salvere jubentium, torrefie-
ret, iter ita continuavit, ut haud dubio magnæ et
prosperæ rei omen traderet.

Testatur tale quoque quid Suetonius in Domi-
tiano: a Siquidem, inquit, ipso quo dimicatum
est die, statuam Domitiani Roine insignis aquila
circumplexa, pennis clangores lætissimos edidit;
pauloque post occisum Antonium (belli motorem)
adeo vulgatum est, ut caput ejus quoque appor-
tatum plerique contenderent.»

t>0. Gentem procacissimam. — Hebraice, *gentein* Vers. so.
fortem facie, id est perfriet® frontis, barbaram,
audacem et inhumanam.

Ven. 5). S3 Et comedes fructus uteri tui,— id facium esi in excidio Jerusalem sub Tilo. Reliquie clades et calamitates, quas hic Judæis Deus comminatur, eis ab eo immisso* sunt, parlim in eodem excidio per Titum, parlim in obsidione Assyriorum, puta Salraanasar, Teglat Phalasser, Sennacherib, ele.; parlim per Nabuchodonosorcl Babylonios, purtim per Alexandrum cl Macedones, Ita Theodorelus, *Quast*, XXXIV (I).

Vers. 65. 65. DABIT TIR! DOMINUS IBI COR PAVIDUM. — Rtam maledictionem nunc habent Judæi, inquit Abupividi, lensis, turn quia Deus eam illis in pœnam incur? flixil; lum quia a tenera ælale Christianos limero discunt, cum Christiani eos adhuc teneros persequi incipiant, diripere ct perculere. Pueri enim, qui in omnibus franguntur, pavidum, ignobile et ineptum ad ardua habent cor, præserlim apud cos, qui cos frangunt : nam cl leones domitorum suorum, quorum ferula* assueverunt, vultum ex-

Modus pavent, alios autem homines non liment. Hinc fpuicroiU Puer* ita erudiendi sunt, ul ira cl passiones interdum in cis casligenlur, ne insolescant; interdum vero passiones suas sequi permittantur, ne animositas frangatur, itaque fiant viriles cl animosi ad so et rcmpublicam defendendam. Tertullianus, libro *Contra Judaos*, cap. xi, legit : a Dabit

(t) Vera. 67. *Secunda* dicitur membrana tenuis involvens fœtum. Igitur vox illa hic denotat fœtum secundinis adhuc adhærenlem cl recentissimo editum, ab ipsa matre in alimentum adhibendum.

tibi Deus cor tedians et tabescentem animam.

Et deficientes oculos,—ut scilicet oculi lui præ lacrymis caligent cl deficient.

G6. Et erit vita tua quasi pendens ante te (id est, erit vita lua in periculo posita, el quasi in dubio suspensa, imo) non credes vitæ tue, — id est, non fides vitre luæ, vel te posso vivere, sed dc vita desperabis. Aliter hæc verba accipit CbrbUj S. Augustinus, lib. XVI *Conira Faustum*, cap. xxn, Procopius hic, et S. Leo, serm. 8 *De passione*, quasi pnd* i dicat : Christus est vita tua, o Judæe, qui a te vi- l@*l@*, sus est pendens in cruce,el tamen tu illi non eredidisti. Verum hic sensus symholicus est. Ha et ζ<<m Tertullianus supra, qui cl legit: «Erit vita tua pendens in ligno, ante oculos tuos, et noa credes vilæ tuæ. »

68. Reducet te Dominis classibus in .Egyptum.— Vea.u. Id factum esse sub Tito docet Josephus, lib. VII *Belli*, cap. xv!, ubi docci Judæos a Romanis captos , qui minores crani scptemdecim annis , in Ægyptum deductos, ibique venditos fuisse ad onera ct opera, idque tanta copia, ul vix invenirentur emptores.

Nota rò *classibus* : hinc enim patet, tempore Mo- Modi sis, fuisse classes et naves, lias cnim Hebræis hic crani ai- quasi notas proponit ct nominal Moses ; unde pa- w t Ici quam historia Masis antiquior sit historia Gen- multo lilium ct Poetarum : hi cnim primas naves putant fuisse Jasonis et Argonautarum,qui fuerunt paulo Aryww ante bellum Trojanum, sub tempora Jephthe, ju- ««• dicis Hebræorum.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Vergit Moses Ecbraos urgere od legem Dei, parlim beneficiis el promissis, parlim minis et terroribus, idque a vers. 18 ad finem capitis.

1. Hæc sunt verba fœderis quod praecepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab, praeter illud foedus quod cum eis pepigit in Horeb. 2. Vocavitque Moyses omnem Israel, ct dixit ad eos : Vos vidistis universa quae fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, el omnibus servis ejus, universæquo terræ illius, 3. laniationes magnas quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia, 4. et non dedit vobis Dominus cor inlciligens, ct oculos videntes, et aures quæ possunt audire, usque in præsenlem diem. 5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum ; non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. G. Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis ; ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester. 7. Et venistis ad hunc locum : egressusque est Schon rex Ilescbon, et Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. El percussimus eos. 8. Et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben et Gad , etdimidiæ tribui Manasse. 9. Custodite ergo verba pacti hujus, et implete ca, ut intelligalis universa quæ facitis. iO. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, et tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus

braci, 11. liberi, et uxores veslræ, et advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, et his qui comportant aquas : 12. ut transeas in foedere Domini Dei tui, et in iurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum : 13. ut suscitet te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, et sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob. 14. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, et hæc juramenta confirmo, 15. sed cunctis præsentibus, et absentibus. 16. Vos enim nostis quomodo habitaverimus in terra Ægypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes, 17. vidistis abominationes et sordes, id est, idola eorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quæ colebant. 18. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro : ut vadat et serviat diis illarum Gentium, et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. 19. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens : Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei, et absumat ebria sitientem, 20. et Dominus non ignoscat ei ; sed tunc quam maxime furor ejus fumet, et zelus contra hominem illum, et sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine ; et deleat Dominus nomen ejus sub coelo, 21. et consummat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel, juxta maledictiones quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur. 22. Dicitque sequens generatio, et filii qui nascentur deinceps, et peregrini qui de longe venerint, videntes plagas terrae illius, et infirmitates quibus eam afflixerit Dominus, 23. sulphure et salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet in exemplum subversionis Sodomæ et Gomorrhæ, Adamæ et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo. 24. Et dicent omnes Gentes : Quare sic fecit Dominus terre huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa? 25. Et respondebunt : Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti; 26. et servierunt diis alienis, et adoraverunt cos, quos nesciebant, et quibus non fuerant attributi : 27. idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt : 28. et ejecit eos de terra sua in ira et in furore, et in indignatione maxima, projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur. 29. zĩbscondila, Domino Deo nostro : quæ manifesta sunt, nobis et filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

v. i, I. Hec sint verba foederis. — Deus iniit fœdus in Sina cum Hebneis, *E&di* xix, 4, dando eis Decalogum aliasque leges : hic vero, post 38 annos, illud fœdus renovat cum posteris eorum in campis Moab, sub hac conditione, ut scilicet servent leges ejus.

Vfn. 1 2. VOCAVITQIE MOÏSES OMNEM ISRAEL. — Forte ergo Israelitas jam domum redierunt, interpolata oratione Mosis : hinc enim hucusque longa salis fuit concio; inde hic denuo revocati sunt, quasi ad fœdus cum Deo renovandum. Ita Abulensis.

Posset tamen *ucwvlo*, sic simplicius et planius explicari: *wawit*, id est, compellavit omnem Israel.

' 1 2 et 3. Vos VIDISTIS, etc., tentationes magnas, — puta plagas magnas inflictas Ægypti, quibus Deus animos Ægyptiorum lentavit, impulit, et coegit ut vos dimitterent.

v* j, < 4. Et non dedit vobis Domine cor intelligens, ET OCELOS VIDENTES, ET AIRES QVJE POSSINT ADDIRE. — H. braice, auri» ad audiendum, vel *audientes*, ut

scilicet audiretis portenta Dei : non quasi Hebræi non haberent oculos, aut non vidissent portenta et beneficia sibi a Deo præstata, aut non audissent ea; sed quod videntes et audientes ea, quasi non viderent, et non audirent, quia ea non æslirnabant, nec inde ad ainorem, obedientiam et laudem Dei creatoris et largitoris assurgebant. Deus ergo non dedit eis aures, cor et oculos videntes, quia ipsi ea occluserunt illuminationi et gratia Dei, sicut qui claudit fenestram, non potest cum sol illuminare, 7. d. Semper ingrati fuistis tantis Dei in vos beneficiis, et corpore licet ea videntes, corde tamen et mente ea non vidistis, nec «islimastis. Unde Rabanus : « Quod vero, ait, dicit Deum non dedisse eis oculos, nec aures, nullo modo arguens et increpans hoc diceret, nisi ad eorum culpam (qui lumine et gratia Dei indigni, eique rebelles fuerunt) pertinere vellet intelligi.» Haec et Theodoretus.

S. Non SINT ATTRITA VESTIMENTA VESTRA. — Quæ — Vert. 5 rii hic Abulensis : Unde tot millia parvulorum,

qui nati in deserto, habuerunt suas, vestes?

Unde Aliqui respondent Illebraeos eas emisse a vicinis
B^oDtibus. Sed illa fere hostiles erant: unde lie-
to i, . lirai cum cis vix habebant commercia. *Secundo*,
hueriut Abulensis respondet Illebraeos eas extulisse scum
ex Aegypto; et esto illae majorem essent et viriles,
Abukn- eupernaturaliter Lamem easdem fuisse imminutas
J Of* et contractas, atque accommodatas corpusculis
parvulorum, casque rursum cum eis crescentibus
crevisse. Verum hoc miraculum hic sine necessi-
tate ponitur.

Dico ergo *primo*, Illebraeos in exitu spoliassse Aeg-
yptum, vsclesque varias inde extulisse, ut patet
Exodi xii, 33, quas postea dissuerunt et consci-
derunt, casque corporibus parvulorum admensi
Secoadi. sunt et adaptarunt. *Secundo*, vestes eorum qui
moriebantur in deserto cedebant iis qui subnas-
cebantur et succrescebant. Tot autem fere sunt;
mortui in deserto, quot nati, ut patet conferenti
Tertii, cap. *niExodf*, vers. 37, cum Yumer. xxvi, 31. *Tertio*,
Hebraei tam viri quam feminae in deserto per 40
annos non fuerunt otiosi, sed lanam et linum
tracLnabant, indeque sibi pannos ac vestes confe-
cerunt. Pari modo, ex pellibus animalium suorum
conficiebant corium, indeque calceos, uti conce-
dit Abulensis; quod si ita est, cur non pari modo
ex lana et lino confecerint pannos et vestes?

Tertul- Ex hoc loco Tertullianus, l. b. *De Resurrect*, car-
l' n1BU*0. ***' "P* LVHI ' cain *ta Pr°ba1: " H@» a' l' figura
bít ' íX noslræ fuerunt, ut Dominum potentiorum creda-
»i>rrre- mus omni corporum lege, et carnis magis utique
tionem. conservatorem, cujus etiam vestimentis calcea-
menta protexit. »

Ven. 6. 6. Paxem Kox comedistis. — Quia loco panis co-
An prx- incedebant manna: carnes tamen, ova, pisces, etc.,
i J potuerunt comedere, et emere a vicinis gentibus,
con-ie- uti dicitur *Douter. n*, G; vix tamen ea emisso et
lir, nl- comedisse videntur, quia in manna habebant om-
lictrixit nem saporum. Ita Abulensis.

Ver», to. 10. Vos statim noDiECL5CTi. — Oportebat ut om-
nes ad susceptionem legis et fœderis convenirent,
quia quod omnes tingit, non omnibus debet ap-
probari, et hoc modo condebantur leges llotna-
næ: scilicet conveniente toto populo, qui rebat
alta voce magistratus, utrum placeret eis talis lex:
atque ex responsione lotius populi peudebat,
utrum illa approbaretur, vel reprobaretur, ut
patet in *Institut. de jure naturali*, § *Lex est*. lia Abu-
lensis.

Ver» It. 12. UT TRAXSEAS IX FOEDERE DOMIVI DEI TCI (Ut
scilicet in eas fœdus solemne coram, et cum Deo
tuo, et obstringas te) jir eji ha >do, — id est, ex-
secratione maledictionum hoc cap. et pced.
descriptarum; has enim significat Hebraeum *nhx*
ala, et Græcum á?áí.

Vtt» It 18. Ne FOUTE, etc., SIT IXTEB VOS RADIX GERMI-
NAMI FED ET AMARITIDIMEM, — Vt' l *toxicum* et *absin-*
thium, uti vertunt recentiores; Chaldæus vertit,
p<cu- *ne sit inter vos cogitans peccata et superbiam*. l'cca-
lei el lo- turn ergo, et aversio a Deo hic dicitur fel*, ama-

riludo, absinthium, toxicum, *prirM*, quia letha-
liter eauciat animam; *secundo*, quia eam amari-
cal per remorsum consciente, et lancinat; terito,
quia eam reddit Deo invisam et exosam: pecca-
tum enim est objectum unicum iræ, indignationis
et vindicte Dei. Similis phrasia est Actor, vni, 23;
ait enim Petrus Simoni Mago: « In felle amari-
tudinis, et obligatione iniquitatis video te esse.*

Potest iccundo, hic fel significare bilem Dei, quasi
dicat, inquit Hieronymus Prado in *E-'s Ji*. cap. vii,
pag. 117: Cavete ne inter vos reliqua sit aliqua
idololatria* species occulti, quasi radix sub terra,
quæ deinde germinet absinthium felit* aman «si-
mum, quæ ecilicet arxendat bilem meam, et ebul-
lire faciat fel, ita ut nulla sit remissio. Nam bilem
sequitur sitii, sitim ebrietas et furoris effurio,
atque hoc est quod sequitur: « Et assumat ebna
sientem, » id est consequatur ebrietas sitim,
vel potius, « absumat ebria, » scilicet anima, «si-
tientem, » scilicet animam, id est animæ sitim,
q. d. Ut animæ sitim ebrietas exstinguat et absu-
mat, Verum de hac phrasi mox dicam.

19. CIMQCE ACDIIBIT VEBBA JI RAMENTI (id C*t ma- Vtn. II.
ledictionis et execrationis hujus, ut dixi vers. 12,
contemnens et irridens eam), benedicat sibi in cui-
de seo, — blandiatur sibi, promittendo scilicet
sibi impunitatem, et potum, id est prosperitatem,
ctiim si leges hasce meas violarit; patet ex se-
quent.

Et abscemat (ita legendum cum Romanis et Re-
giis, non assumat, ut habent Planliniana) ebria si-
tientem. — Hebr. esi, ut *addature ebria* rifienft, sci-
licet in pœna, aequae ac culpa. Unde Septuaginta
clare vertunt, *ut peccator perdat simul innocentem*.
Vox enim *non*, quam addunt Septuaginta, dicen-
tes, *non perdat* non est in Illebræo, et prohibitive
tantum a Septuaginta est addita; unde melius et
planius omittitur. Huc alludit et Chaldæus, *ut ad-*
dantur ei peccata ignorantia peccatis superbiae, g. d.
ait Rabanas: Cave ne, qui ebrius es malitia et
præsumptione, seducas eum qui habet votum dis-
cendi veritatem. Videtur autem illo tempore fuisse
proverbium: « Ebrius sitientem, aut sobrium du-
cit (uti apud nos est, «cæcus cæcum ducit») id est,
impius et sceleratus simplicem et avidum, non
tam veritas et sapientia*, ut vult Rabanas, quam
novitatis et voluptatis (ebrietas enim et sili sunt
ejusdem rei) ducit, et «educit ad suas sceleratas
voluptates, errores et idololatrias. Aliter hanc
phrasin explicat Euguhinus, sed minus, ut vide-
tur, genuine, scilicet sic: « Ut addatur ebria si-
tientem, aul ebrietas sili; quasi dicat: Ut avidissime
pexrimos quosque errores imbibant, ut eorum
malefaciendi sitis fiat quidam ebrietas, inebrien-
tur malefici*, quod taptoperoprius cupiebant (i). »

(!) Alb. Schultens in *Ortg. Hebr.* lib. I, cap. xu, § 14,
verbum *noo radendi* notione quæ congeneri Arab, inert,
accipiendum vult; *pm* aatem pingere potest *wido*,
viadidoj, *pulchre pcdoi*, *largo semper mero irrlgwtm cor-*
pus habentes j *nXOX* *siccus, aridos, jejunos* j quo-

Hinc symbolice, absumit ebria sitientem, cum pars inferior voluptatibus inescata et inebriata, totam ad se mentem (quæ sitiens est, quod voluptatem corporalium per se sit expers) trahit et absorbet: luncquehomo fit mancipium corporis sui : dominatur enim corpus et appetitus in rationem, eamque sibi subjicit.

Veri. m. 20. Fcnon ejus fi met , — id est gravissime irascatur et ulciscatur Deus.

Er sedeant , —ut quasi fixed immobiliter peccatori adhaereant hæc maledicta, uti sedens adhærct suæ sedi.

Vcn.îJ. 23. Sulphure et solis ardore comburens , —scilicet terram vestram. Pro « solis n corrige a salis, r Ita Hcbræus, Chaldæus, Septuaginta et Romana. Sal cnim terræ inspersum eam exsiccat, urit, depascitur et sterilem facit ; hinc Achimelech sal sparsit in agro Sichem, cum vellet cum omnino sterilem efficcro, *Judie*, ix, 4.j.

In (id estad) exemplum subversionis Sodomjr , — *q. d.* Instar subversionis Sodomie, siculi Deus subvertit Sodomam, palet ex liebræo.

rum prius, in oro improbi et luxuriosi, eam exprimat nationem, in qua ipso nomen suum profitetur, posterius gentem piam designet, ex ejusdem hominis profani ingenio nola hac adpersam. Hinc sententiam exsurgera talem : *Pax erit mihi, cum cx secreto cordis mei instinctu ambulavero, proptcrca Quod radendum est irriguum simul cum sitiente*, ac si dicat: Hilaria agitemus, genio induigeamus; irato suo Deo et malo genio relinquamus siccos illos et jejuna sili cncctos, qui semel frustra macerant, et venturi judicii metu fatigant, *quum irriguum simul et sitiens sil radendum*, et involvendum. Adagium Schullensius putat ductum a *ijrcgc potio el irriguo*, qui *ravah* sexu femineo absolute dictus fuerit, cx stylo Arabum, nec non *grege lassitudine ac siti encelo*, qui *tsemeah* potuerit appellari : ut ubi cuncta penitus deleta, extincta, eversa et ad internecionem devastata indicare vellent, dixerint, *irrigua simul el sitiens rasa est*, sive *consumpta est*.

26. Et servierunt diis alienis, etc., quibus non Vena» fuerant attributi (Hebraice, *quos non divisit eis*, quisquam scilicet, id est qui non sunt eis divisi et attributi. Cal enim pro niphāl, id est activum pro passivo,sæpe usurpant llebræi,q. d. llebræi diis alienis non sunt dati in custodiam et famulatum, sed Deo vero, ejusque hæreditas jam ab olim fuerunt: quare sacrilego ipsime! so illi suffurali sunt, et alienis diis se subjecerunt), sicut hodie comprobatur , — videlicet quando ista, quto hic prædicunlur, posterioribus temporibus facta fuerint; loquitur enim Moses de tempore futuro: sunt enim hæc verba Gentium, desolationem Judæorum faciam admiranlium.

29. Abscondita, Domino Deo nostro; quæ mani- Ven.t9. FESTA SUNT NODIS ET FILIIS NOSTRIS. — Chaldæus, Aben-Ezra et Rabbini sic explicant, *q. d.* « Quæ occulta sint coram Domino, » id est, Domini est occulta peccata punire; « quæ autem manifesta sunt, nobis, b scilicet convenit ea punire. Verum melius ad legem Dei, vel potius ad maledicta et flagella Dei, quæ hic prævaricationibiis ab eo intentantur, hæc referemus, *q. d.* Hæc flagella futura, prævisa et decreta a Deo, sunt abscondita, sunlque inter occulta Dei iudicia, quæ lamen nobis manifestavit, ut eorum metu legem ejus faciamus. Ita Cajetanus (2). Quod enim Abulensis sic explicat : Manifesta sunt nobis flagella Dei, quia ea jam immissa sunt nobis, quia ea sentimus et experimur, non consentit cum sequentibus, sequitur enim : « Usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus. »

(2) Rosenmullerus: *Quæ latent. Joven Dei nostri sunt*, etc. Sensus videtur esso hic: Hæc omnia mala quæ recensui, ul nunc quidem quasi clausa et tenebris sepulta apud Deum sint, tamen nobis pnccepta divina transgressuris accident, venientquo in propatulum : quæ cogitatio nos ad ilia observanda nos moveat.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PirjU concionar» Moses : *unde primo, promittit eis reditum e captivitate, si ad legem Dei redeant. Secundo, ter?. H, docet legem Dei eis esse ad manum. Tertio, vers. 15, proponit eis vitam et mortem, bonum el ma'um. Quarto, vers. 19, ad hoc testes invocat cælum et terram.*

1. Cum ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo, et ductus poenitudine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, 2. et reversus fueris ad eum, et obedieris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, ia toto corde tuo, et in tota anima tua, 3 reducet Dominus Deus tuus captivitatem luam, ac miserebitur tui, et rursum congregibit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit. 4. Si ad cardines coeli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus, 5. et assumet, atque introducet in terram quam

possederunt patres tui, et obtinebis eam : et benedicens tibi majoris numeri te esse faciet quam fuerunt patres tui. 0. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui : ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere. 7. Omnes autem maledictiones bas convertet super inimicos tuos, et eos qui oderunt te et persequuntur. 8. Tu autem reverteris, et audies vocem Domini Dei tui; faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie : 9. et abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, et in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terra? tuæ, et in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis : 10. si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris præcepta ejus et caeremonias, quæ in hac lege conscripta sunt; et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua. 11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum ; 12. nec in coelo situm, ut possis dicere : Quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, et audiamus alque opere compleamus? 13. Neque trans mare positum, ut causeris, et dicas : Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et facere quod præceptum est? 14. Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum. 15. Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et c contrario mortem et malum : 16. ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et custodias mandata illius ac caeremonias atque judicia; et vivas, alque multiplicet te, benedicatque tibi in terra ad quam ingredieris possidendam. 17. Si autem aversum fuerit cor tuum, et audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, et servieris eis; 18. prædico tibi hodie quod pereas, et parvo tempore moreris in terra ad quam, Jordane transmissio, ingredieris possidendam. 19. Testes invoco hodie cælum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum; 20. et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, et illi adhæreas (ipse est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum), ut habiles in terra pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret eam illis.

4. St xn CANDINES (Hebraice, *ad extremitatem*) cortafumis dissipatus, inde te retrahet Dominus.—

Est hyperbole, q. d. Si fueritis in extremo orbe, inde reducet vos Deus ; si ad extremas terræ regiones, quæ sub polis ártico et antarctico sitæ sunt, relegati fueritis, inde in patriam vos revocabit. Unde Franciscus Valesius, cap. xxvt *Sacres philosoph.*, ex nostro hoc textu colligit esse Antipodes; nam qui sub polo ártico degunt, sunt Antipodes iis qui degunt sub antarctico, et contra. Innuit autem hic Deus Hebraeos eo posse dispergi, ac proinde ibi esso terram habitabilem. Abulensis per cardines coeli accipit quatuor cæli plagas, videlicet Orientem, Occidentem, Meridiem et Septentrionem. Verum aptius, per cardines accipias duos polos jam dictos: quia sicut ostiæ cardines sunt fixi et immobiles, in iisquo volvitur et movetur ostium, ita poli sunt fixi et immobiles, in iisquo volvitur cælum.

Es unus c Potior>bus Scriptura locis, quem Judæi pro se citant, et Christianis semper objiciunt, nempe quod jam sint in ultima captivitate, in quatuor mundi plagas dispersi, ubi ex-

spectant Messiam, qui illos iterum in unum congreget, et in Judæam reducat : hanc enim Scripturam non esso impletam in reditu e captivitate Babylonica, eo quod in ea non fuerint dispersi in quatuor mundi plagas, et eo quod du tantum Iribus tunc in Judæam redierint, abis decem in Assyria manentibus.

Verum Nchemias, cap. t, vers. 8 et 9, disertè docet hunc locum, et hanc promissionem impletam esse, in reditu e captivitate Babylonica; non enim asserit Moses eos dispergendos ad extrema coeli, sed loquitur conditionato, atque : Etiam si contingeret vos dispergi ad extrema coeli, inde reducam vos; estque hyperbole, ut dixi. Adde, loquitur Moses de statu legis et judaismi; eo enim stanto, promittit eis reditum in Judæam, si penitentiam agant : jam autem hic status, cum judaismo, per Christum est abolitus. Unde du tribus jam in plena dispersione sua et eversione versantur, a 1600 annis decem vero tribus a bis mille et amplius annis, et quamcumque penitentiam egerint, vel agant, hactenus tamen tanto tempore eas reduci non vidimus. Denique Judæi Quirto.

pœnitere el ad Deum redire nequeunt, nisi Christum a Deo missum recipiant : hoc autem facient in fine mundi, qui tunc cos per Eliam et Henoch in Jerusalem reducet, convertet et salvabit.

ver».6. G. Circumcidet con tuum, — id est, auferet superflua el nociva desideria, et duritiem voluntatis tuæ. Unde Septuaginta vertunt KipixiOafti, id est, *circumpurgabit cor tuum*; vide dicta *Levit.* cap. **livi**, vers. 41.

Ver».9. 9. Revertetur ut gaudeat. — Non quasi mutabilis sil Deus, ut nunc gaudeat, nunc dolcal; sed antropopathws de Deo loquitur Scriptura. Homines enim cum alicujus miserentur, cumque in Urtiti» gratiam recipiunt, lætantur de ejus bonis et felicitate, cum prius cum odissent, et in ejus pœnis ac ærumnis lætati fuissent. In Deo autem nulla harum passionum est temporalis vicissitudo; sed ab æterno lætatus est Deus, simul et semel unico actu, de toto ordine punitionis et præmiorum, qui per omnem æternitalem decurret, el his illisve obveniet, atque in eo actu, caque lælilia semper perseverat et perseverabit.

Ver».*io 10. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui. — Si enim vis ut audiat te Deus, tu prior cum audi, vel exterius per legem, Scripturam aut concionatorem, vel interius per sanctam inspirationem loquenlem. Si vis ut Deus faciat voluntatem tuam, tu prior facito quæ ipse vult et mandat. Si vis ut ipse revertatur ad te, tu pariter revertere el occurre illi. Si vis ul ipse gaudeat super te, tu quoque gaude super illo. « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui. »

Hinc viri sancti omnia quæ petunt a Deo impetrant, quia vicissim faciunt quidquid ab eis exigit Deus. Ita S. Dominicus dicebat se nihil unquam postulasse a Deo, quod non protinus obtinisset; cumque subderet unus : Pete ergo ut D. Conrados (Doctor is crai celebris) fiat tui Ordinis : Difficile, ait, hoc quidem est, attamen si petam, futurum confido. Petiit, totaque nocte oravit, cleccc mane accurrit Conradus stimulatus a Deo, habitumque Ordinis a S. Dominico flagitat et accipit. Quod ergo nos orantes subinde non exaudiat Deus, causa est quod nos non audiamus cum, nec obediamus voci ejus. O quanti fieremus apud Deum, si ei semper studiose auscultaremus et obsequeremur! Solebat S. Franciscas, audiens internam Dei inspirationem etiam in itinere, consistere, lolusque ad eam attendere dicens : Loquere, Domine, audit servus tuus; el quamdiu inspiratio durabat, consistebat, cique humiliter el attente auscultabat, moxque cam opere adimplebat; hinc tantus evasit.

E contrario non patitur Deus se contemni, suamque vocem negligi; est enim hoc indignum et injurium Deo : unde ipse tales punit deserendo eos, sinendoque ut ruant in gravia mala et peccata. Hoc est enim quod ipse comminatur Proverò. cap. **i,2i** : « Quia vocavi, et renuistis, etc., ego quoque in interitu vestro ridebo. » Qui ergo

sapii, audiat illud Psallis : a Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra. »

11. Mandatum noe, etc., non supra tk est, — Ven. ii. ut possis lo excusare, el diccro : Non possum illud attingere, ut sciam et compleam. Hebraico est, *mandatum hoc non est a te separatum nec remotum*.

14. Sed juxta te est sermo, in orr tuo, et in Ver», u. corde tuo, — q. d. Hakes legem Dei ad manum, ut in corde, id est memoria, cam rumines camquo ore proloquaris. Hunc locum citat Apostolus, *Roman*, **x**, et allegorico pulchreque, ut docet S. Augustinus, *Quæst.* **UH**, accommodat cum fidei, ut ostendat quam facile per cam homo justificari possit : nec enim ad hoc opus est ut quis ascendat in cœlum, et inde nobis Christum deducat, ut videamus Christum, et videntes salvi fiamus; sed salis est credere Christum esse Deum, et nostri causa de cœlo descendisse. Sic non est opus ut quis ad inferos descendat, et inde Christum a mortuis ad vitam reducat; sed sufficit ut credamus Christum divina virtute resurrexisse : hoc autem credere corde, et ore profiteri est facillimum. Vide dicta *ad Roman*, **x**, 6.

15. Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et donum, et e contrario malum et mortem, — scilicet « in liberam prædam, ait S. Chrysoslomus. Quasi enim liberum quoddam voluit esso aucupium mortis ac vitæ, ut in alto voluti suspensa, animabus fidelium exponerentur ad prædam. » Huc allusit Sapiens, *Eccli.* **xv**, 17 : « Apposuit libi aquam el ignem : ad quod volucris porrige manum. Anle hominem vita et mors, bonum et malum : quod placuerit ei, dabitur illi. Hominis arbitrium, ait ibidem Janscnius, Deus quasi suspendit in ælhcre inter duo elementa : aquam, in symbolum refrigerii vitæ ælernæ; ignem, in expressionem tormentorum apud inferos. »

16. Ambules in viis ejus, — legi ejus studiose el continue obediendo. Nola : Scriptura crebro utitur verbo ambulandi, quia fidelium est nunquam stare, sed semper progredi in via Domini, a Nunquam, ait S. Bernardus, cpist. 253 *ad Garinum*, juslus arbitratur se comprehendisse ; nunquam dicit : Satis est ; sed semper esurit sililque justitiam : quia iu ælernum se divino mancipavit famulatui, n Hinc Proverò, **iv**, 18, dicitur : « Justorum semita quasi lux splendens procedit, et eroseli usque ad perfectum diem. » Et *Vsal.* **lxxxiii**, vers. 8 : « Beatus homo cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde suo disposuit, etc., ibunt de virtute in virtutem, n Præclarè S. Bernardus, *cpist.* 253 : « Ibi lu, Christiano, figo tui cursus profcclusque metam, ubi Christus posuit, qui nusquam stetit, sed cxultavit ut gigas ad currendam viam, factus obediens usque ad mortem. »

19. Testes invoco hodie coelum et terram. — Vers. **iv**. Quomodo cœluin el Ierra testes sint, tum legis,

tum praevaricationis, tum vindicta? divinæ, explicui cap. iv, vers. 2G.

Quod proposuerim voris vitam et mortem.—Ha legendum cum Romano, Ilcbræo, Chaldæis et Septuaginta, non autem, *vitam et bonum, q. d.* Si legem hanc serves, promitto tibi vitam hic longævam et felicem : sin eam violes, comminor et pigredico tibi mortem celerem et miseram, eamque et præsentem et æternam. Elige ergo unum e duobus.

Veri. 20. Ipse est enim vita tua, et longitudo die-

rum tuorum,— *q. d.* Deus est effective vita et longævitas tua, quia scilicet ipse prolongabit tibi vitam, si ejus legi obedias. Unde *Act. xvn*, dicitur : « In ipso, » id est, per ipsum, « vivimus, movemur, et sumus. »

Pulchre S. Dionysius, cap. vi De *Divin. Nom.*, docet Deum esse vitam in se essentialem; rursum eum esse vitam causalem vitæ animalium, eswatuplantarum, hominum, angelorum et beatorum : iu. eamque triplicem, *primo* exemplarem, *secundo* efficientem, *tertio* finalem.

a q m ' U i p U z .

CAPUT TRIGESIMUM. PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses roborat populum et Josué, ut pergant in Chanaan. Secundo, vers. 9, scribit Deuteronomium, illi iugiter jubet legi populo, in anno septimo remissionis. Tertio, Deus, vers. **ii**, alloquitur et instituit Josué loco Moysis. Quarto, vers. **i9**, jubet scribi canticum cap. set/., illudque ab Israeliti* edisci et cani. Quinto, vers. 2G, jubet Deuteronomium in latere arca: servari.

1. Abiit itaque Moses, et locutus est omnia verba hæc ad universum Israel, 2. et dixit ad eos : Centum viginli annorum sum hodie, non possum ultra egredi et ingredi, praesertim cum et Dominus dixerit mihi : Non transibis Jordanem istum. 3. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te : ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas; et Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus. 4. Facietque Dominus eis sicut fecit Sehon et Og regibus Amorrhæorum, et terræ eorum, debilibus eos. 5. Cum ergo eos tradiderit vobis, similiter facietis eis sicut praecepi vobis. 6. Viriliter agite, et confortamini, nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum; quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, et non dimittet, nec derelinquet te. 7. Vocavitque Moyses Josué, et dixit ei coram omni Israel : Confortare, et esto robustus; tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, et tu eam sorte divides. 8. Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum : non dimittet, nec derelinquet te; noli timere, nec paveas. 9. Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, et cunctis senioribus Israel. 10. Præcepitque eis, dicens : Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate Tabernaculorum, 11. convenientibus cunctis ex Israel, ut appareant iu conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israel, audientibus eis, 12. et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis et advenis, qui sunt intra portas tuas : ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus; 13. filii quoque eorum qui nunc ignorant, ut audire possint, et timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmissi, pergitis obtinendam. 14. Et ait Dominus ad Moysen : Ecce prope sunt dies mortis tuæ; voca Josué, et state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Josue, et steterunt in tabernaculo testimonii. 15. Apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi. 16. Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea : ibi derelinquet me, et irritum faciet fœdus quod pepigi cum eo. 17. Et irascetur furor meus contra

eum in die illo : et derelinquam eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem ; invenient eum omnia mala et atllictiones, ita ut dicat in illo die : Vere quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala. 18. Ego autem abscondam, et celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos. 19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud et docete filios Israel : ut memoriter teneant, et ore decantent, et sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel. 20. Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte et mele manantem. Cumque comederint, et saturati crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, servient eis : detrahentque mihi, et irritum facient pactum meum. 21. Postquam invenerint cum mala multa el allictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum. 22. Scripsit ergo Moyses canticum, et docuit filios Israel. 23. Præcepilque Dominus Josué Clio Nun, et ait : Confortare et esto robustus : tu enim introduces filios Israel in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum. 24. Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit : 25. præcepit Levitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens. 26. Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fæderis Domini Dei vestri, ut sit tibi contra te in testimonium. 27. Ego enim scio contentionem tuam , et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vohiscum, semper contentiose egistis contra Dominum : quanto magis cum mortuus fuero? 28. Congregale ad me omnes majores nati per tribus vestras, atque doctores, et loquar audientibus eis sermones istos, et invocabo contra eos cælum et terram. 29. Novi enim quod post mortem meam inique agetis, et declinabilis cito de via, quam præcepi vobis : et occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut iritetis eum per opera manuum vestrarum. 30. Loculus est ergo Moyses, audiente universo cœlu Israel, verba carminis hujus, et ad finem usque complevit.

i. I. Abut itaqve Moïses, et locutus est, — id est, addidit ergo, vel coepit loqui Moyses verba ista, quæ sequuntur : Hebræi enim per *egredi, abire, surgere*, sæpe intelligit incipere : abiit d' ergo, id est, coepit. Ita Abulensis et Oleaster.

Ven. I. 2. Nox POSSUM LLTIU EGREDI ET INGREDI, — non possum ultra vos ducere, et esse dux vester, tum propter senium, tum quia Deus prohibuit me ingressu terræ promissæ, ul sequitur. Ita Oleaster.

v»"- 3. 3. Domines ergo Deus tuus transibit ante te, — non mutando locum, sed operando et debellando hostes tuos, *q. d.* Deus erit dux tuus usque in Chanaan.

Scripsit itaque Moyses legem hanc, — puta Deuteronomii. Nola : Scripsit hæc (æque ac canticum sequens, cap. xxxii, ul palet vers. 22 hic) Moses, antequam ea diceret el promulgaret populo. Nam eadem die, quæ hæc dixit Moses, et populo benedixit, ascendit in montem Nebo, ut patet cap. sequent, vers. 48, ibique mortuus est : nec enim Moses potuisset eodem die lotum Deuteronomium dicere simul, et scribere. HaAbulensis.

I r»- Hinc videtur quod Moses totum Deuleronomio 6 – eS unum non dixerit unica vice : tum quia hoc lon-

gum et molestum fuisset; tum quia postquam duit coepit illud proloqui, antequam finiret, scripsit illud, ut hic dicitur.

«i. 10 et 11. Post septem annos (computandos a V*, 10 divisione et possessione pacifica terræ sanctæ), el 12 ANNO REMISSIONIS, IN SOLEMNITATE TABERNACULORUM, Ctc., LEGES VERBA LEGIS KLUGS.— Quolibet ergo anno septimo, publice legi debebat Deuteronomium, coram omnibus, etiam parvulis. Nam primæ impressiones sunt fortissimæ. Unde Aris- rettetit# totales : Magni, ait, interest a juventute sic vel sic R *rrede assuescere. Hinc et Plato jussit homines a teneris ictui et instrui ad recte lætandum et tristandum, quia in his perfecta disciplina est, ut scilicet lætemur de virtutibus, tristemur de vitiis.

Mystice, annus septimus remissionis est tempus grati®, in quo Christus et Apostoli secundam legem, puta Evangelicam, promulgarunt. Ita Cyrillus in Gt4p/tyris.

13. ILLU QUOQUE BORUM QUI NUNC IGNORANT, — Ven. 13. puta parvuli, qui nihil adhuc noverunt, ideoque pariter ignorant hanc Dei legem.

16. Populus iste consurgens fornicabitur post Veri. ia. deos alienos, — sequetur deos alienos, cosque colet me deserto; idololatria enim a Prophetis vocatur fornicatio.

Ven. it. 17. Abscondam faciem meam ab eo, — subtrahendo ei meam protectionem.

Ver* i». 19. Scribite vobis canticum istud (puta carmen hoc de quo cap. xxxii), et docete filios Israel, ut, etc., sit pro testimonio, — scilicet proprii iniquitatis et justitiæ divinæ.

Vci. ii. 21. Postquam invenerint eum mala, etc., respondebit ei canticum istud, — *q. d.* Tunc carmen hoc, quod pangam cap. seq., testabitur populo Hebræo quod deliquerit, et a Deo desciverit, cum scilicet reipsa viderit, sibi ea mala accidisse quæ in carmine hoc intentabo et prænuntiabo desertoribus Dei.

Scio enim cogitationis ejus, quæ facturus sit hodie. — Tq hodie referendum est, non ad *facturus sit*, sed ad *seto, q. d.* Scio hodie et ex nunc, ingenium et propensionem populi hujus ad idola et alia mala, quodque illa reipsa facturus sil suo tempore.

ven. ið. 2(J. Tollite librum istum (Deuteronomii), et PONITE EUM IN LATERE AV. Cæ 'OEDLIUS DOMINI. — Non quod hic liber intra ipsam arcam, in angulo ejus aliquo positus sil, aut poni jussus : nam in area tantum reposita fuerunt tubulæ legis, ut patet III *llcg.* vm, 9, et II *Parat.* \, 19; sed quod ad latus arem, ul habent Hebræa, hoc est extra arcam, in limbo, sive sinu ejus, vel prope eam, unacum virga Aaronis, et urna continente manna, inquit Abulensis, collocatus sit, ex quo loco postmodum ædiûcalo templo, translatus videtur ad gazophylacium, sive ad locum thesaurorum, uti colligitur H *Parat.* xxxiv, 14.

Vers. 17. 27. EGO SCIO CONTENTIONEM TUAM, BT CERVICEM duissimam, — *q. d.* Quia tu, o popule Hebræe, es contumax, et propensus ad contentionem et rebellionem, possesque procaciter negare, quod unquam tibi data fuisset a me hæc lex ; ideo volo, ul liber hic legis recondatur in arca, indeque contra te in testimonium proferatur, cum opus fuerit. Nola : alloquitur hic Deus Levitas quasi totum populum, quia illi, nipote sacerdotes et Levit®, totum populum repræsentabant.

Vers 29. 28. Invocabo contra eos coelum et terram, — ul sint lestes eorum quod dico, scilicet futurorum tam transgressionis, quam punitionis. Undo canticum sequens, quod est de hac re, sic orditur : a Audite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei. » Vide dicta cap. iv, vers. 26.

Vers. 30. 29. Ver opera manuum vestrarum — per pravas actiones vestras. *Secundo*, per idola quæ manibus vestris facietis et coletis. Ita Abulensis.

Vers 30. 30. Locutus est Irgo Moyses, audiente universo coetu Israel. — lime videtur per miraculum vox Mosis senilis ita fuisse confurlatu et adaucta, ut a singulis audiretur, puta u Iribus hominum millibus, uti dixi cap. i, vers. 1 : ita Abulensis.

Monili Verba carminis hujus, — quod scilicet proxime pini principit In pegigit et cccinil Moses cap. xxxii. work. Nota hic zelum et ultima monita Mosis jam

morituri : instar enim ignis ardet, ut populo legem Dei inculcet.

Ha Josuo, cap. xxiv, moriturus populum ad legem Dei foedere astrinxit, et saxum ingens erexit quod testis esset adversus eum, ne datam Deo fidem falleret.

Ha David moriturus ad Salomonem filium et regni hæredem ait : « Ego ingredior viam universæ terræ , confortare, et esto vir : et observa ul custodias mandata Domini Dei tui, » III *llcg.* it.

Ita Constantius Cæsar, pater Constantini Magni, moriturus coronam filio imponens ad eum et ad Senatum dixit : Nunc mihi mors vita ipsa dulcior et futura, nunc optatus adest obitus. Nam lilium Imperatorem relinquo, qui Christianorum lacrymas absterget et tyrannorum crudelitatem vindicabit, v Deinde ad multitudinem conversus, bono animo omnes esse jussit, qui a vera in Christum pietate non desdissent, addidit quoque Christum deinceps cum Constantino in armis fore. Ita ex Eusebio Bironius, tom. II, anno Cliristi 306.

Ita Theodosius Imperator moriturus vocavit filios Arcadium et Honorium, cosque ardenti affectu serio cohortatus est, per salutem ipsorum et reipublicæ obtestans, ul sua vestigia insequenles hoc sibi unice cune esse vellent, quo fidei et pietatis doctrina pura et incorrupta conservaretur, et ad posteros propagaretur : in eo conatu nullis laboribus ac sumptibus parcerent, nam in hoc uno summum felicitatis esse positam : hacque ratione unica, nec ulla alia, recte firmari pacem, confici bella, erigi trophæa, et parari victorias. Ita Theodorclus, lib. V, cap. xxv, et alii.

S. Ludovicus rex moriturus lilio suo hæc præcepit : « Fili mi, ante omnia cura ut diligas Deum : nemo enim potest salvus esse nisi Deum amet. Cave ne unquam admittas peccatum mortiferum, sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam. Crebro confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes Confesorios, qui te possint docere, quid agere, quid vitare te oporteat : coram illis ita te geras, ut aud ani sincere et reprehendere, et vitia indicare libi. Parentibus luis debes amorem, obcJLmliam et reverentiam. Semper sis addictus et devotus Romanæ Ecclesiæ, et ejus Pontifici haud secus ac spiritali patri te morigerum præbeas. » Ita habet ejus Vita et Robertas Gaguinus, lib. MI *Uistor. Franc.*

Eiricas Westgolhorum rex convocatis ad se proceribus, prædixit se ad nonum diem e vita mortali tranaturum, impetravit quoque ab illis, ut Alaricum filium in regni solio collocarent. Ei moriens præcepit imprimis, ut Deum diligeret, Dei ministros honoraret, sine consilio procerum fidelium nihil arduum lentaret, subditis amaret, justitiam coleret, clementiam servaret, omnibus se benignum et liberalem exhiberet. Testis est Joannes Magnus, lib. XV *Hist.* cap. nil.

Philippus II, Hispaniarum rex, moriens anno

1600, filio suo Philippo III hæc commendavit :
■ Deus tibi magnam gratiam fecerit, si te ad cum
glorio) apicem, in quo me vidi, evexerit; el te,
sicut me prospérant. Te ex animo obtestor, ut
cum id assecutus fueris, hujus lecti in quo me
vides, et ubi omnis hujus mundi gloria sistit, me-

mineris. Tibi commendo Sedis Apostolico) obe-
dientiam, fidei Catholico) protectionem, religionis
Christiano) zelum, reipublicæ pacerti cl in sub-
ditos justitiam. Si Deus htec consilia mea firma-
verit, suum regem non amiserit hoc regnuin, sen
solum cum fructu commutaverit. »

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc caput est canticum cygncum Mosis jamjam morituri. Moses enim ex Dei instinctu prccvidens, quod Hebræi post mortem suam a Deo desciscerent, idcoque graviter ab eo puniendi forent. Primo, coelum et terram in testes invocat, Dcique clementiam, justitiam et perfectionem commendat. Secundo, vers. G, perversam eorum generationem futuram increpat, refricans eis tot Dei in se beneficia, quod post ea deliciis dissoluti, a Deo ad idola deflexerint. Tertio, vers. 28, ob peccata, eos a Deo irato, suaque protectione ipsos destituyente, variis malis et plagis traditos esse canit. Quarto, vers. 35, promittit Dei misericordiam, et in hostes eorum vindictam, ubi plagis suis admoniti resipuerint.

Quocirca Hebræi hoc canticum vocant summarium sive compendium totius legis. Nam facit mentionem magnificentia: Dei, creationis cali et terræ, unius Dei colendi, diluvii, divisionis linguarum et terrarum, electionis populi Israel, beneficiorum ei a Deo in deserto praestitorum, resurrectionis mortuorum, etc.

1. Audite, cœli, quæ loquor; audiat terra verba oris mei. 2. Concreseat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum , quasi imber super herbam, et quasi sillæ super gramina. 3. Quia nomen Domini invocabo : date magnificentiam Deo nostro. 4. Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia : Deus fidelis, et absque ulla iniquitate, justus et rectus. 5. Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus : generatio prava atque perversa, ü. Ilæccine reddis Domino, popule stulte et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedii te, et fecit, el creavit te? 7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi. 8. Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel. 9. Pars autem Domini, populus ejus: Jacob funiculus hæreditatis ejus. 10. Invenit eum in terra deserta, in loco horroris, et vaslæ solitudinis : circumduxit eum, et docuit, et custodivit quasi pupillam oculi sui. J1. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, cl super eos volitans, expandit alas suas, el assumpsit eum, atque portavit in humeris suis. 12. Dominus solus dux ejus fuit, et non erat cum eo deus alienus. 13. Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, ul sugeret mei de petra, oleumque de saxo durissimo. 14. Butyrum de armento, cl lac de ovibus cum adipe agnorum, et arietum filiorum Basan : et hircos cum medulla trilici, cl sanguinem uvæ biberet meracissimum. 15. Incrassatus est dilectus, el recalcitravit : incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo. Ifi. Provocaverunt eum in diis alienis, et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt. 17. Immolaverunt dæmoniis et non Deo, diis quos ignorabant : novi recenlesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. 18. Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. 19. Vidit Dominus, cl ad iracundiam concitatus est; quia provocaverunt eum filii sui el filia;. 20. Et ait : Abscondam faciem meam abois, et considerabo novissima eorum ; generatio enim perversa est, et infideles filii. 21. Ipsi me provocaverunt in eo qui uou erat Deus, et irritaverunt in vanitatibus

suis : et ego provocabo eos in eo qui non est populus, et in gente stulta irritabo illos. 22. Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima ; devorabitque terram cum germinibus, et montium fundamenta comburet. 23. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis. 24. Consumuntur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo : dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. 25. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. 26. Dixi : Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. 27. Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent : Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia. 28. Gens absque consilio est, et sine prudentia. 29. Ubinam saperont, et intelligerent, ac novissima providerent! 30. Quomodo persequatur unus mille, et duo fugent decem millia? nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos? 31. Non enim est Deus noster ut dii eorum, et inimici nostri sunt iudices. 32. De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ; uva eorum uva fellis, et botri amarissimi. 33. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. 34. Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? 35. Mea est ultio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum : juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. 36. Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur : videbit quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt. 37. Et dicet : Ubi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam? 38. De quorum victimis comedebant adipēs, et bibebant vinum libaminum : surgant et opitulentur vobis, et in necessitate vos protegant. 39. Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me : ego occidam, et ego vivere faciam ; percutiam, et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruere. 40. Levabo ad coelum manum meam, et dicam : Vivo ego in æternum. 41. Si acuero vel fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea : reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. 42. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes, de cruore occisorum, et de captivitate, nudati inimicorum capitis. 43. Laudate, gentes, populum ejus; quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui. 44. Venit ergo Moyses, et locus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse et Josué filius Nun. 45. Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israel, 46. et dixit ad eos : Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie ; ut mandetis ea filiis vestris custodire et facere, et implere universa quæ scripta sunt legis hujus : 47. quia non incassum præcepta sunt vobis, sed vel singuli in eis verificari ; quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam Jordane transmisso ingredimini possidendam. 48. Loculusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens : 49. Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Jéricho : et vide terram Chanaan quam ego tradam filiis Israel oblinendam, et morere in monte. 50. Quem conscendens jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte lior, et appositus populis suis: 51. quia prevaricati estis contra me, in medio filiorum Israel, ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin, et non sanctificastis me inter filios Israel. 52. E contra videbis terram, et non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israel.

vcn.i. i, audite, coeli, quæ LOQLOK (1). — Hebraice, *quia loquor, q. d.* Vos, coelum et terra, quæ

Deo vivitis, et semper obeditis, estote testes eterni eorum quæ Hebræis dicturus et prædic-

(1) a Sequitur præclarum illud Mosis carmen, supra «xi, 19, 21, 22, 30 commemoratum, cui adhortationum vi et gravitato, sententiarum præstaulia imagiumauo

sublimitato haud factio simili inveneris. Consilium suum in contexendo huc cannino ipso Muses indicat xxxt, 29, velie so, quod sciret, suos Israelitas post mortem suam

turns sum. Vide dicta capite iv, versu 26 (i).
 Trpni*. Tropologice, per cœlos significatur præposito-
 * rum ordo, per terram subditorum plebs, inquit
 S. Gregorius, lib. II *Moral.* xxvr, 7. d. Audite, præ-
 positi, audite, subditi, legem et minas Dei vestri.
 Vm-î. 2. Concrescit ix fluviam doctrina mea. — He-
 braice, *stillet ut pluvia doctrina mea*, scilicet in
 corda ilcbræorum; to ergo *in* ponitur pro *instar*:
 a in pluviam, 0 id est instar pluvi®. Sic enim Ilc-
 bræi sæpe *beth* præposilionis, pro *caph* similitu-
 dinis usurpant, *q. d.* Ulnauī doctrina mea non sit
 cassa, frustranea et inutilis in vobis, sed fructum
 afferat, facialque id quod facit pluvia et ros in
 agris et herbis, dum eas fecundat! Unde Septua-
 ginta vertunt, *expectetur ut pluvia doctrina mea; et*
Chaldæus, suavis sit ut pluvia doctrina mea, susci-
piatur ut ros verbum meum (2).
 ikbrti Ubi nota : Multis verbis synonymis, vel quasi
 d; synonymis, idem dicit Moses tum emphasis, tum
 hebraismi causa. Solent enim Hebræi, maxime in
 temuti- carmino, posteriore hemistichio idem, vel quasi
 cMo. idem, aliis verbis repetere, quod priore dixerunt;
 =X= id clarissimum est in psalmis, ut : a Deus, in ad-
 dlierunt, jutorium meum intendo ; n hoc enim idem est cum
 eo quod subdit: «Domine, ad adjuvandum me
 festina;» sic: aTibi derelictus est pauper,» idem
 quasi est cum eo quod sequitur; «Orphano tu
 eris adjutor;» sic : « Domine, exaudi orationem

corruptum iri, et a via, quam cis præcepit, recessuros,
 mala longo post tempore eventura denuntiare. Eo One post-
 quam cœlos cl terram gravissimarum suarum adhorta-
 tionum testes invocaci, el commendationem dicendo-
 rum ab insigni utilitate præmisissel (vers. 1, 2), primum
 populo ingrato beneficia (vers. 5, 6), quibus a Dco af-
 fectus esset, in memoriam revocat (vers. 3,4,6-14). Tum
 vales mente conspicit populum bonis omnibus afilucnteni
 terramque jecure possidentem, sed a Jov® cultu defl-
 l ientem cl deos facillios colentem. Qua de ingratitude
 Deum sistit iratum, et pomas non solum minantem, sed
 eas quoque exercentem. Ubi singulari plane artificio
 utitur poeta, quod Deum iratum ipsum loquenlem in-
 ducit (vers. 15-22). Laudes denique justi divini judicii
 ab aliis gentibus Israelitarum loco a Jova adoptatis de-
 lantal®, divino huic carmini finem imponunt (vers. 43).
 Hoc carmen non esse Mosis» sed serions alicujus pro-
 pilel®, de Wette (*Kritikdcr Israeli!.* *Ccschichte*, pag. 393)
 pin dudum *inter omnes constare*, cl cx carminis elocu-
 tione et argumento perspicuum esso perhibet. Vellem,
 i'ominasset Vir doctissimus unum atterumve hominum
 « ruditorum, qui ante ipsum Mosi hoc carmen abjudi-
 < assent, aut abjudicandum esso idoneis argumentis de-
 inonstrassent. » lire apposite Rosenmullerus ad h. l.

Exstat Cimpegii Vitring® ad hoc carmen *Commenta-
 rias, aun Proûgutncnis, opus posthumum edente Ucrmanno*
Ventma. Harting®, 173\$, in quit. Virtutes hujus carmi-
 nis enucleavit Lowthus dc S. *Ilcbraor. Poesi*, Pnclect. xv.

(I) Cuuf. Virgili! *ÿEncid.* lib. XU, 176:

Esto none, sol. testis, el lix; niiUi Urrà vocanti.

Conf. quoque *Iliad.* HI, 276 seqq.

(i) Orni. *Ittad.* IH, 222. Verbum fpp proprio indica-
stilavit nebula, vel *tenuis* pluvia. Nam mira xxxiii, 28,
 lem adbibetur de *rore*, unde apparet, illud non indi-
 care *placían ethanenlem*.

meam,n idem est cum eo quod sequitur : «Et
 clamor meus ad te veniat;» et ita in aliis pluri-
 mis. Sic hic : « Concrescat in pluviam doctrina
 mea,» idem quasi csl cum eo quod sequitur:
 « Fluat ut ros eloquium meum, quasi imber su-
 per herbam, et quasi stili® super gramina. »

Nota *secundo*, apte verbum Dei comparari stillis
 et rori : quia instar roris animam lenit, humec-
 tai, pinguefacit, fecundat. Hinc Abbas Pimcnion
 cuidam conquerenti, quod verbum Dei, licet ma-
 gno teneretur ejus desiderio, complecti tamen non
 posset, respondit : a Mollis admodum natura est
 aquæ, lapidum autem durities est ingens; attamen
 dum gultalim in durum decidit silicem, tan-
 dem cum perforat : ita cl verbum Dei molle et
 dulce est, corda autem nostra dura sunt, minus-
 que ejus capacia. Ejus autem cor qui frequenter
 et sedulo verbum Dei audit, tandem emollit sic,
 ut ejus suavitatem et fructum plene percipiat. »
 Quin et Horus Apollo, lib. I *llicrogl.* xxxv : Ægyp-
 tii, inquit, doctrinam indicantes, coelum pingebant
 rorem fundens, eo quod sicut ros mollit et
 fecundat herbas, non saxa, sic doctrina molliat
 cl imbuat dociles, non stupidos, duos et indo-
 ciles.

3. Quia nomen Domini invocato, *q. d.* Domini Vers.3.
 majestatem colam, laudabo et celebrabo; unde
 et vos, 0 Ilcbræi), date magnificentiam Deo nos-
 tro, — ejus magnitudinem et laudem deprædi-
 cando. Sic enim hæc phrasis accipitur *Gen.* iv,
 vers. ult. Hinc e converso, invocari nomen Dei
 super aliquem, est Deum ab eo coli, illumquo
 Dei esse et vocari servum vel populum, ut dixi
 cap. xxvni, vers. 10.

4. Dei perfecta sunt opera, — *q. d.* Deus invo- Ven. 4.
 candus et magnificandus est, quod opera ejus 0fl
 usquequaque perfecta sint, ita ul nulla cx parte perfec-
 culpari, reprehendi, vel emendari possint; et spe- qn*Irl-
 ciatim hoc opus, quo promisit patribus vestris,
 dare terram Chanaan, jam tam fideliter et magni-
 fice fecit, et pene perfecit, ut perduxerit vos ad
 ingressum illius terne, *q. d.* Dei opera non sunt
 ut hominum, caduca, manca, incompleta et vi-
 tiosa, in quibus pene semper aliquid deest; sed
 sunt stabilia, completaci perfecta. Rursum, homo Secundo,
 cum cœpit aliquod opus, sæpc illud non perficit,
 sed mutat conceptum et consilia; item cum pro-
 misit aliquid, sæpe illud non adimplet : Deus au-
 tem empta consilia, et promissa sua nunquam
 revocat, sed semper ea perficit el adimplet; fer- Ttriiio.
tío, Deus tua, o Israel, o homo, opera imperfecta
 et viliosa non creavit, uti non creavit te peccato-
 rem, sed tu ea formasti, tu te peccatorem propria
 voluntate fecisli; nam, ul ait Psaltes : « Imperfec-
 tum meum viderunt oculi tui ; » et Osce : « Per-
 ditio tua, Israel, tantum in me auxilium tuum : »
 Del enim perfecta sunt opera; *quarto*, nihil csl,
 quod Deus per se aut per alium ad perfectionem Quarto,
 non adducat, ait Molina.

Nola: Pro Dei,hebraico est **IIÿ tsuv**, id est petra,

/jvr. vol rupes; talis enim est Deus, turn ob stabilita-
Id cft lem, immutabilitatem, et fidem in promissis præ-
rñr? standis; tum quia firmissime communit cl robo-
rat se colentes, et in se sperantes (1),

Et omnes vis ejus (omnia opera ejus sunt) ju-
dicia, — id est, sunt justa et æqua : usurpant
enim sæpe Hebræi abstractum pro concreto, ma-
xime ubi esi emphasis.

Septem Nota hic septem epitheta et attributa Dei : primo,
attnbau qU0(i magnificus ; *secundo*, quod sit *tsur*, id
est petra immutabilis; *tertio*, quod sil perfec-
tus in omnibus operibus, ul discas a Deo illud
Sapientis : «In omnibus operibus tuis,n eli im
parvis, « præcellens oslo; » *quarto*, quod sit jus-
tus; *quinto*, quod sil fidelis; *sexto*, quod sit abs-
que ulla iniquitate, id est sanctissimus; *septimo*,
quod sil rectus, qui nec gratia, nec odio, nec
muneribus, nec blanditiis, a recto clæquo dimo-
vetur. Hæc imitentur Sancti, nipote Dei filii, ul
sint perfecti, sicut Pater eorum cœclslis perfectus
est.

Vers. 5. 5. Pr.CCAYERU.XT EI, ET NOX FILII EJUS ;X SORDIBUS.
— Clare Interpres reddidit llebræa, quæ implexa
sunt, dicilque quod Hebræi peccai inteï, idcoque
non sint filii ejus, qui in sordibus peccatorum
suorum volutantur; sed adoptionem suam per-
negarinl, idcoque sint generatio prava alque per-
versa. llebræa ad verbum habent : «Perversa
hæc et detorta generatio corrumpit sibi (scilicet
vias et actiones suas, qui) non (sunt) filii ejus iu
maculis suis.»

Sepluaginla per mclalhesin legerunt llebræa;
vertunt enim, *peccaverunt non ci*; quo etiam allu-
dit Chaldæus, *dissipaverunt seipsos, et non illum*,
filiï qui servierunt idolis. Quod explicans S. Augus-
tinus, *Quæst. LV*,sio ait : Peccaverunt non ei, quia
qui peccai, non Dco nocet, sed sibi; aut *non ci*,
subaudi tanquam medicose subdentes, quia poe-
nitentiam de peccatis agere noluerunt, nec redire
ad Deum, ut ab eo curarentur (2).

Generatio prava atque perversa. — Chaldæus
aliter vertit, *ordines mundi perversi sunt propter*
eam, q. d. Universa hujus mundi harmonia sol-
vitur ob peccata, uli ostendi *Gen. vi, 7*.

Vers. 6. C. II.ECCINE REDDIS DOMINO, POPULE STULTE LT IN-
SIPIENS? — *Stultus* est, inquit Abulensis, qui agit

(1) Cœterum, hanc vocem si copulas cum seqq., erit
nominat, absol. Sed plurcs Interpretes non malo eam
conjungunt cum *Deo nōstro* vers. S.

(2) « Hic locus, quam interpretes misere torserunt,
non adeo ditlicilis est, ul non expediri possit, modo recto
construas. Sunt autem totius commatis vocabula hoc
modo struenda, *perdite agit ei*, id csl, adversus Deum,
gens prava et dolosa, scii. Israelitarum, *non jam fi'ii*
ejus, sua ipsorum macula, per suam ipsorum ignomi-
niam ; seu, secundum verba scriptoris ipsa, perduto agli
adversus eum—non jam liliï ejus, per suam ipsorum
ignominiam !—gens prava cl dolosa. To *non filii ejus* per
appositionem refertur ad subjectum, *sin ipsorum macula*
vero appositionis appositio est. d lia Maurer. Alii, *cor-*
rupit ci, Deo, *filios non jam suos ipsorum pravitas*•

discordantia rationi; *insipiens*, qui a recle judi-
cando deficit. Unde proprie, *stultus* est, qui pra-
vum et perversum habet judicium, indeque pra-
vas affectiones et perversas operationes producit.
Nam cum tria, ut ail Aristoteles, inilio lib. VITfhbn.
Ethic., sint humanorum acluum principia, scilicet
intellectus, voluntas, et sensus; si sensus elsen- luaia
suales illccebr® depravcnl intellectum, hic depra- prtcd-
vabil voluntatem, quæ efficax et proxima est causa
omnium actionum humanarum; itaque illæ pa-
riter depravabuntur. et

Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te,
ET FECIT, IT CREAVIT TE? — Pfo *qui pOSSedit te*, VCrl i
potest cx Hebraeo, *qui comparavit*, v<l *emit te*, re-
dimendo videlicet te ab Ægypliis, et sibi adseis-
ccndo, ul esses hærcdilas Domini, ut sil hic cli-
max, sive gradatio; nam Deus primo, redemit te;
secundo, fecit, id est formavit, tc in Sina, in suam
Ecclesiam, populum clrempublicam; *tertio*, crea-
vit, hebraico, *firmavit*, cl stabilivit te tuumque
regnum. Ita cl Septuaginta.

Abulensis to *creavit*, proprie accipit; undo in-
fert : a Moses, ait, probat hic Deum esse colendum
septem rationibus : prima est ratione creationis,
quæ attestatur verum Deum, el infinitam poten-
tiam, cui verissimo debetur latria, el nulli alteri
rei.» Nerum sic to *creavit*, deberet precedere to
possedit. Sensus ergo, quem cx Hebreo dedi, ma-
gis videtur genuinus; prasertim, quia Moses pe-
culiarem hic dal titulum Judæis, quo ipsi pre
aliis gentibus electi, obstricti erant Deo, ut patet
ex sequent.

7. Memento dierum antiquorum, — dierum pris- v n •
eorum, hebraico, *dierum sceculi* : quod etiam ac-
cipi potest de diebus mundi, *q. d.* Revoca in me-
moriam dies, cx quo mundus esse cœpit, el in-
venies Deum creasse omnes homines, teque et
tuos parentes, ac patrem se gessisse erga eos cl
te, teque cx omnibus gentibus elegisse, et hære-
dilatam hanc optimam Chanauææ libipreparasse.

8. Quando dividebat Altissimis gentes, etc., Vtw.s.
CONSTITUIT TERMINOS POPULORUM JUXTA NUMERUM FI-
LIORUM Israel. — Procopius et Lyranus sic expli-
cant, *q. d.* Quando Deus in Babel divisit et dis-
persit gentes, tot gentes constituit, quot erani per-
sona) in populo Israel, quæ cum Jacobo ingress®
sunl Ægyptum, puta septuaginta : Hebræi enim
in divisione linguarum, cl dispersione gentium
apud turrim Babel, septuaginta ponunt linguas,
æque ac gentes divisas et dispersas. Verum non
fuisse septuaginta, sed mullo pauciores, ostendi
Genes, x (3).

Sensus ergo csl : Quando Deus in Babel gentes
dispersit, statuit terminos regionum et terrarum
illis omnibus, idque ad hoc, ut scilicet lanium
terre spatium filiis Israel necdum natis, sed nas-
citur, ad habitandum secerneret et eximeret,

(3) Censet Maurer voce *jwpulorum* tribus populi Iraes-
lilici poetico designari.

quantum noverat ad numerum eorum, atquo commodam singulorum habitationem requiri et sufficere, *q. d.* Ex tunc Deus terram Chanaan designavit et terminavit, ne ab aliis occuparetur, quam a Chananæis, qui delendi et expellendi crani ab Hebræis. Ita Oleaster cl Cajetanus, quem vide. Nota hic quantam curam sui populi ab olitanis temporibus gesserit Deus.

Anagogice, Rupertus : Constituit, ait, Deus, ut duret genus humanum, donec impleatur terminus et numerus electorum.

Septuaginta vertunt, *constituit terminos gentium, juxta numerum angelorum Dei*, quasi angeli hic vocentur filii Israel, id est filii Dei, qui dicatur hebraico Israel, id est dominator, vel princeps for-
Sinnila (js . quod nulli sic explicant, *q. d.* Constituit j' ' / Deus singulis populis et gentibus angelos custod-
bjl ot des cl quasi præpositos. Sicut enim singuli homi-
an dan ncs, c(sfogata gentes suum habent angelum,

2. vel archangelum, quasi custodem et propositum.

Ita Orígenes, hom. 11 in *Num.*, ubi addit hos angelos in Babel divisisse linguas, et singulis gentibus suam indidisse; de quare dixi *Gen. xetxi*; sic explicat et Raffinas in *Expos. Symboli* apud Cyprian. tom. III; Chrysostomus, hom. 3 in *epist. ad Coloss.*; Procopius et Severus in *Caten. Cantic. S. Orionis Script*, quamedidil Caraffa. Rursum Orígenes loco " citato alium sensum adjungit, *q. d.* a Initio sæculi dios vi. alterius, rursus Deus dividet filios Adam; ut qui non potuerint ita mundi esse cordis, ul ipsum videant Dominum, et esse porlio Domini, instar Is-
ê'to. rao'is, videant sanctos angelos, et sint secundum numerum Angelorum Dei.» Verum hic sensus uti novus, ita temerarius est et erroneus.

Secundo, alii de singulis hominibus explicant, *q. d.* Deus creavit tot homines, quot eis designavit angelos custodes; cuique enim homini suum dedit angelum.

An ut *Tertio*, S. Gregorius, hom. 31 in *Evang.* sub medium, sic explicat : u Superna, inquit, illa civitas ex quot ' hominibus et angelis condatur, ad quam lanii (tam multi) conscendunt hominum, quanti (quam nulli) illic remanserunt angelorum; » sic et Rabanus.

Verum hoc incertum est. Alii enim æque probabiliter putant tot fore homines salvandos, quot ex cælo ceciderunt dæmones : eorum enim ruina instauranda est per homines. Dæmones autem videntur esse pauciores angelis : Lucifer enim tantum traxit secum tertiam partem stellarum, Mendam Apoc. xn, 4. Certum est versione™ Septuaginta

ici^ ille uon esse lideralem, nec genuinam : nec enim * filii Israel ad litteram sunt angeli Dei; quare prior sensus nostri Interpretis genuinus est, ut patet ex Hebræo et Chaldæo, item Aquila et Symmacho, qui omnes habent *filiorum Israel*; unde et in Septuaginta pro *angelorum Dei*, legendum puto, *filiorum Israel*, uti nonnulla eorum exemplaria habere testatur Orígenes, hom. 28 in *Num.*, et alii (i).

(1) Alexandrina venia non argini variam lectionem in

9. Pars autem Domini ejus : Jacob funiculus Vert *9ⁱ iæreditatis ejus. — Ex Hebræo aptius vertas, *pars enim*, etc.; ita Chaldæus, 7. *d.* Non mirum est quod Deus ita amaril filios Israel, ut juxta numerum eorum constituerit terminos populorum, quia Jacobæi, sive Israelita sunt populus ejus, et quasi porlio hæreditarii, quæ hic vocatur funiculus, quia olimeam funibus dimetiri, et inter fratres dividere solebant, ul patet *Amos* vu, vers. ult. : unde *funiculus* capitur pro ipsa hieredilate, ul *Psal.* xv, 6 : a Funes ceciderunt mihi in prodaris;* quod more suo explicat, subdens : Ulc. «Etenim hæredilas mea præclara est mihi.» Similia sunt *Psal.* Lxxvii, 85; *Sophonian*, 5, et alibi.

10. Invenit (Deus) eum (populum suum, sive Vcn. 10. Israelem) in terra deserta, — *q. d.* Dominus apparuit in columna nubis Israeli, cum erraret in deserto, ibique cæpit cum deducere in terram promissam. Dicit autem quod invenerit cum in deserlo, quia in Ægypto Israel serviebat idolis, et jungebatur Ægyptiis; in deserto autem, puta in Sina, allectus est in populum et Ecclesiam Dei (2).

Custodivit quasi pupillam oculi sui. — Vide quanta sit sollicitudo, cura, providentia et custodia Dei erga suos, scilicet quanta est hominis circa rem diarissima™, tenerrimam et pretiosissimam, scilicet pupillam oculi sui.

Hinc Judæorum illa philaulia, ul R. David audeat dicere, Deum nullam aliarum gentium curam aut providentiam habere, nisi quatenus aliquo modo perlinent ad Israel; hoc est, Deum non punire alias gentes, nisi quatenus nocent aut injuriam faciunt Israeli : nec iis benefacere, nisi quatenus Israelem juverint aliqua in re. Verum hæc lain stolidia, quam blasphema est ipsius amentia.

II. SICUT AQUILA PROVOCANS AD VOLANDUM PULLOS Vers. ii. SUOS, etc., EXPANDIT ALAS SUAS (3), — *q. d.* DCUS, Ala pro-
ut aquila, Israelem quasi pullum suum pervaria signa in Ægypto ad inde exeundum et evolandum

textu hebræo, nec ipsa est corrigenda; sed potius respicere videtur antiquissimam Judæorum traditionem, Deum iu divisione populorum singulis [Mpulls et regionibus singulos angelos attribuisse, qui illorum curam haberent, præter populum Israeliticam™, cujus Deus ipso immediate curam iu se suscepit.

(2) *Invenit*, voluti rem ad nullius potestatem allinentem primus occupavit, sibi vindicavit. *Poetice* hoc expressum, ait Roschmullerus, quia poela omissis pluribus sæcæis statim ad ca lempura transit, quibus Israelilæ Nomadum more Arabiam desertam pererrarunt. Neque est quærendum, quomodo dici possit Deus *imenisse* populum iu deserto, in quod cum deduxerat.

Pro in loco *horroris*, in hebr. est in *destrio ululalus* ferarum, puta, noctu ad fontes convenientium. Pro *docuit* alii hebr. vertunt, *curam ejus gessit*, collato arab. *considerare aliquid accuratius*.

(3) Hodiernorum plerique vers, Ii sic vertunt, *sicut aquila fervet nidum suum, et superpullis incubat, deinde*, etc. Sed perperam, ut ait Maurer, qui veterum interpretationem bono tuetur.

provocavit, cumque jam exire parantem, velut in expansis providenti[©] suæ alis assumpsit, protexit cl subvexit, tum perse, tum per angelum vi[©] ducem, tum per columnam ignis et nubes.

Teus «t Nola : Aquila est symbolum Dei : *primo*, quia *vb' qmn-* jPsa csl reB*na avjūm; *secundo*, quia csl fecunda quo «ni-Cl longæva; fer/io, quia csl simulacrum solis : loglai. ipsum enim detectis et immotis oculis aspicit; *quarto*, quia aliæ aves cum sursum ascendunt obliquo tramite, sola aquila recto in altum evolat: hinc a Poetis aquila vocatur Jovis avis, ut acælo imperium Jovis extulit ales; *n quinto*, proprie hic apleque Deus comparatur aquilæ, ob singularem ejus in pullos amorem, de quo ita scribit S. Hieronymus in *Isaïæ* l xv : *a* Inter cæleras animantes omnes, aquilarum quidem maximus in pullos est amor, quæ in excelsis et inaccessis locis nidos collocant, ne coluber fœtus violet. Amethystum quoque inter pullos ejus lapidem reperiri scribunt, quo omnia venena superentur. Si hoc verum est, recte affectus Dei in suas creaturas aquilis comparatus est, qui omni studio protegit liberos suos, ne draco et coluber antiquus diabolus obrepat novellis fœtibus, ut ad nomen lapidis, qui ponitur in fundamentis Sion, omnes adversariorum insidi[©] frangantur.»

Chriüüi Pulchre, docte et pie S. Ambrosius, lib. II *De ilobdi'* caP' Christum Salvatorem aquilæ cornus sep. paral, ob alias quatuor analogias ; *primo* : « Quem-tem. madmodum, inquit, aquila colona quasi mater nidi semper unius est, nec ad procreandam sobolem aliud quandoque cubile perquirat; *secundo*, cum primum calidis ovis maturo ortu fœtus eruperit interior, pullos educit implumes, hos contra faciem fervidi solis opponit, ut qui [©]grain et invalidam corusco radiorum appulsu aciem submiserit oculorum, materno damnatus arbitrio et a fratrum consortio separetur, et dejiciatur in terram; *tertio*, sicut avis inimica serpentum est, quos cum in aera alarum remigio subnectando supportat, hos adunco rostro, et armatis quasi quibusdam telis, pedibus suis lacerat ac divellit, quos cum devorat, calore suo interno noxium illud virus extinguit : ita *primo*, Christus Dominus unam diligit Ecclesiam, ut aquila nidum suum, quam ab [©]slu persecutionis alarum suarum defendit Primo, umbraculo; *secundo*, sic quoquo extra Ecclesiam projicit in quibus fidei lumen infirmum est, qui igneam Evangeliorum lucem vitiis saecularibus in- Secundo, quindi ferre non possunt; *tertio*, ut aquila serpentes devorat, et eorum venena calore concoquit interno : ita cl Christus Dominus noster draconem percussit, id est diabolo lacerato, dum humanum sibi corpus assumit, peccatum illud, quod hominem tenebat obnoxium, lanquam perniciosum virus exstinxit, sicut Apostolus ait : Et de peccato damnavit peccatum in carno sua; «el alibi: «Qui cum peccatum non nosset, pro nobis Quarto, peccatum fecit.» Et inferius addit *quarto* : a Aquila cum aliquid rapere voluerit, non vestigiis ambu-

lat terras, sed excelsum eligit locum: sicel Christus alta cruce suspensus, tonante strepitu et terribili volatu impetum ab inferis fecit, sanctosque rapiens ad superna remeavit. » Adde *quinto* : si- Quiou. cui aquila altissime volat, ita Christus supra omnes cælos ascendit; unde illud Prou. xxx : « Tria sunt mihi difficilia, etc., viam aquilæ in cælo, » S. Ambrosius loco citato, de Christo in cælum ascendente intelligit. Et *sexto*, aquila liberalis csl, Sato, et prædam quam cepit cum aliis avibus communicat: ita et Christus prædam [©]terme beatitudinis cum Sanctis partitur. *Septimo*, aquila visus acie pollet, et minus remota prospicit : ita Christus Deus noster humilia respicit in cælo cl in terra, qui in altis habitat.

13. Constituit eum super excelsam terram. — Vem.tx Hebraice, *equitare fecit eum super excelsa terrae*, quia terra promissa alta et montuosa est. Nota: Prophetice hic et in sequent, ponitur pretorium pro futuro; *constituit*, id est brevi et certo constituet, et in sua prædeslinatione ac præscientia jam constituit.

Ut sugeret mfl de petra, — *q. d.* In Chanaan Israel tantam habebit mellis copiam, ut etiam in petris apes sponte mellificent.

Oleumque de saxo durissimo, — ut scilicet etiam inter saxa ole[©] mire fructificent, et copiose olivas producant, quæ oleum abunde, vel sponte distillant, vel express[©] emittant et effundant. Adde oleas et olivas amare solum saxosum, in coque mira natur[©] et Dei providentia meliores et plures succrescere, uti videmus fieri Tibure; Tibur enim in monte et rupe silum oleis et olivis optimis abundat: unde oleum Tiburtinum tota Italia celebratur.

Allegorico S. Gregorius, hom. 26 in *Evanq.* : Petra, inquit, id est Christus, mei dedit, id est miraculorum dulcedinem discipulis ostendit ; dedit oki. et oleum sacrum unctionis, cum post resurrectionem Spiritum Sanctum in eos immisit.

El Ambrosius, lib. II *De Salomone*, cap. ix : Per mei, ail, significabatur quod Deus quidem daturus esset Evangelii suavitatem; per oleum, quod daret Spiritum Sanctum per chrismatis unctionem.

Tropologice, hæc aliqui adaptant Religioni et Tropofe-Religiosis; hos enim custodivit Deus super excelsam terram, puta Religionis statum, ut fructus tur ju». cælestes carpant, ut divin[©] consolationis mello pascantur, oleoque cadesti perungantur. Religio enim est terra excelsa fluens lacte et mele; est a mons pinguis, mons coagulatus, mons iu quo beneplacitum est Deo habitare in eo, » *Psal.* l xvii; est a hortos conclusus, » *Cantic.* iv, in quo Religiosi velut arbores plantantur, quæ Deo jucundissimos proferunt fructus ; est a fons signatus, » mundi sitim exstinguens ; est « turris eburnea, » castitatis chore undique septa; este turris David, » ex qua mille pendent clypei, omnis armatura fortium, *Cunt.* iv. Omnis enim adversus vilia armatura in Religione reperitur; voluti armamenta-

rium mundi est Roligio, ex quo tela adversus dæ-nionem, carnem et mundum promuntur. « Murus est, super quem ædificata sunt propugnacula argentea, » Cani. vin, id est tria vola, paupertatis, castitatis et obedientiæ. a Ostium cœli est compactum tabulis cedrinis, » virtutum omnium. Denique de ca recte dicas cum Jacobo : « Quam terribilis est locus iste ! non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cœli. p Est enim Religio terribilis demonibus, a ut castrorum acies ordinata ; » in ea est scala a terra in cœlum deducens; est status angelicus.

Yin II 14. CUM ADIPE AGNORUM, F.T ARIETUM FILIORUM Basan, — id est arietum, qui nutriuntur in optimis et pinguiissimis pascuis regionis Basan. Basanilidem enim, occiso Og rege, occuparunt Hebræi, eaque regio uberrima fuit et maxime compascua ; undevaccæ Basan, et lauri Basan vocantur vaccæ et tauri pinguiissimi (I).

Sanguinem üvæ biberet. — Poetice succum ex uvis expressum, puta mustum et vinum, vocat « sanguinem, » quia est coloris sanguinei, sive rubei.

ver», is. JS. Incrassatus est dilectus. — ikec omnia præterita prophetice significant futurum : hæc enim omnia futura praevidebat Moses ꝑtacerlo, ac si jam facta fuissent. Itaque *incrassatus* est, id est incrasabitur opibus, deliciis et luxu in Chanaan ; *dilectus*, hebraico JT TCP *iescurun*, id est rectus, uti Noster vertit cap. scq. vers. 5; vocat autem Israe-

i/ 'c t lemrcclu in, quia rectissima fide el religione Deum rretn? verum colebat. Noster hic *dilectum* vertit, quia vccatnr *iescurun* etiam directum, scilicet a Deo, id est di- ^cc^um > significat. Et hoc cpilhetum huic loco rrii o. niagis convenit. Sic enim filii et discipuli a paren- &eundo. libus et præceptoribus dilecti ac laute habili et pasti, iis recalcitrare solent. Ila Apostolus juniores viduas ab Ecclesia ali vetat, quia, inquit, a cum luxuriate fuerint in Christo (græcc *in Christum*, id est in Christi injuriam), nubere volunt, » I Tç-moth, v, 11. Posset *tertio*, *iescurun* deduci a TT# *scor*, id est taurus, 7. d. *iescurun*, id est inter greges populorum fuit quasi taurus, dux gregis, id est fuit Deo quasi primogenitus, et princeps aliarum gentium : ita Forerius in cap. xli y *Isaïæ* (2).

Recessit a Deo salutari suo, — id est salvatore suo. ita Sepluagiula; Chaldæus, *recessit a Deo redemptore suo*, qui scilicet cum ex Ægyptia servitute redemit.

vm u. 10. Provocaverunt eum (provocaverunt Deum ad iram et indignationem) in diis alienis, — cos scilicet colendo.

Ven. i?. 17. Immolaverunt dxmonus. — Hebraice , OHtf icedimjd est vastatoribus, qui animas, corpora bonaque omnium suorum cultorum diripiunt et

(t) Pro *butyrum* ia hebr. est *tac spissum* annenti, oppositum *fluidiori* (*acti pecoris* ovilli.

(i) *Jcscurum*, id est, *popellus roctulus*, *Justulus*, vocabulum diiñinuUvum, quo populus Israëlitas blanditia) causa vocatur.

devastant : hoc enim faciunt dæmones, qui summi sunt tyranni.

Novi recentesque venerunt, — nuper dii esso, haberi cl coli coeperunt.

Talia quoque sunt haereticorum dogmata sive commenta, quæ proinde Apostolus vocat profanas vocum novitates, a novantibus, id est haereticis, adinventas. Quare Christiani presbyteri et diaconi Alexandrini, præfeclo ad arianismum cos adhortanli, responderunt : « Desino his vocibus nos perterrere, a verbis inanibus te cohibe; nam nos neque novilium, neque recentem colimus Deum : ac tametsi tu valut lluctibus jactaris, spumam ore temere fundis, et tanquam ventus violentus in nos cum impetu ruis, tamen nos ad extremum usque spiritum sumus doctrinæ pietatis firme adhaesuri. » Ita Theodoretus, lib. IV *Hist.* cap. xx.

Vere et apposite dixit noster Ogilbcus in Scotia hoc anno Martyr : « Fides ministrorum Scoine tantum est octennis; nam duos primarios articulos fidei, quos ante octo annos etiam libris contra cos editis damnarunt, jam credunt et docent, scilicet regem esse caput Ecclesiæ, et Episcopos ac episcopatus esse admittendos, n Plus dixit S. Hilarius, scilicet, a fides haereticorum esse bimestres cl trimestres, n quia ipsi in singulos annos, imo menses, sæpo fidei suæ dogmata commutant : a Innovaudæ, inquit S. Hilarius ad Constantium Imperatorem, fidei usus inolevit; et facta csl fides temporum potius, quam Evangelorium. Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existera, quot voluntates, cl tot nobis doctrinas, quot mores. » Vere noster Frusius :

Una fides cam sil, quam nos docuere párenles :
Cur nuuc tal fidibus luditur una fides?

18. DEUM QUI TE GENUIT DERELIQUISTI, ET OBLITUS Ver», 18. es Domini creatoris tui. — Est admiratio, 7. d. Qui fieri potuit, o Israel, ut dederis oblivioni Deum, qui parturivit et genuit te, quique fortissimus fortem cl validum te procreavit et afforinavit? Unde llebræa sic habent; *pelræ, qua: tege-nuit, oblitus es* (3) ; *oblitus cs furtis, qui te parturiit ?*

20. Er ait (Dens peccatis israelilurum iratus) : Vers. to. Abscondam faciem meam ab eis (meum favorem, curam, protectionem, beneficia : (horum enim symbolum est facies : ingratis subtraham et subducam ; itaque otiose spectabo) et considerabo novissima eorum, — quid scilicet ipsis a me destitutis tandem eventurum sit, quem fructum ex suis idolis et peccatis relaturi sint.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Verl. 11. Deus, etc., et ego provocabo eos in eo, qui non est populus. — Pro *prouocavcnint* et *provocabo*, be-

ta) Maurer, *deretlqidsii*, 2 fut. apoc. a iq'ü.

Vers. 19. Pro *ci ad iracundiam concitatus csl*, est in hebr. *et excussit, rejecit* eus *præ indignatione* » etc.

braicc est *lana*, id est ad invidiam, æmulationem, zelotypiam provoco, ut cum sponsa unum rivalem proponit alteri, eum ad zelotypiam concitat. Ha enim Judæi vanis idolis adhærentes, neglecto vero ipsorum Deo, quantum erat ex parte sua, eum ad æmulationem et zelotypiam provocabant; unde juste simili æmulatione punit cos Deus, *q. d.* Ego vicissim provocabo cos ad æmulationem et invidiam, preponendo eis alios populos. Nam faciam ut ii qui non sunt populus Dei, imo sunt Gentiles et idololatre, feliciter vivant, opibus, imperio et gloria abundant, imo subjiciant et dominantur populo meo, scilicet llebræis, cosque affligant, diripiant et occidant.

Aliter hæc explicat Abulensis ut, *id in* capiatur pro *instar, q. d.* Sicut ipsi irritaverunt me in eo qui non erat Deus, id est facientes de me, vel contra me, tanquam non essem Deus, essemque similis idolis: ita ego irritabo cos in eo qui non est populus, id est instar ejus, qui non est populus meus, sed hostis, « et in gente stulta irritabo illos, » id est ita cos provocabo ad iram, vel ad derisum, sicut provocantur homines stulti. Sic enim Babylonii et Romani ludibrio habuerunt Judæos. Verum prior sensus planior est et magis genuinus.

Et in gente stulta irritabo eos, — commovebo cos ad iram et invidiam, proponendo eis gentem stultam, vilem et ingloriam, scilicet Assyrios, Babylonios, Persas, etc., qui cos superent, subjiciant et divexent (1). S. Hieronymus ad Fabiolam, De 42 *Mansion.*, in ult., hæc refert ad vocationem Gentium, rejectis Judæis: nam cantico, inquit, hoc Mosis extremo apertissime Synagoga projicitur, et Ecclesia Domino copulatur; imo eo vel maxime hæc referenda esse docet Apostolus, *Rom. X, 19*: vide ibi dicta. Unde et Theodoretus, *Quæst. XLI*, sic explicat, *q. d.* a Sicut vos uno Deo relicto, plures falsos deos ei anteposulistis, sic ego relicto uno populo, conferam omnibus gentibus salutem: verum vos coluistis cos, qui vere non erant dii, nec cos colendo, deos efficere potuistis; at ego gentes insipientes vere implebo Spiritu divino, vos autem videntes contabescetis invidia. »

Veri. Si. 22. Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (*q. d.* Ultio iro et indignationis meæ in cos parata est, et exardescet instar ignis, adeo ut ad inferni novissima pertingat: est metaphora et hyperbole, quæ verbis sequentibus explicatur, ita videlicet), ut devoret TERRAM CUM GERMINE SIO, ET MONTIUM FUNDAMENTA comburat, — scilicet ultima et profundissima terra et montium loca consumat, et in sterilitatem vertat; hanc enim sterilitatem sæpcommunatus est, et sæpo inflixit Deus llebræis, ob eorum peccala.

Allegorico Procopius, Rupertos, Rabanus, et

(1) Ita et Rosenmullerus. Sed mellos parallelismus servatur, si cum SS. PP. hæc referantur ad vocationem gentium.

Gregorius, Will Moral. xii, per Ignem hunc accipiunt ignem inferni et damnatorum.

Ubi nota *primo*, hunc ignem dici jam succensum, tum quia jam exstat ab origine mundi, *Matth. xxv, 41*; *Isaiæ xxx, 33*; tum quia in Dei presentia et prædestinatione præparatus est, ut suo tempore exurat peccatores et reprobos.

Secundo, ignem hunc succensum dici < in furore Domini: n quia anchor illius est furor Domini, id est, voluntas et firmum propositum puniendi impios modo horribili et inaudito, qualem suggerere solei furor. Ira enim et furor in Deo non sunt passiones, quales in nobis, sed voluntas tranquilla et rationabilis, acerrima tamen et efficacissima, atque omnipotens infligendi pœnas æternas: itaque cum ejus effectus omnem furem æquet, et etiam superet, mento *furor* dicitur.

Tertio, quod ignis hic « ardebit usque ad inferni novissima, » *q. d.* Ignis ille non solum hic in terra corripit et involvet impios (cum Dominus judicabit orbem), sed etiam in inferno, et in ima terræ voragine in omnem æternitalem ardebit.

Quarto, quod ignis hic « devoravit terram, » id est, Coarto, est, universum terræ solum et superficiem, et quidquid ex terra oritur, nimirum omnes arbores, silvas, segetes, herbas; et omnes domus, arces, palatia, urbes, lures, omnesque opes, quæ iis continentur, in favillam et cinerem rediget, II *Petri* cap. ult., vers. 10 et 12.

Quinto, quod ignis hic etiam « montium fundamenta » altissime demersa « comburet, » tum quia metalla, gemmas omnesque opes in visceribus terræ contentas absumet; tum quia mixta omnia vi sua dissolvit, et in sua primordia ac simplicia principia rediget; hoc est quod canit Psalles, *Psalm. xvi*: « Monies sicut cera fluxerunt a facie Domini, a facie Domini omnis terra; » et *Judith* cap. ivi: a Montes a fundamentis nivobunlur cum terra; petro sicut cera liquescent ante faciem tuam. » Scimus ingenti ardore saxa liquari, et instar torrentis ignei e montibus per plana decurrere: talis erit ignis hic: hunc cogitandum peccas. Quis habitabit cum igne devorante, cum ardoribus sempiternis?

S. Prosper gehennæ pœnas ita paucis, sed nervose describit, lib. III *De Vita Contempi.*: « Continuus, inquit, gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, neque extorquent; puniunt corpora, neque finiunt; sibi deputatos ignis non exstinguit, ut permanente sentiendi vita, pœna permaneat, et ad dolendum magis quam ad vivendum, æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis vivacibus immortalitas secundas mortis occidat. » Hunc ignem jugiter proponebat sibi sanctus ille Abbas in *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. xuv, dicens: « Ego ob peccata mea inferno adjudicavi ineipsum, dicoque: Esto cum his quibus dignus es, istis post modicum adnumeraberis. Video igitur ibi pares gemitus et incessabiles la-

crymas. Aspicio stridentes dentibus, et salientes toto corpore, et trementes a capito usque ad pedes. Video et mare ignis bullientis iminensibile, et circumfluentes et mugientes, ut putent aliqui usque ad ccelos attingere fluctus Ignis, et in tremendo illo mari innumerabiles homines dejectos, duna voce omnes clamantes et ululantes simul, quales nemo super terram ululatus et voces unquam audierat, et sicut arentia omnis virgulti cremare; misericordia autem Dei se avertebat ab illis. Et tunc lamentor genus hominum, quod audeat loqui, vel cuilibet attendere, tantis mundo repositis malis. Et in his teneo mentem meam, luctum meum, indignum me coelo et terra iudicans, n

Ven. S3. 23. Et SAGITTAS MEAS COMMITTAM IN EOS, — « Com- plebo, » id est plene immittam, « sagittas, » id est ultiones et plagas omnes meas.

Vert. ii. 2-1. Consumuntur pame. — Chaldæus vertit, *adusti erunt fame*.

lit'.tph Devonabunt eos aves. — Pro *aves*, hebraice est vox *rcsceph*, quæ generaliter significat omne id quod volando adurit, incendit et inflamat; alludit enim per metathesin ad *ipū saraph*, id est incendere, adurere: licet S. Hieronymus *rcsceph* vertat *reptans ventre*, quasi alia metathesi *rcsceph* alludat ad *C'23 raphas*, vel *VDI rumas*, id est repere.

rnao. Hinc *rcsceph* vertunt avem, vel volucre, tam Septuaginta quam Chaldæus, Symmachus, Aquila, Theodotion et Quinta editio, leste S. Hieronymo in *Iahacuc* m. cl. iv; additque Hieronymus, Hebræos dicere *rcsceph* etiam dæmonis esse nomen, qui ob velocitatem et discursum, avis et volatile nuncupetur; unde *Habacuc* m. 4, noster Interpres pro *rcsceph* vertit, *diabolus*.

etcutfo. Hinc *secundo*, *rcsceph* significat ignem, vel fulgetra, quæ instar volucrum celerrime discurrent et adurunt, ul *Psalms*, lxxvii, 48.

Tertio. *Tertio*, *rcsceph* significat sagillas ignitas, quas milites potenter et celerrime ex arcubus ejaculantur, ut domos et urbes incendiant, ut palet *Psalms*. Lxxv, vers. 4 (1).

Dentes bestiarum immittam in eos, — *q. d.* Immittam in oosferas bestias, ul lupos, leones, ursos, tigrides, lia Icones in Israelitas idola colentes immisisse Deum docet historia sacra, IV *Regj.* xvii, 23.

CUM FURORE TRAHENTIUM SUPER TERRAM, ATQUE serpentium. — Hebraice, cum *furore serpentium in puhere*, id est, cum serpentibus venenatis et furibundis, qui reptant et foede cum horrore intuentium trahuntur super terram, ut illi in eos desæviant, eos mordeant et lanient (2).

(1) Hic sensus genuinus, scii, et *absumpti teta*, scu *sajitla ardente*. Ailloli, *pene*.

2) Pro *furore* tuellies verlas cum Ailloli, veneno *repen- tium in putrre*.

Vers. 26, 27 ex hebr. sic vertendi videntur, *dicerem t Dispcham coi, delibo ex hominibus eorum memoriam r*

28. Gens absque consilio est. — Hebraico præ- v«r*.M. ponitur At, id est *quia*; unde Vatablus putat hic reddi rationem præcedentium, cur scilicet hostos Israelis superbirent, et dicerent: « Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia, » quia scilicet ipsi sunt gens absque consilio, intellectu et prudentia. Verum ri Ai Hebræis sæpe redundat, tantumque sententiam inchoat. Quare Noster recte illud omisit; unde melius hæc ad ipsos Israelitas referemus: in hos enim continuo hic detonat Moses.

29. Ut INAM SAPERENT, ET INTELLIGERENT, AC NO- Ven.tJ. vissima providerent! — Vatablus et Abulensis pergunt hæc referre ad hostes Judæorum, *q. d.* Si hi hostes prudentes fuissent, intellexissent, viribus non ipsorum, sed meis, puta Dei, facium esse, quod ego gentem hanc meam, scilicet Judæos, afflixerim et perdiderim, non ipsi: intellexissent præterea quis finis, sive exitus, cos maneat; intellexissent eadem sibi eventura ob peccata propria, quæ genti meæ evenerunt, inquit Vatablus. Ita enim Assyrii, quia gloriabantur, se destruxisse Israelitas, ideo a Chaldæis destructi sunt; vicissim Chaldæi, quia gloriabantur se destruxisse Judam, ideo a Persis et Medis deleti sunt, inquit Abulensis.

Verum, ut paulo ante dixi; Moses non curat hic hostes Judæorum, sed ipsos Judæos: hos enim licet postea futuros, hic metu novissimorum pungit et stimulat, ut ab idolis ad Deum, a prævaricatione ad poenitentiam et legem Dei redeant, *q. d.* Ulinam Judæi per hostes, et tot plagas a me eis immissas afflicti, ad cor redeant, resipiscant, intelligent quid sit peccare in Deum; ac prævideant quid in novissimo tempore illis eventurum sit, quæque peccati et impietatis ipsorum futura sit merces, tum in hac, tum in futura vita, vel potius morte et gehenna! Nam, ut ait Sapiens: « Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. » O quam sapiunt, qui hæc sibi et aliis identidem ob oculos ponunt!

Recte Abbas Alexander fratri acedia victo dicit: a Si in cella tua sollicite cogitares regnum, et coelorum, et cruciatum æternum, in cella tua accidiam non sentire. » Testis est Sophronius, vel Joannes Moschus in *Prato spiritali*, cap. cxi. li. Rursum cap. CLXix, Alexander ita ac excitat: a Væ tibi, Alexander! quanta erit confusio tua, cum cæteri coronabuntur!

Et cap. CLvi, senex quidam duobus philosophis verbum ædificationis a se petentibus dixit: « Eloquentia: studiosi estis, non veri philosophi; quamdiu enim loqui discitis, quasi loqui nesciatis? Sit

niti hostium injuriam, fastum mihi molestum vereretur, ne non agnoscerent scii, cladis Hebræorum auctorem (Jova®) eorum adversarii; ne dicerent: *Manus nostra valida, non vero Java, tute omnia fecit*. Vocem I—— nul Syrus et Vulgatus c. iribus vocabulis compositam existimaverunt, scii. ubi. na hic, et t3H suffixo. A rad. n«3 melius, ul videtur, ahi deducum.

ergo philosophize veslrae opus semper meditari mortem, silentioque et quieti vos assuefacite.»

Abbas Silvanus in *Vitis Patrum*, lib. V, tit. De *Compunctione*, raptus, ac rediens ad se, cecidit in faciem, ac flevit; rogatus cur? dixit: «Ego ad iudicium raptus sum, et vidi multos de habitu nostro euntes ad tormenta, et nullos saeculares euntes ad regnum.» Et lugebat senex, et nolebat deinceps exire de colla sua; sed si exire cogebar, operiebat caput faciem suam dicens: «Quid necesse videre lumen istud temporale, in quo nihil est utile?»

Ibidem, monachus quidam qui negligenter viverat, ægrotans, raptus fuit ad iudicium, et invenit matrem suam jam mortuam cum bis qui iudicabantur. Illa autem, ut vidit eum, obstupuit et dixit illi: Quid est hoc, fili? et tu in hunc locum condemnationis iussus es venire? ubi sunt sermones tui quos loquebaris dicens: Volo salvare animam meam? Confusus ipse, ac rediens ad se inclusit se pœnitens et plorans negligentiam suam: cumque nulli cum rogarent ut a nimio fletu temperaret ne se læderet, noluit consolari, dicens: a Si improprium matris meae sustinere non potui, quomodo Christi et sanctorum ejus angelorum adversum me confusionem poterò in deo iudicii sustinere?»

Ibidem alius senex dixit: a Si possibile esset in adventu Dei post resurrectionem, præ timore interire animas hominum, omnis mundus moretur a terrore atque formidine. Qualem enim videro cœlos scissos, et Deum revelatum cum ira et indignatione, et militias innumerabiles angelorum, et lotum simul genus hominum intendere? propter quod hic debemus vivere, utpote qui de singulis motibus nostris rationem exigendi simus a Deo.»

Alius senex vidit quemdam ridentem, et dixit ei: a Coram cœli et terræ Domino rationem totius vite nostrae reddituri sumus, et tu rides? »

Pic S. Bernardus, serm. *De Apostolis Petro et Paulo*: a Utinam saperent, etc., inquit, ut scilicet æternitalis imago reformaretur in nobis; videlicet ut praesentia moderemur per sapientiam, preterita per intelligentiam dijudicemus, novissima provideamus ad cautelam ! »

Idem, *epist.* 292: a Ulinain, inquit, sapienter quæ Dei sunt, intelligentes quæ mundi sunt, provide res quæ inferni sunt! profecto inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt mundi contemneres.» Ita sapuit Abbas Olympius in *Prato spirit.* cap. ex: rogatus enim: Quomodo sedes in hac spelunca? quomodo toleras testas et ciniphes? ait: «Ista ideo lolerò, ut futuris cruciatibus liberer; ideo ciniphes patior, ut immortalem effugiam vermem; sic et æluin patior, æternum metuens ignem: hæc enim temporalia sunt, illa vero finem nullum habent.» Ita sapuit et Abbas Moses in *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. xxvi, dicens: a Ut te mortifices, cogita te triennium jam agere in se-

pulcro.» Et alius cap. xlii, cuius hæc erat quotidiana exercitatio: «Ego, inquit, angelos aspicio, ascendentes et descendentes ad vocationem animorum, et semper finem meum operior, dicens: Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.» Et alius ibidem: «Ego, inquit, ex quo renuntiavi terræ, quotidie mihi dixi: Hodie renatus es, hodie coepisti servire Deo; sic esto quotidie peregrinus, et crastino liberandus.» Plura attuli *Levit.* xvi, sub finem capitis.

30. Quomodo persequatur (ila legendum est Vtn-30. cum Romanis, non *persequatur*) unus mille, et DIO FUGENT DECEM MILLIA,— *q. d.* Vel CX h0C Sane quod dicam, admoneri debuissent suæ impidialis, et ad sapiendum incitari, ac discere et advertere iudicia Dei: qui enim fieri posset ut unus hostium persequatur mille Israelitas, et duo fugent eorum decem millia, nisi quia Deus eos tradidit, et quasi vendidit hostibus eorum, et conclusit eos in manibus illorum?

31. Nox exim est Deus xosteu, ut dii eorum, — Vergai, qui nulla sinunt suorum cultorum peccata, qui impotentes sunt, ut se suosque ulciscantur, ut alicui benefaciant, aut malefaciant, cuius rei testes sunt etiam inimici nostri, qui potentiam et severitatem iustitiamque Dei nostri præ suis idolis experti sunt, ut Ægyptii, Amalecites, Amorrhæi, et cæteræ gentes, per quas transivimus, quæque deinceps eadem experientur (1).

32 et 33. De vinea Sodomorum vinea eorum, Vew. 31 (*q. d.* Merito tradidit, id est tradat, Deus Judahs et hostibus suis, quia hic populus, qui mihi fuit quasi vinea cicchi, degenerans facta est de vinitis Sodomorum, et de suburbanis et arvis Gomorrhæ, *q. d.* Pessima facta est, imitata Sodomitæ et Gomorrhæos, ac si ab eis, non a sauciis patribus prognata fuissent (2). Undo et) uva eo-

(1) *yam* alioqui non est sicut *rupes* (Deus) nostra *rupes* eorum (hostium), et *hostes* eorum *arbitri*, id est, ipsi hostes nostri fatentur, deos ipsorum non ea, quæ Juva, potentia polio; nisi enim is populum Hebræorum iussum potestati permisisset, eum non vicissent. — De voce *rupes*, quod Dei nomen est, vid. Drach, *De l'Uann. entre l'Egl. et la Synag.* tom. U, pag. seqq.

(2) Sunt, qui hanc imaginem ad illud respicere existimant, quod de fructibus plantarum in vicinia Asphaltinis referunt varii auctores, velati Josephus *de Beilo Jud.* lib. IV, cap. vii, § 4, c et in fructibus cineres nascuntur, qui specie quidem et colore edulibus similes sunt, manibus autem decerpi in favillam et cinerem resolvuntur. » Ii (ructus vulgo vocantur *poma sodomitica*, quæ llassclquistus in *itiner. Palasi*, fructus esso perhibet *Solani melongena*, inala insana Auctorum, et quæ copiose, addii, inveni juxta Jericho, in vallibus prope Jordanem, haud longe a mari Mortuo. Quod pulvere inlus repleta sint, verum est nonnunquam, sed non semper accidit, nempe in nonnullis, quod Tenlhredine pungantur, quæ substantiam tutam internam in pulverem redigunt, et corticem solum egregie coloratum integrum reliquit.» Cf. *Sapient.* x, 7. Chateaubriand, laudatis aliorum Scriptorum sententiis: a Me voilà bien embarrassé, ait, car je crois avoir trouvé le fruit tant cherché: l'arbuste qui le porte croit partout à deux ou trois lieues de l'em-

rum uva fellis (g. d. Uvæ üilis vincæ, id est fructus et opera Judæorurn sunt fellea, amarissima et pessima. Rine et) fel draconum vinum eorum, ET VENENUM ASPIDUM INSANABILE,— *q. d.* a Vinum,» id est doctrina ab iis tam impiis expressa el manans, quam ipsi aliis propinant, ul in eos sua scelera transfundant, est venenata el lelhfira, velul fel draconum, el venenum crudele ac insanabile, quod omnes bibentes perdit et occidit.

Sic Isaías, cap. i, vers. 10, principes Judæorum vocat principes Sodomorum, el populum vocat populum Gomorrhæ. Sic JEzecA. xn, 3, Judæos impios alloquens, ait : a Pater tuus Amorharas, et mater tua Cethæa. » E contrario fdii Abraham vocantur Gentiles, qui Abrah® fidem et opera imitantur. Ita Procopius.

Apposite vir ille honestus, cura quidam ei objiceret familiam ignobilem, respondit : a Mihi probro est genus meum, tu autem probro generi tuo, » uti refert B. Gregorius Nazianzenus, orat. in *Nobilem male moratum*.

Paulo aliter hæc adaptat Abulensis : a Peccatum, inquit, consummatur in tribus : *primo*, in corde; *secundo*, in ore; *tertio*, in opere; ideo ponuntur hic tria, scilicet vinea, quantum ad primum; uva, quantum ad secundum; vinum, quantum ad tertium : et est ordo interista, quia ex vinea procedit uva, et ex uva vinum; sic ex peccato cordis procedit peccatum oris, et inde peccatum operis, d

Moraliter S. Gregorius, lib. IV in lib. I *Dequm*, cap. IV : a Vinearum, inquit, appellatione mentis concupiscenti® recte figurantur, quia reproborum corda inebriant, et a cognatione veritatis alienant. Ex Sodomorum quippe vinea vilem, ex Gomorrha ducit propaginem, qui nefandissimis concupiscentiis mentem replet; quasi enim vineam facit, qui inde ©terna obliviscitur, undo per concupiscentias ebriatur : et qui se quasi sub umbra vine®, et amœnilate pravæ delectationis refrigerat, ælerni sibi incendii retributionem parat; unde hujus vincæ fructus sunt uva fellis, et botrus amaritudinis; uva quippe in visu est, fel in sapore; visum oblectans, gustum amaricans : quia nimirum reprobæ menti valde placet quod concupiscit, sed in æterna pœna, quod sibi modo est dulce, amarescit. »

^cn*(Iuc S. Ambrosius, lib. *De Elia et jejunio*, wito cor- cap- *>*, vinum et ebrietatem hic ad litteram in- p n» et telligit, notatque ea vocari venenum, non tam ixcib. corporis, quam mentis.

,u 34. Nonne ilec condita sunt apud me, — *q. d.* No putetis quod ego temporis intervallo horum ob-

i/juchure du Jourdain; il est épineux, et ses feuilles sont grêles et menues; son fruit est tout-à-fait semblable en couleur et en forme au petit limon d'Egypte. Lorsque ce fruit n'est pas encore mûr, il est enflé, d'une i* vc comdve et salée; quand il est desséché, il donne une semence noirâtre qu'on peut comparer à des cendres, et dont le goût ressemble à un poivre amer. »

liviscar : nam memoria istarum culparum, quæ significantur nomino vincæ, uvarum et vini, manet apud me abscondita, et alta monte reposta.

34 et 35. Et signata in thesauris meis (*q. d.* Ver»,n Sicut ea quæ in thesauris sunt, id est diligenter clausa, ncaliquis ea surripere possit : ita omnia quæ Judæi agunt el agent, in secreto cognitionis, scienti® et memori® me® servantur, quasi ob-signata, sigillata et clausa, ut suo tempore eadem puniam et ulciscar. Nam) mœa est ultio, — *q. d.* Mihi competit, ad me pertinet ultio, meum est ulcisci, illudque non differam : quia instat dies perditionis vcslr® et ultionis tempora.

Ex hoc loco Abbas Sisois in *Vitis Patrum* libro V, cap. xvr, *Patientia*, suasit monacho cuidam læso et volenti se vindicare, ut Deo relinqueret vindictam; cumque ille nollet, dixit : «Oremus, frater. » Et surgens dicit : « Deus, jam te opus non habemus cogitare de nobis, quoniam nos ipsi vindiciam nostram facimus. » Hoc audiens frater cecidit ad pedes ejus, dicens : a Jam non contendo cum fratre illo; sed rogo, ignosce mihi, n Nostrum ergo est inimicis imprecari Dei non ultionem, sed benedictionem : Dei enim est ulcisci, *Psal.* xem : « Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit. Exaltare qui judicas terram, redde retributionem superbis. »

Memorable est quod de M. Bibulo viro amplissimo scribit Valerius Maximus, lib. IV, cap. i : «Hic, inquit, cum in Syria moraretur, duos egregi® indolis filios suos, a Gabinianis militibus in Ægypto occisos cognovit. Quorum interfectores ad cum vinctos regina Cleopatra misit, ut gravissimæ cladis ultionem arbitrio suo exigeret. At ille oblato beneficio, quo nullum majus tribui lugenti potuerat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificesque sanguinis sui intactos et vestigio ad Cleopatram reduci jussit, dicendo potestatem hujus vindici® non suam, sed senatus esse debere. » Hanc Gentilis princeps privati® injuri®, ejusque gravissim® ultionem résignai senatui, et Christianus camdem non resignabit Deo suo?

Ur labatur pes eorum, — ut corruant in omnia mala el plagas, praesertim coram hostibus (1).

36. Judicabit Dominus populum suum, — *q. d.* Verj3*. Juste ulciscetur et puniet Dominus peccata populi sui.

Et in servis suis miserebitur. — Ubi cos puniverit, ipsique hac punitione ad Dominum reversi fuerint, tum rursus Dominus erga cos quasi servos suos misericordia flectetur.

Videbit (enim) quod infirmata sit manus (id est robur, et potentia eorum, ita ul) clausi (etiam in turribus) defecerint (et pauci illi qui erant), residui (pene omnino) consumpti sint. — Hebraice, *ki azclatiad*, id est csl, *quod abierit manus*, hoc csl, quod sint sine manu, quod nihil possint, quod

(1) Pro *ut* alii vertunt, *tempore quo*, scii, *titubabit pes eorum*; nam *juxta est*, etc.

dissoluti sini viribus, et deficientes, ac si manibus truncati essent. Unde Septuaginta vertunt $\tau\eta\chi^{\alpha}\alpha\iota\tau\alpha\iota$; xat $\zeta\omicron\alpha\chi\epsilon\iota\omicron\tau\omicron\varsigma$ (1). Videns ergo hanc extremam miseriam eorum miserebitur. « Describitur enim hic tribulatio Judæorum, inquit Abulensis, ad modum civitatis, quæ ab hostibus obsidetur, in qua primo defendentes muros lassantur, et moriuntur; deinde capta civitate, illi qui in fortibus castris et turribus inexpugnabilibus se concludunt, fame et siti enecantur, » ac tandem imbelles vulgus reliquum capitur et consumitur.

Vers. 37. 37. Et dicet (Deus per Prophetas, quos mittet ad Judæos, ut resipiscant et ad Deum redeant) : Udi sunt dii eorum? — Ibi sunt idola vestra in quibus sperastis?

Vers. 38. 38. DI QUORUM VICTIMIS COMEDERANT ADIPES; (insultando hoc dicit : nam in vero et ordinato Dei cultu, adeps omnis victimarum a nemine comedi, sed soli Deo adoleri debebat, ut patet *Levit.* m, 17; sic) et vinum libaminum (id est quod soli Deo libari et effundi debebat, ipsi sacrilege more Gentilium) DIDEBANT.

Surgant et opitulentur vobis. — Est enallage personæ : transit enim a tertia ad secundam.

vers. 39. 39. Ego occidam, et ego vivere faciam : percutiam, et ego sanabo. — Arinnchanus in *Qicrst. Armen.* asserit se a quodam docto Ilcbræo accepisse, Ilcbræa punctanda esse passive hoc modo : $\text{NDIN 'ONĪ wno rwnw DCN}$ *ani amat vaechia muchatsti vaani crapfic*, id est ego occidar et vivam, transfigar et sanabor; itaque scriptum est in codice conscripto manu Esdræ, qui Bononice apud Patres Dominicanos servatur : quasi hic sil prophetia de Christo, de coque dicatur quod ipse a Judæis sit occidendus, mox a morte propria virtute resurrecturus, quasi dominus vitæ et mortis. Verum horum penes cum sil fides. Aliter enim legit Noster, Chaldæus et Septuaginta.

v. 40 $\zeta\omicron$ et 41. Levado ad coelum manum meam (id est jurabo; rilus enim juranturum est, ut in altum manus elevent quasi vocantes in testem Deum qui in altis habitat, *q. d.* Ego Deus, quasi elata manu jurabo per me et per vitam meam, dicens) : Vivo ego in æternum (uli homines jurant, dicuntque : Vivit Dominus), si acuerō ut fulgur gladium meum, ET ARRIPUERIT JUDICIUM MANUS MEA (*q. d.* Cui præparavero gladium ultionis meæ, ut sicut fulgur luceat, terreat, ac citissime penetret, et ultrix potentia mea conversa fuerit ad faciendum judicium :) REDDAM ULTIONEM HOSTIBUS MEIS. — Cogita quam terribile sil, et quicquid judicium Dei, præser-

(1) Manus hic est idem ac *robur, vires*. Totus locus ex hebr. sic verti potest, *nam judicabit, castigabit Joca populum suum, et* (postquam satis pernarum dederit) *ferorum suorum miserebitur : quando viderit evanuisse vires, nec supervise quemquam qui iis opem ferat, proprie, et deficere clausum* (mancipia) *et missum, id est liberos* (alii ex arabico loquendi usu, *connubio junctos et carlibes*), *tunc dicet : ubi nam sunt eorum dii, et rupes illa ad quam confugerunt, etc.*

tim extremum, quo damnati adjudicabuntur gehennæ. Audi S. Anselmum, lib. De Misena tominis : a Hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia; subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus judex; intus urens conscientia, foris ardens mundus. Justus vix salvabitur : peccator sic deprehensus, in quam partem se premet (2) ? »

42. Inebriabo sagittas meas sanguine (*q. d.* Sagittas meas omnino imbuam sanguine, scilicet) CRUORE OCCISORUM (ut Sequitur) ET DE CAPTIVITATE NUDATI INIMICORUM CAPITIS, — id est Cuiusmodi capli-vorum inimicorum, qui nudati sunt capitis, seu nudato capite, quasi victi et capti, ante victores hostes incedere coguntur (3).

43. Laudate, gentes, populum ejus. — a Ejus, » Ven. o. scilicet Dei, *q. d.* O gentes, dum hæc intelligitis, laudate populum Domini, eo quod tam propitium et justum habeat Dominum; licet enim ipse cum ad tempus tradiderit hostibus impiis puniendum, lamen tandem ulciscetur, et rependet talionem hostibus ejus, ac miserebitur populi sui, ad se reversi (4).

Scpluaginla paraphraslice ita vertunt, *lutamini, cali, simul cum eo, et adorent eum uniter si angeli Dei. Drtamini, gentes, cum populo ejus, et roborentur in eo omnes filii Dei: quoniam sanguinem filiorum ejus ulciscetur*, etc. Quod de Gentium vocatione pulchre explicat hic Theodoretus, *Quvst.* XLII; imo Apostolus, Rom. xi, 15: quia siculi ad litteram hisce verbis promittitur liberatio populi Dei a violentia hostium suorum, ita mystice promittitur liberatio futura per Christum, quæ tam Gentibus, quam Judæis præslita est.

4L Venit ergo Moyses, et locutus est, etc., in Verba, al auribus populi, — locus est populo audienti et auscultanti. Est anaccephalæosis; récapitulât enim hic Scriptura quod Moses hoc canticum audierit et didicerit a Domino in tabernaculo cap. præced., vers. 13 et 19, illudque deinde populo promulgant.

Quærit S. Chrysostomus, in *Isaia* i, cur canticum hoc vocet canatque Moses, cum potius sit acris populi objurgatio; ac respondet, sapienter

(2) Versus 41 cum præced. jungi potest hoc modo : Non vivam in æternum, moriar, *nisi* acuerō fulgur gladii mei, id est, gladium meum fulgurantem, etc. Alii, qui vertunt *si*, non *nisi*, duo priori versus membra protasio, duo posteriora apodosio constituere putant. *Judicium*, id est anna judiciorum et pœnarum.

(3) *Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus vorabit carnem, sanguine confossorum captorumque, decapite principum hostium* : in quo versu jam Lowtbus observavit, hoc cerni peculiari artificium, ut posteriora membra ad priora referendi sint alternatim hoc modo : Inebriabo sagittas in eas sanguine, sanguine confossorum captorumque, et gladius meus vorabit carnem de capite principum hostium. Simile exemplum vide *Ps.* xxxm, 13, 14.

(4) Maurer, *jubilare, gentes* (sic poetice vocatur tribus Israelis), *paputus tjus*. Hosenmullcrus, *ovate populi, et paputus ejus*, id est, una cum populo Dei.

eum id facere, ut centu leniat asperitatem objur-
gationis. Ex usu, ait, spiritalis sapienti®, modu-
latione cantici dejectionem ei sulfuratus est. Ni-
mirum ars fuit boni pastoris animarum, quasi ad
fistulam edulcorare ovibus amara pabula, quæ
tamen noverat profutura saluti.

V<n. 4«. 10. Ponite corda vestra in omnia verba, (men-
tem apponite, et attendite ad omnia verba mea)
QLX ego testificor (id est serio prædico) vobis,
— in hac die qua moriar, adhibitis testibus, sci-
licet invocans cœhim et terram (I).

Vert 4?. 48, 49 et 50. Locutusque est Dominus ad Moysen
49 Ctso. IX eadem Die, dicens : Ascende in montem Abarim,
de., QUEM CONSCENDENS JUNGERIS POPULIS TUIS. —
Hinc satis colligitur Moysen, eodem die quo cecini-
nit hoc canticum, conscendisse montem, ex coque
speculatum esse terram sanciam, ac mox vita
esse defunctum.

Ven. 49. 49. Abarim, id est transituum. — Tò *transituum*,
non est in llebræo, sed ab Interprete explicatio-
nis gratia est additum; nam *Abarim* hebraico

(I) Vers. 47. Sensus est : Non est hic senno minoris
momenti, quam ul eum perpendatis, quippe quæ est
vita vestra.

significat transitus in plurali : forte quia per cum
pluribus viis ex Moab transibatur in Chanaan.
Undo Chaldæus Interpres montem *Abarim* vertit,
montem transeuntium. Rursum per hunc montem
transivit Moses, non in Chanaan, sed ex hac vita
in limbum, et inde in coelum. Conscendamus et
nos cum Mose sæpo montem Abarim, et transitum
nostrum ex hac vita in alleram speculem, quæ
ibi nos domus exspectet, quis locus, qui cives,
quod sæculum, quæ æternitas, discamusque mori
et transire. Ita ascendit S. Rasilius, sed Mose direc-
tius, de quo audi S. Gregorium Nazianzenum in
ejus laudibus : « Cum autem cursu confecto, fide-
que servata resolutionis desiderio teneretur, tem-
pusque coronarum appeteret, atque illud quidem
non audisset : Ascende in montem, et morere;
verum, Morere, et ad nos ascende; hic quoque
miraculum edit superioribus nequaquam inferius.
Nam cum ferme mortuus et inanimis esset, maxi-
maque ex parte vita perfunctus, circa exiremos
sermone invalescit, ut cum pietatis verbis abs-
cederet.

In montem Nebo. — Nebo erat jugum, vel cacu-
men montis Abarim.

12. E contra, — c regione.

Vers. bî.

CAPÛT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses moriturus benedicit Israeli et singulis tribubus, cisque ventura prædicit.

I. Ilæc est benedictio, qua benedixit Moyses homo Dei filiis Israel ante mortem suam.
2. Et ait : Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis ; apparuit de monte Pharan,
et cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex. 3. Dilexit populos, omnes sancti in
manu illius sunt ; et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. 4. Legem
præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Jacob. 5. Erit apud rectissimum rex,
congregatis principibus populi cum tribubus Israel. G. Vivat Ruben, et non moriatur, et
sil parvus in numero. 7. Ilæc est Judæ benedictio : Audi, Domine, vocem Judæ, et ad po-
pulum suum introduc eum ; manus ejus pugnabunt pro eo, et adjutor illius contra adver-
sarios ejus erit. 8. Levi quoque ait : Perfectio tua, et doctrina tua viro sancto tuo quem
probasti in tentatione, et judicasti ad Aquas contradictionis. 9. Qui dixit patri suo cimate i
sua». : Nescio vos, et fratribus suis : Ignoro vos, et nescierunt filios suos; hi custodierunt
eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt. 10. Judicia tua, o Jacob, et legem tuam,
o Israel, ponent thymiana in furore tuo, et holocaustum super altare tuum. 11. Benedic,
Domine, fortitudini ejus, et opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus,
et qui oderunt eum non consurgant. 12. Et Benjamin ait : Amanlissimus Domini habitabit
confidenter in eo ; quasi in thalamo lota die morabitur, et inter humeros illius requiescet.
13. Joseph quoque ait : De benedictione Domini terra ejus, de pomis cœli, et rore, atque
abyssu subjacente. 14. De pomis fructuum solis ac lunæ, 15. de vertice antiquorum mon-
tium, de pomis collium æternorum ; 16. et frugibus terræ, et de plenitudine ejus. Be-
nedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, et super verticem Nazaraei

inter fratres suos. 17. Quasi primogeniti lauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit Gentes usque ad terminos terræ; hæ sunt multitudines Ephraim, et hæc millia Manasse. 18. Et Zabulon ait : Lælare, Zabulon, in exitu tuo, et Issachar in tabernaculis tuis. 19. Populos vocabunt ad montem, ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, et thesauros absconditos arenarum. 20. Et Gad ait : Benedictus in latitudine Gad ; quasi leo requievit, cepilque brachium et verticem. 21. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus : qui fuit cum principibus populi et fecit justitias Domini, et iudicium suum cum Israel. 22. Dan quoque ait : Dan catulus leonis fluet largiter de Basan. 23. Et Nephtali dixit : Nephtali abundantia perfructur, et plenus erit benedictionibus Domini; mare et meridiem possidebit. 24. Aser quoque ait : Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, et lingat in oleo pedem suum. 25. Ferrum et æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita et senectus tua. 26. Non est Deus alius ut Dens rectissimi : ascensor coeli auxiliator tuus. Magnificentia ejus discurrunt nubes; 27. habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna : ejiciet a facie tua inimicum, dicetque : Conterere. 28. Habitabit Israel confidenter, et solus. Oculus Jacob in terra frumenti et vini, cœlique caligabunt rore. 29. Beatus es tu, Israel ; quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino? scutum auxilii tui, et gladius gloriæ tuæ : negabunt te inimici tui, et tu eorum colla calcabis.

Ven. 1. 1. II. EC EST BENEDICTIO, QUA BENEDIXIT MOYSES homo Dei filius Israel. — allomo Dei,» id est amicus, propheta, legislator, doctor et princeps Dei. Vide dicta I *Timoth.* vi, 11.

Ven. s. 2. Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis : apparuit de monte Pharan.—Judæi aliqui sic exponunt, *q. d.* Deus primo præsentavit legem suam Idumæis, qui habitabant in Seir, et erant de semine Isaac; verum cum Deus pronuntiaret Decalogum, et pervenisset ad quintum præceptum : a Non occides, » dixerunt Idumæi : Nolumus istam legem, quia patri nostro dictum fuit : «Vives in gladio, » *Genes*, xxvn, 39. Deinde ivit Deus ad Ismaelitas, posteros Abrabæ, habitantes in Pharan ; cumque eis legeret præceptum sextum : a Non mœchaberis, » recusarunt et illi, dicentes, quod patri suo dictum esset cum valde debere multiplicari, *Gen.* xxi, 13. Indo tandem Deus venit ad Judæos in Sina, cisque Decalogum proposuit, qui eum avide acceperunt, hocque esse quod hic dicitur : a De Seir ortus est nobis ; » quis non rideat nugones et fabulones istos?

Sensus ergo est, *q. d.* Iornimi* de Sina venit puniit nos (!), dum inde nobis legem dedit et promulgavit, *Exodi* xix et xx. *Secundo*, in monte Seir, rbaran. quasi sol quidam nobis exortus osi, cum multis quando* Inovu ignitorum serpentoni vulneratis, serpente leneum erigi jussit, quem qui aspicerent, sanarentur, *Alum.* xxi. Hoc enim contigisse eo tempore, quo Hebræi circumierunt montem Seir, sive Idumæatn, colligitur *Dcut.* i, 49, et cap. n, 28. *Tertio*, in monte Pharan apparuit nobis, dando coturnices, et iudices 70 constituendo, ATu/n. xi.

(I) Pro *nobis*, in hebr. csl iû, scii. Israelita, qui infra vers. 3 et 4 designantur.

Huc alludit Ilabacuc, cap. m, vers. 3, dum ait : a Deus ab Austro (ab Idumæa, quæ Judæa est Australis) veniet, et sanctus de monte Pharan, » *q. d.* Filius Dei, qui in monte Pharan et Seir Judæis apparuit, nec postea visus est, sed ibi quasi delituit, ad nos veniet manifestus, dum carnem nostram assumet.

Ibi nota : Sina, in quo data est lex vetus, fuit typus Sionis, in qua promulgata fuit lex nova in Pentecoste; in Seir serpens æncus, fuit typus crucis Christi : Pharan, ubi 70 iudices impleti sunt spiritu Dei, fuit typus missionis Spiritus Sancti in Apostolos, et septuaginta discipulos Christi.

Imo S. Augustinus hæc prophetice ad litteram de Christo intelligit. Sina enim, inquit, hebraico idem est quod tentatio (si videlicet per metathesin a radice TW *nasa*, id est lentavit, derivetur). Venit ergo Dominus, puta Christus, ex Sina, id est ex tentatione passionis et mortis. *Secundo*, *Seir*, id est pilosus, significat peccatorem. Christus ergo illuxit ex Seir; quia sedentibus in tenebris et umbra mortis lux orta est per Christum, vel ex Seir, id est ex Gentibus peccatricibus : in his enim claruit prædicalio et gratia Christi. *Tertio*, festinavit Christus ex monte Pharan, id est fructifero, hoc est Ecclesia, cum multis millibus Salictorum, qui per Christum sanctificati sunt, cum quibus venit, id est veniet, Christus ad Israelitas in fine mundi colligendos et convertendos. Verum hic sensus potius allegoricus est, quam literalis.

Et cum eo sanctorum millia, — puta millia angelorum, qui Deo semper adstant et ministrant, *Daniel*, vii, in. Rabbini per *sanctos* accipiunt Prophetas, et doctores qui condiderunt Thalmud; eo quod hi suum Thalmud, illi suas prophetias,

tum a Domino acceperint; omnes enim ipsorum animas jam tum exstitisse et fuisse cum Deo in Sina. Ita fabulones isti suis fabulonibus per suas fabellas applaudunt (1).

IX DEXTERA EJUS IGNEA LEX. — Dicitur Deus in Sina dextera sua quasi portasse, et tradidisse legem igneam, quia eam dedit cum ignibus et fulgetris intermicantibus, idque ad terrorem Hebraeorum, *Exodi* xix, 18 (2). Porro Cajctanus hæc ita explicat, ut non Deus ipse legem portet, sed ad majorem pompam portaretur a ministris, puta ab angelis, prope dexteram ejus liber legis et ignis, ut per hoc significaretur Deum per legem judicaturum et per ignem puniturum legis violatores. Unde et pro *Dominus*, hebraico est *Elohim*, id est iudex.

1 « Allegorico, hæc lex ignea significabat legem j-i' rV-i novani » est amoris, de qua Christus : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? » *Lucas* cap. xii, 49. Hinc tropologice S. Gregorius, hom. 40 in *Evang.* : a Dextera, inquit, Dei appellantur electi : in dextera ergo Dei est ignea lex, quia electi mandata cœlestia nequaquam frigido corde audiunt, sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt. »

Virt.3. 3. DILEXIT POPULOS, OMNES SANCTI IN MANU IL-
LIUS sunt. — a Populos, » id est tribus duodecim Israel : hæc enim vocantur populi et gentes, *Gen.* xlviii, 19, g. d. Ideo Deus dedit legem suam vobis qui estis populus Dei, quia vos diligit; hinc etiam omnes sancti, id est ejus cultui dicati, quales estis vos, in manu, id est potestate et gubernatione, Dei sunt.

Et qui appropinquant (hebraico est ' n *luccu*, id est qui medii facti sunt, vel inserti sunt : -jm *toch* enim significat medium) pedibus ejus (id est, qui discipuli ejus sunt, qui eum audiunt, ejusque pedes et vestigia sequuntur. Discipulorum CU*UI sc^erc pedes, vel inter pedes magistri- Sic Paulus, Actor, xxii, 3, ait se educatum ad pedes Gamaliels; hi) accipient de doctrina ejus, — scilicet Dei (3).

Vera.4. 4. Legem præcepit nobis Moïses. — Loquitur Moses de se in tertia persona, quasi de alio, ut se ostendat, velut unum de populo, obligatum esse hac sua, imo Dei lege, uti boni et humani legislatores facere solent.

L'ira-* Hereditatem multitudinis Jacob; — est apposito, r/ r' lio : legem enim vocat hæreditatem, quia æque

ut hæreditas transmittenda erat ad posteros; vel ob <*> quia hæreditas terræ sancta data erat Hebræis C4,ini⁸ sub hac conditione, si servarent legem Dei; vel denique, quia eis ita chara esse debebat, uti chara est hæreditas,

5. Erit apud rectissimum rex (7. d. Apud feras Veni lem, quamdiu rectus et probus permanebit, rex erit lex Dei; vel potius Deus regens eos per legem, sine alio rege, idque) congregatis principibus populi cum tribubus Israel, — id est quamdiu principes cum populo unanimes erunt, et conspirabunt, vivent quo secundum legem Dei. Ita Abulensis, Cajctanus et alii. Hinc a rectitudine hac descendentibus Judæis, et petentibus regem, non Deum, sed hominem, queritur Deus apud Samuelem, aitque : a Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos, » I *Ilcg.* viti, 7.

Alii putant hic esse prophetiam de rege Saule, et post eum Davide creando; sed huic expositioni non consonat vox *rectissimi*. Alii ad Moysen hæc referunt, quod ipse fuerit quasi rex Hebræorum : sed repugnat vox *erit*; jam enim transierat ducatus Moysis, eratque ipse in limine mortis (4).

6. Vivat Ruben, et non moriatur, et sit parvus in numero, — q. d. Nod moriatur penitus, neque deficiat unquam posteritas et tribus Ruben, beu. videlicet ob peccatum incestus, quod ipse in patrem admisit : ob hoc enim excindi et deleri merebatur. Verum in gratiam patris, avi et abavi, mitigavit hanc pœnam Deus, effecitque ut parva tantum esset in numero : illud idem prædixit Jacob pater Rubén, *Gen.* xlix, 4 : « Effusus es, inquit, sicut aqua (per libidinem et incestum), non crescas, » Nota hic : congrua et justa pœna libidinis, et præscribitur incestus, est imminutio, imo extinctio familiæ. E contrario Ephraim, qui Ruben hac parte in primogenitura successit, valde multiplicatus est, ut patet *Genes*, xlviii, 19.

Nola : Moses jam moriturus hic morem patriarcharum imitatur, atque populo suo, cujus lurdus et quasi pater fuerat, benedicit, et propheticè statum cujusque tribus futurum prænuntiat.

Omittit autem Simconem, secundogenitulum Jacobi filium; nam quod Septuaginta ejus nomen hic interjiciunt, verluntque, *et sit Simeon multus in nugiero*, omnino verisimile est Simeonis nomen viliose hic irrepsisse; nam illud non habent Hebræa, Chaldæa et Noster : imo nec S. Ambrosius, Procopius, Apollinarius, Diodorus, Epiphanius et Theodoretus, qui sequi solent Septuaginta : unde nomen Simeonis hic omittitur in editione Romana Septuaginta quam edidit Caraffa.

Porro, quod Septuaginta vertunt, *sit multus in numero*, cum Noster contrarie vertat, *sit parvus in numero*, inde accidit quod Hebræa habeant, *et sit virorum ejus numerus*, quod Septuaginta sic acce-

tti *Estque apud Israellem* (conf. notat, supra xxxii, 15) *Deus rex, cum congregarent se*, clc. scii, eo die quo lex a Deo data est, unde illo *dies congregationis* vocatur supra x, 4 ; xviii, 10. Cf. *Ex.* xix, 7, 17.

(1) Hebr. csl, *venitque e tnyriadibus sanctitatis*, sanctis, id est, e sede sua cadesti, ubi myriades angelorum thronum ejus circumstant

(2) Vocibus hebrans, quas plerique cum Vulgato vertunt (*gn a lex*, sciL lex data media inter fulgura, Gesenius *columnam ignis*. quæ Israeliti » per Arabia; deserta iter facientibus præire, significari exislmal, verifique, *ad dexteram ejus ignis* qui *lex*, legi esset *iis*, Israeliti »).

(3) In hebr. est, *et illi strati sunt*, procubuerunt *ad pedes tuos*, ad montis Sinai radices, legem accepturi, et uuuoqmsque, vel populus *accepit de eloquiis tuis*, leges tuas.

perunt, *q. d.* Sil ingens eorum numerus (1), cum Noster contrarium, scilicet parvus intellexerit, nimirum secutus Hebræam phrasin, qua viri numeri vocantur viri pauci.

Chaldæus anagogice ita vertit, vivai Ruben in vita (eterna, et non moriatur morte secunda, et accipiant filii ejus hæreditatem suam, juxta numerum eorum.

Prima. Causa vero cur Moses omiserit Simeonem, est, quod hæc tribus paulo ante fornicatione et idololatria Beelphegor contaminata, ideoquo valde a Deo punita et occisa fuisset, idque in aliorum exemplum, uti dixi *Num.* xxvi, 12. Ita Abulensis, Pererius et alii (2).

Secundi. Aliam causam dat Theodoretus, Quæsl. ult., videlicet, quod Simeon auctor fuisset insidiarum, quas fratres struxerunt Joseph: qua de causa Simeonem præ aliis fratribus Joseph vinctum detinuit, Genes, xui, 25.

Sed eodem argumento, nec Ruben benedici debuisset, ob incestum ab eo admissum.

Vers. 7. 7. 11JEC EST JUDÆ BENEDICTIO: At d!, DOMINE, VOCEM JvDAi, — id est, ul Chaldæus, *suscipe, Domine, orationem Judas, cum egressus fuerit ad bellum, et ad populum suum introduc eum*, id est robur contra hostes illi da, ut suam terræ sancta partem et sortem victor obtineat (3). Minus ergo recte exponit Lyranus sic, *q. d.* Introduc Judam post mortem in limbum, ut ibi jungatur patribus suis et populo suo: sequitur prophetia de Juda.

Manus ejus pugnabunt pro eo, — *q. d.* Judas pugnabit pro populo Israel, ul dux belli et princeps tribuum: id ita factura esse patet Judic. i, 2. Hac de causa Moses præponit hic Judam Levi, qui tamen Juda erat senior. Ha Abulensis (4).

Et adjutor illius contra adversarios ejus erit, — scilicet Deus, ul patet ex Chaldæo et Septuaginta, qui vertunt *eris*, scilicet *Domine*; hunc enim initio versus compellavit Moses, dicens: a Audi, Domine, » etc.

Ven. s. 8. Levi (5) quoque ait: Perfectio tua et doctrina tua, una tibi, uti SAXCTO TLO (scilicet competit et debetur; hebraico est, *tummim tui sunt, lui sunt urim, viri* videlicet *pri* fuLputa Aaronis), quem probasti in tentationibus (qui locus hebraice dicitur *massa*, *Exodi* xvii, 7), et JUPICASTI ad aquas contradictionis, — *Num.* xx, *q. d.* Tuæ sunt, o Levi, tibi quoque data sunt vestes sacerdotales, ac consequenter ipsum sacerdotium; vestes, inquam,

(1) (la et Ewald, sed contra lingua) hebr. usum.

fJ) Addit Ailloli, Simeonis tribum luisse hic omissam, quia futurum erat, ul Simeonita numero ha imminueretur, et cum Judæis, in quorum pario agri siti erant, ita coalescerent, ul propriam et distinctam tribum nun amplius constituerent.

(3) Vel, salvum et incolumem cum reducas o bello ad suos.

(4) Proprio, manus ejus quod attinet, pugnei Juda iis sibi.

(5) Hebr. csl de Levi dixit.

ephod et rationale, quibus inscriptum est *urim* et *tummim*, id est csl illuminatio sive doctrina et integritas sive perfectio vita, quibus fulgere, populoque praelucere debet sacerdos, de quibus dixi *Exodi* xxviii, 30; unde Chaldæus clare vertit, *urim et tummim*, id est perfectione et doctrina, *indulsii virum, qui inventus est sanctus coram te*.

Porro, hæc Levi data sunt, quia data sunt Aaroni, prognato ex tribu Levi, qui fuit vir pius et sanctus, nisi quod peccant, cum cum, o Domine, probasti et judicasti, id est condemnasti, ne ingrederetur terram promissionis: id factum est ad Aquas contradictionis, *Num.* xx, 12.

Aliter hæc explicat Abulensis, *q. d.* Tu, Domine, perfectionem vita et integritatem legis ac doctrinæ dedisti viro sancto, id est Mosi, qui fuit oriundus ex Levi, ut eandem populo, sed maxime Levilis suis communicaret. Virum ex Hebræo patet priorem sensum esse genuinum.

9. Qui dixit patri suo et matri suæ: Nescio vos; et fratribus suis: Ignoro eos; et nescierunt filios suos, — *q. d.* Levi, id est Levita in punitione idololatrarum, puta adorantium vitulum aureum, *Exodi* xxxii, 28, non sunt miserti amicorum et cognatorum, ac fratrum et filiorum suorum; sed occiderunt eos, æque ac alios, perinde ac si eos non novissent, imo non vidissent, vel aspexissent, ut habent Hebræa.

Putat Abulensis et patri et matri hic addi per exaggerationem; nec enim ullum Levitare occidisse patrem, vel matrem, eo quod nullo casu aut crimine liceat filio occidere patrem vel matrem, nipote auctores vita suæ, nisi Deus expresse hoc mandet; fratres autem saltem ex altero parente genitos, itera filios suos occidisse: nam ob crimen idololatriæ licebat occidere filios, ul patet cap. xui, vers. 6 et 10.

Verum æque, imo magis et primo, dicitur hic Unu de paire et matre, quam de fratribus et filiis, quod eos in eadem illa idololatrarum non rescribi Levita, nec miserti sint eorum, ul vertit Mira Chaldæus; unde videntur ipsi sino discrimino omnes noxios, etiam patrem et matrem occidisse: hoc enim jussu mandaverat eis Moses, *Exodi* xxxii, 27; licet enim ibi non exprimat paler et mater, sed tantum frater, amicus et proximus, tamen ex hoc satis colligitur Mosen nominasse etiam patrem et matrem; aut certe Levitas mandatum Dei de occidendis vituli cultoribus, recte ex zelo suo ita interpretatos esse, ut etiam patrem et matrem complecteretur.

Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum TUUM servaverunt, — puta pactum cum Deo initum *Exodi* XXIV, 8.

10. Iudicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel. — Hebraice est, *hi docebunt judicia tua Jacobum, et legem tuam Israellem*. Noster Interpres non legit in Hebræo et TTP ioru, id est docebunt, et forte hoc irrepsit, ut pro nTxJ iintsoru, id est

serraverunt, quod precessi!, aliqua exemplaria pcr *Ieri uketif*, ad marginem legerint forti, quod postea ad *iintsoru* in textu sit additum; nam sino *ioni* sensus consistit. Est cnim appositio, 7. *d.* Levitas servaverunt pactum tuum, quod non est aliud, quam iudicia, id est præccpla et leges tuæ.

Posset *secundo*, retinendo -to *ioni*, Noster cum liebræo recte conciliari, si *ioru*, esto sit futurum, pro preterito accipias, uti accepit Vatablus et alii: preccsserunt cnim preterita; tunc enim sensus erit: Levitæ docuerunt iudicia tua, O Domine, Jacobum, videlicet hoc ipso quo servaverunt pactum tecum initum, et pacti huius violatores ulli sunt: tunc cnim ipso facto ostenderunt et docuerunt quam rigide iudicia, id est leges tuæ servando sint.

Merui PONENT THYMIAMA IN FURORE TUO (hebraïCC CSt nu iz- beappecha, quod *secundo* verti potest, in naribus tuis (1)), ET HOLOCAUSTUM SUPER ALTARE tuum. — Vatablus rursus pro *ponent*, vertit *posuerunt*. Sensus cnim est: ob hunc Levitarmi) zelum, tu, Domine, eos in sacerdotes delegisti, qui scilicet tibi obtulerunt, offerunt, offerentque deinceps semper thymiamata et holocausta.

Monk Vide hic quanti Deus faciat, quamque premici dextio. zelum et zelosos. Est enim ipse zelotes et ignis consumens. » a Angeli quoque, inquit S. Ambrosius in *Psal.* cxyiii, « sine zelo nihil sunl, et substantial suæ amittunt prorogativam, nisi eam zeli ardore sustentent. » Denique angelo Laodice® dicitur *Apoc.* m, 15: « Scio opera tua: quia lepidus es, et nec frigidus es, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. » Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam servare studet Ecclesia; castitatem. Zelus, Dei vita est. Zelum habuit Elias, et ideo raptus ad cælum est: « Zelans, inquit, zelavi Dominum. » Zelum habuit Mathathias, et ideo adeptus est gloriam et imperium geniis suæ. Zelum habuit Moses percussiens Ægyptium opprimentem llebræum, et recte: 7ziK • « Zelus cnim purgat facinus. » Ex zelo clamat rex f ldo< cxyiii, 139: et Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunl verba tua inimici mei. » 1C Et *Jercm.* ix, 1: « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacryinaruin? » Christus ex zelo videns civitatem Jerusalem flevit super eam. Paulus: « / Euiulor, inquit, vos Dei aemulatione; n ut: d Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » Zelum S. Stophani vide *Ador.* cap. vi et vn. Zelabat sponsa in *Cant.*: a Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo; » et sponsus: a Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia foris est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Lampades ejus lampades ignis alque flammarum. » Zelum Moses precepit Levitis, dicens *Exod.* xxxii,

2G: « Si quis est Domini, jungatur mihi, et occidat unusquisque fratrem et amicum suum; n et Christus nobis: « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? » et: « Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, etc., adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. »

Zelus hic necessarius est Prelato: hinc Deus in Ecclesia veteri praefecit Mosen; in nova, Petrum et Paulum, ob zelum. In república veteri regem constituit Davidem, dicentem *Psal.* lxxviii, 10: a Zelus domus tuæ comedit me; » in nova, Constantinos, Theodosios, Carolos, Bullonios, zelo fidei ardentes. Zelus S. Antonii compescuit Arianos, Aphraatis Valentem Imperatorem: historiam vide apud Theodorctum, lib. IV *Hist.* cap. xxiv. De zelo S. Francisci vide Bonavenluram in ejus Vila, lib. I, cap. ix. Hunc zelum maxime acuit cogitatio aeternitatis. Quis cnim conira peccata non zelet, si cogitet illud: « Momentum quod delectat, aeternum quod cruciat? » Quis pro felici æternitate sibi aliisque assecuranda, labores omnes, dura omnia non ambiat? Illoc cogitent, hoc faciant Prelati et sacerdotes, quos decet esse satellites aeternitatis.

11. Benedic, Domine, fortitudini ejus. — Prophetia est per modum orationis de Machabæis, prognatis ex Levi; unde llebræa sic vertas, *benedic, Domine, exercitui ejus, et accepta sint tibi opera manuum ejus*, bella videlicet, quæ contra hostes tuos gesturus est Levi, per Machabæos; ita Abulensis.

Nota: *Fortitudo* hic vocalur *primo*, fortis et invictus animus, quo Levitæ propter Deum trun-carunt affectum erga parentes et fratres; *secundo*, fortis et strenua vindicia, quam exercuerunt in adorantes vitulum aureum; *tertio*, fortitudo bellica, (piam contra Antiochum et alios hostes Machaban ostensuri crani; hanc cnim significat Hebraeum *chad*; inde enim milites et viri strenui vocantur b'H *anse chati*).

12. Et Benjamin ait. — Post Levi benedicit Benjamin, quia in ejus sorte ædificandum erat templum, in quo sacerdotes et Levitæ crani posituri thymiamata et holocausta (2).

Amantissimus Domini. — Quia sicut Jacob dilexit suum Benjamin, ita et Deus; unde *primo*, sceptrum et potestatem regiam illi in Saulo (hic enim fuit ex tribu Benjamin) tribuit. *Secundo*, in sorte Benjamin, puti in Jerusalem, ædificari voluit templum.

Mystice, hæc omnia competunt S. Paulo, qui Notice fuit ex tribu Benjamin. Ha Kabanus, Rupertus et l^nji-S. Ambrosius, lib. *De Benedict. Patriarch*, cap. ult. ' , sl

Hadit adit confidenter in eo, — Deo suo scilicet, *q. d.* Benjamin in sua sorte habitabit sine timore: quia habebit Deum secum in templo et

(t) *Ttrlio*, et melius, *cuite factem luam*, id est, tibi fuillilum offerent.

(i) la hebr. est, *de Benjamin*. Praefixum 5 non est hic daini nota. Idem animadvertet ia vers. 13, 18, etc.

habitaculo suo, in coquo securo conquiescet, et quasi habitabit. Causam subdit : quia scilicet Deus est in Benjamin, puta in templo suo.

Quasi in thalamo tota die uoraditer, et inter humeros illius requiescet. — Est hebraismus : *inter humeros*, id est, in medio tribus Benjamin ; nam quod est inter humeros, est in medio. *Secundo*, per humeros alludit ad situm templi, quod erat in sublimi parte montis Moria, non tamen in ejus vertice, sed, ul placet Hebraeis, 24 cubilis iupra ejus apicem, uti humeri sunt intra caput, el supra reliquum corpus. Ita Pcrerius in *Gen.* xlix, 27. Vatablus hæc vertit optative sic, *sil integens eum tota die, cl inter humeros ejus habitet, q. d.* Ulinam Dominus habitet in medio

Tribus Benjamin, cl protegat eum omni tempore! At-
nUn" fuit duc l|ac causa tribus Benjamin fuit robustis-
robustis- sima, utpote a Deo suo adjuncta roborata, ut pa-
limi, a tei *Judie*, xx, 16. Cajelanus hæc refert ad Benja-
'suo.10 m*n> Ipse Benjamin requiescat inter hume-

ros Dei, imo in ipso Deo, quasi in thalamo suo. Sed prior sensus est conuenientior, ut non Benjamin, sed Deus hic intelligatur, quasi verbi suppositum, illudque exigunt Hebræa (1).

Ver», n. 13. Joseph quoque ait. — Joseph erat frater senior Beniamino : hic duas habuit proles el tribus, scilicet Ephraim et Manasse, quibus nomine patris sui Joseph hic benedicit Moses (2).

De (id est *in*) benedictione Domini terra ejus, — *q. d.* Benedicta a Domino erit terra Joseph; palet ex Hebræo.

De pomis coeli, — id est in pomis, quæ cadi, solis cl lunæ influxu nascuntur, erit benedicta terra Joseph, copiamquo habebit pomorum, roris et frugum : præpositio enim *de* hic et in seq. capitur pro *in* ; sic cuim Hebræi sæpo *beth* præpositionem cum *in* commutant.

Atque abyssio subjacente, — *q. d.* Terra Joseph, scilicet quam occupabunt Ephraim cl Manasse, erit benedicta ob fontes, c terra inferno jugiter scaturientes, instar abyssi, sicut superne be-

ti) Hebræa vertendi sunt, *proteget Joca eum quotidie, cl inter humeros ejus*, id est, in finibus, agris Benjaminis, vel, in montibus ejus (Sion et Moria, quorum uni impositum fuit templum Jovæ), *habitabit Jova*. Alii, ut singula membra cl vocabula melius sibi respondeant, ir. totu commate unum idemquo subjectum, *Ilenjamincin*, esse statuunt, cl sutlium semper ad Jehovani referunt, hoc sensu, *Benjamin quasi in portu* (*pn vel ?|n estero, *littus*) *erit apu t eum*, Jovam, *el inter humeros ejus habitabit*. id csl, in umbra alarum ejus.

(2) Vers. 13, 14, 15. *Benedicta a Domino sil terra ejus munc reximio cati. rore et fluctu iitfra residente; munere eximio procentum solarium*, i. e. fructuum, qui intra solarem periodum seu annum maturescunt, ut vinum, hordeum (alii aliter), er numero *eximio fructuum lunarium*, i. c. fructum, qui singulis mensibus nascuntur, ul frenum, olera ; *bonis prastantissimis*, ul vilibus, pascuis, *montium antiquorum*, *el munere eximio collium alcrnorum*, talium, qui labida non consumuntur vetustato, temporisquo robori fortiter resistunt perpetuo idem manente? NT vers. 15, id est *prastans* : conf. *Cant*, iv, 14.

nedicla exit ex codi, solis, lunæ et siderum influenza.

15. De VERTICE ANTIQUORUM MONTIUM, — *q. d.* *Vert* 15. Quæ poma nascentur in vertice montium priscorum, sive cacuminum ælernorum, id est qui fuerunt ab initio mundi ; hoc enim est quod hythinice explicans subdit : a De pomis collium æternorum. » Innuat Moses hos colles ab initio mundi fuisse fertiles et pomiferos. Hasce benedictiones dedit et Jacob pater Josepho, *Genes.* cap. xlix, vers. 26.

16. Benedictio illius (Dei) qui apparuit (Mosi, Vui. i) Eio l< m, 2 j in nuco, veniat super caput Joseph, IT SUPER VERTICE» NAZARÆI INTER FRATRES SUOS. — Nominatur hic Deus apparens in rubo, quia sicut Deus in rubo apparuit soli Mosi, in loco deserto, cumque ducem populi constituit : ita Ahias propheta solum Jeroboam (qui crai ex Ephraim et Joseph) allocutus est, cique regnum decem tribuum prædixit, et quasi consignavit, III *Ileg.* xi, 29. Benedictio ergo Dei, qui Mosi apparuit in rubo, manifestanda per Ahiam prophetam, et ventura super caput et verticem Joseph, fuit corona regia ; unde Septuaginta vertunt, *qui super verticali glorificabis est in fralibus*. Idem innuunt Hebræa el Noster, dum explicando subdunt : a Et super verticem nazaræi inter fratres suos ; » meritum enim Joseph, quo tribui suæ meruit hanc coronam, insinuat, cum ipse vocatur nazaræus inter fratres suos : eo enim quod Joseph a fratribus fuit venditus et separatus, meruit inter eos principatum et regnum in posteris suis. Ita Cajelanus.

Nota : Joseph fuit nazaræus, id est separatus. Xwniu *Primo*, quia sanctus erat inter fratres ; *secundo*, fa*, 0* quia venditus fuit in Ægyptum, separatus, clau- V'pik* susque in diuturno carcere ; *tertio*, quia in carcere mansit intonsus, comamque ut nazaræus aluit, quæ postea, cum ex eo eductus csl, ei attonsa fuit, *Genes.* xli, 14. Ita Ruperlus. *Quarto*, quuu. quia ob hæc separatus cl exaltatus fuit ad principatum in Ægypto apud Pharaonem. *Quinto*, qhibu. quia ob hæc eadem separandus el evehendus crai in posteris suis ad coronam regiam. *Sexto*, scto. quia hæc corona ei obtigit, quando Israel, id est decem tribus separarunt se a domo David, cl a duabus tribubus, pula Juda et Benjamin, constituendo sibi pro Roboam, proprium regem Jeroboam, qui erat de tribu Joseph. Ita Cajelanus.

17. Quasi primogeniti tauri (Hebraico TCschor, ver», n. Chaldaice Tin for, unde Græcum et Latinum taurus) pulchritudo ejus (quia videlicet Joseph ob pulchritudinem, ab hera sua velut lasciviente vacca, ceu taurus juvenculus, formosus, et inter calleros egregius, ad stuprum appetitus est ; quia vero ipse ejus libidini fortiter restitit, hinc do eo subditur) : cornua rhinocerotis cornua illius (in- Ejtucot. quit Ruperlus. *Secundo*, et aptius, *q. d.* Sicut primogenitus tauri vitulus est pulcher, torosus, robusto et magno corpore, quia robur est patris,

in quo scilicet gignendo et formando taurus primam omnemque suam vim exseruit : ita et tribus Joseph, pula Ephraim, erit fortissima, habebitque bellicas acies et cornua, ita valida, uti sunt cornua rhinocerotis, quibus) vestilauiit (id est exagitabit, profligabit, et quasi in ventum disperget) GESTES (hostiles) VSQUE AD TERMINOS TERRÆ, — scilicet suæ, et sibi vicinæ, puta Palæstinæ et Syriæ; est hyperbole (1).

Nota primo : Josephum comparai tauro, *primo*, quia ipse ob agriculturam servatam, et bene provisam, colendus erat in Ægypto; et illius sepulcrum exornandum erat simulacro bovis, qui agriculturæ est symbolum; vide dicta Gen. xii, in fine. *Secundo*, quia posterius ejus reges futuri alios superaturi erant robore et magnitudine, sicuti taurus præcellit armentum. Sic Homerus Agamemnonem comparat tauro : est enim taurus symbolum regis, ut docet Diogenes, *orat.* 2 apud Dionem.

Nota secundo : Dicit *cornua*, non cornu *rhinocerotis*, quia rhinoceros, præter unum cornu aduncum, quod balict in naribus, aliud habet cornu parvum supra nasum, sed validissimum, uti ex Pausania, Eucherio, Pierio, et Lusitanorum experientia docet Raderus noster in lib. I Martialis, *De Sped.*, epigr. 22. Hinc hebraice vocatur *OXI reem*, a radice *raam*, id est exaltavit, eo quod cornu in altum tollat, vel motu ad feriendum, vel potius quod fortitudine et robore, cornu suum super omnium animalium cornua exaltet, hoc est validius potentiusque esse demonstret. Quocirca Psalles, *Psalm.* xci, 11 : « Exaltabitur, ait, sicut unicornis (hebraice *reem*, quod alii vertunt *naricornis* vel *rhinoceros*) cornu meum, » *q. d.* Sicut reliquorum animalium cornua robore, pulchritudine ac soliditate, a cornu rhinocerotis superantur : ita super omnium regum et gentium vires et regna, incuin regnum et dominatus exaltabitur et crescet. Ita Vilalpandus in *Ezech.* xxvii, part. 21.

An»go- Allegorico Joseph nazaræus, et a fratribus venditiis, significat Christum nazaræum a Juda et Juda suis venundatum, et Pilato mortique traditum. Pulchritudo ejus est ut tauri : quia Christus una tuetur

erant

(1) Vers. 17. *Primogenitus both ejus* (nominal. absol.), *gloria* est ei (*ejus*, sell, familia) Joseph!; sub *bote* illius familiæ intelligitur *tribus Ephraimitarum*, quæ multitudine ac viribus inulto validior fuit libu Manassitarum; *primogenitus* hujus bovis, i. e. præstanlissimus Ephraimitarum, est Josué et tribu Ephraim oriundus, quo illustri duco terra Canaan expugnata est); *et cornua bubali* sunt *ejus cornua*; *iis populos ferit*, prosternit, *una*, omnes, *ad fines usque terra*. Quænam sint illa duo cornua, mox declarai : *«er sunt myriades Ephraimi, hir chitiades Manassis*. Maurer mpicatiir, *cornua bubali* nil nisi roboris et vinum uodonem involvere, et verba ultima aliena manu addita esse, — Hollinannus commatis initium sic reddit, *primogenitus*, id est pra>lanlisiinus, est *bos ejus*, quo myriades Ephraimi et millia Manassis altero versus in miro memorata indicari existimat.

(us aliis mansuetus est, ut salvator; aliis ravis ut judex, instar tauri. Cornua ejus sunt cornua crucis : qua cruce ipso nunc per fidem ventilat omnes gentes, eas sibi subjiciens, credentesque et Sanctos a terra in coelum transferens, et in line mundi incredulos omnes et reprobos ventilabit per judicium et sententiam condemnationis dispergens, et deturbans eos de terra in infernum. Ita Tertullianus, lib. *Contra Iudaos*, cap. x; Ambrosius, lib. *De Benedict. Patriarch.*, cap. xi; Augustinus, *Quæst.* LVI; Habanas hic, et Justinus *Contra Tryphon.*, pag. 70, ubi docet monocerotis (sic enim ipse legit cum Septuaginta qui passim pro rhinocrote vertunt, *monocerotem*, id est unicornem) cornua gerere typum et similitudinem crucis. Vide dicta *Numer.* xxiii, 22. Audi Tertullianum, cum enim citasse! hunc *Deuter.* locum, subdit : a Non utique rhinoceros destinabatur unicornis, nec minotaurus bicornis; sed Christus in illa significabatur, taurus, ob utramque dispositionem, aliis ferus ut judex, aliis mansuetus ut salvator : cujus cornua essent crucis extrema. Nam et in antenna navis, quæ crucis pars est, extremitates cornua vocantur : unicornis autem medii stipitis palus. Hac denique virtute crucis, et hoc more cornutus universas gentes, et nunc ventilat per fidem, auferens a terra in celum, et tunc ventilabit per judicium, dejiciens de cælo in terram, d

18. Et Zabulon ait : Letare, Zabulon, ex exitu Vm. il. tico, — puta in portubus, navigationibus et profctionibus ad negotiationes tuas. Habitabant enim loo/ ° Zabulonitæ in littore maris Mediterranei. Vide dicta *Genes*, xix, 13.

Et Issaciar ex tabernaculis tuis, — quia Issa-Benedicijariani, non mercimoniis, sed agricultura domi suæ quiete erant vacaturi.

19. Populos vocarunt ad montem (g. d. Issa-Ver) it char et Zabulon tum verbo : erant enim ex cis doctores; tum exemplo suo, invitabunt alias tribus ad templum in monte Sion, ut in eo pie et religiose Deum adorent et colant, ibique sacrificabunt) victimas justitias; (id est legitima et justa, quæ lege Dei proscripta sunt. *Secundo*, « justitiæ, » id est, ex opibus non iniquo, sed juste partis, ait Cajetanus), quia (ut sequitur) inundationem maris quasi lac sugent (*q. d.* Quia merces et opes quaslibet per undas maris navibus importatas accipient), et thesauros absconditos arenarum, — puta gommas, aurum et metalla, quæ e terra eruuntur (hæc enim arenis immiscentur et occultantur, quasi thesauri), per mare advecta accipient. Septuaginta vertunt, *divitiæ maris lactabunt te, et emporia maritima habitantium*; vel, ut Theodoretus legit, *divitias maris sugent, et mercaturam habitantium juxta mare*; Onkelos, *facultatem populorum comedent, et thesauri, qui absconditi sunt in arena, revelabuntur eis* (2).

(2) *Arenarum*, Alii : Nam in finibus Zabulonitaium orant

Ain a. Allegorico : Melius, inquit Rupertus, et propheta j. <1,*? I'co sPir*tu dignius, hæc ad doctrinam Christi et i., ad Apostolos referemus. Nam iu terra Zabulon et Nephtali præcipuo versatus est et docuit Christus; unde et in Nazareth conceptus est, et in Thabor transfiguratus : Nazareth enim et Thabor sunt in Zabulon; ibi et Apostolos collegit, qui populos vocarunt ad montem, id est ad Ecclesiam. Hi inundationem maris suxerunt, id est multitudinem Gentium dulci prædicatione in unam fidem, quasi in suum, id est Christi, corpus traxerunt; suxerunt et thesauros absconditos arenarum, quia suaviter biberunt profunda Scripturarum, arcana legis et Prophetarum, illursum ad litteram, Ecclesia suxit lac Gentium, et mamilla regum lactata est, atque accepit pro ære aurum, pro ferro argentum, pro lignis et lapidibus ferum, cum ex donatione regum et principum opes eas adepta est, quas prædixit Isaías, cap. xLix, vers. 23, et cap. l x, vers. G : bine Zabulon hebraico idem est quod *habitaculum fortitudinis*; Issachar, idem quod est *merces*, q. d. laetamini, o Zabulon et Issachar, id est, o Apostoli Christi, quia vobis fortiter omnia relinquentibus, fortiterque evangelizantibus, et adversa quævis propter justitiam sustinentibus, temporalia bona non deerunt : et insuper copiosa merces in cadis vobis reponetur; ergo in illo exitu vestro, iu illis celestibus habitaculis et præmiis vestris lætamini et exullate.

Vrn.ão. 20. Et Gad ait : Benedictus in latitudine Gad. i. iiiiJic- — Hebraico est, *dilatabit se Gad*, id est latam et amplam sortem et possessionem in Chanaan obtinebit, uti patet *Josué* xin, 24 (I).

Quasi leo requievit, cepitque brachium et verticem, — q. d. Tribus Gad erit impavida et fortissima ul leo, qui simul rapit caput et humeros, id est qui uno quasi iclu ex sua præda, puta ex animali quod venatus est, abscindit vel abrumpit caput et humeros.

Ven li. 21. Et vidit PRINCIPATUI suum. — Hebraice, *et vidit principium suum*, id est, ul Chaldæus, suscipiet *in principio partem suam* (2). Principium enim sortis et possessionis Hebræorum fuit terra Og et Sehon, quam possederunt Gadilæ, antequam aliæ tribus transirent Jordanem, et in Chanaan suam sortem oblinerent, q. d. Tribus Gad prima sibi sortem et ditionem elegit, eamque jam ante alias tribus possidet, in terra regum Amorrhæorum, Og et Sehon.

Et vidit (id est mox videbit et cognoscet) quod in partu (id est sorte) sua repositis suis doctor, — id est

ostia fluvii Beli, qui arenam vitriariam cflundit, ex qua primum vitrum est confectum. Cf. Plinium, *hlist. Nat. lib. XXVI*, cap. XXVI.

(!) Proprie, *Ucnedicius* esto, scii. Jova, *qui dilatat Cadum*, Dum autem Moses Deo, Gatum ampliandi, benedicit, ipsi Gado benevolentiam suam ostendit.

(2) Proprio, *vidit primitias sibi* esse, sal. terræ Cananæ occupanda).

sepultas sil Moses legislator : ita Chaldæus ; nam juxta montem Nebo, cis Jordanem, sepultas est Moses. Licet enim Nebo et sepulcrum Mosis proprie fuerit in tribu Ruben, tamen quia erat trans Jordanem, in qua regione eminebant et quadam dominabantur Gadilæ, hinc hoc eis attribuit Scriptura. Innuit Moses Gaditas petiisse hanc sortem, non tantum ob pascua suorum gregum, sed etiam quia sciebant in ea sepeliendum esse Moysen, suum ducem et legislatorem. Sciebant enim Moysen a Deo prohibitum esse transitu Jordanis, ac proinde moriturum cis Jordanem, in ipsorum sorte. Aliter vertit Vatablus, scilicet, *vidit ibi* (in sorte sua) *partem legislatoris laqueati*, id est palatia laqueata et splendida principum; verum hoc novum et obscurum est (3).

Qui fuit cum principibus populi (Id est cum principibus novem tribuum, cum scilicet in transitu Jordanis Gadilæ præcesserint cæteras tribus in acie, Ad expugnandum Chûñameos, siculi jusserrat Moses, ipsique ei promiserant : ilaque Gad) fecit justitias Domini, et judicium solum cum Israel, — id est, fecit Gad id quod, ex pacto et officio suo, erga Deum et erga contribules suos Israelitas facere debuit. Ita Vatablus.

22. Dan quoque ait : Dan, catulus leonis, fluet largiter de Basan. — Pro *fluet largiter*, hebraice est verbum pjt xmiac, quod hic tantum reperitur, pro quo Septuaginta, Vatablus, Cajetanus et alii vertunt, *saltabit*, sicque explicant, q. d. Dan instar calidi leonis fortissimi et rapacissimi, quales solebant esse in Basan, prosiliet, irructque in hostes, ut sit prophetia de Samsone, qui fuit Danita, et fortissimo insilii in Philistæos. Rursum de Danitis subito irrudentibus in Lais, Judie, xvm, vers. 7 et 27.

Verum subtilius noster Interpres cum Chaldæo intellexit hic duas benedictiones dare tribui Dan, scilicet *primo*, quod esset bellicosa, ut catulus leonis, in Samsono, et aliis jam dictis; *secundo*, quod in Dan esset origo Jordanis, fluvii celeberrimi in Scriptura.

Pro quo nota : Ludit Moses iu voco Dan. Jam enim per Dan intelligit tribum, scilicet eum ait : « Dan catulus leonis; v mox vero per Dan accipit fontem vel fluvium tribus Dan, scilicet cum addit : « Eluci largiter de Basan; » posset ta-

ja) Ikisenmullcrus, nam *ibi*, in *portione legislatoris*, a legislatore sibi assignata, *erat protectus*, securus, q. d. Nam ibi in locis munitis (Num. xxxii, 34 seqq.) tulerant Gaditarum liberi et uxores, dum ipsi ad bellum irent, de quo in seqq. agitur. Geseidus, (vidit) *ibi portionem legislatoris*, a legislatore assignatam» sibi repositam esse. Sequitur : *Et proficiscitur* Gadus, proficiscitur Gadilæ tanquam *capita*, i. e. duces *populi*, Jordanem trajecturi ; *Justum Jocas imperium exsequitur et judicia ejus cum israeliti* *. Nimirum Gadilis, Hubenitis et dimidias tribui Manassis sedes cis Jordanem ea lege concessa erant, ut ipsi in occupanda terra, trans fluvium hila, jHipulanbus suis armati adessent, Num, xxxii. Ihnc igitur legi satisfacturi esco dicuntur.

V» ru *\$.
R. 3 «-bc-
tb Dia-

men utrobique eodem modo accipi pro tribu et urbe Dan, si sic exponas : Urbs Dan largiter fluet, scilicet per suum fluvium Jordanem quem ex se quasi emittit.

Jorijai» Pro quo nola *secundo* : Dan est rivulus, qui ex *tq-La'* Phiala fonie, sito in Panio, ad radices Libani, per subterraneos meatus oritur, iluitque ad civitatem, quæ inde Dan pariter est dicta (quæ postea dicta est Pancas, et Cresarca Philippi), ibique in cum alius rivulus influit, cui nomen est Jor; uude ex confluxu tam nominum, quam rivulorum *Jor* et *Dan*, conflatur et dicatur Jordan, sive Jordanis; vide Adrichomium in *Tabulis geograph. terree sonetee*. Jam quia Dan, vel potius Jordan, in hoc confluxu, qui est juxta urbem Dan, cum impetu, largiter et quasi dupliciter fluere incipit, adeo ut irriget et fecundet totam Basanilidem, quæ prope urbem incipit, hinc dicitur saltare de Basan : sic enim vulgo dicimus fontes et flumina saltare vel desilire, quando in copia et cum impetu decurrunt et feruntur in præceps. Unde pro *saltabit*, tam Noster, quam Cbaldæus vertunt, *largiter fluet*, *q. d.* Dan rivulus ex Libano et Panio fluet in urbem Dan, ibique confluet cum *Jor* rivulo, fletque Jordan : quapropter saltabit, id est cum impetu, et largiter fluet de Basan, quia regio Basan incipit juxta urbem Dan, et protenditur per lotum decursum Jordanis, usque ad rivulum Jeboc.

Paulo aliter hæc explicant Lyranus et Cajelanus, scilicet, *q. d.* Fluvius Dan, qui est origo Jordanis, oritur et absconditur in Panio et Phiala : inde per subterraneos meatus erumpit et exilit in Basan, vocaturque Dan : hoc autem erumpere vocatur hic saltare ; sed errant in chorographia : nam fluvius Dan non erumpit in Basan, sed multo ante quam veniat ad Basan.

23- Et Nephtali dixit : Nephtali abundantiâ (copia frugum et opum) perfruatur (Hebraice est, *sulur erit voluntatis*, id est, habebit quidquid volet; vel, ut Oleaster, liber erit, faciet quod volet, quasi cerva emissa, ut ait Jacob, *Genes*, xlix, II, ideoque) plenus erit benedictionibus Domini. — Quod maxime, inquit Cajetanus, cernitur in eo, quod in Nephtali præcoccus maturescent fructus, ex quibus primitivæ offerentur Deo in templo.

Mare et meridiem possidebit (I), — *q. d.* Sors Nephtali extendet se ad mare Mediterraneum, et ad plagam Meridianam : ita aliqui; Verum, quia inter sortem Nephtali et mare interjacet loca sors Aser, et tota Phoenicia, hinc secundo et verius, *q. d.* Nephtali extendet se ad mare, id est ad Occidentem et ad Meridiem : *mare* enim significat Occidentem in scriptura, quia mare Mediterraneum est ad Occidentem Judææ ; vel tertio, *q. d.* Ad Nephtalilas merces et opes ad-

vehentur ex Meridio et ex mari, id est, ex Occidente ; eas ergo possidebit Nephtali. Nam Nephtalitæ erant contermini Phoenicibus, puta Tyriis, Sidoniis, etc., unde ab iis totius orbis merces facile habere poterant.

21. Aser quoque ait : Benedictus in filiis Aser, Vew.M. — *q. d.* Aser multas et decoras gignet proles : unde placebit et gratosus erit fratribus suis.

Tingat in oleo pedem suum, — abundet olivetis et oleo, ita ut in eo, seu aqua pedes lavare possit, præ abundantia. Similis phrasis et catachresis est vers. seq. et *Job*. xxix, 6, ubi Job ait : « Lavabam pedes meos butyro. »

25. Ferrum et æs calceamentum ejus. — Est catachresis, *q. d.* Aser abundabit fodinis teris et ferri, quantum alii abundant corio, ita ut inde calceos sibi conticere possit, si velit : cujus indicium est urbs Sarepta, quæ huic tribui data est, *Josué* xix, 30, quæ a metalli officinis conflatoriis nomen accepit ; ipse *tsaraph* enim conflare significat : inde dicitur *Sarepta*, quasi dicas, fornax vel urbs conflatoria.

Nota : Ferrum æque ac æs priscis erat in prelio. Ita Lycurgus apud Lacedæmones pecuniam auream et argenteam sustulit, et pro ea substituit nummos ferreos, cosque ingentes et ponderosos, ut avaritiam et furta excluderet, uti refert Plutarchus in *Lycurgo*.

Secundo, Cajetanus metonymice per calceamentum accipit possessionem : hæc enim adiri solet calceis, calcando rem possidendam, ut patet *Psal.* lxxix, 9. *Tatio*, Procopius sic explicat, *q. d.* Aser erit robustus, suumque robur perpetuo servabit, perinde ac si ære et ferro calceatus esset. *Quarto*, Masius in *Josué* xix, per æs et ferrum Barbarorum vires accipit, qui Aseritas presserunt, uti pedem premit calceus, præscribitur ferreus : nam in Galilea Gentium magna erat gentium barbararum copia, quarum vires frangere non potuerunt Aseritæ. Inter hos sensus, primus simplicior et planior videtur (2).

Tropologice S. Gregorius, XXXIV *Sforai*, v: a Sub Aser specie, ait, Ecclesia sancta designatur: calceamentum significat munimen prædicationis, ferrum virtutem, res perseverantiam. Ferrum ergo et res calceamentum ejus dicitur, cum prædicatione ejus acumine simul, et constantia munitur : per ferrum enim mala adversantia penetrat, per æs autem bonaque proposuit, longanimiter servat.»

Sicut dies juventutis tuæ (scilicet sunt, et erunt placidi, floridi et robusti), ita et senectus tua, — erit placida, florida et robusta (3).

(2) Quum vox hebræa æquo *calceamentum*, et *seram* seu *pessulum* designare potest, *calceamenti* vero significatus sensum idoneum minime fundere videtur, significationem alteram, *sera*, *pessuli* multi adsciscunt, ut sensus sit : Erunt habitationes tuæ ab hostium insultibus tutissimæ.

(3) In hebr. est, *et sicut dies tui erit quies tua*, id est, quamdiu durabunt dies tui, durabit etiam quietus status

ii) Pro *possidebit* esi in hebr. *posside*. Imperativ. cum H portogog.

Vert. 10» 26. Non est Deus alius, ut Deus rectissimi, — puta Israelis, qui pīTOl *iescurun*, id est rectissimus, dicitur ob rectissimam fidem et religionem, uti dixi cap. xxm, 15 (1).

Maodui Ascensor coeli (hebraico, *qui calis inequitat* : 'uiotU cœ^ enim, tolusquo mundus, sunt quasi equus Dd. sessoris Dei, qui cum habenis providentiæ suæ regit et gyrat quo vult; ergo hic mundi aurigact rector est) auxiliator tuus — ut scilicet celeriter et repente advolet, utpote cœlis et nubibus, quasi equis velocissimis inequitans; utque e cœlis pro te lapides et fulmina in hostes vibret, solem stare faciat, etc., inquit Cajetanus. Non est ergo, o Israel, quod Chananæos, quod Philistæos, quod homines, quod dæmones timeas; hos enim omnes magnus hic eques uno lanceæ ictu confodiet: quare animos ingentes cape, pugna viriliter, certo vinctes et triumphabis.

Magnificentia ejus (magna ejus sapientia et potentia) DISCURRUNT NUDES.

Vers. 17. 27. Habitaculum ejus sursum (quia Deus habitat in sc, suaque æternitate, item in cœlo empyreo; ubi suam majestatem et gloriam Sanctis exhibet. Domus Hebraice est, *habitaculum Dei est antiquitas*, id est æternitas; foquit Cajetanus; vel, *qui* scilicet nubes et æther, *sunt habitaculum Dei ab antiquo*. Ita Vatablus), et subter brachia sempiterna. — Hc-Triplex braicc, *et subter brachia saculi*, q. d. Sub Deo, et wnsus. poj æternitate sunt angeli vel cœli, qui quasi brachia Dei sunt sempiterna. Ita Abulensis; sic et Tempora Cajetanus: / Eternitas, inquit, quæ est Dei habitaculum est supra; sed subter eam sunt brachia, brachia id est extensiones et durationes cujusque sæculi: itemi- omne enim sæculum, et omne tempus ambit æternitas, quoniam vires potentiæque cujuscumque sæculi oriuntur de, et sub æternitate, sive sint vires angelorum, sive corporum coelestium, sive inferiorum.

Secundo. Unde *secundo*, ex Hebræo sic vertas, *sub brachiis gus est sæculum*, q. d. Deus sursum per cœlos in immensum protendit suæ potentiæ brachia, et sub hisce ejus brachiis omnis hic mundus, omne tempus, omnesque res hujus sæculi continentur, diriguntur et decurrunt.

Tertio et aptius, q. d. O Israel, Deus auxiliator tuus, licet habitet sursum, non tamen inferiora et res humanas, luasque negligit, sed eas curat, regit et providet: quia sub cœlo habet potentiæ suæ brachia sempiterna, infatigabilia et omnipotentia, quibus mundum, omnesque res mundi complectitur, stringit, movet, dirigit, protegit et gubernat; vel, ut Vatablus: O Israel, Deus tam

tuus; quietam semper ages vitam. Qui sensus optimo congruit iis, quæ proxime antecedunt.

(1) In hebr. est, *nemo est ul Deus* (verus), *o Israel! qui vehitur cedis pro auxilio tibi ferendo, et qui in majestate sua nubibus*, scii, vehitur. Quominus *ut Deus* (in hebr.) in statu regiminis vertatur, vetat et accentuum et punctorum vocalium ratio. — Ille redit Moses ad benedicendum Israelita in universum, ul recte nutat Aben-Esra.

inferne quam superne te cingit, amplector, defendit et regit; superne enim protegit te se suoque cœlo, sicut tugurium homines protegit ab injuria acris; inferne vero quasi sub te habet sua brachia infatigabilia, quibus te stringit, in quibus secure recubas et quiescis, uti infans stringitur brachiis matris, in cisque secure requiescit, q. d. A vertice ad calcem, sursum et deorsum, diligenter Dominus ambit Israel (met custoditi).

Huc pertinet et Oleastri explicatio: O Israel, Deus fuit habitaculum tuum ab initio, imo ab æternitate predestinationis suæ, et complectitur protegitque te, quasi quibusdam ætemis et continuis brachiis.

Ascende ergo, o anima, quæ hic cum culicibus et pulicibus, cum gleba et luto luctaris; extende te, et ascende ad ascensorem cœli, ad Deum tuum, qui habitat in allissimâ montibus æternitatis. Ibi posita dispice, et vide quam modica sint, quæ hic te sui vel cupiditate alliciunt, vel terrore percellunt: vide quam exilia et fragilia sint omnia quæ terræ puncto continentur: vide quam præ Deo, præ æternitate exigua sint creata omnia, quam vana, infirma, brevia, imo nihilum sint; unum ergo summum et immensum bonum ambice, cætera parvi æstima. Deo nixus, sublimatus, et dilatatus pedibus tero quidquid sub sole, sub luna vel blandum allicit, vel terribile minalur. Eterna cogita. Dæmon obsidens camelum, adductus ad S. Uilarionem, coepit terribiliter furere, quasi cum devoraturus; cui Sanctus: a Non me terres, diabole, tanta mole corporis, et in vulpecula, et in camelo idem es; d mox coram eo corruit, et mansuetus plane camelus effectus est. Ita S. Hieronymus in Vita S. Ililarionis.

Talia sunt omnia blandimenta, omnia tentamenta mundi. Quid speras? quid amas? quid times? ascensor corii auxiliator tuus; ipse brachiis suis sempiternis te complectitur et tuetur; iisdemque hostes tuos, qui vel alliciunt te, vel teritant, stringit ita arcte, ut omnes uno ictu quasi pulices occidero, imo annihilare possit. Voluptas ergo gulæ aut libidinis te sollicitat? modica est, despice, æternam cogita. Terrent le minæ, tyranni, ærumnæ, paupertas? modica sunt, despice, æterna cogita.

Ejiciet a facie tua inimicum, dicet quib: Contere. — Ita legendum cum Chaldæo, Septuaginta et Romanis, ul scilicet in hebr. aliis punctis legamus *hic camcd*, id est *conterere*, passive; nam *hic camcd* est imperativus passivus *niphal*. Jam aliis punctis legunt active in *hiphil*, *hasmed*, id est *contere*, vastato, scilicet tu, o Israel, inimicos tuos. Jam, a dicet: Contere, » id est faciet ut conteras. Dei enim dicere est facere. Sed prior lectio et sensus aptior est et planior.

(2) Maurer vertit, *perfugium est Deus antiquus, et infra*, id est in terris, vel subter te, o Israel, te sustentantia sunt *brachia sempiterna*. *Drachia alcrna* sunt robustissima, quæ non fatigantur aut debilitantur.

Vc-i. 23. Oculis Jacob (id est oculus Jacobæorum, sive posterorum Jacob; subaudi videbit, fructus et delectabitur) in terra frumenti et vini.
Coelique caligabunt rore, — *q. d.* Tanta erit roris, herbas et agros irrorantis et fecundantis, copia, ut acribus et coelos obscuret, solisque aspectum adimat (1).
v. 29. Qui salvaris in Domino (id est per Dominum, ope Domini, qui est) scutum auxilii tui, — ex quo scilicet omne tibi auxilium, omnisque protectio provenit.
Et gladius gloriæ tuæ, — quo scilicet tibi paratur gloriosa victoria, imperium, decus et fama.

(t) Cum emphasi dictum. Nam in hebr. est *sdltabuni rorem*.

Negarunt te inimici tui. — Hebraico, *mentientur tibi inimici tui*, id est omnino subjicientur tibi hostes tui; hoc enim significat hic hebraismus, *Psal.* Lxxx, vers. 16; *Psal.* i.xv, vers. 3; *Psal.* xvn, vers. 46. Hostes enim devicti et capti, ut a victore veniam et gratiam impetrent, multa mentiri solent, ac dicere se vero el ex animo ejus non fuisse inimicos, multaque alias in ejus gratiam fecisse. Ha Cajetanus, Valablus et alii. Aliter Abulensis : ipse enim referi hoc ad Gabaonitas, qui metu Hebraeorum perculsi, mentiti sunt eis, negantes se esse de terra hostium Israel; sed Josuo et Israel eorum colla calcavit, quia re cognita, non quidem occidit eos, sed subiecit servituti. Verum prior sensus est ex phrasi Hebræa et Scriptura.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses ex Nebo contemplans Chananæam moritur, sepelitur, plangitur; succedit ei Josué : sed nullus Propheta similis Mosi post eum succedit.

1. Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga contra Jericho : ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan, 2. et universum Nephtali, terramque Ephraim et Manasse, et omnem terram Juda usque ad mare novissimum, 3. et australem partem, et latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Scgor. 4. Dixitque Dominus ad eum : Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens : Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, et non transibis ad illam. 5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino : 6. et sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor : et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsentem diem. 7. Moyses centum et viginti annorum erat quando mortuus est : non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt. 8. Fleveruntque cum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus : et completi sunt dies planctus lugentium Moysen. 9. Josué vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filii Israel, feceruntque sicut præcepit Dominus Moysi. 10. Et non surrexit ultra propheta in Israel sicut Aloyes, quem nosset Dominus facie ad faciem, 11. in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universæque terræ illius, 12. et cunctam manum robustam magnaque mirabilia, quæ fecit Moyses coram universo Israel.

i 2. Usque ad mare novissimum, — id est usque ad mare occidentale, puta Mediterraneum, quod erat ad Occidentem terminus terræ sanctæ.
r 5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini. — Mortem Mosi ita describit Josephus, lib. IV Antig. ult.: «Ad montem Abarim Moysen deduxit senatus solus, et pontifex Eleazarus, et imperator Jesus; in eo monte ubi constitit, senatum dimisit : cumque post mutuos complexus Eleazaro ac Jesu

ultimum valediceret, inter loquendum repentina nube circumdatus, in vallem quamdam est ablatum; in sacris autem voluminibus scripsit se mortuum, veritus ne propter excellentem ejus virtutem, a Deo raptum prædicarent. » Simili modo cum Episcopi ex urbe Constantinopoli S. Epiphaniam ad navim deducerent, dixit ipse ad eos : « Urbem hanc et aulam Imperatoris vobis relinquo : ego vero abeo, utus ortus

Fillitur Joseph : ji enim raptus »
-Mo' rcriptii
"or' go"

quo i ib- jn civitatem aliam transire properans, » uti refert
sit. Niccphorus, lib. XIII, cap. xiii.

De Moso vero prosequitur Josephus : « Vitæ ejus tempus universum fuit centum vlgini annorum, cujus tertiam partem in imperio exegit, uno mense minus; mortuusquo ultimo anni mense, die prima mensis, quæ a Macedonibus Dysirus dicilur, a nostris vero Adar, n respondetque fere Latinorum februario,

Ilebræi tamen in *Seder Olam*, quos sequitur Andreas Masius in *Josué* i, censent Mosen natum esse die 7 mensis duodecimi, qui dicilur Adar, et eadem die post 120 annos esse mortuum.

Moses mortuos est h. io-
taturio. Verum dico Mosen sub initium Adar, puta tertio vel quarto die Adar esse mortuum. Id ita esse probatur : nam 36 dies fluxerunt a morte Mosis usque ad transilum Hebræorum per Jordanem in Chanaan; hic autem transitus contigit die decima mensis primi anni sequentis, ut palet *Josué* iv, vers. 19; jam retro computa 36 dies, ad die decima mensis primi, et incidet in diem quartam mensis ultimi, anni præcedentis. Porro 36 dies preciso lic fluxisse probatur : nam Ilebræi luxerunt in ortem Mosis per 30 dies ; quibus exactis Josué misit exploratores in Jericho, qui triduo latuerunt in monte : iis reversis Josué movit castra ad Jordanem, ubi moratus est tres dies, ac postridie cum suis transiit Jordanem. Jam adde tres et tres dies ad 30, habebis 36, quos quaerimus. Ita Tornicillus.

Mirum est quod in Marlyrologio Romano Mosis dies consignetur quarta septembres : licet enim in anno vulgari September, tamen in anno sacro (quo utitur Scriptura) Adar, id est februius, est ultimus mensis,

Nota, quod ait Josephus de Mose: « Scripsit se mortuum; » ita scilicet censet ipse, Philo, et alii alii. Sed verius est, ut alibi dixi, hæc non a Mose, sed a Josué, vel aliquo alio esso scripta; hoc enim plano innuit quod dicilur vers. 6 : « Et non cognovit homo sepulcrum ejus, usque in præsentem diem; » undo Ilebræi censent lotum hoc caput xxxiv scriptum esso a Josué, quibus consentit Abulensis, qui tantum excipit, primos quatuor versus capituli : eos enim putat scriptos esso a Mose, jamjam ascensuro in montem Nebo, caleros a Josué.

Mosca non essa
mor-
tatitn
consci
Hilarias*
Cathari-
nas et
alii. Nota : De Mosis morto variè fuerunt veterum opiniones. *Primo*, aliqui putarunt cum necdum esso mortuum, sed translatum, ut redeat cum Henoch et Elia conira Anlichristum; ita opinatus est Hilarius, can. 20 in *Matth.*, Joannes Arboreus, hb. NI *Theosophies*, cap. xi, Calharinus in *Genes.* cap. m.

Probabant hoc, tum ex eo quod sepulcrum ejus non sit inventum, tum ex Apoc. xi, 6, ubi Joannes loqueos de duobus testibus Christi, qui tempore Antichristi futuri sunt, subjungit : « Hi habent potestatem aquas convertendi in sanguinem, et percutere terram omni plaga; » quibus verbis videtur significari Moses : ipse enim con-

verlit aquas in sanguinem, et percussit Ægyptum omni plaga, Exodi vu et scq.

Eadem sententiam videtur docere S. Hieronymus in *Amos* ix, et Nyssenius in *Vita Mosis*, in fine, et S. Ambrosius, lib. I De *Cain et Abel*, cap. II, spams eamque S. Ambrosio tribuunt Viegas in Apoc. xi, « i Am et Suarez ; II part., Quæst. XLV, art. 3; ibi enim asserere videtur S. Ambrosius Mosen vere non esse mortuum, sed tantum dici mortuum per verbum Domini : quia scilicet jussu Domini translatus est instar Eli. »

Ili tamen Patres ab aliis excusantur, quod mystice loquantur : S. Hieronymus enim ait Mosen ascendisse in cælum, id est, in cœlestem et perfectissimam vitam et sanctitatem; in morte enim fuit sanctissimus, et exseruit admirabilem zelum et spiritum, ut palet ex *Deut.* Eodem modo potest Nyssenius explicari : S. Ambrosius vero videtur ludere allegorico suo more, et velle lanium, quod Moses fuerit typus Christi a morte statini resurgentis, quodque mors Mosis ita in Scriptura narretur, ut ipse non tam mortuus, quam translatus et immortalis fuisse videatur. *Primo*, in eo quod narratur non esso mortuus ex defectu virium; *secundo*, quod ab hominibus abreptus sit; *tertio*, quod nesciatur ejus sepulcrum. Ex hisce enim potius translatus hominibus videri possit, quam mortuus; nam Ambrosium non negare, Mosen vere esse mortuum, colligitur ex eo quod ibidem diserto doceat Mosca esse resurrecturum.

Verum quidquid sit de Patrum horum mente, dico erroneam esse hanc sententiam, adeoque de fido esse quod Moses sit mortuus. Palet hoc ex cap. xxxu, vers. 5 : « Jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron; » et hic expresse : « Mortuusque est ibi Moses; » et mox : « El sepelivit cum in valle. » Ad Apoc. xi, repondeo ibi non esso sermonem de Mose; sed tantum ad ejus portenta alludi, eo quod Henoch et Elias similia facient iis quæ fecit Moses.

Secundo, alii censent Mosen quidem esso mortuum, sed statim resurrexisse, ideoque neminem cognovisse ejus sepulcrum. Ita R. Samuel Marochianus, libro *De Adventu Messiae*, cap. xm. Huic sententiæ fere accedit Gaguæus in cap. xi *Apoc.*, qui docet Mosen quidem obiisse, sed resurrecturum, et venlurum, ut cum Antichristo decertet. Idem (quod mirum est) censet Waldonius in *Matth.* xvn. Verum hæc opinio improbabilis est et temeraria, nipote carens solido fundamento, et repugnans communi Patrum sententiæ, qui docent non Mosen, sed Henoch et Eliam venturos esso contra Anlichristum.

Tertio, alii pularuni Mosen mortuum esse, sed resurrexisse in transfiguratione Christi, in monte Thabor. Ita videtur sentire S. Hieronymus in *Matthæi* xvn, et auctor *De Mirab. S. Script.* (qui liber falso tribuitur S. Augustino) lib. III, cap. x. Verum hoc quoque est improbabile; certum enim est Christum primum omnium, et anto omnes

s. nte-
nymus
in *Amos*
ix, et
Nyssenius
in *Vita*
Mosis,
in
fine, et
S. Ambrosius,
lib. I De
Cain et Abel,
cap. II,
spams
eamque
S. Ambrosio
tribuunt
Viegas
in Apoc. xi,
« i Am
et Suarez ;
II part.,
Quæst. XLV,
art. 3; ibi
enim
asserere
videtur
S. Ambrosius
Mosen
vere non
esse
mortuum,
sed tantum
dici
mortuum
per
verbum
Domini :
quia
scilicet
jussu
Domini
trans-

Knat'

d* tilo
est Mo-
Cil*
*p mnr-
Inuni.

Svenali
srolen-
til.
M seo
suiltm a
snrmi>-
ie.

Tertii
sentent.
Mo* a
n:xirn>-
xú* ta
truuS-
gliiritio-
DO
Chruu.

homines resurrexisse ad vilain immortalem : indo enim Christus ab Apostolo vocatur « Primi-
ti® dormientium, » et « Primogenitus mortuo-
rum. ? Si dicas Moscn resurrexisse, sed rursus
esse mortuum, respondeo : Longo durius et
acerbius fuisset Mosis, post resurrectionem mori,
Mo- «re- quam non resurgere. Deinde plane verisimile est
wormft Josen paulo post Christum, cum patriarcha Ja-
Chriiio. cob, Joseph alisque priscis Sanctis (de quibus
Matth. XXVII, 32) resurrexisse : ergo non resur-
rexit in transfiguratione, sed tantum apparuit ibi
in corpore assumpto, uti apparent angeli: ita do-
ceul Lyranus et Abulensis in Matth. xvn, D. Tho-
mas, III part., Quæst. XLV, art. 3, ad 2, et alii. Si
enim alii patriarch® resurrexerunt cum Christo :
ergo multo magis Moses, qui fuit legislator et
dux populi, typusque expressus Christi.

Moïses servus Domini. — Hoc est elogium et
quasi titulus sepulcralis Mosis, qui reliquos oni-
s-«w nes complectitur. « Servus » ergo idem est quoti
legatus, dux, legislator, propheta « Domini. »
luilus. Magna dignitas est esse servum Domini domi-
nantium. Audi Ambrosium, lib. *De Parad.* iv :
« Religiosa servitus subdita Dei verbo, nullo me-
lior est, quam sæculi libertas. » Audi Philonem,
lib. *De Cherubim* : « Servire Deo maxima est glo-
riatio, non modo libertate major, sed et divi-
tiis, et principatu, et omnibus rebus quas mor-
tales miramur, pretiosior. » Hinc S. Paulus glo-
riatur se esse servum Christi. Hinc S. Agatha ad
tyrannum : « Multo, ait, pretiosior est Christiana
humilitas et servitus, regnum opibus et super-
bia, » nimirum, « servire Deo, regnare est. » Et
ut ait S. Ambrosius : « Dignitas est servum esse
potentis. » Dicamus ergo cum Cassiodoro : « Tibi,
o Domine, nobilius est servire, quam mundi re-
gna capessere ; merito, quando ex servis filii, ex
impiis justii, de captivis reddimur absoluti. » Di-
xit Alexander Magnus ad ducem militum, qui et
Alexander vocabatur : « Res dignas nomine tuo,
dignas Alexandro gere ; » et nos digna tanto no-
mine, digna servo Dei geramus.

Jubente Domino. — Hebraice, *ad os Domini*, id
est, ut Vatablus, *ad verbum Domini*, vel de sen-
tentia Domini. Noster optime vertit, *jubente Do-
mino*. Jusscrat ei Deus, cap. xxxii, vers. 49, di-
cens : « Ascende in montem istum Abarim, etc.,
et morere in monte. » Ibi tulit Deus sententiam
mortis in Moscn, ut scilicet moreretur in monte
hoc : hic eam exsequitur. Deus ergo siculi primus
animam dederat Mosis, ita hic eandem ab eo re-
petit, separatque a corpore. Undo nihil hic legi-
mus de Mosis morbo, imo e contrario dicitur
vers. 7, cum usque ad ultimum ita fuisse sanum
et validum, ut non caligarent oculi ejus, nec den-
tes ejus moti sint ; Deus ergo animam illi exemit.
Unde Septuaginta et Chaldæus vertunt, *mortuus*
tst Moses per verbum Domini : Dei enim verbum et
jussio est efficax, ut si cui dicat : Morere, is sta-
tina vi jussionis ejus moriatur. Quidam concep-

tuum novorum associ® t i *ad os Domini* exponunt,
q. d. In osculo Domini, q. d. Sicut mater dormien-
tem in sinu infantulum solet oro ori applicato in
lectulo reponere : ita Deus Moscn ceu dormien-
tem infantulum, per osculum et amplexum, in
sinu Abrah® quasi in lectulo collocavit ; ita Vie-
gas in *Apoca!* xiv, comment. 2, sect. 3. Hoc ele-
gans est et pium magis quam genuinum. Nam,
hebraico os *Domini* non aliud significat, quam
verbum et jussum Domini, ut exponunt Septua-
ginta, S. Hieronymus, Chaldæus, Vatablus, Oleas-
ter omnesque Interpretes.

Et sepelivit eum in valle. — Ergo Moses non
sepelivit soipsum, ut volunt aliqui Rabbini ; nec
Josué, ut ait S. Ephrem ; sed Deus sepelivit cum
ministerio angelorum, frustra resistente diabolo.

Hinc S. Judas in epistola sua ait : « Cum Mi-
chael archangelus cum diabolo disputans, aller-
carcturde Moysi corpore, non est ausus judicium
inferre blasphemi® (eum blasphemare, cum con-
viciari) ; sed dixit : Imperet tibi Dominus. »

Ubi OEcumcnus sic scribit : « Dicitur Michael
ministerium praeuisse in sepeliendo Mose ; id
non ferebat diabolus, sed accusationem affere-
bat, Mosen indignum esso sepultura, eo quod oc-
cidisset Ægyptium, cumque sepelisset in sabulo :
et propterea non permittebat ut honorificam con-
sequeretur sepulturam ; cum autem in hac con-
troversia Michael haberet occasionem, ut diabolo
malediceret, propter ejus impudentiam, non id
fecit, sed id tantum in eum intulit : Increpet te
Deus, o diabolus. » Alii alias hujus altercationis
afferunt causas, quas fuse recenset Serarius nos-
ter in epistola Judæ.

Exstitit olim liber inscriptus : *Mosis Ascensio*, Alcewto
scilicet in montem Nebo, in quo colloquia Mosis
jamjam morituri cum Deo habita, et ejusdem se-
pulcrum, angelorum manibus in occulto loco ef-
fossum, disceptatio quoque Michaelis et diaboli,
percensentur ; ex quo hæc S. Judas accepisse
censet Orígenes, lib. III *Periarchon*, cap. n, et Cle-
mens, lib. VI *Strom.*, ubi ex eodem loco refert
quod Moses visus sit a Josué, et a Caleb, cum
assumeretur in gloria, inter angelos.

Verum S. Athanasius in Synopsi S. *Script.* hanc
Mosis ascensionem, una cum alia scriptura cui
titulus est : *Testamentum Mosis*, inter apocrypha
rejecit.

In valle terræ Moab, contra Phogor. — Hinc
et ex vers. 5 patet Mosen mortuum esse in monte
Nebo, sed inde corpus ejus ab angelis transla-
tum esse, et sepultura in valle Moab, id est, qu®
confinis est Moab, sed est in ipsa sorte tribus
Gad, aut potius Rubén.

Contra Phogor. — Opinatur non improbabili-
ter Serarius in *epist. S. Judo.*, altercationis dia-
boli cum Michaelo causam inter alias fuisse, mo-um-
quod diabolus coleretur in Phogor, ideoque eum petto
non tulisse, juxta se reponi corpus tam sancti
viri, qualis erat Moses, ac timuisse ne ab ipso, cl®rgTr'

vel loco pelleretur, vel obmutescere cogeretur.

Moralis causa fuît, quod in hac valle, Phogor, sive Priapum coluerant Hebræi, fornicando cum puellis Moabilidis, *Num.* xxv; 1, ut ergo aptam huic vulnere medicinam faceret Deus, voluit ibi sepeliri Mosen, ut mortis memoria, et sepulture presentia, a carnis illecebris et voluptatibus avocarentur. Nihil enim eas ita sopit et extinguit, ac mortis et cadaveris inspectio, vel consideratio. Ita sanctus ille in *Vitis Patrum* lentatus amore puellæ, cjus jam morluæ cadavere et vermibus inspiciendis et olfaciendis se occupans, mortificavi! plane hanc tenationem. Eadem de causa alios in sepulcris habitasse legimus.

Er NOM COGNOVIT HOMO SEPULCRUM EJUS. — Cur? Respondeo *primo*, quia in honorem tanti viri decuit cum non ab hominibus, sed ab angelis sepeliri, loco hominibus incognito. Ita Epiphanius, f/æresi 9, GEcumenius in *epist. Judæ*, Abulensis hic, *Quæst.* III, et Philo, qui ait Mosen in sepulcro tam admirando sepultura esse, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conspiceret. *Secundo*, ne Hebræi corpus ejus, utpote ducis et legislatoris sui, velut numen vel divinum quiddam colerent. Ita Theodorclaus, Procopius hic, et Chrysostomus, homilia 1 in *Matth.* Præsertim, quia valde credibile est corpus Mosis, licet mortuum, conservasse adhuc splendorem vultus et decorem, quem antea habebat, sicut nullis Sanctorum accidit, inquit Bellarminus, lib. II *De Reliq. Sanet.*, cap. iv. Atque hanc præcipuam fuisse altercationis Michaelis cum diabolo causam, scilicet quod diabolus vellet Mosis corpus et sepulcrum patere et cognosci a Judæis, Michael vero idipsum nollet, ne eis esset occasio idololatriæ, communiter docent tam veteres, quam recensores Interpretes Epistolæ S. Judæ. Judæi enim tunc proclives erant ad idololatriam: unde illius tunc magnum erat perieuhim, quale non est apud Christianos, cum venerantur reliquias Sanctorum: ergo male contra eas hoc torquent hærellici. Adde Deum hic honorasse reliquias Mosis, dum eas ab hominibus abscondit, et nonnisi per angelos decenter tractari et sepeliri voluit; illaque exemplo suo nos docuit quam Sanctos eorumquo reliquias venerari debeamus.

Sic et S. Antonius moriturus discipulis suis mandavit: « Nullus, inquit, ad .Egyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore servetur, no vituperati ritus a me, ut nostis, etiam circa me servantur obsequia; hujus enim rei gratia maxime huc sum regressus, ul nemo præter vos locum tumuli mei noverit. Confido in Domino, quia necessario resurrectionis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Discipuli ergo involutum, ul preccperat, corpus humo operuerunt: et nemo interim usque ad hanc diem, præter cos, ubi conditum sit, novit, » inquit S. Athanasius.

Verisimile est, quod docet Josephus, scilicet

Mosen comitatum Josué, Eleazaro, et aliis primoribus, ascendisse in Nebo; ibique coram eis, ut ait Cajctanus, vel aliquibus eorum, esse defunctum; deinde ejus corpus iisdem spectantibus, ab angelis per aerem vectum, et translatum fuisse in vallem Moab, ibique sepultura, licet determinatum vallis locum, in quo sepultum est, cernere et notare non potuerint hi spectantes, ut hic dicitur: hucusqueCajctanus.Moses 120annorum erat, quando mortuus est: mortuus est ergo Moses anno mundi 2493, a diluvio anno 836, ante Christum anno 1456.

Hunc Mosis raptum imitari voluit Romulus, aut certe Romani similem ei affinxerunt; ipse enim a senatoribus vel occisus, vel abreptus non comparuit. Unde finxit Julius Proculus patricius Romanus Romulum sibi apparuisse, ac rogatum quidnam ei evenisset, respondisse: « Diis, o Juli, a quibus veni, ita visum est, ut tantisper cum hominibus essem, urbemque cujus imperium ac gloria forci maxima, conderem, inde rursum cælum inhabitarem: vale, ac Romanis dic fore ut, si temperantiam forliludinemque colant, omnes mortales potentia excellant. Ego autem Deus vobis propitius ero Quiritius, p ut refert Plutarchus in *Romulo*. Ita quoque Apollonius Thyænæus magus, et impostor orbis, ablegans discipulum suum Davidem ad Nervam Imperatorem, loait ne ultimi sui finis testis esset, occultam oppetiit mortem anno Christi 99, quo immortalis in cæluin crederetur esse translatus: testis est Philostratus in ejus Vita. Hi fuerunt quasi simi® Mosis, uti diabolus csl simia Dei.

7. Non caligavit oculüs ejls, — uti solent senum oculi.

Nec dentes illius moti sunt, — uti in senibus denles, etiam molares, solent moveri et excidere: hoc enim est quod de miseriis senectutis scribit *Ecclc.* cap. ult. vers. 3: « Quando commovebuntur custodes domus, » puta visus aliique sensus, « et nutabunt viri fortissimi, » puta crura, a et otiosi erunt molentes (puta dentes) in minuto numero. » Pro nec *dentes illius moti sunt*. Septuaginta vertunt, *neque corrupta sunt labia ejus; Chaldæus, neque mutatus est splendor gloria vultus ejus*: ubi plano significat cornua lucis semper adhæsisse Mosi, quod et censet Bellarminus paulo ante citatus: qua de re dixi *Exodi* xxxiv, 29. Vatablus vertit, *maxilla ejus nihil defecerant, vel ncc emarcuerat viror* ejus; ita et Cajctanus, *q. d.* Facies et corpus fuit ei semper succulentum; sold enim senectus esse sicca. Hinc patet Mosen non esse mortuum ex defectu virium, vel ex morbo; sed tantum ex Dei jussu et voluntate: nam validus ascendit in montem, ibique statim ei vilidufuclus est, Deo nimirum cum dissolvente, animamque a corpore separante, el educente ad limbum Patrum.

Hic vigor et vires proveniebant Mosi, inquit Abulensis, ex familiaritate et presentia Dei: quia

Angeli
veneriti
funi re*
liqiih*
Mosi*.

Angeli

Morii
carpai
tnnsta*
Irrnml

** *>ff
v* mna
mQodi

EIA?ol-

Moríao8

du\$

y.

undo t

moratus et collocutus fuit cum Deo bis per quadraginta dies in Sina, tumquo non comedit, nec bibit, sola Dei præsentia sustentatus. Et inde habuit cornua, id est, radios lucis, in facie : indo etiam habuit vires perdurantes in omnibus membris ; ita ul co anno quo mortuus est, ad bellum processerit contra duos reges, scilicet Og et Scv-i Mo- hon, *Num.* xxi et xxii. Vox etiam cum non defecit : quia voce maxima et stentorea, quæ a toto populo audiretur, totum Deuteronomium ingenti spiritu Defamis promulgavit, paulo ante mortem. Adde tamen huc adjuvisse tum sobriam diætam, tum animi tranquillitatem, ortam ex mansuetudine Mosis. Nam, ut ait Hippocrates, rí uaxpoSta, animalia quæ bile carent longæva sunt, et sana ac fortia in mullam ælatem; qua do causa cervi præ reliquis animalibus longævi et validi perdurant. Unde schola Salernitana :

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum.

Ita S. Bernardus licet morbidus, ob pacem et tranquillitatem animi, sexagesimum annum superavit, ac morions suis ait : « Tria vobis commendo, quæ in stadio quo cucurri, quantum potui, observavi : *primo*, minus sensui meo quam alterius credidi; *secundo*, læsusdo lædente vindictam non expetivi; *tertio*, scandalum nemini facero volui : et si quando incidi, sedavi ut potui; n unde dislichon :

Nullum turbavi, discordes pacificavi,
Læsus sustinui, nec mihi complacui.

Ita et S. Antonius, teste S. Athanasio, læto semper animo et vultu, vixit ad annum ætatis 105, persistens ad extremum in eodem tenore et rigore abstinentiæ et poenitentias, « nec languore quidquam ælati aliquando concessit. Magis autem æqualilatem propositi tenens, nec vestimentum mutavit, nec pedes lavit, nec escam sectatus est molliorem : oculorum quoque aciem, et numerum dentium, licet paululum ob retatem viderentur attriti; nec non et pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita et contra jura naturæ meritorum gratia custodivit, ut lavatis corporibus, quæ balneis atque deliciis confoven- tur, hilarior ejus caro videretur. » Et rursum : « Verba finierat, et osculantibus cum discipulis, extendens paululum pedes mortem lætus aspexit, ita ut ex hilaritate vultus ejus, angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam ejus descenderant, præsentia nosceretur. » Hucusque S. Athanasius.

Ita et S. Abraham eremita, teste S. Ephrem in ejus Vita, cap. xvm, assiduis licet jejuniis, vigiliis, fletibus et poenitentiis se macerans, in senio vegetus fuit ad moriem usque. « Erat, inquit S. Ephrem, aspectus ejus quasi flos quidam immarcessibilis; atque in facie ejus puritas animi noscebatur. Sed et totum corpusculum ejus, quasi

nihil egisset, validum ac robustum apparuit, utpote qui divina gratia in omnibus fructetur, cl jucunditate spiritalis lætitiæ potiretur. In hora namque dormitionis suæ ita splendidissimus vultu apparebat, quasi qui nequaquam vitæ suæ tempus in abstinentia peregisset; sed et in omnibus quinquaginta annis abstinentiæ suæ, vestem cili- cinam qua indutus fuerat, non mutavit. »

8. Fleveruntque eum filii Israel triginta die- v»n.i. bus. — Hinc etiam apud Christianos aguntur tri- cenaria defunctorum, uli dixi *Num.* xx, 29.

9. Moyses posuit super eum manus suas, — g. d. v< 3 Per « impositionem manuum Mosis, Josué acce- perat Spiritum Sanctum, » inquit Vatablus. Vide dicta *Num.* xxvir, 18.

10 et II. Et nox surrexit ultra Propheta in v,r? 10 Israel (similis nimirum Mosi, ita scilicet ul ipse fl **'

Deo familiaris et portentosus) quem nosset Domi- nus FACIE AD FACIEM (1) (itCIII similis ci), IN OM- NIBUS SIGNIS ATQUE PORTENTIS, QUÆ MISIT PER EUM (dans scilicet ei virtutem et potestatem) ut ea facerbt. — Clarius verti posset cum Vatablo et Cajetano, *ad quæ*, vel *propter quæ miserat cum Dominus, ut faceret*, etc. Hisce ergo omnes Pro- phetas superavit Moses, scilicet in portentis, cl in familiaritate cum Deo; cui tamen non obstat ti\$*npc- quod alicui alteri Prophète revolata fuerint plura nvi' et majora mysteria. Sic enim communiter maxi- ^'inh- mus Prophetarum vocatur David, inquit Abulen- miliari- sis. Do Christo non csl dubium quin Moso fuerit Upc'm præslanlior : sed Christus non tam Propheta, DaviJ quam novus et clarus Evangelii inspector et le- muimui gislator fuit.

Tropologice. Ita S. Ephrem m *Encomio S. Basi- mpl0. Mosi*, cæterisque Prophetis confert, si nis.

Mosi, cæterisque Prophetis confert, si nis. non præfert, dicens : « O fidelis Basili, velut Abel acceptus es, sicut Noe salvatus, tanquam Abraham amicus Dei vocatus, ut Isaac pro victima Deo obla- tus ; instar Jacob tcnlationes fortiter pertulisti : et sicut Joseph, magnifice glorificatus es : ut Mo- ses, Pharaoncm posteriorem virga crucis demer- sisti, mare passionum secans : ut Aaron, sum- mus sacerdos Domini fuisti : ut Jesús filius Nave, inimicos in fugam vertisti : ut Phineos zemulator, gratia dignus habitus : ut Isaías, spiritali igne mundatus : ut Ezechiel, sedentem super Cheru- bim spectasti : ut Daniel, ora leonum obturasti : et sicut lres pueri, adversariorum flammam recte conculcasti. Instar Petri predicasti, instar Pauli docuisti, instar Thomæ Filium Dei passum con- fessus es : instar Matlhæi, Marci, Luc® et Joan- nis, de rebus divinis disseruisti : instar Aposto- lorum iniquos erudisti, impios convertisti, et Deo gratus fuisti : deprecare pro me admodum miserabili, et revoca me tuis intercessionibus, pater, n

12. Et cunctam manum robustam, — id est, et Ven. U.

(1) Alii vertunt, *qui nauti*, \cl *licitaci eum* , *Joiam*, *facie ad factcm*.

cuncta opem robusta, valida et magnifica, repete *misit*, id est dedit, Deus Mosi, cum ad ca ipsum excitavit et corroboravit, ut ea perficeret. In Hebraeo clarior est connexio; habet enim, *et in omni manu robusta*, quod apte connectitur cum eo quod praecessit, *in omnibus signis atque portentis*.

Magxaque mibadilia.— Hebraice, *et omnem terrorem magnum*. Manum fortem, inquit Vatablus, dicit ob ea quæ facta sunt in mari Rubro; terrorem autem, propter legem, quam Dominus dedit in monte Sina, cum tot terrificis portentis, cui adde alios terrores, ut absorptionem Core, Dathan et Abiron, incendium 250 procerum, *Num. svi, 35*, stragem fornicantium, *Numer. xxv*, et alios.

Vixit Moses, vivit jam Deo beatus et gloriosus in æternum; ita vivamus et nos. Anima nostra adorna est, in æternum vivet, vel beate vel misere. Vive Æternitati; certa, patere Æternitati. Jacis hic aleam, aleam irrevocabilem de Æternitate. O chara Æternitas, æterna veritas, vera charitas, Deus meus et omnia, aperi oculos nostros,

amove a nobis stuporem hominum, ut cognoscamus quid sit, quam immensa, quam felix vel misera sit Æternitas. Creasti nos ad te, creasti nos ad Æternitatem, quia tu es Æternitas; tute Æternitatis nos participes facere voluisti, jussisti, sanxisti. Nam lux perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et Æternitas tempomm. Da, ut monumentum hoc temporis pie et sancte expendamus, ut in eo studeamus Æternitati, laboremus Æternitati, patiamur et certemus Æternitati, utque idem omnibus inclamemus, et quotquot possumus animas perituras in æternum salvemus. Audite, Christiani; audite, Pagani; audi, Belgium; audiat orbis: Nulla satis magna securitas, ubi periclitatur

Æternitas.

O longa, o profunda, o abyssalis, o æterna

Æternitas!

Beati qui habitant in domo tua, Domine, in montibus Æternis: in sæcula saeculorum laudabunt te.

DOXOLOGIA

DEI LEGISLATORIS,

EJUSQUE CONCIO EX DEUTERONOMIO.

Misericordias, et sanctificationes Domini, in æternum cantabo.

Audi, Israel, magnalia, audi misericordias ; audi, et rumina mandata Dei tui.

Ut faciens ea vivas, et possideas terram quam Deus daturus est tibi.

Hæc est enim tua sapientia, ut dicant : En populus sapiens, et intelligens, gens magna.

Nec e talia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantés sibi : sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, et legem Dei?

Interrogado diebus antiquis, si unquam factum est, ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti.

Si fecit Deus, ut tolleretur sibi gentem de medio nationum, per tot signa et portenta, per pugnas, et manum robustam.

De cælo te fecit audire vocem suam ; quia dilexerunt patres tuos, et semen eorum.

Scito ergo quod Dominus ipse est Deus in cælo sursum, et in terra deorsum, et non est alius.

Testes invoco cælum et terram, cito vos perituros, si Deum ad iram provocetis : Deus enim tuus ignis consumens est, Deus zelotes.

Audi, Israel : Dominus Deus noster, Deus unus est.

Diliges eum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.

Hæc meditaberis sedens in domo, ambulans in itinere, dormiens atque consurgens : ut sis populus sanctus Domino.

Te elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris de cunelis gentibus, regale sacerdotium, gens sancta.

Non imbis cum Gentibus foedus : nec sociaberis cum eis conjugia.

Si custodieris pactum, et legem Dei, benedictus eris inter omnes populos.

Non erit in te sterilis, auferet Dominus a te omnem hnguorcin : devorabis omnes inimicos.

Deduxit te Dominus quadraginta annis per de-

sertum terribile : in quo erat scorpio, dipsas, et serpens flatu adurens.

Dedit tibi manna, ut ostenderet quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

Nec pes, nec calceus tuus est subtritus : cum quadragesimus annus est.

Inducet te in terram lactis et mellis : terram frumenti, hordei et vini.

Non propter justitias tuas inducet te : sed ut compleat juramenta, quæ dedit Abraham, Isaac et Jacob.

Nec lentes Deum, siculi fecisti in incendio, in tentatione, et in sepulcris concupiscentiæ : quia populus duræ cervicis es.

Circumcidite præputium cordis vestri : et cervicem vestram ne induretis amplius.

Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te : nisi ut timeas eum, ut ambules in viis ejus ; ac diligas eum, et servias ei in toto corde.

En Domini Dei tui est cælum, et cælum cæli : terra, et omnia quæ in ea sunt.

Ipse est laus tua, et Deus tuus : qui fecit tibi hæc magnalia, et terribilia, quæ viderunt oculi tui.

Multiplicavit te sicut astra cæli : et sicut arenam, quæ est in littore maris.

Duxit te sicco pede per mare Rubrum : Pharaonem et Egyptios in eo demersit.

En morior : propono vobis hodie benedictionem et maledictionem : benedictionem, si obedieritis ; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini.

Quod præcipio tibi, hoc tantum facito : nec addas quidquam, nec minuas.

Si surrexit pseudopropheta dicens : Sequamur deos alienos, illico lapidibus obrues eum.

Urbem delebis, usque ad pecora : quidquid in ea est, igne succendes.

Non apparebis ante Dominum vacuus : sed offeres juxta benedictionem, quam dederit tibi.

In judicio non accipies personam, nec munera : quæ excæcant oculos sapientium, et mutant verba justorum.

Si difficile et ambiguum apud te fuerit iudicium, venies ad sacerdotes Levitici generis; et facies quaecumque dixerint tibi.

Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, et decreto iudicis, morte moriatur.

Prophetam de gente tua suscitabit tibi Dominus: ipsum, ut me audies.

Si exieris ad bellum, ne timeas; quia Dominus in medio tui est, et pro te dimicabit: lanium custodias te ab omni re mala.

Maledictus omnis qui pendet in ligno: cur ergo, o Christe, dignatus es pro nobis in cruce fieri maledictum?

Primitias frugum dabis Domino, dicens: Profiteor hodie coram Domino, quod ipse nobis dederit terram lacte et melle manantem.

Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus: custodi ergo mandata et iudicia illius.

Benedictus qui facit praecepta et iustitias Domini: benedicta domus, et horrea ejus.

Si ad cardines caeli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus.

Maledictus qui non permanet in sermonibus legis Dei, nec cos opere perficit.

Maledictus in civitate, maledictus in agro: maledictus ingrediens, et egrediens.

Sil caelum quod super te est, aeneum: et terra, quam calcas, ferrea.

Det Dominus imbrem terrae tuae pulverem: tradat te hostibus, et cadaver tuum volatilibus caeli.

Percutiat te ulcere Aegypti, amantia, calcitane, ac furore mentis.

Det tibi cor pavidum, et deficiens: sil vita tua quasi pendens ante te.

Mane dicas: Quis det mihi vesperum? et vespere: Quis mihi det mane?

Et dicent omnes gentes: Quare sic fecit Dominus terrae huic? quae est haec ira furoris ejus imensa?

Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum in Ilorcb.

Abscondita Domino Deo nostro, quae manifesta sunt nobis, et filiis nostris, usque in sempiternum.

Mandatum quod ego praecipio tibi hodie, non est supra te, ut dicas: Quis nostrum valet ad caelum ascendero, ut deferat illud ad nos?

Neque trans mare positum, ut causaris: Quis (nobis transfretabit mare, ut illud ad nos afferat?

Juxta est sermo valde in ore tuo: et in corde tuo, ut facias illum.

Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et c contrario mortem et malum.

Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum: dilige Deum; ipso est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum.

Viriliter age, et confortare, ne timeas hostes: Deus est ductor tuus, ipse non derelinquet te.

Audite, caeli, quae loquor: audiat terra verba cunctis meis.

Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera, et omnes viae ejus iudicia.

Peccaverunt ei non filii ejus: generatio prava atque perversa.

Itaccine reddis Domino, popule stulte et insipiens?

Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit et creavit te?

Quando dividebat Altissimi gentes, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.

Pars autem Domini populus ejus: Jacob funiculus hereditatis ejus.

Invenit eum in terra deserta: in loco horroris, et vasta solitudinis.

Circumduxit eum, et docuit: et custodivit quasi pupillam oculi sui.

Sicut aquila, provocans ad volandum pullos suos, expandit alas suas: portavit eum in humeris suis.

Constituit eum super excelsam terram, ut suggeret mei de petra olcumque de saxo durissimo.

Incrassatus est dilectus, et recalcitravit: dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo.

Deum qui te genuit dereliquisti: oblitus es Domini creatoris tui.

Ignis succensus est in furore meo: ardebit usque ad inferni novissima, et montium fundamenta comburent.

Congregabo super eos mala: et sagittas meas complebo in eis.

Gens absque consilio est, et sine prudentia.

Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent!

De vinea Sodomorum vinea eorum: fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.

Mea est ultio, ego retribuam eis: juxta est dies perditionis, et adesso festinant tempora.

Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes.

Laudate, gentes, populum ejus; quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum.

Dominus de Sina venit, et de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia.

In dextera illius ignea lex: omnes sancti in manu illius sunt.

Moses moriens benedixit Levi, dicens: Qui dixit patri suo, et matri suae: Nescio vos; et fratribus: Ignoro illos.

Illi custodierunt pactum tuum, Domine: eloquium tuum servaverunt.

Ponent thymiam in furore tuo: et holocaustum super altare tuum.

Benedic, Domine, fortitudini ejus : et opera manuum ejus suscipe.

Populos vocabunt ad montem : ibi immolabunt victimas justitiæ.

Non est Deus alius, ut Deus rectissimi : ascensor coeli auxiliator tuus.

Magnificentia ejus discurrunt nubes : habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna.

Habitabit Israel confidenter in terra frumenti, olei et vini : et coeli caligabunt rore.

Dealus es tu Israel, popule, qui salvaris in Domino : ipse est scutum auxilii tui, et gladius gloriæ tuæ.

Negabunt te inimici tui : et tu eorum colla calcabis.

Ascendit Moses in montem Abarim, vidit terram Abrahæ et semini ejus promissam.

Mortuus est, nec cognovit homo sepulcrum ejus : non caligavit oculus ejus, nec dentes ejus moti sunt.

Non surrexit ei similis Propheta in signis et portentis : qui nosset Dominum facie ad faciem.

Similem illum fecit in gloria sanctorum : ostendit illi gloriam suam.

In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum : et elegit cum ex omni carne.

Docere Jacob testamentum suum, et judicia sua Israel.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in stula sæculorum. Amen.

ORATIO ET CONCLUSIO.

Creator omnium, Deus, qui tua providentia cuncta gubernas, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter, quam sanctus et mirabilis fuisti in Mose et Ibraeis, cunctisque operibus Pentateuchi ! Spectavimus in *Genesisi* potentem tuam rerum omnium creationem : in *Exodo*, singularem erga tuos curam et providentiam : in *Levitin*, sacram tuam religionem, victimas et caeremonias : in *Numeris*, augustam tuam in tantis populi castris magnificentiam : in *Deuteronomio*, fervorem tuum circa populi salutem, amorem et zelum. Spectavimus veterem Ecclesiam et rempublicam in populo a te electo institutam. Audivimus legis æternæ tuæ rivulos, præcepta tua sancta, moralia, judicialia et caeremonialia. Laudent te cadum, terra, mare et omnia quæ in eis sunt : laudent te, et benedicant nomen sanctum tuum in sæcula. Da, Domine, ut in his omnibus agnoscamus, et intueamur te, revereamur te, colamus et amemus te ex toto corde, ex tota anima, et ex tota fortitudine nostra. Da ut in his omnibus adumbratum et depictum speculemur Unigenitum tuum, Christum Dominum, Salvatorem nostrum. Da quoque ut cumdem agnoscat Israel, populus olim a te electus, nunc derelictus et aberrans. Salva, Domine, reliquias Israel: ipsi enim sunt lili Abrahæ secundum carnem; ipsi sunt cognati tui, cognati Apostolorum. Aufer ab eis velamen litteræ, et erant diem caeremoniarum, quod posi-

tum est super cor eorum, a diebus Moysi et Messii; ut incisi legant et videant spiritum, et mysteria Christi tui recondita : hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Da denique vel hic commentarius tuæ gloriæ, et Mosi tuo illustrando serviat, ut quicumque hæc legunt, et Pentateuchi, et Christi in eo figurati, et tuæ majestatis, quasi auctoris omnium, clariorem cognitionem nanciscantur, indeque ad majorem tui amorem, reverentiam et cultum incitentur. Favo hisco votis meis, S. Dei genitrix, Virgo Maria, clice apud benedictum Filium tuum ut eorum compos fiam. Tibi enim, vel matri meæ, omniumque mea sunt, secundum hunc fœtum meum, æque ac primum refero et offero : tibi Mos hunc meum, æque ac Paulum, dico, trado, consecro. Tuus enim est, non meus : tibi gloria, mihi autem confusio faciei meæ. Maria, mater Dei, memento mei, nunc, et in hora mortis. Da denique ut hæc scripta, hi apices singuli laudent te tuumque benedictum Filium cum Patre et Spiritu Sancto; laudent, inquam, et hoc sæculo, et futuris omnibus, cunctosque hæc lecturos ad jugem ejus laudem invitent : atque me mortuo perennem ejus gloriam loquantur, et testentur universis æternum et immensum ejus laudandi et glorificandi desiderium.

Arnen.

Quia leges Mosaica, sive veteris Testamenti, plurima) stint, cæquo sparsim et confuse loto Pentateucho proponuntur, ct commiscemur, visum est cos omnes hic in suas classes distribuere, unicaque quad synopsi ob oculos ponere.

SYNOPSIS

OMNIUM PRÆCEPTORUM.

QOJR

DEUS MOYSI DEDIT, COLLECTA EX PENTATEUCHO.

Leges, sivo præcepta Mosaica, alia suut	Simplicia: alia sunt	Moralia sive natura-	7. Prophetam de gente tua, et de fratribus	
		lia.	tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus :	
		Cærcmonialia.	ipsum audies, <i>Ibid.</i> vers. 15.	
		Judicialia.	8. Si surrexerit prophetes, et frater, filius, filia,	
	Mixta: alia sunt	Moralia et cærcmonia-	aut uxor dixerit : Eamus, et serviamus diis alie-	
\	\	lia simul.	nis; non acquiesces, sed statina interficies, <i>Deut.</i>	
		Moralia et judicialia	<i>Xiu</i> , 2 et 6.	
		simul.	9. Non facietis deos aureos, vel argenteos,	
		Cærciuonialia et judi-	Exodi xx, 23. Non facietis vobis idolum, el sculp-	
	Præcepta moralia, sive Decalogi.	\	cialia simul.	tile, nec titulos erigetis, nec inrigucm lapidem,
Moralia, cærcemonia-			ut adoretis eum, <i>Levit.</i> xxvi, 1.	
lia, et judicialia si-			10. Non adores, nec colas solem, lunam, stel-	
mul.			las, etc., Deu', iv, 19. Quia Dominus Deus tuus	
riimum.		I. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelo-	ignis consumens est, Deus emulator, <i>Ibidem</i>	vers. 21.
	tes : non habebis deos alienos coram me : non		11. Dissipate aras deorum Gentium, confrin-	gite statuas, lucos comburite, idola comminuite,
	facies tibi sculptile : non adoiabis ea, neque co-		disperdite nomina eorum de locis suis, <i>Deufer.</i>	xn, 3.
	les, Erodi xx, 4. Hue pertinent, et lue explicant		12. Non addetis ad verbum quod vobis loquor,	nec auferetis ab eo, <i>Deut.</i> iv, 2.
	sequentia :	1. Audi, Israel : Dominus Deus noster, Domi-	num : nec enim habebit insontem Dominus eum, dutn-	s-m-
nus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex			qui id fecerit, Erudi xx, 7. Huc pertinent, et hoc	
toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota			explicant sequentia :	
fortitudine tua, <i>Dcut.</i> vi, 4.			1. Per nomen externorum deorum non jura-	
2. Erunt hæc verba in cordo tuo : narrabis ea		2. Per nomen Domini Dei tui iurabis, <i>Dcuter.</i>	bitis, neque audietur ex ore vestro, <i>Exodi</i> cap.	
	filiis tuis; meditaberis in cis sedens et ambulans,		xxin, vers. 13.	
	dormiens atque consurgens, <i>Ibid</i> ,		3. Non perjurabis in nomino meo, nec pollues	
	3. Non lentabis Dominum Deum tuum, sicut		nomen Dei tui : ego Dominus, <i>Levit.</i> xix, 12.	
	tentasti in loco tentationis, <i>Dcut.</i> vi, 16.	4. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non	tardabis reddere, quia requiret illud Dominus	
4. Sancti estote, quia ego sanctus sum, Domi-	Deus tuus; quod semel egressum est de labiis			
	nus Deus vester, <i>Levit</i> , xix, 2.		tuis, observabis, el facies, sicut promisisti Do-	
	Non inveniatur in te, qui lustret filium suum		mino Deo tuo, <i>Dcut.</i> XXIIJ, 21 et 22.	
	aut filiam, ducens per ignem; aut qui ariolos scis-	5. Qui maledixerit Deo, et blasphemaverit no-	men Domini, morte moriatur, <i>Levit.</i> xxiv, 15.	
citetur, et observet somnia atque auguria; nec				
sit maleficus, nec incantator, neque qui pytho-				
nes consulat, nec divinos, et quierat a mortuis				
veritatem, <i>Deut.</i> xvm, 10.				
6. Perfectus eris, et absque macula cum Do-	mino Deo tuo, <i>Ibid.</i> vers. 13.			

- Ter- IR. Memento ul diem sabbati sanctifies : non
Unm* facies omne opus in *co. Sex enim* diebus fecit
Deus coelum, terram, mare, cl omnia quæ in cis
sunl, ct septimo dic requievit, *Exodi* xx, 8.
- Qoir- IV. Honora patrem tuum, cl matrem tuam, ut
l'B' sis longævus super terram, *Ibid.* vers. 12. Huc
perlinent qu® sequuntur :
1. Diis non delrahes, ct Principi populi lui non maledices, *Exodi* xxn, 28.
 2. Judices ct magistros constitues in omnibus portis luis, ut judicent populum justo iudicio, *Detd.* ivi, 18.
 3. Non accipies personam, ncc munera : quia munera cxcæcant oculos sapientum, cl mutant verba justorum, *Ibidem*.
 4. Corani cano capite consurge, el honora personam senis, et time Dominum, *Levit*, xix, 32.
- Onio- v. Non occides, *Exodi* xx, 13. Huc perlinent :
tala' 1. Ne oderis fratrem in corde luo, *Levit*, cap.
xix, vers. 17.
2. Non quaeras ultionem, nec memor eris injuri® civium tuorum, *Ibidem*.
 3. Non maledices surdo, ncc coram cieco pones offendiculum : sed timebis Dominum Deum tuum, *Ibid.* vers. 14.
 4. Proximum vi non opprimes, *Ibid.* vers. 13.
 5. Non interficientur patres pro filiis, ncc filii pro patribus, *Deut.* xxiv, 1G.
- Salua. VI. Non mœchaberis, *Exodi* xx, 13. Hue per-
tinent :
1. Prohibitiones matrimonii, ct copulæ cum patre ct matre, *Levit*, xvm, 7; cum noverca, vers. 8; cum sorore, vers. 9; cum neple, vers. 10; cum sorore privigna, vers. 11; cum amita ct matertera, vers. 21 ct 13.
 2. Rursum in gradibus affinitatis, cum uxore patruï, vers. 11; cum nuru, vers. 15; cum uxore fratris, vers. 16; cum filia ct nepte privigna, vers. 17; cum sorore uxoris, vers. 18.
 3. De semine tuo non dabis idolo Moloch, *Ibid.* vers. 21.
 4. Cum omni masculo non commiscearis, *Ibid.*
 5. Cum omni pecore non coibis, *Ibid.*
 6. Ne prostituas filiam tuam, *Levit*, xix, 29.
 7. Non erit meretrix dc filiabus Israel, ncc scortator de filiis Israel, *Dcut.* cap. xxin, vers. 17.
- VII. Non furtum facies, *Exodi* xx. Huc perti- s.pi.
nent : wum«
1. Non decipiet unusquisque proximum suum, *Levit*, xix, II.
 2. Non contristabis, ncc affliges advenam ct peregrinum : quia et vos peregrini fuistis in .Egyplo, *Exodi* xxn, 2!.
 3. Viduæ et pupillo non nocebitis. Si læscris cos, clamabunt ad me, et ego exaudiam cos, percutiamque vos gladio, ct erunt uxores veste® viduæ, et filii vestri pupilli, *Ibidem*, ct *Deut.* cap. x, vers. 18.
 4. Nolite facere iniquum aliquid in regula, in pondere, in mensura, *Levit.* xix, 35.
 5. Statera justa, et æqua pondera sint, justusque modius, æquusque sextarius : ego Dominus, *Ibid.*
 6. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus ct minus : ncc erit in domo tua modius major ct minor, *Dcut.* xxv, 13.
 7. Non transferes terminos proximi lui, *Deut.* xix, 14.
 8. Non facies quod iniquum est, ncc injuste judicabis : non consideres personam pauperis, ncc honores vultum potentis, *Levit*, xix, 15.
 9. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animal pro animali, *Levit*, xxiv, 28.
- VIH. Non loqueris contra proximum tuum fa- oma-
sum testimonium, *Exodi* xx, 14. Iluc pertinent : TUm-
1. Non suscipies vocem mendacii, *Exodi* cap. xxiii, vers. 1.
 2. Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententi®, ut avero devies, *Ibid.*
 3. Mendacium fugies, *Ibid.* vers. 7.
 4. Non eris criminator, nec susurro in populo, *Levit*, xix, 16.
 5. Non facies calumuiam proximo tuo, *Ibidem* vers. 13.
- IX. Non concupisces uxorem proximi tui, *Deu-* Nonam.
tcron. v, 20.
- X. Non concupisces domum proximi tui, non Deci-
agrum, non servum, non ancillam, non bovem, raam«
non asinum, ct universa quæ illius sunt, *Ibid.*

EC SUNT MORALIA, SIVE NATURALIA PILECEPTA DECALOGI, QUÆ DEUS PER MOSEN HF.BRÆI3 LEDIT;
SEQUUNTUR CEREMONIALIA, IN SUAS CLASSES DISTRIBUTA.

- 1. De loco victimarum et sanctuarii.
- 2. De vasis Sancti sanctorum.
- 3. De vasis Sancti.
- 4. De vasis atrii.
- 5. De tabernaculo et atrio.
- 6. De vestibus sacerdotum et pontificis.
- 7. De consecratione eorum et Levitarmi].
- 8. De eorum dotibus et muniis.
- 9. De eorum urbibus et proventibus.
- 10. De sacrificiis.
- 11. De primogenitis, primitiis et decimis.
- 12. De censu et oblationibus.
- 13. De Nazaræis et votis.
- 14. De puerpera.
- 15. De lepra et leprosis.
- 16. De iis qui fluunt semine aut sanguine.
- 17. De eunucho et mamzere.
- 18. De aqua lustrationis.
- 19. De munditie castrorum.
- 20. De simplicitate.
- 21. De habitu et vestitu.
- 22. De cibis mundis et immundis.
- 23. De festis.
- 24. De homicidiis.

I. Cæremoniale de loco victimarum, et sanctuarii.

- 1. Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in eo quem elegerit Dominus, ibi offeres holocausta, victimas, decimas, primitias, vota, donaria et primogenita; ex iisque comedes ibi in conspectu Domini, et heleberis, *Deut. cap. xu*, vers. G, 7, 13, 14.
- 2. Quod si longior sit via et locus, vendes ea, et proficiscens ad locum, ex pretio emes quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram; et comedes coram Domino, tu et domus tua, et Levita, qui intra portas tuas est, *Deut. xiv*, 24.
- 3. Quin et si ad esum tantum mactes bovem, ovem aut capram, id facies apud templum, dummodo non procul ab eo habites, ut ibi adipem Deo adolcre, et sanguinem illi effunderò et libaro possis, *Deut. xu*, 2G.
- 4. Ter in anno ascendes ad templum, scilicet in Paschale, in Pentecoste, et in festo Tabernaculorum : nec apparebis in conspectu meo vacuus, *Deut. ivi*, 16.
- 5. Proclamabunt Levitai maledictiones versus montem Itebal, in violantes legem Dei, et benedictiones versus Garizim, in observantes legem Dei juxta ritum explicatum *Deut. xxvn*.

II. Cæremoniale de vasis Sancti sanctorum, scilicet de irta, propinatione et Cherubim.

- 1. Arcam de lignis seliro compingite, et deaurate,

cujus longitudo habeat duos cubitos et semis, latitudo cubitum et dimidium, altitudo cubitum et dimidium, habeatque quatuor circulos aureos, quibus inserantur duo vectes, ut portetur in eis, ponesque in arca tabulas legis, Erodi cap. XXV, vers. 10.

- 2. Facies et propiliatorium de auro mundissimo, quod sit operculum arcæ, *Ibid.* vers. 17.
- 3. Duos quoque Cherubim aureos facies, qui virumque latus propitiatori legant, expandentes alas, et respiciant se mutuo : inde loquar ad te, *Ibid.* vers. 18.

III. Cæremoniale de vasis Sancti, scilicet de mersa, candelabro et altari thymiamatis.

- 1. Facies mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem : camque inaurabis, et pones super eam panes propositionis in conspectu meo semper. Facies et annutos, et vectes, quibus portetur, Erodi xxv, 23. De panibus hisco vide dicta Levit, xxtv, 5.
- 2. Facies et candelabrum ductile ex talento auri, quod habeat septem calamos, qui singuli habeant tres ordines scyphorum; sphaularum et liliorum. Impones eis lucernas septem cum oleo, ut luceant ex adverso, *Ibid.* vers. 31.
- 3. Lucernas has disponet et accendet sacerdos vespere, ut luceant usque mane, Erodi xxvn, 21.
- 4. Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et cubitum latitudinis, et duos cubitos altitudinis : vesties illud auro. Facies et annulos, et vectes, quibus portetur; pones illud ante velum, quod est ante arcam, Erodi xxx, 1.
- 5. Adolebit sacerdos super illud thymiamata, mane et vespere, *Ibid.* vers. 7.
- 6. Thymiamata compones ex stacto, onyche, galbano, et thure lucidissimo, *Ibid.* vers. 34.

IV. Cæremoniale de vasis alni, scilicet de altari tholocaoslorum, et labro xneo.

- 1. Facies altare de lignis setim, quod habent quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, et tres in altitudine; cavum erit; craticulam illi facies æneam, item vectes, denique lebetes, forcipes, fuscinulas, et ignium receptacula, Erodi xxvn, 1.
- 2. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens ligna, *Levit*, vi, 42.
- 3. Altare de terra aut lapide insecto facies mihi, et offeres super eo victimas, Erodi xx, 24.
- 4. Non ascendes per gradus ad altare meum, *Ibid.* vers. 26.
- 5. Non plantabis iucum apud altare, *Deut.* xvi. 21.

6. Facies labrum æncum, ut missa aqua, lavent in ea sacerdotes manus suas et pedes, quando accessuri sunt ad altare, *Exodi xxx, 18.*

V. Cæremoniale de ipso tabernaculo et atrio.

1. Facies tabernaculum, id est Sanctum sanctorum, et Sanctum, et ante Sanctum, atrium.

2. In Sancto sanctorum pones arcam, cum propitiatorio et Cherubim : item urnam cum manna, *Exodi XVI, 34*, et virgam Aaron quæ floruit, *2Vumer. xvn, 10.*

3. In Sancio pones mensam in parte australi, candelabrum in meridionali, in medio altari thymiamatis, *Exodi xl, 20* et seq.

4. Denique in atrio pones altare holocaustorum et labrum æncum, *Ibid. vers. 26* et seq.

5. Tabernaculum compinges ex viginti tabulis, utrimque in longum porrectis, et a tergo in latum decem tabulis; antè vero velo tegetur; tabulæ hæ singulæ erunt altæ decem cubitos, latæ cubitum cum dimidio. Unde longitudo tabernaculi erit 30 cubitorum, latitudo decem, altitudo decem, ita ut Sanctum sanctorum habeat decem cubitos, tam longitudinis, quam latitudinis et altitudinis; Sanctum vero habeat reliquos 20 cubitos longitudinis, latitudinis vero et altitudinis decem; velum polymitum dividat Sanctum a Sancio sanctorum.

6. Tabulæ hæ singulæ habeant binas bases argenteas, quibus in terra subsistant; habeant et vectes quinque utrimque, quibus invicem astringantur.

7. Tabulæ hæ pro tecto habeant quatuor tegumenta, scilicet primum, decem cortinarum polymitarum; secundum, undecim sagorum ciliciorum; tertium, pelles arietum rubricatas; quartum, pelles ianthinas, *Exodi xxyi.*

8. Atrium sit ante Sanctum sub dio, quod undique cingatur columnis et velis : in ejus anteriori parte sacerdotes sacrificent; in posteriori sit populus orans, et spectans sacrificia, *Exodi xxv, 10.*

VI. Cæremoniale de vestibus Sacerdotum et Pontificis.

1. Facies pontifici sex vestes : primo, ephod, secundo, rationale cum 12 gemmis, in quibus insculpes 12 nomina filiorum Israel, item *urim* et (ummtm, id est doctrina et veritas; tertio, tunicam hyacinthinam cum zona polymita, ex qua inferne dependebunt tintinnabula, et mala púnica; quarto, tiaram cum lamina aurea, cui inscribes: «Sanctum Domino;» quinto, tunicam lineam cum balteo; sex'o, femoralia linea.

2. Sacerdotibus vero facies, primo, femoralia linea; secundo, tunicam lineam cum balteo; tertio, cidarim, sive tiaram, *Exodi xxvii.*

MI. Cæremoniale de consecutione Pontificis, sacerdotum et Levitum.

1. Facies unguentum ex stacte, cinnamomo.

calamo, casia et oleo, coque unges et consecra bis tabernaculum, arcam, mensam, candelabrum, labrum, altare, omniaque vasa eorum, Aaronem quoque cum filiis, *Exodi cap. xxx, vers. 23.*

2. Consecra, o Moses, Aaronem et filios ejus sacerdotes, hoc ritu : primo, lava eos; secundo, induo eos vestibus sacerdotalibus; tertio, offer vitulum pro peccato, et duos arietes, unum in holocaustum, alterum in hostiam pacificam, cum panibus azymis; quarto, per dies septem quotidie ungo tam ipsos, quam aliare. Denique, die octavo Aaron suas quasi primitias celebret, omnisque generis victimas immolet, *Exodi xxix*, et *Levit*, v. ix; tumque 12 principes 12 tribuum sua dona offerant hibernaculo recens crecto, scilicet primo, simul sex plaustra; secundo, scorsim singuli vicissim suas victimas, et vasa ad usum tabernaculi, *Num. vu.*

3. Levitas hoc ritu consecra : primo, tu, o Moses, asperge eos aqua lustrationis; secundo, radant ipsi pilos omnes carnis suæ; tertio, lavent vestes suas; quarto, offerant unum bovem pro peccato, alterum in holocaustum; quinto, sisto eos Domino; sexto, filii Israel imponant eis manus suas; septimo, Aaron offerat eos Domino, corumque boves immolans, pro eis oret, *Num. cap. vi, vers. 6.*

MIL. Cæremoniale de eorum dotibus et muniis.

1. Levitai servient in tabernaculo a 25 anno usque ad 50, *Ibid. vers. 25.*

2. Levitæ custodiant et portent omnia vasa tabernaculi, *Num. m, G*, scilicet Caalhitæ portent arcam, mensam, candelabrum et aliare; Gersonitæ cortinas et vela; Meraritæ tabulas, vedes, columnas et bases, *Num. iv.*

3. Sacerdotes carcant maculis, id est vitiis corporis, puta non sint cæci, non claudi, non parvo, grandi, vel torlo naso, non fracto pede, vel manu, non gibbosi, non lippi, non habeant albuginem in oculo, non jugem scabiem, vel impetiginem, non sint herniosi, *Levit, xxi, 17.*

4. Sacerdotes abstineant funeribus et planctu.

5. Pontifex nec matrem, nec patrem plangat, *Ibid. vers. 2.*

6. Pontifex uxorem non ducat, nisi virginem, et nobilem, *Ibid. vers. 13.*

7. Sacerdotes, cum ingrediuntur tabernaculum, vinum et siceram non bibant, ne moriantur, ut discernant inter sanctum et profanum, ulque doceant filios Israel præcepta mea, *Levit. cap. x, vers. 9.*

8. Quicumque a stirpe Aaron fuerit leprosus, seminifluus, aut immundus, non comedet ex iis quæ Deo sanctificata sunt, *Levit, xxii, 4.*

9. Sacerdolum munus est : primo, sacrificare in atrio; secundo, quotidie vespere accendere lucernas candelabri in Sancto; tertio, singulis diebus sabbatinis ponere novos panes propositionis in men-

sa; *quarto*, quotidie mane et vespere adolere thymiama; *quinto*, benedicere populo.

10. Proprium pontificis est, semel in anno, in die expiationis, expiare totum populum, ipsumque tabernaculum, lustrando Sanctum sanctorum, *Levit.* XVI.

11. Hac forma sacerdotes benedicant populo : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, ostendat tibi faciem suam, et misereatur tui, convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem, *Num.* vi, 24.

IX. Cærimonule de eorundem urbibus et proventibus.

1. In terra Israel partem non habeant sacerdotes et Levitæ, *Num.* xviii, 20.

2. Dabitis Levilis urbes ad habitandum, et sub urbana ad mille cubitos in circuitu, pro alendis eorum pecoribus, *Num.* xxxv.

3. Sacerdotes habeant, *primo*, omnia primogenita; *secundo*, omnes oblationes; *tertio*, omnes victimas, puta ex holocausto pellem; ex pacifica pectusculum, elarmum dextrum; ex hostia pro peccato totam carnem; ex mincha lotum, excepto pugillo qui crematur Domino, *Levit.* vi et vu, et *Num.* xviir.

4. Levitæ habeant omnes decimas, ex iisque rursum decimas dent sacerdotibus, casque meliores et selectiores, *Num.* xviii, 26.

5. Si Lévitæ, desiderans servire Domino, ex urbe sua venerit ad templum, ut ibi ei ministret, partem ciborum accipiet eandem, quam et cæteri qui ministrant : insuper et partem decimarum, quæ ei in sua urbe ex lege debetur, nanciscetur, *Veut*, xviii, G.

X. Cærimoniae de sacrificiis, scilicet de holocausto, mincha, hostia pacifica et victima pro peccato.

1. Victima holocausti sit mascula et integra, totaquo Deo comburatur, excepta pelle, quæ cedet sacerdoti sacrificanti, *Levit.* vn, 8, et *Levit.* i.

2. Victima hæc sit vel ex bobus, vel ex ovibus et capris, vel ex turturibus et columbis, *Levit.* i.

3. Quotidie offeres holocaustum iuge, puta agnum mane, et agnum vespere, qui tota nocte in altari cremetur, cum decima parte ephi similæ, quæ conspersa sit oleo quartæ partis hin : et simul libabis vini quartam partem hin, tam mane, quam vespere, *Num.* xxvni, 3.

4. Mincha, id est sacrificium farreum, offeratur, vel ex simila, vel ex spicis, vel ex panibus coctis, sive clibano, sive sartagine, sive craticula, *Levit.* n.

5. Mincha sale condiatur, cique infundatur oleum, et imponatur thus.

C. Mincha sit infermentata, et carcat mello, *Ibid.*

1. Pugillus ex mincha cremetur Deo : reliquum cedat sacerdoti, *Ibidem.*

8. Hostia pacifica sit bos, ovis, aut capra : ex ea, *primo*, sanguis et adeps, cum renibus, et cauda si sit ovis, adolcatur Deo; *secundo*, pectus et ar-

mus dexter cedat sacerdoti sacrificanti; *tertio*, caro reliqua cedat laico offerenti, *Levit.* cap. ih.

9. Immundus non comedet ex ea, *Levit.* vn, 20, sed soli mundi, tam mares, quam feminæ, idque primo die, si sit hostia gratiarum actionis; vel etiam secundo die, si sit hostia votiva, vel spontanea : si quid supersit tertio die, igne comburetur, *Levit.* vn, 15.

19. Hostia pro peccato, per ignorantiam commisso a pontifice, vel populo, sit hircus; a plebcio, sit capra, vel ovis, *Levit.* iv. Ex hac sanguis, adeps, renes et cauda cremabuntur Deo, reliquam carnem comedent sacerdotes, cum filiis masculis, *Levit.* vn, 3, et *Levit.* vi, 18.

11. Qui calumniam, aut injurum fecit proximo, offerat arietem pro peccato, *Levit.* vi, G.

12. Victima quælibet sit sine macula, id est sit integra, puta non sit orca, fracta, scabiosa, etc. *Levit.* xx»!, 22.

13. Victima carniū habeat sua libamina, puta similam, oleum, vinum, sal et thus, ea mensura quæ praescribitur, *Numer.* xv, 4.

14. Si quando habebitis epulum, et dies festos, et calendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis victimis, *Numer.* x, 10.

XI. Cærimoniae de primogenitiis, primitiis et decimis.

1. Sanctifica mihi omne primogenitum masculum, tam de hominibus, quam de jumentis : mea sunt enim omnia, *Exodi* xxi, vers. 2 et 12.

2. Primogenitum asini mutabis ove : quod si non redemeris, interficies, *Ibidem.*

3. Primogenitum hominis pretio redimes, puta quinque siclis, *Num.* xviii, 16.

4. Primogenitum animalis septem diebus sit cum matre sua : die octava reddes illud mihi, *Erodi* XXII, vers. 30.

5. Primogenita nemo poterit vovere : Domini enim sunt, *Levit.* xxvn, 2G.

G. Primogenitum immundum redimatur, *Ibid.* vers. 27.

7. Non operaberis in primogenito bovis, et non tondabis primogenita ovium, *Deutcr.* xv, 19.

8. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco quem elegerit Dominus, tu (o sacerdos) et domus tua, *Ibidem* vers. 20.

9. Primitias frugum terne tuæ deferes in domum Domini, *Exodi* xxi, 19.

10. Primitias spicarum hordei offeres in Paschate, puta die secunda azymorum, *Levit.* xxi, vers. 10.

i 1. Primitias panum offeres in Pentecoste, *Ibid.* vers. 17.

12. Primitias frugum omnium offeres in fine anni, casque offerens dices : Profiteor hodie coram Domino, quod Deus introduxerit me in terram mello diade manantem, eie. *Deut.* xxvi, 2 et seq.

13. Cum plantaveris arborem, fructus, quos tribus primis annis illa proferet, abjicies quasi immundos et incircumcisos : fructus vero quarti

anni offeres Domino; et quicquid quinquies anno videris fructibus ejus, *Levit.* xix, 23.

14. Decima fructuum et frugum omnium Deo offerantur, *Levit.* xxiii, 30.

1a. Decima animalium, ovium, bovis, caprae, Deo offerantur, *Ibid.* vers. 32.

16. Quotannis duplices decimas separabis, primas dandas Levitis, secundas pro illo, et vic-
timis dandis Deo, cum ter in anno ascendes ad templum; tertio vero anno tertias separabis decimas pro pauperibus, *Deut.* xiv, vers. 22 et 23.

XII. Cærimoniale de censa tollendo et de oblationibus.

1. Quando tuleris summam filiorum Israel, dabunt singuli pretium pro animabus suis, puta dimidium sicli, idque trades in usus tabernaculi, *Exo.* h. XXX, vers. 12, 13, 16.

2. Offerant filii Israel pro fabrica tabernaculi aurum, argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coccum, byssum, pilos caprarum, pelles arietum, ligna scilicet, oleum, aromata, lapides onychinos et gemmas, *Erodi.* xxv, 3.

3. Non offeres mercedem meretricis, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, *Deut.* xxiii, vers. 18.

4. Levitæ decimas meliores et pinguiore offerant Domino, *Num.* xviii, 32.

XIII. Cærimoniale Nazæeorum et votorum.

1. Vovens votum Nazææi, vinum, siceram, et quicquid ab uvis exprimitur, non bibet, nec uvæ recentes, aut siccas comedit. *Secundo*, comam non tondebit. Tertio, non intrabit ad funus, etiam patris et matris. *Quarto*, si quis coram eo moriatur, polluetur: unde radet caput die primo et septimo; octavo vero die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ, unum pro peccato, alterum in holocaustum. *Quinto*, completis diebus voti, offeret agnium anniculum in holocaustum, et ovem anniculam pro peccato, et arietem in hostiam pacificam, cum sua simila et libamine: tuncque radet caput, et crines comburet Domino, *Num.* vi.

2. Homo qui se devovit Deo, redimat se pretio, quod pro vitulo et sexu taxatur Deo, *Levit.* xxv, 2.

3. Animal immolabile, Deo per votum oblatum, recipere detur, non mutetur in aliud, nec redimatur, *Ibid.* vers. 9.

4. Animal quod immolari non potest, si Deo voveatur, vendatur pretio, quod sacerdos statuet; quod si vovens dare voluerit, addat insuper quintam pretii partem, *Ibid.* vers. 11.

5. Domus Deo vota, pretio a sacerdote taxando vendatur: quod si vovens eam redimere voluerit, addat pretio taxato quintam ejus partem, *Ibid.* vers. 14.

6. Ille vovens agrum hereditariu, qui triginta modis hordei seritur, redimere eum potest 50 siclis, solvendis pro rata annorum, qui supersunt usque ad jubileum: quod si cum non re-

dimat, sed ager alteri vendatur, nunquam ipso cum, ne quidem in jubileo, recipere poterit, sed noster absolute et in perpetuum cedit in jus Dei et sacerdotum, *Ibid.* vers. 16.

7. Si vovens agrum non sit hieres, sed emptor agri, hic redimet eum pretio quod taxabit sacerdos, juxta numerum annorum, qui supersunt usque ad jubileum: nam in jubileo ager ut primum luvredem redire debet, *Ibid.* vers. 22.

8. Quod per votum *chrem*, id est anathematis, Deo consecratum est, non redimatur, sed moriatur, aut naturaliter, si animal sit; aut civiliter, si homo sit, domus aut ager, *Ibid.* vers. 28.

9. Pater filiae, maritus uxoris votum irritare potest, si illi contradicat sibi, id est primo deo quo illud rescivit; quod si eo die taceat, secundo deo contradicere votumque irritare nequit, *Num.* cap. XXX.

XIV. Cærimoniale purificationis puerperæ.

1. Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, *Levit.* xii.

2. Octavo die circumcidetur infantulus, *Ibid.*

3. Ipsa manebit triginta tribus diebus in sanguine purificationis suæ, *Ibid.*

4. Si feminam pepererit, immunda erit 14 diebus, et 65 diebus manebit in sanguine purificationis suæ, *Ibid.*

U. Cumque expleti fuerint dies purificationis, offeret agnium anniculum in holocaustum, et pullos columbæ, sive turtures pro peccato: si pauper sit, offeret duos turtures tantum, vel duos pullos columbarum, *Ibid.*

XV. Cærimoniale de lepra et leprosis.

1. *Levit.* xiii, septem statuuntur species lepræ. Prima est lepra alba et lucens, vers. 3. *Secunda* est lepra recurrens, vers. 7. *Tertia* est lepra inolitata, vers. 10. *Quarta* est lepra mundissima, vers. 13. *Quinta* est lepra capitis et barbae, vers. 29. *Sexta* est lepra in calvitio, vers. 42. *Septima* est lepra vestis, vers. 47, et domus, cap. xiv, vers. 15.

2. *Levit.* xiii, 44, quinque mandantur leproso: *primo*, ut habeat vestes dissutas; *secundo*, caput nudum; *tertio*, os tectum; *quarto*, clamet se sordidum; *quinto*, solus habitet extra castra.

3. *Levit.* xiv, statuitur ritus, quo legaliter expiari debet is qui a lepra est curatus, scilicet ut *primo*, sacerdos aspergat expiandum sanguine passeris, per alium passerem, alligatum baculo cedrino cum cocco et hyssopo; mox passerem vivum avolare sinat, vers. 5. *Secundo*, expiandus lavet vestes, radat pilos corporis, ac lavet se ipsum, vers. 8. *Tertio*, die octavo offerat agnium pro delicto, et agnium pro peccato, et ovem anniculam in holocaustum, cum tribus decimis similae, et olei sextario, vers. 10. Si mundandus sit pauper, pro hisce jam dictis, offerat agnium pro delicto, et duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, alterum in holocaustum,

cum tribus decimis simii® et olei sextario, vers. 21. *Quarto*, sanguino agni tingat sacerdos aurem dextrdm mundandi, et pollices dextra manus cl pedis. *Quinto*, cx oleo aspergat seplies coram tabernaculo, reliquum olei fundat super extremum auricul® dextra, ct super pollices manus ac pedis dextri, et super caput expiandi, vers. 23 et seq. Simili ratione lustranda est vestis, aut domus, cum a lepra fuerit curata, vers. 49.

XVI. Cærmoniale do seminiñlais, concumbentibus, menstrualis cl hæmorrhoiſsi'.

1. Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit, *Levit*, xv, 2.
2. Omne stratum in quo dormierit, immundum erit, ct ubicumque sederit, *Ibid*.
3. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua, etc. *Ibid*. vers. 4.
4. Si sanatus fuerit, numerabit septem dies, ct lotis vestibus, cl loto corpore, erit mundus, *Ibid*. vers. 13.
5. Dic autem octavo offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ : unum pro peccato, alterum in holocaustum, *Ibid*. vers. i i.
- G. Vir de quo egreditur semen coitus (concumbens cum muliere), lavabit aqua omne corpus suum, elerit immundus usque ad vesperam, *Ibid*. vers. IG. Idem faciet mulier, *Ibid*. vers. 18.
7. Mulier qui patitur menstrua, septem diebus separabitur, *Ibid*. vers. 19.
8. Ilæinorrhoiſsa immunda erit; omne stratum in quo dormierit, ct omne vas in quo sederit, pollutum erit, *Ibid*. vers. 25.
9. Si steterit sanguis, numerabit septem dies, ct octavo die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ, unum pro peccato alterum in holocaustum, *Ibid*. vers. 28 cl £9.

XVII. Cærmoniale de eunuchis cl marniere, sive spurio.

1. Non intrabit eunuchus, attritis, vel amputatis testiculis, Ecclesiam Domini» *Dcut*. xxm, I.
2. Non ingredietur mamzer, hoc est do scorto natus, in Ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem, *Ibid*. vers. 2.

XVIII. Cærmoniale do aquí lustrationis cx diñere vitolarufæ.

1. Accipe vaccam rufam sino macula, quæ non portaverit jugum, hanc immolet sacerdos extra castra, totamque comburat cum ligno cedrino, cocco bis tincto, ct hyssopo. Colliget autem vir cineres vaccæ, qui in aquam vivam spargentur, iisque is qui immundus est, prasertim cx contactu mortui, vel morticini, aspergetur dio tertio ct septimo, itaque expiabitur, *Num*. xix.
2. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo : omnes qui ingrediuntur tentorium illius, et omnia vasa qu® ibi sunt, polluta erunt septem diebus : sic ct qui tangunt cadaver, vel ossa, aut sepulcrum hominis mortui, immundi sunt, ct ex-

piabuntur aspersione aquæ cinoralis jam diet®, die tertio ct septimo, *Ibid*. vers. 14.

3. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesiæ, *Ibid*. vers. 20.

XIX. Cæremoolale da munditie castrorum.

1. Homo nocturno pollutus somnio egredietur exira castra, cl non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua, *Douter*, xxm, 10.
2. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita natura, gerens paxillum in balteo ; cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies quo relevatus es, ct sint castra tua sancta, cl nihil appareat in eis fœdilis : quia Dominus esi in medio castrorum tuorum, *Ibid*. vers. 12.

XX. CærcTonizle de simplicitate ct fuga dopliriUtis.

1. Non seres vincam luam altero semine, *Deut*. xxn, 9.
2. Non arabis in bove et asino, *Ibid*. vers. 10.
3. Non indueris veste ex lana el lino contexta, *Ibid*. vers. II.
4. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus, *Levit*. xix, 19

XXI. Cærcmoniale de habitu el vestita.

1. Non attondebitis comam in rotundum, nec radetis barbam, *Levit*, xix, 27.
2. Super mortuo non incidetis carnes, neque figuras aliquas, aul stigmata facietis vobis, *Ibid*. vers. 28.
3. Non facietis calvitium super mortuo : quomai n populus sanctus es Domino, *Dcut*. xiv, t.
4. Vestes vestra habeant fimbrias cum villis hyacinthinis, quæ vos semper admoneant legis Dei, *Num*. xv, 37.

XXII. Cæremooiato do cibus mundis et immundis.

1. Terrestria quæ ungulam dividunt, ct ruminant. munda sunt, ut bos, ovis, h edus, corvus, caprea, bubalus, tragelaphus, pygargus, camelpardalus, *Deutcr*. xiv, 4.
2. Quæ vero ungulam non dividunt, ul camelus, lepus, cuniculus, diærogryllus ; aut non ruminant, ut porcus, immunda sunt, *Levit*, xi, 3 ct 4.
3. Pisces mundi sunt, qui habent pinnulas el squamas; immundi, qui vel pinnulis, vel squamis carent, *Ibid*. vers. 9.
4. Wes immundæ sunt, aquila, gryphus, halæetus, ixius, vultur, milvus, struthio, noctua, larus, accipiter, herodius, cycnus, ibis, mergulus, porphyrio, nycticorax, onocrotalus et charadrius, *Dcut*. xiv, 11.
3. Omne quod reptat, et pennulas habet, immundum est» *Ibid*. vers. 19.
- G. Reptilia omnia immunda sunt, et tangentem contaminant, *Levi*/. xi, 29.
7. LocusUe, quia saliunt, mundæ sunt, *Ibid*. 21.

R. Mustela, mus, crocodilus, mygale, caméléon, stellio, lacerta, talpa, immunda sunt, *Ibid.* 29.

9. Omnis cibus, si fusa fuerit super cum aqua, immundus erit, *Ibid.* vers. 34.

10. Si mortuum fuerit animal, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperam; et qui comederit ex eo, lavabit vestes suas, et immundus erit usque ad vesperam, *Ibid.* vers. 39.

11. Non comedetis animal sponte mortuum, sed peregrino illud vendetis, *Deut.* xiv, 21.

12. Carnem quæ a bestiis fuerit praegustata, non comedetis, sed projicietis canibus, *Exodini*, 31.

13. Adipem non comedetis, sed Deo adolebitis, si sitis juxta templum, *Levit.* xvii.

14. Sanguinem non comedetis, sed cum Deo effundetis, *Ibid.*

XXXII. Cæremionale festorum.

1. Mensis iste (Nisan, id est martius) primus erit in mensibus anni. Decima ejus die tollat sibi quisque agnum aut hædum, qui integer sit, masculus anniculus, quem immolabit 14 die ad vesperam, assabit, et comedet cum lactucis agrestibus, et panibus azymis: septem diebus comedetis azyma, *Exodi.* xii, vers. 1 et seq.

2. Os non confringetis ex eo: nullus incircumciscus vescetur ex eo, sed quicumque circumciscus est, esto sit advena, sive servus, *Ibid.*

3. In eadem domo comedetur; non efferes extra domum foras e carne; non relinquent quidquam ex eo usque mane, sed quod reliquum est igne comburent, *Ibid.*

4. Qui fuerit immundus, aut in via procul, faciat phase mense secundo, die 14 ad vesperam, *Num.* ix, 10.

5. In loco quem elegerit Dominus ut habitet nomen ejus ibi, immolabis phase, *Deut.* xvi, G.

G. Primo die azymorum et septimo, abstinebitis ab opere, *Exodixii*, 16.

7. Secundo die azymorum offeres primitias spicarum hordei, et cum eis offeres agnum in holocaustum: nec ante gustabis novum panem, aut polentam, *Levit.* xxi, 10.

8. In paschale quotidie per septem dies, immolabis in holocaustum vitulos duos, arietem unum, agnos septem, et pro peccato hircum unum, cum suis libaminibus, *Num.* xxviii, 16.

Pentecostes.

1. Numerabis a secundo die azymorum 50 dies, et quinquagesima erit pentecoste, in qua offeretis panes primitiarum duos, offeretisque cum panibus septem agnos, vitulum unum, et arietem unum in holocaustum, hircum alterum pro peccato, et duos agnos in hostiam pacificorum, *Levit.* xxi, 15.

2. Rursum ratione festi, offeretis vitulos duos, arietem unum, agnos septem in holocaustum, et hircum unum pro peccato, *Numer.* xxviii, 28.

Tubarum.

Prima die mensis septimi erit festum clangoris tubarum: opus non facietis in eo, *Levit.* xxiii, 24, tuneque immolabitis vitulum unum, arietem unum, agnos septem, *Num.* xxix, 1.

Expiationis.

Decima die mensis septimi, erit festum expiationis; in eo affligetis animas vestras, *Levit.* xxiii, 27; in eo offeretis vitulum unum, arietem unum, agnos septem, *Num.* xxix, 7. Insuper pontifex dabit sortes duobus hircis, uter imoletur, uter sit emissarius, expiabitque Sanctum, et Sanctum sanctorum eo ritu, quem dixi *Levit.* xvi.

Tabernacolonitn.

Decimo quino die mensis septimi, celebrabitis festum tabernaculorum per septem dies, tumque, *primo*, habitabilis in tabernaculis; *secundo*, accipietis fructus citri, spatulas palmarum, ramos myrti et salicum, et saltabitis lætabundi coram Domino, *Levit.* xxiii, 34; *tertio*, offeretis per singulos dies victimas præscriptas, *Num.* xxix, 12.

Coelus.

Dies octava erit festum coetus et collectæ, *Levit.* xxiii, 36.

Calends.

Primo die cujusque mensis, offeretis in holocaustum vitulos duos, arietem unum, agnos septem, cum suis libaminibus, *Num.* xxix, 11.

Sabbatum.

Septimo die septimanae, erit solemnitas sabbati; in eo non facietis opus, nec ignem accendetis, *Exodi* XXXV, 3. Tumque præter sacrificium jube, offeretis duos agnos in holocaustum, cum suis libaminibus, *Num.* xxviii, 9.

Septimas annus.

Anno septimo, qui est libertatis et remissionis, *primo*, non seres, non metes, non putabis, non vindemiabis; *secundo*, remittes fratri tuo, puta Judæo, omnia quæ tibi debet; *tertio*, servos Hebraeos liberos dimittes; *quarto*, leges Deuteronomium. Hæc omnia patent *Deut.* xv, 2 et seq., et cap. XXXI, 10, et *Exodi* xxv, 11, et cap. xxi, 2.

Jubilum.

1. Anno septies septimo, id est 49, mense septimo, proclamabis sequentem annum quinquagesimum, fore jubilæum, *Levit.* xxv, 8 et seq.

2. In jubilæo, primo, non seres, nec metes; *secundo*, remittes Judæo omnia debita; *tertio*, servos manumittes; *quarto*, omnes redibunt ad avitas hæreditates gratis, et sine pretio, *Ibid.*

XXIV. Cæremionale circa homicidia.

1. Si inventum sit cadaver occisi in agro, senio-

res urbis vicino adducent vitulam ad vallem asperam, ibique eam mactabunt, ac super eam lavabunt manus suas, et dicent : Manus nostra non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi vide-

run!; propitius esto populo tuo Israel, Deu/, cap. XXI, vers. 1.

2. Homicida casualis sit in urbe refugii, usque ad mortem pontificis, *Num.* xxxv, 29.

ATQUE HÆC DICTA SINT DE CÆKEMONIALTBUS MOSIS Pn.ECF.PTIS : SEQUUNTUR JUDICIALIA,
IN SUAS CLASSES DISTRIDLTÀ.

- / 1. Regis.
- 2. Belli.
- 3. Matrimonii et repudii.
- 4. Homicidiorum.
- 5. Crodis animalium.
- | G. Testis.
- | 7. Servi et ancillæ.
- 8. Bestiarum.
- 9. Mercenariorum, peregrinorum et pauperum.
- 10. Pignorum.
- 11. Usurarum.
- 12. Furtorum et damnorum.
- 13. Depositum.
- \ 14. Commodati.

I. Judicialia regis.

1. Regem delige ex gente tua, isque non multiplicet, *primo*, equos; *secundo*, uxores; *tertio*, opes; *quarto*, describat legatque assidue Deuteronomium; *quinto*, superbe non efferat se supra populum, *Dcutr.* xvn, vers. 44 et seq.

II. Judiciale belli.

1. Si exieris ad bellum, stabit sacerdos ante aciem, dicetque : Audi, Israel, nolito metuere, nolito cedere, quia Dominus in medio vestri est, *Dcut.* XX, 1.

2. Duces quoque proclamabunt, ut qui rodificarunt novas domos, aut vincas, item sponsi et pavidi, domum redeant, *Ibid.* vers. 5.

3. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, *Dcut.* xxm, 9.

4. Si urbs se dedat, fiat tributaria; sin vi expugnetur, masculi omnes occidantur, propter infantes : in Chananæa autem omnes omnino, etiam feminæ et infantes, occidantur, *Dcut.* xx, 13.

5. Arbores frugiferas juxta urbem ne erodas, sed infrugíferas, ut ex iis machinas bellicas instruas, *ibid.* vers. 19.

6. Fac duas tubas argenteas ductiles, quibus convoces populum, cum movenda sunt castra, *Numer.* x.

7. Si exieritis ad bellum, clangetis ululantibus tubis, et Deus recordabitur vestri, dabitque victoriam, *ibid.* vers. 9.

8. Delebis memoriam Amalee de sub cælo, *Deu/*, xxv, 19.

9. Delebis Chananæos omnes, *Exodi*, cap. xxm, vers. 33.

III. Judiciale matrimonii et repudii.

1. Matrimonium nemo contrahet in gradibus consanguinitatis et affinitatis prohibitis. *Levit.* cap. xviii. Recensui eos ibi, et in præcepto sexto Decalogi.

2. Ad mulierem quæ patitur menstrua non accedes, *Levit.* xvm, 19.

3. Si frater mortuus sit sine libens, uxorem ejus accipiet frater ejus, et suscitabit semen fratri suo, et primogenitum nomino illius nominabit, *Dcut.* xw, 5.

4. Sin noluerit, uxor fratris coram senioribus tollet calceamentum de pedibus ejus, et spuet in faciem ejus, vocabiturque domus discalceati, *Ibid.*

5. Si uxor non invenerit gratiam in oculis mariti, ob aliquam fæditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam, *Dcut.* XXIV, 1.

6. Si uxor dimissa nupserit secundo marito, et ille deinde dimiserit eam, non poterit illa ad priorem maritum reverti, *Ibid.* vers. 3.

7. Si quis in bello captam mulierem alienigenam, ob pulchritudinem admarit, introducet eam in domum suam, quæ radet caput suum, et procidet ungues, ac mutabit vestem, flebitque patrem et matrem per mensem, quo expleto accipiet eam in uxorem : si postea ei displicuerit, non vendat, sed liberam eam dimittat, *Dcut.* cap. xx!, vers. 11.

8. Si maritus habuerit duas uxores, unam dilectam, alteram odiosam, et filius odiosæ fuerit primogenitus : dabit ei jura primogenitura, nec proferet ei filium dilectæ, *Ibid.* vers. 15.

9. Pudico quro, deficiente prole mascula, hæredes sunt patris sui, nubant in tribu sua, non aliena, *Num.* xxxvi, 7.

IV. Judiciale circa homicidia.

1. Qui percusserit et occiderit hominem, morte moriatur, *Levit.* xxiv, 17.

2. Non accipies pretium ab eo qui reus est sanguinis, sed occides cum sine misericordia, *Num.* XXXV, 31.

3. Qui irrogaverit maculam, sicut fecit, sic fiet ei : oculum pro oculo, dentem pro dente, restituet, *Levit.* xxiv, 19.

4. Qui casu, vel ignorans occidit hominem, fugiet ad civitates refugii, ibique manebit usque ad mortem pontificis, *Num.* xxxv, 25.

SYNOPSIS PRÆCEPTORUM PENTATEUCHO CONTENTORUM.

ti. Si extra urbes refugii deprehendatur, propinquus occisi interficiet eum, *Ibid.* vers. 19.

C. Qui percusserit virum lapide, si surrexit ille, et ambulaverit foris, percussiones operas ejus et impensas in medicos restituet, *Exodi* xxr, 19.

7. Qui percusserit servum vel ancillam virga, et illi mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit, *Ibid.*

8. Sin autem uno die, vel duobus supervixerint, non subjacebit pœnæ : quia servus est, qui pecunia est emptus, *Ibid.*

9. Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem prægnantem, et abortum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, pendet percussor id quod arbitri judicabunt, *Ibid.*

10. Sin autem inors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, *Ibid.*

11. Si percusserit quis oculum servi aut ancillae, et luscus eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit : pari modo si dentem eis excusserit, *Ibid.*

12. Qui furem diurnum occidit, occidatur, *Exodi* cap. xxn, vers. 3.

13. Facies murum tecti per circuitum, ne quis ex eo labatur, sisquo sanguinis reus, *Deut.* xxn, 8.

14. Suspensi cadaver non manebit in ligno, sed eadem die sepelietur : quia maledictus omnis, qui pendet in ligno, *Deut.* xxi, 22.

13. Si quem judices plagis dignum judicent, pro mensura delicti, erit ei plagarum modus, sed numerum quadragenarium non excedet, *Deutcr.* XXV, 3.

16. Si rixati fuerint duo viri, et uxor unius apprehenderit verenda alterius, abscindes manum illius *Deutcr.* XXV, 11.

V. Judiciale circa cileni animalium.

1. Qui percusserit animal, reddet aliud, *Levit.* cap. xxn, vers. 21.

2. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur, *Ibid.*

3. Si bos cornupeta fuerit, et contestati sunt dominum, nec recluserit cum, occiderilque hominem, bos lapidibus obruetur, et dominum ejus occident, *Ibid.*

4. Si servum, vel ancillam invaserit, triginta siclos argenti domino dabit : bos vero lapidibus opprimetur, *Ibid.*

5. Si quis aperuerit cisternam, ceciderilque bos aut asinus in eam; reddet dominus cisterna; pretium jumentorum : quod autem mortuum est, ipsius erit, *Ibid.*

5. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, et ille mortuus fuerit; vendent bovem, et dividunt pretium : cadaver quoque mortui inter se dispertient, *Ibid.*

7. Si cairn sciebat quod bos cornupeta esset, et non custodivit cum dominus, reddet bovem pro bove, et cadaver integrum accipiet, *Ibid.*

VI. Judiciale testi?

1. Non stabit testis unus contra aliquem ; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum, *Deutcr.* xix, 13.

2. Testis falsus crimen talione luat, deique animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, etc., *Ibid.*

3. Manus testium prima lapidet colentem deos alienos, deinde manus reliqui populi, *Deutcr.* cap. xvn, vers. 7.

4. Testis, nisi indicaverit id quod vidit aut sovit, portabit iniquitatem suam, *Levit.* v, 1.

VII. Judiciale seni et ancillae, id est servæ.

1. Non trades servum demino suo, qui ad te confugerit, *Deut.* xxni, 13.

2. Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi, et in septimo egredietur liber gratis, *Exodi* xxi, 1. Non dimittes cum vacuum, sed dabis ei viaticum, *Deutcr.* xv, 13.

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat ; si habens uxorem, et uxor egrediatur simul, *Exodi* xxi, 3.

4. Sin dominus dederit illi uxorem, et peperoni filios, mulier et liberi erunt domini sui; ipso vero exhibit cum vestitu suo, *Ibid.*

5. Si uxorem et proles nolit dimittere servus, judices ad postem aurem ejus perforabunt subula, et servus erit domino suo in saeculum, id est usque ad jubilaum, *Ibid.* vers. G.

G. Hebræa in servam emi nequit, nisi herus promittat se eam sibi, vel filio in uxorem accepturum ; quod si illa postea ei displicuerit, non vendet eam, sed liberam dimittet, *Ibid.* vers. 7.

7. Si eam filio uxorem dederit, et insuper aliam ei superinduxerit, curabit ut priori, scilicet servie, jus conjugale constet, cum congruo vestitu, et pretio pudicitiae, id est sustentatione uxori debita : si tria ista non fecerit, egredietur serva gratis, fictque libera, *Ibid.*

8. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non cum opprimes, sed quasi mercenarius operabitur apud te, usque ad jubilaum, lumque cum liberis suis liber egredietur, *Levit.* cap. XXV, vers. 39.

9. Servus et ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt, et de advenis, *Ibid.* vers. 44.

10. Si quis Hebræus se vendiderit peregrino, unus e propinquis redimet eum pretio, laxando pro rata annorum, qui supersunt usque ad jubilaum; quod si redemptus refundere possit, exhibit liber : sin autem, vel mercenarius serviet propinquo redimenti se, usque ad jubilaum, *Ibid.* vers. 47.

VIII. Judiciale circa misericordiam in bestias.

1. In nido non accipies matrem cum pullis, *Deut.* xxn, G.

3. Si videris asinum amici, vel inimici tui sub onero decumbere, erigendo eriges eum, *Deuter. xxn, 4*, *Exodi xxni, 5*.

3. Non arabis in bove et asino, *Deut. xxn, 10*.

4. Non coques hædum in lacto matris, *Exodi cap. xxni, vers. 19*.

5. Non alligabis os bovi trituranti, *Deut. xxv, 4*.

G. Si videris bovem, asinum, aut pecudem, etc., fratris tui errare, colliges et reduces eum cum fratri tuo, etiamsi is tui inimicus, *Deut. xxn, 1*.

7. Primogenitus bovis septem diebus sit cum matre sua, die octava offeres illum Domino, *Exodi cap. xxn, vers. 20*.

IX. Indiciale circa mercenarios, peregrinos, pupillos et viduas.

1. Non detinebis mercedem mercenarii usque mane, *Levit, xix, 13*.

2. Ingressus vineam proximi tui, comede uvas, quantum tibi placuerit : foras autem ne efferas. Idem fac in segete et spicis, *Deut. xxni, 21*.

3. Cum messueris segetes, non tondebis eas usque ad solum, nec remanentes spicas colliges : neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis capienda dimittes, *Levit, xix, 9*.

4. Idem facies in olivis, in olea post excussionem remanentibus, *Deut. xxiv, 20*, et in manipulo quem oblitus es in agro, *Ibid. vers. 9*.

5. Cura ut in te non sit indigens et mendicus, *Deut. xv, 4*.

G. Aperies manum pauperi, et dabis mutuum, et solvannus septimus remissionis instet, *Hud. vers. 7*.

X. Judiciale circa pignora.

1. Si pignus acceperis a proximo vestimentum, ante noctem reddes ei : quia ipsum est, in quo dormit, *Exodi xxn, 2 G*.

2. Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam : quia inde ipsi et alii vivunt, *Deut. xxiv, 6*.

3. Cura repetes a proximo rem tuam. non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas; sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit, *Ibid. vers. 10*.

XI. Judiciale circa usuras.

1. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno : fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis, *Deut. xxin, 19*.

2. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes, *Exodi xxn, 23*.

XII. Judiciale circa furta et damna illata.

1. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, et occiderit, aut vendiderit, quinque boves pro uno, et quatuor oves pro uno restituet, *Exodi xxn, 1*.

2. Si vivens bos, aut asinus apud eum repertus fuerit, duplum restituet, *Ibid. vers. 4*.

3. Si non habet quod reddat, ipse vendatur, *Ibid.*

4. Occidens furem nocturnum, innocens habeatur; occidens vero furem diurnum, occidatur, *Ibid. vers. 2*.

5. Qui deliquerit, et damnum fecerit proximo, confitebitur peccatum suum, et reddet ipsum caput, quantumque insuper partem ei in quem peccavit, *Num. v, 5*.

6. Si læserit quispiam agrum, vel vineam, et dimiserit jumentum suum, ut depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro aut vinea, pro damni æstimatione restituat, *Exodi cap. xxn, vers. 5*.

7. Si egressus ignis invenerit spinas, et comprehenderit segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succendit, *Ibid. vers. 6*.

8. Plagiarius, qui furatur hominem, ut vendat, occidatur. *Deut. xxiv, 7*.

XIII. Judiciale circa depositam.

1. Si depositarius per fraudem rem depositam interverterit, restituet duplum, *Exodi xxn, 9*.

2. Si per negligentiam ejus, res deposita subblata sit furto, reddet simplum, *Ibid. vers. 12*.

3. Si sine ejus negligentia et culpa res sublata sit, nihil resiliet, *Ibid. vers. 10 et II*.

4. Si depositum, puta animal, occisum sit a bestia, depositarius deferat ad deponentem id quod occisum est, et nil aliud restituat, *Ibid. vers. 13*.

XIV. Judiciale circa commodatam.

1. Qui a domino aliquid commodato postulavit, si illud debilitatum aut mortuum fuerit domino non presente, reddere compelletur, *Exodi cap. xxn, vers. 14*.

2. Quod si dominus presens fuerit, non restituet, præsertim si commodatarius, vel conductor commodatum non acceperat gratis, sed ejus usum mercede conduxerat, *Ibid.*

HEC DICTA SUNT DE SIMPLICIBUS MOSIS PRÆCEPTIS ET LEGIBUS : SEQUUNTUR MIXTÆ, SIVE COMPOSITÆ;

AC IN PRIMIS MORALES AC CEREMONIALES SIMUL.

1. Memento ut diem sabbati sanctifices, *Exodi xx, vers. 8*.

2. Cave in matrimonio, et copula carnali gradus consanguinitatis et affinitatis, tum jure na-

ture, tum lege divina ceremoniali vetitos *Leviti cap. xviii*, quos recensui in sexto precepto Decalogi.

3. Omne quod Domino consecratur voto *cherem*

id est anathematis, redimi non poterit, sed morto morietur, *Levit.* xxvn, vers. 28 et 29.

4. Decimas, et primitias animalium et frugum offer Domino, *Levit.* xxvn, vers. 30 et 32.

5. Ferias Domini celebrabitis, *Levit.* xxm, 4.

fi. Erunt præcepta Dei in corde tuo : ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et in ostiis domus tue, *Deut.* vi, 5.

7. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas, *Deut.* xii, 32.

8. Ascendes ad templum ter in anno, *Deut.* xvi, 10.

9. Consecra sacerdotes et pontifices, *Exodi* xxix.

10. Offer Domino sacrificia, et victimas quaslibet, *Levit.* i et seq.

11. Offer aurum, argentum, æs, etc., ad fabricam templi, *Exodi* xxv, 3.

SECUNDAS MOSIS LEGES MIXTÆ, SUNT MORALES ET JUDICIALES SIMUL.

I. Circa quatuor prima Decalogi præcepta.

1. Maleficos non patieris vivere, *Exodi* xxn, 18.

2. Qui immolat diis, occidetur, *Ibid.* vers. 20.

3. Vir sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos, *Levit.* xx, 27.

4. Qui dederit de semine suo Moloch, lapidetur, *Ibid.* vers. 2.

5. Si surrexerit propheta, filius, filia, aut uxor tua, et dixerit : Eamus, et serviamus diis alienis, statini interficies eum : sit primum manus tua super eum, et post te omnis populus mittat manum : lapidibus obrutus necabitur, *Deut.* cap. in, vers. 2, fi, 7, 8.

6. Si urbs idem fecerit, delebis eam cum incolis usque ad pecora : omnia quæ in ea sunt succendes et combures Domino Deo tuo, et sit tumultus sempiternus : non ædificabitur amplius, *Ibid.* 13.

7. Qui maledixerit Deo, et blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit, *Levit.* xxiv, 16.

8. Chananæos omnes perdendo perdes, non inibis cum eis foedus, nec conjugia ; non habitabunt in terra tua : avocabunt enim filios tuos a me, et colent deos alienos, *Exodi* xxm, 33.

9. Qui percusserit patrem, aut matrem, morte moriatur, *Exodi* xxi, 11.

10. Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur, *Ibid.* vers. 7.

11. Parentes filium rebellem et epulonem adducent ad iudices : ex quorum sententia, lapidabunt eum omnes homines urbis illius, *Deut.* xxi, 19.

II. Circa sextam præceptum, puta circa incestam copulam et libidinem.

1. Moechus et adultera morte mulcentur, *Levit.* xx, 1.

2. Si quis dormierit cum noverca, vel nuru sua, vel cum masculo, uterque moriatur, *Ibid.* Sicut qui dormierit cum matertera, amita, uxore fratris, vel patruï, aut avunculi sui, *Ibid.* vers. 18 et seq. Item qui viderit turpitudinem sororis suæ, *Ibid.* vers. 17.

3. Qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, vivus ardebit cum eis, *Ibid.* vers. 14.

4. Vir, vel mulier, quæ cum pecore congressa est, morte moriatur, *Ibid.* vers. 15.

5. Si quis in urbe concubuerit cum virgine, quæ alteri desponsa est, et illa non clamavit, uterque lapidibus obruetur, *Deuter.* cap. xxn, vers. 23.

fi. Sin in agro id fecerit, ipso morietur solus : puella nihil patietur, *Ibid.*

7. Qui vim infert virginis non desponsatæ, eam habebit uxorem, nec poterit eam unquam dimittere ; et insuper patri ejus solvet 50 siclos, *Ibid.* vers. 29.

8. Si quis dormierit cum ancilla, id est serva, vapulabunt ambo, et non morientur : quia non fuit libera, offerentque arietem pro peccato Domino, *Levit.* xix, 20.

9. Si concubuerit quis cum virgine non desponsata, dotabit eam, et habebit eam uxorem, *Exodi* xxn, 16.

10. Si pater virginis eam dare noluerit, dolabit eam, *Ibid.*

11. Si maritus accuset sponsam dicens : Non inveni eam virginem : si verum est, quod objicit, lapidibus obruent eam ; sin autem, proferent parentes virginis signa virginitatis ejus, et ex iis iudices condemnabunt maritum ad verberationem, et ad centum siclos argenti, dandos patri sponsæ, atque sponsam tota vita sua retinere cogetur, *Deut.* xxn, 13.

12. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea, *Deut.* xxn, 5.

TERTIÆ MOSIS LEGES MIXTÆ, SUNT CEREMONIALES ET JUDICIALES SIMUL.

1. Qui non fecerit phase stato tempore, exterminabitur de populis suis, *Num.* ix, 13.

2. Septem diebus (phase) non invenietur fermentum in domibus vestris : qui comederit fer-

mentatum, peribit anima ejus de coetu Israel, *Exodi* xii, 19.

3. Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem et sanguinem,

lepram et lepram, causam et causam, et iudicium intra portas tuas videris verba variari, etc., venies ad sacerdotes et ad iudicem, faciesque quodcumque dixerint tibi, etc.

Qui autem superbient, nolens obedire sacerdotis imperio, et decreto iudicis, morietur, *Deut.* xvii, 8.

4. Idumæi et Ægyptii non intrabunt in Ecclesiam Domini, usque ad tertiam generationem, nec mamzer usque ad decimam, nec Ammonites et Moabites usque in æternum, quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua, et quia conduxerunt contra te Balaam : non facias cum eis pacem, nec quæras eis bona, *Deuter.* xxiii, vers. 1 et seq.

5. Si inveneris nidum, non capies matrem cum pullis : sed capies pullos, et matrem evolaro sinnes, *Deuter.* xxii, C.

6. Non arabis in bove et asino, *Deuter.* xxii, 10.

7. Si maritus zelotypus uxorem habeat suspectam de adulterio, adducet eam ad sacerdotem, qui dabit ei bibere aquas maledictionis : quas cum biberit, si rea sit, intumescet et rumpetur uterus ejus, femurque ejus putrescet, itaque ipsa erit in maledictionem. Ritus hujus probè cum sacrificio descripsi *Num.* v.

8. Terra non vendetur in perpetuum, sed pro rata annorum, qui supersunt usque ad jubilæum : quia mea est, et vos advenæ, et coloni mei estis, *Levit.* XXV, 23. Vide ibi dicta.

QUARTÆ LEGES MOSIS MIXTÆ, SUNT MORALES ET CEREMONIALES ET JUDICIALES SIMUL.

1. Qui concubuerit cum muliere in fluxu ejus menstruo, interficientur ambo, *Levit.* cap. xx, vers. 48.

2. Filia sacerdotis si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, damnis exuretur, *Levit.* xxi, 9.

3. Qui polluerit sabbatum, id est opus fecerit in eo, morte morietur, *Exodi* xxxi, 14.

4. Levit® ex decimis suis dabunt decimas sacerdotibus, casque meliores et pinguiore, ne polluant oblationem filiorum Israel, et ne moriantur, *Nuincr.* xviii, 32.

5. Pater fili®, maritus uxoris, vota irrilare

potest primo die, quo ea scivit, non secundo, *Num.* XXX.

G. Leprosus solus habitet extra castra, *Levit.* xiii, 45.

7. Jumentum tuum non facies conzredi cum alterius generis animantibus, *Levit.* xix, 19.

8. Crocodilum, murem, talpam, mustelam, lacertam non comedes, *Levit.* xi, 29.

9. Denique huc pertinent leges mortis latæ in incestuosos, qui cum nepte, nuru, matertera, etc., fornicantur, *Levit.* xx, 19. Hæ enim leges parlim naturales sunt, parlim ceremoniales, partan judiciales.

DE MENSURIS ET PONDERIBUS

IIEDRÆORUM, GRÆCORUM, ROMANORUM ET HISPANORUM,

COLLECTA

EX ROBERTO CENALI. AGRICOLA, ALCJATO, ET MAXIME VILALPANDO ET ALCAZARIO,

QUI NOVISSIME ET EXACTS DE IIS SCATSERUST.

I. De monelis et ponderibus.

Promoneo me hic libram accipere communem 12 unciarum, non autem majorem, quæ IG est unciarum.

Men- Talentum unicum est apud Hebrosos, conlincl- triimiL (I''° *r*a m'^ia siclorum, uncias milio quingen- u*«jdo- tas, duodecim millia drachmarum, minas He- ram. broas 60, Atticas 120, Romanas libras 125.

Decem millia talentorum auri sunt milliones aureorum seu drachmarum 120; aureus enim Francicus est unius drachmae. Libra ergo auri continet uncias auri duodecim, drachmas sive coronatos Francicos nonaginta sex. Talentum ergo auri continebat duodecim millia coronatorum Francicorum. Millia coronatorum Francicorum sunt uncia 125000, puta libræ 10HG et 4 uncine.

Talentum aliud erat aureurt, aliud argenteum, aliud ærcum : omnia hæc æqualis erant ponderis, sed disparis pretii.

Lto«- Proportio pretii auri ad pretium argenti tem- b*tn «Poro Platonis, erat duodecupla, ita scilicet, ut tibruar- una uncia, vel libra auri valeret 12 uncias, vel sfati, libras argenti, teste Platone in *Socrate* : similiter fuit tempore Davidis. Nam David emit arcam Ornan Jebusæi, cum bobus et plaustro, auri siclis 50, qui efficiunt siclos argenti sexcentos, ut patet II Tlrj. xx»-, 24, collato cum I *Parat*, xxi, 25, in Ilebroo, qui habet : *Dedit David Ornan pro loco siclos auri pondere* (id est, pretio cl æstimatione) *sexcentorum siclorum*, argenti scilicet, hoc est, quorum pondus testimabalur sexcentis, scilicet argenteis siclis, sive qui valebant sexcentos siclos argenteos. Unde in Ilebroo est accentus *zakcph*, qui quasi hypocolon distinguit et sejungit tð *auri a t* » *pondere*. De argento enim proxime mentio process'd. Ait enim David versu procedenti : « Argentum dabo quantum valet, n Communiter enim apud Judæos siclus intelligebatur argenteus, quia per argenteum pretia rerum in emendo et vendendo definiebant. Dices : Noster Interpres vertit : *Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos*. Ergo hi sidi fuerunt aurei, non argentei. Respondeo : Erant aurei quoad materiam (erat enim monela aurea),

sed argentei quoad æstimalionem valoris et pretii, quod communiter, ut dixi, taxabatur siclo argenteo, non aureo. Sensus ergo est : *Dedit David*, ele., *siclos auri*, id est in auro, *sexcentos*, scilicet vulgo usitatos, nimirum argenteos, *q. d.* Dedit ei siclos aureos, qui justo pondere appensi valebant sexcentos siclos usuales, puta argenteos. Sexcenti ergo sicli auri idem sunt, quod valor sexcentorum siclorum argenti in auro, vel in monela aurea. Sic Belgro vulgo per regalem accipiunt argenteum, non aureum; proinde si quis apud eos dicat : Dedit mihi rex regales in auro sexcentos, argenteos intelligunt in prelio, sed in materia et moneta aureos.

Hunc sensum poscunt Ilebræa, et sic docte aptequo conciliatur hic locus cum II *Ilcg.* x.xiv, 24, ubi eadem arca empta dicitur quinquaginta siclis, scilicet plenis et perfectis, puta aureis. Licet enim ibi dicatur, *argenti siclis quinquaginta*, tamen aureos fuisse liquet ex dictis; tð ergo *argenti*, idem est quod pecuniæ, *q. d.* Dedit ipsi pecuniam 50 siclorum. Sic enim passim argentum vocamus pecuniam, sive ea sit argentea, sive aurea, uti hic erat.

Ita utrumque locum explicant, et inter se conciliant Andreas Masius in *Josué*, capite vu, vers. 21, Vilalpandus, tom. III in *Ezcch.*, pag. 414, Alcazar, De *Ponderibus*, propos. 22, pag. 60, ubi docent. I *Paral*, xxi, 25, siclum auri vocari pondus (5p»3 *sekcl* enim, id est siclus, hebraico significat *pondus*. Veterum enim pecunia non erat signata, uti jam est, sed ari pondus appendebatur, v. g. tot drachmes vel uncia 1 auri vel argenti) auri quod valeat siclum argenti, sic ut sexcenti sicli auri, id est in auro, vocentur quinquaginta sicli, hoc est duccnlæ drachmæ (siclus enim ponderabat 4 drachmas) auri, quæ valebant siclos argenti sexcentos, sive drachmas argenti 2400.

Scio S. Hieronymum, Abulensem, Valablum et Cajetanum hæc aliter, et in speciem facilius conciliare, dicendo partem arcæ in qua sacrificavit David, primo ab eo emptam fuisse 50 siclis argenti; deinde totam arcam, totumque monte in Sion ab eo emptum fuisse sexcentis siclis aureis; sed hoc acriter impugnat Vilalpandus. Hæc in prima editione obiter tantum tetigi, non enu-

cleavi, ideoque *dum brevis esse laboro, obscurus fio*. Spectant enim ad libros Regum, ibique enucleanda erant : placuit tamen hic scrupulum lectori eximere.

David, 1 *Paral*, xxii, 14, reliquit Salomoni pro templo centum millia talentorum auri, hoc est duodecim cum dimidio milliones librarum auri, puta mille et ducentos milliones aureorum l'ancicorum; tantumdem reliquit ei in argento : universim ergo reliquit ei bis mille et quadringentos milliones aureorum; quantum auri vix est in tota Europa. Alcazar tamen hæc talenta auri putat fuisse argentea; et talenta argentea putat fuisse circa : et sic ex talentis auri tantum fuisset duodecima portio talentorum jam dictorum; et ex talentis argenti lanium fuisset quinquagesima portio, id est, fuissent lanium in auro milles centum, in argento vero viginti quatuor, hoc est, universim fuissent aureorum Francicorum milliones 124. Sed verba Scriptura aliud ei plus requirunt : de qua re alibi disputabo.

Talentum Allicum est dimidium talenti Hebraici : nam continet sex millia drachmarum, id est, minas Atticas 60.

Mina Attica et Romana continet centum drachmas, siclos viginti quinque.

Mina Ilebrea continet 60 siclos, id est, drachmas 240, uncias 30, puta duas libras cum media. Dicitur mina vel mna, ruo *mana*, id est, numeravit : unde *mane, tekel, phares*.

Siclus erat semuncia, puta quatuor drachmæ : hinc siclus, staler, telradrachmum idem sunt; siclus et uncia mundo pene sunt coæva; hinc ubique eadem est uncia continens octo drachmas. Dicitur siclus a *bpP sakal*, id est ponderavit. Chaldæi dicunt *takel*, vel *tekel*.

Siclus ergo argenti ponderabat tantum, quantum 4 regales Hispanici quinque sluferorum ; erat ergo siclus argenti quasi unus florenus Brabanticus : siclus vero auri erant 4 coronali francici, qui valent 12 florenis Brabanticis.

Obolus Hebraicus erat vigesima pars sicli, et quadragesima uncie : erat ergo major obolo Attico; hic enim erat sexta pars drachmæ, ac proinde 24 pars semuncie.

Unus erat siclus : duplex enim siclus, puta sacer, sive major, et civilis, sive minor, figmentum est Rabbinorum.

Siclus subintelligendus est, quoties aureus, vel argenteus legitur.

Duæ armille a servo Abrarie data? Rebecca?, (*genes*. XXIV, 22, erant decem siclorum auri; singular ergo erant 5 siclorum, id est, duarum unciarum cum media.

Sicut dimidius regalis vocatur subinde regalis, ita dimidius siclus vocatur subinde siclus, præsertim in auro et ære; unde in aures Rebecca appendebant singulæ tantum dimidium siclum, uti habent Hebræa : noster tamen Interpres dicit eas appendisse siclum. Vido Alcazar, De 3 fen\$. pag. \$1.

Didrachmium est dimidius siclus : integer enim Didrachmus erat telradrachmum : pendebat enim quatuor drachmas.

Anglicus est siclus argenti, Alii putant fuisse dimidium sicli argentei.

Joseph venditus fuit 20 argenteis, id est 20 solidis argenti, puta 20 florenis Brabanticis; Christus venditus fuit 30 siclis argenti, id est 30 florenis Brabanticis, sive 15 unciiis argenti.

Habuit Salomon in construendo templo octoginta millia Ægyptiorum, et octoginta millia Phœnicum ; et quando eos domum dimisit, dedit singulis 10 siclos auri id est, 40 coronatos Francicos. Summa ergo omnium quæ eis dedit, fuit mille millia, et insuper sexcenta millia siclorum. Præterea in hoc opere habuit centum quinquaginta millia Gabaonitanum, sive Nalhinæorum, et triginta millia Hebraorum quibus verisimile est cum tantumdem dedisse, cum pares fuerint in labore. Unde in universum omnibus computatis, dedit centies et trigesies centena millia aureorum, et insuper sexcenta millia, hoc est, tredecim milliones et sexcenta millia aureorum.

Solidus olim fuit sexta uncie pars, indeque sextula dicebatur; hinc 72 solidi faciebant libram : hæc enim 12 uncias continet.

Denarius erat numerus argenteus unius drachmæ : 4 ergo denarii æquales erant pondere et medio uni siclo, sive 4 regalibus Hispanicis 5 sluferorum : hi enim totidem, scilicet 4 drachmas ponderant. Denarius ergo valebat quasi 5 stufellos modernos. Dictus est denarius, quod decem asses, id est, minimos nummos, contineret. As erat quasi medius sluferus modernus : dupondium erant duo asses.

Quarta pars denarii vocabatur sestertius, quasi semis tertius; erat ergo sestertius sluferus priscus, qui modo valet stufellum cum quadrante. Mille ergo sestertii erant mille sluferi prisci, qui olim valebant florenos Brabanticos 50; jam valent florenos Brabanticos 62, imo amplius : in dies enim mutantur et augentur pretia nummorum, non sine reipublicæ damno et perturbatione.

Sestertium in neutro, et in plurali sestertia singula valebant mille sestertios. Continebant enim singula sestertia in se duas libras et semissem : singulæ autem libra continebant drachmas, vel denarios 100, id est, sestertios 400. Duæ itaque libra et dimidia valebant mille sestertios, idque uno nomine *sestertium* dicebant. Decem ergo sestertia valebant decem millia nummorum sestertiorum, qui valebant 500 florenos Brabanticos priscos. Quod si hunc numerum per adverbium extuleris, ad hunc modum, *decies sestertium*, jam reddideris hanc summan centuplo majorem. Idem enim est dicere, *decies sestertium*, quod decies centena millia sestertiorum, quæ valent quinquaginta millia florenorum Brabantico-

Mini
inni
60
lidi.

Siclo». .
•tiler,
telradri-
ch.n»nn
idem
•uni, sci-
licci »e-
inuncia.
Siclns
argenti
eral
nnn»
fljicnu».

Oboi(18
eral deli
pli» 20.

Sester-
tium
mol
mille
stateri.

rum priscorum : sic *centies sestertium* sunt centies centena, sive decies millena millia sestertiorum, quæ valent quinquaginta millia llorenorum, seu ducenta millia philippicorum. Vide Bndæum *de Asse*.

II. De mensuris sive vasis.

Mensura; omnes æstimandæ sunt secundum capacitatem aquæ, quem capere posunt : unde quoad capacitatem semper sunt æquales, sed pro ratione materiæ, inæqualis sunt ponderis, v. g. sextarius est vas, sive scyphus magnus, qui continet 20 uncias aqiue, vini vel aceti (horum enimæquale est pondus); sed si idem sextarius impleatur auro, continebit (antumdem quoad ambitum et capacitatem; sed quoad pondus, longe amplius: quia auri pondus se habet ad pondus aquæ, sicut se habet 18 j ad unum, vel ut se habent 3773 ad 148. Quare cum sextarius aquæ contineat 20 uncias, sequitur, per regulam trium, quod sextarius auri contineat uncias 375; si cnim 148 dant 20, ergo 2773 dant 373.

Se»»*- Sextarius ergo Romanus aquæ, vini et aceti
riJ' 'r*'* ponderat 20 uncias; sextarius olei, 18 uncias;
c sextarius frumenti Romani, sive nostratis, 15 un-
i0 "u* cias; sextarius farinæ ejusdem ponderat 8 vel 9
s]ux. uncias (frumentum cnim densius et ponderosius
est farina), sextarius mellis ponderat 30 uncias,
sextarius auri ponderat uncias 375, sextarius
plumbi ponderat uncias 233, sextarius argenti
ponderat uncias 208, sextarius cupri ponderat
uncias 182, sextarius ferri ponderat uncias 1Gl,
sextarius stanni ponderat uncias 150.

Annim Hinc facile est colligere quæ sit proportio pon-
deris inter metalla, quodque aurum omnibus,
etiam plumbo, sit ponderosius, licet contrarium
ir per- putant Plinius, lib XXXIII, cap. m, sed falso. In
*u'm æquali ergo quantitate, si oleum ponderat 9 un-
quorl cias,

i-ondiu. Aqua pendet 10 uncias.
Mei, 15 uncias.
Stannum, 75 uncias.
Ferrum, 80 j? uncias.
Æs cupreum, 91 uncias.
Argentum, 104 uncias.
Plumbum, 1101 uncias.
Argentum vivum, 150 uncias.
Aurum, 187 J uncias.

Fninwn- Rursum frumentum Paheslinæ densius et pon-
u.nk derosius est, quam sit Romanum et nostrum,
i-: ; o- Sextarius ergo frumenti Palæstinæ pendet 20 uu-
cias, Romani vero 15 uncias.

~ * 'o' Rursum triticum ponderosius est hordeo : sex-
tarius cnim hordei Romani pendet uncias 12,
tritici vero 15.

An.ji - amphora dicta est, quod duas haberet ansas,
J quibus utrimque ferebatur, ab ôuçt et cipo». Am-
drii.phora capiebat congios octo, id est sextarios 48;

kxúru^ nom*nc Quadrantal dicebatur, a mensuræ
k ' r" ' ejus figura, quæ omni cx parte pedem Romanum

habebat quadratum. Si enim vas facias, quod piu-
tam in longitudine, quam latitudine et nltitti-
dine, sive profunditate, habeat pedem Roma- „!l,
num, erit quadrantal, sive amphora. Amphora
ergo erat quadratura pedis Romani, continens
libras 80 aquæ vel vini (frumenti vero nostratis
00), id est uncias aquæ 900; loquor dc amphora
Romana : nam Attica fuit major tertia parte ; con-
tinebat cnim lres urnas, ait Fannius, id est 120
uncias aquæ.

Amphoram Romani diviserunt in duas urnas,
uti geometricè el pulchre ostendit Vilalpandus,
pag. 435. Urnain deinde diviserunt in quatuor ,^7
congios : ita ut urna sit amphoræ dimidium, con-
tinens sextarios 24, et congius , qui et chus dici-
tur, sit octava pars amphoræ. Congii formam
vide apud Vilalpandum, pag. 500.

Congius ergo est quarta pars urnæ : continet
sextarios 6, fogliettas 8, hoc est libras aquæ 10, '!!
frumenti nostratis septem cum dimidia. A congio V./ ,
Novellius Torquatus dictus est *Tricongius*, quod ».
unico haustu coram Tiberio Cresare, lres vini
congios exhausisset, teste Plinio, lib. XIV, xxii.

Ex 20 amphoris fit culeus, quæ maxima erat Cntu
Romanorum mensura, continens sextarios 960,
libras aquæ, vel vini 1600; sed in frumento nos- 0 «.
irate continet libras 1200.

Ex duabus amphoris iit medimnus. Medimnus It u
ergo continet sex modios : una enim amphora
continet lres modios. Est ergo medimnus decima
pars culei, atque in aqua et vino continet 160 jiom.
libras, in frumento vero nostrate 120.

Modius Romanorum propria mensura et vox Modi»
est; est enim modius quasi inodus, quo fru-
menta dispensantur. Epiphanius tamen docet Ro-
manos modii nomen et mensuram ab llebræis c miwt
accepisse. 113 *madad* enim significat mensurare :54
inde rT73 *midda* est mensura, modius. Modius
csl tertia pars umphoræ, continet 16 sextarios,
heminas 32, puta 26 libras î aquæ vel vini ; fru-
menti vero nostratis 20 libras, estquo sexta pars
fancæ ilispanicæ. J

Choenix continebat 4 sextarios, eratque modii Cl -a
quarta pars, amphoræ duodecima : chœnix erat
diurnus hominis cibus. pmn»-

Sextarius Romanus erat sexta congii pars, in-
deque dictus est sextarius, ait Fannius. fluf R>

Sextario tam arida, quam liquida inetieban-
tur. Sextarius Romanus continet uncias 20 : erat
ergo sextarius instar magni scyphi, eratque
quarta pars choenicis.

Hemina, vel cotyla erat dimidium sextarii : iferu
quartarius erat sextarii quarta pars : acetadu-
lem octava ; cyathus duodecima.

Sextans sunt duo cyathi, quadrans tres, triens
quatuor cyathi.

Sextarium Romanum cum Attico et Hebræo ec-
qualem fuisse contendit Vilalpandus. Sed clare
demonstrat Alcazar cos fuisse diversos; ac Roma-
num continui se uncias 20, Atticum 1«, Hebræum

13 J : ita ex Mariana ipse, propos. 5 et seq., id-
que mox clarius patebit.

Corns il- Conus hebraico dicitur non *homer*, quasi *c/ui**
vchonur rnor **JJ** C3f, Qcervug Vel cumulus frumenti : inde
contine- ut 30 quoque asinus dictus est non *chamar*, co quod
modios, hunc acervum bajulet, est cnim *homor* quasi
asinarum onus; hinc asinus, *Matth* cap. xxi, 2,
vocatur Ondate* : huc etiam alludunt Hebraea,
Judie. XV, 1G.Yilalpandus coro tribuit Grecas me-
tretas 10, Hebraea ephi 10, sata 30, medimnos 7
cum dimidio , artabas G, amphoras Romanas 13,
modios Romanos 45, id est aquæ, vel vini libras
1200, uncias 14400. Verum melius Alcazar coro
tribuit tantum libras aquæ 800, uncias 9G00, mo-
dios Romanos 30. Id mox clarius patebit ex bato,
sive ephi.

Salomon Mens® Salomonis quotidie ministrabantur 30
aUtime- cor* similæ, ct 20 farinæ; unde fiebant 24 mil-
bu 40 lia, el rursum sedecim millia, id est universim,
muni n- quadraginta millia librarum panis. Corus conti-
paais> net 5 medimnos Atticos, sive 5 fanecas Hispani-
cas : hi enim continent 30 modios.

Lctbec Let iiec est dimidia pars cori, hoc est, duæ fere
est dimi- fanecæ cum dimidia, sonatque *lethec* elevatio-
dium co- nem : est cnim onus, quod vegetus adolescens
ri. asino potest imponere.

Ephi, Ephi, vel ephi, datus cl metreta æqualia sunt,
bains ct suntque decima pars cori, *Ezech.* xlv, II. Ephi
motrcla sunt cinet tria sata : salum cinet 24 logim, id
sunt idem. Csl, sextarios : ergo ephi cinet sextarios 72.
11)dris Hydriæ ergo singulæ in Cana Galilææ, capientes
in Cana metretas binas, capiebant sextarios, sive scy-
quint*? phos magnos 144.

Dj lus et Ratls erat duplex, inquit Yilalpandus: major,
ephi continens metretam cum dimidia, id csl ISO sex-
squilla tarios : minor, continens metretam, id est 72 sex-
erant tarios. Sic cnim conciliandus est, inquit, locus
ampho- III *llcg.* vii, 1G, ubi dicitur quod mare æneum,
ræ , con- quod fecit Salomon, continebat duo millia batos,
tinr- cum II *Paral.* iv, 5, ubi dicitur quod idem mare
Lantqno capiebat tria millia metretas, vel, ut hebraice est,
trei mo- batos, quia scilicet batus major continebat me-
dios. tretam sive batum minorem unum cum dimidio;
duo ergo millia batorum majorum faciebant tria
millia metretarum, sive batorum minorum. Ita
Yilalpandus. Verum Alcazar, lib. *Dc Mansur.*, pro-
pos. 14, ostendit hos batos non fuisse commu-
nes, sed extraordinarios ct minores, adeoque
fuisse tantum decimam partem bali; cosque fuisse
duplices, ita scilicet, ut unus esset sesqui alte-
rius.

Dico ergo cum Alcazario : Communis batus,
ephi ct metreta æqualia sunl inter se, et cum
amphora Romana, continctque sextarios Roma-
nos 48, id est, aquæ uncias 900 : hinc ephi con-
tinebat tres modios, *lluth* n, 17, sicut homor con-
tinens decem ephi, continebat 30 modios, modios
utique vulgares Latinis, puta Romanos : modius
autem Romanus continebat aquæ uncias 320, uli
omnes consentiunt : ergo ephi continens lres mo-

dios, continebat uncias 960. Id pluribus el solide
demonstrat ex S. Hieronymo, Epiphanio et aliis,
Alcazar supra, cui consentit Mariana, imo S. Hie-
ronymus cl Epiphanius, qui asserit eorum idem
esse, quod 30 modii Romani, et tam nomen,
quam mensuram rnodii, Romanos fuisse ab He-
braeis mutuatos.

Quare cum Josephus et alii dicant batum, sive
ephi, continuisse 72 sextarios Hebraicos, hinc se-
quitur sextarium Hebraum, sive log, uncias con-
tinuisse, non 20, uti continebat sextarius Roma-
nus, sed tantum 13 J; si enim 13 J multiplices
per 72 sextarios, invenies præcise 960 uncias,
quot continet batus, seu ephi. Ita Mariana et Al-
cazar.

Consequenter cum decima pars bali, vel ephi Cnxo?,
sit gomor, sive asearon, sequitur gomor sive as-
saronem continuisse uncias, non 114, ut vult Vi-
lalpandus, ncc G3, ut vult Ribera, sed 9G, hoc est bat «u
8 libras 12 unciarum : divide cnim ephi, continens
uncias 960, per decem, habebis 9G. ***

Hinc facile est concipere quomodo ex manna
Hebræi quotidie gomor comederint : hoc cnim
cum esset levius frumento, non 7G uncias, sed
multo minus, puta 50 circiter uncias tantum pon-
derabat. Rursum, quomodo parva mensa potue-
rit capere panes propositionis, quorum singuli
constabant duobus gomor, sive duobus assaro-
nibus. Licet enim hi pleni frumento Palæslino
appenderent 1G libras, puta 186 uncias, tamen
in Lirina, vel simila, ob ejus raritatem ct levita-
tem, tantum appendebant 13 libras cum dimi-
dia, uli ostendi *Levit*, xxiv, 5.

Hinc rursum deducitur quæ fuerit mensura Hin en-
hin. Hin cnim continebat 12 sextarios : sextarius lia<b4l
autem Hebraicus continebat uncias 13 J; mulli-
plica ergo 13 J per 12 habebis 1G0 uncias, id est
13 libras ' : tot ergo continebat hin, eratque æ-
quale semimodio Romano. Ila Alcazar, aptius
quam Yilalpandus, qui hini dat sextarios Roma-
nos 12, id est uncias 240. Putat enim ipse sexta-
rium HcLræum fuisse æqualcin Romano; sed id
bene refutat Alcazar.

Quarta pars hin erant tres sextarii Hebræi, id
est uncia aquæ vel vini 40; id est libre tres, ct
4 uncias.

Satum est tertia pars ephi, cinetque mo- Siinm
dium Romanum. Satum ergo ct modius æqualia
sunt, perinde ac metreta et ephi. Ha Alcazar. a'v'
Alii salo tribuunt sesquimodium.

Artaba .Egyplia cinet tres modios Roma-
nos cum triente, inquit Yilalpandus. Verum Alca-
zar el alii arlabæ dant modios quinque.

Cadus, sive chœnix Hebræorum, est mensura
vietus diurni; cinet 4 sextarios, id est sex li-
bras ? : ita Yilalpandus, quia putat sextarium He-
bræum fuisse æqualem Romano. Verum melius
Alcazar, uli sextario ilebræo tantum tribuit un-
cias 13 cum Ha consequenter cabo Hebreo,
continenti 4 logim, sive sextarios, tribuit uncias

SCO		DE PONDERIBUS AC MENSURIS.	
Ug	«t	aqua* 53 j : eral enim cabus duodecima pars ephi, sive bâti et amphoræ, sati vero quarta.	Boccale Italicum et Hispanicum Açumbrk continet 4 fogliettas, puta 5 libras et 4 uncias, id csl b universim G4 uncias.
	'r.'Y'	Cadus est hydria : an mensurae sit genus, cl Ciduxst cujus capacitatis, ex Scriptura colligi non potest, »»pLo- ait Vilalpandus; licet Cenalis et Fannius putent *** amphoram, pra?sertim Atticam, subinde dici cadum a continendo ; et sic cadus continebit 12 congios, id est 72 sextarios.	Foglietta continet 1G uncias, tanlumdem con- Fogitet- tinet quartillo.
Arela.		Aroda, sive cantharus Hispanicus, constat octo bocalibus Italicis, libris 42 et 8 unciis, puta un- ciis 512, cstque quarta par's fancœ.	Baril constat bocalibus 32, libris 170 J, un- io. ciis 2048.
			Botta Romana continet octo barilas, bocca- Ics 256.
			Faneca , seu Quintal continet centum libras Faoca. Hispanicas, id est libras communes 12 uncia- rum 1G8.

SYNOPSIS MENSURARUM, SI AQUA VEL VINO IMPLEANTUR, QUANTUM TONDERENT.

Culeus continet aquæ, vel vini talenta 12 J, li- bras 1G00, uncias 19200.		bet in statura 4 sui cubitos, adeoque tantus est, quanta est expansio brachiorum ejus : brachia cniin complicata in cubito, seque in digito indice loogitn. contingentia, faciunt 4 cubitos, quæ est statura cujusque. Consequenter, cum cubitus sit sesqui- cubito»*,l	
Botta Romana continet talenta 10 libras 1365Ī, uncias 16384.			
Conus continet libras 800, uncias 9600.			
Rublum Hispanicum talenta GJJ, libras 820, uncias 9840.			
Faneca Hispanica talenta 1 ,V», libras 9C8, un- cias 2016.			
Fancœ quarta pars est Aroba ; continet libras 42*, uncias M2.			
Medimnus talenta 1 libras 160, uncias 1920.			
Erui, Batus et Metreta libras 80, uncias 960.			
Pes cubicus Græcorum libras 9OJSJ, uncias 1085			
Amphora , sive pes cubicus Romanorum libras 80, uncias 960.			
Satum libras 2G J, uncias 320.			
Palmus cubicus Romanas libras 37 , uncias 447 A«			
Scortium libras 32, uncias 386.			
Modius Romanus libras 26 J, uncias 320.			
Celemín Hispanicus libros 14, uncias 1G8.			
Hin libras 13 J, uncias 1G0.			
Congius, sive Cues libros 10, uncias 120.			
Gomor, sive Assaron libras 8, uncias 96.			
Choenix libras G J, uncias 80.			
Boccal Romanus libras 5j, uncias 64.			
Cacus, sive Palmus cubicus Hebraeorum libras 2 A, uncias 53 J.			
Log, sive Sextarius libras 1 uncias 13 J.			
Foglietta Romana libras Ī uncias 16.			
Cottle et hemina uncias 10.			
Acetabulum uncias 2			
Cyatuls unciam 1			
Digitus cubicus 1 {.			

III De measuns longitudinis.

C*u«mi	Calamus continet sex cubitos.	jiaiuM continet milio pxu-u. S'adiúin 125 pi*- »u».
'*	Cubitus esi sesquipes, puta ca longitudo, quæ a O'xu brachii porrigitur usque ad extremum .t. digiti, qui index vocalur, conlinei pie 24 digitos, ; Tl site duas spithamas, cstque quarta pars staturæ ftt. hominis, quisque enim Uomo rite formatus, ha-	

INDEX

LOCORUM SA.CRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ IN PENTATEUCHO SINGILLATIM EXPLICANTOR.

Primus numerus paginam, secundus columnam denotat : ubi unus esi, ad proxime nominatam paginam referri signum esto. Tomus II asterisco indicatur.

EX VETERE TESTAMENTO.

EX GENESI.

Cap. xiv. vers. 23. A filo subtegminis usque ad corrigiam caliga.*, Pag. * 217, cui 1.
XXX, 30. Ul aliquando provideam domui meæ, 43G, 2.
XXXV, 10. Non vocabcrh ultra Jacob, sed Isrirl, 30, 1.
xLiii, 6. In incapi hoc fecbtis miseriam, ul indicaretis ci
cl alium vos habere fratrem, 31, 1.

EX EXODO.

Cap. ni, vers. 2. Rubus ardebat in igne, 31, 1.
vi, 8. Levo minum meam, 29, 1.
vni, 15. Ingravavit cor suum, 488, 2.

EX LEV1T1CO.

Cap. XXV, vers. 11. Quæ sponto nascuntur non metes, Gil,2.

EX NUMERIS.

Cap. v, vero. 22. Utero tumescente, putrescat femur tuum, 384, 1.
x, 34. Nubes quoquo Domini super eos erat por diem cu incederent, 553, 2.
xiv, là. Nubes tua protegat illos, cl in columna nubis procedas eos, 553, 2.
—, 17. Sicul jurasti dicens, Dominus patiens,et multa mi*
rirqi 743,2.
xvm, 15. Omne animal immundum redimi facias, 548,1.
XXVII, 21, Eleazar consulet Dominum, 6S8,1.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. xvi, vers. 2. Immolabis phase Domino dc ovibus, el de bobus, 527. ?.
—, 6. Vespero ad solis occasum, quando egressus es do Ægypto, 542, t.
xxin, 14. Ul sint castra tua sancta, e72, 2.
x x x iiii, 18. Enlate, Issachar, in tabernaculis tuis, 444, 1, 2.

EX JOSUE.

Cap. xx, vers. 4. Slabll ante portas civitatis, cl loquclur senioribus, etc., *382,1.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. ll,vers. 23. Pax tecum, non morieris, ne limcas, 318,2.
xix, 9. Considera quod dies ad occarum declivior sit, cl propinquat ad vesperam, 516, 1.

EX LIBRIS REGUM.

Lib. I. Cap. n, vers. 30. Ul domus tua el domus patris lui mini k iret in conspectu meo, >27,1.
iv, 21. Translata est gloria de Israel, o j», 1
xu, 21. Notte declinare post vana, quæ non prod a uni vobis, 31,2.
uv, 12. Si divenni : Accendite ad nos, ascendamus, 257,1.
xx, 8. Si csl iniquità* in me, tu me interfice, 228, t.
XXIX, 5. Percussit Siul mille, e< David decem millia, 308, 2.
Lib. jl. Cap. n, terr. H. Sorgani puen el hidanl, 240, t.
in, 8. Nunqnid caput omis egowiut *482. 2.
in, 10. Non recedet gladius de domo tua u<que in sem-piternum, 123, t.
xxm, 19. Ad tres primos non pervenit, 557,1.
Lib. IU. Cap. xm, vers. 33. Quicumque volebat, implebat manum suam, 203, 2.
Lib. IV. Cap. n, vers. 12. Currus Israel, el auriga ejus, 487,1.
vili, 26. Viginli duorum annorum erat Odiosos, 178, i.

EX LIBRIS PARAL1POM.

Lib. IL Cap. iv, vero. 1. Fecit quoque altare meum decem cubituum altitudinis, 607, 1.

EX ESDRA.

Lib. L Cap. n, vero. 63. Donec surgerel sácenlos doc-tus , atque perfectus, 690,1.
Lib. U. Cap. vnt| vers. 10. Quia sanctus dies Domini esi, 536, I.

EX TOBIA.

Cap. xu, vers. 9. Eleemosyna libent a morte, *493, 2.

EX JUDITH.

Cap. ix, vers. 2. Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, etc. 325, 1.

EX ESTHER.

Cap. xiv, vers. 11. Ne tradas sceptrum tuum iis qui non sunt, 411, II.

EX LIBRO JOB.

Cap. x, vers. 9. Memento quod sicut lutum feceris me, 79,1.
xi, 12. Vir vanii* in superbiam erigitur, el tanqyam pub lum onagri se liberum natum putat 209, i.

xiv, 15. Operi manuum tuarum porrige dexteram, 389,
xxin, 10. Probavit me quasi aurum, 322,
«xi, 9. Si deceptum cacor meum super muliere, 215,
lixam, 82. Numquid producis luciferum in tempore bu
♦ 332, 2.

EX PSALMIS.

Psnlm. n,vers 8. Dabo (ibi genici hæreditalem luam, 401,
—, 12. Apprehendite disciplinam, 360,
▼Ul, 4. Videbo cœlos opera digitorum tuorum, 503,
x, 5. Non est Dcu< in conspectu ejus, 352,
XV, 5. Dominus pars hæreditatis meæ, *260, 1
ITO, 0. In sole posuit tabernaculum suum, 31,2
ix, 3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, 31, !
—, 9. Dexterâ tua inveniat omnes qui (e oderunt, 389, 1
xii. 17 Foderunt manus meas, cl pedes meos, *0, 2
—, 26. Vola mea Domino reddam, *184,1
xxn, 5. Impinguasti in oleo caput meum, 290,!
Ulli, 2 Super maria fundavit cum, 53,2
xxv, 8. Dilexi derorem domus tuæ, 037, 1, 2<
xxn, 3. Si consistant adversum ino castra, non timebit
cor meum, 557, 2.
XXX, 15. Deus meus es tu, in manibus luis sortes meæ,
103,2.
—, 20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ ! 585, 2.
lixii, 7. Poiœns in thesauris abyssos, *299, 2 ; *501, 1.
xvxtil, 8. Iiiniilkt angelus Domini in circuitu timentium
cum, 313. 1.
xxxir, 1. Judica, Domine, nocentes me, *214, 2.
—■ 18. In populo gravi laudabo le, 505, 1, 2.
siivi, 29. Justi hæreditabiinl terram, 133, 2.
invii, 12. Amici mei, cl proximi mei, adversum me
appropinquaverunt, dc., *89, 2.
ii ii, 3. Ignis in compertu ejus exardescet, 601. 1.
—, 14. Immola Deo sacrificium laudis, *102,1.
L, 18. Si vnlitiiMes sacrificium, dedissem utique, *7, 2.
—, 21. Ponent super nitare tuum vitulos, 710, 1.
Ltv, 7. Quis <l ibit mihi pennas sicut columbæ? *11, 1.
i»vii, 11. Lirabit manus suos in sanguine peccatoris, *326, 2.
unii. 11. Animalia lua habitabunt in ea, *199,2.
—. £G. Provenerunt principes conjuncti psallentibus, in
medio juvenularum tympanistriarum, 572,1.
ixii, 7. Transierunt iu allectum cordis, 491, 2.
I xxvii, 12. In campo Tancos, *259, J.
—,21. Panem codi dedil cis, 584, 1.
—, 61. Tradidit in captivitatem virtutem eorum, 637, 1,
Lxxx, 4. Buccinale in neomenia tuba, *354, 2.
txxxi, 1. Deus stetit in synagoga deorum, 487, 1.
Lixiviii, 4. Juravi David servo meo, *263, 2.
xc, 3 Liberavit mea verbo aspero, 406, 1.
—, 13. Super aspidem cl basiliscum ambulabis, 100, 2.
xciv, 5. Ip*iu« est mare, ct ipse fecit illud, 198, 1 soq.
icvm. 6. Moysei ct Aaron in sacerdotibus ejus, 701, 1, 2.
—, 17. In columna nubis Inquebalur ad eos, *231, 2
C>, 4. mea sicut cremium aruerunt, 665, 2.
an, 6. Super montes stabunt aqua», 53, 2.
—, 14. Producens fœnum juniculis, cl herbam servituti hu
rnionm, 55, 2,
—, 15. Ul exhilaret in oleo, 290, 1.
—, 20. Draco iste quem formasti ad illudendum ei, 6ft, i, 2.
civ, 21. Constituit eum dominum domus suæ, 360, 1.
—, 12. El nou erat iu tribubus eorum infirmus, 551, 1 ;
*434. I
—, B7. Ut erudirei principes ejus, etc, ft41, 1.
Cv, 19 Deduxit eos in abpso, sicut in deserto, 560, 1.
—, 17. Immolaverunt filios suos, el tilias suas dxmouiiis,
*117.1
Cii, 1 S* lea dextris meis, 389, 1.
—,G . Ju l cvbū tu rntionibus, implebit ruinai, 33, 2.
ci» V. i » ••i.Hclii peupeubus, jmtiia ejus monet in
WrtMlwili .>7, 1.

cxm, 3. Mare vidil cl fugit, Jordanis conversus est re-
trorsum, montes exultavcrunl ul arietes, 564, 2.
Cimi, 4. Tu mandasti mandata tua custodire nimis,
•181. 2.

bictiluin genitricis meæ, 260, 1.
I. Messui myrrharn cum aromatibus meis, 710,1.
j, 9. Fernbilis ul castrorum acies, *199, 2.
—,11. Anima mea conturbata csl propter quadrigas Ami-
ti idab, 560, 2.
it, I. Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?
63), 2.
vin, G. Pone me ut signaculum super cor tuum, 201, 2;
328, 1.

EX SAPIENTIA.

Cap. iv, vers. 9. *Ætas senectutis vita* immaculata, *215, 2.
v, 21, Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos,
*407, 1.

v, 49. Estote perfecti, ficui pater vester cadesti’ perfectus est, *373, 2.
vu, 2. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, 369, i.
vni, It. Multi venient ab Oriente et Occidente, etc. Et recumbent cum Abraham, etc. 296, 1, 2.
xu, 6. Quo* non licebat ei edere, nisi solis sacerdotibus, *161, 1.
xv, 17. Quod intrat in os, non coinquinat hominem, *ôl. 1.
xn, 11. Cavete a fermento Phnrisæorum, 534, 2.
xvm, 22. Non dico usque septies, sed usque septuagies scplies, 123, 1.
xtx, 29. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, etc , 271,2.
xn, 41. .Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, 742, 2.
XXV, 34. Venite benedicti Patris mei, 183, 1.
—, 41. Ilo, maledicti, in ignem ætrrnum, ’107, 2.
XXVI, 26. Hoc est corpus meum, 534, 1.
xxviii, 19. Ite in mundum universum, el prædicate, etc., *156, 2.

EX S. MARCO.

Cap. ix, vers. 48. Omnis victima sale salietur, *j8, 2.
xvi, 0. Nolite expavescere, Jesum quaeritis, 318, 2.

EX S. LUCA.

Cap. i, vers. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum, *406, 1.
—, 79. Illuminatio his qui in tenebris sedent, *221, 1.
u, 48. Respexit humilitatem oucillæ suæ, 295, 2.
vi, 30. Estule misericorde*, sicut el Paler vester misericors cst, *493, 1.
vni. 11. Semen est verbum Dei, ’97, 1.
x, 62. Nemo mittens manum ad aratruin, cl respiciens retro, aptus est regno Dei, 229,2. j
xi, 01. Dato eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis, *492,2. l
xxu, 25. Roges gentium dominantur eorum, a225,2.
xin, 44. Necesse esi impleri omnia, quæ cripta sunt in lege Moysi.

EX S. JOANNE.

Cap. i, vers. 14. Vidimus cum quasi unigenilum, 630, 2.
in, 16. Sic Deus dilexil mundum, *306, 1.
v, 39. Scrutamini Scripturas, 10,1; 17, 1.
Vili, 5. In lege Moses mandavit nobis hujusmodi lapid.ire, 130, 2«
—, 19. Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis, 314, 1.
XX, 29. Quia vidisti me, Thoma, credidisti, 28,2.
xvi, 23. Sic eum volo manere donec veniam, 129, 1.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. n, vers. 1. Cum complerentur dies pentecostes, *151,1.
—, 3. Apparuerunt illis dispçrlitæ lingua tanquam ignis, *452, 1.
vni, 23. In felle amaritudinis, *505, 2.
x, 38. Transiit benefaciendo, cl sanando omnes oppressos a diabolo, 445, 1.
xn, 8. Calcea tc caligas luas, 173, 2.
xvn, 28. In ipso vivimus, movemur, el sumus, e509, 2.

EX EPISTOLA S. PAULI AD ROMANOS.

Cap. i, vers. 1. Paulus vocatus Apostolus, *105, 2.
n, 4. Patientia cl benignitas Dei nd pœmtentiam te adducit, 510, 1.
in, 25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem, in sanguine ipsius, 640, 2.

iv, II. Signum accepit circumcisioni”, signaculum justitio! lblei, 214, 2.
Vin, 22. Quos praescivit et prædestinavit conformes Heri Imiginis filii sui, 73, r
—,29, Omnis creatura ingemiscit, cl parturit usque ad *118, 2.
—, 35. Quis nos separabit a cbaritate Christi? 352, 2.
ix, 15. Miserebor cujus misereor, 736, 1.
—, 25. Vocabo non plebem meam, *148, 1.

EX I AD CORINTHIOS.

Cap. n, vers. 16. Nescitis quia templum Dei estis, 656, 2.
vni, 4. Scimus quia nihil csl idolum, *411, 2.
ix, 9. Numquid dc bobus cura cst Deo? *448, 1.
x, 2. Patres nostri in Mose baptizati sunt in nube, el in mari, 561, 2.
—, 3. Omnes eaindem escam spiritualem manducaverunt, 584,2.
—, 3. Bibebant autem dc spiritali consequente eos petra, \08, 1.

EX H AD CORINTHIOS.

Cap. m, vers. 15. Velamen positum esi super cor eorum, *502, 1.
v, 21. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ul nos ediceremur justitia Dei in ipso, *29, 1.
xi, 2. Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, 745, 1.

EX EPIST. AD GALATAS

Cap. il, vers. 9. Videbantur esso columme, *232, 2.
m, 8. Benedicentur in te omnes gentes, e185, 2.
— 13. Factu» pro nobis maledictum, *475, 1.
iv, 9. Convertimini iteruin ad infirma elementa, *153, 1.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

Cap. v, vers. 8. Eratis aliquando tenebra», nunc autem lux, •|V6,2.
vi, 12. Non cst nobis colluctatio adversus carnem cl sanguinem, *237, 1.
—, 14. Stale succincti lumbos vestros in veritate, 532, 1.

EX EPIS!. AD PHILIPPENSES.

Cap. iv, vers. 4. Gaudete in Domino semper, iteruin dico, gaudete, ’175, 2.

EX EPIST. AD COLOSSENSES.

Cap. n, vers. 8. Videte ne quis vos seducat pcr philosophiam, ct inanem fallaciam, 321, 1; e36, 1.
—, 16. Nemo vos judicet in cibo cl potu, *153, 1.

EX I AD THESSALONICENSES.

Cap. v, vers. 22. Ab omni specio mali abstineto vos, 219,1.

EX II AD THESSALONICENSES.

Cap. n, vers. 10. Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet illis Deus operationem erroris, 468,1.

EX I AD TIMOTHEUM.

Cap. iv, vers. 12. Nemo adolescentiam tuam contemnat, *299, 1.
v, 11. Cum luxuriat® fuerint in Christo, nubere volunt, 515, 2.
vi, 17. In Deo vivo qui præstat nobis omnia abunde ad vivendum, 211, 1, 2.

EX II AD TIMOTHEUM.

Cap. n, vers. 4. Nemo militans Deo implicat sc negotiis l ræculiiribus, *280,1.

EX EPIST. AI) HEBHÆEOS.

Cap, il, vert, 5. Obumbrantia propitiatorium, 643, 1.
—, 19. Accipient sanguinem vitulorum ct hircorum cum
aqua, el lain coccinea, et hyssopo, 0i\$, 1.
—> 22. Sine sanguinis effusione non sit remissio,
xi, 17. Fido Abraham obtulit primogenitum suum hoc,
248, 1.
—, 19. Arbitrans quia et a mortuis suiciLire potens est
Deus, unde et cum in parabolam accepit, 148, X
—, 20. Adoravit Jacob fiiligiuni virgin Joseph, 380, 2.
—, 23. Fide Moyses natus occultatus est mensibus tribus,
439, 2.
—, 27. Fide Moyses reliquit Ægyptum, non veritus ani-
mositatem regis, 444,1.
xil, 6. Quem diligit Deus castigat, 322, 1.
—, 18. Non accessistis ad tractabilem montem, et sensi-
bilem, 602,2.
xin, 11. Quorum animalium infertur sanguis pro peccato,
in sancta, 28,2.
—, 12. Christus extra castra passus est, *27,1.

EX EPISTOLA S. JACOBI.

Cap, it, veri. 13i Superexaltat autem misericordia judi-
cium, 49t,2 seq.

EX EPISTOLA I 8. PETRI.

Cap, n, vers. 9. Vos gcuus rrectum, repte stcer«te>Gum,
•112,1.

EX EPISTOLA II S. PETRI.

Cap, n, t*rs. 15. Qui mercedem iniquitatis amavit,*113, 1, X
m, 5. Quod cali mot prius et tern, etc. per que ili
tunc mundos aqua inundatos periit, 141, X
—, 18. In quibus sunt quædam difficilia intellecta, 9, X

EX APOCALYPSI.

Cap, i, vert, 5. Lavit nos a peccata nostris in sanguina
suo,
—, 10. Fui in spiritu in dominica die, *152, 2-
m, 12. Qui vicerit, (aciam eum columnam in templo Dei
mei, 552, 1 ; 564, 1 ; *232, 2.
v, 8. Phialas plmai odoramentorum. 717,1.
vit, 17. Deducet ens ad vrt< hales aquarum, #2, 1.
x, 11. Oportet te iterum prophetare Gentibus, 128, 2.
XV, 3. Cantantes canticum Moysi servi Dei, 566, 1.
xvu, 15. Aque. qua* vidisti populi Mint, *329, 2.
xix, 20. Vivi misai sunt hi duo in stagnum igm«, *279. 2.
Cap, alt., 18. Q«atestor omni audienti verba propbvUx
libri huius, si quii app*ueal ad tx, 4u5, X

INDEX

RERUM MEMORABILIU M

QUÆ IN PENTATEUCHO CONTINENTUR.

A.

Virati fuit figura Christi, 675, 1. quomodo fuerit propheta, 487, 2. Aaron cum Moyse fratre comparatur Basilio et Kysseno fratribus, 488, 1. Aaron an possit ab idololatria cftciHâri, 729, 1. qnarc petierit maures ad aureum vitulum conflandum, 722, 2 ; quomodo Moysen iuuerit, 487, 1, 2. ejus in sacrificando primitiae, earumquo ordo, ct series.*51,2. virga ejus florens, fuit alia n virga Moy- sis, *28!, 1. fuit virga \latori i, 2. fuerunt omnes virgæ simul XIII. 282,1. quomodo Aaronis floruerit cl germi- nant, tóid. fuit amygdalina, *ibid*, triplex in ca florente miraculum, 2. on semper manserit florens, *ibid*, quam apposite Deus amygdalina virga fuerit usus, *ibid*, sym- bolice indicat hæc virga, qualis debeat esse Pastor, *ibid*. allegorico significat Christum,*283,2. item B. Virginem, *ibid*, quid anagogice significet, *ibid*, ejus mortis varia pri- vilegia, *302, 2. quando ct quo anno mortuus sit, *ibid*. Abbas quidam ignem veste illæsa ferens innocentiam suam probavit, 453,2; *76, 1, 2. Ablutisalius resignatio in voluntatem Dei, 416, 1, 2. Abel mortuus est virgo, 111, 2. obtulit Deo victimas pin- gues, iW. suo sacrificio præsignavit sacrificium Christi, 115.1. ejus fides, *ibid*, quid nomine cl tropologice sig- nificet, ili, 2et seqq. ei comparatur Imperator Gallus, 115, 2. quo anno ætatis ct mundi sit occisus, 113, 1,2. Abellani bxrelici quo respectu conjugibus abstinebant, 114.2. Abimeiech fuit commune nomen regum Palæstinæ, 271,1. Abimelccb rex Gcrrariturum quomodo a Deo punitus ob raptum Sara, 237, 1. fuit bic vir bonus, 2. fuit alius ab eo nd quem tempore famis obiit Isaac, 271, 1. Abraham quando natus, 168, 1. fuit minimus natu fra- trum, 179, 2. nunquam idola coluit, 180,1. semel tan- tum vocatu* fuit in Cbananæam, 182, 1. ejus vocatio est typus vocationis Gentium, 2. reliquit omnia sua or- nesque cognatos in Chaldaea, 183, 1. ejus prompta obe- dientia, 2. scivit se vocari in Chanaan, sed nescivit ad quam ejur partem, 184,2. ob hanc obcdienliam ei septem benedictiones prombsæ cl præslitæ, 184,2. quomodo benedirla} in ejus semine omnes gentes, 185, 1,2. bis cx tiaran ivit in Chanaan, 186, 1. appa- ret ci ibi Duminus, *ibid*, an peccaverit, in Ægypto dicendo Saram, quæ uxor erat, suam sororem esse, 187, 2. de divisione interipsuin et Lot facta, 190, 1. quando ejus bcllurn contra Babylonios contigerit, 193, 1,2. con- tra quos reges fuerit, 194, 1. an habuerit justum titu- bili! belli, 196,2- ejus bellica fortitudo, 196,2. ejus victo- ria. *ibid*, ubi hoc bellum contigerit, 197,1. de iis quæ pe- ractohoc bello cum Melchisedec acta, *ibid*, el seqq. ejus generositas mini in hoc bello cx preda volentis habere, 199, 2. quibus de causis nihil habere voluerit, *tbid*. quomodo fides ci dicatur ad justitiam reputali, 202, 2 cl sci cur petal signum post Dei promissionem, *ibid*, ra-

tiones cur vacca, aries, et capra, quorum animalium cæsione Deus fœdus cum eo sancit, significant (res generationes Hebræorum, 203, 1, 2. aves in huc fendere non divisas, uti estera animalia, sed integræ in sacrificio oblatae, quid significant, 204, 1. quadrupedum dissectio quid significet, 203, 1, cur Deus voluerit bæc animalia esse trium annorum, 2. quid hæc animalia tropologice et allegorico significant, *ibid*, do exstasi ejus in hoc fæderc, 204, 1. quid io ea viderit, cl quid significant, *ibid*, de facula quæ inter medium victimarum transivit, 205, 2. quid ea anagogice et allegorico significaret, 206, 1. ejus nomen est quasi columna, in qua Deus promissionem posteritatis inscripsit ad aeternitatem, 214, 1. apparente! Ires angeli, 220, 2. suscipit cos, *ibid*, cognoscit eos esse angelos, 221, 1. quomodo eos adoraverit, *ibid*, quomodo angeli ci indicent interitum Sodomos, 223, 2. quomodo pro Sodomitis deprecclliir, 224, 2. de promissione ei tum facta futura» prolis, 223, 2. Abraham et Sara in hac promissione ridentes quid tropologice significant, 223, 1. octo stimulis Deus Abrahamum pungit in præccpto immolationis Isaac, 243, 2 ct scq. in quo loco ea fuerit facta. 244. 2. quam longe hic locus dissitus a domo Abraham, 245, 2. passus est tcnlationcm tri-duanam, 245, 2. an mentitus fuerit dicendo servis, se cum Isaac reversurum, 240. an in hoc actu ejus virtus fuerit major, an Isaaci, 247, 1 cl scq. quomodo a Deo in hoc actu impeditus, 248, 1. cur iterato tunc vocatus, *ibid*, de ariete surrogato in locum (sanci, 219, 1. significat hic aries Christum crucifixum, *ibid*. Abraham hac obedientia meruit fieri paler Christi, 250, 2. quomodo adjurabat famulum suum ul probam uxorem cx sua gente filio quærcet, 255, 1, 2. cur noluit ut ducerci in Chananæam 256» 1. ipse tam sedulus in deligenda filio bona ct proba uxore, propter sex causas significat Deum Patrem, 260, 2 cl seq. cur in bello quod gessit, vocetur Hebræus, 196, 1. ejus posteritas duplex, carnalis cl spiritali*, 202, 1. cur ejus nomen Abram mutatum sit in Abraham, 213, 2. est paler omnium excelsorum, 214, 1. an fuerit impotens ad generandum absolute, an vero tantum respectu Sara, 217, 1 ct seq. ejus decem tentaciones recensentur, 243, 1 elscq. quo ætatis anno duxerit Ccthuram, 263, 1. vita? ejus chronologia, 2. periodus vitæ Abrahæ, 20 L de ejus morte, *ibid*, ejus epitaphium, 264, 2. non primus ivit ad limburn, *ibid*. Abramii eremita vestes semper mansere integræ, quæ ejus rei causa, *433, I. in summo senio vegetus mansit ad mortem usque, *433, i. Abrenuntiationis decem sunt gradus, 287, 2. csl triplex abrenuntiatio ad salutem necessaria, 183 I. Abstinentie encomia cl fructus, 160, 1. insignia exempla, 2. abstinencia a cibis velitis cur dicatur sanctitas, id est puritas, *72, 2. Abyssus quomodo cum terra creata, 45, 2. quid sit, 47, 1; 142, 1, 2.

- Aeneius Amida* BpUeopui vasa aurea et argentea vendidit
nt captivos paupere*redimeret, 656, 2; *452,2.
- Acedia* remedium, est meditatio extremi iudicii, *520,2.
significatur pcr leporem, *61,3.
- Acetabula quid fuerint, 649, 1,2.
- Achad urbs est Nisibll, 1GB, 1.
- Achates gemma in rationali lignificai btachar, et Judam
Tlnddvnrm iterem pugnatorem contra hæreticos, 683, 1.
ejus natura describitur, *ibid*.
- Acrotatus, parentibus ejus operam in re injusta petenti-
bus, eam negavit, *61, 2.
- Actiones nostras omnes directioni Del committere debe-
mus, 801 5. e@ ut n Deo dirigantur postulare debe-
mus, 730, 2. carum initio eæ Deo offerenda, et quibus
de causis, *ibid*, et scq. actiones bons vel mala sunt tes-
tes sanctitati* in homine» 803, 1.
- Aclivæ vil@ proprietates describuntur, 294, 1.
- Adam quomodo formatus, 79, 1. ubi creatus, 80, 2. crea-
tus c»t extra paradysum, 89, 2. in paradiso mansit virgo,
113, 1. un centum annis abstinerit usu conjugii, *ibid*,
est traditio eum esse salvatum, 126, 1, Illteræ nominis
ejus continent quatuor plagas mundi, 73, 2. non fuit
hermaphroditus, 73, 1. bonum fuit ci matrimonium,
sed jam est continentia melior, 91,2. animalia quomodo
Deus adduxerit nd eum, 92, 1. ejus cistasis, *ibid*, quanta
scientia ei fuerit indita, 2. ipse verecundus fuit, sed
Adamita* sunt inverecundi, 95, 1, 2. amisit fidem, et
etiam serpenti credidit, 191, 1. ejus octo peccata» 102,
2. an peccaverit gravius quam Eva, 103, 1. quomodo
ejus oculi aperti, *ibid*. ejt<< perizomata quæ, S. cur
post lapsum fuerit vestitus p< llibus, 110,1. quo die pec-
caverit, 111,1. quo die ex paradiso expulsus fuerit, *ibid*.
ejus pœna post peccatum, *ibid*, sex pœn» ei et pisteris
infliclæ, 112, 1 et seqq. an ejus peccatum fuerit pecca-
tum gravissimum, 2.
- Adamas cur omittatur in gemmisrationalis, 6^0, i. ejus
pretium, 680, 1.
- Adipis usu* quare Judæi*interdictus, *23,2.
- Adolescentes n puero sc debent Deo dicare, 527, 1,
- Adulatio quam sil res perniciofa, *318, 2. hac do ro in-
signia dicta, (*ibid*. ctsccq.
- Adulteris lege Moysis constituta fuit pœna lapidationis,
*130, i.
- Adulterium miraculose probatum in lege Moysis, *214, 1,
ejus antiqua pœna est mortis supplicium, 271, 1. prae-
sertim combustio, B\$7,2. quomodo illud puniverint
Ægyptii, Arabes. Parthi. Cumani, *ibid*, quomodo Ro-
mani, 348, 1. quomodo Saxnncs, Tume ct Brazilienses,
ibid, in probatione adulterii qu@ maledictiones olim
super aquas telolypiar prolata*, *214, 1, 2. quis ejus ri-
tus el ordo, *ibid*, rumpebatur uterus adultera* *i c-sel
rea, *ibid*, cans@ hujus probationi* per aquas, *2H, 2.
adulterii enormitas cx Scripturi* et veterum dictis, *215,
1, quanta ex eo mal i proveniant, 2. id quam Deo displi-
cent cl hnniimbus,'215, 1,2. est sæpo causa cædium et
parricidiorum, *ibid*.
- Advena Judæis quis esset, *882, 2.
- Ægypti phig.c recensentur, 697, t; 498. I. quid pcr eas
tropologice denotetur, 498, 1. cur fuerint decem, *ibid*.
in eis fuerunt Ægyptii puniti per omnes <naturas, *ibid*.
ct in omnibus bonis, ct sensibus, *ibid*, cæ fuerunt pr.v-
ludiiiin gehenna*, 2. quomodo symbolice n Deo infli-
gantur, *ibid*, quando cl ubi shit inflict@, *ibid*, (punto
tempore dur.irint, ct a quo infliclæ< 499, 1. oh quern
finem Inflict@, 2. ab bis fuerunt immunes llebræi el ad-
ven@, 499.
- Prima plaga, omnes nqii@ vertuntur in sanguinem, 497,
2. quæ sil hujus ratio, *ibid*. fuerunt in li.ic mult.» mira-
cula, 2. tunc llebræi hauriebant ex eodem puteo aquam,
ct Ægyptii sanguinem, *ibid*, accommodatur transgres-
soribus primi præcepti decalogi, 498. undo magi ha-
buerint aquim ad eam in sanguinem convertendam,
497, 1.
- Secunda plaga fuit ranarum, 501, 1. ncrupibatd hi omnia
lora, 2. cruciabant omrs ternus, 501,1. accommodatur
loquacibus clamnsis, item philosophi* ct hærticis, (*ibid*.
item impuris pocli», *ibid*, item luxuriosis, 502.
- Tertia plaga erat cmiphmn, 502, 2. quale* fuerint c»ni-
phes, 503, 2. tropologice significant sophismata hæreti-
corum, 503, 1. opponitur tertio prrepto decalagi de
Sabbato » melificando, *ibid*, cur ciuipbcs magi non po-
tuerint ciBcere, *ibtd*.
- Quarta plaga erat muscarum, 504, 1. fuit hæc una cx
gravissimi, 505, 1,2. quale» bs musc@ fuerint, 504, 1.
hæc plaga significat inhonorante* parente», cymcos, cau-
sidicos litigiosos, maledicos, et inquieta» curas deside-
riorum carnalium, *ibid*.
- Quinta plaga eral pestis, 507, 1. invasit bæc Ægyptiorum
animalia, *ibid*. accommodatur transgrcMOribus quinti
pr.Tcepli decalogi, *ibid*. ob hac libera erant animalia
Hebræorum, 2.
- Sexta plaga fuit vesicarum et ulcerum, 508, 1. quam ex-
citai it »par;a favilla el pulvis, *ibid*, qnis fuerit bic pul-
vis «panus, 508, 1. quales hx vesic@ fuerint, *ibid*, tro-
pologice quid signifield bec plaga, 2- accommodatur
transgressoribus sexti pracepli, 500, 1.
- Septima plaga fuit grandinis, 511, 1. quinque in ca sunt
miranda, 2. accommodatur hæc transgressoribus septi-
mi præcepti, *ibit* fuit hic typus ignis infernalis,
512, i,
- Oetaea plaga fuit locustarum. 514, 1. quid mystice «igni-
tket, 2. accommodatur transgressoribus octavi præcepti
decalogi, *ibid*.
- Nona plagn fuit lenthrrarom palpabilium 517, 2. qnænam,
fuerint harum causi, *ibid*, ocio horribilia crant in iis,
ibid, in his Ægyptii crani quasi vincti, et omni lumine
privati, 518, t. hæ tenebre tropologice significant c@-
citatem menti* Ægyptiorum, *ibid*, item idololatriam,
obscura» divini providenti@ rationes, item tenebras in-
fernales, 2.
- Decima plaga cædes est primogenitorum, 520, 2. fuit hæc
acerbissima omnium, quinque de causis, *ibid*. an facta fue-
rit pcr nngchini bonum, an per malum, *itid*. quinam hic
vocentur primogeniti, 521. quid hæc cedcs primoge-
nitorum tropologico significet, 521, 2. applicatur hæc
plaga transgressoribus decimi prxcepti, *ibid*.
- Ægypliorum mos mortuos aromatibus condiendi, 415, 1.
cos spoliari ab Hebræis quomodo Deus ju»s» rit. 461. 2.
qui»! hoc tropologice signifield, *ibid*. quare Hebreos af-
flixerint, 431, 1. veterum Ægyptiorum sapientia quillis
esset, 441, 1. quis eo* litteras docuerit, *ibid*, colebant
oves el capras, '242. 2. sororibus in conjugio misceban-
tur. *114, 2. quomodo sub Pharaone in mari Rubro
submersi, 561, 2 el seq. Deus in eos ejaculatus e<l ful-
mina, *itid*. ad unum omnes perierunt, 562. 1. quot nu-
mero perierint. 562, t. eorum abominatione* quas ode-
reni llebræi, 505, 1,2. quid lue tropologice significant,
ibtd. quare nefas cl abominabile censerent es<c, come-
dero cum Hebræis. 372, 2. cohierunl Apim el Se-apim,
363, 1 cl seqq. eorum sacerdotes quam essent sobrii,
160, 2.
- Ægyplus quando habitari cœpta, unde dicta Mc<raiin, 510.
2 el scq, unde dicta Ægyplu*, *ibid*, ejus reges unde vo-
citi Pbaraones, 361, 2; 432, 1. in Ægypto nunquam
pluere falsum est, 512,1.
- Æ» quando signari cœptum apud priscos, et Latinos,
713, 2.
- Æthiopia duplex in Scriptura est, una Occidentalis ultra
Ægyptum, altera Orientalis, id est Arabia, *251, L
Ælhiopissa assumpta in uxorem Mosis quid nllegorice et
tropologico significet, *251, i, cur ob com contra Mosen
mut muravit Maria, *ibid*.

- Ækrnitalom (ad) quomodo suspirandum, 7G3,1. ælerni-Uvqiild «il, ejusque encomi», *189, ! cl seq. æternit.ilis longitudo, 570,2.
- Ætrrnuni quomodo interdum Scriptura accipiat, 23, 2. JEvum, tempus et eternila* comparantur, 45%2. AiTrctibiis animi quomodo imperandum, 70I.
- AfliiUione (in ouini) Deo est fidendum, 557, 2. eam «quo animo Ceremus, si nos Dei voluntati resignemus, 677, 2. homines ad Deum adducit, 13f, 1.
- Afilíelos qua ratione debeamus consolari, 475, 2.
- Africani Martyres quam genereose ad mortem ruerint, 407. t.
- Agag (de) prophetia Balaam quid significet, *329, i, 2.
- Agapetus Pontifex scholas S. Scripturae Romam inducere conatus est, 10,1.
- Agar fuit Abraha uxor secundaria, 207, 1. quid allegorico significet, 210, 2. cur et quomodo ejecta e domo Abrahæ, 240, 2 el seq.
- S. Agatha prælulil Christi servitutem regum opibus, 135, 2; 536, 1. ejus in tormentis generositas, 606, 1-
- Agathocles rex Syracusanus perfidiam dire luit, 320, i.
- Agilhon Abbas qmm esset pacificus, 274, 1.
- Age«ilais rex Athenienses victos ad templum Minerva» confugientes violari vetuit, *83, 2. sine pompa incedebat, *462, 2. ejus modestia, *ibid.* ejus durities et continentia in victu el vestitu, 660, 1.
- X-pc; qui sit, cl unde vox formetur, *181,1 ; *145, 2.
- S. Agnclis morientis ad carnificem generosa vox, 606, t.
- Agnus paschalis immolando* qtiærebalur decimo dio, idque quatuor de causis, 525, 2. allegorico hoc Christo accommodatur, *ibid.* agnum cur Deuvsih voluerit offerri, non vitulum, 526, I. debebat e«se sine macula, *ibid** quid hoc tropologice significet, 2. el masculus, *ibid* quid hoc tropologicesigmflcet, tW.ilem anniculus,527,4. quid hoc symbolice cl tropologice significet, 527, 1. quo tempore el qua vespera debebat immolari, 528. 1, 2 cl veq. do ritu quo immolabatur ct comedebatur, 530, 1. ejuse<us duo significat, *ibid*, quare debuerit comedi cum lactucis, *tbid.* qualis hæc lactuca fuerit, 531. debebat igne assari ct cur, 531, 2. idque in formam crucis, *ibid.* significat hoc modo Christum in cruce fixum ct assatum, (*bid.* cl seq. non poterat ex eo quid crudum comedi, et quid hoc tropologice significet, *ibid*, cur debebat a calceatis comedi, 532, 1. item a stantibus, *ibid*, quid hoc symbolice significet, 2. ejus sanguine tincti postes Hebraeorum, 536, 2. cur in co Deus ossa frangi vetuerit, 543, 1. ejus cæremoniæ accommodantur Christo el Eucharistia», 543, 2 et seq.
- Agri benedictio est lita in tribus, 280, 2. agrum seminari diverso semine fuit Judæis a Deo inhibitum, *123, 1. qurinm hujus præccpti causa?, *ibid*, el scq. quæ sil hujus rei tropologica causa, 2.
- Agricultarum summa felicitas, 404, 2.
- Agricultura? antiquitas, 89, 2. diligenter est exercenda, 272, 2 cl «eq. de ejus dignitate el fructu, 159, 1. fuerunt el dediti multi viri principes, *ibid*, cl seq.
- S. Aia Cnmitissa Hannoni» mortua apparens dixit se donationem Ecclesia faciam, ratam habere, *468, 2.
- Aislulphus Longobardorum rex fœdns cum Rom. Pontifice violans misere periit, 326, 1, 2.
- Alcamenes munera sibi oblata cur respuerit, *22,1; 595, t.
- Aknious sacras Litteras cum laude docuit Eboraci. 11,2.
- Alexander Severus Imp natura erat clemens, 416, 2; 739, 1. in fures erat durus et severus, iisque oculos eruere digito volebat,615, t. fuit disciplina» militans valde tenax, *181, 1,
- Alcuodn Magni ebrietas, *250, 2. ejus cnmitus ct libera-bu*, H0, V, *248,1. ejus continentia, *22, L ejus transito» per nure Pxmphybæ an mmculosus, 561, I. ejus f.Uitas, taa, X perfidiam c>ro luit, 339, 1. vacatur birosscaprarum, *t0 2.
- Alexandria» erant scholæ S. Scriptura» a S. Marco instituto?, 10, 1. ci urbi cur pepercerit Imperator Augustus, 725, 2
- Alfonsi Arogonum regis studium in sacris Litteris, 21, 2. ejus animus invictus, 305, 2. ejus lenitas, 417,1. sustulit asinum rustici lapsum, *477, I. injuriam illatam æquo animo tulit, et læsioncrn in oculo, 577, 2. a solo Deo victoriam sperabat, 590, 2. quanti faceret libros ct studia, 651. 2. pericula nulla horrebat, 729, 1. ejus clementia, 739,2. quid dc regum miseria censeret, *214, i. sine pompa ct stipatoribus incedebat, *460, 2. fuit in ingratos beneficus, *299, 2.
- Alfonsi Tostati immensi labores in sacræ Scriptura expositione, 18, 2.
- Alienigena triplex nrcelur ab esu immolatorum, *141, 2.
- Altare (ad) quomodo per gradus Deus vetuerit ascendere, 606,2.
- Altare sibi voluit olim Deus erigi dc terra, vel ex lapide impulito, non ex auro, marmore, vel argento, 601, 2 ct seqq. ct 608, 1,2. quæ hujus rei symbolics, qnæ allegorica, quæ tropologica causa, *ibid*, altari locus quis a Deo deputatus esset, 606, 1. altare dc lapide insecto etiam Deus permittit, *ibid*, altare unde dicatur, 60?, 2; *9, 2.
- Altari (in) thymiamatis quid cl a quibus offerretur, 709, 1. orat ex lignis selim inauratis, *ibid*, crai silum in «ancto, *ibid*, cur vocetur altare oraculi, *ibid*, cur in co voluerit sibi Deus odores adoleri, *ibid*, habebat quatuor cornua, coronam auream, cl craticulam : item quatuor annutos cl vectes, 2. tropologice significat vitam perfectorum, *ibid*, omnes ejus qualitates Ipsis adaptantur, *ibid*, cornua ejus qualia erant, 711, 1. de craticul i hujus altaris, *ibid*, ritus addendi thymia in hoc altari, 2. lustratio hujus nitaris fiebat semel in anno in dic expiationis, *ibid*, an fuerit in Sancto sanctorum, 761, 2. vocat illud Apostolus thuribulum, et quarej, 762, 1.
- Altaria duo in tabernaculo quid mystice ct tropologice significant, 665, 2.
- Altaris holocaustorum descriptio, 6 \ 1. erat sub dio ct ex lignis sethn, *ibid*, ejus longitudo cl latitudo, *ibid*. interius erat cavum, 665. tegebatur craticula, 2. item habebit arulam vel foculum craticula», *ibid*, habebat fenestellam, per quam immitkh.inlur ligna, *ibid*, habebat quatuor amnilos, el duos vectes, 641, 1. in eo quotidie immolabatur juge sacrificium, *ibid*, allegorice significat crucem Christi, *ibid*, tropologice est cor hominis se per pœiitvntiam macerantis, 665, 2. quid significet tropologice, quod facium sil de lignis setim, *ibid*. quid altitudo, longitudo, cornua, cavum, el arula ejus, *ibid*, lebetes cinerum in eo quid significant, 666, 1, 2. quid annuii, el vectes, ct varia» in eo immolata? victima, *ibid*, craticula in altari hoc quomodo sita, G67, 2. arulæ vel foci altaris hujus descriptio, *ibid*, ejus dedicatio describitur, *225, 1, 2. ejus substructiones, 608, 1. ad id gradibus ascendi vetuit Deus, et cur,606,2, id semper victimis fumabat, *38, 2.
- Amadæus Sabaudia» dux quantopere erga pauperes officetur, 648, 2.
- Amalec causa bellicum Moyse, 588, 1. Amalec qualis fuerit, *ibid*, tropologice significat lcnlationes carnis, 2. contra Amalec quare Deus tam duram tulerit sententiam, 590, 1.
- Ambitio quam sit res periculosa et tumultuosa, *275, 1,2.
- S. Ambrosio Romam eunto, quid impio, sed fortunato hospiti contigerit, 724, 2. ejus constantia contra Imperatorem Valentinianum, *10, 2. defendit asylum Ecclesias!. *386, 2. in S. Script, corninenlans visus est auge» lum habere scribenda inspirantem, 14, 2. ejus constantia, 352, 2. «jus eloquentia divinitus præmonstrata, 465, 2. pro templo Dei stetit u-que ad mortem, 637, 1; *10, 2; *277, i.

Ambularo cum Doo quid sit, 127, 1. exempla eorum qui |
coram Deo ambularunt, *ibid.* |
Amen *qwils* sit vox. unde formetur, 398,1.
Amethystus gemma in rationali pontificis significat Z-ibu- |
lon, et S. M Albiam humilem ; ejus color, natura, ety-
mon, 683, 2*
Amici diligendi nomine intclligitur omnis homo, *122,1»
S. Amnia omnium in monasterio injurias æquo animo «us-
inions, omnium fuit a Deo declarata sanctissima,*252, t.
Amor Dei est summus Dei cultus, *425, 1.
Amoris philtrum est amor, 377, 1. hoc Martyres sæpe |
converterunt carnifices, 2.
S. Ananiæ Martyris senis martyrium, 413, 2.
Anastasi! Sinailæ anagogica* contemplationes cum sale dis-
cretionis legcudæ, 8 », 1.
Anathema quid sit, *187, 1. apud Hebræos erat triplex,
*304, 1.
Anaxarchi philosophi invicta constantia, 671, 1.
Ancillæ Jacob quid symbolice significant, 297, 2.
S. Andreas Fesulanus Episcopus quam sancte vixerit,
*283, 1.
Andre® Masii error dc imagine in altari non ponenda,
605, 1, 2.
Angeli apparentes Abrahæ quales fuerint, 220,2. quia
tres significant Christum cum Mose et Elia, *ibid*, ange-
lus Moysi apparuit, non Deu*, sed tamen in persone
Dei. 451,2. fuit hic angelus Micli.iel, *ibid*, quis fuerit
angelus Hcbræorum dux, 623, 2. de angelo faciente lo-
qui asinam Balaam, *314,2. quis fuerit, *315, 2. «le an-
gelo volente Moysem occidere, 468, 1, 2. cur voluerit
occidere Moysem, *ibid*, angelus in corpore humano lo-
quebatur ex propitiatorio, *102,2. angelus luctans cum
Jacob quis fuerit, 314, 2. an bonus angelus fueritJlÖ.IJ
quare cum eo luctaretur, 315, 1. quid hæc angeli lucta
significarli, *ibid*, dc nomine hujus angeli, 317, 2. quare
illud ipse taceat, *ibid*.
Angeli quo die creati sint, 46,1. cur creationis eorum non
fiat mentio in Genesi, *ibid*, angeli apparentes in corpo-
ribus qualia assumant corpora, 221. 2 qu ilis eorum in
assumptis corporibus comestio, 222, 2. angeli Gabriel et
Raphael an nd Sodoiinnm excidendam missi : repnrsen-
tant hi Dei filium et Spiritum Sanctum. 226, 1, 2 seq.
coruin præsidium circa Jacob et EILæiin, 313, t. quare
pingantur nudipedes, 455, 1. subinde dani sacram syna-
xim Sanctis, *138, 1. Miss® sacrificio assistunt et minis-
trant, quod exemplis docetur, 707, 1; *53, 1;*210, 2.
Angeli custodis officia quinque, 623, 2. angeli custodes quæ
et quanta hominibus prostiterint, docetur exemplis, *ibid*.
et seqq. angeli custodis præsenlia præ oculis habenda,
624, 2.
Animtc immortalitas docetur, 342, 2. eam etiam nliqui
Ethnici cognoverunt, *ibid*, quomodo eam probet Chri-
stus , 455, 2. anima peccatrix per pœnitentiam Christo
nnbit, *474, 2. animi unde dicatur ^jyr., 81, 1. cur
eam primo homini Deus invufilanl, *ibid*, an sit divina
sub'tantiæ particula, 2. anima rationalis definitiones
septem, 82, 1. animæ puritas quantopere sit curanda,
72, 2. ejus castra spiritualia quæ, *200, 2. anima sancta
tropologice est arca Noe, 138, 2. et tabernaculum Dei,
656, 2. et paradisus, 85, 1. in anima tabernaculum spi-
rituale construentes, eo completo a Deo benedicuntur,
759, 2. de animæ cultura morate, 90, L ejus prosapia,
nobilitas et virtus, 135, 1. animas angelos olim fuisse
censebat Origenes, 285, 2.
Animal immolubile qui mactabat, debebat illud faccre
apud templum si Hierosolymis habitaret, *445, 1. quid
faciendum si alibi habitabat, 2.
Animalia carnivora habent curtas cervices, quæ gramine
vescuntur, longiores, 68,1. etiam minutissima Dei po-
tentiam et magnificentiam tam bene subinde declarant,
quam magna, 66, 2. animalium divertas speciei congres-

sum Deus Judæis *inhibuit*, *122,2. quenaro hujus legis
cauro sint, *ibid*, animalia quedan» m Scripluris nunc
accipiuntur in bonum, nunc in malum, *66, 2 animalia
noxia etiam in statu innocenti® producía, 57, 2. ani-
malium variorum nalura describitur, 64, 2; 67, 1, 2,
animalia quæ<hm lege Mosis, ut immunda, qmm con-
venienter vetita, *61, 1. animalium horum quali» erat
immunditia, *ibid*, animalia ruminantia, et quæ habent
ungulam fissam, sunt munda, et quare, 2. quid hoc Iro-
pologire significet, *ibid*. animalia quitnor immunda
lepus, camelus, cbærogryllus, sus, significant quatuor
vilia apposita quatuor virtutibus cardinalibus, *62, 2.
animalia post diluvium quomodo venerint ad insulas
miri separatas et novum orbem, 150,1. animalia repti-
lia septem erant lege velen immunda, et quæ ejus rei
syrobotica causa, *72,1. significant homines terrenos,
ibid, non poterant ea tangere Judæi, *ibid*. animalia quæ,
et quomodo venerint ad arcam Noe, 139, |. quæ ani-
malia in Ægypto quinta plaga pestis necata, quæ non,
507, 2. animalium mundorum et immundorum distinc-
tio fuit ante Mosem quoad sacrificia, HO. 1. animalium
quatuor Exechielis symbola, 644, t. animalia certa se-
gregavit sibi Deus in sacrificium in lege Moysis, et quæ
ire, *4, 2. qualia debebant ea esse, *5, 2. animalia quat iam
offerri poterant voluntarie amputatis auribus et cauda,
non tamen pro volo offerri, *145,1. quid hoc tropologice
vignitlcet, *ibid*, debebant animalia immolabiliacerto tem-
pore apud matrem manere, et quid hoc tropologice si-
gnificet, *141, 1. non poterant ammalia immolari cum
fœtibus suis, et quid hoc significet, *ibid*.
Aniliæ familiæ origo, sanctimonia, viri illustres, antiqui-
tas, 338, 1.
Annona» procuratio Romæ credita viris magnis et sapien-
tibus, 38L 2.
Annulus quem gestat rex quid significet, 360, 2. annuli
memorie et oblivionis Mosis, quos comminiscuntur Rab-
bini, sunt fabulosi, 442, 2.
Annum «eptlmnm Deus Jubeat osse sabbaticum, *167, f.
quando is numerari emptus, 2. ejus quatuor privilegia,
*168, 1. annorum «nbKiticorum et jubilcorum orilo, 2.
et anno jubilci, *170, | annus septimus apud Judxos
erat relcbris, 609, 2. etal is sabbatum terra,621,2. qui-
bus de Causis, *ibid*, annus saccr et vulgarisa quo mense
inciperent, 622, |. anni quot fluxerint a diluvio usque
ad Abraham, 181, 2. in anni» recensendi» Scriptura wpo
tantum integros numeros exprimit, 16*, 1. annus com-
muni» a sacro quando emptus distingui, 524, 2. anni
cux quomodo homini prostitui ad vivendum ante di-
luvium, 133, 1. anni priscorum ante diluvium æquales
fuerunt nostris, 125, 2. quot anni fluxerint ab Adam us-
que ad diluvium, *ibid*, cur veteres tot annis viverent,
126, 1, 2. variantia anni tempora quid nos.moraliter
doceant, 57, 2. annus apud Hebræos subinde incipie-
bant ante, subinde post tcquinocetium vernuin, *354, 2.
annus lunaris solari est minor undecim diebu«, 524, t.
annus embolismal!» quis sil, *ibid*, auspiciu anni varium
fuit apud varios gentes, 2. anno sacro utitur Scriptura,
ibid.
S. Auscimur cum ob senium Missam facere non posset,
quotidie eam audiebat, 706, 2. maluit infernum adire
quam peccare, 352, t
Anseres pervigiles sentiunt ea quæ alios latent. 65, 2.
Antichristus ont coluber, cur, 406, |. nascetur ex tribu
Dan. *164, 1. ejus nmrs qualis futura, *279, 2.
Antiochus Syri® rex in regni jactura modestiam didicit,
*243. 1.
Antipodes exstare docet Moyses, *507, 2.
S. Antonii vultus in oratione radiabat, 747, 2. ejus in di-
cendo et persuadendo gratia et efficacia, 692, 1. in au-
lam Constantini vocatus ire noluit, 450, 2. otium aver-
satus est, 474, 1. ejus ad suos ultima verba et monIU,

- *537, 1. fait in snmmo senio vegetus, *538, 1. fuit columna lucis, '232, i. per verba Evangelii! convertitur, 4, 2. per integras noctes orabat, 710, 2.
- S. Antonii de Padua studium in sacris Litteris, 18, 2. patrem Cilso cedis patrata accusatum pueri necati confessione a morte liberat, *469, 2.
- Antonius Pius Imp, delatores si non probarent crimen, capitali ptren affecit, *121,1.
- Anuph eremita alebatur in descrío nb angelo, 583, Lquem concorditer vivendi modum suggesserit, *24-1, 1.
- Aphraates eremita eremo exiit, ni Ariani? resisterei,683, 2.
- Apollonius Tbyanæus impostor finxit se in cœlos abreptum occulte moriendo, *537, 2.
- Apostasiam (ad) quomodo perveniatur, 876, 2. apostasiam a religione quantopere soleat Deus punire, docetur multis exemplis, *457, 1.
- Apostoli quomodo Evangelium dilataverint, 660,1. significantur per duodecim principes tribuum Braci, *194,2. maxime in vocatione, *195, 2. tropologice significantur per lucernas tabernaculi, *161, 1. hi et predicator* prefigurati perservum Abraho* Rebeccam spondam Isaaco quaerentem, 260, 2. Apparitio Dei triplex facta Jacob, significat triplicem Christi apparitionem ad animam, 329, 1.
- S. Apronianus ea qua baptízalos csl die, mortem oppetiit, 62 2.
- Aqua Ægypti per Moysem versa in sanguinem quid liltcraliler significarli, 461, 2. nqua benedicta prefigurata in velen lege, *294, 1. miracula per eam mulla facta, et adhuc hodie fiunt, *ibid*, ct seq. aquam omnem effundunt Judæi homine moriente, el quare, *295, 1. aquae vivæ quænam in Scripturis intelligantur, *92, 2. aquam salsam Abbas Bessario dulcoravit, el Elisaeus aquas steriles sanavit per salem, 573,2. aquarum terram ct summos montes operientium copia unde prodierit, 143, 1 ct scq. aqua super cœlos quæ sint, et ad quid reservata, 2«
- Aquila* Pontici versio S. Scripture cur non salis sit bonæ fidd, 17, 2.
- Aquilarum mirabilis natura, 597, 1. et mirabilis amor in pullos, et in homines, præsertim virgines et beneficos, *ibid*, line de re exempla et profana et sacra, *ibid*, el seq. cæ tropologice significant Sanctos in cœlis, 598, 1. eas in funere Imperatorum cur emittebant Gentiles, *ibid*. interdum mortis signa attulerunt, 2. quare apud Judæos essent ad esum immundæ, *64,1. earum magnitudo ex historiis docetur, *65,2. symbolum sunt imperii et tyrannidis, *502, 1.
- Aquilonaris pars in castris Hebræorum quid significet allegorice, *200, 2.
- Arabes adulteros capite plectunt, 318, i.
- Arach urbs Cœlcsyriæ, posteaEdessa vocata, 168, 1.
- Arare in bove et asino quornodo Deus velet, el quare, *478, 2. rei hujus tropologia, *ibid*.
- Arbor scientis boni et mali qualis fuerit, 87, 2 el seq. videtur fuisse ficus, 88,1. fuit hieroglyphicum liberi arbitrii, *ibid*, item obedicnlta el inobedientis, 2. arbor vilæ qualis fuerit, 65, 2. qualis ejus vis fuerit, *ibfd*. quomodo homini vitam prorogassi, *ibid*, qualis æternitas ex ci futura fuisset, 80, 2. ex ea orta fabula ile nectare el ambrosii deorum, 87, 2. quid ca symbolice, pl allegorico, et tropologice denotet, *ibid*, arborum fructus primis quatuor annis in terra promissioni* inhibiti erant Judsis, *12 ,2. quare Deus hac ceremonia voluerit coli, *ibid*, ejus rei allegorica causa, *ibid*, item tropologica causa, *ib* 1. 2. arbores loquentes duæ in ludia tempore Alexandri Magni sunt fabulosa* vel magico?, *315,1,
- Arca Noe fuit composita instar cistæ, 136, 1, 2. ex cedro full tacta, *ibid*. <ur fuerit oblito bitumine, non pice, 437, 1. de ejus longitudine, altitudine, et capacitate, *ibid*, de qui tecto, 2. habuit tres contignationes, *ibid*. in ima erat saburra, ct sentina, MW. in secundo erant animalia per cellas distribuíaJ3o, in tertia erat annona, 138, 1. in summo tabulato lonnei it bominiu et avium, *ibid*, erant in ea spiracula, 2. arca allegorico cl tropologice quid significet,f38, quomodo rui eam venerint omnia animalia, 139,1. in ea tantum octo homines servati, 141, 1. an in ea fuerit Sibylla, *ibid*, de corvo ad arcam revertente, ct non revertente, 148,2. quid moraliter hic corvus significet, *ibid*.
- Arcæ fœderis descriptio, 637, 1 ct scq. erat quasi cista, *ibid*, erant in ca tabula? Mosis, *ibid*, tegebatur propitiatorio, *ibid*, habebat coronam et duos vectes : item quatuor globulos quasi rolas, *ibid*, fuit postea translata in templum Salomonis, inde in montem Nebo postea per Jeremiam transíala, (*bid*. non fuit in secundo templo, nec hodie exstat, *ibid*, hæc mystice significat Beatos in cœlo, el potissimum B. Virginem, 638, 2. symbolice in ca contenta significabant tria attributa Dei, 638, 2. ejus longitudo crat duos cubitos ct seniis, 039. fuit dicta testamenti vel testimonii, et quare, 630, 2. crat scabellum Dei, quomodo, 610, 2. 1'tde Propitiatorium et Cherubim. Præcedebal castra Hebræorum, cl quarc, *240, 1. portabant eam Levita, *ibid*. Hebræorum in ea fiducia, 638, £
- Ardea an per herodionem intelligatur, *67, 1.
- Areopagita? quando sint instilliti. *245,1, 2.
- Argentum quando signari cœptum, 712, 2.
- Arii hærclici feralis mors, -165, 1.
- Aristidis post multa praeclare gesta summa paupertas, 885, 2.
- Aristotelis errores vel dubia octo, 5,1.
- Armenia unde dicta, 148,1.
- S. Arnulfus pridie quam moreretur, cella ejus ter magno folgoro concussa est, *321, 1.
- Arsemi eremita quies ct silentium, 589, 1. Jugiter præ desiderio cadi licrymabatur, 662, 2. seq. per integras noctes orationi incumbibat, 710, 2, ejus continentia, '22, 1.
- Artaxerxes unde dictus Longimanus, et quomodo id ipse vitium benigne sit interpretatus, *225, 1 ; *414,1.
- Artes mechanics* sunt dona Dei, 719, 2.
- Aruspicina damnata in sacra Scriptura, 204, 1.
- Ascensio Mosis qualis sil liber, *536, 2.
- Asclepius Afer Episcopus neminem non in via Domini erudi, bal, 052, 2.
- Aser quid significet, 298,2. symbolice est vignr disciplina*, 300, 1. de benedictione Aser, 407, 1 ; *532, 2. quid ca allegorico significet, 407, 2.
- Asino (de) Mosis Kabbinatorum fabula, 467, 2. asina Balaam quomodo locuta sil, *314, 1, 2. an fuerit proprie locuta, *ibid*, an per propria organa, el an ca ad id suffecerint, *314, 2. quid tropologice significet, *815, 2. asinum proximi sub onere jacentem jubet Deus elevari; *477> 1. mysticequid hoc significet, *ibid*, asinum cur Deus o jumentis solum sibi exegerit, et tamen eum sibi vetuerit immolari, 518, 2. asinorum pro equis usus apud Judæos, *ibid*, de asinis quæ fabulentur Gentiles ex odio Judæorum, 549, 1.
- Aspergillum quo aspergebatur leprosus in sui mundatione, quale eral,*92, 1. quid ad litteram, el symbohee significarli, *ibid*, quid allegorico, *ibid*, quid tropologice, *ibid*.
- Aspiratio Greca In / laline vertitur, *410, 1.
- Assur quis sil; an Ninus, 168, 1.
- Aitaroih Carnaim est Diana et luna bicornis, cju«que jdo-lum cl urbs, 195, 1.
- Astion Martyr per confessionem liberatus a turpi cogitatione, *37, 2.
- Asyli urbibus (de) in lege Moysis, *382, 1< mystica asyla quinque, *ibid*. Gentiles an habuerint jus asyli, 2. asyla habebant olim homicida? solum , scilicet involuntarii, *ibid*» in lege nova asylo sunt templa, oemoterln, rnnnsa-terin, ne alia loca sacrai *383,1. in quatuor differunt ab

asylh Judæorum, i6fd. esylls qui criminosi non gaudennl, (Ató. asylorum in noto Testamento fundamentum ct causa, *ibid.*

8. Athanasius secedens in exilium quomodo suos soletur, 444, 1.

Athenienses facile credebant delatoribus, *121,1. eorum in suos ingratitude, *299,1,2.

Atlas Astrologus quo tempore vixerit, 439,1.

Atrii tabernaculi descriptio, 008, 1. atrium dicitur quasi atlpcv, 2. quid denotet mystice, 609, 1

M. Attilii Reguli in summa dignitate paupertas, 385, 1.

Augurium vario accipitur, 375, 1. unde dicatur, *124,1 ; 328, 1.

Augusti Cæsaris clementia in captam urbem Alexandrian), 726, 2. ejus benignitas in Cinnam, 738, 2.

S. Augustinus per tactionem loci cx epistolis S. Pauli convertitur, 4, 1. difficultate deterritus Isatam prophetam legere distulit, 10. 2. tasi templi vendidit, ut pauperibus succurreret, 656, 1 ; *45?. 9. detractores ttietila sua proscripsit, *254, Ir qunmodo se ad mortem pararii, *322, 9. fugit mulierum habitationem, *314, 1.

Aurelianus Imperator in clementiam fuit pronus, 739, 1. fuit militaris discipliné mire observans, *481,1, 2.

Aureola unde dicta, 649, 1.

Aurum spernentium exempla, *330,9. ejus cupiditas quam sit res detestabilis, *813, 1. ea de re exempli, *ibid.*

Auster generat ranas, el locustas, 516,1. qualis sit ventus, *ibid.*

Australis pars in castris Hebræorum quid significet, *200,2.

Avarorum idolum est aurum, *120, 1.

Xue formatur ab Hebræo cAava, 109, 2.

Aves in quibus convenient cum pitaibus, 63, 9. aves canorae docuerunt musicam, 66, 9. avium viriarum miracolosa natura, 66, 2 et seq.; 67, t, 2. quænam mundæ vel immundæ in lege Moysis, *64, 1 et <eqq. cæ recensentur, *ibid*, et seqq. erant numero viginli, *67, 2. qua de causa, *ibid*, et seqq. significant viginli vilia polonium, el eorum qui habent spiritus sublimes, *tbid* el scq. aves non divisa) ab Abraham in fodere, quid mystice cl mobilter significant, 204, 1.

Azazel hircus quis sit, *10i, 2. est verosimile esso diabolum, qui a sagis specie hirci colitur,*104, 1. nomen hoc diabolus aliquis postea assum psit, 2.

Azymorum dies quando inchoabantur, *149, 1. quatuor in illis observabantur, *ibid*, de victimis in illis offerri solitis, *ibid*, quales erant, quando celebrandi, el quid mystico significant, 535, 1 et scq. primus el septimus dies erant festi, 2,*149, 2. quid tropologice septem dios azy-morum significant, 536, 2.

Azymus panis est panis afflictionis, cur, a455, 1. septem diebus in pasebate comedebatur, *ibid.*

B.

Babel quid tropologice significet, 175, 2 et seq.de exlriictionc turri- B-ibol, 173, 1. de ejus altitudine, *ibid.* an eam eximentes peccarmi 2. pfdcarUnl vanitate nc superbia, *ibid*, hanc exlrudionem cur Deus permiserit, 171,1 Dei ad eam videndam descensus quid significet, 174. 2, procellis fuit dejecta, 176, 2.

S. B ib) l p Martyris morientlsld animam suam verbi, 413,2.

Balaam an fuerit propheta Dei, an diaboli, *311, 2. unde fuerit oriundus, *312. I. fuit simoniacus, 2. erexit aras non Deo, sed Baal, *318, 1. quomodo cum Deus direxc-riluldebuerit benedicere bradi, *319, 2. mansit tamen adhuc in Impietate. *320, I. impium ejus consilium *331. 1,2; *377, 1.2 et seep prophetat do Christo, *332, 1. do Romanis. *335, 2. de Amalee, *336, b do Clnæl», sive posterhJethro. *336.I-

Balneorum calidorum sive (hermarum quis fuerit inventor, 834, 1.

Barar judex qunmodo vocatui eervui, 407. 2.

Barbam radere Julæis tribuni, *126,?. ea decet viros, *ibid* mullarum rerum est ijmbnhim, iMd. Anicétui Pontifex clericis barbini non vetuit, *ibid.* eam prisci Clè-rici alebant, el Apostolorum icones barbim proferunt, *ibid.*

S. Rasilitu quam in morte fuetti validas, *524, 2. ejus sanctitas ostensa S. Epbrero/232,2. ejus elogium, *232, 2. comparatur cum fratre Moysi et Aironi, 488, 1. diu In solitudine sacrii Litteris Maduit, 10, 4. fuit cosmopolita, 184, 2. non peragebat sacrificium nisi divina visio ei obtenderetur, *53, 2.

Bcatitudo cœleslis denotatur per arborem vita, 87, 2

Beatorum cœtus significatur anagogice perastri Hebræorum, *201, 2. eorum gaudia per maona significantur, 585, 2.

Ven. Beda tota vita studuit S. Scripturo, 11,1.

Deelpbegor quale fuerit idnlm, *339, 1. ejas tarma, (bid. ejus colendi ritus, 2.

Belgica lingua an sil antlquissihta, 172, U

Bellarminus Cardinalis, hyperaspisles religionis est, et bi-resutn jugulator, 12,1.

S. Bellinus Episcopus Paduanus quare a Thoma Capivacio interfectus ct hujus punitio, *291, L

Bellis (in) omnis victoria est a Deo, 590, 2. id docetur exemplis, *ibid*, et seq. bella Christianis licita. 591, 2. de bello spirituali, *ibfd*, in belliv ducum probitas quantum possit, wmplis docetur, *470, 1 et seq. a bellis debere abesse formidolosos docetur exemplis, *471, 1» de anathematibus in bello a victoribus suspensis varia exempla, *3G5, 1, 2. belli justici Scriptura referuntur cansæ duodecim, *Aid.*

Belus qualis fuerit, 167, 2. ab lpso idola dicta sunt bel, baal, baalim, *ibid.*

Benedicere pro salutare In Scfiptun sæpe accipitur. 384, 2.

Benedictio est copia bonorum, *221, 1. benedictionis sacerdotalis formula in lege Moysis, *Aid.* fit per SS. Trinitatem, *ibid*, benedictionis sacerdotalis vlst 2. benedictio significai omnem prosperitatem, *500,1,2.

S. Benedirli Martyris corpus ab aquila est indicatum, 598, 1.

S. Benedicius vidit lotum orbem in uno solis radio, 13, 2.

Benedicius XI Pontifex quam fuerit memor obscuri generis sui. 379,1.

Beneficia et officia non esso conferenda amicis, et consanguineis, sed dignis, docetur exemplis, *351,1.

Benignitatis in vivendo exempla. 683, 1.

Benjamin quid symbolice significet, 300, 1. do ejus nativitate, 330, 2. fuit patri cbaris>imus,33f J.fuit sexdecim annisJosephojunior, iW.significatallegohceS. Paulum, 331,1; 373, 1 ; 412, 2 ; et *528,1. nascens in Bethlehem, est typus Christi, 331, Lèsi Otitis dextræ, 330, 2. quot annorum fuit, quando cum fratribus petente Joseph in Ægyptum ductus fuit, 371, 1. cur ei a Joseph quinque partes amplius datae, 379. 2. de benedictione ejus, 412, 1 ; *528, 2. quid ea allegorico significet, 412, 2. fuit ejus Iribus robustissima ob templum Suum, *528, 2.

Benjamin dtaconUI evangelizare prohibitus dixit se tacere hoh posse, *156,2.

Bérénice regis Agrippæ soror nudipes ante Flori presidis tribunal stetit, 454, 2; 715, 2.

S. Bernardus in Scriptura sacra magiUros habuit arbores cl syltas, 14,1. quam in ea fuerit versatus, 18, 2. ejus orlus præsignalus fuit, 465, 2. pugno percussus ulcisci volentes inhiuit, *264,2. quam fugerit mulieres, *344, 1. quæ moriens suis fratribus mindivil, *538, L

Bersabee qualis urbs fuerit, 241, 2; 275, 1. unde sic dicta, *ibid*, quid allegorico el anagogice significet, 275,1,

Boi (randa matrona sancta ex angelorum manibus continuniraxH, *211, £

Beli llus gemma in rationali Pontificis significat Benjamin,

et S Tbomam varie lentatum ct probatum, 681. 1,2
Beseleel qui» fuerit, 719, 1. Boeleel ct Ooliab significant
SS. Petrum el Paulum, -.
Be«arion Abbas precibus aquam maris dulcem reddidit,
710, 1.
Bestia* etiam adulterium vindicant, "215, 2.
Bethel allegorico signifiat Ecclesiam, 289. 1. qu® sil urbs,
et ubi fuerit sila, 290, 1; 291, I. an fuerint duæ Be-
thel, 290, J.
Bethlehem a fertilitate vocata est, ul cl antea vocata Epii-
r>t.i, 331, 1.
Bile carentes sunt longevi, *538, 1.
Blaspht irii puniebantur pœna mortis, et qua cæremoni i
testium, *164, 2. exempla blisphemoruuii morte punito-
rum, *lf»4 1; *ibid*, etseq.; *415, 1,2.
Bombyces sunt typus resurrectionis, 65. 2.
Bona quinque temporalia Judæis promissa, 436, 2,
S. Bonaventura angelus sacram communionem dedit,
•211, 1.
S. Bonifacii Episcopi Ullraj. codex sacer gladio per me-
dium sectus est, nulla tamen ejus littera lesa est, 11,2.
Bonifichi* Comes in Africa asilum violans a S. Augus-
tino reprehenditur, *385, 1.
Bovem quare sibi Deus immolari voluit, *5, 1. bovem alios
occidentem cur Deu* vetuerit comedi, 613,1. bovis fur
cur qiiintupliciter debebat restituere, 015, 1. bovis
quinque commoda, *ibid*, bos significat mystice doctorcm,
615, 1. bovi trituranti quomodo non alligandum os,
•488. I.
Brachium significat mystice Filium, secundam in Deitate
personam, 482, 1.
Brasili quomodo adulteros plectant, 318, 1.
Brixiemcsvexilla Cremonensium in templo velut anathe-
ma Deo obtulere, *365,1.
S. Brixius falso fornicationis accusatus, infantis ipsius oro
absolutu* est, *469. 1, 2.
Broonem Episcopum Iliberniæ falso fornicationis accusa-
tum natu* puer innoxium pronuntiat, *469, 2.
Bryas sitiala virgine Argivaquales pomas dederit, *341,1.
Buccina in monte Sina qualis fuerit, ct quid significet, an
fuerit aerea vox angeli, 600, 1.
Bulgaroruui rex primus Christianus quam acer fidei fue-
rit zelator, *457, 1.
Burcardus Ilalberstadiensis Episcopus decimas monasterii
Hersveldensis sibi vindicans non multo post poenas dedit,
*291, 2
Busiridis Martyris iu patiendo hilaritas, 577, 1.
Byssus quid fuerit veteribus, 634, 2 et seq.

C.

Catones Maurorum dux qua ratione de Wandalis victo-
riam retulerit, *470, 2.
Cadaver occisi quasi miraculo sanguinem sudat presente
occisore, *473, 2. cadaver per antiphrasin vocatur ani-
ma, *133, 1.
Cades qui* locus sit, an alius a Cadcsbarne, *29S, 1. in eo
quæ contigerint, 2. undo dictus, *ibid*, in eo moritur Ma-
ria soror Mosis, *ibid*.
Cadmus Muse mullo fuit posterior, 441, 2.
S. Ociha usa cilicio est, 342, 1.
Cscilas corporalis patienter quomodo ferenda, et parvi æs-
timanda, 277, 1, 2. eam patienter ferentium exempla,
ibid, recitas animi est ingens pœna peccati, *502, i.
Creo ponere offendiculum quid iit tropologice, •118, 2.
Cælevlinu* V Pontifex fratris filium promovere noluit, cur,
•351,I.
Ceremonialia quænam in deserto Hebraei servaverint, sci-
licet expiationes ct sabbatum, *136. 1, 2.
Cam quando genitus et ubi, quo anno occiderit Abelcm,
113, i. quid significet mystice, 2. non obtulit Deo lerræ

fructuum primitiis, 114, 2. ei comparatur Julianus
apostata, 115, 2. desperatio eJus, 119, 1. ejus pavor ct
mah conscientia, 120, 1. signum cju< fuit tremor cor-
poris, 2. ejus sex poma*, *ibid*. ejus stirps periit diluvio,
121, 4. septem ejus peccala, 123, 1.
Cainjii an in chronologia interjiciendus post Arpbaxad :
respondetur negative; Septuaginta qui enm interjiciunt,
hoc loco corrupti sunt, 177, I el scq. interjicitur in S. Lu-
ca, quia textus ejus a quodam sciolo corruptus, 178, 1.
evincitur id rationibus variis, tóid el seq.
Cilainns aromaticus quid sit, 715, 2.
Calcaneus serpentis qui calcandus, quid symbolice tigniti-
•t. 107, 1.
Calceati edebant Hebræi agnum paschalem, 532, 1.
Calceorum depositio quid symbolice el tropologice signifi-
cet, 455, 1.
Cilcb constantia, laus el praemium , *260, 2. quot anno-
rum fuerit, dum Hebræi fuerunt numerati ante ingressum
in terram promissionis, *347, 2.
Câtendæ quid apud Hebreos fuerint, *354 , 1, non crant
proprie festum, sed celebres clangore et victimis, 2.
undæ e® Romanis diet® et calendaria, * 355, 2.
Caliga est genus calceamenti militaris, 199, 2.
Calor naturalis quomodo in homine agat, 87, 2.
Calvario} montis elogium, 126, I.in cosepultum esse Ada-
mi cranium est communis Patrum opinio, *ibid*.
Calvini temeraria opinio de magis Ægypti, 509, 1. ejus
blasphemia de iniquatione omnium operuin nostrorum
quantumlibet çanctorum, 435, 2. in Mosen est injurius,
475, 2. ejus blasphemia et impia opinio de Deo impios
obdurante, 488, 1 el scq. dicit Deum Magis Pharaonls
esse cooperatum, 494 , 1. docet illos signa omnia quæ
fecerat Moses pariter effecisse, sed falso dicit, 509, 1.
perperam damnat in templis instrumenta musica, 572,
2. docet vetera sacrificia æque Justificasse ac nova, * 7,2.
opera satisfactoria elidit, *36,2. ejus mors feralis, * 322,1.
in sacras imagines injurius est, *410,1 ; *411,1, 2.
Calumnia quam sil detestabilis, * 121, 1. de ea varia opo-
phlhegmata, *ibid*, el seq.
Camaldulensis Ordo unde nomen traxerit, 288,2.
Cambysis regis in monitorem barbaries, * 315, 2.
Camelopardalis quale sit animal, * 74, 1.
Camelus significat tropologice superbiam, * 63, 2.
Campanis cur utatur Ecclesia loco tubarum, undo ca di-
cantur, * 235, 1. carum usus varius, *ibid*.
Candelabri in tabernaculo descriptio, 650 , 1. erat ductile
ex auri talento, cl «eplifidum, *ibid*, habebat tres ordi-
nes scyphorum, sph.erularum, el liliorum. 2. illumina-
bat Sanctum noctu, *ibid*, habebat sua emunctoria, erat
obliquum, et unum, *ibid*, erat typus septem planeta-
rum, *ibid*, quidnam allegorico significant, *ibid*, ordo
scyphorum, sphaerularum, cl liliorum in eo quis fuerit,
653, 1. eorumdem omnium ordo in hostili, *ibid*, ita in
tabernaculo dispositum erat, ul mensam panum propo-
sitionis illuminaret, *227, 1, 2.
Canore aves musicam docuerunt, ' 65, 2.
Canum sagacitas el fides, 07,2. homicidas produnt, *474,1.
Caper emissarius. *Vide* Hircus.
Cap.Horum cincinni quam sint detestabiles,* 125, 2 scq.
sunt cynxdorum cl meretricum , *ibid*, delectatur iis
diabolus, *ibid*.
Carbunculus gemina in rationali Pontificis significat Dan
cl S. Jacobum fratrem Joannis ob ardorem cbaritatis,
G82, 1.
Carnibus ante diluvium abstinebant prisci, 73, 2. earum
esas Noe post diluvium permissus, non præceplus, 153,
2. earum usus an fuerit ante diluvium licitus, 154, 1.
caro Christi lacera per lepram repraesentatur, *80,1 ct
seqq. caro a bestiis pregustata cur lege Moysis vetita
comedi, 618, I, 2. quid hoc tropologice significet,
ibid.

- Cnrolomannui a clericatu apostatimi quis pœnas dederit, • 457,1.
- S. Carolili Borromæus quam aliēnle sacra Biblia legeret, 18,2. quomodo domesticb sub operas partiretur, 220, t. in cinere ct cilicio mortuus est, 3ii, 2. jurisdictionem Ecclesiasticam intrepide tuebatur, * 277, 1. quomodo pro gloria Dei nulli» hlioribu* pepercerit, * 51,1. ejus pia praxis proficiendi in virtutibus, 574, 2.
- Cirolus Magnus Imp. quantopere sacris Litteris deditus fuerit, 11,1. ejus lenitas, '410, 2.
- Carolus IV Imp. inire erga litteras alliciebatur, 651, 2.
- Carolus V Imp. fuit mire felix, 301, 1. ejus animus invictus, 895, 1. resignavit filio regna quieti vacaturus, 450, 2; * 323, 1. quid de veterano milite censeret, 647, 2. quid dc regum miseria, *244, 1.
- Carolus Burgundi.® Dux quam dire perfidiam luerit, 826, 2.
- Cartilagineuses perfidiam morum probantes pœnas tandem dcdcrunl, *ibid.*
- S. Cassius Narniensis quotidie celebrabat, • 53,1.
- Castitatis conjugalī symbolum esse columbam docetur exemplis, 79, 1. castitatis probatio per ignem, 453, 1. ejus scutum duplex, memoria Dei, et fuga occasionum, 353, 2. ejus custos est vestium honestas, *477, 1. ejus laudes, * 75, 1 et seq. est speciale donum Dei, *76, 1. castos Deus ab igne inviolatos conservat, id docetur exemplis, *ibid.*, quam sacerdotibus ca necessaria, 694, 2.
- Catancnsis Comes in Scotia, quod Adami Episcopi decimas reposcentis necem ullus non esset, graves pœnas dedit, * 291, 2.
- Cataractæ cadī quæ dicantur, 142, 2.
- S. Catharina Suedica pusillanimitati succumbens da monis patuit illusionibus, * 457, 2.
- S. Calharinæ Senensis cum Christo familiaritas, 460, 1. c Christi manibus sacram communionem accepit, *13t>,l. accepit abeo aliud cor,*425, 2. crucem pauperi argenteam dedit, * 494, 2.
- M. Cato Uticensis constanti® speculum fuit, 671, 2.
- Causa interdum accipitur in Script, pro occasione, 31, 1.
- Celtica lingua an eadem cum Hebræa quoad radices, et tantum dialecto ab ea differat, 176, 1.
- Censum certum Deus a singulis llebræis exigebat, 712,1. quibus de causis, 2. eumdem censum Vespasianus Judæis devictis indixit, *ibid.*, quid census pretium anagogice significet, *ibid.*, solvebant æquale pretium incensu hue pauperes et divites, el quare, 714, 1.
- Centenarius numerus est symbolum vitæ cœlesib, 671, 2.
- Ccthiinuiuh* hebraico dicatur Italia ct Cyprus * 336, 2.
- Colora uxor el ancilla Abrahæ, an eadem sit cum Agar, 263, 1. quid vox hxc significet, *ibid.*, fuit serva, *ibid.*, quoto anno ætatis eam Abraham duxerit, *ibid.*, quot ex ea genuerit proles, i'6id.
- Cbaldæi apud Joclem prophetam significati per locustas, 516.1.
- Cham quid significet, 136, 1. an in arca usus conjugio, 161, 1. quomodo dicatur per anticipationem pater Chanaan, 158, 2. de eo patrem irridente, et ejus punitione, 161.1. fuit medius filiorum Noe, *ibid.*, fuit primus rex Ægypti, 166, 2. an sit Jupiter Hammon, *ibid.*, an fuerit magia inventor et propagator, 403, 2.
- Chamæteon quale sil animal, et unde dicatur, *70, 1. mutai colorem, el quomodo, *ibid.*, an vivat sino cibo cx aere, *ibid.*, significat tropologice eos qui sc vento honoris ct deliciarum pascunt, *ibid.*
- Cbanaan an natus in arca Noe, 158, 2. an ipse una cum patre Noe avum suum irriserit, 161, 1.
- Chananææ termini ad quatuor mundi plagas, qui, 625, 1. ejus promissio quid mystice significet, 102, 2. ejus lingua affinis Ilfhr.r.r., * 399, 2.
- Chauanæi aliqui inter llcbræos quare relidi, 62», 2. eorum pccc.it i »»b qu c e\ mi i terra expulsi, 205, 1; * 118, 2 cl seq. cur nunc septem, nunc undecim gentes ex iis numerentur, 206, 1, 2. eos Deui tribus de cautis jus-sit stirpitus deleri, * 371. î.
- Charadrius qualis sit avii, et quæ, * 67,1.
- Chantatis ac dilectionis proximi prsceptom exponitur, *121, 2. ejus exempla, *122,1. charilas lignificatur per ignern, *39, 1; 53, 1 et seq. ejus quam sit vehemens ignis *106, 1, ejus octo dotes, *423, 1 el seq. significatur per carbunculum gemmam in rationali. 682,1. ejus encomia el fructus, *ibid.* 1.
- Cherub cum gladio ignito ante paradisum politus, quis fuerit, 111,1
- Cherubini duo supra arcam, quidnam fuerint, 641, 1 et seqq. an habuerint speciem quatuor animalium Etechielis, 2. aruerunt sexu, 642, 1. qualis eorum fuerit silus circa arcam et propitiorum, *ibid.* rt scq. quales el quotuplex, ct quo situ fuerint Cherubini Salomonis in templo, *ibid.* de eorum situ in arca varie sententi®, 2. an fuerint in aere penduli, ibtd. an imblerint arcs uno vel utroque pede, 643, 1. au fletei ini in pavimento Sancti sanctorum, iW. stibanl supra propitiorum, 2. erant etiam tabernaculi velu, ct cortinis intexti. 658,1. quo fino posili siul supra arcam, quidque significaverint, 644, 1.erant currus glori® el victori® Dei, *ibid.*, significabant angelos, qui sunt stipatores Dei, 2, significabant allegorie* Ecclesiam, *ibid.*, anagogice cirium, (*ibid.* quo sensu Deus dicatur sedere vel vehi super Cherubim, 645, 1. unde Cherubim dicti sint, et quid hebraice significant, 2 el seqq. sunt sjmbolum sapienti®, 646, 2.
- Cbærognllus quale sit animal, * 62, 1 cl seqq. non est hericius aut cuuiculus, *ibid.*, el seqq. significat injustitiam, • 62, 2.
- Christiani Philosophi elegans descripto, 695. 1.
- Christiani primi studiosiores fuere sanctitatis et paupertatis, quam pompe cl splendoris, 680, 1.
- Christiani omnes probi quomodo sint reges, 590, 2. eorum acies errantes quam miraculose in terra sancta ab angelo fuerint deduct®, 558,2. mine adire templum debent, 706, 2.
- Chrisllnæ Virginis cl Martyris mirabitis constantia, el crudele martyrium a proprio patre inflictum, 117,2.
- Christus csl pulvinar hboranliuin, 285, 1. adumbratur per duodecim gemmas rationalis, et cur, 684, 2. animim suam Deu vovit, eamque redemit, * 184. 1. ejus corpus m cruce tostum signiflcalur per vaccam rufam crematam, 293, t. ejus sanguis significatur per aquam cinerulem vacc® rufe, * 294, 1. est sponsus sanguinum, 471, 2. ejus septem dote* in statu naturæ laps®, 95, 2. quomodo sil agnus paschalis, 525, 2. allegorice quomodo oblatus in plenilunio, 528, 1. extremam sententiam maledictionis proferens, præfiguratur per hominem qui hircum emissarium m eremum ducebat, *107,2. item perada hac sententia pnrfiguralur per pontificem revertentem in labernaculum/tOS, 1. in passione sua comparai sc messori, 710, 1. ejus caro dilacerata fuit lepra, idque odo de causis, *89, 2 cl scq. significatur per passerem offerri solitum in sacrificio leprosi, *92, 1,2 cl seq. quomodo agnum paschalem ederit, 533. 1. ejus corpus significatur per tabernaculum Moysis, 657, i. significatur per pontificem veleris testamenti suis vestibis indutum, el maxime tunica hyacinthina cum cphod el rationali, 696,2. fuit a parentibus adoratus, 310, 1. assimilatur Joseph patriarch®, 341, 3 el seqq. est merces nostra, 404, 2. quomodo nos horietur ad bibendum calicem passionis, 690, 2. significatur per propitiorum, ct quibus de causis, 640, 2. quomodo est allegorico pelra, 587, 2. circumciscus prima dic jinuarn designatur per Moson eadem die promulgantem decalogum, *395, 2. in omnibus Sanctis semper est passus, 440, 1. in cruce pendens significatur per uvam in vependentem porUUm a duobus byul.s. *259, 2. media

- nocte reniti ad iudicium, 510,1. quomodo est monoce-
ros *925, i. quomodo fit stella, cl quare, *332, 1. habet
sex radios, id est sex virtutes, 333, L quare extra urbem
passus sit, *27, t. ubique et ab omnibus fuit benedictus,
430, 1, 2, est desiderium collium ætemorum, *ibid.* Chris-
tum desiderantium exempla varia, 411, in Evangellif
cur loties ad Moysen appellet, 22, l. ejus caro significa-
batur per velum tabernaculi, 661, 2. fuit in cruce do-
lore et amore tostus, 660, 2. est expectatio Gentium,
401. 1. nobis est omnia, et ad eum semper debemus re-
fugere, 640, 2 et seqq. esi nobis exemplar, in omni sua
vita, disciplina inorum, 653, 2. est Nazaræus, el quare,
*217» i. ejus caro in cruce frixa significabatur per
sacrificium mincha, *17, 1. habuit proprie donum pro-
phetic, *465,1. quomodo dicatur pro nubis factus male-
dictum, *475, U csl aquila septem de causis, *517, 2.
significabatur per omnia ammalia quæ sacrificai) mtur
in lege Moysis, *5, 1. ei accommodantur ritus holocaus-
ti, 2 scq. ejus juvenia significatur per sacrificium vituli,
*8, 2. in resurrectione sua significatur per oblationem
spicarum et primitias fructuum, *149,2. ejus comestio
post resurrectionem qualis fuerit, 223, 1. significatur
per columnam nubis, *232, i. quomodo dicatur gentes
percussisse, *334, 1. quinque de causis vocatur Deus ,
486, 2.
- Chronologiæ Mosaic» certitudo et veritas astruitur, 179,1.
Clirysolithus gemma in rationali Pontificis est Ephraim, el
S. Matthieu» pœnitens, 683, 2.
- S. Chrysostomus qu» et qualia pro Deo passus, 704, 2. in-
ter celebrandum sape vidit angelos, * 210, 2. ejus in
dicendo ct persuadendo gratia et efficacia , 693, Î. fuit
a S. Paulo edoctus, 14, 1. eum fratrem vocat Innocen-
tius I Pontifex, 119, 1. ejus memori» lapsus, 214 , l.
ejus « hi tantia, 352, 1 ; 637, 1.
- Cibos mundos ab immundis cur Deus in lege Moysi se-
grc/nil *60,1.
- Ciconia avis eadem qu» herodion, *67,1. undo dicta cha-
sida, a pietate, *ibid.* carum mores el natura describi-
tur, 65,1.
- Cicuta homini virus, vaccis in deliciis, 57,1.
- Cilicii usus quam sit antiquus, 842, i. exempla Sancto-
rum quieo usi fuerunt, *ibid.* ct seqq.
- Cimbri ex quo orti, 16», i, 2.
- Cinnatulus nomen diaboli, 126.
- Cincinnati cur Judæis veliti, * 126, 2. sunt cinædorum el
meretricum, *ibid.*
- Cimphti quales sint musc», 502, 2, cur eos efficere non
potuerint magi Ægyptii, 503, 1. quid bi tropologice sig-
nificent, *ibid.*
- Circumcisio multis de causis est instituta, 214, 2. crat si-
gnum memorialivuin pacti Dei Abraham, *ibid.* erat si-
gnum representativum fidei Abraham, *ibid.* distingue-
bat Judæos ab abis gentibus, *ibid.* debebat peccatum ori-
ginale, ut probabile est, *ibid.* significabat baptismum ,
ibid. imponebatur in ea nomen , uti jam in baptismo ,
ibid. ad eam etiam Ismael et Esau obligabantur ,215,
1, eam receperunt etiam qusdam gentes, *ibid.* cur In
tali membro instituta, *ibid.* cur dilata in octavum diem,
2. an fiebat cultro lapideo, *ibid.* etiam servi empiili! ad
circumcisionem fuerunt obligati, (*bid.* de pcena circum-
cuionis omusc, 216, l.
- Greummio spirituali» triplex, 215, 2.
- Glena Home erat effigies loquax et arguta, *98,1.
- Civitates Piiarauiliis Pilhon el Harnesses ædificarunt He-
bri l, 432, i. hæ quid moraliter significant, 2.
- Clamor in auribus Dei est vehemens orantis desiderium,
958J.
8. Ciar» futura sanctitas est per lumen demonitrala, *333,2.
- Urinem IV Pouhfix quam in »ua dignitate memor fue-
ris sur obscuritati» el paupertatis, *351, 1.
- Cieiurutu est «pikhlaui 'Minum maxime decens principes,
738, 2 cl scq. clementi» principimi varia exempla,
ibid.
- Clerici molles sugillantur, *286, 1. clerici barbam ale-
bant olim, sed comam tondebant, *127, 1. secessum ct
quietem colant, *173,1. unde didi, *289, 1. sunl i leni
quod olim Levit», * 289, 1,
- Climata orbis in sacra Scriptura Juxta situm Judææ intelli-
kendasunt. 33,1.
- Clotharius rex filium rebellem Dei auxilio profligavit,
590, 1.
- Coccus quid sil, 633, 2.
- Cœlcstia (ad) quomodo affectus nostros debeamus dirigere,
633 , 1. cœlestibus inhiantes significantur per sapphi-
rum, 682, 1. nd cœlestem gloriam quomodo suspiran-
dum, 638,2. cœclslis glori» magnitudo, ct ejus insignis
descriptio, *ibid.* 662, 2. quomodo ad laborandum pro
ea S. Antonius suos hortabatur, 662 , 2. comparari
potest vili pretio, 662, 1. coelestis gloria quam iit ingens
ct fulgens, * 329, l.
- Cœlum vox undo derivetur, 53, 2. ad cœlum xlii vi» si-
gnificat» per mansiones 42 in deserto, qu» per quas,
*371, 2 et seqq. cœlum ferreum el terra senca quid
sint, *179, 1. ad cœlum qui affectus dirigit, facile sper-
nit temporalia, 671, 2. quid in Genesi in ejus ercatio-
ne , cœli nomine intelligatur, 44, 2 et seqq. cœlum an
habeat aliam materiam specie distinctam a materia sub-
lunarium, 45, 2. rœli empyrei quanta sit vastitas ct
distantia a terra, 61, 1,2. ad cœlum aspiranti facile sor-
dent terrena, *ibid.*
- Cœnomyiu quod sit insectum, 501, 1.
- Cognitio sui quam sit res præslans, *451, 2.
- Columbam esse symbolum castitatis docetur exemplis,
*78, 1, 2.
- S. Columbau futura sanctitas per solem est declarata,
♦333, 2.
- Columna nubis fuit dux vi» Hebræis in deserto, 551, 2 et
seq. novem ejus proprietates, *ibid.* qu» de ea Scrip-
tura habet, adaptantur Christo, Spiritui Sancto, cl San-
ctis, 552, l ; * 232, 1. au castra ab æstu protexerit, 553,
1. quomodo hoc faciebat, 2. qualis flgur» fuchi , *ibid.*
etri solita esset precedere llebræos, postposuit se eis
dum Ægyptii eus insequabantur, 558, 2, illuminabat
llebræos, et obnubilabat Ægyplios, 559, 1. quid hoc
tropologice significet, *ibid.* qualis fuerit, * 231, 1.
eam dingeb it angelus, *ibid.* et 551, 2. fuit similis nu-
bi , ab ea tamen differebat in rebus ocio, *231, 2. fuit
eadem de die nubes, de nocte ignis, *ibid.* non eral
igiliis ejus aliud quam lux, *23s, 1. tropologice fortes
et illustres Sanctos significat, *ibid.* et 2. quando in ili-
nere quiesceret, *233 , 1. quando desierit, 2. octo in
omni columna laudantur ct spectantur, *232, 2.
- Comam in coronam circumtendere crat apud Græcos si-
gnum ludibrii, *125,2. comam Gentiles tondebant in
rolinidum, el quare, *ibid.*
- Commodo (dc) quid lege Moysis fuerit statutum, 616, 2.
- Compunctionis commoda cl exempla, *30, l , 2,
Vide Pernitentia.
- Concilium Sanedrín unde ortum habuerit, *215,1.
- Concinnari verbum Dei quam sit prxstans ct meritorium,
*150, 2.
- Concionalnres debent esse satores æternitatis, *234, 2. con-
donatorum talium exempla , 2 ct scq. quales debeant
esse, *150, 2. sunt pbial» mystice, 649, 2.
- Concubina qu» sit, qu» uxor, 263, 2.
- Concupiscentia omnis rei veliti est ob sex causas, *420, l.
vincitur quatuor modii, *ibid.* concupiscentiam internam
Judæi putabant non esse peccatum, *419,2. concupii
cenila involuntaria non vetatur, ut vult Ohinu*, *420iA-
concupiscentiam rei nlieuæ vetat decimum decalog*
præcuplulii, *ibid.*
- Conduelo (de) quid lege Moysis fuerit statutum, 617, la

ÍNDEX RERUM MEMORABILIUM.

Confessarli quale* debeant e«se,	594, 3.		deserto date, *248, 1. quomodo a Dio adduct®, liid,
Confessiononi ancranicntalis lyptll, *37, 1. dc ejus utilitate,			vocantur ortygometra, el quare, 2. tas quare beu* do*
necessitato el fru< tu, <i>ibid.</i> de hoc fructu varia exempla,			dcril, non Anserei, <i>ibid</i> , quantam earum copiam dede-
*37, 2. etiam confessionem peccatorum laudarunt Gcn-			rit, *249, 3. comederunt eas tam pii quam impii, itid. ea-
liles,	<i>ibid.</i>		rum caro an medritur cpdqai», I. earum datio He*
Confessionis particularis in lege veteri quis crai typus,			brads, cl natura mystico quid denotet, <i>ibid.</i>
*37, 2. ejus apud Judæos ritus,	*33,1.		Crabrones veros Deus immisit in Cbarunxo<, 614,3.
Congregari nd populum suum quidgyit,	364, 3.		M. Crassus quantam servorum ruram gereret. *174,1.
Cunjuguin par pacifice viventium Deo mire placet, 374, i.			Creata quando, unde, a quo, ad quid, et quare cœlum el
Conscienti® quanta sil vis et efficacia, 367, 2; 517,2. e>t			terra, 41, 9. creare quid sit secundum vocis etymolo-
sui carnifex, 116, 1. conscienti® mal® cornei et pœna,			giam, 41, 1. creavit Deus jubendo, 43,1. quæ sint crea-
est pavor, quod multis insignibus sententiis confirma-			tionis quatuor causæ, 44, Î. cur omnis non i.mul creala,
tur, *179,2. c contrario buna fiduciam ct exulUtionem			et exornata, 46, 1; \$0, X
p.u lt,	*180, 1, 2.		Creata sit quomodo primo d>c abyssus cum terra, 45, 1.
Consilia etiaín simplicium non spernenda, 594, 1. homi-			terra vacua boc die ad quid, 46, X spiritus tum super
num consilia quam infida,	208, 1.		aquas ferebatur, 47, 1. quæ fuerit lux quæ primo die
Consiliarii, non se, sed rempublicam locupletent, 385, 1.			creala, 4\ 1. quis hujus lucis usus, 2. quid tropologice
do hac re exempla,	386, 1.		significet, <i>ibid</i> , quomodo diviserit Deus lucem a tenebris,
Consolationes spirituales per manna significantur, 585, 2.			49, 2 quid allegorico ea divisio significet, iiid. lux in
exempla eorum qui eas abundanter habuerunt, 585,1			mendie est creata, 50, J. an super cœlos et Ūnuamen-
ct seqq. consolationibus terrenis carentes reficiuntur			tum sint verzct naturale» aqus, 51, 1. ad quem usum
cœlcslibus, et contra,	*432, 1.		ibi sint, 53, t. morale de firmamento. 53, 3. ad quem
Consortium malorum quantopere sil vitandum,	*87, 1.		locum die tertio ct quare congregatæ sint aquæ, 53, 1.
Cunstantia animi significatur per (up izium, G81, 2. ca in			quomodo, 54,2. hoc die mari salsedo indita fuit,ctquare,
virtute opus est, 670, 1 el suqq. ejus vana exempla ct			1. hoc die montes facti ct concavitates sub terra, ibfd.
scite dc ca dicta,	671.		quomodo tum terra produxerit germini, 55, 2. hoc
CumianlinU" Magnus Imp. Episcopum se esse dixit extra			dic paradisus plantatus, el herbas venenos® et spin®
Ecclesiam, *462, 1. Crispum lilium causa inaudita necari			cum rosis produci®, 56, i seqq. item mineralia, cl qu®
mandat, *468,1, 2. primus fidem Christi est amplexus,			terram peificiunl, producta, <i>ibid</i> , quarto die astra creata
593, 2. fabricam templi S. Petri Komæ suis inanibus			sunt, 58, 1. cl uude facta, 59, 1. sol m qua parte emit
juvit, 636, 2. cur templa non usque adeo splendida Ro-			cum fuerit productus, <i>ibid.</i> <i>Vidi</i> Stella, ex qua mate-
mæ construxerit,	680, 1.		ria aves dic quinto creai® sint, 63,1. de balenis hoc dia
Cuiutantii Imp. lenitas, 416, 2, ejus verba monentis ad			ere ilis, 64, 1. quæ annualium terrestrium species sexto
Senatum,	*511,2.		die creata fuerint, 66, I. betti® etiam venenatas tum
Contactu (dc) sanctificatorum canon»	*41, 2.		product®, <i>ibid</i> , hoc die creala non fuerunt minuta ani-
Cuntempluliva vita describitur, 294, 1. octo do causis præ-			maba quæ gignuntur ex corruptione, 3. nec animalia
sldl actioni,	2.		cx congressu diversarum specierum gigni solita,67,1,
Contumeliam pati quam sil præslans,	683, 2.		<i>Vide</i> Horno.
Comallus Scotorum rex pius fuit,	*461, I.		Creationis sex dierum opus quid tropologice significet,
Conversione (in) hominis a sæculo Deus tria solet facere,			68.1.
5ĭ9, i.			Creaturarum proprium nomen est, Non sum, idque qua-
Coinenorum hominum ad Deum modi tres,	<i>ibid.</i>		tuor de causis, 459, i. mystice nos faciunt ascendere ad
Converti volente» magis lentantur, cl quare, 474, 2. loqui			creatorem, 58, i. tripliciter nubis contemplami® suul,
ad cor quid sit, 151, 1 el seqq. in corde csl duplex of-			43.2. quo sensu a Prophetis vocantur m testes, *407,1
ficina, una virtutis, allora concupiscenti®, 153,1. cor			null® prater hominem bibent m se imaginem Dei,
durum et obduratum quid sil, quinam ejus ccleclus,			sed reliquæ tantum ejus vestigium» 72, i. sunl cx
490, 2. ejus pruprielates undecim, 491, j cl seqq. in-			dono creatoris, cl quomodo iis uh ur Deus, 43, 3. om-
terdum flagellis el plagis debet frangi,	537,1.		nes Sanctis serviunt, 360, 2. docetur hoc variis exemplis,
Core full consobrinus Mo ^{ms} films Isaac, *274, 1. quare			<i>ibid</i> , et seqq. cur creatina sil pooibili*, Deus est causa»
Deus ejus murmur permiserit, 2. quando id contigerit,			459. 2. ct qua ratione id (ill,
<i>ibid</i> , blasphemavil, ct quomodo, *278, I. ejus punitio,			<i>ibid.</i>
2. familia ejus juste est occisa, <i>ibid</i> , libi ejus ab liac pu-			Cræsus Lydorum rex neminem putabat beatum nisi divi-
nilioiie excepti et miraculose servati sunt, <i>dad.</i> ; *446, 2.			kui,
cum suis csl damnatus, 'ĳ79, 1. au vivus pervenent ad			*ĳ45. 2.
infernum,	2.		Crucis Cbrisli ignominia significabatur per vitulum cl ejus
Cornelia (quanti à marito jestimabatur. celur,	94, 2.		limum, qui cremabatur extra castra, *108, 2. omnia
Cornua Mosis quid symbolice signitkarmI, 746, 2. cornua			amara reddit dulcia, 573,3. ejus encomia, <i>ibid.</i> ; *305, 3
symbolum sunl regni, <i>ibid</i> , cornua cur Musi Deus «ĭU-			cl scq. ejus symbolum est arbor vita, 87, i. item virga
xil, 747. I. an ca ci fuerint perpetua, <i>ibid</i> , cornuum			Moysis, 496, 1; 587, i. designatur per ligneum altare
crucis Cbrisli fortitudo,	*53(1. 2 seq,		holocausti, 665» t. crucis supplicium nou fuit apud Ju-
oronulas tiuhebal tiara pontificis Judaici, 695, 2. coronæ			dxos ordinarium, sed enormium criminum, *133,1. m
regum vcleiuni crani fasci®, <i>ibid</i> , triplex corona Ha-			ca pendentes, quare et quomodo dicantur maledicti,
rm quid tropologice denotarci,	696,2.		'475, i. jam non sunl maledicti, *476, 2. fuit ipmfigu-
Corpus servi est prctio «rslunabile, non vero liberi» 612,			rala in serpeóle auieo, *305. 2. ejus signum quam sit
2. corpori* Immani fabrica est instar mundi,	81, 2.		dæmoni terribile, <i>ibid</i> , ejus typus tuit m puslibusUe-
Corrcplio fraterna præscripla Judæis crat,	*121, 2.		brsorum sanguino aguí trucks 534, 2. est scala per
Corlinaruni tabernaculi duplex tropologia, 658, 2 el scq.			quam Christus ct Christiani m cœlum ascendunt et
Coivi emissi non reversiocx arca quid inoraliler significet,			ascenderunt, 286,2.
148, 2.			Crux quotidiana ferenda patienter,
Corns qualis eral mensura»	*185, 2.		*17, i.
Coturnices quate nutrimentum, *210, 2. bis Udirai* in			Crux templo cl pectori Serapidis crat insculpta,
			364, 3.
			Crystallus mirabilis in oppido Santarcho in Lusitania,
			686, 2.
			Cubitus qualis mensura sil,
			137, 1; 639, L

Cucohis cor «it avium probrum, '215, 2.
Cumani quomodo in adulteros animadvertant, 348, L
S. Cunegnndis probavit castitatem suam igne, 453, 1;
'70, 1. quomodo usque ad finem vita cilicio usa, et in
eo inori voluerit, 342, 1.
Cupiditas quævis.charitati contraria, significatur per ignem
alienum, *55, 2.
Curam Deus suorum quantam gerat, 188, I; 230, 2; 237,
2; 286,1; 800, 1, 2.
Curru* Pharaonii mplice sunt currus viliorum, 556, 2.
S. Cuthbertus ab aquila csl nutritus, ne fame periret,
5'»". 2.
Cutis vitia munditie sanantur vestium , *87, 1.
Cyathi tabernaculi cui usui servirent, 649, 2. eorum tro-
pologica significatio, 650, I.
Cynomyia quod sit imeclum, 501, 1. quid mystice desi-
gnet, *ibid*.
S. Cyprianus fuit in hoc mundo peregrinus, 18L 2. ejus
ad tyrannum commiserantem intrepida voi, 411,2. do-
cuit suos ad mortem usque, 651, 2.

D.

Dan quid significel, 208, 1. symbolice est consideratio fu-
turatorum malorum, 299, 1. de ejus benedictione, 405, 1;
'531, 2. cx hac tribù ortus fuit Samson, 405, 2. cx ea-
dem orietur Anlichriwffii, eritque coluber, 406, 1.
Dania ob dccim is Ecclesiae negatas penuriam passa csl,
*?9I,I.
Dainl.e quale habuerint Insigne in deserto, *199, 1.
David quam immensam summam reliquerit filio Salomoni,
ad constructioncin templi, 757, 1. vindicium in Saniem
poscens exauditus a Deo est, 155, 1.
Decimas omnium frugum Deus exegit, *188, L eas quo
juro teneantur Christiani solve, '188, 2. decimæ
ovium quumodo apud Judæos soluta, *ibid*, quorum ani-
malium decima» soluta, Mid. duplices quotannis dabant
Judæi, '419, 1. triplices dabuit anno tertio, 2. decimas
dare detrectantes ct dantes impediētes quumodo pu-
niti, docetur exemplis, *290, 2; *449, 2. terlio anno
quidam dabantur pauperibus, *492, 2.
Demueles puer maluit mori quam in stuprum regis con-
sentire, 352, 2.
Deserti Sinai, per quod llebræi profecti in terram pro-
mi «am, odo qualitate* ct difficultates, *236, 2.
Detractio quam sit detestabili», el quot sccum adierat in-
commoda, *253, 2 cl seqq.
Deucalionis diluvium quando contigerit, 157, 9.
Deus nomini decem habet, 477, 1. nomen Dei tetragram-
maton *Jehora* cur vocetur ineffabile, 478, 1. i<l quam
venerabile llebræis fuerit, 2. quæ vocales ei subjicien-
dx, j79. quid boc nomen significet, 480, 1 elseqq.
quomodo significet essentiam Dei, 2. quomodo hoc m»-
men primo Deu» dicatur indicasse Moysi, *ibid*, et seqq.
nomen boc quid symbolice significet, 482,2. nomen qua-
dnlitterum pleræquo Gentes Deo tribuerunt, 482, 1.
Deus csl auriga mundi, 6, 1. est ejus centrum, *ibid*.
Dei requies a creatione tacite significat rerum creatarum
conservationem, 77, 2. eodem modo operatur cum
vacat, el cum operatur, *ibid*. quomodo oliai apparuerit,
29, 2. ejus vox perambulantis in paradiso qualis fuerit,
103, 2. aliter dicitur pœnilerc, aliter homo, 135,1. ejus
presents cogitatio est remedium omnium peccatorum,
185, 1. qu inhin curxm suorum habeat, 313, 2; 230, 2;
237, 2; 286, 1; 809, 1, 2. solet interdum impios pcr
impio* punire, 105, 1. est dypeus justorum, 200, 1. est
merces et bcaliludo Sancturum, 2. est nobis res suffi-
cientii'nna, 212, 1, 2 et seqq. nihil prælercum potest
nos satiare, eo quod in eo sint omnia bona, *ibid*, pre-
sentia eju< nobis semper ob oculos ponenda, *ibid*, quia
qu* (rudus, 212, 1 et seqq. quam sit mirabilis in con-

siliis suis, 278, 2. vult coli certis locis, 289, 1. nulli dat
omnia bona simul, 295, 1. reservat sibi quatuor claves,
297, 2. est fortuna fortunans, 301, 2. quomodo sit ti-
mor Sanctorum, 311, 1. est speculator omnium, 2. au-
ctor malorum non est, sed ea permittit, 378, L vindi-
ctam differt, sed Undem eam infligit, 393, I. ejus Tri-
nitas insinuat Iribus nominibus Dèi, 409, 2. ejus pre-
sidio quomodo fidendum docetur exemplis, *ibid*, quo-
modo a nobis magnificetur, *264, 1. ejus dicere est cu-
rare, *264, 2. ejus zelus quid sit, *413, 1. quomodo dica-
tur punire peccata parentum in filios, *ibid*, tribus modis
nos solet rogare, vel lentare, *446, 1. csl misericors in
miseros, *♦ Í9, 2. olim apparebat terribilis, *421, 2. cum
unum esse docetur sex rationibus, *422, 2 ct seq. hanc
unitatem etiam Gentiles cognoverunt, 460, 1. super
omnia diligendus eri, *423, 1 et seqq. ei quam debeat
nitente servire, *432, I. potest nos pascere omni-
bus rebus, 2 cl seqq. quantopere sil laudandus, *439,
2 ct seqq. ejus opera perfecto sunt tripliciter, *514, 2.
csl rupes, cl quare, *ibid*, ejus attributo septem, il.
ejus providentia alæ, *517, 1. est aquilo ul> quinque
analogias, *ibid*, quomodo peccata permittat, 415, 2 ct
seqq. est in eo duplex voluntas et providentia circa pec-
cata, *ibid*, cur «æpius vocetur Deus Abraham, Isaac cl
Jacob, 455, 2. cui interdum ter hoc nomen, Deus repe-
tatur, *ibid*, csl œvûin ævortim, 458, 1. esse est ci pro-
prium novem de caii*i<, 459, I. spem duns, mox quæ-
darn permittit fieri, quæ possunt esse causa desperatio-
nis, 474, 2. csl summe sufficiens, 477, 1. est in eo tri-
plex celsitudo, 2. de eo varii Philosophorum errores,
578, 1. ejus bonitati, seritati et justitiæ icptignal captare
inatenani puniendi, 51r, 1. semper est laudandus, 506,
1. et seqq. c.*t aliisslinus quintiipliciicr , 567, 2. est coiitri-
tor Pharaonis» *ibid*, ejus nomen est admirabilis, 560,1.
quomodo dicatur regnare ultra æternum, 570, 1 el seq.
ejus providentia in alendis pauperibus, 581, 2. ejus pro-
videntia recte comparatur aquila», 597, I. sibi est lux,
nobis caligo, 604, I. ejus providentia in homicidiis per-
mittendis, 612,1. qua forma senioribus Israel apparue-
rit, 628, 2. ei quomodo Scriptura tribuat membra, 629,
1. eju* præcipuum attributum csl sanctitas, 693, 2. est
immutabilis, licet interdum mutet sententiam contra pec-
catores latam, 724, 1 ct seqq. ejus directioni quomodo
in omnibus acquiescendum, 736, 2. hac de rc exempla,
ibid, ct seqq. ejus epitheta xn quibus invocandus est,
7»3, 2. ejus misericordia multiplex, *ibid*, quam patiens
el potens sit, 744, 1. est lux immensa et increata, 747,
1. est dominus rerum omnium, homo vero suum habet
usum ad vitam, '172, 1, 2. Deus Sabaoth unde dicatur,
'209, 1. in Deo non est memoria, sed iiiiultit*, *236,
1. eju* ope <I auxilio quomodo nitendum, *533, 2. do-
mus Dei est ælernitas, *ibid* ejus equitantis equus est
mundus, *ibid*, veteres homines bene de republica me-
ritos in Deos referebant, 604, 2.
Deuteronomium csl repetitio legis ; ubi cl quando ca a
Mope facta sit, '391, 1. et cur ea facta, *ibid*, el seqq.
ipsum est volui perpetua concio, 2. id Moyses primo di-
xit, postea scripsit, (*bid*. idque paulo ante mortem suam,
ibid, id dixit Moyses pcr vices, '510, 1,2.
Devotio animæ significatur per adipem, '24, 1.
Devoentium se pro patria Gentilium exempla varia ,
731, I.
Dextera in Scripturis variarum rerum csl symbolum,

Diaboli nequitia, '118, 1. quibus maxime S. Scripture
verbis dfugdur, *239, 1. non potest prevalere humili-
bus, 486, 1. est serpens, cur, 495, I. ejus imbecillitas,
503, 2. ejus in suos crudelitas, *118, t. quomodo homi-
nes tentel, 98,2. quomodo insidielur rileatico, 107, 1
et seqq. qu.e mira possit cílicerc, 492 I. *ride* Magi,
Est similis paiseri il retilo, *93, 1. habet tres jirx» t iso-

res, *112, 2. nptc voentur bestia, *ibid*, pugnai nol>iscum
 pcr voluntate* nnstrn*, iMd.
 Diaconi indigno anillenles sacrificio Mis<æ quomodo o
 Dco puniti* *138, i; *140, 2. significantur per Levitai,
 *201, 2. eorum dignitas * *210, 2.
 Diadema regum non erat corona, sed fascia, 695, X
 Diana est luna, el hebraico dicitur Carnaim, 195, 1.
 Didonh erga Sichsum conjugem amor, 91, 2.
 Didrnclim Hebræum cujus erat valoris, cujus tclradrach-
 inmi Allicum, 713,2.
 DidymI in sua caecitate patientia, 277, 2.
 Dies Dominicus fuit primus dies mundi, 50, 2*
 Diffidentia sui quam sit utilis, *431,1.
 Digitili» significat Spiritum Sanctum, 48*2,1. digitus Dei
 quis in miraculis Mosis, 503, X
 Dilectionis Dei super omnia expositio præcepti, *423, 1.
 cur hoc præcepto Deus diligendus proripiat cx loto
 corde, *425, 2. dilectionis hujus insignia exempla, *425,
 1. tropologice, quid hoc dilectionis præccptum significet,
 *420, dilectione hac superantur omnia dura, *ibid*, dilec-
 tionis hujus delicio?, *ibid*, de mo lo dilectionis Dei, *423,
 2ct seqq. an hæc lex impleri possit, *424, 2. diligen-
 dus Deus super omnia, (*bid*. clM*qq.
 Diluvio (in) an aliqui pœiilueriut, 134,2. idcœpilin maio,
 cl quare, 141, 2. quæ cataclæ cœli in en fuerint aper-
 to?, 142, 1. diluvii aquæ unde ortum habuerint, el
 quanta carum vis ad i<l fuerit opus, 113, 1 clseq; 144,
 1. duplex ejus fuit cau<n, 143, 1. an in eo omnes om-
 nino montes fuerint obruti aquis, 145, 1. ejus quantus
 fuerit horror, X vetitus ejus aqua» siccavit, 147, 1.
 quamdiu duraverit, 150, 1. ejus cl arcæ totius historia?
 allegoria, 149, 2. diluvium Ogygis el Deucalionis in Gruc-
 cia, 157. ;
 Dime raptus, 323, 2, quot annorum erat in raptu, *ibid*.
 tropologice est anima curiosa, *ibid*.
 Diogenes Cynicus ridebat unguento delibutos, 718, 1. ejus
 captivi libera vox, 433, 1 ; 651, 0. ejus amor laboris,
 671.1.
 Dionysii Martyris in morte confessio de amore Christi,
 411.2.
 Dionysii tyranni junioris de doctrina iudicium, 651,2.
 S. Dionysio Areopagita? Christus in carcere sacram com-
 munionem dedit, *211, 1.
 Dipsas quis sit serpens, *434, 1«
 Directio Dei omnibus in robus postulanda csl, 736, 2.
 Discipulorum Christi fuga significata in eo quod in festo
 expiationis solus Pontifex esset in tabernaculo , *107, 1.
 Discredo est auriga virtutum, *19, 1.
 Divinandi ritus apud Assyrios ct .-Egyptios , 375, 1.
 Doctor populi debet esse expeditus ab omnibus terrenis af-
 fcclibus, 455, 1. doctor impurus ct verbosus significatur
 per seminillum, *97, 1,2. doctores tropologice sunt lu-
 cerna?,*161, 1. significantur per candelabrum Mosis, 6aP,
 1, 2. sex dottori sunt necessaria, 651, I, 2.
 Doctrina est lux Ecclesia), *ibid*.
 8. Dominici studium in S. Scripturam, 18, 1. ejus eximia
 sanctitas matri declarata praegnanti per visum catulum
 facem ore gestantem, *333, 1; 266, 2; 465, 2. ejus sin-
 gularis in proximum chantas,*122, t. quam insignis fue-
 rit virginitatis custos, *343, 2. visio seals circa mortem
 S. Dominici, quæ indicabat successum el progres-um
 (jus Ordinis, 288,2.
 Dominium in bestias quale habeat homo post peccatum,
 153, 1.
 Domitianus Imperator se appellari jussit Deum , 509, 1.
 Domus spiritualis quomodo (edificando, 653, 2. domus
 quomodo leprosa aut pestilentes fiant, *87, I. domus
 lepra in lege Moysis qualis olim fuerit, 2 cl seq. domus
 significat sobolem, posteritatem et familiam, 427, 2. in
 domo justi ordinala sunt omnia cl quieta, 220, t. domus
 urbium apud Judæos divendita? in anno jubilad non

re libant art priorem dominum, sicut aha immobilia
 bona, *172, 2. quare Deus hanc legem sandverit, *ibid*.
 excipiebantur ab hac lege domus Lentarum, quæ in Ju-
 bileo redibant ad priorem dominum, ftid. tropologice
 quid bsc lex significet, *ibid*.
 S. Dorothea quomodo Tbeophilum converterit, 85, 2;
 671, X
 Drachma cujos e«et pretii ct ponderis, 713, 1, X
 Dura decent cœli aulicos, 285, i.
 Dux unus prostant quantum ponit, 728, 2. dures Chri-
 stiani imperatoribus suis impia mandantibus ad mortem
 usque genere restiterunt, 594, 2.

E.

Ebrietas quid sit, 234,1. quam detestabilis, quot incom-
 moda afferat, *ibid*. et 2; 373, 1. de ea apophtbegmata,
 ''73,2. ebrietas Lot fuit peccatum veniale, 233, X
 Ebriorum punitionis exempla, *250, X item eorum qui in
 ebrietate pœnitenda admiserunt, 231,X
 Ecclesia significatur per dispositionem castrorum Hebrai-
 corum m deserto, *199, 2. eam persequentes a vermi-
 bus sunt consumpti, *322, 1.
 Edgarus Angtir rex quvm e«sel pacificos, 274, 1.
 S. Edmundos Episcopus Canluariensis S. Scripture studio
 quantopere deditus, 18, X maluit mori quam Deum
 offendere, 35X 2.
 Educatio bona quam sit prostans bonum, 440, i.
 Egrcsrio triplex Abnhc allegorico exponitur, 183, L
 Eleemosyna etiam parva Deo placet si ex affectu detur,
 79. 1 ct seqq. ejus insigne fructu* viginti cl unus :
 liberat a peccato, *492. 2. est quasi secundus baptismus,
ibid. aditat pro nobis tribunali Christi, *493,t. est in-
 star sacrificii, *ibid*. est instar columbæ redeuntis ad ar-
 cam Noe, *ibid*. collocat opes in luto loco, lórd. facit ho-
 minem similem Don, (*bid*. nihil magis proprium homini
 quam humanitas, *ibid*, est regia virtus, 2. auget menti,
ibid. aug I bona temponlin, *ibid*, dat mxgnum solatium
 morituris *ibid*, ædificat «terna tabernacula, *ibid*, bea-
 tius e I magis d ire quam accipere, *494, 1. eleemosy-
 nam pauperi datam sibi datam reputai Christus, *ibid*.
 facit opes sanctas, *ibid*. offeri opem orationi, *ibid*. quia
 Omne* tumu* mendici Dei, *ibid*, pugnat apud Deum
 pro elecniosynario, X est propria virtus Sanctorum,
ibid, idem confirmatur exemplis, *ibid*. \ix unquam male
 perit qui eleemosynis est deditus, *495,1. est quasi tor-
 ques aurea filiorum Dei, *ibid*, ejus laus, cl exem-
 plum, ct fruclut, 6«S, X e*I faciendi cx optirms bonis,
 *162, 1. domus ChristianicslcemosyiUBofficina,
ibid, quo plura damus, coDeus erga doserit libera-
 lior , *ibid*.
 Elephanti natura describitur, 68,1.
 Eliexer Abrabæ procurator, quilis fuerit, 201, 1. cur dic-
 tu* Damascus, *ibid*.
 S. Elizabeth quomodo fuerit cognata D. Virginis, cum
 fuerit e diversa tribu, *388, t.
 S. Elixabcthæ clementia erga inimicos, 5t5, X fuit pau-
 perum mater cl nncilla , 755,1.
 Elohim quid soncl, j3.
 S. Elzcarius quam probe familiam instituerit, 471, 1.
 Emim gigantes unde dicti, ♦SOS, 2.
 Enacim gigantes unde dicti siul, *399, S.
 Enallage numeri et personarum in sacra Scriptura fre-
 quens est, 33,1.
 Enos quid significet, 123, 2. cœpil primo invocare Deum
 speciali el publico cultu, *ibid*.
 Epaminonda? in regum muncribu* repudiandis constantia,
 385, 2. ip*o fuit murus Thebanorum, quo sublato pe-
 riit eorum gloria, 696, 1 ; 720, 2. in festo urbis cur
 squalidus Incesserit, *147,1. expertus est suos ingratos,
 *264, 2; *299, 2,

- Epbod descriptio, 676, 1. erat Instar thoracis, *ibid*, erat duplex, 2. ejns ora, *ibid*, ejus onychini, *ibid*, crani ei In<culpta nomina duodecim Patriarcharum, et quare, 677, 1. significat obedientiam Christi, 2. item Jugum Domini, *ibid*, item obedientiam hominum, 677,2M <cq. Ephraim quid significet, 363, 1. junior Manasse præfcr-tur in benedictione Jacobi, ct quare, 3S9, 1. est typus Gentium, 2. successit Josepho, M masse Levi, *195,1. S Ephrem pueri cx ore visa prodire vitis quid denota-ret, 266, 2. conversus fuit quodam mirabili exemplo providenti®, 368, 1 ct SCq.
- S. Epiphanius mortem suam prædixit, *534, 1, 2. Episcopo celebrante solemniter cur diaconi cx utroque la-tere flabella teneant ad muscas abigendas, 204, 1. Epi-scopi consecrandi respondent se scire utrumque testa-mentum, 17, 1. olim erant iudices in causis etiam civi-libus, *459, 2.
- Epitapbla erigere quam sit vetustum, 343, 2. quasi septas, a ūiCxuūlw, id est cultu, *416, 1.
- Epulum victim® pacific® et sacrificii ejus erat complemen-tum, *45. 2.
- Equus significat homines carnales, cujus sessor est dæ-mon, 566, 2. equorum usus an fuerit Judæis inhibitus, *460, 2. Equus symbolum factus est. *461, 1.
- Errati excusatio prona, pœnilentia difficilis, *59, 1, 2
- Errici regis Westgolhorum ad filium Alaricum ultima verba, *511.
- Esau quomodo a quercu dicatur a Philone fyjfrç;, 267, 1. fuit typus improborum duodecim de cauris, 2. pulmento vendidit jus primogenitor®, 268, 1. an peccaverit ven-dendo hocjus269, Lpeccavit gula et simonia, *ibid*, item contemptu primogenitorum, 269,2. duxit uxores contra parentum voluntatem, 275, 2. ideoque punitus, *ibid*. cur adeo expetiil benedictionem patris, 281. 2. impietas ejus et stultitia fuit septuples, 282, 1, 2 fuit quasi a familia Abraham exclusus, 281, 1, 2. cessit Chananæam Jacobo, 333, 1. de ducibus ct regibus ex prosipia Esau,2.
- Esdra ipsius manu scriptus codex servatur Bononiæ apud Dominicanos, *523, 1.
- Eucarpî® uvæ inir® magnitudinis, *209, 2.
- Eucharistia denotatur in arlmre vil®, 87, 2. In ea sensus noslri falluntur, 280, 1. quomodo sumenda docetur cx agno paschali, 543, 2 etseqq. ei adaptantur proprietates rnannæ, 584, 2 et scq. in Eucharistia non es<e panem colligitur cx manna, *ibid*, ci præiniltenda confessio, el opem pœnitentiæ, 531, 1. significabatur per panes pro-positionis, *163,2. eam interdum miraculose angeli, vel ipse Christus erogavit, vel miraculo alio Sancti eam ac-ceperunt, *210, 2; *138, 1 ct seq. eam Christus instituit in azymo, 535, 2. ejus figura eral mensa panum propo-sitioni*, 648, 1. el mincha, *15, 1. ad eam quanta cum puniate sit accedendum : eam indigne sumente* sacer-dotes quantopere a Deo puniit! nullis exemplis docetur, *140,1 el scq. de Eucharistia allegoria cx rore manna legente, 579, 1.
- S. Eucherius Episcopus quare a Carolo Martello in exi-lium rtlegalus, *290, 2 el scq.
- S. Eulalia virgo «ponte ad morlem properavit, 407, 1.
- Eunuchi a populo Dei arcebantur, *482,2. eunuchus In auli* regum quid sit, 343, 1. eunuchi duo in carcere cum JoM ph, quorum unus suspensus cl aller liberatus, sunl typi salvandorum cl damnandorum, 357, 3«
- S. Euphrasia quo slratagemale martyr cfecta, el caslila-km «ervarii, 353, 2.
- S Euphraxi® vita, elixius ad cœlum transitus, 663, 1.
- Euwch.u* Eremita aurum oblatum recusavit, *330, 3.
- S. Eullqmîus Abb. sacrificans >®pe vidit angelos, *53, 1.
- Eutropius templorum immunitatem abrogari postulans, ad eadem tandem confugere compulsus, est capitis damna-tus, *3* 1.
- Evietiam creata sexto die, 91, 1. quomodo cx costa Adæ, 92, 2. est condita in paradiso, 93, 2. ejus primum pec-catum fuit superbia, el unde, î00, 2 el seq. quam om-nisrienllarn appetierit, *ibid*. ejus quinque peccata, 101, 1. in quo fuerit typus B. Marls Virginis, 109, 2.
- Evangelium quomodo latum, ct quomodo simul angus-tum, 2,2.
- Exaggerent Hebræi res (quomodo), 31, i.
- Exempta varia Biblica cnm Romanis cl Græcis comparan-tur, an, i et *' i-
- Exodus unde dicatur, 424, 1. do ejus auctore, *ibid*, quo-rum gesta, ct quot annorum pertractet, *ibid*, quodnam sit ejus argumentum, 2. ejus finis quadruplex, *ibid*. ^jus cbronologia, 1.
- Exorcizentur sal, aqua, etc. (quomodo), f407, 2.
- Expiatio olim ubi fiebat, *106, 2. Vide Festum expiationis. Expiatio que fiebat in Sancto sanctorum, quid tropolo-gice significet, *107,1.
- Exploratores qu in<lo missi in terram promissioni*. *258, 2 et scq. de iisdem portantibus uvam in vecte, *259, 1. allegorico quid iioc significet, 2. qui bajuli hujus uvæ fuerint, *ibid*, exploratorum quinque peccata el menda-cia, *260, 1. ideo subita morte fuerunt puniti, *268, 1.
- Exta in victimis quænam dicerentur, *13, 2.
- Ezechielis fluvius quid significet, 5, 1,

F.

- Falco avis an eadem sit quæ herodlon, *67, 1.
- Familia quænam felicissima, *177, 2. insigne speculum fa-miliæ est, in qua pater voluti sol, mater ut luna, filii quasi Moll®, 340, 1.
- Fanum a fando dicitur, 636, 2.
- Fatum Gentilium quid, *104, 1. rejicitur, *ibid*.
- SS. Findinus cl Jovita Martyres in carcere clausi ab an-gelo panem acceperunt, cx quo Eucharistiam confice-rent, quam Secundo militi baptizato darent, *211, 2.
- Favilla iu plagis Ægypti sparsa creavit ulcera, 508, 1. fuit symbolum ardentium pustularum, *ibid*.
- S. Felicitî* Martyr filios ad martyrium animavit, 407, 1 ; *134, 3.
- Femineus fœtus in utero quo tempore formetur, *76, 2. est causa majoris languoris In matre, *77, 1.
- Femina) ut viris tribus suæ nubant, quomodo sil intolli-gendum, *387, 1.
- Femoralia veteres sacerdote* gestabant, ct cur, 697, 1. quid ca tropologice significant, 698, 1. unde habeant nomen, *ibid*.
- Femur quid significet, 381, 1.
- Fer® tropologice significant clæmones, et homines ferinis moribus, *112, 2. fer® quomodo venerint ad insulas et novum orbem, 150, 1. quædam etiam habent peritiam natandi, 2. quomodo omnes hominis rationem agnos-cant, 153, 1,
- Ferdinandus rex Castell® quosdam inauditos necari jubens, nb iis ad Dei tribunal citatus mortem subiit, 155, 2.
- Fcrdinanduv (alius) inoriens ad templum se deferri cura-vit, ibique Deo regnum ab eo acceptum reddidit, *322, 2 el<eq.
- Ferias omnes dies quare vocet Ecclesia, *147, 1.
- Ferinis carnibus an Judæi fuerint usi, *112, 1.
- Fermentum in sacrificiis Deus voluit, el quare, *18, 1. mystice significat vilium cl astutiam, tōfrf.
- Festa apud Judæos erant septem, Instituta a Deo, H7,2. sed erant tria piincipali », 622.2 et sep allego ice quid sigutth ent, 2. festa duo si apud cos inciderent in unum di<Mn,(|uhl Ū- bal,*35A, i. instituerunt ipsi etiam quatuor festa, præter septem a Deo instituta, *147, 2. ununi-quo lque f sium habebat suas cæremonias, *147,1 fie-bant in eo tria, ih. primum fotum erat sabbatum,*113,1 secundum pascha, 2. tertium pentecostes, *150, 1. a quo die computarentur dies pentecostes, 2. quartum les-

tum erat tubarum, *156,1. erat id memoriale immolationis Isaac, *ibid*, mystice significabat tempus gratin, el Apostolorum prædicalioncm, 2. quintum festum erat expiationis, *157, 1. sextum tabernaculorum, 2. hujus festi origo, *ibid*, ejus festi descriptio el altera cau*a, *ibid*, in hoc festo portabant Judæi citrum, palm is, myrtum, cl «alice», *158, 2. septimum eral cœtus, *157. 2. ratio hujus festi, *158,1. vocabatur exodium,el quid hoc sit, *ibid*, festa sua Judæi ordiebantur n vespera ad vesperam, *157,1. horum festorum mystica, allegorica, et tropologica significatio, *158, 1«
Fosla Christiana violantes quomodo puniti, docetur exemplis, *272,1. ea quomodo debeant celebrare Christiani, *1 n, t; *155, 2. ea colentium premia et violantium punitio, *417, 2. festum Nativitatis Chiisti cum festis sequentibus significabatur allegorico per festum tabernaculorum, *159, 2.
Festum expiationis quando el cur fuerit institutum, *101, 1. quæ fuerit occasio cl causa ejus, *ibid*, in eo summus sacerdos ibat in sanctuarium, et quid hoc significet, •101,1,2. pontifex utebatur tunc vestibus minorum sacerdotum cratque hoc festum figura nostre parasceres, *103,1. tunc super duos hircos mittebantur sortes, quorum unus immolabatur, alter in desertum ejiciebatur, *ibid*, quid allegorico cl tropologice utrumque significet, 2. quid anagogice, *109, 2. quæ afflictio esset Judæis in hoc festo proscripta, *108, 2. significabat expiationem Christi in cruce, Christianorum m paschale, el electorum in die judicii, *109, 1. Judæorum fabula de sortibus unicuique in hoc festo a Deo attribui solitis, *103, 1, 2, Fidere debemus Deo, nobis vero diffidere, el de hac re exempla, 431. 1,2.
Fides significabatur par velum tabernaculi Mosis, 661, 2. Fidii simulacrum, 690,1.
Figuris rhetoricis variis interdum utitur Scriptura : ut prolepsi, 23,1. enallage,2. synecdoche,29, t. metonymia, *ibid*, catachresi, <*did*. item hypallage, 31, 1. item lip-tole, 31,2 item hendiadi , 83, 2.
Filii Dei, et filiæ hominum qui vocentur in Genesi, 132, 1. filii supplices parentum pedibus affundebantur, 470, 1.
Firn briæ Judæorum quæ, et quales, quas ct ipse Christus gestavit, *272, 1, 2. erant violacé®, et qualos, *ibid*, carum usus csl adhuc hodie apud Judæos, *ibid*, addebant Cis aliqui acutas spinas, *ibid*.
Firmamenti distantia a terra, 60, 2 el scq. Vide Creatio.
Fiscus regis velul lien est, *461, 2.
Flamen Dialis el flaminica Roma nihil mortuum tangebant, *186, 1.
Flumina quatuor quæ cx paradiso fluxerunt, qualia fuerint, 82, 2 cl seq.
Fodere interdum significat *emere*, 415, 1.
Foedera sanxerunt veteres cæsiono el divisione victimarum, 203, 2; 627, 2. cl transibant per cæsas victimas, 20^, 2. quomodo sanciri solita apud Romanos, quomodo npud Hebreos, 0i7, 2.
Fœnerari est quasi occidere, *432, 1. famerari lam pauperi quam diviti prohibetur in Scriptura, *483, 1,2.
Fons qui irrigavit universam terram in principio mundi, quis fuerit, 78,1.
Fornicatio simplex, id est soluti cum soluta, est jure nature et divino votita, *419. 1. fornicationis spiritum el tentationes quomodo quidam monachi superarla!, *246, 2.
Fortitudinis symbolum csl armus, *46, t.
Fortium ducum exempla, 391, 2,
S. Fortunatus per aquam benedictam patravit miracula, •29^». t.
\$. Franciscus Theologus fuit a Deo illuminatus, 13, 2. per-misil suis S. Scripture studium, 18, 2. Jejunia varia per annum inOrdinem suum induxit, 631, 2. quam sacerdotest honoraret, *145, 1. vidit in pecunia dxmonem,

*313, 1, 2. erat in pauperet effatui, *494, 2. bieinu asperitatem qua consideratione rnitius ferret, 611, 2. ejus amor erga ChristAm crucifixum, 653,2. ex boc amore meritus fuit accipere stigmata crucifixi, 1. ejus vultus in oratione radios ejacplabatur, 747, 2.
Franciscos Armorie® Dux a fratre Ægidio, quem necari jugerai, ad Dei tribunal citatus, intra quadragesimum diem defunctus est, 156,1#
Franciscos Valerius aru«plein» astipulatus censuram nindicis Rom. incurrit, 204,1#
Francisci Valabli versio rejiritur, 727, 1.
S. Francaci Xavcrii xelu* animarum, *122, 2. etiam dormiens orabat ex diurna orandi consuetudine, *427, 1.
Frater jubetur in lege Mosis fratri mortuo suscitare semen, *488, 2 ct seq. obligabat hæc lex non cognatos, sed fratres, cosque singulos, *489, 1. an suscitandum ei qui reliquerat filiam, *ibid*, quxnam fuerint causa» hujus legis, 2. quænam allegorica causa, *ibid*, nolens id facere, discalceatur el conspuitur, et quare, *ibid*, fratrum odia solent esse acerbissima, 338, 2.
Frederic! 11 Imp. horrenda blasphemia, *165,1.
Frigus quomodo dicatur urere, 310, 1.
Frontalia precepts et liminaria Judæorum qualia enent, *428, 2. eorum frontalia superstitiosa, 549, 2.
S. Fructuosus Martyr mon maluit quam idola venerari, 458,2.
Frumentum quomodo Hebræi vocent, 365, 1.
S. Fulgenti! in dicendoci persuadendo gratia et efficacia, 693, 1. quid aegrotans a Domino peteret, *322, 2.
Fulgura quare trisulca vocentur cl pingantur, 511, 1.
Fulica avis an eadem cum herodio, *67, t»
Fures parvi suspenduntur, magni sero evadunt, **0. 2 fur bovis quinque restituat, ovis quatuor, cur, 615, !. fur nocturnus poterat occidi, non diurnus, el quare, *ibid*. fures quam severe puniverit Alexander Severus Imp. 2.

G .

Gad quid significet, 208, 2. symbolice csl vigor abstinenti®, 300, 1. de benedictione God, 406, 2; *53!, 1. quid allegorico significet, 406, 2.
Gaddil® jubentur preire ad preHum, et quare, *368, 1»
Gagates gemma an virginitatem prodat, *363, 2.
Galaad unde dicta, 311,2.
Galbanum quid sit, 716,2.
S. Galganus per equum loqucnl^m convertitur, *915, 1.
Galienus Imp. pepercit mangoni mortem promerito, 739, 1.
S. Galla quam feliciter ex hac vita migrari!, *32!, 2.
Gilliciaob rvgem hæresi Anana infectum, passim a lepra correpta est, *85,1.
Gallus cantu suo dormientes excitat, 65, 2.
Gallus Imp. Abell Martyri comparatur, 115, 2.
Garizim mons ubi situs, *497, 1. erat in eo templum Samaritanorum , *ibid*.
Garrulitate (de) apopbthegmata varia, *97, 2 et seqq.
Gaudium in Domino, ct verum, quodnam sil, *175, 1. Christianorum gaudium quadruplex est, *ibid*, de gaudio spirituali insignia documenta, *444,2. ejus fructus, *ibid*. ad illud media, *ibid*.
Gehenna unde dicta, *117, 1, 2.
Gclion fluvijs ex paradiso oriens qualis sit, 82, 2 cl seq.
Gemelli ejusdem sexus habent easdem secundinas,348, 2.
Gemm® 12 rationalis adaptantur 12 Apostolis, el 12 tribubus Israel, 680, 1 cl seqq. in his gemmis insculpta fuerunt nomina 12 tribuum, non stemmata, 685, 1.
Generatio est proprie spatium centum annorum, 205, i.
Genesis quid contineat, 37, 1. ejus cbronologia, *ibid*, el 419. quinam in eam scripserint, 37, 1.
Gdntes el vari» n itiones cx quibus ort e, 163, 2 et seqq.
Gentiles vanis rebus varios deos preficicbant, *491,1. ea*

rum aliquæ olim verum Deum agnovere et coluere, 237,2.
de Gentium vocatione prophetia, 162, 2. Gentium
crudelitas in immolandis hominibus, ac potissimum fi-
liis, *H7, 2. Gentiles discrete et modice, et quando
Christianis citandi, 648,1.
Genua Ungere fuit symbolum odorationis, 469, 2. quæ et
quod huius ritus sint causa, 470, 1.
Germani unde orti, 165,2.
Germinibus in ceteris Dei providentia elucet mire,
55, 1.
Gieri quoniam Ain summam a Naaman Syro acceperit, 757, 1.
Gigantes varii, *398, 2. quomodo, et unde nuncupati, 137,
2; *398. 2 et sequitur. gigariffinn poeticorum fabula unde
orta, 134, 1. peperit eos libido, *ibid.*
Gladius flammeus ante paradisum quis fuerit, 111, 2. al-
legorica est ignis Purgatorii, *ibid.*, gladius fuit ordina-
rium Judæis supplicium, *132, 2
Gnostici Deum iurta asini esse finxerunt, 549. L
Gomer (cx) orti sunt Cimbri, 16.\ 2
Gomer quilis sil mensura, 5Sd, 1, 2.
S. Gordii Martyris in tormentis constantia, 250. I, 2.
Goropii Becam acumen et Libor malo impensus, 173, 1.
Gradibus an ad altare ascenderetur, et qualibus, 608, 1.
Greci nomina suis imponebant ab eventu, 30, 2. nude
orti sint, 165,1.
Grandinis magnis varia exempla, 510, 2 scq.
Gratia Dei quam sit efficax, *323, 1, 2.
Gratiarum acilne (de) documenta insignia, *401, 2. ejus
quatuor fructus, *ibid.*, ad camdeni excitamentum, »92,1
esi remedium contra omnes laniationes, 557, 2. hac
animi conciliantur, *ibid.*, id probatur exemplo, *ibid.*, gra-
tias æqualis Deo debent agere et pauperes et divites,
714, 1. victima oblata pro gratiarum actione eodem die
debebat comedi, *41, 2. quare, et quid hoc significet,
ibid.
Gregorius Agrigentinus falso accusatus pro falsis testibus
intercessit, *467, 2, seq.
S. Gregorius Magnus a Spiritu Sancto in specio columbæ
edoctus 14,2.
fi. Gregorius Nazianzenus secutus est consilium Rabbicæ,
in «e subducendo ob motus concitatos, 283, 2. ejus visio,
13, 1. diu in solitudine «acris Litteris incubuit, 10, 1.
docuit suos injuriis beneficia rependere, 377, 1.
8. Gregorius Thaumaturgus Moysen imitatus fuit, orans
aliis pugnantibus, 5S8, 2. ejus miraculum acetale per-
secutores suos percutientis, 228, 2. mirabiliter a Deo
directus fuit, 737, 1. tota vita se credidit hic esse pere-
grinum, *322. 2.
Gruum excubiæ et industria in volando, 65, 2.
Gryphes an extent in rerum natura, et qualia sint anima-
lia, *64, 2 et sequitur. tropologice significant principes ra-
paces, *65, 2.
S. Gudwalus sacrificans plerumque vidit cælos aperiri et
angelos descendere, *53, 2.
Gull in exquisite praeparandis cibis perstringitur, *65, 2
et sequitur. ejus efficax remedium, *246, 2. de ejus fœd-
tale, et ejus tentatione superata, exempla, *ibid.*; *250,
1. concupiscentia? gulosorum sepulcra, *ibid.*, quot se-
cum gula adferat incommoda, 724,1.
Gymnosopbutarum conimelilia, *13,1.

II.

Hadrianus Imp. cur porcum sculpserit Hierosolymæ, *63,
2. ejus lenitas et clementia, *44, 1.
Ihdninu* Il Papa quid de pontificatu sentiret, *2 »4,1.
Ihdrunus VI quam in propinquos suos fuerit moderatus,
*332, 1.1.
Hæduv in hele matris non coquere, 622, 2 et sequitur.
quid hoc tropologice et allegorice significet, 623,1.
Hæmorboiwc cipialio in lege veteri, *8,1-

Hereditatis successores apud Hæbræos erant mares, non
feminæ *349t 1.
Hæreds significatur per ignem nlienum, *55, 9. et per
lepram capitis, *85, 1.
Bardici similes ranis, 501, 2. item cynipilibus, 503. 1.
allegorice significantur per Chain, 161, 1. item per Ru-
ben, 393, 1. eorum dogmata quam sint vana. *518, 2.
quomodo obstruant puteos sacræ Scriptura», 272, 2. eos
exeerantium exempla, 68'1, 2.
Halcedo docet homines in Deo sperare, 65, 1.
Beber unde sil vocatus, et quando natus, 170, 1.
Hebræi dicti ab avo suo Beber, 195, 2. quot primo in
Ægyptum venerint, 428, 1 et sequitur. eorum multiplica-
tio ibidem an fuerit naturalis, non vero supernaturalis,
2 scq. quando coronati afflicti in Ægypto cœperint, et
quandiu durant, 430, 1. cur Deus permiserit eos ibi
ita affligi, 431, 1. eorum in Ægypto sex afflictiones. 2.
eorum opera et onera quatuor, *ibid.*, conu iu afflic-
tione ad Deum clamor, 446. 1. eorum quam fuerit gra-
vis servitus in Ægypto, 475, 1. ipsi in terra Gessen
erant immunes ab omnibus plagis Ægypti, 507, 2. de
eorum egressu ex Ægypto. 523, 1. utebantur mensibus
lunaribus, 524, 1. quomodo justo titulo potuerint auro
et argento Ægyptios spoliare, 638, 2. non sunt mentiti
dicendo seca commodato accipere, *ibid.*, prima eorum
post egressum mansio, 2. quanta eorum in exitu exulta-
do, *ibid.*, secunda mansio, 539, 2. quam ingenii numero
egressi, *ibid.*, et sequitur. quot annis in Ægypto habitave-
rint, »10,2 et sequitur. quo anno mundi hic exitus contige-
rit, 541. 2. quo die sini egressi, *ibid.*, quomodo per
mare Rubrum transiverint, 558, 2 et sequitur, quam -nno-
nus hic transitus fuerit, 560, 2. non ita tranriverint mare,
ut in partem adversam, sive littus oppositum penetra-
rent, 563, 2 et sequitur. quam hic transitus fucil iniracu-
losus, 564, 1. quando in montem Sinai venerint, 597,
1. quamdiu ibi manserint, *ibid.*, quomodo jubeantur
ad legem accipiendam sanctificari. 600, 1. eorum idolo-
latria, existente Moyse in monte, 722, 1 et sequitur. eorum
in hoc facto ingratitudo erga Deum, et Mossem ducem
suum, *ibid.*, quale idolum tum adorant, 723. 1. an
fuerit vitulus, non vitula, 2. qualis eorum in hac idolo-
latria lusus fuerit, 724, 1 et sequitur. quomodo et cur vi-
tulum suum postea biberint, 726 2. quid hoc mystice
significet, *ibid.*, quomodo post idololatriam sint nu-
dati, 727, 1. de eorum liberalitate pro tabernaculo, 749,
1, 2. bixerint in Sina per annum, *236, 1. in deserto
ter numerati sunt, *193, 1, 2. cur tertio in deserto nu-
merati, *194, 1. cur inter eos pueri et feminæ non nu-
merantur, *ibid.*, cur etiam nulli proselyti, nul Ægypti-
tici) *ibid.*, fuerunt omnes vegeti et fortes, *ibid.*, inter
eos primogenitus erant principes tribus, 2. ordo thori
in eorum numero servatur, *195, 1. numerorum in
deserto tropologia, *196, 2. de dispositione castrorum
eorum in deserto, *198, 1, 2. quæ insignia habuerint
quatuor tribus primario», *198, 2 et sequitur. mystice quid
significent hæc dispositio castrorum et insignia, *199, 2.
quid allegorice, *200, 2. item eorum alia particularis
allegoria, *ibid.*, quid significant tropologice et anago-
gice, *ibid.*, et sequitur. quare ex illorum castris ejiciebantur
immundi. *212, 2. servabant in deserto judicialia, non
cæremonialia paucis exceptis, *212, 1, 2. in descito ex
quo signo colligerent esse figenda castra, *233, 1. erga
eos Dei mirabilis providentia in deserto, *236, 2. quare
eos per 40 annos circumduxerit, *237, 1. quot numero
fuerint in deserto, *239, 2. de eorum in deserto mur-
mure, *240, 1, 2 et sequitur. quando contigerit, 241.1 fue-
runt ob hoc murmur igne puniti, *ibid.* fuit exortum
ob laborem viæ, et desiderium carniæ, 2. eorum nau-
sei super manna unio fuerit orta, *243, 1. mittit iis
Deus coturnices, *2 »6. 2 et sequitur. mittunt exploratores
in terrain Chanaan, *251», 2 et sequitur. murmurant ad Ro-

- lationem exploratorum terræ promissionis. *263,1. omnes quomodo mortui, qui fuerant in Ægypto, *ibid.* decies Deum lentarunt in deserto, *265, 1. ob murmur exclusi sunt terra prefissa, *266, i. sabbatum in deserto servarunt, *272, 1. de eorum murmure ob aquas, *299, 1. de aqua cb cx petra educta, *300, 1. iidem ob aliud murmur serpentibus ignitis puniti, *304,2. eorum tabernacula comparantur u Baalam valli nemorosæ, horiis juxta fluvios irriguis, tabernaculis quæ fixit Dominus, cedris juxta aquas, *328, 2. anagogice hæc cœlum significant, *329, 1. libidine peccant ex consilio Baalam, *337,1,2 cl seq. eorum in hoc actu animi vilitas *338, 1 plcriquo tum peccai unt, *338, quomodo ob hanc fornicationem puniti, *340, 1. quomodo judicialiter convicti, *ibid*, eorum septem pl.igæ in libro Numerorum relais, *341, 2. numerati omnes a viginti annis et supra, antequam terram promissionis ingrederentur, *346,1. eorum bellum cum Madianitis/362,1,1. cl seqq. occiderunt eorum parvulos, el quare, *303, 1. Hem mulieres, virgines vero servarunt, *363, 1. de præda in hoc bello ejusque divisione, 2 et seqq. XLII eorum mansiones in deserto significant XL dies jejunii, ♦370. 1,2. significant XLII vias in cœluin,*371.2.come-derunt in deserto alios cibos præler manna, *505, 1. eorum vestes quomodo cum ipsis in deserto creverint, *433, 1. parvuli eorum in deserto nati unde habuerint vestes, *505, 1.
- Hebrææ lingua» cognitio ad Scripturæ scientiam est necessaria, 10, 2. fuit prima mundi, 172, 1. cam solus Heber retinuit, 176, 2. ex ea multæ voces aliis linguis immixtae, 1. Hebræa nomina sæpe ab eventu imposita, 30, 1.
- Hcbmismi varii, 31,1.
- Heliopolis qualis sit urbs, 362, 2.
- Ileinor princeps Sichimorum qualis fuerit, 320 1.
- Henoch (error Calvini de), 127, L videtur fuisse sacerdos, *ibid*, raptui est in paradisum terrestrem, 12, 1. quæ causa sil translatus, 128,1 ipse cl Elias sunt candidali æternitatis, *ibid*, habent mortalia corpora, *ibid*. ubi jam sint, et qualem vitam agant, *ibid*, vivunt sine cibo, 2. an videant Deum, *ibid*, an mercantur, 129, 1. redibunt in fine tumidi ad vitam, ul sc opponant Antivhristo, 130, i occiduntur, resurgent, cl in aduni ascendent, *ibid*. Henoch, rediens tintinni uxorem «lucere poterit, *ibid*, quo anno mundi raptus fuerit, cl quot jam sit annorum, *ibid*.
- Henricus VIH, Anglia» rex, nn cx vi legis Mosis de lion ducendi uxore i» aliis defundi, potuerit repudiare Catharmam uxorem suam, *115,2.
- Heraclitis Imp. ope B. Virginis Chosroem superavit, *362, 2.
- Hermon mons dicitur et Sanir : dicitur Hermon quia semper nive riget, *401, 1.
- Herodius avis est ciconia, *67, 1.
- Hctoiim variorum Ethnicorum comparatio cum insignibus heroibus S. Scriptura», 20, 1 cl seqq.
- S. Hieronymus in sacris Litteris ad extremam canitiem consenuit, 10, 2. quos ea de causa labores subierit, *ibid*. ejus venio Bibitorum ab Ecclesia approbata est, 17, 2. non est auctor libri *de Locis Hebraicis*, *442. 2.
- S. Ililarionis miraculum in aqua. 559, 2. signo crucis dæmononuni terricula a se repulit, 566, 2. serpentes d parebant, *305, 2. odoratus esi putorem philargynæ, *66, 1.
- Hilburgis pia matrona Mindensis omnes opes templorum et monasterii fabrica» impendit, 636, 2.
- Hircus immolandus in neomeniis pro peccato et de ejus ritu, *355,2. Ktde Sacrificium. Hircu> emissarius quare hebraico diceretur ornaci, *101, 1 et seqq. erat analbern i cl piaculum populi, *105, 1. iUH in desertum, ul ibi devoraretur a feris, *107, 2. confitebatur super eo sacerdos populi peccata, et quid hoc significet, *ibid*. quid tota hirci ceremonia tropologice denotet, *108,1.
- Hirundinum industria, \$5, f.
- Histriones S. Ambrosius repulit ab Ecclesia, *481, 1.
- Hobab quilis furnt, an Jetbro, an ejus filius, *237,1. ejus posteritas, 2. detinuit eum Moses ut eum converteret, *238, 1.
- Hollandi cujusdam in D. Virginem Sicheroemem blispbe-mi castigatio, *165. 2.
- Holocausti victima debebat esse masculi, *142, 2. holocaustum Juge erat agnus mane et vespere, et per lotam diem alia, *38, 2 et seq. Vide Sacrificium.
- Homer mensura continebat triginta modios, 580, 1; *185, i.
- Homicidas ultio semper sequitur, 136, 1« pro homicida occulto mactabatur vitula, *473, 1. homicida præsenle quomodo cadaver emittat sanguinem, 2. homicida quomodo Deus puniat, et detegat, mirabiliter nullis exemplis docetur, *tbxd*. et seqq. homicids involuntarii qualia olim habebant asyla, *382, 2. ritus judiciales circa hos homicidas, *384, t. an eorum causa fuerit agitata in asylo an in loco criminis, *ibid*, manebant in asylo usque ad mortem pontificis, *ibid*, homicide ad asyla confugientes quid myvtice significant, 2.
- Homicidii nomine etiam a Deo vetantur verbera, nxæ, ira, *419, 1. ejus pana etiam apud Jud tuera i pœna mortis, 611,2.
- Homines ahi fortunati, alii Infortunati, 301, 2 et seq. eorum exempla, *ibid*, unde tabs dispanlas contingat, 301,2. cur Deus in hac vita bominum fortunas dispares efficiat. *Ibid*, hominum quam mira fuerit statini a diluvio propagatio, 163, 1. homiais vilitas et miseria, 224, 2. ejus vanitas, fugadlas, cl fallacia, 109, 1 el seqq. ejus ornatus sunt boni mores, non pretiosa» vestes, *88, 1. licet habeat unum esse, habet tamen innumera non esse, 159. 2. ejus cau;@ quinque, 79, I. bominis singularuinque membrorum ejus graphica descriptio, 2. cur de eo creato non dicilur : Vidit Deus quod ossei bonum, 74, 2 et seqq. de gjus creatione, 68, 2 et seqq. eju< dignitas in duodecim pr.rrogativis consistit, 69, 1. quomodo ad imaginem Dei creatus, 70, 1 el seqq. imago et similitudo Dei m eo quomodo distinguatur, 2. in quibus imago Dei in eo sit sila, *ibid*, imago Dei naturalis peccato perdi non potuit, 71,2. est citam in co imago Dei supernaturali*, *ibid*, in ejus corpore non est proprie imago Dei, sed in eo relucet, *ibid*, moralis ratio cur gestet imaginem Dei, 72, 1. ejus dominium in bestias quid doceat, 72, I, 2. id quale futurum fuisset in omnes creaturas in statu innocenti*, *ibid*, id quomodo post pœcaluin iniuiuioutoiu fuerit, *tbid* tropologice dominium hominis iu bestiis quid significet, 7J. homo ratione creaturarum Deum diligere tenetur, 50, 2. est imago cadi, 53, 2. hominis forma vili adaptatur, *ibid*, cur ultimo loco sit creatus, 70, !. est mundi antistes,»9, 2 hominis costnopaia describitur, 79, 2 el seqq. hominis epitheta, 80, 2.
- Honores non debent mutare mores, 372, 3. de hoc exempla, *ibid*, quam suit periculosi, *275, I, 2.
- Honorius imperator victoriis multis cœlilus donatus fuit, 593, 2.
- Horatii Coclitis claudicanti* scitum responsum, 118, i.
- Horis canonicis cur præponatur, *Deus in adjutorium*, etc., *239, 1. earum antiquitas, *ibid*, eas bene psallere do«uil angelus, 2 el seq.
- Horraisda nobilis Persa quam constanter regi omnes auferenti facultates responderit, *33|t 2.
- Ilorrhæi qui sint, an Troglodita», *399, 1.
- Cardin. Hosii vaticinium do Andrea Dudedio Episcopo superbo, 13,2.
- Hospitalitatis laudes cl encomia, 219,1, 2.
- Hospites licheni reverenter excipi, 220, 2. iis ohm Lo iri subii pedo, 372, i.

Hosti® pacifier carnei ab ofTerenlibus in loco sancto co-
medebantur, *453, 2.
S. Hubertus Lcodcnsif Episcopal quid de aqua lustrali
sentirei, *204,2.
Hugohntis fictionis Guelphorum princeps quas superbiens
el insolescens dederit pernas , 724, 1, 2.
Humana pmdia non negligendo speranti in Deo, 813, 2.
Humiles demon summopere odit, 295, 1, S.
Hmndiüs quantopere Deo sit grata, 225, 2. est ludus Dei,
875, 1. pr.e edit gloriam, 3(11, significatur per pas-
serem vivum el hyssopum in ritu mundationis lepræ,
*92, 2. quæ ejus via, 683, 2. ipsa hominem exaltat ct
vincit diabolum, 486,1.
Huaerici regis Wandaloram feralis mors, *322,1.
Hur avus Deselect aurifabrl quis fuerit, 719, 1.
Hyacinthus tria significat, 633, 1. quid tropologice signi-
ficet, íóííť
Hybrides qu® sint animalia, an ea a Deo creata, 67, 1.
Hymnos antrlucanos canebant veteres Christiani, *423, 1, 2.
Hypallage figura in «ocra Scriptura sxpo occurrit, 31, !.
Hypocrisi (de) apnphthegmata varia, *67, 3 ct scq.
Hypsicratæa quantopere conjugem dilcxcril, 94, 2.
Hyssopos est symbolum charitatis el humilitatis, 628, 2.
ipsa adhibebatur in priscis lustrationibus, *ibid.*

I.

fberi orti sunt a Thubai, 165,1.
Ibici percussores gruum iudicio deprehensi, *473, 2.
Ibis qualis sil avis, *06, I. do hac ave Solini fabula, 2.
Ideas accepit Plato a Moyse, 653, 1.
Idololatria vocalur anima fornicatio, ct quare, 745,2;
*111, 1. in eam inciderunt Judæi etiam in Ægypto,
(*bid.*)
Idolum quid sit, *41!, 1. cur llebræisdicantur idola *El-
lim*, quintuplici etymo, *120, 1. error Henricl Stephani
circa idolum, *41!, 1.
Idumæi circumcisi non ex lege, sed sponte, 284, 1, 2.
S, Ignatius de Loyol i sæpe visus est flammam vultu evi-
brare, 7<7, 1. sua confessione sacerdotem impium ad
confitendum induxit, *37, 2. ejus in proximum peccan-
tem charilos, *122,1.
Ignis est insigne majestatis Dei, 601, 1. cur olim regibus
et Imperatoribus præferrctur, *ibid*, quomodo Deus sit
symbolice ignis consumens, *406, 2. quomodo in rubo
fucnl, et eum non combusserit, 452. i. *Vide* Moyses.
Ignem Persæ coluerunt ul deum, cur : el quomodo ei
sacrificarent, *406, 2. per ignem Deus ostendit sibi pla-
cere sacrificium Abridis, 115, 2. idem sæpe in aliorum sa-
crificiis ostendit, *ibid*, ignis erat duplex in atrio, sacer
H profanus, *55,1. Igne alieno quare usi Nadab et Abiu,
ibid, ignis alienus significat hæresim, 2. significat item
cupiditatem qbaritaU contrariam, *ibid*, ignem alienum
offerentes quomodo a Deo puniti , *ibid*, ignis inferni
qutm sil horribilis, 232, 1. ignis missus a Dco devora-
vit hostias Airón, et quare, *52, 1. debebat hic ignis
semper ali a sacerdotibus, *52,1. ita de festo dati ignis,
tôfd.de hoc IgneRebræorum fabulat, *ibid*, ignis hic quam
diu durant, *52, 2. non defecit in descrío, *ibid*, signi-
ficat mystice castitatem, *ibid*, significai Spiritum Sanc-
tum et charilalcm, ob septcmdecim rationes, *58, 1 ct
•eq.
Illuminatio Dei duplex, *221,1.
hnr.mlfoin concipiendò quam sit fortis, docetur nullis
exempli*, 304, 2 el scq. viget in calore, 905, t.
imagum in Ecclesia ct in altaribus ponendarum usus
quim antiquus, 605, 2. earum cultus nnn est conlra
primum praeceptum, *411, 1 el scq. imago Dei non
cv-ht m ejos injurum, 1. imagines rara: erani apud
JeàNNf *112.2.
Immundi! a (de) legali regula, *97, i. immunditia hæc

apud Judxos erat duplex, *ibid*, qualem adhuc bodio Ju-
dæi servant, *ibid.*
Imperatori cum inauguraretur, frusti varia marmoris nd-
ferebantur, ut unum ex his deligeret ad sepulcrum sibi
parandum, *322, 4.
Impios Deus interdum punit in media prosperitate, hac
de re exempla, 714,1. similes sunt feris, *112, 2. omnes
impie volunt vivere, sed pie mori, *320, 2. iis Deus in-
terdum utitur pro flagellis, 325, 1.
Inaures deorum imaginibus ornabantur, 328, 1,
Incarnatio Christi negotium fuit omnium sæculorum,
288, t.
Incestui habet quadruplicem enormitatem, *115,2. ex loge
Moysis ei erat constituta pœna ignis, *130, 2. ejus vin-
dicati per parricidium, ct sui ipsius occisionem , exem-
pla, *ibid*, punii cum Deus sæpe orbitale , *131, 2.
Incircumcisis in Scriptum idem est quod immundus du-
rus et ineptus, *180, 2.
Inconstantia el temeritas quantopere vitanda sint,*2G8, 1.
Infantes similes ranis sunt, in quo? 501, !.
Infernus quando creatus fuerit, 49, 2. ejus ignis quantus
sit, multis docetur, *519, 2. quantopere sil timendus,
512, 1.
Ingenia subtilia babent interdum etiam aliquid amenti®,
12,2.
Injurias ferre patienter debemus, 308, 1. ens remittentium
insignia exempla, 274, 1. carum condonatio significatur
per jubileum, *17 , 2. earum tolerantia quam sil he-
roicum quid, docetur exemplis, 515, t et scq. ejusdem
exempla etiam in hostes, 2. ens perferre quam sil res
insignis, ac do ea sentcnliæ, el exempla insignia, *252,
2 et scq. aliorum injurias tolerare, pacem in congrega-
tionibus conciliat, *244, 1, 2.
Innocentiae status doles «eplcm, 95, 2. innocentiae enco-
mium, 354, 2. innocentia significatur tropologice perony-
chern gemmam, 684, 1.
Innocentius I Pontifex ob Joannem Chrysoslomum malo
habitum, Arcadium Imperatorem excommunicat, 119,1.
arile excidium Rom® per Gothos a Deo ex hac vita
ereptus, 229, 2. ejus elogium, *ibid.*
Insecta unde dicantur, oleo fricta emoriuntur, 65, 2.
Instrumentorum musicorum in Ecclesia bonus et legiti-
mus est usus, 572, 2 el scq.
Intentio in omni opere ad Deum dirigenda, *24, 1.
Interpretes S. Scriptile® quom varii exstiterint, 17, 2.
Invidi suos æmulos magis illustrant, 941, 2.
Invidia magnos invadit, *27o, 2. ejus octo proprietates,
339, 1 et seq. est vipera, cl serra nnim®, *ibid*, ejus
miseria cl Infelicitas, *ibid*, ejus remedia, 2. ei quinam
non sint expositi , 839, 2.
Ira ferocium cl magnatum, lenitate et submissione sup-
plici frangenda, 319, 1. adferuntur de hac re exempla,
ibid. In ira facile excusationem admittere est animi
heroici, *58, 2. in ca nihil præcipilanter agendum,
728, i.
Irene Imperatrix imperii jacturam æquo animo tulit,
577, 1.
Iris fuit etiam ante diluvium , 157, ejus operationes in
hæc inferiora, *ibid*, ipsa quale signum a Doo sil post
diluvium constitutum, 157, 2. symbolum est clementi®
Dei Iribus dc causis, 158, 1. nllcgorice significat legem
evangelicam, baptismum Christi, Verbum incarnatum,
octo de enusis, *ibid*, anagogice significat diem jmlicii,
in quo Christus sedebit in iride, 2. tropologice (Jus co-
lores significant fidem , spem cl charitatcm, *ibid.*
Isaac significat risum, 218, 2. cur fuerit risus patris cl to-
tius orbis, 239, 1. fuit Christi typus, *ibid*, fuit dedi-
tus meditationi, 259, 2. immolandus quot annorum fue-
rit, 246. 1. quare fuerit ligatus, 2. an ejus virtus in hoc
facto major fuerit, an Abraham!, 247, 1 et seqq. fuit
hic martyr, 2. ejus immolationis imago est antiquis*

«Ima, 148, 2. fuit Christi typus in accipiendo uxorem Rebeccam, 260, 2. oravit viginli annis pro prole, 266, t. fuit speculum paci» el iimplirilalis, 274, 1. cur Deus eum peregrinari voluerit ,272, 2. full per U annos reꝑus, 277, 1, 2. cur petierit carnem ferinam sibi dari ni» F.*au ante benedictionem quam ei putabat dare, *27^, 1. de exstasi quam in hac benedictione habuit, 28i, 2. quæmun in ea viderit, 281, i. an erraril in persona Jacob, 2. quot anni* vixerit, 332 , t. Isaac Abbai, continentia mira, *22. I. Ismael «n sil salvatus, 217, 2. quomodo luserit cum base, 210, 1. fuit homo ferus, 209, 2. Israel (nominis) etymon, 316,2. *Vide* Jacob. Issachar quid significel, 290, t. symbolice est mentis gaudium, 300, 1. de benedictione ejus, 404,1 ; *530,2. signifiail Religiosum quinque de causis, 404, 2. S. Ivo dissidentes invicem conciliandi gratia valebat, 274, t. Ixios avis, est speciei vulturum. * 449, 1.

J.

Jacob an fuerit sanctificalus in utero, 266, 2. quid nomon id significet, 267, 1. quomodo fuerit vir simplex, 208. an peccaverit emendo jus primogenitura ,269quol fuerit annorum dum surripuit benedictionem Esau, 277, i. indutus pellibus hiodinis quid allegorico significet, 279, 1. quomodo se vocaverit et dixerit e»se Esau, *ibid*. fuit hic mysterium, 2 cl seq. ejus benedictio a patre accepta est quadruplex, 280, 2. fuit m exilio suo beatus, 284,2. est exemplar laboris, 310, 2. item boni (economy, *ibid*, ejus modestia cl amor simplicitatis, 380, 2. mystica ejus scala ad litteram multa significat, 285, 2. et imprimis providentiam Dei, 2S6, t. quare e cœlo in terram pertingat, *ibid*, scalæ latera quid significant, *ibid*, quid ejus gradus, 2 quid angeli in ea ascendentes el descendentes, *ibid*, accepit hic Jacob tres consolationes pro tribu» gravaminibus, *ibid*, hæc scala allegorico signifient Christi crucem, 2. item ejus incarnationem quinque de causis, *ibid*, symbolize quid significet, 287, 2. quid tropologice, *ibid*, angeli in ea denotant Apostolos et predicatorel, *ibid*, significat item scalam perfectionis, *ibid*, lignificai etiam duo totamenta, 288, I. cur nemo in hac substiterit, *ibid*, significat disciplinam religiosam, *ibid*, anagogice significat varias sedes cl choros Sanctorum, 2. Jacobo affilielo Deus sex bona promittit, 289, 1. erexit in hoc loco visionis titulum, quid hoc significet, 2. consecravit ibi oleo altare, 2. vovit ibi decima», el sacellum, 290, 1. Jacobi du® uxores quid tropologice signifient. 291. 1, 2. duxit Rachelem post primo» septem dies matrimonii Lia?, *ibid*, de pacto cjus rum Laban, 302. 2. quo stralagemato eluserit astum Laban, 304, 1. juste hoc stralagcmale fuit usus, *ibid*, de mirabili ovium conceptu in hoc, 304, 2. hunc conceptum ipse a Deo sua sanctitate ct precibus impetravit, 305, 1. de fuga ejus ex domo Laban, 30S, 1. ejus oratio, in qua qua» virtutes exerceat, 3I í, 1, 2. cum angelo luctatur, 314,2 cl seqq. lucta hæc quid significet, 317, 2. quænain fuerit benedictio quam in hac lucta ab angelo accepit, *ibid*. de claudicatione ejus, nn manserit claudicans, 318, 2. placat Esau fratrem muneribus, 319, t el seq. cur septies in terram pronus eum adorarit, *ibid*, placat cum verbis blandis, 320, 1. aliare erigit, 321,2. purgat familiam suam ab idolis, 327, 2 el scq. altare inscripsit Deo forti Bethel, 328, 2. ci Deus tripliciter apparuit, 329, 1. cur secundo ei fuerit inditum nomen braci, *ibid*, idque ex fortitudine el victoriis, 2. vit® ejus Chronologia, 295, 2; 332, 1; 385, 2; 413, 2. quotannis supervixerit lsneco, 332, 2. ejus anui quinam climacterici, *ibid*, quo anno stavis in /Egptnm descendent, 37 , i. quantopere fuerit gavuus audito quod Joseph adhuc

viveret. 2. de pjus itinere in Ægyptom, 380, 1. multi» de rausis illud iter timere poterai, *idid*. de nepotibus qui cum coin Ægyptum descenderunt, **let** seq. nnvrm æurnmæ cju«, 384. 1. quibus de causi» in Chanaan sepeliri voluerit, 386, I.quid hoc tropologice significet, *ibid*.quid anagogice, *ibid*. resurrexit cum Christo» *ibid*. adoptat Ephraim cl Manassem, 388, 1. de manibus ejus (ran«versim potilis, 380, 1. quomodo dicatur gladio obtinuisse agrum Sichem, 390, 1. a Jicnbo usque ad Christum quot sint anni, 398,2. benedicit filiis suis 391, 1 cl scq. ejus mors, 413, 2. Jaeotare verbum Arabicum quid denotet, 282,2. Jacobus Eremita provocat ad certamen dæmonos, 577,1. S. Jacobus Nisibila in Persas agmina ciniphum precibus immisit, 502, 2. S. Jacobus Minor an Sanctum sanctorum sil ingressus, *102, t. B. Jacoponus quomodoorexin bubulæ carnis vicerit,*24', 2. Jair Manassiho prosapia qualis, *369, 1. qualis blc vir fuerit, *ibid*. Janus a quibusdam putatur Noe, 159,2. quare bifrons dicatur, *ibid*. Japbct quid significet, 136, 1; 162» 2. ex eo orti Gentiles, *ibid*. quam terre regionem occuparti, *ibid*. Jaspis gemma in rationali pontificis significat Gal, el S. Petrum ob robur Odei, 02. 2. Jejunii fructus et encomia, 746, 1. XL jejuniorum die» mystice significantur per mansiones llebræorum inserto, *370, 1, 2. Jerusalem a Jebus condita, 169,1. *Jeturun*, id est rectus, cur vocetur Israel, *518. 2. Jesus idem est quod Salvator, *257, 2. est nomen llebrcum, non Syrum, *ibid*, non est idem quo<l Jehova, *257, 2. id nomen prædixcrunt Prophets, Rabbini, et Sibyllæ, *258, 1. continet hoc nomen dcccviij, 2. et quare, *ibid*, csl venerabilius quam Jchovæ, *ibid*, quid cl quantum significet, *ibid*, est vcucrabilius nomme Dei, **ni5,1**. Jetbro an sit idem qui Hobab, *237, I. ejus posteritas, *ibid*, fuit sacerdos idolorum, 4 ij, 2. habuit tria nomina, *ibid*. quando veneni ad Moysem in deserto, 593, 1. de colloquio ejus cum Moyse,iWde consilio quod dedit Moysi, 594, L S. Joannes Evangelista quantopere suis charilatem commendaret, *122, 1. vere luit mortuus, 129, 1. Joannes Eremita decem annis nihil cibi terreni sumpsit, 58Îl, 2. habuit donum prophetis, 177,2. mulierem nullam per annos quadraginta vidit, *344, 2. Joannes Gistellæ rex die Dominica equitationi vacans ab equo cespitante dejectus cl protritrus csl, *272, 1. Joannes Wiclef docebat clericos non debere habere poss'iones, *2S8- 1. Joannes Zeinisees Imperator ope B. Virginis Búlgaros ct Ru»sos superavit, *362, 2. Joannes Austrius insignem de Tureis ope D. Virginis victoriam retulit, *363, 1. Joannes Columna Card, qu» spolio de Ægypliis retulerit sacro bello profectus, *365, t. F. Joanni de Parma, Franciscanorum Generali, celebranti ministravit angelus, *210, 2« S. Joanni Eleemosynano in somnis apparuit misericordia, *13, 1. ejus liberaliUs in puperes, *79, I, 2. cur publice peccantes taxari nollet, *254, i. mortem semper pre oculis habuit, *322, 2. pauperes vocabat dominos suos, *494, 2. Joanms Fischcri Episcopi Roficnsis in morte generositas, 406, 2. S. Joannis Baptist® concio quam efficax, *235, 1. çjus sanctitas, *187,2. Joannis Tbebæi eremita? rara palienlis, 515, 2.

- Joannij Zwírkii iconomachí *ct* blasphemí castigatio, *165, 1. |
Joaois Ogilbei Societ. Jesu martyris constantia, 303, 1. |
ejus de fide ministrorum Scotis judicium, *318, 1.
Job est pronepos Esau, 334, 2. fuit secundus rex in Idu-
maea, 335, 1. 2, quot annis, et quando vixerit » *ibid.*
precibus sustentabat Chananæos. *263, 2. domus ejus et
sepulcrum in Trachonitide, *263,2. quando mortuus
inerii. *230, 2.
/oóe/ hebraice tria significat, unde dicatur, *170,1. |
Joclubcd mater Mosis an fuerit filia, au neptis Levi,
438, 1.
Jordanis origo, *532, 1; *377, 1. septem in eo mirabilia
contigerunt, *377, !, 2.
S. Jordanis facetur responsum de studio Scripluræ, 18,
1. quantus fuerit virginitatis cultor, *343, 2.
JoMpbal Indi® rex quam pius fuerit, *462, 2.
Joseph vox quid significet, 299, 2. symbolice significat dis-
cretionem, 300, 1. quo anno Jacobi natu*,300,2quo-
modo fuerit typus Christi patientis cl resurgentis, 337,
1. de quo crimine fratres accusaverit, 2. cur a patre præ
aliis fratribus dilectus, 338, 1. quatuor causai invidiæ
fratrum in cum. 2. de ejus somnio, 839, 2. missus in
dstemani significat Christum descendentem ad inferos,
3d, 2. quomodo venditu* sit, 341, 2. mi pluris quam
Christus venditus *ibid*, ejus spes el fiducia de suo som-
nio, 851, I. renuit adulterium cum hera, 2. ejus invicta
constantia, 353, 2 el seq. cur pallium in manu her®
reliquerit, *ibid*, in hoc actu relucet quinque virtutes
ejus heroic®, 353, 2. quam genere adulteram repule-
rit, fuit in hoc Christi typus, 35i. significat in eodem
nmbolice principem, *ibid*, fuit in eo netu Marlyr, nc ty-
pus Joseph spoU'i B. Mari®, *ibíd*. el seqq. fuit tribus
annis in carcere, el quid hoc significet, 35o, !. quomodo
somnia Aliorum incarcerationum explicuerit,356, 1,2,
seq. cur triennio sit in carcere detentu*, 359, I. expli-
cat somnium Pharaonis, 2. quomodo g Pharanne con-
stitutus sit princeps lotius Ægypti, 360. quomodo tunc
honoratus fuerit, 3G0, 2 cl scq. ejus honores conferun-
tur cum calamitatibus quas antea fuit passus, 361, ! et
scq. hic ita ex illatus est typus Christi Salvatoris,362,1
dirooologia annorum Joseph huc usque, *ibid*, el seqq.
ejus anni adaptantur annis Jacobi, *ibid*, quomodo ux-
orem acceperit, *ibid*, de filiis ci in Ægypto natis, 2. ci
adaptantur derivationes nominis Serapidis, 3G3, 2. item
Osiridis, 2 multa docuit Ægyptios, 304. cur in Ægypto
viginti tres annos existent nihil patri significant, 365,
2. qua ratione vocet fratres suos exploratores, 366, 1.
quomodo et an juret per salutem Pharaonis, 367, 1 et
scq. cur fratres tribus diebus tradat carceri, 2. quomodo
ct quam iiberalitcr fratres convivio excipiat, 372,1, 2.
quomodo scyphum in sacco Benjamin ponat, 374, 1 el
scq. an et quomodo hoc scypho divinare et augurari so-
litus, 375, 1. ejus benignitas, dum se fratribus manifes-
tat. 377, 1. est figura Christi se fratribus manifestantis,
(*bid*. ejus modestia fratres suos pastores dicentis, 381, 2.
quomodo patrem el fratres ante Pharaonem sistat, 383,
1. fratres evehere in Ægypto ad officia noluit, *ibid*, de
eju*benedictione, 408,2; *529,1 quid allegorico significet
ejus plenitudo, 408, 2; 410,1. quim recte vocetur Na-
xarxus, 411. 2. luget patrem defunctum, 415, 1 ct scq.
quomodo fratres consoletur, ostendens se esse immemo-
rem omnium prælcritarurn injuriarum, 416, 1. ejus
mors 417,1. periodus ejus vit®, *ibid*, mandat ante mor-
tem ut ossa sua in Chanaan ferantur, 417, 1. quid hoc
anagogice significet^ *ibid* quot annis ante Moysem fue-
rit mortuu*, 424, 1. quomodo Moyses ejus ossa ex Æ-
gypto <hInierit, 531, 1. de miracolosa ejus ossium in-
vratmoe, (*bid*. fuit Nxzaræus septupUciter, *529, 2.
qoomxlo juvenus, *ibid*.
Jo*rphi h «tarici tldrs non in omnibus recta, quia gentem
sumi estollere, eorum probra tacete satagit, * 230, 2.
- Josué pugnans oranto Moyse est typus vilæ activæ direc-
tæ a contemplativa , 589 . 2. an sine cibo Vixerit qua-
draginta diebus cum Siose in Sina, 631, 1. quot fuerit
annorum dum llebræi fuerunt numerati unio ingres-
sum terræ proniiss®, * 347, 9. unde dicatur Auscs: qua-
re Moyses vocarl t eum Josué, * 256 ,1,2. fuit typus
Christi, *ibid*, est idem quod Jesus, 2 cl seqq. cur
ipse cl Caleb soli ad terram promissionis venerint cx
iis qui exiverunt Ægypto, * 2G6, 1, 2. quid hoc tropo-
logice significet, *ibid*,
Jovianus Imp. imperii robur in vera pietate situm con-
suit, *470,1.
Jubileum computabatur ab annis sabbatici, * 1G7, 2. un-
de numerari cœptum jubileum Mosis, *ibid*, unde di-
catur, * 170, 1 el seqq. clangebatur in co cornibus bu-
bulis, 2. quid anagogico significet, *ibid*, quid tropo-
logice et allegorico , *ibid*, jubileum apud Christianus
quando celebrari cœptum, cl quanta populi frequen-
tia , *17!, 1. in jubileo Judaico omnia bona vendita
redibant od priorem dominum, *ibid*, quare hoc lia
constitutum a Deo, 2. Judæi hodie id non servant, *ibid*.
in eo erat remissio seriituhim, debitorum, bonorum
alienatorum, *170, 1. ojos tria privilegia, *174, 2.
id Deus in lege Moysis instituit in gratiam pauperum ,
deinde propter chrouologiam, tertio ut esset typus li-
bertatis et graliæ nobis per Christum allai® > *175, 1.
jubileum Christianorum spirituale consistit in remissio-
ne peccatorum, ct bona conscientia, in timore ct cultu
Dei, in firma spe felicitatis æternæ, in amicitia el in
unione cum Deo, *175, 1 et seqq.
Jubilas ct Jubilare a *Jobel* Hebncø derivatum videtur,
•170, 2.
Judæ tribus septem benedictiones ct dotes, 394, 2. elogia
fortitudinis ejus, *ibid*. Judas allegorico cur sil Christus,
ibid. Judas fuit leo triplici ætate, 393, 1, 2. tribus ejus
nobilitas, *ibid*, sceptrum in ea mansit ii^que ad Chris-
tum, 396, 2 cl seqq. ejus tribus fuere M ichabæi, 397,
1. Judas nomen quid sonet, 295, 2. quid tropologice ,
299, 2. ejus concubitus cum Ttiamar fuit fornicarius,
347, 1.
Judæa vocatur terra sancta quinque de causis, 509 , 2.
anagogice significat cœlum, 570, 1. ejus quanta sit lati-
tudo, ct longitudo, 45G, 1. ubertos ejus unde proveniat,
456, 2 ; *411, 2. cani Judæi possedissent usque ad fi-
nem mundi nisi peccassenl , *442, 1, 2.
Judæi qualia cærmoniulta hodie adhuc servant, et qu®
non, 527, 1. quas hodie decimas dent pauperibus *150,
2. vixolim habuere imagines, *412, 2. eorum supersti-
tio nolentium nomen Jesu* nominare, 621, 2. de eis
Gentilium fabulm, 537, 2. eorum servi etiam debebant
circumcidi, el comedere agnum, 543, 1. unde dicti sint,
603, 1, 2 seq. nilhue Messiam exspectantes refelluntur,
*507, 2. Vide llebræi.
Judices olim debebant sequi cl exsequi sententiam summi
pontifici*, *459, 1. idque absolute, non eonditionate, 2.
judices injuste reos ad mortem damnante^ ad judicium
coram Deo citili, intra citationis tempus mortui ; de quo
varia referuntur exempla, 155, 1 cl seqq. n muneribus
abstineant, 620, 2. hac de re exempla, *ibid*, cl se jq.
judicis csl crimina bene examinare, et non pnccipilare
sententiam, 224,1. in eo requiritur prudentia, justitia ,
gravitas el fortitudo, *215, 2. non debet vereri potentes
in verilate dicenda, quod etiam exemplis probatur,
ibid, ct seqq.
Judicia ohm in portis exercebantur, *^75, 1.
Judicium univer* ile significatur per benedictionem ct ma-
ledictionem a Mose factas in Garizim et Hcbal,*498, 2.
judicii extremi memoria quam sil utilis, 693,2. quam
sit futurum horribile, 146, 2.
Juge sacrificium in altari qimmndo cremaretur , id<jue
mane el vespere, el per tutam diem cl ooctem, *38, 2.

Jullæ virginis et Martyris ex ore evolare visa columIn in
cœluin, *78,2.
Juliani Canarini Cardinalis elogium, *283, 2.
Julianus Apostata do Christo pr.r.dicla Nabuchodonoson ap-
plicat, 399, 1. habebat sibi familiarem daunonem, *104,
1. Caino essimilatur, 115, 2. ejus blasphemantis horren-
da mors, *165, 1. similis fuit claiinœleonli, *70, 1.
JuliusCæsar fuit felix, licet temerarius, 301, 2. ejus cle-
mentia, 738, 2; *252, 1. cur flevit legens gesta Alexan-
dri Magni, 48, 2.
Jupiter muscarius olim ab Ethnicis honoratus, 505,1,
Jupiter Hammon idem est qui sol, unde, *179, 1.
Juramentum an possit fidelis exigere ab infideli, 311, 2.
juramentum exocratorium quomodo licitum, 367, 1.
Jurando (in) Judæorum cæcitos et superstitione, *32, 1. ju-
randi formula apud modernos Judæos, 479, 1. jurandi
caeremonia olim non erat ponere manum sub femore.
255, 2. quid hæc caeremonia significant, (bid. sed jura-
bant veteres levando manus, 199,1. et cur, 591, 2.
Justi, saltem supernaturaliter, nunquam sunt infortunati,
302, 1. a Deo quasi in clibano coquuntur, *17, 1. justus
csl tropologico arbor vita», cur, 87, 2. interdum per fu-
gam Invidiam potest declinare, 308, 1. eorum quantam
curam gerat Deus, 230,2; 237, 2.
Justini historici mendacium, 531, 1,2; 537, 2. clerror,
424, 2.
S. Justinus per sacras Litteras convertitur, 3,1.
Justitia originalis Adami qualis fuerit, 71, 2.
Justitia in sontes inorte plectendo, Deum placat, *341, L
est Deo grata, quod exemplo docetur, *ibid*
Justitia imputativa Novantium rejicitur, 202, 2.
S. Justus Lugdunensis Episcopus quare relicto episcopato
in eremum Ægypti concesserit, *386, 2.

L.

Laban fuit speculum patrumfamilia* óctuples, 258, 1. per-
sequitur Jacobiim. 309,1. quid dicat Jacobo invento, cl
de inito pacto, *ibid*, et seqq. an coluerit idola, 311, 2.
putabat eludere Jacob, separando oves, 303, 1, 2. ejus
injustitia, 301, 1.
Labrum aeneum ad quid erat in atrio tabernaculi, 714,1,2.
huic similo vas fuit in templo Salomonis, *ibid*, mys-
tice significat pœnitenliam, *ibid*, fuit factum ex spe-
culis mulierum, 751, 1,2. quid hoc tropologice desi-
gnet, 714, X
Lacænarum quarumdam constantia in morte filiorum,
*200, L
Mconibus litvortas cara fuit, qui mori maluere quim ser-
vire, 475, 1.
Laetitia mentis Christianorum quatuor in rebus est sita,
*17, 2. cl seqq. quis ejus fructus, cl media ad eam,
*444, 2.
Lagana sunt liba tenuia, 9, 17, 2.
Lamech toil homicida, cl primus polygamut, 121, 2. on
occiderit Calnum, *ibid*, occidit duos, 122, 1.
Lana coccinea in lustratione quid allegorico significet,
028, 1.
Lapidationis supplicium apud Judæos multis casibus fuit
in usu, *132, 3.
Lapidei altaris an potuerint esse politi, 6, 5, 1.
Larus csl avis immunda, cl quali*, *65, 2.
S. Laurentii Martyris in tormentis constantia, 400, 2;
*17, 2.
Lnuriacnscs decimat dare pauperibus detrectantes habue-
runt segetem rubiginosam, *449,2.
Laus sumina Dea nobis debetur, cl quo nomine, *439,2.
Leæna plurcs quam unum parit, 396,2.
Lectus durus decet cœli aulicos, 285, 1.
Legislatores prisci e cado so leges accepisse finxerunt, 599,
1. cl seqq. varii variorum legislatores qui fuerint, *154,2.

Leo habet apud Hebraeos pro ratione æUlis quatuor no-
mina, 395, 1. Iconii catulus triduo dormit,
Lencrilu* victor clyptum suum Jovi liberatori dedicavit,
*855, 2.
Leonidis insignis bellica vox, 19G, 2; 39', 2; *U8,1.
Leontius Tripoli» Lydus Episcopus intrepide Eusebic Im-
peratrici Constantii uxori restitit, eique adulan noluit,
*277, 2.
Lepra olim ordinarium flagellum erat rebellium, *4*6, 1;
*81, 1. lepra Judeorum qualis fuerit, *81, 1. s«pe fail
morbus, sive vitium naturale, sæpe elhm ex speciali
Dei providentia Judæis immiuus, *ibid*, fuit dissimi-
lis, et alia a nostra, 2. fuit similis lepræ Græcorum.
*81,2. non fuit unus morbus, sed varii, 82, 1. prima
species lepræ est impetigo, unde oriatur, ejusque uguna,
2. secunda est lepra recurrens, *83, 1. tertia lepra mo-
lita, 2. lepram quomodo medici,explorent, lôid. quar-
to lepra mundissima, et quænam hæc sil, 84, 1. lepra
discurrens in cute quid tropologice significet, *ibid*. quin-
to lepra barbæ, et capitis, 2. significat hæc hæredm,
*85, 1. sexto csl in calvitio, *86, 1. septima est sentium
vel domus, *87, 1. el qualis bæc lepra, *94, 2. lepra do-
mus spirilualiter est malum regimen in domo, *88, 2;
*01, 2.
Leprosis quinque præcepta data, *80, 1. qnare eos Deus
voluerit degere extra castra, 2. leprosi cur hodie men-
dicato pane vescantur, de hac re exemplum,
ibid, dc rilu sacrificii in emundatione leprosi «olito
offerri, *91, 1, 2 et scq. in eo passer significabat Chris-
tum, el justum quinque dc causis, *92, 1. aspergillum
leprosi quale erat, *ibid*, quid ad litteram, el symbo-
lice signiflearit, 2. quid allegorico, *ibid*, quid tropo-
logice, *ibid*, leprosus aspergebatur septies, el quare,
*93, 1. lolio vestimentorum leprosi quid sit tropolo-
gice, *ibid*, olei inunctio in ritu mundalionif lepra
quid significant, *95, 1. aquæ vivje quail's in hoc rilu
adhibitæ, *92, 1. sacrificium agni el ovis anniculæ pro
leproso significai perfectionem sacrificii Christi, *94,1.
Lepus est animal immundum lege Moysis, cl quire, *62,
i, 2. an habeat sexum utrumque, *ibtd*. sigoific.it ace-
diam, *63, 1.
Levare anim nn idem est quod anhelando operare, 568,2.
Levi quot annis Josepho supervixerit, 48i, 2. quot annis
ante Moysem natum sit mortuus, *ibid*. Levi benedictio,
393, 1; *527, t. Levi tribus an numerata in duodecim
gemmis rationalis, 680, 2.
Levitæ in lege Moysis etiam poterant pugnare, *195, 2.
cur non numerentur in principio Numerorum, *196, 1.
an adoraverint vitulum, 7:7, 2. ob xelum meruerunt sa-
cerdotium, 729, 1. eorum xelus, *527, 2. quomodo oc-
ciderint patre* et matres, *tbid.ieh* hujus m< rces "528,1.
ritus cl ordo consecrationis eorum, *223. 1. quid tropo-
logico significet quod eorum capilli rudebantur, *228 t.
consecrabat cos Aaron, non Moyses, *ibid*, iis addidit
David onus psallendi, *210, 2. quomodo erant dispositi
circa tabernaculum, *198, 1. eorum sors quomodo eral
Deux, *188, 1. dabant decimas pontifici, lAíd. incede-
bant in medio castrorum in deserto, *201, 2. Minifica-
bant statum clericorum in novo Testamento, *200, 2. si-
gnificabant etiam diaconos novi Testamenti, *201. 2. cur
tribui eorum delatum sacerdotium, *ibid*, rorum mi-
nisteria quomodo dispertita in itinere deserti, *205, ! et
seq. eorum in deserto numerus, '296 quoto ætatis anno
serviebant tabernaculo, *208, 1. quando ingredi poto-
rant Sancta, *209, 1. 2. quomodo deponcb.ml velum,
ibid, et scq. erant milites Dei cl (empli, *ibid* Lcivitæ
qui dicerentur, *t, 1. iis quomodo attributa «uburbina
pro pecoribus sull» *378. 2. ct seq.
Leviticus qualis sil liber, *1, 1. habet 1res partes, *2, 1. a
Deo csl dictatus in monte Sin i, i6td. quo atino mundi
dictatus, *2, 1. quinam in eum scripserint, *ibid*. et seq.

INDEX RERUM MEMORABILIUM.

- Lex vetus vocatur sterna conditional*, 191, 1. quibus ex-remoulif in Sina dita, 600, 2 ct seqq. ejus promulgatio significat promulgationem legi* novæ, 602, 2. septem in ejus datione terribilia, 601, 2. do fumo, igne, fulgure, ternrmolu quando lex dabatur, *ibid*, quid hrc allgoriccc sgnifkenl, *ibid*. diversimode in Scripturis nominatur, 29. Lquam ingens sit Dei beneficium, *151,1. de ea apolhthegmati, *ibid*, lex quid sil, *ibid*. vocatur benditos tribui dc causis, *526, 2. eam conservanf >iu Deui promisit viginti novem bona, *177, 2. eam Violantibus minatur, 28 maledictiones, *178, 2. custodienda est nimis, sex de causis, *18t, 2. omnis lex JudTorum lita est in monte Sina, *ibid*, ejus sensus secretior et mysticus an a Mose traditus lxx senioribus, *545, 1. ipsa exploranda el observanda, *428, 2. Li@ lippitudo oculorum qu ilis fuerit, 293, 1. an peccaverit <e substituendo pro Háchele, 2. quid bsc substitutio symbolice significet, *271, 1. Libaminum mensura, *270, 2. quid anagogice libamina significant, et quid tropologice, *ibid*. Libandi ritus, *270, L Liber sumitur aliquando pro catalogo, 125, 1. liber bellorum Domini quis fuerit olim, quem citavit Moyses, *306, 2. libri do locis Hebraicis auctor est Eusebius, non S. Hieronymus, *442, 2. quis liber dictus Ascensio Moisis, 736 2. liber vita» quid sit, 720, f, 2. Librrhunt dona Dei, 123» 1. Liberius Pontifex aurum ab fmp. oblatum in exilium abiturus recusavit, *331, 2. Liberum arbitrium babel homo, 74, 1. Libido ceca est, 229, L ci deditus recte comparatur cani, *482, 2. contra tcntntioncs ejus optimum remedium c>t fuga cl afflictiones, 353, 1,2; 431,2 ; *338, 2. tropologice denotatur per lepram carnis, *88, 2. ejus profusio quanta, 392, 2. eam gravissime vindicat Deui, 325 , 1 , 2. Vide Luxuria. Lignum dulcorans aquas M ira qualo fuerit, 573, 1, 2. unde hanc vim habuerit, *ibid*, significat crucem Christi, 573. 2. Ligunus qualis gemma sit, 682,2. significat AseracS. Simonem Chananxum, ob suavissimos mores, *ibid*. l Mnen unde dicatur, 536, 2. l mguarum confusio in Babel quando contigerit, 170, 1. quot lingu@ ibi tunc sint confuso), 171, 2. hæc'confusio non fuit ante turrim Babel, L eas superbia confudit in Babel, humilitas univil in Sion, 175, 2. eirum confusio proprium est opus Dei, 174, 2. quomodo eas Deus confuderit, 175, l. sol@ matrices lingu@ in Babel condii@, *ibid*, an lingua Belgicasil eadem cum Hebrea quoad radices, 176, 1. linguarum Hebra»@ et Græcæ cognitio necessaria ad S. Scripturo» intelligentiam, 10, 2. Linum est symbolum sanctitatis el pallenti@, 097, 1 et seqq. Lippus tropologice quis, 293, 1. Libre in sacris estrile sacrificare, *13, 2. Livia Germanici soror, Sejanocopolata quas dederit pœ-IIM, *341,1. Locu c mystice significant adulatores cl mendaces, 51 í, 1. eo» comederunt Judæi ct ali@ geules, *09, 1. qualis ut bi< cibus, *ibid*, eas immittit Deus, ct devorat avis seleucis 65, 2. Lonp.i iH * filiis morigeris quxnam promissa. *418,2. ipsis ct quasi quadttñ talione natura» competit, *ibid*. Let cb «ritos erg i hospites, 228, t. deditus fuit hospitalitati, 217. 1, 2. an peccaverit offerendo filias stupro, 227, 2 et «e iq. cur» dum educitur e Sodoma, veletur respicere, 129, 2. uxor ejus quomodo peccaverit respiciendo, 232, 1. qu lu statuam mlk wmm, *ibid*, qua de causa, 2. an et im ejus anima conversa in salis statuam, *ibid*. ebrietà* 1x4 pad metodiumSodom@ quale fuerit peccatum, i'>, 2. an ejus fili@ excusentur a peccalo,233 J ,2 l Lucem@ dc nocto tantum ardrbanl in tabernaculo, 673, 1. quid hoc mystice significari!, 2. S. Lucfonus Martyr vertit sacra Biblia in Græcum cx Hebræo, 17,1 S. Lucii Martyris in morte placida vox, 413, 2. Lucta Jacob cum angelo qualis fuerit, 314, 2 Cl seq. quid hæc lucta allegorico significet, 315, 1; 316, 1. Lucullus Hom. dux nona» octobris cx nefastis fastas fecit Miciter pugnando, *103, 2. S. Ludgardls mundum muliebrem Ecclesi@ obtulit, 755,1. Ludovici XII Galli@ regis lenitas, 417, 1. ejus fortis animus ct intrepidus, 395, 1. Ludovici Barar! capti generosum responsum, *ibid*. Ludovici Pii fmp. ægrotanlis non erat cibus alius quam SS. Eiih.iristia, *57, 2. S. Ludovicus rex maluit mortem oppetere ct lepra infici quam Deum offendere, 352, 2; *83, 2. fuit insignis jllis-tili@ cultor, *341, 1. semper pauperes mens@ su@ adbibebat, *49 i, 1. ejus ad filium in regno successorem ultima verbi, *511, 2< S. Ludovicus Episcopus Tolostfnus matrem suam reginam osculari noluit, *344, 1. Lugentes solebant vestimenta scindere, ct capita nudata pulvero aspergere, *56, 2. inhibetur hoc fleri a sacerdotibus, *ibid*, quid hoc mystice Mgnificct, *ibid*. Ethnicilugentes incidebant carnes suas, *127, 1. item comas laniabant, *ibid*. Lumen glori@ est stella, *332, 2. lumen indicavit illustrem sanctilitem quorumdam Sanctorum, *333, 2. Luna est in signum, 59, 1. ejus elogia, 60, 1. est symbolum inconstanti@, 2. S. Lupus TrcreiiMs Episcopus quomodo Allii@ Hunnorum rogis rabiem mitigant, 412, 2. Lustrandi ritus apud Hcbræos, 628, 1. cur lana coccinea, cl hyssopo fierel, 2. Lustrationes qiænnam adhibit@ ad tollendas legales Immunditias, *296, 2. easdem imitali sunt Gentiles, *295. Lux, Eide Creatio. Luci Deus aiMinilahir, lux csl viva Dei imago, 48, Leur primo el ante omnia creata, *ibid*, lux tropologice est scientia, prudentia, doctrina, 48, 2. lucis creatio symbolice nngelis el Filio Dei adaptatur, 49, 1 et seqq. lux esi Christus cl Apostoli, 49, 2. anagogice esi glori@ lumen, 48, L Luxuriæ gradus novem, *402, 1. quantopere eam Deus ct homines soleant vindicare, *340, 2. ejus optimum remedium est fuga, *338. 2; *112, 2. eam dum comprimimus, vaccam rufain immolamus tropologice, *293, 1, 2. ejus tentntiones significantur per Amalee, 588, L contra ejus tenIntioncm eremil@ cujusdain remedium, *246, 2. Vide libido. Luxuriosi sunt similes ranis, 502, 2. Luza urbs unde dicatur, 290, L Lycurgus triplicem saltationem instituit, 572, L quire tenuia cl parca sacrificia instituit, *14, 1. nummos aureos sustulit, et æreos substituit, *532, 2. unguenta c reputi. sua ejecit, 718, 2. leges Delphis acceptas vocavit, fr.vá, 600, 1.-
- M .
- Macarius Ægyptius oratione dæmones ejecit, 711, L sua confezione Theopomptum verecundantc xi ad confitendum induxit, *37, 2. alium falso cædis accusatuin quo pacto a morte libcrarit, *468, 1. Macedonii Martyris assati ad tyrannum vox intrepida, 407, 2 et seq. Machabæi unde dicti, 569, 1. eorum constantia mori ina* lentium quam vesci carne suilla, *64, 1. cur censeantur «se de tribu Juda, 396, 2. Maciare unde dicatur, *15, 1. Macule quænám lege Moysis irregularem faciebant ad

sacerdotium, *137,1. tropologice quid h® inacui® significent, 2.
Madian regio unde dicta, 444, 2«
Magi nullis modis mira possunt efficere, 492, 2. perstringendo oculos vel phantasiam, 493, i. per molum localem, *ibid*, applicando activa passivis, 2. omnia sua faciunt numero impari, *318,1,
Magi qui venerunt ad prasepium Christi fuerunt ex stirpe Balaam, *332, 2.
Magio? inventor fuit Zoroastres, 491, 2.
Magistratus debet esse fortis, 594, 2« sapiens ac veriamans, *ibid*.
Magorum Ægypti concertatio cum Moyse quid significet, 490, 2. quinam fuerint, 492, 2. an dracones, in quos verterunt virgas suas, fuerint vere dracones, 403, 2 et seqq. cur eos Deus hæc mira permisit efficere, 491, 2. unde aquas habuerint ut eas in sanguinem verterent, cum omnis Ægypti aqua in sanguinem vena esset, 497, 1.
S. Malachias Archiepiscopus Hiberni® quæ miracula fecerit per aquam benedictam, *294, 2. quantam curam exempli bonæ vilæ habuerit, 098, 2.
Molateci unde hoc nomen acceperit, 126, 2.
S. Malchi servi libera et sancta vita, 433, 1.
Maledictio parentum in filios lata sæpe o Deo exauditur, 28?, 1.
Maleficas occidendas etiam tege Moysis statutum, 617,1.
Manner quis vocetur, *460, 1, 2.
Manasses quid significet, 302, 2.
Mandragora quinque virtutes naturales, 298, 2. quid mystice significet, 299, 1.
Manno primum pluit die Dominica, 577, 2. sex diebus debebat colligi, non septimo: quid hoc significet, *ibici*. generabatur ex rore, 578, 2. quomodo, *ibid*, cubabat in pruina quasi in lintheamine, 579, 2. in eo crant sex præcepta; singuli colligebant ex eo mensuram gomor, 580, 2. non servabatur in crastinum, 582, 1. colligebatur mane, *ibici*, feria sexta duplum colligebatur, 2, servatum est in monumentum, 584, 1. quotidie per 40 annos collectum est, *ibid*, in eo item crani sex miracula, 580, 2. omnes colligebant eandem ex eo mensuram, et quomodo hoc, 581, 1. servatum scatebat vermicibus, 582, 1. sole ralente liquescebat, *ibid*, feria sexta duplum pluebat, 2. Deus id servavit tot sæculis, 584, 1, quotidie pluit per 40 annos, *ibid*, qualis fuerit cibus, et quomodo fieret, 583, 2. quare Deus? raindem ejus mensuram omnibus proscripserit, 581, 2. quid eadem hæc mensura signifiert allegorico et anagogice 582 manna Polonicum hodie quam prodigiosum, 582, 2 de figura et soporo manna, 583, 1. an solis justis sapiebat ut volebant, *ibid*, murmur ob id undo, 2. an id mutaverit substantiam ad appetitum comedentium, *ibid*, quomodo vocetur panis angelorum, 584, 1. erat cibus fortium, *ibid*, significat Christum in Eucharistia, 2 et seqq. quid tropologice et anagogice significet, 585, 2 et seqq.
Mansuetudine (dc) documenta moralia, *252,2. ejus exempla, *ibid*, etseqq. 725, 1. *Vide* Injuria.
Manum replere in Scripturis quid lit, *203, 1.
A/a/üisyriaco est domina, 571, 2.
S. Marcellus ex cælo monasterii sui jura violantes fulminatus, *3 3.
Marcellus II Pontifex quam fuerit in suo pontificatu moderatus,, *»2,1.
S. Marcellus Apamææ Episcopus dæmonem aqua lustrali fugavit, ' ' », 2.
Marci Monachi insignis obediencia, 678, 2.
Marcus anachoreta sibi pollicem abscidit, ne fieret sacerdos. *145,2.
Marrus Bibulus quam generoso condonant injurias, ' 522, 2.

Mire ubi profundissimum, quam sil profundum, 144,1.
eil terra minui, ttd mare Mortuum quate iit, 231. 2.
Mare Rubrum, an altius Ægypto, 54< 2 et seqq. unde dicatur rubrum, 516, 2. an vere sit rubrum, iM. a quo, et quomodo fuerit divisum, 559, 1. quante hcc fuerit divisio, 2. ordo histone divisionis miris Rubri, *ibid*, an fuerit divisum in 12 sectiones, 560, L hujus sectionis vestigia adhuc reperiuntur in mari Rubro, 541, 1. ejus divisio fuit ingens miraculum, *ibid*, ca in quatuor rebus discrepavit n divisione Jordanis, *ibid*, et seqq. ejus transitus allegorica significat baptismum, 2. tropologice vilia esse mergenda, iZnd. mare Mltssimum apud Judæos quod, *375, 1. mare apud Judæos triplex,
Maria qualis vox, unde dicatur, ac de nomin» ejus etymologia, 571,1 et seqq. idem est quod domina maris, 2.
B. Maria per arborem vilr denotatur, 87, 2. ipsa in templo habitavit, non in S-mclo unctorum, *101,2 allegorico dici posset mons Maria, et cur, 245, 1. e<l prima creaturarum, 571, 2. ejus facies augusta majestate venerabilis erat, 747, 2. habitabat in templo triennis, 755, 1. contrivit caput serpentis, 106, i. est colenda pr® aliis Sanctis hyperdulia, 286, 2. nate ex parentibus est senibus et sancis, 338, 1. ardebat quasi divino accensa murice, 453, 1. vocalur scala coeli, 287, 1; 288, 2. ejus ope multos duces in bello fuisse victores dclur multis exemplis, *362 et seqq. existens ex tribu Juda quomodo habuerit cognatam Elisabeth quæ erat de tribu Levi, *388. I, cam omnis lingua vocal dominam, 571, 2.
Maria Ægyptia quimdiu in eremo manserit, duobus panibus et oleribus victitans, et quamdiu sine vestibus, *433,1, 2.
Maria soror Mosis percussa est lepra, et quare ipsa, non Aaron, *251, 2. murmuravit contra Moysen, et quare, *251. 1. quando inortua, *298, 2. quot annis vixit, *299. 1. fuit tripliciter prophetissa. 572. i. iuli virgo, *ibid*, de ejusdem cantu ne gratiarum actione. 573. 1-
Maria Magdalena fuit pœnilcniæ exemplar, 666, i, 2. qua ratione dæmonem a spelunca sua fugant, *305,2.
Maria d'Oignie* accepit revelationem suæ ululis 669, 2 #
Marius Curius Dentatus Rom. munera Samnitium admittere noluit 620, 2.
C. Marius commoda rapta occnsteuo hostes debellavit, *168,2. Insignis fuit pudicitia vindex, *340, 2
Martini Martyri» in morte gencroitas, *142, 1,
S. Marlinus in cinere et cilicio mori voluit, 842, 1. super ejus sacrificantis caput globus igneus apparuit, *53, 2. ejus dicendo et persuadendo gratia et efficacia, 69,1, 1. quem fuerit in Brixioncm suum calumniatorem beneficus, 377, 2. ictu a latrone in caput intentato per ensem non timuit, 2. insignis fuit pudiciliæ vindex, *340, 2.
Martyres quomodo Christus invitet, 659, 2. eorum lania constantia ex memoria æternitatis, 248, 2. et ex vulneribus Christi, 587, 2. eorum qui se Deo iu holocausta obtulerunt exempla, *10, 1 et seqq. eorum constanti® vana exempla, 406, 2 et seqq. fuere Dei victim®, id probatur exemplis, *17, t, 2«
Martyrium pro sancta doctrina significatur per sardium lapidem, csl. 1.
Muscula debebat esso victima holocausti Deo ex volo immolanda, •J42, J
Marculi soli crani hærede» parentum tege Mosis, non feminæ, *319,1. cur mares jussit mergi Plurio, et feminas reservari, quid hoc significet tropologice, 434, 1 et seqq.
Masculus animus Deo oflerendus, *8, 1. mentis proles masculæ quæ, quæ feminæ, 518, t, 2.
Masculus fœtus in homine quo tempore formetur, *75, 2 et seqq. quid tropologice significet, *75, 1.
Malhusalem quo anno xii mortuus, 130, 2.
Matrimonium inibant Persæ cum matribus et filiabus,

- Ægyptii cum sororibus, fient et Romani, *114,2, degradibos consanguinitatis et affinitatis olim lege Moysis prohibitis ad matrimonium ineundum, *115, 1 cl seqrf. an isti gradus, qui ibi referuntur, Jure naturæ ita absolute sint prohibiti, ut in cis dispensare nnn possit Pontifex, *116, 1. ejus institutio, 94, 1,2. exempla amoris conjugum, *ibid*, quomodo conjuges sint duo in carne una, 95, 1, 2. de eo Deus nullum dedit præceptum, 73, 1. ejus actus reddebat Judæos immundos, unde postea lavabantur, •96, 2 el seqq.
- Matrimonialis fidei symbolum est turtur et columba, *78, 1. ejus apud Gentiles exempla, *ibid*.
- Matrum exempla proprias proles ad martyrium offerentium, 244, 1. ct aliarum offerentium proles recens nitas Deo, 295, 2. ex eo illis sancit® evaserunt, *ibid*, eas debere suos filios alere ct lactare, nullis docetur rationibus, 239, 2.
- S. Mallhæus Apostolus usum aquæ benedicti® Instituit, •294, 1.
- S. Maurilii (in fi sto) operans aurifaber Gentilis verberitus ab eo conversus esi, *272, 1, 2.
- Maximilianos I Imp. quam mortis suæ assidue memor fuerit, *323, I, 2. fuit insignis Juslili® cultor, *341, 1.
- S. Medardum puerum aquila ab imbre et cadi injuria tulit i c4 , 598, 1.
- Meditatio qunm sit utilis, 259, 2; 340, 2.
- Mei quare Deus vetuerit in sacrificiis, *18,1. csl insalubre stomacho, *ibid*, olim offerebatur Baccho, *ibid*, abfuit allegorico a Christi sacrificio, *ibid*, est symbolum voluptatis et adulationis, *ibid*, melli aereo sive manu® conduit iris, 157, 2.
- Melini® junioris in filiorum morte constantia, *134, 2.
- Melchisedec quis, cl qualis fuerit, 197, 1. fuit regulus Chananæus, *ibid*, fuit rex Jerusalem, *ibid*, fuit typus Christi sex de rausis, 2. fuit verus sacerdos, obtiditque sacrificium panis et vini, 2 scq. quomodo obtulerit sacrificium, *ibid*, habuit 1res actiones sacerdotales, 198, 9. accipiendo decimas præfiguravit sacerdotes novae legis, 199,1.
- 3felis qui et lusus quale sit animal, 635, 1.
- Memnonis statua loquens, 429, 2.
- S. Mon® Martyris in tormentis generositas, 61, 2 cl seq.
- Mendicantes Ordines divino instituti cunsilio, ct quare, •491, 2.
- Mendici omnes sumas, 290,1.
- Mcnorratis medici nrrrogantia, 508, 1.
- Mens® au olim veteres accubuerint, 532, 1; 372, 2.
- Men<® panum propositionis descriptio, 648, 1 et seq.
- Mensis Nisan sive paschalis elogia, et mira qu® in eo contigerunt, 524, 2. unde mensis Nisan primus dignoscatur esserne paschalis. 525, 1. duodecim mensium llcbneorum nomina, *ibid*, mensibus lunaribus utebantur Hebræi, 521, 1. mensibus singulis singulos deos Romanos proficiebant. *355, 1.
- Menstrua quam sint perniciosa, *98, 2. eorum fluxus quid tropologice significet, *99,2.
- Menslruih quomodo expiabatur, *98, 2. menstruat® conpredi Jud cis erit inhibitum sub pœna mortis, eraique apud eos peccatum muriate, non tamen modo est mortale, sed veniale, *131, 1. erat hæc lex cteremonialis, tbid.
- Mensura juda hibenda, *128, t. injustam qui habet quinque scelera e®l cama, *itid*.
- Mentiri nullo casu licet, 435, 1,2.
- Meretrix in Scripturis vocatur prostibulum, *135, 2.
- Meropes quinam dicantur, 176,2.
- Mciicaooruni ciudeli» idulolalria in immolandis hominibus, *H7, 2. cur eorundem ad fidem Christi conventio sit fatitis, *ibid*.
- M«cbul Irrvelus Cilvlui discipulus fuit iu SS IniuU-tciu bUspbemuij *241, 1.
- i Mililia (in) Christiana quam fortes el intrepidi debeamus esse, 550, 2.
- Militia (in)qualis disciplina sit servanda multis docetur exemplis, *481, It
- Militum Christianorum relus contra Julianum Imp. ad idolo! ilriam pellicientem, 728, 2. de militum in bellis impietate, *362, 1, 2. militum generosorum apopbUicginata, * 1.
- Millenarius numerus symbolum Dei est, ejusque infinitatis. Mil, 2.
- Mina quantum continuerit, 757, 1.
- Miracula vera a falsis octo modis discernuntur, 495, 2.
- Misericordia Dei multiplex est, 743,1. est septuplex, *ibid*. in quibus septem consistat, 2.
- Misericordia interdum in Scripturis vocatur *justitia*, *481», 1. est propria virtus sanctorum, *ibid*, misericordia et veritas in Scripturis quid sit, 259, 2. misericordias encomia, *49, I. ejus exempla, *ibid*, ea imitanda el sequenda nobis est, *15, 2. misericordia quomodo noctu S. Joanni Elecmosynario apparuerit, cl cuidam monacho, *ibid*, misericordi® opera significantur per panes propositionis, *161, 2. accommodantur eis omnes cærenoniae panum propositionis, *ibid*, el seq.
- Miseriis premimur, ul aliorum misereamur, 439, 2.
- Misphal fons quis locus sit, 195, 1.
- Miss® ministrasse angelos probatur nullis exemplis, *210, 2. est proprii nominis sacrificium, 198, 1. eam offerre quant® sil dignitatis, *53, 1. in eadem >®pe visos esse angelos docetur multis exemplis , *ibid*, et scq. ali® visiones ante eam, vel in ea vis®, 2 cl seqq. eam audire quotidie, quam sit utile, quot ct quales fructus habeat, *ibid*, hac de re exempla, *ibid*, el seq.
- Moabita* cur non invaserint Judæi, cum ad hoc jus haberent, *313,1.
- Modestia veterum in cibo, 222, 1.
- Mœchiæ nomine in decalogo velatur quævislibido,*419,1,7.
- Moechos non esse ad poenitentiam recipiendos unde probet Tertullianus, rejicitur hic error, *89, 1.
- Mola salsa quid, *14, 2.
- Mollities quam sit enorme peccatum, 346, 1. quam graviter a Deo puniatur, *ibid*, idem docet S. Chrlhime visio, *tbid*. mollities diutina est pene incurabilis, *ibid*.
- Moloch quis ct quale idoluin fuerit, *117, 1. ritus immolandi Moloch infantem, 2. qualis statua ejus fuerit, *ibid*, ei quinam tropologice dent semen suum, *118. I.
- Momentum nullum vacuum esse debet a laude el cultu Del, *38, 1.
- Monachi in Quadragesima magis lentantur, quam alio (cni-phre, 474,2.
- Monarchia optimum regimen , id probatur exemplis, *422, 2.
- Monasteria olim dicebantur sanctuaria, 662, 2.
- Monitiones spernere esi impiorum, *315, 2. hac de re exempla,
- Monoceros quale sit animal, *325, 2. dicitur capi solo sinu virginis, 2. in hoc significat Christum, *ibid*.
- Montes vicini mari Rubro in egressu Hebræorum ex Ægypto Retali, 564, 2.
- Monulphus quidam molitor die Dominica molam reficiens a Deo punitus est, *272, 1«
- More convallis qualis sit, 186,2.
- Mori quidam maluerunt quam peccare, 352, 2. quod nullis exemplis el Sanctorum et Gentilium (locetur, *ibid*.
- Moria qualis mons, de ejus situ, fertilitate, etc. 244, 2. an sil m«ns Calvari®, *ibid*, el seqq. significat cum allegorice ob quinque analogias, 245. etiam Ecclesiam , 245, 1. etiam B. Virginem, *ibid*, etiam animam fidelem t *ibid*, cur vocatus, Dominus videt. 249,2. ad montem Moria quomodo eundum tribulatis, 250, 1.
- Monentibus oculi claudi soliti a charissiinis, 380, I. inorieniium variorum pia et saucia verba, 417, 2.

Mortificatio phi» docci in sacris Litteris guani lodio, 11,2. |
 Mortis memoria od via nd cœlum, 52, 1 ; 703,1. mors jus- |
 lorum tropologice est mortificatio passionum, *323, 2. |
 mors Christianis optantia, 264, 1. mortis incerliludo, el |
 quomodo ea diabolus utatur ad Immines decipiendos, |
 99. 2. ejus hora incerta, *ibid*, mors justorum qualis sil, |
 docetur multis exemplis, 413,2; *448,2 el seq. mor* lona |
 sequitur post bonam vitam , *447, 2. mon tyrannorum |
 plerumque violenta est, 5G2, 2. impiorum mon qualis |
 sil, ltidem multis exemplis docetur, 4'322, lseq. mortis |
 memoria quam utilis sit : docci ca bene mori, *ibid*. ct |
 scq.; 100, 1. mors corporis cl anima) est pœna peccali |
 Adæ, 90, 2 Xerxis dc morte sententia, el Saladini, 91, l
 1. recle comparatur unicorni, *ibid*. mortis supplicia apud |
 Judæos quoi cl qualia, *132, 2. mortis memoriam quo- |
 modo quidam habuerint, 12*, t.
 MorluoYutn luctus temperandus quomodo sit, docetur mul- |
 lis exemplis, *134,2. idem docetur exemplis Gentilium, |
 *135. i uiWiihBnon |ugi*ndos. *127, 1. mortuorum |
 luctum Gentiles solebant testari sui vulneratione ac |
 mutilatione, *ibid*.
 Mortuus est. est omnium epitaphium, 126, 2.
 Mostra et Moscrolli an eadem sil mansio Hcbræornm in |
 deserto, *438. t.
 Moysis scripta profanare cenantes puniuntur, 17, i. Moy- |
 ses quis ct qualis fuerit, 22, 1. fuit psalmographus, |
ibid, de ejus miraculis, *ibid*, et seq. ejus prudentia, 2 |
 ejus zelus, *ibid*, ejus humilitas cl mansuetudo, *ibid*, ab |
 angelis est scpultu*, 23. 1. non l ini mortuus quam rap- |
 tus, 2. eum quomodo laudet Ecclesiasticus, 23, 1. quo- |
 modo S. Paulus, *ibid*, quomodo S. Stephanas, ct Am- |
 brosius, *ibid*, quomodo Constantinus M ignus, *ibid*, quo- |
 modo SS. Patres, *ibid*, cl seq. ejus cl Christi antithesis |
 in novemdecim rebus, 25,1 cl seq. quomodo cum etiam |
 laudent Gentiles, 2. quo tempore vixerit, 27, 2. csl auc- |
 tor Pentateuchi, *ibid*, l scripsit eum in deserto, 2. ejus |
 historia dc creatione mundi debet intelligi ul sonat, 28, |
 1. fuit ab /Egypliis vocatus Deus cl Mercurius, 487, i. |
 fuit pontifex ct princeps populi, 701, 1, 2. non succes- |
 serunt ejus posterl in sacerdotio, el quare, *203, 1. |
 Moyses cl /Aaron degebant in caMris simul, cl quare , |
 *205, 1. ejus chantas ct prudentia in persuadendo |
 ll«d» b-, *238, l. ejus mater fuit Jochsbed , 438,1. de |
 co nascituril) vaticinium, 2. quo anno mundi natus |
 sit, *ibid*, quot annis ante Christum , *ibid*, fuit ante |
 tempora Homeri, j39,1 ejus elegantia fuil plus quam |
 naturalis, 439 , 1. an in utero matri* sanctificabis, |
ibid. an arriserit parentibus ipsum exponere volen- |
 tibus, 2. fuil imago Christi pueri, *ibid*, aquis exposi- |
 tus quid allegorico significet, 440, l. quomodo in aula |
 regis /Ægypli regaliter fuit educatus, 441, 1. quare Deus |
 cum voluerit in aula regis educari, 2. quid ejus nomen |
 significet, *ibid*, ejus nominis aliae deductiones, i j2.1 |
 mater cum aquis exponens quid allegorico significet, |
 412, 1. quid tropologice. 2. de ejus bellis in nuli Phn- |
 raonls, *ibid*, fabula dc ejus annutis mcmon.r ct obli- |
 vionis, *ibid*, dictus csl miraculum naluræ, 443, t. dc |
 ejus statura el forma, 645, l. quomodo occiderit /Ægyp- |
 litim opprimentem Hebræum, 413,1. an juste cum |
 occidui, *ibid*, ct scq. quid hæc occisio allegorico si- |
 gnificet, 2. ejus fuga in Madian, j44, t, eum |
 volentem Deum sequi tenlationes invadunt, 444, 2. in |
 Madlan defendit filias Jclhro, 2. cohabitat Jclhro, 445, 2. |
 accipit cju< filiam uxorem, *ibid*. ct scq. dc filiis ejus |
 ibi natis, *ibid*. cur unum vocaverit Eliexer, *ibid*, quid |
 in Madian IO nimis egent, 419. 1. rubum videt, qui non |
 comburebatur, 452, 1. cur in hac visione fuerit jussus |
 se discntcenro, 434, 1. quid hoc symbolice ct tropolo- |
 gice significet, 453, 1. an postea calceos non induerit, |
 455, 1. quomodo dclrcctel principatum, 457 , 1. virga |
 ejus patrat miraculi, j63, 1. quid hæc virga in co-

lobium conversa significant ad litteram, tWd. quid |
 symbolice, *ibid*, quid allegorica, iLid. quid anago- |
 gice, 2. quid tropologico, *ibid*. Iri» ejus signa signi- |
 fificant lrinam virtutem Dei, 464, 2. de imped.mtnlo lin- |
 go® Moysis, *ibid*, fuit quintuplex, 463. 1. an tuent |
 vitium a natura, *ibid*, el seqq. de vana Moysis excu- |
 saiione, 466, 1. an peccaverit se excusando, ibid, ct |
 seqq. de Muyse circumcidente filium, 468, 1, 2 et <eq. |
 cur filium suum non circumciderit in Madian, 469. 1. |
 quis ex filiis ejus circumcisis, 2. quomodo fuerit Sepho- |
 nr sponsus sanguinum, 47], 2. accipiens uxorem alie- |
 nigenam quid significet symbolice. 471,1. liberalunn |
 populum Israel, eam remittit in Madian, 2. de pnmo |
 accessu ejus ad Phxraoncm, 472, 2. excusat se iterum |
 ob lingo® impedimentum. 463, 1, Moysis invictum ani- |
 mi robur, 475, 2. quomodo cum D us constituent Deum |
 Pharaonis, 486, t. fecit hoc ejus humilitas, *tbid*. de |
 Moyse immittente plagam ranarum. 501 , 1. quomodo |
 fecerit cessare hanc plagam, 50/, l. de immittente pU- |
 gam ciniphum, 2. de immittente plagam vesicarum, et |
 ulcerum, 508, 1. de tripbci ejus victoria contra m.ig*s, |
 509, l. dc immittente pligam grandinis, 510, 2. de im- |
 mittente plagam IncuMannn, 514,1. ejus mira tolerantia |
 in ferendis Injuriis, 515, 1 et scq. de immittente plagi* |
 tenebrarum, 517, 1. oratio Moysis ad populum, 557, 1. |
 ejusdem nmtio ad Deum, onte divisionem maris Rubri. |
 558,2. Moyses primus, Aminadab »ecundus mare Ru- |
 brum csl ingressus 560, 2. de Moysis cantico post transi- |
 tum maris Rubri, 56.*>, 2 et <eq. ejus in H bnorutn mur- |
 murc patientia, 577. i. ci solebat Dtus Inqul tribus focus, |
 578,1. pugnante populo oravit extensis manibus, 588, 1. |
 levans manus ct remittens quid significet, 2. gessit ty- |
 pum Christi crucifixi. i6id. fuit in hoc symbolum vi- |
 to; contemplativae, 589. quomodo ejns manus erant |
 graves, *ibid*, quid lit significant, 589. 1. cur inanibus |
 eju* nunc immissa gravitas, nunc levitas, *tbid*. quo- |
 modo Moyses tunc altare Domino ad laudem Dei rdi- |
 fificant, 590, 1. quam impudenter hoc neget Cahinn, |
ibid, de Moyse ascendente montem Sim, 597, 1. fuit |
 angelus qui cum eo loquebatur in monte, 601, 2. de- |
 scendit iterum de monte quatuor de causi*. 602, l. ferit |
 fœdiis cum populo nomine Dei , 627 , 2 ct seqq. quo |
 ritu jpopulum lustraverit, 628. L fuit quadraginta die- |
 bus cum Domino in monte, 631. i. quid hoc symbolice |
 significet, 632, 1, 2. his tantum, non 1er, quadraginta |
 diebus jejunavit. *436,2. vidit cœle-te tabernaculum, |
 653, l. quomodoconsecrarit Aaron cl filia* ejus in sa- |
 cerdotes, 700. 1 cl seq. or.il magno cum ido pro po- |
 pulo suo post idololatriam , 725 ,1,2. rjiis oratio est a |
 Deo cx tudita, *ibid*, quo sensu hic optant deleri de li- |
 bro vilv, 729,2 cl seqq. ejus recessus a tabernaculo ad |
 castra quid tropologice denotet, 735,1 , 2. quomodo |
 sibi petierit ostendi Dei faciem, *ibid*, quam gloriam |
 Dei videre petierit, 737, 2. qumndo hæc ejus pclitiosil |
 a Deo exaudita, 738, 1. qunmodn posteriora sua cum vi- |
 surum Deus promiserit. 740. t. quomodo allegorice Dei |
 posteriora visa sint, quomodo tropologice ca videamus, |
ibid, an hic viderit Christi humanitatem, *ibid*, an glo- |
 riam ejus passionis, ct eum flagellis cæsum et spinis coro- |
 natum, 741, 1, 2. ex bac risione non colligitur cum vi- |
 disse divinam essentiam,7il .¿quomodo hæc postero- |
 ra videns nomen Domini invocaverit, 742, t. quadra- |
 ginta etiam diebus secunda ejus in monte Sina mansio |
 duravit, 745.2. chronologia horum quadraginta dierum |
 conficitur, *ibid*, ex colloquio assiduo cum Deo accepit |
 cornua, id est radio* lucis, 746, 2. ci cur Deus bxc |
 cornua affixerit, 747. 1. an hec cornua ci fuerint per- |
 petua, *liid*. hinc postea loqueos ad Rraclem vel -b.il fa- |
 ciem suam, 748, L quid ca velatio allcgorire cl tropo- |
 logice significet, *tbui*. et seqq. ci senes lxx dantur a |
 Dao adjutores, *215,1. quomodo Deus abstulerit aliquid

de ejus spiritu et dederit scpluaginla senioribus, *246
1. ob uxorem ejus Æthiopissam Maria soror murmura-
vit, *2M, t. rjiH mira m injuriis mansuetudo, *25Í, !•
quare hinc ipse de se testatus sil,*252,1 in quo omnibus
præceUuerit Prophetis, *253, 1 ; *538, 2. virga sua aquam
e petra populo educit, *300, 1. ejus in hoc actu quæ fue-
rit incredulitas, el qualis, 2. cur Deus hunc ejus lapsum
permiserit, *301,1. propterea exclusus est terra promis-
sionis, 2. surrogai Josuam in locum suum, *350, 1. ejus
vox miraculose ab omnibus exaudita in iterata promul-
gatione legis, *304,1. quinque ejus privilegia præ Aaro-
ne,*400, 1,2. populo Israel benedidioneset maledictiones
imprecatur, *497, 1. cur canticum suum vocet canticum,
cum sit potius acris populi objurgatio,*523, 1,2. moritu-
rus ei etiam benedicit, *525, 1 el seq. ejus mors ex Jose-
ph@ narratur, *534, 1,2. mortuus est in februario,*535,1.
quidam eum censent noi) esse mortuum, *ibid*, sed est
de fide eum esse mortuum, 2. nn slatini a morte re-
surrexerit, *ibid*, non in Christi transfiguratione resur-
rexit, sed cum eo resurgente/536, idiclus est servus
Dei, *tbid. ei Deus* animam exemit, *ibid*. quomodo
dicatur mortuus *ad or Domini, ibid*, est a Deo sepul-
tas, 2. cur ejus corpus diabolus sepeliri noluerit juxta
Phogor, 2 seq. ejus reliquias angeli venerati sunt, *537,
1. cas angeli transtulere per aera in vallem Moab, *ibid*.
quo annp mundi el ante Christum sit mortuus, *ibid*.
mortuus 3l vegetus cl validus, 2. unde natus hic vigor,
ibid, vox ejus stentorea sub mortem, 538, 1. ejus mo-
destia in suo ducatu, 630, 1.
Abb. Mopes qua visione sit ad generose contra lenlaliones
certandum animatus, 313,1.
Pseudo Moses quidam quomodo Judæos deceperit volendo
eos in terrain promissionis ducere, '500,1.
Mulieres excubantes in ostio tabernaculi quales erant, 755,
1. curexcubeiii tropologica causa datur, 755, 2.
Mulieres Gentiles tu luctu capillos solvebant et laniabant
Hei' *127, 2.
Mulierum etiam quarumvis cum viris cohabitado csl peri-
culosa, 233 , 2. earum vitandum consortium 324 , 1 ;
*¿43,2. mulier dona recipiens suspecta , quomodo hoc
inlelligendum, 258, t. mulieres olim in domibus solebant
habitare separatu», *ibid*, debent manere domi, 323, 2.
mulieres quædam sanctæ cur steriles fuerint, 266 , 1.
mulierum parturientium quam sit gravis dolor, 107 , 2.
mulier quatuor in rebus viro est in adjutorium ,91,2.
quire ex viro formata, 93. 2. ejus contactus quam pe-
riculosus, 353, 1. mulier pulchra etiam est res turpis, *98,
2. mulieris caste exemplum, *ibid*, mulierum Ægyp-
tutum (ccundiUs, 429, 1.
Muli qui Judæi* vetiti, et quare, *122,2. mulum quare Pla-
to vocant Aristotelem, *299, 1,2.
Munditnm etiam externam amai Deus, *481, 2.
Mundi gbria quxm sil brevis el fallax, 809, 1 ; 562, 2 cl
seqq. quam instabilis ejus felicitas, 444, 1.
Mundo (de) Philosophorum errurus et liæreticorum, 42, 2
et seqq. quo anni tempore fuerit productus, 57, 1,
1. quo die, *ibid*, est musici suavissima modulatoris
Dei, 75, 1. mundus (olus significabatur per dispositio-
nem citrorum Hebncorum in deserto, *199, 2. ejus
pulchritudo convBtit m rerum varietate, ordine, uni-
versitate ; in rerum connexione; in rerum antipathia
cl «ympatbia; m rerum proportionem; in optima ejus
adanniitratione, 74, 1. lum quia omnhi homini ser-
viunt, 75 quia Deu« mila omnia ordinat in bonum,
(bid. in mundo cogitandum quid sit, quomodo sit, cur
•a, ibtd est liber divinitatis, 1,1. osteodit numen ali-
quoi ew suo ordine el rerum varietate, *ibid*, est qua«i
templum Dei, 692, t.
Muneribus qu»d.itn quomodo corrumpi non potuerint, 385,
I etseqq.
Murmursutes apte puniuntur serpentibus, •305, 1.

Murmuris peccatum quam sit grave, 578, 1. ejus pœna >
*266, I. congrua ejus pœna est lepra, *253, 2,
Musca bieroglyphicum impudentis, 504, 1.
Mustela, ct mus quare animalia immunda, *69, 2. signifi-
cant tropologice pauperum fraudes, *ibid*.
Mutius quidam Abbas exemplo Abraham paratus filium,
ex præcepto Superioris, occidere, an peccaverit, 246, 2.
Mygale quale animal sit, *69, 2.

N.

Nantinus Cornes Engolismcnsis misere mortuus est, '322,1.
Narcissi Episc. Hierosolymitani falsi accusatores quas pœ-
nu dederint, *468, 1.
Narses dux Justiniani Imp. ope Deiparæ Virg. crebro do
Gothis victoriam retulit, *363, 1. ejus pietas, *470, 1.
Natailes aves pedes habent continuos, cur, 65, 2.
Naturæ divinæ obscuritatem immensam Ægyptlii signifi-
bant per tenebras, 604, 2.
Navium usus quam sit antiquus, *503. 1, 2.
Naxaræus separatum, consecratum, coronatum significat,
411, 2; *217, 2. Nazarei quales essent, *217,1. alii erant
contemplantes, alii pœnitentes, *ibid*, alii erant perpe-
tui, alii ad tempus, *ibid*, non poterant comedere uvas
passas, *217, 1. alebant comas, el quare, *ibid*, non
poterant interesse funeri patris, 2. tropologice significant
continentes, el potissimum Religiosos, *217, 1. pol-
luebantur si quis coram iis moreretur, *219,1,2in fine
voti oflerebant omnis generis victimas, *220, 1. capilli
eorum Deo cremabantur, et quare, *ibid*. Joseph sexlu-
plicilcr fuit Nazaræus, el cur, *529, 2.
Necessaria, Jacobl exemplo, petenda, non superflua, 290,2.
Ncclenabus rex Ægypti corona redimitus in medio pro-
cerum, ab zEsopo comparatus est soli verno, 340, 1
Nemrod quid significet, fuitquc primus rex el tyrannus,
167, 1. fuit Delus paler Nini; 2. fuit auclor turris Babel,
iLid.
Neomenia apud Hebræos erat prima dies mensis, non erat
festum i * 354, 1, 2. in ea lubis clangebant, *ibid*, non
semper incipiebat eadem hora qua novilunium, *ibid*, eam
Deus in lege Moysis instituit primo ad recolendum be-
neficium gubernationis divinæ, * 355, 1. secundo, ut
llebræi dependerent primitias tam temporis quam fru-
gum, *ibid*. tertio, ut initio mensis deprecarentur fausta,
ibid, quarto, ad legem Dei pro mense sequenti audien-
dam, *ibid*.
Nephilhali quid significet, 298, 1. symbolice est speculatio
futurorum bonorum, 300,1. do benedictione ejus,
407, 2; *532, 1. cur vocetur cervus, 407, 2. quid alle-
gorico hæc benedictio significet, 408, 1.
Nero Imperator initio imperii mitis fuit, 739, 1«
Nervus et caro Jacob in lucta læsi quid allegorico signifi-
ant, 318,2.
Nestori! hæretici vana et arrogans jactantia, 000, 0. ejus
dira mors, *165,1.
S. Nicolaus Myremis Episcopus quam sancte in episcopa-
tu vixerit, • 283, 1.
S. Nicolaus Tolentinos sex ante obitum mensibus cantum
audivit angelorum, * 321,1.
Nicomediensimn Christianorum constantia in festo Natalis
Domini generose mori malentium, quam thus Jovi ado-
lece, • 10, 1
Nili inundatio fœcuodat Ægyptum, 359, 1. quando hæc
fiat, 512, 1. quxum ejus causa, *ibid*, et seqq. cur fiat
inastate, *ibid*.
Ninive quam vasta fuerit civitas, 168, 2.
Nisan mensis elogia, 524, 2.
Nidbi institute schulæ S. Scriptura?, 10,1.
Nobe urbs a quo nomen sortita sit, • 369, 1, 2.
Nobilitas omnis habuit ignobile principium, 349,2. vera
m virtute el justitia consistit, 135,1 ; 360, 2.

Nocliin c4 figura hærclicorum et Gentilium tenebra» diligentiū»
 Nod terra quæ fuerit, **iti**, 1.
 Noe idem csl quod quies et consolatio, 130, 2. quinque modis fuit consolitor, *ibid.* per cum sublatis quadruplices labores, 131, 1. fuit præco pœnitentiæ, 133, 2. an fuerit perfectior ihuícho, 135, 2. an exiverit ex arca in Januario, 142. 1. ejus constantia in octo tentationibus, 115, 1. quid egerit in arca, 2. post diluvium fuit continens, 159, 1. non invenit vitem, sed vinum. 2. ejus ebrietas venialis tantum fuit, 160, 1. cur solum maledixit Chanaan, non aliis filiis Cbam, 161, 2. vidit Abraham, 163, 1. ejus vitæ mors ex Beroso, 163, 2. interfuit fabricæ turris Babel, 173, 1.
 Nomen Dei *ego sum*, multis exponitur, 457, 2 cl seqq» novi nominis impositio in Scriptura quomodo (ieri inlelligalur, 30, 1. nomen novum solebant lebræi imponere ab eventu : item Bornant *d Græci, *ibid.* et Germani, cl Belgæ, 2. nomina nulla habebant tam viri quam fœminæ olim, *ibici*, nomina a Deo fuero sex prædatis viris ante nativitatem imposita, 209, 1. Novilunium apud Hebræos erat prima dies mensis, 524, 1. Novillii Religionum sunt primiūæ Deo oblata*, • 20, 1. de noviliis insignia documenta, 2 cl seqq. eos a Religione avertere quam sit gravo, 590, 1.
 Nudipedes sacrificabant Judæi, 454, 2.
 Numerorum liber unde dicatur, *191, 1. quænim ejus libri materia, *ibid.* quot annorum gesta contineat, 2.
 Nuptiæ dicuntur a nubendo, quocirca pudicæ et veracundo fiunt 260, 1.

O.

Obdurare Deum homines impie docet Calvinus, 488, 1. hæc blasphemia rejicitur, *ibid.* d seqq. neminem Deus obdurat, *ibid.* cl seqq. variis modis Deus dicitur obdurare hominem, 489, 2 d seqq. obduratos quomodo Deus tractet, 49, 2 cl seqq.
 Obediens verus non potest mori, 248, 2.
 Obedientia perfecta debet esse indiscreta, 99, 2. sepe est in causa, nl tentationes carnales sint in obedientibus imminutæ, 188, 2. quam debeat esse prompta, 218, 1, 2. ejus commendatio, G77, 2d seqq. ejus exempla, G78, 1, 2. etiam npud Gentiles, 678, 2, ver» septem proprietates, obedire prompte, simpliciter, hilariter, humiliter, utiliter, indifferenter, pciseveranter, 183, 2 cl seqq.
 Obolus veterum eratstufus, 713, 2.
 Obstetrix* Ithia oium iu Ægypto erant Ægyptiæ, 433, 2. an fuerint mentita*, 435, 1. quas domos cis Deus dedit, 436, 1 elseqq.
 Occidentis pars in castris Hebræorum quid significet, *200, 2.
 Oculi sunt duces in amore, 851, 2. de eorum custodia dorumculiim morale, 102, 1.
 S. Odilo benedicti aqua lunaticum sanavit, *294, 2.
 Odorem diam habent mores, 475, 1.
 OEconomi boni descriptio, 310, 2.
 OEviandlis Episcopus quam intrepide Imperatori Anastasio restiterit, *277, 2.
 Officio est privandus quimb hoc ipsum extollitur, • 89, 1.
 Olea amat solum saxosum, *517, 1.
 Oleum csl symbolifii gratiarum et virtutum octo de causis, 290, 1. oleum quo sacerdotes Mosaici inungebantur, Ina significat, 700, 2. olei lucernarum in hibernaculo descriptio, 672, 2. est symbolum misericordia», * 15, 2. olei inunctio quid significet in mundatione leprosi, *94, 1. olei Tiburtini præstentia, 517, 2.
 Oliva quidunm signilkril simbole, 149, 2»
 Olympius Episcopus Ariaims 88. Trinitatem blasphemans tribus ictus jaculis, tandem fulmine in balneo consumptus est *i65, 1.

Omen interdum licet accipere, 257, 1. plet hoc exemplo servi AbrabT, Gedeonis et CWovci, *ibid.* interdum diam est superstitiosum, uli fuit Nibuchodonowri» et Philistinorum, *ibid.* 2.
 Omnipotentis Dei vis per contraria operatur contraen, 453, 2.
 Onocrotalus qualis sit avis, et quam gulosa. * 66, 2. undo dicta, on eadem quæ pelicanus, *ibid.* cur vocetur vomens. *ibid.* significat pœnitentes, *ibid.*
 S. Onuphrius eremita ex angelorum manibus sacram Eucharistiam percipiebat, *138, 1.
 Onycha quid sil, 716, 2.
 Onyx gemma in rationali significat Manassem, el S. Pbb lippum ob morum candorem, 68», 1. ejus natura et color describitur, ibfd. onyches in superhumerali pontificis an refulgerent dum sacrificabat, '7, 2.
 Opera satisfactoria adstruntur, *36, 2. opera omnia justorum non sunt peccata, ul impie vult Calvinus, 134, 2. opera bona post peractionem excutienda, 717, 1. quomodo tegenda sint, *453, 1. tam sunt messis quam semen, *178, 1. omnia npera nostra Deo offerenda sunt, •24, 1. operibus Dei nihil deest nisi justos eorum laudator, 75, 2.
 Opes partant rixas el lites, etiam inter fratres et cognatos, 189, 1. 2.
 Opher cum suis nomen dedit Africa. 263, t.
 Opbilæ hæretici colebant serpentera, el cur, 106, 2.
 Opiomachus est locustæ species, quid tropologice significet, '1.
 Opus pbryginm cl plumarium quod, 657, 2. opus Cherubim quod, *ibid.* opus interrasile, quod, 649, 1.
 Orant Christiani capite nudo, Judæi orabant tecto : quæ sit diversitatis ratio, *86, 1.
 Orationis fructus, miracula, cl exempli, 710, t etseqq. ei insislaut Religiosi potui? quam actioni, *173, 1. oratione pnevia semper eundum cubitum, *426, 2. quimpia Inc praxis sil, docetur exemplis, *ibid.* oratio malalina est utilissima, *á27, 2. oratio ut exaudiatur. Dei voluntatem debemus facere, *508, 1, 2. orationes Sauciorum quare comparentur odoramentis, 717, 1. per eam sancti fiunt fortes el robusti, 747, 2. peream quomodo dæmon impediatur, docetur insigni exemplo, *104, 2. quantopere valeat ad studium Scripturarum, 13, 2 cl seqq. docetur idem variis exemplis, 14, t. facit Sanctos lucidos, 747, 2. docetur hoc exemplo Sanctorum, *ibid.* ab ea non desistendum, licet in ea gratiam nen sentiamus, 719, 2. ejus vis el efficacia, 317, 1.
 Orbitas sequitur incestas nuptias, *131, 2.
 Ordinum majorum cl initiorum ortus, ex miuistris veteris legis •iO, 2.
 Oriens in dispositione castrorum Hebræorum quid <ignificet, *200, 2.
 Orientem (<id) cur oremus, et quare eo versus altana erigantur, 386, 2. ab Oriente quomodo dicatur roceMtao Lot tendens ad PeuUpolim, quæ erat in Oriente. 190, 2
 Origenis delirium circa expositionem scalæ Jacob, 285, 2. ejus error de mnibus quas putabat fuise angelos, *ibid.* a puero studuit S. Scriptum?, 10, 1.
 Orlygumetra quare vocentur coturnices, *248, 2.
 Orj x quale sit animal, *418, 2.
 Os Domini, idem in Scriptura csl, quod Jussum et verbum Domini, *536, 2.
 Osculari quid in Scripturis significet, 360, 2.
 Osiris idem est quod inultioculus, 363, 2. b esi Josephus, rl<i>r, 364, 1.
 S. O'W.iblo Episcopo Vlgorniensi celebranti officiose ministravit angelus, *210, 2.
 OthoiV Imperator seipsum sua sententia damnavit, 395, 1.
 Otium quantopere sit vitandum exemplis el insignibus documentis docetur, 474» 1.

Ovi< fur debebat quadruplum restituere, Gl.'», I. oris qua tuor commoda, iWd. mystice significat bonum auditorum, *ibid*, ovium variegatum conceptum qua arte procurant Jacob, 304, t. 2. quem conceptum ipse precibus et sanctitate a Deo impetravit, 303, L O:iaē de lepra, ei a Deo inflicta, et an habitaverit separati), *86, 2.

P.

- S. Pacbomius e teterrimo fœlorc agnovit OrigenisUs, 683, 1.
- Pactum <ali« rclernum, ct quare, *288, i.
- Palma quid symbolice significet, 574, 2. palmarum ali@ marcs, ali@ sunt femine : boc tropologice moribus applicatur, 56,1.
- Pamba Abbas aurum oblatum respuit, *313, 1, 2.
- Panes primitiarum iu Pentecoste Deo debebant offerri, *153, 2. idquea singulis familiis, *ibid*, quanti ponderis debebant c«se in panes, *154, 2. dg victimis cum iis offerendis, *271, 1. panum primiti@ Deo debit@, *ibid*. hanc consuetudinem adhuc hodie Judæi, et quædam matron@ piæ sequuntur, *ibid*.
- Panes propositionis quales fuerint, 650, 1 ; *161, 1. conficiebant eci Levit@,'161, I. cur essent numero duodecim, *ibid*, imponebatur cis thus cl sal, *ibid*, singulis sabbatis renovabantur, crant azymi, ct quisque ponderabat duas decim is, bini cl bini sibi invicem imponebantur, 2. offerebantur ex publico, cl cum iis offerebatur vinum, iMd. tropologice significant opera misericordi@, *162, 1. allegorico designant Eucharistiam, 2. ob-ali etiam fuere in schismate Jeroboam , *163, 2. comedebantur a solis masculis, iisque filiis sacerdotum, *ibid*, an fuerint sacrificia, *ibid*.
- Panis vocatur in Scripturis locus, ct quare, *179, t. panem frangere quid sit, 305, 1.
- Pantheon templum Rom@ erae rotundum, *125, 2.
- Papinianus Jurisconsultus celebris maluit mori, quam paricidium Caracoli@ Imperatoris approbare, 352, 2.
- Pappolus Episcopus Lingonaosis indigne vivens, quas pœnas dcdrcil, *140,1.
- Papyrus est arbor ex qua churla fieri solet, H0, 2.
- Paradisus unde dicatur, 82, 1. in qua lerr@ regione fuerit *ibid*, el seqq. an in eo fuerint soli homines, an etiam animalia, 8\$, 2, an adhuc supersit, *ibid*, el seqq. quid tropologice significet, 85,1. quid allegorico, 2. ibi nihil hominem lædcre, aul corrumpere potuisset, 86, 1, *Vide Arbor*, in paradiso generatio quomodo fuisset, 95, t.
- Paranymphus regis quis sit, 273, 2.
- Parasceve unde dicta, 57^, 1.
- Parentes quomodo honorandi docetur exemplis, 888, 1. *481,1. cos honorantibus novem bona promissa, 162, 1. parentes male instituentes liberos suos offerunt cos Moloch idolo, id est, dxmoni, *118, 1. non debent nimis spem suam m filiis collocare , 371, 1. cur filios in senectute genitos soleant impensius diligere, 338, 1. debent omnes squalilcr alere et diligere, 2. eorum in filios maledictio cl benedictio quam sit eflicax, 281, 2 et seq. iis illicita petentibus non est parendum, *61,2. potius laborent ul filios pios quam nt opulentos relinquunt, 328, 1 ; 389, 2. quadruplex iis honor debitus, *418, 1. pietatis in eos exhibit@ insigne exemplum, *ibid*.
- Parius B. Virginis fuit punssimus sine sorde et fluxu sanguinis, *74, 1.
- Parcere debemus spiritualiter tres greges, 450, i.
- Ptocba quare Christiani celebrent die Dominica , 527, 2. paschi singulis annis a Judæis celebratum quid significet, 533, 2. in nocte paschalis idola Ægypti contrita fuerunt, 534, 1. paschi quid sit, unde dicatur, cl quæ 5* sit vox, 533, 1 seqq. triplex paschalis transitus, *ibid*. quid pascha vox ad litteram significet, 533, 1, 2. quam sit celebre festum nptid Christianos, *148, 2. quo tempore sit celebrandum Deus nullis miraculis confirmavit, *ibid*. et «cqq. magnis id privilegiis ab Imp. dotatum, *149, 1. ejus celebratio tramilla in Dominicain per Apostolos,. *153, 1.
- Paschalis Vivas Missam audiens visus est in prælio fortiter pugnare, 706, 2.
- Pastores animarum quales debeant esse, docetur ex virga Aaron florente, *282, 2 seq. sint valde addicti mortificationi corporis, cl insignia hac do re ndfernutur exempla, *283, i et seqq. quam debeant esse misericordes, *49, 1.
- Pastoribus in quo loco angeli apparuerint in nocte natiuitatis, 331, 2. pastores ovium quarc Ægyptii detestentur, 382, 2.
- Pasloritia ars esi pro ludium regni, 410, 1.
- Pater familias quomodo familiæ curam in rebus spiritualibus debeat gerere, 471, 1. officium ejus est docere domesticos, *205, 1. quam debeal vigilare pro suis, 310, I, 2.
- Patiens (qui), potens est, 714, 1.
- Patientia in adversis est mater castitatis, 343, 2. ca in morbis habenda, 277, 1, 2. ejus symbolum est pellis, *44, 1. ea propria sacerdotum virtus est, *ibid*, de patientia Sanctorum in adversis exempla varia, 577, 1 ct seqq. de patientia in adversis varia documenta, 446, 2 cl seqq. patienti@ primus fructus est pax ct reconciliatio cum proximi*, 447, 2. secundus dilectio, sive chantas, i48,1 tertius, quod suggerat pietatis exercitia, 448, 1. haede rc exempla, *ibid*, quarius, quod reliquas virtutes panal, 2. patientia* imago ad vivum depicta, *ibid*.
- Patria (pro) sc devoventium Gentilium exempla, 731, 2.
- Patriarch@ 12 filii Jacob significant 12 Apostolos, 29 1, 2-
- S. Paul@ devotio erga Bethlehem, 331, t. ornamenta sua mundana Obtulit templis, 755, 1. ejus elogium et mors, (M !.
- S. Pullinus filii vidu@ redimendi ergo sc in servum vendi passus est, 432, 2. ejus paupertas, *289, 1.
- S. Paulus Simplex eremita merito ohedienti@ multa edidit miraculi, 678, 2. impune tractabat serpentes, '305,1.
- S. Paulus comparatur Benjamiio, 373 , 1. ejus charilns erga proximum quam esset vehemens, *122, 1. fuit oriundus cx tribu Benjamin, 412, 2. pluribus ostenditur ejus et Benjamini analogia, *ibid*.
- Paupertas uberrima terra est, 2*2, 2.
- Pauperum oppressio est peccaium inclamans in calimi, 456, 2. iis ex lege Moysis debebat relinqui spicilegium , ct racematio, *120, 2. carum quantam curam Deus gerat, docetur exemplo Comitiss@ Hollandiæ, *487, 2. pauperes quomodo essent apud Judæos, *451 , 1. eorum quanta sil cura gerenda docetur exemplis Sanctorum, *452, 1 el seqq. pauperes etiam dare eleemosynam possunt cl quomodo, *79,1.
- Peccatum est toxicum, ct quare, *505, 1. est mei mox in fel convertendum, *18,2. est cadaver, pestis ^t vomitus'133, 2 ; *296,1. ejus quinque effectus, 104,1. peccata materialia etiam Deus punit, 236, 1, 2. peccata populi quomodo dicantur sacerdotes comedere, *fl, 1. peccatum et delictum quomodo differant, *43, 2. peccatum quomodo in Scriptum accipiat, 28, 2. a peccatis per tria a incula debemus retrahi : per reverentiam Dei ubique presenti» , memoriam beneficiorum Dei, et timorem judicii divini , 352, 2. peccatum originale non est tetra substantia, 134, 2. peccatum dissolvit harmoniam totius universi, 135,1. csl lepra, *83, 2. id quantopere Sancti quidam detestati slnl, *ibid*, est ulcus, * 85, 1. ejus confessio quam sil utilis, 375,2. ejus fores pœna obsidet quasi cerberu<, 116, 1. esi tyrannus, *ibid*, ejus quim brevis sit voluptas, ct

quam riln interdum punitio sequatur, 510,2. Ip«tim per qmilimr ngcravainr, 120,1 'tini perenti quntubr In c<c-
lmn rbimanlia, 119, 1. peccati venhlii Dm* «ubinde pu-
nii in«>rt<*, *56, 1. percala roddunt hominem «iinilrrn
brilliis,*71. 1. polluunt terram.*118, 2. ils iinenormiura
qu uila cæritas, 724, 1. percala quai Drus maximem h ic
vila puni it, 205,1, 2. precati sequentia pœnæ sunt iu-
lenium peccatorum pi «credentium, *ibid*, peca*.Inrum
mensura, *ibid*, peccata pilrnm Dens pumi in filios in-
nocente* et nocentes, *413, 2. peccatorum men*uram
plenam exspectat, *414,1.
Peccatores quam sint miseri servi, 625, 2. eorum lœ<tus
quis, et qualis, *402, 1. duplicem personam sustinent,
34. I. cos devorat lena. 569, 1. in quo sint similes Emu,
260, 2.
Pecuniam omnem detestati semper sunt viri sancti,*313,
1,2.
Pedum lolio quid mystice significet. 45 ,2; 715, 2.
Pelagius Alturum princeps crebras de Gothis ope B. Vir-
ginis victorias retulit, *862, 1.
Pele mirabile Hebræi* est, 504, 2.
Pella urbs Christianis fuit locus refugii a clade Hierosoly-
mitana, 504, 1.
Pelopidas quam esset ad calumnias foriis, *121, 1.
Pentateuchi nomen, argumentum, auctor quis, 27, 1, ubi
scriptus, 2.
Pentecoste apud Judæos quando celebraretur, 600, 1, 2.
est festum dale legis, *ibid* fuit celebre apud Judcos,
*150,2. ejus dies 50 uude numerarentur, *ibid*. alio tem-
pore id celebrant Judæi, alio Gliristiani, *ibid*, el <vjq.
prima Christianorum pentecoste incidit in Dominicain,
*451. 1. ejus mentionem facit Lucas in Actis, 2. in ea
descendit Spiritus Sanctus, non iu Judæorum, *151, I.
coli cœpta est mox post Christum, *152, 1, 2. hoc fes-
tum duplici dc causa apud Judæos institutum, *153, 1.
ntTcrb.miur in eo panes primitiarum, *153. 2. allegorico
pentecoste llebrœorum significabat pentecosten ClirLih-
uoi um, *155, 1, 2. tropologice perfectam pwnih*nlia
et remissionem peccaturum, *ibid*, anagogico iequum
Sanctorum, ibW.
Peregrini hic sunt omnes justi, 18<, I. 2.
Peregrinus quis Judicis diceretur > *3Sfi, i.
Perfectionem (ad) Christianam media novem, 213, I. ejus
compendium, *466, 1.
Pei feclisaciommodantur omnes proprietates altaris tb) ima-
matis, 709, 2 ct seq.
Perfidia n Deo vindicatur, id probatur exemplis, 326, I.
Pericles amico falbiim testimonium exigenti parere no-
lint. 619,1,2.
Periculum prenons magis percellit quam futurum, 166, 2.
Perjurii et pcrldiæ detestatio, 326, 1. quomodo semper
punitum hient, multis exemplis docetur. í¿í<./.*415, 2.
S. Pcipeluæ filio de scala gladiæ m ctclum usque du-
ccnle,
Persarum veterum in victu sobrietas, 160, 2ct seq. matri-
bus et filiabus commiscebantur. *114, 2.
Perseverantia significatur por caudam ovis quæ Deo udo-
lebntur, *23,1.
Personarum in divinis est distinctio, 231, 1.
Personarum acceptio in iudiciis ct superioribus quam
sil detestabilis, *396,1. exempla non accipientium per-
sonas, *ibid*. et seq.
Peu aliquando capitur pro calceo, *133, 2.
Pestis undò habeat ortum, el quid sil, 507, 1. quosii un
potissimum invadat, *ibid*, ejus remedia, *ibid*.
S. Petri Abbatis Claravallensis in oculi amissione patien-
ti 1, >. I.
S. Petrus gestavit triplicem coronam, <>><I, 1.
PhaetOlilis incendium quando contigerit, 444, 2.
Pharao rex Ægypti tempore Abraham quibus plagi* af-
fectus fuerit ob raptam Sarani, 183, 1.

Phario vox unde rtrahir, 432,1. Phsrso prohiban* Israeli-
ti» diri pibas , quid symbolice sîrnific-t, 17 , 2. j»n-
inndo se indurarli, D i, 1. Oju< corru« mv*»,<. qnî, 5 6,
2 el «eqq. ejus impietas jubentis masculo» Hrbrsorum
submergi, 43», I eur hnr jn*«cnt, *ibid*. 'igniltait in eo
diabolum, *tbt*d. eum cur Deus regem eonvHtuerit, 510,
1. cur eum tam diu sustinuerit, *ibid*. Pharao txnonms
Joseph tropologiae quid rigniAM, 436, 2. quid allego-
rize, 437, 2. qui» el qualis fuerit Plurio qnt fl braras
afflixit in Ægypto, 429, I et seq. allegorica Munificat
diabolum, 2. PbaraonH epitaphium, 563, 1.
Phare* quid significel, 349, 1. habitus fait primogenitus
Jude. babuilque jura primogenitorum pre Sela, *ibid*.
Phase non fuit celebratum in deserto post egrr-mm ex
Sina, *230. 1. debebat illud manducare etiam 1% qui vo-
vi rat abstinentiam a carnibus, 2. non poterant id im-
mundi comedere, *ibid*, sed debebant differre m secun-
dum mensem, *ibid*, qui i feriendum, vi adhuc secunlo
mense erant immundi/231 JPide Pascha.
Phialæ I ibernacub describuntur, 649,1. mystice «urit con-
cionatore», 2 et seq.
Philippi H llispannrum regis murientis monita ad cibum,
•5H. 2.
Philosophi Christionieffigies, 695, 1.
I'biln«optia el Physica quomodo Scripturo* sint adaptan-
dæ. 23, i.
Philosophorum quorundam cruri errores, 5, 1 et seq.
eorum errores circa mundi creationem, 42, i. eorum de
Deo *dit ntiaæ, 478, 1. loquaces pbihnpbi similes sunt
rants, 501, 2.
Phinees xclus, *340, 2. ipse est teli el tvclitudim* exem-
plar, *3»1. I. m<ruit ob eum perpetuum pontificatum,
2. parjdoxum e*I huuc Phinees fuisse Eliam, *342, 1 et
M*q. «le ojiis succelione, X
Phison quis fluvius, - 83, 2.
Phoca* ImperaWr qoe anathemata Deo vetui primitias
viilor æ ublutcrit, *365, t» asyli jure gaudere volentes
pificico educi templo passus tbi, *385,1.
Phocion quam generose munera respuerit, 381,2; *313,
1. displicuerunt vi inores Aihemeu*ium, *242, 1.
PhœnicM ad sortem Judcoium fiertiumt, sad Salomon ei
Hiram regem T)ri dominari pcnnail. *377, 1 ; 407, 2.
Pliaeuix an unita tantum «vi» existai, 64, 3. nun est vera
avis, sed fabulosa, non est nisi M)t, 140, 2.
PlnUclrrria Phansvoiuin «piaba crani, 547, 2.
Pigmcmi cæci Romani presbyteri generosum ad Julianum
Imperatorem rcsponnml, 278, I.
Pignore (de) quid lev M«»*is statuii, 617, 2. quid tMK lei
tropologice significet, *ibid*, pro pignore superiorem et
inferiorem inoUni accipere , quomodo Deus vetuerit,
*4S6. 2. quid hoc tropologice significet, *ibid*.
Pu II PunliŪcis modestia, studia, continentia, *283, 2.
Pisces cur non sacrificati fuenul, *4, 2. sunt animalia in-
nocentia, *ibid*, sunt animalia valde imperfecta, *ibid*.
sunt fecundi el quan*. 428. 2. quinam mundi, et liciti
d comedendum lego Moysis, *6a, 2 el scq. quid tropo-
logico signiliccut >quauiaæ pactum, et pmnulæ.*64j pis-
cium diversa natura describitur, 63, 2. eorum mores
monbu* hominum accommodantur, *ibid*.
Pius V quid do Puutitlcaiu couht c I, *244, 1.
Placilla Imperatrix m pauperes fuit munifica, *452,2.
Plagiarii quales sint, *486, 2.
Plagii perna erat mors, 612, l» 2.
Plantarum miracula, 55, 2 et seq.
Platonis rrrures orto, 5, I.a Mose ideas suas <?t mutua-
tus, 653» I. dictus Moses Atticus, 048, 1. ejus epita-
phium, 598,2.
Platonis Abbatis vis et efficacia in dicendo cl persuadendo,
693, L
S. Plcgilus sacrifican* vidit Christum InsUr pueri io hos-
tia » *53, 2.

- Plutorchi commentum, Levitas dici a Lysio, id est Baccho, *208, 2.
- Pœnarum genera quæ essent Romanis, *132, 2.
- Pœnitcntr* Dco interdum sunt gratiores post culpam, quam ante, et bac de re exemplum, 633, 2 ct seq. pœnitentium variorum exempla, *30, 1, 2.
- Pam lentia congrua et Miigularis perfectorum quæuam sit, *75, 1. significatur tropologico per chrysolithum, 683, 1. pandentia et compunctio significatur per lindi.im pro peccato, *30, 1. ingignes venienti© de ejus efficacia, *ibid*, item ejas exempla, 2. qualem pœnileoliam agnoscant moderni baratici, *22. 2. Sacramenti pœuitcntiæ typus in velen Testamento, "18, 2. pœnitentliæ varii modi significantur per sacrificium ovil, turturis et columba, *33, 1. ptrmtrnliæ mortificatio significatur per altare holocau«tnrum, 605, 2. ad eam adhortatio, 066, 1. ejus fructus 2. significatur per labrum Moysis, 714, 2. in hac lasare debent pedes suos sacerdotes nostri sacrificaturi, 715, 1.
- Pœlæ impuri sunt vclut ranae, 502, 2.
- Polemonis Eremita in doloribus splenis palien lia, 277, 2.
- Polion) mi olim erant vinci feminæ, 30, 2.
- Pollutionis nocturna causae, *06, L
- Poloni ob negatos decimas penuria affliguntur, *291, L
- S. Polyraquii in martyrio rom Un lia, *10, 1.
- Polycratis Samiorum tyranni continui felicitas, 300, 1.
- Polygamie quomodo olim n Deo permissa, 208, 1.
- Pontifex veterum Romanorum orationem funebrem habens vultum avertebat n funere, *136, 1.
- Pontificatum Romanum nulli fugerunt Pontífices, *244, 1.
- Pontifici Rom mo débilitant decimæ, *289, 2 carum loco accipit nomila', (*bid*, reple se vocat servum sertorum Dei, 162 2, in pretore gestat adamantem. 680, 2. ejus auctorita' infallibilis ad universalis Ecclesia adininis- lrationem, 690, 1.
- Pontifici' Judaici rnnl orto ve«toff, *48. 1. quid eæ significarmi, *ibid*, differi Int pontifex ab aliis sacerdotibus quinque prorogativi*. 2. an gestari! adamantini qui subinde fultfcb.il, subinde obscurus evadebat ct sanguineus, 680, 2. de ejus unctione, *48, 2. h»c unctio significat, in Ecclesiastica hlernrrhia esse ordinem, *ibid*. monetai pontificem quam aliis cbarilate «t virtutibus debeb't antecellrre, *49, 1. mystice quid lier significa- rit, *48, 2. durabii hæc per septem dies, el quare, *49, 1. erant m ejus ve>le talari malogranata ct tintinnabula, 691. 2. erat ipso Judex legalium controversiarum, *458, 2. item in dubiis juris. n«m autem in dubiis facti, aul mere civilibus, *459, 1. ex scientia legis judicnb.it. (*bid* eju'judicium erat idem, quod judicis, *460, 1. non poterat lugere parentes defunctos, *136, 1. idip'iim Gentiles imitali sunt, quod docetur exemplis, (*bid*. quid hoc allegorici» significet, (*bid*. debebat ducere uxorem virginem, 2. quibas de cau*i«. *ibid*, quid hoc tropologico significet, *ibid*, quid •llegurice, *ibid*, non autem ex tribu sacerdotali, «ed nobilem, *137, 1. ex sententia Augustini nunquam bibebat vinum, *58, t. ejus opes, honor, potentia, *342, 2. ej'i« peccatum rquaiur peccato tutius populi, *27, 1.
- Popielux Poloni© rex a muribus comestus est, *474, t.
- Ponum Hierosolyma inscalpsit Imperator Hadrianus, *63, 2. Romani eum m vexillis profervbmt, *ibid*. Judæis is erat exosus. íbid. porcus e»l sjmbolum hominum profanorum et veritatem spernentium, *ibid*.
- Porphyno qualis sit avis, *1 G, 1. quare sit immunda,«R7,1 prodit adnltenum, *ibid*.
- Po**e»iu» nnn alienanda quid myslike slgnifirel, *388, 1.
- Po*-ibdiia* omnis creatura el huniinii provenit immediate a Deof Ab '.
- Posteriori Dei quid tini allegorice, quid tropologice, quid symbolice, 740, 2 et seq.
- Precepto judicialia que (11)1,609,1. quadam etiam inUrei erant moralia, ibnf. præcepta cæremonialift qua sinl.fbfr/. Præcepta decalogi exponuntur, *410, 1. quomodo primo ejus procepto veletur sculptile, el «n sculptilium velatio ad primum, an ad secundum pertineat, 2. sculptile in hoc prorepto continet etiam fusile, ductile, conflatile, tornatile, *2. sculptile est idolum, *ibid*, co non vetatur imaginum u«us contra Calvinum et Abulensem, *411, 1. sine Dei injuria fiunt imagines, *ibid*, hoc præceptum est tantum naturale, *412, 1. substantia et finis prorepti primi, *413, 1. quare se in eo Deus vocet zelotem, 2. secundum præceptum exponitur, *414, 2. el seq. moralis hujus præcepti exaggeratio, *415, 1. explicatio tertii prorepti, 2. lex sabbati an sit parim naturalis, parlim cæremonialis, *ibid*, contra hoc præceptum quinam fideles peccent, *417, 2. quomodo festa violantes a Dco puniantur, *ibid*, quæuam opera sabbaio prohibita, *ibid*, quartum præceptum exponitur, 418. de promissione huic procepto addita, *418, 2. quintum el sextum explicantur, *419, 1. septimo vetatur usurpationis rei aliena?, *ibid*, octavo prohibetur omnis lingua abusu', 2. nono concupiscentia uxoris aliena, *ibid* decimo rei aliena cujuscumque, *420, 1. tropologice decem præceptis decem vitia superantur, 2.
- Proda hosti excu«sa cui cedat, 199, 2.
- Prodentlnatio et reprobatio significatur per sacrificium duorum hircorum, *103, 2 et seq.
- Praedicatores sunt angeli, 287, 2. Vide Condonator, Ductor, Sacerdos, Prolatus.
- Prolatorum est alio* portare, et ferre, *21«, 1. intrepida diam coram magnis debent dicere veritatem, *¿77, 1. hac de re insignia exempla, *ibid*, et seq. quam vigilantes debeant esse, 310, 2. saos amicos el nepotes de bonis Ecclesia non ditent, 385, 1. Vide Pastor, Princeps.
- Proputin arborum quæ vetita Jmlæis, *124, 1.
- Primitiæ a decimis distinguuntur dupliciter, *287, 1. eas quadruplices solvebant Ju«læi, *ibid*. Deo danda et quare, f 17, quarum fiugnm sibi Deus primitias voluerit offerri, *19, 2. significant h© Christum resui gentem, *20, 1. primiliæ sacrificii N.idab el Abili, *55, 1.
- Primogenita animalium Deo offerenda «lebebanl esse septem dierum ad minus, 618, 1. quid hoc anagogice signified, *ibid*, cur ea sibi Deus jussent offerri, 546, 1. tropologice quando Den primogenita offeramus, 2. ca sunt Dei triplici titulo, 547- qua primogenita ei essent offerenda, 548, 1.
- Primogeniti Ægyptionim cari significant diabulum, el angelos ejus, etiam hostes fidelium, 521, 2.
- Primogenita' habebat olim octo prorogativas, 392, 2. ejus olim jus erat quadruplex, 268. 2. erat princeps fratrum, *ibid*, in hareditate habebat duplum, *ibid*, erat sacerdos familia, *ibid*, paler moriens ei peculiariter benedicebat, *ibid*.
- Principum morti vicinorum insignia monita, *511, 2. princeps sit lapis cl fundamentum populi, 410, 2. debet e«se sol, 340, 1. quam vigilans debeat esse, 810, 2. pro delicti* principum quare Deus speciale «acriflciiin instituerit, *28, 2. eorum quinque dotes el virtute', 595, 1. partiantur cum aliis onus, 2. cum Moyse rope Deum «lobent consulere, *226, 1. principum avarorum symbolum sunt gryphes, eorum exempla^ *65, 1. eorum impiorum consitu quomodo Deus solent dissipare. *324, 2. eorum favor quam sil fragilis, el quam ei parum fidentum, 430t l. eis non detrahendum. 617, 2. olim solebinl vorari patres. 320, 1. quam parva tributa suis drb«*.int imponere, 713, t. eos maxime decet clementia, 738, 2. eju' rei exempla, 416, 2 pl srq. princeps unus in'igni« quam multa interdum posdl, 484. 2; 593, 2. princeps quahsdebeat esse docetur ex rubo, 454, i; 594, 2.
- Pritir Abbas quam esset oculorum continens, *22, 1.
- S. Probus Episcopus Reatinus quam sancte sit mortuus, *321, 2.

S. Proculi Episcopi sanctitas : recreatur visione angelo-
rum, '210, 2.
Promissa Dei sæpe implentur in posteris, 29, 2; *332, 1.
promissum «olet homo negare quatuor de cau*i», *324,
I. quæ in Deo non habent locum, *ibid.*
Propheta quis specialiter per Moysem promittatur, *465,
1 cl seq, Prophetis Deus tripliciter est locutus, 182, 2.
Proptietæ vocantur cantores, *247, t.
Prophetiæ species quintuplex, *253, 1. interdum complec-
titur typum et untitypum, 32, 1, 2.
Propitalorio (ex) an Deus fuerit locutus perse in assumpto
corpore, an vero per angelum, *102, 1, 2. erat id quasi
arc@ operculum, 630, 2. erat ex auro, *ibid.* erat placato-
rium, el oraculum, el quasi sedes Dei, 640, Lan fuerit
alte elevatum supra arcam, *ibid*, tropologice sigmlic.it
Christum, et quomodo, 2«
Proselyti anno septimo non liberabantur suis debitis, sed
Judæi soli, *451, 1.
Providentia Dei èrga suos, et obedientes, 281, 1. quam
mirabilis ea sil, 368, L
Prudentia viget in frigore, 305, 2.
Pruina dicta a perurendo, 310, I, 2.
Plolemmus Soter fuit ab aquila enutritus, 597, 2.
Plolemæus Evergctes Ægypti rex unde sic dictus, *225, 2.
Publius monachus oratione diabolum stitit a Juliano Apo-
stata emissum, 711, 1; *104, 2.
Puer in Scriptura passim pro discipulo et famulo capitur,
735, 1.
Puerpera quo ritu purificabatur in lege Mosis, *70, 2. *Vide*
Purificatio.
Pulcheriæ August@ pietas et donaria, 755, 1.
Pulchritudo flos bonitatis est, 439, i, 2.
Pulmentum el pulles quid sint, unde fiant, erant prisco-
rum cibus, etiam Latinorum, 268, 2.
Puniat quam severe Deus peccata, *413, 2.
Purgatorii ignis significabatur per flammeum gladium
ante paradisum, 112, 1.
Purificationis lex quibus feminis lata in lege Moysis, *73,
1. ab line fuit immunis B. Virgo, 9 et seqq. nun ob-
ligat jam Christianos, *74, 1. purificatio significat pœ-
nitentinm, 2. purificationis dies cur in partu masculi
erant 40, in partu fomiti@ duplicabantur, *76, 2. quid
hoc tropologice significet, *77, 1. de sacrificio iu purifi-
catione oblato, 2.
Purpura quid sit, est color regius, 633, 2.
Pusillanimitas describitur, *243, 2.
Putei ab Isaac 1res effossi, 273, 1. de eorum nomine, *tbid.*
quid hi tres putei mystice significant, 274, 2.
Putiphar duplex in Genesi describitur : sacerdos unus, al-
ter princeps militi@ Pharaonic@, 862, 1, 2.
Pygargus quale sit animal, *448, 2.
Pythagora symbola quæ sint, 31, 1. quoties lransanima-
tus, 5, 1.

Q.

Quadragesima? jejunium vocatur statio, unde, 631, i. ipsa
est anniversaria decima, *ibid*, exempla antiquorum
Patrum pristini rigoris jejunandi in Quadragesima , 2
el seqq. quadragesimas duas tantum Moses in monte
jejunas it, *436, 2. quadragesimus numerus est mysticus,
032, 1.
Quadragesimali* jejunii præcepli antiquitas, 746, 2; 631,
1. in ultima septimana Quadragesima quam pii ct devoti
olim orant Christiani, 531, 1.
Quadrupedum variorum natura prodigiosa, 67, 1, 2.
S. Quintinianus Episcopus per aquam benedictam febrim
dispulit, *294, 1.

R.

«achei fugiens, quare patris sui idola furala fuerit, 308,
2. cur sepulta in Delblebem, non in llebron, 388, 2«

qunmodo morlua dicatur Jnsopbnm adorase, 382, 2.
Itamele» quali» urbs fuerit Ægypti, 432, 1, 2. quid mora-
liter significet ex etymo, í¿ 'd.
Raphaim qui, et unde dicti, 19\$, 2; *399, 1.
(bitonale unde dicatur, 679, 1. unde vocetur Judicii, 2.
quid tropologice significet, *ibici*, xn gemini rationalis
quid significant, 2 et seqq. m rationali fulgebant gem-
mi dum sacrificabatur, *7, 2.
Rebecca fuit speculum virginum octo de causis, 257, 2.
ejus verecundia, 260, 1. représentai Ecclesiam a genti-
lismo a Christo ad connuhiim vocatam, 259, 1. mittens
Jacob in Mesopotamiam fuit figura Dei Patris mittentis
Filium in terram, 283, 2. decern de tamil fuit typus
nuirnæ el Ecclesia, 261, 2. passi csl in utero cc'Hio-
nem cl luctam Jacob et Essa, 266. 1. quilis hæc lucia
fuerit, *ibid*, de hac lucta quo iverit Rebecca ad consu-
lendum Dominum , 2. eju» constantia io fide, 278, 2.
ejus prudens consilium in ablegando Jacob, 283, 1.
Rector populi, exemplo Mosis, debet miscere severitatem
cum misericordia, 728, 1 , 2. debet esse angelus inter
homines, 22, 2.
Redemptio humani generis, quomodo a Prophetis signifi-
cetur, 33, 2.
Reges quinam studio Scripturi dediti fuerint, 21, 2. eo-
rum olim quatuorerant insignia. 361, 1. eorum est po-
li^imam habere curam ver» religionis, '461, I. doce-
tur id exemplis, 2. non debout insolescere, nec superbire,
id docetur exemplis Gentilium, *462, 2. regum piorum
exempla ct virtutes, 1. *Vide* Princeps, Rector»
Rcgin.e vari» cilicia gestarunt, 349. 1.
Regnum <piam sil res plena periculis, docetur exemplis,
'243, 2 cl seqq. regni et regalis potenti» quanta vanl-
Us, 563, 1. regnorum sollicitas in quo sila sil, *461,
L 2.
Religio vera est basis regnorum, (*Ud.* ct scq.
Religio csl secundus baptismus, ac marly riunì, *219, 2. est
paradisus, 85, 1, 2. est sigudicala per scalam Jacob,
2S8, 1, 2.
Religiosorum in novilialu tantatio unde oriatur, 550, L
nunquam debent ire soli. 467, 1. propter sua vola suoi
tropologice significali in lego Mosis, *184, L signifie m-
tur por Naziræos legis Mosis, *218, I ct seq. quia sunt
separati, debent abstinere ab ebrietate, *ibid*, de-
bent fugere omnes occasiones gulæ, el etiam defectus
minimos, 2. debent deponere omnes carnales affectus
erga parentes, *ibid*, debeut esse remotissimi ab omni
peccato, *itid*. debent habere sanctas cogitationes, *ibid*.
si turpes occurrant, eas stalirn amputent, *i6(d.* «i in
aliquod peccatum inciderint, resurgant novo conatu,
itili, debent cmo valde perfecti, *219, I. sunt holo-
causta, itu/, verorum Religiosorum munia, *219, 2.
quietem et secessum captent, et magis orationi quam
actioni insistant, *174, 2.
Repudiata alteri nubens, nunquam ad primo repudian-
tem poterat redire, *486, 1.
Repudii caos» libelli in veteri lege, *484, 1, 2. an is sol-
verit vinculum matrimonii, *485, L qualis fuerit forma
ejus, 2. qualis ejus forma apud Romanus, *ibid*, qui-
nam caus» ejus conscribendi, *486, 1. jus repudii in novo
Testamento rejecit Christus, *ibid*.
Resina quid sit, 841, 1; 371, 2.
Respublicas conservant tam præmia quam panæ, *178, 2.
iJem docetur apopblhegiuatibus, *ibtd.* et scq. quænarn
respublica sil optima, *105, *i*»
Restitutionem in veteri lege quomodo Deus fieri precepe-
rit, *34, 2.
Resurrectio ad vitam «ternam significatur per Jubileum
el sabbatum, ct annum sabbaticum, *170, 2.
Rhinoceros quale sil animal, *325, 1. unde dicatur, (*bid.*
quonam symbolice significet, *tbid*. primus eum lto-
mi iu arenam produxit Dumitius, cl cur nummiun

codi jouent cum cillgie rhinocerotis í6td. duo babel cornua, *529,S el*eq. Rhodii a quo orti ferantur, 166. t» Rhombo conferantur Hcbneornm gyri in deserto, *367,2. S. Richardus Ciceslreosis Episc. consanguineos suos ad be nefici* Ecclesiastica admittere noluit, *352. 2. Roberti regis Sicilire amor **rga litteras, 21, 2. Roma quando condita, *337, 2. ejus magni(leenlia el po lolas, i <d, 2. Romani quinam Judæos subegerint, cl a quibus ipsi sub acti , *337, I, 2. eorum infamia connubi», *114,2. in adulteros graviter animadverterant, 348, 1. nomina da bant ab eventu , 30, 1, fuere prisci Rum ini dediti agri cultura, 139, 1. S. Romanus Martyr parci sibi in tormentis induil ob nobi litem generis, 133,1. S. Rumualdi conversionis querefuerit occasio, *382, 2. eju> visio de scala in cœlum extensa , 288, 2, S. Romulre felix exitus e 'ita, *32f. I. Rumuluc Rominnrum rex discerptus a senatoribus en ti los est raptus in cœlum, *537, 1. Rom spinis conjuncta quid tropologice significet, 108. 2. Rotunda coma Gentiles usi, *125, 2. rotini la figura osten ditur ilelccUlos Gentium deos, *ibid.* rotundi sunt cœli, *ibid.* Ruben quid significet, 295, 1. symbolice lignificai limo rem Dei, 299, 2. de qjus benedictione, 391, 1. ab co fuit ablata primogenitura, cl quare, 2 et seqq. quid allego rice signified et tropologice, 393, 1. Rubcnilæ jubentur praire ad pralîiim, et quarc, *368, t. Rubus ardens et non comblions quid ad litteram significet, 452, 2 el seqq. quid allegorico el tropologice, *ibid*, ct seqq. quid anagogico, 454. 1. quid simbolice, *ibid.* quo modo diclus ardere cum esset integer, et non comburere tur, 453, 1. Verbum Dei in rubo est Christus in cruce, 453, 1. Rue avis magnitudinis immensa?In India, *65,1. Rudolphi I Imperatoris lenitas post duriores mores, 41G, 1; 739, 1. Rudolphus Austrias ad Dei tribunal citatus intra annum mortuus est eodem dic, 156, 1. Ruminare est symbolum orudenliæ, *61, 2.

S.

Saba vir fuit duplex, 166, 2. Sabbatum servantibus Deus adauget lucra et fruges, *172, 1. ejus religiose servandi restitutio el innovatio est in manna collectione facti, 5S2, 2. ejus violati pœna. cr.it mon, 720, I erat primum festum Judæorum. *148, 1. non licebat in eo coquere, nec accendere ignem . *ibid.*; *417, t; 749, 1. apud Judíeos quanto rigore servandum, 749, t. ejus sanctificatio, 78, 2. fuit Adæ Indictum in lege natura, *ibid*, ejus Sacramenta et significato alle gorica, tropologica, anagogica, *415, 2. origo sabbati juxta Gentiles,•'If,ejus quatuor enusæ cl origines, *416, 1. ejus causa symbolic», *ibid.* de causa arithme tica ct physica, *ib(d.* quam rationabiliter apud Chri stianos in diem Dominicam mutatum sit, *417, 1. capi tur pro quolibet festo, imo pro hebdomada tota, *ibid.* id colentium fructus cl premia, 2. quænam opera in eo vetita, *ibid*, id Judæi superstitione colebant, *i 18, I. ýcerdot de regnum quid sit, 599.1. cur Moyses illud pro mittat Judæis. el Apostolus Petras Christianis, *ibid.* sacerdotes veteres sacrificaturi quomodo se preparaban!, et quid cx eo discant sacerdotes novæ legis, 12, 1 ct seqq. eorum donum, sive quasi stipendium a Deo da tum, erant victims legales, *286. 2. item victimre spon tanea?, *ibid*, et primitive frugum. *2S7, 1. item oblata ex voto, et primogeniti animalium, 2. eorum officia eruit quatuor, *160, 1; *2i>4, 1. iis inhibitus fuit luctus

mortuorum, *133,2. tropologico id significat sacerdotem debere fugere peccata, *134, t. eisdem inhibit i rasio ca pitis, *ibjd.* quid hoc tropologico significet, 2. ministra huit nudis pedibus in tabernaculo, 715. 1; 4' 2. qui de causa, 715, I. Gentilium sacerdotes idem fecerunt, *ibid.*; 154, 2. sacerdotes novæ legis quare non celebrent nudis pedibus, 715, 2. eorum quatuor vestes , 697, I. eoriinidom tria munia communia cum summo sacer dote. *ibid*, coram femoralia quid significaverint, *ibid.* corum unctio, 701, I. quo ritu consecrati fuerint, 702, I, 2. torum minus inungebantur, .summo vero sa cerdoti erat peculiario inungere pedem, cl quid hæc si gnificent, 701. in primi eorum consecratione oblatum fml omne grnns sacrificiorum, 702, 2 el seq. unctio co nili! quid significet, 700. sácenlos minor cmiscrrab.it pontificem, 701, 2. in cmisecrratione eorum rærcmmiire quitum* servabantur, 705. 2. quibus ile causis Deus cos induerit habere agros, *288, 1, 2. cratitjudices in caums etiam criminalibus, *458. 1. Sacerdotis sumini vestiendi ritus, 675, 1. ejus vestium causi, *ibid*, prim i ejus vestis ephnd.G76seciinda erat ra tion de, 679. I. describitur hoc, *ibid*, el seq. tertia ves tis cr.tt tunica hyacinthini, ct ejus descriptio, 675, 2; 691. I. quarta ejus vestis erat tunica linea. 601, I. ejus descriptio, 2. quinti vestis erat xonn , quæ erat duplex, ejusque descriptio, 1. sexta ejus vectis erat tiara, 695, 2. ejus descriptio, *ibid*, ei erit offixa lamina aurea, 693, 2. brevis vestium harum tropologia, 602, 1. quo modo in ejus veste rr.it Intus mundus, *ibid.* Sacerdotium viri sancti nulli refugerunt, ut S. Franciscus, S. Marcus, S. Antonius, *145,2. Sacerdotum peccala non propalanda, *28,1; 161, 1. eorum hæreditas c>t Deus, *288, I. debent habere rectam in tentionem , 696, I. debent esse cn*ti, 698. 1; 701. 1,2. quomodo præ populo vitre exemplo prælucere debeant, 698,1. quomodo esse debeant uncti misericordia cl aliis virtutibus. 701, 1,2. quomodo tropologice Deo debeant offerre perimet brachium, 704, 1. pro honore Dei nulli parcant labóri, et bacile re exempla, *ibid.* 2. eorum el clericorum status csl militia, *208. 2. in officio negligen tes acriter perstringiKitur, *286,1. indigne communican tes a Deo quantopere puniti, *140, t. eorum immunitas a vectigalibus quam sit rationi consona, 384, 2. debent esse juge holocaustum, *38, 2. reteris dormientibus de bent vigilare, *ibid*, s/icerdotiitin libidinosorum oratio quantopere Deo displiceat, *12,2 cl seq. multis do rausis debent c^e sancti, quia in terris representan! personam Christi, *144, 2. quia compilantur angelis, *ibid*, quia alios debent sanctificare, 2. quia sunt medialores in ter Deum cl Immines, *tbid.* quia eorum munia sunt sanctisùma, *115, 1. quia propria sacerdotis dos csl sanctitas, *145, 2. eorum vestis debet esso patientia, *44, 1. eorum st ilus quam rnagnæ sit dignitatis, egre gie docuit Thomas Morus, *275, 2. sunt custodes po puli, *204, 1. debent esse quasi pons inter Deum el homines, 686,1. debent habere doctrinam el veritatem, 690, 2. debent esse interpretes public® veritatis, *ibid.* debent esse sanctissimi, el quasi ipsa sanctitas, *135, 1. Sacramenta vetera el sacrificia non justificabant ex opere operato, sed operantis, secus legis novæ, *1.2; *7, 2. Sacrificari olim in conviviis solitum, 371,1. sacrificari sibi jussit Deus uno lanium in loco apud Judæos, idque sub pœna capitis, el quare, *110, 1,2. Sacrificii pro peccato pontificis quis ritus, *26, 2. victima pm pontificis peccato tota extra castra cremabatur, *ibid.* quænam ejus rei litteralis causa, *ibid*, quænam alle gorica, *27, 1. quænam tropologica, 2. quænam ana gogica , *iôtd.* secunda hostia pro peccato populi, eral vitulus, *28, 1. tertia hostia pro peccato principis eral hircus, 2. (juarU hostia pro peccalo plebeil erat capra, *39, 1. hostiis pro peccai *)oponcbalur sa!, non vero

INDEX RERUM MEMORABILIUM.

- thus, neque libamini, 9. sacrificium pro peccato mystice significant poenitentiam compunctionem, *30, e quid significet quod in hoc sacrificio offeratur pro peccato principis hirci, *29, 1. quare pro ; cerato plebei! capra, *ibid*, sacrificium ovis, turturis, columbæ pro peccato quid tropologice significet, *33, E carebat hoc sacrificium oleo, et quid hoc significet, 2. carebat etiam thure, et quid hoc significet, *3j, t.
- Sacrificii victima pacifici quænam sit, *21, 1. dividebatur in tres paries ; adest ejus et sanguis indolebatur Deo, pectus et armus dexter cedebat sacrificanti, reliqua caro laico offerenti, *ibid*, quid hoc mystice significet, *46, 1, debebat hæc victima esse bos, ovis, aut capra, non avis, *21, 2. quid tropologice hæc victima significet, *ibid*, quid allegorico et tropologice adest in hac victima significet, *22, 2. quid renes tropologice, *23, 1. quid cauda ovis, 2. adhibebatur etiam in hoc sacrificio thus, *21,2, victima pacifica debebat eodem die comedi, et quare, quidque hoc significet, *44, 2. ritus immolationis hujus sacræ J, *45, 2.
- Sacrificio (de) oporri solito in festo expiationis, *103, 1 et seqq. in eo hircus pro peccato immolatus significat Christum patientem, et mœriem in cruce, item immolatum, *ibid*, item Barabba? postpositum, 2. tropologico quid tunc duo hirci significant, *ibid*. in sacrificiis cur Deus exigit renes et hepar, 701, 1, 2. sacrificiorum carneorum riluf, *19,2. sacrificium erat quasi convivium Dei cum hominibus, *14, 2. ejus in genere divisio, *15, 2. sacrificiorum apud Romanos rilus, *13, 1. sacrificia quibus de causis Deus instituit, *14, E quomodo Deo placuerint, 2. sacrificii definitio, *15,2 meo victima cur debeat immolari, *ibid*, quomodo sacrificabantur liquida, quomodo solida, *ibid*, octo animalia sacrificabantur, *ibid*, sacrificii tres species *ibid*., offertur soli Dei jure gentium, *4,1. de sacrificio lelotypiae, *214, 2. de sacrificiis suis Judæi decem miracula referunt, fabulosa tamen, *29, 2. eorum et aliarum functionum sacerdotalium sumptus solvebat populus apud Judæos, *160,1. in sacrificiis cauda jussa Deo adolcri quid tropologice significet, 703, 1. quid adest, *ibid*, in iis victimam elevare quam sit antiquus ritus, 2 et seq.
- Sacrificium jure cur et quale fuerit. 705, 2. ejus ritus describitur, 700, 1. significat sacrificium Christi in Eucharistia, *ibid*, item Christum oblatum infirmitatibus in presentationibus, et eundem oblatum in cruce, *ibid*. in eo agnus unus mane, et unus vesperi quotidie immolabatur, *353, 2. quare et quo ritu immolabatur, *ibid*, is agnus debebat esse annulus, et immaculatus, et offerri cum libaminibus, *ibid*, et seq.
- Sacrificium holocaustum quid sit, et unde dicatur, *5, 2. in eo cremabatur tota vidima excepta pelle, '(>, I reliqui ritus oblationis ejus recensentur, *6, L holocaustum bovis, et ovium quid tropologice significet, *ibid*, quid holocaustum vituli et agni : quid turturis et columbæ, *ibid*.; *11,2. tropologia rituum holocausti exponitur, *0, 1; *9, 2. holocausta ovium tropologice sunt Martyres, *10, 1. in eo ovium cur vesica et plumæ nobiscum sint, *11, 2. quid hoc mystice significet, *ibid*, in eo cur Deus juberet ascillas confringi, *12, 1. quid hoc mystice significet, *ibid*.
- Sacrificium mincha erat ex simila nullo pane, *14, E quibus de causis Ucus hoc instituerit. *ibid*, et seq. fuit typus Eucharistiae?, *15, E fuit verum rarrillcium, *ibid*. et ininchæ additum oleum, 2. Imponebatur ei etiam thus, et quare, I fi, erat triplex : clibanus, sartaginis et craticuli, *17, 1. significat carnem Christi frictam in cruce, *ibid*, item Ecclesiam, 2. quid tropologice In ea significet clibanus, sartago et craticula, *ibid*, tertia species minchæ erat oblatio spicarum, *19,2.
- Sagittarius est nomen numismatis Persici, 3'H, 2.
- Sal erat in omni sacrificio, et quare, *18, 2. est symbolum diæmonii, *Vid*. item doctrina Apocryphorum, *19, 1. item incarnationis et eternitatis, *ibid*, conservat corpora, *ibid*. adhiberi solebat in sancendis fœderibus, 2. quid hoc significabat, *ibid*, hospitibus primo solitum opponi, et quare, *ibid*.
- Salahadini preclara in morte vox de rerum vanitate terrenarum, 533,2.
- Salmandram in igne vivere esi fabula, 60,1 ; *70, 2, Saltationes lascivæ damnabiles, 572,1.
- Sihandorum pauciU« terribilibus exemplis docetur. *266.2.
- Sanchus major Navam rex templi immunitatem violans stringendo venabulum in aprum qui eo confograt, pœna* dedit, *335, 2.
- Santi in cœlis similes aquilis, 598, 1. quibusdam hæcio terris suus locus in cœlis fuit ostensus, 288, 2. qualia soleant habere colloquia, 593, 1. referunt omnia ad honorem Dei, 594, E hic tribulatio nibus lentantur. 3»4», E scilicet in omnibus quomodo Dei voluntati respondent, 416, L 2. assimilantur sicilis sex de causis, 202, t. et ob decem analogias. 62, 1 et seq. quanto in pretio habendi etiam in terra viventes, 225, E iis tunc omnes creatore, 560, 2. sunt columnæ lucis, *232, E iis nullibi est exilium, quia Deum ubique presentem habent, 444, L eos habere amicus quam bonum sit, 185, i. accepto beneficio in Dei laudes prorumpunt, 566, E Sancti fiunt quasi deiformes, et dii ex unione cutn eo, *187, 2.
- Sanctificare passim in Scriptura accipitur pro offerre, 703, 2.
- Sancio sanctorum (in) nulla erat fenestra, et quare, *102. 1. *Vide* Tabernaculum ipsum erat symmetrum cœli empyrei et vitæ æternæ, 662, L nullus id ingreditur, nisi vult pontifex, et quando, ac Moses, *101, E an B. Virgo et S. Jacobus Minor id ingressi, *ibid*. 2. Sanctuarium Dei mysticum nunc quis adeat, debet remove re obices, *226, 2. *Vide* Tabernaculum.
- Saucius qualis sil vox, significat purum, religiosum, et venerabile, et firmum, *132, 1 ; *187, 2. sancii quomodo debeant esse omnes Christiani, *132, L sanctorum exempla, *ibid*.
- Sanguis quomodo vocetur homicidium, 369. 1 ; *453, E sanguis septies aspersus contra propitiatorium quid significet, *106,2, ejus esus inhibitus in lege naturæ, 154, 2. et Judæis, sub pœna mortis, idque tribus de causis, *23, 2; *111,2. sanguis quid tropologice significet, *111, 2. quo sensu sit anima, *112 in corpore humano cœlis principalis humor, *112, E sanguinem humanum quomodo Deus dicatur requirere a bestiis, 155, i.
- Sapientia est lilia memorie, 12. E de ea ejusque studio varia encomia et laudes, 646, 2 et seqq. ejus studio deditorum exempla, 647,1 ; 651, 2. sapienti! documenta, et indicia varia, 647,2. ejus symbolum cœlis pectus, *46. L a Deo per orationem petenda cœlis, *173, E Saporis regis Persarum superbia, 50\$, 1.
- Sapphirus gemma in rationali pontificis significat Nephthalim, et S. Andrea ob cœlestem fortitudinem, 632, E qualis lapis sil, 629, 2. quid symbolicè significet, 629, 2. quid anagogice, quid allegorico, *ibid*.
- Saraceni et Agarceni unde dicti, 209, E quo artatis anno se circumcidant, 218, 2, nudipedes hodie templa sua ingrediuntur, 451,1; 715, 2.
- Sare raptus a rege Abimelech, ejusque pulchritudo et bona dispositio, 235, 1, 2. Sara parions Isaac est typus B. Manæ, 239, 1, 9. quo sensu vocetur soror Abrabæ, 236, 2. ejus fides et pietas, 207, E alii ejusdem virgines, *ibid*, cur ante dicta Sarai, vocata fuerit Sara, 216, 2. quoto anno artatis mortua, et ejus sepultura, 251.1,2.
- Sardius lapis in rationali pontificis significat Ruben, et S. Bartholomæum, ob martyrium, 681, i.
- Sarepta urbs conflatoria unde sic dicta, *532, 2.
- Sarug invenio artis pictoria? et obtuar!®. >79. X

- Situm mentors qualo genus, 222.1.
- Saturo' uxori* amorem postposuit divino ad ariani'mum »n|lirilitu<, 102,2.
- Saul de prophetat Balaam , *829, 2.
- Saxone' olim quas panas in adulteros «latuerint, 348, f.
- Scale Jacob an Deu-* superno incubuerit. an inferne nd earn steterit, 285, 2, quid e i allegorico, tropologici» et symbolic* denotet, *ibid.* ct scq. el 286, 2. Vide Jacob. Schola» etiam priscis fuerunt, 268, 1.
- Scientia nos Deo facit simillimos, 101, 2. scientiæ variæ propter Theologiam variis in Scripture libris tractantur, 5, 2.
- Scipio Minor quomodo castrensem disciplinam reparam in exercitu Romano, MSI, 1.
- P. Scipionis Africani po'l maxima spolia relata summa paupertas, 885, 1. quantum ip*e solus reipubllre Romana contulerit, 484, 2. a patria ingrata in exilium actus qui l dixi ut, '264, 2.
- Scriba Judæormn in officio explicandi legem videntur successisse senioribus a Mose electis, *245, 1. exorti sunt c Simeone, 393, 2, fuere sparsi pcr omnes tribus, 394. 1.
- Scriptura una potest habere diversos sensus litterales. 33, 2. ejus verba non semper ad proxima sunl referenda, 29, 2. unde originem habeat, 1, 2. est epistola Dei ad nos missa, *ibid.* solebat in templis juxta Eucharistiam poni, 2, 1. de ejus dignitate, necessitate el fructu, *ibid.* dat principia Theologia» Scholastica, *ibid.* non aliis Unium, sed earn nobis precipue legere debemus, 3, 1. per eam multi Sancti conversi, 2 et seqq. Scripturas nos quotidie legendo quomodo non ita mutemur, ut olim Sancti, 4,1. de Scriptura? objecto, el amplitudine, 2. est universitas scientiarum , cl mundus intelligibdis, *ibid.* illuminat tenebras intellectus nostri, 5,1. ancillantur ei omnes scientia», 2. est sol sapientia, 6, csl pharmucopolium. 6, 2. est necessaria concionatori, 7, non debet legi ab omnibus. 7. i. de ejus difficultate, 2* de variis Scriptura sensibus, *ibid.* quis magi» prævaleat, *ibid.* quam fertili'sit, 8, 2; 11, 1. docetur multis exemplis studium Scriptura semper in usu fuisse omnibus rtatibus, 8.1. primus huic studio deditus Moyses, David, Jeremías cl reliqui Prophet®, 0, 1 ct seqq. in novo Testamento plurimi etiam Scripturo? studio dediti, 2 cl*eq. ad idem studium hortatur Christus, *ibid.* cl SS. Patres, 10, 1. fuit hoc studium antiquitus in monasteriis, 11, 1. vacavit ei egregie Theodorus Studila, *ibid.* « t Venerabilis Reda, *ibid.* Alcuinus cl S. Bonifacius Episcopus, 2. item Carolus Magnus, *ibid.* quantopere huic studio sit vacandum, 12, 1. prima nd earn dispositio est ejus crebra lectio, *ibid.* secunda humilis animi modestia, 2. lctin puritas mentis, 13, 1. quarta oratio, 2. quinti est sanctitas, 11,2. circa Scripturam veterem varia? fuere hærese*. 16, 2. docetur ejus auctoritas ex Mose, cx Prophetis, ex Apostolis, ex Evangelio el ex sensu Ecclesia», *ibid.* cx decreto Dei, 17, 1. de variis ejus venionibui, ac primo de 70 Interpretibus, *ibid.* item denius, *ibid.* el seqq. rursus veleris Testamenti auctoritas docetur ex ratione, 18,2. item ex vanis veteris Testamenti utilitatibus. 10, 1. cx ea cognoscimus mundi exordium, et Dei providentiam, tóid. uho-nor eat nova, 2. sinu veteri Testamento novum nequit jDtelbgi, 21, 2. est figura novi, 21, 1. ejus summa fertilitas materiarum , *ibid.* el seq.
- Sculptile continet ductile et fusile in ratione velationis Moli •culptdis, N10,2.
- Sedere ad mensam antiquin' est quam accumbere, 372. 2 quomodo Deus sedeat super Cherubim, 645, 1.
- Segor qoaUs urb«, 230, 2. fuil salvata a communi incendio Sodomitarum, precibus LoI, *ibid.*
- SeU cur a Jud« primogenitura exclusus, 349, 1.
- Sun quid Mgnificet, 13", 1. ejus benedictio, 162,1. quam l terræ regionem adierit, 162, 2.
- Scmimflui immunditia cl purificatio, •fifi, 1. tropologico significant doctores ct concionatore» impuros, verbosos ct importunos, '07, t X
- Seminis fluxus quid denotet tropologice •09. 1, 2.
- Senarius numerus significat mortalia, MIO. 2.
- Senes honorandi septem de causis, *128. 1,2.
- Sennaar qualis locus sit, et quid tropologice significet, 173, 1.
- Sen<usquinque regibus assimilanlur, 194. 1.
- Sepeliendi morluos ritus in locis consecratis quam antiquus, 386,1.
- Sephora uxor Mosis circumcidit filium, ififi.1,2quomodo pedes angeli tetigerit deprecabunda, 2.
- Septenario» numerus significat plenitudinem, *516, 1. est virgo sine pitre et matre, *ibid.* est nodus rerum omnium, *ibid.* significat immortalia, *416. 2.
- Septimus annus libertatis servorum erat status ct communis, 009, 1.
- Sepulcra Gentiles et Judæi habuerunt extra urbes, *295, 2 cl seqq. io ea incidere erat mali orninis apud Gentiles, *ibid.* quare ea habeant Christiani apud Ecclesias, *ibid.*
- Sepulturæ jus an liceat emere, 252, 2. ejus quanta cura habenda, 253. 1. exempla Sanctorum qui de ea fuerunt solliciti, 2. sepulturæ locus apud Christianos consecratur, 252, 2.
- Serapion Sindonita Eremita pauperi vestes donavit, '694, 2. se in servum vendi passus est, ut dominum converteret, 433, 1 ; 725, 2.
- Serapion alius per confessionem ab omni lenlacione gulæ est lib r itUfa *37, 2.
- Serapis quid, et undo originem habeat, 393,1.
- Sergius Galba Imperator militaris discipline tenax fuit, •481, 1.
- Serpens quis Evam lentaverit, 97, 1. ejus species apte convenit diabolo ,ibù/.2quomodo eum loquentcm Eva non exhorruerit, 98 quale fuerit serpentis geniis, 2. non fuit draco, 98, 1. ejus artificium in lentanda Eva, *ibid.* præmisil alios sermones lenlacioni, 98, 2. loquebitur ambigue, 99,1. ejus quinque mendacia, *ibid.* serpens quomodo sit maledictus, 104. 1. quomodo inter ipsum el mulierem sit inimicitia, iu5, laneiiani ante maledictionem super pectus gradiebatur, l04,2 ejus maledictio et pœna quam fuerit congrua , JOÛ, | serpentis caput quid moraliter significet, 107, 1. inimicitia? inter mulierem cl serpentem quid allegorico significant, 2.
- Serpentes igniti in populum immissi, *304,2. serpens sneus erectus, ad sanandos.vulneratos a serpentibus igniti', *305, 1. quare æneus, 2 el «eq. significat Christum crucifixum, *ibid.* hunc confregit Ezechias rex, •306, 2.
- Serpentes pios viros reveriti sunt, *305, 1. visi aliquando ignivomi in Scotia, *305, 1.
- Servitus virtuti non obesi, 433, 1. docetur Idem variis exemplis, *ibid.*
- S. Servuli pauperis felix ex hac vita migratio, •321, 2.
- Servus Dei, titulus nobilissimus est Mosil. *536, 1.
- Servii* apud Jmiiios anno septimo olus fiebat liber, anno vero 50 educebat secum uxorem cl liberos, *178, 1. de senis benigni» tractandis apophlhcgmata, 174,1 *552 2. servi Gentilium non fiebant liberi in anno jubilei. sed oriundi ex Judæis, *174,1, 2- de servo lex judicialis, 600, 2. dimittendus cum veste cum qua intravit, 610, 1. servi matrimonium quando apud Hebreos solvebatur, (bid. servus anno septimo debebat exire libor ab hero cl uxore, *ibid.* si vero libertate nolebat uti, applicabatur ad heri ostium, el ejus aures subula perfooiebantur, ct quid hnc significabat 610,2 servarum TíchrennimetGentilium dispar erat ratio in liberatione a servitute, Ili l» <•
- Seth quid significet hebraico, 423, 1.

- Sex die* creationi» mundi significant sex millia annorum
qulbn* durabit hæc fabrica mundi, 77, 1.
Scxtarlu* Jiidaicii* an (uerlt sqnalia Attico, *93, 1.
Sexu» in utero quibus signis disrerhi potest, 434, 1.
Sforila Coltignolii quid responderit generis obscuritatem
exprobranti, 89, 1.
Sibylla an fuerit In arca, 141, 1. Sibyllam c mc Kabnlatn
aliqui censent, *ibid*,
Sicbimitas occidendo ob stuprum Din® varie peccaverunt
filii Jacob, 324, 1.
Siclus an aliti* fuerit ponderis, alius monet®, 716, 1.
sicli proliumel figura, 713, 1. an siclus sacer fuerit idem
cuui communi, 713, 1. siclus sanctuarii quis sit, 2.
Siloni imagine* qu® dicantur, 755, L
Silentium quam sil praestans res, 558, 1.
S. Siherius qu® et quinta pro Deo fuerit pastu*, 704, 1.
Simeon quid significet, 195, 1. symbolice est dolor pec-
cati, 209, 2, cur postea in Ægypto pr.i» fratribus esteri*
a Josepbo ligetur, 369, 1. de benedictione Simeon, 893,
1. ex eo orti sunl Scriba» et Phurisœi, 2. ejus tribus
valile decrevit, el unde, *347, 1.
Simeon Stylites quomodo per Scripturam convenus,
4, 1. ejus mira jejunia, 631, 2. perorationem varia pa-
travit miracula, 711, 1. ejus continentia oculorum. *22,
1. fuil columna lucis, 552, 2; *232, 1.
Simplicitas el uuilam perfecta in Deo csl, *422, 1.
Simplicitatem ridens fratris sni Stilila Edessenus quomodo
Q Deo punitus fuerit, *255, 1, 2. simplicitas, quantum
duplicati cordis opponitur, commendatur, *123, 1.
Sinui qualis mons, unde dictus, in eo contigerunt octo
mirabilia, 451, 1.
Sisoên capillitio quid sit, *126, 1.
Smaragdus gemma in rationali pontificis significat Judam
Patriarcham, et Joannem Evangelistam ob virginita-
tem virentem, 682, 1.
Socialis vit® varia commoda el laudes, 467, 1.
Societatis Jesu chantas in exieris gentibus convertendis,
*194, 2. nd eam apostrophe et adhortatio, ut in cwpto
simili opere pergat, *ibtd*.
Socratis invicta patientia, 671, t.
Sodomum fugere quid sit tropologice, 230, 1.
Sodoipiæ poma etiam veteribus fuit ignis, 231, 1.
Sodomitarum fuit quintuplex peccatum, 191, 1. quomodo
perciKsi cæcitate, 228, 2. quid hæc escitas tropologice
significet, 229, 1 omnes fuerunt mortui impœnitenlcs,
231, 2.
Sodomorum clamor quid sit, 223, 2.
Solis quanta sit magnitudo, el distantia a terra, 60, 2. so-
lem novum quomodo Deu* faciet in resurrectione, 59,
1. in qua parte cadit sol productus, *ibid*, quomodo sil m
signum, 2.
Solitudinis amator cum Deo colloquitur, 630, 2 et seq.
quam ea apta sit acquirenda» sapientia», 259, 2. <ju* en-
comia el insignia bona, 450, 1. eundem multi viri
principe* ndaimiruiit, secedentes a curis regni, 2.
Solliciti ita debemii* C'«e de temporalibus, ul Deo loti con-
fidamus, el humana præsidia etiam non negligamus,
311, 1, 2.
Somni justorum quale*, 283, 2. somnus non totus corpori
indulgendo?, 315, 1.
Somnia dumum eunuchorum in carcere Ægyptio, 356, 1.
sninni i Pharaonis, 360, 1. ex somniis an liceat divinare,
356, 1. ea sunt triplicia, *ibid*, rx somniis naturalibus,
et ex iis quæ a Dro immittuntur, licet divinaro, *ibid*.
ca quomodo Deus revelet, 2. non sunt vane more Eth-
nicorum observanda, *125, 1. sunt visa noi turna et
quasi nube*, *ibid*, corumdem vanitas, *ibid*, iis multum
tribuetiant Ethnici, *ibid*.
Somniator quomodo dicatur Joseph, 340, 2.
Spartani soli* meretricibus fiandai vestes concedebant, 84,
2. comam alebant, *126, 2. non crant adulteri, *215, 1, 2.
Specula olim cx ®re fiori solita, 754. Ì. ex ipeculis mu-
lierum factum labrum eneam tabernacoli, (Ud. et an
liée ei inserta, *ibid*.
Spes Abbas monens emisit ex ore columbam, *78, 1;
*321, 2.
Spe* hominum sunt somnia vigilantium, 336, 2.
Sphinx informi* fuit simia Cherubim, 612, t
Spirarum primitias Judet offerre drlhbant, *149, 2. tro-
pologice hic manipulus spicarum significabat Christum,
ibid.
Sp.ridimi Cypri Episcopus c filia mortua didicit ublnam
esset depo>iium repositum, *468, 2.
Spintus Sanctos significatur pcr ignem nullis de causis,
*53, 1 et seq. quam fucile hominem mulare posait, *449,
2. tribus de causis significatur pcr digduin Dei, 503, 2.
et pcr columnam nubis, *132, 1. ducit nos in cœlum
sicut columna nubis Hebrsoa duxit ad terram promis-
sionis, *ibtd*. 552, 1. non est in tristibus, sed in lælis,
37 », 2. per ventum significatur, 568, 1. qualia in homi-
nibus operetur, 552, 1.
Spiritu* propheticus quintuplex est, *246, 1
Spiritu quis fuerit, qui in principio mundi ferebatur su-
per aquas, 47, 1. quid allegorico significet, 2.
Spiritu* bonus et mslus quibus signis dignoscatur. 318, 1.
Sponsa novller nupta, ohm duci Milita m cubiculum so-
crus su®, 260, 1. quid hoc significarit, *ibid*,
Spon* olim sponsas emebant, 470, 2. sponsui sanguinum
nobis est Christus, cur, 471, 2.
Stacte quid sit, 341, 1 ; 371, 2; /16, 2.
S. Stanislai Martyris corpus aquila acanibu* el avibus de-
fendit, 598, 1. vivens mortuum Petrum ad vitam re-
suscitava, ul pro se testimonium diceret, *463, 1.
S. Stanislaus Kostka cx angelorum manibus sacram Eu-
charistiam percepit, *188, 2.
Stellas adorabant Gentes quatuor do causis, *456, 1. quo-
modo sint innumerabiles, 202, 1. non sui animats, 58.
1, distinguuntur a suis orbibus et planetis, 2. ex qua
materia creai®, 59, 1. quarum rerum signa sint steli®,
2 de carum motibus ac magnitudine, 60, 2 et seq. stel-
la Sanctos repiwaenlant obdecem analogia*, <>i, t.
Stellio qual» sit animal, *71, i. significat fraudem, *ibtd*,
S. Stephani® Hungari® rex decima* templo S. Martini
dedit, *291, 2 et seq. iturus ad prælium B. Virginem in-
vocare solebat, *363, 1.
Sternutatio unde procedat, 375, 1.
Storax quid Bit, 871, 2.
Studii monasterium Constntlnopol undò dictum, 11, 1.
Stuprum graviter semper fuit vindicatum, 825, 2.
Stiliti Edes* i»nii< quon longa pœnilenlia temerarium de
fr.ilrojudrciurn evpiirit, *255, 1, 2.
Suntocnpius Bohemi® rex victus ab Arnulfo Imperatore
fartus <«! Er. miti, 450, 2.
Substructiones altaris non erant eædem cum gradibus,
608, 1.
Superbiam solet Deus punire per lapsum carnis, 608, 2.
significatur pcr lepram capitis, *85, 2. et per camelum,
*63, 2.
Superborum quanta ait stultitia docetur exemplis, 508, X
Supplicium ordinarium Judæis crai gladius, non crux,
*132, 2 qu® ct audi haberent supplicia, *ibid*.
Sur fuil unii* t' qtilnqm» principibus Madian, qui fili un
SUam Coxbi prostituit Hcbræis, *343, 1.
Surdo mile<ljcere. quid *it tmpolngice, *121, i.
SuiAlinn maluit mori qujm Deum offendere, 352, i.
Su'peusvrum corpora etiam ohm in cruce solita relinqui,
357, 1.
S. Swiberll sanctitas declarata pcr fulgorem, *833, 2.
§. Sympborianus adolescens Martyr a matre Jussu* cœlum
considerare, 61, 2.
Synodus magna quando a Judæis celebrata, cui prafuit
Daniel, *245, i.

ROÛ	INDEX RERUM MEMORABILIU.	
Syria ondi» Anm hebrwlre, id est Armenia, vocala, 265, t. est multiplex, ct longe lalcque patebat, <i>ibid.</i>	Tanis Ægypti urbs, ct unde dicta, *259, 1. Tarsenses ct Cilices a quo originem traxerint, 166, 1. S. Tarsili® felix ex hac vita decessus, *321, 2. Tarsu* Cilici® urbs undo dicta, 148, 1. Taules qua arto Alexandrum sibi conciliant, 820, 1. Tecta domorum cur apud Judæos erant plana, '478, 1. TiÀrcç\$po; dicitur meretrix quæ so dicavit sacris impuris, *482. 1. TtXirxi erant sacra impudica, 2. Templata rotunda veteres diis suis erigebant, *125, 2. templi vasa in pauperes erugare interdum licci exemplo Sanctorum, 656,2. templa Christianorum olim erant similia tabernaculo Moysi*, 657,1. eorum immunita* quantopere, et «piani religiose sil servanda, docetur multis excmplie *385, I. eam violantes quantopere puniti, <i>ibid</i> , et seq. ca ingressuri Christiani olim lavabant manus, 715, 1. templum unde dicatur, 636, 2. in templis quant i cum reverentia, silentio, religione versandum, nullis docetur, ex eo quod Deusjusscrl tibi fieri templum ct taberna* culum in h gc velcri, 636, 1 ; *12, I, 2. est dmnu* Dei habitantis inter homines, 036, I. est domus orationis, <i>ibid</i> , templa sunt rem um asyla, <i>ibid</i> , templum vocatur sanctuarium, <i>ibid</i> . Deus punit violatores templi, <i>ibid</i> , in tempio ohm erant oraculum, 2. etiam Gentiles templa reveriti sunt, <i>ibid</i> . Sanet: tam veteris quam novi 'lestamenli templa venerali Mint, 2 cl scq. Tcmpidrii cæsi ad Dei tribunal chai uni Clemenlcn V Pontificia rD,el Philippum Pulchrum regem Francui um, 155.2. Templi Saluniunis 1res partes, 655, 2. ad templum omnes ter in anno ascendere tenebantur, et qui ab eu exciperentur, 621, 2. Tempumlin qui quærunr, muscas captant, *70, 2. temporalia Judæi* tantum in lege velcri promissa, *114, 1. eorum concupiscentia el sollicitudo signum est incultæ un mi*, *¿4 2	
T.		
Taorrniculi nomina quæ vint hebraico, ct eorum ratio, 707, 2. cjiii introitu* describitur, 672, 1. co perfecto, quæ ct quam ingentia dona oblata a principibus populi, ct per \fo<cn immolata. *225,1. partium cju* longitudo. hlitodo et altitudo 655, 1. ejus divisio, <i>ibid</i> . farhim crai ulrinque ex vigilili tabulis setim Inauratis, <i>ibid</i> quid hoc allegorico Mjniflcel. 635. 2. tegebatur undique quatuor velis, et orat obscurum, 655,1. ontose habebat atrium, 2. ent atrium t arduplex, primum lucorum, alterum ■sc. r hd'im.íóIW.*7. 1: 668,9.quænam in priori parte tabernaculi fuerint, 655. 2; 668,2. quænam fuerit potissima it «ancilissima pars tabernaculi, 055,1. in priorem ejus partam intrabant quotidie sacerdotes, in interiorem «oln< pontifex semel in anno, <i>ibid</i> , ipsum cum suo nino significat Ecclesiam, ct fidele* Christi, 650, 635, 1. atrium ejus signifient incipiente*, 655, 2; 669, I. Sinetmn significat perfectiores, 656. 2. alii per huc intelhgunt statum Religionis, 2. Sanctum sanctorum significat cœlum,quæ de tabernaculo dicuntur,accommodantur proportionaliler amin e sancti®, 656, de sagis cilicinis, et quatuor operi neniis tabernaculi, 659. 2 ct scq. hæc operimenta quomodo operuerint tabernaculum, <i>ibid</i> , quid ba*c mystico significant, <i>ibid</i> . tabernaculum erat templum mobile, 657, !. cortinis ejus erant Cherubini intexti, 2. de veli quod erat in tabernaculo, conditione, latito line, expansione, etc., 658, I el seq. de dispo*ilinne sognrutn cilicinatorum in co, <i>ibid</i> , quid tropo logico cortili® cl velum significant, »5 tabula? ejus quale* el quant® fuerint, 660, 1. quid allegorico significant, <i>ibid</i> , quot fuerint numero, 661, 1. et quid anagogico significant, <i>ibid</i> . ventes tobernaculi«<>61 quid hæ mystico significant, <i>ibid</i> , dc velo dividente Sanctum n Sancto sanctorum . <i>ib d</i> . mystice Mgnifiabt l fidem, <i>ibid</i> , el Christi humanitatem, <i>ibid</i> secundi veli Mincti oppansi descriptio, 663. 2d scq. nd constructionem tabernaculi qnam ingens summa fuerit conlribuLi, 758, I. quanto tempore in ēju* cnnhrm lione laboralum, 761, 1. de ejus architectis, 719.1 cl seq. quid significant, <i>ibid</i> , quomodo id Deus fieri sibi per Moysem jiis<erit, 760, 1, 2. quatuor ejus colores el malcri® quid symbolice significarent, 611. 2 alni tabernaculi de<criptio, 668, I. am-l« b it labiTiinciilum, <i>ibid</i> , eral sub dio, 9. atrium undo dicatur, <i>ibid</i> , habebat etiam sui veli, <i>ibid</i> , alm longdudo. latitudo, el altitudo, <i>ibid</i> » erat quasi templum populi , <i>ibid</i> , immundi non poterant illud ingredi, <i>ib d</i> . ejus column® erant sexaginta, 670, J. quid hæ column® tropologice significarli, 2. Tabernae illorum (festum) quomodo Judæi celebrarent, *158, 2. gestabant in eo dirum , palmas, myrtum ct m-fice*, <i>ibid</i> , quid hoc festum mystice cl nllegoriccsignificet, <i>ibid</i> , elseq. ejus festi descriptio, origo, causa, *157,2. Tabernaculum quadrupliciler in Scripturis accipitur, *107, 1. item ali is tripliciter, 672, 2; *7, 1. Tabui® V gii erant scripture ab utraque parte, 726,1. ob eas fractas fuit indictum jejunium, <i>ibid</i> , duæ tabula legi* continebant duo praecepta charilali*. prima Dei, secunda proximi, 720, 2, Taciti bistort i mendacium de Judæorum nomine, cl abs-tinentia a suilla, 537. 2. Tabidum llebrzum continebat tria millia siclorum, 756, 2. talentum duplex an hibuermt llrbræi, <i>ibid</i> , (Mentum aun valebat duodecim millibus coronatorum Frondeorum, 757, 1. talentum argenti tribus millibus florenorum. <i>ibid</i> , talentum auri quot libras auri continebat, <i>V id</i> talentis duobus emit Givn agros ct vinca*, <i>ibid</i> . TifioQu lex est juxta» 613, 1.		
	Tempons quanta sit fugadlas el exilil.is, 48», 1. csl vestigium æteriildlis, 60, 1. ejus mira velocitas, 61,1. tempus quale futril ante iiiolutn primi mobilis, 40, 2. tempus c>t mensura operationis, ifhn otii, *418, 2. Tenebra» wper faciem abyssi an fuerint umbra cœlorutu, 47, 1. Tenebra) /Egjptiæ quam apis.*®, l'idc Ægyptus. tenebrie inferni quantopere sint nu tik-ndæ, 51 S, 2. Tentât ailler nos Deus, aliter homo, 577, 2. tentare etiam aliter dicitur Deu*, aliter dlnholu.% 243, 1. Tentatio occulta est tropologice nocturnum somnium, *481, 2. tcnlatiumum specie^, cl modi, US, 2. tentahunes carnis qua arto superando:, 323,1, Tern irius numerus denotai Ikbræis magnam copiam, *414, 2. Terra et aqua unum globum efficiunt, 53, 1, 2. concavitates *ub terra ad quid -eivianl, 54, 1. Pide Cicalio, cur luc ila in medio universi, 4 >, 1. terræ cpilhcla, 2. quam benigna sit mater, 55, 2. terne motus quo mira» tilo Conhanlinopuli cessaverit, 694, 1. quomodo dicatur gemere, irasci, pollui, *118,2. Tei ra promissionis munitissimas habuit urbes, *2G0, 1. quomodo dicatur suos incolas devorare, *261, 1. vju* fertilitas uible, *172, 1. Terrena despicienda, 61, 1, 2. caqui contemnunt significantur per ligurium lapidem, 682, 2. <i>Vide</i> Teûipuratia. Terribilis ohm apparebat Deu* Ha ut eum vidente* putarent se morituros, *421,2. Testamentum novum, et lex grati® significabatur mystice per fesluin tubarum, *159, t. cur veteres Inervlici nonnulli velli* repudiarim, 16, 2. Testamenti veteris van® utilitates, 19. i, 2; 20, 2elseq. Testes fabi quomodo a Deo puniti, exemptis multi* docetur, *467, 2 et*cq. Testimonium falsum quam sil res firda ct abominabilis, 619, 1, 2. Tetricos gratiis sacra facere jubebat Plato, 638, 1.	

- S. Thaidis pœnitentis gloria in cœl. xt *30, 1. 2.
- Thainar quare iam eludiōse prolem r Juila habere voluerit, 349,1, 2 quomodo peccaverit astu inducendo Judam ad coitum, 317, 1. quomodo cam Judas punire voluerit, 2. cur fuerit justior Juda, 348, t.
- Thnre iu liaran lapsus est in idololatriam, 311,2; 180, 1. nn mortuu* antequam Abraham olirci do liaran, 180, 2.
- Themistocles in injuriis suorum fuit constans, *242, 2 ini* qua petenti amico morem non gessit, *245, 2. in male* factores suns fuit gratus, *264, 1.
- ThoodatusGothorum rex'fœdus violans quaspœnas dederit, 326, 2.
- Theodectes poeta tragicus S. Scripturam profanans caci- tate percussus est, 17.1.
- S. Theodori Studile lucubrationes in sacram Scripturam, IL, 1.
- Theodoricus rex Gothorum clericum aposlatantem, morte cur affecerit, *324,2.
- Theodosii Imperatoris ad filios suns ultima verba, *511, 2. ejus cura pro bona (ilinrum educatione, 382, 1. rca-plo nuntio de victoria quamprimum templum adiit Den gra- tias acturus, 590,2 iu laedentes se injuriam nullam ir- rogavit, *264. 2. jussit filios suos stare coram Ars»»nio præccptorc suo, *128,1.
- Theodosius Junior aulam habuit volui scholam pietatis, 593, 2.
- Thcodotionis versioin Daniele ab Ecclesia recipitur et ad- mittitur, 17, 2.
- Theologia mystica et symbolica quæ, 2, 2. ulriusque utili- tas, *ibid.* Theologia Scholastica primæ partis D. Thnmæ, ubi in Scriptura contineatur, 6, 1. terti@ partis ubi contineatur, *ibid.*
- Thcim.is Abbas oratione latrones reddidit immobiles, 711,1.
- Theopompus vir illustris sacras historias oratione Græca ornare volens, mentis turbatione punitus est, 17. 1.
- Theristrum quid sit, 346, 2.
- Thesauri Dei sunt aer et aqua, *501,1.
- Theseusquare nunquam barbam tondere voluerit, *126,2.
- Thespesii scelerati viri mira si«io, 537, 1.
- S. Thorn@ Apostoli in India templum e decimis mercium invectarum exstructum csl, *290, 2.
- Thnmæ Capitarli punitio ob occisum S. Dellinutn Epi- scopum Paduanum, *291,1.
- S. Thoin@ Aquinatis tria vota, 19, 2. fuit studio Scriptur@ summopere deditus, 18, 2. prece et jejunio ejusdem intelligentiain est adeptus, 14, 2. ejus an sil commenta- rius in Genesin, 37, 2. puer chartam comedant osten- dit quam futurus esset studiosus, 266, 2. in summis etiam «'Upationibus quotidie Missam cclebralm. 706, 2. mulierem lasciviam titione a se effugavit, *3'3,2.
- Thomas Morus præposuit amorem Dei amoris uxoris, 248, 2. quam alienus fuerit a muneribus accipiendis, 620, 2. ejus familia quam morata cl docta fuerit, 471. 2. quo- tidie inultum temporis orationi cl meditationi impende- bat, *226. 1, 2 quam esset divini cultus studiosus, in templo sacerdotibus ministrabat indutus superpcliceo, *275, 2 ct Mq.
- Thuribula mystice significant corda Christi el Sanctorum charitale, cl desiderio cœlestium fumigantia, *106,1. cui usui servirent in tabernaculo Moysis, 649. 9.
- Thunlicalin ubi, cl quando empia, *16,1. eam ignorarunt veteres Romani, *ibid.* ejus auctor est Moses, *ibid.*
- Thus unde generetur, *16, t. est symbolum chorilatis, ora- tionis* et bon@ fam@, *ibid.* ipsum sacrificio minch.r im- poncbilur, *ibtd.* communi jure gentium Deo dicatum csl *ibid.* non adhibebatur victims pro peccato oblata?, *34, 2 el scq.
- Thymiaa, *Vide* Aliare thymiamatis, thymiamatis com- positio quilis eial, 716, 1, 2. quid tropologico el sym- bolice significet, 2.
- Tiara pontificis veteris Testamenti describitur, 695, 2. habebat coronulas, *ibid.* differribat n lieris aliorum m- ccrdotum, 2. tropologice quid significari!, 696,1.
- Tiberim Il Imperator pietate sua ad imperium evehi me- nili, 591,2.
- Tiburtinum oleum est lota Italia celeberrimum, *517, 2.
- S. Tiburlius Torquatum, qui cincinnatus, negavit «se ChrMinnnm, *126.1.
- Timor malorum impendentium adducit ad Deum, 328, 1.
- Timor Dei quam insignes habeat fructus, *438, 2.
- Tintinnabula erant in veste pontificis veleris, 691,2. sig- nificabant prædicationem Evangelii!, 692.1. quod ex auro fuerint quid mystice denotet, 2. talia mystica tintinna- huia plura recensentur, *ibtd.*
- Tissaphernes Persarum dux fœduscum Græcis metu ini- tum temere violavit, 326, 1.
- Titulus res quatuor significat, 289,2. hodie etiam Ecclesi@ vocantur tituli, *ibid.*
- Titus imperator ob suavitatem morum dictus est defici@ *orbis*, 683, 2. fratrem Domitianum insidias sibi molien- tem nonesultus, sed Unium amice admonuit, 739,1. quid de Jerusalem expugnatione censeret, *365, 1.
- Tityos Latonam de stupro interpellans abApolline sagittis est confixus, 310,2.
- Tnnilru unde oriatur, 511,1.
- Tonsure clericorum figura, ct antiquitas, *220,1. quid do- ceat Ecclesiasticos, *ibtd.* in monachi* quam sit antiqua, 2.
- Topazius gemma In rationali pontificis significat Sunco* nem, el S. Jacobum Apostolum ob cœlcskm charilalem, 681,1.
- Torpor animi unde oriatur, 365, 1.
- Tragelaphus ex hirco et cena nascitur, *448, 2.
- Trajanus dux pnstcladem quam cenerose Valenti Impera- tori eam exprobranti rispondente 590, 2.
- Tribulationes qumiodu hominem jmlutn tentent, 243, 1. e.irum utilitas, 367, 2. cur cū Deus immillai sanctis in hoc mundo, 321, 2. sui signa amoris Dei, 322, 1. non ixduul, sed purgant el perficiunt tribulatos, 2. per- dunt eos qui in iis non sunl palteules, patienter vero eas ferentes tuentur» *ibid.*
- Tribuni qm proprie dicantur, 595, 2.
- Tribuum duodecim principes significant duodecim Apo- stolos, *194, 2. ipse significant omnes fideles Ecclesia?, *196. 1. de duodecim (nbuum dl<p<willnne circa taber- naculum,*198, 1 tribus quatuor pninnn@ qualia vexilla vel insignia habuerint iti deserto, 2. tribus Ire^ minen- te* trans Jordanem quid in rigida tropologia sigiiticeol, *867» 1,2. tribuum duodecim ordo cum proficiscebantur, *201, 1.
- SS. Trinitatis mysterium nn adumbratum in lapidibn* sti- per quos Jacob Patriarcha dormivit, 285. 1. significaba- tur in constructione tabernaculi, 719, ' etiam in lege veteri innuebatur, *412, 1. cx ipsa hominis creatione etiam intclligitur, 6\$, 2.
- Trhtnt@ quales sint, 557, 1. tropologice sunt dæmones, if6d.
- Troja quando condita sit, 541, 1.
- Tubarum festum unde ortum, quæ ejus causa, cl tmpolo- l'II, *1 1.
- Tubas tinas argenteas Deus percepit fieri, *234, 1. qualis carum forma, *ibid.* Mgmfirant ullegorice duos Christi advenin*, 2. item concinnatores, *235, 1 tropologice duplex genu* prædicatinnis usitatum iu Ecclesia, *235, 1. Juxta carum ululatum diversum Hebræi castra \cl movebant, vel convocabantur, 3.
- Tuisco non fuit filius Noe, 158. 2.
- Tuisrories, id est Germani 9 ortum babeot ab Askcuez, 165, 2.
- Tnrc.r unde orti sint, 166,1. iis licet fœnerari Christiano, *483, 2.
- Turris Eder, id est gregis, est juxta Bethlehem : est locus pascuis uberrimus, 331, 1.

Tarlar docet vidtuur continentiam post mortem maritorum, 65, L
Tyrannorum mor< tæpe violento est, 562. 2.
Tyru* ad Jmkr® regnum pertinuit, licet Salomon rain Hi-ram regi concessecil, *377, 1.

U.

Udo Marpurgensis Episc. impure vivens quas Deo poenas dedent, *141, 1.
Ugolini tortionis Guclphorum principis insolescentis se-
cunda fortuna interitus, 724, 1.
Ultio qua restrictione permissa fuerit Judæis, *121, 2.
quantopere nobis sit fugienda, ifiid.
Unrtio pontificis, sacerdotum, el regís eral diversa, *135, 2.
unctionis mollities perstringitur, 717, 2. bac de re vsria riempia proferuntur, íóúf.
Unguenti compositio, quo sacerdotes consecrabantur, di'-scribitur, 715, 2.
Ur fuit urbs Cbaldrv, dicto sic *n* cultu ignis, 180, 2.
Urbes muris ohm apud Jndfio» fuere dnrlm, *173, 1.
Urim ct Tnmmirn in rationali quid fuerint, undo dicto, 638. 2. et scq. orant ei inscripti, *ibid*, qu® ejus rei lit-teralis causa, 689, 2. item allegorica, 600,1. et symbo-
lira cium, *ibid*, item mundi» causa, *ibid*»
Ursini presbyteri sancta mors, *321.2.
Uiur.irn etiam damnarunt Gentiles, *483, 1. fuit vetita lege Moysis, *ibid*, poterant eam Judæi erga Clananæos exercere, et quire, 2. badie idem possunt Christiani erga Tureas, *ibid*, vocatur morsus, 617, 2; *336, 2*
Usurarius significatur pcr leporem, '71, 1.
Uvarum quarumdam enormis magnitudo in Asia naseen-
bum, et maxime Encarpi®, "259, 1, 2.
Uxori* et concubin® qu® olim fuerit differentia, 263, 2.
in uxore licet etiam spectaro pulchritudinem, 293. 1. veteres solebant uxores emere, *ibid*, uxor malum cst necessarium, quantorum sit viro dolorum causa, '213, 2. uxorum maritos amantium exempla, 94, 2. uxor bona est insigne Dei donum, 256,2. exempto talium, *ibid*. uxoris alien® concupiscentia velatur nono decalogi precepto, *410, 2.

V.

Vacer ruf® mactatio ad lustrationem peragendam, *292, symbolice significabat peccatorem» *ibtd*. 1, luit combusta etiam in deserto extra castra. *419, 1. et quare extra castra,-293.1 raerat immolanda Hieroso-lymis, *293, 1. ea allegorico el tropologice quid signifi-
cet, *ib*'d. crat b®c munda, sed cinerea immundi, cl mundantes immundos, 2. mittebantur ejus cineres ad omnes urbes, *ibid*, ritus expiandi hor cinere, *294, 1. allegorico b®c aqua onerali* significat sanguinem Christi et aquam lustralem, *ibia* cur dio tertio et septimo immundus bac lustrabitur. *ibid*. non utuntur Jud.i i hodie hoc cinere, *296. 2. expiabat b:cc nqun im-munditias legales, *294, 1; *296. 1, 2. quoties hæc cæ-rem inia facta sit, an quotannis una tantum varen fuerit immolati, *296, 2 el seq.
Valen* Imp. Arianii» in causa fuit, ut sui in bello suc-cumbi rent, Drum h®r»«i su i ad iracundiam provocans, 590,2. quam airiter abbattio Eremita correptus sit, e)u<que mors, *462, 1.
Valentin mus jll Imp. attentons uxorem Maximi patricii •b eo vita ct regno privatus, *341, 1.
Velum nuptarum tluimrum dicebatur, 237, i.
Venator ohm significavit prædonem, 167, 1.
Verba reaha »æpe accipiunt tlebræi pro mentalibus, vel verbalibus, 29, 2.
Verbo Dei quo «en*u pncciptotur nihil addentium, *404, 1, 2 et -e jq. an boc praeopto velentur traditiones, ut vo-laci haeretici, *ibid*. luee lex cxremonlulis est, unde Ju-

dæo-i spectat, non Chi i*|nnns, *4Sb 1. h v. rho Del mi.
dii aliquid, qui ei IOlitrarniIII quid indui it, *ibid*, ihm qui sua dicta venditat pio Dei verbo, '405, 1,2 Judæi multo Dei verbo addidei unt. *ibtd*.
Veremnndus XI Legionis rex qualem pienilmiinm egerit ob male habitum Episcopum Ovetcnsclm Gudeslclum, * 385. 2.
Ventatis notitia magis pcr auditum, quum per visum ac-quiritur, 280, 1. ejus descriptio, 595, 1. cst temporis filii, cur in putei fundo j.Here, fingatur, 595, 2, ipsa quam portions et puh lira sit, 690, 1.
Vespasianus Imp. unguenta redolentem officio privavit, 718. 2. calumniatores quomodo represserit, *j21, 1 suos officiales li ibuil ul spongia*, quuro, *65, 2.
Vespero cur agnus paschalis ederetur, 578, 2.
Vest.des fornicantes vît® terræ infodiebantur, '135, 2.
Veste* nostras spirituales quænam sint, '88.1, 2. vestium luxus reprehenditur, *ibid*, volis ex tona et lino fuii Ju-dæi* vetito, et quare, *123, 2. ejus rei tropologica cairn, *ibtd*. eas odoribus bonis imbuere valde antiquum, 260, 2. veste virili uti feminam, et feminea virum, olmi Ju-dæis inhibitum, *477, 1. tropologica hujus rei causa, 2. cur id etiam Christianos dedeceat, *ibid*, vestium mu-tatio csl signum renovationis animi, 326. 1. eas scindere (dim solebant lugentes, *56, 2. vestis polymita Josephi quid symbolice sigiufictd. 338, 1, 2. teste* undique con-sutas nn habuerint Judæi, '86,1. vestes mutatori® sunt festiv®, 378, 2. earum lolio in ritu inundationis lepr.c quid significet, *93,1.
Viatoris, id est bominis mortalis, perfectio in quo consis-tat, 135,2.
Victimis cæsia (in) miraculo exhalabat omnis sanguis, et ni-dor victimarum, *8,2. debebant estesine macula, *6, 2. eas occidentes imponebant eis manus, cl quibus de cau-sis, *7, 1. ips® jugulabantur expansa» per modum cru-cis, ct quare, *8, 1. victima mascula debebat esse holo-caustum, non vero «ncrtficiuin pacificum, *ibid*.
Viduus deus quis esset Ilomanis, *295, 2.
Vigilius Pontifex Imperatori iniqua petenti quam intre-pido restiterit, *277, 1, 2.
Villcgisus Archiepisc. Mogunlinus quam in sua dignitate modestus fuerit, 372, <.
S. Vincntius Fercrus soto Biblia ad conciones suas effbr-mandas legebat, 18,1.
S. Vincntius Martyr omnia Daciani tormenta genereose despexit, 61,1,
Vincam non ferendam diverso semine quomodo Deus præ-opiit. *478, 1.
Vinum prohibitum erat sacerdotibus sacrificaturis, el quare, '57, 1. de abstinentia a vino morale, 2. eidem deditum esso clericum quam sil absurdum, *ibid*, de vini absti-nentia documenta ex Gentilibus, *ibid*, vino abstine-bant Immines ante diluvium, 73, 2.
Virga Moysis in colubrum convena quid significarli nd litteram, 463, 1. quid symllmlice, *ibid*, quid allego-rico, *ibid*, quid anogogico, 2. qnid tropologice, *ibid*. quæ hæc virga mirabilia sit operata, 468, 1.
Virgæ variegata ad quarum açpeclnm oves Jacob conce-perunt, quid tropologice significant, 305, i.
Virgines ul angeli in publicum prodeant, 572, 2. debent pro tpeculo habere B. Virginem, 755, 1. debent orna-menta sua ponere in mente, non m veste, *ibid*, ca-rum chori sunt exercitus, et milites Dei, *ibid*, sacer-dotum veterum illi® virgines fornicante* punicb inlur exustione ob nmplicem fornicationem, *135, 2. ali® ta-men virgines morio non puniebantur, *ibid*, apud Ro-manos etiam Vestales virgines fornicantes vis® defodie-bantur, *ibid*, virgo est holocaustum, el sacerdos Chri-sti, '11, 1.
Virginitatis commendatio, 659, 2. ejus naturalia indicia qu®, *479, 1. recte comparatur rubo, cl quare, 453, 2«

sîgniHrattir por smaragdum, 681, 2.
 Viri non debent sequi concupi«eonlias mulierum, *102, 2. virorum illustrium ficin presaghi ostenta, 266. 2.
 Virtute (In) omnes temper tenentur progredi, *373.1; *508, 2. vera virtus nescit finem, *373, 2. in ea qui non proficit, deficit, 374, 1. praxis in virtute proficiendi est, per gratiam Dei, et nostram strenuam cooperationem, *371, L 2. cl nobis proponendo exempla Christi et Sanctorum, *ibid*, per examen cnnseirntiæ senum ct crebrum, *ibid*, virtutes etiam odorem suum habent, 280, 2. nd ram via, ad eam exhortatio, «jusque encomia, 434, 2; 694, 2 ct scq. in virtute proficiendi praxis, 117, 2. ejus habitus acquiri debet exercitio, 145, 1. unde dicta, 434, 1. in adversis crescit, 2, ordo virtutis ad perfectionem, *465, 1. virtutis robur ct potentia, 343, 2.
 Vita hominis cst militia, *237, 1. vita nostra debet esse continua mortis meditatio, 278, 1. ct assidua proferlio in via virtutum, 574, 2. vita brevis nos monet ut illam bene impendamus, 332, 2; 384, 1.
 Vita activa el contemplativa significatur per duas sorores Jacob, 291,1, contemplativa in quo prædet activa?, 2.
 Vitæ ælcrnæ pulchra descriptio, 662, 1. vili prelio hæc comparatur. 2.
 S. Vitalis Martyr propter tormenta Christum noluit negare,
 Vilui® mactatione (de) pro homicidio occulto, *474, 1 ct seq. quid allegorico hæc vitula significarli, 2. vitula, capra, aries ab Abrahnmō in foedere immolata quid liferaliter, mystice el moraliter significant, 203, 1, 2.
 Vivificare «epe in Scripturis significat in *vita conservare*, *310, 2.
 Vocalia debent omnia esse quæ sunt Pontificis, 692, 2.
Vocari in Scripturis sæpo significat esse, *258, L
 Vocationum Del typus, ct ordo, 474, 1. vocatione sua quisque debet esse contentus, *276, 2.
 Vocibus abstractis el concretis quomodo Hcbræi interdum utantur, 31, L
 Voluntatis quam magnum sil dominium, 117, 1. voluntatibus nostris malis quomodo utatur diabolus, *112, 2. Deus sope est voluntate contentus loco operis, 248, 1.
 Votum filiæ, vel uxoris quomodo poterat paler vel maritus confirmare, aut irritare, *359, 1. leges de votis, non tam erant juris natura?, quam positivi veleris, *360, 2. votum est spontanea obligatio, respectu actus voventis, sed non respectu rei vota?, *187, 1. res vot i volo *chcrem* debebat mori aut naturaliter aul civililcr, *ibid*. de votis apud Judæos leges sancivil Deus duodecim, quæ cx ordine referuntur, *182. prima lex oratili qua homo se vovebat servitio Dei, cl tabernaculo: quomodo hic eral redimendib, *183, 1. quid hoc votum allegorico significat, *184,1. vir cl mulier re voventes quo prelio poterant redimi, 2. servus quomodo poterai redimi, *ibid*. secunda de ammali Deo voto, si animal Immolatale erat, redimi non poterat, *ibid*, tertia de animali immundo, id redimendum oral prelio, *185, 1, quarta de vovente domum suam, *ibid*, quinta de vovente agrum, el quomodo is redimi poterai, *ibid*. 2, sexta rursus de vovente agrum, *186, 1. emptor hujus agri, non haeres, eum redimebat pretio solvpndo pro rata annorum usque ad jutaleuin, *ibid*, octava dc primogenitis Deo

votis, 2. nona de primogenito immundo voto, *ibtd*. el scq. decima de eo quod vovetur, iti ut redimi non possit, sive de *n «themate vnto, *liTi, 1, undecima de frugibns volis, *188, 1. duodecima de votis decimarum ani-indnini, 2. an res præcepta possit cs>e materia voti, *186, 2.
 Vovere Deo licet aliquod bonum opus, 291,1.
 Vnlgiqinm iit mirabile ingenium el mores, insigpibus •cni-ntiis docetur, *24i, 1 ct scq. vulgi ingratitude, *299, 1 el seq.
 Vulnerum dolor cur tertio die gravissimus, 324, 2.
 Vultures omues an (emina?, 65, 1. præsagiunl clades el cædes, 2.

W .

S. Wenceslao* Abeli assimitalur, ejus necis auctores quas pœuas dederint, 118, 1, 2.
 S. Willebrordus aqua benedicta drmnnes a domo qndam fugavit, *291, 2. ejus mater gravida vidit in somnis novam lunam nascentem in signum futura? sanctitati* filii, *458, 2.
 S. Wolfredi Martyris xelus, 715, 2.

X .

Xenophon unde dictus Musa Attica, 465, 2; 538, i.

Z .

Zabulon quid significet, 299, 2. significat symbolice odium peccatorum, 300, 1, dc benedictione Zabulon, 403, 1,2. in terra Zibulon prxdicavil Christus *ibid*, ex ea orti pionque Apostoli, *ibid*, habitabant Zabulonilr juxta mare Mediterraneum, *530, 2-
 Zarh rtH Eremita pestem a Cesarea precibus avertit, 711,1.
 Zacharias pontifex cæsus a Joas rege, vindictam posrens auditus est a Deo, 155,2-
 Zaleucus Justus fail legislator, *396» 2.
 Zambn princeps tribus Simeon ad Madianitidcm intrans occisus est a Phinees, *340, î.
 Zara quid significet, 349, 2.
 Zelo (de) insignia documenta moralia, *528, 1. xelus purgat facinus, *ibid*, telum habentium varia exempla, *ibid*. xcli Levitarum merces, *ibid*, requiritur in Prelato et in principe, 2. zelo est opus ad ardu i peragen«ta/340, 2.
 Zelotypia est unum c malis conjugii, *213, 2. ca libomns olim maritus uvorem deferebatad sacerdotem, sacerdos datali mulieri aquas bibero, *214,2.
 Zclpha ancilla Liæ data ab ip<a Jacobo marito in conjugem secundariam, peperitque ei duas proles, 297, 1.
 Zeugmatius monachus, esto cæcus, omnes docere satagebat, 652, 1.
 Zomzommim qui dicantur triplici significatione, *399, 2.
 Zona pontificis veleris Testamenti significat Christi iu nos amorem, 696, 2. quid eadem zona tropologice significet, *ibid*.
 Zona torrida cst habitabilis, 171, 2.
 Zoroastris fuit magiæ inventor, 492. 2.
 Zuzimas Eremita corpus S. Mariæ Ægypti» terne mandavit, 109,2.

tciiilo ed dirigenda Ad Denin in omni tempore, *24, 1. Dr oratione, *vide in Indice Herum voc.* Oralio. Occasione ilium, *vide* do virtutum odore, 280, 2. De Unire Deo oflcnî soldo , *10, 1. Est symbolum charitatis, orationis cl bun.c famæ, *10, 1,2. Cur absit a sacrificio pro peccato, *29, 2. Per rnyirliam recto pote i iilcllligi mortificatio <l compiinctio. De compunctione insignia documenti moralia, *30, 1; 109, 1. Mortificationi corporis Christianus quantopi re <l« bv it vacare, *109, 1. Altare holocausti signifiat coi per pœnilcntiam mortificatoli!, 665, 2 cl seq.

Bi.ii'0530 accepto in somnis. An tuaai divinare ex ionî* nh, 356, 1 cl sequent. Somniorum quanta sil vanitas, *125, 1.

Quii hi Magi fuerunt primiliæ Gentium poterit agi de Gentium vocaliunc ad (idem, de qua est prophetia* : 2,

DOMINICA I POST EPIPHANIAM.

Secundum consuetudinem diei flati, *Luc.* it. Dc' festis diversi* Jndiorum, *vide indice Rerum voc.* Festum. *Item ibid*, quomodo Christiani debeant festa celebrare. Quia Maria juvenem filiolum etiam ad festum duxit, p< terunt hic adferri exempla matrum filios ad martyrium offerentium, 2H, 1.

Er at subditos illis. Dc obedientia insignia ct egregia documenta, 673 , 2. De eadem exempla lam Christian* - rum quam Gentilium, 679, 1. Obedientia» veræ septem proprietate*, 183, 2 Novem bona promisca honorantibus parentes, 162, 1. Do honoro el observantia parentibus debita, *AIS, 1.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

NfPTIÆ FACT.ii St NT IN CANA GALILÆÆ, *Joan.* II. Do institutions initrimonii,9I,2. Uxorin quatuor rcbu^esl viro in adjutorium , *ibid*, de Eva formata cx costa Adami, 92, 2 Animi* cnnjugnm exempla, 91,2. Quomodo in matrimonio «ini duo in carno una, 95, I. Moralis doctrino, ne viri sequantur concupiscentiam mulierum , 102,2. Mulierum triplex pœna, 107,2 Poligamia olim quomodo licita, 208, 1. Quomodo matres perso debeant luctare proprios filios, 239, 2. In deligenda inore respiciendum est ad mores, cl ad pietatem , non ad divitias. Item bona uxor quam insigne sil donum Dei, 256, 2. Multæ sanctæ mulieres, ci.r steriles , 260, 1. Licet etiam in uxore deligenda spectare pulchritudinem, 203 , 1. Veteres solebant uxores emere, *ibid* Uxorum est domi manere,823, 1. Quomodo parentes debeant æquantilcr diligere filios, 338 , 2. Quinam gradus jure naturæ dirimant matrimonium , *110, 2.

Adulterium quomodo per miraculum in veteri lege probabatur, *214, 2. De adulterii enormitate, *215, 1. Quomodo apud varias Gentes puniri solitum , 3 j7, 2. labellum repudii Christus in novo Testamento sustulit, *486, 1.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

Leprosus venifns, etc. *Matth.* vin. Dc lepra, ejusque speclobus, el quid significet, etc. — Fide *multa* . *81, 1.

Ostindf .tr sacerdoti. De sacrificio a leprosi* in mundatione lego Alojéis offerri precepto ejtsqno significatione, *92, 1 Sacerdotum peccala quantopere legenda, 16!, 1. Benedictio sacerdotalis quam sit effient, *221, 1, 2.

Domine, adjuva mb. Deus quomodo adest in arctis sperantibus in eum, 557, 2.

Puer meus jacet in domo paralyticus. Insignem curam hir centurio de servis sui* gerit, uti bonum patrem familias deed. Laban quomodo sil speculum pitrum familias octo dc c.iud<,258, 1. Qualem curam f.imibro debeat habere bonus paterfamilias docetur exemplo Comitil Elxearil , 310,2; 310, 1 ; 471, 1.

Et quia hic >crvus erat, agi poterit do servis benigne tractandis, *171, 1. Servus bonus est liber, quod nullis

exemplis docetur, 133, ! De cærcinonfis legis veteris circa mTVitrum et servarum libertatem, 610,1, 2 rt seqq.

Iladeo sir mi: milites, etc. In bellis qualis disciplina militaris sil «enanda, docetur exemplis, *170, I et srqq.; *18!, I. — ~*Vide etiam* dc justis belli causis m *Indice Rerum voc.* Bellum. Victoriam m bellis e>«e donum D r, docetur multis exemplis, 590,2,

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Ascendente JIM) in naviculam, *Matth.* viti, Nivicula hæc significat Eccldam, de qua hic agl poterit. In Ecclesia sunt tres status, 271,2. Significatur eadem per Dr sabee.275Significatnr eadem al1<gonce per Sanctum r 618, 2. Item per arvam Noe, 128, 2.

VtJiTî rr mar i OBEDIUNT ei. Mundi pulchritudo in mnl-tis consistit, 74, 1.— *Vide in Indice Lci i^m voc.* Mundus, Creatio.

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

ALLICITE EI IN FASCICULOS AD COMCfIXDUM, 'MHA. UH. Inf rnu <iuancio >it creatus, 49, 2. Iufernium de«igint incendium Sodoma?, 232, 1. Ioferni igms quantus rii, mul-lis docclur, *01°, 1.

Sinit e ea cbescere. Sedera Deus tandem vindicat, licei videatur dissimulare, 303, 1.

DOMINICA SEPTUAGESIMA.

Simile est regni m coclobcm patrifamilus, *Jfafllh.* xx. Quænam familia sil ielicissima, *177,2.

Conducir é oper ar ics. Rejt «tur Calvinî error asserenti omnia opera justorum es^c peccata, 131,2. Quomodo semper m virtute proficieoduin, *J73, 1. et seqq. Ad hoc faciendum pia praxis, *37t, 1, 2.

Quid uic statis tota die otiosi Î Donilo detestando et vitando, 471, i De stadio et studio virtutis 669, t. Dc via ad virtutem, 2. Virtutum habitos exercitio parandus, *144, i.

1EDDB il lis MinciDEM. Quomodo Deus sit operum nostrorum metres, 201, I.

An OCULUS TIOS NEQUAM QUIA ECO DONIS? De iuvubæpropriclatibus cl remediis, 339, 1 cl seqq. — *Vide pluia in Indice Iterum voc.* Invidia.

Multi sunt vocati, fauci vero electi. Prvdestinitio el reprobatio Mgniticaïur per hircum oblatum pro peccato, cl per emissarium, *103, 2. Salvandorum paucitas nullis terribilibus exemplis docetur* *266, 2 el w?q.

DOMINICA SEXAGESIMÆ.

Exiit qui seminat seminahb semen suum, *Lue.* viii. Do concionnlofibu-v egregia documenta et exempta, *156, 2. Conclonalores debent c«O satores ælermtatis, *235,1. Tallium condonatorum exempla, *ibid.*

Ut videntes non videant, etc. Quomodo Deu* dicatur indurare, cxcæcure , etc., 4S8, 1, 2.—Fide *in Indice Ile-rum voc.* Obdurare.

DOMINICA QOÎNQÜAGESIMÆ.

C.ECus sbdedat secus viam, *Luc.* xviit. Ratione hujus cæci mendicantis agi poterit qu intam curam Deus interdum gerat mendicantium , exemplo ComilKsæ loltandiæ, *487, !, 2.—*Fide etiam in Indice Rerum voc.* Pauper. Cc-citalem corporalem quam parvi quidam atsliniannl, 277, 1, 2. De impiorum cæcilale, 229, 1.

Domine, ut videam. Illuminatio Dei est duplex, *221, I.

Quia hodie nulli, proli dolor,Bacchum cl Bacchanalia colunt, se Christianos esso obliti, agi poterit dc ebrietate cl de gula. Ebrietatis incommoda ot detestatio, 234, 1 ; 373, 2. Quid sil, ct de ca exempla* 234, !. 2. De vim abstinentia, *57, L Gulosi perstringuntur, *65, I. Gulæcltk ix remedium docetur exemplis, *246, 2. De sepulcris concupiscenti@ gulonum* *250, i«

DOMINICA I QUADRAGESIMÆ.

Dears est Jesus in desertum, *Matth*, iv. Solitudinis bona cl encomili, 451,1.
Ci w jrji>asset quadraginta diebus. Veterum in virtù paratis ct fi ugalitas, 70, !. AbMinculhv fructus et exempta ex Merisel ex profanis auctoribus, 160, 1, 2. Jejunium quant sil res prestan?, el quot seenni adferat commoda, 745, 2 et seq. Qu idrogenima fuit prefigurata per omisiones Praelitarum in deferto, *370, 1, 2. De Quadragesima, 631 . 1.2.
Et accedens testato». Dc serpentis tcnlationc, 97,1. Qu ire diabolus in specie serpentis primos nostros parentes tentant, *ibid*. Recensentur spedes cl modi tenlationum ex S. Bernardo, 2. Diabolus nos magis tentai in fine vitas, 107, 1. Abler Deus dicitur tentare, aliter diabolus, 213. 1. Diabolus est serpens et quomodo, 495, 1. Ejus imbecillitas si ei resistamus, 503, 2.
Nun w solo pane, etc. Explicatio hujus Scripture, •183,1.

DOMINICA II QUADRAGESIMÆ.

Et apparuerunt illis Moyses et Elias, *Matth*, xvn. De Mojse, quis quulisve fuerit. — *Vide multa in Indice Herum* voc. Moyses. De Elia, ubi sit jam, ac de ejus raptu, ct vita qua nune vivit, 128,1.
Domine, donum est nos nic esse Quia transfiguratio erat preambolili» gloriæ radesti*, deca lne agi poterit. — *Vide multa verbo* Cœlum et Bealiludo. De consolationibus spiritualibus et gaudio, significatis per manna, 585. 2. Pro vita alema quæhbet dura esse ferenda, 671, 2. Vilæ çtenne insignis descriptio, 662, 1. Quare vili prelio comparetur, 2.
Resplenduit facies ejus sicut sol. In oratione Christus traustiguratus fuil. Quomodo oratio faciat homines lucidus, 747, 1, 2.

DOMINICA III QUADRAGESIMÆ.

E»atejiciens djmonium, *Luc*. xi. Batanad lres precursores sunt ublivio, negligent!» et concupiscentia, *112, 2. Quam apte diabolus vocetur bestia, *ibid*.
Et illud erat mutum. Dxinonis In suos crudelitas docetur exemplis, *118,1. Quia etiam diabolus multus nimis facit garrire, agi potent de garrulitale, de qua insignia sunt documenta moralia, *97. 2.
Omne rugnum in se divisum desolabitur. Rempublicam conservant premia et pœnæ, *178, 2,

DOMINICA IV QUADRAGESIMÆ.

Occasione multiplicationis panum agi hic poterit de eleemosyna, cujus encomia el fructus. — *Vide in Indice Herum voc*. Eleemosyna. Pauperumqnnntasitgerendacura docetur exemplo Dei ct Sanctorum, *452, 1. Eleemosyna quanto sit cum affectu danda, *79, 1,2.

DOMINICA PASSIONIS.

Quis ex vobis arguet mb de peccato? Christus tam confidenter loquitur sibi infensissimis, quia de nullo sibi erat peccato con*ciu*. — *Vide in Indice Herum voc*. Conscientia.
D.OMoNitit habes. Btasplienu morte puniti quod nullis exemplis probatur, *164, 2 et seq.
Ego demunium non habeo. Mira populi ingratitude, et tamen non referendo injuriam Christus respondet; hinc docm poterit Prætaturum el Sauriorum esse alios interdum portare. *244, 1 cl seq. Item quomodo Pretali suorum ingi allili linrm ferent, et ea de re exempla, *2G5, 2ct seq.
Abraham pater testea, etc. — *Vide mulla in Indice Herum toc*. Abraham.

DOMINICA PALMARUM.

Benedictus qui venit in nomini Domini. Idem hic popu-

lus, qui Christum suscipit cum tantis acclamationibus, postea eum ad crucem petit dicendo: Crucifigatur; umlo videre licei quam vulgi sensus ct mores sint instabiles, do quo, *242, 1 cl seq.

Quia hodie Ecclesia fidelibus Christi passionem proponit. de ca multa poterunt agi.

Deserpente œneo qui fini figura crucis, *305. 2. et seq. Crux Christi significata fuit per virgam Moysis, 463, 1. Christus sc pallentem comparat messori, 710, 1. Christi caro crucifixa significatur per vitulam, quæ immolabatur extra castra, *4;<, t. Caro Christi in eruca dilacerata, csl symbolice lepra octo de causis, *89, 2. Christi crucifixi exemplar est assidue aspiciendum, 653, 2 et seqq. Crux omnia amara reddit dulda, 574, 1. Christus quomodo in cruce amore ct dolore fuerit tostus,665. 2 et seq. Christum extra portam pas?um esse quid allegorica significet, *27,1.— Vide *multa* de monte Moria, id est calvariae, ubi etiam Ixuc immolatus, 244, 2 ct seq. Christus in cruce pendens significatur per arietem surrogatum in locum Isaac, 249, 1.

IN FESTO PASCILE.

Subrexit non est hic, *Mare*. xvi. Joseph ex carcere veniens est figura Christi resurgentis. 378, 1. In resurrectione quomodo Deus dicatur creaturus novum solem, 59, 1.
De agno paschali *vide mulla Exod*, xii toto cap. Idem de phase, sive paschatc, *ibid*, 533, 1 cl seq. Vigilili analogi® agni paschalis, cl Christi, 543, 2 cl scq.
Dc festo hoc apud Judæos, *148, 1. De ejus celebritate etiam apud Christianos per miraculam ostensa, 2.
Occasione piarum mulierum Christi sepulcrum adeuntium agi poterit de mulieribus. Sane laus et virtutes, 207, 1,2. — *Item vide indice Herum voc*. Mulier.

FERIA II PASCHÆ.

Ibant duo, *Luc*. xxiv. Societatis duo commoda, 467, 1.
De Jesd Nazareno. Quum recte Jesus vocetur Nazare-nus, *217,2.
Interpretabatur illis in omnibus Scripturis. — *Vide in Indice Herum voc*. Scriptura.
Mane nobiscum, Domine. Hospitalitatis encomia ct proprietates, 217, 2. Hospites quomodo recipiendi, 218, 2.

DOMINICA IN ALBIS.

Pax vobis, *Joan*. xxi. Pacificorum exempla, 218, 1, 2.
Quorum remiseritis, etc. Typus cl figura confessionis ct absolutionis fuit in veteri Testamento, *37, 1. Confessionis sacramentalis fructus cl necessitas docetur documentis et exemplis, *ibid*, ct seq.

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sum pastor bonus, *Joan*. x. Dc Pastoribus, ct Ecclcsiæ rectoribus mulla passim, quæ ipsi superiores vel sibi meditando poterunt applicare, vel suis, ubi auditorium exigit, proponere: pastores quales debeant esse,doceturcx virga Aaron llórente, *283, 1. debent esso valde addicti mortificationi corporis, qua de re insignia adferunlur exempla, *ibid*, et seq. Pastores non debent esse delicati, *286, 1 quam debeant esse humiles docetur exemplo Moy-sis incidentis in peccatum incredulitati*, *300, 1, 2. Debent esse instar ignis, 478, 1 ct seq. Debent sæpe cum Moyse Deum consulere, *220, 1, 2. Instor Moysis debent severitatem miscere cum misericordia, 728, 1. Quales debeant esse, 692, 2. Nullis debent parcere laboribus, quod exemplis docetur, 704, 1. Exempla proborum pastorum, *283, 1 ot seq.
Quia apud Meros el profanos auctores, principes cl magistratu* sæculares vncanlur etiam Pastores, etiam de iis liic agi poterit. Ars pastoralis csl prvludiuin ad regiiuin, 449, 1. Tres greges cuique sunt pascendi* 2. Princeps debet ose pastor el lapis, 409, 2. Principes avari quanto-pere detestandi, et eorum exempla, ’65, 1 et »cq. Magis-

train* quales debeant **wē**, 524, 2 ct fcq. Principum csl in ira facile excusationes admittere. — Fide *verbo* Princepa.

Qnoninm subditi tenentur Pastores «uns mirimiare, agi poterit de dediti II, dū præmils ens bene dantium, el punitione detrectantium dare.—* Fir/e in *Indire Herum voc.* Decima. — *Vide etiam multa servientia huic Evangelio voc.* Sacerdos *ct* Princeps.

DOMINICA III POST PASCHA.

Tristitia vestra converted n in gaudium, *Joan. in.* Apposito suos hic Christus «olatur. De modo consolandi afflicto*, 475, 2. Lrullia vera Christianorum est sita in spo felicitatis æternæ, *175, 1 ct seq.

Gaudium vestruu nimo tollet a vobis. De vero el solido gaudio justorum, *175, 1. Do gaudio spirituali, ct ejus fruclu, ct dc inediis ad illud perveniendi, *444, 2 el seq.

DOMINICA IV POST PASCHA.

VmITATEM vobis dico, *Joan. xvi.* VcriUs est sol pulcherrimis, 690. 1.

Multa uabeo voris dicere. Verbo Dei quomodo in Deuteronomio præcrpiatnr nihil addendum, quodque hoc non excludat traditiones Ecclesiasticas, *40û, 1, 2.

DOMINICA V POST PASCHA.

Si quid petibUitis Patrem in nomine meo, etc. *Joan. xvi.* Lucta J.iCub cum angelo significat orationis vim cl efficaciam, 317, I.— *Vide plura* de uraliane ejusque fructibus in *Indice Herum vue.* Oratio. De orationis fruclu, miraculis et exemplis, 710, 1, 2.

IN FESTO ASCENSIONIS DOMINI.

Exprobravit incredulitatem, *Mare. xvi.* Modus corripendi qui* a PnvlaIB sit serrandus, 366, 2.

Assumptus est in coelum. — *Vide notata Dominica st-cunda in Quadragesima.* Quomodo terrena contemnenda, el non debeamus elevari ncl cœlcriia, 61, 2, Scala Jacob tropologice significat virtutes, quibus ad calimi scandimus, 287, 2. lignificai anagogice varios Sanctorum choros t 288. 2. Quadraginta dnæ vi® ad cœlum significat® per quadraginta duas mansiones in deserto ad terram promissam, *371, 2. Quia Christus in Ascensione sua comparatur aquilæ, dici qiædam mira de aquilis poterunt, cl quomodo Saucii similes sint aquilis, 597, 1, 2. Quomodo debeamus suspirare ad cœlum. 638, 2.

IN FESTO PENTECOSTES.

Seditqub supra singulos eorum. Quia Spiritus Sanctus hodie descendit sub specie ignis, tractari poterit quomodo Deus olim per ignem solebai ostendere «ibi placere sacrifici, 115, 2. Spiritus Sanctus significatur per columinum igni<, ct per columnam nubi*, 552, 1; *232, i. Aptissime *gnis siguilical Deum, Cbarilalom, cl Sanctum Spiritum, idque ob tres rationes, *53, 1. De igne in rubo, *vide multa documenta.* 452, 1, 2.

Spiritus Sanctu* quam facile hominem mulct. *323, 2. — l'ide *plura in Indice Herum voc.* Spiritu* Sanctus.

Dc festo Pentecoste* Judæorum, cl no*iro, *vide inulta* '150, 2 et seq. Fostiim Pentecostes quid allegorice, tropologice cl anagogico significet, *155, 1, 2.

DOMINICA SS. TRINITATIS.

Baptizantes eos, etc. *Malh. xxviii.* Transitu* morti Rubri figura fuit tuplisrni, 5ul, 2.

Ducete omnes clntfs* Apostolorum officium in servo Abraham præfiguraltir, 261. I. Evaiigeliu dd datu» facti pi r Aporiolos allegorice Significatur per tabulas tabernaculi, 660, 1.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Mystrium SS. Trinitatis innuitur, 450, 1.— hde <n *Indice*

Herum voc. TrinIUus. *Item* de formatione «igni erneis *verbo Crut.* Trinitatis symbolum in tnbus angetis fuit quo* Abraham ho>pilm rreepit, 111, 1.

Agi hic etiam polari! de Den, de qno *vid* in Indice. Herum eoe.* Deus. G*gH ire Deum ubique presentemqtuun «it res utilis et salutarti, 212, 2. Formationis crudi tigni encomia, *305, 2.

IN FESTO VENERABILIS SACRAMENTI.

Panis quem ego dabo, cabo bea est. D* Eucharistie in quantum est Sacramentum; ac de variis ejui figuris, *vide in indice Herum voc.* Eurh »rulia. Omnei proprietate manu® accommodantur Euch inriiæ, 584, 2 et seq. Eucharistiam eliam angeli distribuerunt, *138, 1. Mincha fuit typus Eucharistiæ, '15, 1. Item mensa pinum proposition/s, 640, 1.

De Eucharistia in quantum eri tacriflcum, mnlla dici po<«enL De Mclcbitedech, efusque sacrificio, 197, 1, 2. Sacerdotes novæ legis Menti- alun quam sancti debeant esse, *137, 2el *eq. Docetur idem exemplis, *133, 2. Sacerdotes impuros quomodo soleat D^u* punire, *133. i. Juge sacrificium Bigdificabat sacrificium Mis*®, 706, 1. Missam quotidie audire qu im sit utile, ducetur, exemplis, 2 et seq. Quomodo in sacrificio MU»® vis® siul vipiones QUguluuui, docetur eu mplis, *53, 1, 2.

DOMINICA II POST PENTECOST.

Hobo quidam fecit coenam mvgnam. *Luc. iit.* Quia quidam per cœuam banc intell guul-gloriato cwLsi^m. *I ide de ea notata Donunica H Quaarag. et in festo .{scénsici nú Domini.* Secundo, per illum qui villam emit, quidam inellígunt superba*ri ambitions; per enantes boves, deditos colligendi-* opibus; per cum qui uxorem duxit, deditos liboliDi, aut qui minio allectu ducuntur erga r^m uxoriam. Quibus prcmouilis ad verba poterit agL

Villam emi. Honoies non debent muLire morts, et e.i dei e exempla, 372, 1. Ambitio quaiu sil res detestabilis ct periculosa, *27% 1, 2.

Juga bolm eml De cupidilaie auri, quam sit nocita, *313, tel seq.

Uxorem duxi. De malo xclotypiæ, el incommodis conjugii, *213, 2. — *Vide notala de matrimonio, Dominica II Epiphan.* — *Vide item m Indicem Hcrvm voc.* Libido et Luxuria. De oculorum cmlodia babeada, at cunikiUe vitanda, 323, 2.

DOMINICA III POST PENTECOST.

Mubmubabant PuAitBJEi, *Luc. XV.* Murmurantes quam graviter ulmi a Deo puniti fuerint — IWe in *Indice Herum voc.* Murmurare. Quia detrahebant Plun*æi Christo, dôceri poterit detractio quantum sil malum, *253, 2 ct seq.

DOMINICA IV POST PENTECOST.

In verbo tio lvnabo rete. Quomodo Deo fidendum, ct nobis diffidendum, *434, I. Dei directioni debemus in omnibu* acquiescere, 736, 2. quod exemplis probatur, *ibid.* Qi. i n im hujus rei ratio, *ibid.*

RI LICTIS OMNtBIS SECUTI SINT EUM. TjpUS Cl ordo VOCd-tionum Dei, 474, 2.

DOMINICA V POST PENTECOST.

Acuisti* quia dicum f.st anticus, *Matth. v.* Corrigi) Christus Julæorum malum iniclleciu in circa legem, pu-l.Hiliim «dum opu* (ntecnum ei*o prohibitum, non actum concupiMCentl® interioris; docet vero (ihnstus utrumque prohiberi. De concupiscentia vetita srx de causis, et <le en vincenda qunluor modis, *420. t, 2.

Qui occiderit. Homicidium quam severe Dms punire solcai, 155, t. Exempla judicum, quos rei injuste damnati ad judicium ciLiruul, *ibid*, cl seq. Homicidas Dei ultio ad necem persequitur, 156, I.

Qui nusorcB. Ferocium iræ comitate franguntur, et liac
dc re exempla, 319, 1, 2. Impatentia quam sil impotens,
743, 2 et scq.

DOMINICA VI POST PENTECOST.

Misereor sufebturbam. Misericordia Dei est varia, 742,
2. — *Vide nota de eleemosyna Dom. IV Quadragesima.*

DOMINICA VII POST PENTECOST.

Attendite a falsis prophetis, *Matth.* vn. — Fido de
hrreticis et baresi *multa m Indice Rerum voc.* Ilærccsis,
Uærclici. Rærelici similes sunt ranis, 219,2. Hem sunt
ciniphcs, 503, 1. Apostasiam a fide quantopere soleat Deus
punire docetur multis exemplis, *457, 1.
A fructibus.— *Vide in Indice Rerum v. Operae/ Virtus.*
Sunt lupi. Peccata homines in bestias transformant,
*71,1. Impii similes sunt feris, *112, 2.

DOMINICA VIII POST PENTECOST.

Fodere non valeo, *Luc.* xvi. Dc strenue colendo agro, in-
signia moralia documenta, 272, 2. De agricultura» laudi-
bus ac pnectaris viris qui ei dediti fuerunt, 89,2; 159, 1.
FILH BUDS S.ECLLt PHUDENHORES FILIIS LUCIS IN GENERA-
TIONE sua sint. De vera sapientia insignia documenta mo-
ralia, 647, 1. Sapientis documenta et indicia, 2. Simplici-
tatis insignia elogia, *123,1.
De MAMMONA iniquitatis. Avarorum idolum est aurum,
120, 1,2.
IIIXIPIANT YOS IN ÆTERNA TABEHNACLLA. Dd CICCIOISynO
mullis el insignibus frudibus.— *Vide verbo Eleemosyna.*
Quomodo domus Christianorum debeant esse officino clee-
monnæ, 162, 1.

DOMINICA X POST PENTECOST.

Non sum sict cetlri hominum, *Luc.* xviii. Bona opera
nostra esse occultanda. *453, i.
Disclxūt uic justificatus in domlm suam. Opus crea-
tionis sex dierum significat tropologice opus justificationis,
65,2.

DOMINICA XI POST PENTECOST.

lamo magis PLUS prædicabant. Sancti accepto beneficio
prorumpunt in hymnos, et gratiarum actiones, 566, 1.
Drum semper esso laudandum, et quare, 567, 1. Quomodo
a nob s magnificetur Deus, *265, 1. Deus quantopere, et
quot titulis a nobis csl laudandus, *439, 2 el seq.

DOMINICA XII POST PENTECOST.

In lege quid Scriptum est? *Lue*, x. Quantum sil benefi-
cium lei Dei, '151,1. Vigiliti novem bona promittit Deus
servantibus legem suam, '178, 1. Item eam violentibus
intentai vigioti oc lo maledictiones, 2. Lex Dei custodienda
est mmis sex de caucis, *181, 2.
Dilige* Dominum Diumtuum ex toto corde tuo, etc. De
precepto dilectionis, et do Deo super omnia diligendo, —
Fide mutfa *in Indice Rerum voc.* Dilectio.— *Vide etiam*
*423, 2 ct seq. ibique mulla de cbarilute. Dilectionis Dei
et proximi praecepta erant contenta duabus tabulis, *329.
L De dilectione proximi m-ignia exempla, *122,1 él seqq.
Amori* philtrum est chantas, quod exemplo Nazianzeni
dicetur, 377, 1.
Infidens oleum. Oleum tria mysteria significat, 701,
L Oitum ed typus misericordia! Christi, *15, 2. Cur absi*.
a rificio pro peccato, *33, 2. Oleum quid allegorico sig-
nora, 290, 1. Tropologice sigillilevl gratiam et virtutes,
bique octo de causis, *ibid.*
Qu fecit mi* EMicoRDiAM. Opera misericordi» s» 'iitica-
banlur per pane* propositionis, *38, 2.

DOMINICA XIII POST PENTECOS

Oca.aai.aiNT n decem vm lkpmost — Fī.e quæ de lu-

pra cl leprosis sunl notata *Doni, 1K post Epiphaniam,*
Quia vero lepra significat peccatum, *vide in Indice Rerun*
vac. Peccatum. Peccatum sunt quatuor quo aggravanti
119, 2 el >eq. Quoi scuin adferal incommoda, 135, 1. ó
peccatis probi viri tribus vinculis retrahuntur, 352, 1. Ex-
hortatio ad fugam peccati, 2. Exempla malentium mon
qunm peccare, *ibid*
Gratias agens. Gratiarum actio elidit omnes tenlallo-
nes, 557, 2. De gratiarum actione, ejus fructibus, et ad
eam incitamenta, '492, 1 el scq. — *Vide multa in Indice*
Rerum voc. Gratius.

DOMINICA XIV POST PENTECOST.

Ne solliciti sitis, *Matth.* vi. Deo ita est fidendum, ut
humana præsidia non negligami, 313, 2. In Deo quo-
modo fidendum, *434, 1, 2.
Patch coilkstis pascit illa. Mirum providential Dei
exemplum, 368, 1 et seq. Scala Jacob est symbolum divi-
na» gubernationis, 286, 1.
Ql.lritb primim regnisi Dei. Qui ita temporalibus in-
cumbunt, ut negligimi æterna, similes sunl cliamæleonli,
*70, 2 ct seq.

DOMINICA XV POST PENTECOST,

Efferebatur defunctus, *Lue.* vii. Quomodo Deus mor-
tem primis parentibus minatus fuerit, 90, 2 et seq. Dc
morte insignes fcnlentia», *ibid*, cl seq. Locum sepultura!
deputari solitum consecratione <luam sil antiquum, 252,
2. Sepultura inter fideles qtlaoi fiat, 253, L Moralis doc-
trina, ct exempla de libenter munendo^ 265, 1. Vila nostra
debet esse jiigh mortis meditalio, 278, 1. Crebra mortis
meditatio quam sit Deo grata , 703, 1 Mortis memoria»
exempli, 126, 2.
Accefit omnes TiMOR. Timor Dei quot seenni fructus
adferat, *438, 2 et seq.
Magnificabant Deum. De Deo magnifie indo et laudando.
— *Vide notata Dominica XI post Dcntecost.*

DOMINICA XVI POST PENTECOST.

St licet saruato curare, *Luc.* XIV. Dies Dominica fuit
prima dies mundi, 50, 2. Sibb.ilum violans in lege Moy-
sis morte punilur, 719, 2. Exempli punitiois euruii qui
festa violant, *272, 1. Sabbati antiquitas, etiam ante legem
Moysis, 77, 2. Exponitur mullis tertium pncceptum de
sabbato sanctificando, *415, 2 elseq.

DOMINICA XVII POST PENTECOST.

Vide quæ dc dilectione notata sunt Dominica XII post
Pentecost.

DOMINICA XVIII POST PENTECOST.

Offerebant ei paralyticum, *Matth.* ix. Dc patientia in
morbis habenda, 277, 1, 2. Tribulationes quare hic soleat
Deus suis immittere, 321, 2. Sunt signa amoris, *ibid.* Non
lxdtuít, sed perficiunt, 322, 1, 2. Sunl porlæcœli, *ibid.*
— *Vide plura in Indice Rerum voc.* Tribulatio.

DOMINICA XIX POST PENTECOST.

Fecit nuptias filio suo, *Matth.* xnt. Christus similis
est Isaaco iu ejus desponsatione, idque octo de causis,
1CO, 2.
In tenebras exteriores. Mystico tenebro* quæ sini,
518, 1. zElernæ tenebre sunt tnvtuendæ, 2. zEtrcnitatis
quanta sil longitudo, 570,2. Quid sil oelernilas, *189,!.
|

DOMINICA XX POST PENTECOST.

Erat quidam regulus, *Joan.* tv. Ex hac reguli cura pro
salute corporali lilii, admoneri poterunt parentes qualem
curam pu» salute sterna liberorum debeant gerere. —
Vide in Indice Rerum roc. Parentes. Parentum maledictio
et bûitedfctw in liberos aspe est valde efficax» quod mul-

tis probatur exemplis, 283, 1,2. Qui protēt suas mile instruunt, eas demoni offerunt, *118, 1.

Nisi signa et prodigia videritis. Odo modi» vera miracula secernuntur a falsis, 405, 1, 2.

Vade, filius tuus vivit. Ad Centurionis servum Christus sponte voluit ire, ad filium Reguli vocatus renuit ire, ut ostendat pomparum sæculi vanitatem. Omnis nobilitas habuit fere ignobile principium, quod exemplis probatur, 849, 2.

DOMINICA XXI POST PENTECOST.

Dedebat decem millia talentorum, *Matth.* xvii. Talentum quanti fuerit valori*, 750, 2 cl seq.

Patientiam habere in me. Patientia in adversis quam sit res præstans. — *Vide in Indice Herum* v. Patientia. De patientia varia et insignia documenta, 446, 2 el seq.

Nisi remiseritis, etc. De injuriarum remissione. — Ficta multa in *Indice Herum* v. Injuria, Mansuetudo. De mansuetudine insignia dicta, et exempta, *252, i. Injurias perferre insignis csl sanctitatis indicium, quod multis exemplis probatur, *252, 2 el seqq.

DOMINICA XXII POST PENTECOST.

Magister, scimus quia verax es, etc. *Matth.* xxii. Adulatio quam sit res perniciosa, *310» 1. De hypocrisi insignia apophthegmata, *67,2 clseq.

Cujus est imago hæc et superscriptio? Quomodo homo ad imaginem Dei sit creatus, et in quo hæc imago consistat, 70, 1. Hominis excellenti et doles insignes, C9,1. Quare homo gestet imaginem Dei, 72, 1. Homo quale habuisset dominium in reliquis creaturas in statu innocentis», 2. Hominis insignis descriptio, 79, 2.— *Vide plura in Indice Herum* v. Anima, Homo.

Dare Cæsari, etc. — *Vide multa* de regibus et principibus in *Indice Herum* v. Princeps et Rex.

Clementia quantopere reges deceat, docetur exemplis, 738, 2.

Principes qualem de veteri et recta religione curam debeant habere, *86, 1, 2.

DOMINICA XXIII POST PENTECOST.

Mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur annis duodecim, *Matth.* ix. In omnibus rebus etiam desperatissimis ad Deum debemus confugere, 250, L. Inter homines quidam fortunali, quidam infortunati, 300, 2 et seqq. Unde hoc proveniat, 301, 2.

Si tetigerit fimbriam. De Judæorum fimbriis, *272,

Noli flere. Morate de moderando luctu in morte amicorum, *134, 2. Hoc de re exempla, *ibid.*

Non est mortua. Mors justorum quoniam placida sit, multi docetur exemplis, *321, 1; 413, 2 et seqq. Qualis est quam sit terribilis mors impiorum, item docetur exemplis, *321, 2 cl seqq. et contra insignia Sauciorum pie iuventum exempta, 417,2.

DOMINICA ULTIM. POST PENTECOST.

Vide notata de iudicio *Dorn.* I *Adventus.*

Qui per se verax erit usque in finem, salvus erit. Nihil est quod non vincat perscverantia, *143,1,2.

INFESTO DEDICATIONIS ECCLES.

Quam antiquum sit Deum invocare in publico conventu, et quando hoc fieri cœptum, 123, 2. De silentio, et reverentia habenda in sacrificiis, *12, 1. — *Vide item de* scala Jacobi in illa verba, *terribilis est locus iste.* 285, 2; 289, 1. Item de unctione et consecratione altarium, 289, 2. Anima Christiana spiritaliter est templum, 678, 2. De immunitate Ecclesiarum, et eam violantes quantopere puniti fuerint, docetur exemplis, *385, 1 el seqq. Quomodo in pi» matron» suas facultates et mulierum oleum dare iu

usum culli» divini, 755, L. David qualem summam pro fabrica templi reliquerit, 757%1.

IN QUOLIBET FESTO B. VIRGINIS.

Quomodo B. Virgo contriverit caput serpentis, 166,1. Maria- typus quomodo fuerit E*a, *ibid.* Quomodo multi duces fuerint victores in bellis ope B. Virginis, docetur nullis exemplis*. *M2, 2 et seqq. Omni lingua vocatae B. Virgo Domina, 571,2. Arca fœderis significat B. Virginem, 637, 2;

IN FESTO CONVERSIONIS S. PAULI

Sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. *Matth.* xix. Allegorice 12 tribus significant omnes fideles, *196, 1, 2. Quomodo Paulus fuerit ex tribu Benjamin lupus rapax, 428, 2«

IN FESTO PURIFICATIONIS B. VIRGINIS.

Detege purificationis, *73, 1, 2. An B. Virgo obligabatur lege purificationis, *ibid.* Purificatio moraliter significat pœnitentiam, *74,2.

Turtur et columba sunt symbolum fidei conjugalis, *78,1. Per agnum matutinum significatur Christus in templo præsentatus, 706,1, 2. De primogenitis *vide multa.* 556,1. Occasione Simeonis, agi poterit de honorandis senibus sex de causis, *128, 2.

IN FESTO ANNUNTIATIONIS.

Quia Maria sola invenitur non angelo, doceri poterit quomodo virgines oculos virorum debeant formidare, 323, 2 et seqq.

IN FESTO SS. APOSTOLORUM PETRI ET PAULI

Quodcumque ligaveritis, etc. *Matth.* xxiii. De jubileo Judæorum, *170,1, 2. De jubileo Christianorum, *171,1.

IN FESTO S. JACOBI.

Dic ut SEDFANT non duo. etc. *Matth.* XX. Officia, et beneficia non esse danda consanguineis et amicis, sed dignis, docetur multis exemplis, *351,1.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. VIRG.

Martha, Martha. turbaris erga plurima. Quia hæc duo» «ororee Significant vitam activam et contemplativam, et eisdem potent agi. Vita» activa; et contentivæ figura in tabernaculo Moysi, *107, 1,2. Vita activa et contemplativa designata per Liam et Rachel sorores, 291. L

IN FESTO S. MATTHÆI.

MISERICORDIAM VOLO, ET NON SACRIFICIO. *Sacrificium* Vult (era cur Dens instituerit, ac de eorum valore,

IN FESTO S. MICHAELIS.

De angelis *vide multa in Indice Herum* v. Angelus. Angelorum circa homines præsidium, 313, 1. Angeli quando creati, 46, 1. S. Michael apparuit Morsi in rubo, et quomodo, 323, 1. Angeli custodis officia quinque, 623, 2. Exempla custodi» angelorum, *ibid.*

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Beati pauperes, *Matth.* v. Paupertas pro Christo quam sit res insignis*, 271,2.

Beati mites. Quia mansuetudine insignia dicta, et exempli, *252. i et seqq. Injurias perferre insigne est sanctitatis exemplum, quod multis docetur exemplis, 2 el seqq.

Beati qui lugent.—*Vide notata Dom.* III *post Pascha.* Blati misericordes. — Ficta *notata de* Eleemosyna *Dom. minica IV. Quadrag.*

Beati qui per patientiam patiuntur. — *Vide in Indicta Herum* v. Tribulatio,

fiiiO	INDEX MATERIARUM PRO CONCIONIBUS EVANGELIORÜM DOMINICARUM.	
	Sancti quiJam quomodo nd cœlum pervenerint, 672, 1. Sancti quomodo lint column®, *232, 1, 2. Imagine* in templis et altaribus olim fuisse positas, 605, 1. Non letari primo præcepto usum imaginum, *411, 1 •t scq.	ordinarie studuerunt esse perfecti, dc perfectione potori agi. Ad perfectionem novem media, 213,1. Sancti quomo do in virtute debeant proficere, docetur exemplo S. Bor« romæi, 57 Ī, 2. — <i>Vide plura in Indice Rerum v. Pen</i> feclio. Perfecti significantur per altare thymiamatis, 709 2. Eis applicantur omnes qualitates hujus altaris, <i>ibid, a'</i> seqq.
	IN FESTO ANIMARUM.	IN COMMUNI DOCTORUM.
	Ignis ante paradisum allegorici significat Purgatorium, 11M.	Vos est iô salter iiaæ. De sale in sacrificiis adhiberi so- lito, ct quid significet, *18, 2 et seqq. Doctores doctrina sua, sunt lux et candelabra ccclesi®, 651, 1. De doctrina insignia documenti, et dicta sapientium, <i>ibid.</i> Scientia omnibus rebus præstat, 101, 2el seqq.
	IN COMMUNI APOSTOLORUM.	IN COMMUNI VIRGINUM.
	De duodecim Apostolis significatis pcr 12 gemmas Ra- ti malis. — Fide <i>in Indica herum v. Apostoli.</i>	De virginibus <i>vid. multa insignia in Ind. Rerum v.</i> Cas- titas, Virgines, Virginitas. De puritate et c stilate insignia documenta moralia, *75, 2; *78, t.Exempla insignio conti- nenti®, Uiu Gentilium quam Christianorum, *23, 1 et seq.
	IN COMMUNI MARTYRUM.	
	Martyres sunt holocausta, cl exempla eorum qui toto se Deo dedicarunt, *10,1.	
	IN COMMUNI CONFESSORUM.	
	Quia Confessores, tam Pontifices, quam non Pontífices,	

FACULTAS H. P. PROVINCIALIS

FEB FLA5DR0-BELGICAX.

Ego infra scriptus Societatis Jesu per Flandro-Belgicam Propositus Provincialis, potestate ad /ic mihi facta ab admodum R. P. Nostro Goswino Nickel Societatis ejusdem Proposito generali, do facultatem Jacobo Meursio typograpbo Antuerpiensi typis mandandi *Commentaria R. P. Cornelii Cornelii a Lapide*, ejusdem Societatis sacerdotis, in *Josué, Judicum, Ruth, IV libros Regum et 11 Paralipomenon*. In quorum üdem has manu mea subscriptas, et sigillo officii mei munitas dedi Bruxallis 28 aprilis 1653.

Joannes Baptista ENGELGRAVE.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARI.

Commentarii fñ. P. Cornelii a Lapide Societatis Jesu Theologi, et sacrarum litterarum in Collegio Romano Professoris in libros *Josué, Judicum, Ruth, Regum et Paralipomenon*; quia omnium hominum regimen et moderationem concernunt, quo tam juxta hominis Christiani, quam officii sui debitum quisque vivat ad promptius Deo serviendum in sanctitate et justitia, utiliter lucem videbuut. Actum Anluerpi» die 23 novemb. 16+1.

Gaspar ESTRIX
tí Jlb.